

T 8952

PROLETARI DIN TOATE ȚĂRILE, UNIȚI-VĂ!

anale de istorie

anul XIX

1

1973

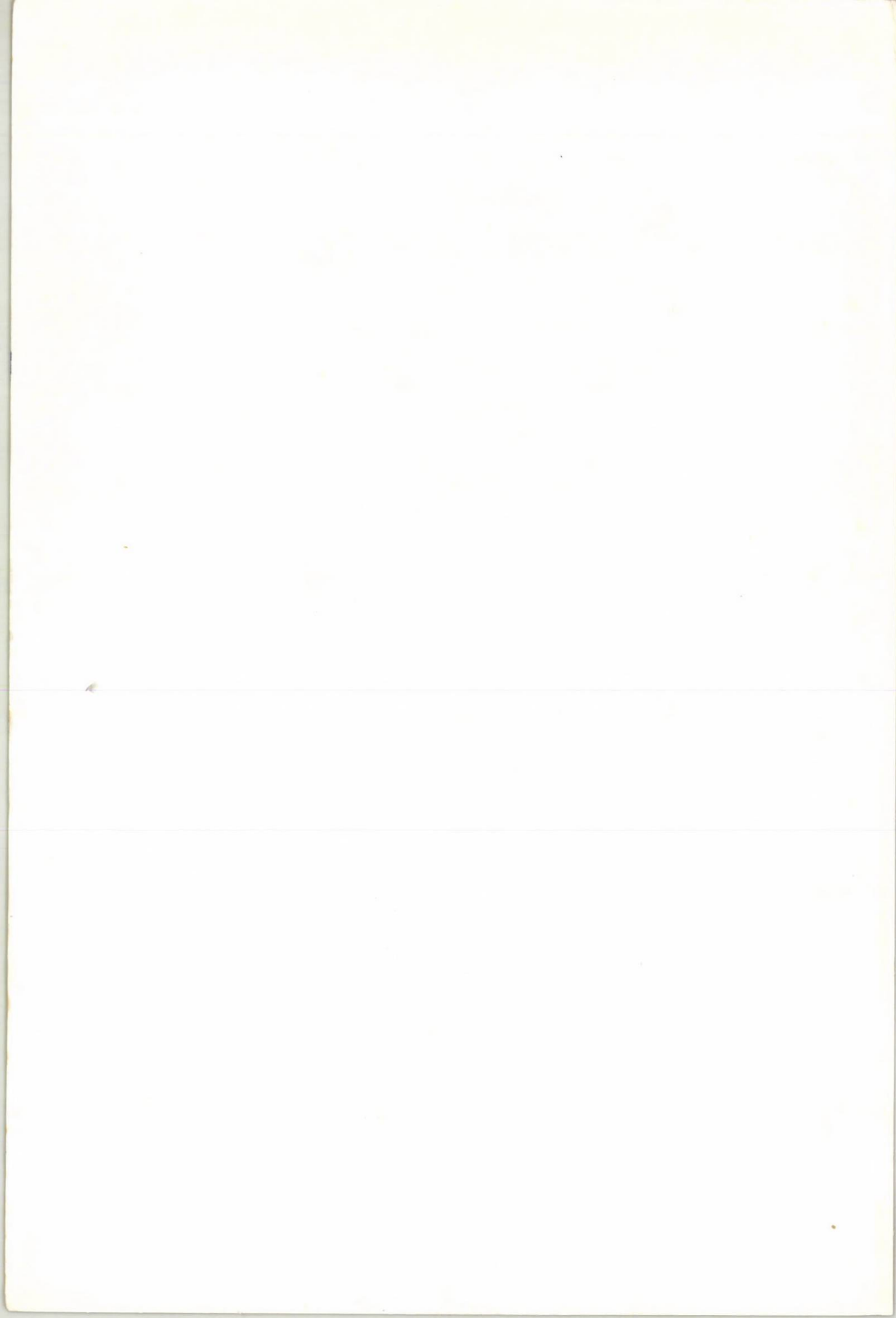
1990

0 IUL. 2005

COLEGIUL DE REDACȚIE

GHEORGHE MATEI — redactor-șef, ION ARDELEANU, AUGUSTIN DEAC, GHEORGHE
I. IONIȚĂ, N. G. MUNTEANU, MIRCEA T. MUȘAT, PARASCHIVA NICHITA, NICOLAE
PETREANU, ARON PETRIC, VASILE PETRIȘOR — redactor-șef adjunct, VALTER ROMAN,
VIRGIL SMÂRCEA—secretar general de redacție, ȘTEFAN VOICU, VLADIMIR ZAHARESCU

**ANIVERSAREA A 55 DE ANI DE VIAȚĂ
ȘI A 40 DE ANI DE ACTIVITATE ÎN RÎNDURILE MIȘCĂRII COMUNISTE
A TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU**

**Sedința comună a Comitetului Executiv
al C.C. al P.C.R., Consiliului de Stat
și Consiliului de Miniștri consacrată
sărbătoririi tovarășului Nicolae Ceaușescu**

Tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România, a fost sărbătorit în ziua de 25 ianuarie a.c., într-un cadru solemn, în ședința comună a Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R., Consiliului de Stat și Consiliului de Miniștri, cu prilejul împlinirii a 55 de ani de viață și patru decenii de activitate revoluționară în rîndurile partidului.

Au fost prezenți tovarășa Elena Ceaușescu, tovarășii Ion Gheorghe Maurer, Manea Mănescu, Paul Niculescu-Mizil, Gheorghe Pană, Virgil Trofin, Ilie Verdeț, Maxim Berghianu, Gheorghe Cioară, Florian Dănilache, Constantin Drăgan, Emil Drăgănescu, Janos Fazekas, Petre Lupu, Dumitru Popescu, Leonte Răutu, Gheorghe Stoica, Vasile Vilcu, Ștefan Voitec, Iosif Banc, Petre Blajovici, Cornel Burtică, Miron Constantinescu, Mihai Dalea, Miu Dobrescu, Aurel Duca, Mihai Gere, Ion Iliescu, Ion Ioniță, Vasile Patilineț, Ion Stănescu, Mihai Telescu, Iosif Uglar, Richard Winter, Ștefan Andrei, Ion Dincă, Ștefan Peterfi, vicepreședinte al Consiliului de Stat, membrii Consiliului de Stat și ai guvernului.

Tovarășul Ion Gheorghe Maurer a dat citire mesajului adresat tovarășului Nicolae Ceaușescu de Comitetul Central al Partidului Comunist Român, Consiliul de Stat și Consiliul de Miniștri ale Republicii Socialiste România.

Înmînînd tovarășului Nicolae Ceaușescu acest mesaj, tovarășul Ion Gheorghe Maurer îl îmbrățișează îndelung, cu căldură.

Răspunzînd, tovarășul Nicolae Ceaușescu a mulțumit pentru sentimentele calde exprimate, pentru aprecierile la adresa activității sale.

Conducătorii de partid și de stat, toți cei prezenți au adresat apoi felicitări secretarului general al partidului, i-au urat viață îndelungată, sănătate și fericire, succese tot mai mari în munca de cea mai înaltă răspundere în fruntea partidului și statului, spre binele și propășirea națiunii noastre socialiste.

Mesajul adresat tovarăşului NICOLAE CEAUŞESCU de Comitetul Central al Partidului Comunist Român, Consiliul de Stat şi Consiliul de Miniştri

Scumpe tovarăşe Ceauşescu,

La a 55-a aniversare a zilei de naştere şi la împlinirea a 40 de ani de la intrarea ta în mişcarea muncitorească şi în rîndurile partidului, Comitetul Central al Partidului Comunist Român, Consiliul de Stat şi Consiliul de Miniştri îţi adresează din toată inima un fierbinte salut comunist şi cele mai calde felicitări.

Cu prilejul acestei duble sărbătoriri, partidul şi guvernul, clasa muncitoare, ţărănimea, intelectualitatea, toţi cetăţenii patriei noastre socialiste aduc un vibrant omagiu activităţii tale îndelungate de eminent militant revoluţionar, contribuţiei deosebite pe care ai dat-o la lupta pentru eliberarea naţională şi socială a poporului român, pentru promovarea intereselor fundamentale de progres şi prosperitate ale naţiunii noastre, pentru triumful măreţei cauze a socialismului şi comunismului pe pămîntul României.

Patriot şi revoluţionar înflăcărat, profund devotat clasei muncitoare, poporului din rîndurile căruia te-ai ridicat, ai luat parte din cea mai fragedă tinereţe la lupta comuniştilor, a celor mai înaintate forţe ale naţiunii, pentru libertate şi dreptate socială. Infruntînd cu neînfricare represiiunile poliţieneşti şi teroarea burghezo-moşierească, ai participat activ la luptele conduse de partid pentru răsturnarea regimului de exploatare şi asuprire, pentru eliberarea ţării şi instaurarea puterii populare — dînd în fiecare împrejurare un minunat exemplu de curaj revoluţionar şi fermitate în aplicarea liniei politice a partidului, de dăruire totală pentru cauza libertăţii şi fericirii poporului. Este cunoscută contribuţia ta de mare însemnătate

la lupta partidului și a poporului nostru împotriva fascismului, și prin aceasta, la marea bătălie desfășurată de forțele democratice și progresiste din întreaga lume pentru izbăvirea omenirii de pericolul fascist.

În anii de după 23 August 1944, împreună cu ceilalți conducători ai partidului, ai desfășurat cu energie și elan revoluționar o intensă activitate pentru organizarea și mobilizarea maselor populare în marile bătălii pentru cucerirea și consolidarea puterii politice, pentru reconstrucția țării și dezvoltarea ei pe calea socialistă. Prețuim în mod deosebit contribuția de seamă ce ai adus în această perioadă de luptă și muncă eroică la elaborarea și aplicarea politicii de industrializare, de cooperativizare a agriculturii, la formarea și educarea armatei de tip nou a republicii noastre — ca scut de nădejde al cuceririlor revoluționare ale poporului — la întreaga operă de dezvoltare economico-socială a patriei. Congresele al IX-lea și al X-lea, precum și cele două Conferințe Naționale — care au avut loc în perioada de cînd muncești ca secretar general al partidului și la reușita cărora ai avut un rol esențial — au promovat un profund spirit înnoitor în întreaga viață social-politică a țării și au dinamizat puternic energiile și forțele creatoare ale poporului, inaugurînd perioada cea mai fertilă și mai bogată în realizări din întreaga dezvoltare postbelică a României. Poporul întreg îți cunoaște și apreciază munca neobosită în fruntea partidului și statului, contribuția ta de prim-ordin la elaborarea mărețului program de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate, la stabilirea direcțiilor de dezvoltare în perspectivă a societății românești.

Sînt binecunoscute și prețuite de fiecare comunist, de fiecare cetățean al patriei eforturile tale pentru întărirea continuă a alianței muncitorilor, țăranilor, intelectualilor, a unității și frăției tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate — temelia de granit a orînduirii noastre noi. Este, de asemenea, unanim apreciată consecvența cu care acționezi pentru perfecționarea continuă a organizării și conducerii societății, a întregii vieți sociale, pentru adîncirea democrației socialiste și atragerea largă a maselor la conducerea treburilor obștești. Cunoaștem cu toții și admirăm fermitatea cu care militezi pentru promovarea principiilor eticii și echității socialiste în toate domeniile vieții sociale, pentru formarea și dezvoltarea multilaterală a omului nou, înaintat, al societății noastre. Prețuim în mod deosebit, iubite tovarășe Ceaușescu, aportul tău la conservarea și dezvoltarea valorilor naționale, la înflorirea învățămîntului, știin-

ței, artelor, a întregii vieți spirituale a poporului, la îmbogățirea minunatului tezaur de cultură și civilizație al României socialiste.

Noi toți dăm o înaltă apreciere rolului deosebit pe care îl ai, ca marxist-leninist remarcabil, în dezvoltarea pe un plan superior a celor mai bune tradiții ale gândirii social-politice românești, la sintetizarea teoretică a experienței partidului nostru în construcția socialistă, precum și a tendințelor dezvoltării sociale din lumea de azi. Pe această bază, aplicând creator principiile generale ale socialismului la condițiile istorice concrete ale țării noastre, ai adus contribuții fundamentale la elaborarea de către conducerea partidului a celor mai valoroase soluții pentru dezvoltarea multilaterală a României socialiste, la interpretarea dialectică a fenomenelor social-politice caracteristice societății contemporane. Prin profunzimea analizei și prin forța sa de sintetizare și generalizare, gândirea social-politică și întreaga ta operă teoretică și practică constituie un aport prețios la îmbogățirea teoriei marxist-leniniste, a practicii construcției socialismului.

Cunoaștem cu toții cu câtă pasiune și consecvență acționezi pentru întărirea continuă a forței politice și organizatorice a partidului nostru comunist, a capacității sale de a uni și mobiliza energiile creatoare ale întregului popor în marea operă de edificare socialistă a patriei, prețuim preocuparea ta neslăbită de a perfecționa continuu munca organelor și organizațiilor de partid, de a ridica rolul partidului în societate, de a asigura toate condițiile ca Partidul Comunist Român să-și poată îndeplini cu cinste înalta misiune istorică în conducerea destinului poporului român. Sint, de asemenea, prețuite în mod deosebit perseverența cu care acționezi pentru a înfăptui cât mai deplin legătura strânsă a partidului cu masele largi de oameni ai muncii, dialogul viu pe care-l porți cu țara și poporul, consultarea sistematică, deschisă, cu creatorii de bunuri materiale și spirituale din patria noastră, cu toți cei ce transpun în viață politica de construcție socialistă a partidului și statului.

Politica externă a Partidului Comunist Român și a Republicii Socialiste România a găsit în tine un slujitor activ, deosebit de dinamic, de lucid și pasionat. Această politică, valoroasa ta contribuție personală la elaborarea și promovarea ei au dus la creșterea prestigiului internațional al țării noastre, ne-au adus stima popoarelor din toate părțile lumii. Prețuim cu toții fermitatea și consecvența cu care militezi pentru întărirea

prieteniei și colaborării cu toate țările socialiste, pentru dezvoltarea multilaterală a legăturilor cu statele care au pășit pe calea dezvoltării independente, cu toate țările lumii, pe temelia deplinului respect reciproc, a principiilor egalității în drepturi, independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne, ale nerecurgerii la forță și la amenințarea cu forță în raporturile dintre state și popoare.

Prin întreaga activitate pe plan internațional te-ai dovedit un înflăcărat promotor și apărător al dreptului fiecărei națiuni de a-și hotări de sine stătător destinele, un luptător combativ împotriva politicii imperia-
liste de dominație și dictat, un militant energic pentru soluționarea pe cale politică, pașnică, a tuturor problemelor litigioase, pentru instaurarea unui climat de pace și securitate în lume. Partidul nostru dă o înaltă apreciere eforturilor tale pentru dezvoltarea solidarității și colaborării cu celelalte partide frățești, preocupării neslăbite pentru întărirea unității și coeziunii mișcării comuniste și muncitorești internaționale, a forțelor revoluționare, progresiste, democratice de pretutindeni, a întregului front antiimperialist.

Prin dinamismul și energia cu care ai acționat și acționezi, atit pe plan intern cit și internațional, pentru înfăptuirea politicii partidului și statului, prin clarviziunea și principialitatea gândirii și acțiunilor tale, prin patriotismul înflăcărat și înaltul spirit internaționalist de care ești animat, prin umanismul comunist de care dai dovadă în fiecare împrejurare, prin calitățile remarcabile de militant revoluționar ai cucerit trainic stima și prețuirea întregului nostru partid și popor. Alegerea ta în cele mai înalte funcții de partid și de stat a constituit o vie expresie a profundeii încrederi de care te-ai bucurat și te bucuri în rîndurile tuturor comuniștilor români, ale întregii noastre națiuni. Sîntem cu toții mîndri de prestigiul și considerația de care te bucuri astăzi, nu numai în rîndurile poporului nostru, dar și în fața opiniei publice mondiale.

Munca și lupta ta de patru decenii în mișcarea revoluționară, activitatea desfășurată în fruntea partidului și statului sînt o demonstrație strălucită a faptului că ți-ai consacrat întreaga viață slujirii intereselor și aspirațiilor fundamentale de progres și bunăstare ale poporului, cauzei nobile a socialismului, păcii și colaborării între națiuni. Acesta este temeiul încrederii depline și al atașamentului profund cu care te înconjoară poporul român, noi toți, al dorinței și hotărîrii noastre de a fi alături de tine, pen-

tru ca împreună cu întregul popor să asigurăm împlinirea generoaselor idealuri ale socialismului și comunismului în patria noastră.

În această zi de sărbătoare, îți urăm cu toții, iubite tovarășe Ceaușescu, viață îndelungată, multă sănătate și putere de muncă spre a încununa cu noi și strălucite realizări activitatea prodigioasă, neobosită pe care o desfășori. Te îmbrățișăm cu nețărmită și tovarășească dragoste și îți adresăm din inimă tradiționala urare românească „La mulți ani!“.

**COMITETUL CENTRAL
AL PARTIDULUI COMUNIST
ROMÂN**

**CONSILIUL DE STAT
AL REPUBLICII SOCIALISTE
ROMÂNIA**

**CONSILIUL DE MINISTRI
AL REPUBLICII SOCIALISTE
ROMÂNIA**

Cuvîntul tovarăşului Nicolae Ceauşescu
la şedinţa comună a Comitetului Executiv,
Consiliului de Stat şi Consiliului de Miniştri

Dragi tovarăşi,

Îmi vine greu să-mi adun acum gândurile şi, de aceea, nu ştiu cum voi reuşi să răspund celor cuprinse în scrisoarea pe care a citit-o aici tovarăşul Maurer.

Doresc, în primul rînd, să mulţumesc Comitetului Executiv, Comitetului Central, Consiliului de Stat şi guvernului, întregului partid, pentru sentimentele de dragoste, pentru aprecierile care au fost făcute în această scrisoare la adresa activităţii mele.

Sigur că vîrsta de 55 de ani nu este neapărat un merit, însă depinde cum ai trăit aceşti ani. Activitatea de 40 de ani în mişcarea revoluţionară constituie, într-adevăr, o dovadă a faptului că m-am străduit să slujesc fără preget cauza partidului, interesele vitale ale clasei muncitoare, ţărînimii, intelectualităţii, ale tuturor oamenilor muncii — fără deosebire de naţionalitate — ale întregului nostru popor.

Sînt aici cîţiva tovarăşi cu care am lucrat în anii ilegalităţii. Într-adevăr, au fost ani grei. Dar, spre bucuria noastră şi mîndria poporului român, cu toate aceste condiţii grele, partidul nostru a avut un număr important de activişti, de militanţi care, prin munca şi lupta lor, au ştiut să unească forţele progresiste, democratice, pentru o politică nouă în România, pentru dezvoltarea democratică a ţării. M-am cunoscut cu tovarăşul Maurer tot în anii ilegalităţii.

Este o satisfacție ca — ajungînd la o vîrstă medie, ca să nu spun înaintată — să poți constata că, într-adevăr, cea mai mare parte a vieții ai trăit-o alături de tovarășii din partid, ai fost prezent la cele mai importante momente și evenimente din această perioadă a istoriei poporului nostru, a istoriei partidului nostru, la luptele revoluționare. Aș putea spune că dacă ar trebui, astăzi, să reiau de la început viața și activitatea — ceea ce, desigur, nu mai este posibil — aș proceda așa cum am procedat cu 40 de ani în urmă.

Anii construcției socialiste, după cum știți cu toții, au fost ani grei, dar, totodată, plini de satisfacție. Au trebuit învinse multe greutăți. Partidul nostru a reușit să le învingă. A trebuit să dezvoltăm industria, să transformăm agricultura pe baze noi. Mă număr printre acei activiști ai partidului care au participat la constituirea primelor cooperative agricole din România și apoi la întregul proces de transformare socialistă a agriculturii. Aici sînt mulți tovarăși cu care am lucrat în acea epocă. Am lucrat, într-adevăr, și în armată, dar cea mai mare parte a activității, începînd din 1954, am desfășurat-o în cadrul conducerii de partid, în domeniul organizării muncii partidului nostru. Fără îndoială că în acești ani au fost și lucruri bune, au fost și lipsuri, și greșeli, dar am încercat, m-am străduit întotdeauna să-mi îndeplinesc în mod conștiincios, în spirit comunist, îndatoririle încredințate de partid.

Din momentul în care Comitetul Central, partidul mi-au încredințat funcția de secretar general, am înțeles că răspunderea mea în fața partidului, a poporului îmi cere să depun toate eforturile pentru a uni munca conducerii de partid, a Comitetului Central, a întregului partid în îndeplinirea programului de dezvoltare socialistă a țării, de ridicare a bunăstării materiale și spirituale a întregului popor.

În scrisoarea voastră v-ați referit la multe probleme. Într-adevăr, la Congresul al IX-lea, al X-lea, la Conferințele Naționale, partidul nostru a adoptat un șir de măsuri importante pentru activitatea sa, pentru construcția socialistă în România. Doresc să vă declar deschis, și în această privință, că dacă ar trebui din nou să revenim la acele momente aș proceda la fel, pentru că, consider, acesta a fost singurul drum just pe care trebuia să mergem pentru a rupe cu anumite greșeli din trecut, pentru a face ca

partidul nostru să capete încredere în forțele sale, pentru ca poporul să capete tot mai multă încredere în partid, dându-i în felul acesta puterea necesară pentru a merge înainte.

În partid am înțeles că este necesar să faci totul pentru a-ți ridica continuu cunoștințele, pentru a-ți însuși materialismul dialectic și istoric ca metodă de gândire, de analiză a tuturor fenomenelor sociale, pentru însușirea concepției marxist-leniniste.

M-am străduit și consider că trebuie în continuare să fac totul pentru a fi întotdeauna la înălțimea înaltei misiuni încredințate de partid și popor. Cu toții cred că înțelegem că fiecare comunist poate să-și îndeplinească în bune condiții misiunea sa, în orice domeniu și în orice funcție, numai în măsura în care analizează fenomenele sociale prin prisma concepției materialist dialectice și istorice. Nu putem asigura mersul înainte rămânând la teze vechi, care și-au avut la timpul respectiv valabilitatea, care, unele cu caracter general, și-o păstrează și acum, dar care nu dau decât direcția, orientarea și nu soluții pentru problemele contemporane, pentru dezvoltarea societății socialiste și, în general, a societății omenești în viitor. Tocmai de aceea partidul nostru insistă, și trebuie să insistăm în continuare, pentru ridicarea nivelului ideologic, de conștiință comunistă a cadrelor, să desfășurăm o largă muncă educativă, de formare a omului nou. În aceasta constă, pînă la urmă, forța și tăria de neînvinc a partidului nostru.

Vreau să exprim mulțumiri pentru faptul că am colaborat în bune condiții — mă refer la anii mai îndepărtați — cu mulți dintre voi, iar în ultimii ani, în cadrul Comitetului Executiv, al Consiliului de Stat, al guvernului, am reușit împreună — datorită faptului că Comitetul Executiv a desfășurat o activitate normală, pe baza principiilor comuniste — să găsim cele mai potrivite soluții pentru diferite probleme ale politicii interne și externe. Tot ceea ce am realizat în acești ani este rodul muncii colective, al faptului că organele de partid — Prezidiul Permanent, Comitetul Executiv, Secretariatul, Comitetul Central, pînă jos — au obținut succese în perfecționarea activității lor, au înțeles răspunderea pe care o poartă în fața partidului și au acționat unite în soluționarea tuturor pro-

blemelor care s-au ivit. Putem, într-adevăr, cu toții să fim mindri de ceea ce am realizat, dar, totodată, sintem conștienți că mai avem multe de făcut pentru a asigura ridicarea României pe noi trepte de progres în toate domeniile de activitate. Avem deplina încredere că partidul nostru, conducerea sa, clasa muncitoare, întregul popor sînt în stare și vom realiza programul elaborat de Congresul al X-lea și Conferința Națională cu privire la făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate, la trecerea la construirea comunismului în România.

Am reușit cu toții să realizăm o politică externă marxist-leninistă, bazată pe principiul egalității și respectului reciproc, al internaționalismului proletar și marxism-leninismului. Este, fără îndoială, una din laturile pozitive ale activității partidului nostru faptul că s-a pronunțat și se pronunță cu consecvență pentru afirmarea principiilor noi în relațiile dintre țările socialiste, pentru întărirea colaborării și unității cu toate țările socialiste. Cu toții, în ilegalitate, am intrat în mișcare și am militat pentru apărarea primului stat socialist. Am făcut bine că am procedat astfel. Dar atunci exista un singur stat socialist. Astăzi însă, cînd există 14 țări socialiste, internaționalismul proletar, marxism-leninismul constă în dezvoltarea colaborării între toate cele 14 țări socialiste. Așa trebuie să procedeze un comunist, un marxist-leninist al epocii în care trăim. Așa consider că trebuie să acționeze partidul nostru și în viitor.

Avem relații largi cu toate partidele comuniste și muncitorești, cu un număr mare de partide socialiste, cu o serie de alte organizații democratice și progresiste. Am reușit să punem o temelie trainică relațiilor de colaborare ale României cu țările care au pășit pe calea dezvoltării independente, cu mișcările de eliberare națională. Trebuie spus că colaborarea cu aceste zeci de state constituie astăzi un factor de o deosebită importanță atît pentru dezvoltarea economico-socială a acestor țări, cît și pentru lupta antiimperialistă, pentru dezvoltarea progresistă a omenirii. Nu putem să nu subliniem totodată justetea politicii de colaborare cu toate țările lumii, inclusiv cu țările capitaliste dezvoltate, pe baza principiilor coexistenței pașnice. România, ca orice stat, nu se poate dezvolta astăzi izolîndu-se, neparticipînd la diviziunea internațională a muncii. Consider că politica

noastră de pînă acum trebuie continuată cu fermitate și în viitor. Viața, evenimentele au demonstrat pe deplin justetea acestei politici.

La toate aceste înfăptuiri, Comitetul nostru Executiv, Comitetul Central, partidul, întregul nostru popor au fost părtași activi. Tocmai în aceasta constau forța și tăria de neînvins a partidului, garanția mersului nostru cu fermitate înainte.

Vă rog să mă iertați dacă mă voi opri aici. Nu vreau să fac o expunere asupra politicii partidului. Am încercat în cîteva cuvinte să mă refer la cele cuprinse în scrisoarea voastră.

Încă o dată, tovarăși, vă mulțumesc pentru sentimentele exprimate în această scrisoare, pentru munca și colaborarea pe care am realizat-o și o realizăm împreună. Doresc să-mi exprim convingerea că și în viitor Comitetul nostru Executiv, Comitetul Central, partidul nostru vor acționa unit, vor face totul pentru a răspunde încrederii poporului, pentru a-și îndeplini rolul de forță conducătoare a societății noastre. Îmi exprim, de asemenea, convingerea că și Consiliul de Stat și guvernul vor acționa pentru înfăptuirea neabătută a politicii partidului și statului nostru în toate sectoarele de activitate.

În ce mă privește, tovarăși, doresc să vă asigur și în aceste momente că voi face totul, că nu voi precupeți nimic pentru a răspunde cu cinste încrederii voastre, încrederii partidului, încrederii poporului, că voi acționa cu toată priceperea mea, cu toată forța mea, pentru întărirea partidului, a legăturilor sale cu poporul, pentru dezvoltarea democrației socialiste, pentru ca poporul nostru să devină tot mai puternic, tot mai unit, pentru ca toți oamenii muncii — fără deosebire de naționalitate — să poată participa activ la întreaga viață economico-socială. Dezvoltarea democrației socialiste, participarea poporului la conducerea țării, legătura strînsă cu poporul constituie cheazășia că partidul nostru va fi de neînvins, că partidul nostru va putea să-și înfăptuiască cu succes misiunea sa.

Doresc să asigur întregul popor că voi fi soldat credincios și că în orice împrejurare îmi voi face datoria de comunist, de fiu al poporului meu, lucrînd pentru socialism, pentru comunism, pentru pace și colaborare între popoare (aplauze).

Senatul Universității din București
conferă
tovarășului **NICOLAE CEAUȘESCU**,
secretar general al Partidului Comunist Român,
președintele Consiliului de Stat
al Republicii Socialiste România

***Titlul de Doctor Honoris Causa
al Universității din București***

pentru merite excepționale în lupta de eliberare socială și națională a poporului român, în opera de edificare a societății socialiste multilaterale dezvoltate în România, pentru contribuția deosebită la înființarea Partidului Comunist Român și creșterea rolului său de forță politică conducătoare a societății, la dezvoltarea și îmbogățirea gândirii marxist-leniniste și practicii revoluționare, pentru rodnică activitate consacrată afirmării României în viața internațională, dezvoltării relațiilor sale cu țările socialiste, cu celelalte state ale lumii, înzestrării unității țărilor socialiste, a mișcării comuniste și muncitorești internaționale, a tuturor forțelor progresiste, antiimperialiste, triumfului cauzei păcii și colaborării în întreaga lume.

Comisia superioară de onoare din Republica Socialistă România confirmă acordarea Uni-
versității din București

Președintele Comisiei superioare

de onoare

PAUL NICULESCU-MIZIL

Rectorul Universității
GEORGE CHUCU

26 ianuarie 1973. Mo-
ment de prestigiu pen-
tru învățămîntul româ-
nesc, semn de înaltă
prețuire pentru activi-
tatea și opera ilustrului
fiu al poporului român.
Tovarășului Nicolae
Ceaușescu i se înmî-
nează diploma de Doc-
tor Honoris Causa al
Universității București.

Cuvîntarea tovarăşului Nicolae Ceauşescu rostită cu prilejul primirii titlului de Doctor Honoris Causa al Universităţii Bucureşti

Dragi tovarăşi,

Doresc să încep prin a mulţumi consiliului rectorilor din centrul universitar Bucureşti şi senatului Universităţii pentru iniţiativa de a-mi acorda titlul de Doctor Honoris Causa al Universităţii bucureştene. Totodată, aş dori să mulţumesc tuturor rectorilor institutelor de învăţămînt din ţara noastră, care s-au alăturat acestei iniţiative, cadrelor didactice şi oamenilor de ştiinţă, studenţilor, pentru susţinerea iniţiativei. Trebuie să vă declar că văd în toate acestea o preţuire a muncii mele, dar, în primul rînd, a politicii generale, marxist-leniniste, a partidului şi statului nostru. *(Aplauze puternice, prelungite).*

Este pentru mine o mare plăcere şi o cinste de a fi Doctor Honoris Causa al unui vechi centru de învăţămînt şi cultură din România, care a dat patriei o seamă de eminenţi cărturari, oameni de ştiinţă şi personalităţi politice şi culturale.

Folosesc, de asemenea, acest prilej ca să exprim cele mai calde mulţumiri pentru urările care mi-au fost adresate de tovarăşii care au luat cuvîntul, să vă mulţumesc tuturor pentru manifestarea călduroasă pe care mi-aţi făcut-o cu prilejul aniversării a 55 de ani de viaţă şi al împlinirii a 40 de ani de activitate în Partidul Comunist Român. *(Aplauze puternice).*

Înaltul titlu ce mi-a fost conferit astăzi, precum şi tot ce s-a spus cu privire la activitatea mea de slujitor al partidului şi poporului, la contribuţia adusă în lupta revoluţionară a oamenilor muncii pentru răsturnarea regimului exploatării şi asupririi burghezo-moşiereşti şi pentru făurirea socialismului în România, aprecierile privind aportul meu la dezvoltarea gîndirii social-politice româneşti, a concepţiei materialismului dialectic şi istoric le consider adresate deopotrivă partidului, în rîndul căruia activez

de patru decenii, clasei muncitoare, țărănimii, poporului al cărui fiu sint. (*Aplauze prelungite. Se scandează „Ceașescu și poporul“*).

Sint fiu de țăran. Sint muncitor. Apartin deci, în mod organic, celor două clase de bază ale societății noastre socialiste. Am devenit intelectual înțelegînd că nu poți fi comunist adevărat, nu poți îndeplini în bune condiții sarcini de răspundere fără a învăța, fără a studia, fără a cunoaște tot ce a produs mai de preț omenirea în domeniul științei și culturii, al cunoașterii și, în primul rînd, fără a-ți însuși concepția revoluționară a proletariatului, materialismul dialectic și istoric, marxism-leninismul. (*Aplauze îndelungate*).

Am închinat cea mai mare parte a vieții mele luptei revoluționare împotriva asupririi burghezo-moșierești, pentru dreptate și libertate națională și socială. Îmi este, fără îndoială, plăcut să pot spune că, în cei 40 de ani de activitate, am luat parte la cele mai importante evenimente și momente ale istoriei contemporane românești, ale luptelor revoluționare ale proletariatului pentru răsturnarea claselor exploatare, la bătălia împotriva fascismului și războiului, la uriașa operă de făurire a socialismului în România.

Cei care au activat în anii ilegalității în mișcarea revoluționară știu cîte greutăți au trebuit învinse. Comuniștii au înfruntat teroarea, închisorile și, uneori, chiar moartea. Aș putea spune că această luptă grea, inclusiv închisorile, a constituit cea mai înaltă școală — o adevărată universitate — la care s-au format aproape toate cadrele de bază ale Partidului Comunist Român. (*Aplauze îndelungate*).

Acum, cînd împlinesc vîrsta de 55 de ani și 40 de ani de activitate revoluționară, pot spune, fără falsă modestie, că mi-am făcut întotdeauna datoria ca soldat credincios al partidului, că am slujit fără preget cauza socialismului, interesele vitale ale întregului nostru popor. (*Aplauze îndelungate. Se scandează „Ceașescu — P.C.R.“*).

În acest moment, nu aș putea să nu-mi amintesc de părinții mei, de cei care mi-au dat viața și de la care am învățat să fiu drept, cinstit, să fiu întotdeauna om de omenie. (*Aplauze îndelungate*).

Doresc să declar și în aceste împrejurări că :

Sint fiu credincios al poporului meu

Și-i știu și durerea și vrerea.

Dorința poporului este și-a mea :

Să fie mai puternic, mai fericit,

Liber, stăpîn pe al său destin.

Mai mîndru, mai falnic în comunism !

(*Aplauze puternice prelungite*).

Multe jertfe a trebuit să dea poporul nostru în îndelungata sa istorie milenară. Dar, înfruntând cu eroism, fără teamă, toate greutățile, a găsit în sine forța de a rămîne întotdeauna el însuși. Chiar atunci cînd a suferit înfrîngerii, nu s-a lăsat înrobît, înțelegînd că, așa cum spune poetul :

„Viața și robia nu pot sta împreună,

Nu e totodată pace și furtună“.

În caracterul poporului român, în dorul său nestins de libertate și neatîrnare se regăsesc întruchipate înaltele virtuți ale strămoșilor noștri : dîrzenia, mîndria și înțelepciunea dacilor și romanilor, eroismul și neînfricarea lui Decebal și Traian.

În împrejurări istorice neînchipuit de grele, în lupta împotriva dominației străine, în fruntea poporului din cele trei principate românești au stat domnitori eroi ca Mircea cel Bătrîn — în Muntenia, Ștefan cel Mare — în Moldova, Ioan de Hunedoara — în Transilvania. Mai tîrziu, Mihai Viteazul a realizat unirea celor trei principate românești — pentru puțin timp din nefericire — într-un singur stat. Trădarea boierilor și lipsa de unitate i-au ajutat pe cîmpăritorii străini să-l înfrîngă pe marele voievod, să înfrîngă de multe ori aceste principate. Poporul n-a încetat însă niciodată să năzuiască spre țelul unirii. Dimitrie Cantemir, de la a cărui naștere se împlinesc anul acesta 300 de ani — care va fi sărbătorită așa cum se cuvine de întregul popor — a demonstrat, pentru prima dată, pe bază de date istorice, de cultură, de limbă și de obiceiuri, că muntenii, moldovenii și transilvănenii din cele trei principate formează un singur popor — poporul român. (*Aplauze puternice*).

Nu doresc să evoc acum luptele sociale și naționale purtate de-a lungul secolelor de masele populare pentru libertate, dreptate socială și unitate națională. A revenit lui Cuza, lui Kogălniceanu, revoluționarilor din 1848 și 1859 misiunea istorică de a pune pentru totdeauna bazele statului național unitar român. (*Aplauze puternice, prelungite*). Vă amintiți cuvintele rostite atunci de Kogălniceanu adresîndu-se lui Cuza, îndemnul de a face totul pentru a fi drept, pentru a sluji poporul. Aceasta trebuie să călăuzească și pe comuniști, pe toți cei care, într-un fel sau altul, sînt chemați să contribuie la conducerea națiunii noastre. (*Aplauze puternice, prelungite*).

Datorită luptelor naționale și sociale la care m-am referit, poporul român și-a realizat unitatea națională, a putut avansa pe calea progresului economic și social, a putut răsturna regimul burghezo-moșieresc, înfăptui revoluția socialistă și, în zilele noastre, realiza transformarea revoluționară a societății, edificarea cu succes a societății socialiste pe pămîntul României. (*Aplauze prelungite*).

Un popor cu o asemenea istorie glorioasă va fi întotdeauna animat de dorința de a trăi liber, independent, stăpîn pe destinele sale, de a avea

relații frățești, de prietenie și colaborare cu vecinii săi, cu toate națiunile lumii. (*Aplauze puternice*).

Dragi tovarăși,

Sînt cunoscute marile victorii dobîndite de poporul român în anii socialismului, în făurirea vieții sale noi. Într-o perioadă scurtă, de numai 25 de ani, am străbătut cîteva etape istorice și am trecut la edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate. Paralel cu dezvoltarea în ritm vertiginos a forțelor de producție, cu creșterea avuției naționale, cu schimbările profunde în structura societății și în fizionomia generală a țării, au fost obținute progrese remarcabile în ridicarea nivelului de trai și de civilizație al poporului, în satisfacerea cerințelor de viață, materiale și spirituale, ale tuturor celor ce muncesc de la orașe și sate. Asigurarea bunăstării și fericirii poporului se vedește a fi rezultatul principal al construcției socialiste, este și va fi obiectivul primordial al politicii partidului și statului nostru, care nu cunosc ideal mai înalt decît prosperitatea și înflorirea continuă a României socialiste. (*Aplauze puternice, prelungite*).

Toate mărețele realizări obținute în acest sfert de secol sînt rodul muncii eroice a clasei muncitoare, țărănimii, intelectualității, a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, care, sub conducerea partidului comunist, n-au precupețit nici un efort, nici un sacrificiu pentru a asigura mersul înainte al patriei pe calea luminoasă a socialismului și comunismului. De aceea, doresc ca, în aceste momente, să adresez cel mai fierbinte omagiu clasei muncitoare, țărănimii, intelectualității, întregului nostru popor. (*Aplauze prelungite*).

O înfăptuire de însemnătate istorică, aș putea spune, o reprezintă rezolvarea justă a problemei naționale, în spiritul marxism-leninismului creator, asigurarea deplinei egalități în drepturi și a celor mai largi libertăți tuturor cetățenilor patriei noastre, fără deosebire de naționalitate. După cum se știe, de secole, alături de români, în unele părți ale țării locuiesc maghiari, germani, sirbi și alte naționalități. Realizarea egalității în drepturi constituie un factor esențial pentru făurirea socialismului și comunismului. De aceea, partidul nostru va face totul și în viitor pentru ca această politică să fie înfăptuită permanent, în mod consecvent, conștin că aceasta contribuie la întărirea coeziunii și unității tuturor oamenilor muncii din țara noastră pe drumul socialismului și comunismului, este o cheazășie a succeselor noastre viitoare. (*Aplauze puternice*).

În clocotul luptei pentru edificarea noii orînduiri sociale pe pămîntul României, ca urmare a făuririi și perfecționării continue a relațiilor socialiste de producție și a comunității intereselor fundamentale ale tuturor claselor și păturilor sociale, s-a încheat și s-a dezvoltat, pe o bază nouă,

alianța trainică dintre clasa muncitoare și țărănime, dintre aceste două clase de bază și intelectualitate, s-a întărit unitatea moral-politică a întregului nostru popor. Aceasta constituie o forță esențială a mersului înainte al României spre socialism, spre comunism. (*Aplauze puternice*). Toate acestea constituie mărețe cuceriri ale socialismului, reprezintă uriașe forțe dinamice ale progresului, dau trăinicie indestructibilă orînduirii noastre noi, permit punerea în valoare în mod plenar a tuturor valențelor națiunii noastre socialiste.

Pornind de la principiul că socialismul este creația conștientă a maselor care își făuresc în mod liber propriul lor destin, partidul și statul au asigurat și asigură perfecționarea continuă a democrației socialiste, crearea cadrului propice pentru participarea activă, efectivă, în formele cele mai variate, a maselor largi de oameni ai muncii la elaborarea și înfăptuirea politicii interne și externe a țării, la conducerea treburilor publice a întregii noastre societăți.

Sînt întrebate cîteodată dacă nu e prea obositor de a menține contacte așa de largi cu colectivele de oameni ai muncii. Trebuie să spun că, într-adevăr, nu este ușor, dar aceasta este un factor esențial, fără de care nu se poate asigura o conducere justă. Consultarea cu colectivele de oameni ai muncii, cu muncitorii, țăranii, intelectualii, cu toate categoriile sociale, cu activul de partid și de stat, cu oamenii muncii — români, maghiari, germani și de alte naționalități — constituie o condiție obligatorie pentru cunoașterea cerințelor dezvoltării sociale, o verificare în practică, jos, în mijlocul maselor, a justeții politicii partidului și guvernului nostru. Trebuie să vă declar vouă, și în fața întregului popor, că aceasta îmi dă forța, tăria de a face totul pentru înfăptuirea neabătută a politicii interne și externe a țării noastre, care știu că se bucură de sprijinul unanim al poporului nostru. (*Aplauze puternice. Se scandează: „Ceaușescu și poporul“*).

O preocupare de prim ordin a partidului și guvernului este asigurarea condițiilor pentru dezvoltarea continuă a învățămîntului, științei și culturii — factori esențiali pentru creșterea gradului de civilizație a societății noastre, pentru dezvoltarea accelerată a întregii vieți economice-sociale, pentru realizarea societății socialiste multilateral dezvoltate și trecerea treptată spre comunism.

Înfăptuirea idealurilor și aspirațiilor poporului nostru, realizarea marilor sale obiective de progres sînt rezultatul îndeplinirii cu succes de către partidul comunist a rolului său de forță politică conducătoare în societatea socialistă, a capacității sale, dovedite în practică, de a uni și mobiliza toate forțele materiale și umane ale țării într-o direcție unică. Partidul nostru își îndeplinește rolul conducător elaborînd linia politică gene-

rală a dezvoltării țării și, totodată, desfășurind o vastă și intensă activitate organizatorică și politică pentru traducerea ei în viață. Întregul popor urmează neabătut partidul comunist, politica sa, convins din propria experiență că ea corespunde în modul cel mai fidel intereselor și aspirațiilor sale fundamentale. Vă rog să-mi dați voie să vă asigur pe voi, și întregul popor, că voi face totul pentru ca partidul nostru comunist să-și îndeplinească, și în continuare, în cele mai bune condiții, misiunea sa istorică de conducător al națiunii noastre pe calea unei vieți libere, independente, a societății socialiste multilateral dezvoltate, spre comunism. (*Aplauze. Se scandează : „Ceaușescu — P.C.R.”*).

Un rol deosebit de important în viața partidului, a societății noastre au activitatea ideologică, dezvoltarea creatoare a marxism-leninismului pe baza concepției materialist-dialectice și istorice. Vom face totul pentru a dezvolta continuu activitatea ideologică, teoretică, aceasta constituind un factor de bază — aș putea spune, hotărîtor — pentru îndeplinirea cu succes de către partid, de către cadrele și de către membrii partidului, a rolului lor în unirea eforturilor întregului nostru popor. (*Aplauze puternice*).

De asemenea, o importanță deosebită au lărgirea continuă a orizontului de cunoaștere al oamenilor muncii, ridicarea nivelului cultural al întregului popor, îmbogățirea și elevarea vieții spirituale a națiunii noastre, făurirea omului nou, înarmat cu noile cuceriri ale științei și culturii moderne, capabil să înțeleagă legile dezvoltării sociale, animat de o înaltă responsabilitate față de societatea în care trăiește, față de cauza socialismului, a progresului.

Dezvoltarea dinamică înregistrată de țara noastră pe toate planurile, progresul continuu al edificării socialiste sînt o strălucită dovadă a justeții politicii generale marxist-leniniste a partidului, care aplică în mod creator principiile și adevărurile generale ale socialismului la condițiile concrete ale României. Partidul nostru analizează atent legile obiective ale dezvoltării sociale, studiază propria experiență revoluționară a țării noastre, precum și experiența altor țări socialiste, evoluția vieții social-politice contemporane, adoptînd soluțiile care corespund fiecărei etape istorice prin care trece România și previzionînd drumul spre făurirea societății comuniste. (*Vii aplauze*).

O atenție deosebită acordă partidul nostru activității politico-educative pentru formarea și dezvoltarea conștiinței socialiste, promovării ferme în viață a principiilor eticii și echității socialiste, configurării unui profil moral înaintat și a unei comportări demne a fiecărui om al muncii în societate, în muncă și în familie, creării climatului necesar dezvoltării multilaterale a personalității umane, valorificării tuturor energiilor și capacităților creatoare ale maselor în slujba societății, a poporului.

Dragi tovarăși,

În momentul de față, întregul nostru popor își consacră forțele înfăptuirii, sub conducerea partidului, a hotărîrilor Congresului al X-lea și ale Conferinței Naționale. După cum am mai avut prilejul să arăt, primii doi ani ai cincinalului s-au încheiat cu rezultate bune în toate domeniile de activitate, marcînd înaintarea fermă a țării noastre în direcția dezvoltării și modernizării industriei, agriculturii, a întregii economii naționale, ridicării nivelului de trai al maselor, înfloririi științei și culturii. Doresc ca, și cu această ocazie, să adresez oamenilor muncii cele mai calde felicitări pentru rezultatele obținute, pentru munca plină de abnegație pe care au depus-o și o depun în scopul înfăptuirii programului elaborat de partid în vederea dezvoltării societății noastre. (*Aplauze prelungite*).

Am menționat ieri, la Conferința organizației de partid din București, că toate comitetele județene de partid, oamenii muncii din toate județele și-au luat angajamentul de a realiza cincinalul într-un timp mai scurt. Am început planul pe 1973 cu rezultate bune. În cadrul conferințelor județene de partid care au avut loc în întreaga țară, comuniștii, reprezentanții colectivelor de oameni ai muncii și-au exprimat hotărîrea și și-au luat angajamente concrete de a depăși prevederile maxime ale planului pe acest an. Rezultatele de pînă acum, eforturile pe care le depun oamenii muncii pentru descoperirea și valorificarea de noi rezerve economice ne dau convingerea că angajamentul luat de clasa muncitoare, de țărănime și intelectualitate, de a înfăptui planul cincinal înainte de termen, va fi realizat cu deplin succes. (*Aplauze îndelungate*). Aceasta va permite dezvoltarea mai accelerată a țării noastre în toate domeniile, ridicarea României în 1975 pe o treaptă nouă, superioară, în făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate.

Fără îndoială că, la capătul acestui cincinal, țara noastră va fi mai bogată, mai prosperă, viața poporului va fi mai îmbelșugată, mai civilizată, mai fericită. Cu toate acestea, sîntem conștienți că vom mai avea încă un drum lung de parcurs pentru a atinge gradul de dezvoltare pe care îl preconizăm, pentru a asigura întregului nostru popor satisfacerea deplină a cerințelor sale materiale și spirituale.

Planul cincinal de perspectivă pe perioada 1976—1980, precum și prognozele care definesc liniile generale ale dezvoltării societății noastre pînă în 1990 și pînă la sfîrșitul secolului, conturează progresul multilateral al țării, ridicarea României pe trepte și mai înalte de civilizație. Tîlul pe care ni-l propunem este de a egaliza nivelul dezvoltării României cu cel al țărilor socialiste mai avansate, de a apropia țara noastră de statele cele mai dezvoltate din punct de vedere economic ale lumii. În această perioadă,

vom înfăptui societatea socialistă multilateral dezvoltată, vom trece la făurirea treptată a societății comuniste în România.

Iată, tovarăși, ce minunate orizonturi se deschid în fața poporului nostru, iată ce minunate perspective au oamenii de știință, are învățământul nostru, chemat să aducă o contribuție tot mai importantă în întreaga activitate socială. (*Aplauze îndelungate*). Dispunem de toate condițiile pentru a atinge țelurile mărețe pe care ni le propunem. Avem un popor minunat, eroic, harnic și priceput, dispunem de o bază materială dezvoltată, avem o orînduire socialistă trainică, un partid comunist puternic, unit, urmat cu încredere de întreaga națiune. (*Aplauze puternice, prelungite*).

Doresc, și cu acest prilej, să vă asigur pe dumneavoastră, întregul popor că, în ce mă privește, voi face totul pentru a contribui la unirea eforturilor partidului și statului, ale întregii națiuni în vederea realizării cu succes a acestor obiective, a triumfului comunismului în România. (*Aplauze îndelungate. Se scandează: „Ceașescu — P.C.R.”*).

Dragi tovarăși,

Partidul nostru pornește de la realitatea că între politica internă și cea externă există o unitate dialectică. Succesele României pe calea socialismului sînt, în același timp, o contribuție de seamă la cauza generală a socialismului și păcii.

După cum este cunoscut, Partidul Comunist Român a militat întotdeauna pentru prietenia dintre România și Uniunea Sovietică. Am acționat întotdeauna, în trecut, ca și în prezent, cu toată fermitatea pentru prietenia cu Uniunea Sovietică, cu toți vecinii noștri. După victoria repurtată și de alte popoare în revoluția și construcția socialistă, am acționat pentru dezvoltarea relațiilor de colaborare frățești cu toate țările socialiste. A fi comunist, a fi internaționalist, marxist-leninist înseamnă a acționa consecvent pentru relații prietenești, de solidaritate, cu toate țările socialiste, cu toate partidele comuniste și muncitorești. (*Aplauze puternice, prelungite*). Pornind de la aceste principii revoluționare, vom face totul, și în viitor, pentru a contribui la depășirea divergențelor existente, pentru întărirea unității și solidarității țărilor socialiste, a partidelor comuniste și muncitorești. (*Aplauze puternice*).

Acordăm o deosebită importanță dezvoltării relațiilor de colaborare multilaterală cu tinerele state care au pășit pe calea independenței, făuririi unei economii proprii, pe drumul dezvoltării progresiste. Dăm, de asemenea, întregul sprijin mișcărilor de eliberare națională, popoarelor care mai gem încă sub jugul colonial, contribuind activ la lupta împotriva colonialismului și neocolonialismului, a oricăror forme de asuprire a popoarelor. A produs o profundă indignare și un viu protest în opinia pu-

blică din țara noastră, ca și în cercurile progresiste de pretutindeni, asasinarea eminentului militant împotriva robiei coloniale Amilcar Cabral, bun prieten al poporului român, bun prieten al meu personal. Acest act mișelesc ne îndeamnă să intensificăm și mai mult sprijinul nostru frățesc față de mișcările de eliberare națională, să acționăm cu și mai multă hotărîre, ca cercurile colonialiste să părăsească teritoriile pe care le domină prin forță, să respecte hotărîrile Organizației Națiunilor Unite privind abolirea totală a rușinosului sistem de robie colonială. Este necesar ca popoarele să-și unească eforturile pentru a lichida cît mai repede colonialismul ! (*Aplauze puternice, prelungite*).

Considerăm că orice acțiune de represiune împotriva luptătorilor pentru libertate și independență națională, ca, de altfel, orice fel de acte teroriste, indiferent sub ce pretext ar fi săvîrșite, sînt contrare cauzei eliberării naționale a popoarelor, cauzei progresului și eliberării sociale și, de aceea, trebuie condamnate și împiedicate cu toată hotărîrea. Lupta de masă conștientă nu poate fi în nici un fel înlocuită cu acțiuni de teroare individuală. Numai unirea conștientă a popoarelor, a forțelor celor mai înaintate ale societății poate asigura triumful luptei de eliberare națională, victoria luptei revoluționare pentru progres social, pentru socialism. (*Aplauze puternice*).

Este cunoscută politica activă promovată de statul nostru de dezvoltare largă a colaborării multilaterale cu toate țările, fără deosebire de orînduire socială. La baza acestor relații punem consecvent principiile respectării independenței și suveranității naționale, dreptul fiecărui popor de a-și hotărî singur destinele, fără amestec din afară, principiul egalității și avantajului reciproc, al renunțării la forță sau la amenințarea cu forța. Aceste principii, tot mai mult recunoscute azi în lume, constituie garanția sigură a întăririi securității internaționale, a realizării de noi pași spre destindere și pace în lume. (*Vii aplauze*).

Ca țară europeană, manifestăm o vie preocupare și milităm neobosit pentru întărirea securității pe continentul nostru, pentru îmbunătățirea atmosferei politice în Europa, pentru crearea unor relații noi, de colaborare între toate națiunile europene, de deplină egalitate și respect reciproc. Am acționat consecvent, de la bun început, pentru pregătirea conferinței general-europene. Participăm activ la lucrările pregătitoare și sîntem hotărîți să ne aducem contribuția la ținerea conferinței, la succesul deplin al lucrărilor ei, dorind ca urmarea conferinței să fie o eră nouă de colaborare și de pace de lungă durată — sperăm pentru totdeauna — în Europa. Dorim ca această conferință să contribuie, totodată, la rezolvarea problemelor de pe alte continente, la cauza păcii și colaborării internaționale.

Acordăm o deosebită importanță înțelegerii între statele din Balcani. Considerăm că dezvoltarea și intensificarea relațiilor multilaterale dintre aceste țări, socialiste și nesocialiste, corespund pe deplin intereselor vitale ale popoarelor din această regiune, cauzei securității pe continent și în întreaga lume — și, de aceea, vom milita și în viitor, neabătut, pentru realizarea acestui țel.

Am militat și milităm fără încetare pentru stingerea focarelor de încordare existente în lume, pentru lichidarea totală a războaielor, a confruntărilor militare, ca mijloc de reglementare a litigiilor dintre state. Ne exprimăm satisfacția pentru faptul că a fost parafat Acordul cu privire la încetarea războiului din Vietnam și sperăm că el va fi semnat în ziua de 27, ducând la încetarea tuturor operațiunilor militare din Vietnam și din întreaga Indochină. Dorim popoarelor din Indochina succes în realizarea păcii, în refacerea țărilor lor greu încercate. Vom dezvolta activ colaborarea cu ele, acordându-le întregul sprijin pentru dezvoltarea economico-socială, așa cum le-am acordat sprijin în lupta pe care au dus-o pentru a-și câpăta independența. Întărirea colaborării dintre popoarele noastre corespunde intereselor reciproce, cauzei generale a luptei pentru pace și colaborare. (*Aplauze puternice*).

După cum se știe, în lume au fost obținute o serie de succese pe calea destinderii, au loc mari transformări pozitive în curs de accentuare. România și-a adus contribuția ei, modestă dar activă, la realizarea acestui curs. Vom acționa și în viitor pentru a asigura continuarea cursului spre destindere. Considerăm că este necesar ca popoarele să-și unească eforturile, ca toate statele — fie ele mari, mijlocii sau mici — să participe activ la soluționarea problemelor internaționale. Numai așa se vor putea asigura dezvoltarea independentă a tuturor popoarelor, realizarea unei păci trainice.

Subliniind procesele pozitive care au loc în lume, nu ne facem însă iluzii. Știm că mai sînt cercuri imperialiste, reacționare, care nu se arată prea bucuroase de acest curs nou și care pot pune încă în pericol destinderea, pot provoca noi conflicte și războaie. De aceea, este necesară intensificarea acțiunilor unite ale tuturor forțelor progresului și păcii împotriva politicii imperialiste de dominație și dictat, de forță și intimidare, de ingerințe în treburile altor popoare. Promovarea unei politici de destindere și securitate reclamă absolut tuturor națiunilor să-și facă auzit glasul în afirmarea năzuințelor lor de pace, să ia parte activă la viața internațională, la soluționarea tuturor problemelor.

Sîntem interesați pentru o soluție politică, în spiritul rezoluției Consiliului de Securitate, a conflictului din Orientul Mijlociu, pentru rezolvarea problemei palestiniene pe baza dorinței poporului palestinian.

Năzuința cea mai arzătoare a popoarelor este, astăzi, trecerea la realizarea dezarmării generale și, în primul rînd, a celei nucleare. Acest imperativ de prim ordin al tuturor statelor și popoarelor cere o activitate susținută, deoarece, după cum se știe, cursa înarmărilor face ca sute de miliarde de dolari să fie folosite în scopuri militare, ceea ce apasă greu asupra nivelului de viață, asupra dezvoltării generale a societății omenеști. Așa cum am spus și ieri, și noi sintem obligați să facem aceste eforturi, deci sintem vital interesați și trebuie să facem totul pentru a se trece în mod real și cît mai repede la măsuri de înfăptuire a dezarmării.

Un rol important au Organizația Națiunilor Unite, alte organisme internaționale. De aceea, România militează și va milita în continuare pentru creșterea rolului acestor organisme în soluționarea tuturor problemelor, în asigurarea condițiilor ca fiecare popor să se poată dezvolta corespunzător intereselor sale, în mod liber și independent.

Aș dori să menționez în mod deosebit, în acest cadru, rolul important pe care-l are tineretul, alături de celelalte forțe sociale — de clasa muncitoare, țărănime, intelectualitate — în lupta pentru pace și progres social. Consider că tineretul nostru trebuie să-și intensifice activitatea pentru unirea tinerei generații de pretutindeni — care reprezintă o uriașă forță, vital interesată într-o politică nouă, de egalitate, de pace între toate națiunile lumii. (*Aplauze. Se scandează : „Ceașescu — P.C.R.“*).

Doresc să asigur, încă o dată, că România va face și în viitor tot ce depinde de ea pentru a contribui la triumful unor relații noi între state, pentru dezvoltarea liberă, nestingherită a fiecărei națiuni, pentru întărirea unității și colaborării dintre țările socialiste, a tuturor forțelor antiimperialiste, pentru colaborare între toate popoarele, pentru pace în lume. (*Aplauze puternice, prelungite*).

Dragi tovarăși,

Dați-mi voie ca de la această tribună să exprim cele mai calde mulțumiri pentru manifestările de dragoste și încredere cu care am fost înconjurat în aceste zile de către activul de partid și de stat, de către comuniști, de clasa muncitoare, țărănime și intelectualitate, de către toți oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate, de întregul nostru popor. În toate acestea văd o aprobare unanimă a politicii interne și externe a partidului și statului nostru; ele îmi dau tăria și încrederea că drumul pe care mergem este un drum just, care corespunde intereselor vitale ale întregului nostru popor. (*Aplauze puternice*).

Doresc să asigur în mod solemn că, și în viitor, voi face totul pentru a răspunde dragostei și încrederii partidului și poporului. Voi acționa

cu toată fermitatea pentru întărirea continuă a partidului și a rolului său conducător, pentru perfecționarea și întărirea statului, pentru dezvoltarea democrației socialiste. În tot ce voi întreprinde voi fi călăuzit de vrerea poporului meu — și voi face totul ca viața lui să fie tot mai îmbelșugată și fericită. Îmi voi consacra toate forțele cauzei socialismului și comunismului în România. (*Aplauze, urale. Se scandează: „Ceașescu și poporul“*).

Voi milita pentru colaborarea cu toate țările socialiste, cu toate popoarele lumii, aceasta fiind dorința poporului român, care vrea să trăiască liber, în deplină frăție cu toate celelalte națiuni ale lumii. (*Aplauze prelungite. Se scandează: „Ceașescu — P.C.R.“*).

Iată, tovarăși, care este angajamentul meu la a 55-a aniversare a zilei de naștere și la împlinirea a 40 de ani de activitate revoluționară. Ca și pînă acum, fiți încredințați că voi face totul pentru a-mi îndeplini cu cinste, cit mai bine, toate îndatoririle. (*Aplauze puternice. Se scandează: „Ceașescu — P.C.R.“*).

În încheiere, vă rog să-mi dați voie ca, la rîndul meu, să adresez celor prezenți la această adunare, tuturor comuniștilor, întregului popor urări de noi și noi succese în toate domeniile vieții economico-sociale. Să întărim continuu colaborarea și unitatea noastră în toate domeniile de activitate!

Multă sănătate și multă fericire! (*Aplauze puternice, prelungite, ovații. Se scandează: „Ceașescu — La mulți ani!“*. Întreaga asistență ovaționează îndelung pentru partid, pentru Comitetul Central, pentru secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceașescu).

Mărturii istorice referitoare la viața și activitatea revoluționară a tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU

Cu prilejul celei de a 55-a aniversări a zilei de naștere și al împlinirii a 40 de ani de activitate în mișcarea muncitorească și în rîndurile partidului a tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretarul general al Partidului Comunist Român, președintele Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România – vibrant omagiat de întregul nostru popor –, revista „Anale de istorie” redă în paginile ce urmează, prin documente istorice, momente din viața și activitatea celui mai iubit fiu al poporului român.

**În această casă din Scornicești s-a născut,
la 26 ianuarie 1918, tovarășul Nicolae
Ceaulescu.**

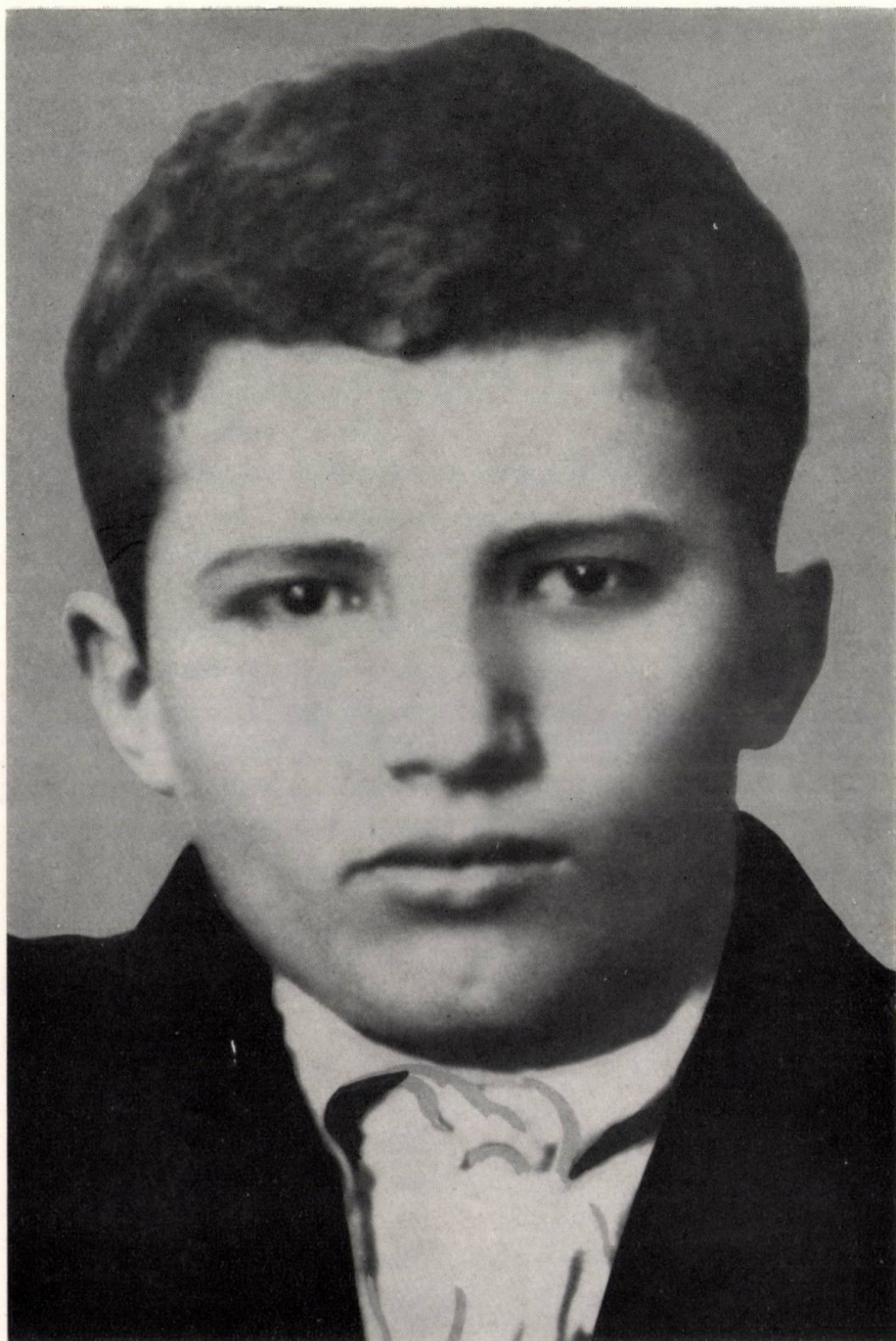
*Noi așa îi spunem: La mulți ani,
dragă Nicolae, al nostru!*

[illegible][illegible][illegible][illegible]

...într-o zi, când am fost la un spectacol, am văzut că un bărbat din publică, care se numea Popescu, se ridică din scaun și se duce la scenă. Când am văzut că el se duce la scenă, am rămas încreșșetată. Când am văzut că el se duce la scenă, am rămas încreșșetată. Când am văzut că el se duce la scenă, am rămas încreșșetată.

Printre cei care l-au cunoscut din fragedă tinerețe pe tovarășul Nicolae Ceaușescu se află fostul său învățător, Ion Bărăscu, și tovarășii săi de copilărie Anica și Ion Oprea, ale căror amintiri le redăm în facsimilul de față

Dumitru Tabacu
Fotograf: MIRAI POPESCU

Tovarășul Nicolae Ceaușescu la vîrsta de 15 ani, cînd a intrat în mișcarea comunistă

PROCES-VERBAL

Astăzi 27 Iunie 1934.

noi, NICOLAE TURCU comisar șef în Direcțiunea Generală a Poliției.

Văzând adresa Nr. 3604/934 a Inspectoratului Regional de Poliție Craiova, prin care înaintează la Direcțiunea Generală a Poliției pe numiții GABOR VASILE, CEAUȘESCU NICOLAE, POGA-CEANU VASILE și BRAD ION, arestați de către Consiliul de Război al Corpului I Armată în momentul când voiau să se introducă în sala de ședințe, unde se reduecă procesul ceferiștilor implicați în rebeliunea dela atelierele C.F.R. Grivița, pentru a depune ca informatori în favoarea acuzaților și a citi adeziunile muncitorilor pentru stingerea procesului și eliberarea deținuților în frunte cu Doncea și Petrescu.

Asupra lor în momentul arestării s'au găsit următoarele imprimate : cincisprezece liste de subscripție, un protest al muncitorilor în numele cercului cultural " Gheorghe Coșbuc " din București, două proteste ale șomerilor din Sectorul I Galben și 3 Albastru, un protest al muncitorilor din cartierele Municipiului București, un protest al chelnerilor dela restaurantul Elisée, un protest al muncitorilor din fabrica " Industria Bumbacului " și alte două proteste, toate acoperite cu numeroase semnături, precum și un memoriu protest al Comitetului regional antifascist din Cluj, în care figurează numele unui număr de 200 persoane intelectuali și muncitori.

Văzând procesele verbale de constatarea răspândirii olandestine printre muncitorii din fabrici și atelierele C.F.R. Grivița a publicațiunilor semnate de Consiliul sindicatelor revoluționare, Uniunea tineretului comunist și Ajutorul Roșu din România, organizațiuni afiliate partidului comunist, prin care se îndeamnă muncitorii să convoace întruniri, să trimită proteste scrise, să facă greve în întreprinderi și demonstrații de stradă în fața închisorilor, a Siguranței și Consiliului de Război, cerând stingerea procesului și eliberarea deținuților.

Proces-verbal, din 27 iunie 1934, încheiat cu prilejul arestării tovarășului Nicolae Ceaușescu, venit la Craiova, împreună cu un grup de tineri comuniști, pentru a protesta, în numele muncitorimii din București și din alte centre, împotriva odioasei înscenări judiciare intentate conducătorilor eroicelor lupte din ianuarie-februarie 1933

L-am lăsat, anume, cel din urmă, — însă întotdeauna cel dintâi în amintirile mele —, pe acel tânăr de 16 ani, pe care l-am cunoscut în septembrie 1934, la adunarea, pe țară, a Comitetului Antifascist din România, care s-a ținut în plină și crâcnă ilegalitate a Partidului Comunist Român.

Eram unul dintre conducătorii acelei organizații, când conducerea Partidului ne-a indicat numele unui tânăr muncitor care urma să vorbească din partea tineretului comunist.

— Bine, dar cine e, totuși, acel tânăr? am întrebat, nu fără îngrijorare, pentru modul cum va ști să păstreze secretul, — într-o luptă inegală —, un copilandru, încă crud, chiar pentru viața de toate zilele, cea neînhăitită de copiii Siguranței.

— Îl vei vedea și-l vei prețui și tu, — mi s-a răspuns. E Nicolae Ceaușescu, muncitor, o fire ponderată și totodată neînfricăată, — un tânăr inteligent, care vorbește cît trebuie și a dovedit o mare putere de muncă.

— Să-ți spun drept, dam crezare spuselor conducerii Partidului, — continuă academicianul P. Constantinescu-Iași —, dar nu-mi puteam înlătura nici unele îndoieli, pornite din grija pentru soarta acelei adunări și, de ce oare n-aș destăinui deschis, chiar după trecerea a aproape patru decenii, chiar pentru propria mea apărare; nu voiam să cad, așa, cu bună știință, în minile Siguranței, pentru că mă încred în orice om trimis de la Centru...

Și am întrebat:

— Dar unde l-ai găsit pe acel tânăr, pe acel luptător în vîrstă de... 16 ani?

— În cei doi ani de cînd lucrează cu noi, ca activist al U.T.C., și-a dovedit capacitatea, a vădit calități care-l situează printre oamenii de nădejde ai partidului.

„Și a venit și ziua adunării care se ținea în locuința lui Scarlat Callimachi, care deși nu era încă membru de partid, era devotat mișcării.

Un tânăr cu părul negru, cu trupul firav, — un copil cuminte, liniștit și cuvințios fără să se ploconească în fața nimănui dintre noi, dîtai bărbații în toată firea, bătrîni pentru el, profesori universitari —, ni s-a prezentat în calitatea la care a fost trimis.

I s-a dat apoi cuvîntul și a vorbit cu o hotărîre care pornea din sinceritatea sa, din convingerea justetei tezei pe care o susținea, din însuși crezul său, căruia, se vedea lesne, i se dăruise.

Avîndu-l alături, în prezidiu, pe profesorul Iorgu Iordan, — acesta m-a întrebat „cine-l copilandru”? După alte minute, iar m-a înghionțit să-mi apropiu urechea de gura lui, și mi-a mărturisit că-i place „tînărul”, ca la sfîrșitul cuvîntării lui Nicolae Ceaușescu să-mi mărturisească, în timp ce-l aplauda, împreună cu restul auditoriului: „Să știi că a fost bine ales de către cei care l-au trimis aici. Notează-i numele, să-l urmărim cum evoluează”.

De cîte ori îl revăd pe secretarul general al Partidului nostru, pe președintele Consiliului de Stat al Republicii noastre, ori de cîte ori îl ascult cuvîntul la Marea Adunare Națională, la congrese, la radio ori la televiziune, un ecran nevăzut decît de mine mi-l readuce în minte pe „copilandrul” care, vorbise atunci, în septembrie 1934, în casa lui Scarlat Callimachi. Iar în urechi îmi sună întrebarea de început, urmată de elogiul profesorului Iorgu Iordan.

„Copilandrul” a devenit tînăr, apoi bărbat, azi în plină maturitate: a trecut prin forța aprigă a luptei și a închisorii, a suferit molestările și schingiuirile Siguranței, a cunoscut duritatea activității în crâcnă ilegalitate ca și asprimea vieții de plină la înlăturarea pielei politico-sociale în care trăia poporul nostru.

Gîndirea sa, puterea sa de muncă, spiritul său de dăruire cauzei poporului român, intuiția sa politică și bravura patriotică neînfricăată l-au netezit drumul spre cele mai de seamă răspunderi în viața politică și în cea de stat a României contemporane. „Copilandrul” de acum patru decenii este azi secretarul general al Partidului Comunist Român, este azi președintele Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România și comandantul suprem al forțelor armate ale patriei noastre.

O amintire a mea, dar încununată cu laurii împlinirilor istorice, — a încheiat interlocutorul nostru octogenar.

P. Constantinescu-Iași

5 2 13
1 2 13 1

RAPORTOR
Colonel

Comandantul Corpului 5 Armată
General de Div., Rizeanu

H. T. Rizeanu

Colonel *Argeanu*

Reportor pe lângă Comandantul de Div. 5 Armată

Având în vedere că din instrucțiunile date în con-
tra **doz. Ceaușescu** **Marilac Com. Iancu** **Marilac**
alt.

care prin ordinul de armare dat de Comandantul
Corpului 5 Armată cu Nr.

este pus în circulație judecând pentru faptul că

• vătămare de singulare de provocare la

Comitere de crime v. supraschimul calificat

Crime sau delicta pe n. pe de art. 12

al C. L. C. P. Comis cu art. 7-8 1935 L. C. P.

toate Comis cu S. N. R. 3376/1935. 7 C. P. 4. 1935

5 1935; Comis prin acțiune ca la

talo de 18 Ian 1936 a fost găsit în

Comisul lui **doz. Argeanu** în Comis

Altri put. Pe avânt acuză s'a mai

pragănduri. -

Având în vedere toate cele de mai sus

seal. puse din care rezultă următoarele de

lato pe prezentat războiul în stare de

comandant de Div. 5 Armată

Având în vedere că art. 12 C. L. P.

PI. P. J. P.

A se face în baza de fapte de

comandant de Div. 5 Armată

comandant de Div. 5 Armată

comandant de Div. 5 Armată

comandant de Div. 5 Armată

comandant de Div. 5 Armată

comandant de Div. 5 Armată

comandant de Div. 5 Armată

comandant de Div. 5 Armată

comandant de Div. 5 Armată

comandant de Div. 5 Armată

comandant de Div. 5 Armată

comandant de Div. 5 Armată

comandant de Div. 5 Armată

comandant de Div. 5 Armată

comandant de Div. 5 Armată

comandant de Div. 5 Armată

Ordonanță a Comandamentului Corpului 5 Armată, din 3 februarie 1936, prin care tovarășul Nicolae Ceaușescu a fost înaintat spre judecată tribunalului militar pentru activitate comunistă

Proces-Verbal

Anul 1936, luna mai ziua 30.

Noi, Colonel Gherghel Radu, Președintele
Consiliului de Război al Corpului 5 Armată,
fiind întruunit în sesiune publică pentru
a judeca procesul privitor pe acuzații
Petre Tulbuzis Tulbulescu și alții prevăzuți
în doarale № 55 și 60/1936. cu scopul
excluderii dela sesiune a acuzaților
Tarnoviski Vladislav și Vladimir, pentru
faptul prevăzut de art. 114 c. g. h., ca turburător
în scop de a împiedica marșul Justiției,
acuzatul Ceaușescu Nicolae prin cuvintele:
„Atunci noi ne solidarizăm cu toți ca
Tarnoviskii”, și sculându-se în picioare
a îndemnat pe ceilalți acuzați să-l
urmăze, gesticulând și aducând astfel
ofense președintelui și instanței prin
cuvinte și atitudine irreverentă.

Pe baza celor de mai sus încheie
prezentul proces verbal și aplicarea
art. 114 c. g. h. în ceea ce privește pe
acuzatul Ceaușescu Nicolae.

Președintele Consiliului de Război
al

Corpului 5 Armată.

Colonel. Gherghel R.

IMPRESII DELA UN PROCES

Duminică, la Braşov.

O scapărătoare şi de început de vară hohoteşte în toţi copaci Tâmpa şi pe toate străzile, încă pustii, la orele 6 şi jumătate dimineaţă.

Este a patra zi din procesul intenţat celor 25 de anti-fascişti din Dâmboviţa şi Prahova.

Natura şi-a revărsat, generoasă, peste tot oraşul, courile de verdeaţă şi rachetele de lumină. Poate de aceea închisoarea centrală a Braşovului se strânge mai mult între zidurile ei înalte şi devine mai rigidă şi mai cenuşie. Acolo, sus, în două răbrielelor, deţinutii — ne gândim — trebuie să doarmă încă.

Pătrundem în curtea temniţei.

Ne-am înscelat.

N-au apărut încă bine zorile, şi somnul, pasăre chinată, a sburat.

Iată, au început să se arate la ferestrele împărţite în patrate, capele.

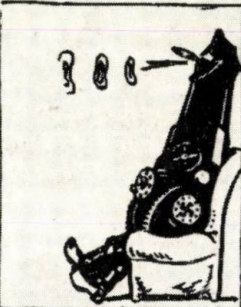
Advocatul Paul Moscovici roagă pe directorul închisorii să-l îngăduie o convorbire cu doi dintre deţinutii anti-fascişti: Tarnovski şi Ceauşescu. Acestia doi au fost condamnaţi, pe loc, cu o zi mai înainte, pentru că ar fi ultragiat, în şedinţa, consiliul. Primul a primit o pedeapsă de 15 zile închisoare şi al doilea (pentru faptul de a se fi solidarizat cu cel dintâi) 6 luni.

Un gardian ni-l aduce pe amândoi.

Vin spre noi, surizând. Fete senine.

Copiii încă.

Ceausescu are 19 ani şi este chimar. Ne explică pentru ce au fost condamnaţi, ei şi Tarnovski, şi în ce constă „ultragatul”.

Tarnovski ştie încredinţat că nu face să-l înţelegem fără să deschidă gura, cu un suris venenat şi cu poartă dureroasă ironică în poartă ochilor nemi. Vorbeşte puţin, ducându-şi din când în când o mână la gâtul gol; nu are guler la cămaşă, şi afară este răcoare.

Ceausescu e un copil. Dar un copil cu o inteligenţă de o maturitate surprinzătoare. E scund, slab, cu ochii mici şi vioi, două boabe de pişier. Vorbeşte limpede, puţin prea repede, parcă vrea să spună deodată tot ce ştie. Are 19 ani, dar a văzut şi a pătit ca pentru 90.

Bătaie? Ho-ho, şi încă cum! Jandarmii nu se joacă.

O spune, totuşi, simplu, ca pe un lucru devenit firesc, schitând din când în când un gest: trei degete unite, descriind cercuri, ca pentru rotunjirea frazelor.

Nu a implinit 20 de ani, şi a fost şi el condamnat, în aceeaşi şedinţă de Sămbătă, la 6 luni închisoare. Tot pentru ultrag.

Si, anume pentru că — la auzul pedepsei date lui Tarnovski — s'a adresat consiliului, spanzând că se solidarizează cu camaradul său. Inimă tânără şi generoasă; să ne mirăm că i s'a dat, — 6 luni de închisoare?

Va trece vara, va veni toamna şi îl va prinde şi lapoviţa. — Ceausescu, cu cei 19 ani ai săi, nu le va putea simţi şi nu le va vedea, ca alădăta, la el la tară.

Când, apoi, convorbirea se isprăveşte, cei doi sunt duşi înapoi în celule, în acelaşi timp, în care convoiul cu restul acuzaţilor este luat între baloane şi scos pe poarta închisoarei, pentru a fi duşi la judecată.

Duminică — şi zi de judecată...

Pe drum, spre consiliul de război, întâlnim doi tărani. Un bărbat cu arsuri pe faţă, încă, şi o femeie pipernicită, cu varietă în picioare.

Sunt martori. Au venit de departe. Vor să spună ce au văzut. Tot. Ana cum a fost. Şi au fost lucruri cumplite.

Consiliul de război al corpului V de armată.

O sală nu prea încăpătoare, vreo douăzeci de bănci, dispuse scolăreşte. O bară de lemn, despărţind tribuna cu crucifix şi cu dosare de băncile acuzaţilor şi ale apărărilor. Şi sus, agăţate, trei lămpi rotunde, „medeinate”.

Întărm în sală, şi găsim pe acuzaţi în bănci.

Tineri toţi. Doi sau trei trecuţi de treizeci de ani, ceilalţi între 16 şi 26 de ani.

Sunt stabili, cu urmele suferinţelor încă vizibile pe feţe.

Dar vioi, cu expresii cuminate şi limpezi, cu priviri treze. Fă de tărasi, aproape toţi.

Au îndurat destule, dar nu se plâng.

O femeie de afară trimite unuia dintre ei un corn.

Băieţul îi împarte în patru. Sunt patru înşi, cari mănâncă acum dintr-un corn, nu fără a-l privi mai înainte sfîşit, cu ochii mari, ca pe o mică minune a pamîntului.

Acum, la ora aceasta, în sălile lor din Dâmboviţa şi Prahova, părinţii asteapă ziua de mâine, cu gîndul dus la copiii închişi şi la plîngurile lipsite de brate tinere, din bătaura.

Aflăm un amanunt, nu lipsit de umor.

D. plutonier Mailat are şi un dar al ochilor, bu numai ai mâinii. Mai simplu, d-sa cunoaşte hipnoza. Este hipnotizator.

În şedinţa dela 30 Iunie, d. Mailat a recunoscut ca utilizează hipnoza asupra clientilor săi.

— Pentru ce? — a fost întrebat.

— Secret profesional, — a răspuns, transant, d. Mailat. Precum se vede, suntem în proces.

Să fie tot o probă de fakirism?...

Eugen Jebeleanu

Articolul publicat în „Cuvintul liber” din 6 iunie 1936, în care Eugen Jebeleanu evocă impresia profundă pe care i-a produs-o întâlnirea cu tovarăşul Nicolae Ceauşescu, aflat în închisoarea din Braşov

15 August 1939

Sedința Cercului Cultural
al tineretului de pe lângă bres-
lele textilă, pielărie și încăl-
tăminte.

OPERAT LA FIȘE

În ziua de 14 August c., s'a ținut la sediul
breslei textile, din Strada Uranus 138, o ședință a Cercu-
lui Cultural al tineretului breslei, la care au partici-
pat 40 persoane.

Vasile Cristescu, secretar

raport

- 2 -

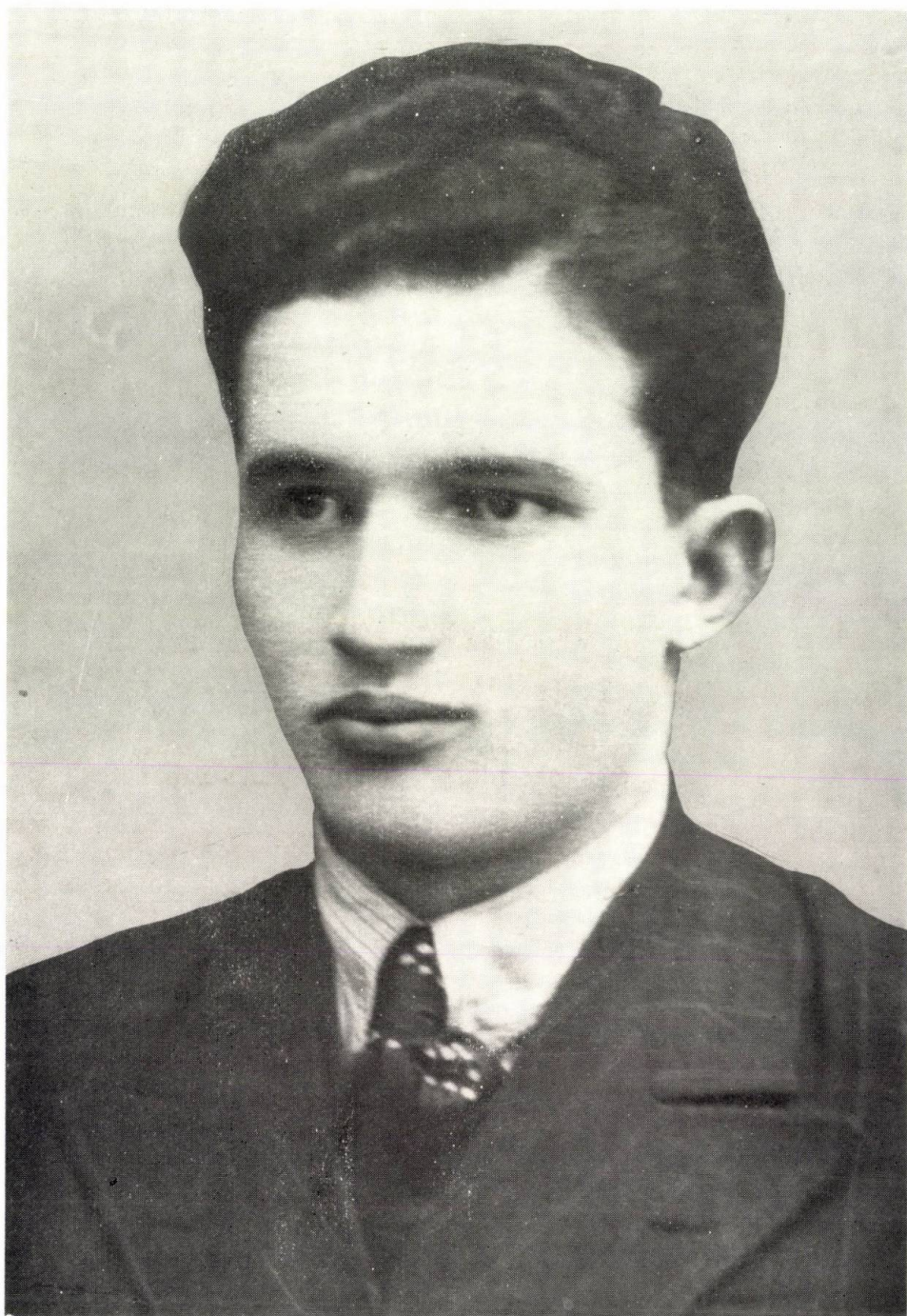
să se organizeze un program artistic la toate serbările
pe cari bresla textilă le dă în fiecare săptămână, etc.

Ceașescu Nicolae propune să se înființeze sec-
țiuni turistice, teatrale, corale și

bresla fiind obligată să angajeze profesori și dirijori.

funcționari-
vina ședințele cu caracter educativ și sportiv.

Relatare despre participarea tovarășului Nicolae Ceașescu la ședința Cercului cultural al tineretului de pe lângă breslele textilă, pielărie și încălțăminte din București, ținută în ziua de 14 august 1939

Tovarășul Nicolae Ceaușescu, în octombrie 1939, cînd a fost ales membru în Secretariatul Comitetului Central al Uniunii Tineretului Comunist

Vara anului 1944. Tovarășul Nicolae Ceaușescu în lagărul de la Tîrgu Jiu

Numai la câteva zile după actul istoric de la 23 August 1944, la 10 septembrie, în numele tineretului comunist, tovarășul Nicolae Ceaușescu vorbește la marea miting organizat de Apărarea Patriotică cu prilejul primirii în București a luptătorilor comuniști și antifasciști eliberați din închisori și lagăre

Cuvântul lui Nicolae Ceaușescu

Din partea Tineretului Comunist, tovarășul Ceaușescu salută pe luptătorii anti-fasciști eliberați din închisori și lagăre și arată că ei au dat exemplu și au fost în fruntea luptei tineretului și a poporului român. Bandoș s'au înecat în plan de distrugere lupta

nit înfărgit. Această atitudine glorioasă toare, care lupta

MARELE MEETING DELA APĂRAREA PATRIOTICĂ PENTRU PRIMIREA ELIBERAȚILOR DIN INCHISORI ȘI LAGĂRE

...implede-...apte unite, orga-...cu ajutorul Apărării...CĂLEA hitleristă ai ciclei An-...tonescu nu au reușit să înăbușe această luptă și eliberarea mult așteptată a ve-

...terorista co-...către rămășițele gar-...aceștia trebuie pedepsi-...exemplar, isgoniți și puși la stăpîni-...familiei. Tineretul comunist a organizat lupta sa alături de toate organizațiile patriotice și luptă pentru câștigarea drepturilor la o viață mai bună și li-beră a tineretului ca și a întregului po-por muncitor și cinstit într-o Românie liberă și democratică.

Frontul unic al tineretului

Incheierea Frontului Unic între Uniunea Tineretului Comunist și Uniunea Tineretului Socialist înseamnă un pas hotărâtor spre realizarea unității de acțiune a tineretului muncitoresc.

Mai mult ca oricând este necesar ca tineretul muncitoresc să ducă lupta unit și organizat. Tineretul muncitoresc trebuie să fie forța motrică care să mobilizeze întreg tineretul din România în luptă alături de clasa muncitoare și de poporul român.

Frontul Unic al Tineretului muncitoresc își propune ca o datorie de cea mai mare importanță lupta pentru unirea întregului tineret român în Frontul Unic Patriotic al Tineretului. Tineretul are datoria de a participa cu toată energia și cu tot entuziasmul la lupta alături de

clasa și conducerea luptelor tineretului. În fabrici, tineretul muncitoresc trebuie să se organizeze în sindicate și în secțiunile sindicale de tineret, unde pe baza Frontului Unic să lupte pentru îgonirea din întreprinderi a leghionarilor și a antonescienilor. În câminii de ucenici, trebuie creiate comitete de Front Unic, cari să se îngrijescă de nevoile ucenicilor. O atenție deosebită trebuie dată muncii de educație a tineretului muncitoresc în spiritul luptei de clasă.

Dar Frontul Unic al Tineretului muncitoresc trebuie să ducă la organizarea întregului tineret, a tineretului jăren, școlar și universitar, care să fie atras în luptă alături de tineretul muncitoresc.

Pe baza Frontului Unic, tineretul comunist și socialist va duce

condiție esențială pentru a face din tineret forța care să asigure viitorul poporului.

În vederea ducerii cu succes a luptei comune este necesar să eliminăm tot ce ne-ar putea despărți. O colaborare loială, pe baza platformei Frontului Unic, este o sarcină primordială. Realizând prin munca noastră de zi cu zi sarcinile comune, vom putea face din tineretul muncitoresc conducătorul luptei întregului tineret român.

Deasupra tuturor acestor sarcini stă în momentul de față aceea de a aplica în mod conștient, dându-ne seama de perspectivele care se creează pentru poporul român și pentru tineretul român, cu încredere și entuziasm, clauzele armistiului dintre România și U. R. S. S. N.

Articol publicat de tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al C.C. al U.T.C., în „Scînteia” din 22 septembrie 1944, referitor la semnificația încheierii Frontului unic al tineretului muncitoresc

9 octombrie 1944. Tovarășul Nicolae Ceaușescu la tribuna oficială cu prilejul marelui miting organizat de Partidul Comunist Român la stadionul A.N.E.F. din Capitală pentru instaurarea unui guvern al Frontului Național Democratic

LUPȚĂTORUL

Anul I. Nr. 83

Luni 18 Dec 1944

BĂNĂȚEAN

Lei 10

ORGANUL COMITETULUI REGIONAL BANAT AL PARTIDULUI COMUNIST DIN ROMANIA

Devorbă cu tovarășul Ceaușescu

secretarul Comitetului Central al Uniunii Tineretului Comunist din România

despre sarcinile, problemele și năzuințele
tineretului român

Stau în fața lui. Pe figura sa, iluminată de un foc launtric, citesc absolut a conștiința a unui tânăr, ale cărei convingeri s'au călit prin greutățile și mizeriile îndurate în închisorile și lagărele în care a fost aruncat de dictatura fascistă. Din ochii lui senini și calzi, radiază toată vreața și hotărârea de luptă a tineretului pe care îl conduce. Tovarășul Ceaușescu a ieșit din închisoare mai călit, mai copt, mai dăru în împlinirea misiunii sale de ridicare a tineretului român. Îl întreb și el răspunde cu claritate și fermitate la unuia care este convins de justetea cauzei pentru care militază.

Prima mea întrebare o formulez în mod următor:

— Care este sarcina Uniunii Tineretului Comunist din România?

— „Sarcina principală a U. T. C.-ului, în momentul de față, este mobilizarea tineretului în lupta pentru zdrobirea fascismului. Aceasta înseamnă, să tinerii comunisti trebuie să fie cei mai buni muncitori pentru mărirea producției de război. Ei trebuie să supravegheze ca elementele fasciste să nu poată sabota producția; ei trebuie să ajute la îndepărtarea lor din întreprinderi și darea lor pe mâna autorităților.”

— „Tinerii comunisti trebuie să mobilizeze întregul inert pentru renașterea țării! Aceasta înseamnă că ei trebuie să fie în fruntea luptei pentru reeducarea întregului tineret în spirit democratic; pentru a scoate din sufletul său ura soviniștii și antisemită; pentru pietenia în rețineri, de orice naționalitate ar fi. Ura tineretului trebuie să fie îndreptată împotriva cotropitorilor germani și unguri, împotriva fasciștilor români și de orice altă naționalitate. Tinerii comunisti trebuie să fie, la sate, cei mai activi în înălțarea pământului, care trebuie să fie muncit de țărani; tinerii trebuie să le dea tot spiritul.”

— „Tinerii comunisti trebuie să mobilizeze întreg tineretul alături de Frontul Național Democrat, pentruca, până în primăvară, reforma agrară să devie o rea-

Tov. N. CEAUȘESCU

secretarul Comitetului Central al U. T. C.

Conducătorii premilitari au mare răspundere pentru moartea a sute de mii de tineri, în războiul hiterist. Ei trebuie să fie pedepsiți la fel cu toți criminalii de război.”

— „Premilităria a fost și în trecut și este și azi o organizație anti-democratică. În România democratică, care se crează acum, nu mai are niciun rost și trebuie să fie desființată. Dar desființarea ei se face numai dacă întreg tineretul va lupta pentru desființarea ei, dacă va păstra premilităria.”

— „Ce aitudine are tineretul în chestiunea naționalităților?”

— „U. T. C.-ul s'a ridicat întotdeauna împotriva soviniștilor, a urii dintre popoare; el a arătat că această politică nu aduce servicii decât elementelor reacționare, nu duce decât la înrobirea poporului român și a tineretului român. Guvernarea din trecut, dictatura Gărzii de Fier și a lui Antonescu, ocupată germani, au dovedit pe deplin că aduce ura împotriva tineretului de altă naționalitate. În România democratică trebuie să se edifice loc, cu drepturi egale, toată populația, conlocuitoare. Tineretul de orice naționalitate trebuie să se bucure de toate drepturile politice, economice și culturale. Trebuie să dispună pentru todeauna ura împotriva tineretului de altă naționalitate. Existenta

poarelor conlocuitoare și a popoarelor înconjurate, precum și de pretensiile față de eroicul și glorioșul unirei sovietice, care a dat un preț atât de mare pentru eliberarea României de cotropitori fasciști.”

— „Cum vedeți sarcinile culturale și sportive ale tineretului?”

— „Una dintre problemele principale pentru România este reeducarea tineretului în spirit democratic și ridicarea nivelului cultural și științific al întregului tineret. Toate acestea se pot face în primul rând prin democratizarea întregului învățământ primar, secundar și universitar, prin învățământ gratuit pentru copiii muncitorilor și țăranilor săraci, iar în al doilea rând, prin munca depusă de întreg tineretul progresist, organizând conferințe, cursuri literare, științifice și ajutând astfel la ridicarea nivelului cultural al întregului tineret.”

— „Tineretul are nevoie de distracție și aceasta trebuie să fie organizată și îndrumată, pentru că el și-a dat un conținut educativ progresist. Tineretul trebuie să cânte, să danseze, să râdă. Sportul, care până acum a fost un privilegiu pentru câțiva, trebuie să devină un bun de care să profite întreg tineretul. Trebuie create cluburi sportive, care să înglobeze toate ramurile sportive, pe întreprinderi, cartiere, școli, universități și sate. Întreprinderile și Statul trebuie să dea tot sprijinul pentru procurarea întregului echipament necesar.”

— „Care sunt modalitățile de realizare cât mai neîntârziată a tuturor năzuințelor tineretului?”

— „Realizarea tuturor năzuințelor tineretului se poate face numai prin aplicarea platformei Frontului Național Democrat. Numai un guvern al Frontului Național Democrat va fi în stare ca să ajute cu adevărat tineretul în rezolvarea tuturor problemelor sale. — De aceea, tineretul trebuie să-și unească forțele într-o largă mișcare progresistă a întregului tineret domnie de o viață bună, de cultură, de progres, pentru a fi un ză-

(Continuare în pagina 2)

În zilele de 16—21 octombrie 1945 la București s-au desfășurat lucrările Conferinței Naționale a P.C.R. Cu acest prilej tovarășul Nicolae Ceaușescu a fost ales membru al Comitetului Central al Partidului Comunist Român

PARTIDUL COMUNIST ROMÂN

Scânteia

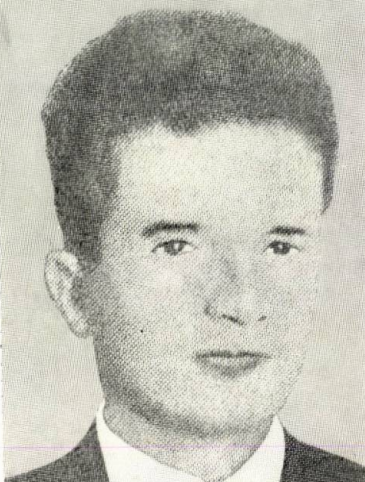
ORGAN AL COMITETULUI CENTRAL al P. C. R.

Redacția: Centrul 9.58.25 — Str. Botevgrad 6, București etaj 1 și 2. Adresa de poștă: 1.542
Tipografia telefun 6.58.25. Nr. Căi poștă 1.542

Conferința Partidului nostru — un pas înaintă pe calea luptei pentru întărirea tinerei noastre democrații, împotriva fascismului, împotriva reacțiunii

COMITETUL CENTRAL AL P. C. R.

Conferința Națională a Partidului nostru a avut o mare importanță în viața noastră politică, economică și culturală. Ea a fost o luptă pentru consolidarea și dezvoltarea democrației noastre, pentru eliminarea ultimilor resturi de fascism și reacție. Conferința a adoptat o serie de rezoluții care vor ghida activitatea noastră în viitor. Ea a ales un Comitet Central puternic, care va asigura unitatea și disciplina în rândurile noastre. Conferința a fost o victorie pentru democrația noastră și pentru cauza noastră comună.

Tovarășul Nicolae Ceaușescu, în vara anului 1946, alături de un grup de activiști ai Comitetului județean Constanța al P.C.R., în cadrul căruia a deținut funcții de răspundere

Noiembrie 1946. Tovarășul Nicolae Ceaușescu participă activ la mitingurile din cadrul campaniei electorale pentru alegerile parlamentare. Candidat din partea Partidului Comunist Român pe lista Blocului Partidelor Democratice din județul Olt, tovarășul Nicolae Ceaușescu a fost ales deputat în primul parlament democratic din istoria țării

Tovarășul Nicolae Ceaușescu, alături de Gheorghe Gheorghiu-Dej, în mijlocul unui grup de delegați la Congresul al VI-lea al P.C.R. (februarie 1948), de făurire a partidului unic marxist-leninist al clasei muncitoare din România ▲

▼ Tovarășul Nicolae Ceaușescu la una din ședințele Marii Adunări Naționale din anul 1952, în perioada cînd îndeplinea, în cadrul Ministerului Forțelor Armate, înalte munci de răspundere

cinteia

Organ al Comitetului Central al P.M.R.

In şedinţa
a Partidului
a Consiliului
zentat Rapo
a II-lea cu
a economiei

ANUL XXV Nr. 3478

Miercuri 28 decembrie 1955

6 PARTIM — 20 RAIN

Congresul al II-lea al P.M.R.

Page 4

SCINTEIA

No. 3459

Modificări în Statutul Partidului Muncitoresc Român

Raport prezentat de tovarășul N. Ceaușescu la Congresul al II-lea al P. M. R

Towarzi,

În raport cu sarcinile particulii ca forță confederație și îndreptare a poporului și a statului democratic-voagelor, în condițiile
terorism de la capitalism la socialism, unele prevederi ale Statu-

En penelele Statutului modificat s-a inserat îndatorirea membrilor de partid de a lupta în lărgirea sa activitate şi de a stimula în faţă autorităţii şi cetăţii de jos, de a dezvolta spiritul şi gresile în creşterea şi a lupta pentru schimbarea lui de a lupta cu activitate

Experiența de până acum a arătat că durata de 5 luni a studenților de candidați este insuficientă pentru ca ei să devină concurenți serioși de partid. În acest, pe proiectul Statutului modificat se prevede angaj. de candidați carieră (1) pentru studii carieră 1-a, un an de studii pentru carieră 2-a, 1 an de studii pentru carieră 3-a, 1 an de studii pentru carieră 4-a, 1 an de studii pentru carieră 5-a, 1 an de studii pentru carieră 6-a, 1 an de studii pentru carieră 7-a, 1 an de studii pentru carieră 8-a, 1 an de studii pentru carieră 9-a, 1 an de studii pentru carieră 10-a, 1 an de studii pentru carieră 11-a, 1 an de studii pentru carieră 12-a, 1 an de studii pentru carieră 13-a, 1 an de studii pentru carieră 14-a, 1 an de studii pentru carieră 15-a, 1 an de studii pentru carieră 16-a, 1 an de studii pentru carieră 17-a, 1 an de studii pentru carieră 18-a, 1 an de studii pentru carieră 19-a, 1 an de studii pentru carieră 20-a, 1 an de studii pentru carieră 21-a, 1 an de studii pentru carieră 22-a, 1 an de studii pentru carieră 23-a, 1 an de studii pentru carieră 24-a, 1 an de studii pentru carieră 25-a, 1 an de studii pentru carieră 26-a, 1 an de studii pentru carieră 27-a, 1 an de studii pentru carieră 28-a, 1 an de studii pentru carieră 29-a, 1 an de studii pentru carieră 30-a, 1 an de studii pentru carieră 31-a, 1 an de studii pentru carieră 32-a, 1 an de studii pentru carieră 33-a, 1 an de studii pentru carieră 34-a, 1 an de studii pentru carieră 35-a, 1 an de studii pentru carieră 36-a, 1 an de studii pentru carieră 37-a, 1 an de studii pentru carieră 38-a, 1 an de studii pentru carieră 39-a, 1 an de studii pentru carieră 40-a, 1 an de studii pentru carieră 41-a, 1 an de studii pentru carieră 42-a, 1 an de studii pentru carieră 43-a, 1 an de studii pentru carieră 44-a, 1 an de studii pentru carieră 45-a, 1 an de studii pentru carieră 46-a, 1 an de studii pentru carieră 47-a, 1 an de studii pentru carieră 48-a, 1 an de studii pentru carieră 49-a, 1 an de studii pentru carieră 50-a, 1 an de studii pentru carieră 51-a, 1 an de studii pentru carieră 52-a, 1 an de studii pentru carieră 53-a, 1 an de studii pentru carieră 54-a, 1 an de studii pentru carieră 55-a, 1 an de studii pentru carieră 56-a, 1 an de studii pentru carieră 57-a, 1 an de studii pentru carieră 58-a, 1 an de studii pentru carieră 59-a, 1 an de studii pentru carieră 60-a, 1 an de studii pentru carieră 61-a, 1 an de studii pentru carieră 62-a, 1 an de studii pentru carieră 63-a, 1 an de studii pentru carieră 64-a, 1 an de studii pentru carieră 65-a, 1 an de studii pentru carieră 66-a, 1 an de studii pentru carieră 67-a, 1 an de studii pentru carieră 68-a, 1 an de studii pentru carieră 69-a, 1 an de studii pentru carieră 70-a, 1 an de studii pentru carieră 71-a, 1 an de studii pentru carieră 72-a, 1 an de studii pentru carieră 73-a, 1 an de studii pentru carieră 74-a, 1 an de studii pentru carieră 75-a, 1 an de studii pentru carieră 76-a, 1 an de studii pentru carieră 77-a, 1 an de studii pentru carieră 78-a, 1 an de studii pentru carieră 79-a, 1 an <

E-a considerat în prezentarea din actualul Statut al primei Conferințe Internaționale a partizanilor, prezentat în secțiunile următoare.

▲ Congresul al VII-lea al P.C.R. (decembrie 1955), în cadrul căruia tovarăşul Nicolae Ceauşescu a prezentat raportul referitor la statutul partidului şi a fost ales membru al Biroului Politic şi secretar al C.C. al P.C.R.

PROLETARI DIN TOATE TARILE. UNITATI-VA!

cinteia

Anal. Calcd. for $C_{10}H_{10}O$: C, 88.10%; H, 11.90%. Found: C, 88.1%; H, 11.9%.

Submitted 12 April 1967

1 PAGE = 10.94MB

Ieri au început lucrările sesiunii extraordinare a Marii Adunări Naționale, marcată printr-un eveniment istoric în viața poporului nostru — terminarea celui de-al treilea an de activitate a agriculturii. Sesiunea face bilanțul uriașei activități desfășurate de oamenii din țară sub conducerea partidului, pe șirul transformării socialiste a agriculturii, a problemelor privind creșterea continuă a producției agricole, reorganizarea activității agriculturii corespunzător cu cerințele noii sale etape de dezvoltare, a activității agriculturii socialiste cu cadre de specialiști.

SESIUNEA EXTRAORDINARĂ A MARII ADUNĂRI NAȚIONALE

Cuvîntul tovarăşului Nicolae Ceauşescu

Tovarışt,

În aceste zile de primăvară, cînd parcă și natura este în sărbătoare, privirile în-tregului popor român sînt ațintite spre Capitala patriei noastre, unde se desfășoară lucrările sesiunii extraordinare a Marii Adunări Naționale consacrate încheierii colectivizării agriculturii.

centa plenară a Comitetului Central, co-
răspunzătoare noii etape de dezvoltare,
reprezintă un exemplu grăitor al grijii
permanente pe care o acordă agriculturii
conducerea partidului nostru, în frunte
cu tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej.

Transformarea socialistă a agriculturii
s-a făcut treptat, pe măsura creșterii con-
dițiilor materiale necesare și a convingerii

constructor conștient al societății socialiste.

Pienara C.C. a arătat că pentru rezolvarea multipelelor sarcini ce se pun în domeniul agriculturii, de o mare însemnătate este îmbunătățirea continuă a muncii organizațiilor de masă și a organelor locale ale puterii de stat.

PROLETARI DIN TOATE TARILE, UNITI-VA!

cinteia

Organ al Comitetului Central al P.M.R.

Anul XXXIV Nr. 6567

Marti 23 martie 1965

6 PAGINI — 30 BANI

COMMUNICAT

În ziua de 22 martie 1965 a avut loc şedinţa plenară a Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român.

La propunerea Biroului Politic, plenara a ales în unanimitate în funcția de prim-secretar al Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român pe tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Militant neobosit în opera de transformare socialistă a agriculturii, tovarășul Nicolae Ceaușescu a participat activ la sesiunea extraordinară a Marii Adunări Naționale din aprilie 1962, consacrată marelui eveniment istoric din viața poporului român — încheierea cooperativizării agriculturii

Comunicatul sesiunii plenare a C.C. al P.C.R. din 22 martie 1965, în cadrul căreia, la propunerea Biroului Politic, tovarăşul Nicolae Ceauşescu a fost ales, în unanimitate, prim-secretar al C.C. al P.C.R.

Ieri au început lucrările Congresului al IX-lea al Partidului Comunist Român. Tovarășul Nicolae Ceaușescu, prim-secretar al C.C. al P.C.R., a prezentat Raportul Comitetului Central al Partidului Comunist Român.

Scînteia

PROLETARI DIN TOATE ȚĂRILE, UNITI-VĂ!

ORGAN AL COMITETULUI CENTRAL AL P.C.R.

Anul XXIV Nr. 5283 Marți 20 Iulie 1965 2 PAGINI — 30 BANI

DESCHIDEREA CONGRESULUI AL PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN

Raportul C. C. al P. C. R.

prezentat de tovarășul Nicolae Ceaușescu
cu privire la activitatea partidului în perioada
dintre Congresul al VIII-lea și Congresul al IX-lea al P.C.R.

Drugi servetel. Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român s-a deschis în cadrul sesiunii Marii Adunări Naționale, consacrate adoptării noii Constituții a țării. În cadrul sesiunii, a fost prezentat Raportul Comitetului Central al Partidului Comunist Român, prezentat de tovarășul Nicolae Ceaușescu, prim-secretar al C.C. al P.C.R.

EDIȚIE DE DUPĂ AMIAZĂ

Scînteia

PROLETARI DIN TOATE ȚĂRILE, UNITI-VĂ!

ORGAN AL COMITETULUI CENTRAL AL P.C.R.

Anul XXIV Sâmbătă 24 Iulie 1965 4 PAGINI — 30 BANI

CUVÎNTAREA DE ÎNCHEIERE A CONGRESULUI

rostită de tovarășul Nicolae Ceaușescu
secretar general al C.C. al P.C.R.

Ședința plenară a Comitetului Central al P.C.R.

Scînteia

PROLETARI DIN TOATE ȚĂRILE, UNITI-VĂ!

ORGAN AL COMITETULUI CENTRAL AL P.C.R.

Anul XXIV Nr. 5217 Sâmbătă 27 august 1965 6 PAGINI — 30 BANI

Ieri s-a deschis sesiunea Marii Adunări Naționale consacrată adoptării noii Constituții a țării

**Raportul cu privire la proiectul de Constituție
a Republicii Socialiste România**
prezentat de tovarășul Nicolae Ceaușescu,
secretar general al C. C. al Partidului Comunist Român

Drugi servetel. Sesiunea plenară a Marii Adunări Naționale, consacrată adoptării noii Constituții a țării, s-a deschis ieri în Sala Sălii Marii Adunări Naționale. În cadrul sesiunii, a fost prezentat Raportul Comitetului Central al Partidului Comunist Român, prezentat de tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al C.C. al P.C.R.

Drugi servetel. Sesiunea plenară a Marii Adunări Naționale, consacrată adoptării noii Constituții a țării, s-a deschis ieri în Sala Sălii Marii Adunări Naționale. În cadrul sesiunii, a fost prezentat Raportul Comitetului Central al Partidului Comunist Român, prezentat de tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al C.C. al P.C.R.

Drugi servetel. Sesiunea plenară a Marii Adunări Naționale, consacrată adoptării noii Constituții a țării, s-a deschis ieri în Sala Sălii Marii Adunări Naționale. În cadrul sesiunii, a fost prezentat Raportul Comitetului Central al Partidului Comunist Român, prezentat de tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al C.C. al P.C.R.

Drugi servetel. Sesiunea plenară a Marii Adunări Naționale, consacrată adoptării noii Constituții a țării, s-a deschis ieri în Sala Sălii Marii Adunări Naționale. În cadrul sesiunii, a fost prezentat Raportul Comitetului Central al Partidului Comunist Român, prezentat de tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al C.C. al P.C.R.

Drugi servetel. Sesiunea plenară a Marii Adunări Naționale, consacrată adoptării noii Constituții a țării, s-a deschis ieri în Sala Sălii Marii Adunări Naționale. În cadrul sesiunii, a fost prezentat Raportul Comitetului Central al Partidului Comunist Român, prezentat de tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al C.C. al P.C.R.

Congresul al IX-lea al P.C.R., moment de cotitură în opera de dezvoltare a României socialiste, a ales pe tovarășul Nicolae Ceaușescu în funcția de secretar general al C.C. al P.C.R.

La 20 august 1965, în cadrul sesiunii Marii Adunări Naționale, tovarășul Nicolae Ceaușescu a prezentat Raportul cu privire la Proiectul de Constituție a Republicii Socialiste România

A 45-a aniversare a Partidului Comunist Român —

Scinteia
ORGAN AL COMITETULUI CENTRAL AL PCR

Anul XXXV Nr. 6973 Duminică 8 mai 1966 8 PAGINI — 30 BANI

forța politică conducătoare
a societății noastre socialiste

**PARTIDUL COMUNIST ROMÂN — CONTINUATOR AL LUPTEI
REVOLUȚIONARE ȘI DEMOCRATICE A POPORULUI ROMÂN,
AL TRADIȚIILOR MIȘCĂRII MUNCITOREȘTI ȘI SOCIALISTE DIN ROMÂNIA**

Adunarea festivă
de la sala Palatului

***Expunerea tovarășului Nicolae Ceaușescu,
secretar general al C. C. al P. C. R.***

7 mai 1966. Tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al C.C. al P.C.R., prezintă la adunarea festivă de la Sala Palatului, prilejuită de aniversarea a 45 de ani de la crearea P.C.R., expunerea „Partidul Comunist Român — continuator al luptei revoluționare și democratice a poporului român, al tradițiilor mișcării muncitorești și socialiste din România”

Tovarăşul Nicolae Ceauşescu aduce un vibrant omagiu celor care, prin jertfa lor, au înscris în cartea de aur a istoriei poporului român marea epopee naţională a Măraşelilor (12 august 1957)

SESIUNEA MARI ADUNĂRI NAȚIONALE

Alegerea Consiliului de Stat

CONSILIUL
DE STAT
AL REPUBLICII
SOCIALISTE
ROMÂNIA

**Tovarăşul Nicolae Ceauşescu
a fost ales preşedinte
al Consiliului de Stat**

Sesiunea Marii Adunări Naționale din 9 decembrie 1967. Tovarășul Nicolae Ceaușescu a fost ales președinte al Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România

Tovarășul Nicolae Ceaușescu, tovarășa Elena Ceaușescu și părinții secretarului general al partidului — Andruța și Alexandra Ceaușescu (ianuarie 1968)

PROLETARI DIN TOATE TARILE, UNIȚE-VĂ!

Scînteia

ORGAN AL COMITETULUI CENTRAL AL PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN

Anul XXXVIII Nr. 7901 Vineri 29 noiembrie 1968 6 PAGINI — 30 BANI

IN

- Condiția unigog
- Două pu
- Piaza urband
- rîmîntul norio

Cu prilejul semicentenarului unirii Transilvaniei cu România

CONDUCĂTORII DE PARTID ȘI DE STAT AU PARTICIPAT LA FESTIVITĂȚILE DE LA ALBA IULIA

Cuvîntarea tovarășului Nicolae Ceaușescu

1918 1968

Alba Iulia, 28 noiembrie 1968. Tovarășul Nicolae Ceaușescu face o înălțătoare evocare a luptei pline de sacrificii pentru făurirea statului național unitar român, operă a maselor populare, a întregului popor român

Moment de însemnătate deosebită în viața partidului și a poporului român, Congresul al X-lea al P.C.R. din august 1969, care a elaborat programul dezvoltării multilaterale a României socialiste, a ales în înalta funcție de secretar general al Partidului Comunist Român pe tovarășul Nicolae Ceaușescu

RAPORTUL C. C. AL P. C. R.

PREZENTAT DE TOVARĂȘUL NICOLAE CEAUȘESCU

cu privire la activitatea P.C.R. în perioada dintre Congresul al IX-lea și Congresul al X-lea și sarcinile de viitor ale partidului

Programul Raportului
Congresul al X-lea al Partidului Comunist Român este un eveniment deosebit de însemnat, care constituie o etapă importantă în viața noastră politică și socială. El reprezintă o oportunitate de a evalua activitatea noastră în ultimii ani și de a stabili direcțiile de dezvoltare pentru viitor. În acest context, raportul prezintă activitatea P.C.R. în perioada dintre Congresul al IX-lea și Congresul al X-lea, precum și sarcinile de viitor ale partidului.

Activitatea P.C.R. în perioada dintre Congresul al IX-lea și Congresul al X-lea
În această perioadă, P.C.R. a realizat o activitate intensă în toate domeniile. Am consolidat poziția noastră în cadrul societății românești, am dezvoltat economia și cultura, am îmbunătățit nivelul de viață al poporului nostru. Am realizat o serie de succese importante, care demonstrează că politica noastră este corectă și că activitatea noastră este eficientă.

Sarcinile de viitor ale partidului
În viitor, P.C.R. are sarcini importante de îndeplinit. Trebuie să continuăm să dezvoltăm economia și cultura, să îmbunătățim nivelul de viață al poporului nostru, să consolidăm poziția noastră în cadrul societății românești. Trebuie să fim conștienți de faptul că sarcinile de viitor sunt mai mari decât cele din trecut, dar și mai importante.

Congresul al X-lea a ales ca secretar general al P.C.R. pe tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU

CUVÎNTAREA DE ÎNCHEIERE A CONGRESULUI

rostită de tovarășul Nicolae Ceaușescu

Programul Cuvîntării
Cuvîntarea de încheiere a Congresului al X-lea al P.C.R. este un moment deosebit de însemnat. Ea reprezintă o oportunitate de a evalua activitatea noastră în ultimii ani și de a stabili direcțiile de dezvoltare pentru viitor. În acest context, raportul prezintă activitatea P.C.R. în perioada dintre Congresul al IX-lea și Congresul al X-lea, precum și sarcinile de viitor ale partidului.

Activitatea P.C.R. în perioada dintre Congresul al IX-lea și Congresul al X-lea
În această perioadă, P.C.R. a realizat o activitate intensă în toate domeniile. Am consolidat poziția noastră în cadrul societății românești, am dezvoltat economia și cultura, am îmbunătățit nivelul de viață al poporului nostru. Am realizat o serie de succese importante, care demonstrează că politica noastră este corectă și că activitatea noastră este eficientă.

Sarcinile de viitor ale partidului
În viitor, P.C.R. are sarcini importante de îndeplinit. Trebuie să continuăm să dezvoltăm economia și cultura, să îmbunătățim nivelul de viață al poporului nostru, să consolidăm poziția noastră în cadrul societății românești. Trebuie să fim conștienți de faptul că sarcinile de viitor sunt mai mari decât cele din trecut, dar și mai importante.

Într-o atmosferă de puternic entuziasm și într-o deplină unitate, în spiritul promisiunii făcute de toate conferințele organizatorilor județene de partid, de toate organizațiile partidului, însușind și cunoașterea adaptată de toate secțiunile Congresului, exprimând vocea fierbinte a tuturor comunistilor și a întregului popor, Congresul a ales în înalta funcție de secretar general al Partidului Comunist Român pe tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU, fiul cel mai iubit al poporului român.

Dând glas opiniei generale a membrilor adunării constitutive, sentimentelor de respect, de stimă și dragoste față de secretarul general al Partidului Comunist Român, Adunarea generală a Academiei de științe sociale și politice a Republicii Socialiste România l-a ales pe tovarășul Nicolae Ceaușescu președinte de onoare (20 februarie 1970)

Oamenii muncii din județul Harghita — români, maghiari și de alte naționalități —, muncind împreună pentru ridicarea pe noi culmi de civilizație a patriei socialiste, întâmpină cu entuziasm pe tovarășul Nicolae Ceaușescu (24 aprilie 1970)

CONSTITUIREA ACADEMIEI DE ȘTIINȚE SOCIALE ȘI POLITICE A REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA ***Tovarășul Nicolae Ceaușescu a fost ales președinte de onoare***

Într-o sesiune extraordinară a Adunării constitutive a Academiei de Științe Sociale și Politice, la care au participat toți membrii Academiei, a fost ales președinte de onoare tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Tovarășul Nicolae Ceaușescu în mijlocul cetățenilor din zonele calamitate de inundații (Satu Mare, 16 mai 1970)

Pentru activitate îndelungată în mișcarea revoluționară și aportul deosebit la eliberarea țării și edificarea orânduirii socialiste, pentru înalta contribuție pe care o aduce în fruntea partidului și statului, la elaborarea și înfăptuirea politicii interne și externe, la dezvoltarea prieteniei trainice cu toate popoarele lumii, la cauza victoriei socialismului și a păcii, cu prilejul celei de-a 50-a aniversări a P.C.R., tovarășului Nicolae Ceaușescu i s-a conferit titlul de „Erou al Republicii Socialiste România” și Ordinul „Victoria socialismului” (6 mai 1971)

La fața locului, tovarășul Nicolae Ceaușescu examinează stadiul lucrărilor de pe șantierul celui mai important obiectiv industrial al actualului cincinal din municipiul Tulcea — Uzina de alumina (5 august 1971)

Sărbătorindu-și industria bicentenară, Reșița muncitorească l-a primit cu entuziasm pe tovarășul Nicolae Ceaușescu (17 septembrie 1971)

Tovarăşul Nicolae
Ceauşescu în mijlocul unui
lan de griu pe ogoarele de
la Moara Vlăsiei (27 iunie
1971)

Vizită de lucru a tovarăşului Nicolae Ceauşescu într-una din unităţile agri-
cole din Bărăgan (C.A.P. Fundulea, 8 noiembrie 1972)

Tovarăşul Nicolae Ceauşescu vorbind la mitingul care
a avut loc la Uzina de vagoane din Arad (11 februa-
rie 1972)

PROLETARI DIN TOATE ȚĂRILE UNITUNGA

Scînteia

ORGAN AL COMITETULUI CENTRAL AL PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN

Anul XII Nr. 9142 Marți, 9 mai 1972 6 PAGINI — 30 BANI

IN ZARUL DE AZI
RUBRICILE
NOASTRE:

- Viața de partid
- Opinii
- Faptul divers
- Sport

ERI, ÎN PREZENȚA TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU, A CELORLALȚI CONDUCĂTORI DE PARTID ȘI DE STAT, A FOST INAUGURAT MUZEUL DE ISTORIE AL REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

În prezența tovarășului Nicolae Ceaușescu, în ziua de 8 mai 1972 a fost inaugurat muzeul de istorie al Republicii Socialiste România

Tovarășul Nicolae Ceaușescu în mijlocul constructorilor marii hidrocentrale de pe Lotru (3 iunie 1972)

cu privire la dezvoltarea economico-socială a României în următorii ani și în perspectivă, la perfecționarea conducerii planificate a societății și dezvoltarea democrației socialiste, la creșterea rolului conducător al partidului în edificarea socialismului și comunismului, la activitatea internațională a partidului și statului

© 2004 Blackwell Publishing Ltd

[illegible]

discuție pentru îmbunătățirea
planului în punctele respective
de activitate. Am discutat
de asemenea, cu privire la
activitatea de cercetare și
dezvoltare de parteneriat
cu universitatea, în cadrul
cărui am discutat și despre
activitatea în domeniul
energeticii regenerabile, în special
cu privire la proiectele comune
cu Universitatea din Cluj Napoca
în domeniul energiei regenerabile
și al energiei solare. Am discutat
de asemenea, despre proiectele
comune în domeniul energiei
regenerabile și al energiei
solare, în special cu privire la
proiectele comune în domeniul
energeticii regenerabile și al
energiei solare.

[illegible][illegible]

Tovarăşul Nicolae Ceauşescu în mijlocul minerilor
din Valea Jiului (15 septembrie 1972)

A black and white photograph showing a group of men, likely officials or dignitaries, standing in front of a building. The man in the center foreground is wearing a dark overcoat and a hat, and is gesturing with his right hand. To his left, another man in a dark suit is looking towards him. In the background, a sign on the building reads "UZINA DE UTILAJ CHIMIC". The men are dressed in formal attire typical of the mid-20th century, including overcoats and hats. The scene appears to be an official visit or inspection.

CUVÎNTAREA TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU *la consfătuirea cadrelor didactice care predau științele sociale în învățămîntul superior*

T o v a r ă ș u l Nicolae Ceaușescu, vorbind la Consfătuirea cadrelor didactice care predau științele sociale în învățămîntul superior — o nouă expresie a înaltei griji, a atenției deosebite pe care conducerea partidului și statului nostru le acordă învățămîntului, științelor sociale, rolului lor important în edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate, în educarea tineretului, în formarea omului nou, cu o înaltă conștiință revoluționară (10 noiembrie 1972)

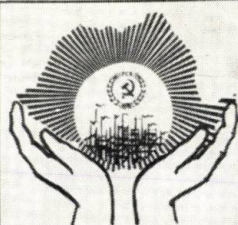
La 29 decembrie 1972, în prezența tovarășului Nicolae Ceaușescu, Marea Adunare Națională, întrunită în ședință jubiliară, a aniversat, alături de întregul popor, 25 de ani de la proclamarea Republicii, simbol al împlinirii idealului spre care au năzuit și pentru care au militat cu înflăcărare forțele cele mai înaintate ale societății noastre, în frunte cu Partidul Comunist Român

Te slăvim Românie-patria împlinirilor noastre socialiste!

**Ședința jubiliară
a Marii Adunări Naționale
consacrată celei
de-a XXV-a aniversări
a proclamării republicii**

CUVÎNTAREA TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU

Partidului, omagiu

Alături de mine merge țara
I. apăsăm la pârghie tot de aur
Din doborîci: și cîntec și — și tot
Din mine din fructe și iubire
Un sfert de secol sub al muncii sfîrșit
I. am muncit în vînt și drag
I. răsună în schimbarea vînt
Cu creșterea mîinii, și în pînă
Tu, țară! ai în brațe cu vînt
I. mîinii / și sub îndrumarea
I. în țară: deșteptă în țară de lumini
Să-i vîntul țării de-a se mișca
I. mîinii / vîntul și — și
Cîntec țării ca la țară
De vîntul răsună schimbarea în țară
I. mîinii / și în țară
Tu, țară! ai vîntul de mine
I. la din țară de aur și din țară
Consolidat țară control se va slăbi
PENTRU PARTIDUL ȘI POPORUL MEU!
Așa din vîntul vîntului
Tu pînă călău cu pînă vîntului

Mihail BENEȘ
București, 30 decembrie 1972

PRIMIRI LA TOVARĂȘUL NICOLAE CEAUȘESCU

Tovarășul Le Thanh Nghi, conducătorul

O constantă a activității tovarășului Nicolae Ceaușescu o constituie legătura strinsă, permanentă și nemijlocită, cu oamenii muncii, cu poporul. Pe această linie se înscriu numeroasele vizite în diferite centre și regiuni ale țării, dintre care redăm aspecte din vizita făcută la Iași în zilele de 18—19 ianuarie 1973

Tovarășul Nicolae Ceaușescu, fiul cel mai ales al poporului nostru, în mijlocul cetățenilor Capitalei, care, alături de întreaga țară, au sărbătorit, într-un uriaș entuziasm cea de-a 55-a aniversare a zilei sale de naștere și împlinirea a 40 de ani de la intrarea în mișcarea muncitorească și în rândurile partidului

Gîndirea social-politică și întreaga operă teoretică și practică a tovarășului Nicolae Ceaușescu constituie o analiză profundă a fenomenelor complexe caracteristice societății contemporane, un aport prețios la îmbogățirea teoriei marxist-leniniste, a practicii construcției socialismului

DESCHIDEREA SESIUNII MARII ADUNĂRI NAȚIONALE

Scinteia

ORGAN AL COMITETULUI CENTRAL AL P.C.R.

Anul XXXVI Nr. 7412

Marti 25 iulie 1967

8 PAGINI — 30 BANI

PROLETARI DIN TOATE ȚĂRILE, UNIȚIVĂ!

Marea sesiune a Prezidiului Republicii Socialiste România deschisă, însoțită de o delegație din țările socialiste, a sosit la ora 15.00, marți, în sala de conferințe a Palatului Republicii. În centrul atenției s-a aflat președintele de onoare al sesiunii, secretarul general al P.C.R., Nicolae Ceaușescu. În sala se afla reprezentanții permanenți ai 100-ului de țări, precum și numeroși oficiali ai comitetelor centrale și locale ale P.C.R. și ai organizațiilor de masă ale țării. În sala se afla și o delegație din țările socialiste, care a sosit la ora 15.00, marți, în sala de conferințe a Palatului Republicii. În centrul atenției s-a aflat președintele de onoare al sesiunii, secretarul general al P.C.R., Nicolae Ceaușescu. În sala se afla reprezentanții permanenți ai 100-ului de țări, precum și numeroși oficiali ai comitetelor centrale și locale ale P.C.R. și ai organizațiilor de masă ale țării.

La ora 15.00, marți, în sala de conferințe a Palatului Republicii, a început sesiunea națională a Marii Adunări Naționale. În sala se afla președintele permanenți ai 100-ului de țări, precum și numeroși oficiali ai comitetelor centrale și locale ale P.C.R. și ai organizațiilor de masă ale țării. În sala se afla și o delegație din țările socialiste, care a sosit la ora 15.00, marți, în sala de conferințe a Palatului Republicii. În centrul atenției s-a aflat președintele de onoare al sesiunii, secretarul general al P.C.R., Nicolae Ceaușescu. În sala se afla reprezentanții permanenți ai 100-ului de țări, precum și numeroși oficiali ai comitetelor centrale și locale ale P.C.R. și ai organizațiilor de masă ale țării.

proiect de legea socialistă cu privire la îndrumarea economiei și societății. În sala se afla președintele permanenți ai 100-ului de țări, precum și numeroși oficiali ai comitetelor centrale și locale ale P.C.R. și ai organizațiilor de masă ale țării. În sala se afla și o delegație din țările socialiste, care a sosit la ora 15.00, marți, în sala de conferințe a Palatului Republicii. În centrul atenției s-a aflat președintele de onoare al sesiunii, secretarul general al P.C.R., Nicolae Ceaușescu. În sala se afla reprezentanții permanenți ai 100-ului de țări, precum și numeroși oficiali ai comitetelor centrale și locale ale P.C.R. și ai organizațiilor de masă ale țării.

proiect de legea socialistă cu privire la îndrumarea economiei și societății. În sala se afla președintele permanenți ai 100-ului de țări, precum și numeroși oficiali ai comitetelor centrale și locale ale P.C.R. și ai organizațiilor de masă ale țării. În sala se afla și o delegație din țările socialiste, care a sosit la ora 15.00, marți, în sala de conferințe a Palatului Republicii. În centrul atenției s-a aflat președintele de onoare al sesiunii, secretarul general al P.C.R., Nicolae Ceaușescu. În sala se afla reprezentanții permanenți ai 100-ului de țări, precum și numeroși oficiali ai comitetelor centrale și locale ale P.C.R. și ai organizațiilor de masă ale țării.

EXPUNEREA TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU, secretar general al C.C. al P.C.R., cu privire la politica externă a partidului și guvernului

După cum se știe, elementul central al politicii externe a României îl constituie prietenia și alianța cu toate țările socialiste. Solidaritatea frățească cu țările socialiste se întemeiază pe comunitatea orânduirii sociale pe care o edificăm pe unitatea țărilor și aspirațiilor fundamentale, pe interesele comune ale luptei împotriva imperialismului și reacțiunii — apărarea cuceririlor revoluționare ale popoarelor noastre, triumful cauzei socialismului și păcii în lume.

Întreaga activitate internațională a țării noastre, relațiile pe care le desfășoară România cu toate statele lumii, se fundamentează pe respectarea dreptului fiecărui popor de a-și hotări singur soarta, pe neamestecul în treburile interne ale altor popoare, pe promovarea neabătută a principiilor independenței și suveranității naționale. Aceste principii pe care viața însăși le ridică la rang de deziderat suprem în relațiile dintre țările lumii, de premisă fundamentală a dezvoltării normale a raporturilor internaționale, capătă un tot mai întins teren de manifestare, se bucură de adeziunea tot mai multor țări, de sprijinul cercurilor largi ale opiniei publice mondiale. (Aplauze).

Intâlnirea dintre tovarășul Nicolae Ceaușescu și tovarășul Leonid Brejnev pe peronul gării Băneasa (5 martie 1968)

Tovarășul Nicolae Ceaușescu întâmpinând delegația Partidului Muncii din Republica Populară Albania sosită pentru a participa la sărbătorirea aniversării a 20 de ani de la înfăptuirea insurjecției naționale antifasciste armate (august 1964)

Intrevederea dintre tovarășul Nicolae Ceaușescu și tovarășul Mao Tzedun la Palatul Adunării Reprezentanților Populari din întreaga Chină (3 iunie 1971)

Tovarășii Nicolae Ceaușescu și Todor Jivkov în momentul sosirii la Sofia a delegației de partid și guvernamentale române (15 noiembrie 1971)

Tovarășii Nicolae Ceaușescu și Gustav Husák în momentul plecării delegației cehoslovace spre patrie (3 martie 1971)

Tovarășii Nicolae Ceaușescu și Fidel Castro Ruz în mijlocul studenților și cadrelor didactice de la Institutul Politehnic din București (27 mai 1972)

Tovarășii Nicolae Ceaușescu și
Erich Honecker în timpul mi-
tingului de prietenie din Capi-
tală, prilejuit de vizita oficială
în țara noastră a delegației
de partid și guvernamentale a
Republicii Democrate Germane
(12 mai 1972)

Aspect de la întâlnirea tova-
rășilor Nicolae Ceaușescu și
Josif Broz Tito cu prilejul
inaugurării Sistemului hidro-
energetic și de navigație
„Porțile de Fier“ (17 mai 1972)

Tovarășul Nicolae Ceaușescu vorbind la mitingul prieteniei mongolo-române care a avut loc la Ulan Bator (23 iunie 1971)

La sosirea pe aeroportul din Varșovia, tovarășul Nicolae Ceaușescu este întâmpinat de tovarășul Edward Gierek (5 decembrie 1971)

Tovarășii Nicolae Ceaușescu și János Kádár la încheierea vizitei
delegației de partid și guvernamentale ungare în țara noastră
(26 februarie 1972)

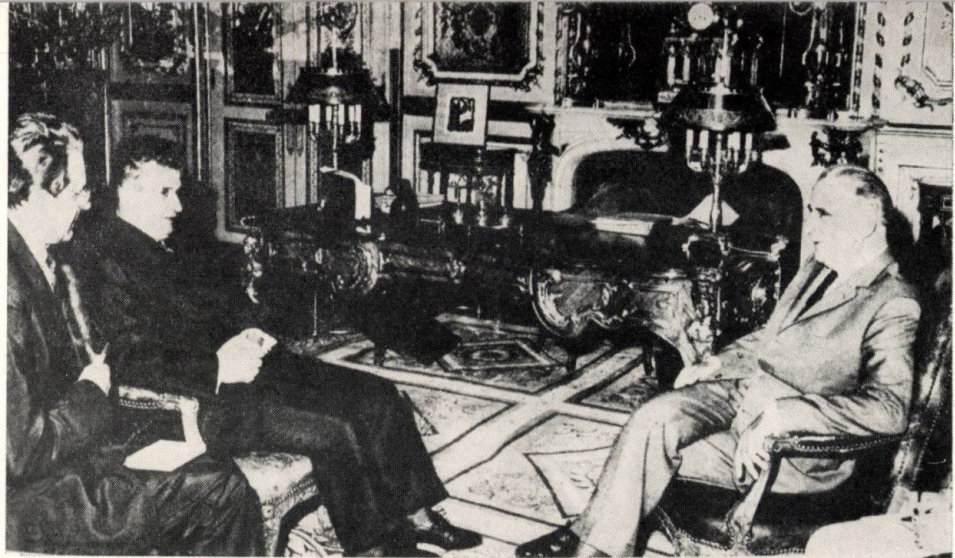
Pe aeroportul Gia Lam din Hanoi, tovarășul Nicolae Ceaușescu
este întâmpinat de conducătorii de partid și de stat vietnamezi
(15 iunie 1971)

Tovarășul Nicolae Ceaușescu și Anwar Al Sadat în timpul unei întrevederi la Palatul Kubbeh, reședința rezervată înalților oaspeți români (6 aprilie 1971)

Tovarășul Nicolae Ceaușescu și tovarăsa Elena Ceaușescu înconjurați cu dragoste de locuitorii provinciei de sud a Republicii Zambia (25 martie 1972)

▲
Palatul Elysée,
17 iunie 1970. In-
trevedere între
tovarăşul Nicolae
Ceauşescu şi
Georges Pompi-
dou

▲
Din balconul Casei
Albe, tovarăşul Nicolae
Ceauşescu şi Richard
Nixon salută asistenţa
din marele parc al re-
şedinţei guvernamentale
(26 octombrie 1970)

◀
Braşov, 20 mai 1971.
Tovarăşul Nicolae
Ceauşescu şi Gustav
Heinemann în timpul
vizitei oficiale în Româ-
nia a preşedintelui Re-
publicii Federale a Ger-
maniei

Tovarășul Nicolae Ceaușescu, luînd cuvîntul la Adunarea jubiliară a Organizației Națiunilor Unite, a reafirmat principiile politicii externe a României socialiste, idealurile de pace, progres și colaborare internațională ale poporului român (19 octombrie 1970)

Personalitatea tovarășului Nicolae Ceaușescu și opera sa oglindite într-o serie de lucrări apărute peste hotare.

Momente de mare semnificație istorică ale luptei revoluționare și progresiste din România

MIRCEA T. MUȘAT

Partidul comunist, poporul român evocă și cinstesc cu profunde sentimente de prețuire și recunoștință acele momente memorabile care și-au pus pecetea asupra istoriei sale milenare, plină de vicisitudini și necurmăte lupte pentru dreptate și libertate socială și națională, pentru împlinirea marilor sale idealuri patriotice și umanitare.

Subliniind încă o dată acest fapt, tovarășul Nicolae Ceaușescu arăta în cuvîntarea rostită cu prilejul împlinirii unui sfert de veac de la proclamarea Republicii : „Aniversînd proclamarea Republicii, nu putem să nu evocăm, cu îndreptățită mîndrie, istoria eroică, de secole, a poporului român, în decursul căreia a ars mereu vie flacăra luptei pentru libertate și neatinare, pentru scuturarea jugului exploatarei și asupririi, pentru afirmarea deplină și neîngrădită a geniului său creator, pentru asigurarea progresului și civilizației patriei noastre“.

În șirul lung de lupte purtate de clasa muncitoare, de țărănime, de toate forțele democratice și progresiste ale țării noastre, în frunte cu Partidul Comunist Român, împotriva regimului burghez, a înfeudării țării puterilor străine, pentru o politică de apărare a intereselor naționale, pentru dezvoltarea democratică și progresistă a țării se înscriu, la loc de cinste, și evenimentele pe care le aniversăm : împlinirea a *patru decenii de la eroicele lupte ale muncitorilor ceferiști și petroliști din ianuarie-februarie 1933, patru decenii de la punerea bazelor organizației democratice a țărănimii — Frontul plugarilor — și un sfert de veac de la făurirea partidului unic marxist-leninist al clasei muncitoare din România.*

Glorios continuator al secularelor lupte de eliberare socială și națională a poporului român, al strădaniilor și jertfelor sale pentru păstrarea ființei naționale și neatinarea țării, purtător al celor mai înaintate tradiții ale mișcării muncitorești și socialiste, Partidul Comunist Român s-a dovedit, de la începutul existenței sale, stegar al intereselor fundamentale ale națiunii, forța cea mai viguroasă a istoriei contemporane a Româ-

niei. Lui i-a revenit și meritul istoric de a fi fost organizatorul și conducătorul marilor bătălii de clasă ale muncitorimii române din anii crizei economice, care au culminat cu eroicele lupte ale muncitorilor ceferiști și petroliști din ianuarie-februarie 1933.

De la greva generală din octombrie 1920, care a reușit să antreneze în desfășurarea ei aproape întreaga suflare muncitorească a țării, istoria României nu mai cunoscuse confruntări de clasă de o atît de mare amploare cum aveau să fie cele din anii crizei economice. Și dacă s-a putut ajunge pe planul organizării și al desfășurării propriu-zise a luptelor proletare la parametrii înregistrați în anii 1929—1933, aceasta s-a datorat, mai în-tîi de toate, faptului că în fruntea tuturor bătăliilor de clasă s-a situat un partid de tip nou, marxist-leninist — Partidul Comunist Român.

Determinate de ascuțirea puternică a contradicțiilor orînduirii burgheze, de consecințele dependenței economice a țării față de monopolurile imperialiste, luptele revoluționare din anii crizei economice au demonstrat maturizarea politică a muncitorimii din țara noastră, care a urmat cu încredere chemările Partidului Comunist Român.

Criza economică din anii 1929—1933, desfășurată pe fondul crizei generale a capitalismului, a dus în întreaga lume la intensificarea exploatării și asupririi maselor muncitoare. În România, unde criza economică din industrie s-a împletit cu cea din agricultură, aceasta s-a manifestat deosebit de acut, avînd repercusiuni dintre cele mai grave asupra accentuării înfeudării țării monopolurilor străine, ca și asupra nivelului de viață al maselor largi de la orașe și sate.

Această situație a stîrnit în întreaga țară un val de proteste, o efervescență revoluționară cu larg caracter de masă, cuprinzînd rîndurile proletariatului, țărănimii, intelectualității, micilor funcționari și ale altor categorii sociale, ale tuturor acelor care simțeau urmările crizei și ale politicii antipopulare a marii burghezii și a moșierimii.

În aceste condiții, i-a revenit Partidului Comunist Român sarcina istorică de a uni într-un șuvoi de luptă, pentru ieșirea revoluționară din criză, toate forțele revoluționare, democratice și patriotice ale țării. Activînd în condiții deosebit de grele, de adîncă ilegalitate, P.C.R. a găsit resurse pentru depășirea unor concepții eronate, neadecvate stadiului și condițiilor specifice societății românești, sporindu-și capacitatea de a mobiliza și organiza în lupta revoluționară mase tot mai largi ale poporului, pe baza unității de acțiune a clasei muncitoare.

Întărirea unității partidului comunist, ca urmare a lichidării luptelor fracționiste fără principii din anii 1929—1930, clarificarea unor probleme fundamentale de ordin strategic și tactic la Congresul al V-lea al P.C.R., combaterea unor metode și practici greșite care își făcuseră loc în activitatea partidului au avut drept consecință întărirea capacității sale de a răspunde principalelor sarcini privind organizarea și conducerea luptei de clasă a proletariatului și a tuturor celor loviți de efectele crizei și spoliați de jaful și exploatarea capitalistă și moșierească, în cîrdășie cu monopolurile imperialiste străine.

Pentru desfășurarea unor mari lupte greviste, a unor puternice acțiuni revoluționare ale maselor muncitoare, P.C.R. și-a concentrat atenția îndeosebi asupra principalelor detașamente ale clasei muncitoare, desfășurînd o intensă activitate în rîndurile muncitorilor de la căile ferate, din

industria petrolieră și minieră, în vederea realizării unității de acțiune muncitorească. Realizarea Frontului Unic Muncitoresc impunea, în condițiile creșterii acțiunilor de masă, folosirea unor forme variate de organizare a clasei muncitoare, adoptarea unor lozinci mobilizatoare, izvorite din condițiile concrete ale momentului, care să corespundă și să antreneze în luptă straturi sociale mereu mai largi.

Treptat, în condițiile creșterii luptelor revoluționare, ideea frontului unic își făcea loc în rândurile maselor și ale organizațiilor muncitorești. Delegațiile muncitorilor, alese de întreaga masă de salariați, împuternicite să trateze cu conducerile întreprinderilor și cu autoritățile, s-au transformat în comitete de acțiune, comitete de grevă, comitete de fabrică, comitete ale șomerilor, gărzi de autoapărare ș.a.

Apariția și activitatea acestor noi organe de Front Unic Muncitoresc, care reprezentau pe toți muncitorii, fie ei comuniști, socialiști, social-democrați sau fără de partid, au imprimat luptelor revoluționare din anii crizei economice un caracter unitar și combativ, au permis colaborarea Partidului Comunist Român cu membrii de rând și o serie de cadre ale celorlalte organizații muncitorești, i-au dat acestuia posibilitatea să organizeze și să conducă mari bătălii de clasă în care au fost antrenate, alături de clasa muncitoare, mase largi din rândul unor categorii sociale neproletare.

Succesele obținute la începutul anului 1932 în direcția realizării frontului unic pe scară locală la București și în alte centre muncitorești au evidențiat necesitatea și posibilitatea trecerii la înfăptuirea frontului unic pe scară regională, pe ramuri economice și la nivelul întregii țări. În aceste condiții, la 20 martie 1932, Conferința pe țară a delegaților muncitorilor ceferiști a adoptat un program de revendicări economice și politice pentru întreaga masă de salariați de la căile ferate și a ales un Comitet Central de acțiune. A urmat constituirea de comitete de acțiune regionale, locale, pe ateliere. Până în luna octombrie 1932, Comitetul Central de acțiune, călăuzindu-se după indicațiile partidului comunist, a organizat adunări ale ceferiștilor în majoritatea centrelor muncitorești din țară, unde s-au ales, pe baza frontului unic de jos, comitete regionale și locale de acțiune. Totodată, s-au creat comitete de acțiune ale muncitorilor petroliști, metalurgiști, minieri într-o serie de localități.

Sub conducerea organizațiilor partidului comunist, comitetele de acțiune au contribuit la organizarea unui șir de puternice greve și demonstrații ale muncitorimii, îndreptate împotriva încercărilor capitaliștilor de a ieși din criză prin intensificarea exploatării maselor muncitoare.

Agravarea consecințelor crizei economice la începutul anului 1933 a determinat intensificarea nemulțumirilor, frământărilor și acțiunilor maselor. Pornind de la aprecierea că muncitorii ceferiști și petroliști reprezentau detașamente înaintate ale clasei muncitoare, că luptele lor puteau constitui punctul de plecare pentru desfășurarea mai departe a întregii mișcări revoluționare, P.C.R. și-a concentrat atenția principală și forțele sale spre pregătirea și conducerea acestor lupte. În acest fel, luptele ceferiștilor și petroliștilor din ianuarie-februarie 1933 s-au declanșat și desfășurat ca parte integrantă și moment culminant al uriașei efervescențe revoluționare ce cuprinsese masele muncitoare din întreaga țară.

În tot cursul lunii ianuarie 1933 au avut loc puternice acțiuni greve și demonstrații de stradă ale muncitorilor de la întreprinderile petroliere din Valea Prahovei : „Orion“, „Astra română“, „Unirea“, „Româno-americană“ ș.a. Sub impulsul marilor frământări din Valea Prahovei, comitetul local de acțiune a hotărât pentru ziua de 1 februarie dezlănțuirea unei puternice greve la Rafinăria „Astra română“. Larg sprijinită de muncitorii de la alte întreprinderi din Ploiești și din alte centre, greva de la întreprinderea „Astra română“ s-a încheiat cu victoria muncitorilor, direcția fiind obligată să renunțe la concedieri, să respecte contractul colectiv și să recunoască dreptul delegaților muncitorilor de a trata în numele acestora. Era o victorie a solidarității muncitorești, o victorie a frontului unic al muncitorilor, realizat sub conducerea partidului comunist.

Încurajați de această victorie și de creșterea luptei ceferiștilor din întreaga țară, la 1 februarie 1933 au intrat în grevă și muncitorii de la Rafinăria „Româno-americană“. Susținută de ceilalți muncitori din Valea Prahovei, de țăranii din satele vecine Ploieștiului, greva a luat un curs deosebit de combativ, ajungându-se la ciocniri de stradă ale muncitorilor cu jandarmii și poliția, la asaltarea de către mase a localului poliției din Ploiești, unde se găseau arestați delegații greviștilor.

Luptele muncitorilor petroliști de la „Astra română“ și „Româno-americană“, sprijinite de ceilalți oameni ai muncii din Ploiești, precum și din celelalte localități din Valea Prahovei, au cuprins, pe baza frontului unic, întreaga masă a muncitorilor, constituind un exemplu de tărie, de vigoare a acestui detașament proletar în fața ofensivei capitaliste.

Concomitent se produce o creștere tot mai accentuată a spiritului de luptă în rîndul ceferiștilor din întreaga țară, dar, mai ales, în rîndul muncitorilor de la Atelierele C.F.R. „Grivița“. La sfîrșitul lunii ianuarie 1933, la propunerea P.C.R., Comitetul Central de acțiune a chemat muncitorimea feroviară să declare grevă, la 2 februarie, pentru satisfacerea revendicărilor sale. Greva din 2 februarie 1933 a muncitorilor de la Atelierele C.F.R. „Grivița“, pregătită minuțios de organizațiile P.C.R. din ateliere, de organizațiile U.T.C. și sindicale, a început prin ocuparea întreprinderii și organizarea unor largi acțiuni de solidaritate cu greviștii. Chemării la grevă i-a răspuns întreaga masă a muncitorilor de la „Grivița“. S-a trecut la alegerea unui comitet de grevă alcătuit din 250 de muncitori, au fost formate o serie de organe de autoapărare ale greviștilor. Temeinica organizare a grevei, largul sprijin de care s-au bucurat feroviarii „Griviței“ în rîndul maselor din întreaga țară, care în multe cazuri au declarat greve de solidaritate, au asigurat succesul luptei ceferiștilor. Pe lîngă alte revendicări, ei au obținut dreptul de existență pentru comitetul de întreprindere, organul de front unic al muncitorilor.

Grevei de la „Grivița“ din 2 februarie i-au urmat greve cu ocuparea atelierelor la Iași, Galați, Pașcani, Constanța, Cluj etc., numeroase ieșiri în stradă ale maselor de muncitori într-o serie de alte centre ale țării și demonstrații sub lozinci revoluționare. Toate aceste acțiuni au făcut dovada hotărîrii de luptă a muncitorilor, a eficienței și forței unității de acțiune. Ele au demonstrat creșterea prestigiului Partidului Comunist Român în fața maselor, capacitatea organizatorică-politică și rolul său de conducător al luptei clasei muncitoare, a maselor largi populare.

Valul de luptă declanșat odată cu greva din 2 februarie de la „Grivița” n-a putut fi împiedicat, oricâte încercări au făcut pentru aceasta organele represive ale statului. El n-a putut fi stăvilit nici cu prețul aplicării stării de asediu, la 4 februarie, nici cu prețul arestărilor masive efectuate de autorități, care, numai în noaptea de 14/15 februarie, s-au ridicat la peste 1 600 de persoane — membri ai Comitetului Central de acțiune, ai organelor P.C.R. și U.T.C. locale și pe întreprinderi, ai comitetelor de acțiune locale și pe întreprinderi, ai altor partide și organizații muncitorești, redactori ai presei revoluționare etc.

Chiar în aceste condiții grele, țara întreagă a fost cuprinsă de un val puternic de noi lupte, în frunte situându-se muncitorimea ceferistă, conștientă că, acționând pentru revendicările proprii, acționează pentru interesele întregii clase muncitoare, ale maselor celor mai largi populare. Astfel, între 12—15 februarie 1933 se desfășoară cu putere crescândă un nou val de lupte greviste ale muncitorilor de la atelierele C.F.R. din Cluj, Iași, Oradea etc. În fruntea lor se situează hotărît, le organizează și le conduc organizațiile P.C.R., comitetele de acțiune, organizațiile sindicale. Aceste greve, larg susținute de muncitori și alte păături sociale din diferite centre ale țării, au culminat cu luptele eroice ale ceferiștilor de la „Grivița” din 15—16 februarie 1933.

Intrînd în grevă, ceferiștii din București cereau eliberarea tuturor conducătorilor lor arestați, înlăturarea imediată a stării de asediu, recunoașterea comitetului de fabrică, respectarea cuceririlor obținute prin greva de la 2 februarie. Frontul unic, realizat și verificat la 2 februarie, se cimeta în condițiile intrării la 15 februarie în grevă a celor aproape 8 000 de muncitori de la „Grivița”, care s-au baricadat în ateliere. Bizuindu-se pe tăria frontului unic, organizația P.C.R. din ateliere a acționat în direcția alcătuirii din rîndurile muncitorilor a pichetelor de grevă, a gărzilor de autoapărare, a gărzilor de ajutorare. În acest scop au fost completate și activate organele muncitorești alese la 2 februarie.

„Grivița” a devenit astfel o reductă a muncitorimii ceferiste, organizată și încadrată într-un front revoluționar unic. Cu acest front se solidarizau muncitorii celorlalte întreprinderi din Capitală, alte categorii și păături sociale ale orașului, masele largi din întreaga țară.

În fața hotărîrii neclintite a greviștilor de a-și apăra drepturile prin luptă, autoritățile burgheze au recurs la represiunea armată. Asasinatele dezlănțuite în dimineața zilei de 16 februarie, arestarea a peste 2 000 de muncitori, precum și închiderea sub pază militară a atelierelor C.F.R. nu au însemnat însă înfrîngerea muncitorimii ceferiste și nici zdrobirea mișcării revoluționare din România. Dimpotrivă, valul uriaș al solidarității maselor largi din întreaga țară cu luptele de la „Grivița”, înfierarea de către acestea a crimei săvîrșite de guvern au determinat autoritățile să bată în retragere ; acordul de la Geneva a fost suspendat, majoritatea muncitorilor arestați au fost eliberați, iar atelierele redeschise. Au fost serios subrezite pozițiile guvernului Vaida-Voevod, care, în toamna aceluiași an, a fost înlăturat.

Proceseale conducătorilor luptelor ceferiștilor și petroliștilor, judecate la București (iulie 1933) și Craiova (iunie 1934), au constituit un nou prilej de demonstrare a tăriei solidarității maselor largi cu cele două detașamente înaintate ale clasei muncitoare, care, în ianuarie-februarie 1933, au

înscris prin lupta lor pagini de neuitat în istoria mișcării muncitorești și a poporului român.

Luptele din 1933, fiind prima mare ridicare în Europa a proletariatului, la scurtă vreme după venirea lui Hitler la putere, s-au înscris printre marile evenimente cu larg răsunet internațional. Faptul că — în timp ce pretutindeni în lume clasa muncitoare, în frunte cu partidele comuniste, protesta energic împotriva ascensiunii fascismului la putere în Germania — aici, în România, paralel cu acțiunile similare de protest, s-au declanșat și s-au purtat cu atîta eroism bătălii de clasă de o dîrzenie necunoscută încă pînă atunci în țara noastră, a contribuit la amplificarea manifestărilor de solidaritate internaționalistă cu lupta muncitorilor cefe-riști și petroliști români.

În numeroase țări ale lumii, clasa muncitoare, alte pături și categorii sociale, și-au exprimat solidaritatea frățească cu lupta cefe-riștilor și petroliștilor. În presa mișcării muncitorești din diferite țări s-a vorbit multă vreme de „exemplul“ muncitorilor români, de „pilda de eroism care în curînd s-ar putea repeta foarte bine în oricare altă țară capitalistă“, „de făclia aprinsă de muncitorul român“ și care „trebuie dusă înainte“.

Luptele muncitorimii cefe-riste și petroliste din 1933, larg susținute de masele largi populare, prin adîncul lor caracter politic au fost pentru acea vreme expresia cea mai înaltă a frămîntărilor sociale ale milioane-lor de oameni ai muncii din România; ele au demonstrat maturizarea poli-tică a clasei muncitoare, care a urmat chemările celei mai revoluționare forțe politice — Partidul Comunist Român.

Din rîndurile principalelor detașamente ale proletariatului s-au ri-dicat și s-au afirmat cadre proletare, strîns legate de masa muncitorimii, cunosătoare îndeaproape ale frămîntărilor clasei muncitoare și maselor largi de oameni ai muncii. În pregătirea și conducerea acestor lupte s-au remarcat o serie de activiști de frunte ai mișcării muncitorești, cum au fost: Gheorghe Gheorghiu-Dej, Chivu Stoica, Ilie Pintilie, Gheorghe Va-silichi, Dumitru Petrescu, Constantin Doncea, Gheorghe Stoica, Bogătoiu Panait, Ion Mețiu, Ion Turcu, Pavel Bojan, Emil Popa, Vasile Mîrza, Tă-nase Avramescu și alții.

Atît în timpul bătăliilor revoluționare din 1933, cît și în anii care au urmat, partidul comunist a promovat în primele linii ale luptei elemente combative, călite în aprigele încleștări de clasă, oameni care s-au dovedit capabili să poarte prin furtuni steagul de luptă al clasei muncitoare, al poporului.

Exemplul tenacității și consecvenței revoluționare a muncitorimii cefe-riste și petroliste, dat în 1933, a relevat cu toată tăria rolul clasei mun-citoare de hegemon în lupta maselor de exploatați și asupriți din întreaga țară. Manifestările de solidaritate ale maselor cu cefe-riștii și petroliștii au constituit o dovadă a stimei pe care o cîștigase clasa muncitoare și arătau creșterea prestigiului său politic în rîndul maselor largi de la orașe și sate.

În anii ce au urmat, a continuat lupta maselor populare, sub con-ducerea P.C.R., împotriva exploatații capitaliste, pentru apărarea drep-turilor și libertăților democratice, împotriva fascismului, pentru apă-rarea integrității teritoriale, a independenței și suveranității naționale a României.

Anul acesta, la 8 ianuarie, s-au împlinit 40 de ani de la crearea Frontului plugarilor — organizație democratică a țărănimii, care în întreaga sa activitate a colaborat strâns cu partidul comunist.

Ducînd mai departe experiența dobîndită cu ani în urmă de mișcarea țărănească din țara noastră, constituirea Frontului plugarilor marca un moment important în șirul neîncetatei și marilor frămîntări și lupte ale țărănimii, a cărei situație grea se ascuțise la maximum în anii crizei economice din anii 1929—1933, ca urmare a politicii antipopulare a burgheziei și moșierimii de ieșire din criză prin aruncarea greutăților acesteia pe umerii maselor populare.

Inițiativa creării Frontului plugarilor a aparținut unui grup de țărani din județul Hunedoara, leagăn al atîtor frămîntări sociale, care, pe baza discuțiilor purtate în ultimele zile ale anului 1932, au hotărît convocarea la Deva, în ziua de 8 ianuarie 1933, a unei mari adunări țărănești, cu scopul de a se discuta situația grea în care se găsea țărănimea și calea de urmat în viitor pentru îmbunătățirea soartei ei.

Răspunzînd acestei chemări, în dimineața zilei de 8 ianuarie 1933, mii de țărani români, precum și țărani maghiari și germani — simbolizînd prin participarea lor comună unitatea de voință și de acțiune împotriva împilatorilor și exploatatorilor comuni — s-au îndreptat spre Deva. Aici, în cadrul a numeroase cuvîntări, delegații țărănimii s-au ridicat împotriva politicii de jaf duse de guvernanți pe spinarea maselor muncitoare, împotriva exploatării moșierești, împotriva cametei, pentru drepturi sociale și politice. Adresîndu-se celor adunați aici, dr. Petru Groza — eminent om de stat și patriot — spunea : „Puterea voastră e mare — cu o singură condiție : să vă uniți și să vă organizați“.

Începînd din a doua jumătate a lunii ianuarie s-a trecut la înființarea organizațiilor Frontului plugarilor în fiecare comună din raza județului Hunedoara. Zecile de procese-verbale întocmite în adunări de constituire reflectau hotărîrea țărănimii de a duce lupta în mod organizat împotriva nedreptăților de tot felul. „Ne înscriem în Frontul plugarilor — arătau țărani din comuna Birsău — ca să ne apărăm de cei ce caută să ne vîndă și cenușa din vatră“.

Exemplul eroicelor lupte ale ceferiștilor și petroliștilor din ianuarie-februarie 1933 a însuflețit și mai mult masele țărănești în acțiunea lor de organizare. Înfruntînd din ce în ce mai deschis măsurile de teroare instituite de guvernanți, ei au imprimat adunărilor de constituire a organizațiilor Frontului plugarilor un caracter tot mai combativ. În condiții de teroare deosebit de grele s-au desfășurat întrunirile pentru alegerea comitetelor de plasă din întreg județul Hunedoara, precum și alegerea conducerii Frontului plugarilor în județele Alba, Caraș, Arad, Sibiu ș.a. Avîntul acțiunilor de organizare a țărănimii în Frontul plugarilor nu putea fi stăvilit, mai ales în acele momente cînd clasa muncitoare dovedise că nu a fost ingenucheată în urma masacrului din februarie 1933 de la „Grivița“.

Un moment important în activitatea acestei organizații l-a constituit ținerea, la 18 aprilie 1933, a Congresului județean Hunedoara al Frontului plugarilor cînd, împotriva ordinului dat de șeful guvernului, Vaida-Voe-

vod, care a ordonat „să fie oprit acest congres chiar dacă curge sînge“, peste 20 000 de țărani din județul Hunedoara și din alte județe, reprezentanți ai muncitorilor și ai altor categorii sociale, au pătruns în piața centrală a orașului Deva, unde „într-un entuziasm indescriptibil — după cum nota ziarul „Dimineața“ —, ore în șir, la tribuna improvizată, s-au succedat vorbitori țărani. Cu toții critică politicianismul și arată relele pe care le-a pricinuit politica guvernanților“. Printre cei care au luat cuvîntul se aflau dr. Petru Groza, Miron Belea, Ion Moga Fileriu, Romulus Zăroni, Iuliu Pop, Petru Gruia Moțu și mulți alții.

Primul Congres al Frontului plugarilor, consemnînd cadrul general democratic al noii organizații, s-a încheiat prin adoptarea unui program în 17 puncte, care prevedea între altele : desăvîrșirea improprietății țăranilor, libertatea politică, reducerea datoriilor la bănci și cămătari, reducerea impozitelor etc. Adresîndu-se celorlalte pături muncitoare de la orașe și dînd expresie colaborării cu oamenii muncii din sînul naționalităților conlocuitoare, programul preciza : „Interesele plugarilor nu se deosebesc după limbă, neam, religie. Frontul plugarilor cheamă la unire pe toți plugarii cetățeni ai acestei țări, din tot cuprinsul României, care trebuie să-și unească lupta cu toate brațele muncitoare, salariați etc., pentru dobîndirea marilor prefaceri sociale care vor garanta ieșirea din criza de azi. Suferința nu are neam, plugurile ară la fel, focul mizeriei ne arde la fel... !“

Ideea organizării Frontului plugarilor s-a extins rapid în rîndurile țăranilor din județele Cluj, Tirnava, Sibiu, Mureș, Turda, Bihor, Maramureș ș.a. Progresele făcute în vara și toamna anului 1933 în județe și comune pe linia organizării Frontului plugarilor ridicau cu acuitate problema alegerii unei conduceri centrale. Aceasta s-a realizat la 8 noiembrie 1933 cînd dr. Petru Groza a fost ales președinte.

Un moment important în activitatea organizației l-a constituit participarea sa la alegerile parlamentare din decembrie 1933 ; Frontul plugarilor s-a prezentat cu liste proprii, obținînd un evident succes electoral, în măsură să alarmeze serios lumea politicianilor burghezi.

În cursul anului 1934, în pofida terorii exercitate de autorități, Frontul plugarilor și-a continuat acțiunea de creare a unor legături în întreaga țară și acțiunea de a obține prin luptă revendicările cuprinse în program. Un rol important l-au jucat o serie de organizații și de activiști ai P.C.R. care au îndrumat îndeaproape organizația Frontului plugarilor. Întărirea treptată a unor asemenea legături explică, de altfel, suflul nou imprimat activității Frontului plugarilor, începînd mai ales din 1935.

În asemenea condiții, caracterizate de dirzenia țăranimii pentru apărarea drepturilor sale, are loc acțiunea de unire a forțelor democratice într-un Front antifascist și semnarea, pe baza unei platforme comune antifasciste, a acordului din 24 septembrie 1935 de la Băcia (Hunedoara) între Frontul plugarilor și Uniunea oamenilor muncii maghiari (MADOSZ), organizație înființată în august 1934, formată din elementele democratice desprinse din Partidul maghiar. Comentînd acest acord, presa revoluționară și democratică a fost unanimă în a-l aprecia ca un prim pas pe calea realizării Frontului popular antifascist, „ca o pildă de înțelegere frățască, drept răspuns nebuniei șovine“, ca „o expresie a hotărîrii mulțimilor populare din Ardeal, indiferent de naționalitate și religie, de a se apăra unite împotriva pericolului fascist“.

Răspunzînd chemărilor P.C.R. de a se crea un front mai larg de luptă împotriva pericolului fascist și ca o expresie a acestei înțelegeri, avea să se încheie, la 6 decembrie 1935, acordul de la Țebea, între Blocul democratic — organizație de masă legală ce activa sub directa conducere a P.C.R. —, Frontul plugarilor, Partidul socialist (Popovici) și Madosz, oferindu-se astfel posibilitatea reunirii, pe o platformă comună, a maselor populare pe baza unui program de revendicări largi democratice, antifasciste.

Acordul de la Țebea a fost încheiat în prezența și cu contribuția efectivă a conducătorilor acestor organizații, printre care dr. Petru Groza, Petre Constantinescu-Iași, Constantin Popovici, Athanase Joja, Petru Gruia Moțu, Scarlat Callimachi, Alexandru Mihăileanu, Ion Moga Fileriu, Miron Belea, Romulus Zăroni, Nicolae Avramescu, Nicolae Darie, T. Popescu ș.a. În dimineața aceleiași zile au avut loc mari întruniri democratice antifasciste în întreg ținutul Hunedoarei. Pretutindeni unde au poposit, delegații organizațiilor înfrățite s-au bucurat de o caldă primire din partea maselor de muncitori, țărani și intelectuali. La Deva, întrunirea desfășurată în sala „Decebal” a fost deschisă de dr. Petru Groza, care a vorbit celor prezenți despre importanța făuririi Frontului popular antifascist. A luat apoi cuvîntul Petre Constantinescu-Iași, care, în numele Blocului democratic, a adus celor prezenți salutul maselor de muncitori, țărani și intelectuali din întreaga țară, membri ai acestei organizații. A vorbit, de asemenea, Constantin Popovici, conducătorul Partidului socialist, care a reluat ideea necesității luptei unite împotriva primejdiei fasciste din interior și exterior, pentru apărarea integrității teritoriale, a independenței și suveranității patriei. În continuare, au rostit cuvîntări muncitorul N. Avramescu, țărănul Miron Belea, publicistul Scarlat Callimachi, țăranii Dumbravă Ioviță, Ioan Farcaș ș.a. Adresîndu-se celor prezenți, în primul rînd reprezentanților clasei muncitoare, Miron Belea, vorbind în numele Frontului plugarilor, spunea : „Noi, țăranii, nu voim mai mult decît o viață bună, libertate și pace. Pentru aceasta au luptat străbunii noștri, pentru ele vom lupta și noi. Încheind acordul cu voi, sintem siguri că am făcut un pas înainte spre libertatea întregului popor românesc”.

În spiritul festivității de la Deva s-au desfășurat, în aceeași zi, și celelalte întruniri.

Adresîndu-se celor prezenți la impresionanta adunare de la Țebea, Ion Moga Fileriu, reprezentant al țărănimii, spunea, în cuvinte simple, cu adîncă semnificație : „Sintem aici la mormîntul marelui străbun Avram Iancu. Știm din istorie ce trecut dureros și trist a avut acest străbun ; știm ce au vrut Horia — Cloșca — Crișan, știm că ei cu viața lor au plătit ruperea lanțului de iobăgie pe care-l suportau strămoșii noștri... Și cu toate aceste jertfe, noi n-am cîștigat ce trebuia să cîștigăm. Străbunii noștri au murit pe roată împăcați cu gîndul că, deși ei nu au putut să ne cîștige libertatea, o vom cîștiga noi, nepoții lor ! Prin urmare, organizare ! La luptă pe viață și pe moarte, fraților. Căci de nu, ajungem zile mai grele și mai negre decît acum și decît ale strămoșilor !”

Într-o atmosferă solemnă, delegații organizațiilor reprezentate la adunare au semnat apoi Acordul de la Țebea.

Rod al luptei maselor populare, în frunte cu comuniștii, încheierea Acordului de la Țebea a avut un puternic ecou în rîndul tuturor forțelor

patriotice și democratice din întreaga țară; ea a determinat victoria acestor organizații în alegerile parlamentare din 1936 în județele Hunedoara și Mehedinți. Experiența dobândită de Frontul plugarilor în alegerile din 1936 a fost folosită și în pregătirea alegerilor comunale și județene desfășurate în cursul anului 1937.

Instaurarea dictaturii regale, la 10 februarie 1938, a constituit o grea lovitură dată maselor muncitoare, tuturor forțelor democratice și progresiste din țara noastră. Printre primele măsuri adoptate s-a înscris și desființarea, prin lege, la 30 martie 1938, a tuturor partidelor și organizațiilor politice, inclusiv a Frontului plugarilor. Această măsură, la care se adaugă celelalte acțiuni antidemocratice luate de guvernul dictaturii regale, n-a putut să distrugă influența politică a Frontului plugarilor asupra maselor țărănești, mai ales în județele în care izbutise să-și făurească până la acea dată organizații județene și locale. În acele momente dificile, dar mai ales în anii sumbri ai dictaturii militare-fasciste, Frontul plugarilor a continuat să activeze în condiții ilegale, învingând numeroase greutăți și piedici, chiar dacă nu a mai putut cunoaște amploarea din perioada în care activase legal.

În împrejurările grele pentru soarta națiunii române din vara anului 1940, legate de ciuntirea teritoriului țării prin Dictatul de la Viena, la chemarea P.C.R. adresată tuturor forțelor democratice și patriotice, Frontul plugarilor, alături de alte organizații democratice, și-a strâns rîndurile, adoptînd o poziție profund patriotică, antifascistă.

În condițiile nespuse de grele ale dictaturii militare-fasciste și ale războiului antisovietic, la chemările P.C.R., noi sarcini au revenit și Frontului plugarilor. „Uniți-vă cu muncitorii de la orașe în frontul național al poporului, împotriva ocupanților germani și a trădătorilor!” — glăsuia un manifest al P.C.R. adresat țăranilor în anul 1942. „Ascundeți grîul, mălaiul și vitele de lăcustele hitleriste! Opuneți-vă rechizițiilor! Nici un grăunte lui Hitler și Antonescu! Luați-vă înapoi din magazine și depozite tot ce vi s-a luat pentru războiul lui Hitler!”

Acestor înflăcărâte chemări ale P.C.R. le-au răspuns în perioada respectivă membrii Frontului plugarilor, în pofida tuturor măsurilor teroriste. Ei au desfășurat o susținută activitate propagandistică, ducînd cu vîntul de luptă hotărîtă antifascistă, antihitleristă în mijlocul țărănimii. Actul istoric de la 23 August 1944 a deschis perspectivele realizării năzuințelor pentru care cu 11 ani în urmă masele țărănești puneau bazele Frontului plugarilor. El reprezenta și pentru membrii acestei organizații, ca și pentru întreaga țărănime, începutul unei ere noi, de împlinire a visului secular de luptă pentru pămînt, pentru dreptate socială și națională.

După 23 August 1944, încadrîndu-se în torentul luptei forțelor democratice și patriotice, conduse de partidul comunist, Frontul plugarilor a adus o contribuție însemnată la triumful revoluției populare și construcția socialismului, luînd parte activă la ridicarea României pe culmi tot mai înalte de progres.

★

Unificarea mișcării muncitorești din România și crearea, acum un sfert de veac, a partidului unic muncitoresc, marxist-leninist, reprezintă încununarea unui îndelungat proces de maturizare ideologică, politică și organizatorică a mișcării muncitorești din țara noastră și, în același timp,

un moment de cotitură în lupta pentru trecerea la transformarea socialistă a societății românești.

Încă de la înființarea sa, lupta pentru asigurarea unității clasei muncitoare a reprezentat o coordonată majoră și permanentă în activitatea Partidului Comunist Român. Acest fapt izvoră din însăși dezvoltarea proletariatului ca o clasă de sine stătătoare, din imperativul istoric al asigurării rolului de hegemon al proletariatului în lupta pentru răsturnarea de la putere a claselor exploatare și edificarea noii societăți. Viața de zi cu zi a muncitorimii, practica revoluționară puneau în lumină necesitatea imperioasă a unității clasei muncitoare, ca și marile neajunsuri pe care le provoca dezbinarea politico-organizatorică a proletariatului român.

Lupta pentru restabilirea unității politice și organizatorice a clasei muncitoare avea însă de învins numeroase piedici și greutăți, generate nu numai de existența mai multor partide muncitorești, dar mai ales de concepțiile politice și tactice diferite ale acestora în problemele majore ale luptei revoluționare. O frână permanentă în calea unității proletare a constituit-o poziția liderilor social-democrați de dreapta. De aceea, eforturile pentru realizarea acestui obiectiv al muncitorimii s-au împletit cu lupta pentru demascarea vîrfurilor reformiste din mișcarea muncitorească.

În același timp, în condițiile în care situația social-politică internă și împrejurările internaționale impuneau ca o necesitate vitală realizarea unității de acțiune a clasei muncitoare, din partea P.C.R. se cereau o tactică elastică și capacitatea politică de a angaja lupta pentru revendicări economice, politice și sociale imediate ale clasei muncitoare, ale celorlalte pături neproletare, fără a pierde din vedere scopul final al luptei, interesele fundamentale ale clasei muncitoare, ale poporului. Tocmai de aceea, P.C.R. s-a adresat, în repetate rînduri, organizațiilor social-democrate, membrilor acestora, precum și sindicatelor, organizațiilor de tineret, de femei etc., aflate sub influența lor pentru înfăptuirea frontului unic, în vederea unor acțiuni comune de apărare a intereselor proletariatului, ale întregului popor.

În focul luptelor revoluționare, apropierea continuă a muncitorilor — comuniști, socialiști, social-democrați, a celor fără de partid —, creșterea maturității politice a muncitorimii, evoluția pozitivă a procesului de clarificare ideologică în rîndurile mișcării muncitorești, demascarea concepțiilor reformiste și a unor practici greșite din activitatea P.S.D., lichidarea concepțiilor sectare și a unor lozinci neconforme cu realitățile românești din rîndurile P.C.R. s-au oglindit într-o serie de acțiuni politice ale clasei muncitoare, ale maselor largi de oameni ai muncii.

Un loc important în lupta pentru făurirea unității de acțiune a clasei muncitoare l-au ocupat marile bătălii de clasă din ianuarie-februarie 1933, care au demonstrat că forța proletariatului constă în unitatea sa, că aceasta constituie o condiție esențială pentru asigurarea rolului conducător al clasei muncitoare în lupta întregului popor pentru doborîrea regimului burghez.

În anii următori, Partidul Comunist Român a acționat cu și mai multă hotărîre pe linia coalezării tuturor forțelor democratice, pe baza unității proletare, într-un front comun de luptă împotriva pericolului fascist, pentru apărarea libertății și independenței naționale. Pe această linie s-au înscris propunerile P.C.R. din anii 1935—1938 adresate muncitorimii orga-

nizate și neorganizate din fabrici și uzine, conducerii P.S.D., P.S.U., P.S. (Popovici), cit și organizațiilor locale ale acestor partide. Toate acestea, ca și creșterea spiritului de unitate în rindul membrilor de rind și al elementelor de stînga din conducerea partidelor respective, au dus la închegarea, în toamna anului 1934, a unui front comun de luptă între P.C.R., P.S.U., Liga muncii și Comitetul național antifascist, pe baza unui program minimal de revendicări, ca și la încheierea memorabilului legămint democratic, antifascist încheiat la Tebea în decembrie 1935, pe baza propunerilor P.C.R., printre ai căror participanți s-a aflat și Partidul socialist (Popovici).

În situația în care se manifesta tot mai puternic năzuința clasei muncitoare spre unitate și se contura clar rolul P.C.R. ca factor politic care polariza în jurul său cele mai hotărîte forțe democratice și patriotice antifasciste, se produc modificări și în orientarea conducerii P.S.D. Pornind de la punctele de vedere comune, de la problemele ce apropiiau P.C.R. și P.S.D., îndeosebi de la problemele vitale pentru poporul român — salvarea ființei naționale a României, eliberarea ei de sub dictatura militară-fascistă și jugul străin —, legăturile dintre reprezentanții partidului comunist și cei ai Partidului social-democrat s-au intensificat. Toate acestea au făcut posibil ca, în aprilie 1944, să se realizeze acordul de colaborare între conducerea P.C.R. și P.S.D. și să se înfăptuiască Frontul Unic Muncitoresc, care a constituit coloana vertebrală a coalizării tuturor forțelor patriotice și democratice pentru doborîrea dictaturii militare-fasciste și întoarcerea armelor împotriva Germaniei hitleriste.

Făurirea F.U.M., act hotărîtor al unității de acțiune a clasei muncitoare, consolidat an de an, s-a dovedit a fi un moment-cheie în drumul spre realizarea partidului unic muncitoresc din țara noastră.

Avînd la bază concluziile unei experiențe îndelungate, din perioada interbelică, procesul de desăvîrșire a unității mișcării muncitorești în România s-a desfășurat în strînsă legătură cu dezvoltarea revoluției populare, ca o parte a acesteia. El se caracterizează prin aceea că frontul unic, realizat în aprilie 1944, s-a dezvoltat neînterupt, pe multiple planuri, și s-a extins în acțiunile desfășurate de P.C.R. pentru înfăptuirea sarcinilor revoluției democrat-populare și trecerii la revoluția socialistă. Începînd cu insurecția națională antifascistă armată din august 1944, continuînd apoi cu realizarea reformei agrare pe cale revoluționară, cu îndrumarea vieții economice a țării pe făgașuri noi etc., toate evenimentele mai importante din viața țării s-au desfășurat sub semnul unității de acțiune a Partidului comunist și Partidului social-democrat, al consolidării Frontului Unic Muncitoresc. Unitatea de acțiune a clasei muncitoare a fost chezașia tăriei forțelor democratice și a trăinicieii cuceririlor revoluționare.

După instaurarea guvernului revoluționar-democratic la 6 martie 1945, noi răspunderi apăsau pe umerii clasei muncitoare. Problema dezvoltării unității proletare se punează cu deosebită acuitate pentru sporirea influenței politice a clasei muncitoare în viața țării și afirmarea ei ca forță conducătoare în toate domeniile de activitate. Se evidențiau din ce în ce mai pregnant — ca o cerință obiectivă, în vederea înfăptuirii marilor sarcini ce stăteau în fața țării — necesitatea ridicării unității clasei muncitoare pe o treaptă superioară, trecerea de la unitatea de acțiune la crearea partidului muncitoresc unic. Poziția P.C.R. în această problemă a fost clar exprimată la Conferința Națională a partidului din octombrie 1945,

care considera ca una dintre principalele sarcini politice generale întărirea Frontului Unic Muncitoresc și lupta pentru realizarea unității politice a clasei muncitoare, prin făurirea partidului unic. „Conferința Națională a Partidului Comunist Român, în numele întregului nostru partid — se arăta în rezoluția adoptată —, cheamă în mod solemn pe tovarășii social-democrați la înfăptuirea unității politice a clasei muncitoare printr-un mare partid unic muncitoresc“.

Procesul de dezvoltare a revoluției populare crea în rândurile celor două partide muncitorești răspunderi sporite și determina evoluții în atitudinea lor în privința adâncirii colaborării pînă la deplina unitate.

În rândurile Partidului social-democrat se adîncea procesul de clarificare ideologică, el fiind însoțit de izolarea și înlăturarea elementelor reformiste, ostile unității. Se deschidea pentru Partidul social-democrat, după înfrîngerea și înlăturarea liderilor reformiști, un cîmp larg de acțiune pentru o mai strînsă colaborare cu partidul comunist în guvern, în alegerile parlamentare, în lupta pentru înfăptuirea transformărilor revoluționare ale societății și, implicit, pentru pregătirea concretă a unificării depline, a făuririi partidului unic al clasei muncitoare. În întreaga perioadă a anilor 1944—1947 unitatea de acțiune a clasei muncitoare a constituit temelia consolidării regimului democrat-popular. În procesul continuu de schimbare a raportului forțelor politice în favoarea proletariatului și a aliaților săi, partidele reacționare au fost înlăturate de pe arena politică, iar la 30 decembrie 1947 a fost abolită monarhia, ultimul reprezentant al claselor exploatoare din țara noastră.

În noile condiții, cînd în fața clasei muncitoare istoria pune sarcini deosebite, de interes vital pentru progresul social al țării, pentru pășirea la etapa construcției socialiste, unitatea deplină a muncitorimii era mai necesară ca oricînd. Cucerind întreaga putere politică, clasa muncitoare, clasă conducătoare a societății, purta pe umerii săi răspunderea pentru destinele țării. În aceste condiții, menținerea divizării forțelor clasei muncitoare echivala cu slăbirea rolului de hegemon al proletariatului în desfășurarea procesului revoluționar, în construcția socialismului.

Intensificarea procesului de unificare a mișcării muncitorești în condițiile concrete din țara noastră, în strînsă legătură cu sarcinile noi pe care trecerea la revoluția socialistă le pune în fața proletariatului din România, era o reflectare a gradului de clarificare ideologică la care se ajunsese în decursul unui îndelungat proces în colaborarea celor două partide muncitorești.

În istoria mișcării muncitorești din România, făurirea partidului unic al clasei muncitoare la Congresul din februarie 1948 ocupă un loc de frunte. Unificarea a pus capăt sciziunii care măcinase timp de mai bine de două decenii mișcarea muncitorească din România, a marcat o însemnată victorie politică a forțelor revoluționare din țara noastră, a împlinit o imperioasă necesitate istorică determinată de lupta pentru cucerirea puterii și transformarea socialistă a societății românești. Crearea partidului unic a însemnat victoria deplină și definitivă a marxism-leninismului în mișcarea muncitorească din România. „Viața — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu — a demonstrat că una din condițiile succesului în construcția socialismului este crearea unității politice, ideologice și organizatorice a clasei muncitoare. Fără realizarea acestui obiectiv sînt imposibile înche-

garea coeziunii celorlalte forțe progresiste ale societății, unitatea de voință și de acțiune a poporului“.

Procesul de unificare a clasei muncitoare din România și congresul care a consfințit crearea partidului unic au reprezentat, în același timp, o contribuție însemnată adusă de mișcarea muncitorească din țara noastră la îmbogățirea experienței de luptă pentru unitatea mișcării muncitorești internaționale. România a devenit, astfel, una din primele țări din lume în care unitatea organizatorică și politică a fost transformată în realitate.

Făurirea partidului unic al clasei muncitoare a constituit un act de profundă însemnătate politică. Succesele obținute de poporul nostru pe drumul construirii socialismului în sfertul de veac care a trecut de la Congresul de unificare din februarie 1948 stau mărturie vie a forței pe care o reprezintă unitatea deplină a clasei muncitoare, lupta unică a muncitorilor, țărănimii, intelectualității, a tuturor oamenilor muncii.

*
* *
*

Sărbătorim evenimentele mai sus evocate în condițiile unei epoci cu totul noi în istoria țării — epoca socialismului victorios. Sub conducerea Partidului Comunist Român, clasa noastră muncitoare, exponentă a intereselor vitale ale întregului popor, purtătoare consecventă a aspirațiilor lui de libertate și progres, a înfăptuit, în strînsă alianță cu țărănimia și intelectualitatea, cu toți oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate, o orînduire socială superioară. Pe întreg cuprinsul patriei, într-o atmosferă de puternic entuziasm generat de hotărîrile Congresului al X-lea și ale Conferinței Naționale a partidului din 19—21 iulie 1972, se desfășoară în prezent o amplă și clocotitoare emulație creatoare în munca pentru îndeplinirea programului edificării societății socialiste multilateral dezvoltate, pentru realizarea înaintea termenului a actualului plan cincinal de dezvoltare economico-socială a țării.

Omagiul cel mai înalt pe care-l aducem înaintașilor este hotărîrea noastră fermă de a purta mai departe făclia libertății, demnității și prosperității poporului român, de a munci neobosit pentru împlinirea înaltelor îndatoriri patriotice ce revin generației noastre, pentru ridicarea României pe noi culmi ale progresului și civilizației.

Partinitate și obiectivitate în știința istoriei

N. Z. LUPU

Intensa și profunda efervescentă politică-ideologică ce caracterizează astăzi țara noastră situează în centrul său programul de excepțională însemnătate teoretică și practică adoptat de plenara C.C. al P.C.R. din 3—5 noiembrie 1971 și însușit de Conferința Națională a partidului din 19—21 iulie 1972 ca propriul său program, ca parte integrantă a programului complex de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate. Munca ideologică, întreaga activitate de educație socialistă a maselor au primit un nou imbold prin cuvântarea rostită la 10 noiembrie 1972 de tovarășul Nicolae Ceaușescu în încheierea consfătuirii cadrelor didactice care predau științele sociale în învățământul superior, cuvântare ce constituie un îndrumar de o deosebită valoare atât pentru activitatea acestor cadre, cât și a frontului ideologic în ansamblul său.

Evidențiind importante succese dobândite pînă în prezent pe tărîmul cercetării științifice din domeniul științelor sociale și al activității de predare în învățământul superior, secretarul general al partidului a apreciat că ele reflectă justetea măsurilor adoptate de partid pe baza sarcinilor trasate de Congresul al X-lea și de plenara C.C. al P.C.R. din noiembrie 1971. A fost relevat faptul că măsurile adoptate în acest sens au determinat un nou avînt în studiul științelor sociale, inclusiv al istoriei, că ele „au făcut să crească ponderea acestor discipline în pregătirea multilaterală a viitorilor specialiști, în întregul proces de educare a tinerei generații”¹.

Referindu-se, totodată, la o serie de neajunsuri care se mai manifestă în domeniul științei istorice — accentul prea mare pe date și evenimente istorice mai mult sau mai puțin importante, în dauna unei interpretări materialist-dialectice și istorice a legităților care guvernează dezvoltarea societății, a rolului maselor populare în făurirea istoriei, a

¹ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la consfătuirea cadrelor didactice care predau științele sociale în învățământul superior*, 10 noiembrie 1972, Editura politică, București, 1972, p. 6.

raportului dintre factorii obiectivi și subiectivi în desfășurarea evenimentelor —, tovarășul Nicolae Ceaușescu a precizat că „este necesar să acordăm mai multă atenție legării istoriei de problemele fundamentale ale dezvoltării poporului român, de marile lupte sociale pe care le-a dus pentru împlinirea idealurilor sale de progres, dreptate socială și libertate națională, reliefării puternice a rolului forțelor înaintate în dezvoltarea istorică, a legităților generale care guvernează societatea”².

Printre ideile directoare ale expunerii secretarului general al partidului s-a aflat și aceea referitoare la *caracterul partinic, militant* al științelor sociale, care trebuie să se afirme ca un instrument activ al practicii sociale revoluționare, ca o armă puternică și eficace în transformarea societății, în făurirea socialismului și comunismului. Pornind de la faptul că activitatea de predare a științelor sociale vădește încă un insuficient spirit militant, că, uneori, se manifestă o combativitate slabă față de concepțiile și curentele de idei reacționare, față de teoriile și mentalitățile perimate, antiștiințifice, idealiste, tovarășul Nicolae Ceaușescu a subliniat din nou că studiul acestor discipline nu poate fi conceput altfel „decît în opoziție cu ideile retrograde, antiștiințifice, idealiste care circulă azi în lume și care sînt generate de forțele sociale care și-au trăit traiul”³.

În acest context, dezbaterăa unor aspecte esențiale ale științei istorice, în vederea accentuării creșterii rolului ei militant în formarea conștiinței omului societății noi, socialiste, este deosebit de actuală și necesară. Acestei necesități ne propunem să răspundem prin abordarea problematicii materialului de față.

Conceptul de partinitate a fost fundamentat în operele întemeietorilor marxism-leninismului și dezvoltat prin activitatea teoretică și practică a partidelor comuniste și muncitorești, fiind organic legat de principiile fundamentale ale teoriei revoluționare a proletariatului. V. I. Lenin arată că materialismul filozofic implică spiritul partinic, „care ne obligă ca la aprecierea unui eveniment să ne situăm în mod deschis și fățiș pe punctul de vedere al unui anumit grup social”⁴. Spre deosebire de întreaga filozofie anterioară, filozofia marxistă își afirmă, așadar, deschis caracterul partinic, slujește conștient interesele clasei muncitoare ale oamenilor muncii.

În lupta lor împotriva marxismului, ideologii burgheziei răspîndesc teza după care partinitatea comunistă ar fi incompatibilă cu deplina obiectivitate științifică, încercînd să acrediteze ideea că, pentru a fi obiective, filozofia, științele sociale în general trebuie să se situeze în afara oricăror poziții de clasă. Se știe însă că „a trăi în societate și a fi liber de societate este imposibil”. În orînduirile în care există clase antagoniste, orice gînditor se situează în mod necesar pe poziția unei anumite clase, o slujește prin gîndirea sa, fie că recunoaște sau nu acest lucru. Relația dintre poziția de clasă și obiectivitate este condiționată de raportul dintre cerințele progresului istoric și interesele fundamentale ale clasei căreia îi aparține ideologia respectivă, într-un moment istoric dat.

² *Ibidem*, p. 14.

³ *Ibidem*, p. 15—16.

⁴ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. I, Editura politică, București, 1960, p. 403.

Apărarea poziției unor forțe sociale reacționare, ale căror interese contravin sensului dezvoltării istorice obiective, implică, inevitabil, denaturarea adevărului. Dimpotrivă, situarea pe pozițiile de clasă ale forțelor sociale progresiste, ale căror interese se înscriu pe linia dezvoltării legice a societății umane, nu numai că nu împiedică, ci face necesară cercetarea amănunțită și profundă a realității. Astfel, dacă pozițiile de clasă retrograde exclud obiectivitatea, partinitatea comunistă o presupune, se confundă cu ea, este o cerință intrinsecă a obiectivității. Interdependența organică dintre obiectivitate și partinitate ne apare astfel ca un fundament obiectiv, firesc, deoarece plasarea pe pozițiile sociale și filozofice ale clasei muncitoare, singura clasă interesată în progresul deplin al societății, implică, de la sine, afirmarea integrală a adevărului științific. Fără obiectivitate, principiul partinității își pierde esența, iar fără partinitate, obiectivitatea devine obiectivism, ducând la abordarea facilă și neconcludentă a fenomenelor și proceselor sociale.

În lumina acestor considerente, adîncirea și relevarea problemelor privind partinitatea, a raportului dintre partinitate și obiectivitate în știința istoriei se impun ca o linie directoare cu valori mereu actuale, cunoașterea istorică reprezentînd un teren de puternice și ascuțite înfruntări, cu adînci reflexe ideologice și politice, între reprezentanții materialismului istoric și adepții diverselor curente din filozofia burgheză a istoriei⁵. Tocmai de aceea, problemele gnoseologice ale istoriei prezintă o mare importanță atît din punct de vedere teoretic cît și practic.

Filozofia burgheză a istoriei, ignorînd acțiunea legilor obiective ale dezvoltării societății, emite teorii care neagă procesul unitar al istoriei umane, împiedicînd înțelegerea procesului de ansamblu al dezvoltării istorice, cît și a unor domenii particulare ale vieții sociale. Domeniul teoriei cunoașterii istorice a devenit astăzi locul de refugiu a tot mai mulți dintre teoreticienii care încearcă de pe astfel de poziții să „înfirme” concepția materialistă a istoriei. Cei mai mulți dintre reprezentanții celor mai răspîndite curente din filozofia burgheză contemporană — neopozitivismul, iraționalismul ș.a. —, în ciuda deosebirilor, mai mari sau mai mici, care-i separă, sînt de părere că punctul de plecare al teoriei istoriei ar trebui să-l constituie investigarea căilor și a posibilităților cunoașterii istorice, după unii chiar a modului de expunere a problemelor de istorie, și nu studiarea legităților și trăsăturilor procesului istoric. Or, statornicirea priorității teoriei cunoașterii în știința istoriei — de unde ar rezulta că procesul cunoașterii s-ar putea desfășura independent față de *obiect*, ca o activitate de sine stătătoare a *subiectului* — nu poate contribui la rezolvarea problemelor cunoașterii istorice, împiedică formarea unei concepții științifice asupra istoriei.

Dezvăluirea caracterului neștiințific al unor asemenea teorii reprezintă una din sarcinile importante și actuale ale activității noastre în domeniul teoriei istoriei. Reamintind că spiritul militant trebuie să se mani-

⁵ A se vedea în acest sens: Gh. I. Ioniță, *Istoria în actuala etapă de dezvoltare socialistă a României*, în „Studii. Revistă de istorie”, tom. 25, nr. 6/1972, p. 1135—1142; *Probleme actuale ale teoriei și metodologiei istoriei mișcării muncitorești și a patriei*, în „Anale de istorie”, anul XVIII, nr. 2/1972, p. 14—25; V. Liveanu, *Probleme gnoseologice ale cercetării istorice, în Teorie și metodă în științele sociale*, vol. I, Editura politică, București, 1965, p. 84—118 etc.

fieste în actualitate, față de teoriile și curente retrograde, idealiste care circulă în zilele noastre, tovarășul Nicolae Ceaușescu arată că este esențial ca „filozofia marxist-leninistă să-și propună spulberarea teoriilor adverse generate de condițiile istorice noi în care se găsește lumea burgheză în faza actuală a imperialismului“⁶.

Problema cunoașterii, implicit a cunoașterii istorice, se află în legătură indestructibilă cu problema fundamentală a filozofiei : raportul dintre materie și conștiință. Recunoscând materia ca factor primordial, materialismul dialectic caracterizează cunoașterea ca un proces complex de reflectare a realității obiective în conștiința oamenilor, proces aflat în conexiune cu ansamblul proceselor lumii reale. Criteriul cunoașterii trebuie căutat nu în cunoașterea însăși, ci tocmai în această conexiune, în practica social-istorică.

În știința istoriei, studierea procesului cunoașterii trebuie să pornească de la recunoașterea primordialității existenței sociale față de conștiința socială, a caracterului obiectiv al legilor dezvoltării sociale și a particularităților acțiunii lor. Procesul cunoașterii istorice poate fi descris și înțeles numai ținându-se seama de legile generale ale reflectării realității în conștiință, ale reflectării realității sociale în conștiința socială. Ca formă a conștiinței sociale, cunoașterea istorică se integrează în ansamblul procesului istoric ; ea nu poate fi studiată înainte de a fi dezvoltată esența acestui proces, independent de obiectul cunoașterii, ca rezultat al activității de sine stătătoare a subiectului, a istoricului.

Teoria materialist-dialectică a reflectării constituie ținta atacurilor multor reprezentanți ai filozofiei burgheze a istoriei, care vehiculează ideea că în știința istoriei nu ar putea fi vorba de o reflectare a procesului istoric obiectiv, întrucât *obiectul* acestei științe, viața istorică reală, nu ar avea o existență independentă de subiect, istoricul fiind el însuși participant la desfășurarea istoriei. „Omul nu are în istoria sa un obiect care să existe ca atare fără participarea lui... “ — este de părere istoricul elvețian W. Hoffer⁷. Henri Irénée Marrou, unul dintre reprezentanții intuiționismului istoric francez, consideră că, în ceea ce privește cunoașterea acțiunilor oamenilor, în ansamblul lor, istoria nu poate fi separată de istoric⁸, cu alte cuvinte că realitatea istorică nu poate fi despărțită de ceea ce gîndește istoricul despre ea.

Rezolvarea materialistă a problemei fundamentale a filozofiei prezintă o importanță capitală pentru înțelegerea raportului dintre trecut și prezent, a caracterului obiectiv al trecutului istoric. Considerind că știința istorică are un obiect de cercetare care există independent de conștiința cercetătorului, gîndirea istorică marxistă admite, totodată, că teoria materialist-dialectică a reflectării este aplicabilă în această știință ca și în celelalte domenii ale cunoașterii.

Trecutul istoric are un caracter obiectiv ; în procesul dezvoltării istorice, viața socială se desfășoară în cadrul anumitor condiții istorice obiective moștenite din trecut, pe care oamenii nu le pot schimba după voia lor. Nici o generație nu-și poate „alege“ trecutul, fiecareia el îi este dat ca *obiect* care *există* independent de activitatea ei. Oamenii, arată

⁶ Nicolae Ceaușescu, *op. cit.*, p. 16.

⁷ W. Hoffer, *Geschichtsschreibung und Weltanschauung*, München, 1950, p. 411.

⁸ *L'Histoire et ses méthodes*, Bruges, 1961, p. 1 526.

Marx, „nu-și aleg în mod liber *forțele lor de producție* — care constituie baza întregii lor istorii —, căci orice forță de producție este o forță dobândită, produsul unei activități anterioare“⁹. La forțele de producție se adaugă, firește, și multe alte rezultate ale dezvoltării istorice anterioare. Mărturiile trecutului : uneltele, construcțiile sau vestigiile acestora, monumentele, operele de artă, documentele, mărturiile participanților la evenimente, tot ce s-a păstrat despre el în limbă și în obiceiuri, și pe care știința istoriei le transformă în izvoare istorice, pentru că reflectă, într-o măsură mai mare sau mai mică, realitatea istorică obiectivă, există independent de gândirea celor care scriu istoria.

Desigur, cunoașterea trecutului constituie un factor important al creației istorice contemporane, al profilării perspectivelor viitorului, dar în raport cu trecutul rolul acestei cunoașteri se circumscrie la reflectarea a ceea ce a fost și s-a obiectivizat în anumite evenimente, relații, instituții, tradiții etc. Faptul că istoricul participă la istoria timpului său nu poate fi nicidecum interpretat ca o identificare a lui cu întreaga viață istorică a omenirii, care s-a desfășurat și se desfășoară independent de conștiința lui. Chiar în dezvoltarea istorică contemporană conștiința socială nu se identifică cu existența socială, ci apare doar ca o reflectare a acesteia. Cu atât mai puțin se poate vorbi de identitate între gândirea istorică contemporană și trecutul istoric al omenirii¹⁰.

Așa cum existența omului în natură constituie condiția de bază pentru interacțiunea dintre natură și ființa umană și, în consecință, pentru reflectarea naturii de către conștiința omului, tot astfel participarea istoricului la viața societății nu numai că nu împiedică, ci, dimpotrivă, favorizează cunoașterea istoriei societății, reflectarea adevărului obiectiv în scrierile istorice. Prin urmare, dacă recunoaștem că istoria societății este un proces obiectiv, care se desfășoară independent de conștiința noastră, trebuie să fim de acord că, în ciuda complexității și a caracterului ei contradictoriu, cunoașterea istorică este reflectarea acestui proces.

Arătam mai sus că, în pofida complexității și a caracterului ei contradictoriu, cunoașterea istorică este reflectarea procesului istoric desfășurat independent de conștiința noastră. Este însă cunoașterea istorică în măsură să reflecte adevărul obiectiv? Partizanii relativismului istoric răspund negativ la această întrebare. Istoricul american Charles Beard, devenit adept al prezenteismului, a contestat cu tărie posibilitatea cunoașterii de către istorici a realității istorice obiective. Istoria reală, scrie Beard, „nu este cunoscută sau cognoscibilă, indiferent cu cât zel este slujit idealul efortului pentru adevărul obiectiv“¹¹. Argumentele sale se reduc, în esență, la următoarele : a) documentarea istoricului are totdeauna un caracter parțial, incomplet, și numai în cazuri foarte rare el poate fi sigur că a studiat toate documentele, informațiile referitoare la tema care formează obiectul cercetării sale ; b) istoricul nu are posibilitatea să observe direct trecutul, fiind obligat să-l „vadă“ prin mijlocirea documentelor ; c) materialul istoric are caracter subiectiv, iar

⁹ Karl Marx, Friedrich Engels. Opere, vol. 4, Editura politică, București, 1958, p. 560

¹⁰ I. S. Kon. *Filozofski idealizm i krizis burjoaznoi istoriceskoi misli*, Soțegiz, Moskva, 1959, p. 232.

¹¹ Citat după : R. H. Nash, *Ideas of History*, vol. II, New York, 1969, p. 172.

istoricul nu poate adopta față de acesta o atitudine obiectivă. Istoricul, arată Beard, „nu vine, pe lângă documentația pe care o folosește, cu o gândire perfect neutră în care trecutul pătrunde cu ajutorul documentației și este oglindit așa cum a fost el”¹². Asemenea argumente întilnim, într-o măsură mai mare sau mai mică, la mai toți adepții relativismului istoric.

Evident, cel care cercetează istoria nu poate reconstitui prin opera sa *întreg* trecutul istoric, cu *toate* detaliile și amănuntele sale. Este, practic, imposibil. Afirmînd că știința istoriei reflectă adevărul obiectiv avem, desigur, în vedere nu o înfățișare *absolut completă* a realității, ci o oglindire *veridică* a celor mai esențiale laturi și trăsături ale perioadei sau fenomenului istoric studiat. Autenticitatea faptelor cunoscute de noi nu poate fi afectată de împrejurarea că nu am putea niciodată cunoaște *absolut toate detaliile* desfășurării istorice.

Dar dacă cuprinderea tuturor faptelor în opera istorică este imposibilă, înseamnă că istoricul este obligat să aleagă din cantitatea infinită de fapte petrecute pe acelea pe care le socotește demne de a fi transmise. Se ridică astfel problema selectării faptelor istorice, a împărțirii lor în „esențiale” și „neesențiale”¹³. Adepții relativismului susțin că această categorisire este arbitrară, deoarece în istorie nu există diferență obiectivă între „esențial” și „neesențial”, categoriile respective avînd nu numai un caracter relativ (cu acest lucru sîntem firește de acord), ci și unul pur convențional.

Firește, istoricul își fixează obiectul cercetării în funcție de inclinațiile și de interesele sale, dar, făcînd această alegere, el nu poate stabili legăturile interne ale fenomenului respectiv. Cercetătorul istoriei are în vedere nu fapte izolate, ci fapte care se găsesc într-o legătură causală cu alte fapte. Astfel, dacă un fapt este esențial sau nu, aceasta nu depinde de bunul plac al istoricului, ci de legăturile obiective ale fenomenului. Desigur, selecția este un act subiectiv, în care pot interveni greșeli, mai mari sau mai mici, dar ea trebuie să țină seama totdeauna de interdependența dialectică a fenomenelor istorice. Dacă istoricul procedează în mod arbitrar sau în virtutea unor mobiluri conjuncturale și abordează numai o anumită parte a trecutului, ignorînd legăturile ei cu întregul, acțiunea sa — scrie Gramsci — devine „un simplu act de voință arbitrară”, expresia unei tendințe politice practice unilaterale „care poate oferi temei nu științei, ci nemijlocit ideologiei politice”. Ce anume din trecut se păstrează nu poate fi determinat *a priori*, ci va fi rezultatul procesului însuși, va avea caracter de necesitate istorică și nu va fi rezultatul unei selecții arbitrare¹⁴. O operă istorică este deci cu atît mai veridică cu cît autorul ei a reușit să pătrundă mai adînc în studierea și în descifrarea legăturilor esențiale obiective ale faptelor cercetate.

Cît privește „observația indirectă” pe care se bazează, în primul rînd, cunoașterea istorică, trebuie spus că ea poate fi întilnită și în alte domenii ale științei (științele naturii nu fac excepție), ale cărei rezultate

¹² *Ibid.*

¹³ În legătură cu problema selectării și ierarhizării faptelor, vezi studiul lui D. Hurezeanu, *Generalul și individualul în istorie*, în *Teorie și metodă în științe sociale*, vol. VII, *Filozofia istoriei. Studii*, Editura politică, București, 1969, p. 43—68.

¹⁴ A. Gramsci, *Opere*, tom. II. Milano, 1948, p. 220.

nu pot fi puse la îndoială din acest motiv. Fizicianul care elaborează o teorie nouă pornind de la rezultatele experiențelor făcute de alții nu este mai puțin demn de încredere numai pentru că nu a participat direct la experiențe.

Dar istoricul nu este cu desăvîrșire lipsit de posibilitatea de a exercita o „observație directă” asupra obiectului cercetat. Investigarea izvoarelor constituie o observație directă asupra unor obiecte care au avut în trecut și au și în prezent o existență obiectivă. Unele aspecte ale trecutului, ca, de pildă, monumentele, diferitele construcții, unelte, opere de artă etc., pot fi, de asemenea, observate direct.

În privința celorlalte izvoare referitoare la organizarea socială, la relațiile dintre clase sau grupuri sociale, la diferite evenimente, fapte etc., istoriografia pune preț tocmai pe acelea care reproduc observația directă a oamenilor din trecut asupra evenimentelor contemporane lor. Evident, conținutul celor mai multe dintre izvoarele de acest fel are un caracter mai mult sau mai puțin subiectiv, el fiind, în bună măsură, influențat de interese personale, de clasă sau de grup, de concepții religioase sau politice. Aici intervine însă gândirea critică a istoricului, studiul științific al izvoarelor. Ținând seama de faptul că relatările din izvoare sînt o reflectare subiectivă a unei realități obiective, reflectare determinată de condiții obiective, care pot fi cunoscute, istoricul compară conținutul diferitelor izvoare, analizează concepțiile și interesele celor cărora le aparțin informațiile transmise prin documente, descoperă și înlătură falsurile sau erorile și reține numai elementele care oglindesc, mai mult sau mai puțin, realitatea istorică obiectivă. Pe baza faptelor cunoscute, consemnate în izvoare, istoricul poate reconstitui realitatea istorică, dezvăluind și alte fapte, despre care izvoarele nu vorbesc, dar a căror existență nu poate fi pusă la îndoială, întrucît ele erau direct și necesar legate de faptele relatate în documente ¹⁵.

Pornind de la caracterul retrospectiv al cunoașterii istorice, reprezentanții prezenteismului afirmă că de vreme ce istoricul are ca punct de plecare prezentul, iar schimbările din istoria contemporană determină modificări în concepțiile istorice, înseamnă că în istorie nu poate exista nici un fel de progres și acumulare de cunoștințe. Lucrările de istorie, avîndu-și originea în interesele și cerințele prezentului, nu pot oglindi adevărul istoric obiectiv, fiecare generație rescriind istoria în funcție de interesele ei. Benedetto Croce, care se situa pe pozițiile idealismului obiectiv, a lansat următoarea formulă : „Orice istorie valabilă este istorie contemporană”, potrivit căreia istoria ar exista numai în măsura în care o gîndește istoricul sub imperiul cerințelor prezentului ¹⁶. Istoricul englez Collingwood considera și el că istoria este „creația gîndirii istorice” ¹⁷.

Relativismul gnoseologic își caută temeiuri în negarea caracterului ascendent, progresiv al desfășurării istorice. Într-adevăr, dacă se consideră că procesul istoric este o schimbare simplă, în care etapa ce succede nu este superioară celei de dinainte, atunci fiecare punct de vedere nou care apare în istoriografie este, în fond, punctul de vedere al unui alt prezent ce nu este superior celui anterior. Astfel, ideile prezen-

¹⁵ V. Liveanu, *Op. cit.*, p. 97—98.

¹⁶ Benedetto Croce, *Teoria e storia della storiografia*, Bari, 1954, p. 4.

¹⁷ Citat după : R. H. Nash, *Op. cit.*, vol. II, p. 43.

teiste, cu voia sau fără voia adeptilor acestui curent, vizează însăși rațiunea de a exista a științei istorice.

În investigarea trecutului, istoricul pornește, într-adevăr, de la cerințele prezentului, operele istorice răspunzând unor nevoi și interese ale societății contemporane. De aici însă nu rezultă nicidecum că istoricul transferă trecutului trăsăturile caracteristice ale prezentului. Materialismul istoric respinge cu hotărâre încercările de „modernizare” a istoriei care nu țin seama de deosebiri calitative dintre trecut și prezent. Având ca punct de plecare o formă superioară de societate, istoricul poate mai lesne înțelege pe cea inferioară. Se cere însă ca el să urmărească linia dezvoltării, să țină seama de deosebirile cantitative și calitative. Legătura dintre trecut și prezent nu este o legătură simplă de succesiune în timp, ci o legătură complexă, dialectică. Evenimentele trecutului au încorporat elementele dezvoltării istorice și tocmai de aceea ele ne ajută să înțelegem fenomenele prezentului. Tot astfel, faptele, fenomenele istorice contemporane, în care se mai pot deosebi, într-o măsură sau alta, și elemente ale dezvoltării istorice anterioare, înlesnesc o mai bună investigare și cunoaștere a trecutului. În *Contribuții la critica economiei politice*, Karl Marx, pornind de la faptul că societatea burgheză era „organizația istorică cea mai dezvoltată și cea mai variată a producției”, scria: „Categoriile care exprimă relațiile ei, înțelegerea structurii (*Gliederung*) ei, permit deci totodată cunoașterea structurii și relațiilor de producție ale tuturor formelor sociale dispărute cu ale căror ruine și elemente a fost constituită și din care mai dăinuie încă în sinul ei unele rămășițe încă neînvinsse, iar simple indicații s-au dezvoltat pînă la deplina lor semnificație etc. ...Astfel economia burgheză ne dă cheia economiei antice”. Nu uita însă să adauge imediat: „În nici un caz însă în felul practicat de economiștii care șterg toate diferențele istorice și nu văd în toate fenomenele sociale decît pe cele burgheze”¹⁸.

Pornind de la ideea că dezvoltarea socială are un caracter ascendent, că fiecare treaptă legică a acestei dezvoltări, ea însăși relativă și trecătoare, este superioară celei care a precedat-o, materialismul istoric consideră că și schimbarea părerilor asupra trecutului istoric nu este întimplătoare, ci legică și necesară. Mutațiile din gîndirea istorică, determinate de progresul realității istorice, presupun și apariția unei reinterpretări a faptelor istorice cunoscute. În dezvoltarea istoriografiei nu are loc doar o schimbare de „opinii” privind o problemă sau alta, ci un proces progresiv, complex, de acumulare de cunoștințe și de schimbări calitative.

În știința istoriei, ca și în alte domenii ale cunoașterii, reflectarea adevărului obiectiv nu se realizează dintr-o dată, ci este rezultatul unui proces în care fiecare adevăr relativ reprezintă un moment, o treaptă către adevărul absolut. Acest proces de acumulare continuă de material faptic, de îmbunătățire a metodelor de investigare, de aprofundare a interpretărilor, concluziilor și generalizărilor nu numai că nu împiedică, ci, dimpotrivă, ajută la oglindirea mai profundă a procesului istoric obiectiv, la perfecționarea cunoașterii istorice. Urmărind, de pildă, evoluția gîndirii istorice din țara noastră, vom constata că de la marii cronicari la făuritorii

¹⁸ Karl Marx. *Contribuții la critica economiei politice*, E.S.P.L.P., București, 1954, p. 232.

istoriografiei române moderne, de la aceștia la istoriografia contemporană, știința istorică românească a trecut printr-un lung proces de dezvoltare, determinat de progresul realității istorice. De-a lungul acestui proces, istoriografia a acumulat mereu noi cunoștințe, și-a lărgit sfera de cuprindere, și-a îmbunătățit metodele de investigare și de prelucrare a materialului istoric, pătrunzând tot mai adânc în dezvoltarea și în explicarea faptelor trecutului. Situată pe principiile materialismului istoric a marcat începutul unui nou stadiu, calitativ superior, în gândirea noastră istorică, în care extinderea orizontului istoric, lărgirea ariei de investigație și a bazei de informare a mers mină în mină cu aplicarea criteriilor științifice obiective în selectarea și în interpretarea faptelor. Spre deosebire de vechea istoriografie, știința istorică contemporană din România a reușit să înfățișeze mai cuprinzător și mai veridic atît unele aspecte particulare ale dezvoltării istorice a patriei cît și tabloul de ansamblu al acestei dezvoltări, deși o serie de probleme continuă încă să rămînă nerezolvate.

Prin urmare, desfășurarea logică ascendentă a procesului istoric, determinînd progresul gândirii istorice, permite fiecărei generații să pătrundă și să cunoască mereu mai bine atît evenimentele trecutului, cît și tendințele generale ale dezvoltării istorice.

Mai trebuie adăugat că ar fi cu totul greșit să considerăm evoluția istoriografiei doar ca simplă reflectare a condițiilor sociale contemporane. Reconsiderarea unor concepții sau a unor concluzii în știința istoriei are loc nu pur și simplu ca urmare a unor cerințe politice contemporane, ci în legătură cu dezvoltarea înseși a științei, ca urmare a descoperirii unor elemente noi, a apariției unor noi probleme sau metode de cercetare. Desigur, nu s-ar putea stabili o legătură directă între descifrarea unor scrieri vechi sau folosirea radiocarbonului pentru datare în arheologie și unele procese sociale contemporane.

Și în dezvoltarea gândirii istorice acționează legea negării negației. Dar așa cum în procesul istoric etapa nouă care o înlocuiește pe cea veche reține tot ce a avut ea pozitiv și durabil, tot astfel în știința istoriei noile concepții care le înlocuiesc pe cele învechite rețin tot ce este valoros din ceea ce a dobîndit știința înainte. Istoriografia marxistă reprezintă negarea istoriografiei anterioare, dar această negare nu este o negare în bloc. Istoriografia întemeiată pe dialectica materialistă nu „înlătură”, pur și simplu, vechile cuceriri ale investigării trecutului, ci, dezvoltîndu-le unilateralitatea, limitele, merge mai departe, împinge înainte cunoașterea istoriei. Tot ce a fost cu adevărat valoros în istoriografia anterioară se păstrează. Dînd o rezolvare materialistă problemei fundamentale a raportului dintre materie și spirit în istorie, marxismul a adus o contribuție esențială la fundamentarea istoriei ca știință, în măsură să dezvoltă mecanismul și legile dezvoltării sociale. Întemeiată pe principii obiective în cercetarea și interpretarea trecutului istoric, istoriografia marxistă, spre deosebire de istoriografia nemarxistă (chiar dacă în sinul acesteia, sub influența istoriografiei materialist-istorice, s-a făcut simțită tendința de a studia toate laturile procesului istoric, istoria tuturor țărilor și popoarelor lumii), a reușit să dea o viziune științifică de ansamblu a evoluției istorice a omenirii, marcînd etapele principale ale dezvoltării legice a societății omenești de la începuturi și pînă în zilele noastre. Acest tablou

dezvăluie acțiunea unor legități generale, care însă capătă viață, în forme specifice pentru diferite țări și popoare. În această operă de mari proporții, istoriografia marxistă a folosit și rezultatele obținute de istoriografia nemarxistă în tratarea diverselor laturi și aspecte ale procesului istoric.

Istoriografia marxistă din țara noastră a supus unei reconsiderări critice realizările vechii istoriografii; ea a valorificat și continuă să valorifice tot ce este progresist în operele marilor personalități ale științei și culturii românești: Dimitrie Cantemir, Mihail Kogălniceanu, B.P. Hașdeu, A.D. Xenopol, Vasile Pârvan, Nicolae Iorga și mulți alții. Cercetările în acest domeniu urmăresc să stabilească, pe baze științifice obiective, locul acestor înaintași în știința istorică românească, să reliefeze tradițiile progresiste ale gândirii istorice de la noi. Pornind de la concepția materialist-istorică cu privire la rolul determinant al producției materiale în existența și dezvoltarea societății, de-a lungul întregii sale istorii, de la legile dezvoltării istorice, istoriografia noastră marxistă a realizat, pentru prima dată, o periodizare științifică a istoriei României, a pus în lumină multe aspecte rămase în umbră ale istoriei patriei, a dezvăluit rolul mișcării revoluționare, al clasei muncitoare, al partidului său revoluționar în dezvoltarea istorică. Adâncirea cercetării trecutului contribuie la înțelegerea prezentului și viitorului socialist al României, ca rezultat al unei evoluții istorice firești, legice și necesare.

Concepind viața societății ca un proces continuu, ca o unitate dialectică neîntreruptă între trecut, prezent și viitor, Partidul Comunist Român conferă istoriei o semnificație majoră. Mai mult ca oricând, și tocmai pentru deschiderea largă și conștientă, clar prospectată, a căii către viitor, știința istorică participă în țara noastră la marea operă de edificare a societății noi ¹⁹.

Diferitele curente idealiste ale gândirii istorice burgheze susțin că de vreme ce în prezentarea și în interpretarea trecutului istoric se manifestă punctul de vedere al unei anumite clase sau grup social, iar istoricii situați pe pozițiile unor clase diferite tratează și explică în mod diferit aceleași fenomene, înseamnă că orice punct de vedere este la fel de unilateral sau la fel de întemeiat. Relativismul ar fi deci de neînlăturat. „Câți gânditori care se ocupă de istorie există, atâtea aspecte ale istoriei există“, susține W. Hoffer ²⁰. Lămurirea problemei comportă unele precizări. Partinitatea în cunoașterea istorică se exprimă, în primul rînd, în orientarea ei socială. Cunoaștere în sine, fără scop, fără direcție, nu există. Obiectivitatea istoricului nu trebuie confundată cu nepăsarea sau cu indiferența față de fenomenele studiate. O asemenea „nepăsare“ nici nu poate exista. Lenin arăta că într-o societate bazată pe lupta de clasă nu poate exista știință socială nepărtinitoare, că „nici un om viu nu poate să nu se situeze de partea unei clase sau alteia (dacă a înțeles relațiile dintre ele), nu poate să nu se bucure de succesele clasei respective, să nu se întristeze văzînd eșecurile ei, să nu fie cuprins de revoltă împotriva celor care se manifestă ca dușmani ai acestei clase, împotriva celor care, pentru a împiedica dez-

¹⁹ Dumitru Almaș, *Istoria și spiritul socialismului*, în „Era socialistă“, nr. 1/1973, p. 29—30.

²⁰ W. Hoffer, *Geschichte — zwischen Philosophie und Politik*, Stuttgart, 1955, p. 167.

voltarea ei, recurg la propagarea unor concepții înapoiate etc. etc.”²¹. Negarea existenței adevărului istoric obiectiv de către reprezentanții unor curente din istoriografia burgheză constituie ea însăși o manifestare a caracterului de clasă al acestei gândiri.

Existența unei realități istorice obiective nu poate fi pusă la îndoială pe motivul că reprezentanții diferitelor clase sau grupuri sociale interpretează în mod diferit evenimentele trecutului. Întreaga experiență istorică a omenirii învederează caracterul obiectiv al realității sociale, care s-a dezvoltat și se dezvoltă independent de concepțiile oamenilor : indivizi, clase sau grupuri sociale, partide etc. Fără a nega importanța pe care, în mod firesc, o au ideile și dorințele oamenilor în dezvoltarea socială, este evident că țelurile pe care și le propun se realizează nu în funcție de dorințele lor subiective, ci numai în măsura în care acestea se înscriu pe linia dezvoltării istorice obiective.

Adevărul istoric obiectiv există independent de interesele diferitelor clase sau grupuri sociale, dar nu toate clasele și grupurile sociale sînt în egală măsură interesate în dezvăluirea lui. Clasele care trebuie să părăsească scena istoriei ajung în mod inevitabil în dezacord cu realitatea, nu sînt în măsură să aprecieze obiectiv, științific nici trecutul, nici tendințele dezvoltării societății contemporane. Dimpotrivă, clasa ale cărei tendințe subiective coincid cu sensul în care acționează legile obiective ale dezvoltării societății este interesată în cunoașterea multilaterală și aprofundată a realității, în dezvoltarea ei istorică²². În această ordine de idei, tovarășul Nicolae Ceaușescu, referindu-se la principiile care trebuie să stea la baza cercetării și înfățișării istoriei mișcării muncitorești din țara noastră, arată că „istoria trebuie să prezinte întregul proces al luptei revoluționare în complexitatea sa, să pornească de la analiza științifică a realității sociale, să înfățișeze faptele nu după dorințele subiective ale oamenilor, nu după nevoi politice de moment, după criterii de conjunctură, ci așa cum s-au petrecut ele, corespunzător adevărului vieții... Valoarea unei istorii cu adevărat științifice constă în înfățișarea obiectivă a faptelor, în interpretarea lor justă, constituind astfel o oglindă a conștiinței de sine a poporului, a claselor, înmănunchind experiența de viață și de luptă a maselor și a conducătorilor”²³.

Fundamentarea din punctul de vedere istoric a ideilor istoriografiei este posibilă numai atunci cînd aceste idei exprimă interesele clasei care acționează în direcția progresului istoric. Situîndu-se fără rezerve pe pozițiile clasei muncitoare, ale oamenilor muncii în general, ale luptei pentru transformarea revoluționară a societății, pentru comunism, istoriografia marxistă recunoaște existența și afirmă posibilitatea cunoașterii adevărului istoric obiectiv. Istoricii marxiști consideră că cercetarea aprofundată a trecutului și oglindirea cit mai veridic cu putință a procesului istoric real, în devenirea lui, reprezintă contribuția de seamă a istoriografiei la activitatea umană pentru progres social.

²¹ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 2, Editura politică, București, 1960, p. 541.

²² A se vedea în acest sens : R. Florian, *Sensul istoriei*, Editura politică, București, 1968.

²³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 1, Editura politică, București, 1968, p. 338.

Așadar, nu partinitatea vine în conflict cu realitatea obiectivă, ci numai gândirea claselor a căror dominație a devenit anacronică. „Subiectivismul” gândirii istorice marxiste, care se proclamă deschis de partea clasei muncitoare și a idealului ei social, nu are nimic comun cu subiectivismul gândirii istorice burgheze, tot așa cum obiectivitatea științifică adevărată nu poate fi confundată cu obiectivismul, potrivit căruia dobândirea unor cunoștințe istorice obiective nu este posibilă decât prin desprinderea de realitatea contemporană.

În opoziție cu istoriografia materialist-istorică, istoricul subiectivist caută să aprecieze evenimentele istorice pornind de la ideile proprii, care nu coincid cu tendințele reale ale dezvoltării istorice, aprecierile și concluziile sale fiind gratuite și arbitrare. Tot așa în pofida pretențiilor, pătrunderea realității istorice obiective rămâne inaccesibilă și istoricului obiectivist, căruia istoria i se înfățișează ca un proces în care acționează „forțe de nestăvilit”. La timpul său, Lenin a dezvăluit cu deosebită vigoare deosebirile profunde care separă obiectivismul de obiectivitatea științifică, reală, a materialismului istoric. „Obiectivistul — arăta el — vorbește despre necesitatea procesului istoric dat; materialistul constată cu precizie formațiunea social-economică dată și relațiile antagoniste generate de ea. Obiectivistul, demonstrând necesitatea unei anumite serii de fapte, riscă întotdeauna să se abată spre poziția de apologet al acestor fapte; materialismul dezvăluie contradicțiile de clasă și, implicit, își precizează punctul său de vedere. Obiectivistul vorbește despre «tendințe istorice nestăvilite»; materialistul vorbește despre clasa care «dirijează» ordinea economică dată, creînd anumite forme de împotrivire din partea altor clase. În felul acesta, pe de o parte, materialistul este mai consecvent decât obiectivistul, iar obiectivitatea lui este mai consecventă, mai profundă. El nu se mărginește să arate necesitatea unui proces, ci lămurește care anume formațiune social-economică dă conținut acestui proces, care clasă anume determină această necesitate”.²⁴

Istoricul obiectivist, căruia istoria i se înfățișează ca un proces fatal, în care el nu deosebește lupta dintre clase, este nevoit să considere drept unic criteriu în aprecierea fenomenelor istorice hazardul, succesul. Dar în istorie s-a întâmplat de multe ori ca forțele retrograde să obțină succese vremelnice. Analiza istorică profundă, care ține seama de raportul real al forțelor de clasă, care urmărește evoluția lui, nu poate trece cu vederea caracterul fragil, efemer al unor asemenea succese. Rămânind la suprafața fenomenului, obiectivistul este tentat să-l absolutizeze.

Ar fi profund greșit ca din cele arătate mai sus să se tragă concluzia că partinitatea istoriografiei marxiste ar presupune negarea în bloc a istoriografiei burgheze sau că valoarea cercetărilor istorice ar putea fi judecată numai pornindu-se de la convingerile politice ale autorului. Istoria științei ne oferă numeroase exemple de oameni de știință cu idei conservatoare care au adus contribuții de seamă la cercetarea și la elucidarea unor aspecte ale trecutului istoric. Este cunoscut că, în pofida poziției lor de clasă, a convingerilor lor politice, unii reprezentanți ai istoriografiei burgheze din țara noastră au obținut realizări importante pentru dezvoltarea științei istorice românești. Să luăm, de pildă, opera istorio-

²⁴ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 1, Editura politică, București, 1960, p. 402.

grafică de proporții gigantice a lui Nicolae Iorga. Deși nu dă o imagine veridică de ansamblu asupra dezvoltării procesului istoric, această operă, de o erudiție rar întâlnită, cu multe idei originale, reprezintă un adevărat tezaur al moștenirii culturale, a cărei valorificare critică constituie o cerință a dezvoltării istoriografiei noastre.

Este de subliniat însă că, deși cercetătorul care se află pe poziții politice-ideologice conservatoare, reacționare, poate aduce contribuții importante în anumite domenii ale cercetării istorice, el nu poate ajunge la înțelegerea justă a procesului istoric în dezvoltarea lui dialectică. Sensul general al istoriei nu poate fi înțeles decât de acel care se situează pe pozițiile clasei înaintate, revoluționare, care acționează în direcția dezvoltării sociale.

Iată de ce marxism-leninismul nu se mărginește la simpla constatare cu privire la caracterul inevitabil al legăturii științei istorice cu lupta claselor sociale; el dezvăluie raportul dintre interesele de clasă și obiectivitatea științifică, formulând pe acest temei principiul partinității, ca un principiu metodologic al omului de știință ce se situează conștient și deschis pe pozițiile clasei muncitoare, ale tuturor oamenilor muncii, își consacră munca sa construcției socialismului și comunismului.

Sarcinile istoriografiei marxiste nu trebuie însă reduse la completarea faptică a tezelor materialismului istoric, la ilustrarea legilor dezvoltării sociale cu exemple concrete. Cercetînd trecutul, istoricul nu poate și nu trebuie să „adune” fapte în scheme dinainte gîndite. Cercetarea nu poate fi înlocuită prin ilustrare; adevăratul om de știință se va preocupa, înainte de toate, de valabilitatea științifică a rezultatelor obținute. Cine procedează altfel ajunge la conjuncturism, la falsificarea istoriei, deoarece pornește nu de la necesitățile sociale reale, ci de la împrejurări de suprafață, de la dorințe subiective.

Dezvoltarea istoriografiei demonstrează, de asemenea, că ideologia înaintată nu-l ferește în mod automat pe istoric de greșeli, că orientarea ideologică justă nu poate înlocui priceperea, măiestria profesională a istoricului. Dintr-un motiv sau altul, și istoricii situați pe pozițiile clasei înaintate, revoluționare pot aprecia unilateral și greșit anumite fenomene istorice. Astfel, pe baza unei analize superficiale a datelor economice-sociale, unii istorici au ajuns la concluzii eronate cu privire la structura economică și socială a României la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, afirmînd că, în acea perioadă, ea ar fi intrat în faza imperialistă a capitalismului. Conducerea partidului nostru a dezvoltat inconsistența acestor afirmații, aflate în dezacord flagrant cu realitatea istorică: „Analiza datelor economice-sociale — a relevat secretarul general al partidului — demonstrează netemeinicia afirmațiilor unor istorici și economiști potrivit cărora România intrase în acea perioadă în stadiul capitalismului monopolist, devenind un stat imperialist. Procesul de concentrare și centralizare a producției și capitalului făcuse abia primii pași și era departe de a avea un rol dominant în viața economică și politică a României. Capitalul financiar se afla într-o formă incipientă; sistemul bancar și de credit era lovit puternic de marea finanță capitalistă internațională. România nu numai că nu exporta capital și nu participa

la împărțirea pieței mondiale, dar se afla ea însăși în sfera de influență a marilor puteri imperialiste, făcea obiectul acestei împărțiri²⁵.

Înțeleasă ca act creator, și nu ca reflectare pasivă a ideologiei marxiste, opera istorică fundată pe o cercetare științifică temeinică contribuie nu numai la furnizarea de fapte care dovedesc acțiunea legilor dezvoltării sociale, ci și la aprofundarea înțelegerii acestor legi care, din trecut prin prezent, arată calea spre viitor. Și întrucât interesele clasei muncitoare, ale oamenilor muncii, pe care istoricul s-a angajat să le slujească, coincid cu cerințele acestor legi, obiectivitatea sa coincide în mod firesc cu partinitatea sa.

În același timp, partinitatea comunistă înseamnă atitudine intransigentă față de adversarii ideologiei proletare, demascarea consecventă și combaterea hotărâtă a concepțiilor și teoriilor reacționare. Partidul Comunist Român, înfăptuind cu consecvență principiul conducerii de către partid a activității în domeniul ideologiei și culturii, a vegheat și veghează ca această activitate să fie pătrunsă de partinitate, de intransigență față de ideologia burgheză, de combativitate față de manifestările ei. Partinitatea marxist-leninistă presupune astfel împletirea strânsă a celei mai riguroase obiectivități științifice și a atitudinii intransigente față de ideologia burgheză cu practica revoluționară și cu devotamentul nemărginit față de cauza clasei muncitoare, a întregului popor.

Învățătura marxist-leninistă despre partinitate, dezvoltarea ei în activitatea teoretică și practică a partidului nostru constituie temelia cercetării științifice a istoriei. Numai de pe pozițiile partidului clasei muncitoare, ale materialismului istoric este posibilă rezolvarea cu înaltă exigență și rigurozitate științifică a problemelor de istorie. Conceput pe o asemenea bază, studiul istoriei poate deveni, așa cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu „un factor esențial de educare patriotică a tinerei generații, de dezvoltare a sentimentului de răspundere față de soarta națiunii noastre socialiste, a hotărîrii ferme a tuturor tinerilor de a-și închina toată energia, elanul, puterea de muncă și chiar viața, dacă va fi necesar, înfloririi și apărării patriei, salvărdării libertății, suveranității și integrității teritoriale, a cuceririlor revoluționare, socialiste ale poporului²⁶.

²⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 1, Editura politică, București, 1968, p. 343—344.

²⁶ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la consfătuirea cadrelor didactice care predau științele sociale în învățămîntul superior*, Editura politică, București, 1972, p. 15.

Luptele eroice ale muncitorilor ceferiști și petroliști din 1933 în dezbaterile parlamentare

NICOLAE POPESCU

Circumscrie în contextul general al avântului luptelor revoluționare din perioada crizei economice a capitalismului și reprezentând punctul culminant al acestora, puternicele bătălii de clasă ale muncitorimii ceferiste și petroliste din ianuarie-februarie 1933, de la a căror desfășurare se împlinesc patru decenii, au fost îndreptate împotriva politicii antipopulare promovată de clasele dominante din România. Guvernele care s-au perindat la conducerea țării în anii crizei au contractat, în condiții înrobitoare, mari împrumuturi externe, au semnat „planul de asanare” de la Geneva, au concesionat importante surse de venit național unor cercuri monopoliste străine, au acceptat controlul direct al creditorilor externi asupra gestiunii financiare a unor mari instituții și întreprinderi ale statului, pe lângă care au fost acreditați numeroși „experți” și „tehnicieni” — măsuri care au dus în mod inevitabil la accentuarea dependenței României față de puterile imperialiste.

Urmărind să plătească la timp anuitățile externe și să asigure, chiar în acele condiții grele, profituri uriașe claselor pe care le reprezentau, cercurile guvernante române au căutat să arunce toate greutățile pricinuite de criza economică asupra maselor largi de oameni ai muncii de la orașe și sate. Ca urmare au fost efectuate sistematic reduceri de salarii și concedieri masive de muncitori sub forma faimoaselor „curbe de sacrificiu”, au fost sporite impozitele și amenzile de tot felul, pe scurt a fost intensificată exploatarea pînă la limitele extreme a maselor muncitoare de la orașe și sate.

Pe fondul unei asemenea situații, devenită insuportabilă pentru cea mai mare parte a populației țării, s-au dezvoltat puternice nemulțumiri, concretizate într-un șir neîntrerupt de greve și demonstrații muncitorești, revolte țărănești și acțiuni protestatare ale celor mai diferite categorii sociale lovite de criză. În centrul efervescenței revoluționare din acei ani s-au situat detașamentele principale ale proletariatului român în frunte cu muncitorii ceferiști și petroliști care, prin acțiuni viguroase, au demonstrat, cu puterea faptelor, că clasa muncitoare din țara noastră nu se resemnase în fața atacurilor repetate ale burgheziei și moșierimii, că era

ferm hotărâtă să-și cucerească prin luptă libertatea și dreptul la o viață mai bună.

Puternica grevă a muncitorilor de la Atelierele C.F.R. „Grivița“, din 2 februarie 1933 — declanșată în condițiile în care eoul evenimentelor revoluționare ce avuseseră loc în zilele precedente, în Valea Prahovei, nu se stinsese încă —, gradul înalt de combativitate al greviștilor, rezultat al buneii organizări și al solidarității muncitorilor din alte întreprinderi bucureștene, au surprins cercurile guvernante, care au intrat în panică. Toate acestea, la care se adăuga perspectiva extinderii luptei și în celelalte centre feroviare din țară, au determinat guvernul să promită satisfacerea principalelor revendicări economice și politice formulate de muncitorimea ceferistă. Era o victorie de răsunet, și muncitorii au încetat greva, hotărâți s-o reia de îndată ce situația ar fi impus-o. Vestea a fost transmisă în întreaga țară, fiind primită cu satisfacție și îmbărbătare.

În condițiile nou create, guvernul național-țărănist, exponentul intereselor claselor dominante, văzîndu-și amenințate pozițiile, și așa destul de șubrede, a acționat imediat în direcția adoptării unor măsuri cu ajutorul cărora să stăvilească un nou val al luptelor revoluționare care devenise iminent. Ca urmare, folosind răgazul obținut prin promisiunile făcute, președintele Consiliului de Miniștri, Al. Vaida-Voevod, împreună cu colaboratorii săi apropiați, după ce au consultat membrii guvernului și pe unii fruntași ai vieții politice, au elaborat, în mare grabă, un proiect de lege privind introducerea stării de asediu în principalele centre muncitorești din țară. După ce a fost obținut și acordul regelui, în după-amiaza zilei de 3 februarie, proiectul a fost prezentat spre aprobare Adunării Deputaților, a cărei sesiune ordinară era în curs de desfășurare în acele zile.

Atmosfera era apăsătoare, totul purta amprenta fricii, a incertitudinii. În amintirile sale, Armand Călinescu, subsecretar de stat la Ministerul de Interne, cel care a propus și redactat proiectul de lege, face o serie de referiri la acest moment care dau o imagine a stării de spirit ce domnea în acele zile în rîndurile cercurilor diriguitoare ale țării. „La ora 4 (16 — n.n.) — notează el — sosesc cu proiectul la Cameră. Vaida vorbise cu șefii de partide și primise mesagiul... Atmosfera în majoritate proastă. Se vorbește de căderea guvernului, Ghelmegeanu, Ralea și Andrei îmi fac reproșuri vii pentru că eu tînăr am propus și am determinat această măsură antidemocratică“¹. După deschiderea ședinței — relatează în continuare Armand Călinescu —, „Halipa protestează și demisionează. Madgearu spune că nu mai putem da înapoi. Mirto susține că e o necesitate fiindcă comuniștii nu cedează. Vaida spune : «Să ascultăm pe dl Călinescu care a fost axa guvernului în aceste momente și căruia îi mulțumesc pentru tactul, energia și devotamentul de care a dat dovadă în acțiunea contra comunismului»“².

Supunerea spre dezbatere și aprobare a unui asemenea proiect de lege a provocat în rîndurile deputaților reacții dintre cele mai diferite. Evident, ele trebuie judecate ținînd seama de partidul sau gruparea politică pe care o reprezentau. Unii dintre deputați au subliniat în cuvîntul lor că prezentarea spre aprobare a unui asemenea proiect de lege era în

¹ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 2, dosarul nr. 65, fila 68, *Memoriile lui Armand Călinescu*.

² *Loc. cit.*

fapt o mărturisire a guvernului că nu mai era în stare să rezolve problemele ce-i stăteau în față, că nu mai putea cărmui folosindu-se de legile ordinare ale țării. Astfel, în luarea sa de cuvânt, deputatul socialist Lotar Rădăceanu a arătat că nu existau motive pentru luarea unei asemenea măsuri de o deosebită gravitate. „D-le președinte, d-lor deputați — a spus el —, dacă doriți ca cuvântarea mea să fie scurtă cu atât mai mult doresc ca guvernarea d-voastră, care vine cu asemenea legi, să fie și mai scurtă și să se termine chiar azi”³. În aceeași ordine de idei, un alt deputat socialist — N. Moscăuțeanu —, a considerat introducerea stării de asediu „...drept un nou atac, cu nimic justificat, la adresa lumii muncitoare, pentru a înăbuși glasul ei care se ridică contra acestui regim oligarhic”⁴.

Cu deosebită vehemență s-a ridicat împotriva proiectului de lege dr. Nicolae Lupu, șeful Partidului țărănesc*. Deși nu împărtășea concepțiile și țelurile P.C.R., ca om politic burghez cu vederi democratice, manifesta o atitudine relativ pozitivă față de o serie de revendicări de ordin imediat ale muncitorimii, conduse de comuniști. El recunoștea că nemulțumirea era profundă pe întreg cuprinsul țării, atât la orașe cât și la sate și că aceasta era urmarea situației materiale precare a maselor. De la tribuna Adunării Deputaților, dr. N. Lupu declara: „Ei bine, veți face ce veți ști, dar veți greși. S-o știe însă aceia care urmăresc anumite planuri prin această lege că este imposibil de jugulat un întreg popor, de ținut în sărăcie și ignoranță, că el va izbuti și dreptatea va răsări pe deasupra capetelor d-voastră și pe deasupra legilor care le veți face”⁵.

Un mare număr de deputați au reproșat partidului de guvernământ că venea cu o asemenea lege extremă, mai ales că în perioada când s-a aflat în opoziție a combătut asemenea practici. „Este inadmisibil ca un partid ca cel național-țărănesc — declara I. M. Leon — care a luptat timp de nouă ani de zile să înlăture starea de asediu, acel partid național-țărănesc care a avut de suferit atât de mult de pe urma acestei stări excepționale, tocmai el să fie partidul care să prezinte, să susțină și să voteze un asemenea proiect de lege”⁶. În încheiere, el a declarat că va vota împotriva adoptării legii pentru introducerea stării de asediu. Aceeași poziție a fost exprimată și de Grigore Iunian, care a arătat că, în afara faptului că o asemenea măsură însemna mascarea slăbiciunilor guvernului, aceasta putea să aducă și mari prejudicii intereselor generale ale țării. Adresându-se membrilor guvernului, el a încheiat: „Această lege, pe care o prezentați reprezintă o recunoaștere a incapacității d-voastră de a stăpîni situația”⁷.

Dezbaterile, care s-au prelungit pînă tîrziu spre miezul nopții, au fost punctate de opinii controversate, de critici, unele destul de vehemente, la adresa guvernului, insuficiente însă pentru a împiedica adoptarea legii supusă atenției Adunării Deputaților. Pînă la urmă a învins punctul de

³ *Dezbaterile Adunării Deputaților. 1933. Sesiunea 15 noiembrie 1932 — 20 februarie 1933*, p. 944.

⁴ *Ibidem*, p. 958.

* Partidul țărănesc de sub conducerea dr. Nicolae Lupu a luat ființă în februarie 1927 prin părăsirea P.N.Ț. de către un grup de militanți ai fostului partid țărănesc.

⁵ *Ibidem*, p. 950.

⁶ *Ibidem*, p. 939.

⁷ *Ibidem*, p. 943.

vedere al majorității, al adepților politicii de „mină forte“ împotriva mișcării muncitorești revoluționare și a conducătorului acesteia — partidul comunistilor. Rezultatul votului a fost concludent în acest sens : 202 bile albe și numai 43 bile negre. După acest rezultat, Al. Vaida-Voevod avea motive să jubileze : „Acesta este un vot de încredere de care sînt mîndru, pentru că votul de încredere al majorității este firesc întrucît eu nu sînt decît reprezentantul și expresiunea întrupată a ei. Cu atît mai bine dacă și d-voastră mă onorați cu avansarea acestei încrederi“⁸.

Cu toate acestea liniștea guvernului nu fusese restabilită, iar graba, care exprima mai curînd teamă, marca vizibil activitatea acestuia. Așa se explică faptul că de la Cameră, proiectul de lege a fost prezentat imediat Senatului, convocat pentru ziua de 4 februarie și a cărui ședință a început la ora 0,20 noaptea. Aici, membrii guvernului au căutat să demonstreze că erau hotărîți să acționeze cu toate forțele și mijloacele împotriva comunistilor, a tuturor militanților revoluționari. Această atitudine a fost imprimată de la început de raportorul Mihail Teodorescu, care a recurs la tot felul de etichetări la adresa comunistilor⁹. Ei nu voiau și nici nu puteau să înțeleagă că prin introducerea stării de asediu, lupta maselor muncitoare împotriva unui regim bazat pe exploatare și silnicie nu putea fi oprită. Temeliile unui asemenea regim începuseră să se clatine. De altfel, însuși Al. Vaida-Voevod a făcut precizarea că luptele din Valea Prahovei și cele de la „Grivița“ din 2 februarie atinseseră temeliile acestui regim și că starea de asediu era solicitată tocmai pentru a avea la îndemînă un instrument de apărare a intereselor burgheziei și moșierimii în fața unor asemenea mișcări ce pot izbucni în orice moment. Adresîndu-se Senatului, Vaida a spus, printre altele : „D-lor senatori, de cîte ori am avut onoarea ca să prezint un proiect de lege sau altul în fața d-voastră, am găsit deplină înțelegere și la partizani, ca și la contrari și niciodată nu m-am poticnit de discuții ideologice...“¹⁰. În fond, șeful guvernului național-tărănist exprima un adevăr verificat și confirmat de practică : în pofida divergențelor, uneori destul de violente, dintre partidele și grupările politice ale claselor dominante, atunci cînd a fost vorba de unire a forțelor împotriva mișcării muncitorești acestea au găsit, cu mici excepții, un limbaj comun.

Pentru a da o greutate mai mare intervenției sale, Al. Vaida-Voevod a anunțat că pentru a-și verifica propriile păreri în legătură cu introducerea stării de asediu a consultat și cercurile creditoare din străinătate, unde acțiunea guvernului lăsase o bună impresie. „Creditul țării — a declarat el — va crește, pentru că se vede că e o putere, că e o voință. Încît creditorii nu trebuie să se teamă că, bunăoară, industria petroliferă, ori alte industrii vor fi periclitare“¹¹. Prin această declarație, Vaida-Voevod încerca, pe de o parte, să înlăture starea de panică care își făcuse loc în rîndurile colaboratorilor și sprijinitorilor săi, iar pe de altă parte, să demonstreze

⁸ *Ibidem*, p. 951.

⁹ „Acest proiect de lege — a declarat el — este adus pentru a se curma agitațiile extremiștilor și a tuturor acelor care caută să tulbure liniștea statului. Aplicarea acestor măsuri va înceta atunci cînd agitatorii, extremiștii, răufăcătorii, cum vreți să le spuneți se vor cuminți. Atît și nimic mai mult“. (*Dezbaterile Senatului*. 1933. Sesiunea 17 noiembrie 1932 — 28 martie 1933, p. 608).

¹⁰ *Dezbaterile Senatului*. 1933. Sesiunea 17 noiembrie 1932 — 28 martie 1933, p. 610.

¹¹ *Ibid.*

opoziției că situația guvernului nu era chipurile atât de precară și, în felul acesta, să o determine să renunțe la cererile insistente adresate național-tărăniștilor de a renunța la conducerea țării.

În altă ordine de idei, cererea consimțământului creditorilor străini pentru introducerea stării de asediu și folosirea acestuia drept un „argument“ în acest sens constituia încă o dovadă că politica promovată de guvernul național-tărănist a accentuat și mai mult dependența României față de monopolurile și puterile imperialiste, ceea ce știrbea grav suveranitatea națională. Lucrul acesta nu a scăpat din vedere unora dintre senatori care l-au speculat în favoarea propriilor interese politicianiste. De pildă, M. Manoilescu a declarat de la tribuna Senatului că „...faptul acesta ar fi de natură să nască întrebarea dacă această consultare nu face parte dintr-un sistem menit să sublinieze că și de aci înainte, chiar în măsuri de ordin politic, va trebui să avem în prealabil aprobarea străinătății“¹². Această replică a trecut însă aproape neobservată. De altfel, realitatea demonstrase, fără putință de tăgadă, că politica P.N.Ț. se bazase, de la începutul guvernării sale, pe asemenea raporturi cu străinătatea.

În atmosfera de la Senat, mult mai destinsă față de cea de la Cameră, s-au mai făcut auzite unele voci care încercau, chipurile, să convingă guvernul că nu avea motive să uzeze de legea excepțională. Vorbind în numele P.N.L., Gh. Onose socotea că „greva din Prahova ca și aceea de la București nu constituiau motive determinante pentru aducerea acestei stări excepționale, a stării de asediu“¹³. Prin această afirmație el avea în vedere nu apărarea intereselor muncitorimii, ci plecarea Partidului național-tărănist de la conducerea țării și venirea la guvern a partidului său. Aluzia a fost evidentă în încheierea intervenției sale, când s-a adresat lui Vaida-Voevod cu următoarele versuri :

*„Dacă mîna slabă scepтрul ți-o apasă,
Altuia mai vrednic locul tău îl lasă“.*

În Senat, ca și la Cameră, reproșurile formulate la adresa P.N.Ț. erau mai mult de circumstanță, deoarece fiecare senator încheia cu sloganul arhicunoscut : dacă interesele majore ale țării o cer, legea trebuie votată. În numele unor asemenea „interese majore“ — afișate cu insistență ca suprem argument —, după mai puțin de două ore de dezbateri, proiectul de lege a fost supus votului : din cei 112 votanți, 111 au introdus bile albe în urnă și numai unul singur bilă neagră. Scopul guvernului a fost atins cu o ușurință puțin scontată chiar și de cei mai optimiști membri ai săi. Imediat au fost emise ordonanțe prin care se anunța opinia publică că în principalele orașe ale țării se introdusese starea de asediu, puterea fiind trecută în mîinile forțelor militare.

Cu toate că nu constituia o dovadă a puterii burgheziei și moșierimii, ci, dimpotrivă, una de slăbiciune și spaimă — așa cum sublinia partidul comunist —, introducerea stării de asediu poate fi apreciată ca veriga principală în lanțul evenimentelor, care a determinat, în ultimă instanță, evoluția acestora spre deznodămîntul tragic din dimineața zilei de 16 februarie 1933. La adăpostul acestei legi, clasele dominante au trecut din nou la

¹² Ibid.

¹³ Ibidem, p. 608.

ofensivă cu intenția vădită de a uza de toate mijloacele, inclusiv forța armată, pentru a stăvili lupta revoluționară a muncitorilor. Ca urmare, în ziua de 11 februarie, au fost percheziționate și sigilate sediile acestora, iar conducătorii lor arestați. De altfel, în zilele ce au urmat introducerii stării de asediu, arestările au luat proporții în întreaga țară. Numai în noaptea de 14 spre 15 februarie, după informațiile furnizate de ministrul de interne au fost arestați peste 1 600 de membri ai partidului comunist și simpatizanți ai acestuia.

Partidul Comunist Român a sesizat imediat direcția în care evoluau evenimentele, faptul că măsurile luate de guvern echivalau cu anularea promisiunii de a satisface revendicările muncitorimii ceferiste, cu pregătirea unui nou val de teroare. Analizând desfășurarea grevelor anterioare și desprinzând învățămintele necesare, partidul comunist a purces la pregătirea unei puternice contraofensive muncitorești împotriva planurilor burgheziei și moșierimii. Deși Capitala se găsea sub stare de asediu, la „Grivița” muncitorii își alegeau delegați pentru comitetul de fabrică, a cărui ședință de constituire a avut loc în ziua de 7 februarie. Acestui sfat muncitoresc, alcătuit din 250 de membri, i-a revenit misiunea de a pregăti și conduce lupta ceferiștilor de la Atelierele „Grivița”. În zilele de 13—14 februarie au avut loc puternice acțiuni greviste la Cluj, Iași, Galați și în alte centre feroviare, cu prilejul cărora s-au produs ciocniri violente între greviști și forțele represive. Toate acestea au reprezentat o breșă adâncă în sistemul stării de asediu.

În dimineața zilei de 15 februarie, la chemarea comuniștilor, cei aproape 8 000 de muncitori de la „Grivița” s-au ridicat ca un singur om cerînd guvernului : ridicarea stării de asediu, eliberarea celor arestați, libertate de acțiune organizațiilor muncitorești, garantarea satisfacerii revendicărilor promise la 2 februarie. Imediat după începerea grevei la București, prin organele de front unic, partidul comunist a acționat cu fermitate pentru intrarea în luptă și a lucrătorilor din celelalte centre feroviare ale țării, pentru organizarea unei largi mișcări de solidaritate a muncitorilor din celelalte ramuri ale economiei cu cei de la C.F.R.

Vestea marii ridicări la luptă a ceferiștilor de la Atelierele „Grivița” a făcut repede ocolul Bucureștilor, răspîndindu-se și în întreaga țară. Chiar din primele ore ale dimineții, în numeroase fabrici au avut loc greve și întruniri de scurtă durată, cu prilejul cărora participanții și-au manifestat solidaritatea cu tovarășii lor de suferință de la căile ferate. În tot cursul zilei, pe măsură ce terminau lucrul, coloane nesfîrșite de oameni ai muncii se îndreptau spre „Grivița”. Către seară, alături de bravi luptători ceferiști se găseau peste 12 000 de muncitori din diferite fabrici și întreprinderi ale Capitalei, ca și familiile greviștilor. Făcînd dovada unei impresionante solidarități proletare, masele grupate pe străzile din fața și jurul atelierelor alcătuiau un adevărat scut de apărare al ceferiștilor. Încercările insistente ale forțelor armate și polițienești, aduse în grabă la fața locului, de a determina pe greviști să părăsească atelierele s-au dovedit a fi zadarnice. Hărțuiri și ciocniri dintre muncitori și forțele represive, al căror efectiv era sporit continuu, au durat pînă după miezul nopții, cînd rîndurile celor dintîi s-au rărit, ușurînd îndepărtarea lor din fața atelierelor pe străzi mai lăturalnice. Astfel, în zorii zilei de 16 februarie, greviștii se găseau singuri față în față cu puternice forțe armate și polițienești, ameteite

de băutură, gata să apese pe trăgaci pentru a semăna moartea în rindurile celor ce avuseseră curajul să ceară dreptul la o viață mai omenească. În acele momente de maximă încordare, cei aproape 8 000 de muncitori de la Atelierele „Grivița“, într-o unitate de neclintit, și-au exprimat încă o dată hotărîrea de a continua lupta pînă la satisfacerea tuturor revendicărilor lor. Cuprinse de panică, cercurile reacționare, în frunte cu guvernul național-tărănist, au recurs la cel mai criminal mijloc din arsenalul ce-l aveau la dispoziție — forța armelor.

După o formală somație adresată greviștilor să părăsească atelierele în *cinci minute*, lucru imposibil de altfel, cohorta de ofițeri, în frunte cu comisarul regal Hotineanu, mandatar ai monarhiei și reacțiunii, a ordonat foc. Ca și în alte rînduri, în acea dimineață de 16 februarie 1933, adînc încrustată pe răbojul trecutului glorios de luptă al clasei noastre muncitoare, la „Grivița“ s-a tras în plin. Numeroși muncitori au căzut secerăți de gloanțe sau au fost răniți, iar peste 2 000 au fost arestați. Drumul spre libertate al celor mulți și obidiți a fost din nou stropit cu sînge și presărat cu jertfe.

Evenimentele sîngeroase de la „Grivița“ au declanșat un puternic val de ură și revoltă în rîndurile maselor largi populare. „Grivița“ și luptătorii ei deveniseră, în acele zile marcate de o vulcanică efervescență, centrul atenției opiniei publice democrate românești, consternată în fața unor asemenea acte sîngeroase, care aruncau oprobriu asupra politicii promovate de P.N.T., aflat la cîrma țării.

Gravitatea măsurilor adoptate de guvern pentru stăvilirea luptei revoluționare a clasei muncitoare a determinat vii reacții și în rîndurile cercurilor politice românești, însăimîntate de marile răspunderi ce le reveneau în fața opiniei publice interne și internaționale.

În după-amiaza zilei de 16 februarie, Adunarea Deputaților a întrerupt dezbaterile problemelor aflate pe agenda de lucru pentru a analiza evenimentele petrecute la Atelierele „Grivița“, în cursul dimineții. În acest sens, G. G. Mironescu, ministrul de interne, a prezentat o scurtă informare. Discuțiile au început într-o atmosferă de maximă tensiune și îngrijorare, marcată chiar de raportor, care, de la început, a ținut să facă precizarea că „...fapte de o gravitate deosebită s-au întîmplat la Atelierele «Grivița», ieri și astăzi de dimineață”¹⁴. În continuare, el a căutat să aducă „argumente” cu ajutorul cărora să justifice măsurile represive folosite de guvern împotriva muncitorimii ceferiste. Urmărind crearea unui climat mai temperat pentru discutarea acestor probleme, ministrul de interne a încercat să disculpe pe cît posibil guvernul prin prezentarea eronată a situației de la atelierele C.F.R. Referindu-se la izbucnirea, la începutul lunii februarie, a conflictului de la „Grivița“, el afirma că acesta se încadra în limitele profesionale și că guvernul ar fi examinat cu bunăvoință revendicările formulate de muncitori, pe care le-ar fi „admis aproape în întregime”. Și, pentru a „împresiona” și mai mult, a subliniat că cererile admise însumau aproximativ 350 milioane de lei anual, ceea ce, după părerea lui G. G. Mironescu, era un „mare sacrificiu” pentru țară, cu prețul căruia considera că se obținuse liniștea necesară pentru a continua poli-

¹⁴ *Dezbaterile Adunării Deputaților. 1933. Sesiunea 15 noiembrie 1932 — 20 februarie 1933, p. 1218.*

tica de jefuire a bogățiilor României și exploatare nemiloasă a maselor muncitoare.

Prin revendicările formulate la 15 februarie, opina ministrul de interne, muncitorii ceferiști depășiseră cadrul strict profesional. G. G. Mironescu a declarat deschis că asemenea revendicări nu puteau fi satisfăcute, și, ca urmare, guvernul a trimis la fața locului suficiente forțe polițienești și armată, cu consemnul de a împiedica comunicarea greviștilor baricadați în ateliere cu exteriorul, de a-i îndemna să părăsească incinta acestora și de a nu interveni decât în caz de „provocare”. Ultima precizare era făcută cu un scop bine definit, deoarece autoritățile au organizat numeroase provocări de care erau învinuiți muncitorii. În aceste condiții intra în vigoare un alt consemn : „...pentru cazul cînd lucrătorii ar fi atacat armata sau forțele polițienești, nici nu era nevoie de un ordin special, fiindcă, după regulamentele militare și după bunul simț, armata și forțele polițienești, găsindu-se în legitimă apărare, trebuie să se apere”¹⁵. De altfel, o asemenea provocare, abil înscenată de autorități, după care greviștii ar fi tras în unitățile militare și de poliție, concentrate în jurul atelierelor, a constituit pretextul folosit de guvern în represiunea sîngeroasă de la „Grivița”. În realitate însă, guvernul a acționat de la început în direcția stăvilirii cu orice preț a luptei ceferiștilor bucureșteni, conștient fiind că extinderea ei în întreaga țară nu mai putea fi oprită cu promisiuni. Totodată, guvernul, în disperarea lui, urmărea prin aceasta să „demonstreze” acelor care își manifestaseră îndoiala față de potențele de a mai conduce țara, că mai dispunea de „autoritatea” necesară apărării intereselor claselor dominante și ale creditorilor străini.

În împrejurările în care opinia publică aștepta de la forurile conducătoare o explicație cît mai reală asupra faptelor petrecute la „Grivița”, G. G. Mironescu a trebuit să se oprească și asupra cauzelor directe care au generat puternica stare de nemulțumire și revoltă a muncitorimii ceferiste. Și la acest capitol, el a folosit formulele generale arhicunoscute, amintind numai, intenționat sau din scăpare, că : „Aceste ateliere au avut nefericirea de a fi fost în trecut nu numai rău administrate, dar și incorect administrate. Multe persoane socotesc că incorectitudinea în administrație se rezumă la acest lucru : unii se îmbogățesc peste noapte în dauna statului, pierde statul și se îmbogățesc cîteva particulari... În afară de această tristă imoralitate, rezultă o serie de alte consecințe. Administratorul incorect, ocupîndu-se numai de interesele lui particulare, neglijează și, uneori, primejduiește interesele instituției sau ale statului și creează acolo o racilă care este mai adîncă și se răzbună cîteodată foarte tîrziu. Pe de altă parte, incorectitudinea administrativă creează o atmosferă grea, în care apare ca o mare nedreptate împrejurarea ca unii să muncească cînstiț, să-și poată agonisi cu greutate cele necesare existenței, iar alții, în detrimentul statului sau al întreprinderii respective, să se îmbogățescă repede. Această atmosferă devine uneori un ferment de dezordine”¹⁶. Cu toate că aceste aprecieri vizau situația existentă și în timpul guvernării liberale, ele își păstrau actualitatea și erau în măsură să arunce o lumină ceva mai clară asupra șirului nesfîrșit de nereguli și abuzuri de pe urma

¹⁵ *Ibid.*

¹⁶ *Ibid.*

cărora aveau de suferit ceferiștii, atunci cel mai numeros detașament al clasei noastre muncitoare.

În ansamblul ei, informarea prezentată de ministrul de interne a fost mai mult o formalitate, deoarece cei mai mulți dintre deputați erau la curent, din alte surse mai complete, cu evenimentele. Ca urmare, participanții la discuții au făcut unele completări, au formulat opinii, iar unii critici vehemente la adresa guvernului. În aprecierea acestor atitudini trebuie să se țină seama de pozițiile într-o măsură sau alta democratice, altele deschis antimuncitorești ale partidelor și grupărilor politice și, în ultimă instanță, ale claselor și păturilor sociale pe care acestea le reprezentau. Privite din acest unghi, unele intervenții au urmărit clarificarea lucrurilor și stabilirea răspunderilor pentru faptele petrecute la „Grivița”, altele au căutat să arunce vina în exclusivitate asupra guvernului, pentru a-i submina pozițiile — și așa deosebit de precare —, și a-l determina să-și dea demisia de la conducerea țării. Pe de altă parte, fruntași ai unor partide și grupări politice au căutat să folosească acele momente grele prin care trecea țara în scopuri politicianiste, lansându-se în discursuri demagogice, cu scopul vădit de a-și face popularitate, erijându-se în „apărători” ai intereselor maselor muncitoare.

Luate în ansamblul lor, dezbaterile din Cameră au pus în evidență teama cercurilor conducătoare față de mișcarea revoluționară a maselor, față de comunism în mod deosebit. Referirile critice la adresa guvernului, care tergiversase rezolvarea problemelor privind administrația atelierelor C.F.R. și nu luase în considerare revendicările profesionale ale muncitorimii ceferiste, erau făcute pentru a demonstra că acestea contribuiseră la crearea stării de nemulțumire a lucrătorilor feroviari și, drept urmare, a unui teren prielnic pentru activitatea comuniștilor. În acest sens, G. I. Brătianu a declarat : „De cîtva timp asistăm în țara noastră la o desfășurare sistematică a marilor manevre a unei armate comuniste, perfect instruită și organizată, care urmărește, prin toate manifestările la care asistăm, pregătirea loviturii menite să pună stăpînire pe națiunea noastră și să prăbușească întreaga noastră organizațiune de stat”¹⁷. Alți deputați au criticat cu asprime guvernul că nu era în stare, nici în acele momente, să înțeleagă marele pericol ce-l prezenta comunismul pentru interesele claselor dominante. Mulți dintre participanții la discuții și-au manifestat adeviziunea la măsurile luate de guvern împotriva muncitorimii ceferiste, considerîndu-le ca fiind îndreptate împotriva celor care amenințau „siguranța statului”; au formulat ideea că nu exista om politic, după opinia lor, care să refuze guvernului sprijinul său pentru apărarea regimului în care își desfășura activitatea¹⁸.

O parte dintre deputați, unii care votaseră legea privind introducerea stării de asediu, și-au declinat complicitatea la măsurile luate de guvern, căutînd să arunce întreaga răspundere asupra acestuia. Concludentă în acest sens a fost intervenția lui Gh. Tătărescu, care a spus : „...nu sîntem solidari nici cu ceea ce ați făcut, nici cu ceea ce faceți și nici cu ceea ce veți face ; întreaga răspundere în fața țării rămîne a d-voastră”¹⁹. De fapt, acest

¹⁷ *Ibidem*, p. 1227.

¹⁸ *Ibidem*, p. 1228.

¹⁹ *Ibidem*, p. 1236.

punct de vedere se conjuga cu lupta acerbă pentru putere. Deși pe agenda de lucru a Adunării Deputaților se aflau probleme de o gravitate cu totul deosebită, dezbaterile au purtat amprenta vizibilă a luptei pentru putere. Din luările de cuvânt ale multor deputați se desprindea cu ușurință „recomandarea” că în acele momente cea mai rezonabilă alternativă pentru guvern era retragerea de la conducerea țării. Cel mai dur a fost în acest sens C. Argetoianu care, nemulțumit de informarea prezentată de G. G. Mironescu, pe care o considera o pledoarie, a declarat, adresându-se guvernului : „Noi trebuie să auzim de acolo acte de autoritate, nu pledoarii. Țara vrea să fie guvernată, iar dacă d-voastră nu știți să o guvernați, faceți loc altora”²⁰.

În atmosfera generală din Cameră au existat și multe opinii care au condamnat mijloacele folosite de guvern pentru reprimarea luptei ceferiștilor, îndemnând pe cei în drept să analizeze cu responsabilitate situația muncitorimii și să ia măsurile ce se impuneau pentru îmbunătățirea ei. Într-o declarație a P.S.D., citită de I. I. Mirescu, se făceau următoarele precizări : „De ani de zile atragem atenția tuturor guvernelor asupra politicii antimuncitorești pe care o duc, asupra disprețului pe care îl au conducătorii acestei țări pentru existența și viața muncitorilor noștri.

La căile ferate, lucrătorii au fost în permanență supuși unui regim de batjocură, revendicările lor juste au fost întruna amânate, nemulțumirile și strigătele lor de disperare, nu au fost ascultate”²¹. Nu trebuie însă trecut peste faptul că, în ceea ce privește rolul P.C.R. în organizarea și conducerea luptelor din ianuarie-februarie 1933, el nu s-a reținut de a da curs unor păreri preconceptuate față de comuniști. Cu același prilej, I. I. Mirescu a reafirmat vechile poziții ale liderilor reformiști ai P.S.D., conform cărora interesele muncitorimii nu puteau fi apărate decît pe cale „legală”.

Deosebit de vehement a fost criticată modalitatea de a acționa a guvernului și a adepților săi de către dr. N. Lupu. De la început, el a respins aprecierile unora dintre antevorbitori, potrivit cărora guvernul nu dăduse dovadă de suficientă autoritate, subliniind că, dimpotrivă, uzase de prea multă autoritate. „D-lor deputați — a continuat dr. N. Lupu —, sînt împrejurări în viața politică, sînt conjuncturi cînd, din cauza situației generale de aci și a celei mondiale, o măsură ca aceasta, care în aparență trebuie să aducă liniște, ea singură poate provoca și revoluția și comunismul”²². El a condamnat graba cu care au acționat autoritățile la „Grivița”, care au cerut celor aproape 8 000 de muncitori, răspîndiți pe o suprafață de patru kilometri pătrați, să părăsească atelierele în numai cinci minute, după care, fără altă somație s-a tras cu mitraliera și s-a ucis. „După această șarjă în mulțimea nearmată — declara el —, pentru că sergentul împușcat a fost împușcat de către un individ din stradă, iar nu dinăuntru și pentru că ne-a arătat cîți morți au fost în partea aceea, dintre muncitori, nu dintre soldați, pare să spună că probabil ei au avut mitraliere — mitraliere la muncitori fără victime la soldați !”²³. Această declarație era de natură să răs-

²⁰ *Ibidem*, p. 1221.

²¹ *Ibidem*, p. 1224.

²² *Ibidem*, p. 1221.

²³ *Ibid.*

toarne „argumentul“ folosit de autorități, după care muncitorii ar fi tras chipurile, forțele armate fiind obligate să se apere. Referindu-se la rezultatul acestui atac sîngeros, el a adus la cunoștința deputaților că la ora 8 pe Calea „Griviței“, „automobilele fabricii «Schmidt», automobile închise, au transportat multe cadavre. D-lor deputați, dați-mi voie, la 1907 în actele stării civile figurează 470 de morți, dar ei au au fost 11 000“²⁴. Ținînd seama de precizarea că, la 16 februarie 1933 masacrul nu avusese asemenea proporții, trebuie reținut faptul că declarația sa era în măsură să demaște intențiile guvernului de a reduce proporțiile crimei săvîrșite împotriva muncitorimii ceferiste la numai 7 morți și cîțiva răniți. Avertizînd guvernul că răspunderile sînt prea grave și, ca atare, să nu trateze lucrurile cu ușurință simplistă, a cerut desființarea imediată a stării de asediu.

Cu toate că dezbaterile s-au prelungit destul de mult, din cauza caracterului controversat al multor intervenții, problema pusă în discuție nu a fost clarificată. În consecință, o parte dintre deputați au propus alcătuirea unei comisii parlamentare care să analizeze situația de la atelierele C.F.R., să stabilească în ce măsură revendicările muncitorilor fuseseră îndreptățite și, pe această bază, și răspunderile pentru cele întimplate. Știerea a fost adusă la cunoștință de președintele sesiunii, Șt. Cicio-Pop: „D-lor deputați, la birou s-a depus o propunere iscălită de mai mult de 15 d-ni deputați, în conformitate cu art. 60 din Regulament, care cer instituirea unei comisii de anchetă parlamentară, care să cerceteze cazul adus azi în discuțiunea Adunării“²⁵. La această propunere s-au raliat și alți deputați, considerînd că numai astfel opinia publică va înțelege că situația a fost cercetată într-un spirit de onestitate. Membrii guvernului, în frunte cu primul ministru, au respins alcătuirea unei asemenea comisii. „D-lor deputați — a declarat Vaida-Voevod —, chestiunea s-a terminat atunci cînd s-a acceptat legea stării de asediu. De atunci, anchetele au să le facă cei în drept“²⁶. Pusă la vot, prin ridicare de miini, propunerea a fost respinsă. Dr. N. Lupu a avertizat pe acei deputați care votaseră împotriva alcătuirii comisiei de anchetă că prin aceasta au renunțat la posibilitatea ce li se oferise de a scăpa, chiar și parțial, de răspunderea de a fi votat legea stării de asediu. „Dacă nu o acceptați — a încheiat dr. N. Lupu —, blestemele celor uciși să cadă asupra capetelor d-voastră“²⁷. La care președintele sesiunii i-a replicat că nu putea să ceară aprobarea comisiei decît în condițiile în care ar fi propus un vot de neîncredere față de guvern, drept pentru care dr. N. Lupu s-a ridicat fără ezitare și a propus un asemenea vot. Președintele sesiunii l-a respins, fără alte formalități, pe motivul că nu fusese făcut la timp.

Respingerea comisiei de anchetă a fost criticată și de deputatul socialist N. Moscăuțeanu, care a menționat că prin aceasta „Partidul național-

²⁴ *Ibid.*

²⁵ *Ibidem*, p. 1239.

²⁶ *Ibid.*

²⁷ *Ibidem*, p. 1240.

țărănesc, dind la o parte cele mai elementare principii democratice, a procedat în mod abuziv și neuzitat în analele parlamentare ale unei țări civilizate, luînd asupra guvernului și Partidului național-țărănesc întreaga răspundere în fața acestei țări pentru asasinatele comise în atelierele C.F.R.”²⁸.

Dîndu-și seama, probabil, cît de slabe erau pozițiile guvernului său, Al. Vaida-Voevod a făcut din nou apel la „solidaritatea” fruntașilor partidelor politice, iar pe cei care l-au criticat i-a „sfătuit” să lase guvernul să măture singur în fața ușii sale, iar ei să se ocupe de casele proprii unde aveau ce mătura. „Numai că d-voastră măturați viețile oamenilor”²⁹, a ripostat dr. N. Lupu.

În intenția de a apare în fața opoziției ca fiind stăpîn pe situație, șeful guvernului național-țărănist a respins cu cinism criticile și recomandările făcute, aducînd la cunoștința deputaților că ecourile evenimentelor de la „Grivița” în opinia publică nu-l interesau în mod deosebit. Ignorînd opinia publică, care condamna atacul brutal al guvernului împotriva muncitorimii, Al. Vaida-Voevod a declarat că nu intenționa să țină seama decît de propria-i conștiință și că „restul nu mă interesează”³⁰.

În pofida aparențelor, atitudinea lui Vaida-Voevod, expresie a majorității parlamentare, scotea și mai mult în evidență starea de nesiguranță a cercurilor conducătoare, faptul că luptele ceferiștilor și petroliștilor dăduseră o puternică lovitură regimului burghez din România în ansamblu, guvernului național-țărănist în special, care, numai după cîteva luni, în noiembrie 1933, s-a văzut nevoit să demisioneze. Așa se explică măsurile luate de guvern în perioada ce a urmat. În primul rînd, el a renunțat la aplicarea prevederilor Acordului de la Geneva și, ca urmare, la introducerea celei de a treia „curbe de sacrificiu”, anunțată spre sfîrșitul lunii ianuarie 1933. De asemenea, a fost nevoit, în împrejurările nou create, să ceară creditorilor străini rechemarea „tehnicienilor” și „consilierilor” acreditați în România pe lîngă marile întreprinderi industriale și financiare. Au fost redeschise Atelierele „Grivița” — închise în ziua de 15 februarie —, au fost reprimiți la lucru muncitorii concediați cu acest prilej, au fost mărite salariile unor categorii de lucrători ceferiști.

Deși luptele revoluționare de la începutul anului 1933 au fost reprimite sîngeros, ele au contribuit la creșterea prestigiului clasei muncitoare din țara noastră, care s-a dovedit o forță capabilă să lupte pînă la victoria celor mai nobile aspirații de libertate și progres ale poporului muncitor. Frontul unic, realizat în focul acestor mari bătălii de clasă, a demonstrat că erau condiții pentru înfăptuirea acestuia pe scară națională; el a reprezentat în acest sens acumularea unei experiențe pentru viitor, pilduitoare nu numai pe plan intern, ci și extern, avînd în vedere că luptele ceferiștilor și petroliștilor au fost prima mare ridicare a proletariatului internațional după instaurarea hitlerismului în Germania. În

²⁸ *Ibidem*, p. 1261.

²⁹ *Ibidem*, p. 1237.

³⁰ *Ibidem*, p. 1236.

contextul acestor mari evenimente revoluționare, Partidul Comunist Român s-a dovedit singura forță politică capabilă să organizeze și să conducă lupte de o asemenea amploare, să folosească mijloace și metode adecvate, să antreneze alături de clasa muncitoare, într-o impresionantă acțiune de solidaritate, cele mai diverse categorii de oameni ai muncii. Rîndurile partidului au crescut simțitor, iar cadrele formate și călite în practica nemijlocită a luptelor din ianuarie-februarie 1933 au deschis noi perspective intensificării pe toate planurile a activității P.C.R.

Privite din perspectiva istorică a celor 40 de ani, luptele eroice ale muncitorilor ceferiști și petroliști din ianuarie-februarie 1933 au reprezentat o victorie politică a clasei muncitoare și a partidului său marxist-leninist. În urma acestor lupte, reperele ce jalonau prezența Partidului Comunist Român în dispozitivul vieții politice românești au fost mutate pe poziții mult mai înaintate, ceea ce dovedea că devenise o forță de care cercurile conducătoare trebuiau să țină tot mai mult seama în viitor. Folosind cu pricepere experiența acumulată de-a lungul anilor, acționînd cu abnegație și eroism, partidul comunist a reușit să strîngă în jurul său cele mai largi mase populare de la orașe și sate, să le conducă lupta și să le unească eforturile spre idealurile socialiste, devenite realitate în zilele noastre.

Partidul socialist din România

și alegerile parlamentare din anii 1919 și 1920

GEORGETA TUDORAN

P rintre problemele importante în fața cărora se afla România imediat după sfârșitul primului război mondial și care se cereau grabnic rezolvate se afla și aceea a reformei electorale. Promisă de liberali încă din anul 1913, reforma electorală a fost înscrisă în constituție în anul 1917 și apoi legiferată la 29 noiembrie 1918. Noua lege electorală desființa sistemul electoral cenșitar și proclama votul universal, egal și secret. Deși reforma electorală a lărgit considerabil drepturile maselor populare, posibilitățile lor de a se manifesta în viața politică erau îngădite de falsurile și abuzurile electorale, de măsurile represive ale statului, de legile care permiteau guvernului să instauraze starea de asediu și cenzura, de înșeși prevederile legislației respective care excludeau de la vot importante categorii ale populației țării (militari, femei, tineretul). Cu toate acestea ea a reprezentat o măsură progresistă, care reflecta angrenarea societății românești spre anumite prefaceri.

Creșterea valului de acțiuni revoluționare din întreaga țară, profundul proces de radicalizare al maselor, care se desfășura intens, au stimulat procesul de clarificare ideologică și politică, care avea loc în rîndurile Partidului socialist. O expresie a orientării spre stînga, spre activitatea revoluționară și spre ruperea cu reformismul Internaționalei a II-a a constituit-o schimbarea denumirii Partidului Social-Democrat în Partidul socialist, încă din noiembrie 1918.

Pe măsura adîncirii procesului de clarificare ideologică din cadrul mișcării socialiste, proces inherent în condițiile transformărilor social-politice complexe și profunde survenite după război, Partidul socialist se distingea pe arena vieții politice a României ca forța politică cea mai înaintată, el reprezentînd — așa cum arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu — voința proletariatului „de a cuceri, pe cale revoluționară, drepturi și libertăți democratice, de a imprima dezvoltării sociale o orientare corespunzătoare intereselor celor ce muncesc”¹. Partidul socialist devenise un puternic partid de masă, în rîndurile sale aflîndu-se înșcriși la sfîrșitul anului 1919 peste 100 000 de membri, iar în syndicatele revoluționare, care acționau sub îndrumarea partidului, activau în această perioadă peste 200 000 de membri.

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*. vol. 1, Editura politică, București, 1968, p. 351.

În condițiile frământărilor politice ale claselor dominante din țara noastră, Partidul socialist se prezenta cu un program revoluționar izvorât din necesitățile vitale ale poporului muncitor, din țelul general al luptei clasei muncitoare din patria noastră.

Profund interesat în dezvoltarea României pe calea progresului, Partidul socialist își expunea punctul de vedere în cele mai importante probleme sociale și economice, care își cereau cu acuitate rezolvarea, propunând soluții concrete pentru „reconstrucția economică a țării, refacerea avuției ei naționale”, solicitând confiscarea averilor acumulate în timpul războiului, așezarea impozitului progresiv și proporțional pe venit, măsuri care să contribuie la ușurarea vieții poporului muncitor. Toate acestea îl făceau pe marele scriitor Mihail Sadoveanu să declare în preajma alegerilor din anul 1919 că „pentru prima oară la noi socialismul se înfățișează ca o putere politică, cu un program limpede și practic de guvernămînt”². De asemenea, personalități politice burgheze recunoșteau locul important pe care partidul proletariatului din țara noastră îl ocupa în viața social-politică a țării: „Partidul socialist astăzi joacă, desigur, un rol mult mai însemnat decît îl juca în trecut — remarcă Take Ionescu. Pretutindeni influența lui este simțită”³, iar G. Mîrzescu era obligat de realități să recunoască posibilitatea ca Partidul socialist să cucerească puterea politică⁴.

Fără să nege importanța reformelor propuse de Partidul național-liberal, în special reforma agrară și cea electorală, socialiștii le priveau cu anumite rezerve, socotindu-le drept concesiile pe care clasele dominante au fost obligate să le acorde în fața puternicului avînt revoluționar al maselor.

Ne propunem în acest material să expunem unele puncte de vedere și concluzii proprii, într-o problemă importantă și în același timp atît de complexă, ca aceea a participării Partidului socialist la alegerile din anii de avînt revoluționar — 1919-1920. Am avut în vedere că acest aspect al activității partidului de clasă al muncitorimii nu a constituit obiect de studiu aparte, el fiind tratat succint, în măsura în care o implica tematica unor lucrări ca: *Viața politică în România, 1918—1921* de Mircea Mușat, Ion Ardeleanu (Editura politică, București, 1971), *Crearea Partidului Comunist Român, mai 1921* (Editura politică, București, 1971), *Mișcarea muncitorească din România 1916—1921* de Clara Cușnir Mihailovici, Florea Dragne, Gheorghe Unc (Editura politică, București, 1971) și altele.

Dacă, în general, conducerea Partidului socialist aprecia faptul că fusese înlăturat sistemul cenșitar, că fusese acordat votul universal, nu omitea însă să sublinieze caracterul de clasă al acestei reforme, îngrădirile pe care le mai conținea în ceea ce privește exercitarea dreptului de vot de către militari, femei și tineret precum și posibilitățile de care dispunea burghezia pentru a restringe, conform intereselor ei, acest drept acordat prin lege. În problema reformei electorale, socialiștii veneau cu un program mult mai radical, care prevedea acordarea votului universal fără deosebire de sex, naționalitate, religie pentru toți locuitorii României de la vîrsta de

² „Socialismul” din 12 iulie 1919.

³ „Socialismul” din 27 iunie 1919.

⁴ *Crearea Partidului Comunist Român, mai 1921*, Editura științifică, București, 1971, p. 123.

18 ani, cu reprezentare proporțională, desființarea senatului, instituirea sistemului unicameral. De altfel, față de toate problemele social-economice importante care confruntau societatea românească în acea perioadă și care se cereau cu acuitate rezolvate, Partidul socialist s-a aflat pe poziția cea mai avansată profund interesat în dezvoltarea României pe calea progresului. În rîndurile sale era acceptată unanim părerea că rezolvarea deplină a complexelor probleme ce stăteau în fața României îi reveneau noii forțe sociale, care se afirma cu hotărîre în viața politică — proletariatului.

În condițiile aplicării noii legi electorale, cu toate limitele pe care le-am arătat, masele muncitoare aveau posibilități sensibil sporite de participare la lupta politică, folosindu-se de dreptul de vot pentru a alege un parlament „îndrituit să rezolve chestiunile vitale pentru țară”⁵.

Conducerea Partidului socialist s-a pronunțat în majoritate pentru acceptarea luptei parlamentare, pentru folosirea tuturor libertăților politice pe care le obținuse, în vederea atingerii țelului final, „cucerirea puterii politice din mîinile burgheziei române și întronarea dictaturii proletare în vederea realizării idealului comunist...”⁶. În Declarația de principii din decembrie 1918, primul document programatic oficial al Partidului socialist de după război, se menționa necesitatea folosirii parlamentului, pentru a desfășura și din interiorul lui lupta împotriva orînduirii burgheze⁷. Cu privire la necesitatea folosirii parlamentului în vederea obținerii și consolidării unor cuceriri democratice ale maselor muncitoare se pronunța deosebit de clar unul din manifestele partidului, din anul 1919, care sublinia datoria clasei muncitoare de a utiliza parlamentul „pentru a putea să-și asigure puțin cîte puțin un trai mai omenesc”⁸. Unii membri ai grupurilor comuniste însă, care promovau ideea necorespunzătoare conform căreia țara noastră se afla nemijlocit în fața revoluției socialiste, împărtășeau părerea inoportunității luptei parlamentare a socialiștilor. Dar, în urma unor discuții purtate în presă, s-a ajuns la un punct de vedere cvasiunanim, întregul partid organizînd temeinic campaniile electorale atît la alegerile din anul 1919, cît și la cele din 1920.

Pătruns de profunde sentimente patriotice, Partidul socialist sublinia necesitatea participării maselor largi la alegeri, ca o condiție a adoptării acelor reforme sociale și politice democratice, menite a contribui la dezvoltarea României. „Numai o Adunare Națională la care să ia parte toate elementele constitutive ale națiunii — se arăta încă în anul 1918 — toate stările sociale, bărbați și femei, poate da garanția unei respectări, supunerii și temeinice așezări a reformelor sociale și politice, chemate a renaște România, a-i asigura existența de stat independent”⁹. Socialiștii români socoteau participarea la viața parlamentară o componentă necesară și obligatorie a luptei politice a clasei muncitoare, un pas important pe drumul cuceririi puterii politice. Nu era exclusă deci posibilitatea ca, în viitor, prin cucerirea majorității parlamentare, socialiștii să reușească să răstoarne forma de guvernămînt, îndrumînd dezvoltarea so-

⁵ „Socialismul” din 19 iunie 1919.

⁶ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România, 1916—1921*, Editura politică, București, 1966, p. 127.

⁷ „Socialismul” din 9 decembrie 1918.

⁸ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 28, mapa nr. 34/1919.

⁹ „Social-democrația” din 10 iunie 1918.

cietății românești spre o nouă orînduire, cea socialistă.¹⁰ Fără să-și facă iluzii în privința parlamentului, care, format în majoritate din reprezentanții claselor dominante, își desfășura activitatea în favoarea acestora, Partidul socialist socotea totuși că în împrejurările concrete ale anilor 1919—1920, deputații socialiști vor avea posibilitatea să contracareze în parlament unele lovituri „pe care oligarhia prin guvernul ei ar vrea să le dea celor ce muncesc“, desfășurînd în același timp o campanie eficientă pentru demascarea claselor dominante în fața poporului muncitor.

Împrejurările noi generate de războiul care luase sfîrșit, noul cadru al statului național unitar, necesitatea urgentă a refacerii economice a țării, valul uriaș al luptei maselor populare pentru drepturi democratice etc. au determinat schimbări importante în toate compartimentele vieții social-economice din România. În domeniul politic acești factori au determinat modificări rapide în configurația partidelor provocînd dispariția unora, precum și apariția a noi partide și grupări politice.

Conștiente de necesitatea reînnoirii vieții politice, în urma compromiterii partidelor mai vechi, toate partidele care existau în anii 1918—1921, încercau o readaptare a programelor lor, consemnau formulări care se doreau a fi cît mai democratice, recurgînd de multe ori la elemente împrumutate din programul Partidului socialist¹¹.

În aceste condiții au fost anunțate alegerile pentru Constituantă, în anul 1919.

Partidul socialist a hotărît să participe la aceste alegeri organizînd în întreaga țară o intensă campanie electorală. În cadrul acesteia, el a căutat, în primul rînd, să-și delimiteze poziția de cea a partidelor claselor dominante¹². În noile condiții, cel care era chemat să îndrume dezvoltarea României era proletariatul, Partidul socialist, „care își cunoaște prea bine rostul său, care în societatea de azi apără și reprezintă interesele clasei muncitoare și numai ale acesteia, împotriva clasei burgheze...“¹³. În întruniri muncitorești publice, în presă socialiștii luau poziție hotărîtă împotriva partidelor politice burgheze, demascînd programele acestora și arătînd poporului că ele nu aveau alt scop decît să înșele buna credință a marii majorități a alegătorilor. „Vechile partide, ca și cele mai noi, arătau socialiștii — nu pot fi la înălțimea titlaturilor ce și-au ales... bagajul politic burghez s-a păraginit rău ; nu mai poate fi cîrpit, iar principiile de reîmprospătare s-au epuizat“¹⁴.

În ciuda tuturor promisiunilor privind desfășurarea unei campanii electorale în condiții democratice, guvernul Văitoianu, care organiza alegerile, nu numai că nu a suspendat cenzura și starea de asediu, dar a înăsprit măsurile restrictive, în special împotriva mișcării revoluționare, a partidului clasei muncitoare. Condițiile în care se pregăteau alegerile au stîrnit justificate proteste din partea mișcării socialiste, a largului

¹⁰ Vezi în acest sens articolele : *Lupta electorală socialistă*, în „Lupta socialistă“ din 17 martie 1919 ; *Întărirea noastră* în „Nădejdea“ din 15 mai 1920.

¹¹ Mircea T. Mușat, *Trăsături ale vieții politice din România în anii luptei pentru crearea Partidului Comunist Român*, în „Anale de istorie“, anul XVII, nr. 1/1971, p. 47—59.

¹² „Socialismul“ din 30 octombrie 1919.

¹³ „Socialismul“ din 2 noiembrie 1919.

¹⁴ „Socialismul“ din 30 octombrie 1919.

curent democratic din țară. Pline de ironie și, în același timp energice ziarele socialiste demascau măsurile pe care guvernul le lua pentru a îngreua participarea socialiștilor la campania electorală, cerînd totodată intrarea în legalitate, în toate regiunile țării, conform prevederilor legii electorale¹⁵.

Pornind de la aprecierea importanței participării muncitorilor la lupta parlamentară, conducerea Partidului socialist a organizat adunări generale în care au fost alese comitete electorale menite să organizeze lupta partidului în vederea prezentării sale la alegeri¹⁶. Au fost lansate numeroase liste de subscripție pentru strîngerea fondurilor electorale necesare campaniei. Prin mijloace propagandistice variate s-a desfășurat o acțiune concretă pentru înscrierea maselor de muncitori în listele electorale. Birourile electorale organizate pe lângă comitetele secțiunilor partidului aveau menirea de a da lămuriri suplimentare muncitorilor în vederea exercitării dreptului de vot. Pentru a se clarifica, între altele, condițiile în care membrii partidului puteau candida în alegerile parlamentare, în anul 1919 a fost publicat statutul Partidului socialist din România. La capitolul Alegeri, statutul specifica — evidențiindu-se, în același timp, caracterul strict de clasă al participării socialiștilor la alegeri —, neacceptarea nici unei colaborări sau compromis cu partidele politice ale claselor dominante.

Problema atitudinii socialiștilor transilvăneni față de alegerile care se apropiau a fost amplu dezbătută la conferința de la Sibiu, din 7-8 septembrie 1919 a Partidului Social-Democrat. Majoritatea delegaților la conferință au votat pentru participarea socialiștilor din Transilvania la alegerile parlamentare în cadrul Partidului socialist, cerîndu-se, totodată, înlăturarea stării de asediu și a cenzurii. Este interesant de menționat faptul că rezoluția socialiștilor transilvăneni indica poziția pe care Partidul Social-Democrat trebuia să o adopte în cazul în care nu va fi ridicată starea de asediu și nu vor fi create condiții pentru desfășurarea unei campanii electorale libere. În acest caz, — se spunea în documentul adoptat — „în semn de protestare împotriva teroarei [clasei] stăpînitoare care voiește să excludă și în viitor muncitorimea din corpurile legiuitoare”¹⁷, socialiștii din Transilvania se vor abține de la alegeri.

Aceeași rezervă față de participarea la alegeri o conținea și comunicatul Comitetului Executiv al Partidului socialist din România. Protestînd împotriva nerespectării de către guvern a promisiunii privind ridicarea stării de asediu și a cenzurii înainte de alegeri, comunicatul dădea în vileag măsurile care continuau să fie luate de către reprezentanții claselor dominante împotriva mișcării revoluționare a muncitorilor. „Alegerile în asemenea condițiuni — sublinia comunicatul — sînt o parodie la care nu vom participa”. Se preciza apoi că, în cazul menținerii acestei situații, socialiștii își vor retrage chiar și în ajunul alegerilor listele de candidați, refuzînd să-și exercite dreptul la vot¹⁸.

¹⁵ „Adevărul” din 15 septembrie 1919. Articolul este intitulat *Grija* și poartă semnătura lui C. Bacalbașa.

¹⁶ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 28, mapele nr. 250/1919 și 177/1919; „Socialismul” din 8 iunie 1919.

¹⁷ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România, 1916—1921*, p. 246.

¹⁸ „Socialismul” din 19 septembrie 1919.

Deosebirea fundamentală dintre participarea Partidului socialist la alegeri și cea a partidelor burgheze izvora din însăși lupta de neîmpăcat a claselor sociale pe care acestea le reprezentau. Sincer interesat în transformarea vieții sociale a României, transformare care în etapa finală ar fi dus la răsturnarea orînduirii capitaliste existente și la construirea societății socialiste, Partidul socialist își expunea programul în manifestele electorale numeroase, elaborate în diferite orașe din țară. Incluzînd libertăți general-democratice, reforme în a căror rezolvare erau interesate categorii sociale variate, programele și manifestele socialiste urmăreau să lămurească scopul general al luptei partidului, chemînd masele să acorde toată încrederea candidaților socialiști. Programul electoral al partidului publicat în „Socialismul“, și în „Iașul socialist“ se referea atît la probleme de politică internă cît și externă. Se cereau drepturi politice pentru toți cetățenii țării, vot universal complet, libertatea presei, a întrunirilor și a organizării, învățămînt obligatoriu și gratuit etc.; pentru muncitori se prevedeau: adoptarea unei legislații a muncii, asigurări muncitorești, asistență publică etc. În problema agrară se prevedea exproprierea totală a solului, predarea pămîntului țăranilor pentru a fi lucrat în obștii, în fiecare sat să fie trimis un medic etc.

O trăsătură generală a campaniei electorale desfășurate de socialiști în anul 1919 a fost propaganda variată și intensă în vederea lămuririi poziției politice a Partidului socialist și de demascare a partidelor claselor dominante. Socialiștii români își exprimau încrederea în triumful unui program, care să situeze țara noastră în rîndul statelor înaintate ale Europei, program pentru a cărui realizare luptau. „România — arătau ei — va păși pe urma celorlalte țări înaintate adoptînd, sub o formă sau alta, noile transformări. Aceste transformări mari și adînci le avem noi astăzi în program, pe acestea le vrem“¹⁹. Respectînd, în linii mari, aceleași obiective generale ale programului adoptat în mai 1919, secțiunile locale ale Partidului socialist din Iași, Ploiești²⁰, Craiova²¹, Turnu Severin²², Buzău²³ și altele au editat și răspîndit manifeste prin care cheamă cele mai largi mase să voteze candidații socialiști. Enunțînd succint principiile programatice ale socialiștilor, majoritatea acestora popularizau candidații socialiști propuși pentru Camera deputaților. Printre aceștia menționăm: Gheorghe Cristescu pentru București; Alexandru Dobrogeanu-Gherea, Constantin Mănescu, Alexandru Dunăreanu pentru jud. Prahova; Ion Gh. Olteanu, Lazăr Măglașu pentru Craiova; Leon Ghelerter, Ioan Sion, Gheorghe Tănase, Virgil Ionescu pentru Iași; Andrei Ionescu pentru Constanța, precum și alți fruntași ai mișcării socialiste, care se afirmaseră în activitatea desfășurată în slujba clasei muncitoare atît în perioada dinainte de război, cît și după aceea.

Campania electorală din toamna anului 1919 s-a desfășurat furtunos și la ea au participat toate partidele. Partidul socialist s-a bucurat de o mare popularitate și simpatie în rîndul maselor. Teamă de influența crescîndă a Partidului socialist, de caracterul revoluționar al programu-

¹⁹ „Socialismul“ din 30 noiembrie 1918.

²⁰ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 28, mapa nr 180/1919.

²¹ Loc. cit., mapa nr. 151/1919.

²² Loc. cit., mapa nr. 154/1919.

²³ Loc. cit., mapa nr. 201/1919.

lui și acțiunilor organizate de acesta în rindurile muncitorilor, aflați într-un profund proces de radicalizare și clarificare ideologică, au determinat clasele dominante să-și intensifice acțiunile îndreptate în vederea împiedicării muncii propagandistice pe care socialiștii o desfășurau în cadrul campaniei electorale. S-au luat măsuri care au întărit cenzura și au înăsprit regimul stării de asediu, s-a recurs la acte arbitrare față de candidații socialiști, acte care nu erau luate împotriva niciunui alt partid participant la alegeri. Socialiștilor le era interzis să se deplaseze la sate sau să răspîndească manifeste electorale printre țărani. Încă în august 1919 siguranța generală trimisese instrucțiuni autorităților locale prin care se urmărea frînarea activității socialiste prin orice mijloc, împiedicarea muncitorilor de a se mai înscrie în Partidul socialist și în sindicate. În privința întrunirilor organizate de socialiști la sate, acestea erau lăsate la discreția prefectilor de județe, care le puteau aproba sau interzice.

Șicanele și persecuțiile împotriva socialiștilor au culminat cu adoptarea de către guvernul generalului Văitoianu a decretului-lege care institua, pe timpul campaniei electorale, un regim mult mai aspru al cenzurii și stării de asediu. Măsurile prevăzute în ordonanță, și care vizau în primul rînd mișcarea socialistă, îngreuiau la maximum activitatea de propagandă a Partidului socialist, conducătorii săi fiind nevoiți să risipească mare parte din energia lor, atît de necesară popularizării programului electoral al partidului, în lupta împotriva terorii, a arestărilor și numeroaselor restricții impuse de autorități. După apariția ordonanței generalului Văitoianu, despre care C. Mille scria în acele zile că înlocuia Constituția și legile printr-un regim al bunului plac²⁴, desfășurarea campaniei socialiștilor pentru alegeri a devenit mai grea. În întreaga țară arestările s-au întetit, numărul manifestelor și articolelor de presă interzise a crescut²⁵. În același timp, a continuat șirul arestărilor fruntașilor socialiști și în mod deosebit a acelora care-și depuseseră candidatura.

În conjunctura politică internă, care se crease după înăsprirea regimului stării de asediu și al cenzurii, conducerea Partidului socialist a decis convocarea, la începutul lunii octombrie, a unui congres extraordinar. Acesta avînd în vedere „arestările, mobilizările, provocările care împiedică orice propagandă electorală și fac ca primele alegeri cu vot universal să fie cea mai oribilă minciună“, să hotărască asupra liniei politice ce trebuia urmată²⁶. Congresul, care și-a desfășurat lucrările în sala Dacia, în zilele de 13 și 14 octombrie, a votat în unanimitate rezoluția privind abținerea de la alegeri. Rezoluția sublinia necesitatea ca parlamentul să se constituie ca rezultat al exprimării libere a voinței populare, or, în condițiile în care ilegalitățile comise de guvern pentru a împiedica un eventual succes al socialiștilor în alegeri contraveneau acestui deziderat, muncitorimea se vedea obligată să se abțină de la alegeri pentru a nu fi „părtașă la această prefăcătorie constituțională“²⁷.

²⁴ „Adevărul“ din 5 octombrie 1919.

²⁵ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 28, mapele nr. 121, 178/1919: „Socialismul“ din 14 octombrie 1919.

²⁶ „Socialismul“ din 8 octombrie 1919.

²⁷ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România, 1916—1921*, p. 260

Determinată de înăsprirea măsurilor represive îndreptate împotriva Partidului socialist, această hotărîre semnifica, nu refuzul de a participa la lupta politică și la viața parlamentară, ci era o încercare de a obține condiții de libertate pentru desfășurarea campaniei electorale și, poate, chiar amînarea alegerilor. Mizînd pe opoziția burgheză, socialiștii români au recurs la această măsură sperînd că, în condițiile în care mai multe partide se vor abține de la vot, șansele amînării alegerilor să sporească. Așa se explică de ce delegații Partidului socialist au acceptat discuții cu generalul Averescu. În anul 1920, în parlament, Toma Dragu mărturisea că Averescu a fost acela care s-a adresat primul socialiștilor, sperînd într-un sprijin al acestora. Dar, după cum arăta el, Ilie Moscovici, delegatul Partidului socialist nu a acceptat să „alunece” pe panta colaborării cu opoziția²⁸. De altfel, nici un document nu atestă o înțelegere între Partidul socialist și partidele opoziției sau exprimarea unei intenții în privința vreunui partid burghez. Deși în cadrul Partidului socialist se desfășura un profund proces de clarificare ideologică, între opiniile ce se confruntau nu existau deosebiri fundamental divergente în privința caracterului de clasă al partidului, a păstrării fizionomiei sale proprii. Nici unul dintre conducătorii socialiști nu nega necesitatea respectării programului partidului și nu accepta ideea colaborării cu partidele burgheze. Convinși de justetea cauzei proletariatului, de puterea politică pe care o reprezenta în acei ani Partidul socialist, conducerea partidului respingea cu hotărîre acuzațiile pe care unii politicieni burghezi le aduceau partidului. „Și dacă în timpul cînd partidul socialist era slab și lovit din toate părțile — arătau ei — nu a făcut nici o cîrdășie sau compromis, cu atît mai mult el nu face azi cînd, grație împrejurărilor precum și integrității sale teoretice și tactice, el crește pe fiecare zi”²⁹.

În zilele premergătoare alegerilor, presa liberală, în mod deosebit *Viitorul*, a atacat pe socialiști pentru hotărîrea lor, acuzîndu-i că vor să dea sprijin opoziției, că ar fi existat o înțelegere între Partidul socialist și gruparea takisto-averescană. Negînd orice colaborare cu aceștia, care ar fi însemnat, de fapt, renunțarea socialiștilor la principiile luptei lor revoluționare, presa socialistă menționa scopul urmărit prin neparticiparea la alegeri, fără să conteste că adoptau aceeași atitudine cu opoziția în vederea obținerii unor libertăți politice. „Lupta noastră în actuala campanie electorală — explicau socialiștii sensul atitudinii lor — poate deveni paralelă cu a opoziției burgheze țintind spre același scop: întronarea legalității și garanțiilor constituționale; este pur și simplu o conjunctură produsă de ilegalismul și autocratismul brătienist”³⁰. Diferite publicații socialiste subliniau intransigența socialiștilor în lupta lor politică. „Consecvenți cu principiile socialiste — arăta I. Spătaru în articolul «De ce nu vom participa la alegeri» — și plecînd de la constatarea că partidul socialist se găsește prin firea lucrurilor în opoziție cu toate partidele burgheze, din dreapta ca și din stînga, noi ne urmăm înaintea drumului, fără a ne preocupa de certurile și concurența ce și-o fac diferite fracțiuni ale

²⁸ *Dezbaterile Adunării deputaților*. Sesiunea ordinară 1920—1921, p. 411.

²⁹ „Socialismul” din 16 noiembrie 1919.

³⁰ „Socialismul” din 25 octombrie 1919.

burgheziei pentru a stăpîni țara. Partidul socialist rămîne ceea ce este de fapt, partidul clasei muncitoare“³¹.

Putem conchide deci, că abținerea socialiștilor de la alegeri în anul 1919 a fost o măsură tactică potrivită, menită să constrîngă guvernul să acorde maselor largi libertățile politice prevăzute în constituție și în legea electorală. Faptul că atitudinea lor a coincis cu cea a averescanilor nu-i acuză de sprijin dat opoziției burgheze, ci dezvăluie adoptarea unei linii tactice pe care Comitetul Executiv al partidului a socotit-o a fi cea mai potrivită în acele împrejurări și în măsură să determine guvernul la o amîinare a alegerilor. În sprijinul acestei idei stă întrevederea, pe care delegația partidului a avut-o după congresul care a hotărît abținerea * cu generalul Văitoianu pentru a-i cere amînarea alegerilor³².

Cererea de amîinare a alegerilor precum și hotărîrea privind abținerea de la alegeri a creat o puternică efervescență în întreaga țară. Muncitorii își exprimau adevărată față de rezoluția votată în congres și energicul lor protest împotriva stării de asediu și cenzurii. În București, la întrunirea din sala Dacia, la care au fost prezenți peste 10 000 de participanți, un delegat ieșean arăta : „Pe umerii clasei muncitoare stă astăzi toată răspunderea democrației române... să strigăm : la luptă contra dictaturii și pentru libertate și socialism“³³. Cu toate măsurile adoptate de guvern, care a înăspriț cenzura și starea de asediu, socialiștii au obținut șapte** locuri în Cameră. Aceasta demonstra atît creșterea influenței și prestigiului partidului socialist în mase, cît și orientarea democratică a unor pături largi de muncitori și intelectuali și, în ultimă instanță, suflul nou, progresist, care anima viața politică a României în acei ani.

În perioada imediat următoare alegerilor din anul 1919, Partidul socialist a organizat lupta pentru dizolvarea parlamentului, în condițiile în care celelalte partide, care s-au abținut de la vot, au abandonat această luptă, mizînd pe noi combinații politice, care să le înlesnească ascensiunea la guvern. Presa socialistă explica, pe bună dreptate, această atitudine prin teama pe care le-a trezit-o rezultatul alegerilor. „Pericolul deșteptării noastre le-a apărut ca o veșnică amenințare — scria o publicație socialistă ieșeană. Ca prin farmec a amuțit deci strigătul de dizolvare“³⁴.

O etapă importantă în activitatea politică a Partidului socialist a constituit-o conferința extraordinară, convocată la Iași la 7 decembrie 1919, și care a discutat și stabilit atitudinea partidului față de parlamentul ales în noiembrie 1919, precum și activitatea grupului de deputați socialiști. Conferința, analizînd situația politică a țării, menționa că parlamentul „izvorît din ilegalitate, fraudă și siluirea conștiinței cetățenești și mai ales sub un regim dictatorial“ nu putea dăinui prea mult. Rolul său trebuia să se limiteze la pregătirea convocării unei adunări constituante

³¹ „Socialismul“ din 9 octombrie 1919.

* Hotărîrea Partidului socialist de a se abține de la alegeri a fost adoptată în unanimitate la congresul extraordinar din 13—14 octombrie 1919.

³² „Socialismul“ din 2 noiembrie 1919.

³³ „Socialismul“ din 17 octombrie 1919.

** Au fost declarați aleși : Gh. Cristescu, I. Moscovici, Al. Dobrogeanu, T. Dragu, Al. Dunăreanu, Al. Oprescu și Gh. Panaitescu. Dezbaterele Adunării deputaților, 1919—1920, p. 100.

³⁴ „Iașul socialist“ din 28 martie 1920.

și la adoptarea unor măsuri care să ducă cât mai grabnic la normalizarea vieții politice a țării în sens democratic. Se stabileau, de asemenea, sarcinile celor șapte deputați socialiști în Cameră, care aveau obligația să lupte pentru adoptarea unor măsuri grabnice privind semnarea păcii, demobilizarea, desființarea stării de asediu, a cenzurii, amnistie politică și militară, extinderea legii electorale asupra întregii țări, cu acordarea dreptului de vot femeilor și militarilor. După realizarea acestor obiective, ei trebuiau să ceară dizolvarea Parlamentului. Până atunci, sarcina lor era să păstreze mandatele și din interiorul acestui for să desfășoare o acțiune energetică în vederea obținerii dezideratelor menționate ³⁵.

Criticînd modul ilegal în care s-au desfășurat alegerile și s-a constituit parlamentul, Partidul socialist demasca caracterul lui nepopular și nereprezentativ, pronunțîndu-se pentru organizarea unor alegeri noi ³⁶. Partidul socialist cerea imperios dizolvarea parlamentului și fixarea imediată de alegeri noi, abolirea legilor excepționale în întreaga țară și completa libertate de „agitație electorală”, socotind că „numai alegeri noi, libere, pot da un parlament care să corespundă vremurilor grele prin care trecem” ³⁷.

Noile alegeri urmau să se desfășoare „pe baza votului universal, egal, direct și secret”, cu reprezentare proporțională ³⁸. Ziarul „Socialismul” și-a adus o contribuție însemnată la această acțiune de mobilizare a maselor la lupta împotriva nerespectării legii electorale, pentru dizolvarea parlamentului și organizarea de noi alegeri. Liberalii au nesocotit votul universal „prin vechile lor apucături de fals și teroare” — scria organul central de presă al Partidului socialist. „Să se respecte votul universal în fapt, dizolvîndu-se Camera actuală și procedîndu-se la noi alegeri!”. Socialiștii cereau constituirea unui parlament ales de masele populare, care să fie în stare să rezolve problemele politice și economice majore în fața cărora se afla țara noastră ³⁹.

În condițiile date, precum și ca urmare a mașinațiilor liberalilor de a aduce la guvern pe omul lor „forte”, Al. Averescu, parlamentul a fost dizolvat în martie 1920. Salutînd acest act, în care vedea înlăturarea unui organism politic incapabil să dea o rezolvare adevărată marilor probleme ale timpului, Partidul socialist a continuat să mențină și în timpul noii campanii electorale, ca obiectiv principal al luptei sale, demascarea și combaterea partidelor politice ale claselor dominante. El arăta că toate partidele burgheze noi, create după război, nu aveau un suport de masă necesar pentru a ajunge la guvern, iar revenirea partidului liberal la putere „n-ar însemna întronarea ordinii, ci dezlănțuirea dezordinii” ⁴⁰. Se sublinia, de asemenea, necesitatea ca în cadrul campaniei electorale

³⁵ „Iașul socialist” din 14 decembrie 1919.

³⁶ „Socialismul” din 20 martie 1920.

³⁷ „Iașul socialist” din 28 martie 1920.

³⁸ „Iașul socialist” din 14 decembrie 1919.

³⁹ „Socialismul” din 16 noiembrie 1919. Vezi și articolele: *Parlamentul pe ducă și Singurul mijloc*, în „Iașul socialist” din 14 decembrie 1919 și, respectiv, 21 decembrie 1919; *Legenda*, în „Socialismul” din 8 aprilie 1920; *Întărirea noastră*, în „Nădejdea” din 15 mai 1920 și altele.

⁴⁰ „Iașul socialist” din 18 ianuarie 1920.

să fie dezvăluită maselor adevărata față a oligarhiei, „dezbrăcată de haina falsă a democratismului“⁴¹.

Pornind de la analiza concretă a situației create după instalarea guvernului Averescu, care anunțase noi alegeri pentru luna mai 1920, Partidul socialist caracteriza noul guvern ca fiind reacționar, dăunător „dezvoltării tinerei și șubredei noastre democrații“⁴² și atrăgea atenția maselor muncitoare să nu-și facă iluzii în privința promisiunilor generalului Al. Averescu. În paginile presei socialiste era demascată caracterul reacționar, antimuncitoresc al măsurilor luate de noul guvern, care — așa cum arăta „Iașul socialist“ — urmărea să dea „legată de miini și de picioare întreaga clasă muncitoare unei minorități de exploatatori hrăpăreți“.

În campania electorală Partidul socialist și-a îndreptat ținta atacurilor în primul rînd împotriva Partidului poporului care se afla la guvern. Partidul socialist socotea lupta electorală o continuare a luptei „între cele două clase dușmane“. Fără să se îndoiască că victoria finală va fi a socialismului, într-un timp mai îndepărtat, socialiștii erau conștienți de lupta pe care trebuiau să o desfășoare împotriva partidelor politice burgheze, care „nu cruță nici o armă în lupta contra democrației, contra libertăților, contra mersului vremii care o înspăimîntă prin iuteala cu care gonește spre socialismul integral“⁴³. Apreciind această situație, Partidul socialist își declara hotărîrea de a desfășura o luptă susținută, mobilizînd în acest sens masele largi ale poporului. „Nu ne vor speria nici maltratările, nici tunurile de la 1907, nici prigoana..., nici închisoarea, nici asasinatul chiar“, scria în preajma alegerilor profesorul P. Constantinescu-Iași, candidat al Partidului socialist la Iași⁴⁴.

Socialiștii acordau alegerilor care se apropiau o semnificație mai largă, socotindu-le un prilej de luptă pentru obținerea unor revendicări politice, pentru dreptul muncitorilor de a-și spune cuvîntul în conducerea țării, în parlament. Menționînd caracterul formal, demagogic al programelor partidelor burgheze, ei subliniau superioritatea Partidului socialist, a programului său. „Un singur partid în această țară a fost, de la întemeierea lui, consecvent cu programul ce și l-a făcut în strînsă legătură cu trebuințele permanente, cu nevoile adînci ale adevăratei democrații din această țară, al poporului muncitor de la sate și orașe, pentru a cărei dezrobire activează. Un singur partid este democrat, este statornic democrat, nu numai în teorie, ci și în acțiunea lui zilnică, fiindcă izvorăște din interesele generale și unitare ale majorității din țară, ale clasei muncitorești, care formează temelia hotărîtoare a forțelor. *E Partidul Socialist*“⁴⁵.

Campania electorală, în general, precum și programul electoral al Partidului socialist, la alegerile din anul 1920, nu au prezentat particularități deosebite față de anul 1919. În ședința Consiliului General al Partidului Socialist, din 11—12 aprilie 1920, în care s-au discutat în principiu problemele pe care trebuia să le abordeze programul electoral

⁴¹ „Iașul socialist“ din 11 aprilie 1920.

⁴² „Socialismul“ din 15 martie 1920.

⁴³ „Socialismul“ din 8 aprilie 1920.

⁴⁴ „Iașul socialist“ din 23 mai 1920.

⁴⁵ „Iașul socialist“ din 15 februarie 1920

al partidului, discuțiile au conturat pozițiile diferite ale membrilor conducerii partidului față de programul de luptă al clasei muncitoare, poziții determinate de orientarea acestora în cadrul procesului de clarificare ideologică și politică ce se desfășura în rîndurile partidului. La sfîrșitul dezbaterilor s-a stabilit alcătuirea programului electoral al partidului în limitele programului adoptat la conferința Partidului socialist, din mai 1919 ⁴⁶.

Pentru facilitarea răspîndirii ideilor programului electoral al partidului s-a dispus elaborarea unor manifeste locale, care să popularizeze totodată și pe candidații socialiști propuși în aceleași ședințe ale Consiliului General.

La București, a fost editat în broșură Manifestul-program central. Fiind adresat maselor largi muncitoare, manifestul era redactat într-un stil accesibil, cu un ton convingător. Pentru muncitori și țărani manifestul menționa țelul fundamental al luptei politice a Partidului socialist, înlăturarea exploatării muncitorilor, pămîntul să fie al țăranilor care îl muncesc, școli și cultură pentru întregul popor muncitor etc. ⁴⁷.

Ziarul „Socialismul“ publica la rubrica *Campania electorală* materiale privind desfășurarea muncii electorale, note care înfierau măsurile guvernului îndreptate împotriva candidaților socialiști. Deosebit de intens s-a desfășurat campania electorală a socialiștilor din București, Iași, Ploiești, Galați și alte centre din țară. Beneficiind, multe dintre ele, de avantajele unor organe de presă proprii („Iașul socialist“, „Nădejdea“ — Galați, „Arbeiter-Zeitung“ — Timișoara, „Tribuna socialistă“ — Cluj), în aceste centre munca propagandistică electorală a fost vie, energic desfășurată. Elaborînd manifeste electorale, care se încadrau în general în linia trasată de conducere, organizînd întruniri, publicînd articole și trimițînd propagandiști în satele din jur, secțiile locale ale Partidului Socialist au depus eforturi susținute pentru pregătirea opiniei publice în vederea acordării încrederii și votului lor candidaților socialiști.

Masele de alegători erau chemate să se alăture clasei muncitoare, care reprezintă „democrația reală și puțința de refacere a țării“ ⁴⁸. Manifestele Partidului socialist se adresau atît muncitorilor, cît și țăranilor și intelectualilor, expunînd prevederile din programul general de luptă al clasei muncitoare din țara noastră. La Iași, Ploiești, Galați, Craiova, Cluj, Timișoara, Birlad, Piatra Neamț, Tecuci, Rimnicu-Sărat ⁴⁹ și alte localități au fost difuzate atît în orașe, cît și la sate manifeste care îndemnau la unirea forțelor pentru reușita în alegeri a reprezentanților muncitorilor. „Datori sîntem — se arăta într-un astfel de manifest — să unim laolaltă mîinile țăranilor, bătătorite de coarnele plugului, cu cele ale muncitorilor, bătătorite de ciocan, și să luptăm în alegeri pentru reușita socialiștilor“ ⁵⁰. Într-un manifest publicat la Iași erau chemați să sprijine lista candidaților socialiști nu numai muncitorii, ci și intelectualii, func-

⁴⁶ „Socialismul“ din 16 aprilie 1920.

⁴⁷ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 28, mapa nr. 32/1920. Vezi și *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921*, p. 371.

⁴⁸ „Nădejdea“ din 23 mai 1920.

⁴⁹ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 28, mapele nr. 217, 186, 239, 301, 234, 205, 256/1920; „Nădejdea“ din 19, 23 mai 1920.

⁵⁰ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 28, mapa nr. 234/1920.

ționarii, micii meșteșugari și comercianți, toți cei care sufereau de pe urma orînduirii capitaliste. Manifestul expunea programul de luptă, care cuprindea „desființarea claselor înseși, pămîntul întreg pentru țărani și socializarea tuturor marilor întreprinderi spre a le pune în folosul obștei”⁵¹. Fiecare manifest conținea chemarea energică la intensificarea muncii propagandistice în alegeri, pentru ca tot mai mulți muncitori și țărani să voteze cele două ciocane încrucișate, semnul electoral al Partidului socialist. Se specifica, în același timp, că participînd la alegeri, fiecare socialist își aduce contribuția la marea cauză a revoluției sociale⁵².

În fiecare oraș, birourile electorale, constituite din fruntași socialiști, organizau întruniri, expuneri pe diverse probleme privind viața politică a țării, dădeau îndrumări privind înscrierile muncitorilor pe listele de alegători. Cînd burghezia, alarmată de creșterea influenței Partidului socialist, a organizat o campanie de șicane și prigoniri împotriva propagandiștilor și candidaților socialiști, aceste birouri electorale s-au încadrat activ în lupta protestatară, cerînd pentru Partidul socialist condiții egale cu ale celorlalte partide politice, în cadrul campaniei electorale. Înfierînd arestările, perchezițiile la domiciliul socialiștilor, refuzul de a înscrie pe muncitori în listele electorale, presa socialistă a desfășurat o amplă campanie de demascare a guvernului. „Așa înțelege oare guvernul Averescu *libertatea alegerilor* de care a făcut atîta caz și pentru care s-a abținut de la alegeri în campania trecută?”⁵³, întreba ziarul „Iașul socialist”. La București, președintele tribunalului, sub diferite pretexte, refuzase inițial lista candidaților prezentată de un grup de socialiști. Cînd, însă, în sală au pătruns 1 500 de muncitori din Capitală, protestînd împotriva acestei măsuri arbitrare, lista candidaților socialiști a fost admisă⁵⁴.

La rîndul său, „Socialismul” dezvăluia număr de număr, într-o rubrică specială, toate ilegalitățile comise împotriva candidaților socialiști în diferite localități, toate piedicile puse activității electorale a partidului, mai ales în rîndurile țăranilor. Ziarul conținea în paginile sale chemări energice adresate muncitorilor și țăranilor de a-și exercita dreptul de vot. O campanie susținută de protest a fost organizată cu prilejul încercării de a scoate de pe lista candidaților pe cunoscutul luptător socialist M. Gh. Bujor, care se afla arestat după întoarcerea sa din Rusia Sovietică*.

Se cuvine menționat, în mod deosebit, faptul că în anul 1920 Partidul socialist a participat pentru prima dată la alegerile pentru Senat. Printre candidații propuși se aflau Leon Gheller, Al. Dobrogeanu-Gherea, Leon Ghelerter, D. Stoiculescu, Vasile Anagnoste și alții⁵⁵.

Influența crescîndă a partidului în mase, încrederea pe care o inspiră acestora, s-a reflectat pregnant în rezultatul alegerilor din Capitală și marile centre industriale ale țării, unde socialiștii au primit un

⁵¹ „Iașul socialist” din 9 mai 1920.

⁵² Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 28, mapa nr. 36/1920.

⁵³ „Iașul socialist” din 11 aprilie 1920.

⁵⁴ „Federația” din 15 aprilie 1920.

* Candidat pentru județul Covurlui, M. Gh. Bujor a fost ales deputat, dar mandatul său nu a fost validat, iar procesul care îi fusese înscenat s-a încheiat cu condamnarea sa.

⁵⁵ „Socialismul” din 30 mai 1920.

număr mai mare de voturi decât toate celelalte partide politice. Astfel, numai în București, la majoritatea secțiilor socialiști au întrunit un număr de voturi de două și chiar de trei ori mai mare decât al Partidului liberal sau averescan (secția VIII — 13 918 voturi ale socialiștilor față de 2 654 ale liberalilor și 909 ale averescanilor; secția XX — 11 657 față de 2 918 și, respectiv, 9 425; secția XXIV — 16 876 față de 3 240 și, respectiv, 9 399)⁵⁶. Rezultatele în restul țării, mai ales la sate, au fost însă în defavoarea socialiștilor. Aceasta se explică, în primul rând, prin teroarea pe care clasele dominante au exercitat-o la sate împotriva activității socialiste. Încercările făcute de Partidul socialist erau frinate cu brutalitate de către autoritățile guvernamentale, care împiedicau pătrunderea propagandiștilor socialiști la sate⁵⁷, interziceau răpîndirea manifestelor electorale socialiste. Totodată munca propagandistică nu se desfășurase în cele mai bune condiții, printre țărani, nu fuseseră găsite mijloacele agitatorice cele mai potrivite pentru a-i atrage pe aceștia de partea ideilor socialiste. În afară de aceasta, marea majoritate a populației satelor mai spera în realizarea programului generalului Averescu, care le promisese pămînt și alte drepturi și care-și câștigase în acești ani o oarecare popularitate în rîndul țărănimii.

Cu toate acestea, Partidul socialist a reușit să obțină 20 de locuri în Cameră și trei locuri în Senat*. Era un succes al clasei muncitoare din țara noastră care a reușit să trimită în parlamentul țării fruntași de seamă, ca: Gh. Cristescu, Al. Dobrogeanu-Gherea, Gh. Tănase, D. Stoiculescu, Iuliu Dascal, Boris Stefanov și alții.

Partidul socialist a intrat în vîltoarea luptei electorale socotind etapa campaniei un binevenit prilej de popularizare a programului său de acțiune, un prilej de confruntare și de demascare a partidelor politice burgheze. În această confruntare socialiștii români și-au măsurat forțele și au tras concluziile necesare organizării acțiunii lor în viitor. Rezultatul alegerilor — se arăta într-un organ de presă socialist — chiar dacă nu corespundea așteptărilor, nu i-a dezarmat pe socialiști. Ei au învățat că mai au „luptă mare de dus, că mai avem multe de făcut pentru ca să-mînța ideilor noastre împrăștiate pretutindeni să încolțească și să dea rodul cuvenit“⁵⁸.

Campaniile electorale din anii 1919 și 1920 în care s-au înfruntat toate partidele și grupările politice au contribuit la creșterea rolului și experienței de luptă a partidului de clasă al muncitorilor, la afirmarea sa tot mai vie în viața politică a țării, au demonstrat că Partidul socialist reprezenta forța cea mai înaintată menită să îndrume dezvoltarea României pe calea democrației reale și a progresului social.

⁵⁶ *Ibid.*

⁵⁷ „Nădejdea“ din 25 mai 1920.

* Cei aleși au fost: pentru Cameră: Gh. Cristescu, I. Moscovici, T. Dragu, Al. Dunăreanu, Al. Dobrogeanu, Gh. Tănase, I. Ciser, I. Pistiner, B. Ștefanov, Ev. Staneș, D. Stoiculescu (în locul lui M. Gh. Bujor care fusese invalidat) C. Stoef, Fr. Geislinger, R. Gaidosch, I. Heșca, C. Cracalia, G. Grigorovici, I. Dascal, I. Mayer, E. Gherman; iar pentru senat: G. Grigorovici, I. Ianc (sau Iancu) și I. Gabriel.

⁵⁸ „Nădejdea“ din 30 mai 1920.

Evoluția și trăsăturile mișcării greviste din România pînă la sfîrșitul secolului al XIX-lea

VASILE PETRIȘOR

Apariția proletariatului și a mișcării muncitorești din România reprezintă o etapă fundamentală pe care s-a clădit întreaga mișcare socialistă și comunistă de mai târziu. Cercetată mai mult sporadic și reflectată prin publicarea doar a unor studii și articole, această etapă istorică de adînci frămîntări și căutări se impune în mod deosebit atenției istoriografiei noastre, atît prin problematica, cît și prin semnificația sa.

Lipsa unor studii de amplă investigație științifică asupra acestei probleme majore, analiza neaprofundată și nediferențiată a procesului istoric real și complex, în același timp, au determinat enunțarea în lucrări și articole — o serie dintre ele mai vechi, unele mai noi — a unor puncte de vedere mai mult sau mai puțin discordante, uneori chiar contradictorii, au facilitat strecurarea unor deficiențe, inconsecvențe și confuzii.

Pornind de la necesitatea analizării aprofundate și a elucidării, în toate componentele sale, a vechimii și rădăcinilor istorice ale apariției proletariatului, a începuturilor și etapelor de dezvoltare a mișcării muncitorești și socialiste din România, și încadrîndu-se în mod organic în ciclul de studii, dezbateri, documente, pe care revista „Anale de istorie” și-a propus să le publice pe această temă *, articolul de față urmărește să abordeze, în mod sintetic, una dintre laturile esențiale ale luptei desfășurate de proletariatul din țara noastră, aceea a mișcării greviste, prin intermediul căreia se poate surprinde ansamblul evoluției mișcării noastre muncitorești de pînă la finele secolului al XIX-lea.

Studiul mișcării greviste implică nu numai analiza fenomenului ca atare, ci și cercetarea îndeaproape a apariției și afirmării proletariatului pe scena istorică a țării, a genezei mișcării muncitorești organizate. Aceste trei elemente — apariția proletariatului, mișcarea grevistă și or-

* Vezi : *Cu privire la problema apariției proletariatului și a mișcării muncitorești din România*, în „Anale de istorie”, anul XVIII, nr. 5/1972, p. 47—48.

ganizațiile clasei muncitoare — trebuie privite în strînsă interdependență, într-o înlănțuire dialectică. Mobilul abordării problemei din acest unghi de vedere rezidă în aceea că primele forme de acțiune, de ripostă ale muncitorimii din țara noastră pot fi surprinse încă din perioada apariției sale. La rîndul lor, acțiunile protestatare, grevele, vor contribui într-o mare măsură la dezvoltarea treptată a spiritului de solidaritate proletară, de unitate, constituind o formă esențială de luptă a clasei muncitoare pentru îmbunătățirea condițiilor de muncă și de trai. Acest lucru a avut o mare importanță asupra dezvoltării mișcării muncitorești din România, deoarece a reprezentat o fază importantă în cadrul procesului de creștere a mișcării muncitorești, prima treaptă pe drumul acțiunii de strîngere a rîndurilor proletariatului la nivele tot mai înalte din punctul de vedere calitativ, în vederea unor scopuri comune.

Cercetarea atentă a documentelor vremii, ca și rezultatele obținute de istoriografia noastră, concretizate într-o suită de lucrări și articole * care au văzut lumina tiparului, ce-i drept nu multe la număr, converg, în cea mai mare parte, spre ideea că zorii apariției muncitorimii salariate, care nu avea la îndemină decît forța brațelor pentru a se întreține, trebuie căutați în țara noastră încă de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, odată cu apariția celor dintîi întreprinderi manufacturiere. Principala sursă a procesului formării muncitorimii salariate, sînt de acord în unanimitate istoricii perioadei, a fost țărănimea. Acestea i s-au mai adăugat meseriașii sărăciți ai orașelor, ca și contingente de muncitori străini aduși în țară ca specialiști sau lucrători calificați.

Epoca istorică de adînci transformări și căutări, înscrisă în timp între sfîrșitul secolului al XVIII-lea și prima jumătate a secolului al XIX-lea, este epoca în care formele incipiente ale industriei capitaliste și ale elementelor proletare ocupate în activitatea productivă se conturează tot mai mult. Pentru că pînă în 1864 capitalismul s-a dezvoltat în țara noastră într-un ritm foarte lent, în mod firesc în acest interval același ritm l-a cunoscut și dezvoltarea muncitorimii.

Totuși, de anumite contingente de lucrători salariați putem vorbi în Țara Românească și Moldova încă de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, odată cu înființarea a o serie de manufacturi cu profil textil, alimentar sau de prelucrare a hîrtiei, al căror număr, la începutul veacului următor, se cifra la peste 20. Acestora li se adăugau cei care lucrau în diferite saline. Evoluția continuă a acestor stabilimente a făcut ca în jurul anului 1830 numărul lucrătorilor salariați, care munceau în ateliere bazate pe cooperarea capitalistă simplă, în manufacturi și saline sau în ateliere mai mici, să se ridice la cifra de 5 000—6 000. O evoluție ceva mai rapidă a cunoscut-o Transilvania, unde în cele mai de seamă unități mi-

* Vezi în acest sens: *Documente privind începuturile mișcării muncitorești și socialiste din România (1821—1878)*, Editura politică, București, 1971; Ludovic Vajda, *Despre începuturile formării muncitorimii miniere și metalurgice din Transilvania*, în *În slujba cercetării marxist-leniniste a istoriei P.C.R.*, București, 1972; *Din istoricul formării și dezvoltării clasei muncitoare din România. Pînă la primul război mondial* (sub redacția lui N. N. Constantinescu), Editura politică, București, 1959; *De la începuturile mișcării muncitorești pînă la crearea Partidului Comunist Român*, în „*Anale de istorie*” nr. 6/1970.

niere și metalurgice categoria de muncitori salariați liberi a dobândit un caracter dominant în producție încă de la sfârșitul secolului al XVIII-lea.

Dacă pînă în jurul anului 1830, munca salariată liberă era folosită, în genere, în mică măsură, ea fiind dispersată (cu excepția unităților miniere, metalurgice, saline și a citorva manufacturi) în diferite întreprinderi și ateliere mici, după această dată începe să se impună pe scară mai largă utilizarea muncii salariate, repartizată într-o gamă foarte variată de îndeletniciri: minerit, metalurgie, saline, manufacturi de postav, mori, brutării, tipografii și litografii, cărămidării, cariere, mici întreprinderi de bere, ulei, luminări, olărie, prelucrarea lemnului etc. Prefacerile petrecute în structura social-economică a țării, încă în prima jumătate a secolului al XIX-lea, au dat naștere, ulterior, unei clase sociale noi, proletariatul modern, apărut în contextul extinderii și adîncirii relațiilor economice capitaliste. În jurul anului 1860 în România existau deja aproape 105 000 de lucrători salariați¹.

Societatea românească începea să cunoască astfel existența proletariatului modern, forța socială care, odată cu apariția sa, se angaja în lupta pentru cucerirea unor condiții mai bune de muncă și de viață.

Condițiile grele în care erau nevoiți să lucreze, accidentele, bolile care le măcinau viața de timpuriu, nesiguranța zilei de mâine, pentru ei și familiile lor, și o mulțime de alte dificultăți de ordin material au dus, încă de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, la o serie de manifestări de revoltă, la început izolate și neorganizate, contra exploatării.

Mărturiile vremii atestă asemenea conflicte de muncă la manufactura de postav de la Pociovaliște, de lângă București, încă din anul 1796, apoi în 1799² și 1803³. În 1804 au avut loc conflicte de muncă la întreprinderile miniere de la Băița (județul Hunedoara), la salinele de la Cojocna (județul Cluj), la Ocna Sibiului⁴. În deceniile trei și patru au loc mișcările revendicative ale ciocănașilor și măglașilor de la Slănic, Telega și Ocnele Mari (1824 și 1827)⁵, minerilor de la Sibieșul Vechi (1829), lucrătorilor de la ocnele din Teiuș (1831)⁶, a celor de la ocnele de sare din Telega (1832)⁷ și Slănic (1835), muncitorilor de la uzinele de fier din Toplița, Găvojdia și Cerna (1837), lucrătorilor de la salina Tîrgu-Ocna (1838), căruțașilor din județul Teleorman (1839). În următoarele două decenii documentele vremii ne relatează știri detaliate privind acțiunile revendicative ale lucrătorilor de la Tîrgu-Ocna (1843), ocnele Slănic (1848), ale minerilor de la Baia Sprie (1849), a celor din Comarnic (1849), de la salina Cojocna (1849), de la Ocnele Mari (1850), ale lucrătorilor de la serviciul poștei din Craiova (1850 și 1860), greva ucenicilor de la tipografia statului „Nifon” din București (1862)⁸ ș.a.

¹ Documente privind începuturile mișcării muncitorești și socialiste din România (1821—1878), p. 18.

² Din istoricul formării și dezvoltării clasei muncitoare din România, p. 27—28.

³ V. A. Urechia, Istoria românilor, vol. IX, p. 296.

⁴ Documente privind începuturile mișcării muncitorești și socialiste din România (1821—1878), p. 24.

⁵ Din istoricul formării și dezvoltării clasei muncitoare din România, p. 48.

⁶ Documente privind începuturile mișcării muncitorești și socialiste din România (1821—1878), p. 49.

⁷ Din istoricul formării și dezvoltării clasei muncitoare din România, p. 48—49.

⁸ Documente privind începuturile mișcării muncitorești și socialiste din România (1821—1878), p. 59, 71, 122—124, 161, 164, 169, 172, 188, 212, 231, 232—233, 235, 243.

Urmărind îndeaproape evoluția acestor mișcări revendicative ale lucrătorilor salariați de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și din prima jumătate a secolului al XIX-lea, observăm nu numai ritmul tot mai intens al desfășurării lor, ci și aria de cuprindere tot mai largă. Izbucnite mai întâi în rîndul salariaților din întreprinderile manufacturiere, aceste conflicte vor cuprinde relativ repede o seamă de unități miniere și metalurgice, salinele, precum și alte sectoare de producție, ele cunoscînd o gamă largă de modalități de manifestare a nemulțumirilor și împotrivirii.

Specific acestor prime forme de luptă împotriva exploatării duse de salariații din întreprinderile precapitaliste și, ulterior, de cei de fabrică, este și caracterul lor spontan, izolat; ele erau acțiuni neorganizate, declanșate fortuit, lipsite de un obiectiv final. În marea majoritate a cazurilor lucrătorii declanșau acțiunile lor revendicative împotriva dominației personale, a formelor de exploatare feudale care nu mai corespundeau stării forțelor de producție, pentru reducerea normelor de muncă excesiv de mari, împotriva bătăii, a scăderii salariilor, pentru obținerea la timp a unor tainuri prestabilite, contra abuzurilor săvîrșite de arendași, a introducerii de noi impozite, pentru corelarea salariilor cu munca depusă, pentru încetarea fluctuației prețurilor mărfurilor de pe piață, pentru reglementarea timpului de muncă și stabilirea unei zile de odihnă pe săptămînă.

După 1864, cînd are loc o accentuare a dezvoltării capitalismului în țara noastră, drept consecință înmulțindu-se întreprinderile, iar proletariatul modern de fabrică crește în mod simțitor, ceea ce atrage după sine adîncirea contradicțiilor de clasă dintre proletariat și burghezie, muncitorimea din România capătă experiență, începe să se maturizeze. Este perioada cînd de la răzvrătiri locale, de la proteste și greve spontane, specifice fazei de început a formării proletariatului, se trece la forme de luptă mai organizate, cu caracter colectiv mai pronunțat.

Trecerea de la formele incipiente de luptă la acțiuni mai încheigate și mai bine organizate, situată, după părerea noastră, în intervalul deceniilor șase și șapte ale secolului trecut, cînd spiritul de împotrivire al muncitorimii, dezideratul ameliorării condițiilor de lucru și de viață au căpătat contururi mai bine definite, a adus după sine și apariția primelor forme de unire colectivă a diferitelor grupuri de lucrători, concretizate în crearea primelor asociații de întrajutorare. Aceste două componente, grefate pe conturarea tot mai bine definită a formării unui proletariat în adevăratul înțeles al cuvîntului, ale cărui rînduri se îngroșau din an în an, și ale cărui revendicări își lărgeau treptat aria și conținutul, i-au dat puțința să înțeleagă că nu din afară, ci prin el însuși putea să-și îmbunătățească situația. Cu cît muncitorii se găseau mai în nevoie, mai izolați, mai robiți, mai asupriți și nedreptățiți, cu atît ei simțeau necesitatea apropierei de semenii lor, necesitatea ducerii luptei în comun. Condiția mizeră și nesiguranta viitorului au dezvoltat, treptat, în ei simțul prevederii. De la conflictele izolate și de moment ei au început să treacă la acțiuni mai bine organizate, la mișcări greviste propriu-zise. Strîns legat de aceasta trebuie precizat că una din trăsăturile care definesc mișcarea muncitorească din România a constatat tocmai în faptul că, la un stadiu relativ timpuriu de dezvoltare, a reușit să-și creeze nu numai organizații proprii, dar să și

desfășoare o serie de acțiuni revendicative. Aceste elemente au fost comune tuturor provinciilor românești.

Pornind de la aceste considerente, ca și de la analiza stadiului de dezvoltare a mișcării noastre muncitorești, considerăm că de o mișcare grevistă în țara noastră, în adevăratul sens al cuvântului, putem vorbi începând din deceniul șapte al secolului trecut. În 1868 au intrat în grevă muncitorii de la construcția căilor ferate București-Giurgiu și Simeria-Petroșani; în septembrie a avut loc greva muncitorilor ciurari din portul Brăila; în același an s-au declanșat grevele lucrătorilor croitori și cizmarii din Arad, greva lucrătorilor de la Uzinele căilor ferate din Timișoara, condusă de Carol Farcaș. Un an mai târziu, în 1869, au declarat grevă muncitorii de la șantierele de construcții ale căilor ferate din județul Roman și muncitorii de la Atelierele căilor ferate din Timișoara.

Folosirea grevei ca armă de luptă pentru obținerea unor deziderate imediate a cuprins, în anii 1870-1872, și alte categorii de muncitori. În octombrie 1870, au intrat, pentru zece zile, în luptă lucrătorii croitori din Cluj, pentru ca în luna mai 1871 să-i găsim din nou în conflict grevist cu patronii. În august, același an, au intrat în grevă lucrătorii pantofari din Tirgu-Mureș. Un an mai târziu, în 1872, sînt antrenați în valul luptelor greviste muncitorii de la Regia de tutun din București, muncitorii din portul Galați, lucrătorii croitori din Sibiu.

Ridicîndu-se la luptă împotriva patronilor, a capitaliștilor, muncitorii au militat — în cursul acestor acțiuni greviste, care au păstrat totuși un caracter defensiv — împotriva scăderii salariilor, a prelungirii zilei de lucru, pentru un minim de existență, calificare profesională, împotriva condițiilor deosebit de grele în care își desfășurau activitatea, pentru achitarea la timp a salariilor și respectarea demnității omenești. Ceea ce mai caracterizează aceste lupte greviste ale muncitorilor din anii 1868-1872 este și faptul că, deși neorganizate temeinic, ele au cuprins un număr mai mare de lucrători, care, în decursul luptei, au dat dovadă de solidaritate și dirzenie proletară, ceea ce a făcut ca aproape toate acțiunile întreprinse să izbîndească.

Grevele care au avut loc pînă în 1872, ca și crearea celor 51 de organizații profesionale ale muncitorilor⁹, reprezintă un aspect major al acestei perioade din istoria mișcării muncitorești din România, ele contribuind la educarea proletariatului în spiritul solidarității și al luptei de clasă.

Anii de pînă la 1872 reprezintă, în fond, din punctul de vedere al luptelor de clasă, ca și al organizării profesionale a muncitorimii, etapa pregătitoare care va deschide drumul ce avea să-l parcurgă proletariatul în deceniile următoare, cînd, efortul său unit, susținut activ de mișcarea socialistă și de presa acesteia, a dus la ridicarea pe o nouă treaptă a conștiinței lor de clasă, la educarea în spiritul revoluționar al solidarității proletare, la crearea unor organizații politice și profesionale puternice.

⁹ Vasile Petrișor, *Coordonate și caracteristici ale evoluției procesului de organizare profesională a clasei muncitoare din România (1846—1906)*, în „Anale de istorie”, anul XVII, nr. 6/1971, p. 107.

În acest context, în deceniile opt și nouă ale secolului al XIX-lea, mișcarea grevistă și procesul de organizare a proletariatului au cunoscut o dezvoltare tot mai pronunțată. Lupta dintre muncă și capital a început să prindă forme tot mai pronunțate, iar contradicțiile dintre proletariat și burghezie să se situeze tot mai mult pe primul plan în cadrul relațiilor sociale.

Ceea ce trebuie remarcat este faptul că dezvoltarea mișcării revendicative a proletariatului, în cadrul căreia, ca formă principală de luptă s-a situat mișcarea grevistă, nu poate fi înțeleasă decât în strînsă legătură cu activitatea și amploarea luată de asociațiile muncitorești și, respectiv, de organizațiile politice ale proletariatului.

În deceniul opt, și mai ales în deceniul nouă, lupta muncitorimii, concretizată într-un larg flux de mișcări greviste, a cunoscut un stadiu mai înalt, a căpătat un caracter ofensiv, a antrenat în acțiune un număr tot mai mare de lucrători. În focul mișcărilor greviste, muncitorii și-au îmbogățit experiența, au căutat și au găsit forme de luptă dintre cele mai adecvate și mai eficace în vederea satisfacerii revendicărilor lor. În lupta cu patronii ei au început să se ridice la înțelegerea necesității faptului că trebuie să acționeze împotriva capitaliștilor ca clasă, și nu împotriva unuia sau altuia dintre patroni, ca persoane izolate. Muncitorii și-au dat seama tot mai mult că se găseau în luptă cu frontul unit al capitaliștilor, sprijinit de statul burghezo-moșieresc, și că acestui front nu i se putea opune decât frontul organizat de luptă al proletariatului, al tuturor muncitorilor din fabrica respectivă, din ramura respectivă, din orașul respectiv sau chiar la nivelul întregii țări. Grevele au demonstrat muncitorilor, prin reușita lor, că patronii puteau fi biruiți în lupta economică și că în fața unității proletare chiar și aparatul represiv de stat era nevoit să dea înapoi. În felul acesta lupta clasei muncitoare, dusă în vederea obținerii unor revendicări economice, se ridica la un nivel tot mai înalt.

În acei ani, datorită condițiilor grele de muncă, a salariilor de mizerie, a brutalității patronilor, a libertății stăpînilor de fabrici de a arunca în stradă pe muncitori după bunul lor plac și deci a nesiguranței zilei de mîine, lucrătorii vor intra aproape permanent în luptă pentru condiții mai bune de muncă și de viață.

Grevele însă nu puteau duce la izbîndă decât în condițiile în care muncitorii erau uniți în luptă, în acțiunile de zi cu zi. În focul acestor bătălii de clasă se vor întări și se vor înmulți organizațiile profesionale, vor apare primele organizații politice, al căror principal scop era coordonarea acțiunilor muncitorilor, explicarea țelurilor luptei lor, a necesității unirii temeinice în organizații proprii de clasă.

Muncitorii și-au întărit solidaritatea de clasă nu numai în perioada pregătirii grevelor, în procesul efectiv al desfășurării lor, ci și cu prilejul dezbaterii rezultatelor acțiunilor întreprinse. Convingerea începea să devină astfel unanimă: lupta grevistă trebuia corelată cu organizarea proletară și cu spiritul revoluționar al clasei muncitoare. Organizarea și tăria acesteia se vedeau îndeaproape în rezultatele obținute prin lupta grevistă. Solidaritatea de care au dat dovadă muncitorii în cele mai multe

cazuri, cultivată de organizațiile politice și profesionale, a reprezentat un element esențial în desfășurarea conflictelor colective de muncă din această perioadă.

Grevele din deceniile al optulea și al nouălea * arată că în România, datorită strânselor și permanentelor legături ale organizațiilor politice și profesionale muncitorești cu practica revoluționară, acestea nu au purtat tenta anarhismului, ci au avut un caracter organizat. În acest fel, grevele au jucat un rol important în dezvoltarea conștiinței și a solidarității de clasă a proletariatului. Caracterizînd mișcarea grevistă din secolul trecut, V.I. Lenin arăta că „greva învață pe muncitori să înțeleagă în ce constă forța patronilor și în ce constă forța muncitorilor, îi învață să se gîndească nu numai la tovarășii lor apropiați, ci la toți patronii, la întreaga clasă a capitaliștilor, precum și la întreaga clasă a muncitorilor”¹⁰. Evoluția mișcării greviste, de la nivelul unui singur atelier sau întreprindere pînă la cuprinderea unei ramuri industriale dintr-un centru muncitoresc, încetarea simultană a lucrului de către sute de salariați dovedesc însăși dinamica dezvoltării mișcării muncitorești din țara noastră.

Grevele din perioada de pînă la 1872, a căror caracteristică generală era lupta împotriva neachitării la timp a salariilor și a scăderii lor, ca și împotriva măririi zilei de muncă, se vor transforma în deceniul opt, și mai ales în deceniul nouă, în greve ofensive, care vizau nu menținerea unor norme de muncă și de salarizare prestabilite, ci atacarea unor stări de fapt, a căror schimbare să ducă la corelarea salariilor cu nivelul mereu crescînd al costului vieții și la reducerea treptată a zilei de muncă, obiec-

* Pentru o serie de detalii privind lupta grevistă a proletariatului din România în deceniile șapte-zece ale secolului al XIX-lea, ca și pentru unele concluzii deosebit de interesante care ne-au folosit în întocmirea acestui material, vezi pe larg: *Din istoria luptelor greviste ale proletariatului din România*, vol. I, Editura C.G.M., București, p. 7—29, 30—49, 50—62, 63—79; vol. II, Editura politică, București, 1962, p. 5—21; vol. III, Editura politică, București, 1965, p. 7—22, 23—41; vol. IV, București, 1970, p. 9—24, 25—40; Georgeta Tudoran, Ion Felea, *Acțiuni muncitorești între anii 1893—1900*, în *Mișcarea muncitorească din România. 1893—1900*, Editura politică, București, 1965, p. 150—195; Victor Rață, *Grevele muncitorilor tipografi din București din 1886—1888*, în „Anale de istorie”, anul II, nr. 5/1956, p. 25—44; V. Rață, *Luptele muncitorești din România în anii 1880—1890*, în „Studii și referate privind istoria României”, partea a II-a, Editura Academiei R.P.R., București, 1954, p. 1275—1292; Augustin Deac, *Mișcarea muncitorească din Transilvania. 1890—1895*, Editura științifică, București, 1962; Georgeta Tudoran, *Mișcarea muncitorească din unele orașe portuare dunărene ale României în anii 1893—1899*, în „Anale de istorie”, anul X, nr. 6/1964, p. 90—101; I. Iacoș, V. Petrișor, *Aspecte din lupta pentru transformarea asociațiilor de ajutor reciproc din vechea Românie în organizații bazate pe lupta de clasă*, în „Anale de istorie”, anul III, nr. 6/1957, p. 113—134; N. G. Munteanu, *Organizații profesionale de clasă ale muncitorilor din România în a doua jumătate a veacului al XIX-lea*, în „Anale de istorie”, anul XI, nr. 6/1965, p. 14—29; L. Tismăneanu, *Despre unele greve și asociații profesionale muncitorești din România între anii 1871—1881*, în „Anale de istorie”, anul I, nr. 4/1955, p. 44—57; A. Egyed, *Despre mișcarea muncitorească din Transilvania între anii 1880—1890*, în „Studii. Revistă de istorie”, anul X, nr. 4/1957, p. 33—56; V. A. Varga, *Contribuții la istoria mișcării muncitorești din Transilvania la sfîrșitul secolului al XIX-lea*, în „Studii. Revistă de istorie”, anul XII, nr. 3/1959, p. 25—52; Vezi pe larg și *Procesul grevist în România. Masă rotundă (I—II)*, în „Anale de istorie”, anul XVI, nr. 5 și 6/1970, p. 138—175 și respectiv 70—128; I. Iacoș, I. Mamina, *Semnificațiile unei dezabateri: procesul grevist în România*, în „Anale de istorie”, anul XVII, nr. 4/1971, p. 38—50.

¹⁰ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 4, Editura politică, București, 1961, p. 288.

tiv care prefigura viitoarea lozincă din deceniul al zecelea privitoare la „cele trei opturi“.

Aceste obiective se vor cristaliza în procesul amplu al lanțului de mișcări greviste care au punctat întreg deceniul al optulea și care au evidențiat tot mai mult tendința spre unire și organizare a proletariatului, ca factor fundamental de abordare a unor obiective superioare de luptă. Muncitorii își dădeau seama că numai uniți, pe baza principiului de clasă, vor putea lupta cu succes împotriva capitaliștilor, în numele unor deziderate pe care însăși situația lor de proletari le impunea în mod ardent. În marea lor majoritate, în cadrul mișcărilor greviste din deceniul al optulea găsim înscrise obiective ca : lupta împotriva taxelor și a impozitelor împovărătoare pentru posibilitățile materiale ale muncitorilor, a condițiilor grele de muncă, pentru îmbunătățirea salarizării, contra abuzurilor vătărilor, maiștrilor și patronilor, pentru achitarea la timp a salariilor, împotriva concedierilor, pentru respectarea clauzelor stabilite în contracte, pentru îmbunătățirea condițiilor de trai și de muncă.

În deceniul al nouălea, ca urmare a creării unor puternice organizații profesionale de clasă ale muncitorilor, a întăririi și dezvoltării mișcării socialiste, a formării unei viziuni mai largi a proletariatului asupra scopurilor pe care trebuia să le urmărească în lupta sa, au avut loc o serie de greve mai bine organizate, cu revendicări mult mai largi, depășind, în unele cazuri, caracterul strict economic, cu o durată și o amploare mai mari. În cursul acestor acțiuni au început să apară, pentru prima dată în țara noastră, comitetele de grevă, care își vor asuma rolul de nuclee polarizatoare ale muncitorilor angajați în luptă. Elementul nou care survine acum este și acela că aceste comitete, fiind emanația organizațiilor politice sau profesionale ale proletariatului, vor asigura, în același timp, ridicarea la acțiuni de solidaritate cu greviștii a muncitorilor din alte întreprinderi, ramuri sau localități. Rezultatele obținute prin luptă de muncitorii dintr-o întreprindere nu mai rămăneau o problemă ce-i preocupa numai pe aceștia, ci deveneau o problemă și a muncitorilor din celelalte întreprinderi din orașul respectiv sau din alte centre. Se făcea astfel tot mai mult simțită solidaritatea pe plan național. Dezvoltarea acestor elemente noi, în lupta de zi cu zi a proletariatului din România, se datora, între altele, prestigiului de care se bucurau în rândurile muncitorimii organizațiile lor politice și profesionale, legăturilor reciproce strinse pe care acestea le aveau.

Pe acest fundal se vor desfășura, în ultimii ani ai deceniului nouă al secolului al XIX-lea, mai multe mișcări greviste de mare amploare, care vor aduce noi elemente de combativitate ce vor caracteriza în perioada următoare lupta de zi cu zi a proletariatului din țara noastră.

Numeroasele greve care au avut loc în tot cursul deceniului nouă au constituit, așadar, mai mult ca până atunci, un mijloc dintre cele mai eficace de educare a proletariatului în practica luptei și de dezvoltare a conștiinței de clasă. Ele au contribuit la afirmarea clasei muncitoare pe scena vieții social-politice a României.

O caracteristică deosebit de importantă, de altfel specifică mișcării noastre muncitorești în întreaga sa existență, este și faptul că în timpul acțiunilor greviste au luptat, umăr la umăr, alături de muncitorii români,

muncitorii aparținând naționalităților conlocuitoare : maghiari, germani, sirbi etc.

Condus, îndrumat și sprijinit moral și material de membri ai cercurilor socialiste, iar mai târziu de cercurile muncitorești, ca și de organizațiile profesionale, acolo unde acestea ființau, proletariatul dintr-o serie de centre ale țării a declanșat lupta deschisă cu capitalul pentru mărirea salariilor, reducerea zilei de lucru, repaus duminical, ameliorarea condițiilor de muncă, împotriva abuzurilor, amenzilor de tot felul, pentru respectarea demnității omenești, pentru apărarea organizațiilor sale, pentru fixarea unui tarif general de salarizare, egal la scara unei ramuri industriale, pentru stabilirea unor regulamente pentru toate atelierele de același gen, organizarea producției, împotriva angajării unui mare număr de ucenici pentru a se exclude posibilitățile unei concurențe artificiale, împotriva concedierilor arbitrare, a lipsei de asistență medicală etc.

Dintre acțiunile greviste de la sfârșitul deceniului al nouălea se detașează, atât prin amploare și prin intensitate, cât și prin noutatea modalităților de luptă, prin nivelul de organizare și prin durată, puternicele acțiuni de luptă ale muncitorilor ceferiști, iar apoi ale muncitorilor tipografi, care sînt semnificative atât prin numărul mare de participanți, cât și prin influența ce au exercitat-o asupra muncitorilor din alte ramuri industriale. În cursul desfășurării lor, muncitorii au căpătat o bogată experiență de luptă, au tras o serie de învățăminte pentru viitor, convingându-se tot mai mult că fără unitate nu era posibilă smulgerea de la capitaliști a revendicărilor lor economice și cu atât mai mult a celor politice.

Referindu-se la intensitatea mișcării greviste din anul 1888, an de vîrf pentru perioada de pînă atunci, un ziar al vremii scria că „grevele din orașe, precum și aceea a lucrătorilor de la căile ferate din București, Galați și Pașcani, grevele lucrătorilor căruțași și ale celorlalți muncitori... toate acestea dovedesc îndeajuns că clasele muncitoare se deșteaptă și că ele pricep că de unirea lor atîrnă îndreptarea acelor stări de care suferă astăzi”¹¹.

Deosebit de important este și faptul că în desfășurarea grevelor din 1888 s-au manifestat practic toate elementele caracteristice unui sindicat muncitoresc în planul organizării unor asemenea lupte. Atît în cazul grevelor muncitorilor ceferiști din București și Galați, cât și în cel al grevei generale a lucrătorilor tipografi din Capitală s-a procedat la alegerea unor delegați care au constituit comitete de grevă, însărcinate a duce tratative cu patronii, din înputernicirea și în numele greviștilor. În cursul acestor conflicte de clasă, adesea pregătite și conduse direct de organizațiile profesionale și sprijinite de cercurile muncitorești, au fost formulate, în afara revendicărilor de ordin economic, și deziderate cu caracter politic, primele de acest fel în istoria mișcării muncitorești din România. Aceste revendicări depășeau cadrul îngust al unei întreprinderi, ele reprezentînd un adevărat program care interesa lucrătorii din întreaga ramură. Stabilirea unui tarif de salarizare general însemna înlăturarea concurenței dintre lucrători în vederea menținerii salariilor la un nivel egal în toate întreprinderile, a contracarării încercărilor patronale de a reduce salariile la

¹¹ „Înainte” (Brăila), anul I, nr. 1, din 3 septembrie 1888.

început într-o singură întreprindere, apoi în celelalte. Este de relevat că, predînd patronilor lista revendicărilor, comitetul Asociației „Gutenberg“, de exemplu, a cerut acestora să formeze, la rîndul lor, o delegație pentru tratative, propuse a avea loc la sediul muncitoresc, în fața masei de greviști. Toate acestea exprimau conștiința de sine a unității forțelor proletariatului care, în practica luptei, adopta forme de acțiune mereu mai eficace și care prefigurau tendința spre organizarea în sindicate. Această tendință s-a reflectat viguros și în desfășurarea luptei muncitorilor cefești din Galați. Deși direcția a promis satisfacerea revendicărilor economice ale muncitorilor, conflictul nu a încetat pînă cînd conducătorii recunoscuți ai feroviarilor nu au fost reprimiți la lucru. Surprindem deci în această grevă un fapt elocvent pentru orientarea muncitorimii spre apărarea organizațiilor sale, ca și a conducătorilor săi (acest lucru se poate observa și în cazul grevei de la Atelierele C.F.R. București), spre îmbinarea revendicărilor economice cu cele politice.

Deoarece dezvoltarea mișcării greviste a fost o reflectare directă a dezvoltării mișcării muncitorești, a creșterii conștiinței de clasă a proletariatului și, implicit, a evoluției spiritului de organizare politică și profesională a acesteia, este evident că transformările petrecute în însuși sinul acestor organizații și-a vădit efectele, nemijlocite, în profunzimea luptelor muncitorimii. Această constatare este ilustrată de dinamica mișcărilor greviste din anii de pînă la 1889.

Dezvoltarea mișcării greviste în România pînă în anul 1889 *

Anul	Nr. grevelor	Anul	Nr. grevelor
1868	6	1880	—
1869	2	1881	2
1870	1	1882	4
1871	2	1883	1
1872	3	1884	3
1873	3	1885	5
1874	3	1886	7
1875	5	1887	6
1876	3	1888	12
1877	2	1889	5
1878	1	TOTAL :	76
1879	—		

Ceea ce reflectă această statistică este faptul că drumul sinuos, dar ascendent în evoluția sa, al dezvoltării mișcării muncitorești din țara noastră caracterizează îndeaproape și dinamica luptei concrete, de zi cu zi, a proletariatului, el cunoscînd, practic, aproximativ aceleași etape, de avînt

* Tabelul de față, ca și următoarele, a fost întocmit pe baza investigării unei vaste documentații de arhivă, a presei timpului și a literaturii istorice publicate.

sau regres, pe care le-au înregistrat asociațiile profesionale. Acest lucru este explicabil prin faptul că atât mișcarea grevistă cit și organizarea profesională și politică au fost nu numai strins legate, condiționându-se reciproc, dar și expresia, sub raport organizatoric, practic, a stadiului de dezvoltare, treptată, a conștiinței de clasă, a maturizării proletariului.

După cum dezvoltarea relativ uniformă, sub raport numeric, a organizării profesionale a muncitorimii în perioada de după 1871 și pînă în anii imediat următori războiului de independență, este caracteristică și mișcării greviste, tot astfel avîntul organizării profesionale a proletariului după 1880 s-a oglindit în gradul tot mai ridicat al combativității muncitorimii, în formele noi (comitete de grevă) apărute în tumultul luptelor revendicative, care au cuprins principalele centre ale țării.

Repartizarea pe centre a grevelor care au avut loc pînă în anul 1889

Orașul	Nr. grevelor	Orașul	Nr. grevelor
Arad	3	Pașcani	2
Brăila	9	Petroșani	1
București	19	Ploiești	2
Cîmpina	1	Reșița	2
Cluj	3	Rimnicu-Vilcea	1
Constanța	1	Roman	1
Craiova	1	Sibiu	1
Doman-Secul	1	Sulina	1
Drencova-Cozla	1	Timișoara	5
Galați	8	Tîrgu-Mureș	1
Giurgiu	4	Turnu-Măgurele	1
Iași	2	Val a Jiului	3
Oradea	1	Zimnicea	1
		TOTAL :	76

Faptul că în perioada de pînă la 1889 aria geografică a mișcării greviste a cuprins, în ansamblu, întreaga țară, în sensul că principalele orașe au fost martorele luptei dintre muncă și capital, este, totodată, urmarea întăririi și acțiunii organizațiilor profesionale și politice ale proletariului, care, la sfîrșitul deceniului al nouălea al secolului trecut își făcuseră simțită prezența în 42 de localități. Este de observat că în centre economice importante, ca : București, Arad, Cluj, Iași, Oradea, Sibiu, Brașov, Galați, Timișoara unde își desfășurau activitatea un mare număr de organizații muncitorești, au izbucnit și cele mai multe și mai puternice mișcări greviste. În frunte s-a aflat Capitala, care a cunoscut cele mai ample lupte de clasă din acea perioadă. Desigur, nu toate mișcărilor greviste au fost conduse sau sprijinite de organizațiile profesionale muncitorești sau, mai tîrziu, de cele politice, mai ales în perioada de început, cînd mișcarea grevistă a avut, în general, un caracter spontan. Dar existența într-o serie

de orașe a unor organizații politice și profesionale de clasă, activitatea lor tot mai pronunțată au influențat, direct sau indirect, lupta concretă a muncitorimii împotriva capitalului.

Dacă mișcarea revendicativă a cuprins la început doar câteva categorii de muncitori, pe parcursul anilor ea va reuni, treptat, aproape toate categoriile de lucrători, începînd de la micile ateliere și pînă la marile stabilimente industriale.

Desfășurarea grevelor pe ramuri economice pînă în anul 1889

Profesiunea	Numărul	Profesiunea	Numărul
căi ferate, șantiere	18	încălțăminte, pielărie	5
muncitori portuari	21	croitori	8
fierari, lemnari, tîmplari	2	mineri	5
metalurgiști	2	ind. tutunului	4
tipografi	11	TOTAL:	76

Rezultă din acest tabel că în fruntea mișcărilor greviste s-au situat, atît prin numărul acțiunilor, cît și prin durată și intensitate, muncitorii de la căile ferate, docherii, tipografii, lucrătorii cizmari și croitori, adică acele categorii de muncitori care, pe parcurs, își creează puternice organizații de clasă.

O concluzie majoră care se desprinde din analiza fenomenului grevist din acești ani, strîns legat de dezvoltarea continuă a organizării proletariului, este și aceea că dacă organizațiile profesionale muncitorești au acționat la început pentru revendicări economice imediate, fără a avea un program propriu-zis, o perspectivă a acțiunilor lor pe plan general, politic și economic, ele încep să se manifeste treptat ca inițiatore ale unor proteste colective locale, ale întrajutorării lucrătorilor cu prilejul multor acțiuni greviste. De aceea se poate afirma că grevele care au avut loc în intervalul 1873-1889 au fost o expresie grăitoare a evoluției proletariului spre acțiuni de clasă mereu mai organizate, la care au concurat direct și formele tot mai evidente de organizare profesională.

Mișcărilor revendicative ale proletariului nu pot fi detașate de dezvoltarea organizațiilor profesionale muncitorești, de activitatea practică desfășurată de acestea. Necesitatea unirii în luptă a muncitorilor din diferite ramuri economice a dus nu numai la intensificarea mișcării revendicative, a mișcării greviste în principal, ci și la crearea unui număr mare de organizații profesionale, care, treptat, își largesc orizontul, preocupările, devenind organe de luptă pentru apărarea intereselor de zi cu zi ale proletariului, contribuind la educarea muncitorilor în spirit revoluționar. Aceste două aspecte nu pot fi privite și înțelese decît în strînsă

interdependență, căci reușita unei greve depindea, în mare măsură, de conducerea acesteia de către un organism bine încheiat, care, în multe cazuri, a fost reprezentat de organizația profesională din ramura sau întreprinderea respectivă, după cum mișcarea grevistă a evidențiat, în toiul luptei, necesitatea organizării muncitorilor și, ca atare, apariția unor asemenea organizații profesionale în chiar cursul respectivei bătălii de clasă.

Mișcarea muncitorească — incluzînd aici grevele, organizațiile politice și profesionale, gazetele de breaslă —, ajunsă la sfîrșitul deceniului al nouălea la stadiul înfățișat pînă acum, dovedea că proletariatul din România atinsese acel nivel de dezvoltare în care putea să se manifeste deja ca o forță capabilă să inițieze acțiuni de clasă menite a pune semne de întrebare și de îngrijorare claselor dominante.

Dezvoltarea capitalistă a țării noastre, creșterea proletariatului * și concentrarea lui în mari centre industriale, intensificarea exploatarei și adîncirea mizeriei maselor, propagarea și însușirea tot mai largă a marxismului vor duce, în ultimul deceniu al secolului trecut, la întărirea ideologică și organizatorică a muncitorimii din țara noastră, la intensificarea ideii de organizare, la depășirea stadiului atins în deceniile al optulea și al nouălea de societățile profesionale și la crearea primelor sindicate muncitorești din România.

Acțiunile muncitorilor, în special din deceniul al nouălea, au avut o mare importanță și în ceea ce privește formarea convingerii lor că fiind o clasă cu interese deosebite și diametral opuse intereselor exploatarelor, lupta nu va da rezultatele scontate decît cu ajutorul unor organizații politice proprii puternice. Acest lucru se va realiza prin crearea cluburilor muncitorilor, nuclee de luptă politică în direcția creării primului partid politic de clasă al proletariatului din România.

Începutul anului 1890 a marcat, așadar, un succes important în dezvoltarea mișcării muncitorești din România. Cercul muncitorilor din București, unul dintre cele mai importante din întreaga țară, atît prin activitatea, cît și prin numărul mare de membri, s-a transformat în club muncitoresc. Conceput pe baze mai largi și mai profunde, acesta a deschis o etapă nouă în lupta proletariatului din România pentru organizarea temeinică, politică și profesională, pentru antrenarea la luptă efectivă a muncitorimii. După modelul său, și cu ajutorul conducerii acestuia, între anii 1890-1892 s-au transformat în cluburi cercurile muncitorești din Iași, Galați, Bacău. Au luat, de asemenea, ființă cluburi muncitorești la Craiova, Ploiești, Roman, Botoșani etc.

Crearea unor organizații politice cu rezonanță și prestigiu, în fruntea cărora se aflau militanți recunoscuți și urmați de masa muncitorilor, creșterea, la începutul ultimului deceniu al secolului al XIX-lea a numărului organizațiilor profesionale care se situau pe pozițiile luptei de clasă, accentul tot mai mare pe care acestea îl puneau pe sprijinirea practică a dezideratelor proletariatului, au avut ca urmare inițierea, organizarea și declan-

* Din 1860, în decurs de patru decenii, a avut loc o creștere neîncetată a clasei muncitoare din România, ajungîndu-se de la 105 000 la aproape 270 000 de muncitori.

șarea unor greve tot mai bine pregătite, cu revendicări tot mai profunde, cu o arie de cuprindere tot mai largă, cu obiective majore și cu antrenarea la luptă a unor importante efective muncitorești. Aplicând, în toilul luptelor, forme de organizare a acțiunilor greviste care fuseseră puse în practică încă de la sfârșitul deceniului al nouălea, între 1890 și 1892 muncitorii vor milita tot mai insistent pentru micșorarea zilei de muncă, condiții mai bune de lucru, mărirea salariilor, împotriva amenzilor și pentru protecția muncii. Specifică acestor ani va fi lupta tot mai susținută pentru recunoașterea zilei de 1 Mai ca zi de sărbătoare a proletariatului.

Într-un interval de numai trei ani, pe teritoriul României vor avea loc nu mai puțin de 49 de greve, cifră net superioară mediei anilor de pînă atunci (18 în 1890, 15 în 1891, 16 în 1892).

Activitatea politică și organizatorică desfășurată de mișcarea muncitorească și socialistă pînă la sfârșitul deceniului al nouălea s-a finalizat în opera de creare, în 1893, a primului partid politic al clasei muncitoare, partid cerut cu acuitate de stadiul atins de mișcarea muncitorească din România în pragul ultimului deceniu al secolului trecut. Întemeierea P.S.D.M.R. încununa o întreagă etapă de dezvoltare a mișcării muncitorești și socialiste, marcînd un pas înainte pe calea organizării temeinice a proletariatului din România și a dezvoltării luptelor sale de clasă.

După crearea P.S.D.M.R., luptele greviste ale muncitorilor au cunoscut o amploare și o intensitate crescîndă. Cluburile muncitorilor, ca organizații locale ale partidului, au constituit, în toți acești ani, centrul organizatoric și mobilizator al muncitorimii din România, în jurul cărora au gravitat cea mai mare parte a organizațiilor profesionale ale proletariatului. În anii care au urmat creării P.S.D.M.R., organizațiile profesionale muncitorești au cunoscut importante schimbări, atît în structura lor organizatorică, cît și în programul și orientarea lor, transformîndu-se în adevărate organizații de clasă ale proletariatului, în sindicate. Acest lucru reiese din compoziția lor exclusiv muncitorească (în această perioadă patronii au fost complet înlăturați din cadrul organizațiilor profesionale), din conținutul statutelor lor (înscrierea principiului luptei de clasă și al internaționalismului proletar), precum și din activitatea desfășurată zi de zi pentru apărarea intereselor muncitorilor (conducerea și sprijinirea grevelor, ajutor în caz de lipsă de lucru, lupta pentru o legislație muncitorească etc.). Alături de cluburile muncitorilor, organizațiile profesionale muncitorești au avut un rol în trezirea conștiinței de clasă a proletariatului, în organizarea și atragerea lui pe calea luptei împotriva exploatării. Tocmai de aceea una din laturile caracteristice ale activității practice a organizațiilor profesionale în anii de după crearea P.S.D.M.R. a fost și aceea a sprijinirii, conducerii și încurajării acțiunilor greviste ale muncitorilor, mai mult decît pînă atunci, lucru prevăzut, de altfel, în statutele unui mare număr dintre ele. În multe cazuri, organizațiile profesionale muncitorești s-au situat, alături de cluburile muncitorești, în fruntea acțiunilor proletariatului. Numărul mișcărilor greviste conduse și sprijinite de organizațiile profesionale sau de cele politice în perioada anilor 1893—1899 este, prin el însuși, elocvent.

O imagine convingătoare a acestui proces de continuă intensificare a luptelor proletariatului din România în perioada ultimului deceniu al secolului trecut ne oferă evoluția pe ani a numărului grevelor pe ansamblul țării.

Dezvoltarea mișcării greviste din România în perioada 1890—1899

Anul	Nr. grevelor	Anul	Nr. grevelor
1890	18	1896	17
1891	15	1897	21
1892	16	1898	36
1893	29	1899	5
1894	8	TOTAL:	188
1895	23		

Din compararea situației mișcării greviste din România de pînă la 1890, cînd datele de care dispunem ne indică un număr total de 76 de greve, la care se adaugă cele aproximativ 40 de conflicte de muncă, dintre care unele au avut un caracter vizibil de grevă, din perioada anilor 1796—1862, momentul de vîrf reprezentîndu-l anul 1888, cînd au fost înregistrate 12 greve, observăm că în decursul ultimului deceniu al secolului al XIX-lea numărul acestora a crescut simțitor. Dacă media anuală a perioadei 1868—1889 a fost de 3—4 greve, în anii 1890—1892 aceasta s-a ridicat la 16, pentru ca în 1893—1899 să se înregistreze o medie anuală de 20 de greve.

Dezvoltarea vertiginoasă a mișcării greviste trebuie privită nu numai sub aspectul numeric, ci și al conținutului, al combativității maselor, al revendicărilor formulate și al rezultatelor obținute. Grevele au fost generate, în principal, de condițiile grele în care se lucra în fabricile și atelierele acelor ani — durata excesiv de mare a zilei de lucru, lipsa măsurilor de protecție a muncii și a unei legislații ocrotitoare pentru muncitori — la care aveau să se adauge tot mai pronunțat, spre sfîrșitul secolului, și alte cerințe care decurgeau din specificul muncii în atelierele și fabricile în care avea loc greva, din obiectivele luptei politice a partidului muncitorilor. Avem în vedere deziderate ca: votul universal, repausul duminical, recunoașterea zilei de 1 Mai ca zi de sărbătoare a proletariatului. De aici și concluzia că, în perioada anilor 1893—1899, apar tot mai evidente grevele cu un pronunțat caracter politic, prin care muncitorimea sprijinea ideile revoluționare și lupta pentru susținerea programului P.S.D.M.R., ele acționînd, prin țelurile, formele și metodele folosite, ca forță motrice a progresului social al țării. Semnificația lor consta și în aceea că muncitorimea lupta, cu arme proprii, nu numai pentru interesele sale, ci și pentru interesele generale ale maselor largi.

Un aspect deosebit al luptelor greviste din acei ani se referă la modul de organizare și de conducere a grevelor de către organizațiile politice și profesionale muncitorești. Înainte de crearea partidului, muncitorii se sfătuiau în cadrul organizațiilor lor profesionale și hotărau declanșarea unei greve, care apoi primea tot sprijinul moral și material al organizațiilor politice muncitorești — cercurile, apoi cluburile muncitorești. Existența partidului politic al muncitorilor, la care erau afiliate direct majoritatea societăților profesionale, a făcut ca luptele muncitorimii să capete un caracter mai organizat, mai coordonat pe ansamblu. În memoriile de revendicări erau formulate, de cele mai multe ori, cerințe care se refereau la condițiile de trai ale întregii clase muncitoare. În majoritatea cazurilor, muncitorii își alegeau comitete de grevă, alcătuite din reprezentanții lor și în care erau incluși membri ai conducerii clubului sau organizației profesionale respective. Comitetele de grevă aveau însărcinarea să poarte tratative cu patronii pentru obținerea revendicărilor formulate de muncitori. Participarea directă în conducerea grevelor a unor reprezentanți ai cluburilor muncitorești din diferite orașe sau ai comitetelor organizațiilor profesionale afiliate partidului, sau chiar neafiliate, conferea acestor acțiuni un sens politic.

Faptul că întrunirile greviștilor se țineau în sediile cluburilor, că acțiunile de sprijinire morală și materială a acestora se desfășurau prin intermediul organizațiilor partidului și al organizațiilor profesionale ce activau sub conducerea acestuia, cât și prin organele de presă muncitorești, centrale sau locale, avea o semnificație politică deosebită și contribuia la apropierea maselor de muncitori de ideile socialiste, de lupta partidului.

După Congresul al II-lea al P.S.D.M.R., problema grevelor avea să constituie un punct important în dezbaterile din cadrul partidului, elementele înaintate, susținute de masa muncitorilor, cerind folosirea pe scară mai largă a acestei forme de luptă a proletariatului, pregătirea de către conducerea partidului a unor acțiuni greviste de amploare, precum și acordarea unei atenții mai mari în ceea ce privește solidaritatea și susținerea efectivă a grevelor locale. Aceasta în opoziție cu orientarea elementelor burghezo-liberale, care preconizau încadrarea acțiunilor partidului în legalitatea regimului burghezo-moșieresc și deci evitarea acelor situații care ieșau din sfera acestei legalități.

Insistența muncitorimii asupra armei greviste, asupra dezvoltării organizațiilor sale politice și profesionale, prin intermediul cărora să se desfășoare lupta revendicativă, dezacordul față de calea exclusiv electorală și apropierea unor lideri ai P.S.D.M.R. de Partidul liberal au fost obiectul unor aprige dispute, accentuate în parte în ultimii ani ai secolului trecut.

Aceasta nu a împiedicat însă, în toată perioada anilor 1893—1899, desfășurarea a numeroase acțiuni greviste care exprimau, de fapt, dezvoltarea conștiinței de clasă a proletariatului și a organizării sale politice și profesionale, înscrierea sa în procesul istoric obiectiv de înaintare revoluționară a luptei maselor exploatate. Cea mai concludentă dovadă în acest sens este faptul că, în perioada ultimului deceniu al secolului, în vîltoarea luptei greviste, au fost cuprinși muncitorii din cea mai mare parte a centrelor țării, lucru evidențiat semnificativ de tabelul de mai jos.

**Desfășurarea procesului grevist pe ansamblul țării
în anii 1890—1899**

Orașul	Nr. grevelor	Orașul	Nr. grevelor
Agnita	1	Galați	13
Anina	4	Gherla	1
Arad	8	Giurgiu	3
Bacău	1	Hunedoara	1
Baia Mare	1	Iași	9
Băița	2	Moravița	1
Bihor	2	Ocna de Fier	1
Birlad	2	Oravița	1
Bod	1	Păuliș	1
Botoșani	3	Petroșani	1
Brăila	8	Ploiești	10
Brașov		Reșița	4
București	67	Focșani	1
Cernavodă	1	Ruda	1
Cîmpulung	1	Secu	1
Cluj	9	Sibiu	3
Constanța	2	Slatina	1
Craiova	2	Sulina	4
Dognacea	1	Timișcar	8
Doman	2	Tulcea	1
Dreacova	1	Uioara	1
		TOTAL :	188

Datele acestui tabel ilustrează pregnant ideea că într-o perioadă de numai 10 ani, comparativ cu perioada anterioară, 1868—1889, cuprinzând un interval de 22 de ani, numărul centrelor în care lupta dintre muncă și capital s-a manifestat deschis, aproape s-a dublat, ajungând să se extindă de la 26 de centre la 42. Pe primele locuri, ca și în anii precedenți, s-au situat centrele mari : București, Arad, Galați, Brăila, Cluj, Iași, Ploiești, Timișoara ș.a.

În cursul acestor greve s-a afirmat tot mai vizibil solidaritatea muncitorilor din aceeași ramură de producție, sau din diferite ramuri, depășind, în foarte multe cazuri, cadrul orașului respectiv. Cu muncitorii intrați în luptă s-au solidarizat și muncitorii din diverse alte țări, după cum, aceștia, la rîndul lor, și-au manifestat solidaritatea proletară cu o serie de acțiuni greviste ale proletariatului din străinătate. Caracteristic este și faptul că aproape nu a existat ramură de producție în care muncitorimea să nu se fi ridicat la acțiune deschisă, organizată în vederea obținerii unor revendicări, sau pentru apărarea unor drepturi cîștigate, împotriva ofensivei patronale.

Numărul grevelor pe ramuri de producție în anii 1890—1899

Profesiunea	Nr. grevelor	Profesiunea	Nr. grevelor
căi ferate	5	ind. tutunului	3
docheri	17	ind. zahărului	1
metalurgiști	3	brutari	11
construcători	7	ind. de cărămidă	3
mineri	18	S.T.B.	3
fierari, lăcătuși, strungari	12	pălării	3
tipografi	32	poștă-telegraf	3
croitori	15	abatoare	1
încălțăminte, pielărie	12	alte categorii	19
forestieri, lemnari, tâmplari	17	TOTAL:	188
cariere de piatră	3		

Desfășurarea amplelor acțiuni greviste din perioada 1890—1899 evidențiază, așa cum rezultă și din acest tabel, unele elemente definitorii pentru cuprinderea și înțelegerea fenomenului grevist din epocă. Se vedește, înainte de toate, că acțiunile greviste, care pot fi întâlnite în mai toate sectoarele de producție, cunosc cea mai mare frecvență în acele ramuri care pe atunci atinseseră un grad mai mare de dezvoltare, detașându-se de nivelul de ansamblu al producției economice. Este vorba, în special, de industria minieră, forestieră, portuară, căi ferate, industria ușoară. Pe de altă parte, se observă un număr ridicat de greve în alte ramuri de producție în care fenomenul organizării profesionale cunoscuse o mare extindere (tipografi, lăcătuși, fierari, strungari, căi ferate, industria de pielărie și de încălțăminte, confecții, alimentară ș.a.).

Faptul că organizațiile profesionale muncitorești s-au preocupat, alături de organizațiile politice, de mobilizarea muncitorilor la lupta grevistă, că i-a sprijinit atât moral cât și material, că au dus tratative cu patronii, semnând chiar contracte de muncă, demonstrează creșterea prestigiului lor în rîndul proletariatului și rolul pe care l-au jucat în lupta împotriva capitalului. Este o confirmare în plus a faptului că întreg procesul dezvoltării mișcării muncitorești, al luptelor sale de clasă, între care un rol bine definit l-a jucat mișcarea grevistă de la sfîrșitul secolului al XIX-lea, și, în special, din ultimul deceniu, a cerut în mod imperios transformarea asociațiilor profesionale în organizații muncitorești de clasă tot mai largi și mai puternice. Erau zorii unei mișcări sindicale ce va cuprinde, treptat, ramură după ramură, mase tot mai mari de muncitori.

Afirmîndu-se în domeniul organizării politice, prin crearea cercurilor și cluburilor muncitorești, iar apoi prin crearea P.S.D.M.R., printr-o puternică organizare profesională, a cărei evoluție continuu ascendentă a dus la apariția în țara noastră a primelor sindicate, desfășurînd o amplă și neconținută luptă de clasă, concretizată într-un număr de peste 300 de mișcări greviste, proletariatul din România, ai cărui germeni pot fi surprinși, în contururi destul de bine definite, încă de la sfîrșitul veacului al XVIII-lea, se prezenta, la începutul secolului al XX-lea, ca o forță ce-și afirmase din plin potențialul său revoluționar.

O politică externă activă pusă în slujba cauzei unității țărilor socialiste, a păcii, prieteniei și colaborării multilaterale între popoare

(Pe marginea celor șase volume privind activitatea internațională a partidului și statului nostru)

Poporul român, pe deplin stăpîn în patria sa, angajat plenar în opera de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate, este vital interesat într-o evoluție a vieții internaționale care să ducă la statornicirea fermă a păcii, cooperării și înțelegerii între popoare. Acestui țel îi este consacrată întreaga activitate pe care o desfășoară pe planul relațiilor internaționale Partidul Comunist Român și guvernul Republicii Socialiste România.

P.C.R. și statul român desfășoară o amplă activitate consacrată dezvoltării prieteniei și colaborării multilaterale cu toate țările socialiste, întăririi solidarității militante cu toate partidele comuniste și cu celelalte partide și organizații muncitorești, progresiste, democratice, anti-imperialiste, intensificării relațiilor cu tinerele state independente, cu mișcările de eliberare națională, dezvoltării relațiilor cu toate celelalte state ale lumii, fără deosebire de orînduire socială, promovării noilor principii de relații între state, afirmării politicii de destindere și securitate internațională, de contacte și tratative, înfăptuirii aspirațiilor popoarelor de a se dezvolta nestingherit, în mod liber și suveran, în condiții de pace și colaborare internațională. De aceea, politica externă constructivă, de pace și colaborare, promovată de partidul și statul nostru, în deplină concordanță cu interesele naționale și cu cerințele generale ale cauzei socialismului, cu interesele generale ale popoarelor dornice să trăiască în pace și securitate, se bucură de o largă apreciere internațională. În special anii de după Congresele al IX-lea și al X-lea ale Partidului Comunist Român au marcat o nouă și viguroasă afirmare pe arena internațională a României socialiste. În această perioadă, deși scurtă, a sporit participarea românească la circuitul mondial al valorilor materiale și spirituale, s-a amplificat contribuția pe care statul nostru socialist a adus-o și o aduce în continuare la statornicirea în viața internațională a unui curs nou, pozitiv, la discutarea și soluționarea multiplelor probleme care frămîntă lumea contemporană. O ilustrare cifrică a acestei politici externe active o reprezintă faptul că astăzi țara noastră are relații diplomatice și consulare cu 109 state, dintre care cu peste 40 de state

a stabilit relații în ultimii șapte ani, întreține schimburi economice cu peste 110 state, este membră a numeroase organizații internaționale.

O importanță deosebită în ansamblul manifestărilor internaționale ale Partidului Comunist Român și Republicii Socialiste România au vizitele, întâlnirile și convorbirile între conducătorii partidului și statului nostru și conducătorii de partid și de stat din alte țări. Schimbul direct de păreri, informații și experiență dintre conducătorii de partid și de stat, discuțiile de la conducere la conducere constituie mijlocul cel mai sigur pentru o bună informare reciprocă, pentru examinarea problemelor de interes comun și de ordin general.

Amplizarea activității internaționale a conducerii partidului și statului nostru este larg ilustrată într-o serie de lucrări, totalizând șase volume, ce însumează peste 3 600 de pagini, apărute în cursul anului 1972, în Editura politică. Trei dintre volume, intitulate *Sub steagul internaționalismului socialist*, relevă amplizarea legăturilor dintre țara noastră și celelalte țări socialiste. Primele două volume¹ cuprind vizitele, întâlnirile și convorbirile conducerii de partid și de stat a Republicii Socialiste România cu conducători de partid și de stat ai țărilor socialiste din Europa și Republica Cuba (care au avut loc în perioada iunie 1965 — iunie 1972). De asemenea, volumele conțin documente referitoare la consfăturile și întâlnirile conducătorilor de partid și de stat ai statelor participante la Tratatul de la Varșovia, precum și la sesiunile Consiliului de Ajutor Economic Reciproc. Cel de-al treilea volum² grupează documentele vizitei oficiale de prietenie a delegației de partid și guvernamentale a Republicii Socialiste România, condusă de tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al P.C.R., președintele Consiliului de Stat, în țările socialiste din Asia (1—24 iunie 1971). Un alt volum, intitulat *Prietenie, colaborare, solidaritate*³, este consacrat vizitelor oficiale ale tovarășului Nicolae Ceaușescu în unele țări africane (7—11 decembrie 1970 și 11 martie — 6 aprilie 1972). Ultimele două volume, intitulate *Pentru securitate și cooperare internațională*⁴, conțin documente privind legăturile și contactele la nivel înalt ale conducătorilor statului nostru cu conducători de stat din unele țări europene, precum și din S.U.A., vizitele și întrevederile conducerii noastre de stat cu reprezentanții unor organizații internaționale, cuvântări și mesaje adresate unor congrese, conferințe și întâlniri cu caracter internațional în perioada iunie 1965 — noiembrie 1972.

Toate cele șase volume cuprind materiale care prezintă în mod succint principalele date despre țările vizitate, evocă momentele esențiale ale întâlnirilor dintre conducătorii de partid și de stat ai Republicii

¹ Colectiv de redacție : Ion Mărgineanu (coordonator) și Sorin Strujan — zia-riști. Din partea Editurii politice au colaborat Ioan Simion, Corneliu Popescu, Iulia Poiană.

² Colectiv de redacție : Ion Mărgineanu (coordonator), Romulus Căplescu, Gheorghe Ciobanu, Ion Gălățeanu, Adrian Ionescu, Eugen Preda, Corneliu Vlad — membri. Din partea Editurii politice au colaborat Ioan Simion și Petre Popescu.

³ Colectiv de redacție : Ion Cîrje, Adrian Ionescu, Romulus Căplescu. Au mai colaborat : Ștefan Barabaș, Constantin Benga, Ilie Ciurescu, Paul Diaconescu și Nicolae N. Lupu. Din partea Editurii politice au colaborat : Ioan Simion, Sandu Cojocaru, Alexandru Lăzărescu.

⁴ Volumele au fost pregătite pentru editare de : Nicolae Popescu-Bogdănești (coordonator), Petre Bărbulescu, Vasile Fornea și Ioan Simion.

Socialiste România și ai țărilor vizitate. La aceasta se adaugă și un bogat material fotografic, care prezintă diferite momente ale activității internaționale desfășurate de conducerea de partid și de stat a Republicii Socialiste România.

Documentele cuprinse în cele șase volume — cuvântări, declarații, interviuri, toasturi, comunicate comune, tratate, mesaje etc., legate în mod direct de desfășurarea unei bogate activități de vizite, întâlniri, contacte, convorbiri și discuții, la înalt nivel, avute în ultimii ani — reprezintă o vie ilustrare a politicii externe active a Partidului Comunist Român și guvernului Republicii Socialiste România, politică caracterizată prin înaltă principialitate marxist-leninistă, prin constructivitate, realism, consecvență, spirit de inițiativă și dinamism. Ele reflectă pregnant linia partidului și statului nostru de continuă întărire a relațiilor de prietenie și alianță frățească cu toate țările socialiste, cu toate partidele comuniste și muncitorești, preocuparea pentru întărirea colaborării și solidarității cu tinerele state independente, în interesul luptei împotriva imperialismului, colonialismului și neocolonialismului, pentru libera dezvoltare a tuturor popoarelor și progres social, pentru dezvoltarea largă a cooperării și colaborării, pe diverse planuri, cu toate statele lumii.

Volumele *Sub steagul internaționalismului socialist* oglindesc amploarea și multilateralitatea activității internaționale a Partidului Comunist Român și a Republicii Socialiste România, bogăția de forme și metode, largul diapazon al inițiativelor, propunerilor și acțiunilor întreprinse pe diverse planuri în ultimii ani — ca urmare a hotărârilor Congreselor al IX-lea și al X-lea ale P.C.R. — pentru dezvoltarea multilaterală a relațiilor cu toate țările socialiste, cu partidele comuniste și muncitorești din aceste state.

Ca țară socialistă, România acordă o importanță deosebită dezvoltării și întăririi prieteniei și colaborării multilaterale — pe tărâm politic, economic, tehnico-științific, cultural etc. — cu toate statele socialiste, consolidării și perfecționării relațiilor de tip nou, bazate pe principiile marxism-leninismului și internaționalismului socialist, cheazășie a afirmării puternice a fiecărei națiuni socialiste în parte, a sporirii forței și prestigiului socialismului în ansamblu. Partidul Comunist Român și guvernul Republicii Socialiste România dezvoltă cu consecvență prietenia și solidaritatea internaționalistă cu țările socialiste vecine — Uniunea Sovietică, Bulgaria, Iugoslavia, Ungaria, cu celelalte țări socialiste europene — Polonia, Cehoslovacia, R.D. Germană, Albania, cu R.P. Chineză și cu celelalte țări socialiste din Asia — R.D. Vietnam, R.P.D. Coreeană, R.P. Mongolă, cu primul stat socialist de pe continentul latino-american — Republica Cuba.

În ultimii ani au fost reînnoite tratatele de prietenie, colaborare și asistență mutuală cu Uniunea Sovietică, Bulgaria, Cehoslovacia, Polonia, Ungaria și a fost semnat primul tratat de prietenie, colaborare și asistență mutuală cu R.D. Germană. Tratatele de prietenie, colaborare și asistență semnate, precum și întâlnirile și convorbirile între conducătorii de partid și de stat ai României și ai țărilor socialiste europene reprezintă o contribuție de seamă la dezvoltarea relațiilor reciproce de prietenie și alianță dintre partidele, statele și popoarele noastre.

România, pe baza principiilor statuate ale C.A.E.R., aduce o contribuție activă la înfăptuirea prevederilor cuprinse în Programul complex adoptat de C.A.E.R. la București, în interesul dezvoltării economiei socialiste în fiecare țară, și, totodată, al creșterii forței tuturor țărilor participante la C.A.E.R., al sporirii influenței socialismului în lume. În același timp, Republica Socialistă România, preocupându-se de asigurarea capacității de apărare, dezvoltă colaborarea pe tărîm militar cu statele participante la Tratatul de la Varșovia, cu toate statele socialiste, în vederea apărării în cazul unui atac armat imperialist.

Vizitele, întîlnirile, convorbirile delegației noastre de partid și de stat în țările socialiste din Asia au deschis noi căi pentru adîncirea cooperării și colaborării reciproce, pentru amplificarea relațiilor economice, tehnico-științifice și culturale dintre țara noastră și aceste țări. În cursul vizitei a fost exprimată poziția fermă a partidului și statului nostru de solidaritate militantă cu popoarele care luptă împotriva imperialismului, pentru apărarea libertății și independenței lor naționale.

Așezarea constantă în centrul întregii activități internaționale desfășurate de Partidul Comunist Român și Republica Socialistă România a prieteniei și alianței cu toate țările socialiste, de care sintem legați prin comunitatea de orînduire, de ideologie și de țeluri, multiplicarea și diversificarea continuă a legăturilor frățești cu aceste țări, a relațiilor cu toate partidele comuniste și muncitorești, pe temelia de granit a principiilor marxism-leninismului și internaționalismului proletar, eforturile statornice pentru depășirea dificultăților existente în raporturile dintre țările socialiste, pentru întărirea unității și coeziunii lor, a forțelor mondiale ale progresului, constituie o trăsătură definitorie, organică a politicii externe a partidului și statului nostru.

Volumul intitulat *Prietenie, colaborare, solidaritate*, conține documente referitoare la vizitele oficiale ale tovarășului Nicolae Ceaușescu în Maroc (7—11 decembrie 1970), în Republica Algeriană Democratică și Populară, Republica Africa Centrală, Republica Populară Congo, Republica Zair, Republica Zambia, Republica Unită Tanzania, Republica Democratică Sudan și Republica Arabă Egipt, precum și la întîlnirile tovarășului Nicolae Ceaușescu cu reprezentanți ai mișcărilor de eliberare națională (11 martie — 6 aprilie 1972).

Poporul român — care în decursul istoriei sale a cunoscut din plin ce înseamnă exploatarea și asuprirea străină — nutrește o profundă simpatie pentru cauza mișcării de eliberare a popoarelor și a salutat cu o deosebită satisfacție transformările istorice care au dus în ultimele decenii la apariția de noi state independente în Asia, Africa și în alte părți ale lumii. Hotărîrea Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R. cu privire la instituirea Fondului de solidaritate și sprijin a mișcărilor de eliberare națională, a tinerelor state independente, a țărilor în curs de dezvoltare, s-a înscris ca o nouă și vibrantă expresie a sprijinului internaționalist al României socialiste la cauza dreaptă și aspirațiile acestor popoare. România, ea însăși o țară în curs de dezvoltare, înțelege și sprijină lupta noilor state pentru depășirea înapoierii moștenite din trecut, pentru o dezvoltare de sine stătătoare. Țara noastră are acorduri comerciale și de cooperare economică și tehnico-științifică cu un mare număr de țări în

curs de dezvoltare, le acordă asistență tehnică în producție și în pregătirea cadrelor.

Vizita de prietenie întreprinsă de tovarășul Nicolae Ceaușescu în primăvara anului 1972 în opt țări de pe continentul african a constituit o manifestare fără precedent a politicii externe a partidului și statului nostru de solidaritate cu țările care au scuturat jugul colonial, cu mișcările de eliberare națională, cu toate popoarele angajate în lupta pentru apărarea și consolidarea independenței naționale, împotriva imperialismului, colonialismului și neocolonialismului, pentru progres social. Înțelegerile și declarațiile semnate cu ocazia vizitei au deschis noi perspective dezvoltării relațiilor noastre cu țările respective. Cu prilejul vizitei au avut loc convorbiri prietenești cu conducătorii țărilor vizitate, cu lideri ai partidelor de guvernământ din aceste state și întâlniri cu reprezentanți ai unor mișcări de eliberare națională — Mișcarea populară pentru eliberarea Angolei, Frontul de eliberare din Mozambic, Organizația poporului din Africa de sud-vest (Namibia), Congresul național african din Africa de sud, Organizația pentru eliberarea Palestinei. În declarațiile comune se relevă cu pregnanță hotărîrea reciprocă de a întări relațiile de solidaritate și întrajutorare în lupta împotriva politicii imperialiste de dictat, agresiune și amestec în treburile altor state, pentru libertate, independență națională și progres. În același timp, se evidențiază cu toată forța că rezolvarea în interesul popoarelor a principalelor probleme ale vieții internaționale presupune respectarea în relațiile dintre state a principiilor egalității în drepturi, independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne, avantajului reciproc, excluderii forței și amenințării cu forța, ceea ce corespunde intereselor fundamentale ale fiecărei națiuni. A fost reafirmată și cu acest prilej necesitatea ca la soluționarea marilor probleme internaționale să participe toate țările, indiferent de mărime și potențial economic, evidențiindu-se rolul și răspunderea ce revin țărilor mici și mijlocii în soluționarea problemelor majore ale vieții internaționale.

În centrul convorbirilor, al cuvîntărilor și declarațiilor comune a fost situată necesitatea intensificării eforturilor unite ale tuturor țărilor socialiste, ale țărilor în curs de dezvoltare, ale mișcărilor de eliberare națională, ale tuturor forțelor antiimperialiste pentru a zădărnici politica imperialistă de dominație colonială și neocolonială.

Prin rezultatele ei rodnice, prin semnificațiile sale profunde, vizita în țările Africii a ridicat pe o treaptă superioară dezvoltarea relațiilor României cu statele vizitate și, în același timp, a reprezentat o contribuție de seamă la promovarea cauzei păcii și colaborării internaționale, la întărirea unității forțelor antiimperialiste.

Contribuția activă a Republicii Socialiste România la cauza destinderii și cooperării internaționale, intensă și prodigioasă activitate desfășurată pentru extinderea relațiilor politice, economice, tehnico-științifice, culturale etc. cu toate statele, indiferent de orînduirea lor socială, în spiritul coexistenței pașnice, poziția țării noastre față de conferința ge-

neral-europeană pentru securitate și cooperare este pregnant reflectată în volumele *Pentru securitate și cooperare internațională*.

Primul volum se deschide cu un capitol intitulat „România și securitatea internațională” cuprinzând o culegere selectivă din rapoartele, cuvîntările tovarășului Nicolae Ceaușescu. Documentele evidențiază poziția Republicii Socialiste România în problemele securității europene și internaționale, eforturile stăruitoare depuse pentru pregătirea cît mai temeinică și convocarea cît mai grabnică a conferinței general-europene, cu participarea tuturor statelor interesate, pentru așezarea relațiilor dintre state pe principiile dreptului și eticii internaționale, pentru multiplicarea contactelor și dezvoltarea dialogului internațional. Numeroase materiale se referă la vizitele, întîlnirile și convorbirile tovarășului Nicolae Ceaușescu, președintele Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România, ale tovarășului Ion Gheorghe Maurer, președintele Consiliului de Miniștri, cu șefi de state și guverne, precum și cu alți factori de conducere pe linie de stat din Austria, Belgia, Danemarca, Elveția, Finlanda, Franța, R.F. a Germaniei, Grecia, Islanda, Italia, Luxemburg, Malta, Marea Britanie, Norvegia, Olanda, Suedia, S.U.A., Turcia, Vatican. Un amplu capitol este dedicat vizitelor întreprinse de președintele Nicolae Ceaușescu la Organizația Națiunilor Unite și la alte organisme internaționale — UNESCO și A.I.E.A. — cuprinzînd cuvîntări rostite cu aceste prilejuri, precum și relații despre întrevederile președintelui Nicolae Ceaușescu cu înalte personalități din conducerea unor organizații internaționale ca : O.I.M., O.M.S., F.A.O., O.N.U.D.I. și altele.

Ultimul volum se încheie cu un capitol conținînd cuvîntări de salut rostite cu prilejul unor întîlniri cu caracter internațional care au avut loc la București, precum și mesaje adresate de conducerea superioară de stat a țării noastre, în spiritul prieteniei, cooperării și solidarității, participanților la unele congrese, conferințe, reuniuni științifice consacrate promovării ideilor păcii și destinderii, apropierii între popoare, progresului cunoașterii umane.

Documentele publicate relevă eforturile întreprinse de țara noastră pentru instaurarea pe continentul european a unui climat de pace și securitate, pentru ca viitoarea conferință general-europeană să consfințească, într-un document semnat de toate țările participante, principiile ce trebuie să stea la baza relațiilor dintre toate statele continentului : respectarea independenței și suveranității naționale, egalitatea deplină în drepturi, neamestecul în treburile interne și avantajul reciproc, renunțarea la forță și amenințarea cu forță în raporturile interstatuale. Totodată, statul nostru se pronunță pentru adoptarea la această conferință de măsuri corespunzătoare în vederea extinderii fără nici o îngrădire sau discriminare, a colaborării — economice, științifice, culturale și în alte domenii — între toate statele din Europa, pentru constituirea unui organism permanent de colaborare a țărilor europene. Documentele evidențiază poziția de principiu a partidului și guvernului nostru că înfăptuirea aspirațiilor popoarelor de a trăi în securitate și pace presupune,

în același timp, adoptarea unor măsuri ferme de dezangajare militară a statelor de pe continent, desființarea blocurilor militare, instaurarea unei atmosfere de încredere deplină între popoare.

Numeroase documente și materiale vorbesc despre preocuparea constantă a Partidului Comunist Român și guvernului Republicii Socialiste România pentru transformarea Balcanilor într-o zonă a păcii și cooperării, lipsită de arme nucleare, pentru stabilirea și dezvoltarea unor relații de bună vecinătate între toate țările din sud-estul Europei, despre acțiunea consecventă a țării noastre, alături de forțele păcii din întreaga lume, pentru lichidarea focarelor de război și încordare care mai persistă pe diferite meridiane ale globului, pentru înfăptuirea dezarmării generale, și în primul rând a dezarmării nucleare. Volumele conțin o multitudine de mărturii care relevă deplina solidaritate a partidului și guvernului nostru, a întregului popor român cu lupta poporului vietnamez pentru apărarea independenței și ființei sale naționale, pentru afirmarea dreptului său sacru de a-și hotărî singur calea de dezvoltare, fără nici un amestec din afară. Ele arată, totodată, că țara noastră s-a pronunțat și se pronunță consecvent pentru rezolvarea conflictului din Orientul Mijlociu pe baza rezoluției Consiliului de Securitate din 1967, care să ducă la retragerea trupelor israeliene din teritoriile arabe ocupate, la respectarea independenței și suveranității naționale a fiecărui stat din această zonă, la rezolvarea problemei populației palestinene în conformitate cu interesele sale legitime.

În același timp, documentele ilustrează activitatea consecventă a Republicii Socialiste România în direcția creșterii autorității și influenței Organizației Națiunilor Unite, căreia îi revine rolul de a împiedica actele de agresiune și război, de a apăra cu fermitate principiile dreptului internațional, de a milita pentru deplina securitate a fiecărei națiuni, pentru colaborare și pace între popoare.

Documentele reunite în cele șase volume evidențiază bogata activitate internațională a secretarului general al P.C.R. și președintele Consiliului de Stat, tovarășul Nicolae Ceaușescu, exemplu de militant comunist, patriot și internaționalist, care are un rol determinant în elaborarea politicii externe și în traducerea ei în viață.

Din volume se degajă cu pregnanță, ca o trăsătură fundamentală, unitatea dialectică dintre politica internă și cea externă a partidului și statului nostru, profunda principialitate, dinamismul și consecvența politicii externe, spiritul ei de inițiativă, constructiv, fermitatea și realismul, umanismul și profundul său democratism. Deplina unitate, realizată în mod consecvent și armonios, între interesele naționale și internaționale, constituie un izvor fundamental al viabilității politicii externe a partidului și statului nostru.

Documentele sînt o pledoarie pentru dialogul în relațiile internaționale, pentru convorbiri sincere, deschise, prietenești, între state, pentru întâlniri și discuții între factorii de decizie politică. Ele militează pentru o abordare realistă, concretă a tuturor problemelor, indiferent de difi-

cultatea lor și de domeniul cărora aparțin, încurajează o viziune optimistă asupra viitorului omenirii. Ele evidențiază fermitatea și continuitatea politicii noastre externe, îmbinată cu suplețea formelor, rigurozitatea, profunzimea și varietatea argumentelor. Activitatea internațională a partidului și statului nostru — așa cum se prezintă din analiza acestor documente, din toate acțiunile partidului și statului nostru — relevă o înaltă ținută morală, o concordanță deplină între principii și fapte. Este și acesta unul din izvoarele importante ale stimei și încrederii de care se bucură România pe plan internațional.

Punînd în evidență bazele teoretice ale acestei politici, bogata și multilaterală activitate desfășurată pe plan extern de partidul și statul nostru, documentele cuprinse în cele șase volume reprezintă o amplă sinteză a politicii internaționale a Partidului Comunist Român și a Republicii Socialiste România, a contribuției lor la rezolvarea problemelor care confruntă omenirea, în interesul întăririi forțelor progresului și cooperării între popoare, socialismului și păcii.

Eveniment cu semnificații multiple, apariția în Editura politică a celor șase volume privind politica externă a țării noastre, care urmează unei serii de mai multe volume de documente privind orientarea ideologică a partidului nostru în principalele domenii de activitate, împlinește o necesitate evidentă, resimțită de toți specialiștii în domeniul relațiilor internaționale din țara noastră, de publicul larg cititor.

GHEORGHE SURPAT

Unele informații noi despre începuturile răspîndirii operelor lui Marx, Engels, Lenin în România

În condițiile de dezvoltare a societății românești de la jumătatea veacului trecut, mișcarea socială, gîndirea progresistă de la noi, care se alimentau la lumina spiritului de radicalitate și al căror orizont vizionar se reprezenta în modul cel mai definitiv în ideile de dreptate socială și libertate națională, de progres autentic, aveau să formeze una din premisele distinctive favorabile pătrunderii marxismului în țara noastră.

Imprejurări obiective și subiective au făcut ca acest proces să se producă de timpuriu pe meleagurile românești, la vremea cînd Marx și Engels concepeau teoria revoluționară despre lume și societate a proletariatului, și să cunoască o rapidă amplificare și adîncire. Apare mai mult decît relevant că Manifestul Partidului Comunist a fost răspîndit în țara noastră, după cum atestă unele documente, încă în 1848, anul publicării sale, pentru întîia oară, la Londra.

Cercetarea publicațiilor periodice ne-a condus la descoperirea unor interesante probe referitoare la propagarea, în anii următori, a unor teze ale fondatorilor comunismului științific, de astă dată nu doar prin lucrări în limbi străine, ci prin mijlocirea cadrului public al presei în limba română. La 1856, „Gazeta Transilvaniei” anunța, după „Kronstädter Zeitung” („Gazeta de Brașov”), că „de la Liga sau societatea comunistică din London s-au transmis sodalilor meseriași din Hanovera și Brunsvic * proclamațiuni revoluționare...” și reproducea textul unei proclamații care începe cu cuvintele: „Proletarilor din toate țările, întruniți-vă!”¹. Este prima reproducere în presă — cunoscută pînă acum — a măreței chemări prin care Marx și Engels au exprimat, în Manifestul Partidului Comunist, întîiul document-program al comunismului științific, principiul fundamental al internaționalismului proletar — ideea solidarității mili-

* Braunschweig.

¹ „Gazeta Transilvaniei”, anul XIX, 1856, p. 189.

tante, de clasă, a muncitorimii din lumea întreagă — și, totodată, prima atestare a ogîndirii directe a unor idei marxiste prin intermediul presei românești.

Cu o jumătate de an înainte de publicarea, la sfîrșitul lui 1871, a articolului Carolu Marx, președintele „Internaționalei”, în coloanele revistei „Familia” a lui Iosif Vulcan — invocat pînă acum drept prima mențiune despre Marx în publicistica românească — apare, dincoace de Carpați, în cotidianul „Presa”, un material în care este schițat conținutul unei lucrări a lui Karl Marx și sînt transcrise două fragmente de sine stătătoare din cuprinsul ei. La cronică evenimentelor (un gen de sinteză a informațiilor mai importante, cu tentă de editorial), apărută pe prima pagină a ziarului² se anunța publicarea de către Consiliul General al Internaționalei I a unei Adrese „cătore toți afiliații ei din Europa și America”, în care „se expun toate evenimentele ce s-au succedat de la proclamarea republicei [în Franța], la 4 septembrie, și pînă la căderea zgomotoasă a Comunei”. Este vorba de cunoscuta lucrare a lui Karl Marx: Războiul civil din Franța. Adresa Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor. Reproducem cele două fragmente în formularea din ziarul „Presa” și în traducerea actuală din Karl Marx, Friedrich Engels, Opere, volumul 17 :

Ziarul „Presa”

„Parisul uvrierilor, prin actul propriului său holocaust*, a învăluit în flăcările lui monumentele și edificiele sale, pentru ca învingătorii săi, care a sfișiat corpul vivent al proletariatului, să nu mai poată intra cu triumf în arhitectura intactă a caselor sale !...”

„Parisul uvrierilor și Comuna sa vor fi considerate totdeauna ca precursorii unei noi societăți...”

Karl Marx, Friedrich Engels, Opere, vol. 17, Editura politică, București, 1963

„În actul său eroic de jertfire de sine, Parisul muncitorilor a fost nevoit să lase pradă flăcărilor clădiri și monumente. Cînd cei ce înrobesc proletariatul îi sfișieacă în fișii trupul viu, să nu se aștepte că vor intra triumfători în reședințele lor neatînse” (p. 376).

„Parisul muncitorilor, cu Comuna lui, va fi în veci cinstit ca vestitorul glorios al unei societăți noi” (p. 380).

Este interesant de observat că această operă a lui Karl Marx avea să fie cunoscută în România la numai cîteva zile de la imprimarea sa la Londra. Ea a fost scrisă, după cum se cunoaște, în aprilie-mai 1871 și editată, sub formă de broșură, pe la mijlocul lunii iunie 1871³, iar materialul din ziarul „Presa” a văzut lumina tiparului la 18 iunie 1871.

Muncitorimea română, angrenată în marile răspunsuri care trebuiau să fie date de către forțele sociale cu privire la jalonarea direcțiilor

² „Presa”, anul IV, nr. 134, din 18 iunie 1871, p. 541.

* Holocaust — jertfă.

³ Karl Marx, Friedrich Engels, Opere, vol. 17, Editura politică, București, 1963, p. 329.

principale de evoluție a societății românești și preocupată de găsirea concepției luminătoare de drum, de organizarea eficace a luptei sale împotriva claselor exploatare, a manifestat o receptivitate profundă față de principiile marxiste. Există, de altfel, o coincidență în timp între începuturile promovării noii concepții revoluționare și începutul afirmării mișcării noastre muncitorești.

Mișcarea socialistă a înțeles că marxismul trebuie să fie studiat la sursă, la izvoarele de origine, și nu din expuneri de mîna a doua, a ținut seama de mișcarea societății, de cerința studierii mutațiilor din interiorul acesteia la lumina realităților, a datelor și a tendințelor ei concrete. Insușirea de către socialiști a concepției marxiste cu ochii îndreptați asupra realităților românești, receptarea directă a învățaturii lui Marx și Engels, dezbaterile teoretice de amplitudine din cadrul mișcării ilustrează cu putere preluarea creatoare, încă de la început, a teoriei revoluționare despre lume și societate a proletariatului. Aceasta pune în evidență profunzimea și vitalitatea unui proces, rădăcinile dezvoltării și lărgirii neconținute a forței mișcării muncitorești în veacul nostru, îndreptarea acțiunii sale practice potrivit cu cele mai avansate postulate revoluționare, de la care nu avea să se abată niciodată.

Solid fundamentată din punctul de vedere teoretic marxist și cu o practică revoluționară prodigioasă, mișcarea muncitorească din România, conducătorii ei înaintați au manifestat un interes nemijlocit și constant pentru însușirea operei leniniste, pentru cunoașterea activității revoluționare a lui V. I. Lenin, continuator genial al lui Marx și Engels. Propagarea ideilor lui V.I. Lenin desemnează o continuare a operei de promovare în România a lucrărilor fondatorilor socialismului științific, Marx și Engels, în cadrul unui proces unitar, sistematic și activ de cunoaștere și de asimilare mereu mai adîncă a marxism-leninismului.

Istoriografia noastră a stabilit că prima știre despre V. I. Lenin și despre activitatea sa datează în România de la finele veacului trecut și este conținută în articolul *Din Rusia*, apărut în gazeta „Mișcarea socială” din 6 aprilie 1897⁴. Referința cea mai veche la o lucrare a lui V. I. Lenin este socotită știrea despre o scrisoare a sa privind situația mișcării social-democrate din Rusia adresată Biroului Socialist Internațional, știre apărută în „România muncitoare” din 5 iunie 1905 sub titlul: *Împăcarea socialiștilor ruși*. Întîia scriere a lui Lenin tradusă și tipărită în țara noastră a fost considerată pînă acum cea intitulată: *Despre fracțiunea social-democrată din Duma a II-a*. O expunere completă a problemei, prezentată în „România muncitoare” din 22 decembrie 1911 sub titlul: *Din crimele țarismului*⁵.

⁴ A se vedea în acest sens și: Milică Moldoveanu, Veronica Kilian, Nicolae Rașu: *Lucrările lui V. I. Lenin în România — Contribuții bibliografice*, în „Anale de istorie”, anul XVI, nr. 1/1970, p. 105.

⁵ *Ibidem*, p. 110.

Cercetările noastre recente au depistat o seamă de dovezi care confirmă răspîndirea prin presa românească a conținutului unor lucrări ale lui V.I. Lenin încă în anii de început ai secolului nostru. Avem în vedere, mai întîi, articolul : Campania electorală din Rusia, tipărit pe prima pagină a cotidianului „Adevărul“, anul XVIII, nr. 6193 din 16 noiembrie 1906, care conține teze de bază din broșura lui V. I. Lenin : Social-democrația și acordurile electorale și care se impune astfel ca întîia atestare a reflectării unor idei leniniste în coloanele presei din țara noastră. Articolul precizează în mod expres că socialistul Lenin „a publicat o broșură“ în chestiunea acordurilor electorale. În adevăr, lucrarea face parte dintr-o suită de scrieri în cuprinsul cărora V. I. Lenin a fundamentat necesitatea folosirii de către bolșevici a formei de luptă parlamentare, a subordonării ei mobilurilor generale ale mișcării muncitorești și sarcinilor proletariatului în revoluție. Problema atitudinii social-democrației revoluționare față de lupta parlamentară căpăta o însemnătate particulară în situația nouă creată după dizolvarea de către guvernul țarist a Dumei întîii de stat, în vara anului 1906, și anunțarea hotărîrii de convocare a Dumei a doua. Conceperea și analiza ei de către V. I. Lenin au marcat o contribuție importantă la dezvoltarea teoriei marxiste, înarmînd proletariatul cu experiența împlinirii formelor de luptă legale și ilegale, parlamentare și ne-parlamentare, pentru o strînsă unitate a tuturor forțelor democratice revoluționare, menită să ducă la triumful revoluției.

Articolul la care ne referim reține, dintru început, interesul prin caracterizarea dată lui Lenin, apreciat drept „unul din membrii cei mai de seamă“ ai acelei fracțiuni „a partidului social-democrat care formează chiar majoritatea acestui partid“. Pornindu-se de aici, sînt redată ideile lui Lenin din broșura amintită referitoare la : tactica bolșevicilor în cursul campaniei electorale pentru alegerile în Duma a doua ; completa independență a partidului în alegeri ; neadmiterea încheierii vreunui acord cu celelalte partide în primul stadiu al alegerilor, iar în stadiul al doilea (la adunările imputerniciților și delegaților) numai a unor acorduri parțiale, în vederea repartizării mandatelor, și exclusiv cu partidele care recunoșteau necesitatea insurecției armate și luptau pentru o republică democratică ; respingerea oricărei înțelegeri cu partidul burgheziei monarhiste liberale (cadeții), care încerca să destrame unitatea forțelor democratice-revoluționare și să pună capăt revoluției.

Pentru a se atesta veracitatea reflectării tezelor leniniste în articolul Campania electorală din Rusia, reproducem, în paralel, pasajele respective din cuprinsul lui și — corespunzător — cele din lucrarea lui V.I. Lenin Social-democrația și acordurile electorale, publicată în 1906. Avînd în vedere că articolul din „Adevărul“, după cum s-a putut observa, este o expunere rezumativă și că ideile leniniste pe care le conține figurează — potrivit cerințelor argumentării problemei din variate unghiuri teoretice și practice — în diferite capitole ale lucrării Social-democrația și acordurile electorale, am redat, acolo unde a fost cazul, mai multe pasaje cu referire la temă din această lucrare, pentru a se vedea, fie nemijlocit din text, fie din

context, că articolul din „Adevărul” înfățișează, indiscutabil, teze din lucrarea lui V.I. Lenin :

Articolul : *Campania electorală din Rusia*

„O fracțiune a partidului social-democrat care formează chiar majoritatea acestui partid voiește ca o regulamentare strictă să fie observată în toate aceste acorduri”.

V. I. Lenin : *Social-democrația și acordurile electorale*

„Dar decurge oare de aici în momentul de față necesitatea unui bloc electoral cu socialiștii populiști sau cu socialiștii-revoluționari ? La această întrebare nu se poate răspunde fără a stabili în prealabil prin ce se deosebesc aceste partide între ele și prin ce se deosebesc ele de cadeți, fără a analiza actualul sistem de alegeri indirecte. De aici decurge nemijlocit și categoric un singur lucru : în campania noastră electorală nu ne putem limita în nici un caz să opunem în mod simplist și abstract proletariatul democrației burgheze în general. Dimpotrivă, trebuie să ne concentrăm toată atenția asupra delimitării precise — deduse din datele istoriei revoluției noastre — a burgheziei liberalo-monarhiste de burghezia democrat-revoluționară, adică, mai concret, asupra deosebirii existente între cadeți, socialiștii-populiști și socialiștii revoluționari. Numai printr-o asemenea delimitare vom putea stabili în modul cel mai just care sînt «aliatii» noștri cei mai apropiați”⁶.

„Socialistul Lenin, unul din membrii cei mai de seamă ai grupului de mai sus, a publicat o broșură asupra acestei chestiuni [a acordurilor electorale]. După organul *Tovarichtch*, Lenin declară că la primele alegeri nu trebuie să existe nici o înțelegere, nu trebuie să fie format nici un bloc cu vreun alt partid”.

„Datele referitoare la partide ne conduc în mod necesar la următoarea concluzie : absolut nici un fel de acorduri în stadiul inferior, în cursul agitației în fața maselor...”⁷.

„La al doilea scrutin, pot fi încheiate alianțe cu anumite partide, dar ele trebuie să păstreze caracterul cu totul tehnic și să cuprindă o repartizare proporțională a mandatelor de deputați”.

„Social-democrații bolșevici se pronunță împotriva blocurilor, admitînd doar în stadiile superioare ale campaniei electorale acorduri parțiale cu privire la repartizarea mandatelor corespunzător cu numărul voturilor obținute de partidele revoluționare și opoziționiste la primul scrutin”⁸.

„În stadiile superioare, cînd alegerile se efectuează prin delegați, bătălia generală e sfîrșită și nu mai rămîne decît repartizarea mandatelor pe baza unui acord parțial între partide, care-și cu-

⁶ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 14, Editura politică, București, 1963, p. 80.

⁷ *Ibidem*, p. 83—84.

⁸ *Ibidem*, p. 77.

nosc cu precizie numărul de candidați și numărul de voturi“⁹.

„...în stadiile superioare trebuie să depunem toate eforturile pentru ca, la repartizarea mandatelor, să-i înfrîngem pe cadeți printr-un acord parțial între social-democrați și trudovici, iar pe socialiștii-populiști — printr-un acord parțial între social-democrați și socialiștii-revoluționari“¹⁰.

„În adunările de împuterniciți ne vom putea sprijini pe rezultatele precise ale primelor bătălii electorale, care vor hotărî dinainte totul. Aici sînt posibile și necesare... nu blocuri, desigur, nu acorduri stricte, permanente, ci acorduri parțiale cu privire la repartizarea mandatelor. Aici, și într-o măsură și mai mare în adunările de delegați pentru alegerea deputaților în Dumă, va trebui să ne unim cu trudovicii pentru a înfrînge pe cadeți, cu socialiștii-revoluționari pentru a înfrînge pe socialiștii-populiști etc.“¹¹.

„Aici, adică în stadiile superioare, acordurile parțiale sînt necesare și posibile fără vreo indezirabilă încălcare a partinității, căci lupta în fața maselor e terminată, iar încheierea unor asemenea acorduri nu implică susținerea directă sau indirectă a nepartinității în fața poporului (și nici măcar admiterea ei), nu necesită nici cea mai mică estompare a politicii de sine stătătoare, strict de clasă, a proletariatului“¹².

„Cadeții își dau foarte bine seama că nu se bucură de sprijinul maselor populare (de curînd, însuși ziarul cadet «Tovarișci» s-a văzut nevoit să recunoască acest lucru), și ar accepta bucurii să meargă în bloc cu cei de stînga. Nu degeaba s-au grăbit ziarele cadete să ofere în coloanele lor social-democraților Martov și Cerevanin posibilitatea de a discuta problema încheierii unui bloc între social-democrați și cadeți. Noi, firește, nu vom uita niciodată și vom explica maselor în cursul campaniei electorale că cadeții nu și-au îndeplinit promisiunile în Duma întii, că au pus bețe-n roate trudovicilor, că s-au îndeletnicit cu jocul de-a constituția etc. etc., mergînd pînă la a trece-

„E curios că Lenin respinge orice înțelegere cu constituțional-democrații“.

⁹ Ibidem, p. 84.

¹⁰ Ibid.

¹¹ Ibidem, p. 90—91.

¹² Ibidem, p. 91.

sub tăcere cele patru revendicări, pînă la a propune proiecte de legi dracoonice etc.”¹³.

„Dacă am recomanda masei o listă comună prezentată de cadeți și de social-democrați, am crea în mod inevitabil o mare confuzie în ceea ce privește claritatea diviziunilor politice și de clasă. Am slăbi însemnătatea principială și general-revoluționară a campaniei noastre, pentru a asigura un loc în Dumă candidatului liberal! Am subordona politica de clasă parlamentarismului, în loc să subordonăm parlamentarismul politicii de clasă”¹⁴.

Este mai mult decît semnificativ că, așa cum conținutul sus-amințitei lucrări a lui Karl Marx, Războiul civil din Franța, a fost semnalat în România la numai cîteva zile de la publicarea sa, tot astfel cititorii din țara noastră au luat cunoștință de această scriere a lui V.I. Lenin într-un interval care se numără, la rîndul lui, în zile. Elaborată în a doua jumătate a lunii octombrie 1906, ea a fost tipărită în broșură, la Editura „Vpered” din Petersburg, în noiembrie 1906¹⁵, iar articolul din „Adevărul” a văzut lumina tiparului la 16 noiembrie 1906.

Tot din primul deceniu al secolului nostru datează și un alt material care conține o serie de idei formulate de V. I. Lenin. În anul 1907, periodicul literar-științific „Viața românească” publică, la rubrica „Revista revistelor”, rezumatul articolului Cele două direcții în social-democrația rusă, de Roman Strelțov, apărut sub titlul : Sozialistische Monats Hefte * (Berlin, Decembre 1906)¹⁶. Era în obiceiul revistei ieșene de a semna publicații de peste hotare prin expunerea conținutului unui articol din sumarul numerelor celor mai recente.

Reproducem, in extenso, textul-rezumat din „Viața românească” :

„Începutul certelor de azi în sînul social-democrației ruse datează din 1903, cînd, cu ocazia celui de-al doilea congres, se dezbătu chestia organizației partidului. Atunci, majoritatea, cu Lenin în frunte, susținu ideea celei mai exagerate centralizări, pe cînd minoritatea, condusă de Martow, consideră această centralizare ca o primejdie pentru partid. De atunci au rămas două fracțiuni : Leninianii și Martowianii. Chestiunile principale în care există astăzi mai mare deosebire de vederi între aceste două fracțiuni sînt : răscoala în armată, Duma, raporturile cu partidul cadeților și convocarea unui congres al muncitorimii. Leninianii sînt incredințați că o răscoală generală este inevitabilă și cu toate că izbucnirea ei fixată pentru septembrie trecut n-a avut loc, totuși nu renunță la această credință. Această credință a lor explică și poziția lor față de Duma trecută și de cea viitoare : la început o priveau cu dușmănie, fiindcă se temeau ca nu

¹³ Ibidem, p. 82.

¹⁴ Ibidem, p. 85—86.

¹⁵ Ibidem, p. 75.

* Buletin lunar socialist.

¹⁶ „Viața românească”, vol. IV, anul II, nr. 1, ianuarie 1907, p. 215—216.

cumva poporul să se lese orbit de iluzia constituțională și să renunțe la revoltă, iar cînd Duma fu dizolvată ei se veseliră, căci socoteau că acum poporul are să se convingă că nu se poate face nimic fără revoluție. Martovianii nu împărtășesc aceste credinți, căci ei sînt convinși de lipsa de pricepere politică a masei poporului, mai ales a țărănimii. De aici rezultă și poziția ambelor fracțiuni față cu partidul cadeților: Pentru Leniniani un cadet e tot așa de nesuferit ca și un octombrist, fiindcă și cadeții sînt împotriva Constituantei, pe cînd pentru cea de-a doua fracție social-democrată nu e același lucru. În rezumat, Leninianii socotesc că forțele necesare revoluționare există deja și se poate întreprinde o luptă cu succes pentru Constituantă și prin urmare pentru o republică democratică... Ca un mijloc pentru această pregătire, consideră acești din urmă [adeptii lui Martov], și convocarea unui congres general al muncitorimii, pe cînd Leninianii se opun acestei idei ca ceva nefolositor.“

Aceste noi mărturii, care devansează cu ani de zile momentul de început al răspîndirii prin intermediul presei a operelor lui Marx, Engels, Lenin în România, ani care aparțin unor etape mai timpurii, corectînd datele acreditate pînă acum în istoriografia de la noi, nu sînt, după opinia noastră, și ultimele. Cercetarea publicațiilor periodice din epocă, unele dintre ele bine informate, ne-a condus la ideea că un studiu foarte avizat al materialelor din coloanele acestora privitoare la mișcarea revoluționară din România sau din alte țări, la curențele de idei și compararea esenței tezelor pe care le înfățișează cu fondul operelor lui Marx, Engels, Lenin din aceeași epocă, chiar dacă numele lor nu este neapărat menționat, pot dezvălui noi elemente ale difuzării prin presă a ideilor marxist-leniniste pe meleagurile românești în momentul în care ele deveneau pentru întîia oară publice în lume prin litera tiparului.

NICOLAE RAUȘ

Fotografii inedite

privind participarea tineretului la lupta revoluționară

Aniversarea, în primăvara anului trecut, a semicentenarului organizației comuniste de tineret din țara noastră a constituit un moment deosebit, resimțit și pe planul activității de cercetare științifică, pentru depistarea unor noi și valoroase materiale documentare legate de trecutul de luptă revoluționară a tineretului.

Materialul vast, acumulat în cadrul cercetărilor efectuate, a fost obținut din arhive și biblioteci, iar unele documente au fost oferite de vechi militanți ai partidului comunist, care, în anii tinereții, au desfășurat activitate și în cadrul mișcării revoluționare de tineret, în cadrul U.T.C.

În colecțiile documentare aflate în fondurile Muzeului de istorie a partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România se găsesc numeroase asemenea mărturii. Dintre acestea prezentăm câteva fotografii care vorbesc despre luptele revoluționare ale clasei muncitoare, la care tineretul a avut o prezență activă, despre triumful ideilor de unitate în rîndurile acesteia.

Prima fotografie datează din anul 1911 și înfățișează un aspect din timpul grevei de la Întreprinderea metalurgică „Schiell” din Brașov. În imagine sînt muncitori din secția de turnătorie a fabricii. Alături de figurile multor lucrători în vîrstă se

observă și muncitori tineri, precum și ucenici. Chipurile lor arată că erau încă la vârsta copilăriei, pe care nu aveau cum s-o simtă, fiind nevoiți să lucreze din zori și pînă seara același program ca cei vîrstnici, însă pe un câștig mult mai mic. Fotografia a fost donată Muzeului de Întreprinderea hidro-mecanică din Brașov.

Cea de-a doua fotografie datează din anul 1927. Era perioada anilor cînd clasele dominante au scos partidul comunist în afara legilor, trecînd la aplicarea unor măsuri de reprimare sîngeroasă a acțiunilor mișcării muncitorești din țara noastră. Împotriva terorii s-a răspuns prin luptă acerbă. Fotografia înfățișează un aspect mai puțin cunoscut al mării greve a muncitorilor tipografi din București din anul 1927. A fost făcută în fața sediului Sindicatelor unitare din București, de pe str. Mihai Vodă, în momentul în care greviștii ieșeau de la una din întrunirile lor, în

cadrul căreia și-au manifestat hotărîrea de a continua greva pînă la deplina satisfacere a revendicărilor. Se pot observa tineri și vîrstnici, unii dintre ei purtînd desfășurat ziarul „Viața muncitoare”, organ de presă al Comisiei Generale a Sindicatelor Unitare din România în acei ani. Fotografia a fost donată muzeului de tovarășul Ilie Eskenazi aflat în grup.

O interesantă și în același timp impresionantă fotografie este cea de-a treia, datată din anul 1928. Ea înfățișează un grup mare de copii îmbrăcați în „haine de duminică” și rași în cap. Sînt ucenici de la întreprinderile „Lemaitre”, C.F.R., „Wolf”, aflați în curtea internatului. În acel an ei au pornit o grevă în semn de protest împotriva tratamentului neomenos, brutal, la care erau supuși de către conducerea internatului. Ca urmare a condițiilor grele în care trăiau, mulți dintre ei s-au îmbolnăvit, căzîndu-le părul, așa cum se vede și în fotografie. În dorința de a masca această situație, conducerea internatului a hotărît să-i radă în cap pe toți ucenicii.

Toate măsurile care au fost adoptate s-au dovedit însă incapabile de a stăvili voința de luptă a tinerilor muncitori, care au pregătit, în taină, o grevă.

În pregătirea grevei au acționat conspirativ o serie de uteciști, ajutați în mod direct de comuniștii de la „Lemaître“, care cunoșteau viața grea a ucenicilor din acest internat.

Fotografia a fost donată muzeului de un fost participant la această grevă, Anton Moisescu.

ELISABETA IONIȚĂ

Manifestul Partidului Comunist și actualitatea ideilor sale cu privire la rolul istoric al clasei muncitoare

MARIN BADEA

În cursul tumultuos al devenirii societății umane există evenimente istorice al căror conținut și semnificații, indiferent de epoca în care sînt receptate, ajung să se fixeze în dimensiuni cu totul deosebite pe planul conștiinței. Există mari descoperiri științifice capabile să determine salturi spectaculoase în acțiunea continuă de emancipare a omului de dominația naturii și numai simpla lor reluare, într-un alt context istoric, să determine un nou impuls pentru știință, împingînd-o pe traiectul infinit al cunoașterii. Există cărți ale căror idei se constituie în adevărate faruri ale istoriei, luminînd calea acțiunii umane, și care continuă, în ciuda trecerii timpului, să preocupe spiritele, să le sugereze piste noi de investigare a realității sociale, să ghideze practica politică concretă. O asemenea carte a fost și rămîne *Manifestul Partidului Comunist*, prin care Marx și Engels anunțau lumii burgheze trezirea proletariatului la viață conștientă și militantă, declarau război necrutător unei societăți inumane, lansau maselor populare un strălucit apel de mobilizare pentru asaltarea noilor Bastilii.

Manifestul Partidului Comunist trebuia să fie, la cererea Ligii Comuniștilor, „un amplu program, teoretic și practic al partidului”¹. Cu alcătuirea lui au fost însărcinați Marx și Engels. Redactarea a realizat-o însă Marx. El a beneficiat, de la început, de un document al lui Engels — intitulat *Principiile comunismului*² — conținînd douăzeci și cinci de întrebări și răspunsuri, și despre care Engels îl anunțase pe prietenul său încă înainte de a se întîlni la Congresul Ligii Comuniștilor (29 noiembrie — 8 decembrie 1847)³.

Cîteva săptămîni înainte de izbucnirea revoluției din februarie 1848, *Manifestul* era trimis de la Bruxelles la Londra pentru a fi tipărit, astfel

¹ Prefață la ediția germană din 1872 a *Manifestului Partidului Comunist*, în K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 18, Editura politică, București, 1964, p. 97.

² K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 4, Editura politică, București, 1958, p. 363—382.

³ Vezi : Jean Freville. *Les briseurs de chains. Cent ans après le Manifeste*, Editions sociales, Paris, 1948, p. 133.

că el a văzut lumina tiparului fără să mai fi fost dezbătut și aprobat de Comitetul Central al Ligii Comuniștilor. Răspindirea lui nu s-a putut realiza însă decât în momentul în care revoluția europeană era în plină desfășurare (chiar și în Germania primele exemplare n-au ajuns decât după 18 martie 1848), astfel încît, practic, ideile lui n-au mai putut exercita o influență deosebită asupra evenimentelor din acel an revoluționar.

Destinul său însă avea să fie strîns legat de însuși sensul istoriei, căreia, acum, prin paginile acestei lucrări, i se conferea prima explicație științifică. Istoria sa avea să fie istoria luptei clasei muncitoare. Îmbrățișat cu entuziasm la 1848 doar de cîteva mii de revoluționari, în 1864, la crearea Internaționalei I, el a apărut mai puternic, ajungînd, treptat, să se răspîndească în întreaga lume. Clasa muncitoare, care a crescut și s-a dezvoltat neîncetat, i-a asigurat și-i asigură victoria în lupta cu burghezia, al cărei sfîrșit inevitabil *Manifestul* l-a proclamat în urmă cu 125 de ani.

Sinteză strălucită a cuceririlor obținute la mijlocul veacului trecut în domeniul cunoașterii istoriei, filozofiei și economiei politice, *Manifestul*, care este în aceeași măsură expozeu istoric, eseu critic, program politic și genială anticipație științifică, era considerat de autorii săi, după 25 de ani, în 1872, deplin valabil în principiile sale generale. Micile corecturi pe care le-ar fi impus practica teoretică și politică a clasei muncitoare după un sfert de veac nu i-ar fi atins fondul general de idei. Esențialul ținea de aplicarea acestor idei în cursul practicii politice, operă profund creatoare, a cărei reușită — cum apreciază *Manifestul* însuși — „va depinde, ... pretutindeni și întotdeauna de condițiile istorice date”⁴. Prin prisma acestei teze generale, care consacră raportul ce trebuie să existe între teoria și practica revoluționară a proletariatului, întemeietorii socialismului științific apreciau că unele elemente și, în special, măsurile revoluționare propuse la sfîrșitul capitolului al II-lea nu mai aveau decât semnificația unui document istoric. Procesul dezvoltării industriale, progresele înregistrate de clasa muncitoare în organizarea politică și profesională a rîndurilor sale și, mai ales, experiența inedită a Comunei din Paris confereau un conținut nou programului de acțiune al proletariatului și, implicit, unele elemente noi însăși teoriei sale despre lume și viață. Acumularea, în continuare, a unei experiențe politice tot mai complexe, odată cu creșterea continuă a locului și rolului clasei muncitoare în societate, au conferit *Manifestului* noi valențe în confruntarea sa cu practica socială și, concomitent, o semnificație istorică deosebită, izvorită din confirmarea de către istorie a tezelor generale pe care le conține. Astăzi, la 125 de ani de la apariție, *Manifestul Partidului Comunist* n-a pierdut nimic din vigoarea-i teoretică, din exactitatea tezelor generale enunțate. Astfel, *Manifestul* este nu numai un document al epocii în care a apărut, ci are o valoare contemporană, dată de valabilitatea ideilor sale în confruntarea cu practica revoluționară a zilelor noastre.

Din tezaurul de idei pe care le-a enunțat *Manifestul*, aceea a rolului și semnificației clasei muncitoare în societate, a misiunii sale istorice, a căilor ei de realizare străbate ca un fir roșu paginile sale. Valabilă de-a lungul întregului proces istoric de dezvoltare și afirmare a clasei munci-

⁴ K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 18, p. 97.

toare, această teză prezintă și astăzi o însemnătate aparte și deține un loc important în dezbaterile teoretice contemporane, ce se poartă între ideologii clasei muncitoare, pe de o parte, și cei ai burgheziei, pe de altă parte, precum și în cadrul discuțiilor ce se poartă între cercetători marxști. În efortul de a descifra cât mai exact conținutul concret al mutațiilor provocate de revoluția tehnico-științifică contemporană în structura și fizionomia clasei muncitoare, sau de a defini și a realiza în practica socială concretă rolul nou ce-i revine clasei muncitoare după înlăturarea burgheziei, în procesul edificării societății socialiste, tezele generale ale *Manifestului* constituie un punct de pornire de natură a sluji eficient această dezbatere.

Ideea fundamentală de la care se pornește în realizarea demonstrației științifice a rolului și misiunii istorice a clasei muncitoare, aceea că ea se eliberează pe sine și, concomitent, întreaga societate de exploatare, este că producția economică și structura socială pe care o generează fiecare epocă istorică stau în mod necesar la baza istoriei politice și intelectuale a epocii respective; că, în consecință, întreaga istorie (de la dizolvarea proprietății obștești existente în comuna primitivă) a fost o istorie a luptei dintre asupriți și asupritori; că această luptă a atins în epoca modernă un stadiu în care clasa exploatată și asuprită (proletariatul) nu se mai poate elibera de dominația clasei care o exploatează fără a elibera, în același timp, pentru totdeauna, întreaga societate de exploatare, asuprire și luptă de clasă. Peste ani, în 1883, F. Engels va reveni, în aceiași termeni, asupra acestei idei, care „îi aparține pe de-a-ntregul și exclusiv lui Marx”⁵.

Această concluzie derivă din analiza structurilor societății capitaliste, a contradicțiilor care generează mișcarea istorică reală și a căror sursă o constituie proprietatea privată. Rezolvarea acestor contradicții, și în special a celei dintre caracterul social al producției și însușirea individuală a rezultatelor ei prin intermediul profitului, nu se poate realiza decât prin distrugerea proprietății private. *Manifestul* proclama deschis ideea-program după care: „Proprietatea privată burgheză modernă [...] este ultima și cea mai desăvârșită expresie a producției și însușirii produselor, întemeiate pe antagonisme de clasă, pe exploatarea unora de către ceilalți”⁶. Împreună, Marx și Engels vor nota și mai tirziu că „sarcina *Manifestului Comunist* a fost să proclame pieirea inevitabilă și iminentă a proprietății burgheze contemporane”⁷.

Marx și Engels au explicat pe larg aportul burgheziei, în epoca ei de ascensiune, la lupta împotriva feudalismului, la transformarea revoluționară a societății, la declanșarea potențelor creatoare ale omului, la înflorirea culturii și civilizației⁸. Dar în fluxul dezvoltării istorice burghezia s-a transformat dintr-un element de progres într-un obstacol în calea dezvoltării societății. Prin natura ei orînduirea capitalistă nu poate asigura o dezvoltare continuă a forțelor productive. Tendința burgheziei de a dez-

⁵ Prefață la ediția germană din 1883 a *Manifestului Partidului Comunist*, în K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 21, Editura politică, București, 1965, p. 3.

⁶ K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 4, p. 479.

⁷ Prefață la ediția a patra germană din 1890 a *Manifestului Partidului Comunist*, în K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 22, Editura politică, București, 1965, p. 55.

⁸ K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 4, p. 468.

volta în mod nelimitat producția materială și spirituală, pentru că tot nelimitat ar spori bunurile ei, averea ei, se lovește de caracterul strîmt al relațiilor sociale în care se mișcă, pe care nu le poate depăși. De aceea, la un moment dat, imaginea vrăjitorului „care nu mai poate stăpîni puterile întunericului pe care le-a dezlănțuit“ este însăși imaginea societății capitaliste grav afectate periodic de crizele de supraproducție, cu întreaga gamă a consecințelor lor, de luptele sociale ale celor ce muncesc, de războaiele care se abat ca niște cataclisme asupra civilizației umane, sau, cum se exprimă *Manifestul* însuși, de amplificarea „răzvrătirii forțelor de producție moderne împotriva relațiilor de producție moderne, împotriva relațiilor de proprietate care sînt condițiile de existență ale burgheziei și ale dominației ei“⁹. Forța socială care dă expresie concretă acestei răzvrătiri este proletariatul, „copilul minune“ al societății moderne, groparul capitalismului. Condiția socială a celor ce compun „clasa proletarilor“, prin duritatea-i excesivă, împinge neconținut la acțiune. Pentru că proletarii „nu trăiesc decît atîta vreme cît găsesc de lucru și [...] găsesc de lucru numai atîta vreme cît munca lor sporește capitalul“¹⁰; pentru că în sistemul relațiilor de producție burgheze muncitorii sînt transformați din creatori de marfă într-o simplă marfă; pentru că ei sînt siliți să se vîndă cu bucata, ca și marfa, sînt supuși deopotrivă tuturor vicisitudinilor concurenței, tuturor oscilațiilor pieței. Și dacă lupta proletariatului, în desfășurarea ei istorică, a limitat sensibil aceste oscilații, a impus o serie de reglementări smulse cu forța burgheziei, în conținutul ei condiția socială a muncitorilor a înregistrat doar ameliorări, iar în esența ei nu s-a putut și nu se poate transforma decît printr-o revoluție totală a sistemului social burghez, prin transformarea clasei muncitoare în clasă dominantă. De aceea, se conchide în paginile *Manifestului*, lupta de clasă a proletariatului, războiul civil pe care este nevoit să-l poarte ajunge în dezvoltarea lui „pînă la punctul cînd acesta izbucnește într-o revoluție deschisă și cînd, răsturnînd prin violență burghezia, proletariatul își întemeiază dominația sa“¹¹.

Manifestul Partidului Comunist demonstrează astfel clasei muncitoare caracterul inevitabil al prăbușirii capitalismului, și, concomitent, necesitatea pregătirii ei pentru a se angaja eficient în lupta revoluționară pentru răsturnarea burgheziei, pentru realizarea misiunii ce i-o încredințează istoria, aceea a edificării comunismului.

Pe calea atingerii acestor obiective, Marx și Engels apreciau că „primul pas în revoluția muncitorească este ridicarea proletariatului la rangul de clasă dominantă“¹², ceea ce înseamnă cucerirea puterii politice și instituirea dictaturii proletare. Concomitent, creatorii socialismului științific au pus în evidență esența cu adevărat democratică a actului de constituire a clasei muncitoare în clasă dominantă, act care prin el însuși reprezintă „cucerirea democrației“¹³; instituirea dictaturii proletare, a dictaturii imensei majorități a celor ce muncesc asupra unei mici mino-

⁹ *Ibidem*, p. 471.

¹⁰ *Ibidem*, p. 472.

¹¹ *Ibidem*, p. 476.

¹² *Ibidem*, p. 487.

¹³ *Ibid.*

rități de exploatare semnifică, prin ea însăși, caracterul cu adevărat democratic al revoluției proletare.

Pentru Marx și Engels cucerirea puterii politice de către clasa muncitoare nu urma să fie un scop în sine, și cu atât mai mult o acțiune întâmplătoare, ci doar primul pas pe calea luptei pentru înfăptuirea revoluției proletare. Abia după aceea urma să înceapă opera cu adevărat revoluționară, căreia trebuia să-i dea naștere clasa muncitoare. În acest sens *Manifestul* consemnează că: „Proletariatul va folosi dominația lui politică pentru a smulge burgheziei, pas cu pas, întreg capitalul, pentru a centraliza toate uneltele de producție în mâinile statului, adică în mâinile proletariatului organizat ca clasă dominantă, și pentru a mări, cât se poate de repede, masa forțelor de producție”¹⁴.

Lupta, avertizau Marx și Engels, nu va fi ușoară. Opoziția burgheziei, având ca punct de sprijin un ansamblu de pîrghii politice și administrative, va fi un obstacol greu de trecut. Pentru depășirea ei va fi nevoie și de folosirea forței, de încălcarea brutală a ordinii existente; vor apărea și greșeli, pe care însă dezvoltarea impetuoasă a revoluției le va înlătura. „La început — se arată în *Manifest* — acest lucru nu se poate face, firește, decît printr-o încălcare despotică a dreptului de proprietate și a relațiilor de producție burgheze, adică prin măsuri care, din punct de vedere economic, apar neîndestulătoare și șubrede, dar care se depășesc singure în decursul mișcării și care sînt inevitabile ca mijloc pentru revoluționarea întregului mod de producție”¹⁵.

În creionarea dimensiunilor reale ale operei căreia trebuie să-i dea naștere proletariatul, Marx și Engels atrăgeau atenția clasei muncitoare că distrugerea structurilor economice și sociale ale societății burgheze trebuie să fie însoțită neapărat de transformări revoluționare în domeniul suprastructurii, în ansamblul vieții ideologice și culturale a societății, pentru că „ideile dominante ale unei epoci au fost întotdeauna numai ideile clasei dominante”¹⁶. Înlăturînd burghezia și efectele dominației economice și politice exercitate de aceasta, proletariatul trebuie să înlătorească și dominația ei spirituală, monopolul care l-a instituit în domeniul instrucției și al creației spirituale. De aceea, „revoluția comunistă înseamnă ruptura cea mai radicală cu relațiile de proprietate moștenite din trecut; nu e deci de mirare că în cursul dezvoltării ei se produce ruptura cea mai radicală cu ideile tradiționale”¹⁷.

Astfel, în concepția lui Marx și Engels, așa cum a fost expusă în paginile *Manifestului Partidului Comunist*, clasa muncitoare, clasă fundamentală a societății burgheze, „singura clasă cu adevărat revoluționară” are sarcina de a realiza cea mai radicală revoluție a istoriei, o „revoluție totală”, în urma căreia „locul vechii societăți burgheze, cu clasele și antagonismele ei de clasă, îl ia o asociație în cadrul căreia dezvoltarea liberă a fiecăruia este condiția pentru dezvoltarea liberă a tuturor”¹⁸. Odată cu trecerea la socialism se încheie preistoria umanității și începe istoria ei, istoria făurită conștient, o istorie în care omul, ca obiect și subiect al

¹⁴ *Ibid.*

¹⁵ *Ibid.*

¹⁶ *Ibidem*, p. 486.

¹⁷ *Ibidem*, p. 487.

¹⁸ *Ibidem*, p. 488.

acesteia, se simte cu adevărat om. Este ceea ce avea să spună Engels peste ani : trecerea din imperiul necesității în acela al libertății.

Dar înfăptuirea unei asemenea opere istorice clasa muncitoare n-o poate realiza spontan, fără o cunoaștere precisă a țelurilor urmărite, a mijloacelor ce trebuie folosite, ca și a căilor care conduc către împlinirea scopurilor sale de clasă. Ea are nevoie de o forță politică organizată, capabilă să-i ordoneze rîndurile, să-i educe conștiința de clasă și s-o conducă nemijlocit în lupta pentru revoluționarea societății. Această forță o reprezintă partidul politic. *Manifestul* definește partidul ca o parte a clasei muncitoare, „partea cea mai hotărîtă“, „partea care împinge mereu înainte“ și care „din punct de vedere teoretic, față de restul masei proletariatului“, are „superioritatea de a înțelege limpede condițiile, mersul și rezultatele generale ale mișcării proletare“¹⁹.

Ideea de partid al clasei muncitoare și fundamentarea ei teoretică de către Marx și Engels, elaborarea *Manifestului* însuși, care nu este, în esența lui, decît primul program politic al clasei muncitoare, științific fundamentat, au marcat un moment crucial în procesul dezvoltării atît a grupurilor de ideologi cît și a celor de muncitori, căci prin ea se dădea răspuns la o întrebare capitală : cum trebuie să se realizeze unirea muncitorilor cu gîndirea socialistă, pînă atunci ambele elemente avînd căi diferite de dezvoltare, cum să se realizeze practic sinteza dintre „politică“ și „comunism“. Această sarcină, cu adevărat istorică, avînd multiple implicații în întreg ansamblul dezvoltării societății moderne, avea să polarizeze întreaga activitate revoluționară a lui Marx și Engels, în cursul căreia au reținut noi și importante concluzii pentru definirea fizionomiei partidului clasei muncitoare și, implicit, pentru cursul însuși al procesului de unificare a ideilor socialismului științific cu lupta spontană desfășurată de proletariat. Un asemenea partid în concepția lui Marx și Engels trebuia să se întemeieze pe înțelegerea clară a caracterului său de clasă, activitatea lui politică și ideologică să reflecte în întregime conștiința misiunii istorice a proletariatului, să se situeze consecvent pe poziția filozofică a socialismului științific, să activeze ca o organizație de luptă pentru cucerirea puterii politice din mîinile burgheziei și instaurarea dictaturii proletare, să asigure unitatea de acțiune a clasei muncitoare, să fie un model de aplicare în practică a unei democrații largi, principiale etc.

S-a reținut nu o dată de către ideologii burghezi care au comentat marxismul ca doctrină, în general, — și în acest cadru și *Manifestul* — că Marx a exclus din evantaiul forțelor revoluționare păturile mijlocii ale societății, și îndeosebi țărănimea, considerîndu-le forțe sociale conservatoare care „luptă împotriva burgheziei pentru a salva de la pieire existența lor ca pături de mijloc“²⁰, sau pe care le-a calificat de-a dreptul „reacționare, deoarece încearcă să întoarcă înapoi roata istoriei“²¹. S-a scăpat însă din vedere, intenționat, desigur, că, imediat după aceste aprecieri, conforme, de altfel, cu realitatea istorică a momentului în care s-a elaborat *Manifestul*, Marx a prevăzut și o altă posibilitate de desfășurare în viitor a procesului revoluționar, incluzînd printre forțele care luptă

¹⁹ *Ibidem*, p. 478.

²⁰ *Ibidem*, p. 475.

²¹ *Ibid.*

pentru nou și țărănimea sau alte pături mijlocii, dacă acestea părăsesc pozițiile social-politice proprii și-și însușesc punctul de vedere al proletariatului. *Manifestul Partidului Comunist* insera ideea că „dacă acțiunează în chip revoluționar, o fac în vederea trecerii lor apropiate în rândurile proletariatului, nu-și apără interesele actuale, ci interesele lor viitoare și părăsesc propriul lor punct de vedere ca să și-l însușească pe acela al proletariatului”²².

Era nouă pe care urma s-o deschidă proletariatul prin revoluția sa, o eră în care să primeze ideea luptei pentru satisfacerea deplină a intereselor celor ce muncesc, trebuia să se constituie, în mod obiectiv, ca o nouă treaptă în dezvoltarea istorică a națiunilor. „Chiar dacă nu prin conținut, totuși prin formă — se arată în *Manifest* — lupta proletariatului împotriva burgheziei este mai întâi o luptă națională. Proletariatul din fiecare țară trebuie să termine, firește, în primul rind cu propria sa burghezie”²³. Cucerind puterea politică, transformându-se în clasă dominantă și acționând pentru făurirea unor noi structuri sociale și a unei noi civilizații — civilizația socialistă și comunistă —, clasa muncitoare săvârșește o imensă operă națională. Abia în condițiile socialismului se creează acel cadru propice pentru înflorirea deplină a națiunii, a potențelor ei creatoare, iar proletariatul se afirmă încă drept o clasă națională. Ideologii burghezi²⁴, iar în anumite momente și în condiții istorice determinate chiar unii ideologi ai clasei muncitoare²⁵, au conferit o interpretare nihilistă cunoscutelor cuvinte ale *Manifestului*: „Muncitorii nu au patrie”²⁶. Rupte de contextul din care fac parte și interpretate forțat, aceste cuvinte ar permite reținerea unor concluzii ce ar friza nihilismul național. În realitate însă, Marx și Engels aveau în vedere patria burgheză, patria în care clasa dominantă era burghezia, iar proletariatul o clasă dominată, exploatată, asuprită, pentru el patria burgheză fiind sinonimă cu suferința. În plus, în continuarea acestor cuvinte, nu o dată incriminate de ideologia burgheză, Marx și Engels mai notau că, întrucât „proletariatul trebuie să cucerească mai întâi puterea politică, să se ridice la rangul de clasă națională, să se constituie el însuși ca națiune, el însuși mai este încă național, deși nicidecum în înțelesul burghez”²⁷.

Și dacă burghezia, în lupta ei neconținută pentru acapararea pieței, pentru afirmarea libertății comerțului, pentru crearea pieței mondiale a adus o incontestabilă contribuție la dezvoltarea istorică a lumii moderne, ușurând apropierea dintre națiuni, proletariatul are misiunea obiectivă de a ridica pe o treaptă superioară acest proces. Acționând pentru desființarea exploatării unui individ de către altul și pentru înflorirea potențelor creatoare ale națiunii, proletariatul acționează implicit pentru înlăturarea asupririi unei națiuni de către alta, pentru dispariția dușmăniei dintre națiuni, fenomene alimentate de burghezie, ca reflex nemijlocit al anta-

²² *Ibidem*, p. 475—476.

²³ *Ibidem*, p. 476.

²⁴ Vezi, de exemplu, Annie Kriegel, *Les origines du communisme français. 1914—1920*, vol. I, Paris, La Hay, 1964, p. 32—34.

²⁵ Cf. M. Badea, V. Niculae, *Ideea desăvârșirii statului național unitar în teoria și practica mișcării socialiste din România în „Revista de filozofie”, tomul 15 (1968), nr. 12, p. 1371.*

²⁶ K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 4, p. 485.

²⁷ *Ibid.*

gonismului social. „Acțiunea unită, cel puțin a țărilor civilizate, — se scrie în *Manifest* — este una din primele condiții ale dezrobirii lui (a proletariatului — *n.n.*)”²⁸. Și tot astfel o colaborare fructuoasă între națiuni nu este posibilă decât dacă fiecare se bucură de independență. Engels, prefăcând ediția poloneză din 1892 a *Manifestului*, avea să noteze, printre altele : „O colaborare internațională sinceră a națiunilor europene este cu puțință numai cu condiția ca fiecare din aceste națiuni să fie pe deplin autonomă la ea acasă”²⁹.

Manifestul Partidului Comunist, punînd în evidență structura condiției sociale a clasei muncitoare în capitalism, a scos în evidență și faptul că muncitorii din toate țările au o situație similară, iar comunitatea de interese izvorită din această situație reclamă în mod necesar făurirea unei unități de acțiune, de solidaritate internațională pentru atingerea unui țel comun — făurirea socialismului și comunismului. Iată de ce, punînd în evidență deosebiriile dintre comuniști și reprezentanții altor partide proletare, Marx și Engels includeau aprecierea după care comuniștii se deosebesc de celelalte partide proletare prin aceea că „în lupta proletarilor de diferite națiuni ei scot în evidență și susțin interesele comune, independente de naționalitate, ale întregului proletariat”³⁰. Concomitent se atrăgea atenția asupra necesității unității de clasă pe care o implică procesul dezvoltării mișcării muncitorești, ca o condiție sine qua non a obținerii victoriei în lupta cu burghezia, o unitate națională și internațională, întemeiată pe concordanța dintre sarcinile naționale ale proletariatului și țelurile generale pe care le are de atins mișcarea muncitorească internațională. Iată pentru ce „pe diferitele trepte de dezvoltare ale luptei dintre proletariat și burghezie ei (comuniștii — *n.n.*) reprezintă întotdeauna interesele mișcării în totalitatea ei”³¹.

La unitatea de acțiune pe plan internațional, la dezvoltarea solidarității proletare internaționale nu se poate însă ajunge decât prin dezvoltarea detașamentelor proletare naționale, prin consolidarea posibilităților lor de acțiune pe plan național, unde fiecare este în situația de a supune procesului de transformare revoluționară realități istorice concrete, specifice fiecărei națiuni, și care nu pot fi ignorate în cursul luptei pentru socialism. Iar una din condițiile realizării internaționalismului în practica politică a clasei muncitoare, pe care au pus-o în evidență Marx și Engels și a cărei valabilitate se păstrează și astăzi intactă, o constituie tocmai unitatea și independența fiecărei națiuni, fără de care nu este posibilă colaborarea internațională. În prefata la ediția italiană din 1893 a *Manifestului* Engels preciza o dată mai mult : „Fără restaurarea independenței și unității fiecărei națiuni nu s-ar fi putut înfăptui nici unirea internațională a proletariatului, nici colaborarea pașnică, creatoare a acestor națiuni în vederea realizării unor țeluri comune”³².

Manifestul Partidului Comunist a schițat, astfel, pentru clasa muncitoare un program concret de ieșire din situația pe care i-a hărăzit-o burghezia, i-a trasat jaloanele principale ale căii care duce la posibilitatea

²⁸ *Ibid.*

²⁹ K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 22, p. 276.

³⁰ K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 4, p. 478.

³¹ *Ibid.*

³² K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 22, p. 360.

construirii unei societăți noi, o societate care să permită dezvoltarea nestingherită a omului. Cu apariția *Manifestului* și a marxismului ca teorie a revoluției proletare, la care s-a adăugat apoi crearea Internaționalei I și, ulterior, a partidelor clasei muncitoare în majoritatea țărilor din Europa și America s-au creat și premisele subiective ale formării și dezvoltării conștiinței clasei muncitoare. Avansarea continuă a procesului de organizare politică a mișcării muncitorești, în pas cu „dezvoltarea intelectuală a clasei muncitoare”, care a rezultat nemijlocit „din comunitatea de acțiune și din discuție”, așa cum a prevăzut Marx, s-a desfășurat pînă către sfîrșitul secolului al XIX-lea sub semnul optimismului revoluționar insuflat de marxism și de participarea directă a lui Marx și Engels la activitatea politică a clasei muncitoare. Apoi, pentru puțin timp, activitatea politică și teoretică a clasei muncitoare a fost contaminată, pe de o parte, de presiunile clasei dominante din perioada de dezvoltare relativ pașnică a lumii capitaliste a acelor ani, iar, pe de altă parte, de oportunismul apărut în interiorul mișcării, care a supus marxismul unor simplificări și mistificări grosolane, transformîndu-l treptat într-o dogmă. Dogmatizarea social-democrată a marxismului împingea, printre altele, „momentul” realizării misiunii istorice a clasei muncitoare într-o epocă depărtată. Trecerea la împlinirea ei era condiționată de epuizarea definitivă a potențelor capitalismului în asigurarea dezvoltării forțelor productive, după care ar fi urmat să se instaureze de la sine puterea politică a proletariatului. Clasa muncitoare era astfel condamnată la pasivitate, așteptînd de la istorie împlinirea automată, și nu prin luptă activă, așa cum demonstraseră Marx și Engels, a propriei sale meniri.

A fost necesară apariția unui „moment” nou în istoria mișcării revoluționare a proletariatului care, pe temeiul cuceririlor științifice și al practicii istorice însăși, să marcheze revenirea la principiile fundamentale ale marxismului și, prin confruntarea cu noile realități istorice specifice începutului secolului nostru, să-i redea suflul său revoluționar, să-i îmbogățească conținutul teoretic. Unui asemenea moment i-a dat naștere Lenin prin activitatea sa teoretică și practică-revoluționară. În lupta împotriva reformismului și a oportunismului, a tuturor formelor de dogmatism care ajunseseră să paralizazeze forța ofensivă a clasei muncitoare în confruntarea sa cu burghezia, Lenin a regăsit ideea fundamentală și spiritul novator al gândirii marxiste, scriind în 1913 în articolul *Destinele istorice ale învățaturii lui Karl Marx*: „Esențialul în învățătura lui Karl Marx este lămurirea rolului istoric mondial al proletariatului, acela de făuritor al societății socialiste”³³.

Victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, făurirea socialismului într-o țară înapoiată din punct de vedere economic și încercuită de imperialism, triumful popoarelor în lupta cu fascismul, în cursul căreia clasa muncitoare a făcut dovada unei ample inițiative istorice, transformarea, în unele țări, a rezistenței antifasciste într-o luptă deschisă cu burghezia și victoria clasei muncitoare asupra acesteia, ca și desfășurarea cu succes a operei de construire a socialismului într-un număr de 14 state sînt fenomene istorice majore care au confirmat practic justetea

³³ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 23, Editura politică, București, 1964, ediția a doua, p. 1.

marxismului, au relevat dimensiunile istorice reale ale locului și rolului clasei muncitoare în procesul dezvoltării societății contemporane. Această operă istorică a fortificat credința a milioane de oameni că este posibilă o reconstrucție radicală a relațiilor dintre ei după distrugerea celor de tip burghez, că pe această bază este posibil un avânt fără precedent al forțelor productive, că bogăția creației spirituale este practic nelimitată, că tot ceea ce concură la împlinirea personalității umane este pe deplin realizabil numai în condițiile transformării clasei muncitoare în clasă conducătoare a societății.

Uriasele realizări ale științei și tehnicii contemporane, dezvoltarea în epoca actuală a economiei capitaliste, cu reflectările ei sensibile asupra nivelului de trai sau în structura socială a societății, n-au depășit contradicțiile proprii capitalismului, cum susțin ideologii burghezi. Așa-zisa „societate de consum“ nu asigură o repercutare echitabilă a realizărilor obținute asupra tuturor membrilor societății. Capitalismul n-a depășit contradicțiile sale fundamentale, n-a vindecat plăgile-i caracteristice: înstrăinarea muncii sociale, șomajul cronic, crizele de supraproducție și războiul. În plus, ca urmare a dezvoltării forțelor productive, capitalismul a dat naștere unor contradicții noi: contradicția dintre posibilitățile oferite de progresul tehnic și distrugerea acestora, în bună măsură, prin sistemul social existent, contradicția între suprasatisfacerea nevoilor individuale ale celor privilegiați și ignorarea unor necesități sociale stringente, dintre caracterul social tot mai pronunțat, nu numai al producției, dar și al organizării acesteia, pe de o parte, orientarea individuală a scopurilor producției și ale însușirii profitului, pe de altă parte, sau noul conținut istoric al contradicției dintre creșterea continuă a necesităților resimțite de muncitorul zilelor noastre și posibilitățile de a le satisface relativ reduse ca urmare a creșterii profitului capitalist. Sarcina istorică a rezolvării acestor contradicții revine în continuare clasei muncitoare, iar condiția fundamentală de care depinde succesul este transformarea ei în clasă dominantă a societății, prin preluarea puterii politice și declanșarea inițiativei revoluționare a maselor, la nivelul economiei, al politicii și al culturii, pentru sfărâmarea orînduirii burgheze și făurirea în practică a proiectului noii societăți preconizat de gîndirea marxist-leninistă și aplicat la condițiile istorice concrete ale fiecărei țări de partidul politic al clasei muncitoare din țara respectivă.

Forța de acțiune a clasei muncitoare, la care s-au referit nu o dată clasicii marxism-leninismului, nu s-a micșorat cu nimic în condițiile revoluției științifice și tehnice contemporane, rolul și misiunea ei istorică nu s-au diminuat de fel prin transformările suferite de structura raporturilor de clasă, pentru că ceea ce s-a schimbat în raporturile de clasă ale societății capitaliste contemporane n-a afectat natura antagonismului social dintre capital și muncă, ci numai dispunerea forțelor sociale în luptă, prin trecerea de partea ei a unui mare număr de intelectuali, fie ca urmare a integrării lor în procesul de producție materială, fie ca urmare a îmbrățișării cauzei clasei muncitoare, venind din afara rîndurilor ei. Aceste modificări n-au pus sub semnul întrebării nici existența luptei de clasă și nici rolul conducător al clasei muncitoare în desfășurarea războ-

iului civil din societatea capitalistă contemporană³⁴. De altfel, Marx a prevăzut aceste transformări în perspectiva dezvoltării societății, apreciind știința ca o foarte importantă forță de producție, și, în plus, a definit clasa muncitoare nu ca un ansamblu de lucrători manuali sau simple anexe ale mașinii, ci ca pe un grup social de oameni care, neavînd decît forța de muncă proprie, pentru a-și menține existența o vînd, manual sau intelectual, dînd naștere plusvalorii. Iar prezența unui număr de intelectuali din ce în ce mai mare în rîndurile clasei muncitoare, fie că sînt organic integrați acesteia, fie că susțin numai cauza ei, nu face decît să-i sporească forța de acțiune și nicidecum s-o diminueze, cum susțin teoreticienii neocapitalismului contemporan.

În forme istorice noi se pune și problema alianței cu păturile mijlocii ale societății, și în special cu țărănimia, care nu este scutită de consecințele dure ale procesului istoric obiectiv de concentrare și centralizare capitalistă. De cunoașterea și înțelegerea alternativei istorice în evoluția situației lor materiale și sociale — ori ruinarea capitalistă a țărănului de către marea exploatare capitalistă, a meșteșugarului de marea industrie, a micului comerciant de superpiața monopolistă, ori unirea de bună voie în unități de cooperare după legile socialiste și sub oblăduirea unui stat democratic —, de aprecierea lucidă a dezavantajelor uneia și a avantajelor celeilalte depinde succesul istoric al clasei muncitoare în lupta cu burghezia, depinde realizarea în timp a misiunii sale istorice³⁵. Forța de acțiune însăși a partidelor comuniste și muncitorești în țara în care acționează fiecare, ca și solidaritatea și colaborarea lor în spiritul internaționalismului proletar, condiționează derularea acestui proces istoric³⁶.

Experiența poporului român, stadiul actual de dezvoltare a societății noastre confirmă valoarea contemporană a teoriei marxiste cu privire la rolul conducător al clasei muncitoare în procesul de realizare a misiunii sale istorice.

Înfăptuirea sa reclamă însă o discuție fertilă și responsabilă, la care au invitat odată mai mult atît amplul program de lucru în domeniul ideologiei și al activității politice și cultural-educative adoptat de plenara C.C. al P.C.R. din 3—5 noiembrie 1971, cit și documentele Conferinței Naționale a partidului din iulie 1972. O asemenea dezbatere, așa cum s-a mai apreciat în literatura noastră social-politică, nu poate să nu ia în considerație trecutul de luptă al proletariatului român, cu treptele sale de afirmare pe scena istorică a țării în epoca modernă și contemporană, să nu reliefeze faptul indubitabil că el a fost forța de șoc a luptei pentru

³⁴ Luigi Longo, *Un'alternativa per uscire dal'a crisi. Rapporto al XII Congresso del Partito Comunista Italiano*, Editori Riuniti, 1969, p. 19—20.

³⁵ Waldeck Rochet, *Qu'est — ce qu'un révolutionnaire dans la France de notre temps ?*, Editions sociales, Paris, 1967, p. 24—25 ; Santiago Carrillo, *Realitățile de azi într-o lumină nouă*, Editura politică, București, 1969, p. 57—74.

³⁶ A se vedea pe larg în : *Le rôle croissant des Partis communistes et ouvriers dans le processus révolutionnaire d'edification du socialisme et du communisme*, Conference scientifique internationale, Verlag Zeit im Bild, Dresden, 1970.

răsturnarea dictaturii antonesciene, că, în mod obiectiv, a avut rolul de hegemon în insurecția națională antifascistă armată din august 1944, că prin eforturile sale, sprijinite îndeaproape de celelalte forțe sociale progresiste, s-a înfăptuit cu succes revoluția populară. În continuarea procesului de transformare revoluționară a societății, clasa muncitoare din România, sub conducerea politică a P.C.R., și-a orientat conștient acțiunile atît spre distrugerea relațiilor de producție capitaliste și făurirea unor relații de tip nou, socialiste, cît și spre construirea suportului material al acestora — dezvoltarea la un nivel tot mai înalt a forțelor productive. Împlinirea în fapt a unor asemenea sarcini istorice a fost cu atît mai dificilă cu cît Partidul Comunist Român, proletariatul, aliații săi de clasă au avut de înfruntat nu numai opoziția reacțiunii, dar și rolul istoric al unei revoluții burgheze nerealizate integral și, implicit, al unei țări slab dezvoltate. În cadrul unui asemenea proces revoluționar complex care nu apărea ca rezultat al unor constrîngeri sau al unor opțiuni arbitrare, ci ca formă concretă de manifestare a dialecticii mișcării sociale, a legităților istorice, o semnificație deosebită a avut-o inițiativa de luptă a clasei muncitoare, înarmată de către partidul comunist, detașamentul său de avangardă, cu forța de pătrundere analitică a realității.

Aprecierea rolului clasei noastre muncitoare în societatea românească contemporană trebuie să pornească, de la poziția, în esență nouă, ce o deține astăzi în procesul de producție. Ea este strîns legată de producția bunurilor materiale, de elaborarea și aplicarea creatoare a celor mai înaintate forme de organizare a muncii, de necesitatea de a activa conștient în sensul perfecționării și diversificării pregătirii profesionale, corespunzător ritmului rapid de înzestrare a sectoarelor productive ale țării cu tehnica cea mai avansată. În cursul acestui proces se realizează o adîncire continuă a socializării muncii, o înlăturare treptată a specializărilor înguste, o omogenizare tot mai rapidă și mai deplină, ce se vor reflecta finalmente pe planul structurii sociale a țării.

Dacă, prin natura lui, procesul social de muncă în societatea capitalistă, în virtutea structurii relațiilor sociale bazate pe proprietatea privată asupra mijloacelor de producție, conferă rolul de conducere capitalistului, rol ce se manifestă despotice în raporturile cu producătorii nemijlociți ai bunurilor materiale, în socialism funcția de conducere a procesului productiv capătă cu totul alt conținut, alte valențe, alte forme de exercitare. Ca proprietari și ca producători nemijlociți, muncitorii, oamenii muncii, în general, încredințează funcția de conducere a procesului de muncă reprezentanților lor aleși, interesați deopotrivă în modul în care se realizează produsul muncii, valorificarea lui pe piață, măsura în care răspunde nevoilor lor proprii. Elementul regulator nu-l mai constituie interesul privat, ce se reducea în trecut la valorificarea cît mai avantajoasă a capitalului și obținerea unui profit cît mai mare, indiferent de gradul de exploatare la care erau supuși muncitorii, ci satisfacerea necesităților proprii clasei muncitoare, ale tuturor celor ce sînt în același timp producători și consumatori, proprietari și beneficiari.

O însemnătate deosebită în realizarea construcției economice are și va avea experiența acumulată de clasa muncitoare în organizarea producției, în dirijarea conștientă a proceselor de făurire a bunurilor materiale. Ingeniozitatea și forța colectivă de gândire, de rezolvare practică a celor mai complicate probleme generate de fluxul neîntrerupt al producției — caracteristici principale ale clasei muncitoare, ce se manifestă pregnant pe fundalul lărgirii și adîncirii democrației muncitorești — au constituit și vor constitui o garanție că soluțiile adoptate vor asigura continuitatea necesară producției, vor potența neîntrerupt competitivitatea ei, vor conferi noi dimensiuni geniului creator al poporului român.

Dubla calitate a oamenilor muncii, de proprietari și producători, dă naștere unor fenomene cu totul noi nu numai în desfășurarea propriu-zisă a procesului productiv, ci și în dinamica relațiilor sociale. Ea conferă clasei muncitoare largi posibilități de intervenție activă și permanentă atît la locul de muncă, prin lărgirea continuă a participării nemijlocite la conducerea procesului productiv, cît și în afara acestuia, în sfera de activități prin care se realizează împlinirea în fapt a noului conținut propriu valorii forței de muncă. Partidul nostru consideră că pe ambele planuri trebuie să se acționeze mai ferm pentru perfecționarea continuă a cadrelor organizatorice necesare realizării în fapt a rolului conducător al clasei muncitoare. Îmbogățirea conținutului adunărilor generale ale salariaților și a celorlalte forme de participare a maselor la organizarea și conducerea producției, sporirea receptivității organelor de decizie față de propunerile și sugestiile oamenilor muncii, creșterea rolului sindicatelor în organizarea și desfășurarea tuturor activităților economice și social-culturale, reorganizarea activității de control obștească etc. reprezintă modalități eficace de afirmare și mai pregnantă a rolului conducător ce revine clasei muncitoare în societate. Astfel, ea va acționa și în viitor ca un adevărat motor în promovarea noului, în perfecționarea procesului de funcționare a tuturor domeniilor de activitate, pentru înlăturarea a tot ceea ce a devenit anacronic, în discordanță cu cerințele obiective ale dezvoltării societății noastre.

Militînd pentru modernizarea continuă a societății, pentru progresul ei neîntrerupt, totodată clasa muncitoare se transformă pe sine, își modelează natura socială, își împlinește noua fizionomie spirituală. Sub imperiul dialecticii istorice a edificării noii orînduiri, clasa muncitoare acționează hotărît pentru făurirea unui om nou, cu o înaltă conștiință, pentru statuarea unei noi condiții umane, care să permită o participare tot mai activă a fiecărui individ la rezolvarea problemelor construcției socialiste.

Conferind o asemenea înțelegere locului și rolului clasei muncitoare în societatea noastră, P.C.R. face dovada unei tratări creatoare a marxism-leninismului, își înscrie practica politică pe un făgaș istoric realist, în concordanță cu conținutul și sensul dezvoltării sociale contemporane. În acest

spirit secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, aprecia : „Noi concepem clasa muncitoare nu ca o clasă chemată numai să realizeze hotărârile, ci ca o clasă conducătoare, ca o clasă conștientă de rolul său istoric. Așa au conceput-o de altfel și clasicii marxism-leninismului și nici nu poate fi concepută altfel ! Nu se poate vorbi de socialism, dacă nu luăm măsuri ca clasa muncitoare, în numele căreia se guvernează, să-și îndeplinească într-adevăr rolul conducător și să participe la guvernarea societății“ ³⁷.

În condițiile creșterii continue a rolului ce revine factorului politic, ale intensificării legăturilor dintre economie și politică apare ca deosebit de semnificativă intervenția factorului subiectiv în desfășurarea practicii sociale contemporane, intervenție realizată de clasa noastră muncitoare, prin intermediul Partidului Comunist Român, cu experiența sa istorică, cu programul său de acțiune marxist-leninist, fondat pe cunoașterea profundă a realităților istorice concrete din țara noastră. În dialectica relației dintre partid și clasa muncitoare locul hotărîtor îl ocupă ideologia marxist-leninistă, ca reflectare teoretică a misiunii istorice a acesteia din urmă și ca concepție despre lume și viață care inspiră doctrina politică a partidului. Ea rămîne instrumentul viabil cu ajutorul căruia se realizează nu numai analiza realităților concrete, dar se și elaborează proiectul politic al acțiunii practice, inițiativa revoluționară a clasei muncitoare rămînînd pe mai departe domeniul verificării în fapt a viabilității și realismului acestor proiecte, izvorul nesecat al îmbogățirii teoriei revoluționare.

³⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 6, Editura politică, București, 1972, p. 216.

Unirea P.C.G. cu P.S.D.G. și formarea P.S.U.G.

Importanța istorică a creării partidului marxist-leninist unit

Prof. dr. G. BENSER

șef de secție
adjunct al secției de Istorie
a mișcării muncitorești germane
după 1945

Prin formarea, în aprilie 1946, a Partidului Socialist Unit din Germania, în urma unirii Partidului Comunist German cu Partidul Social-Democrat al Germaniei s-a pus capăt la noi sciziunii clasei muncitoare. În anii care au urmat, P.S.U.G. s-a format, după modelul partidului lui Lenin, ca un partid de tip nou. Aceasta a reprezentat un moment hotărâtor în istoria mișcării muncitorești germane, care poate fi înțeles pe deplin numai în contextul dezvoltării procesului revoluționar mondial.

Premisa hotărâtoare care a făcut posibilă, după trei decenii de sciziune, crearea unui partid revoluționar unit al clasei muncitoare a constituit-o victoria Uniunii Sovietice și a aliaților ei asupra imperialismului fascist german și eliberarea poporului german de sub dominația hitlerismului. Prin aceasta s-a creat un raport de forțe între clase complet nou. Dorința popoarelor de a avea o pace durabilă, de a lichida definitiv și total militarismul și fascismul putea fi îndeplinită numai pe baza aplicării consecvente a Acordului de la Potsdam. Acest lucru necesita nu numai măsuri corespunzătoare din partea puterilor victorioase, ci și o acțiune organizată și unită a forțelor democratice ale poporului german însuși, în frunte cu clasa muncitoare.

Burghezia imperialistă germană demonstrase, prin cele două războaie mondiale provocate de ea, că este absolut incapabilă să reprezinte interesele vitale ale poporului german. Ideea că clasa muncitoare trebuie să scoată poporul din catastrofă era — în ciuda multor neclarități ideologice care existau atunci — larg răspândită. Aceasta presupunea însă ca clasa muncitoare să pună capăt definitiv sciziunii din rindurile sale. În principiu, această problemă exista în aceeași măsură în toate zonele de ocupație de atunci. Muncitorii cu conștiință de clasă — comuniști, precum și social-democrați — își exprimau voința de a crea un partid muncitoresc unit. Dar condițiile pentru realizarea acestui obiectiv erau foarte diverse în diferitele zone de ocupație. Acolo unde puterea de ocupație sovietică,

în spiritul internaționalismului proletar, acorda protecție și ajutor solidar clasei muncitoare și celorlalte forțe democratice, dorința de unire a mișcării muncitorești s-a putut desfășura și impune din plin, în ciuda tuturor obstacolelor. În schimb, în zonele ocupate de puterile apusene imperialiste, lupta pentru unire a clasei muncitoare era, după cum se va vedea, mult mai complicată.¹

În general, condițiile pentru realizarea unității clasei muncitoare sub conducerea unui partid marxist-leninist și pe baza unei mișcări sindicale unite erau mai favorabile ca niciodată.

Alături de victoria Uniunii Sovietice în Marele Război de Apărare a Patriei, factorul cel mai important care a favorizat înfăptuirea unității clasei muncitoare și în țara noastră l-a constituit avântul mișcării muncitorești internaționale.

De la Congresul al VII-lea al Internaționalei Comuniste, mai ales în condițiile luptei antifasciste, politica frontului unic și a frontului popular obținuse succese importante. După cel de-al II-lea război mondial această tendință s-a manifestat, pe plan mondial, în formarea unor largi organizații unitare progresiste ca Federația Sindicală Mondială, Federația Mondială a Tineretului Democrat, Federația Mondială a Femeilor Democrate și Uniunea Internațională a Studenților. Pe plan național, în procesul revoluției democrat-populare, ea și-a găsit expresia în crearea de partide marxist-leniniste unite și de sindicate unitare, ca și în succesele obținute de politica frontului unic în țările capitaliste. Crearea P.S.U.G. este partea componentă indivizibilă a acestui proces de dezvoltare.

Istoria formării P.S.U.G., într-un sens restrâns, cuprinde perioada din mai 1945 — eliberarea poporului german de sub dominația hitleristă — pînă la Congresul de unire a P.C.G. cu P.S.D.G., din aprilie 1946. Lupta pentru un partid unit al clasei muncitoare poate fi înțeleasă numai în strînsă legătură cu sarcinile istorice de bază ale clasei muncitoare și ale aliaților ei.²

După eșecul revoluției burghezo-democratice din 1848/1849 și înfrîngerea revoluției din noiembrie 1918, problema răsturnării forțelor reacționare se afla din nou la ordinea zilei. În condițiile date, această transformare revoluționară a dezvoltării sociale trebuia începută printr-o răsturnare antiimperialistă — democratică. Ea era parte componentă a unui proces continuu, într-o permanentă aprofundare revoluționară, care a căpătat mai tirziu — în special în condițiile creării Republicii Democrate Germane — un caracter socialist. Prin caracterul ei social și politic această revoluție corespundea transformărilor revoluționare care aveau loc în acel timp în țările de democrație populară. La baza ei se afla teoria lui Lenin despre revoluție, în special tezele strategice și tactice dezvoltate în lucrarea *Două tactici ale social-democrației în revoluția democratică*. Deoarece lichidarea totală a rămășițelor fascismului și înlăturarea rădăcinilor social-economice ale fascismului și militarismului german reprezentau o cerință de primă urgență și, în același timp, punctul esențial pentru

¹ Günter Benser : Poporul german și puterile învingătoare. Despre unele aspecte internaționale ale situației luptei de clasă după eliberarea Germaniei de sub fascism, în B.Z.G., anul 1972, tomul 2.

² Istoria mișcării muncitorești germane, vol. 6, din mai 1945, pînă în 1949, Berlin 1966.

mobilizarea forțelor populare, la noi se folosește pentru prima etapă a procesului de transformări revoluționare noțiunea de revoluție democratică antifascistă. În esență sa, aceasta a fost prima etapă a perioadei de trecere de la capitalism la socialism în țara noastră. Ea se afla în strinsă legătură cu formarea sistemului mondial socialist.³

Între realizarea unității clasei muncitoare și revoluția democratică antifascistă este o legătură dublă :

În primul rând, realizarea unității clasei muncitoare era premisa esențială pentru succesul transformărilor revoluționare.

În al doilea rând, fiecare pas al revoluției, fiecare succes al ei a dus la accentuarea tendințelor spre unire, în special la o alianță mai strinsă între comuniști și social-democrați și la întărirea sindicatelor unite, la crearea U.S.L.G. (Uniunea Sindicatelor Libere Germane). Acest lucru a fost important mai ales pentru acele realizări revoluționare ca, de exemplu, crearea administrațiilor democratice antifasciste, în care clasa muncitoare juca rolul conducător, pentru impunerea dreptului de codecizie și a controlului muncitoresc în întreprinderi, pentru reforma agrară democratică, pentru reforma democratică a învățământului și alte transformări sociale.⁴

Caracteristic pentru istoriografia burgheză și social-democrată din Republica Federală a Germaniei este faptul că neagă această legătură, precum și responsabilitatea istorică a clasei muncitoare, înlocuind procesul istoric veridic cu deformări anticomuniste.⁵

După ce la 10 iunie 1945, administrația militară sovietică a permis crearea de partide democratice antifasciste și de syndicate libere — cu multe luni înainte ca puterile imperialiste să permită acest lucru⁶ —, P.C.G. a fost primul partid care s-a manifestat public prin istorica chemare din 11 iunie 1945⁷. Acest apel, care se numără printre cele mai importante documente ale istoriei mișcării muncitorești germane, se caracteriza printr-o înțelegere atât de profundă a situației și printr-o stabilire atât de clară a

³ În rîndul istoricilor din R.D.G. s-a dezvoltat o discuție despre caracterul și etapele trecerii de la capitalism la socialism în țara noastră. Predominantă este concepția potrivit căreia revoluția trebuie înțeleasă ca un proces revoluționar continuu și în creștere, care a fost parte integrantă a noii etape a procesului revoluționar mondial, după victoria Uniunii Sovietice asupra fascismului. El era caracterizat printr-o etapă antifascistă-democratică și una socialistă, lupta pentru democrație și lupta pentru socialism legîndu-se și împătîrîndu-se reciproc. Făcîndu-se referiri în special asupra mării importanțe a factorului subiectiv al revoluției — partidul marxist-leninist, nivelul conștiinței clasei muncitoare și al celorlalți oameni ai muncii — s-a prevenit asupra plasării prea timpurii a trecerii la etapa socialistă sau de a pune pur și simplu în discuție caracterul predominant antiimperialist al primei etape.

⁴ Despre procesul de transformare revoluționar și despre laturile sale particulare există o literatură — adesea chiar regional-istorică — bogată. Indicații în această privință dă Günter Benser. Cercetări cu privire la istoria germană — 1945 — 1949, în : „Cercetări istorice în R.D.G. 1960—1970. Analize și rapoarte. La al XIII-lea Congres internațional al istoricilor de la Moscova 1970, Berlin 1970, pag. 590—608.

⁵ Cu privire la principalele tendințe ale scrierii istorice în R.F.G. despre formarea R.D.G. vezi : Trecut nebiruitor, Manual (compendium) pentru controversa cu istoriografia burgheză vest-germană, Berlin 1970, pag. 436—444.

⁶ Documente și materiale cu privire la istoria mișcării muncitorești germane, seria III, mai 1945 — aprilie 1946, Berlin 1959, pag. 12/13.

⁷ Idem, pag. 14—20.

scopurilor încât, pe drept cuvânt, poate fi considerat drept programul transformărilor democratice antifasciste. În el erau formulate țelurile clasei muncitoare și ale tuturor forțelor democratice pentru o întreagă perioadă istorică a procesului de transformare revoluționară. La 12 iunie 1945, la Berlin, în fața a aproximativ 200 de activiști antifasciști, Walter Ulbricht a fundamentat programul P.C.G. și a chemat la colaborare.⁸

La 15 iunie 1945, Comitetul Central al P.S.D.G. a publicat, la rîndul său, o chemare, iar două zile mai tîrziu Otto Grotewohl a supus-o dezbaterii unei conferințe a activiștilor P.S.D.G., care a avut loc la Berlin. În acest document social-democrat se spunea : „Salutăm, așadar, cu căldură Chemarea Comitetului Central al Partidului Comunist din Germania care, în mod concret pornește de la faptul că drumul pentru reconstrucția Germaniei depinde de condițiile de dezvoltare actuale...”⁹ Comitetul Central al P.S.D.G. s-a pronunțat pentru „unitatea organizatorică a clasei muncitoare germane”.¹⁰ Prin scopurile sale, chemarea P.S.D.G. corespundea în multe privințe Programului P.C.G. sau se apropia de acesta, cu toate că nu dovedea aceeași maturitate marxistă și lăsa deschise încă multe probleme ale confruntării necesare cu propria istorie.

Astfel, în iunie 1945 a fost marcată o nouă etapă spre realizarea unității clasei muncitoare. Dar înfăptuirea ei nu era o sarcină simplă. Numai avîntul spontan general spre unitate nu era suficient pentru a crea un partid unit stabil al clasei muncitoare. Un partid unit putea fi trainic numai dacă se baza pe marxism și se forma ca un partid de tip nou. Aceasta presupunea unirea comuniștilor și social-democraților în lupta pentru realizarea scopurilor transformărilor democratice antifasciste și situarea lor pe o poziție de avangardă revoluționară. De aceea, P.C.G. a considerat necesar să pregătească unirea cu P.S.D.G. de-a lungul unei perioade în care cele două partide să acționeze unitar și concomitent să aibă loc clarificarea problemelor politico-ideologice de bază. În esență era vorba de înlăturarea oportunismului din mișcarea muncitorească. Din această cauză C.C. al P.C.G. s-a opus creării imediate de organizații ale partidului unic socialist, acțiune care începuse în diferite localități după eliberarea de sub dominația fascismului. Înainte de a se putea trece la o unire pe baze largi între P.C.G. și P.S.D.G., cele două partide trebuiau să se organizeze legal, să se apropie politic și ideologic. O unire care nu s-ar fi efectuat pe baze politico-ideologice și organizatorice marxiste ar fi purtat în ea simburile unei noi sciziuni.

Această linie a P.C.G. a constituit mereu un prilej pentru adversarii lui și pentru istoricii vest-germani de a reproșa comuniștilor că scopul lor inițial nu a fost unirea celor două partide muncitorești. Ei afirmă că P.C.G. s-ar fi hotărît abia mai tîrziu pentru unitatea celor două partide, ca urmare a anumitor succese ale social-democraților din Austria, ale Partidului laburist din Anglia și datorită influenței P.S.D.G. asupra clasei muncitoare

⁸ Idem, pag. 21—24.

⁹ Idem, pag. 29.

¹⁰ Idem, pag. 31.

germane, și că ar fi folosit P.S.D.G. ca „donator de sînge”.¹¹ O asemenea argumentare speculează necunoașterea adevăratelor stări de lucruri.

La 19 iunie 1945 C.C. al P.C.G. și C.C. al P.S.D.G. au stabilit o înțelegere comună, care prevedea următoarele sarcini : „1. Colaborarea strînsă în rezolvarea sarcinilor urgente stabilite în comun, construirea unei republici democratice antifasciste, care să evite greșelile și slăbiciunile trecutului și care să asigure poporului muncitor toate drepturile și libertățile democratice ; 2. Crearea unui bloc puternic cu toate celelalte partide democratice, antifasciste ; 3. Reprezentarea în comun a intereselor poporului muncitor de la orașe și sate ; 4. Înfăptuirea organizării comune a ambelor partide ; 5. Consfătuiri comune pentru clarificarea problemelor ideologice”.¹² Ambele partide au declarat că pe această cale vor să creeze „premisele unității politice a poporului muncitor”.¹³ Deja aici se tindea, dincolo de unitatea de acțiune, la unitatea politică, deci spre un partid unit.

Prin acest acord s-a ajuns pentru prima dată în istoria mișcării muncitorești germane la o unitate de acțiune stabilită clar și hotărîtă de conducerile centrale ale celor două partide muncitorești. Acesta a fost un mare pas înainte.

Efectul acestui acord, ca și dezvoltarea unității de acțiune în general, nu s-a limitat numai asupra zonei de ocupație sovietică. Pentru comuniști era de la sine înțeles că vor lupta oriunde pentru înfăptuirea hotărîrilor comitetului lor central. Și majoritatea social-democraților din zonele de vest aștepta o inițiativă pentru refacerea partidului de la Berlin, care era centrul tradițional al mișcării social-democrate : aici activa Comitetul Central, ca organ conducător, cu a cărui chemare se identificau. Istoriografia din R.D.G. a identificat aproape 100 de orașe mari din actuala Republică Federală a Germaniei în care s-a ajuns la acorduri de acțiune și nu rareori chiar la hotărîri privind unificarea organizatorică a celor două partide.¹⁴

Bazat pe acest avînt al unității de acțiune, deja la sfîrșitul anului 1945, s-a putut pune pe ordinea de zi pregătirea unirii P.C.G. cu P.S.D.G. Pentru aceasta însă nu erau suficiente numai succesele mișcării pentru unitate. Ca și pe plan internațional, și la noi lupta de clasă s-a ascuțit. Întrebarea „Care pe care ?” trebuia rezolvată. Forțele de restaurație au devenit mai active după ce burghezia imperialistă și-a regrupat forțele. Se observa clar o rămînere în urmă a dezvoltării democratice în zonele de vest și, legat de aceasta, pericolul separatismului și federatismului. Împotriva progresului ideilor pentru unire s-au ridicat adversarii ei. Din Hanovra, așa-numitul Birou al zonelor de vest, condus de Kurt Schumacher, a întreprins acțiuni mari împotriva mișcării pentru unire, și nu fără succes, care nu s-au limitat numai asupra zonelor de ocupație de vest. Alegerile

¹¹ De strajă democrației. O evocare a vieții lui Kurt Schumacher, vol. II, Cuvîntări și articole. (Berlinul de vest 1953).

¹² Documente și materiale... vol. 1, p. 41.

¹³ Idem, pag. 42.

¹⁴ Puternicul curent pentru reunificare a trebuit să fie recunoscut chiar de istoricul social-democrat Kaden. Albrecht Kaden : Unitate sau libertate. Reunificarea P.S.D.G. 1945/46, Hanovra 1964.

anunțate în zona de ocupație americană impuneau o luare de poziție în problema dacă mișcarea muncitorească trebuia să se lase din nou manevrată prin mijloacele parlamentarismului burghez.

În această situație Partidul Comunist din Germania a luat inițiativa, în vederea dezvoltării în continuare a unității de acțiune pentru unitatea politico-organizatorică. La propunerea sa în zilele de 20 și 21 decembrie 1945, a avut loc la Berlin o întâlnire a reprezentanților P.C.G. și P.S.D.G. (aproximativ 30 din partea fiecărui partid), care a intrat în istorie sub denumirea de „Prima Conferință a celor 60” sau „Conferința din decembrie”. După dezbateri importante, conferința a aprobat un document în care se analiza dezvoltarea de pînă atunci a unității de acțiune și se trasa sarcina pregătirii „contopirii P.S.D.G. și P.C.G. într-un partid unit”.¹⁵

Cu aceasta a început a doua fază a mișcării pentru unire. În timp ce prima fază a stat sub semnul *unității de acțiune*, în centrul preocupărilor a trecut problema creării unui *partid unit*.

Încă la Conferința din decembrie s-au stabilit unele acorduri fundamentale asupra caracterului partidului unit. Programul lui minimal prevedea „definitivarea înnoirii democratice a Germaniei, în sensul construirii unei republici democrate antifasciste parlamentare, în care muncitorilor și celorlalți oameni ai muncii să le fie asigurate prin lege largi drepturi politice, economice și sociale”¹⁶ Programul maximal prevedea „înfăptuirea socialismului prin exercitarea puterii politice de către clasa muncitoare, în spiritul învățăturii marxismului consecvent”, conform celor „stabilite în «Manifestul Comunist», în Programul de la Eisenach al social-democrației germane și în critica făcută de Marx și Engels Programului de la Gotha”¹⁷

Conferința din decembrie a declanșat un puternic avînt al mișcării pentru unire. În același timp însă și-au intensificat activitatea și adversarii. În februarie 1946 dezvoltarea luptei pentru unire atinsese un grad atît de înalt încît așa-numita „A doua Conferință a celor 60”, denumită deseori și „Conferința din februarie”, a putut hotărî, la 26 februarie 1946, măsurile imediate pentru pregătirea Congresului de constituire a Partidului Socialist Unit din Germania și pentru unirea organizațiilor de partid.¹⁸ Prin aceasta a început procesul unirii nemijlocite a organizațiilor de partid comuniste și social-democrate, care a avut loc de jos în sus. Lunile ianuarie—aprilie 1946 fac, desigur, parte din momentele cele mai semnificative ale istoriei mișcării muncitorești germane. Este imposibil de redat, în această scurtă prezentare, întreaga dinamică a luptei pentru crearea Partidului Socialist Unit din Germania.

Unirea celor două partide muncitorești a fost opera întregii clase muncitoare și nu numai a membrilor celor două partide sau numai a conducătorilor de partid. Congresul I al Uniunii Sindicatelor Libere Germane (U.S.L.G.), care a avut loc între 9 și 11 februarie 1946 la Berlin, a stat în

¹⁵ Documente și materiale..., tomul III, vol. 1, pag. 351.

¹⁶ Idem, pag. 351/352.

¹⁷ Idem, pag. 352.

¹⁸ Idem, pag. 201/202.

întregime sub semnul luptei pentru partidul unit. Unirea dintre P.C.G. și P.S.D.G. a fost salutăată, în afară de clasa muncitoare, și de alte forțe democratice.

Unirea a fost precedată de largi discuții democratice cu toți membrii asupra principiilor și scopurilor P.S.U.G. și asupra bazelor organizatorice ale partidului. Abia după ce comuniștii și social-democrații au convenit separat, la diferite nivele, asupra unirii, ei au convocat în localități, raioane și landuri adunări pentru unire, conferințe ale delegaților sau Congrese ale landurilor¹⁹. În primii ani ai existenței P.S.U.G., atita timp cit social-democrații, comuniștii și numeroși membri nou primiți nu au fost contopiți într-o unitate de voință și acțiune, toate funcțiile au fost ocupate în mod egal de foștii membri ai P.C.G. și P.S.D.G. Aceste realități infirmă total propaganda imperialistă despre o așa-zisă unire cu forța, care s-ar fi produs sub presiunea puterii de ocupație sovietică. În ceea ce privește Uniunea Sovietică, credincioasă Tratatului de la Potsdam și în spiritul internaționalismului proletar, a acordat ajutor și sprijin clasei muncitoare și tuturor celorlalte forțe democratice.

Datorită pregătirii intense a unirii, primul Congres al P.S.U.G. s-a desfășurat în spiritul celei mai mari înțelegeri. După ce Congresul al XV-lea al P.C.G.²⁰ și Congresul al XL-lea al P.S.D.G.²¹ aprobaseră în unanimitate unirea, Congresul unirii a luat, într-un mare entuziasm, hotărîrea de constituire a P.S.U.G.²² Congresul a adoptat documentul programatic *Bazele și scopurile P.S.U.G.*,²³ a aprobat *Statutul partidului*²⁴ și un *Manifest către poporul german*²⁵. El a ales pe fostul președinte al P.C.G., Wilhelm Pieck, și pe fostul președinte al P.S.D.G., Otto Grotewohl, în funcția de președinți ai P.S.U.G., cu drepturi egale, iar ca locuitori pe Valter Ulbricht și Max Fechner. Dintre delegații la Congres, 548 proveneau din P.S.D.G. și 507 din P.C.G.²⁶ În afară de *Statutul partidului*, care a fost adoptat cu 21 voturi contra și 4 abțineri²⁷ toate celelalte hotărîri au fost adoptate în unanimitate.

În aprilie 1946 s-au unit în zona de ocupație sovietică de atunci 679 159 social-democrați și 619 256 comuniști.²⁸ Pînă la 31 mai 1947 numărul membrilor a crescut deja la 1 786 138²⁹. Cu aceasta, clasa munci-

¹⁹ Protocol al primei conferințe generale a delegațiilor Uniunii sindicale germane libere pentru teritoriul german ocupat de sovietici, 9—11 februarie 1946, Berlin, 1946.

²⁰ Raport asupra lucrărilor Congresului al 15-lea al Partidului Comunist din Germania, 19 și 20 aprilie 1946 la Berlin, Berlin 1946, pag. 230.

²¹ Al 40-lea Congres al Partidului Social-democrat din Germania. Pe 19 și 20 aprilie 1946 la Berlin, Berlin 1946, pag. 128.

²² Protocol al Congresului de unificare al Partidului Social-Democrat din Germania (P.S.D.G.) și al Partidului Comunist din Germania (P.C.G.) pe 21 și 22 aprilie 1946 în opera de stat „Admiralspalast” din Berlin, Berlin 1946, pag. 153 și 172.

²³ Idem, pag. 172—180.

²⁴ Idem, pag. 180—195.

²⁵ Idem, pag. 196—205.

²⁶ Idem, pag. 146.

²⁷ Idem, pag. 152.

²⁸ Raportul conducerii Partidului Socialist-Unit din Germania la al 2-lea Congres, Berlin 1947, pag. 29.

²⁹ Idem.

toare de pe teritoriul R.D.G. devine o forță unitară, aptă să-și îndeplinească misiunea sa istorică.

Prin crearea P.S.U.G., raportul de forțe dintre clase s-a schimbat net în favoarea clasei muncitoare. A luat ființă un partid muncitoresc puternic unit, care întruchipa toate tradițiile revoluționare ale mișcării muncitorești germane, toate tradițiile democratice și umaniste ale poporului german. Crearea P.S.U.G. a asigurat clasei muncitoare rolul conducător și a creat premisa pentru continuarea procesului de transformare revoluționară și trecerea acestuia în construirea socialismului, care s-a putut face pe cale pașnică, datorită, în primul rând, existenței unui partid muncitoresc marxist unit.

Totuși, în momentul creării sale, P.S.U.G. nu era un partid de tip nou. Prin ce se definea caracterul lui? El avea, principial, scopuri marxiste clare. Conform principiilor și țelurilor sale, socialismul reprezenta o societate caracterizată prin proprietatea comună asupra mijloacelor de producție și lipsa oricărei exploatare a omului de către om. Ca premisă esențială pentru construirea orînduirii socialiste, partidul considera „cucerirea puterii politice de către clasa muncitoare”.³⁰ Aceste principii, precum și altele, îl definesc ca un partid, după cum se spunea atunci, al „marxismului consecvent”.

Unele hotărîri ale Congresului de unire — de exemplu, cele în problemele organizatorice — mai aveau încă un caracter de compromis. Importanța leninismului și rolul istoric al Uniunii Sovietice și al P.C.U.S. au fost recunoscute în toată amploarea lor de la început doar de foștii membri ai P.C.G.

Unirea organizatorică trebuia să-și găsească completarea în dezvoltarea unui partid care să constituie o puternică unitate de voință și acțiune, pe baza marxism-leninismului. La Congresul al II-lea din septembrie 1947³¹ ca și la sesiunile a 11-a, a 12-a și a 13-a ale prezidiului P.S.U.G. din anul 1948³² s-a pus un accent deosebit pe sarcina dezvoltării P.S.U.G. în direcția unui partid de tip nou. Pentru realizarea acestui obiectiv nu era vorba numai de a rezolva anumite probleme care nu fuseseră clarificate complet la unire. Desigur că exista și această necesitate. Dar era vorba de mai mult. Trebuia să se găsească o legătură cu dezvoltarea mișcării muncitorești din sistemul socialist în formare. Trebuia să se ajungă la aplicarea în mod creator a marxism-leninismului la condițiile concrete și la educarea membrilor de partid pe baza învățaturii clasicilor marxism-leninismului. P.S.U.G. trebuia să dea un răspuns la multiplele probleme ale revoluției democratice antifasciste și ale luptei împotriva politicii imperialiste de scindare a Germaniei. El trebuia, concomitent, să se pregătească pentru rezolvarea acelor probleme pe care le puneau trecerea, obiectiv apropiată, spre socialism. Pentru aceasta, P.S.U.G. a îndreptat atenția membrilor săi spre studiarea experienței partidului, care a realizat pentru prima oară în lume, trecerea de la capitalism la socialism — P.C.U.S. Conținutul principal al

³⁰ Protocol al Congresului de unificare, pag. 178.

³¹ Documente ale Partidului Socialist Unit din Germania. Hotărîri și declarații ale secretariatului central și ale conducerii de partid. Vol. I, Berlin 1952, pag. 225—230.

³² A. a. O. vol. II, pag. 75—78, 83—88, 97—124.

dezvoltării P.S.U.G. către un partid de tip nou l-a constituit lupta pentru rezolvarea constructivă a problemelor puse de viață, creșterea puterii de luptă a partidului, a nivelului politico-ideologic și a poziției internaționale a membrilor săi și nu, cum susțin adversarii lui, eliminarea foștilor social-democrați de pe pozițiile lor, copierea schematică a politicii P.C.U.S. sau „dogmatizarea și birocratizarea marxismului”.

Crearea P.S.U.G. s-a efectuat pe un asemenea fundament principal marxist încât a fost posibilă, datorită unei conduceri colective juste, continuarea clarificării în cadrul partidului unit.

Care au fost principalele măsuri și etape ale acestui drum? Acestea au fost îmbunătățirea educației marxist-leniniste și, în legătură cu aceasta, studiul istoriei P.C.U.S.; dezvoltarea activității grupelor din întreprinderi și orientarea lor asupra luptei pentru îndeplinirea planului și perfecționarea mișcării frunțașilor în producție și a întrecerilor; afirmarea consecventă a centralismului democratic, care era legat și de suprimarea principiului parității în partid; îmbunătățirea componenței partidului prin introducerea perioadei de candidatură.³³

Datorită acestei evoluții s-a putut adopta la Congresul al III-lea al P.S.U.G. (iulie 1950) un nou Statut al partidului³⁴ care corespundea cerințelor unui partid de tip nou. Pe baza acestui statut, în 1951, s-a efectuat o verificare în partid, care a dus la o importantă activizare a membrilor. În urma acestei verificări, 7,3% dintre membri și 3,4% dintre candidații de partid au fost excluși sau au ieșit din partid.³⁵ În procesul de dezvoltare către un partid de tip nou, P.S.U.G. a dobândit toate acele însușiri care îi erau necesare pentru a conduce oamenii muncii spre socialism.

La Congresul de unire Wilhelm Pieck a declarat: „P.S.U.G. va fi arma puternică și ascuțită a poporului muncitor împotriva tuturor atacurilor reacționare, cu ajutorul căruia poporul muncitor german de la orașe și sate construiește republica democratică, și cu care va construi o Germanie socialistă liberă”³⁶.

Această previziune s-a confirmat pe de-a întregul în estul Germaniei. În zonele de ocupație vestice însă, influențe nefaste determinaseră ca acolo să nu se realizeze unitatea pentru care luptau comuniștii și social-democrații, ca acolo scindarea nu numai să se mențină, ci chiar să se adâncească în perioada următoare. Care sînt cauzele acestei stări de lucruri?

O importanță capitală a avut-o prezența puterilor de ocupație imperialiste, care s-au amestecat în problemele interne ale mișcării muncitorești și au intervenit cu veritabile interdicții împotriva unirii. De exemplu, în scrisoarea comandantului forțelor armate britanice ale regiunii Siegburg se spunea: „Nu este conformă cu linia politică a guvernului militar să se permită contopirea P.S.D.G. cu P.C.G. ...”³⁷ Puterile de ocupație imperialiste au folosit însă și metode rafinate de tergiversare, de intimidare și

³³ Istoria mișcării muncitorești germane, vol. 6, pag. 265—274, pag. 302—307.

³⁴ Protocolul lucrărilor Congresului III al Partidului Socialist Unit din Germania. 20 pînă la 24 iulie 1950 în sala Werner-Seelenbinder din Berlin, a 4-a și a 5-a zi a lucrărilor, Berlin 1951, pag. 307—321.

³⁵ Istoria mișcării muncitorești germane, vol. 7, pag. 112—113.

³⁶ Protocolul Congresului de unificare a partidului, pag. 79.

³⁷ Istoria mișcării muncitorești germane, vol. 6, pag. 156.

chiar de corupere. Nu numai acțiunile directe ale puterilor de ocupație erau îndreptate împotriva strădaniilor de unire, ci și situația generală din zonele de vest. Luni de zile aici a fost decretată o adevărată carantină politică, pentru a permite reacțiunii o pauză în vederea regroupării forțelor sale. Aplicarea parțială și apoi abandonarea totală a Convenției de la Potsdam a creat capitalului monopolist noi posibilități de organizare. În zona de ocupație sovietică fiecare succes comun obținut în transformarea democratică antifascistă era o sursă de energie pentru unitatea de acțiune. În zonele de vest aceste impulsivități lipseau în mare măsură. În U.C.D./U.C.S. capitalul monopolist și-a creat din nou un partid cu influență în mase, care a avut de la început un curs anticomunist. Aici comuniștii erau și după zdrobirea hitlerismului sub presiunea propagandei anticomuniste, preluată în mare măsură din moștenirea ideologică falimentară a Reichului nazist.

În aceste condiții poziția antiunionistă a liderilor social-democrați de dreapta din jurul lui Kurt Schumacher a avut un efect deosebit de negativ, căci numai un contact strâns între social-democrați și comuniști ar fi putut înfăptui, împotriva tuturor obstacolelor, o unire și în zonele de vest, creîndu-se astfel un partid muncitoresc marxist al tuturor germanilor. Nu este o speculație istorică dacă îmi exprim convingerea că aceasta ar fi dat dezvoltării postbelice a Germaniei occidentale și, prin aceasta, istoriei germane și europene de după anul 1945 o cu totul altă desfășurare. Kurt Schumacher, a cărui politică a dus la divizarea social-democrației pe zone de ocupație, se situa principial de partea statului capitalist și a combătut transformarea democratică antifascistă din estul Germaniei. Deoarece el a respins orice intervenție revoluționară în vechile forme ale puterii și proprietății, explicațiile Partidului social-democrat vest-german despre socializarea mijloacelor de producție și despre democratizarea economiei și statului au rămas pur verbale. Politica finală social-democrată a favorizat dezvoltarea restaurativă în zonele de ocupație vestică și crearea unui stat imperialist separat în Germania occidentală. Liderii social-democrați de dreapta, deși își supraapreciază rolul, redau just scopurile lor când se laudă că au salvat Europa occidentală de la comunism.

Partidul marxist-leninist unit al clasei muncitoare a devenit în Republica Democrată Germană forța conducătoare recunoscută de toate clasele și păturile sociale. În anul 1946 comuniștii și social-democrații au înscris împreună pe steagul lor țelul socialist al clasei muncitoare și au obținut o unitate de principii în problema căii spre socialism. La cea de-a II-a Conferință de partid din iulie 1952 P.S.U.G. a putut declara ca sarcină centrală lupta pentru construirea bazei socialismului.³⁸ Prin aceasta P.S.U.G. a preluat răspunderea rezolvării acelor probleme complexe pe care le pune trecerea de la capitalism la socialism ; prin aceasta au crescut corespunzător și responsabilitatea și rolul partidului marxist-leninist al clasei muncitoare.

³⁸ Protocolul lucrărilor celei de-a II-a Conferințe a Partidului Socialist Unit din Germania, 9—12 iulie 1952 în sala Werner-Seelenbinder din Berlin, Berlin, 1952, pag. 492.

EDWARD GIEREK

(Cu prilejul împlinirii vârstei de 60 de ani)

La 6 ianuarie, comuniștii, oamenii muncii din Republica Populară Polonă au aniversat împlinirea a 60 de ani de viață a tovarășului Edward Gierek, prim-secretar al Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Unit Polonez.

Încercat revoluționar și militant comunist, fiu devotat al poporului său, Edward Gierek s-a identificat, încă din tinerețe, cu interesele și năzuințele clasei muncitoare, dedicându-și viața idealurilor de libertate și dreptate socială, țelurilor nobile ale socialismului și păcii.

Edward Gierek s-a născut la 6 ianuarie 1913, la Porombce, districtul Bendzinsk, într-o familie de mineri. În 1923, după moartea tatălui său, survenită într-un accident de mină, el a emigrat, datorită condițiilor vitrege de trai din vechea Polonie

burghezo-moșierească, în Franța. Începînd de la 13 ani, avea să lucreze ca miner, timp de aproape două decenii, cunoscînd astfel viața grea, de exploatare și asuprire, la care era supus proletariatul și, totodată, aspirațiile și lupta acestuia pentru un trai mai bun, pentru dreptate socială. Timp de mai mulți ani a participat intens la activitatea sindicatelor franceze (C.G.T.), iar în 1931 a intrat în rîndurile Partidului Comunist Francez. În perioada șederii sale în Franța, E. Gierek a participat la bătăliile

de clasă ale proletariatului francez, a condus mișcări greviste, a luat parte la activitatea Societății muncitorești pentru învățămînt și cultură. Arestat și expulzat în Polonia, în 1934, a emigrat din nou, în 1937, de data aceasta în Belgia, unde, de asemenea, a desfășurat o intensă activitate politică, în rîndurile partidului comunist. Aflat aici în timpul ocupației, a participat activ la mișcarea de rezistență împotriva hitleriștilor, iar după război, timp de doi ani, a condus activitatea Consiliului național polonez în Belgia.

Reîntors în Polonia, în 1948, tovarășul Edward Gierek și-a dăruit energia și puterea de muncă uriașei opere de renaștere a patriei sale, de vaste transformări politice, economice și sociale înfăptuite de popor, sub conducerea P.M.U.P. Militant comunist dirz și călit, cu o bogată experiență de luptă revoluționară, îndeplinește în decursul anilor un șir de munci de răspundere. Din 1949 și-a desfășurat activitatea în aparatul de partid din Silezia. În 1954, la Congresul al II-lea al partidului, Edward Gierek a fost ales membru al C.C. al P.M.U.P., activînd ca șef al secției C.C. al P.M.U.P. pentru industria grea. La plenara a VI-a a C.C. al P.M.U.P., în 1956, a fost ales secretar al C.C., iar la plenara a VII-a, în același an, a fost ales membru al Biroului Politic al Comitetului Central, funcție cumulată, din 1957, cu sarcina de prim-secretar al Comitetului voievodal Katowice al P.M.U.P. După Congresul al IV-lea al partidului, în 1964, și apoi după Congresul al V-lea, în 1968, Edward Gierek a făcut din nou parte din Biroul Politic al C.C. al P.M.U.P. La 20 decembrie 1970, plenara a VII-a a C.C. al P.M.U.P. l-a ales în funcția de înaltă răspundere de prim-secretar al Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Unit Polonez. În această calitate, tovarășul Edward Gierek desfășoară o intensă activitate consacrată edificării socialismului în R.P. Polonă, înalțelor țeluri ale socialismului și păcii în lume.

Așa cum e cunoscut, în anii puterii populare poporul polonez, sub conducerea P.M.U.P., a repurtat remarcabile succese în făurirea vieții noi, R.P. Polonă înfățișînd imaginea unui stat cu un avansat potențial economic, cu o industrie ale cărei ramuri cunosc o permanentă dezvoltare și diversificare, cu o știință și cultură în continuă înflorire.

O deosebită importanță în viața și dezvoltarea Poloniei populare au avut plenarele a VII-a și a VIII-a, în cadrul cărora Comitetul Central al P.M.U.P., noua conducere de partid, în frunte cu tovarășul E. Gierek, au adoptat un șir de măsuri pentru rezolvarea unor probleme complexe privind progresul economiei și perfecționarea organizării vieții sociale, adîncirea democrației socialiste, dezvoltarea dialogului cu poporul, pentru promovarea unui curs înnoitor în dezvoltarea Poloniei frățești. Hotărîrile celui de-al VI-lea Congres al P.M.U.P., din decembrie 1971, care a stabilit direcțiile și obiectivele principale ale dezvoltării socialiste a Poloniei în perioada următoare, mobilizează în prezent energiile creatoare ale întregului popor polonez.

Oamenii muncii din România urmăresc cu vie atenție și sinceră bucurie realizările poporului Poloniei frățești. Avînd puternice rădăcini în interferența de destine ale celor două popoare, în trecutul lor de luptă pentru apărarea și afirmarea ființei lor naționale, pentru înfăptuirea idealurilor de libertate, independență și progres social, legăturile româno-poloneze au înflorit amply în anii socialismului, găsindu-și o elocventă ma-

terializare în raporturile de prietenie și colaborare multilaterală dintre cele două țări și popoare, întemeiate pe comunitatea de orînduire, de ideologie și de țeluri. Noul Tratat de prietenie, colaborare și asistență mutuală dintre România și Polonia reprezintă o bază puternică pentru extinderea continuă, pe cele mai diverse planuri—politic, economic, tehnico-științific, cultural — a relațiilor bilaterale.

Un puternic factor motor al adîncirii și multiplicării acestor legături îl constituie relațiile de solidaritate și colaborare tovărășească dintre Partidul Comunist Român și Partidul Muncitoresc Unit Polonez, bazate pe principiile marxism-leninismului și internaționalismului proletar. În acest cadru, contactele directe și convorbirile dintre conducerea de partid și de stat ale celor două țări, întîlnirile dintre tovarășii Nicolae Ceaușescu și Edward Gierek au înscris contribuții esențiale la cauza întăririi continue a prieteniei și colaborării frățești româno-polone. O elocventă expresie a relațiilor frățești româno-polone a constituit-o prezența la Congresul al VI-lea al P.M.U.P., în fruntea delegației P.C.R., a tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului, care, de la tribuna acestui înalt for, a transmis poporului polonez mesajul de prietenie și solidaritate internaționalistă al poporului român, urări de succes deplin în îndeplinirea amplului program constructiv adoptat de congres.

Cresc schimburile economice româno-polone, se dezvoltă cooperarea în producție și pe tărîm tehnico-științific, se largesc schimburile de experiență și de delegații pe linie de partid și de stat, ca și în alte domenii. România și Polonia se întîlnesc, totodată, pe plan internațional, în eforturile depuse, alături de celelalte țări socialiste, pentru edificarea securității pe continentul nostru, pentru convocarea conferinței general-europene, pentru țelurile destinderii, păcii și colaborării între popoare.

Evoluția continuu ascendentă a legăturilor româno-polone, corespunzînd întru totul intereselor fundamentale ale ambelor popoare, reprezintă, în același timp, o contribuție la cauza socialismului și păcii în lume.

Participînd cu căldură la aniversarea zilei de naștere a tovarășului Edward Gierek, comuniștii, oamenii muncii din țara noastră adresează conducătorului de partid din țara prietenă sincere felicitări și îi urează ani mulți, sănătate și noi succese în activitatea dedicată înfloririi continue a Poloniei socialiste. Cu același prilej, poporul român transmite poporului polonez un călduros și frățesc salut și urarea de a dobîndi victorii tot mai mari în edificarea noii orînduiri, în lupta pentru idealurile socialismului, progresului și păcii în lume.

GUSTAV HUSAK

(Cu prilejul împlinirii vârstei de 60 de ani)

Comuniștii, oamenii muncii din R. S. Cehoslovacă au aniversat la 10 ianuarie împlinirea a 60 de ani de viață a tovarășului Gustav Husak, secretar general al Comitetului Central al Partidului Comunist din Cehoslovacia.

Născut la Bratislava, Gustav Husak urmează între 1933—1938 cursurile Facultății de drept a Universității Komenski din același oraș. El a pășit încă din tinerețe în rîndurile mișcării revoluționare, desfășurînd o remarcabilă activitate în rîndurile Partidului Comunist din Cehoslovacia — al cărui membru este din anul 1933 — pentru împlinirea aspirațiilor de libertate a popoarelor ceh și slovac, pentru edificarea orînduirii noi, pentru idealurile socialismului și păcii. În anii celui de-al doilea război mondial, tovarășul

Gustav Husak a adus o importantă contribuție la organizarea luptei poporului slovac împotriva ocupanților hitleriști, la conducerea Rezistenței antifasciste din Cehoslovacia. Participînd activ la lupta antihitleristă, tovarășul Husak a fost în anii 1943—1945 membru al celui de-al V-lea Comitet Central ilegal, membru al Prezidiului și vicepreședinte al P.C. din Slovacia și, totodată, membru al Prezidiului Consiliului Național Slovac. În 1945 devine membru al C.C. al P.C. din Cehoslovacia.

Eliberarea Cehoslovaciei de sub jugul fascist — la care, alături de armatele Uniunii Sovietice, de partizanii cehi și slovaci, o contribuție însemnată a adus armata română — a constituit un moment crucial în viața țării prietene, marcând începutul unei intense activități constructive pe calea edificării orînduirii noi, socialiste. Imediat după eliberare, tovarășului Gustav Husak i s-au încredințat munci de răspundere pe linie de partid și de stat. Este ales membru al C.C. și al Prezidiului P.C. din Slovacia, membru al Consiliului Național Slovac. În perioada 1945—1951 este deputat în Adunarea Națională, între 1946—1950 — președinte al Consiliului comisarilor, în 1948 este numit comisar pentru agricultură, iar în 1949 — șeful Departamentului pentru alimente și al Oficiului pentru problemele bisericii. Între 1951 și 1960, ca urmare a unor practici ilegale și a unor acuzații nedrepte și neîntemeiate, este închis în mod abuziv. Ulterior a fost reabilitat, restabilindu-i-se calitatea de membru al partidului. În perioada 1963—1968 a lucrat într-o secție științifică a Institutului de drept al Academiei slovace de științe din Bratislava. La 29 august 1968, tovarășul Gustav Husak a fost ales membru al C.C. și al Prezidiului C.C. al P.C. din Slovacia, membru al Secretariatului și prim-secretar al C.C. al P.C. din Slovacia. La 31 august 1968 a fost ales membru al C.C. al P.C. din Cehoslovacia și al Prezidiului Comitetului Central, iar în noiembrie același an devine membru al Comitetului Executiv al Prezidiului Comitetului Central al Partidului Comunist din Cehoslovacia. În luna aprilie 1969, plenara C.C. al P.C. din Cehoslovacia l-a ales pe tovarășul Gustav Husak prim-secretar al C.C. al P.C. din Cehoslovacia. Congresul al XIV-lea al P.C.C. din mai 1971 l-a ales ca secretar general al C.C. al P.C. din Cehoslovacia. În această înaltă funcție, tovarășul Gustav Husak desfășoară o intensă activitate consacrată dezvoltării societății socialiste în R.S. Cehoslovacă, cauzei socialismului și păcii.

După cum este cunoscut, în anii puterii populare, oamenii muncii cehi și slovaci, sub conducerea partidului comunist, au înfăptuit profunde transformări în viața social-politică a țării, au înregistrat succese însemnate în dezvoltarea industriei, a agriculturii, în înflorirea științei și culturii. În prezent, oamenii muncii din țara prietenă își concentrează eforturile în direcția înfăptuirii hotărîrilor celui de-al XIV-lea Congres al P.C.C., realizării sarcinilor planului cincinal 1971—1975.

Poporul nostru urmărește cu profundă simpatie activitatea constructivă desfășurată de popoarele ceh și slovac. Prietenia româno-cehoslovacă are puternice rădăcini în istorie, exprimate prin stima și simpatia reciprocă, prin întrajutorarea în lupta pentru idealurile libertății, pentru afirmarea ființei naționale și progres social. Legături strînse s-au dezvoltat între mișcările muncitorești, între militanții comuniști din cele două țări, solidaritatea și sprijinul reciproc pe care și l-au acordat partidele noastre comuniste în perioada grea a asupririi burgheze reprezentînd o pregnantă expresie a forței internaționalismului proletar. Prietenia popoarelor noastre a fost pecetluită prin jertfa de sînge a celor peste 60.000 de ostași români căzuți în luptele pentru eliberarea pămîntului Cehoslovaciei de sub ocupația nazistă.

În procesul construcției socialismului în România și Cehoslovacia relațiile tradiționale de prietenie dintre partidele, popoarele și țările

noastre s-au ridicat pe un plan superior, întemeindu-se pe principiile marxism-leninismului și internaționalismului proletar. O importanță deosebită pentru cursul pozitiv al acestor relații au avut-o, în ultimii ani, întâlnirile dintre tovarășii Nicolae Ceaușescu și Gustav Husak, întâlniri care au stimulat dezvoltarea relațiilor bilaterale pe multiple planuri în interesul ambelor popoare, al unității țărilor socialiste și mișcării comuniste și muncitorești internaționale. După cum se știe, în martie 1971, tovarășul Gustav Husak a făcut o vizită la București, convorbirile desfășurate cu această ocazie fiind caracterizate printr-o atmosferă sinceră, tovarășească. Cei doi conducători de partid s-au întâlnit, de asemenea, la Praga, în ianuarie 1972, cu prilejul Consfățuirii Comitetului Politic Consultativ al țărilor participante la Tratatul de la Varșovia, unde au fost discutate în comun probleme actuale ale păcii, securității și colaborării în Europa.

Desfășurată în aceste coordonate, colaborarea multilaterală româno-cehoslovacă s-a extins și lărgit continuu. Au crescut an de an schimburile economice reciproce care au o pondere însemnată în relațiile economice existente ale țărilor noastre. Cooperarea în producție și colaborarea tehnico-științifică au cunoscut o serie de rezultate pozitive. S-au extins și se extind în continuare schimburile de delegații, pe linie de partid și de stat, între organizațiile de masă și obștești, vizitele de specialiști din diferite domenii — care s-au dovedit deosebit de utile, contribuind la mai buna cunoaștere și apropiere între popoarele noastre, la întărirea prieteniei lor. Potențialul și succesele dezvoltării economice ale celor două țări oferă largi posibilități pentru intensificarea cooperării în producție reciproc avantajoase. O puternică înrădăcinare asupra adâncirii continue a prieteniei și colaborării reciproce a avut și are dezvoltarea relațiilor de solidaritate dintre P.C.R. și P.C.C., pe baza principială a respectării normelor de relații marxist-leniniste între partide. Tratatul de prietenie, colaborare și asistență mutuală dintre România și Cehoslovacia a deschis perspective largi pentru dezvoltarea continuă a colaborării româno-cehoslovace, pentru conlucrarea lor în direcția întăririi păcii și securității în Europa și în lume.

Recenta vizită la București a ministrului afacerilor externe al R.S. Cehoslovace, convorbirile avute au evidențiat preocupările comune ale țărilor noastre față de o serie de probleme ale vieții internaționale. Și cu acest prilej s-a subliniat hotărârea fermă a României și Cehoslovaciei de a milita cu consecvență pentru crearea unui climat de încredere și bună vecinătate între statele europene, pentru stingerea conflictelor militare în lume și reglementarea lor pe căi politice, cu respectarea deplină a intereselor naționale ale tuturor popoarelor.

În ziua în care poporul R.S. Cehoslovace aniversează 60 de ani de la nașterea tovarășului Gustav Husak, comuniștii, poporul român adresează conducătorului partidului din țara prietenă cordiale felicitări și un cald salut tovarășesc, urându-i mulți ani, fericire, sănătate și noi succese în activitatea desfășurată în fruntea P.C. din Cehoslovacia. Totodată, ei adresează comuniștilor, oamenilor muncii cehi și slovaci urarea de a obține, sub conducerea partidului lor comunist, noi succese în construcția socialistă și înflorirea continuă a patriei lor.

Sesiunea științifică jubiliară în cinstea celei de-a 25-a aniversări a proclamării Republicii

În ziua de 22 decembrie 1972, la Ateneul Român au avut loc lucrările sesiunii științifice cu tema *Republica Socialistă România la un sfert de veac de luptă pentru transformări revoluționare, pentru propășirea economică și social-culturală a țării*, organizată de Academia de științe sociale și politice, Academia Republicii Socialiste România, Academia „Ștefan Gheorghiu” pentru pregătirea cadrelor de conducere a activității de partid, social-politice, economice și administrației de stat, Academia militară și Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., cu prilejul celei de-a 25-a aniversări a proclamării Republicii.

Cuvîntul de deschidere a fost rostit de prof. dr. docent MIHNEA GHEORGHIU, președintele Academiei de științe sociale și politice, care a subliniat că în decursul istoriei, patriotii și gînditorii cei mai luminați au militat pentru o formă de stat democratică, care să asigure maselor populare libertate și dreptate socială, să înfăptuiască neatinerea politică și înflorirea economică a țării. Forța politică — a arătat vorbitorul — care a dat glas în modul cel mai energic idealurilor republicane ale maselor a fost clasa muncitoare și partidul ei politic — Partidul Comunist Român. Ridicînd pe o treaptă superioară tradițiile republicane și ale luptei antimonarhice, P.C.R. a reușit să mobilizeze în jurul programului său politic masele largi muncitoare, forțele sociale progresiste, conducîndu-le cu fermitate în lupta pentru răsturnarea vechii orînduiri. În șirul

acestor lupte, actul de la 30 Decembrie 1947 ocupă un loc deosebit de important, marcînd tocmai lichidarea puterii claselor exploatare și instaurarea puterii de stat a clasei muncitoare. În cuvîntarea sa, vorbitorul s-a referit la succesele obținute de poporul nostru în opera de construcție a noii societăți, subliniind că toate realizările cu care astăzi pe drept cuvînt ne mîndrim sînt inseparabil legate de conducerea întregii vieți sociale de către Partidul Comunist Român.

În continuare, prof. univ. dr. ARON PETRIC, decanul Facultății de istorie a Universității București, a prezentat comunicarea *Instaurarea Republicii, eveniment remarcabil în istoria poporului român*. După ce a făcut o scurtă prezentare a schimbărilor și îmbogățirilor pe care le-a suferit conținutul conceptului de republică în orînduirea sclavagistă, feudală și capitalistă, autorul a arătat că lupta pentru instaurarea unei guvernări democratice a dobîndit un conținut nou odată cu afirmarea în viața politică a clasei muncitoare, forța socială cea mai consecvent revoluționară, care a legat indisolubil ideile republicane de necesitatea eliberării sociale și naționale a întregului popor, de doborîrea regimului de exploatare și asuprire. Tradițiile antimonarhice ale mișcării socialiste — se arată mai departe în comunicare — au fost ridicate pe trepte superioare de către Partidul Comunist Român, care a subordonat acțiunile cu caracter republican luptei revoluționare împotriva regimului burghezo-moșieresc în ansam-

blul său, înfăptuirii unei orînduiri sociale în care oamenii muncii, eliberați de exploatare și asuprire, să poată hotărî singuri asupra destinului lor. Viziunea asupra modalității de realizare a acestui țel, definită încă la Congresul de constituire al P.C.R., era aceea a instaurării dictaturii proletariatului și a făuririi socialismului. Desfășurându-și activitatea în condițiile grele ale ilegalității, comuniștii au demască propagandă apologetică la adresa monarhiei țesută în mod zgomotos de exponenții burgheziei și de cercurile proregalistice, dezvăluind complicitatea dintre «factorul constituțional» — care se pretindea a se situa deasupra claselor și neutru sub raport politic — și virfurile claselor exploatare. În comunicare s-a arătat că în anii dictaturii militar-fasciste Partidul Comunist Român, pornind de la interesele naționale vitale, a realizat o largă coaliție a tuturor forțelor social-politice interesate, dintr-un motiv sau altul, în doborîrea dictaturii fasciste și ruperea alianței cu Germania nazistă. Printre acestea se afla și monarhia, interesată să se departajeze de regimul fascist antonescian, a cărui prăbușire devenise inevitabilă, să scape de răspunderile ce-i revineau ca urmare a angajării țării în războiul hitlerist și să-și asigure o cale de supraviețuire politică.

În perioada ce a urmat victoriei insurtecției, lupta pentru eliberarea patriei și zdrobirea Germaniei naziste s-a împletit strîns cu lupta revoluționară internă pentru instaurarea unui regim cu adevărat democratic. În acest context se ridică și problema înlocuirii instituțiilor legate de vechiul regim. Condițiile interne și externe deosebit de complexe în care s-a desfășurat procesul revoluționar în țara noastră au impus, ca o necesitate de ordin tactic, păstrarea pentru o perioadă de timp a formei de stat monarhice și, în acest cadru, o anumită colaborare cu regele, în vederea folosirii prerogativelor de care dispunea acesta, în realizarea unor obiective de larg interes național. O asemenea tactică nu însemna însă cîtuși de puțin o renunțare din partea P.C.R. la poziția sa principială de a lupta pentru atingerea țelului fundamental urmărit: instaurarea puterii oamenilor muncii și făurirea unei republici socialiste.

În ultima parte a comunicării, după ce se prezintă modul în care a decurs abdicarea regelui și instaurarea Republicii, se conchide: „Modul cum s-a rezolvat în România problema cuceririi puterii de către clasa muncitoare și a schimbării

forme de stat — în general fără vărsare de sînge și evitînd alunecarea pe panta unui «război civil», cum spera reacțiunea, ci pe calea unor confruntări politice — reflectă justetea liniei marxist-leniniste a Partidului Comunist Român, capacitatea sa organizatorică și tactica realistă de a aborda fiecare obiectiv al revoluției în funcție de sarcinile etapei respective și de condițiile concrete ale țării noastre... Victoriile obținute de forțele democratice conduse de P.C.R. în lupta pentru cucerirea puterii politice, prin îngustarea influenței și izolarea treptată a partidelor «istorice» și a monarhiei, constituie totodată o contribuție proprie a partidului nostru la tezaurul de experiență revoluționară a mișcării muncitorești internaționale. Soluționarea cu succes a multor probleme pe care le-a ridicat desăvîrșirea revoluției burghezo-democratice și trecerea la construcția socialismului, faptul că în întreaga sa activitate Partidul Comunist Român s-a identificat cu năzuințele cele mai fierbinți ale maselor populare i-au asigurat acestuia, în mod incontestabil, rolul de forță conducătoare a întregii națiuni”.

Concepția Partidului Comunist Român cu privire la edificarea și modernizarea continuă a economiei românești, succesele remarcabile obținute de poporul nostru în acest domeniu important al construcției noii societăți au fost analizate în comunicarea *Dezvoltarea economiei naționale, baza progresului multilateral al societății noastre pe calea socialismului*, de prof. dr. ERVIN HUTIRA, prorector al Academiei „Ștefan Gheorghiu” pentru pregătirea cadrelor de conducere a activității de partid, social-politice, economice și administrației de stat, și prof. dr. VICTOR AXENCIUC, de la aceeași instituție.

Autorii au relevat că P.C.R. a abordat problema progresului societății românești strîns legată de industrializarea țării. Abordarea în acest mod a problematicii cardinale a societății române — arată autorii — a fost validată de realizările remarcabile obținute de poporul nostru în opera de industrializare socialistă, țara noastră reușind să lichideze slaba dezvoltare moștenită de la capitalism, să aibă unul dintre cele mai înalte ritmuri de dezvoltare industrială. Remarcînd realismul cu care partidul nostru tratează problema dezvoltării în continuare a economiei românești, ca fundament sigur, trainic al progresului multilateral al societății, în comunicare se subliniază că concepția P.C.R. este străină de un economism îngust, înseși problemele eco-

nomice fiind tratate cu luarea în considerare a implicațiilor profunde, a interfețelor laturilor sociale și politice, făcându-se o analiză multilaterală a progresului. Tocmai de aceea progresul economic, ca temelie a progresului general al societății noastre, nu este conceput ca un scop în sine, ci ca un mijloc de înfăptuire a țelului suprem al întregii politici a partidului — sporirea bunăstării întregului popor. Totodată, autorii au arătat că P.C.R. concepe progresul economic nu ca un proces care se produce de la sine, stihinic, ci ca un proces conștient, dirijat, în care obiectivele pe termen scurt sînt corelate organic cu tendințele de durată. În ultima parte a comunicării se spune: „Promovînd o consecvență politică marxist-leninistă de edificare socială, partidul nostru — în calitatea sa de forță conducătoare a țării — și-a propus o dezvoltare multilaterală a societății noastre, înflorirea tuturor laturilor vieții materiale și spirituale, în care programul strategic elaborat urmărește producerea unor transformări de esență revoluționară în ansamblul complex al relațiilor sociale, în existența și conștiința socială a maselor“.

Aspectele complexe ale democrației socialiste, ale lărgirii și perfecționării ei — latură esențială a procesului general de perfecționare a vieții sociale inițiat de Congresul al IX-lea al P.C.R. și dezvoltat printr-o serie de măsuri și concluzii adoptate de Congresul al X-lea al Partidului Comunist Român, de Conferințele Naționale ale partidului din decembrie 1967 și iulie 1972, precum și de plenara C.C. al P.C.R. din 20—21 noiembrie 1972 — au constituit tema comunicării *Dezvoltarea democrației socialiste și perfecționarea vieții sociale*, de prof. dr. docent IOAN CETERCHI, vicepreședinte al Academiei de științe sociale și politice, și prof. dr. DUMITRU MAZILU, director adjunct științific al Institutului de științe politice și de studiere a problemei naționale. După ce se definește conceptul de democrație, conținutul lui istoric și de clasă, în comunicare se arată că socialismul este menit să realizeze împlinirea totală a principiilor democrației și umanismului, fără contradicțiile și limitele care le afectau anterior esența. Democrația socialistă — arată autorii — este expresia sintetică, pe plan social-politic, manifestarea în domeniul organizării și funcționării statale și obștești a celui mai profund umanism — umanismul socialist. Desființînd exploatarea, socialismul creează premisele obiective pentru

înflorirea și manifestarea liberă a personalității fiecărui membru al societății.

Baza obiectivă a democrației socialiste, ca democrație reală, care se exercită de fapt și de drept în același timp, o reprezintă întruchiparea în aceeași persoană a proprietarului mijloacelor de producție și a producătorului, deținerea efectivă de către popor atît a puterii politice cît și economice. Pe această bază se realizează crearea cadrului organizatoric pentru participarea tot mai deplină a celor ce muncesc la conducerea nemijlocită a vieții economice și sociale.

Autorii s-au referit, de asemenea, la transformările de esență care au avut loc în societatea românească, care au dus la lărgirea bazei sociale a statului nostru, alcătuită astăzi din clase și categorii sociale noi, care au toate o natură socialistă.

În continuare, autorii au înfățișat dezvoltarea și progresul continuu al democrației socialiste în țara noastră, perfecționarea continuă a cadrului ei organizatoric și instituțional, subliniind faptul că trăsătura esențială a dezvoltării democrației socialiste și perfecționării vieții sociale în România o reprezintă creșterea rolului conducător al partidului comunist în toate sectoarele vieții sociale, inclusiv în sistemul democrației socialiste. Întregul proces de lărgire a democrației socialiste în țara noastră se înfăptuiește din inițiativa partidului, în condițiile perfecționării continue a stilului și metodelor sale de muncă, ale creșterii rolului său politic-ideologic în toate domeniile de activitate. Partidul nostru își elaborează linia sa politică și adoptă măsurile în vederea realizării prevederilor acestora de către mase, cu sprijinul și consultarea în forme variate a poporului. Dialogul dintre partid și mase a devenit o modalitate esențială a vieții noastre democratice, o pirghie în mobilizarea acestora la elaborarea și înfăptuirea politicii partidului. Numeroasele întâlniri și vizite de lucru ale conducerii partidului cu locuitorii țării, cu muncitorii, țărani și intelectuali, cu specialiștii din diferite ramuri de activitate sînt, totodată, prilejul de analiză și dezbateră profundă a problemelor ce se ridică în procesul construcției socialiste, a măsurilor ce se impun pentru eliminarea unor neajunsuri care mai persistă. Dialogul permanent dintre conducere și popor, atragerea acestuia la dezbateră liniei politice interne și externe amplifică nemăsurat contribuția maselor la rezolvarea problemelor fundamentale sociale și de stat. Strîngerea le-

găturilor conducerii partidului și statului cu poporul, desfășurarea unui dialog direct și permanent cu diferitele categorii de oameni ai muncii — se arată în comunicare — exprimă stilul propriu, specific al activității de conducere a societății noastre imprimat de Comitetul Central al partidului, în frunte cu tovarășul Nicolae Ceaușescu, spiritul său de profundă încredere în mase. Un asemenea mod de conducere a permis și permite partidului cunoașterea directă a realităților și a neajunsurilor, a nevoilor maselor și stărilor de spirit și, în consecință, elaborarea unei politici științifice și realiste, corespunzătoare intereselor și năzuințelor poporului.

Rezultatele remarcabile obținute de oamenii de știință din România, de cercetarea științifică din țara noastră, în general, au fost prezentate de acad. MI-
RON NICOLESCU, președintele Academiei Republicii Socialiste România, în comunicarea *Dimensiuni noi ale cercetării științifice în Republica Socialistă România*. Vorbitorul a arătat că este foarte dificil să fixezi o dată de naștere a cercetării științifice pe teritoriul românesc, fiindcă orice act de creație, științifică sau artistică, este rezultatul unei întregi perioade de gestație, de gândire, care de abia în ultimă instanță se relevă a fi cu adevărat științifică. Dezvoltarea cercetării științifice din țara noastră — s-a arătat în comunicare — a fost impulsionată de crearea statului român modern și organizarea unui sistem de învățământ. Cele trei universități existente în România în 1947, la Iași, București și Cluj, fondate în 1864, 1866 și respectiv 1875, au permis formarea de specialiști în diferite domenii și chiar crearea de școli, ca Școala de medicină din București, cea de geometrie de la Iași.

Deși știința românească obținuse unele rezultate frumoase și înainte de 1947, abia după instaurarea puterii populare, în urmă cu 25 de ani, știința a reușit, în sfârșit, să ocupe locul care i se cuvenea. Proclamând știința ca unul din factorii determinanți pentru construcția societății socialiste, Partidul Comunist Român, guvernul au luat de la început toate măsurile ca să favorizeze o dezvoltare rapidă a cercetării științifice: 1) reorganizarea învățământului la toate gradele; 2) reorganizarea Academiei; 3) crearea institutelor de cercetare în toate domeniile. În timp ce în România dinaintea războiului nu existau decât 52 de unități de cercetare științifică, numărul lor se ridica în 1965 la 216, pentru

ca în 1970 să atingă cifra de 261; în 1938—1939 fondurile din buget alocate pentru știință erau de 105 900 000 de lei, pe cînd în 1966—1970 mai mult de 9 miliarde de lei au fost afectate finanțării științei. În timp ce în anii precedînd războiul în cercetarea științifică nu erau ocupate decât 2 000—3 000 de persoane, numărul acestora a crescut în 1965 la 30 000, iar în 1970 la 40 000.

În continuare, vorbitorul a arătat că pe lîngă dezvoltarea considerabilă a cercetării fundamentale, un efort deosebit s-a depus în slujba cercetării destinate dezvoltării. El a arătat că procesul de industrializare a țării n-ar fi putut să înregistreze asemenea rezultate dacă nu ar fi fost însoțit de un proces permanent de formare rapidă și într-un număr suficient a cadrelor, pe un larg front de specializare.

În comunicarea *Civilizația socialistă și valorile sale fundamentale. Dezvoltarea artei și culturii*, prof. dr. docent ALEXANDRU TÂNASE, directorul Institutului de filozofie, a evidențiat contribuțiile teoretice de o deosebită valoare și semnificație aduse în ultimii ani de Partidul Comunist Român, la îmbogățirea patrimoniului gândirii marxiste cu concepte și aprecieri noi, care vizează probleme fundamentale cum ar fi înseși structurile, etapele, modalitățile și perspectivele de dezvoltare ale societății socialiste. Două asemenea concepte de bază, reprezentînd adevărate sisteme de referință în aprecierea fenomenelor noi și a tendințelor societății contemporane, sînt societatea socialistă multilateral dezvoltată și civilizația socialistă.

Etapa nouă pe care a marcat-o actul de la 30 decembrie 1947 în dezvoltarea teoriei și practicii militare din țara noastră a fost analizată de generalul de armată ION TUTOVEANU, comandantul Academiei militare, în comunicarea *Concepția P.C.R. despre apărarea patriei socialiste — fundamentul dezvoltării gândirii militare românești în etapa actuală*. Autorul a arătat că au existat și în trecut preocupări pentru crearea unei doctrine militare naționale, pentru soluționarea realistă a problemelor cu care era confruntat statul român în domeniul apărării, însă ele s-au oprit inevitabil în fața limitelor de ordin social, politic și ideologic pe care le-au imprimat orînduirea socială bazată pe exploatare, pozițiile și interesele înguste ale claselor dominante. Puterea populară a înlăturat total aceste limite, creînd pentru prima oară posibilitatea ca doctrina militară să fie în deplină concordanță cu interesele poporu-

lui, cu politica internă și externă consecvent revoluționară a clasei muncitoare și a partidului ei marxist-leninist. Concepția Partidului Comunist Român despre apărarea patriei socialiste ridică astfel gândirea militară românească pe o treaptă superioară, realizând ample sinteze politico-strategice, trasând liniile directoare ale unei doctrine naționale moderne, capabilă să abordeze și să soluționeze multilateral toate aspectele și cerințele capacității de apărare a țării.

„O contribuție nemijlocită și de excepțională valoare la îmbogățirea gândirii militare marxist-leniniste, la elucidarea teoretică și rezolvarea practică a problemelor apărării — se subliniază în comunicare — o aduce secretarul general al partidului și comandant suprem al forțelor armate, tovarășul Nicolae Ceaușescu. În lucrările sale au fost dezvoltate idei originale de mare profunzime, concepte fundamentale care au deschis o perspectivă nouă, o orientare pe deplin științifică și realistă în elaborarea soluțiilor proprii privind politica apărării, organizarea și întărirea forțelor armate, factorii de securitate a națiunii noastre socialiste.

În rapoartele prezentate la Congresul al X-lea al P.C.R., la Conferința Națională a partidului din iulie 1972, precum și în alte documente de partid, tovarășul Nicolae Ceaușescu a aprofundat necesitatea obiectivă a asigurării unei înalte capacități de apărare ca o condiție indispensabilă a făuririi și dezvoltării societății socialiste, esența concepției cu privire la pregătirea întregului popor pentru apărarea patriei, direcțiile principale ale întăririi forțelor armate, ale perfecționării întregului sistem de apărare a țării noastre“.

În continuare se subliniază că partidul nostru promovează colaborarea și prietenia frățască cu toate țările socialiste, cu armatele statelor participante la Tratatul de la Varșovia și ale celorlalte state socialiste, respectarea obligațiilor asumate prin tratatele de colaborare militară la care participăm, în spiritul internaționalismului socialist, al normelor de relații între țările socialiste independente și suverane.

Potrivit liniilor directoare trasate de partid, doctrina militară a Republicii Socialiste România reprezintă concepția unitară adoptată de statul nostru în problemele fundamentale ale apărării țării, ansamblul principiilor, formelor și procedeele aplicate de stat în pregătirea forțelor armate și a întregii populații, în raport cu nevoile, sarcinile, interesele

și specificul nostru național. Orientarea fundamentală a doctrinei militare a țării noastre — a subliniat vorbitorul — are în vedere apărarea patriei de către întregul popor. Ea reprezintă deplina aplicare a tezelor clasiceilor marxism-leninismului cu privire la înarmarea generală a poporului de către revoluția socialistă victorioasă și, totodată, soluția cea mai justă de rezolvare a problemelor apărării în condițiile concrete ale țării noastre și ale evoluției strategiei contemporane. Concepția apărării patriei de către întregul popor nu este un simplu deziderat. Ea are puternice fundamente sociale și ideologice, este expresia firească a structurilor economico-sociale proprii societății noastre socialiste. Partidul Comunist Român a abordat problemele apărării într-o legătură indisolubilă cu dezvoltarea generală a societății noastre, pornind de la ideea că orice sistem de organizare militară poartă amprenta orînduirii sociale și politice căreia îi aparține și pe care o servește. Procesele esențiale ale făuririi și dezvoltării multilaterale a societății socialiste creează condițiile necesare pentru realizarea practică a concepției apărării patriei de către întregul popor.

Partidul și statul nostru — se arată în comunicare — preconizează ca încă din timp de pace să se ia toate măsurile necesare în vederea pregătirii întregii populații pentru apărare, perfecționării structurilor militare, asigurării unui sistem de apărare bine organizat, dinamic, capabil să ofere deplina garanție a securității muncii pașnice a harnicului nostru popor. Această orientare are o deosebită valoare teoretică și practică, deoarece ne permite să prevenim orice surprindere, să dispunem de forțe bine organizate și instruite, să putem face față cu succes oricărei situații. Ea se concretizează, mai ales în ultima vreme, în stabilirea unor atribuții și responsabilități precise tuturor organelor centrale și locale ale statului, precum și ale organizațiilor socialiste în realizarea sarcinilor privind pregătirea sistematică a populației, a teritoriului și a economiei în vederea apărării. Ansamblul de măsuri adoptate în ultimii ani de partid și guvern a avut drept rezultat crearea unui sistem de apărare modern, puternic integrat, cu o funcționalitate constantă, în cadrul căruia fiecare parte componentă are un rol bine precizat, iar relațiile de conducere și cooperare sînt reglementate în mod clar.

Tema Creșterea rolului conducător al Partidului Comunist Român în condiții'e

îmbinării activității de partid, de stat și a organizațiilor obștești a fost dezvoltată în comunicarea prezentată de prof. dr. CONSTANTIN VLAD, vicepreședinte al Academiei de științe sociale și politice, și MIHAI PETRESCU, director adjunct științific al Institutului de științe politice și de studiere a problemei naționale. Autorii au arătat că îndeplinirea programului elaborat de Congresul al X-lea al partidului pentru făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate presupune, ca o legitate fundamentală, creșterea răspunderilor partidului comunist ca forță politică conducătoare în societate, care se realizează prin stringerea continuă a legăturilor dintre partid și masele largi ale poporului, prin integrarea activă multilaterală a partidului în întreaga viață a societății, de natură să condiționeze perfecționarea continuă a conducerii activității sociale, adîncirea democrației socialiste. Sporirea funcțiilor conducătoare ale partidului în societate se realizează în condițiile unei împletiri din ce în ce mai strînse a activității de partid, de stat și a organizațiilor obștești.

În continuare, în comunicare se arată că dezvoltarea socialismului este un proces guvernat de legi obiective, ale căror cerințe nu se realizează spontan, nu se impun oamenilor ca forțe oarbe și necontrolate. Tocmai partidul comunist este chemat să asigure înțelegerea legilor obiective, a necesității istorice și să îndrume activitatea întregului popor, a statului, a organizațiilor obștești, a tuturor formelor de organizare și conducere a vieții sociale; o asemenea conducere echivalează cu realizarea unei concordanțe crescînde între scopuri și rezultate, cu îndeplinirea unei dirijări conștiente a activității sociale.

Arătînd că existența unei duble funcționalități, pentru a satisface concomitent aceleași nevoi, este nerațională, autorii s-au referit la semnificația măsurilor inițiate de partid în ultimii ani privind o elaborare mai precisă și mai clară a atribuțiilor în rezolvarea problemelor legate de aplicarea în viață a politicii partidului, la cumulumul de funcții și cel de atribuții de partid și de stat, la aplicarea principiului rotației în activitatea de conducere a vieții sociale.

„Îndeplinirea acestor măsuri — se arată în încheiere — permite ca organele de partid să îndrume concret și mai eficient munca organelor aparatului de stat, din economie, din domeniul culturii, duce la sporirea competenței cu care organele de partid își îndeplinesc rolul, determină ridicarea nivelului și eficien-

țării controlului exercitat de partid asupra îndeplinirii hotărîrilor partidului și legilor țării în toate domeniile și la toate nivelele conducerii.

În felul acesta, Partidul Comunist Român, acționînd ca forță politică conducătoare a întregii societăți, îndrumă activitatea de stat de pe pozițiile angajate ale unui partid de guvernămînt, care asigură ca puterea de stat să-și îndeplinească pînă la capăt și la un nivel mereu mai înalt marile sarcini și îndatoriri față de socialism, ca ea să slujească integral intereselor fundamentale ale clasei muncitoare, ale întregului popor”.

Afirmarea puternică a României socialiste în viața internațională, succesele obținute în acest domeniu în cei 25 de ani care au trecut de la proclamarea Republicii au constituit tema comunicării *România socialistă, factor activ al vieții internaționale*, de dr. NICOLAE ECOBESCU, adjunct al ministrului afacerilor externe. Autorul a relevat că măsura în care țara noastră s-a integrat în șuvoiul impetuos al legăturilor internaționale contemporane este ilustrată de cinci indicatori sintetici. În primul rînd, este vorba de dinamica relațiilor diplomatice și consulare, care impune printr-o simplă înșiruire de cifre. În 1947 aveam relații cu 26 de state; 1956 — 38 de state; 1960 — 48 de state; 1965 — 67 de state; 1966 — 71 de state; 1967 — 77 de state; 1968 — 90 de state; 1969 — 95 de state; 1970—97 de state; 1971 — 102 state; 1972 — 109 state. A crescut continuu în cei 25 de ani participarea țării noastre la schimburile internaționale de valori, ilustrată de ritmul mediu anual de creștere a comerțului exterior: de la 9,4% în perioada 1951—1959, la peste 13% în deceniul al șaselea (actualul plan cincinal prevede o sporire a exporturilor într-un ritm mediu anual de 14,3%). Ca urmare, ponderea României în comerțul mondial a crescut, în perioada postbelică, de la 0,36% (în 1950), la 0,62% (1969). Caracteristic este faptul că ritmul de creștere a comerțului exterior este superior ritmului de creștere a produsului social și a venitului național. Un al treilea indicator îl constituie schimburile de vizite și înțîlniri la nivel înalt ale conducătorilor de partid și de stat ai țării noastre, de o excepțională importanță în realizarea și redimensionarea politicii externe a României, în identificarea unor noi mijloace și căi de asigurare a unui climat de pace, progres și cooperare rodnică în lume. Numai în ultimii cinci ani au avut loc 76 de vizite, atît în țară cît și

peste hotare, dintre care 54 la nivelul președintelui Consiliului de Stat și 22 la nivelul președintelui Consiliului de Miniștri. Un alt indicator îl constituie prezența țării noastre în organizațiile internaționale. Dacă în 1947 România încă nu era admisă în O.N.U. și participa doar la 5 din instituțiile specializate ale O.N.U. și la un număr redus de alte organizații internaționale, în prezent țara noastră este membră a 45 de organizații guvernamentale și a peste 200 de organizații neguvernamentale. Un ultim indicator l-a care s-a referit autorul este creșterea considerabilă a numărului instrumentelor juridice care reglementează raporturile României cu celelalte state, al căror număr se ridică în cei 25 de ani la peste 1000 tratate, acorduri convenții și înțelegeri internaționale.

În continuare, autorul s-a referit la dezvoltarea relațiilor țării noastre cu toate țările socialiste — coordonată centrală a politicii externe românești —, cu țările care au pășit pe calea dezvoltării independente, cu celelalte țări, indife-

rent de sistemul lor social-politic. El a subliniat poziția principală a țării noastre față de principalele probleme ale vieții internaționale contemporane, contribuția partidului și guvernului român în direcția edificării unui sistem de securitate și cooperare în Europa, a evidențiat rolul hotărâtor care revine tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretarul general al P.C.R., președintele Consiliului de Stat al R.S.R., în realizarea politicii noastre externe.

Înscrisă în cadrul manifestărilor care au avut loc în țara noastră cu prilejul celei de a 25-a aniversări a proclamării republicii, sesiunea *Republica Socialistă România la un sfert de veac de luptă pentru transformări revoluționare, pentru propășirea economică și social-culturală a țării* a făcut un bilanț al succesor strălucite raportate în această perioadă de poporul nostru, sub conducerea Partidului Comunist Român.

Expoziția jubiliară „Republica la un sfert de veac“

În șirul manifestărilor și acțiunilor întreprinse în vederea întâmpinării marii sărbători de la 30 Decembrie — ziua proclamării Republicii populare — la loc de frunte se înscrie și expoziția jubiliară *Republica la un sfert de veac*, organizată sub egida Academiei de științe sociale și politice, a Muzeului de istorie al Republicii Socialiste România și Muzeului de istorie a partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România.

Găzduită în palatul Muzeului de istorie al Republicii Socialiste România, expoziția a fost inaugurată în ziua de 26 decembrie 1972, în prezența unui numeros public.

Cele peste 170 de panouri cuprind, într-o succesiune tematică, un material documentar variat și expresiv, care, selectat cu grijă și prezentat într-o ținută grafică sobră și larg accesibilă, oferă vizitatorilor tabloul vast al luptei înaintașilor pentru triumful idealului de republică și, în același timp, al mărețelor realizări cu care poporul nostru s-a prezentat în pragul celor 25 de ani de la instaurarea Republicii.

Cuvintele tovarășului Nicolae Ceaușescu înscrise pe panoul central al expoziției reprezintă prologul la tot ce este înfățișat vizitatorilor: „În decursul istoriei, exprimând aspirațiile de libertate și independență ale poporului, patrioții cei mai luminați au năzuit către o formă de stat democratică, progresistă, care să asigure libertatea și dreptatea socială pentru cei mulți, neatințarea politică și înflorirea economică a țării, să înfăptuiască dreptul sacru al poporului de a fi singur stăpîn în patria sa strămoșească“.

Primele documente expuse atestă că ideea de republică are adînci rădăcini în spiritualitatea poporului nostru. Pe un panou sînt expuse portretele unor militanți din generația de la 1848 care au gîndit și au luptat pentru o formă de stat republicană: N. Bălcescu, M. Kogălniceanu, C. A. Rosetti, C. Bolliac, D. Bolintineanu, I. Heliade Rădulescu, E. Murgu, S. Bărnuțiu. Extrase din presa vremii și din actele oficiale reflectă modul în care, după instaurarea monarhiei, în 1866, idealurile republicane au continuat să se afirme în viața politică-socială

a țării, paralel cu lupta antimonarhică a maselor populare.

Revendicarea republicii a căpătat un conținut nou odată cu afirmarea în arena politică a clasei muncitoare, clasă consecvent revoluționară, exponenta intereselor fundamentale ale poporului. Mișcarea muncitorească și socialistă a legat indisolubil ideile republicane de întreaga luptă de eliberare socială și națională, de înlăturarea orînduirii bazate pe exploatarea omului de către om. În programul P.S.D.M.R. din 1893, republica a fost apreciată ca singura formă de stat posibilă și compatibilă cu socialismul.

În expoziție se află portretele unor socialiști militanți pentru înfăptuirea republicii democratice la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea: C. Dobrogeanu-Gherea, C. Mille, A. Bacalbașa, Raicu Ionescu-Rion, M. Gh. Bujor, N. D. Cocca, Al. Constantinescu ș.a. Influențate de ideile republicane ale mișcării socialiste, personalități de frunte ale culturii românești au susținut cu pasiune și combativitate o intensă activitate antimonarhică: Al. Beldiman, Gh. Panu, N. T. Orășanu, Al. Macedonski, I. L. Caragiale, G. Coșbuc, I. Isser, Al. Vlahuță, T. Arghezi, ale căror portrete sînt, de asemenea, expuse.

Prin numeroase documente reprezentative se evidențiază faptul că P.C.R. a continuat și a ridicat pe o treaptă superioară tradițiile republicane și ale mișcării antimonarhice, ca parte integrantă a luptei revoluționare a clasei muncitoare, a maselor largi pentru răsturnarea orînduirii exploatare. În contextul general al luptei proletariatului pentru cucerirea puterii politice, documente ale P.C.R. înfățișate în expoziție pun în lumină dezideratul înfăptuirii republicii muncitorești-țărănești ca formă de guvernămînt corespunzătoare esenței statului socialist.

O suită de documente vorbesc despre goana după căpătuială a Hohenzollernilor, despre moșiile și capitalurile uriașe pe care le deținea monarhia.

În expoziție figurează, de asemenea, variate materiale care dezvăluie obiectivele urmărite prin instaurarea dictaturii regale în februarie 1938 și relevă acțiunile revoluționare și marile demonstrații ale oamenilor muncii la îndemnul și sub conducerea P.C.R.

Exponent al intereselor vitale ale întregului popor, P.C.R. a chemat masele la luptă împotriva dictaturii militare-fasciste, a împingerii țării în războiul hitle-rist. Prin documente semnificative este marcată în expoziție epopeea insurecției

naționale antifasciste armate din August 1944, înfăptuită de masele populare sub conducerea P.C.R., care a deschis larg poporului român calea spre realizarea deplinei independențe naționale, a aspirațiilor sale democratice și de progres social, a creat condițiile realizării la un nivel superior a idealului republican formulat de înaintași.

Fotografii, extrase din documente de partid și din presă evocă perioada apriei lupte revoluționare în cursul căreia, coalezînd în jurul său toate forțele democratice, patriotice, P.C.R. a condus lupta victorioasă a maselor populare pentru instaurarea, la 6 martie 1945, a primului guvern revoluționar-democratic din istoria țării, a contracarat manevrele și unelirile reacțiunii interne grupate în jurul regelui, a zădărnicit „greva regală” și, biziundu-se pe schimbarea radicală a raportului de forțe în favoarea clasei muncitoare și aliaților săi, a asigurat, la 30 decembrie 1947, abolirea monarhiei și proclamarea Republicii.

Pe panourile consacrate prezentării acestui moment se pot vedea: Actul de abdicare semnat de regele Mihai, Legea pentru constituirea Republicii Populare Române, o fotografie cu membrii prezidiului R.P.R. în ședința parlamentului (C. I. Parhon, C. Stere, M. Sadoveanu, Șt. Voitec, I. Niculi), o altă fotografie în care dr. Petru Groza, președintele Consiliului de Miniștri, depune jurămîntul în fața Prezidiului Republicii, la 31 decembrie 1947.

Un grupaj de materiale prezintă aspecte de la Congresul de unificare a P.C.R. cu P.S.D. și crearea, în februarie 1948, a partidului unic marxist-leninist, care a asigurat clasei muncitoare condițiile organizatorice și politice pentru a-și putea îndeplini înalta misiune de clasă conducătoare a societății, în opera de construire a socialismului.

După proclamarea Republicii a fost constituită Marea Adunare Națională — organul suprem al puterii de stat —, au fost create noile organe centrale și locale ale puterii și administrației de stat, judecătorești și ale procuraturii. O fotografie redă un moment din desfășurarea sesiunii Marii Adunări Naționale din aprilie 1948, care a adoptat prima Constituție a Republicii, expusă alături.

Din cuprinsul materialelor expuse în continuare se desprinde faptul că, îndeplinind cu succes rolul conducător în opera de transformare socialistă a societății, P.C.R. a organizat naționalizarea principalelor mijloace de producție industrială, de transport, a sistemului finan-

ciar, a înfăptuit trecerea la cooperativizarea agriculturii, a pus bazele planificării economiei naționale. Aplicând în mod creator teoria marxist-leninistă la condițiile concrete ale țării noastre, elaborându-și politica pe baza cerințelor și a particularităților fiecărei etape de dezvoltare, P.C.R. a condus și conduce cu succes poporul nostru în vasta operă de edificare a socialismului pe pământul României.

Ce a însemnat pentru poporul român instaurarea cu un sfert de veac în urmă a Republicii ne-o arată, în graiul pe cît de sobru, pe atît de convingător, al graficelor și diagramelor, zeci și zeci de panouri ale expoziției care prezintă imaginea României înfloritoare a zilelor noastre. Sînt expuse fotografii ale unor obiective industriale, așa cum arătau în urmă cu mulți ani și cum arată astăzi, fotografiile ale unor obiective noi, ridicate în sfertul de veac al Republicii, ale unor produse industriale fabricate pentru prima dată la noi în țară, imagini ale unor edificii destinate învățămîntului, ocrotirii sănătății oamenilor, odihnei și recreării lor, ale unor orașe noi apărute pe harta patriei.

Cu puterea lor de convingere, cifrele comparative ilustrează ritmul fără precedent al dezvoltării industriei, agriculturii, învățămîntului, științei, artei și culturii, creșterea neconținută a nivelului de trai material și cultural al poporului.

Transformările structurale petrecute în procesul construirii socialismului au fost consfințite în noua Constituție, adoptată de către Marea Adunare Națională în august 1965, prin care România a devenit Republică socialistă.

Sugestive apar numeroasele panouri care înfățișează cadrul amplu al procesului de perfecționare a activității generale a statului, a organelor sale centrale și locale, modalitățile variate de atragere a maselor la conducerea treburilor obștești, dialogul direct al conducerii de partid și de stat cu oamenii muncii, făuritorii valorilor materiale și spirituale ale României socialiste.

O amplă ilustrare își găsește în expoziție politica externă a României socialiste, de adîncire a prieteniei, alianței și colaborării cu toate țările socialiste, de intensificare a relațiilor cu toate forțele revoluționare antiimperialiste, de dezvoltare continuă a legăturilor economice, politice și diplomatice cu toate statele, fără deosebire de orînduire socială, pe baza principiilor independenței și suveranității naționale, egalității în drepturi, neamestecului în treburile interne și avantajului reciproc.

Panourile consacrate evidențierii însemnătății excepționale a hotărîrilor Conferinței Naționale a P.C.R. din iulie 1972, menite să determine accelerarea ritmului întregii dezvoltări economice-sociale a României în următorii ani și în perspectivă, perfecționarea continuă a democrației socialiste, creșterea rolului conducător al partidului în edificarea socialismului și comunismului, activitatea internațională a partidului și statului încheie expoziția, a cărei vizitare suscită interesul publicului larg, răsplătind, totodată, strădaniile realizatorilor ei.

CONSTANTIN DRĂGUȘIN

Adunarea festivă din Capitală cu prilejul împlinirii a 50 de ani de la crearea U.R.S.S.

În după-amiaza zilei de 25 decembrie 1972 a avut loc în Capitală adunarea festivă organizată de Comitetul municipal București al P.C.R., împreună cu Consiliul Culturii și Educației Socialiste și Consiliul General A.R.L.U.S., cu prilejul împlinirii a 50 de ani de la crearea Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste.

Adunarea a fost deschisă de tovarășul Ilie Rădulescu, membru al C.C. al P.C.R., secretar al Comitetului municipal București al P.C.R.

Despre a 50-a aniversare a creării U.R.S.S. a vorbit tovarășul CORNEL BURTICĂ, membru supleant al Comitetului Executiv, secretar al C.C. al P.C.R., și V. I. DROZDENKO, ambasadorul Uni-

unii Republicilor Sovietice Socialiste la București.

În cuvîntul său, tovarășul CORNEL BURTICĂ, după ce a relevat însemnătatea constituirii la 30 decembrie 1922 a Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste și victoriile strălucite obținute de popoarele sovietice, sub conducerea P.C.U.S., pe drumul construirii socialismului și comunismului, s-a oprit în continuare asupra relațiilor prietenești cu vechi și bogate tradiții — de solidaritate și colaborare frățească, internaționalistă — statornicite între poporul român și popoarele sovietice, între partidele noastre comuniste.

În anii construcției socialiste — s-a arătat mai departe în cuvîntare — prietenia româno-sovietică s-a ridicat pe o treaptă superioară, găsindu-și materializarea în dezvoltarea amplă și continuă a relațiilor reciproce pe toate planurile; noi perspective pentru intensificarea și adîncirea colaborării au fost deschise prin Tratatul de prietenie, colaborare și asistență mutuală româno-sovietic, semnat în urmă cu doi ani la București. Înfățișînd un amplu tablou al dezvoltării și diversificării relațiilor de cooperare economică, al colaborării pe tărîmul culturii, științei, al schimburilor de experiență, vorbitorul a subliniat că un rol deosebit de important în evoluția mereu ascendentă a relațiilor multilaterale româno-sovietice l-au avut și îl au contactele dintre conducătorii de partid și de stat ai celor două țări prietene, în primul rînd întîlnirile dintre tovarășii Nicolae Ceaușescu și Leonid Ilici Brejnev, schimburile de experiență și de păreri în diferite probleme ale construcției socialismului și comunismului.

Partidul Comunist Român, poporul român acordă o înaltă apreciere relațiilor frățești cu P.C.U.S. și popoarele Uniunii Sovietice, fiind hotărîte să acționeze și în viitor pentru întărirea și dezvoltarea lor pe baza principiilor marxism-leninismului și internaționalismului socialist.

S-a amintit că, dînd glas acestor sentimente, tovarășul Nicolae Ceaușescu sublinia la festivitățile de la Moscova prilejuite de aniversarea semicentenarului creării U.R.S.S.: „Doresc să exprim încă o dată convingerea noastră fermă că relațiile de prietenie și colaborare multilaterală dintre Republica Socialistă România și Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste, dintre Partidul Comunist Român și Partidul Comunist al

Uniunii Sovietice, dintre poporul român și popoarele sovietice se vor dezvolta și întări tot mai mult în viitor”.

În continuare, vorbitorul a arătat că printr-o coincidență fericită, în aceeași zi de decembrie, poporul român sărbătorește împlinirea unui sfert de veac de la proclamarea republicii. Arătîndu-se că în cei 25 de ani de Republică, societatea românească a cunoscut transformări radicale și a înregistrat succese de seamă, de care, pe drept cuvînt, putem fi mîndri, în cuvîntare s-a făcut o succintă trecere în revistă a realizărilor obținute în industrializarea socialistă, dezvoltarea agriculturii cooperatiste, a învățămîntului de toate gradele, în creșterea nivelului de trai al poporului. România se prezintă astăzi ca o țară socialistă cu o economie în plin avînt și o cultură înfloritoare, în care oamenii muncii, adevărații stăpîni ai bogățiilor țării, se bucură de roadele civilizației socialiste. Realizările și mutațiile calitative îndeplinite în acești 25 de ani confirmă în mod strălucit justetea politicii Partidului Comunist Român.

În încheiere, vorbitorul a adresat comuniștilor, tuturor oamenilor sovietici cele mai cordiale felicitări și urări de noi și însemnate succese în opera de construire a societății comuniste, multă prosperitate și fericire.

A luat apoi cuvîntul V. I. DROZDENKO, ambasadorul Uniunii Sovietice la București, care a arătat că prin semnificația politică și consecințele sale social-economice, constituirea Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste ocupă un loc de seamă în istoria statului sovietic, fiind unul dintre factorii hotărîtori care au asigurat condiții favorabile pentru reorganizarea societății pe baze socialiste, pentru un avînt nemaivăzut al economiei și culturii, pentru ridicarea bunăstării poporului, pentru întărirea capacității de apărare și a pozițiilor internaționale ale statului sovietic.

Referindu-se la relațiile româno-sovietice, vorbitorul a relevat că între U.R.S.S. și Republica Socialistă România s-au statornicit și se dezvoltă relații de prietenie frățească și de colaborare tovarășească, care corespund intereselor vitale ale popoarelor celor două țări.

Pe plan politic, prezintă o mare importanță întîlnirile regulate la nivel înalt între conducătorii P.C.U.S. și ai P.C.R., între oamenii de stat ai țărilor noastre.

Între țările noastre se întăresc și se largesc an de an colaborarea economică și tehnico-științifică reciproc avantajoasă, schimbul de informații științifice

și de documentație tehnică, cooperarea în producție.

Se dezvoltă legăturile în domeniile științei și învățămîntului, culturii, literaturii și artei, presei, radiodifuziunii și televiziunii, ocrotirii sănătății și culturii fizice.

Noi dăm o înaltă apreciere relațiilor de prietenie frățască dintre popoarele, partidele și guvernele noastre, dintre statele noastre socialiste.

Poporul sovietic se bucură sincer de succesele poporului român obținute de el sub conducerea P.C.R. în opera de construire a socialismului. La 30 decembrie, poporul român va sărbători cea de-a 25-a aniversare a proclamării României republică populară. Acestei glorioase

date îi sînt consacrate în țara noastră manifestări festive, adunări ale oamenilor muncii, articole în presă, alocuțiuni la radio și televiziune. Nouă ne face plăcere că cea de-a 50-a aniversare a constituirii statului sovietic se celebrează pe scară largă în țara dumneavoastră.

În încheiere, vorbitorul a adresat calde felicitări cu prilejul mării sărbători a poporului român — cea de-a 25-a aniversare a proclamării Republicii.

Urăm oamenilor muncii din România — a spus el — noi și strălucite succese în îndeplinirea hotărîrilor Congresului al X-lea al P.C.R., ale Conferinței Naționale a partidului, în construirea societății socialiste dezvoltate.

Sesiune de comunicări

consacrată aniversării a 50 de ani de la crearea U.R.S.S.

Sub auspiciile Academiei de Științe sociale și politice, Academiei „Ștefan Gheorghiu” pentru pregătirea cadrelor de conducere a activității de partid, social-politice, economice și administrației de stat și Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., în ziua de 15 decembrie 1972 a avut loc în Capitală sesiunea de comunicări consacrată aniversării a 50 de ani de la crearea Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste.

La sesiune au participat membri ai Academiei de științe sociale și politice, cercetători, cadre didactice din învățămîntul superior, activiști de partid și de stat.

Au luat parte, de asemenea, V. I. Drozdenko, ambasadorul Uniunii Sovietice la București, și membri ai ambasadei.

Lucrările sesiunii au fost deschise de tovarășul MIRON CONSTANTINESCU, membru supleant al Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R., președintele Academiei de științe sociale și politice. În cuvîntul său, vorbitorul a relevat semnificația istorică epocală a creării, în decembrie 1922 — la primul Congres unional al sovietelor —, a Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste. În continuare, vorbitorul a subliniat că, încă de la înființarea sa, Partidul Comunist Român a militat consecvent pentru relații de prietenie și bună vecinătate între poporul român și popoarele sovietice. El s-a referit apoi la raporturile de prietenie și co-

laborare care există astăzi între partidele, țările și popoarele noastre, ceea ce corespunde intereselor reciproce, cauzei generale a socialismului.

În continuare a fost expusă comunicarea *Formarea U.R.S.S. și dezvoltarea sa în 50 de ani de existență*, de prof. univ. ȘTEFAN MOCUȚA și conf. univ. dr. TRAIAN CARACIUC, de la Academia „Ștefan Gheorghiu” pentru pregătirea cadrelor de conducere a activității de partid, social-politice, economice și administrației de stat. Evidențiind faptul că victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie a constituit premisa principală a formării Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste, în comunicare se arată că triumful revoluției proletare și consolidarea puterii sovietice au generat condițiile obiective și subiective necesare pentru desființarea exploatarei și asupririi sociale și naționale, au deschis perspectiva instaurării unor relații noi între oameni și între popoare. „Un merit de cea mai mare importanță în constituirea Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste — arată autorii — l-a avut V. I. Lenin, conducătorul partidului comunist. Lenin a oferit și în aceste condiții un exemplu strălucit de dezvoltare creatoare a învățăturii marxiste despre stat și problema națională, de aplicare concretă a tezelor marxiste la realitățile pe care le oferea Rusia angajată într-un vast proces revoluționar. În concepția lui

V. I. Lenin unirea republicilor sovietice, apărute pe ruinele imperiului țarist, într-un stat socialist multinațional — fenomen dictat de evoluția concretă a procesului revoluționar din acea perioadă istorică — trebuia să constituie o unire benevolă și liber consimțită de popoare suverane, deplin egale în drepturi, între care să domnească încrederea, stima reciprocă și colaborarea frățească... Alianța dintre republici, sub forma unui stat socialist federativ, unitar și multinațional apărea ca o condiție fundamentală pentru consolidarea socialismului, pentru propășirea multilaterală a tuturor națiunilor și popoarelor sovietice, pentru victoria deplină a noii orînduirii sociale". În continuare, au fost prezentate date despre drumul cu adevărat impresionant parcurs de popoarele sovietice de la vechea Rusie țaristă, cu economia ei înapoiată, cu mizeria și asuprirea națională, pînă la statul socialist de azi, al unei puteri de prim rang, a cărui evoluție pe calea comunismului are o importanță și semnificație deosebite.

Comunicarea *Revoluționarii români — luptători pentru apărarea statului sovietic (1917—1920)*, prezentată de dr. NICOLAE COPOIU, secretar științific al Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., a evidențiat că principiul solidarității proletare și traducerea lui în viață, în cele mai diferite și adecvate forme, au constituit o trăsătură esențială a procesului istoric de dezvoltare a clasei muncitoare și a mișcării muncitorești din România, afirmată cu putere încă de la începuturile sale. Un moment remarcabil în acest sens — a arătat vorbitorul — îl constituie lupta revoluționarilor români pentru apărarea statului sovietic. Atașamentul socialiștilor români la lupta pentru apărarea Marii Revoluții Socialiste din Octombrie provenea, pe de o parte, din îndelungatele tradiții internaționaliste ale proletariatului român și ale organizațiilor sale, iar pe de altă parte, din adeziunea totală la principiile eliberatoare ale socialismului științific, traduse în viață de Revoluția din Octombrie, printre care un rol deosebit l-a avut principiul eliberării popoarelor de sub dominația străină. În împrejurările istorice concrete din anii 1917—1920 solidaritatea oamenilor muncii din România s-a desfășurat atît în țară, cît și pe teritoriul Rusiei revoluționare, numeroși fii ai poporului nostru luptînd cu arma în mînă, în mod nemijlocit, împotriva dușmanilor interni și externi ai Revoluției și ai Puterii sovietice. Referindu-se la acest ultim aspect,

vorbitorul a arătat că în acea perioadă se aflau în Rusia numeroși români: zeci de mii erau refugiați din fața frontului; peste o sută de mii de români din Transilvania se aflau internați ca prizonieri de război în lagărele din regiunea Volgăi, din Asia Centrală și Orientul Îndepărtat. Sute și mii de români, fie că erau adepți ai socialismului încă dinainte de război, fie că s-au devotat cauzei Revoluției din Octombrie în condițiile concrete din Rusia, au luptat, mulți dintre ei jertfindu-și viața împotriva dușmanilor revoluției. Contribuția românilor la apărarea revoluției în Rusia — se arată în comunicare — a îmbrăcat forme variate, mergînd de la manifestările publice de solidarizare și simpatie, pînă la constituirea de subunități înarmate, cu caracter militar; primele unități militare de revoluționari străini care au luptat pentru apărarea statului sovietic au fost organizate de români. Sînt amintite apoi numeroase acțiuni și localități de pe teritoriul U.R.S.S. unde au luptat revoluționarii români, expresie a spiritului internaționalismului proletar, caracteristic clasei muncitoare din România și organizațiilor ei politice și profesionale.

În continuare, dr. GH. UNC, secretar științific al Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., a prezentat comunicarea: *Solidaritatea mișcării muncitorești și democratice din România cu Marea Revoluție Socialistă din Octombrie și cu puterea sovietică din Rusia (1917—1921)*. Vorbitorul a relevat că în mișcarea internațională de solidaritate și sprijinire a Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, oamenii muncii din România, opinia largă democratică din țara noastră și-au adus contribuția lor activă. Întîlnind climatul prielnic al efervescenței revoluționare a maselor muncitoare, ideile lui Octombrie s-au bucurat de largă simpatie în țara noastră. Prin zeci și zeci de publicații, prin numeroase mitinguri, întruniri, demonstrații și greve, oamenii muncii din România și-au manifestat profunda solidaritate cu popoarele Rusiei, exprimîndu-și, în același timp, dorința de a pune capăt la ei acasă orînduirii capitaliste. Primele documente ale Puterii sovietice — *Decretul asupra Păcii și Declarația drepturilor popoarelor din Rusia* — au avut un larg răsunset în țara noastră. Pornind de la condițiile și particularitățile României din acel timp, cînd cea mai mare parte a țării era ocupată, iar o mare parte a poporului român se afla sub jugul străin, socialiștii români îmbinau

acțiunea de popularizare a acestor documente cu lupta pentru recucerirea independenței și suveranității, pentru făurirea statului național unitar român, militând ca „pacea ce se va încheia să fie bazată pe temelii cinstite și, în primul rând, pe baza dreptului fiecărui popor, fiecărei națiuni de a dispune liberă de soarta sa, avînd deplină libertate de dezvoltare”. Pe lângă evidențierea semnificației Revoluției din Octombrie și larga ei popularizare — s-a arătat în continuare în comunicare — socialiștii români și-au propus, totodată, să studieze experiența acestei revoluții, străduindu-se să deosebească ceea ce este general de ceea ce este particular, specific în revoluția rusă, cu scopul de a trage concluzii pentru activitatea lor. În ultima parte a comunicării, vorbitorul s-a referit la puternicele acțiuni ale clasei muncitoare din țara noastră din anul 1920 împotriva politicii imperialiste a Antantei și a intervenției antisovietice. Ca urmare a puternicelor acțiuni de solidaritate cu Rusia sovietică, organizate de proletariatul român — arată autorul —, guvernul Averescu a respins toate încercările guvernelor țărilor Antantei de a determina România să se alăture intervenției imperialiste împotriva Rusiei sovietice și a declarat oficial că țara noastră va păstra neutralitatea în conflictul polono-sovietic.

Sesiunea a continuat cu prezentarea comunicării P.C.R. în fruntea luptei forțelor democratice din România pentru stringerea legăturilor de prietenie și bună vecinătate cu Uniunea Sovietică în perioada interbelică, de către dr. GHEORGHE SURPAT, șef de sector la Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., și dr. GHEORGHE IONIȚĂ, activist la Secția de propagandă a C.C. al P.C.R. Preluind și ridicînd pe trepte mereu mai înalte cele mai bune tradiții ale luptei poporului român pentru libertate națională și socială, ca și tradițiile internaționaliste cultivate întotdeauna cu grijă în România de elementele progresiste, revoluționare — s-a arătat în comunicare —, comuniștii din România s-au situat în fruntea acțiunilor revoluționare ale maselor, au cîștigat încrederea și dragostea acestora prin înflăcăratul lor patriotism, prin abnegația și devotamentul neabătut față de cauza clasei muncitoare, a întregului popor, față de cauza proletariatului internațional. În întreaga etapă interbelică, un loc important în activitatea generală a P.C.R. l-a ocupat inițierea unor forme de exprimare a

sentimentelor umanitare, pașnice, a dorinței poporului nostru de a stabili relații prietenești, de bună vecinătate cu toate popoarele, de exprimare a sentimentelor de profundă simpatie și solidaritate internaționalistă cu lupta dusă de forțele patriotice și progresiste din diferite țări împotriva fascismului, pentru libertate, contra pericolului de război și a oricăror agresiuni imperialiste. Autorii au relevat că o latură însemnată a activității desfășurate pe această linie de P.C.R. a constituit-o activitatea pentru popularizarea succeselor dobîndite de statul sovietic în construcția socialismului, susținerea apropierei și întăririi legăturilor între România și Uniunea Sovietică. Au fost relevate în acest sens unele aspecte concrete ca: larga acțiune desfășurată sub lozincă „Să cunoaștem adevărul despre Rusia sovietică” și, îndeosebi, activitatea desfășurată de asociația „Amicii U.R.S.S.” și, apoi, de Societatea pentru întreținerea raporturilor culturale dintre România și Uniunea Sovietică. În cadrul celor două organizații de masă au activat mulți intelectuali români de frunte, muncitori, țărani, meseriași, funcționari, oameni simpli, dornici să trăiască în pace și bună vecinătate cu marele stat din răsăritul țării. În arhivele și presa vremii abundă listele de adeziune la aceste organizații ale muncitorilor din București, Cluj, Galați, Brașov, Oradea, ale minerilor Văii Jiului, ale muncitorilor ceferiști de la „Grivița”-București și „Nicolina”-Iași, ale docherilor din porturile Galați și Constanța, ale țăranilor din Oltenia și Moldova, îndeosebi, dar și din alte părți ale țării, ale oamenilor muncii români și de alte naționalități. În anii de dictatură regală, ideile înaintate ce călăuziseră în activitatea lor organizațiile democratice, de popularizare în țara noastră a realizărilor obținute pe multiple planuri de U.R.S.S., au continuat să însuflețească opinia publică democratică din țara noastră. Atît cît au mai existat condiții, în limitele admise de regimul dictatorial, în coloanele unor publicații, la întruniri publice se popularizau succesele statului sovietic. Din toate aceste acțiuni răzbat caldă simpatie, prestigiul de care se bucura U.R.S.S. în opinia publică din țara noastră. Spiritul permanent cultivat de P.C.R. a fost treaz și în perioada în care, împotriva voinței ei, România a fost tirată de Germania hitleristă în războiul antisovietic. În documentele sale, P.C.R. a demască războiul criminal antisovietic, a chemat toate forțele naționale la luptă pentru ieșirea din război, pentru întoar-

cerea armelor împotriva Germaniei fasciste și alăturarea țării noastre coaliției antihitleriste.

Noua și importanta etapă pe care a cunoscut-o solidaritatea româno-sovietică începând din partea finală a celui de-al doilea război mondial, când masele populare din România, clocotind de ură și minie împotriva dictaturii militare-fasciste, a dominației Germaniei naziste și a alianței nefirești cu aceasta, au luat armele în mîini a fost prezentată de dr. GHEORGHE ZAHARIA, director adjunct al Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., în comunicarea *Frăția de arme româno-sovietică în lupta împotriva fascismului*. Începuturile luptei armate comune româno-sovietice împotriva agresorilor fasciști — a arătat autorul — se găsesc încă în anii războiului pentru apărarea Spaniei republicane, cînd circa 500 de voluntari români — comuniști, uteciști și alți antifasciști — s-au aflat împreună cu voluntarii sovietici, în brigăzile internaționale. După retragerea lor din Spania, mulți voluntari români au emigrat în U.R.S.S., unde, în 1941 și în anii următori, au luat parte, în rîndurile unităților militare sau ale partizanilor sovietici, la acțiunile pentru apărarea Moscovei, la cele de la Odesa, din Crimeea, Caucaz și Bielorusia. Împreună cu alți emigranți comuniști, ei au desfășurat o imensă activitate printre prizonierii de război români, din rîndul cărora mulți au luat parte la lupte alături de partizanii sovietici. Masiv și plenar, colaborarea și frăția de arme româno-sovietică s-au afirmat însă începînd din zilele fierbinți ale lunii august 1944. În împrejurările favorabile create de ofensiva sovietică începută în zorii zilei de 20 august 1944, forțele naționale patriotice din România, în rîndul cărora partidul comunist constituia nucleul unei largi alianțe, avînd meritul de a fi inițiatorul și organizatorul planului tuturor acțiunilor eliberatoare, au trecut la declanșarea și înfăptuirea cu succes a insurecției naționale antifasciste armate din august 1944. Insurecția a zădărnicit planurile comandamentului german și ale guvernărilor fasciști români de continuare a ostilităților împotriva Uniunii Sovietice, a lipsit Reichul fascist de o bază economică, de potențialul militar de peste o jumătate milion de soldați și ofițeri, de o poziție strategică cheie, a dat posibilitatea înaltului comandament sovietic să dirijeze pe alte direcții forțe militare importante. Totodată, înaintarea forțelor sovietice s-a accelerat conside-

rabil, ele întîlnind tot mai rar rezistențe germane organizate; prin toate orașele pe unde au trecut, trupele sovietice au fost întîmpinate de populație ca aliați și prieteni. Acțiunile de luptă ale unităților și marilor unități române, cîot la cîot cu forțele armate sovietice — a arătat autorul — au început încă din primele ore ale insurecției și au continuat pînă la completa eliberare a teritoriului țării noastre și, mai departe, în luptele pentru eliberarea Ungariei, Cehoslovaciei și Austriei, pînă la înfrîngerea definitivă a Germaniei hitleriste.

Dezvoltarea pe care au cunoscut-o relațiile româno-sovietice în anii construcției socialiste a fost prezentată de MIHAIL M. PETRESCU, director adjunct științific al Institutului de științe politice și de studiere a problemei naționale, și NICOLAE IONEL, cercetător științific principal la același institut, în comunicarea *Colaborarea româno-sovietică în anii construcției socialiste în România*. Autorii au arătat că după restabilirea, la 6 august 1945, a relațiilor diplomatice dintre România și Uniunea Sovietică și ridicarea lor la rang de ambasadă la 24 august același an, raporturile dintre cele două țări au cunoscut o linie ascendentă pe toate planurile. Practic, astăzi nu există domeniu de activitate în care țara noastră să nu colaboreze strîns cu Uniunea Sovietică. Iar această conlucrare multilaterală crește mereu în amploare și se realizează în forme variate, conținutul ei devine tot mai bogat, pe măsura înaintării celor două popoare pe drumul făuririi noii orînduiri.

În lucrare sînt prezentate date care vorbesc despre cooperarea româno-sovietică în domeniul politic, economic, tehnic, științific, cultural etc.

„La temelia prieteniei, alianței și colaborării româno-sovietice — se spune în comunicare — stau relațiile de solidaritate dintre Partidul Comunist Român și Partidul Comunist al Uniunii Sovietice. Dezvoltarea colaborării rodnice dintre cele două partide, întărirea și multiplicarea legăturilor dintre ele pe fundamentul normelor și principiilor marxist-leniniste și ale internaționalismului socialist, a dreptului fiecărui partid de a-și elabora de sine stătător politica s-au dovedit un factor esențial al întăririi prieteniei și colaborării generale dintre cele două popoare, dintre cele două țări“. Este relevant, de asemenea, rolul pe care îl au în dezvoltarea relațiilor bilaterale, în mai buna cunoaștere dintre cele două popoare, schimburile de vizite, întîlnirile și convorbirile dintre conducătorii de

partid și de stat al României și cei ai Uniunii Sovietice.

Cuvîntul de închidere a lucrărilor sesiunii a fost rostit de tovarășul Ion Popescu-Puțuri, membru al C.C. al P.C.R., directorul Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. Vorbitorul a arătat că sesiunea se înscrie în rîndul numeroaselor manifestări care au avut loc în țara noastră în cinstea mării sărbători a poporului sovietic, de care ne leagă vechi și statornice sentimente de prietenie. Comunicările prezentate au relevat înaltul spirit internaționalist al Partidului Comunist Român, care de la

crearea sa a militat neabătut pentru raporturi de bună vecinătate între cele două popoare.

În anii construcției socialiste, relațiile prietenești, de alianță și colaborare dintre Partidul Comunist Român și Partidul Comunist al Uniunii Sovietice, dintre Republica Socialistă România și Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste, dintre poporul român și popoarele sovietice, bazate pe comunitatea orînduirii sociale, a ideologiei și țărilor fundamentale, pe ideile marxism-leninismului și ale internaționalismului proletar s-au dezvoltat neconținut în interesul propășirii ambelor popoare, al cauzei socialismului și păcii în lume.

Expoziția 50 de ani de la crearea Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste

În cadrul manifestărilor consacrate sărbătoririi aniversării a 50 de ani de la crearea U.R.S.S. care au avut loc în țara noastră la 16 decembrie 1972, s-a deschis la Muzeul de istorie a Partidului Comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România expoziția *50 de ani de la crearea U.R.S.S.*, organizată cu concursul Muzeului central al revoluției din Moscova. Expoziția cuprinde un bogat material documentar care înfățișează lupta și munca popoarelor Uniunii Sovietice în decursul unei jumătăți de secol.

După o succintă evocare a situației deosebit de grele a maselor populare din Rusia țaristă sînt înfățișate cîteva dintre cele mai importante aspecte ale luptei clasei muncitoare, a popoarelor din Rusia, sub conducerea partidului comunist bolșevic, condus de V. I. Lenin, împotriva asupririi sociale și naționale. O serie de fotografii și documente oglindesc începutul și desfășurarea primei revoluții burghezo-democratice din Rusia din 1905—1907, solidaritatea clasei muncitoare din România cu lupta proletariatului rus, revoluția din februarie 1917, care a dus la răsturnarea țarismului.

Victoria de însemnătate mondială a Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, care a marcat începutul erei revoluțiilor proletare, a trecerii lumii de la capitalism la socialism, a constituit condiția politică primordială a înfăptuirii transformărilor radicale social-economice, premisa principală a formării Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste.

Acest moment este marcat în cadrul expoziției prin cîteva panouri deschise de litografia „Asediul Palatului de iarnă”, simbolizînd triumful revoluției proletare; în continuare este prezentată, succint, lupta clasei muncitoare, a întregului popor, sub conducerea partidului comunist, pentru apărarea cuceririlor revoluției în anii grei ai războiului civil și ai intervențiilor imperialiste, manifestările de solidaritate internațională ale proletariatului român cu Rusia Sovietică.

Un loc central ocupă, în prima parte a expoziției, prezentarea momentului creării Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste. O serie de documente și fotografii atestă activitatea susținută desfășurată în vederea creării U.R.S.S. Cîteva panouri centrale cuprind hotărîrile primului Congres al sovietelor din Transcaucazia și ale celui de-al IV-lea Congres al sovietelor din întreaga Bielorusie privind crearea U.R.S.S., fotografii și documente ale celui de-al X-lea Congres al sovietelor din întreaga Rusie, care a jucat un rol important în pregătirea primului Congres al sovietelor Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste. Sînt expuse, de asemenea, fotocopii ale documentelor adoptate de Congresul sovietelor, deschis la Moscova, la 30 decembrie 1922, care stau la baza creării U.R.S.S., ca și salutul adresat de către participanți președintelui de onoare al congresului, V. I. Lenin.

În cadrul expoziției sînt prezentate marile realizări obținute de popoarele sovietice în anii următori, în construirea

socialismului, realizări care au fost consfințite și de noua constituție a țării, adoptată în 1936 la cel de-al VIII-lea Congres extraordinar al sovietelor de deputați ai oamenilor muncii.

În anii grei ai celui de-al doilea război mondial, când popoarele sovietice, făcând dovada unui eroism legendar, au apărât cu prețul multor jertfe fiecare palmă a pământului patriei invadate de dușmani, cuceririle sale revoluționare, aducând o contribuție hotărâtoare la înfrângerea fascismului, s-a verificat, o dată mai mult, trăinicia și viabilitatea statului socialist multinațional. În cadrul expoziției sînt prezentate documente și fotografii care evocă sugestiv această perioadă: afișe din timpul războiului, lupte de stradă la Stalingrad, ampla mișcare de partizani, eroismul și dăruirea cu care întregul popor sovietic a sprijinit frontul, aspecte ale frăției de arme româno-sovietice în lupta pentru zdrobirea definitivă a Germaniei naziste.

Expoziția oglindește faptul că, în decursul celor 50 de ani care s-au scurs de la crearea U.R.S.S., această țară a parcurs un drum impresionant de la vechea Rusie, înapoiată din punct de vedere economic, pînă la statul socialist de astăzi, care a obținut realizări remarcabile în toate domeniile de activitate. Cele mai semnificative din aceste realizări, exprimate în numeroase fotografii, documente, tabele, grafice sînt prezentate în partea a doua a expoziției. La început vizitatorului îi sînt înfățișate principalele documente care ilustrează întărirea statului sovietic, perfecționarea sistemului de organizare politică a societății. În acest cadru sînt prezentate ședințele Sovietului Suprem al U.R.S.S., ale sovietelor locale, republicane, activitatea diverselor comisii și a deputaților în soviete. Două panouri înfățișează desfășurarea lucrărilor Congresului al XXIV-lea al P.C.U.S., documentele adoptate, printre care și directivele cu privire la planul cincinal de dezvoltare a economiei U.R.S.S. în perioada anilor 1971—1975.

Tabelele, graficele și alte exponate ilustrează ritmul accelerat de dezvoltare pe care l-au cunoscut, în decursul acestui semicentenar, principalele ramuri ale industriei statului sovietic. Numai în anul 1970 producția industrială a U.R.S.S. a fost de peste două ori mai mare decît în toate cele trei cincinale antebelice. Mari centrale electrice și întreprinderi industriale s-au construit în acești ani pe întinsul U.R.S.S.: centralele hidroelectrice Krasnoirskaia (R.S.F.S.R.) și Nurekskaia (R.S.S. Tad-

jićă), exploatarea petrolifere în stepa din Mangișlak (R.S.S. Kazahă), laminorul de țevi din Rustavi (R.S.S. Gruzină), combinatul chimic din Navai (R.S.S. Uzbekă), uzina de îngrășăminte azotoase din Kehtla-Iarve (R.S.S. Estonă), uzina de automobile de pe Kama (R.S.S.A. Tătară) și multe altele. Ca urmare a politicii de industrializare socialistă multe zone geografice ale Uniunii Sovietice, în trecut slab dezvoltate au fost introduse în circuitul economiei sovietice.

Expoziția arată totodată importante succese ce s-au obținut și în domeniul agriculturii, pe linia creșterii producției agricole, a creării unei puternice baze tehnico-materiale. În 1971, de pildă, pe ogoarele Uniunii Sovietice au lucrat 2 046 000 de tractoare, 639 000 de combine și 1 243 000 de camioane.

Se înfățișează apoi că în cei 50 de ani de existență ai statului sovietic au fost obținute însemnate realizări în domeniul creșterii bunăstării materiale a oamenilor muncii, pe linia dezvoltării învățămîntului, științei, tehnicii, artei și culturii. În cadrul expoziției 50 de ani de la crearea U.R.S.S. sînt ilustrate creșterea venitului real pe cap de locuitor, dezvoltarea învățămîntului. La ora actuală, în Uniunea Sovietică 75% din oamenii muncii de la orașe și 50% din cei de la sate au studii medii și superioare. O seamă de fotografii ne înfățișează aspecte din săli de clase, cabinete lingvafonice, săli de cursuri, laboratoare etc.

Prin date statistice, grafice, fotografii sînt ilustrate succesele dobîndite de știința sovietică în domeniul folosirii energiei atomice în scopuri pașnice, în dezvoltarea electronicii și ciberneticii, în explorarea cosmosului ș.a., dezvoltarea în U.R.S.S. a culturii, literaturii, artei.

Ultima parte a expoziției înfățișează coordonatele principale ale politicii externe a U.R.S.S. Sînt prezentate aspecte care oglesc politica de pace și colaborare internațională promovată de statul sovietic, activitatea delegațiilor sovietice în cadrul O.N.U. și al altor organisme internaționale, se relevă evoluția legăturilor de prietenie și colaborare dintre Republica Socialistă România și Uniunea Sovietică.

În anii construcției socialiste, relațiile de prietenie și colaborare între popoarele român și sovietice s-au ridicat pe o treaptă nouă, superioară. Expoziția surprinde momentul semnării la București, la 7 iulie 1970, a Tratatului ro-

mâno-sovietic de prietenie, colaborare și asistență mutuală, vizitele, întâlnirile și convorbirile purtate de conducătorii de partid și de stat ai României cu conducătorii de partid și de stat ai Uniunii Sovietice, care au reprezentat o însemnată contribuție la dezvoltarea și întărirea prieteniei și colaborării dintre cele două țări prietene. De asemenea, sînt bogat evocate multiplele și variatele aspecte ale colaborării economice, tehnico-științifice și culturale dintre Republica Socialistă România și Uniunea Sovietică.

În încheierea expoziției este prezentat un grupaj de afișe aniversative, editate în U.R.S.S. cu prilejul sărbătoririi semicentenarului creării statului sovietic.

Expoziția 50 de ani de la crearea Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste a reprezentat un bun prilej pentru cunoașterea, și pe această cale, a realizărilor remarcabile obținute în cei cincizeci de ani de poporul vecin și prieten.

LIDIA CARACIUC

Conferința științifică pe tema „Structuri sociale și relații sociale în condițiile construirii socialismului“

— București, decembrie 1972 —

În zilele de 4—8 decembrie 1972 s-au desfășurat lucrările Conferinței științifice cu tema *Structuri sociale și relații sociale în condițiile construirii socialismului*, organizată de Academia „Ștefan Gheorghiu” în cadrul manifestărilor prilejuite de cea de-a 25-a aniversare a Republicii.

La conferință au luat parte membri ai C.C. al P.C.R., membri ai Academiei de științe sociale și politice, cadre didactice din învățămîntul superior și cercetători științifici din domeniul științelor sociale, activiști de partid. Au fost prezenți, de asemenea, invitați de peste hotare — reprezentanți ai unor partide comuniste și socialiste, ai unor mișcări naționale anti-imperialiste, oameni de știință, cercetători, activiști politici din 23 de țări din Europa, Africa, Asia și America de Sud.

Cuvîntul de deschidere a conferinței a fost rostit de tovarășul CORNEL BURTICĂ, membru supleant al Comitetului Executiv, secretar al C.C. al P.C.R., care, în numele Comitetului Central al Partidului Comunist Român, a adresat un salut călduros oaspeților de peste hotare, participanți la reuniunea științifică, și a urat succes deplin lucrărilor conferinței.

Conferința a dezbătut într-un spirit de lucru probleme și aspecte importante ale dinamicii structurilor și relațiilor sociale în procesul construirii societății socialiste.

Referatul introductiv, intitulat „Structuri sociale și relații sociale în societatea socialistă” a fost prezentat de tovarășul

LEONTE RĂUTU, membru al Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R., președintele Consiliului de conducere, rector al Academiei „Ștefan Gheorghiu”. Referatul a analizat pe larg amplele mutații ce s-au produs în toate domeniile vieții sociale din România în cei 25 de ani ce au trecut de la preluarea întregii puteri politice de către clasa muncitoare și aliații ei, sub conducerea Partidului Comunist Român.

Odată cu Congresul al IX-lea al P.C.R., din 1965, continuînd cu Congresul al X-lea din 1969 și Conferința Națională din 1972 — se arată în prima parte a referatului — s-a întreprins, sub îndrumarea și cu participarea determinantă a secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, o vastă și minuțioasă activitate de cristalizare teoretică a strategiei înaintării României pe calea socialismului și comunismului, de elaborare a unor programe concrete de acțiune în toate domeniile importante ale vieții sociale. Pe temelia unei astfel de activități largi de generalizare și examinare marxistă-leninistă multilaterală a problemelor societății noastre, a experienței celorlalte țări socialiste, va fi elaborat, în conformitate cu hotărîrile Conferinței Naționale din 1972. Programul Partidului Comunist Român, sinteză amplă a concepției unitare a partidului nostru asupra căilor și mijloacelor de realizare a obiectivelor strategice și tactice.

Se relevă că, pornind de la concepția lui Marx, Engels și Lenin că socialismul și comunismul pot fi înfăptuite numai ca

rezultat al creației conștiente a maselor, pe baza studierii atente a legilor obiective de dezvoltare socială, care se aplică în mod diferit de la țară la țară, de la o epocă istorică la alta, Partidul Comunist Român a privit preluarea puterii politice doar ca *începutul* unei opere dificile și de lungă durată, în cadrul căreia trebuie pregătite și realizate, etapă cu etapă, pas cu pas, profunde transformări revoluționare în structura de clasă a societății, în natura și orientarea relațiilor sociale, în existența și conștiința a milioane de oameni.

Pe baza dezvoltării într-un ritm accelerat a forțelor de producție, ca singura capabilă — cu toate sacrificiile ce le impunea — să asigure progresul economic trainic al țării, a avut loc transformarea radicală a structurii sociale a țării, s-a creat o nouă structură de clasă, s-au produs, totodată, profunde mutații calitative în interiorul claselor și categoriilor de oameni ai muncii, în raporturile dintre ele. Structura socială a României este în prezent alcătuită în exclusivitate din clase și pături de oameni ai muncii, clasele exploatatoare fiind definitiv desființate. Nota definitorie a adâncilor prefaceri din structura socială a țării reprezintă dezvoltarea puternică a clasei muncitoare, afirmarea ei ca forță socială conducătoare a societății. Industrializarea socialistă a făcut posibilă, de-a lungul întregii perioade a construirii socialiste, creșterea continuă a rîndurilor clasei muncitoare, a ponderii ei în societate.

Partidul nostru — s-a subliniat în referat — ca urmare a unei vaste activități de cristalizare teoretică a strategiei înaintării României pe calea socialismului și comunismului, de elaborare a programelor concrete de acțiune — dispune de o concepție clară asupra direcțiilor, obiectivelor și sarcinilor care formează conținutul etapei în care a intrat construcția socialistă în țara noastră — etapa făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate.

Partidul ca forță politică conducătoare a țării își propune să asigure o dezvoltare *multilaterală* a societății, înflorirea tuturor laturilor vieții sociale, nu numai progresul forțelor de producție, care, deși este factorul determinant al vieții sociale, reprezintă numai o latură a socialismului. Strategia partidului prevede, de aceea, transformări revoluționare de importanță istorică în ansamblul relațiilor sociale, în existența și conștiința socială a maselor.

Programul făuririi societății socialiste

multilateral dezvoltate este tradus în viață consecvent, pas cu pas, mobilizînd eforturile creatoare ale întregului popor.

În cadrul lucrărilor conferinței, la discuțiile în ședință plenară, au luat cuvîntul 42 de participanți care s-au referit la următoarele probleme: *Prof. dr. SERGIU TAMAS*, șeful catedrei de știința conducerii de la Academia „Ștefan Gheorghiu”: „Știința conducerii ca factor al perfecționării structurilor sociale și relațiilor sociale”; *prof. A. D. KERIMOV*, șeful catedrei de istoria statului și dreptului de la Academia de științe sociale de pe lângă Comitetul Central al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice: „Planificarea socială în U.R.S.S. și unele rezultate și perspective”; *BARBU ZAHARESCU*, membru al C.C. al P.C.R., membru al Academiei de științe sociale și politice: „Cîteva considerații economice cu privire la structura de clasă a României socialiste”; *JOZSEF LICK*; candidat în științe filozofice, șeful catedrei de sociologie de la Școala superioară politică a Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Socialist Ungar: „Conducerea societății și problema interesului în socialism”; *prof. dr. DUMITRU MAZILU*, membru corespondent al Academiei de științe sociale și politice: „Promovarea și încetățenirea eticii și echității, componente majore ale procesului perfecționării structurilor și relațiilor sociale socialiste”; *KANG SOK SUNG*, rectorul Școlii superioare de partid „Kim Ir Sen” de pe lângă Comitetul Central al Partidului Muncii din Coreea: „Unele probleme ale relațiilor sociale și structurilor sociale în socialism”; *prof. dr. docent ALEXANDRU TÂNASE*, membru al Academiei de științe sociale și politice: „Conceptul de civilizație socialistă”; *prof. ASEN KITOV*, de la Academia de științe și conducere socială de pe lângă Comitetul Central al Partidului Comunist Bulgar: „Probleme actuale ale contradicțiilor în construirea societății socialiste dezvoltate”; *dr. ION IUGA*, conferențiar la Academia „Ștefan Gheorghiu”: „Rolul conducător al clasei muncitoare în condițiile socialismului, ale noilor relații sociale și dezvoltării democrației în România contemporană”; *prof. ION RACHMUTH*, membru al Academiei de științe sociale și politice: „Perfecționarea metodelor de conducere a economiei naționale”; *prof. dr. JERZY CIEPIELEWSKI*, de la Școala superioară de științe sociale de pe lângă Comitetul Central al Partidului Muncitoresc Unit Polonez: „Transformările cantitative și calitative ale structurii clasei muncitoare în condițiile socialis-

mului"; ALEXANDRE ENGUET, membru al Comitetului Central al Partidului Congolez al Muncii, ministrul muncii și al justiției: „Profunde transformări sociale din Republica Populară Congo”; TOYEMA ELGARF, profesor la Facultatea de drept a Universității din Cairo, delegat al secretariatului general al Uniunii Socialiste Arabe: „Unele probleme ale democrației”; *prof. dr. docent* ION CETERCHI, vicepreședinte al Academiei de științe sociale și politice: „Perfecționarea democratismului și a reglementării juridice”; *prof. dr.* A. A. AMVROSOV de la Școala superioară de partid de pe lângă Comitetul Central al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice: „Problemele structurii sociale a societății sovietice”; *prof. dr.* JOHANNES ZELT de la Institutul de științe sociale de pe lângă Comitetul Central al Partidului Socialist Unit German: „Mutațiile în structura socială din R. D. Germană”; *prof.* GHEORGHE ȘICLOVAN de la catedra de organizare și conducere planificată a economiei la Academia „Ștefan Gheorghiu”: „Eficiența economică, modernizarea structurii economiei naționale și creșterea economică”; *prof. dr.* ION IORDACHEL, șeful catedrei de sociologie de la Academia „Ștefan Gheorghiu”: „Raportul dintre structura socială și structura socioprofesională”; CONSTANTIN BORGEANU, membru corespondent al Academiei de științe sociale și politice, șeful catedrei de filozofie a Academiei „Ștefan Gheorghiu”: „Cu privire la contradicțiile în societatea socialistă”; PIERRE JOYE, membru al Comitetului Central al Partidului Comunist din Belgia: „Transformări în structura socială din Belgia”; *dr.* OVIDIU BĂDINA, membru al Academiei de științe sociale și politice, director al Centrului de cercetări pentru problemele tineretului: „Tineretul în structura socială a țării noastre. Politica P.C.R. cu privire la tineretul din România”; IVAN HRUZA, șeful catedrei „Comunism științific” la Școala superioară politică de pe lângă Comitetul Central al Partidului Comunist din Cehoslovacia: „Rolul istoric al clasei muncitoare socialiste”; SHINCIRO TANAKA, profesor de economie politică la Facultatea „Kitakushu”, reprezentant al Partidului Socialist Japonez: „Definirea istorică a socialismului și trăsăturile sale”; JEAN ELLEINSTEIN, director adjunct al Centrului de studii și cercetări marxiste al Partidului Comunist Francez: „Unele aspecte ale poziției Partidului Comunist Francez în raporturile sociale și politice

ale Franței contemporane”; STANA BUZATU, șef de departament la Institutul de științe politice și studierea problemei naționale: „Statutul social al femeii în socialism”; MADRANDELE TANZI, director al Biroului Politic al Mișcării Populare a Revoluției (M.P.R.) din Republica Zair: „Coordonatele definitorii ale politicii M.P.R. de dezvoltare socială a Republicii Zair”; DANIEL LALLEMAND, membru al Comitetului Central al Partidului Comunist din Reunion: „Aspectele vieții social-economice din Reunion”; *conf. dr.* CONSTANTIN POPOVICI, director adjunct la Academia „Ștefan Gheorghiu”: „Rolul și locul intelectualității în dezvoltarea societății socialiste”; *prof. dr.* MARIN POPESCU, secretar științific al Academiei „Ștefan Gheorghiu”: „Trăsăturile definitorii ale țărânilor cooperatiste”; AHMED EL GHARBAONI, profesor la Facultatea de litere din Rabat: „Clasele sociale și revoluția democratică, națională din Maroc”; *prof.* CORNEL HIDOȘ, membru al Consiliului de conducere al Academiei „Ștefan Gheorghiu”: „Metodologia de cercetare a structurii personalului”; EMILIO QUIROS, membru al Comitetului Executiv al Comitetului Central al Partidului Comunist din Spania: „Trăsăturile specifice ale drumului revoluționar în Spania”; JULIO HOMERO, reprezentant al Partidului Socialist din Chile: „Transformările economice, sociale și politice din această țară”; ADRIANO GUERRA de la Institutul „A. GRAMSCI” — Italia: „Misiunea și rolul clasei muncitoare și ale partidului comunist în lupta pentru socialism”; MIHAI M. PETRESCU, director adjunct al Institutului de științe politice și studierea problemei naționale: „Raportul dintre știință și acțiunea socială în înfăptuirea rolului istoric al partidului comunist”; *dr.* LIUBISA MARKOVICI, deputat în Adunarea Federală, membru al Comisiei economice a Prezidiului Uniunii Comunistilor din Iugoslavia, șeful catedrei de economie politică la Facultatea de științe politice din Belgrad: „Importanța revoluției tehnico-științifice în procesul dezvoltării socialiste și omogenizarea socială în condițiile socialismului”; *conf. I. M.* MINAEV, locțiitor al șefului catedrei „Mișcarea comunistă și muncitorească internațională”, Academia de științe sociale de pe lângă Comitetul Central al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice: „Dezvoltarea democrației socialiste și perfecționarea sistemului de conducere socială în U.R.S.S.”; MUSTAFA BOUTAIEB, reprezentantul Comisiei Centrale de Orientare a Frontului Eli-

berării Naționale — Algeria : „Probleme ale dezvoltării economice și social-politice ale Algeriei“ ; *prof. dr. MIHAI FATU*, șef de sector la Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. : „Structura de clasă și raporturile dintre clase în preajma trecerii la revoluția socialistă din România“ ; *prof. dr. MIRCEA BULGARU*, prorector al Academiei de studii economice : „Unele probleme privind modificări în structura social-profesională a populației României“ ; *ION MATEI*, director adjunct al Centrului de cercetări sociologice : „Contribuția științelor sociale în optimizarea structurilor urbane și rurale în cadrul activităților de sistematizare a teritoriilor și localităților“ ; *prof. dr. TUDOREL POSTOLACHE*, prorector al Academiei „Ștefan Gheorghiu“ : „Corelația dintre forțele de producție și relațiile sociale de producție în economia mondială contemporană“

Programul conferinței a cuprins, de asemenea, două mese rotunde, în cadrul cărora cei 22 de participanți care au luat cuvântul au dezbătut probleme referitoare la contradicțiile și dinamica societății socialiste și la perfecționarea relațiilor sociale în procesul dezvoltării societății socialiste ; democrația și socialismul.

În ziua de 7 decembrie oaspeții de peste hotare, participanți la lucrările conferinței, au fost primiți de tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România, care s-a întreținut cu aceștia într-o atmosferă cordială.

În timpul discuțiilor dintre secretarul general al Partidului Comunist Român și participanții de peste hotare s-a apreciat spiritul prietenesc de lucru în care s-au desfășurat dezbaterile în jurul unor probleme care constituie preocupări de prim plan în gândirea socială contemporană, în activitatea partidelor comuniste și muncitorești, a forțelor democratice și antiimperialiste. În acest context s-a relevat că lucrările conferinței au contribuit la mai buna cunoaștere a preocupărilor în domeniul investigării teoretice și a soluționării practice a problemelor specifice ce se pun în diferite țări în cadrul activității de edificare a societății socialiste, al proceselor de transformări sociale progresiste, au reprezentat un aport prețios la dezvoltarea relațiilor de prietenie și colaborare între partide și popoare.

Numeroși participanți de peste hotare au evocat însemnătatea vizitelor tovarășului Nicolae Ceaușescu în țările lor pentru dezvoltarea, pe multiple planuri, a relațiilor reciproce, și au transmis cordiale mesaje de salut din partea conducătorilor de partid și șefilor acestor state. Mulțumind, tovarășul Nicolae Ceaușescu a rugat pe oaspeți să transmită din partea sa cele mai bune urări conducătorilor de partid și de stat ai țărilor lor, mult succes în activitatea acestor partide.

Tovarășul Nicolae Ceaușescu și-a exprimat convingerea că raporturile de prietenie și colaborare dintre Partidul Comunist Român și aceste partide, dintre Republica Socialistă România și statele respective se vor dezvolta tot mai mult în interesul înțelegerii și cooperării între popoare, al cauzei întăririi mișcării comuniste și muncitorești, al unității tuturor forțelor democratice, progresiste și antiimperialiste din întreaga lume.

În încheierea lucrărilor conferinței tovarășul *Leonte Răutu* a arătat că dezbaterile care au avut loc au prilejuit examinarea multilaterală a unor probleme de mare importanță teoretică și practică care preocupă gândirea socială contemporană. Apreciind lucrările conferinței ca un util schimb de experiență, vorbitorul a subliniat necesitatea abordării problemei relațiilor sociale în socialism, în întreaga lor complexitate, a studierii claselor sociale și fenomenelor sociale, în dezvoltarea lor dinamică, investigarea nu numai a trecutului și a prezentului, ci și a viitorului în spiritul marxism-leninismului creator.

Referindu-se la luările de cuvânt ale participanților de peste hotare, vorbitorul a arătat că intervențiile acestora, veniți de pe diferite continente, din țări aflate în etape diferite ale dezvoltării sociale și economice, ne reamintesc de necesitatea de a ține seama în mod obligatoriu în activitatea teoretică de extrema diversitate a condițiilor concrete în care acționează partidele comuniste și alte forțe politice revoluționare, diversitate care, așa cum întrevedea cu mare clarviziune V. I. Lenin, sporește pe măsura desfășurării procesului revoluționar mondial. Căutarea de soluții proprii care să țină seama atât de legitățile generale cât și de condițiile specifice naționale ale fiecărei țări este de aceea o necesitate istorică obiectivă.

M. C. Stănescu, MIȘCAREA MUNCITOREASCĂ DIN ROMÂNIA ÎN ANII 1921—1924

Editura politică, București, 1971, 294 p.

Mișcarea **muncitorească** **din România** **în anii** **1921-1924**

Istoriografia Partidului Comunist Român, a mișcării muncitorești din țara noastră a cunoscut în ultimii ani o accentuată dezvoltare. Lucrările apărute, rod al unor laborioase cercetări, al maturizării frontului istoric, se remarcă, în majoritate, prin tendința îndreptată în direcția sintetizării, a analizei în profunzime a unor momente importante

din istoria P.C.R. și a mișcării muncitorești. Între acestea se înscrie și lucrarea istoricului M. C. Stănescu, prima sinteză a mișcării muncitorești din România în anii 1921—1924.

Elaborată pe baza unui bogat material documentar, lucrarea, în ansamblul său, evidențiază preocupările majore ale Partidului Comunist Român de ancorare a activității și a luptei sale în realitățile istorice ale țării, procesul de întărire a mișcării muncitorești, a unității politice și sindicale a proletariatului, de organizare a țărănimii și a altor categorii de oameni ai muncii. Acest unghi de abordare în analiza problemelor a permis autorului o încadrare organică a istoriei P.C.R. și a mișcării muncitorești în istoria patriei. La aceasta a mai contribuit și faptul că paragrafele și capitolele referitoare la istoria patriei, prin modul în care sînt realizate, reprezintă un bun

liant pentru osatura întregii lucrări.

Cartea înfățișează dezvoltarea mișcării muncitorești din România în anii 1921—1924, în înlănțuirea cronologică a faptelor. Studiul său evidențiază problemele majore ale activității P.C.R., ale U.T.C. și ale sindicatelor, ale organizațiilor socialiste și social-democrate din perioada amintită.

În anii 1921-1924, *întărirea organizatorică a Partidului Comunist Român, înarmarea membrilor săi cu teoria marxist-leninistă* a reprezentat obiectivul central al activității comuniștilor din țara noastră. Urmărind cursul ascendent al înfăptuirii acestui obiectiv, autorul analizează, la început, reorganizarea secțiunilor P.S.C.R. pe baze comuniste, alegerea primelor organe de conducere ale acestora, greutățile care au trebuit să fie învinse în condițiile cînd militanții de seamă fuseseră întemnițați, iar principalul document care urma să se afle la baza reorganizării — statutul — nu fusese adoptat din cauza arestării majorității delegaților și a întrerupe-

rii brutale de către autorități a lucrărilor Congresului din mai 1921. Cu toate acestea se subliniază în lucrare: „În perioada de la sfârșitul anului 1921 și începutul anului 1922, conducerea provizorie a partidului comunist, laolaltă cu militanții din fruntea organizației de tineret și din sindicate, cu un admirabil spirit de sacrificiu, au reușit să cîștige masele de partea P.S.C.R., să organizeze partidul astfel încît atunci cînd ceilalți militanți ai săi vor ieși din închisoare să-l găsească în plină activitate pusă în slujba clasei muncitoare“ (p. 58).

În continuare, din studiul monografiei, două momente se evidențiază ca avînd o semnificație majoră în cadrul procesului de întărire organizatorică a P.S.C.R. — eliberarea sub presiunea acțiunilor revoluționare ale clasei muncitoare a comunistilor implicați în procesul din Dealul Spirii, reîntrarea lor în activitatea revoluționară și Congresul al doilea din octombrie 1922 de la Ploiești.

Eliberarea din închisoare a unui important număr de militanți comunisti, în urma amnistiei din iunie 1922, a oferit partidului posibilități de a se trece la muncă și la organizarea cu forțe sporite. Experiența și capacitatea celor eliberați, îmbinate cu experiența dobîndită în activitatea grea dusă timp de un an de cei aflați în libertate, sprijiniți pe voința și hotărîrea de luptă a clasei muncitoare, au reprezentat factori importanți în pregătirea și desfășurarea Congresului al II-lea al P.C.R.

Analiza pregătirii și desfășurării lucrărilor Congresului al II-lea al P.C.R.

reprezintă, după opinia noastră, una din părțile cele mai bine realizate ale lucrării. Este prezentată activitatea neobosită a militanților comunisti pentru pregătirea documentelor congresului, desfășurarea lucrărilor sale, confruntările din timpul acestuia, principalele documente adoptate, însemnătatea congresului în lupta pentru reorganizarea partidului comunist pe baze noi.

Totodată, în finalul capitolului, autorul arată că deși Congresul al II-lea al P.C.R. a combătut o serie de teze și metode inadecvate situației din țară, și mai ales din mișcarea muncitorească, acesta nu le-a dat o repostă hotărîită. Datorită lipsei unei pregătiri temeinice, timpului scurt în care și-a desfășurat lucrările, în probleme deosebit de importante, ca cea agrară și cea națională, congresul n-a dat o linie clară, numind comisii care să le studieze.

După Congresul al II-lea, Partidul Comunist Român a cunoscut o consolidare organizatorică și o sporire a influenței în rîndul maselor, situîndu-se în fruntea luptei oamenilor muncii duse împotriva ofensivei patronale, pentru drepturi și libertăți democratice. Autorul surprinde ampla activitate desfășurată în anul 1923 și în primele luni ale anului 1924, cînd activa legal, pentru crearea unor noi organizații și secțiuni locale și regionale, precum și consolidarea celor existente în principalele centre și localități din țară. Este relevantă orientarea P.C.R. spre crearea celulelor de fabrică pe unitatea de producție, care-i asigura desfășurarea unei activi-

tăți directe, nemijlocite în rîndul muncitorilor, și-i dădea putința de a le organiza lupta de zi cu zi pentru cucerirea revendicărilor economice și politice.

În același timp, pentru prima oară în istoriografia noastră sînt analizate pe larg unele greutăți care au existat, în anul 1923 și în primele luni ale anului 1924, în calea procesului de consolidare organizatorică, greutăți cauzate de disensiunile ce s-au produs între membrii conducerii partidului.

Activitatea pentru întărirea organizatorică a P.C.R. s-a împletit cu lupta pentru înfăptuirea unității politice și de acțiune a clasei muncitoare, pentru întărirea organizației revoluționare a tineretului și a sindicatelor.

În ceea ce privește *mișcarea revoluționară a tineretului*, autorul a acționat pe un teren puțin defrișat, cu unele concluzii care la o simplă confruntare cu documentele au fost infirmate. Este un merit al său de a fi reușit — în condițiile în care mișcarea de tineret a prezentat în acești ani un anumit specific organizatoric și programatic — să descifreze rolul și locul tineretului în frontul de luptă al clasei muncitoare din țara noastră.

Concluziile sale privind mișcarea revoluționară a tineretului în această perioadă, bazate pe un bogat material documentar, au fost dezvoltate într-o serie de lucrări despre lupta revoluționară a tineretului din patria noastră apărute în cinstea aniversării semicentenarului creării Uniunii Tineretului Comunist.

Organizarea sindicală a fost una dintre problemele care au preocupat în

mare măsură proletariatul din România și organizațiile sale în această perioadă. Scindată și pe plan politic, și pe plan profesional, clasa muncitoare va acționa cu hotărâre în direcția realizării unității sindicale, factor important de luptă împotriva ofensivei patronale. În carte această problemă este amplu înfățișată cu succesele și insuccesele sale. Este subliniată însemnătatea Congresului general al sindicatelor de la Sibiu din 4-7 iunie 1922, care a declarat mișcarea sindicală unificată și centralizată, și a ales Consiliul General al Uniunii Sindicale din România; grelele încercări prin care a trecut mișcarea sindicală în anul 1923 — Congresul de la Cluj; apariția sindicatelor unitare. Întreaga analiză a evoluției mișcării sindicale în acești ani este străbătută ca un fir roșu de ideea necesității unității sindicale, a daunelor pe care lipsa acesteia o aducea mișcării muncitorești. „Dispersarea mișcării sindicale în două centrale — conchide autorul — a adus mari daune luptei generale revendicative a clasei muncitoare din România, a oprit în loc procesul de organizare în sindicate, a proletariatului din țara noastră, sindicate care și așa erau numericește foarte reduse în comparație cu proporția muncitorilor și a salariaților din țara noastră” (p. 233).

Inedită este înfățișarea *începuturilor activității Federației partidelor socialiste din România* și ale partidelor componente, a greutăților create de aceasta mișcării muncitorești. „Crearea Federa-

ției partidelor socialiste din România — scrie autorul —, într-un moment când clasa muncitoare singura de pe urma loviturilor date de reacțiune, a constituit o grea lovitură dată luptei generale a proletariatului, forței sale combative. Sciziunea politică a clasei noastre muncitoare, săvârșită de liderii reformiști, i-a diminuat și dispersat mult forțele, a creat o mare dezorientare în rîndul maselor” (p. 73).

Din analiza făcută în lucrare Federației partidelor socialiste din România în anii 1921-1924 rezultă că aceasta a avut un anumit rol în apărarea intereselor clasei muncitoare — pe toate planurile — sau mai bine zis cele patru partide componente ale acesteia. În presă, la diverse întruniri, în parlament și prin alte mijloace, partidele componente ale F.P.S.R. au luat atitudine față de intensificarea exploatarei clasei muncitoare, împotriva unor măsuri represive ale autorităților, ori s-au pronunțat față de o seamă de evenimente politice din anii 1923-1924.

În afara acestor câteva probleme asupra cărora re-am oprit, lucrarea analizează activitatea a o serie de organizații muncitorești și democratice ale căror scopuri convergeau cu cele ale P.C.R.: Comitetul Central de ajutorare, Comisia de femei, organizația cultural-sportivă „Prietenii naturii” ș.a.; prezintă principalele bătălii de clasă purtate de proletariatul român în această perioadă; înfățișează foarte succint unele momente și aspecte ale relațiilor Partidului Comu-

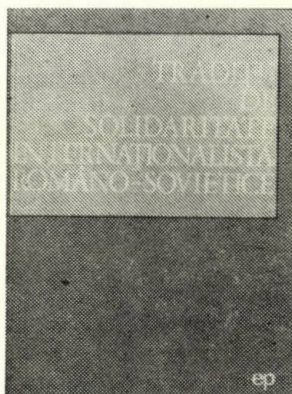
nist Român și Federației partidelor socialiste din România cu mișcarea muncitorească internațională.

Lucrarea *Mișcarea muncitorească din România în anii 1921-1924* realizează o vastă frescă care pune în lumină rolul avut de partidul comunist și de celelalte organizații politice și profesionale ale proletariatului în viața politică a țării, în realizarea sarcinilor și obiectivelor istorice ce stăteau în fața clasei muncitoare din România în perioada anilor 1921-1924. Ea se înscrie astfel nu numai pe linia unei remarcabile realizări științifice, ci îndeplinește și un important rol educativ. Pornind tocmai de la aceasta, considerăm că autorul ar fi putut face un efort mai mare în vederea valorificării bogatului material documentar, care în redactarea actuală în unele părți nu este suficient de analizat și, ca atare, nu pune în evidență pe deplin semnificația unor fapte și fenomene istorice. Eliminarea acestei carențe, într-o eventuală nouă ediție a lucrării, ar avea darul să sporească mai mult valoarea sa științifică.

În ansamblu, lucrarea rămîne una din realizările de seamă ale istoriografiei noastre din ultimii ani caracterizîndu-se prin informația solidă, prin interpretarea fenomenelor sociale de pe poziția materialismului istoric și avînd puternice valențe atît de ordin științific cît și educativ.

DOINA SMĂRCEA

TRADIȚII DE SOLIDARITATE INTERNAȚIONALISTĂ ROMÂNNO-SOVIETICE

Victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie 1917 și constituirea, în 1922, a Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste — stat multinațional al muncitorilor și țăranilor —, au avut o însemnătate majoră pentru destinul popoarelor sovietice, și, totodată, largi și profunde semnificații internaționale. Ele au polarizat, cum era și firesc, atenția întregii lumi, bucurându-se de simpatia și sprijinul activ din partea mișcării muncitorești revoluționare internaționale, a opiniei publice democratice și progresiste.

Amplă lucrare *Tradiții de solidaritate internaționalistă româno-sovietică** — apărută recent sub egida Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. în Editura politică în cinstea aniversării a 50 de ani de la constituirea Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste — este

* Autori: T. Caraciuc, A. Deac, Gh. Unc, C. Botoran, Gh. Surpat, A. Harșa, L. Gergely, O. Matichescu, Gh. I. Ioniță, Fl. Ionașcu, F. Nedelcu, M. Covaci, Gh. Zaharia, Gh. Roșu, Radu Constantinescu, M. Roșianu.

consacrată evidențierii ampleror acțiuni de solidaritate internaționalistă ale mișcării revoluționare și progresiste din țara noastră, în fruntea căreia s-a aflat Partidul Comunist Român, cu statul sovietic în cele cinci decenii de existență ale acestuia.

Conținutul acestui volum — ca și al celorlalte publicate în ultimii ani de Editura politică, sub egida Institutului de studii istorice și social-politice, consacrate ariei largi de probleme ale mișcării de solidaritate a proletariatului român cu lupta de eliberare socială și națională a altor popoare* — pune în lumină, prin intermediul studiilor cuprinse, filonul puternic pe care l-au reprezentat de-a lungul anilor tradițiile internaționaliste ale clasei noastre muncitoare, tradiții continuate și ridicate pe o treaptă superioară de Partidul Comunist Român.

Baza documentară a volumului întrunește cuceriri mai vechi ale istoriografiei românești, precum și rezultatele unor cercetări de dată mai recentă a fondurilor arhivistice din țară și a unor fonduri din arhivele sovietice.

Alegerea ca metodologie a principiului crono-

* *Marea Revoluție Socialistă din Octombrie și mișcarea revoluționară și democratică din România. Documente și amintiri, 1967; Marea Revoluție Socialistă din Octombrie. Culegerea de studii, 1969; În sprijinul Republicii Ungare a Sfaturilor, 1969; Români în Rezistența franceză, 1971; Voluntari români în Spania 1936—1939. Documente și amintiri, 1971; Comuna din Paris și mișcarea revoluționară și democratică din România, 1972.*

logic a facilitat autorilor volumului surprinderea evoluției în timp a tradițiilor de solidaritate româno-sovietice, reliefaarea unor momente și etape ale acestui proces ascendent.

Studiile cuprinse în prima parte a volumului prezintă legăturile mișcării muncitorești și socialiste din România cu mișcarea revoluționară rusă până în anul 1917, acțiunile de solidaritate și participarea a mii de revoluționari români, cu arma în mână, alături de revoluționarii multor altor popoare, la lupta pentru apărarea cuceririlor Revoluției din Octombrie și a Puterii sovietice împotriva intervenției imperialiste, activitatea susținută desfășurată de Partidul Comunist Român, de organizațiile de masă create, conduse sau aflate sub influența sa, pentru recunoașterea U.R.S.S., pentru stabilirea unor relații de bună vecinătate între România și Uniunea Sovietică în perioada interbelică, pentru popularizarea în țara noastră a succesorilor dobândite de statul sovietic în opera de construcție a socialismului, aspecte ale frăției de arme româno-sovietice cimentată în lupta comună pentru eliberarea întregului teritoriu al țării și zdrobirea definitivă a Germaniei naziste.

Din multitudinea și varietatea formelor și mijloacelor prin care s-a manifestat simpatia și solidaritatea maselor largi populare din România cu statul sovietic — apeluri, manifeste, articole de presă, broșuri sau cărți, la conferințe, întruniri, demonstrații etc. —, volumul evidențiază, prin studiul ce i-a fost consacrat, acțiunile care au avut loc,

an de an, în ziua de 7 Noiembrie — ziua națională a popoarelor sovietice. De fiecare dată aceste acțiuni au constituit un prilej de popularizare a ideilor Revoluției din Octombrie, de cunoaștere a adevărului despre Uniunea Sovietică, de cultivare a unui spirit de bună vecinătate. Acestui scop i-a servit între altele și activitatea desfășurată de asociația *Amicii U.R.S.S.* (1934), și *Societatea pentru întreținerea raporturilor culturale dintre România și Uniunea Sovietică* (1935), organizații de masă legale ale partidului comunist, în conducerea cărora s-au aflat prestigioase personalități politice, intelectuali, oameni de cultură și știință progresiști.

Caracteristic studiilor, inserate în această primă parte a lucrării, este faptul că ele prezintă multitudinea de acțiuni de solidaritate cu statul sovietic în strânsă legătură cu referiri frecvente la realitățile social-politice ale României din anii respectivi. Deși își desfășura activitatea în condițiile deosebit de grele ale ilegalității, Partidul Comunist Român a imprimat constant acțiunii de popularizare a succeselor Uniunii Sovietice un caracter pe de o parte demascator, la adresa politicii antisovietice a vîrfurilor reacțiunii românești, pe de altă parte mobilizator, de antrenare a maselor la îndeplinirea sarcinilor majore care stăteau în fața mișcării noastre muncitorești. „Noi trebuie să ne pricepem — arăta *Buletinul C.C. al P.C.R.* — a lega propaganda construcției socialiste în Uniunea Sovietică cu împlinirea acelor sarcini care stau în fața partidului nostru și cu tactica noastră în

etapa istorică dată. Căci partidele comuniste în țările capitaliste nu sînt numai propagandiștii și agitatorii victoriilor revoluționare proletare și ale victoriilor partidului lui Lenin, ci ele sînt agitatorii și trebuie să fie conducătorii revoluției în țările lor“ (p. 104).

Unul dintre ce'e mai edificatoare exemple ale modului în care P.C.R. a știut să îmbine patriotismul cu internaționalismul proletar, sarcinile naționale cu cele internaționale l-a constituit poziția sa teoretică și practică în anii dictaturii militare-fasciste, ai războiului antisovietic și, apoi, în perioada participării României la coaliția antihitleristă. Situîndu-se în fruntea luptei antifasciste a forțelor democratice și patriotice ale societății românești, a acțiunilor de solidaritate cu Uniunea Sovietică, Partidul Comunist Român pune, în *Platforma-program din 6 septembrie 1941*, ca singurul criteriu al colaborării, în vederea formării unui larg front național antihitlerist, „atitudinea față de ocupanții hitleriști, de slugile lor trădătoare de țară și de războiul criminal contra Uniunii Sovietice“.

Poporul român s-a bucurat, la rîndul său, de solidaritatea militantă a altor popoare, inclusiv de sprijinul moral și material al popoarelor Uniunii Sovietice, conduse de P.C.U.S. Referitor la acest aspect volumul insistă îndeosebi asupra ajutorării morale și materiale a militanților revoluționari din România, arestați și înțemnițați în diverse închisori, punînd în lumină — pe baza presei sovietice și a unor materiale din Arhiva centrală de marxism-leninism de pe

lingă C.C. al P.C.U.S. — ecoul pe care l-au avut evenimentele revoluționare din România în țara vecină de la Răsărit, simpatia și sprijinul acordat, prin Ajutorul Roșu Internațional (M.O.P.R.) și Ajutorul roșu din U.R.S.S. victimelor terorii burgheze din țara noastră.

În anii revoluției populare și ai construcției socialiste în România, tradiționalele relații româno-sovietice au căpătat noi sensuri, s-au diversificat în forme complexe, reglementate prin planuri, acorduri, tratate și convenții bilaterale care au la bază principiile internaționalismului socialist, respectării suveranității de stat, independenței și intereselor naționale, egalității depline în drepturi și neamestecului în treburile interne, întrautorării tovarășești și avantajului reciproc. Studiile din volum consacrate legăturilor multilaterale — politice, economice, tehnico-științifice și culturale — dintre România și U.R.S.S. dovedesc, prin numeroase cifre și date, atenția deosebită pe care conducerea partidului și statului nostru o acordă dezvoltării colaborării, pe multiple planuri, cu Uniunea Sovietică, ca și cu celelalte țări socialiste.

În dezvoltarea și aprofundarea prieteniei și colaborării dintre Republica Socialistă România și Uniunea Sovietică un rol deosebit de însemnat îl au relațiile frățești dintre Partidul Comunist Român și Partidul Comunist al Uniunii Sovietice, bazate pe principiile marxism-leninismului și ale internaționalismului proletar, relații prezentate într-unul din studiile incluse în volum.

Cu prilejul vizitelor și convorbirilor la nivel

înalt, conducătorii de partid și de stat ai României și Uniunii Sovietice s-au informat reciproc asupra construirii socialismului și comunismului în cele două țări, au abordat problemele dezvoltării continue a relațiilor de prietenie frățească și colaborarea multilaterală româno-sovietică, ca și probleme internaționale de interes reciproc cu privire la relațiile dintre țările socialismului, mișcarea comunistă și muncitorească internațională, lupta pentru asigurarea unui climat de pace și securitate în Europa și în întreaga lume.

Lecturarea volumului sugerează cititorului — prin bogăția materialului documentar utilizat și, poate, mai ales, prin modul în care a fost structurat — o comparație între momentele de debut ale relațiilor româno-sovietice și stadiul lor de astăzi. Indubitabil că deo-

sebirea este esențialmente de ordin calitativ. De la legături ale mișcărilor revoluționare din două țări cu ocîrmuire reacționară, Rusia țaristă și România burghezo-moșierească, s-a ajuns la alianța și relațiile frățești multiple de astăzi între două țări socialiste — Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste și Republica Socialistă România —, țări independente, suverane și egale în drepturi, între două partide revoluționare marxist - leniniste, P.C.U.S. și P.C.R., detașamente active ale mișcării muncitorești internaționale, promotoare pe arena mondială a politicii de pace pusă în slujba progresului și civilizației.

Drumul glorios parcurs de popoarele U.R.S.S., conduse de P.C.U.S., în cei 50 de ani de existență reprezintă un drum de remarcabile realizări în toate domeniile de activitate. Verificată în con-

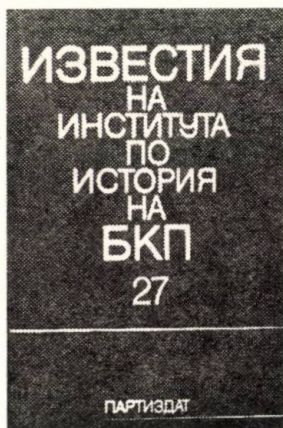
fruntările grele cărora poporul sovietic a trebuit să le facă față și în mod deosebit, în anii celui de-al doilea război mondial — cînd U.R.S.S. a constituit forța fundamentală a coaliției antifasciste, jucînd rolul hotărîtor în obținerea victoriei asupra Germaniei hitleriste —, Uniunea Sovietică se prezintă azi ca una din țările industriale cele mai avansate din lume, aducînd, prin realizările sale, o contribuție majoră la sporirea puterii și influenței sistemului mondial socialist, la lupta împotriva imperialismului, pentru instaurarea unei păcii durabile în lume.

Apariția volumului *Tradiții de solidaritate internaționalistă româno-sovietică* — instrument de informare istorică cuprinzătoare — este binevenită, el completînd cunoștințele transmise în anii anteriori de alte lucrări.

G. OANCEA

„IZVESTIJA NA INSTITUTA PO ISTORIA NA BĂLGARSKATA KOMUNISTICESKA PARTIJA“

Nr. 27, Sofia, 1972, 545 p.

Apărut în ajunul sărbătoririi a 90 de ani de la nașterea lui Gheorghi Di-

mitrov, numărul 27 al revistei Institutului de istorie a Partidului Comunist Bulgar debutează cu un grupaj de materiale care ilustrează — prin variate documente — momente din activitatea revoluționară desfășurată de eminentul conducător al P.C.B. și militant de seamă al mișcării comuniste internaționale.

Sînt publicate, pentru prima oară, scrisori adreseate lui Dimitrov între anii 1934 și 1942 de către elevi, studenți, militari, organizații comuniste sau democrate de tineret din

Bulgaria, Uniunea Sovietică, Franța, S.U.A., Norvegia, Germania, Danemarca, Suedia, Olanda, Spania, Elveția, amintirile lui K.L. Seleznirov despre întîlnirile sale cu Gheorghi Dimitrov în timpul celui de-al doilea război mondial și un număr de 32 de radiograme trimise Comitetului Central al Partidului Comunist Bulgar de către Dimitrov în august-decembrie 1944. Aceste din urmă documente se referă la diferitele probleme care au stat în fața P.C.B. în perioada de dinainte și imediat următoare victoriei insurecției antifasciste de la 9 septembrie 1944, demonstrînd,

încă o dată că, deși Gheorghi Dimitrov se afla de mult timp în emigrație, a urmărit cu atenție evenimentele revoluționare din țară, sfaturile și indicațiile sale prețioase jucând un rol important în orientarea și în desfășurarea activității Partidului Comunist Bulgar.

Un alt grupaj de materiale are ca obiect analiza unor aspecte teoretice și practice privitoare la societatea socialistă dezvoltată în Bulgaria. Aceste materiale reprezintă referatele părții bulgare la conferința teoretică organizată în decembrie 1971, la Berlin, de către Institutul de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.S.U.G. și Institutul de istorie a Partidului Comunist Bulgar de pe lângă C.C. al P.C.B., conferință la care au fost dezbătute problemele etapelor societății socialiste și ale caracteristicilor societății socialiste dezvoltate.

În lumina aprecierilor formulate în Programul adoptat de Congresul al X-lea al Partidului Comunist Bulgar, reunit în aprilie 1971, studiul intitulat : *Etapele de dezvoltare ale socialismului și trăsăturile de bază caracteristice ale societății socialiste dezvoltate (maturizate)*, semnat de Veliciko Dobriianov, subliniază existența a trei etape pe care le-a parcurs sau le va parcurge societatea socialistă în Bulgaria, și anume : etapa trecerii de la capitalism la socialism sau etapa vic-

toriei socialismului; etapa construirii societății socialiste dezvoltate; etapa propriu-zisă a societății socialiste dezvoltate, prin a cărei edificare se va înfăptui trecerea treptată spre comunism.

După o configurare a componentelor de bază și a trăsăturilor societății socialiste dezvoltate, autorul arată că aceasta reprezintă acea etapă a primei faze a comunismului în care esența socialismului este exprimată în modul cel mai plenar, în care se creează condiții pentru înfăptuirea cât mai deplină a legităților proprii orânduirii socialiste. Societatea socialistă dezvoltată — relevă, în continuare, Veliciko Dobriianov — se caracterizează printr-o înaltă dezvoltare a sistemului social-economic, a culturii spirituale și a conducerii sociale. Caracteristica generală a societății socialiste dezvoltate, enunțată în Programul adoptat de Congresul al X-lea, concretizează concepția P.C.B. asupra țărilor strategice și a obiectivelor pe care partidul și le-a pus pentru următorii 20—30 de ani și constituie o bază pentru formularea sarcinilor practice în toate domeniile construcției socialiste.

Pornind de la principiul de bază al marxism-leninismului privind rolul conducător al partidului în lupta revoluționară a clasei muncitoare, a maselor largi pentru victoria asupra capitalismului și construirea socialismului,

Marko Markov relevă, în studiul : *Rolul conducător al partidului în etapa construirii societății socialiste dezvoltate*, necesitatea creșterii în continuare a acestui rol, care nu se poate limita la unul sau la câteva domenii ale vieții sociale, partidul cuprinzând în mod complex toate fenomenele și procesele sociale.

În lumina Programului adoptat de Congresul al X-lea al Partidului Comunist Bulgar, care fundamentează și dezvoltă teza potrivit căreia etapa construirii societății socialiste dezvoltate se caracterizează printr-o creștere și mai mare a rolului partidului comunist ca forță politică conducătoare, în studiu se arată că partidul are două funcții principale : cea ideologică și cea organizatorică și se analizează factorii ce asigură îndeplinirea lor. Dezvoltarea în continuare a partidului ca forță conducătoare în construirea socialismului — conchide autorul — reprezintă condiția de bază a perfecționării sistemului de conducere socială, a creșterii eficacității lui.

Mito Isusov, în studiul : *Probleme ale trecerii de la capitalism la socialism în Bulgaria*, analizează factorii interni și externi ce au favorizat victoria insurecției antifasciste de la 9 septembrie 1944, care a marcat începutul perioadei de trecere de la capitalism la socialism. Victoria revoluției democrat-populare — scrie autorul — a reprezentat un

rezultat legic al dezvoltării procesului revoluționar mondial după victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie și al schimbării raporturilor forțelor politice și de clasă din Bulgaria în timpul celui de-al doilea război mondial.

Începută odată cu victoria în insurecției antifasciste și încheiată în anul 1958, când, ca urmare a victoriei relațiilor de producție socialiste în agricultură, Congresul al VII-lea al Partidului Comunist Bulgar a apreciat că socialismul a învins deplin și definitiv în Bulgaria, perioada de trecere — se arată în același studiu — poate fi împărțită, în funcție de sarcinile rezolvate, în două subperioade. În prima subperioadă (1944-1948) s-a format sistemul politic al democrației populare, au avut loc schimbări esențiale în sistemul economic și în structura socială a societății bulgare, lichidându-se burghezia industrială, comercială, bancară etc. În cadrul celei de-a doua subperioade (1948-1958), s-a încheiat procesul de trecere, relațiile de producție socialiste devenind dominante în toate domeniile vieții economice. A fost lichidată burghezia sătească, s-a pus un accent deosebit pe transformarea structurală a economiei sătești, pe refacerea potențialului industrial, pe crearea unor noi capacități industriale etc.

Autorul subliniază că una dintre cele mai caracteristice trăsături ale

perioadei de trecere a reprezentat-o crearea, întărirea și dezvoltarea dictaturii proletarietului.

Numărul de față al revistei publică, la rubrica *Referate*, comunicările prezentate de cercetătorii istorici români în cadrul celui de-al doilea Simpozion româno-bulgar, cu tema: *Rolul partidelor comuniste din cele două țări în lupta pentru instaurarea și consolidarea puterii populare*, organizat între 15 și 22 noiembrie 1970, la București, de către Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. și Institutul de istorie a Partidului Comunist Bulgar de pe lângă C.C. al P.C.B. *: *Politica de alianțe a Partidului Comunist Român în anii 1944-1948*, de Paraschiva Nichita; *Frontul Unic Muncitoresc — temelia politicii de alianțe a P.C.R. în anii revoluției democrat-populare*, de Gheorghe Țuțui; *Alianța muncitorească - țărănească și evoluția ei în anii 1944-1948*, de Ion Alexandrescu.

Numărul 27 al revistei „Izvestiia na Instituta po istoriia na Bălgarskata Komunisticeska Partia” consacră, de asemenea, studii și articole următoarelor teme: *Națiunile și relațiile naționale în U.R.S.S. în perioada de trecere la comunism*, de M. I. Kulichenko; *Lupta Partidului Comunist Bulgar împotriva politicii ex-*

* A se vedea mai pe larg în acest sens: *Simpozion româno-bulgar privind politica de alianțe promovată de partidele comuniste din cele două țări în perioada 1944-1948*, în „Anale de istorie”, anul XVII, nr. 4/1971, p. 146-155.

terne a guvernului Liapcev. 1926-1931, de Boian Grigorov; *Formarea forțelor politice de opoziție în Bulgaria. 1944-1945*, de Mito Isusov; *Participarea emigranților politici bu'gari la înfăptuirea Planului leninist de cooperativizare în rîndurile populației bulgare din Ucraina. 1924-1931*, de Mihail Dihan; *Mișcarea revoluționară de tineret din județul Plovdiv. 1919-1922*, de Semov Beniamin; *Din viața și activitatea lui Dimităr Blagoev. 1900-1903*, de Lena Simeonova; *Solidaritatea frățească a poporului sovietic cu mișcarea revoluționară din Bulgaria în anul 1923*, de V. I. Vladimirskaia și Iu. A. Lvu-nin.

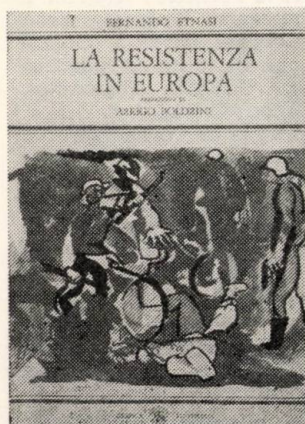
Rubrica *Recenzii, bibliografii* reunește, în acest număr, prezentări ale unor lucrări referitoare la mișcarea comunistă și muncitorească bulgară și internațională, precum și o bibliografie a lucrărilor de istorie a mișcării muncitorești internaționale apărute în Bulgaria sau primite de peste hotare, în anul 1970.

Materialele publicate în numărul 27 din 1972 al revistei „Izvestiia na Instituta po istoriia na Bălgarskata Komunisticeska Partia” aduc o contribuție remarcabilă la analiza unor trăsături și procese caracteristice stadiului actual al dezvoltării societății socialiste din Bulgaria, ca și altor probleme mai sus amintite.

CRİȘAN ILIESCU

LA RESISTENZA IN EUROPA

Grafica Editoriale, Roma, 1970—1972. Vol. I : 470 p. ;
vol. II : 475 p.

Rod al unei colaborări fructuoase între istorici marxiști din diferite țări, lucrarea pe care o prezentăm se distinge ca operă de importanță științifică și politică deosebită, care izbutește să reconstituie o imagine de ansamblu a istoriei Rezistenței din țările europene, să analizeze, în datele sale de fond, epopeea eroică a împotrivirii și luptei pline de jertfe a popoarelor contra fascismului.

Apărută sub redacția cunoscutului istoric marxist italian Fernando Ettnasi, autor a numeroase lucrări de istorie, publicate atât în Italia, cit și peste hotare, cartea are la bază studiile alcătuite de istorici italieni și de istorici din unele țări a căror Rezistență este reflectată în cuprinsul celor două volume *. Dintr-un unghi științific unitar,

* Carmelo Catania, Maria Covaci (România), Aldo Domasi, Primo de Lazzari, Sergio Fontani, Filippo Frassati, Adriana Grassi, Mario Menichetti, Giuseppe Montanucci, Aldo Taparelli, Gianni Valeriani, György Szanto (Ungaria).

sînt surprinse, în capitole de sine stătătoare, condițiile și cauzele de ordin istoric, politic și militar care au dat viață mișcării antifasciste, formele și dezvoltarea luptei de rezistență în 18 țări europene: Albania, Austria, Belgia, Bulgaria, Cehoslovacia, Danemarca, Franța, Germania, Grecia, Italia (volumul I), Iugoslavia, Luxemburg, Norvegia, Olanda, Polonia, România, Ungaria, U.R.S.S. (volumul al II-lea).

Lucrarea reflectă, într-un larg cadru analitic, ideea că mișcarea de rezistență își identifică originile în marile acțiuni antifasciste care au avut loc în Europa între cele două războaie mondiale. Odată cu succesele inițiale ale fascismului, Rezistența s-a organizat pretutindeni în țările ocupate. Momentul și formele acestei mișcări sînt diferite pentru fiecare țară. dar ceea ce le-a caracterizat în ansamblu a fost faptul că peste tot ea a fost deosebit de activă, că s-au organizat continuu noi și noi centre ale activității ilegale. Chemarea permanentă la acțiuni deschise împotriva fascismului, a hitlerismului adresată maselor de către forțele de stînga, în numele tradițiilor democratice și progresiste, al patriotismului, a avut efecte profund mobilizatoare și dinamizatoare. Apare astfel în evidență rolul forțelor de stînga, al partidelor comuniste și muncitorești în organizarea și în conducerea luptei împotriva nazismului, a dictaturii fasciste.

Din lectura materialului reunit în cele două volume se degajă ca un fir roșu ideea că ceea ce a caracterizat mișcarea de rezistență din Europa și care, în același timp, conferă o trăsătură comună acestei mișcări a fost aversiunea popoarelor față de dictatură, față de fascism și, în această lumină, lupta lor îndrăjită pentru afirmarea libertății și democrației, pentru independență și suveranitate națională, aspirații și deziderate ale popoarelor din țările care în anii 1939-1945 au fost încălțate în picioare în modul cel mai brutal de către marile puteri fasciste. În acest cadru se reliefează cu pregnanță, potrivit înseși realității istorice și avîndu-se în vedere particularitățile fiecărei țări, rolul concret jucat de forțele sociale interne în diferite faze ale mișcării de rezistență.

O caracteristică a mișcării de rezistență din Europa, care se detașează elocvent din analiza studiilor incluse în lucrare, constă în aceea că ea a demascat orientarea și pactizarea cu fascismul a unor forțe de dreapta, reacționare, din diferite țări, care s-au transformat în sprijinitori și colaboratori ai acestuia; este urmărită ascensiunea forțelor care au sprijinit fascismul pînă cînd acesta — indiferent de forma pe care a îmbrăcat-o — a ajuns să acapareze puterea. Steagul luptei pentru apărarea independenței, suveranității, libertății și democrației a fost ridicat în aceste țări de forțele naționale de stînga, progresiste și democratice.

Dominantă în cuprinsul lucrării este ideea că în mișcarea de rezistență s-au îmbinat atât cerințe

majore de ordin național, cit și de ordin social, acestea din urmă dînd noi dimensiuni și sensuri mișcării de rezistență. Revendicările afirmate de masele populare, de forțele consecvent revoluționare dintr-o serie de țări în lupta de Rezistență și pentru care s-a acționat în mod hotărît aveau să aducă în istoria viitoare a acestora modificări structurale în baza economică și în configurația politică. Se reliefează aici în chip grăitor însemnătatea fundamentală a transformării Rezistenței din respective țări, odată cu terminarea războiului, în revoluții populare, care au dus la instaurarea regimurilor democrat-populare. Acest important aspect — împletirea obiectivelor de ordin național cu cele de ordin social — și-a pus amprenta asupra acțiunilor și formelor luptei de Rezistență, care a cunoscut elemente specifice de la popor la popor. Nu aceeași a fost mișcarea de rezistență și nu aceleași sarcini au avut de rezolvat, bunăoară, forțele de stînga în Cehoslovacia, față de cele din Bulgaria. Tot astfel, sarcinile detașamentelor de partizani din Italia și Albania erau altele în raport cu cele ale partizanilor greci sau danezi. În România, caracteristica de bază a mișcării de rezistență și punctul său culminant l-au reprezentat pregătirea din timp, organizarea temeinică și desfășurarea victorioasă a insurecției naționale antifasciste armate din August 1944, în care rolul de frunte l-a avut Partidul Comunist Român. Diferitele componente de ordin politic și social au determinat, așadar, particularitățile fiecărei miș-

cări antifasciste, din fiecare țară.

O problemă care reține atenția și care evidențiază cum în condițiile celui de-al doilea război mondial, spre deosebire de primul război mondial, hotărîtoare în obținerea victoriei au fost nu numai marile confruntări militare — Dunkerque (1940), Moscova (1941), luptele din Mediterană, istoricele bătălii strategice de la Stalingrad din 1942—1943, deschiderea celui de-al doilea front —, ci și rolul și ponderea deosebite avute de uriașa mișcare de rezistență a popoarelor. Această idee, care străbate întreaga lucrare, arată că Rezistența popoarelor a dat o nouă semnificație istoriei Europei, confirmînd, prin adevărul probant al faptelor, că lupta dreaptă a poporului înarmat duce la victoria asupra cotropitorilor.

Un spațiu larg este consacrat formelor de manifestare a Rezistenței popoarelor, precum și forțelor participante. În majoritatea țărilor — se arată în cuprinsul studiilor —, sabotajul activ și pasiv a fost metoda cea mai răspîdită de luptă a clasei muncitoare, principala forță a mișcării de rezistență, precum și luptele de partizani. Acțiunile de sabotaj erau îndreptate, îndeosebi, împotriva uzinelor și fabricilor de armament, a căilor de comunicație utilizate de trupele fasciste, a depozitelor de alimente și muniții destinate hitleriștilor. În unele țări, s-a desfășurat cu multă intensitate o largă mișcare grevistă, culminînd cu greve generale.

În mișcarea de rezistență împotriva fascismului au fost antrenate pă-

turi largi ale țărănimii, care au folosit variate forme de acțiune, de la nesupunerea la concentrare, la rechiziții (România, Bulgaria, Ungaria), pînă la forma activă a participării în lupta de partizanat (U.R.S.S., Iugoslavia, Cehoslovacia). Acțiunile și formele de organizare a Rezistenței antifasciste a popoarelor au avut, în diferite momente, pondere diferită și au variat de la țară la țară, dar ceea ce le-a caracterizat a fost faptul că ele au cuprins în Europa cea mai mare parte a populației.

Ceea ce impresionează profund în fiecare capitol sînt uriașele jertfe date de popoare în această încelestare, care a durat de la începutul războiului și pînă la victoria finală asupra fascismului. Cifrele inserate la sfîrșitul aproape fiecărui capitol privind sacrificiul uman al popoarelor europene în mișcarea de rezistență sînt de-a dreptul zguduitoare.

În Albania, 28 000 de oameni au pierit uciși de naziști, iar 12 000 au fost răniți. Pierderile materiale suferite de acest popor sînt inestimabile, se arată în lucrare (p. 36, vol. I).

În Austria, 74 000 de soldați au fost condamnați la grele pedepse sau împușcați pentru dezertare sau nesupunere la mobilizare, iar 65 459 de evrei exterminați în lagărele de concentrare. Au fost, de asemenea, arestați peste 100 000 de antifasciști, la care se adaugă 16 493 de asasinate în lagărele de concentrare, 9 687 de austrieci uciși în beciurile Gestapoului, iar alți 6 420 căzuți victime ale terorii fasciste în diferite închisori din Europa ocupată (p. 54, vol. I).

În lupta contra hitleriștilor, Bulgaria a pierdut 115 000 de oameni — morți (unii arși de vii) sau dispăruți. Din rindurile partizanilor au căzut 9 140 de luptători. Din totalul de 7 milioane de locuitori, cit avea atunci Bulgaria, 1 600 000 au trecut în acei ani prin închisori și lagăre de concentrare. De asemenea, 32 000 de soldați au căzut în războiul împotriva Germaniei fasciste (p. 106, vol. I).

În Belgia, se subliniază în lucrare, 100 000 de cetățeni au contribuit cu sacrificiul și eroismul lor la lupta împotriva Germaniei naziste (p. 82, vol. I).

După șase ani de dominație și teroare nazistă, Cehoslovacia a fost eliberată cu sacrificiul a 306 000 de vieți omenești și 350 000 de dispăruți (p. 142, vol. I).

În Italia, recucerirea libertății a costat viețile a 46 000 de partizani; alți 21 000 au fost răniți pe teritoriul național. 30 000 de patrioți italieni au căzut peste graniță, în detașamente de partizani din unele țări europene, iar 33 000 de soldați au pierit în lagărele naziste. De asemenea, 8 000 de deportați politici au fost trimiși în lagărele de exterminare, iar 10 000 de soldați au căzut în lupta dusă alături de aliați, pe front (p. 468, vol. I).

În Franța, după cum se desprinde din lucrare, numărul victimelor și pierderilor materiale au fost deosebit de mari. La Châteaubriant și la Nantes, de pildă, au fost uciși 29 660 de oameni, iar în regiunea pariziană 11 000; la Lyon 3 674, la Limoges 2 863 etc. (p. 186, vol. I).

Uriase au fost pierderile umane și materiale suferite de Iugoslavia și Polonia. În Iugoslavia, revo-

luția populară se năștea din sacrificiul vieții a 1 706 000 de oameni (9% din totalul populației), din care 306 000 căzuți în luptă, iar 425 000 au fost răniți (p. 74, vol. II). Extrem de grave au fost urmările ocupației hitleriste pentru poporul polonez, care a pierdut 6 milioane de oameni (p. 218, vol. II).

Pe baza unui bogat material documentar, lucrarea pune în lumină rolul principal jucat de popoarele sovietice în lupta pentru zdrobirea hitlerismului. În mișcarea de partizani din U.R.S.S. s-au înrolat peste un milion de cetățeni, bărbați și femei, care au fost organizați în adevărate unități militare, cu comandamente și state-majore. La această cifră se adaugă numărul mare al celor care au început mișcarea de partizani imediat după atacul mișelesc dezlănțuit împotriva Uniunii Sovietice, precum și miile și zecile de mii de cetățeni sovietici care, prin cele mai diferite forme, au sprijinit lupta partizanilor. „Toată această masă de oameni care au luat parte la Marele război patriotic — se remarcă în lucrare — au provocat dușmanului mai mult de un milion de morți și răniți“ (p. 392, vol. II). Marilor bătălii și ofensive ale glorioasei Armate Roșii le sînt acordate rolul și importanța hotărîtoare în această conflagrație mondială (p. 350—354, 363—366, vol. II).

În cele două volume ale lucrării *Rezistența în Europa* se acordă un larg spațiu prezentării și analizei tacticii partidelor comuniste în organizarea mișcării de masă împotriva fascismului. Obiectivul major în cadrul acestei tactici îl constituia lupta

de eliberare națională a popoarelor din respective țări ocupate de statele fasciste sau dependente de acestea. Lucrarea insistă cu temeinicie asupra particularităților în tactica fiecărui partid, în funcție de condițiile concrete din fiecare țară.

Formarea frontului național de luptă împotriva hitlerismului a reprezentat trăsătura dominantă a tacticii partidelor comuniste. Lucrarea evidențiază faptul că în fiecare țară frontul național a polarizat în jurul platformelor progresiste de acțiune forțe politice foarte diferite, care erau unite în acel moment de un dezerat fundamental — zdrobirea fascismului, cucerirea independenței și suveranității naționale. Este deosebit de interesant de urmărit cum în diverse țări ale Europei, ca România, Belgia, Olanda, la coaliția antifascistă au participat clase și forțe sociale foarte largi, de la clasa muncitoare pînă la cercuri politice burgheze nefasciste, în unele cazuri inclusiv monarhia, cum în Franța, Cehoslovacia, Italia, alături de comuniști s-au aflat în organele de conducere ale Rezistenței reprezentanți ai burgheziei naționale interesate în dobîndirea independenței țării și în izgonirea hitleriștilor.

Lucrarea se oprește și asupra participării popoarelor la lupta pentru înfrîngerea fascismului prin aderarea militară la războiul dus de coaliția Națiunilor Unite împotriva Germaniei naziste, asupra contribuției de singe date de popoare pe fronturile antihitleriste. Fiecare capitol înfățișează aportul militar al acestor popoare la înfrîngerea hitleris-

mului, cifrele privitoare la numărul unităților și la forțele armate angajate în operațiunile militare.

Este, totuși, de observat că, în unele capitole, coordonarea materialului, sub acest aspect, prezintă scăderi. A fost omis, de pildă, un aspect deosebit de semnificativ, și anume contribuția pe care au adus-o unele țări la eliberarea altora, în cadrul participării nemijlocite, cu arma în mână, la operațiunile pentru zdrobirea Germaniei naziste. Așa se face că în capitolele privind Cehoslovacia și Ungaria lipsesc cu totul referirile la aportul României și al Poloniei, al armatelor acestora, la eliberarea de sub jugul hitlerist a celor două țări mai sus amintite. Or, după cum este larg cunoscut și cum se subliniază în chiar capitolul *România* din cuprinsul acestei lucrări, odată cu victoria insurecției naționale antifasciste armate din August 1944, România s-a angajat cu toate forțele sale în marea luptă a popoarelor pentru înfrângerea definitivă a Germaniei naziste. Chemarea Partidului Comunist Român: „Totul pentru front, totul pentru victorie!” a găsit un profund ecou și a stîrnit un uriaș entuziasm mobiliza-

tor în rîndul poporului, al armatei, devenind cuvîntul de ordine al țării, care și-a încordat toate puterile în lupta pentru victoria finală asupra fascismului.

La 25 octombrie 1944, cînd s-a desăvîrșit eliberarea întregului teritoriu al României, pe frontul antihitlerist se aflau, alături de armatele sovietice, 27 de divizii, un corp aerian și două brigăzi de artilerie antiaeriană, cu un total de 265 735 de oameni. De la aceeași dată, armatele române au urmărit pe dușman timp de 260 de zile, luptînd cu îndrîjire și eroism. Contribuția umană a României la victoria cucerită de coaliția antihitleristă la 9 mai 1945 a fost de aproape 540 000 de oameni, la o populație de circa 14 milioane de locuitori, cît avea atunci țara. Ostașii români au parcurs prin luptă peste 1 000 de kilometri pe teritoriile Ungariei și Cehoslovaciei, ajungînd pînă în Boemia, la circa 80 de kilometri sud-est de Praga, au traversat 17 mase muntoase, au forțat 12 cursuri de apă, au eliberat 3 831 de localități din Ungaria și Cehoslovacia, între care 53 de orașe, au făcut circa 118 000

de prizonieri, au cauzat dușmanului grele pierderi în oameni și materiale. Din rîndurile ostașilor români au căzut în luptă 167 000 de oameni (morți, răniți sau dispăruți), între care mai mult de 5 000 de ofițeri și aproape tot atîția subofițeri.

Multitudinea laturilor, aspectelor și faptelor abordate, tratarea lor în spirit științific și unitar, într-o viziune sintetică de amplitudine, fac din lucrarea *Rezistența în Europa* o reușită istoriografică de prestigiu, demnă, deopotrivă, de interesul specialiștilor și al publicului larg de cititori. Din paginile ei răzbate cu puterea de convingere a istoriei un mesaj vibrant, statornic, mobilizator, se luminează perspectivele ce s-au deschis popoarelor prin uriașa luptă pentru libertate. Așa cum scrie Arrigo Boldrini în a sa prefață, „din luptele împotriva fascismului, în cele mai diferite accepțiuni naționale, s-a descătușat acea forță de neînvins care a ridicat la acțiuni popoarele pentru triumful idealurilor de libertate, democrație și suveranitate națională”.

C. MARIA

SUMAR

ANIVERSAREA A 55 DE ANI DE VIAȚĂ ȘI 40 DE ANI DE ACTIVITATE ÎN RÎNDURILE MIȘCĂRII COMUNISTE A TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU

Ședința comună a Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R., Consiliului de Stat și Consiliului de Miniștri consacrată sărbătoririi tovarășului Nicolae Ceaușescu	1
Mesajul adresat tovarășului Nicolae Ceaușescu de Comitetul Central al Partidului Comunist Român, Consiliul de Stat și Consiliul de Miniștri	2
Cuvîntul tovarășului Nicolae Ceaușescu la ședința comună a Comitetului Executiv, Consiliului de Stat și Consiliului de Miniștri	7
Cuvîntarea tovarășului Nicolae Ceaușescu rostită cu prilejul primirii titlului de Doctor Honoris Causa al Universității București	13
Mărturii istorice referitoare la viața și activitatea revoluționară a tovarășului Nicolae Ceaușescu	25

ARTICOLE — COMUNICĂRI

MIRCEA T. MUȘAT : Momente de mare semnificație istorică ale luptei revoluționare și progresiste din România	65
N. Z. LUPU : Partinitate și obiectivitate în știința istoriei	79
NICOLAE POPESCU : Luptele eroice ale muncitorilor ceferiști și petroliști din 1933 în dezbaterile parlamentare	93
GEORGETA TUDORAN : Partidul socialist din România și alegerile parlamentare din anii 1919 și 1920	106
VASILE PETRIȘOR : Evoluția și trăsăturile mișcării greviste din România pînă la sfîrșitul secolului al XIX-lea	120

*

O politică externă activă pusă în slujba cauzei unității țărilor socialiste, a păcii, prieteniei și colaborării multilaterale între popoare. (Pe marginea celor șase volume privind activitatea internațională a partidului și statului nostru) : Gheorghe Surpat	138
---	-----

DOCUMENTE

Unele informații noi despre începuturile răspîndirii operelor lui Marx, Engels, Lenin în România : Nicolae Rauș	146
Fotografii inedite privind participarea tineretului la lupta revoluționară : Elisabeta Ioniță	154

MIȘCAREA MUNCITOREASCĂ INTERNAȚIONALĂ

MARIN BADEA : Manifestul Partidului Comunist și actualitatea ideilor sale cu privire la rolul istoric al clasei muncitoare	157
G. BENSER (R.D. Germană) : Unirea P.C.G. cu P.S.D.G. și formarea P.S.U.G. Importanța istorică a creării partidului marxist-leninist unit	171

ANIVERSARI

Edward Gierek (Cu prilejul împlinirii vârstei de 60 de ani)	181
Gustav Husak (Cu prilejul împlinirii vârstei de 60 de ani)	184

VIAȚA ȘTIINȚIFICĂ

Sesiunea științifică jubiliară în cinstea celei de-a 25-a aniversări a proclamării Republicii	187
Expoziția jubiliară „Republica la un sfert de veac“	193
Adunarea festivă din Capitală cu prilejul împlinirii a 50 de ani de la crearea U.R.S.S. .	195
Sesiune de comunicări consacrată aniversării a 50 de ani de la crearea U.R.S.S. . .	197
Expoziția 50 de ani de la crearea Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste	201
Conferința științifică pe tema „Structuri sociale și relații sociale în condițiile construirii socialismului“	203

CRITICĂ ȘI BIBLIOGRAFIE

M.C. Stănescu, Mișcarea muncitorească din România în anii 1921—1924, Editura politică, București, 1971, 294 p. : Dolna Smârcea ; Tradiții de solidaritate internaționalistă româno-sovietice, Editura politică, București, 1972, 432 p. : G. Oancea ; „Izvestiia na Instituta po istoriia na Bălgarskata Komunisticeska partiia, nr. 27, Sofia, 1972, 545 p. : Crișan Iliescu ; La resistenza in Europa, Grafica Editoriale, Roma, 1970—1972, Vol. I : 470 p. ; vol. II : 475 p. : C. Maria	207
---	-----

СОДЕРЖАНИЕ

ИСПОЛНИЛОСЬ 55 ЛЕТ ОТ ДНЯ РОЖДЕНИЯ ТОВАРИЩА НИКОЛАЕ ЧАУШЕСКУ И 40 ЛЕТ ЕГО ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В РЯДАХ КОММУНИСТИЧЕСКОГО ДВИЖЕНИЯ

Совместное заседание Исполнительного Комитета ЦК РКП, Государственного Совета и Совета Министров посвященное празднованию товарища Николае Чаушеску.....	1
Приветствие Центрального Комитета Румынской Коммунистической Партии, Государственного Совета и Совета Министров товарищу Николае Чаушеску.	2
Речь товарища Николае Чаушеску на совместном заседании Исполнительного Комитета ЦК РКП, Государственного Совета и Совета Министров.	7
Выступление товарища Николае Чаушеску по случаю присвоения звания Доктор Хонорис Кауса Бухарестского Университета.	13
Исторические данные о жизни и революционной деятельности товарища Николае Чаушеску	25

СТАТЬИ-СООБЩЕНИЯ

МИРЧА Т. МУШАТ: Моменты большого исторического значения в революционной и прогрессивной борьбе в Румынии.	65
Н. З. ЛУПУ: Партийность и объективность исторической науки.	79
НИКОЛАЕ ПОПЕСКУ: Героическая борьба железнодорожников и нефтяников 1933 г. в парламентских дебатах.	93
ДЖОРДЖЕТА ТУДОРАН: Социалистическая партия Румынии и парламентские выборы 1919 и 1920 гг.	106
ВАСИЛЕ ПЕТРИШОР: Развитие и особенности стачечного движения в Румынии до конца XIX в.	120

Действительная внешняя политика служит делу единства социалистических стран, дружбы и многогосударственного сотрудничества между народами (К выходу сборников документов внешней политики партии и нашего государства).	138
--	-----

ДОКУМЕНТЫ

Новые сведения о началах распространения сочинений Маркса, Энгельса и Ленина в Румынии: Николае Рауш.	146
Непубликованные фотографии об участии молодежи в революционной борьбе: Елисабета Ионица.	154

МЕЖДУНАРОДНОЕ РАБОЧЕЕ ДВИЖЕНИЕ

МАРИН БАДЯ: «Манифест Коммунистической партии» и актуальность его идей об исторической роли рабочего класса.	157
Г. БЕНЗЕР (ГДР): Объединение КПГ с СДПГ и основание СЕПГ. Историческое значение создания марксистско-ленинской единой партии.	171

ЮБИЛЕЙНЫЕ ДАТЫ

Эдвард Гиерек исполнилось 60 лет.	181
Густав Гусак исполнилось 60 лет.	184

НАУЧНАЯ ЖИЗНЬ

Юбилейная научная сессия посвященная 25-летию Румынской Народной Республики.	187
Юбилейная выставка «25 лет Республики».	193
Торжественное собрание в Столице по случаю 50-летия основания СССР.	195
Научная сессия посвященная 50-летию основания СССР.	197
Выставка «50 лет от основания Союза ССР».	201
Научная конференция на тему «Общественные структуры и общественные отношения в условиях построения социализма».	203

КРИТИКА И БИБЛИОГРАФИЯ

М. К. Стэнеску, Рабочее движение в Румынии 1921—1924 гг., Политиздат, Бухарест, 1971, 296 стр.: Дойна Смырта; Традиция интернациональной румынско-советской солидарности, Политиздат, Бухарест, 1972, 432 стр.: Г. Оанца; Известия на Института по истории на Българската Коммунистическа партия, том. 27, София, 1972, 546 стр.: Кришан Илческу; Движение сопротивления в Европе, Графика Едиториале, Рим, 1970—1972, Том I: 470 стр. Том 2. 475 стр.: К. Мария.	207
--	-----

INHALT

DIE FEIER DES 55. GEBURTSTAGES DES GENOSSEN NICOLAE CEAUŞESCU UND SEINER 40 JÄHRIGEN TÄTIGKEIT IN DER KOMMUNISTISCHEN BEWEGUNG

Gemeinsame Sitzung des Exekutivkomitees des ZK der RKP, des Staatsrates und des Minister-	1
rates, gewidmet der Feier des Genossen Nicolae Ceauşescu.....	
Botschaft des Zentralkomitees der Rumänischen Kommunistischen Partei, des Staatsrates und des	2
Ministerrates gerichtet an Genossen Nicolae Ceauşescu.....	
Rede des Genossen Nicolae Ceauşescu auf der gemeinsamen Sitzung des Exekutivkomitees, des	7
Staatsrates und des Ministerrates	
Rede des Genossen Nicolae Ceauşescu bei der feierlichen Verleihung des Titels Doctor honoris	13
causa der Universität Bukarest	
Historische Zeugnisse bezüglich auf das Leben und die revolutionäre Tätigkeit des Genossen	25
Nicolae Ceauşescu	

ARTIKEL — MITTEILUNGEN

MIRCEA T. MUŞAT: Momente grosser historischer Bedeutung aus dem revolutionären und fort-	65
schriftlichen Kampf in Rumänien	
N.Z. LUPU: Parteilichkeit und Objektivität in der Wissenschaft der Geschichte	79
NICOLAE POPESCU: Die heldenhaften Kämpfe der Eisenbahnarbeiter und Erdölarbeiter aus	
dem Jahre 1933 in den parlamentarischen Debatten	93
GEORGETA TUDORAN: Die Sozialistische Partei aus Rumänien und die Parlamentswahlen der	
Jahre 1919 und 1920	106
VASILE PETRIŞOR: Die Entwicklung und die Merkmale der Streikbewegung aus Rumänien	120
bis zum Ende des XIX. Jahrhunderts	

Eine aktive Aussenpolitik in den Dienst der Einheit der sozialistischen Länder, des Friedens,	
der Freundschaft und der vielfältigen Mitarbeit zwischen den Ländern gestellt. (Am Rande	
der Dokumentensammlung betreffend die internationale Tätigkeit unserer Partei und	
unseres Staates): Gheorghe Surpat	138

DOKUMENTE

Einige neue Informationen über den Anfang der Verbreitung der Werke von Marx, Engels,	
Lenin in Rumänien: Nicolae Raus	146
Noch nicht veröffentlichte Photographien betreffend die Beteiligung der Jugend an dem revolu-	
tionären Kampf: Elisabeta Ioniţă	154

DIE INTERNATIONALE ARBEITERBEWEGUNG

MARIN BADEA: Das Manifest der Kommunistischen Partei und die Aktualität seiner Ideen	
betreffend die historische Rolle der Arbeiterklasse	157
G. BENSER: (DDR) Die Vereinigung der KPD mit der SDPD und die Gründung der SED. Die	
historische Bedeutung der Gründung der marxistisch-leninistischen Einheitspartei.....	171

GEBURTSTAGE

Edward Gierek (Bei Gelegenheit des 60 jährigen Geburtstages).....	181
Gustav Husak (Bei Gelegenheit des 60 jährigen Geburtstages).....	184

DAS WISSENSCHAFTLICHE LEBEN

Das Jubiläumssymposion zum 25. Jahrestag der Ausrufung der Republik:	187
Die Jubiläumsausstellung „Die Republik beim Vierteljahrhundert“:	193
Die Festversammlung in der Hauptstadt anlässlich des 50. Gründungstages der UdSSR.....	195
Symposion dem 50. Gründungstag der UdSSR gewidmet:	197
Die Ausstellung „50 Jahre seit der Gründung der Union der Sozialistischen Sowjetrepubliken“:	201
Die wissenschaftliche Konferenz mit dem Thema „Soziale Strukturen und soziale Beziehungen	
unter den Bedingungen des Aufbaus des Sozialismus“.....	203

KRITIK UND BIBLIOGRAPHIE

M.C. Stănescu, Die Arbeiterbewegung aus Rumänien in den Jahren 1921—1924, Politischer	
Verlag, Bukarest, 1971, 296 S.: Doina Smărcea; Tradition der rumänisch-sowjetischen	
internationalistischen Solidarität, Politischer Verlag, Bukarest, 1972, 432 S.: G. Oancea;	
Izvestia na Instituta po istoria na Balgarskata Kommunisticeska partia, Nr. 27, Sofia,	
1972, 545 S.: Crişan Iliescu; Ia rezistenţa in Europa, Grafica Editoriale, Rom,	
1970—1972. 1. Band, 470 S.; 2. Band, 475 S.: C. Maria	207

SUMMARY

THE ANNIVERSARY OF 55 YEARS OF LIFE AND 40 YEARS OF ACTIVITY IN THE RANKS OF THE COMMUNIST MOVEMENT OF COMRADE NICOLAE CEAUŞESCU

The Joint Session of the Executive Committee of the Central Committee of the R.C.P., the State	
Council and the Council of Ministers Dedicated to the Celebration of Comrade Nicolae	
Ceauşescu	1

The Message Addressed to Comrade Nicolae Ceausescu by the Central Committee of the Romanian Communist Party, the State Council and the Council of Ministers.....	2
The Speech Delivered by Comrade Nicolae Ceausescu at the Joint Session of the Executive Committee, the State Council and the Council of Ministers.....	7
The Speech Delivered by Comrade Nicolae Ceausescu on the Occasion of the Awarding of the „Doctor Honoris Causa” Title by the University of Bucharest	13
Historical Evidences Concerning the Life and Revolutionary Activity of Comrade Nicolae Ceausescu	25

ARTICLES — PAPERS

MIRCEA T. MUŞAT: Moments of Great Historical Significance in the Revolutionary and Progressive Struggle in Romania	65
N.Z. LUPU: Partisanship and Objectivity in Historical Sciences	79
NICOLAE POPESCU: The Heroical Struggles of the Railway and Oil Workers of 1933 in Parliamentary Debates	93
GEORGETA TUDORAN: The Socialist Party of Romania and the Parliamentary Elections of 1919 and 1920	106
VASILE PETRIŞOR: The Evolution and Features of the Strike Movement in Romania at the End of the XIX-th Century*	120
An Active Foreign Policy Placed at the Service of the Cause of Unity of the Socialist Countries, of Peace, Friendship and Multilateral Cooperation Among Peoples (Concerning the Collections of Documents on the International Activity of Our Party and State): Gheorghe Surpat	138

DOCUMENTS

Some New Information About the Spreading of the Works of Marx, Engels and Lenin in Romania: Nicolae Raus	146
New Photos Concerning the Participation of the Youth to the Revolutionary Struggle: Elisabeta Ioniţă	154

THE INTERNATIONAL WORKING CLASS MOVEMENT

MARIN BADEA: The Manifesto of the Communist Party and the Present Interest of its Ideas Concerning the Historical Role of the Working class	157
G. BENSER (G.D.R.): The Unification of the G.C.P. with the G.S.D.P. and the Creation of the U.G.S.P. The Historical Significance of the Creation of the United Marxist-Leninist Party	171

ANNIVERSARIES

Edward Gierek (On the Occasion of Reaching the Age of 60)	181
Gustav Husak (On the Occasion of Reaching the Age of 60)	184

SCIENTIFIC LIFE

The Jubilee Scientific Session in Honour of the 25-th Anniversary of the Romanian People's Republic:	187
The Jubilee Exhibition: „The Republic at a Quarter of a Century”: Constantin Drăguşin....	193
The Festive Meeting in the Capital on the Occasion of the Fulfilment of 50 Years since the Creation of the U.S.S.R.	195
The Session of Communications Dedicated to the Anniversary of 50 Years Since the Creation of the U.S.S.R.:	197
The Exhibition „50 Years Since the Creation of the Union of Soviet Socialist Republics”	201
The Scientific Conference on the Theme „Social Structures and Social Relations in the Conditions of Socialist Construction”	203

REVIEWS AND BIBLIOGRAPHICAL NOTES

M.C. Stănescu: The Workingclass Movement in Romania Between 1921 and 1924, The Political Publishing House, Bucharest, 1971, 296 p.; Doina Smărcea; Romanian-Soviet Traditions of Internationalist Solidarity, The Political Publishing House, Bucharest, 1972, 432 p.; G. Oancea: Izvestia na Instituta po istoria na Balgarskata Komunisticheska Partia, nr. 27, Sofia, 1972, 545 p.; Crişan Iliescu; La resistenza in Europa, Grafica Editoriale, Roma, 1970—1972. Vol. I: 470 p.; vol. II: 475 p.; C. Maria	207
--	-----

SOMMAIRE

L'ANNIVERSAIRE DE 55 ANS DE VIE ET 40 ANS D'ACTIVITÉ DANS LES RANGS DU MOUVEMENT COMMUNISTE DU CAMARADE NICOLAE CEAUŞESCU

Séance commune du Comité Exécutif du C.C. de P.C.R., le Conseil d'État et le Conseil des Ministres consacré à la célébration du camarade Nicolae Ceauşescu	1
Le Message adressé au camarade Nicolae Ceauşescu par le Comité Central du Parti Communiste Roumain, le Conseil d'État et le Conseil des Ministres	2
L'Allocution prononcée par camarade Nicolae Ceauşescu dans la séance commune du Comité Exécutif, le Conseil d'État et le Conseil des Ministres	7
L'Allocution du camarade Nicolae Ceauşescu prononcée à l'occasion de réception du titre „Doctor Honoris Causa” de l'Université de Bucarest	13
Des évidences historiques concernant la vie et l'activité révolutionnaire du camarade Nicolae Ceauşescu	25

ARTICLES ET COMMUNIQUÉS

MIRCEA T. MUŞAT: Moments de grande signification historique dans la lutte révolutionnaire et progressiste de Roumanie	65
N.Z. LUPU: Partinité et objectivité dans la science de l'histoire	79
NICOLAE POPESCU: Les luttes héroïques des cheminots et des travailleurs du pétrole de 1933 dans les débats parlementaires	93
GEORGETA TUDORAN: Le Parti Socialiste de Roumanie et les élections parlementaires de 1919 et 1920	106
VASILE PETRIŞOR: L'évolution et les traits du mouvement gréviste de Roumanie jusqu'à la fin du XIX-ème siècle	120

Une politique étrangère active au service de la cause de l'unité des pays socialistes, de la paix, amitié et coopération multilatérale entre les peuples (Concernant les collections des documents sur l'activité internationale du notre parti et Etat): Gheorghe Surpat	138
---	-----

DOCUMENTS

Quelques informations nouvelles sur le commencement de diffusion des oeuvres de Marx, Engels, Lenin en Roumanie: Nicolae Raus	146
Des photos inédites concernant la participation de jeunesse à la lutte révolutionnaire: Elisabeta Ioniţă	154

LE MOUVEMENT OUVRIER INTERNATIONAL

MARIN BADEA: Le Manifeste du Parti Communiste et l'actualité de ses idées concernant la rôle historique du classe ouvrière	157
G. BENSER (R.D.A.): L'unification de P.C.A. avec le P.S.D.A. et la formation du P.S.U.A. L'importance historique de la création du parti marxiste-léniniste unifié	171

ANNIVERSAIRES

Edward Gierak (A l'occasion de la 60-ème année de vie)	181
Gustav Husak (A l'occasion de la 60-ème année de vie)	184

LA VIE SCIENTIFIQUE

La session scientifique jubilaire à l'honneur du 25-ème anniversaire de la République Populaire Roumaine:	187
L'exposition jubilaire: „La République apres une quart de siècle“:	193
L'assemblée festive dans la Capitale à l'occasion du 50-ème anniversaire de la création de l'U.R.S.S.	195
La session des communiques dédié a le 50-ème anniversaire de la création de l'U.R.S.S.:	197
L'exposition „50 ans depuis la création de l'Union des Republiques Sovietiques Socialistes“:	201
La conférence scientifique sur la thème „Des structures sociales et des relations sociales dans les conditions de la construction du socialisme“	203

CRITIQUE ET BIBLIOGRAPHIE

M.C. Stănescu, Le mouvement ouvrier de Roumanie, 1921—1924, Édition politique, Bucarest, 1971, 296 p.: Doina Smârcea; Des traditions de solidarité internationaliste roumano-sovietique, Édition politique, Bucarest, 1972, 4232 p.: G. Oancea; Izvestia na Institută po istoria na Balgarskata Komunisticheska Partila, nr. 27, Sofia, 1972, 545 p.: Crisan Iliescu; La resistenza in Europa, Grafica Editoriale, Roma, 1970—72. Vol. I: 470 p. vol. II: 475 p.: C. Maria	207
--	-----

Redactori : Ion Calafeteanu, Elena Mureşan, Constantin Petculescu, Nicolae Răuş

Colaboratorii şi cititorii revistei pot să se adreseze redacţiei în fiecare zi între orele 10—12.

Adresa redacţiei este : Bucureşti, strada Ministerului nr. 4, telefon : 17.01.60. interior 442 ; 722 ; 369 ; 948 ; 831.

Revista „Anale de istorie“ a Institutului de studii istorice şi social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. apare o dată la două luni. Abonamentele se fac la oficiile poştale, prin factorii poştali şi difuzorii din întreprinderi, instituţii şi de la sate.

Revista se găseşte de vânzare la chioşcurile de difuzare a presei.

Preţul unui număr — 6 lei ; abonamentul pe 6 luni — 18 lei, pe un an — 36 lei.

Cititorii din străinătate pot face abonamente adresându-se întreprinderii „ROM-PRESFILATELIA“ — Serviciul Import-Export presă — Bucureşti — Calea Griviţei nr. 64—66, P.O.B. — 2001.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scînteii“

BIBLIOTECĂ „ASTRA“
2010

LEI 6

78953

~~Alexandru~~

~~1607~~

PROLETARI DIN TOATE ȚĂRILE, UNIȚI-VĂ!

anale de istorie

anul XIX

2

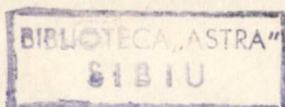
1973

1990

0 JUL. 2005

97

18953

-- DEC 2014

INSTITUTUL DE STUDII ISTORICE ȘI SOCIAL-POLITICE

DE PE LÎNGĂ C.C. AL P.C.R.

anale de istorie

Anul XIX

2

1973

SUMAR

Cuvîntarea tovarășului Nicolae Ceaușescu la adunarea festivă consacrată aniversării a 80 de ani de la crearea partidului politic al clasei muncitoare din România 3

DEZBATERE

Funcția educativ-civică a istoriei (I): Participanți: Dumitru Almaș, Ion Ardeleanu, Adolf Armbruster, Ladislau Bányai, Dumtiru Berciu, Mihail Berza, Emil Condurachi, Petre Constantinescu-Iași, Mihai Fătu, Florian Georgescu, Camil Mureșan, M. Petrescu-Dîmbovița, Aron Petric, Vicențiu Piuca, Cristian Popișteanu 31

ARTICOLE

ȘTEFAN PASCU: Legături și trăsături de unitate ale revoluției de la 1848 în țările române 61
VASILE MACIU: Personalitatea lui Alexandru Ioan Cuza 74
FLORIAN TÂNĂSESCU: Partidul Comunist Român și alegerile parlamentare (1922—1938) 91
VLADIMIR ZAHARESCU: Cu privire la dialectica generalului și particularului în revoluția și construcția socialistă 110
Trăsături ale făuririi partidului unic marxist-leninist al clasei muncitoare din România. (Masă rotundă) 138

ANIVERSĂRI

Palmiro Togliatti — eminent militant al mișcării comuniste și muncitorești italiene și internaționale 168

18733

ÎN AJUTORUL CELOR CE STUDIAZĂ ISTORIA P.C.R. ȘI A MIȘCĂRII MUNCITOREȘTI DIN ROMÂNIA

Partidul Comunist Român în etapa făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate	174
---	-----

E V O C Ă R I

Baruh Berea • Ion O. Dic-Dicescu	193
--	-----

V I A Ț A Ș T I I N Ț I F I C Ă

Sesiune științifică consacrată aniversării a 80 de ani de la crearea partidului politic al clasei muncitoare din România	200
Expoziția 80 de ani de la crearea partidului politic al clasei muncitoare din România	204
Aniversarea a 125 de ani de la apariția Manifestului Partidului Comunist	205

COLEGIUL DE REDACȚIE

GHEORGHE MATEI — redactor-șef, ION ARDELEANU, AUGUSTIN DEAC, GHEORGHE I. IONIȚA, N. G. MUNTEANU, MIRCEA T. MUȘAT, PARASCHIVA NICHITA, NICOLAE PETREANU, ARON PETRIC, VASILE PETRIȘOR — redactor-șef adjuncț, VALTER ROMAN, VIRGIL SMÂRCEA—secretar general de redacție, ȘTEFAN VOICU, VLADIMIR ZAHARESCU

Cuvîntarea tovarăşului NICOLAE CEAUŞESCU la adunarea festivă consacrată aniversării a 80 de ani de la crearea partidului politic al clasei muncitoare din România

Stimați tovarăși,

Sărbătorim astăzi împlinirea a 80 de ani de la făurirea partidului politic al clasei noastre muncitoare — Partidul Social-Democrat al Muncitorilor din România — care a constituit un moment de cea mai mare însemnătate pentru dezvoltarea mișcării revoluționare din țara noastră, pentru evoluția națiunii noastre, pentru afirmarea independentă a României. Aniversarea acestui eveniment memorabil este un prilej de evocare a bogatei istorii a mișcării noastre muncitorești, a tradițiilor revoluționare, democratice ale poporului român, ale forțelor progresiste, patriotice, ale comuniștilor — de care sînt legate indisolubil toate marile transformări petrecute în societatea românească modernă, toate victoriile obținute pe calea revoluției proletare și a edificării cu succes a noii orînduiri sociale — orînduirea socialistă. (*Aplauze puternice, prelungite*).

Îngăduiți-mi să adresez, cu acest prilej, clasei muncitoare, țăranimii, intelectualității, tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, întregului popor, precum și vechilor militanți comuniști, socialiști, revoluționari și democrați, cele mai calde felicitări, precum și urarea de a ține mereu sus steagul socialismului și comunismului în România. (*Aplauze puternice, prelungite*).

Aniversînd în mod sărbătoresc înființarea partidului politic de luptă al clasei muncitoare din România, aducem un fierbinte omagiu tuturor acelor care, neprecupețind nimic, nici chiar viața, s-au ridicat împotriva exploatării și asupririi, pentru libertate și dreptate socială, pentru progresul națiunii noastre, pregătind ziua luminoasă de astăzi a patriei socialiste, independente și înfloritoare.

ÎNCEPUTURILE ORGANIZĂRII CLASEI MUNCITORE, ALE RĂSPÎNDIRII MARXISMULUI ÎN ROMÂNIA, CREAREA PARTIDULUI POLITIC REVOLUȚIONAR AL PROLETARIATULUI CU OPT DECENII ÎN URMĂ

Dragi tovarăși,

Istoria mișcării muncitorești din România este strîns legată de dezvoltarea generală economico-socială a societății noastre, de progresul forțelor de producție și de schimbările petrecute în relațiile de producție ale țării.

Se cunoaște că, în comparație cu alte țări din centrul și apusul Europei, dezvoltarea economică a Țărilor Române a fost mult timp frînată de o serie de factori istorici obiectivi. Feudalismul s-a menținut o perioadă mai îndelungată la noi, împiedicînd lărgirea pieței interne, apariția relațiilor de producție capitaliste. Totodată, o influență profund negativă asupra evoluției economico-sociale a țării a avut-o dominația străină de sute de ani, pe care a fost nevoit s-o suporte poporul român și care a secătuit avuția națională, a produs grele suferințe maselor largi muncitoare, a împiedicat dezvoltarea forțelor de producție, mersul înainte pe calea progresului social și economic. Abia către sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea încep să apară, odată cu dezvoltarea activității manufacturiere și a industriei, relații de producție de tip capitalist. Acest proces devine mai evident către mijlocul și în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, determinînd și, totodată, dezvoltîndu-se, sub impulsul unor mari mișcări sociale, cum au fost revoluția din 1821, revoluția burghezo-democratică de la 1848—1849, unirea Principatelor Române în 1859, proclamarea independenței de stat a României în 1877. Iau avînt în această perioadă îndeosebi industria extractivă, industria metalurgică și industria prelucrătoare.

O trăsătură caracteristică a dezvoltării economiei Țărilor Românești în cea de-a doua parte a secolului trecut este pătrunderea rapidă a capitalului străin, care acaparează ramuri principale ale industriei naționale. Penetrația capitalului străin — îndeosebi german, francez, belgian, englez — este facilitată de împrumuturile înrobitoare pe care le contractează România în străinătate, de creșterea datoriei statului față de marile bănci din Apus, de concesionarea resurselor naturale ale țării trusturilor imperialiste. La sfîrșitul ultimului deceniu al secolului trecut, din cele aproape 625 de întreprinderi ale mării industrii care își desfășurau acti-

vitătea în Muntenia și Moldova, mai mult de jumătate erau exploatate de capitaliștii străini. O situație asemănătoare exista și în Transilvania, unde capitalul străin era precumpănitor în industria construcțiilor de mașini, chimică, textilă, de celuloză și hirtie, capitalul autohton investit în societățile industriale pe acțiuni avind o pondere de sub 10 la sută. Urmările penetrației capitalului străin, ale exploatării bogățiilor țării de către trusturile occidentale au fost amplificate de faptul că, în acea perioadă, pînă la cucerirea independenței de stat în 1877, Țările Românești plăteau încă bir — în bani și în produse naturale — Imperiului Otoman.

Ca rezultat al schimbărilor ce au avut loc în dezvoltarea forțelor de producție, în relațiile de producție — și care demonstrează că la sfîrșitul secolului al XIX-lea România se afla în prima fază a dezvoltării capitaliste — se produc modificări importante în structura de clasă, în raportul de forțe sociale și politice ale societății românești. Moșierimea, care continua să aibă o poziție economică și politică puternică, era clasa cea mai reacționară, care se împotriva oricăror reforme cu caracter progresist, democratic. Clasa cea mai numeroasă a societății era țărănimea, crîncen exploatată de moșieri și arendași, profund interesată în lichidarea proprietății feudale, în realizarea reformei agrare și a altor schimbări cu caracter democratic, care reprezenta o puternică forță progresistă a țării. Paralel cu dezvoltarea industriei creștea tot mai mult rolul social și politic al burgheziei, care acționa pentru desfășurarea largă a activităților economice, comerciale și, implicit, pentru unele reforme democratice ce corespundeau cerințelor obiective ale dezvoltării societății noastre. Specificul desfășurării revoluției burghezo-democratice făcea totodată ca burghezia — ale cărei interese de clasă o determinau să intensifice exploatarea maselor — să pactizeze în bună măsură pe plan politic cu moșierimea. Societatea românească cuprindea, de asemenea, categorii de mijloc — mici meseriași și negustori — precum și pătura intelectuală, interesată în dezvoltarea democratică a țării.

Unul din procesele sociale cele mai importante care marchează evoluția societății românești în această perioadă este dezvoltarea și intrarea fermă în arena vieții politice a tinerei clase a proletariatului industrial — forța cea mai înaintată a țării. Proletariatul devine tot mai mult purtătorul idealurilor celor mai revoluționare ale maselor populare, exponentul aspirațiilor vitale ale întregului popor muncitor spre dezvoltarea patriei pe calea progresului, spre făurirea unității naționale, cucerirea independenței de stat, spre o viață liberă și demnă. (*Aplauze puternice, prelungite*). Exploatarea nemiloasă a muncitorilor de către capitaliștii autohtoni, agravată de jaful trusturilor străine care acționau pentru transformarea României într-o sursă de materii prime, de forță de muncă ieftină și de piață de desfacere a produselor lor, accentuează contradicțiile de clasă din sinul societății românești de atunci, impulsionează mișcarea muncitorească. În contextul dezvoltării generale economico-sociale a țării, al schimbărilor care au loc în raportul de forțe politice, lupta proletariatului are drept scop principal eliberarea sa și a maselor muncitoare de exploatare și asuprire, căpătînd, totodată, și un caracter național, patriotic, prin aceea că țintea la apărarea independenței și suveranității țării, la salvagardarea dreptului sacru al poporului român de

a se dezvolta de sine stătător. Sînt cunoscute puternicele acțiuni revoluționare organizate de proletariat în ultimele două decenii ale secolului trecut: greve și demonstrații care aveau drept scop cucerirea unor drepturi economice, satisfacerea revendicării zilei de muncă de 8 ore, cucerirea dreptului de organizare. Importante campanii politice au fost inițiate de clasa muncitoare, de militanții socialiști pentru obținerea dreptului de vot universal și a altor libertăți democratice indispensabile desfășurării luptei de clasă împotriva burgheziei și moșierimii.

Muncitorimea a găsit de la început un aliat puternic în țărănime — clasa care a dus secole de-a rîndul lupta pentru păstrarea ființei noastre naționale, pentru neatîrnarea țării — și care, în noile condiții, se afirmă viguros, alături de muncitorime, ca o importantă forță revoluționară. Sînt ilustrative în acest sens marile răscoale țărănești de la 1888, care au provocat panică în rîndurile stăpînitorilor vremii, și intervenția singeroasă a forțelor represive. Aceste răscoale au constituit, totodată, o pildă vie de colaborare strînsă și fraternitate între țărănime și mișcarea muncitorească ce s-a ridicat în apărarea răsculaților, a victimelor opresiunii burghezo-moșierești.

În această perioadă, în Țările Românești se afirma o puternică pleiadă de intelectuali progresiști animați de ideile înaintate ale timpului și care își consacră cu abnegație energia slujirii intereselor poporului, dezvoltării culturii militante, înfăptuirii idealurilor de progres social, libertate și neatîrnare a patriei, cuceririi unor largi drepturi și libertăți democratice pentru masele muncitoare.

O caracteristică esențială a mișcării muncitorești din țara noastră o constituie faptul că, încă din stadiul de început al existenței lui, proletariatul și-a pus problema organizării ca clasă, înțelegînd că aceasta este o condiție hotărîtoare pentru desfășurarea cu succes a luptei politice împotriva claselor exploatatoare, pentru realizarea țelurilor sale revoluționare, pentru eliberarea socială a tuturor celor ce muncesc. Chiar în prima jumătate a veacului trecut au apărut și s-au dezvoltat forme de organizare muncitorească, cum sînt asociațiile profesionale de intrajutorare — organizații ce-și propuneau la început revendicări cu caracter economic și care, ulterior, se dezvoltă pe baza principiilor politice de clasă. Aceste organizații se consolidează și se înmulțesc, jucînd un rol tot mai important în lupta maselor muncitoare. Un moment deosebit de important în dezvoltarea procesului de organizare a proletariatului este înființarea, în 1872, deci cu mai bine de 100 de ani în urmă, a Asociației generale a tuturor lucrătorilor din România, care-și propunea, pentru prima dată în istoria noastră, unirea muncitorilor din întreaga țară. Acest eveniment marchează începutul organizării de clasă pe scară națională a proletariatului român.

Odată cu dezvoltarea și intensificarea organizării clasei muncitoare au apărut și au început să se propage tot mai larg în țara noastră ideile socialiste. De altfel, încă socialismul utopic pătrunsese în Țările Române, cîștigînd adepți în rîndul unor intelectuali preocupați de găsirea unor căi noi de dezvoltare a societății, și care s-a concretizat în forme originale, cum a fost, de pildă, falansterul de la Scăieni — Prahova, creat în 1835 din inițiativa lui Teodor Diamant.

Revoluția burghezo-democratică de la 1848, contactele stabilite cu mișcarea revoluționară din Occident au înlesnit de timpuriu cunoașterea programului Internaționalei întemeiate de Marx și Engels, care a avut o puternică influență asupra dezvoltării luptei revoluționare din România. Asociația generală a muncitorilor din Timișoara, înființată în 1868, devine în 1869 secție a Internaționalei muncitorești, care înscrie între preocupările sale de bază răspândirea ideilor marxiste. Cercurile socialiste constituite apoi la București, Iași și în alte orașe, la începutul deceniului al VIII-lea al veacului trecut, au desfășurat o largă activitate propagandistică, editând o seamă de publicații ca: „Socialistul“, „Contemporanul“, „Dacia viitoare“, „Emanciparea“, „Revista socială“, „Drepturile omului“ și altele, prin intermediul cărora socialismul științific este larg răspândit în rîndul proletariatului, al maselor muncitoare, precum și al unor cercuri de intelectuali progresiști.

Ideile de bază ale întemeietorilor socialismului științific, Marx și Engels, au pătruns în România în mod nemijlocit la puțin timp după apariția lor și au cunoscut o largă răspîndire prin publicarea în limba română a unor lucrări ca „Dezvoltarea socialismului de la utopie la știință“, „Originea familiei, a proprietății private și a statului“, „Manifestul comunist“, „Capitalul“ și altele. În felul acesta, militanții socialiști, partea înaintată a proletariatului român, au putut veni în contact direct cu gîndirea cea mai avansată a epocii, cu teoria socialismului științific.

În cadrul procesului de unire a mișcării muncitorești cu socialismul științific s-a pus la ordinea zilei, cu tot mai multă acuitate, problema făuririi partidului politic al clasei muncitoare. Încă din anii 1885—1886, în presa socialistă a vremii a început să se vorbească tot mai frecvent despre necesitatea creării unui „partid muncitoresc“, a unui „partid socialist“, a „partidului marxist al muncitorimii“. Un moment deosebit de important în evoluția politică spre realizarea acestui țel al clasei noastre muncitoare l-a reprezentat publicarea, de către C. Dobrogeanu-Gherea, în anul 1886, a lucrării „Ce vor socialiștii români?“, în care era susținută și argumentată temeinic necesitatea organizării partidului politic al proletariatului. Totodată, se sublinia, ca obiectiv politic fundamental al acestui partid, lupta revoluționară pentru cucerirea puterii în stat și instaurarea dictaturii proletariatului. „*Poporul, proletariatul — scria Constantin Dobrogeanu-Gherea — ajungînd la putere, după revoluția socială proletară, va întrebuița dictatura de clasă ca mijloc pentru a-și întări domnia, pentru a organiza formele de viață ale societății socialiste*“. După cum se vede, socialiștii români și-au pus încă de la început, în mod just, drept cerință obiectivă a trecerii la făurirea orînduirii socialiste, problema instaurării puterii clasei muncitoare, a exercitării dictaturii proletariatului ca formă de dominație împotriva claselor exploatare, a tuturor forțelor ostile societății eliberate de exploatare, ca o condiție a făuririi socialismului. (*Aplauze puternice, prelungite*). Această concepție privitoare la modul de realizare a transformării revoluționare a societății și-a pus cu putere amprenta, încă de la început, asupra întregii lupte revoluționare a proletariatului din România și a partidului său politic. Lucrarea la care m-am referit poate fi considerată, pe drept cuvînt, primul program al mișcării revoluționare marxiste din țara noastră. Luînd cunoștință de conținutul său, Friedrich

Engels scria socialiștilor români : „*Cu mare plăcere am văzut că socialiștii din România primesc în programul lor principiile de căpetenie ale teoriei care a izbutit a aduna într-un mănunchi de luptători mai pe toți socialiștii din Europa și America — e vorba de teoria prietenului meu, răposatul Karl Marx*“. De altfel, după cum se cunoaște, Marx și Engels au acordat o atenție deosebită studierii istoriei României, dezvoltării ei economico-sociale, evoluției mișcării muncitorești revoluționare din țara noastră, întemeindu-și unele concluzii și teze teoretice și pe cunoașterea realității societății românești din perioada respectivă.

Clasicii marxismului au privit întotdeauna cu simpatie lupta eroică desfășurată de poporul român pentru eliberarea națională și socială, pentru unirea într-un singur stat național, pentru scuturarea jugului asupririi și dominației străine.

Ca pe întreg teritoriul țării, ia amploare și mișcarea muncitorească din Transilvania. O expresie elocventă a spiritului politic revoluționar al proletariatului din această provincie este făurirea, în 1890, a organizațiilor social-democrate. În această epocă se intensifică legăturile dintre socialiștii români de pe ambele versante ale Carpaților, se creează legături tot mai strânse între proletariatul din Muntenia, Moldova și Transilvania. Mișcarea muncitorească ce se dezvoltă concomitent în toate provinciile românești își propune ca unul din țelurile importante ale programului ei revoluționar realizarea unității naționale a poporului nostru. Socialiștii scriau în revista — cu un nume deosebit de semnificativ — „*Dacia viitoare*“ : „*Nu vom avea o zi, un ceas de odihnă pe cât timp un frate de-al nostru va geme în lanțurile sclaviei și vom lupta necurmat, așteptând cu nerăbdare și credință în viitor fericita zi când, mină-n mină, vom putea striga liberi și împreună : „Trăiască România*“. (Aplauze puternice).

Primii pași importanți în direcția organizării politice a proletariatului au fost înființarea în 1887, la București, Iași și în alte orașe din țară, a cercurilor muncitorești, transformate apoi în cluburi muncitorești, cu un număr însemnat de membri. Acestea și-au propus ca principal obiectiv pregătirea congresului socialist ce avea să statueze înființarea partidului politic muncitoresc. Evoluția economică, social-politică și ideologică a societății românești oferea condițiile creării acestui partid. Așa cum arăta socialistul Constantin Mille într-un articol intitulat „*Congresul nostru*“, „*mișcarea socialistă din România devenise, după diferite dibuiri, pur marxistă, atît din punctul de vedere al teoriei, cît și din punctul de vedere al practicii*“.

Lucrările congresului, care au avut loc la București, în zilele de 31 martie — 3 aprilie 1893, salutate cu entuziasm și urmărite cu profund interes de muncitorimea din întreaga țară, au statuat înființarea partidului politic marxist al clasei muncitoare — Partidul Social-Democrat al Muncitorilor din România. (Aplauze puternice). Acest eveniment a intrat în istoria noastră ca moment de excepțională însemnătate pentru destinele luptei revoluționare a proletariatului și a maselor muncitoare, ca momentul ce marchează înfăptuirea organizării politice a clasei muncitoare pe scară națională. (Vii și puternice aplauze). Partidul clasei muncitoare din România, înființat în anul 1893, pe baza principiilor socialismului științific, a teoriei de clasă a lui Marx și Engels, și-a asumat din

prima clipă misiunea istorică de a conduce lupta revoluționară pentru cucerirea puterii politice de către proletariat și celelalte mase muncitoare de la orașe și sate, pentru transformarea socialistă a societății românești. Anul 1893 este anul nașterii detașamentului revoluționar, de avangardă, al clasei muncitoare din România. Iată de ce putem spune, cu deplin temei, că adevăratele începuturi ale Partidului Comunist Român — care continuă cele mai înalte tradiții de luptă ale poporului și își are rădăcinile împlintate adânc în mișcarea muncitorească, socialistă din a doua jumătate a secolului trecut — coincid cu începutul activității partidului muncitoresc călăuzit de teoria revoluționară marxistă, creat cu 8 decenii în urmă. (*Aplauze puternice, prelungite*).

Făurirea partidului clasei muncitoare a marcat o etapă nouă în desfășurarea procesului revoluționar din țara noastră, în dezvoltarea luptelor sociale. Stat major marxist al proletariatului, el s-a situat în fruntea maselor populare în bătăliile împotriva exploatării și asupririi, pentru o viață mai bună, pentru libertate socială și națională. Nașterea partidului revoluționar al clasei muncitoare, ca și întreaga sa dezvoltare ulterioară au fost rezultatul evoluției economico-sociale și politice a țării noastre, expresia cerințelor mersului înainte al societății românești pe calea progresului social. Partidul s-a format din rîndurile proletariatului și s-a ridicat la luptă pentru eliberarea clasei sale, a maselor muncitoare, exprimînd în modul cel mai fidel interesele și aspirațiile cele mai înaintate ale națiunii noastre. El s-a dezvoltat odată cu cristalizarea și maturizarea conștiinței de clasă a proletariatului, cu transformarea muncitorimii dintr-o clasă în sine într-o clasă pentru sine — cum spunea Marx. Istoria de 80 de ani a partidului politic al muncitorimii românești demonstrează, o dată în plus, că numai atunci cînd detașamentul revoluționar al proletariatului pornește în activitatea sa de la realitățile concrete, social-istorice, ale poporului în mijlocul căruia activează și ține seama de cerințele, interesele și aspirațiile acestuia, poate juca un rol esențial în lupta împotriva exploatării și asupririi, își poate îndeplini cu succes misiunea istorică în înfăptuirea revoluției proletare, în transformarea revoluționară a societății pe calea socialismului și comunismului. (*Aplauze puternice*). Istoria, viața, faptele demonstrează că formarea partidului muncitorilor a fost rezultatul evoluției istorice a poporului nostru, al dezvoltării forțelor și relațiilor de producție și al ascuțirii contradicțiilor de clasă din România acelei perioade, rezultatul condițiilor obiective create în viața societății noastre.

În programul său, Partidul Social-Democrat al Muncitorilor din România înscrisa țelul final al luptei clasei muncitoare — „desființarea relațiilor de producție capitaliste“, „întemeierea societății socialiste“ — și totodată stabilea o serie de revendicări imediate, ca de pildă: garantarea dreptului de întrunire și organizare, votul universal, învățămîntul gratuit și altele. Subliniind rolul istoric al clasei muncitoare, programul definea drept sarcină centrală a partidului „de a organiza proletariatul, de a organiza poporul muncitor“ în lupta revoluționară. Trebuie spus că, atît în elaborarea programului, cît și în activitatea de traducere în viață a prevederilor sale, socialiștii români au ținut seama de realitățile concrete ale societății noastre din acea epocă, de cerințele specifice ale dezvoltării istorice a României. Anton Bacalbașa arăta în ziarul socialist „Munca“,

că la elaborarea sarcinilor și obiectivelor programului partidului „socialiștii români au avut în vedere condițiile speciale ale țării în care trăiesc”, iar Dobrogeanu-Gherea afirma: „Școlari ai socialismului, membri ai marii familii socialiste europene, noi știm că felul activității noastre atîrnă de condițiile reale ale țării noastre și mai ales de cele economico-sociale. Așadar, să analizăm condițiile de trai ale țării noastre cum urmează din pozițiunea poporului muncitor, din relațiile de clasă, din cultura noastră, din temeliile economice”. De altfel, socialiștii români afirmaseră această poziție încă în 1891, în raportul prezentat la Congresul Internaționalei a II-a de la Bruxelles. În raport se spunea: „Din punct de vedere al tacticii, socialismul român trebuie să aibă armele sale proprii, condițiile economice și câmpul economic pe care va trebui să lucreze fiindu-i proprii”. Sau menționînd că țelul tuturor socialiștilor este „stabilirea unei societăți solidare și armonioase, a unei societăți în care toate uneltele de muncă vor fi socializate”, raportul sublinia că în ce privește „mijloacele prin care s-ar ajunge la acest scop, fiecare va întrebuința pe acelea cerute de condițiile specifice ale țării sale”.

Ancorat în realitățile social-politice ale țării, partidul muncitorilor din România și-a spus cuvîntul față de toate marile probleme care frămîntau societatea românească din acea vreme, luînd poziție și preconizînd soluții în conformitate cu interesele de clasă, cu aspirațiile revoluționare ale proletariatului. Astfel, socialiștii români abordează în mod aprofundat problema agrar-țărănească, de o deosebită acuitate pentru societatea acelei vremi, militînd pentru înfăptuirea reformei agrare, pentru lichidarea formelor de exploatare feudale la sate, pentru împămintenirea țăranilor și organizarea pe baze noi a muncii acestora, pentru introducerea unor mijloace de lucru avansate în agricultură. În același timp, pornind de la analiza științifică a stării de înapoiere economică a țării, de la rămînerea în urmă a forțelor de producție, socialiștii subliniau importanța deosebită a dezvoltării intense a unei industrii naționale noi, ca o condiție atît pentru progresul general al societății, cît și pentru creșterea rîndurilor proletariatului, pentru amplificarea luptei revoluționare a acestuia, pentru crearea premiselor în vederea trecerii, în perspectivă, la edificarea societății socialiste. Acestea erau probleme esențiale pentru existența clasei muncitoare și a țăranimii — cele două forțe sociale de bază, cărora le revenea sarcina ca, în strînsă alianță, să acționeze pentru transformarea revoluționară a societății.

Socialiștii români acordau, de asemenea, o atenție deosebită asigurării condițiilor pentru dezvoltarea instrucției publice, pentru ridicarea nivelului de cultură și civilizație al maselor populare, pentru formarea unei intelectualități provenite din popor și legată de acesta — parte componentă a luptei generale pentru emanciparea socială și națională a României. Ocupîndu-se îndeaproape de problemele legate de lărgirea libertăților publice, cetățenești, democratice, partidul clasei muncitoare și-a definit clar poziția față de problema națională, pronunțîndu-se ferm pentru lichidarea oricăror discriminări și asupriri naționale, pentru egalitatea deplină în drepturi între toți cetățenii țării, fără deosebire de naționalitate.

Reprezentanții de frunte ai partidului se ridicau cu putere împotriva dominației străine, proclamînd solemn dreptul imprescriptibil și

inviolabil al națiunii noastre, ca, de altfel, al tuturor națiunilor, la o viață liberă și independentă.

Toate acestea demonstrează că socialiștii români s-au situat de la început pe poziții marxiste clare, și-au propus ca obiective fundamentale soluționarea problemelor arzătoare izvorâte din realitățile concrete ale țării, din necesitățile dezvoltării României pe calea progresului material și social.

Luptind pentru interesele proletariatului român, ale maselor muncitoare din țara noastră, partidul clasei muncitoare din România s-a manifestat, totodată, ca detașament activ al mișcării muncitorești internaționale.

Întreținând legături strânse cu Engels și frunțași ai mișcării muncitorești din celelalte țări, participând cu regularitate la congresele Internaționalei a II-a, partidul muncitorilor din România a dezvoltat largi relații cu celelalte partide socialiste. Multiple și strânse legături au existat între mișcarea muncitorească din țara noastră și cea din Rusia, legături care și-au găsit expresia atît în sprijinul acordat grupurilor revoluționare ruse de către socialiștii români, în sprijinul moral și material acordat socialiștilor ruși emigrați în România, cit și în schimbul de corespondență și în legăturile directe cu Plehanov, iar mai tîrziu cu Vladimir Ilici Lenin. Organul de presă al partidului publica frecvent știri despre mișcarea revoluționară din Rusia, iar în 1897, prin gazeta „Mișcarea socială“, socialiștii români și-au exprimat simpatia și solidaritatea cu grupul revoluționarilor ruși, printre care se afla și tînărul Ulianov — Vladimir Ilici Lenin — pe care guvernul țarist îl deportase în Siberia.

O amploare deosebită au cunoscut-o în acei ani legăturile internaționaliste dintre socialiștii români și cei bulgari. Pe teritoriul țării noastre, revoluționarii bulgari, prizoniți în țara lor, au găsit adăpost și prieteni adevărați. Relații internaționaliste au fost stabilite, de asemenea, cu partidele socialiste din Germania, Franța, Italia, Belgia și alte țări. Paginile presei muncitorești și socialiste din acele vremuri constituie o mărturie a solidarității proletariatului român cu luptele muncitorilor din Norvegia, Danemarca, Olanda, Elveția, Spania, China, Australia, Statele Unite ale Americii, Cuba și din alte țări ale lumii.

Activitatea internă a partidului, legăturile strînse cu organizațiile clasei muncitoare din celelalte țări, cu conducători eminenti ai proletariatului, participarea și contribuția sa activă la dezbaterea problemelor importante ce se puneau în fața mișcării muncitorești internaționale în acea vreme i-au adus prestigiu și autoritate pe plan internațional. Conducerea Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din Ungaria aprecia, în 1894, într-o scrisoare adresată socialiștilor români, că „*tînărul și vigurosul Partid Socialist Democrat Român ocupă deja, grație devotamentului și energiei voastre, un loc însemnat printre partidele socialiste ale continentului*“.

După cum este știut, încă de la început, partidul revoluționar al clasei noastre muncitoare a avut de înfruntat nenumărate greutăți, a fost nevoit să facă față unor grele încercări, pricinuite de împotrivirea claselor dominante, de prigoana și teroarea regimului burghezo-moșieresc. Totodată, trebuie spus că în activitatea partidului s-au manifestat și o serie de confuzii și limite determinate de stadiul dezvoltării sociale, de lipsa

de experiență și de insuficienta maturizare ideologică a proletariatului și a conducătorilor săi din acea perioadă.

Existența, în conducerea partidului, a unor elemente nelegate de clasa muncitoare, inconsecvente din punct de vedere politic și ideologic, a determinat, în ultimii ani ai secolului trecut, frământări și convulsii din ce în ce mai grave, care au dus până la întreruperea vremelnică a activității partidului. Cu toate acestea, lupta revoluționară a continuat să se desfășoare, diferitele cercuri și organizații muncitorești au continuat să acționeze, și, în focul bătăliilor de clasă s-au ridicat și format din sinul clasei muncitoare și al intelectualității progresiste o serie de noi militanți socialiști, ca Ion C. Frimu, Ștefan Gheorghiu, Alexandru Ionescu, Alecu Constantinescu, Mihail Gh. Bujor, Gheorghe Cristescu, Dimitrie Marinescu și alții. Ei și-au consacrat eforturile strângerii rindurilor clasei muncitoare, reorganizării partidului pe baze marxiste.

EVOLUȚIA ISTORICĂ A MIȘCĂRII MUNCITOREȘTI, TRANSFORMAREA PARTIDULUI SOCIALIST ÎN PARTIDUL COMUNIST ROMÂN — MOMENT CRUCIAL ÎN ISTORIA ROMÂNIEI

Ca rezultat al voinței proletariatului de a se uni, precum și al activității noilor lideri revoluționari, iau ființă, începînd din anul 1901, cercurile socialiste „România muncitoare” — organizații politice muncitorești care desfășoară o amplă campanie propagandistică și organizatorică în vederea refacerii partidului. În acest cadru are loc și organizarea pe plan național a mișcării sindicale — în 1906 — care determină intensificarea acțiunilor revoluționare ale clasei muncitoare, accelerarea procesului de refacere a partidului socialist.

Proletariatul român continuă să fie o prezență activă în viața social-politică a țării, dezvoltîndu-și totodată legăturile de solidaritate cu lupta proletariatului din alte țări. Astfel, în anul 1905, masele muncitoare din România se solidarizează cu proletariatul rus, organizează mari demonstrații de protest împotriva represiunilor dezlănțuite de ohrana țaristă. Este, de asemenea, cunoscut ajutorul pe care l-au dat revoluționarii români răsculaților de pe crucișătorul „Potemkin”, care au primit azil politic în România. Sub presiunea puternică a mișcării de solidaritate muncitorească, guvernul român este nevoit să refuze să predea țarismului pe răsculații de pe „Potemkin”. Dînd o semnificație deosebită acestui act, Lenin a apreciat că guvernul român „nu vrea să se înjosească într-atît încît să facă slujba de polițist la cererea țarului întregii Rusii” și că a procedat „așa cum poate proceda numai guvernul unei națiuni care se respectă”.

O puternică ilustrare a forței și combativității mișcării revoluționare din țara noastră a constituit-o participarea clasei muncitoare, a socialiștilor români la evenimentele din 1907 — anul celei mai mari răscoale țărănești din istoria modernă a României. Țărănimea răsculată a primit un puternic sprijin din partea muncitorilor, a socialiștilor, care s-au deplasat la sate, însuflețindu-i pe țărani, dîndu-le un țel clar în luptă. Sînt cunoscute energicele acțiuni de protest ale muncitorilor împotriva represaliilor la

care a fost supusă țărănimea, atitudinea hotărîtă a socialiștilor în apărarea răsculaților. Acesta a fost un moment deosebit de important în afirmarea pe arena politică națională atât a muncitorimii revoluționare, cât și a țărânimii — profund interesată în transformarea democratică a țării, în manifestarea unității și alianței celor două clase care militau pentru lichidarea exploatării și asupririi burghezo-moșierești.

În marile acțiuni democratice, revoluționare care s-au desfășurat în acei ani în România, un loc important ocupă intelectualitatea progresistă, oamenii de știință și cultură înaintați, care își aplecau urechea la nevoile și aspirațiile poporului și luau parte activă la luptă, alături de muncitori și țărani, de militanții socialiști.

În această perioadă are loc o tot mai evidentă închegare a forțelor revoluționare ale clasei muncitoare, proces ce își găsește expresie în unificarea cercurilor „România muncitoare” din întreaga țară și în crearea Uniunii Socialiste din România. Congresul socialist din 1910 statuează constituirea Partidului Social-Democrat din România, care se proclamă în mod solemn *„vlăstar al vechii rădăcini socialiste, pe care nimic nu a putut-o distruge”*, continuatorul firesc al Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România creat în 1893.

Dezvoltînd în noile condiții linia politică a mișcării noastre revoluționare, partidul clasei muncitoare își propune ca obiectiv fundamental intensificarea luptei pentru eliberarea proletariatului și a maselor populare de exploatare și asuprire, pentru înlăturarea vechilor orînduiri și făurirea noii orînduiri sociale. El s-a ridicat împotriva vînzării bogățiilor țării capitalului străin. Totodată, partidul s-a situat în rîndurile partidelor și grupărilor de stînga din cadrul Internaționalei a II-a, pronunțîndu-se cu hotărîre împotriva războiului imperialist, jucînd un rol important în inițierea și organizarea Conferinței de la Zimmerwald. Partidul a desfășurat o intensă activitate de mobilizare a maselor populare în lupta împotriva intrării României în război, pentru o politică de neutralitate. Sub conducerea partidului, masele largi muncitoare au organizat greve, întruniri și demonstrații împotriva războiului, care au culminat cu marea demonstrație de la Galați din 13 iunie 1916.

După cum se știe, după doi ani de neutralitate, România burghezo-moșierească s-a alăturat coaliției imperialiste a Antantei, care promitea satisfacerea dezideratului unității naționale. Problema făuririi statului național unitar preocupa profund masele populare, în acea perioadă, constituia un deziderat vital al poporului român, al proletariatului, al socialiștilor. Încă în ianuarie 1917 Lenin manifesta un interes deosebit pentru această problemă, apreciînd că *„foarte mulți români și sirbi (în raport cu numărul total al românilor și sirbilor) locuiesc în afara granițelor lor”* și că *„în general construcția de stat în direcția burghezo-națională nu s-a terminat în Balcani”*.

Un moment hotărîtor în desfășurarea evenimentelor internaționale, cu influențe deosebit de pozitive și asupra istoriei noastre, a fost victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, care a dus la prăbușirea imperiului țarist, la instaurarea în Rusia a primului guvern al muncitorilor și țăranilor — ceea ce a exercitat un puternic stimulent în lupta revoluționară a clasei muncitoare, a oamenilor muncii de pretutindeni. Prăbușirea imperiului țarist și destrămarea monarhiei austro-ungare au

creat condiții pentru realizarea unor profunde transformări social-politice în această parte a Europei, pentru închegarea statelor naționale — și în acest cadru pentru crearea statului național unitar român, ce încununa lupta de secole a maselor populare din toate cele trei provincii românești. Se adevereau în acest fel cuvintele pe care Engels le scria socialistului român Ion Nădejde în ianuarie 1888 — și anume : „*Dacă mîine despotismul din Petersburg ar cădea, poimîine n-ar mai fi în Europa nici o Austro-Ungarie*“. Și, după cum știți, așa s-a întîmplat. (*Aplauze puternice*). Salutînd cu entuziasm actul istoric al închegării unității noastre statale, socialiștii români subliniau într-o declarație publicată în ziarul „Socialismul“ la începutul anului 1919 : „*Ca socialiști români internaționaliști, salutăm cu bucurie dezrobirea națională a poporului român și respectăm legăturile de unire hotărîte. România nouă de astăzi trebuie să devie România socialistă de mîine*“. (*Aplauze puternice*).

Înfăptuirea unității statului național român — victorie epocală a maselor populare din întreaga țară, în realizarea căreia clasa muncitoare, mișcarea socialistă au adus o prețioasă contribuție — a deschis perspectiva dezvoltării mai rapide a forțelor de producție ale țării și, totodată, a creat condiții favorabile pentru intensificarea activității forțelor sociale progresiste, a mișcării muncitorești revoluționare. În anii 1918—1920, pe fundalul ascuțirii contradicțiilor regimului burghezo-moșieresc, crește combativitatea maselor muncitoare. Sînt cunoscute marile demonstrații de la 13 decembrie 1918, înăbușite în singe de regimul burghezo-moșieresc, acțiunile revoluționare, deosebit de intense, ale clasei muncitoare în perioada de după război, care au luat o tot mai mare amploare, culminînd cu greva generală din 1920, ce a cuprins proletariatul de pe tot cuprinsul țării, zguduind puternic înseși temeliiile regimului burghezo-moșieresc și demonstrînd că muncitorimea este o forță socială în stare să conducă poporul în lupta pentru transformarea revoluționară a întregii societăți.

În România se aflau atunci la ordinea zilei probleme deosebit de stringente, care se cereau soluționate fără întîrziere, ca, de pildă, reforma agrară, lichidarea relațiilor de producție feudale la sate, refacerea economiei distruse de război și dezvoltarea unor ramuri noi ale economiei naționale, asigurarea unor condiții de viață mai bună pentru masele muncitoare. Clasa muncitoare care se dezvoltase numericeste, al cărei nivel politic crescuse ca urmare a experienței proprii de luptă și sub influența victoriei Revoluției Socialiste din Octombrie, a intensificării mișcării revoluționare mondiale, avea de jucat un rol de cea mai mare importanță în dezvoltarea țării, în apărarea intereselor și drepturilor oamenilor muncii de la orașe și sate. Aceasta impunea în mod necesar reorganizarea partidului, astfel încît să poată acționa ca organizator și conducător al marilor bătălii de clasă ce se anunțau, să-și poată asuma răspunderea conducerii întregii lupte revoluționare din România pentru răsturnarea claselor exploatoare de la putere, pentru înfăptuirea victorioasă a revoluției proletare și trecerea la făurirea societății socialiste.

În această perioadă, socialiști români de frunte întrețin legături strînse cu reprezentanții Internaționalei a III-a, cu însuși Vladimir Ilici Lenin, cu care poartă discuții privitor la condițiile în care urma să aibă loc afilierea partidului la Internaționala Comunistă. Exprimîndu-și de la bun început adeziunea față de principiile leniniste ale partidului de tip

nou, ei au formulat, totodată, o serie de obiecții cu privire la amestecul Cominternului în stabilirea componenței organelor de conducere ale partidului — considerînd, pe bună dreptate, că aceasta este un drept legitim al propriului partid — precum și cu privire la o serie de analize și aprecieri eronate făcute de Comintern la adresa situației din România. Jusele acestor puncte de vedere ale socialiștilor români se relevă cu claritate în lumina experienței istorice a mișcării muncitorești din ultima jumătate de veac.

Răspunzînd necesităților obiective ale dezvoltării sociale a țării noastre, reprezentanții socialiștilor români hotărîsc la Congresul din mai 1921, prin vot unanim, transformarea partidului socialist în Partidul Comunist Român. (*Aplauze puternice, prelungite. Se scandează „P.C.R.”*). Prin aceasta se ridică pe o treaptă superioară activitatea detașamentului de avangardă, revoluționar al clasei muncitoare din România. Partidul comunist, continuatorul direct al mișcării revoluționare, socialiste, al partidului clasei muncitoare făurit în 1893, a dus mai departe și a ridicat pe un plan superior, în noile condiții ale dezvoltării României, lupta de eliberare socială și națională. Tocmai de aceea apreciem acest moment ca un moment de răscruce în dezvoltarea României noi. Din păcate, o parte a membrilor partidului social-democrat nu a urmat hotărîrea adoptată la Congresul din 1921, constituindu-se într-un partid social-democrat separat, ceea ce a produs sciziunea politică în rîndul clasei muncitoare din România.

REFACEREA UNITĂȚII ORGANIZATORICE ȘI POLITICE A CLASEI MUNCITOARE, CREAREA PARTIDULUI UNIC MARXIST-LENINIST — MOMENT HOTĂRÎTOR, OBIECTIV NECESAR ÎN LUPTA VICTORIOASĂ PENTRU CUCERIREA PUTERII POLITICE ȘI EDIFICAREA SOCIALISMULUI ÎN ROMÂNIA

Încă din primele momente ale existenței sale, Partidul Comunist Român înfruntă împotrivirea înverșunată a regimului burghezo-moșieresc, desfășurîndu-și activitatea în condiții dintre cele mai grele. În 1924, la numai trei ani de la crearea sa, Partidul Comunist Român este declarat ilegal. Nevoit să activeze timp de două decenii în ilegalitate, Partidul Comunist din România, folosind cele mai diverse forme de luptă, a fost în permanență organizatorul și conducătorul clasei muncitoare, al oamenilor muncii. Marea grevă a minerilor de la Lupeni din 1929, eroicele lupte ale ceferiștilor și petroliștilor din ianuarie-februarie 1933, numeroase alte mișcări greviste din anii crizei economice și din perioada ulterioară au demonstrat, odată cu spiritul combativ al clasei noastre muncitoare, creșterea capacității partidului de a organiza și conduce luptele revoluționare. Așa cum am mai afirmat și în alte împrejurări, această capacitate a crescut pe măsură ce conducerea partidului a fost deținută de reprezentanți direcți ai clasei muncitoare, de fiii clasei muncitoare care trăiau și activau în România. (*Aplauze prelungite*).

Partidul Comunist Român a desfășurat o activitate multilaterală și susținută pentru unirea, în lupta împotriva regimului burghezo-moșieresc, a tuturor forțelor muncitorești, democratice și patriotice — în primul rînd pentru întărirea unității de acțiune a clasei muncitoare în frontul unic al comuniștilor și socialiștilor. Mulți dintre cei prezenți în sală — mă refer la vechii activiști — își reamintesc de activitatea desfășurată în această direcție, inclusiv de întîlnirile din acea perioadă dintre reprezentanții partidului comunist și partidului socialist. În toate marile momente ale luptei revoluționare, și mai ales în perioada luptei împotriva fascismului și a războiului antisovietic, s-au organizat acțiuni comune ale comuniștilor și socialiștilor, îndeosebi jos, în întreprinderi. Un rol important în evoluția luptei politice desfășurate de către comuniști a avut Frontul Democratic, care înmănușea largi forțe sociale ale țării și care a organizat numeroase acțiuni împotriva înrobirii țării Germaniei hitleriste. Sînt cunoscute acțiunile desfășurate de către comuniști pentru mobilizarea poporului la lupta cu arma în mînă, pentru apărarea independenței României, în eventualitatea unui război național de apărare împotriva agresorilor fasciști, precum și pentru sprijinirea poporului cehoslovac care căzuse victimă ocupației germane. Un moment culminant al valului luptei populare conduse de partid în această perioadă împotriva politicii de fascizare a țării și pentru apărarea independenței naționale o constituie marea demonstrație antifascistă din 1 mai 1939, desfășurată sub semnul unității de acțiune între comuniști și socialiști. Sînt prezenți în sală comuniști, socialiști și alți militanți revoluționari care au mers umăr la umăr în această demonstrație care, putem spune, a marcat un moment superior în lupta pentru unitatea clasei muncitoare în România. (*Aplauze puternice*). Nu aș putea să nu reamintesc, de asemenea, marile demonstrații împotriva dictatului de la Viena, organizate sub conducerea partidului, cu participarea socialiștilor, a MADOSZ-ului și a altor organizații — și care au constituit o afirmare puternică a hotărîrii revoluționarilor români, maghiari, germani și de alte naționalități de a apăra independența României, de a lupta pentru unitatea statului național român. (*Aplauze puternice*). Un puternic impuls a dat luptei antifasciste constituirea în 1943, din inițiativa Partidului Comunist, a Frontului Patriotic Antihitlerist. Pe măsură ce se apropia momentul decisiv, în vederea răsturnării dictaturii militaro-fasciste, se impunea tot mai stringent realizarea unității clasei muncitoare. Crearea Frontului Unic Muncitoresc între Partidul Comunist Român și Partidul Social-Democrat în aprilie 1944 și apoi a Blocului Național Democrat au reprezentat o condiție importantă a victoriei insurecției naționale antifasciste armate de la 23 August 1944, în urma căreia regimul de dictatură militaro-fascistă a fost răsturnat. După cum se știe, ca urmare a împlinirii actului istoric de la 23 August, România a ieșit din războiul antisovietic și s-a alăturat cu toate forțele coaliției antihitleriste, luptînd pînă la victoria finală împotriva Germaniei naziste, alături de Uniunea Sovietică și ceilalți aliați.

Marea victorie de la 23 August 1944 a marcat o cotitură istorică în dezvoltarea României. Lupta antifascistă, democratică s-a transformat rapid într-o mișcare socială de mare amploare, fără precedent în analele țării noastre, care a deschis calea desăvîrșirii revoluției burgheze-democratice, realizării unor profunde schimbări revoluționare în viața socială, împlinu-

irii idealurilor de libertate și dreptate socială ale poporului român. Desfășurînd o vastă activitate organizatorică și politică, Partidul Comunist Român, împreună cu Partidul Social-Democrat și celelalte forțe revoluționare și democratice, a reunit în această mișcare principalele forțe ale națiunii — clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea, păturile mijlocii de la orașe și sate și chiar anumite cercuri ale burgheziei. Rod al luptei maselor largi, la 6 martie 1945 a fost instaurat primul guvern democratic din istoria țării. Aceasta a marcat instaurarea puterii revoluționar-democratice a muncitorilor și țăranilor, a deschis calea trecerii la o etapă superioară — înfăptuirea revoluției socialiste. Nu aş putea să nu menționez, și cu acest prilej, faptul că în înfăptuirea insurecției naționale antifasciste armate, în instaurarea primului guvern democrat și în crearea condițiilor pentru trecerea la făurirea socialismului, forțele armate — inclusiv cadrele de conducere, ofițerii, generalii — au urmat linia trasată de partidul comunist, s-au alăturat poporului. Aceasta a avut o mare importanță pentru victoria tuturor luptelor care s-au desfășurat în România.

În procesul dezvoltării economico-sociale, al creșterii avîntului revoluționar, a devenit absolut necesară realizarea deplinei unități organizatorice și politice a clasei muncitoare, căreia îi revenea misiunea de clasă conducătoare în transformarea revoluționară a societății. După cum se știe, în februarie 1948, Partidul Comunist Român și Partidul Social-Democrat au fuzionat, creîndu-se partidul revoluționar unic, bazat pe concepția științifică despre lume și viață a clasei muncitoare, materialismul dialectic și istoric, pe învățătura marxist-leninistă. (*Vii aplauze*). Prin aceasta s-a pus capăt pentru totdeauna sciziunii din mișcarea noastră muncitorească, s-a asigurat unitatea organizatorică și politică a clasei muncitoare — clasă conducătoare a marii opere de edificare a socialismului pe pămîntul României. Este o coincidență semnificativă că în decurs de o lună am sărbătorit 25 de ani de la crearea partidului unic al clasei muncitoare în noile condiții istorice și 80 de ani de la crearea primului partid unic al clasei muncitoare din România. (*Aplauze puternice*).

Trecînd în revistă istoria mișcării muncitorești din țara noastră, constatăm că proletariatul român a afirmat de la început, cu tărie, necesitatea de a se uni și organiza într-un partid unic revoluționar de clasă, care să conducă cu fermitate, pe baza unei concepții clare, luptele maselor populare împotriva exploatării și asupririi, pentru libertate și dreptate socială. Crearea cu 80 de ani în urmă a partidului unic muncitoresc a avut o influență uriașă asupra afirmării clasei muncitoare pe arena luptelor sociale din România, asupra dezvoltării mișcării revoluționare din țara noastră. Fără îndoială că producerea, în decursul desfășurării evoluției istorice, a sciziunii mișcării revoluționare și a partidului, formarea mai multor partide muncitorești au avut consecințe negative asupra luptei de clasă, asupra rolului jucat de proletariat în înfruntarea cu burghezia și moșierimea. În momentele hotărîtoare ale procesului revoluționar însă, în etapele decisive ale bătăliei de clasă — cum au fost lupta împotriva fascismului, trecerea la organizarea insurecției naționale armate antifasciste, cucerirea puterii politice și economice în stat și apoi înfăptuirea sarcinilor construcției socialiste — s-a impus cu deosebită acuitate necesitatea închegării unității clasei muncitoare, a realizării unității de acțiune a organizațiilor ei politice, inclusiv a trecerii la refa-

cerea partidului unic revoluționar al proletariatului. Istoria, viața demonstrează că numai unită, avînd un partid unit și puternic, clasa muncitoare își poate îndeplini misiunea istorică de transformare revoluționară a societății. (*Aplauze puternice, prelungite*).

Partidul Comunist Român, continuatorul celor mai înaintate tradiții revoluționare ale clasei muncitoare, ale poporului român — a cărui activitate putem spune că a început acum 80 de ani — a condus cu succes masele în lupta pentru înlăturarea vechilor rînduiri, pentru făurirea orînduirii socialiste. Evocînd astăzi luminoasa pagină scrisă în istoria luptei revoluționare a proletariatului român în 1893 — și care a fost reconstituită în mod deosebit de convingător, cu ajutorul unui bogat material documentar, al mărturiilor vremii, în cadrul expoziției inaugurate ieri la Muzeul de istorie a partidului — desprindem învățăminte pentru viitor, dobîndim îmbolduri și mai puternice pentru a ne îndeplini în condiții tot mai bune înaltele îndatoriri și răspunderi ce ne revin față de poporul nostru în marea ctitorie a socialismului și comunismului pe pămîntul României. (*Aplauze puternice, prelungite*).

DEZVOLTAREA IMPETUOASĂ A ROMÂNIEI SOCIALISTE, OBIECTIVELE ACTUALE ALE PARTIDULUI ÎN LUPTA PENTRU FĂURIREA SOCIETĂȚII SOCIALISTE MULTILATERAL DEZVOLTATE ÎN PATRIA NOASTRĂ

Stimați tovarăși,

Sărbătorim a 80-a aniversare a creării partidului clasei muncitoare în condițiile înaintării impetuoase a României pe calea progresului și civilizației socialiste, a bunăstării și fericirii întregului popor. Sub conducerea Partidului Comunist Român, clasa muncitoare din România, întregul nostru popor au împlinit, în anii care au trecut de la eliberare, idealurile în numele cărora s-au ridicat cu 80 de ani în urmă socialiștii români, pentru care au luptat și s-au jertfit multe generații de revoluționari, cei mai înaintați fii ai poporului. Visele și nădejtile înscrise în primul program al partidului revoluționar al clasei muncitoare au devenit realități în România socialistă de astăzi. (*Aplauze puternice, prelungite*). În programul de acum 8 decenii al partidului muncitorilor din România se spunea că „numai prefacerea mijloacelor de producție, cum sînt pămîntul, fabricile, atelierele, minele etc., din proprietate privată a unei clase, în proprietate socială a societății întregi și prefacerea producției de mărfuri în producție socialistă condusă pentru societate și prin societate, numai această prefacere poate face ca producțiunea în mare și rodnicia din ce în ce mai mare a muncii să fie, în loc de izvor de sărăcie, de apăsare, de nesiguranță, de înjosire, un izvor de bunăstare și dezvoltare armonioasă în toate privințele“. Proletariatul român, sub conducerea partidului său de clasă, în alianță cu țărănimea și intelectualitatea, a lichidat pentru totdeauna exploatarea omului de către om, a asigurat generalizarea relațiilor socialiste de producție la orașe și sate, înălțînd victorios pe pămîntul României edificiul socialismului. (*Aplauze puternice, prelungite*). Clasa muncitoare a devenit clasa conducătoare a întregii societăți, îndeplinindu-și cu cinste

misiunea istorică în lupta pentru bunăstarea și fericirea întregii națiuni. (*Aplauze puternice*). S-au produs schimbări radicale în structura societății românești, au cunoscut un avânt impetuos forțele de producție, s-a dezvoltat și întărit baza materială a orînduirii noi, socialiste. A crescut continuu nivelul de bunăstare și civilizație al oamenilor muncii de la orașe și sate, au înflorit învățămîntul, știința, arta, cultura, întreaga viață spirituală a poporului. Lichidînd înapoierea economică din trecut, România înfățișează astăzi tabloul unei țări în plin progres, cu o industrie puternică în continuă dezvoltare, cu o agricultură într-un neînterupt proces de modernizare, cu o economie dinamică, prosperă, care asigură creșterea continuă a bunăstării tuturor oamenilor muncii.

Marile realizări obținute pe drumul propășirii patriei, adîncile schimbări innoitoare petrecute în viața întregii țări sînt o confirmare strălucită a capacității partidului nostru comunist de a organiza și conduce poporul român în marea operă de edificare a orînduirii socialiste și comuniste. (*Aplauze puternice*). Ele ilustrează în modul cel mai convingător justetea politicii partidului nostru — expresie a aplicării creatoare a adevărilor generale ale socialismului la condițiile concrete ale țării, la cerințele fiecărei etape de dezvoltare a societății românești. De-a lungul unei glorioase istorii de 80 de ani, partidul clasei muncitoare din România a demonstrat că nu cunoaște țel mai înalt decît apărarea și realizarea intereselor celor ce muncesc, împlinirea celor mai arzătoare aspirații de libertate și progres ale națiunii noastre, a idealurilor de bunăstare și fericire ale întregului popor. (*Vii și puternice aplauze*).

Dragi tovarăși,

Congresul al X-lea și Conferința Națională a partidului din vara anului trecut au deschis o etapă nouă în dezvoltarea națiunii noastre, elaborînd programul făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate pe pămîntul României. După cum știți, în această nouă etapă ne propunem să făurim o economie avansată, la nivelul celor mai înaintate țări din punct de vedere economic, o industrie modernă, de înaltă eficiență, bazată pe noile cuceriri ale științei și tehnicii, și o agricultură intensivă, de mare randament. Creăm condiții pentru desfășurarea pe un front larg a activității științifice puse în slujba societății, pentru dezvoltarea școlii de toate gradele, în strînsă legătură cu practica, cu nevoile dezvoltării multilaterale a țării. Pornim de la faptul că făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate, progresul general al țării nu se pot realiza decît pe baza celor mai noi cuceriri ale științei, pe baza celei mai înaintate concepții despre lume și viață — materialismul dialectic și istoric. (*Aplauze puternice*). Ne propunem să ridicăm continuu bunăstarea materială și spirituală a oamenilor muncii de la orașe și sate, să sporim gradul de civilizație al vieții întregului popor. Acționăm pentru perfecționarea relațiilor de producție, a organizării și conducerii societății, pentru îmbunătățirea continuă a cadrului organizatoric în vederea participării tot mai largi a maselor de oameni ai muncii la rezolvarea treburilor obștești, la conducerea statului, pentru dezvoltarea și perfecționarea democrației socialiste. Pornim de la cunoscuta teză marxistă după care socialismul nu poate fi decît rodul activității conștiente a poporului, stăpîn pe destinele sale, care își făurește propria istorie așa cum dorește.

Acest măreț program a fost însușit cu însuflețire de întregul nostru popor. Realizările obținute în primii doi ani ai cincinalului și în primele trei luni ale acestui an confirmă pe deplin realismul planului cincinal, imensa capacitate creatoare a națiunii noastre socialiste, marea forță organizatorică și politică a partidului, care unește și canalizează toate energiile poporului în vederea accelerării progresului economic și social al patriei, înfloririi continue a României socialiste. (*Aplauze puternice, prelungite. Se scandează : „Ceaușescu — P.C.R. !”*).

În spiritul hotărârilor Congresului al X-lea al partidului și ale Conferinței Naționale au fost adoptate noi și importante măsuri pentru soluționarea corespunzătoare a problemelor de care depinde dezvoltarea economică și socială a țării în actuala etapă istorică. Pe plan economic, îmbunătățirea formelor organizatorice, instituționalizarea conducerii colective, a adunărilor generale, legiferarea atribuțiilor și răspunderilor diferitelor verigi economice, a relațiilor dintre ele au drept obiectiv realizarea unei conduceri dinamice și suplă, care să asigure o valorificare cu maximum de eficiență a potențialului nostru material și uman, creșterea continuă a randamentului întregii activități economice.

După cum cunoașteți, recenta plenară a Comitetului Central a stabilit noi măsuri menite să asigure îmbunătățirea în continuare a activității organelor centrale ale administrației de stat, a centralelor și unităților economice și sociale. Scopul acestor măsuri este apropierea conducerii de unitățile de bază, înlăturarea verigilor și treptelor intermediare, deplasarea în mai mare măsură a specialiștilor spre producție, unde se hotărăște dezvoltarea economică a țării. Totodată, se realizează reducerea, pe ansamblu, a aparatului funcționăresc, administrativ, care nu produce venit național, încarcă cheltuielile neproductive, afectează fondurile de dezvoltare a țării, eliminându-se totodată o serie de manifestări birocratice care frânează progresul activității economico-sociale. Aceste măsuri conduc, de asemenea, la crearea unui raport mai just în repartizarea forței de muncă între funcțiile de execuție și funcțiile de conducere, între sectorul productiv și sectorul administrativ-funcționăresc, asigurându-se valorificarea cât mai rațională a potențialului de muncă al țării, în scopul sporirii cât mai rapide a avuției naționale. În acest fel se va putea asigura un progres mai accentuat al industriei și agriculturii, al învățământului, științei și culturii, creșterea venitului național și ridicarea pe această bază a nivelului de trai al întregului nostru popor.

Acționăm, de asemenea, pentru promovarea tot mai largă în întreaga viață socială a principiilor eticii și echității socialiste, pentru realizarea unei juste și echitabile repartiții a veniturilor în raport cu munca și rolul pe care fiecare îl are în activitatea socială, pentru combaterea oricăror încercări de îmbogățire fără muncă, de însușire a veniturilor pe căi ilicite, de parazitism social.

Vechea lozincă a socialiștilor din secolul trecut „nici muncă fără pâine, nici pâine fără muncă” trebuie să devină o realitate vie în toate compartimentele vieții noastre socialiste. (*Vii aplauze*).

Partidul nostru se preocupă de ridicarea nivelului întregii activități politico-ideologice și cultural-educative, pentru dezvoltarea conștiinței socialiste a maselor, pentru educarea oamenilor muncii în spiritul înaltelor idealuri ale socialismului și comunismului, ale patriotismului

și internaționalismului socialist, pentru dezvoltarea trăsăturilor înaintate ale omului nou, constructor al socialismului și comunismului. Este de înțeles că transformând întreaga societate, dezvoltând forțele de producție și perfecționând relațiile de producție, trebuie să ne preocupăm, în același timp, de transformarea omului, de formarea unui om nou, cu o conștiință înaintată, în fața căruia să stea în primul rînd răspunderea față de societate, interesele societății, care să știe să îmbine interesele proprii cu cele ale colectivității, să fie gata să facă totul — și, la nevoie, să-și dea chiar viața — pentru interesele patriei, ale națiunii, ale socialismului și comunismului. (*Aplauze puternice, prelungite*). Revoluționarii, socialiștii care s-au ridicat cu 80 de ani în urmă la luptă nu puteau să aibă în fața lor perspectiva victoriei imediate a socialismului, dar știau că luptă pentru un ideal care trebuie să triumfe în România — și pentru aceasta au jertfit totul! Cu atît mai mult astăzi, cînd de noi depinde victoria mai rapidă a socialismului și comunismului în țara noastră, cînd de fiecare dintre noi depinde înfăptuirea programului partidului nostru comunist, comuniștii, revoluționarii trebuie să fie gata să facă totul, fiecare la locul său de muncă, pentru victoria acestor idealuri, a acestor principii. (*Aplauze puternice. Se scandează „Ceașescu — P.C.R.”*).

Înfăptuirea marilor sarcini puse de Congresul al X-lea și de Conferința Națională cere ridicarea continuă a nivelului de pregătire profesională și politică a membrilor partidului, a tuturor cetățenilor. Tocmai de aceea, partidul se preocupă permanent de perfecționarea continuă a pregătirii — profesionale și de specialitate — a tuturor categoriilor de oameni ai muncii, precum și de lărgirea orizontului general de cunoaștere al maselor, astfel încît fiecare cetățean să poată înțelege în mod just legitățile dezvoltării sociale care acționează în orînduirea noastră, procesele și fenomenele social-politice tot mai complexe pe care le ridică înaintarea spre socialism și comunism. Experiența are, fără nici o îndoială, o mare însemnătate. Dar fără înțelegerea noilor condiții și a problemelor noi pe care le ridică conducerea societății, fără un nivel corespunzător de cunoaștere — atît profesional, cît și politic — nimeni nu-și poate îndeplini în condiții corespunzătoare sarcinile încredințate de partid și guvern. Iată de ce problema ridicării nivelului pregătirii politice, a însușirii științei conducerii, devine o necesitate obligatorie pentru buna conducere a societății, pentru făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate, pentru victoria comunismului în România. (*Aplauze puternice, prelungite*).

O importanță deosebită are însușirea aprofundată de către cadrele de conducere care activează pe linie de partid și de stat a științei conducerii, de care depinde soluționarea în cît mai bune condiții a cerințelor impuse de progresul rapid și multilateral al societății noastre. Ne preocupăm, de asemenea, de dezvoltarea capacității de aprofundare și interpretare justă de către oamenii muncii, de către cadrele de partid și de stat a problemelor vieții internaționale actuale, a marilor schimbări și tendințe care se produc în dezvoltarea societății contemporane.

Experiența a demonstrat elocvent că, condiția hotărîtoare a înfăptuirii tuturor idealurilor și aspirațiilor de progres și bunăstare ale poporului este conducerea de către partid a întregii vieți sociale. Înăptuirea rolului conducător al partidului în societate este o cerință obiectivă

a mersului nostru ferm înainte pe calea socialismului și comunismului. Așa cum am afirmat și la Conferința Națională, acest rol va crește în perspectivă, se va amplifica în următorii ani. Îndeplinirea cu succes a misiunii istorice a partidului impune ridicarea la un nivel tot mai înalt a întregii activități organizatorice, politice și ideologice a organelor și organizațiilor de partid. Așa cum au subliniat Congresul al X-lea și Conferința Națională, sînt necesare întărirea și dezvoltarea în continuare a legăturilor partidului, a tuturor organizațiilor sale cu clasa muncitoare, cu masele populare, cu întregul popor, intensificarea consultărilor și dialogului cu oamenii muncii, unirea într-un singur șuvoi a tuturor energiilor și elanului creator al națiunii în munca și lupta pentru edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate în patria noastră. Înfăptuirea marilor sarcini care ne stau în față impune cimentarea și mai puternică a unității de monolit a întregului nostru partid, întărirea continuă a disciplinei unice pentru toți membrii partidului, indiferent de locul pe care îl ocupă în societate, creșterea spiritului de răspundere al fiecărui activist, al fiecărui comunist în lupta pentru traducerea în viață, pentru concretizarea în practică a liniei politice generale a partidului, a programului elaborat de Congresul al X-lea și Conferința Națională. Este necesar ca întregul activ al partidului nostru să se integreze organic în viața socială, să participe nemijlocit la soluționarea concretă a problemelor construcției socialiste, în spiritul politicii generale a partidului și statului. Numai astfel activiștii, membrii de partid se vor putea achita de înaltele îndatoriri ce le revin în viața socială, numai astfel partidul nostru își va putea îndeplini și în viitor cu succes misiunea de detașament de avangardă, revoluționar, al clasei muncitoare, al întregului popor, pe calea făuririi vieții noi. Dezvoltarea democrației în rîndul partidului presupune și întărirea disciplinei de partid. Trebuie să înțelegem că munca și conducerea colectivă presupun dezbateră și adoptarea în comun a hotărîrilor, dar odată ce aceste hotărîri sînt adoptate, ele devin obligatorii pentru toți. Conducerea colectivă implică fiecăruia, la locul său de muncă, obligația să îndeplinească hotărîrile adoptate. A continua vorbăria goală, a crede că conducerea colectivă înseamnă vorbărie colectivă, pierdere de timp, înseamnă, în fond, a împiedica mersul înainte al construcției socialiste. Mă refer la această problemă cu acest prilej, pentru că trebuie să înțelegem necesitatea de a impulsiona participarea fiecăruia dintre noi în producție, jos, în mijlocul organizațiilor de partid, în rîndul clasei muncitoare, al poporului, la îndeplinirea politicii partidului. Mai puțină vorbă și mai multă muncă! Aceasta este cerința esențială azi!

(Aplauze puternice).

Partidul nostru acordă o importanță deosebită întăririi rolului și funcțiilor statului socialist, corespunzător cerințelor etapei actuale a dezvoltării societății, perfecționării activității tuturor organelor statului, întregului aparat de stat, întăririi legăturilor acestuia cu masele de oameni ai muncii, soluționării operative și judicioase a problemelor vieții economice și sociale, satisfacerii în condiții cît mai bune a necesităților de viață ale oamenilor muncii. O mare însemnătate are participarea intensă a activiștilor de stat la întreaga activitate din întreprinderi, de la sate, din cooperative, în lupta pentru lichidarea birocratismului, a

formelor greoaie care îneacă inițiativa în hîrtii. Ei trebuie să înțeleagă că aparatul de stat, statul însuși trebuie să servească permanent interesele maselor populare, ale oamenilor muncii, că sporirea rolului statului înseamnă creșterea răspunderii în soluționarea operativă a problemelor tot mai complexe pe care le ridică făurirea societății socialiste avansate în țara noastră. (*Aplauze puternice*).

Acordăm, de asemenea, o mare însemnătate dezvoltării continue a națiunii socialiste, considerînd că ea are încă de jucat un rol important în dezvoltarea socialistă și comunistă a patriei noastre. Este necesar să acționăm pentru întărirea unității moral-politice a poporului, pentru rezolvarea și soluționarea în mod corespunzător a tuturor problemelor de care depinde creșterea rolului și unității națiunii noastre socialiste. Partidul clasei muncitoare din România, care încă cu 80 de ani în urmă, de la primele sale începuturi, s-a pronunțat cu fermitate pentru instaurarea deplinei egalități în drepturi a tuturor oamenilor muncii, promovează consecvent o politică națională marxist-leninistă, asigurînd cele mai largi drepturi și libertăți, condiții egale de muncă și de viață tuturor cetățenilor, fără deosebire de naționalitate, militînd pentru întărirea frăției și colaborării dintre poporul român și naționalitățile conlocuitoare în lupta pentru propășirea patriei comune — Republica Socialistă România. (*Aplauze puternice, prelungite*).

În spiritul tradițiilor noastre revoluționare, al principiilor marxiste înscrise în primul program al partidului politic al clasei muncitoare cu privire la necesitatea instaurării dictaturii proletariatului, acordăm o însemnătate de prim ordin realizării în viață a rolului clasei muncitoare de clasă conducătoare a societății, care, în alianță cu țărănimea, cu intelectualitatea, cu masele întregului popor, realizează programul partidului de edificare a socialismului. Trebuie să facem totul pentru a întări și dezvolta această unitate, care constituie garanția înfloririi socialismului și comunismului pe pămîntul României.

Partidul nostru se preocupă neîncetat de adîncirea și perfecționarea democrației socialiste, de asigurarea formelor celor mai adecvate pentru participarea efectivă a maselor de oameni ai muncii la dezbaterea și elaborarea politicii interne și externe a țării, la stabilirea tuturor hotărîrilor care privesc soarta și viitorul națiunii noastre socialiste, la activitatea generală de conducere a statului. Asigurăm condiții pentru înflorirea multilaterală a personalității umane, pentru valorificarea tuturor aptitudinilor și talentelor oamenilor în slujba înfloririi generale a societății, în spiritul nobilelor principii ale umanismului socialist. Țelul suprem al construcției socialiste, sensul întregii noastre activități și lupte revoluționare este crearea unor condiții tot mai bune de viață pentru întregul popor, satisfacerea tot mai deplină a cerințelor materiale și spirituale ale oamenilor muncii, ridicarea pe trepte tot mai înalte a gradului de civilizație al întregii noastre națiuni.

Partidul Comunist Român, mai puternic și mai unit astăzi ca oricînd, avînd o îndelungată și vastă experiență revoluționară, înarmat cu teoria științifică despre lume și viață a proletariatului, cu un program și cu o linie politică clară, urmat cu încredere și dragoste nețărmurită de întreaga națiune socialistă, exponent fidel al intereselor supreme ale

celor ce muncesc, trup din trupul poporului, este pe deplin capabil să asigure conducerea fermă a țării pe calea progresului și civilizației, edificarea pe pământul României a societății socialiste multilateral dezvoltate, întruchiparea în viață a visului de aur al omenirii — zidirea orinduirii comuniste. Vom face totul pentru înfăptuirea programului și a idealurilor partidului, a idealurilor societății comuniste. (*Aplauze puternice, se scandează „Ceașescu — P.C.R.”*).

GLORIOASELE TRADIȚII INTERNAȚIONALISTE ALE PARTIDULUI CLASEI MUNCITOARE DIN ROMÂNIA

Stimați tovarăși,

În cele opt decenii care au trecut de la crearea partidului clasei muncitoare din România, mișcarea comunistă și muncitorească internațională s-a dezvoltat continuu și s-a impus drept cea mai însemnată forță social-politică a zilelor noastre. Călite în focul unor aprige și neîntrerupte bătălii de clasă, partidele comuniste și muncitorești s-au situat și se situează în fruntea luptelor pentru înnoiri fundamentale în societate, pentru libertate și dreptate socială și națională, pentru progres și pace. O trăsătură definitorie a epocii contemporane este aceea că idealurile socialismului au trecut din sfera aspirațiilor în cea a realității. Revoluția socialistă a învins definitiv în 14 state ale lumii, care reprezintă mai bine de o treime din populația globului pământesc și care obțin succese tot mai mari în dezvoltarea economiei, științei și culturii, în ridicarea nivelului de trai al poporului, joacă un rol din ce în ce mai însemnat în viața contemporană, în lupta pentru destindere, colaborare și pace, constituie un factor determinant al întregii dezvoltări istorice mondiale. Trebuie să menționăm că, cu toate greutățile cărora țările socialiste au trebuit și trebuie să le facă față în dezvoltarea lor, în lichidarea subdezvoltării, a înapoierii, în realizarea progresului general, și în ciuda unor greșeli și lipsuri, socialismul se dezvoltă cu succes, merge înainte și nici o forță din lume nu va putea opri victoria socialismului pe planeta noastră. (*Aplauze puternice*). Asistăm, totodată, la angajarea, într-o formă sau alta, a noi și noi popoare pe calea unor transformări revoluționare având ca țel trecerea la organizarea socialistă a societății. Procesul trecerii pe calea socialismului îmbracă forme noi, tot mai diverse, în funcție de condițiile concrete ale fiecărei țări și de particularitățile noii etape istorice. Socialismul se impune tot mai mult drept unica perspectivă a dezvoltării istorice a omenirii, polarizând speranțele și încrederea maselor muncitoare și a popoarelor de pretutindeni.

Tabloul complex al epocii noastre evidențiază cu pregnanță afirmarea mereu mai puternică a clasei muncitoare în arena vieții politice naționale și internaționale. Întărirea în fiecare țară a unității clasei muncitoare și totodată, dezvoltarea solidarității internaționaliste a muncitorimii de pretutindeni sînt condiții hotărîtoare pentru sporirea capacității de

acțiune a proletariatului și a celorlalte forțe democratice, progresiste, care se pronunță pentru pace, destindere și colaborare internațională, a întregului front antiimperialist.

În lumea contemporană, noi și noi forțe se ridică pentru schimbări progresiste în viața societății, pentru o politică nouă de înțelegere și colaborare între națiuni. Se înscriu în rîndul acestor forțe — alături de clasa muncitoare și partidele ei comuniste — țărănimea, păturile mijlocii, intelectualitatea, masele largi de femei, tînăra generație. Se poate afirma cu deplin temei că forțele revoluționare, progresiste, antiimperialiste, acționînd unite, pot determina, într-o măsură hotărîtoare, cursul dezvoltării contemporane, pot zădărnici politica de dominație, de dictat și agresiune a cercurilor imperialiste, pot impune instaurarea unui climat de pace, înțelegere și conlucrare fructuoasă între națiuni.

Întreaga desfășurare a evenimentelor pe plan mondial din ultimii ani confirmă din plin justetea aprecierilor și orientărilor stabilite de Congresul al X-lea și de Conferința Națională a partidului, privind direcțiile și tendințele dezvoltării internaționale, linia politicii externe a Partidului Comunist Român și a Republicii Socialiste România. (*Aplauze puternice*).

De-a lungul întregii sale existențe, Partidul Comunist Român s-a afirmat ca un detașament activ al mișcării comuniste și muncitorești internaționale, ca militant consecvent și neobosit pentru realizarea aspirațiilor de progres, libertate și pace ale popoarelor, pentru cauza socialismului și comunismului. Încă de la crearea sa, partidul clasei noastre muncitoare a purtat mereu, cu cinste, steagul solidarității cu proletarii, cu masele muncitoare din întreaga lume. Am amintit mai înainte o serie de fapte și acțiuni din trecutul de luptă al partidului, care demonstrează puternicul spirit internaționalist de care au fost însuflețiți revoluționarii, socialiștii, comuniștii români, bogatele tradiții internaționaliste ale mișcării muncitorești din țara noastră. Acest spirit străbate ca un fir roșu mișcarea noastră muncitorească, începînd cu prezența revoluționarilor români pe baricadele Comunei din Paris, trecînd prin luptele duse cu arma în mînă de proletarii și militanții sociali din România pentru victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie și apărarea tînărului stat sovietic, și mergînd pînă la luptele comuniștilor și patrioților români împotriva fascismului în Spania, în mișcarea de rezistență din Franța, Belgia, Iugoslavia, la participarea cu toate forțele națiunii noastre în marea bătălie pentru zdrobirea Germaniei fasciste, alături de Uniunea Sovietică, de celelalte puteri ale coaliției antifasciste, de forțele progresiste și revoluționare din Europa. (*Aplauze puternice*). Istoria ultimilor 80 de ani demonstrează că partidul muncitorilor din România, organizînd și conducînd bătăliile proletariatului împotriva claselor exploatare, pentru realizarea intereselor și aspirațiilor poporului român, și-a manifestat tot timpul solidaritatea și a acordat sprijinul său neprecupețit luptei revoluționare a clasei muncitoare de pretutindeni, acționînd ca un detașament activ al mișcării revoluționare, democratice, progresiste mondiale. La rîndul său, proletariatul român, partidul său politic s-au bucurat în toate marile bătălii revoluționare pe care le-au desfășurat de sprijinul și solidaritatea forțelor de clasă din alte țări, ale celorlalte detașamente revoluționare ale clasei muncitoare.

**LUPTA P.C.R. — DETAȘAMENT ACTIV AL MIȘCĂRII
COMUNISTE ȘI MUNCITOREȘTI INTERNAȚIONALE,
AL MARELUI FRONT ANTIIMPERIALIST — PENTRU
CAUZA GENERALĂ A SOCIALISMULUI,
A DEMOCRAȚIEI ȘI PROGRESULUI SOCIAL,
A PĂCII ȘI COLABORĂRII ÎNTRE POPOARE**

Conducind construirea cu succes a socialismului în România, acționând pentru a pune tot mai larg în valoare marile resurse de progres ale orînduirii noi, îndeplinindu-și îndatoririle supreme față de propriul popor, partidul nostru face, în același timp, totul pentru a se achita de îndatoririle sale internaționaliste, aducîndu-și contribuția la creșterea forțelor socialismului, la sporirea influenței și prestigiului lui în lume, la victoria frontului antiimperialist. Partidul Comunist Român a acționat și acționează consecvent pentru dezvoltarea colaborării și solidarității cu toate partidele comuniste și muncitorești, pentru amplificarea relațiilor cu mișcările de eliberare națională, cu partidele socialiste și social-democrate, cu mișcările sindicale, organizațiile progresiste și democratice de pretutindeni.

Realizarea unei unități noi, mai trainice, în mișcarea comunistă și muncitorească impune fundamentarea relațiilor dintre partide pe principiile egalității depline în drepturi, neamestecului în treburile interne, pe stimă și încredere reciprocă, pe marxism-leninism, ceea ce înseamnă intrajutorare și internaționalism proletar. Statornicirea fermă a acestor principii în relațiile dintre partidele comuniste și muncitorești constituie o cerință esențială a întăririi colaborării și solidarității lor internaționaliste. Existența unor deosebiri de păreri sau aprecieri — firească în condițiile uriașei varietăți de împrejurări în care acționează partidele comuniste — nu trebuie să ducă la încordarea relațiilor dintre partide, să afecteze colaborarea și solidaritatea lor, ci trebuie clarificată prin discuții de la partid la partid, de la conducere la conducere, în spiritul stimei, respectului reciproc și încrederii mutuale. Partidele comuniste și muncitorești trebuie să se intrajutoreze în lupta și munca lor, pentru a-și putea îndeplini fiecare îndatoririle și rolul atît în propria țară, cît și pe plan internațional. În aceasta constă afirmarea internaționalismului socialist, a internaționalismului proletar, astăzi. (*Aplauze puternice*). Abordarea problemelor noi ale luptei revoluționare, în condițiile actualei perioade istorice, deosebit de complexe, nu se poate face decît în spiritul marxismului creator. Consider necesar, de aceea, să reamintesc încă o dată, și cu acest prilej, faptul că întotdeauna marii dascăli ai proletariatului, Marx și Engels, au subliniat că teoria elaborată de ei reprezintă nu o dogmă, o literă moartă, ci o călăuză în acțiune, o metodă de analiză a fenomenelor sociale, de înțelegere a schimbărilor ce se produc în lume și de stabilire a tacticii și strategiei revoluționare. „*Metoda materialistă* — spunea Friedrich Engels — *se transformă în contrariul ei dacă este folosită nu ca un fir conducător pentru studiul istoriei, ci ca un șablon gata confecționat, după care se ajustează faptele, istoria*“. La rîndul său, Lenin, combătînd încercările de aplicare mecanică și uniformă a marxismului, afirma că în felul acesta „îl

transformăm în ceva mort, îi răpim sufletul lui viu, subminăm bazele lui teoretice fundamentale — dialectica, teoria dezvoltării istorice multilaterale și pline de contradicții — îi subminăm legătura cu problemele practice, concrete ale epocii, care se pot schimba la fiecare nouă cotitură a istoriei". Tocmai în spiritul marxismului creator a acționat partidul clasei muncitoare din România, încă de la înființarea sa, cu 80 de ani în urmă, elaborându-și politica, tactica și strategia de luptă pornind atât de la adevărurile generale ale socialismului științific, cât și de la condițiile concrete ale realităților specifice ale țării noastre, de la interesele și aspirațiile întregului popor. Aceasta a asigurat victoria luptei revoluționare, a socialismului în România! (Aplauze puternice, prelungite). Cu atât mai mult în zilele noastre, cînd dezvoltarea omenirii a creat o mare diversitate de condiții social-economice de la țară la țară, cînd mișcarea muncitorească revoluționară a cunoscut o amplă creștere și diversitate, se impune ca activitatea fiecărui partid să se bazeze pe studierea aprofundată, în spiritul teoriei științifice a lui Marx, Engels și Lenin, a realităților concrete din fiecare țară, a particularităților specifice ale fiecărui popor și etape istorice. Numai astfel un partid poate deveni cu adevărat exponentul clasei muncitoare din rîndul căreia s-a ridicat, al poporului în mijlocul căruia acționează. Numai astfel el poate asigura înfăptuirea cu succes a sarcinilor revoluției și construcției socialiste în țara respectivă. Tocmai aceste cerințe obiective impun respectarea dreptului fiecărui partid de a-și stabili de sine stătător programul politic, strategia și tactica, metodele și formele de luptă revoluționare. Numai pe această bază se poate asigura o unitate de tip nou a partidelor comuniste și muncitorești, în lupta pentru înfăptuirea țelurilor comune ale clasei muncitoare de pretutindeni, pentru transformarea revoluționară a societății și dezvoltarea liberă și independentă a fiecărei națiuni. (Aplauze puternice).

Partidul Comunist Român este ferm hotărît să-și aducă și în viitor contribuția activă la afirmarea noilor principii de relații între partide, la făurirea unei unități noi, cu adevărat indestructibile, între partidele comuniste și muncitorești, la triumful principiilor internaționalismului proletar, la întărirea unității de luptă a tuturor forțelor socialiste, muncitorești, democratice și progresiste din lume. (Aplauze puternice, prelungite).

Stimați tovarăși,

În politica sa internațională, România socialistă are ca obiectiv fundamental lupta pentru înfăptuirea idealurilor înaintate, progresiste ale lumii contemporane, pentru realizarea aspirațiilor popoarelor de a trăi și a se dezvolta libere și suverane, într-un climat de pace și colaborare. Un loc de prim ordin în politica externă a statului nostru îl are dezvoltarea continuă a prieteniei, solidarității și colaborării cu toate țările socialiste. Considerăm că o importanță hotărîtoare are astăzi în lume afirmarea relațiilor de tip nou dintre statele socialiste, ca model de raporturi bazate pe respect și stimă reciprocă, pe egalitate și întrajutorare tovarășească, în scopul înfloririi rapide și multilaterale a fiecărei țări socialiste în parte și, ca urmare, a creșterii forței și prestigiului socialismului pe plan mondial. Forța solidarității internaționale a țărilor socialiste se bazează

în ultimă instanță pe victoriile pe care fiecare popor le obține, sub conducerea partidului comunist, în edificarea noii orînduiri, în dezvoltarea economico-socială a patriei, în afirmarea în practică a superiorității modului de organizare socialist a societății. Solidaritatea și colaborarea dintre țările socialiste au o mare importanță în accelerarea progresului fiecărei țări, dar succesul în revoluția și construcția socialistă nu poate fi decît rodul luptei revoluționare a clasei muncitoare în fiecare țară, al muncii eroice a fiecărui popor, al activității fiecărui partid comunist. În acest spirit concepem și în viitor orientarea politicii României, în acest spirit vom acționa pentru întărirea unității de luptă și coeziunii tuturor țărilor socialiste.

Țara noastră dă o mare importanță intensificării și lărgirii solidarității și colaborării multilaterale cu tinerele state independente, cu țările în curs de dezvoltare, în scopul accelerării evoluției de sine stătătoare a fiecărui popor, al consolidării independenței naționale, în interesul luptei generale a frontului antiimperialist mondial împotriva colonialismului și neocolonialismului, împotriva oricăror forme de asuprire a altor popoare. În spiritul coexistenței pașnice, România extinde, de asemenea, relații de colaborare cu toate celelalte state, fără deosebire de orînduire socială, participînd la diviziunea internațională a muncii — cerință esențială atît a progresului României, cît și a dezvoltării colaborării și întăririi păcii în lume. La baza tuturor raporturilor sale internaționale România pune principiile respectului independenței și suveranității naționale, al egalității în drepturi, neamestecului în treburile interne și avantajului reciproc, ale dreptului fiecărui popor de a-și hotărî singur soarta, ale renunțării la forță, la amenințarea cu forța și la orice forme de intimidare și presiune față de un stat sau altul.

România acționează consecvent pentru promovarea tendințelor pozitive, de normalizare a raporturilor interstatuale, pentru statornicirea unui climat de destindere, încredere și conlucrare pașnică între națiuni. Desigur, ca țară europeană, România situează în centrul preocupărilor sale edificarea unui sistem trainic de securitate și cooperare pe continent, care să dea garanția fiecărui popor, fiecărei națiuni, că se poate dezvolta liber, de sine stătător, fără imixțiuni și presiuni din afară, la adăpost de orice agresiune din partea altor state.

Pornind de la realitatea că edificarea unui sistem de autentică securitate în Europa nu poate fi concepută în afara unor măsuri concrete de dezangajare militară și de dezarmare, România militează pentru a se întreprinde pași concreți în această direcție. Pornind de la realitatea că povara înarmărilor apasă greu umerii tuturor popoarelor, menține pericolul unor noi războaie nimicitoare, ținînd seama că și țara noastră este nevoită să cheltuiască o parte din venitul său național pentru întărirea capacității de apărare, România se pronunță ferm pentru înfăptuirea dezarmării generale și totale, și în primul rînd a celei nucleare, fiind hotărîtă să participe activ la dezbaterile și soluționarea acestei probleme cardinale a continentului nostru și a întregii omeniri.

Acționăm pentru transformarea Balcanilor într-o zonă a păcii și colaborării, lipsită de arme nucleare, convinși că orice progres realizat în această direcție poate avea o influență binefăcătoare asupra atmosferei din Balcani și de pe continent, asupra destinderii în lumea întreagă. Rea-

firm încă o dată părerea noastră că este necesar să se treacă la discuții și la stabilirea de măsuri concrete pentru intensificarea conlucrării țărilor balcanice, inclusiv în vederea întăririi securității în această regiune. Pornind de aici, apreciem că se poate accepta participarea și a altor țări interesate la discutarea problemelor privind transformarea Balcanilor într-o zonă a colaborării și păcii.

În condițiile de astăzi, când pacea și securitatea au un caracter indivizibil, milităm constant pentru stingerea tuturor focarelor de tensiune, încordare și conflict, pentru promovarea pe scară largă a metodei tratativelor, ca mijloc de soluționare a problemelor litigioase. Aș dori să menționez, cu acest prilej, marea însemnătate pe care o poate avea, pentru desfășurarea politicii de destindere, faptul că în aceste zile au fost retrase complet trupele Statelor Unite din Vietnam. Aceasta constituie o mare victorie și poate fi un bun început pentru dezvoltarea politicii de pace și de colaborare. (*Vii aplauze*).

După convingerea noastră, problemele majore ale omenirii își pot găsi rezolvarea durabilă și echitabilă numai în condițiile participării tuturor statelor — mari, mijlocii sau mici — la viața internațională pe bază de deplină egalitate. Este necesar să crească rolul Organizației Națiunilor Unite, al altor organisme internaționale în soluționarea problemelor complexe ale vieții contemporane, în interesul dezvoltării tuturor națiunilor, al păcii în lume.

România va milita activ, împreună cu celelalte țări socialiste, cu forțele înaintate, progresiste de pretutindeni, cu toate popoarele lumii, pentru instaurarea trainică pe planeta noastră a unei atmosfere de securitate și colaborare, pentru pace între națiuni. (*Aplauze puternice, prelungite*).

Stimați tovarăși,

Sărbătorind împlinirea a 80 de ani de la înființarea partidului clasei muncitoare din România, evocăm cu legitimă mândrie drumul eroic parcurs de proletariatul român și de detașamentul său revoluționar, luptele glorioase desfășurate de-a lungul timpului de masele muncitoare și victoriile mărețe obținute în înfruntarea cu clasele exploatare, cu regimul burghezo-moșieresc, în eliberarea țării de sub jugul fascist, în revoluția proletară și în construirea noii orânduiri, socialiste, pe pământul patriei. Această istorie de aproape un secol constituie un inestimabil tezaur de experiență politică revoluționară, o bogată sursă de învățăminte și concluzii, care ajută partidul nostru să-și îndeplinească cu cinste misiunea istorică pe care o are astăzi în societatea socialistă, să conducă mai departe poporul spre piscurile luminoase ale erei comuniste. În decurs de o lună am aniversat trei momente importante: 125 de ani de la apariția „Manifestului comunist”, 80 de ani de la crearea partidului politic al clasei muncitoare, 25 de ani de la realizarea partidului unic al clasei muncitoare în noile condiții istorice. Această coincidență fericită aș dori să marcheze și o intensificare a activității politico-ideologice, a afirmării caracterului permanent viu al învățăturii marxiste în România, a creșterii și dezvoltării spiritului revoluționar, creator, al clasei noastre muncitoare, al poporului nostru, al partidului clasei muncitoare. (*Vii aplauze*).

Avem în față un program minunat de muncă și luptă, care deschide perspective luminoase de progres, bunăstare și fericire întregului nostru popor. Datoria noastră, a tuturor, este de a ne încorda toate forțele, de a face totul pentru traducerea în viață a prevederilor programului adoptat de Congresul al X-lea și Conferința Națională a partidului, de a mobiliza eforturile întregii națiuni pentru realizarea planului cincinal înainte de termen, în vederea accelerării dezvoltării economico-sociale a țării. Aceasta este condiția ridicării bunăstării materiale și spirituale a întregului popor, asigurării unei vieți libere și prospere națiunii noastre socialiste, înfloririi continue a Republicii Socialiste România, creșterii prestigiului ei internațional, situării ei la loc de cinste în rîndul mării familii a popoarelor țărilor socialiste, al întregii lumi. (*Aplauze puternice, prelungite*). În amintirea acelor care au pus bazele partidului clasei muncitoare din România, care s-au jertfit pentru victoria socialismului în țara noastră, să ne luăm angajamentul că vom face totul pentru triumful comunismului în România ! (*Aplauze puternice ; se scandează : „Ceașescu — P.C.R.“*).

Imi exprim convingerea că eroica noastră clasă muncitoare, harnicul și talentatul nostru popor, comuniștii, toți oamenii muncii nu vor precupeți nimic pentru realizarea acestor înalte țeluri, pentru măreția și strălucirea patriei noastre socialiste. Steagul comunismului se află în mîini sigure și el va fi ridicat tot mai sus, pînă la triumful deplin al comunismului în România ! (*Aplauze, urale îndelungate*).

Trăiască Partidul Comunist Român — continuatorul direct al partidului clasei muncitoare din România creat cu 80 de ani în urmă — conducătorul poporului român pe calea socialismului și comunismului ! (*Aplauze puternice, prelungite ; se scandează : „Ceașescu — P.C.R. !“*).

Trăiască poporul român, constructor eroic al orînduirii noi, socialiste ! (*Aplauze puternice, prelungite ; se scandează : „Ceașescu și poporul“*).

Trăiască unitatea țărilor socialiste ! Să se dezvolte și să crească continuu numărul țărilor socialiste ! (*Aplauze puternice, urale, ovații*).

Trăiască unitatea mișcării comuniste și muncitorești internaționale, a tuturor forțelor socialiste, democratice, antiimperialiste ! (*Aplauze puternice, prelungite, ovații, urale*).

Trăiască pacea și colaborarea între popoare ! (*Asistența, în picioare, aplaudă minute în șir ; în sală răsună puternice urale. Se ovaționează puternic pentru Partidul Comunist Român, pentru Comitetul său Central, pentru secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceașescu*).

Funcția educativ-civică a istoriei (I)

„...Studiul istoriei va trebui să devină în școala noastră un factor esențial de educare patriotică a tinerelor generații, de dezvoltare a sentimentelor de răspundere față de soarta națiunii noastre socialiste, a hotărârii ferme a tuturor tinerilor de a-și închina toată energia, elanul, puterea de muncă și chiar viața, dacă va fi necesar, înfloririi și apărării patriei, salvărdării libertății, suveranității și integrității teritoriale, cuceririlor revoluționare, socialiste ale poporului“.

NICOLAE CEAUȘESCU

Organizînd această dezbatere, redacția revistei noastre este călăuzită de preocuparea de a contribui la o mai bună înțelegere a căilor și modalităților prin care istoria urmează să-și îndeplinească funcția sa educativ-civică în societatea noastră.

În cugetele și inimile noastre stăruie cu putere următoarele cuvinte cu care tovarășul Nicolae Ceaușescu, în raportul prezentat la Conferința Națională a partidului din iulie anul trecut, a definit semnificația etapei istorice pe care o străbatem :

„În viața unei națiuni apar momente unice, hotărîtoare pentru destinul și viitorul său. Istoria adevărește că nu o dată în fața poporului nostru s-au ivit asemenea momente, dar el a știut întotdeauna să fie la înălțimea vremurilor, să acționeze cu fermitate și hotărîre pentru a-și clădi viitorul.

Se poate spune că astăzi trăim momente de care depinde locul pe care îl va avea România socialistă în marea familie a țărilor socialiste, a tuturor națiunilor lumii“.

Adînc pătrunși de sensul acestei aprecieri, istoricii din țara noastră resimt, implicit, marile răspunderi și îndatoriri care le revin. Din reconstituirea veridică a trecutului de veacuri și milenii, plin de vicisitudini și pilduitoare strădanii și jertfe pentru împlinirea nobilelor idealuri patriotice și umanitare ale poporului nostru, ei sînt chemați să facă o armă efecace, pusă în slujba prezentului și viitorului României.

Intemeiată pe concepția cea mai înaintată — materialismul istoric — și preluând tot ce a fost pozitiv, valoros în opera predecesorilor, jalonată de activitatea vestigiilor cronicari ai secolelor XVII și XVIII, a celui adevărat fondator al istoriografiei românești care a fost Dimitrie Cantemir, a strălucirilor reprezentanți ai Școlii Ardelene, a intraripaților promotori ai cultivării eroicelor și glorioaselor tradiții istorice ale poporului român Nicolae Bălcescu și Mihail Kogălniceanu, a unor remarcabili istorici ca Alexandru Xenopol, Vasile Pârvan, Dimitrie Onciul, a istoricului de o excepțională erudiție și prestigiu care a fost Nicolae Iorga, istoriografia noastră marxistă a marcat o treaptă calitativ superioară în domeniul dat de cercetare și a raportat succese continue. De la an la an, îndeosebi în noua epocă a revoluției populare și a edificării societății socialiste, a sporit patrimoniul istoriografic, menit să înfățișeze în mod științific drumul lung și greu străbătut de poporul român spre realizarea aspirațiilor sale de libertate, dreptate socială și progres.

În fața cercetătorilor și a cadrelor didactice din domeniul istoriei stau astăzi aprecierile și indicațiile fundamentale, de ordin teoretico-metodologic, date de conducerea partidului nostru, de secretarul său general, cu prilejul Congresului al IX-lea al partidului, aniversării a 45 de ani de la crearea P.C.R., Congresului al X-lea al partidului, aniversării semicentenarului P.C.R., plenarei Comitetului Central al partidului consacrată programului de îmbunătățire a activității ideologice-culturale, din noiembrie 1971, Conferinței Naționale a P.C.R. din iulie 1972, consfățuirii pe țară a cadrelor didactice care predau științele sociale în învățământul superior, din noiembrie 1972, aniversării a 80 de ani de la crearea partidului politic al clasei muncitoare din România și în atâtea alte ocazii.

Fondate pe marxism-leninismul creator și ancorate în realitățile patriei, îndrumările conducerii partidului constituie un sprijin inestimabil dat așezării istoriografiei românești pe baze științifice trainice, dezvoltării și înfloririi ei neconținute, înțelegerii tot mai clare a funcției sociale, educativ-civice a istoriei în etapa actuală și în perspectiva societății noastre.

În acest context, anii din urmă au cunoscut o tot mai remarcabilă activitate pe plan istoriografic, concretizată în multiple și felurite lucrări privind diverse probleme, momente și aspecte ale succesivelor epoci din istoria patriei, ale mișcării muncitorești și Partidului Comunist Român, precum și într-o serie de lucrări de sinteză.

Istoria își accelerează însă neconținut cursul...

Patosul creator al poporului român în opera de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate în patria-i străbună, întrezărirea zorilor comunismului vădesc din ce în ce mai limpede adevărul cuvintelor lui F. Engels, potrivit cărora în noua orînduire : „Viața socială a oamenilor, care pînă acum li se înfățișa ca impusă de natură și de societate, devine acum un act liber al lor. Forțele obiective, străine care dominau pînă acum istoria trec sub controlul oamenilor înșiși. Abia din acest moment oamenii își vor făuri, pe deplin conștienți, propria lor istorie, abia din acest moment cauzele sociale puse în mișcare de ei, vor avea, în chip precumpănitor și în măsură tot mai mare, efectul voit de ei. Este saltul omenirii din imperiul necesității în imperiul libertății“.

Realizării acestui înalt obiectiv îi este consacrată activitatea intensă a partidului nostru pentru ridicarea nivelului întregii activități politico-ideologice și cultural-educative, dezvoltarea conștiinței socialiste a maselor, educarea lor în spiritul înaltelor idealuri ale socialismului și comunismului, ale patriotismului și internaționalismului socialist, pentru dezvoltarea trăsăturilor omului nou, constructor al noii societăți.

Acționînd în sensul devenirii istorice, Partidul Comunist Român a restituit poporului, îmbogățit, tezaurul său de tradiții revoluționare, progresiste și patriotice. Cultivarea, în măsura și felul cuvenit, a acestor tradiții constituie actualmente o sarcină stringentă, de mare cinste.

Înfățișarea obiectivă și cuprinzătoare a trecutului zbuciumat și eroic al poporului nostru, a luptei pline de abnegație și sacrificii a clasei muncitoare și partidului ei comunist se cere a se afla mereu mai mult în atenția și preocuparea institutelor de profil și apropiate, a publicațiilor periodice de specialitate și aferente, a cercetătorilor și cadrelor didactice de toate gradele care predau istoria, a tuturor instituțiilor de largă difuzare în mase a cunoștințelor. Mesajul de peste timp al lui Nicolae Bălcescu, potrivit căruia românii vor ajunge la dobîndirea drepturilor lor „cînd ar avea o bună istorie națională și cînd aceasta ar fi îndestul răspîndită“, reprezintă o chemare și un îndemn la îndeplinirea acestei înalte îndatoriri.

Aceste cîteva considerații pe care ne-am îngăduit să le facem, în prealabil, pledează, după părerea noastră, pentru o dezbatere multilaterală a temei de față. Publicăm în paginile ce urmează o primă serie de intervenții pe marginea acestei dezbateri, lăsînd deschise coloanele revistei pentru continuarea ei. Apelăm la toți cei doritori de a participa la o asemenea acțiune să ne trimită textele conținînd opiniile, sugestiile și propunerile lor.

Din partea redacției,
redactor-șef, dr. GH. MATEI

DUMITRU ALMAȘ, prof. univ. dr., Facultatea de istorie a Universității București. Tema dezbaterii organizate de redacția revistei „Anale de istorie“ este de o stringentă actualitate. Din tematica sa foarte vastă, în cele ce urmează voi stăruî asupra rolului formativ al istoriei, a măsurilor care consider că se impun pentru ca acesta să devină cit mai eficient, cit mai roditor.

Fără îndoială Salustiu a avut dreptate: „E greu să scrii istorie“. E greu să și predai istoria. Dreptate au și cei care spun că-i greu să înveți istorie. Și cei care regretă că prea mulți oameni nu învață ceea ce trebuie învățat din istorie. Numai cei care neagă valoarea ideatică a istoriei în societate nu au dreptate. Căci, la urma urmelor, ce-i altceva istoria decît o imensă cantitate de viață consumată, o uriașă experiență umană acumulată de-a lungul mileniilor, din ziua cînd ni s-au păstrat primele semne de civilizație sau din ceasul cînd Herodot a declarat că s-a îndemnat a scrie istorie pentru ca „faptele săvîrșite de oameni să nu se uite cu timpul“?

Tinînd seama de tot ce pot învăța indivizii și popoarele din propria lor experiență și din trăirea înaintașilor din istorie, Cicero formulase lapidar: „Historia magistra vitae“. Deși, pe vremea lui istoria era relativ redusă, în comparație cu bogăția impresionantă de experiență umană la care a ajuns istoria în zilele veacului douăzeci, Istoria s-a creat, ca știință, din necesitate și din curiozitatea irezistibilă

de a ști, de a cunoaște faptele și oamenii care au trăit mai de mult. De a vedea ce-au făcut ei și a chibzui ce trebuie să facem sau să nu facem noi. Istoria e un fel de bilanț și un fel de orientare în timp și spațiu. Ea a devenit, de mult, o metodă de informare, de instruire, de educare, de cultură. Oarecum, fiecare generație este ucenica generației anterioare. Herodot însuși, ca părinte al istoriei, îi atribuia facultatea de a sluji la învățătura, la informarea și scoaterea omului din picla ignoranței. Istoria scutește omenirea de a o lua mereu de la început, în marșul spre progres. Primii istorici au fost cîntăreții faptelor eroice. O baladă, un cîntec bătrînesc, o epopee care slăvește isprăvile unor eroi sînt, în fond, istorie înfățișată în straiul artei literare, tocmai ca să învețe mai ușor, să desfete și să însuflețească, să înalțe spiritul, inima ascultătorilor pentru fapte noi și mai vrednice de laudă.

Dacă în aceste producții inspirate din faptele oamenilor dintru început precumpănește arta, ca în Iliada, Mahabharata sau Ierusalismul liberat, istoricii propriu-ziși, chiar cînd n-au avut concepția de care dispunem noi azi despre această știință, au avut simțul și răspunderea adevărului și s-au străduit să respecte realitatea istorică. Sine ira et studio a fost preceptul de bază al lui Tacit și, desigur, și al lui Tucidide. Nonpărtinirea apare la marii istorici ai antichității ca o datorie și ca o virtute. Cicero pretindea ca istoricul să nu spună nici un neadevăr și să nu ascundă nimic din ceea ce este adevărat. Istoricii erudiți și atenți asupra vieții sociale din vremea Renașterii au alcătuit opera lor ca pe un adevărat tratat de conduită politică, întemeindu-se pe cele mai valoroase, mai impresionante, mai elocvente fapte ale înaintașilor. De aici cultul pe care l-au avut istoricii Renașterii pentru Tit Liviu, istoricul roman care a oferit interesante modele, și mai ales Plutarch, care a slăvit eroii antichității, înfățișându-le faptele în stilul, în forma cea mai atrăgătoare.

În epoca iluminismului, Montesquieu și Voltaire au cultivat istoria cu scopul de a demonstra gîndirea lor social-politică, de a susține principiile lor filozofice sau de a combate tirania, superstiția, fanatismul, intoleranța, ignoranța, barbaria din societățile umane și, mai ales, de a arăta marile neajunsuri ale orînduirii feudale învechite, asupritoare, anchilozate, ostilă progresului omenirii. Voltaire, de pildă, a combătut fanatismul religios, prezentînd rolul nefast pe care l-au avut în conștiința și istoria Europei luptele religioase din evul mediu. Totodată a arătat cît de mult a pierdut omenirea întîrziind în lupta de eliberare spirituală de sub jugul bisericii. Multe din modelele lui Saint-Just, Robespierre sau Danton au fost culese din istoriile lui Plutarch, ale lui Montesquieu sau Voltaire. Deși se ocupă de trecut, istoria poate juca un rol impresionant în transformările prezentului și poate servi ca o cheie a viitorului.

Vorbînd de revoluția burgheză din Franța, Marx nota: „Camille Desmoulins, Danton, Marat, Robespierre, Saint-Just, Napoleon, eroii ca și partidele și masele vechii revoluții franceze au împlinit, în costume romane și cu fraze romane, sarcinile epocii lor: descătușarea și instaurarea societății moderne burgheze“. Este un exemplu de modul cum poate influența cunoașterea istoriei, o cunoaștere cît mai complexă și mai adîncă. În toată epoca modernă, istoria a slujit ca o armă în bătălia pentru emanciparea socială și politică a maselor, pentru eliberarea națională a popoarelor. Istoricii au căutat, cu asiduitate, în studiul trecutului popoarelor și al omenirii în genere, dovezi despre abuzurile și tirania feudalității, despre șubrezenia morală a privilegiilor cu care s-au împodobit aristocrații sau burghezia, despre neîntrecuta luptă socială pentru dreptate și libertate a popoarelor, aservite de o clasă sau de un grup de cuceritori. Acest fenomen îl întîlnim la toate popoarele lumii.

În lupta de eliberare națională a popoarelor istoria a devenit, cum spunea Bălcescu, „cea dintîi carte a unei nații“. „Într-însa vom învăța ce am făcut și ce trebuie să facem, printr-însa vom prevedea viitorul, printr-însa vom fi români“, completa M. Kogălniceanu, gîndind la unirea națiunii române, la formarea statului unitar și la dobîndirea independenței naționale.

Încă de la începutul activității sale, Partidul Comunist Român a acționat pentru valorificarea istoriei luptei sociale, politice și naționale dusă de poporul nostru. Luptătorii de la Bobilna, Doja, Horia, Tudor Vladimirescu au fost slăviți ca niște eroici înaintași. Iar exemplele servite de experiența luptei proletariatului internațional, în mișcarea chartistă, în insurecția proletariatului parizian din 1848, în Comuna din Paris, în Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, au insuflat muncitorilor din țara noastră o mare încredere în victoria lor. Îmbrățișînd întreaga istorie a umanității, clasicii marxismului au desprins o serie de legi după care se

desfășoară în lume istoria marilor prefaceri sociale sau istoria marilor personalități. Cercetînd istoria ei au ajuns la o nouă concepție despre lume și viață. Iar această concepție, la rîndul ei, a dat istoricilor încrederea în putința lor de a cunoaște lumea și viața și de a contribui, prin știința lor, la imensul și revoluționarul efort de transformare a lumii vechi într-o lume nouă.

Istoria a fost, astfel, un mijloc de informare, o adevărată școală, un adevărat mijloc de însuflețire, de inaripare în eforturile și jertfele luptei. Marxismul a făcut din istorie o știință care urmărește dezvoltarea dialectică a modului de producție și a luptei celor asupriți împotriva asupritorilor, trăgînd concluzia că adevăratul făuritor al istoriei este poporul. La rîndul lui, poporul, ca factor esențial al devenirii istorice, dator este să cunoască legile dezvoltării istorice a societății. Cunoscînd aceste legi el poate înțelege mai clar prezentul și-și poate crea premisele pentru a descifra perspectiva viitorului. Istoria ajută, mai mult ca oricare altă știință, la înțelegerea trecutului și a prezentului ca elemente ale devenirii. Cunoașterea istorică, studiul atent al specificului fiecărui popor, a fiecărei țări, a fiecărui moment istoric ce se cuvine a fi parcurs permite conducerii partidelor comuniste a studii transformarea, dar și de a se adapta condițiilor specifice și istorice pentru a afla cea mai bună cale în atingerea treptelor tot mai înalte ale progresului. Însăși încrederea în progresul general, în biruința finală a dreptății sociale se întemeiază pe faptul că drumul de dezvoltare general al omenirii, din geneză și pînă azi, este un drum ascendent. Istoria este modul cel mai simplu și mai direct de a prețui moștenirea civilizatoare a trecutului, așa de utilă tuturor. Istoria este deci un principal factor de cultură și progres. Nu se poate vorbi de cultură fără istorie sau împotriva istoriei. Iar istoria, adevărata istorie este tocmai trambulina ideii de progres.

În societatea socialistă, istoria a redevenit, dar pe un plan superior, magistra vitae. Adică, în condițiile socialismului și conform materialismului istoric, a dobîndit rolul de magistra vitae pentru popoare, pentru state, pentru umanitate. Ea le ajută să vadă pe ce cale au mers popoarele, cum s-au dezvoltat societățile pînă acum și pe ce cale pot și trebuie să se dezvolte de acum înainte, ca progresul civilizației să fie mereu asigurat. Relevînd, analizînd, prezentînd științific activitatea economică și politică pozitivă, respectînd creația culturală a tuturor popoarelor, stimuleînd colaborarea între state și popoare, istoria a contribuit și contribuie la întărirea unității spirituale a colectivităților umane și se afirmă ca o forță ideologică în marele efort de apropiere, de înțelegere și de cooperare între state și popoare. Istoria a devenit astfel o știință care poate și care are datoria să învețe indivizii, popoarele, omenirea a lua cunoștință despre sine.

Istoria este un inestimabil instrument de educație patriotică. Cunoscînd istoria și tradițiile progresiste, oamenii și popoarele își sporesc încrederea în propriile lor forțe și prețuiesc și mai mult libertatea, independența, dreptatea, suveranitatea națională, dobîndită prin luptă grea și adesea cu eroice jertfe. „Cunoscînd istoria glorioasă, arată tovarășul Nicolae Ceaușescu, luptele și sacrificiile înaintașilor noștri, strădaniile lor în perfecționarea creației materiale și spirituale, învățăm să prețuim și să iubim și mai mult, mai profund cuceririle prezentului, să facem totul pentru a le dezvolta, pentru a făuri istoria nouă a patriei noastre, istoria socialismului”.

Cele mai mărețe fapte înregistrate, înfățișate și interpretate de istorie au fost, sînt și vor fi o atractivă cale de instruire, de îmbogățire a conștiinței umane despre om și umanitate, și un nobil mijloc de preamărare a patriei, a ființei poporului, a conducătorilor, atît în clipele de grea cumpănă, cît și în momentele de răgaz și pace, de mare avînt constructiv. Preocupîndu-ne de rolul istoriei în societate, ne dăm seama de nesfîrșitele dificultăți pe care istoricii le au de învins ca să-și realizeze misiunea științifică și socială. Dar nici o știință nu-i scutită de dificultăți mai mari ori mai mici.

Istoria răspunde față de popor, de patrie, de cultura națională și internațională; răspunde față de umanitate. De aceea ea trebuie să se întemeieze pe adevăr și să aibă curaj a spune adevărul. Încă din 1845, George Bariț scria că inima istoricului „trebuie să bată pentru fericirea oamenilor și a patrioților; el are să simtă fierbinte pentru patrie și libertate, să fie înflăcărat de tot ce e mare și bun și să cuteze a spune în fața lumii adevărul de care e străbătut”. Există primejdia fetișizării, a refugiului în trecutul istoric. Datoria istoricului este tocmai aceasta: de a face din știința lui o știință cît mai obiectivă, mai analitică, mai necesară pentru prezent, o cale bună de cunoaștere structurală a trecutului și a prezentului și de orientare spre viitor. Adică o știință activă, un ferment cultural și progresist în

societate. Fiind o chintesență de viață, aducând în conștiința oamenilor faptele înaintașilor, tot ce a strâns mai de seamă omenirea ca experiență de viață, istoria se așază în rindul științelor formative. Și, în acest mod e o știință mobilizatoare, optimistă, pentru toată lumea: arată în mod concret ce am fost, ce sîntem și deci ce putem fi.

Chiar istoricii care au manifestat un pesimism grav, un pyrrhonism în conceptul de istorie, ca de pildă Voltaire, au recurs totuși la istorie — „Secolul lui Ludovic al XIV-lea” — cînd a fost vorba de a găsi încă o cale de îmbunătățire, de transformare a prezentului.

În logica devenirii, istoria e unul din termenii raționamentului și ai realității. Cine neagă istoria, neagă, de fapt, dezvoltarea, devenirea, viitorul.

Și pentru că rolul formativ al istoriei se vedește, cum e firesc, îndeosebi asupra tineretului, cred că istoricii trebuie să nu obosească nici o clipă în a găsi forme mereu noi în prezentarea istoriei, modalități variate pentru trezirea și întreținerea interesului pentru istorie. În școală, se impun lecții bine documentate, corecte, în limitele adevărului cognoscibil, în spirit analitic și critic. Dar totodată prezentarea, predarea trebuie să fie inspirate, calde, dinamice. În predare ca și în scris istoricii au datoria de a fi cît mai bogat informați: să cunoască amănuntul, dar să nu piardă din vedere niciodată ansamblul. Să observe și luminile și umbrele din istorie și, cîntărindu-le, să remarce legea devenirii ascendente în soarta omenirii. Să folosească mijloace și căi de informare și argumentare cît mai diverse pentru a ajuta studierea istoriei.

Pentru stabilirea unui adevăr, pentru evocarea unui eveniment sau a unei personalități, un istoric adevărat are dreptul să folosească toate mijloacele și instrumentele de investigație pe care i le oferă viața și specificul științei istorice.

Scrie cronicarul Ioan Neculce: „Deci, fraților cititorilor, cu cît vă veți îndemna a cetire pe acest letopiseț mai mult, cu atît veți ști a vă ferire de primejdii și veți fi mai învățați a dare răspunsuri la sfaturi ori de taină, ori de oștire ori de voroave, la domni și la noroade de cînstă”.

E un adevăr care funcționează în societatea umană de mult și va mai funcționa încă multă vreme.

ION ARDELEANU, conf. univ., director adjunct al Muzeului de istorie a Partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România. Istoria civilizațiilor, procesul formării și dezvoltării conștiinței sociale a oricărei epoci parcurse de societate demonstrează simultaneitatea progresului istoriei cu științele economice, politice, filozofice și, uneori, față de acestea și alte forme ale conștiinței sociale, întietatea istoriei. Dacă în perioada renașterii, a apariției mișcării naționale a fost cea dintîi carte a oricărei națiuni, consider că în epoca noastră, a făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate, perioada cea mai fecundă în etapa trecerii la comunism, istoriei îi revine un rol de primă semnificație în ansamblul factorilor care concură la formarea conștiinței socialiste, patriotice și internaționaliste a oamenilor societății socialiste.

Referindu-ne numai la plenara C.C. al P.C.R. din noiembrie 1971, al cărei program a fost adoptat integral de Conferința Națională a partidului din iulie 1972, desprindem însemnătatea deosebită ce se acordă istoriei în procesul formării conștiinței socialiste, al educării întregului popor în spiritul respectului și dragostei față de tradițiile glorioase de luptă ale clasei muncitoare, țărănimii, intelectualității, ale maselor populare, pentru imprimarea în conștiința tuturor cetățenilor patriei noastre a atașamentului indestructibil față de patrie.

Studiul documentelor partidului, al expunerilor tovarășului Nicolae Ceaușescu reliefează, am preciza, îndemnul, poate chiar insistența legitimă a conducătorului partidului și statului nostru, pentru o studiere continuă, sistematică a istoriei.

Niciodată în trecut nu s-au editat atît de multe lucrări de istorie, nu s-au organizat atîtea muzee de istorie, expoziții tematice ca în perioada ce a urmat Congresului al IX-lea al partidului. Sînt succese remarcabile, de deosebită însemnătate, în educarea maselor în spiritul patriotismului socialist, al dragostei față de tradițiile de luptă ale poporului, ale clasei muncitoare, ale partidului comunist, organizarea Muzeului de istorie a R. S. România (1972), Muzeului de istorie a partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România (reorganizat în 1966), filmele documentare realizate de televiziune cu prilejul aniversării semicentenarului Partidului Comunist Român, al Uniunii Tineretului Comunist, al ani-

versării a 25 de ani de la proclamarea republicii, al aniversării a 55 de ani de viață și 40 de ani de activitate în mișcarea comunistă a tovarășului Nicolae Ceaușescu.

Aș remarca însă, în legătură cu lucrările editate referitoare la istoria modernă și contemporană a României, a istoriei mișcării muncitorești, a partidului comunist că, deși acoperă multe din evenimentele de seamă, există încă perioade insuficient studiate, iar pentru perioada ultimilor 25 de ani s-a făcut puțin.

Atenției deosebite pe care conducerea partidului o acordă istoriei cred că se impun din partea frontului marxist al istoriei răspunsuri prompte, competente și în perspectivă. Desigur că în această dezbatere inițiată de redacția revistei „Anale de istorie” ne referim în primul rînd la istoria modernă și contemporană a României, a istoriei partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România. Nu putem însă să nu amintim, fie și numai în treacăt, faptul că un rol de asemenea important îl are cunoașterea istoriei moderne și contemporane universale și îndeosebi a istoriei popoarelor recent eliberate.

Față de cerința sporirii funcției educativ-civice a istoriei, aș spune că trebuie să menționăm încă o dată indicația dată de secretarul general al partidului frontului nostru ideologic încă în anul 1966, cînd a arătat: „Trebuie să redăm istoria așa cum a fost ea, oferind astfel generațiilor de azi și de mîine învățăminte pentru activitatea lor”.

În consecință, cred că se impune urgent o îmbunătățire substanțială, o modernizare aș spune, a metodelor pentru apropierea istoriei de nevoile muncii educative, spre a răspunde operativ adevăratei sete manifestată în cele mai largi rînduri ale poporului nostru pentru istorie. Ilustrez această sete numai prin cîteva exemple pe care le cunosc mai bine: întii, numărul mare al cursanților din învățămîntul de partid la cercurile de istorie; al doilea, numai în ultimii șapte ani Muzeul de istorie a partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România și Muzeul Doftana au fost vizitate de aproape 6 milioane de oameni. În fine, al treilea exemplu se referă la numărul mare al spectatorilor de filme cu teme din istoria poporului nostru sau a celor cu teme politico-ideologice.

Modernizarea metodelor apropierii istoriei de cerințele activității ideologice, formative, consider că vizează o multitudine de aspecte și factori interesați. În primul rînd învățămîntul. În această ordine de idei apreciez că trebuie revăzută așezarea disciplinei istoriei în planul de învățămînt, în sensul acordării locului cuvenit în raport cu celelalte discipline; revederea programelor școlare referitoare la istorie și orientarea lor spre istoria modernă și contemporană a patriei, spre actualitate; revizuirea manualelor de istorie sub aspectul proporțiilor diferitelor epoci și sub aspect metodic; depășirea etapei în care se află organizarea cabinetelor de istorie create în școli de diferite grade, prin acordarea unei atenții sporite funcționalității. Totodată, pentru documentarea celor care predau sau se interesează de istorie, ar fi bine să se editeze creștomatiji de texte istorice, diafilme, filme, planșe, albume de fotografii și documente, atlase istorice. Consider, în același timp, că mult mai mult și mai rațional trebuie folosită metoda lecțiilor în muzee și la locuri istorice. Utilizarea acestor largi posibilități va demonstra în bună măsură inconsistența tezei despre „lipsa de spațiu”, de informare, documentare etc.

Dezbaterea lucrărilor editate, a filmelor cu tematică istorică, a unor muzee și expoziții în presa cotidiană și de specialitate, cu participarea unui număr mare de persoane, inclusiv organizarea de mese rotunde publice, va avea ca efect, după părerea mea, așezarea științei istoriei în primele rînduri ale factorilor educaționali, va determina o sporire a conștiinței sociale, politice a constructorilor societății socialiste multilateral dezvoltate.

ADOLF ARMBRUSTER, dr., cercetător principal la Institutul de istorie „Nicolae Iorga”. Referitor la funcția educativ-civică a istoriei aș stărui doar asupra unor aspecte de muncă ale aceluia care contribuie sau ar trebui să contribuie cu probitate profesională la îndeplinirea acestei funcții: mă refer la slujitorii muzei istoriei la cele mai diferite nivele. Ne impresionează și ne înduioșează munca plină de abnegație, lipsită de pretenții sau ambiții de a se impune a atîtor profesori anonimi de istorie care se preocupă, pe lîngă sarcinile stricte planului de învățămînt, de trecutul local, organizînd cercuri de istorie, înființînd muzee sătești, conferințînd cu înflăcărare despre probleme din trecutul istoric mai înde-

părtat sau mai apropiat al locului. Această muncă onestă merită toată stima și ea îndeplinește în chip pilduitor funcția educativ-civică și patriotică a istoriei.

Față de acest efort ce tinde în mod îmbucurător să ia proporții de masă, surprind câteva aspecte negative care nu ar mai trebui tolerate și care se constată cu regret în activitatea citorva istorici de frunte sau consacrați (cadre universitare și cercetători), la care ar trebui să se presupună ca o condiție esențială probitatea lor profesională, conștiința civică și, în ultimă instanță, respectul față de sine însuși și față de cititorii lor. Or, tocmai aceste condiții nu le putem constata decît foarte nebulos la autori „abonați” de manuale școlare, cărora fie din grabă, fie dintr-o pretenție de universalitate ce depășește capacitatea lor reală, le scapă greșeli elementare și contradicții de la o pagină la alta, pe care chiar și elevii le observă. Acest grup de „abonați” furnizează nu arareori și autori de cărți de popularizare (la care se adaugă însă și cercetători de la institutele și bazele de cercetare ale Academiei!) care reușesc performanțe editoriale stranie, „redactînd” din cîteva cărți cel puțin o compilație pe an, erijîndu-se în specialiști de la Decebal la istoria contemporană a României, de la Gînghis-han la Napoleon, de la istoria Bizanțului, a Imperiului otoman, a Franței medievale pînă la istoria sașilor care și ea cuprinde 800 de ani! Chiar și Nicolae Iorga i-ar fi invidiat pe acești autori pentru „universalitatea” lor.

Această situație ne relevă un alt fapt negativ, anume slaba preocupare a editorilor sau redacțiilor unor periodice pentru calitatea științifică a lucrărilor pe care le publică.

Popularizarea istoriei este cît se poate de utilă și ea contribuie la îndeplinirea funcției educativ-civice a acestei discipline cu condiția ca lucrările de popularizare să nu facă concesii în dauna adevărului și a ținutei științifice; acestor autori le-aș aminti cerința, pe care încă gînditorii iluminați o exprimaseră: populariser mais ne baisser !

Și, intrucît eu m-am ocupat mai de aproape de romanitatea românilor, așa cum ea s-a reflectat în conștiința românilor și în cea a străinilor, mi-aș permite să sugerez să se acorde în învățămîntul de toate gradele o importanță mai mare acestei idei-forțe care, de-a lungul veacurilor, a jucat un rol hotărîtor în păstrarea ființei naționale a poporului român. Generalizînd această cerință, aș propune chiar o ușoară modificare în predarea istoriei — pornind tocmai de la funcția actuală pe care e chemată s-o îndeplinească. Reducerea datelor strict factologice, reducere recompensată cu o orientare spre evidențierea unor realități, linii și curente directe în istoria românilor sau în cea universală. Operarea acestei reduceri, după opinia mea, ar ridica eficiența științei istorice în înțelegerea de către elevi și studenți a nesecatului izvor de învățămînte pe care îl cuprinde istoria.

LADISLAU BĂNYAI, prof. univ. dr. doc., vicepreședinte al Academiei de științe sociale și politice a Republicii Socialiste România. Istoriografia diferitelor epoci reflectă tendințe deosebite, slujînd forțe sociale diverse. Nu se poate nega caracterul de clasă dintotdeauna al conținutului istoriografiei. Totodată, ca și dezvoltarea științelor naturale și tehnice, înflorirea literaturii, artelor și, în general, progresul spiritual al omenirii, efervescența creatoare a istoriografiei este în corelație cu salturile în formarea și dezvoltarea diferitelor orînduiri sociale.

Istoriografia perioadelor de tranziție de la feudalism la capitalism și de la capitalism la socialism se afirmă ca o forță fecundă, promotoare a unor valori naționale și umane în lupta pentru neatinare, libertate, democrație și progres social. Studiarea istoriei îndeplinește un rol deosebit de important, tocmai în nașterea și dezvoltarea ideii naționale, ca factor progresist și revoluționar.

Nu mai puțin este adevărat că prin istoriografia feudală și burgheză s-au răspîndit și idei eronate, prejudecăți xenofobe, vederi șovine. Ideologia noastră materialistă și dialectică exclude astfel de deformări, conștiențe sau inconștiențe.

Studiarea istoriei devine astfel un factor generator al noului, al idelilor înaintate. De aceea consider că organizarea de către redacția revistei „Anale de istorie” a unei dezbateri pe tema funcției educativ-civice a istoriei este foarte actuală. Ea este actuală pentru că ne va permite să desprindem o serie de concluzii menite a duce la creșterea eficienței istoriei, a rolului său în formarea conștiinței politice a tinerei generații. În același timp, ne va ajuta să formulăm o serie de concluzii privind modul în care istoria zilelor noastre trebuie să-și găsească locul

tot mai bine în programele de învățămînt. Deoarece, după opinia mea, cînd vorbim despre trecut, nu trebuie să ne gîndim numai la milenii și secole, dar și la deceniile recente. În aceste decenii se accelerează în mod vertiginos dezvoltarea și transformarea societății omenești, se produc procese fulgerătoare de eliberare națională a popoarelor. Într-o asemenea perioadă mărturiile istoriei devin indispensabile.

În această perioadă geneza și ascensiunea națiunii, împlinirea sa, în națiune socialistă sînt procese deosebit de edificatoare. Lupta maselor populare revelează dinamica întregii societăți. Procesul de ridicare a clasei muncitoare, care devine forța conducătoare a națiunii socialiste, cuprinde învățăminte deosebit de bogate pentru înțelegerea prezentului și căutarea căilor viitorului.

Un proces similar se produce și în sinul naționalităților conlocuitoare. Una din marile realizări în procesul de transformare democratică și socialistă a României s-a înfăptuit tocmai pe tărîmul relațiilor frățești ale poporului român cu naționalitățile conlocuitoare, egale în drepturi.

Aceste relații au temelii adînci în istorie. Ele s-au făurit în decursul veacurilor și au generat bogate tradiții în lupta comună dusă pentru libertatea socială și națională, în crearea bunurilor materiale și spirituale.

Fără îndoială, datorită politicii de învrăjbire, dusă de clasele exploatare și de puterile cotropitoare, n-au lipsit nici fenomenele de disensiuni, de dezbinare națională. Nu o dată, prin vicisitudinea vremurilor, oamenii muncii de diferite naționalități din țara noastră s-au aflat în tabere adverse, sîngerînd pentru scopuri opuse intereselor lor. Perioadele cele mai rodnice însă în istoria poporului român și a naționalităților conlocuitoare sînt rezultatul conviețuirii și conlucrării lor pașnice.

Evidențierea aportului maselor populare de diferite naționalități la progresul economic, social și cultural comun, la dezvoltarea civilizației pe pămîntul lor natal, spre deosebire de poziția naționalistă, diversionistă a claselor dominante burghezo-moșierești, este o sarcină de cînte a constructorilor socialismului în patria comună. Trebuie să subliniem nu ceea ce ne-a despărțit în trecut, ci ceea ce ne-a legat pe noi toți, oamenii muncii de orice naționalitate din țara noastră.

În perioada de dinainte de eliberarea de sub jugul fascismului, forțele progresiste, antifasciste, conduse de Partidul Comunist Român din ilegalitate, au dat un exemplu viu în această privință, relevînd, în munca lor de lămurire, tradițiile de luptă comună împotriva claselor exploatare și a puterilor cotropitoare, combatînd ura rasială, șovinismul de orice fel și susținînd ideea frăției.

Lucrările, manualele, revistele de istorie trebuie să aibă grijă pentru înfățișarea corespunzătoare a conviețuirii frățești a poporului român și a naționalităților conlocuitoare. Aspectele specifice ale istoriei acestor naționalități, procesul de înfrățire a lor cu poporul român trebuie să se oglindească mai larg în cercetări și lecții.

Lucrările istorice se bucură astăzi de o mare popularitate, printre altele, tocmai pentru caracterul lor instructiv, pentru concluziile politice ce se pot trage din ele. De asemenea predarea istoriei în învățămîntul de toate gradele se reliefează ca un element esențial în educarea patriotică și umanistă a tineretului studios.

Pentru a avea un caracter pătrunzător, lecția de istorie trebuie să fie concentrată la conținutul de idei, la formarea gîndirii elevilor. Trebuie să aibă un caracter profund sugestiv și însuflețitor. Un număr exagerat de mare de expresii, noțiuni, fapte și date noi nu poate decît să dăuneze scopului dorit. Eficacitatea lecției de istorie din punctul de vedere al educației civice necesită o revedere a programelor, manualelor, o îmbunătățire a condițiilor de predare a acestei discipline atît de îndrăgită de elevi și profesori în școlile noastre de orice fel.

Istoria în forma sa înaintată este o operă științifică și politică. Operă științifică, fiindcă revelează sensul proceselor istorice din cele mai îndepărtate timpuri pînă în zilele noastre. Operă politică, fiindcă reflectă învățăminte prețioase.

Istoria trebuie să fie chintesența clarviziunii și înțelepciunii umane, luminînd evenimentele trecutului în scopul dinamizării năzuințelor ascendente ale contemporaneității.

DUMITRU BERCIOU, prof. univ. dr. doc., șef de sector la Institutul de arheologie. O inițiativă lăudabilă — organizarea de către redacția revistei „Anale de istorie” a acestei dezbateri. Lăudabilă și foarte actuală deoarece istoria este disciplina care ocupă un loc de o deosebită răspundere în ansamblul disciplinelor sociale, care contribuie în mare măsură la formarea unei concepții științifice despre lume și societate, la cimentarea convingerilor morale, patriotice și internaționaliste, la cristalizarea trăsăturilor de caracter ale tineretului și ale fiecărui cetățean.

În țara noastră, studiul și predarea istoriei vin în întâmpinarea interesului tot mai larg al oamenilor cu cele mai diferite preocupări și profesii, care manifestă o vie preocupare de cunoaștere a marilor etape de dezvoltare istorică a umanității și a marilor evenimente ale acesteia, dar mai ales de a cunoaște paginile de glorie din istoria patriei noastre, de luptă pentru libertate, independență și progres. În rindurile care urmează mă voi referi la modul în care arheologia — cuceririle sale — trebuie să-și găsească locul în cadrul lecțiilor de istorie, a expunerilor privind perioadele vechi ale istoriei patriei noastre, ale etnogenezei poporului român.

Lecția de istorie și creația istorică nu sînt numai un izvor, mereu îmbogățit cu noi date, de cunoștințe despre trecutul omenirii și al poporului nostru, ci și o tribună de învățăminte concrete, eficiente, care să facă pe tineri să înțiească marile comandamente ale evoluției omenirii și înfăptuirea marilor idealuri ale unei vieți mai bune, să desprindă din cunoștințele de istorie națională sau universală legile generale care au acționat și acționează în societatea omenească, să înțeleagă limpede dinamica forțelor sociale înaintate, rolul hotărîtor al maselor populare în înfăptuirea aspirațiilor de progres, de civilizație ale omenirii și să desprindă imaginea reală a personalităților istorice care s-au identificat și au acționat în sensul aspirațiilor legitime ale popoarelor.

Istoria este știința care dovedește că viața cea nouă care se clădește azi în patria noastră se sprijină pe o temelie de mai multe ori milenară. Arheologia — o știință istorică, desigur, avînd locul său propriu și metode specifice de cercetare — a făcut în țara noastră în ultimele decenii progrese considerabile, ridicînd prestigiul științei românești în țară și peste hotare.

Cercetarea arheologică de la noi, care se sprijină în interpretarea izvoarelor arheologice pe principiile materialismului istoric, ne dă posibilitatea să cunoaștem — și pe teritoriul țării noastre — desfășurarea progresului neîncetat al omenirii, începînd din cele mai îndepărtate timpuri, lupta permanentă a omului cu natura, formarea omului însuși, a dezvoltării inteligenței lui în procesul muncii și în cadrul societății, ea însăși închegîndu-se de-a lungul milioanelor de ani. Recentele descoperiri făcute în Etiopia și Kenia și datarea lor prin cele mai moderne metode au dovedit că primele ființe capabile să făurească unelte au trăit acum mai bine de patru milioane de ani. Ceea ce trebuie menționat aici este, fără îndoială, descoperirea și pe teritoriul României a unor unelte primitive a căror tehnică, formă și funcțiune sînt similare aceloră din Africa. Asemenea unelte au fost găsite cu cîțiva ani în urmă pe valea Dîrjovului — un mic afluent al Oltului —, a Mozacului, pe valea Oltului, în zona Pitești, în județul Vilcea și, anul trecut, la nord de Carpați, la Racovița, județul Sibiu. În ultimul an ridicasem vechimea istoriei noastre pînă către un milion de ani. De data aceasta, ținînd seama de stadiul actual al cercetărilor pe plan mondial, sîntem în situația de a ridica vechimea pînă către două milioane de ani sau poate și mai mult, cînd se vor putea înregistra observații directe de către specialiștii noștri în zonele unde s-au descoperit uneltele amintite mai sus.

Conștiința unui trecut istoric atît de îndepărtat are o putere educativă imensă asupra oricărui cetățean al patriei noastre, și mai ales asupra tineretului, care astfel devine conștient că mărețul edificiu al României ce se construiește azi se sprijină pe o temelie de viață, de muncă și civilizație de mai multe sute de ori milenară.

În perspectivă, cercetările istorico-arheologice au reușit să aducă o excepțional de bogată documentare, în care se oglindește în modul cel mai concret și limpede continuitatea poporului român pe aceleași meleaguri pe care le locuiește și în prezent. Pe de altă parte, tot cercetarea arheologică actuală a pus la îndemîna istoricului materialul documentar, de nediscutabilă autenticitate, privind unitatea poporului român, care vine din străfundurile veacurilor și

mileniilor. De asemenea, aceeași știință a îmbogățit an de an baza documentară a romanității noastre. Prin aceste rezultate ale cercetării de teren și interpretare teoretică științifică se confirmă — pe temeiul culturii materiale care nu poate fi tăgăduită nici de către cei mai înverșunați dușmani ai romanității și unității noastre — tradiția transmisă din generație în generație și păstrată în popor nealterată până când cronicarii români aveau s-o consemneze în scrierile lor. Astfel, Miron Costin, stăruind deopotrivă asupra continuității daco-romanilor după 271 e.n., a considerat pe moldoveni, munteni și pe românii din Transilvania că „toți una sint”, iar Stolnicul Cantacuzino, pe la jumătatea veacului al XVII-lea, vorbind de unitatea de limbă și origine romană a tuturor românilor, scria că „toți aceștia dintr-o fințină au izvorit și cură”, susținând, ca și Dimitrie Cantemir, continuitatea românilor pe teritoriul vechii Dacii, în sensul cel mai cuprinzător al noțiunii istorice, etnice și geografice antice.

Lecția de istorie privind epoca străveche și veche a patriei noastre are menirea de a aduce în fața ochilor și în inima școlarilor, studenților și tuturor cetățenilor noștri, imaginea luminoasă a strămoșilor, care, prin efort comun, greu dar neîncetat, au împins înainte, pe trepte mereu mai înalte, progresul societății. Lăgând predarea istoriei de valorificarea străvechilor mărturii ale muncii, ale acestei activități umane fundamentale, prin muzeele locale, tineretul va înțelege mai ușor rolul muncii în formarea omului însuși, de-a lungul celor aproximativ patru milioane de ani! — închegarea societății omenеști —, supuse unei dinamice permanente de perfecționare —, în dezvoltarea inteligenței umane de la cea dintîi licărire materializată în prima unealtă de cremene pînă la stăpînirea cosmosului în zilele noastre, în crearea de valori materiale și spirituale, în formarea personalității umane și în puterea nelimitată a gîndirii și a cunoașterii neîncetat îmbogățită a omului. În fața mărturiilor de veacuri și milenii ale muncii omului de pe teritoriul patriei noastre, expuse în muzee sau în cabinete de istorie, procesul instructiv va deveni mai eficient, valoarea educativă a muncii afirmîndu-se aici cu toată tăria mai concret documentat.

Istoriografia actuală românească este profund preocupată și angajată în lămurirea științifică a procesului formării poporului român. Continuitatea, unitatea, romanizarea pe întregul teritoriu locuit odinioară de geto-daci, intensitatea diferențiată a acesteia, persistența și adîncirea ei după părăsirea oficială a Daciei romane în 271 e.n., cît și asimilarea de către populația romanică din regiunea carpato-dunăreană a slavilor ajunși aici în secolul VII — dar care nu au reușit să sfărîme structura gramaticală și fondul principal de cuvinte ale limbii romanice vorbite de localnici și nici unitatea ei — sînt tot atîtea probleme a căror lămurire și cunoaștere contribuie la educația cetățenească a tineretului nostru și pe care trebuie să le cunoască însă toată societatea României socialiste, fiindcă ele sînt probleme majore, cu implicații într-un cadru larg, unde confruntările în domeniul etnogenezei poporului român cere ca fiecare dintre noi să fie înarmat — prin istorie — cu tot tezaurul de dovezi ale realității și existenței noastre de milenii pe aceleași meleaguri.

MIHAIL BERZA, prof. univ. dr. doc., membru corespondent al Academiei Republicii Socialiste România, director al Institutului de studii sud-est europene. Am să auez intervenția mea pe tema corelației patriotism — cunoaștere istorică.

Patriotismul este un sentiment firesc, ieșit din legătura nemijlocită cu o grupare umană și un teritoriu anumit. El cunoaște însă trepte și intensități diferite și își merită cu adevărat numele cînd trece de la simplele stări afective la capacitatea de determinare a unor atitudini, a unui tip de comportament, cînd devine izvor de fapte. La acest stadiu, el se întîlnește cu alte sentimente și convingeri privitoare la societate și îndatoririle sociale, întărindu-se reciproc și contribuind laolaltă la crearea unei facturi psihice care orientează întreaga activitate a cetățeanului activ între semenii săi. Ca orice sentiment, patriotismul este susceptibil de dezvoltare și de modelare, prin cunoaștere, prin reflexie și, de bună seamă, prin puterea exemplului. Unul din mijloacele cele mai apte de a dezvolta sentimentul patriotic este, incontestabil, cunoașterea trecutului. Ea îi conferă o dimensiune în plus, căci adaugă solidarității cu prezentul solidaritatea cu generațiile ce ne-au precedat în sinul aceleiași societăți.

Pentru a-și îndeplini funcțiunile sociale — între care și aceea de a cultiva sentimentul patriotic —, istoria trebuie să fie reconstituită științific, judecată

critică și evocare vie. Nimeni nu contestă întinsa acțiune — bună sau rea, după cazuri — pe care au exercitat-o, din cele mai vechi timpuri, mitul, amintirea legendară, imaginea simplificatoare a trecutului. Evident, nu de acestea avem nevoie, căci nu prin ele se formează patriotul luminat. Acestuia îi trebuie o istorie reală, care să-i ajute la înțelegerea societății în mijlocul căreia își desfășoară propria existență creatoare, a națiunii căreia îi aparține. O cunoaștere întreagă, în care elemente materiale și spirituale, clase și figuri conducătoare, condiții obiective și factori subiectivi își găsesc locul firesc în atât de complexul proces al dezvoltării istorice. Istoria trebuie să-i dea cetățeanului sentimentul stăruitorului efort colectiv care a dus la crearea, în cursul veacurilor, a patrimoniului național cu felurile lui valori. Ea este de aceea datoră să fie deopotrivă atentă la forțele de progres, la elanurile de înnoire, la marile înfăptuiri, ca și la factorii de frinare, la forțele reacționare — dinăuntru și dinafară —, la eșecuri și întârzieri istorice.

Apartenența la un popor este un fapt istoric. Națiunea este o formațiune istorică, o sumă de valori creată în timp, pe care trebuie să le cunoști. Orice cercetare a națiunii actuale este insuficientă, dacă nu i se adaugă cunoașterea drumului străbătut pentru a se ajunge aici, geneza structurilor ei psihice, universul ei mental, experiența ei istorică. Aceasta nu înseamnă vreo îndreptare spre imobilism, spre respectarea a tot ce este pentru că vine din trecut. Dimpotrivă, tocmai pentru că istoria este o continuă dezvoltare, ea orientează spiritul spre viitor, îl face să accepte înnoirea, transformarea, ca o condiție a existenței. A-ți asuma patrimoniul spiritual al unei națiuni nu se mărginește la a adera la el, a-l purta oarecum pe umeri, ci implică totodată obligația de a-l spori și a-l adapta permanent la nevoile prezente ale societății.

O tentație căreia se cuvine să știm a-i rezista este aceea de a transpune în trecut realități ale unor timpuri mai noi, dar care n-au putut prinde viață decât în anumite condiții sociale, politice și culturale. Trebuie să ne ferim de modernizarea trecutului, tocmai pentru că el reprezintă un îndelung și anevoios proces de naștere a societăților moderne, după cum legitima noastră dorință — și obligație — de a-i limpezi liniile de evoluție nu se poate confunda cu excesiva lor simplificare. Nu avem nici a înnobila trecutul, pentru că, cu cită muncă și suferință omenească a cuprins — și dincolo de tot răul ce a cunoscut, dar pentru binele către care a tins totdeauna — este și așa suficient de nobil.

Cea mai mare dificultate a educației patriotice prin studiul istoriei — și, în genere, a oricărei educații patriotice — stă însă în găsirea unui just echilibru între național și universal. Orice patrimoniu național e sacru, și tocmai de aceea nu trebuie absolutizat. Dezvoltarea atașamentului față de națiune se cere permanent echilibrată prin aceea a conștiinței de a aparține umanității. Fără de cunoașterea istoriei universale, istoria patriei nu poate da decât o imagine unilaterală. Integrarea istoriei naționale în istoria universală implică schimburi permanente în amindouă direcțiile și o evaluare justă a aportului propriu la dezvoltarea generală. Acest aport nu se cade a fi nici minimalizat, nici supraprețuit, ci cunoscut în realitatea lui efectivă.

În educarea patriotică prin istorie, rolul esențial revine învățămîntului istoric din școlile de diferite grade. De aici marea atenție care se cere față de locul acordat acestei discipline, cu atât de întinse posibilități în formarea spirituală a omului și în desăvîrșirea cetățeanului, dar și față de pregătirea cadrelor didactice, de programele de învățămînt, de metodele de transmisiune a cunoștințelor. Alături de școală, o serie tot mai numeroasă de alți factori concură la răspîndirea cunoștințelor istorice și la educarea patriotică prin cunoașterea trecutului: cartea care face legătura dintre cercetarea specialistului și marea public, revistele și ziarele, televiziunea și emisiunile radio etc. Un ascuțit sentiment de răspundere se cere tuturor acestor organe de difuziune, ca și omului de știință care reconstituie trecutul. Nu trebuie nici o clipă uitat că ne aflăm tocmai într-unul din acele domenii în care cunoștințele se asociază mai strîns cu stări de spirit și sentimente — de aici și capacitatea educativă a istoriei — și de aceea țelurile urmărite trebuie să fie limpezi pe toate treptele. Slujitorii istoriei trebuie să transmită, cu căldură și luciditate, chipul real al trecutului. Al unui trecut care, slujind ca instrument de autocunoaștere pentru o națiune, îi luminează drumurile, fără a uita s-o învețe că patriile nu sînt decât modalitatea necesară de existență a omenirii înseși.

Prof. acad. EMIL CONDURACHI. Este indiscutabilă valoarea umană, social-politică și educativă a acelei discipline care are ca obiect de studiu tocmai istoria progresului uman și a luptei omului pentru eliberarea sa din tot ceea ce — ca rezultat al unor legi obiective, dezvăluite de clasicii marxismului — a constituit cătușele omului, exploatarea omului de către om. Se poate oare vorbi că aceste cătușe au dispărut pretutindeni și definitiv în lume? Se poate oare vorbi — chiar în țările socialiste, pentru care aceste cătușe constituie o lume depășită — de inutilitatea acestui învățămînt și de înlocuirea sa cu alte scheme de valori umane, exprimate într-un limbaj în primul rînd tehnic? Hotărît că nu! Iată deci de ce credem — așa cum sperăm să subliniem în rîndurile de față — că lecția adevărată, profundă pe care ne-o oferă istoria continuă a fi o necesitate. Pentru țara noastră, în orice caz, această necesitate de-abia dacă mai trebuie demonstrată. Vom face-o totuși, spre a nu lăsa cititorului impresia falsă a unor afirmații apriorice sau, în orice caz, greu de dovedit.

Începuturile „crizei” istoriei au început ca urmare a gravelor contradicții ale lumii capitaliste contemporane. Nedorind să scruteze viitorul, pe care preferă să-l considere aprioric etern capitalist, unii teoreticieni ai istoriei — englezul Arnold Toynbee sau francezul Raymond Aron, spre a cita doar două exemple — afirmă că nici trecutul nu poate fi, în fond, cunoscut. Pentru cel dintîi „dumnezeu singur cunoaște tabloul lumii așa cum este el în realitate”, deoarece istoricul nu este decît „un fir de pai sensibil pe suprafața furtunoasă a timpului care se scurge”. Pentru cel de-al doilea „istoria este o pagină albă, pe care oamenii sînt liberi să o scrie după bunul lor plac”. Nu e astfel de mirare că pentru un poet ca Paul Valéry, care considera retragerea intelectualului sensibil în propriul său turn de fildeș, „istoria este produsul cel mai primejdios pe care l-a dat vreodată chimia intelectului. Proprietățile sale sînt binecunoscute: te face să visezi, îmbată popoarele, le produce amintiri false, le exagerează reflexele, le întreține rănile vechi, le chinuie în liniștea lor, le duce la delirul măririlor sau la acela al persecuției și face ca națiunile să fie amare, îngîmfate, insuportabile și goale”.

Niciodată nu mi-am putut închipui cum un poet ce ar fi trebuit — dar nu era — să fie sensibil la viața de totdeauna și de pretutindeni a omului, să devină mai insensibil, mai disprețuitor și mai rece la tot ceea ce a însemnat și va însemna de-a lungul veacurilor lupta omului pentru adevăr și dreptate. Să ne mai mirăm că tehnocrații și teoreticienii capitalismului contemporan, pentru care orice piedică ridicată de voința popoarelor în calea „integrării” în spiritul lor a lumii trebuie sfărîmată, și-au găsit în paginile unor astfel de filozofi și poeți argumente împotriva istoriei ca disciplină de învățămînt și ca necesitate a spiritului uman, dornic să cunoască adevărata față a trecutului, a prezentului și a viitorului? Desigur că nu! Defavorabil însă este faptul că și în lumea țărilor socialiste se pot constata efectele — directe sau indirecte — ale acestui punct de vedere, istoria fiind adeseori subestimată, alteori chiar efectiv minimalizată. Au oare dreptul tehnocrații — rog să mi se ierte extensiunea acestui termen și înlăuntrul hotarelor sistemului socialist — să considere că progresele tehnice ale lumii contemporane și viitoare pot singure să asigure omului o viziune suficient de clară a perspectivelor sale? Sînt convinși că nu și îmi face plăcere să cred că punctul lor de vedere nu va triumfa.

Consfătuirea cadrelor didactice din domeniul științelor sociale (8—10 noiembrie 1972), încheiată prin concluziile, de un interes excepțional, trase de însuși secretarul general al Partidului Comunist Român, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a pus din nou în lumină, pe lîngă o seamă de aspecte comune tuturor acestor discipline, unele aspecte specifice învățămîntului istoriei. Aceasta cu atît mai mult cu cît programele de învățămînt ale școlilor noastre medii au redus simțitor locul disciplinei noastre. Nu este, desigur, locul aici să punem în discuție din ce motive s-a ajuns la o asemenea reducere. Necesitatea de a întări învățămîntul matematic și tehnic, de a consolida legătura dintre învățămîntul teoretic și practic explică în bună măsură o asemenea restructurare. Există însă suficiente temeiuri spre a discuta dacă, odată cu această reducere, nu a fost excesiv de mult subapreciat rolul educativ al istoriei, tocmai într-o vreme cînd ea poate și trebuie să-și aducă o contribuție esențială la formarea tinerei generații.

S-a adus, printre altele, ca argument pentru o asemenea reducere, și faptul că în numeroase țări învățămîntului istoriei a fost restrîns. E adevărat. Se uită însă faptul că, în majoritatea lor, aceste țări practică în chip vizibil o poli-

tică de așa-zisă integrare supranațională. Sublinierea — uneori chiar exaltarea — elementelor specifice fiecărui popor în parte, așa cum le prezenta și le mai prezintă istoriografia tradițională, ar spori — s-a spus — piedicile, și așa destul de numeroase, în calea unei astfel de înțelegeri, la temelia căreia stă necesitatea resimțită tot mai acut de capitalul internațional de a slăbi și chiar anula granițele naționale.

În țara noastră însă în care întreg poporul, strins unit în jurul partidului, muncește din răspuțuri să învingă toate greutățile, să construiască pe baze solide o industrie și o agricultură modernă socialistă, să-și afirme și să-și apere pe orice cale deplină sa suveranitate națională, poate fi vorba de o slăbire a conștiinței unității noastre? Dimpotrivă. Niciodată mai mult decît astăzi nu se simte mai mult nevoia de a înarma pe toți oamenii muncii din țara noastră cu conștiința faptului că istoria poporului nostru a fost înainte de toate o luptă pentru păstrarea entității sale ca popor liber și neatîrnat, o luptă pentru drepturile sale încălcate altădată de clasele exploatare și cîmpitorii străini. Dezvăluirea și cunoașterea acestor realități, care dau poporului nostru dreptul de a-și făuri astăzi, sub cea mai înțeleaptă dintre conduceri, propria sa soartă și propriul său drum, constituie temeiul contribuției esențiale pe care studiul și învățămîntul istoriei o aduc în educarea tinerelor generații, care vor trebui să ducă mai departe — și să apere conștient totodată — tot ceea ce generațiile anterioare au făcut pentru întreg poporul nostru.

Prof. acad. PETRE CONSTANTINESCU-IAȘI, președintele Societății de științe istorice din Republica Socialistă România. Am primit cu plăcere invitația redacției revistei „Anale de istorie” de a participa la dezbaterile organizată privind funcția educativ-civică a istoriei. De peste 60 de ani sînt un slujitor asiduă al acestei științe. Despre funcția sa educativ-civică s-ar putea discuta foarte mult. Nu o dată s-a precizat — în acești ani de prefaceri revoluționare ale societății românești — rolul ei în formarea omului nou, luptător activ și conștient pentru desăvîrșirea socialismului în țara noastră. Nu o dată tovarășul Nicolae Ceaușescu, în prodigioasa sa activitate, a cerut ca istoriei să i se acorde o deosebită pondere în cultivarea conștiinței socialiste, în formarea omului nou.

În acest context, un admirabil document l-a constituit Mesajul pe care l-am ascultat la deschiderea celui de-al XIV-lea Congres internațional de studii bizantine adresat acestuia de către tovarășul Nicolae Ceaușescu: „Istoria oferă concluzii și învățăminte despre marile procese ale dezvoltării societății, ale existenței popoarelor de-a lungul timpului, punînd în evidență atît ceea ce a fost valoros, progresist și a servit mersului înainte al societății cît și piedicile ridicate de-a curmezișul evoluției și care au costat scump umanitatea, au întîrziat progresul unor națiuni. Rezultatele cercetărilor istorice sînt de natură să ajute omenirea contemporană să înțeleagă mai bine legile obiective care guvernează societatea, necesitatea de a acționa în spiritul cerințelor progresului.

De asemenea, istoria este chemată să sprijine, prin concluziile sale, perfecționarea organizării societății de azi, relațiile dintre state și națiuni, conlucrarea pașnică dintre toate popoarele lumii”.

Deci, iată ce îndatoriri calitativ mai înalte și de mare răspundere pune în fața slujitorilor istoriei secretarul general al partidului nostru.

Pe această linie, una din obligațiile de seamă ale profesorilor de istorie este evocarea tradițiilor de luptă și de muncă ale poporului și partidului, cu scopul de a instrui și educa generațiile de tineri în spiritul stimei pentru făuritorii bunurilor materiale și spirituale — masele populare. Pornind de la acestea, ca vechi membru al partidului și profesor de istorie consider că trebuie făcut mai mult pentru ca tineretul să cunoască trecutul de luptă al poporului nostru, al Partidului Comunist Român. Trebuie să se găsească forme mai eficiente și mai constante în transmiterea cunoștințelor. Mă gîndesc, de pildă, la faptul că studenții de la facultățile tehnice, medicină, elevii de la liceele de specialitate primesc prea puține cunoștințe despre istoria partidului nostru, a poporului român. Ridic această problemă deoarece în școala de cultură generală acest lucru încă nu se realizează la un nivel corespunzător. Și, de aceea, în această direcție trebuie acționat rapid și operativ. Nu aș vrea să se înțeleagă că înlătur cu totul rolul celorlalte discipline sociale care se predau la aceste facultăți. Dar transmiterea lor prin intermediul acestor discipline se face neuniform și neunitar. Or, însușirea și înțelegerea istoriei

zbuciumate a poporului nostru, a istoriei eroice și glorioase a Partidului Comunist Român trebuie realizată în primul rînd de istorici, în cadrul unor cicluri de lecții bine gîndite.

Consider de asemenea că avem sarcini mari și de răspundere în a prezenta istoria construcției socialiste în țara noastră. Frontul istoric reușește destul de timid a înfățișa tinerei generații, continuatoarea luptei noastre revoluționare, acele zile fierbinți, străbătute de patosul revoluționar cînd au fost înlăturate clasele exploatare de la putere, al marelui avînt al refacerii economiei naționale, al eroismului clasei noastre muncitoare în învingerea greutăților începutului măreței opere de edificare a socialismului în țara noastră.

Nu am reușit să facem totul pentru a arăta că istoria zilelor noastre este istorie. De aceea salut dezbateră pe această temă apărută în revista „Era socialistă”. Fac acest lucru dintr-o convingere intimă. Cu peste 50 de ani în urmă am fost poate primul dintre istoricii din țara noastră care a încercat să demonstreze că istoria cea mai recentă este istorie. Istoricii burghezi ai timpului m-au primit cu răceală. Argumentele lor nu au reușit însă să mă convingă. M-au convins însă masele de cititori care au înțeles bine sensul strădaniei mele. De aceea, revenind, cred că istoricii trebuie să-și concentreze interesul pentru studierea istoriei zilelor noastre. Este o istorie vie. Este istoria partidului nostru comunist, a bravului nostru popor român.

Să învățăm, noi, istoricii, de la tovarășul Nicolae Ceaușescu care, cu perseverență-i cunoscută, ne dă o bună pildă în această privință.

Aș vrea să ridic și câteva probleme legate de modul în care istoria își îndeplinește funcția sa educativ-civică în învățămîntul de cultură generală. Fac acest lucru deoarece de ani de zile sînt președintele Societății de științe istorice din țara noastră. În această calitate primesc numeroase scrisori de la profesorii de istorie din întreaga țară. Din unele din ele am aflat cu regret că în ultimii ani istoria — acest obiect care are rolul primordial în educația patriotică a elevilor, în formarea conștiinței lor — a început să fie mai puțin prezentă în programele școlare, iar în unele cazuri, scoasă complet — liceele de specialitate, școlile profesionale.

Nu-mi propun să dau soluții în această privință. Dar experiența mea mă face să spun că trebuie gîndit mai mult atunci cînd se caută să se stabilească locul istoriei în cadrul programelor de învățămînt. Să se aibă în vedere că educația socialistă în școală se realizează în primul rînd prin intermediul istoriei. Patriotismul înaintașilor noștri își avea împlîntate adînc rădăcinile în cunoașterea trecutului glorios de luptă al poporului nostru. Nu cred că greșesc dacă amintesc că soldații de la Plevna sau Smîrdan, în majoritatea cazurilor fără pregătire școlară, cunoșteau faptele de arme ale lui Mircea cel Bătrîn, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul. Istoria a fost pentru poporul nostru o armă puternică care totdeauna a făcut ca în vremurile de restriște ființa noastră națională să fie apărută.

M-am referit la aceste probleme deoarece consider că a slăbi interesul pentru cunoașterea istoriei, a istoriei propriului popor, mai ales, înseamnă oarecum a te înstrăina de tradițiile sale de luptă pentru libertate socială și independență națională, de creațiile sale materiale și spirituale, înseamnă a nescoti un bogat izvor de învățămînte.

MIHAI FĂTU, conf. univ. dr., Institutul de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R. Sînt printre acei istorici care îmbină cercetarea științifică cu munca didactică și cu propagarea prin conferințe a istoriei. Am avut multiple posibilități să testez diferite categorii de oameni cu privire la opțiunile, părerile, afecțiunea lor față de istorie ca disciplină de învățămînt, precum și ca mijloc de formare a trăsăturilor moral-politice, comuniste a generațiilor actuale. De altfel oricine efectuează o astfel de testare, mai cu seamă acei istorici care se află permanent în legătură cu masele de cititori sau auditori, nu poate să nu constate cu mare satisfacție interesul manifest pentru istorie în general, pentru istoria patriei și a partidului nostru în special. Aș face, în acest sens, trimitere la un singur aspect, și anume la cel al modului în care mase de auditori cu o alcătuire profesională variată, neomogenă, audiază cu mare interes prelegeri, expuneri referitoare la diferite momente, evenimente și procese istorice.

Ca propagandist și cadru didactic în domeniul istoriei, am vorbit în fața a multiple colective de muncitori, țărani, intelectuali, tineri, vîrstnici, militari,

femei etc., și aproape fără excepție am obținut un plus de optimism și o reverifi-care a convingerii că istoria se bucură realmente de mare interes în opinia pu-blică. Dovada acestei afecțiuni publice față de istorie o constituie nu numai interesul, atenția cu care oamenii citesc sau urmăresc expunerile, ci și faptul că își afirmă public puncte de vedere, formulează întrebări, doresc să afle cât mai multe necunoscute, taine, enigme ale istoriei. Cred că pentru nici un istoric, cercetător, cadru didactic sau propagandist, nu este o satisfacție mai mare decât atunci când în timpul unor întâlniri sau activități didactice, auditoriul, cititorul formulează întrebări, solicită cât mai multe argumente pentru a-și forma convin-geri în legătură cu diferite fenomene și date istorice, te solicită cât mai mult pe tine istoric și te obligă în cele din urmă să te contopești cu interesul, pasiunea, afecțiunea lui, cu interesul lui de a cunoaște cât mai mult, mai adânc ceea ce istoria oferă și înmagazinează. De altminteri, aceasta este și una din laturile care atestă eficiența cercetării și a propagării istoriei.

Aceasta fiind realitatea, evident cu totul lapidar și unilateral relevantă, se ridică însă numeroase probleme în legătură cu sporirea eficienței istoriei în procesul educațional general, în efortul de transformare a istoriei într-un pu-ternic mijloc și forță mobilizatoare, transformatoare, în a face din istorie o armă care să genereze noi energii creative pentru înfăptuirea amplului program de edificare a României socialiste, comuniste, elaborat de partid.

Sporirea eficienței, contribuției istoriei la îndeplinirea sarcinilor puse de partid în fața frontului ideologic, sarcini sintetizate și concretizate de plenara C.C. al P.C.R. din noiembrie 1971 și de Conferința Națională a P.C.R. din 1972, de tovarășul Nicolae Ceaușescu în numeroase cuvântări și îndeosebi în cea rostită la constătuirea cadrelor didactice care predau științele sociale în învățământul supe-rior, depinde într-o măsură covârșitoare, aproape determinantă, de cadrele care predau, cercetează și scriu istoria, adică de aceia care sînt chemați să reconstituie, să realizeze o reîntoarcere obiectiv-afectivă a omului zilelor noastre în trecutul îndepărtat al istoriei patriei.

În această ordine de idei, trebuie să pornim de la faptul că istoricul, indife-rent dacă este cercetător sau cadru didactic, nu se poate socoti doar un profes-ionist, în accepțiunea strictă a noțiunii. El este cu precădere un om politic, un activist pe tărîm social, ideologic, politic, un modelator de conștiințe, de valori spiri-tuale, morale. Istoria ca știință și istoricul chemat să reconstituie fenomenul istoric și să-l transmită generațiilor contemporane se deosebesc esențial, prin eficiența și contribuția la educația comunistă a oamenilor, de alte discipline cu care se confruntă omul contemporan. De aici decurg, firesc, o seamă de trăsături care trebuie să definească profilul istoricului, dintre care se impun cu primor-dialitate: cultul neabătut față de adevărul istoric, ceea ce înseamnă o riguroasă probitate științifică; capacitatea de a descifra și defini sensul evoluției istorice, legitățile care guvernează și determină procesul istoric; o mare mobilitate, su-plețe și varietate în reconstituirea și transmiterea fenomenului istoric; respingerea hotărîtă a oricăror metode schematice, aride, reci de predare sau scriere a istoriei; efortul neconținut al istoricului de a se „contopi” cu faptul istoric și de a imprima mijloacelor de transmitere a cunoștințelor un spirit militant, ancorat organic în actualitatea zilelor noastre.

Se știe că omul zilelor noastre este pus în fața unei explozii informaționale fără precedent, că acest om, de la copil la vîrstnic, se raportează și se confruntă cu o gamă uriașă de date din toate sferile vieții materiale și spirituale, că el face eforturi mari pentru a selecta și a reține din această multitudine de date ceea ce este esențial, ceea ce îl interesează într-un mod aparte. În aceste condiții, istoricului îi revine obligația de a efectua o riguroasă selecție a datelor pe care le furnizează istoria și a le transmite cititorului sau auditoriului, de a milita activ împotriva unor mentalități vechi potrivit cărora a învăța istorie presupune a reține, a înmagazina în memorie un amalgam de date și fapte, amănunte neesențiale, care nu definesc fenomenul sau procesul istoric dat.

Reale satisfacții mi-a produs inițiativa revistei „Era socialistă” de a supune dezbaterei publice adevărul de mare preț după care istoria zilelor noastre este istorie și de a dovedi inconsistența părerilor care susțin că istorie este numai aceea care se referă la epoci ce despart în timp pe istoric de faptele și evenimentele pe care le reconstituie. Satisfacția este amplificată de faptul că personal

m-am concentrat, fără falsă modestie, cu entuziasm și dăruire, asupra uneia dintre cele mai recente perioade din istoria națională a poporului român — cea cuprinsă între anii 1944—1947, perioadă căreia i-am consacrat câteva lucrări, studii și articole.

Am verificat nu numai necesitatea stringentă, dar și posibilitatea reală de a scrie istoria recentă a patriei, respectînd cu cea mai mare rigurozitate toate cerințele istoriei ca știință. La aceasta se adaugă, însă, un mare plus de interes pentru mase mari de oameni ai zilelor noastre, care au fost martori și făurari ai acelor evenimente. Se realizează astfel o legătură mult mai afectivă între cetățeanul de azi și faptul istoric din imediata vecinătate a zilelor pe care le trăim. De aici decurge obligația morală și profesională a istoricului, dascăl sau cercetător, de a se apleca cu mai multă insistență asupra istoriei zilelor noastre, iar pe de altă parte, obligația unei serii de factori de decizie și editură de a oferi istoriei acestor ani locul ce i se cuvine în ansamblul activității de cercetare și răspîndire în mase a istoriei.

Remarc cu această ocazie, lipsa totală de consistență a unor opinii după care istoria nu ar face parte organică din domeniul științelor sociale. Un asemenea punct de vedere nu ține seamă de faptul, spre pildă, că cercetarea, scrierea și predarea istoriei obligă istoricul să apeleze și să utilizeze arsenalul de idei, teze și chiar metodologii de cercetare ale filozofiei, economiei politice, sociologiei, fără să mai luăm în seamă implicațiile politice cotidiene ale istoriei, cărora cercetătorul este chemat să le facă față aidoma celor care se îndeletnicesc cu celelalte științe sociale. De altfel a devenit o chestiune de notorietate, și istoricii sînt perfect conștienți de ea, că a fi un istoric marxist, capabil să cerceteze și să predai istoria la dimensiunile exigențelor contemporane, presupune a stăpîni metoda de cercetare materialist-dialectică, să fundamentezi concluziile în spiritul materialismului istoric marxist, ceea ce reclamă o solidă ancorare în toate disciplinele sociale. Numai așa istoria își poate aduce contribuția, alături și în concertul celorlalte științe sociale, la efortul general al partidului nostru pentru educarea comunistă, patriotică, revoluționară a maselor, pentru formarea, și prin mijlocirea istoriei, a unor solide convingeri politice cu privire la justetea, caracterul necesar, legitim, reclamat istoricește a programului partidului de edificare a societății socialiste și comuniste în România.

Nu pot să închei aceste câteva reflecții fără a spune că, uneori, în literatura noastră actuală, cartea istorică nu se bucură, din punctul de vedere al tirajelor mai ales, de locul ce i se cuvine. Este un adevăr că există multe medii și locuri unde cartea istorică pătrunde greu. Am în vedere, spre pildă, localitățile rurale, unele orașe mai mici și îndeosebi cele din rețeaua comercială a Centrococului. Am constatat cu amărăciune că în multe școli și licee, cartea istorică nu este la rînd cu literatura reclamată de alte discipline de învățămînt (limba română), motiv pentru care nici elevii și nici unele cadre didactice nu pot folosi și nu pot cunoaște operativ noile concluzii formulate în știința istorică. Aceste aspecte ar trebui, cred, coroborate cu politica de editare a cărții istorice, în sensul realizării unei corelări judicioase între tematică și tiraj, ambele ținînd seamă de necesitățile și cerințele reale ale opiniei publice.

FLORIAN GEORGESCU, conf. univ. dr., directorul Muzeului de istorie al Republicii Socialiste România.

De mai mulți ani îmi desfășor activitatea în cadrul unor unități muzeale. Experiența acestor ani mă conduce la câteva concluzii privind modul în care muzeul contribuie la îndeplinirea funcției educativ-civice a istoriei.

Muzeul de istorie al unui popor, al unei națiuni, este uriașă carte vie, în primul rînd a cetățenilor acelei țări. El reliefează legătura intimă dintre individ și toți cei cu care trăiește, muncește în aceeași țară, pe același teritoriu, cu gînduri comune, obiceiuri, limbă și aspirații; cu toți înaintașii săi, pe care de asemenea i-a cunoscut sau nu, dar care i-au transmis forța de luptă și nesecatul dor de libertate, omenia și dorința de trai liber, iscusința făuririi uneltelor și armelor, îndemînarea realizării formelor, volumelor și culorilor neasemuitelor podoabe.

Funcția educativ-civică a istoriei este în muzeul de istorie cel dintîi lucru pe care vizitatorul îl remarcă imediat, îl simte, îl pătrunde și pleacă mai apoi

din clădirea unde a luat cunoștință de cel mai important lucru: viața, lupta și munca semenilor săi, paginile de glorie și avânt, de progres social, pentru a-l reproduce, uneori involuntar, repovestindu-l celorlalți și aplicându-l în mod direct în conduita sa proprie, în familie, în viață.

Reunirea la București, în Muzeul de istorie al Republicii Socialiste România, a celor mai importante vestigii care evocă istoria societății omenești de pe teritoriul țării din cele mai îndepărtate timpuri până astăzi a adăugat rețelei de muzee pe cel mai necesar și important în munca de făurire a cetățeanului constructor al socialismului și comunismului: MUZEUL NAȚIONAL. Termenul este atât de concentrat în raport cu funcția sa educativ-civică încât doar rostirea lui este suficientă pentru rememorarea întregii încărcături emoționale pe care ai simțit-o atunci când ai parcurs sală cu sală viața strămoșilor tăi, lupta forțelor revoluționare, creația vie a poporului, strădania în ultimele cinci decenii a celor mai buni dintre cei mai buni fii ai propriului tău popor, comuniștii.

Muzeul de istorie al Republicii Socialiste România contribuie la formarea convingerilor civice ale constructorului activ, conștient al României socialiste. El desfășoară o bogată activitate cultural-educativă îmbinând cu pricepere metode tradiționale, consacrate, cu altele noi în conformitate cu puternica sa bază expozițională și cu multitudinea mijloacelor pe care aceasta le solicită întregului său colectiv de specialiști.

Printre formele de mare cuprindere se numără îndrumarea, prin care se face o strânsă legătură între vizitator și exponate, o prezentare de înalt nivel științific și cu o putere educativă deosebită. Prețios pentru această formă este marele avantaj de a direcționa atenția și de a ajuta la formarea convingerilor, legăturilor dintre epoci, oameni și evenimente, la nivelul auditoriului-privitor, răspunzând cel mai adesea la unele nedumeriri și contribuind astfel la înlăturarea erorilor de informare.

Muzeul de istorie al Republicii Socialiste România a experimentat în cele 10 luni de activitate rodnică un principiu cunoscut, dar neaplicat la noi tocmai din lipsa unei asemenea uriașe baze expoziționale cu toate atributele ei educative-civice de care am vorbit: acțiunea militantă cultural-educativă a muzeului.

Pe această linie se înscrie organizarea, împreună cu Universitatea populară București și Comitetul municipal București al U.T.C., a cursului ISTORIA ROMÂNIEI ÎN MĂRTURII ORIGINALE, în primul rând pentru tinerii din producție și într-o manieră care să asigure cele mai bune condiții aplicării în practică a principiului de mai sus. Astfel, vizitarea muzeului a fost programată în opt etape, câte una în fiecare lună și fiecare vizită a fost precedată de expunere în sala de conferințe a temei anunțate. Împărțiți apoi în grupe mai mici, tinerii au coborât în expoziție și, în fața vitrinei, au primit explicații la întrebări. Fișa de prezentă a fiecăruia cuprinde și o rubrică denumită: „Vreau să știu”, unde fiecare formulează întrebări privind evenimentele istoriei patriei. Lecția începe întotdeauna cu răspunsul la aceste întrebări care interesează pe toți, iar răspunsurile mult prea individuale, restrinse se dau direct în convorbiri cu preopinenții sau în scris.

Paralel cu acest curs s-a întreprins, împreună cu Comitetul Central al U.T.C. și Universitatea populară București, pentru prima dată la noi, Cursul prin corespondență. Eficacitatea acestui curs este deosebită, dacă vom urmări ritmicitatea, conștiințiozitatea, promptitudinea și vioiciunea cu care tinerii, însetați de cunoaștere, efectuează temele de control, le expediază cu poșta, așteptând răspunsul, nota, cuvintele de îndemn și mai ales explicațiile la nedumeririle și îndoielile pe care le au.

Pentru aprofundarea istoriei moderne și contemporane a patriei, în curînd va începe, cu aceeași metodă, cursul ISTORIA MODERNĂ ȘI CONTEMPORANĂ A ROMÂNIEI ÎN MĂRTURII ORIGINALE, care în timp de două luni își propune să prezinte 16 teme-vizită în muzeu, discuții și dezbateri, verificări ale felului cum au fost înțelese explicațiile date.

Acțiuni importante s-au organizat și cu publicul școlar, care, din investițiile noastre, populează sălile muzeului în proporție de peste 33% din numărul vizitatorilor. În colaborare și în cadrul unui program comun cu MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI ÎNVĂȚĂMÎNTULUI, au avut loc lecții de istorie în muzeu. Experimentul cu preșcolari în cadrul căruia accentul se pune mai mult pe comportamentul social al micilor vizitatori, comportarea în public, atitudinea față de

exponate ca bunuri ale societății constituie o noutate. Vizitele au fost urmate de prezentări de poezii cu caracter patriotic, de spectacole și expoziții ale lor etc.

Un experiment care urmărește o acțiune mai largă este **ORA DE DIRIGENȚIE ÎN MUZEU**, concepută nu ca o vizită, ci ca o activitate continuă, o dată pe lună, și în diferite muzee din Capitală, ca: Muzeul de istorie al Republicii Socialiste România, Muzeul de istorie a partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România, Muzeul tehnic, Muzeul de artă al Republicii Socialiste România, Muzeul satului, Muzeul literaturii române, Muzeul „George Enescu”, Muzeul de istorie naturală „Gr. Antipa”.

O activitate, tot cu titlu de experiment, a început prin desfășurarea pregătirii propagandiștilor din învățământul de partid, care studiază istoria patriei, la muzeul nostru. Pentru început, propagandiștii Sectorului 4 vin lunar și, prin metoda consacrată pînă acum, ei dezbate în sala de seminar temele pe baza studiului individual, a bibliografiei recomandate, apoi se continuă pregătirea în expoziție pe temeiul cunoașterii și recunoașterii exponatelor — obiecte, documente etc. — sub îndrumarea specialiștilor din muzeu, care răspund la întrebări, aduc la zi informația din documentele și indicațiile de partid. Același lucru se face și cu propagandiștii din învățământul politic al U.T.C.

Acest experiment ne îndreptățește să susținem că eficacitatea formării temeinice și cu argumente convingătoare a propagandiștilor și a cadrelor didactice, a dat încă de pe acum rezultate remarcabile. Propunerea extinderii acestui procedeu și pentru alte sectoare din Capitală, precum și pentru cadrele didactice din județul Ilfov care fac pregătirea în București este rezultatul firesc al începutului promițător de astăzi.

Tot cu titlu de experiment se desfășoară și activitatea cu tinerele de la Fabrica de confecții și tricotaje București, îndrumate de propagandiștii lor, dar care, lunar, vizitează numai sălile despre care au discutat și dezbătut tema în cadrul învățământului politic al U.T.C.

O primă concluzie pe care o desprindem este aceea că, pe temeiul cunoașterii profunde a funcției educativ-civice a istoriei manifestată în formele consacrate: învățământul în școală, literatura istorică, revistele de mare tiraj și de specialitate, aniversările și comemorările, teatrul și cinematograful, televiziunea și radioul, conferințele, sesiunile științifice și simpoziioanele, vizitele la muzee, monumente și locuri istorice, editările și expozițiile omagiale, trebuie să înnoim mijloacele de educare a maselor cu forme active, sistematice și de mare eficiență.

O astfel de formă urmărește îmbinarea unor acțiuni cu rezonanțe multiple în timpul vacanței, în cadrul unui program educativ denumit **VACANȚA ȘCOLARĂ LA MUZEUL NAȚIONAL**. Între 6 și 20 aprilie a.c. la muzeu vor avea loc zilnic întâlniri cu tineri și școlari care vor asculta o scurtă expunere asupra unei teme cu caracter educativ-civic, raportată la filmul istoric artistic de lung metraj din producția națională pe care îl vor viziona tot acolo, în sala de conferințe și încheiată de dezbaterile problemelor puse în discuție în fața vitrinelor cu exponatele originale care se referă la perioada istorică tratată în film.

În muzeu se aplică cu efecte bune îmbinarea cercetării științifice desfășurată de specialiștii noștri cu învățământul. Studenții Facultății de istorie a Universității din București și cei ai Institutului de arte plastice efectuează cursuri și seminarii în sălile muzeului. Cadrele didactice universitare și specialiștii muzeului fac exemplificări pe exponate originale din depozit și apoi dezbateri utile, fructuoase în fața vitrinelor.

Experimentele de care am vorbit, formele noi pe care ni le propunem să le aplicăm, se desfășoară paralel cu cercetarea psihosociopedagogică a relației **MUZEU-PUBLIC**, a cărei principală coordonată este tocmai aplicarea metodelor și mijloacelor optime de educație cetățenească.

CAMIL MUREȘAN, prof. univ. dr., decanul Facultății de istorie-filozofie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj. Valoarea educativă a disciplinei istorice constituie o axiomă pentru orice istoric care se respectă. E o convingere întărită de constatarea rolului efectiv pe care istoria l-a avut în acest sens, din antichitate pînă în epoca noastră. Rol care s-a exprimat în caracterul mărturisit a numeroase opere istorice, în locul atribuit istoriei în cadrul sistemului de învățămînt și al altor sisteme și mijloace de formare a conștiinței cetățenești.

Sînt de părere că acceptarea de la sine a acestei axiome e susceptibilă să ducă treptat la o criză a capacităților formative ale disciplinei istorice. Mai precis, la o supraestimare a acestora. De ce? Pentru că printre noi, cei din bransă, persistă convingerea că elevul sau studentul își formează viziunea sa despre lume și societate cu precădere de pe urma a ceea ce îi oferim, sub forma lecțiilor, prelegerilor, seminariilor ori lecturilor. Ne flatăm în a considera pe student prin excelență receptiv, relativ izolat de alte influențe, printre care și aceea a propriului său spirit critic. Aspirăm la îndeplinirea cu maximă ușurință a sarcinii noastre educative, considerînd că studentul e dator să înțeleagă și să accepte dintr-o dată ceea ce îi propunem. Nu rareori unii colegi mi-au relatat, speriați și scandalizați, că în seminar s-au găsit studenți care să exprime îndoieli față de aserțiunile dintr-o pilduitoare prelegere precedentă. Nici unuia incidentul nu-i sugera că poate puterea de a convinge a prelegerii fusese deficitară, metoda de expunere inadecvată și că cel mai simplu și mai natural lucru din lume era de a relua chestiunea cu răbdare, a o expune mai argumentat, a o discuta pînă la risipirea îndoielilor.

Din această tentație de a realiza ușor misiunea noastră educativă, presupunînd pe cel din fața noastră mai modelabil decît este în realitate, derivă persistența unui caracter enunțativ în multe lecții și prelegeri de istorie și insuficiența urmărire și consolidare a efectului educativ al acestora.

Iată de ce aș înclina ca în învățămîntul superior să deplasăm centrul de greutate de pe formula generală „valoarea educativă a lecțiilor de istorie” pe aceea a „valorii educative a seminariilor”. În acest cadru trebuie pus accentul pe formarea convingerilor, prin stimularea discuțiilor, prin îmbogățirea argumentelor, urmărind consecvent și cu răbdare ideea ca nimic din ceea ce comunicăm studenților să nu rămînă în stadiul de enunț, nedistilat de gîndirea proprie a celor cărora ne adresăm. Și mai presus de toate să avem în vedere relația indisolubilă dintre seriozitatea argumentelor științifice și efectul elementelor de ordin educativ pe care vrem să le imprimăm. Observațiile mele din douăzeci și cinci de ani de carieră converg către concluzia că tineretul de azi nu este prea sensibil la argumente ce apelează numai la emoții și sentimente; el are un dezvoltat spirit critic. E un efect natural al concepției științifice despre lume, care stă la baza întregului învățămînt și a întregii noastre culturi. Tineretul nostru gîndește rațional, critic, vrea să descopere adevărul, vrea să fie convins de ceea ce i se spune. A-i satisface această legitimă aspirație presupune o temeinică pregătire și o mare responsabilitate din partea educatorului.

O a doua idee pe care aș sublinia-o e implicată în aluzia din rîndurile de mai sus la faptul că presupunem pe student „relativ izolat de alte influențe”. Mă gîndeam la enorma creștere a mijloacelor difuzării ideilor în ultimele două decenii: radioul, televiziunea, cinematografia, însăși cartea. La mutațiile survenite în toate sectoarele vieții contemporane, pe plan intern și mondial, îndeosebi la cele de ordin social-politic și la revoluția tehnico-științifică. Acestea, și multe altele, îl fac pe tînărul de azi să trăiască într-un orizont mult mai larg — datorită bogăției de impresii care-l asaltează — decît acela al sălii de curs și al disciplinei pe care o studiază.

Rezultă de aci întrebarea: în ce proporție, astăzi, concepția de viață a unui tînăr se formează datorită acțiunii factorilor educativi conștienți, organizați — respectiv învățămîntul și anexele sale — în comparație cu ponderea influențelor venite din afara acestor factori.

E o întrebare la care nu se poate răspunde cu improvizații și impresii. Trebuie să cunoaștem mentalitatea tinerilor, componentele formării acestora, în mod real și pe baze științifice. După cum medicul nu recurge la aplicarea unui remediu până când n-a studiat temeinic, obiectiv, caracteristicile unui organism, nici educatorul nu are dreptul să-și construiască și să aplice sistemul său de influențare până când nu se află în posesia datelor pozitive despre configurația spirituală a celui pe care îl tratează. Sugerez, în consecință, necesitatea deschiderii unui șantier permanent de studii interdisciplinare, în fiecare instituție de învățământ, cu conlucrarea în primul rând a pedagogilor, psihologilor și sociologilor. Rostul său ar fi cercetarea periodică, dacă nu permanentă, prin metode care să garanteze un maximum de obiectivitate și sinceritate, a problemelor mentalității tineretului, a trăsăturilor dominante ale acestuia, a factorilor care îl formează.

Pe aceste baze informaționale se va putea perfecționa și o metodă — sau metode — educative, iar conținutul procesului educativ se va putea determina mai precis, diferențiat, în raport de structura spirituală reală a celui menit să-l recepteze.

Indiferent de rezultatele pe care le va oferi o asemenea frecventă anchetă psihosociologică, un fapt dominant îl poate constata și mărturisii orice educator atent și onest: tineretul nostru trăiește intens în actualitate — câteodată cu note de superficialitate ale acestei trăiri — și cu un interes spontan și manifest către viitor. Paseismul nu este propriu generației actuale a tinerilor, decît cu titlu de excepție, ca formă a unui vag snobism adolescentin. Exemplele trecutului istoric nu mai au, spontan, forța de atracție și de convingere pe care o exercitau asupra generațiilor anterioare. Sînt concurate de grandioasele realități ale lumii contemporane și de perspectivele de viitor ale progresului uman.

Prin urmare, nu numai dintr-un imperativ de ordin politic, dar și dintr-o motivație — să-i spunem „subiectivă“, în sensul că derivă din structura spirituală a „subiectului“ supus acțiunii educative — cred că istoriei moderne și contemporane îi revine rolul de căpetenie în formarea convingerilor proprii profilului spiritual al omului și cetățeanului societății noastre, tineretului de azi.

Personal, mai sînt de părere că ar trebui lărgită exploatarea în sens educativ a temelor de istorie a progresului culturii materiale, a realizărilor științei și tehnicii. Aceasta din mai multe motive: spre a întări sentimentul de admirație pentru capacitatea creatoare a geniului uman și a contribui, indirect, la consolidarea unui ideal umanist; spre a determina un atașament organic față de ideea de progres; spre a demonstra valoarea și efectele pozitive extraordinare ale științei utilizate în scopuri pașnice, puse în slujba omului, pentru mersul înainte al societății; cu aceasta cred că s-ar contribui, iarăși imediat, dar puternic, la întărirea atașamentului și admirației față de efortul constructiv al societății noastre socialiste.

Gîndurile care ne frămîntă în prezent, de a restructura treptat cursurile universitare, într-o viziune de istorie a civilizației, vor putea fără îndoială oferi și prilejul unei valorificări mai largi a valențelor insuficient utilizate ale istoriei. Iar în al doilea rînd, trecerea de la prelegerea clasică, enunțiativă, la prelegerea problematizată, parțial chiar dialogată, cred că va contribui de asemenea la o eficiență sporită a acelorași rosturi educative ale disciplinei noastre.

M. PETRESCU-DÎMBOVIȚA, prof. dr. doc., directorul Institutului de istorie și arheologie „A. D. Xenopol“ din Iași. Istoria, parte integrantă a științelor sociale, are un rol de prim ordin în procesul instructiv-educativ al generațiilor. Cunoașterea trecutului propriului popor a fost și este o datorie elementară. Sentimentul patriotic și atitudinea civică au găsit în istorie totdeauna și la toate popoarele izvoare de inspirație și de acțiune. De altfel, M. Kogălniceanu denumise istoria patriei drept o „carte de căpătăi“, în sensul unui îndrumător pentru prezent și viitor.

Firește că primul loc în educația civică, prin istorie, revine școlii. În această privință, două sînt elementele hotărîtoare: locul pe care-l ocupă istoria în programul de învățămînt, de la acela elementar pînă la cel universitar, și profesorul, care are nobila misiune nu numai de a spori bagajul de cunoștințe al tinerilor, ci și de a-i forma ca cetățeni cu o înaltă conștiință, cu dragoste fierbinte de țară. În acest scop, istoria trebuie să figureze în programul tuturor claselor din învățămîntul mediu, iar istoria patriei să constituie obiect de examen obligator, cel puțin pentru secția umanistă, la bacalaureat, așa cum a fost la noi pînă nu de mult.

În ceea ce privește învățămîntul superior, așa cum recomandă conducerea de partid, trebuie așezat pe baze noi, prin modernizare. Cursul trebuie să rămînă un mijloc de informare și de orientare generală, accentul urmînd să cadă pe dezbaterea științifică, vie și la zi, a problemelor esențiale și actuale. În această privință, un rol important revine și cursurilor și seminariilor speciale, precum și seminariilor obișnuite, la care, prin metodele folosite, să se contribuie la dezvoltarea gîndirii creatoare a studenților și la formarea lor ca viitori profesori și cercetători.

În acest scop, practica studenților în școli, institute de cercetări, muzee, arhive, biblioteci și pe șantierele arheologice, are o deosebită importanță, atunci cînd i se acordă atenția cuvenită din partea forurilor direct răspunzătoare, întrucît facilitează studenților contactul direct atît cu școala cît și cu sursele istoriei, întărindu-le interesul și pasiunea față de disciplina istoriei. În același timp, exemplul profesorilor, care pentru ei trebuie să fie adevărate modele de competență, etică și dragoste totală pentru știință și patrie, precum și contactul direct cu elevii la școală, în timpul practicii pedagogice, trebuie să-i facă să înțeleagă că pentru predarea istoriei se cere o mare răspundere, fiind necesară, pe lingă o foarte bună cunoaștere a materiei, și o artă a convingerii, întrucît rolul profesorului de istorie este nu numai de a preda faptele trecutului, ci și de a face educația civică și patriotică.

În acest scop, este de la sine înțeles că profesorul nu se va putea limita numai la manualul școlar, care este indispensabil pentru cunoștințele de bază, ci va trebui să se străduiască să fie la curent cu noutățile din domeniul istoriei, să manifeste interes pentru istoria locală, folosind din ea exemple la lecții, să facă vizite cu elevii la muzee și la monumentele arheologice și istorice, precum și să participe la diferite acțiuni din cadrul filialelor Societății de științe istorice sau la manifestările culturale prilejuite de sărbătorirea unor momente și personalități importante din istoria patriei noastre.

Pentru a îndeplini asemenea sarcini cu eficiența scontată i se cere profesorului timp și stabilitate, ceea ce nu se poate realiza, decît cu efecte reduse și deseori formal, în condițiile navetismului, cînd profesorul nu este legat strîns nici de școală și nici de localitatea în care profesează. În această privință ni se pare semnificativ faptul că la un chestionar privind monumentele istorice și arheologice de pe teritoriul diferitelor localități din județul Iași, întocmit de noi cu cîțiva ani în urmă, profesorii de istorie din acest județ nu au răspuns decît într-o foarte mică măsură, ceea ce dovedește lipsa de interes pentru istoria locală chiar de către cei care predau istoria și sînt chemați să facă educația patriotică elevilor și populației din localitățile respective.

Un rol important în educația civică și patriotică revine și cercetătorilor științifici în domeniul istoriei, prin contactul cu masele, direct, prin conferințe și dezbateri, sau indirect, prin scrierile lor. Ei trebuie să răspundă ori de cîte ori sînt solicitați de organizațiile de partid și de mase, fiind incompatibilă cu politica de educație socialistă a statului nostru orice tendință de comoditate sau chiar, ceea ce este mai grav, de izolare. În felul acesta, cercetătorii, contribuind la educația civică și patriotică, își îndeplinesc datoria obștească față de societatea socialistă, care le asigură condițiile necesare pentru o cît mai bună desfășurare a activității de cercetare.

Pentru ca istoria să-și îndeplinească funcția sa educativ-civică în rindul marilor, statul nostru socialist susține în mod constant și cu deosebită grijă numeroase acțiuni, atât în cadrul instituțiilor de învățămînt și de cercetare, cît și în al celor cu rol de culturalizare, aparținînd comitetelor de cultură și educație socialistă, ca universitățile și ateneele populare. De asemenea, a sprijinit și sprijină cum se cuvine organizarea a numeroase muzee de istorie, care prin tematica lor științifică și felul modern de prezentare a exponatelor sînt bine apreciate și peste hotare. La fel, se rezervă subiectelor din istoria patriei un loc important în presa centrală și locală, la emisiunile de radio și televiziune, ca și în manifestările cu caracter artistic.

Prin aceste multiple și variate acțiuni se urmărește, în mod evident, cu tenacitate și clarviziune, ca istoria patriei să pătrundă adînc în mase, contribuind la educația acestora.

Pentru ca aceste acțiuni să aibă eficiență corespunzătoare eforturilor făcute de statul nostru socialist, toți trebuie să dovedească, prin fapte, că cunosc și prețuiesc istoria țării, manifestînd grija cuvenită față de mărturiile trecutului mai îndepărtat sau apropiat, care, prin păstrarea lor, pot constitui mijloace eficiente de educație civică și patriotică. Dacă însă în loc să conservăm relicvele arheologice și istorice, uneori deosebit de importante, contribuim sau asistăm neputincioși la distrugerea lor, atunci efectul este contrar celui scontat.

Astfel, ce efect educativ pot avea săpăturile pentru extracția pietrei în celebra așezare neolitică de pe Cetățuia, de la Cucuteni sau în cuprinsul bine cunoscutei așezări fortificate geto-dacice de pe înălțimea Cătălina de la Cotnari, prin care s-au distrus porțiuni mari din aceste stațiuni de cea mai mare importanță pentru istoria veche a țării noastre? În schimb, oprirea acestor distrugerii, așa cum s-a reușit în ultima vreme pentru stațiunea geto-dacică de la Cotnari, și constituirea în viitor, în zonele respective, cu mijloace de restaurare și conservare adecvate, a unor rezervații arheologice, incluse într-un circuit turistic, pot contribui, firește, la educarea civică și patriotică a vizitatorilor din Iași și alte localități ale țării, ca să nu mai amintim și de interesul pe care-l pot stîrni pentru specialiștii și turiștii străini în vizită în țara noastră.

La fel, movilele, adevărate necropole de importanță istorică, ca și fortificațiile de pămînt, cu val și șanț, din diferite regiuni ale țării, în loc să fie aplatizate prin lucrări agricole sau distruse prin scoaterea de pămînt cu excavatoarele pentru anumite construcții, cum s-a întîmplat nu de mult cu o movilă lingă Fabrica de penicilină din Iași, s-ar conserva, prin rezervarea lor, ca finaiș sau loc de pășunat pentru vite, ar putea fi păstrate pentru viitoarele cercetări și, în același timp, folosite de întreprinderile agricole în zona cărora se află. În această privință, ținem să menționăm că am văzut la muzeul din Halle, din Republica Democrată Germană, un registru în care se notau de către vizitatori din diferite localități ale regiunii, orice situație anormală observată de către ei la monumentele arheologice, datorată intemperiei naturii sau intervenției omului. Deci, un fel de registru al stării de conservare al monumentelor arheologice, ținut la zi cu concursul binevoitor al vizitatorilor muzeului, pătrunși cu adevărat de valoarea și importanța monumentelor arheologice pentru istoria regiunii lor.

Avîndu-se în vedere importanța monumentelor arheologice pentru educația civică a maselor, este de datoria muzeelor județene de istorie de a avea o evidență a tuturor obiectivelor arheologice și a monumentelor istorice din zona respectivă, cunoscînd în permanență gradul lor de conservare. În acest scop, ar trebui să existe o formă de evidență a monumentelor arheologice și istorice pentru fiecare județ, întocmită de către muzee și tipărită prin grija comitetelor județene de cultură și educație socialistă.

În ceea ce privește monumentele istorice, cunoaștem cu toți grija statului nostru pentru restaurarea, conservarea și valorificarea lor din punct de vedere

științific, precum și turistic, avându-se în vedere importanța lor ca mărturii elocvente ale trecutului patriei, pentru educația patriotică a maselor de vizitatori. În această privință, măsurile care s-au luat recent de a se restaura palatul Domnitorului Cuza de la Ruginoasa, cu prilejul împlinirii unui veac de la moartea acestui mare bărbat politic, se înscriu în grija permanentă a conducerii partidului și statului nostru pentru monumentele istorice. Cu toate acestea, la Iași, clădirea Academiei Mihăilene, unde M. Kogălniceanu și-a susținut celebra lecție de deschidere, prin care fundamenta o nouă concepție în legătură cu modul de a se preda și scrie istoria, scoțind în evidență rolul istoriei în educația patriotică a națiunii, a fost dărîmată în 1963, rămînînd astăzi doar un loc viran, fără măcar o placă comemorativă care să păstreze amintirea a ceea ce a fost. Un asemenea monument istoric în Iași de astăzi, în continuu progres și refacere, dar și cu grijă de a se păstra monumentele istorice, ar fi contribuit, prin vizitarea lui, la întărirea sentimentului patriotic și la stimularea grijii pentru monumentele istorice.

Se pot da desigur și multe alte exemple din care să rezulte și mai pregnant rolul istoriei în procesul de educație a națiunii noastre socialiste. Mă gîndesc la popularizarea sub diferite forme (presă, broșuri, radio, televiziune ș.a.), așa cum de altfel se și face, a eroilor noștri pentru emancipare socială și națională, pentru socialism, a căror viață și activitate, dedicate în întregime idealurilor revoluționare ale poporului, constituie mijloace eficiente de educație civică și patriotică. La fel, un interes sporit trebuie acordat actelor de curaj și bravură, pînă la sacrificiul suprem, al eroilor căzuți în războaie de apărare, care contribuie, fără îndoială, la întărirea sentimentului patriotic și al legării de pămîntul pe care au trăit, muncit și murit acești eroi ai poporului nostru.

Așadar, este de la sine înțeles, că în etapa actuală de dezvoltare multilaterală a societății socialiste, istoria trebuie considerată nu numai ca un obiect de predare și de cercetare, ci ca o pirghie de cea mai mare însemnătate în opera de educare civică și patriotică a întregului popor.

Pentru a îndeplini acest scop, nobil și de cea mai mare responsabilitate, istoriei trebuie să i se acorde însemnătatea cuvenită, ca știință militantă, de prim ordin, în formarea omului nou al patriei noastre socialiste.

ARON PETRIC, prof. univ. dr., decanul Facultății de istorie a Universității București. Discuția inițiată de revista „Anale de istorie” asupra rolului educativ al istoriei invită, în fapt, la dezvăluirea esenței și rațiunii de a fi ale științei căreia îi închinăm eforturile noastre, la conturarea finalității sociale a acestei discipline. Fiind în primul rînd o știință cu caracter retrospectiv, ea cercetează, cu mijloacele care sînt proprii metodologiei marxist-leniniste, trecutul omenirii în ansamblu și, în cadrul său, trecutul poporului nostru. La acesta se referă tovarășul Nicolae Ceaușescu atunci cînd arată că „este vorba în primul rînd de trecutul cu care ne mîndrim, de lupta pentru eliberare națională și socială, de tradițiile progresiste ale învățămîntului, științei și culturii poporului nostru... de trecutul glorios al mișcării revoluționare și comuniste, de trecutul anilor construcției socialiste care a ridicat patria noastră la un înalt grad de dezvoltare în toate domeniile activității economico-sociale. Acest trecut glorios stă la baza dezvoltării viitoare a poporului nostru, în centrul politicii educative. Numai dacă vom ști să îmbinăm în mod armonios trecutul glorios cu prezentul vom reuși să trasăm căile făuririi cu succes a societății socialiste multilateral dezvoltate, să creăm premisele necesare făuririi comunismului în România”. Cuvintele secretarului general al partidului nostru subliniază în mod strălucit sensul în care trebuie privită și studiată istoria : în primul rînd, ca un mijloc de cunoaștere a trecutului, cu tot ceea ce a avut el umbrît, dar mai ales cu momentele de înălțare și împlinire, iar în al doilea rînd, ca o cale de înțelegere mai clară a prezentului și de scrutare a viitorului, ca un stimulator de energie și încredere în forțele creatoare ale omului, în capacitatea lui de a înfăptui noi și noi realizări în domeniul material și spiritual. O asemenea

viziune, care pornește de la retrospectivă spre a ajunge la perspectivă și perspectivă este de natură să lege strins știința istorică de practica vieții sociale, de cerințele dezvoltării societății.

Spunînd acestea nu am făcut însă decît să formulăm deziderate și comandamente, care se cer onorate în practica studierii istoriei. Se ridică, firește, întrebarea: cum trebuie întreprinsă cercetarea istorică pentru a desprinde acele fire care pornesc din trecut, trec prin prezent și conduc spre viitor?

Urmărind neabătut cunoașterea vieții sociale, așa cum s-a desfășurat ea în realitate, ce elemente vor intra cu precădere în atenția noastră, astfel încît istoria să nu se oprească la satisfacerea unei dorințe, firești, de informare a cititorului, ci să ofere celor ce activează în viața social-politică prețioase elemente în adoptarea unor decizii?

Pe astfel de fire — care sînt, de cele mai multe ori, permanente istorice — se poate clădi mai ușor politica internă și externă a statului nostru socialist. Astfel, nu este deloc întîmplător faptul că, spre exemplu, umanismul și democratismul care caracterizează întreaga activitate a Partidului Comunist Român își găsește îndepărtate și puternice tradiții în ceea ce numim, cu un cuvînt semnificativ prin el însuși, omenia ce a definit, întotdeauna, firea poporului nostru. Fără îndoială, socialismul a ridicat această coordonată istorică pe trepte superioare, conferindu-i atribute noi, legate de situarea omului în complexul orînduirii socialiste, în care există o comunitate de țeluri, astfel încît afirmarea personalității și realizarea fericirii individuale se înfăptuiesc în contextul progresului întregului popor.

În același mod, studiul istoriei oferă o înțelegere mai deplină și stimulează una din preocupările de bază ale conducerii partidului și statului nostru, îndeosebi în ultima perioadă de timp, privind combaterea tuturor fenomenelor negative din sfera relațiilor sociale, pentru afirmarea deplină a eticii și echității comuniste. În adevăr, în conștiința unui popor a cărui istorie a fost străbătută, veacuri de-a rîndul, de puternice lupte sociale și naționale îndreptate împotriva exploatării și asupririi, era firește să se sădească adînc dorința și voința de libertate și dreptate, ura împotriva a tot ceea ce amenință știrbirea acestor năzuințe.

Tot așa, istoria reușește să explice și să legitimeze cu mai multă forță liniile directe ale politicii externe promovate cu consecvență de Partidul Comunist Român și de statul nostru care, în concertul internațional, militează neabătut pentru triumful principiilor egalității, stimei și respectului reciproc, pentru dreptul fiecărei națiuni, mari sau mici, de a-și hotări singură destinul, de a se dezvolta în mod independent potrivit propriei voințe, fără amestec sau ingerințe din afară. O astfel de poziție își găsește justificarea și suportul în trecutul poporului nostru, care a trebuit să lupte de-a lungul întregii sale existențe pentru apărarea ființei naționale, uneori chiar pentru a supraviețui unor aspre vicisitudini istorice.

Privit astfel, studiul istoriei ne oferă temeiuri științifice de înțelegere a evenimentelor actuale, ne întărește încrederea în justiția și trăinicia acțiunilor pe care le întreprindem în spiritul legii cerințelor vieții sociale, corespunzînd totodată și unor comandamente istorice. În acest mod, istoria își validează caracterul de „magistra vitae”, înscriindu-se printre activitățile cu evidentă finalitate socială.

Referindu-se la astfel de elemente, tovarășul Nicolae Ceaușescu arată că: „Trebuie să tragem învățăminte din istoria patriei noastre și să facem totul pentru a asigura dezvoltarea continuă a poporului nostru, a națiunii noastre, a independenței și suveranității naționale, întrucît numai în acest fel poporul român va putea să-și asigure un loc de cinste în rîndul popoarelor întregii lumi, va putea să-și aducă contribuția la progresul și civilizația omenirii”.

A doua direcție importantă în care istoria își poate valida forța sa o constituie angajarea hotărîtă în activitatea ideologică, în munca de educare comunistă a maselor — cu precădere a tineretului. Prin însăși problematica sa, prin mate-

riul concret cu care operează și prin concluziile ce le desprinde, studiul istoriei poate răspunde din plin acestui comandament, în primul rînd pe calea formării și dezvoltării patriotismului socialist și a internaționalismului proletar.

Îmbinînd dragostea față de pămîntul natal udat cu singele atîtor generații, cu prețuirea caldă față de lupta revoluționară a proletariatului, în frunte cu Partidul Comunist Român — luptă care a sfîrșit cîtușele exploatării și asupririi —, patriotismul socialist acționează ca o forță motrice de primă mînă în direcția mobilizării la opera de edificare a noii orînduirii.

În această concepție, patriotismul nu este privit doar ca un sentiment de admirație — fie el oricît de înălțător —, ci, mergînd dincolo de aceasta, este înțeles ca o forță în acțiune, ca un efort concret în direcția făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate. Desigur, pentru ca istoria să răspundă în mai mare măsură acestei cerințe, pentru ca ea să contribuie mai din plin și cu toate valențele de care dispune la educarea patriotică a maselor, este necesar ca atît în munca de cercetare cît și în activitatea de învățămînt și de propagandă să se angajeze mai din plin sub raport politic și educativ. Nu se poate accepta ca studiul istoriei să fie privit ca un scop „în sine”, cu un caracter paseist și contemplativ; el trebuie să aibă o finalitate socială, astfel încît alături de formula care ne onorează, de „Historia — magistra vitae”, să o putem înscrie, cu deplină justificare, și pe cea de „Historia militans”, de știință angajată.

Îndeplinirea acestei cerințe implică o serie de consecințe, atît în domeniul cercetării, cît mai ales în cel al învățămîntului și propagandei. Se impune o reconsiderare a rolului istoriei, văzută nu numai ca o disciplină informativă, ci, în primul rînd, formativă, de natură să contribuie la promovarea gîndirii dialectice, creatoare, capabilă să înțeleagă evoluția proceselor sociale în resorturile lor interioare, cauzalitatea și finalitatea fenomenelor istorice. Este necesară, sub acest raport, o revedere a formelor tradiționale de muncă cu elevii și studenții, făcînd să crească ponderea celor aplicative și active în raport cu cele narative și descriptive. Într-un astfel de context, însăși lecția de istorie, privită ca verigă de bază în procesul de învățămînt, trebuie să includă într-o mult mai mare măsură elemente de natură să îndepărteze pericolul șablonizării și formalizării activităților. În zilele noastre, în condițiile progresului rapid al tehnicii, se impune folosirea pe scară largă a unor mijloace moderne, ca fotografia, filmul, înregistrarea sonoră, pe lîngă materialele demonstrative care au de acum tradiție în învățămîntul nostru. Desigur, într-o modalitate similară trebuie revăzute programele și manualele școlare, procesul de modernizare avînd un caracter complex, adresîndu-se tuturor componentelor și mijloacelor învățămîntului.

Acordînd un rol primordial dezvăluirii conținutului proceselor istorice, înțelegerii lor de către elevi, învățămîntul trebuie să meargă dincolo de această treaptă, vizînd formarea de convingeri asupra veracității celor afirmate și, apoi, a determinării de stări afective în rîndurile elevilor. Și drumul nu se oprește aici; el urmărește, în final, a determina anumite atitudini și acțiuni din partea elevilor și studenților, în conformitate cu scopul propus prin temele tratate. Acest curent, care pornește de la cunoaștere, trece prin convingere și stări afective spre a ajunge la atitudini și acțiuni, conferă învățămîntului istoric finalitate și eficiență. El înscrie istoria printre disciplinele cu un pronunțat caracter formativ și educativ, situînd-o în rîndul principalelor mijloace ale activității ideologice și politice ale partidului și statului nostru.

Consider că în munca de pregătire a profesorilor de istorie pentru școala de cultură generală și licee — pe umerii cărora va apăsă în cea mai mare măsură sarcinile ce revin învățămîntului istoric — mai sînt încă unele carențe pe linia înarmării lor cu tot ceea ce este necesar în activitatea de profesor, de educator și, totodată, de activist pe tărîm politic și obștesc. Apare evidentă în munca unor studenți acea tendință — pe care cadrele didactice universitare nu reușesc să o combată indeajuns — de a învăța și nu de a studia, ceea ce împinge adeseori la des-

criptivism și narațiune și nu în mod suficient la interpretare și generalizare, reducând considerabil eficiența și, până la urmă, însuși sensul învățămîntului istoric. O asemenea orientare greșită va fi, fără îndoială, imprimată de acești viitori profesori și în munca cu elevii, cu daune evidente pentru formarea gîndirii tineretului.

Considerăm, de asemenea, că eficiența educativă a istoriei sporește în mod considerabil în funcție de gradul de atractivitate al lecțiilor și al celorlalte forme ale procesului de învățămînt, ceea ce reflectă în ultimă analiză, talentul și gradul de pregătire de care dispune profesorul, calitatea activității acestuia.

VICENȚIU PIUCA, doctor în istorie. După cum este știut, în întregul sistem al învățămîntului istoria a fost și trebuie să fie o disciplină chemată să asigure cunoașterea de către tinerii elevi și studenți a vieții și activității poporului român, a trecutului zbuciumat în care a trăit și creat acest popor, cum a luptat și înfruntat greutățile și asupririle străine păstrîndu-și ființa sa națională. Numai cunoscînd trecutul putem previziona viitorul României și acționa în concordanță cu cerințele progresului și civilizației, putem și trebuie să cunoaștem locul și rolul pe care l-a ocupat și îl ocupă patria noastră în contextul istoriei universale. Din acest punct de vedere apare cu totul paradoxal faptul că în condițiile actuale sînt tot mai mult reduse orele de istorie; în unele cazuri, îndeosebi la școlile profesionale și tehnice, istoria este scoasă complet din program, iar la liceele de specialitate (industriale) a rămas să fie predată numai în anul IV.

Consider că în procesul educației patriotice a întregului popor, și în mod deosebit a tineretului, istoria ca știință socială trebuie să ocupe un loc corespunzător. Așa cum sublinia secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, „una din disciplinele de cea mai mare importanță pentru înțelegerea evoluției societății omenești în țara noastră, ca și pe plan mondial, este, după cum se știe, istoria“.

Pornind de la locul istoriei ca factor esențial al formării la tinerete generații a unui înalt patriotism, al sentimentului de responsabilitate față de soarta națiunii noastre socialiste, de formarea la toți tinerii a hotărîrii ferme de a-și închina toată energia, elanul, puterea de muncă și, dacă va fi nevoie, și viața, înfiorării țării și integrității teritoriale, cuceririlor revoluționare, socialiste ale poporului, consider necesar o revedere a programelor de învățămînt pentru licee și școli de cultură generală, și îndeosebi pentru școlile profesionale și liceele industriale, și acordarea locului ce i se cuvine **ISTORIEI**.

În acest cadru cred, sînt convins, că este necesar să fie introdusă istoria ca disciplină obligatorie la examenul de bacalaureat, de a nu mai lăsa la latitudinea elevului să aleagă între istorie și alte discipline. Aceasta este și opinia cadrelor didactice și nu numai a celor ce predau istoria. Consider că și o asemenea măsură va contribui la dezvoltarea interesului elevilor pentru studierea și cunoașterea istoriei patriei lor, legităților care guvernează societatea, a trecutului glorios de luptă al poporului căruia aparține, modului în care forțele înaintate ale societății, clasa muncitoare, partidul său politic au acționat și au creat o Românie socialistă în plină ascensiune spre noi culmi ale progresului și civilizației. Aceasta cere însă să se asigure istoriei o pondere corespunzătoare în programa de învățămînt, pe nivele și ani de studii. De asemenea, o tematică orientativă pentru cadrele didactice din licee și școli generale, care să nu se rezume la înșiruirea titlurilor din manual — așa cum s-a procedat în acest an școlar —, ci să abordeze problemele fundamentale care trebuie avute în vedere, la tema sau perioada dată, să orienteze profesorii de istorie spre tratarea corespunzătoare a problemelor ce privesc formarea și dezvoltarea poporului român, marile lupte sociale pe care le-a dus pentru împlinirea idealurilor de progres, dreptate socială și libertate națională, revoluția și construcția socialistă din patria noastră. Toate acestea trebuie realizate în scopul formării și dezvoltării la generațiile tinere a sentimentului de mîndrie și respect față de trecutul de luptă al poporului, al clasei muncitoare și al partidului

său, față de capacitățile creatoare ale producătorilor de bunuri materiale, pentru a le forma convingeri și dorințe ferme de a duce mai departe, pe noi culmi de progres și civilizație patria noastră — România socialistă.

Fără discuție că pentru a asigura predarea istoriei la nivelul exigențelor actuale se impun și alte acțiuni. În primul rînd o temeinică pregătire și o înaltă responsabilitate a tuturor cadrelor didactice care predau istoria și aș spune pentru aprofundarea temeinică de către ele a perioadei moderne a dezvoltării țării noastre și îndeosebi a istoriei contemporane a României.

În acest scop cred că pe lângă îmbunătățirea activității în facultățile de istorie, care sînt chemate să formeze cadrele didactice necesare pentru această disciplină, se impune și organizarea unui sistem eficient de perfecționare a acestora, poate tot pe lângă universități, deoarece actualul Institut central pentru perfecționarea pregătirii cadrelor didactice, așa cum acționează, nu-și îndeplinește decît în mică măsură misiunea pentru care a fost creat. La această concluzie am ajuns și pe baza discuțiilor cu un mare număr de cadre didactice de la diferite nivele ale învățămîntului.

Pe de altă parte, profesorii de istorie au datoria să studieze, să urmărească, pentru a fi la curent, tot ceea ce apare nou în literatura de specialitate, în special pe probleme ale istoriei moderne și contemporane, ale mișcării muncitorești și ale Partidului Comunist Român. Totodată, consider că fiecare cadru didactic care predă istoria ar trebui să devină participant activ la cercetarea istoriei locale, fapt ce ar face posibilă prezentarea în lecții, acolo unde se pretează, a elementelor descoperite, ar contribui și pe această cale la legarea tinerilor de meleagurile natale, ar dezvolta la ei respectul față de valorile create de înaintașii lor și dorința de a-și aduce contribuția la dezvoltarea pe mai departe a fiecărui colț al patriei, a României socialiste.

În al doilea rînd se cere cu stringență elaborarea unor manuale corespunzătoare la nivelul și gradul de percepere al elevilor cărora se adresează și o deplină concordanță, măcar în problemele fundamentale, între manualele dedicate școlilor de cultură generală și cele pentru licee. În această acțiune se impune o colaborare științifică eficientă între cadrele didactice din învățămîntul superior și cercetători și cadre care predau istoria în licee și școli de cultură generală.

O altă direcție, tot atît de importantă în care trebuie îndreptată atenția, este aceea legată de sistemul de predare și verificare a cunoștințelor. Trebuie militat cu toată hotărîrea pentru lichidarea tendințelor care mai persistă încă, în unele cazuri și în învățămîntul superior, de a încărca memoria cu multe date, cifre și fapte în detrimentul explicării fenomenelor, a cauzelor ce le-au generat. Bineînțeles că nu pledăm pentru scoaterea completă a datelor și faptelor, dar milităm pentru a da elevilor numai ceea ce este absolut necesar, ceea ce îi ajută să înțeleagă, să cunoască.

De asemenea va trebui urmărit cu toată atenția modul în care se valorifică moștenirea culturală, felul în care sînt prezentate diferite personalități politice și culturale, căci pe alocuri se constată încă insuficient discernămint, insuficient spirit critic în aceste domenii.

Fără îndoială acestea sînt cîteva concluzii rezultate din contactul cu viața, propuneri făcute în dorința de a încadra istoria la locul ce i se cuvine în cadrul științelor sociale, a programului de învățămînt în general.

CRISTIAN POPIȘTEANU, dr., redactor-șef al revistei „Magazin istoric”. Nu aș vrea să fie considerată o afirmație *pro domo* reluarea insistentă în zilele noastre a vechiului adagiu „*Historia — magistra vitae*”. Ideea că necesitatea cunoașterii istoriei dobîndește o impresionantă valoare în epoca noastră este susținută de o multilaterală argumentație și ilustrată de starea generațiilor actuale pe care cer-

cetători americani o numesc „History minded“ (Preocuparea pentru istorie). Potrivit estimărilor cercetărilor proprii, în ultimele trei decenii a apărut ceea ce în termeni generici pe plan mondial se numește cultura istorică de masă. Cîteva cifre care caracterizează proporțiile proliferării acestei culturi istorice destinată (indiferent de punctul de vedere științific sau neștiințific pe care se situează) unui public larg: peste 10 000 de filme istorice; 20 de reviste de istorie cu tiraje populare; peste 12 000 de titluri de literatură istorică. În economia rîndurilor de față nu intră decît cifric experiența primei reviste de cultură istorică cu tiraj de masă din țara noastră, „Magazin istoric“, care a atins la un total de 72 de numere un tiraj citit de aproape 14 000 000 de exemplare și al cărui voluminos număr de cititori reprezintă o mărturie convingătoare nu numai asupra interesului pentru istorie, ci și asupra acestei pasiuni de masă.

Împrejurări și cauze multiple de ordin național și internațional concură, în perioada de după cel de-al II-lea război mondial, la conturarea fenomenului remarcat în diferite țări și apreciat unanim: „setea de cunoștințe istorice“. Pentru țara noastră această binevenită sete este determinată de cîțiva factori fundamentali, între care situez pe primul plan trecerea societății românești în deceniul cinci la o nouă orînduire, participarea din ce în ce mai conștientă a maselor la procesul istoric revoluționar, facilitarea accesului în sfera culturii a tuturor claselor și grupurilor sociale, a tuturor cetățenilor țării. Dacă acestea sînt premisele fundamentale ale avîntului unui număr uriaș de oameni spre cunoașterea istorică, în actuala perioadă de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate, deci a unui om cu un orizont cultural-științific și o dezvoltată conștiință comunistă, rolul și locul științelor istorice ca factori de educație capătă noi dimensiuni. Programele de dezvoltare multilaterală a României contemporane elaborate de Congresele IX și X, de Conferințele Naționale din 1967 și 1972, de plenarele C.C. al P.C.R. exprimă cu limpezime — direct, dar și prin implicări — aceste dimensiuni.

Evident, dacă rostul răspîndirii istoriei este general motivat, cu atît mai accentuată apare condiționarea lui în educația formativă a noilor generații. Spre a răspunde cît mai complet și diferențiat acestor exigențe, cred că pe lîngă multitudinea de forme actuale, care atestă o impetuoasă pătrundere a istoriei literalmente în cultura cotidiană, ar putea fi luate în considerare și alte modalități. Pe lîngă programa actuală de învățămînt istoric în școli, licee, facultăți să se inițieze ca activități auxiliare: organizarea de simpozioane literar-istorice, cu participarea oamenilor de litere, de teatru și a istoricilor; organizarea de expoziții ale cărții istorice; înmulțirea itinerarelor turistice cu caracter istoric, a concursurilor școlare pe teme de istorie și a spectacolelor „Sunet și lumină“; antrenarea grupurilor de elevi din clasele superioare pe șantiere arheologice. Mă întreb cu ce încălțătură emoțională ar asculta lecțiile despre lupta comuniștilor în ilegalitate, elevii unui liceu bucureștean care ar fi făcut în prealabil o vizită pe un traseu al caselor conspirative? Sau cum ar recepționa elevii dintr-un sat dobrogean istoria proletariatului român după o vizită în bicentenara cetate muncitorească reșițeană?

Cît de rar — în raport cu energica lor disponibilitate — sînt totuși folosiți vechii militanți revoluționari în întîlniri pe teme de istorie, sau participanții la mișcarea antifascistă, sau veteranii primului ori celui de-al doilea război mondial?

Îmi amintesc că în urmă cu doi ani am citit în Cartea bisericii domnești din Piatra Neamț un mesaj de devotament și abnegație pentru patria socialistă al unui tînăr ostaș, demn de pana celui mai ilustru cărturar. Oare epopeile istoriei noastre nu sînt încă insuficient înfățișate publicului larg? Cîți dintre academicieni și profesorii de istorie au poposit în satele noastre în ultimii ani pentru a cuvînta la adunări special organizate?

Am citit zilele acestea cîteva fragmente din opera lui Dimitrie Onciul, în care se sublinia foarte nimerit subiectul dezbaterii organizate de revista „Anale de istorie“. Îngăduit să-mi fie a le reproduce:

„...Istoria ca știință despre dezvoltarea oamenilor, în manifestările lor ca ființe sociale, are drept problemă menirea de a explica prezentul societății omenești. Și explicînd prezentul ea îndreaptă calea viitorului. Cît timp va fi societatea omenească, care se manifestă dezvoltîndu-se, va fi și istorie și știință istorică...

A trata istoria națională ca ceva izolat, suspendat în aer, fără nici o legătură cu dezvoltarea generală a celorlalte popoare cu care a fost în atingere, aceasta nu e istorie. Istoria națională ca parte din dezvoltarea generală trebuie tratată totdeauna în legătură cu această dezvoltare generală, căci nu atît povestirile de fapte săvîrșite de un popor, cît mai ales cunoașterea dezvoltării lui în mijlocul dezvoltării generale și în mediul în care a fost pus de soartă e problema istoriei naționale.

Interesul unui popor pentru istoria sa este totodată măsura cea mai sigură pentru gradul său de cultură, pentru civilizația lui“.

Să nu uităm nici o clipă că beneficiem de împrejurarea încurajatoare de a trăi într-o țară în care trecutul glorios de luptă al poporului nostru se află permanent în atenția conducerii de partid și de stat, că secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, este un om îndrăgostit de istorie și un făuritor de istorie înțeleasă ca un activ instrument de transformare revoluționară socială și umană.

Legături și trăsături de unitate ale revoluției de la 1848 în țările române

ȘTEFAN PASCU

Anul 1848 a fost martorul unor evenimente de însemnătate istorică, ce au cuprins în virtutea lor popoare și țări, din Franța pînă în țările române, din Sicilia pînă în Insulele britanice. Intensitatea mișcărilor sociale, în multe locuri dublată de mișcări naționale, a fost deosebită în raport de intensitatea contradicțiilor sociale și naționale, de contradicția dintre dezvoltarea forțelor de producție și situația relațiilor sociale, de tăria forțelor revoluționare și baza socială a mișcărilor, de scopurile urmărite de revoluție.

În acest context se înscrie și revoluția din țările române de la 1848. Ceea ce nu înseamnă că revoluția română a fost provocată de revoluția europeană. Revoluția europeană a fost doar ocazia ; cauza adevărată au fost veacurile de exploatare și împilare a mulțimilor de către o minoritate privilegiată. Judecata lui Nicolae Bălcescu, formulată și rostită acum un veac și un sfert, se dovedește cu totul întemeiată pe măsură ce se cunosc mai bine, mai adînc realitățile acelor vremuri. Cunoașterea acestora nu îngăduie doar, ci impune cu putere asemenea concluzii. Exploatarea socială internă și opresiunea națională din partea unor stăpîniri străine au fost suficiente motive pentru ca masele populare, poporul român de pe amîndouă versantele Carpaților să-și unească gîndurile și strădaniile, vre-rile și puterile într-un efort conjugat în vederea scuturării jugului social și a celui național. Este explicația veridică a indestructibilei uniri între lupta socială și cea națională, între problemele eliberării din robia boierimii și nobilimii, de sub opresiunea turco-țaristă și austro-maghiară a poporului român. Este explicația, în același timp, a caracterului revoluției, burghezo-democratic, conferit de participarea, cu rol hotărîtor, a maselor populare, sub conducerea burgheziei, interesate și cele dintîi și cea din urmă, într-o măsură sau alta, atît în lichidarea relațiilor feudale și înlocuirea lor cu altele, burgheze, mai progresiste în raport de cele dintîi, cît și în înlăturarea dominației străine.

★

Un asemenea program nu era cu totul nou, făurit abia atunci, în 1848, în toiul frămîntărilor generale, europene, în vîltoarea mișcărilor pașoptiste ale poporului român. Programul era mai vechi, firește nu atît

de limpede formulat, nu atât de bine cristalizat. Formarea națiunii române, la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul celui următor, a impulsionat, fără îndoială, cu putere asemenea orientări programatice. În germene programul este prezent în marile mișcări revoluționare premergătoare și pregătitoare ale revoluției din 1848. Este formulat de conducătorii răscoalei din 1784 din Transilvania, de cei ai revoluției din 1821 din Țara Românească. Și într-un caz, și în altul, Horea și Tudor au proclamat desființarea clasei feudale și a iobăgiei, împărțirea pământurilor în favoarea celor ce le munciau și cărora le-au fost răpite cu silnicie în curgerea vremii. Și unii și alții pretindeau, în programele alcătuite, și mai ales aplicau, în acțiunile și faptele lor, ideile și gândurile cu privire la îndepărtarea dominațiilor străine pentru a înfăptui o „țară românească“. Și nu numai într-una, ci în toate țările române deopotrivă, căci, în gândurile și faptele revoluționarilor, fruntariile artificiale, despărțitoare a trupului aceleiași națiuni, nu existau. Solidaritatea socială — sprijinirea luptei țăranilor de dincoace și de dincolo de munți — a fost o realitate adevărată de izvoarele vremii. După cum o realitate au fost și gândurile conducătorilor acestor mișcări de a desființa granițele dintre țările românești și a le uni într-o singură țară, pe temeiul locuirii lor de același popor, cu același trecut, cu aceleași trăsături și obiceiuri, cu aceleași idealuri. De aceea, cu deplină îndreptățire afirma același Bălcescu că revoluția de la 1848 din Transilvania și cea din Țara Românească este continuarea și dezvoltarea răscoalei lui Horea și, respectiv, a revoluției lui Tudor.

Continuare și dezvoltare adevărate și de comparația dintre programele și evenimentele de la 1784, respectiv 1821, și cele din 1848, dar și între cele ce se succed între evenimentele comparate. O republică democratică, independentă, în care să fie cuprinse toate țările românești, pe temeiul egalității în drepturi și datorii a tuturor locuitorilor, desființarea titlurilor de noblete, libertatea muncii, emanciparea țăranilor, reforma agrară etc., voia să înfăptuiască mișcarea conspirativă din 1834, cu centrul la Sibiu. „Idea unirii tuturor românilor sub un singur sceptru preocupă toate mințile“, constata emigrantul polon Werner-Wormicz la 1838. Iar foaia tipărită în același timp la București, de un ardelean, prof. Aron Florian, purta titlul simbolic : „România“. Oamenii vremii erau conștienți și convinși că o „nație nu se poate osăbi (despărți) prin munți înalți, riuri mari sau alte hotare politicești“. Îmbunătățirea situației țărănimii și „patrie slobodă și independentă“ a tuturor membrilor națiunii române, munteni, moldoveni și ardeleni, își înscrișese în programul său, de asemenea în anul 1838, *Declarația de principii* a partidei naționale, condusă de Ion Cîmpineanu. Problema cea mai arzătoare a vremii, problema țărănească, și organizarea republicană a statului erau cele două temeuri puternice ale societății secrete muntene din 1840, întemeiată și îndrumată de Dimitrie (Mitică) Filipescu, Nicolae Bălcescu și Dimitrie Macedonschi. Programul e reluat, mai amplu și mai radical încă, peste trei ani numai, de același Bălcescu, căruia i se asociază Ion Ghica și Cristian Tell, punându-l la temelia societății „Frăția“.

Era pregătit drumul, pas cu pas, cu răbdare și pricepere, cu pătrunderea sensului vremii și cu răspunderea față de viitorul națiunii. Așa că,

în febra desfășurării precipitate a evenimentelor din acea „primăvară a popoarelor“ din anul 1848, care se resimțea, cu adierea ei înviorătoare, peste toată Europa, cei prinși în hora cea mare n-au neglijat nici însemnătatea programului unitar și nici însemnătatea desfășurării sincronice a acțiunilor. Amindouă aceste aspecte, fațete ale unei singure probleme, victoria revoluției, au fost dezbătute și statornicite în numeroasele întruniri dintre capii revoluției, în Transilvania, în Moldova și în Țara Românească. Cele dintii și cele mai arzătoare probleme erau desființarea șerbiei și înfăptuirea unității politice, urmate, îndată, de altele, determinante pentru înfăptuirea celor dintii : simultaneitatea desfășurării revoluției și colaborarea strânsă dintre revoluționarii de pe ambele versante ale Carpaților.

Începutul mișcărilor țărănești și manifestațiile intelectualilor, atît în Transilvania, cît și în Moldova, se înscriu în luna martie. Din a doua jumătate a lunii martie, zi de zi, cînd într-un loc, cînd în alt loc, alte mișcări, alte adunări, alte manifestații, alte programe le întregesc pe cele dinainte, toate împreună conferind evenimentelor un caracter revoluționar. Și toate urmărind realizarea celor două mari probleme ale vremii : eliberarea socială și emanciparea națională. Nu lipsesc asemenea probleme nici din programul și mișcarea de la 27 martie din Iași, mai moderat, mai timid este adevărat, deoarece mișcarea n-a fost îndeajuns pregătită, conducătorii ei lăsîndu-se amăgiți de anumite indemnuri interesate a împiedica sincronizarea acțiunilor. Iar cînd moldovenii și-au dat seama de această tactică, au făcut tot ce le-a stat în putință a îndrepta lucrurile. Chemări la arme, legături cu revoluția din Transilvania, programe cuprinzînd problemele comune majore, la scurt timp după manifestația de la sfîrșitul lunii martie de la Iași, dovedesc adevărata față a revoluției moldovene.

Erau identice și gîndurile revoluționarilor munteni, dezvăluite, în același timp, ca rezultat al atragerii bănățenilor, transilvănenilor și bucovinenilor a se uni cu Țara Românească. Pentru realizarea unei asemenea înfăptuiri epocale, ajutorul armat al românilor din Transilvania era socotit de neapărată trebuință. Glasurile se unesc într-un consens general, după cum se unesc și eforturile spre realizarea acestei uniri de forțe.

Ardelenii, la rîndul lor, adunați, împotriva interdicției oficialității, la Blaj, la Duminica Tomii (30 aprilie 1848), cereau eliberarea din șerbie și protestau împotriva pretențiilor zgomotoase ale nobilimii maghiare de „unire“ a Transilvaniei cu Ungaria, spunînd că vor vedea ei cu ce țară și ce unire vor face. Ascunsă la 30 aprilie sub o formulă subînțeleasă, totuși destul de transparentă, dorința de unire va fi exprimată fățiș de mulțimile adunate după două săptămîni pe Cîmpia Libertății de la Blaj, la 3/15 mai 1848. De altfel, unirea în cugete era realizată prin prezența reprezentanților români din Moldova și a celor din Țara Românească, alături de zecile de mii de țărani și intelectuali români de pe toate meleagurile Transilvaniei. Erau de față ardelenii ce trăiau în Principate : August Treboniu Laurian, Axente Sever, Constantin Romanu-Vivu, Nicolae Bălășescu, Ioan și Vasile Maiorescu, Petru Suci, David Almășan și mulți alții. Erau prezenți moldovenii : Alecu Russo, Costache Negri, Vasile și Iancu Alecsandri, Lascăr Rosetti, Costache Cazimir, Ioan Curius, George și Teodor Sion, Nicolae Ionescu, Alexăndru Ioan Cuza, Iorgu Radu, Alecu

Moruzzi, Vasile Canta și alții. Dintre munteni se semnalează prezența lui Dumitru Brătianu, trecut clandestin, deoarece li se refuzase pașaportul tuturor celor ce-l solicitaseră (și lui N. Bălcescu). Toți aceștia au înfruntat riscuri numeroase și mari, de a fi arestați și întemnițați la întoarcerea acasă sau chiar în Transilvania (așa cum i s-a întâmplat lui Alecu Russo). Prezența lor acolo unde se „cercetau trebuințele națiunii întregi“ era însă necesară, asemenea „trebuințe“ apăsînd greu în cumpăna viitorului.

Adunarea de la Blaj a fost o manifestare fără precedent, prin maturitatea dovedită în cumpănirea lucrurilor și prin hotărârile luate : o viață omenească pentru mulțimile oprimate, drepturi naționale pentru poporul român, unirea politică într-un singur stat a întregii națiuni române.

Entuziasmul general de pe Cîmpia Libertății și din toată Transilvania a impresionat adînc pe cei prezenți, munteni, moldoveni, ardeleni și chiar străini. I-a impresionat, deopotrivă, ținuta ordonată, maturitatea ce se citea pe fețele și în gîndurile țăranilor și intelectualilor, hotărîrea acestora de a-și îndeplini datoria. Se puteau descifra gîndurile poporului, anume că „mîntuirea de orice domnie străină“ se poate obține numai „prin unitate națională“. Asemenea impresii au fost immortalizate de cei mai sensibili dintre cei prezenți. Le mărturisește Alecu Russo. Erau vii în mintea lui Nicolae Bălcescu și după trei ani. Îl însuflețeau pe George Barițiu, care replica, plin de curaj, lozincii nobilimii maghiare „uniune sau moarte“, cu alta, plină de semnificație, în sensul că „soarta națiunii române se va hotărî în București și în Iași, iar nu în Cluj, nici în Blaj, nici în Buda“. Înfățișarea adunării a avut darul să acorde din nou lira bardului de la Mircești, Vasile Alecsandri. Poezia „15 mai 1848“, inspirată din freamătul revoluționar al celor 40 000 de oameni adunați la Blaj, înseamnă încredere în ocrotirea destinului pentru „scumpa noastră Românie“, în învierea „românului popor“, înseamnă o urare și un îndemn, ca bărbăția și unirea să domnească, iar România să trăiască în libertate.

Reîntorși la Brașov, revoluționarii moldoveni au continuat să trăiască sub impresia evenimentului măreț la care participaseră. Înțelegînd dorința de unire manifestată de cei adunați, sensibilul poet și mare patriot moldovean, Alecsandri, o ridică la valoare de odă în viziunea de înfrățire a tuturor românilor într-o singură țară, România : „Hai să dăm mină cu mină / Cei cu inima română, / Să-nvîrtim hora frăției / Pe pămîntul României“.

În acest scop cutreierau Alecu Russo, Costache Epureanu și Lascăr Rosetti Banatul, cu gîndul de a întregi Daco-romania și cu această provincie românească, cu ajutorul lui Eftimie Murgu, eroul zilei, eliberat din temnița de la Pesta. Prezența lor la adunarea din 15/27 iunie de la Lugoj avea aceeași semnificație ca și prezența la adunarea de la Blaj. Cu promisiunea lui Murgu cu privire la un ajutor de 2 000 de bănățeni înarmați pentru oastea moldoveană ce o pregăteau, revoluționarii moldoveni — afară de Russo, întemnițat la Dej și apoi la Cluj, sub învinuirea de a fi cutreierat toate „focarele revoluției“ — se îndreaptă spre Bucovina, locul de concentrare a lor. Alții trec în Țara Românească pentru a lămuri și mai bine legăturile. Ziarul cu nume simbolic „Daco-România“, proiectat de revoluționarii moldoveni din Bucovina, dar nerealizat, încrederea în ajutorul făgăduit de românii din Transilvania și Banat de a veni în ajutorul

Moldovei și Țării Românești, toate urmăreau să asigure în viitor existența unei „nații puternice și de sine stătătoare“. O națiune eliberată din șerbie, o națiune de oameni liberi, într-o țară liberă, așa cum o gindeau ardelenii, moldovenii, muntenii, deopotrivă.

Ardelenii, în timpul adunărilor de la Blaj și al altor adunări, în diferite orașe, târguri și sate de pe întreg întinsul Transilvaniei, când cereau ca națiunii române, răzimată pe principiul libertății, egalității și frăției, să i se asigure independența națională, să-și aibă reprezentanți în dietă în proporție cu numărul locuitorilor, dregători în administrație, justiție și armată, în aceeași proporție să-și folosească limba în toate problemele ce o privesc, atât în legislație, cât și în administrație ; când cereau ca, fără întârziere, să se desființeze iobăgia, fără nici o despăgubire din partea țăranilor iobagi, să se desființeze dijmele, piedici în calea progresului economic ; când cereau libertate industrială și comercială, desființarea breslelor și a privilegiilor, a tuturor piedicilor în calea negoțului cu țările vecine ; când cereau libertatea cuvântului și scrisului, prin desființarea cenzurii, a cautiunilor care îngreădeau libertatea tiparului, garantarea libertății personale, a dreptului de întrunire ; când cereau înființarea de școli românești, de toate gradele, inclusiv a unei universități românești, dotate din visteria statului ; când cereau ca sarcinile publice să fie suportate de toți locuitorii țării, după starea și veniturile fiecăruia, deci și de nobili, pînă atunci scutiți de asemenea obligații ; când cereau gărzi naționale românești, cu ofițeri români.

Moldovenii, după așezarea lor la Brașov și, mai ales, în timpul debaterilor de la Blaj la care asistaseră, cuprinși de emoție, entuziasm și încredere în viitorul națiunii române, își clarificară și mai mult concepțiile. Gîndurile și ideile lor sînt concretizate mai întîi într-o broșură-chemare, izvorită din mintea și inima lui Vasile Alecsandri, care era adresată în primul rînd „locuitorilor săteni din Moldova“, apoi negustorilor și boierilor de acolo, pentru a încheia cu apelul adresat „fraților români din toată România“. După aceea, în acel program cu adevărat revoluționar, cunoscut sub numele de *Prințiapiile noastre pentru reformarea patriei*, formulate de asemenea la Brașov, după mai puțin de 10 zile de la Adunarea de la Blaj, resimțindu-se, de aceea, puternic influența celor petrecute pe cîmpia de la împreunarea Tîrnavelor. Se pretindea desființarea boierescului (adică a clăcii) și a tuturor celorlalte dări ale țăranilor față de proprietari ; ștergerea numeroaselor obligații gratuite față de domnie ; improprietărirea țăranilor fără nici un fel de răscumpărare din partea lor ; ștergerea tuturor privilegiilor și suportarea sarcinilor față de stat de toți locuitorii, precum și împărtășirea tuturor locuitorilor de toate drepturile politice și civile ; întemeierea instituțiilor țării pe principiile de libertate, egalitate și frățietate, dezvoltate în toată cuprinderea lor ; unirea Moldovei și a Țării Românești într-un singur stat neatîrnat românesc.

Aceste principii sînt cuprinse și în al doilea program al moldovenilor, formulat în Bucovina, cunoscut sub numele de *Dorințele partidei naționale din Moldova*. Mai moderat ceva în comparație cu cel de la Brașov, deoarece entuziasmul se mai temperase, după cum mai temperat era al celor ce nu participaseră la evenimentele din Transilvania. Sînt cuprinse și în acest al doilea program aceleași revendicări sociale și naționale. Mai puțin radicale cele dintîi — improprietărirea țăranilor cu pămînt însă pe bază de

răscumpărare —, mai subliniate cele naționale, unirea Principatelor fiind socotită „cheia de boltă a întregului edificiu național“, alegerea domnului „din toate stările societății“, regim constituțional, eligibilitatea organelor reprezentative, libertăți democratice fundamentale.

Programul revoluționarilor munteni e mai cuprinzător decât al moldovenilor, mai apropiat, din punctul de vedere al multitudinii problemelor, de cel de la Blaj. Se resimt, în programul muntenilor, pe lângă ideile izvorâte din realitățile Țării Românești și din cugetul lor, unele influențe ale programelor amintite, ardelenе și moldovene, precum și ale spiritului european de care aceștia erau mai legați. Programul cuprindea, în cele 22 de articole, dorințele maselor populare, precum și ale burgheziei și ale boierimii liberale. Se pretindea autonomia administrativă și legislativă a țării și interzicerea amestecului vreunei puteri străine. Se mai pretindea egalitate de drepturi politice, egalitate cu privire la obligațiile față de stat, prin participarea, la asemenea îndatoriri, și a boierimii, proporțional cu averea. Se pretindea adunare reprezentativă, formată din reprezentanții tuturor stărilor societății ; domn responsabil pe cinci ani, ales din toate straturile societății. Se cerea responsabilitatea miniștrilor și a funcționarilor, libertatea tiparului, dreptul județelor de a-și alege dregătorii. Se preconiza formarea gărzii naționale, spre apărarea libertăților proclamate de revoluție, după cum se revendica și secularizarea averilor mănăstirești. Se sublinia necesitatea imperativă de emancipare a clăcașilor și împroprietărirea lor prin despăgubirea proprietarilor din partea statului, precum și dezrobirea țiganilor, de asemenea prin despăgubire. Învățămintul trebuia să fie egal pentru fiii tuturor cetățenilor, iar rangurile boierești se cereau desființate, precum și pedeapsa cu bătaia și a celei capitale. Se cerea emanciparea evreilor și drepturi politice pentru toți cetățenii. Adunarea constituantă, în care să fie reprezentate interesele națiunii, era chemată să redacteze o nouă constituție, pe baza programului cuprins în proclamația-proiect. „Domnul responsabil, pe cinci ani, ales din toate stările societății“, însemna, cu alte cuvinte, o republică burghezo-democratică. De aceea, domnia nu mai era socotită ereditară, într-o familie („domnia nu e drept de moștenire a nici unei familii“), ci electivă, a țării („domnia este a patriei“), putînd aspira la ea „tot cetățeanul“.

În ziua de 15 iunie, pe o altă „Cîmpie a Libertății“, de lângă București, 15 000 de participanți, locuitori ai Capitalei, dar și din satele din împrejurimi, depun jurămint pe noua Constituție. Gărzi naționale iau ființă cu acel prilej și tot atunci sînt sfințite steagurile revoluției, cuprinzînd cele trei culori ale drapelului național de astăzi.

Programele revoluției de pe ambele versante ale Carpaților sînt mult asemănătoare în formularea articolelor lor, dar, mai ales, în conținutul lor. Revendicările sociale sînt identice în problemele comune, esențiale : desființarea iobăgiei sau șerbiei, împroprietărirea țăranilor fără despăgubire sau cu despăgubire din partea statului și nu a țăranilor, desființarea robiei, acolo unde mai exista această rușinoasă stare de lucruri (Țara Românească și Moldova), desființarea dijmelor sau a altor obligații ale țăranilor față de stăpînii de pămînt, ștergerea privilegiilor și a rangurilor feudale (nobiliare și boierești) și purtarea sarcinilor publice deopotrivă de toți locuitorii, după starea lor economică, libertate, egalitate și frățietate pentru toți și în toate privințele. Revendicările burghezo-democratice cu carac-

ter politic sînt, de asemenea, comune : funcţiuni după merit şi nu după naştere, libertăţi fundamentale, personale şi obşteşti, de întrunire, de exprimare verbală şi scrisă. După cum comună este dorinţa de instruire, prin înfiinţarea de şcoli gratuite, inclusiv de şcoli superioare, susţinute din bugetul statului. Comună este şi dorinţa de unire a ţărilor române într-un singur stat de formă republicană, dorinţă proclamată în programele oficiale ale moldovenilor, necuprinsă în cele ardelenene şi muntene din motive tactice, nutrită, însă, şi exprimată, tot atît de limpede, în adunări publice şi în presă, de persoane singulare şi de colectivităţi importante, urmărită chiar în înfăptuirea ei în tot timpul revoluţiei.

Programele se radicalizează pe măsura dezvoltării revoluţiei şi a intensificării legăturilor dintre revoluţionari. Programul din martie, de la Iaşi, de exemplu, cuprinde doar o formulare vagă a „grabnicei îmbunătăţiri a stării locuitorilor săteni, atît în relaţiile lor cu proprietarii moşilor, cît şi în acelea cu cîrmuirea“. În cel din mai al revoluţionarilor moldoveni de la Braşov, după mai puţin de două luni, dar după cunoaşterea evenimentelor din Transilvania, se pretinde improprietărirea ţăranilor fără nici o despăgubire. Revendicarea se găseşte şi în programul de la Blaj al ardelenilor în aceeaşi formulare şi se găseşte şi în cel de la Islaz, într-o formulare puţin mai atenuată, în sensul improprietării prin răscumpărare, dar din partea statului. Această problemă, socotită de N. Bălcescu deosebită şi principală a revoluţiei din 1848, iar de Golescu-Albu esenţială, cea mai însemnată dintre toate, singura într-adevăr socială, naţională şi democratică, a stăpînit revoluţia munteană, imprimîndu-i pecetea caracteristică. De aceea a fost discutată într-o comisie specială, unde cei interesaţi s-au dovedit şi mai radicali, şi mai hotărîţi pentru împlinirea ei grabnică. Sub această influenţă, ca rezultat al activităţii revoluţionare comune, problema este cuprinsă şi în programul moldovenilor din Bucovina, formulat în scris de Mihail Kogălniceanu. În *Dorinţele partidei naţionale din Moldova* este cuprinsă revendicarea desfiinţării „boierescului“ şi improprietărirea tuturor gospodărilor săteni, cu o „dreaptă despăgubire vechilor stăpîni ai pămîntului“ din partea statului. Dacă revendicarea desfiinţării şerbiei este atenuată de obligaţia despăgubirii proprietarilor, motivarea lui Kogălniceanu este de-a dreptul revoluţionară. „Nu este omenesc ca omul să exploateze pe om, ca cei mulţi să fie instrumentele de muncă ale celor puţini“. Vor fi cunoscut revoluţionarii români *Manifestul Comunist*, publicat de Marx şi Engels cu cîteva luni mai înainte ? Nu este exclus, deoarece tinerii întorşi de la Paris în primăvara anului 1848 l-au putut avea în bagajele cu care se întorceau în ţară.

Desfăşurarea revoluţiei din Ţara Românească, pregătirea reîncepturii revoluţiei în Moldova de refugiaţii din Bucovina, în înţelegere cu revoluţionarii rămaşi acasă, programele tot mai radicale ale revoluţiei şi, în aceeaşi măsură, scopurile urmărite îngrijorează Turcia şi Rusia. Cele două regimuri despotice pregătesc intervenţia împotriva Principatelor, ceea ce grăbeşte strîngerea şi mai mult a rîndurilor revoluţionarilor români. Foile române din Transilvania susţin, printr-o vie propagandă, revoluţia. Acestea declară făţiş că la orice încercare de ocupare a Principatelor din partea oricui, nu numai regimentele grănicereşti sînt

gata să le vină în ajutor, ci întreaga națiune română din Transilvania este hotărâtă să alerge, peste munți, spre a înfrunta moartea, oriunde ar întâlni-o. Cei 25 000 de grăniceri români nicăieri „nu s-ar oști, cu foc mai mare“, se afirma, decât „spre scăparea Principatelor“. Curentul era general și dorința de realizare răspîdită.

De aceea, măsurile potrivnicilor revoluției nu mai puteau împiedica pe cei hotărâți la acțiune și la jertfă. Nici planurile austrieilor, ca sub egida lor să se constituie un stat românesc cuprinzător, nu corespundeau dorinței românilor. Aceștia voiau „formarea Daciei“, cum îi scria Constantin Romanu lui Nicolae Bălcescu. Asemenea planuri nu nutreau doar intelectuali patrioți. Erau împărtășite, deopotrivă, și de oamenii de jos. Cei de pe Tîrnave, de pildă, spuneau că vor să se unească cu Țara Românească. Cei din Lechința de Mureș, negînd uniunea Transilvaniei cu Ungaria, votată de o dietă cu structură feudală, din care reprezentanții românilor lipseau, afirmau că ei se unesc cu Țara Românească și cu Moldova. Preoții din Almașul Mare (Hunedoara) și Mădărașu de Cîmpie (Cluj) declarau cu glas tare, în auzul oamenilor, că Ardealul de acum nu mai e Ardeal, ci România.

Această țară nouă i-o descria lui Bălcescu Alecu Russo, cuprins de entuziasmul său romantic, cu emoția vizionarului. Condeiful lui nu era „destul de sprinten“, recunoștea Russo, pentru a ține pas cu frumoasele planuri pe care le întrevădea. Contururile acestui „mare popor“ aveau Marea ca meterez, Dunărea ca cingătoare, iar în loc de Moldova, Țara Românească, Transilvania sau Banat „un singur pămînt românesc, cu o mare capitală ce se va chema Roma“, cu piețe mari, numele cărora erau împrumutate de la piețele romane (Piața poporului, Piața Traian) al unora, al altora din trecutul istoric al românilor (Piața lui Ștefan, Piața lui Mihai), al celorlalte din provinciile istorice (Piața Moldovei, Piața Banatului, Piața Ardealului).

Vara anului 1848 a înregistrat cele mai fructuoase frămîntări în sînul revoluționarilor români din cele trei țări pentru găsirea drumului ducător la scop, pentru realizarea programului social și național. Presa revoluționară acționează în scopul formării unei opinii publice sprijinitoare a unor asemenea proiecte. Fruntașii revoluționari, moldoveni, munteni și ardeleni făuresc programe, întocmesc manifeste și apeluri îndreptate către toți cei ce puteau ajuta în vreun fel cauza.

August Treboniu Laurian propunea lui Bălcescu, la începutul lunii iulie, un congres general al tuturor românilor. Fruntașul revoluționar și al culturii românești, împreună cu alții, mai tineri tovarăși de luptă și de idei, se manifestă cu convingere pentru eliberare socială și unitate națională. Pentru realizarea acestora lucrează, cu aceeași convingere, și alți fruntași revoluționari, străduindu-se să închege o colaborare și mai strînsă, prin participarea unui număr mai însemnat de voluntari români din Transilvania la revoluția din Țara Românească. Simion Bărnuțiu, omul de prestigiu și ideologul drepturilor sociale și naționale ale poporului român din Transilvania și mai tinerii săi colaboratori și admiratori: Aron Pumnul, Ioan Buteanu, Al. Papiu-Ilarian erau insistent chemați la București și pentru a-i feri de primej-

dia ce-i păștea la fiecare pas, dar și pentru a se sfătui cu privire la „cauza generală a românilor“.

Ideea congresului e împărtășită de revoluționarii munteni cei mai radicali, care o concepeau ca pe o „frăție secretă și grandioasă, care să se întindă peste toate părțile României și să aibă capi în fiecare provincie, iar centrul ei în București, unde este și mai multă libertate de acțiune“. Alexandru G. Golescu-Negru, autorul proiectului, insistă pentru propaganda verbală și prin presă, prin proclamații care să fie răspindite în număr mare în Țara Românească, Moldova, Bucovina, Ardeal și Banat. Propunerile au fost realizate într-o măsură însemnată chiar de autorul lor, prin scrisori trimise fruntașilor din Transilvania și Banat, cu instrucțiuni privitoare la „unirea tuturor românilor“, prin îndemnul adresat fruntașilor moldoveni de a activa pentru aceeași cauză.

„Pruncul român“ și „Populul suveran“, ziarele revoluției muntene, adresează chemări moldovenilor la revoluție și la unire, în interesul comun, pentru ca întreaga „națiune română să alcătuiască un singur stat, un singur popor de frați“. Să formeze un stat, România, liberă cu desăvîrșire, mare și puternică. Argumentele erau căutate în originea comună, în comunitatea de limbă, de religie, de obiceiuri, în trecutul de suferință și în aspirațiile de viitor. Același lucru înfăptuiau comisarii guvernului, răspinși în toate județele țării, oameni inimoși, radicali convinși, părtași ai înfăptuirii reformelor sociale în spiritul în care le găndea Bălcescu și Golescu-Negru, fără întârziere și fără compromisuri.

Din refugiul lor din Bucovina, fruntașii revoluției moldovene, pătrunși de aceleași sentimente și convingeri, se găndeau și se străduiau să realizeze mai întâi unitatea de acțiune cu cei rămași acasă, în Moldova, iar apoi cu toți revoluționarii români „pentru viitorul fericit al României întregi“. O condiție *sine qua non* era înțelegerea cu muntenii, „cu frații de peste Milcov“, pentru a acționa în același sens. Solidaritatea românilor din Transilvania și Banat, sprijinul concret, în oameni și arme, constituiau un exemplu, un îndemn și o îndatorire. Unirea forțelor era socotită cheazășia sigură a făuririi României independente.

Consensul cvasiunanimității poporului român la asemenea proiecte, tendințe și străduințe a avut darul să alarmeze pe cei ce vedeau o primejdie și o amenințare din partea transformărilor sociale preconizate. Mai întâi pe dușmanii interni: boierimea reacționară și elementele burgheze, aliatele acesteia. Comploturi și tergiversări în aplicarea cuprinsului proclamației din 11 iunie. În cele din urmă, sub presiunea maselor, guvernul numi o comisie a proprietății, cu participare paritară, boieri și țărani. Clăcașii solidari pretind răspicat și subliniat: abolirea clăcii, libertate, pământ. Felul în care se discutau problemele, îndrăzneala țăranilor și a aliaților lor deveniră amenințătoare pentru guvern. Comisia este dizolvată cu motivarea că ședințele ei deveniseră „prea tumultuoase“ și nu contribuiau prin nimic la întărirea „duhului frăției“.

Situația e mult asemănătoare în cea de a doua problemă fundamentală a vremii: adunarea reprezentativă. Partizanilor votului universal, egal, direct și secret — Nicolae Bălcescu, C. A. Rosetti, Golescu-Negru — li se opuneau adepții votului cenșitar, pe „corporații“, cîte 100 de boieri, negustori și țărani (Eliade Rădulescu) sau ai votului prin delegați. Argumentul adepților sistemului de vot prin delegați era „împerioasa nevoie

de a nu se afla mai virtuos în asemenea împrejurări adunări prea numeroase de popor“ și că „o parte dintre cetățeni nu sînt încă preparați (pregătiți) cu cunoștințele alegerilor“.

Din aceleași motive fură revocați comisarii guvernului, învinuiți că se arătară prea părtinitori față de țărănime, că „au exagerat pe țărani“, care „vor să trăiască în pace și frăție cu proprietarii“.

Îngrijorarea crescîndă îi cuprinde, deopotrivă, și pe dușmanii din afară ai revoluției. Nici Imperiul otoman, nici Rusia țaristă și nici Austria nu puteau consimți la asemenea răsturnări revoluționare. Mai întîi fiindcă erau revoluționare, și cele trei imperii despotice dușmăneau orice manifestare îndrăzneată. În al doilea rînd, fiindcă noul stat n-ar mai fi fost dispus să accepte nici suzeranitatea Porții, nici protectoratul țarului și nici stăpînirea habsburgică, ci și-ar fi dobîndit independența. Cei interesați au contribuit pe față, prin mijloace militare, la înfrîngerea revoluției românilor. Pe de altă parte nu convenea crearea unui stat românesc cuprinzător guvernului revoluționar maghiar, aceasta deoarece „uniunea“ forțată a Transilvaniei cu Ungaria ar fi fost anulată.

Pe cale diplomatică mai întîi, apoi militară, Rusia țaristă intervine în Moldova și după aceea în Țara Românească. Cabinetul din Petrograd își făcea un merit și din faptul că prin insistență, presiuni și chiar amenințări a grăbit intervenția Turciei împotriva revoluției românești. Aceste intervenții, ajutate și de boierimea conservatoare și reacționară, au împiedicat re izbucnirea revoluției în Moldova și au înăbușit revoluția din Țara Românească.

Reprimată în Principate, revoluția se concentrează în Transilvania. Mișcările din toamna anului 1848 dovedesc cu prisosință acest lucru. Mai întîi mișcările grănicerilor, care se adună la Orlat și la Năsăud pentru a întări hotărîrile de la Blaj din 3/15 mai. După aceea mișcările poporului, care-și apăra drepturile și viața în fața terorii dezlănțuite de moșierimea maghiară, încurajată și de atitudinea de neînțelegere a guvernului maghiar față de revendicările naționale ale românilor. De o însemnătate deosebită a fost a treia adunare de la Blaj, din 2/14 — 16/28 septembrie, populată de un număr mai mare de țărani decît cea din 3/15 mai (vreo 60 000, față de circa 40 000), care s-a încheiat cu hotărîrea de înarmare și de apărare prin toate mijloacele a drepturilor poporului. Concluziile sînt cuprinse în acel important *Memoriu al poporului român din Transilvania*, întocmit la 14/26 septembrie și adresat parlamentului, și nu Curții din Viena. Cei adunați la Blaj vorbesc nu numai în numele lor, ci al întregului neam românesc, adică și în „al fraților din Principatele Dunărene“. Ei cer ocrotirea parlamentului austriac împotriva opresiunii nobilimii maghiare și a amenințării țariste și cuprinderea tuturor românilor într-o „uniune liberă de popoare libere“ în cadrul Austriei.

Vitejia mulțimilor, conduse de tineri de abia ieșiți de pe băneile școlii, transformați peste noapte în pricepuți comandanți militari, i-a apropiat pe români de realizarea aspirațiilor lor prin victoriile obținute, prin organizarea motilor de Avram Iancu într-o putere populară, prin

instaurarea unei administrații românești alese în mod democratic în Făgăraș, Hunedoara, Zarand, Alba inferioară, Cetatea de Baltă, Munții Apuseni.

Bălcescu, după o odisee plină de triste întâmplări, își îndreaptă pașii spre Transilvania, în dorința de a cunoaște situația, de a sfătui și a ajuta la organizarea acțiunilor politice și militare. Pe la începutul lui noiembrie era la Sibiu, unde se sfătuia cu „comitetul român de pacificațiune” în vederea unei „adunări de deputați români, atît din Transilvania cît și din celelalte părți române din Ungaria”, a unei „adunări naționale”, a unei „diete române”, la care să participe și deputați din Banat.

Măsurile comandantului general austriac din Transilvania de a slăbi unitatea românilor prin întrunirea separată a uniților (la Blaj) și a neuniților (la Sibiu) au fost dejucate de conducătorii revoluției, care se întrunesc într-o singură adunare, la Sibiu, în 16/28 decembrie. Adunarea protestează împotriva uniunii forțate a Transilvaniei cu Ungaria, fără consimțămîntul românilor ; se hotărăște numirea neîntîrziată a unei comisii urbariale care să decidă în diferendele dintre foștii iobagi și nobili ; înarmarea gărzii naționale române ; deschiderea de școli și a unei facultăți juridice în limba română ; rezolvarea dreaptă a procesului moților pentru păduri ; desființarea guvernului din Cluj, compromis ; confirmarea de împăratul de la Viena a comitetului român în activitate pînă cînd problemele națiunii române vor fi rezolvate de dieta generală ; dietă compusă din membri aleși ai tuturor naționalităților ; „cap național” al națiunii române, ales și confirmat de împărat, asemenea conducătorului sașilor, banului croaților, conducătorului sîrbilor.

„Fericirea națiunii române”, „temelia națiunii române”, „înflorirea națiunii române” erau scopul suprem al tuturor revoluționarilor. Pentru aceasta lucrau ei în toate împrejurările și prin toate mijloacele îngăduite de vicisitudinile vremii. În Transilvania, în Banat, la Viena, la Olmütz, la Paris, la Constantinopol, pretutindeni.

Războiul din Transilvania mai oferea nădejdi de împlinire a acestor mari dorințe. Revoluționarii munteni țin legătura între emigrație și ardeleni, alții se înrolează în legiunile românești, alții lucrează apoi în străinătate pentru același scop. Dintre cei dintîi, Alexandru Goleșcu-Albu și Ion Ionescu de la Brad vor împlini rosturi însemnate, coordonînd planurile și precizînd obiectivele luptei. Cel dintîi, exprimînd și opinia celorlalți emigranți, îi scria lui Avram Iancu, la 18 ianuarie 1849, că pentru salvarea Principatelor la el o să apeleze pentru ajutor, adăugînd că lupta trebuie purtată în interesul celor 8 000 000 de români, adică al tuturor românilor. Și tot la sugestia emigranților și în interesul tuturor românilor se întrunește o conferință la Zlatna, în zilele de 19—20 ianuarie 1849, cu participarea prefecților : Avram Iancu, Ioan Buteanu, Petre Dobra, Axente Sever, Simion Balint, Vasile Moldovan, Nicolae Vlăduțiu ; a muntenilor : Al. Goleșcu, a unui Florescu, poate și a lui Constantin Racoviță (Vițianu), George Andreescu (Adrian) și a pictorului Barbu Icovescu și a moldoveanului Ion Ionescu de la Brad. Printre alte hotărîri ale adunării de la Zlatna a fost și aceea ca în Ardeal, Bucovina și Banat „să se lucreze pentru românism”, fie că există, fie că nu va exista Aus-

tria. Unii dintre participanții la conferința de la Zlatna : Vițianu, Adrian, la care se adaugă Ioan Bălăceanu și Dincă II vor lua parte efectiv la luptele din munți în iarna, primăvara și vara anului 1849, iar Iscovescu va immortaliza figurile bravilor prefecți în tablouri de valoare istorică și artistică incontestabilă.

În vreme ce războiul se desfășura în Transilvania necruțată, cu succese schimbătoare pentru armatele habsburgice, pentru legiunile române, pentru armatele maghiare, în timp ce munții sînt organizați de Iancu și ceilalți prefecți ca o cetate inexpugnabilă, rezistînd victorios tuturor asalturilor, trimișii românilor la Viena și Olmütz se străduiau din răsputeri să obțină de la împărat garantarea drepturilor națiunii române. La 13/25 februarie, delegația condusă de episcopul Andrei Șaguna înfățișa împăratului memoriul ardelenilor, bănățenilor, ungurenilor și bucovinenilor, care legitima constituirea națiunii române într-un organism statal unitar de sine stătător în cadrul monarhiei, administrație și limbă românească, congres național pentru alegerea conducătorului național, adunare națională anuală, reprezentanța proporțională în parlamentul imperial. Împlinirea acestor revendicări ar fi însemnat un pas important spre realizarea unității românilor. Importanța politică, alături de cea economică, a românilor ar fi devenit primordială, datorită numărului lor mare în raport de al celorlalte naționalități. Acest lucru rezultă și mai explicit din *Apelul* deputaților, adresat românilor din Transilvania, Banat, Crișana, Maramureș și Bucovina, care cheamă la unirea tuturor românilor din Imperiul austriac într-un trup național, pe baza suferințelor comune de veacuri, a conștiinței despre originea comună, a religiei și mai ales a limbii comune, a datinilor și obiceiurilor comune. Foloasele unirii sînt demonstrate convingător în viața politică-națională, intelectuală-culturală, morală-religioasă, economică-materială. Pentru toate aceste motive, „fericirea națională a românilor numai în unire poate fi, în unirea tuturor fraților noștri români“, cu un conducător român, în „Uniunea Română“. *Apelul*, care, de fapt, este interpretarea explicativă a memoriului, vorbește de unirea românilor din Imperiul austriac, dar, de multe ori, uită această precizare, cuprinzîndu-i pe toți românii. Era în gîndul semnatarilor apelului, ardeleni, bănățeni, crișeni, maramureșeni și bucovineni, unirea tuturor românilor, a celor din Austria mai întîi fiind considerată doar o etapă de tranziție.

Aceste idei sînt prezente și în primăvara și vara anului 1849, cînd românii, sub conducerea vitejilor lor prefecți, au apărut cu eroism și succes Cetatea de piatră a Munților Apuseni. Entuziasmați de faptele de vitejie ale moșilor, revoluționarii munteni mai nădăjduiau în înfăptuirea „republicii române“, pe care Radu Golescu o și imagina printr-un cerc simbolic mărginind „România Mare“.

Alții întrevideau posibilitatea unirii forțelor revoluționare române cu cele maghiare împotriva despotismului austriac și țarist. Nicolae Bălcescu va urmări acest plan fără oboseală, zi și noapte, insistînd pe lângă generalul Bem, pe lângă Kossuth, pe lângă Iancu. De abia în ceasul al 12-lea, Kossuth și-a dat seama de greșelile săvîrșite față de națiunile nemaghiare în general și, îndeosebi, față de națiunea română. Bălcescu

însă, în entuziasmul său romantic, mai credea în unirea revoluției române și maghiare și, ca rezultat al acesteia, în faptul că românii din Transilvania și Banat vor putea mîntui Principatele, unde e „temeiul naționalității române“.

Stăruințele și străduințele de eliberare socială și emancipare națională, de unitate statală, nutrite pînă în cele mai de jos straturi ale societății, pentru care s-au cheltuit cu multă generozitate energie, sănătate, liniște, bunăstare, au fost zădărnicate de forțele externe interesate în ne-realizarea lor. Cu toate acestea, lupta pentru dreptate, egalitate și unitate, care se apropiase de marginile realizării, n-a fost de prisos. Pe temeliile înfăptuirilor de la 1848 se vor ridica alte coloane de susținere a edificiului național liber și unitar, rezultate ale altor strădanii și eforturi, ale altor sacrificii și jertfe.

Revoluția din 1848 reprezintă o piatră de temelie, solid și temeinic așezată, la edificiul Unirii Principatelor în deceniul următor și al desăvîrșirii procesului de formare a statului național român, peste șase decenii, la înaintarea societății românești pe calea progresului. Preluînd și ducînd mai departe, spre noi culmi, stindardul de luptă pentru libertate, independență națională și progres social, clasa muncitoare din patria noastră s-a situat în fruntea acțiunilor pentru realizarea nobilelor aspirații ale înaintașilor, pentru dezvoltarea și desăvîrșirea prefacerilor democrat-burgheze și trecerea la edificarea unei orînduiri superioare — orînduirea socialistă.

Personalitatea lui Alexandru Ioan Cuza

VASILE MACIU

Comemorarea a o sută de ani de la moartea primului conducător al statului național român, ieșit din unirea Moldovei și Țării Românești, impune prezentarea felului cum a fost el caracterizat de istoricii de pînă astăzi, la care ne vom permite să încercăm o schiță a personalității lui. Este și o datorie de recunoștință a noastră, a celor de astăzi, față de omul care a contribuit cu toată puterea voinței și inteligenței sale la înaintarea viguroasă a procesului istoric al formării României moderne. Momentul istoric în care trăim, mult diferit de acela din timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza, cere cu atît mai mult o asemenea relevare, cu cît constituirea unei noi societăți în țara noastră trezește în mintea contemporanilor asemănări și deosebiri față de timpul constituirii orînduirii burgheze, marcînd astfel saltul înainte înfăptuit în acest răstimp de poporul român, precum și condițiile social-politice net superioare, deși nu lipsite de greutăți ce se cer învinse, ale zilelor construirii societății socialiste multilateral dezvoltate.

De bună seamă dezvoltarea societății omenești e determinată de cauze obiective, în primul rînd de cele economice, în care masele au rolul principal în schimbările ce au loc în cadrul procesului istoric. Acțiunea maselor se cere a fi însă organizată și condusă spre a putea ajunge la victorie, de unde și necesitatea alegerii persoanelor celor mai potrivite cu revendicările poporului și cu etapa procesului istoric. În felul acesta, prin contribuția de organizare și orientare, personalitatea însumează adesea nu numai realizările ei directe, ci și creațiile societății al cărei exponent este. Personalitatea este deci reprezentativă, impregnată de evenimentele esențiale ale epocii și împlinitoare a necesităților istorice ale maselor. Alexandru Ioan Cuza ilustrează acest mod de manifestare a unei personalități politice, întrucît a fost adus pe scena istoriei de voința poporului român, a cărui năzuință către Unire și progres a exprimat-o, prezidînd la opera importantă de creare a statului național al poporului român și la consolidarea orînduirii burgheze, atunci progresistă, în țara noastră.

Din cauza rostului ei istoric, personalitatea lui Cuza a fost mult discutată de istoriografia ultimelor opt decenii, ea formînd și pentru unii

istorici ai zilelor noastre un obiectiv al preocupărilor lor științifice. Aprecierile făcute în lucrările ce i-au fost consacrate în întregime sau numai parțial sînt unanime prin a afirma sau numai a recunoaște că Alexandru Ioan Cuza a fost o mare personalitate istorică.

Primul care a întrunit într-o lucrare domnia lui Cuza a fost prietenul și colaboratorul său scriitorul Dimitrie Bolintineanu, care a publicat în 1868 mica monografie *Viața lui Cuza Vodă*, ajunsă în anul următor, 1869, la a treia ediție¹, dovadă a interesului deosebit pe care i-l arăta publicul românesc domnitorului Unirii. În prefața ediției a treia el declară că a scris acest „memoriu” „fără spirit de partid, fără părtinire”, sacrificînd istoriei, adică științei, „orice considerațiuni de amicie”. Prima ediție s-a vîndut în trei zile, „a doua avu aceeași soartă, și publicul ceru o a treia”². Nu e o lucrare de istorie propriu-zisă, întrucît nu folosește izvoare și se întemeiază pe amintirile, probabil și pe însemnările autorului. Ea a fost însă prima biografie a lui Cuza și din ea și-au luat informațiile privind domnia acestuia generațiile cuprinse între 1868 și 1903. Pentru generațiile secolului XX memoriul lui Dimitrie Bolintineanu a rămas însă numai un izvor, dar un izvor de care trebuie să se țină seama.

După Dimitrie Bolintineanu, Cuza „va fi în istorie un Domn român din cei mai mari prin actele sale de reformă, prin tactul său de a servi drepturile și autonomia patriei sale afară din țară”³. În continuare se arată că în cercetarea „figurii” lui Cuza „istoria devine filozofie”⁴. În persoana lui trecutul era în luptă cu prezentul. Cuza ca administrator „era expresiunea claselor cu sentimentele și cu interesele lor”, iar ca reformator „era expresiunea istoriei românilor”⁵. Cunoscîndu-l de aproape pe Domn, Dimitrie Bolintineanu i-a prezentat și înfățișarea fizică și trăsăturile psihice: „Domnul Cuza — scrie el — era de stat mijlociu. Avea părul blond închis. Ras la față. Fruntea largă. Pieptul larg. Privirea inteligentă. Scutit de pleșuvie. Talia dreaptă; dar cînd pășea, avea în mers ceva ce nu era drept, ce se tîra. Fuma neîncetat, bea cafea multă. N-avea patimă nici pentru cai, nici pentru tablouri de pictură, obiecte de artă, nici pentru mîncări luxoase, ci numai pentru port-țigarete de ambru (...) Religia pentru acest filozof era o fabulă, precum și pentru filozofii școalei actuale, dogmele sînt niște ficții”⁶. Despre concepția politică a lui Cuza, Dimitrie Bolintineanu dă aprecieri confirmate ulterior și de alte izvoare și în parte acceptate de istoricii secolului XX. Cuza era împotriva extremei și nu voia să se atașeze de unul sau altul dintre partidele existente. În primii ani ai domniei, scrie Dimitrie Bolintineanu, el „nu putea să se hotărască cu o partidă. Zicea că nu este domnul unei partide, ci Domnul românilor”⁷. Autorul memoriului prezintă și trăsăturile politice ale comportării prietenului său princiar. „Domnul Cuza, arată el, nu era străin în

¹ Dimitrie Bolintineanu, *Viața lui Cuza Vodă*. Memoriu istoric de... A treia ediție revăzută și adăugată. București, 1869.

² *Ibidem*, p. 3.

³ *Ibidem*.

⁴ *Ibidem*, p. 4.

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Ibidem*, p. 164—165.

⁷ *Ibidem*, p. 42.

patria sa, cunoștea oamenii și lucrurile; era inteligent, avea momente mari de cugetare, de simțăminte. Primea plîngerile tuturor, nemulțumit adesea pe miniștri, îndreptîndu-le rătăcirile lor în afaceri cari dădeau ocazie la plîngeri. Orice om nedreptățit de [un] ministru afla încă la palat o protecție. Tronul nu era străin de popor în păsurile lui⁸. Dimitrie Bolintineanu dă — în calitatea lui de intim colaborator — și informații asupra acțiunilor politice importante ale lui Cuza, cum este, de pildă, geneza loviturii de stat, arătată ca începînd încă de la sfîrșitul lui aprilie 1860, deci cu patru ani înainte de a fi efectuată. Ideea loviturii de stat „se concepu în momentul retragerii de la minister“ a lui Ion Ghica, fără să se fi aflat nimic din afara intimilor lui Cuza, cînd acesta revenind din Moldova, trăsese la episcopia Buzăului. „Acolo, seara, îmi spuse, notează autorul memoriului, reprezentînd în culori funebre și cu un talent rar dificultățile situației și anunță în viitor o lovire de stat“⁹. O altă relatare a lui Dimitrie Bolintineanu se referă la relațiile lui Cuza cu oamenii politici. Lui Barbu Catargiu, demisionat de la conducerea guvernului Țării Românești la 11/23 mai 1861 pentru că i se refuzase șase proiecte, auzindu-l peste cîteva zile Cuza spunîndu-i „că nu sînt departe de timpii cînd boierii știau a-și face datoria“, Cuza îi replică minios: „Cînd domnii băteau la falangă pe miniștri...“¹⁰. Cu alt prilej, terminîndu-și discursul pentru deschiderea sesiunii Adunării electivă a Țării Românești, „auzind pe D. Ghica, [unul] dintre aspiratorii la tron, fluierînd, apasă pe cele din urmă cuvinte energic și bătu cu mîna sabia. El avea, continuă Dimitrie Bolintineanu, multă iscusință, pătrundere și fineță. Expresie a clasei a II-a [de boieri] din Moldova, el dete guvernului țarei o formă mai democratică, dar nu mai corectă. Poporul se simțea [însă] în el sprijinit“¹¹.

Ca o cronică a sfîrșitului vieții și a ceremonialului înmormîntării lui Cuza, apare în 1873 culegerea de materiale variate — între care și discursul funebru rostit de M. Kogălniceanu — intitulată *Doliul Țerii la moartea lui Alexandru Ioan Cuza V. V.*¹², sub îngrijirea Asociațiunei lucrătorilor tipografi români, Iași, 1873. Culegerea n-are o valoare informativă deosebită, însă ea dă o contribuție la caracterizarea dată de mase personalității lui Cuza. Se începe prin fotografia, în bust, a acestuia, încadrată de arătarea scrisă a realizărilor lui principale: Unirea, autonomia României, secularizarea averilor mănăstirești, independența bisericii,

⁸ *Ibidem*, p. 56—57.

⁹ *Ibidem*, p. 58.

¹⁰ *Ibidem*, p. 183.

¹¹ *Ibidem*.

¹² *Doliul Țerii la moartea lui Alexandru Ioan Cuza V. V.* Relațiunea exactă a ceremonialului transportării sacrelor rămășițe ale marelui Domn și a înmormîntării lor la *Ruginoasa*. Discursurile funebre rostite aici. Reflecțiunile tuturor organelor de publicitate din țară. Lacrimile poezilor. Fotografia lui *Vodă Cuza*, împreună cu mai multe litografii de doliu, după proiectul dat de membrii Comitetului Național. Preparat prin îngrijirea Asociațiunei lucrătorilor tipografi români din Iași, Tipografia lucrătorilor români asociați, Iași, 1873.

Universitatea din Iași, instrucțiunea poporului, abolirea privilegiilor, improprietărea țăranilor, egalitatea înaintea legii, codurile civil și penal, organizarea armatei. Sub fotografia în bust este indicația : *Alessandru Ioan I VV. Marele Erou și Reformatorul actelor celor mari din România*. Pe p. I—IV se reproduce proclamația dată de Cuza, la 5/17 ianuarie 1859, cu prilejul alegerii sale ca Domn al Moldovei. Urmează o scurtă biografie a lui Cuza ¹³, încheiată prin fraza : „Cuza a fost un Domn mare. Meritele lui pentru patrie și românism îi asigură nemurirea“. Se reproduce din ziarul „Buciumul“ articolul *Marele Act al votului universal din 1864—2 mai*, unde se glorifică plebiscitul care a urmat loviturii de stat, precum și actele ceremoniei de încheiere a plebiscitului. Se reproduce din „Curierul“, din Iași, *Scrisoarea marelui Vizir* ¹⁴ adresată lui Cuza la 2 septembrie 1865 și răspunsul dat de acesta la 29 octombrie/10 noiembrie 1865. De asemenea, tot din „Curierul“ *Scrisoarea lui Cuza către Sofronie* ¹⁵, patriarhul Constantinopolului, în cauza independenței bisericii române, precum și articolul publicat de Cezar Bolliac în „Trompeta Carpaților“ sub titlul *Do-liul Țerei la moartea lui Alessandru Cuza V.V.*, care enumără înfăptuirile lui Cuza : a emancipat poporul de la țară „de sub biciul și din robia boerescului“, dindu-i pământ și ocrotindu-l contra lăcomiei vechilor stăpîni ¹⁶. Burgheziei i-a creat „legi noi, egalitare și democratice, sub umbra cărora trăiește și astăzi“ ¹⁷. Au fost înființate licee și universitatea, școli militare și rurale, școli de meserii „pentru luminarea și cultivarea poporului“. Teritoriul țării l-a dezrobit „de sub uzurparea călugărilor greci“, a limitat ingerințele consulilor în afacerile interne ale țării ; „a creat o armată care impune respect inamicilor din afară“. „Și ca încoronare, conchide Cezar Bolliac, a atîtor mari fapte, a realizat Unirea țărilor surori — creînd din două slabe provincii încălcate de consulii străini și umilite de pașii turcești, un singur stat organizat intern și respectat în afară“ ¹⁸.

În continuare se reproduc articole privind ceremonialul înmormîntării lui Cuza, din ziarele „Observatorul“ din Bacău, „Poporul“ din București, „Semănătorul“ din Bîrlad și „Armonia“ din Roman, precum și alte materiale, între ele remarcîndu-se cuvîntarea lui Petre Grădișteanu, venit de la București, în cursul căreia Cuza e caracterizat „revoluționarul încoronat“ ¹⁹, discursul lui N. Ionescu și acela al lui M. Kogălniceanu. În discursul său, N. Ionescu, caracterizîndu-l pe Cuza a spus : „...*Alessandru Ioan* a fost și a rămas omul de la 1848“ ²⁰. Încheind ceremonialul prin discursul său, M. Kogălniceanu a arătat între altele : „...Cuza-Vodă nu este decît renașterea României...“ ²¹ și „națiunea voia legi noi și oameni noi. *Cuza* a fost omul nou și a făcut legi nouă, care au făcut apoi lume nouă, căci lumea de la 63 este alta. Astăzi, reliefează marele bărbat de

¹³ *Ibidem*, p. 3—5.

¹⁴ *Ibidem*, p. 16—27.

¹⁵ *Ibidem*, p. 27—53.

¹⁶ *Ibidem*, p. 55.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ *Ibidem*, p. 96.

²⁰ *Ibidem*, p. 109.

²¹ *Ibidem*, p. 117.

stat, Statul Român, nu mai este provincia vasală a Moldovei sau a Valahiei. Iată ce a făcut Alessandro Ioan I²².

Sînt adăugate testamentul lui Cuza, poezii ocazionale și alte materiale mai puțin semnificative.

Au trecut aproape trei decenii pînă să apară o lucrare de istorie în care să se cerceteze, fie și într-un singur capitol, activitatea politică a lui Cuza. Cauza stă în desconsiderarea istoriei, considerată atunci contemporană, despre care istoricii vremii pretindeau că nu se poate scrie din lipsa izvoarelor cît și a perspectivei pe care o dă trecerea unui timp mai lung. Necesitatea cunoașterii istoriei României în secolul XIX, în special a acelei de după 1866, a impus însă elaborarea și publicarea în 1900 la Paris a lucrării lui Frédéric Damé, *Histoire de la Roumanie contemporaine depuis l'avènement des princes indigènes jusqu'à nos jours (1822—1900)*. În această lucrare se consacră domniei lui Cuza patru capitole, în care se face o expunere clară, sistematică a faptelor importante ale epocii, fără să se scoată în evidență meritele Domnului Unirii.

Continuînd marea sa operă, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, A. D. Xenopol, profesor de istoria românilor la Universitatea din Iași, membru al Academiei Române, a publicat în 1903 vasta sa monografie *Domnia lui Cuza Vodă*, în două volume însumînd peste 1000 de pagini. Lucrarea e întemeiată pe numeroase izvoare, multe dintre ele provenind de la Elena, soția lui Cuza. Autorul a făcut eforturi de obiectivitate, deși în mod vizibil are multă simpatie și chiar admirație pentru persoana lui Cuza. „M-am apropiat cu gîndul de domnia lui Cuza Vodă, scrie A. D. Xenopol în prefața monografiei menționate, precum m-aș fi apropiat de aceea a unui faraon egiptean. Această împrejurare, accentuează el, unită cu convingerile dobîndite asupra modului de a expune trecutul, în urma studiului făcut în *Principiile fundamentale ale Istoriei*, m-au pus în puțința de a desfășura întîmplările acestui timp cu o deplină libertate de condei²³. Lucrarea lui A. D. Xenopol prezintă de aproape personalitatea lui Cuza, dubla lui alegere în 1859, primii trei ani de domnie în ambele Principate, acțiunea lui diplomatică pentru desăvîrșirea Unirii, frămîntările politice din timpul guvernării conservatoare din 1862, formarea monstruoasei coaliții și incidentul de la Costangalia, guvernarea lui M. Kogălniceanu cu secularizarea averilor mănăstirești, lovitura de stat de la 2/14 mai 1864, Statutul dezvoltător al Convenției de la Paris și așezămîntul electoral, ambele supuse plebiscitului, înfăptuirile din 1864—1865, mișcarea din 3/15 august 1865, ultima sesiune a Adunării electivă și a Corpului Ponderator și abdicarea din noaptea de 11/23 februarie 1866. Urmează prezentarea culturii și a situației economice în timpul domniei lui Cuza și a seriilor istorice ale acesteia conform concepției metodologice a lui A. D. Xenopol. Ultimul capitol privește viața în pribegie, moartea și înmormîntarea lui Cuza. Volumul II are și o anexă, *Documente*, cuprinzînd 114 documente, în cea mai mare parte originale, la apariția lucrării inedite, un indice și o tablă de materii amănunțită.

²² *Ibidem*, p. 118.

²³ A. D. Xenopol, *Domnia lui Cuza-Vodă*, vol. I, Iași, 1903, p. V.

Monografia lui A. D. Xenopol a fost cel mai impresionant omagiu adus Domnului Unirii. Deosebit de valoroasă ca informație pentru timpul apariției ei, ea este și un cadru larg pentru prezentarea operei și personalității lui Cuza, schițată încă în *Introducere*, într-un paragraf special intitulat *Caracterul lui Alexandru Cuza*. A. D. Xenopol confundă personalitatea cu caracterul, dar precizează că „mediul lucrează fără încetare asupra caracterului și-l schimbă neconținut, încît nu este potrivit a se considera caracterul unui om, ca element neschimbător, de la începutul chiar a arătării lui în cîmpul istoriei”²⁴. El consideră totuși că „de la o vîrstă oarecare, unele apucături mai fundamentale rămîn neschimbate”²⁵. Pentru prezentarea înfățișării fizice și a caracterului lui Cuza, folosește relațiile lui Dimitrie Bolintineanu²⁶. Subliniază că Domnul Unirii nu iubea pompa²⁷, era sincer, n-a fost lacom de bani, nu iubea luxul, era cumpătat la masă, avea într-un grad dezvoltat simțămîntul dreptății, sentimentele sale erau delicate dar era „foarte mîndru și nu pleca ușor capul înaintea altuia”²⁸. A fost un patriot înfocat, „precum o dovedește mai întîi răsunațoarea lui demisie, apoi ținuta sa mîndră și vrednică față de toate Puțerile, în timpul domniei lui, ținta lui supremă fiind ridicarea politică a poporului său...”²⁹. După A. D. Xenopol, care dorea să fie și să apară obiectiv, Cuza „avea și umbre pe lîngă lumină”. Era glumeț, uneori lua lucrurile în ușor „și prea nepăsător de soarta lui, de care era însă legată aceea a poporului pe care domnea. Cuza apoi, continuă A. D. Xenopol, deși foarte inteligent, cuprinzînd ușor lucrurile, nu era atras de munca birocratică. Pe de altă parte îi plăcea mult a rîde și a-și bate joc de acei ce-l înconjurau mai de aproape, și ținea în seamă, prin o mare simpatie, pe acei ce primeau glumele lui”³⁰. Conform contrastelor caracterului său, îi plăceau „loviturile zdravene și neașteptate”³¹. Față de clasele societății românești a timpului, „Cuza era un potrivnic al boierilor, un partizan declarat al poporului de jos și un luptător aprig și neobosit pentru egalitatea socială și pentru răsturnarea privilegiilor, și, în această privire, omul cel mai potrivit pentru perioada de dezvoltare în care intra poporul românesc și care trebuia să-l prefacă, din starea de barbarie orientală în aceea a Occidentului civilizat”³². Încheind prezentarea personalității lui Cuza de către A. D. Xenopol putem afirma că marele istoric a ridicat în istorie pe Cuza în rîndul marilor figuri ale poporului român.

Deși a publicat articole despre unele aspecte ale vieții și operei lui Cuza, N. Iorga nu i-a consacrat acestuia o lucrare cu caracter monografic. Era prea aproape ca timp marea monografie a lui A. D. Xenopol. A scris însă despre Cuza pagini pline de admirație, depășind adesea ținuta obiectivă a omului de știință, idolatrizîndu-l pe înfăptuitorul Unirii. Într-o lu-

²⁴ *Ibidem*, p. 25.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ *Ibidem*, p. 26.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ *Ibidem*, p. 27.

²⁹ *Ibidem*, p. 28.

³⁰ *Ibidem*.

³¹ *Ibidem*, p. 29.

³² *Ibidem*, p. 28.

crare aniversativă, *Unirea Principatelor* (1859)...³³, N. Iorga prezintă în culori vii pe tânărul Cuza ca student la Paris și după reîntoarcerea lui în țară: „...Și Cuza învățase dreptul și nu era lipsit de talentul vorbirii; firea lui însă lăsa toare, cu o notă de scepticism și ironie, de dispreț față de lume, și, într-o măsură poate și mai largă, față de însuși, această fire care da atâtea existențe sfărimate și, totuși, tocmai prin această însușire, și cîțiva eroi, cărora li pasă puțin de ce se va întîmpla cu dinșii odată ce-și îndeplinesc menirea, pe care le-o dă soarta mai mult decît s-o caute ei, — această fire îl făcu să prefere magistratura“³⁴. Mai tîrziu, după aproape trei decenii, în volumul IX al *Istoriei românilor*³⁵ vede totuși altfel pe Cuza. „...Încercările de a strînge [în 1860] pe toți în jurul lui, scrie de astă dată N. Iorga, nu izbutiseră și, cu totul străin de ideea sprijinirii vechilor privilegiați, neconținut loviți de măsurile ce se luau în atîtea domenii, el nu înțelegea să se robească unei stîngi, cu care în zilele de la Paris nu lucrase împreună și care nu-i oferea nici o garanție“³⁶. Cuza nu înțelegea însă să lucreze nici cu dreapta nici cu stînga în opera de ridicare a poporului român. „Această unire, spunea deschis el (...), scrie N. Iorga, nu e bine să se facă prin revoluție și s-a dovedit că nu se poate face pe căile parlamentare“³⁷. Referindu-se la mesajul din decembrie 1859 adresat Adunării electivă a Țării Românești cu prilejul deschiderii sesiunii ei, despre al cărui text crede că „de la un capăt la altul acest manifest poartă pecetea Domnului“³⁸, marele istoric dă un portret caracteristic al acestuia. „Astfel Cuza, scrie el, nu mai e, cum l-au prezentat, fără dreptate și fără pietate, și cercetători streini mai noi [aluzie la T. W. Riker], jucătorul de cărți, «leneșul», «cinicul», ci în ciuda unor aparențe care mascau un suflet onest, nobil și tare, el e în adevăr *Voevodul*, după vechea datină a lui Ștefan cel Mare. În el se încorporează nația, cu nevoile cele mai adînci și aspirațiile ei cele mai înalte“³⁹. Privirea „din punctul de vedere constituțional sau financiar“ a cercetătorilor străini are, după N. Iorga, „aceiași valoare ca și osînda moralistilor“ față de sensul acestei epopei naționale [a domniei lui Cuza] care va ajunge o dramă și va fi terminată „printr-un act de urită trădare“⁴⁰.

Interesul pentru originea formării statului național modern român, care, după 1918 a avut un rol important în sud-estul Europei, a îndemnat și cîțiva remarcabili istorici străini să prezinte în lucrările lor, consacrate în întregime sau parțial acestei probleme „europene“, și trăsăturile caracteristice ale personalității celui situat în centrul ei.

Unul dintre istoricii străini care au studiat domnia lui Cuza, măcar sub o latură a ei, e Paul Henry, cunoscător al țării noastre. În lucrarea sa *L'abdication du Prince Cuza et l'avènement de la dynastie de Hohenzollern au trône de Roumanie. Documents diplomatiques*⁴¹, care prezintă și ultimii

³³ N. Iorga, *Unirea Principatelor* (1859) povestită românilor cu prilejul împlinirii a cincizeci de ani de la întemeierea Statului român de... Din însărcinarea Secțiunii Iași, a „Ligii culturale“, Vălenii de Munte, 1909.

³⁴ *Ibidem*, p. 105—106.

³⁵ *Istoria românilor*, IX, *Unificatorii*, București, 1938.

³⁶ *Ibidem*, p. 351.

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ *Ibidem*, p. 358.

³⁹ *Ibidem*.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 393.

⁴¹ Paul Henry, *L'abdication du Prince Cuza et l'avènement de la dynastie de Hohenzollern au trône de Roumanie. Documents diplomatiques*, Paris, 1930.

ani ai domniei lui Cuza, istoricul francez, cum scrie el însuși, a încercat să se situeze „în starea de spirit a fiecăruia din protagoniștii dramei“, preferințele sale pentru teza românească nefiind îndoielnice din cauză că ea „urmărea cel mai nobil și cel mai legitim ideal național...“⁴². Cu această stare de spirit, chiar în introducerea lucrării sale, el dă o succintă caracterizare a personalității lui Cuza. „Cu mari defecte, spune el, Alexandru Ioan a fost un mare principe, primul care a început în mod real reorganizarea Principatelor, și căderea sa ține de cauze foarte diverse, în care pornirea națională n-are nici o parte“⁴³. Cercetînd opera lui Cuza, Paul Henry arată că „aventurile sale nu l-au făcut niciodată să uite datoriile sarcinei lui“⁴⁴. Nepăsarea sa reală, dar intermitentă, continuă istoricul francez, „era făcută dintr-o anumită apatie orientală, dar și din descurajare în fața mărîmii și dificultăților misiunii sale, din amărăciunea față de violența atacurilor unor adversari geloși și interesați, în sfîrșit dintr-un scepticism foarte complex, fruct al unei experiențe privind valoarea conștiințelor. Nu trebuie să se uite nici slăbirea progresivă a sănătății sale, care l-a obligat, mai ales, la o cură la Ems în 1865, și dacă se știe că a murit tînăr, la cincizeci și trei de ani, șapte ani numai după ce coborîse de pe tron. Această presupusă lenevie, conchide Paul Henry, nu împiedica de altfel nici claritatea ideilor, nici voința de a face bine“⁴⁵. Paul Henry mărturisește însă că impresia sa privind nepăsarea lui Cuza s-a atenuat mult „la lectura corespondenței politice confiscate“ cu prilejul abdicării. Dacă lui Cuza nu-i plăcea „detaliul muncii administrative“, corespondența lui politică arată „cu cită sîrguință urmărea el rezolvarea marilor chestiuni care se impuneau atenției sale“. Ea dovedește neconținut ce luptă ducea Cuza „ca să facă acceptate reformele cele mai neînsemnate“ împotriva opoziției interne, contra Porții și contra Europei și, în același timp, „ce diplomatie prudentă și pricepută au trebuit să desfășoare remarcabilii săi reprezentanți din străinătate, Ioan Alexandri, la Paris, și mai ales Costache Negri, la Constantinopol, pentru a face să se admită cele mai mici inovații, cele mai timide încercări de reorganizare; de ce răbdare și de ce vigoare rînd pe rînd Domnul însuși a trebuit să facă probă atît față de Curțile europene, care nu pierdeau nici o ocazie pentru a-l certa, cît și față de o opoziție persistentă, compusă din boieri cu toții mai mult sau mai puțin pretenedenți la tron și atașați regimului lor feudal, sau din liberalii îmbibați cu ideile de la 89 a căror aplicare, mai mult sau mai puțin sincer, o visau într-o țară vasală Porții...“⁴⁶. Publicarea documentelor arhivei lui Cuza, stăruia Paul Henry, vor explica, mai bine decît oricare document, „viața politică a acestor ani de frămîntare și de înviere și aminările unui Principe curajos, dezinteresat, însuflețit de cel mai sincer patriotism, deplin hotărît să înfrîngă obstacole, dar știind că cu otomanii, mai mult încă decît cu diplomația europeană, reușita nu putea să vină decît prin întrebuintarea simultană a vicleniei, a răbdării și a unor anumite îndrăzneli viguroase tot așa de pe neașteptat săvîrșite pe cît de lung și mult pregătite. E un lucru de mirat, continuă Paul Henry, că în mijlocul unor asemenea piedici,

⁴² Paul Henry, *Op. cit.*, p. IX.

⁴³ *Ibidem*, p. 2.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 3.

⁴⁵ *Ibidem*.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 3—4.

principele Cuza a putut să ducă la capăt atâtea întreprinderi importante⁴⁷. Rezultatele domniei lui Cuza sînt bine scoase în evidență de istoricul francez. „...Puține guverne, încheie el caracterizarea lui Cuza, au putut să se laude de a fi realizat, în cinci ani, așa de profunde, așa de importante, așa de decisive reforme“⁴⁸.

Și în lumea anglo-saxonă formarea statului național român modern și personalitatea lui Cuza au fost studiate de aproape, cea mai remarcabilă lucrare fiind teza de doctorat la Oxford a americanului T. W. Riker, publicată în 1931, *The making of Roumania*, tradusă peste zece ani și publicată în limba română sub titlul *Cum s-a înfăptuit România*. Studiul unei probleme internaționale, 1856—1866⁴⁹. Lucrarea, cuprinzînd în traducerea românească 702 pagini, privește anii 1856—1866, însumînd deci și întreaga domnie a lui Cuza, jumătate din pagini referindu-se la aceasta. Întemeiată pe o bogată informație, scoasă în special din arhivele de politică externă ale Angliei, Franței, Austriei și Germaniei, lucrarea lui T. W. Riker este deosebit de valoroasă, deși autorul ei a fost influențat vizibil de vederile unilaterale, uneori subiective, ale diplomaților din mișcările cărora ieșeau rapoartele și notele privind pe români, în special pe Cuza. O a doua insuficiență a cuprinzătoarei opere stă în slaba utilizare a izvoarelor românești. Aceste două neajunsuri nu scad precumpănitor valoarea unei mari și prețioase lucrări, adevărată monografie a formării României moderne.

Pentru T. W. Riker, care în mod nejustificat aprecia factorul extern ca predominant, crearea statului național român modern a fost rezultatul „unei experiențe mai mult sau mai puțin fortuite, de politică internațională“⁵⁰, motiv suficient de a-l interesa s-o studieze. El declară că românii pe care i-a întîlnit „au contribuit mult“ să-i întrețină entuziasmul pentru acest studiu „al atît de interesantei lor țări“ și că i-a fost „cu neputință“ să nu simtă „o simpatie pătinoasă pentru părinții și străbunii lor care au reprezentat speranțele naționale în cursul înfăptuirii României“⁵¹.

Cum s-a înfăptuit România prezintă cu de-amănuntul domnia lui Cuza, în special sub aspectul relațiilor externe ale Principatelor Unite. Folosirea izvoarelor este făcută în spirit critic, exercitat uneori cu exagerare și în aprecierea personalității lui Cuza, deși în general autorul are o sinceră și adîncă prețuire pentru realizările și priceperea diplomatică a acestuia. Referindu-se la lipsa de îngîmfare a lui Cuza, T. W. Riker se întreabă dacă Domnul ales în 1859 „nu-și însușise, în decursul anilor petrecuți în tinerețe în Apus, o oarecare independență de spirit și un dispreț pentru fala deșartă ce întovărășește puterea, care îl făceau incapabil de a se folosi de slăbiciunile compatrioților săi“⁵². Lui Cuza îi lipsea însă arta „de a însufleți opinia publică spre a-și face cîrmuirea populară“ și avea nevoie „să descopere oameni noi, atît în politică, cît și în afara ei, pentru a-i scoate la lumină, trebuia fără îndoială să folosească în oarecare măsură forța personalității lui“⁵³. Cuza e lăudat pentru că în 1860 lăsa la putere liberali

⁴⁷ *Ibidem*, p. 4.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 5.

⁴⁹ T. W. Riker, *Cum s-a înfăptuit România*. Studiul unei probleme internaționale 1856—1866. Traducere de Alice Bădescu, București, f.a.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 9.

⁵¹ *Ibidem*, p. 10—11.

⁵² *Ibidem*, p. 317.

⁵³ *Ibidem*.

moderați ca Ion Ghica și Em. Costache Epureanu, dar se apreciază că „acest lucru, dat fiind partea seditioasă a stîngei și a drepte, nu ajungea cîtuși de puțin spre a-i asigura un sprijin destul de temeinic“⁵⁴. T. W. Riker nu-l judecă totuși pe Cuza „ca pe un om de stat de calibrul acelora pe care te-ai aștepta să-i găsești în Apus“, ci ca pe un conducător „însuflețit totuși de un spirit mai înalt și mai dezinteresat decît marea majoritate a compatrioților săi“, căci nici unul din consulii străini „care așteptau de la el să scoată ordine din haos“ nu l-a învinovățit „că se folosea de situația sa spre a se îmbogăți“⁵⁵. Cuza e apreciat „pentru simplitatea obiceiurilor sale“, precum și pentru că „luxul îl lăsa nepăsător...“⁵⁶. T. W. Riker arată că Alexandru Ioan Cuza avea ca om de stat „o politică constructivă“ și că „era hotărît ca Principatele să ajungă o națiune compactă, cu un guvern în stare de a lucra efectiv și cît mai puțin stînjenit de restricțiuni legislative“⁵⁷. Principele a dovedit, în decembrie 1861, cînd s-a emis firmanul prin care se recunoștea desăvîrșirea Unirii, că diplomația lui a reușit. „El vădise o desăvîrșită măiestrie în relațiile lui cu Puterile. Arătase ostentativ, remarcă T. W. Riker, prietenie chiar acelora de care avea motive să se îndoiască; pe lingă că-și exprimase intenția de a face o vizită împăratului Austriei, omagiase pe țar, și, cînd un maior rus fusese arestat ilegal, nu numai că Domnitorul îi dăduse deplină satisfacție, ci își schimbase chiar guvernul drept mărturie a bunei sale credințe. Fără grija lui de toată clipa, fără tactul și străduința lui neobosită, nu se știe dacă însăși Franța i-ar fi dat ajutor“⁵⁸.

T. W. Riker scoate în evidență hotărîrea lui Cuza de a nu se lăsa subjugat de grupările politice de dreapta sau de stînga și de a merge pe o cale mijlocie, care să-l pună, pe el și statul la conducerea căruia se afla, la adăpost de mari primejdii interne și externe. El relatează declarația făcută de Cuza consulului austriac Eder în octombrie 1862 că ar fi greșită tactica de a se lăsa împins „în brațele partidului revoluționar“ căci dacă ar izbuti să nimicească pe boieri cu ajutorul lui, nu s-ar putea „desface lesne de el“⁵⁹. Pe lingă aceasta, adaugă T. W. Riker, „ca aproape toți bărbații cu un trecut revoluționar care s-au ridicat la o situație influentă, Cuza ajunsese a fi un moderat în politică.“⁶⁰

Istoricul american, devenit profesor la Universitatea din Austin (Texas), îl apreciază, e drept în treacăt, pe Cuza ca un om politic abil. Astfel, relatînd audiența acordată în mai 1863 de Cuza generalului maghiar Türr, unul din emisarii lui Kossuth cît și alte combinații externe ale principelui român, T. W. Riker emite părerea despre Cuza că „ținîndu-se seamă de diversele zvonuri care circulau, e că acest abil oportunist ținea ochii bine deschiși, fără a se angaja însă în nici o direcție“⁶¹. El contestă că s-ar potrivi lui Cuza aprecierea că n-avea curajul de a înfrunta coaliția monstruoasă, manifestat prin amînarea loviturii de stat, de mult timp gîndită, în special în urma secularizării averilor

⁵⁴ *Ibidem*.

⁵⁵ *Ibidem*, p. 326.

⁵⁶ *Ibidem*.

⁵⁷ *Ibidem*.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 420.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 498.

⁶⁰ *Ibidem*.

⁶¹ *Ibidem*, p. 510

mănăstirești. Caracterul lui Cuza nu împingea la o asemenea acțiune, căci Principele „nu ținea la putere pentru putere ca atare și ...era neobișnuit de nepăsător față de fala deșartă ce o însoțește. Nu avea nici un motiv de a grăbi zadarnic deznodământul atita vreme cât Adunarea nu se încumeta să-i stingherească proiectele“⁶². T. W. Riker observă că Alexandru Ioan Cuza privind „dincolo de dușmanii lui, boierii, și de o burghezie încă prea puțin răsărită pentru a-i putea eventual sta sprijin, vedea pe cei mai mari aliați posibili ai lui în milioanele de țărani, care, ca și el, nu iubeau de loc pe boier, care cu siguranță că aveau să răsplătească un domnitor ce venea să-i libereze...“⁶³.

Regimului autoritar introdus de Cuza prin lovitura de stat de la 2/14 mai 1864, T. W. Riker îi găsește necesitatea în evoluția obiectivă a dezvoltării societății românești. „De fapt, scrie el, în Principatele Unite un asemenea regim avea mai multă justificare decît în Europa apuseană, deoarece trecerea de la aristocrația proprietară de pămînt la liberalismul economic abia începuse în aceste țări. Din istoria Europei continentale, motivează el această teză, s-a desprins întotdeauna necesitatea ivirii unui despot binevoitor, care să distrugă vechea stare de lucruri mai înainte ca o filozofie politică mai liberală să poată introduce era nouă. De aceea, afirmă T. W. Riker, domnia lui Cuza pune o piatră de hotar în istoria României“⁶⁴. De aci și părerea că principele român „avea ceva din trăsăturile unui Iosif al II-lea“⁶⁵ și că urmărirea „să ajungă pe Napoleon al III-lea prin metodele unui Iosif al II-lea“⁶⁶.

Deceniul al patrulea al secolului nostru, început cel puțin prin apariția a două lucrări străine privind formarea României moderne și persoana lui Cuza, a văzut apărînd și cîteva lucrări istoriografice românești consacrate acestuia : *Alexandru Ioan Cuza. 1859—1866*. Patru conferințe istorice ținute... de D-nii Alex. Lăpădatu, Raoul Bossy, Andrei Rădulescu și G. Marinescu — Universitatea liberă, 1930⁶⁷; *Agenția diplomatică a României în Paris și legăturile politice franco-române sub Cuza-Vodă*, de R. V. Bossy⁶⁸; *Cuza Vodă și revoluția polonă din 1863*, de Gh. Duzinchevici⁶⁹; și *L'Autriche et les Principautés-Unies*, de R. V. Bossy⁷⁰.

În prima conferință din cele patru publicate sub titlul general *Alexandru Ioan Cuza. 1859—1866*, intitulată *Viața politică internă*, Alex. Lăpădatu apreciază îndeosebi activitatea diplomatică a lui Cuza, în special pe aceea pentru desăvîrșirea Unirii Principatelor. „Ea constituie, scrie autorul conferinței, un strălucit capitol al domniei lui și pune în evidență eminențele sale calități ca șef de stat“⁷¹. Activitatea politică internă a lui Cuza e justificată și mult apreciată. Promulgarea legii rurale, la 14/26 august 1864, e considerată ca rezolvarea „marii probleme“ pentru care „timp

⁶² *Ibidem*, p. 530.

⁶³ *Ibidem*, p. 538.

⁶⁴ *Ibidem*, p. 547.

⁶⁵ *Ibidem*, p. 579.

⁶⁶ *Ibidem*, p. 580.

⁶⁷ *Alexandru Ioan Cuza. 1859—1866. Patru conferințe istorice ținute de...*, București, 1932.

⁶⁸ R. V. Bossy, *Agenția diplomatică a României în Paris și legăturile politice franco-române sub Cuza-Vodă*, București, 1931.

⁶⁹ Gh. Duzinchevici, *Cuza-Vodă și revoluția polonă din 1863*, București, 1935.

⁷⁰ R. V. Bossy, *L'Autriche et les Principautés-Unies*, București, 1938.

⁷¹ *Alexandru Ioan Cuza. 1859—1866*, București, 1932, p. 11—12

de cinci ani partidele își istoviseră forțele în silinți zadarnice pentru organizarea statului⁷². Reforma agrară și celelalte reforme care i-au urmat — desigur și secularizarea averilor mănăstirești — sînt apreciate drept „opera grandioasă și glorioasă a lui Cuza-Vodă și a marelui său sfetnic. Prin ea ambii [Cuza și Kogălniceanu] au intrat, înfrățiți pentru toate timpurile, în istoria neamului⁷³. În încheiere, referitor la însemnătatea domniei lui Cuza, se apreciază că „tot ce s-a dobîndit între 1859 și 1866, ca mari realizări politice și naționale, s-a dobîndit și prin personalitatea Domnitorului“⁷⁴.

Conferința lui R. V. Bossy, intitulată *Politica externă*, publicată în același volum, este o succintă, deși minuțioasă, analiză a politicii externe a lui Cuza, dusă, în primii ani, „după sfaturile lui C. Negri și cu ajutorul a doi francezi : Victor Place, consulul Franței la Iași, și Baligot de Beyne, secretarul domnului“⁷⁵.

Autorul apreciază mult și contribuția lui Ioan Alexandri, agentul diplomatic al Principatelor Unite la Paris⁷⁶. *Politica externă* a acestora a fost, aproape în întregime, opera lui Cuza și a colaboratorilor săi apropiați, C. Negri, Victor Place și Baligot de Beyne. „În taina cabinetului princiar, unde soseau rapoartele de la agenții și de unde porneau instrucțiunile către agenții, se elabora acțiunea diplomatică a Principatelor Unite“⁷⁷. Cuza s-a folosit mult timp de sprijinul lui Napoleon III, dar cînd acesta în 1865 i-a retras creditul și a considerat că „prezența sa în capul statului nu mai era văzută cu ochi buni“⁷⁸, opoziția a putut trece la ofensivă pentru a-l forța să abdice.

Din aceeași culegere, conferința lui Andrei Rădulescu, *Organizarea statului*, prezintă sistematic organizarea Principatelor Unite ca stat modern, operă de mare însemnătate, în care rolul lui Cuza a fost precumpănitor, din care cauză autorul consideră că deși acesta a fost silit să abdice, opera lui a rămas⁷⁹.

„De aceea, afirmă el, *organizarea actuală [din 1930] nu va putea fi bine înțeleasă decît în strînsă legătură cu ceea ce s-a făcut atunci și cu împrejurările în care s-a făcut*“⁸⁰.

Deosebit de valoroase prin prezentarea sistematică a cursului relațiilor diplomatice ale Principatelor Unite cu Poarta și cu Puterile garante, în special a celor cu Franța și Austria, precum și prin bogatele anexe documentare, sînt cele două lucrări ale lui R. V. Bossy, *Agenția diplomatică a României în Paris și legăturile politice franco-române sub Cuza-Vodă*, apărută în 1931 la București, și *L'Autriche et les Principautés-Unies*, tipărită tot la București în 1938. Ambele lucrări au o bogată informație de arhivă, prin care personalitatea lui Cuza apare mai bine conturată, mai concretizată prin fapte. Cuza este caracterizat „făuritorul unirii Principa-

⁷² *Ibidem*, p. 23.

⁷³ *Ibidem*.

⁷⁴ *Ibidem*, p. 31.

⁷⁵ *Ibidem*, p. 37.

⁷⁶ *Ibidem*.

⁷⁷ *Ibidem*, p. 38.

⁷⁸ *Ibidem*, p. 53.

⁷⁹ *Ibidem*, p. 97.

⁸⁰ *Ibidem*, p. 98.

telor“⁸¹ în prima din aceste cărți, iar în concluzia celei de-a doua se recunoaște că „trebuie să se sublinieze o dată în plus cât de mult personalitatea lui Cuza se impusese însăși diplomației austriece ; și cât de mult creșterea prestigiului său în străinătate a contribuit să pună România, mult timp înaintea proclamării oficiale a independenței, în locul ce-i era datorat în familia statelor Europei“⁸².

O lucrare de proporții modeste, privind un singur aspect al politicii externe a lui Cuza, altfel mult discutat, este lucrarea lui Gh. Duzinchevici, *Cuza-Vodă și revoluția polonă din 1863*, apărută în 1935⁸³. Autorul aprobă acțiunea lui Cuza la Costangalia, ca determinată de necesitatea apărării autonomiei țării, într-un moment cînd Puterile occidentale nu se arătau decise să intervină cu forțele lor militare pentru eliberarea Poloniei⁸⁴. Din conținutul lucrării reiese că Alexandru Ioan Cuza, deși era partizan al eliberării Poloniei, n-a voit să riște siguranța statului la a cărui organizare lucra, că în primul rînd el a fost un patriot, dar și un partizan al cauzelor străine drepte, văzute totuși prin prisma unui spirit realist.

În toată perioada de la 1866 pînă în zilele noastre, personalitatea lui Cuza a format nu numai preocuparea istoricilor, ci a pătruns adînc și în conștiința poporului, în tradițiile mișcării muncitorești și a Partidului Comunist Român și a fost surprinsă în publicistica marxistă ca răsturnătoarea vechilor asuprairi boierești.

După 23 August 1944, în special, personalitatea lui Cuza s-a bucurat de o apreciere aproape unanimă, văzută pe baza concepției materialiste a istoriei despre personalitatea ca exponentă a năzuințelor maselor.

Prima lucrare în care Cuza este astfel prezentat o constituie volumul publicat de Lucrețiu Pătrășcanu în aprilie 1945 sub titlul *Un veac de frământări sociale*.⁸⁵ Între alte considerațiuni se susține că presiunea exercitată în zilele de 21—24 ianuarie 1859 de populația Bucureștilor „ca să constrîngă majoritatea boierească a Adunării să-și dea votul pentru Cuza, era tocmai presiunea elementului muncitoresc.“⁸⁶ Pentru autorul cărții, reforma agrară din 1864 „n-a putut avea alt conținut decît acel pe care i l-au dat Kogălniceanu și Cuza.“⁸⁷ Domnia acestuia e considerată „autoritară“⁸⁸, legînd aceasta de faptul că liberalii și conservatorii s-au unit, în primul rînd „ca să împiedice reforma agrară“, iar în al doilea rînd „să saboteze și votarea unei noi legi electorale, prin care s-ar fi îngrădit preponderența, în aparatul de guvernare, a marilor proprietari și a elementelor orășenești bogate, recrutate din proprietari funciari, negustori, industriași și liberi profesioniști înstăriți.“⁸⁹ Lucrețiu Pătrășcanu îl opune pe Cuza reprezentanților păturilor posedante⁹⁰ și carac-

⁸¹ R. V. Bossy, *Agenția diplomatică a României în Paris și legăturile politice franco-române sub Cuza-Vodă*, București, 1931, p. 155.

⁸² R. V. Bossy, *L'Autriche et les Principautés-Unies*, București, 1938, p. 88.

⁸³ Gh. Duzinchevici, *Cuza-Vodă și revoluția polonă din 1863*, București, 1935.

⁸⁴ *Ibidem*, p. 46 și 48.

⁸⁵ Edit. Cartea Rusă (București).

⁸⁶ *Ibidem*, p. 185.

⁸⁷ *Ibidem*, p. 203.

⁸⁸ *Ibidem*, p. 205.

⁸⁹ *Ibidem*.

⁹⁰ *Ibidem*, p. 211.

terizează abdicarea lui forțată „o lovitură de palat, organizată prin cucerirea gărzii și a celor din imediata apropiere a Domnului. La 11 februarie, ca și la 3 august, întărește el, poporul n-a participat, în nici un fel, la lovitura dată.“⁹¹

O prezentare cuprinzătoare și sistematică a realizărilor din timpul lui Cuza, dar și a personalității acestuia, o face nouă ani mai târziu, în două din capitolele sale, vol. IV, *Formarea și consolidarea orînduirii capitaliste (1848—1878)*⁹² al tratatului *Istoria României*, apărut în 1964 care acordă domniei lui Cuza o sută de pagini și scoate în evidență caracterul progresist al reformelor lui. Considerîndu-l protagonistul schimbărilor adînci ale societății și în primul rînd al reformei agrare, „poporul a păstrat și păstrează vie și neștearsă, se arată în lucrarea menționată, amintirea Domnului Unirii, în timpul căruia s-a desăvîrșit Unirea Moldovei cu Țara Românească, s-a format statul național, s-au înfăptuit reforma agrară din 1864 și celelalte reforme care au consolidat temeiurile noii formațiuni social-economice capitaliste ce a luat naștere în România“⁹³.

Peste doi ani a apărut monografia *Viața și opera lui Cuza-Vodă*⁹⁴, scrisă de prof. Constantin C. Giurescu. Întemeiată pe o bogată bibliografie, și în special pe arhiva lui Cuza însuși, utilizată pînă atunci numai parțial de istorici, lucrarea are o largă bază de informare. Autorul prezintă cu atenție și simpatie înfăptuirile domniei lui Cuza, atribuindu-le în mare măsură acestuia. El își însușește părerea sorei lui Costache Negri că Alexandru Ioan Cuza ca suveran „a fost totdeauna integru și pătruns de cel mai mare patriotism“ și adaugă propria sa apreciere „că patriotismul nu numai că i-a arătat teoretic lui Cuza măsurile ce trebuie luate spre ridicarea nivelului material, politic și cultural al poporului, dar i-au dat și puterea sufletească necesară pentru a decide și pune în practică aceste măsuri, luptînd împotriva unei opoziții îndîrjite și asumîndu-și riscurile unei asemenea acțiuni. Cuza a fost, în fond, apreciază autorul lucrării, un mare revoluționar al poporului român; a urmărit statornic îndeplinirea programului revoluției de la 1848 și a contribuit în chip esențial la îndeplinirea unor puncte principale ale acestui program“⁹⁵.

După ce am prezentat în elementele lor principale caracterizările făcute personalității lui Cuza în lucrările de istorie anterioare, găsesc necesar să schitez trăsăturile esențiale ale Domnului Principatelor Unite, pornind de la confruntarea tezelor arătate ale diferiților istorici și, mai ales, de la considerarea factorilor obiectivi care au determinat personalitatea lui.

Născut în 1820, la Bîrlad, dintr-o familie de mici boieri cu înrudiri burgheze (mama, fiică de negustor, un cumnat, Iordache Lambrino, bancher), Alexandru Ioan Cuza a crescut în atmosfera de frămîntări sociale și politice care au urmat mișcării revoluționare din 1821. A învățat la

⁹¹ *Ibidem*, p. 214.

⁹² *Istoria României*, IV, *Formarea și consolidarea orînduirii capitaliste*, Editura Academiei, București, 1964.

⁹³ *Ibidem*, p. 395.

⁹⁴ Constantin C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza-Vodă*, Editura științifică, București, 1966.

⁹⁵ *Ibidem*, p. 448.

pensionul din Iași al francezului Cuénim, împreună cu M. Kogălniceanu și V. Alecsandri, apoi a fost trimis la Paris să studieze medicina, care nu l-a atras, dar a studiat la Colegiul Stanislas dreptul. Lunga ședere în Franța l-a orientat în direcția orînduirii burgheze. După vreo cinci ani, prin 1840, a revenit în țară și a ocupat un post la judecătoria din Galați. A participat cu înfocare la începutul de revoluție din martie 1848. Arestat, crunt bătut și trimis în exil în Imperiul otoman împreună cu alți doisprezece revoluționari, a izbutit să fugă de sub escortă la Brăila și a reușit să ajungă în Transilvania, unde a cunoscut lupta revoluționară a românilor. Trecut în Bucovina cu ceilalți exilați moldoveni, participă la acțiunea Comitetului revoluționar moldovenesc de la Cernăuți. Înăbușită fiind revoluția română, în 1849 el revine în Moldova după urcarea pe tron a lui Grigore IV Ghica, simpatizant în 1848 al revoluției. Ocupă postul important de director al Ministerului din Lăuntru, apoi pe cel de pîrcălab de Galați, în care a fost menținut și de caimacamii separatiști Toderiță Balș și Nicolae Vogoride. Și-a dat demisia la 24 iunie/6 iulie 1857 din pîrcălăbie, indignat de falsificarea listelor de alegători organizată de Vogoride. Răsunătoarea lui demisie a fost trimisă în copie consulului francez din Iași, Victor Place, adusă la cunoștința Comisiei speciale de informare și a comitetelor unioniste din ținuturile Moldovei. Comitetul Central al Unirii din Iași aprecia că „demisia lui Cuza a făcut mare senzație și a dat însemnătate sprijin protestăției generale ce s-a trimis la București...”⁹⁶. Ales deputat al orașului Galați în Adunarea ad-hoc, a votat pentru Unire și, împreună cu Costache Negri, pentru improprietărirea țăranilor, dar fără a se ralia revendicărilor radicale ale deputaților pontafi.

Majoritatea unionistă a căimăcămiei de trei l-a numit comandant al oștirii Moldovei, post important într-un timp cînd trebuia să se facă alegerea Domnului conform Convenției de la Paris din 7/19 august 1858. Cum Partida națională a obținut majoritatea absolută în Adunarea electivă, candidatul ei putea fi ales Domn, dar nici candidatul grupării liberale-democrate, Costache Negri, nici acela al grupării conservatoare, Lascăr Catargiu, n-au întrunit votul majorității deputaților Partidei naționale. Pentru a se obține un singur candidat, cele două grupări au căzut de acord să-l candideze pe Cuza, cu condiția ca acesta să se angajeze că va renunța la tron de îndată ce va fi cu puțință alegerea unui principe străin și Unirea completă a Principatelor⁹⁷. După votarea unei asemenea rezoluții, Adunarea electivă a proclamat Domn al Moldovei cu unanimitate de voturi pe Alexandru Ioan I. Tribunele pline de „agitatori” au exercitat o presiune puternică asupra deputaților aparținînd lui Mihail și lui Grigore Sturdza, determinîndu-i să voteze și ei pe Cuza. Partida națională din Țara Românească, privind pe Cuza drept Domnul românilor, a chemat poporul în ajutor spre a silii majoritatea conservatoare a Adunării Elective să-l voteze împreună cu ea tot pe Cuza, spre a se face un pas însemnat pe calea Unirii. Presiunea maselor la București a fost într-a-

⁹⁶ Ghenadie Petrescu, Dimitrie A. Sturdza și Dimitrie C. Sturdza, *Acte și documente relative la istoria renașterii României*, vol. V, București, 1890, p. 48, 50 și 51.

⁹⁷ *Documente privind Unirea Principatelor*, vol. II. Rapoartele consulatului Austriei din Iași (1855—1859). Culegerea documentelor, studiul introductiv, rezumatele și notele de Dan Berindei, Editura Academiei, București, 1959, p. 470.

devăr revoluționară și ea a impus, în ziua de 24 ianuarie/5 februarie 1859, alegerea tot în unanimitate a Domnului Moldovei, Alexandru Ioan I. Dubla alegere, prin unanimități și în mijlocul entuziasmului popular, a făcut din Cuza un Domn al poporului și un executor al programului revoluției de la 1848.

Faptul că dubla alegere constituia o călcare a Convenției de la Paris a determinat pe Cuza să caute stăruitor sprijinul lui Napoleon III pentru recunoașterea sa ca domn în ambele Principate. Victorios în războiul din Italia contra Austriei, Napoleon III a impus recunoașterea dublei alegeri a lui Cuza și l-a sprijinit, în anii următori, pentru a obține unirea completă a Principatelor. Sprijinul împăratului francez a fost solicitat în anii următori și pentru rezolvarea altor probleme, cum au fost secularizarea averilor mănăstirești în 1863—1864 și modificarea Convenției de la Paris prin Statutul dat în urma loviturii de stat din 2/14 mai 1864. Napoleon III a fost însă nemulțumit de acțiunea lui Cuza la Costangalia și de guvernarea lui autoritară în anii 1864—1865.

Încă din aprilie 1860 Cuza ajunsese la hotărîrea de a înlătura prevederile electorale ale Convenției de la Paris, pe baza cărora moșierimea conservatoare obținea neconținut majorității în Adunările electivă, împiedicînd schimbările preconizate de revoluția de la 1848, în primul rînd înproprietărirea țăranilor. El ar fi putut ajunge la majorități progresiste cu sprijinul grupării liberal-radicală, dar nu voia să devină un instrument al acesteia. Pe deasupra, sprijinirea pe liberali-radicali putea să-i retragă concursul lui Napoleon III, pentru că ei colaborau cu Mazzini și cu Garibaldi, precum și cu republicanii din Franța. În speranța că va putea să-și creeze un partid propriu de centru, liberal-moderat, Cuza a amînat mereu, pînă în 1864, punerea în aplicare a planului său de reforme. Lovitura de stat de la 2/14 mai 1864, care i-a deschis această cale, a fost făcută însă în colaborare cu M. Kogălniceanu, care era încă un liberal-democrat și nu prezenta garanții, din care cauză, în ianuarie 1865, Cuza l-a înlăturat de la conducerea guvernului, revenind după cîteva luni la serviciile moderatului N. Crețulescu.

Nemulțumirea moșierimii conservatoare contra lui Cuza s-a intensificat pe măsura aplicării reformei agrare din 1864, iar aceea a burgheziei liberal-radicală, în urma îndepărtării ei din viața politică legală prin suprimarea presei ei și prin punerea în aplicare a regimului autoritar.

Conservatorii și liberalii-radicali, cărora li s-a alăturat și gruparea liberal-moderată a lui Ion Ghica, colaborau contra lui Cuza încă din decembrie 1862, dar în vara anului 1865 ei au început să conspire. Profitînd de plecarea lui Cuza la băile de la Ems, în Prusia, liberalii-radicali au provocat răscoala de la 3/15 august 1865 din București, reprimată după cîteva ore de armată, cu morți și răniți de ambele părți. Au fost făcute multe arestări, dar la reîntoarcere Cuza a amnistiat pe arestați, nevrînd să meargă mai departe cu represiunea.

Vizirul Fuad Pașa s-a grăbit să-i trimită la 2/14 septembrie lui Cuza o scrisoare, publicată și în presă, cu îndemnul „să ia măsurile necesare spre a satisface, în limitele legalității și echității, plîngerile națiunii moldo-muntene în ceea ce ele pot avea rațional și drept”⁹⁸. Cuza i-a răspuns

⁹⁸ A. D. Xenopol, *Op. cit.*, vol. II, *Documente*, p. 425.

printr-o lungă și demnă scrisoare, amintind Vizirului că „Principatele-Unite, conform Convenției, se administrează liber și în afara oricărui amestec al Sublimei Porți...”⁹⁹.

Mai gravă a fost atitudinea lui Napoleon III. Acesta a lăsat să apară în presa oficială franceză articole în care Cuza era atacat pentru repri-marea răscoalei din 3/15 august și pentru administrația sa, socotită rea. Era o manifestare a nemulțumirii lui Napoleon III contra lui Cuza. Acesta i-a adresat la 1 octombrie 1865 o lungă scrisoare, în care enumără pro-gresele României sub conducerea sa¹⁰⁰. În finalul scrisorii, Cuza scrie că dacă Napoleon III socoate „că România trebuie să fie încredințată, fără pericol pentru autonomia sa, unor mâini mai abile” ca ale lui, el e gata să coboare de pe tron¹⁰¹. Nu i-ar rămîne de dorit decît ca retragerea sa „să consolideze independența României”¹⁰².

Napoleon III nu i-a răspuns lui Cuza, deși guvernul francez con- tinua să-l încredințeze de sprijinul său. Descurajat de pierderea acestui sprijin, Cuza a declarat în mesajul de deschidere a Corpurilor legiuitoare la 4/16 decembrie 1865 că e gata să renunțe la tron în favoarea unui prin- cipe străin. Declarația i-a încurajat pe adversarii săi și a ușurat atragerea unui grup de ofițeri din București de partea lor. În ianuarie 1866 Cuza a spus și consulului britanic la București, Green, că e gata să cedeze tronul său unui principe străin¹⁰³. Nu e sigur însă că el era hotărît să abdice. Putea să considere că în conjunctura existentă va continua să domnească mai departe, iar de grupările monstruoasei coaliții nu se temea, știind că poporul îl iubea și crezînd că armata îi era devotată. Țăranii însă erau împrăstiați în toată țara și n-aveau o organizație politică proprie, iar ofi- țerii armatei erau fii de moșieri și de burghezi, ușor influențați de clasele din care făceau parte, cum s-a dovedit în noaptea de 11/23 februarie 1866, cînd a fost silit să abdice de înșiși ofițerii gărzii palatului.

Executor al programului revoluției de la 1848 într-o țară încă ne- independentă și pusă sub garanția Puterilor europene, Alexandru Ioan Cuza a reușit să constituie, prin eforturile sale neîntrerupte, un stat națio- nal românesc cu deplină autonomie, prin contopirea celor două Princi- pate, Moldova și Țara Românească, stat pe care l-a dotat cu instituții bur- gheze, cu un aparat administrativ, deși cu multe defecte, capabil totuși de a se îmbunătăți, și cu o armată stăpînită de elanul patriotic necesar me- nirii sale. El a ridicat prestigiul internațional al Principatelor Unite, pre- gătindu-le să devină România independentă din 1877. Fără să fie nevoie de a fi comparat cu Ștefan cel Mare sau cu Mihai Viteazul, prin opera construită sub conducerea lui, Alexandru Ioan Cuza este una din marile figuri ale istoriei poporului român.

⁹⁹ *Ibidem*, p. 427.

¹⁰⁰ R. V. Bossy, *Agenția diplomatică a României în Paris și legăturile politice franco-române sub Cuza-Vodă*, București, 1931, p. 382—386.

¹⁰¹ *Ibidem*, p. 386.

¹⁰² *Ibidem*.

¹⁰³ *Ibidem*, p. 391.

Partidul Comunist Român

și alegerile parlamentare (1922-1938)

FLORIAN TĂNĂSESCU

A dinc ancorat în problematica și realitățile concrete ale țării, Partidul Comunist Român a avut, de la primele sale manifestări în viața social-politică, o viziune tot mai clară asupra rolului și menirii sale revoluționare în cadrul societății românești. Pe baza analizei condițiilor economice și social-politice ale fiecărei etape istorice și învingând multiple obstacole și neajunsuri, P.C.R. și-a elaborat linia strategică și tactică corespunzător aspirațiilor și intereselor vitale ale clasei muncitoare, ale poporului român, idealurilor eliberării de exploatare și asuprire, perspectivelor făuririi rînduielilor noi, socialiste în țara noastră. Poziția de cea mai înaintată forță politică a societății românești i-a fost conferită de programul său revoluționar, de activitatea sa politică în rîndul clasei muncitoare și maselor largi populare. Combativitatea luptelor proletariatului, aria largă de cuprindere și forța lor de înfrîngere au reprezentat criterii de apreciere și verificare practică a orientării și activității partidului comunist.

Întreaga activitate a P.C.R. este o ilustrare impunătoare a ideii că partidul comunist a fost forța polarizatoare și dinamizatoare a luptei revoluționare și patriotice a clasei muncitoare, a maselor largi ale poporului român, că această luptă a fost direcționată de conștiința comunistă în acțiune. Se vădesc în acestea, cu putere, rădăcinile și direcția de acțiune a P.C.R. în spiritul tradițiilor înaintate ale poporului român, al năzuințelor sale de emancipare socială și politică, de independență și libertate națională preluate și dezvoltate pe un plan superior, în lumina condițiilor și împrejurărilor concrete din epoca istorică interbelică și a programului de acțiune al P.C.R. Legarea tot mai strînsă de mase, de care depindea finalizarea procesului transformării fundamentale a societății românești, a apărut astfel ca unul din cele mai importante sensuri ale activității sale. Pentru înfăptuirea lui P.C.R. a pus în aplicare mijloace, forme și metode din cele mai variate. Între acestea s-a înscris și participarea la alegerile parlamentare.

Modificările survenite în sfera economică și socială a României după încheierea primului război mondial și desăvîrșirea statului național unitar au determinat o serie de importante deplasări și pe plan politic.

Consolidarea pozițiilor economice ale marii burghezii bancare și industriale, reprezentate de Partidul național-liberal, a avut ca efect accentuarea tendințelor ei de monopolizare a vieții politice românești, cu asentimentul și sprijinul nemijlocit al monarhiei. Un rol, în evidentă ascensiune, vor avea și alte grupări politice burgheze ca Partidul țărănesc, Partidul național și Partidul național-țărănesc, după fuziunea lor în 1926, care se aflau în opoziție față de P.N.L. Între cele două principale grupări, componente ale aceleiași clase — burghezia —, s-a dat o luptă îndelungată și uneori acerbă pentru supremația politică. Contradicțiile dintre partidele burgheze, ca și luptele intestinale dintre diversele lor curente și cercuri, au produs neconținute proliferări și regroupări de forțe politice.

În împrejurările amintite, prezența activă a partidului comunist și acțiunile sale politice de masă au influențat vizibil unele procese și acțiuni ale cercurilor guvernante și — pe un plan mai larg — modificarea sensibilă a dispozitivului de forțe politice din cadrul societății românești.

După 1933, în condițiile instaurării fascismului în Germania și manifestării tot mai fățișe a intențiilor lui expansioniste, în viața politică românească s-au conturat tendințe noi. Intensificarea activității organizațiilor de extremă dreaptă, profasciste, încurajate de evoluția situației politice internaționale, ca și de poziția unor cercuri reacționare din țară, s-a desfășurat concomitent cu acțiunile regelui Carol al II-lea de lichidare a regimului parlamentar-constituțional, de restrângere a drepturilor și libertăților democratice și de disoluție a partidelor și grupărilor burgheze care manifestau rezerve sau se plasau pe poziții contrare politicii și intereselor monarhiei.

În acest cadru al evoluției situației generale se reliefează activitatea Partidului Comunist Român, angajat într-o vastă acțiune de organizare a unui front cuprinzător de forțe — revoluționare, progresiste, democrat-antifasciste —, pentru a stăvili atacurile cercurilor fasciste și reacționare, tot mai fățișe și brutale, pentru a apăra independența, suveranitatea și integritatea teritorială a României.

Viguroase acțiuni revoluționare, ca luptele minerilor din Valea Jiului în 1929, înclăștările de clasă din anii crizei economice din 1929—1933, care au culminat cu luptele eroice ale ceferiștilor și petroliștilor din ianuarie-februarie 1933, manifestațiile politice de masă mereu crescînde din anii următori, stau mărturie uriașului efort mobilizator al partidului comunist și prestigiului său mereu în lărgire și consolidare în masele populare.

Evoluția social-politică a României în perioada 1921—1938, cu multiplele ei aspecte, apariția și accentuarea premiselor trecerii de la regimul parlamentar-constituțional la dictatura regală, își găsesc corespondentul într-o formă concentrată și în alegerile parlamentare.

Corpul electoral din România, în acest interval de timp, a fost convocat de opt ori : martie 1922, mai 1926, iulie 1927, decembrie 1928, iunie 1931, iulie 1932, decembrie 1933 și decembrie 1937. Analizînd participarea Partidului Comunist Român la alegerile parlamentare distingem două perioade bine conturate. Ca partid politic legal, P.C.R. a luat parte la alegeri o singură dată, în 1922. La confruntările electorale din anii următori, datorită scoaterii sale în afara legilor, partidul comunist s-a

manifestat ca forță politică prin intermediul unor organizații de masă legale, create și îndrumate de el : Blocul muncitoresc-țărănesc (în alegerile din intervalul 1926—1932), Liga muncii (în alegerile din decembrie 1933) și Uniunea democratică (în alegerile din 1937). Trebuie subliniat, totodată, că aceste perioade coincid cu etape deosebite ale legislației electorale. Alegerile din 1922 s-au desfășurat în baza decretului-lege din 1918, care introducea sufragiul universal în România, iar toate celelalte pe criteriul prevederilor cuprinse în legea electorală din 27 martie 1926, care amenda serios principiile democratice, prin introducerea primei majoritare.

Scoaterea Partidului Comunist Român în afara cadrului legal de manifestare politică a reclamat rezolvarea unor stringente și spinoase probleme nu numai de ordin organizatoric, dar și politic. Ca partid de masă, P.C.R. a trebuit să găsească și a găsit forme de manifestare deschisă a activității sale politice pentru menținerea, consolidarea și lărgirea legăturilor sale cu clasa muncitoare, cu masele populare. Îmbinarea muncii ilegale, cu folosirea tuturor posibilităților legale oferite de regimul constituțional burghez, s-a impus ca principiu de bază al activității comuniștilor români. Rațiuni majore, și nu conjuncturism politic, au decis partidul comuniștilor să depună eforturi uriașe și să facă mari sacrificii pentru a participa deschis, prin intermediul unor organizații de masă, la viața politică.

Participarea P.C.R. la alegerile parlamentare din România apare astfel ca parte componentă a liniei sale politice generale, ca una din formele concretizate practic ale tacticii sale.

Avînd conturată o viziune proprie asupra posibilităților reale ale participării reprezentanților mișcării revoluționare în instituțiile cu caracter politic ale statului burghez în condițiile concrete ale României în perioada de care ne ocupăm, partidul comunist a conceput activitatea parlamentară ca un mijloc de difuzare a programului său politic și de polarizare a maselor muncitoare în jurul său pentru înfăptuirea unor obiective imediate. „Parlamentul îl considerăm ca un mijloc și nu ca un scop“, releva un manifest al Blocului muncitoresc-țărănesc din 1931¹, sintetizînd concepția P.C.R. față de lupta parlamentară.

Pregătirea campaniilor electorale a necesitat eforturi deosebite din partea partidului comunist. Climatul de constrîngeri și presiuni împotriva mișcării revoluționare a constituit un impediment serios în organizarea temeinică și desfășurarea campaniilor electorale. Abuzurile autorităților au constatat în : refuzul președinților de tribunale de a înregistra listele de candidați ale organizațiilor revoluționare, anularea unor liste pe temeuri imaginare, arestarea candidaților și oprirea delegaților din partea B.M.Ț., Ligii muncii și Uniunii democratice de a participa ca observatori la secțiile de votare, interzicerea întrunirilor de propagandă, confiscarea manifestelor și altor materiale cu caracter propagandistic, suspendarea ziarelor, oprirea unor grupuri compacte de muncitori din centre cu tradiție revoluționară de a-și exprima votul, maltratarea cetățenilor care au votat

¹ Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. (în continuare, A.I.S.I.S.P.), cota XX-4, inv. nr. 328.

listele organizațiilor îndrumate de partidul comunist, falsificarea rezultatelor alegerilor, invalidarea mandatelor deputaților aleși ș.a.

P.C.R. nu a dezarmat însă în fața acestor greutăți; el și-a mobilizat energiile și a găsit resursele necesare pentru a-și face auzit glasul său și în împrejurări când alegătorii din România trebuiau să-și exprime opțiunile lor politice.

Campania din 1922, desfășurată în condițiile în care marea majoritate a conducătorilor mișcării revoluționare se aflau în închisori, a prilejuit prima manifestare politică publică a partidului comunist de la constituirea sa. Organizarea campaniei *, în împrejurările ofensivei dezlănțuite a cercurilor guvernante, a avut un caracter relativ restrâns. Legăturile oarecum slabe dintre conducerea centrală a partidului și organizațiile sale din țară, ca și procesul de organizare prin care trecea P.C.R., aflat abia la începutul său, și-au pus amprenta asupra gradului de intensitate al campaniei. În București au fost organizate întruniri, cu care prilej a fost expus programul partidului comunist și s-au votat moțiuni prin care se protesta împotriva politicii teroriste promovate de guvernele burgheze și se cerea eliberarea militanților revoluționari închiși. Asemenea adunări au avut loc și la Iași, Galați, Ploiești, Craiova, Drobeta Turnu-Severin și în alte centre din provincie.

Partidul comunist a depus candidaturi în localități urbane din Muntenia, Oltenia, Moldova, Transilvania și Bucovina, dar în marea lor majoritate au fost respinse.

Experiența politică dobândită de P.C.R. în următorii ani și, în special, în alegerile comunale de la începutul anului 1926 i-au permis să adopte din timp, cu prilejul altor confruntări electorale, măsuri organizatorice — politice adecvate pentru pregătirea și desfășurarea campaniilor electorale. În general, se constată că partidul a acordat atenție, într-o măsură sporită, instruirii organizațiilor comuniste locale asupra sarcinilor concrete care le reveneau în timpul campaniilor electorale și desfășurării alegerilor. În acest scop conducerea partidului a elaborat și trimis organizațiilor locale instrucțiuni, circulare, materiale informative privind evoluția generală a situației din țară, manifeste, broșuri, ziare. Pentru urmărirea modului cum erau duse la îndeplinire indicațiile sale, ca și pentru conducerea operativă a pregătirilor în vederea confruntărilor electorale, C.C. al P.C.R., începînd cu alegerile din 1926, a trimis în diferite centre din țară activiști ai aparatului central de partid sau militanți revoluționari

* Alte elemente privind pregătirea campaniei din 1922, ca și poziția P.C.R. față de partidele politice în anii care au urmat, a se vedea în: Gheorghe Matei, *Partidul Comunist Român și gândirea social-politică din România în primul deceniu de activitate*, în „Anale de istorie” nr. 2/1971, p. 16—32; Mihai Rusenescu, *Relațiile Partidului Comunist cu alte partide în anii 1922—1928*, în „Studii. Revistă de istorie” nr. 5/1971, p. 985—1009; Florea Dragne, *Activitatea Blocului muncitoresc-țăranesc, organizație revoluționară de masă creată și condusă de Partidul Comunist din România*, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.C.R.” nr. 1/1962, p. 49—76; A. Petric, *Demascarea în unele materiale ale Partidului Comunist din România a politicii antițăărănești duse de Partidul național-țăărănesc*, în „Studii și materiale de istorie contemporană”, vol. II, 1962, p. 201—236.

cu experiență². Totodată, pe lângă organizațiile P.C.R. din provincie au fost constituite comitete electorale investite cu mandatul de a dirija și coordona munca pe timpul alegerilor³. În anul 1932, pe lângă Secretariatul C.C. al P.C.R., ființa o comisie centrală electorală care s-a ocupat nemijlocit de organizarea campaniei electorale⁴.

O acțiune similară se desfășoară și în cadrul B.M.Ț. De pildă, în 1931 este constituit un comitet electoral din care făceau parte activiști cu experiență, cum erau Lucrețiu Pătrășcanu, Petre Zisu, Constantin Trandafirescu, Petre Grozdea și alții⁵.

Organizațiile centrale și locale ale B.M.Ț., sub conducerea nemijlocită a comuniștilor, au editat unele ziare cu prilejul alegerilor sau au folosit pe cele existente pentru a face cunoscute maselor programul Blocului și linia politică generală a P.C.R. cit și pentru imprimarea unui spirit combativ luptei lor. În 1926 sînt editate la București „Dezrobirea” și la Iași „Muncitorul”; în anii 1927—1928 — „Înainte” (București), iar în 1933 „Năzuința celor ce muncesc” (București)⁶.

Toate aceste aspecte ale activității P.C.R. au reflectat interesul pentru participarea sa cit mai activă la alegeri, prin intermediul organizațiilor lui de masă, pentru polarizarea maselor în jurul programului său politic în vederea realizării unor obiective imediate. Instrucțiunile Secretariatului C.C. al P.C.R. ținînd cont de această cerință indicau forme concrete de organizare pe timpul alegerilor. Astfel, comitetele de front unic, a căror viabilitate a fost probată cu prilejul alegerilor comunale din 1926, iar mai tirziu comitetele de acțiune au fost principalele forme organizatorice aplicate în alegerile parlamentare din 1926, 1927, 1928, 1931, 1932 și 1933. Ele au fost create și și-au desfășurat activitatea sub conducerea nemijlocită a militanților revoluționari, concomitent cu acțiunile de mobilizare ale organizațiilor politice de masă — B.M.Ț., Liga muncii * ș.a.

Una din problemele cele mai importante, dar și mai spinoase, care trebuia soluționată în timpul campaniilor electorale, a reprezentat-o alcătuirea listelor de candidați ai organizațiilor revoluționare și democratice

² În timpul alegerilor din mai 1926 Pavel Tcacenco a primit însărcinarea de a conduce desfășurarea campaniei electorale în Mehedinți; în 1927, la Drobeta Turnu-Severin, din partea C.C. al P.C.R., cu același mandat, a fost trimis Ion Cloșan (A.I.S.I.S.P., fondul nr. 16, dosarul nr. 1082, filele 13—14).

³ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, mapa nr. 157/1932, fila 1. Despre modul cum se desfășura activitatea P.C.R. în timpul unei campanii electorale a se vedea Al. Gh. Savu, *Folosirea de către P.C.R. a campaniei alegerilor parlamentare din iulie 1931, în vederea strîngerii legăturilor cu masele*, în „Studii. Revistă de istorie” nr. 1/1962, p. 40—66.

⁴ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, mapa nr. 179/1932, fila 1.

⁵ Nicolae Petreanu, *Partidul Comunist Român în viața politică a României în anii 1921—1933. Momente și semnificații*, în „Anale de istorie” nr. 4/1972, p. 88.

⁶ Despre problematica abordată de aceste ziare, ca și de altele, a se vedea Titu Georgescu, Mircea Ioanid, *Presa P.C.R. și a organizațiilor sale de masă. 1921—1944*, Editura științifică, București, 1963.

* Despre activitatea Ligii muncii, ca și a altor organizații de masă, a se vedea pe larg P. Constantinescu-Iași, *Organizații de masă legale conduse de Partidul Comunist din România în anii 1932—1938*, Editura Academiei R.P.R., București, 1952; Titu Georgescu, *Organizații de masă legale, conduse de P.C.R. (1932—1934)*, București, Editura politică, 1967.

de masă, participante la alegeri, cât și depunerea lor. Listele B.M.Ț. și ale Ligii muncii făceau dovada orientării adecvate a partidului comunist și a militanților revoluționari din conducerea organizațiilor de masă față de cerințele unei acțiuni cuprinzătoare unitare ale celor mai diverse straturi sociale. Astfel, listele de candidați depuse de B.M.Ț. în 34 de județe cu prilejul alegerilor parlamentare din decembrie 1928 — pentru a da doar un exemplu — cuprindeau 28 muncitori, 11 intelectuali, 8 țărani, 2 meseriași și un funcționar *. În fruntea lor se aflau reprezentanți de seamă ai P.C.R. și ai organizațiilor legale de masă, cetățeni cu vederi democratice care se bucurau de audiență în mase. Între aceștia amintim pe Dumitru Grofu, Eugen Rozvan, Lucrețiu Pătrășcanu, Mihail Cruceanu, Nicolae Popescu-Doreanu, Mihail Macavei, Imre Aladar, Boris Ștefanov, Alexandru Mihăileanu, Coloman Müller, Dumitru Gănescu, Constantin Trandafirescu, Constantin Neniță, Niculae Alexe, Tănase Borțoi, Ion Niculi, Ștefan Dan, Simo Geza, Ion Palade, Ilie Diaconescu, Nicolae Lambru, Gheorghe Velcescu, Lascăr Șaraga.

Depunerea listelor de candidați s-a făcut cu eforturi considerabile, dată fiind ostilitatea declarată a reprezentanților „ordinii” burgheze față de reprezentanții mișcării revoluționare și simpatizanții ei. Metoda cea mai întrebuintată, care constituia în același timp și o exprimare a simpatiei pentru programul partidului comunist, a constat în organizarea de manifestații cu prilejul depunerii listelor ⁷. Totodată, P.C.R. a luat măsuri de prevedere, întocmind pentru județe cu mare concentrație muncitorească liste de rezervă. Aceste liste urmau să fie depuse la tribunale în cazul cînd listele principale erau respinse ⁸.

În activitatea general-pozitivă de organizare a campaniilor electorale s-au manifestat în unele împrejurări și orientări stîngiste. Au fost, de pildă, încercări ca participările la alegeri să se facă sub titulatura de partidul comunist. O asemenea încercare s-a întîlnit în timpul campaniei electorale din 1927, cînd sub motivația că în opinia publică se acreditase ideea că în spatele B.M.Ț. se afla partidul comunist se cerea: „Să figurăm la alegeri sub numele de partidul comunist”. O asemenea formă de participare nu numai că ar fi dus la noi măsuri represive, dar, ținîndu-se cont de legislația electorală în vigoare, care interzicea prezența în alegeri a organizațiilor scoase în afară de lege, însemna practic anulara oricăror rezultate.

Privită în ansamblu, activitatea de organizare a campaniilor parlamentare, ca și participarea efectivă la alegeri, prezintă particularități proprii în fiecare etapă. Aceste diferențieri își găsesc explicația în modificările survenite în viața social-politică și în dispozitivul de forțe din cadrul societății românești, în situația organizatorică a partidului comunist și a celorlalte organizații revoluționare, în gradul de intensitate a campaniei anticomuniste a cercurilor guvernante, cât și în formele și metodele de organizare aplicate de către P.C.R.

* În cifrele de mai sus nu au fost incluși atît candidații care nu aveau specificată profesiunea (10), cît și cei care figurau pe mai multe liste (177) („Înainte”, anul III, nr. 15, din 6 decembrie 1928).

⁷ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, mapa nr. 157/1932, fila 1.

⁸ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, mapa nr. 179/1932, fila 1.

Rezultatele obținute în alegerile parlamentare generale au depins într-o măsură apreciabilă și de programele politice ale partidului comunist și ale organizațiilor revoluționare și democratice conduse de el.

Punctele programatice înscrise în manifestul electoral al P.C.R. din 17 februarie 1922 *Către muncitori și țărani*, elaborat de Comitetul Executiv provizoriu al partidului comunist, exprimau poziția lui înaintată față de problemele care confruntau societatea românească de atunci. Manifestul, care suplinea lipsa unui program al partidului comunist, vedea soluționarea problemei agrare în România prin exproprierea tuturor pământurilor arabile și împărțirea lor fără plată țăranilor săraci, prin anularea datoriilor și înzestrarea gospodăriilor țărănești cu inventar viu și mort. Poziția realistă a P.C.R. față de problema țărănească în această perioadă va suferi, în anii 1924—1931, unele corective, fapt ce-i va diminua conținutul său pozitiv. Manifestul mai cuprindea unele revendicări imediate, ca : libertatea presei, înlăturarea cenzurii și stării de asediu, ziua de lucru de 8 ore, salarii la nivel cu scumpetea ș.a. cât și unele cerințe pentru îmbunătățirea situației funcționarilor ⁹.

Programele Blocului muncitoresc-țărănesc, elaborate de către activul de partid care acționa în cadrul acestei organizații, prin caracterul lor general realist au contribuit la o mai bună cunoaștere de către mase a liniei politice promovate de P.C.R. cât și la o apropiere mai hotărâtă a oamenilor muncii de mișcarea revoluționară. Programele B.M.Ț. cuprindeau, în general, prevederi ca : restabilirea, garantarea și lărgirea drepturilor și libertăților maselor muncitoare ; desființarea stării de asediu și a cenzurii ; asigurarea dreptului pentru proletariat de a-și crea propriile organizații politice, economice, culturale, sportive ; desființarea legii electorale din 1926 și acordarea dreptului de vot tuturor locuitorilor țării ; exproprierea pământului moșieresc și distribuirea lui fără plată țăranimii muncitoare ; susținerea țăranilor muncitori de către stat cu semințe, mașini, vite, unelte de muncă, îngrășăminte și credite pe termen lung ; legislație muncitorească largă și aflată sub controlul direct al proletariatului ; o politică de pace și colaborare cu Uniunea Sovietică ¹⁰.

Unele modificări survenite în conținutul programelor s-au datorat unor cauze obiective. Astfel, programul minimal al B.M.Ț. stabilit pentru alegerile din 1927, referitor la problema agrară, cuprindea următoarea prevedere : „Exproprierea fără despăgubiri a marilor moșieri și împărțirea gratuită a pământului populației muncitorești sătești. Lichidarea rămășițelor feudale“ ¹¹. Modificarea față de programul B.M.Ț. elaborat în 1926 constă în eliminarea unei prevederi care fixa limita de jos a exproprierii pământului la 50 ha. Activiști ai B.M.Ț., care au desfășurat o muncă de propagandă în rîndul populației rurale, au sesizat că această precizare nu corespundea intereselor țăranimii și din acest motiv au renunțat la ea ¹².

O situație similară se întâlnește și în cazul lozincii „Guvern muncitoresc-țărănesc“. Prezintă în programul Blocului din 1926, lozincă nu va

⁹ „Socialismul“, anul XV, nr. 111, din 20 februarie 1922.

¹⁰ Programul Blocului muncitoresc-țărănesc, „Munca grafică“, București, 1926.

¹¹ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, mapa nr. 69/1927, fila 2.

¹² Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, mapa nr. 78/1926, fila 1.

mai figura o perioadă în programele acestei organizații, reapărind însă în cele din 1931 și 1932. Renunțarea după 1933 la această prevedere, ca și la altele care nu-și aveau justificarea în condițiile social-politice ale etapei respective (anularea datoriilor de război, desființarea armatei și înlocuirea ei cu miliția populară, naționalizarea întreprinderilor industriale și de credit, a mijloacelor de transport și a întregii forțe motrice productive ș.a.), s-a datorat impunerii liniei politice realiste a P.C.R.. Exprimiind o atare orientare, militanții revoluționari care s-au plasat pe poziția elaborării unor programe realiste, au subliniat, pe bună dreptate, că „suprimînd din program cerințele extreme... și formularea mai precisă a cerințelor tuturor păturilor asuprite îi va înlesni posibilitatea de a deveni o organizație largă pentru mobilizarea și ducerea la luptă a maselor largi”¹³.

Înțelegerea realităților țării a făcut ca unii militanți comuniști din organizațiile de masă să nu dea curs indicației de a introduce unele lozinci necorespunzătoare privind problema națională și agrară în programele B.M.Ț. Asemenea situații au fost prezente în timpul desfășurării campaniilor electorale din anii 1926, 1928 și 1931. Criticile elementelor sectariste din P.C.R., coroborate cu aspre reproșuri ale Cominternului la adresa comuniștilor din cadrul B.M.Ț., care au avut o astfel de atitudine, au determinat introducerea lor în programele electorale ale B.M.Ț. și Ligii muncii din anii 1927, 1932 și 1933.

Conținutul programelor organizațiilor politice de masă create și conduse de P.C.R., care l-au reprezentat în alegerile parlamentare din România, s-a corelat direct cu rezultatele obținute în alegeri de B.M.Ț. și Liga muncii în anii 1926—1933.

Problema legăturilor P.C.R. cu masele, după cum am amintit, a constituit obiectivul principal al participării acestuia la alegerile parlamentare din România. Privită prin prisma intereselor majore ale activității partidului comunist, această participare nu s-a rezumat numai la soluționarea unor chestiuni de ordin tehnic, organizatoric, ci, înainte de toate, la găsirea și promovarea unei tactici corespunzătoare față de forțele politice angajate în disputa electorală. Poziția P.C.R., și implicit a organizațiilor sale politice legale de masă, a cunoscut modificări de la o etapă la alta. Fluctuațiile politice interne, grupările și regroupările de forțe, apariția unor factori social-politici noi făceau necesară revizuirea periodică a tacticii P.C.R. Nu este mai puțin adevărat că schimbările de orientare a partidului s-au datorat și unor cauze de natură internă, izvorite din procesul complex și contradictoriu de clarificări politico-ideologice și din stadiul organizării propriilor rînduri. Aplicarea unei tactici realiste, menită a contribui la producerea unor dizlocări serioase în angrenajul social-politic, cu efecte favorabile asupra întăririi pozițiilor forțelor progresiste și democratice românești, a fost condiționată și de elucidarea caracterului și perspectivelor revoluției în România. Drumul acestor clarificări a fost un drum anevoios, presărat cu sușuri și coborișuri, a cărui esență constă în găsirea unui răspuns clar, științific.

¹³ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, mapa nr. 69/1926, fila 2.

Aprecierile în general realiste ale plenarei C.C. al P.C.R. din iulie 1925* asupra caracterului regimului social-politic și forțelor motrice ale dezvoltării societății românești vor fi urmate, în 1931, de concluziile valoroase ale Congresului al V-lea al partidului comunist care, pe baza analizei mai judicioase a structurii economice și politice a țării, precum și a contradicțiilor de clasă, a subliniat că România se găsea atunci în faza desăvârșirii revoluției burghezo-democratice, iar forța motrice principală a realizării acestei cerințe o reprezenta clasa muncitoare în alianță cu masele țărănești; sarcina strategică principală a P.C.R. o constituia, deci, înfăptuirea alianței de luptă a muncitorilor și țăranilor¹⁴.

Între definirea caracterului și sarcinilor revoluției în România, a liniei strategice generale a Partidului Comunist Român și stabilirea alianțelor clasei muncitoare a existat un raport cauzal direct. De modul cum ele au fost clarificate, cât și de intersectarea lor în diferite momente istorice a depins și atitudinea P.C.R. și a organizațiilor sale de masă legale față de celelalte formațiuni politice muncitorești și partide burgheze.

În cele ce urmează, ne propunem să prezentăm într-o formă concentrată evoluția tacticii P.C.R. în timpul campaniilor electorale și alegerilor parlamentare.

Convocarea corpului electoral din România la 5 martie 1922 pentru P.C.R. a însemnat deschiderea campaniei pentru recunoașterea existenței sale legale, eliberarea militanților revoluționari aflați în închisori și popularizarea liniei lui politice. Concentrarea atenției în jurul problemelor amintite a determinat o preocupare mai redusă față de participarea la alegeri în comun cu alte partide și grupări politice. Sesizăm totuși unele tendințe de apropiere față de organizațiile socialiste și social-democrate grupate în Federația partidelor socialiste din România, ca și încercări de încheiere a unei înțelegeri politice cu Partidul țăranesc.

Dacă orientarea către colaborarea cu partidele socialist și social-democrat s-a soldat cu unele rezultate — participarea pe liste comune la Iași, Galați, Ploiești¹⁵ și în alte localități —, discuțiile din cadrul conducerii provizorii a P.C.R. privitoare la colaborarea cu țărâniștii nu au fost urmate de acțiuni concrete¹⁶.

Constituirea guvernului liberal condus de I. I. C. Brătianu și politica lui față de organizațiile revoluționare, culminată cu scoaterea P.C.R. în afara legilor, cursul ascendent al nemulțumirii maselor muncitoare ca și tendințele de regroupare a forțelor ostile Partidului național-liberal într-un bloc unic al opoziției au impus o analiză atentă a situației social-politice, ca și elaborarea unei tactici corespunzătoare acestor împrejurări.

Cercetînd documentele elaborate de partid în anii 1922—1926, constatăm o vie preocupare pentru analiza fenomenelor care aveau loc în structura social-politică a țării.

Aceste analize au făcut posibilă elaborarea unei tactici suplă în alegerile comunale de la începutul anului 1926, încheiate cu un însemnat

* Despre lucrările plenarei a se vedea M. C. Stănescu, *Probleme ale teoriei și practicii revoluționare dezbătute de plenara C.C. al P.C.R. din iulie 1925*, în „Anale de istorie” nr. 5/1972, p. 37—51.

¹⁴ Nicolae Popescu, *Congresul al V-lea — etapă importantă în dezvoltarea Partidului Comunist Român*, în „Anale de istorie” nr. 6/1971, p. 62.

¹⁵ „Iașul socialist”, anul III, nr. 138, din 5 martie 1922.

¹⁶ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, mapa nr. 118/1923, filele 1—2.

rezultat pozitiv pentru comitetele de front unic, care trimiteau în consiliile comunale 27 de reprezentanți. Aceeași cunoaștere plină de grijă a realităților țării a permis partidului comunist să se afirme și cu prilejul alegerilor generale parlamentare, desfășurate câteva luni mai târziu, ca forță politică catalizatoare a acțiunilor îndreptate spre doborîrea guvernului liberal.

Partidul comunist a considerat în mod just că Partidul liberal, sprijinit deschis de monarhie, reprezenta la acea dată forța politică cea mai reacționară și a apreciat lucid că în lupta pentru înlăturarea lui de la conducerea țării trebuiau sprijinite partidele și grupările politice democratice, în mod deosebit Partidul țărănesc.

La acea dată Partidul țărănesc, avînd elaborat un program propriu politic, în care, formal, se recunoștea chiar existența luptei de clasă, a apărut ca un partid cu orientare general democratică. P.C.R. a adoptat față de el o poziție diferențiată, de la susținerea lui fără rezerve în acea etapă, cînd îl considera ca purtător al unor transformări democrat-progresiste în România, pînă la respingerea într-o etapă mai târzie a oricărei colaborări. Aceasta, datorită faptului că programul demagogic al țărăniștilor a produs confuzii și a indus în eroare alte organizații politice interne și chiar pe observatori străini.

Tactica P.C.R. în aceste alegeri, stabilită după serioase confruntări de opinii *, a constatat în depunerea de liste proprii, pe care puteau să candideze muncitori și țărani aderenți la organizațiile socialiste și partidele țărănesc și național ¹⁷. Acolo unde nu a fost posibilă depunerea de liste proprii, urma să se voteze listele partidelor socialist și social-democrat. Totodată s-a dat indicația ca în județele unde nici organizațiile socialiste și social-democrate nu aveau liste de candidați, să se voteze listele țărăniștilor sau ale opoziției unite ¹⁸.

Indicațiile tactice ale P.C.R., după cum se poate observa, acordau libertate de inițiativă organizațiilor locale de partid, ca și comitetelor Blocului muncitoresc-țărănesc, fapt ce a permis încheierea unor înțelegeri electorale între B.M.Ț. și alte grupări sau partide politice. Înțelegerile nu au afectat independența politică a Blocului și nu au împiedicat criticarea unor aspecte negative din activitatea acestor partide. O asemenea înțelegere a fost perfectată la București între comitetul local al B.M.Ț. și Partidul socialist, care s-au prezentat în alegeri pe o listă comună sub numele de Blocul socialist-unitar. Înțelegeri similare s-au încheiat la Ploiești și în unele localități din Transilvania ¹⁹. Pe listele Blocului muncitoresc-țărănesc au figurat individual membri ai partidelor burgheze (la Galați — membri ai Partidului național; în Transilvania — membri ai Partidului maghiar) și chiar unele organizații întregi (Chișinău — organizația țărănistă) ²⁰.

* Unii militanți revoluționari susțineau participarea necondiționată a B.M.Ț. alături de partidele politice burgheze în opoziția unită, alții vedeau realizarea unui front comun electoral cu forțele politice burgheze opoziționiste numai pe baza acceptării propunerilor programatice ale P.C.R. (Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, mapa nr. 119/1927, fila 32).

¹⁷ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, mapa nr. 102/1926, fila 10

¹⁸ Loc. cit., fila 12.

¹⁹ Loc. cit., fila 11.

²⁰ Idem.

Tactica realistă promovată de P.C.R. în timpul campaniei electorale din 1926 viza crearea unei coaliții de forțe, fie și parțiale, pentru realizarea unor obiective imediate: apărarea drepturilor și libertăților democratice, doborârea de la guvern și izolarea Partidului național-liberal. Ea n-a fost înțeleasă la adevărata ei semnificație de către unele elemente sectare din P.C.R. Opoziția lor față de orientarea partidului către o politică largă de masă s-a corelat cu unele aprecieri critice ale forurilor Internaționalei Comuniste asupra activității P.C.R. „Greșeala făcută în timpul alegerilor comunale — se arăta într-o scrisoare trimisă C.C. al P.C.R. la 25 iunie 1926, de către I. Șmeral, în numele C. E. al Internaționalei a III-a —, când Blocul muncitoresc-țărănesc a propus și a organizat frontul unic al întregii opoziții burgheze, inclusiv al unor partide reacționare ca Partidul poporului și Partidul național s-a repetat în parte și acum [în alegerile din 1926 — *n.n.*] prin faptul că Blocul a propus stabilirea frontului unic Partidului național”²¹.

Criticile la adresa activității politice de masă a P.C.R. au estompat un timp participarea sa activă la viața politică internă. Persistența unor confuzii în linia strategică și tactică a partidului, poziția tot mai rigidă a elementelor sectare, care au îngustat colaborarea cu alte partide și organizații politice din opoziție, izbucnirea în 1929 a luptelor fracționiste în cadrul P.C.R., extinse și în organizațiile sale de masă, s-au răsfrânt negativ asupra participării sale la viața politică a țării.

Evenimente politice importante, între care formarea Partidului național-țărănesc prin fuziunea Partidului țărănesc cu Partidul național în octombrie 1926, renunțarea la tron a prințului moștenitor Carol și declanșarea crizei dinastice, revenirea liberalilor în 1927 la guvern, moartea regelui Ferdinand și a lui I.I.C. Brătianu, instituirea regenței, activizarea politică a maselor de către P.N.Ț. în scopuri precumpănitor politicianiste, cu momentul de maximă tensiune care a fost adunarea populară de la Alba Iulia din mai 1928 și venirea la putere a național-țărăniștilor la sfârșitul aceluiași an au găsit partidul comunist insuficient pregătit pentru a face față în mod corespunzător noilor împrejurări. Această situație s-a constatat și cu prilejul alegerilor parlamentare din iulie 1927 și decembrie 1928, când P.C.R. nu a putut stabili o linie tactică, fundamentată pe rațiuni politice majore. Spre deosebire de alegerile din 1926, în confruntările electorale din 1927 și 1928 partidul comunist a aplicat prin intermediul Blocului muncitoresc-țărănesc o tactică mai rigidă.

Considerînd global că Partidul național-țărănesc nu mai poate constitui „un elemnt de front unic” în alegeri, conducerea P.C.R. a dat indicația să se îndemne masele aflate sub influența lui să-l părăsească, „pentru a îngroșa în front unic Blocul muncitoresc-țărănesc”²². S-a cerut ca în alegeri să fie votate numai listele B.M.Ț., ai cărui reprezentanți erau considerați ca singurii în măsură „să demaște cu demnitate și hotărîre în parlamentul burghez toate manoperele și nelegiuirile săvîrșite pe spinarea poporului muncitor de către burghezia liberalo-național-țărănistă...”²³.

²¹ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, mapa nr. 82/1926, filele 2—3.

²² „Frontul unic”, anul I, nr. 1, din august 1928.

²³ „Tribuna transporturilor”, anul I, nr. 3, din 3 decembrie 1928.

În legătură cu Partidul social-democrat, indicațiile tactice erau mai nuanțate. Astfel, se avea în vedere ca, acolo unde existau condiții, organizațiile locale ale B.M.Ț. să colaboreze cu secțiunile Partidului social-democrat pe baza unui program de front unic, păstrându-se libertatea de critică la adresa lor²⁴.

Unii activiști ai P.C.R. nu au împărtășit o asemenea orientare. O parte dintre ei se pronunțau pentru menținerea legăturilor cu Partidul țărănesc și sprijinirea, îndeosebi, a aripii lui stîngi *.

Printre puținele înțelegeri politice în alegerile din 1927 au fost cele realizate pe plan local cu membri sau organizații ale Partidului social-democrat. Astfel, la Timișoara, Arad, Focșani și în alte localități pe listele Blocului au candidat membri ai P.S.D. și ai sindicatelor afiliate lui. În județele Bihor, Putna și Mureș muncitori revoluționari, social-democrați, meseriași și țărani au realizat înțelegeri de front unic pe timpul desfășurării campaniei electorale și alegerilor²⁵.

Atitudinea P.C.R. față de Partidul național-țărănesc, Partidul țărănesc, format în 1927 de către dr. N. Lupu, Partidul țărănesc-radical, constituit sub președinția lui Grigore Iunian în 1932, cît și față de alte grupări politice burgheze, va evolua în documente ale partidului din această perioadă spre critici tot mai ascuțite, pînă la caracterizarea lor ca organizații „fasciste” sau „fascizante”, împotriva cărora urma să se îndrepte atacul principal al luptei maselor muncitoare. O evoluție asemănătoare va avea poziția partidului comunist față de Partidul social-democrat și Partidul socialist unitar, etichetate ca „social-fasciste”, „principalul reazem al burgheziei” etc. Aceste aprecieri erau datorate în bună măsură preluării necritice a unor indicații venite din partea Cominternului și activiștilor P.C.R. aflați în emigrație, care, departe de țară, nu cunoșteau în suficientă măsură condițiile social-politice din România.

Pentru alegerile din anii 1931, 1932 și 1933 conducerea P.C.R. a aplicat o tactică constînd în excluderea oricărei colaborări cu celelalte partide muncitorești și organizații politice burgheze și prezentarea de liste proprii de candidați. Lozinca „Nici un vot partidelor burgheze. Nici un vot social-democraților” — exprima esența liniei tactice a P.C.R. Uneori s-a practicat și tactica boicotării alegerilor. Județeană P.C.R. Bihor, spre exemplu, a dat cuvînt de ordine comuniștilor din organizațiile locale ca să nu participe la alegeri²⁶.

Cu toate acestea, în activitatea practică a B.M.Ț. din timpul campaniei electorale din 1931, elemente revoluționare aflate în conducerea lui nu

²⁴ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, mapa nr. 69/1927, filele 1 și 3.

* Într-o scrisoare nesemnăată din 1928, adresată conducerii P.C.R., se arăta: „Dacă în momentul actual nu vă veți manifesta ca adevărați apărători ai libertăților maselor muncitoare, nu veți arăta un ajutor stîngei Par[tidului] țărăn[esc]... veți face o mare greșeală...” (Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, mapa nr. 148/1928, fila 2).

²⁵ „Înainte”, anul I, nr. 5, din 30 iunie 1927.

²⁶ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 11, dosarul nr. 2814, fila 1064.

au dat curs unor lozinci și indicații greșite referitoare la o serie de probleme, ca problema națională și agrară *.

Confruntat tot mai mult cu realitățile vieții și întărit printr-o infuzie de elemente provenind din rîndurile clasei muncitoare, ale detașamentelor ei principale, P.C.R. a înlăturat treptat unele aprecieri și interpretări greșite asupra conținutului liniei sale politice generale și a adoptat o atitudine tot mai pronunțată realistă. Aceasta s-a reflectat pregnant în documente ca cele ale plenarelor Comitetului Central din iulie 1933, februarie 1935 și mai ales cea din iulie 1936.

În noile împrejurări interne, cînd se înregistra o ascensiune îngrijorătoare a forțelor fasciste și profasciste, P.C.R. și-a concentrat atenția către realizarea unei largi coaliții antifasciste în componența căreia trebuiau să intre toate grupările, partidele și personalitățile politice care se pronunțau împotriva pericolului fascist. Încheierea acordurilor de la Băcia (24 septembrie 1935) între Frontul plugarilor și Uniunea oamenilor muncii maghiari, de la București (26 noiembrie 1935) între Blocul pentru apărarea libertăților democratice și Partidul socialist (C. Popovici) și de la Tebea (6 decembrie 1935) între Blocul pentru apărarea libertăților democratice, Frontul plugarilor și Partidul socialist, cărora, după un timp, li s-a alăturat MADOSZ, reflectau justetea orientării tactice a P.C.R. și, totodată, posibilitățile reale pentru înfăptuirea unui larg front popular.

Eforturile partidului comunist concentrate spre desfășurarea unei largi activități de masă, spre dezvoltarea contactelor și legăturilor sale cu grupări și partide politice care își manifestau, într-o măsură sau alta, opoziția față de ascensiunea forțelor fasciste și profasciste și, totodată, constituiau posibili colaboratori la realizarea unui front comun de luptă antifascistă, și-au găsit o semnificativă incununare în înfăptuirea frontului democratic în alegerile parlamentare parțiale din județele Mehedinți și Hunedoara din februarie 1936.

Tactica suplă aplicată de P.C.R. cu prilejul acestor alegeri a avut drept rezultat ralierea pe o platformă comună **, într-un front democratic, a Blocului democratic, Frontului plugarilor, MADOSZ și Partidului socialist, în județul Hunedoara, și a Blocului democratic și Partidului socialist, în județul Mehedinți.

Frontului comun democratic, realizat în cele două județe, i s-au alăturat organizațiile locale social-democrate care, fără a adera la program, au sprijinit candidaturile dr-ului N. Lupu și Ghiță Pop în Mehedinți și respectiv Hunedoara.

Sub presiunea crescîndă a maselor populare, ca și a propriilor aderenți, organizațiile național-țărăniști din ambele județe s-au alăturat frontului comun democratic, recunoscînd totodată și programul său minimal ²⁷.

* Într-un document al P.C.R. din 1931 se releva: „La fel ca și în alegerile din 1928, ei [elementele revoluționare aflate pe poziții principiale — n.n.] au încercat să banalizeze programul Blocului [muncitoresc-țărănesc] și să diminueze principalele lozinci referitoare la problema națională și cea țărănească” (Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, mapa nr. 85/1931, fila 12).

** Conținutul platformei, ca și detalii despre organizarea și desfășurarea alegerilor, a se vedea: Gh. I. Ioniță *Alegerile parțiale din februarie 1936 în județele Hunedoara și Mehedinți. O luminoasă pagină de istorie*, în *Momente din istoria P.C.R.*, Editura politică, București, 1966, p. 103—113; Gh. I. Ioniță, *P.C.R. și masele populare*, Editura științifică, București, 1971, p. 247—253.

²⁷ „Blocul”, anul I, nr. 7, din 26 februarie 1936.

Alegerile, desfășurate în condițiile unei acerbe bătălii între democrație și reacțiune, s-au încheiat cu un strălucit succes al forțelor democratice. Candidații susținuți de frontul democratic au obținut un mare număr de voturi, învingînd detașat pe reprezentanții liberalilor și gogo-cuziștilor. Rezultatul alegerilor a confirmat în practică justetea liniei politice a P.C.R., posibilitatea reală de unire a tuturor forțelor democratice într-un larg front de luptă antifascistă, antihitleristă.

Experiența dobîndită de către P.C.R. în alegerile parlamentare parțiale din 18 februarie 1936, noile legături stabilite în această perioadă cu diverse grupări politice sau cu unii membri ai acestora, s-au dovedit a fi deosebit de utile atît în evenimentele politice imediat următoare cît și în cele care au avut loc într-o perioadă mai tîrzie.

Înfăptuirea unei largi coaliții de forțe progresiste, democratice și antifasciste în etapa următoare s-a arătat cu atît mai necesară cu cît pericolul instaurării unei dictaturi fasciste a Gărzii de fier, ca și al unei dictaturi personale a regelui Carol al II-lea se conturaseră clar.

În climatul tensionat de ciocnirile puternice de forțe politice, convocarea corpului electoral în decembrie 1937 oferea terenul pentru aplicarea în practică a ideii frontului popular antifascist. O grupare de forțe cu caracter larg reprezentativ a încercat să înfăptuiască partidul comunist încă de la începutul campaniei electorale. „Contactul politic stabilit cu celelalte partide, de la social-democrați pînă la național-țărăniști și liberali, urmarea acest unic scop : *opunerea unei forțe unite ofensivei extremei drepte* (subl. în text — *n.n.*). Bineînțeles, cu păstrarea absolută a independenței ideologice și programatice pentru fiecare partid care ar fi intrat într-un asemenea front”²⁸.

Punînd în practică linia sa tactică, partidul comunist a purtat tratative cu P.S.D., P.N.Ț., Partidul radical-țărănesc (Gr. Iunian), Partidul conservator democrat (Gr. Filipescu) * și cu alte partide și organizații muncitorești și democratice. Eforturile pe calea concentrării forțelor democratice, progresiste, antifasciste au dus la încheierea unor acorduri de colaborare între organizații de masă îndrumate sau influențate de P.C.R. — Uniunea democratică, Frontul plugarilor, MADOSZ — cu Partidul social-democrat, Partidul socialist (C. Popovici), organizații ale Partidului național-țărănesc, asociații profesionale ale meseriașilor, syndicate etc.²⁹. Împreună cu acestea au fost organizate mai multe întruniri publice la București și în alte localități din țară — Oradea, Salonta, Tileagd, Aleșd, Harghita³⁰ etc.

²⁸ Lucrețiu Pătrășcanu, *Sub trei dictaturi*, Editura politică, București, 1970, p. 113.

* Despre aceste tratative a se vedea pe larg : Gheorghe I. Ioniță, *P.C.R. în lupta pentru realizarea unui front larg al forțelor democratice din România în alegerile parlamentare din decembrie 1937*, în „Anale de istorie” nr. 3/1972, p. 50—58 ; Al. Gh. Savu, *Dictatura regală*, Editura politică, București, 1970, p. 99—121 ; I. Scurtu, *Lupta partidelor politice în alegerile parlamentare din decembrie 1937*, în „Studii. Revistă de istorie” nr. 1/1967, p. 145—163 ; Florea Nedelcu, *Campania electorală desfășurată în ajunul alegerilor din decembrie 1937*, în „Studii și articole de istorie”, vol. XIV, 1969, p. 171—183.

²⁹ „Reporter”, anul V, nr. 36, din 14 octombrie 1937.

³⁰ Ladislau Banyai, *Contribuția MADOSZ la concentrarea forțelor antifasciste sub îndrumarea Partidului Comunist Român (1933—1937)*, în „Studii. Revistă de istorie” nr. 1/1971, p. 137.

Poziția obstrucționistă a cercurilor reacționare din conducerea P.N.Ț. față de ideea încheierii unui front electoral unit și prezentării de liste unice în alegeri, cât și interesele lor politicianiste le-au împins către săvârșirea unui act politic fără precedent, cu urmări din cele mai grave asupra evoluției evenimentelor interne. La 25 noiembrie 1937 Maniu încheie faimosul pact de „neagresiune” cu organizația fascistă Garda de fier. La pact au aderat imediat gruparea dizidentă liberală (Gh. Brătianu) și Partidul agrar, al cărui președinte era C. Argetoianu.

Înțelegerea dintre P.N.Ț. și Garda de fier a dat o serioasă lovitură concentrării forțelor democratice, influențând direct rezultatul alegerilor.

Manevra lui I. Maniu a luat prin surprindere partidul comunist, ca și alte forțe politice din România*. În aceste condiții P.C.R., condamnând cu tărie manevra lui Iuliu Maniu, pe care a calificat-o ca „o imensă greșeală”³¹, s-a adresat direct sau prin intermediul unor delegații de muncitori șefului Partidului național-țărănesc cerându-i să renunțe la pact. Totodată partidul comunist a făcut apel la membrii P.N.Ț. pentru a lupta împotriva pactului și a obține denunțarea lui de către cei care l-au încheiat³².

Pornind de la aprecierea că în acele împrejurări, cu toate consecințele nefavorabile ale încheierii pactului de „neagresiune”, nu era oportună încetarea legăturilor cu Partidul național-țărănesc, partid care grupa însemnate mase țărănești și ale burgheziei mici și mijlocii cu stare de spirit democrată, P.C.R. a considerat că existau încă posibilități pentru concentrarea forțelor democratice, pentru colaborarea lor în front comun împotriva grupărilor fasciste și fascizante. „Orice fărâmițare a luptei și voturilor — avertiza partidul comunist — poate duce... la dictatura fascistă, la vasalitate față de Germania...”³³.

Conlucrarea cu P.N.Ț. în alegeri a fost înțeleasă însă în mod diferit de către unele cadre de partid și de către conducerea P.C.R. Unii membri și organizații ale partidului comunist concepeau sprijinirea listelor de candidați național-țărăniști în condițiile criticării aspre a pactului de „neagresiune” și chiar a dezavuării lui publice de către candidatul respectiv; alții au cerut și au aplicat în practică, fără a avea un fundament politic clar, susținerea necondiționată a listelor de candidați ale Partidului național-țărănesc³⁴.

Ruperea tratativelor dintre P.S.D. și P.N.Ț. în vederea încheierii unui acord de colaborare în alegeri după anunțarea semnării pactului de „neagresiune”, hotărîrea de participare în comun la urne luată de către conducerea Partidului social-democrat și a celui socialist unitar cât și

* La fel de surprinsă s-a arătat a fi și opinia publică de peste hotare. „Alegerile parlamentare din decembrie 1937 — scria un autor american — au fost urmărite cu interes de întreaga lume. Se prevedea desfășurarea unei lupte între trei forțe și anume: Carol — liberalii lui Tătărescu, Partidul național-țărănesc, condus iarăși de Maniu, și Garda de fier a lui Corneliu Z. Codreanu. Mare a fost uimirea generală cînd Maniu a anunțat că partidul său țărănesc profrancez a încheiat o alianță electorală cu Garda de fier antisemită și progermană” (Walter Consuelo Langsam, *The world since 1919*, The Macmillan Company, New York, Eighth Printing, 1964, p. 369).

³¹ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, mapa nr. 57/1937, fila 1.

³² „Scînteia”, anul VII, nr. 89, din 15 decembrie 1937.

³³ „Scînteia”, anul VII, nr. 90, din 22 decembrie 1937.

³⁴ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, mapa nr. 64/1938, fila 1.

încetarea legăturilor dintre Partidul radical-țăranesc (Gr. Iunian) și Partidul național-țăranesc au fost criticate de către partidul comunist, care cerea „o luptă comună a democrației în jurul *listelor unice*” (subl. în text. — *n.n.*)³⁵.

Alegerile s-au încheiat fără ca vreun partid politic să întrunească numărul de voturi necesar pentru a forma guvernul *. Încetarea lui Octavian Goga, om politic cu vederi reacționare, cu mandatul de a forma noul guvern, a deschis cîmp liber acțiunii regelui pentru punerea în aplicare a planului său de instaurare a unei dictaturi personale și de lichidare a regimului parlamentar-constituțional.

Analiza rezultatelor activității P.C.R. în alegerile parlamentare din România relevă unele aspecte demne de reținut. Privite sub raport strict cifric, aceste rezultate aparent sînt mai puțin edificatoare. Ținînd seama de întreg complexul de factori social-politici constatăm însă că ele indică în fond succese incontestabile ale politicii de masă a partidului comunist.

Înainte de a trece la analiza rezultatelor obținute în alegeri de către P.C.R. și organizațiile sale politice legale precizăm că acestea nu au candidat decît pentru una din cele două adunări legislative, anume pentru Adunarea deputaților. Pentru alegerile de senatori nu a depus liste. Caracterul conservator al senatului și condițiile care trebuiau îndeplinite de către candidați pentru a fi aleși l-au determinat să adopte această poziție.

Rezultatele obținute în alegeri de către P.C.R., B.M.Ț. și Liga muncii, raportate la numărul de voturi primite de partidele și grupările politice burgheze, ne indică o anume situație. Listele partidului comunist și ale organizațiilor sale legale de masă s-au plasat, din totalul listelor prezentate la fiecare alegere, înaintea multora depuse de partide sau grupări politice burgheze. În judecarea rezultatelor obținute în alegeri de către organizațiile politice revoluționare trebuie să avem în vedere condițiile deosebit de grele în care trebuiau să-și desfășoare activitatea politică.

Care ar fi fost situația în împrejurările din 1931, cînd Blocul muncitoresc-țăranesc a obținut cel mai ridicat număr de voturi din întreaga sa existență dacă nu s-ar fi adoptat măsuri severe împotriva organizațiilor revoluționare și democratice de masă ? Este de înțeles că rezultatele ar fi fost cu totul altele. După unele aprecieri numărul votanților programului Blocului muncitoresc-țăranesc în alegerile din 1931 s-ar fi ridicat la aproape 150 000. Dacă rezultatul alegerilor nu ar fi fost falsificat, în parlamentul României burgheze ar fi pătruns peste 10 deputați comuniști, fapt care, după părerea noastră, ar fi creat o altă ambianță în jurul prezenței lor în Adunarea deputaților, îngreunînd operațiunea invalidării lor.

Obținînd un număr de voturi pe întreaga țară superior procentului de 20%, conform prevederilor legale, Blocului i-au revenit 5 man-

³⁵ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, mapa nr. 57/1937, fila 2.

* Unii autori străini, referindu-se la poziția Partidului Comunist Român în alegerile din 1937, remarcă eforturile acestuia de a concentra forțele democratice într-un front comun de luptă împotriva grupărilor fasciste și fascizante. A se vedea: Henry L. Roberts, *Rumania. Political Problems of an Agrarian State*, Hamden, Connecticut, Archon Books, 1969, p. 258.

date. Doi din candidații B.M.T. — Lucrețiu Pătrășcanu și Imre Aladar * fiind declarați aleși în cîte două județe fiecare, urmau ca la deschiderea sesiunii parlamentului să opteze numai pentru unul din județele unde fuseseră aleși, iar mandatele rămase libere să revină candidaților plasați pe locul al doilea. Această operație n-a mai avut loc deoarece deputații comuniști au fost invalidați.

În cele cinci zile cît au fost admiși la dezbaterile parlamentare, reprezentanții maselor muncitoare, în cuvîntările lor și-au exprimat convingerea fermă în victoria cauzei pentru care militau, formulînd aspre critici la adresa partidelor politice burgheze, cercurilor conducătoare românești. „Muncitorii și țărani săraci, masele exploatare și asuprite... — arăta L. Pătrășcanu în intervenția sa — ne-au trimis pe noi, deputați comuniști, în acest parlament, spre a reprezenta voința tuturor păturilor exploatare ale populației României întregi [...] clasele dominante uită că important nu este dacă sintem sau nu în această sală [...] Știm absolut sigur — și nici nu este de mirare — că toate partidele politice burgheze vor vota pentru excluderea noastră din parlament, în ciuda tuturor declarațiilor potrivit cărora formele parlamentare «sînt sfinte pentru tînăra democrație română»»³⁶.

În ziua invalidării mandatelor, 19 iunie 1931, un alt reprezentant al partidului comunist, Imre Aladar a declarat: „Invalidarea mandatelor deputaților comuniști constituie o dovadă evidentă a ascuțirii luptei de clasă în România. Invalidarea poate avea ca urmare îndepărtarea noastră fizică din Cameră, nu și din rîndurile oamenilor muncii. Dimpotrivă, acest incident, constituind o demascare a minciunii parlamentare, va mai întări influența noastră [...] Prin îndepărtarea noastră din parlament lupta de clasă în România nu se întrerupe [...]»³⁷.

Acțiunea cercurilor guvernante, circumscrisă ansamblului de măsuri adoptate cu consecvență împotriva mișcării revoluționare, nu a putut înlătura influența și prestigiul partidului comunist în rîndul maselor.

Participarea Partidului Comunist Român la alegerile parlamentare din perioada 1922-1938, fie direct fie prin intermediul organizațiilor sale politice de masă — Blocul muncitoresc-țărănesc, Liga muncii și Uniunea democratică —, reprezintă una din însemnatele laturi ale activității sale politice.

Urmărind educarea revoluționară a maselor, pregătirea și organizarea lor în vederea asaltului hotărîtor pentru cucerirea puterii, P.C.R. a văzut în confruntările electorale un prilej de a aplica o seamă de mijloace și metode practice pentru pătrunderea sa, mai adînc, în mase. Privită sub acest aspect, prezența P.C.R. în alegeri, dincolo de rezultatele directe obținute, a însemnat și extinderea ariei activității sale, cuprinderea de noi și noi aderenți la linia sa politică. Astfel, în timpul campaniei electorale din 1926, militanții comuniști au pus bazele unor comitete noi de front unic în județele Bihor, Sighet, Arad și Mureș, în afară de cele constituite

* Al treilea deputat al B.M.T. a fost Ștefan Dan. A se vedea Andrei Cardaș, *Deputații comuniști în parlament (iunie 1931)*, în „Lupta de clasă” nr. 7/1970, p. 90.

³⁶ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, mapa nr. 110/1931, filele 3—5.

³⁷ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, mapa nr. 110/1931, fila 3.

la sfârșitul anului 1925 și începutul următorului an³⁸. Un aspect important al activității militanților revoluționari în timpul următoarelor alegeri, din 1927 și 1928, l-a constituit orientarea mai accentuată către mediul sătesc. Propagandiști și candidați ai B.M.Ț. au organizat în numeroase sate întruniri la care au expus punctul de vedere al partidului comunist față de problema agrară cit și modul cum înțelegea el s-o soluționeze. Asemenea preocupări cu rezultate concrete au fost prezente și în 1931-1932³⁹, ani în care P.C.R. a acționat cu fermitate pentru crearea Frontului Unic Muncitoresc, pentru mobilizarea maselor la acțiuni deschise împotriva cercurilor guvernante care încercau să depășească efectele crizei economice prin accentuarea exploatării muncitorilor, țăranilor și altor categorii sociale.

Activitatea electorală a partidului comunist a făcut dovada că înțelegerea adecvată a raportului dintre munca legală, semilegală și ilegală poate contribui direct la repurtarea unor succese incontestabile de către P.C.R.

Cunoscînd importanța majoră a unității mișcării muncitorești în confruntările politice din România, partidul comunist a folosit perioada alegerilor generale și pentru desfășurarea unor acțiuni concrete menite a contribui la apropierea dintre muncitorii comuniști, social-democrați, socialiști unitari și cei încadrați în partide politice nemuncitorești, pentru organizarea unor acțiuni comune pe baza unității de acțiune.

În numele acestui deziderat s-au adresat propuneri conducerii Federației partidelor socialiste, Partidului social-democrat, Partidului socialist-unitar, Partidului socialist (C. Popovici) cit și organizațiilor sindicale aflate sub influența lor de a participa pe liste comune în alegeri. Cu toate că elementele de dreapta din conducerea lor s-au plasat, cu puține excepții, pe o poziție obstrucționistă, de respingere a propunerilor constructive ale P.C.R., în unele alegeri, ca cele din 1922, 1926 și 1927, organizații locale ale partidelor social-democrat și socialist au acționat unit cu cele ale partidului comunist sau Blocului muncitoresc-țăranesc. După 1933, cînd în conducerea organizațiilor social-democrate și socialiste s-a manifestat tendința de înlăturare a unei atitudini preconcepute și rigide față de partidul comunist și propunerile lui și cînd P.C.R. a renunțat la unele aprecieri nerealiste asupra social-democraților și socialiștilor unitari s-au creat condiții pentru participarea în comun la confruntările electorale. Alegerile din decembrie 1937 au demonstrat pînă la un punct această posibilitate.

Atitudinea de respingere a inițiativelor partidului comunist, într-o întregă perioadă istorică, de către elementele scizioniste, de dreapta, din conducerea organizațiilor social-democrate a privat muncitorimea română de a avea mai mulți reprezentanți în parlament. Luînd parte în comun la alegeri voturile acordate partidelor muncitorești s-ar fi cumulat, fapt care ar fi dat dreptul ca un număr sporit de deputați ai proletariatului să pătrundă în Adunarea deputaților.

Evoluția înregistrată în activitatea politică-organizatorică de masă a P.C.R. în perioada 1921-1938, în condițiile traversării unor perioade istorice diferite, fiecare din ele cu probleme complexe de ordin economic și social-

³⁸ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, mapa nr. 102/1926, fila 11.

³⁹ „Steagul roșu”, an II, nr. 3, iulie 1931 ; „Bolșevic”, anul I, decembrie 1932.

politic, exprimă pe plan teoretic și practic cristalizarea unei concepții proprii a P.C.R. despre raportul dintre munca ilegală cu cea legală și extinderea treptată a sferei activității legale, îmbinată cu perfecționarea activității ilegale. Fiind scos în afara legii de către autoritățile burgheze, partidul comunist a conceput și a promovat o tactică suplă, elastică, bazată pe principiul unității de acțiune și menită să polarizeze în jurul său acele forțe care, mai mult sau mai puțin, se situau pe poziția rezolvării unor cerințe de moment. O confirmare a faptului că partidul comunist a avut o orientare realistă în promovarea politicii sale de masă au constituit-o unele rezultate pozitive în alegerile parlamentare din perioada amintită, îndeosebi în cele din anii 1931 și 1936. Experiența bogată acumulată de P.C.R. în perioada 1922—1938 în activitatea politică de masă, corelată, pe un plan mai larg, cu maturizarea politico-ideologică și întărirea organizatorică au stat la baza succeselor obținute în confruntările de clasă din anii ce au urmat, cînd partidul comunist s-a afirmat tot mai mult pe scena vieții social-politice românești, acționînd pentru mersul înainte al României pe calea unor transformări radicale.

Cu privire la dialectica generalului și particularului în revoluția și construcția socialistă

VLADIMIR ZAHARESCU

Problemă foarte importantă a filozofiei în genere, dialectica generalului, particularului și singularului (individualului) se manifestă cu o complexitate deosebită, cu existență obiectivă și raporturi multiple, în procesul dezvoltării istorice progresive a omenirii, al trecerii sale de la formațiuni social-economice inferioare pe scara stadială de dezvoltare spre formațiuni superioare. Cunoașterea și înțelegerea acestei dialectici, cercetarea ei în continuare, evidențierea complexității sale, a conexiunilor multiple dintre categoriile polare general-singular și alte categorii corelative existente în realitatea obiectivă au o valoare greu de subestimat în metodologia materialist-dialectică a studierii procesului istoric, a legităților care pot fi deduse din modalitățile concrete în care el s-a realizat.

Epoca noastră, epocă a unor uriașe transformări revoluționare, a trecerii omenirii spre socialism, generează — prin bogăția și varietatea proceselor care au loc, prin rolul deosebit al activității conștiente a oamenilor, cu expresia ei cea mai înaltă, activitatea de conducere a partidelor marxist-leniniste — o multitudine de probleme teoretice și practice. Problema raportului dintre general și particular este — și nu întâmplător — una dintre acele probleme care se bucură în ultimii ani de o atenție sporită, dată fiind importanța sa pentru elaborarea de către fiecare partid marxist-leninist a unei linii strategice și tactice corespunzătoare situației reale în care activează, interferența sa cu naționalul și internaționalul, cu obiectivul și subiectivul, însemnătatea ei pentru conducerea științifică a societății socialiste.

Nu ne propunem, firește, să abordăm în acest material toate implicațiile temei — lucru, de altfel, posibil doar prin eforturile conjugate a multiple cercetări, generalizări și sintetizări —, ci să punem în evidență unele aspecte care ni se par importante pentru definirea unui cerc de probleme legate de general și particular, a căror aprofundare este reclamată cu necesitate de stadiul actual al cercetării în acest domeniu.

Procesul istoric, unitar în ceea ce privește legile cele mai generale ale dezvoltării societății, tendința sa cea mai generală de dezvoltare progresivă de la comuna primitivă spre diferite forme ale societății împărțite în clase și spre realizarea, pe o treaptă superioară, a societății comuniste, fără clase, este un proces deosebit de complex și contradictoriu, care cu-

noaște o extrem de mare diversitate de fenomene, raporturi, căi, nenumărate momente și acte singulare, irepetabile, cuprinzând, totodată, în ele și în conexiunile lor, repetabilul în istorie. De fapt, tocmai în *cadrul* și *prin* această diversitate s-a manifestat generalul, repetabilul, care permite clasificările, stabilirea unor stadii calitativ diferite pe scara întregii dezvoltări a omenirii. Cu alte cuvinte, individualul și particularul sînt, în procesul istoric de dezvoltare a omenirii, la fel de *generale* ca și *generalul*, care în diverse momente concret-istorice exprimă ceea ce este comun în *esența* lor. Aceasta, deoarece, dacă generalul există obiectiv și independent de orice individual sau particular, el nu există independent de *totalitatea* fenomenelor particulare și individuale, de *individual și particular în genere*, fiindcă numai prin ele se exprimă, există numai prin ceea ce este în ele repetabil și ca legătură esențială dintre ele. Putem spune că dezvoltarea procesului istoric general pe căi individuale și particulare reprezintă, de asemenea, o lege generală a dezvoltării.

Acumularea unui material bogat de cercetare concret-istorică a demonstrat cît de complexă este stabilirea raportului dintre general și particular, precizarea trăsăturilor generale, fundamentale care definesc o formațiune social-economică. Lărgirea ariei geografice a cercetărilor asupra societăților de clasă timpurii și a feudalismului a generat o amplă și rodnică dezbatere între istoricii marxiști. S-a arătat că materialul concret acumulat cere noi generalizări teoretice, renunțarea la a considera drept generale, obligatorii o serie de trăsături apreciate ca atare anterior, pe baza studierii aprofundate numai a feudalismului vest-european. Firește, nu s-au tras încă concluziile finale din această dezbatere, dar ea a relevat faptul că principalul, esențialul care determină conținutul formațiunii social-economice feudale este de natură extrem de generală. El se exprimă într-un anumit tip de unire a producătorilor cu mijloacele de producție, în împărțirea societății în exploatați și exploataitori, care își însușesc plusprodusul prin constrîngere extraeconomică, dar nu implică nici aceleași forme de proprietate, nici forme identice de prelevare a plusprodusului de la producători. Feudalismul a cunoscut chiar în diferite țări și regiuni din Europa puternice particularități, iar între Apus și Orient asemenea deosebiri ca : posesiunea asupra feudelor, puterea seniorială, sistemul de vasalitate, fărîmițarea politică feudală în Apus, proprietatea statului asupra pămîntului, sistemul egalitar al folosirii pămîntului în loturi, puterea despotică și sistemul birocratic de administrație în Orient. Dacă asemenea deosebiri au existat în domeniul economic, al relațiilor economice — care, în mod obiectiv, datorită însuși faptului că modul de producție este determinant pentru aprecierea apartenenței la aceeași formațiune social-economică, prezintă un grad mai mare de asemănare —, ele apar și mai pregnant în suprastructură, unde, în condițiile aceleiași formațiuni, pe o bază economică de același tip, organizarea politică a societății a avut forme originale, a generat structuri statale extrem de deosebite.

Se pune, în mod firesc, întrebarea : trecerea la stadii superioare de dezvoltare a omenirii a determinat oare anularea diversității, a generat uniformizarea ?

Vom aminti aici faptul că atunci cînd se referea la dezvoltarea inegală a capitalismului V. I. Lenin nu includea numai inegalitățile în dezvoltarea puterii economice, neconcordanța în timp și ca intensitate a dezvoltării relațiilor de producție capitaliste, a statornicirii lor ca dominante în diferite țări. El arăta că „în lumea capitalistă n-a existat niciodată și nu putea să existe uniformitate, armonie sau proporționalitate. În fiecare țară s-a dezvoltat în mod deosebit de pregnant o anumită latură sau trăsătură sau un anumit mîncuș de însușiri ale capitalismului și ale mișcării muncitorești. Procesul evoluției s-a desfășurat în mod inegal”¹. El lega această apreciere în mod direct de răspunsul negativ la întrebarea : „Este posibilă trecerea diferitelor țări capitaliste la dictatura proletariatului într-un mod uniform sau armonios proporționat ?”².

Diversitatea nu neagă de fel existența obiectivă a unor legături generale reale între fenomenele istorice, a legităților imanente dezvoltării istorice, ci confirmă, concretizează și îmbogățesc reprezentarea despre general nu ca sumă a unor fenomene singulare sau a unor asemănări în-țimplătoare între ele, ci ca expresie a ceea ce este comun în esența lor ; demonstrează că fenomenele, nefiind identice, pot aparține unui anumit tip, unei anumite clase, că relația dintre general și particular nu se reduce nicidecum în procesul istoric complex la un raport de asemănare sau deosebire, în cadrul căruia fenomenele, procesele istorice de același tip s-ar asemana între ele printr-o manifestare identică a legităților generale și s-ar deosebi prin particularități de ordin secundar. Dimpotrivă, fiecare fenomen, proces concret, dezvoltarea fiecărui organism social național, de exemplu, reprezintă o unitate dialectică a generalului și singularului, se individualizează tocmai printr-un anumit raport între general și singular, prin anumite expresii particulare sau singulare ale generalului, avînd propriul lor conținut. Esența lor conține în sine însușirile esențiale ale șirului de singularuri ce țin de același general. Dar acest general, nu exprimă *întreaga* esență a fenomenelor concrete ale dezvoltării sociale, cu diferitele ei trepte de profunzime, nu cuprinde esențele care se dezvoltă în alte conexiuni, nu poate reda întreaga complexitate a legăturii dialectice dintre esență și fenomen. O lege generală poate exprima relații interne ale esențelor, anumite legături dintre esențe, *însușirile esențiale comune* care determină apartenența la același șir, la aceeași ordine de fenomene, la aceeași formațiune social-economică, de pildă. Exprimînd numai anumite laturi ale esenței, legea generală este *esențială*, dar reprezintă o noțiune mai îngustă decît esența în întregul ei, care cuprinde atît legăturile, cît și proprietățile fenomenului. Tocmai o asemenea corelație stă la baza diversității proceselor istorice, a formelor concrete de dezvoltare și, totodată, a unității lor.

Această unitate este dată, pe de o parte, de faptul că prin formele, procesele concrete, oricît de individualizate ar fi, prin interacțiunea lor,

¹ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 38, ediția a II-a, Editura politică, București, 1966, p. 303—304.

² *Ibidem*, p. 303.

își fac loc tendințele care exprimă legile obiective cele mai generale de dezvoltare ale societății, precum și legile și legitățile specifice unui anumit stadiu, iar pe de altă parte de faptul că fenomenele concrete aparținând aceluiași stadiu de dezvoltare își găsesc o expresie comună în caracteristicile cele mai generale și esențiale care definesc o formațiune social-economică.

În acest sens, socialismul — caracterizat prin relații de colaborare între oameni, bazate pe proprietatea obștească asupra mijloacelor de producție, prin desființarea exploatării omului de către om și, totodată, prin menținerea unor diviziuni ale muncii generate de întreaga evoluție anterioară, dar și prin dezvoltarea condițiilor dispariției lor pe măsura trecerii la comunism — este unic, nu poate fi vorba de un socialism sau altul, de diferite socialisme.

Caracteristica principală amintită este cea mai generală pentru socialism, independent de formele concrete de dezvoltare și definește orînduirea, deosebirea ei față de alte orînduiri. Ea apare ca ceva concretizat, care individualizează socialismul, în opoziție, de pildă, cu capitalismul, în timp ce față de existența reală a socialismului în diferite țări apare ca o abstractizare, al cărei conținut profund este cel amintit, dar care în realitate există și se dezvoltă numai în forme concrete, specifice, într-o anumită situație, într-un anumit cadru național și statal, cu condiții economice și istorice specifice.

Precizînd concepția marxist-leninistă a Partidului Comunist Român în această problemă, tovarășul Nicolae Ceaușescu a dat următorul răspuns, în cadrul unui interviu, la întrebarea cu privire la „calea română” spre socialism :

„...Noi nu considerăm că există o «cale română» a socialismului. După cum știți, întemeietorii socialismului au fost Marx, Engels, Lenin. Dacă vorbim cu adevărat de socialism, acesta nu poate fi decît unul singur. Este vorba de acea orînduire în care are loc lichidarea proprietății capitaliste asupra mijloacelor de producție, socializarea acestora, transformarea lor în proprietate a oamenilor muncii, abolirea principiului capitalist de repartitie în raport cu mărimea proprietății asupra mijloacelor de producție și înlocuirea lui cu principiul socialist, conform căruia fiecare primește după munca depusă în folosul societății.

Desigur, în construcția noii orînduiri sociale se pun probleme deosebite de la țară la țară, de la o etapă istorică la alta, în funcție de nivelul dezvoltării economice și de nivelul de cultură al fiecărei țări, de condițiile istorice, naționale concrete. În edificarea socialismului este necesar să se aibă în vedere ca un considerent esențial că adevărurile generale trebuie aplicate corespunzător situației specifice din fiecare țară...

Dar, să fie limpede, toate deosebirile firești în formele și metodele folosite, în soluțiile concrete adoptate nu schimbă cu nimic esența socialismului, care rămîne una și singură...³.

Firește, însă, *unitatea socialismului* în ce privește caracteristicile sale cele mai generale (a) *se referă* la un model relativ finalizat al orîndui-

³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilaterale dezvoltate*, vol. 4, Editura politică, București, 1970, p. 888—889.

rii și nu poate cuprinde întreaga multitudine de forme concrete de dezvoltare a acesteia, (b) *nu înseamnă* nicidecum uniformitate, identitate în toate, (c) *rămîne* ca o abstracție dedusă din legile obiective de dezvoltare, dar a cărei existență reală nu este de conceput decît prin existența unor regimuri socialiste concrete, fiecare în cadrul statal și național respectiv. În această privință, V. I. Lenin atrăgea atenția că „nu degeaba au vorbit dascălii socialismului despre o întreagă perioadă de trecere de la capitalism la socialism și nu degeaba au atras ei atenția în repetate rînduri asupra «îndelungatelor dureri ale facerii», de care e însoțită apariția noii societăți, iar această nouă societate este și ea doar o abstracție, care nu poate să capete viață decît printr-o serie de diferite încercări concrete, cu caracter imperfect, de a crea cutare sau cutare stat socialist”⁴.

Procesul revoluționar mondial deschis de Marea Revoluție Socialistă din Octombrie — piatră de hotar în istoria universală —, urmată de un șir de revoluții socialiste victorioase, a demonstrat în practică faptul că unele trăsături fundamentale ale revoluției socialiste au o valabilitate internațională, generală, precum și abundența și diversitatea formelor de trecere la socialism, faptul că fiecare din aceste revoluții a reunit într-o manieră proprie unele *trăsături fundamentale* generale, repetabile, cu *trăsături fundamentale* proprii, specifice și cu un șir întreg de trăsături individuale sau particulare, cu un grad diferit de importanță, această reunire organică conferind fiecărei revoluții atît caracterul de parte a unui proces universal cît și caracterul ei aparte, specific. Nu diferite trăsături luate izolat conferă (a) unele dintre ele apartenența la general, (b) altele specificul, ci *ansamblul* lor, legătura internă dintre ele și legăturile lor exterioare caracterizează revoluția în ambele conexiuni.

Cu alte cuvinte, o considerație metodologică importantă pentru analiza raportului dialectic dintre general și particular ar fi aceea că fiecare revoluție are un caracter unitar — care include determinarea ei obiectivă de către condițiile social-economice și contradicțiile interne și înfăptuirea ei de către masele populare ale țării respective — și, în același timp, prin această revoluție se manifestă un proces istoric general, universal.

Generalizînd bogata experiență istorică acumulată deja în procesul trecerii omenirii de la capitalism la socialism, partidele comuniste și muncitorești au subliniat existența unor legități generale ale revoluției și construcției socialiste, care s-au manifestat în țările în care socialismul a învins, precum și faptul că în fiecare dintre aceste țări legitățile generale și-au găsit o expresie concretă, specifică de manifestare, în funcție de condițiile istorice și particularitățile naționale.

Acțiunea generală a acestor legități și mecanismul lor specific de funcționare au fost determinate atît de un ansamblu de factori comuni cît și de condiții deosebite.

⁴ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 43, ediția a II-a, Editura politică, București, 1966, p. 216.

Existența acestor legități este determinată de o serie de factori, dintre care amintim, fără pretenții de enumerare exhaustivă : necesitatea istorică — manifestată atât pe plan mondial cât și în dezvoltarea țărilor respective — a înlocuirii formațiunii social-economice capitaliste (sau chiar, în unele cazuri, a uneia precapitaliste) cu cea socialistă ; comunitatea, generalitatea legilor dezvoltării forțelor de producție și relațiilor de producție ; esența contradicțiilor economiei capitaliste mondiale și a societății capitaliste în genere și natura comună a societății menite să depășească aceste contradicții ; existența unor trăsături comune, în mare, ale structurii economice și relațiilor economice ale țărilor care au trecut la construirea socialismului ; elementele comune structurii de clasă a acestor țări ; comunitatea de interese fundamentale a acelor clase principale ale societății care în sistemul producției sociale ocupă același loc în țări diferite.

Totodată însă acești factori nu există decît în interacțiune cu condițiile extrem de diferite, unele de la țară la țară, altele între grupuri de țări, condițiile de viață ale unor popoare aflate în diferite faze ale dezvoltării, aparținînd nu numai unor țări, dar și unor continente diferite, unor rase diferite, unor popoare cu propria lor istorie, care, în cadrul procesului istoric general, s-au dezvoltat pe căi proprii în fiecare țară. Deosebiri de condiții se manifestă ca deosebiri, particularități pe plan social, economic și politic, cultural, ca deosebiri etnice, naționale și religioase, în condițiile naturale, geografice etc.

Este imposibil, firește, a intra aici în analiza concretă a tuturor acestor deosebiri. În ce privește diferențele în dezvoltarea economică a diferitelor țări înainte de revoluție, ne vom limita la a aminti următoarele date ⁵ :

INDICII DEZVOLTĂRII FORTELOR DE PRODUCȚIE ALE UNOR ȚĂRI ÎNAINTE DE REVOLUȚIE *

Țara	Greutatea specifică a industriei în producția globală a industriei și agriculturii	Ponderea grupei „A” în producția industrială
Bulgaria	24,8	22,6
Cehoslovacia	57,0	49,3
China	30,1	26,6
Coreea	28,0	58,6
Germania	80,9	—
Polonia	—	47,0
România	40,5	45,5
Rusia	42,1	33,3
Ungaria	42,0	44,8

* Datele pentru Rusia sînt cele din 1913, pentru celelalte state europene — din 1937—1939, pentru China — din 1949, pentru Coreea — din 1946.

⁵ Vezi *Materialno-tehniceskaia baza stran soșialisma*, Editura Nauka, Moscova, 1967, p. 19. Pentru a preciza datele din tabel cu privire la România, menționăm că în 1938 ponderea industriei în producerea produsului social era de 39% iar împreună cu construcțiile și transporturile — 50,8% (Vezi *Anuarul statistic al R.P.R.*, 1964, p. 117).

Țări ca Albania, Mongolia, R.D. Vietnam n-au avut, practic, pînă la revoluție o industrie în înțelesul contemporan al cuvîntului.

În ce privește diferențierile în structura socială, nu dispunem de date comparative cît de cît detaliate, dar o imagine aproximativă, care indică totuși existența unor deosebiri însemnate, o pot da următoarele cifre privitoare la ponderea populației ocupate în agricultură în unele țări europene :

**PONDEREA ÎN % A POPULAȚIEI ACTIVE DIN AGRICULTURĂ
ÎN TOTALUL POPULAȚIEI OCUPATE PERMANENT ÎN
ECONOMIA NAȚIONALĂ ⁶**

Țara	Anul	% față de totalul celor ocupați în economia națională
Bulgaria	1939	80,3
Cehoslovacia	1930	38,0
Polonia	1931	70,3
R.D.G.	1939	20,0
România	1931	76,7
Ungaria	1930	53,1

După cum vedem, luînd numai aceste cîteva țări, diferențele sînt mari, mergînd de la 20 și 38% în țări dezvoltate din punct de vedere industrial (respectiv R.D.G. și Cehoslovacia) pînă la 76,7 și 80,3% în România și Bulgaria. Aceste diferențe ar fi și mai mari în cazul comparării cu unele țări asiatice.

Exemplele concrete de mai sus se referă doar la țările care au pășit pe drumul socialismului și care, cu unele excepții, erau oarecum apropiate ca nivel de dezvoltare al forțelor de producție și structură a populației. Însă din punctul de vedere al unei abordări mai generale teoretice a problemei generalului și particularului, al acțiunii concrete a legităților revoluției și construcției socialiste, a posibilității modificării lor însemnate, al acțiunii mai puternice a unora și mai reduse a altora dintre ele, al manifestării unor legități noi trebuie să ne gîndim la deosebirile și mai mari între condițiile amintite mai sus, la decalajele enorme care există în lumea contemporană în dezvoltarea diferitelor țări, la consecințele inevitabile, de pildă, ale diferenței dintre țările în care majoritatea populației este cuprinsă în sfera muncii salariate exploatate de capital și țările caracterizate printr-o predominantă țărănească. Încă Lenin, pe baza experienței primilor ani ai puterii sovietice atrăgea atenția asupra faptului că o serie întreagă de măsuri de trecere nu vor fi necesare în țările în care clasa muncitoare formează majoritatea. Astăzi, în lumina condițiilor schimbate, a experienței dobîndite de mișcarea revoluționară și a concluziilor la care au ajuns o serie de partide comuniste, se poate afirma necesitatea unor măsuri de trecere și în asemenea țări, de pildă a reformelor structurale antimonopoliste, dar ele vor fi de cu totul altă natură, vor da probabil expresie unor noi legități, care numai după manifestarea lor concretă vor putea fi deduse și formulate apropiat de acțiunea lor obiectivă.

⁶ Vezi E. V. Rudakov, S. A. Melin, V. I. Storojev, *Economicescaia reforma v selscom hozeaistve soțialisticeskih stran*, Moscova, 1968, p. 15.

În afară de factorii de asemănare și diferențele mari de condiții specifice diferitelor țări amintite până acum, trebuie ținut seama de coincidența sau deosebirea perioadelor istorice și condițiilor generale, internaționale, în care au avut loc revoluțiile de până acum.

Marea Revoluție Socialistă din Octombrie a biruit în etapa inițială a crizei generale a capitalismului, a fost legată de primul război mondial, a izbucnit, după cum spunea V. I. Lenin, „în situația concretă din 1917, foarte originală din punct de vedere istoric“. El arăta totodată, referindu-se la condițiile de ordin extern și intern, că „asemenea condiții specifice nu există în prezent în Europa occidentală, și aceste condiții sau condiții analoge nu se pot repeta atât de ușor“⁷.

Construcția socialistă a avut loc în U.R.S.S. mult timp în condițiile încercuirii capitaliste.

Revoluțiile de la sfârșitul și de după cel de-al doilea război mondial s-au desfășurat într-o nouă perioadă istorică, în condiții radical diferite.

Puternica luptă de eliberare națională a maselor largi populare împotriva cotropitorilor străini și a dictaturilor fasciste a constituit un element esențial al celui de-al doilea război mondial, de o importanță istorică deosebită, atât prin implicațiile pe care le-a avut asupra mersului războiului, cât și prin caracteristicile pe care evoluția și rezultatele acestei lupte le-au imprimat — alături de alți factori — configurației postbelice a lumii.

O trăsătură caracteristică a mișcării populare de Rezistență — a cărei sarcină fundamentală era lupta antifascistă, de eliberare națională, pentru redobândirea independenței și a suveranității naționale — au constituit-o conștiința crescândă a multor popoare că se află la o răscruce a istoriei lor, manifestarea tendinței istorice de transformare a luptei de eliberare națională în revoluția socială și înfăptuirea acestei transformări într-o serie de țări.

Firește, în funcție de condițiile concrete, de o serie de împrejurări interne și externe, această tendință s-a manifestat cu intensitate diferită, într-un moment sau altul, într-o țară sau alta, și a avut perspective diferite de realizare.

Apariția și, într-o serie de cazuri, realizarea tendinței de transformare a luptei de eliberare națională în revoluție menită să schimbe însăși orînduirea socială existentă au fost, în cursul celui de-al doilea război mondial, un fenomen legic, determinat de înseși caracteristicile de bază ale epocii istorice respective :

1. Războiul a avut loc în condițiile dezvoltării crizei generale a capitalismului, care după victoria Revoluției Socialiste din Octombrie încetase să fie un sistem atotcuprinzător ; conflictul mondial a apărut la un interval de timp istoricește foarte scurt după criza economică mondială extrem de gravă și era, totodată, legat în conștiința maselor de fascism, generat de capitalism ca forma cea mai reacționară a dominației de clasă a burgheziei.

2. Trecerea pe prim plan, în perioada războiului, a sarcinilor luptei antifasciste, de eliberare națională nu a însemnat o anulare a necesității rezolvării contradicțiilor acumulate în cursul unei îndelungate dezvoltări

⁷ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 41, ediția a II-a, Editura politică, București, 1966, p. 48.

sociale a diferitelor țări, o „desființare“ a contradicțiilor de clasă și a luptei de clasă. Aceasta din urmă a căpătat forme noi, și-a găsit noi expresii, foarte diferite — de la lupta împotriva burgheziei colaboraționiste pînă la lupta dintre forțele de clasă diferite în interiorul mișcării de rezistență pentru hegemonie și asigurarea unei orientări de viitor corespunzătoare intereselor de clasă respective.

3. Ca orice revoluție socială, menită să determine transformări adînci în structura societății, să înlocuiască o orînduire perimată cu una nouă, transformarea luptei de eliberare națională în revoluție populară a reprezentat într-o serie de țări un fenomen istoric necesar, rezultat din acumularea și maturizarea condițiilor obiective și subiective, a contradicțiilor social-economice și politice profunde ale societății în țările respective. Ea a fost înfăptuită de masele largi populare mobilizate la luptă în jurul clasei muncitoare, care și-a cucerit rolul de avangardă în cursul luptei de eliberare națională, și a fost condusă de partide marxist-leniniste.

4. Asupra mersului acestei lupte, a mijloacelor și căilor folosite, asupra ritmului ei și a posibilităților de a obține victoria a avut o influență directă cadrul general internațional favorabil și stimulator. În prim plan, în acest sens se situează faptul că noile revoluții au avut loc în condițiile existenței primului stat socialist, ale victoriilor istorice obținute deja de acesta în construcția socialistă și în apărarea ființei sale, ale sporirii rolului său în întreaga viață internațională.

Elementele principale care au caracterizat condițiile internaționale în momentul concret-istoric respectiv au fost zdrobirea Germaniei naziste, urmată de cea a Japoniei militarist-imperialiste de către coaliția antifascistă; dezvoltarea puternică a luptei antifasciste și a celei revoluționare a popoarelor; creșterea uriașă a prestigiului socialismului, a cărui superioritate asupra capitalismului a fost demonstrată de vigoarea manifestată de U.R.S.S., principala forță în încheștarea pe viață și pe moarte cu hitlerismul; desfășurarea revoluțiilor democrat-populare într-un șir de state din Europa și Asia, modificarea raportului de forțe pe plan internațional în favoarea democrației și socialismului.

Factorii amintiți mai sus modificau — bineînțeles nu uniform, ci în funcție și de gradul de dezvoltare al forțelor revoluționare interne, de zonele geografice etc. — condițiile generale ale desfășurării luptei de clasă în diferite țări, contribuiau la lărgirea bazei de masă a revoluției.

Transformarea luptei de eliberare națională în revoluții populare a fost un proces complex, cu forme specifice de la țară la țară. El a purtat amprenta condițiilor concrete din fiecare țară, prezentînd o serie de caracteristici legate de nivelul dezvoltării economice, sociale și politice, de specificul regimului de ocupație militară sau de dominație străină, de nivelul contradicțiilor de clasă și de gradul de maturizare a forțelor revoluționare interne.

Ansamblul condițiilor obiective interne și externe, precum și condițiile subiective, acțiunea conștientă a oamenilor, a grupărilor politice ale căror tendințe și atitudini se complementau sau acționau în sens contrar, linia strategică și tactică și acțiunea practică a partidelor comuniste, conducătoare ale revoluției, au conferit fiecărei revoluții o anumită îmbinare de

trăsături singulare sau particulare prin care își găseau expresia legitățile generale, specificul său în îndeplinirea sarcinii generale a înlăturării puterii politice a exploatatorilor și în trecerea la construirea socialismului.

Nu ne propunem în acest material o analiză generală a acestui proces și a specificului său în diferite țări. Ne vom referi în această privință doar la unele momente și trăsături esențiale ale procesului revoluționar din România.

Gradul de dezvoltare atins de capitalism în România pînă în preajma declanșării celui de-al doilea război mondial, dominația sa deplină, existența industriei mașiniste, a marii producții de mărfuri, dezvoltarea clasei muncitoare, cu o pondere însemnată în societate și în viața politică a țării, faptul că principala contradicție a societății era cea dintre această clasă și burghezie, că în agricultură un loc însemnat îl dețineau proletariatul și semiproletariatul agricol — păături strîns legate de clasa muncitorilor industriali prin interesele lor vitale — constituiau premise obiective în dezvoltare ale unei revoluții cu caracter socialist, menită să înlăture modul de producție capitalist. Totodată persistența unor rămășițe semifeudale — de natură economică în agricultură, dar cu implicații mai largi în sfera relațiilor sociale — făcea necesară o desăvîrșire a revoluției burghezo-democratice. O pondere mare revenea sarcinilor general-democratice în sfera politică-statală.

Contradicțiile sociale existente și sarcinile pe care le avea de îndeplinit în România revoluția îi imprimau acesteia un caracter complex. Fiind vorba de o revoluție condusă în mod necesar de proletariat și cu pondere mare în ea a intereselor maselor țărănești și altor categorii neproletare de oameni ai muncii, ea căpăta în mod inevitabil un caracter specific pentru stadiul respectiv de dezvoltare a capitalismului în România, în condițiile crizei generale a capitalismului, și anume caracterul unui proces revoluționar condus de proletariat și îndeplinit de mase populare foarte largi, menit să rezolve sarcini general-democratice și socialiste strîns împletite între ele. Întreaga evoluție a României în perioada interbelică, cu toate schimbările pe care le-a cunoscut, demonstrase că nu numai rămășițele semifeudale, ci și relațiile de producție în ansamblul lor nu asigurau ritmul și căile necesare unui progres economic general, dezvoltării progresiste a societății românești.

Contradicțiile acumulate pe parcursul unei dezvoltări îndelungate au intrat într-o fază de puternică agravare în perioada celui de-al doilea război mondial, a dictaturii militare-fasciste și a dominației Germaniei hitleriste asupra României. În aceste condiții, pe prim plan a trecut contradicția dintre majoritatea poporului român, pe de o parte, dictatura militară-fascistă și imperialismul german, pe de altă parte, de soluționarea ei fiind condiționată însăși posibilitatea rezolvării contradicțiilor sociale generale ale fazei respective de dezvoltare a societății românești. Exprimînd interesele vitale ale poporului, Partidul Comunist Român, pornind de la aprecierea justă că, în condițiile date, în fața sa stă sarcina primordială a organizării luptei pentru independența națională și eliberarea de sub jugul fascist, a chemat la unire toate forțele patriotice, naționale, antifasciste și a realizat o largă coaliție națională. Adoptînd această linie, comuniștii au avut o viziune clară asupra perspectivelor, a faptului că lichidarea regi-

mului fascist și a jugului hitlerist va deschide larg drumul luptei pentru înfăptuirea unor profunde transformări sociale, că succesul acestei lupte va depinde de tăria clasei muncitoare și a aliaților ei, de priceperea partidului de a conduce masele spre victorie, de atragerea în luptă a unor largi forțe patriotice, progresiste.

În august 1944, în condițiile creșterii puternice a avântului de luptă al maselor și în împrejurările favorabile create de ofensiva armatei sovietice, P.C.R., în colaborare cu alte forțe antihitleriste, a înfăptuit insurecția națională antifascistă. Dictatura militară-fascistă a fost răsturnată, România a întors armele împotriva Germaniei hitleriste.

Insurecția armată cu caracter național și antifascist, înlăturând dictatura militară-fascistă — adică tocmai acea formă de exercitare a puterii claselor exploatatoare care a fost folosită de cercurile cele mai reacționare pentru menținerea și consolidarea dominației acestor clase —, a dat de la bun început o lovitură puternică pozițiilor generale ale burgheziei și moșierimii și a marcat în mod obiectiv începutul revoluției democrat-populare în România.

Sarcinile legate de lupta pentru eliberarea întregului teritoriu național, de participarea la războiul antihitlerist pînă la zdrobirea definitivă a Germaniei naziste au imprimat perioadei de după 23 August 1944 caracterul unui război de eliberare națională, la purtarea căruia au fost mobilizate toate resursele umane și materiale ale țării. Totodată pe plan intern a avut loc o înfruntare deschisă, deosebit de acută, între forțele populare și reacțiune, a cărei esență a fost lupta pentru putere. În felul acesta, o caracteristică de bază a perioadei respective au constituit-o împlinirea războiului de eliberare națională cu lupta pentru transformarea revoluționară a societății, dezvoltarea nemijlocită a revoluției democrat-populare din lupta antifascistă a întregului popor. Chiar de la început, în cadrul acestei revoluții s-a manifestat cu putere, ca o *trăsătură fundamentală* a ei, ce și-a pus amprenta pe întreaga desfășurare a evenimentelor, *rolul conducător al clasei muncitoare, în frunte cu partidul comunist*, care a imprimat caracterul hotărît, radical pe care l-au avut desăvîrșirea transformărilor burghezo-democratice și orientarea întregului proces spre trecerea la socialism.

După 23 August 1944 a urmat o perioadă de ofensivă a forțelor democratice, în cursul căreia, după cîteva luni, puterea a trecut, în fapt, în miinile maselor populare, conduse de P.C.R. : întreprinderile erau controlate de comitetele muncitorești ; primăriile și prefecturile, în majoritatea lor, fuseseră cucerite de forțele democratice, în multe locuri cu forța armelor ; la sate începuse înfăptuirea pe cale revoluționară a reformei agrare.

Factorul hotărît în rezolvarea problemei fundamentale a revoluției — cea a puterii — în favoarea coaliției forțelor democratice, inițiată și organizată de P.C.R., a fost lupta energică, hotărîtă a maselor populare, acțiunea lor nemijlocit revoluționară, în cadrul căreia a avut loc o împlinire strînsă a celor mai diverse forme și metode de luptă, pașnice și nepașnice, elementul esențial fiind acela că masele și-au impus voința lor reacțiunii și au zdrobit rezistența înverșunată a acesteia.

În situația în care raportul de forțe pe plan intern era covârșitor în favoarea clasei muncitoare și a aliaților săi, iar posibilitatea unei intervenții imperialiste directe în sprijinul vechilor clase dominante era exclusă, datorită faptului că în cursul desfășurării operațiilor militare împotriva armatelor fasciste în România au intrat armatele primului stat socialist, U.R.S.S., și nu armatele vreunui stat capitalist, tactica justă a P.C.R. — pregătit să facă față tuturor eventualităților, inclusiv luptei armate — și larga mobilizare a maselor, lupta lor hotărâtă și plină de abnegație au asigurat dezvoltarea revoluției fără război civil.

În aceste condiții a avut loc un pas deosebit de însemnat în rezolvarea problemei puterii centrale de stat — instaurarea la 6 martie 1945 a unui guvern revoluționar-democratic, cu pronunțat caracter muncitoresc-țărănesc

În cadrul unui proces revoluționar unic, care a rezolvat într-o primă etapă sarcini cu caracter național, antifascist și general-democratic, trecând apoi la înfăptuirea transformărilor cu caracter socialist, au urmat după 6 martie 1945 noi modificări importante în raporturile de putere.

Un moment semnificativ pe această cale l-a marcat victoria forțelor democratice în alegerile parlamentare din noiembrie 1946. În Adunarea Deputaților rezultată din alegerile din noiembrie 1946, reprezentanții proletariatului, ai țăranimii muncitoare și ai păturilor neproletare de oameni ai muncii din orașe dispuneau de o majoritate stabilă. Prin constituirea parlamentului, clasa muncitoare și aliații săi, care dețineau poziții precumpănitoare în guvern, au preluat din mâinile monarhului și instrumentul de exercitare a puterii legislative (pe care, pe baza constituției atunci în vigoare, regele o deținea în lipsa parlamentului), ceea ce a determinat în mod nemijlocit limitarea prerogativelor regale și a redus considerabil rolul monarhiei în viața statului.

Totodată parlamentul a jucat un rol important în modificarea în continuare a relațiilor de putere, el fiind și o tribună de confruntare cu gruparea burgheză liberală participantă la guvern, îndepărtarea reprezentanților acesteia din guvern efectuându-se pe cale parlamentară.

Victoria în alegeri, expresie a încrederii maselor muncitoare în partidul comunist și în forțele care colaborau cu acesta, crearea, în condițiile existenței unei puteri executive revoluționar-democratice, a unui parlament ce reprezenta un instrument important al revoluției, activitatea sa de consolidare a cuceririlor obținute de masele populare și de legiferare a unor noi măsuri importante pentru înfăptuirea mai departe a transformărilor social-economice și politice au reprezentat astfel un factor de seamă al dezvoltării procesului revoluționar spre instaurarea deplină a puterii muncitorești.

Pentru maturizarea condițiilor în vederea cuceririi întregii puteri politice de către proletariat și trecerea la înfăptuirea sarcinilor revoluției socialiste au avut o importanță hotărâtoare creșterea rolului conducător al clasei muncitoare, exercitat în cadrul regimului democrat-popular, faptul că aceasta, prin partidul ei de avangardă, a fost inițiatoarea principalelor măsuri de consolidare a statului democratic, de refacere și dezvoltare economică a țării, și-a lărgit influența în sectoarele principale ale vieții politice, sociale și economice. A crescut nivelul de organizare

politică a proletariatului, partea lui cea mai conștientă fiind încadrată în rindurile P.C.R., iar o anumită parte în P.S.D., ambele partide acționând în cadrul Frontului Unic Muncitoresc, încheșat încă în primăvara anului 1944. A crescut, de asemenea, gradul de organizare profesională. La sfârșitul anului 1947, cele 22 de uniuni sindicale cuprindeau în rindurile lor peste 1 300 000 de salariați. Întărirea influenței clasei muncitoare asupra ansamblului vieții social-politice din România, posibilitatea desfășurării întregului potențial revoluționar de care dispunea proletariatul au fost în strinsă legătură cu dezvoltarea și consolidarea unității muncitorești. Unitatea de acțiune a evoluat către sfârșitul anului 1947 spre adoptarea măsurilor practice în vederea realizării unității depline pe baza principiilor ideologice, politice și organizatorice marxist-leniniste în cadrul unui singur partid. Alianța muncitorească-țărănească, coloană vertebrală a regimului revoluționar-democratic, cunoaște înăuntrul ei o creștere a rolului conducător al proletariatului. Făurită inițial pe o bază antifascistă, democratică, antimoșierească, ea se transformă treptat într-o forță îndreptată spre înfăptuirea revoluției socialiste.

Elementul esențial, deosebit de important pentru întregul mers al revoluției, l-a constituit întărirea continuă a P.C.R. Exprimând interesele fundamentale ale clasei muncitoare, aspirațiile de progres economic și social ale întregului popor, aplicând în mod creator adevărurile general-valabile ale teoriei revoluționare a proletariatului la condițiile concrete din țara noastră, Partidul Comunist Român și-a cucerit prin întreaga sa activitate politică rolul de forță conducătoare a revoluției populare. Partidul și-a sporit considerabil numărul membrilor, capacitatea politică-organizatorică, s-a îmbogățit experiența cadrelor sale. Spre sfârșitul anului 1947, partidul cuprindea în rindurile sale peste 800 000 de membri, dintre care peste 340 000 (42,46%) erau muncitori iar 33,33% țărani⁸. El era urmat de majoritatea covârșitoare a clasei muncitoare. Concludente în acest sens au fost rezultatele alegerilor sindicale din august-noiembrie 1947 : din totalul de 41 601 membri ai comitetelor sindicale alese, 27 122 au fost comuniști și 5 484 social-democrați⁹, acționând în front unic. Forța P.C.R. era înzecită prin multiplele și profunde sale legături cu masele, prin recunoașterea rolului său conducător de către majoritatea celorlalte partide și organizații de masă democratice.

Deplasările spre stînga care aveau loc în rîndul forțelor democratice au jucat un rol important în asigurarea acelei armate politice în fruntea căreia P.C.R. avea să îndrume procesul revoluționar spre trecerea la înfăptuirea sarcinilor cu caracter socialist. În aceste condiții, reprezentanții liberalilor au fost înlăturați în toamna anului 1947 din posturile ministeriale, acest moment marcînd îndepărtarea ultimilor reprezentanți ai burgheziei din guvern.

În ce privește principalele partide reacționare — P.N.Ț.-Maniu și P.N.L.-Brătianu, care se transformaseră în organizații complotiste contra-revoluționare —, anul 1947 a marcat zdrobirea definitivă și înlăturarea lor din arena politică a țării.

⁸ *România în anii revoluției democrat-populare*, Editura politică, București, 1971, p. 102.

⁹ *Ibidem*, p. 307.

Un factor deosebit de important al accelerării trecerii la revoluția socialistă l-a reprezentat *sporirea rolului statului democrat-popular*, în mod deosebit politica sa socială și economică, concepută în esență de Partidul Comunist Român.

O trăsătură importantă a acestei politici au constituit-o înfăptuirea, încă din 1945, a unor măsuri pozitive, constructive în condițiile menținerii principalelor mijloace de producție în mâinile burgheziei și ale luptei pentru înfrângerea sabotajului unei părți însemnate a acesteia, orientarea activității de refacere economică într-o direcție corespunzătoare dezvoltării revoluției, spre o etapă superioară. Această orientare spre pregătirea unor premise cât mai favorabile pentru trecerea ulterioară a țării pe făgaș socialist s-a oglindit în linia politică elaborată de Conferința Națională a P.C.R. din octombrie 1945, care a pus accentul pe refacerea și pe dezvoltarea în primul rînd a industriei grele, în faptul că rezolvarea problemelor economice a fost din ce în ce mai mult legată de măsuri care au dus la întărirea poziției statului democrat-popular în viața economică (etatzarea Băncii Naționale, înființarea oficiilor industriale cu atribuții de planificare și control asupra activității întreprinderilor, legea „pentru reglementarea circulației și stabilizarea regimului juridic al imobilelor agricole“, prin care statul avea posibilitatea să intervină în mod direct pentru a împiedica fărîmițarea și deplasarea pămîntului din mina celor ce-l munceau în cea a elementelor exploatare, reforma monetară). Măsurile cu caracter anticapitalist luate la sfîrșitul anului 1946 și în anul 1947 au lovit în puterea economică a burgheziei de la orașe și sate, au contribuit la îngrădirea anarhiei producției capitaliste, au întărit controlul statului democrat-popular asupra vieții economice. Toate acestea au însemnat o consolidare considerabilă a pozițiilor clasei muncitoare și ale aliaților ei.

Datorită rolului conducător crescînd al clasei muncitoare, schimbării continue a raportului de forțe în favoarea sa, în însuși cadrul regimului democrat-popular au avut loc schimbări în direcția evoluției sale spre o putere politică menită să asigure transformarea socialistă a societății. Înălăturarea, la 30 decembrie 1947, a monarhiei și proclamarea Republicii Populare, urmată, la cîteva luni, de naționalizarea principalelor mijloace de producție, au marcat saltul calitativ produs prin trecerea la o nouă etapă, socialistă, de dezvoltare a societății în cadrul aceluiași proces unic revoluționar.

Procesul revoluționar de după cel de-al doilea război mondial a produs noi și fundamentale schimbări pe harta social-politică a lumii, restringînd și mai mult sfera de dominație a imperialismului, deschizînd noi perspective pentru progresul omenirii.

Modalitățile de cucerire a puterii, de înfăptuire a principalelor transformări revoluționare, mergînd pe linia legității generale a istoriei, au cunoscut momente de asemănare și, totodată, au variat de la țară la țară, au avut multiple manifestări individuale, particularități proprii mai multor țări (acestea apărînd ca un general — cu sferă mai restrînsă de acțiune — față de șirul de fenomene singulare din țările respective, dar ca particular față de generalul mai larg, mai abstract), în funcție de limitele cronologice, de particularitățile istorice, sociale, economice, culturale etc., de condițiile interne și internaționale.

Astfel, revoluțiile populare din Europa s-au dezvoltat nemijlocit din lupta antifascistă și antiimperialistă, pe baza mișcării largi democratice a maselor, împletindu-se, într-o formă sau alta, cu o pondere sau alta, sarcinile democratice cu cele socialiste. S-au manifestat raporturi specifice foarte diferite între formele de luptă pașnice sau nepașnice de la țară la țară. În unele țări, sarcinile general-democratice au inclus în ele, cu o pondere diferită, sarcini cu caracter agrar și antifeudal. Este caracteristic faptul că revoluțiile populare s-au dezvoltat ca un proces unic, neîntrerupt, cu salturi calitative în interiorul acestui proces, lupta democratică transformându-se în luptă pentru socialism.

Particularități importante de realizare a prezentat sarcina înlocuirii vechiului aparat de stat. Acest proces având ca conținut general înlăturarea aparatului de stat adaptat intereselor claselor exploatatoare și făurirea unui nou, corespunzător funcției statului de instrument important în transformarea revoluționară a societății și construirea socialismului, a fost strins legat de întregul ansamblu de condiții proprii fiecărei țări. În unele din ele, germenii unor organe de stat legislative și executive, noi în conținut și formă, au apărut încă în cursul luptei armate de eliberare națională (Iugoslavia, Polonia, Cehoslovacia, Albania) și au jucat un rol important în construcția de stat ulterioară. În unele țări, forțele revoluționare au trecut la construcția de stat postbelică în condițiile în care vechiul aparat de stat burghez practic nu exista, fiind distrus — cum ar fi, de pildă, în cazul Poloniei — în urma ocupației și instaurării unei administrații hitleriste, care și-a încetat existența odată cu eliberarea țării respective, sau fiind un aparat de stat fascist, distrus odată cu înfringerea fascismului, ca în Germania de est, unde noua construcție de stat s-a dezvoltat după o perioadă de îmbinare a administrației militare sovietice cu autoadministrarea antifascistă și democratică germană cu funcții limitate.

Altele au fost căile transformării aparatului de stat în România, de pildă. În condițiile în care forțele populare dețineau în mîna lor puterea de stat, pe care o foloseau în scopul înlăturării pînă la capăt a transformărilor economice, sociale și politice general-democratice și al pregătirii premiselor trecerii la revoluția socialistă, experiența a dovedit că situației concrete din România i-a corespuns calea folosirii posibilităților largi care au existat pentru transformarea calitativă a aparatului de stat, pentru rezolvarea sarcinilor democratice și trecerea la construcția socialistă, fără sfărîmarea imediată și în întregime a acestuia. Însă cu condiția absolut necesară a îndeplinirii de către acele forme ale aparatului de stat vechi, încă menținute, a unor funcții de clasă noi sau — în cazul unor instituții incapabile de acest lucru, cum a fost monarhia — a limitării posibilităților lor de a influența evoluția evenimentelor. Pentru a asigura acest lucru, forțele revoluționare au acționat cu hotărîre atunci cînd reacțiunea a încercat să uzeze de unele verigi ale vechiului aparat sau de unele forme constituționale existente pentru a împiedica mersul înainte al revoluției. Faza construcției de stat caracteristică perioadei de desăvîrșire a revoluției burghezo-democratice — cea a democratizării radicale a aparatului de stat, a introducerii unui conținut nou în multe dintre formele vechi care continuau să fie folosite — a fost urmată în etapa socialistă a revoluției de o profundă schimbare a aparatului de stat, a sistemului

organelor centrale și locale ale puterii etc., atît în formă cît și în conținut, de procesul de creare și de perfecționare continuă a organelor și a instituțiilor de stat necesare și adecvate construcției noii orînduirii.

Un specific pronunțat a prezentat revoluția în țările din Asia.

Dacă în Europa revoluțiile democrat-populare s-au dezvoltat nemijlocit din lupta antifascistă din cursul celui de-al doilea război mondial, victoria revoluției în China a fost rezultatul unei lupte armate, de peste două decenii, purtate de masele populare, conduse de Partidul Comunist Chinez. Revoluția din China a urmat o cale sinuoasă și specifică, caracterizată de perioade de război civil sau de război civil îmbinat cu războiul antiimperialist anti-japonez, alternînd cu perioade în care pe prim plan s-a aflat acest război sau cu perioade de relativ echilibru și culminînd, la cîțiva ani după încheierea celui de-al doilea război mondial, cu o ofensivă generală a forțelor populare, care au eliberat întregul teritoriu continental, proclamînd Republica Populară Chineză. Victoria revoluției populare în China, de mare însemnătate internațională, a constituit un eveniment cu profunde influențe asupra evoluției omenirii în epoca noastră.

În Coreea, forțele populare, revoluționare conduse de comuniști, care desfășuraseră o îndelungată luptă de partizani, și-au instaurat puterea numai într-o parte a teritoriului țării, eliberat de armata sovietică de sub jugul ocupației imperialiste japoneze.

În Vietnam a fost proclamată în 1945 Republica Democratică născută din rezistența împotriva imperialismului japonez, dar a urmat imediat intervenția forțelor colonialiste, imperialiste.

În Cuba, lupta armată declanșată pe o platformă radicală burghezodemocratică și sprijinită apoi de mișcarea muncitorească a înlăturat dictatura reacționară a lui Batista și a dus la instaurarea unei puteri care, într-un context intern și internațional specific, a evoluat în scurt timp spre îndeplinirea sarcinilor revoluției socialiste.

Puterea politică, de stat, generată de revoluțiile victorioase din cele 14 state socialiste este, prin conținutul său principal, puterea clasei muncitoare, aliată cu țărănimii și alte pături de oameni ai muncii, avînd ca nucleu conducător partidele comuniste și muncitorești marxist-leniniste. Aceasta este latura *generală*, cea mai esențială a puterii din aceste țări, *obligatorie* pentru însăși apartenența puterii respective la șirul de expresii concrete individuale, aflate în cadru național, ale *generalului* — dictatura proletariatului într-o formă sau alta. Totodată această latură generală, exprimînd ceea ce este mai esențial, nu cuprinde în totalitate conținutul fiecăreia din formele puterii muncitorești, bogăția conexiunilor sale interne și externe, conținut care, în fiecare țară în parte, își are raportări proprii, cu anumite deosebiri — și aceasta nu numai static, ci și cu deosebiri în funcție de diversele momente de dezvoltare —, față de baza economică, structura socială, întregul ansamblu pe care îl constituie societatea, națiunea, statul național. Existența acestei laturi principale, esențiale — de putere muncitorească în alianță cu celelalte mase de oameni ai muncii — nu exclude, de pildă, anumite diferențe între diversele țări și în momente diferite în ceea ce privește ponderea influenței în cadrul ei, pe lîngă interesele generale ale societății socialiste, a intereselor specifice ale clasei muncitoare sau ale aliaților ei. Vom aminti, de asemenea că, potrivit aprecierilor unor partide, puterea din țările lor se

află în diferite momente ale transformării dictaturii proletariatului în putere a întregului popor, cu menținerea rolul conducător al clasei muncitoare.

Apariția puterii muncitorești într-o serie de state a îmbogățit mult experiența practică și teoria mișcării muncitorești internaționale, a demonstrat în fapt posibilitatea existenței unor forme diferite de organizare statală și a variate structuri politice interne în fiecare țară.

Toate țările socialiste sînt republici. Majoritatea dintre ele sînt state naționale. Constituția Republicii Socialiste România precizează, în articolul 1, că „România este republică socialistă. Republica Socialistă România este stat al oamenilor muncii de la orașe și sate, suveran, independent și unitar. Teritoriul său este inalienabil și indivizibil”¹⁰.

Există state socialiste multinaționale, bazate pe o federație, o uniune de republici socialiste naționale (U.R.S.S., R.S.F.I.), în care atributele suveranității se împart între federație și republicile componente. La rîndul lor, între aceste state federative există deosebiri în ce privește raportul între competențele federației, ale uniunii, și cele ale republicilor.

Alcătuirea de stat a majorității țărilor socialiste se întemeiază pe un sistem de reprezentanță democratică, aleasă, cu conținut socialist. În cele mai multe din aceste țări, adunările supreme alese (Marea Adunare Națională în România, Sovietul Suprem în U.R.S.S. etc.) sînt organe supreme ale puterii de stat, iar funcția de cap al statului este îndeplinită de organe colective (Consiliul de Stat în România, Bulgaria, R.D.G. și în alte țări, Prezidiul Sovietului Suprem în U.R.S.S.), existînd, totodată, unele diferențe în ce privește competențele lor și rolul efectiv jucat în viața țării. În unele țări există forma prezidențială (R.P. Chineză, R.S. Cehoslovacă, R.D. Vietnam, R.S.F. Iugoslavia), președintele avînd, în unele dintre ele, pe baza constituției, competențe chiar mai mari decît cele ale organelor colective din alte țări.

Un caz specific îl reprezintă Cuba. Emanație a luptei armate și a rolului jucat de Armata insurecțională în construcția de stat și economică, alcătuirea de stat din Cuba nu se bazează pe instituții reprezentative alese. În fruntea țării se află Consiliul de Miniștri și președintele republicii (numit de guvern). Consiliul de Miniștri este organul suprem atît legislativ cît și executiv. Totodată acționează în calitate de instituție de democrație directă adunările generale ale poporului cubanez, uriașe mitinguri de masă la care se adoptă documente politice și legislative de primă importanță.

Aspectul cel mai esențial al vieții politice a țărilor socialiste îl constituie rolul conducător al partidelor comuniste și muncitorești marxist-leniniste, cărora le revine — nu întîmplător sau din motive voluntariste, ci ca una din înseși expresiile misiunii istorice obiective a clasei muncitoare — sarcina de a conduce și îndruma în mod conștient amplul proces de înaintare a societății pe drumul făuririi comunismului. „Practica de pînă acum a dezvoltării sociale — arată secretarul general al P.C.R., tovarășul Nicolae Ceaușescu — demonstrează că sporirea rolului parti-

¹⁰ *Constituția Republicii Socialiste România*, Editura politică, București, 1969, p. 3.

dului în procesul făuririi noii orînduiri este o cerință obligatorie, o lege obiectivă”¹¹. Acest fenomen cu totul nou în istorie, reprezentat de existența unei forțe politice de avangardă cu o funcție socială de conducere, de exprimare a rolului conștientului în trecerea „de la preistorie la istorie”, funcție ce capătă în mod necesar un caracter de permanență într-o perspectivă îndelungată de dezvoltare a socialismului și făurire apoi a societății comuniste, a generat consfințirea acestei funcții în constituțiile unor țări socialiste. Astfel, în Constituția R.S.R., în art. 3, se subliniază că, „în Republica Socialistă România, forța politică conducătoare este Partidul Comunist Român”¹².

În diferite țări însă există forme specifice în ceea ce privește corelațiile partidului marxist-leninist, aflat în fruntea procesului de construcție socialistă, cu alte sectoare ale vieții politice și cu masele. În România, ca și în U.R.S.S., Ungaria, Iugoslavia, Albania ș.a., condițiile istorice, mersul luptei de clasă au generat sistemul unipartid, existînd totodată o rețea largă de organizații de masă, fiecare cu funcția ei socială proprie și toate avînd, de asemenea, un rol important în promovarea politicii partidelor comuniste în mase. În alte țări, ca Polonia, Cehoslovacia, R.D.G. ș.a., s-a menținut sistemul pluripartit, avînd însă — în condițiile socialismului, cînd partidele existente nu reprezintă clase antagoniste, ci pături de oameni ai muncii (țărănimea, intelectualitatea etc.) aliate cu clasa muncitoare — alte caracteristici decît în trecut. Partidele respective se situează pe platforma construirii socialismului și recunosc rolul conducător pe care îl deține în societate partidul marxist-leninist al clasei muncitoare.

În diferite țări, realizarea unității maselor populare în jurul clasei muncitoare și al partidului său conducător a căpătat forme politice-sociale care prezintă diverse particularități, atît organizatorice cît și ca funcții. În România, o nouă etapă în întărirea unității moral-politice a poporului, în dezvoltarea democrației socialiste a fost marcată de crearea, în 1968, a Frontului Unității Socialiste, la temelia căruia stau forța și rolul conducător al partidului. Frontul Unității Socialiste constituie o formă importantă de întărire a alianței dintre clasa muncitoare, țărănimea muncitoare, intelectualitate. El este alcătuit din P.C.R., organizațiile obștești și de masă, consiliile naționalităților conlocuitoare, are un Consiliu Național, consilii județene, orașenești și comunale, reprezintă un organism cu activitate permanentă și organizată, cu funcții importante în dezbaterile problemelor politicii interne și externe a țării, ale dezvoltării pe plan local, în activitatea practică, în traducerea în viață a politicii elaborate de partid pentru construirea societății socialiste multilateral dezvoltate. În unele țări există fronturi care reprezintă o coaliție de partide politice și organizații de masă. În U.R.S.S., ca semn al unității moral-politice a poporului în jurul P.C.U.S., deputații sînt aleși din partea blocului comunistilor și a celor fără de partid, fără ca această instituție să aibă contururi organizatorice definite și permanente.

¹¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 2, Editura politică, București, 1968, p. 290.

¹² *Constituția Republicii Socialiste România*, p. 3.

Ne-am referit pînă acum numai la unele laturi ale construcției de stat și vieții politice. Fără îndoială că analiza mai detaliată a acestor laturi și a altora (administrația, justiția, învățămîntul etc.) ar scoate la iveală o multitudine de forme concrete, specifice prin care se înlăpătuiește în diferite țări rolul general al statului socialist de instrument al făuririi și dezvoltării noii societăți.

O legitate generală și definitorie pentru socialism o constituie lichidarea proprietății capitaliste și instaurarea proprietății obștești, socialiste asupra principalelor mijloace de producție, ca bază a relațiilor social-economice proprii societății socialiste. Proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producție exprimă, în felul acesta, o caracteristică de bază, esențială, generală și comună a socialismului. Totodată în căile sale de apariție, în existența și dezvoltarea ei actuală își găsește o expresie puternică dialectica generalului și particularului, atît în raporturile dintre categoria generală a proprietății socialiste și particularitățile acesteia în diferite țări, cît și în existența unor forme diferite de proprietate socialistă în interiorul uneia și aceleiași țări (ceea ce confirmă, de altfel, faptul că dialectica generalului și particularului nu trebuie confundată numai cu raporturile dintre generalul cel mai general și abstract și expresiile sale concrete naționale, că există raporturi între general și particular pe planul intern al fiecărei țări).

În ceea ce privește căile de apariție și statornicire a proprietății socialiste, se știe că existența celor două tipuri principale de proprietate privată — cea capitalistă, iar în unele țări (China, Mongolia de pildă) și semifeudală, bazată pe exploatarea forței de muncă a muncitorilor și țăranilor, și mica proprietate privată, bazată pe munca proprie — a determinat două căi esențial diferite de trecere a acestor proprietăți la proprietatea socialistă, iar în cadrul acestora, în diferite țări, un număr de particularități.

Calea principală de lichidare a proprietății private capitaliste au constituit-o exproprierea ei, într-o formă sau alta, și trecerea mijloacelor de producție în miinile oamenilor muncii. Naționalizările s-au efectuat în diverse țări în diferite etape și au cuprins sfere diferite ale mijloacelor de producție. În România, la 11 iunie 1948 a avut loc naționalizarea principalelor mijloace de producție, urmată la scurt timp de noi naționalizări.

Sectorul socialist a devenit dominant în toate țările socialiste. Dar sfera lui de cuprindere cunoaște unele diferențe și în prezent, raporturi ponderale într-o anumită măsură deosebite în diverse țări între sectorul socialist absolut dominant și sectorul particular chiar și în industrie. În majoritatea țărilor socialiste europene, sectorul socialist în industrie avea deja în 1950 o pondere de 95—98%. În prezent, în țări ca România, U.R.S.S., Bulgaria, el deține, practic, 100%.

Anumite particularități au prezentat în această privință R.D.G. și China.

În R.D.G., naționalizările, care au avut loc încă în etapa antifascistă, democratică, au cuprins marile concerne, băncile, proprietățile criminalelor de război. Ulterior schimbarea raportului dintre proprietatea socialistă și cea privată în industrie a avut loc, în principal, nu prin noi expro-

prieri, ci prin dezvoltarea sectorului socialist, care în 1950 dădea 75%¹³ din totalul producției. Totodată s-a folosit forma participării statului la întreprinderile particulare. Constituția R.D.G., proclamînd proprietatea socialistă drept bază a economiei naționale, admite existența „întreprinderilor și instituțiilor economice private cu scop lucrativ“ (art. 14) limitînd însă domeniile lor de activitate (art. 12) și interzicînd crearea de asociații economice private care să realizeze o concentrare de putere economică (art. 14)¹⁴. În 1971 ponderea în produsul net (în prețuri efective) a fost următoarea: sectorul socialist — 85,6% ; întreprinderile cu participare de stat — 9% ; întreprinderile private — 5,4%¹⁵. În cursul anului 1972, s-a încheiat transformarea întreprinderilor cu participare de stat, a industriei și întreprinderilor de construcții private și a cooperativelor meșteșugărești care produceau industrial, luînd astfel naștere peste 11 000 de noi întreprinderi de stat. În China, în afară de naționalizarea subso-lului, transporturilor, băncilor, și a marilor întreprinderi, în industrie și comerț s-a folosit forma tranzitorie de întreprinderi mixte de stat și particulare.

Firește, în fiecare caz situația a fost determinată de condițiile concrete social-economice și politice ale dezvoltării relațiilor de producție socialiste în țările respective. Scopul nostru a fost numai de a exemplifica existența unor particularități în trecerea proprietății private capitaliste în proprietate socialistă și ideea existenței unor raporturi ponderale diferite între sectorul socialist și cel particular.

Diferită față de industrie a fost trecerea proprietății moșierești în proprietatea socialistă. Și în cazul acesta s-a procedat, într-o formă sau alta, prin expropriere. O particularitate o reprezintă în această privință naționalizarea în U.R.S.S., chiar de la începutul revoluției, a întregului pămînt. În alte țări au avut loc reforme agrare radicale. Dar din pămîntul moșieresc expropriat numai o parte — diferită ca mărime de la țară la țară — a cunoscut o trecere mai directă, în scurt timp, în proprietatea socialistă — suprafețele devenite în urma reformei agrare proprietate de stat. Restul pămîntului moșieresc, trecut în proprietatea țăranilor, a urmat calea de transformare a acestei proprietăți.

O cale complet diferită față de cea a transformării proprietății private capitaliste în proprietate socialistă a urmat mica proprietate țărănească sau a meșteșugarilor, care în țările socialiste apărute pînă în prezent a deținut o pondere foarte mare sau cel puțin însemnată.

S-a manifestat ca o legitate generală transformarea socialistă a agriculturii. Proces deosebit de complex, el a îmbrăcat forme multiple, principalele fiind pînă în prezent cooperativizarea și dezvoltarea unui sector socialist de stat în agricultură.

Actualmente această transformare este practic încheiată în majoritatea țărilor socialiste, în unele a obținut succese hotărîtoare, iar în altele

¹³ Vezi E. Bălănică, *De la revoluția antifascistă și democratică la construirea societății socialiste dezvoltate în R.D.G.*, în „Anale de istorie“ nr. 1/1972, p. 126.

¹⁴ *La Constitution de la République Démocratique Allemande*, Staatsverlag der DDR et Editions Zeit im Bild, 1968, p. 15, 16, 17.

¹⁵ *Statistisches Taschenbuch der DDR — 1972*, Staatsverlag der D.D.R., Berlin, 1972, p. 23.

sectorul socialist are încă o pondere mai scăzută și urmează căi specifice, mult deosebite față de celelalte țări socialiste.

Fiecare dintre formele principale de transformare socialistă a agriculturii prezintă particularități importante, existind, astfel, diferențe mari de la țară la țară în ceea ce privește raportul dintre proprietatea socialistă de stat și cea cooperatistă în agricultură. Iată, de pildă, datele privitoare la sectorul socialist dintr-un număr de țări socialiste în 1965 ¹⁶:

(în % față de totalul terenului agricol)

Țara	Întregul sector socialist	Din care	
		Sectorul de stat	Sectorul cooperatist
Bulgaria	99,5	13,5	86,0
Cehoslovacia	99,8	30,4	59,7
Polonia	14,4	13,3	1,1
R.D.G.	93,9	6,7	86,0
România	91,4	30,2	61,2
Ungaria	96,5	19,6	77,6
U.R.S.S.	99,5	57,4	42,1

Constatăm, chiar și din exemplul acestor 7 țări, diferențe substanțiale — care merg de la 57,4% sector de stat în agricultură în U.R.S.S. (unde el precumpănește deci asupra celui cooperatist) la 6,7% în R.D.G. —, diferențe ce nu exprimă, se înțelege, numai deosebiri de ordin cantitativ.

Calea principală de transformare socialistă a agriculturii a fost, în majoritatea țărilor socialiste, cooperarea de producție. Reprezentând o formă de dezvoltare a proprietății socialiste și de socializare a muncii în agricultură, cooperativizarea nu are însă în fiecare țară caracteristici identice, aceeași sferă de cuprindere a mijloacelor de producție, aceleași principii de retribuție a muncii etc., fără a mai vorbi de formele ei organizatorice.

În România, pământul, aflat anterior în proprietatea țăranilor individuali, a devenit, în urma cooperativizării agriculturii, proprietate obștească. Cooperativizarea nu s-a redus deci la o asociere a pământului și a inventarului viu și neviu în vederea muncii în comun, dar cu menținerea proprietății private, ci a mers pe calea transformării calitative depline a proprietății. Constituția țării noastre stipulează că „pământul cooperativelor agricole de producție, animalele, uneltele, instalațiile și construcțiile ce le aparțin sînt proprietate cooperatistă.

Lotul de pământ aflat, potrivit statutului cooperativelor agricole de producție, în folosința gospodăriilor familiale ale țăranilor cooperatori, constituie proprietate cooperatistă” ¹⁷. În proprietate personală se află casa de locuit și construcțiile gospodărești anexe ale țăranilor cooperatori, terenul pe care acestea se găsesc, precum și animalele și inventarul mă-

¹⁶ *Problemi razvitiia ekonomiki sošialisticeskih stran Evropi*, Kiev, 1968, p. 197.

¹⁷ *Constituția Republicii Socialiste România*, p. 4—5.

runt prevăzut de Statutul C.A.P. S-a menținut, de asemenea, proprietatea asupra pământului pe care îl lucrează ei înșiși și familiile lor a țăranilor care nu se pot asocia în cooperative de producție¹⁸.

Retribuția se face în C.A.P. exclusiv pe baza principiului socialist al retribuției după muncă.

În U.R.S.S., în cadrul colhozurilor sînt socializate mijloacele de producție și munca. Pământul nu este cuprins în proprietatea cooperatistă, el fiind naționalizat și acordat colhozurilor în folosință gratuită și fără termen.

În unele țări a fost menținută proprietatea privată asupra pământului adus în cooperativă, transformîndu-se în proprietate socialistă inventarul, instalațiile, construcțiile, animalele etc., uneori pe bază de răscumpărare. Menținerea proprietății private asupra pământului a făcut ca, pe lângă principiul de bază al retribuției după muncă, să se mențină și o rentă plătită în funcție de suprafața de pământ adusă în cooperativă, rentă care, prin conținutul său social-economic, exprimă relații între țăranii-proprietari. În primele perioade de după cooperativizare, această rentă a reprezentat în Bulgaria 25—30% din venitul net, în Cehoslovacia — 15%, în Ungaria — 20%, remarcîndu-se apoi o tendință de scădere față de aceste plafoane maxime¹⁹ sau de renunțare totală la rentă (Bulgaria). În R.D.G. s-au dezvoltat trei tipuri de cooperative agricole de producție: tipul I, în care se aduce în cooperativă numai terenul arabil, în timp ce animalele, tractoarele, restul inventarului agricol — proprietate a țăranilor — sînt închiriate cooperativei contra plată; tipul II, în care se cooperativizează și mijloacele de tracțiune — caii și mașinile —, ca și mașinile agricole și instrumentele de arat; tipul III, cel mai avansat și cel mai răspîndit, în care se cooperativizează toate terenurile agricole, inventarul viu și neviu²⁰. În 1971, cooperativele de tipul III dețineau 4746,8 mii ha, cele de tipul I și II — 647 mii ha de teren agricol²¹. Plafonul rentei este de 40% pentru tipul I, 30% pentru tipul II și 20% pentru tipul III²².

Cooperarea de producție în agricultură a reprezentat, după cum am subliniat, o cale deosebit de importantă a transformării socialiste. Experiența de pînă acum arată, totodată, și existența altor căi.

În Cuba, unde pe marile latifundii lucrau pînă la revoluție muncitori agricoli rupți de mult de proprietatea asupra pământului, au fost împroprietăriți în cursul reformei agrare numai foștii arendași, iar partea cea mai mare a latifundiilor a trecut în proprietate obștească, organizîndu-se după un timp gospodării de stat. S-a format astfel un sector de stat în agricultură ce cuprinde aproape două treimi din pământ, aceasta fiind forma principală de dezvoltare a unei agriculturi socialiste în Cuba.

În forme specifice se dezvoltă sectorul socialist în agricultura Iugoslaviei. Preponderente în acest sector sînt marile combinate agroindustriale și fermele proprietate socială. Există, de asemenea, o largă mișcare

¹⁸ *Ibidem*, p. 5.

¹⁹ B. Gorbacev, *Sozialism: obşcie začonomernosti i mnogoobrazie form razvitiia*, Moscova, 1968, p. 53.

²⁰ *Bilan de la politique agraire socialiste*, Verlag Zeit im Bild, Dresda, 1967, p. 20—21.

²¹ *Statistisches Taschenbuch der DDR—1972*, p. 81.

²² *Sachwörterbuch der Geschichte Deutschlands und der deutschen Arbeiterbewegung*, vol. 2, Dietz Verlag, Berlin, 1970, p. 15.

cooperatistă (cooperativele agricole generale se ocupă de aprovizionare și desfacere, de industrii rurale, construcții etc., avînd, totodată, și terenuri agricole proprii). Creșterea sectorului socialist are loc în prezent prin cumpărarea pămîntului de la țărani și alte forme, precum și prin dezvoltarea cooperativelor. Influența lui asupra agriculturii în ansamblu sporește prin organizarea marii producții socialiste (deja în 1966, de pildă, el a dat 44% din producția agricolă-marfă), prin diferite forme de cooperare a gospodăriilor agricole proprietate socială și a cooperativelor cu țărani individuali²³.

Căile de apariție și evoluție a proprietății socialiste au generat existența unor forme diferite ale ei: proprietate de stat definită ca proprietate a întregului popor; proprietatea cooperatistă, definită ca proprietate socialistă de grup; proprietatea socială de tipul celei din Iugoslavia.

Luînd în considerare că proprietatea asupra mijloacelor de producție reprezintă veriga principală în întregul sistem al relațiilor de producție, ținînd, de asemenea, seama de trăsăturile generale și particularitățile pe care o analiză științifică atentă le poate releva și în alte elemente ale acestui sistem — în relațiile dintre oameni în producția socială (de pildă relația conducători ai procesului de producție — producători), în raporturile de repartiție și schimb, în formele diviziunii sociale a muncii și altele —, exprimăm opinia că se pot desprinde următoarele *concluzii* importante pentru studiul pe care-l întreprindem: a) generală pentru țările socialiste este esența socialistă a relațiilor de producție dominante în ele; b) totodată între diferitele țări socialiste mai există anumite deosebiri în ce privește gradul de socializare a mijloacelor de producție, raportul dintre relațiile de producție socialiste dominante și relațiile de alt tip; c) păstrîndu-și latura lor *esențială comună*, de relații de colaborare bazate pe proprietatea obștească asupra mijloacelor de producție, *relațiile de producție socialiste* nu sînt în etapa actuală identice și uniforme pretutindeni. Între diferite țări socialiste există deosebiri legate de formele diferite de proprietate socialistă, de diversele corelații între aceste forme și de diferențele existente și în alte elemente ale relațiilor de producție, amintite mai sus*.

Analiza experienței generale a socialismului — societate care există numai sub formele concrete pe care le îmbracă în diferite țări — vădește importanța deosebită a înțelegerii raportului dialectic dintre general, particular și singular; ea demonstrează că *generalul* este ceea ce e comun, *esențial* pentru însăși existența întregului șir de individualuri care îl compun, precum și faptul că generalul nu poate exista decît în și prin singular și particular. Cum scria V. I. Lenin, „orice general este (o părticică sau o latură sau esență) a particularului“, tot așa cum acesta din urmă „nu există decît în conexiunea care duce spre general“²⁴.

²³ Fadil Ademanović, Mirza Bašagić, *La politique agraire et l'agriculture de Yougoslavie*, Beograd, 1968.

* Nu avem posibilitatea să ne oprim în acest studiu și asupra manifestărilor generalului și particularului pe asemenea planuri importante cum ar fi dezvoltarea bazei tehnice-materiale a socialismului, cultura etc.

²⁴ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 29, ediția a II-a, Editura politică, București, 1966, p. 298.

Tocmai de aceea nu se poate înlocui dialectica reală a generalului, particularului și singularului cu construcții artificiale. Încercarea de a privi particularul, singularul în afara conexiunii lor cu generalul, de a le separa, de a subordona generalul particularului lipsește cercetarea necesară a realității de orice fundament și metodologie științifică, de capacitatea de a vedea direcțiile de dezvoltare ale societății, tendințele ei obiective, legătura reală dintre fenomene și procese și de a trage concluzii corespunzătoare pentru politica curentă și de perspectivă. La fel se îndepărtează de realitatea obiectivă și acele construcții care stabilesc raporturi de subordonare a particularului față de general, prezintă generalul ca principal, iar particularul ca secundar. Asemenea aprecieri pe plan teoretic separă două laturi ale unui raport dialectic indisolubil, iar transpuse în concluzii politice, practice pot aduce daune deosebit de grave dezvoltării normale a socialismului, cu atât mai mult atunci când sint privite și în conexiune cu naționalul și internaționalul se poate ajunge la subaprecierea caracterului de sine stătător al societății socialiste din fiecare țară, a specificului ei, la încercarea de a se căuta impunerea unor soluții inadecvate.

În fond, chiar dacă involuntar, chiar dacă se dă generalului o definiție materialist-dialectică, în momentul când se ajunge la asemenea aprecieri ale raportului dintre general și particular se produce o apropiere teoretică de acele școli filozofice idealiste (Platon), care vedeau în *general* ceva ce stă în afara și deasupra singularului perceptibil, ca ceva „pur“ și în sine, separat, separare care în evul mediu a fost exprimată și prin formula „universalia ante res“.

Influența unei asemenea separări se reflectă, după părerea noastră, și în formulările deseori întâlnite în literatura marxistă cu privire la folosirea, aplicarea generalului, a legităților generale la condițiile concrete ale fiecărei țări. În multe cazuri se are în vedere, de fapt, tocmai raportul dialectic între general și particular, dar terminologia de „aplicare“ provoacă obiecția noastră datorită insuficienței sale preciziuni, a faptului că permite — în alte interpretări — ruperea unității acestui raport. Ca și cum generalul ar fi ființa în sine, în afara acestor condiții și a mersului concret al construcției socialiste, legitățile generale ar fi o schemă imuabilă dată, iar sarcina partidului comunist din fiecare țară nu ar fi să se preocupe de analiza științifică continuă a modului în care se exprimă în condițiile respective legitățile obiective cunoscute, de adîncirea cunoașterii lor, de cunoașterea prin prisma realității proprii și a celei generale a unor noi legități, tendințe de dezvoltare care apar și de găsirea unor soluții corespunzătoare, ci să preia o schemă deja dată și s-o potrivească, s-o aplice conform condițiilor proprii. În fond, această concepție a „aplicării“ se îndepărtează de însăși înțelegerea caracterului obiectiv al legităților generale, intrinsec fiecărei realități. De fapt, se face în acest caz o confuzie între *legitățile* obiective și *adevărurile* generale ale marxismului, principiile sale metodologice, strategice și tactice, care reprezintă o reflectare a legităților pe planul cunoașterii, reflectare ce necesită și ea o permanentă reînnoire și aprofundare. În situația în care elaborarea în continuare, dezvoltarea creatoare a teoriei marxiste-leniniste nu poate fi obiectul unui monopol, reprezintă o sarcină deosebit de importantă a partidelor comuniste, tocmai independența fiecărui partid, analizarea de către

el a realităților propriiei țări constituie o premisă esențială pentru capacitatea sa de a-și aduce contribuția la dezvoltarea gândirii și practicii sociale, la definirea perspectivelor evoluției societății în noua etapă istorică, prin generalizarea teoretică a aspectelor noi care apar în lupta pentru progresul societății pe drumul socialismului.

Firește, cele spuse despre raportul dintre general și particular nu înseamnă nicidecum că generalul se reduce la particular. El are o existență obiectivă și o relativă independență față de fiecare particular în parte, dar nu față de particular în general. Este clar, de pildă, că proprietatea socialistă nu se reduce la una din formele sale particulare, că socialismul nu se poate reduce la forma istorică pe care o are într-o țară sau alta. Ar fi complet lipsite de suport științific atât încercările de a nega existența obiectivă a generalului, cât și de a conferi un caracter de generalitate unor fenomene particulare. Totodată, trebuie ținut seama că nici particularul sau singularul nu este cuprins în întregime în general, că existînd în și prin singular și particular, generalul nu exprimă decît o anumită latură a lor. Dacă luăm, de pildă, exemplul unor forme de cooperare agricolă în care se menține proprietatea individuală asupra pămîntului, generalul care exprimă apartenența lor la forma cooperatistă, de grup a proprietății socialiste nu dezvăluie raporturile dintre mijloacele de producție socialiste ale cooperativei, munca asociată și proprietatea individuală asupra pămîntului, așa cum nu dezvăluie nici alte corelații, cum ar fi cele dintre gospodăria cooperatistă și gospodăriile individuale ale cooperatorilor.

Pe baza experienței naționale și internaționale a construcției socialiste, în Declarația Consfătuirii din 1957 a reprezentanților partidelor comuniste și muncitorești din 12 țări socialiste s-a arătat că „procese de revoluție socialiste și construcție socialiste se bazează pe o serie de legi principale, proprii tuturor țărilor care pășesc pe calea socialismului“. Ele sînt formulate în modul următor : „Conducerea maselor de oameni ai muncii de către clasa muncitoare, al cărei nucleu este partidul marxist-leninist, în înfăptuirea într-o formă sau alta a revoluției proletare și instaurarea într-o formă sau alta a dictaturii proletariatului ; alianța clasei muncitoare cu masele principale ale țărănimii și alte pături de oameni ai muncii ; lichidarea proprietății capitaliste și instaurarea proprietății obștești asupra principalelor mijloace de producție ; transformarea socialistă treptată a agriculturii ; dezvoltarea planificată a economiei naționale în vederea construirii socialismului și comunismului, a ridicării nivelului de trai al celor ce muncesc ; înfăptuirea revoluției socialiste în domeniul ideologiei și culturii și crearea unei intelectualități numeroase, credincioasă clasei muncitoare, poporului muncitor, cauzei socialismului ; lichidarea asupririi naționale și stabilirea egalității în drepturi și prieteniei frățești între popoare ; apărarea cuceririlor socialismului împotriva tentativelor dușmanilor externi și interni ; solidarizarea clasei muncitoare din țara respectivă cu clasa muncitoare din celelalte țări — internaționalismul proletar“. Declarația preciza, de asemenea, că „aceste legi se manifestă pretutindeni în condițiile unei mari varietăți de particularități și tradiții naționale formate ca rezultat al dezvoltării istorice și de care trebuie în mod obligatoriu ținut seama“.

Știința și arta conducerii politice constau și în aprecierea justă a legităților generale ce acționează într-o țară sau alta, în condiții istorice

concrete și într-o anumită situație internațională. Este deci necesară cunoașterea nu numai a esenței legilor generale, dar și a mecanismului concret al acțiunii lor în condiții istorice bine precizate, în forme naționale specifice fiecărei țări.

Totodată trebuie evitată orice tendință de absolutizare a legităților, care le-ar conferi un caracter atemporal și aspațial, iar enumerării lor — o aparență de exhaustivitate. De aceea credem că în problema legităților la care ne-am referit sînt necesare unele precizări.

1) *Nu poate fi absolutizată universalitatea fiecărei legități.*

Pe de o parte, experiența a și arătat posibilitatea apariției unor situații istorice foarte specifice. Cuba, de pildă, a oferit exemplul unei situații în care lupta pentru înlăturarea vechii puteri și trecerea la revoluția socialistă s-a înfăptuit avînd în frunte nu clasa muncitoare, ci o mișcare eterogenă, cu un rol deosebit al armatei insurecționale atît în lupta pentru putere cît și în transformările ulterioare. Rolul clasei muncitoare a sporit ulterior, deja în cursul construcției socialiste, cînd s-a format și actualul Partid Comunist din Cuba.

Pe de altă parte, legitățile respective au fost formulate ca fiind valabile pentru toate țările care pășesc spre socialism, dar pe baza experienței țărilor care au pășit deja pe acest drum. Or, o asemenea legitate ca apărarea socialismului de dușmani externi de pildă perfect valabilă în prezent, în condițiile existenței unor sisteme social-economice opuse, nu ar mai avea aceeași valabilitate în cazul victoriei socialismului în majoritatea țărilor lumii.

2) *Formularea și enumerarea legităților nu pot fi considerate exhaustive.*

Pe baza experienței de pînă atunci, ea nu a cuprins legități importante, care exprimă necesarul, obiectivul în ce privește, de exemplu, rolul națiunii în socialism, al unității ei moral-politice ca forță motrice însemnată a progresului, ca și necesarul, legicul, în ce privește statornicirea relațiilor de tip nou între țările socialiste, bazate pe respectarea strictă a egalității în drepturi, suveranității și independenței naționale, pe neamestecul în afacerile interne, solidaritatea și întraajutorarea frățască a statelor socialiste. S-a omis, de asemenea, faptul că, — nu în cazuri individuale, ci în mod obiectiv, cu valabilitate pentru toate țările care pășesc la construcția socialistă de la un nivel slab de dezvoltare economică —, se manifestă cu necesitatea legității dezvoltarea bazei tehnice-materiale a noii orînduiri pe calea industrializării socialiste.

Procesul revoluționar mondial extrem de bogat și multilateral, procesele care se produc în țările capitaliste dezvoltate, cele din țările slab dezvoltate care preconizează o cale necapitalistă de dezvoltare etc. pot, fără îndoială, scoate la iveală noi legități generale. Însăși dezvoltarea în continuare a socialismului în actualele țări socialiste nu exclude cunoașterea unor noi legități generale, care nu au ieșit încă în suficientă măsură în evidență în fazele anterioare ale dezvoltării, pentru a se trage concluzii asupra lor.

Cunoașterea dialecticii generalului, a particularului și individualului (singularului) și folosirea ei la analiza proceselor istorice permit să se vadă în fiecare eveniment istoric atît acțiunea legilor obiective, generale, cît și modalitățile specifice de acțiune, în funcție de timp, loc, de ansam-

blul condițiilor obiective și subiective, interne și externe ale țării respective în momentul respectiv. O asemenea cercetare științifică a proceselor sociale este deosebit de importantă pentru înțelegerea raportului forțelor de clasă în diferite etape ale luptei pentru putere, pentru elaborarea liniei politice a partidelor comuniste și muncitorești, pentru stabilirea tacticii, alegerea formelor de organizare economică și politică a societății pe baze socialiste. Trebuie ținut seamă în această analiză de faptul că orice general, fie el cu sferă mai largă sau mai îngustă de acțiune, există întotdeauna numai sub înfățișarea unor proprietăți, a unor calități, comune pentru toate fenomenele dintr-o anumită clasă, că orice individual este un act nou și irepetabil al propriului său general. Existența concretă a fiecărui popor, orînduirea sa concretă economică și social-politică nu se reduc niciodată la legile generale sociologice, economice, politice etc. care acționează în societatea respectivă, este mult mai complexă. Aceasta face indispensabile recunoașterea și respectarea strictă a principiului potrivit căruia cele mai autorizate de a face analiza situației și singurele în drept să adopte hotărârile corespunzătoare sînt partidul marxist-leninist, forța conducătoare din țara socialistă respectivă, clasa muncitoare, poporul acestei țări.

Construcția socialistă din România s-a bazat pe politica științific fundamentată, în concordanță cu legile generale, obiective, și cu formele lor concrete de manifestare, a Partidului Comunist Român, călăuzit de teoria socialismului științific. Abordarea consecventă, pe o asemenea bază, a misiunii pe care P.C.R. o are în conducerea societății a fost puternic reafirmată prin analiza profundă și multilaterală a problemelor majore ale vieții social-economice și politice a țării conținută în raportul prezentat de secretarul general al partidului la Conferința Națională a P.C.R. din 19—21 iulie 1972. „Întreaga activitate de conducere — arăta cu acest prilej tovarășul Nicolae Ceaușescu — trebuie să se bazeze pe studierea și cunoașterea legilor obiective ale dezvoltării sociale — atît a celor cu caracter general, cît și a celor ce se formează și acționează în cadrul orînduirii socialiste —, acționîndu-se în mod conștient pentru lichidarea contradicțiilor existente sau care mai apar, împiedicînd ca ele să devină antagoniste, pentru realizarea unei concordanțe cît mai depline între forțele de producție și relațiile de producție, pentru progresul neînterupt al societății socialiste”²⁵.

Descifrînd cerințele dezvoltării sociale, generalizînd experiența proprie obținută de-a lungul unei îndelungate activități revoluționare în fruntea poporului muncitor din țara noastră și studiînd experiența celorlalte țări socialiste, P.C.R. a stabilit în fiecare etapă de dezvoltare un program clar și realist, care îmbina sarcinile de actualitate cu perspectivele de viitor, și a mobilizat energiile maselor muncitoare la îndeplinirea lui.

Caracterul științific, creator al politicii P.C.R. și-a găsit expresia în soluțiile pe care le-a dat în problemele de conducere a revoluției populare, în industrializarea socialistă a țării și transformarea socialistă a agriculturii, în lichidarea claselor exploatatoare, în perfecționarea metodelor de

²⁵ Conferința Națională a P.C.R. 19—21 iulie 1972, Editura politică, București, 1972, p. 40.

conducere a vieții economice și de stat, în elaborarea vastului program de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate etc.

În abordarea problemelor actuale, P.C.R. pornește de la ideea necesității studierii profunde și multilaterale a învățături marxist-leniniste, considerînd că aceasta este un îndreptar teoretic de o valoare deosebită. În același timp, pentru a se pronunța în problemele pe care le ridică viața contemporană, partidul comunist studiază propria experiență în realizarea cu succes a revoluției și construcției socialiste, luînd în considerare totodată necesitatea de a cunoaște și de a folosi experiența celorlalte țări în care a învins revoluția socialistă, de a studia activitatea teoretică a partidelor comuniste și muncitorești din toate țările. Partidul Comunist Român consideră că, ținînd seama de varietatea condițiilor, a sarcinilor și soluțiilor posibile, elaborarea liniei politice în lupta pentru victoria revoluției socialiste și în construirea socialismului constituie în fiecare țară prerogative inalienabile ale partidului comunist respectiv, care poartă răspunderea față de clasa muncitoare și poporul din propria țară și față de clasa muncitoare și oamenii muncii din întreaga lume.

Pornind de la realitatea obiectivă, P.C.R. se pronunță împotriva înțelegerii rigide, mecaniciste, a legităților generale, relevînd faptul că dacă nu capătă o întruchipare concretă, în forme particulare multiple, adevărul general riscă să rămînă doar o aspirație, o dorință abstractă. Pentru a face față cerințelor mereu noi pe care le ridică viața contemporană, apare ca o necesitate imperioasă studierea permanentă, de către fiecare partid marxist-leninist din țările socialiste, a realităților, pentru a asigura concordanța dintre linia politică a partidului și nevoile dezvoltării sociale.

MASĂ ROTUNDĂ

Trăsături ale făuririi partidului unic marxist-leninist al clasei muncitoare din România

Crearea partidului unic, marxist-leninist, al clasei muncitoare din România, căile de realizare și trăsăturile acestui proces istoric se înscriu la un loc de seamă în tezaurul de experiență al mișcării muncitorești din patria noastră, constituind totodată o contribuție la experiența mișcării muncitorești internaționale.

În dorința de a aduce unele contribuții la noi sintetizări și concluzii în acest sens, la elucidarea unor probleme mai puțin aprofundate sectorul „Revoluției democrat-populare” din cadrul Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. și redacția revistei „Anale de istorie” au organizat, legat de aniversarea împlinirii unui sfert de veac de la Congresul din 21—23 februarie 1948, care a consacrat unificarea mișcării noastre muncitorești, o masă rotundă pe tema sus-amintită.

La dezbateri au participat: prof. univ. dr. ION BOJAN, I.M.F. Cluj; prof. univ. dr. VASILE IONESCU, rectorul Institutului pedagogic din Suceava; conf. univ. dr. ȘTEFAN LACHE de la Academia „Ștefan Gheorghiu”; conf. univ. dr. GHEORGHE MATEI, redactor-șef al revistei „Anale de istorie”; prof. univ. dr. ARON PETRIC, decanul Facultății de istorie — Universitatea București; dr. GHEORGHE ȚUȚUI, cercetător științific principal la Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.; conf. univ. dr. GHEORGHE SURPAT, de la Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.

Deschizând dezbaterile mesei rotunde, tovarășul Gheorghe Țuțui a arătat că printr-un rodnic schimb de opinii dezbaterile se poate înscrie ca o contribuție menită a evidenția o serie de aspecte și fenomene ale temei puse în discuție, și a face să se înțeleagă mai clar trăsăturile făuririi partidului unic, marxist-leninist, al clasei muncitoare din România.

GHEORGHE MATEI: În cele ce urmează voi căuta să redau unele considerații și reflecții privitoare la antecedente și premise ale desfășurării actului istoric de care ne ocupăm, concretizate în făurirea Frontului Unic Muncitoresc. Aș voi de la început să relev faptul că evenimentul pe-

trecut în aprilie 1944, în împrejurări excepționale pentru destinele poporului român, n-a reprezentat nici un fenomen datorat unei activități strict unilaterale a P.C.R. și nici de conjunctură politică imediată în ceea ce privește P.S.D., cum în mod nejustificat rezulta din aprecieri date în istoriografia noastră mai veche. În realitate este vorba de acumulări îndelungi de ordin cantitativ și calitativ, care au dus la succesul remarcabil de acum aproape trei decenii, izvorit din spiritul de inițiativă, principialitatea și munca stăruitoare a comuniștilor, care s-a întrepătruns cu dezvoltarea treptată a curentului de stînga, favorabil unității, în rîndurile social-democrației, cu tradițiile și unele particularități ale mișcării muncitorești din România.

Cunoscînd o creștere continuă în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și la începutul secolului al XX-lea, concomitent cu extinderea și dezvoltarea relațiilor de producție capitaliste, mișcarea muncitorească din țara noastră a dispus, în diversele etape, de un partid propriu unic ale cărui baze au fost puse cu 80 de ani în urmă ; ea n-a înregistrat scindări radicale, și ca atare mai multe partide, confruntările și evoluțiile politice-ideologice petrecîndu-se într-un cadru politic unitar organizat. După cum se știe, n-au lipsit dificultăți și obstacole în calea unității, n-au lipsit elemente și chiar grupări care, fie că n-au fost în măsură să țină pasul cu cerințele dezvoltării mișcării, rămînînd pe parcurs în afara acesteia, fie că au renegat-o fățiș, cum a fost cazul cu elementele intelectual-burgeze, cunoscute sub denumirea de „generoși“. Dar mișcarea muncitorească, precum și ideea și nucleul partidului ei au rămas vii în conștiința muncitorimii române. Refăcut în 1910, partidul clasei muncitoare din România a cunoscut un proces intrinsec tot mai viu de clarificări de ordin politic și ideologic, ajungînd în dramaticii ani ai primului război mondial să se situeze, în marile probleme ale timpului, pe pozițiile aripii de stînga din mișcarea muncitorească internațională, în care purtătorii concepțiilor celor mai avansate erau bolșevicii ruși conduși de V. I. Lenin. Mai mult chiar, trebuie reamintit că după destrămarea Internaționalei a II-a Partidul Social-Democrat din România a fost unul dintre inițiatorii convocării unei conferințe socialiste internaționale în vederea restabilirii solidarității internaționalist-proletare și a întreprinderii unor acțiuni energice menite să ducă la curmarea măcelului dezlănțuit de marile puteri imperialiste ; el a participat activ, ca partid, alături de alte cîteva partide, precum și o serie de grupări socialiste de stînga, la mișcarea zimmerwaldiană. Acest fapt a constituit o premisă de bază pentru evoluția, în perioada următoare, a mișcării noastre muncitorești în direcția unei profunde și rapide radicalizări.

Avîntul revoluționar din anii imediat următori primului război mondial, stimulat puternic de victoria și ideile Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, s-a îmbinat cu o susținută acțiune de clarificare ideologico-politică în rîndurile Partidului socialist (denumire adoptată încă în 1918). A apărut evidentă necesitatea transformării acestuia în partid revoluționar de tip nou, marxist-leninist, capabil să conducă clasa muncitoare și celelalte forțe progresiste în lupta pentru înfăptuirea unor adînci prefaceri sociale. În legătură cu aceasta, se impune remarcat faptul că evoluția în ansamblu a Partidului socialist a dovedit pînă la urmă orientarea îngust-

sectară și ineficientă a grupurilor comuniste, care preconizau înființarea partidului de tip nou în afara cadrului Partidului socialist sau chiar peste graniță. Desfășurarea evenimentelor a condus la acel proces caracteristic de transformare a Partidului socialist în partid comunist. Exponent deci al voinței mișcării muncitorești organizate, Partidul Comunist Român a luat ființă, în mai 1921, ca unic reprezentant legitim al proletariatului din țara noastră. Acest act de o profundă semnificație istorică era chemat să dea un conținut nou și să ridice pe o treaptă superioară unitatea clasei muncitoare din România.

Ignorînd însă voința liber exprimată a mării majorități a membrilor Partidului socialist de făurire a unui partid consecvent revoluționar și profitînd de situația creată de autoritățile burgheze partidului comunist, abia născut, ca urmare a arestărilor masive, a înscenărilor judiciare și persecuțiilor de tot felul, elemente social-democrate de dreapta, izolate și excluse din organizațiile de partid încă în februarie 1921, au purces în iunie 1921 la înjghebarea de organizații proprii, reunite sub titulatura de Federația partidelor socialiste din România.

În împrejurările de după Congresul din mai 1921, unii delegați care votaseră afilierea cu rezerve la Internaționala Comunistă au rămas un anumit timp în cadrul partidului comunist. Ulterior însă, datorită inconsecvenței politico-ideologice și a înclinației spre reformism, aceștia au ajuns în situația de desprindere de partidul comunist, constituindu-și, la începutul anului 1922, împreună cu alte elemente ce se aflau pe aceeași platformă, o formație politică a Partidului socialist, care în august 1922 a intrat în Federația sus-amintită, păstrînd în cadrul acesteia o oarecare autonomie. În perioada interbelică, aceste elemente s-au situat la stînga social-democrației române, iar etape mai îndelungate au acționat de sine stătător, acceptînd adeseori colaborarea cu comuniștii.

Concomitent, faptele petrecute în mișcarea sindicală au dus la rezultatul cunoscut al Congresului de la Cluj, din septembrie 1923.

În condițiile scindării mișcării muncitorești de către liderii social-democrați de dreapta, cu adînci repercusiuni negative asupra luptelor revoluționare și democratice din țara noastră, precum și ale necesității unui timp relativ îndelungat în vederea clarificărilor cerute de realizarea unității politico-ideologice și organizatorice a clasei muncitoare pe baza marxism-leninismului, Partidul Comunist Român și-a propus, ca orientare tactică și sarcină imediat majoră, realizarea unității de acțiune proletară. În legătură cu aceasta, el s-a adresat liderilor organizațiilor politice și sindicale reformiste cu propunerea de făurire a Frontului Unic Muncitoresc, explicînd rațiunile de ordin principal și practic ale acestui imperativ. Această orientare a P.C.R. se încadra într-o orientare mai largă care prelua în mișcarea muncitorească internațională, fundamentată de V. I. Lenin cît timp el a trăit și activat.

În pofida poziției ostile adoptate de majoritatea liderilor social-democrați, spiritul de luptă unitară a cîștigat treptat teren în rîndurile mișcării noastre muncitorești. Eforturile desfășurate în permanență în această direcție de către P.C.R. s-au conjugat cu atitudinea muncitorilor și a unor cadre cinstite din rîndurile organizațiilor social-democrate și socialiste de apropiere și colaborare cu partidul comunist și cu organizațiile de masă îndrumate și influentate de el. Pe baza unității de acțiune muncitorești s-au

desfășurat multiple acțiuni greviste, în mod deosebit în perioada crizei economice din 1929—1933, acțiuni care au culminat cu evenimentele revoluționare memorabile din ianuarie-februarie 1933. În cursul acestor evenimente a fost făurit frontul unic de jos al muncitorilor de cele mai diferite orientări politice și fără apartenență la vreun partid, realizându-se totodată o colaborare și apropiere cu unele cadre de nivel mediu și superior ale Partidului socialist-independent și Partidului social-democrat. Aceasta a contribuit în mod substanțial la îmbogățirea experienței proletariatului român privitoare la crearea Frontului Unic Muncitoresc pe scară națională.

Aș vrea să adaug totuși că, dacă asemenea fapte ca cele amintite mai sus au fost reflectate în bună măsură în istoriografia noastră, mai puțin sau chiar deloc s-au relevat unele orientări și acțiuni paralele ale diverselor partide și organizații muncitorești, de ordin ideologic-politic imediat, vizînd obiective într-un anumit grad comune. Aș aminti în acest sens combaterea teoriei lui Ștefan Zeletin cu privire la „neoliberalism“, atît de către gînditorii comuniști cît și de unii gînditori social-democrați. Aș aminti, de asemenea, combaterea concepției „statului țărănesc“ de către teoreticienii comuniști și de către unii teoreticieni social-democrați.

În calea realizării Frontului Unic Muncitoresc s-au interpus însă felurite obstacole. La presiunile, manevrele și diversiunile claselor dominante și preconcepțiile anticomuniste ale virfurilor social-democrației la refuzul acestora de a accepta propunerile comuniștilor de făurire a unității de acțiune s-au adăugat și unele deficiențe proprii ale orientării P.C.R., concretizate în aprecierile date în bloc social-democraților ca „agenți ai burgheziei“, „social-fasciști“ etc., aprecieri decurgînd din unele poziții și indicații ale organelor Cominternului, care s-au impus într-o anumită etapă în mișcarea comunistă internațională. Depășind în mare măsură aceste neajunsuri în perioada susținutei munci pentru organizarea și conducerea luptelor ceferiștilor și petroliștilor din ianuarie-februarie 1933, P.C.R. și-a asigurat o bază de pornire către o continuă extindere și îmbunătățire a activității sale îndreptate spre realizarea F.U.M. pe scară națională. În cadrul liniei sale politico-tactice, P.C.R. a urmărit în anii de după 1933, ca un obiectiv fundamental, făurirea unității de acțiune a tuturor organizațiilor politice și profesionale ale clasei muncitoare, ca temelie a unui larg front popular și patriotic antifascist.

Predispoziția către înfăptuirea unității muncitorești de acțiune s-a manifestat într-o măsură crescîndă și în rîndurile social-democrației.

Succesele treptate repurtate pe terenul colaborării dintre P.C.R., prin intermediul organizațiilor de masă legale îndrumate de el, Partidul socialist condus de C. Popovici și unele organizații locale ale P.S.D. au stat la baza realizării unor acorduri de front popular, a organizării de mari demonstrații publice cu caracter antifascist, a victoriei forțelor democrate în alegerile parlamentare din județele Hunedoara și Mehedinți din februarie 1936 etc.

În conducerile unor organizații democratice și patriotice din această vreme s-au aflat militanți de seamă aparținînd diverselor organizații muncitorești, dimpreună cu alte proeminente figuri ale vieții cultural-științifice a țării. Totodată, adeseori în aceleași periodice, ba chiar în aceleași numere ale acestora, au publicat materiale cu o pronunțată convergență antifascistă teoreticieni comuniști, socialiști și social-democrați.

Contactele și tratativele dintre reprezentanții P.C.R. și P.S.D. în vederea realizării unui front comun n-au putut învinge atitudinea obstrucționistă a o serie de conducători social-democrați. Astfel, absența F.U.M. a constituit unul din factorii esențiali ai unei evoluții tot mai defavorabile a evenimentelor pe plan intern, coroborată cu agravarea continuă a situației internaționale. Pe acest fundal n-a încetat încă a se înregistra o accentuare a spiritului de unitate de luptă muncitorească, determinată, pe de o parte, de orientarea mereu mai realistă a P.C.R., iar pe de altă parte de unele restructurări în sens pozitiv petrecute în conducerea P.S.D., după excluderea din aceasta a unor lideri compromiși prin pactizarea lor cu regimul dictaturii regale (G. Grigorovici, I. Flueraș, E. Gherman).

Dezvoltarea în continuare și desăvârșirea procesului de încheiere a unității de acțiune a clasei muncitoare s-a impus cu cea mai mare acuitate în împrejurările sumbre ale instaurării dictaturii militare-fasciste, ale aservirii țării imperialismului germano-fascist și tiririi ei în războiul hitle-rist. Frontul Unic Muncitoresc reprezenta o condiție sine qua non a înfăptuirii frontului unic național, obiectiv definit cu claritate în platforma-program elaborată de P.C.R. și propusă la 6 septembrie 1941 tuturor partidelor, grupărilor și personalităților politice patriotice. Optica largă, degrevată de vechi reminiscențe sectare, însoțită de o activitate asiduă a P.C.R. a stat la baza acumulărilor continue în direcția realizării F.U.M. Totodată, în contextul istoric dat, a sporit sensibil receptivitatea conducerii P.S.D. față de propunerile de front unic ale P.C.R. Astfel, s-a ajuns, după cum s-a relevat tot mai bogat și convingător într-o serie de lucrări și studii de dată mai recentă, la o succesiune aproape neîntreruptă de contacte, tratative, acorduri parțiale și, în cele din urmă, la înțelegerea survenită în aprilie 1944 între P.C.R. și P.S.D. pentru făurirea Frontului Unic Muncitoresc. În jurul F.U.M. s-au concentrat și au gravitat toate forțele patriotice antifasciste, ceea ce a permis organizarea și înfăptuirea insurecției naționale antifasciste și alăturarea României cu toate forțele ei la coaliția antifascistă.

Act cu rădăcini și substanță istorică, înfăptuirea F.U.M. a reprezentat în același timp premisa hotărâtoare a evoluției unității de acțiune a clasei muncitoare din România spre unitatea sa deplină, politico-ideologică și organizatorică, într-o perspectivă apropiată.

În afara acestor succinte date și considerații de ordin preliminar, pendinte de tema pe care o dezbatem, aş considera necesar să relievez o concluzie care se degajă pregnant și din experiența mișcării noastre muncitorești, anume că atunci când preconcepțiile, polemicile și acuzațiile reciproce au prevalat în raporturile dintre partidele și organizațiile muncitorești urmările negative au fost evidente, și invers, atunci când aceste atitudini și practici au fost abandonate, când s-au purtat discuții într-un spirit realist-constructiv, de respect și încredere reciprocă rezultatele pozitive n-au întârziat să se vadă. Evoluția stilului și metodelor de activitate pentru făurirea F.U.M., grevată pe ansamblul condițiilor concret-istorice din mișcarea muncitorească pe plan național și internațional în diversele ei etape, a fost inseparabil legată de evoluția rezultatelor practice în direcția atingerii acestui țel de o însemnătate primordială.

VASILE IONESCU : În intervenția sa, tovarășul Gheorghe Matei a apreciat că în împrejurările instaurării dictaturii militare-fasciste, ale aservirii țării imperialismului germano-fascist și tiririi ei în războiul hitle-rist, Frontul Unic Muncitoresc a reprezentat o condiție sine qua non a înfăptuirii frontului unic național.

Este cazul să stăruim asupra acestui moment de o importanță excep-tională. Necesitatea făuririi F.U.M. și sarcinile ce-i reveneau acestuia de-pășeau de acum cu mult interesele strict de clasă ale proletariatului. Clasa muncitoare unită era portdrapelul luptei pentru existența României ca țară liberă, suverană. Aceasta și explică de ce liderii politici ai partidelor care erau exponenți ale altor clase și păături sociale — inclusiv cei ai parti-delor „istorice” — au dus tratative și au aderat la coaliția politică creată din inițiativa P.C.R.

În aceste condiții concepția despre frontul unic a marcat o serioasă dezvoltare. Ea nu se mai limita la înțelegerea — pe baza unei anumite platforme — numai între partidele clasei muncitoare, ci avea în vedere antrenarea în lupta politică, pentru același ideal, a întregului proletariat, pornindu-se de la realizarea voinței unice a muncitorilor din fiecare întreprindere și mergînd pînă la înfăptuirea colaborării între organele centrale de conducere ale comuniștilor și social-democraților, fără nici un fel de discriminări.

Transpunerea în viață a liniei politice a P.C.R. — și în mod deosebit a înfăptuirii unității de acțiune a proletariatului — a cerut eforturi eroice. Punînd în fața muncitorilor din fiecare întreprindere revendicări con-crete, comuniștii strîngeau în jurul lor masa muncitorilor, indiferent de apartenența lor politică. Drept rezultat al acestei activități a fost creș-terea influenței partidului comunist în mase, a liniei sale politice care, fiind înțeleasă, era urmată de un număr tot mai mare de muncitori. Munca pentru realizarea unității de luptă a muncitorilor comuniști, social-demo-crați, fără de partid, acțiunile comune de împotrivire față de organele dic-taturii militare-fasciste desfășurate în întreprinderi au creat temelia pe care s-a înfăptuit frontul unic.

Realizarea acordului politic între comuniști și social-democrați a sti-mulat dezvoltarea organizatorică a frontului unic. Într-un număr de uzine, fabrici din Capitală și din alte orașe ale țării s-au constituit — în cursul lunilor mai, iunie 1944 — comitete de front unic pe întreprinderi. Timpul scurt, teroarea, condițiile de război, cînd fabricile dispersau întregul per-sonal, nu au permis constituirea comitetelor de front unic într-un mare număr de întreprinderi. Din aceleași motive, nu toate comitetele existente au putut organiza acțiuni de amploare. Dar constituirea lor a însemnat apariția embrionului din care s-a dezvoltat apoi — rapid — structura care avea să exprime unitatea de voință și acțiune a clasei muncitoare.

GHEORGHE ȚUȚUI : Atît tovarășul Gh. Matei cît și tovarășul V. Ionescu, în intervențiile lor, s-au referit între altele și la orientarea mereu mai accentuată, după 1940, a social-democrației spre politica de front unic, al cărui promotor era P.C.R.

În legătură cu această problemă aş dori să relev unele aspecte noi, care au determinat însemnate schimbări în obiectivele imediate ale luptei revoluţionare şi au pus în noi raporturi de dependenţă un şir de elemente tactice, au dat un nou conţinut şi o altă amploare politicii de front unic. Este ştiut că în urma instaurării fascismului şi a războiului hitlerist un mare număr de ţări europene şi-au pierdut independenţa şi suveranitatea naţională, fiind într-un fel sau altul dominate de Germania hitleristă. Această situaţie a făcut ca sarcina principală a forţelor revoluţionare şi condiţia esenţială a desfăşurării luptei pentru transformări sociale să fie recăştigarea independenţei naţionale a ţării. Deci, pe primul plan al luptei s-au afirmat interesele întregii ţări, iar clasa muncitoare unită s-a exprimat ca cel mai înaintat luptător pentru salvagardarea intereselor fundamentale ale naţiunii, pentru salvarea fiinţei ei.

Pornind de la această situaţie, Frontul Unic Muncitoresc a apărut nu ca organism menit să unească forţele clasei muncitoare pentru a le îndrepta împotriva altor clase şi pături sociale în vederea înfăptuirii revoluţiei proletare, ci ca un nucleu al unităţii întregii naţiuni. Aceasta şi explică de ce în toate ţările aflate sub dominaţia hitleristă în jurul Frontului Unic Muncitoresc s-au realizat largi coalitii naţionale, care au cuprins şi o mare parte din clasele exploatare, coalitii care la noi s-a exprimat după cum se ştie în Blocul Naţional Democrat.

Şi fiindcă analizăm cauzele care au influenţat asupra dezvoltării politicii de front unic, cred că primele succese trebuie, la rîndul lor, incluse în această categorie. Este evident că în lupta politică, şi nu numai aici, rezultatele primelor acţiuni au o mare importanţă. Or, primele rezultate ale frontului unic au fost excepţionale, ele au adus în jurul clasei muncitoare, pe obiectivele luptei antifasciste şi de eliberare naţională, cvasimajoritatea poporului. Acest fapt a influenţat profund politica ulterioară de front unic şi, implicit, poziţiile social-democraţilor faţă de aceasta.

O altă problemă care decurge din prima, dar are o desfăşurare pe un spaţiu istoric mai larg, este aceea că evenimentele la care m-am referit au determinat apariţia unui şir de sarcini noi, ca : restabilirea drepturilor şi libertăţilor democratice, defascizarea vieţii publice, refacerea economiei naţionale şi altele, fapt care a dus la stabilirea unor noi raporturi de prioritate între transformările burghezo-democratice şi cele socialiste.

În sfîrşit, o ultimă problemă, dar de mare însemnătate, este aceea că în anii războiului, ai Rezistenţei antihitleriste şi mai ales în perioada în care Rezistenţa antifascistă a îmbrăcat forme ofensive, insurecţii, războaie de eliberare naţională etc., în felul social-democraţilor de a privi pe comunişti s-a produs o schimbare esenţială. Aceasta a fost urmarea aprecierii rolului comuniştilor, pe plan naţional şi internaţional ca fiind forţa cea mai activă a naţiunilor. Or, această apreciere nu putea să nu se repercuteze asupra relaţiilor dintre social-democraţi şi comunişti, nu putea să nu ducă la recunoaşterea de la început a rolului activ pe care partidele comuniste îl au în lupta pentru eliberarea naţională şi socială.

Evident că pe această bază procesul de apropiere a fost mai ușor, iar drumul spre un partid unic a fost netezit în majoritatea cazurilor cu forțe comune.

VASILE IONESCU : Verificarea în practică a importanței făuririi Frontului Unic Muncitoresc după aprilie 1944, aspect relevant și de tovarășul Gh. Matei, a fost probată în zilele tumultuoase ale înfăptuirii acului istoric de la 23 August 1944, care a marcat începutul revoluției populare în România, deschizând o etapă nouă în dezvoltarea țării noastre.

După 23 August 1944, consolidarea unității de acțiune a proletariatului a devenit mijlocul esențial pentru înfăptuirea sarcinilor revoluționare ale poporului.

Unitatea politică a proletariatului, în vederea exercitării rolului său de conducător politic în revoluție, constituia unul din adevărurile generale ale socialismului științific și — pentru România — o condiție obligatorie a transformării revoluției democratice în revoluție socialistă. Dar, în 1944, în rândurile clasei muncitoare din România își desfășurau activitatea politică două partide muncitorești cu concepții diferite privitoare la procesul de dezvoltare a țării, la căile de înfăptuire a acestuia. În aceste împrejurări, comuniștii și elementele de stînga social-democrate, luînd în considerare situația social-politică existentă, folosind tot ceea ce era pozitiv în relațiile dintre cele două partide au declanșat procesul făuririi unității muncitorești, un proces viu, dinamic, nu lipsit de greutate.

Manifestînd voința de a consolida și dezvolta unitatea de acțiune a proletariatului, Comitetul Central al Partidului Comunist Român, în Manifestul din 25 august 1944, făcea apelul : „Muncitori uniți în Frontul Unic Muncitoresc, puneți-vă imediat în fruntea luptei de eliberare a poporului român ! Refaceți imediat organizațiile voastre sindicale !” Iar conducerea Partidului social-democrat afirma că „în acest front unic partidul nostru n-a văzut un vremelnice mijloc de acțiune, oricît de important ar fi el, ci primul pas hotărîtor spre unitatea organică a clasei muncitoare din România”.

Se poate afirma cu certitudine că unitatea clasei muncitoare — pornind de la consolidarea formei organizatorice existente, frontul unic — era privită de ambele partide muncitorești ca fiind chestiunea fundamentală de a cărei rezolvare depindea evoluția viitoare a României pe calea progresului social. Munca pentru înfăptuirea unității, ca și conținutul pe care se întemeia, cuprindeau, după 23 August 1944, aspecte determinante, noi. Clasa muncitoare își cucerise libertatea politică și de organizare, pe care o apăra și o dezvolta. Aceasta însemna posibilitatea antrenării la viața politică și socială a tuturor muncitorilor, creșterea forței și influenței politice a clasei muncitoare. În aceste împrejurări, înfăptuirea unității depline, politice și organizatorice a clasei muncitoare a devenit reală. Noile condiții extindeau sfera luptei pentru unitate atît pe plan politic cît și pe planul organizării profesionale.

Este de remarcat faptul că în împrejurările create de victoria insurrecției, clasa muncitoare din România a știut să folosească cuceririle de pînă atunci pe calea unității și să le dezvolte în mod creator.

Un moment important l-a reprezentat refacerea unității mișcării sindicale din România. Prin aceasta se încheia un drum lung de luptă și se deschidea perspectiva unor victorii remarcabile ale clasei muncitoare. Sindicatele unice au apărut în timpul luptelor insurecționale. În acele zile, muncitorii îndemnați de comuniști s-au orientat spre organizarea legală a comitetelor de fabrică, expresie a unității de acțiune a clasei muncitoare. Primele dintre acestea au luat ființă începînd de la 27 august 1944.

Împrejurările comune au făcut ca alegerea comitetelor de fabrică și direcțiile principale ale activității acestora să fie asemănătoare. Comitetele de fabrică au avut peste tot locul un caracter mult mai larg decît un organ sindical. Ele erau comitete de acțiune imediată, alese pe baze democratice, în spiritul unității de clasă de către toți muncitorii unei întreprinderi, indiferent dacă erau sau nu membri ai sindicatului.

În primele luni după 23 August 1944 atribuțiile comitetelor de fabrică — organe ale unității de luptă a clasei muncitoare — au cuprins o sferă largă de probleme politice, sindicale, profesionale. Multă vreme ele au cumulat sarcinile comitetului de front unic din întreprindere cu cele ale comitetului sindical. Treptat însă, în activitatea comitetului de fabrică a căpătat o pondere din ce în ce mai mare rezolvarea sarcinilor sindicale. Spre sfîrșitul anului 1944, comitetul de fabrică a devenit pe deplin organ al mișcării sindicale în întreprindere.

Această evoluție a mișcării sindicale a creat premise ca ea să fie autonomă în ceea ce privește raporturile sale organizatorice cu partidele politice muncitorești, și aceasta a avut o importanță deosebită în realizarea sarcinilor aflate în acea perioadă în fața maselor muncitoare din România. Autonomia sindicală a izvorît din necesitatea asigurării rolului conducător al proletariatului în condițiile specifice mișcării muncitorești din România, în acea perioadă cînd întreaga activitate a sindicatelor se desfășura pe temeiul platformei F.U.M. Ca urmare, dacă mișcarea sindicală n-ar fi fost autonomă, ci subordonată, atunci unul dintre partide ar fi încercat să o orienteze conform prevederilor programului său, fapt care ar fi determinat însă opoziția membrilor de sindicat din celălalt și, în final, unitatea sindicală ciuntită.

Autonomia sindicală s-a manifestat în sensul că din punct de vedere organizatoric, syndicatele n-au fost anexe nici ale Partidului Comunist Român și nici ale Partidului social-democrat, directivele cu privire la organizare și activitate emanînd numai de la forurile sindicale.

În același timp însă, din punct de vedere ideologic, syndicatele s-au întemeiat pe ideologia de clasă a proletariatului, iar din punct de vedere politic au urmat cu hotărîre linia elaborată de Frontul Unic Muncitoresc. De aceea mișcarea sindicală a reprezentat în permanență una din principalele forțe revoluționare, iar colaborarea prin Confederația Generală a Muncii cu toate organizațiile democratice a contribuit eficient la asigurarea hegemoniei clasei muncitoare în lupta ce se desfășura. Aceasta nu a însemnat însă că alte partide sau grupări s-au amestecat în treburile interne ale sindicatelor.

Problema asigurării rolului conducător al clasei muncitoare trebuia transpusă în practică și pe plan politic. Confruntîndu-se cu realitatea

concretă, Partidul Comunist Român a văzut în frontul unic posibilitatea politică și organizatorică prin care clasa muncitoare putea — în condițiile date — să-și îndeplinească sarcina de imensă răspundere de a fi conducătorul luptei pentru progres social.

Pornind de la momentul constituirii, în aprilie 1944 — așa cum arătam mai înainte —, frontul unic a fost factorul determinant în succesul insurecției din august, iar apoi a asigurat hegemonia proletariatului în desăvârșirea revoluției burghezo-democratice. El a fost forța mobilizatoare a maselor largi populare în perioada bătăliei pentru democrație.

Procesul extinderii unității de acțiune în toate sferile activității sociale și politice, pentru crearea condițiilor ca clasa muncitoare să se manifeste unitar în îndeplinirea misiunii sale istorice s-a dovedit a fi extrem de complex. Succesele realizate în acest sens au permis ca Frontul Unic Muncitoresc, expresie a voinței clasei muncitoare, să îndeplinească rolul de catalizator politic. Platforma oferită de partidele muncitorești — la inițiativa comuniștilor — a fost fundamentul constituirii la 12 octombrie 1944 a Frontului Național Democrat, coaliție în cadrul căreia proletariatul era factorul determinant. În jurul clasei muncitoare, unită în acțiunea pentru dezvoltarea democratică a țării, s-au strâns țărănimea, intelectualitatea, alte categorii sociale și grupări politice care pînă atunci ocupau o poziție de expectativă sau se găseau sub influența „partidelor istorice”. Proletariatul conducea efectiv lupta forțelor progresiste pentru înstaurarea regimului democrat popular în România, rol pe care l-a îndeplinit cu strălucire pe tot parcursul revoluției, deși, în mod practic, vreme îndelungată, în rîndurile sale au activat două partide muncitorești, cu organizare distinctă.

S-a militat perseverent, în același timp, pentru punerea în valoare a tuturor punctelor de vedere comune pe plan politic. Aici, drumul a fost mai greu și nu lipsit de obstacole. Hotărîrile adoptate la 2 octombrie 1944 de reprezentanții delegați ai celor două partide muncitorești — privind programul ce urma să stea la baza F.N.D. și măsurile organizatorice menite să dea o structură proprie frontului unic, prin constituirea organelor acestuia de jos și pînă sus și stabilirea normelor de funcționare — au reflectat anumite deplasări în orientarea Partidului social-democrat spre pozițiile Partidului Comunist Român în ceea ce privea obiectivele imediate ale revoluției, ca și o mai mare înțelegere de către P.C.R. a limitelor și greutăților ce stăteau în fața colaborării cu social-democrații. Dar aceasta nu însemna însă realizarea unei unități depline de vederi, deosebirile programatice și tactice care provocaseră în trecut scindarea mișcării muncitorești nu puteau fi depășite de pe o zi pe alta, printr-un acord încheiat între două partide.

În urma încheierii frontului unic și a luptei comune desfășurate în marile bătălii de clasă împotriva reacțiunii, Partidul social-democrat s-a apropiat simțitor de Partidul Comunist Român, renunțînd în mare măsură la concepțiile și practicile reformiste; această apropiere a reprezentat un proces ce se desfășura concomitent cu clarificările ideologice din rîndurile social-democraților.

Acordînd sprijin permanent Partidului social-democrat în activitatea sa politică și organizatorică, în intensificarea procesului de clarificare ideologică și politică, în demascarea elementelor de dreapta,

Partidul Comunist Român a desfășurat o muncă perseverentă cu propriii săi membri pentru dezrădăcinarea unor concepții și atitudini greșite ce continuau să se manifeste la unii comuniști, sub forma neîncrederii și refuzului de colaborare sinceră cu social-democrații, lipsă de discernămint în deosebirea muncitorilor cinstiți de elementele reacționare pătrunse în Partidul social-democrat.

În lupta pentru instaurarea și consolidarea regimului democratic și, mai ales, după 19 noiembrie 1946, cînd, atît în guvern, cît și în parlament, comuniștii și social-democrații au trebuit să adopte poziții și să ofere soluții nenumăratelor probleme economice și politice pe care le ridica viața, s-a produs o apropiere organică și din ce în ce mai pronunțată între tacticile celor două partide muncitorești. Crearea unui climat de încredere reciprocă, stimă și loialitate a făcut ca la toate nivelurile unitatea clasei muncitoare să fie o realitate vie, ceea ce a impus pe primul plan problema partidului unic. „În condițiile făuririi unității clasei muncitoare — aprecia tovarășul Nicolae Ceaușescu — existența unui singur partid, ca partid de avangardă a clasei, ca partid conducător al societății socialiste, a apărut în țara noastră ca o necesitate obiectivă“.

Analiza acestui complex proces evidențiază că sub îndrumarea comuniștilor nu s-a adoptat o atitudine pasivă față de condițiile care facilitau unitatea de acțiune; nu s-a așteptat ca prin mersul de la sine să se ajungă la momentul cînd cele două partide muncitorești vor avea puncte de vedere apropiate sau identice. Dimpotrivă, s-au căutat cu febrilitate căi și mijloace — în limitele generate și permise de evoluția politică — pentru grăbirea procesului de înfăptuire a partidului unic marxist-leninist.

Militînd și realizînd unitatea deplină, clasa muncitoare din România a acumulat o valoroasă experiență prin care și-a adus contribuția la dezvoltarea teoriei și practicii revoluționare, demonstrînd, încă o dată, că marxism-leninismul este o știință vie, dinamică.

Procesul făuririi unității clasei muncitoare în România reliefează că orientarea politică și lupta proletariatului nu pot fi încorsetate în scheme teoretice abstracte. Experiența clasei muncitoare din România, în acest sens, are nu numai o valoare istorică. În multe părți ale lumii, unitatea proletariatului se află la ordinea zilei ca o chestiune acută. Condițiile în care se pune problema diferă de la țară la țară, dar concepția experimentată în România despre rolul unității în lupta de clasă a proletariatului poate fi obiect de studiu și de meditație.

ION BOJAN : În ultima parte a intervenției sale, tovarășul Vasile Ionescu a subliniat, între altele, că după 19 noiembrie 1946, atît în guvern cît și în parlament comuniștii și social-democrații au trebuit să adopte poziții și să ofere soluții nenumăratelor sarcini, fapt care a contribuit la o apropiere organică și din ce în ce mai pronunțată între P.C.R. și P.S.D.

După cum se știe, ca rezultat al victoriei obținute de Blocul Partidelor Democratice în alegerile parlamentare din 19 noiembrie 1946, a fost creat primul parlament democrat în istoria României, care și-a început activitatea la 1 decembrie 1946. Din totalul de 414 mandate — 304, două treimi, reveneau reprezentanților maselor populare, adică proletariatului și aliaților săi, forțe sociale profund interesate în înfăptuirea pînă la

capăt a sarcinilor desăvîrșirii revoluției burghezo-democratice și trecerii la revoluția socialistă, iar în cadrul acestei majorități, 148 de deputați reprezentau cele două partide muncitorești. Avînd această compoziție, precumpănitor muncitorească-țăărănească, parlamentul a devenit un organ activ al democrației populare în care clasa muncitoare își exercită rolul conducător.

Caracterul nou al parlamentului democrat, ca organ al puterii democrat-populare, s-a manifestat pe multiple planuri, dar a ieșit în evidență îndeosebi în conținutul activității desfășurate în perioada decembrie 1946 — februarie 1948. În condițiile existenței monarhiei, Adunarea Deputaților a avut misiunea istorică de a elabora legi și hotărîri care în condițiile date au contribuit la desăvîrșirea revoluției burghezo-democratice și trecerea la revoluția socialistă.

Opera legislativă a parlamentului oglindește eforturile regimului democrat pentru reconstrucția țării, pentru consolidarea independenței economice și politice, așezarea României în rîndul țărilor care păseau pe drumul democrației, păcii și prieteniei între popoare.

Cît privește căile practice de realizare a acestor măsuri, Partidul Comunist Român a apreciat că în condițiile existenței unui guvern revoluționar ele pot fi îndeplinite și prin intermediul parlamentului, în condițiile transformării lui într-un instrument al voinței populare. Această concluzie s-a concretizat într-o serie de prevederi cu caracter politic și economic, cuprinse în platforma-program a Blocului Partidelor Democratice, ca și prin legislația adoptată de parlament în decursul activității sale desfășurate în perioada decembrie 1946 — februarie 1948.

Din analiza activității parlamentului democrat se desprinde concluzia că Partidul Comunist Român a avut în permanentă inițiativa parlamentară, supunînd spre dezbateri și aprobare cele mai importante legi. Astfel, deputații comuniști au propus și susținut legea reorganizării Ministerului Industriei și Comerțului, legea oficiilor industriale, legile referitoare la controlul economic, controlul creditelor, legea pentru constituirea comisiei interministeriale însărcinată cu redresarea economică și stabilizarea monetară, legea prin care se declarau acte de guvernămînt lucrările pentru îndeplinirea reformei agrare, legea pentru reforma justiției etc.

Aceste legi, de mare însemnătate pentru țara noastră, coincideau cu interesele vitale din acea perioadă ale clasei muncitoare, ale tuturor forțelor progresiste, democratice. În parlament ele au găsit sprijinul reprezentanților aparținînd clasei muncitoare și țăranimii muncitoare, care duceau lupta pentru îndeplinirea cu succes a sarcinilor desăvîrșirii revoluției burghezo-democratice și crearea condițiilor necesare trecerii la revoluția socialistă.

Un factor important care a contribuit la realizarea programului de măsuri politice, economice, sociale, elaborat de guvernul democrat, de partidul comunist, a fost acțiunea unită a clasei muncitoare, colaborarea dintre partidul comunist și Partidul social-democrat.

Menținerea și dezvoltarea colaborării între P.C.R. și P.S.D. în cadrul Frontului Unic Muncitoresc, acțiunea comună în alegerile parlamentare, în marile probleme politice, economice și sociale în perioada de după 23 August 1944, demascarea și zdrobirea acțiunilor scizioniste duse

de elementele de dreapta, îndepărtarea grupului titelist din conducerea P.S.D., politica consecventă de apropiere și colaborare dusă de P.C.R. au reprezentat o contribuție de preț la cauza unității proletare, un pas important pe calea realizării, în jurul și sub conducerea clasei muncitoare, a unei largi coaliții a forțelor democratice.

Partidul social-democrat întărind colaborarea cu partidul comunist, desfășurând o susținută activitate pentru ridicarea nivelului politic și ideologic al membrilor săi, orientându-se tot mai mult spre însușirea și aplicarea ideologiei revoluționare, a cunoscut o evoluție pozitivă, atât în privința dezvoltării sale organizatorice, cât și a deținerii de către elementele revoluționare a pozițiilor hotărâtoare în partid. Ca urmare a dezvoltării mișcării muncitorești, cei 148 de deputați comuniști și social-democrați aveau o puternică bază de susținere formată din cei peste 1 300 000 de comuniști și social-democrați, aproape 1 500 000 de membri ai sindicatelor, sute de mii de membri ai organizațiilor de tineret și de femei etc., fapt care-i făcea să devină cel mai puternic și influent grup parlamentar.

GHEORGHE ȚUȚUI : În legătură cu cele relatate de tovarășul Ion Bojan, consider că este important de reținut și faptul că activitatea parlamentară a deputaților comuniști și social-democrați a început în condițiile când elementele social-democrate ostile colaborării cu P.C.R. au suferit în alegeri o înfrângere usturătoare. Astfel, Partidul social-democrat independent creat de grupul titelist după Congresul din 10 martie 1946, care a depus candidaturi proprii în 30 de centre din totalul de 59, nu a reușit să obțină voturile necesare nici pentru un singur deputat. Sub acest aspect, cred că este important de reținut faptul că însăși masa de alegători se pronunțase, într-un anumit sens, asupra necesității politicii de unitate între comuniști și social-democrați. Având deci, așa zice, mandat imperativ de a acționa în colaborare, acțiunile parlamentare ale comuniștilor și social-democraților au în acest timp și numeroase aspecte noi, inedite. Astfel, pentru prima dată în istoria celor două partide muncitorești aceștia participau la activitatea organului legislativ, fapt deosebit de important, atât pentru dezvoltarea revoluției — lucru arătat deja — cât și pentru adâncirea colaborării dintre cele două partide. Este evident că punctele de vedere identice sau foarte apropiate ale deputaților comuniști și social-democrați într-o serie de probleme ca : locul parlamentului în procesul revoluționar ce se desfășura, rolul măsurilor anticapitaliste în trecerea la revoluția socialistă, căile și metodele refacerii țării, activitatea de îndrumare și control al statului democrat-popular etc., ca și acțiunile lor comune împotriva opoziției burgheze, a grăbit și ușurat procesul de unificare.

Cele două grupuri parlamentare ale partidelor muncitorești au acționat în comun și în direcția schimbării caracterului de clasă al guvernului și parlamentului, fapt care de asemenea a avut importante urmări asupra raporturilor dintre partide, contribuind în mod eficient la apropierea momentului unificării lor. În această ordine de idei, dat fiind faptul că tovarășul profesor Bojan a prezentat raporturile numerice existente în Adunarea Deputaților, subliniind ponderea și forța parlamentarilor comuniști și social-democrați, cred că nu este lipsit de interes de a remarca că acest raport a cunoscut, mai ales în anul 1947, o însemnată modificare. Astfel, după invalidarea deputaților maniști în vara

anului 1947 și părăsirea Adunării Deputaților de către reprezentanții grupării burgheze conduse de Gh. Tătărescu, organul legislativ era compus numai din 304 deputați, din care P.C.R. și P.S.D. dețineau aproape jumătate. În sfârșit, cred că este demn de reținut și faptul că activitatea parlamentară desfășurată de comuniști și social-democrați în anii 1946—1947, nu reprezenta o acțiune izolată, specifică țării noastre, ci făcea parte dintr-un lanț de activități similare desfășurate într-un mare număr de țări.

Este știut că în urma alegerilor ce s-au desfășurat în acești ani în numeroase țări, în parlamentele respective (Austria, Belgia, Bulgaria, Cehoslovacia, Danemarca, Finlanda, Franța, Italia, Polonia, Suedia, Ungaria și altele) au activat importante grupări parlamentare ale comuniștilor, socialiștilor. Ne încadram astfel într-un front larg, contribuim cu exemple particulare la generalizarea unei experiențe istorice.

ION BOJAN : Este evident. Cele spuse de tovarășul Gh. Țuțui sînt numai binevenite pentru a-mi permite ca în continuare să remarc unele aspecte ale colaborării dintre P.C.R. și P.S.D., care existind pînă la această dată la nivelul comitetelor de F.U.M. în mișcarea sindicală, în guvern și alte organe ale aparatului de stat, s-au extins și în parlament. În ședința comună a celor două partide din 23 octombrie 1946, examinîndu-se toate datele privind colaborarea dintre ele în cadrul Frontului Unic Muncitoresc, s-a stabilit un plan de acțiune generală al acestuia în viitorul parlament, care urma să fie ales, în guvern și în afara acestuia, subliniindu-se necesitatea unei „colaborări strînse între fracțiunile parlamentare“ ale Partidului Comunist Român și Partidului social-democrat.

Raportul de activitate prezentat de gruparea parlamentară social-democrată la cel de-al XVIII-lea Congres al P.S.D., scoțînd în evidență colaborarea fructuoasă dintre reprezentanții celor două partide muncitorești în parlamentul democrat, arăta : „Am votat legea de organizare a Ministerului Economiei Naționale și legea oficiilor industriale, contribuind astfel la rezolvarea problemei de dirijare a economiei naționale, indispensabilă pentru redresarea economică a țării. Am susținut proiectele de legi necesare pentru stabilizarea monetei noastre, contribuind prin votarea lor la realizarea unui raport echitabil între prețuri și salarii, la înlăturarea inflației și la posibilitățile de ridicare a producției. Am mai votat legile prezentate de Ministerul Agriculturii, sortite să întărească noul regim agrar al proprietății de muncă țărănească“.

Cu ocazia adoptării de către parlament a legii pentru reglementarea circulației și stabilirii regimului juridic al imobilelor agricole, propusă de deputatul comunist Nicolae Ceaușescu, în cuvîntul său, reprezentantul P.S.D., scoțînd din nou în evidență colaborarea cu partidul comunist, spunea „noi am luptat și colaborat în comisiunile unde au fost dezbateri atît de laborioase alături de Partidul Comunist Român și de Frontul plugarilor, precum și cu celelalte partide democratice, cu toată sinceritatea de a adopta o lege cît mai bună și cît mai ajutătoare pentru țărănimea noastră“.

Deputații comuniști și social-democrați au luat poziție hotărîtă față de încercările grupării burgheziei liberale, conduse de Gheorghe Tătă-

rescu, de a împiedica adoptarea unor măsuri cu caracter anticapitalist, mai ales atunci când ele atingeau interesele marelui capital.

În multe cazuri comisiile Adunării Deputaților au fost terenul unor puternice confruntări de opinii, în special între deputații partidelor muncitorești și reprezentanții burgheziei liberale. Prin întrebări și interpelări — mijloacele tradiționale parlamentare — reprezentanții forțelor democratice au semnalat anumite neajunsuri din activitatea departamentelor deținute în special de reprezentanții burgheziei liberale, cum au fost Ministerul de Finanțe și Ministerul Afacerilor Externe.

Activitatea deputaților comuniști și social-democrați a imprimat parlamentului democrat o caracteristică nouă — legătura dintre activitatea legislativă și popor. Ei țineau permanent contact cu alegătorii, deplasându-se în mijlocul lor pentru a-i lămuri asupra problemelor dezbătute în parlament și a legilor adoptate de ei, se interesau de nevoile locale, intervenind pentru îndreptarea lipsurilor constatate.

Ori de câte ori prin parlament au trecut și s-au aprobat măsuri menite să contribuie la consolidarea democrației din țara noastră, la îmbunătățirea condițiilor de viață a celor ce muncesc, milioane de oameni ai muncii de la orașe și sate, încadrați sau care urmau politica celor două partide muncitorești, în alte partide și grupări democratice, întruniți în mari mitinguri, își manifestau hotărîrea de a lupta pentru traducerea lor în viață.

Activitatea Frontului Unic Muncitoresc în guvern și parlament a exercitat o influență pozitivă asupra tuturor forțelor democratice din România, făcînd posibilă unirea în jurul clasei muncitoare, a majorității zdrobitoare a poporului, izolarea și înlăturarea din viața politică a țării a partidelor reacționare, a monarhiei și trecerea la etapa revoluției socialiste.

ȘTEFAN LACHE : În intervenția mea doresc să mă refer la sistemul alianțelor proletariatului, încheiat în procesul revoluției democrat-populare în ansamblul său, ca și la diferitele și numeroasele sale componente. Acest aspect este mai puțin prezent în cîmpul cercetării științifice, în peisajul literaturii istorice și social-politice din țara noastră. În același timp voi expune cîteva considerente privind evoluția alianțelor politice ale clasei muncitoare în perioada 23 August 1944 — 30 Decembrie 1947.

În elaborarea politicii de alianțe, Partidul Comunist Român a pornit de la analiza structurii relațiilor sociale și a situației concrete a diverselor partide politice și organizații politice și obștești existente în România în acea etapă, a dinamicii complexe a raporturilor dintre ele, ținînd seamă de interesele comune, apropiate sau convergente, de tendințele și obiectivele imediate și de perspectivă urmărite de forțele sociale și politice angajate în luptă, precum și de situația pe tărîm internațional. Tocmai această analiză a oferit posibilitatea partidului comunist de a privi problema alianțelor în mod creator, de a elabora o tactică principială și suplă menită să asigure rezolvarea ei. Folosind cu pricepere condițiile obiective, Partidul Comunist Român a izbutit să realizeze alianțe multiple, încheiate într-un sistem unitar — frontul democratic larg — făurîr pe temeiul unei platforme comune, și care a coalizat forțele de bază

ale națiunii : clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea, păturile mijlocii de la orașe, femeile și tineretul, oamenii muncii aparținând naționalităților conlocuitoare, toate forțele interesate în democratizarea reală a țării, în înfăptuirea reformelor economice și sociale cerute de nevoile dezvoltării societății românești.

Sistemul alianțelor clasei muncitoare de după 23 August 1944 s-a format prin regruparea pe baze noi a forțelor sociale și politice coalizate la inițiativa P.C.R., în jurul F.U.M., în vederea înfăptuirii insurecției. Constituit în lunile septembrie—octombrie 1944, Frontul Național Democrat (F.N.D.) a reprezentat o treaptă superioară în comparație cu alianțele anterioare, superioritate exprimată programatic și prin componența politică și socială. El era o coaliție de forțe care, pe lângă obiectivele naționale, antifasciste, în curs de realizare, își propunea să înfăptuiască reforme menite să aducă o serie de modificări vieții social-economice a țării și să asigure democratizarea reală a regimului politic și cucerirea puterii politice de către masele populare în frunte cu clasa muncitoare. Rolul hotărîtor al frontului unic în realizarea acestei coaliții rezulta cu claritate din prezentarea succintă a principalelor măsuri și acțiuni întreprinse în acest timp. Desfășurarea evenimentelor politice din România pînă spre finele lunii septembrie 1944 impunea realizarea unei noi înțelegeri între P.C.R. și P.S.D., pe baza unui nou program, elaborarea unor noi măsuri organizatorice comune care să ducă la coordonarea activității pe tărîm politic și profesional și să creeze condiții corespunzătoare pentru asigurarea hegemoniei proletariatului în lupta revoluționară. În acest scop, C. C. al P.C.R. a elaborat un proiect de platformă care cuprindea în esență sarcinile fundamentale ale luptei pentru desăvîrșirea transformărilor cu caracter burghez-democratic în folosul maselor. Acest program minimal, dat publicității la 24 septembrie 1944 a fost imediat luat în dezbateri de Comitetul Executiv al P.S.D., care la 29 septembrie, în scrisoarea adresată către C. C. al P.C.R., își afirmă acordul cu necesitatea asigurării și desăvîrșirii regimului democratic, ca și a înfăptuirii unor reforme sociale și economice urgente, necesare. Deși Partidul social-democrat avea încă într-o serie de probleme puncte de vedere deosebite de cele formulate în proiectul de platformă, față de unele formulînd propuneri și observații chiar în scrisoarea de răspuns, pe primul plan sînt puse și în acest caz chestiunile esențiale în care nu existau divergențe. „Sintem bucuroși — se arăta în scrisoarea amintită — să constatăm din proiectul de platformă pe care ni l-ați trimis că punctul nostru de vedere principal este același“.

Acceptarea platformei P.C.R., ca bază de discuție, a făcut posibil ca în ziua de 2 octombrie să aibă loc ședința comună a delegațiilor comitetelor centrale ale celor două partide, care au dezbătut atît proiectul propus, cît, și scrisoarea de răspuns a P.S.D. și prin adăugiri și modificări s-a ajuns la redactarea platformei Frontului Unic Muncitoresc.

Tot acum, în strînsă legătură cu sarcinile ce decurgeau din platforma F.U.M., delegații celor două partide au căzut de acord asupra necesității consolidării unității de acțiune și au adoptat în acest scop o hotărîre separată, prin care se constituiau organe centrale și locale ale frontului unic și se stabileau criteriile de colaborare între cele două partide.

Expresie a hotărîrii P.C.R. și P.S.D. de a adopta o atitudine unică în problemele politice și tactice și de a acționa în comun pentru a asigura hegemonia clasei muncitoare în revoluția populară, rezoluția Comitetului Central al F.U.M., adoptată la 2 octombrie 1944, subliniază necesitatea ca frontul unic „să devină o forță puternică, bine organizată, cu o platformă comună”, realizat „de jos în sus, prin lupta comună, atît pe teren politic, cît și pe teren sindical”.

Remarcînd însemnătatea acordului încheiat la 2 octombrie 1944, presa celor două partide a fost unanimă în a aprecia rolul acestei înțelegeri în dezvoltarea colaborării dintre cele două partide muncitorești, faptul că numai unită clasa muncitoare își poate îndeplini misiunea sa istorică de forță conducătoare în revoluție, de catalizator al tuturor oamenilor muncii. „Dacă vom ști să aplicăm acordul de la 2 octombrie — arăta liderul socialist Lotar Rădăceanu — socot că nu este departe vremea cînd vom putea face un nou pas înainte, lărgind platforma noastră de luptă, adîncind colaborarea”.

Actul din 2 octombrie 1944, prin care cele două partide muncitorești reînnoiau acordul de front unic și-l extindeau potrivit cerințelor izvorîte din situația social-politică existentă în țară și schimbărilor survenite în cele cinci luni de colaborare, stabilirea formelor organizatorice menite să asigure conlucrarea de sus și pînă jos și hotărîrea P.C.R. și P.S.D. de a mobiliza întreaga clasă muncitoare la îndeplinirea platformei-program, au contribuit la asigurarea unei largi adeziuni față de obiectivele înscrise în platformă. O ilustrare a acestei realități a constituit-o faptul că în această scurtă vreme, la 12 octombrie 1944, s-a constituit Consiliul Național al Frontului Național Democrat în care au intrat nouă reprezentanți ai mișcării muncitorești.

Puternica coaliție de forțe democratice, care cuprindea muncitori, țărani, intelectuali, păturile mijlocii de la orașe, masele de femei și tineret, oameni ai muncii aparținînd naționalităților conlocuitoare, a însemnat un important succes al luptei P.C.R. de strîngere în jurul și sub conducerea clasei muncitoare a tuturor celor care erau interesați în a acționa pentru dezvoltarea democratică a țării, pentru independența și suveranitatea ei. Faptul că la baza acestei largi concentrări de forțe democratice, avînd o componență de clasă neunitară a stat Frontul Unic Muncitoresc, i-a asigurat dinamism și combativitate ; în cadrul acestei coaliții, unitatea proletară a îndeplinit rolul unui adevărat catalizator politic.

Situarea celor două partide muncitorești pe o poziție comună în problemele principale ale dezvoltării țării și lupta lor unită a fost o condiție primordială a coalizării tuturor forțelor progresiste ale țării în jurul și sub conducerea clasei muncitoare. Faptul că la temelia coaliției politice și sociale, avînd o componență de clasă eterogenă, cum a fost F.N.D., a stat F.U.M. și platforma sa politică i-a asigurat acestei coaliții dinamism și combativitate, unitatea proletară îndeplinind rolul unui catalizator politic.

După instaurarea la 6 martie 1945 a guvernului revoluționar-democratic, partidul comunist, forțele democratice au conjugat mai amplu

acțiunea nemijlocită a maselor cu acțiunea puterii guvernamentale în vederea desăvârșirii transformărilor revoluționare începute la 23 August 1944 și pregătirii condițiilor trecerii la revoluția socialistă.

Consolidarea sistemului de alianțe a reclamat o acțiune permanentă în direcția găsirii și lărgirii punctelor de contact și de acțiune comună, de înlăturare a urmărilor unor prejudecăți și orientări greșite manifestate în trecut în domeniul alianțelor. Nu a fost ușor să se asigure în fapt unitatea de acțiune a unor partide și grupări politice care-și păstrau programul și organizarea proprie și între care existau contradicții, divergențe ideologice, scopuri particulare și tendințe deosebite.

Partidul Comunist Român a reușit să găsească acele forme și metode adecvate, să facă, acolo unde era posibil și necesar, unele concesii (care nu afectau însă orientările fundamentale ale dezvoltării țării pe calea revoluției populare) în scopul menținerii unui sistem de alianțe cu o fizionomie social-politică atât de diferită.

Politica partidului comunist, de unire și mobilizare a tuturor forțelor în măsură să contribuie la dezvoltarea democratică a țării, și-a găsit o nouă concretizare în alegerile parlamentare din noiembrie 1946.

Pe baza hotărârii plenarei C.C. al P.C.R. din ianuarie, la 6 februarie 1946 conducerea partidului comunist a adresat Partidului social-democrat propunerea de a merge în alegeri pe liste comune.

La 10 martie 1946, în plină desfășurare a alegerilor sindicale și în bună măsură sub influența spiritului de unitate manifestat aici, s-a desfășurat la București Congresul extraordinar al P.S.D. care avea să hotărască tactica partidului în bătălia electorală. Congresul a prilejuit o ascuțită luptă între cele două aripi existente în P.S.D., triumfând stînga revoluționară, care milita pentru colaborarea în alegeri cu P.C.R.

Luînd poziție hotărîită împotriva „separatiștilor“, raportul prezentat congresului de către Ștefan Voitec, care susținea participarea P.S.D. pe liste comune cu P.C.R., arăta că „în nici un caz și sub nici o formă nu poate fi pusă în discuție existența Frontului Unic Muncitoresc — care, mai presus de orice considerațiune, este expresia supremă a celor mai însemnate interese ale clasei muncitoare, a intereselor ei vitale“.

Hotărîrea Congresului P.S.D. de a menține și dezvolta colaborarea cu P.C.R., măsurile ulterioare adoptate de C.C. al P.S.D. au contribuit la consolidarea frontului unic, la crearea unor condiții prielnice pentru dezvoltarea sa. Cu acest prilej a reieșit din nou în evidență atât posibilitatea conlucrării multilaterale dintre comuniști și social-democrați, cît și obligativitatea ca unitatea de acțiune să fie permanent apărută împotriva tuturor manifestărilor de sciziune. Programul electoral al B.P.D. a fost sprijinit larg de organizațiile democratice, obștești și profesionale, de majoritatea covârșitoare a maselor populare. Adoptînd o tactică realistă și suplă, P.C.R. a reușit să împiedice încercările reacțiunii de a diviza alianța forțelor democratice.

Sistemul de alianțe a fost un organism viu, evoluînd sub aspect organizatoric și al conținutului social-politic în conexiune cu parcurgerea diferitelor etape, verigi ale procesului revoluționar. Consolidat con-

tinuu prin lărgirea colaborării dintre P.C.R. și P.S.D. și prin înlăturarea tuturor elementelor de sciziune, Frontul Unic Muncitoresc a evoluat spre unitatea politică, organizatorică și ideologică deplină a clasei muncitoare, în cadrul unui singur partid revoluționar marxist-leninist. Alianța clasei muncitoare cu țărănimea și cu celelalte categorii și pături de oameni ai muncii, în cadrul căreia a crescut rolul conducător al clasei muncitoare, s-a transformat într-o forță capabilă să treacă la îndeplinirea sarcinilor revoluției socialiste.

ARON PETRIC. Un aspect mai puțin abordat în intervențiile anterioare și chiar în istoriografie privește modul în care lupta pentru unitatea mișcării muncitorești din țara noastră se reflectă în evoluția programelor P.C.R. și P.S.D. de-a lungul anilor.

Mișcarea muncitorească din România s-a constituit, încă de la începuturile ei, ca o mișcare unitară, considerînd că în unitate rezida însăși tăria luptei proletariatului împotriva oprimării și exploatarei capitaliste. O astfel de poziție rezulta din factori de ordin obiectiv și din însăși logica faptelor istorice: așa cum clasa muncitoare reprezenta o realitate unică, o singură clasă, de sine stătătoare, tot așa ea trebuia să acționeze în mod unitar, de pe aceleași baze și spre obiective unice. O atare unitate, concepută atît în plan teritorial cît și — mai ales — programatic, a fost realizată pe coordonate superioare odată cu transformarea Partidului Socialist în Partidul Comunist Român.

Faptul că în procesul de făurire a partidului comunist a participat întreaga clasă muncitoare din România, că propunerea de transformare a Partidului socialist în partid comunist a fost aprobată de totalitatea delegaților la Congresul din mai 1921, dovedește o dată în plus că P.C.R. a constituit încă de la început o expresie a voinței și acțiunii comune a întregii clase muncitoare organizate din țara noastră. Sub acest steag al unității s-a desfășurat și acțiunea de centralizare a mișcării sindicale.

Concomitent cu acțiunile întreprinse în spirit de unitate, atît pe planul luptei politice, cît și sindicale, s-au manifestat însă și tendințele scizioniste, generate nu atît de considerente de principiu greu de găsit și de susținut din cauza caracterului lor evident dăunător intereselor mișcării muncitorești, cît de practici ale unor lideri social-democrați de dreapta, mînați de considerente cu caracter oportunist și nu mai puțin de refuzul lor de a adopta o poziție revoluționară. Haina sub care se ascundeau aceste acțiuni antimuncitorești era de regulă apărarea unei pretense libertăți de concepție și de acțiune, care nu ar fi fost, chipurile, compatibilă cu disciplina unui partid leninist, iar pe planul mișcării sindicale, apărarea unei așa-zise autonomii a organizațiilor profesionale.

Pe aceste temeuri s-a ajuns la sciziunea mișcării muncitorești, prin constituirea Federației partidelor regionale socialiste din România, transformată apoi în anul 1927 în Partidul social-democrat. A devenit astfel necesar ca Partidul Comunist Român, care înscrisese pe stindardul său principiul unității în mișcarea muncitorească, să lupte pentru lichidarea

dezbinării provocate de lideri de dreapta din rîndurile mişcării socialiste, ca o condiţie de bază în lupta împotriva asupririi şi exploatării capitaliste. Orientîndu-se just din punct de vedere tactic, apreciind că în acea perioadă era dificil de a se realiza o unitate muncitorească deplină, pe plan ideologic, politic şi organizatoric, Partidul Comunist Român şi-a propus un ţel mai limitat, şi anume înfăptuirea unităţii de acţiune a proletariatului în cadrul unui front unic muncitoresc, aspect analizat de tovarăşul Matei Gheorghe în intervenţia sa.

Numeroasele şi perseverentele propuneri adresate în acest sens liderilor Partidului social-democrat şi Partidului socialist unitar, deşi nu au găsit întregul ecou scontat la nivelul conducerii centrale a acestor partide, şi ca atare nu s-a reuşit să se obţină, o întreagă perioadă de timp, acordul de Front Unic Muncitoresc, au avut un răsunet pozitiv în rîndurile muncitorilor social-democraţi, socialişti sau fără de partid, interesaţi în apărarea, cu forţe unite, a intereselor lor fundamentale. A fost, astfel, posibilă organizarea unui şir de acţiuni comune ale muncitorilor, pe deasupra apartenenţei lor politice, ca în cazul mişcărilor greviste ale metalurgiştilor din Reşiţa, ale lucrătorilor forestieri din Valea Mureşului, ale textiliştilor din Buhuşi, ale tipografilor din Bucureşti etc. O viguroasă manifestare în spirit de unitate proletară a reprezentat-o Congresul Sindicatelor Unitare de la Timişoara (aprilie 1929), care s-a înscris în şirul puternicelor acţiuni de clasă din perioada crizei economice.

Amplizarea şi rezultatele luptelor sociale desfăşurate în aceşti ani, obţinute în principal datorită acţiunii unite a muncitorilor, au impulsionat procesul de călire ideologică şi politică legat de necesitatea unirii forţelor proletare, întărind tendinţele de apropiere dintre partidele muncitoreşti şi determinînd schimbări de atitudine la unii lideri social-democraţi care pînă atunci manifestaseră rezerve în tratativele cu reprezentanţii P.C.R. Semnificativă este, sub acest raport, poziţia adoptată de cel de-al XV-lea Congres al P.S.D. din 14 mai 1933, ale cărui rezoluţii preconizau necesitatea luptei unite a proletariatului. Relatînd desfăşurarea lucrărilor, organul oficial de presă al P.S.D., „Lumea nouă“, din 21 mai 1933, ale cărui rezerve faţă de tratativele cu P.C.R. erau bine cunoscute, scria : „A discutat congresul nostru şi chestia frontului unic cu celelalte fracţiuni muncitoreşti. Nu ca o atenţie pentru comuniştii care ni l-au propus, ci pentru clarificarea unei chestiuni care stă la inima clasei muncitoare“. Şi mai clar s-a pronunţat în această direcţie Partidul socialist unitar, care în apelul lansat la 1 mai 1933 în ziarul „Proletarul“ arăta că „lupta pentru refacerea Frontului Unic Muncitoresc, pentru refacerea unei singure mişcări în fiecare ţară şi a unei singure Internaţionale, este o datorie de viaţă şi de moarte pentru muncitorimea din toate ţările“. În acea etapă, chiar pentru o serie de lideri social-democraţi devenise limpede că alianţele stabilite în trecut cu unele partide burgheze, cum fusese coaliţia electorală şi parlamentară cu P.N.Ţ., erau de natură să îndepărteze de sub influenţa lor numeroşi muncitori social-democraţi, că astfel de alianţe, după expresia însăşi a unuia dintre aceşti lideri ai P.S.D., Constantin Titel-Petrescu, „au deformat, cu timpul, linia tactică

a Partidului social-democrat, conducându-l la compromisuri... compromi-tătoare cu guvernării“.

Însemnătatea unității de acțiune a clasei muncitoare și a altor forțe democratice a apărut deosebit de evidentă în anii 1935—1936, cînd colaborarea dintre Partidul Comunist Român, Partidul socialist unitar, unele organizații locale ale Partidului social-democrat și alte grupări democratice a făcut posibil succesul în alegerile parlamentare din 1936 în județele Hunedoara și Mehedinți, ca și în alegerile comunale și județene din anii 1936—1937, ceea ce dovedea că în România se creaseră condiții prielnice constituirii unui larg front comun împotriva pericolului fascist, a primejdiei pe care o reprezentau tendințele de cotopire ale Germaniei hitleriste.

Anii grei ai dictaturii militaro-fasciste și ai războiului hitlerist, cînd țara a fost, în fapt, invadată de trupele hitleriste, iar primejdia înrobirii țării de către Germania a devenit o realitate tragică, au pus cu mai multă acuitate necesitatea strîngerii forțelor proletare, care trebuiau să constituie temelia unui larg front al luptei antifasciste.

Activitatea perseverentă desfășurată în această direcție de partidul comunist, îndeosebi începînd din toamna anului 1943 și la începutul anului 1944, precum și atitudinea pozitivă manifestată de majoritatea membrilor P.S.D., în frunte cu o serie dintre conducătorii acestui partid, au reușit să înfrîngă rezistența elementelor de dreapta din conducerea P.S.D. și s-a ajuns, în prima jumătate a lunii aprilie 1944, la încheierea Frontului Unic Muncitoresc.

Deși înfăptuirea Frontului Unic Muncitoresc nu realiza încă unitatea politică, ideologică și organizatorică a clasei muncitoare, cele două partide, păstrîndu-și structura organizatorică, doctrina și programul lor distinct, cu toate acestea, conlucrarea strînsă a comuniștilor și social-democraților, atît la nivelul Comitetelor Centrale, al organizațiilor locale și în lupta de zi cu zi pentru atingerea unor obiective comune, a creat climatul favorabil în care s-a făurit și consolidat unitatea proletară, pregătind terenul pentru unificarea deplină a mișcării muncitorești.

În desfășurarea revoluției democrat-populare, adoptarea unor poziții programatice comune în problemele fundamentale ale perioadei și întărirea unității de acțiune au dat posibilitatea clasei muncitoare să grupeze în jurul său toate forțele interesate în lupta pentru dezvoltarea democratică a țării, recîștigarea și consolidarea independenței naționale.

Pe măsură ce se adînceau cuceririle revoluționare, iar clasa muncitoare își consolida rolul conducător, formele de colaborare dintre cele două partide muncitorești s-au lărgit. Marile răspunderi ce apăsau asupra P.C.R. și P.S.D. ca partide de guvernămînt, obiectivul comun de a asigura victoria revoluției democrat-populare și trecerea la construirea orînduirii socialiste, au creat condiții favorabile dezvoltării pe toate planurile a politicii de unitate. În munca și lupta unită desfășurată de comuniști, social-democrați și alți oameni ai muncii, s-au atenuat și au dispărut multe din elementele care făcuseră posibilă și întreținuseră sciziunea, pe măsura ridicării nivelului ideologic al întregii clase muncitoare, a zdrobirii concepțiilor și teoriilor oportuniste și a practicilor sectariste, s-a realizat tot mai mult climatul necesar plămădirii partidului unic muncitoresc.

Pe acest drum, un moment de mare însemnătate îl reprezintă hotărârile adoptate și măsurile luate de cele două partide muncitorești de a trece la o largă activitate de lămurire ideologică în direcția realizării unității lor depline.

Așa cum arăta Rezoluția Conferinței Naționale a P.C.R. din octombrie 1945, „Partidul Comunist Român concepe înfăptuirea Partidului Unic Muncitoresc nu ca o contopire mecanică între cele două partide existente, ci ca o unificare politică și ideologică pe baze principiale, în urma unei activități de lămurire ideologică și a unei depline unități de acțiune”.

La rîndul său, Partidul social-democrat, prin Rezoluția adoptată în ședința Comitetului Central din 25 octombrie 1945, și-a exprimat convingerea în necesitatea istorică a realizării, pe baze principiale, a unității depline a mișcării muncitorești, urmînd ca divergențele existente să fie clarificate în procesul consolidării frontului unic, ca urmare a unei strînse colaborări. Partidul Comunist Român a propus, prin secretarul său general, ca între cele două partide să aibă loc discuții obiective pe probleme programatice, care să contribuie la clarificarea divergențelor de ordin teoretic și a celor de tactică, în scopul netezirii drumului spre unificare. În acest sens, între conducerea P.C.R. și cea a P.S.D. au avut loc îndelungate discuții și tratative, cu prilejul cărora au fost stabilite puncte de vedere comune în problemele fundamentale ale dezvoltării României, de tactică în lupta electorală pentru asigurarea victoriei în alegerile parlamentare, cît și criteriile de repartizare a mandatelor în noul parlament. Ca urmare, platforma noii grupări de forțe — Blocul Partidelor Democratice —, definitivată în mai 1946, cuprindea germenii unității de acțiune a clasei muncitoare, imperios necesară înfăptuirii unor transformări revoluționare ulterioare, de esență socialistă. Adoptarea unei concepții comune asupra evoluției societății românești, ca și asupra tacticii de urmat, constituiau elemente indispensabile în ridicarea unității mișcării muncitorești pe o treaptă superioară, spre făurirea partidului unic al proletariatului.

În perioada următoare, în P.S.D. s-a accentuat acțiunea de clarificare politico-ideologică, fiind luate noi măsuri, menite să ducă la transformarea acestuia într-un partid socialist de stînga. Caracterizînd acest proces, Ștefan Voitec scria într-un articol apărut în ziarul „Libertatea” din 1 mai 1947: „Precum avem datoria să întărim partidul, să lămurim masele partidului, risipind toate echivocurile, datori sîntem să înlăturăm din mijlocul nostru pe toți care întrețin intenționat confuzii și încearcă să sape, în scopuri bine determinate, la temelia unității de acțiune... Clarificarea este necesară atît unității partidului însuși, cît și consolidării cît mai temeinice a unității de acțiune”.

Trecerea la înfăptuirea partidului unic implica desfășurarea unei munci politice și organizatorice de mari proporții, clarificarea tuturor problemelor ideologice care se ridicau atît în legătură cu actul unificării înșăși, cît mai ales în problemele ce priveau caracterul, principiile și sarcinile partidului unic.

Referindu-se la aceasta, ziarul „Scînteia”, din 12 octombrie 1947, scria: „Abia acum se pune mai intens în fața comuniștilor și socialiștilor sarcina unei munci politice de răspundere, a unei energice și stăru-

toare acțiuni de lămurire a bazelor ideologice ale unificării politice a clasei muncitoare. O largă dezbateră și un proces de limpezire ideologică trebuie să aibă loc în sânul clasei muncitoare pe baza unei platforme principale elaborate în comun“.

La sfârșitul anului 1947, se accentua tot mai clar procesul revoluționar spre etapa socialistă. În strinsă legătură cu acest proces — și ca o condiție a realizării lui victorioase — s-a accentuat acțiunea de unificare a mișcării muncitorești. La 27 septembrie 1947, Birourile Politice ale P.C.R. și P.S.D. au adoptat hotărîrea de a pune în discuția Comitetelor Centrale mijloacele practice pentru înfăptuirea unității, iar o lună mai târziu, Comitetul Central al F.U.M. a hotărît constituirea a două comisii însărcinate cu elaborarea platformei și a statutului, precum și cu stabilirea planului organizatoric pentru operațiunile de unificare.

Rod al activității colective și al unor largi dezbateri desfășurate în cadrul comisiei, iar apoi în ședințele celor două Birouri Politice și a plenarei celor două Comitete Centrale, platforma partidului unic a fost o expresie a generalizării experienței partidelor muncitorești din România și a preocupărilor acestora de a elabora linia politică cea mai corespunzătoare, în vederea consolidării regimului democratic și a înfăptuirii transformărilor socialiste. Document de mare însemnătate teoretică și politică, marcînd o etapă superioară în lupta pentru realizarea unității mișcării muncitorești din România, platforma Partidului Unic Muncitoresc a constituit fundamentul principal pe care s-a realizat unitatea deplină a clasei muncitoare, în cadrul unui singur partid marxist-leninist.

Pornind de la analiza stadiului de dezvoltare a revoluției în țara noastră și a raportului forțelor de clasă, în strinsă legătură cu situația internațională, platforma subliniază că, în lupta pentru dezvoltarea ulterioară a României spre socialism, simpla unitate de acțiune a clasei muncitoare nu mai era suficientă, impunîndu-se crearea unui singur partid muncitoresc.

O mare cucerire a clasei muncitoare din România o constituia faptul că la baza partidului era așezată ideologia de clasă a proletariatului — marxism-leninismul — și principiile organizatorice ale partidului de tip nou.

După adoptarea platformei, cele două partide au desfășurat o largă activitate politico-ideologică, în vederea aprofundării problemelor fundamentale privind partidul de tip nou; concomitent a avut loc constituirea noilor organizații și organe de partid unice, ceea ce a creat condiții favorabile Congresului de unificare.

GHEORGHE ȚUȚUI : Unificarea mișcării muncitorești din România într-un singur partid marxist-leninist, factor esențial pentru trecerea la revoluția socialistă, în condițiile țării noastre reprezintă, în același timp, o parte a procesului de afirmare a clasei muncitoare internaționale ca cea mai influentă forță politică a lumii contemporane.

Viața, activitatea social-politică din anii la care ne referim au arătat că lupta pentru transformarea în realitate a înflăcăratei chemări lansate de Marx și Engels : „Proletari din toate țările, uniți-vă !“, cuprinde ca un corolar al său realizarea unității proletare la nivel național, că puterea mișcării muncitorești internaționale se află în strinsă dependență

cu forța mișcării din fiecare țară, izvorăște din puterea fiecărui detașament.

Privită prin perspectiva istorică, mișcarea muncitorească internațională din anii 1944—1948 ni se înfățișează ca un uriaș laborator în care se realizează în permanență sinteze între formele și metodele de luptă ale proletariatului dintr-o țară sau alta cu cele ale mișcării în ansamblul său.

Rezultă deci că orientarea tot mai fermă spre realizarea unității muncitorești și acțiunile multiple întreprinse în acest scop reprezentau o componentă esențială a procesului de creștere a influenței proletariatului pe arena mondială și de instaurare, într-un șir de țări din Europa și Asia, a unor noi regimuri politice în care rolul conducător revine clasei muncitoare.

Corespunzător cerințelor luptei politice, în acest timp între diferitele partide și organizații muncitorești se realizează acorduri de colaborare care duc la înfăptuirea unității proletare în forme și la niveluri diferite în raport cu situația din fiecare țară, iar pe plan internațional îndeosebi în crearea unor organizații mondiale (sindicale, de tineret și de femei).

Tendința spre unitatea mișcării muncitorești internaționale — realizată pe baza colaborării dintre diferitele ei detașamente — își găsește exprimarea și în relațiile de conlucrare și informare care se dezvoltă între diferitele partide muncitorești, comuniste, socialiste, social-democrate. Desfășurată prin multiple căi — relații de partid și de stat bi și multilaterale, schimburi de vizite și de informații, conferințe internaționale etc. —, conlucrarea dintre partidele comuniste și muncitorești, ca o formă deosebită a unității proletare, a exercitat o puternică influență asupra vieții publice în general, a politicii de alianțe, asupra unor mișcări de eliberare națională și chiar asupra unor partide și organizații burghezo-democratice. Instaurarea unor guverne revoluționare într-un șir de țări din Europa, guverne în care fie că clasa muncitoare era reprezentată doar de comuniști — Albania, Iugoslavia — sau în care această clasă era reprezentată de comuniști și social-democrați, care colaborau între ei — Bulgaria, Cehoslovacia, Germania răsăriteană, Polonia, România și Ungaria —, a avut o mare însemnătate principială și practică. Pe lângă faptul că aceste țări, alături de U.R.S.S., au dezvoltat zona socialismului în Europa, extinderea normelor și principiilor colaborării dintre partide și în domeniul statal a avut o mare influență în stabilirea unui nou sistem de relații internaționale, bazate pe internaționalismul proletar, pe respectul independenței și suveranității naționale și neamestecul în treburile interne. Dacă la aceasta adăugăm și faptul de mare însemnătate că în mai multe țări europene peste patru milioane de comuniști colaborează în conducerea statului și în realizarea sarcinilor revoluției democrat-populare cu circa trei milioane de social-democrați, coordonatele istorice ale acestor evenimente devin și mai evidente. Drept urmare, mitul ireconciliabilității dintre comuniști și social-democrați rămânea în domeniul trecutului, făcând loc unor concluzii noi, realiste, asupra necesității și posibilității colaborării diferitelor detașamente ale mișcării muncitorești.

În complexitatea relațiilor politice interne și internaționale din primii ani postbelici, mișcarea muncitorească din România s-a afirmat plenar, aducând prețioase contribuții la unitatea mișcării muncitorești internaționale, ca și la dezvoltarea teoriei și practicii revoluționare în problemele realizării partidului unic. Faptul că cele două partide muncitorești au realizat unitatea de acțiune încă în anii ilegalității prin înțelegeri la nivelul conducerilor centrale asupra tuturor problemelor esențiale care se ridicau în fața poporului, iar după Eliberare au făurit o mișcare sindicală unică bazată pe principiile luptei de clasă și ale internaționalismului proletar, au dezvoltat colaborarea pe cele mai diferite planuri, în guvern și aparatul de stat, în campania electorală și în parlament, în comitetele de front unic etc. a contribuit la succesul și dezvoltarea revoluției democrat-populare și, prin aceasta, la cîștigarea de către mișcarea noastră muncitorească a unui însemnat prestigiu internațional. Se contura astfel o experiență pozitivă care demonstra că rolul de hegemon al proletariatului în revoluție poate fi asigurat și în condițiile existenței mai multor partide muncitorești, cu condiția ca acestea să acționeze în direcția satisfacerii intereselor fundamentale ale maselor, pe linia progresului economic și social. Totodată, trebuie relevat faptul că la scurt timp după Eliberare, între P.C.R. și P.S.D. s-a ajuns la un consens asupra necesității și posibilității de realizare a unității depline.

Pe această bază, ca urmare a unei ample activități politice desfășurate de P.C.R. și de elementele revoluționare din P.S.D., în țara noastră Frontul Unic Muncitoresc, și apoi acțiunea de făurire a partidului unic au întrunit în permanență adeziunea majorității cadrelor și membrilor Partidului social-democrat. Astfel, după ce la Congresul din martie 1946 P.S.D. a îndepărtat din conducerea sa un număr de conducători de dreapta, care puneau piedici trecerii partidului pe poziții revoluționare, acest proces s-a desfășurat rapid și, cu toate greutățile existente, a fost încununat de succes. Drept urmare, Partidul social-democrat a dezbătut pe larg problemele teoretice și practice pendinte de realizarea partidului unic, iar apoi pe baza respectării normelor statutare, Congresul al XVIII-lea al partidului a hotărît să se treacă efectiv, alături de P.C.R., la îndeplinirea acestui obiectiv istoric.

Sub acest aspect putem aprecia că atitudinea nedogmatică a P.C.R. față de teoria marxist-leninistă, ca și preocuparea constantă a P.S.D. de a depăși propria sa condiție, însușindu-și cît mai mult din concepția revoluționară, strădania celor două partide de a rezolva sarcinile pe baza unor hotărîri comune, prin măsuri și acțiuni corespunzătoare particularităților economice și social-politice din țară, de a participa la dezvoltarea revoluției, au reprezentat contribuții însemnate în teoria și practica internațională privind lichidarea sciziunii și unificarea mișcării muncitorești.

Această experiență era cu atît mai importantă cu cît în acest timp în mai multe țări europene colaborarea dintre partidele comuniste și cele social-democrate, care se desfășura pe multiple planuri, ajunsese la un

stadiu avansat, punînd la ordinea zilei problema realizării partidului unic. Desfășurarea acestui proces revoluționar ilustrează nu numai posibilitatea lichidării sciziunii din mișcarea muncitorească și a luptelor fratricide, dar și marea varietate de forme și metode prin care se poate înlăptui unitatea proletară.

Clasa muncitoare din România aducea o importantă și originală experiență în acest domeniu. Aceasta era concretizată în special în aceea că la noi, datorită colaborării anterioare și a amplei activități de clarificare politico-ideologică, acțiune care a cunoscut o mare extindere în ultimele luni ale anului 1947 și la începutul anului 1948, unificarea celor două partide muncitorești în cadrul unui singur partid marxist-leninist fusese practic înlăptuită încă înainte de congresul din februarie. În acest sens, raportul politic al C.C. prezentat la congres avea să sublinieze că realizarea partidului unic al clasei muncitoare nu este o simplă hotărîre, care abia urmează să fie tradusă în viață într-un viitor mai mult sau mai puțin apropiat, deoarece la acest congres se venea cu organizații unice și cu conduceri unice ale organizațiilor de partid. Apreciînd crearea partidului unic drept o victorie istorică a muncitorimii din țara noastră, se impune a reliefa, în același timp, felul în care s-a înlăptuit aceasta, căile și metodele folosite, experiența dobîndită, elemente de mare însemnătate, într-un moment cînd problema partidului unic era la ordinea zilei într-un șir de țări din Europa. În această ordine de idei, pe primul plan se situează faptul că cele două partide muncitorești, P.C.R. și P.S.D., și-au reorganizat activitatea pe baze legale și au crescut numericeste ca părți ale frontului unic. Pe această bază a fost posibilă colaborarea îndelungată între P.C.R. și P.S.D., la opera de guvernare a țării, lupta unită a comuniștilor și socialiștilor pentru aceleași obiective și împotriva unor adversari comuni, străduințele lor permanente de a face din unitatea de acțiune premisa și temelia unității depline, politice, ideologice și organizatorice. Ca urmare a apropierii dintre comuniști și social-democrați, a unificării organice, prin munca și lupta comună și a îndepărtării din mișcare a vîrfurilor social-democrate de dreapta, scizioniste, ca și a renunțării la unele practici sectare ale comuniștilor, la făurirea partidului unic marxist-leninist a participat într-o măsură crescîndă, alături de comuniști, și majoritatea mereu mai largă a social-democraților.

Ca o expresie a legăturilor internaționaliste ale mișcării noastre muncitorești, în decursul anilor numeroase delegații ale partidelor comuniste, socialiste, social-democrate, ale organizațiilor de tînet și de femei, deputați, ziariști și alți exponenți ai forțelor democratice au vizitat țara noastră, au luat parte la adunări politice, la conferințe și congrese, au studiat și apreciat experiența românească. Pentru a ilustra amploarea acestei acțiuni, precizăm că numai în lunile octombrie și noiembrie 1947, cu prilejul celui de-al XVIII-lea Congres al P.S.D. și al celui de-al doilea congres sindical, țara noastră a fost vizitată de zece delegații ale parti-

delor socialiste și social-democrate, precum și de treisprezece delegații sindicale — Albania, Austria, Bulgaria, Cehoslovacia, Finlanda, Franța, Grecia, Iugoslavia, Italia, Palestina, Polonia, Spania, Ungaria. Dacă privim această problemă numai sub aspect numeric, putem arăta că Congresul de unificare a P.C.R. și P.S.D., din 21—23 februarie 1948, a depășit toate manifestările anterioare, prin aceea că la lucrările lui au luat parte delegații ale unui număr de treisprezece partide comuniste — Albania, Austria, Bulgaria, Cehoslovacia, Franța, Grecia, Italia, Iugoslavia, Olanda, Polonia, Palestina, Ungaria, Spania, a patru partide social-democrate — Anglia, Bulgaria, Polonia, Ungaria, precum și personalități politice din Anglia, Franța, Elveția și alte țări. Un număr de unsprezece partide comuniste — Argentina, Belgia, Chile, Danemarca, Finlanda, Germania răsăriteană, Japonia, Liban, Siria, U.R.S.S., Venezuela au transmis congresului telegrame și mesaje de salut.

Este evident că numai simpla enunțare a faptului că numeroase partide politice muncitorești și organizații democratice din Europa, Asia și America au participat, într-un fel sau altul, la evenimentul de importanță istorică pentru mișcarea noastră muncitorească pe care l-a constituit Congresul din 1948, îi conferă acestuia o deosebită însemnătate internațională. Dar la aceasta trebuie adăugate în mod obligatoriu și alte constatări. În acest cadru credem că se impune a sublinia larga reprezentare a forțelor politice participante : partide comuniste, socialiste, social-democrate, organizații democratice. Erau prezente delegații din țări unde comuniștii se aflau la putere, ca și de acolo unde ei se găseau încă în ilegalitate, din țări unde partidele muncitorești se pregăteau să-și unifice forțele și acolo unde se lupta încă pentru atingerea acestui obiectiv. După cum este cunoscut, în zilele de 13—14 iunie 1948 a avut loc Congresul de unificare în Ungaria, la 27 iunie 1948 s-a desfășurat adunarea care a marcat fuziunea celor două partide muncitorești în Cehoslovacia, la 11 august 1948 se consfințește unificarea în Bulgaria, iar între 15 și 20 decembrie 1948 a avut loc Congresul de constituire a partidului unic în Polonia.

Aceasta a și determinat ca în raportul politic general prezentat la Congresul din februarie 1948, ca și în celelalte documente, să se facă o amplă analiză a condițiilor interne și internaționale în care se desfășura unitatea deplină a mișcării muncitorești din țara noastră, subliniindu-se în același timp particularitățile acestui proces. Se generaliza astfel o bogată experiență de activitate revoluționară și se demonstra nu numai posibilitatea realizării unei politici de apropiere continuă între comuniști și social-democrați, de trecere a acestora din urmă pe poziții revoluționare, dar și căile și metodele folosite în acest scop.

Desfășurarea întregului proces de unificare a clasei muncitoare din România, apropierea treptată și continuă realizată între comuniști și social-democrați în procesul luptei comune dovedesc netemeinicia aprecierilor făcute în unele lucrări ale istoricilor burghezi în legătură cu acest

eveniment, neînțelegerea acestui proces revoluționar, în care rolul hotărîtor l-au avut forțele interne, hotărîrea de luptă comună a clasei muncitoare.

Unificarea partidelor muncitorești din România la Congresul din februarie 1948 a reprezentat o încununare a procesului de maturizare a mișcării noastre muncitorești și a deschis în același timp o nouă etapă în dezvoltarea pe mai departe a acesteia. Participarea comună a comunistilor și social-democraților la alegerile comitetelor de partid și a delegaților pentru congres — în raport cu ponderea și efectivele avute —, alegerea în organele superioare ale partidului a unor cadre de bază ce proveneau din ambele partide, ca și întreaga activitate ulterioară demonstrează falsitatea avertismentelor unor lideri de dreapta ai social-democrației occidentale despre așa-zisa „lichidare politică”. Pentru membrii Partidului social-democrat, unificarea, pe care au sprijinit-o în covârșitoarea lor majoritate, a însemnat tocmai posibilitatea de a desfășura în continuare o activitate politică rodnică, de a se afirma ca elemente active în întreaga operă de construcție socialistă.

Este o realitate faptul că după realizarea unității depline a mișcării muncitorești din România în cadrul partidului unic al clasei muncitoare au dispărut rapid orice deosebiri între membrii proveniți din P.C.R. sau P.S.D., membrii partidului avînd, în virtutea prevederilor statutului, aceleași drepturi și aceleași îndatoriri. Pe baza hotărîrii Congresului al IX-lea al Partidului Comunist Român s-a acordat vechimea în partid din momentul intrării în mișcarea revoluționară atît celor care au activat în anii ilegalității sub conducerea partidului comunist, cît și celor care au făcut parte din Partidul social-democrat, din Partidul socialist-unitar și din Partidul socialist.

Unificarea Partidului Comunist Român cu Partidul social-democrat, act final al unui proces istoric de maturizare politică a clasei muncitoare din România, a marcat începutul unei noi etape în dezvoltarea clasei muncitoare, a întregului popor.

GHEORGHE SURPAT : Pornind de la cele arătate de antevorbitori, în intervenția mea aș dori să relev pe scurt însemnătatea deosebită a făuririi partidului unic muncitoresc pentru lupta clasei muncitoare, a întregului popor în marea operă de edificare a societății socialiste în țara noastră.

Exercitîndu-și rolul de forță politică conducătoare, Partidul Comunist Român, prin întreaga sa politică, a dat expresie cerințelor obiective ale dezvoltării țării pe calea progresului multilateral. Buzuindu-se pe studierea și cunoașterea legilor obiective ale evoluției sociale, pe analiza condițiilor concrete ale țării, P.C.R. a condus în mod conștient procesul complex de edificare a socialismului, a organizat participarea maselor la desfășurarea construcției socialiste. Prin directivele sale politice, partidul nostru a trasat obiectivele și sarcinile de bază ale dezvoltării societății în fiecare etapă a construcției socialismului. Precizarea clară a scopului acțiunii sociale conduse de P.C.R. a constituit o trăsătură caracteristică a conducerii operei de construcție a noii orînduiri în țara noastră. Partidul a rezolvat de pe pozițiile clasei muncitoare, în mod științific, problemele complexe economice, sociale și politice puse de construirea econo-

miei socialiste, a statului socialist, de dezvoltarea culturii socialiste și de educația maselor în spiritul concepției marxist-leniniste despre lume și viață. În procesul luptei pentru edificarea socialismului, P.C.R. a avut de învins o serie de greutăți, a vădit unele limite și lipsuri, dar esențial este că pe parcurs și pînă la urmă el a găsit în rindurile sale forțele necesare pentru a învinge dificultățile, asigurînd înaintarea continuă a construcției socialismului, dezvoltarea țării pe o linie mereu ascendentă.

După victoria deplină a socialismului în patria noastră, Congresele al IX-lea și al X-lea ale partidului, Conferința Națională a P.C.R. din iulie 1972 au înarmat poporul nostru cu un amplu program al cărui obiectiv fundamental este făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate. În această perioadă partidul nostru a întreprins, după Congresul al IX-lea, o vastă activitate de cristalizare teoretică a strategiei înaintării țării noastre pe calea socialismului și comunismului, de elaborare a programelor concrete de acțiune. Acest aspect esențial al activității P.C.R. își găsește materializarea în elaborarea prognozelor privind evoluția economico-socială a României în deceniile următoare. În elaborarea prognozei dezvoltării țării noastre pînă la sfîrșitul acestui secol partidul pornește de la necesitatea de a realiza un puternic avînt al forțelor de producție, perfecționarea continuă a relațiilor de producție și a raporturilor între oameni, ridicarea nivelului de trai, de cunoaștere și cultură al tuturor celor ce muncesc, crearea condițiilor pentru afirmarea plină a personalității umane, aplicarea în viață a principiilor eticii și echității socialiste.

Partidul Comunist Român realizează cu succes rolul său conducător datorită întăririi legăturilor sale cu masele, stimulării spiritului critic față de neajunsuri, perfecționării continue a tuturor compartimentelor vieții economice, sociale și de stat etc. Partidul acordă o mare importanță formelor și metodelor care să asigure conducerii vieții economice și social-politice un caracter democratic. Expresia acestei preocupări sînt: dezvoltarea democrației economice (comitetele și consiliile oamenilor muncii, adunările generale ale salariaților); sporirea competențelor organelor alese de popor; lărgirea atribuțiilor Consiliului de Stat, ale Consiliului de Miniștri, ale ministerelor și ale altor instituții centrale; creșterea atribuțiilor organizațiilor de masă și obștești, constituirea consiliilor naționalităților conlocuitoare; instituționalizarea principiului conducerii și muncii colective. Noile măsuri adoptate de Conferința Națională a P.C.R. din iulie 1972, de lărgire continuă a democrației socialiste, pe baza concepției de conducere unitară a societății, exprimă consecvența cu care partidul nostru promovează creația istorică a clasei muncitoare, a celor ce muncesc.

Partidul Comunist Român reprezintă astăzi nucleul întregii noastre societăți, o uriașă forță politică organizată care numără aproape 2 300 000 de membri, adică mai mult de 20% din populația activă a țării.

Preponderența clasei muncitoare în rindurile partidului, preocuparea pentru întărirea lui continuă, pentru perfecționarea legăturilor sale indestructibile cu clasa muncitoare, cu masele largi de oameni ai muncii, fără deosebire de naționalitate, justetea liniei sale politice generale, existența unor organizații de partid puternice în toate compartimentele socie-

tății noastre, abordarea curajoasă a problemelor, pornind de la studierea atentă a realităților, și continua îmbogățire a teoriei marxist-leniniste cu aceste realități contemporane, naționale și internaționale — toate acestea asigură îndeplinirea de către P.C.R. a funcțiilor sale ca forță politică conducătoare.

În prezent — la un sfert de veac de la înfăptuirea unității politice și organizatorice a clasei muncitoare prin unificarea celor două partide muncitorești, P.C.R. și P.S.D., și crearea partidului unic al clasei noastre muncitoare — Partidul Comunist Român se înfățișează ca un partid puternic, călit în luptă, cu o bogată experiență revoluționară, bucurându-se de încrederea și dragostea întregului nostru popor.

★

În finalul discuțiilor, tovarășul Gheorghe Matei a exprimat părerea că acestea au atins în bună măsură scopul urmărit, reliefând o dată mai mult importanța fundamentală a problemei abordate și necesitatea continuei aprofundări a diverselor ei laturi și aspecte. S-a arătat, totodată, cerința care se face tot mai resimțită de a se elabora o monografie cuprinzătoare și de înaltă ținută științifică consacrată problemei unității clasei muncitoare din România, privită în ansamblul ei. Aceasta ar avea darul să înfățișeze — la nivelul posibilităților și cerințelor istoriografiei noastre actuale — o experiență istorică de o valoare primordială, atât de ordin național cât și internațional.

În problema unității politice și organizatorice a clasei muncitoare — după cum se știe și s-a mai spus în cursul dezbaterilor mesei rotunde — există în zilele noastre diverse opinii. Fără a avea pretenția formulării unei soluții general-valabile și cu caracter de infailibilitate, mișcarea muncitorească din țara noastră a ajuns la concluzia, desprinsă din propria experiență, că cele mai bogate rezultate le-a obținut atunci când a acționat ca o singură forță — fie că aceasta a îmbrăcat forma partidului unic sau cel puțin a frontului unic muncitoresc.

Modul în care a fost realizată în țara noastră unificarea mișcării muncitorești și consecințele pozitive ale unei atare acțiuni au demonstrat atât utilitatea cât și posibilitatea acestui proces. Fără îndoială că înfăptuirea unității clasei muncitoare poate îmbrăca, în funcție de diversitatea condițiilor, forme diferite, ca menținerea independenței partidelor angajate în acțiuni comune sau unificarea lor deplină — unitatea muncitorească fiind, în toate cazurile, indispensabilă pentru victoria în revoluția socialistă.

Adâncile prefaceri petrecute în viața poporului nostru în anii construcției socialiste au dat sensuri noi și mai bogate unității clasei muncitoare. Eprimînd, prin interesele sale fundamentale și prin conștiința sa înaintată, legată indisolubil de idealurile socialismului, direcția de dezvoltare și interesele întregului popor, clasa muncitoare a devenit factorul primordial și fermentul cel mai activ al coeziunii social-politice a tuturor claselor și păturilor societății noastre, unite indestructibil sub stindardul Partidului Comunist Român.

PALMIRO TOGLIATTI — eminent militant al mișcării comuniste și muncitorești italiene și internaționale

La 26 martie s-au împlinit 80 de ani de la nașterea lui Palmiro Togliatti, eminent militant revoluționar, fiu devotat al clasei muncitoare și al poporului italian, care și-a consacrat întreaga viață luptei neobosite pentru interesele fundamentale ale proletariatului, ale națiunii italiene, pentru triumful cauzei nobile a păcii și comunismului. Ca fondator, împreună cu Antonio Gramsci, al Partidului Comunist Italian, Palmiro Togliatti a fost unul din remarcabili săi conducători, unul din cei mai de seamă activiști ai mișcării comuniste și muncitorești internaționale.

S-a născut la Genova, la 26 martie 1893. În 1915 a absolvit Facultatea de drept a Universității

din Torino. Ambianța muncitorească a acestui oraș piemontez puternic industrializat a înrăuit formarea revoluționară a tînărului intelectual, a contribuit la identificarea lui cu aspirațiile înaintate de libertate și progres social ale clasei muncitoare.

După ce o perioadă de timp a activat în mișcarea socialistă de tineret, Palmiro Togliatti a intrat în 1914 în rîndurile Partidului Socialist Italian, fiind ales vice-secretar, iar apoi secretar al secției din Torino a P.S.I. În această perioadă l-a cunoscut pe Antonio Gramsci, figură proeminentă de tribun și gînditor marxist, de înflăcărat militant comunist, de care a rămas strîns legat printr-o profundă și nezdruccinată prietenie. Palmiro Togliatti își continuă cu asiduitate studiile, acordînd o atenție deosebită lucrărilor cunoscutului teoretician marxist italian Antonio Labriola, fiind atras pe deplin de ideile marxismului.

În condițiile vastelor mișcări sociale care au cuprins Italia după primul război mondial, ale puternicului val revoluționar din lumea întreagă, impulsivat de victoria Marii Revoluții Socialiste din Oc-tombrie, Palmiro Togliatti se află alături de Antonio Gramsci printre fondatorii săptăminalului „Ordine Nuovo“, organ de presă marxist care a militat cu hotărâre împotriva pozițiilor oscilante ale grupului conducător al Partidului Socialist Italian, fiind, totodată, animatorul mișcării revoluționare a consiliilor de fabrică. La 21 ianuarie 1921, s-a constituit Partidul Comunist Italian prin desprinderea, la Congresul de la Livorno, a aripii de stînga, în frunte cu Antonio Gramsci și Palmiro Togliatti de aripa reformistă centristă a Partidului Socialist. Desfășurînd cu energie și patos revoluționar o amplă activitate politică, Palmiro Togliatti a fost ales în 1922 membru al Comitetului Central al Partidului Comunist Ita-lian, iar în anul următor, membru al Direcțiunii partidului.

După venirea la putere a fascismului mussolinian — prima dicta-tură fascistă din Europa — Palmiro Togliatti s-a afirmat ca unul din orga-nizatorii rezistenței populare împotriva politicii fasciste care-și găsea expresie în încălcarea grosolană a drepturilor și libertăților civice ele-mentare, în dezlănțuirea unei terori deșănțate împotriva forțelor demo-craticе, în interzicerea și lichidarea organizațiilor muncitorești, în împin-gerea Italiei pe calea aventurilor agresive și a războiului.

Odată cu arestarea de către fasciști a lui Antonio Gramsci, în 1926, Palmiro Togliatti se află în fruntea conducerii Partidului, iar în 1927 devine secretar general al P.C.I. În noiembrie 1926, partidul este scos în afara legii de către guvernul fascist, activitatea sa interzisă, organele sale de presă suprimate. Arestat de două ori de poliția fascistă, Palmiro Togliatti a reușit să evadeze și se vede obligat să emigreze. În noile îm-pejurări, Palmiro Togliatti — cunoscut în perioada ilegalității sub numele de Ercoli — insistă asupra necesității ca Partidul Comunist Italian să depună în continuare, chiar în condiții de adîncă ilegalitate, o intensă activitate antifascistă, să mențină legături strînse cu oamenii muncii ita-lieni, să rămînă adînc implantat în viața, năzuințele și realitățile poporu-lui italian, să lupte neînfocat pentru interesele vitale ale maselor popu-lare. În 1927 a organizat și condus „Centrul din exterior“ al Partidului Comunist Italian, care se afla la Paris și unde se edita o revistă teoretică lunară „Stato operaio“, una din cele mai importante și militante reviste antifasciste.

În acei ani zbuciumați pentru istoria Europei, Palmiro Togliatti se remarcă pe planul mișcării comuniste, muncitorești și democratice internaționale, aducînd o contribuție prețioasă la lupta pe tărîm internațional împotriva fascismului. În 1935, la Congresul al VII-lea al Comin-ternului, Palmiro Togliatti a prezentat raportul despre problemele păcii și războiului; la acest Congres, el a fost ales secretar al Internaționalei Comuniste.

După atacarea Etiopiei de către Italia fascistă, Palmiro Togliatti — animat de un profund internaționalism — acționează pentru organi-zarea congresului antifasciștilor italieni de la Bruxelles, în 1935, unde fascismul italian a fost înfierat ca dușman al popoarelor italian și etiopian. În timpul rebeliunii fasciste, al intervenției hitleristo-mussolini-ene în Spania, Palmiro Togliatti se remarcă ca unul din organizatorii

Brigăzilor internaționale care au venit în ajutorul poporului spaniol, participând nemijlocit la lupta național-revoluționară a poporului spaniol, bucurându-se de dragostea și stima tuturor sprijinitorilor cauzei republicane.

Revenind în Franța la încheierea războiului, Palmiro Togliatti este arestat, dar după șase luni reușește să-și reia activitatea ilegală până la căderea Parisului sub ocupația hitleristă. În perioada 1940—1944, s-a aflat în Uniunea Sovietică, de unde, prin intermediul postului de radio, a transmis sub numele de Mario Correnti cunoscutele „Discursuri către italieni“, desfășurând totodată o intensă activitate de orientare a luptei antifasciste în Italia.

Strins legat de clasa muncitoare, de poporul italian, în mijlocul căruia s-a născut, Palmiro Togliatti, întors în țară și-a pus întreaga gândire și acțiune, energie și vigoare în slujba făuririi mișcării de unitate națională antifascistă, care a dat un impuls decisiv războiului patriotic împotriva ocupanților hitleriști. El a fost un inspirator și conducător de frunte al Rezistenței italiene din care s-a plămădit Republica și istoria modernă a Italiei.

Primele discursuri ale lui Togliatti în Adunarea Constituantă conțineau un plan precis al revendicărilor și transformărilor politice și economice : proclamarea republicii, instaurarea unui regim parlamentar, restabilirea tuturor libertăților democratice, lichidarea fascismului și a rădăcinilor sale, schimbarea structurii economice a țării în sens progresist.

Ca reprezentant al poporului în prima Adunare republicană, Palmiro Togliatti se numără printre autorii Constituției, care a consfințit libertățile și drepturile democratice cucerite în timpul Rezistenței. El a avut marele merit de a fi contribuit la propulsarea mișcării muncitorești italiene, în lupta pentru apărarea intereselor naționale.

„Vrem să distrugem toate rădăcinile fascismului — spunea Palmiro Togliatti — pentru ca democrația de mâine să nu mai fie o pseudodemocrație ca aceea din 1922 care a dat naștere fascismului. Noi vrem să dăm clasei muncitoare un loc primordial în viața politică a Italiei și, mai ales, în lupta de eliberare a țării ; noi vrem să garantăm clasei muncitoare toate alianțele de care are nevoie“.

La sfârșitul războiului, Partidul Comunist Italian cunoaște o creștere vertiginoasă. În aprilie 1945, numărul membrilor de partid era în regiunile din nord de 90 000 iar în restul Italiei de 311 000. La Congresul al V-lea, din 1946, numărul comuniștilor italieni crescuse până la 1 770 000. Partidul intrase într-o nouă fază a dezvoltării sale ; se conturase perspectiva unei acțiuni viguroase pentru cucerirea de partea sa a maselor populare, acțiune care trebuie dusă la îndeplinire pătrunzând mereu mai adânc în toate domeniile vieții naționale.

Palmiro Togliatti acționează pentru întărirea partidului în așa fel încât acesta să fie capabil să-și asume sarcinile luptei pentru reconstrucția democratică a țării, să devină un partid de masă, *„adică un partid cu adevărat popular care să stabilească legături strânse, directe cu toate straturile poporului muncitor“.*

După alegerile parlamentare din 18 aprilie 1948, în care P.C.I. a obținut succese remarcabile, reacțiunea italiană a încercat să declanșeze o campanie de provocări împotriva comuniștilor, culminând cu atentatul de

la 14 iulie 1948 la viața lui Togliatti — ceea ce a provocat un mare val de indignare populară. În Italia a avut loc o grevă generală de protest care a cuprins milioane de oameni ceea ce a demonstrat în mod manifest marea dragoste a poporului italian față de partidul comunist. Palmiro Togliatti a fost reales secretar general la toate Congresele postbelice ale P.C.I. : al V-lea (decembrie 1945); al VI-lea (ianuarie 1948); al VII-lea (aprilie 1950); al VIII-lea (decembrie 1956); al IX-lea (ianuarie-februarie 1960); al X-lea (decembrie 1962).

În perioada 1944—1946, Palmiro Togliatti a făcut parte din guvernele de coaliție ca vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, ministru fără portofoliu, ministru al justiției. Din iunie 1946 până în decembrie 1947 a fost deputat în Adunarea Constituantă, iar din aprilie 1948 până la sfârșitul vieții deputat în Parlament; a fost șeful grupului comunist în Camera deputaților.

Palmiro Togliatti are merite deosebite în mobilizarea și însuflețirea maselor largi populare pentru apărarea păcii, pentru libertate și independență națională, împotriva acțiunilor agresive ale imperialismului, pentru colaborare și înțelegere între popoare. El s-a pronunțat și a militat neobosit pentru realizarea unui larg front al tuturor forțelor progresiste care să reunească toate curente și orientările democratice, tinzând spre reînnoire socială, pentru unitatea cu catolicii în vederea salvării civilizației umane de o catastrofă atomică, promovării progresului.

Gîndirea politică și teoretică vie, originală, creatoare, mereu receptivă la nou ca și activitatea sa practică au intrat ca o contribuție de seamă în patrimoniul Partidului Comunist Italian, al luptei poporului italian. Lucrările lui Palmiro Togliatti — multe din ele au fost publicate și în țara noastră — rapoartele ținute în cadrul Congreselor și plenarelor C.C., studiile apărute în „Rinascita“, al cărei redactor șef a fost, numeroasele articole de fond publicate în „l'Unita“, intervențiile în Parlament, discursurile rostite cu diferite ocazii ilustrează personalitatea de eminent gînditor și teoretician marxist, de polemist, orator, scriitor și ziarist erudit, de intelectual comunist, posedînd o solidă cultură umanistă.

Dezvoltînd concepțiile lui Antonio Gramsci asupra tradițiilor culturale, progresiste ale poporului italian, Palmiro Togliatti a acordat o importanță deosebită în activitatea sa politică problemelor culturii și literaturii, apărînd cauza reînnoirii sociale și culturale a Italiei.

Adîncînd concepția lui Antonio Gramsci cu privire la necesitatea luării în considerare a diversității condițiilor concrete în care acționează fiecare partid revoluționar, Palmiro Togliatti a fundamentat politica P.C.I. privind *calea italiană spre socialism*, născută dintr-un raport dialectic între tradițiile istorice naționale și legăturile internaționaliste.

O trăsătură definitorie a vieții și activității lui Palmiro Togliatti a fost preocuparea constantă de a îmbina în mod armonios sarcinile și obligațiile naționale cu cele internaționale, patriotismul și internaționalismul. Caracterizînd opera și personalitatea lui Palmiro Togliatti, apropiatul său tovarăș de luptă și idei, Luigi Longo, spunea : „*Istoria vieții lui P. Togliatti se împletește cu însăși istoria Partidului Comunist Italian. Opera lui Togliatti pune o amprentă hotărîtoare pe mișcarea revoluționară a clasei muncitoare, pe istoria națională, pe mișcarea omînită progresiste. La To-*

gliatti, revoluționar și marxist, conștiința națională și internaționalismul proletar se împletesc și formează un tot unitar“.

Relevind internaționalismul ca o necesitate imperioasă a luptei împotriva imperialismului, Palmiro Togliatti a argumentat că aceasta se poate clădi numai pe recunoașterea diversității condițiilor, pe aplicarea creatoare a marxism-leninismului în condițiile respectării originalității proceselor revoluționare, a suveranității statelor și autonomiei organizațiilor revoluționare, pe recunoașterea principiului „*unității în diversitate*“. O sinteză a acestor idei conține „Nota memorială de la Ialta“, scrisă de Palmiro Togliatti cu puțin timp înainte de moarte. Axa centrală a notei lui Palmiro Togliatti e subliniată de o afirmație de mare valoare teoretică și politică : „*Părerea mea — scria Palmiro Togliatti — este că pe linia dezvoltării actualei situații istorice și a perspectivelor sale generale (înaintarea și victoria socialismului în întreaga lume) formele și condițiile concrete de înaintare și de victorie a socialismului vor fi, acum și în viitorul apropiat, foarte diferite de cele din trecut. În același timp, deosebirile de la o țară la alta sînt destul de mari. De aceea, fiecare partid trebuie să știe să acționeze în mod autonom. Noi ne vom opune deci oricărei propuneri de a se crea din nou o organizație internațională centralizată. Sîntem susținători tenaci ai unității mișcării noastre și a mișcării muncitorești internaționale, dar această unitate trebuie să se realizeze în diversitatea de poziții politice concrete, corespunzătoare situației și gradului de dezvoltare din fiecare țară*“.

Această concepție are la bază cunoașterea necesității respectării neabătute a normelor de relații între partidele comuniste și muncitorești — egalitatea deplină în drepturi, independența și neamestecul în treburile interne, solidaritatea și sprijinul reciproc, dreptul fiecărui partid frătesc de a-și stabili în mod autonom politica internă și externă — condiție fundamentală pentru promovarea unei conlucrări tovarășești, a unei unități noi, superioare între partidele comuniste și muncitorești.

Palmiro Togliatti a încetat din viață la 21 august 1964, la Ialta, în Crimeea. Funeraliile de la Roma, la care au participat peste 1 000 000 de persoane și numeroși reprezentanți ai partidelor comuniste și muncitorești din diferite țări, s-au transformat într-o mare și impresionantă manifestare politică. Omagiul Partidului Comunist Român a fost adus de o delegație condusă de tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Referindu-se la învățămintele lăsate de Palmiro Togliatti — deosebit de actuale pentru activitatea comuniștilor italieni — tovarășul Enrico Berlinguer sublinia într-o cuvîntare recentă : „*Pe de o parte, Palmiro Togliatti ne-a învățat să rămînem fideli principiilor și practicii internaționalismului, ne-a învățat că lupta pe care o ducem în Italia pentru interesele maselor muncitoare, pentru progresul social al țării noastre, pentru democrație și socialism nu trebuie niciodată separată de lupta care se duce în întreaga lume pentru aceleași obiective. Pe de altă parte, Palmiro Togliatti, care era profund legat de cauza națiunii italiene, care cunoștea în mod profund istoria, tradițiile și particularitățile vieții noastre naționale, sentimentele poporului nostru, ne-a învățat să ancorăm profund partidul în viața țării noastre, să facem din el un mare partid patriotic, național, un partid capabil să elaboreze în mod original calea de luptă*

pentru socialism care să corespundă pe deplin tradițiilor și particularităților țării noastre“.

Cînd, în Camera deputaților, adresîndu-se acelor care credeau că excluderea comuniștilor din guvern constituie începutul lichidării partidului comunist, Palmiro Togliatti exclamă: „Noi venim de departe și mergem departe“, el avea viziunea constantă a perspectivei gloriosului partid al comuniștilor italieni. Inspirîndu-se permanent din gîndirea lui Gramsci și Togliatti, din activitatea lor practică și teoretică revoluționară, Partidul Comunist Italian în frunte cu tovarășii Luigi Longo, președinte, și Enrico Berlinguer, secretar general, își consacră energia slujirii devotate a intereselor fundamentale ale clasei muncitoare și ale maselor largi populare, cauzei democrației și socialismului. Ancorat profund în realitățile naționale, Partidul Comunist Italian se bucură de un înalt prestigiu, de sprijinul a milioane de oameni ai muncii, constituie o forță puternică și dinamică a vieții politice și sociale italiene, un detașament înaintat al mișcării comuniste și muncitorești internaționale, al marelui front anti-imperialist.

Între Partidul Comunist Român și Partidul Comunist Italian, între conducerile lor s-au statornicit și se dezvoltă relații de strînsă prietenie și colaborare tovarășească, de caldă solidaritate internaționalistă, materializate în vizite reciproce de delegații, participării reciproce la Congrese, contacte și schimburi de păreri în probleme de interes comun. Întîlnirile și convorbirile din ultimii ani dintre tovarășul Nicolae Ceaușescu și tovarășii Luigi Longo și Enrico Berlinguer au contribuit substanțial la evoluția ascendentă și fructuoasă a raporturilor de colaborare dintre cele două partide.

„Aceste relații — se arată în telegrama adresată de C.C. al P.C.R. Comitetului Central al Partidului Comunist Italian cu ocazia semicentenarului P.C.I. — aduc o contribuție însemnată la întărirea tradiționalei prietenii dintre popoarele și țările noastre, potrivit interesului reciproc, cauzei păcii și colaborării internaționale“.

Partidul Comunist Român, militînd pentru prietenia și solidaritatea cu toate partidele comuniste și muncitorești, este convins că intensificarea și în viitor a relațiilor sale de colaborare cu Partidul Comunist Italian corespunde intereselor ambelor partide, dorinței de întărire a prieteniei dintre popoarele român și italian, intereselor mișcării comuniste și muncitorești internaționale, cauzei generale a păcii și socialismului, idealului comunist căruia Palmiro Togliatti i-a dedicat întreaga sa viață.

NICU BUJOR

ÎN AJUTORUL CELOR CE STUDIAZĂ ISTORIA P.C.R.
ȘI A MIȘCĂRII MUNCITOREȘTI DIN ROMÂNIA

Partidul Comunist Român în etapa făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate

Încheierea cooperativizării agriculturii în aprilie 1962, alături de succesele dobândite pe celelalte planuri ale construcției socialiste, a marcat făurirea economiei socialiste unitare, *victoria deplină a socialismului la orașe și sate*. Aceasta a însemnat generalizarea noilor relații de producție în întreaga economie națională, crearea bazei economice și, în linii generale, a bazei tehnice-materiale a socialismului, rezolvarea contradicțiilor interne ale perioadei de trecere de la capitalism la socialism, lichidarea pentru totdeauna a exploatarei omului de către om. Au fost înlăturate definitiv posibilitățile de restaurare a capitalismului în țara noastră, s-a asigurat o temelie trainică înfloririi națiunii socialiste, afirmării multilaterale a tuturor cetățenilor.

Aceste adinci prefaceri revoluționare petrecute în toate domeniile vieții sociale și politice și-au găsit expresia în constituția adoptată la 21 august 1965, care, reflectând noul stadiu al dezvoltării societății românești, a proclamat *Republica Socialistă România*.

Noua Constituție din august 1965 este caracterizată drept constituția socialismului victorios. Ea consfințește Republica Socialistă România drept stat al oamenilor muncii de la orașe și sate, suveran, independent și unitar, al cărui teritoriu este inalienabil și indivizibil. Prevederile constituției consemnează lichidarea claselor exploatare și făurirea unității moral-politice a poporului, alcătuit din clase și categorii sociale noi, socialiste, alianța muncitorească-țăărănească ca temelie a puterii poporului și a orinduirii socialiste. Totodată, ea consacră rolul clasei muncitoare de clasă conducătoare a societății și rolul Partidului Comunist Român de forță politică conducătoare a întregii societăți. Caracteristic pentru noua Constituție a țării noastre este profundul său umanism, preocuparea deosebită de a asigura libertatea și demnitatea omului, creșterea continuă a bunăstării materiale și culturale a poporului.

Făcînd bilanțul cuceririlor obținute de poporul român în procesul construirii socialismului, marcînd trecerea României la forma de Republică socialistă, aceasta constituie, în același timp, și un program de viitor; ea reprezintă cadrul juridic fundamental al evoluției viitoare a societății noastre, al edificării societății socialiste multilateral dezvoltate.

După victoria definitivă a socialismului, Partidul Comunist Român a trasat prin documentele Congresului al IX-lea al P.C.R. din iulie 1965 și ale Conferinței Naționale a partidului din decembrie 1967 o seamă de măsuri menite să asigure *consolidarea și dezvoltarea socialismului*. S-a desfășurat o intensă activitate pentru așezarea temeinică, trainică a noilor relații de producție, de organizare a vieții sociale în concordanță cu cerințele lor, de eliminare a unor anacronisme și rămăneri în urmă, de perfecționare a întregului organism social.

În fața poporului nostru s-a deschis perspectiva trecerii pe un front larg la o etapă superioară — *a făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate*. Conținutul și obiectivul fundamental al acestei etape în care a pășit România, după ce socialismul *a învins deplin și s-a consolidat* ca un nou mod de organizare a societății, au fost profund analizate de Partidul Comunist Român în documentele Congresului al X-lea din august 1969, ale plenarei C.C. al P.C.R. din 3—5 noiembrie 1971, ale Conferinței Naționale a partidului din 19—21 iulie 1972.

I. POLITICA P.C.R. DE PERFECTIONARE A VIETII ȘI CONDUCERII SOCIALE, A ORGANIZĂRII ȘI PLANIFICĂRII ECONOMIEI NAȚIONALE. IMPORTANȚA CONGRESULUI AL IX-LEA AL P.C.R. ȘI A CONFERINȚEI NAȚIONALE A PARTIDULUI DIN DECEMBRIE 1967

Procesul de trecere a României la o nouă etapă de dezvoltare a solicitat în mod obiectiv ridicarea pe o treaptă calitativ superioară a întregului mecanism de conducere a operei de construcție socialistă. Partidul Comunist Român pornește de la postulatul fundamental că organizarea socială, formele și metodele de conducere a societății nu sînt imuabile, că ele trebuie să reflecte dinamismul vieții sociale să se perfecționeze continuu în funcție de schimbările ce survin în diferitele etape ale dezvoltării societății.

Perfecționarea continuă a metodelor de conducere și organizare socială demonstrează capacitatea P.C.R. de a adopta în permanență soluții noi pentru rezolvarea problemelor complexe ale dezvoltării sociale, pentru bunul său mers înainte.

Un moment de o deosebită importanță în desfășurarea procesului de perfecționare a conducerii societății l-a constituit *Congresul al IX-lea al P.C.R.* Documentele adoptate de congres, Directivele cu privire la planul de cinci ani și la planul de zece ani de electrificare a țării, obiectivele fundamentale și sarcinile de viitor ale politicii interne și externe a partidului stabilite de acest înalt forum al partidului au înarmat întregul popor cu programul înfloririi multilaterale a României socialiste. Abordînd în spirit creator realitățile țării, manifestînd o înaltă combativitate împotriva oricăror manifestări ale rutinei și conservatorismului, congresul a elaborat liniile directoare cu privire la perfecționarea organizării conducerii și planificării tuturor domeniilor de activitate, adoptînd și o seamă de măsuri pentru materializarea lor.

Pornind de la sarcinile stabilite de Congresul al IX-lea al P.C.R. privind organizarea și conducerea construcției socialiste potrivit cerințelor obiective ale legilor care acționează în socialism, *Conferința Națională a partidului din 6—8 decembrie 1967* a jalonat direcțiile de acțiune pentru promovarea celor mai potrivite forme și metode de organizare și conducere socială, a elaborat și a adoptat un complex de măsuri concrete, adecvate realităților noastre, corespunzătoare etapei date și exigențelor revoluției tehnico-științifice contemporane. La baza acestor măsuri stau — așa cum rezultă din documentele conferinței — principiile majore ale organizării și conducerii societății, cum sînt : creșterea rolului conducător al partidului în societate, centralismul democratic, conducerea colectivă, legalitatea socialistă, dezvoltarea și adîncirea continuă a democratismului socialist prin atragerea maselor populare la opera de guvernare, creșterea operativității în stilul de muncă al organelor statului, prin combaterea fenomenelor de formalism și birocratism.

Hotăririle Congresului al IX-lea, ale Conferinței Naționale din 1967 au fost dezvoltate și îmbogățite cu noi aspecte de Congresul al X-lea și de Conferința Națională din 1972, care, în ansamblul lor, constituie continuarea consecventă a politicii generale a partidului de construire a socialismului în România, ilustrează caracterul științific, creator al acestei politici, capacitatea partidului nostru de a imprima întregii dezvoltări sociale un dinamism din ce în ce mai pronunțat.

**PERFECTIONAREA
FORMELOR ORGANIZATORICE
ȘI A METODELOR DE CONDUCERE
ȘI PLANIFICARE A ECONOMIEI
NAȚIONALE**

În laborioasa activitate a partidului nostru de perfecționare a vieții sociale un loc central ocupă îmbunătățirea sistemului organizatoric și funcțional al economiei naționale. Ideea

directoare care a călăuzit hotăririle adoptate de partid în această privință a constituit-o ridicarea eficienței economice, încetățenirea riguroasă în orice domeniu de activitate economică a criteriilor rentabilității.

O mare atenție s-a acordat îndeosebi îmbunătățirii structurii organizatorice și de conducere a industriei. Necesitățile avîntului economiei naționale, cerințele organizării științifice a producției și a muncii au impus înlăturarea rămănelor în urmă, a fenomenelor de centralism excesiv, de paralelisme între verigile organizatorice, care îngreunau relațiile dintre întreprinderi sau diferitele ramuri economice și forurile superioare, diminuau răspunderea lor pentru îndeplinirea sarcinilor de plan. Ca atare, Conferința Națională din 1967, urmînd indicațiile Congresului al IX-lea, a hotărît ca întreaga activitate de conducere a industriei republicane să se organizeze pe trei verigi fundamentale cu atribuții și răspunderi bine determinate, și anume : întreprinderea — centrala industrială — ministerul economic de ramură.

Documentele Congresului al IX-lea și ale Conferinței Naționale a partidului din 1967 au prevăzut o serie de măsuri menite să ducă la *îmbunătățirea planificării economiei naționale, la întărirea rolului planului în dirijarea proceselor social-economice*. Accentul în munca de planificare s-a pus pe unitățile economice, pe activitatea de elaborare a propunerilor de plan de către întreprinderi și centrale — nucleele de bază ale economiei

naționale —, care cunosc cel mai bine potențialul și rezervele de care dispun, întronindu-se practic principiul elaborării planului de jos în sus. În felul acesta, caracteristica muncii de planificare constă în faptul că planul central cuprinde un număr restrâns de indicatori referitori la obiectivele esențiale ale economiei naționale, ceea ce permite partidului și statului să păstreze în mâinile lor principalele instrumente de conducere a proceselor economice, să aibă o viziune de ansamblu asupra dezvoltării acestora, asigurând, în același timp, stimularea inițiativei unităților de producție.

În cadrul orientărilor stabilite de Congresul al IX-lea al P.C.R. și al hotărîrilor Conferinței Naționale din decembrie 1967, *agricultura* — ramură de mare importanță a economiei noastre naționale — a format, la rîndul ei, obiectul unor multiple măsuri menite să fructifice din plin superioritatea modului socialist de producție, să accelereze dezvoltarea acestei ramuri în concordanță cu avîntul general al industriei și economiei naționale. Printre acestea, merită a fi subliniate cele adoptate de plenara C. C. al P.C.R. din 11—12 noiembrie 1965 cu privire la îmbunătățirea conducerii și planificării agriculturii, la mai buna organizare și profilare a organelor agricole de stat. Astfel, agricultura a fost integrată, ca și celelalte ramuri ale producției materiale, în planul unic național, ceea ce permite dezvoltarea ei în ritmurile și proporțiile cerute de nevoile întregii economii. În acest scop, s-a constituit, în ianuarie 1966, Consiliul Superior al Agriculturii, investit cu largi atribuții în organizarea, planificarea și conducerea unitară a agriculturii.

Pentru mai buna organizare a muncii și sporirea cointerесării materiale a lucrătorilor, plenara C. C. al P.C.R. din 27—28 martie 1967 a hotărît reorganizarea vechilor gospodării agricole de stat pe principiul *fermelor agricole*, ca unități strict specializate, dotate cu baza tehnică-materială necesară pe care o administrează în gestiune proprie. Fermele de pe o anumită rază teritorială au fost grupate, formînd o întreprindere agricolă de stat (I.A.S.). Acestea au fost concepute drept unități economice complexe, fondate deci tot pe gestiunea economică, în ale căror atribuții intră coordonarea unitară a tuturor laturilor procesului de producție din cadrul fermelor ce le compun.

Un ansamblu de asemenea măsuri a fost aplicat în *agricultura cooperatistă*. Pe prim plan se impun în acest sens hotărîrile adoptate de Congresul cooperativelor agricole de producție din 7—9 martie 1966, cele cu privire la crearea organizațiilor obștești proprii țărănimii, la introducerea noului statut al cooperativelor agricole de producție și constituirea caselor de pensii ale membrilor cooperatori, hotărîri ce reflectă schimbările survenite în modalitățile de organizare și conducere a vieții și activității țărănimii cooperatiste.

În strînsă legătură cu ansamblul măsurilor referitoare la perfecționarea metodelor de organizare și conducere a vieții sociale, s-a trecut la *îmbunătățirea organizării administrativ-teritoriale și sistematizarea localităților rurale*, acțiune menită să creeze cadrul aplicării acestor măsuri în condiții optime. În elaborarea lor, partidul a pornit de la constatarea că vechea organizare administrativ-teritorială, care se baza pe măsuri adoptate încă în 1950, nu mai corespundea noii etape de dezvoltare a țării, acționînd ca un factor, de frînare ce afecta inițiativa locală, ducînd la apariția unor manifestări de paralelism și verigi intermediare inutile.

Măsurile de îmbunătățire a organizării administrativ-teritoriale au creat condiții favorabile pentru ridicarea mai rapidă a unor zone insuficient dezvoltate, contribuind la desfășurarea în condiții tot mai bune a construcției socialiste din țara noastră.

În viziunea partidului nostru, activitatea de perfecționare a conducerii, organizării și planificării vieții social-economice este un *proces continuu*, ea constituind și pe mai departe o preocupare permanentă a partidului și statului nostru.

Congresul al X-lea al P.C.R. a apreciat rezultatele pozitive ale măsurilor luate de Congresul al IX-lea și Conferința Națională, faptul că ele corespund necesității evoluției neîntrerupte, multilaterale a țării noastre și a trasat liniile directoare în vederea îmbunătățirii continue a întregului sistem de conducere, organizare și planificare a vieții social-economice.

În lumina documentelor Congresului al X-lea, partidul nostru a desfășurat și desfășoară o intensă activitate pentru o mai riguroasă fundamentare a deciziilor și mărirea operativității în aplicarea lor, ridicarea gradului de adaptabilitate a întreprinderilor la cerințele tot mai diverse și în continuă schimbare ale producției și consumului, întărirea rolului stimulator al pirghiilor economice, înlăturarea unor paralelisme în procesul conducerii economice, lărgirea și adîncirea centralismului democratic.

În cadrul activității partidului pentru îndeplinirea hotărîrilor Congresului al X-lea cu privire la perfecționarea conducerii și organizării vieții social-economice, un loc important îl ocupă măsurile cuprinse în expunerea tovarășului Nicolae Ceaușescu la ședința de lucru de la C.C. al P.C.R. din 23 noiembrie 1970 referitoare la organizarea, planificarea și conducerea agriculturii.

Potrivit acestor măsuri, au fost reorganizate întreprinderile de mecanizare a agriculturii pe principiul gestiunii economice, s-a adoptat și de către C.A.P. organizarea producției și a muncii pe principiul fermelor specializate, s-au creat consiliile intercooperatiste de cooperare și specializare, care au instituționalizat într-o formă nouă colaborarea intercooperatistă. Au fost introduse noi forme de remunerare a muncii, cum sînt acordul global și venitul lunar minim garantat, care au determinat o participare mai largă a cooperatorilor la activitatea productivă a cooperativelor.

Materializînd creator orientările Congresului al X-lea, *Conferința Națională a partidului din 19—21 iulie 1972* a dezbătut și adoptat o serie de rezoluții și hotărîri, printre care și „Rezoluția cu privire la perfecționarea organizării și conducerii vieții sociale și la dezvoltarea democrației socialiste“. Prin însemnătatea deosebită a documentelor sale, a noilor măsuri stabilite, Conferința Națională din iulie 1972 marchează o etapă nouă, superioară, în activitatea partidului de perfecționare continuă a conducerii, organizării și planificării.

II. POLITICA P.C.R. DE PERFECTIONARE A STATULUI SOCIALIST, DE DEZVOLTARE ȘI ADÎNCIRE A DEMOCRAȚIEI SOCIALISTE

În strînsă legătură cu îmbunătățirile aduse cadrului funcțional-organizatoric al economiei naționale, Partidul Comunist Român s-a preocupat și se preocupă consecvent, sistematic, de dezvoltarea și perfecționarea vieții sociale, a tuturor raporturilor sociale, a întregii suprastructuri.

Abordînd în mod științific, dialectic problema atît de complexă a dezvoltării sistemului politic în socialism, partidul nostru consideră că afirmarea tot mai puternică și la un nivel calitativ tot mai înalt a statului, sporirea atribuțiilor acestuia și perfecționarea lui au o motivare obiectivă, exprimă în fond cerințele unei legități a construcției socialiste și comuniste. În documentele Congresului al IX-lea al P.C.R. se arată că, în noua etapă pe care o străbate societatea noastră, crește și mai mult rolul statului, sporesc considerabil atribuțiile sale. O tot mai mare amploare capătă activitatea desfășurată de stat în conducerea economiei naționale, în domeniul învățămîntului, științei și culturii, al educării în spirit socialist a maselor largi ale populației. Statul apără cuceririle revoluționare ale oamenilor muncii, interesele întregului popor, independența și suveranitatea patriei noastre. Creșterea rolului statului în această etapă este determinată de nivelul forțelor de producție moderne, de gradul de complexitate a proceselor și relațiilor sociale și de amplificarea întregii construcții economico-sociale care se desfășoară în țara noastră.

Conferința Națională a partidului din decembrie 1967 a dezbătut și aprobat principiile fundamentale ale perfecționării continue a statului socialist, a adoptat o serie de măsuri menite să îmbunătățească munca organelor de stat și obștești, să elimine paralelismele și suprapunerile, să simplifice munca de elaborare a hotărîrilor și să mărească operativitatea în îndeplinirea lor. În lumina documentelor conferinței, organizarea și funcționarea statului nostru se întemeiază pe principiul centralismului democratic, care îmbină conducerea centrală, unitară a economiei și a vieții sociale cu atribuirea de drepturi și răspunderi organelor locale, unităților economice și social-culturale. În esență, perfecționările aduse de Conferința Națională au vizat o mai justă aplicare a acestui principiu, corespunzător noilor forme de organizare a economiei și noii structuri administrative teritoriale a țării.

Printr-un întreg complex de măsuri, adoptate succesiv în anii de după Congresul al IX-lea, s-a asigurat îmbinarea armonioasă a conducerii centrale cu largă autonomie a organelor de stat, îmbunătățirea structurii și modului de funcționare a aparatului de stat, începînd cu organele locale ale puterii pînă la forurile centrale și organul suprem — Marea Adunare Națională. Măsurile adoptate au condus la creșterea atribuțiilor și răspunderilor statului socialist, a operativității activității lui.

Pornind de la cerința dezvoltării generale a orînduirii noastre, a democrației socialiste, Conferința Națională din iulie 1972 a preconizat îmbunătățiri în activitatea deputaților în Marea Adunare Națională în sistemul electoral, astfel ca pentru un loc de deputat să fie depuse mai multe candidaturi.

Adoptarea legii cu privire la organizarea și funcționarea consiliilor populare din 26 decembrie 1968 a consacrat competențele sporite, atribuțiile mai largi ale organelor locale ale puterii de stat. De o deosebită importanță pentru îmbunătățirea calitativă a activității organelor locale ale puterii de stat este hotărîrea Conferinței Naționale din 1972 privind înființarea unui consiliu de coordonare a consiliilor populare, organ deliberativ, format din reprezentanții tuturor județelor, precum și organizarea periodică a unor conferințe pe țară ale secretarilor de partid și primarilor.

În viziunea marxist-leninistă a Partidului Comunist Român socialismul reprezintă societatea unei puternice dezvoltări și înfloriri a forțelor de producție și, în același timp, a celei mai înalte democrații, orînduirea libertății și dreptății depline, în care se cultivă respectul și grija pentru om. Promovată într-o concepție care exclude mersul de la sine, dezvoltarea democratismului socialist constituie o pîrghie puternică în stimularea inițiativei, a capacității creatoare a maselor. Exercitarea de către partid a rolului său conducător se împletește armonios, la noi, cu lărgirea continuă a democrației socialiste. Pe măsură ce înaintăm pe calea construcției socialiste și se dezvoltă conștiința socialistă a maselor se realizează în țara noastră dezideratul politic formulat încă de Lenin ca treburile de stat să fie rezolvate în tot mai mare măsură de poporul însuși, ca ele să devină o problemă a obșteii sociale. Acestui scop îi răspund măsurile inițiate în perioada dintre Congresul al IX-lea și Congresul al X-lea al P.C.R. privind *îmbunătățirea activității și rolului organizațiilor de masă și obștești, adîncirea democrației socialiste*.

S-au creat noi forme de împletire a activității de stat și obștești, de adîncire a caracterului democratic al funcționalității organelor de stat și obștești. În acest sens, Legea privind conducerea ministerelor și a celorlalte organe centrale ale administrației de stat pe baza principiului conducerii colective, din 17 noiembrie 1969, prevede includerea reprezentanților organizațiilor obștești în componența diferitelor organisme statale, centrale și locale. Așa este cazul cu includerea reprezentanților sindicatelor, cooperativelor agricole de producție și tineretului în Consiliul de Miniștri. Este semnificativ faptul că reprezentanții organizațiilor obștești în organele de stat, în guvern, de pildă, fac parte de drept și, ca atare, nu pot fi revocați de organul suprem al puterii de stat, care are calitatea de a numi și revoca guvernul. Acești membri ai guvernului răspund în fața organizației obștești, a organului ei de conducere pentru activitatea lor în cadrul guvernului.

O importanță deosebită pentru ridicarea rolului organizațiilor obștești, pentru coordonarea activității lor la nivelul dezvoltării actuale a societății românești a avut-o crearea *Frontului Unității Socialiste*, la 19 noiembrie 1968, ca organ politic reprezentativ cu activitate permanentă. Frontul Unității Socialiste reunește, sub conducerea P.C.R., 32 de organizații de masă, obștești și profesionale ale muncitorilor, țăranilor, intelectualilor, ale tineretului și femeilor, precum și consiliile oamenilor muncii de diferite naționalități, manifestîndu-se ca un adevărat forum național în care masele populare își spun liber și deschis părerea asupra mersului construcției socialiste, participă la organizarea, perfecționarea activității sociale, la conducerea societății românești. În acest context se

inscrie și plenara C. C. al P.C.R. din 24—25 octombrie 1968, care a hotărât înființarea consiliilor oamenilor muncii aparținând naționalităților conlocuitoare.

Congresul al X-lea și Conferința Națională din 1972 au luat noi măsuri pentru creșterea rolului Consiliului Național și al consiliilor județene ale F.U.S. în coordonarea activității organizațiilor componente, în-deosebi în domeniul controlului obștesc, al educației și al răspinderii cunoștințelor științifice.

Un domeniu esențial de manifestare a democrației socialiste îl constituie *democrația economică*. Prin hotărârea Comitetului Executiv al C. C. al P.C.R. și a Consiliului de Miniștri din 3 aprilie 1968 s-au creat organisme colective de conducere — comitetele și consiliile oamenilor muncii — în care muncitorii sînt larg reprezentați. De asemenea, s-a instituționalizat adunarea generală a oamenilor muncii. O inițiativă importantă pentru adîncirea, în continuare, a democrației economice a fost hotărârea plenarei C.C. al P.C.R. din 20—21 noiembrie 1972 cu privire la crearea consiliilor de control muncitoresc, precum și comisiilor pe domenii, ca organisme obștești ale comitetelor și consiliilor oamenilor muncii, aflate sub îndrumarea organizațiilor de partid din unitățile respective. Avînd atribuții bine precizate în efectuarea controlului asupra unor domenii importante ale producției, ca și ale relațiilor de muncă, aceste organisme sînt menite să contribuie, prin atragerea largă a oamenilor muncii, la soluționarea operativă și competentă a problemelor tot mai complexe ale activității economico-sociale.

O continuă perfecționare au cunoscut *structurile democratice din agricultură*, începînd de la lărgirea atribuțiilor adunării generale a cooperativei agricole de producție și pînă la crearea acelei vaste organizații de masă a țăranilor, reprezentată de uniunile cooperatiste. Conducerea I.A.S. a fost încredințată unui organism colectiv — consiliul de administrație —, iar prin înființarea Uniunii Naționale a Cooperativelor Agricole de Producție s-a creat cadrul organizatoric pentru participarea mai activă a maselor țăranimii la conducerea agriculturii, a treburilor generale ale țării.

O caracteristică fundamentală a evoluției statului nostru este preocuparea pentru *întărirea legalității* socialiste. Documentele Congresului al X-lea și ale Conferinței Naționale din 1972 promovează, în continuare, politica stăruitoare a partidului — în realizarea căreia Congresul al IX-lea a deschis, de asemenea, un capitol nou — de așezare a funcționării întregului edificiu social pe temelia legii, de respectare a normelor și regulilor de conviețuire socială, atît de către organele de stat și obștești, cît și de fiecare cetățean în parte. Căci democrația socialistă este incompatibilă cu încălcarea legii.

La adîncirea democrației socialiste contribuie în mod substanțial promovarea consecventă de către partid a *principiilor de dreptate și echitate socială*. În acest spirit, plenara C. C. al P.C.R. din iunie 1968 a adoptat o serie de măsuri legate de sistemul de retribuție și de introducere a controlului social asupra averilor. În mod concret, plenara a propus, iar legi ulterioare — adoptate de Marea Adunare Națională, în sesiunea din 24 iunie 1968 — au hotărât desființarea cumulului de funcții remunerate,

lichidarea indemnizațiilor pentru titluri și distincții, o nouă așezare a impozitelor, controlului provenienței unor bunuri dobândite în mod ilicit.

Creșterea rolului statului și continua extindere a atribuțiilor sale constructiv-educative, lărgirea și adîncirea caracterului său democratic, atragerea largă și activă a maselor la organizarea, administrarea și conducerea treburilor publice constituie unul dintre procesele fundamentale ale evoluției societății românești. Cheazășia exercitării la un nivel tot mai înalt a menirii statului în societate se află în îndrumarea de către partid, forța politică conducătoare a națiunii noastre socialiste.

În perioada la care ne referim, *învățămîntul, știința, arta și literatura* s-au dezvoltat pe un drum ascendent, înregistrînd succese remarcabile, care duc la înflorirea vieții noastre spirituale.

Plenara C.C. al P.C.R. din 22—25 aprilie 1968 a analizat situația învățămîntului de cultură generală, profesional, tehnic și superior. Relevînd anumite neajunsuri și rămîineri în urmă în orientarea și dezvoltarea învățămîntului, plenara a hotărît generalizarea învățămîntului obligatoriu de cultură la 10 ani, extinderea învățămîntului mediu prin înființarea, alături de liceele de cultură generală, a liceelor de specialitate, îmbunătățirea sa, dezvoltarea învățămîntului superior. Aceste măsuri au avut drept rezultat adîncirea procesului de formare și calificare a cadrelor de oameni ai muncii, de pregătire a cadrelor de specialiști, creșterea nivelului de cultură al întregului popor, dezvoltarea conștiinței socialiste a maselor.

Prin grija deosebită acordată de conducerea de partid și de stat a fost stimulată cercetarea științifică proprie, legarea ei tot mai strînsă de producție, folosirea cît mai amplă a experienței acumulate. În scopul asigurării dezvoltării științei în pas cu exigențele pe plan mondial, s-a asigurat climatul adecvat, au fost combătute dogmatismul și rigiditatea care s-au manifestat într-o anumită perioadă în abordarea unor probleme ale dezvoltării științei în epocă contemporană.

În anii de după Congresul al IX-lea al P.C.R. s-a inițiat o vastă acțiune de așezare a științei pe baze organizatorice mai eficiente. Orientările fundamentale în această privință au fost stabilite în expunerea programatică a tovarășului Nicolae Ceaușescu la sesiunea Marii Adunări Naționale din decembrie 1965. Pentru realizarea ansamblului de măsuri stabilite cu această ocazie, în 1965 a fost creat Consiliul Național al Cercetării Științifice, devenit în martie 1971 Consiliul Național pentru Știință și Tehnologie. Concomitent, s-a dezvoltat continuu baza tehnico-materială a cercetării științifice.

O mai bună coordonare și organizare a cercetării științifice și a vieții academice s-a realizat prin crearea unor noi academii de științe, specializate pe ramuri și domenii. În domeniul științelor sociale, constituirea în februarie 1970 a Academiei de științe sociale și politice, avînd drept sarcină organizarea, coordonarea și orientarea întregii activități în științele sociale, a contribuit la intensificarea activității ideologice, la stimularea gîndirii creatoare marxist-leniniste, căreia partidul nostru îi acordă o importanță deosebită.

O continuă dezvoltare au cunoscut literatura și arta românească. Oamenii de cultură, călăuziți de concepția filozofică materialist-dialectică și istorică, și-au orientat operele spre idealurile nobile ale umanismului socialist.

În contextul dezvoltării generale, economice și social-culturale a țării, în această perioadă *s-au îmbunătățit condițiile de viață și a crescut nivelul de trai al poporului*. Salariul real al oamenilor muncii a crescut continuu, prin hotărârile succesive ale multor plenary ale C.C. al P.C.R. privind îmbunătățirea principiului socialist de retribuție, majorarea salariilor mici, majorarea salariilor tarifar, reducerea și reșezarea impozitelor pe salarii și alte venituri, majorarea pensiilor și a ajutoarelor sociale, a alocației de stat pentru copii.

Au sporit fondurile acordate din bugetul de stat pentru cheltuielile social-culturale, s-au obținut realizări însemnate în domeniul ocrotirii sănătății. A crescut într-un ritm mult mai susținut construcția de locuințe, de creșe, grădinițe și cămine de copii, toate aceste înfăptuiri contribuind, alături de creșterea salariului real, la ridicarea nivelului de trai al celor ce muncesc.

III. FĂURIREA SOCIETĂȚII SOCIALISTE MULTILATERAL DEZVOLTATE — OBIECTIVUL STRATEGIC GENERAL AL P.C.R. ÎN ETAPA ACTUALĂ. IMPORTANȚA CONGRESULUI AL X-LEA ȘI A CONFERINȚEI NAȚIONALE A PARTIDULUI DIN IULIE 1972

Bogata și rodnică activitate a partidului și statului nostru desfășurată în perioada care a trecut de la Congresul al IX-lea în vederea asigurării mersului înainte al societății noastre, perfecționării neconținute a activității economice și a întregii vieți sociale n-a reprezentat, desigur, un scop în sine. Măsurile adoptate în această perioadă și-au găsit un profund ecou în rîndul maselor populare, le-au dinamizat și însuflețit în lupta pentru promovarea progresului în toate sectoarele de activitate, le-au mobilizat spre noi succese în muncă. Datorită eforturilor constructive ale clasei muncitoare, țărănimii, intelectualității și ale celorlalți oameni ai muncii societatea noastră a cunoscut o dezvoltare impetuoasă, echilibrată, în toate domeniile de activitate.

Acest rodnic bilanț, realizările de seamă obținute în dezvoltarea și înflorirea continuă a României socialiste au dus la consolidarea și maturizarea orînduirii noastre socialiste, au deschis o nouă etapă în progresul său multilateral. Trăsăturile caracteristice, definitorii ale acestei noi etape, ca și obiectivul ei fundamental au fost stabilite de *Congresul al X-lea al partidului*, care a avut loc la București între 6 și 12 august 1969.

Eveniment de mare importanță în viața partidului și a patriei, Congresul al X-lea al P.C.R. a elaborat programul dezvoltării multilaterale a României în perioada 1971—1975 și liniile directoare ale evoluției țării pînă în 1990, al cărui obiectiv fundamental este „*lărgirea și perfecționarea continuă a bazei tehnico-materiale, făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate*”.

În elaborarea acestui obiectiv major de perspectivă, partidul nostru a pornit de la cercetarea realităților concrete din țara noastră, de la investigarea stadiului economic și social-politic atins.

Caracterizînd sintetic noua etapă, trăsăturile concepției strategice a Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate, tovarășul Nicolae Ceaușescu arăta : „Esența acestei etape rezidă în : construirea unei economii avansate, înzestrată cu o industrie mo-

dermă și o agricultură intensivă de înalt randament ; desfășurarea pe un front larg a activității științifice, a instrucției publice și a eforturilor pentru ridicarea nivelului cultural al maselor ; creșterea continuă a bunăstării materiale și spirituale a oamenilor muncii de la orașe și sate ; înfăptuirea repartiției bunurilor produse de societate în spiritul dreptății și echității socialiste ; perfecționarea relațiilor de producție, a organizării societății ; realizarea cadrului organizatoric care să permită participarea largă a maselor populare, a fiecărui cetățean la viața publică, la rezolvarea treburilor obștești ; lărgirea libertăților publice, dezvoltarea democrației socialiste“.

Noua etapă a construcției socialiste în România va dura, potrivit aprecierilor Partidului Comunist Român, o perioadă mai îndelungată de timp, câteva cincinale, și va crea premisele materiale și spirituale pentru trecerea către faza superioară a orînduirii noi — comunismul. Partidul Comunist Român consideră că este necesară o înaintare treptată spre comunism, fără a sări peste etape, dar și fără a neglija mijloacele de accelerare a procesului de perfecționare a societății.

Astfel concepută, menirea istorică a etapei făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate presupune înfăptuirea unor procese economice, sociale, politice și ideologice, care, în desfășurarea și înfăptuirea lor, vor dezvălui superioritatea socialismului față de orînduirea capitalistă din toate punctele de vedere, în ansamblul tuturor trăsăturilor sale.

Totodată, în viziunea documentelor Congresului al X-lea, societatea socialistă multilateral dezvoltată își va exprima superioritatea față de orînduirile anterioare și chiar față de etapa precedentă a socialismului prin rolul său în crearea condițiilor pentru intensificarea activității politice-ideologice, pentru formarea omului nou și educarea comunistă a oamenilor muncii prin conținutul complex și nivelul ridicat al *conștiinței sociale*.

În aprecierea rolului crescînd al conștiinței sociale în viața socială, în definirea dezvoltării continue a acesteia drept una din dimensiunile esențiale ale făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate, Partidul Comunist Român a pornit de la teza marxistă potrivit căreia odată cu profunzimea acțiunilor istorice cresc amploarea și participarea conștientă a maselor de oameni care o înfăptuiesc, sporește rolul factorului conștient.

Un moment de mare importanță în această privință îl reprezintă *Consfătuirea de lucru a activului de partid din domeniul ideologic și al activității politice și cultural-educative din 9 iulie 1971*, consacrată debaterii muncii politico-ideologice, de educație marxist-leninistă a membrilor de partid, a tuturor oamenilor muncii, în lumina propunerilor de măsuri prezentate de tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului, și adoptate în unanimitate de Comitetul Executiv al C.C. al P.C.R., în ședința din 6 iulie 1971. Analizînd multilateral activitatea din acest domeniu, dezvăluind existența anumitor rămîineri în urmă, a unor lipsuri și neajunsuri care au făcut ca rezultatele în dezvoltarea conștiinței socialiste să nu se ridice la înălțimea cerințelor etapei actuale, conducerea de partid a formulat un ansamblu de propuneri de măsuri care să elimine aceste neajunsuri, să impulsioneze și să ridice întreaga activitate politico-educativă și culturală la un nivel superior. Dezbătute de întregul popor, propunerile din iulie 1971 ale tovarășului Nicolae Ceaușescu au fost examinate și adoptate de *plenara C.C. al P.C.R. din 3—5 noiembrie 1971*.

Înșușite apoi ca propriul ei program de Conferința Națională a partidului din iulie 1972, măsurile din iulie 1971 și hotărârile plenarei din noiembrie 1971 constituie, în ansamblul lor, *programul ideologic al Partidului Comunist Român*, ca parte componentă a programului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate.

Avind drept scop formarea profilului spiritual al omului societății socialiste multilateral dezvoltate, programul ideologic al partidului, adoptat de plenara din noiembrie 1971, urmărește însușirea de către mase a concepției materialist-dialectice despre lume, promovarea valorilor moralei comuniste, realizarea unei temeinice instrucții științifice și tehnico-profesionale, a atitudinii socialiste, înaintate față de muncă, a unui înalt nivel de cultură și un larg orizont umanist.

Condiția hotăritoare a realizării amplului program de educație socialistă a maselor este activitatea desfășurată de organele și organizațiile de partid, de organizațiile de masă și obștești, de toate instituțiile cultural-educative. Tocmai de aceea, atît la plenara C.C. al P.C.R., din 3—5 noiembrie 1971, cît și cu prilejul Conferinței Naționale din iulie 1972 s-a stabilit un ansamblu de măsuri în vederea sporirii răspunderii organelor și organizațiilor de partid în conducerea muncii politice-ideologice și cultural-educative, pentru creșterea rolului lor conducător. Printre acestea se numără participarea activă a tuturor comunistilor, în primul rînd a cadrelor, la activitatea politică-educativă și de propagandă, conducerea unitară a întregii munci politice-educative, desfășurată atît pe linie de partid cît și pe linia organizațiilor de masă și obștești, a instituțiilor ideologice, de învățămînt și cultural-educative, întărirea vieții interne de partid și creșterea rolului educativ al adunărilor generale, îmbunătățirea muncii de primire în partid și de educare partinică a membrilor de partid, ridicarea rolului comunistilor în întreaga viață socială.

Elaborînd în documentele Congresului al X-lea, ale plenarei C.C. al P.C.R. din 3—5 noiembrie 1971 și ale Conferinței Naționale din iulie 1972 programul strategic al făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate, Partidul Comunist Român își înfăptuiește consecvent, cu înaltă responsabilitate, rolul său de forță politică conducătoare în societatea noastră. Prin acest program, el orientează complex și într-o largă perspectivă eforturile partidului și ale întregului popor spre direcțiile hotăritoare pentru realizarea țelurilor celor mai înalte ce înaripează idealul socialist. Noua etapă are menirea istorică de a spori potențialul de creație al poporului, de a făuri bazele trainice ale trecerii treptate spre comunism.

IV. PARTIDUL COMUNIST ROMÂN — FORȚA POLITICĂ CONDUCĂTOARE A POPORULUI ÎN OPERA DE EDIFICARE A SOCIETĂȚII SOCIALISTE MULTILATERAL DEZVOLTATE

Avîntul impetuos al societății noastre, complexitatea și volumul spirit al sarcinilor noi în domeniul dezvoltării și modernizării forțelor de producție, al perfecționării relațiilor de producție, al adîncirii democrației socialiste și dezvoltării conștiinței socialiste în această etapă ridică pe o treaptă superioară rolul conducător al partidului.

În acest proces de afirmare și creștere neconținută a rolului partidului ca forță politică conducătoare a societății noastre un moment de

mare importanță în viața și activitatea sa l-a constituit *Congresul al IX-lea al P.C.R.* Reflectînd noul stadiu de dezvoltare al partidului, continuitatea activității sale de-a lungul istoriei sale, precum și scopul său final — construirea societății comuniste — congresul a adoptat propunerile Comitetului Central cu privire la schimbarea denumirii „Partidului Muncitoresc Român” în „Partidul Comunist Român” și la renumerarea congreselor partidului.

Documentele congresului reflectă creșterea prestigiului și autorității partidului nostru în mase, a forței și coeziunii rîndurilor sale. La data ținerii congresului, P.C.R. număra 1 450 000 de membri și avea o structură adecvată configurației reale a societății. Ponderea principală în compoziția partidului, 44% o dețineau muncitorii, fapt ce exprima caracterul partidului nostru de avangardă a clasei muncitoare. În partid se aflau un număr important de țărani, 34%, deveniți, în urma încheierii cooperativizării, o clasă nouă, legată profund de destinele noii orînduiri. În rîndurile partidului se aflau aproape o treime din cadrele de specialitate din domeniul științei, tehnicii, învățămîntului, artei și culturii. Numărul organizațiilor de partid ajunsese la peste 56 000.

O importanță deosebită pentru înfăptuirea liniei politice a partidului o avea faptul că circa 80% din membrii de partid își desfășurau activitatea în întreprinderi industriale, pe șantiere de construcții, în unități socialiste din agricultură, în sectoarele hotărîtoare ale producției bunurilor materiale.

Structura Partidului Comunist Român, pregătirea politică și profesională a membrilor săi, compoziția sa socială i-au asigurat partidului caracterul de avangardă a clasei muncitoare, dovedesc afirmarea și creșterea continuă a rolului său conducător în societate.

Congresul a adoptat noul statut al partidului, care a creat cadrul politic și organizatoric propice pentru manifestarea plenară a rolului conducător al partidului, pentru afirmarea deplină a normelor democrației interne, întărirea unității și coeziunii rîndurilor sale. Congresul a adoptat propunerea de a se desființa stagiul de candidat și a trasat sarcina de a asigura în continuare primirea în partid a celor mai înaintați și conștienți muncitori, țărani, intelectuali, de a intensifica activitatea de educație partinică a comuniștilor.

O atenție deosebită a acordat congresul aplicării consecvente a principiului conducerii colective, a democrației interne, ca o garanție a întăririi unității și coeziunii sale.

Congresul a ales în funcția de secretar general al C. C. al P.C.R. pe tovarășul Nicolae Ceaușescu.

În activitatea sa, Partidul Comunist Român ține seama de faptul că menținerea calității partidului de forță politică conducătoare a societății și creșterea rolului său conducător nu se realizează de la sine, ci presupune o continuă preocupare pentru *ridicarea muncii de partid* la un nivel corespunzător cerințelor dezvoltării societății — prin perfecționarea activității sale politice, organizatorice, ideologice și teoretice, găsirea celor mai adecvate și eficiente forme organizatorice și metode de muncă.

Sintetizînd experiența acumulată, Conferința Națională din 1967 a constatat că în organizarea activității de conducere, în repartizarea sarcinilor între cadrele din conducerea partidului și statului, precum și în

organizarea aparatului de partid existau anumite deficiențe, paralelisme și suprapuneri, care duceau la lipsa de operativitate, la divizarea și slăbirea răspunderilor pentru rezolvarea sarcinilor. Acționînd în această direcție, Conferința Națională a stabilit ca de un același domeniu de activitate să răspundă un singur tovarăș din conducere, atît pe linie de partid, cît și pe linie de stat. Potrivit orientărilor Conferinței Naționale și a hotărîrii Plenarei C.C. al P.C.R. din 8 decembrie 1967, Marea Adunare Națională a ales în sesiunea din 9 decembrie 1967 pe tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al C.C. al P.C.R., și în funcția de președinte al Consiliului de Stat.

În contextul preocupărilor partidului pentru perfecționarea activității, mecanismului și structurii sale organizatorice se înscrie și Plenara C.C. al P.C.R. din 14 februarie 1968, care a dezbătut structura noilor organizații de partid în concordanță cu noua organizare administrativ-teritorială a țării. Plenara a hotărît încetarea activității organizațiilor regionale și raionale de partid și constituirea organizațiilor de partid județene, municipale și orășenești. Pe plan local, principala îmbunătățire adusă activității organelor de partid și de stat a constat în aceea că s-a stabilit ca primul secretar al comitetului de partid județean sau orășenesc să fie ales în același timp președinte al Consiliului popular județean sau orășenesc.

Acest ansamblu de măsuri a permis o legătură mai directă între organele locale și organizațiile de bază ale partidului, îmbunătățirea îndrumării și controlului, întărirea principiului muncii colective, ridicarea la un nivel mai înalt a muncii de partid.

Una din preocupările esențiale ale partidului nostru după cel de-al IX-lea Congres a fost înlăturarea unor metode și practici negative, folosite în trecut, care împiedicau munca colectivă, afirmarea inițiativei organizațiilor și membrilor de partid, alimentau subiectivismul și arbitrarul.

Pe baza hotărîrilor Congresului al IX-lea, Plenara C.C. al P.C.R. din 22—25 aprilie 1968 a făcut o profundă analiză a activității partidului și a constatat că într-o anumită perioadă a activității sale au fost încălcate normele de partid, s-au comis abuzuri și ilegalități, au avut loc grave cazuri de reprimare a unor activiști de partid și de stat. Analizînd cu principialitate comunistă aceste fenomene, plenara a explicat cauzele care le-au generat și a adoptat măsuri atît cu caracter reparatoriu cît și pentru întărirea muncii colective, pentru respectarea riguroasă a normelor comuniste ale vieții interne de partid și a legalității socialiste, întrucît asemenea acte străine orînduirii noastre socialiste să nu se mai poată produce și repeta niciodată. În acest sens s-a hotărît reabilitarea politică postmortem a o serie de activiști de partid și de stat supuși represaliilor în trecut, cum au fost Lucrețiu Pătrășcanu, Ștefan Foriș ș.a.

Partidul Comunist Român a luat măsuri eficiente pentru aplicarea consecventă a centralismului democratic, respectarea strictă a democrației interne în viața partidului, statornicirea principiului muncii colective la toate nivelurile activității și vieții partidului, de la organizațiile de bază pînă la organele Comitetului Central.

Problemele activității de conducere au fost supuse în mod sistematic examinării organelor colective de conducere ale partidului, tuturor organelor și organizațiilor de partid iar cele mai importante hotărîri s-au dez-

bătut cu activul, cu toți membrii de partid, cu întregul popor. A crescut rolul și s-a îmbunătățit continuu activitatea Comitetului Central, plenarele sale desfășurându-se cu regularitate, dezbătând și adoptând hotărâri într-o serie de probleme de importanță primordială pentru dezvoltarea societății noastre socialiste. A fost aplicat cu consecvență principiul muncii colective în activitatea Comitetului Executiv, Prezidiului Permanent, a Secretariatului, care și-au sporit contribuția la realizarea hotărârilor, la elaborarea și înfăptuirea măsurilor în vederea îmbunătățirii activității în diferite sectoare ale vieții sociale și politice.

Congresul al X-lea al P.C.R. din august 1969 a marcat o etapă nouă, calitativ superioară a activității și dezvoltării partidului nostru. Congresul a adoptat un nou Statut, care cuprinde o serie de prevederi menite să adâncească democrația internă de partid, disciplina de partid, să asigure stimularea inițiativei creatoare a tuturor organizațiilor și membrilor de partid. De asemenea, Statutul prevede sporirea răspunderilor și atribuțiilor ce revin comitetelor județene, municipale, orășenești și comunale, obligativitatea ca organele de partid să supună în prealabil unei largi dezbateri în organizațiile de partid și cu oamenii muncii principalele măsuri privind activitatea economică și social-culturală ce urmează a fi adoptate, dreptul adunărilor și conferințelor de partid de a discuta și propune candidați pentru organele de partid imediat superioare etc.

Congresul al X-lea a hotărât reinstituirea funcției de secretar general al partidului și a ales în această funcție pe tovarășul Nicolae Ceaușescu.

În lumina hotărârilor Congresului al X-lea partidul a desfășurat o vastă activitate și pe un plan superior pentru temeinica pregătire politică, ideologică, culturală și de specialitate a membrilor de partid, dezvoltarea spiritului partinic și a simțului lor de răspundere, intensificarea educației comuniste. În acest context se înscriu hotărârile plenarei C.C. al P.C.R. din februarie 1971 referitoare la pregătirea și reciclarea cadrelor, la creșterea exigențelor față de calitățile moral-politice și profesionale a comuniștilor, precum și hotărârea Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R. din august 1971 cu privire la transformarea Academiei de științe social-politice „Ștefan Gheorghiu” în Academia „Ștefan Gheorghiu” pentru pregătirea cadrelor de conducere a activității de partid, social-politice, economice și administrației de stat.

Partidul Comunist Român condiționează înfăptuirea rolului său conducător de adâncirea caracterului atotcuprinzător al activității sale. Toate forțele sociale care compun societatea românească, toate organismele, organizațiile și instituțiile economice și sociale ale statului, toate domeniile de activitate (economia, știința, cultura, arta ș.a.m.d.) se află sub conducerea sa politică și acționează în mod unitar în direcția edificării orânduirii noi. P.C.R. subliniază că nu trebuie să existe nici un domeniu în care să nu se exercite controlul și îndrumarea politică și ideologică a partidului. În acest sens are o mare însemnătate precizarea Conferinței Naționale din iulie 1972 referitoare la faptul că „afirmarea și creșterea rolului conducător al partidului trebuie să se exprime în integrarea sa tot mai organică în activitatea și viața întregii societăți”.

De o deosebită importanță pentru creșterea rolului conducător al partidului în întreaga viață socială este împletirea tot mai strânsă a activității partidului cu cea a statului și a celorlalte organisme sociale, aceasta

constituind — așa cum subliniază documentele Conferinței Naționale a partidului din iulie 1972 — un proces legic al dezvoltării socialiste și comuniste.

O modalitate nouă în această privință, elaborată de partidul nostru, este crearea unor organisme mixte de partid și de stat. Un asemenea organism este Consiliul Culturii și Educației Socialiste, rezultat în urma reorganizării, prin Hotărîrea Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R. din 15 iulie 1971, a Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă și însărcinat acum cu atribuții mai largi, avînd drept scop asigurarea îndeplinirii politicii partidului și statului în domeniul educației socialiste a maselor. De asemenea, Consiliul Central de Control Muncitoresc al Activității Economice și Sociale funcționează, potrivit hotărîrii Plenarei C.C. al P.C.R. din noiembrie 1972, ca organism de partid și de stat pentru a asigura controlul unitar al politicii economico-sociale a partidului. Pe plan local, pe lângă consiliile populare și comitetele de partid județene și al municipiului București își desfășoară activitatea consiliile județene de control muncitoresc al activității economice-sociale, tot ca organe de partid și de stat.

În viziunea marxist-leninistă a P.C.R., cea mai importantă latură a conducerii societății noastre în etapa făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate o constituie diversificarea modalităților prin care clasa muncitoare, masele largi populare participă la rezolvarea problemelor obștești. Conferința pe țară a cadrelor de conducere din întreprinderi și centrale industriale și de construcții, ca și prima conferință pe țară a secretarilor comitetelor de partid și a președinților consiliilor populare comunale, care au avut loc în anul 1972, se înscriu în linia generală a conducerii partidului și statului nostru de a se consulta cu cadrele de bază de partid și de stat, cu masele largi populare în vederea găsirii celor mai indicate căi pentru soluționarea problemelor complexe ale dezvoltării societății noastre socialiste. Vizitele de lucru ale conducerii de partid, ale tovarășului Nicolae Ceaușescu personal, încetățenirea practicii consultării largi a maselor asupra principalelor probleme politice-sociale, consfătuirile, în care cetățenii își exprimă opinia asupra modului de gospodărire a treburilor țării și de îndeplinire a hotărîrilor partidului, propunerile făcute cu acest prilej pentru înlăturarea lipsurilor și alte numeroase forme constituie cadrul în care oamenii muncii din țara noastră participă la conducerea societății. Un asemenea stil democratic de conducere permite să se cunoască realitățile, cerințele vieții și să se elaboreze o politică științifică, realistă, care să corespundă năzuințelor și intereselor poporului.

Conferința Națională a partidului din iulie 1972 a subliniat din nou necesitatea creșterii rolului conducător al P.C.R. în edificarea noii orînduiri, a relevat dezvoltarea și maturizarea partidului, creșterea continuă a rîndurilor și îmbunătățirea permanentă a structurii sale, întărirea coeziunii și unității partidului. La 30 iulie 1972 numărul membrilor de partid era de peste 2 300 000, iar muncitorii și țărani reprezentau 70% din totalul membrilor de partid. Peste 75% din numărul membrilor de partid lucrau nemijlocit în sfera producției materiale. Numărul organizațiilor de partid ajunsese la peste 64 000.

Partidul Comunist Român, conducînd opera de edificare a socialismului, a acţionat cu consecvenţă ca detaşament activ al mişcării comuniste, muncitoreşti şi revoluţionare internaţionale, al frontului mondial antiimperialist, sprijinind în permanenţă lupta oamenilor muncii, a popoarelor de pe toate continentele pentru cauza libertăţii poporului şi păcii în lume.

Analizînd problemele dezvoltării procesului revoluţionar internaţional, în contextul situaţiei de ansamblu pe plan mondial, Plenara lărgită a C.C. al P.C.R. din 15—22 aprilie 1964 a adoptat documentul de o deosebită importanţă principală şi practică intitulat „Declaraţia cu privire la poziţia P.C.R. în problemele mişcării comuniste şi muncitoreşti internaţionale”. Ocupîndu-se de problema relaţiilor reciproce dintre partidele comuniste, acest document subliniază principiile marxism-leninismului menite să guverneze relaţiile dintre partidele comuniste şi muncitoreşti : egalitatea, independenţa şi suveranitatea, neamestecul în treburile interne şi respectul mutual, elaborarea de sine stătătoare a politicii, ca şi a formelor şi metodelor de activitate, solidaritatea internaţionalistă. Aceste principii, care formează un tot unitar, dialectic, au fost dezvoltate apoi în documentele Congreselor al IX-lea şi al X-lea ale partidului, în documentele Conferinţei Naţionale din iulie 1972.

Acţionînd în spiritul principiilor fundamentale care călăuzesc politica noastră externă, corespunzător sarcinilor stabilite de Congresul al X-lea şi de Conferinţa Naţională din iulie 1972, P.C.R. promovează o politică de prietenie şi alianţă frăţească cu toate statele socialiste, cu toate partidele comuniste şi muncitoreşti, de solidaritate cu clasa muncitoare şi forţele democratice, antiimperialiste de pretutindeni. Partidul Comunist Român, clasa muncitoare, poporul nostru s-au bucurat de solidaritatea şi simpatia clasei muncitoare internaţionale, a partidelor frăţeşti, acest sprijin constituind un factor însufleţitor în opera de făurire a noii orînduiri.

Călăuzindu-se după cerinţele internaţionalismului proletar, Partidul Comunist Român consideră că, asigurînd dezvoltarea cu succes a operei de construcţie socialistă în România, întărind colaborarea cu toate ţările socialiste şi militînd pentru întărirea unităţii lor, îşi îndeplineşte atît principala îndatorire naţională faţă de popor cît şi obligaţiile internaţionaliste faţă de ţările socialiste, faţă de cei ce muncesc de pretutindeni.

Partidul Comunist Român a împletit şi împleteşte organic patriotismul cu solidaritatea faţă de lupta oamenilor muncii de pretutindeni pentru libertate, progres şi pace ; el şi-a dovedit şi îşi dovedeşte fidelitatea faţă de internaţionalismul proletar şi exigenţele acestuia în practică, în acţiuni, convins fiind că unitatea clasei muncitoare, a partidelor comuniste şi muncitoreşti constituie o armă invincibilă în lupta pentru triumful idealurilor celor ce muncesc, împotriva exploatării şi asupririi, pentru progres social. Partidul Comunist Român militează consecvent pentru educarea membrilor săi, a maselor de oameni ai muncii în spiritul internaţionalismului proletar.

Îndeplinindu-și cu consecvență rolul de detașament al marelui front revoluționar antiimperialist, P.C.R. dezvoltă și întărește solidaritatea internațională cu toate partidele comuniste și forțele revoluționare democratice, antiimperialiste de pretutindeni. Numai în ultimii trei ani, 1969—1972, P.C.R. a realizat numeroase contacte, schimburi de păreri și de delegați, în diferite forme și la diferite niveluri, cu 86 de partide comuniste, cu 15 partide socialiste și social-democrate, cu 32 partide și organizații de guvernământ din țările care au pășit pe calea dezvoltării independente, precum și cu mișcările de eliberare națională, cărora le acordă un sprijin activ în lupta lor.

Se bucură de aprecierea și sprijinul unanim al întregului popor activitatea neobosită pe care o desfășoară tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România, pentru întărirea prieteniei și colaborării tovarășești a României cu țările socialiste, pentru întărirea solidarității internaționaliste cu partidele comuniste și muncitorești, cu forțele democratice, antiimperialiste, progresiste din întreaga lume.

Întreaga activitate internațională pe care o desfășoară Partidul Comunist Român oglindește preocuparea sa de a contribui la depășirea greutăților din cadrul mișcării comuniste și muncitorești, la dezvoltarea și întărirea solidarității internaționale a celor ce muncesc, la întărirea unității mișcării comuniste și muncitorești, a tuturor forțelor antiimperialiste.

V. CONFERINȚA NAȚIONALĂ — STRĂLUCITĂ AFIRMARE A CAPACITĂȚII PARTIDULUI DE A-ȘI ÎNDEPLINI ROLUL DE FORȚĂ CONDUCĂTOARE A SOCIETĂȚII NOASTRE

În zilele de 19—21 iulie 1972 au avut loc, la București, lucrările Conferinței Naționale a partidului, eveniment de mare importanță în viața partidului și a poporului nostru.

Conferința a făcut un bilanț atotcuprinzător al activității complexe desfășurate de partidul nostru în anii care au trecut de la Conferința Națională din 1967 și Congresul al X-lea și a stabilit orientări de cea mai mare însemnătate pentru edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate în țara noastră. Ea a dat o înaltă apreciere întregii activități a partidului relevând, în același timp, și anumite rămăneri în urmă și neajunsuri și a elaborat o seamă de noi măsuri capabile să continue procesul de perfecționare a conducerii societății la un nivel calitativ superior, să accelereze ritmul dezvoltării economico-sociale a României în deceniile următoare. Am putea spune — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu în raportul prezentat la Conferința Națională — că „această conferință capătă un rol și o importanță deosebite, înscriindu-se în istoria Partidului Comunist Român, a națiunii noastre socialiste ca un moment crucial în lupta pentru progres și civilizație“.

Pornind de la concepția materialist-dialectică și istorică asupra rolului determinant al forțelor de producție în dezvoltarea societății umane, în centrul politicii P.C.R. se află — așa cum relevă documentele Confe-

rinței Naționale — continuarea consecventă a industrializării, pe baza cuceririlor revoluției tehnico-științifice. Un mare accent se pune pe laturile calitative ale procesului de industrializare, pe modernizarea structurii producției, pe realizarea de produse cu un grad înalt de tehnicitate, pe ridicarea pe o treaptă superioară a eficienței întregii activități economice.

Un element esențial al progresului economic al României, în perspectivă, îl constituie dezvoltarea intensivă, complexă a agriculturii, a cărei sarcină principală este creșterea puternică a producției agricole. Direcțiile de dezvoltare a agriculturii românești în etapa actuală, cu ritmurile sale ridicate de creștere, sînt asigurate, în primul rînd, de extinderea și modernizarea bazei materiale.

În făurirea unei economii moderne, de înaltă eficiență, P.C.R. acordă o mare atenție promovării în toate ramurile și domeniile a cercetărilor științifice și tehnologice avansate. Conferința Națională a subliniat din nou necesitatea orientării cercetării științifice spre probleme de interes major ale vieții și progresului societății noastre.

Conferința Națională, adoptînd liniile directoare ale dezvoltării economice și sociale a țării noastre în perspectivă, a subliniat necesitatea creșterii rolului conducător al partidului, perfecționării activității sale politico-organizatorice și ideologice, creării cadrului organizatoric cel mai corespunzător în vederea participării efective a maselor largi populare la conducerea societății, realizînd astfel mai deplin principiul socialist al făuririi de către popor a propriei sale istorii. Bazîndu-se pe ideea dialectică că socialismul este o societate în continuă evoluție, ce presupune promovarea a tot ceea ce este înaintat, progresist, documentele Conferinței Naționale acordă o mare atenție perfecționării în continuare a conducerii planificate a întregii activități economico-sociale a societății noastre, problemelor dezvoltării democrației socialiste, eticii și echității socialiste, răspunderii cadrelor în toate sectoarele și la toate nivelurile, perfecționării relațiilor sociale etc.

Conferința Națională a P.C.R. a marcat un nou și important pas înainte în dezvoltarea multilaterală a României, a declanșat un puternic avînt constructiv, creator al poporului român în făurirea viitorului său comunist. Perfecționarea continuă a conducerii societății românești contemporane, întărirea rolului conducător al partidului urmăresc realizarea cit mai largă, deplină a guvernării poporului de către popor, lărgirea democrației socialiste, înflorirea personalității umane, înălțarea patriei pe trepte tot mai înalte de progres și civilizație.

Bilanțul însuflețitor al realizărilor obținute în îndeplinirea programului Congresului al IX-lea, contururile luminoase ale evoluției viitoare ale României socialiste proiectate de obiectivul strategic al partidului privind făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate stabilite de Congresul al X-lea și Conferința Națională din iulie 1972 demonstrează justetea liniei politice generale marxist-leniniste a Partidului Comunist Român, spiritul creator în care abordează fenomenele, în continuă dezvoltare, ale societății românești, capacitatea sa de a conduce cu fermitate și pricepere poporul român pe calea socialismului și comunismului.

BARUH BEREĂ

(1893-1941)

Între numeroșii luptători revoluționari care s-au jertfit pentru cauza dreaptă a partidului comunist și a poporului muncitor, pentru viitorul luminos al patriei se numără și Baruh Berea, de la a cărui naștere s-au împlinit anul acesta 80 de ani.

Născut la 13 februarie 1893, în orașul Huși, într-o familie de oameni nevoiași, tânărul Berea a avut de înfruntat de mic copil sărăcia și mizeria. Îi plăcea mult să învețe, dar treptele școlii s-au oprit pentru el la patru clase primare, deoarece moartea prematură a tatălui său lăsa în urmă o văduvă cu trei copii. Pentru a mai ușura situația grea a familiei, Baruh Berea este nevoit să părăsească casa părintească, orașul natal și să intre ca practicant de birou la Roman.

Aici a cunoscut din plin ce însemna munca la patron.

După doi ani, se întoarce la Huși, unde lucrează într-un birou. Dar neîmpăcându-se cu această muncă, părăsește tirgușorul Hușilor pentru a intra ca salariat la o librărie din Birlad. Aici, tânărul însetat de cultură, dornic de a învăța cât mai mult, citește cu nesaț, zi de zi, aplecându-se, îndeosebi, asupra lucrărilor de popularizare a marxismului. Treptat, el își însușește și apoi începe să propage în rindul tineretului din oraș ideile marxiste. Sub conducerea sa, la Birlad, ia ființă un cerc de lectură marxist, care curînd a început să fie frecventat de tot mai mulți tineri entuziaști: muncitori, funcționari, elevi. Membrii cercului, în frunte cu tânărul Berea, frecventau întrunirile socialiste din localitate, la care, nu de puține ori, se auzea cuvîntul său înflăcărat.

În 1910, într-o seară, la sfîrşitul unei întruniri care a avut loc la sediul secţiunii Bîrlad a Partidului social-democrat, în cadrul căreia demascase, în cuvinte tăioase, exploatarea la care erau supuse masele muncitoare de către burghezie şi moşierime, tînărul de 17 ani, membru al P.S.D., este pentru prima dată arestat de către organele de siguranţă. Bătaia şi schingiuirile au fost zadarnice ; caracter ferm, hotărît şi neînfricat, Baruh Berea a rămas neclintit. Setea de dreptate şi adevăr, încrederea într-un viitor mai bun, în victoria clasei muncitoare au fost mai puternice decît orice presiuni. Şi aşa a rămas timp de peste 30 de ani.

După terminarea primului război mondial, în cursul căruia, mobilizat pe frontul din Moldova, a continuat să facă o vie propagandă socialistă printre ostaşi, Baruh Berea rămîne pentru un timp la Iaşi, unde se avîntă în mişcarea revoluţionară ; ia parte la pregătirea şi apoi la marea întrunire de 1 Mai, evidenţiindu-se ca unul dintre cei mai înflăcăraţi participanţi.

Curînd după aceea, Baruh Berea se stabileşte la Galaţi, devenind, în scurt timp, unul dintre fruntaşii organizaţiei locale a Partidului socialist. Desfăşoară o vie activitate în direcţia organizării de întruniri muncitoreşti, rostind, nu de puţine ori, cuvîntări care înflăcărau pe cei prezenţi. „De îndată ce Berea apărea la tribună — scria mai tîrziu unul dintre tovarăşii săi de luptă — din toată fiinţa lui radia atîta putere de convingere, atîta căldură şi încredere în victoria clasei muncitoare, că electriciza oamenii“. A condus Cercul de studii marxiste din oraş şi a publicat o serie de articole în ziarele „Socialismul“, „Nădejdea“ ş.a. S-a aflat mereu în mijlocul muncitorilor, aducîndu-şi contribuţia la organizarea luptelor greviste din localitate. Pentru activitatea sa revoluţionară a fost din nou arestat în august 1919, însă curînd, în urma protestului hotărît al muncitorilor, autorităţile au fost nevoite să-l elibereze.

Perioada de avînt revoluţionar a anilor 1918—1921, avînt care a dus la radicalizarea luptei maselor muncitoare, l-a găsit pe Berea în tumultul evenimentelor. Participant activ la organizarea şi desfăşurarea grevei generale din octombrie 1920, în timpul căreia este arestat, şi luptător neobosit pentru transformarea Partidului Socialist în Partidul Comunist Român, Baruh Berea, care între timp se stabilise la Bucureşti, a fost ales, la 7 mai, ca delegat al secţiunii Bucureşti a Partidului socialist pentru congresul partidului, alături de cei care, începînd din mai 1921, au continuat lupta, pe o treaptă superioară, sub faldurile Partidului Comunist Român.

Ca membru al P.C.R., Baruh Berea a îndeplinit o serie de sarcini de răspundere în cadrul Blocului Muncitoresc-Tărănesc, al Ajutorului Muncitoresc Român şi al Cercului de orientări şi documentări sociale. A desfăşurat o muncă asiduă pe linia luptei antirăzboinice, susţinînd acţiunile iniţiate de Comitetul de acţiune împotriva războiului.

După eroicele lupte ale muncitorilor ceferişti şi petrolişti din ianuarie-februarie 1933, organizate şi conduse de P.C.R., Baruh Berea, care era urmărit îndeaproape de către organele siguranţei, este iarăşi arestat şi deferit justiţiei. La 1 iulie 1934 el este condamnat la un an închisoare, pedeapsă pe care o execută mai întîi la Văcăreşti şi apoi la Doftana. După eliberarea sa, în anul 1935, îşi concentrează activitatea în direcţia îndeplinirii sarcinii trasate de partid, aceea a stringerii de ajutoare şi a apărării militanţilor revoluţionari întemniţaţi şi torturaţi în închisorile regi-

mului burghez. El scrie emoționante pagini despre Doftana, descriind regimul de distrugere a deținuților revoluționari care domnea acolo.

În cadrul Comitetului Central al secției române a Ajutorului Roșu și apoi ca membru al Biroului C.C. al acestei organizații, Baruh Berea a desfășurat o largă și rodnică activitate, reușind, alături de tovarășii săi de muncă și de ideal, sub conducerea Partidului Comunist Român, să mobilizeze masele de muncitori, țărani și intelectuali progresiști la luptă pentru un regim politic în închisori, în special la Doftana.

La numai două luni după instaurarea dictaturii regale, la 19 aprilie 1938 Baruh Berea este din nou arestat și condamnat pentru activitatea sa revoluționară. Rînd pe rînd este deținut la Văcărești, Craiova, Doftana și Jilava. După eliberare nu se bucură însă mult de libertate căci, la 9 iulie 1940, este din nou arestat. Internat în lagărul de la Miercurea Ciuc, Baruh Berea participă, împreună cu alți militanți comuniști, la organizarea deținuților politici revoluționari și antifasciști. Dîndu-și seama de acest lucru, administrația lagărului îi izolează pe comuniști, organizînd un fel de lagăr în lagăr. Dar nici această măsură nu a putut frînge voința lor de luptă.

Instaurarea, în septembrie 1940, a dictaturii legionaro-antonesciene a adus asupra țării un întunecat val de teroare. Legionarii au căutat să se răfuiască în primul rînd cu comuniștii, luptătorii cei mai hotărîți împotriva fascismului, apărători consecvenți ai suveranității și independenței naționale a patriei, ai intereselor vitale ale poporului român. Pentru a-l izola de ceilalți tovarășii de luptă, Berea este transferat în lagărul de la Caracal, unde este supus unui regim de exterminare. Îndelungata perioadă de detențiune, condițiile grele din temnițe i-au măcinat sănătatea. Curînd el se îmbolnăvește grav. Administrația lagărului, urmărind distrugerea lui fizică, îi refuză orice asistență medicală. În cele din urmă, după o luptă hotărîită a tovarășilor din lagăr și ca urmare a protestului celor din afară se obține aprobarea să fie dus la București pentru a fi internat în spital. În Capitală însă el încape din nou pe mîinile zbirilor de la Prefectura poliției. În loc să i se dea imediat asistența medicală atît de necesară, este lăsat timp de opt zile fără nici un ajutor.

Starea sa se agrava tot mai mult. Abia atunci cînd s-au convins că nu va mai putea fi salvat, l-au internat la Spitalul militar. Orice ajutor era de-acum zadarnic. Curînd, la 13 februarie 1941, Baruh Berea se stîngea din viață, în ziua cînd împlinea 48 de ani.

Idealurile pentru care a luptat și s-a jertfit Baruh Berea, ca și numeroși alți militanți revoluționari și patrioți, și-au găsit împlinirea în zilele noastre. Cel mai înalt omagiu adus lui Baruh Berea, ca și tuturor celor care, prin slujirea pînă la sacrificiu a intereselor clasei muncitoare și poporului, au contribuit la făurirea României socialiste, îl constituie cinstirea pe care partidul nostru, oamenii muncii, constructori activi ai unei vieți noi, o acordă celor ce și-au înscris, pentru totdeauna, numele în cartea de aur a mișcării muncitorești revoluționare din patria noastră.

VASILE PETRIȘOB

ION O. DIC-DICESCU

(1893*-1938)

Născut în anul 1893, Ion Dicescu și-a petrecut copilăria în București. Aici a urmat cursurile școlii primare și cele liceale. Dorința părinților săi, a tatălui îndeosebi — muncitor zugrav —, a fost tot timpul de a-și sprijini fiul să facă studii superioare. După absolvirea, în anul 1910, a Școlii superioare de comerț, tânărul Ion Dicescu — care, mai târziu, avea să-și ia numele de Dic — a început să lucreze în calitate de contabil la un atelier de croitorie. O asemenea ocupație nu-i putea da o satisfacție deplină aspirațiilor lui și ale familiei sale.

Suferințele clasei muncitoare — a cărei viață a cunoscut-o atât în familie, cât și din mediul înconjurător —, dorința de a contribui la ușurarea

vieții acesteia l-au îndemnat să se apropie de mișcarea muncitorească organizată. Chiar din primele momente ce au urmat refacerii Partidului Social-Democrat din România, în 1910, el a intrat în rindurile acestuia, după ce, începînd din octombrie 1909, făcuse parte din Uniunea Socialistă din România.

Pasiunea puternică pentru publicistică i-a îndrumat pașii spre gazetărie, devenind redactor-adjunct al organului central de presă al social-

* Anul de naștere, 1893, ni se pare corespunzător realității, deoarece este redat după o autobiografie scrisă și semnată de I. O. Dic-Dicescu în perioada de după Marea Revoluție Socialistă din Octombrie.

Într-un alt document — de asemenea o declarație a lui — dată, în 1918, afirmă că are 26 de ani, ceea ce ar însemna că era născut în 1892. Din alte date rezultă că s-a născut în anul 1894.

democrației — „România muncitoare“. A depus mult interes pentru editarea revistei militante ateiste „Rațiunea“, în paginile căreia a publicat numeroase materiale din domeniul filozofiei, științelor naturii etc. În aceea perioadă s-a ocupat de traducerea în limba română a unor fragmente din *Capitalul* lui Karl Marx, precum și a altor lucrări cu caracter filozofic. În anul 1914, când a izbucnit primul război mondial, I. O. Dic-Dicescu a devenit corespondentul militar al ziarului „Adevărul“, calitate în care a publicat o serie de materiale de înfierare a războiului dezlănțuit de marile puteri imperialiste.

În anul 1916, când România a intrat în război, a fost încorporat cu gradul de sublocotenent și trimis pe front. La începutul anului 1917, fiind rănit, a fost evacuat la Petrograd, în împrejurările în care se înfăptuise deja în Rusia revoluția burghezo-democratică. Aici, I. O. Dic-Dicescu, imediat ce s-a vindecat, a intrat în mișcarea revoluționară. După șapte ani de activitate desfășurată în cadrul Partidului Social-Democrat din România, scria el mai târziu, „în aprilie 1917, am intrat în rândurile partidului bolșevic și am început să colaborez la «Pravda» și la alte publicații sovietice“. Intrarea în partidul comunist, avea să spună el de cite ori era întrebat, s-a datorat „consecvenței convingerilor mele marxiste“.

Marea Revoluție Socialistă din Octombrie l-a găsit pe Dic-Dicescu asemenea altor revoluționari români ce se aflau în Rusia, gata de luptă, fiind încadrat în rândurile Gărzilor Roșii. A fost prezent, în focul Revoluției din Octombrie, la nenumărate acțiuni, participarea sa și a altor revoluționari români la aceste lupte memorabile înscriind o pagină glorioasă în istoria mișcării noastre revoluționare și constituind, în același timp, o dovadă de nestrămutat spirit internaționalist.

În perioada următoare a luat parte, ca delegat, la cel de-al II-lea Congres al Sovietelor pe întreaga Rusie, apoi, în noiembrie 1917, luându-se în considerație pregătirea sa revoluționară și faptul că cunoștea câteva limbi străine, s-a hotărât să fie repartizat la Comisariatul Poporului pentru Afacerile Externe, unde, după indicațiile lui Lenin, se pregătea publicarea unor extrem de valoroase culegeri de documente cuprinzând, mai ales, tratatele secrete încheiate de statele imperialiste. „Am lucrat la publicarea documentelor de politică externă — își amintea mai târziu Dic-Dicescu; erau documente de mare actualitate pentru acea vreme“.

La 24 ianuarie 1918, din însărcinarea Puterii sovietice, Dic-Dicescu s-a deplasat la Sevastopol, apoi la Odesa, pentru a contribui la întărirea organizațiilor locale ale revoluționarilor din alte țări. El aducea cu sine o bogată experiență revoluționară, dobândită în timpul participării la evenimentele din Petrograd. „La Odesa — scria el — am sosit la începutul lunii februarie. Acolo activa de acum Comitetul revoluționar și existau începuturile unei armate revoluționare — două batalioane, unul de infanterie și altul de marină“. La scurt timp după aceea, I. O. Dic-Dicescu a fost ales secretar al Comitetului militar-revoluționar român din Odesa. În vara anului 1918, internaționaliștii din Odesa, în frunte cu I. O. Dic-Dicescu, au intrat în acțiune, alături de Gărzile Roșii, împotriva dușmanilor tinerei Republici sovietice.

Începând din toamna anului 1918, îl găsim din nou la Moscova, unde lucra în aparatul Comisariatului Poporului pentru Afacerile Externe. A rămas însă scurtă vreme, căci, odată cu declanșarea atacului bandelor lui

Kolceak împotriva Puterii sovietice, el a plecat voluntar pe frontul derăsărit, pentru a fi prezent acolo unde, în acele zile, se hotăra soarta revoluției proletare. În calitate de comisar militar al Direcției pentru formarea și instruirea trupelor de pe lângă Serviciul politic al Sovietului militar revoluționar al frontului, I. O. Dic-Dicescu a luat parte activă la formarea detașamentelor internaționale și la organizarea celulelor de partid din grupele străine.

La 30 aprilie 1919 a fost numit comisar al Serviciului operativ din Direcția politică a Armatei a 4-a. Ziarul „Pravda” a publicat în perioada aceea o serie de corespondențe de pe front semnate de Dic-Dicescu, în care era descris eroismul cu care detașamentele de revoluționari din Siberia se străduiau să înfrângă pe Kolceak și să-l împiedice să realizeze joncțiunea cu Denikin. Din aceste corespondențe, ca și din cele publicate în ziarele Armatei Roșii, răzbăteau un optimism robust, o încredere de neclintit în victoria asupra celor ce atentau la soarta revoluției. „Având asemenea apărători — scria el în „Pravda” din iunie 1919 — republica poate să privească cu încredere viitorul”.

Il găsim apoi în Turkestan, unde comandantul frontului de aici, M.V. Frunze, îl imputernicea în scris că „se bucură de toate drepturile unui comisar militar.” De altfel, în ianuarie 1920, I. O. Dic-Dicescu a fost numit comisar militar al serviciului politic de pe frontul din Turkestan.

La 23 aprilie 1920, din însărcinarea Comandamentului frontului din Turkestan, el a sosit la Moscova, în fruntea unei delegații, pentru a felicita pe Vladimir Ilici Lenin cu ocazia celei de-a 50-a aniversări a zilei sale de naștere și pentru a-i prezenta darul luptătorilor revoluționari din Turkestan — un tren cu cereale. Mulțumind călduros reprezentanților oamenilor muncii din Turkestan, Lenin a dat dispoziții Comisariatului Poporului pentru Aprovizionare să repartizeze cerealele trimise copiilor din Moscova, Petrograd, Ivanovo-Voznesensk și muncitorilor moscoviți. Despărțindu-se de I. O. Dic, la rugămintea acestuia, Lenin a scris pe un imprimat al Președintelui Consiliului Muncii și Apărării următoarele : „Drept amintire, tovarășului Dic, 23 aprilie 1920, Vl. Ulianov (Lenin)”.

Spre sfârșitul lunii mai 1920, I.O. Dic-Dicescu a fost trimis pe frontul din sud-vest, unde luptele luaseră o amploare deosebită. La scurt timp după sosire îl găsim conducând serviciul de informații al statului-major al frontului de sud, iar apoi lucrând la Sovietul militar revoluționar al republicii.

Pentru meritele sale deosebite dovedite atât în timpul Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, cât și în anii ce au urmat, I.O. Dic-Dicescu a fost decorat de Puterea sovietică, încă în anii luptei împotriva intervenției străine, cu înaltul ordin „Steagul roșu”.

Odată cu terminarea războiului civil și cu alungarea de pe teritoriul sovietic a intervenționiștilor străini, I.O. Dic-Dicescu s-a înscris ca student la Academia militară „M.V. Frunze”, unde a devenit apoi el însuși profesor. Paralel, ani în șir, a activat și în alte instituții de învățămînt și științifice, printre care : Universitatea comunistă a oamenilor muncii din Răsărit, Institutul „Plehanov”, Institutul de arhitectură și construcții, Institutul de conjunctură al Comisariatului Poporului pentru Finanțe al U.R.S.S., Institutul științific al Direcției generale de statistică etc. El a consacrat întreaga lui capacitate activității didactice-pedagogice și știin-

tifice și, ca urmare a realelor sale aptitudini, a obținut o serie de rezultate importante pe tărîm publicistic. În lucrări, ca : *În lupta pentru construirea capitală în industrie*, *Dinamica și structura construcțiilor americane și sovietice*, *Realizările construcțiilor noastre*, *Construcții capitale ale industriei*, *Cum se organizează evidența construcțiilor (principiile teoretice și metodologice)* etc. I.O. Dic-Dicescu a dovedit o gamă întreagă de calități proprii omului de știință și, în același timp, a exprimat preocuparea sa cu privire la necesitatea dovedirii și pe acest tărîm a superiorității socialismului față de toate orînduirile bazate pe exploatarea omului de către om.

Ca o recunoaștere a meritelor sale pe tărîm științific și didactic, la 27 ianuarie 1935, Comisia de calificare din Direcția centrală a economiei naționale a Planului de stat din U.R.S.S. i-a atribuit titlul științific de docent. Această distincție constituia pentru el un puternic stimulent, un sprijin de care avea nevoie în împrejurările în care alte și alte probleme științifice ce-l preocupau își așteptau rezolvarea. A continuat să muncească cu sirguintă la catedră și în activitatea de cercetare pînă la sfîrșitul vieții.

În anul 1938 a încetat din viață, ca urmare a represiunilor cărora a fost supus de pe urma consecințelor cultului personalității. După 18 ani, în 1956, printr-o hotărîre a instanțelor judecătorești supreme din U.R.S.S., I. O. Dic-Dicescu a fost reabilitat post-mortem. Numele său figurează de asemenea pe lista militanților revoluționari români reabilitați post-mortem de partidul nostru în cadrul Plenarei C.C. al P.C.R. din aprilie 1968.

Amintirea luptătorului revoluționar și internaționalistului desăvîrșit, a profesorului, a omului de știință și publicistului consacrat care a fost I.O. Dic-Dicescu este și va dăinui mereu vie în inimile tuturor celor care au lucrat cu el, l-au cunoscut sau au avut posibilitatea să afle, fie și întîmplător, crimpeie din scurta, dar laborioasa lui viață.

GH. I. IONIȚA

Sesiune științifică consacrată aniversării a 80 de ani de la crearea partidului politic al clasei muncitoare din România

Crearea partidului politic al clasei muncitoare din România — P.S.D.M.R. — reprezintă un eveniment cu ample semnificații în viața clasei muncitoare și a întregului nostru popor. Împlinirea a 80 de ani de la acest important eveniment a prilejuit în întreaga țară numeroase manifestări. Între acestea se înscrie și sesiunea de comunicări pe tema: *Insemnătatea istorică a creării primului partid politic al clasei muncitoare din România*, organizată în ziua de 27 martie 1973 de Academia de științe sociale și politice, Institutul de studii istorice și social-politice și Academia „Ștefan Gheorghiu“.

Au luat parte tovarășii Leonte Răutu, Gheorghe Stoica, Ștefan Voitec, Aurel Duca, Constantin Pirvulescu, Ion Popescu-Puțuri, vechi militanți ai mișcării muncitorești din țara noastră, activiști de partid și de stat, reprezentanți ai unor instituții centrale, cadre didactice, cercetători.

Rostind cuvântul de deschidere, tovarășul Mihnea Gheorghiu, președintele Academiei de științe sociale și politice, a arătat că sesiunea de comunicări este menită a releva semnificația majoră a creării în 1893 a partidului politic al clasei muncitoare din România, a evoca tradițiile mișcării muncitorești din țara noastră, continuate și ridicate pe o treaptă superioară de Partidul Comunist Român.

În continuare au fost expuse comunicările:

Dr. DAMIAN HUREZEANU de la Academia „Ștefan Gheorghiu“ a prezentat comunicarea: *Apariția și dezvoltarea proletariatului din România — factor primordial în procesul de fău-*

rire a partidului politic al clasei muncitoare din țara noastră.

Urmărind procesul apariției proletariatului în țara noastră, autorul a subliniat că ultimele trei decenii ale secolului trecut aduc o creștere a rîndurilor clasei muncitoare din România. Creșterea numerică a clasei muncitoare a fost însoțită de schimbări calitative în compoziția sa, fapt de cea mai mare importanță pentru dezvoltarea mișcării muncitorești. În această perioadă — releva autorul — se creează, de fapt, elementele constitutive ale proletariatului industrial modern, care reprezintă fundamentul formării proletariatului ca clasă. „Formarea și dezvoltarea proletariatului au constituit un factor de cea mai mare importanță pentru destinele istorice ale țării“.

Muncitorii au susținut cu însuflețire actele înnoitoare care au avut loc în istoria țării, au participat activ la transformările democratice, la luptele revoluționare desfășurate în perioada formării proletariatului în porii societății românești. Proletariatului i-a revenit rolul de conducător și călăuzitor al luptei pentru desăvîrșirea revoluției burghezo-democratice, sarcina obiectivă pe care a ridicat-o dezvoltarea social-economică a României în epoca modernă a istoriei sale.

„Apariția clasei muncitoare pe arena istoriei — subliniază autorul — aduce cu sine un moment calitativ nou în realizarea rolului maselor ca făuritoare ale istoriei. Marxism-leninismul a așezat pe temelia explicației științifice riguroase rolul determinant al maselor populare în devenirea istorică; scoțînd procesul is-

toric de sub atotputernicia subiectivității, înțelegând ca acțiune singulară, descifrând temeiurile obiective, necesare ale acțiunii subiective, clasicii marxism-leninismului au dat cheia descifrării semnificației și dimensiunii rolului maselor populare în istorie. În raport cu toate celelalte clase productive din societățile anterioare, clasa muncitoare se află însă într-o situație specială care face să-i crească rolul său în istorie. Într-adevăr, ea nu numai că deține un loc important în procesul de producție al bunurilor materiale și reprezintă o componentă de bază a societății capitaliste, dar ea este și purtătoare a unui nou mod de producție. Mai mult decât atât; realizarea societății socialiste este condiția împlinirii misiunii sale“.

Rezultat al evoluției societății românești, a conchis autorul, apariția clasei muncitoare reprezintă pagina de început a unui capitol fundamental din istoria țării. În procesul dezvoltării conștiinței sale și a formelor sale de organizare, crearea P.S.D.M.R. marchează un moment la care se raportează firesc aprecierile și judecățile noastre asupra drumului parcurs de clasa muncitoare, asupra legăturilor de continuitate și asupra acumulărilor proprii ale acestui drum până la marile cuceriri ale epocii și realității noastre actuale.

Dr. GEORGETA TUDORAN, cercetător principal la Institutul de studii istorice și social-politice, în comunicarea: *Procesul organizării și dezvoltării mișcării muncitorești și socialiste premergător creării P.S.D.M.R.*, a înfățișat principalele verigi ale procesului de organizare a proletariatului din țara noastră la scară națională de la prima organizație — Asociația generală a tuturor lucrătorilor din România — și până la partidul politic — P.S.D.M.R.

Comunicarea urmărește linia ascendentă a dezvoltării procesului de organizare a proletariatului român: evoluția cercurilor socialiste, încercarea de organizare a unei societăți în februarie 1879 (Internaționala democratică din România) prin care se caută a se unifica cercurile socialiste pe întreaga țară, apariția ideii de „partid al muncitorilor“. „În sensul dezvoltării procesului de organizare politică a muncitorilor, subliniază autoarea, socialiștii români au acționat permanent, iar ca o anticipare a dorinței lor de finalizare a acestui dezi-derat au început să-și numească orga-

nizația lor «partida muncitorilor», încă înainte de constituirea primului partid politic al clasei muncitoare pe întreaga țară în anul 1893.“

În numeroase documente ale timpului, în presa socialistă, se întâlnesc această formulare, întreaga activitate desfășurându-se în numele acestei „partide a muncitorilor“.

O etapă superioară în desfășurarea acestui proces a constituit-o transformarea cercului muncitorilor din București în club al muncitorilor, conceput într-o formă care să cuprindă un număr mai mare de muncitori. „Se maturizaseră astfel condițiile necesare trecerii la o nouă etapă în procesul organizării politice a muncitorilor din țara noastră, se subliniază în ultima parte a comunicării, la înfăptuirea saltului calitativ superior, unirea mișcării socialiste cu mișcarea muncitorească în Partidul Social-Democrat al Muncitorilor din România“.

Dr. ION IACOȘ, șef de sector la Institutul de studii istorice și social-politice a expus comunicarea: *Semnificația politică a primului congres al Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România*.

Evidențiind principalele probleme pe care le-a avut de rezolvat primul congres al socialiștilor, autorul arată că punctul central al lucrărilor congresului l-a constituit dezbaterile și adoptarea programului.

„Desigur, adoptarea Programului și a Statutului Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România — documente de mare importanță pentru viața și activitatea oricărui partid — au reprezentat actele politice fundamentale ale dezvoltării organizate și unitare ale mișcării noastre muncitorești pe temeiurile învățăturii marxiste. Analiza atentă a acestor documente, și îndeosebi a programului, impresionează și azi prin caracterul înaintat, revoluționar al prevederilor sale de bază, prin felul cum a răspuns cerințelor epocii, dar și perspectivei istorice. Conceput din două părți esențiale, programul adoptat de congresul din 1893 a reprezentat o preluare și o dezvoltare pe un plan superior a documentului programatic din 1886, corespunzător cerințelor și obiectivelor socialiste, al stadiului de dezvoltare social-economică și politică a României, a mișcării revoluționare a proletariatului“.

Subliniind importanța lucrărilor primului Congres al P.S.D.M.R. autorul arată că acestea au înfriurit în mod ho-

tărilor procesul de organizare a proletariatului, de unire a sa pe plan național, marcînd un pas înainte pe calea organizării luptei sale împotriva exploatării capitaliste. Fiind singurul partid revoluționar în peisajul vieții politice românești de la sfîrșitul veacului trecut, prin principiile programatice enunțate, prin soluțiile preconizate privind dezvoltarea țării pe drumul progresului social, prin conținutul activității desfășurate P.S.D.M.R. a contribuit într-o și mai mare măsură la afirmarea proletariatului pe arena social-politică a României.

Dr. M. IŌSA, cercetător principal la Institutul de istorie „Nicolae Iorga“, a susținut comunicarea: *Insemnătatea creării P.S.D.M.R. pentru viața politică a țării.*

În viața clasei muncitoare, a întregului nostru popor, crearea Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România în ultimul deceniu al secolului al XIX-lea a constituit un eveniment deosebit. „Prin înființarea acestui partid — arată autorul — se crea cadrul politic și organizatoric necesar desfășurării cu vigoare a luptei și afirmării clasei muncitoare — forța cea mai înaintată și mai activă a societății noastre“.

Comunicarea înfățișează principalele prevederi programatice ale P.S.D.M.R., evidențiind poziția înaintată a acestuia în problemele nodale care frământau societatea românească.

„Prin principiile înnoitoare pe care le enunța, subliniază autorul cît și prin întreaga activitate ce avea să o desfășoare timp de șase ani — pînă la dezorganizarea sa vremelnică din 1899 —, P.S.D.M.R. s-a manifestat ca forța politică cea mai avansată a vremii sale, militînd pentru progresul social-politic al țării, pentru democratizarea ei sub toate aspectele. El înscria în programul său cele mai înaintate principii ale timpului; în primul rînd, el afirma necesitatea luptei pentru «prefacerea mijloacelor de producție» (a pămîntului, a atelierelor, fabricilor, minelor etc.) din proprietate privată în proprietate socială, a întregii societăți, văzînd în această prefacere izvorul bunăstării și dezvoltării armonioase a întregii societăți; totodată, el formula țelul suprem către care tindea clasa muncitoare — construirea societății socialiste, schița perspectiva luptei proletariatului și a celorlalte categorii sociale pentru progresul țării. Programul P.S.D.M.R. reliefa faptul că social-democrația română luptă pentru înlocuirea dominației unei clase prin dominația al-

teia, și pentru desființarea oricărei neegalități politice și economice-sociale“.

P.S.D.M.R., — partidul revoluționar al clasei muncitoare — a avut programul politic cel mai avansat din acel moment. El — subliniază autorul — și-a spus cuvîntul asupra tuturor problemelor majore ale societății, preconizînd soluții ce s-au dovedit corespunzătoare intereselor întregului popor muncitor și militînd pentru înfăptuirea lor. Idealurile înscrise în programul său sînt astăzi cu consecvență traduse în viață, Partidul Comunist Român, continuatorul tradițiilor revoluționare și democratice ale clasei muncitoare, conducînd cu succes opera de construire a societății socialiste multilateral dezvoltate.

Dr. NICOLAE COPOIU, secretar științific al Institutului de studii istorice și social-politice, a prezentat comunicarea: *P.S.D.M.R. — factor activ în mișcarea muncitorească și socialistă internațională.*

Socialiștii români, mișcarea muncitorească din țara noastră s-au considerat și au acționat constant ca parte componentă a marelui front european de luptă al proletariatului împotriva burgheziei. „La originea acestei solidarități internaționaliste a muncitorilor organizați din România — arată autorul — se aflau mai mulți factori, primul dintre aceștia fiind adeziunea proletariatului român la teoria socialismului științific, adeziune exprimată practic în preluarea și înscrierea în propriile sale programe a principiului fundamental — acela al luptei pentru transformarea societății capitaliste în societate socialistă, prin socializarea mijloacelor de producție“.

Socialiștii români au considerat o datorie internaționalistă participarea activă la congresele socialiste internaționale. Comunicarea relevă activitatea socialiștilor români la Congresul din 1889 de la Paris, care a pus bazele Internaționalei socialiste, intrată în istorie sub numele de Internaționala a II-a, la cele de la Bruxelles din 1891 și Zürich din 1893.

Se subliniază totodată că nu se poate vorbi despre manifestările internaționaliste ale clasei muncitoare din România fără a se releva însemnătatea pe care au acordat-o socialiștii, încă din secolul trecut, organizării manifestațiilor din 1 Mai și comemorării Comunei din Paris.

Din comunicare rezultă că mișcarea socialistă și muncitorească din țara noastră, Partidul Social-Democrat al Muncitorilor din România, creat în 1893, a fost unul din detașamentele importante ale frontului de luptă al proletariatului european. Acest fapt s-a

materializat în ideologia marxistă, pe care a promovat-o ca ideologie a clasei muncitoare române, în participarea activă și creatoare la dezbaterile care au avut loc în mișcarea socialistă internațională și în multiplele legături dezvoltate, în spiritul internaționalismului proletar, cu partidele și organizațiile muncitorești din alte țări.

„Rolul activ al partidului clasei muncitoare din România în mișcarea muncitorească internațională — conchide autorul — avea să crească în perioada următoare, devenind proeminent în timpul primului război mondial și mai ales la sfârșitul acestuia cînd partidul socialist s-a afirmat ca unul dintre puținele din Europa, capabile să se transforme, în întregul său, în partid comunist“.

Prof. univ. ZOE DUMITRESCU-BUȘULENGA, vicepreședinte al Academiei de științe sociale și politice, a expus comunicarea: *Influența ideilor socialiste asupra dezvoltării culturii românești din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea*.

Anii închegării mișcării muncitorești la noi în țară au fost dublați de o activitate publicistică extrem de susținută care oglindea trezirea conștiințelor la luptă pentru o nouă etapă istorică, întrînd treptat sub influența proletariatului, pe de altă parte progresele ideologice realizate de socialiștii din România.

„Contemporanul“ — subliniază autoarea — a marcat, în momentul apariției sale, adică în 1881, la zece ani după Comuna din Paris, un prag, un examen trecut cu succes, producînd urmări aproape de neconceput pînă la acea dată. Tineri intelectuali s-au raliat destinelor reviste ieșene cu un patos și cu un entuziasm rar. Doritori să facă să triumfe o altă viziune despre lume și societate, să schimbe din temelii o învechită și nedreaptă lume, soții Ioan și Sofia Nădejde, C. Dobrogeanu-Gherea, C. Mille și alți numeroși intelectuali socialiști au pornit, cu mijloace modeste, din căsuța din Sărăriu, la un asalt al conștiințelor contemporane. În afară de țelurile politice și științifice, ei au urmărit crearea unei literaturi vii, angajate, care să răsfrîngă, prin oglindire realistă, lumea contemporană și tendințele ei, drama oamenilor mărunti, inegalitatea și oprimairea. Numeroși poeți, cîțiva prozatori și dramaturgi au încercat formule literare mai noi, au căutat soluțiile unei expresii mai dure, mai directe, mai izbitoare, care să producă un impact mai puternic asupra maselor“.

După ce se fac cîteva considerații privind tematica revistei „Contemporanul“,

rolul acesteia în dezvoltarea criticii literare și esteticii românești pe făgașuri științifice, marxiste, autoarea arată că în 1891, anul încetării apariției „Contemporanului“, se impunea tot mai stringent editarea unei reviste care să poată înlesni prezența continuă în arena lupte de idei, în materie literară, a scriitorilor și mai ales a teoreticienilor.

„Și Gherea, se relevă în comunicare, s-a și gîndit la un profil de revistă mai specific literară decît „Contemporanul“. Scrisoarea trimisă de el lui Ranetti Roman la sfîrșitul anului 1891 (10/22 noiembrie) este foarte expresivă pentru noul moment care se pregătește și care este deosebit mult de acela al apariției „Contemporanului“. Revista nu a apărut în ianuarie 1892 cum prevedea Gherea, ci abia în februarie 1893 și nici cu titlul de „Lumea Nouă“ (care va vedea lumina tiparului mai tîrziu), ci cu acela de „Literatură și știință“. Sub direcția lui Gherea se vor strînge, în cele două volume cuprinzătoare, scoase la interval de șase luni (cum se hotărîse și cum îi comunica lui N. Iorga, directorul care-i solicita colaborarea), numele mai marcante din paginile „Contemporanului“ (Ioan și Sofia Nădejde, A. Bacalbașa, apoi poeții Ion Păun, O. Carp, N. Beldiceanu, Artur Stavri, Nicolae Iorga etc.)“.

Succint este înfățișată activitatea în cadrul acestei publicații a lui Vlahuță, Delavrancea, Paul Bujor, dr. A. Urechia, scriitori și oameni de știință care se raliază pentru un timp mai scurt sau mai lung din viața lor cauzei drepte a socialismului.

„Sămînța cea mai bună aruncată de cele aproape două decenii de ființare a presei socialiste înainte de sfîrșitul secolului al XIX-lea, a rodit în contemporaneitate, cum am văzut, dar și mai tîrziu, menținînd vie torța ideilor progresiste în cultura și literatura românească, punînd pretutindeni pecetea descendenței din înaintași și tradiții de înaltă calitate a gîndirii democratice și revoluționare.“

Influența ideilor socialiste asupra creșterii culturii românești arată o continuitate și o rodnicie deosebită, expresie a unei dezvoltări organice a poporului nostru pe căile istoriei sale, dinspre trecut înspre viitor.

Conf. univ. NICOLAE HUSCARIU, de la Academia „Ștefan Gheorghiu“, a susținut comunicarea: *Transformarea Partidului socialist în partid comunist — rezultat al dezvoltării mișcării muncitorești revoluționare din România*.

Autorul prezintă succint unele momente ale dezvoltării mereu ascendente a partidului politic al clasei muncitoare din țara

ra noastră, care în mai 1921 s-a transformat în Partidul Comunist Român, partid construit pe temelia principiilor marxist-leniniste.

Din procesul de clarificare politică și ideologică, din analiza documentelor pregătite pentru Congresul din mai 1921 al P.C.R. rezultă modul calitativ nou, principal diferit de abordare a diferitelor probleme ce stăteau în fața mișcării muncitorești, felul cum trebuie clădit partidul, atitudinea partidului față de sindicate și organizația de tineret, în problema națională, punerea problemei făuririi ali-

anței dintre muncitori și țărani, elaborarea unei strategii revoluționare adecvate României.

Făurirea Partidului Comunist Român — se arată în ultima parte a comunicării — reprezintă, așadar, o ridicare pe o treaptă superioară a celor mai bune tradiții de luptă ale mișcării muncitorești și socialiste din România. Continuând lupta de veacuri pentru eliberarea socială și națională, partidul comunist este, în noile condiții istorice, exponentul fidel al intereselor clasei muncitoare, ale întregului popor.

Expoziția 80 de ani de la crearea partidului politic al clasei muncitoare din România

Cu prilejul aniversării a opt decenii de la făurirea P.S.D.M.R., la Muzeul de istorie a partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România s-a organizat expoziția „80 de ani de la crearea partidului politic al clasei muncitoare din România”.

La 29 martie a.c. tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Consiliului de Stat, împreună cu tovarăsa Elena Ceaușescu au inaugurat expoziția.

La festivitate au participat conducători de partid și de stat, militanți din ilegalitate ai partidului și ai mișcării muncitorești din țara noastră, primii secretari ai comitetelor județene de partid, conducătorii unor instituții centrale și organizații obștești, personalități ale vieții științifice, oameni ai muncii din întreprinderile buceștene.

Expoziția, impresionantă evocare a trecutului de luptă al proletariatului român, reliefează sugestiv vechimea și continuitatea mișcării noastre muncitorești, atașamentul ei constant de-a lungul deceniilor față de marele ideal socialist, rolul ei de avangardă a luptei de eliberare socială și națională.

Multitudinea documentelor originale ale mișcării muncitorești, extrasele din presa vremii, marele număr de fotografii și faximile, lucrări consacrate unor evenimen-

te majore din evoluția socială a României, atestă vechimea mișcării noastre, atestă constituirea încă de la mijlocul veacului trecut, a primelor organizații muncitorești, evoluția proletariatului român spre forme de organizare tot mai înalte, cu caracter politic tot mai pronunțat.

Expoziția evidențiază, în partea referitoare la începuturile mișcării muncitorești, îngemănarea acesteia cu marxismul, răspindirea ideilor socialismului științific, constituind un factor fundamental al maturizării politice și călirii revoluționare a mișcării noastre muncitorești. Sînt subliniate legăturile directe pe care le-au întreținut conducătorii mișcării muncitorești din țara noastră cu întemeietorii socialismului științific.

Numeroase documente relevă, pe fundalul ascuțirii contradicțiilor proprii societății românești, însemnătatea crucială pe care a avut-o pentru dezvoltarea mișcării noastre muncitorești crearea, cu 80 de ani în urmă, a partidului politic al proletariatului român.

Fotografiile participanților la Congresul de constituire a P.S.D.M.R., alte documente, în rîndul cărora, la loc de frunte, se află programul partidului, sînt mărturii ale însemnătății acestui eveniment cu profunde semnificații în istoria poporului nostru și care marchează totodată, faptul că partidul revoluționar

al proletariatului român se situează printre cele mai vechi detașamente organizate ale mișcării muncitorești din lume.

În expoziție este înfățișată pe larg activitatea desfășurată de partidul muncitorimii române pentru cucerirea de drepturi și libertăți democratice, pentru eliberarea socială și națională, pentru dezvoltarea industrială — cheazășie a creșterii forței clasei muncitoare și a progresului țării, pentru propășirea economică și socială a satului românesc, pentru realizarea unității de luptă a muncitorimii și țărănimii.

Deosebit de sugestive sînt documentele care reflectă ideea politică majoră că mișcarea noastră muncitorească a militat pentru dreptul neîngrădit al tuturor popoarelor de a-și decide singure soarta, pentru afirmarea în viață a principiilor colaborării, încrederii și frăției între națiuni.

Amplu este înfățișat internaționalismul consecvent al mișcării muncitorești din România, faptul că, încă de la început, ea a acționat ca parte componentă a proletariatului mondial, tradiție ridicată pe un plan superior de P.C.R.

Este un merit incontestabil al expoziției faptul de a fi reușit să reliefeze continuitatea firească a momentelor cruciale din istoria mișcării noastre socialiste. Un asemenea moment, evocat emoționant în expoziție, este transformarea partidului socialist, ca urmare a votului unanim al delegaților la Congresul din mai 1921, în Partidul Comunist Român. Extrase din rezoluții ale congreselor P.C.R., manifeste ale acestuia, lozincile de luptă înscrise pe pancartele purtate la

mari manifestații ilustrează pregnant faptul că în principalele momente din istoria României moderne partidul comunist s-a manifestat ca o prezență activă în viața politică a țării, continuînd cu noi valențe cele mai înaintate tradiții patriotice și revoluționare ale mișcării noastre muncitorești.

În emoționante imagini sînt înfățișate zilele glorioase ale insurecției armate antifasciste de la 23 August 1944, moment de răscruce în destinele națiunii.

Cu deosebită putere revelatoare, documentele evidențiază faptul că România a fost prima țară în care s-a realizat unitatea organizatorică și politică a clasei muncitoare în cadrul unui partid unic marxist-leninist, măreată victorie politică a proletariatului, a maselor populare.

Expoziția marchează cu valoare de simbol glorioasele tradiții revoluționare ale mișcării muncitorești și revoluționare din țara noastră, preluate, îmbogățite și ridicate pe o treaptă superioară de Partidul Comunist Român, pune în lumină semnificația istorică a congreselor IX și X, a Conferințelor Naționale, care au deschis o etapă nouă, superioară, în dezvoltarea patriei pe calea edificării societății socialiste multilateral dezvoltate.

Ca o reflectare a politicii externe a partidului și statului nostru, pusă în slujba intereselor fundamentale ale poporului român, cauzei socialismului și păcii, numeroase exponate ilustrează activitatea P.C.R. pe plan internațional, politica externă a României de alianță și colaborare strinsă cu toate țările socialiste, de colaborare cu celelalte state ale lumii.

Aniversarea a 125 de ani de la apariția Manifestului Partidului Comunist

Împlinirea a 125 de ani de la apariția *Manifestului Partidului Comunist*, document programatic al comunismului științific de o excepțională însemnătate teoretică și practică pentru mișcarea muncitorească internațională, a prilejuit organizarea unor ample manifestări științifice, atît în țară cît și peste hotare.

În zilele de 15—16 martie a.c., la Berlin, s-au desfășurat lucrările Conferinței internaționale pe tema: „Misiunea istorică a clasei muncitoare și procesul revoluționar mondial al epocii noastre“, la care au luat parte delegați a 45 de partide comuniste și muncitorești.

Delegația Partidului Comunist Român a

fost condusă de tovarăşul Leonte Răutu, membru al Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R., preşedinte al Consiliului de conducere, rector al Academiei „Ştefan Gheorghiu“.

Luind cuvîntul, în cadrul discuţiilor pe marginea referatului prezentat de Kurt Hager, membru al Biroului Politic al C.C. al P.S.U.G., tovarăşul Leonte Răutu, după ce a transmis din partea P.C.R. un salut călduros, frăţesc Partidului Socialist Unit din Germania, s-a referit la importanţa istorică a *Manifestului Partidului Comunist*, la pătrunderea ideilor socialismului ştiinţific în România, la lupta revoluţionară a P.C.R. în decursul istoriei, la făurirea societăţii socialiste multilateral dezvoltate în România, sub conducerea Partidului Comunist Român.

„*Manifestul Partidului Comunist* — a subliniat vorbitorul în partea introductivă a cuvîntului său — a fost vlăstarul unor necesităţi sociale inexorabile, sinteză a unui întreg univers de gîndire, expusă într-o formă lapidară, sculptată în linii de o simplitate clasică. În *Manifestul Comunist* este conturată, cu o genială claritate şi pregnanţă — aşa cum sublinia Lenin —, o nouă viziune asupra lumii, materialismul consecvent, care cuprinde şi domeniul vieţii sociale, dialectica — teoria cea mai multilaterală şi profundă a dezvoltării, teoria luptei de clasă şi a rolului revoluţionar al proletariatului, creator al unei societăţi noi, comuniste.“

De la apariţia *Manifestului*, în urmă cu 125 de ani, istoria a cunoscut o continuă dezvoltare, cu profunde mutaţii în toate domeniile vieţii sociale şi politice. Deşi în toată această perioadă proletariatul şi mişcarea revoluţionară mondială au acumulat o experienţă extrem de bogată şi multilaterală, „tezele fundamentale ale comunismului ştiinţific, enunţate în *Manifest* şi dezvoltate în întreaga operă ulterioară a lui Marx şi Engels, îşi găsesc o strălucită confirmare în evoluţia societăţii contemporane. Exprimîndu-ne în termeni moderni, putem spune că *Manifestul* conţine o prognoză istorică de o excepţională pătrundere“.

Dacă realităţile istorice contemporane reprezintă cea mai veridică dovadă a perenităţii principiilor generale ale *Manifestului Comunist* — a arătat tovarăşul Leonte Răutu —, aplicarea lor a depins întotdeauna de împlinirile istorice şi naţionale concrete, diferite de la ţară la ţară. Fidel acestui principiu, Partidul Comunist Român, de-a lungul întregului său drum de luptă, s-a călăuzit cu consecvenţă după legile generale ale revoluţiei, fundamentate de Marx şi Engels şi dez-

voltate de Lenin, străduindu-se să le adapteze la condiţiile specifice fiecărei etape a desfăşurării procesului revoluţionar în România.

„Aplicarea creatoare a principiilor universal-valabile ale marxism-leninismului, studiul atent al condiţiilor concrete istorice şi naţionale stau la baza strategiei generale elaborate de Partidul Comunist Român, al cărui scop este făurirea societăţii socialiste şi comuniste în România.

Marxism-leninismul este străin oricărei unilateralităţi în conturarea trăsăturilor distinctive ale noii orînduirii. În acest spirit, partidul nostru, la al X-lea Congres al său, a formulat ca obiectiv al etapei pe care o parcurgem, făurirea societăţii socialiste multilateral dezvoltate. Esenţa acestei etape rezidă în construirea unei economii avansate, în creşterea furtunoasă a forţelor de producţie pe baza ştiinţei şi tehnicii moderne, în perfecţionarea relaţiilor de producţie socialiste, în asigurarea bunăstării materiale a poporului şi, totodată, în afirmarea superiorităţii socialismului pe planul democraţiei, al principiilor eticii care diriguiesc viaţa societăţii, al deplinei dezvoltări a personalităţii umane.

Strategia dezvoltării economico-sociale şi politice a României este nemijlocit legată de ideea afirmării, în toate etapele, a rolului conducător al clasei muncitoare. Pornind de la premisa că întărirea continuă a rolului conducător al clasei muncitoare este o necesitate obiectivă pentru realizarea cu succes a sarcinilor istorice din întreaga perioadă a construirii socialismului şi comunismului, partidul şi statul nostru aplică sistematic măsuri în direcţia creşterii participării directe şi efective a clasei muncitoare, a tuturor oamenilor muncii la conducerea societăţii, întăririi rolului conducător şi influenţei partidului în toate sferile de activitate şi la toate nivelurile organismului economico-social. Sub raportul structurii de clasă a populaţiei, programul edificării societăţii socialiste multilateral dezvoltate în România prevede creşterea considerabilă, din punct de vedere numeric, a clasei muncitoare, care va cuprinde cea mai mare parte a populaţiei. Pe măsura dezvoltării socialismului, a treptatei apropieri între diferite categorii sociale, are loc procesul de omogenizare a societăţii noastre“.

În continuare, vorbitorul a arătat că evoluţia structurii sociale în condiţiile socialismului şi în perspectiva comunismului ridică în faţa gîndirii marxist-leniniste numeroase probleme complexe, cum sînt cele referitoare la caracteristi-

cile mobilității sociale, orientarea conștiință a dinamicii claselor și structurilor sociale, precizarea trăsăturilor lor definitorii și altele, a căror studiere are nu numai o însemnătate teoretică, ci și practică. Aceste probleme — alături de altele — prezintă un interes deosebit pentru schimbul de experiență și de opinii între partidele comuniste.

Referindu-se la faptul că în zilele noastre în rindul celor peste 90 de partide comuniste și muncitorești activează zeci și zeci de milioane de comuniști, că socialismul a învins în 14 țări ale lumii, cuprinzând o treime din populația globului, că într-un șir de țări capitaliste partidele comuniste au raportat succese în alegerile parlamentare, ceea ce reprezintă un fenomen deosebit de semnificativ al vieții politice contemporane, tovarășul Leonte Răutu a subliniat faptul că: „În condițiile actuale etape de dezvoltare a mișcării comuniste în ansamblul ei, cînd socialismul a învins în mai multe țări, cînd partidele comuniste s-au maturizat considerabil, întărirea unității mișcării comuniste internaționale nu poate fi concepută decît pornindu-se de la diversitatea condițiilor în care partidele marxist-leniniste acționează, de la recunoașterea autonomiei fiecărui partid, a dreptului său de a-și elabora de sine stătător linia politică.”

Relevînd unitatea organică între sarcinile naționale și cele internaționale ale clasei muncitoare, ca una dintre trăsăturile definitorii ale politicii partidului nostru, vorbitorul a arătat: „Partidul Comunist Român este profund pătruns de conștiința îndatoririi de a contribui prin dezvoltarea economică și socială a propriei noastre țări la consolidarea sistemului mondial socialist, la amplificarea puterii de atracție a ideilor comunismului, la creșterea forțelor progresului și păcii. Larga dezvoltare a relațiilor de prietenie și de solidaritate internațională, a schimburilor de experiență și de opinii cu celelalte partide frățești, precum și cu alte forțe progresiste ocupă un loc de seamă în activitatea partidului nostru”.

Evidențiind că întregul nostru partid este hotărît să militeze, în continuare, cu toată fermitatea pentru construirea comunismului pe pămîntul României, de a-și face cu cinste datoria de detașament activ al mișcării comuniste și muncitorești internaționale, acționînd neobosit pentru victoria cauzei socialismului în lume, pentru pace și prietenie între toate popoarele, vorbitorul a spus în încheiere: „Încercăm o legitimă mîndrie că

noi, comuniștii români, împreună cu tovarășii noștri de clasă din celelalte țări, facem parte din marea armată a celor ce luptă pentru triumful atotbiruitoarei teorii marxist-leniniste care călăuzește omenirea spre viitorul comunist”.

În cadrul acelorași manifestări prilejuite de aniversarea a 125 de ani de la apariția *Manifestului*, în ziua de 14 martie a.c., tot la Berlin, s-au desfășurat lucrările Sesiunii științifice organizate de Institutul de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.S.U.G. Din partea țării noastre a participat o delegație formată din dr. Marin Nedelea, care a expus comunicarea: „Exercitarea rolului conducător al clasei muncitoare și al partidului ei de avangardă în procesul edificării societății socialiste multilateral dezvoltate în România”, și dr. Nicolae Copoiu, care a prezentat referatul: „*Manifestul Partidului Comunist*” și mișcarea muncitorească din România”.

De asemenea, în zilele de 21—22 februarie a.c., la Berlin, a avut loc simpozionul cu tema: „Însemnătatea actuală a ideilor *Manifestului Partidului Comunist* pentru mișcarea muncitorească contemporană”, la care Marin Badea, cercetător științific la Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., a expus comunicarea: „*Manifestul Partidului Comunist* și actualitatea ideilor sale cu privire la rolul istoric al clasei muncitoare”.

Aniversarea a 125 de ani de la apariția *Manifestului Partidului Comunist* a fost sărbătorită în țara noastră, într-un cadru festiv, prin desfășurarea la București a lucrărilor Sesiunii de comunicări științifice cu tema: „Însemnătatea istorică a *Manifestului Partidului Comunist* și influența lui asupra mișcării muncitorești din România”, organizată de Academia de științe sociale și politice. Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. și Academia „Ștefan Gheorghiu”.

Au participat tovarășii Leonte Răutu, membru al Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R., președinte al Consiliului de conducere, rector al Academiei „Ștefan Gheorghiu”, Gheorghe Stoica, membru al Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R., Ștefan Voitec, membru al Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R., Aurel Duca, membru supleant al Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R., șef de secție la C.C. al P.C.R., Constantin Pirvulescu, vechi militant al mișcării muncitorești din țara noastră, Ion Popescu-Puțuri, directorul Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al

P.C.R., Ion Ceterchi, vicepreședinte al Academiei de științe sociale și politice, Valter Roman, directorul Editurii politice, Nicolae Cioroiu, directorul Muzeului de istorie al partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România, precum și activiști de partid și de stat, oameni ai muncii din București, cadre didactice, cercetători.

În cadrul sesiunii au fost prezentate următoarele comunicări: *Manifestul Partidului Comunist — document programatic al comunismului științific*, de Leonte Răutu; *Cadrul economic, social și politic în care a apărut Manifestul Partidului Comunist*, de prof. univ. dr. docent N.N. Constantinescu; *Manifestul Partidului Comunist și mișcarea muncitorească din România*, de Ion Popescu-Puțuri; *Etapele de dezvoltare a mișcării muncitorești revoluționare și democratice din România, reflectate în programele politice ale clasei muncitoare până la crearea P.C.R.*, de prof. univ. dr. Aron Petric, decanul Facultății de istorie din București, și dr. Nicolae Copoiu, secretar științific al Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.; *Biruința ideilor Manifestului Partidului Comunist în lupta împotriva curentelor filozofice idealiste*, de Gheorghe Berescu, șef de secție la Institutul de științe politice și de studiere a problemei naționale; *Manifestul Partidului Comunist și actualitatea ideilor sale cu privire la rolul istoric al partidului comunist al clasei muncitoare*, de Marin Badea, cercetător științific la Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.

În comunicarea sa, tovarășul N. N. Constantinescu, după ce a înfățișat cadrul economic, social și politic în care a fost elaborat și a apărut *Manifestul Partidului Comunist* și a subliniat faptul că înțelegerea acestuia presupune cunoașterea contradicțiilor esențiale ce zguduiau și sfîșiau lumea, resorturile interne și mișcarea lor, a arătat că: „Analiza condițiilor economice, sociale și politice ale clasei muncitoare în perioada în care se plămădeau ideile lui Marx și Engels, ce aveau să stea la baza *Manifestului*, arată că aceea era o primă perioadă în istoria mișcării muncitorești și socialiste... Dezvoltarea capitalismului și lupta de clasă au creat premisele obiective pentru apariția unei concepții noi despre lume, a unei concepții revoluționare — teoria comunismului științific, capabilă să constituie arma spirituală a proletariatului pentru libertatea sa și a întregii societăți de exploatare,

pentru construirea unei lumi noi. Iar în procesul făuririi acestei concepții, elaborarea și apariția *Manifestului Partidului Comunist* a jucat un rol fundamental. Pe baza unei vaste și excepționale analize istorice de ansamblu, Marx și Engels au expus în el, pe înțelesul tuturor, legea de mișcare istorică a societății umane, geneza și dezvoltarea capitalismului, antagonismele sale interne obiective, legea înlocuirii lui inevitabile de către societatea nouă superioară — societatea socialistă și comunistă —, forța socială capabilă să unească și să conducă pe toți cei exploatați și asupriți în această complexă și eroică luptă, strategia generală a proletariatului în calitate de conducător al acestei lupte istorice. Așa cum aveau să scrie Marx și Engels înșiși, «sarcina *Manifestului Comunist* a fost proclamarea inevitabilei și apropiatei pieiri a proprietății burgheze». *Manifestul* a constituit astfel o profundă operă de analiză și previziune științifică a direcției esențiale a mersului societății. El dădea proletariatului conștiința propriei forțe și marii sale misiuni istorice, ca și pe aceea că trebuie să țină, de fiecare dată, cont de realitatea istorică în mișcare. De aceea ei își încheiau *Manifestul* cu cuvintele: «Să tremure clasele stăpînitoare în fața revoluției comuniste. Proletarii n-au de pierdut în această revoluție decît lanțurile. Ei au o lume de cîștigat. Proletarii din toate țările, uniți-vă!».

Prin analiza genială pe care o cuprinde, *Manifestul Partidului Comunist* nu numai că a deschis o eră nouă în istoria proletariatului mondial și în istoria științei sociale, dar rămîne în continuare o carte de căpătîi, un far călăuzitor al operei de transformare progresistă a lumii.”

Comunicarea tovarășului Ion Popescu-Puțuri s-a ocupat de procesul cunoașterii nemijlocite și al aprofundării marxismului de către mișcarea muncitorească și socialistă din țara noastră încă din perioada imediat următoare apariției *Manifestului Partidului Comunist*. Referindu-se la aceste începuturi, vorbitorul a subliniat că: „Pătrunderea și înțelegerea în România a ideilor socialismului științific au fost facilitate de gîndirea democratică și progresistă pașoptistă, ca și de ideile socialismului utopic care în deceniile 4—5 ale secolului trecut au avut la noi o largă circulație și care s-au dezvoltat în lupta împotriva serviturilor feudale și a concepțiilor retrograde, pentru asigurarea progresului social-economic și politic pe aceste mele-

guri. Ideologia marxistă a găsit teren fertil în rindurile intelectualilor progresiști din țara noastră, purtători ai unor vechi tradiții materialiste, convinși de necesitatea transformării progresiste a societății românești“.

Lucrările lui Marx și Engels, printre care un loc central îl ocupă *Manifestul Partidului Comunist*, au cunoscut o răspîndire mai accentuată în România — în perioada de început a mișcării socialiste și muncitorești din țara noastră — în timpul activității Internaționalei I și a Comunei din Paris. În 1869, asociațiile muncitorești dintr-o serie de centre industriale de pe teritoriul Transilvaniei, grupate în Secția de la Timișoara a Internaționalei I, au studiat *Manifestul Partidului Comunist*, *Statutul Internaționalei I* și altele. Din unele documente rezultă că în cadrul cercurilor socialiste secrete din București și Iași, care s-au încheiat încă din anul 1871, tineretul revoluționar se instruia citind și dezbătînd în lungi discuții literatura socialistă a vremii, printre care lucrări ale lui Marx și Engels, în primul rînd *Manifestul Partidului Comunist*, precum și *Capitalul*, vol. I, apărut în limbile germană, franceză și apoi în rusă.

Orientarea din ce în ce mai hotărîtă a revoluționarilor români spre însușirea tezelor de bază ale marxismului este atestată de faptul că ideile *Manifestului Partidului Comunist* au fost cunoscute și aplicate de către socialiștii români înainte ca această lucrare să fi fost tradusă în limba română. Aceasta reiese cu pregnanță din lucrarea lui C. Dobrogeanu-Gherea: *Ce vor socialiștii români?*, apărută în anul 1886, primul program marxist din istoria mișcării noastre muncitorești, care marchează o etapă importantă în evoluția mișcării socialiste din țara noastră pe făgașul socialismului științific.

Un eveniment de o deosebită însemnătate în procesul răspîndirii socialismului științific în România — a arătat în continuare vorbitorul — l-a constituit traducerea și tipărirea integrală, în 1892, la Iași, în limba română, de către cunoscutul militant socialist Panait Mușoiu, a *Manifestului Partidului Comunist*. Un an mai târziu, în 1893, în țara noastră a fost realizată o nouă traducere a *Manifestului* de către Ioan Nădejde. „Orientarea mișcării socialiste spre adoptarea ideilor celei mai înaintate științe despre lume și societate și-a pus pecetea pe întreaga dezvoltare a luptei clasei muncitoare din țara noastră. Purtătorii ideilor socialismului științific, angajați direct în mișcarea muncitorească revo-

luționară, cum au fost I.C. Frimu, Alexandru Ionescu, Dimitrie Marinescu, Cristian Racovski, M. Gh. Bujor și alte personalități remarcabile ale mișcării socialiste din această epocă, au continuat cu diferite prilejuri să remarce viabilitatea tezelor *Manifestului*“.

Arătînd că, în perioada care a urmat, ideile *Manifestului Partidului Comunist*, ca de altfel întreaga ideologie marxist-leninistă, au stat la baza mișcării noastre muncitorești, a partidului său politic, tovarășul Ion Popescu-Puțuri a conchis: „Procesul dezvoltării ascendente a vieții social-economice și politice a României pe parcursul unui secol de frămîntări sociale, secol ai cărui ultimi cincizeci de ani au fost marcați de mișcarea muncitorească revoluționară, a dus în mod necesar, în contextul avîntului revoluționar internațional generat de ascuțirea contradicțiilor interne din fiecare țară și de Marea Revoluție Socialistă din Octombrie 1917, la transformarea, în mai 1921, a Partidului Socialist în Partidul Comunist Român, organizat pe principiile ideologice, politice și organizatorice ale marxism-leninismului creator. Puternic ancorat în realitățile istorice ale României, înarmat cu teoria revoluționară mereu novatoare a socialismului științific, pe care a aplicat-o permanent la condițiile concrete ale diferitelor etape de dezvoltare a țării, Partidul Comunist Român și-a dovedit pe parcursul semicentenarei sale existențe capacitatea de a se orienta cu clarviziune, de a înlătura la timp greutățile și greșelile inerente perioadei de creștere și maturizare. El a condus cu succes clasa muncitoare, toate forțele revoluționare, întregul nostru popor în marile bătălii de clasă împotriva burgheziei exploatare, pentru cucerirea puterii politice și făurirea orînduirii socialiste“.

Analizei etapelor de dezvoltare a mișcării muncitorești revoluționare din țara noastră pînă la făurirea P.C.R., realizată prin prisma evoluției programelor politice ale clasei muncitoare, i-a fost consacrată comunicarea prezentată de tovarășii Aron Petric și Nicolae Copoiu. Autorii au analizat primul program al mișcării socialiste — *Ce vor socialiștii români?* —, programul P.S.D.M.R. din 1893 și cel al P.S.D.R. din 1910, evoluția conținutului lor de idei în sensul sublinierii, tot mai pronunțate, a caracterului revoluționar al partidului clasei muncitoare.

„Un moment de însemnătate istorică al acestei etape de clarificare ideologică — au subliniat autorii —, în care a

biruit marxismul, și de unificare organizatorică pe scara națională a cluburilor muncitorești l-a reprezentat Congresul de constituire a Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România, în martie-aprilie 1893.

Conținutul de idei al programului partidului creat în 1893, rezultat al unor dezbateri ample, marca un pas înainte în comparație cu concluziile analizei făcute de Gherea în *Ce vor socialiștii români?* În timp ce programul din 1886 era ezitant în fixarea obiectivelor finale ale socialismului în România, programul din 1893 enunța cu fermitate misiunea istorică a clasei muncitoare în vederea desfășurării cu succes a luptei pentru «desființarea proprietății private asupra mijloacelor de producție și prefacerea lor în proprietate socială», pentru «desființarea societății burgheze și întemeierea societății socialiste».

În același timp în program au fost incluse importante obiective de ordin practic, imediat, cu caracter general-democratic, care exprimau cerințele etapei istorice de dezvoltare în care se afla România.

Partidul muncitorilor din România s-a plămădit ca un partid *revoluționar*, adică hotărât să lupte pentru schimbarea societății capitaliste existente.

În raport cu programul din 1893, au relevat autorii, programul din 1910 formula obiectivele revoluționare într-o viziune mai clară, determinată de evoluția social-economică și politică a țării care se produsese între timp. Elementul cel mai caracteristic îl reprezenta luarea în considerare a dezvoltării industriale a României, element care, în programele anterioare, era formulat numai ca un deziderat sau ca o previziune.

Situându-se ferm pe aceeași platformă marxistă — se evidențiază în continuare în comunicare — Partidul social-democrat a exercitat o puternică înrîurire politică asupra detașamentelor proletariatului din principalele ramuri de producție și a organizațiilor profesionale ale muncitorilor, a adoptat la începutul și în timpul primului război mondial o poziție înaintată față de marile probleme ale epocii și s-a aflat, cu consecvență, în aripa stângă a mișcării muncitorești internaționale.

Ultima parte a comunicării se referă la evoluția programului politic al Partidului socialist în anii puternicului avânt revoluționar ce a urmat primului război mondial când — relevă autorii —, „în mișcarea muncitorească din România

s-a desfășurat procesul unor profunde clarificări ideologice și politice, a căror esență consta în ridicarea partidului pe o treaptă nouă, superioară, corespunzător noilor condiții istorice, în ideea transformării Partidului socialist în partid comunist, bazat pe ideologia marxist-leninistă”. Orientarea revoluționară a majorității militanților socialiști și-a găsit expresia concludentă în „Declarația de principii”, din decembrie 1918, și în proiectul de program al Partidului Socialist din România, din mai 1919, documente programatice potrivit cărora „Partidul socialist era «un partid de clasă» avînd la bază «ideile socialismului științific» și fiind singurul reprezentant al intereselor proletariatului și al întregului popor român”.

Pe aceste temelii revoluționare, au concluzionat autorii, înălțate mai sus și consolidate în puternicele bătălii de clasă ale anilor 1918-1920 și răspunzînd necesităților obiective ale dezvoltării sociale a țării noastre, participanții la Congresul din mai 1921 aveau să transforme, prin vot unanim, Partidul Socialist în Partidul Comunist Român. Prin aceasta se ridica pe o treaptă superioară activitatea detașamentului de avangardă, revoluționar al clasei muncitoare din România.

În comunicarea sa, tovarășul Gheorghe Berescu a avut în vedere confruntarea ideilor *Manifestului Comunist* cu curențele filozofice idealiste în două direcții fundamentale: pe de o parte, în legătură cu concepțiile dominante idealiste, social-politice mic-burgheze ale epocii respective, iar, pe de altă parte, cu acele concepții cu care ideologia marxistă se confruntă în prezent. Problematika constantă a luptei pentru eliberarea oamenilor muncii de exploatare și asuprire conferă acestei confruntări o deosebită actualitate.

Schimbarea, de către unele categorii sociale, a statutului lor profesional și politic, ca urmare a revoluției științifice și tehnice, a determinat și diversificarea curentelor filozofice idealiste. „Analizînd însă esența lor — a subliniat autorul — vom constata, ca o trăsătură generală, iraționalismul, adică încercarea de justificare a alienării umane, a anarhiei și concurenței feroce pe care le generează proprietatea privată asupra mijloacelor de producție.

Există însă numeroase tendințe realiste în cadrul concepțiilor idealiste tradiționale care asimilează modele ale concepțiilor materialist-dialectice. În pofida pozițiilor de clasă pe care le apără aceste

modele — s-a relevat în comunicare — este interesant faptul că ideile *Manifestului Comunist* și ale politicii partidelor comuniste și muncitorești nu pot fi ignorate și combătute.“

Realitatea orînduirii socialiste mondiale în ascensiune — a arătat în continuare tovarășul Gheorghe Berescu — confirmă pe deplin justetea și actualitatea concepției filozofice fundamentale a *Manifestului Partidului Comunist* asupra vieții sociale, a condițiilor de eliberare a clasei muncitoare și a omenirii de exploatare și asuprire. „Noua concepție — remarcă autorul — s-a impus pe plan social prin faptul că a reprezentat o sinteză a ceea ce a produs mai valoros omenirea pe plan filozofic și social-cultural. În *Manifest* și în operele ulterioare, Marx și Engels au arătat, cu o rară consecvență, falsitatea, greșelile și scăderile unor concepții idealiste, după cum nu au ezitat să recunoască celelalte contribuții ale filozofiei vieții sociale și politice“.

Actualitatea ideilor *Manifestului Partidului Comunist* cu privire la rolul istoric al clasei muncitoare a făcut obiectul comunicării prezentate de tovarășul Marin Badea. Din tezaurul de idei pe care l-a enunțat *Manifestul*, a evidențiat autorul, aceea a rolului și semnificației clasei muncitoare în societate, a misiunii sale istorice, a căilor ei de realizare străbate ca un fir roșu paginile sale. Valabilă de-a lungul întregului proces istoric de dezvoltare și afirmare a clasei muncitoare, această teză prezintă și astăzi o însemnătate aparte și deține un loc important în dezbaterile teoretice contemporane ce se poartă între ideologii clasei muncitoare, pe de o parte, și cei ai burgheziei, pe de altă parte, precum și

în cadrul discuțiilor ce se poartă între cercetătorii marxiști. În efortul de a descifra cât mai exact conținutul concret al mutațiilor provocate de revoluția tehnico-științifică contemporană în structura și fizionomia clasei muncitoare sau de a defini și a analiza în practica socială concretă rolul nou ce-i revine clasei muncitoare după înlăturarea burgheziei, în procesul edificării societății socialiste, tezele generale ale *Manifestului* constituie un punct de pornire de natură a sluji eficient această dezbateri.

Referindu-se la realitățile României socialiste, vorbitorul a subliniat că: „În condițiile creșterii continue a rolului ce revine factorului politic, ale intensificării legăturilor dintre economie și politică apare ca deosebit de semnificativă intervenția factorului subiectiv în desfășurarea practicii sociale contemporane, intervenție realizată de clasa noastră muncitoare, prin intermediul Partidului Comunist Român, cu experiența sa istorică, cu programul său de acțiune marxist-leninist, fondat pe cunoașterea profundă a realităților istorice concrete din țara noastră. În dialectica relației dintre partid și clasa muncitoare locul hotărîtor îl ocupă ideologia marxist-leninistă, ca reflectare teoretică a misiunii istorice a acesteia din urmă și ca concepție despre lume și viață care inspiră doctrina politică a partidului. Ea rămîne instrumentul viabil cu ajutorul căruia se realizează nu numai analiza realităților concrete, dar se și elaborează proiectul politic al acțiunii practice, inițiativa revoluționară a clasei muncitoare rămînînd pe mai departe domeniul verificării în fapt a viabilității și realismului acestor proiecte, izvorul nesecat al îmbogățirii teoriei revoluționare“.

СОДЕРЖАНИЕ

Речь товарища Николае Чаушеску на торжественном собрании посвященном 80-летию создания политической партии рабочего класса Румынии. . .	3
--	---

ОБСУЖДЕНИЕ

Гражданско-воспитательная функция истории (I). <i>Участуют:</i> Думитру Алмаш, Ион Арделяну, Адольф Армбрустер, Ладислау Баняи, Думитру Берчу, Михаил Берза, Емил Кондураки, Петре Константинеску-Яшь, Михай Фэту, Флориан Джорджеску, Камил Мурешан, М. Петреску- Дымбовица, Арон Петрик, Винченциу Пюкэ, Кристиан Попиштану...	31
--	----

СТАТЬИ

ШТЕФАН ПАСКУ: Связи и объединяющие черты революции 1848 г. в Румын- ских Княжествах.	61
ВАСИЛЕ МАЧУ: Личность Александра Иоана Кузы	74
ФЛОРИАН ТЭНЭСЕСКУ: Румынская Коммунистическая Партия и парла- ментские выборы (1922—1938 гг.)	91
ВЛАДИМИР ЗАХАРЕСКУ: Относительно диалектики общего и особенного в социалистической революции и в социалистическом строительстве	110
Характерные черты создания единой марксистско-ленинской партии рабочего класса в Румынии (круглый стол)	138

ЮБИЛЕЙНЫЕ ДАТЫ

Палмиро Тольятти — выдающийся деятель итальянского и международного коммунистического и рабочего движения.....	168
---	-----

В ПОМОЩЬ ИЗУЧАЮЩИМ ИСТОРИЮ РП и РАБОЧЕГО ДВИЖЕНИЯ РУМЫНИИ

Румынская Коммунистическая Партия в этапе построения многосторонне раз- витого социалистического общества.....	174
---	-----

БИОГРАФИЧЕСКИЕ ЗАМЕТКИ

Барух Беря ● Ион О. Дик-Дическу	193
---------------------------------------	-----

НАУЧНАЯ ЖИЗНЬ

Научная сессия посвящённая 80-летию создания политической партии рабо- чего класса Румынии.....	200
Выставка 80-летие создания политической партии рабочего класса Румынии	204
125-летие «Манифеста Коммунистической Партии»	205

SOMMAIRE

Le discours du camarade Nicolae Ceaușescu à l'assemblée solennelle consacrée au 80-ème anniversaire de la création du parti politique de la classe ouvrière de Roumanie.	3
--	---

DEBAT

La fonction éducatif-civique de l'histoire (I) Participants : <i>Dumitru Almaș, Ion Ardeleanu, Adolf Armbruster, Ladislau Banyai, Dumitru Berciu, Mihail Berza, Emil Condurachi, Petre Constantinescu-Iași, Mihai Fătu, Florian Georgescu, Camil Mureșan, M. Petrescu-Dîmbovița, Aron Petric, Vičențiu Piucă, Cristian Popișteanu</i>	31
---	----

ARTICLES

ȘTEFAN PASCU : Des relations et traits d'unité de la révolution de 1848 dans les pays roumains.	61
VASILE MACIU : La personnalité d'Alexandru Ioan Cuza	74
FLORIAN TĂNAȘESCU : Le parti Communiste Roumaine et les élections parlementaires (1922—1938)	91
VLADIMIR ZAHARESCU : Sur la dialectique du général et du particulier dans la révolution et la construction socialiste.	110
Traits de la création du parti unique marxiste-léniniste de la classe ouvrière de Roumanie (Table ronde)	138

ANNIVERSAIRES

Palmiro Togliatti — éminent militant du mouvement communiste et ouvrier italien et international.	168
---	-----

A L'AIDE DES CEUX QUI ÉTUDIENT L'HISTOIRE DU P.C.R. ET DU MOUVEMENT OUVRIER EN ROUMANIE

Le Parti Communiste Roumaine dans l'étape de la création de la société socialiste multilatéralement développée.	174
---	-----

EVOCATIONS

Baruh Berea • Ion O. Dic-Dicescu	193
--	-----

LA VIE SCIENTIFIQUE

La session scientifique consacrée à l'anniversaire de 80 ans de la création du parti politique de la classe ouvrière.	200
L'exposition 80 ans de la création du parti politique de la classe ouvrière de Roumanie	204
L'anniversaire de 125 ans de la parution du Manifeste du Parti Communiste.	205

CONTENTS

The Speech of Comrade Nicolae Ceaușescu at the Solemn Meeting for the Celebration of the 80-th Anniversary of the Foundation of the Political Party of the Working Class in Romania.	3
--	---

DEBATE

The Educative-Civic Function of History (I) Participants : <i>Dumitru Almaș, Ion Ardeleanu, Adolf Armbruster, Ladislau Banyai, Dumitru Berciu, Mihail Berza, Emil Condurachi, Petre Constantinescu-Iași, Mihai Fătu, Florian</i>	
--	--

<i>Georgescu, Camil Mureşan, M. Petrescu-Dimboviţa, Aron Petric, Vicenţiu Piucă, Cristian Popişteanu</i>	31
--	----

ARTICLES

ŞTEFAN PASCU : Relations and Features of Unity of the 1848 Revolution in the Romanian Principalities.	61
VASILE MACIU : The Personality of Alexandru Ioan Cuza	71
FLORIAN TANĂSESCU : The Romanian Communist Party and the Parliamentary Elections (1922—1938).	91
VLADIMIR ZAHARESCU : Concerning the Dialectics of the General and the Particular in the Socialist Revolution and Construction	110
Features of the Creation of the Unique Marxist-Leninist Party of the Working Class in Romania (Round Table).	138

ANNIVERSARIES

Palmiro Togliatti — Eminent Militant of the Italian and International Communist and Working class Movement	168
--	-----

IN THE AID OF THOSE WHO STUDY THE HISTORY OF THE P.C.R. AND OF THE WORKING CLASS MOVEMENT IN ROMANIA

The Romanian Communist Party in the Stage of Building the Multilaterally Developed Socialist Society.	174
---	-----

RECOLLECTIONS

Baruh Berea • Ion D. Dic-Dicescu	193
--	-----

THE SCIENTIFIC LIFE

The Scientific Session Dedicated to the 80-th Anniversary of the Creation of the Political Party of the Romanian Working class	200
The Exhibition — 80 Years Since the Creation of the Political Party of the Working Class in Romania.	204
The Anniversary of 125 Years Since the Apparition of the Manifesto of the Communist Party.	205

INHALT

<i>Rede des Genossen Nicolae Ceauşescu bei der feierlichen Versammlung anlässlich des 80. Gründungstages der politischen Partei der Arbeiterklasse Rumäniens.</i>	3
---	---

DEBATTE

Die Erziehungs-bürgerliche Funktion der Geschichte (I) Teilnehmer : <i>Dumitru Almaş, Ion Ardeleanu, Adolf Armbruster, Ladislau Banyai, Dumitru Berciu, Mihail Berza, Emil Condurachi, Petre Constantinescu-Iaşi, Mihai Fătu, Florian Georgescu, Camil Mureşan, M. Petrescu-Dimboviţa, Aron Petric, Vicenţiu Piucă, Cristian Popişteanu</i>	31
---	----

ARTIKEL

ŞTEFAN PASCU : Verbindungen und Einheitsmerkmale der Revolution von 1848 in den Rumänischen Ländern.	61
VASILE MACIU : Die Persönlichkeit Alexandru Ioan Cuzas	74
FLORIAN TANĂSESCU : Die Rumänische Kommunistische Partei und die Parlamentwahlen (1922—1938).	91

VLADIMIR ZAHARESCU : Im Hinblick auf die Dialektik des Allgemein und des Besonderen in der sozialistischen Revolution und im sozialisti- schen Aufbau.	110
Kennzeichen der Schaffung der einheitlichen marxistisch-leninistischen Partei der Arbeiterbewegung Rumäniens (Runder Tisch).	138

GEBURTSTAGE

Palmiro Togliatti — hervorragender Kämpfer der italienischen und internatio- nalen kommunistischen — und Arbeiterbewegung.	168
---	-----

ZUR HILFE DERER, DIE DIE GESCHICHTE DER RKP UND DER ARBEITERBEWEGUNG RUMÄNIENS STUDIEREN

Die Rumänische Kommunistische Partei in der Etappe des Aufbaus der vielseitig entwickelten sozialistischen Gesellschaft.	174
---	-----

HERVORRUFEN

Baruh Bera • Ion O. Dic-Dicescu	193
---	-----

DAS WISSENSCHAFTLICHE LEBEN

Symposion dem 80. Gründungstag der politischen Partei der Arbeiter- klasse Rumäniens gewidmet.	200
Die Ausstellung „80 Jahre seit der Gründung der politischen Partei der Arbeiterklasse Rumäniens“.	204
Der 125. Feiertag seit dem Erscheinen des Manifests der Kommuni- stischen Partei.	205

Redactori : Ion Calafeteanu, Elena Mureșan, Constantin Petculescu, Nicolae Rauș

Colaboratorii și cititorii revistei pot să se adreseze redacției în fiecare zi între orele 10—12.

Adresa redacției este : București, strada Ministerului nr. 4, telefon : 17.01.60, interior 442 ; 722 ; 369 ; 948 ; 831.

Revista „Anale de istorie” a Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. apare o dată la două luni. Abonamentele se fac la oficiile poștale, prin factorii poștali și difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate.

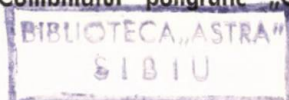
Revista se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei.

Prețul unui număr — 6 lei ; abonamentul pe 6 luni — 18 lei, pe un an — 36 lei.

Cititorii din străinătate pot face abonamente adresându-se întreprinderii „ROM-PRESFILATELIA” — Serviciul Import-Export presă — București — Calea Griviței nr. 64—66, P.O.B. — 2001.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scînteii”

78954

PROLETARI DIN TOATE ȚĂRILE, UNIȚI-VĂ!

anale de istorie

anul XIX

3

1973

1990

0 JUL. 2005

1310

8954

BIBLIOTECA „ASTRA”
SIBIU

DEL 2014

INSTITUTUL DE STUDII ISTORICE ȘI SOCIAL-POLITICE
DE PE LÎNGĂ C.C. AL P.C.R.

anale de istorie

Anul XIX

3

1973

SUMAR

Documente de însemnătate istorică. Cuvântările tovarășului Nicolae Ceaușescu rostite cu prilejul aniversării a 125 de ani de la revoluția română din 1848 și a unui sfert de veac de la naționalizarea principalelor mijloace de producție. 3

ARTICOLE

- CONSTANTIN CĂZĂNIȘTEANU, ION MAMINA : Programul pașoptist, prezență vie în tradițiile și acțiunea revoluționară a mișcării muncitorești din România 39
- EUGEN STĂNESCU : Dimitrie Cantemir și ideea de unitate în societatea românească a vremii 57
- PETRE CONSTANTINESCU-IAȘI : Partidul Comunist Român — polarizator și dinamizator al luptei antifasciste (40 de ani de la constituirea Comitetului Național Antifascist) 70
- GHEORGHE MATEI : Reflecții asupra problemelor securității și dezarmării internaționale în perioada interbelică 83
- VASILE G. IONESCU : Partidul Social-Democrat și problema unității de acțiune a clasei muncitoare în anii 1944—1948 102
- TRAIAN CARACIUC : Unele aspecte ale cercetării și studierii istoriei mișcării comuniste și muncitorești internaționale 118
- *
- „Omagiu tovarășului Nicolae Ceaușescu” — o carte care ne reprezintă, care ne angajează : Ion Popescu-Puțuri 133

CONTRIBUȚII PRIVIND APARIȚIA ȘI DEZVOLTAREA MIȘCĂRII MUNCITOREȘTI DIN ROMÂNIA

- MARIN NEDELEA : Continuitate și ascendență în istoria partidului politic al clasei muncitoare din România 140
- NATALIA VÎLCU : Accepțiunea ideii de „Partidă a muncitorilor” în mișcarea muncitorească și socialistă din România pînă la crearea P.S.D.M.R. 147

18734

NICOLAE COPOIU : Cu privire la aprecierea poziției socialiștilor români față de participarea României la primul război mondial	158
---	-----

DEZBATERE

<i>Funcția educativ-civică a istoriei (II).</i> Participanți : Ion Agrigoroaiei, Ion Bitoleanu, Nicolae Copoiu, Ioana Cosma, Mihail Cruceanu, Ion Cupșa, Ludovic Demény, Constantin C. Giurescu, Carol Göllner, Gheorghe I. Ioniță, Aurel Loghin, Vasile Maciu, Lelius Mindroiu, N. G. Munteanu, Paraschiva Nichita, Ștefan Pascu, Gheorghe Tuțui, Gheorghe Zaharia	162
---	-----

E V O C Ă R I

Leontin Sălăjan ● Ștefan Megyeri	192
--	-----

V I A Ț A Ș T I I N Ț I F I C Ă

Muzeul de istorie a partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România la a 25-a aniversare : <i>Ion Ardeleanu</i>	199
Sesiune de comunicări cu prilejul împlinirii a 125 de ani de la revoluția din 1848.	204
Adunarea omagială din Capitală la împlinirea a 40 de ani de la constituirea Comitetului Național Antifascist din România	205
Expoziția „Mișcarea antifascistă din România”	207
Sesiune științifică cu ocazia aniversării a 40 de ani de la crearea Comitetului Național Antifascist din România	207

C R I T I C Ă Ș I B I B L I O G R A F I E

CONSTANTIN OLTEANU, 1947. Un an de transformări revoluționare în România, Editura politică, București, 1972, 226 p.: <i>Ion Alexandrescu</i> ; VALERIU BRANIȘTE, Amintiri din închisoare, Editura Minerva, București, 1972, 609 p.: <i>Apostol Stan</i> ; În sprijinul solidarității internaționaliste : <i>Mihaela Dan</i> . . .	209
---	-----

Constantin Daicoviciu	219
---------------------------------	-----

COLEGIUL DE REDACȚIE

GHEORGHE MATEI — redactor-șef, ION ARDELEANU, AUGUSTIN DEAC, GHEORGHE I. IONIȚĂ, N. G. MUNTEANU, MIRCEA T. MUȘAT, PARASCHIVA NICHITA, NICOLAE PETREANU, ARON PETRIC, VASILE PETRIȘOR — redactor-șef adjuncț, VALTER ROMAN, VIRGIL SMÂRCEA — secretar general de redacție, ȘTEFAN VOICU, VLADIMIR ZAHARESCU

DOCUMENTE DE ÎNSEMNĂTATE ISTORICĂ.

CUVÎNTĂRILE TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU

ROSTITE CU PRILEJUL ANIVERSĂRII A 125 DE ANI DE LA REVOLUȚIA ROMÂNĂ

DIN 1848 ȘI A UNUI SFERT DE VEAC DE LA NAȚIONALIZAREA

PRINCIPALELOR MIJLOACE DE PRODUCȚIE

Cuvîntarea la adunarea populară de la Iași — 4 mai 1973

Dragi tovarăși și prieteni,

Participînd cu deosebită bucurie, împreună cu ceilalți tovarăși din conducerea de partid și de stat, la această mare adunare populară, consacrată unui eveniment memorabil din istoria noastră națională — începutul revoluției burghezo-democratice, cu 125 de ani în urmă, aici, la Iași — care a constituit o piatră de hotăr pe drumul cuceririi libertății sociale și naționale a poporului român, a progresului și civilizației patriei noastre, doresc să exprim cele mai calde mulțumiri tuturor locuitorilor care ne-au întîmpinat astăzi cu deosebită căldură. În aceasta vedem o expresie a încrederii tuturor locuitorilor Iașului, ca de altfel a întregului popor, în partidul nostru comunist, în conducerea sa, în politica noastră internă și externă, a hotărîrii de a o înfăptui neabătut. (**Aplauze puternice, prelungite ; urale**).

Dați-mi voie să vă adresez, cu acest prilej, dumneavoastră, participanților la marea adunare populară, tuturor locuitorilor municipiului și județului Iași, un salut călduros din partea Comitetului Central al partidului, a Consiliului de Stat și a guvernului Republicii Socialiste România, precum și a mea personal, un salut călduros și cele mai bune urări. (**Aplauze puternice, urale ; se scandează „Ceaușescu — P.C.R.”**).

Revoluția de la 1848 a zguduit din temelii vechile rînduiri feudale care frînau mersul înainte al societății românești, a marcat începutul unei noi etape în dezvoltarea economico-socială a țărilor române, în lupta pentru libertate și o viață mai bună, împotriva exploatării și asupririi maselor muncitoare, pentru realizarea unității naționale, formarea statului național unitar român, scuturarea jugului dominației străine și cucerirea independenței și suveranității patriei noastre. (**Aplauze puternice, urale**).

După cum se cunoaște, frămîntările social-politice ale anului 1848 au cuprins în virtejul lor cea mai mare parte a popoarelor Europei. În țările din occidentul continentului relațiile de producție capitaliste începuseră să ia amploare încă din secolul al XVIII-lea. În țările române însă, datorită condițiilor istorice specifice — și în primul rînd menținerii jugului dominației străine — evoluția societății pe calea capitalistă a fost mult timp întîrziată. Imperiul otoman, țarismul și imperiul habsburgic erau profund interesate în menținerea stăpînirii feu-

dale în țările române, în împiedicarea oricăror schimbări cu caracter progresist și, în special, în înăbușirea aspirațiilor spre unire și dezvoltare de sine stătătoare a poporului român, spre scuturarea jugului dominației străine. Actul care legifera condițiile conservării și întăririi relațiilor feudale a fost Regulamentul Organic, impus țărilor românești de imperiul țarist, despre care Karl Marx scria în „Capitalul” că „sub pretextul că desființează iobăgia, îi dădu putere de lege. Codicele muncii de clacă, proclamat în 1831 de generalul rus Kiseleff, a fost bineînțeles dictat de înșiși boierii. În acest fel Rusia a cucerit cu o singură lovitură și pe magnații Principatelor dunărene și aplauzele cretinilor liberali din întreaga Europă”.

Cerințele obiective ale dezvoltării economico-sociale au determinat însă, în pofida tuturor acestor opreliști, apariția tot mai pronunțată, în secolul al XIX-lea, a relațiilor de producție capitaliste în toate cele trei țări românești. Consolidarea și extinderea acestor relații impuneau, pe de o parte, înfăptuirea unor reforme sociale care să permită desfășurarea liberă a activităților economice, industriale și comerciale, iar, pe de altă parte, lărgirea pieței interne prin desființarea granițelor artificiale dintre cele trei țări românești, unirea acestora într-un singur stat, încheierea procesului de formare a națiunii române, a statului național unitar.

Ca urmare a acestor procese și tendințe economico-sociale, în prima jumătate a secolului al XIX-lea încep să aibă loc schimbări importante în structura orînduirii feudale românești, în raportul de forțe politice și de clasă, care determină înfruntări și convulsii în straturile cele mai adînci ale societății.

Boierimea, clasa feudală care deținea rolul dominant în societate, avea poziția cea mai reacționară, se împotriva oricăror înnoiri sociale, văzînd în acestea o primejdie pentru privilegiile ei economice și politice. Țărănimea, clasa cea mai numeroasă a societății din acea epocă, principala producătoare a bunurilor materiale, suferea cel mai crîncen consecințele exploatării și asupririi feudale, fiind privată atît de rodul muncii sale, cît și de cele mai elementare drepturi și libertăți cetățenești. O expresie elocventă a stării de profundă nemulțumire a locuitorilor de la sate o constituie numeroasele mișcări și răscoale țărănești ce jalonează prima jumătate a secolului al XIX-lea și din care cea mai proeminentă este marea răscoală a pandurilor lui Tudor Vladimirescu din 1821. Totodată, pe scena social-politică a țării încep să joace un rol tot mai important noile clase în ascensiune. Burghezia era interesată în sfărîmarea îngrădirilor feudale, în cucerirea unor libertăți și drepturi democratice care să-i permită să-și consolideze poziția economică și politică în societate.

Odată cu apariția relațiilor de producție capitaliste apare și se dezvoltă tînăra clasă muncitoare, vital interesată în lichidarea orînduielilor anacronice, în cucerirea unor largi drepturi și libertăți democratice pentru cei ce muncesc, în înfăptuirea unor reforme menite să deschidă drum larg dezvoltării economico-sociale a țării.

Acest tablou social-politic relevă faptul că în societatea românească din preajma anului 1848 se acumulaseră puternice contradicții de clasă, care impuneau în mod imperios schimbări radicale în organizarea vieții economico-sociale. Acestea au fost cauzele obiective care au determinat în 1848 în țările române apariția și desfășurarea revoluției. Pe bună dreptate, Nicolae Bălcescu, analizînd procesele care au dus la declanșarea revoluției, arăta : „Revoluția română n-a fost un fenomen neregulat, efemer, fără altă cauză decît voința întîmplătoare a unei minorități sau mișcarea generală europeană. Revoluția generală fu ocazia, iar nu

cauza revoluției române. Cauza ei se pierde în zilele veacurilor. Uneltitorii ei sînt optsprezece veacuri de trude, suferințe și lucrare a poporului român asupra lui însuși“.

Aspirațiile și interesele acute ale maselor largi populare găsesc un puternic ecou în conștiința unei largi pleiade de militanți revoluționari. Evenimentele de la 1848 au consacrat în istoria României o serie de personalități proeminente — luptători politici, gînditori și cărturari remarcabili, cum au fost Nicolae Bălcescu, Avram Iancu, Alexandru Ioan Cuza, Mihail Kogălniceanu, Ion Eliade Rădulescu, Vasile Alecsandri, Simion Bărnuțiu și alții — care au dat glas idealurilor revoluționare ale poporului, au fundamentat teoretic revendicările progresiste ale maselor, au organizat și condus lupta revoluționară pentru emanciparea socială și națională a poporului român.

Plămădită în condiții asemănătoare, desfășurîndu-se în aceeași perioadă, proclamînd țeluri comune, revoluția de la 1848 a avut un caracter unitar în toate cele trei țări românești. Faptul că pe steagul revoluționar din toate aceste provincii erau scrise aceleași idealuri supreme — desființarea servituților feudale și eliberarea țăranimii iobage, cucerirea de libertăți democratice, scuturarea dominației străine și realizarea unității și independenței naționale — ilustrează comunitatea de interese și aspirații ce-i unea pe fiii aceluiași popor, în pofida hotarelor despărțitoare artificiale și vremelnice. Dînd glas tuturor aspirațiilor și visurilor care animau pe românii din toate cele trei țări în acea perioadă, Nicolae Bălcescu spunea : „**Vrem să fim o nație, una, puternică și liberă prin dreptul și datorია noastră, pentru binele nostru și al celorlalte nații, căci voim fericirea noastră și avem o misie a împlini în omenire“.** (Vii aplauze). „**Aceste condiții de putere, de care avem nevoie, nu le putem găsi decît în solidaritatea tuturor românilor, în unitatea lor într-o singură nație, unire la care sînt mențiți prin naționalitate, prin aceeași limbă, religie, obiceiuri, sentimente, prin poziția geografică, prin trecutul lor și, în sfîrșit, prin nevoia de a se mîntui“...** (Aplauze puternice, urale). Pornind tocmai de la aceste considerente, deși s-a desfășurat separat — în Moldova, Transilvania și în Muntenia — revoluția de la 1848 a exprimat programul unitar al întregului popor, în centrul căruia obiectivul cel mai imperios era unirea tuturor românilor în granițele aceluiași stat național, democratic, modern și independent. (Aplauze puternice, urale). Tocmai aceasta explică faptul că în tot cursul desfășurării revoluției, militanții pașoptiști din cele trei țări românești au avut contacte strînse, au colaborat și s-au întrajutorat îndeaproape.

Punctul de pornire al evenimentelor revoluționare care au cuprins țările române în 1848 a fost Moldova. La sfîrșitul lunii martie, peste 1000 de cetățeni se întrunesc la Iași și hotărăsc să înainteze domnitorului Mihai Sturdza o petiție-proclamație. Redactat de poetul Vasile Alecsandri, acest document, semnat de sute de persoane, constituie **primul program al revoluției române de la 1848**. Deși destul de moderată, de teama intervenției țariste, petiția proclama ca revendicări de bază îmbunătățirea stării țăranului, dizolvarea Adunării obștești, constituirea unei gărzi cetățenești, desființarea cenzurii, asigurarea libertății personale, reforma învățămîntului, desființarea taxelor vamale pentru exportul de cereale, înființarea unei bănci naționale și altele. Speriat de această mișcare cu caracter revoluționar, domnitorul organizează reprimarea participanților la adunarea de la Iași, instituind un regim de teroare în întreaga Moldovă. Represiunile nu pot opri însă declanșarea revoluției. Mișcarea revoluționară nu numai că nu se stinge, dar ia o și mai mare amploare. Țărănimea se ridică cu hotărîre la luptă împotriva boierilor și a domnitorului. Așa cum arată documentele vremii, de la Covurlui și

pînă la Dorohoi, satele erau într-o puternică stare de agitație. O deosebită extensiune cunosc mișcările țărănești din județele Bacău, Neamț, Roman, Suceava și Tutova. Un document vorbește despre organizarea unui adevărat corp de luptă, format din circa 10 000 de țărani, care urmau să se îndrepte spre Iași.

O parte din revoluționarii moldoveni se refugiază în celelalte țări române, unde continuă activitatea, elaborînd noi programe politice de luptă. La 12 mai, la Brașov se dă publicității platforma de revendicări a revoluționarilor moldoveni refugiați în Transilvania, intitulată **„Principiile noastre pentru reformarea patriei”**. Acest document, redactat într-un stil lapidar, avea un conținut ascutit revoluționar, cuprindea revendicări deosebit de radicale. El cerea **„improprietărea țărănilor fără despăgubire”, „nimicirea tuturor privilegiilor”, „deopotrivă purtare a sarcinilor statului”, „întemeierea instituțiilor țării pe principii de libertate, de egalitate și de frățietate, dezvoltate în toată întinderea lor”, „unirea Moldovei și a Valahiei într-un singur stat neatîrnat românesc”**. Cîteva luni mai tîrziu, Mihail Kogălniceanu a elaborat, la Cernăuți, unde se refugiase, **„Dorințele partidei naționale din Moldova”** — cel mai amplu program al revoluționarilor moldoveni. Era abordată o gamă deosebit de vastă de probleme economice, sociale, politice, administrative, morale ale societății vremii — de la relațiile de proprietate la organizarea statală, de la comerțul exterior la principiile constituirii armatei și justiției, de la reforma învățămîntului la drepturile naționalităților conlocuitoare, de la libertatea cultelor la etica publică. În centrul documentului era formulată răspicat revendicarea unirii Moldovei și Munteniei, considerată **„cheia de boltă”** a edificiului statal ce urma să fie constituit.

După cum se cunoaște, la scurt timp după declanșarea revoluției din Moldova izbucnesc puternice mișcări revoluționare similare și în Muntenia și în Transilvania. Exceptînd, desigur, unele particularități determinate de situația specifică a acestor provincii românești, de caracterul dominației străine care se exercita asupra lor, platformele-program ale militanților pașoptiști conțin în esență aceleași revendicări economice, sociale și politice. Trăsătura caracteristică comună a revoluției în toate țările române a fost, pe de o parte, lupta pentru lichidarea relațiilor feudale și realizarea unor reforme economice și social-politice de natură să dea cîmp liber dezvoltării forțelor de producție și să ridice țara la nivelul de organizare al țărilor avansate din Europa, iar pe de altă parte, revendicarea cerinței vitale a constituirii statului național unitar — condiție a însăși emancipării națiunii române, a mersului înainte al societății românești pe calea progresului și civilizației.

Revendicărilor sociale și naționale înscrise pe steagul de luptă al revoluționarilor pașoptiști, idealurile pentru care s-au ridicat aceștia, eroismul și abnegația cu care au înfruntat represiunea reacțiunii, dirzenia și spiritul de jertfă dovedite de masele largi populare în aceste bătălii au stîrnit un viu interes în rîndurile opiniei publice europene, au provocat stima, aprecierea și admirația cercurilor progresiste, înaintate, de pe continent. Urmărind cu atenție evenimentele din Europa, Engels arăta că **„începînd din 1789 hotarele revoluției înaintează neîncetat. Ultimele ei avanposturi au fost Varșovia, Debrețin și București”**. Într-adevăr, se poate spune că revoluția din Moldova, Muntenia și Transilvania de la 1848 a reprezentat, în răsăritul Europei, cel mai înaintat avanpost al marilor mișcări politice și schimbări sociale care cuprinseseră continentul nostru începînd de la marea revoluție franceză din 1789. Aceasta relevă gradul înalt de radicalizare a spiritului militant al maselor populare din provinciile românești, voința de luptă a poporului român, conștient de interesele sale vitale, hotărît să-și cucerească cu orice sacrificii li-

bertatea socială și națională, dreptul de a trăi unit, liber și stăpîn în propria sa țară. (Aplauze puternice, urale).

Ziare importante din țările apusene comentau în mod curent desfășurarea luptelor revoluționare în țările românești, atrăgînd atenția opiniei publice asupra amplitudinii și importanței lor. Ziarul francez „Le National” scria că „în Moldova sînt încă oameni gata să se sacrifice pentru libertate”, că „românii din toate provinciile arbitrar despărțite au păstrat sub stăpîni diverși aceeași conștiință a drepturilor lor, aceeași credință în reînvierea de viitor a naționalității lor”. Acțiunile revoluționarilor români de la 1848 făceau obiectul rapoartelor cancelariilor și al oficiilor diplomatice occidentale. Ambasadorul francez la Viena raporta, de pildă, despre evenimentele din țările române că: „O populație de mai mult de 8 milioane de locuitori de origine latină, așezată pe un pămînt de o magnificență și fertilitate recunoscută, care totuși s-a menținut în mijlocul tuturor vicisitudinilor dezastuoase la care neconținut a fost pradă de la căderea Imperiului roman și care simte astăzi atîta forță vie ca să aspire la o reconstituire independentă, o asemenea populație este cu totul demnă de atenție și interes”. „Mișcarea română pentru independență și unire — arăta raportul — va juca un mare rol în reconstruirea estului Europei”. Se poate spune că a avut dreptate acest ambasador! (Vii aplauze).

Mișcarea revoluționară de la 1848 din țările române, țelurile ei îndreptate spre eliberarea națională și socială, spre unitate au găsit simpatie, sprijin și solidaritate în rîndurile militanților progresiști, atît din țările apusene, cît și din țările vecine și, în mod deosebit, la democrat-revoluționarii ruși. Revista „Sovremenic”, condusă de Cernîșevski, analizînd cauzele care au determinat revoluția de la 1848 din țările române, arăta că aceasta nu a fost deloc „întimplătoare”, născută din „prostia lui Bibescu”, cum susținea presa reacționară a vremii, ci ea este „un rezultat, creat în timp, al stării sociale a păturilor care munceau”, al „samavolniciei boierilor”, al „situației grele” în care se afla țărănimea română.

Democrat-revoluționarii ruși au susținut în scrierile lor năzuința pașoptiștilor români de a întemeia statul național unitar. Dobroliubov, unul din fruntașii mișcării democrat-revoluționare din Rusia, scria cîțiva ani mai tîrziu că unirea definitivă într-un singur stat român independent „a rămas o dorință a poporului, o dorință care a fost exprimată de atîtea ori în istoria lui”.

Totodată însă, revoluția de la 1848 din Moldova — și, în general, din țările românești — aspirațiile și revendicările sociale și naționale ale revoluționarilor pașoptiști au stîrnit îngrijorarea profundă, aversiunea și reacția puterilor absolutiste, care se temeau să nu le fie periclitată sfera de influență, „drepturile” de stăpînire pe care și le arogau față de poporul român. Încă din primele momente ale izbucnirii revoluției din Moldova, țarul Nicolae I al Rusiei arăta, într-o ordonanță, că „revoluția română este opera unei minorități turbulente ale cărei idei de guvernămînt sînt împrumutate de la propaganda democratică și socialistă a Europei”, iar Ministerul de Externe al Imperiului țarist comunica consulului general rus din Principatele Române că „împăratul este hotărît a nu suferi ca anarhia să pătrundă în partea staturilor otomane puse sub a lui protecție”. Aceeași atitudine manifestă față de revoluție și împăratul Vienei, și sultanul. Această atitudine era determinată nu numai de faptul că marea boierime apela la intervenția străină pentru a-și apăra interesele de clasă, ci și de faptul că ridicarea la luptă a revoluționarilor români pentru cucerirea de drepturi și libertăți democratice, pentru înlăturarea vechilor rînduiri era considerată ca primejdioasă pentru însuși regimul absolutist pe care-l reprezentau atît țarismul, cît și imperiile otoman și habsburgic.

Protestind față de intenția puterilor străine de a interveni în treburile interne ale țărilor românești și de a înăbuși revoluția, Gheorghe Bariț scria : „**Rusiei țariste, care vrea să țină la pământ orice încercare de reforme în Principatele danubiene, românii trebuie să-i arate că de fapt ei simpatizează din tot sufletul și din tot cugetul lor ideile adevăratei libertăți... Românii nu urăsc pe ruși, nici pe turci, urăsc din fundul sufletului orice sistem absolutist. Românii vor suveranitatea deplină, vor pacea cu toți vecinii, vor libertate și fraternitate înlăuntru și în afară — și ei nu se vor odihni pînă nu le vor cîștiga**“.

(Aplauze puternice, prelungite ; urale îndelungate). De altfel, întotdeauna revoluționarii români s-au pronunțat pentru solidaritate cu forțele revoluționare de pretutindeni, au fost alături cu ele, s-au numărat printre aceia care au făcut totul pentru scuturarea absolutismului, a reacțiunii, așa cum și astăzi poporul nostru se află în primele rînduri ale luptei împotriva imperialismului, colonialismului, pentru o lume mai dreaptă și mai bună. **(Aplauze puternice, urale).**

După cum se cunoaște, reacțiunea română a acționat cu toată brutalitatea împotriva revoluționarilor. Neputînd singură să înăbușe voința poporului spre libertate, ea a recurs la ajutor străin, chemînd trupele reacțiunii țariste, otomane și habsburgice pentru a interveni spre a o sprijini în înăbușirea mișcării revoluționare. Astfel, cu sprijinul reacțiunii și al trupelor străine, reacțiunea din cele trei provincii românești a reușit să înăbușe mișcările revoluționare din acea vreme. Dar de fapt se poate spune că revoluția începută în 1848 a continuat să se desfășoare sub diferite forme, găsindu-și expresie în realizarea unirii principatelor, în înfăptuirea reformelor sociale ulterioare, în toate transformările și mișcările revoluționare care au avut loc în țările românești, apoi în România, pînă la revoluția socialistă. Deci, revoluția din 1848 a continuat să fie, într-o formă sau alta, trează. Poporul a ținut sus steagul libertății și independenței naționale pînă la înfăptuirea revoluției socialiste, care a adus adevărata libertate națională și socială pe pămîntul României. **(Aplauze puternice, urale).**

După cum se știe, tovarăși, în toată această perioadă de frămîntări și lupte revoluționare, exponentul cel mai consecvent și fidel al aspirațiilor poporului, al necesităților dezvoltării istorice a societății românești pe calea progresului material și social s-a dovedit a fi proletariatul. Creîndu-și, acum 80 de ani, propriul său partid politic revoluționar, el a dus mai departe și a ridicat pe un plan superior lupta pentru libertate națională și socială în România. Condus de partidul clasei muncitoare, poporul român a reușit să răstoarne regimul burghezo-moșieresc, să lichideze vechile rînduiri bazate pe exploatare și asuprire, să făurească o societate nouă — societatea socialistă, întemeiată pe egalitate și dreptate socială, în care poporul este pe deplin stăpîn pe destinele sale și își făurește în mod conștient propriul viitor, propria istorie. **(Aplauze puternice, urale).**

Dragi tovarăși și prieteni,

În anii regimului socialist, România a lichidat înapoierea moștenită din trecut, s-a transformat într-o țară prosperă și înfloritoare, cu o industrie modernă și o agricultură în plină dezvoltare, cu o cultură avansată și un nivel de trai în continuă creștere, o țară care ocupă un loc demn între națiunile lumii. Orînduirea socialistă asigură astăzi egalitate deplină în drepturi și posibilități de afirmare în viața social-politică a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, permite poporului, liber și stăpîn pe soarta sa, să-și făurească o viață îmbelșugată și prosperă. Marile realizări obținute de România socialistă în toate domeniile vieții

economico-sociale sînt o dovadă grăitoare a forței și energiei creatoare a poporului român, a eroismului cu care clasa muncitoare, în alianță cu țărănimea și intelectualitatea, cu toți oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate, muncește pentru edificarea noii orînduiri, o dovadă a justeței politicii marxist-leniniste a Partidului Comunist Român, care își îndeplinește cu cinste misiunea istorică de forță politică conducătoare a întregii națiuni pe calea progresului și civilizației socialiste. Aceasta demonstrează o dată în plus că, atunci cînd un popor este stăpîn pe bogățiile țării și pe destinul său, este în stare să asigure dezvoltarea rapidă a societății, creșterea impetuoasă a forțelor de producție, conlucrarea pașnică cu toate națiunile. **(Applauze puternice ; se scandează „Ceașescu și poporul”, „Ceașescu — P.C.R.”).**

Învățămintele istoriei ne arată că revoluția din 1848 nu a putut triumfa și datorită faptului că forțele revoluționare nu au avut un partid unit, cu clarviziune, cu un program larg, un partid care să asigure conducerea și unirea în luptă a tuturor forțelor revoluționare. Tocmai de aceea, analizînd desfășurarea ulterioară a luptei revoluționare, putem înțelege ce mare importanță a avut crearea partidului clasei muncitoare cu 80 de ani în urmă, apoi a Partidului Comunist Român, care a condus lupta revoluționară pentru socialism, ce însemnătate uriașă are faptul că astăzi poporul român are în partidul comunist un conducător încercat, cu o linie politică clară, bazată pe învățătura marxist-leninistă, care corespunde pe deplin intereselor revoluției socialiste, asigură unirea tuturor forțelor în lupta pentru triumful socialismului și comunismului în România. Iată de ce sîntem siguri de victorie ! **(Applauze puternice, urale ; se scandează „Ceașescu — P.C.R.”).**

Sărbătorim împlinirea a 125 de ani de la revoluția din 1848 în condițiile cînd întregul popor își consacră energiile și puterea de muncă înlăptuirii mărețului program elaborat de Congresul al X-lea al Partidului Comunist Român și de Conferința Națională, pentru făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate în patria noastră. Măsurile hotărîte de ultimele plenare ale Comitetului Central, legile adoptate de Marea Adunare Națională asigură condiții pentru utilizarea mai eficientă a potențialului material și uman al țării, pentru accelerarea dezvoltării și modernizării forțelor de producție, creează noi premise pentru ridicarea nivelului de trai și a gradului de civilizație a întregului nostru popor. Acționăm în continuare pentru perfecționarea conducerii și a organizării societății, a relațiilor de producție și a raporturilor dintre oameni, pentru adîncirea democrației socialiste, asigurăm cadrul propice pentru participarea activă, nemijlocită, a maselor de oameni ai muncii la dezbaterile și elaborarea politicii partidului și statului, la conducerea treburilor obștești. Milităm perseverent pentru promovarea largă a principiilor eticii și echității socialiste în întreaga viață socială, pentru formarea omului nou, cu o conștiință avansată, cu un larg orizont cultural, capabil să înțeleagă legitățile dezvoltării sociale, devotat trup și suflet intereselor patriei, cauzei socialismului.

Desfășurînd cu succes construirea socialismului în România, punînd tot mai larg în valoare marile resurse de progres ale orînduirii noastre noi, ne îndeplinim îndatorirea sacră față de propriul popor și, totodată, ne achităm și de îndatoririle internaționale, contribuim la creșterea forțelor socialismului, la sporirea influenței și prestigiului său în lume. România este un detașament activ al marelui front antiimperialist, al luptei generale pentru libertate și progres. Partidul și statul nostru militează neobosit pentru întărirea solidarității și dezvoltarea colaborării cu toate țările socialiste în spiritul întrajutorării reciproce, în scopul înfloririi fiecărei națiuni și al sporirii forței generale a socialismului. Unul din principiile fundamentale ale relațiilor interstatale de tip nou, cu caracter socialist, este egalizarea nivelurilor de dezvoltare a țărilor care edifică noua orînduire socială, ridicarea tuturor la un

grad superior de civilizație și bunăstare. În felul acesta, socialismul, atît ca mod de organizare a societății, cît și ca model nou de relații între țări, își relevă superioritatea în modul cel mai concludent, demonstrînd că este singura cale pentru lichidarea urmărilor subdezvoltării, fenomenului inegalității între state, pentru progresul multilateral și armonios al tuturor națiunilor lumii. Fiind convinși că numai pe această cale — a ridicării nivelului de dezvoltare a forțelor de producție și a bunăstării tuturor popoarelor — se pot crea condiții reale pentru deplina egalitate, pentru conlucrarea pașnică între state, pentru o lume mai bună și mai dreaptă, vom face totul pentru a contribui la realizarea acestor năzuințe. **(Aplauze puternice, urale).** Extindem, totodată, legăturile noastre de prietenie și solidaritate cu partidele comuniste și muncitorești, cu mișcările de eliberare națională, cu partidele socialiste și social-democrate, cu alte forțe și partide democratice, cu țările în curs de dezvoltare, cu toate forțele progresiste de pretutindeni. Călăuzindu-ne de principiile coexistenței pașnice, dezvoltăm largi relații de colaborare multilaterală cu toate țările lumii, fără deosebire de orînduire socială. Așezăm ferm la baza relațiilor noastre internaționale respectul independenței și suveranității naționale, egalitatea în drepturi, neamestecul în treburile interne și avantajul reciproc, dreptul fiecărui popor de a-și hotărî singur soarta, renunțarea la forță, la amenințarea cu forța și la orice forme de intimidare și presiune față de un alt stat. Aceste principii capătă astăzi o tot mai largă adeziune internațională, se afirmă drept unica temelie durabilă a bunei înțelegeri și păcii între popoare. În lumea de azi se dezvoltă un curs nou spre destindere, pace și colaborare. Pornind de la aprecierea că există toate condițiile ca popoarele, forțele ce doresc realizarea unei lumi mai bune să asigure dezvoltarea acestui curs, România este hotărîtă să acționeze, împreună cu celelalte națiuni, pentru realizarea unei colaborări internaționale strînse, pe principiile la care m-am referit, să militeze pentru creșterea rolului Națiunilor Unite și altor organisme în viața internațională. Mai mult ca oricînd, considerăm că asigurarea unor relații noi în lume impune fiecărui stat, fie el mare sau mic, să ia parte activă la soluționarea tuturor problemelor internaționale. Avem ferma convingere că marile probleme ale organizării relațiilor de mîine, ale creării unei lumi mai bune și mai drepte nu se pot soluționa decît cu participarea fiecărui popor. De aceea, vom participa activ la lupta pentru triumful acestor năzuințe. **(Aplauze puternice, prelungite).**

Trăind în Europa, participăm activ la lucrările pentru pregătirea conferinței consacrate securității pe continent și salutăm cu bucurie rezultatele obținute la Helsinki pînă acum în pregătirea conferinței. Sîntem de părere că s-au creat condițiile pentru ca în vara acestui an să înceapă lucrările conferinței și dorim să ne aducem contribuția activă la pregătirea și ținerea ei în cele mai bune condiții, la realizarea în Europa a unor relații bazate pe principii noi, care să asigure o pace îndelungată și o conlucrare fructuoasă între toate națiunile continentului, ceea ce va avea o înfrîurire deosebit de pozitivă asupra cauzei colaborării și păcii în întreaga lume. **(Aplauze puternice, prelungite, urale).**

Stimați tovarăși și prieteni,

Sărbătorind împlinirea a 125 de ani de la revoluția de la 1848 din țările române, cel mai înalt omagiu pe care-l putem aduce memoriei acelor care au ridicat și ținut sus, în acele vremuri grele, steagul luptei pentru libertate națională și socială, pentru unitatea și progresul patriei este de a ne angaja cu toții să muncim cu toată energia și priceperea pentru înfăptuirea politicii interne și externe a

partidului și statului, pentru edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate în România. **(Aplauze puternice, prelungite, urale).**

Am ascultat cu multă bucurie cele spuse aici cu privire la rezultatele obținute de oamenii muncii din Iași. De altfel, vă pot informa că întregul popor român a realizat în primele patru luni planul în bune condiții, obținând o producție suplimentară de peste un miliard lei. Aceasta demonstrează că prevederile planului pe anul 1973, deși mult superioare prevederilor inițiale, sînt reale și pe deplin posibil de îndeplinit. Fără îndoială că ele vor fi îndeplinite cu succes! **(Aplauze puternice, prelungite).**

Pentru rezultatele pe care le-ați obținut pînă acum, și în mod special pentru cele dobîndite în aceste patru luni, vă adresez cele mai calde felicitări. Totodată, cred că îmi permiteți ca, din Iași, să felicit pe toți oamenii muncii pentru rezultatele obținute în depășirea planului pe primele patru luni ale acestui an. **(Aplauze puternice, urale).**

Cinstind memoria celor care cu 125 de ani în urmă au ridicat steagul luptelor revoluționare, memoria acelor care în decursul deceniilor și-au dat viața pentru libertatea și independența patriei noastre, ne luăm angajamentul solemn că vom face totul pentru realizarea mărețului program adoptat de Congresul al X-lea și de Conferința Națională, de a ridica patria noastră pe noi culmi de progres și de civilizație! **(Aplauze puternice, prelungite).** Să ne consacram toate forțele pentru a duce cu cinste mai departe făclia progresului și civilizației! Să ne consacram energia pentru înfăptuirea programului de edificare a socialismului și comunismului în România! Să facem totul pentru ca urmașii noștri și urmașii urmașilor noștri să poată spune că în momente hotărîtoare pentru destinul României am făcut ceva pentru dezvoltarea și înflorirea țării, ne-am făcut datoria. Să ne luăm angajamentul de a ne face datoria față de partid, față de socialism, față de popor. **(Aplauze puternice, urale ; se scandează „Ceașescu — P.C.R.“).**

Sînt convins că oamenii muncii din municipiul și județul Iași, împreună cu întregul nostru popor, vor face totul pentru a obține noi și noi succese în îndeplinirea programului minunat al partidului nostru. **(Aplauze puternice ; urale îndelungate).**

Vă doresc succese tot mai mari în activitatea dumneavoastră! Vă doresc multă, multă sănătate, multă și multă fericire. **(Aplauze puternice ; urale ; se scandează : „Ceașescu — P.C.R.“ ! Cei prezenți la adunare ovaționează puternic pentru partid, pentru Comitetul său Central, pentru secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceașescu).**

Cuvîntarea la adunarea populară de pe Cîmpia Libertății de la Blaj — 17 mai 1973

Dragi tovarăși și prieteni,

Luăm parte cu deosebită emoție, aici, pe Cîmpia Libertății, la marea adunare populară consacrată aniversării a 125 de ani de la revoluția burghezo-democratică din Transilvania, de la ridicarea la luptă a maselor largi populare — români, maghiari, germani — pentru înlăturarea vechilor rînduieli sociale, pentru progres social și libertate, pentru drepturi naționale. **(Aplauze puternice, prelungite ; urale).**

Doresc să vă adresez dumneavoastră, tuturor locuitorilor județului Alba, în numele Comitetului Central al partidului, al Consiliului de Stat, al guvernului și al meu personal un fierbinte salut tovarășesc și cele mai bune urări. **(Aplauze puternice. Se scandează „Ceașescu și poporul“).** Doresc, de asemenea, să vă mulțumesc în modul cel mai călduros pentru primirea deosebit de cordială pe care ne-ați făcut-o astăzi, să mulțumesc pentru cuvintele rostite aici cu privire la politica partidului nostru comunist, care continuă cu cinste glorioasele tradiții de luptă revoluționară pentru dreptate socială și națională ale înaintașilor noștri.

În toate acestea vedem o expresie a încrederii dumneavoastră, a tuturor oamenilor muncii din județul Alba ca și a întregului popor în partidul comunist — conducătorul încercat al națiunii noastre pe calea bunăstării și fericirii. **(Aplauze puternice ; urale).**

Marea adunare populară de la Blaj, ca și aceea care a avut loc, cu puțin timp în urmă, la Iași, se înscrie în suita manifestărilor pe care le prilejuiește aniversarea revoluției de la 1848 în întreaga țară. După cum se știe, cu 125 de ani în urmă, revoluția burghezo-democratică devenise, în toate țările române, o necesitate obiectivă pentru descătușarea energiilor creatoare ale națiunii, pentru înscrierea ei pe orbita civilizației moderne, pentru împlinirea visului secular — unirea în granițele unei singure țări.

Generată de aceleași condiții și cauze economico-sociale comune, revoluția de la 1848 din Transilvania a îmbrăcat și o serie de trăsături și caracteristici deosebite, determinate de particularitățile concrete ale dezvoltării istorice a acestei provincii românești. Ca urmare a intereselor economice ale Imperiului

habsburgic, și în special a nevoilor de materii prime minerale ce se extrăgeau în Transilvania încă din vremuri îndepărtate, această parte a țării a cunoscut o dezvoltare industrială mai timpurie și mai accentuată decât celelalte provincii. Datorită dezvoltării relațiilor de producție capitaliste, în viața socială își fac apariția cele două clase sociale noi — burghezia și proletariatul. După cum se știe, burghezia era interesată în reglementări sociale care să-i permită ascensiunea economică, cerându-și, totodată, cu insistență, dreptul de a ocupa un rol conducător în viața social-politică. Clasa muncitoare, în formare, își manifesta tot mai viguros revendicările economice, sociale și politice, luptând pentru condiții de viață mai bune, pentru drepturi și libertăți democratice.

Cu toate acestea, tabloul de clasă al Transilvaniei din prima jumătate a secolului trecut continua să fie puternic dominat de conflictul dintre țărănime și marea moșierime feudală. Nobilimea, principala forță economică și politică a societății de atunci, se opunea cu înverșunare oricăror reforme și tendințe de înnoire care-i amenințau privilegiile de clasă, reprimând cu sălbăcie orice mișcare cu caracter revoluționar. Moșierii feudali, fără deosebire de naționalitate, aplicau aceeași politică de exploatare economică a țărănimii și de dezbinare șovină a maselor populare, în scopul de a le domina și asupra mai ușor.

În Transilvania, marea majoritate a populației o constituia țărănimea iobagă, clasa cea mai oropsită, mai exploatată și asuprită, care nu se bucura de nici un fel de drepturi și libertăți. Amploarea relațiilor feudale este atestată de faptul că din cele 1960 de așezări rurale ale Transilvaniei, 1866 erau locuite de iobagi, din care peste 1 000 000 români și circa 213 000 maghiari. Ilustrativ pentru situația materială deplorabilă a țăranilor este faptul că din cele 7 zile ale săptămânii, aceștia erau obligați să lucreze pînă la 5 zile de clacă pe moșiile nobililor fără nici o plată. Datorită acestor stări de lucruri, Transilvania a fost de nenumărate ori, în decursul secolelor, teatrul unor mari răscoale țărănești. Este, astfel, cunoscut marele război țărănesc din 1514, purtat de armata revoluționară a iobagilor conduși de Gheorghe Doja împotriva nobilimii asupritoare, care a înspăimîntat de moarte clasele stăpînitoare și a stîrnit un profund ecou în întreaga Europă. Una dintre cele mai profunde și mai răsunătoare mișcări țărănești cunoscute pe continentul nostru a fost, de asemenea, răscoala iobagilor de la 1784 condusă de Horia, Cloșca și Crișan, care a produs o puternică frămîntare și agitație în întreg Imperiul habsburgic. În aceste mari răscoale țărănești, ca în toate înfruntările de clasă cu exploatareii feudali, în lupta pentru condiții de viață mai omenești, pentru drepturi și libertăți sociale, iobagii români și maghiari s-au aflat întotdeauna umăr la umăr, în strînsă frăție și unitate, animați de aceleași interese și țeluri, conștienți că numai împreună pot dobîndi victoria împotriva dușmanului de clasă comun, își pot asigura libertatea și fericirea. **(Aplauze puternice, prelungite ; urale ; se scandează „Ceașescu și poporul”).**

Este cunoscut că, de-a lungul secolelor, pe meleagurile Transilvaniei, alături de locuitorii români, de baștină, s-au așezat, au trăit și au muncit și populații de alte naționalități — unguri, germani, sași, secui și alții. Structura națională a populației Ardealului la jumătatea veacului trecut cuprindea, după cum se arată în documentele vremii, două treimi români și circa o treime celelalte naționalități conlocuitoare.

Clasele exploatare din Ardeal, și în mod deosebit nobilimea, care avea în mîinile sale puterea în principat, erau în special de naționalitate maghiară și germană. Referindu-se la această stare de lucruri, Karl Marx scria că „**pînă în 1848, românii din Transilvania... erau considerați pe propriul lor pămînt «națiune**

tolerată“ și că „erau numiți plebea vagabondă, deși formau 2/3 din populație, în timp ce ungurii, sașii, secuii, grecii, armenii formează numai cealaltă treime“.

Această situație economică, socială și națională genera în Transilvania o stare de profundă nemulțumire în masele largi populare, atât române, cât și de alte naționalități, crea un adevărat ghem de contradicții sociale și naționale ce impuneau cu necesitate obiectivă schimbări radicale în însăși structura societății, înlăturarea relațiilor de exploatare feudală, a gravelor inegalități care apăsau umerii mulțimilor, acordarea libertăților naționale, răsturnarea jugului dominației habsburgice.

Este tocmai perioada cînd, pe continent, popoarele asuprite își cereau cu hotărîre dreptul la viață liberă și independentă, respectarea entității lor naționale, se ridicau pentru constituirea în state naționale unitare suverane. Ecoul acestor lupte, aspirații și revendicări, care produceau mutații profunde în destinul popoarelor din Europa, se face puternic simțit și în cadrul Imperiului habsburgic. Se conturează tot mai clar aspirațiile popoarelor asuprite de acest imperiu pentru eliberare socială și națională, pentru constituirea în state naționale independente. În acest context se accentuează și procesul de rededeșteptare națională a românilor, de formare a națiunii române.

În împrejurările internaționale arătate și pe fondul contradicțiilor interne deosebit de ascuțite încep să se agite, în primăvara anului 1848, masele populare din Transilvania, atât din rîndul poporului român, cât și din rîndul naționalităților conlocuitoare. În luna martie a aceluși an încep să se organizeze întruniri, să apară manifeste cu revendicări revoluționare, ale căror direcții principale erau: abolirea privilegiilor feudale, a robiei iobăgiste, scoaterea vieții sociale din marmasul relațiilor de producție medievale, dezvoltarea nestingherită a activității economice, comerciale, financiare, libertăți democratice. Revoluția burghezo-democratică din Transilvania, datorită dominației politico-economice și militare habsburgice, a căpătat, ca și în celelalte țări supuse ocupației acestui imperiu, și un pronunțat caracter național.

Cînd, la 15 martie 1848, la Pesta a izbucnit revoluția care proclama lichidarea supremației aristocratice, deschiderea barierelor sociale ce frînau desfășurarea largă a producției capitaliste, promovarea în viața socială a principiilor egalității, revoluționarii din Transilvania — atât români, cât și maghiari, secui, germani și de alte naționalități — și-au manifestat solidaritatea, i-au aplaudat și i-au susținut din tot sufletul pe militanții din Ungaria. Elocvent pentru starea de spirit de frăție și solidaritate este faptul că, la evenimentele care au avut loc la Pesta la 27 martie — 8 aprilie, un mare număr de români au luat parte activă, împreună cu masele populare maghiare, la eliberarea din închisoare a revoluționarilor democrați, printre care se afla și militantul pașoptist român Eftimie Murgu, conducătorul de mai tîrziu al mișcărilor revoluționare din Banat.

O serie de militanți revoluționari români și maghiari își exprimau speranța și convingerea că cele două popoare își vor uni forțele și vor lupta împreună împotriva asupritorilor comuni, pentru cauza eliberării lor sociale și naționale, pentru constituirea, potrivit propriei lor voințe, în state naționale de sine stătătoare.

În aceste împrejurări, militanții revoluționari transilvăneni hotărîsc convocarea istoricei adunări populare de la Blaj. Apelul lansat găsește o profundă rezonanță în rîndul maselor largi populare. Pentru a elabora într-un larg consens public platforma politică a revoluției și pentru a alege în mod democratic conducătorii luptelor sociale, aici, pe cîmpia Blajului, s-au adunat din toate colțurile

Ardealului, într-o impresionantă ordine cetățenească, animați de un puternic elan revoluționar, patriotic, peste 40 000 de oameni. Este deosebit de semnificativ că, alături de țărani, muncitorii și meseriașii români, în masa participanților la adunarea populară de la Blaj se aflau și iobagi unguri, sași și secui, care simțeau că, luptând împreună cu revoluționarii români, își vor putea împlini visurile și aspirațiile, se vor putea elibera din lanțurile exploatarei, vor putea cuceri o viață mai dreaptă, mai bună, o viață liberă. **(Aplauze puternice, prelungite; se scandează „Ceașescu-P.C.R.”).**

Are, de asemenea, valoare de înalt simbol faptul că pe Cîmpia Libertății de la Blaj, împreună cu Avram Iancu, Simion Bărnuțiu, George Barițiu, Timotei Cipariu, Al. Papiu-Ilarian și ceilalți fruntași revoluționari ardeleni, se găseau și militanți revoluționari din celelalte provincii românești, ca Alexandru Ioan Cuza, Vasile Alecsandri, Alecu Russo, Costache Negri, Gheorghe Sion, Dimitrie Brătianu și alții. Aceasta a fost o expresie elocventă a frăției de luptă a tuturor românilor de la 1848 pentru realizarea revendicărilor revoluției burghezo-democratice, pentru afirmarea dorinței și voinței de unitate națională, de făurire a statului național unitar. **(Aplauze puternice).**

La Blaj a fost adoptat un vast program economic, social și politic, în centrul căruia se afla cerința desființării iobăgiei fără nici o despăgubire din partea țăranilor. Programul cerea, de asemenea, libertate industrială și comercială, înlăturarea tuturor piedicilor și stavilelor puse în calea activității economice, a schimburilor cu țările vecine, elaborarea unei constituții noi pentru Transilvania și instituirea unei Adunări Constituante care să-și întemeieze activitatea pe „principiile libertății, dreptății, egalității și frăției”, „purtarea comună a sarcinilor publice” și ștergerea privilegiilor, asigurarea libertății personale, a libertății adunărilor și a tiparului, precum și alte revendicări impuse de mersul înainte al societății. O mare însemnătate istorică are faptul că adunarea populară de la Blaj a adoptat rezoluția prin care **„națiunea română se declară și se proclamă națiune de sine stătătoare”**, exprimînd într-un singur glas, într-o singură voință aspirația: **„Vrem să ne unim cu țara!”** **(Aplauze puternice, prelungite; urale; se scandează „Ceașescu și poporul”).**

Marea adunare populară de la Blaj a demonstrat că mișcarea revoluționară din Ardeal nu a fost o acțiune izolată, expresia unor revendicări înguste sau o acțiune de import, ci o manifestare cu adevărat populară, care întrunea adeziunea maselor largi asuprite, dorința și voința tuturor de a cuceri o viață liberă și independentă. Dacă în Moldova revoluția a reușit să cuprindă îndeosebi cercurile largi ale intelectualității și să se sprijine, în dezvoltarea sa, de-abia mai târziu pe masele largi populare, în Ardeal ea s-a caracterizat de la început printr-o participare largă a maselor populare — români, maghiari, germani, secui — și tocmai aceasta a imprimat forța și durată mișcării revoluționare de la 1848.

Despre amploarea și semnificația acestui adevărat forum popular întrunit la Blaj, contemporanii au lăsat mărturie pline de admirație. **„Aceasta — spunea Alexandru Papiu-Ilarian în „Istoria românilor din Dacia superioară” — a fost o adunare unde ținea consiliu poporul despre scăparea republicii; pe fețele lor se putea citi toate durerile trecutului și toate virtuțile pe care le mîntuiesc prezentul și viitorul națiunii; seriozitate în adunare, eroism în război, dacă se cere.”** **(Aplauze puternice, prelungite).**

Istoricul și memorialistul maghiar Jakab Elek, martor ocular la aceste evenimente, scria: **„Măreț era spectacolul ce se desfășura în fața noastră. Această masă imensă de oameni părea o mare liniștită pe a cărei suprafață nu se zărea nici cel**

mai mic val, în ale cărei adîncuri nu se putea bănuî nici cel mai mic indiciu de agitație: aproape nici nu se putea observa că aici e atît popor întrunit pentru prima oară în viața lui cu scop de consfătuire politică". Sub impresia puternică a celor văzute la Blaj, profesorul sas Ștefan Ludwig Roth scria la rîndul său: „Masele care au venit la această grandioasă adunare porniseră pentru a auzi cuvîntul despre desființarea robotelor... În fiecare participant însă se deșteptase gîndul naționalității. Acest gînd prinsese rădăcini atît de adînci, încît el nu va mai putea fi niciodată scos din inimile românilor“.

Cîmpia de la Blaj, care a dobîndit numele simbolic de „Cîmpia Libertății“, avea să devină în tot cursul revoluției de la 1848 locul în care, în momente hotărîtoare, de cumpănă, era convocat forumul popular, se adunau zeci de mii de cetățeni pentru a lua hotărîri asupra sorții luptei revoluționare.

Trecînd în revistă desfășurarea revoluției de la 1848 în Ardeal, trebuie să menționăm că o altă manifestare de amploare, care oglindește participarea naționalităților conlocuitoare, alături de poporul român, la bătălia pentru libertate și dreptate socială, pentru scuturarea jugului habsburgic, a fost adunarea populară a secuilor de la Lutița. Această remarcabilă reuniune, la care au participat zeci de mii de secui, s-a pronunțat, în esență, pentru aceleași revendicări burghezodemocratice ca și adunarea de la Blaj, cerînd desființarea iobăgiei, „egala împărțire a drepturilor și obligațiilor în societate“ și altele. Adunarea secuilor a avut și un pronunțat caracter antihabsburgic. O parte din participanți, proveniți din rîndurile militarilor înrolați în trupele habsburgice, au smuls de pe hainele lor însemnele imperiale și au decis să se organizeze într-o armată populară care să apere revendicările democratice ale poporului împotriva armatelor trimise de împăratul de la Viena. Proclamația adunării de la Lutița intitulată „Frați concețâteni români și sași“ spunea: „Dorim ca în această țară să domnească pacea și libertatea, de roadele dulci ale cărora să ne putem bucura împreună cu voi“. „Recunoaștem — se afirma în continuare — naționalitatea, limba și credința voastră și sîntem gata să le apărăm cu sabia în mînă“. Caracterizînd adunarea secuilor ca „faptă istorică de mare valoare... după adunările românilor din anul 1848“, George Barițiu spunea: „Această adunare secuiască dă lectorilor imparțiali ocaziunea de a trage paralele interesante între temperamentele, caracterele și gradul de cultură ale acestor două națiuni, români și maghiari-secui“. (Aplauze puternice, prelungite).

Nobilimea feudală din Transilvania nu numai că nu dă ascultare voinței țăranilor de a desființa rînduielele iobăgiste, dar chiar recurge la teroare pentru a-și păstra privilegiile. În aceste condiții, țăranii trec la răsturnarea pe cale revoluționară a jugului feudal, la luarea în stăpînire cu forța a unor pămînturi moșierești. Cînd reacțiunea începe să reprime mișcarea țărănească, căpeteniile revoluției cheamă poporul să pună mîna pe arme. Această chemare străbate de-a lungul și de-a latul munții Ardealului. Țăranii se adună și se organizează, hotărîți mai bine să moară decît să cadă iar sub jugul robiei feudale. Lupta maselor țărănești ia amploare, înlăturînd în multe localități vechea administrație și înlocuind-o cu administrația nouă, revoluționară, a poporului. În Munții Apuseni, Avram Iancu instaurează o adevărată „republică românească“. Așa cum consemnează Karl Marx, „acest ținut al minelor deveni centrul adevăratului război național“.

Respectarea adevărului istoric ne obligă ca, elogiînd laturile pozitive ale mișcărilor revoluționare de la 1848 din Transilvania și Ungaria, să consemnăm, în același timp, limitele principiale și greșelile tactice ale acestora, care au avut consecințe dintre cele mai nefaste asupra desfășurării revoluției înseși, asupra

intereselor maselor largi populare, conducând, în ultimă instanță, la binecunoscutul eșec tragic al acestor mișcări revoluționare. Eroarea fundamentală pe care au comis-o atât revoluționarii unguri, cât și cei români a fost aceea că, în loc să-și unească forțele în asaltul comun împotriva puterii absolutiste habsburgice, care-i asupra deopotrivă, în loc să-și concentreze atacul împotriva reacțiunii imperiale, dușmanul principal și al unora și al altora, și de înfrângerea căruia depindeau satisfacerea revendicărilor lor sociale vitale, eliberarea lor națională, aceștia și-au închipuit că-și pot atinge țelurile revoluționare cu sprijinul împăratului de la Viena. În esență, și unii și alții au căzut pradă manevrelor diversioniste ale Curții imperiale, jocului subtil practicat de aceasta, pe baza vechiului dicton „*divide et impera*”. Urmărind învrăjbirea celor două popoare, ațitarea unuia împotriva celui-lalt, în scopul de a atenua forța de șoc a revoluției ce începuse să-și ridice vîlvă-tăile în această parte a imperiului, de a cîștiga timp în vederea pregătirii contra-revoluției, împăratul a prins și pe unii și pe alții în mreaja unor promisiuni înșelătoare.

Imperiul habsburgic s-a grăbit să-și dea adeziunea la ideea alipirii Transilvaniei la Ungaria, știind că, pe această cale, va stîrni nemulțumirea poporului român, va provoca sciziune între mișcările revoluționare ale celor două națiuni.

Unele cercuri politice progresiste maghiare și-au dat seama de consecințele grave care puteau decurge din unirea forțată a Transilvaniei cu Ungaria și au atras atenția asupra greșelii de a persevera pe acest drum. Însăși gazeta revoluționarilor maghiari, intitulată simbolic „Cincisprezece martie” — data declanșării revoluției din Pesta — scria în acele zile: „**În Transilvania două puteri au să hotărască asupra soartei uniunii: dieta și poporul român. Dieta nu reprezintă decît cîteva sute de oameni; românimea înseamnă Transilvania întreagă. Uniunea Transilvaniei cu Ungaria fără consimțămîntul românilor e un lucru de care nici să nu ne apucăm.**”

Aceeași gazetă trăgea semnalul de alarmă asupra pericolului ca revoluționarii să se lase înșelați de promisiunile și manevrele Curții habsburgice, de primejdia de a-i confunda pe dușmani cu prietenii și pe prietenii cu dușmanii. „**Cauza ne este comună — se spune într-un articol al acestei publicații — de asemenea și dușmanul e comun: tirania birocratică austriacă. Împotriva acesteia trebuie să ne unim maghiari, croați, sirbi, români. Numai astfel putem dobîndi și păstra independența, libertatea patriei. Să nu ascultăm de cei care ne ațită unul împotriva celui-lalt. Fraților, să ne unim!**” (Aplauze puternice, prelungite; urale).

Trebuie spus că și o parte din revoluționarii români ardeleni și-au pus nădejdea în împăratul de la Viena, care, promovînd o politică duplicitară, promitea acestora sprijin în împiedicarea alipirii Transilvaniei la Ungaria. Manevrînd în acest fel, Curtea imperială a reușit să evite înfruntarea trupelor austriece cu armata țărănească a lui Avram Iancu, putîndu-și concentra astfel forța de atac împotriva armatelor maghiare. Din rîndul revoluționarilor români s-au ridicat numeroase glasuri care au avertizat asupra primejdiei deosebite pe care o prezentau învrăjbirea națională dintre unguri și români și pierderea din vedere a faptului că dușmanul principal, împotriva căruia trebuiau orientate forțele revoluționare, era Imperiul habsburgic.

„**Fraților români — spunea revoluționarul pașoptist Cezar Bolliac — pătrundeți-vă odată de acest adevăr; astăzi nu sînt luptele între cutare și cutare nație, între cutare și cutare împărat; astăzi este o singură luptă în toată Europa: este lupta între libertate și tiranie, între popoare și dinastie. Dinastiile își dau mîna**

din toate părțile spre a-și propti tronurile ce se surpă și toată speranța ce le-a mai rămas este neînțelegerea și învrăjbirea popoarelor între dinsele“.

Din păcate, cu toate intervențiile clarvăzătoare ale unor personalități lucide din ambele părți, nici conducătorii revoluției maghiare și nici cei ai revoluției românești nu au reușit să înțeleagă, la timpul potrivit, politica de învrăjbire dusă de reacțiunea habsburgică. Astfel se face că, în toamna anului 1848, după ce și-a încheiat pregătirile, Curtea imperială de la Viena a trecut la reprimarea sîngeroasă atît a revoluției ungare, cît și a celei române din Transilvania. Imperiul habsburgic își trimite trupele în Ardeal, hotărît să reducă la tăcere poporul, cu ajutorul forței. Pătrunzînd în Transilvania, trupele imperiale reușesc să ocupe țara, cu excepția zonei Munților Apuseni, apărată de Avram Iancu, și a ținutului secuiesc, unde conducea acțiunile de rezistență revoluționarul secuî Gabor Aron. Cînd, la începutul lunii decembrie 1848, guvernul revoluționar din Pesta trimite în Transilvania armata comandată de generalul polonez Bem, împăratul Franz Joseph apelează la ajutorul țarului Rusiei. Imperiul țarist însuși era îngrijorat de valul mișcărilor sociale înnoitoare care se apropiau vertiginos de granițele sale, de mișcarea revoluționară ce se intensifica în propria-i țară. Pe baza intereselor comune, cele două mari imperii absolutiste — de fapt cele mai reacționare forțe din Europa de atunci — și-au dat mîna, ajutîndu-se să-și prelungească dominația asupra popoarelor, să salveze pentru încă o perioadă de timp orînduirea feudală condamnată de istorie, să frîneze, de fapt, însuși procesul dezvoltării progresiste a societății omenești în această parte a Europei.

Abia în fața acestei situații, revoluționarii români și maghiari și-au dat seama de greșelile comise și de necesitatea imperioasă de a se alia în lupta împotriva dușmanului comun. Revoluționarul pașoptist Nicolae Bălcescu a venit special în Transilvania pentru a contribui la unirea pașoptiștilor români și maghiari, la pecetluirea alianței lor de luptă. După cum se cunoaște, s-a și ajuns la realizarea unei înțelegeri româno-maghiare, semnate la Seghedin, în care se consemna că cele două națiuni „sînt destinate prin poziția lor topografică, prin asemănarea intereselor lor și, mai ales, prin primejdia de care sînt amenințate, să se ajute reciproc și să lupte sub același drapel pentru apărarea libertății“. (Aplauze puternice, prelungite). De asemenea, prin mijlocirea lui Nicolae Bălcescu se realizează o înțelegere între guvernul revoluționar maghiar și Avram Iancu cu privire la încetarea oricăror lupte armate între maghiari și români. Din păcate, toate aceste înțelegeri au fost realizate prea tîrziu și n-au mai putut asigura desfășurarea cu succes a revoluției, n-au mai putut împiedica înăbușirea ei sîngeroasă de către forțele habsburgice și țariste.

Înfrîngerea revoluției a oferit profunde învățăminte luptătorilor români și unguri. Trăgînd concluzii din experiența istorică, Nicolae Bălcescu spunea : „Astăzi este învederat pentru tot românul cu minte și cu inimă că libertatea naționalităților nu poate veni de la curțile împărătești și din mila împilatorilor și a despoților, ci numai dintr-o unire strînsă între toți românii și dintr-o ridicare a tuturor împreună și în solidaritate cu toate popoarele împilate“. La rîndul lor, unii conducători revoluționari maghiari aveau să recunoască greșelile săvîrșite în revoluția de la 1848, prin ignorarea drepturilor naționale ale poporului român și ale altor popoare. Revoluționarul ungur Bertalan Szemere, fost ministru în guvernul de la Pesta, scria : „Noi n-am ținut seamă că și la alte popoare din Ungaria s-a dezvoltat cu deosebită putere ideea națională. Noi am crezut că nu e decît un zgomet artificial, ceea ce de fapt era tunetul cerului“.

Opinia publică europeană a timpului a comentat cu admirație și stimă dîrzenia revoluționară și înaltul spirit de sacrificiu al pașoptiștilor, subliniind că revoluția din Ardeal a fost una dintre cele mai grele, mai îndelungate și mai dramatice din cîte a cunoscut continentul nostru în furtunosul an 1848. Revoluția din Ardeal, ca și cele din Moldova și Muntenia, a făcut cunoscute lumii marea sete de libertate și de neafîrnare a poporului român, voința sa de neînfrînt de a scutura jugul asupririi sociale și al dominației străine, de a-și făuri o viață liberă și demnă, de a participa, alături de celelalte națiuni, la dezvoltarea civilizației umane. Luptele revoluționare de la 1848 au afirmat dreptul sacru al poporului român la existență de sine stătătoare, precum și hotărîrea sa de a merge în pas cu ideile avansate ale epocii, de a înainta neabătut pe calea democrației și progresului. **(Aplauze puternice, se scandează „Ceașescu și poporul”).**

După cum se știe, tot în acel an apărea marea Cartă a comunismului scrisă de Marx și Engels, „Manifestul Comunist“, care chema popoarele la luptă pentru o societate nouă. Astfel, revoluția de acum cinci pîtrimi de veac poate fi considerată o expresie grăitoare a frămîntărilor pe care le-au înțeles și prevestit clasicii marxismului, a începutului transformărilor revoluționare care aveau să ducă la victoria socialismului în multe țări din Europa. **(Aplauze puternice, prelungite).** Ideile atotbiruitoare ale lui Marx și Engels s-au răspîndit pe toate continentele și, după victoria Marii Revoluții din Octombrie, a revoluției socialiste dintr-un șir de state europene, ele au triumfat și în alte țări din Asia și America Latină. Astăzi tot mai multe popoare își afirmă hotărîrea de a edifica societatea socialistă. **(Aplauze puternice, urale).**

Acum, cînd aniversăm memorabilele evenimente revoluționare de la 1848 putem afirma, pe bună dreptate, că nimic nu a putut opri popoarele, clasa muncitoare — care se afirma în acei ani ca purtătoare a năzuințelor spre o viață mai bună, spre dreptate socială și națională — de a merge din victorie în victorie. Toate piedicile, represiunea, teroarea nu au putut împiedica dezvoltarea mișcării revoluționare, transformarea ideilor comuniste într-o mare forță a progresului și civilizației contemporane. **(Aplauze puternice ; se scandează „Ceașescu-P.C.R.”).**

Privind harta Europei de astăzi, putem constata marile schimbări ce s-au produs în acești 125 de ani. Imperiile care s-au pus atunci de-a curmezișul luptei revoluționare a popoarelor pentru dreptate socială și națională au dispărut. Pe ruinele lor s-au înălțat state independente, puternice state socialiste, care acționează unite pentru a înfăptui orînduirea nouă — orînduirea socialistă și comunistă. **(Aplauze puternice ; se scandează : „Ceașescu-P.C.R.”).**

Istoria ne învață că atunci cînd popoarele înțeleg să acționeze cu fermitate, cînd sînt unite, nu există forță în lume în stare să împiedice mersul lor înainte. Este bine să repetăm aceste învățăminte astăzi, cînd mai sînt popoare ce gem sub robia colonială, care luptă pentru independență, pentru constituirea în state naționale.

Învățămintele evenimentelor de la 1848 atestă cu putere faptul că formarea națiunilor, a statelor naționale este un proces legic, ireversibil, că nu există forță în lume care să poată împiedica acest proces, să poată înfrînge voința popoarelor de a trăi libere și independente. **(Aplauze puternice).**

După cum se știe, deși înăbușită în sînge, lupta revoluționară a poporului român a continuat cu vigoare. La numai 11 ani de la revoluția de la 1848 s-a înfăptuit unirea Moldovei cu Muntenia. La trei decenii de la revoluție, Principatele Unite și-au cucerit, prin luptă, independența națională de stat.

La sfârșitul primului război mondial a avut loc Marea Revoluție Socialistă din Octombrie care a îngropat sub ruine imperiul țarist și a dat naștere primului stat al muncitorilor și țăranilor din lume, deschizând o eră nouă în istoria omenirii, era socialismului și comunismului. **(Aplauze puternice, prelungite)**. Sub loviturile puternice ale luptei revoluționare de eliberare socială și națională, sub influența Revoluției Socialiste din Octombrie, s-a prăbușit și Imperiul habsburgic. Pe ruinele lui s-au creat multe state naționale, care au asigurat o nouă viață popoarelor ce fuseseră subjugate de acest imperiu. **(Aplauze puternice, prelungite)**. În aceste împrejurări istorice, prin voința și lupta maselor populare din întreaga țară s-a înfăptuit și idealul secular al poporului nostru — crearea statului național român unitar. **(Aplauze puternice ; urale ; se scandează „Ceaușescu-P.C.R.”)**.

Odată cu dezvoltarea forțelor de producție și a noilor relații de producție în țările românești, cu pătrunderea viguroasă pe arena social-politică a clasei muncitoare — forța cea mai înaintată a societății — lupta pentru înfăptuirea idealurilor de eliberare socială și națională a poporului român a fost ridicată pe o treaptă superioară. Organizându-și, cu 80 de ani în urmă, partidul politic revoluționar, proletariatul a înscris pe steagul său de luptă împlinirea idealurilor și aspirațiilor celor mai avansate ale maselor populare. Mai târziu a fost creat Partidul Comunist Român, care a marcat intrarea într-un stadiu nou, avansat a luptei revoluționare din România. Sub conducerea comuniștilor, poporul român a cucerit victoria în lupta împotriva orînduirii burghezo-moșierești, împotriva fascismului și războiului. Victoria insurecției naționale antifasciste armate a deschis drumul eliberării pentru totdeauna a maselor populare de exploatare și asuprire, al cuceririi depline a independenței naționale, a creat condiții ca poporul, stăpîn pe destinele sale, să-și făurească — așa cum dorește — o viață liberă, independentă și fericită. **(Aplauze puternice, prelungite)**.

Mărețe sînt înfăptuirile poporului român în anii construcției socialiste ! Întreaga țară a fost transformată din temelii. Nu există județ — s-ar putea spune nu există oraș sau comună — unde să nu se vadă înfăptuirile societății socialiste, unde să nu clocotească munca creatoare a minunatului nostru popor, care, sub conducerea partidului comunist, edifică cea mai înaintată societate din lume — societatea socialistă și comunistă. **(Vii aplauze ; urale ; se scandează „Ceaușescu și poporul”)**.

Au fost lichidate definitiv clasele exploatare. Astăzi clasa muncitoare, țăranimea, intelectualitatea, celelalte categorii sociale muncesc, în strînsă unitate și frăție, pentru a-și făuri noul destin în mod liber și conștient. Putem spune că aspirațiile de acum 125 de ani nu numai că au fost îndeplinite, dar comuniștii, forțele revoluționare, poporul le-au ridicat pe o treaptă mult mai înaltă. Aceasta privește atît felul de muncă din societatea noastră — muncă liberă, despovărată pentru totdeauna de exploatare — modul de împărțire a veniturilor — bazat pe egalitate și echitate — cît și relațiile noi de conviețuire și întrajutorare tovarășească a cetățenilor societății noastre socialiste. **(Aplauze puternice ; urale ; se scandează „Ceaușescu și poporul”)**. Prin munca unită a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, a fost creată o societate nouă, a dreptății și echității sociale, a muncii libere, în care totul este pus în slujba omului, a bunăstării, demnității și fericirii sale. **(Aplauze puternice ; se scandează „Ceaușescu — luptător, pentru pace și popor”)**.

Revoluționarii de la 1848 cereau deplina egalitate între națiuni și naționalități, participarea egală la toate sarcinile, beneficierea de toate drepturile. Putem spune, astăzi, că una din marile victorii istorice ale orînduirii noastre socialiste

este înfăptuirea, pe baza politicii naționale marxist-leniniste a partidului nostru comunist, a deplinei egalități în drepturi a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, cimentarea unității și colaborării frățești între români, maghiari, germani, secui, sârbi și alte naționalități, în lupta pentru înflorirea României socialiste. **(Aplauze puternice, urale ; se scandează „Ceaușescu-P.C.R.“, „Ceaușescu și poporul“).**

În întreaga politică de edificare a noii societăți, partidul și statul țin seama de faptul că pe unele meleaguri ale patriei noastre, alături de români, s-au așezat, de-a lungul veacurilor, unguri, germani, secui, sârbi și alte naționalități, că tot ce s-a creat în decursul timpului pe aceste meleaguri este rodul muncii lor comune, că toate victoriile obținute împotriva exploatare și asupritorilor au fost rezultatul luptei lor unite. Lichidînd cauzele care generau animozitate, neîncredere și învrăjbire între oamenii muncii de diferite naționalități, combătînd și lichidînd vechea politică a claselor exploatare care urmăreau ațîțarea naționalismului și șovinismului, partidul și statul nostru au creat condiții economice și sociale pentru manifestarea plenară în cîmpul vieții sociale a fiecărui cetățean, fără deosebire de naționalitate, pentru participarea tuturor cu drepturi egale la întreaga viață publică, la conducerea societății. **(Aplauze puternice, prelungite ; urale ; se scandează „Ceaușescu-P.C.R.“).**

Astăzi, naționalitățile conlocuitoare sînt reprezentate în toate organismele vieții sociale, inclusiv în forurile supreme ale țării : în consiliile populare județene, orașenești și comunale sînt circa 16 000 deputați maghiari, germani, sârbi și de alte naționalități, iar în Marea Adunare Națională — 62. Naționalitățile conlocuitoare au posibilitatea de a învăța în limba maternă în 1 397 unități de învățămînt preșcolar, în circa 2 000 școli generale și licee. În institutele de învățămînt superior învață circa 12 500 de studenți maghiari, germani și de alte naționalități, reprezentînd circa 8,5 la sută din numărul total al studenților. Naționalitățile conlocuitoare dispun de 19 ziare, 37 reviste, 12 instituții artistice profesioniste și alte importante mijloace de cultură și informare în limba proprie. Ca rezultat al politicii naționale marxist-leniniste a partidului, care a lichidat pentru totdeauna orice fel de discriminare și inegalitate, orice formă de asuprire națională, s-a dezvoltat conștiința unității depline de interese a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate. Vom face totul și în viitor pentru cimentarea frăției dintre poporul român și naționalitățile conlocuitoare, combătînd cu hotărîre orice manifestări tributare concepțiilor înapoiate ale trecutului, orice reziduuri ale naționalismului și șovinismului promovate odinioară de clasele exploatare. Vom face totul pentru întărirea unității în lupta comună pentru socialism și comunism ! **(Aplauze puternice ; urale).** Să nu uităm niciodată învățămintele istoriei, care arată că numai în strînsă unitate, muncind și luptînd cot la cot, oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate, își pot făuri viața în mod conștient, liber, așa cum o doresc. Vremurile s-au schimbat în interesul și spre binele popoarelor. Aici, în această parte a Europei, unde își exercita dominația Imperiul habsburgic, există astăzi state socialiste vecine și prietene, între care nu mai sînt motive de animozități și vrajbă, ale căror popoare pășesc umăr la umăr, în strînsă unitate, pe calea edificării socialismului și comunismului. **(Aplauze puternice, prelungite ; urale).**

Stîmăți tovarăși și prieteni,

Pe întreg cuprinsul patriei se desfășoară în prezent o amplă activitate creatoare pentru înfăptuirea programului edificării societății socialiste multilateral dezvoltate, elaborat de Congresul al X-lea și de Conferința Națională ale partidului.

Toți cetățenii muncesc cu elan pentru îndeplinirea angajamentelor privind realizarea planului cincinal înainte de termen, pentru accelerarea dezvoltării economico-sociale a patriei și ridicarea mai rapidă a nivelului de trai material și cultural al poporului. Depășirea prevederilor de plan pe primii doi ani ai cincinalului, precum și pe primele 4 luni ale acestui an demonstrează realismul obiectivelor stabilite de Congresul al X-lea și de Conferința Națională, precum și hotărîrea nestrămutată a clasei muncitoare, țărănimii, intelectualității, de a face totul pentru traducerea în viață a acestui minunat program, pentru îndeplinirea politicii interne și externe a Partidului Comunist Român. **(Aplauze puternice, prelungite).**

Am ascultat cu multă bucurie cele spuse aici de primul-secretar, de ceilalți tovarăși care au luat cuvîntul cu privire la realizările obținute de județul Alba în îndeplinirea sarcinilor planului cincinal, la faptul că și oamenii muncii din Alba s-au raliat chemării oamenilor muncii din Capitală, fiind hotărîți să facă totul pentru îndeplinirea înainte de termen a planului cincinal. **(Aplauze puternice, urale).**

Fără îndoială, avem rezultate minunate în toate domeniile vieții economico-sociale, știm însă, totodată, că mai avem mult de făcut pentru a realiza pe pămîntul României acea societate care să asigure tuturor locuitorilor cele mai bune condiții de viață materială și spirituală. Am învins multe greutăți, mai avem însă mult de făcut pentru a ajunge la acel nivel de dezvoltare a industriei și agriculturii care să poată asigura din belșug tuturor cetățenilor patriei tot ceea ce au nevoie. Dar mergem — aș putea spune zi de zi — pe acest drum ! Obținem succese în această direcție zi de zi, ceas de ceas ! Sîntem convinși că stă în puterea noastră ca, sub conducerea partidului comunist, în strînsă unitate, să realizăm acest minunat obiectiv care se numește societatea comunistă. **(Aplauze puternice ; urale. Se scandează „Ceașescu-P.C.R.“).**

Cunosc eroismul cu care și oamenii muncii din Alba, ca întregul nostru popor, muncesc pentru îndeplinirea politicii partidului, pentru realizarea acestor obiective minunate. De aceea, aș dori ca, la această mare adunare, să adresez tuturor oamenilor muncii din Alba cele mai calde felicitări pentru minunatele rezultate pe care le-au obținut pînă acum în activitatea lor. **(Aplauze puternice ; urale. Se scandează „Ceașescu și poporul“).** Este de înțeles că, atunci cînd mă refer la rezultatele pe care le-ați obținut, am în vedere și munca depusă de organizațiile de partid. Deci, felicitările adresate oamenilor muncii se referă, deopotrivă, și la organizațiile de partid, la comuniștii care acționează în strînsă unitate cu oamenii muncii. **(Aplauze puternice, urale. Se scandează „Ceașescu-P.C.R.“).**

Dragi tovarăși și prieteni,

Învățămintele revoluției din 1848, învățămintele istoriei, în general, ne arată că multe înfrîngerii ar fi putut fi evitate, multe victorii s-ar fi putut obține — și unele mult mai devreme — dacă masele populare ar fi avut în lupta lor o linie politică clară, un conducător care să le organizeze și să le îndrume. Dacă poporul român a putut obține victoria împotriva claselor asupritoare și edifica cu succes societatea socialistă, aceasta se datorește faptului că am avut și avem un conducător cu o linie politică clară, marxist-leninistă, care se călăuzește neabătut de legile obiective ale dezvoltării sociale și le aplică la condițiile concrete din țara noastră, care acționează în concordanță cu interesele vitale ale maselor largi populare, ale întregului popor. Acest conducător este partidul nostru comunist — sînge din sîngele clasei muncitoare, al poporului ! **(Aplauze puternice, prelungite ; se scandează îndelung „Ceașescu — P.C.R.“).**

Iată de ce sîntem siguri de victorie în înfăptuirea programului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate! În acest scop, partidul nostru va uni toate forțele creatoare ale națiunii. Vom face totul pentru a întări continuu partidul, unitatea sa, forța sa, pentru ca să ne poată conduce din victorie în victorie, spre societatea socialistă multilateral dezvoltată, spre comunism. **(Aplauze puternice, prelungite; urale; se scandează „Ceașescu-P.C.R.”).**

Aici, pe Cîmpia Libertății, așa cum spuneau revoluționarii de acum cinci pătrimi de veac, „dăm de știre tuturor” că poporul român este ferm angajat ca, în strînsă unitate — români, maghiari, germani și alte naționalități — să-și făurească viața și destinul, liber și independent, să edifice comunismul! **(Aplauze puternice, prelungite; urale).**

Dăm, de asemenea, de știre că, acționînd pentru edificarea cu succes a societății socialiste multilateral dezvoltate pe pămîntul României, a comunismului, poporul nostru își aduce, totodată, contribuția la creșterea forțelor socialismului, la sporirea influenței și prestigiului lor în lume, va milita ferm pentru întărirea prieteniei și colaborării cu toate statele socialiste, pe temelia principiilor egalității și respectului reciproc, întrajutorării tovarășești, a marxism-leninismului, în spiritul solidarității în lupta comună. **(Aplauze puternice, prelungite, urale).**

Sîntem hotărîți să acționăm pentru afirmarea cu tot mai multă putere a raporturilor de tip nou dintre țările socialiste, fiind convinși că aceasta are o mare însemnătate pentru ilustrarea concretă, convingătoare, a superiorității socialismului, pentru convingerea popoarelor că socialismul și numai socialismul este calea ce asigură lichidarea definitivă a inegalității sociale și naționale, instaurarea unei lumi mai drepte și mai bune, în care națiunile și popoarele să conlucreze pașnic pentru propășirea fiecăruia în parte, pentru înflorirea generală a civilizației umane. **(Aplauze puternice, urale puternice).**

De aici, de unde a răsunat puternic glasul poporului care lupta pentru independență națională, asigurăm mișcările de eliberare națională, popoarele care mai gem sub jugul sclaviei coloniale, că vom face totul pentru întărirea prieteniei și solidarității cu ele, că le vom acorda întregul nostru sprijin, spre a-și cuceri independența deplină și făuri o viață demnă, liberă, independentă, așa cum doresc! **(Aplauze puternice, urale; se scandează „Ceașescu — luptător, pentru pace și popor”).**

La această mare adunare populară de pe Cîmpia Libertății afirmăm hotărîrea fermă a României socialiste de a dezvolta relații de colaborare multilaterale cu toate statele lumii, fără deosebire de orînduire socială, în spiritul principiilor coexistenței pașnice, de a participa activ la diviziunea internațională a muncii, la schimbul mondial de valori, punînd la baza colaborării cu toate națiunile principiile egalității depline în drepturi, respectul suveranității și independenței naționale, neamestecul în treburile interne, avantajul reciproc, renunțarea la forță și amenințarea cu forța în soluționarea problemelor internaționale. **(Aplauze puternice, prelungite, urale).**

Împreună cu toate țările iubitoare de pace, milităm neobosit pentru instaurarea în viața internațională a unui climat de încredere și colaborare fructuoasă între națiuni. Vom contribui tot mai activ la dezvoltarea cursului nou care se afirmă în lume, la soluționarea tuturor diferendelor dintre state pe calea tratativelor. Considerăm că o importanță hotărîtoare pentru consolidarea securității și păcii, pentru rezolvarea problemelor spinoase actuale, în conformitate cu interesele fiecărei națiuni, are participarea activă a tuturor statelor, fie ele mari, mijlocii sau mici, la întreaga viață internațională. Avem ferma convingere că nici o

problemă nu poate fi soluționată în interesul tuturor popoarelor, al păcii internaționale fără o participare activă la găsirea celor mai potrivite soluții a tuturor națiunilor lumii. **(Aplauze puternice).**

A sosit timpul ca pe continentul european — unde au avut loc atâtea războaie, unde popoarele au avut atîta de suferit ca urmare a politicii de dominație și război — să instaurăm relații noi, care să asigure fiecărui stat, fiecărui popor posibilitatea de a-și concentra eforturile spre dezvoltarea economică-socială de sine stătătoare, în concordanță cu năzuințele sale. Considerăm că sînt create condiții pentru convocarea în vara acestui an a conferinței general-europene, care să așeze relațiile dintre state pe principii noi. România este hotărîtă ca, așa cum a participat la reuniunea pregătitoare de la Helsinki, să participe activ și la conferința general-europeană pentru adoptarea de hotărîri și măsuri concrete, în concordanță cu cerințele și năzuințele tuturor popoarelor de pe continent. Să facem din continentul european un continent al colaborării și păcii! **(Aplauze puternice, prelungește, urale).** De pe „Cîmpia Libertății” doresc să afirm încă o dată că realizarea năzuințelor de securitate stă în puterea popoarelor, că pentru a realiza o Europă a păcii și colaborării, o lume a păcii și colaborării este necesar ca toate popoarele, toate forțele democratice și progresiste să-și unească eforturile. Depinde de ele, stă în puterea lor să realizeze o lume nouă! Sîntem convinși că popoarele vor înfăptui această marea năzuință! **(Aplauze puternice, urale).**

Ne pronunțăm cu fermitate pentru înfăptuirea unor măsuri concrete de dezarmare și dezangajare militară. Este necesar ca uriașele mijloace, sutele de miliarde de dolari cheltuite pentru distrugere să fie puse în slujba progresului, a bunăstării și fericirii omului. România va acționa cu toată fermitatea pentru înfăptuirea în practică a unor măsuri concrete de dezangajare și dezarmare în Europa și în lume, pentru dezarmarea generală și, în primul rînd, pentru scoaterea în afara legii a armelor nucleare, a tuturor armelor de distrugere în masă. **(Aplauze puternice).**

Pentru a obține pași noi pe calea destinderii și colaborării este necesar să se lichideze orice surse de încordare, să se pună capăt oricăror conflicte, să se asigure găsirea de soluții politice, pașnice, pentru rezolvarea problemelor litigioase dintre state. Apreciam că trebuie să se acționeze cu fermitate pentru înfăptuirea acordurilor de la Paris în ce privește Indochina. Considerăm necesar să se acționeze pentru soluționarea conflictului din Orientul Apropiat, în spiritul rezoluției Consiliului de Securitate din 1967, să se ajungă la retragerea trupelor israeliene din teritoriile arabe ocupate, la asigurarea independenței fiecărui stat din această zonă, la rezolvarea problemei populației palestinene, astfel încît să-i asigure condiții de viață liberă, în concordanță cu interesele și dorințele sale.

Ca detașament activ al mișcării comuniste și muncitorești internaționale, Partidul Comunist Român militează cu fermitate pentru întărirea colaborării și solidarității cu partidele comuniste și muncitorești, cu partidele socialiste și social-democrate, cu forțele revoluționare, democratice, cu mișcările de eliberare națională, cu forțele progresiste de pretutindeni, aducîndu-și contribuția la cauza unității și coeziunii marelui front mondial antiimperialist. Considerăm că este necesar, mai mult ca oricînd, să se facă totul pentru unirea acestor forțe, în vederea continuării cursului destinderii și colaborării în lume. În acest spirit, România, Partidul Comunist Român sînt hotărîte să-și aducă și în viitor contribuția la lupta generală a popoarelor pentru o viață mai bună, pentru o lume a colaborării și păcii. **(Aplauze puternice, urale. Se scandează „Ceaușescu-P.C.R.”).**

Dragi tovarăși și prieteni,

Acum, la această adunare solemnă, cînd cinstim momente istorice epocale, cea mai înaltă prețuire pe care o putem da înaintașilor noștri, acelor care s-au jertfit, care și-au dat viața pentru ca poporul nostru să trăiască liber, să-și făurească destinele așa cum dorește, este de a ne lua angajamentul solemn că vom acționa în strînsă unitate, sub conducerea partidului nostru comunist, pentru înfăptuirea neabătută a programului elaborat de Congresul al X-lea și de Conferința Națională, pentru bunăstarea și fericirea națiunii noastre socialiste, pentru socialism și comunism pe pămîntul României! **(Urale îndelungate; se scandează „Ceașescu și poporul“).**

Doresc, în încheiere, să vă urez dumneavoastră, tuturor oamenilor muncii din județul Alba, noi și noi succese în întreaga activitate, multă sănătate și fericire! **(Aplauze puternice, prelungite; se scandează „Ceașescu-P.C.R.“, „Ceașescu și poporul“).**

Trăiască Partidul Comunist Român — forța politică conducătoare a întregului nostru popor spre o viață mai bună, liberă, independentă, spre comunism! **(Aplauze puternice, urale).**

Trăiască minunatul nostru popor, constructor al socialismului, căruia îi dorim viață veșnică, liberă și independentă! **(Aplauze puternice, urale).**

Trăiască colaborarea între toate țările socialiste, între partidele comuniste și muncitorești, între toate forțele antiimperialiste! **(Aplauze puternice, urale).**

Trăiască colaborarea între toate națiunile lumii! Trăiască pacea între popoare! **(Aplauze puternice, prelungite; răsună urale îndelungate; întreaga adunare ovaționează minute în șir pentru Partidul Comunist Român, pentru Comitetul său Central, pentru secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceașescu).**

Cuvîntarea la adunarea populară din București — 16 iunie 1973

Dragi tovarăși și prieteni,

Marea adunare populară din Capitală este consacrată sărbătoririi a 125 de ani de la revoluția burghezo-democratică din Muntenia și a unui sfert de veac de la naționalizarea principalelor mijloace de producție din țara noastră — evenimente de importanță istorică pentru mersul înainte al României pe calea progresului și civilizației, a socialismului. **(Aplauze puternice ; urale).**

Cu acest prilej, doresc să vă adresez dumneavoastră, celor prezenți aici, tuturor locuitorilor Capitalei, întregului nostru popor, un salut călduros și cele mai bune urări din partea Comitetului Central al partidului, a Consiliului de Stat și a guvernului, din partea mea personal. **(Aplauze puternice ; urale. Se scandează „Ceaușescu — P.C.R.“).**

Deși desfășurate în epoci și condiții sociale diferite, cele două evenimente pe care le aniversăm astăzi se află într-o profundă și organică interdependență. Atît revoluția burghezo-democratică, cît și actul naționalizării care a marcat trecerea la revoluția socialistă, reprezintă momente epocale în lupta poporului român pentru libertate și dreptate socială, pentru independență și neatințare, pentru dreptul de a fi stăpîn pe destinul său. **(Aplauze puternice ; urale prelungite).**

Stimați tovarăși și prieteni,

Am avut prilejul să evoc în ultimul timp — la Iași și la Blaj — cauzele care au determinat și împrejurările în care s-au produs evenimentele revoluționare ce au cuprins, în 1848, țările române. Așa cum am mai arătat, revoluția burghezo-democratică din Moldova, Transilvania și Muntenia s-a desfășurat simultan și a avut un caracter unitar, fiind expresia acelorași cerințe obiective ale dezvoltării societății românești, a idealurilor care animau pe toți fiii acestui popor.

Se poate spune că revoluția din Muntenia a avut cea mai mare amploare, a atras în vîltoarea ei cele mai largi forțe sociale, a îmbrăcat cele mai variate și mai ascutite forme de manifestare. La aceasta a contribuit și faptul că la desfășurarea evenimentelor au participat unii dintre cei mai reprezentativi gînditori și revoluționari pașoptiști, în rîndul cărora un rol de cea mai mare importanță avea să joace, prin vasta sa cultură social-politică, prin radicalismul și spiritul creator al concepțiilor sale, prin calitățile sale de organizator politic și militant revoluționar, Nicolae Bălcescu.

Marile frămîntări sociale ale anului 1848 ce zguduiau întreaga Europă aveau să-l găsească pe Nicolae Bălcescu în Franța, pe baricadele revoluționarilor parizieni, luînd parte la asaltul împotriva palatului regal, la răsturnarea monarhiei. Împreună cu alți tineri progresiști români aflați la studii în Franța, Nicolae Bălcescu se întoarce în luna martie a anului 1848 la București, hotărît să acționeze pentru precipitarea evenimentelor, pentru declanșarea revoluției în Principatele Române.

Pașoptiștii din Muntenia, Nicolae Bălcescu, Ion Heliade Rădulescu, C. A. Rosetti, frații Goleșcu și alții, trec la elaborarea programului revoluției, care preconiza atât reforme ce interesau burghezia liberală, cât, mai ales, revendicări social-politice ce priveau nemijlocit masele populare. Programul prevedea desființarea privilegiilor de clasă ale boierimii, emanciparea clăcașilor și împrietărirea lor, egalitatea în fața legii, drepturi politice pentru toți cetățenii, inclusiv pentru locuitorii de alte naționalități. În program se cerea constituirea unei adunări obștești în care să fie reprezentate toate stările sociale și care să aleagă domnitorul țării pe termen de cinci ani, crearea unei gărzii naționale care să apere cuceririle revoluției. O adunare constituantă trebuia să alcătuiască și să voteze constituția țării. La loc de frunte în program se aflau înscrise, de asemenea, eliberarea națională a poporului, cucerirea independenței administrative și legislative a țării, neamestecul străin în treburile interne.

Măsurile severe, inclusiv arestarea unor revoluționari, luate de domnitorul Bibescu, n-au putut împiedica răspîndirea ideilor revoluției și solidarizarea maselor în jurul acestui program. În cadrul marii adunări de la Islaz, revendicările revoluționarilor sînt însușite într-o atmosferă de puternic entuziasm, adoptîndu-se istorica „Proclamație” care, după cum se cunoaște, avea să devină în fapt, pentru întreaga perioadă a revoluției, însăși constituția țării. Proclamația a determinat un uriaș avînt revoluționar în întreaga țară. Chiar în cadrul adunării de la Islaz masele trec la alegerea guvernului provizoriu — din care făceau parte Ion Heliade Rădulescu, Ștefan Goleșcu, Cristian Tell, Nicolae Pleșoianu, Radu Șapcă și alții — și hotărăsc să ia în stăpînire Craiova, apoi Bucureștiul și întreaga țară.

Una din caracteristicile fundamentale ale evenimentelor revoluționare din Muntenia o constituie faptul că, datorită sprijinului maselor populare, revoluția a reușit să cucerească pentru un timp puterea în stat, trecînd chiar la promulgarea unora din reformele programului adoptat la Islaz. Sub puternica presiune a maselor, însuși domnitorul Bibescu este nevoit să accepte, la 11 iunie, revendicările pașoptiștilor și guvernul alcătuit de aceștia. Amploarea victoriei dobîndite l-a făcut pe Bălcescu să aprecieze că **„Revoluția de la 11 iunie a fost cea mai frumoasă ce s-a întîmplat vreodată la un popor”**.

Primele măsuri decretate de guvernul revoluționar au fost înființarea steagului național tricolor, ca simbol al suveranității de stat, desființarea rangurilor boierești, desființarea cenzurii, înființarea gărzii naționale. Totodată, a doua zi după instaurarea guvernului provizoriu, ziarul „Pruncul român” — primul ziar al revoluției — lansează apelul intitulat „Către frații noștri din Moldova”, în care se spunea: **„Ceasul libertății a sunat pentru tot românul... Uniți-vă cu noi, frați de dincolo de Milcov, peste undele lui vă întindem brațele, dorind cu înfocare a vă da sîrutarea frăției și a libertății. Munteanu și moldoveanu sînt toți români, sînt frați, o singură nație; uniți-vă cu noi, goniți pe tiranul a cărui nume va rămîne o pată vecinică în istoria țării, înălțați stîndardul libertății și dobîndiți-vă sfintele drepturi. Uniți vom fi tari; uniți vom sta împotriva oricărui vrăjmaș al libertății noastre. Trăiască libertatea! Trăiască România!”** (Aplauze puternice, prelungite; urale).

Caracterul larg de masă pe care l-a avut revoluția din Muntenia este ilustrat și de hotărîrea cu care populația a intervenit pentru apărarea guvernului provizoriu de manevrele contrarevoluției interne și externe, pentru salvagardarea cuceririlor dobîndite prin luptă. Făcîndu-se ecoul stării de spirit generale, ziarul „Pruncul român” scria la 12 iunie: **„Am dobîndit libertatea, trebuie să ne arătăm și vrednici de dînsa”**. O expresie a acestei voințe a poporului o constituie impresionanta adunare de la 15 iunie de pe dealul Filaretului, unde peste 30 000 bucureșteni, precum și un mare număr de țărani veniți din împrejurimile orașului, au jurat solemn să apere programul revoluționar pe care l-au recunoscut drept Constituția țării. Prin diferite mașinațiuni, reacțiunea a reușit să înlătune de două ori guvernul revoluționar, dar tot de atîtea ori masele populare au acționat cu fermitate și l-au reinstaurat la cîrma țării. Aceste intervenții energice ilustrau gradul înalt de radicalizare a maselor, uriașa forță politică pe care o reprezentau, capacitatea lor de a-și impune voința și de a determina cursul evenimentelor istorice.

Revoluția pașoptistă din Muntenia, activitatea guvernului provizoriu au avut și o serie de limite, confuzii și ezitări care au avut urmări negative în evoluția raporturilor de forțe. Este concludentă în acest sens o scrisoare trimisă la 9 iulie, din Sibiu, de A. G. Goleșcu celor din București, în care spunea: **„Să ne invirtușim inimile, fraților, să apucăm o politică mai energică... A lăsa celui ce de două ori**

s-a revoltat în contra guvernului cîmp deschis și liber ca să se poată revolta și a treia oară, aceasta nu mai este generozitate, ci numai o tristă și periculoasă slăbiciune". La rîndul său, Nicolae Bălcescu, militînd pentru o ripostă categorică față de uneltirile reacțiunii, spunea: „În împrejurări grele și extraordinare trebuie măsuri extraordinare". Faptul că guvernul provizoriu de atunci n-a dat ascultare acestor îndemnuri, a tergiversat și pînă la urmă a renunțat la aplicarea în viață a deciziei de desființare a privilegiilor feudale și de împroprietărire a țăranilor, a slăbit baza de masă a revoluției.

Factorul hotărîtor care a determinat însă înăbușirea revoluției din Muntenia, ca de altfel din toate țările române, a fost intervenția străină. Însăpămîntată de succesul revoluției, reacțiunea internă face apel la sprijinul forțelor contrarevoluționare din străinătate. Cele două mari puteri care își împărțeau dominația asupra Principatelor Române — imperiul otoman și imperiul țarist — își dau mîna și de această dată în consensul de a reprimă revoluția din Muntenia. Trupele turcești trec Dunărea și înaintază spre București. Aceasta a produs un puternic val de indignare în rîndurile poporului care-și exprima hotărîrea de a înfrunta pe invadator, de a apăra cu orice preț cuceririle revoluției, noile rînduiri pe care le instaura în țară, libertatea și neafrnarea patriei. Peste două sute de mii de cetățeni au ieșit pe străzile Bucureștiului pentru a apăra Capitala împotriva intervenției armatelor imperiului otoman. Această impresionantă voință de luptă a populației întîrzie un timp atacarea Capitalei. La 12 septembrie însă, armatele lui Fuad-pașa iau cu asalt Bucureștiul. Populația orașului, împreună cu ostașii din cazărmile situate în Dealul Spirii opun o rezistență eroică. Neșterse vor rămîne în amintirea poporului actele de vitejie săvîrșite de detașamentele de pompieri conduse de căpitanul Pavel Zăgănescu, de ostașii regimentului 3, care s-au jertfit într-o înfruntare inegală, copleșiți de superioritatea invadatorului, pentru salvarea cauzei sfinte a revoluției, pentru apărarea pămîntului patriei. **(Urale puternice, prelungite).**

Înfrîngerea rezistenței populare de către oștile otomane și intrarea apoi, la numai cîteva zile, în Muntenia, în București a armatelor țariste, venite, de asemenea, să înăbușe lupta poporului răscolat, au pus capăt revoluției și în această provincie românească.

Cerințele obiective și aspirațiile vitale ale poporului nostru nu au putut fi îndeplinite în 1848, datorită împotrivirii forțelor reacțiunii interne, coalizării acestora cu reacțiunea internațională. Aceasta a frînat evoluția socială a României, a aminat cursul evenimentelor, dar nu a putut împiedica poporul român să dea împlinire idealurilor sale de libertate, progres social și o viață mai bună. După cum se știe, la un deceniu de la revoluția pașoptistă, prin voința poporului, Moldova și Muntenia se unesc într-un singur stat, în pofida uneltirilor forțelor potrivnice interne și externe, iar după aproape trei decenii se realizează idealul eliberării de sub jugul dominației otomane a Principatelor Române — cucerirea independenței de stat a României. **(Aplauze puternice, urale).**

Cursul desfășurării evenimentelor revoluționare de la 1848 din cele trei țări românești a pus în evidență o serie de concluzii și învățăminte deosebit de prețioase pentru lupta ulterioară a poporului.

În primul rînd, un învățămînt, s-ar putea spune cu caracter mai universal, este acela că forțele reacționare interne fac totul și se unesc cu tot ce este mai retrograd pentru a împiedica progresul societății. Ca să-și salveze privilegiile și dominația de clasă, ele sînt în stare să trădeze poporul, recurgînd la sprijin străin pentru înăbușirea luptei închinată libertății, progresului social, independenței naționale a poporului.

În al doilea rînd, un învățămînt, de asemenea de mare importanță, este acela că ridicarea la luptă a forțelor revoluționare, progresiste impune un program clar, care să-și propună satisfacerea nevoilor și cerințelor maselor largi populare, care sînt forța principală a oricărei revoluții, a progresului social în întreaga lume. **(Aplauze puternice ; se scandează „Ceașescu și poporul").**

În al treilea rînd, evenimentele de acum cinci pătrare de veac au demonstrat că pentru triumful revoluției este nevoie de unitate, disciplină de fier, spirit de sacrificiu ; că este nevoie de o organizare fermă, de un conducător politic încercat care să știe să unească și să conducă masele populare în luptă, este nevoie de crearea forțelor armate proprii, care să asigure apărarea revoluției, a cuceririlor ei și a independenței naționale. **(Aplauze puternice ; se scandează „Ceașescu — P.C.R.").**

Se poate spune că forțele progresiste din țările române, revoluționarii din acea perioadă au tras o serie de învățăminte. De aceea au știut să acționeze în mod corespunzător în realizarea Unirii în 1859, în lupta pentru independența națională. Mai cu seamă au tras învățăminte forțele revoluționare muncitorești, clasa muncitoare care a trecut la făurirea partidului său de avangardă, încă în 1893, creînd astfel statul major, forța conducătoare a clasei muncitoare, a poporului pe calea revoluției socialiste, a luptei pentru socialism. **(Aplauze puternice; urale; se scandează „Ceașescu — P.C.R.”).**

Sînt cunoscute luptele sociale și naționale desfășurate de poporul nostru după 1848, atît victoriile cît și înfrîngerile pe care le-a suferit. Ceea ce a caracterizat întreaga perioadă de după 1848 a fost mersul ascendent al poporului nostru, întărirea forțelor progresiste, revoluționare care au luat un nou avînt odată cu dezvoltarea clasei muncitoare, cu înființarea Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România, și, apoi, odată cu înființarea Partidului Comunist Român, în 1921, care a ridicat pe o treaptă superioară întreaga luptă de clasă pentru progres social și libertate națională a întregului popor. **(Aplauze, urale puternice).**

După cum se știe, în desfășurarea vieții internaționale, în schimbarea radicală a cursului istoriei mondiale, un rol de importanță istorică epocală l-a avut Marea Revoluție din Octombrie, care a deschis drumul eliberării de clasă, al eliberării sociale, al înfăptuirii idealurilor de dreptate socială, al revoluției proletare și făuririi socialismului. **(Aplauze puternice. Se scandează: „Ceașescu—P.C.R.”).** Pe drumul deschis de Revoluția din Octombrie au pășit apoi noi popoare, printre care și poporul român. În noile condiții istorice, sociale, politice a fost posibil ca popoarele dintr-un șir de țări să obțină victoria asupra dușmanului de clasă, să ridice steagul socialismului. Așa s-a putut ca, alături de tricolor, care a fost creat în 1848, să apară, după un secol, steagul roșu; înfrățite, ele constituie simbolul unității și hotărîrii poporului nostru de a lupta pentru independență, libertate, pentru socialism și comunism. **(Aplauze puternice; urale; se scandează: „Ceașescu—P.C.R.”).**

După un secol de la revoluția burghezo-democratică din 1848, după un veac de îndrîjită și eroică luptă de clasă, proletariatul, în alianță cu țărăimea, unind în jurul său intelectualitatea, forțele largi populare, toți oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate, a reușit să pună pentru totdeauna capăt dominației exploatare, să cucerească puterea politică și economică în stat. Clasa muncitoare a devenit clasa conducătoare în societatea noastră socialistă. **(Urale, aplauze puternice, prelungite).**

O coincidență istorică, plină de profunde semnificații sociale, face ca chiar în ziua proclamării guvernului revoluționar de la 1848 să fi avut loc, tot la 11 iunie, în 1948, cu o sută de ani mai tîrziu, actul smulgerii pe cale revoluționară, din mîinile claselor exploatare, a principalelor mijloace de producție și trecerea la făurirea societății socialiste în România. **(Aplauze puternice, urale).**

În pregătirea și înfăptuirea actului istoric al naționalizării, partidul nostru a pornit de la teza marxistă potrivit căreia construirea socialismului este de neconceput fără lichidarea proprietății capitaliste și crearea proprietății socialiste asupra mijloacelor de producție. În geniala lor lucrare, „Manifestul Partidului Comunist”, Marx și Engels scriau: **„Proletariatul va folosi dominația lui politică pentru a smulge burgheziei, pas cu pas, întregul capital, pentru a centraliza toate instrumentele de producție în mîinile statului, adică în mîinile proletariatului organizat ca clasă dominantă și pentru a mări cît se poate de repede masa forțelor de producție”.** Această teză marxistă a fost înscrisă de la început pe steagul mișcării revoluționare din România, figurînd încă în programul Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din 1893.

Sub conducerea partidului comunist, clasa muncitoare și-a îndeplinit cu cînstă misiunea istorică, revoluționară, de eliberare socială a tuturor oamenilor muncii, de avangardă a poporului pe drumul socialismului. O importanță deosebită pentru obținerea victoriei a avut unificarea partidului comunist și a partidului social-democrat, făurirea în februarie 1948 a partidului unic marxist-leninist al clasei noastre muncitoare.

Prin naționalizare a luat naștere în economia națională sectorul socialist, lichidîndu-se, în industrie, contradicția dintre caracterul social al producției și însușirea privat-capitalistă. Naționalizarea, crearea proprietății socialiste au deschis calea trecerii la conducerea planificată a economiei naționale, la folosirea conștientă a legităților economice în interesul sporirii avuției naționale, al dezvoltării armo-

nioase a forțelor de producție. S-au creat premisele aplicării politicii de industrializare socialistă, condiție a lichidării într-un termen scurt a înapoierii moștenite din trecut, a întăririi independenței naționale, a ridicării nivelului de bunăstare și civilizație al întregului nostru popor.

Pe baza acestei politici, desfășurate cu consecvență de partid, industria a devenit ramura conducătoare a economiei naționale, principalul factor al progresului economic și social. Este grăitor în acest sens faptul că în anul 1972 am realizat o producție industrială globală de 25 de ori mai mare decât în anul naționalizării. Ritmul anual de creștere a producției industriale a fost în această perioadă de 14,3 la sută, la nivelul celor mai înalte ritmuri realizate pe plan mondial. Se poate spune că, în cursul ultimelor două cincinale, nu există județ sau oraș mai important al țării în care să nu fi fost construite întreprinderi industriale. Privind retrospectiv, constatăm că, practic, am creat în acest sfert de secol o industrie nouă, bazată pe tehnica avansată, pe cuceririle științei moderne.

Edificarea societății socialiste a impus, ca o necesitate obiectivă, cooperativizarea agriculturii, crearea proprietății socialiste — de stat și cooperatiste — la sate, care a marcat desființarea oricărei forme de exploatare în țara noastră, lichidarea definitivă a moșierimii și burgheziei, a claselor exploatare, generalizarea relațiilor de producție socialiste, ceea ce a însemnat victoria pentru totdeauna a socialismului în patria noastră. **(Aplauze puternice, prelungite)**. Ca urmare a transformării socialiste și înzestrării tehnice a agriculturii, a muncii entuziaste a întregii țărâni, producția globală vegetală și animală a marcat o creștere însemnată, fiind în 1972 de 3,3 ori mai mare decât în 1948.

Dezvoltarea economică a creat condiții pentru intensificarea participării României la diviziunea internațională a muncii. Volumul comerțului exterior al țării noastre a fost în anul 1972 de 11 ori mai mare decât în 1950, s-au dezvoltat acțiunile de cooperare economică și tehnico-științifică. În prezent, țara noastră întreține relații economice cu 110 state ale lumii.

Au avut loc profunde schimbări în fizionomia generală a societății românești. S-a amplificat și perfecționat învățământul de toate gradele, s-a intensificat cercetarea științifică, au înflorit cultura și arta, s-a ridicat nivelul de cunoștințe ale întregului popor. Progrese mari s-au obținut în îmbunătățirea condițiilor de viață ale oamenilor muncii — țelul suprem și scopul final ale întregii politici de construcție socialistă promovată de partidul nostru. Tot ceea ce facem are drept scop ca omul să ducă o viață tot mai bună, liberă și demnă, o viață fericită. **(Aplauze puternice)**.

În ultimii 25 de ani venitul național a crescut de circa 13 ori. Pe această bază s-a asigurat creșterea salariului real: în 1972 salariul mediu a fost de circa 1500 lei, față de aproximativ 300 lei în 1948. Veniturile reale ale țărâniilor au sporit la 900 lei pe o persoană activă. În acești 25 de ani, cheltuielile social-culturale pe locuitor au crescut de peste 10 ori; s-a extins și îmbunătățit ocrotirea sănătății publice, s-a dezvoltat rețeaua de creșe, cămine și cantine, s-a îmbunătățit și diversificat deservirea cetățenilor de la orașe și sate, volumul vânzărilor de mărfuri crescând de circa 13 ori.

România a căpătat o structură socială nouă, fiind alcătuită din clase și categorii sociale care își întemeiază existența pe proprietatea socialistă — de stat și cooperatistă — asupra mijloacelor de producție. Clasa muncitoare, țărâniimea și intelectualitatea sînt strîns unite prin interese și idealuri comune. Pe baza politicii partidului de deplină egalitate în drepturi a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, a creării posibilităților de afirmare egală a tuturor celor ce muncesc în sfera vieții sociale, între oamenii muncii români și cei ai naționalităților conlocuitoare s-a realizat o strînsă frăție și unitate în munca și lupta pentru înflorirea patriei socialiste comune.

Una din cele mai mari cuceriri ale socialismului pe pămîntul României se poate spune că este înfăptuirea politicii naționale marxist-leniniste, de deplină egalitate în drepturi între toți cetățenii patriei. **(Aplauze puternice, urale; se scandează: „Ceașescu-P.C.R.!", „Ceașescu și poporul!")**.

Pe baza proprietății socialiste comune asupra mijloacelor de producție, a realizării în viață a principiilor repartiției socialiste, a comunității de interese între clasele și categoriile sociale ale societății noastre, ale tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, se întărește și se afirmă cu putere unitatea întregului popor în jurul partidului și guvernului. Poporul e ferm hotărât să înfăptuiască poli-

tica internă și externă elaborată de partid, care corespunde năzuințelor sale vitale, viitorului de aur al României. **(Urale prelungite, aplauze).**

Acum, la a 25-a aniversare a trecerii mijloacelor de producție în mîna statului socialist, putem afirma cu îndreptățită mîndrie că clasa noastră muncitoare a făcut proba unei uriașe forțe constructive, pusă în slujba progresului, a dat dovadă de capacitate revoluționară, de un înalt eroism și spirit de sacrificiu, a dovedit că știe să conducă mai bine fără capitaliști, că știe să asigure dezvoltarea și înflorirea întregii noastre națiuni socialiste. **(Aplauze puternice, urale).** Iată de ce doresc ca la această mare adunare populară să aduc, în numele conducerii noastre de partid și de stat, cele mai calde felicitări clasei muncitoare, clasa conducătoare a societății, să-i urez să-și îndeplinească în veci, cu cinste, misiunea măreață de a asigura libertatea, independența, fericirea poporului, făurirea comunismului în România. **(Aplauze puternice, urale ; se scandează : „Ceaușescu—P.C.R. !”).**

De asemenea, consider necesar ca la această mare adunare să afirmăm din nou rolul istoric pe care l-a avut alianța dintre clasa muncitoare și țărănimea, rolul important pe care l-a avut țărănimea — multă vreme majoritatea populației țării — care a înțeles că interesele sale, viitorul său sînt legate de clasa muncitoare, că numai în alianță și sub conducerea clasei muncitoare își poate realiza țelurile și care a acționat ferm sprijinind și înfăptuind cu eroism și abnegație toate măsurile adoptate de partid. Iată de ce putem spune că și țărănimea a fost participantă la înfăptuirea naționalizării mijloacelor de producție din industrie și apoi, după cum știți, părtașă activă la lichidarea moșierimii și chiaburimii, la cooperativizare, la făurirea socialismului la sate, la triumful, în întreaga țară și în toate sectoarele, al economiei unitare socialiste. De aceea, doresc să adresez țărănimii calde felicitări și urarea de a face totul pentru progresul continuu al agriculturii noastre socialiste. **(Aplauze puternice ; urale).**

Nu aș fi însă complet dacă nu aș menționa, de asemenea, rolul important pe care l-a jucat intelectualitatea patriei noastre. Este un lucru bine cunoscut că însăși în activitatea revoluționară, în mișcarea noastră muncitorească mulți intelectuali s-au alăturat partidului, și-au închinat forțele cauzei revoluției. Mulți intelectuali de seamă, progresiști, au jucat un rol activ în lupta poporului. După 23 August, cea mai mare parte a intelectualității, cei mai de seamă intelectuali s-au alăturat partidului, au devenit membri de partid sau au acționat sub îndrumarea partidului, aducînd o contribuție de mare însemnătate la triumful revoluției socialiste, la cauza construirii socialismului. **(Aplauze și urale puternice).** După cum se știe, cînd am trecut la construcția socialistă numărul intelectualilor era relativ mic, era chiar foarte mic față de necesitățile care stăteau în fața noastră în edificarea noii orînduirii sociale. De aceea, pe prim plan s-a pus problema făuririi intelectualității necesare diferitelor domenii de activitate. Într-un timp istoric scurt s-au ridicat sute de mii de noi intelectuali din rîndul clasei muncitoare și al țărănimii. Iată de ce putem afirma că socialismul a creat o intelectualitate cu totul nouă, în care s-a înglobat și vechea intelectualitate, că intelectualitatea de astăzi aparține prin toate fibrele sale clasei muncitoare, țărănimii, este strîns legată de popor, împreună cu care constituie o forță puternică în făurirea socialismului în România. **(Urale puternice, aplauze).** La această adunare adresez și intelectualității noastre un salut călduros, felicitări și urarea de a-și pune și în viitor întreaga capacitate în slujba progresului, făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate. **(Aplauze puternice, urale).**

Odată cu trecerea la făurirea noii orînduirii sociale, o problemă de prim ordin care s-a pus în fața partidului și statului nostru a fost problema cadrelor necesare conducerii industriei, agriculturii, întregii activități. După cum știți, cea mai mare parte a directorilor întreprinderilor naționalizate au fost muncitori, vechi comuniști, socialiști, revoluționari, care s-au angajat în fața tovarășilor lor din întreprinderi, a întregului popor să administreze, să conducă noile întreprinderi. Au trecut 25 de ani. Trebuie să spunem că aproape totalitatea acestor tovarăși și-au îndeplinit cu cinste îndatoririle. Unii dintre ei încă mai conduc și astăzi întreprinderi și trebuie să spunem — așa cum ați auzit de altfel și în cuvîntările de azi — că față de ceea ce s-a naționalizat, ceea ce există astăzi nici nu mai suferă comparație. Dacă m-aș referi la București, pe vechile întreprinderi naționalizate s-au construit uzine de 4—5 și chiar de 10 ori mai mari. Odată cu creșterea întreprinderilor au crescut oamenii, au crescut cadrele conducătoare, directorii, au crescut forțele tehnice, a crescut conducerea economiei noastre socialiste. Trebuie spus că aceste cadre ridicate din mase au jucat un rol de mare însemnătate în obținerea

tuturor succeselor și realizărilor pe care le-am dobândit. De aceea, doresc să aduc cele mai calde felicitări, atât celor care acum sînt la pensie, cît și celor care își desfășoară încă activitatea, urîndu-le realizarea tuturor dorințelor, succese tot mai mari în activitate, în viață, mulă sănătate și fericire. **(Aplauze puternice, urale).**

Cînd am vorbit de muncitori, de țărani și intelectuali i-am avut în vedere pe toți cetățenii, fără deosebire de sex. Dar nu aș putea totuși să nu mă refer, în această adunare, la rolul însemnat pe care l-au avut femeile, care au participat activ la realizarea tuturor măsurilor și hotărîrilor partidului nostru, cărora socialismul le-a acordat drepturi depline, posibilități de a-și aduce contribuția activă la mersul înainte în toate domeniile de activitate. De aceea v-aș ruga să-mi permiteți să exprim felicitări, din partea conducerii de partid și de stat, femeilor patriei noastre. Dorindu-le multă sănătate, multă fericire, le urez să obțină în activitate și în viață noi succese, să facă totul pentru a-și îndeplini menirea pe care o au în societatea noastră socialistă, în dezvoltarea continuă a națiunii noastre. **(Aplauze puternice, urale. Se scandează „Ceașescu — P.C.R.”; „Ceașescu și poporul”).**

Nu aș putea să nu mă refer, de asemenea, la minunatul nostru tineret, care în acei ani a răspuns cu înflăcărare și entuziasm tuturor chemărilor partidului. După naționalizare, tinerii au trecut la formarea brigăzilor de muncă patriotică și au realizat mari obiective în transporturi, în industrie, în agricultură. De tot ceea ce s-a făurit în acești 25 de ani este legat și numele tineretului patriei noastre, entuziasmul, forța sa creatoare. Trebuie să spun cu multă satisfacție că tineretul își îndeplinește și astăzi, în toate domeniile de activitate, rolul și misiunea sa, face totul pentru a-și însuși cuceririle științei, culturii, meseriile corespunzătoare, pentru a putea astfel ca mîine să contribuie la înfăptuirea programului minunat de înălțare pe noi culmi a patriei noastre. Iată de ce adresez, și cu această ocazie, cele mai calde felicitări tineretului patriei noastre, urările de a învăța, de a se pregăti tot mai bine pentru a duce înainte cuceririle revoluționare, ridicîndu-le pe noi culmi, spre comunism. **(Aplauze puternice, urale; se scandează „Ceașescu și poporul”).**

Cînd am vorbit de învățămintele revoluției din 1848 m-am referit la problema statului și a armatei. Trebuie să menționez că una din marile cuceriri ale revoluției socialiste constă în făurirea statului nou, proletar, al muncitorilor și țăranilor, care a știut să organizeze și să conducă întreaga activitate de făurire a revoluției socialiste. Experiența noastră de 25 de ani demonstrează că o necesitate a transformării revoluționare a societății este puterea politică organizată, statul socialist care să asigure atît zdrobirea oricărei împotriviri contrarevoluționare, cît și apărarea cuceririlor poporului, independența patriei, bunăstarea și fericirea întregii națiuni. **(Aplauze puternice, prelungite; urale).**

Am înțeles că este necesar să avem o armată puternică; am făcut și facem totul pentru dotarea, pentru pregătirea politică și militară a armatei noastre, — pavăza de nădejde a cuceririlor revoluționare, garanția că întotdeauna poporul va fi în stare să-și apere viața nouă, socialistă, patria, împotriva oricăror atacuri imperialiste. **(Aplauze puternice, prelungite, urale).**

Întărînd statul socialist ne-am ocupat și de întărirea aparatului Ministerului de Interne, a securității, ca organe ale clasei muncitoare chemate să apere revoluția. Vom face totul și în viitor ca aceste organe să servească întotdeauna cauza revoluției, poporul și numai poporul. **(Aplauze puternice; urale).**

Sînt cunoscute preocupările și măsurile luate de partidul nostru pentru crearea cadrului organizat de participare a întregului popor la dezbaterile și adoptarea principalelor hotărîri privind politica internă și internațională, la conducerea societății. Avem și pe această cale succese remarcabile. Dezvoltăm și vom dezvolta continuu democrația socialistă, considerînd că socialismul înseamnă făurirea de către poporul însuși a destinului său, că numai în aceste condiții este garantată victoria socialismului și comunismului. **(Aplauze puternice, urale).**

Menționînd toate acestea, nu uit nici un moment, și nu trebuie să uităm cu toții nici un moment, că în acești ani a trebuit să învingem multe greutăți, a trebuit să facem multe eforturi pentru a obține succesele de astăzi, că au fost comise și greșeli, unele străine de însăși esența societății socialiste. Privind însă retrospectiv întreaga această perioadă, putem afirma cu îndreptățită mîndrie că poporul nostru, sub conducerea glorioasă a partidului său partid comunist, a știut să învingă toate greutățile, să înlăture din cale toate piedicile, să lichideze o serie de ilegalități și deformări ale socialismului și să asigure mersul continuu înainte al României, victoria socialismului. Poporul făurește cu succes societatea socialistă care asigură

condiții tot mai bune de viață și care deschide minunate perspective pentru noi și noi succese în toate domeniile de activitate. **(Aplauze puternice, prelungite).**

Făcînd acest mare bilanț, nu putem să nu constatăm, de asemenea, cu încredințată satisfacție faptul că în toți acești ani, în toate momentele, Partidul Comunist Român s-a aflat la datorie, și-a îndeplinit misiunea cu cinste, și-a închinat întreaga activitate cauzei revoluției. Am obținut toate succesele datorită faptului că am avut un partid puternic, unit, care a știut întotdeauna să găsească căile pentru învingerea greutăților, pentru asigurarea mersului înainte. Partidul nostru, care și-a cîștigat stima, dragostea și încrederea întregului popor, își îndeplinește cu cinste rolul de forță politică conducătoare a întregii societăți socialiste. **(Aplauze puternice, prelungite).**

Doresc să menționez aportul pe care l-au adus comuniștii, organizațiile de partid la dezvoltarea industriei, agriculturii, științei și culturii. Partidul nostru a devenit o forță uriașă care numără 2,3 milioane de membri. Nu există sector de activitate unde să nu fie prezenți comuniștii, unde ei să nu acționeze pentru unirea eforturilor întregului popor, pentru înfăptuirea programului elaborat de Congresul al X-lea al partidului. Fiind în Capitală, nu aş putea să nu menționez aportul de mare însemnătate adus de organizația de partid din București la înfăptuirea politicii partidului. Rog să nu fiu rău înțeles, să nu se creadă că părăsesc organizația din București pentru că am intrat aici în partid. Dar trebuie spus că, realmente, și în anii de ilegalitate și după 23 August, și astăzi, organizația de partid a Capitalei s-a aflat și se află în primele rînduri ale luptei pentru înfăptuirea programului partidului, constituie un puternic detașament al partidului, al poporului nostru. **(Aplauze puternice, prelungite, urale).** Iată de ce doresc, de la această mare adunare, adresînd comuniștilor, tuturor organizațiilor de partid din țară calde felicitări pentru activitatea pe care au depus-o împreună cu întregul popor, să felicit în mod deosebit organizația și comuniștii din Capitala patriei noastre. Urez tuturor comuniștilor din România noi și noi succese în servirea fără preget a poporului, a cauzei socialismului și comunismului. **(Urale ; aplauze puternice).**

În fine, pentru a încheia această parte a expunerii mele, aş dori să menționez că victoriile pe care le-am obținut se datoresc faptului că întotdeauna am acordat o mare atenție studiilor legităților obiective ale dezvoltării sociale, am pornit de la învățătura marxist-leninistă, de la principiul că adevărurile generale se aplică în condiții deosebite de la o etapă la alta, de la o țară la alta. Tocmai acționînd pe baza învățăturii marxiste, pe baza materialismului dialectic și istoric în elaborarea politicii generale, interne și externe, am căutat întotdeauna să ținem seama de condițiile concrete ale țării noastre. Acum, cînd aniversăm 25 de ani de la trecerea mijloacelor de producție în mîinile poporului, putem afirma că, într-adevăr, aplicarea creatoare a învățăturii marxist-leniniste s-a dovedit pe deplin justă. În acest spirit ne vom călăuzi întotdeauna în activitatea noastră. **(Aplauze puternice ; se scandează „Ceașescu—P.C.R.”).**

Tovarășii de lîngă mine îmi spun că n-am vorbit despre sindicate. N-am vorbit de nici o organizație de masă. Am vorbit de muncitori, țărani, intelectuali, am vorbit de partid. Nu poți însă să vorbești de clasa muncitoare fără a subînțelege organizarea clasei muncitoare în sindicate, așa cum nu poți vorbi de tineret fără să subînțelegi că el este organizat în Uniunea Tineretului Comunist.

Tot astfel, de alte categorii sociale organizate. Desigur, sindicatele, unind clasa muncitoare, au jucat și joacă un rol de seamă și, după cum știți, cu doi ani în urmă plenara Comitetului Central a trasat o serie de sarcini importante pentru sindicate. Sindicatele au mult de făcut pentru a-și îndeplini rolul în întreprinderi, în toate sectoarele de activitate. Sperăm că vor face totul pentru a uni eforturile clasei muncitoare în toate domeniile de activitate, pentru a răspunde încrederii pe care muncitorii o pun în ele. **(Aplauze puternice, prelungite).**

Doresc să reamintesc încă o dată că toate realizările noastre au putut fi obținute și datorită condițiilor politice istorice noi, existenței țărilor socialiste, creșterii avîntului și forțelor antiimperialiste revoluționare de pretutindeni. Fără îndoială că România a beneficiat din plin de solidaritatea, de sprijinul țărilor socialiste, de colaborarea cu acestea, cu mișcarea revoluționară internațională, antiimperialistă, așa cum, la rîndul său, și-a adus și își aduce contribuția la cauza generală, și-a manifestat și își manifestă solidaritatea cu țările socialiste, cu forțele progresiste, revoluționare din întreaga lume. **(Aplauze puternice, prelungite).**

Stimați tovarăși și prieteni,

Sărbătorim împlinirea a 125 de ani de la revoluția din 1848 și a unui sfert de veac de la naționalizare, în condițiile în care poporul nostru a pășit într-o etapă nouă, superioară — etapa făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate.

După cum se știe, animați de profunde sentimente patriotice, oamenii muncii s-au angajat să îndeplinească înainte de termen planul cincinal, programul adoptat de Congresul al X-lea al partidului și de Conferința Națională. Rezultatele obținute până acum sînt bune. În primii doi ani s-a obținut o creștere medie a producției industriale de aproape 12 la sută, iar în cele cinci luni care au trecut din acest an, o creștere de aproape 15 la sută față de perioada corespunzătoare a anului trecut. Aceasta demonstrează realismul programului pe care ni l-am propus, al angajamentelor asumate de comitetele județene de partid, de oamenii muncii, forța creatoare și capacitatea poporului nostru de a asigura mersul și mai rapid înainte al economiei naționale, al întregii societăți. Doresc să menționez în mod special Capitala, care și-a luat angajamentul de a realiza cincinalul în patru ani și jumătate și care, pe primele cinci luni, nu numai că și-a îndeplinit ceea ce și-a propus, dar a obținut și o depășire a prevederilor, ceea ce demonstrează că angajamentul pe care și l-a luat este pe deplin posibil de îndeplinit. Doresc să felicit din toată inima oamenii muncii din Capitala patriei noastre socialiste pentru marile rezultate pe care le-au obținut. **(Aplauze puternice, prelungite, urale).**

La această adunare felicit, de asemenea, călduros oamenii muncii din întreaga țară, întregul nostru popor, pentru felul în care îndeplinesc planul elaborat de Congresul al X-lea al partidului. **(Aplauze puternice, urale).**

După cum se știe, zilele trecute Comitetul Executiv al Comitetului Central al partidului a aprobat proiectul planului pe anii 1974—1975, chemat să asigure îndeplinirea prevederilor congresului și Conferinței Naționale. Planul pune sarcini noi, de creștere într-un ritm mai înalt a producției, precum și a eficienței economice, a productivității muncii, a calității — condiții esențiale pentru progresul economiei noastre socialiste. Se impune să acordăm mai multă atenție folosirii la maximum a capacităților de producție, a tuturor utilajelor și mașinilor, ridicării nivelului tehnic al producției, creșterii disciplinei în producție și în muncă. Trebuie să acordăm mai multă atenție realizării la timp a investițiilor, dării în producție la termen a tuturor capacităților. O problemă de prim ordin este aceea de a produce mai bine, mai ieftin, cu consumuri cât mai mici. Trebuie să acționăm cu fermitate pentru reducerea consumurilor materiale, a tuturor cheltuielilor de producție, pentru scăderea prețului de cost al produselor și realizarea de noi economii. Aceasta este calea sigură pentru creșterea venitului național, pentru ridicarea bunăstării întregului popor.

După cum am mai menționat și în alte împrejurări, o parte însemnată a producției noastre merge la export. Sîntem obligați, și trebuie să participăm activ, la diviziunea internațională a muncii, la schimbul de valori materiale cu toate statele. Fără aceasta nu am putea asigura progresul rapid al patriei noastre socialiste. Iată de ce realizarea angajamentelor de export constituie o sarcină națională, o îndatorire primordială în făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate. Este necesar ca fiecare colectiv să înțeleagă aceasta și să se preocupe permanent de ceea ce produce pentru export, de ce se întîmplă cu producția, de valorificarea corespunzătoare a producției în străinătate, atît în țările socialiste, cît și în celelalte state. Cred că acestei probleme organizațiile de partid, sindicatele trebuie să-i acorde mai multă atenție decît pînă acum.

După cum se cunoaște, am luat o serie de măsuri pentru simplificarea aparatului administrativ, pentru apropierea conducerii de producție, am deplasat din ministere, din centrale, chiar din întreprinderi spre producție aproape 130 000 de oameni. Cea mai mare parte s-au încadrat deja în producție, dar, din păcate, mai sînt unii care caută să-și mai găsească un locșor în birouri, în muncii mai călduțe, cum se spune — deși dacă vor căldură pot merge și în fabrici în locuri foarte calde. **(Aplauze ; animație).** Dar unde se poate simți mai bine un om, decît acolo unde se produce realmente bogăția națională ? Forța de bază a societății sînt muncitorii, este producția ! Acolo este locul tuturor specialiștilor, al fiecăruia din ei care doresc să-și servească patria ! **(Aplauze puternice, prelungite).**

La ultima ședință a Comitetului Executiv s-au discutat și măsurile ce trebuie luate în vederea desfășurării în bune condiții a muncilor agricole și, mai cu

seamă, a strîngerii recoltei din acest an. Se impune ca oamenii muncii din agricultură, organizațiile de partid, să ia toate măsurile pentru strîngerea fără pierdere a recoltei. Aceasta are o însemnătate deosebită pentru progresul mai rapid al patriei noastre. Se întrevăd recolte relativ bune și trebuie să facem totul pentru a le strînge și păstra fără nici o pierdere! Aceasta constituie, de asemenea, o cauză a întregului nostru popor, este o problemă de importanță națională! **(Aplauze puternice).**

În primii doi ani, după cum știți, au fost luate măsuri în vederea creșterii salariului, a ajutorului pentru copii, mării pensiilor; s-au luat și alte măsuri de înfăptuire a prevederilor cu privire la creșterea nivelului de viață. Planurile pe 1974—1975 prevăd măsuri pentru înfăptuirea în întregime a prevederilor de creștere a veniturilor, a bunăstării întregului nostru popor, stabilite de Congresul al X-lea. Odată cu îndeplinirea planului, asigurăm înfăptuirea consecventă a creșterii bunăstării poporului, facem totul ca an de an viața oamenilor muncii să fie mai demnă, mai fericită, mai îmbelșugată. **(Aplauze puternice, prelungite).**

Dragi tovarăși și prieteni,

Sărbătorim împlinirea acestor două evenimente istorice în condițiile cînd în viața internațională se conturează tot mai evident un curs nou, îndreptat spre destindere și colaborare. Pornind de la analiza științifică, marxist-leninistă, a situației internaționale, partidul și statul nostru promovează o politică activă de pace, de colaborare cu toate statele lumii.

În cadrul relațiilor internaționale acordăm, cum este și firesc, un loc de primă importanță întăririi și dezvoltării prieteniei și colaborării cu toate țările socialiste, de care sîntem legați prin idealuri și aspirații comune. Această colaborare și unitate este de natură să joace un rol important în lupta pentru pace, pentru progres social în lume. **(Aplauze puternice; se scandează „Ceașescu — P.C.R.”).** Acordăm, de asemenea, o importanță deosebită colaborării și solidarității cu țările care, eliberîndu-se de exploatare și asuprire colonială, și-au luat soarta în propriile mîini și acționează pentru punerea în valoare a bogățiilor lor naționale, în folosul propriilor popoare. Considerăm că colaborarea cu țările care luptă pentru o politică independentă constituie un factor de mare însemnătate în întreaga viață internațională, în lupta pentru progresul tuturor națiunilor lumii. Vom face totul pentru a dezvolta această colaborare! **(Aplauze prelungite; se scandează „Ceașescu și poporul”).**

Totodată, în spiritul principiilor coexistenței pașnice, România se pronunță și acționează pentru dezvoltarea largă a colaborării cu toate statele lumii, fără deosebire de orînduire socială, participă activ la diviziunea internațională a muncii, la schimbul mondial de valori materiale și spirituale. Sîntem convinși că dezvoltarea colaborării internaționale cu toate statele lumii corespunde pe deplin atît năzuințelor națiunii noastre spre o pace trainică, cît și intereselor și năzuințelor tuturor națiunilor lumii. **(Aplauze puternice, urale).**

După cum știți, din Europa au pornit în acest secol două războaie care au cuprins întreaga lume. De aceea, România, ca și alte state socialiste, ca și alte țări europene, acordă o mare atenție problemelor securității pe continentul nostru. Am participat activ la eforturile pentru trecerea la pregătirea conferinței general-europene. Am luat parte activă, timp de 6 luni, la Helsinki, la lucrările pregătitoare, căutînd să ne aducem contribuția constructivă la adoptarea soluțiilor prin consensul tuturor participanților. Salutăm cu multă satisfacție rezultatele care s-au obținut la Helsinki și pe care le considerăm de importanță deosebită. Este poate pentru prima oară cînd s-au adunat 34 de țări cu regimuri sociale diferite, de mărimi diferite, unele foarte mari, altele foarte mici, au discutat în deplină egalitate, au făcut propuneri și au contribuit în aceeași măsură la adoptarea hotărîrilor luate prin consens. Rezultatele de la Helsinki demonstrează că numai și numai pe baza deplinei egalități și a respectării dreptului fiecărui popor de a-și spune cuvîntul asupra problemelor internaționale, a problemelor colaborării dintre state este posibil să se găsească soluții care să țină seama de interesele tuturor popoarelor, de interesele generale ale colaborării și păcii. **(Aplauze puternice).** Salutăm cu multă bucurie convocarea, la 3 iulie, a conferinței general-europene la nivelul miniștrilor de externe. Dorim ca în cadrul acestei conferințe să se acționeze în spiritul normelor și principiilor stabilite la Helsinki — ca fiecare stat să-și poată expune părerile și să poată contribui la adoptarea măsurilor care să ducă la

crearea unui climat de destindere și colaborare, la inaugurarea unei politici noi pe continentul european.

Dorim ca lucrările conferinței să ducă la afirmarea puternică a principiilor noi în relațiile dintre state: respectul independenței și suveranității naționale, egalitatea în drepturi, avantajul reciproc. Numai afirmarea și înfăptuirea acestor principii vor da garanția instaurării unor relații noi între statele continentului. Este necesar să se adopte de către toate țările hotărîrea solemnă de a se renunța la folosirea forței sau la amenințarea cu forța în relațiile dintre state, de a se face totul pentru soluționarea problemelor care se pot ivi între state, pe cale pașnică, prin tratative. Trebuie găsite căile necesare pentru a crea garanția că fiecare popor se va putea dezvolta în libertate, că-și va putea făuri viața așa cum dorește, fără nici un amestec din afară. **(Aplauze puternice ; urale).**

Sîntem interesați, ca de altfel toate statele europene, să se stabilească măsurile pentru dezvoltarea multilaterală a colaborării economice, tehnico-științifice, culturale și de altă natură, între țările europene, fără nici un fel de îngrădiri și discriminări. Aceasta constituie un factor de mare însemnătate pentru progres, pentru transformarea Europei într-un continent al colaborării și păcii. Dorim ca conferința să ducă și la înființarea unui organism permanent, care să înlesnească în viitor contactele dintre statele continentului și eventual să pregătească noi reuniuni europene.

Desfășurarea cu succes a lucrărilor conferinței, adoptarea măsurilor la care m-am referit constituie o dorință a tuturor popoarelor. Se poate spune că conferința europeană stă astăzi în atenția întregii lumi, iar rezultatele ei vor putea marca un moment de însemnătate istorică nu numai în viața continentului european, ci în viața întregii lumi. Ceea ce se va face la această conferință general-europeană va putea avea o influență puternică pentru decenii asupra destinului întregii lumi. De aceea sîntem hotărîți să facem totul pentru triumful acestei conferințe, pentru triumful noii politici de pace și colaborare în Europa, în întreaga lume ! **(Aplauze puternice).**

România acordă o mare atenție instaurării unui climat de pace, de bună vecinătate și colaborare în Balcani. Putem afirma cu satisfacție că relațiile noastre cu toate aceste țări sînt bune și vom face și în viitor totul pentru a le dezvolta. Considerăm că este timpul să acționăm împreună pentru realizarea unei colaborări mai largi în toate domeniile de activitate, pentru o reuniune a țărilor balcanice, la care să se discute căile pentru transformarea Balcanilor într-o zonă fără arme nucleare, fără baze militare străine, într-o zonă a păcii și colaborării. Iată de ce ne afirmăm hotărîrea de a face totul pentru dezvoltarea colaborării în Balcani și chemăm toate guvernele și popoarele din această regiune să acționeze în această direcție. **(Aplauze puternice, urale).**

Stimați tovarăși,

Atunci cînd dăm o înaltă apreciere noului curs care își face loc în viața internațională, cînd afirmăm hotărîrea noastră de a face totul pentru continuarea destinderii și colaborării, nu uităm nici un moment că în fața popoarelor mai stau încă multe probleme ce trebuie soluționate, că există încă cercuri reacționare care încearcă să frîneze procesul destinderii și se gîndesc să continue politica imperialistă, de dominație, de forță și dictat. De aceea, apreciem că este necesar să fie intensificată lupta popoarelor pentru accentuarea noului curs, pentru stîngerea tuturor focarelor de încordare care mai există în lume. Am salutat încetarea războiului în Vietnam în urma tratatelor care s-au încheiat prin semnarea acordului la Paris. Salutăm, de asemenea, comunicatul recent semnat tot la Paris cu privire la aplicarea consecventă a prevederilor acordului precedent. Ne exprimăm speranța că se va face totul pentru a se pune capăt intervenției străine în Vietnam, în întreaga Indochină, astfel ca popoarele vietnamez, laotian și cam-

bodgian, greu încercate de război, să se poată consacra refacerii și dezvoltării economice și sociale independente.

Considerăm, de asemenea, că a sosit timpul să se acționeze cu mai multă energie pentru a se pune capăt conflictului din Orientul Apropiat, în spiritul rezoluției Consiliului de Securitate din noiembrie 1967, asigurându-se retragerea trupelor israeliene din teritoriile ocupate, dezvoltarea liberă și independentă a tuturor popoarelor din această zonă, rezolvarea problemei populației palestinene în conformitate cu voința și interesele sale legitime.

Una din problemele de o deosebită importanță este aceea a lichidării vestigiilor colonialismului și neocolonialismului, a dominației care mai apasă asupra unor popoare. România acordă un sprijin activ popoarelor care luptă pentru libertate națională, pentru consolidarea independenței.

De asemenea, o problemă de mare însemnătate pentru progresul general este lichidarea subdezvoltării, sprijinirea popoarelor să obțină o dezvoltare economico-socială mai rapidă, să micșoreze decalajul care desparte țările dezvoltate de țările rămase în urmă. Aceasta constituie una din problemele de bază ale păcii, ale colaborării internaționale. Noi sintem hotărâți să facem totul pentru a contribui la soluționarea acestei probleme! **(Aplauze puternice).**

Problema dezarmării și în primul rînd a dezarmării nucleare constituie, de asemenea, o preocupare constantă a partidului și guvernului nostru. Considerăm că este timpul ca popoarele să-și ridice glasul pentru a pune capăt cursei înarmărilor, pentru a impune folosirea unor mijloace, utilizate astăzi pentru înarmare, în scopul dezvoltării economico-sociale, a ridicării bunăstării omenirii.

Soluționarea tuturor problemelor vieții internaționale nu se poate face decît cu participarea egală a tuturor popoarelor, fie ele mari, mijlocii sau mici. România consideră că țările mici și mijlocii trebuie să aibă un cuvînt mai greu de spus în toate problemele internaționale, deoarece înseși viitorul, viața lor sînt legate de o politică de pace și colaborare internațională. **(Aplauze puternice).**

Ne pronunțăm cu hotărîre pentru creșterea rolului Organizației Națiunilor Unite, al celorlalte organisme internaționale în viața mondială, pentru găsirea căilor de înfăptuire a măsurilor și a rezoluțiilor adoptate de O.N.U. Întărirea organismelor internaționale este o necesitate pentru toate popoarele lumii. Noi vom acționa din toate puterile în această direcție. **(Aplauze puternice).**

Știm că rezolvarea marilor probleme ale omenirii de azi cere unitate, unitate și iar unitate. Cere unitatea forțelor naționale, progresiste din fiecare țară, cere unitatea pe plan mondial, unitatea țărilor socialiste, a mișcării internaționale revoluționare, dezvoltarea colaborării cu partidele socialiste și social-democrate, cu mișcările de eliberare națională, cu alte partide și forțe democratice din toate țările, cu toate forțele antiimperialiste. Însăși destinul, însuși viitorul omenirii depind de lupta popoarelor. Considerăm că dacă popoarele vor acționa unite, vor putea asigura triumful noii politici de colaborare, de pace, progresul general al omenirii. **(Aplauze puternice, urale).**

Bazîndu-ne pe această convingere, dorim să asigurăm pe prietenii noștri de pretutindeni, din întreaga lume, că România, poporul român vor fi întotdeauna la datorie și vor face totul pentru a contribui la victoria cauzei colaborării și păcii, la crearea unei vieți mai bune, la triumful dreptății în întreaga lume. **(Aplauze puternice, urale).**

Dragi tovarăși și prieteni,

Sărbătorind aceste două momente epocale din istoria României — împlinirea a 125 de ani de la revoluția burghezo-democratică din Muntenia și a unui sfert de veac de la înfăptuirea naționalizării — ne plecăm cu venerație în fața înaintașilor care au luptat și s-au jertfit pentru cauza libertății și dreptății sociale a poporului, pentru independența patriei, pentru idealurile socialismului și comu-

nismului. Angajamentul pe care ni-l luăm în acest moment solemn este acela de a face totul pentru realizarea programului elaborat de Congresul al X-lea al partidului, care deschide minunate perspective de înflorire și prosperitate României socialiste. **(Vii aplauze, urale ; se scandează „Ceașescu-P.C.R.”).**

Ne angajăm că nu vom precupeți nimic pentru fericirea poporului, pentru măreția patriei, pentru cauza socialismului, că vom face totul ca poporul nostru, națiunea noastră socialistă să ocupe un loc demn, de cinste — un loc pe care-l merită cu prisosință — în rîndul familiei țărilor socialiste, în rîndul familiei tuturor națiunilor lumii. **(Aplauze puternice, prelungite ; urale).**

Cu convingerea că întregul nostru popor este ferm hotărît să înfăptuiască politica internă și externă a partidului, închei urîndu-vă dumneavoastră, tuturor locuitorilor Bucureștiului, întregului nostru popor, noi și noi succese pe calea socialismului și comunismului, satisfacție deplină în muncă și viață. Multă sănătate și multă fericire națiunii noastre socialiste ! **(Urale, aplauze puternice ; se scandează „Ceașescu și poporul”).**

Trăiască Partidul Comunist Român, forța conducătoare a națiunii noastre, garanția că națiunea noastră va merge triumfal spre comunism ! **(Aplauze puternice, prelungite ; urale ; se scandează „Ceașescu-P.C.R.”).**

Trăiască România socialistă, minunatul nostru popor, constructor al socialismului ! Viață îmbelșugată, fericită, viitor de aur pentru România ! **(Aplauze puternice, prelungite ; urale ; se scandează „Ceașescu și poporul !”).**

Trăiască unitatea și colaborarea țărilor socialiste, a mișcării muncitorești revoluționare, antiimperialiste ! Trăiască colaborarea tuturor popoarelor lumii, trăiască pacea pe pămînt ! **(Aplauze puternice, prelungite ; urale și ovații. Participanții la adunarea populară aclamă îndelung pentru Partidul Comunist Român, pentru Comitetul Central, pentru secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceașescu).**

Programul pașoptist, prezență vie în tradițiile și acțiunea revoluționară a mișcării muncitorești din România

C. CAZĂNIȘTEANU, ION MAMINA

Eveniment de o excepțională însemnătate în dezvoltarea societății românești, revoluția română de la 1848 a marcat o piatră de hotar pe calea luptei sociale și naționale a poporului român, pentru libertate și o viață mai bună, pentru înfăptuirea visului secular al unirii tuturor românilor în granițele aceluiași stat național, democratic, modern și independent.

Izbucnită ca un viguros reflex al acutelor contradicții interne ce frământau Țările Române la confluența sfârșitului de vremuri revolte feudale și începutului de ev modern, revoluția pașoptistă a fost produsul propriei evoluții istorice a societății din spațiul carpato-dunărean și a răspuns necesităților obiective ale acestei dezvoltări. Plămădită în condiții asemănătoare, desfășurându-se în aceeași perioadă, proclamând scopuri comune, revoluția a avut, în pofida hotarelor despărțitoare artificiale și vremelnice, un caracter profund unitar, a înfățișat în toată plenitudinea dezideratele fundamentale sociale și naționale eliberatoare ale poporului român — programul unitar al întregii națiuni. În același timp, ea a deschis calea unor adânci prefaceri structurale pe toate planurile vieții economice, sociale și politice în societatea română, a întreținut flacăra spiritului revoluționar în masele muncitoare, în mințile gînditorilor și luptătorilor democrați și progresiști.

Deși revoluția română a fost reprimată cu brutalitate de trupele imperiilor străine cotropitoare — otoman, habsburgic și țarist —, idealurile pașoptiste au fost o prezență vie nu numai în cugete ci și în faptele de după evenimentele tumultuosului '48. „Se poate spune — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu — că revoluția începută în 1848 a continuat să se desfășoare sub diferite forme, găsindu-și expresie în realizarea unirii principatelor, în înfăptuirea reformelor sociale ulterioare, în toate transformările și mișcările revoluționare care au avut loc în țările românești, apoi în România, pînă la revoluția socialistă. Deci, revoluția din 1848 a continuat să fie, într-o formă sau alta, trează. Poporul a ținut sus steagul libertății și independenței naționale pînă la înfăptuirea revoluției socialiste, care a adus adevărata libertate națională și socială pe pămîntul României”¹.

¹ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la adunarea populară de la Iași consacrată aniversării revoluției de la 1848*. 4 mai 1973, Editura politică, București, 1973, p. 16.

Torța luptei pentru împlinirea năzuințelor de unitate, neatîrnare națională și progres social va fi preluată de forțele progresiste ale vremii, în avangarda cărora s-a situat ferm mișcarea muncitorească și socialistă. Mărilor muncitoare, avînd în frunte proletariatul — exponentul cel mai consecvent și fidel al aspirațiilor înnoitoare ale poporului român —, înarmate și călăuzite de ideile socialismului științific, le-a revenit sarcina să continue opera începută la 1848 : „Proletariatul și țărănimea — scria Lucrețiu Pătrășcanu — au preluat astfel moștenirea anului 1848. O moștenire grea, cu sarcini și mai grele“².

Într-adevăr, încă primele organizații socialiste și muncitorești, apărute cu un secol în urmă, s-au afirmat drept continuatoare directe și legitime ale generației pașoptiste. Iată ce scria, la 1879, un organ socialist : „Fericită e acea națiune a cărei generație nouă, inteligentă, în asemenea momente de trecere se arată demnă de a-și lua sarcina de la părinți, a cărui tinerețe a păstrat curată inima sa pentru a putea înțelege faza nouă a dezvoltării idealului secular al poporului și care se simte destul de puternică pentru a sta în fruntea lui și a reprezenta și apăra interesele acestuia“³.

Această concepție va cunoaște o maturizare și manifestare pleneră în documentele programatice, în activitatea teoretică și practică a partidului proletariatului din România. Prin făurirea propriului partid revoluționar al clasei muncitoare, consfințită de congresul socialist național din 1893, lupta pentru eliberare socială și națională în România a fost ridicată pe un plan superior. „Conducătorii clasei muncitoare — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu —, poporul român a reușit să răstoarne regimul burghezo-moșieresc, să lichideze vechile rînduiri bazate pe exploatare și asuprire, să făurească o societate nouă — societatea socialistă, întemeiată pe egalitate și dreptate socială, în care poporul este pe deplin stăpîn pe destinele sale și își făurește în mod conștient propriul viitor, propria istorie“⁴.

Mișcarea muncitorească a preluat din tezaurul bogat al ideologiei pașoptiste dezideratele fundamentale aflate în fața societății românești, pe care le-a dezvoltat în mod creator, în spiritul concepției înaintate despre lume a proletariatului. Nici o altă forță socială nu s-a identificat atît de intim și temeinic cu ceea ce a avut mai radical programul revoluției române, ca proletariatul condus de partidul său de clasă.⁵

Pentru mișcarea noastră muncitorească, revoluția de la 1848 a însemnat nu numai un moment eroic în șirul bătăliilor de clasă ale poporului român, vrednic de înaltă cinstire, ci, mai ales, a constituit un prilej de analiză atentă a rolului proletariatului în procesul istoric de lichidare a rămășițelor feudale, un prilej de definire a sarcinilor care decurgeau, în noile condiții istorice, pentru masele muncitoare, pentru toate forțele progresului și democrației.

² Lucrețiu Pătrășcanu, *Un veac de frământări sociale. 1821—1907*, Editura politică, București, 1969, p. 341.

³ „Besarabia“, anul I, nr. 9, din 28 octombrie 1879.

⁴ Nicolae Ceaușescu, *op. cit.*, p. 17.

⁵ Această problemă este abordată și analizată pe larg în : Titu Georgescu, *De la revoluționarii democrați la făurarii Partidului Comunist Român*, Editura politică, București, 1971.

S-a putut desprinde astfel o concluzie extrem de importantă pentru înțelegerea direcțiilor principale de acțiune ale clasei muncitoare, precum și a mijloacelor tactice necesare fiecărui moment. Neîmplinirea sau ciuntirea idealurilor de libertate, egalitate, fraternitate a făcut — sublinia organul central al P.S.D.M.R., „Lumea nouă“ din 27 mai 1898 — ca sarcinile burghezo-democrate ale revoluției să treacă în seama mișcării muncitorești și socialiste, „și tocmai din această pricină, socialiștii se consideră ca singurii și adevărații urmași ai revoluționarilor de la 1848. Luptătorilor de sub steagul roșu de astăzi le cade datoria de a aduce la îndeplinire reformele făgăduite de idealiștii [vizionarii] de odinioară. Arma căzută din mâinile lor va fi ridicată de aceștia și mînuită cu vrednicie pînă cînd cuvintele care străluceau în aureola roșie de acum cincizeci de ani vor deveni fapte“.

Cele două mari tezaure ale ideologiei revoluționare românești din secolul trecut — pașoptismul și gîndirea socialistă —, au într-adevăr, din perspectiva contemporană, trăsătura continuității, continuitate ce a implicat, în mod evident, saltul calitativ pe care împrejurările concret istorice în prefacere, apariția clasei muncitoare și înarmarea sa cu învățătura marxistă, l-au presupus. Din această viziune înnoitoare, procesul continuității a fost întreprins în mod conștient și nici nu se putea altfel din moment ce ideologia revoluționară se închegase pe tărîmul realităților și spiritualităților românești. Publicația socialistă „Mișcarea socială“ scria, la 4 mai 1897, reliefînd acest unghi creator de înțelegere militantă a tradițiilor bogatului patrimoniu național, că „numai preluînd pilda vieții generației de la 1848, apropiindu-ne ideile timpului nostru, precum dînșii și-au apropiat ideile timpului lor, cătînd către nevoile de acum, precum dînșii au cătat către nevoile de atunci, numai așa ne facem vrednici urmași ai lor, numai așa îi cinstim cu adevărat“.

Această optică de abordare a fost continuată pe un făgaș ascendent prin activitatea teoretică a militanților comuniști, care s-au străduit să scoată la iveală sensurile adînci ale revoluției române de la 1848, neînțelese sau denaturate cu bună știință de ideologii burgheziei. Astfel, în lucrarea : *Caracterizarea și împărțirea istoriei României* (publicată în 1926), de Petre Constantinescu-Iași, se evidențiau lozincile înscrise pe flamurile pașoptiste, care, puse în lumină, aveau reverberații puternice asupra unor chestiuni importante aflate la ordinea zilei pe scena politică românească. Militanții partidei naționale, arăta profesorul Petre Constantinescu-Iași, au revendicat „constituții înaintate, egalitatea înaintea legilor, miliție națională și gardă civică, dreptul de vot, împroprietărirea țăranilor — toate principiile epocii... Revoluția de la 1848 fu opera lor ; unii dintre ei luptaseră pe baricadele Parisului“.

Totodată, analiza trecutului era, în concepția partidului comunist, o acțiune constantă, avînd ca sens educarea patriotică a militanților comuniști. Astfel, de pildă, Plenara Partidului Comunist Român din 21—24 iulie 1925, între alte probleme analizate, a reliefat necesitatea de a se studia trecutul eroic de luptă revoluționară a poporului român și, îndeosebi, momente ca răscoala lui Horia, marea ridicare a pandurilor lui Tudor Vladimirescu și revoluția de la 1848, pentru o mai bună înțelegere a prezentului,

pentru evidențierea rolului decisiv al acțiunii maselor în focul bătăliilor sociale ⁶.

Cinstind cu venerație acest remarcabil eveniment în analele istoriei patriei, partidul revoluționar al clasei noastre muncitoare a urmărit nu numai menținerea mereu trează în conștiința poporului român a epopeii eroice pașoptiste, măreață ridicare la luptă a maselor unei națiuni devenită conștientă de sine, ci a căutat permanent să abstragă sensurile sale mereu vii, ceea ce a reprezentat un serios suport ideologic în lupta sa revoluționară. ⁷

Astfel, la împlinirea a 50 de ani de la desfășurarea revoluției române, P.S.D.M.R. a propus ca în ziua sărbătoririi (11 iunie 1848), toate întreprinderile, fabricile și atelierele să fie închise, pentru ca „întreaga populație a Capitalei, dacă se poate, să se pătrundă de mărețele idealuri ale celor de la '48“, participând activ la manifestațiile organizate ⁸. Aniversând evenimentele pașoptiste, ziarul „Lupta“ din 8/21 martie 1909 remarca, în articolul 1848—1909, rolul istoric al proletariatului în noile condiții istorice: „Adevărata și desăvârșita dezrobire nu ne-a adus-o revoluția din 1848, ci va veni numai prin clasa muncitorilor pentru nația română și pentru lumea întreagă“.

Iar Lucrețiu Pătrășcanu remarca, cu deplin temei, în „Viața românească“ (nr. 2/1938), cu prilejul celei de-a 90-a aniversări a revoluției, că poporul român „se poate fâli cu amintirea vie lăsată posterității de revoluția burghezo-democrată, care în cursul memorabilului an 1848 a sfârșit pentru o perioadă scurtă — câteva luni — lanțurile regimului feudalo-aristocrat“. El scria într-o epocă când, datorită programului său transformator, cu ecouri peste timp, revoluția pașoptistă devenise un obiectiv de atac al apologetilor fascismului. În aceste condiții, militantul comunist releva faptul că datoria mișcării muncitorești revoluționare este să ridice momentul '48 la locul de cinstire ce-l merită, întrucât „înfățișează unul dintre episoadele în care tradiția de luptă a poporului român și-a găsit, la un moment dat, întruchiparea“. Adâncind această analiză, L. Pătrășcanu consacră un capitol larg din lucrarea sa *Un veac de frământări sociale* revoluției pașoptiste, intitulat sugestiv: *Adevărul 1848*. Omul de știință comunist a căutat să desprindă sensurile importantului eveniment pentru acțiunea Partidului Comunist Român în noua etapă de dezvoltare a poporului român, de după 1944, în direcția împlinirii, pe un plan superior, a programului revoluției române de la 1848. ⁹

Atunci când s-a aniversat un veac de la ridicarea pașoptistă, poporul român se înscrisese în mod decisiv pe calea făuririi unei vieți noi. Dr. Petru Groza, în cuvântarea solemnă ținută la Blaj, surprindea tocmai aceste victorii deschizătoare ale unor realități luminoase. „Voi muncitori și muncitoare, țărani și țărance, cetățeni și cetățence, care ați înțeles

⁶ M. C. Stănescu, *Probleme ale teoriei și practicii revoluționare dezbătute de Plenara C.C. al P.C.R. din iulie 1925*, în „Anale de istorie“, anul XVIII, nr. 5/1972, p. 41.

⁷ Vezi, pe larg: Vasile Niculae, Marin Florescu, *1848 în tradițiile mișcării socialiste din România*, în „Analele Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.“, anul XIV, nr. 2—3/1968, p. 111—121.

⁸ „Lumea nouă“, anul IV, nr. 1164 din 6 iunie 1898.

⁹ Vezi: Augustin Deac, *Lucrețiu Pătrășcanu: „Un veac de frământări sociale. 1821—1907“*, în „Anale de istorie“, anul XVI, nr. 1/1970, p. 29—31.

glasul vremii, voi sintetiza aceia care, prin înțelepciunea voastră, prin munca voastră și prin lupta voastră ați realizat multe din visurile acelor care acum o sută de ani tindeau către un viitor mai bun¹⁰. El a evidențiat, totodată, în discursul din sala Ateneului Român, rolul hotărâtor al clasei muncitoare, cea care a dus stindardul pașoptist cu strălucire la victorie: „Reforme de structură înfăptuite în ultimii ani în țara noastră — și care au prefăcut România veche într-o republică a democrației populare și un important factor de pace în acest colț al Europei — se datorează tocmai faptului că stindardul revoluționarilor democrați de acum o sută de ani a fost preluat de clasa muncitoare, aliată cu țărâ-nimea muncitoare și intelectualitatea progresistă”¹¹.

Dar ceea ce se înscrie la rang de deosebită semnificație istorică este problematica relevată de gândirea și acțiunea politică pașoptistă, și care a fost preluată, pe un plan mult mai bogat în sensuri și conținut, de clasa muncitoare și partidul său revoluționar. Marilor probleme care se impuneau cu acuitate sub imperativul soluționării — făurirea unității național-statale, cucerirea independenței reale și edificarea unei societăți structurale noi — pașoptiștii, pentru prima dată, s-au străduit să le dea o rezolvare ce a avut un caracter burghezo-democratic. În viziunea gândirii revoluționare în plină afirmare a clasei muncitoare, înțelegerea acestor necesități istorice a cunoscut o deplasare a centrului de greutate de pe caracterul *burghez* pe cel *democratic*. Această translație de importanță au impus-o noile condiții sociale marcate de o rapidă dezvoltare a capitalismului și implicit a proletariatului și destinul istoric al clasei muncitoare — eliberatoare a sa și a întregii societăți.

Unitatea națională a românilor se detașează ca o preocupare de prim ordin a ideologiei și acțiunii pașoptiste. Documentele programatice adoptate la Iași, Blaj, Islaz, Lugoj sau Brașov, opere colective ale revoluționarilor români, numeroase materiale din presa vremii, ca și întreaga desfășurare a evenimentelor, pun în lumină faptul că Țările Române aveau aceleași năzuințe, aceleași aspirații liberatoare, în cadrul cărora țelul final era făurirea unui stat democratic, unitar și independent. Aclamația patriotică a mulțimii adunate pe Cîmpia Libertății de la Blaj, în 3/15 mai 1848 — „Vrem să ne unim cu țara”, sintetiza un program îndrăzneț și înnoitor de acțiune, la care se angaja o națiune încercată în focul unor crâncene bătălii, conștientă de locul ei în concertul statelor lumii. „Vrem să fim — proclama N. Bălcescu — o nație una, puternică și liberă prin dreptul și datoria noastră, pentru binele nostru și al celorlalte nații, căci voim fericirea noastră și avem o misie a împlini în omenire”¹².

Interpretînd evenimentele lui 1848, N. Bălcescu arăta că, dacă „împrejurările politice nu-i iertară (este vorba în primul rînd de situația internațională și de pericolul ce-l reprezenta politica cotropitoare a marilor imperii — n. n.) a pune din început în programul lor chestia *unității naționale*” (subl. ns.), revoluționarii au avut permanent în vedere „solida-

¹⁰ Dr. Petru Groza, *În drum spre socialism. Discursuri și întrevederi politice. 1947—1948*, Editura de stat, București, 1950, p. 105.

¹¹ *Ibidem*, p. 112—113.

¹² N. Bălcescu, *Mersul revoluției în istoria românilor*, în *Opere*, ediția G. Zane, tom. I, partea a II-a, București, 1940, p. 104—105.

ritatea ce-i leagă cu toate ramurile nației române“¹³. Această solidaritate revoluționară pașoptistă — practic, un factor de unitate națională — și-a găsit materializarea, de pildă, într-unul din punctele cele mai avansate ale programului revoluționarilor moldoveni refugiați la Brașov, care revendica „unirea Moldovei și a Valahiei într-un singur stat neatârnat românesc“¹⁴. În august 1848, în *Dorințele partidei naționale în Moldova* se declara, fără ocol, că unirea Moldovei cu Muntenia era indispensabilă propășirii națiunii române și era „dictată atât de vederat prin aceeași origine, limbă, obiceiuri și interese“¹⁵. Atunci când se fundamentează pe aceste rațiuni unirea Principatelor Române, se oferă, în fapt, motivația necesității unirii tuturor românilor într-un stat național unitar. Împiedicat de „prejudecățile veacului și intrigile străinilor“, acest deziderat trebuia să-și găsească inevitabil împlinirea. Comitetul revoluționar moldovenesc refugiat scria celui de la Iași, în iulie 1848, despre „viitorul fericit al României întregi“ și despre faptul că „declararea românilor din Banat și din Transilvania de a veni în ajutorul Moldovei și al Valahiei când le-ar călca vreun dușman este o dovadă de duhul (subl. ns.) ce insuflă astăzi pe toți românii“¹⁶.

Neîndeplinită la 1848, unitatea națională s-a transmis ca un deziderat cu rezonanță revoluționară permanentă de prim ordin. Unirea de la 1859 a fost un prim pas înfăptuitor. Fostii pașoptiști i-au fost artizani și printre ei sînt nume scumpe panteonului național românesc: Al. Ioan Cuza, Mihail Kogălniceanu, Vasile Alecsandri și mulți alții. Dar unitatea națională ca procesualitate istorică nu se încheiase. Desăvîrșirea ei a constituit un punct programatic de o trăinicie deosebită în mișcarea muncitorească, soluția descinzînd direct din ideologia pașoptistă.

Într-o epocă în care o parte însemnată a teritoriului național se găsea sub dominația străină, cînd masele largi populare erau adînc pătrunse de idealul desăvîrșirii unității naționale, mișcarea muncitorească s-a pronunțat răspicat în sprijinul aspirației seculare a poporului român. Faptul că proletariatul român trecuse în avangarda societății românești își găsește, în acest chip, o altă ilustrare. Principiile esențiale ale mișcării muncitorești în această chestiune fundamentală își aveau izvorul în convingerea că „națiunile vor continua să existe libere, pașnice, dezvoltîndu-se fiecare conform geniului ei... dezvoltîndu-și fiecare națiune aparte limba și literatura sa, artele sale, lărgind și îmbogățind fiecare domeniul științei“¹⁷, că realizarea idealului național trebuia să fie o latură insepărabilă a eliberării sociale depline.

Partidul revoluționar al clasei noastre muncitoare a militat pentru ameliorarea situației românilor din teritoriile de sub dominație străină, protestînd vehement împotriva a ceea ce numea „măiestrită lucrare de

¹³ N. Bălcescu, *Mișcarea românilor din Ardeal la 1848*, în op. cit., p. 130.

¹⁴ V. Popovici, *Dezvoltarea mișcării revoluționare din Moldova după evenimintele din martie 1848*, în „Studii și cercetări științifice“, Iași, nr. 1—2, 1954, p. 447.

¹⁵ *Anul 1848 în Principatele Române. Acte și documente*, vol. IV, București, 1902, p. 134.

¹⁶ C. Căzănișteanu, Dan Berindei, Marin Florescu, Vasile Niculae, *Revoluția română din 1848*, Editura politică, București, 1969, p. 303.

¹⁷ „Lumea nouă“, anul V, seria a II-a, nr. 11, din 19 septembrie 1899.

deznaționalizare“¹⁸. Dacă aceasta a constituit o fațetă a practicii mișcării muncitorești în problema desăvîrșirii unității naționale, o alta, la fel de semnificativă, a fost demonstrarea necesității înfăptuirii ei. Argumentele militanților socialiști de ordin istoric, etnic, geografic trebuiau să înfățișeze „lumii ...că elementul român, latinii orientului nu au renunțat la legitima lor nădejde, la întrunirea tuturor provinciilor locuite de români într-un singur mănunchi, la formarea Daciei“¹⁹. În același timp, socialiștii se declarau inamici ai „oricărei dominații sau nedreptăți sociale“²⁰. Lupta pentru unitatea națională se împletea necesar cu emanciparea socială și vădea — tot în filieră pașoptistă — atitudinea antișovină și ostilă naționalismului îngust, dăunător progresului. „Mai întâi de toate ca socialiști și ca români, noi nu putem decît să protestăm contra prigonirilor ce sufăr românii de dincolo de Carpați... Protestarea noastră o unim cu a tuturor românilor și cu altă condițiune: să se deosebească *poporul de burghezia ungurească*... Socialismul în toate cestiunile face deosebire între ambele clase. Noi, socialiștii români, membri ai partidului muncitorilor din România, nu putem decît să avem dragoste și stimă pentru frații noștri de muncă unguri“²¹. Asemănarea concepției de mai sus cu aceea care definea activitatea revoluționarului pașoptist transilvănean Avram Iancu este izbitoare: „firea ne-a așezat în una patrie, ca împreună să asudăm cultivînd-o și împreună să gustăm dulceața fructelor ei“.²² S-a afirmat și faptul că redobîndirea drepturilor legitime de către românii de peste munți, ca și revenirea lor în cadrul statului național român, nu putea fi decît rezultatul unei lupte deschise de anvergură: „Pentru ca ziua mîntuirii să sosească pentru ardeleni trebuia ca poporul muncitor să se răscoale și, încă odată, ca pe vremea lui Horea și ca pe vremea lui Avram Iancu să-și recîștige libertatea politică și economică“²³. O prefăcere radicală, deci, care nu numai să deschidă porțile înfrățirii românilor, dar care să surpe deopotrivă inegalitățile sociale, o „revoluțiune, sfărîmare a tuturor jugurilor și răsturnarea a tuturor tiranilor, iată ce trebuie făcut“²⁴.

Mișcarea socialistă a acționat nu numai pe plan ideologic pentru desăvîrșirea unității naționale a poporului român. Însăși practica mișcării a impus apariția unor strînse legături în sînul proletariatului din toate teritoriile locuite de români. Delegații socialiști din București au participat la reuniuni socialiste din Transilvania și reprezentanți ai social-democrației ardeleni au luat parte la conferințele Uniunii Socialiste din România, la congresele P.S.D.R. Această abordare unitară românească a problematicii mișcării muncitorești izvora din condiții social-economice și naționale similare acelor care determinaseră atît de largă fuziune a

¹⁸ Const. Titel-Petrescu, *Socialismul în România. 1835—6 septembrie 1940*, București, 1940, p. 57.

¹⁹ „Emanciparea“, anul I, nr. 2, 1883.

²⁰ „Dacia viitoare“, anul I, nr. 2, 1883.

²¹ „Munca“, anul III, nr. 18, din 21 iunie 1892.

²² Apud: *Din Istoria Transilvaniei*, vol. II, ediția a II-a, Editura Academiei R.P.R., București, 1963, p. 127.

²³ „Drepturile omului“, anul I, nr. 75, din 5 mai 1885.

²⁴ *Ibid.*

revoluției pașoptiste din Moldova, Muntenia și Transilvania²⁵. În același timp, în numele idealului național, partidul proletariatului din România a desfășurat o continuă activitate. În acest spirit, N. D. Cocea propunea, la Congresul din 1910, să se transmită celor „3 000 000 de români care duc o viață asuprită dincolo de hotarele României, îmbărbătări pentru uriașa luptă pe care o duc... Să ne afirmăm solidaritatea cu proletariatul român din Transilvania”²⁶. De asemenea, referitor la problema națională, partidul clasei noastre muncitoare a considerat întotdeauna că, ridicarea glasului, „fără frică și fără ipocrizie, împotriva șovinismului sălbatic este o datorie a sa de onoare”²⁷.

Ceea ce își propusese generația pașoptistă — unitatea națională-statală — s-a înfăptuit la 1918 prin lupta plină de sacrificii a întregului nostru popor. Ca o constantă a devenirii istorice românești, ea s-a finalizat atunci printr-o modalitate de esență revoluționară, ce a înglobat participarea largă, nemijlocită, a maselor la întregirea neamului. Permanență a ideologiei și practicii revoluționare românești, transferată de la pașoptiști la mișcarea muncitorească, făurirea statului național unitar a constituit o măreață realizare a poporului însuși.

Votînd Declarația de la Alba Iulia, cei 150 de delegați ai socialiștilor transilvăneni, purtători ai voinței de unire a întregii muncitorimi, îndeplineau un obiectiv propriu, de prim ordin, al revoluției pașoptiste. „Ca socialiști români internaționaliști — proclama Declarația Partidului Socialist din România din 13 februarie 1919 — salutăm cu bucurie dezrobirea națională a poporului român din provinciile subjugate pînă acum și respectăm legămintele de unire hotărîte”²⁸.

Năzuința către *independență națională* este parte organic constitutivă a ideologiei revoluționare românești de la începutul de veac al XIX-lea. Programele revoluționare de la 1848 au inclus în acest sens, în mod explicit, revendicarea ca țara să se conducă ea însăși, amestecul oricărei puteri străine în treburile sale fiind împotriva principiilor ce guvernavau relațiile interstatale. Rezoluția adoptată în Adunarea națională de la Blaj din 3/15 mai 1848 își avea ca prim punct dezideratul neatîrnării: „Națiunea română, răzimată pe principiul libertății și frățietății, pretinde independența sa națională în respectul politic”²⁹. Tot astfel, în *Proclamațiunea revoluțiunii din Muntenia*, poporul român „decretă: independența sa administrativă și legislativă pe temeiul tractatelor lui Mircea și Vlad V și neamestec al nici unei Puteri din afară în cele din întru ale sale”³⁰. O națiune, scria „Pruncul român” la 13 iulie 1848, „nu poate fi liberă cu desăvîrșire, pînă cînd se mai află... sub jugul despotismului”³¹.

²⁵ Despre legăturile mișcării muncitorești din România cu cea de peste munți, vezi: Florian Tănăsescu, *Mișcarea muncitorească din România și unirea națională (1900—1916)*, în „Analele Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.”, anul XIV, nr. 5/1968, p. 21—32.

²⁶ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1910—1915*, Editura politică, București, 1968, p. 71.

²⁷ *Ibidem*, p. 68.

²⁸ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921*, Editura politică, București, 1966, p. 166.

²⁹ G. Barițiu, *Părți alese din istoria Transilvaniei*, vol. II, Sibiu, 1890, p. 120.

³⁰ *Anul 1848 în Principatele Române*, vol. I, p. 495.

³¹ *Ibidem*, vol. II, p. 484.

Idealul pașoptist al independenței naționale, în esență a ceea ce fusese de fapt în vremea revoluției, l-a exprimat Nicolae Bălcescu în 1850. Îndeplinirea lui urma să fie sarcina unei alte revoluții : „Revoluția viitoare nu se mai poate mărgini a voi ca românii să fie liberi, egali, proprietari de pământ și de capital și frați asociați la fapta unui progres comun. Ea nu se va mărgini a cere libertatea din lăuntru, care este peste puțină a dobîndi *fără libertatea din afară, libertatea de sub domnirea străină* (subl. ns.), ci va cere unitatea și libertatea națională. Deviza ei va fi *Dreptate, Frăție, Unitate*. Ea va fi o revoluție națională”³².

Cuvintele lui Bălcescu ne slujesc într-o îndoită privință. În primul rînd, probează prezența în programul revoluției române a dezideratului independenței naționale, realizarea căreia urma să fie premisa prefacerii structurilor interne ale țării, iar în al doilea rînd, fac dovada celui transfer de fond revoluționar efectuat conștient.

Cucerirea independenței țării a fost realizată prin războiul din 1877—1878, sprijinit activ și de cercurile socialiste. Trebuia acum desăvîrșită unitatea de stat și cucerită neatîrnarea de orice servituți naționale. De aceea, partidul clasei noastre muncitoare a înscris, ca un punct central, în programul din 1893, lupta „pentru emanciparea desăvîrșită, economică, politică și intelectuală a poporului muncitor de sub asuprirea, înjosirea și toate nedreptățile..., contra oricărei apăsări și nedreptăți”³³. Idealul socialist, căruia i se consacră partidul proletariatului din România, nu făcea — și nu putea să facă — abstracție de idealul independenței naționale, care — se arată în același document — se putea desăvîrși numai în condițiile întemeierii societății socialiste, care singura făurește unitatea de monolit a forțelor întregului popor. De asemenea, programul din 1910, arătînd că partidul proletariatului apare „în istorie... ca expresiunea cea mai desăvîrșită a mișcării muncitoare”, declara că „apără și reprezintă interesele tuturor claselor oprimate ale națiunii” și luptă „*contra oricărei subjugări naționale*” (subl. ns.)³⁴.

Maturizarea proletariatului și a gîndirii socialiste românești a conferit noi calități conceptului independenței naționale în cuprinsul ideologiei revoluționare. În programul Partidului Socialist din România, votat la Conferința din 23—26 mai 1919 „de delegații organizațiilor socialiste din România veche, de reprezentanții partidelor socialiste din Ardeal, Banat și Bucovina”, se stipula că proletariatul român, chemat a îndeplini misiunea sa istorică în dezvoltarea societății românești, „declară că urmește desființarea exploatării sub orice formă îndreptată împotriva unui neam, sex sau unei clase...”³⁵.

Lupta pentru apărarea independenței, unității și integrității teritoriale a României a reprezentat unul dintre obiectivele de seamă ale partidului comunist. Cu toate condițiile grele ale ilegalității, în chip permanent și hotărît, P.C.R. s-a ridicat în fruntea maselor celor mai largi pentru

³² N. Bălcescu, *Mersul revoluției în istoria românilor*, în op. cit., p. 106—107.

³³ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1893—1900*, Editura politică, București, 1969, p. 55.

³⁴ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1910—1915*, p. 11.

³⁵ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921*, p. 203.

salvgardarea acestor deziderate vitale ale poporului. În momentele cînd aceste drepturi sacre ale poporului au fost grav amenințate, cînd au fost puse în joc destinele istorice ale României, Partidul Comunist Român a făcut totul, de la proteste scrise la puternice acțiuni de masă, în vederea salvagădării independenței și integrității teritoriale a țării.

Imediat după instaurarea hitlerismului în Germania, înțelegînd pericolul ce-l reprezenta fascismul pentru libertatea și pacea popoarelor, P.C.R. a inițiat o amplă mișcare de demascare în fața opiniei publice a caracterului net reacționar al acestuia și de mobilizare a poporului la vigilență și apărare. „Noi, comuniștii — se arăta într-un apel al C.C. al P.C.R. din 1 noiembrie 1935, adresat Comitetului Executiv al P.S.D. din România — sintem gata să apărăm cu arma în mînă independența României dacă țara noastră ar fi silită să ducă un război național de apărare contra imperialismului fascist”³⁶. Partidul comuniștilor și-a concentrat eforturile spre desfășurarea unei largi activități de masă pentru strîngerea laolaltă a tuturor forțelor sociale și politice interesate în propășirea democratică a țării, pentru realizarea unui front comun de luptă, avînd ca țel stăvilierea pericolului fascist. Succesele realizate în această direcție sînt ilustrate și de acordul de la Țebea privind întemeierea Frontului popular, încheiat de către Blocul democratic — organizație de masă legală creată și condusă de P.C.R. — Frontul plugarilor, Madosz și Partidul socialist (C. Popovici). Legămîntul antifascist a fost semnat, simbolic, sub gorunul lui Horia și la mormîntul lui Avram Iancu, semn de rememorare și omagiu adus înaintașilor luptători pentru libertate socială și națională³⁷.

Profund patriotic, P.C.R. a preconizat și un program concret de întărire a capacității de apărare a țării în cazul unei agresiuni militare fasciste. Astfel, Plenara a V-a lărgită a C.C. al P.C.R. din iulie 1936 a indicat căile de organizare a rezistenței populare și a cerut luarea măsurilor corespunzătoare de ordin politic, economic, social și militar pentru „întărirea capacității de apărare a țării și a armatei române”³⁸. În numeroase articole publicate în presa ilegală și legală a P.C.R. sau care circulau pe foi volante se arăta necesitatea ca muncitorimea să se situeze în primele rînduri ale luptei pentru apărarea hotarelor țării³⁹.

Cînd trupele hitleriste, după cîmpirea Cehoslovaciei, au ajuns la granițele României, Partidul Comunist Român și-a intensificat activitatea pentru apărarea independenței și unității țării. Atunci cînd s-a decretat mobilizarea parțială, P.C.R. a dat cuvînt de ordine membrilor și simpatizanților săi să se prezinte la unități și să lupte „pentru întărirea forței politice și morale a armatei, contra Germaniei hitleriste și a statelor revizioniste”, subliniind că „războiul poporului român pentru apărarea inde-

³⁶ Apud : Gh. Zaharia, A. Petri, *Partidul Comunist Român în fruntea luptei poporului pentru apărarea independenței naționale a țării, împotriva fascismului*, în „Analele Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R.”, anul XII, nr. 2—3/1966, p. 140.

³⁷ Gh. I. Ioniță, Gh. Țuțui, *Frontul plugarilor. 1933—1953*, București, 1970, p. 74.

³⁸ Gh. Zaharia, A. Petri, *loc. cit.*, p. 140.

³⁹ *Ibidem*, p. 143.

pendenței și granițelor țării, contra opresiunii fasciste, este un război drept“⁴⁰.

Animați de un fierbinte patriotism, riscându-și viața la fiecare pas, comuniștii s-au situat în fruntea luptei maselor, a tuturor forțelor patriotice împotriva agresiunii hitleriste, a dictatului de la Viena, împotriva dictaturii fasciste și a trupelor hitleriste care au intrat în țară, dovadă elocventă a pozițiilor lor de totală identificare cu aspirațiile de independență și unitate a poporului român.

Desfășurarea ulterioară a luptei revoluționare din România a demonstrat strălucit justetea principiului că independența națională deplină nu o poate dobândi decât proletariatul, în fruntea luptei întregului popor. „Revoluția viitoare“ pe care o întrevedea Bălcescu a înfăptuit cu adevărat visul pașoptist — cucerirea independenței — pentru că a întreprins-o clasa cea mai revoluționară aflată în fruntea întregului popor: proletariatul. Victoria insurecției naționale antifasciste armate a deschis larg nu numai drumul eliberării pentru totdeauna a poporului muncitor de sub exploatare și asuprire, dar și al cuceririi definitive a independenței și suveranității naționale.

Conceptul independenței și integrității teritoriale nu implică numai dobândirea, ci presupune și permanenta lor conservare. Mijlocul unic și eficient pentru aceasta era înarmarea întregului popor. Înarmarea poporului își are tradiția în lupta îndelungată pentru păstrarea ființei naționale, iar teoria revoluționară, ca moștenitoare a celor mai înaintate cuceriri ale spiritului uman, i-a dat noi sensuri, un conținut mai profund. F. Engels scria că, un popor care voiește a-și cucerii independența trebuie să recurgă la „răscoala de masă, război revoluționar, guerilă pretutindeni“⁴¹.

Teoria marxist-leninistă, care stă la baza politicii Partidului Comunist Român, privește războiul revoluționar, de apărare a cuceririlor poporului, ca operă și cauză a acestuia. În ideologia noastră revoluționară, pașoptismul a fost un jalon semnificativ al edificării teoretice a acestui concept, pe care însăși revoluția îl reclama. „Tot românul, fără excepție, se naște cu datoria de a fi soldat al patriei“ — scria Nicolae Bălcescu încă în 1844, în cunoscuta sa lucrare *Puterea armată și arta militară de la întemeierea Principatului Valahiei până acum*⁴². Pentru transilvăneanul Simion Bărnuțiu, masele reprezentau „cetatea cea mai tare a libertății și onoarea fiecărei națiuni“⁴³, iar C. A. Rosetti socotea necesar ca „toți cetățenii, din toate clasele, din toate vîrstele, de la 18 pînă la 50 de ani... toți la sunetul tobelor să se adune și să fie gata a-și apăra patria, libertatea, gata a vărsa pînă la cea după urmă picătură de sînge“⁴⁴.

Programele mișcării muncitorești au cuprins, toate, revendicarea înarmării poporului iar activitatea Partidului Comunist Român în domeniul apărării naționale în perioada de pînă la 23 August 1944 și după aceea se întregesc firesc și organic luptei sale pentru emanciparea proletariatului

⁴⁰ „Lupta de clasă“, nr. 6, din 1939.

⁴¹ K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 6, Editura politică, București, 1959, p. 429.

⁴² N. Bălcescu, *Opere*, tom. I, partea I, p. 87.

⁴³ Simion Bărnuțiu, *Românii și ungurii*, Cluj, 1924, p. 31.

⁴⁴ Apud: Radu Pantazi, C. A. Rosetti. *Gînditorul — omul*, Editura politică, București, 1969, p. 92.

și societății de orice servituți. Politica P.C.R. se reazemă azi pe principiile care singure pot chezașui dezvoltarea liberă și afirmarea deplină a popoarelor, pot institui un climat de pace și securitate, garanție a unui viitor trainic pentru civilizația umană. Respectul suveranității și independenței fiecărei țări, a integrității sale teritoriale, coordonate în timp ale ideologiei revoluționare românești, stau astăzi, firesc, la temelia politicii externe și de apărare pe care o promovează Partidul Comunist Român, Republica Socialistă România.

Reconstruirea societății românești pe baze noi, posterioară sfărîmării vechilor relații ce încătușau dezvoltarea forțelor de producție, a fost un obiectiv central al ideologiei revoluționare pașoptiste. Organic legat de celelalte deziderate, obiectivul social al platformei revoluționare românești din secolul al XIX-lea s-a precizat vizibil în cadrul acesteia. Detașarea era urmarea firească a unei puternice explozii a maselor pe arena politică, revendicările cărora mergeau în direcția unei înnoiri a structurilor sociale și economice, ca bază a dezlegării unor fundamentale ecuații politice. Ideologia revoluționară nu putea să facă abstracție de ceea ce în fond îi conferise certificat de existență: angajarea accelerată și accentuată a maselor pe scena istoriei.

Reliefarea continuității pe o linie ascendentă, superioară calitativ între pașoptism și ideologia mișcării muncitorești implică mai multe aspecte. Este vorba, în primul rînd, de un transfer de fond revoluționar foarte clar conturat în cadrul problematicei sociale.

Pașoptismul, în condițiile istorice care l-au produs, a răspuns direct și în primul rînd imperativelor complexului social al societății românești de la jumătatea veacului trecut. În interiorul său, chestiunea agrară, cu revendicarea țăranilor de a fi emancipați de servituțile feudale și împroprietăriți, se definea drept cardinală pentru viitorul țării.⁴⁵

Rezolvarea ei era expresia unei necesități obiective istorice. Relațiile agrare în Țările Române, așa cum se defineau ele la 1848, cereau o schimbare revoluționară, care să permită zdrobirea cătușelor feudale, deschizîndu-se astfel drum larg dezvoltării noilor relații de producție și, totodată, transformării radicale a structurilor societății în ansamblu său. Programele revoluției române au inclus soluții ale problemei agrare, ce luau în considerare stadiul acut atins de aceasta și, în același timp, posibilitatea aplicării lor imediate, reflectînd și prin aceasta marea capacitate de înțelegere a realităților de către gîndirea pașoptistă.

Se asigura astfel adeziunea maselor la desfășurarea evenimentelor revoluționare și, deci, condiția absolut necesară pentru victoria revoluției, pentru independența și unitatea țării; pe plan politic diminuarea întinderii stăpînirii funciare feudale însemna, implicit, reducerea ponderii și a influenței mării boierimi în stat, obiectiv urmărit cu consecvență de burghezia în ascensiune. Nu întîmplător — referindu-se la articolul Proclamației de la Islaz care prevedea cererea eliberării clăcașilor „ce se fac proprietari prin despăgubire” — N. Bălcescu scria: „Revoluția din 1848 se cuprinde pe de-a întregul în acest articol al 13-lea, celelalte puncte, doar mai dezvoltate, sînt reproducerea programului din 1821”⁴⁶.

⁴⁵ Elena Georgescu, *Tezaur din veacul trecut*, București, 1971, p. 24.

⁴⁶ N. Bălcescu, *Question économique des Principautés Danubiennes*, în *Opere*, tom. I, partea a II-a, p. 53.

În Transilvania, rezolvarea problemei agrare, cerute prin programul adoptat de Adunarea Națională de la Blaj, avea semnificații în plus, deoarece aici desființarea iobăgiei era condiționată de sfărîmarea puterii economice și politice a nobilimii maghiare. „Națiunea română — se spunea în articolul 3 al Petiției naționale —, ajungînd la conștiința drepturilor individuale omenești, cere fără întârziere desființarea iobăgiei fără nici o despăgubire din partea țăranilor iobagi”⁴⁷. Sub directă înrîurire a ideilor cuprinse în documentul programatic adoptat la Blaj, revoluționarii moldoveni refugiați la Brașov cereau, de asemenea, „împroprietărirea lăcuitorilor săteni fără nici o despăgubire din partea lor”⁴⁸. Deși revoluția a fost înăbușită, ideologia pașoptistă a realizat un lucru deosebit de important, a evidențiat cu claritate caracterul acut al problemei agrare, iminența rezolvării sale.

Mișcarea muncitorească a înțeles marea importanță a acestei probleme sociale fundamentale, specifică societății românești, ea deținînd un loc de frunte în cadrul dezbaterilor și preocupărilor de doctrină ale militanților socialiști. O componentă esențială a preocupărilor în această direcție, care reprezintă un punct de contact caracteristic al ideologiei revoluționare românești din secolul al XIX-lea, l-a reprezentat analiza structurii agrare din țara noastră. În programele partidului revoluționar al clasei noastre muncitoare, în materiale de presă, în lucrări s-a relevat importanța problemei agrar-țăărănești — ce avea la noi „o însemnatate mult mai mare decît în alte țări”, fiind „o problemă de prim rang” și care impune „o rezolvare grabnică”⁴⁹; s-a dezvăluit rolul nefast al mării proprietăți, a cărei menținere a perpetuat forme de producție semifeudale, și care „nu numai că ruinează producțiunea agricolă, ci mai are și o înrîurire vătămătoare asupra celei industriale”, mării proprietari de pămînt, ruînd „și pe producători și producțiunea, duc țara către ruină și catastrofe”⁵⁰. Partidul proletariatului a demascat exploatarea moșierească și arendășească ca principală cauză a mizeriei maselor țărănești și a protestat cu energie împotriva represiunilor ordonate de guvernanți atunci cînd acestea s-au ridicat la luptă.

În concepția mișcării muncitorești se constată un amplu proces evolutiv de înțelegere a luptei țărănimii pentru pămînt pe calea răscoalelor, clasa muncitoare fiind forța politică apărătoare neșrămutată a cauzei țărănimii, cea care s-a solidarizat cu acțiunile revoluționare ale acesteia, așa cum a fost în 1888 sau 1907. Ideea legitimității răscoalei este reliefată cu pregnanță în manifestul „Către concediați și rezerviști !” din martie 1907 : „Arătați pretutindeni pe dușmanul adevărat și — dacă va fi nevoie și dacă va fi cu putință — dați-vă de partea răsculaților, ca să luptați contra acestui dușman. Niciodată gloanțele voastre în pieptul țăranilor asupriți ! Trageți în vînt !”⁵¹. În același timp, văzînd în țărănime nu o masă retro-

⁴⁷ G. Barițiu, *op. cit.*, p. 121.

⁴⁸ V. Popovici, *op. cit.*, p. 447.

⁴⁹ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1910—1915*, p. 76.

⁵⁰ C. Dobrogeanu-Gherea, *Ce vor socialiștii români ?*, în *Presa muncitorească și socialistă din România*, vol. I (1865—1900), partea I (1865—1889), Editura politică, București, 1964, p. 339, 340.

⁵¹ „România muncitoare”, anul III, seria a II-a, nr. 2, din 11—18 martie 1907.

gradă ci o forță capabilă de mari energii, partidul proletar a dat dovada înțelegerii treptate a necesității apropierii maselor țărănimii de lupta muncitorilor, cluburile socialiste create la sate, la sfârșitul secolului trecut, fiind elocvente în acest sens⁵². Sarcinile partidului socialist — se arăta în Raportul prezentat de delegația română la Congresul socialist internațional de la Zürich — constau în a se ocupa de organizarea și ridicarea conștiinței de clasă, atât a proletariatului industrial, „avangarda socialismului“, cit și a maselor țărănimii, „ariergarda sa“⁵³. Această atitudine, alături de soluțiile preconizate de partidul revoluționar al clasei muncitoare din România — ajungându-se, într-un efort continuu de descifrare a realităților românești, la rezoluția Congresului socialist din 1914, care înscrisa ca revendicare esențială : „*Exproprierea totală a marilor proprietăți și arendarea prin comună la obștii și individual pe termene lungi și arende mici*“⁵⁴ —, definesc saltul calitativ făcut de concepția socialiștilor, în înțelegerea acestei chestiuni sociale de extremă importanță.

Sarcina istorică de a rezolva radical problema agrar-țărănească și a realiza alianța dintre clasa muncitoare și țărănime, în vederea lichidării rînduielilor burgheze și a edificării societății noi, socialiste și-a asumat-o, de la început, Partidul Comunist Român. Este meritul său istoric de a fi precizat caracterul și perspectivele revoluției în țara noastră, care impuneau parcurgerea unei etape de desăvîrșire a revoluției burghezo-democratice, în cadrul căreia urma să fie înfăptuită o reformă agrară democratică profundă, care să ducă la lichidarea rămășițelor feudale din agricultură, la lichidarea moșierimii ca clasă, la instaurarea puterii revoluționar-democratice a proletariatului și țărănimii. Prin înfăptuirea acestor transformări de structură, care au deschis calea luminoasă a construcției socialismului pe pămîntul României, se vedește nu numai înțelegerea creatoare, marxist-leninistă, a specificului realităților societății românești de către P.C.R., în spiritul celor mai bune tradiții pe care le-a moștenit, ci, mai ales, valoarea, superioritatea de conținut, pe plan teoretic și practic, a programului comunist.

În cadrul problematicii sociale, o altă chestiune de importanță capitală pentru progresul societății românești o constituia evoluția capitalistă a raporturilor de producție și necesitatea anulării handicapului de dezvoltare economică a țării. Ideologia revoluționară românească a acordat deci atenție cuvenită necesității industrializării țării. De o importanță fundamentală, această problemă se lega inextricabil de sfărîmarea vechiului în întregul complex economic și social. Imprimarea unui ritm accelerat în sfera tehnică-productivă a fost elementul inseparabil al stipulațiilor programatice pașoptiste. De la revendicări care țineau îmbunătățirea cadrului administrativ, la cele mai radicale, care vizau descătușarea unor largi energii creatoare în domeniul social-economic, pașoptismul a inserat nemijlocit reacția sa la comandamentele istorice ale vremii. Se preconizau măsuri care să asigure libera dezvoltare a industriei, comerțului, a

⁵² Vezi, pe larg : Gheorghe Matei, *Cluburile socialiste la sate. 1898—1899*, Editura științifică, București, 1968.

⁵³ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1893—1900*, p. 148.

⁵⁴ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1910—1915*, p. 762.

sistemului bancar și de credit al țării, desființarea piedicilor în calea acestei evoluții ⁵⁵.

Realitățile social-economice românești au perpetuat acest imperativ, iar mișcarea muncitorească a fundamentat teoretic necesitatea industrializării, ca element primordial al progresului. Pronunțându-se pentru evoluția țării pe temeiurile industriei, partidul muncitorilor a văzut în dezvoltarea forțelor productive naționale un obiectiv major, izvorât din necesitatea apărării și consolidării independenței, a micșorării treptate a decalajului existent între România și statele avansate ale Europei. „Întemeierea industriei — arăta ziarul „Lumea nouă“ la 17 octombrie 1895 — se impune la noi cu atîta seriozitate, încît nepăsarea în această privință poate aduce cele mai mari nenorociri asupra țării. România nu poate rămîne o țară agrară, trebuie creată în România o industrie mare“. Un stat industrial, scria C. Dobrogeanu-Gherea, creează „relații omenești superioare statelor înapoiate... ; în societatea industrială se creează mai bune condiții de trai pentru muncitorime, condiții materiale, morale, intelectuale, se creează condiții și mai bune pentru emanciparea muncii. În societatea industrială se creează posibilități și elemente pentru dezvoltarea ulterioară a societății, la termenul cărei dezvoltări social-democrația își întrevede idealul“ ⁵⁶.

Opțiune pașoptistă, îmbogățită de concepția socialistă, care i-a conferit caracterul de mobil și suport al emancipării sociale și naționale, industrializarea țării, în teoretizarea ei autohtonă, este una din marile cuceriri ale ideologiei revoluționare românești.

Gîndirea socialistă s-a aplecat atent asupra acestei probleme de esență, înțeleasă de pe pozițiile de clasă ale proletariatului, chemat să revoluționeze societatea în toate aspectele ei. De aici critica pe care reprezentanții mișcării muncitorești au făcut-o tuturor curentelor tradiționaliste, ruraliste, de la nuanțe de tip conservator, ca junimismul și semănătorismul, pînă la cele mic burgheze, ca poporanismul. Cele ce au fost preconizate de pașoptiști, împlinite în bună măsură în perioada ulterioară, dobîndeau un caracter nou, științific și mai pronunțat revoluționar. Mai mult, se înmulțeau cerințele, și concepția mișcării muncitorești a venit în întîmpinarea lor cu mature soluții, fundamentate științific, relevînd în opera de industrializare conținutul general istoric progresist, disociindu-l de interesele de clasă ale burgheziei dominante ⁵⁷. Documentul programatic din 1910 al partidului clasei muncitoare ⁵⁸ din România făcea, astfel, o analiză temeinică a condițiilor economice ale țării și își întemeia pe aceasta un larg program economic ⁵⁹.

Ideile înaintate, care întrezăreau căile propășirii României, au fost preluate și duse mai departe de Partidul Comunist Român, căruia i-a revenit sarcina istorică de a conduce poporul muncitor în opera de făurire

⁵⁵ Anul 1848 în Principatele Române, vol. I, p. 178, 492 ; vol. IV, p. 103—104.

⁵⁶ C. Dobrogeanu-Gherea, *Post-scriptum sau cuvinte uitate*, în „Viitorul social“, anul I, nr. 10, mai 1908, p. 264.

⁵⁷ Damian Hurezeanu, *Mișcarea muncitorească și problemele fundamentale ale dezvoltării României moderne*, în „Anale de istorie“, anul XVII, nr. 5/1971, p. 79.

⁵⁸ Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1910—1915, p. 11 și urm.

⁵⁹ *Ibid.*

a unei economii naționale puternice, complexe și echilibrate. Încă în condițiile grele ale ilegalității, partidul comunist a criticat cu vigoare modalitățile și căile capitaliste de industrializare, subordonate profitului imediat, cât mai sigur și mai ridicat, a supus unei critici științifice nimicitoare așa-numita teorie a „statului țărănesc“, a demascat rolul nefast al monopolurilor străine, a căror dominație în industrie accentua dependența țării față de interesele puterilor imperialiste. Dezvăluind cauzele care frâneau progresul țării, partidul comunist a arătat că ele puteau fi înlăturate numai prin doborîrea claselor dominante și prin naționalizarea mijloacelor de producție. Drept urmare, P.C.R. a luptat pentru apropierea cât mai grabnică a acestui act revoluționar, militînd permanent și neobosit pentru organizarea și conducerea luptei proletariatului, pentru asigurarea rolului său de hegemon în lupta generală revoluționară⁶⁰.

După victoria insurecției din august 1944, în anii puterii populare, poporul român, condus de partidul comunistilor, a străbătut un drum lung de lupte și victorii, realizînd, în fapt, ceea ce la 1848 doar se anunța — o țară independentă și suverană, cu o economie dinamică, ale cărei ritmuri de dezvoltare industrială sînt printre cele mai înalte din lume.

O altă direcție a problematicei sociale și politice pe care ideologia revoluționară românească a luat-o în dezbateri a fost asigurarea unor largi libertăți democratice membrilor societății. Toate documentele programatice pașoptiste conțin cerințe radicale în sens general democratic: libertatea tiparului, instrucție egală, drepturi politice egale fără discriminări de religie, justiție bazată pe legalitate, desființarea oricăror ranguri și privilegii sociale etc.⁶¹

Pe linia continuității, ideologia mișcării muncitorești a preluat toate aceste revendicări ale afirmării individului pe plan social și politic. Îmbogățirea lor a fost tot atît de firească. Și aceasta cu atît mai mult cu cît în România, datorită nerealizării decît parțiale sau ciuntite a obiectivelor revoluției de la 1848, se instaurase un regim politic hibrid, caracterizat prin primatul politic al burgheziei și moșierimii, un regim „tocmai născut — cum releva Lucrețiu Pătrășcanu — din împletirea unor forme și fonduri deosebite, tocmai pentru că n-a fost creația anului 1848 (subl. ns.) și a forțelor revoluționare de atunci“⁶². Votul universal, egalitatea femeii, magistratură eligibilă, libertatea desăvîrșită pentru presă, întruniri, asociații, inviolabilitatea domiciliului, învățămînt liber și fără plată etc. se înscriau în programele socialiste ca răspuns, pe de o parte, la necesități interne stringente și, pe de altă parte, ca parte intrinsecă a luptei clasei muncitoare de eliberare a sa și a întregii societăți. Democratizarea vieții politice a României, pentru care militaseră pașoptiștii, dobîndea, astfel, în cadrul acțiunii proletare, un conținut nou.

⁶⁰ Gh. Surpat, *Dezvoltarea continuă a economiei naționale — obiectiv central al activității P.C.R.*, în „Analele Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.“, anul XII, nr. 2—3/1966, p. 161; Gheorghe Matei, *Partidul Comunist Român și gîndirea social-politică din România în primul deceniu de activitate*, în „Anale de istorie“, anul XVII, nr. 2/1971, p. 27.

⁶¹ *Anul 1848 în Principatele Române*, vol. I, p. 177, 179, 465, 491, 494; vol. IV, p. 97—98, 100; V. Popovici, *op. cit.*, p. 447; G. Barițiu, *op. cit.*, p. 122, 124; vezi și: Elena Georgescu, *op. cit.*, p. 30.

⁶² Lucrețiu Pătrășcanu, *Un veac de frămîntări sociale. 1821—1907*, p. 217.

Element de permanență în gîndirea revoluționară românească, democratizarea vieții politice a fost chiar opțiunea în privința formei de guvernămînt. „Dreptul fiecărui județ de a-și alege dregătorii săi, drept care purcede din dreptul poporului întreg de a-și alege domnul“, „domnul responsabil ales pe cinci ani și căutat în toate straturile societății“⁶³, erau doleanțe care întrupau năzuința spre o formă de stat, în fapt, republicană. Iar semnificația unor revendicări ca : „adunanza generală compusă din reprezentanții tuturor stărilor societății“⁶⁴ sau altele similare exprima conceptul pașoptist al poporului care se conduce, de sine stătător și responsabil, prin aleșii săi.

Concepția socialistă a apreciat forma republicană de conducere ca singura viabilă și corespunzătoare stadiului istoric atins de România, considerînd instituția monarhică un reazem principal al unor rînduieli sociale perimate, element de involuție istorică⁶⁵. Programul din 1893 arăta : „ca și social-democrația lumii întregi, cea română, ca formă de guvernămînt, nu poate fi în principiu decît pentru cea republicană“⁶⁶. Tot în acest sens, într-o moțiune adoptată la întrunirea publică din 21 decembrie 1914, la București, se arăta : „Considerînd instituțiunea monarhică că este o tăgadă a democrației muncitoare, care nu trebuie să admită altă voință în guvernarea țării decît aceea a poporului suveran organizat în republică democratică... întrunirea înfierează slugărnicia și risipa parlamentului monarhic și declară că idealul clasei muncitoare este și rămîne republica română“⁶⁷.

Partidul Comunist Român, păstrător și continuator al celor mai înaintate tradiții revoluționare și patriotice ale poporului, a înscris în programul său, ca un obiectiv politic de seamă, abolirea monarhiei, instituția cea mai parazitară din cîte alcătuiau eșafodajul politic al regimului exploatare. „Calea îmbunătățirii situației voastre, calea scăpării din criză — se arăta într-un manifest al C.C. al P.C.R. din mai 1933 — e calea luptei revoluționare, a luptei hotărîte și necruțătoare, așa cum o organizează și conduce partidul comunist... E calea luptei pentru doborîrea stăpînirii de foamete și de sînge a capitaliștilor și boierilor și, odată cu ea, a monarhiei, sub purpura căreia se ascund cele mai murdare interese și crime“⁶⁸.

Actul istoric al proclamării Republicii, prin care s-a instaurat puterea de stat a clasei muncitoare, a tuturor oamenilor muncii, a simbolizat împlinirea în România — la nivelul epocii contemporane — a idealului

⁶³ *Anul 1848 în Principatele Române*, vol. I, p. 495—496.

⁶⁴ *Ibidem*, vol. IV, p. 495.

⁶⁵ Vezi, pe larg : Ion Iacoș, Alexandru Porțeanu, *Poziția antimonarhică a mișcării muncitorești și socialiste la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea*, în „Studii. Revistă de istorie“, tom. 25, nr. 6/1972, p. 1175—1197 ; Vasile Niculae, *Republica în concepția și acțiunea mișcării muncitorești și socialiste din România pînă la crearea P.C.R.*, în „Anale de istorie“, anul XVIII, nr. 5/1972, p. 12—25.

⁶⁶ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1893—1900*, p. 57.

⁶⁷ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1910—1915*, p. 820.

⁶⁸ *Monarhia de Hohenzollern văzută de contemporani*, Editura politică, București, 1968, p. 324 ; vezi și : acad. Petre Constantinescu-Iași, *Semnificația istorică a proclamării Republicii Populare Române*, în „Anale de istorie“, anul XVIII, nr. 6/1962, p. 3—12.

dorit de o strălucită pleiadă de luptători revoluționari, pașoptiști, socialiști și comuniști, pentru care au visat, au luptat și s-au sacrificat. Destinele României se aflau acum în mâinile ferme ale Partidului Comunist Român, consacrat și recunoscut drept forța conducătoare a vastei înnoiri revoluționare a societății românești.

Construirea socialismului în patria noastră, operă a poporului descătușat, condus de eroica clasă muncitoare și de partidul ei de avangardă, a consemnat grandioase realizări ale procesului de lichidare a înapoierii tehnico-productive și ale făuririi unei societăți care să asigure înlăturarea oricărei forme de exploatare și inechitate socială, dezvoltarea plenară a individului în manifestarea lui socială.

Congresul al X-lea al Partidului Comunist Român și Conferința Națională a partidului din iulie 1972 au pus în fața poporului nostru un amplu program, al făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate, a cărui înfăptuire va ridica România pe noi culmi de civilizație și prosperitate, va crea condiții pentru trecerea treptată a patriei spre comunism.

Angajat în această măreață operă constructivă, poporul nostru împlinește, la nivelul exigențelor evului contemporan, idealurile nobile ale ideologiei revoluționare românești, idealuri pentru care s-au jertfit cei mai buni fii ai poporului nostru, și care acum sînt cuceriri pe drumul evoluției istorice mereu ascendente și neabătute a României socialiste.

Dimitrie Cantemir și ideea de unitate în societatea românească a vremii

EUGEN STĂNESCU

Dimitrie Cantemir — mare cărturar și om politic, dilustru exponent al spiritualității românești, de la a cărei naștere sărbătorim anul acesta trei secole — încheie mișcarea istoriografică a marii epoci dintre 1650—1725, inaugurată de Grigore Ureche și continuată de Miron Costin, Constantin Cantacuzino, Radu Popescu și alții. Ca și acești demni înaintași, el nu a putut să nu fie dominat de „ideea-forță” a originii, unității și continuității, fără de care scrisul istoric românesc din veacurile XVII—XVIII nu ar fi avut acel glas puternic, ascultat cu admirație până în zilele noastre. Atras, spre sfârșitul activității sale de cărturar, de farmecul intelectual iradiat de tratarea unei atare teme umaniste, prin „Hronicul vechimei a Romano-Moldo-Vlahilor”, Dimitrie Cantemir a lăsat posterității un adevărat testament științific. Afirmând necesitatea îmbogățirii cunoștințelor istorice, el consideră că trebuie să scrie în „Predoslovie” acestei lucrări : „Cu care leage și povață, orice acru ar fi, cu dulce vom gusta ; și oricît de ascuțite ar fi a chitealelor dosediri, veseli le vom suferi, numai a neimatăii conștiinții întregiune să păzim ; de vreme ce ia singură, adevărînța istoriei mai luminat va arăta, decît razele soarelui umbra ceasornicului de soare ; și fără nici o încălcitură va învăța, pre cum toate neamurile și a niamurilor late împărății, cîte astăzi Evropa în sînul său încălzește, și ține, cu niamul Romano-Moldo-Vlahilor alăturîndu-se, nu pot să nu-și cunoască ale sale începături prea proaspete și înaintea vechimei bătrînețelor lor, ca niște brudii, și tinereale de vîrstă (sau mai adevăr să zicem) ca niște strînsuri, fără nici o dreptate, între cei de loc vîrite să nu mărturisască”¹.

Fără să depășească geniul demonstrativ al unui Miron Costin sau Constantin Cantacuzino, Dimitrie Cantemir a înțeles să se adreseze Europei politice și culturale cu o inegalabilă pasiune, care nu putea fi numai a sa, ci a întregii societăți în numele căreia scrisul său vorbea. Din aceasta izvorăște originalitatea unei viziuni istorice, care dincolo de tot ce datorează predecesorilor, se definește prin absolutizarea continuității etnice

¹ *Operele principelui Dimitrie Cantemir*, publicate de Academia Română, tomul VIII, *Hronicul vechimei a Romano-Moldo-Vlahilor* (ed. Gr. G. Tocilescu), București, 1901, p. 10—11.

înscrisă în dublul registru istoric al timpului și spațiului. Se fundamenta astfel, logic, o idee cantemiriană menită să lărgască întreg cadrul de dezbateră a problemei originii, unității și continuității: existența unei veșnice patrii românești, a unei continuități teritoriale depline. Din această cauză, la nici un reprezentant al mișcării istoriografice dintre 1650—1725 nu se găsește mai clar conturată concepția omogenă despre etnogeneza românească, ca unitate de neam și de limbă, origine comună și continuitate teritorială, realitate obiectivă reflectată în compoziția și dinamica conștiinței de neam românești a epocii.

Continuitatea etnică în timp. Subliniind caracterul absolut al continuității, Dimitrie Cantemir, deși folosește în chip distinct termenii de „roman“ pentru epoca antică și de „român“ pentru cea medievală, pune uneori semnul egalității între aceștia, mai ales când narația istorică se oprea asupra unor împrejurări care trebuiau lămurite în sensul dat. Semnificativ, în această privință, este elaborarea unui termen specific: „Romano-Moldo-Vlahii“ însemnând, de fapt, „Romano-Românii“, destinat să învedereze, prin identificare, neîntrerupta continuitate în timp, între ceea ce a fost și ceea ce este, între strămoși și descendenți. Îl întâlnim în chiar titlul „Hronicului“, profesiune de credință expusă chiar în primele pagini ale lucrării. Începuturile etnogenezei sînt precizate astfel: „Aceastea dară așa; iară a Romano-Moldo-Vlahilor niam, de vom vrea să creadem adevărinții, carea în Hronice mărturisește, de-i vom căuta cea mai de pre urmă vîrstă, (de cînd adecă Traian împăratul, din Roma împărăteasa cetăților, alegînd cetățeni Romani, în Dachia i-au trecut) îl vom afla de pe la anul tocmirii firii omenești 107 să fie început“². Sau: „Într-acesta chip două, pre Romano-Moldo-Vlahii noștrii, Roma maică, din lăuntrurile sale născîndu-i i-au aplecat, și i-au crescut“³. Cu multă vigoare, în lumina unei asemenea continuități, este definit rolul istoric al poporului român, ca un bastion al apărării popoarelor răsăritene, în calea expansiunii otomane: „Zic dară ei, precum aceea de sus pronie, purtînd de grijă mîntuinții acestor crivățean naroadă, cu niamul Romano-Moldo-Vlahilor, ca cu un zid prea virtos, și nebiruit să fie slujit, precările împotriva a vrăjmașe săriturile păgînilor punîndu-l, cu pieptul lor, întregi încă pînă acum și în scaunele sale înfipti, și odihniți să-i fie păzit“⁴. În viziunea istorică a lui Dimitrie Cantemir, acest termen trebuia să marcheze identitatea dintre „Roman“ și „Român“, lipsa oricărei discontinuități în etnogeneza poporului român. Pare deosebit de concludent un pasaj în care marele învățat se referă la unele conflicte dintre bizantini și români: „Aceștea aceiași Romano-Moldo-Vlahi sînt, carii pre Alexie Comneno și pe Isachie Anghel împărății Taringradului, vrînd cu tirănie asupra lor să să ispitească, mai mult de cinci ori, cu vrăjmașe războaie i-au biruit, și precum Românul slobod prea bună soție, așa în-tărâtat războinic fără protivnic să fie li-au arătat. Aceștia aceiași Romani

² *Ibidem*, p. 13.

³ *Ibidem*, p. 15.

⁴ *Ibidem*, p. 21.

sint..."⁵. Este limpede că Dimitrie Cantemir folosea în relatarea acestor episoade trei termeni diferiți : „Romano-Moldo-Vlahi“, „Român“ și „Roman“ pentru a desemna aceeași realitate etnică, pentru el fiind unică și neîntreruptă istoria romanilor și a românilor.

Direcția demersului cantemirian este învederată și de înlocuirea termenului de „Roman“ cu cel de „Român“ cînd autorul era obligat să zăbovească întrucîtva asupra unor împrejurări din istoria Romei antice, legate într-un fel sau altul de premisele sau chiar începuturile procesului de formare a poporului român. Iată cum sînt înfățișate, în acest sens, relațiile dintre Roma și Dacia în timpul împăraților romani de la August la Traian : „Zicem dară, precum stăpînirea Dachilor îndoită și în două fealiuri să fi fost, una carea supt cel de obște a Ghetilor nume s-au fost cuprinzînd... pînă la vremile lui Avgust Chesar, supt numele Ghetilor să fie stătut (precum mai pre larg vom arăta în capul ce urmează unde vom istorisi războaiele lui Avgust, și a altor împărați Românești, cu Ghetii) iară alta stăpînire sau crăie a Dachilor au fost mai deosebit de alți Gheti... care au stătut pînă la Ulpie Traian împăratul Românilor, și pînă la Decheval craiul Dachilor..."⁶. Luptele armatei romane, în timpul lui Marc Aureliu, împotriva presiunii neamurilor germanice sînt descrise astfel : „Marco Aurelie, trii ani încheiați, tot pe războiu sta, și pentru marea secetă și uscăciune, carea se tîmplase, la atîtea primejdii sosise toată oastea Românilor, cît era cu toți numai să piară de seate, și de mare năvala a le făcea nepriiatinii"⁷. Limba română din punctul de vedere al obîrșiei ei este „...limba cea părintască (care din Româneasca, sau lătinească iaste)"⁸. Capitolul privind colonizarea cu elemente romane a Daciei cucerite în urma expediției împăratului Traian este rezumat astfel : „De părerea acelora, carii priimăsc, precum coloniile Românești de la Trăian, să să fie așezat în Dachiia ; însă pe aceleași alți împărați următori, iarăși să le fie rădicat, și să le fie tras înapoi"⁹.

Efortul stăruitor de a înlocui, în atîtea cazuri, subiectul expunerii fiind strict de istorie romană, termenul de „Roman“ cu cel de „Român“, reflecta aceeași tendință de a demonstra caracterul de netăgăduit al filiației etnice, considerată un fel de identitate. Ca încheiere preliminară a „Prolegomenelor“, Dimitrie Cantemir scrie : „Acestora dară sfîrșitul puînd, trage-ne vreamea începutul cărții Hronicului să punem în carea, ... sîntem să arătăm hronologhiceaste, adecă după sămăluirea annilor, precum acești Români de Ulpie Traian în Dachia descălecați, tot aceiași să fie Români carii și pînă astăzi în trînsa lăcuesc"¹⁰. În acest fel, identitatea terminologică nu făcea decît să pună în lumină continuitatea etnică absolută.

Dar Dimitrie Cantemir nu inova, ci continua, perfecționînd și sistematizînd, o tradiție pe care a cunoscut-o, fie materializată în scrieri pe care ar fi putut să le cunoască, fie sub forma orală, prin discuțiile pe care trebuie să le fi avut, în jurul unor asemenea probleme, cu alți cărturari

⁵ *Ibidem*, p. 18.

⁶ *Ibidem*, p. 77.

⁷ *Ibidem*, p. 201.

⁸ *Ibidem*, p. 104.

⁹ *Ibidem*, p. 150.

¹⁰ *Ibidem*, p. 162.

din țările românești, în Moldova, la Constantinopol, în Rusia. Cîteva exemple pot fi edificatoare.

Încă în a doua jumătate a veacului al XVI-lea, odată cu primele tipăriți în limba română, se întîlnește tendința de a afirma originea romană a poporului român prin identificare terminologică. Astfel, Diacul Coresi — cunoscut pentru bogata sa activitate de traducător și tipograf — în „Apostolul” din 1563 tîlmăcea termenul de „Roman” prin „Român”¹¹. Aceasta nu era rezultatul unei întîmplări (sau poate a unei greșeli de tipar), ci reflectarea în scrisul tipărit a unei mentalități care, cu trecerea timpului, se cristaliza tot mai puternic. Pe la 1620, Mihail Moxa scria în „Hronograful” său, în capitolul intitulat : „De începutul Rîmleanilor”, următoarele în legătură cu începuturile imperiului roman : „Să începem a scrie de acum tîrîia și putearia Rumânilor, de unde s-au început și au ținut pămîntul tot și țări”¹². În precuvîntarea la Biblia din 1638, referindu-se la opera marelui geograf roman Strabo, autorul spune : „Stravon scriitoriu de pămînt vrednicia și mărirea Rumânilor scriind, numai pre ostașii vremii aceia care era asupra vrăjmașilor țării îi număra”¹³. Și într-un manuscris al lucrării lui Miron Costin, „De neamul moldovenilor, din ce țară au ieșit strămoșii lor”, întîlnim un pasaj ca acesta : „...românii cei discălicați de Traian în Ardeal...”¹⁴. Iată, deci, fără a epuiza exemplele posibile, înainte de Dimitrie Cantemir, un număr de atestări a înlocuirii lui „Roman” cu „Român”, care dovedește că în decursul veacurilor XVI—XVII era manifestă în cultura românească tendința de a învedera originea romană printr-un procedeu de identificare. Dimitrie Cantemir n-a făcut decît să transforme tendința în idee clară, menită să înzestreze cu un caracter absolut continuitatea etnică în timp a poporului român.

Continuitatea etnică în spațiu. Prin demonstrarea continuității etnice în timp, Dimitrie Cantemir afirma, implicit, și unitatea teritoriului românesc, care timp de aproape două milenii nu și-a schimbat stăpîinii. El face acest lucru și prin sublinierea expresă a continuității în spațiu, arătînd că locuitorii de același neam — românii — alcătuiau „liantul” datorită căruia pămîntul lor, împărțit în mai multe formațiuni politice, forma, cu toate acestea, un tot unitar. Dimitrie Cantemir enunța astfel ceea ce considera el a fi un adevăr absolut: „Iară acum vine rîndul să arătăm cea mai de pre urmă socoteală, adecă să aducem toate mărturiile istoricilor, pre scurt, carile dovedesc, precum Dachia au fost de la Traian împărat cu cetățeni și slujitori vechi Romani, descălecată și decia precum aciași Romani să fie moșii strămoșii Românilor, carii și astăzi în părțile Dachii lăcuitori să află, adecă Moldovenii, Munteaniii, Maramureșeanii, Rumânii de peste Dunăre, și Coțovlachii, din țara grecească, căci toate aceste năroade, dintr-aceiași Romani a lui Traian, să fie, nu numai limba și graiul, ce și a

¹¹ G. Giuglea, *Coresi face cea dintîi apropiere între „romani” și „români”*, în „Biserica Ortodoxă Română”, 1935, nr. 5—6, p. 226—228.

¹² *Cronica lui Moxa*, în B. P. Hașdeu, *Cuvente den bătruni*, I, București, 1878, p. 354.

¹³ *Biblia*, în *Bibliografia veche românească*, vol. I, p. 290.

¹⁴ Miron Costin, *Opere*, (ed. P. P. Panaitescu), București, 1958, p. 243.

tuturor vreamurilor istorii, mărturisesc“¹⁵. Dacă în acest citat „romani-tatea“ este înfățișată ca acoperind un teritoriu depășind regiunile românești propriu-zise, începutul capitolului al XII-lea al „Prolegomenelor“ este clar în ce privește precizarea teritoriului locuit de români : „Aceștea dară mai sus pomeniți, și în toată lumea cu nume nemuritoriu vestiți Romani, nepoții adevărați și strănepoții Elinnilor Troadeani sînt moșii strămoșii noștri a Moldoveanilor, Muntenilor, Ardeleanilor și a tuturor ori unde se află a Romanilor, precum și singur numele cel de moșie ne arată (Români chemîndu-ne)...“¹⁶. De fapt, așezînd continuitatea poporului român într-un spațiu alcătuit din Moldova, Muntenia și Ardeal, Dimitrie Cantemir nu făcea decît să continue pe Grigore Ureche, Miron Costin, Neculai Costin, Constantin Cantacuzino care, la rîndul lor, odată cu afirmarea originii romane, s-au străduit să pună în lumină faptul că populația vorbind aceeași limbă — indiferent de denumirile ei, după regiunile în care locuia — aparținea unui singur neam : cel românesc. De aceea, adresîndu-se cititorului, Dimitrie Cantemir îi atrage atenția chiar la începutul lucrării că în programul său se află și afirmarea răspicată a ideii continuității în spațiu : „Deci dară, într-această parte (pre carea acum de cum iaste și cum iaste gătită o vedeți) toată socoteala noastră într-aici este să stăruiaște ; pentru că numele și niamul dumniavoastră caria de mult s-au descalecat, pe atuncea pînă acumu necurmat lăcueaște în Dachia, (adeică în Moldova, în Țara Munteniască și în Ardeal)...“¹⁷.

Se întîlnește la Dimitrie Cantemir, cărturar și principe moldovean, în comparație cu predecesorii săi moldoveni, un accent cel puțin tot atît de puternic în afirmarea mereu repetată a faptului că moldovenii erau și se socoteau parte integrantă a poporului român, că ei erau români. El relua ideea exprimată de Miron Costin într-un pasaj devenit celebru pentru puterea mesajului transmis posterității : „Măcară dară că și la istorii și la graiul și streinilor și în de sine cu vream, cu vacuri, cu primeneale au și dobîndesc și alte nume, iară acela carile ieste vechiu nume stă întemeiat și înrădăcinat român. Cum vedem că, măcară că ne răspundem acum moldoveani, iară nu întrebăm : «Știi moldovenește ?», ce «știi românește ?», adevăcă rimleneaște, puțin nu zicem : «știs romanițe ?» pre limba latinească“¹⁸. Dimitrie Cantemir a elaborat un fel de doctrină a „românității“ moldovenești, subliniind originea comună a locuitorilor contemporani ai regiunii denumită altădată Dacia, ce alcătuiau un singur și unic neam : „Ce precum el cu mîna lui, ca pre un sad ales într-o livadă, i-au împlîntat, și i-au sădit ; așea neclățiți, și în veci nemutați i-au lăsat, carii și pînă astăzi toată lumea îi vede, și-i cunoaște tot ael vechiu neam românesc ce fiu Moldova, și în țara Muntenească, și Ardealul tot ael vechiu, și a mai marilor săi nume de Romani țiind...“¹⁹.

Polemist viguros, îndreptînd ascuțișul argumentației împotriva celor care, tăgăduind autohtonía poporului român, susțineau stabilirea sa relativ recentă pe aceste meleaguri, Dimitrie Cantemir, într-o vibrantă filipică, afirma din nou identitatea de neam și de limbă dintre munteni și

¹⁵ Dimitrie Cantemir, *Hronicul vechimei a Romano-Moldo-Vlahilor*, p. 153.

¹⁶ *Ibidem*, p. 104.

¹⁷ *Ibidem*, p. 50.

¹⁸ Miron Costin, *Opere*, p. 269.

¹⁹ Dimitrie Cantemir, *Hronicul vechimei a Romano-Moldo-Vlahilor*, p. 195—196.

moldoveni. „Rușinează-se dară măcar, și cu aceasta (că alte mai vârtoase mărturii, carile mai înainte îi vom aduce, mi se pare că nici să să rușinează vreame le va da), carii pre Români, adevă pre Moldoveni și pre Munteani, vor să-i facă de eri de alaltă eri, pre aceaste locuri veniți, că cine cit de puțin socotitoriu, nu va putea cunoaște, și nu va mărturisi ?“²⁰

Strădania lui Dimitrie Cantemir în afirmarea personalității etnice românești a Moldovenilor poate fi înțeleasă ca o fundamentare istorică a dreptului Moldovei la independență într-o regiune a Europei în care se ciocneau — și aceasta nu în folosul țărilor românești — interesele a trei imperii expansioniste.

Și acest efort de clarificare terminologică, inspirat de un fierbinte patriotism, își avea rădăcinile în lumea de idei și sentimente a locuitorilor Moldovei, care, conform unei „forma mentis“ cristalizată printr-o evoluție de veacuri, își spuneau adesea „români“ și nu „moldoveni“²¹. Iată, mai întâi, câteva mărturii care ilustrează caracterul de obișnuință a unei asemenea deprinderi. După cum se știe, prima tipăritură în Moldova este vestita „Cazanie“ din 1643 a Mitropolitului Varlaam. Ea nu este însă o carte „moldovenească“, ci, după cum spune însuși titlul, „Carte românească de învățătură... de în limba sloveniască pre limba româniască de Varlaam Mitropolitul...“²². Faimoasa „Pravilă“ a lui Vasile Lupu, tipărită în 1646, are ca titlu : „Carte românească de învățătură. De la pravilele împăratești și de la alte giudeațe cu dzisa și cu toată cheltuiala lui Vasile Voivodul și domnul Țării Moldovei...“²³.

Obișnuința folosirii termenului de „român“ în loc de „moldovean“ fiind deosebit de largă, este atestată și de alte categorii de izvoare decât literatură cultă. Unele orașe moldovenești, cu o minoritate etnică relativ numeroasă, aveau o organizare administrativă aparte, potrivit căreia, în fruntea a ceea ce era consiliul comunal al vremii se găsea nu un singur pîrgar, ci doi, un moldovean și un armean. Pentru că, în fapt, amîndoi erau „moldoveni“, adică supuși ai statului denumit „Moldova“, se făcea delimitarea nu printr-o terminologie politică, ci prin una etnică. Astfel, în actele orășenești redactate în limba română cei doi pîrgari, ca și orășenii pe care îi cîrmuiau, nu erau „moldoveni“ și „armeni“, ci „români“ și „armeni“. O scrisoare din 1593—1597 a sucevenilor către bistrițeni începea astfel : „Scris-am adevă noi, birăul cel rumânescu și cu cel armenescu cu 22 de pîrgari de la uraș de la Suciav...“²⁴. Iar într-o scrisoare din 1670 a botoșenenilor citim : „Adevă noi tîrgoveții Rumâni și Armeani de trăg de Botășeni mărturisim noi cu această scrisoare a noastră... și ne-am înțrebat, și pre bătrîni și pre tineri și pre Rumâni și pre Armeani... iar noi tîrgoveții și Rumâni și Armeani mărturisim...“²⁵. Dar ce dovadă mai puternică poate fi decât faptul că pentru întîia dată termenul de „român“, cu limpede înțeles etnic, apare în 1489 într-un act al Cancelariei domnului moldovean Ștefan cel Mare în legătură cu un hotar de moșie raportat

²⁰ Ibidem, p. 385.

²¹ Eugen Stănescu, *Premizele medievale ale conștiinței naționale românești*, „Studii. Revistă de istorie“, XVII (1964), nr. 5, p. 972—974.

²² *Bibliografia veche românească*, vol. I, p. 137.

²³ *Carte românească de învățătură* (Adunarea izvoarelor vechiului drept românesc, vol. VI), București, 1961, p. 33.

²⁴ Al. Rosetti, *Lettres roumaines de la fin du XVIe siècle et du debut du XVIIe siècle tirées des archives de Bestritza*, București, 1926, p. 50.

²⁵ B. P. Hașdeu, *Arhiva istorică a României*, vol. I, partea a 2-a, 1865, p. 21.

la două personaje denumite „Bodea Sîrbul“ și „Bodea Rumânul“ !²⁶. Deci și în acest caz Dimitrie Cantemir nu inovează, ci se manifestă ca purtătorul conștient al unei tradiții interne pe care, prin mijloacele scrisului său, o transforma în atitudine ideologică.

Fiind vădită o atare atitudine ideologică, era întru totul firesc ca Dimitrie Cantemir, construind o viziune istorică conform căreia continuitatea etnică a poporului român în cadrul timpului și spațiului istoric era absolută — întemeiată pe ferma convingere a unității dintre întreg și parte în ceea ce privește teritoriul românesc — să încerce a găsi pentru ansamblul acestuia o denumire unică*. Într-adevăr — și aceasta dovedește încă odată claritatea particulară a concepției sale — el reușește să elaboreze o serie de denumiri cu o astfel de semnificație, dintre care reținem ca fiind de o importanță deosebită următoarele trei : „Romano-Moldo-Vlahia“, „Daco-Romania“ și „Țara Românească“.

Romano-Moldo-Vlahia. Denumind locuitorii teritoriului românesc „Romano-Moldo-Vlahi“ și stăruind în chip deosebit asupra acestei denumiri, după cum am arătat mai înainte, Dimitrie Cantemir trebuia să ajungă în chip firesc la o astfel de denumire teritorială. Este de menționat că el, deși a dat întregii lucrări titlul de „Hronicul vechimei a Romano-Moldo-Vlahilor“, a considerat necesar să denumească în chip diferit cele două tomuri în care urma să se împartă lucrarea (cel de-al doilea nu a fost probabil scris decât fragmentar) și anume : „Fost-au dară gîndul, și nevoița noastră, ca tot trupul Hronicului acestuia, în două tomuri (adecă cărți mari să-l împărțim. Deci tomul dintăi, pre carele în ciastă dată vi-l dăruim, să să numească *Hronicul a Vechimii Romano-Moldovlahiilor*“²⁷, care cuprinde o expunere a întâmplărilor și împrejurărilor istorice de la „primul descălecat“ (cucerirea Daciei de către romani), la „al doilea descălecat“ (întemeierea primelor state românești). Nu este greu de presupus că autorul acorda o greutate deosebită acestei denumiri dacă intitula prima parte nuanțat diferit de lucrarea în întregime a ei. Ceva mai departe, după încheierea „Prolegomenelor“, urma o nouă prefață, pe care o denumea semnificativ : „Precuvîntare, sau Pridoslovie în Hronicul vechimei Româno-Moldovlahiilor“, repetarea dovedind caracterul conștient, intențional al procesului de elaborare și alegere terminologică. Ca să nu fie nici o îndoială, încheia acest prim tom cu următoarea propoziție : „Sfîrșitul Hronicului, pentru vechimea Româno-Moldo-Vlahii, și lui Dumnăzău Laudă“²⁸. Ne putem întreba : de ce pentru Dimitrie Cantemir, întreaga lucrare fiind mai cu seamă o istorie a poporului, primul tom trebuia să fie mai ales o istorie a teritoriului ? Se poate presupune că, potrivit concepției sale, abia cu tomul al doilea urma să înceapă expunerea istoriei politice organizate a poporului român, obligat să viețuiască în cadrul mai multor formațiuni statale.

Daco-Romania. Deși „Precuvîntarea“ se referea la un „Hronic al vechimei Romano-Moldovlahiilor“ intrînd în materie și începînd să depene

²⁶ I. Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, vol. I, București, 1913, p. 374.

* P. P. Panaitescu, *Dimitrie Cantemir. Viața și Opera*, București, 1968, p. 238 ; Eugen Stănescu, „Geneza noțiunii de „România“. Evoluția conștiinței de unitate teritorială în lumina documentelor interne“, în volumul *Unitate și continuitate în istoria poporului român*, București, 1968, p. 245—249.

²⁷ Dimitrie Cantemir, *Hronicul vechimei a Romano-Moldo-Vlahilor*, p. 50.

²⁸ *Ibidem*, p. 169.

firul narației istorice, Dimitrie Cantemir a recurs la o nouă denumire, pe care o găsim incorporată într-un nou titlu : „Hronicon Daco-Romanii adecă a țărilor românești“²⁹. Sigur că nu poate fi vorba de un hazard terminologic, ci de un scop determinat de necesitatea de a preciza că încă de la începutul istoriei lor țărilor române nu au fost deplin separate. Iată ce spune autorul prin rezumatul cărții întii, ca un fel de justificare a folosirii acestui termen : „Cartea arată descălecatul Romanilor în Dachia de la Traian împărat. Așijderea dovedește necurmat traiul lor în trînsa, de la același Traian împărat pînă la Avrelie Avrelian împărat“³⁰. Ca atare, la început a fost Dacia, care prin cucerirea romană (deci odată cu începutul etnogenezei românești) a devenit o Daco-Romanie, care, în fapt, nu era altceva decît țărilor române privite ca un ansamblu unitar. Se poate observa și în acest caz strînsa legătură dintre o denumire cu caracter teritorial și cea prin care se acordă o anumită personalitate etnică locuitorilor. Deși folosit mai puțin frecvent ca alți termeni, cel de „Daco-Romani“ există în textele cantemiriene. Astfel, respingînd părerea că locuitorii romanizați ai Daciei ar fi putut, în timpul împăratului Marc Aureliu, să-și părăsească țara din cauza războaielor cu marcomanii, se spune : „De pre aceastea lui Marco cu izbîndă răsboae a aiave iaste că Daco-Romanii, pentru ce în Dachia să nu fie lăcuit, pricină împingătoare sau gonitoare n-au avut“³¹. E de presupus că sensul acestui termen la Dimitrie Cantemir era corespunzător perioadei istorice, relativ scurte în concepția sa, a „Daco-Romanilor“, care nu deveniseră încă „Romano-Moldovlahi“ în înțelesul deplin al cuvîntului, adică „Români“ propriu-ziși.

Țara Românească. Înaintea „Prolegomenelor“ Dimitrie Cantemir, așază următorul titlu : „Hronicon. A toată Țara Româniască (care apoi s-au împărțit în Moldova, Munteniască și Ardealul) din descălecatul ei de la Traian Împăratul Râmului. Așijderea pentru numele, carele au avut odată și carele are acmu, și pentru Românii carii de atunceia într'însa așăzindu-să, într'aceiași și pînă acmu necurmat lăcuiesc“³². Ca și în privința denumirilor expuse mai înainte, și sensul de „Țara Românească“ nu lasă echivoc. Precizîndu-i părțile componente — Moldova, Muntenia, Ardealul — Dimitrie Cantemir se referea la întreg teritoriul românesc. Nu este întîmplător că deși denumirea politică a Munteniei era „Țara Românească“, el o preferă pe cea geografică, pentru a preîntîmpina o confuzie posibilă. Cu atît este mai important cu cît acest termen este folosit de către Dimitrie Cantemir în același sens, mai des la plural : „Țările Românești“, desemnînd, așa cum am văzut mai înainte, ansamblul teritoriului românesc. „Țară Românească“ era, deci, fiecare în parte și toate la un loc. Cum la Dimitrie Cantemir „țara românească“ însemna și „provincie romană“, procesul de elaborare terminologică a putut să se desfășoare în felul următor : Dacia romanizată era o „provincie romană“, deci o „țară românească“ alcătuită din mai multe „țări românești“, putînd avea denumiri specific regionale : muntenească, moldovenească, ardelenescă. Acestea erau însă rezultatul unei fărîmițări

²⁹ *Ibidem*, p. 181.

³⁰ *Ibidem*.

³¹ *Ibidem*, p. 201.

³² *Ibidem*, p. 57.

(„împărțiri“) provinciale a unității, care n-a putut să nu lase urme. De asemenea, locuitorii fiind, conform concepției cantemiriene, „Romani-Români“, teritoriul lor trebuia să fie, în chip firesc, în același timp, o provincie romană și o „țară românească“. Această a treia denumire generală a pământului românesc pune și mai puternic în lumină viziunea istorică a marelui învățat, după care continuitatea absolută în timp și spațiu se realizează nu numai în unitatea de neam și de limbă, ci și în unitatea teritorială. Ideea unei singure țări, a unei unice patrii este prezentă mai mult decît embrionar la Dimitrie Cantemir. Se poate spune că aceste texte alcătuiesc și premerg, firesc și necesar, apariția, peste mai puțin de un veac, a termenului de „România“. Am văzut că Dimitrie Cantemir era un continuator, purtător conștient al unor vechi tradiții prelucrate la un nivel superior de cultură. Efortul de a găsi o denumire generală întregului teritoriu locuit de români, cu rezonanțe nu numai etnice, ci și politice (căci „Țara Românească“ era de multe veacuri trainicul stat dintre Carpați și Dunăre) îl definește astfel ca un mare precursor.

Autorul „Hronicului“ a putut să ajungă la asemenea formulări pentru că, învățat și scriitor, a fost, totodată, domn și om politic, ceea ce învederează geneza complexă a ideilor sale preluate de la societatea contemporană, dar trecute prin filtrul mării sale personalități. Omul de carte era modelat de mișcarea de idei umanistă a cărei moștenire culturală era imensă. Omul de acțiune era condiționat de tot ceea ce-l precedea ca acțiuni politice cu substrat ideologic. Dimitrie Cantemir se manifesta, astfel, ca un punct de convergență a două mari tradiții: intelectuală și politică. Am adăuga și tradiția unor idei ale păturilor populare. Căci într-o societate, ca cea moldovenească, a cărei stratificare nu era codificată în chip rigid, ca alte societăți medievale, zidul despărțitor dintre cultura populară și cea dominantă nu putea fi complet impermeabil. Preluarea și prelucrarea unor asemenea tradiții explică intensitatea specifică a ideilor cantemiriene.

Tradiția umanistă. Umaniștii străini, cînd se ocupau în scrierile lor de problemele contemporane ale pămîntului românesc din punct de vedere istoric, politic sau geografic obișnuiau să-l denumească „Dacia“ sau „Valahia“³³. Primul termen avea un caracter arhaizant; al doilea, dimpotrivă, desemna în fapt țara locuită de „valahi“, adică de români. „Dacia“ denumea și întregul și părțile. „Cele două Dacii“ erau Muntenia și Moldova; „Dacia“, simplu, sau „Dacia mediterraneană“ era Transilvania, „Dacia Ripensis“ era Banatul, „Dacia Alpestris“ putea fi pentru Muntenia și Moldova luate împreună etc. În ceea ce privește termenul de „Valahia“, des întilnit în scrierile străine din epoca medievală, acesta nu desemnează numai „Țara Românească“ sau „Muntenia“, adică statul dintre Carpați și Dunăre. „Valahia“ era, adesea, Moldova; uneori „Valahia“ desemna un ansamblu teritorial alcătuit din Muntenia și Moldova. Foarte important este însă că „Valahia“ avea uneori sensul întregului teritoriu românesc.

³³ E. Stănescu, *Unitatea teritoriului românesc în lumina mențiunilor externe, „Valahia“ și sensurile ei*, în „Studii. Revistă de istorie“, XXI (1968), nr. 6, p. 1105—1119; Idem, *Geneza noțiunii de „România“*. A. Armbruster, *Evoluția sensului denumirii de „Dacia“*. *Încercare de analiză a raportului între terminologia politico-geografică și gîndirea politică*, în „Studii. Revistă de istorie“, XXII (1969), nr. 3, p. 423—444.

O mărturie, aproape contemporană cu Dimitrie Cantemir, este cea a lui Del Chiaro, secretarul lui Constantin Brîncoveanu, care afirmînd că „Dacia“ reprezenta toate provinciile locuite de români, preciza că nu se ştie însă cînd şi cum şi-a schimbat numele în „Valahia“³⁴. Umaniştii străini, folosind asemenea denumiri generale pentru întregul teritoriu locuit de poporul român, îi recunoşteau, implicit, o anumită unitate.

La umaniştii români care l-au precedat pe Dimitrie Cantemir, influenţaţi de cei străini şi, totodată, sensibili la realităţile lumii în care trăiau, se făceau simţite tendinţe similare. Miron Costin, Nicolae Costin şi Constantin Cantacuzino au folosit termenul de „Dacia“ într-un chip asemănător. Primul spune, referindu-se la un mare umanist, că „...au scris în istoria sa cum moldovenii cari lăcuiesc pre pămîntul Dachii de Sus şi muntenii prea Dachia de Jos...“³⁵. Iar ultimul arăta : „Aşadar, şi acei români-dachi ce era aici şi al lor traiu şi stare îşi cerca şi cit au putut a să ţinea au nevoit, moşteni vechi şi întemeiaţi — acestor pămînturi socotindu-se că sînt : pentru că prin sute de ani trecuse şi să rădăcinase în toată Dahia lăcuind şi şezînd“³⁶. Ca şi umaniştii străini, Dimitrie Cantemir foloseşte pentru a desemna întregul teritoriu românesc nu numai denumirea de „Dacia“, ci şi pe cea de „Valahia“. Semnificaţii importante se pot degaja din următorul pasaj : „După schimbarea, sau mai adevărată tălmăcirea, numelui Dachii în Volohia, multă vreme, toate trei ţările pomenite, cu un nume s-au numit pînă adică cînd Domniia, dintr-una în doază, s-au despărţit, pre care vream, partea Valahiei cea mai mare, de pe apa Moldova, numele a toată ţara mutînd, s-au numit Moldova. Singură ţara Muntenească cu numele Valahiei rămînînd... Deci carea de mult s-au fost chemînd Dachia din mijloc, apoi s-au numit Transilvania, adecă cum zicem noi Ardealul. Între aceasta şi între Dunăre s-au zis Valahia mică, adecă Ţara Muntenească. Între Valahia mică şi apa Prutului, aşijderea între Prut, şi între Nistru pînă la Marea Neagră, s-au chemat Valahia Mare, adecă Moldova“³⁷. Deci „Dacia“ şi „Valahia“ erau sinonime şi, totodată, denumeau şi partea şi întregul. În felul acesta nu aparţine întîmplării, ci unei intenţii conceptuale faptul că Dimitrie Cantemir înţelegea să sublinieze mereu în legătură cu termenul de „Valahia“, tocmai sensul care se găseşte, dar mai puţin frecvent ca celelalte, în literatura umanistă, cel care însumează toate „Valahiile“ regionale.

Cu toate acestea, concepţia sa privitoare la unitatea teritorială a poporului român nu putea fi satisfăcută de termeni de o factură neîndoios arhaizantă şi livrescă (de altfel, preluată de umaniştii români de la cei străini, după cum am arătat). De aci elaborarea creatoare a unei terminologii noi, cu o mai mare putere de convingere. Aşa s-au născut termenii de „Romano-Moldo-Vlahia“, „Daco-România“ şi „Ţara Românească“, predecesori ai „României“ de azi.

Tradiţia politică. Dimitrie Cantemir a fost fiu de domn, de două ori domn, şi în tot timpul vieţii sale, cînd nu s-a aflat pe scaunul domnesc, a fost pretendent şi candidat la domnie. Fiind şi istoric, nu putea să nu se

³⁴ Del Chiaro, *Istoria delle moderne rivoluzioni della Valachia* (ed. N. Iorga), Bucureşti, 1914, p. 20.

³⁵ Miron Costin, *Opere*, p. 248.

³⁶ Constantin Cantacuzino, *Istoria Ţării Româneşti*, în *Cronicari munteni* (ed. Mihail Gregorian), vol. I, Bucureşti, 1967, p. 67.

³⁷ Dimitrie Cantemir, *Hronicul vechimei a Romano-Moldo-Vlahilor*, p. 304—305.

lase atras de „modelele” domnești ale trecutului care au desfășurat acțiuni politice și militare inspirate, adesea, de idei care s-au transmis din generație în generație. Dacă este să ne referim numai la câteva figuri proeminente din veacurile XV—XVII — Vlad Țepeș, Ștefan cel Mare, Petru Rareș, Mihai Viteazul, Șerban Cantacuzino — se poate observa că la baza acțiunilor lor, adesea glorioase, se afla un program politic, mai mult sau mai puțin explicit, bazat pe ideea de autoritate, de independență și de unitate³⁸. Acesta era în fapt — dacă punem laolaltă datele pe care ni le pune la îndemână „Istoria Ieroglifică”, Tratatul cu Petru cel Mare, Manifestul către poporul moldovenesc din 1711, „Descrierea Moldovei” și „Hronicul vechimei a Româno-Moldovlahilor” — și programul politic al lui Dimitrie Cantemir, purtător, deci, nu numai al unei tradiții intelectuale umaniste, ci și al unei tradiții politice domnești. Înzestrat cu o concepție clară despre unitatea „în sine” a teritoriilor locuite de români, conjunctura internațională l-a împiedicat să depășească stadiul teoretic al ideii și să întreprindă o acțiune pentru transpunerea ei în viață. Căci mai întâi, odată cu scaunul Moldovei, trebuia redobândită independența și consolidată prin instaurarea unui regim de domnie autoritară și ereditară. Problema nu e lipsită de interes, deoarece ne putem întreba : această viziune unitară a pământului românesc aparținea numai cărturarului sau și omului politic, era o construcție intelectuală pură sau și fundamentul unui program de acțiune ? Credem că răspunsul îl putem căpăta dacă luăm în considerație atitudinea lui Dimitrie Cantemir față de predecesorii săi, domni ai Moldovei și ai Munteniei, care au încercat să înfăptuiască tradiționalul program politic al domniei românești.

În textul propriu-zis al „Istoriei Imperiului Otoman” marii domni ai Țărilor Române sînt pomeniți incidental sau deloc, iar marile momente ale luptei pentru independență sînt tratate mai mult decît fugitiv. Să fie aceasta o dovadă că lucrarea a fost întocmită la Constantinopol — unde se afla sub o atentă supraveghere — și că, ulterior, prins de ițele din ce în ce mai complicate ale unei activități scriitoricești și politice epuizante, n-a mai putut duce la bun sfîrșit revizuirile și îmbunătățirile necesare ? Fapt este că despre Vlad Țepeș, Ștefan cel Mare, Petru Rareș și Mihai Viteazul (ultimii doi, ignorați în text) ni se dau detalii de caracter patriotic în note, uneori ample, adăugate ulterior, probabil în timpul redactării „Descrierii Moldovei”. Deosebit de elogioasă este nota despre Șerban Cantacuzino : „Un principe generos din familia imperială a Cantacuzinilor, și plin de zel pentru religia creștină. După ce Duca din Rumelia a fost trimis în Moldova, el a dobîndit scaunul principelui Țării Românești și a pus toată grija și străduința de a elibera cu totul Europa de tirania turcilor a căror putere scăzuse deja prin victoriile continue ale germanilor”³⁹. Să fie vorba numai de o simpatie subiectivă, determinată de înrudirea atît de apropiată dintre Dimitrie Cantemir și Șerban Cantacuzino sau de o adeziune politică, firească, dat fiind afinitatea ideologică și politică ? Se știe că Șerban Cantacuzino, fidel programului politic domnesc, a cerut, în ca-

³⁸ E. Stănescu, *Unity and Diversity in the Political Thought of the Early Roumanian Society* (An Essay of Historical Typology), în „Nouvelles études d'Histoire”, vol. IV, București, 1970, p. 91—110.

³⁹ Dimitrie Cantemir, *Istoria Imperiului Otoman*, (trad. Ion Hodoș), ediția Societății Academice Române, București, 1876, vol. II, p. 506—507.

drul tratativelor cu imperialii, nu numai recunoaşterea domniei ereditare şi autoritare, ci şi alipirea Banatului la „Țara Românească“, precum şi uniunea dinastică cu Moldova. Iată ce ne spune în această privinţă o cronică contemporană : „Întii pohtea pururea să fie domnii în Țara Muntenască din neamul Cantacuzinilor. Al doilea cerea şi Țara Moldovei să fie în seama lor şi domn Cantacozin să fie. Al treilea cerea să fie domnii singuri stăpînitori, cum va vrea să facă cu țara şi cu ai țării şi de nimeni opreală să n-aibă. A patra cerea să le dea o parte de loc a Ardealului, Logoşul, Cavaran, Sebeşu, Mehedia, Lipova cu ținutul Amlaşului...“⁴⁰. Simpatia pentru Șerban Cantacuzino putea fi, în acest fel, şi pentru construcția politică pe care acesta a încercat, dar a fost împiedicat, să o înalțe. Să ținem seama, totodată, că eforturile lui Dimitrie Cantemir, în timpul exilului constantinopolitan, de a se ajunge la o platformă comună de colaborare între Moldova şi Muntenia se aşezau, de asemenea, pe făgaşul deschis, odată cu sfîrşitul veacului al XVI-lea, de seria tratatelor de neagresiune, dar şi de cooperare politică şi militară fie între două, fie între toate cele trei țări româneşti. Tradiția politică domnească şi experiența proprie își au locul lor, de deosebită însemnătate, în geneza concepției cantemiriene despre unitatea teritorială, ca expresie a continuității de viață istorică a poporului român.

Tradiția populară. Cititul cărților şi trăirea nemijlocită a istoriei contemporane pot să nu fie singurele izvoare ale unei terminologii specifice în efortul de a găsi modul cel mai adecvat de a îmbrățișa, cu un singur cuvînt, patria românească. În fapt, cum se întîmplă adesea în istorie, forma intelectuală, cristalizată a ideilor este precedată de-a lungul unei perioade, uneori îndelungate, de o formă difuză, populară, ce prinde contur sesizabil, treptat, cu timpul. Acesta poate să ne poarte pînă la începuturile învelite încă de ceață ale etnogenezei unui popor. E locul, astfel, să ne întrebăm încă odată asupra semnificației şi influenței unui termen ca „Romania“, a cărui frecvență crește în perioada de sfîrşit a Romei antice, fiind sinonim cu „Imperium Romanum“, denumind, însă, în acelaşi timp, şi părțile sale⁴¹. „Romania“ era întreg imperiul roman, dar şi cele două imperii rezultate ale împărțirii din anul 395. „Romania“ răsăriteană — a cunoscut un destin milenar, fiind una din cele mai obișnuite denumiri ale Imperiului bizantin ca stat, indiferent de întinderea sa teritorială. Din această cauză, diferite regiuni ale acestui imperiu, datorită unor împrejurări istorice specifice, au fost denumite, de asemenea, „Romanii“. Provincia italiană cu capitala la Bologna se numește pînă astăzi „Romagna“, deoarece corespunde, în linii mari, ultimei stăpîniri bizantine din Italia centrală. Posesiunile dobîndite după 1204 de cetatea dogilor în Peninsula Balcanică reprezentau ceea ce s-a numit tot mai obișnuit „Romania“ venețiană. Primul sangiacat organizat de Imperiul otoman în Europa a fost „Rumelia“ (de fapt, traducerea turcească a „Romaniei“).

⁴⁰ *Istoria Țării Românești (1688—1717)* (ed. Constantin Grecescu), București, 1959, p. 14—15.

⁴¹ N. Iorga, *La Romanie danubienne et les barbares au VI-e siècle*, în „Revue belge de philologie et d'histoire“ III (1924), p. 35—50 ; G. I. Brătianu, *Privileges et franchises municipales dans l'Empire byzantin*, Paris-Bucarest, 1937, p. 58—72. Eugen Stănescu, *Geneza noțiunii de România...*, p. 252—254 ; A. Armbruster, „Sinn und Bedeutung des Begriffs «România» im rumänischen Mittelalter“, în „Daco-Romania. Jahrbuch für östliche Latinität“, 1 (1973), p. 124—131.

Asemenea „Romanii“ au existat peste tot unde Imperiul roman, sub forma sa occidentală sau bizantină, nu s-a putut menține și a început să se retragă. Dar în aceste regiuni nu au avut loc numai schimbări de stăpânire politică, ci și de natură etnică. În timpul primului mileniu al erei noastre s-au născut noi popoare în urma unui proces, uneori lent și complicat, de etnogeneză. Era în natura lucrurilor ca locuitorii, diferiți de cei antici, ai unor asemenea „Romanii“ să le denumească în limba lor proprie. Or, în limba română „Țara Românească“ nu este altceva decât tălmăcirea exactă a celui de „Romania“. Ce sînt acele numeroase „Terra Vlahorum“ din Transilvania, menționate des de actele Cancelariei maghiare, decât „Țări Românești“, numite astfel de populația autohtonă pentru că erau locuite de o populație romanică, asemenea „Romaniilor“ de altădată. Unele nume au rămas și în regiunea dintre Carpați și Dunăre : „Vlașca (Țara Românească“ în slavă) și „Romanații“ pot fi mărturia existenței unor „Romanii“ devenite „Țări Românești“. Denumirea nu putea fi numai locală, ci trebuia să desemneze și ansamblul „țărilor“ locuite de români, firește, în măsura în care oamenii din acele vremuri îndepărtate puteau avea acest fel de optică geografico-istorică. E cu puțință ca o asemenea tradiție populară — învederată, de altfel, de numele oficial al statului denumit popular „Muntenia“ — să se fi transmis pînă în vremea lui Dimitrie Cantemir și acesta să o fi cunoscut, dată fiind pluralitatea mijloacelor sale de investigație, dovedită de masa informativă imensă inclusă în „Descrierea Moldovei“. De aceea se poate susține că autorul „Hronicului“ a fost, totodată, și purtătorul unor tradiții populare ce se adaugă tradiției umaniste și celei politice.

În anul 1935, apreciind pe Dimitrie Cantemir, cărturar și domn, ca pe unul dintre cei mai buni fii ai poporului român, guvernul sovietic și-a dat acordul ca osemintele marelui patriot să fie aduse de la Moscova, unde fusese îngropat, în țara sa — România, în mijlocul poporului ale cărui aspirații i-au călăuzit viața și opera.

Opinia publică din țara noastră a întâmpinat cu mult entuziasm acest eveniment. „Poporul românesc — scria marele cotidian „Dimineața“ în acele zile — va avea prilejul să așeze în pămîntul nostru osemintele lui Dimitrie Cantemir, celebrul voievod al Moldovei și pe vremea sa omul de știință cel mai renumit“⁴². Cu același prilej, Nicolae Iorga a ținut la Academia Română o memorabilă comunicare, intitulată „Practica domnească a unui ideolog“. Într-adevăr, personalitatea lui Dimitrie Cantemir se definește, în primul rînd, prin unitatea dintre teorie și practică, gîndire și acțiune, viață și operă. Susținînd cu o convingere fierbinte ideea originii romane, a continuității neîntrerupte, a unității de neam și de limbă, el n-a făcut decît să fundamenteze din punct de vedere istoric dreptul unui popor, aflat sub dominația unor stăpîniri străine, la unitate, independență, libertate, suveranitate. Nici o slovă din marea sa operă nu e întâmplătoare, cu atît mai puțin o concepție, atît de limpede conturată, privind unitatea obiectivă și necesară a teritoriului locuit de români. De aceea, Dimitrie Cantemir poate fi considerat ca primul ideolog al unității național-statale, în chiar pragul istoriei moderne a poporului român.

⁴² „Dimineața“, din 14 iunie 1935.

Partidul Comunist Român – polarizator și dinamizator al luptei antifasciste

**(40 de ani de la constituirea Comitetului Național
Antifascist)**

Acad. PETRE CONSTANTINESCU-IAȘI

Cel de-al patrulea deceniu al secolului nostru, jalonat de marea criză economică din 1929—1933 a fost pentru întreaga omenire o perioadă de profunde frământări sociale, care reflectau, pe de o parte, ascuțirea contradicțiilor fundamentale ale capitalismului, instabilitatea lumii burgheze, iar pe de altă parte vigoarea ridicare la luptă a forțelor revoluționare, democratice și progresiste.

Pe plan internațional, în timpul și în anii următori crizei economice s-au conturat tot mai grave amenințări din partea statelor fasciste-militariste la adresa păcii, a suveranității și independenței popoarelor, prevestind viitoarea conflagrație mondială. Ascensiunea fascismului în Italia, instaurarea dictaturii hitleriste în Germania, alianța dintre aceste două și Japonia militaristă au dus la schimbarea raportului de forțe pe plan internațional, la accentuarea tendințelor de reîmpărțire a sferelor de influență, a coloniilor, de cotoire a unor teritorii străine. Transformată în centrul celor mai reacționare forțe ale imperialismului, Germania nazistă a devenit principala primejdie pentru securitatea și pacea generală, pentru libertatea popoarelor. Apăreau și se activizau în multe țări, sub patronajul hitlerismului, organizațiile fasciste și militariste.

În țara noastră, Garda de fier, creată și subvenționată de cercurile cele mai reacționare ale marilor capitaliști și moșieri români, a fost folosită ca principal detașament de șoc împotriva Partidului Comunist Român, a mișcărilor populare, a luptei pe care masele o desfășurau pentru drepturi și libertăți democratice. În același timp, unele cercuri și personalități politice de dreapta încercau să o manevreze contra adversarilor politici, pentru instaurarea unui regim de „mână forte“.

Activitatea forțelor reacționare, a Gărzii de fier a fost puternic îngreunată de declanșarea marilor bătălii revoluționare ale muncitorilor ceferiști și petroliști din ianuarie-februarie 1933. Aceste lupte au avut loc într-un moment de răscruce pentru soarta poporului român, când masele trebuiau să se ridice împotriva intensificării exploatarei capitaliste și a jafului monopolistilor străini, a ravagiilor crizei economice, când drepturile și libertățile democratice erau amenințate, iar independența și însăși ființa sa națională erau în primejdie, ca urmare a nașterii fo-

carului războinic — agresiv hitlerist. „Evenimentele politice din perioada aceea — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — evidențiază cu putere că în țara noastră, în rîndul maselor muncitoare, al cercurilor democratice largi exista o profundă ostilitate împotriva fascismului, a Germaniei naziste. Sînt cunoscute puternicele mișcări sociale care au culminat cu marile lupte ale muncitorilor ceferiști și petroliști din 1933, desfășurate imediat după instaurarea regimului hitlerist în Germania și care s-au înscris printre primele acțiuni revoluționare de masă ale proletariatului internațional împotriva fascismului“¹.

În timpul puternicelor bătălii de clasă din 1929—1933, clasa muncitoare din România, în frunte cu partidul comunist, s-a afirmat cu putere pe arena istoriei ca cea mai înaintată forță a societății românești, ca avangarda luptei întregului popor împotriva pericolului fascist, a Gărzii de fier, pentru drepturi economice și politice. În cursul desfășurării luptelor, precum și în perioada care le-a urmat s-au întărit legăturile partidului cu masele, au crescut rîndurile sale, în special cu elemente dintre cele mai combative ale clasei muncitoare. S-a extins considerabil influența partidului în mase, a sporit prestigiul său politic și s-a îmbogățit experiența sa revoluționară.

Loviți puternic în planurile lor de luptele muncitorilor ceferiști și petroliști, Garda de fier și susținătorii săi își îndreaptă privirile spre partidul nazist german și organizațiile acestuia în România, pentru sprijin și model de urmat, ea devenind o agentură a Gestapoului, parte componentă a Coloanei a V-a hitleriste în România.

Creșterea pe plan intern a pericolului fascist, a agresivității organizațiilor fasciste, iar pe plan extern a tendințelor revanșarde și revizioniste ale Germaniei hitleriste și ale acoliților ei, a ridicat în fața maselor celor mai largi problema organizării unei riposte hotărîte. O asemenea ripostă putea fi realizată numai în condițiile raliei într-un front comun a tuturor categoriilor sociale și forțelor politice interesate în propășirea democratică a țării, în apărarea integrității teritoriale, a independenței și suveranității ei naționale. În aceste împrejurări — Partidul Comunist Român exprimînd interesele vitale ale maselor largi, a militat activ pentru unirea tuturor forțelor democratice și patriotice ale poporului, pentru apărarea independenței și suveranității țării.

Obiectivele sub care s-a desfășurat activitatea pentru realizarea frontului comun al forțelor democratice — lupta pentru interzicerea activității organizațiilor fasciste, pentru apărarea integrității fruntariilor naționale, a independenței și suveranității patriei, contra stării de asediu și cenzurii, pentru asigurarea dreptului de întrunire și a libertății presei, pentru amnistiarea deținuților comuniști și antifasciști, — interesau în mod firesc masele cele mai largi. Pentru satisfacerea unor asemenea revendicări militau, alături de clasa muncitoare, și alte categorii și păături sociale: țărănimea, intelectualitatea, studențimea, funcționăria, merseriașii, micii întreprinzători, funcționarii, pensionarii, în general păturile mijlocii, inclusiv importante cercuri ale burgheziei, neliniștite de perspectivele sumbre ale aservirii țării intereselor Germaniei hitleriste. Tot

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 4, Editura politică, București, 1970, p. 367.

mai activ își manifestau neliniștea numeroși oameni politici democrați, reprezentanți ai intelectualității progresiste, față de acțiunile Gărzii de fier, de pericolul înfeudării țării imperialismului fascist-german.

Diversitatea categoriilor sociale, a grupărilor politice care erau interesate în salvarea țării, în apărarea libertăților democratice și în împiedicarea acaparării puterii de către organizațiile prohitleriste determinau folosirea unei mari varietăți de forme și metode de grupare a acestor forțe, de antrenare a lor la acțiune.

Bogăția metodelor folosite de partidul comunist în această perioadă, priceperea cu care a îmbinat forme ale muncii ilegale cu cele legale și semilegale și-au găsit ilustrarea și în activitatea desfășurată de o serie de organizații antifasciste legale, de presa revoluționară și democratică.

Pentru apărarea democrației și a intereselor naționale ale poporului au militat în acești ani un șir de organizații democratice și antifasciste de masă create de partidul comunist — Comitetul Național Antifascist, Asociația tineretului antifascist, Liga muncii, Comitetul antifascist al femeilor, Frontul studențesc democrat și multe altele. În acești ani apar numeroase publicații legale cu caracter democratic, progresist, se desfășoară o intensă activitate în rindurile intelectualității pentru combaterea ideologiei fasciste pentru apărarea și promovarea valorilor culturii naționale.

Semnatarul rindurilor de față s-a numărat, în urmă cu 40 de ani, printre intelectualii comuniști care, la chemarea Partidului Comunist Român, au militat pentru făurirea unui larg front democratic în apărarea intereselor celor mai largi pături sociale, pentru o largă opinie de masă împotriva pericolului fascismului și războiului.

Am participat la organizarea a numeroase organizații legale, semi-legale și ilegale ale partidului nostru, între care și Comitetul Național Antifascist, organizație de masă legală care venea să răspundă unei necesități imperioase, izvorită, pe de o parte, din pericolul ce-l prezenta Germania hitleristă și organizațiile fasciste pentru soarta poporului nostru, iar pe de altă parte din starea de spirit antifascistă a maselor. Acesta a continuat sub o nouă formă, în condiții schimbate ca urmare a acaparării puterii de către naziști în Germania, activitatea Comitetului Național Antirăzboinic creat în 1932 și desființat de autorități în februarie 1933. Am luat parte la Congresul de la Amsterdam, ținut la finele lui august 1932, ca delegat al României. Acest congres a fost continuat de Congresul mondial antifascist ținut la Paris în marea sală Pleyel. Și pentru a sublinia că mișcarea antifascistă continuă mișcarea antirăzboinică în noile condiții comitetul nostru ales la Paris s-a numit Comitetul Amsterdam — Pleyel.

Munca pentru punerea bazelor Comitetului Național Antifascist a început din luna aprilie 1933. Atunci, în urma consfătuirii cu tovarășii care formau comitetul antirăzboinic dizolvat în februarie 1933, am hotărât să aderăm și să dăm impuls acțiunii întreprinse de intelectualii bucu-reșteni îndreptată împotriva politicii naziste. Tot atunci, pornind de la faptul că în celelalte țări se organizau comitete antifasciste, precum și un forum internațional al acestora, am propus formarea, la București, a unui comitet de inițiativă. Propunerea a fost aprobată și s-a creat, încă în aprilie 1933, un comitet de inițiativă care m-a delegat să particip la

Congresul mondial antifascist ce a avut loc la începutul lui iunie 1933 la Paris.

Congresul de la Paris, la care au participat, alături de figuri dintre cele mai ilustre ale științei și literaturii din acel timp, muncitori din Germania fascistă, ca și din alte țări, a hotărît să înceapă o mișcare antifascistă în lumea întreagă, pe baza unirii tuturor adversarilor fascismului, fără deosebire de credință politică și stare socială.

Două momente mi-au rămas în amintire pînă azi neșterse. Cînd Henri Barbusse, marele scriitor a deschis congresul primele trei rînduri de locuri erau goale. Fiind în prezidiu, deoarece fusesem ales încă de la Amsterdam în comitetul internațional, l-am întrebat în șoaptă pe vecinul meu din prezidiu, Marcel Cachin, cunoscutul secretar general al Partidului Comunist Francez pe atunci, ce înseamnă asta — pînă să mă lămu-rească, am văzut ușile laterale deschizîndu-se și intrînd 30 delegați ai mișcării antifasciste, veniți pe ascuns din țara de sub teroarea lui Hitler să se alătore nouă la luptă în contra celui mai fioros fascism, căci aveau să se întoarcă în țară să lupte pentru hotărîrile ce se vor lua la congres. A fost un entuziasm uriaș din partea întregului congres.

Același entuziasm a existat cînd mi s-a dat cuvîntul în prima zi a congresului, la declarațiile mele pomenind Grivița, care însemna faptul cel dintîi al unei muncitorimi, gestul împotriva venirii la putere a lui Hitler în Germania, cel mai puternic stat din Europa centrală.

În țara noastră, comitetul de inițiativă, creat în aprilie 1933, reușise să organizeze în principalele centre comitete locale, astfel încît în primele zile ale lunii iunie 1933 s-a format și Comitetul Național Antifascist. Sediul nostru era în strada 13 septembrie, nr. 173. Comitetul cuprindea muncitori, profesori, avocați, scriitori, ziariști, artiști, studenți. Din comitet făceau parte : Iorgu Iordan, profesor la Facultatea de litere din Iași, membru corespondent al Academiei române — președinte ; Petre Constantinescu-Iași, profesor la Facultatea de teologie din Chișinău — vicepreședinte ; V. Gherasim, avocat — secretar ; Ilie Cristea, profesor ; I. Mironescu, profesor la Facultatea de medicină din Iași ; Barbu Lăză-reanu, publicist ; C. Motaș, profesor universitar ; Iacob Sternberg, regizor ; Cicerone Teodorescu, poet ; Sandu Eliad, regizor ; Ilie Stănescu, muncitor tipograf, Ion Iliescu, muncitor ceferist ; Gh. Popa, muncitor textilist și alții.

Activitatea Comitetului Național Antifascist a fost îndrumată direct de Partidul Comunist Român, prin membrii de partid trimiși să activeze în cadrul Comitetului, unii în mod legal iar alții în mod conspirativ. Printre membrii Comitetului Național Antifascist se afla și tinărul muncitor Nicolae Ceaușescu, propus de conducerea P.C.R., reprezentînd tineretul democrat din București, care de la început s-a impus prin clarviziunea și tenacitatea cu care a dezvăluit pericolul fascist.

Despre prima mea întîlnire cu tovarășul Nicolae Ceaușescu la plenara Comitetului Național Antifascist din septembrie 1934 am notat în paginile caietului de amintiri : „Un tinăr cu părul negru, cu trupul firav — un copil cuminte, liniștit și cuviincios fără să se ploconească în fața nimănui dintre noi, ditai bărbați în toată firea, bătrîni pentru el, profesori universitari — ni s-a prezentat în calitatea în care a fost trimis. I s-a dat apoi cuvîntul și a vorbit cu o hotărîre care pornea din sincerita-

tea sa, din convingerea justeții tezei pe care o susținea, din însăși crezul său, căruia, se vedea lesne, i se dăruise“.

Sarcinile pe care Comitetul Național Antifascist urma să le îndeplinească au fost cuprinse în *Apelul* publicat la începutul lunii iulie 1933. „Stringind în jurul acțiunii antifasciste pe toți cei care lucrează cu brațul sau cu mintea la orașe și sate — sublinia apelul — vom putea stăvili în România triumful unui curent care poartă în el germeul de distrugere a tot ce e izvor de muncă și gândire. Facem apel la unirea tuturor forțelor muncitorești, intelectuale să formeze pretutindeni, în toate orașele, satele, fabricile, birourile și cartierele din țară, comitete antifasciste“².

Roadele chemării adresate de Comitetul Național Antifascist s-au făcut simțite prin numeroase adeziuni din lunile următoare și prin crearea de comitete locale antifasciste în tot mai multe orașe ale țării. Astfel s-au format comitete locale la București, Iași, Chișinău, Cluj, Galați, Pitești, Craiova, Cernăuți, Botoșani, Brăila, Râmnicu-Sărat, Ploiești, Bacău, Timișoara, Brașov, Deva și altele. Muncitorii ceferiști, din uzinele metalurgice și cei din porturi au dat mișcării antifasciste elemente din cele mai combative. Din rândurile lor se recrutau membrii pentru gărzile de autoapărare ale întrunirilor antifasciste, pentru delegațiile ce urmau să meargă la diferite ministere, la poliție și la prefecturi³. Acest fapt a alarmat autoritățile care au cerut inspectoratelor regionale de poliție „să ia măsuri pentru supravegherea activă a acestei organizații, la spate fiind acțiune comunistă“.

Lărgindu-și sfera de activitate, Comitetul Național Antifascist a acordat o deosebită atenție atragerii tineretului din fabrici, din școli și de la sate în lupta antifascistă. După ce au fost organizate grupe, asociații și ligi antifasciste, s-a creat Comitetul antifascist al tineretului din România. În conducerea sa s-au aflat: Nicolae Ceaușescu — muncitor; Grigore Preoteasa — student; Matei Socor — compozitor; Constanța Crăciun — studentă și alții.

Comitetul antifascist al tineretului din România a creat numeroase comitete locale în rândul tinerilor muncitori din orașele țării, printre studenți și, în unele locuri, chiar printre tinerii satelor. Comitetul antifascist al tineretului din România a desfășurat o fructuoasă activitate în rândul studenților. Astfel, cu prilejul pregătirilor pentru participarea la Congresul internațional al studenților din 1933, Comitetul a răspândit apelul către întreaga studențime, care era, totodată, programul de acțiune al studenților, împotriva fascismului și pentru dobândirea revendicărilor lor.

În același timp, conferința tineretului din fabrici, universități și instituții, convocată la Cluj pentru toamna anului 1933, a fost precedată de un apel către tineretul din Transilvania, care glăsuia: „Vă chemăm să porniți cu noi împreună lupta contra pericolului crescând al fascismului. Aderați la programul Ligii tineretului antifascist din România. Veniți cu noi toți acei care vroiți să luptați împotriva fascismului...“ Apelul chema la organizare deopotrivă pe români, maghiari, germani,

² „Dimineața“ din 11 iulie 1933.

³ Titu Georgescu, *Organizații de masă legale conduse de P.C.R. 1932—1934*, Editura politică, București, 1967, p. 109—110.

sirbi pentru a se împotrivi șovinismului. „Organizațiile fasciste, folosindu-se de deosebiri de neam, vor să ne așeze pe unii împotriva altora, să ne rupă unitatea și astfel să servească interesele fabricanților“⁴.

Tinerii muncitori, țărani, studenți, prin acțiunile organizate, au reprezentat o forță activă în lupta pentru stăvilirea propagandei fasciste și un sprijin de nădejde al P.C.R. în acțiunile îndreptate împotriva fascismului. În această perioadă, aici, și-au forjat trăsăturile de revoluționari reprezentanți de seamă ai tineretului nostru — Nicolae Ceaușescu, Grigore Preoteasa, Constanța Crăciun, Gheorghe Rădulescu.

Antifascismul maselor populare din România a ieșit pregnant în evidență și în lumea satelor. Directivele C.C. al P.C.R. din ianuarie 1934 privind munca partidului în rîndurile țărănimii muncitoare cereau ca organizațiile comuniste locale să înceapă o activitate intensă pentru crearea de comitete țărănești, care să mobilizeze țărănimea pentru a lupta contra foametei, contra terorii guvernului și a pericolului fascist. Acțiunile țărănimii luau forma unor manifestații de protest și a unor răzvrătiri, mai ales în satele din cîmpia Dunării și din Moldova.

Frontul Plugarilor s-a pronunțat cu hotărîre împotriva pericolului fascist. Organizațiile Frontului Plugarilor au conlucrat îndeaproape cu Comitetul Național Antifascist, au luat atitudine hotărîtă împotriva primejdiei fasciste.

Gazeta „Horea“, devenită organul Frontului Plugarilor, preciza astfel poziția sa față de uneltirile fasciste: „Hitler și Mussolini vor colonii, vor să domine asupra altor popoare; noi luptăm contra sclaviei economice, pentru libertatea politică și o lume nouă, pe care, dacă va fi cazul, va trebui s-o apărăm...“⁵. Permanența acestei susținute activități reiese în evidență și din memoriul plugărimii, adresat din Deva, la 3 august 1935, regelui Carol al II-lea sub semnătura unui mare număr de membri ai Frontului Plugarilor. Memoriul începea prin a sublinia că „în urma asasinării de către legionari a primului ministru al țării I. G. Duca, în decembrie 1933, guvernul, în loc de a lovi în organizațiile teroriste de dreapta, a lovit nemilos în organizațiile muncitorești și țărănești, desființându-le, condamnînd pe membrii lor la secole de suferință și temnițe“. Măsurile teroriste îndreptate împotriva organizațiilor democratice — se arăta în memoriu — au continuat și în anii următori, lovind greu și în Frontul Plugarilor⁶.

Atitudinea hotărît antifascistă a Frontului Plugarilor va fi subliniată și în acordul de la Băcia — încheiat între Frontul Plugarilor și Madosz la 24 septembrie 1935. „Văzînd primejdia iminentă a războiului — se arăta în primul articol al acestui acord — cu perspectiva unui nou măcel al mulțimii muncitoare, pregătit sistematic de către fascismul imperialist al statelor antidemocratice, ne declarăm adversari hotărîți ai oricărei încercări de a provoca conflicte armate între popoare, precum și al propovăduirii de ură de rasă, cu lozinci false...“⁷. Frontul plugarilor

⁴ „Alte zări“ din 26 noiembrie 1933.

⁵ „Horea“ din 20 octombrie 1933.

⁶ Gh. I. Ioniță, Gh. Tuțui, *Frontul plugarilor (1933—1953)*, București, 1970, p. 57—58.

⁷ *Ibidem*, p. 59.

6 decembrie 1935. Semnatarea acordului de la Tebea lângă mormîntul lui Avram Iancu.

va acționa și în perioada următoare împotriva fascismului, fiind unul dintre principalii semnatari ai unui memorabil legămint antifascist — acordul de la Tebea, din 1935.

În cursul anului 1934, Comitetul Național Antifascist s-a impus printr-o serie de acțiuni importante. Astfel, în împrejurările ofensivei fascismului pe plan internațional, ale ațîțării de învrăjbire între popoare și ale pericolului de război, procesul conducătorilor luptelor cefeștiștilor și petroliștilor din 1933 a fost un important prilej de trecere în revistă a solidarității de clasă, a orientării antifasciste a maselor largi. Valului de proteste din partea organizațiilor muncitorești, a sindicatelor, a personalităților marcante ale vieții științifice și culturale i s-au adăugat protestele Comitetului Național Antifascist, ale comitetelor sale regionale și locale.

Protestele din țară ale antifasciștilor împotriva judecării și condamnării conducătorilor muncitorimii ceferiste și petroliste erau susținute de întreaga mișcare antifascistă internațională. Evidențiind acest fapt, în timpul desfășurării procesului de la Craiova din vara anului 1934 am publicat un articol în ziarul „Apărarea ceferiștilor“, în care, între altele, scriam : „Dacă procesul incendiatorilor Reichstagului a căpătat un răsunet mondial, înfierînd procedeele fascismului hitlerist, nu mai puțin sînt cunoscute și evenimentele petrecute în țara noastră în februarie 1933, care au culminat cu procesul ceferiștilor de la Grivița, judecați de două ori pînă acum.

În timpul marelui congres antifascist de la Pleyel — Paris, ținut la începutul lui iunie anul trecut, fiind delegat al Comitetului Național Antifascist din România, numai cînd am amintit de incidentele de la Grivița, și masa întreagă a celor 3 500 de delegați din toate țările Europei și alte continente a protestat cu energie fără seamăn... Ca o gînstire a luptei duse pentru dreptatea cauzei muncitorești întregi, congresul a cerut ca-n comitetul mondial ce conduce lupta contra fascismului și războiului să fie delegat și un lucrător de la căile ferate române⁸. Astfel,

⁸ „Apărarea ceferiștilor“ din 26 iunie 1934.

reprezentanții opiniei internaționale, în cadrul unui forum mondial, subliniau încă odată importanța luptelor muncitorilor feroviari și petroliști români, ca prima mare ridicare la luptă a clasei muncitoare după instaurarea regimului hitlerist în Germania.

Creșterea mișcării antifasciste în a doua jumătate a anului 1934 a alarmat autoritățile care au trecut la îngrădirea activității Comitetului Național Antifascist. Au început să fie urmăriți membrii comitetelor antifasciste, să se pună la cale provocări, pentru ca, sub acuzare de activitate „subversivă”, comunistă, să se facă arestări.

Aceste acțiuni ale organelor de represiune nu au reușit să frneze activitatea Comitetului Național Antifascist. În iulie 1934 a fost organizat Comitetul antifascist al femeilor, avînd ca președintă pe Zoe Frunză. Comitetul antifascist al femeilor a lansat un apel către toate femeile muncitoare, intelectuale, țărance și gospodine, chemîndu-le la alcătuirea de comitete locale, la organizarea de conferințe, consfătuiri, demonstrații, proteste. La București au avut loc, în iulie 1934, întruniri de masă ale femeilor pentru alegerea delegatelor care să le reprezinte la Congresul internațional antirăzboinic și antifascist al femeilor, convocat la Paris pentru luna august 1934. Ca delegate au fost alese artista Dida S. Callimachi și muncitoarea Ileana Țiulescu⁹. Redacțiile presei antifasciste primeau mereu scrisori ale femeilor, care-și exprimau adeziunea la mișcarea antifascistă și antirăzboinică.

Deși activitatea Comitetului Național Antifascist luase o mare amploare, ea nu putea cuprinde, singură, majoritatea populației pentru a crea o mișcare antifascistă de masă. Pornind de la aceste considerente, Partidul Comunist Român a îndrumat Comitetul Național Antifascist să atragă în cadrul activității antifasciste o serie de organizații muncitorești și democratice. Pe această linie se înscrie conlucrarea dintre Comitetul Național Antifascist cu Opoziția democratică din Partidul Maghiar și, după aceea, cu MADOSZ-ul.

Uniunea oamenilor muncii maghiari din România (MADOSZ) s-a afirmat ca o organizație democratică, antifascistă de o deosebită importanță pentru lupta comună a maselor populare de orice naționalitate, în scopul triumfului forțelor progresiste. Înființarea sa era urmarea acțiunii P.C.R. de consolidare a unității de luptă a clasei muncitoare cu toate detașamentele sale politice și sindicale, de a adinci alianța clasei muncitoare cu țărănimea și de a închea un front larg al forțelor democratice antifasciste¹⁰.

Frontul unic împotriva fascismului era o condiție hotărîtoare pentru stăvilirea pericolului fascist în România. Activitatea Partidului Comunist Român, susținută pe tărîm legal de Comitetul Național Antifascist, Liga muncii și alte organizații legale pentru crearea unui front comun de luptă al tuturor forțelor democratice, a avut o serie de rezultate care dovedeau posibilitățile de realizare a acestei unități. O impor-

⁹ „Așa”, organ de presă antifascist și antirăzboinic, nr. 4, din 29 iulie 1934.

¹⁰ L. Bányai, *Pe făgașul tradițiilor frățești*, București, 1971, p. 175.

tanță deosebită în înfăptuirea acestui obiectiv a avut-o Conferința Comitetului Național Antifascist din 9—10 septembrie 1934, la care au participat 34 de delegați din principalele centre din țară. Printre problemele dezbătute, un loc de seamă a revenit creării frontului comun de acțiune împotriva fascismului. În raportul prezentat a fost relevat succesul dobândit de Frontul popular antifascist din Franța, care, odată constituit, a reușit să bareze drumul fascismului în această țară. La conferință a fost prezentat un proiect de propunere pentru „front unic împotriva fascismului” către Partidul Social-Democrat și Partidul Socialist Independent și altor organizații muncitorești și asociații ale muncitorilor și intelectualilor.¹¹

Un prim succes obținut după conferința noastră l-a reprezentat formarea Comitetului de coordonare a frontului unic de luptă comună contra fascismului și războiului, alcătuit din 15 membri, cîte 5 din partea fiecărei organizații: Comitetul Național Antifascist, Liga muncii, Partidul Socialist-Unitar. Sub îndrumarea sa, în toamna anului 1934, acțiunile antifasciste au devenit tot mai numeroase, tot mai puternice.

Astfel, o delegație formată din semnatarii acestor rinduri, Scarlat Callimachi, Mihail Roller, reprezentînd Comitetul Național Antifascist, Constantin Popovici, Ștefan Voitec, Ilie Dumitru, din partea Partidului Socialist-Unitar, și A. Lepădatu, Nae Alexe, de la Liga muncii, a susținut în fața ministrului de interne un protest hotărît, prin care ne pronunțăm împotriva numeroaselor acte abuzive și ilegale comise de organele de represiune: confiscarea și suspendarea unor ziare cu tendințe antifasciste („Clopotul” de la Botoșani, „Székely Földi Néplap” de la Tg. Mureș), închiderea localului Partidului Socialist-Unitar din Fălticeni. În continuare, înfieram maltratarea la poliția Capitalei a lui Nicolae Ceaușescu, membru al Comitetului Național Antifascist, și a lui Hugo Barany, membru al Partidului Socialist-Unitar. În același timp, se cerea încetarea prigoanei împotriva secretarului Comitetului național antifascist din Cluj, Teodor Bugnariu, căruia i s-a confiscat „Capitalul” de Karl Marx, precum și alte lucrări marxiste. În încheiere se arăta că „În fața acestor acte de teroare care se comit împotriva aderenților și organizațiilor noastre, în timp ce presa cuzistă-fascistă din toată țara se bucură de întreaga libertate și sprijin chiar, cerem intrarea în legalitate și încetarea tuturor abuzurilor îndreptate contra noastră”¹².

Această activitate a Comitetului Național Antifascist, desfășurată pe linia luptei pentru un larg front comun împotriva fascismului, a dat rezultate care aveau să stea în anii următori la temelia activității P.C.R. — crearea Frontului popular antifascist.

Mișcarea antifascistă din România, înțelegînd că izbînda împotriva fascismului necesita colaborarea forțelor democratice pe plan internațio-

¹¹ P. Constantinescu-Iași, *Organizații de masă legale conduse de P.C.R.*, Editura P.M.R., 1952, p. 29.

¹² „Dimineața” din 14 noiembrie 1934.

nal și că întărirea fascismului în oricare altă țară mărea primejdia în propria țară, și-a unit glasul de protest cu al milioanelor de muncitori, intelectuali, țărani, femei și tineri, pentru a contribui la stăvilirea ofensivei fascismului în Spania, Franța, Bulgaria, Polonia și în alte țări. Antifasciștii români au luat parte, în mod activ, la diferite acțiuni cu caracter antifascist organizate pe plan internațional.

Succesele pe care masele populare le obțineau prin acțiunile întreprinse de organizațiile legale și semilegale, conduse sau îndrumate de P.C.R., au îngrijorat organele de represiune burghezo-moșierești. La 25 noiembrie 1934 a fost instituită „starea de asediu prin înalt decret”. Totodată, au fost declarate în afara legii 32 de asociații, printre care și Comitetul Național Antifascist.

IANUARIE 1935. Delegația Comitetului internațional Amsterdam — Pleyel, în frunte cu François Jourdin, împreună cu delegația din București, formată din Matei Socor și Scarlat Callimachi, în locuința lui Petre Constantinescu-Iași din Chișinău a doua zi după eliberarea sa din închisoare.

A doua zi, am fost arestat. Am fost nevoit să recurg la greva foamei și a setei, ca să fiu liberat după două luni de arest militar și să folosesc libertatea condiționată pentru a duce lupta în continuare, fiind însărcinat de partid cu președinția Blocului Democratic. După eliberarea provizorie și amânarea procesului am fost judecat la 7 martie 1936, procesul ținând patru săptămâni. O delegație a Comitetului internațional antifascist formată din : François Joudain, Grapier din partea C.G.M. franceze și Ferucci din partea Asociației avocaților democrați, a venit în sprijinul meu.

Concomitent, mai multor activiști ai organizațiilor de masă legale conduse de Partidul Comunist Român li s-au intentat procese : eu eram judecat la Chișinău, la Cluj Tudor Bugnariu, iar la Brașov un grup de antifasciști, între care și tovarășul Nicolae Ceaușescu. În timpul procesului toți am avut o atitudine demnă, hotărâtă, cu toate că ni s-a aplicat un regim sever de detențiune. Nu a cedat nimeni, ne-am apărat cauza dreaptă pentru care luptam.

Trecînd la redactarea rîndurilor de față am revăzut multe ziare ale vremii, care în paginile lor redau atitudinea dirză a celor judecați, atitudine care impresionează pe cititori. Relatările sînt lapidare. „E ascultat acuzatul Ceaușescu, care-l întreabă pe martorul sergent-instructor Coman Ilie dacă e adevărat că acuzații de astăzi au fost duși la spital, spre a se vedea dacă pot face drumul pînă la Brașov pe jos“ („Dimineața“ din 1 iunie 1936). Deosebit de impresionante sînt notele lui Eugen Jebeleanu privind convorbirea pe care a avut-o în zilele procesului cu tovarășii Nicolae Ceaușescu și Tarnovski, note publicate în „Cuvîntul liber“ din 6 iunie 1936. „Un gardian ni-i aduce pe amîndoi — scrie E. Jebeleanu. Vin spre noi, surîzînd. Fețe senine. Copii încă. Ceaușescu are 19 ani și este cizmar. Ne explică pentru ce a fost condamnat el și Tarnovski, și în ce constă ultrajul... Ceaușescu e un copil. Dar un copil cu o inteligență de o maturitate surprinzătoare. E scund, slab, cu ochi mici și vioi, două boabe de piper. Vorbește limpede, puțin prea repede, parcă vînd să spună deodată tot ce știe. Are 19 ani dar a văzut și a pățit ca pentru 90. Bătaie ? Ho-ho și încă cum ! Jandarmii nu se joacă. O spune, totuși simplu, ca pe un lucru devenit firesc... Cînd, apoi, convorbirea se isprăvește, cei doi sînt duși înapoi în celule, în același timp, în care convoiul cu restul acuzaților este luat între baionete și scos pe poarta închisorii, pentru a fi duși la judecată“.

Așa s-au desfășurat procesele, așa ne-am purtat noi. Am fost condamnați la zeci de ani de închisoare. Eu am fost condamnat la 2 ani și jumătate — fiind prima pedeapsă — și după respingerea recursului, am fost trimis la Doftana, unde l-am întîlnit însuși pe tovarășul Nicolae Ceaușescu „locuind“ în aceeași aripă a închisorii.

Inchisoarea și condamnările nu au reușit să înfrîngă încrederea în izbînda noastră. Între filele îngălbenite ale colecției ziarului „Cuvîntul liber“, în numărul din 7 martie 1936, întîlnesc un articol pe care l-am scris în timpul cînd eram judecat. Din el descifrez : „...Cînd aceste rînduri vor fi apărut noi vom sta în fața judecătorilor pe care un regim de război ni i-a destinat. Sîntem gata. Am fost de mult gata a răspunde unor acuzațiuni forțate dacă resorturi străine de noi ne-ar fi amînat mereu sorocul acestei judecăți.

Sîntem gata a răspunde și în fața acestor judecători, după ce am fost judecați de cei firești : masele largi, întruchipate în așa-zisa opinie publică, ce ne-au judecat și achitat de mult. Sîntem gata să dezgolim încă odată fața ascunsă a unui regim ce pregătește, zi cu zi, de ani întregi, un alt regim și mai chinuitor mulțimilor în suferință ; sîntem gata să apă-

răm de pe banca acuzării drepturile încălcate în picioare de cei ce ne-au trimis acolo unde ei ar trebui să stea, așa precum în Spania, de pildă, recent de tot s-au inversat rolurile.

Așteptăm lupta. De partea noastră stă pacea și libertatea ; cu acești apărători vom izbîndi acum sau mai tîrziu“.

Analiza activității Comitetului Național Antifascist, a numeroaselor acțiuni democratice, antifasciste, a programelor sub care acestea s-au desfășurat, a rezultatelor obținute reliefează concluzia că în acei ani masele erau dornice să acționeze pe linia realizării unei largi concentrări de forțe antifasciste.

În perioada următoare, Partidul Comunist Român, străbătînd un proces continuu de maturizare, și-a extins tot mai mult influența în viața politică a țării, el reprezentînd forța principală și animatorul luptei împotriva pericolului fascist, hitlerist. S-au obținut rezultate importante în acțiunea de coalizare a forțelor democratice împotriva pericolului fascist, a reacțiunii : semnarea, pe baza unei platforme comune antifasciste, a acordului din 24 septembrie 1935 de la Băcia-Hunedoara ; a acordului de la Țebea din 6 decembrie 1935 ; participarea comuniștilor la întrunirile și la demonstrațiile organizate în anii 1936—1937 de partidele național-țărănesc și radical-țărănesc și transformarea acestora în manifestări antifasciste, sub lozinca frontului popular. Sînt numai cîteva din succesele înregistrate în acțiunea de făurire a frontului de luptă împotriva fascismului.

Deși pături largi ale poporului român, inclusiv cercuri ale burgheziei, se pronunțau împotriva fascismului, existînd deci condiții favorabile creării unui larg front unitar al forțelor democratice și patriotice antifasciste, anticomunismul și miopia politică vădite de principalii lideri ai P.N.Ț. ai P.N.L., ca și de liderii de dreapta ai P.S.D., au împiedicat realizarea acestui imperativ, ceea ce explică evoluția negativă a evenimentelor petrecute în țară la sfîrșitul anului 1937 și începutul anului următor.

În anii 1938—1939, P.C.R. a militat cu hotărîre pentru o politică de rezistență activă în fața agresorilor fasciști, pentru combaterea oricăror compromisuri și capitulări. Dînd expresie vie solidarității clasei muncitoare și a poporului român cu popoarele austriac, cehoslovac, albanez, devenite victime ale agresiunii fasciste, P.C.R. a chemat toate forțele antifasciste și patriotice din țară la rezistență cu arma în mînă în vederea apărării libertății și independenței naționale a României. În acest sens, el a reafirmat că, războiul poporului român pentru apărarea neatîr_nării sale și a granițelor țării contra agresiunii fasciste este un război drept.

Puternica mișcare antifascistă, antihitleristă din România, al cărei promotor a fost Partidul Comunist Român, a profilat în opinia publică progresistă internațională imaginea unui popor profund atașat idealurilor de libertate și de independență națională, demn de tradițiile sale eroice și glorioase. Forțele democratice și antifasciste de peste hotare au acordat o deosebită prețuire hotărîrii poporului nostru de a rezista agresiunii. Conferința internațională pentru pace și democrație, care s-a reunit la Paris în zilele de 13—14 iunie 1939, „a omagiat voința hotărîită a poporului român de a apăra cu ultimă energie... independența și integritatea teritorială a României“.

Eroica luptă desfășurată de partidul comunist în fruntea clasei muncitoare, a unor largi forțe progresiste și patriotice sub steagul democrației și independenței țării și atitudinea lucidă a unor grupări politice ale claselor conducătoare au stăvilit, pentru un timp, ascensiunea spre putere a organizațiilor fasciste și înrobirea României Germaniei naziste.

Anul 1940, care pe plan european adâncea marile răni ale popoarelor pricinuite de Germania fascistă, avea să însemne și pentru România o grea încercare, soldată cu sfîrtecarea hotarelor țării. În împrejurările dominației armatelor hitleriste asupra unei însemnate părți a Europei, ale îngenuncherii Franței, agentura hitleristă din România își va intensifica acțiunile și agresivitatea. Izolarea, pe plan internațional în care se găsea România, linia capitulară urmată în contextul dat de către dictatura regală au dus poporul român în situația de a nu putea rezista planurilor expansioniste ale Germaniei naziste. A început astfel cea mai sumbră perioadă din istoria modernă a României, perioada aservirii ei imperialismului hitlerist.

În urma presiunilor brutale, a amenințărilor cu invazia, precum și a politicii de trădare națională dusă de cercurile politice cele mai reacționare, în frunte cu Garda de fier, a fost instaurată, în septembrie 1940, dictatura militară-fascistă. Au început să pătrundă în țară trupe germane, România fiind apoi tirită în războiul anti-sovietic dezlănțuit de Hitler.

Politica promovată pe plan intern și extern de către dictatura militară-fascistă, concretizată în răpirea ultimelor libertăți cetățenești, în exercitarea unei crunte terori împotriva clasei muncitoare și a tuturor forțelor democratice și înfeudarea economică, politică și militară a țării Germaniei naziste, a determinat opoziția crescîndă a maselor populare.

Mișcarea de rezistență antifascistă a cunoscut un curs mereu ascendent. Un prim succes în direcția realizării Frontului Național Anti-hitlerist l-a constituit crearea, în 1943, a Frontului Patriotic Antihitlerist, care reunea, alături de Partidul Comunist Român, Frontul Plugarilor, Uniunea Patrioților, Partidul Socialist-Țărănesc și Madosz-ul. Creșterea mișcării de rezistență a poporului român, înfringerile suferite pe fronturi de către armatele hitleriste au determinat, în toamna anului 1943, apariția unei crize politice în țara noastră. Cu fiecare lună care trecea, mișcarea de rezistență s-a dezvoltat, cuprinzînd pături sociale dintre cele mai diferite ale populației. Crescînd în amploare, ea a culminat cu insurrecția națională antifascistă armată din august 1944, cînd s-a transformat într-o luptă antifascistă de masă cu arma în mînă.

August 1944 încununa astfel o epocă de încordată luptă a celor mai înaintate forțe ale societății românești, dîndu-le adevărata măsură a simțămintelor poporului român, încadrat în locul său firesc, alături de acele popoare care au îngenuncheat și zdrobit, în mai 1945, Germania hitleristă.

Operă a maselor populare din țara noastră, a tuturor forțelor revoluționare, patriotice și democratice naționale, unite pe platforma comună a eliberării țării de sub dictatura militară-fascistă și de sub dominația Germaniei hitleriste, insurrecția din august 1944 a deschis poporului român calea spre realizarea năzuințelor sale seculare de libertate națională, independență, progres economic și social — epoca revoluției populare și a construirii socialismului.

Reflecții asupra problemelor securității și dezarmării internaționale în perioada interbelică

GHEORGHE MATEI

Idealul păcii, către care năzuiește dintotdeauna umanitatea, a pus stăpânire mereu mai mult pe inimile și cugetele oamenilor, pe măsură ce progresele științei și tehnicii în epoca modernă, legate de apariția și consolidarea orînduirii capitaliste, sporeau implicit caracterul devastator al războiului. Odată cu ivirea pericolului unui război mondial, purtat cu mijloace de nimicire în masă a vieților și valorilor civilizației umane, s-a conturat și a crescut pas cu pas o mișcare de masă antirăzboinică.

În fruntea acțiunii pentru securitate, dezarmare și pace s-a situat clasa muncitoare, devenită forța de avangardă a mersului înainte al societății omenești. În vederea realizării principiului egalității depline în drepturi a tuturor statelor și popoarelor și a asigurării păcii, Karl Marx releva că în fața forțelor progresiste, în primul rînd a comuniștilor, se ridica necesitatea de a milita pentru ca „legile simple ale moralei și echității, care trebuie să guverneze relațiile dintre persoanele particulare, să devină legi supreme în relațiile dintre națiuni”¹. Prefațînd ediția poloneză din 1892 a *Manifestului Partidului Comunist*, Friedrich Engels menționa: „O colaborare internațională sinceră a națiunilor europene este cu putință numai cu condiția ca fiecare din aceste națiuni să fie pe deplin autonomă la ea acasă”². El vedea în proletariatul organizat principala forță chemată să se opună politicii agresive și să acționeze pentru realizarea dezarmării, considerată drept „garanția păcii”³.

După cum se știe, faptul că pînă la urmă n-a putut fi împiedicată dezlănțuirea de către marile puteri imperialiste a primului război mondial — consecință logică a continuelor acumulări de armamente și tehnică militară, a ceea ce s-a denumit „pacea armată” —, a determinat un întreg cortegiu de suferințe pentru popoare, pierderea a numeroase vieți

¹ Karl Marx, *Manifestul constitutiv al Asociației Internaționale a Muncitorilor*, în Karl Marx, Friedrich Engels, *Opere alese în două volume*, vol. I, Editura politică, București, 1966, p. 335.

² Karl Marx, Friedrich Engels, *Opere*, vol. 22, Editura politică, București, 1965.

³ *Ibidem*, p. 367.

omenești și valori ale civilizației și culturii. Înainte însă ca conflagrația din 1914—1918 să fi luat sfârșit, pe fondul năzuinței generale spre pace au căpătat expresie și contur diferite tendințe și concepții pentru o viitoare organizare internațională. Asupra acestora și-a pus o vie amprentă *Decretul asupra păcii*, adoptat de guvernul sovietic a doua zi după victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, prin care se propunea tuturor țărilor beligerante și guvernelor lor începerea imediată a tratativelor în vederea încheierii păcii. Ideea care străbătea ca un fir roșu acest document istoric era aceea a unei păci democratice, cu respectarea dreptului fiecărei națiuni de a-și rezolva în mod liber problema apartenenței de stat, de a avea un stat propriu și a fi stăpînă pe propriu-i destin.

Pactul Societății Națiunilor, care de altfel a format preambulul comun tuturor tratatelor de pace încheiate ca urmare a primului război mondial, conținea prevederi menite, în sinea lor, să limiteze recurgerea la război. El prevedea, în esență, obligația de a se folosi anumite proceduri pentru rezolvarea pașnică a diferendelor (acordînd în acest scop unele împuterniciri Consiliului) și aplicarea de sancțiuni în caz excepțional, cînd un stat nu respecta dispozițiile procedurale. Dacă însă procedurile prevăzute nu duceau la rezolvarea diferendului, statele erau libere să declanșeze războiul. Așadar, Pactul organizației internaționale nu făcea decît să „proceduralizeze” războiul sau să instituie un „moratoriu” al acestuia⁴.

În această situație, problemele fundamentale ale securității și dezarmării s-au situat în centrul atenției și preocupărilor de ordin internațional. Aceste probleme, în pofida unei lungi controverse desfășurate în jurul ordinei lor de prioritate *, au apărut ca indisolubil legate între ele și au trebuit a fi recunoscute ca atare. Astfel, sub înfrîurirea propunerilor de reducere generală a înarmărilor făcute de către delegația sovietică la conferința de la Genova (aprilie—mai 1922), Adunarea Societății Națiunilor a votat în toamna aceluiași an textul cunoscut sub numele de „Rezoluția XIV”, care stabilea o interdependență strînsă între securitate și dezarmare. „În starea actuală a lumii — se arăta în documentul respectiv — un mare număr de guverne n-ar putea să-și asume responsabilitatea unei serioase reduceri a armamentelor fără a primi în schimb o garanție satisfăcătoare pentru securitatea țărilor lor”. În continuare, se menționa că o asemenea garanție putea fi oferită de un acord defensiv, accesibil tuturor statelor, „prin care părțile semnatare s-ar angaja să acorde asistență efectivă și imediată în caz că una dintre ele ar deveni victima unui atac”⁵.

⁴ Grigore Geamănu, *Principiile fundamentale ale dreptului internațional contemporan*, Editura didactică și pedagogică, București, 1967, p. 210.

* Teza franceză susținea primordialitatea securității asupra dezarmării, avînd în vedere interesul menținerii puterii militare, a unui rol preponderent al Franței pe continent și a statu-quo-ului postbelic; teza engleză susținea contrariul, pornind de la clasică politică a Angliei de „echilibru de forțe” pe continent și fiind, deci, interesată într-o îngrădire a puterii și influenței Franței. Această din urmă teză a fost îmbrățișată și de Germania, nemulțumită de îngrădirile de ordin militar ce-i fuseseră impuse prin tratatul de la Versailles și minată de țeluri revanșarde.

⁵ *Société des Nations. Actes de la troisième Assemblée. Séances plénières*, vol. I, p. 291.

Adunarea din 1923 a Societății Națiunilor a adoptat proiectul unui tratat de asistență mutuală în caz de agresiune. Transmis guvernelor, acest proiect s-a lovit însă de diverse obstacole, îndeosebi din partea cercurilor conducătoare engleze.

Chestiunea elaborării unui sistem de asigurare a păcii a dominat lucrările Adunării Societății Națiunilor din septembrie-octombrie 1924. Adoptat în unanimitate, „Protocolul pentru reglementarea pașnică a diferendelor internaționale“, intrat în istorie sub denumirea de „Protocolul de la Geneva“, interzicea complet războiul și institua obligativitatea arbitrajului ca mijloc de reglementare pe căi pașnice a diferendelor, declarând agresor statul care nu ar fi acceptat soluționarea propusă. Statele semnatare urmau să participe la o conferință internațională pentru reducerea și limitarea armamentelor. Dacă această conferință nu ajungea la un rezultat, Protocolul devenea caduc. În acest fel se stabilea odată mai mult și cu o deosebită claritate legătura dintre securitate și dezarmare.

Deși cu o sferă limitată și nu lipsit de lacune, datorită neparticipării la elaborarea lui a reprezentanților unor mari state ca U.R.S.S. și S.U.A., aspectului complicat și dilatoriu al chestiunii arbitrajului, lipsei unei definiții clare și cuprinzătoare a agresiunii etc., „Protocolul de la Geneva“ s-a înscris ca o importantă tentativă de reglementare pe cale pacifică a raporturilor interstatale. Socotind ca o „binefacere“ pentru țara sa „orice sistem care pedepsește agresiunea prin jocul unor sancțiuni colective“, eminentul diplomat și om politic român Nicolae Titulescu adăuga : „Este în interesul României a semna și ratifica protocolul pe care Adunarea l-a recomandat serioasei considerațiuni a guvernelor prin votul ei de la 2 octombrie ? Fără șovăială răspund : da !“⁶.

Dar satisfacția și speranțele create de adoptarea protocolului de la Geneva au avut o viață cu totul efemeră. După ce 14 state îl și semnaseră, în mod subit Anglia a dat înapoi și a cerut reportarea discuției la sesiunea din 1925 a Adunării Societății Națiunilor. Cercurile conducătoare britanice obiectau îndeosebi că nu fuseseră luate în considerație „obligatiile speciale ale marilor puteri“, ale căror interese le impuneau să se servească de forțele lor (!)⁷. Între timp, în noiembrie 1924, conservatorii au luat locul laburiștilor la guvern și au criticat aspru protocolul.

Eșuînd în tentativa de creare a unui sistem de securitate globală, Societatea Națiunilor s-a orientat spre realizarea pe etape a acestui obiectiv. Se considera că în acest fel, crescînd treptat încrederea în securitate, se va înlesni și trecerea la măsuri de dezarmare. Noua orientare era concretizată în formula : „La securitate progresivă, dezarmare progresivă“⁸. În acest sens, Adunarea Societății Națiunilor din 1925 a invitat Consiliul să studieze acordurile de la Locarno, în curs de elaborare, și să ia în considerare organizarea unei conferințe mondiale de dezarmare. La 12 decembrie 1925, imediat după semnarea acordurilor sus-amintite, Consiliul fo-

⁶ Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fondul Societatea Națiunilor, vol. I (*Studiu asupra Conferinței dezarmării*).

⁷ Marc-Stanislas Korowicz, *Organisations internationales et souveraineté des Etats membres*, Editions Pedone, Paris, 1961, p. 129.

⁸ Gheorghe Sofronie, *Elemente judiciare și politice ale problemei dezarmării*, Tipografia „Atheneu“, Timișoara [f.a.], p. 11

rumului de la Geneva a pus bazele Comisiei pregătitoare a Conferinței dezarmării.

„Asigurarea“ securității în regiunea renană și lăsarea ei în suspensie în altele era însă de natură să complice situația, să sporească neliniștile și îngrijorările țărilor și popoarelor din estul și sud-estul continentului european, care se vedeau tot mai mult expuse politicii expansioniste a militarismului german. În compromisul realizat la Locarno între marile puteri din apus și centrul Europei, bazat pe concesiile făcute forțelor revizioniste — revanșarde germane în răsărit, rezidă una din sursele principale ale evoluției negative a situației internaționale în perioadele care au urmat, soldată cu succesiva apariție a unor focare de război și, în cele din urmă, cu declanșarea unei noi conflagrații mondiale. Paul Reynaud avea să mărturisească, la scurt timp după sfârșitul celui de-al doilea război mondial, că „spiritul Munchen-ului exista deja la Locarno“⁹. În același timp pactul locarnian a reprezentat o serioasă lovitură dată dreptului egal al statelor și popoarelor la pace și securitate și, implicit, Societății Națiunilor, care se dovedise neputincioasă în temerara-i tentativă din 1924. Devenea tot mai evident că, în afara și peste capul organizației internaționale de la Geneva, marile puteri căutau să „rezolve“ pe seama țărilor mici și mijlocii problemele care le divizau și contrapuneau.

România și aliatele ei din Mica Înțelegere priveau cu vădită neliniște evoluția evenimentelor, apreciind că „situația internațională e mai puțin satisfăcătoare ca oricând“. Ministrul de externe român, I. G. Duca, telegrafiasse la 13 mai 1925 misiunilor diplomatice ale României că, în urma consultărilor cu aliații, „am hotărît să urmărim de aproape chestia pactului de garanție și să ne concentrăm asupra măsurilor de luat, în special spre a evita ca el să se prezinte ca o întocmire menită să împartă Europa în două : în țări cu hotarele garantate și în țări cu hotarele negarantate“¹⁰. Din cauza însă a dependenței de puterile occidentale și a încrederii pe care o avea în politica general-antirevizionistă a Franței, Mica Înțelegere a luat pînă la urmă hotărîrea de a susține acordurile de la Locarno.

Activitatea diplomatică desfășurată în perioada care a urmat, pendinte de problemele majore ale securității și dezarmării primate în corelația și interacțiunea lor, a fost neîntrerupt afectată de jocul politic practicat de marile puteri, constînd în tentative de realizare a unor grupări și regroupări de forțe și concesiile făcute forțelor militarist-agresive, toate acestea pe fondul persistenței și accentuării contradicțiilor interimperiale. Într-o atare stare de lucruri și-a urmat cursul, plin de consecințe defavorabile și pînă la urmă funeste, viața internațională în Europa și în lumea întreagă.

Desfășurîndu-și lucrările pe parcursul anilor 1926—1930, Comisia pregătitoare a Conferinței dezarmării a fost martora profundelor divergențe care separau marile puteri pe problema aflată în discuție. Dintre propunerile făcute în cadrul respectiv s-a detașat cea a reprezentanților Uniunii Sovietice, privind dezarmarea imediată, completă și generală, pe care M. M. Litvinov o aprecia ca fiind în măsură „a rezolva în mod satis-

⁹ Georges Bonnet, *De Munich à la guerre*, Éditions Plon, Paris, 1967, p. 24.

¹⁰ Eliza Campus, *Mica Înțelegere*, Editura științifică, București, 1968, p. 71.

făcător problema securității și a păcii”¹¹. Această propunere fiind respinsă de majoritatea delegaților, sub motiv că era „nerealistă”, reprezentanții sovietici au propus proiectul dezarmării parțiale, progresive și proporționale, în baza căruia se prevedea ca țările mari să-și reducă armamentele cu jumătate, cele mijlocii cu o treime, iar cele mici numai cu un sfert. Dar și acest proiect a fost mai întâi amânat și ulterior, de asemenea, respins¹².

În condițiile eșecului tratativelor purtate între marile puteri navale în afara Comisiei pregătitoare a Conferinței dezarmării și pe fundalul accentuării asperităților interimperialiste, în mod deosebit între Anglia și S.U.A., a avut loc semnarea, la Paris, la 27 august 1928, a pactului Briand-Kellogg, care proclama interdicția generală de recurgere la război. România a aderat din primul moment la acest pact, sprijinind, totodată, inițiativa luată de Uniunea Sovietică pentru intrarea sa neîntârziată în acțiune. În acest sens ea a semnat, dimpreună cu U.R.S.S., Polonia, Estonia și Letonia, protocolul de la Moscova din 9 februarie 1929, care stipula hotărîrea semnatarilor „de a contribui la menținerea păcii existente între țările lor și a pune în acest scop fără întârziere în vigoare între popoarele acestor țări tratatul de renunțare la război, semnat la Paris...”¹³. La acesta au aderat, ulterior, Lituania și Turcia. Fiind primul tratat internațional care prevedea renunțarea la război ca instrument de politică a statelor, pactul Briand-Kellogg nu depășea totuși caracterul formal, el mărginindu-se să proclame un principiu, dar neorganizînd aplicarea acestuia și neprescriind sancțiuni împotriva agresorului. Tratatul îndelungi în vederea punerii de acord a pactului Societății Națiunilor cu pactul de la Paris, astfel încît obiectivele acestuia din urmă să devină viabile, au rămas infructuoase. Ca participant activ la aceste tratative, alături de remarcabile figuri ca Pierre Cot (Franța), lordul Robert Cecil (Anglia), Sokal (Polonia), Unden (Suedia), Wo Kai-seng (China) etc., Nicolae Titulescu nu ezita să-și ridice cu tărie glasul împotriva feluritelor teze și proiecte de adaptare a dreptului internațional la interesele egoiste ale marilor puteri imperialiste. În conferința intitulată „Dinamica păcii”, rostită în mai 1929 la Berlin, în Reichstag, el căuta să desprindă liniile directoare și unele legități ale vieții internaționale a timpului, care în perspectiva istoriei apar cu atît mai plauzibile și revelatoare. În concepția omului politic și diplomatului român, comunitatea internațională reprezenta „o asociație voluntară a statelor independente, care-și iau obligația de a se supune legilor stabilite de ele însele în virtutea propriei lor suveranități”, iar dreptul internațional expresia „unei înțelegeri între puteri libere și egale”¹⁴.

La 2 februarie 1932 s-a întrunit la Geneva Conferința mondială de dezarmare, cu participarea reprezentanților a 61 de state. Evenimentul ca atare a fost întâmpinat cu satisfacție și mari speranțe de către opinia publică internațională. Numărul petițiilor adresate Conferinței de cele mai

¹¹ Gheorghe Sofronie, *op. cit.*, p. 14.

¹² *Politică externă a U.R.S.S. și relațiile internaționale contemporane*, Editura A.R.L.U.S., București, 1952, p. 217.

¹³ Arhiva M.A.E., fondul 71 U.R.S.S., vol. 68 (*Referat întocmit de Al. Cretzeanu asupra protocolului Litvinov, semnat la 9 februarie 1929 și ratificat la 30 martie 1929*).

¹⁴ Nicolae Titulescu, *Discursuri*, ediția Robert Deutsch, Editura științifică, București, 1967, p. 329—330.

diverse organizații naționale și internaționale, prin care se cerea realizarea dezideratului dezarmării, s-a ridicat la impresionanta cifră de circa 10 000 000 ¹⁵. În fața acestei reuniuni internaționale, de o amploare nemaicunoscută, s-au pus concomitent problemele dezarmării și securității (de altfel, unul dintre organisme importante ale conferinței l-a constituit Comitetul pentru chestiunile de securitate). Din capul locului însă au reapărut vechile deosebiri de opinii dintre marile puteri cu privire la problemele în discuție. Disputele asupra ordinei de prioritate dintre dezarmare și securitate, dintre dezarmarea calitativă și cea cantitativă etc. se învîrteau într-un cerc vicios. Totodată, persista deosebirea de ordin fundamental dintre ansamblul pozițiilor statelor capitaliste și poziția statului sovietic care continua a preconiza măsuri efective și radicale de dezarmare.

Prelungirea și situația tot mai precară a negocierilor duse în cadrul forumului respectiv au determinat dezvoltarea pe plan internațional a mișcării antirăzboinice, pentru dezarmare, securitate și pace, a cărei forță cea mai activă și consecventă au reprezentat-o partidele comuniste. O serie de împrejurări, și în mod deosebit sciziunea din rîndurile mișcării muncitorești, au diminuat totuși forța și eficacitatea acestei mișcări.

Orientarea fățișă a marilor puteri imperialiste spre „rezolvarea” problemei dezarmării în afara și peste capul Conferinței de la Geneva a condus la actul plin de consecințe negative al acordării, la 11 decembrie 1932, a „egalității de drepturi” în materie de înarmări Germaniei și celorlalte state învinse în primul război mondial, în absența unor garanții eficiente de securitate internațională. Acest act a suscitat nemulțumiri și reacții, într-o formă sau alta, din partea delegaților a o serie de țări la reuniunea de la Geneva, în primul rînd ai țărilor mici și mijlocii. Luînd cuvîntul pe marginea comunicării făcute de președintele Conferinței dezarmării, Arthur Henderson, asupra acordului Angliei, S.U.A., Franței, Italiei și Germaniei cu privire la acordarea „egalității de drepturi” în domeniul militar țărilor exînvinse, reprezentantul român C. Antoniadă a obiectat împotriva procedurii urmate și a cerut ca discutarea și rezolvarea unor probleme care ating interesele vitale ale tuturor statelor să se facă „cu asentimentul tuturor părților interesate”. El își exprima temerea ca asemenea conciliabile între marile puteri „să nu se transforme în instituții permanente, ceea ce ar desesiza conferința de atribuțiile ei cele mai importante” ¹⁶. Delegatul polonez Raczyński arăta, la rîndul său, că numai prin aplicarea unei proceduri normale „se va putea contribui la soluții durabile, care vor ține seama de interesele legitime ale tuturor puterilor” ¹⁷. Delegatul iugoslav Fotić declara în legătură cu aceeași chestiune : „Angajîndu-se în organisme restrînse ale conferinței sau chiar în afara acesteia discuții asupra unor grave probleme, afectînd uneori interesele naționale cele mai legitime se va comite nu numai o injustiție față de statele care n-au onoarea de a fi reprezentate în asemenea organisme, ci de asemenea se va merge — aceasta este convingerea intimă a delegației

¹⁵ Gheorghe Sofronie, *op. cit.*, p. 18.

¹⁶ *Société des Nations. Conférence pour la Réduction et la Limitation des Armements. Commission générale. Procès-verbal provisoire de la vinght-huitième séance, Genève, 14 décembre 1932 (documentul nr. 28).*

¹⁷ *Ibid.*

iugoslave — împotriva scopurilor pe care le urmărește conferința¹⁸. În același sens s-au exprimat reprezentanții Turciei, Greciei, Belgiei, Uruguayului etc.

Survenit într-un moment de maximă tensiune social-politică în Germania, actul de la 11 decembrie 1932 a netezit drumul spre putere partidului nazist, care reprezenta forța revizionist-revanșardă de șoc, cea mai virulentă. Într-o culegere de studii intitulată *Criza mondială*, apărută în 1938, profesorul Pitman Potter de la Institutul universitar de înalte studii internaționale din Geneva conclusea că toate concesiile făcute Germaniei pînă în 1933 nu numai că n-au împiedicat „reacția” nazistă, ci „au coincis” cu aceasta, favorizînd-o¹⁹.

Continuarea liniei conciliatoriste și concesive față de forțele militar-revanșarde germane, chiar și după instaurarea dictaturii naziste, a împins spre un eșec definitiv Conferința dezarmării și a facilitat agresorilor potențiali trecerea la realizarea planurilor lor. Aici intervine legătura de continuitate și de cauză-efect dintre o serie de evenimente, ca nereușita „Protocolului de la Geneva” din 1924, caracterul unilateral și echivoc al acordurilor de la Locarno din 1925 în privința securității europene, sprijinirea în felurite modalități și din diferite părți a refacerii treptate a mașinii de război germane, semnarea unei polițe în alb militarismului revanșard german în privința „egalității în drepturi” în materie de înarmări la sfîrșitul anului 1932 și alte asemenea acte, care n-au lipsit nicidecum după venirea lui Hitler la putere.

Lansată la finele anului 1932 de către Mussolini, în ambianța propice a deciziei prin care marile puteri occidentale recunoscuseră Germaniei dreptul la reînarmare, ideea unui directorat european cu participarea Angliei, Franței, Germaniei și Italiei, menit să îndeplinească rolul de „mentor în treburile internaționale ale Europei”²⁰, s-a coroborat apoi cu preluarea puterii de către naziști și crearea unui grav pericol de război în centrul Europei.

Asprele realități de pe continentul nostru sileau țările care se vedeau cel mai mult amenințate de către forțele fasciste agresive să caute noi mijloace de asigurare a securității lor.

În această lumină trebuie privite o serie de fapte, dintre care remarcăm inițiativa delegației Uniunii Sovietice la Conferința dezarmării de a propune un acord clar și cuprinzător privitor la definirea agresorului. Primul articol al proiectului acestui acord, depus în Comisia generală a Conferinței la 6 februarie 1933, prevedea că urma a fi considerat agresor într-un conflict internațional statul care cel dintîi ar comite una din acțiunile următoare : a) declararea războiului împotriva unui alt stat ; b) invadarea cu forțele sale armate, chiar fără declarație de război, a teritoriului altui stat ; c) bombardarea teritoriului unui alt stat sau atacarea conștientă a navelor și avioanelor acestuia cu forțe terestre, navale sau aeriene ; d) debarcarea de forțe terestre, navale sau aeriene sau introducerea lor în hotarele altui stat fără autorizația guvernului acelui stat sau violarea

¹⁸ *Ibid.*

¹⁹ Pitman Potter, *La crise actuelle de l'organisation internationale*, în „La crise mondiale”, Zürich, 1938, p. 135.

²⁰ „Adevărul” din 25 martie 1933.

condițiilor unei asemenea autorizații, îndeosebi în privința duratei ori întinderii regiunii de ședere a lor ; e) instituirea blocadei navale a coastelor și a porturilor altui stat ²¹.

Al doilea articol prevedea că nici un considerent de ordin politic, strategic ori economic nu va putea servi de justificare a agresiunii, prevăzută la articolul 1. „Îndeosebi nu va putea servi de justificare a agresiunii :

A. Situația internă a unui stat oarecare, ca de exemplu : a) starea de înapoiere politică, economică sau culturală a unui popor ; b) așa-zisele defecte de administrație ; c) pericolul posibil pentru viața și bunurile străinilor ; d) mișcarea revoluționară sau contrarevoluționară, războiul civil, grevele ; e) stabilirea sau conservarea de către un stat anumit a unui sau altui regim politic, economic ori social ;

B. Actele, legile și deciziile unui oarecare stat, ca de exemplu : a) încălcarea tratatelor internaționale ; b) infracțiunea la drepturile și interesele comerciale concesionare sau altele ale unui stat sau ale cetățenilor săi ; c) ruperea relațiilor diplomatice ; d) boicotul economic sau financiar ; e) refuzul de a-și plăti datoriile ; f) interdicția sau limitarea imigrației ori modificarea regimului pentru străini ; g) infracțiunea la privilegiile reprezentanților oficiali ai unui alt stat ; h) refuzul de a lăsa să treacă forțele armate pe teritoriul unui al treilea stat ; i) măsurile religioase și antireligioase ; k) incidentele de frontieră“ ²².

Al treilea articol privea stabilirea drepturilor și obligațiilor unui stat amenințat prin mobilizarea sau concentrarea de forțe armate importante ale altui stat la frontierele sale ²³.

Nicolae Titulescu a fost primul diplomat la Societatea Națiunilor care a susținut că propunerea respectivă sovietică (la numai o săptămână de la venirea lui Hitler la putere) și semnarea pe această bază a unei convenții avea o deosebită importanță pentru menținerea păcii ²⁴.

La jumătatea lui februarie 1933 a avut loc reorganizarea Micii Înțelegeri, pentru sporirea forței sale de a se opune agresorilor și concomitent s-au intensificat acțiunile tinzând la crearea unei alianțe defensive în Balcani. Toate acestea se petreceau în condițiile noilor complicații și dificultăți care apăreau în calea soluționării problemelor securității și dezarmării în Europa de pe urma trecerii la concretizarea ideii pactului cva-dripartit de inspirație mussoliniană. Pus de acord cu primul ministru englez Mac Donald și cu ministrul de externe în cabinetul său, Sir John Simon, cu prilejul vizitei acestora la Roma în martie 1933, pactul preconizat de căpetenia fasciștilor italieni urmărea să consacre smulgerea competenței Societății Națiunilor de a se ocupa și a soluționa marile probleme

²¹ *Société des Nations. Actes de la Conférence pour la Réduction et la Limitation des Armements*, Série B, vol. II, p. 237—238.

²² *Ibidem*, p. 238.

²³ „În caz că un anumit stat declară mobilizarea sau concentrează forțe considerabile la frontieră — specifică acest articol — statul care este amenințat prin aceste acte va trebui să recurgă la mijloace diplomatice sau la alte soluții pașnice ale conflictelor internaționale. El va putea, în același timp, să ia contramăsuri cu caracter militar, analoage măsurilor sus-menționate, fără, totuși, a pătrunde pe teritoriul străin“ (*Ibid.*).

²⁴ George Macovescu, *Nicolae Titulescu, diplomat român de prestigiu internațional*, în „Lumea“, nr. 12/1966, p. 18.

internaționale, trecînd-o de drept în seama directoratului marilor puteri, în scopul satisfacerii pretențiilor forțelor revizioniste-revanșarde.

Correspondentul special la Roma al marelui cotidian parizian „Le Temps” dezvăluia, la 20 martie 1933, în legătură cu tratativele anglo-italiene: „Există o concordanță perfectă privind o acțiune... în afara statelor mici și mijlocii”.

Situația aceasta a fost de natură să impulsioneze curentul către o acțiune tot mai concertată a statelor din Europa centrală și răsăriteană, amenințate de forțele fasciste-revanșarde și de politica de concesi și abandonuri în profitul acestora. Reunit la Geneva la 25 martie 1933, Consiliul permanent al statelor Micii Înțelegeri a dat publicității un comunicat prin care se lua atitudine împotriva acelui gen de acorduri care „ar avea drept scop să dispună de drepturile terților”²⁵ (aluzie evidentă la pactul cvadripartit).

În Balcani, contactele și discuțiile trec cu totul din sfera conferințelor reprezentanților opiniei publice în sfera activității diplomatice, apropiînd momentul creării Înțelegerii Balcanice. Aceasta, legat de faptul că se dezvăluiau pe zi ce trecea noi elemente din planul lui Mussolini privind Europa de sud-est, plan destinat să dea Italiei fasciste hegemonia în această regiune²⁶.

În România, largi și influente cercuri politice s-au pronunțat împotriva noii și fătîșei tentative de legalizare a rolului marilor puteri de arbitri în viața internațională. În legătură cu aceasta, Nicolae Iorga a publicat articolul intitulat sugestiv *O încercare de tetrarhie europeană*, care dădea în vileag caracterul și sensul real al tentativei de pact în patru, faptul că acesta încălca principiul egalității de drepturi a statelor și popoarelor și era îndreptat împotriva intereselor și drepturilor țărilor mici și mijlocii din Europa. Asemănînd pactul preconizat cu „Sfînta Alianță a celor numai trei monarhii de la 1815”, articolul respectiv se încheia cu cuvinte de ironie caustică la adresa politicii cercurilor conducătoare engleze de concesi și încurajare a revizionismului și revanșismului puterilor fasciste. „Dar, fiindcă e vorba de revizie cu care să se plătească pacea — releva marele istoric — de ce nu s-ar începe cu anumite restituții de colonii față de Germania... din partea cui, la împărțirea de după război, a luat partea cea mai mare?”²⁷.

În aprilie 1933, Nicolae Titulescu, ca reprezentant al Micii Înțelegeri, a mers la Geneva, Paris și Londra, unde a desfășurat o acțiune pe cît de dificilă, pe atît de tenace de combatere a pactului cvadripartit. Între această acțiune și poziția defavorabilă față de pactul respectiv a unor personalități și cercuri politice din Franța a existat o corelație și interacțiune, concretizată pînă la urmă într-un contraproiect și memorandum al guvernului francez care de fapt excludea prevederile cu caracter revizionist. Într-un raport asupra misiunii sale în capitalele puterilor vest-europene, ministrul de externe român înfățișa într-o manieră clară și concludentă caracterul și implicațiile pactului în patru, în viziunea inspiratorilor și promotorilor săi. El situa acest tratat, apreciat ca o „tentativă de

²⁵ Nicolae Titulescu, *Documente diplomatice*, Editura politică, București, 1967, p. 485.

²⁶ Eliza Campus, *Înțelegerea Balcanică*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1972, p. 88—93.

²⁷ „Neamul românesc” din 28 martie 1933.

dictatură în politica internațională“, printre acelea pe care le considera ca „inadmisibile și de aceea nu le vom recunoaște niciodată“, deoarece „dispun de drepturile terților fie printr-o decizie, fie prin mijlocul presiunii pentru a se obține consimțământul interesatului“²⁸. Cu toate rezultatele pozitive momentane obținute în capitala Franței, pătrunzătorul om politic și diplomat român avea să constate totuși realitatea crudă că politica oficială a Franței nu mai opunea aceeași „rezistență ortodoxă“ față de tendințele și manifestările de revizuire a statu-quo-ului european, ceea ce sporea primejdiile care planau asupra statelor mici și mijlocii, în primul rând a celor reconstituite ori întregite după primul război mondial.

Parafat într-o versiune modificată la 7 iunie 1933 la Roma și semnat apoi la 15 iulie același an, în aceeași capitală, pactul cvadripartit n-a intrat totuși în vigoare, nefiind ratificat. Ideea unui directorat al marilor puteri în viața internațională n-a dispărut însă din climatul politic european, găsindu-și concretizare — după cum se știe — în dramaticele evenimente petrecute cu cinci ani mai târziu. În contextul dat, dezbaterea și soluționarea acutelor probleme ale securității și dezarmării deveneau din ce în ce mai complicate și dificile.

Pe măsură ce evenimentele se precipitau, dorința Uniunii Sovietice, României și altor țări de a ajunge la semnarea unui acord referitor la definirea agresorului, fără a mai aștepta rezultatele definitive ale Conferinței dezarmării, devenea tot mai evidentă. Realizarea acestui obiectiv era facilitată de poziția asemănătoare adoptată de U.R.S.S. și Mica Înțelegere față de pactul cvadripartit.

După eforturi susținute, la care ministrul de externe român și-a adus întreaga contribuție²⁹, s-a ajuns la semnarea, la Londra, a Convențiilor privitoare la definirea agresorului. Criteriile de definire a agresiunii erau acelea care se conturaseră, pe baza proiectului sovietic, în discuțiile purtate în cadrul Conferinței dezarmării*. Prima Convenție a fost semnată la 3 iulie 1933 de reprezentanții Uniunii Sovietice, României, Poloniei, Estoniei, Letoniei, Turciei, Iranului și Afganistanului. A doua Convenție, în termeni identici, a fost semnată la 4 iulie 1933 de reprezentanții Uniunii Sovietice, ai țărilor Micii Înțelegeri și Turciei, sub forma unui acord care, spre deosebire de primul, rămânea deschis adeziunii tuturor statelor³⁰. Referindu-se la semnificația acordului respectiv dintre Ro-

²⁸ Arhiva M.A.E., fondul nr. 71/1933, I-4, vol. 218 (*Raportul lui N. Titulescu asupra misiunii sale la Geneva, Paris și Londra, efectuată între 22 martie și 9 aprilie 1933*).

²⁹ Ion M. Oprea, *Nicolae Titulescu*, Editura științifică, București, 1966, p. 210.

* Raportul consacrat explicării definiției agresorului (*Raportul Politis*), la care se face referire în articolul I al convențiilor, a reluat în cea mai mare parte proiectul sovietic. El a renunțat, însă, la criteriul al IV-lea al acestei definiții, înlocuindu-l cu un altul, astfel formulat: „...sprijinul dat bandelor armate care, formate pe teritoriul său, vor fi invadat teritoriul unui alt stat sau refuzul, cu toată cererea statului invadat, de a lua pe propriul său teritoriu toate măsurile în puterea lui pentru a lipsi zisele bande de orice ajutor sau protecție“. Această completare se baza pe un document elaborat de diplomația română — Memorandumul Pella asupra adaptării legislațiilor naționale la cerințele vieții internaționale (Gheorghe Matei, *Dezarmarea în contextul problemelor internaționale și atitudinea României (1919—1934)*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1971, p. 224).

³⁰ Nicolae Titulescu, *Documente diplomatice*, p. 507—515.

mânia și U.R.S.S., ziarul „Scinteia“, organ central al Partidului Comunist Român, releva că acesta „în fapt constituie un pact de neagresiune“³¹.

Succesul obținut prin încheierea Convențiilor de la Londra — de altfel singurul rezultat pozitiv decurgând din îndelungatele negocieri asupra dezarmării și securității purtate în acea vreme la Geneva — a stîrnit un mare interes și a fost amplu comentat pe plan internațional. Sub titlul „Convențiile Litvinov-Titulescu“, juristul și omul politic de seamă francez Paul Bastid ținea să remarce că, definind și prohibind agresiunea, aceste acorduri, de fapt „proclamă dreptul statelor la independență, securitate, apărarea teritoriului acestora și libera dezvoltare a instituțiilor lor“³².

Deși n-a ajuns să capete un caracter universal, datorită atitudinii net ostile a statelor fasciste și revizionist-revanșarde, precum și a persistenței cercurilor guvernante din Anglia și S.U.A. pe pozițiile neacceptării unei definiții clare și precise a agresiunii, istoria consemnează marea importanță a acordului sus-amintit, care venea să statueze raporturi normale între state și națiuni, bazate pe nerecurgerea la acte agresive sub nici o formă și sub nici un motiv.

În perioada care a urmat, România a acționat pentru extinderea sferei de aplicabilitate a acordului de definire a agresorului. Astfel, pactul Înțelegerii Balcanice, semnat la 9 februarie 1934, la realizarea căruia diplomația românească a adus o contribuție deosebită, era însoțit de un protocol care prevedea că era considerat agresor statul care ar fi comis unul dintre actele figurînd în articolul 2 al Convenției de la Londra³³.

Referindu-se la contextul internațional în care a luat ființă și la caracterul Înțelegerii Balcanice, ziarul uruguyan „El Dia“ dădea expresie unor concepții și poziții care, pînă la un anumit punct, se făceau auzite în viața internațională. „Convins că n-a sosit ceasul pentru ca aceleași drepturi să fie recunoscute tuturor statelor, mari și mici, și că cei mari caută să profite de slăbiciunea celor mici, aceste din urmă țări caută prin unire securitatea pe care n-au putut-o găsi în practica dreptului internațional“ — comenta ziarul respectiv, adăugînd, totodată, că țările Înțelegerii Balcanice erau ghidate de țeluri defensive, noua organizație fiind menită să contribuie la îndepărtarea pericolului de război într-o regiune „extrem de sensibilă a Europei“³⁴.

Eforturile de a contribui la apărarea păcii prin crearea de pacte regionale de securitate reprezenta doar un aspect al activității desfășurate de statele mici și mijlocii. Ele militau, în același timp, pentru asigurarea securității colective, bazată pe întărirea rolului Societății Națiunilor, în condițiile în care Germania hitleristă, la 14 octombrie 1933, părăsise organizația internațională și, concomitent, Conferința dezarmării. Pe baza interdependenței problemelor dezarmării și securității, la 4 iunie 1934 ministrul de externe al Turciei, Tewfik Rüstü Bey, în numele țărilor Micii Înțelegeri și ale Înțelegerii Balcanice, și bucurîndu-se de sprijinul Franței și Uniunii Sovietice, a depus în Conferința de dezarmare un proiect de rezoluție care prevedea :

³¹ „Scinteia“ din 1 august 1933.

³² „La Roumanie nouvelle“, decembrie-ianuarie 1934.

³³ Cristian Popișteanu, *România și Antanta Balcanică. Momente și semnificații de istorie diplomatică*, Editura politică, București, 1968, p. 128.

³⁴ „El Dia“ (Montevideo) din 12 ianuarie 1934.

1. A se pregăti, pentru a fi supuse semnării de către guverne, protocoalele referitoare la interdicția războiului chimic, la publicitatea bugetelor militare și la crearea unei Comisii permanente de dezarmare, menită să se ocupe în același timp de controlul dezarmării și de securitate ;

2. A se lua neîntârziat în studiu ansamblul problemei securității, în scopul de a se ajunge, îndeosebi pe plan european, la acorduri generale sau regionale inspirate din principiile consacrate în acordurile de la Locarno și în pactul Înțelegerii Balcanice, la soluțiile cele mai adecvate care să facă posibilă prompta încheiere a unei convenții de limitare și reducere a armamentelor ;

3. A se încredința în acest scop biroului Conferinței dezarmării grija de a constitui un comitet special în care să fie reprezentate toate statele sau grupările de state interesate în reglementarea practică a problemelor securității și dezarmării, subînțelegându-se că va fi îngăduit acestui comitet de a invita orice alt stat să participe la o parte sau alta a lucrărilor sale ³⁵.

Din cauza însă a atitudinii negative a Angliei, Italiei și S.U.A., propunerile sus-amintite n-au fost acceptate. Aceste puteri legau acceptarea soluțiilor respective de revenirea la conferință a Germaniei, știută fiind atitudinea ostilă a guvernului hitlerist. Proiectul de rezoluție prezentat de Henderson, la 5 iunie 1934 ³⁶, se întemeia pe principiul disocierii problemelor dezarmării și securității, într-o etapă în care, mai mult ca oricând pînă atunci, ele apăreau indisolubil împletite. Aceasta a condus la eșecul total al Conferinței dezarmării, după aproape doi ani și jumătate de întortocheate și sterile negocieri purtate în cadrul acesteia ; amînată încă odată la 11 iunie 1934, această Conferință nu s-a mai întrunit niciodată.

Problema asigurării păcii, a preîntîmpinării actelor de agresiune intra într-o nouă și deosebit de complexă etapă. Speranțele popoarelor și statelor cel mai mult amenințate se îndreptau spre o revitalizare a Societății Națiunilor și crearea în cadrul acesteia a unui sistem general-european de securitate. Cînd s-a pus chestiunea intrării U.R.S.S. în organizația internațională, în septembrie 1934, consiliile permanente ale Micii Înțelegeri și Înțelegerii Balcanice au adoptat hotărîri identice de a susține și a vota în favoarea admiterii acesteia. Concomitent, cele două organizații regionale au aprobat și au acționat în direcția realizării unui pact oriental de securitate, inițiat de ministrul de externe al Franței, Louis Barthou, în scopul neutralizării politicii revanșard-agresive a guvernului hitlerist și a eșecului tratativelor asupra dezarmării. În două întîlniri — 18 mai și 2 iunie 1934 — Louis Barthou prezentase lui Maxim Litvinov o schemă compusă din : Pactul oriental, grupînd U.R.S.S., Germania, Finlanda, Estonia, Letonia, Lituania, Polonia și Cehoslovacia, prin care semnatarii își acordau reciproc asistență în cazul unei agresiuni împotriva unuia dintre ei ; convenții complementare menite să constituie, în final, un acord tripartit Franța — U.R.S.S. — Germania, pentru garantarea lor mutuală împotriva unui atac din partea unuia din aceste trei state ; o declarație precizînd concordanța tratatelor precedente cu principiile fundamentale

³⁵ *Société des Nations. Actes de la Conférence pour la Réduction et la Limitation des Armements, Série C, vol. II, p. 212—213.*

³⁶ *Ibidem, p. 225.*

ale Societății Națiunilor³⁷. Opoziția însă față de o asemenea tentativă manifestată de Germania și Polonia, fiecare din motivele lor, a dus la nereușita ei. În împrejurările date s-a ajuns la semnarea, la 2 mai 1935, a unui tratat franco-sovietic de asistență mutuală, urmat de semnarea, la 16 mai 1935, a unui tratat similar cehoslovaco-sovietic.

Statele Micii Înțelegeri și Înțelegerii Balcanice au salutat cu satisfacție aceste acte, în care întrezăreau o bază a „organizării viitoare a securității în Europa”³⁸. Această speranță a primit însă o rapidă și serioasă lovitură: la 18 iunie 1935 a fost încheiat, la Londra, acordul naval anglo-german, care favoriza în mod direct politica de înarmare a Germaniei hitleriste. Astfel, protestele împotriva reînarmării febrile a Reichului își pierdeau în mare măsură efectul politic și moral³⁹. Noile și tot mai gravele acțiuni întreprinse de forțele agresive — atacarea și cotopirea Etiopiei de către Italia fascistă (1935—1936), intrarea trupelor Germaniei hitleriste în zona demilitarizată renană și denunțarea tratatului de la Locarno (martie 1936), intervenția începută în același an de cele două puteri împotriva guvernului legal al Republicii Spaniole etc. au vădit cu pregnanță incapacitatea Societății Națiunilor de a anihila și pedepsi pe agresori, ridicând împotriva acesteia aspre critici, mai mult sau mai puțin justificabile. Constatând incapacitatea organizației internaționale, cercuri largi și influente ale opiniei publice din Europa și din lumea întreagă doreau implicit remedierea acestei situații, pe când unele restrînse cercuri nu-și disimulau satisfacția în fața situației date și căutau pretexte pentru lichidarea forumului de la Geneva. Printre forțele politice care s-au manifestat mereu mai activ și eficient în vederea sprijinirii și consolidării Societății Națiunilor s-au aflat partidele comuniste din diversele țări, în mod deosebit din țările mici și mijlocii, cele mai amenințate de expansionismul fascist.

Precizându-și poziția față de pericolul extern ce amenința țara noastră, conducerea Partidului Comunist Român arăta, în iunie 1936, că: „Pentru a-și păstra independența și granițele actuale, România trebuie să stabilească o alianță activă cu toate acele state care duc o adevărată politică de pace și care reprezintă o garanție pentru independența României. Singura politică externă posibilă pentru România constă în menținerea păcii pretutindeni și cu toate țările, împotriva tuturor agresorilor fasciști; organizarea colectivă a păcii indivizibile în cadrul unei Ligi a Națiunilor consolidată printr-o convenție de asistență militară, la care pot să participe toate țările”⁴⁰. În noiembrie 1936, Comitetul Central al P.C.R. reafirma că „El consideră orice acțiune care duce la întărirea relațiilor între statele Micii Înțelegeri, Înțelegerii Balcanice, cu Franța, U.R.S.S., la întărirea Ligii Națiunilor, la întărirea legăturilor cu toate țările pacifice ca acte pozitive în lupta pentru împiedicarea războiului pe care-l pregătește imperialismul fascist”⁴¹.

³⁷ Nicolae Titulescu, *Documente diplomatice*, p. 50—52.

³⁸ *Ibidem*, p. 54.

³⁹ *Probleme de politică externă a României. 1919—1939. Culegere de studii* (Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.), Editura militară, București, 1971, p. 184—185.

⁴⁰ *Marea conflagrație a secolului XX. Al doilea război mondial*, Editura politică, București, 1971, p. 41.

⁴¹ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 158.

Numeroase și variate acțiuni ale forțelor democrat-antifasciste românești, în frunte cu comuniștii, au avut darul să alerteze opinia publică și să descifreze căi și soluții în vederea preîntâmpinării primejdiilor care planau asupra țării ⁴².

La începutul lunii septembrie 1936 și-a desfășurat lucrările, la Bruxelles, congresul universal pentru pace, sub președinția lordului Robert Cecil (premiul Nobel pentru pace) și în prezența a o serie de alte personalități ale vieții politice democratice internaționale, ca : Edouard Herriot, Pierre Cot, Emil Vandervelde, M. Șvernic, M. Suchrova ș.a.

Congresul, care a reunit reprezentanții a 750 de organizații naționale și 40 de organizații internaționale, a pus bazele Reuniunii universale pentru pace (R.U.P.) ; el a hotărât înființarea pretutindeni în lume de comitete de luptă pentru pace afiliate la R.U.P.

În octombrie 1936 a fost creat Comitetul Român al Reuniunii Universale pentru pace. În manifestul lansat cu acest prilej erau demascați cu tărie atentatorii la pacea lumii, subliniindu-se că „revizuirea tratatelor de pace și cuceriri teritoriale le este cuvântul de ordine“. Manifestul reliefa că „Dușmanii păcii sint dușmanii României“, iar „apărarea păcii și apărarea hotarelor țării împotriva revizionismului războinic este porunca ceasului de față“ *.

Pe o platformă comună de luptă antifascistă și antirăzboinică, Comitetul Român al R.U.P. a reunit oameni de cele mai diverse categorii sociale și concepții politice și filozofice. În fruntea sa s-au aflat personalități ca N. Titulescu (președinte de onoare), dr. N. Lupu (președinte activ), dr. Petru Groza, Gr. Filipescu, C. Rădulescu-Motru, V. Eftimiu, P. Andrei, M. Ralea, C. Titel-Petrescu ș.a.

În această vreme au fost întocmite o serie de studii și proiecte exprimând dezideratul asigurării păcii în Europa și pe plan mondial, pe baza unei reorganizări a forumului de la Geneva. Un document intitulat „Reforma Societății Națiunilor. Analiză sumară și comentarii asupra propunerilor făcute în vederea punerii în aplicare a principiilor Pactului Societății Națiunilor“, elaborat sub egida organizației internaționale de către „Gruparea consultativă pentru pace și dezarmare“ ⁴³, cuprinzând reprezentanții a multe țări, inclusiv România, și datat decembrie 1936, îngloba o multitudine de idei, teze și propuneri referitoare la profilul raporturilor interstatale și perspectivele vieții internaționale. Printre acestea se distingueau cele menite să asigure conviețuirea pașnică, independența și integritatea teritorială a statelor. Discuțiile purtate pe aceste chestiuni, se arăta în documentul respectiv, erau mai ales urmarea eșecului măsurilor de „securitate colectivă“ preconizate în scopul apărării integrității teritoriale și independenței a doi membri ai Societății Națiunilor : China și Etiopia. Deși nici un stat membru al organizației internaționale de la Geneva nu cerea în mod fățiș părăsirea ideii de apărare colectivă și asistență mu-

⁴² *Din lupta antifascistă pentru independența și suveranitatea României. Culegere de studii* (Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.), Editura militară, București, 1971, p. 54—65.

* Gh. I. Ioniță, *Pentru front popular antifascist în România*, Editura politică, București, 1971, p. 294.

⁴³ Les archives de la Société des Nations, Genève, Section du Secretariat, dosarul nr. 50/8258.

tuală, în fapt se făceau tot mai resimțite pe acest plan tendințele și orientările divergente. Se distingeau în Europa — consemnau autorii documentului — două curențe principale. Unul era reprezentat de statele legate prin sistemul francez de alianțe, adică Franța, Mica Înțelegere și U.R.S.S., care își exprimau convingerea că obligațiile economice și militare de asistență colectivă în cadrul organizației internaționale trebuiau redată mai precis și mai categoric. Aceste state cereau, de asemenea, ca obligațiile generale fixate de Pactul Societății Națiunilor dovedindu-se insuficiente în recente circumstanțe, remediul să fie căutat pe calea acordurilor de asistență mutuală. Alt curent, reprezentat de Anglia și de unele state neutre în perioada primului război mondial, tindea spre „un sistem suplu de sancțiuni colective, care ar funcționa în măsura în care un număr suficient de membri ai Consiliului (ceea ce presupune, natural, marile puteri) ar voi dimpreună să prevină și să reprime o anumită agresiune”⁴⁴.

Ocupându-se de problema dezarmării, raportul a înregistrat o serie de opinii și sugestii, diferite între ele, insistând asupra propunerii unui grup de state de a se depune eforturi pentru punerea în aplicare a unei Convenții internaționale privitoare la controlul fabricării de arme și a comerțului cu arme și cu materiale de război.

În concluziile documentului citat era reliefată necesitatea de a se exclude „absurda și paradoxala procedură care permite unui agresor virtual să țină Societatea (Națiunilor — *n.n.*) în șah”. Documentul sublinia că o reformă a organizației internaționale în scopul îndeplinirii menirii sale de a preveni războiul și a asigura pacea între popoare „va avea prețiosul avantaj de a arăta statelor membre și opiniei mondiale, celor ce nu nutresc împotriva instituției geneveze prejudecăți de neînvinș, că ideea Societății Națiunilor este încă vie și că ea are o nebanuită capacitate de apărare și întinerire”⁴⁵.

Asemenea afirmații s-au dovedit însă platonice. Realitățile dure ale contradicțiilor dintre marile puteri imperialiste și ale perseverenței unor influente cercuri din Occident într-o politică de încurajare a agresorilor au paralizat tot mai mult activitatea Societății Națiunilor în direcția soluționării marilor probleme ale timpului. Încercările de redresare a acestei organizații prin eliminarea unor lacune intrinsece și democratizarea sa, prin organizarea participării egale în drepturi a statelor și popoarelor la viața internațională, au rămas până la urmă simple paleative. N-au lipsit nici anumite porniri interesate de disimulare a realității și de întreținere a unui fel de „mit al Genevei” și „fetiș în inima Europei”, când, de fapt, Instituția geneveză se transformase într-o „mumie a Păcii”, alimentând „constant și mincinos ideea salvagădării păcii”. În această ordine de idei, într-o lucrare românească apărută în 1946 se trăgea următoarea concluzie sugestivă : „Existența Ligii se perpetua la Geneva ca un imens și tragic non-sens, în mijlocul frământărilor politice pe care le străbătea o Europă bolnavă — existență de fals prestigiu, dezmințit continuu de realitățile ce deveneau tot mai sumbre, tot mai apăsătoare”⁴⁶.

⁴⁴ *Ibid.*

⁴⁵ Gustav Pordea, *Organisme de securitate internațională. De la „Societatea Națiunilor” la „Națiunile Unite”*, Tipografia „Cartea Românească”, Cluj, 1946, p. 156.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 155.

Dovada clară, incontestabilă a acestei stări de lucruri au făcut-o evenimentele din septembrie 1938, cînd ideea pactului cvadripartit, ca un consorțiu de mari puteri cu prerogative discreționare în viața europeană, a fost reluată și transpusă de astă dată în practică. Într-adevăr, în asemenea dramatice împrejurări, cînd la Munchen se încheia tranzacția dintre Anglia, Franța, Germania și Italia care decidea soarta Cehoslovaciei, Adu-narea Societății Națiunilor era reunită la Geneva. „Nici o mențiune n-a fost făcută însă în public în legătură cu criza tragică despre care toți vorbeau și discutau pe culoare ; s-a ajuns pînă la a se face ca însăși victima să-și schimbe părerea în privința aducerii cauzei sale în fața Adunării sau Consiliului. O tăcere nimicitoare apăsa asupra dezbaterilor acestei lamentabile sesiuni”⁴⁷.

Merită relevat că, la momentul dat, n-au lipsit în Occident unele glasuri care, opunîndu-se politiciii mûncheneze, au întrezărit, uneori aproape profetic, evoluția ulterioară a evenimentelor, cu consecințe dintre cele mai grele pentru propria securitate a autorilor acestei politici. Astfel, într-o notă referitoare la criza cehoslovacă adresată primului ministru francez Edouard Daladier de către Emile Giraud, consilier juridic al Societății Națiunilor, se spunea dintru început : „În actuala criză, cea mai rea dintre eventualitățile ce trebuie înlăturate o constituie o părăsire francă sau deghizată a Cehoslovaciei, ceea ce ar permite lui Hitler să-și atingă țelul imediat pe care-l urmărește și să poată, în 1939 sau 1940, să pornească contra Franței și Angliei un război pe care ar avea șanse serioase să-l câștige”. Amintindu-se că pentru Hitler anticomunismul reprezenta un mijloc nu numai de politică internă, dar și de politică externă, ceea ce îi permitea în anumite momente să mascheze unele scopuri ale politiciii sale și să întreprindă manevre diplomatice de anvergură, în nota respectivă se atrăgea atenția asupra iluziei că „se putea ajunge la salvarea Franței abandonînd restul Europei Germaniei”⁴⁸.

Aceste glasuri n-au fost atunci receptate de cei avizați ; le-a confirmat însă istoria.

Pactul de la Munchen, după cum se știe, a deschis drum larg Germaniei hitleriste spre țările din sud-estul și estul Europei. În România, lupta eroică dusă de forțele progresiste, în frunte cu Partidul Comunist Român, sub steagul democrației și independenței naționale, atitudinea lucidă a unor grupări politice ale claselor conducătoare au stăvilit pentru un timp ascensiunea spre putere a organizațiilor fasciste și înrobirea țării de către naziști. „Politica de cedare în fața pretențiilor agresive ale hitleriștilor, dusă de marile puteri — a relevat tovarășul Nicolae Ceaușescu —, a influențat însă negativ mersul evenimentelor din țara noastră, ca și din alte țări europene”⁴⁹.

Bucurîndu-se, în continuare, de complicitatea și sprijinul cercurilor conducătoare vest-europene, în primul rînd engleze, Germania hitleristă și-a întărit treptat pozițiile în țările mici și mijlocii din estul și sud-estul

⁴⁷ Théodore Ruysen, *La Société Internationale*, Presses Universitaires de France, Paris, 1950, p. 119—120.

⁴⁸ Emile Giraud, *La nullité de la politique internationale des grandes democraties (1919—1939). L'échec de la Société des Nations. La guerre*, Recueil Sirey, 1948, p. 267—273.

⁴⁹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 1, Editura politică, București, 1968, p. 371.

Europei. Acest proces n-a fost însă nici facil și nici uniform. Conștiința pericolelor care le pîndeau au determinat aceste țări să caute noi mijloace de autoapărare. În acest context se înscrie, după destrămarea Micii Înțelegeri, intensificarea relațiilor politico-militare și economice dintre statele componente ale Înțelegerii Balcanice, precum și o temporară ameliorare a relațiilor acestora cu Bulgaria. Diplomația românească a depus eforturi deosebite pentru menținerea și lărgirea colaborării interbalcanice, în care vedea un baraj în calea expansiunii Germaniei hitleriste ⁵⁰. În același timp ea a acționat în direcția extinderii colaborării cu Polonia și a atragerii ei spre politica Înțelegerii Balcanice, precum și a îmbunătățirii relațiilor cu Ungaria. Cît privește activitatea în cadrul Înțelegerii Balcanice, aceasta era cunoscută pe căi oficiale atît de puterile occidentale, ale căror relații cu Germania hitleristă erau în curs de alterare, cît și de Uniunea Sovietică. La 8 mai 1939, aflat în trecere prin București, înapoiindu-se în patrie după vizitele făcute la Ankara și Sofia, Vladimir P. Potemkin, adjunct al comisarului poporului pentru afacerile externe al U.R.S.S., M. M. Litvinov, a avut o lungă întrevvedere cu ministrul de externe Grigore Gafencu, în cursul căreia s-a remarcat de ambele părți necesitatea ca statele balcanice să reziste agresiunii fasciste. „Am adăugat... că prin intermediul Turciei — notează Gafencu — noi vom intra în sistemul de securitate care va lega Moscova de puterile occidentale“ ⁵¹.

Dar activitatea diplomatică a României, ca și a altor state mijlocii și mici, obiectivele urmărite, în curs de negociere, subordonate organizării securității în sud-estul Europei, închegării cu sprijinul Angliei, Franței și Uniunii Sovietice a frontului de rezistență împotriva politicii agresive a celui de-al treilea Reich și a Italiei fasciste, au fost influențate puternic de evoluția relațiilor dintre marile puteri, de răsturnarea raportului de forțe în preajma izbucnirii celui de-al doilea război mondial ⁵².

Înriurirea împrejurărilor internaționale asupra situației a o serie de asemenea țări s-a conjugat cu unii factori interni negativi: existența unor regimuri antidemocratice sau pseudodemocratice, atitudinea de toleranță față de grupările fasciste și anticomunismul cercurilor conducătoare prin care se submina unitatea tuturor forțelor patriotice etc. Asemenea stări de lucruri au variat de la o țară la alta. În România, de pildă, în pofida unor disensiuni și ciocniri violente cu Garda de fier — agentură a Germaniei hitleriste, regimul dictaturii regale, prin ansamblul măsurilor sale cu caracter antidemocratic și antipopular n-a făcut decît să zdruncine coeziunea națională și să diminueze capacitatea de rezistență în fața gravelor pericole din afară. Trebuie, totodată, avut în vedere faptul că în înseși rîndurile țărilor mici și mijlocii se manifestau contradicții, cu deosebire între cele revizioniste și nerevizioniste din estul și sud-estul Europei, pe care le speculau marile puteri, precum și faptul că unele țări, cu mai vechi tradiții de neutralitate (Elveția, unele țări nordice), erau tentate, mai mult sau mai puțin justificat, să se considere în afara primejdiei și se dezinteresau în mare măsură de problema securității colective.

⁵⁰ Eliza Campus, *Înțelegerea Balcanică*, p. 245 și urm.

⁵¹ Gr. Gafencu, *Derniers jours de l'Europe*, Eglof, Paris, 1944, p. 202.

⁵² Viorica Moisuc, *Diplomația României și problema apărării suveranității și independenței naționale în perioada martie 1938—mai 1940*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1971, p. 209—210.

Însuccesul tratatelor anglo-franco-sovietice de la Moscova, din vara anului 1939, pe care reprezentanții puterilor vest-europene le tergiversau, vizînd scopuri obscure, oferta germană de încheiere a unui tratat de neagresiune între Germania și Uniunea Sovietică și semnarea unui asemenea tratat la 23 august 1939 au creat o situație radical diferită pe continentul european. Cît privește România, primul ministru Armand Călinescu aprecia că ea intrase într-o perioadă „foarte gravă”⁵³. Sub influența elementelor pro-germane din anturajul său, Carol al II-lea era înclinat să facă noi concesiile economice Germaniei hitleriste. Cît de mult preocupase România pe naziști și ce perspective reușiseră la epoca dată să-i asigure rezultă din scrisoarea trimisă de Hitler lui Mussolini la 25 august 1939, în care se specifica : „*Posibilitatea intervenției României în cazul unui... conflict nu mai există !* În aceste împrejurări, chiar și Turcia nu mai poate să facă altceva decît să-și revizuiască poziția anterioară. Însă eu repet încă o dată că România nu se mai află în postura de a putea lua parte la vreun conflict împotriva Axei”⁵⁴.

La finele verii anului 1939, atunci cînd fiecare simțea apropierea catastrofei, n-a fost invocată intervenția Societății Națiunilor, „garanta”⁵⁵ păcii, iar aceasta s-a vădit ea însăși atît de convinsă de neputința ei, încît a renunțat să-și mai țină Adunarea statutară prevăzută pentru 4 septembrie, cînd Germania hitleristă declanșase deja cel de-al doilea război mondial și infernala-i mașină de război semăna moarte și ruine peste teritoriul Poloniei.

În strădaniile lor de a sintetiza experiența vieții internaționale interbelice, a organizației chemate la epoca respectivă să rezolve problemele capitale ale securității și dezarmării, o serie de autori au ținut să remarcă, încă în ajunul și în timpul ultimei conflagrații mondiale, precum și în primii ani postbelici, cînd renășteau și creșteau în inimile popoarelor speranțele în instaurarea unei ere noi, de pace și justiție internațională, consecințele funeste pentru soarta păcii care au decurs din înlocuirea principiului „egalității de drept” a națiunilor, înscris ca motto al Pactului instituției geneveze, prin principiul „dreptului celui mai tare”⁵⁵.

Neputînd nesocoti realitatea, H. Stimson, secretar de stat al S.U.A., scria cu luciditate în ajunul celui de-al doilea război mondial : „Națiunile mai mici au arătat în timpul istoriei Societății Națiunilor o credință fermă în necesitatea și în posibilitatea de a se stabili în lume domnia legii, în opoziție cu ceea ce s-a convenit a se denumi diplomația forței. Fără îndoială că ea este influențată de faptul că, fiind națiuni mai slabe decît marile puteri, ele au recunoscut mai ușor necesitatea unei protecții care poate veni din partea unei forțe colective puse în slujba domniei legii. Dar aceasta e într-adevăr dovada că viziunea lor e degrevată de anumite obstacole, care au ca rezultat deformarea vederii reprezentanților unor mari puteri”⁵⁶.

Într-o lucrare editată în 1944, omul politic și publicistul grec Constantin Epirotis, desprinzînd o serie de trăsături și învățăminte ale acti-

⁵³ *Marea conflagrație a secolului XX. Al doilea război mondial*, p. 78.

⁵⁴ *Documents of German Foreign Policy. 1918—1945*, seria D, vol. VII (documentul nr. 266).

⁵⁵ Théodore Ruyssen, *op. cit.*, p. 120.

⁵⁶ H. Stimson, *The Far Eastern Crisis* [f.a.], p. 82.

vității Societății Națiunilor, consemna printre altele : „De fiecare dată când o mare putere s-a arătat dispusă a lua la Geneva conducerea unei mișcări tinzând a întări securitatea colectivă sau a face să triumfe într-un caz aparte o cauză justă, ea a fost sigură că va conta pe concursul plin de zel al statelor mijlocii și mici. Într-o serie de cazuri, națiunile mai mici au fost acelea care, primele, și-au ridicat glasul contra unei injustiții“. De aci și concluzia autorului respectiv cu privire la cerința ca toate statele, mari și mici, să participe cu drepturi egale la rezolvarea problemelor internaționale, la „orice tentativă viitoare de organizare a păcii“⁵⁷.

Reflectând asupra desfășurării evenimentelor în Europa și în lumea întreagă în perioada cuprinsă între cele două războaie mondiale și sesizând consecințele funeste ale unei serii de „erori“, inclusiv cele comise de cercurile conducătoare din propria țară, liderul politic francez Vincent Auriol își încheia lucrarea sa intitulată *Ieri și mâine*, scrisă în clandestinitate în timpul ocupației naziste și publicată în 1945, reamintind cuvintele mișcătoare ale lui Jean Jaurès, potrivit cărora „umanitatea nu poate fi bogată și vie decât dacă originalitatea fiecărui popor se prelungește în armonia de ansamblu și dacă toate patriile fac să vibreze coardele lirei umane“⁵⁸.

Dr. Gustav Pordea, în a sa lucrare *Organisme de securitate internațională. De la „Societatea Națiunilor“ la „Națiunile Unite“*, publicată în 1946, remarca, între altele, că marile puteri, prin atitudinea lor, au contracara permanent postulatele instituției geneveze, că transformarea acesteia „într-un oficiu de elaborare și susținere a politicii externe naționale a marilor săi membri“ a însemnat condamnarea ei⁵⁹. Recunoscându-se ponderea și rolul marilor puteri, erau totodată puse în evidență drepturile și răspunderile statelor și națiunilor mici și mijlocii, necesitatea conlucrării tuturor națiunilor lumii pentru instaurarea „principiului onestității în relațiile internaționale“⁶⁰.

Învățămintele istoriei relațiilor internaționale dintre cele două războaie mondiale, inclusiv cele legate de problemele fundamentale ale securității și dezarmării pe continentul european, converg spre a sublinia că în epoca contemporană, care a cunoscut profunde și semnificative prefaceri și deplasări — dintre care pe un prim și hotărâtor plan se situează instaurarea socialismului în 14 țări —, într-o comunitate mondială a diversităților și interdependențelor, cheia soluționării chestiunilor ridicate de viață rezidă în aplicarea consecventă de către toți și față de toți a principiilor moralei și dreptului internațional.

⁵⁷ Constantin Epirotis, *La S.D.N. non coupable*, Neuchâtel, 1944, p. 156.

⁵⁸ Vincent Auriol, *Hier et demain*, Éditions E. Charlot, Paris, 1945, p. 297.

⁵⁹ Gustav Pordea, *op. cit.*, p. 151, 153.

⁶⁰ *Ibidem*, p. 12.

Partidul Social-Democrat și problema unității de acțiune a clasei muncitoare în anii 1944-1948

VASILE G. IONESCU

Făurirea Frontului Unic Muncitoresc, în aprilie 1944, eveniment de însemnătate covârșitoare pentru grăbirea procesului de coalizare în jurul clasei muncitoare a tuturor forțelor democratice și patriotice antifasciste, a însemnat, în același timp, și o verigă principală în lanțul acțiunilor și succeselor crescînde care s-au soldat cu realizarea unității depline a mișcării muncitorești din țara noastră, pe baza marxism-leninismului. Crearea F.U.M. a sporit, totodată, forța clasei muncitoare prin asigurarea unității sindicale, ducînd nemijlocit la intensificarea și lărgirea acțiunilor ei, implicit la creșterea rolului proletariatului, la extinderea influenței sale asupra celorlalte pături muncitoare ale populației.

Realizarea Frontului Unic Muncitoresc, lupta comună împotriva dictaturii fasciste-antonesciene și a jugului hitlerist, pentru înfăptuirea insurecției naționale antifasciste armate au marcat un deosebit de important pas înainte în colaborarea dintre cele două partide ale clasei muncitoare.

Condițiile istorice în care a început și s-a desfășurat revoluția democrat-populară în România au impus proletariatului menținerea, în continuare, a unei politici de alianțe largi. Pentru aceasta, se cerea cu cea mai mare acuitate necesitatea consolidării și dezvoltării frontului unic, a lărgirii și întăririi neconținute a unității de acțiune a clasei muncitoare, factor esențial în măsură să asigure desăvîrșirea transformărilor cu caracter burghezo-democratic în interesul maselor, al dezvoltării ulterioare a țării pe calea socialismului.

Referindu-se la semnificația unității clasei muncitoare din România, tovarășul Nicolae Ceaușescu arăta : „Trebuie subliniat că înfăptuirea unității de acțiune a clasei muncitoare a avut o însemnătate deosebită, așa putea spune hotărîtoare, pentru desfășurarea cu succes a luptelor democratice și revoluționare din țara noastră”¹.

În condițiile create de victoria insurecției din august 1944, Partidul social-democrat — ca și alte organizații politice democratice — avea să cunoască un amplu proces de refacere a structurii sale organiza-

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 4, Editura politică, București, 1970, p. 628.

torice, care să-i asigure posibilitatea participării active la viața publică. Acest proces s-a desfășurat, la început, în toiul luptei pentru eliberarea întregului teritoriu al patriei de sub ocupația trupelor hitleriste. Participant activ la pregătirea și înfăptuirea insurecției naționale antifasciste armate, Partidul social-democrat a depus eforturi pentru mobilizarea tuturor forțelor la îndeplinirea sarcinilor pe care istoria le pusese în fața poporului român în furtunosul august 1944. Pe această linie, la 25 august, Comitetul Executiv al Partidului social-democrat s-a adresat, printr-un apel, cetățenilor Capitalei, care luptau împotriva trupelor hitleriste, îndemnând ca „toți românii, fără deosebire, muncitori, funcționari, liber profesioniști, precum și toți aceia care țin ca țara lor să fie liberă și stăpînă pe destinele sale... *să se considere din acest moment mobilizați în slujba patriei*“. „Nici o ezitare nu este permisă. Toată lumea la acțiune!“ — conclueda apelul².

Organizarea P.S.D. la nivelul județelor și centrelor urbane s-a realizat relativ repede. Aceasta s-a datorat, în primul rînd, faptului că aproape toate cadrele sale de bază s-au aflat în libertate, putîndu-se constitui, imediat după 23 August, comitetele județene și locale. Procesul refacerii organizatorice, în împrejurările efervescenței politice de după 23 August 1944, s-a desfășurat, în mod deosebit, pe baza inițiativelor locale. Ca mijloc de legătură și de îndrumare a fost folosit, în această perioadă, ziarul „Libertatea“, al cărui prim număr a apărut în dimineața zilei de 24 august 1944.

În linii generale, structura organizatorică a partidului era cea existentă în 1938, stabilită prin statutul adoptat de Congresul al XVI-lea*. Modificările care s-au produs în structura organizatorică a P.S.D. după 23 August 1944 au purtat amprenta atît a noilor condiții de activitate, cît și a unor acțiuni ale elementelor de dreapta din conducere. Încă de la Congresul al XVI-lea, funcția de președinte al Comitetului Central era deținută de Constantin Titel-Petrescu. Forul politic suprem al P.S.D. era Comitetul Executiv, iar ca organ de execuție Secretariatul central.

Ulterior, plenara C.C. al P.S.D. din 16 martie 1946 a hotărît „să se desființeze demnitatea de președinte al Comitetului Central, ca fiind contrară tradiției partidului și dovedindu-se dăunătoare lui, partidul urmînd să fie condus de organele statutare : Comitetul Central, Biroul Politic, cu Secretariatul general ca singur organ executiv“³.

La nivel local, structura organizatorică a Partidului social-democrat cuprindea : organizații județene, organizații de plasă, secțiuni teritoriale

² Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 46/1944, mapa nr. 1.

* După 23 August 1944, din Comitetul Central al Partidului social-democrat făceau parte : Carol Bartha, Iosif Bender, I. Bizgă, A. Braeșter, Victor Brătfăleanu, I. Burcă, Ion Codreanu, Romulus Dan, N. Deleanu, Adrian Dimitriu, I. Dimoftache, Ilie Dumitru, Leopold Filderman, Litman Ghelerter, N. Ionescu-Lazu, Tudor Ionescu, Teodor Iordăchescu, Iosif Jumanca, Ion Pas, Constantin Titel-Petrescu, D. Pop, Eugenia Rădăceanu, Lotar Rădăceanu, Teodor Roznovan, Barbu Solomon, Gh. Stroia, Zaharia Tănase, Gh. Urzică, Șerban Voinea, Ștefan Voitec și alții (Arhiva Comitetului municipal București al P.C.R., fondul F.U.M., dosarul P.S.D. Vezi și „Libertatea“ din 14 martie 1945).

³ „Libertatea“ din 18 martie 1946.

(urbane sau rurale), constituite pe circumscripții electorale și secțiuni de întreprindere.

În urma situației create după actul istoric de la 23 August 1944, când organizarea internă a P.S.D. se desfășura cu pași repezi, în condițiile unei activități legale, când sarcini tot mai mari stăteau în fața clasei muncitoare, a poporului român, când se punea problema elaborării unei linii politice menite să contribuie la soluționarea obiectivelor fundamentale care stăteau în fața țării, sarcina principală care revenea Partidului social-democrat era aceea de a depune toate eforturile pentru dezvoltarea pe multiple planuri a unității de acțiune a proletariatului.

Realizarea acestui deziderat cerea însă eforturi susținute, desfășurarea unei intense lupte împotriva acțiunilor sectare, oportuniste, a ideologiei și practicilor scizioniste desfășurate de o serie de elemente social-democrate de dreapta care, deținând funcții de răspundere în partid și în sindicate, încercau să canalizeze P.S.D. pe o linie neconformă cu interesele și aspirațiile clasei muncitoare și maselor largi populare. Asemenea încercări, deși au produs o serie de greutăți, nu au avut însă sorti de izbândă. Aceste elemente au fost în scurt timp demascate în fața maselor și eliminate de pe arena istoriei.

Pornind de la toate acestea, se poate afirma că poziția de ansamblu a P.S.D. față de problemele colaborării cu P.C.R. a fost în general pozitivă, că P.S.D. a răspuns inițiativelor și a vădit o preocupare din ce în ce mai susținută în direcția perfecționării formelor de conlucrare stabilite cu P.C.R.⁴

Alături de problemele nemijlocite ale frontului unic și ale perspectivelor sale, în perioada imediat următoare insurecției naționale antifasciste armate, Partidul social-democrat a depus eforturi în antrenarea întregului popor la lupta pentru rezolvarea revendicărilor democratice ale maselor, pentru mobilizarea tuturor forțelor și resurselor în vederea zdrobirii hitlerismului și a asigurării libertății și independenței naționale a țării.

În acest sens, îndrumările pe care conducerea P.S.D. le-a dat secțiunilor locale în toamna anului 1944 au fost axate, cu precădere, pe problemele de politică internă. Comitetul Central și-a precizat, în primul rând, punctul de vedere cu privire la unitatea de acțiune a clasei muncitoare, pronunțându-se pentru întărirea Frontului Unic Muncitoresc. Activitatea pe acest tărâm, se sublinia în directivele elaborate de P.S.D., trebuia „desfășurată într-un spirit de perfectă loialitate față de Partidul Comunist Român. Vechea luptă fratricidă a încetat. Învrăjbirea care a durat două decenii a făcut loc unui început promițător de înțelegere”⁵. Se trasa, totodată, ca o sarcină principală întărirea Partidului social-democrat, intensificarea acțiunii de propagare a ideilor socialiste și de organizare a maselor muncitorești. Conducerea partidului a îndrumat, de asemenea, secțiunile pentru colaborarea cu toate forțele progresiste, în cadrul și pentru întărirea Frontului Național Democratic.

O atenție deosebită a fost acordată precizării rolului și locului Partidului social-democrat în viața social-politică a României. În îndru-

⁴ Gheorghe Țuțui, Aron Petric, *Frontul Unic Muncitoresc în România*, Editura politică, București, 1971, p. 76—80.

⁵ „Buletinul Partidului social-democrat din România”, nr. 2, din 20 iunie 1945.

mărilor amintite se atrăgea atenția activiștilor că în creșterea organizatorică „accentul trebuie pus pe elementul muncitoresc”⁶. În același timp, se recomanda să se extindă influența în rindurile țărănimii, să se ducă muncă politică de apropiere a elementului intelectual și mic-burghez.

Au fost avansate și unele păreri cu privire la evoluția viitoare a României. Astfel, a fost afirmată dorința de a se milita pentru schimbarea din temelii a orînduirii capitaliste, prin aceasta înțelegîndu-se „socializarea marilor întreprinderi din toate ramurile economiei și organizarea producției, distribuției și circulației bunurilor numai pentru nevoile consumului, sub controlul democratic al salariaților și consumatorilor... ; ridicarea materială și morală a tuturor locuitorilor la cel mai înalt nivel posibil, înlăturarea exploatării omului de către om și desființarea oricărei nedreptăți sociale”⁷. Se considera că atingerea acestor țeluri era posibilă numai prin lupta comună a întregii clase muncitoare și, deci, printr-o strînsă colaborare între P.S.D. și P.C.R.⁸

Un moment important în evoluția P.S.D. l-a constituit convocarea conferinței din 10—11 decembrie 1944, pe a cărei ordine de zi au fost înscrise următoarele probleme : analiza situației politice ; raporturile cu celelalte organizații muncitorești ; programul de acțiune al Partidului social-democrat ; statutul partidului ; organizarea Uniunii Tineretului Socialist și a Uniunii Femeilor Muncitoare ; presa partidului. Ținîndu-se seama de faptul că lupta pentru instaurarea unui guvern democratic devenise în timpul lucrărilor conferinței o problemă presantă și urgentă, conferința n-a dezbătut decît primul punct al ordinei de zi, rezoluția adoptată constituind programul de acțiune al partidului. A fost definită linia generală politică a partidului, care urmărea susținerea „efortului comun al partidelor muncitorești în cadrul Frontului Unic Muncitoresc și Frontului Național Democratic, pentru distrugerea rămășițelor fasciste care mai stăruie în țara noastră și pentru democratizarea desăvîrșită a vieții politice și economice a țării. Scopul imediat pentru care luptă Partidul social-democrat — se sublinia în rezoluție — este realizarea unei democrații reale în România”⁹.

În vederea atingerii acestui obiectiv, se considera necesar să se asigure condițiile ca „Frontul Unic Muncitoresc să rămînă puternic și realitatea de nedistrus” ; să fie cuprinse în Frontul Național Democratic „toate organizațiile progresiste și sincer democratice, doritoare a contribui la democratizarea vieții de stat” ; să se consolideze unitatea sindicală ; guvernul să desfășoare o activitate pozitivă în favoarea maselor populare, luînd măsuri neîntîrziate pentru : epurarea elementelor fasciste din aparatul de stat și din întreprinderile particulare, democratizarea statului și armatei, reprimarea speculei, continuarea hotărîtă a războiului pentru înfrîngerea definitivă a hitlerismului etc.”¹⁰

Un pas însemnat pe drumul dezvoltării unității de acțiune a clasei noastre muncitoare l-a constituit reorganizarea mișcării sindicale, în ianuarie 1945. Realizarea unității sindicale a marcat un pas înainte pe ca-

⁶ *Ibid.*

⁷ „Libertatea” din 24 septembrie 1944.

⁸ „Libertatea” din 12 decembrie 1944.

⁹ „Libertatea” din 14 decembrie 1944.

¹⁰ *Ibid.*

lea colaborării dintre comuniști, social-democrați și alți oameni ai muncii; organizațiile sindicale au devenit tot mai pregnant o școală a unității proletare, dezvoltarea lor impetuoasă contribuind, în perioada următoare, la creșterea rolului clasei muncitoare în viața social-politică a României.

Instaurarea puterii democrat-populare, la 6 martie 1945, avea să marcheze consolidarea evidentă a pozițiilor Partidului Comunist Român și Partidului social-democrat, unite în Frontul Unic Muncitoresc, în contextul noii configurații a raporturilor de forțe social-politice din țară ¹¹.

Aceasta n-a împiedicat însă ca, pînă în martie 1946, în sinul Partidului social-democrat să se manifeste frământări cu privire la linia politică pe care trebuia s-o urmeze. Au existat păreri contradictorii în ceea ce privește raportul forțelor de clasă pe plan intern, aspirațiile și orientarea maselor largi populare, raportul de forțe pe plan internațional. Este perioada cînd în cadrul Partidului social-democrat s-a manifestat, încă relativ viu, curentul de dreapta, care tindea la subminarea liniei comune adoptate de partidele muncitorești în cadrul Frontului Unic Muncitoresc și al Frontului Național Democratic *.

În preajma „grevei regale”, Constantin Titel-Petrescu a început să propage deschis ideea conciliatorist-reformistă a înfăptuirii unui regim politic de „democrație socială”, fără „tulburări” și „violente”, regim în care rolul conducător să-l aibă Partidul social-democrat ¹².

Îndepărtîndu-se tot mai mult de drumul care ducea la unitatea de acțiune a clasei muncitoare, la coalizarea tuturor forțelor democratice și mizînd pe formarea unui guvern în care pozițiile clasei muncitoare să fie deținute în principal de elementele de dreapta social-democrate, Constantin Titel-Petrescu afirma că „există astăzi un curent de simțire și de opinie pentru Partidul social-democrat, sortit de împrejurări să-și ia o răspundere și mai mare în conducerea țării... În vremuri de prefaceri, pe cît de adînci pe atît de tulburi, partidul nostru are rolul istoric de a da țării o orientare nouă” ¹³.

În timp ce elementele de dreapta, prin activitatea lor, tindeau să ducă partidul la remorca reacțiunii, elementele preponderente de stînga militau pentru consolidarea ideii cu privire la necesitatea înlăturării orînduirii capitaliste, țel care se putea realiza numai prin lupta unită a clasei muncitoare, prin întărirea și lărgirea continuă a regimului democrat. Pe această linie, în cadrul lucrărilor congresului învățătorilor social-democrați, Lotar Radăceanu spunea: „Noi nu facem mișcarea social-democrată numai pentru a participa la guvernarea țării, pentru a face anumite reforme; noi facem această mișcare socialistă pentru că sîntem convinși că însăși baza acestei societăți este greșită și că nu se poate ajunge la o adevărată libertate și bună stare a poporului român decît dacă se schimbă însăși baza societății de astăzi, dacă se schimbă societatea capi-

¹¹ Gheorghe Țuțui, Aron Petric, *op. cit.*, p. 86—95.

* „Noi vrem transformarea economică și socială a țării — afirmase C. Titel-Petrescu la Congresul învățătorilor social-democrați din 5 martie 1945 —, dar voim să o facem în numele programului nostru democrat și socialist. Voim ca această transformare s-o facem în ordinea și în disciplina întregii națiuni...”, cu alte cuvinte în spiritul conciliatorismului de clasă și al reformismului.

¹² „Libertatea” din 29 iulie 1945.

¹³ „Libertatea” din 15 august 1945.

talistă de astăzi în societatea socialistă de miine¹⁴. Elementele de stînga din cadrul P.S.D. sublinia necesitatea eforturilor pe care trebuia să le facă — în primul rînd — proletariatul român pentru realizarea *propriei* sale sarcini istorice. În acest sens, Ștefan Voitec scria că pentru victoria socialismului în România „trebuie să ne multiplicăm eforturile pentru consolidarea propriului partid, pentru desăvîrșirea Frontului Unic Muncitoresc, pentru asigurarea condițiilor de adîncire a regimului nostru democrat¹⁵. Aceeași idee — opusă poziției lui Constantin Titel-Petrescu și adepților săi — a fost afirmată și cu prilejul aniversării zilei de 23 August 1945 : „Să ne legăm — scria Ștefan Voitec în articolul *O biruință a muncitorimii* — de a adînci, de a perfecta, de a da forță din ce în ce mai trainică Frontului Unic Muncitoresc, cheazășia principală a apărării drepturilor poporului și a progresului, pe care clasa muncitoare este chemată istoricește să-l promoveze în pofida tuturor împotrivirilor¹⁶.

Aceste opinii esențialmente diferite în ceea ce privește orientarea generală a P.S.D., poziții pe care unii membri din conducerea acestuia, dornici de a apăra prestigiul partidului, le-au apreciat ca fiind numai „interpretări diferite ale situației și atitudinii publice personale ale unor fruntași¹⁷, au ajuns la un moment dat pe punctul de a produce chiar o scindare organizatorică în partid.

În aceste împrejurări, la 28 septembrie 1945, a fost convocată plenara Comitetului Central al Partidului social-democrat, în a cărei rezoluție a fost înscrisă declarația că P.S.D. va urmări realizarea telurilor sale apropiate prin colaborarea în Frontul Unic Muncitoresc. În același timp, se evidenția că, prin creșterea puterii sale de înfrînire, Partidului social-democrat îi reveneau noi sarcini politice și noi obligații.

Referindu-se la activitatea guvernului prezidat de dr. Petru Groza, rezoluția aprecia că acesta înregistrase o serie de succese, dar, în același timp, Comitetul Central al Partidului social-democrat constata că mai rămăseseră însemnate probleme de rezolvat în domeniul intern și extern. În legătură cu acestea din urmă, se insistă asupra „obligației“ ce revenea guvernului de a obține recunoașterea sa de către Marea Britanie și Statele Unite ale Americii.

Ca o concesie făcută elementelor de dreapta, în rezoluția plenarei a fost însă introdusă și ideea ca Partidul social-democrat să guverneze singur sau, în cel mai rău caz, să devină forța politică dominantă*.

Încercările elementelor de dreapta din conducerea P.S.D. de a submina unitatea de acțiune a clasei muncitoare s-au făcut simțite nu numai pe plan central, ci și în cadrul organizațiilor județene și locale. Acestea

¹⁴ Lotar Rădăceanu, *Conferința la primul Congres al învățătorilor social-democrați*, în „Libertatea“ din 8 martie 1945.

¹⁵ „Libertatea“ din 28 iulie 1945.

¹⁶ „Libertatea“ din 24 august 1945.

¹⁷ Teodor Iordăchescu, *Iluzii pierdute*, în „Libertatea“ din 10 octombrie 1945.

* Subliniindu-se că libertățile democratice nu puteau fi acordate fasciștilor, că social-democrația militează pentru democratizarea reală a țării, prin respectarea drepturilor și libertăților consfințite în Constituție, în rezoluție se arăta că „democratizarea reală a țării nu poate fi decît opera clasei muncitoare, unită în Frontul Unic Muncitoresc, și cu deosebire a Partidului social-democrat care, prin tradiție și programul său, reprezintă o garanție de sinceritate democratică, iar prin forța sa actuală o cheazășie de realizare“.

au mers pînă acolo încît au dat organelor locale dispoziții care aveau în vedere îngreunarea colaborării în cadrul Frontului Unic Muncitoresc. În unele locuri, aceste îndemnuri au găsit răsunet, datorită faptului că în organele locale ale Partidului social-democrat reușiseră să pătrundă și elemente care nu aveau aderență cu clasa muncitoare.

Încă din primăvara anului 1945, lideri de dreapta ai P.S.D. au încercat să îndrume acest partid pe linia dezbinării clasei muncitoare ¹⁸.

La începutul lunii octombrie 1945, cînd problema unității era discutată în perspectiva evoluției ei pe un plan superior, în cadrul unor organisme județene ale F.U.M. elementele social-democrate de dreapta au căutat să provoace o serie de disensiuni. Comunicînd, la 10 octombrie 1945, că din unele dispoziții superioare, activitatea în cadrul frontului unic este întreruptă, comitetul județean Covurlui al Partidului social-democrat menționa că „suspendarea Frontului Unic Muncitoresc la Galați nu a fost hotărîtă de noi...” ¹⁹. Aceeași motivare era dată la Deva și la Alba Iulia ²⁰. Comitetul regional Satu-Mare al P.C.R. informa, în decembrie 1945, că organizația similară social-democrată a notificat întreruperea legăturilor în cadrul Frontului Unic Muncitoresc pînă ce va primi instrucțiuni de la C.C. al P.S.D. ²¹

Manevrele elementelor de dreapta din conducerea P.S.D. nu au dat însă rezultatele scontate, ele întîmpinînd opoziția deschisă atît a membrilor de rînd, cît și a majorității conducătorilor partidului. „Ambele partide (P.C.R. și P.S.D. — *n.n.*) își dau seama — scria Lotar Rădăceanu — că unitatea de acțiune este calea pe care ele trebuie să meargă în viitor. Că la capătul acestei unități de acțiune va sta partidul unic al clasei muncitoare, este o convingere care, de asemenea, își face tot mai mult drum în ambele partide” ²².

Conferința Națională a P.C.R. din octombrie 1945, punînd în discuție făurirea unității politice a clasei muncitoare prin realizarea partidului unic, „în urma unei acțiuni de lămurire ideologică și a înlăturării unei depline unități de acțiune” ²³, a determinat intensificarea luptei împotriva elementelor de dreapta social-democrate, concomitent cu desfășurarea unei susținute activități pentru consolidarea unității de acțiune a celor două partide muncitorești. În cuvîntul său la Conferința Națională, vorbind în numele delegației conducerii P.S.D., invitată să participe la lucrări,

¹⁸ Arhiva Comitetului județean Dolj al P.C.R. *Raportul de activitate al organizației județene Dolj a P.C.R. pe lunile aprilie—mai 1945*, fila 3.

¹⁹ Arhiva Comitetului județean Galați al P.C.R., fondul nr. 2, dosarul nr. 14, fila 71; dosarul nr. 18, fila 88.

²⁰ Arhiva Comitetului județean Hunedoara al P.C.R., fondul nr. 2, dosarul nr. 26, fila 57; fondul nr. 5, dosarul nr. 519, filele 42, 223.

²¹ Arhiva Comitetului județean Maramureș al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 2, fila 195.

²² Lotar Rădăceanu, *Temeliile politicii de F.U.M. și perspectivele ei*, Editura P.S.D., București, p. 20.

²³ „Scînteia” din 1 noiembrie 1945.

T. Iordăchescu sublinia că „Partidul social-democrat se declară hotărât să lupte contra dezbinării și pentru desăvîrșirea Frontului Unic Muncitoresc, pentru deplina unitate muncitorească“. Acest angajament ferm a constituit, de fapt, un succes în lupta împotriva elementelor de dreapta scizioniste din cadrul P.S.D., o bază a activității ulterioare de dezvoltare a colaborării în F.U.M.²⁴

Aceeași poziție a fost reafirmată de conducerea P.S.D. și în cadrul lucrărilor plenarei Comitetului Central din 25 octombrie 1945. În rezoluția adoptată, afirmîndu-se necesitatea unității de acțiune a clasei muncitoare, se releva totodată necesitatea realizării în viitor a partidului unic muncitoresc²⁵.

În timp ce problema unității depline a clasei muncitoare se afla în discuție, a apărut, pe prim plan, problema modului de participare la viitoarele alegeri parlamentare. În cadrul unei întruniri publice desfășurate la Galați, la 4 noiembrie 1945, Constantin Titel-Petrescu, abordînd chestiunea alegerilor parlamentare, a susținut ideea respingerii oricărei înțelegeri electorale cu alte organizații, preconizînd ca Partidul social-democrat să depună liste proprii de candidați²⁶. Această poziție a fost reafirmată de el în zilele următoare și propagată de partizanii săi.

Demascînd și combătînd această atitudine, curentul revoluționar majoritar a militat pentru mobilizarea clasei muncitoare la îndeplinirea sarcinilor etapei istorice date, atrăgînd atenția că numai prin unitatea de acțiune a proletariatului se va realiza angajarea fermă a României pe drumul progresului. Condițiile politice ale momentului — spunea Lotar Rădăceanu la 25 noiembrie 1945 — „nu permit clasei muncitoare egoismul sectar de partid și luxul dezbinării... S-o știm deci cu toții : democrația în țara noastră va fi opera clasei muncitoare unită, ajutată de celelalte forțe democratice. Socialismul în țara românească nu va putea fi clădit decît tot prin această colaborare“²⁷. La rîndul său, Ștefan Voitec, într-o scrisoare către Comitetul județean Prahova al P.S.D., sublinia : „Pentru ca partidul, socialismul, democrația consecventă — nu pseudodemocrația — și țara însăși să-și poată consolida pozițiile cucerite după 23 August 1944, 6 Martie 1945... nu poate exista o altă soluție decît bătălia comună a partidelor muncitorești și democratice“²⁸.

Pentru discutarea problemelor importante și definirea liniei politice ce trebuia urmată în viitor, în zilele de 1—3 decembrie 1945 a fost convocată la București conferința P.S.D. Elementele de dreapta au urmărit să imprime conferinței oficializarea concepției — al cărei purtător de cuvînt era Constantin Titel-Petrescu — potrivit căreia Partidul social-democrat urma să se prezinte în viitoarele alegeri parlamentare pe propria-i listă. Așa se explică faptul că, deși Comitetul Central convocase încă de la 26 octombrie 1945 conferința, normele de reprezentare au fost stabi-

²⁴ Gheorghe Țuțui, Aron Petric, *op. cit.*, p. 111.

²⁵ „Libertatea“ din 8 noiembrie 1945.

²⁶ *Ibid.*

²⁷ Lotar Rădăceanu, *Democrația și clasa muncitoare*, Editura P.S.D., București, 1946, p. 29—30.

²⁸ Arhiva Comitetului județean Prahova al P.C.R., fondul nr. 19, dosarul nr. 11, fila 4.

lite — de președintele partidului — ceva mai târziu. În instrucțiunile publicate la 8 noiembrie se prevedea ca la conferință să participe membrii Comitetului Central și cîte 3 delegați desemnați de fiecare comitet județean. Intenția era de a se realiza o componentă a delegaților favorabilă poziției elementelor de dreapta.

Cei 275 de delegați au aprobat următoarea ordine de zi a conferinței: Raportul politic; Alegerile generale; Raportul economic; Raportul administrativ.

Așa cum rezultă din rezoluțiile adoptate, conferința a aprobat întru totul politica desfășurată de partid de la ultimul congres, delegații exprimîndu-și asentimentul față de poziția Comitetului Central de combatere a regimului dictaturii regale și apoi a regimului dictaturii militare-fasciste, de făurire și consolidare a Frontului Unic Muncitoresc, a unității sindicale. Delegații au apreciat activitatea desfășurată de reprezentanții partidului în guvernul democratic și în cadrul Frontului Național Democratic.

În acest sens, în *Rezoluția politică*, conferința a proclamat „hotărîrea Partidului social-democrat de a continua lupta pentru o cît mai largă și temeinică organizare a partidului, pentru consolidarea Frontului Unic Muncitoresc, pentru asigurarea și întărirea regimului democratic în țara noastră“, delegații exprimîndu-și încrederea în faptul că „numai pe această cale și prin participarea sa (a P.S.D. — *n.n.*) cît mai efectivă la conducerea statului pot fi promovate interesele clasei muncitoare, în special, și ale maselor populare, în general, pot fi lichidate rănile războiului, lichidat complet fascismul, săvîrșită refacerea țării și deschisă larg perspectivă pentru marile reforme de structură prin care România democratică va trebui să fie transformată miine într-o puternică și înfloritoare Românie socialistă²⁹.

Dezbaterile pe marginea problemelor economice, ca și rezoluția adoptată în acest sens au evidențiat însă și o influență a elementelor de dreapta. Chestiunile puse în discuție au fost abordate superficial, fără o analiză științifică, o serie de aprecieri distonînd cu realitățile existente în România acelor ani, cu spiritul politicii pe care, în general, o proclama Partidul social-democrat. Astfel, se afirma că politica economică a României după 23 August 1944 nu se sprijinea pe un plan economic național, avînd mai mult caracterul de politică empirică, că rezultatele acestei politici nu erau la înălțimea posibilităților de realizare și a efortului națiunii³⁰. Neargumentînd asemenea concluzii, evitînd să arate adevăratele cauze care determinau o asemenea stare de lucruri, elementele de dreapta din cadrul P.S.D. treceau sub tăcere, atunci cînd vorbeau de „efortul național“, partea care revenea fiecăreia dintre clasele și păturile sociale existente în lupta pentru refacerea economică a României. Era escamotată poziția dușmănoasă exprimată în acțiunile de sabotaj întreprinse de marea burghezie, posesoarea principalelor mijloace de producție. Mai mult,

²⁹ „Buletinul Partidului social-democrat din România“, nr. 5, februarie 1946, p. 11—12.

³⁰ *Ibidem*, p. 13.

atunci cînd Conferința a aprobat planul de „raționalizare a aparatului de producție“, prezentat de către conducerea partidului, elementele de dreapta au reușit să imprime rezoluției privind problemele economice principiul asigurării unui „control tehnic“³¹ al producției, eludînd prin aceasta controlul muncitoresc exercitat în întreprinderi, fapt care venea în întîmpinarea intereselor burgheziei industriale.

În ceea ce privește rezoluția privitoare la alegeri, și aceasta a re-flectat disputa dusă între elementele de stînga din conducerea partidului și elementele de dreapta, ostile unității de acțiune a clasei muncitoare. În cadrul dezbaterilor nu s-a putut ajunge la adoptarea unei hotărîri ferme cu privire la poziția pe care Partidul social-democrat, reprezentat în guvernul instaurat la 6 martie 1945, urma să o adopte în legătură cu viitoarele alegeri parlamentare. În rezoluție s-a arătat că hotărîrea definitivă „va fi luată de P.S.D.R. în împrejurările concrete ale fixării datei alegerilor, dacă va fi cazul fie prin congres, fie printr-o conferință convocată ad-hoc“³². În același timp însă în rezoluție au fost incluse motivele pentru care elementele de dreapta considerau că partidul trebuia să se prezinte în fața alegătorilor pe liste separate, cu programul său propriu.

Spre deosebire de atitudinea adoptată de Conferința P.S.D., Partidul Comunist Român și-a exprimat în mod clar și ferm poziția sa privitoare la unitatea de acțiune ce trebuia adoptată la viitoarele alegeri : „În fața alegerilor care vin partidul nostru înțelege să păstreze și să întărească unitatea de acțiune a clasei muncitoare, pornind de la constatarea că Frontul Unic Muncitoresc reprezintă forța în jurul căreia pot și trebuie să se grupeze toate elementele și organizațiile democratice“³³. Pe baza analizei făcute de Comitetul Central în cadrul plenarei din 25—26 ianuarie 1946, Partidul Comunist Român a făcut Partidului social-democrat, la 6 februarie 1946, propunerea ca la apropiatele alegeri parlamentare cele două partide să se prezinte pe aceeași listă, împreună cu organizațiile care formau guvernul instaurat la 6 martie, eventual și cu altele. Fiecare partid urma să fie reprezentat într-o proporție stabilită de comun acord.

Propunerea P.C.R. a fost dezbătută în ședința plenară a Comitetului Central al P.S.D. din 9 și 10 februarie 1946. Discuțiile purtate au evidențiat din nou două păreri contrare. Pentru gruparea tuturor organizațiilor muncitorești și democratice în cadrul viitoarelor alegeri s-au pronunțat Ștefan Voitec, Lotar Rădăceanu, Tudor Ionescu, I. Burcă, A. Braeșter, I. Bizgă, Iosif Bender, I. Dimoftache, Eugenia Rădăceanu, L. Filderman, Barbu Solomon, T. Iordăchescu, N. Lazu, Ion Pas, D. Pop, Gh. Stroia, Zaharia Tănase ș.a. În schimb, Constantin Titel-Petrescu, Șerban Voinea, Ion Codreanu, C. Bartha, Ilie Dumitru, Romulus Dan, Ion Marin-Parisești, Gh. Urzică și Iosif Jumanca erau pentru participarea la alegeri a P.S.D. pe liste proprii³⁴.

În aceste împrejurări, Comitetul Central a ajuns la concluzia re-examinării hotărîrilor conferinței din decembrie 1945 și a decis, în unanimitate, „convocarea unui congres extraordinar al partidului pentru

³¹ *Ibidem*, p. 14.

³² *Ibidem*, p. 15.

³³ „Scînteia“ din 4 ianuarie 1946.

³⁴ Arhiva Comitetului municipal București al P.C.R., fondul F.U.M., dosarul P.S.D./1946.

data de 10 martie 1946, cu unicul punct la ordinea de zi : fixarea definitivă a modului de participare a Partidului social-democrat în alegerile parlamentare“. Totodată, s-a stabilit să se recomande congresului „participarea pe liste comune cu organizațiile muncitorești și democratice care au constituit guvernul de la 6 martie 1945“³⁵. Până la congres, în cadrul organizațiilor locale urmau să aibă loc discuții asupra hotărârilor și recomandărilor Comitetului Central. În acest scop, s-au publicat și cele două rezoluții depuse în plenară.

În rezoluția care fusese adoptată de plenară, cu 19 voturi contra 10, se arăta, între altele : „Comitetul Central este de părere că singura tactică electorală, care în noua situație corespunde intereselor partidului, clasei muncitoare și țării însăși, este *lupta comună a tuturor partidelor și organizațiilor muncitorești și democratice*, care până la 6 martie au dus greul luptei pentru democratizarea reală a țării, iar după această dată răspunderea guvernării și care sînt singurele în măsură să asigure dezvoltarea democrației în România... Comitetul Central, acceptînd colaborarea cu partidul comunist și blocul guvernamental în viitoarele alegeri, este convins că prin aceasta forța partidului va ieși sporită și declară că individualitatea și independența partidului nu vor fi întru nimic stîrbite“³⁶.

Concomitent cu publicarea celor două rezoluții, Secretariatul general al partidului a elaborat și difuzat instrucțiuni privitoare la pregătirea congresului. Potrivit acestora, urmau să se convoace adunările generale ale secțiunilor din întreaga țară, în cadrul cărora trebuia să se dezbată modul de participare a partidului la viitoarele alegeri parlamentare și să se aleagă delegații pentru adunările județene *.

Profitînd de faptul că îndeplinea funcția de președinte al partidului, Constantin Titel-Petrescu a elaborat proprii instrucțiuni pentru alegerea delegaților, care cuprindeau unele prevederi contrare principiilor adoptate de plenara C.C. al P.S.D. **

În fața mașinațiilor elementelor de dreapta vizînd subminarea Frontului Unic Muncitoresc, care au dat naștere la frămîntări și unele acțiuni

³⁵ „Buletinul Partidului social-democrat din România“, nr. 5, februarie 1946, p. 4—5.

³⁶ *Ibidem*, p. 7.

* Potrivit instrucțiunilor Secretariatului general, delegații la congres urmau să fie aleși în proporție de 1 delegat la 1 000 de membri. Instrucțiunile mai prevedeau că „în acele organizații în care, din cauza lipsei de mijloace financiare, s-ar putea pune problema imposibilității de a trimite numărul de delegați în conformitate cu proporția stabilită mai sus, se vor putea da unui delegat 3 mandate. Aceasta va fi un caz excepțional, regula urmînd să fie trimiterea la congres a unui număr de delegați în proporție cu numărul de membri“ (Arhiva Comitetului județean Suceava al P.C.R., fondul nr. 6, dosarul nr. 4/1946, fila 32).

** „Organizațiile care au drept la mai mult de doi delegați — se arăta în aceste instrucțiuni — pot da mandat de a le reprezenta și vota, în numele și pentru voturile ce au în plus, și unor membri ai partidului din Capitală... În cazul cînd procedați așa, aceste mandate să fie trimise tovarășului Constantin Titel-Petrescu, însă fără a completa numele tovarășului ce urmează a le folosi aici la București. Veți menționa în ele numărul de voturi ce le reprezintă și veți îngriji ca aducătorul să fie om de încredere. Aici le vom completa noi cu numele celui ce le va avea, dintre membrii susținători ai punctului nostru de vedere. Veți menționa că ele reprezintă voința membrilor de a merge singuri în alegeri“ (Arhiva Comitetului municipal București al P.C.R., fondul F.U.M., dosarul P.S.D./1946).

cu caracter fracționist în rândurile P.S.D., Biroul Politic al partidului a fost nevoit să intervină, hotărînd în unanimitate : „1) Instrucțiunile privitoare la procedura de urmat pentru discuții, ca și pentru desemnarea delegaților la congresul extraordinar, se dau numai prin Secretariatul general al partidului. Orice alte instrucțiuni de natura aceasta sînt nule și neavenite. 2) Se fac vinovați de acțiune fracționistă toți aceia care aplică alte instrucțiuni, precum și organizațiile care nu iau măsuri și nu semnalează Secretariatului general asemenea acțiuni”³⁷. Hotărîrea Biroului Politic a fost aprobată și susținută de toate secțiunile partidului, care au continuat să discute deschis poziția partidului, afirmînd cu tărie necesitatea înfăptuirii coaliției forțelor democratice pentru asigurarea victoriei în alegerile parlamentare.

Elemente de dreapta, în frunte cu Constantin Titel-Petrescu, văzînd că nu se bucură de sprijin în rândul maselor, au întreprins o nouă dar zadarnică încercare de a cîștiga teren în cadrul ședinței plenare a C.C. al P.S.D. din 8 martie 1946 *.

Un prilej deosebit în acțiunea îndreptată împotriva liniei scizioniste susținute de liderii de dreapta din conducerea P.S.D., pentru demascarea uneltirilor acestora, pentru consolidarea Frontului Unic Muncitoresc, l-au constituit alegerile sindicale din 1946³⁸.

Evenimentele din primele luni ale anului 1946, cu care a fost confruntat P.S.D., în mod special Congresul al XVII-lea extraordinar al Partidului social-democrat din 10 martie și alegerile sindicale, au reliefat atît posibilitatea conlucrării multilaterale dintre comuniști și social-democrați, cît și necesitatea ca unitatea de acțiune să fie permanent apărată împotriva tuturor tendințelor de sciziune, manifestate de elementele de dreapta din cadrul P.S.D.

Cu prilejul lucrărilor congresului, delegații, în marea lor majoritate, au apărut unitatea de acțiune pe toate planurile a clasei muncitoare, cheazășia victoriei democrației și socialismului în România și sursă, totodată, a succeselor obținute pînă atunci de Partidul social-democrat. „Tot ce am reușit să fim în viața muncitorească și în stat — spunea Ștefan Voitec în raportul prezentat congresului — datorăm nu numai forței noastre proprii, ci și încadrării acestei forțe în realitatea frontului unic. De aceea, cel mai elementar realism ne impune să tragem toate consecințele care decurg din existența acestui front unic pe toate planurile de activitate și, în acest moment, și pe *planul electoral*. A gîndi altfel, a proceda altfel ar însemna să nimicim însăși temelia existenței frontului unic, să-l suprimăm pur și simplu... A merge împreună în alegeri este

³⁷ „Buletinul Partidului social-democrat din România“, nr. 5, februarie 1946, p. 8.

* Cu acest prilej, Constantin Titel-Petrescu a propus ca la congres hotărîrile să se adopte prin numărarea voturilor pe care le reprezintă fiecare mandat. Plenara, cu 20 de voturi contra 5, a adoptat însă o rezoluție prin care se stabilea că numai congresul putea hotărî în această problemă. Luîndu-se în discuție declarațiile tendențioase ale lui Constantin Titel-Petrescu, acesta „a fost dezavuat de membrii Comitetului Central în chiar ședința pe care a prezidat-o“ („Poporul“, București, din 10 martie 1946).

³⁸ Petru Rușșindilar, *Insemnătatea alegerilor sindicale din 1946 în cadrul dupei pentru consolidarea Frontului Unic Muncitoresc*, în „Anale de istorie“, anul XVIII, nr. 6/1972, p. 108—116.

funcția de moment a Frontului Unic Muncitoresc pentru a doborî definitiv coaliția reacționară, pentru a consolida definitiv tinăra democrație românească“³⁹.

În cadrul dezbaterilor, delegații și-au manifestat completa desolidarizare de grupul de dreapta, în frunte cu Constantin Titel-Petrescu.

Dovedind grijă și preocupare pentru destinele țării, Congresul extraordinar al Partidului social-democrat a hotărît, cu majoritate de 232 de voturi, participarea în viitoarele alegeri parlamentare pe liste comune cu Partidul Comunist Român și organizațiile democratice care aveau reprezentanți în guvern⁴⁰. Hotărîrea congresului a fost aprobată de toate secțiunile partidului. „Ne luăm obligația să demascăm și să înfierăm în fața muncitorilor atitudinea acelor care lovind în unitatea partidului s-au dovedit a fi în slujba dușmanilor clasei muncitoare“⁴¹, glăsuia motiunea membrilor secțiunii P.S.D. de la Depoul de locomotive București-Triaj. La rîndul lor, participanții la ședința comitetelor de circumscripție aparținînd Sectorului IV din București al P.S.D. subliniau că „partidul nostru, trecînd cu bine această cursă întinsă de partidele reacționare, datoria noastră este să urmăm Comitetul Central“⁴². Secțiuni ale Partidului social-democrat, ca cele din Ploiești și Valea Prahovei, Sibiu, Tulcea, Botoșani, Brăila, Hunedoara, organizațiile județene Bihor, Fălciu, Ialomița, Valea Jiului, Regionala Moldova de Mijloc etc.⁴³, recunoscînd justetea hotărîrii congresului, s-au declarat pentru depunerea tuturor eforturilor care se impuneau în vederea traducerii ei în viață.

La 16 martie 1946 a avut loc prima plenară a Comitetului Central al P.S.D. de după congres⁴⁴. Dezbătînd problemele la ordinea zilei, plenara a constatat că o serie de membri ai partidului, în frunte cu Constantin Titel-Petrescu, Adrian Dimitriu, Ilie Dumitru, Iosif Jumanca, nu recunoșteau hotărîrile congresului și duceau o acțiune de disidență. În consecință, aceștia, ca și toți cei care îi urmau, erau socotiți ca fiind în afara partidului. Comitetul Central a recomandat organizațiilor locale să sancționeze toate încercările de indisciplină sau disidență. Totodată, s-a hotărît desființarea funcției de președinte al Comitetului Central⁴⁵.

S-au creat astfel toate condițiile pentru ca, conform hotărîrii Congresului al XVII-lea, Partidul social-democrat să participe efectiv, alături de toate organizațiile care făceau parte din coaliția Blocului Partidelor Democratice, la asigurarea victoriei în alegerile parlamentare din 19 noiembrie 1946.

În cursul anului 1947, în plin proces de mobilizare a tuturor resurselor umane și materiale pentru refacerea și dezvoltarea economiei naționale, unitatea de acțiune a clasei muncitoare s-a consolidat. Pe măsura dezvoltării evenimentelor politice care anunțau apropiata trecere la etapa

³⁹ Ștefan Voitec, *P.S.D. în serviciul clasei muncitoare*, în „*Libertatea*“ din 16 martie 1946.

⁴⁰ „*Libertatea*“ din 13 martie 1946.

⁴¹ Arhiva Comitetului municipal București al P.C.R., dosarul P.S.D./1946.

⁴² *Loc. cit.*, dosarul Sectorului IV Roșu, 1946.

⁴³ „*Libertatea*“ din 20, 22, 25 și 27 martie 1946.

⁴⁴ „*Libertatea*“ din 18 martie 1946.

⁴⁵ *Ibid.*

revoluției socialiste s-a conturat tot mai mult necesitatea realizării partidului unic al proletariatului.

Pentru întărirea rîndurilor P.S.D., chiar de la începutul anului Comitetul Central s-a preocupat de asigurarea unei normale vieți interne a organizațiilor județene și a secțiunilor locale. O atenție deosebită a fost acordată de către Secretariatul general al partidului pregătirii și desfășurării adunărilor generale anuale de dare de seamă și alegere a comitetelor de conducere⁴⁶. De asemenea, conducerea P.S.D. a luat o serie de măsuri în vederea eliminării din rîndurile organizațiilor sale a elementelor străine de interesele clasei muncitoare. În acest sens, o importanță deosebită a avut-o rezoluția adoptată de Comitetul Central la 6 mai 1947, care prevedea, între altele, „sanțiuni severe, mergînd pînă la excluderea acelor care prin comportarea lor dăunează partidului sau nu se conformă directivelor și disciplinei lui”⁴⁷. În virtutea acestor indicații, din rîndurile organizațiilor județene Bacău, Botoșani, Caraș, Dolj, Iași, Rîmnicu-Sărat, Tutova și altele⁴⁸ au fost excluse un număr de elemente ostile intereselor clasei muncitoare. De asemenea, pe baza hotărîrii Secretariatului general al P.S.D. au fost suspendați din funcțiile de partid Eftimie Gherman, Ștefan Lakatoș și alții, care desfășurau o acțiune ostilă frontului unic⁴⁹. În iulie 1947, Secretariatul general al P.S.D. a dispus dizolvarea Comitetului județean Ilfov, iar în august a comitetului organizației Capitalei, organe în care elementele de dreapta căpătaseră un rol preponderent⁵⁰.

Cu toate măsurile repetate luate pentru întărirea organizatorică a partidului, în activitatea sa continuau să se mai manifeste încă unele carențe. Procesul de clarificare ideologică în organizațiile Partidului social-democrat nu se desfășura încă pe măsura cerințelor. Mai existau — ca reminiscențe ale influenței adepților lui C. Titel-Petrescu — o serie de minusuri în ceea ce privește lămurirea masei membrilor de partid privind conținutul fenomenelor fundamentale ale revoluției ce se săvîrșea în România.

Acțiunile acestora nu au putut însă influența marea masă a membrilor partidului. Ori de cîte ori s-au manifestat încercări de sciziune, acestea au fost dezavuate de membrii partidului. Semnificative în acest sens au fost hotărîrile conferințelor regionale ale Partidului social-democrat, care s-au desfășurat între 14 iunie și 13 iulie 1947. Sintetizînd sentimentele membrilor partidului, exprimate în timpul conferințelor regionale, Comitetul Central, în ședința plenară din 8 iulie 1947, a confirmat rezoluția Biroului Politic din 6 mai privitoare la situația politică și atitudinea partidului și a însărcinat Secretariatul general „să execute și să supravegheze îndeplinirea întocmai a acestor directive... În deplin acord cu măsurile economice ale guvernului [Secretariatul general] în-

⁴⁶ Arhiva Comitetului județean Suceava al P.C.R., fondul nr. 6, dosarul nr. 8/1947, fila 1 (*Instrucțiuni pentru toate organizațiile P.S.D. privitoare la adunările generale anuale*).

⁴⁷ „Libertatea” din 10 mai 1947.

⁴⁸ „Libertatea” din iunie, iulie și august 1947.

⁴⁹ „Libertatea” din 1 iunie și 1 august 1947.

⁵⁰ „Libertatea” din 14 iulie 1947 și 31 august 1947.

drumă pe toți membrii partidului să sprijine opera de redresare a țării⁵¹. În aceeași ședință s-a hotărât convocarea congresului general al P.S.D. (cel de-al XVIII-lea) pentru zilele de 4—8 octombrie 1947. Delegații la congres trebuiau aleși de către conferințele județene, care urmau să se desfășoare între 3 august și 21 septembrie⁵².

Dezbatând cu atenție și răspundere problemele aflate la ordinea zilei, participanții la conferințe s-au pronunțat pentru consolidarea regimului democratic, pentru făurirea partidului unic marxist-leninist al clasei muncitoare din România. În această situație, elementele de dreapta rămase încă în partid, în frunte cu I. Burcă, au făcut o ultimă încercare de a învenina relațiile dintre membrii celor două partide muncitorești și de a calomnia regimul democrat-popular. Conducerea Partidului social-democrat a trecut și de data aceasta la măsuri hotărâte. Biroul Politic a cerut lui I. Burcă să-și prezinte demisia din funcția de subsecretar de stat la Ministerul de Interne. În același timp, a fost dat publicității punctul de vedere oficial al conducerii P.S.D. privind unitatea deplină a rîndurilor sale : „Partidul social-democrat din România este un partid socialist de stînga și s-a manifestat ca atare în toate hotărârile și actele lui politice... Biroul Politic consideră că partidul nu-și poate îndeplini misiunea sa decît prin deplină unitate de gîndire și de acțiune a tuturor membrilor, pe baza rezoluției din 6 mai 1947. Orice abatere de la această conduită a fost și va fi și în viitor sancționată. Manifestări și elemente de dreapta nu se tolerează și nu se vor tolera în cadrul Partidului social-democrat“⁵³. Poziția luată de către Biroul Politic în această problemă a fost întîmpinată cu satisfacție de către organizațiile partidului. În numeroase adunări din București, ca cele de la „Malaxa“, „Dacia Traiană“, „Voina“, U.C.B., „Luther“, „Mioara“, „Stella“, „Migral“, A.S.A.M. Cotroceni, S.E.T., „Mociornița“, Gaz-Electricitate, Imprimeriile Statului, în cadrul Conferinței județene Turda a P.S.D.⁵⁴ etc., participanții au cerut imediată excludere din partid a elementelor de dreapta.

În aceste împrejurări, Biroul Politic al P.C.R. și cel al P.S.D. s-au întrunit în ședință comună, la 27 septembrie 1947, spre a examina situația politică și sarcinile ce reveneau clasei muncitoare din România. În urma convorbirilor avute, ambele părți, fiind de acord că întărirea unității clasei muncitoare reprezenta condiția de bază pentru progresul țării, au hotărât „să pună în discuția forurilor de conducere respective mijloacele practice pentru grăbirea înfăptuirii unității politice, organizatorice și ideologice a mișcării noastre muncitorești“⁵⁵. Această hotărîre comună a fost adoptată cu cîteva zile înainte de începerea congresului general al P.S.D.

Congresul al XVIII-lea al Partidului social-democrat (ultimul din istoria sa) a avut loc la București în zilele de 4—9 octombrie 1947. La lucrările sale au participat 378 de delegați⁵⁶.

⁵¹ „Libertatea“ din 14 iulie 1947.

⁵² Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 46/1947, mapa nr. 10 (*Circulara Secretariatului general al P.S.D. nr. 51*).

⁵³ „Poporul“ din 26 august 1947.

⁵⁴ „Poporul“ din 28 august—2 septembrie 1947.

⁵⁵ „Scînteia“ din 29 septembrie 1947.

⁵⁶ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 2/1947, dosarul nr. 505, fila 77.

În cadrul dezbaterilor s-a făcut o amplă analiză a activității partidului în ultimii 10 ani, demascându-se și condamnându-se concepțiile ideologice și activitatea fracționistă desfășurată de elementele de dreapta până în vara anului 1947.

Raportul asupra politicii interne și externe a avut ca problemă centrală unitatea politică, organizatorică și ideologică a clasei muncitoare din România. Pornind de la faptul că Frontul Unic Muncitoresc nu a reprezentat un scop în sine, ci un mijloc pe drumul spre o organizare superioară a proletariatului, delegații la congres au discutat căile concrete pentru realizarea unei unități organice — nu printr-o contopire mecanică —, din care să rezulte un organism politic capabil să devină polarizatorul și conducătorul întregului popor în lupta pentru socialism. Congresul al XVIII-lea al Partidului social-democrat a adoptat rezoluția politică prin care „împuternicește Comitetul Central al partidului să discute cu Comitetul Central al Partidului Comunist Român mijloacele practice pentru realizarea unității politice, organizatorice și ideologice a mișcării noastre muncitorești și, în baza acordului ce va stabili, să facă toate lucrările și formele pentru desăvârșirea unității în cadrul unui singur partid al clasei muncitoare“.

În încheierea lucrărilor au fost alese forurile conducătoare ale P.S.D.

După congres, organizațiile locale au continuat cu stăruință munca politică, cu convingerea că nu urma o desființare sau lichidare a partidului, ci crearea unei forme superioare de organizare a clasei muncitoare, deci un progres la care social-democrații trebuiau să aducă o contribuție substanțială.

În acest scop, în timpul care a urmat până la începerea lucrărilor de unificare, s-a urmărit continuarea activității politice a fiecărei secțiuni, înlăturarea elementelor care s-au dovedit neatașate partidului, adâncirea colaborării cu comuniștii.

La 11 noiembrie 1947, în ședință comună, birourile politice ale celor două partide muncitorești au discutat și aprobat Platforma Partidului Unic Muncitoresc, precum și măsurile organizatorice pregătitoare. Acestea au fost, de asemenea, aprobate, în unanimitate, și de Comitetele Centrale ale P.C.R. și P.S.D. întrunit în ședință comună la 12 noiembrie ⁵⁸. Cu acest act au început acțiunile practice directe de constituire, jos, a organizațiilor unice de partid. Întrunit la 21 februarie 1948, Congresul de unificare deplină a mișcării noastre muncitorești a consfințit de fapt o realitate deja existentă în țară — unirea P.C.R. și P.S.D. într-un singur partid, pe baza concepției materialist-dialectice despre lume și viață. Aceasta a reprezentat o măreață victorie politică a clasei muncitoare, a maselor largi din țara noastră, care a avut efecte adânci asupra întregii desfășurări ulterioare a evenimentelor, a luptei pentru înfăptuirea marilor transformări revoluționare.

⁵⁸ „Scinteia“ din 14 noiembrie 1947.

Unele aspecte ale cercetării și studierii istoriei mișcării comuniste și muncitorești internaționale

TRAIAN CARACIUC

In zilele noastre, mișcarea comunistă și muncitorească internațională constituie o uriașă forță politică, un factor de prim ordin al progresului social. Nu a existat niciodată în istoria omenirii o mișcare politică cu caracter internațional care să fi cunoscut o amploare atât de mare și care să fi devenit o forță motrice a dezvoltării sociale atât de puternică cum este mișcarea comunistă și muncitorească. Străbătind un drum lung și complicat, trecind prin grele încercări în confruntarea cu persecuțiile și represiunea regimurilor reacționare, cu atacurile claselor exploatare, respingând concepțiile străine pozițiilor de clasă ale proletariatului, ea s-a dezvoltat și s-a afirmat necontenit. „Prin vigoarea și combativitatea sa revoluționară — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu —, prin puterea de atracție a ideologiei sale, mișcarea comunistă și muncitorească constituie principala forță politică a contemporaneității”¹.

Prezentă pe toate meridianele lumii, mișcarea comunistă se materializează astăzi în existența și activitatea a peste 90 de partide, cu un efectiv de peste 50 milioane de membri. Partidele comuniste și-au cucerit însemnate poziții în lumea contemporană. În numeroase țări, conduc opera de edificare a noii societăți — a socialismului și comunismului; ele se situează în fruntea marilor confruntări social-politice care domină lumea capitalistă, acționează ca cele mai avansate detașamente în mișcarea de eliberare națională, sint promotoarele luptei pentru instaurarea unui climat de pace și securitate, pentru apărarea independenței și suveranității popoarelor. Adânc ancorate în procesul obiectiv al dezvoltării societății, exprimând, în întreaga lor acțiune, direcția principală a progresului social în epoca noastră — trecerea de la capitalism la socialism —, partidele comuniste reprezintă forța cea mai dinamică, cea mai înaintată a acestui proces, „partea care împinge [mișcarea] mereu înainte”, după cum subliniau Marx și Engels în *Manifestul Partidului Comunist*².

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 4, Editura politică, București, 1970, p. 97.

² Karl Marx, Friedrich Engels, *Opere*, vol. 4, Editura politică, București, 1953, p. 478.

Mișcarea comunistă și muncitorească a cunoscut, de-a lungul existenței sale, perioade succesive de dezvoltare, determinate în mod obiectiv de procesul istoric pe care l-a parcurs omenirea în ultimele două veacuri. Istoria mișcării revoluționare muncitorești avea să încorporeze, de la început, elemente cu caracter de universalitate, izvorite din situația, esențialmente identică, a muncitorilor de pretutindeni, din idealul lor de eliberare socială și politică, precum și trăsături concrete derivate din cadrul național în care detașamentele clasei muncitoare își desfășurau activitatea. În toate țările, clasa muncitoare și mișcarea sa politică și-au făurit istoria în cadrul propriului popor, angajat din plin în rezolvarea marilor probleme care îl frământau, devenind, prin poziția și prin acțiunile ei, stegarul marilor interese și aspirații ale celor mai largi mase populare.

Studierea istoriei dezvoltării și afirmării proletariatului, a mișcării sale politice și ideologice, evidențierea condițiilor și a factorilor care impun, cu valențe deosebite, mișcarea comunistă și muncitorească pe scena social-politică a lumii contemporane prezintă, evident, o mare însemnătate teoretică și practică. Cunoașterea temeinică a vastei experiențe acumulate în perioadele de avânt sau de reflux revoluționar, descifrarea condițiilor care au condus la izbânzi, sau a cauzelor care au determinat înfringeri, înțelegerea profundă a evoluției dezvoltării teoriei revoluționare, a aplicării ei în practica luptei sociale, a elementelor noi care au îmbogățit marxism-leninismul de-a lungul deceniilor până în zilele noastre comportă o largă activitate de investigare științifică, de generalizare și reflecții. Istoria mișcării comuniste și muncitorești este o disciplină științifică cu un caracter deosebit, care îmbrățișează, pe lângă legile istorice generale, o suită de aspecte specifice. Ea face parte organică din istoria modernă și contemporană universală, o completează și o clarifică pe aceasta în momentele cele mai semnificative și în ansamblul său și, în același timp, posedă un „cîmp istoric propriu“, care este dominat de numeroase probleme politice, sociale și ideologice. În paginile de față ne propunem să dezbatem cîteva aspecte ale acestui important domeniu, să analizăm unele probleme din cadrul metodologiei cercetării și studierii istoriei mișcării comuniste și muncitorești internaționale, domeniu care oferă un vast teren de cercetare pentru specialiștii acestei discipline.

De la început se impune constatarea că cunoașterea concretă, științifică și multilaterală a istoriei mișcării comuniste și muncitorești internaționale este posibilă numai pe baza unei ample generalizări a istoriei naționale a mișcării muncitorești din fiecare țară în parte, a sintetizării, la un înalt nivel științific, a drumului parcurs de partidele comuniste și muncitorești, a experienței acumulate de fiecare din ele în procesul revoluționar. În ultimă instanță, mișcarea internațională a clasei muncitoare, organizarea sa politică și profesională, chiar în condițiile cînd au existat organizații cu caracter internațional, și-au găsit și își găsesc suportul în mișcarea pe plan național desfășurată în toate țările, în victoriile și înfrîngerile înregistrate, în tendințele care unesc proletariatul în lupta sa pentru eliberarea politică și socială.

Atenția pe care partidele comuniste o acordă, în ultimul timp, elaborării propriei istorii, materializată în apariția a numeroase monografii și studii, va contribui substanțial la crearea condițiilor pentru abordarea tot mai amplă a problematicii istoriei mișcării comuniste și muncitorești

internaționale. De altfel, trebuie arătat că o serie de istorici marxști din diverse țări au elaborat lucrări asupra unor perioade și momente importante din istoria mișcării comuniste și muncitorești internaționale, că există încercări de alcătuire a unor lucrări de ansamblu.

Istoriografia marxistă din țara noastră, angajată plenar în realizarea sarcinii trasate de conducerea partidului de a elabora istoria Partidului Comunist Român, este, totodată, activ prezentă, în cercetarea problematicii istoriei mișcării comuniste și muncitorești internaționale. Este de relevat că, în ultimii ani, literatura istoriografică românească s-a îmbogățit cu o suită de lucrări care pun în valoare diverse momente sau perioade ale dezvoltării mișcării comuniste și muncitorești internaționale și care evidențiază puternica solidaritate internaționalistă a clasei muncitoare, a comuniștilor români cu mișcarea comunistă, muncitorească și democratică din celelalte țări ale lumii. Ele relevă participarea activă, în toate perioadele istorice și în contemporaneitate, a muncitorilor români, a organizațiilor lor politice și profesionale la rezolvarea marilor probleme care au confruntat și confruntă procesul revoluțiunii mondial*. În prezent, se află în stadiu de elaborare lucrarea *Pagini din istoria mișcării comuniste și muncitorești internaționale*, care înmănunchează cele mai semnificative evenimente din istoria luptei revoluționare a clasei muncitoare și a partidelor comuniste. În revistele de specialitate au apărut un mare număr de articole care abordează perioade și momente de seamă din istoria mișcării revoluționare internaționale; au fost inițiate rubrici, ca : *Din viața partidelor comuniste și muncitorești*, la revista „Lupta de clasă” (în prezent, „Era socialistă”) ; *Din mișcarea comunistă și muncitorească mondială*, la „Era socialistă” ; *Istoria mișcării comuniste și muncitorești internaționale* ; *Din istoria făuririi noii orînduirii în țările socialiste*, precum și rubrica *Aniversări*, consacrată prezentării militanților mișcării comuniste și muncitorești internaționale, la revista „Anale de istorie”.

Dezvoltarea cercetării științifice, adîncirea acelor aspecte istorice care au o puternică rezonanță contemporană rămîn deosebit de actuale, se impun ca o importantă preocupare în domeniul științei istorice românești.

Mișcarea muncitorească și comunistă din România are vechi și puternice tradiții de solidaritate internaționalistă ; ea s-a dezvoltat într-o strînsă conexiune cu mișcarea muncitorească și comunistă de pretutindeni. Trăsătura fundamentală și constantă, poziția internaționalistă a mișcării revoluționare din țara noastră s-a ridicat pe coordonate superioare în condițiile luptei pentru edificarea socialismului în patria noastră. În etapa actuală, Partidul Comunist Român — detașament activ al mișcării comuniste și muncitorești internaționale — își aduce întreaga contribuție la rezolvarea marilor probleme contemporane, își înscrie prezența sa constructivă în

* A se vedea în acest sens lucrările : Nicolae Copoiu, *Istoria Comunei din Paris*, Editura științifică, București, 1972, 252 p. ; Petre Constantinescu-Iași, Alexandru Vianu, Nicolae Copoiu, Gheorghe Cazan, *Marea Revoluție Socialistă din Octombrie. Schiță istorică*, Editura politică, București, 1967, 256 p. ; Ion Babici, *Solidaritate militantă antifascistă, 1933—1939*, Editura politică, București, 1972, 308 p. ; *Tradiții de solidaritate internaționalistă româno-sovietice*, Editura politică, București, 1972, 432 p. (Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.) și altele.

dezvoltarea procesului revoluționar care are loc în lume. Știința istorică românească este chemată să pună și mai mult în valoare aportul mișcării revoluționare din România, a Partidului Comunist Român la lupta generală desfășurată pe toate meridianele globului pentru cauza clasei muncitoare, a socialismului, sporindu-și participarea activă la cercetarea problemelor istoriei mișcării comuniste și muncitorești internaționale.

Documentele Partidului Comunist Român, aprecierile făcute de secretarul general al P.C.R., tovarășul Nicolae Ceaușescu, constituie o prețioasă călăuză teoretică și practică în cercetarea complexelor fenomene ale istoriei și ale dezvoltării actuale a mișcării comuniste internaționale. În spiritul concepției materialist-dialectice și istorice a partidului nostru, istoriografia românească subliniază că studierea istoriei mișcării comuniste și muncitorești internaționale trebuie să se întemeieze pe analiza concret-istorică a desfășurării procesului revoluționar pe diferite coordonate ale timpului, pe aprecierea realistă și cu maximum de obiectivitate a faptelor, a evenimentelor ce compun istoria generală a mișcării revoluționare, pe conturarea trăsăturilor caracteristice care domină anumite etape, pe reliefarea acelor factori care marchează trecerea de la o epocă la alta etc. Drumul străbătut de forțele revoluționare de-a lungul a aproape două secole și pînă în prezent nu a fost întotdeauna neted ; au trebuit să fie învinse multe piedici și greutăți, în diferite compartimente ale mișcării comuniste și muncitorești au apărut lipsuri și greșeli, au avut loc și insuccese. Subliniind experiența pozitivă cucerită de-a lungul anilor, istoriografia mișcării comuniste și muncitorești internaționale, care este, prin excelență, o disciplină istorică cu un profund caracter politic și cu largi implicații în actualitate, este chemată să explice cauzele lăuntrice și exterioare ale lipsurilor și greutăților întâmpinate, să desprindă cele mai valoroase învățăminte pentru prezentul istoric, pentru mișcarea comunistă și muncitorească contemporană.

Cercetarea dinamicii acestui amplu și complex proces, care, în ultimă instanță, duce la victoria progresului social, progres legat în epoca contemporană de victoria clasei muncitoare, în frunte cu partidele comuniste, impune, alături de stabilirea unui raport just între aspectele naționale și internaționale ale istoriei mișcării revoluționare, o analiză deosebit de atentă a întregului cadru economic și social-politic în care s-a desfășurat și se desfășoară lupta revoluționară.

Interpretarea științifică, obiectivă a contextului economic și social din diferite țări, care poate defini, într-o perioadă sau alta, tendințe generale mondiale, are o importanță deosebită în stabilirea obiectivelor de luptă, schimbarea lor ducînd, implicit, la modificarea sarcinilor, la abordarea într-un chip nou a strategiei de acțiune a mișcării muncitorești. Așa, de pildă, teza lui Marx și Engels despre posibilitatea victoriei simultane a revoluției proletare, teză derivată dintr-un anumit cadru, a fost înlocuită de V. I. Lenin cu teza privind posibilitatea victoriei revoluției socialiste într-un grup de țări sau chiar într-o singură țară, tocmai datorită marilor schimbări de condiții în care se desfășura lupta clasei muncitoare la începutul secolului al XX-lea.

Deosebit de receptiv față de rapiditatea desfășurării procesului revoluționar în fiecare țară, conștient de necesitatea unei abordări științifice creatoare a moștenirii teoretice revoluționare, V. I. Lenin a ridicat la

rang de principiu ideea lui Marx și Engels potrivit căreia teoria revoluționară nu este o dogmă, ci o călăuză în acțiune. El recomanda cu insistență revoluționarilor să nu privească marxismul ca o operă „încheiată și intangibilă“, ca o colecție de axiome inerte, ci ca o știință care acumulează noi valori, care se dezvoltă în toate direcțiile : „...trebuie să ajungem la înțelegerea adevărului incontestabil că un marxist trebuie să țină seama de viața reală, de faptele precise ale *realității*, și nu să continue să se cramponeze de teoria zilei de ieri, care, ca orice teorie, în cel mai bun caz nu face decât să desemneze ceea ce e fundamental, general, nu face decât să se *apropie* de înțelegerea complexității vieții“³.

În fața istoriografiei mișcării comuniste și muncitorești internaționale stă sarcina de a se debarasa de orice tendințe de schematism teoretic și de șablonizare a luptei ; ea nu trebuie și nu poate fi redusă la un anumit spațiu geografic și politic, la un anumit număr de țări, ci presupune analiza proceselor deosebit de bogate și de semnificative, descifrarea, de pe pozițiile științifice, creatoare ale marxism-leninismului, a tuturor laturilor care compun și condiționează dezvoltarea procesului revoluționar. Este cunoscut că dezvoltarea capitalismului, în forma sa clasică, dominația lui aproape totală în Europa, la începutul secolului nostru, nu au însemnat însă și prezența noului mod de producție în toate țările, dezvoltarea sa identică pe scară mondială. Succesiunea orînduirilor sociale în schema clasică și evoluția fazelor ultimei societăți bazate pe exploatarea omului de către om nu și-au găsit aceeași corespondență pe orizontala mondială. Dezvoltarea capitalismului, orînduire în care s-au născut mișcarea muncitorească și acțiunea ei politică, a avut loc în condițiile în care, pe diferite meridiane ale globului, existau, la diferite niveluri și în diverse forme de manifestare, toate formațiunile și modurile de producție, precum și numeroase interferențe și elemente de tranziție, de la o orînduire la alta. În virtutea unor condiții obiective, a luptei desfășurate de forțele revoluționare, în fruntea cărora s-a situat clasa muncitoare și mișcarea ei politică, Europa înainta pe calea progresului social printr-o trecere clasică de la o etapă la alta, contura cele mai avansate forme ale confruntărilor social-politice. Fără a minimaliza însemnătatea și rolul pe care l-a deținut mișcarea muncitorească din țările europene, istoria, dar mai ales contemporaneitatea, impune cuprinderea și analiza tuturor formelor luptei pentru progres social care au însoțit lupta clasei muncitoare de-a lungul timpului, cercetarea nu numai a luptei desfășurate în zona europeană, ci și a luptei de la „periferia“ capitalismului clasic, a acțiunilor care s-au desfășurat sub cele mai diferite forme în toate părțile globului.

În acest context, problema periodizării istoriei mișcării comuniste și muncitorești, de la începuturile sale și pînă în prezent, se degajă ca o importantă problemă metodologică. Marile etape ale dezvoltării procesului revoluționar internațional sînt marcate, după cum se știe, de evoluția gradului de organizare și de maturizare politică a proletariatului (de exemplu, apariția marxismului, lupta lui Marx și Engels pentru făurirea partidului

³ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 31, Editura politică, București, 1964, p. 136.

revoluționar, activitatea Internaționalei I, formarea partidelor socialiste, punerea bazelor Internaționalei a II-a, apariția partidelor comuniste, crearea și activitatea Internaționalei a III-a, desființarea acestora în condițiile maturizării mișcării comuniste și muncitorești, transformarea mișcării comuniste în cea mai influentă forță politică a contemporaneității etc.), de evenimentele cruciale care au zguduit omenirea și care s-au răsfrînt cu numeroase implicații asupra istoriei universale (revoluțiile de la 1848—1849, Comuna din Paris, primul război mondial, Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, al doilea război mondial, revoluțiile democrat-populare, victoria revoluției populare în China, formarea sistemului mondial socialist etc.).

Stabilirea evenimentelor de hotăr, a datelor care marchează, într-adevăr, o treaptă nouă, superioară în evoluția mișcării revoluționare internaționale a clasei muncitoare se impune a fi făcută printr-o strînsă conexiune cu istoria națională a mișcării muncitorești și comuniste din țările în care aceasta s-a impus ca o puternică mișcare social-politică. Apreciind la justa valoare unele evenimente revoluționare remarcabile din diferite țări, care au contribuit în mod substanțial la îmbogățirea patrimoniului mișcării muncitorești internaționale, cercetarea istorică trebuie să evite supra-dimensionarea acestor evenimente, subordonarea istoriei mișcării comuniste internaționale, privită în ansamblul ei, mișcării comuniste dintr-o țară sau alta.

Istoriografia marxistă acordă o importanță deosebită perioadei de mari frământări social-politice care a urmat evenimentului epocal al Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, genezei mișcării comuniste, rădăcinilor sociale, politice și ideologice care au dat naștere celei mai mari și mai avansate forțe politice a contemporaneității. Făurirea partidelor comuniste a *inaugurat o etapă nouă în dezvoltarea mișcării muncitorești internaționale*, calitativ superioară etapelor anterioare de luptă și de confruntări. În analiza acestei importante etape este necesar, după părerea noastră, să se țină seama că acest salt calitativ avea un puternic suport material cantitativ, acumulat de-a lungul istoriei mișcării muncitorești din fiecare țară, precum și pe plan general. Nașterea partidelor de tip nou, marxist-leniniste, ale clasei muncitoare era într-o conexiune directă cu evoluția anterioară, cu poziția partidelor socialiste, era condiționată de intensitatea luptei de clasă și a confruntării dintre aripa revoluționară și cea oportunistă din mișcarea muncitorească, sintetiza tradițiile revoluționare acumulate de-a lungul istoriei de popoarele respective. În fiecare țară, crearea partidelor comuniste a fost, înainte de toate, rezultatul firesc al evoluției mișcării revoluționare interne, a reprezentat ruptura radicală și directă cu reformismul, unirea sub steagul marxism-leninismului a celor mai înaintate forțe politice ale clasei muncitoare.

Apare astfel cu evidentă că istoria mișcării comuniste din fiecare țară nu poate fi ruptă, artificial, de perioadele care au precedat această nouă etapă a luptei revoluționare a clasei muncitoare, căci saltul calitativ menținea elemente importante de continuitate revoluționară, avea adînci rădăcini în mișcarea progresistă și democratică a poporului, în evoluția mișcării muncitorești și socialiste din țara respectivă. În pofida vicisitudinilor, a greutăților interne sau externe, mișcarea politică a clasei muncitoare a păstrat și a dus înainte, în forme noi, superioare întreaga moște-

nire revoluționară anterioară. Condițiile anterioare, fenomenele specifice din mișcarea muncitorească din fiecare țară și elementele de universalitate ale mișcării muncitorești internaționale s-au întrepătruns strâns, și-au pus viu amprenta asupra procesului de naștere și de consolidare a partidelor comuniste din fiecare țară, a mișcării comuniste internaționale. Subliniind importanța deosebită a transformării, în mai 1921, a partidului socialist în Partidul Comunist Român, tovarășul Nicolae Ceaușescu arăta : „Prin aceasta se ridică pe o treaptă superioară activitatea detașamentului de avangardă, revoluționar al clasei muncitoare din România. Partidul comunist, continuatorul direct al mișcării revoluționare, socialiste, al partidului clasei muncitoare făurit în 1893, a dus mai departe și a ridicat pe un plan superior, în noile condiții ale dezvoltării României, lupta de eliberare socială și națională“⁴.

Condițiile din fiecare țară — acest element de o importanță esențială în studierea istoriei mișcării comuniste și muncitorești internaționale — au însoțit mișcarea revoluționară a clasei muncitoare încă de la începuturile ei. Afirmarea ideilor marxism-leninismului în mișcarea muncitorească, procesul făuririi partidelor comuniste scot în evidență atît unele trăsături comune, cît și numeroase particularități specifice în ceea ce privește momentul, contextul social-politic și modul de constituire a partidelor marxist-leniniste ale clasei muncitoare. În unele țări, trecerea de la stadiul socialist al mișcării la cel comunist s-a făcut prin transformarea partidelor socialiste în partide comuniste, ca urmare a unor profunde procese de clarificare politică-ideologică și organizatorică. O serie de partide comuniste s-au născut din aripa de stînga a partidelor socialiste, care reprezenta partea cea mai avansată, cea mai revoluționară a mișcării socialiste. În alte țări, partidele revoluționare au constituit rezultanta unificării unor grupări marxiste revoluționare, comuniste. Unele partide comuniste își au geneza în mișcarea profesională sau de tineret a clasei muncitoare. Pe fondul avîntului revoluționar pe scară mondială, partidele comuniste au fost puse, de la început, în fața unor sarcini diferite, în funcție de condițiile social-economice și istorice naționale, de problemele pe care le ridicau puternicele confruntări de clasă, de situația, sub toate aspectele, din fiecare țară, în continua ei evoluție. Subestimarea condițiilor interne în care a apărut și s-a afirmat mișcarea comunistă pe plan național, minimalizarea rolului acelor factori sociali și politici care au asigurat continuitatea revoluționară în mișcarea muncitorească din fiecare țară pot duce la concluzii insuficient fundamentate ori eronate în ceea ce privește geneza partidelor comuniste.

În același timp, însă, în abordarea problematicii procesului creării partidelor comuniste se impune a se ține seama de împrejurările generale, a se face o analiză dialectică a raportului dintre condițiile interne, hotărîtoare, care au constituit premisa obiectivă a întemeierii partidelor comuniste, și contextul internațional, care a favorizat nașterea și consolidarea lor : falimentul Internaționalei a II-a în perioada primului război mondial, victoria și consolidarea revoluției proletare în Rusia, șirul revoluțiilor care au izbucnit în Europa, mișcările revoluționare din alte con-

⁴ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la adunarea festivă consacrată aniversării a 80 de ani de la crearea partidului politic al clasei muncitoare din România — 30 martie 1973*, Editura politică, București, 1973, p. 28.

tinente, întărirea solidarității internaționale a clasei muncitoare. Un asemenea context a accelerat, în mare măsură, procesul de unire, sub steagul marxism-leninismului, a forțelor revoluționare din fiecare țară, le-a creat un cadru propice de afirmare și întărire. Acești importanți factori externi nu puteau înlocui însă condițiile obiective interne ale nașterii și consolidării partidelor comuniste ; mișcarea comunistă nu putea fi nici-decum „exportată“. Unită prin trăsături comune ideologice și politice, prin comunitatea de țel, mișcarea comunistă se particulariza în existența forțelor politice revoluționare naționale, adânc ancorate în realitățile țărilor respective, în frământările poporului.

Dezvoltarea mișcării comuniste de-a lungul deceniilor, creșterea într-un ritm deosebit de rapid a influenței sale politice, transformarea ei într-o puternică forță înnoitoare a lumii contemporane pun în fața cercetătorilor și teoreticienilor marxiști sarcina de mare importanță de a distinge, de a formula mai precis legăturile dezvoltării acestei mișcări, de a contura instrumentele metodologice specifice analizei evoluției sale, de a investiga și releva factorii care o situează constant în fruntea progresului social-politic contemporan.

Etapă contemporană a declanșat procesul istoric al trecerii omenirii, prin cele mai diverse căi și mijloace, de la capitalism la socialism. Nașterea și afirmarea mișcării comuniste răspund unui imperativ istoric, fiind rezultanta politică a procesului obiectiv, de succesiune a formațiunilor sociale, în cazul nostru a saltului omenirii de la „preistorie“ la adevărata sa istorie — istoria societății fără exploatare socială și asuprire națională. Forța și amplitudinea mișcării comuniste la această răscruce istorică nu este deloc întâmplătoare, ci o necesitate obiectivă. Comunismul, manifestarea cea mai caracteristică a progresului istoric în epoca contemporană, trebuie analizat și explicat ca rezultatul acțiunii unor legi obiective, ca expresia cea mai înaltă a intereselor, năzuințelor și idealurilor fundamentale ale clasei muncitoare, ale întregii omeniri. Sensul mișcării comuniste este astfel sensul de progres pe care aceasta îl imprimă omenirii, mișcării sociale a maselor. Aceasta conferă mișcării comuniste rolul de forță dinamizatoare, de promotoare a progresului istoric contemporan.

Studierea istoriei mișcării comuniste și muncitorești internaționale din zilele noastre păstrează multe criterii metodologice valabile pentru alte etape din istoria mișcării muncitorești, dar, în același timp, apelează la noi elemente de analiză și sinteză generate de etapa tot mai complexă pe care o parcurge procesul revoluționar. Istoriografia mișcării revoluționare s-a îmbogățit cu noi laturi de cercetare, cu analiza unor noi aspecte și fenomene rezultate din victoriile pe care le-a înregistrat lupta clasei muncitoare din diferite țări. Asemenea laturi ale istoriei mișcării comuniste și muncitorești cum sînt : afirmarea partidelor comuniste pe planul vieții politice naționale, lupta împotriva fascismului, victoria revoluției socialiste într-o serie întreagă de țări după cel de-al doilea război mondial și formarea sistemului mondial socialist, principiile și normele relațiilor dintre partidele comuniste, unitatea dintre detașamentele politice ale clasei muncitoare în țările în care mișcarea muncitorească este scindată se cer a fi investigate în întreaga lor complexitate și sub toate aspectele.

O problemă fundamentală, care s-a pus în întreaga istorie a mișcării muncitorești și care prezintă o deosebită însemnătate și în condițiile actuale, o constituie raporturile de solidaritate și alianță internaționalistă între detașamentele politice naționale ale clasei muncitoare. Ţelul comun al unirii strînse a tuturor forțelor mișcării revoluționare a dus la apariția celor mai variate forme de colaborare și legături, de la acțiunile largi de solidaritate, întâlniri și schimburi de păreri și experiență, conferințe și consfătuiri internaționale, pînă la crearea unor organisme internaționale. Aceste forme concrete de raporturi dintre detașamentele revoluționare naționale au izvorit din necesități istorice concrete, au purtat pece-tea particularităților respectivei perioade, corespunzător obiectivelor luptei comune a forțelor revoluționare de pretutindeni în condițiile date.

O perioadă îndelungată, încă de la începuturile mișcării muncitoare internaționale, colaborarea dintre partidele clasei muncitoare din diferite țări era realizată în cadrul unor organizații internaționale. Din inițiativa și sub conducerea lui Marx și Engels, în 1864 a fost creată Internaționala I, prima organizație internațională a proletariatului. În documentele sale programatice (*Manifestul Constitutiv* și *Statutul*) se formulau scopurile generale ale mișcării proletare, normele relațiilor dintre organizațiile naționale, imbinarea activității detașamentelor clasei muncitoare cu principiul solidarității pe plan internațional. La sfîrșitul secolului al XIX-lea s-a afirmat o nouă formă de colaborare internaționalistă — congresele internaționale ale partidelor socialiste, „suma“ că-rora, împreună cu crearea, în 1900, a Biroului Socialist Internațional, a conturat forumul intrat în istoria mișcării muncitorești sub denumirea, destul de convențională, de Internaționala a II-a*.

După primul război mondial și victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, din inițiativa elementelor de stînga din mișcarea socialistă, și, îndeosebi, a partidului bolșevic, condus de V. I. Lenin, a fost creată Internaționala a III-a, Comunistă.

Studierea istoriei formelor internaționale organizate de legături între detașamente naționale, parte integrantă și indisolubilă a istoriei generale a mișcării comuniste și muncitorești internaționale, impune, după părerea noastră, numeroase considerații metodologice. Asupra unora dintre ele ne vom opri în cele ce urmează.

După cum se știe, aceste forme organizate s-au plasat în istoria mișcării muncitorești la timpul potrivit, au materializat un anumit stadiu de organizare și de maturizare politică și ideologică a mișcării revolu-

* În numeroase lucrări se afirmă că Congresul reprezentanților marxiști ai partidelor socialiste, ținut la Paris în 1889, a constituit Internaționala a II-a ca organizație cu caracter mondial a partidelor clasei muncitoare. Aici se impune a se face, însă, mențiunea că procesele verbale ale acestei importante reuniuni internaționale nu numai că nu consemnează un asemenea act, ci, dimpotrivă, arată că propunerile care cereau instituționalizarea unor organisme de tipul celor din cadrul Asociației Internaționale a Muncitorilor, sau al unui „prezidium alcătuit din frunții mișcării socialiste“, sau al unui birou însărcinat cu convocarea congreselor viitoare, nu au fost îmbrățișate de congres. Convocarea succesivă a congreselor internaționale, în care partidele muncitorești își înfățișau experiența și învățau din experiența altora, apărea ca o formă acceptată în mișcarea muncitorească internațională.

ționare în ansamblu. Evoluția procesului revoluționar, dezvoltarea capacității de luptă a proletariatului au făcut necesare abandonarea unor forme și alegerea altora care creau un cadru mai propice pentru organizarea relațiilor internaționaliste. Este cunoscut că aprecierile referitoare la încheierea misiunii istorice a unor organizații internaționale muncitorești sesizau în întreaga amplitudine semnificația momentului. Friedrich Engels arăta, pe bună dreptate, că menținerea Internaționalei I „ar fi cerut sacrificii mult prea mari în raport cu rezultatele”⁵, iar V. I. Lenin sublinia că această organizație „își încheiase misiunea istorică inaugurând o epocă de dezvoltare incomparabil mai puternică a mișcării muncitorești în toate țările lumii”⁶. Împrejurările istorice au făcut ca Internaționala a II-a să părăsească scena politică într-un chip deosebit, încheind un nou capitol al organizării relațiilor internaționale.

Autodizolvarea Internaționalei a III-a, Comuniste, în 1943 a fost impusă de procesul obiectiv de dezvoltare a luptei revoluționare. Această situație reiese clar din documentul Prezidiului Internaționalei Comuniste, care propunea dizolvarea, și în care se spunea: „Încă cu mult înainte de război devenise din ce în ce mai limpede că, pe măsură ce atât situația internă, cât și cea internațională a fiecărei țări devenea tot mai complicată, soluționarea problemelor mișcării muncitorești din fiecare țară prin intermediul unui centru internațional se va izbi de greutăți de neînving. Forma organizatorică aleasă de primul congres al Internaționalei Comuniste a devenit chiar o piedică pentru întărirea pe mai departe a partidelor muncitorești”⁷.

În cadrul istoriei mișcării comuniste contemporane, un capitol aparte îl ocupă cercetarea și studiul Internaționalei Comuniste, care a dominat relațiile dintre partidele comuniste aproape un sfert de veac. Cum este și firesc, într-un material cu profil metodologic nu ne propunem să dăm o apreciere de ansamblu asupra locului pe care l-a ocupat această organizație în desfășurarea luptei revoluționare, ci doar să punctăm câteva elemente care ar putea să ajute la înțelegerea mai adâncă a fenomenelor ce s-au degajat din activitatea Cominternului.

Este cunoscut că Internaționala Comunistă a fost constituită ca organizație mondială cu o înaltă centralizare, ca un partid internațional menit, după concepția lui V. I. Lenin, să conducă revoluția mondială. Cominternul cumula în sistemul de organizare și de conducere principii și norme specifice unei anumite perioade revoluționare, caracteristice unui anumit stadiu în dezvoltarea mișcării muncitorești.

O analiză completă și riguros științifică asupra rolului și locului activității Cominternului în mișcarea comunistă poate fi întreprinsă numai prin cunoașterea reală a faptelor istorice, prin studiul documentelor Internaționalei, inclusiv a arhivei Comitetului Executiv și a organismelor acestuia.

Este cunoscut că crearea Internaționalei a III-a a impulsat procesul care se desfășura în mișcarea muncitorească internațională de ru-

⁵ Karl Marx, Friedrich Engels, *Opere*, vol. 22, Editura politică, București, 1965, p. 403—404.

⁶ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 26, Editura politică, București, 1964, p. 49—50.

⁷ „Kommunisticeskii Internațional” nr. 5—6/1943, p. 9.

pere cu reformismul, de constituire a partidelor de tip nou și de ridicare în acest fel a luptei clasei muncitoare pe o treaptă calitativ superioară.

Principiile politice și organizatorice pe care s-a fundamentat Internaționala a III-a, Comunistă, în anul 1919, o serie dintre ele juste pentru acea perioadă istorică și pentru acel stadiu de dezvoltare a mișcării comuniste, au rămas însă, în general, aceleași, cu toate schimbările intervenite în dezvoltarea detașamentelor revoluționare ale clasei muncitoare, a contextului general în care se desfășura procesul revoluționar (stabilizarea relativă a capitalismului în perioada 1924—1928, criza economică mondială din anii 1929—1933, creșterea pericolului fascismului și războiului, declanșarea celui de-al doilea război mondial etc.).

Problemele privind construcția organizatorică a Internaționalei, regimul intern al partidelor comuniste, raporturile dintre conducerea Cominternului și conducerile partidelor comuniste au avut o evoluție deosebit de complexă și, uneori, contradictorie. Concepută ca centru organizatoric, de conducere și de directivă al tuturor partidelor comuniste, Internaționala a III-a le-a îngrădit în mod inerent posibilitatea reală de a-și desfășura activitatea ca detașamente de sine stătătoare ale clasei muncitoare din fiecare țară. Raporturile dintre Comitetul Executiv și partidele membre nu creau un cadru favorabil inițiativei, îmbogățirii formelor și mijloacelor de luptă, aplicării creatoare a teoriei revoluționare la condițiile concrete din diferitele țări, dezvoltării schimbului larg de opinii în mișcarea comunistă internațională⁸. Speranțele exprimate la Congresul al II-lea al Internaționalei, din anul 1920, în sensul că Comitetul Executiv va adopta hotărâri în problemele cele mai generale și numai pe baza cunoașterii minuțioase a situației în care se dezvoltă mișcarea muncitorească din fiecare țară, nu au fost satisfăcute. În multe cazuri, Internaționala a III-a stabilea nu numai linia strategică, ci chiar și unele aspecte de amănunt ale tacticii de luptă pentru fiecare partid în parte, ceea ce afecta, într-o măsură sau alta, analiza realităților social-politice de fapt și aplicarea teoriei revoluționare la condițiile concrete, specifice din fiecare țară.

Aprecierea activității Internaționalei Comuniste comportă, desigur, și studiul altor aspecte, cum ar fi cele legate de raportul dintre partidele comuniste și cele social-democrate, dintre mișcarea politică și cea profesională a clasei muncitoare, dintre național și internațional în lupta proletariatului, situația din partidele comuniste în ajunul și la începutul celui de-al doilea război mondial ș.a. După părerea noastră, istoria Internaționalei Comuniste, cu toate că aceasta reprezenta forma de organizare a partidelor comuniste pe plan internațional, nu acoperă întreaga istorie a mișcării comuniste internaționale. În pofida tuturor piedicilor, a situațiilor extrem de grele în care acționau, partidele comuniste din țările capitaliste au dobândit o *valoroasă experiență revoluționară proprie*, care în mod practic nu putea fi cuprinsă în totalitatea ei și „omologată” de Comintern. Dovadă este și faptul că, bunăoară, experiența bogată acumulată de numeroase partide comuniste la începutul deceniului al 4-lea în ceea ce privește problemele unității muncitorești și ale frontului popu-

⁸ Constantin Florea, Traian Caraciuc, *Forța ideilor comunismului*, în „Lupta de clasă”, seria a V-a, anul XLIX, nr. 3, martie 1969, p. 59.

lar a impus corectarea unor aprecieri făcute de Internațională în etapele anterioare, modificarea orientărilor care nu mai corespundeau realității.

Rezultă din toate acestea că, în aprecierea veridică a activității Internaționalei a III-a, Comuniste, ar fi greșită atât exagerarea anumitor lipsuri și deficiențe, cât și idealizarea activității ei în genere. Sublinierea atât a aspectelor pozitive, cât și negative, este necesară pentru a putea trage învățămintele ce se impun și a feri mișcarea comunistă contemporană de repetarea unor situații ce s-au răsfrânt negativ asupra unui partid sau altul, ca și asupra mișcării comuniste internaționale în ansamblu. „Experiența istorică — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu — a arătat justetea concluziilor la care au ajuns de mult partidele comuniste că, date fiind deosebirile adinci în nivelul și căile istorice de dezvoltare a diferitelor țări și diversificarea crescândă a procesului revoluționar, care impune partidelor abordarea de sine stătătoare a sarcinilor concrete, nu este necesară existența nici unui centru conducător”⁹.

Istoria demonstrează cu argumente incontestabile că mișcarea comunistă și muncitorească internațională, inclusiv sistemul relațiilor dintre partidele comuniste și muncitorești, se dezvoltă și evoluează pe baza unor legi obiective, care nu pot fi ignorate sau subestimate, că orice interpretare subiectivistă are efecte profund dăunătoare asupra unității mișcării în întregul ei. Cunoașterea acelor factori și resorturi a căror aplicare în viața fiecărui partid și în relațiile dintre partide dau un plus de vitalitate și slujesc luptei revoluționare, apropiind-o tot mai mult de țelul ei final, are o mare însemnătate teoretică și practică.

Experiența istorică, dezvoltarea mișcării comuniste internaționaliste din ultimele decenii reliefează un nou cadru concret al relațiilor internaționaliste. Asigurarea unui climat propice dezvoltării legăturilor frățești între partidele comuniste și muncitorești depinde în mod hotărâtor de statornicirea și de respectarea strictă a principiilor de bază în relațiile dintre partide, generate de însăși natura și țelurile mișcării comuniste: independența și egalitatea în drepturi a tuturor partidelor; neamestecul în treburile interne; dreptul exclusiv al fiecărui partid de a-și elabora de sine stătător linia sa politică, aplicînd adevărurile generale ale marxism-leninismului la condițiile concrete din țara în care își desfășoară activitatea; încrederea și stima reciprocă, ajutorul și sprijinul tovarășesc pe baza internaționalismului proletar. Luarea în considerație a acestor principii, atât în teorie cât și în practică, de către toate partidele, în toate situațiile, este menită să asigure o unitate trainică nouă a mișcării comuniste și muncitorești contemporane.

În unele lucrări de peste hotare consacrate dezvoltării mișcării comuniste în etapa actuală, în discuțiile purtate în cadrul unor întâlniri internaționale, se caută să se teoretizeze și să se stabilească „un grad de prioritate”, să se ierarhizeze principiile relațiilor dintre detașamentele naționale ale mișcării comuniste în sensul unor principii „de bază” și principii „subordonate”. Or, considerăm că în determinarea științifică a caracterului și conținutului acestor principii trebuie să se țină seama de fap-

⁹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilaterale dezvoltate*, vol. 4, Editura politică, București, 1970, p. 100—101.

tul că ele formează un sistem unitar, organic, reflectînd stadiul actual de dezvoltare a partidelor comuniste, că nu pot fi divizate sau contrapuse unul altuia, că nu există „supraprincipii“ și principii și că *toate, în egală măsură*, formează fundamentul unei unități reale și durabile a mișcării comuniste și muncitorești internaționale. De altfel, în evoluția relațiilor dintre partidele comuniste se relevă un proces de continuă perfecționare și îmbogățire a acestora cu noi aspecte impuse de dezvoltarea procesului revoluționar, de depășire a unor dificultăți, de realizare în practică a unui nou tip de relații, care să contribuie la dezvoltarea mișcării comuniste, la afirmarea plenară a tuturor partidelor comuniste și muncitorești.

Relațiile dintre partidele comuniste și muncitorești, reliefaarea experienței istorice care a dus, pe de o parte, la acumularea a multiple elemente pozitive, iar pe de altă parte a scos la iveală anumite neajunsuri, trebuie să constituie un important domeniu de studiu. Este de remarcă că aceste principii, la elaborarea cărora Partidul Comunist Român a adus o contribuție substanțială, formează obiectul a numeroase studii și lucrări, dar care, din păcate, adeseori se opresc, la afirmarea lor, în planul cel mai general, fără o evidențiere științifică a tuturor factorilor ce au contribuit la statuarea lor, fără o argumentare corespunzătoare a necesității respectării lor. Considerăm necesară o analiză mult mai aprofundată a raportului dintre național și internațional, a factorilor obiectivi și subiectivi care impun aceste principii, a valabilității lor în orice împrejurare, a importanței lor pentru afirmarea continuă a mișcării comuniste.

Poziția de principiu în favoarea deplinei independențe a fiecărui partid comunist, poziție recunoscută în mișcarea comunistă, preocuparea pentru organizarea luptei revoluționare în propria țară nu pot fi sub nici un motiv tratate ca „izolare sau închistare națională“. Condițiile în care activează partidele comuniste și muncitorești fac necesară crearea unei *unități noi*, superioară tuturor formelor anterioare, unitate clădită pe principiile egalității depline în drepturi, ale autonomiei fiecărui partid în activitatea sa, ale colaborării și solidarității comuniste, care să îmbine în mod armonios și unitar obligațiile naționale și internaționale ale fiecărui partid comunist. În concepția Partidului Comunist Român, unitatea mișcării comuniste trebuie să fie analizată și tratată nu ca o unitate mecanică, lipsită de independență și personalitatea fiecărui partid, nu ca o sumă aritmetică a partidelor comuniste, ci ca o unitate liber consimțită, menită să asigure colaborarea deschisă și sinceră a tuturor partidelor comuniste. Așa cum sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu la Plenara C.C. al P.C.R. din 28 februarie—2 martie 1973, partidul nostru a militat și va milita și în viitor „pentru întărirea unității și coeziunii mișcării comuniste, pentru așezarea relațiilor dintre partide pe o bază nouă, de egalitate deplină în drepturi și neamestec în treburile interne, de respectare neabătută a dreptului fiecărui partid de a-și elabora de sine stătător linia politică, strategia și tactica revoluționară. Sintem convinși că pe temelia acestor principii se va putea realiza o unitate trainică, indestructibilă între partidele comuniste și muncitorești, se va asigura întărirea solidarității lor internaționaliste“¹⁰. Desigur, restabilirea unității mișcării comuniste și mun-

¹⁰ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la încheierea Plenarei din 28 februarie—2 martie 1973*, Editura politică, București, 1973, p. 80.

citorești nu este o problemă ușoară; s-au acumulat o serie de probleme complicate, a căror rezolvare necesită un efort susținut din partea partidelor comuniste, crearea unui climat de stimă și respect față de punctul de vedere al fiecărui partid — modalitate justă, principială și eficace de soluționare a divergențelor, corespunzătoare intereselor unității și solidarității comuniste.

În actuala etapă, partidele comuniste își desfășoară activitatea în diverse compartimente ale procesului revoluționar, acționează în țări cu situații diferite în configurația social-politică a lumii contemporane. Diversitatea — fenomen obiectiv în evoluția societății, care nu poate fi subestimat — este determinată de natura orînduirii social-economice din țara respectivă, de nivelul de dezvoltare al forțelor de producție și al relațiilor sociale, de specificul structurii de clasă și al formelor de organizare statală, de o multitudine de elemente referitoare la nivelul de civilizație și cultură, tradiții naționale etc. Analiza dezvoltării mișcării comuniste contemporane trebuie să pornească de la faptul că niciodată procesul revoluționar nu a fost atît de nuanțat, atît de diversificat ca în prezent, că niciodată partidele comuniste nu au fost puse în fața unei lumi cu o fizionomie atît de variată.

Diversitatea condițiilor economice, sociale și politice generează în mod obiectiv, necesar, diversificarea strategiei și tacticii revoluționare, a posibilităților și opțiunilor în lupta maselor largi muncitoare pentru transformarea revoluționară a societății. Marx și Engels arătau că singura realitate concret-istorică este aceea care determină condițiile emancipării proletariatului dintr-o țară sau alta, că „tezele teoretice ale comuniștilor nu se bazează nicidecum pe idei, pe principii inventate sau descoperite de cutare sau cutare reformator al lumii. Ele nu sînt decît expresia generală a condițiilor efective ale luptei de clasă existente, ale mișcării istorice...”¹¹.

V.I. Lenin, referindu-se la abordarea problemelor de tactică a mișcării comuniste, sublinia că lupta împotriva burgheziei, în esență aceeași, „în fiecare țară ea urmează o cale *proprie* de dezvoltare”¹².

Coeziunea mișcării comuniste internaționale este de neconceput în zilele noastre fără luarea în considerare a mării diversități de condiții în care activează fiecare partid comunist în parte, ceea ce presupune, așa cum arăta V. I. Lenin, unitatea în diversitate.

Analiza, în plan istoric, a fenomenelor noi apărute în dezvoltarea mișcării comuniste contemporane presupune o largă dezbateră științifică, o confruntare de pe poziții marxist-leniniste a diferitelor păreri. În elaborarea acestor probleme deosebit de importante, alături de consensuri care, în general, domină literatura istorică, apar interpretări diferite ale unor evenimente și situații. Existența unor puncte de vedere diferite, unele derivate și din actualele divergențe din mișcarea comunistă, nu trebuie să afecteze discuțiile științifice menite să contribuie la aprofundarea istoriei mișcării comuniste, care a devenit cea mai mare și mai importantă forță social-politică a lumii contemporane. Crearea unui cadru propice pentru dezbateră la o înaltă ținută științifică, în spiritul marxism-leninismului, a problematicii istoriei mișcării comuniste și munci-

¹¹ Karl Marx, Friedrich Engels, *Opere*, vol. 4, Editura politică, București, 1958, p. 479.

¹² V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 41, Editura politică, București, 1966, p. 76.

torești, abordarea într-un spirit constructiv a aspectelor mai dificile vor contribui, fără îndoială, la dezvoltarea și progresul istoriografiei mișcării revoluționare a clasei muncitoare.

Istoria mișcării comuniste și muncitorești se fundamentează pe materialismul dialectic și istoric, concepția despre natură și societate a clasei muncitoare, metodă care și-a păstrat și își păstrează deplina valabilitate, singura care este în stare să conducă la cunoașterea și la înțelegerea reală a luptei revoluționare aflate de-a lungul deceniilor într-o necontenită dezvoltare. Noile transformări care au survenit în lume cer o viziune profund creatoare față de fenomenele istorice contemporane, descifrarea în întreaga intimitate a contextului în care activează partidele comuniste, înfățișarea reală a cursului evenimentelor care au loc în mișcarea comunistă, generalizarea unei vaste experiențe revoluționare. Istoricii vor contribui, în acest fel, la studierea fructuoasă și la relevarea autentică, pe temeliile concepției marxist-leniniste, a istoriei mișcării comuniste și muncitorești internaționale, la afirmarea acelor valențe care conferă acestuia rolul de principală forță politică a contemporaneității, de factor fundamental al progresului istoric.

„Omagiu tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU“ — o carte care ne reprezintă, care ne angajează

Dintotdeauna, poporul nostru a ținut în înaltă cinstire pe cei care și-au unit numele cu ideea de patrie, pe cei care și-au dăruit viața slujirii neabătute a cauzei nobile a poporului — afirmarea sa independentă, parcurgerea unui necontenit drum spre împliniri, spre progres. Nu există personalitate de seamă a istoriei noastre căreia poporul român să nu-i fi ridicat în sufletul și în conștiința sa un monument durabil, nepieritor. Ștefan cel Mare sau Mihai Viteazul, Horia sau Avram Iancu, Tudor Vladimirescu, Nicolae Bălcescu sau Alexandru Ioan Cuza și atîția alți mari bărbați care au lumi-

nat cu gîndul și fapta lor istoria națiunii noastre, au fost glorificați de cei ale căror aspirații le-au purtat ca pe un steag neclintit în fața vremurilor.

În cronică vie a începutului de an 1973, sînt întipărite cu literele emoției civice manifestările prin care partidul, întregul popor au sărbătorit pe secretarul general al P.C.R., președintele Consiliului de Stat, tovarășul Nicolae Ceaușescu, cu prilejul împlinirii a 55 de ani de viață și a 40 de ani de activitate revoluționară dăruită patriei, cauzei comunismului. Evenimentul a

dobândit, nu numai prin amploarea sa, ci, în primul rînd, prin semnificațiile sale, dimensiunile unui important moment politic — mărturie înflăcărată a atașamentului întregului popor față de partid, a legăturilor dintre partid și popor. Țara întreagă și-a îndreptat, într-o strînsă comuniune, sentimentele, gîndurile de dragoste și prețuire către cel care este simbolul viu al năzuințelor și forței creatoare, constructive ale națiunii noastre, militant neobosit pentru socialism, pentru triumful ideilor progresului și păcii în lume.

O frumoasă inițiativă editorială, aparținînd Editurii politice, a dus la adunarea, între copertile unei cărți monumentale, gîndurile acelui moment sărbătorec, ce s-a constituit într-un veritabil eveniment politic, într-un act al opțiunilor și sentimentelor noastre majore. Expunînd principalele momente ale aniversării — ședința comună a Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R., Consiliului de Stat și Consiliului de Miniștri, Scrisoarea adresată tovarășului Nicolae Ceaușescu de Comitetul Central al partidului, Consiliul de Stat și Consiliul de Miniștri, Scrisoarea Consiliului rectorilor din Centrul Universitar București și Senatului Universității, relatarea solemnității conferirii titlului de Doctor Honoris Causa, cuvîntările rostite de secretarul general al partidului cu prilejul aniversării, gîndurile de stimă și recunoștință adresate de organizațiile de partid, de organizațiile obștești, de instituțiile cultural-științifice, de oameni ai muncii din unitățile economice, de tineri și vîrstnici — volumul Omagiu tovarășului Nicolae Ceaușescu constituie un impunător document al idealurilor comuniste ale poporului nostru, al încrederii sale neîmurmurate în partid, al unității de voință în spiritul căreia au acționat și acționează oamenii muncii de la orașe și sate, pentru continua înflorire a patriei socialiste.

Un om pentru oameni — se intitulează capitolul prim al cărții care prezintă biografia tovarășului Nicolae Ceaușescu, biografie ce se confundă cu înseși momentele majore, de deosebită încheștare ale mișcării noastre comuniste.

Patriot și revoluționar înflăcărat, profund devotat clasei muncitoare, poporului din rîndurile căruia s-a ridicat, tovarășul Nicolae Ceaușescu a luat parte, din cea mai fragedă tinerețe, la lupta comuniștilor, a celor mai înaintate forțe ale națiunii, pentru libertate și dreptate socială. Înfruntînd cu neînfricare represiunile polițienești și teroarea burghezo-moșierească, tovarășul Nicolae Ceaușescu a participat activ la luptele conduse de partid pentru răsturnarea regimului de exploatare și asuprire, pentru eliberarea țării și instaurarea puterii populare, dînd în fiecare împrejurare un minunat exemplu de curaj și fermitate revoluționară, de dăruire totală pentru cauza libertății și fericirii poporului. Rememorăm cîteva date dăltuite prin hotărîre și curaj în biografia sa revoluționară. Anul 1933 este

anul primei sale arestări, preludiu al unei îndelungate și crunte prigoane. În același an, tânărul Nicolae Ceaușescu intră în rândurile U.T.C. și, odată cu aceasta, începe activitatea sa de comunist. În 1934 este din nou arestat, la Craiova. Venise aici cu scrisori de protest împotriva odioasei înscenări judiciare întentate conducătorilor eroicelor lupte proletare din 1933.

În perioada următoare, înfruntând cu dârzenie teroarea, dînd nenumărate dovezi de solidaritate comunistă, de nestăpînită sete de învățătură, tovarășul Nicolae Ceaușescu a urmat cu nedezmînițită credință destinul de revoluționar. În anul 1936 a fost din nou arestat și judecat. La proces s-a comportat cu demnitate, manifestînd o exemplară solidaritate față de tovarășii de luptă. Sentința dată tînărului de 18 ani era aspră: doi ani de închisoare, o grea amendă și un an interdicție de a părăsi comuna natală, Scornicești.

A fost trimis la Doftana, cea mai sinistă temniță a regimului burghez. Dar nici anii de temniță, nici zidurile întunecate ale celulei nu i-au înfrînt voința de luptă. În decembrie 1938, la ieșirea din închisoare, va reînnoa repede firul luptei sale revoluționare, activînd ca membru al Comisiei tineretului comunist pe Capitală, iar un an mai tîrziu lider al tineretului comunist — membru al Comitetului Central al U.T.C. și, la scurt timp, membru al Secretariatului C.C. al U.T.C.

Deși urmărit mereu de poliție și siguranță, străbate neobosit țara, lucrînd cu remarcabile rezultate la reorganizarea a numeroase comitete regionale U.T.C. Este judecat în contumacie și condamnat la alți ani de temniță. Arestat în cele din urmă, înfruntă cu bărbăție regimul închisorilor, trecînd de la Jilava la Caransebeș, la Văcărești, iar apoi în lagărul de la Tg. Jiu.

În acei ani grei de detențiune în temnițele regimului burghez învață spiritul solidarității tovarășești, al colectivității, învață cît de mult înseamnă să simți alături, la greu, umărul și încrederea tovarășilor de luptă. Spirit lucid și vizionar, a putut să vadă clar, chiar și dintre grătile temnițelor deschizîndu-se în fața țării un alt destin, un alt viitor.

Astfel, la școala luptei ilegale, a unor confruntări dramatice, învingînd teroarea, represaliile, temnițele întunecoase, și-a forjat calitățile de eminent comunist tovarășul Nicolae Ceaușescu.

În perioada de după 23 August 1944, împreună cu ceilalți conducători ai partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu a desfășurat cu energie și elan revoluționar o intensă activitate pentru organizarea și mobilizarea maselor populare în marile bătălii revoluționare pentru cucerirea și consolidarea puterii politice a clasei muncitoare, pentru reconstrucția țării și dezvoltarea ei pe cale socialistă.

În anii Congreselor al IX-lea și al X-lea, ai Conferințelor Naționale — de care-și leagă numele, ca principal promotor, secretarul general al partidului — tradiționala vocație constructivă a poporului a cunoscut consacrarea cea mai cutezătoare. Țara s-a înălțat pe sine, în acești ani, mai bogată, mai luminoasă. Iar toate izbînzile, toate realizările noastre sînt nemijlocit rezultatul politicii marxist-leniniste a partidului, al activității neobosite, profund creatoare, desfășurate de tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Tovarășul Nicolae Ceaușescu a imprimat un profund spirit înnoitor în viața social-politică a țării, inaugurînd perioada cea mai fertilă și mai bogată în realizări din întreaga dezvoltare postbelică a României. Volumul omagial evidențiază stima și respectul întregului popor pentru contribuția sa de prim ordin la elaborarea mărețului program de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate, la stabilirea direcțiilor de dezvoltare în perspectivă a societății românești. Sînt relevate cu venerație eforturile tovarășului Nicolae Ceaușescu pentru întărirea continuă a alianței muncitorilor, țăranilor, intelectualilor, a unității și frăției tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate — temelia de granit a orînduirii noastre socialiste. Este, de asemenea, unanim apreciată consecvența cu care secretarul general al partidului nostru acționează pentru perfecționarea continuă a organizării și conducerii societății, a întregii vieți sociale, pentru adîncirea democrației socialiste și atragerea largă a maselor la conducerea treburilor obștești, pentru promovarea principiilor eticii și echității socialiste în toate domeniile vieții sociale, pentru formarea și dezvoltarea multilaterală a omului nou, înaintat, al societății noastre.

Din vasta tematică a volumului omagial se degajă cu putere rolul tovarășului Nicolae Ceaușescu, ca marxist-leninist remarcabil, în dezvoltarea pe un plan superior a celor mai bune tradiții ale gîndirii social-politice românești, la sintetizarea teoretică a experienței partidului nostru în construcția socialistă, precum și a tendințelor dezvoltării sociale din lumea de azi. Pe această bază, aplicînd creator principiile generale ale socialismului la condițiile istorice concrete ale țării noastre, tovarășul Nicolae Ceaușescu a adus contribuții fundamentale la elaborarea de către conducerea partidului a celor mai valoroase soluții pentru dezvoltarea multilaterală a României socialiste, la interpretarea dialectică a fenomenelor social-politice caracteristice societății contemporane. Prin profunzimea analizei și prin forța sa de sintetizare și generalizare, gîndirea social-politică și întreaga operă a tovarășului Nicolae Ceaușescu constituie un aport prețios la îmbogățirea teoriei marxist-leniniste, a practicii construcției socialismului.

Expresive, bogate și definitorii pentru activitatea tovarășului Nicolae Ceaușescu în acești ani sînt și capitolele Masa lui de lucru e suprafața țării și Partidul — poporul un dialog permanent. Ele definesc, prin exemple și cifre, activitatea sa practică — concretizată atît în consfătuiri și directive, cît și prin vizite de lucru —, metode prin care se verifică, la fața locului, felul în care se îndeplinesc hotărîrile partidului, cum se aplică indicațiile date cu alte prilejuri de conducătorul partidului și statului nostru. Este o practică curentă, un stil de muncă ce situează de fapt centrul de greutate al muncii secretarului general al partidului efectiv pe teren, în mijlocul oamenilor. Și astfel, din nenumăratele vizite în toate județele țării, la consfăturile republicane cu muncitori, țărani cooperatori, cu specialiști, din discuțiile purtate în unități industriale, agricole, culturale, cu cele mai diverse categorii de cetățeni, s-a conturat, sub impulsul tenace al secretarului general al partidului, o metodică și un stil de conducere aplicate sistematic — dialogul permanent al partidului cu poporul.

Un alt capitol al volumului, intitulat Țara întreagă — un singur gînd, o singură voință, cuprinde relatarea manifestăției populare din Piața Palatului, cînd zeci de mii de bucureșteni s-au adunat cu satisfacție și bucurie pentru a adresa direct secretarului general al partidului tradiționala urare „La mulți ani“ ; mesaje ale organizațiilor județene de partid ; scrisori colective ale militanților din ilegalitate ai partidului și ai mișcării noastre muncitorești, ale unor mari întreprinderi, instituții centrale, organizații de masă și obștești, uniuni de creație și foruri științifice ; scrisori individuale semnate de oameni ai muncii, urări pline de gingășie ale copiilor țării. De la conducerea partidului pînă la muncitorul din uzina nou creată și la țăranul care a descoperit un nou fîgaș pentru existența sa, pînă la tînărul care și-a așezat pe umeri, ca un angajament în fața viitorului, cravata roșie pionierească, toți au adus un vibrant omagiu tovarășului Nicolae Ceaușescu. „Mîndri de realizările obținute de poporul nostru sub conducerea partidului — se subliniază în mesajul militanților din ilegalitate ai partidului și ai mișcării muncitorești din România — sîntem alături de dumneavoastră în îndeplinirea neclintită a mărețului program trasat de Congresul al X-lea și Conferința Națională ale partidului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate în țara noastră“... „Urmînd exemplul dumneavoastră personal — scrie un muncitor de pe plaiurile Gorjului — puterea de dăruire și spiritul de abnegație în opera de ridicare a poporului nostru pe culmile înalte ale civilizației umane, sîntem hotărîți să muncim mai mult, mai bine, mai eficient pentru realizarea sarcinilor actualei cincinal în patru ani și jumătate“... „Cooperatorii din județul Teleorman, urmînd exemplul dumneavoastră, de dăruire

și devotament nemărginit, de dragoste nețărmuită față de patrie — se spune în telegrama Uniunii județene a cooperativelor de producție Teleorman — se angajază să nu precupețească nici un efort pentru îndeplinirea în mod exemplar a sarcinilor trasate de partid, pentru a obține în viitor produse agricole mai multe și de calitate superioară, pentru îndeplinirea cincinalului înainte de termen“. Sînt numai cîteva atestări lapidare ale sentimentelor de înaltă stimă și prețuire cu care poporul nostru omagiază pe tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Odată cu acest patos al celebrării conducătorului partidului nostru, volumul, întruchipînd cu fidelitate sărbătorirea, dă expresie dragostei și încrederii comunistilor, a întregului popor în Partidul Comunist Român, hotărîrii unanime a tuturor cetățenilor țării de a înfăptui și pe mai departe, cu toată abnegația, politica internă și externă a partidului și statului nostru.

Reflectînd o realitate cu care avem multiple temeuri să ne mindrim — prestigiul internațional al conducătorului partidului și statului nostru, contribuția sa la cauza socialismului, progresului și păcii între popoare — în volum sînt inserate și mesaje de felicitare primite de pe toate meridianele globului, de la conducători ai partidelor comuniste și muncitorești, ai mișcărilor de eliberare națională și ai altor forțe democratice, progresiste, de la conducători de state și personalități ale vieții publice mondiale, de la șefii misiunilor diplomatice acreditați în țara noastră, aprecierile unor publiciști străini care l-au cunoscut personal, au editat ori prefațat peste hotare opere sau lucrări ale sale. Sînt documente care învederează valoroasa contribuție a tovarășului Nicolae Ceaușescu la întărirea prieteniei și colaborării cu toate țările socialiste, pentru dezvoltarea multilaterală a legăturilor cu statele care au pășit pe calea dezvoltării independente, cu toate țările lumii, pe temelia deplinului respect reciproc, a principiilor egalității în drepturi, independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne, nerecurgerii la forță și la amenințarea cu forță în raporturile dintre state și popoare. Ele atestă bogata activitate desfășurată de tovarășul Nicolae Ceaușescu pentru apărarea și respectarea dreptului fiecărei națiuni de a-și hotărî de sine stătător destinele, împotriva politicii imperialiste de dominație și dictat, pentru soluționarea pe cale politică, pașnică, a tuturor problemelor litigioase, pentru instaurarea unui climat de pace și securitate în lume. Aceste documente dau o înaltă apreciere eforturilor tovarășului Nicolae Ceaușescu pentru dezvoltarea solidarității și colaborării cu celelalte partide frățești, preocupării nestăvilite pentru întărirea unității și coeziunii mișcării comuniste și muncitorești internaționale, a forțelor revoluționare, progresiste, democratice de pretutindeni, a întregului front antiimperialist.

Vibrantul omagiu adus tovarăşului Nicolae Ceauşescu, cu prilejul împlinirii a 55 de ani de viaţă şi a 40 de ani de neobosită activitate revoluţionară, care în faţa întregului popor în acea zi făcea un adevărat jurămint de credinţă : „Voi servi totdeauna poporul meu, partidul, cauza comunismului“, este o mărturie a unităţii dintre partid şi popor, a acestei indestructibile legături şi a rolului de largă amplitudine pe care, o personalitate politică, legată trainic de partidul comunist, de poporul său, de idealurile comuniste ale clasei muncitoare de pretutindeni, îl poate deţine şi afirma.

Dar oricît de bine alese şi oricît de înflăcărate ar fi, cuvintele despre viaţa şi activitatea tovarăşului Nicolae Ceauşescu nu sînt, nu pot fi de ajuns. Exemplul strălucit al vieţii şi luptei sale este deasupra cuvintelor, care nu-şi fac, în atare împrejurări, decît datoria de a încerca să surprindă şi să exprime o parte din semnificaţiile unei remarcabile biografii de revoluţionar, să se constituie într-un modest omagiu.

„Consider toate aceste manifestări drept o expresie a dragostei şi încrederii comuniştilor, a întregului popor în Partidul Comunist Român — în rîndurile căruia am crescut şi m-am format ca militant revoluţionar — a hotărîrii oamenilor muncii de a înfăptui şi în viitor politica internă şi externă a partidului şi statului nostru, de a asigura triumful măreţelor idealuri ale socialismului şi comunismului în România“. Spunînd aceasta, tovarăşul Nicolae Ceauşescu îşi reafirma, în mod direct şi definitiv, crezul său dintotdeauna în destinele naţiunii noastre minunate al cărui fiu este, în calităţile partidului în rîndurile căruia a crescut şi pe care îl conduce, a cărui politică o traduce în viaţă, împreună cu întregul popor.

Înmănunchind doar o parte din omagii, volumul devine pentru istorie un vibrant document : documentul gîndurilor şi sentimentelor cu care partidul, întregul popor român a sărbătorit un om, un comunist, pe cel ce ilustrează în cel mai înalt grad nobilele aspiraţii ale acestui timp socialist al patriei.

ION POPESCU-PUȚURI

CONTRIBUȚII PRIVIND APARIȚIA ȘI DEZVOLTAREA MIȘCĂRII MUNCITOREȘTI DIN ROMÂNIA

Prin rubrica de față, revista „Anale de istorie” inaugurează publicarea unui ciclu de studii, comunicări, dezbateri care, în lumina recentelor documente de partid și, cu deosebire, a cuvîntării tovarășului Nicolae Ceaușescu la aniversarea a 80 de ani de la crearea partidului politic al clasei muncitoare, sînt menite să înfățișeze, pe baza unor noi documente și concluzii, rădăcinile istorice ale apariției proletariatului și ale mișcării muncitorești din România, precum și evoluția acestora pe parcursul a peste 100 de ani.

Date fiind locul și semnificațiile deosebite ale acestei probleme, în contextul aprofundării și dezvoltării cunoașterii mișcării noastre muncitorești în ansamblul său, reînnoim îndemnul pe care l-am adresat tuturor specialiștilor în cursul anului trecut de a lua parte la analizarea multiplelor aspecte pe care le implică tema de față.

Continuitate și ascendență în istoria partidului politic al clasei muncitoare din România

MARIN NEDELEA

Dialectica istoriei, a vieții și luptei partidelor revoluționare ilustrează, poate în modul cel mai grăitor, o legitate generală a progresului societății umane — continuitatea și ascendența, rolul experienței acumulate, filtrate și selectate treptat, în pregătirea unor mutații calitative care înglobează, la rîndul lor, ca momente sau laturi esențiale ale noii calități, elementele de rezistență, de perpetuitate, în care timpul și rațiunea umană validează componente fundamentale în definirea fenomenului social respectiv, a fizionomiei sale specifice.

Momentele de bilanț, de apreciere într-o perspectivă istorică a drumului străbătut pun cu mai mare pregnanță în evidență acest adevăr, relevînd prin aceasta, implicit, valoarea lui metodologică ca criteriu de acțiune și gîndire cotidiană, a cărui respectare este cu atît mai imperativă în activitatea unui partid revoluționar, într-o etapă istorică de cuprinzătoare și exigentă raportare a întregului angrenaj social la cerințele calitativ inedite și superioare ale edificării societății socialiste multilateral dezvoltate. La această reflecție ne îndeamnă bogata și multilaterală activitate a partidului nostru pe plan teoretic și practic-politic din ultimii ani, cu deosebire numeroasele și pertinentele analize științifice, creatoare, cuprinse în rapoartele și cuvîntările consacrate de secretarul general al partidului nostru celor mai de seamă momente din activitatea partidului, din istoria patriei și a poporului român. În rîndul acestor autentice documente ale marxism-leninismului creator, aplicat

la experiența și condițiile partidului și țării noastre, se înscriu, ca o nouă și prețioasă contribuție, ideile, aprecierile și generalizările teoretice și politice cuprinse în cuvîntarea tovarășului Nicolae Ceaușescu la adunarea festivă consacrată aniversării a 80 de ani de la crearea partidului politic al clasei muncitoare din România. Ea surprinde și pune într-o vie lumină, cu claritate și forță de convingere, învățămintele și trăsăturile de bază ale istoriei de opt decenii a partidului politic al clasei muncitoare din România, continuitatea procesului de afirmare și modelare, prin eforturi și luptă perseverentă, a ceea ce constituie astăzi tezaurul de gîndire și experiență al partidului nostru, rod al unei îndelungate evoluții ascendente a mișcării noastre muncitorești, al confruntării acestuia cu marile probleme care au stat în fața națiunii și cărora le-a dat un răspuns corespunzător.

Pentru știința istorică românească — în ale cărei realizări de vîrf se înscriu documentele de acest gen ale partidului nostru —, adîncă semnificație pe care i-o conferă atenția deosebită de care se bucură din partea partidului și a întregului popor constituie un puternic imbold creator, o pregnantă subliniere a rolului și răspunderilor ei în progresul culturii românești, în formarea intelectuală și educarea patriotică a tinerei generații.

Continuitatea și dezvoltarea ascendentă a organizării și luptei politice a clasei muncitoare din România reprezintă o trăsătură fundamentală a evoluției acestei clase pe arena istoriei. „Partidul clasei muncitoare din România, înființat în anul 1893, pe baza principiilor socialismului științific, a teoriei de clasă a lui Marx și Engels — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu —, și-a asumat din prima clipă misiunea istorică de a conduce lupta revoluționară pentru cucerirea puterii politice de către proletariat și celelalte mase muncitoare de la orașe și sate, pentru transformarea socialistă a societății românești. Anul 1893 este anul nașterii detașamentului revoluționar, de avangardă, al clasei muncitoare din România. Iată de ce putem spune, cu deplin temei, că adevăratele începuturi ale Partidului Comunist Român — care continuă cele mai înalte tradiții de luptă ale poporului și își are rădăcinile împlîntate adînc în mișcarea muncitorească, socialistă din a doua jumătate a secolului trecut — coincid cu începutul activității partidului muncitoresc călăuzit de teoria revoluționară marxistă, creat cu 8 decenii în urmă”¹.

Spiritul revoluționar, înaintat al partidului clasei muncitoare, făuritor la începutul ultimului deceniu al secolului trecut, și-a aflat o continuitate organică în orientarea de clasă, pozițiile și acțiunile mișcării socialiste, ale partidului ei refăcut la începutul secolului nostru. Vicisitudinile pe care le-a avut de înfrînat ca urmare a persecuțiilor și represiunii claselor dominante, în procesul de afirmare a caracterului muncitoresc, de eliminare a unor elemente depășite de cerințele vieții sau străine, întîmplătoare în rîndurile și în conducerea sa, nu au putut afecta faptul că el a reprezentat emanația politică a intereselor și voinței clasei muncitoare, a exprimat în programele sale idealurile socialiste ale proletariatului, principiile de bază ale învățăturii marxiste, a acționat ca

¹ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la adunarea festivă consacrată aniversării a 80 de ani de la crearea partidului politic al clasei muncitoare din România*, Editura politică, București, 1973, p. 15—16.

cel mai înaintat partid politic din societatea românească a timpului, dînd glas poziției de avangardă a clasei muncitoare în toate momentele hotărîtoare și marilor probleme de a căror soluționare atîrna mersul înainte al societății românești.

În rîndurile mișcării socialiste din România s-au manifestat, desigur, îndeosebi în preajma pregătirii trecerii la o etapă calitativ superioară, cum a fost, de pildă, aceea a transformării partidului socialist în partid comunist, unele poziții conservatoare, înapoiate, de neînțelegere a noilor imperative, promovate de elemente oportuniste, care, în mod obiectiv sau subiectiv, au constituit frîne în calea progresului acțiunii politice proletare. Ele nu au putut însă împiedica afirmarea caracterului revoluționar al partidului, dezvoltarea ascendentă a mișcării muncitorești. Exagerarea importanței și rolului unor asemenea fenomene parțiale, derivate și vremelnice, reprezintă, privită în perspectiva istorică, o poziție neștiințifică, sterilă, categorisită ca atare, pe bună dreptate, de către frontul nostru istoric.

Tradițiile înaintate, revoluționare, de avangardă au fost continuate, ca bunul cel mai prețios, și ridicate pe o treaptă superioară după crearea partidului comunist. Dezvoltate, adîncite și amplificate în marile bătălii de clasă din perioada interbelică, în anii revoluției și construcției socialiste, spiritul revoluționar, combativ, situarea cu fermitate și eficiență pe linia marilor comandamente ale progresului social și național reprezintă astăzi chintesența însăși a partidului nostru. Etapa superioară în care se află dezvoltarea partidului, a întregii societăți, permite și face necesară imprimarea acestui spirit revoluționar, înnoitor în întreaga activitate socială, transformarea lui în coordonată dominantă a conștiinței și comportamentului social și individual al tuturor oamenilor muncii, ca premisă esențială a îndeplinirii obiectivelor revoluționare ale prezentului și viitorului.

Organizarea partidului politic al clasei muncitoare din România, existența lui însăși, au constituit rezultatul obiectiv al dezvoltării economice-sociale a societății românești, al contradicțiilor acesteia, al existenței obiective a clasei muncitoare. Ca atare, el a purtat, și nu putea să nu poarte, pecetea realităților sociale și naționale în care s-a creat și a acționat. Ceea ce a conferit acestui partid posibilitatea de a se afirma, de a conduce clasa muncitoare la îndeplinirea misiunii sale istorice a fost tocmai capacitatea sa, formată istoricește, de a aplica în mod creator principiile generale ale concepției despre lume și viață a clasei muncitoare, de a studia și lua în considerare realitățile românești. „Istoria de 80 de ani a partidului politic al muncitorimii românești — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — demonstrează, o dată în plus, că numai atunci cînd detașamentul revoluționar al proletariatului pornește în activitatea sa de la realitățile concrete, social-istorice, ale poporului în mijlocul căruia activează și ține seama de cerințele, interesele și aspirațiile acestuia, poate juca un rol esențial în lupta împotriva exploatării și asupririi, își poate îndeplini cu succes misiunea istorică în îndeplinirea revoluției proletare, în transformarea revoluționară a societății pe calea socialismului și comunismului”².

² *Op. cit.*, p. 16—17.

În virtutea unor imperative legice ale acțiunii politice, și ca reflex al situației și intereselor obiective ale clasei muncitoare, care nu se dezvoltă într-un vid social sau în condiții identice pentru toate țările, socialiștii români au simțit nevoia, încă înainte chiar de crearea partidului, să analizeze realitățile concrete ale societății noastre din acea epocă, cerințele specifice ale dezvoltării istorice a României, pentru a ține seama de ele în elaborarea programului partidului, în activitatea politică practică.

Firește, o asemenea sarcină istorică, prin care se realizează de fapt unirea socialismului științific cu mișcarea muncitorească din țara respectivă, se creează realmente un partid marxist-leninist integrat solului național al mișcării muncitorești, nu este o problemă ușoară și nu se înfăptuiește dintr-o dată. Experiența partidului nostru atestă însă ce pericole implică încercările de transpunere mecanică a unor principii generale, și cu atât mai mult a unor concluzii elaborate prin ignorarea realităților concrete, și, totodată, ce imensă forță transformatoare rezidă într-o linie politică, strategică și tactică proprie, elaborată pe baza condițiilor reale din țară, care dă răspunsuri adecvate problemelor majore ale progresului social, căilor de acțiune pentru mobilizarea clasei muncitoare, a maselor largi, la soluționarea lor.

Condițiile social-politice ale dezvoltării României în secolul trecut și în prima jumătate a secolului nostru au ridicat în fața clasei muncitoare, încă de la apariția și începuturile organizării acesteia, o problemă de importanță crucială pentru întregul popor — necesitatea obiectivă a înfăptuirii statului național unitar, iar ulterior a apărării independenței, suveranității și integrității acestuia. Caracteristic pentru dezvoltarea mișcării muncitorești, a partidului clasei muncitoare au fost legăturile strinse dintre socialiștii români de pe ambele versante ale Carpaților, trăsăturile esențiale comune ale acestei mișcări în toate provinciile românești, faptul că ea și-a propus ca unul din țelurile importante ale programului său revoluționar realizarea unității de stat a poporului nostru. Aceasta a impus luptei proletariatului român, încă în etapele incipiente ale organizării sale politice, un pregnant caracter patriotic, ceea ce a favorizat afirmarea partidului muncitoresc pe scena politică și socială, a contribuit la crearea climatului politic și spiritual propice unirii eforturilor masei muncitoare, ale forțelor avansate ale societății pentru promovarea intereselor sociale și naționale.

Afirmarea și adâncirea, de-a lungul deceniilor, a acestei coordonate a evoluției mișcării muncitorești din România și-a aflat o elocventă confirmare istorică în anii care au premers izbucnirii celui de-al doilea război mondial, în perioada luptei împotriva dictaturii militare-fasciste, a înfăptuirii insurecției naționale antifasciste armate și a desfășurării revoluției populare. Manifestându-se, în acele condiții, ca exponentul cel mai fidel al intereselor naționale supreme, Partidul Comunist Român, acționând în tot mai strânsă unire cu Partidul Social-Democrat, a reușit să mobilizeze, în jurul clasei muncitoare, un larg evantai de forțe sociale și politice, care, prin lupta lor, au orientat pe un nou făgaș dezvoltarea țării, au deschis calea înfăptuirii socialismului.

Rolul de conducător politic al națiunii, ce revine în prezent Partidului Comunist Român, abnegația și capacitatea cu care slujește interesele întregului popor reprezintă dezvoltarea și ridicarea pe un plan superior a tradițiilor naționale, patriotice ale trecutului, o componentă verificată istoricește a legăturii sale strînse cu masele. În politica partidului nostru, a cărei coordonată esențială rezidă în aplicarea creatoare a adevărilor generale ale socialismului la condițiile concrete ale țării, la cerințele fiecărei etape de dezvoltare a societății, politică a cărei justete este confirmată de roadele ei, este concentrată o îndelungată experiență istorică de căutare a unor răspunsuri adecvate la realitățile și problemele țării, acumulată și verificată într-un proces laborios, neliniar, prin învingerea multor dificultăți și chiar erori sau confuzii.

Descoperind și potențind acest filon prețios al raportării politicii sale la cerințele și realitățile naționale în care acționează, clasa muncitoare, mișcarea muncitorească din România a manifestat, totodată, receptivitate față de ideile și experiența socială avansată din restul lumii, s-a afirmat ca un detașament activ al mișcării muncitorești și comuniste internaționale, a dezvoltat ample și rodnice legături internaționaliste, de solidaritate proletară.

Situația și lupta poporului român pentru eliberarea națională și socială, apariția și dezvoltarea partidului clasei muncitoare s-au impus atenției gândirii și acțiunii revoluționare pe plan internațional. Marx, Engels, Lenin s-au aplecat cu atenție și simpatie asupra unor aspecte esențiale privind istoria și perspectivele poporului român, au utilizat în unele din lucrările lor date sau concluzii sugerate de realitățile noastre, au avut contacte cu militanți revoluționari, socialiști sau comuniști din România. De la crearea sa, partidul politic al clasei muncitoare din România a întreținut strînse legături cu organizațiile clasei muncitoare din celelalte țări, a participat și a contribuit activ la organizații și reuniuni internaționale, la dezbaterile problemelor importante ce se puneau în fața mișcării muncitorești internaționale, făcînd cunoscute experiența și punctele sale de vedere.

În acest context s-au dezvoltat, încă de la sfîrșitul secolului trecut, multiple și strînse legături de solidaritate cu mișcarea muncitorească din Rusia, Bulgaria și celelalte țări vecine, s-au stabilit relații internaționaliste cu partidele socialiste din Germania, Franța, Italia și alte țări, proletariatul român și-a manifestat, în diferite forme, solidaritatea cu luptele muncitorești din numeroase state ale lumii, de pe toate continentele.

Spiritul internaționalist, care străbate ca un fir roșu întreaga istorie a mișcării muncitorești din România, s-a afirmat cu o forță și amploare crescîndă, ridicîndu-se pe un plan superior în anii de avînt al bătăliilor revoluționare din preajma creării Partidului Comunist Român, în întreaga activitate a comuniștilor români. El a fost ilustrat de participarea cu arma în mînă a unui mare număr de muncitori, țărani, militanți revoluționari din România la luptele pentru victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie și apărarea tinărului stat sovietic, de lupta comuniștilor și patrioților români împotriva fascismului în Spania, în mișcarea de rezistență din Franța, Belgia, Iugoslavia, de participarea poporului român la zdrobirea Germaniei hitleriste și eliberarea unor popoare de sub jugul fascist. „Istoria ultimilor 80 de ani — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu — demonstrează că partidul muncitorilor din România, organizînd și con-

ducînd bătăliile proletariatului împotriva claselor exploatatoare, pentru realizarea intereselor și aspirațiilor poporului român, și-a manifestat tot timpul solidaritatea și a acordat sprijinul său neprecupețit luptei revoluționare a clasei muncitoare de pretutindeni, acționînd ca un detașament activ al mișcării revoluționare, democratice, progresiste mondiale. La rîndul său, proletariatul român, partidul său politic s-au bucurat în toate marile bătălii revoluționare pe care le-au desfășurat de sprijinul și solidaritatea forțelor de clasă din alte țări, ale celorlalte detașamente revoluționare ale clasei muncitoare”³.

Victoria clasei muncitoare, edificarea societății socialiste au sporit considerabil prestigiul internațional al Partidului Comunist Român, al Republicii Socialiste România, implicînd, în același timp, creșterea răspunderii ce le revine în marele front al forțelor socialismului și progresului social. Profundele mutații intervenite în lumea contemporană, condițiile noi în care se desfășoară lupta clasei muncitoare din diferite țări ridică probleme inedite pe planul raporturilor de solidaritate între partidele comuniste și muncitorești, între țările socialiste, între toate forțele progresiste. La dezbaterea aprofundată și soluționarea acestor probleme, pentru care realitatea istorică anterioară nu putea oferi modele valabile, Partidul Comunist Român aduce, pe plan teoretic și practic, prin întreaga sa politică, o contribuție de prestigiu. Este bine cunoscut aportul partidului nostru, al secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, la definirea, fundamentarea și promovarea în viață a acelor principii ale relațiilor dintre partidele comuniste și muncitorești, dintre țările socialiste care corespund noilor realități din mișcarea muncitorească, din sistemul socialist și constituie o cerință esențială a întăririi colaborării și solidarității lor internaționaliste, a realizării unei unități noi, mai trainice.

Construcția socialistă în cadrul fiecărei țări este o operă națională care semnifică, în același timp, îndeplinirea principalei îndatoriri și răspunderi a clasei muncitoare, a poporului din țara respectivă pe plan internațional. Conținutul internaționalismului proletar, socialist a devenit în zilele noastre mai bogat, mai complex; forța lui reală rezidă într-o solidaritate și întrajutorare întemeiate pe spiritul creator și independența fiecărui partid în exercitarea rolului său național și internațional, pe succesele fiecărei țări în făurirea unei societăți avansate și prospere, pe puterea exemplului relațiilor de tip nou ce se clădesc între partidele comuniste și muncitorești, între țările socialiste.

Concepția partidului nostru asupra cerințelor internaționalismului consecvent se exprimă, de asemenea, în considerarea unitară a legăturilor care trebuie să adune laolaltă și să cimenteze toate forțele progresului social contemporan. În această viziune de autentică și superioară responsabilitate pentru destinele umanității se înscrie politica activă a partidului și statului nostru pentru dezvoltarea și adîncirea raporturilor de cooperare cu partidele și mișcările socialiste, progresiste și democratice de pretutindeni, sprijinul acordat tinerelor state naționale, luptei de eliberare națională și socială.

Desigur, problemele abordate în articolul de față sînt departe de a

³ Op. cit., p. 49.

cuprinde gama largă a acelor trăsături majore a căror conexiune internă alcătuiește fizionomia specifică a fenomenului dat. În același timp, o cercetare detaliată nu poate să facă abstracție de existența unor aspecte de discontinuitate, uneori sau în unele sectoare chiar de regrese parțiale ori căutări infructuoase, de stagnări vremelnice, care au putut influența, nuanța, dar nu au schimbat conținutul fundamental al procesului istoric urmărit.

Continuitatea și ascendența, înglobarea realizărilor trecutului — desigur, parțiale și limitate ca momente ale unui proces — într-o sinteză superioară, raportată la alte condiții și determinări, dar păstrând firul roșu al unor permanențe de gândire și acțiune, se vădesc deci a reprezenta modul propriu de dezvoltare al partidului politic al clasei muncitoare din țara noastră, dialectica specifică a istoriei sale în articulațiile și coordonatele ei fundamentale.

Accepțiunea ideii de „Partidă a muncitorilor” în mișcarea muncitorească și socialistă din România pînă la crearea P. S. D. M. R.

NATALIA VILCU

Preluind tradițiile înaintate de luptă ale poporului român pentru libertate socială, unitate și independență națională, sintetizate în programul generației pașoptiste, și trăgînd învățăminte din experiența socialismului utopic de la noi, mișcarea socialistă din România a căpătat o formă organizată încă din anul Comunei din Paris. Ea s-a întărit și s-a dezvoltat apoi continuu, ajungînd ca la sfîrșitul deceniului al optulea al veacului trecut să reprezinte o forță reală.

Faptul că mișcarea muncitorească din țara noastră s-a dezvoltat sub puterea de înrîurire a ideilor socialiste și în strînsă legătură cu mișcarea muncitorească internațională „a determinat — așa cum a relevat tovarășul Nicolae Ceaușescu — închegarea cu aproape 100 de ani în urmă a organizației socialiste a proletariatului român, una dintre cele mai vechi din lume, călăuzită de principiile socialismului științific”.¹

În paginile ce urmează ne propunem să subliniem cîteva dintre preocupările socialiștilor români în deceniul al nouălea al veacului trecut, pe linia organizării proletariatului într-un partid politic propriu, singurul capabil să conducă cu succes lupta împotriva claselor exploataatoare, pentru făurirea societății socialiste.

Primele proiecte de program ale mișcării socialiste din România, apărute în anii 1879, 1880, ca și programul marxist alcătuit de C. Dobrogeanu-Gherea în anii 1885—1886, dovedesc, incontestabil, preocupările revoluționarilor români, aflați într-un intens proces de maturizare, pentru înarmarea mișcării socialiste și muncitorești din România cu un program de acțiune corespunzător realităților de atunci ale țării și gradului de dezvoltare a muncitorimii. Faptul că, începînd mai ales din anul 1879, socialiștii români s-au clarificat asupra necesității orientării activității lor cu precădere spre muncitorime demonstrează înțelegerea de către ei a unor laturi importante ale marxismului. Nu este întîmplător că tocmai din acel an socialiștii și-au manifestat tot mai mult prezența, după cum constatau înseși autoritățile, în sprijinirea procesului de or-

¹ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la încheierea plenarei C.C. al P.C.R. din 28 februarie — 2 martie 1973*, Editura politică, București, 1973, p. 5.

ganizare profesională a muncitorilor, în formularea revendicărilor lor economice și chiar în conducerea unor acțiuni greviste.

Gazeta „Înainte“, apărută în 1880, ilustrează convingător acest stadiu al mișcării socialiste și muncitorești. Pentru prima dată în istoria presei noastre revoluționare, această gazetă se subintitula „*organ democratic socialist și al proletariatului român*“, reflectînd, în fond, începutul procesului de unire a celor două mișcări sociale — muncitorească și socialistă —, care se dezvoltaseră pînă atunci paralel.

Încrezătoare în cauza dreaptă pentru care milita, gazeta amintită chema la luptă pe toți fiii națiunii, convinsă fiind că dacă „astăzi sîntem pîriu, mîine vom fi cataract“, în stare să răstoarne orînduirea veche și să înfăptuiască nobilele sarcini care stăteau în fața proletariatului².

Pentru popularizarea acestor idei, vor apărea, după 1880, zeci de gazete, precum și primele reviste teoretice socialiste, care, în lumina unor importante idei ale socialismului științific, vor contribui la afirmarea în rîndul muncitorilor a necesității înregimentării lor într-o nouă organizație politică, pe care o vor denumi, începînd cu anul 1885, într-un consens larg, partidul muncitorilor sau *Partidul socialist*.

De menționat că, în literatura noastră de specialitate, analizîndu-se procesul de organizare profesională și politică a proletariatului în perioada de început a mișcării muncitorești, s-au urmărit, cu predilecție, reliefaarea diferitelor organizații profesionale și politice muncitorești, evoluția acestora, și mai puțin cercetarea trăsăturilor comune ale mișcării văzute în ansamblu, la scară națională. Au fost caracterizate astfel asociațiile profesionale, apariția primelor organizații sindicale, crearea cercurilor muncitorești ca prime organizații politice, dezvoltarea lor în cluburi muncitorești, mai trainice și mai bine organizate. Or, după cum este cunoscut, amploarea pe care a luat-o acțiunea de propagandă socialistă și de organizare politică și profesională a muncitorimii la scara întregii țări, în perioada de după 1880, impunea mai hotărît, pe planul dezbaterilor, necesitatea constituirii partidului politic al clasei muncitoare. Concludente, în acest sens, sînt o serie de documente ale mișcării muncitorești și socialiste, care, începînd din anul 1885, conferă mișcării socialiste din România accepțiunea de „partidă a muncitorilor“ sau de „partidă socialistă“, dovezi ale permanentelor căutări ale socialiștilor români în direcția clarificării necesității și rolului partidului revoluționar al proletariatului*.

² „Înainte“, anul I, nr. 1, din 26 octombrie 1880.

* De altfel, asemenea termeni apar în mișcarea noastră socialistă chiar în perioada anterioară. Încă din 1878—1879 se întîlnesc, în corespondența dintre membrii cercurilor socialiste, idei înaintate privind necesitatea constituirii în România a unui „partid socialist“ sau a „Societății social-democratice românești“ (*Documente privind istoria României. Războiul pentru independență*, vol. I (partea I), Editura Academiei R.P.R., București, 1954, p. 626, 664; *Documente privind începuturile mișcării muncitorești și socialiste din România. (1821—1878)*, Editura politică, București, 1971, p. 861.

Expresie a creșterii conștiinței politice a proletariatului, a trecerii lui de la faza de „clasă în sine“ la cea de „clasă pentru sine“, ideea privitoare la necesitatea creării partidului său politic, ca singura forță capabilă să conducă cu succes lupta revoluționară, devine tot mai evidentă încă din această perioadă. „Muncitorii — se scria în „Drepturile omului“ din 1885 — nu trebuie să se adreseze decît lor înșile pentru a putea pregăti societatea în care ei să nu mai sufere foamea și ignoranța“ (subl. ns.). Prin „lor înșile“, redacția înțelegea că „dezmoșteniții trebuie să formeze un partid cu totul deosebit, care să nu aibă nici în clin nici în mîncă cu partidele burgheze“. Partidul muncitorilor — conchidea ziarul — „iată ținta imediată a socialiștilor, iată moartea burgheziei“³. Reflectînd marile sarcini care reveneau organizației politice a muncitorilor, același ziar, sub semnătura lui Ioan Nădejde, sublinia că „Partida socialistă română, mică și tînără, are de îndeplinit o muncă uriașă, trebuie să lumineze și să organizeze muncitorii de la sate și de la orașe, trebuie să vie înaintea lor cu un program teoretic și practic care să arate calea de urmat...“⁴.

În legătură cu necesitatea însușirii unor importante teze teoretice ale învățăturii marxiste, C. Dobrogeanu-Gherea sublinia că „în toate publicațiile *tînărului partid socialist român*, în conferințele de la sala Franzelarului etc... s-a vorbit de nenumărate ori despre proprietatea colectivă“, deoarece ea „e baza cererilor socialiste, e piatra fundamentală a socialismului“⁵ (subl. ns.). Rezultă clar că Gherea se referea la propaganda pe care socialiștii români o făceau în direcția înmănușării proletariatului într-o puternică organizație politică la nivelul întregii țări.

Un moment important în evoluția spre făurirea partidului clasei muncitoare din țara noastră l-a constituit publicarea, în anul 1886, a lucrării *Ce vor socialiștii români?*, de C. Dobrogeanu-Gherea, care, pe drept cuvînt, poate fi apreciată ca fiind primul program al mișcării revoluționare marxiste din România. În acest studiu, Gherea, după ce analiza condițiile social-economice și politice ale României burghezo-moșierești, ajungea la concluzia că atunci, în fața socialiștilor români, stătea sarcina de a lupta „pentru a crea o partidă a muncitorilor, care singură să ceară și să realizeze cererile sale“⁶. Chiar în *Introducerea* la amintitul studiu, Gherea avea în vedere preocupările care stăteau în fața mișcării socialiste, perspectiva apropiată a creării în mod organizat a Partidului socialist, atunci cînd afirma că „tînărul nostru partid lucrează pentru răspîndirea ideilor socialiste în țară...“⁷. În numeroase alte părți ale aceluiași studiu, el se referă la „activitatea Partidului socialist român“, „partida revoluționară de azi“.

Analizînd cu atenție studiul *Ce vor socialiștii români?*, constatăm că el era destinat să înarmeze cu un program concret de acțiune „partida muncitorilor“, și nu o mișcare la nivelul cercurilor socialiste, cum s-a considerat în cele mai multe cercetări publicate pînă acum. Însuși Gherea considera că acest studiu „ar putea fi programul *partidei socialiste mun-*

³ „Drepturile omului“, anul I, nr. 162, din 25 august 1885.

⁴ „Drepturile omului“, anul I, nr. 15, din 19 februarie 1885.

⁵ „Drepturile omului“, anul I, nr. 163, din 26—27 august 1885.

⁶ C. Dobrogeanu-Gherea, *Ce vor socialiștii români?*, Iași, 1886, p. 117.

⁷ *Ibidem*, p. 5.

citoare“, „steagul în jurul căruia s-ar putea strînge tot ce este mai sănătos, mai bun, mai cinstit în țara aceasta“⁸. Prezentînd punctele din programul partidei socialiste, Gherea declara : „Dar acest program al nostru va folosi aducînd luarea-aminte a dușmanilor și a prietenilor asupra punctelor celor de mai mare însemnătate, va grămădi dezbaterile asupra socialismului adevărat, și nu asupra unor năzărituri botezate, fără nici un drept, cu numele de socialism ; va pune *partidul nostru* la adăpost de fel de fel de născociri ce i se pun în socoteală“⁹ (*subl. ns.*). Totodată, merită a fi subliniat faptul că pentru prima dată într-un program al mișcării socialiste din România se aprecia ca obiectiv politic fundamental al acesteia lupta revoluționară pentru cucerirea puterii în stat și instaurarea dictaturii proletariatului.

Înarmată cu un program marxist de activitate, mișcarea socialistă din România, care se afirma tot mai viu în viața social-politică a țării, și-a creat în diferite orașe, începînd cu anul 1887, *cercuri muncitorești*, ceea ce reflectă afirmarea — pentru prima dată de sine stătătoare și la acest nivel organizatoric — a muncitorilor, țăranilor și intelectualilor adepți ai ideilor socialiste.

În decembrie 1887, gazeta socialistă ieșeană „Muncitorul“ scria că : „Partidul muncitorilor din București a hotărît să zidească o casă, care va purta numele de cercul muncitorilor... Foarte îmbucurătoare vești ne dă mișcarea din Capitală“¹⁰. Denumirea de cerc muncitoresc semnifica, după opinia noastră, numărul încă relativ restrîns al socialiștilor organizați din punct de vedere politic în diferite centre industriale ale țării. Cu timpul, aceste organizații se vor întări și se vor dezvolta, ajungîndu-se, în 1890, la înlocuirea lor prin *cluburi muncitorești*, expresie a nivelului mai ridicat de maturizare politică a mișcării muncitorești și, în același timp, a creșterii numerice a acestor organizații.

Elocvent este faptul că cele mai de seamă publicații muncitorești și socialiste, apărute după 1886 prin grija membrilor cercurilor muncitorești, se considerau organe ale „partidului muncitoresc“. Astfel, gazeta „Dezrobirea“, editată de Cercul muncitorilor din București, se subintitula „organ al partidului muncitorilor“¹¹, gazeta „Muncitorul“ din Iași — „organ al partidei muncitorilor“¹², „Frăția“ din Galați — „gazeta partidei muncitorilor“¹³, iar „Unirea muncitorilor“ din Brăila — „organ al partidei muncitorilor“¹⁴.

Este apoi de observat că, în anii 1887—1888, apelurile către muncitori de a se înrola în organizațiile socialiste se făceau, în multe centre, în numele „partidului muncitorilor“. Astfel, gazeta „Muncitorul“ făcea cunoscut, la 6 decembrie 1887, că „partidul muncitorilor are pînă acum 2 000 de membri numai în Iași“. Interesant este, în această privință, și apelul unor țărani moldoveni care au aderat la mișcarea socialistă : „Noi spunem lămurit că vom urma pe calea arătată de socialiștii din Iași, pe

⁸ *Ibidem*, p. 119.

⁹ *Ibidem*, p. 10.

¹⁰ „Muncitorul“, anul I, nr. 10, din 27 decembrie 1887.

¹¹ „Dezrobirea“, anul I, nr. 1, din 12 decembrie 1887.

¹² „Muncitorul“, anul I, nr. 1, din 1 noiembrie 1887.

¹³ „Frăția“, anul I, nr. 1, din 9 aprilie 1888.

¹⁴ „Unirea muncitorilor“, anul I, nr. 1, din 3 septembrie 1888

calea partidului muncitorilor“. Același apel îndemna pe cei „care pînă acum nu fac parte din *partidul muncitorilor*, să intre în acest partid, căci altă mintuire nu-i pentru noi“¹⁵ (subl. ns.).

Apare astfel cu evidență că membrii cercurilor muncitorești, ca și cei ai organizațiilor profesionale, se declarau și se considerau a aparține „*partidei muncitorilor*“, pe care o apreciau ca realitate de fapt din punct de vedere politic și ideologic, rămînînd a fi realizată și consfințită doar structura organizatorică a noului partid. Aceasta deoarece partidul muncitorilor nu avea un statut care să reflecte o organizare unitară, un stat-major capabil să asigure conducerea tuturor organizațiilor politice din țară pentru înfăptuirea programului din 1885—1886, pe care toate organizațiile politice muncitorești îl adoptaseră.

Un domeniu deosebit de grăitor în care socialiștii din România s-au afirmat în viața social-politică în numele *partidei muncitorilor* a fost cel electoral-parlamentar. După ce socialiștii au ajuns la o anumită clarificare în privința tacticii și a atitudinii față de parlament, au convenit să participe la alegerile parlamentare din 1888. În articolul *Programul nostru*, gazeta „Muncitorul“, subliniind că lucrătorii năzuiesc a forma *partidul muncitorilor*, „care nu-i nici liberal, nici conservator, nici radical“, sintetiza sarcinile acestei organizații a proletariatului¹⁶. În legătură cu aceste sarcini, într-un alt articol se releva că *partidul muncitorilor* „singurul partid care e cu totul împotriva oricărei despoieri și nedreptăți, partidul pentru care munca e sfîntă, se va amesteca în alegeri și îndeamnă pe toți oamenii cinstiți și cu durere de inimă pentru dreptate să meargă cu dînsul“¹⁷.

În *Manifestul electoral al Partidei muncitorilor* din 18 ianuarie 1888, semnat de 32 de socialiști, printre care Ioan Nădejde, V.G. Morțun, Ioan Panaitescu, se aprecia: „Pe lîngă aceste trei partide ale stăpînitorilor, mai este și partidul muncitorilor, partida socialistă. *Partida muncitorilor* apără numai interesele muncitorilor, ale muncitorilor din toate breslele și ale muncitorilor cărturari“. În continuare, manifestul expunea și o serie de revendicări ale „partidei“, printre care: vot universal, direct; libertate desăvîrșită și garantată a tiparului, a întrunirilor, asocierii; învătămînt liber și fără plată; egalitatea femeii; răscumpărarea treptată a proprietăților mari și trecerea lor la comune¹⁸.

În unele județe, în pofida măsurilor la care au recurs autoritățile burghezo-moșierești, au fost desemnați mai mulți candidați ai *partidei muncitorilor* la colegiile II și III. La colegiul II Iași au candidat: Ioan Tufescu, Pavel Cristea, Iancu Vidrașcu, Ștefan Dumitriu — muncitori; Ioan Nădejde și V. G. Morțun — intelectuali; la colegiul III: Mihai Măgdică — țaran; la colegiul II Roman: V. G. Morțun; la colegiul III: Gheorghe Ciută — țaran; la Suceava, la colegiul III: Vasile Bejan și Vasile Bacalu — țărani; la Botoșani, la colegiul III: Gheorghe Onu — țaran; la Fălticeni, la colegiul III: Dimitrie Popa — țaran; la Brăila, la colegiul III: C. Mille — avocat; la Neamț, la colegiul III: Ion Popa —

¹⁵ „Muncitorul“, anul I, nr. 29, din 14 aprilie 1888.

¹⁶ „Muncitorul“, anul I, nr. 7, din 13 decembrie 1887.

¹⁷ „Muncitorul“, anul I, nr. 9, din 24 decembrie 1887.

¹⁸ „Muncitorul“, anul I, nr. 17, din 21 ianuarie 1888.

țăran¹⁹. Lista candidaților oglindește, până la un punct, locul și influența pe care le aveau clasa muncitoare, țărănimea și intelectualitatea în compoziția *partidei muncitorilor*.

Toate gazetele socialiste amintite mai înainte au popularizat programul electoral al *partidei muncitorilor*, care era o sinteză a programului socialist din 1886, elaborat de C. Dobrogeanu-Gherea, și au accentuat importanța alegerii unor deputați socialiști în parlamentul țării. Reliefind participarea, pentru prima dată, a mișcării socialiste la alegerile parlamentare, gazeta „Muncitorul” scria: „*Partida muncitorilor* e nouă în țara noastră și acum, în aceste alegeri, își desfășoară pentru întâia dată steagul și cheamă pe muncitori la luptă, la câștigarea drepturilor lor, la dezrobire”²⁰ (subl. ns.).

În urma alegerilor parlamentare din ianuarie 1888, socialistul V. G. Morțun este ales în Camera deputaților, pentru ca în alegerile desfășurate în luna octombrie a aceluiași an, sub un guvern junimist, alături de el să fie ales și Ioan Nădejde. Referindu-se la acest succes, „Drepturile omului” din 16 octombrie 1888 scria: „Socialismul, prin reușita alegerilor de astăzi, se așează de acum pe temelia solidă și legală a luptelor politice și parlamentare”. Dacă anterior, releva gazeta, muncitorii activau în diferite grupuri socialiste, „de acum s-a alcătuit *partidul socialist*” (subl. ns.), ceea ce semnifică faptul că el avea, de astă dată, reprezentanții săi unici în parlament. Într-adevăr, cei doi deputați socialiști, aleși pentru prima dată în parlamentul țării, și-au desfășurat activitatea în numele *partidei muncitorilor*.

Măsurile represive îndreptate împotriva mișcării muncitorești și, în special, împotriva lucrătorilor din diferite orașe aflați în grevă au fost înfierate de clasa muncitoare, în numele partidului muncitorilor. Astfel, în protestul celor peste 300 de muncitori din Iași, se spunea: „Noi, membrii *partidei muncitorilor* din orașul și județul Iași, întruniți la 10 și 14 februarie [1888], protestăm cu tărie împotriva poliției gălățene, împotriva acelei slugi a stăpînitorilor zilei, care, fără sfială, a călcat legile țării, arestînd, batjocorînd și asuprînd pe frații noștri”, muncitorii greviști”²¹ (subl. ns.).

În primăvara și în vara lui 1888, mișcarea muncitorească din țara noastră, care se afirma tot mai viguros pe scena politică și care se ridica cu putere în sprijinul mișcărilor țărânești din acel an, împotriva reprimării brutale a răscurăților, a cunoscut o perioadă de grele încercări. Clasele dominante au trecut fățiș la împiedicarea procesului de organizare a proletariatului, desființînd vremelnice toate organizațiile socialiste existente. Ridicîndu-se împotriva acestor măsuri, muncitorimea conștientă a militat cu hotărîre pentru refacerea organizațiilor sale. Într-un apel adresat muncitorilor de mișcarea socialistă organizată pentru susținerea publicațiilor „Drepturile omului” și „Muncitorul”, se releva că: „*Partida socialistă*», organizîndu-se în toată țara..., are nevoie de sprijinul tuturor celor ce s-au grupat sub steagul emancipării sociale”, condiție ce va face posibil

¹⁹ „Muncitorul”, anul I, nr. 18, din 24 ianuarie 1888.

²⁰ „Muncitorul”, anul I, nr. 17, din 21 ianuarie 1888.

* Este vorba de greva din februarie 1888 a lucrătorilor feroviari gălățeni.

²¹ „Muncitorul”, anul I, nr. 21, din 18 februarie 1888.

ca partida muncitorilor să fie „cea mai puternică din țară și, deci, puterea politică va cădea din mâinile nevrednice care o stăpinesc de atîția ani în mâinile celor care produc totul în țara aceasta”²² (subl. ns.).

Constatînd că aproape peste tot în țară „același suflu de organizare și nevoie de lucrare împreună se simte”, lideri ai „partidei socialiste”, Ioan Nădejde, V. G. Morțun, C. Mille, arătau că programul stabilit era „acela pe care *partida* l-a adoptat sint acum cîțiva ani”²³ (subl. ns.), program elaborat de Gherea și publicat în „Revista socială”, pe care, treptat, mișcarea îl va dezvolta și îl va completa. Iar cotidianul socialist „Drepturile omului”, demascînd, în 1888, „priveștiștea jalnică și desgustătoare” ce o înfățișau partidele politice burghezo-moșierești, afirma cu hotărîre : „E nevoie simțită în țară de a înlătura pe toate aceste partide... Un *partid nou*, alcătuit din oameni noi și cu idei noi care să rupă cu vechile apucături de intrigi de culise și împerecheri monstruoase în vederea alegerilor, un *partid* întemeiat pe principii și pe temelia luptelor de clasă, un *partid* care să se pună în fruntea mulțimii dezmoștenite și setoase de dreptate, iată astăzi ce cere această țară”²⁴ (subl. ns.). Aceleași organe de presă, definind locul și sarcinile „partidei socialiste” în viața social-politică a țării, declarau : „Sîntem, deci, un partid nou, un partid care în sfera economică și socială voim a face acele reforme radicale care vor putea stîrpi sărăcia, care vor putea stîrpi cauza tuturor relelor din societate”. „Drepturile omului” își fixa apoi poziția față de forma de guvernămînt a țării, pronunțîndu-se pentru instaurarea republicii : „Din punct de vedere politic, noi găsim că monarhia nu mai corespunde trebuințelor și aspirațiunilor săracului, voim să înlăturăm această formă veche prin forma republicană socială”²⁵.

După 1890, *partida muncitorilor* este mai prezentă în viața social-politică a țării. În numele ei se emit circulare, manifeste, chemări, apeluri. Astfel, gazeta „Munca” din 10 martie 1891 reproducea, cu prilejul alegerilor parlamentare, *Manifestul partidei muncitorilor*, în care *Comitetul electoral al partidei socialiste române* făcea o adevărată profesiune de credință a acestui partid : „Partida muncitorilor, partida socialistă, se deosebește cu totul de toate partidele conservatoare-feudale și burghezo-liberale, se deosebește și prin țelul către care tinde și prin modul cum vrea să ajungă la acest țel... Voim să sosească mai repede timpul cînd această organizare să fie înlocuită prin organizarea socialistă, în care toate instrumentele de muncă, pămîntul, minele, fabricile, atelierele etc. să fie proprietatea colectivă a societății întregi” *.

Într-un alt manifest electoral, semnat de I. Nădejde, C. Mille și Al. Ionescu în numele Comitetului Executiv al Clubului muncitorilor din București, se folosește un termen nou, și anume acela de *Partid social-democratic român*. „Muncitori — declara manifestul — e de prisos a mai spune că partidul muncitorilor, partid de sine stătător, prin acest vot, nu

²² „Muncitorul”, anul II, nr. 3, din 20 noiembrie 1888.

²³ „Drepturile omului” anul I, seria II, nr. 66 din 23 noiembrie 1888.

²⁴ „Drepturile omului” anul I, seria II, nr. 13 din 27 septembrie 1888.

²⁵ „Drepturile omului” anul I, seria II, nr. 21 din 5 octombrie 1888.

* De menționat că *Declarația* în problema alianțelor electorale ale „partidei socialiste”, publicată tot la 10 martie 1891, a fost semnată de *Comitetul electoral al partidului muncitorilor*.

înțelege a-și schimba nici programa sa, nici linia de purtare, rămânând ceea ce a fost, *partidul social-democratic român*, și urmărind emanciparea desăvârșită a clasei muncitoare române“²⁶ (subl. ns.). Cu prilejul victoriei în alegerile de la Roman a deputatului socialist V. G. Morțun, în mijlocul mulțimii au fost desfășurate drapele roșii cu inscripția : „Partidul muncitorilor învinge. Înainte ! Opt ceasuri de muncă ; egalitatea femeii, votul universal !“²⁷.

Din documentele și materialele de propagandă ale mișcării muncitorești din anii 1890—1893 rezultă preocuparea constantă a socialiștilor pe de o parte de a-și întări continuu organizațiile lor politice, iar pe de altă parte de a se afirma tot mai hotărât și din punctul de vedere organizatoric ca grupare distinctă la nivelul național. Conștienți că „partidul muncitorilor sau partida socialistă, căci tot una este, dorește și luptă ca să pună mâna pe puterea politică și economică, pentru ca să distrugă temeliile societății burgheze“, socialiștii înarmau proletariatul cu învățătura marxistă, accentuând ideea că muncitorimea „caută mai întâi să se organizeze, să devină puternică, pentru că puterea se ia prin putere“²⁸.

În relațiile internaționale, socialiștii români foloseau, de asemenea, în mod curent denumirea de *partidul muncitorilor* sau *partidul socialist român*. Astfel, în *Circulara* adresată de Ioan Nădejde, la 20 august 1887, unor conducători ai mișcării muncitorești internaționale, circulară care a fost cunoscută și de Friedrich Engels, liderul socialist român sublinia că : „Țăranii și muncitorii [din România] intră în luptă ca un partid distinct“ și aprecia că „în curind, vom putea să vă dăm detalii asupra programului teoretic și practic al *partidului socialist român*“²⁹ (subl. ns.). Iar în telegrama de salut adresată în anul 1888 de socialiștii ieșeni Partidului Socialist Francez cu prilejul aniversării Comunei din Paris, se scria : „În numele partidei socialiste ieșene, felicităm proletariatul francez pentru mișcarea de la 1871 și ne bucurăm că astăzi partida socialistă e mai tare ca oricând“³⁰.

Raportul socialiștilor români la Congresul socialist internațional de la Bruxelles, din august 1891, este intitulat, nu fără semnificație, ca fiind al delegaților *Partidului muncitor român*. „Astăzi — se menționa în raport — partidul socialist român, partidul muncitorilor, are trei cluburi principale : la București, Iași și Galați, și socotește mulți aderenți în alte centre, ca Roman, Brăila, Ploiești, Focșani etc. Amintim, de asemenea, clubul studenților socialiști români din Paris, care a dat mai mulți militanți partidului“³¹.

Înfățișând situația organizatorică a mișcării socialiste din România de pînă la primul congres al partidului, din martie 1893, în raportul prezentat de delegația română la Congresul de la Zürich al Internaționalei a II-a, din august 1893, se releva : „Mai înainte [de martie 1893], partidul era fracționat în grupări regionale sau locale, fără altă legătură între ele decît comunitatea de program și, cîteodată, cu tactici diferite. Lucrarea

²⁶ „Munca“, anul I, nr. 49, din 27 ianuarie 1891.

²⁷ „Munca“, anul II, nr. 51, din 9 februarie 1892.

²⁸ „Munca“, anul I, nr. 37, din 4 noiembrie 1890.

²⁹ Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., fondul *Friedrich Engels*.

³⁰ „Muncitorul“, anul I, nr. 24, din 11 martie 1888.

³¹ „Munca“, anul II, nr. 26, din 18 august 1891.

congresului a fost, pe de o parte, de a asigura unitatea de acțiune a partidului, iar pe de altă parte de a completa și sancționa programul, urmat pînă atunci în mod tacit³².

Tot în numele *partidei muncitorilor* sau al *partidei socialiste*, mișcarea muncitorească din România a organizat, începînd din anul 1890, aniversarea zilei de 1 Mai, precum și alte acțiuni ale proletariatului. Socialiștii din Capitală au adresat, în anul 1892, salutul lor cu ocazia zilei de 1 Mai organizațiilor muncitorești din Germania, Franța, Spania, Belgia, Anglia în numele *partidului muncitorilor din România*. În acest manifest se spunea, printre altele : „Partidul muncitorilor din România, constituit în partid de clasă, se grăbește să salute în această măreață zi, pe deasupra fruntariilor..., pe Partidul Muncitor Francez“³³.

După cum se știe, încă din primii ani ai ultimului deceniu al secolului trecut, mișcarea muncitorească a cunoscut o dezvoltare vertiginoasă. A crescut numărul muncitorilor organizați în asociații profesionale și în cluburi muncitorești, au fost pregătite și declanșate numeroase acțiuni greviste, dintre care unele cu rezultate remarcabile. Partida socialistă se afirma tot mai hotărît în viața social-politică a țării. Dar lipsa unității organizatorice (organizațiile muncitorești și politice locale erau legate între ele doar prin comunitatea aceluiasi program politico-ideologic), ca și a unei centralizări a întregii mișcări socialiste, inexistența unui stat-major, toate acestea s-au resimțit negativ.

În aceste condiții, Clubul muncitorilor din Capitală a propus convocarea unui congres socialist național, care, în cadrul lucrărilor sale, să dezbată și să decidă și în aceste probleme. În comunicatul asupra ședinței din 2 mai 1892 a Clubului muncitorilor din București, la care s-a hotărît convocarea primului congres socialist român, se spunea : „Partidul socialist trebuie să-și adune pe toți adepții săi în mănunchi puternici și strîns legate laolaltă. Mai trebuie să studiem bine și cu de-amănuntul toate nevoile țării, să vedem ce anume puncte din vechiul nostru program [se referă la *Ce vor socialiștii români?*] corespund situației de la noi, ce puncte noi trebuie să mai adăugăm și, mai cu seamă, să stabilim un program practic bine adaptat cu cerințele și nevoile unei țări agricole ca a noastră“³⁴.

La rîndul său, presa revoluționară a acelei perioade reflectă în mod evident preocupările socialiștilor de a întări mișcarea socialistă din punct de vedere organizatoric. „Astăzi, se scria în articolul *Congresul socialist român*, publicat de gazeta «Munca», ...putem zice chiar că nici un partid

³² „Munca“, anul IV, nr. 26, din 22 august 1893.

³³ „Munca“, anul III, nr. 9, din 19 aprilie 1892. În același sens este considerată organizația politică a muncitorilor români și în telegrama de salut adresată Congresului Partidului Socialist Francez, în care se spunea : „Partidul muncitorilor din București te însărcinează [este vorba de Jules Guésde] a strînge mîna fraților de muncă francezi, reuniți în al zecelea congres. Trăiască proletariatul internațional!“ („Munca“, anul III, nr. 31, din 20 septembrie 1892), iar în telegrama de salut adresată Congresului Partidului muncitorilor italieni, se menționa : „Partidul muncitorilor din România vă roagă să salutați, în numele său, pe frații din Italia, întru niți în congres“ („Munca“, anul III, nr. 25, din 9 august 1892).

³⁴ „Munca“, anul III, nr. 12, din 10 mai 1892.

din țară n-are partizani mai sinceri și simpatii mai numeroase ca noi. Însă față cu burghezia organizată, stăpînă pe guvern, pe instituțiile și pe averea țării, partidul socialist trebuie să-și adune pe toți adepții săi în mănunchi puternice și strîns legate laolaltă... Ceea ce ne-a lipsit pînă acuma — conchide gazeta socialistă — a fost *coeziunea și solidaritatea în mișcările noastre*³⁵ (subl. ns.).

Noua etapă în care intra mișcarea organizată a muncitorilor din România rezultă limpede și din *Apelul* comisiei de redactare a proiectului de program al *Partidului social-democrat român*, publicat în decembrie 1892. „Comisiunea însărcinată cu redactarea *noului* program economico-politic al social-democrației române — se spunea în acest document — atrage deosebită atențiune a tuturor grupărilor socialiste din țară, a organelor de publicitate ale partidului socialist și a tuturor prietenilor de idei, grupați sau negrupați, asupra punctelor programului de mai sus și le adresează un călduros apel... *Un program economico-politic al unui partid cum e al nostru trebuie să fie expresia cea mai desăvîrșită a opiniilor și a cerințelor tuturor membrilor săi*“³⁶ (subl. ns.).

Necesitatea stabilirii unui program care să ducă la întărirea coeziunii dintre toate organizațiile socialiste din țară este subliniată și în prezentarea, făcută în decembrie 1892, proiectului de program al partidului socialist. „Social-democrația română — se preciza în această prezentare — simțea nevoia să-și dea un program amănunțit, mai ales acuma, *cînd, din zi în zi, ea capătă tot mai multă forță*... De cînd a apărut programul [*Ce vor socialiștii români?*] tipărit în «Revista socială» și pînă astăzi s-au schimbat multe lucruri în țară, noi înșine am intrat în altă fază, încît programul acela ajunsese o lucrare necompletă... Aceea ce face să se deosebească lucrarea comisiei de vechiul nostru program este nu o schimbare de idei, ci o completare... Congresul trebuie să ne slujească mai mult spre a face front în fața partidelor burgheze. Din el poate ieși și trebuie să iasă *un partid social-democratic organizat și disciplinat*“³⁷ (subl. ns.).

În luna februarie 1893, a fost publicat manifestul intitulat : *Către organizațiile partidului muncitorilor din România*, care anunța data întrunirii primului congres socialist și invita organizațiile socialiste din țară să-și aleagă și să trimită delegați la acest for socialist. Merită o atenție particulară faptul că acest manifest indica, printre altele, scopul urmărit prin reunirea congresului : „Nădăjduind că înțelegeți cu toții însemnătatea primului congres al social-democrației din România, *care e menit să dea o nouă vigoare și un nou avînt partidului muncitorilor*, vă rugăm să vă grăbiți cu răspunsul, spre a putea face pregătirile necesare“³⁸ (subl. ns.).

Remarcînd importanța dezbaterilor și a clarificărilor pe care le va aduce congresul, gazeta „Munca“, în articolul *Pe lucru*, făcea apel insistent la „fruntașii partidului nostru“ pentru a pregăti „bine“ și „frumos“ acest prim congres socialist român, „în care mulți și-au pus mari speranțe“³⁹. Iar după desfășurarea primului congres al P.S.D.M.R., gazeta

³⁵ *Ibid.*

³⁶ „Munca“, anul III, nr. 43, din 13 decembrie 1892.

³⁷ *Ibid.*

³⁸ „Munca“, anul IV, nr. 1, din 21 februarie 1893.

³⁹ „Munca“, anul III, nr. 14, din 24 mai 1892.

„Munca“ aprecia că acesta a înarmat partidul muncitorilor cu „o singură linie de purtare și un comitet diriguitor general...“, care să dea partidului un singur avînt cu o țintă unică“⁴⁰.

În lumina datelor și a considerațiilor de mai sus, se poate conchide că mișcarea socialistă și muncitorească din România s-a afirmat, încă de la mijlocul deceniului al nouălea al veacului trecut, ca o forță politică revoluționară de sine stătătoare pe plan național, considerîndu-se, sub raport politic și ideologic, ca *partidă a muncitorilor*, ca *partid socialist*. În numele acestei forțe politice au acționat intens militanții și teoreticienii socialiști, masa muncitorimii împotriva racilelor orînduirii bazate pe exploatarea omului de către om, pentru răspîndirea și afirmarea ideilor marxiste în România.

Activitatea *partidei muncitorilor*, ca organizație fundamentată sub raport politic-ideologic, purta amprenta nivelului de dezvoltare a mișcării muncitorești din acei ani. Corespunzător stadiului atins în evoluția mișcării socialiste din țara noastră, congresul socialist din 1893 a avut menirea de a închea strîns și de a consolida forma de organizare politică la scară națională a clasei muncitoare, de a realiza și întări și *pe plan organizatoric* partidul politic al muncitorilor, de a-l înarma cu un program mai adecvat noii etape. Prin toate acestea, crearea P.S.D.M.R. a reprezentat un moment de însemnătate istorică în dezvoltarea luptelor sociale din țara noastră, în organizarea clasei muncitoare pe plan național, în afirmarea sa și mai puternică în principalele probleme care frămîntau viața social-politică a societății românești din acea vreme.

⁴⁰ „Munca“, anul IV, nr. 7, din 11 aprilie 1893.

Cu privire la aprecierea poziției socialiștilor români față de participarea României la primul război mondial

NICOLAE COPOIU

În aprecierea celor mai multe documente de partid, inclusiv ale Partidului social-democrat dinaintea primului război mondial, este necesar să se țină seama de faptul că ele erau documente *politice*. Istoricii sînt tentați deseori să abordeze aceste documente în sensul lor literal, ca și cum atunci cînd ele au fost emantate, autorii lor le-au destinat în primul rînd nevoilor istoriei și nu scopurilor lor politice imediate. Această eroare este, din păcate, vizibilă la unii dintre istoricii noștri care tind, în viața de toate zilele, să-și ridice nivelul politic dar uită uneori să gîndească politic atunci cînd se află în fața documentelor trecutului. *Atitudinea politică* nu s-a născut odată cu epoca noastră. Ea a fost proprie și este proprie tuturor partidelor și grupurilor de oameni care au năzuit sau năzuiesc să cucerească sau să mențină puterea. Dacă ne străduim să gîndim politic în aprecierea evenimentelor curente, aceeași artă interpretativă, ca să spunem așa, trebuie folosită și cînd ne aplecăm asupra izvoarelor trecutului. Un exemplu în această privință îl constituie modul de interpretare a poziției socialiștilor români față de problema națională în 1914—1916, mai concret spus, față de intrarea României în război.

În anii 1914—1916, socialiștii români, după cum se știe, au militat pentru neutralitate. Țara, timp de doi ani, s-a aflat în neutralitate, prin urmare socialiștii s-au găsit, propriu-zis, pe aceeași poziție cu guvernul. Și, cu toate acestea, nu cunoaștem nici o declarație oficială a P.S.D.R de „felicitări“ la adresa guvernului, ba, dimpotrivă, tot timpul l-a criticat pe diferite motive, întreținînd vie opoziția politică a clasei muncitoare și a partidului ei față de clasele dominante și de politica guvernului burghezo-moșieresc. Prin această atitudine politică, P.S.D.R. și-a păstrat întreaga libertate de acțiune împotriva guvernului și mai ales a intențiilor sale care, după cum se știe, erau foarte secrete, iar în public complet derutante. Unii istorici se întrebă de ce socialiștii români, care erau partizani sinceri ai ideii desăvîrșirii unității naționale, nu au adoptat ferm o poziție în acest sens, adică nu au elaborat un document clar ?

Trebuie să spunem că, dacă ținem seamă de condițiile anilor 1914—1916 și ne folosim de un raționament politic, singurul merit al unui asemenea document, dacă el ar fi fost elaborat, ar fi constat în serviciul pe care l-ar fi făcut posterității, în sensul că n-ar mai fi dat bătaie de cap istoricilor de astăzi. Un document politic nu se elaborează decât atunci când el este absolut necesar partidului de la care emană. Se poate pune deci întrebarea firească dacă un asemenea document, fundamental s-ar putea spune în condițiile date, servea luptei împotriva războiului declanșat de marile puteri imperialiste, pe care o susținea întreaga noastră clasă muncitoare. Bineînțeles că nu, ci, dimpotrivă, o asemenea declarație ar fi servit cercurilor guvernante care, în felul acesta, s-ar fi erijat și în reprezentante ale maselor muncitorești, ceea ce ar fi dăunat mult forței politice a clasei muncitoare și a partidului ei.

Aici mai trebuie să precizăm ceva : nici guvernul liberal, timp de doi ani de zile, nu a făcut vreo declarație privind poziția sa în problema desăvîrșirii unității național-statale dintr-un motiv politic foarte simplu : o asemenea declarație nu era necesară. Ba, dimpotrivă, printr-o declarație prematură guvernul român ar fi pierdut toate argumentele și atu-urile de care se servea în tratativele cu puterile Antantei. Dacă guvernul nu avea nevoie, subliniem din punct de vedere *politic*, de o asemenea declarație, cu atât mai puțin Partidul Social-democrat se simțea obligat să se angajeze în alb față de guvern. P.S.D.R. era în opoziție, și încă într-o opoziție ireductibilă față de guvern ; prin urmare, datoria lui era să lovească guvernul pe toate căile și prin toate mijloacele și nicidecum să-l firitisească pentru bunele lui intenții, mai ales când nici nu și le declara, chiar dacă socialiștii, în principiu, cum era cazul în problema națională, aveau o atitudine asemănătoare.

Prin urmare, a pretinde documentelor politice din trecut să răspundă ad litteram nevoilor istoricului de mai târziu este o absurditate. Repetăm : documentele politice nu se elaborează direct pentru serviciul istoricilor, cum sînt, de pildă, culegerile statistice, ci pentru scopuri politice imediate. Dacă istoricul se încapățînează să caute documente care, prin simpla lor transcriere, să servească gîndurile sale, se întîmplă una din două : ori nu este istoric, ori falsifică documentele.

Dar să mergem mai departe cu cazul concret pe care îl analizăm. Cum determinăm noi astăzi poziția socialiștilor români în problema desăvîrșirii unității naționale, în anii 1914—1918, dacă ne lipsește un document oficial clar ? Aici, este locul să spunem, măiestria istoricului se relevă nu numai după cum mînuiește documentele pe care le are în mînă, ci și după aptitudinea de a reconstitui un fapt prin absența documentelor. Avem noi vreun document care să condamne, în august 1916, trecerea Armatei române în Transilvania ? Nu, un asemenea document nu există și nici nu a existat. Dimpotrivă, cunoaștem faptul că socialiștii au răspuns la mobilizare și unii dintre ei au căzut pe cîmpul de luptă (Dimitrie Marinescu, de pildă, membru al Comitetului Executiv al P.S.D.R.).

Noi însă putem deduce, cu ajutorul surselor documentare care există, poziția profund patriotică a socialiștilor români în problema națională.

Pentru a înțelege dezvoltarea mișcării muncitorești din România în anii războiului și a evoluției poziției ei față de problema națională este necesar să se țină seamă de desfășurarea evenimentelor politice, militare, sociale și economice din țară, evenimente cruciale pentru viitorul poporului român. Mișcarea revoluționară s-a aflat permanent într-un raport strict determinat de aceste evenimente. Dacă limbajul documentelor mișcării muncitorești trădează, într-o mai mică măsură, curbele ascendente și descendente a ceea ce a intrat în conștiința contemporanilor sub numele de avânt revoluționar, cercetarea istorică trebuie să țină seama de totalitatea factorilor care au putut să influențeze, într-un sens sau altul, lupta clasei muncitoare, raportul dintre acestea și problema națională. Se știe că poziția antirăzboinică a clasei muncitoare și a partidului ei din anii 1914—1916 decurgea din aprecierea caracterului imperialist al războiului izbucnit în 1914 între cele două mari grupări de state imperialiste: Antanta și Puterile Centrale. Clasa muncitoare și partidul ei n-au identificat însă caracterul imperialist al războiului dintre marile puteri cu dreptul poporului român de a-și desăvîrși unitatea național-statală, drept pe care socialiștii români îl susținuseră constant în activitatea lor practică și teoretică. Această poziție nu a slăbit cu nimic *lupta de clasă*, atitudinea intransigentă a socialiștilor români față de clasele dominante și față de guvern.

În perioada primelor luni după intrarea României în război, trecerea Carpaților de către Armata română a marcat un act istoric, așteptat de sute de ani de poporul român, lupta directă pentru eliberarea de sub dominația străină a uneia dintre cele mai mari provincii locuite de români. În aceste luni, pînă la începutul lui decembrie, mișcarea muncitorească a lăsat puține urme asupra activității sale. Explicația acestei „încetări“ a unei mișcări aflată în plină vigoare pînă în august, rezidă, în primul rînd, în introducerea stării de război; dar a ne limita numai la această cauză înseamnă a nu spune totul.

Starea de război a existat încă mult timp, dar ea nu a împiedicat mișcarea socialistă să folosească procedee ilegale pentru a-și spune cuvîntul, pentru a ține legătura cu masele muncitorești în anii 1917—1918. Or, în toamna anului 1916, în conducerea Partidului social-democrat s-a ridicat problema poziției clasei muncitoare *în mod concret* față de lupta armată pentru desăvîrșirea unității naționale a statului român. Din păcate ne lipsesc documente mai clare care să ne lumineze asupra acestei poziții; noi însă putem pune în legătură atitudinea de rezervă a mișcării socialiste din primele luni după intrarea României în război cu dorința socialiștilor de a sprijini înfăptuirea acestui act istoric de însemnătate excepțională pentru poporul român.

În această privință, apare foarte semnificativă o notă despre Hotărîrea Comisiei de arbitraj care a discutat un „diferend“ personal între Ecaterina Arbore și Gheorghe Cristescu (la 28 decembrie 1916), care ne informează că, într-o ședință a Comitetului Executiv, Cristescu a făcut declarația, atunci cînd s-a pus problema difuzării de manifeste antirăz-

boinice, după intrarea armatei române în Transilvania, că „un manifest pentru pace ar demoraliza trupele române de pe fronturi“. Punctul de vedere expus de Cristescu a fost însușit de conducerea partidului, dovada cea mai elocventă fiind atitudinea socialiștilor, a mișcării muncitorești în teritoriul ocupat, unde aceștia au fost forța cea mai activă în lupta împotriva ocupațiilor străine.

Faptul că mișcarea muncitorească, cu toată lupta acerbă pe care o ducea împotriva regimului burghezo-moșieresc, a sprijinit procesul de făurire a statului unitar român a avut un rol important în determinarea manifestărilor clasei muncitoare în timpul războiului.

În concluzie, înainte de desăvârșirea unității statului român, mișcarea socialistă s-a situat, în ansamblu, pe poziția de sprijinire a eliberării provinciilor românești aflate sub dominație străină. Considerind că problema națională a statului român nu era încă rezolvată, socialiștii au sprijinit permanent acele forțe politice din țară care au militat pentru desăvârșirea unității naționale a statului român.

Funcția educativ-civică a istoriei (II)

ION AGRIGOROAIEI, lector univ. Facultatea de istorie-filozofie a Universității „Al. I. Cuza” din Iași. **Intervenția mea își propune să punteze câteva probleme pe care le ridică valorificarea tradițiilor revoluționare ale mișcării muncitorești în cadrul procesului de educare a tinerei generații, perfecționărilor care se cer a fi avute în vedere pentru ca istoria mișcării muncitorești, a partidului politic al clasei muncitoare din țara noastră, cu activitatea sa de 80 de ani, să fie cit mai bine cunoscute și însușite de tineret.**

Educarea tinerei generații în spiritul idealurilor majore ale prezentului găsește un cimp larg de desfășurare în cunoașterea trecutului de luptă al poporului nostru pentru dreptate socială și națională. Punerea în valoare a tradițiilor naționale a avut întotdeauna în învățământul românesc rolul unui îndreptar prețios al problemelor prezentului și viitorului. Cu atât mai mult astăzi, în condiții cu totul noi, studierea istoriei patriei trebuie să contribuie, într-o măsură mult mai mare, la formarea tinărului în spiritul celor mai înaintate tradiții ale neamului nostru.

Alături de celelalte discipline, istoria patriei și istoria mișcării muncitorești, a Partidului Comunist Român contribuie la dezvoltarea gândirii studentului, la lărgirea orizontului său științific și la formarea unei temeinice culturi de specialitate. Aceasta nu constituie, însă, un scop în sine. Obiectivul nostru este de a forma un tinăr care, pe baza pregătirii sale superioare, să devină un cetățean activ, capabil să folosească cunoștințele sale ca o armă în educarea generațiilor de elevi și, în general, în transformarea societății. Așa cum s-a subliniat și în recente documente de partid, scopul nostru este să pregătim tineretul pentru viață; cunoașterea profundă a trecutului de luptă al poporului, al clasei muncitoare să-l ajute să contribuie, într-o măsură tot mai mare la consolidarea prezentului și la asigurarea viitorului fericit al națiunii noastre socialiste. Permanent trebuie să avem conștiința a ceea ce a realizat, prin lupte și jertfe, poporul român, a locului său în istoria universală. „Din cele mai vechi timpuri — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — bogățiile solului și ale subsolului, hărnicia, spiritul inventiv și capacitatea creatoare a poporului român au asigurat, în ciuda împrejurărilor istorice vitrege, dezvoltarea continuă a forțelor de producție, progresul vieții materiale și spirituale a României. Datorită acțiunii legilor obiective ale dezvoltării societății, precum și luptei necurmate a forțelor sociale avansate, poporul nostru a mers mereu înainte, dovedindu-se în decursul veacurilor un puternic factor de progres și civilizație în această parte a lumii, aducându-și contribuția la tezaurul creației materiale și spirituale a popoarelor, la înflorirea geniului uman”.

Tradițiile revoluționare ale poporului român, ale clasei muncitoare ocupă un loc deosebit în istoria patriei. Ele capătă semnificații noi, majore în condițiile interne și internaționale actuale. Partidul Comunist Român — el însuși continuator al luptei revoluționare și democratice a poporului român, al tradițiilor mișcării muncitorești și socialiste din România — acordă o deosebită atenție modului în care tinăra generație este educată în spiritul acestor tradiții glorioase. Lucrările Consfătuirii pe țară a cadrelor didactice care predau științele sociale în învăț-

mîntul superior, desfășurate la București în zilele de 9 și 10 noiembrie 1972, au arătat, între altele, necesitatea acordării unei atenții mai mari, aprofundării istoriei moderne și contemporane a României și, implicit, istoriei mișcării noastre muncitorești. Literatura de specialitate a început, în ultima vreme, să acorde un spațiu tot mai larg problemelor de teorie și metodologie a istoriei, sarcinilor ce revin cercetării și predării istoriei mișcării muncitorești. A se vedea, de pildă, materialele de acest fel apărute în „Anale de istorie” nr. 2/1972, „Studii” nr. 6/1972, „Forum” nr. 6/1972.

Afirmarea pe plan social-politic a clasei muncitoare, apariția și dezvoltarea mișcării socialiste, crearea și lupta partidului politic al proletariatului reprezintă ridicarea pe trepte noi, superioare a tradițiilor revoluționare și democratice. Trebuie să existe preocuparea permanentă ca studierea acestor tradiții să fie străbătută de firul roșu al continuității și dezvoltării. Ne exprimăm rezerve în legătură cu modul fragmentat în care unele manuale și lucrări de sinteză tratează mișcarea muncitorească din România în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Credem că, atît pentru elevi cît și pentru publicul larg, organizarea acestui material într-un capitol unitar, care să urmeze capitolele referitoare la viața economică, socială și politică, ar contribui, într-o măsură mult mai mare, la sublinierea dezvoltării mișcării muncitorești și socialiste, a succeselor importante obținute.

În repetate rânduri, în ultima vreme, s-a atras atenția asupra necesității încădrării organice a mișcării muncitorești în istoria patriei. Numai în acest fel — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu în expunerea la a 45-a aniversare a P.C.R. — putem înțelege în toată amploarea sa rolul jucat de clasa muncitoare și de partidul său în desfășurarea vieții politice și în transformarea revoluționară a societății. Deși s-au obținut rezultate importante în direcția aceasta, evitîndu-se, cel mai adesea, o tratare uneori simplistă și anumite aprecieri exagerate, credem că aceasta rămîne și în continuare, pentru cercetarea și predarea istoriei mișcării muncitorești, ca o sarcină primordială.

Valorificarea tradițiilor mișcării noastre muncitorești s-a lovit, pînă nu de mult — și se mai lovește uneori — de anumite simplificări dăunătoare înțelegerii, în ansamblu, a acestui complex proces istoric. Semnalăm aici două asemenea tendințe.

Plecîndu-se de la sarcinile imediate, dintr-o etapă sau alta a mișcării muncitorești, sînt neglijate, uneori, obiectivele sale generale și de perspectivă. Se arată, pe drept cuvînt, că mișcarea muncitorească s-a ridicat împotriva a tot ce a însemnat oprimare socială și națională, împotriva exploatații omului de către om, că Partidul Comunist Român a combătut, pe diferite planuri, forțele reacționare, s-a ridicat cu hotărîre împotriva pericolului fascist intern și internațional etc. În același timp, în ciuda unor greutăți, mișcarea socialistă și comunistă a preluat — de pe pozițiile sale specifice — tot ce a fost progresist, democratic în epocă, pentru a duce mai departe, a dezvolta tradițiile înaintate ale societății românești. S-a negat tot ce era perimat, au fost negate forțele care se opuneau progresului, dar P.C.R. nu s-a limitat la aceasta. Partidul Comunist Român, pe baza aplicării creatoare a principiilor marxist-leniniste la condițiile concrete din țara noastră, depășind propriile slăbiciuni, a oferit permanent soluții constructive, realiste, verificate ulterior de practica socială. Avem impresia că uneori mișcarea muncitorească este privită mai mult prin prisma luptei împotriva... și mai puțin prin prisma luptei pentru..., ceea ce nu contribuie la înțelegerea fenomenului istoric în întreaga sa complexitate.

O a doua tendință, care decurge din tratarea mișcării muncitorești ruptă de contextul economic și social-politic și care, în ultima vreme, se manifestă, ce-i drept, tot mai rar, este aceea a prezentării activității P.C.R. fără a se scoate în evidență, în măsură suficientă, legăturile cu masele populare, preocuparea de a se realiza un sistem larg de alianțe, folosindu-se numeroasele organizații legale democratice și chiar legăturile stabilite cu anumite grupări politice burgheze, pe baza obiectivelor comune specifice unei anumite etape.

Ne-am referit, foarte pe scurt, asupra unor chestiuni pe care le ridică valorificarea tradițiilor revoluționare ale mișcării muncitorești în cadrul educării tinerei generații, în direcția perfecționării acestei activități.

În final, consider că trebuie revăzute cu grijă programele de învățămînt, și în primul rînd cele ale facultăților de istorie, pentru a se putea găsi locul și ponderea fiecărei perioade a istoriei patriei, a istoriei mișcării muncitorești, a istoriei Partidului Comunist Român. În prezent nu există un echilibru menit a contribui la pregătirea unor și mai buni profesori de istorie. Deși s-au făcut pași mari prin introducerea unui curs de Istoria P.C.R. la Facultatea de istorie a Universității

București și chiar și la alte facultăți, totuși se face puțin pentru aprofundarea mai în adâncime a istoriei zilelor noastre, a istoriei contemporane.

De asemenea, consider că este timpul ca la toate facultățile, cel puțin în cadrul universităților, să se introducă un curs de Istoria Partidului Comunist Român, iar pe măsură ce necesarul de cadre se va completa, acest lucru să fie generalizat și în celelalte institute. Trebuie să avem specialiști care să cunoască trecutul de luptă al partidului nostru, pentru că numai în felul acesta putem face pe studenți, pe elevi să înțeleagă mai bine idealurile înalte pentru care a luptat și luptă partidul comunist, să înțeleagă că drumul către comunism, sub conducerea P.C.R., este un drum nu fără obstacole, dar un drum sigur, victorios.

ION BITOLEANU, dr., decanul Facultății de filologie-istorie a Institutului pedagogic Constanța. În căutările firești la care asistăm în legătură cu restructurarea raportului dintre disciplinele de învățămînt, cu scopul de a corespunde mai funcțional rolului decisiv al științelor și tehnicii în progresul general, dăunătoare ar fi, neîndoindu-ne, tendința minimalizării neraționale a științelor umaniste. Criteriul cel mai sănătos de judecată este că orice calificare nu se poate lipsi de fundamentul polivalent al unei culturi generale armonioase, în care exercitarea meseriei să se sprijine pe conștiința socială a valorii și utilității ei umane. Oricum, punerea în cauză a istoriei și a ponderii ei în pregătirea omului pentru muncă și viață ar trebui să se facă numai din punct de vedere al mijloacelor înnoitoare de exprimare, în scopul de a o face mai aptă să fertilizeze în sens civic și patriotic mintea și simțămintele cetățeanului.

Am asistat, în timpul din urmă, la un lăudabil experiment de învățămînt, programat cu aplicare la istorie. Sentimentul cvasiunanim pe care însă l-au încercat participanții a fost acela că nu în această direcție ar trebui canalizate eforturile. Apologia infailibilității programării pentru toate disciplinele nu poate decît dăuna unora dintre ele care reclamă, încă, pentru multă vreme, atîta timp cît vor fi chemate să joace cu precădere un rol educativ-afectiv, folosirea mijloacelor, am zice clasice, care țin de om și puterea sa de persuasiune.

Din capul locului, apare evident, așadar, împrejurarea că cel chemat să însușească faptele din trecut, înobilindu-le cu respectul omului de astăzi, trebuie să înfruncească nelipsite însușiri. Problema este dacă ele sînt native sau se pot cultiva. Oricum, din experiența modestă de care dispun în relațiile cu cele mai diverse auditorii — după criterii de vîrstă, pregătire, profesiune —, ele întrunesc, cel puțin, o trăsătură esențială comună: revendicarea patosului în expunere.

Un patos autentic, inteligent dar neostentativ și neexaltat poate produce efecte cu adevărat miraculoase. Am văzut, asistînd la lecțiile unor învățători și profesori înzestrați cu harul neprețuit al înflăcăării, copii și tineri fascinați de faptele oamenilor slujind triumful dreptății și al libertății, care participau efectiv la destinul eroilor îndrăgiți. Astfel de lecții lasă urme adînci în conștiința tineretului, reprezentînd un mijloc educațional de mare eficacitate.

O expunere caldă, afectivă, ține, desigur, și de temperament, dar înclin să cred că această calitate se poate educa, cu condiția ca cel care exercită meseria de profesor de istorie să aibă ceea ce în materie de competență se numește „stofă”. În acest sens, eliminarea anumitor defecțiuni în sistemul de admitere în învățămîntul superior, constînd în lipsa testelor de aptitudini, ar permite îmbrățișarea profesiei de a preda istoria numai oamenilor cu o chemare deosebită în acest sens. Pentru o altă categorie de profesori de istorie, care predau cu corectitudine dar fără însușirea pe care am pus-o în discuție, revistele de specialitate care fac instruire metodică și dezbate mijloacele de educație prin cunoașterea istoriei n-au abordat suficient de adînc și cu un instrumentar științific problema educării patosului, poate și pentru că este mai lesne de a indica, uneori cu pedanterie, mijloacele didactice materiale decît cele ce țin de natura sufletului.

Comportamentul civic al oamenilor ar rămîne la înțelesul său abstract dacă nu s-ar contura în atitudinea cotidiană față de locul de muncă, față de comuna sau orașul fiecăruia. Dacă este adevărat că omul sfințește locul, este tot atît de limpede că el trebuie pregătit să se simtă legat, printr-o chemare de factură superioară, de locul unde trăiește și creează. Pămîntul dintre Dunăre și Mare, cît și așezările de pe țărmul românesc al Mării Negre sînt leagănul unei străvechi și ilustre civilizații. De-a lungul veacurilor, înfruntînd cele mai teribile vicisitudini, s-a afirmat permanența materială și spirituală a factorului românesc, iar după

războiul de independență orașele Constanța și Tulcea au devenit puternice citadele de luptă revoluționară și comunistă.

Indrăznesc să afirm, cu acest prilej, necesitatea creării neîntârziată a unui muzeu de istorie a Dobrogei, care să ofere vizitatorului imaginea armonioasă a acestui ținut, de la Tomisul lui Ovidiu la pământul înfloritor și binecuvântat de astăzi, pentru că dacă sintem mândri de trecut, sintem la fel de mândri de ceea ce înfăptuim în zilele de fierbinte și autentică istorie contemporană.

Cred, de asemenea, că însăși concepția despre cadrul, formele de predare și aria socială de popularizare a istoriei ar trebui să sufere modificări importante. Prețioasele indicații ale secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, cu privire la integrarea învățămîntului cu cercetarea și producția își pot găsi o largă arie de aplicare în istorie. Așa cum rezultă deja din experiența practicii studenților noștri, cursurile și seminariile desfășurate în cadrul Muzeului de arheologie, cit și cercetarea arhivelor locale au contribuit, evident, la creșterea calității muncii profesionale, a interesului pentru activitatea științifică, a autenticului în formarea convingerilor prin contactul nemijlocit cu istoria. De cîte ori vād, puțin stinghere și insuficient valorificate, monumentul cu lungi liste săpate în marmură ale eroilor dobrogeni de la Mărășești, Mărăști, Oituz, Neajlov, casele memoriale ale partidului și Sindicatelor unitare din Constanța, strungul lui Filimon Sirbu, mă gîndesc cum ar putea fi patronate și îngrijite de pionieri și elevi ai școlilor profesionale; cum, de ziua victoriei, de ziua partidului, cu prilejul altor date istorice, un buchet de flori, o adunare solemnă a pionierilor sau uteciștilor în aceste locuri, în prezența unor veterani sau a unor militanți ai mișcării muncitorești, ar fi o excelentă modalitate de a educa pe tineri prin cunoașterea istoriei. Deși este mai dificil, reclamînd un plus de strădanie și spirit organizatoric, cunoașterea istoriei ar trebui să iasă, în unele împrejurări, din perimetrul clasei, în mediul firesc al istoriei, în viață. Asist, adeseori, prin televiziune, la competente și elevate expuneri și evocări făcute de Eroii ai muncii socialiste din industrie și agricultură, dintre care nu puțini de pe meleagurile dobrogene, și vād înfăptuindu-se aievea dezideratul ca acești oameni înconjurați de stimă să vorbească elevilor și studenților despre politica de industrializare și transformare socialistă a agriculturii, înscrisă în programele lor de învățămînt.

Cadrul discuției angajate despre funcția educativ-civică a istoriei ar trebui lărgită, de asemenea, la aria oamenilor muncii din diferite domenii de activitate. Ca propagandist, sint conștient că în activitatea depusă de cabinetele județene de partid, universitățile populare și brigăzile științifice la sate, pe care noi o practicăm cu rezultate fructuoase, sint de înlăturat unele manifestări de rutină și formalism. Mă gîndesc, astfel, că pentru acești propagandiști ar trebui organizate forme științifice de instruire pe bază de comunicări, referate etc., care să urmărească sporirea competenței, cunoașterea cerințelor, a puterii de receptivitate, a tradițiilor, semnificația istorică a unor locuri și așezări, capacitatea folosirii membrilor obștei participanți direcți la anumite evenimente, tehnica dialogului, elemente care, laolaltă, ar contribui cu siguranță la sporirea eficacității muncii de propagandă în domeniul istoriei.

NICOLAE COPOIU, dr., secretar științific al Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R. Școala este chemată să fie principalul mijloc de stimulare, de ameliorare și de perfecționare a fondului de aptitudini și sentimente ale fiecărui copil care îi deschide poarta. Sint obiecte de studiu care, prin cuantumul de cunoștințe transmise elevului, îi asigură acestuia posibilitatea să-și dezvolte aptitudinile, premisă esențială pentru alegerea meseriei, a profesiei. Fizica, chimia, științele naturale conectează la marea rezervor al științei mințile fragede, pregătindu-le afit pentru însușirea viitoare a unei profesii, cit și pentru angajarea în marea acțiune care este continuarea explorărilor în domeniul infinit al cunoașterii.

Dar, alături de obiectele mai sus amintite care au rostul să dezvolte aptitudinile, elevii mai fac cunoștință cu obiecte al căror rol este de a le șlefui sentimentele, de a ajuta la orientarea acestor sentimente care să contribuie la formarea conștiinței viitorului membru al societății socialiste.

Așa după cum străbunii noștri spuneau despre Istorie că este o călăuză a vieții, izvor de inspirație și de înțelepciune, tinerii de pe băncile școlilor, cei care se pregătesc pentru o viață bogată în realizări, pentru descifrarea viitorului lor și

al poporului lor, au nevoie să fie receptivi la conținutul paginilor de istorie, extrăgând ceea ce le poate fi necesar înțelegerii profunde a sensului dezvoltării societății în care trăiesc și vor trăi.

Dintre obiectele care încorporează numărul cel mai mare de elemente necesare acestui scop, Istoria mi se pare a se situa pe primul loc. Este vorba despre știința istorică în general, dar practic ne interesează de data aceasta istoria noastră, istoria poporului nostru, istoria clasei muncitoare, a Partidului Comunist Român.

Intervenția mea în cadrul dezbaterii organizate de revista „Anale de istorie”, dezbateri pe care o apreciez și o consider foarte oportună, își propune să releve caracterul educativ al lecției de istorie modernă și contemporană.

Cunoașterea istoriei este, în primul rând, pentru orice tânăr un mijloc de a se orienta în viața socială. Nu există tânăr care să nu aibă nevoie de această orientare. Ea poate fi făcută de alții, dar vine un timp când tânărul simte nevoia să judece relațiile sociale în cadrul cărora își începe viața, cu propria lui minte. Istoria este unul dintre factorii informaționali care îi oferă materialul necesar elaborării judecății proprii. Pe ce își poate întemeia această judecată tânărul dacă nu cunoaște ce a fost mai înainte, de unde vin și care a fost evoluția relațiilor sociale în care el se află angajat? Lecția de istorie a României moderne, a mișcării muncitorești, a Partidului Comunist Român oferă o cheie sigură descoperirii realității prezente de care orice tânăr are atîta nevoie. Și este important ca această cunoaștere să se realizeze nu numai pe baza contactului spontan cu ambianța socială, ci și pe un temei mai profund, științific.

Dar cunoașterea trecutului istoric, al vieții și activității generațiilor precedente este pentru fiecare generație și o necesitate spirituală, sufletească, morală. Orice carte de istorie, mai ales dacă este scrisă cu competență și talent, trezește în mintea cititorului un interes legitim pentru viața înaintașilor săi. Păstrînd proporțiile, este același interes pe care copilul dintr-o familie îl manifestă pentru albumul de fotografii al familiei (fotografia fiind „documentul” istoric cel mai răspîdit în viața particulară a oamenilor). La originea acestui interes, care într-o primă fază poate să fie numai „documentar”, se află, în fazele postadolescente ale omului, nu numai un sentiment firesc de afecțiune pentru bunici și străbunici, dar și dorința, întru totul justificată, de a se cunoaște pe sine, prin cunoașterea înaintașilor.

Există trăsături comune, obiceiuri, tradiții care s-au transmis din generație în generație, mai greu de surprins din apropiere, dar vizibile dacă sînt căutate pe o întindere mai mare a timpului istoric.

În sfîrșit cunoașterea istoriei este un mijloc de perfecționare a propriei existențe a individului.

Istoria, contrar unor păreri determinate de o istoriografie încă prea mult realizată în chip documentaristic, este o uriașă colecție de experiență umană. Și nu încapă îndoială că o bogată cunoaștere a acestei experiențe se traduce, de regulă, printr-o bună pregătire a tânărului pentru propria lui existență.

Dacă cunoașterea istoriei prezintă o asemenea însemnătate pentru existența individuală, este ușor de presupus ce însemnătate capătă ea pentru existența colectivă. Istoria a fost un instrument redutabil de antrenare a conștiinței publice, în vederea atingerii obiectivelor pe care și le-a propus, la un moment dat, societatea, a realizării progresului general, în special în timpurile moderne, cînd prin mijlocirea tiparului cartea de istorie a ajuns în miinile a numeroși cititori.

Revoluția de la 1848 în Țările Române a fost generată de cauze social-economice și politice profunde, dar ea a avut un ferment deosebit de viguros în descoperirea trecutului glorios al poporului. Bălcescu a exprimat într-o frază memorabilă rolul cunoașterii istoriei pentru deșteptarea conștiințelor: „Deschid sfînta carte unde se află înscrisă gloria României, ca să pun dinaintea fiilor ei cîteva pagini din viața eroică a părinților lor... Moștenitori ai drepturilor pentru păstrarea cărora părinții noștri s-au luptat atîta în veacurile trecute, fie ca aducerea aminte a acelor timpuri eroice să deștepte în noi simțămîntul dorinței ce avem d-a păstra și d-a mări pentru viitorime această prețioasă moștenire!”

Pe acest fundament spiritual, exprimat atît de vibrant de Bălcescu, s-au desfășurat marile cuceriri ale poporului nostru la mijlocul veacului trecut, care au marcat crearea statului român modern.

Procesul dezvoltării societății românești nu s-a oprit la realizările de la mijlocul veacului trecut, el a continuat, cum era și firesc, aducînd pe prim plan problemele de ordin social-economic.

Obiectivele revoluționarilor pașoptiști au rămas deziderate importante pe care avea să le preia și să le dea un conținut mai înalt noua forță propulsoare a societății, clasa muncitoare. Socialiștii au fost moștenitorii și continuatorii spirituali ai revoluției de la 1848. Obiectivele luptei lor vizau relațiile social-economice care reclamau o urgentă schimbare. Dacă paginile de istorie consacrate luptei pentru dreptul de viață națională a poporului nostru sînt cunoscute pentru caracterul lor educativ, este necesar ca și paginile de istorie consacrate luptei pentru eliberarea socială a maselor largi ale poporului să îmbrace același caracter educativ, cel puțin în aceeași măsură.

În a doua jumătate a veacului trecut, cînd o dată cu apariția și dezvoltarea clasei muncitoare s-a declanșat și lupta pentru transformări social-economice, societatea românească oferea un tablou semnificativ prin frământările sociale care îl marceau cu regularitate și zguduitor pentru existența maselor largi de muncitori și țărani. Adevărul atît de simplu și evident, că factorul principal al oricărei societăți este producătorul de bunuri materiale, era escamotat prin fel de fel de mijloace de înșelare a oamenilor. Acest adevăr simplu a fost afirmat, propagat și demonstrat de socialiștii români, purtătorii de cuvînt ai progresului, încă de la sfîrșitul veacului trecut. Ei au denunțat relațiile economice care generau profunde inegalități sociale, au arătat parazitismul moșierimii, o restrînsă categorie socială din punct de vedere numeric, dar foarte puternică din punct de vedere economic, social și politic. Cît de instructiv ar fi pentru noile generații de școlari să găsească mereu mai mult în cărțile de istorie, odată cu descrierile stărilor de lucruri, figurile de luptători pentru dreptate socială, socialiști, muncitori educați în spiritul principiilor socialismului științific, care din dragoste pentru popor și-au închinat întreaga lor viață luptei pentru curmarea inegalităților sociale. Elevii trebuie să știe că la originea nedreptăților sociale s-a aflat proprietatea particulară asupra mijloacelor de producție. Socialismul în România, încă de la formarea, în 1893, a partidului clasei muncitoare — P.S.D.M.R. —, a anunțat că luptă pentru socializarea mijloacelor de producție, pentru intrarea lor în proprietate colectivă.

Istoria beneficiază de ajutorul prețios al literaturii beletristice care oferă exemple numeroase pentru ilustrarea cît mai sugestivă a unei structuri sociale care se cerea cu stringență a fi schimbată. Formarea convingerilor la tînăra generație cu privire la justetea luptei clasei muncitoare din România, sub conducerea partidului, și pentru o nouă orînduire socială, poate fi asigurată printr-o prezentare veridică și completă a realităților istorice. Dacă lupta împotriva unui asupritor străin, din afara țării, este ușor de perceput de elev, lupta împotriva asupritorului din propria țară solicită o informație și o argumentare mai bogate și mai convingătoare. Istoriografia noastră este, din păcate, încă săracă în domeniul creării unor povestiri istorice din epoca modernă și contemporană a României, pentru a ajuta tînăra generație să înțeleagă procesele istorice într-un chip mai puțin abstract decît îl oferă manualele științifice. Alături, de pildă, de portretul eroinei Ecaterina Teodoroiu, care a fost realizat în mai multe lucrări accesibile, trebuie să se ofere elevilor pentru lectură pagini despre lupta dusă de clasa muncitoare, de socialiști, împotriva ocupanților, căci, după cum se știe, în teritoriul ocupat forța principală de rezistență a reprezentat-o clasa muncitoare.

Sînt și mai numeroase exemple care pot fi date din istoria luptelor revoluționare după crearea Partidului Comunist Român, care ilustrează patriotismul, dragostea pentru popor a comuniștilor, reliefate în special în anii celui de-al doilea război mondial, în lupta pentru victoria insurecției naționale, în timpul războiului antihitlerist.

În ultimii ani a apărut în țara noastră o bogată literatură istorică consacrată luptei revoluționare a clasei muncitoare. S-au publicat biografii ale militanților de frunte ai clasei noastre muncitoare, volume din care profesorii de istorie pot recomanda elevilor atît fragmente din studii, cît și texte cu caracter antologic pe care le cuprind unele dintre aceste evocări.

Există, așadar, în momentul de față, premise sigure pentru a îmbogăți conținutul educativ al lecției de istorie modernă și contemporană prin apelul direct la cunoașterea cît mai bogată a trecutului de luptă al clasei noastre muncitoare, al poporului român.

IOANA COSMA, profesoară, directoarea Liceului „I. L. Caragiale” din București.
Tînăra generație, cunoscînd din anii de școală patrimoniul spiritual al națiunii

române are datoria să-l sporească în mod creator și să-l adapteze continuu la cerințele epocii contemporane, descifrind sensurile complexe ale prezentului și viitorului.

Tineretului îi revine misiunea de a păstra, apăra și dezvolta cuceririle înaintașilor. De aceea, școala, ca instituție socială, are un rol covârșitor, de excepțională importanță în formarea omului nou.

Cunoașterea principalelor coordonate ale istoriei ultimelor decenii dinamizează întreaga activitate a tinerei generații, iar geniul și înțelepciunea capătă noi străluciri și rezonanțe, ajutând-o să descifreze tainele adânci ale universului.

Pornind de la aceste considerente, de la experiența mea de dascăl, care de mulți ani predă istoria, apreciez dezbaterile organizată de redacția revistei „Anale de istorie” ca fiind foarte importantă. Ea este importantă pentru că vine într-un moment care impunea acest lucru.

Fiind profesor de istorie cu experiență m-am identificat atât de mult cu răspunderile și rolul pe care istoria îl are în formarea educației patriotice, încât atunci când acestei discipline a început să i se acorde din ce în ce mai puține ore sau în unele cazuri deloc, m-am întrebat, în sinea mea, „judecînd subiectiv”, dacă eu nu pot pătrunde în esență resorturile acestor măsuri. Oricare ar fi acestea, însă, pe baza experienței pe care o am, consider că trebuie cumpănit mai mult atunci cînd se hotărăște soarta acestei materii. Am ajuns la această concluzie învățînd și din exemplul pe care ni-l dă secretarul general al P.C.R., tovarășul Nicolae Ceaușescu. Fiecare expunere a sa este o minunată lecție de istorie din care noi toți învățăm.

De aceea, în cele ce urmează, pe baza experienței pe care am acumulat-o și a răspunderii mele de dascăl-comunist voi expune cîteva dintre considerentele privind funcția educativ-civică a istoriei, rolul acesteia în formarea conștiinței socialiste, în pregătirea viitorilor constructori ai comunismului în țara noastră, demni de tradițiile înaintate ale poporului român.

Climatul favorabil creat în anii socialismului victorios în țara noastră a dat un puternic impuls dezvoltării științelor sociale, cunoașterii istoriei naționale — și universale — parte componentă a științelor contemporane, fără de care nu poate fi înțeleasă esența muncii, a matematizării cunoașterii activității omenești etc., esența rațională a dialogului dintre om și univers.

Aceasta presupune integrarea istoriei naționale în istoria universală, întreprinderea unor studii aprofundate, pe baza cărora să se găsească echilibrul între național și universal. Renunțînd la cunoașterea istoriei universale și studiînd numai istoria patriei, formăm la elevi o imagine unilaterală despre societate.

Faptul că la liceele pedagogice, economice și de administrație, de arte plastice, muzică, coregrafie nu se prevede, în planurile de învățămînt, nici o oră de istorie universală, de istorie a mișcării muncitorești internaționale și de istorie a P.C.R. impune revederea planului de învățămînt, în sensul acordării locului cuvenit istoriei. Același lucru se impune și la liceele industriale, de arhitectură, sanitare, agricole și silvice, unde elevii nu au posibilitatea să cunoască, în ansamblu, activitatea economică, politică, culturală a poporului român și a celorlalte popoare, modul de apropiere, de înțelegere și de cooperare între state.

De asemenea, în liceele teoretice — secțiile reale — situația este oarecum asemănătoare, istoria modernă și contemporană fiind prevăzută a se preda doar în anul III.

În același timp, revederea planurilor de învățămînt pentru școlile profesionale și tehnice are o mare importanță. Aci se formează muncitori calificați, cadre de nădejde, capabile să stăpînească tehnica modernă. Studiarea științelor social-politice formează la elevi concepții științifice, materialist-dialectice despre lume și viață, cultivă o atitudine nouă față de muncă, educă trăsături etice proprii tinărului muncitor, chemat să contribuie cu toate puterile lui la realizarea planului general de dezvoltare economico-socială. Dar tocmai la aceste forme de studiu, planurile de învățămînt nu prevăd nici istoria mișcării muncitorești internaționale și nici istoria P.C.R.

Numărul mare de elevi cuprinși în școlile profesionale, fenomenele complexe pe care le ridică practica, viața, multiplele canale de informare obligă la respect și la cultivarea tradițiilor revoluționare și progresiste de luptă, a patrimoniului

cultural, la spirit de sacrificiu pentru apărarea libertății și independenței patriei, la grija față de destinele ei.

Față de aceste cerințe, trebuie să redăm istoriei locul cuvenit, incluzându-se cel puțin cite o oră la fiecare an de studiu — istoria modernă și contemporană a României și istoria partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din țara noastră.

După revederea planurilor de învățământ este necesară rediscutarea programelor școlare, referitoare la istorie, și orientarea lor spre cunoașterea istoriei moderne și contemporane a patriei și a istoriei universale.

Programa trebuie să se bazeze pe o viziune modernă, să-și evidențieze rolul, funcțiile, problematica, pornind de la ideea de totalitate, în raport cu vârsta și nivelul de cunoaștere ale elevilor. Ea nu trebuie să reprezinte în sumar programa învățământului superior, ci să se stabilească pe baza unei problematice care să ducă la eliminarea tuturor repetărilor, la o serioasă grupare a titlurilor, la stabilirea unor corelări interdisciplinare obligatorii.

Este, de asemenea, necesar să se elimine schematismul, rigiditatea, paralelismele și ermetismul și să se elaboreze o programă cu un pronunțat caracter științific și metodic.

Manualele se cer revizuite atât sub aspectul proporțiilor între diferitele perioade, cât și sub aspect metodic.

Pentru documentarea celor care predau istoria în diferitele tipuri de școli sînt necesare crestomații de texte istorice, metodici, culegeri de documente și de articole despre realizările științei și tehnicii, albume, hărți, atlase istorice, diapozitive, diafilme, filme de scurt metraj etc.

Formarea personalității umane se înscrie în prezent printre sarcinile majore ale oricărui sistem educațional, iar înțelegerea mecanismului social-contemporan nu se poate realiza fără temeinice cunoștințe de istorie națională și universală. În consecință, informarea de specialitate trebuie să fie continuă, multilaterală, creatoare, orientată spre perfecționarea și modernizarea învățământului.

Depășindu-se pe sine, printr-o mare capacitate autoeducativă și autoexigentă, profesorul de istorie trebuie să îmbine organic educația cu instrucția. Dăruirea de sine se identifică cu înalta misiune față de tinăra generație. Ținuta științifică se bazează pe o temeinică pregătire de specialitate, măiestrie pedagogică, arta de a stimula gândirea și simțirea elevilor, de a le deschide perspectiva unei activități intelectuale independente.

Profesorii de istorie trebuie să-și construiască lecția după criterii științifice, făcându-i pe elevi să participe la ea cu interes și spirit de răspundere; în felul acesta vor contribui la înfăptuirea sarcinilor ce revin școlii în genere, din documentele Conferinței Naționale a partidului din iulie 1972, vor dovedi că au înțeles locul pe care îl ocupă științele sociale — în special istoria — în îmbunătățirea muncii politice și ideologice în școală, în perfecționarea întregului proces de învățământ.

Toate măsurile stabilite reflectă răspundere sporită, dar și un îndemn ferm pentru lichidarea rămănelor în urmă.

Unii profesori dovedesc o insuficientă exigență față de pregătirea lor profesională și față de pregătirea elevilor. Oricît am îmbunătăți programele, manualele, oricît am intensifica schimburile de experiență, accentul se pune, în primul rînd, pe pregătirea teoretică și metodică a cadrului didactic.

Se constată încă goluri la unii profesori de istorie în pregătirea politică-ideologică, în capacitatea de a integra organic documentele de partid în predarea lecțiilor. Nu se fac îndeajuns eforturi pentru modernizarea predării, deși majoritatea cabinetelor de științe sociale dispun de aparatură și materialul didactic necesar. Lipsa interesului pentru nou, a inițiativei face ca în unele școli conținutul tehnologiei didactice să fie scăzut iar ritmul de modernizare să rămână lent. De asemenea, nu se urmărește, în unele cazuri, formarea gândirii economice și politice a elevilor, nu se explică conceptele de bază și nu se stimulează îndeajuns interesul pentru problemele de mare actualitate, în unele cazuri se menține un stil defectuos de muncă — expunere, schemă, dictare, în locul unui dialog viu cu clasa, pe baza înțelegerii științifice a relației profesor-elev. Mai există unele cabinete de istorie care au un caracter expozițional, lipsit de o concepție tematică proprie disciplinei respective, în aceste cazuri nemaiputînd fi vorba de funcționalitate. Lipsește adesea corelarea interdisciplinară, ea fiind strîns legată de capacitatea profesorului, de

întreaga sa activitate. Unii profesori manifestă tendința de teoretizare a problemelor de bază, prezentarea făcându-se abstract, fără legătură cu fenomenele care au loc în orașul, în județul respectiv sau la nivelul țării. Această situație se întâlnește și în activitatea cercurilor pe obiecte. Nu sînt cunoscute unele lucrări de specialitate, nu sînt consultate revistele de profil, fapt care face ca nu puțini profesori să se rezume la manualul școlar, care, după cum se știe, este destinat în exclusivitate elevului. În unele unități școlare din învățămîntul profesional lipsesc manualele școlare, din care cauză elevii studiază numai după notițe, uneori și acestea destul de incomplete și confuze. În unele unități de învățămînt se constată deficiențe în încadrarea profesorilor de istorie, o serie de catedre sînt fărîmîțate, profesorii nu au continuitate în muncă.

Personal, consider că îmbunătățirea planurilor de învățămînt, a programelor și manualelor de istorie, precum și intensificarea muncii științifice și metodice a profesorilor vor asigura întregii activități un caracter creator, strîns legat de practică, de viață, de construirea societății socialiste multilateral dezvoltate în patria noastră.

MIHAIL CRUCEANU, prof. univ. Tema dezbaterii organizate începînd cu nr. 2/1973 de către redacția revistei „Anale de istorie” îndeamnă la meditație. De altfel, mi-am pus și întrebarea dacă se impune sau nu. La început am înclinat să cred că nu, dat fiind faptul că este deplin evident că în zilele noastre educarea tinerei generații reprezintă un obiectiv major al activității Partidului Comunist Român. Citind însă intervențiile am considerat că este de datoria mea, după o activitate de peste 60 de ani pusă în slujba educării revoluționare a maselor, să-mi exprim și eu cîteva gânduri privind locul istoriei în educarea revoluționar-patriotică a maselor. Obiectul istoriei, ca și al artelor, influențează direct progresul social. Așa se explică contribuția consistentă a cunoștințelor istorice la tematica artei și literaturii, în toate timpurile.

Principiul binecunoscut al mișcării continue, legată indisolubil de existența materiei, se aplică și societății omenești într-o veșnică mișcare, iar mișcarea care are un cîmp de variație nelimitat presupune o continuă schimbare, ca în procesul general al existenței.

Această mișcare universală n-are nici o legătură cu conștiința noastră decît atunci cînd ajungem s-o înțelegem printr-o îndelungată evoluție ca rezultat al aceleiași mișcări neîntrerupte de care am vorbit.

La acest stadiu al existenței noastre începem să ne îndreptăm spre o mai profundă înțelegere a condițiilor în care se dezvoltă viața socială și, ajutați de o lămurire a conștiinței, să grăbim tot mai mult evoluția ei și să mărim viteza realizării unui neîntrerupt progres.

Societatea omenească e și ea o formă superioară în existența noastră, pentru că e o modalitate care permite să asigure și să dezvolte existența biologică a omului. Această formă a existenței sociale — triburi, popoare, națiuni etc. —, asigurînd tot mai mult existența vieții omenești, nu se mărginește numai a se păstra, ci în procesul neîntrerupt al mișcării se transformă necontenit, luptînd a se continua, păstrînd prin selecție acele laturi care o garantează mai mult. Cînd factorul conștiinței ajunge la un oarecare grad de dezvoltare, el determină tot mai vizibil prefacerile, accelerînd etapele procesului de transformare formează neoprit progresul.

În cuprinsul acestui larg proces faptele, oamenii, împrejurările etc. dispar cu clipele care trec și apar mereu alte manifestări ce le iau locul în societate. A fost un timp, pe care specialiștii îl socotesc la milioane de ani, cînd trecutul ștergea pentru totdeauna semnul lanțului de întîmplări, de victorii și de catastrofe ale omenirii. Tirziu de tot, și întîmplător, semnele existenței timpurilor trecute au rămas reținute în piatră, în pămînt, în lemn și ele au constituit primele documente pe care se sprijină istoria popoarelor. Mult mai tirziu, la aceste întîmplătoare documente s-au adăugat cele pe care ni le furnizează manuscrisele, tiparul, monedele și numărul nesfîrșit de obiecte întrebunțate de oameni în diferitele etape prin care a trecut societatea. Toate aceste documente, faptele și oamenii de care sînt legate ne dovedesc că istoria o făuresc popoarele — așa cum se știe prea bine — dar n-o scriu ele, ci specialiștii, care, în redarea lor, au menirea să se situeze pe drumul obiectivității, să evite orice deformări și lacune.

Cum se știe, istoria nu e numai o arhivă de fapte, care ne îmbogățește cunoștințele și care, de la un nivel mai ridicat, face să fim socotiți oameni cultivați. E

ca și cum am spune că facem istorie pentru istorie, așa după cum, pe vremuri, se susținea de către unii că trebuie să facem „artă pentru artă“. Cunoașterea fiecărei pagini din istorie, cunoașterea diferitelor etape pe care, cu sacrificii și bărbăție, le-a parcurs poporul în întreaga lui existență ne dă prilejul să admirăm nu numai înțelegerea și sacrificiul acelor nemuritoare figuri care au reprezentat poporul și au luptat pentru idealurile sale, dar, în același timp, să simțim și îndemnul de a ne croi în viață o linie demnă de sacrificiul înaintașilor.

Istoria e motorul sufletesc, de un dinamism excepțional, ce ne dă energia de a lupta în orice nouă împrejurare grea, prin care trece țara, întărindu-ne voința și disprețul pentru pericole, și astfel ne apropie, într-o măsură oricât de slabă, de eroii pe care i-am slăvit, așezați definitiv în paginile ei. Aceste pagini, peste sentimentele înălțătoare pe care ni le deșteaptă, ne fac să ne simțim un singur trup cu poporul nostru, o singură conștiință alături de el, o singură voință de a-i duce cu cinste destinele mai departe. Iar această transformare, cu oricâte șovăieli, greșeli, pericole, nu rămâne niciodată pe loc, fiindcă e acea firească mișcare de la care tot ce e materie nu se poate sustrage și, mobilizând tot mai conștient masele de oameni, ca luptători ai aceluiași ideal, ce îi unește cu întreaga umanitate. Istoria dă viață trecutului și întărește încrederea poporului în propriile lui puteri de a învinge orice greutate.

A lupta cu hotărâre înseamnă a nu fi învins niciodată.

Și tot istoria ne dovedește că în această continuă mișcare a întregii existențe, pe care nimeni nu o poate opri, nu se poate opri nici progresul.

ION CUPȘA, general-maior dr. Istoria, cea dintii carte a fiecărei națiuni, cum o numește marele patriot Nicolae Bălcescu, a contribuit, în toate timpurile, la educarea maselor și mai cu seamă a tineretului, oferind exemple înălțătoare de vrednicie, muncă încordată, abnegație și eroism, trăsături care au stat și stau la baza oricărei realizări importante, în diferitele domenii de activitate.

Poporul nostru are o istorie bogată în fapte mari, care au constituit pildă și îndemn pentru generațiile următoare, în momentele grele prin care a trecut patria noastră. Veacuri de-a rindul poporul român a luptat pentru libertate, unitate și independență națională, pentru făurirea unei vieți mai bune. Pentru pregătirea spiritelor în vederea schimbărilor înnoitoare, revoluționarii de la 1848 s-au referit la învățămintele istoriei noastre glorioase. Nicolae Bălcescu a scris istoria lui Mihai Viteazul, care simboliza eroismul cu care poporul nostru și-a apărât dreptul la viață, libertatea și independența, ca și dorința arzătoare a tuturor românilor de a se uni într-un singur stat. Pentru a înmănunchea eforturile hotărâtoare ale revoluției din Transilvania, Bălcescu se referea la exemplul lui Horea, vrednicul conducător al motilor în timpul răscoalei din anul 1784. La începerea campaniei din anul 1917, când inamicul hrăpăreț amenința să cotopească întregul teritoriu al patriei, comandanții celor două armate române adresau apeluri vibrante ostașilor pentru a nu precupeți nici un efort, nici un sacrificiu în vederea înfringerii dușmanului. În ordinul de zi dat înaintea bătăliei de la Mărăști, comandantul Armatei a 2-a spunea, între altele : „Nu uitați că reluăm lupta pentru cea mai dreaptă și mai sfântă cauză, pentru izgonirea cotropitorilor din căminele noastre. În trecutul nostru nu o dată, țara noastră a fost cotropită de dușmani ; întotdeauna însă străbunii noștri au știut să-i alunge și să ne păstreze pînă azi moșia neatîrnată. Aceeași datorie o avem și noi față de urmașii noștri“. La începutul bătăliei de la Mărășești, comandantul Armatei I li se adresa astfel ofițerilor săi : „Fiți vrednici de strămoșii care ne-au păstrat și lăsat moștenire pămîntul binecuvîntat al patriei noastre ; fiți la înălțimea vremurilor grele prin care trecem ; încordați-vă toate puterile fizice și morale ; faceți ca soldații să fie mindri de voi ; dăruivi întreaga voastră ființă patriei“. Și ostașii au răspuns cu cinste chemării comandanților, îmbogățind tradițiile glorioase ale poporului român cu victoriile memorabile de la Mărăști, Mărășești și Oituz. În războiul antihitlerist, urmărind imbinarea armonioasă a acțiunilor forțelor noastre armate cu lupta maselor populare de pe teritoriul crotropit al Transilvaniei, C.C. al P.C.R. le-a adresat un viguros îndemn la luptă : „Distrugeți toate căile de comunicații pe care se pot retrage bandele hitleriste. Formați grupuri de partizani. Ridicați-vă la înălțimea strămoșilor voștri, marii luptători Horea, Cloșca și Crișan. Loviți în spatele cotropitorilor hitleriști și fasciști unguri, dușmani de moarte ai libertății și dreptății voastre...“ Poporul nostru a răspuns cu elan chemărilor partidului ; inamicul

a fost zdrobit și teritoriul patriei, copleșit în urma dictatului de la Viena, a fost eliberat.

Studiul istoriei este însă important nu numai pentru latura sa educativă. Istoria ne furnizează învățăminte prețioase, care, prelucrate critic și aplicate cerințelor unor situații noi, contribuie larg la progresul științei și tehnicii. În orice domeniu, cunoașterea realizărilor din trecut este indispensabilă pentru a putea crea ceva nou. Comandantul de oști rus Suvorov spunea că „fără lumina istoriei, tactica este orăbă”. Acest adevăr este valabil pentru toate domeniile de activitate. Se întâmplă uneori să auzim oameni care socotesc drept noutăți lucruri descoperite de alții, adesea cu foarte mult timp înainte, sau să-i vedem pe alții chinându-se să dezlege probleme deja rezolvate, deoarece n-au studiat în prealabil istoria, în domeniul respectiv.

Conducerea de partid și de stat pune un preț deosebit pe folosirea învățămintelor istoriei. Documentele de partid arată, cu toată claritatea, că succesele mari obținute în anii noștri în toate domeniile de activitate sînt indisolubil legate de lupta dărușă de-a lungul veacurilor de poporul român pentru eliberarea națională și socială, pentru independență și unitate națională, de lupta eroice a noastre clase muncitoare pentru cucerirea puterii politice și făurirea noii societăți.

În elaborarea lucrărilor de istorie și în predarea acestei materii în școli și universități s-au făcut la noi progrese însemnate. În locul alcătuirii biografiilor, mai mult sau mai puțin amănunțite, ale monarhilor, mod caracteristic de a proceda al istoricilor burghezi, istoria este așezată pe baze științifice, stabilindu-se legăturile după care se dezvoltă societatea omenească, legăturile de cauzalitate etc. Se mai remarcă însă, pe ici, pe colo, tendința folosirii multor date ne semnificative, care îngreuează desprinderea esențialului, pe alocuri — mai ales în manuale și cursuri — înclinația unor autori spre șablonism și schematizare, folosirea unui stil sec, deloc atractiv etc. Desigur că înlăturarea acestor deficiențe și a altora care mai persistă va spori eficiența și rolul educativ al istoriei.

În perioada contemporană, pe măsura adîncirii cunoștințelor în diferite sectoare, se accentuează tendința de specializare pe domenii tot mai restrînse, mai cu seamă în ramurile tehnice. Nu trebuie să se piardă din vedere însă că un bun specialist trebuie să fie în același timp și un om cult. Este penibil să constatăi uneori că un inginer sau un medic are cunoștințe extrem de modeste în probleme de cultură generală, de istoria patriei, a Partidului Comunist Român. Socotesc de aceea că un curs cuprinzător de cunoștințe generale de istorie, selectate cu grijă de specialiști, n-ar trebui să lipsească din nici o facultate, indiferent de profilul ei.

LUDOVIC DEMÉNY, șef de sector la Institutul de istorie „N. Iorga”. Dezbaterea organizată de redacția revistei „Anale de istorie”, opiniile și sugestiile interesante și pline de idei înnoitoare prezintă, după părerea noastră, un mare interes ideologic și aplicativ. Ea abordează, în fond, poate cea mai importantă latură a funcției sociale a istoriei, aceea a rolului său în formarea conștiinței socialiste.

Cunoașterea istoriei a fost și rămîne o necesitate intelectuală, care de fapt ține de însăși existența și rațiunea umană. Curioasa făptură umană a fost dintotdeauna frămîntată de întrebări ca: unde duc rădăcinile noastre de existență umană? Care este sensul existenței noastre, fie ca indivizi, fie ca colectivitate? În ce direcție ne îndreptăm pașii? Fără istorie nu există răspuns complet și deci implicit competent la aceste întrebări. Tudor Vianu scria despre această legătură dintre om și cunoașterea trecutului: „Istoria este obiectul cel mai interesant al cunoașterii și elementul fundamental al culturii. Este cult cu adevărat numai omul care știe de unde vine și încotro se îndreaptă”. Cunoașterea trecutului este un atribut al existenței conștiente, un atribut fără de care ar trebui să ne considerăm niște făpturi întâmplătoare, care nu dispunem de noțiunea clară a străduințelor noastre, determinate, în toată complexitatea lor, de trecut și prezent.

Orice om, orice colectivitate umană este conștientă de faptul că are nevoie de a-și cunoaște trecutul, căci altfel își semnează actul propriei pieiri. Nu este întîmplător că în momentele de efort eroic sau de grele încercări, de mare pericol, care nu o dată au pus la îndoială rațiunea existenței unor colectivități umane, fie ele mici ori mari, sensibilitatea lor față de trecut, tocmai în asemenea împrejurări, a atins cote foarte înalte. Curioasă este totuși făptura umană, căci studierea trecutului oferă exemple care lasă impresia că, în ciuda cunoașterii dictonului *Historia magistra vitae est*, nu s-a ținut seama de experiența istorică. Fiecare individ, colec-

tivitate socială sau națională învață și ține seamă cu precădere de propria experiență. Istoricul care se ocupă de unele aspecte ale istoriei universale are, nu o dată, senzația că experiența altora, sau chiar a generațiilor trecute în domeniul istoriei, prea puțin era luată în seamă, dar în asemenea cazuri istoria a fost necruțătoare, ea a pedepsit crunt necunoașterea lecției.

S-a prevestit acum un deceniu și jumătate că, în epoca noastră de revoluție tehnico-științifică, cind mijloacele moderne de comunicație au luat un avânt uluitor, literatura și cartea literară, științele umanistice și istoria sînt condamnate la treptată decădere. S-au făcut prognoze, au fost chiar publicate studii care, prin date statistice, păreau să dovedească acest lucru, anume că omul modern, preocupat de tehnică și de organizarea economică rațională și rentabilă, nu ar mai fi atras de îmbogățirea culturii sale umaniste prin lecturi, nu ar mai fi dispus să-și piardă timpul cu istoria. Deodată însă reacția la asemenea prevestiri, și de ce nu am spune de semne ale unui pericol real, a fost deosebit de viguroasă. Să nu uităm că reacția a fost foarte vie nu atît din partea istoricilor, care-și apărau profesiunea lor, ci a oamenilor de știință care se aflau, prin preocupările lor, în avangarda progresului tehnic al erei atomice și cosmice.

Mari fizicienți ai lumii și-au ridicat glasul împotriva dezumanizării și tehnocratizării omului. Ei au fost primii care, prin experiența proprie, și-au dat seama de posibilitatea folosirii cuceririlor tehnico-științifice în scopuri antiumane și în fața acestui pericol s-au pronunțat hotărît pentru întărirea spiritului responsabilității umane. Au apelat inclusiv la istorie, la dezvoltarea adevăratului cult față de valorile spirituale și materiale create de generațiile precedente. Monumentele istorice au devenit loc de pelerinaj, turismul, care cuprinde în noțiunea de odihnă activă cunoașterea vestigiilor regiunii vizitate, s-a dezvoltat enorm. La frământările lumii contemporane se căuta și se caută insistent răspunsuri în istorie. Într-un cuvînt, omenirea n-a ezitat să repună istoria în drepturile sale, iar istoria națională, în epoca afirmării din ce în ce mai viguroase a popoarelor din așa-zisa a treia lume, a devenit o armă puternică de consolidare și luptă pentru independență și egalitate națională.

S-ar putea spune că rîndurile de mai sus reprezintă o pledoarie a istoricului. Nu negăm acest fapt, nu negăm că sîntem dominați de pasiune, ci dimpotrivă afirmăm acest lucru, căci, la urma urmei, nu există nici un fel de activitate umană creatoare fără pasiune. Și dacă la aceasta se mai adaugă și optimismul față de branșa pe care am îmbrățișat-o este oare aceasta de condamnat? De condamnat ar fi dacă optimismul față de creșterea interesului cunoașterii istoriei s-ar asocia cu neglijarea condițiilor actuale, a cerințelor de azi față de cercetarea istorică și propagarea cunoștințelor de istorie. Trebuie ca și noi, istoricii, să ținem pasul cu vremea. Despre acest aspect au scris și alți participanți la dezbatere. Mi-au produs o reală satisfacție îndeosebi cele scrise de profesorii Emil Condurachi, Mihail Berza și Camil Mureșan.

Aș dori, în continuare, să subliniez în legătură cu problema rolului educativ-civic al istoriei, pusă în centrul dezbaterii de ideile enunțate de profesorul Gheorghe Matei, din partea redacției revistei „Anale de istorie”, că, într-adevăr, această funcție se realizează într-un mod istoricește concret dat. Istoria ca știință și ca răspundere a cunoștințelor are menirea, în condițiile noastre, de a contribui nu la formarea unui patriotism abstract, ci la formarea patriotismului socialist. Include această noțiune, în condițiile concrete de la noi, atașament neînmurit față de patria comună, răspunderea mare hărăzită de istoria patriei noastre, de a cultiva și dezvolta unitatea dintre oamenii muncii români, maghiari, germani, sirbi și de altă naționalitate și cuprinde, indiscutabil, dezvoltarea sentimentului internaționalismului socialist.

În viziunea concepției noastre materialist-istorice, între aceste laturi ale noțiunii de patriotism există o strînsă unitate. Neglijarea uneia dintre laturi duce la negarea însăși a noțiunii de patriotism socialist. Prin urmare, dorim să subliniem ideea că patriotismul este o noțiune concret istorică, căci altul era conținutul ei în condițiile de acum o sută de ani, sau chiar în vremuri mai apropiate, și altul este astăzi în condițiile României socialiste. Aceasta nu înseamnă că nu există o continuitate dialectică în dezvoltarea noțiunii de patriotism, dar specificul patriotismului socialist constă în profundul său umanism, în care iubirea de propria patrie nu numai că nu neagă, ci presupune, condiționează respectarea tradițiilor înaintate la alte popoare, mai mult chiar, cultivarea lor. Incumbă de aceea o mare răspundere pentru cei care se ocupă de istorie.

Problema ce se pune în fața istoriei și a istoricilor în condițiile noastre constă, după părerea mea, în aceea de a căuta cu toată responsabilitatea căile cele mai potrivite, cele mai adecvate de a fi slujitori devotați ai patriotismului socialist. Această căutare trebuie să se confunde cu dezvăluirea adevărului istoric. Nimic nu poate servi mai bine scopului de educație socialistă decât adevărul și aceasta atât din punct de vedere național, cât și din punctul de vedere al internaționalismului socialist. De aceea consider atât de înțeleaptă indicația secretarului general al partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, cuprinsă în următoarea frază laconică, dar foarte cuprinzătoare: „Partidul este adeptul adevărului obiectiv, nemistificat, partizanul înfățișării veridice a realității, atât cu luminile cât și cu umbrele ei”.

Concepția marxistă nu neagă că istoria este o știință militantă, dar caracterul său partinic nu numai că nu neagă căutarea adevărului obiectiv, ci dimpotrivă îl presupune, căci forțele progresului dintotdeauna au avut nevoie și au nevoie de cunoașterea exactă, reală și obiectivă a cauzelor, împrejurărilor și direcției dezvoltării istorice. Or, fără strădania pentru adevăr istoria ca știință nu poate sluji înaintarea. A. D. Xenopol sublinia în lucrările sale de filozofia istoriei: „Noi credem că istoria va aduce mult mai multe slujbe chiar pentru ridicarea morală a unui popor, dacă ea nu va reproduce decât curatul adevăr... Un popor — scria tot el — are totdeauna nevoie de a-și cunoaște lămurit trecutul dacă vrea să-și deie sama despre starea sa de față și să găsească sensul în care el trebuie să-și îndrepte silințele în viitor”. Clasicii marxismului, Karl Marx și Friedrich Engels, lămuresc cu toată profunzimea acest adevăr prin definiția pe care o dau procesului istoric obiectiv: „Istoria — scriu ei — nu este altceva decât succesiunea diferitelor generații, fiecare folosește materialele, capitalurile, forțele de producție transmise de atâtea generații precedente; în virtutea acestui fapt, fiecare generație, pe de o parte, continuă în împrejurări complet schimbate activitatea moștenită, iar pe de altă parte, modifică vechile împrejurări printr-o activitate complet schimbată”.

Doresc să mai remarc faptul că vorbindu-se de funcția educativ-civică a istoriei, adesea ea se reduce, voit sau involuntar, la necesitatea educației patriotice la generația tină. Se vedește aici, după părerea mea, o viziune incompletă și falsă. Nu neg faptul că răspunderea în acest domeniu are o pondere mai mare, căci, la urma urmei, tineretul de azi este chemat să ducă mâine mai departe opera noastră. Întrebarea pe care o pun sună însă astfel: oare oamenii maturi sau mai vîrstnici chiar nu au nevoie de educarea sentimentului patriotismului socialist? Educația patriotică și autoeducația permanentă nu este oare valabilă pentru toți? Eu cred că da și dacă ținem seama de faptul că cercetarea istorică progresează, că viziunea noastră istorică se maturizează din ce în ce mai mult, sint convins că ar fi de prisos să desfășurăm o argumentare mai amplă spre a ne susține punctul de vedere. Aș aminti doar un singur lucru, anume faptul că educația patriotică a tinerei generații se realizează nu numai prin școală și lectură de lucrări actuale, ci și prin familie, prin mediu. Și ar putea afirma azi cineva cu toată convingerea că în acest mediu nu dăinuiesc încă prejudecăți istorice, nu se transmit asemenea prejudecăți? Experiența mea, evident lacunară, dovedește contrariul. Aș aminti doar un singur exemplu. În anii din urmă, de cînd mă ocup de istoria naționalităților conlocuitoare, primesc scrisori de la oameni mai în vîrstă, în special pensionari, din care am suficiente dovezi pentru a demonstra persistența unor prejudecăți, care se bazează pe un cerc de cunoștințe istorice de mult depășite, în special în domeniile în care istoriografia noastră marxistă a publicat prea puține lucrări, iar manualele nici măcar nu țin seamă de ele. Dar întrebările se ivesc și dacă răspunsul nostru întîrzie sau nu vine deloc se caută răspuns în lucrări învechite. În intensă viață intelectuală ce se desfășoară în țara noastră este un lucru firesc că a crescut interesul oamenilor muncii din rîndurile naționalităților conlocuitoare față de propriul trecut, față de această conviețuire de veacuri care caracterizează și ea istoria patriei noastre. Istoriografia noastră angajată în a contribui efectiv la întărirea sentimentului patriotic socialist este, după părerea mea, datorată de a ține seama de această realitate. Pe bună dreptate critica secretarului general al partidului nostru, la ultima consfătuire cu cadrele didactice din domeniul științelor sociale, faptul că manualele noastre școlare de istorie sînt foarte deficitare în ce privește istoria naționalităților conlocuitoare. În unele manuale această latură apare doar incidental, ilustrativ. Se găsesc chiar teze eronate, deformate care nu pot contribui la educația patriotică a generației tinere. Marea răspundere față de manuale și față de rolul lor educativ a fost ridicată și de alți participanți la dezba-

tere. Ea este de natură să prilejuiască eventual o dezbatere aparte și de aceea nu doresc să insist asupra acestui aspect pe care îl consider totuși de o importanță majoră.

Procesul de înflorire a națiunii socialiste române include dezvoltarea și înflorirea culturii și a vieții spirituale a naționalităților conlocuitoare, implicit înflorirea conștiinței lor istorice. Istoria, prin funcția sa educativ-civică, este chemată să se afirme și pe acest tărâm în mod plenar.

CONSTANTIN C. GIURESCU, prof. univ. dr. docent, membru al Academiei de științe sociale și politice, om de știință emerit. Cercetarea trecutului este o caracteristică a ființei umane care vrea să știe nu numai ce este și ce va fi, dar și ce a fost. Aș spune mai mult: este o modalitate a gândirii umane care concepe realitatea înconjurătoare în timp și în spațiu, deci istoric și geografic. Așa se explică de ce astăzi toate disciplinele, toate domeniile de creație, începând cu matematica, fizica și chimia și isprăvind cu literatura, arta, învățămîntul și religia au, ca parte constitutivă, istoria disciplinei sau a domeniului de creație respectiv. Nu-i de mirare, așadar, că istoriografia, sub diferite forme, începând cu poemele homerice, continuând cu analele sau cronicile antice și medievale și terminând cu monografiile și sintezele vremii noastre, formează o parte esențială și de neînlocuit a culturii umane. Își fac iluzii cei ce-și închipuie că omenirea se va putea dispensa de istorie, de cercetarea trecutului. Dimpotrivă, cu cât conștiința de sine a popoarelor crește, cu cât nivelul lor cultural sporește, cu atât sporește și necesitatea de a lămurii tot mai bine, tot mai precis, începuturile sau izvoarele stării de azi, precum și întreaga dezvoltare. E caracteristic faptul că după marile revoluții care înseamnă o rupere cu trecutul imediat, o negare a acestuia, istoriografia își recapătă drepturile, studiul trecutului reîncape, ba chiar în forme îmbogățite, adăugându-se noi puncte de vedere.

De utilitatea istoriei pentru înțelegerea prezentului și-au dat seama cei vechi atunci cînd au definit-o, prin graiul lui Cicero, drept „magistra vitae”. De aceea, istoria a figurat permanent ca materie de învățămînt, la început pentru cei ce urmau să aibă răspunderea conducerii politice și militare, mai târziu pentru categorii tot mai largi, spre a sfîrși, în epoca modernă și contemporană, pentru tot tineretul, adică pentru toți viitorii cetățeni și soldați.

În ce ne privește pe noi, românii, studiul istoriei ne-a fost de cel mai mare folos. El a întărit considerabil conștiința originii și unității noastre ca popor. Începînd cu cei ce informau, în primăvara anului 1532, la minăstirea Dealul, pe călugărul catolic Della Valle, asupra originii noastre romane, asupra colonizării Daciei de către „împăratul Traian”, continuînd cu cronicarii secolului al XVII-lea — Grigore Ureche, Miron Costin, Constantin Cantacuzino Stolnicul — trecînd apoi la strălucitul Dimitrie Cantemir și culminînd cu istoricii și filologii Școlii Ardelene, neconținut ne-am îmbogățit cunoștințele asupra vechimii noastre pe pămîntul carpato-danubian, asupra nobilei origini daco-romane și a unității noastre ca popor, asupra drepturilor noastre. Neconținut a sporit gîndul că urmează să alcătuim un stat unitar, care să cuprindă, înlăuntrul hotarelor lui, toate provinciile românești. Cine urmărește istoria noastră între anii 1821 și 1918 își dă îndată seama de influența profundă pe care au avut-o studiile istorice asupra spiritului public și asupra procesului de unificare politică. Nu e o întâmplare faptul că în tot acest răstimp, exponenți de seamă ai gândirii și acțiunii politice românești au fost istorici sau iubitori și prețuitori ai istoriei. Pentru poporul român, studiul istoriei naționale a însemnat întotdeauna izvor de încredere și armă de luptă. Așa este și astăzi.

De aceea susținem cu toată tăria că istoria nu poate lipsi din pregătirea oricărui tînăr român, a oricărui viitor cetățean și ostaș român. Am spus-o la consfătuirea din toamna trecută, de față fiind ministrul educației și învățămîntului, care a împărtășit acest punct de vedere, am repetat-o în această primăvară în comisia constituită pentru cercetarea manualelor și cursurilor de istorie. Indiferent de viitoarea profesiune a tînărului — de va fi medic, inginer, tehnician, profesor, agricultor, literat, artist sau oricare altă profesiune — el va trebui să cunoască trecutul poporului și țării noastre, să-și dea seama de suma uriașă de muncă și de jertfă de care a fost nevoie spre a ajunge la statul și la poporul de astăzi, și, dîndu-și seama, să prețuiască ceea ce avem, să sporească, prin puterile lui, patrimoniul comun și, de va fi nevoie, să-l apere. Cunoscînd trecutul, își va da seama cum am putut păstra, fără întrerupere, statul, folosindu-ne pentru

răstimpuri lungi de ascuțișul minții și, în momentele de criză, de ascuțișul săbiei. Iși va da seama de contribuția valoroasă pe care am adus-o ca popor la știința tehnică, literatura și arta umanității, se va simți mândru că aparține poporului nostru. Va trebui să cunoască, în același timp, și legăturile pe care le-am avut cu vecinii noștri, să-și dea seama că există, pe deasupra diferențelor naționale, o civilizație și o cultură europeană și că popoarele Europei, împreună cu popoarele celorlalte continente, formează un tot, umanitatea, și că nu putem rămâne indiferenți de ceea ce se întâmplă în orice parte a acestei umanități, că sîntem solidari cu eforturile ei pentru progres, pentru o viață mai bună și mai dreaptă.

Credem, în consecință, că studiul istoriei, în general, și al istoriei patriei, în special, trebuie să figureze ca materie obligatorie în tot învățămîntul general și liceal, indiferent de ramură, real, umanist sau de specialitate. Nu e admisibil să formăm simpli tehnicieni fără cunoștințe de istoria României și istorie universală. La bacalaureat, istoria românilor trebuie să fie materie obligatorie, nu la alegere, ca și geografia României, așa cum este limba română. Sînt cele trei discipline care stau la temelie oricărui cuget românesc, a oricărui cetățean al Republicii Socialiste România. De aceea consider că se impune modificarea actualelor dispoziții cu privire la bacalaureat ca și la locul istoriei în învățămîntul general, liceal și de specialitate.

CAROL GÖLLNER, prof. univ. dr., directorul Centrului de științe sociale și politice din Sibiu al Academiei de științe sociale și politice a Republicii Socialiste România. Apreciez foarte mult dezbaterile organizată de redacția revistei „Anale de istorie” privind funcția educativ-civică a istoriei. S-au arătat lucruri interesante de către participanți și s-au făcut propuneri care merită a fi studiate cu atenție de către cei cărora li se adresează. În același timp, cred că această dezbateră trebuie, în numerele următoare, să cuprindă și opiniile unor specialiști din alte domenii — matematică, fizică, filozofie, literatură, artă etc. În cele ce urmează mă voi referi, pe scurt, la câteva probleme legate de tema pusă în discuție.

În orînduirea noastră socialistă, istoria, integrată în planul de învățămînt, primind menirea să contribuie la formarea intelectuală multilaterală a viitorului cetățean, a devenit o disciplină care trebuie să-i formeze tînărului o viziune reală, clară, de ansamblu, privind evoluția societății umane, să-l ajute să înțeleagă just prezentul istoric și perspectivele acestuia.

Permanent izvor de emulație sufletească, mesajul istoriei este, în mod firesc, ancorat în primul rînd în prezent și orientat spre viitor. Numai prin însușirea percepției prezentului cu problemele și victoriile lui pregătăm tineretului școlar pentru cunoașterea, îmbogățirea și transmiterea mai departe a dragostei pentru realizările poporului român în trecut și în prezent. Se impune astfel situarea în cadrul predării istoriei a problemelor principale ale politicii partidului și, în mod deosebit, a problemelor făturii societății socialiste multilateral dezvoltate.

Alături de această direcție esențială educațională lecțiile de istorie au și menirea să servească cimentării unității și frăției dintre poporul român și naționalitățile conlocuitoare, educării tineretului în spiritul prieteniei și înțelegerii între toți tinerii patriei noastre.

Românii, ungurii, sașii și fiii altor naționalități au dus nenumărate lupte în comun, s-au răscolat sub steagul lui Gheorghe Doja, s-au înfrățit la chemarea lui Horea, Cloșca și Crișan, în toate bătăliile de clasă îndreptate, de-a lungul veacurilor, împotriva exploatării sociale și naționale. Numeroase documente, cronici, scrieri și mărturii vorbesc despre lupta, solidaritatea și munca frățască a țărănilor, muncitorilor și intelectualilor pentru o viață mai bună, liberă și independentă în patria lor comună.

Operă a unei conviețuirii multiseculare, a unei vaste experiențe social-politice, frăția dintre oamenii muncii aparținînd unor grupări etnice diferite a dovedit că dacă limba, unele trăsături psihice și de manifestare spirituală i-au diferențiat, factori infinit mai puternici i-au apropiat: viața de zi de zi, viața de oameni ai muncii trudind umăr la umăr, cu aceleași aspirații de a-și făuri în libertate un trai mai bun, împărtășindu-și bucuriile și suferințele, urînd pe jefuitorii muncii lor și pe cîmpotopitorii care le treceau țara și căminele prin foc și sabie.

Socotesc deosebit de util a prezenta năzuințele comune ale poporului român și ale naționalităților conlocuitoare, înfruntînd pericolul și dictatura fascistă. În fața acestui pericol, forțelor democratice, în frunte cu partidul comunist, le-au revenit

sarcini noi și de mare răspundere. Cea mai imperioasă era aceea a mobilizării maselor largi populare — din diverse categorii sociale și cu convingeri politice diferite —, a unirii lor într-un larg front al forțelor democratice și patriotice, care să lupte împotriva tendințelor agresive ale Germaniei hitleriste, pentru apărarea independenței și integrității teritoriale a țării. Din acest front larg democratic urma să facă parte „poporul român și naționalitățile din România”, unite în „sforțări comune, ca să pună capăt pericolului fascist”, după cum se sublinia într-un document al Partidului Comunist Român din acea perioadă.

În clipele grele pentru România, cînd Germania hitleristă și Italia fascistă au exercitat o presiune crescîndă pentru a o sili să consimtă la trunchierea Transilvaniei, majoritatea populației germane, a celorlalte naționalități din țara noastră s-a pronunțat împotriva alipirii unei părți a patriei comune la Ungaria horthistă. În rîndurile majorității populației germane era înrădăcinată ideea că Transilvania nu poate fi divizată, că ea formează un tot organic și dezmembrarea ei ar fi nefirească, potrivnică unor realități istorice incontestabile.

Forțele patriotice, profund atașate idealurilor de libertate și progres social, înțelegeau să privească cu sentimente frățești pe toți aceia din rîndurile naționalităților conlocuitoare care se declarau împotriva fascismului.

Reliefînd în cadrul lecțiilor de istorie asemenea momente din trecutul de luptă comună, prezentînd contribuția la patrimoniul istoric, social și spiritual al poporului nostru a unor gînditori, cărturari și personalități de origine germană cu vederi înaintate politice, vom întări cu argumente grăitoare aprecierea secretarului general al partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, că tot ce s-a înfăptuit în țara noastră este „rodul activității desfășurate în comun de oamenii muncii români, maghiari, germani și de alte naționalități, atît în anii socialismului cît și înainte, pe parcursul multiseclarei noastre istorii”.

În privința aceasta se manifestă încă unele deficiențe, situîndu-se, de obicei, la sfîrșitul unei probleme formula clasică: „la această luptă (sau răscoală — grevă) au participat umăr la umăr cu țărani (muncitorii) români și cei maghiari și germani”; o asemenea predare a unor evenimente devine formală și nu relevă adevăratele năzuințe ale poporului român și ale naționalităților conlocuitoare, care nu au o istorie „supliment” la cea a poporului român, ci au o istorie comună a patriei noastre socialiste.

Existența acestor naționalități este determinată de aceiași factori economici, sociali și politici; ele sînt legate prin țelul unic al făuririi și dezvoltării noii orînduirii sociale, al înfloririi patriei comune; colaborarea și prietenia frățească, patriotismul și internaționalismul socialist reprezintă trăsături definitorii comune ale profilului lor politico-moral.

GHEORGHE I. IONIȚĂ, conf. univ. dr., Facultatea de istorie a Universității din București. Nevoia de istorie a oricărui popor care se respectă — și noi ne-am numărat dintotdeauna printre acestea — nu este necesar să fie demonstrată. De la caz la caz se pot discuta doar formele prin care se face difuzarea cunoștințelor de istorie. În ce ne privește, dispunem de o tradiție luminoasă a învățămîntului de toate gradele, prin care am dat decenii de-a rîndul tineretului, încă de pe băncile școlii, cunoștințele de istorie care au trebuit și au putut să contribuie mai bine la formarea lui cetățenească, la însuflarea sentimentului nobil al patriotismului fiecărui nou vîlstar al societății. Nimic nu poate justifica mai bine rosturile debaterii de față, inițiată cu totul oportun de către redacția revistei „Anale de istorie”, decît preocuparea pentru găsirea căilor pe care trebuie să le folosim, în actuala etapă de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate în patria noastră, pentru perfecționarea muncii educative de masă, pentru creșterea unui tineret capabil să preia și să ducă mai departe tot ceea ce a fost pozitiv în trecut și este azi mai bun, mai folositor progresului social. Și, după cum se știe, în această operă cu adînci implicații educative, un rol deosebit îi revine activității de difuzare a cunoștințelor de istorie în mase și, îndeosebi, în rîndurile tineretului.

În intervențiile de pînă acum ale distinșilor colaboratori ai revistei s-au ridicat multiple aspecte ale problemei, s-au făcut propuneri, s-au făcut observații critice. Personal, vîd în tot ceea ce s-a afirmat în paginile revistei o dovadă a responsabilității cunoscătorului și iubitorului de istorie, o dovadă a faptului că astăzi, mai mult ca oricînd pînă acum, dorim să participăm și mai activ la opera de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate, să ne diversificăm contribuția, să ne sporim rolul.

În cele ce urmează mă voi referi la un singur aspect, pe care-l consider major între toate celelalte.

Ne aflăm în pragul împlinirii a trei decenii de la eliberare. Anii ce s-au scurs de atunci au acumulat în patrimoniul istoriografiei noastre marxiste lucrări de mare valoare pentru cunoașterea istorică. Succese dintre cele mai importante au fost obținute pe planul cercetării istoriei Partidului Comunist Român, a mișcării muncitorești, revoluționare și democratice din România. Dispunem, în primul rînd, de un fond de documente de partid avînd o excepțională valoare teoretică și practică. Dintre ele, expunerile secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, asupra problematicii celor mai importante momente din trecutul de luptă al clasei muncitoare, al partidului, oferă un cadru excepțional de la care pornind istoricii noștri pot contribui la adîncirea cercetării pe o serie de probleme majore ale istoriei. Cu o singură excepție (perioada anilor 1925—1928), avem acoperite cu lucrări monografice, studii și articole valoroase toate etapele istoriei mișcării muncitorești — de la începuturi pînă azi.

Toate acestea oferă cadrului didactic, care predă sau seminarizează diversele etape și probleme ale istoriei Partidului Comunist Român, ale mișcării muncitorești, revoluționare și democratice, un cîmp larg de informare și documentare. Tocmai de aceea credem că astăzi, ca niciodată pînă acum, dispunem de condițiile necesare pentru extinderea predării istoriei partidului comunist, a mișcării muncitorești, revoluționare și democratice din România în întreaga rețea a învățămîntului de stat. Desigur, avem în vedere o abordare diferențiată a problemei, de la facultate la facultate, de la institut la institut, și avem în vedere, totodată, găsirea unor forme de predare a acestei discipline și în învățămîntul de cultură generală, liceal și profesional — fie ca obiect aparte, fie sub forma unui ciclu de lecții. Această inițiativă ar corespunde nu numai comandamentelor majore ale Plenarei C.C. al P.C.R. din 3—5 noiembrie 1971 și spiritului general al documentelor partidului nostru, dar și unui interes crescînd afirmat în rîndurile tineretului studios față de problematica de reală actualitate și importanță pe care ar putea-o pune în atenția studenților și elevilor asemenea prelegeri, lecții.

În acest context aș dori să-mi exprim opinia în legătură cu problema cadrelor de predare a acestei discipline, problemă care, în atîtea ocazii, a fost și este discutată, ajungîndu-se, de atîtea ori, la invocarea unei anumite lipse de cadre. Cred că profesorii ar trebui să se mobilizeze mai mult pentru formarea și perfecționarea lor prin cursuri de pregătire, dezbateri, seminarii speciale, specializări pe lîngă Institutul de studii istorice și social-politice, pe lîngă Academia „Ștefan Gheorghiu”, cu sprijinul celor mai prestigioși cercetători științifici și cadre didactice de profil. Odată și odată tot va trebui să ne hotărîm spre un asemenea pas — este sentimentul pe care autorul acestor rînduri îl încearcă de mulți ani de zile, de cînd predă și seminarizează această disciplină în cadrul facultăților de istorie și filozofie ale Universității din București. Tocmai de aceea, cu cît ne vom mobiliza mai repede și vom crea condițiile pentru extinderea predării acestei discipline în școala noastră de toate gradele, cu atît mai lesnicioasă ne va fi activitatea pentru educarea comunistă a elevilor și studenților, căci ceea ce putem realiza prin asemenea lecții bine predate și însușite este mult mai mult — de fapt ceea ce trebuie — în comparație cu atîtea și atîtea forme ale muncii educative folosite de-a lungul anilor, fără a-și fi putut dovedi întotdeauna eficiența cuvenită și dorită de noi toți.

Firește, ca în oricare disciplină de învățămînt, chiar de natura celor cu vechi tradiții și cu o stabilitate mai riguroasă a cunoștințelor, și în domeniul de care ne ocupăm se vor găsi încă probleme, aspecte, fapte etc. asupra cărora, într-un cercetare științifică încă nu și-a spus ultimul cuvînt, vor mai fi necesare stăruitoare eforturi de cercetare. Am vrea să afirmăm cu toată tăria — și cu această ocazie — că în măsura în care și cadrele didactice vor pune mai viguros umărul la cercetarea unor asemenea probleme „mai dificile” sau „lacunare”, vom putea ca, într-un viitor cît mai apropiat, să împlinim în chip fericit ceea ce se cere împlinit și în acest domeniu al cercetării. Este un argument în plus, de rezistență interioară, care pledează pentru necesitatea îngroșării rîndurilor celor care ostensec pentru cercetarea, scrierea și predarea cunoștințelor aferente acestei discipline.

Acum, cînd discutăm atît de mult problema integrării învățămîntului cu cercetarea, căutînd căile cele mai eficiente de realizare a ei, trebuie să înțelegem bine faptul că problema cercetării istorice nu este și nu trebuie să fie numai a cercetătorului științific, ci, în aceeași măsură, și a cadrului didactic de profil. Colabo-

rarea pe care ne-o impune viața trebuie să ducă la infinit mai bune rezultate în ce privește cercetarea și cunoașterea istorică.

Anii care vor veni — o dorim cu toții — vor fi, fără îndoială, anii afirmării și mai puternice a creației istorice în țara noastră. Însuflețiți de hotărârile istorice ale celui de-al X-lea Congres al partidului comunist, ale Conferinței Naționale din iulie 1972, de conținutul bogat de idei desprins din ansamblul documentelor partidului nostru, cercetătorii istoriei partidului — ca de altfel ai întregii discipline istorice — vor studia, scrie și preda noi pagini minunate din cartea de aur a patriei, a partidului comunist. Ei își vor circumscrie astfel eforturile didactico-științifice și rezultatele obținute pe frontul tot mai larg și mai înfloritor al activității ideologice din țara noastră și, prin aceasta, vor binemerita, în fața generațiilor de azi și de mâine, în fața tuturor acelor care iubesc istoria partidului și a patriei și acționează în conformitate cu învățămintele ei.

AUREL LOGHIN, prof. univ., prorector al Universității „Al. I. Cuza” din Iași. Nu cred că voi fi singurul care va aprecia dezbaterile organizată de redacția revistei „Anale de istorie” ca fiind foarte actuală și stringentă. Este, după părerea mea, actuală deoarece a discuta despre funcția educativ-civică a istoriei înseamnă a te referi la formarea conștiinței socialiste, la educația partinică, revoluționară — obiective majore cuprinse în istoricele documente al Plenarei C.C. al P.C.R. din noiembrie 1971.

În intervenția mea mă voi referi la necesitatea cunoașterii trecutului apropiat de către tinăra generație.

Cunoașterea sensurilor mai complexe ale prezentului și perspectivele deschise în viitor impune asimilarea faptelor trecutului care au asigurat continuitatea și înnoirile ființei noastre naționale. Întregului popor, dar mai ales tineretului, îi revine misiunea nobilă de a acumula trecutul și dezvoltarea cuceririle actuale. „Este necesar — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu —, să punem un mai mare accent pe cunoașterea de către tineret a trecutului de luptă a partidului și poporului. Să prezentăm permanent stările de lucruri din trecut, să reamintim cum a trăit clasa muncitoare, tineretul în trecut, pentru că numai așa tinerii vor putea să înțeleagă mai bine realizările de astăzi, condițiile pe care le au”.

Generațiile de tineri din zilele noastre trebuie să înțeleagă faptul că, în raport cu ceea ce primesc de la societate, cu ceea ce au dat generațiile în vîrstă în procesul prefacerilor revoluționare postbelice, triumful societății socialiste trebuie consolidat cu masiva lor participare, ei avînd datoria de a purta mai departe nu numai drapelul marilor idealuri, ci și de a înfăptui năzuințele pentru care au căzut fiii dovotați ai poporului.

Pentru tinăra generație, născută și formată în anii României socialiste, perioada de aprigă luptă împotriva burgheziei și moșierimii de după 23 August 1944, acei ani de mari victorii și sacrificii, cînd proletariatul a cucerit, pas cu pas, puterea politică și economică, aparține unei istorii pe care nu a trăit-o pe viu. Spiritul de cercetare, care caracterizează tineretul nostru, interesul larg pentru cunoașterea acelor timpuri este o realitate tot mai evidentă. Cuprinderea sensurilor multiple ale prezentului, intuirea a ceea ce implică dimensiunile viitorului impun tineretului stăpînirea întregii istorii a patriei și, cu precădere, a epocii în care proletariatul român, înălturînd dictatura militară-fascistă, a croit drum construirii noii orînduirii.

Tinerile generații trebuie să cunoască principalele coordonate ale istoriei ultimelor trei decenii, rolul conducător al clasei muncitoare care, împreună cu țărănimea și intelectualitatea, au construit o societate nouă, să rețină faptul că această epocală înfăptuire a fost pregătită în anii 1944—1947, într-o strînsă luptă a maselor populare împotriva claselor exploatare, printr-o acțiune de întărire și lărgire a forței și influenței tuturor factorilor progresului. Ansamblul evenimentelor și prefacerilor din perioada de după război trebuie să releve totalitatea transformărilor și realizărilor în direcția noului, care au creat premisele grandioaselor înfăptuiri ale epocii pe care o trăim. Cunoașterea acestei epoci este desigur o datorie a întregului popor, dar prin excelență a tineretului, schimbul de mîine al generațiilor mai vîrstnice.

Dintre multiplele mijloace de cunoaștere a trecutului apropiat, a epocii din care izvorăsc direct realitățile actuale, istoria rămîne indiscutabil o cale principală. Spre deosebire de alte discipline, legate prin specificul lor de actualitate, istoria ne oferă, în același timp, cadrul teoretic al problemelor, lupta și realizarea acestora în practică. Istoria nu informează numai, ci și educă, experiența trecutului consti-

tuind o vie călăuză atât pentru prezent, cât și pentru viitor. Prezentul, ca produs al trecutului, conține în el simbul viitorului. Astfel, istoria aruncă punți de legătură permanentă între ceea ce a fost și ceea ce va fi, ajutând omenirea să decifreze sensul istoric al devenirii sale. Numai înțelegerea și asimilarea adevărurilor trecutului poate asigura omului zilelor noastre definirea mai completă a memoriei sale prezente, cunoașterea căilor și mijloacelor pentru realizarea operelor sale viitoare.

Indiscutabil, valențele istoriei noi oferă cea mai completă, amplă și fidelă viziune asupra ceea ce a fost și ce este România în perioada de după 23 August și pînă în prezent.

Asigurarea cunoașterii de către tineret a perioadei amintite se realizează, în primul rînd, prin intermediul școlii, care are un rol important în educația patriotică a tinerei generații, în dezvoltarea sentimentelor de răspundere față de destinul țării, al poporului nostru.

Obligații cu atât mai mari revin, în acest domeniu, școlii superioare, universităților care au menirea de a forma specialiști în istorie. Aceasta impune, în mod necesar, ca profesorul să aibă îndatoriri complexe și de răspundere nu numai în ceea ce privește predarea cunoștințelor teoretice, transmiterea datelor și faptelor istorice, ci și în consolidarea lor, în dezvoltarea unei înalte conștiințe, a unor vibrante simțăminte pentru patrie.

Consfătuirea cadrelor didactice care predau științele sociale în învățămîntul superior a relevat rolul istoriei, înalta sa menire în educația patriotică a tinerei generații. De aceea este necesar, sublinia cu acest prilej tovarășul Nicolae Ceaușescu, „să acordăm mai multă atenție legării istoriei de problemele fundamentale ale dezvoltării poporului român, de marile lupte sociale pe care le-a dus pentru împlinirea idealurilor sale de progres, dreptate socială și libertate națională, reliefării puternice a rolului forțelor înaintate în dezvoltarea istorică, a legităților generale care guvernează societatea. Consider că ar fi necesar să se acorde o mai mare atenție aprofundării perioadei moderne a dezvoltării țării noastre și îndeosebi istoriei contemporane a României”.

Acest îndemn trebuie să stea mereu în atenția noastră, a profesorilor, care avem datoria de a înfățișa, în toată măreția sa, epopeea anilor de după insurecția națională antifascistă armată. Trebuie să depunem eforturi pentru a scrie cronică acestor ani glorioși, unici în istoria noastră frămîntată, în care s-au succedat cu repeziune o complexitate de evenimente ce nu s-au produs în sute de ani. Să-i facem pe tineri să cunoască în amănunțime lupta încordată a P.C.R. care, în condiții de ilegalitate, a organizat o uriașă ridicare în masă pentru doborîrea dictaturii militare-antonesciene, să-i facem să înțeleagă că de victoria acestei insurecții, cu adînci semnificații nu numai pentru poporul român ci pentru întreaga Europă, depinde însăși ființa noastră națională, că hitleriștii pregăteau țării noastre soarta unui teatru de război care ar fi transformat România, în toată întinderea ei, în ruine și morminte, ar fi dus la distrugerea valorilor materiale și spirituale adunate cu trudă de poporul nostru în decursul istoriei sale.

Este de datoria noastră de a reliefa tinerilor lupta plină de sacrificii a unui popor care a înfruntat războiul și foamea din anii de secetă, împotrivirea forțelor reacționare destul de puternice încă și care nu erau dispuse să părăsească de bună voie scena istoriei.

Se cere subliniat și reținut, cu respectul ce-l datorăm marilor evenimente, că poporul român, deși supus la grele încercări de război și epuizat materialmente, a avut capacitatea și resursele spirituale de a se mobiliza spre a învinge forțele reacționare și de a pune temelii proprii sale bunăstări. Era vorba de o concentrare maximă de forțe spre rezolvarea propriilor aspirații.

Trebuie prezentată în amănunțime politica de alianțe, tactica suplă, elastică a P.C.R. care a reușit să atragă în lupta dreaptă masele largi populare, forțele democratice, întregul popor, care a înțeles că după înlăturarea regimului antonescian nu mai putea fi vorba de schimbarea unui guvern cu altul, ci de schimbarea din temelii a întregii politici românești. Acum era momentul grav al alegerii: ori revenirea la regimul de exploatare, ori înstaurarea unui nou regim, a unei societăți în care exploatarea omului de către om să fie definitiv înlăturată. Lupta a fost cu atât mai aspră și complexă cu cît forțele reacționare din interior aveau sprijin din partea imperialiștilor străini. Cauza dreaptă pentru care lupta poporul a făcut posibilă victoria pe toate tărîmurile: politic, economic și social, a făcut posibilă înfrîngerea definitivă a reacțiunii.

Se cere, apoi, reliefată etapa anilor începutului construcției socialiste, când rămășițele claselor exploatare au trecut de la sabotaj la crime, încercînd cu ultimele puteri să se opună drumului ales de către masele populare, cărora nu le-a lipsit niciodată speranța, nici încrederea în propriile forțe pentru a învinge orice împotrivire.

Prelegerile de la catedră pot căpăta, cred, un plus de eficiență pe linia educației patriotice a tinerilor prin punctarea lor cu texte din memoriile unor participanți la crucialele evenimente de după insurecție, prin folosirea unor fotocopii după documentele vremii ș.a.

În fine, organizarea unor excursii colective la case memoriale, la uzinele și fabricile cu tradiții revoluționare, plasarea, în grafice, în antiteză, a unor imagini care să releve contrastul situației din trecut față de ceea ce s-a realizat într-un timp record în epoca noastră ar consitui, de asemenea, un mijloc eficace de îmbogățire a procesului educativ. Pentru orașul Iași, prefacerile sînt mai mult decît semnificative; comparația prin imagini a întregii sale zone industriale, rezultantă a politicii științifice a P.C.R., cu cartierele mizere din trecut împinzite de cocioabe, poate evidenția convingător nu numai superioritatea orînduirii noastre, ci și forța unui popor descătușat, interesat să valorifice cît mai eficace mijloacele pe care este stăpîn.

O mai atentă selectare a datelor și faptelor, sublinierea eforturilor depuse de întregul popor vor stimula în sufletul tinerilor și mai mult dragostea față de trecutul apropiat, care intră în istorie cu dreptul recunoscut de epocă a marilor împliniri.

În concluzie, pentru formarea patriotică a tinerei generații, parte integrantă a educației socialiste, un rol hotărîtor revine istoriei în general, istoriei de luptă directă și amplă pentru înfăptuirea noii orînduirii, în special, cunoașterii trecutului apropiat care este menit să stimuleze conștiința tinerei generații față de răspunderile ce-i revin în procesul complex de edificare a prezentului.

VASILE MACIU, prof. univ., Facultatea de istorie a Universității din București. Istoria este o știință a mișcării în timp a societății omenești, a unei anumite societăți, organizată sau nu într-un stat, a unei comunități, a unei întreprinderi sau a unei instituții, a unei personalități, a unui fenomen economic, social, politic sau cultural. Ea se întemeiază pe cunoașterea exactă și pe confruntarea logică a izvoarelor, în așa fel ca prezentarea trecutului să nu fie contrazisă de faptele cuprinse în izvoare.

Știință care prezintă în ansamblu sau numai parțial mișcarea societății umane, istoria provoacă în mintea cercetătorului o confruntare a unor aspecte ale societății dispărute cu aspecte ale societății prezente din care face parte el însuși. Prin acest proces, istoria devine o disciplină capabilă de a influența mersul gîndirii cercetătorului, erudit sau simplului cititor.

Dezbrăcată de interesul personal, național, uman, de clasă, de comunitate etc. al cititorului, istoria poate fi studiată numai pentru plăcerea științifică a găsirii unor adevăruri sau numai pentru plăcerea pe care ea o poate da ca artă. Dacă însă cititorul caută în studiul istoriei rezolvarea unui interes (și la originea tuturor fenomenelor istorice stă un interes economic) de natura celor arătate, el poate găsi în cunoașterea trecutului mijlocul de orientare a sa ca om, ca membru al unei anumite clase sociale, al unei mișcări etc. Ceea ce este valabil pentru cititorul de istorie luat izolat este valabil și pentru o națiune luată în întregime. Știință a vieții concrete a societății în mișcare, istoria este mai aptă decît oricare altă știință să servească pentru educația oamenilor ca cetățeni ai unui stat. Putem afirma în mod categoric că nu poate exista o societate organizată care să nu-și cunoască trecutul istoric.

Care este interesul ce poate sta la baza studiului istoriei ca factor educativ? În primul rînd trebuie avut în vedere interesul pentru menținerea și apărarea existenței poporului, a teritoriului său, condiție a vieții sale materiale. Din acest interes rezultă, în bună măsură, patriotismul. Urmează interesul coexistenței sociale a membrilor unui popor, al eliberării de asuprairea socială și națională, cînd este cazul; interesul pentru dezvoltarea condițiilor materiale, sociale, politice și culturale ale națiunii și ale umanității; interesul colaborării pașnice între națiuni pentru înlăturarea distrugerilor de vieți și de bunuri materiale cauzate de război.

În opera de educație civică a poporului, prezentarea trecutului istoric trebuie întemeiată pe respectarea strictă a adevărului, ieșit din confruntarea izvoa-

relor. Orice alterare a adevărului istoric pentru susținerea unei teze sau alteia e păgubitoare și se reîntoarce totdeauna împotriva tezei șubred susținută.

În încheiere aș dori să relev următoarele :

a) Faptul că în zilele noastre se studiază amplu trecutul patriei noastre, că se fac numeroase săpături arheologice, se publică izvoare privind istoria medie ; și chiar istoria modernă și contemporană constituie o realizare remarcabilă ;

b) Este necesar să se concentreze forțele celor mai calificați cercetători pentru a se studia problemele fundamentale ale istoriei patriei noastre la un nivel de informare și de interpretare superior celui din trecut. E absolut necesară culturii românești elaborarea și publicarea în limba română a unei istorii universale în șase, șapte volume. Activitatea științifică trebuie întemeiată pe diviziunea muncii, nu cum se face astăzi, cu metode meșteșugărești, conform cărora istoricul face de toate. Pentru educația cetățenească sînt necesare lucrări de diferite nivele de prezentare, dar toate nivelele trebuie să respecte adevărul ;

c) Să se publice într-o proporție mai mare atît culegeri de izvoare cît și monografii privind istoria modernă și contemporană. Izvoarele publicate să nu fie „selec-tate“ după criterii de conjunctură, ci după criteriul prezentării complete a procesului istoric ;

d) Ar fi necesar să se publice cît mai curînd volumele V și VI ale tratatului Istoria României, fără de care istoricii nu pot avea o vedere de ansamblu asupra istoriei moderne și contemporane a țării noastre.

LELIUS MINDROIU, profesor, directorul Liceului „Independența“ din Calafat. Pentru profesorii de istorie, inițiativa redacției revistei „Anale de istorie“ de a organiza o asemenea dezbatere reprezintă un vechi deziderat. De mulți ani predau istoria în învățămîntul de cultură generală. De mulți ani, trebuie să o spun, am constatat cu regret că acestui obiect primordial în educația patriotică a elevilor îi sînt rezervate, prin programă, tot mai puține ore. Întrebarea firească este aceea dacă este bine ? Nu voi da eu soluții și cred că nici redacția nu-și propune acest lucru. Eu însă am să-mi expun cîteva gânduri rezultate din anii de cînd predau istoria, gânduri care, coroborate cu ale celorlalți participanți, pot contribui, după opinia mea, la reșezarea pe locul ce trebuie să-l ocupe istoria în procesul instructiv-educativ al tineretului din patria noastră.

De la început, îmi exprim părerea că din sistemul influențelor pe care societatea, în ansamblul său, mediul educativ intenționat și neintenționat, le exercită asupra oamenilor și a tineretului școlar, în special, istoria ocupă un loc deosebit. Dacă ne-am referi la comanda socială pe care Partidul Comunist Român o face școlii sub raportul pregătirii formative multilaterale a tineretului, aș remarca concludiv că ansamblul de măsuri pentru pregătirea elevilor cu o cultură generală corespunzătoare, ca și cele care urmăresc intensificarea activității politice-ideologice, au ca finalitate formarea personalității comuniste, căreia îi sînt specifice trăsături morale și de caracter deosebite, cu un comportament bine definit în societate, în conformitate cu principiile și normele eticii și echității comuniste. Ei bine, la conturarea acestei personalități, istoria își aduce o contribuție esențială, iar alte exemplificări le găsește de prisos.

Predarea istoriei în liceu, în contextul științelor sociale, nu ocupă, după opinia mea, un loc bine definit în planurile și programele de învățămînt. Este adevărat că predarea economiei politice și a socialismului științific la anii I, II și III de liceu aduce o contribuție indiscutabilă la formarea concepției științifice la elevi despre natură și societate, la educarea lor morală, comunistă. Dar acest obiectiv este mult îngreunat ca urmare a radierii din programa școlară, pentru anii I și II real, a obiectului istorie. Acest lucru nu poate crea decît neajunsuri, deoarece este bine-cunoscut că suportul factual pe care se bazează întreaga concepție și structură a cursului de economie sau socialism se bazează, în primul rînd, pe istorie.

Referitor la modalitățile de predare a istoriei sînt cunoscute preocupările ce se desfășoară în întregul nostru învățămînt pe linia modernizării metodelor de predare. Aș remarca faptul că tot ceea ce se întreprinde azi în școlile noastre, sau ar trebui să se întreprindă, urmărește activizarea continuă a elevilor, participarea lor tot mai directă în însușirea cunoștințelor de istorie, în formarea lor intelectuală. În această idee mi-aș permite să prezint, foarte sintetic, cîteva din modalitățile ce trebuie abordate de clasă în împlinirea cerințelor de mai sus.

În realizarea lecțiilor de istorie pe care le țin am abordat metode noi, care se referă la autoinstruire, la învățarea prin descoperire, problematizare etc. Toate

acestea le-am folosit însă adaptiv și paralel cu așa-zisele metode clasice, urmărind limitarea sferei de acțiune a ultimelor în favoarea metodelor active.

În cadrul orelor de istorie am urmărit, pe de altă parte, să realizez un dialog viu între elevi, între aceștia și mine ca profesor, contribuind, astfel, la dezvoltarea gândirii lor, la problematizarea numeroaselor evenimente pe care le-am abordat. Prin această modalitate de predare a lecțiilor de istorie am realizat o conexiune imediată și am făcut ca cunoștințele dobândite de elevi să fie mai solide și să rezulte, în ultimă instanță, din însăși procesul de cercetare și de gândire realizat în clasă și cu ajutorul clasei. Explicația sociologică a căpătat noi valențe prin abordarea, ca atare, a lecțiilor de istorie.

De asemenea, am considerat că materialul documentar, ilustrativ a devenit indispensabil într-o asemenea viziune sistematică de realizare a orelor de istorie. Multe teme le-am însoțit de diapozitive, secvențe din filme istorice, imagini proiectate cu ajutorul epidiascopului, documente istorice propriu-zise, scheme, diagrame economice etc.

O contribuție de seamă, cu resurse polivalente în realizarea orelor de istorie de înaltă ținută științifică și ca tribune educative, o au cabinetele de istorie. La noi în școală ființează un asemenea cabinet, căruia noi, profesorii de istorie, am reușit să-i asigurăm o funcționalitate complexă și activă. El constituie, în primul rând, punctul de documentare pentru lecții, atât al profesorului cât și, în primul rând, al elevilor (aș aminti, ca o inițiativă proprie, faptul de a expune, într-un colț anume amenajat din cabinet, bibliografia minimă pentru fiecare lecție, ca și materialele respective, fapt care mi-a ușurat studiul acestora). Cabinetul este înzestrat cu lucrări ale clasicilor marxism-leninismului, documente din istoria P.C.R., colecția presei centrale și locale, diferite reviste de specialitate, aparatură tehnică. În el se desfășoară o serie de activități școlare și extrașcolare, așa cum sînt lecțiile de istorie, cercurile de elevi (am remarca activitatea complexă a cercului de ateism), învățămîntul politic U.T.C., informări politice de clasă etc.

Prin toate acestea am încercat, și consider că am reușit în bună măsură, să asigur condițiile pentru ca prin predarea istoriei să contribuie și eu, ca profesor de istorie, la formarea personalității comuniste multilaterale a elevilor școlii, la educarea lor în spiritul dragostei față de tradițiile revoluționare ale poporului nostru, ale dragostei față de patrie și partid, pentru a-i forma ca cetățeni cu înalte principii etice, ca oameni capabili să aprecieze valorile naționale și mondiale.

Aș remarca și faptul că în predarea istoriei am fost în permanență preocupat de legarea cunoștințelor teoretice de practică, fie că ele s-au referit la epocile vechi, fie că a fost vorba de aspectele contemporane. M-aș referi și ralia, cu acest prilej, și la ideea că istoria este și va fi nu numai o știință a trecutului ci și o știință a contemporaneității, iar argumente în acest sens pot fi aduse din plin. Socot că istoricii trebuie să fie realmente cronicarii vremurilor noastre. În nici un caz nu trebuie lăsat „să facă alții istoria“, sub falsa motivare a neputinței de a reda adevărul obiectiv de către contemporani.

În legătură cu cele afirmate mai sus, conclud că nu este posibilă realizarea personalității complexe comuniste a tineretului, ceea ce de altfel zămislim noi în școală, fără cunoștințe multilaterale, fără acea cultură generală despre care se vorbește azi tot mai mult, dar al cărei concept este interpretat încă diferit. Cred că cultură generală fără istorie nu este posibilă.

Atunci de ce, m-am întrebat, lipsim elevii anilor I și II din liceu de dreptul de a cunoaște istoria omenirii? Au înțeles-o oare, prin studiul ei, făcut în clasele a V-a și a VI-a generală? I-au înțeles adevăratele sensuri, atunci, cu mintea lor fragedă, a copiilor de 10—11 ani? Categorie, nu! Problema o socotesc deosebit de importantă și rezolvarea ei foarte stringentă.

N. G. MUNTEANU, cercetător principal la Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. Organizînd dezbaterile la care participăm, redacția revistei „Anale de istorie“ își reafirmă propria-i funcție, care i-a fost încredințată în urmă cu două decenii.

Acum 19 ani, cînd redacția și publica articole, comunicări și note ale tinerilor sau mai puțin tinerilor istorici, „Anale de istorie“ făcea pionierat. Procedînd, în lumina materialismului istoric, la cercetarea unui domeniu vast, și pe nedrept ignorat, al faptelor și luptelor poporului, ca făuritor al istoriei, al mișcării maselor țărănești, al formării, organizării și luptei proletariatului — cea mai revoluționară clasă cunoscută de istorie —, istoricii marxiști făureau o istoriografie nouă, revo-

luționară. Faptele și fenomenele se cereau situate după criteriul adevărului atestat, se cereau elucidate probleme multiple și variate, se impuneau reconsiderate afirmații și teze de pe poziții rigurose științifice. Asemenea minerilor, cercetătorii au explorat și străpuns muntii de fonduri documentare, au cules informații din nenumărate file de dosare și de cărți, pentru ca, înarmați cu mijloace complexe de investigație și interpretare, să-și confrunte concluziile în sesiuni de lucru și să prezinte redacțiilor și editurilor roadele muncii. Treptat, revistelor „Anale de istorie” și „Studiilor” li s-au alăturat, fie doar și prin rubrici sau spații rezervate, alte publicații periodice. Avem în vedere revistele editate de universități, Revista Arhivelor și, mai recent, elegantele anuare ale mai multor muzee județene. M-am oprit, pentru început, la publicațiile de specialitate, deoarece istoria poate avea funcția educativ-civică în măsura în care este cunoscută, iar revistele de istorie sînt printre cele mai eficace instrumente în aria răspîndirii cunoștințelor istorice. „Leagătura cu această funcție a revistelor de specialitate, anume de a face cunoscută istoria, cred că ar trebui depuse eforturi de către forurile în drept pentru ca ele să fie mai bine cunoscute anumitor cercuri de cititori.

Istoriografia, evident, este rezultatul cercetării, iar materialele publicate tratează istoria ca știință și nu ca obiect de învățămînt școlar, sarcină care revine catedrei, respectiv profesorului de istorie. Cercetarea publică documentare, referate, comunicări, monografii, tratate, îmbogățind continuu istoriografia și, totodată, corectînd vechi explicații în lumina noilor descoperiri. Sarcina catedrei este să organizeze predarea, întemeindu-se pe evenimente și date confirmate, să vină în fața elevilor cu fapte pe care știința istorică le-a cucerit în mod cert. În acest mod, funcția educativ-civică a istoriei trece prin două faze indivizibile: istoria ca știință, care alimentează vitalitatea istoriei ca obiect de predare. Cercetătorul istoric poartă un dialog continuu cu izvoarele de arhivă sau cu informațiile din bibliotecă, el interoghează mii de documente, pentru ca din mărturiile fragmentare să scoată o concluzie de ansamblu și s-o transcrie într-o lucrare, iar profesorul de istorie conduce dialogul dintre lucrarea de istorie și elevi. Manualul nu face decît să comunice tematica, sau „ordinea de zi” a orei de istorie în clasă. Cu cît mai strînse sînt legăturile dintre cercetare și predare, cu atît mai eficace, mai roditoare devine funcția educativ-civică a istoriei. Aceasta presupune ca profesorul să se informeze obligatoriu asupra celor mai noi cuceriri ale cercetării, să cunoască corecturile făcute vechilor explicații și teze în lumina noilor descoperiri. Din păcate, resorturile acestui mecanism nu sînt prea bine întreținute.

În anii din urmă, cunoscînd că istoriei, „ca obiect de învățămînt”, i se tot reduc orele iar în programa liceelor industriale ea nu va mai figura deloc, conducerea liceelor și inspectoratele școlare dau uitării literatura istorică și revistele de specialitate. În școlile amintite instrumentul de bază în predarea cunoștințelor de istorie este manualul. Sînt de acord cu cele spuse la această dezbatere despre manuale și autorii lor. Adaug doar că în materie de istorie, numai profunda și, am zice, profesionala cercetare a izvoarelor și corecta lor interpretare pot avea drept rezultat sinteze noi, manuale cu cunoștințe noi, luminate de adevărul istoric.

În școlile văduvite de lucrări de istorie, profesorii predau, cît mai predau, foarte puțin independent de manuale, care, la rîndu-le, sînt, cîteodată, depășite de stadiul noilor cercetări, iar altele sînt întocmite de autori aflați nu în grația modernei sau contemporanei Clio, ci în acelea ale editurii didactice, din care cauză catedra se află în divorț cu cuceririle certe ale științei istorice, cu faptele într-adevăr puse în concordanță cu aceste cuceriri. Or, acolo unde profesorul își „fundamentează” cunoștințele pe manual, care, în paranteză fie spus, este destinat elevului, și nu pe argumentarea riguros științifică, pe o orientare justă ideologică (partinitate, obiectivitate, informația la zi), acolo, zic, funcția educativ-civică a istoriei nu funcționează decît șchiopătînd. Simți o amărăciune cînd în bibliotecile liceelor și școlilor de cultură generală, ba uneori chiar și în acelea ale unor institute de învățămînt superior, găsești, cu mare greutate, revistele „Anale de istorie” și „Studii”, căci despre celelalte să nu mai vorbim —, sau broșuri din colecții speciale dedicate tineretului, precum „Biblioteca de istorie” (31 apărute), „Evocări” (14 apărute) și altele. Ne este, desigur, cunoscut că bugetele școlilor amintite nu sînt prea darnice cu biblioteca, dar chiar și în această situație o anumită grijă a dotării în stabilirea proporțiilor ar fi în favoarea istoriei.

Nu pot încheia referirile la istoriografie înainte de a sugera forurilor învățămîntului public și Editurii didactice un serial de lucrări care să țină locul unor

manuale, dar să fie povestiri. Asistînd, nu de mult, la o oră de istorie (veritabil cerc științific!), predată de o bine pregătită profesoară la un liceu industrial (a fost o demonstrație nu numai a dragostei elevilor pentru istorie — era vorba de războiul de independență din 1877 și urmările cuceririi independenței naționale —, dar și a regretului lor că la anul nu li se va mai preda istoria) mi-am amintit că, pe cînd eram elevul unei școli industriale, profesorul de istorie mi-a pus în mîini cărți dintr-o colecție editată, pare-se, de Ministerul Muncii, din care am învățat istoria unor profesioniști, a unor descoperiri în domeniul tehnicii și industrializarea lor. Amintindu-mi acestea, mi-am zis: ce ar fi dacă departamentul instrucției publice, în colaborare cu cel al muncii, în loc să desființeze istoria ca obiect de predare în liceele de specialitate, ar reprofila-o în sensul apropierei ei de viitorii specialiști — meseriași, maiștri —, de meseriile lor.

Cunoscînd trecutul, adeseori dramatic și eroic, al unor meserii, tînăra generație va înțelege mai bine de ce meseria este o brătară de aur și o vor îndrăgi și mai mult. Cunoașterea teoretică (din școală sau cărți) a meseriei îi dă aripi meseriașului practician, îl poartă mai repede spre atingerea scopului, în cazul nostru spre desăvîrșirea construcției socialiste multilateral dezvoltate. Oare aceasta nu înseamnă un aspect concret al funcționalității educativ-civice a istoriei? Creдем că da.

Tînăra generație de oameni ai muncii trebuie să știe că dragostea pentru meserie, și implicit pentru muncă, se înscrie printre cele mai de seamă tradiții ale clasei noastre muncitoare. Înalta calificare și cultura profesională a militanților revoluționari au constituit, în trecutul de luptă împotriva exploatării capitaliste și pentru drepturi și libertăți democratice, adevărate arme, în fața cărora, nu odată, patronatul a fost nevoit să cedeze. O uzină nu putea fi pusă în stare de funcțiune decît de lucrători cu o înaltă calificare, iar aceștia, într-o serie de cazuri, erau, totodată, soldați sub steagul partidului clasei muncitoare. Dacă ei se puneau în fruntea unei greve, întreg mecanismul uzinei amuțea. De aceea, de multe ori, patronii, cunoscînd bine care dintre lucrătorii lor sînt comuniști, preferau să închidă ochii, să cedeze presiunilor revendicative, pentru ca tocmai cadrele de bază să rămînă la posturile lor, căci arestarea sau alungarea lor din fabrică însemna înțetarea procesului de producție.

Făcută și scrisă de oameni, istoria, la rîndul ei, formează oameni. Socot că-i bine să amintim aici o idee a lui Nicolae Iorga despre condiția funcționalității istoriei și a istoricului: „Trebuie să te simți om cînd faci istorie și să te formezi om, ceea ce nu-i ușor, ci pentru aceasta trebuie să citești mult, să gîndești mult, să ai deci experiența de viață, fără de care nu trebuie să te atingi de istorie niciodată”.

Istoria face, trebuie să facă, legătura dintre trecut și prezent, iar istoriografia furnizează experienței actuale combustibili care grăbesc pașii spre viitor. O istorie care n-are ecou în actualitate este o istorie-fosilă. „Orice istorie adevărată e istorie contemporană” — spunea Benedetto Croce. Comentînd această teză, Fr. Engels scria: „Toți istoricii culeg, aleg și grupează fapte, dar alegerea și gruparea însăși se fac după criterii determinate de nevoile practice și științifice ale epocii și societății în care trăiește autorul.. Trecutul nu poate fi înțeles decît în cadrul experienței actuale”.

Întreaga istoriografie din ultimii ani, stimulată și orientată ca niciodată de către conducerea superioară de partid și de stat, se înscrie în coordonatele nevoilor practice și științifice ale actualității socialiste. Istoria s-a încadrat în liniile de avangardă ale frontului ideologic, ale marelui sector de educație socialistă la toate nivelurile. Măiestrele reconstituiri ale trecutului mișcărilor revoluționare și muncitorești au desțelenit terenuri largi pentru cercetarea istoriei. Profesioniștii din domeniul cercetării sînt chemați să cultive aceste terenuri și, în strînsă unitate de acțiune cu catedrele, să răspîndească în masa tineretului roadele marii grădini ale trecutului de luptă al poporului nostru. Aceasta este una dintre căile principale care fac din istorie un puternic instrument de educație a cetățeanului Românii socialiste.

PARASCHIVA NICHITA, șef de sector la Institutul de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R. Multitudinea valențelor formative ale studiului istoriei patriei, ca și a celei universale, este, îndeobște, recunoscută. Analiza științifică a faptelor istorice reprezintă nu numai principala modalitate de cunoaștere a trecutului și de înțelegere a tendințelor de viitor ale evoluției sociale, dar și un

factor de căpetenie al dezvoltării gândirii materialist-dialectice despre societate, al educării generațiilor în spirit patriotic și internaționalist, al formării conștiinței socialiste și cultivării înaltei răspunderi civice pentru destinele poporului. Dacă cele de mai sus sînt valabile pentru cunoașterea istoriei, în ansamblul ei, cu atît mai mult se impune atenției, în zilele noastre, studiul istoriei contemporane, cu întreaga ei gamă și diversitate de procese și fenomene și, în mod deosebit, studiul istoriei mișcării muncitorești, forța motrice cea mai combativă și mai revoluționară, purtătoarea autentică a cerințelor de progres în epoca în care trăim. După opinia mea, perfecționarea fizionomiei omului nou, puternic implantat în realitățile zilelor noastre și hotărît să-și consacre cu pasiune toate forțele dezvoltării, pe trepte superioare, a mărețelor realizări obținute de poporul nostru, este de neconceput fără cunoașterea principalelor procese și tendințe din epoca actuală, fără studiul istoriei mișcării muncitorești și a celorlalte forțe revoluționare, fără cunoașterea aprofundată a experienței construcției socialismului.

Istoria contemporană, lupta pentru făurirea socialismului în țara noastră, oferă inepuizabile resurse de modelare a personalității umane, indemnuri la o angajare plenară a membrilor societății în viața politică și economică care se desfășoară la dimensiuni, ritmuri și intensități fără precedent.

Conducerea partidului a subliniat, de nenumărate ori, necesitatea acordării unei atenții sporite istoriei moderne și contemporane a României. Cadrele didactice care predau istoria și majoritatea cercetătorilor științifici din acest domeniu sînt tot mai mult pătrunși de înțelegerea acestei necesități. Reprezentanți ai acestor categorii de intelectuali scriu și vorbesc despre aceasta. Sînt cunoscute și unele realizări în acest sens. Aș aminti, spre exemplu, apariția, în ultimii ani, a unor lucrări tratînd momente nodale din istoria mai nouă a poporului nostru, introducerea Istoriei P.C.R. ca disciplină aparte în unele facultăți. Mulți profesori de istorie fac încercări susținute de a prezenta, în mod corespunzător, evoluția clasei muncitoare și lupta sa revoluționară, activitatea și rolul partidului nostru comunist în diferite perioade ale istoriei. După părerea mea însă, cu toate eforturile depuse, în multe cazuri nu se reușește ca mișcarea muncitorească să fie integrată organic în analiza fenomenelor politico-sociale din perioada respectivă. Evoluția și activitatea P.C.R., luptele clasei muncitoare sînt, de multe ori, tratate rupt de istoria generală a țării, fără a se evidenția sensul și semnificația lor în viața poporului. În unele lecții și cursuri universitare de istorie contemporană asemenea probleme sînt tratate în afara vieții politice interne, de multe ori la sfîrșit, după prezentarea politicii externe, fără legătura firească cu ansamblul condițiilor și relațiilor de intercondiționare. De altfel, o asemenea structură o întîlnim și în unele manuale de istorie pentru licee.

Este insuficient înțeles faptul că lupta clasei muncitoare și partidele ei politice fac parte integrantă, inseparabilă, din istoria generală a țării. În multe lecții, mișcarea muncitorească, și în cadrul ei activitatea partidului comunist, sînt prezentate schematic, prin înșiruirea unor date și fapte, lipsite de analiza și interpretarea necesară.

Lucrări importante, consacrate unor momente nodale ale istoriei poporului nostru, cum sînt monografiile *Mișcarea muncitorească din România. 1893—1900*, *Viața politică în România la sfîrșitul secolului al XIX-lea (1889—1900)*, *Refacerea P.S.D. din România (1900—1910)*, *Marea răscoală a țăranilor din 1907*, *Greva generală din România — 1920*, *Luptele revoluționare ale muncitorilor ceferiști și petroliști din 1933*, *Revoluția democrat-populară în România. 1944—1947*, *Alianța clasei muncitoare cu țăranimea muncitoare în România* și altele lipsesc din multe biblioteci școlare. Aceasta explică, în parte, de ce numeroși profesori de istorie, din învățămîntul de cultură generală, sînt slab informați asupra celor mai noi rezultate ale istoriografiei noastre.

În slabă măsură se utilizează, în sprijinul predării cunoștințelor de istorie, muzeele existente, centrale și locale. De asemenea, în predarea istoriei contemporane a patriei, se practică insuficient vizitarea locurilor istorice, cunoașterea nemijlocită a transformărilor înfăptuite de clasa muncitoare, de țăranime și de celelalte categorii de oameni ai muncii.

Asemenea deficiențe în scrierea, predarea și cunoașterea istoriei restrînge acțiunea formativă și educativă a acestei discipline de învățămînt, duc la existența unui decalaj vizibil între dorințe și intenții, pe de o parte, și modul în care se realizează acestea, pe de altă parte.

Predarea istoriei contemporane a patriei și, mai ales, a istoriei mișcării muncitorești, prin însăși natura lucrurilor, în raport cu perioadele mai îndepărtate, a acumulat o experiență mai limitată. Această situație face și mai necesară organizarea unor acțiuni metodice care să grăbească generalizarea și dezvoltarea a tot ceea ce s-a obținut pozitiv în acest domeniu.

Ar veni în sprijinul cadrelor didactice care predau istoria prezentarea operativă, într-o formă concisă, în revistele de specialitate, a principalelor lucrări ce se referă la anumite capitole sau lecții din programa de învățământ. Același lucru se poate realiza și prin organizarea unor întâlniri periodice între personalități recunoscute în domeniul cercetării științifice și cadrele didactice.

Consider că ar fi util ca un număr sporit de cadre științifice și didactice să fie orientate, prin sarcini de plan, în cadrul institutelor și instituțiilor în care lucrează, spre cercetarea și elucidarea, din punct de vedere istoric, a problemelor esențiale ale istoriei contemporane a României și ale mișcării noastre muncitorești. Cu alte cuvinte, consider necesar să se treacă de la recomandări și apeluri la măsuri concrete.

De asemenea, se simte nevoia acută a unui număr mai mare de lucrări de analiză și sinteză pe momentele cheie ale istoriei patriei și ale Partidului Comunist Român, care să fie la îndemina profesorilor, studenților și elevilor din învățământul de toate gradele.

ȘTEFAN PASCU, prof. univ. dr. docent, rectorul Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj. Vremea de cind oamenii au fost preocupați de educație în general, de cea patriotică îndeosebi, a tuturor și cu deosebire a tineretului, se poate socoti în milenii. Îmi vin în minte cuvintele lui Cicero, rostite cu peste două mii de ani în urmă și care cuprind un mare adevăr, anume că un magistrat, un dascăl nu poate săvârși o faptă mai nobilă decât aceea de a educa tineretul. Din antichitatea îndepărtată și pînă în zilele noastre această preocupare nu și-a pierdut însemnătatea nici un moment.

Patria și patriotismul fiind realități social-istorice, conținutul educației patriotice se cuvine raportat la condițiile istorice concrete, de loc și timp. În societățile împărțite în clase antagonice, patria era înțeleasă în chip deosebit de clasele și categoriile sociale ale epocii: asigurarea privilegiilor rezultate din exploatarea în beneficiul lor exclusiv a bogățiilor și muncii întregii societăți — de către clasele dominante; dragostea față de pămîntul natal, identificarea cu natura și frumusețile ei, munca pașnică și constructivă, lupta împotriva nedreptăților — de către masele producătoare.

În perioada de formare a națiunii române, conținutul noțiunilor de patrie și, prin urmare, de educație patriotică, se îmbogățește cu sensuri noi: lupta pentru emanciparea socială și dreptate națională, așezarea pe temelii democratice a instituțiilor politice. Unul din cei mai autentici reprezentanți ai națiunii române din acea vreme, Petru Maior, socotea iubirea de patrie o datorie elementară a tuturor, „bold firesc care deșteaptă pe oameni a-și iubi patria sa și a rămîne într-însa”. Dragostea de patrie, patriotismul erau condiționate de cei mai de seamă, mai înaintați dintre gînditorii români de asigurarea dreptății pe seama poporului. De dezlegarea acestei probleme, atrîna, potrivit judecății drepte a lui Nicolae Bălcescu, nu numai „viitorul Țării Românești, ci a toatei Români”, succesul strădaniilor poporului român de „a-și organiza o patrie”. Un ardelean, silit de împrejurări a se statornici în Țara Românească, este autorul unui adevărat manual de educație patriotică, sinceră și caldă, prevestitoare a vremurilor noastre. În eseu său din 1857, intitulat *Patria, patriotul și patriotismul*, Aron Florian, profesor de istorie la Colegiul Sf. Sava din București, definea patriotismul în funcție de participarea tuturor cetățenilor la viața politică a țării, de asigurarea bunăstării materiale și spirituale a acestora, a așezămintelor și instituțiilor. „Orice cetățean își va iubi patria numai atunci cînd va ști că așezămintele și instituțiile sale sînt cele mai sigure cheazășuri pentru cea mai mare îmbunătățire a sa materială și morală”. Asemenea cheazășuri și, prin urmare, o educație patriotică adevărată nu puteau fi asigurate decât de un regim popular și republican. „Un patriotism adevărat — afirma învățatul patriot — de care să fie însuflețiți toți cetățenii de obște, fără deosebiri... nu se poate găsi decât în republicile adevărate, așezate pe principii populare, pentru că numai aici oricare cetățean se află în cea mai de aproape relație cu patria sa”.

Conținutul deosebit de bogat al patriotismului conferă un caracter complex procesului de formare și dezvoltare a conștiinței și educației patriotice, spre realizarea cărora colaborează numeroși factori. Dintre toți aceștia fără îndoială școala, de toate gradele și de toate structurile, ocupă cel mai important loc. Cu toate obiectele sau disciplinele cultivate de ea, între care istoria se situează neîndoios la loc de frunte.

Istoria, din timpurile cele mai vechi și pînă astăzi, poate și trebuie socotită, așa cum pe drept cuvînt o aprecia Nicolae Bălcescu „cea dintîi carte a unei nații“. În care aceasta „își vede trecutul, prezentul și viitorul“. În această „carte“, tineri și vîrstnici vor descoperi nenumărate pilde de eroism și iubire de patrie, de la Decebal pînă la Horea și Tudor, de la revoluționarii pașoptiști pînă la conducătorii clasei muncitoare, luptători pentru dreptate socială și libertate națională. Și vor învăța, în același timp, cunoașterea „strădaniilor poporului nostru pentru emanciparea politică și economică, înțelegerea idealurilor sale, a luptei forțelor progresiste și revoluționare pentru eliberarea națională și socială“.

Asemenea aprecieri formulate de tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului, președintele Consiliului de Stat, față de rolul educativ al istoriei au fost subliniate în nenumărate ocazii, cu prilejul vizitelor acum cîțiva ani, în diferite județe ale țării, în acest an, cu prilejul festivităților jubiliare de 125 de ani de la revoluția din 1848, cînd conducătorul partidului și statului nostru a subliniat legătura trecutului cu prezentul, punte trainică spre viitor. Au fost evocate, drept pilde de patriotism și, prin urmare, mijloace de educație patriotică, momentele de luptă pentru libertatea și independența țării sub conducerea lui Decebal, Basarab și Mircea cel Bătrîn, Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul, pentru dreptate socială și națională conduse de Horea, Cloșca și Crișan, Tudor Vladimirescu, revoluția de la 1848, Unirea Principatelor, cucerirea Independenței, în timpul celui dintîi război mondial, la 1 decembrie 1918 la Alba Iulia, „manifestare grandioasă a voinței nestrămutată de unitate a poporului român“, lupta pentru progres, democrație și o viață omenească pentru masele populare sub conducerea clasei muncitoare, de la înființarea partidului acesteia, acum 80 de ani și pînă în zilele noastre.

Pentru a-și îndeplini rolul educativ în toată plenitudinea sa, este necesar ca istoria să ocupe locul ce i se cuvine în planurile și programele școlare, începînd cu școlile elementare și pînă la instituțiile universitare. Istoria patriei și istoria universală nu trebuie să lipsească, dacă vrem să facem educație patriotică și internaționalistă tineretului, de la nici o clasă și de la nici o școală, de cultură generală, gimnazială, liceală, de specialitate sau profesională, nu trebuie să lipsească dintre disciplinele obligatorii de la bacalaureat, alături de limba și literatura română. Istoria gîndită și predată potrivit cu concepțiile și metodele moderne, mai apte a forma și educa gîndirea tineretului. O istorie a civilizației poporului român, în contextul civilizațiilor universale, cu aspirațiile, strădaniile și realizările de seamă ale omenirii, materiale și spirituate, înfăptuite în curgerea vremii. Drept busolă călăuzitoare în complexitatea vieții contemporane și în cea de mîine cu certitudine și mai complexă.

GHEORGHE TUȚUI, dr., cercetător științific principal la Institutul de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R. Perioada zilelor noastre — a revoluției și construcției socialiste, este nu numai una din cele mai trepidante și rodnice etape ale istoriei milenare a poporului român, dar și partea cea mai apropiată, cea mai nouă. Mulți dintre eroii ei, acei patrioți înflăcărați care au înfăptuit insurecția armată sau au participat cu arma în mîină la eliberarea patriei de sub jugul hitlerist, care au luptat pentru instaurarea și consolidarea puterii democrat-populare, pentru victoria socialismului, se află printre noi. Avem marea fericire că sîntem în situația ca atunci cînd dorim a clarifica o problemă sau alta din această perioadă să apelăm la un șir de izvoare care ne sînt ușor la îndemînă, nefiind obligați nici la săpături, nici la descifrarea unor fragmente de scrieri vechi.

Și totuși, în fața cercetătorului acestei perioade istorice, cu milioane de eroi activi, se ridică cîteva cerințe esențiale și nu de puține ori destul de grele. Este vorba, în primul rînd, de a realiza o asemenea prezentare a perioadei date, încît participanții la făurirea ei să se regăsească și să se recunoască, să poată urmări atît încrîncenarea luptei cît și marea bătălie a construcției. Noi, cei care am trăit aceste vremuri, în momente de rememorare, auzim și astăzi zgomotele înăbușite ale frontului, simțim vuietul uriașelor mitinguri și demonstrații de stradă, vedem parcă

aieva cimpurile arse de secetă și truda maselor țărănești, ne amintim de epopeea șantierelor naționale ale tineretului, ca și de marea întrecere declanșată după naționalizarea din 1948. Trecutul apropiat este mereu prezent, ne servește drept compa- rație și, nu de puține ori, ne mobilizează în lupta cu greutățile cotidiene.

A descrie aceste evenimente, a face ca istoria acestor timpuri să-și îndepli- nească plenar funcția sa educativă, nu este, fără îndoială, ușor. Este necesară, în primul rînd, o cunoaștere temeinică a realității și o folosire riguroasă a faptelor istorice. Acest lucru, evident, nu poate fi realizat de către fiecare cetățean care a participat la o acțiune sau alta, ci numai de către oameni de specialitate, înarmați cu cunoștințele necesare analizei și sintezei evenimentelor istorice, cu capacitatea de a le privi nu izolat ci în procesul general de dezvoltare a societății. În această ordine de idei apreceiz ca fiind de mare însemnătate, atît pentru elaborarea unor lucrări valoroase de istorie, dar mai ales pentru ca această disciplină să-și îndepli- nească rolul său educativ, ca faptele și datele folosite să fie durabile, iar apre- cierile rigurose exacte.

Un alt aspect al acestei probleme, cu implicații majore atît în scrierea isto- riei, dar mai ales în realizarea efectelor sale educative, îl reprezintă poziția politică a autorului sau profesorului. În această problemă apreciez că, indiferent ce muncă îndeplinește istoricul acestei perioade — cercetător sau pedagog —, el nu poate fi decît un militant politic, nu poate aborda istoria zilelor noastre decît de pe poziții partizane. Cunoașterea temeinică a liniei politice a partidului comunist, însușirea concepției despre lume și viață a partidului ca propria sa concepție, identificarea istoricului cu lupta partidului, sînt cerințe esențiale, fără de care istoricul nu poate nici măcar înțelege perioada de după eliberare și cu atît mai puțin să facă din evenimentele acestor ani eroici mijloace de înaltă educație patriotică și cetățenească.

Dacă ne preocupăm de rolul educativ al istoriei patriei, și în acest cadru de cel al perioadei sale cele mai recente, cred că ne putem întreba și despre felul cum această acțiune este susținută prin lucrări și alte publicații. Preocuparea reală de creștere a rolului educativ al istoriei, implică, după părerea mea, ca o condiție principală, asigurarea publicării unor lucrări de reală valoare și larga lor difuzare în masă. Cînd mă refer la valoarea lucrărilor, am în vedere, evident, în primul rînd, încărcătura lor științifică, volumul de date și fapte încorporate, ideile și con- cluziile cuprinse în carte, sau care se degajă din lectura ei. Dar, în același timp, mă refer și la forma de prezentare, la stil, la numărul de pagini. Or, trebuie să fie clar că lucrări redactate greoi, supraincărcate de date și fapte neesențiale sau nele- gate de temă, sărace în imagini, neglijent redactate și supradimensionate, ajung, în cel mai bun caz, în rafturile bibliotecilor, sau încarcă spațiile librăriilor.

Este evident că lucrările de istorie contemporană nu pot fi scrise ca niște poezii, deși nu strică o doză de poezie, chiar atunci cînd descriem momente de mare încețșare de forțe. Dar de aici și pînă a recurge la argumentare proprie numai pentru legarea a două referințe sau pentru prezentarea unor date, este un drum lung. Este verificat de viață faptul că audiență la public nu au nici lucrările seci, aride, nici cele superdimensionate, ci acelea care, în pagini puține, transmit ceva și se adresează, deopotrivă, atît rațiunii, cît și sensibilității umane.

Pornind de la situația existentă, de la cerințele reale și prezente ca istoria contemporană să participe mai activ și efectiv la formarea și dezvoltarea trăsă- turilor moral-politice ale omului nou, ca și de la faptul că istoria zilelor noastre este o ramură tinăără, aș putea spune în formare, sînt de părere că pentru biruirea unor anumite rețineri în publicarea unor lucrări pe această perioadă ar trebui dusă o largă acțiune de încurajare și sprijin.

În același context s-ar încadra și organizarea unor forme de ridicare a cunoș- tințelor de specialitate a cadrelor ce se ocupă cu partea cea mai nouă a istoriei contemporane, a unor dezbateri tematice, eșalonate pe un timp mai îndelungat, facilitarea publicării lucrărilor și studiilor valoroase într-un tiraj corespunzător — lucru perfect realizabil din economiile făcute pe seama unor lucrări care stau sau vor sta în depozite —, cultivarea interesului pentru istorie prin larga popu- larizare a cărților valoroase, prin asigurarea unei critici științifice, nu formale sau de complezență, cît și prin alte mijloace.

Ridicarea nivelului științific-interpretativ al lucrărilor de istorie contem- porană, îmbunătățirea continuă a predării ei în învățămîntul de toate gradele, creșterea influenței educative a evenimentelor de după eliberare presupun și renun- țarea la unele manifestări de festivism. Prin aceasta nu înțeleg renunțarea la sesiuni și alte manifestări festive, la publicarea unor lucrări, studii, articole, la organizarea

unor emisiuni de radio, televiziune etc., ci limitarea actului festiv sau mai precis exprimarea lui prin lucrări de analiză, prin studii și articole de reală valoare științifică.

Dezvoltarea multilaterală a patriei noastre socialiste, ridicarea la viață economică și culturală activă a tuturor județelor țării, au dus, după cum era și firesc, la multiplicarea mijloacelor de educare și influențare a opiniei publice. Existența în numeroase centre județene a unor edituri, biblioteci și case de cultură, a filialelor Societății de științe istorice, apariția unui mare număr de ziare și alte publicații locale, creșterea numărului de profesori, cercetători și studenți la disciplinele istorice, demonstrează realismul aprecierilor de mai sus.

Dar dacă punem întrebarea: cum contribuie aceste instituții culturale la stimularea cercetării istorice a zilelor noastre, cum o popularizează, cum îi sînt valorificate valențele educative?, nu putem da un răspuns pe deplin afirmativ. Sînt, fără îndoială, multe și însemnate realizări, dar se perpetuează și un șir de neajunsuri, cu repercusiuni directe în opera de educare a maselor.

Astfel, dacă ne referim la toate publicațiile locale, de la cărți pînă la ziare, putem afirma că nu stimulează suficient cercetarea istoriei locale, nu-și popularizează eroii, nu cultivă, cu date și fapte istorice concrete, dragostea pentru cuceririle obținute. Or, toate județele țării au un trecut apropiat, demn de a fi inserat în pagini de istorie, au eroii lor mai vechi sau mai noi, au monumentele lor, multe dintre ele aflîndu-se încă sub schele. Existența unor rubrici frecvente în publicațiile periodice județene, unde să pară materiale de istorie locală, renunțarea la formalism cu prilejul diferitelor aniversări, cînd se publică articole nelegate de lupta și realizările maselor din localitatea respectivă, organizarea unor dezbateri, publicarea unor recenzii sau prezentări ale unor lucrări de istorie etc., ar contribui, în mod evident, la stimularea interesului pentru istoria contemporană, la creșterea efectului educativ al acestora. În această ordine de idei, consider că organele de presă locală ar putea organiza un ciclu de materiale legate de istoria ultimelor trei decenii, care să apară, treptat, pînă în august 1974. Ar fi, de asemenea, util ca în cinstea împlinirii a trei decenii de la eliberarea României de sub jugul hitlerist, să se asigure publicarea unui număr de biografii de eroi și alți luptători din rezistența antifascistă și lupta de eliberare a teritoriului național, din războiul dus alături de Națiunile Unite.

Un rol însemnat în stimularea dezvoltării cercetării istoriei naționale contemporane, în dezbaterile diferitelor probleme și aspecte legate de această perioadă extrem de complexă și de bogată, în răspîndirea în mase a cunoștințelor istorice, revine Societății de științe istorice, care are filiale în toate județele țării. Este evident că schimbarea opticii care predomină la unele filiale, de a se preocupa mai des de trecutul îndepărtat, deplasarea preocupărilor și forțelor spre probleme legate de istoria ultimelor trei decenii, spre valorificarea datelor și faptelor locale, de popularizare a realizărilor și a eroilor, de sărbătorire a unor date istorice importante, de organizare a unor expoziții, conferințe publice etc., ar contribui mai eficient la atingerea obiectivului comun: creșterea eficienței istoriei contemporane a patriei.

GHEORGHE ZAHARIA, conf. univ. dr., director adjunct al Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R. Istoria unui popor este actul său de identitate, care îi conferă dreptul de proprietate asupra ariei geografice pe care s-a născut, de existență egală în rîndul tuturor celorlalte popoare, dreptul de a se dezvolta în conformitate cu tradițiile vieții sale materiale și spirituale, cu capacitățile și năzuințele sale.

Selectînd tot ce a fost caracteristic în procesul evoluției progresive a societății omenești, evidențiînd forțele sociale purtătoare ale progresului neînterupt în dinamica lui dialectică, relevînd totodată caracteristica și esența reacționară a factorilor retrograzi, istoria constituie conștiința de sine a fiecărui popor și îndreptarul devenirii sale. Prin aceasta ea este cartea de căpătîi a fiecărei generații, unul din mijloacele importante de educare a maselor în spiritul tradițiilor înaintate ale generațiilor trecute, de luptă pentru păstrarea ființei naționale a poporului respectiv, a unității lui statale independente și suverane. Pentru că nu sînt puține exemple în istoria lumii cînd state cuceritoare, preamărînd propria lor istorie, au căutat să o impună popoarelor cucerite, concomitent cu denaturarea și nesocotirea istoriei acestora, pentru a le slăbi conștiința de sine și prin aceasta a le reduce forța de rezistență la opresiune.

De aceea, putem considera că atitudinea față de cercetarea și însușirea istoriei noastre ca obiect în sine și ca parte componentă a istoriei umanității, locul pe care-l acordăm acestei sinteze a culturii materiale și spirituale milenare a poporului român în sistemul educațional din instituțiile de învățămînt și cultură constituie unul dintre criteriile fundamentale de judecată asupra orientării noastre politice și a răspunderii ce resimțim pentru destinele națiunii române.

În ultimul deceniu, istoriografia noastră a fost marcată de numeroase lucrări de istorie generală și de istorie a mișcării muncitorești. Multe teme își așteaptă însă rîndul a fi elaborate la nivelul cerut de conducerea partidului, în măsură a oferi — cum aprecia secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, în mesajul adresat participanților la Congresul al XIV-lea internațional de studii bizantine — „concluzii și învățăminte despre marile procese ale dezvoltării societății, ale existenței popoarelor de-a lungul timpului, punind în evidență atît ceea ce a fost valoros, progresist și a servit mersului înainte al societății, cît și piedicile ridicate de-a curmezișul evoluției și care au costat scump umanitatea, au întîrziat progresul unor națiuni“.

În acest cadru, se cuvine a aminti necesitatea de a avea lucrări asupra formării poporului român și a limbii lui, asupra continuității sale în spațiul Carpato-Danubian, asupra relațiilor lui multilaterale cu vecinii, cu alte popoare, în care să fie prezentate, temeinic argumentate și explicate, momentele nodale și faptele de seamă ale istoriei poporului nostru de la origini și pînă în zilele noastre. Traduse în mai multe limbi de circulație internațională, aceste lucrări vor putea servi ca surse de informare pentru istoricii onești din străinătate, care vor să ne cunoască și să-și informeze corect cititorii despre istoria României, vor constitui un răspuns demn pentru acei istorici străini care și-au luat greaua răspundere de a o denatura. În același sens, au mari îndatoriri și istoricii epocii contemporane, în pofida părerilor unora că această epocă n-ar fi chiar istorie, sub motiv că lipsește perspectiva necesară analizei istorice, și că aceasta se află în sfera politicii. Fără a nega cu totul această părere, considerăm că este posibil și necesar a cuprinde în paginile istoriei poporului român această importantă epocă în care s-au înfăptuit și se înfăptuiesc năzuințele de independență națională, de progres economic și social neîntrerupt ale celor mai vrednici înaintași, epocă ce adaugă noi pagini de eroism la letopisețul țării, spre gloria străbunilor și împlinirea urmașilor. Generația noastră are datoria de a lăsa ca moștenire acestor urmași, pe lingă o bază economică solidă, pe lingă perspectivele clare de muncă și creație pe care ni le insuflă tuturor partidul nostru comunist, și o conștiință profundă a ceea ce a fost, este și merită să fie poporul nostru, spre a ajunge pe cele mai înalte culmi de civilizație. Pentru că mindria pentru faptele străbune le va întări credința — ne-lipsită de realism — în forțele lor, le va însuși și înmii avîntul în făurirea unor fapte mărețe, demne de cele ale înaintașilor. Înfrățirea în lucrări și manuale de istorie a pasiunii și eroismului maselor în munca și lupta pentru răsturnarea claselor exploatoare și făurirea orînduirii socialiste va fi povată și indemn copiilor, nepoților și strănepoților.

Dar a scrie istoria nu este totul. Fundamentală ni se pare a fi însușirea învățămintelor ei; or, bazele acestei orientări trebuie puse în școlile de toate treptele, de la formele preșcolare și pînă la cele postuniversitare. Pentru că nu poate fi un specialist complet cel ce nu-și fundamentează specialitatea pe o înaltă conștiință istorică. Nu mai vorbim de faptul că fiecare specialitate își are istoria ei, oamenii ei din trecut care fac cînte țării și a căror cunoaștere poate constitui un stimulent în activitatea creatoare a specialiștilor de azi și de mîine. Nu mai vorbim de faptul că celor ce li se încredințează conducerea vieții sociale le este necesar un asemenea orizont larg, pe care numai cunoașterea istoriei le-o poate da: cunoașterea legilor obiective care guvernează societatea, necesitatea de a acționa în spiritul cerințelor progresului.

LEONTIN SĂLĂJAN (1913-1966)

Militant de seamă al Partidului Comunist Român, al mișcării noastre muncitorești, Leontin Sălăjan, de la a cărui naștere se împlinesc 60 de ani, a întruchipat în persoana sa înaltele trăsături ale luptătorilor pentru fericirea poporului, consacrându-și întreaga putere de muncă nobilelor idealuri de eliberare socială și națională, instaurării puterii populare și construirii socialismului.

S-a născut la 19 iunie 1913, în comuna Santău din județul Satu Mare, într-o familie de țărani săraci. Dificultățile materiale cu care se înfruntau părinții săi l-au făcut să cunoască, din copilărie, o viață plină de privațiuni. În 1927, la numai 14 ani, părăsește satul natal și intră ucenic la căile ferate, pentru a se califica în meseria de lăcătuș.

Ucenic fiind, este supus aceluiași condiții de mizerie în care trăia muncitorimea exploatată și împilată. În sufletul lui s-au acumulat adânci sentimente de revoltă și ură față de nedreptățile sociale, fapt care l-a determinat să se înroleze, încă de tânăr, în mișcarea muncitorească.

Viața de zi cu zi în mijlocul muncitorilor de la Atelierele C.F.R. din orașul Timișoara, centru cu vechi tradiții revoluționare, care îi împărtășeau cu căldură din cunoștințele și experiența lor, a exercitat o profundă înrîurire asupra sa. Mediul de fabrică l-a întărit, l-a călit, i-a insuflat încredere în forța și vigoarea clasei muncitoare, în perspectivele luminoase ale luptei duse de proletariat, sub conducerea comuniștilor.

Un moment deosebit în formarea trăsăturilor sale de militant comunist l-au reprezentat eroicele lupte ale ceferiștilor și petroliștilor din ianuarie-februarie 1933, în contextul cărora s-a situat și marea grevă demonstrativă din 17 februarie a aceluiași an de la Atelierele C.F.R. Timișoara.

În cadrul Sindicatului revoluționar al feroviarilor din Timișoara, înființat în 1933, iar apoi ca membru în conducerea acestuia, Leontin Sălăjan a participat, în anii următori, la organizarea, sub conducerea comuniștilor, a numeroase acțiuni de protest pentru apărarea drepturilor muncitorești. Pe această linie se înscrie întrunirea celor 1 000 de muncitori ceferiști timișoreni din mai 1936 pentru obținerea unor revendicări economice imediate, ca și manifestațiile prilejuite de sărbătorirea zilei de 1 Mai.

Puterea sa de muncă, dirzenia și abnegația de care a dat dovadă în vîltoarea bătăliilor de clasă, spiritul său de inițiativă, calitățile sale de organizator au făcut ca, în toamna anului 1939, să fie primit în rîndurile Partidului Comunist Român. Era perioada unor profunde frămîntări sociale, a unei ascutite lupte dusă de cele mai înaintate forțe ale poporului nostru, în frunte cu comuniștii, pentru apărarea libertăților democratice, a suveranității și integrității teritoriale a României. În cursul acestor evenimente, îl găsim prezent atît în organizarea unor acțiuni de masă desfășurate la Timișoara, cît și la Reșița, unde se deplasa deseori pentru îndrumarea comuniștilor din acest vechi centru metalurgic.

Zilele de adînc clocot de la sfîrșitul lui august și începutul lui septembrie 1940, cînd din trupul țării fusese sfîrtecăta partea de nord a Transilvaniei, l-au găsit pe Leontin Sălăjan antrenat cu toate forțele în mobilizarea la luptă a muncitorimii timișorene. A fost prezent, la 2 septembrie 1940, alături de alți conducători comuniști din rîndurile feroviarilor, ca Alexa Augustin, Grigore Valea și alții, în ridicarea la luptă a muncitorimii de la Atelierele C.F.R. La 3 septembrie, cînd autoritățile pregătiseră primirea șefului organizației hitleriste de tineret din Germania, s-a declanșat, din inițiativa comuniștilor, marea manifestație antifascistă de la Timișoara. În acele momente, Leontin Sălăjan s-a aflat din nou în fruntea demonstranților. Alături de alți vorbitori, el a luat cuvîntul în fața celor aproape 10 000 de manifestanți, chemîndu-i la luptă hotărîtă pentru apărarea independenței naționale și a integrității teritoriale a României, împotriva fascismului.

Pentru atitudinea dirză de care a dat dovadă în timpul manifestației, a fost arestat, împreună cu alți 28 de participanți, fiind supus, la chestura poliției, unor crunte maltratări. Presiunile exercitate asupra sa pentru a deconspira activitatea de partid au rămas, însă, fără nici un rezultat. Din lipsă de probe și ca urmare a protestului hotărît al muncitorimii timișorene, la scurt timp el a fost eliberat, împreună cu tovarășii săi.

Paralel cu activitatea de organizare a luptelor muncitorimii din Banat, Leontin Sălăjan a avut un important rol în îndrumarea activității organizației regionale a Apărării Patriotice.

În anii grei ai dictaturii militare-fasciste și ai războiului hitlerist, în care România fusese tîrîtă, împotriva voinței și intereselor poporului, Leontin Sălăjan, statornic la postul său de luptă, a îndeplinit importante sarcini pe linie de partid. În 1940, a devenit membru al Comitetului județean P.C.R. Timiș Torontal. După doi ani, spre sfîrșitul lui 1942, i s-a încredințat funcția de secretar al Comitetului județean P.C.R. Timiș Torontal, iar ulterior, în 1943—1944, de secretar al Comitetului regional Banat al P.C.R.

În acea perioadă de adîncă ilegalitate, cînd organele de represiune puneau în pericol, în orice moment, viața militanților comuniști, Leontin

Sălăjan, dînd dovadă de un înalt spirit de clasă, de combativitate comunistă, de curaj și abnegație revoluționară, a desfășurat, cu simț de răspundere, o neobosită activitate de îndrumare și de organizare a unor multiple acțiuni de luptă împotriva dictaturii militare-fasciste și a ocupanților hitleriști. Îl găsim prezent în mijlocul muncitorilor din Timișoara și Arad, din Bocșa și Reșița, ca și din alte localități bănățene.

În 1943, cînd în fața comuniștilor se punea tot mai acut problema pregătirilor pentru lupta armată împotriva dictaturii militare-fasciste și a trupelor hitleriste, Leontin Sălăjan, împreună cu membri ai Biroului Comitetului regional de partid, a stabilit, la indicația conducerii P.C.R., contacte cu conducători ai organizațiilor și partidelor muncitorești și democratice din Banat, în vederea realizării pe plan regional a frontului național antihitlerist. În cadrul acestor demersuri, în vara și în toamna lui 1943, Leontin Sălăjan s-a deplasat, în mai multe rînduri, la Arad, unde a avut convorbiri cu conducători ai Frontului Plugarilor.

Comitetul regional Banat al P.C.R. a acționat pentru mobilizarea și polarizarea în cadrul frontului unit împotriva fascismului a tuturor forțelor patriotice din această parte a țării. Un moment semnificativ în această direcție l-a constituit înțîlnirea de la sfîrșitul lunii martie 1944, într-o casă conspirativă a partidului din Timișoara, la care alături de Leontin Sălăjan și Ilie Drăgan, din partea P.C.R., au participat reprezentanți ai Uniunii Patrioților, Madoszului, Apărării Patriotice și comitetelor antifasciste sîrbești.

Concomitent cu activitatea pentru unirea pe plan local a tuturor forțelor antifasciste în vederea luptei pentru răsturnarea dictaturii militare-fasciste, comuniștii din Banat au organizat și lupta de partizani. Alături de alți militanți ai partidului comunist, Leontin Sălăjan a adus o contribuție deosebită la organizarea detașamentului de partizani „Mărășești”, care a acționat în Munții Carașului.

Pregătirile în vederea răsturnării dictaturii militare-fasciste s-au soldat, în regiunea Banat, prin crearea, la începutul lui august 1944, a Comandamentului regional al formațiunilor patriotice de luptă, în fruntea căruia a fost numit Leontin Sălăjan.

În zilele furtunoase ale insurecției naționale antifasciste armate din august 1944, ca și în cursul luptelor desfășurate împotriva trupelor hitleriste care încercau să ocupe Timișoara, Leontin Sălăjan s-a aflat în permanență în primele rînduri ale luptătorilor bănățeni, organizînd acțiunea armată pentru triumful insurecției în această parte a țării.

Capacitatea de muncă, talentul organizatoric, priceperea și experiența dobîndite în perioada grea a ilegalității și-au găsit o vie afirmare în anii de după eliberarea României de sub jugul fascist. În perioada imediat următoare insurecției, în clocotul uriașelor mișcări populare, organizate și conduse de P.C.R., Leontin Sălăjan a desfășurat, în calitate de prim-secretar al Comitetului regional Banat al P.C.R., o neobosită muncă pentru mobilizarea tuturor eforturilor în vederea susținerii frontului antihitlerist, pentru reconstrucția economică.

Conducerea partidului i-a încredințat, în iulie 1945, lui Leontin Sălăjan sarcina de prim-secretar al Comitetului regional Oradea al P.C.R., unde, ca și în Banat, datorită activității sale neobosite, și-a atras prețuirea, încrederea și stima tovarășilor cu care a muncit.

A lucrat, ulterior, în cadrul Aparatului Comitetului Central al Partidului Comunist Român.

Pentru meritele și rezultatele activității sale, Conferința Națională a P.C.R. din octombrie 1945, la care a participat ca delegat al Comitetului regional Oradea l-a ales membru al Comitetului Central al Partidului Comunist Român, calitate pe care o va păstra în tot restul vieții sale. La Congresul al VII-lea al partidului, din decembrie 1955, Leontin Sălăjan a fost ales membru supleant al Biroului Politic al C.C. al P.C.R., iar la Congresul al IX-lea al partidului, din iulie 1965, membru al Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R.

Leontin Sălăjan a îndeplinit, după eliberarea țării de sub jugul fascist, și o serie de funcții în conducerea statului. În 1948—1949 a fost ministru adjunct la Ministerul Sănătății și Prevederilor Sociale, iar în anii 1949 și 1950 ministru al construcțiilor.

Din martie 1950, Leontin Sălăjan a îndeplinit o serie de munci de mare răspundere în conducerea forțelor armate, unde, de fapt, și-a desfășurat cea mai mare parte a activității sale de după eliberare. În calitate de șef al Marelui Stat-Major, apoi de prim-locțiitor al ministrului, iar din 1955 ca ministru al forțelor armate, el a militat neobosit pentru educarea comunistă, patriotică a militarilor de toate gradele în spiritul dragostei nețărmurite față de partid și popor, al slujirii măreței cauze a socialismului, pentru aplicarea cu fermitate și consecvență a politicii marxist-leniniste a P.C.R. de întărire neconținută a capacității de apărare a țării.

Concomitent, Leontin Sălăjan a manifestat un interes permanent pentru continua desăvârșire a pregătirii sale militare. În 1955 a absolvit cursul special la Academia militară generală. Urcînd treaptă cu treaptă în ierarhia militară, în ultima parte a vieții a fost avansat la gradul de general de armată.

Paralel cu aceasta, începînd din 1946, a fost ales deputat al Marii Adunări Naționale în toate legislaturile.

Ca o înaltă prețuire a activității sale revoluționare îndelungate, a meritelor sale deosebite în construirea socialismului, în întărirea statului socialist și a forțelor sale armate, Leontin Sălăjan a fost distins cu titlul de Erou al Muncii Socialiste, cu ordine și medalii ale Republicii Socialiste România.

Fiu credincios al partidului comunist și al poporului român, luptător devotat pentru cauza socialismului, pentru progresul și înflorirea neconținută a României, Leontin Sălăjan a rămas neclintit la postul său pînă în ultima clipă a vieții.

În plină putere de muncă, la vîrsta de numai 53 de ani, Leontin Sălăjan a încetat din viață la 28 august 1966.

Figura lui Leontin Sălăjan va rămîne gravată în conștiința poporului nostru ca simbol al devotamentului și atașamentului nețărmurit pentru cauza partidului, pe care l-a slujit cu credință timp de aproape 30 de ani, ca întruchipare a trăsăturilor comuniste ale omului de stat și comandantului militar, care și-a închinat întreaga viață luptei revoluționare a clasei muncitoare, viitorului luminos al poporului său, edificării socialismului în România.

VASILE PETRIȘOR

ȘTEFAN MEGYERI

(1913 - 1938)

Profilul tinărului luptător Ștefan Megyeri, drumul său de viață se definesc sub semnul angajării militante, încă din anii adolescenței, în bătălia de clasă a proletariatului, condus de partidul comunist, pentru scuturarea lanțurilor exploatării și împilării, pentru izbînda socialismului în patria noastră. Dăruirea revoluționară, eroismul și fermitatea faptei sale combatante, jertfa vieții înseși pe baricada luptei împotriva forței oarbe a fascismului, pentru marea cauză a libertății popoarelor evocă pilduitor acele trăsături proprii generațiilor de tineri revoluționari din anii ilegalității crescuți și educați de partid în spiritul idealurilor comuniste, al patriotismului și internaționalismului proletar.

S-a născut la 3 mai 1913, într-o familie de muncitori timișoreni. Urmează școala primară în orașul natal, unde se distinge prin inteligența vie, prin setea de cunoaștere și tăria de caracter. Lipsit de mijloace materiale, nu-și poate continua studiile și se angajează ucenic la un atelier de croitorie. Nu va pregeta nici în aceste condiții să adîncească sistematic tainele cărților, să-și formeze un larg orizont de cultură. Pașii săi se vor îndrepta astfel spre biblioteca Căminului muncitoresc din Timișoara, unde pulsa o activitate multilaterală, culturală și politică. Aici va participa, începînd din anul 1928, la acțiunile tineretului muncitor, va face cunoștință cu literatura social-politică marxistă.

Ascuțirea conflictelor sociale în perioada declanșării mării crize economice din anii 1929—1933, atmosfera de teroare polițistă ce a urmat represiunii dezlănțuite împotriva participanților la Congresul Sindicatelor unitare, ținut la Timișoara în 1929, iar pe de altă parte profundul ecou

al luptelor muncitorimii de la Lupeni, din același an, au produs o adîncă frămîntare în inima tînărului muncitor, contribuind la dezvoltarea conștiinței sale de clasă. Este perioada cînd Ștefan Megyeri devine membru al Uniunii Tineretului Comunist, în cadrul căreia îndeplinește cu un mare simț de răspundere sarcinile încredințate. Avea numai 17 ani cînd a primit „botezul focului”. Arestat în noiembrie 1930 pentru răspîndirea de manifeste comuniste și participarea la manifestația prilejuită de aniversarea bătăliilor de clasă din 1929, a înfruntat cu demnitate și curaj schingiuirile la care a fost supus în beciurile siguranței.

Anii crizei economice, ani de amplificare a bătăliilor sociale ale maselor muncitoare, sub conducerea partidului comunist, marchează intensificarea activității revoluționare a lui Ștefan Megyeri. Capacitatea sa organizatorică, pasiunea cu care răspîndește în mase cuvîntul partidului se văd din plin în cadrul campaniei electorale a Blocului Muncitoresc-Țărănesc pentru alegerile parlamentare din anul 1931, în urma cărora au fost aleși cinci deputați comuniști, printre care Lucrețiu Pătrășcanu, candidat pe lista B.M.Ț. în județul Timiș.

În toamna anului 1931, după viguroasa demonstrație de stradă din 8 octombrie a muncitorilor reșițeni, la care au participat 4 000 de oameni, demonstrație îndreptată împotriva reducerii salariilor, pentru reprimirea la lucru a celor concediați, organele siguranței îl arestează și încearcă, prin felurite mijloace de intimidare, să-l determine a înceta activitatea revoluționară. Dar tînărul comunist nu putea fi abătut prin nici un mijloc de la drumul luptei revoluționare, căruia i s-a consacrat cu întreaga lui putere de dăruire.

În anul 1932, Ștefan Megyeri trăiește cel mai mareț și mai emoționant moment din scurta lui viață : în semn de prețuire a devotamentului său pentru cauza revoluționară este primit în rîndurile Partidului Comunist Român. De acum, activitatea sa revoluționară va cunoaște noi orizonturi, noi profunzimi.

Ales în Comitetul județean Timiș al U.T.C., desfășoară o muncă susținută în rîndurile tineretului de la Reșița și din alte centre industriale ale Banatului, unde s-au declanșat, în 1932, numeroase greve și alte acțiuni revendicative muncitorești.

În toamna aceluiași an, este arestat la Anina, fiind acuzat că a elaborat și a difuzat în localitate manifeste comuniste.

La indicația partidului, Ștefan Megyeri, expus permanent arestărilor de către organele de represiiune din Banat, a părăsit Timișoara, îndeplinind sarcini de răspundere, în calitate de activist al Comitetului Central al U.T.C., în orașele Iași și Cluj. Arestat din nou, în august 1934, la București, este judecat la Tribunalul Consiliului de Război al Corpului VI Armată din Cluj, condamnat la un an și jumătate de închisoare și întemnițat la Doftana. Zidurile reci ale acestei fortărețe nu i-au putut frînge, însă, voința de luptă. Ca și pentru atîția alți luptători, Doftana a fost pentru el o înaltă școală de călire și îmbărbătare comunistă, de adîncire a trăsăturilor proprii militantului revoluționar.

Eliberarea sa din închisoare, în primăvara anului 1936, coincide cu perioada de intensă activitate desfășurată de P.C.R. pentru încheierea unui larg front de luptă menit să bareze calea fascismului, să apere li-

bertățile democratice, suveranitatea și integritatea țării. În aceste condiții, în conștiința sa găsește un puternic ecou chemarea P.C.R. la solidaritate cu Spania republicană, care înfrunta rebeliunea fascistă dezlănțuită cu sprijinul forțelor militare trimise de Hitler și Mussolini. Ștefan Megyeri se află printre cei 500 de voluntari antifasciști din România care se înrolează în brigăzile internaționale din Spania, însuflețiți de convingerea că în felul acesta luptă împotriva celui mai crunt dușman al intereselor naționale ale poporului român, ca și ale tuturor popoarelor lumii.

Ștefan Megyeri face parte din compania de pușcași „Grivița” din cadrul Brigăzii 129 internaționale, încă de la constituirea acesteia. El contribuie cu o mare energie și pricepere la întărirea capacității de luptă a subunității sale, participă la operațiunile militare din Estramadura, apoi la cele din regiunea Aragon, dând dovadă de inițiativă și hotărâre, se prezintă voluntar la misiunile cele mai dificile. Calitățile sale de revoluționar neînfricat, tenace în înfruntarea greutăților, neșovăind în fața sacrificiului vieții, s-au manifestat în mod deosebit în împrejurările în care unitățile republicane trebuiau să facă față ofensivei dușmanului în regiunea Aragon.

Despre ultima luptă, din martie 1938, la care participă Ștefan Megyeri, în zona Monroyo-Morella-Pobleta, și despre moartea lui eroică, comandantul său de batalion scrie: „În aceste condiții grele, luptătorii din unitățile republicane spaniole și din brigăzile internaționale dau dovadă de dirzenie, abnegație, eroism... La Pobleta, fasciștii dezlănțuie asupra pozițiilor republicane potop de obuze și bombe. Se încinge o luptă pe viață și pe moarte. Neclintit la postul său de luptă până la ultima clipă, cade rănit mortal Ștefan Megyeri”.

Astfel a fost curmat firul vieții tânărului luptător, puțin timp înainte de a fi împlinit 25 de ani.

Numele lui figurează pentru totdeauna în rîndul eroilor nemuritori, comuniști și antifasciști, care, cu prețul vieții lor, au făcut totul pentru ca România să pășească pe calea vieții noi, socialiste și care și-au asimilat acea trăsătură definitorie întregii existențe a partidului nostru — îmbinarea organică a patriotismului cu internaționalismul proletar.

GHEORGHE ADORIAN

Muzeul de istorie a partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România la a 25-a aniversare

S-a împlinit, la 11 iunie a.c., un sfert de veac de la înființarea Muzeului de istorie a partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România¹. Aniversarea acestui jubileu constituie prilejul unei priviri retrospective asupra drumului parcurs, a etapelor ascendente străbătute în dezvoltarea sa, asupra contribuției colectivului muzeului la îndeplinirea obiectivelor puse de conducerea partidului pentru popularizarea istoriei Partidului Comunist Român, a mișcării revoluționare și democratice din țara noastră, a colecționării și valorificării mărturiilor ce oglindesc lupta revoluționară a proletariatului român, a construirii socialismului. Din momentul constituirii sale, muzeul s-a aflat în permanență sub directă îndrumare și orientare a conducerii partidului, subliniindu-se, prin aceasta, locul și importanța care-i revine în frontul ideologic al rețelei așezămintelor culturale din țara noastră.

Creat pentru a se face cunoscute tradițiile revoluționare de luptă ale poporului, ale partidului comunist, ale mișcării revoluționare și democratice din Româ-

nia, muzeul a îndeplinit în împrejurările cînd în țara noastră s-a înfăptuit uriașe transformări politice, economice, culturale, un rol important în sistemul instituțiilor pentru cercetarea istoriei, al organizării, pe baza concepției materialismului dialectic și istoric, a muzeelor de istorie.

În decursul celor 25 de ani de existență, muzeul a străbătut mai multe etape de dezvoltare. Pe plan specific muzeografic, în aceste etape sînt reflectate evoluția și succesele istoriografiei marxiste din țara noastră, muzeografia — ca disciplină a științei istoriei — reflectînd direct cuceririle din domeniul cercetării trecutului și prezentului.

Muzeul de istorie a partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România s-a înscris, de la început, ca o instituție cultural-educativă, ideologică, de propagandă a partidului în contextul marilor eforturi creatoare ale maselor muncitoare pentru edificarea bazelor construcției socialiste în țara noastră.

Anul 1951 marchează în istoria celor 25 de ani a muzeului o nouă etapă. Cu prilejul aniversării a 30 de ani de la înființarea Partidului Comunist Român, muzeul a cunoscut noi transformări, atît din punct de vedere al conținutului tematic, cît și al spațiului. „Prin marea bogăție a materialului cuprins în cele 14 săli ale sale — scria ziarul „Scînteia” —, muzeul constituie o mare și interesantă carte de istorie ce se deschide în fața ochilor vizitatorilor”². În noua

¹ Muzeul, cu denumirea „Momente din lupta pentru libertatea poporului român”, a fost inaugurat la 11 iunie 1948 în clădirea din str. Biserica Amzei nr. 5—7, în complexul Așezămîntului cultural „Nicolae Bălcescu”. „În acest muzeu — scria „Scînteia” din 5 iulie 1948 — sînt prezentate, sub diferite aspecte, momente din lupta poporului nostru împotriva subjugării și a robiei, luptă care străbate ca un fir roșu, conducător, întreaga noastră istorie”. În anii 1948—1954, la elaborarea tematicii au participat: acad. Mihail Roller, Constantin Agiu, V. A. Varga, A. G. Vaida, Radu Thebe. În anii 1954—1965, a funcționat ca director al muzeului Clara Cușnir, iar din 1965 a fost numit în această funcție — Nicolae Cioroiu.

² „Scînteia” din 5 mai 1951. Cu acest prilej i s-a dat o nouă denumire: „Lupta revoluționară a poporului”.

formă, în muzeu erau prezentate momentele principale ale luptei poporului pentru libertate socială și națională, mișcările muncitorești din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, etapele parcurse de Partidul Comunist Român în perioada interbelică și se încheia cu succesele obținute de poporul nostru în primii ani ai construcției socialismului.

În anul 1954, conducerea partidului a hotărât transformarea Muzeului „Lupta revoluționară a poporului” în „Muzeul de istorie a partidului”. Totodată, s-a stabilit elaborarea unei noi tematici și amplasarea muzeului într-o altă clădire. În iunie 1958, Muzeul de istorie a partidului a fost deschis în clădirea din Șos. Kiseleff nr. 3 și cuprindea un număr de 9 săli — cu o suprafață de expunere de circa 2 000 m.p. Tematica, în noua sa formă, a fost, mai mult decât în trecut, orientată spre ilustrarea istoriei mișcării muncitorești și a legăturilor sale inter-naționaliste. Sarcina principală a colectivului științific a fost, în continuare, îmbogățirea colecțiilor și valorificarea lor prin expoziții, elaborarea studiului cu privire la perspectiva dezvoltării muzeului. Se remarcă în acest sens expozițiile aniversative: „30 de ani de la luptele muncitorilor petroliști și ceferiști — ianuarie-februarie 1933” și „20 de ani de la eliberarea patriei — august 1944 — august 1964”, organizate în sala „Dalles” din Capitală. Aceste expoziții au prilejuit rezolvarea, din punct de vedere muzeografic, a unor probleme de ordin tematic aferente perioadelor istorice respective și, totodată, achiziționarea unor valoroase documente, fotografii și obiecte.

În primăvara anului 1963 au început lucrările de construcție pentru mărirea suprafeței de expunere și de renovare a corpului vechi al edificiului³. Paralel, s-a desfășurat o amplă muncă de cercetare științifică pentru identificarea și achiziționarea de noi documente, fotografii, obiecte, mărturii ale istoriei mișcării muncitorești, a partidului comunist. Timp de aproape trei ani au fost cercetate fondurile Arhivei C.C. al P.C.R., Arhivei Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., Direcției generale a Arhivelor Statului

și filialelor sale din întreaga țară, Arhivei Marelui Stat-Major, Arhivei Ministerului Afacerilor Externe, precum și fondurile de la Biblioteca Academiei R.S. România, Biblioteca Centrală de Stat. La elaborarea și dezbaterile proiectelor de tematică au participat, alături de istorici, economiști, filozofi și numeroși militanți ai mișcării muncitorești, ai Partidului Comunist Român. De asemenea, proiectele de amenajare muzeistică au fost supuse dezbaterii unor largi colective de arhitecți, graficieni, scenografi, artiști plastici, muzeografi etc.

La începutul lunii mai 1966, Comitetul Executiv al C.C. al P.C.R. a adoptat, pe baza documentelor Congresului al IX-lea, hotărârea privind reorganizarea Muzeului de istorie a partidului și îmbogățirea tematicii sale⁴. Potrivit acestei hotărâri, s-a stabilit următoarea tematică: lupta poporului român pentru eliberarea națională și socială, mișcările revoluționare din secolul al XIX-lea, apariția și dezvoltarea mișcării muncitorești, socialiste, istoria P.C.R., a organizațiilor democratice și progresiste din România, în strânsă legătură cu istoria generală, social-economică și politică a țării. Corespunzător acestei tematici a fost adoptată și actuala denumire: „Muzeul de istorie a partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România”.

Reorganizat în lumina acestei hotărâri, muzeul a fost inaugurat în prezența secretarului general al partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu. În expunerea la adunarea festivă, organizată cu prilejul aniversării a 45 de ani de la crearea P.C.R., tovarășul Nicolae Ceaușescu a arătat: „Reorganizarea recentă, în lumina criteriilor stabilite de Congres, a Muzeului de istorie a partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România, constituie un început bun. Va trebui, desigur, să se continue munca de cercetare în vederea îmbunătățirii continue a prezentării faptelor și documentelor din muzeu, astfel încât ele să redea cât mai complet și veridic istoria revoluționară din țara noastră”⁵. În noua formă, mu-

³ Construcția veche a fost realizată în anii 1912—1938. Proiectul clădirii a fost întocmit de arhitectul N. Ghica-Budești. Destinația inițială a edificiului a fost pentru Muzeul Național de istorie. Proiectul amenajărilor realizate în anii 1963—1966 a fost întocmit de un colectiv de proiectanți, condus de arh. Garcia Leon.

⁴ „Scînteia”, anul XXXV, nr. 6971 din 6 mai 1966.

⁵ Nicolae Ceaușescu, *Partidul Comunist Român — continuator al luptei revoluționare și democratice a poporului român, al tradițiilor mișcării muncitorești și socialiste din România*, în *România pe drumul desăvîșirii construcției socialiste*, vol. 1, Editura politică, București, 1968, p. 339.

zeul dispunea de 17 săli, însumind o suprafață de circa 6 000 m.p., în care erau prezentate peste 10 000 de exponate.

Analiza principalelor etape și probleme ale dezvoltării istoriei mișcării muncitorești, a Partidului Comunist Român, făcută de tovarășul Nicolae Ceaușescu în mai 1966, aprecierea asupra tematicii muzeului, ca și sarcinile indicate cu același prilej au constituit un adevărat program de ordonare și desfășurare a activității muzeului. Avînd o orientare clară, concretă, o precizare a direcțiilor principale ale activității sale, muzeul a trecut la o etapă superioară, accentul punîndu-se pe sporirea colecțiilor, pe îmbogățirea conținutului de idei al tematicii și a metodelor de popularizare a istoriei partidului, pe prezentarea acesteia în strînsă legătură cu istoria patriei, cu mișcarea revoluționară și democratică din țara noastră. Totodată, s-a acordat o atenție sporită muncii de valorificare a fondului muzeistic, participării sale efective la îmbunătățirea activității secțiilor de istorie modernă și contemporană a muzeelor de profil din țară, a popularizării, prin expoziții cu caracter aniversativ, a principalelor momente din istoria mișcării noastre muncitorești și a luptei proletariatului internațional.

Principala sarcină care s-a aflat în centrul întregii activități a muzeului în perioada ultimilor opt ani a fost asigurarea unei prezentări științifice, obiective, de pe pozițiile concepției materialismului istoric, a istoriei Partidului Comunist Român, a mișcării revoluționare și democratice din țara noastră. În cei 25 de ani de existență, muzeul a fost vizitat de peste 7 000 000 de muncitori, țărani cooperatori, intelectuali, elevi, studenți și militari, atît din Capitală, cît și din celelalte orașe ale țării. Muzeul constituie un important mijloc în sistemul de instruire și educare patriotică a cursanților și propagandiștilor din învățămîntul ideologic, a organizațiilor U.T.C. și de pionieri.

În cursul anilor 1966—1973, muzeul a fost vizitat de majoritatea invitaților de peste hotare ai partidului nostru, personalități de seamă ale vieții politice contemporane, conducători ai unor partide comuniste și muncitorești, șefi de state și de guverne, delegații de partid și de stat din numeroase țări ale lumii.

Însemnările din *Cartea de onoare* stau mărturie grăitoare prestigiului de care se bucură muzeul în rîndul vizitatorilor din țară și din străinătate. Emoționante sînt însemnările făcute recent, la 12 aprilie a.c., de un numeros grup de munci-

tori de la Uzina „23 August” din Capitală: „Noi, muncitorii Uzinei 23 August, am vizitat cu emoție această măreață casă a istoriei clasei noastre muncitoare. a Partidului Comunist Român, din care mulți facem parte. Tot ceea ce am văzut ne-a întărit convingerile noastre de a munci cu și mai multă dăruire pentru îndeplinirea planului de producție, pentru îndeplinirea cincinalului înainte de termen”. Aceleași cuvinte de elogiu la adresa trecutului de luptă al partidului și poporului nostru, de adevărată totală la marea operă de construire a societății socialiste au exprimat-o, la 12 iunie 1968, și membrii Cooperativei agricole de producție din comuna Crișan, județul Constanța: „Am apreciat foarte mult efortul tuturor celor ce au contribuit la păstrarea și prezentarea mărturiilor despre lupta revoluționară a poporului român, despre mișcarea comunistă și muncitorească din țara noastră. Ne exprimăm convingerea deplină în politica partidului nostru de dezvoltare a tuturor ramurilor economiei naționale, a tuturor județelor țării, în special a agriculturii și a industriei construcției de mașini. Plecăm cu hotărîrea de a înfăptui toate hotărîrile partidului și statului, pentru creșterea producției de cereale și produse zootehnice, pentru binele întregului popor”. „Impresionați profund de vizionarea documentelor care redau drumul de luptă de-a lungul veacurilor și ultimelor decenii ale poporului român pentru apărarea gliei strămoșești și a națiunii române — notau la 22 iulie 1968 un grup de elevi din Sibiu —, aducem recunoștința noastră înaintașilor și ne angajăm să muncim pentru ridicarea țării noastre pe cele mai înalte culmi ale civilizației”.

Cuvinte de cinstire au rămas înscrise în *Cartea de onoare* și din partea unor vizitatori individuali: „Împreună cu familia: soția și cele două fete — consemna, la 17 septembrie 1968, I. Orășanu — am vizitat minunatul muzeu. Ca cetățean al acestei scumpe patrii și ca un doritor de a o servi cu cît mai mult devotament, aici am găsit un izvor din minunata energie și simț de sacrificiu, eroism și luptă neobosită a eroilor comuniști și a întregului popor român. Sînt satisfăcut pe deplin de tot ceea ce am văzut. Realizarea acestui muzeu constituie un adevărat tezaur pentru cei ce vor să cunoască eroismul poporului nostru, lupta desfășurată sub conducerea scumpului nostru Partid Comunist Român, precum și perspectiva deschisă în noua etapă de Congresul IX”.

Impresii profunde a produs vizitarea muzeului și nenumăratelor grupuri de vizitatori străini. „Cu mare plăcere am vizitat exponatele muzeului. Muzeul oglindește clar și evident lupta clasei muncitoare și a partidului său pentru socialism, pentru revoluția socialistă, pentru victoria socialismului“, scria, în noiembrie 1968, unul dintre membrii delegației Asociației de prietenie sovieto-română. La rîndul său, un oaspete din Chile, Manuel Cantero, membru al Comisiei Politice a Partidului Comunist din Chile, nota: „Am vizitat minunatul Muzeu de istorie a P.C. din România și am avut posibilitatea să apreciez glorioasele lupte ale poporului român, ale muncitorilor, țăranilor și intelectualilor pentru unitatea poporului român, independență, democrație, socialism și pace. Mult succes Partidului Comunist Român și poporului român pentru socialism și pace“.

Cuvinte de înaltă prețuire și considerație la adresa muzeului a exprimat Bruno Pitlerman, președintele Internaționalei Socialiste: „Muzeu deosebit de interesant care oferă, chiar și în condițiile unei vizite scurte, posibilitatea unei cuprinderi profunde a evoluției istoriei mișcării muncitorești din România“.

Calde aprecieri pentru laborioasa muncă desfășurată de colectivul muzeului a făcut, în numele delegației Partidului Laburist din Marea Britanie, Jeannie Lee: „Felicitări pentru splendida dv. documentație și cele mai bune speranțe că în anii care vin să fie adăugate tot mai multe documente despre pace și progres“.

Totodată, mulți dintre ziariștii, cineaștii, scriitorii de peste hotare, care au scris despre țara noastră, au folosit exponatele din muzeu ca documente sau le-au prezentat prin intermediul presei, filmului, televiziunii, cititorilor și spectatorilor din țările respective.

Desfășurînd o amplă activitate de cercetare și documentare, colectivul muzeului a reușit să organizeze, numai în anii 1966—1973, aproape 60 de expoziții cu caracter aniversativ, atît în țară, cît și în străinătate. Au fost realizate o serie de expoziții consacrate unor momente importante din eroicul trecut de luptă revoluționară al poporului român, al mișcării muncitorești și al Partidului Comunist Român, ca: „120 de ani de la revoluția din 1848“, „100 de ani de la înființarea Asociației Generale a Muncitorilor din România. 1872—1972“, „80 de ani de la crearea partidului politic al clasei muncitoare din România. 1893—1973“, „60 de ani de la răscoalele din

1907“, „50 de ani de la Unirea Transilvaniei cu România“, „50 de ani de la greva generală din 1920“, „50 de ani de la făurirea P.C.R.“, „25 de ani de la proclamarea Republicii“, „40 de ani de la luptele petroliștilor și cefeștiștilor — ianuarie-februarie 1933“, „Mișcarea antifascistă din România“. Expozițiile „50 de ani de la crearea P.C.R.“, „25 de ani de la proclamarea Republicii“, „40 de ani de la luptele muncitorilor petroliști și cefeștiști — ianuarie-februarie 1933“ au fost prezentate și peste hotare, prima în 35 de țări, iar celelalte în toate statele socialiste. O serie de expoziții organizate de muzeu, cum au fost: „100 de ani de la apariția lucrării lui K. Marx — „Capitalul“, „150 de ani de la nașterea lui K. Marx“, „150 de ani de la nașterea lui Fr. Engels“, „100 de ani de la nașterea lui V. I. Lenin“, „Solidaritatea oamenilor muncii din România cu Comuna din Paris“, „50 de ani de la crearea U.R.S.S.“, au ilustrat, prin documente și fotografii reprezentative, situația mișcării noastre muncitorești, de la începuturile sale, pe pozițiile socialismului științific, bogatele tradiții revoluționare, internaționaliste ale proletariatului român, ale partidului comunist și ale mișcării revoluționare și democratice din țara noastră.

De asemenea, au fost organizate expozițiile permanente: „Momente din istoria mișcării muncitorești internaționale, a luptei de eliberare națională a popoarelor“, deschisă în aprilie 1970, pe baza Hotărîrii C.C. al P.C.R. privind aniversarea în România a centenarului nașterii lui V.I. Lenin, „Momente din istoria U.T.C.“, inaugurată, în martie 1972, cu prilejul sărbătoririi semicentenarului înființării U.T.C., precum și „Sărbătorirea peste hotare a semicentenarului creării P.C.R.“.

La baza acestor expoziții a stat o bogată și variată documentație, prezentarea de documente și obiecte originale inedite. În cele mai multe cazuri, documentarea multilaterală a permis muzeografilor și cercetătorilor muzeului să emită concluzii noi din punct de vedere muzeistic, să confirme cercetările istoricilor, să depășească interpretările vechi, rutinier și de multe ori arbitrare. Printre problemele importante reflectate în expozițiile organizate în ultimii ani subliniem începuturile mișcării muncitorești din țara noastră, răspîndirea în România a unor lucrări marxiste înaintea traducerii lor în limba română, procesul făuririi Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România, condițiile is-

torice ale creării Partidului Comunist Român, legăturile internaționaliste ale mișcării noastre revoluționare și democratice, mișcarea antifascistă din România.

Un ecou deosebit a avut expoziția „80 de ani de la crearea partidului politic al clasei muncitoare din România”, inaugurată la 27 martie a.c. în prezența tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Consiliului de Stat, și a tovarășei Elena Ceaușescu. La festivitate au participat conducători de partid și de stat, militanți din ilegalitate ai partidului și ai mișcării muncitorești din țara noastră, personalități ale vieții științifice și culturale. În cuvântarea rostită la adunarea festivă consacrată aniversării a 80 de ani de la crearea partidului politic al clasei muncitoare din România, tovarășul Nicolae Ceaușescu a arătat că în expoziția inaugurată „a fost reconstituită în mod deosebit de convingător, cu ajutorul unui bogat material documentar, al mărturiilor vremii”⁶, lămuritoare pagină scrisă în istoria luptelor revoluționare ale proletariatului român în 1893. Multiplicată în 40 de exemplare, expoziția a fost trimisă în toate județele țării.

Una dintre preocupările majore ale Muzeului de istorie a partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România o constituie participarea la organizarea secțiilor de istorie modernă și contemporană ale muzeelor de profil din țara noastră. O contribuție de seamă a avut, în ultimii ani, muzeul la organizarea Muzeului de istorie a R. S. România, Muzeului „Unirii” (Alba Iulia), Muzeului de istorie — Brașov, Muzeului Țării Crișurilor, Muzeului „Răscoala țăranilor din 1907” — Flămânzi (județul Botoșani), Muzeului de istorie — Galați, Muzeului „Porțile de Fier” (Drobeta-Tr. Severin), Muzeului „Procesul conducătorilor ceferiștilor și petroliștilor, iunie—iulie 1934” (Craiova), Muzeului Marinei (Constanța), Muzeului de istorie din Blaj, Casei memoriale „Ilie Pintilie” (Iași), Casei memoriale „Gh. Gheorghiu-Dej” (Bîrlad), Casei memoriale „Gh. M. Vasilescu” (Călărași), precum și a altor muzee de istorie județene. Totodată cabinetele județene și municipale de partid, școlile și instituțiile de învățămînt superior au fost sprijinite cu mate-

riale și asistență de specialitate în acțiunea de organizare a cabinetelor de științe sociale.

Concomitent cu activitatea muzeistică propriu-zisă, muzeografii și cercetătorii au participat la editarea pliantelor, ghidurilor muzeului și ale filialei sale, „Muzeul Doftana”, fotoexpozițiilor prilejuite de aniversarea a 45 și 50 de ani de la crearea P.C.R. În revistele de specialitate, în presă au publicat studii, articole, în care au fost prezentate principalele momente din istoria mișcării muncitorești, a Partidului Comunist Român, în strînsă legătură cu exponatele din muzeu și din expoziții.

În același timp, muzeul este un mijloc eficace pentru asigurarea documentării și ilustrației necesare presei, manualelor școlare, realizării unor filme documentare menite să popularizeze în mase istoria mișcării muncitorești, a partidului comunist⁷.

În prezentarea exponatelor, în realizarea expozițiilor, a filmelor documentare, fotoexpozițiilor, muzeul s-a străduit să realizeze dezideratul major al muzeografiei noastre marxiste, acela de a integra istoria mișcării muncitorești în istoria patriei, iar pe plan regional, local, în contextul dezvoltării sociale de pe teritoriul respectiv.

Rezultatele muncii de cercetare și documentare au fost valorificate și prin participarea muzeului la sesiunile științifice organizate de muzee pe plan național sau la cele inițiate de muzee de istorie din București, Brașov, Tulcea, Oradea, Iași ș.a. De asemenea, reprezentanții ai muzeului au participat la sesiunile științifice care au avut loc la Berlin (noiembrie 1969 și ianuarie 1972), Praga (1973), o parte dintre comunicările prezentate cu aceste prilejuri fiind publicate ulterior în reviste de specialitate din țările respective.

⁷ În anul 1960 a fost realizat, în colaborare cu Studioul de filme „Alexandru Sahia”, filmul documentar „Pagini de istorie”, regizor Nicolae Otrocol, consultant științific din partea muzeului — Ion Lupescu. În anii 1964—1973 au fost realizate, în colaborare cu Studioul „Alexandru Sahia” și Televiziunea, filmele documentare: „Imagini ale unui trecut glorios”, „Lumea între cele două războaie mondiale”, „Victorie în Mai”, „Impotriva întinericului verde”, „În această țară comunistii”, „Țărani și muncitori noi sintem”, „Libertate, democrație, republică”, „Conducătorul revoluționar, bărbatul de stat, omul” — film documentar consacrat personalității tovarășului Nicolae Ceaușescu —, al căror regizor a fost Eugen Mandric, iar consultant științific din partea muzeului — Ion Ardeleanu, „Coruri vechi muncitorești”, regizor Marcela Popescu, consultant științific din partea muzeului — Nora Munteanu.

⁶ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la adunarea festivă consacrată aniversării a 80 de ani de la crearea partidului politic al clasei muncitoare din România*, Editura politică, București, 1973, p. 34.

Un loc important în activitatea din acești ani a muzeului îl ocupă organizarea, în colaborare cu ambasaderele unor țări socialiste sau cu muzee din asemenea țări, a unor expoziții aniversative consacrate unor evenimente de seamă din istoria mișcării muncitorești, a partidelor comuniste și a construcției socialiste din țările respective. Muzeul întreține relații de colaborare cu muzee din țări socialiste, ceea ce prilejuiește utile schimburi de experiență, îmbogățirea reciprocă a documentării, schimburi de expoziții etc. Circa 15 muzeografi și cercetători au avut posibilitatea să efectueze, în ultimii ani, deplasări de studii și schimb de experiență cu muzee similare. Pe bază de reciprocitate, la rîndul său, muzeul a primit vizite ale delegațiilor muzeelor din alte țări. Numeroși muzeografi și specialiști de peste hotare, care au vizitat muzeul, au exprimat opinii pozitive față de modul de organizare, de munca personalului științific, a principiilor metodologice de îmbogățire permanentă a patrimoniului și colecțiilor, a realizării expozițiilor cu caracter aniversativ.

În ultimii ani au fost puse bazele Serviciului de fonduri muzeistice și a bibliotecii muzeului, unde sînt inventariate circa 21 000 de documente, fotografii, cărți și broșuri revoluționare referitoare la istoria partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România, care vin să întregescă exponatele muzeului.

O preocupare constantă a muzeului este coordonarea și îndrumarea activității filialei sale — „Muzeul Doftana“, loc legat nemijlocit de istoria Partidului Comunist Român, a mișcării revoluționare și democratice din țara noastră.

Începînd din anul 1949, cînd o parte a fostului Penitenciar Doftana a fost refăcută și transformată în muzeu, au fost efectuate numeroase lucrări de dezvoltare.

Astăzi „Muzeul Doftana“ dispune de un fond muzeistic de circa 7 000 de documente, fotografii, cărți și obiecte care ilustrează cu pregnanță trecutul eroic de luptă al comuniștilor. De la inaugurare, „Muzeul Doftana“ a fost vizitat anual în medie de circa 300 000 de persoane din întreaga țară, de numeroși oaspeți de peste hotare.

Ancorat în sarcinile ce stau în fața frontului ideologic, muzeul își propune sporirea aportului său la rezolvarea unor probleme ale teoriei și metodologiei muzeografiei contemporane, la îmbunătățirea profilului tematic și tehnico-muzeografic.

În prezent, sarcina centrală a muzeului constă în îndeplinirea planului de măsuri rezultat din documentele Plenei C.C. al P.C.R. din noiembrie 1971 și ale Conferinței Naționale a P.C.R. din iulie 1972, cu privire la îmbunătățirea activității de propagare a istoriei mișcării muncitorești, a istoriei P.C.R., la formarea omului societății socialiste multilateral dezvoltate.

La a 25-a aniversare, colectivul de muncă al Muzeului de istorie a partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România exprimă sentimentele sale de recunoștință fierbinte conducerii partidului, tovarășului Nicolae Ceaușescu personal, pentru grija permanentă cu care a înconjurat muzeul și se angajează ca pe viitor să-și pună întreaga sa energie și capacitate de muncă în slujba nobilei misiuni de a evoca, prin mărturii grăitoare, trecutul glorios de luptă al clasei muncitoare, al partidului comunist, munca eroică a întregului popor pentru edificarea, sub conducerea P.C.R., a societății socialiste multilateral dezvoltate pe pămîntul României.

ION ARDELEANU

Sesiune de comunicări cu prilejul împlinirii a 125 de ani de la revoluția din 1848

Cu prilejul împlinirii a 125 de ani de la revoluția burghezo-democratică, moment remarcabil din istoria de luptă a poporului nostru pentru progres social și libertate, pentru drepturi naționale, în ziua de 8 iunie a.c. a avut loc, la Muzeul de istorie al Republicii Socialiste România, sesiunea de comunicări pe

tema „Anul 1848 și semnificația sa istorică“.

La sesiune au participat reprezentanți ai unor instituții centrale, academicieni, cadre didactice universitare, cercetători, activiști de partid și de stat.

Cuvîntul de deschidere a fost rostit de acad. Miron Nicolescu, președintele

Academiei Republicii Socialiste România, care, subliniind semnificația evenimentului, a arătat: Anul 1848 reprezintă în istoria poporului român o piatră de hotar și tot ceea ce s-a petrecut atunci este un exemplu al tradițiilor de luptă pentru eliberarea socială și națională a poporului. Generația de luptători de la 1848 — a spus în continuare vorbitorul — pentru care nu a existat nici piedică, nici jertfă de neînving, ne rămîne vie în fața ochilor, pildă de patriotism și acțiune în slujba poporului și a idealurilor sale.

Au fost prezentate apoi comunicările: „Premisele revoluției de la 1848” de prof. univ. Ștefan Pascu, membru corespondent al Academiei, „Locul revoluției din 1848 în procesul dezvoltării societății românești în epoca modernă” de Ion Popescu-Puțuri, directorul Institutului de studii istorice și social-politice, „Forțele sociale și politice ale revoluției de la 1848” de prof. univ. Vasile Maciu, membru corespondent al Academiei, „Rolul poporului înarmat în concepția revoluționarilor pașoptiști” de general colonel Ion Coman, „Ideea unității naționale în revoluția din 1848” de N. Adăniloae, cercetător principal la Institutul de is-

torie „N. Iorga”, „1848 în gândirea social-politică din România” de D. Hurezeanu, profesor la Academia „Ștefan Gheorghiu”, „Societățile literare și contribuția lor la pregătirea revoluției” de Marin Bucur, cercetător științific principal la Institutul de istorie și teorie literară „G. Călinescu”, „Umanismul ideologiei revoluționare române de la 1848” de Radu Pantazi, director adjunct al Institutului de filozofie.

În încheierea lucrărilor a luat cuvîntul prof. dr. docent Mihnea Gheorghiu, președintele Academiei de științe sociale și politice, care a arătat că revoluția de la 1848 din Țările Române, deși temporar înăbușită, a fost de fapt victorioasă prin urmările ei asupra dezvoltării sociale și politice a României moderne. Modul specific în care s-a desfășurat revoluția din țara noastră, a spus vorbitorul, a făcut necesară continuarea procesului de desăvîrșire a revoluției burghezo-democratice încheiat în anul centenarului ei, proces în cursul căruia s-a afirmat o nouă clasă socială, forța cea mai revoluționară a societății românești — clasa muncitoare în frunte cu Partidul Comunist Român.

Adunarea omagială din Capitală la împlinirea a 40 de ani de la constituirea Comitetului Național Antifascist din România

Cu prilejul împlinirii a 40 de ani de la constituirea Comitetului Național Antifascist din România, organizație de masă a cărei activitate se înscrie ca un moment remarcabil în șirul acțiunilor inițiate și conduse de partidul comunist pentru mobilizarea celor mai largi mase în lupta împotriva fascismului, pentru apărarea democrației și independenței naționale, în ziua de 7 iunie a avut loc la Muzeul de istorie a partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România o adunare omagială.

În prezidiul adunării au luat loc prof. dr. docent Mihnea Gheorghiu, președintele Academiei de științe sociale și politice, Ion Popescu-Puțuri, directorul Institutului de studii istorice și social-politice, Nicolae Guină, președintele Comitetului foștilor luptători antifasciști,

Gheorghe Petrescu, vicepreședinte al Consiliului Central al U.G.S.R., Gheorghe Stoica, secretar al C.C. al U.T.C., Nicolae Matei, secretar al Comitetului municipal de partid București, Ladislau Bánai, vicepreședinte al Academiei de științe sociale și politice, acad. Petre Constantinescu-Iași, acad. Iorgu Iordan, prof. univ. Tudor Bugnariu, membru corespondent al Academiei, Scarlat Calimachi, Matei Socor, Cicerone Theodorescu, Maria Țiulescu — foști membri ai Comitetului Național Antifascist.

Au participat reprezentanți ai unor instituții centrale, oameni de artă, știință și cultură, activiști de partid și de stat, oameni ai muncii din întreprinderile și instituțiile bucureștene.

Luînd cuvîntul, acad. Petre Constantinescu-Iași a evocat acțiunile întreprinse

sub conducerea partidului comunist, pentru bararea drumului fascismului în România. Acum patru decenii, deși în adîncă ilegalitate, partidul a organizat o vastă acțiune pentru crearea unui Comitet Național Antifascist, a unor comitete regionale și locale în toate județele, precum și a unui comitet al tinerilor și al femeilor.

În cadrul comitetului s-a făcut remarcă prin combativitatea sa revoluționară, prin patriotismul său fierbinte și tinărul muncitor în vîrstă de 16 ani, Nicolae Ceaușescu, desemnat de conducerea P.C.R. ca reprezentant al tineretului muncitor bucureștean. Vorbitorul s-a referit, în continuare, la marile demonstrații antifasciste ale maselor populare, în frunte cu comuniștii, precum și la o serie de acțiuni cu caracter intern, cît și internațional la care au participat antifasciștii români.

La rîndul său, acad. *Iorgu Iordan* a vorbit despre activitatea antifascistă desfășurată de cadrele universității și studenții din Iași, relevînd o serie de acțiuni la care au participat universitarii ieșeni, solidaritatea lor cu acțiunile pe plan internațional pentru pace, împotriva hitlerismului.

În uriașele eforturi de a risipi negurile sumbre ale anilor 1932—1933, în ofensiva antirăzboinică și antifascistă declanșată atunci în țara noastră — a subliniat în cuvîntul său *Cicerone Theodorescu* — rolul decisiv a aparținut ideilor multiplu directoare și acțiunilor minuoș organizate ale Partidului Comunist Român. E locul să ne amintim — și e în adevăr un fapt cu care ne putem mîndri astăzi — că în însuși centrul activității antifasciste, de la începuturile ei, aflăm o prezență extrem de tinără, pe tovarășul Nicolae Ceaușescu, afirmîndu-și de pe atunci, în numele său, al U.T.C.-ului și al tineretului democratic, viguroasa conștiință muncitorească, elanul și intransigența crezului său militant, fermitatea, limpezimea și dinamismul viziunii sale constant revoluționare.

Matei Socor a relevat în cuvîntul său mobilizarea largă a tuturor forțelor progresiste, lupta lor împotriva pericolului fascist. În țara noastră, în această mobilizare, rolul primordial l-a avut partidul comunist, forța politică cea mai înaintată, care a sesizat de la bun început pericolul fascismului. În continuare, vorbitorul s-a referit la rolul presei progresiste în organizarea frontului antifascist, în coordonarea acțiunilor acestuia de demascare și înfierare a

fascismului, precum și la acțiunile comitetelor antifasciste ale tineretului.

Iniințarea, acum patruzeci de ani, a Comitetului Național Antifascist din România, din inițiativa Partidului Comunist Român, și activitatea desfășurată de această organizație sub conducerea sa au avut consecințe favorabile deosebite atît în lupta poporului român și a naționalităților conlocuitoare pentru democrație, pace și socialism, cît și în activitatea partidului însuși — a spus *Tudor Bugnariu*. El s-a referit apoi la lupta dusă de comuniști și de antifasciști împotriva dictaturii regale, a înfeudării României celui de-al III-lea Reich, împotriva Dictatului de la Viena, a dictaturii militar-fasciste și antrenării României în războiul antisovietic, pentru răsturnarea dictaturii antonesciene, pentru izbînda insurecției naționale antifasciste armate, inițiată, organizată și condusă de partidul nostru comunist.

Luînd cuvîntul în încheierea adunării, după ce a amintit scopurile și obiectivele comitetului, *Ion Popescu-Pufuri* a relevat faptul că, prin intermediul acestei organizații de masă legale, partidul comunist a reușit să unească în jurul său forțele înaintate ale națiunii noastre în lupta împotriva fascismului, dușmanul cel mai înverșunat al umanității, al progresului, libertății și păcii, al independenței și suveranității popoarelor. Evidențînd largă adeziune la această organizație, el a subliniat că formarea și acțiunile Comitetului Național Antifascist au prilejuit, totodată, evidențierea unor semnificative momente din bogata biografie revoluționară a tovarășului Nicolae Ceaușescu, care s-a impus prin energia și tenacitatea-i cunoscute, prin clarviziunea cu care a desprins primejdiile ce le genera fascismul.

În continuare, vorbitorul s-a referit la rolul activ jucat de Comitetul Național Antifascist în cadrul luptei antifasciste din întreaga lume, la rezultatele fructuoase obținute pe plan intern, care aveau să contribuie, în anii următori, la activitatea P.C.R. pentru făurirea Frontului popular antifascist, pentru înfăptuirea insurecției din august 1944. Timpul scurs de la insurecția de acum aproape trei decenii a jalonat în istoria poporului nostru drumul glorios al unei națiuni, care, stăpînă pe destinele ei și avînd ca far călăuzitor Partidul Comunist Român, a obținut succese răsunătoare în toate domeniile de activitate, cu rezultanta majoră pe care azi o trăim cu toții — edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate.

Expoziția „Mișcarea antifascistă din România“

În aceeași zi, la Muzeul de istorie a partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România a fost deschisă expoziția omagială „Mișcarea antifascistă din România“.

Documentele reunite în expoziție evocă puternicele tradiții ale luptei antifasciste în țara noastră, caracterul ei de masă, eroismul forțelor patriotice, progresiste, în frunte cu partidul comunist, care s-au ridicat împotriva fascismului, pentru libertate, democrație și independența patriei. Sînt evocate prin intermediul măturilor epocii marile bătălii de clasă ale ceferiștilor și petroliștilor din ianuarie-februarie 1933, conduse de partid, care s-au înscris printre primele acțiuni antifasciste ale proletariatului internațional. În cadrul expoziției sînt puse în lumină documentele elaborate de partid, care cheamă masele largi populare să formeze un front unic pentru apărarea libertăților democratice, independenței și suveranității naționale, precum și apelul împotriva războiului, semnat de personalități ale vieții cultural-științifice, prin care se înfierau planurile de agresiune împotriva Uniunii Sovietice.

Expoziția reliefează, în continuare, constituirea, în 1933, la inițiativa partidului, a Comitetului Național Antifascist, care a continuat pe un plan mai larg activitatea Comitetului Național Antirăzboinic.

Reflectînd atenția pe care partidul comunist a acordat-o întotdeauna tinerii generații, expozatele evidențiază constituirea Comitetului antifascist al tineretului din România, în conducerea căruia s-au aflat Nicolae Ceaușescu, Grigore Preoteasa, Nicolae Pascu, Constanța Crăciun și alții, precum și a Comitetului antifascist al femeilor. Expozi-

ția evocă, în continuare, activitatea desfășurată de Comitetul Național Antifascist, acțiunile sale de protest împotriva procesului intentat conducătorilor luptei ceferiștilor și petroliștilor și atragerea în sfera sa de activitate a o serie de organizații muncitorești și democratice pentru constituirea unui front unic de luptă împotriva războiului și fascismului.

Sînt expuse, de asemenea, documentele elaborate de plenarele C.C. al P.C.R. din februarie 1935 și august 1936, care au stabilit direcțiile activității partidului în vederea realizării Frontului popular antifascist. Este semnificativ, în acest sens, acordul de front popular încheiat la Tebea, în 1935, între delegații Partidului comunist, Blocului democratic, Partidului socialist și Frontului plugarilor. Este evocată, totodată, participarea comuniștilor, a membrilor cercurilor democratice la principalele congrese internaționale antifasciste și antirăzboinice din perioada 1929—1939.

Este prezentată, apoi, lupta maselor populare împotriva Dictatului de la Viena, a terorii dezlănțuite de dictatura legionară, a ocupației hitleriste. Demascînd cu consecvență dictatura militară fascistă, partidul comunist a mobilizat masele largi de oameni ai muncii la lupta pentru eliberarea patriei de sub jugul fascist, care a culminat cu insurecția națională antifascistă armată de la 23 August 1944. Datele statistice, articolele din presă evocă sugestiv contribuția marcantă a României la înfringerea Germaniei hitleriste, jertfa de singe dată de poporul nostru pentru libertatea patriei, pentru eliberarea națiunilor de sub dominația hitleristă, pentru cauza libertății popoarelor.

Sesiune științifică cu ocazia aniversării a 40 de ani de la crearea Comitetului Național Antifascist din România

Cu prilejul împlinirii a 40 de ani de la înființarea Comitetului Național Antifascist din România, în București a avut loc, în ziua de 31 mai a.c., sesiunea

de comunicări pe tema: „Partidul comunist, inițiatorul și organizatorul mișcării antifasciste din România“. Manifestarea omagială a fost organizată de Academia

de științe sociale și politice, Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., Comitetul foștilor luptători antifasciști.

La sesiune au participat Leonte Răutu, membru al Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R., președintele consiliului de conducere, rector al Academiei „Ștefan Gheorghiu”, Ion Popescu-Puțuri, directorul Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., Nicolae Guină, președintele Comitetului foștilor luptători antifasciști, Ștefan Voicu, redactor șef al revistei „Era socialistă”, și Ladislau Bánya, vice-președinți ai Academiei de științe sociale și politice, acad. Iorgu Iordan, foști membri ai Comitetului Național Antifascist, cadre didactice, cercetători, activiști de partid și de stat, ofițeri, oameni ai muncii din Capitală.

Deschizând lucrările, prof. dr. docent Mihnea Gheorghiu, președintele Academiei de științe sociale și politice, a subliniat importanța constituirii Comitetului Național Antifascist, ca moment important în istoria glorioaselor tradiții de luptă ale mișcării noastre muncitorești.

Exponent al intereselor fundamentale ale poporului, Partidul Comunist Român a inițiat, în primăvara anului 1933, lărgirea bazei social-politice a Comitetului Național Antirăzboinic și crearea Comitetului Național Antifascist. În fruntea acestuia se aflau oameni de seamă, membri ai partidului comunist, intelectuali cu dragoste de țară, oameni ai muncii cu un înalt simț civic și patriotic, tineri. Pentru a aduce în activitatea Comitetului Național Antifascist, alături de înțelepciunea experienței, entuziasmul și suflul proaspăt al tineretului muncitoresc, crescut de partid în focul luptelor revoluționare, Comitetul Central al partidului a trimis în conducerea Comitetului Național Antifascist un tânăr comunist în vîrstă de 16 ani, înzestrat cu un înăscut simț organiza-

toric și un rar dinamism, pe tovarășul Nicolae Ceaușescu. Începînd cu grevele și procesul luptătorilor ceferiști și petroliști din ianuarie-februarie 1933, al căror ecou a pătruns departe în lume, continuînd cu participarea voluntarilor români la lupta poporului spaniol, cu manifestațiile muncitorești populare din 1939 și acțiunile patriotice contra dictatului hitlerist-horthist și împotriva războiului antisovietic, luptele patrioților din rezistență pe pămîntul țării și pînă la insurecția națională antifascistă armată din august 1944, moment culminant al mișcării antifasciste din România, Partidul Comunist Român, inițiatorul și organizatorul mișcării antifasciste din România, a slujit cu demnitate revoluționară, în toți acești 40 de ani, cauza libertății patriei și păcii între popoare.

Au fost prezentate apoi comunicările: „Partidul Comunist Român — nucleul principal al tuturor acțiunilor antifasciste ale poporului român”, de Ion Mitran, redactor șef adjunct al revistei „Era socialistă”; „Lupta antifascistă din România în contextul mișcării antifasciste internaționale”, de acad. Petre Constantinescu-Iași; „Împrejurările istorice ale creării Comitetului Național Antifascist și activitatea acestuia”, de Nicolae Cioroiu, directorul Muzeului de istorie a partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România; „Tineretul revoluționar în mișcarea antifascistă din România”, de prof. dr. docent Tudor Bugnariu, membru corespondent al Academiei Republicii Socialiste România; „Procesele luptătorilor antifasciști — prilej de solidarizare a maselor populare cu lupta pentru progres social-politic”, de conf. univ. dr. Gheorghe I. Ioniță; „Insurecția națională antifascistă armată din august 1944 — moment culminant al mișcării antifasciste din România”, de general-maior Eugen Bantea, directorul Centrului de studii și cercetări de istorie și teorie militară.

Constantin Olteanu, 1947. UN AN DE TRANSFORMĂRI REVOLUȚIONARE ÎN ROMÂNIA,
Editura politică, București, 1972, 226 p.

Bibliografia lucrărilor consacrate transformărilor revoluționare din România primilor ani post-belici și pregătirea condițiilor pentru trecerea la revoluția socialistă în patria noastră s-a îmbogățit cu un nou volum apărut cu prilejul aniversării unui sfert de veac de la proclamarea republicii.

Lucrările privind anul 1946, „Un vot decisiv” (noiembrie '46) și „1946. Din istoria politică a României contemporane”, de dr. Mihai Fătu au stimulat, se pare, și apariția actualei lucrări monografice care tratează o perioadă scurtă, dar densă, plină de semnificații și învățăminte din istoria tumultuoasă a primei etape a revoluției populare.

Ăpare firesc faptul că o asemenea lucrare trezește interesul unui larg cerc de cititori, activiști de partid și de stat, participanți la acele evenimente, cadre didactice, specialiști, în speranța că vor găsi elemente care, pe lângă cele deja cunoscute și consacrate, să aducă noi contribuții la elucidarea feno-

menelor deosebit de complexe ale revoluției populare din țara noastră.

Consacrarea unei lucrări monografice anului 1947 arată autorul în „Cuvînt înainte” este îndreptățită deoarece „această” perioadă deși extrem de scurtă... a fost bogată în evenimente istorice importante, care au marcat pregnant trecerea de la desăvîrșirea revoluției burghezo-democratice la revoluția socialistă în țara noastră” (p. 15).

Cele zece capitole ale lucrării cuprind principalele măsuri inițiate de forțele democratice în frunte cu P.C.R. prin intermediul guvernului democrat și parlamentului, în domeniul economic și politic. Autorul reușește să prezinte unitar, într-o formă corespunzătoare, întrepătrunderea și influența reciprocă a măsurilor economice și politice care au asigurat în anul 1947 schimbarea calitativ nouă a conținutului revoluției populare din România, intrarea acesteia pe un făgaș tot mai evident anti-capitalist și cucerirea în-

tregii puteri politice de către proletariat și aliații săi, prin abolirea monarhiei și proclamarea republicii.

Sînt înfățișate astfel, succesiv, în cinci capitole, etatizarea Băncii Naționale a României (decembrie 1946), crearea Ministerului Industriei și Comerțului (aprilie 1947) și înființarea Oficiilor industriale (mai 1947), legile din iunie 1947 din domeniul agrar îndreptate împotriva chiaburimii și consolidarea rezultatelor reformei agrare (declararea reformei agrare act de guvernămînt și legea pentru reglementarea circulației și stabilirea regimului juridic al imobilelor agricole), propunerile P.C.R. în vederea îmbunătățirii situației economice și financiare a țării (iunie 1947), reforma monetară din august 1947, precum și măsurile menite să asigure cadrul politic și organizatoric pentru îndeplinirea reformelor economice cu caracter anti-capitalist amintite mai sus.

Autorul a adoptat criteriul cronologic de abordare a problematicii anului 1947, atît în cadrul economiei lucrării cît și în tratarea fiecărei probleme

în parte, cu o singură excepție justificată de altfel în contextul amintit, etatizarea B.N.R., lege votată de parlament la sfârșitul lunii decembrie 1946, ale cărei efecte s-au resimțit pe plan economic și social în anul 1947, făcând parte din ansamblul unitar de măsuri anticapitaliste adoptat.

Folosind judicios bogăția de material documentar existent în arhive și biblioteci, autorul îl selectează și interpretează cu pricepere, transmitând astfel cititorului o imagine corespunzătoare asupra a ceea ce a reprezentat anul 1947 în istoria partidului comunist și a României de după insurecția din august 1944.

Sîntem de părere că lucrarea ar fi cîștigat din punct de vedere calitativ dacă, utilizîndu-se și depășindu-se totodată lucrările deja consacrate în ce privește aprecierile referitoare la transformările revoluționare ale anului 1947, s-ar fi încercat să se aducă noi argumente, de ordin factual sau interpretativ care să întărească concluziile pe care autorul le punctează la sfârșitul capitolelor sau în încheierea lucrării, dacă de asemenea ar fi reușit să se detașeze mai mult de aprecierile presei sau documentelor vremii, ceea ce ar fi facilitat o analiză mai temeinică și nuanțată a fenomenelor și evenimentelor prezentate.

Încercări în acest sens se fac, destul de timid însă, fără a se insista în această direcție. Avem în vedere aprecierile făcute în „Cuvîntul înainte” în legătură cu faptul că măsurile cu caracter anticapitalist au dat naștere „unei întrepătrunderi a

sarcinilor celor două etape ale revoluției populare din țara noastră, care a fost un proces unic și neîntrerupt” (p. 9), dar care pe parcursul lucrării nu-și mai găsește tratarea corespunzătoare cît și aceea că, „Existența oficiilor industriale... participarea statului democrat-popular în diferite sectoare împreună cu capitalul privat, a dus la apariția unor forme ale capitalismului de stat în țara noastră în condițiile desăvîrșirii revoluției burghezo-democratice” (p. 49), teză deosebit de interesantă care ar necesita o tratare mai amplă ș.a.

O atenție deosebită ar fi necesitat de asemenea analiza unor prevederi ale propunerilor P.C.R. din iunie 1947, tratate la capitolul respectiv prea sumar fără a se sesiza modul nou în care se pun acum, în 1947, față de perioada anterioară, fapt care demonstrează pregnant orientarea partidului comunist spre asigurarea creșterii retribuției muncitorilor în funcție de ridicarea producției și a productivității muncii, singura modalitate de a acționa pentru crearea condițiilor necesare îndeplinirii reformei monetare, asigurării condițiilor pentru consolidarea acesteia și realizarea stabilizării monetare, folosirea rațională a brațelor de muncă, munca în acord, întărirea ordinei și disciplinei în muncă.

În acest context trebuie relevată campania dusă de forțele democratice pentru explicarea sensului acestor prevederi precum și acțiunile întreprinse pentru traducerea lor în viață.

Credem de asemenea că într-o lucrare monografică

de genul celei de față se putea face o analiză mai nuanțată a aspectelor legate de înlăturarea principalelor partide burgheze din viața politică a României și eliminarea din guvern a ultimilor reprezentanți ai burgheziei, ceea ce ar fi pus mai bine în evidență politica deosebit de suplă și eficientă a P.C.R., tactica sa față de burghezie în perioada primilor ani ai revoluției populare.

Tratînd colaborarea cu burghezia liberală tătărăsciană autorul simplifică oarecum lucrurile cînd afirmă că „Deși s-a dovedit interesată în refacerea economică a țării, gruparea liberală a manifestat inconsecvență în această privință și mai mult, profitînd de funcțiile pe care le deținea în guvern, a desfășurat o activitate care a contribuit la adîncirea haosului economic și a inflației” (p. 165). Se naște întrebarea în acest caz: în întreaga perioadă tătărăscienii au acționat la fel? De ce forțele democratice au continuat să colaboreze cu ei în aceste condiții, întrebare firească în situația în care „clasa muncitoare și țărănească aveau rolul hotărîtor în conducerea țării”.

Or, colaborarea, un timp, cu burghezia liberală tătărăsciană nu a fost formală (vezi ansamblul de măsuri economice din mai 1945, activitatea delegației române la Conferința de pace de la Paris, activitatea desfășurată de B.P.D. în vederea cîștigării primelor alegeri parlamentare postbelice ș.a.), ci efectivă și în același timp complicată. Ea a avut o evoluție sinuoasă a cărei caracteristică a fost lupta, în cadrul căreia pozițiile clasei muncitoare și ale țărănimii deveneau tot mai

puternice încît acestea au împus treptat măsuri care nu mai țineau seama de interesele burgheziei, le-zau pozițiile acesteia și pregăteau eliminarea ei din viața economică și politică a României. În acest context sîntem de acord cu aprecierea autorului că „de la sfîrșitul anului 1946 și din anul 1947, cînd revoluția populară dezvoltîndu-se cu impetuozitate adoptă tot mai vîdit o orientare anticapitalistă, această grupare a încercat să se împotrivească mersului revoluției” (p. 166).

Este interesant de subliniat poziția contradictorie a liberalilor tătărescieni și a liderului lor, titular al Departamentului afacerilor externe, determinată de poziția de clasă, în ce privește politica externă a României în acea perioadă, inclusiv în anul 1947: pe de o parte conștiința necesității menținerii unor raporturi bune, economice și politice, cu Uniunea Sovietică, iar pe de altă parte, afirmarea tot mai fățișă a intensificării colaborării cu capitalul străin, occidental, ca o condiție primordială pentru refacerea și dezvoltarea economică a țării, conștienți fiind că un ajutor economic extern venit din partea puterilor occidentale ar fi întărit pozițiile economice și politice ale burgheziei române, ar fi creat acesteia noi posibilități de a se opune cu mai multă tărie mersului transformărilor revoluționare în România, de a menține vechile rînduiri burgheze. De aici și vulnerabilitatea unei astfel de poziții dar și necesitatea de a se trece la înlăturarea unor astfel

de „aliați” în condițiile mersului tot mai accelerat spre pregătirea trecerii la revoluția socialistă.

Sîntem intrutotul de acord cu autorul cînd afirmă în „Încheiere” că „experiența luptei P.C.R.” a demonstrat și ea că formele și căile de dezvoltare a revoluției depind de raportul concret al forțelor de clasă din țară și pe plan internațional în fiecare moment al revoluției...” (p. 215). Credem însă că ar fi fost util să se sublinieze mai pregnant influența deosebită a semnării Tratatului de pace, la 10 februarie 1947, dintre România și Puterile Aliate și Asociate asupra poziției statului român pe plan internațional cît și asupra consolidării regimului democrat-popular în România. În această ordine de idei ar fi trebuit subliniată și influența exercitată de intensificarea războiului rece asupra raporturilor de forțe pe plan intern, asupra transformărilor revoluționare din țările democrat-populare, influența reciprocă a proceselor revoluționare din aceste țări în direcția intensificării măsurilor de creare a premiselor de trecere la revoluția socialistă.

Considerăm că ar fi fost necesară folosirea cu mai multă atenție a datelor, cifrelor utilizate de autor în cuprinsul lucrării pentru a argumenta anumite aprecieri, a susține anumite teze privind problemele economiei românești în perioada tratată, deși sîntem conștienți de penuria de date statistice ferme, referitoare la perioada primilor

ani postbelici. Într-o lucrare însă în care problemele economice ocupă un spațiu atît de larg se impune o deosebită grijă în selectarea și folosirea datelor de care dispunem. Inflația și totodată devalorizarea monedei în anii de după război cer cu atît mai mult folosirea cu discernămint a datelor, alegerea cu grijă a celor mai semnificative dintre ele, care pot ajuta cititorul să înțeleagă în adevărata lor valoare dificultățile, politica și măsurile economice luate de partidul comunist și guvernul democrat, eficiența lor, precum și mecanismul economiei românești postbelice.

Gîndurile, completările sau observațiile formulate, generate de lecturarea volumului de față au pornit din dorința de a exprima unele puncte de vedere asupra unor chestiuni legate de problematica revoluției populare cu credința că aceasta poate contribui la scrierea și prezentarea cît mai veridică a evenimentelor, la interpretarea corectă, justă a fenomenelor deosebit de complexe ale revoluției populare din România.

Cartea dr. Constantin Olteanu consacrată transformărilor revoluționare din România în anul 1947 constituie o reușită a autorului pe plan publicistic, înmănunchind într-un tot măsurile economice și politice inițiate și înfăptuite de forțele democratice în frunte cu partidul comunistilor pentru pregătirea premiselor trecerii la socialism.

ION ALEXANDRESCU

Literatura cu caracter memorialistic a fost cultivată cu deosebit succes și, în același timp, cu foloase remarcabile pentru istoriografie de numeroase personalități ale vieții politice și culturale românești, care prin scrierile lor au permis aprofundarea cunoașterii unor evenimente, fenomene și procese de o mare însemnătate istorică, desfășurate îndeosebi în răstimpul cuprins între nașterea statului român modern și desăvârșirea unității statale din 1918. Acest gen de scrieri s-a afirmat nu numai în vechia Românie, ci și în Transilvania, mai ales în rindul cărturarilor și luptătorilor pentru eliberarea socială și națională. În ciuda faptului că în ultimii ani dezvoltarea trecutului de luptă a poporului român împotriva dominației Imperiului austro-ungar a înregistrat succese remarcabile — ca urmare a valorificării numeroaselor informații cu caracter arhivistic ce au stat la baza unor articole, studii și lucrări de sinteză —, importanța lucrărilor cu caracter memorialistic nu este deloc estompată.

Amintirile din închisoare ale lui Valeriu Braniște fac parte din acest gen de scrieri. Însemnătatea lor este cu atât mai mare cu cât autorul a avut rosturi proeminente în publicistica și în viața politică a românilor de peste Carpați și a fost,

astfel, participant activ la numeroase evenimente. Multe dintre paginile cărții reprezintă reflecții și aprecieri ale lui Braniște asupra unor stări de lucruri din trecut sau notații zilnice, însoțite de comentarii, asupra unor fapte sau desfășurări care l-au surprins. Sîntem, deci, în fața unor reacții spontane față de evenimente și procese, ceea ce reprezintă genul ideal de memorii, în care se înserează nu fapte seci, ci reacții imediate, cuprinzînd explicații și interpretări personale privind împrejurările în viltarea cărora este prins autorul. De aceea, amintirile lui Braniște sînt captivante, au un aer de proșpetime, pe care scurgerea timpului nu l-a alterat.

Deși scrise la începutul anului 1918, *Amintiri din închisoare* oglindesc o întreagă epocă istorică, cuprinsă între revoluția pașoptistă și Unirea din 1918. Din însemnări se degajă importanța capitală a revoluției pașoptiste pe planul dezvoltării conștiinței naționale și politice a românilor din monarhia habsburgică. Este interesant de urmărit în aceste șapte decenii destinul politic al unora dintre fruntașii revoluției române de la 1848. Braniște consemnează un adevărat cult popular pentru cei mai remarcabili conducători ai revoluției de la 1848. Atrag atenția în chip deosebit referirile

memorialistului la personalitatea lui Avram Iancu, luptător ce se bucura printre românii de peste Carpați — și nu numai printre ei — de o faimă considerabilă.

Un loc deosebit în cadrul însemnărilor lui Valeriu Braniște îl ocupă impresiile despre mișcarea memorandistă, moment remarcabil în lupta de emancipare națională a românilor din Transilvania. Autorul înserează numeroase informații privind antecedentele fenomenului memorandist, prezintă rolul Partidului național român în pregătirea acestei ample acțiuni, curente din cadrul partidului în legătură cu oportunitatea unei astfel de manifestări, implicațiile social-politice ale mișcării memorandiste. Memoriile lui Valeriu Braniște completează, din acest punct de vedere, informația deja existentă și atestă cât de profundă a fost această mișcare națională în diverse straturi sociale. Contribuția celor mai marcante personalități ale mișcării memorandiste, consecințele politice ale acestei acțiuni pe planul general al dezvoltării luptei naționale în Transilvania reprezintă tot atîtea aspecte oglindite în *Amintiri din închisoare*.

Frământările din sinul Partidului național român, legate de căile și metodele ce trebuiau folosite în vederea contracarării opresiunii politice exercitate de monarhia austro-ungară, pentru depășirea unor divergențe dintre

fruntașii partidului — generate, mai ales, de considerente personale —, pentru orientarea luptei naționale în funcție de conjunctura politică din imperiu și de realitățile particulare din regatul maghiar sînt aspecte de istorie politică surprinse de Braniște în desfășurările lor concrete și descrise cu obiectivitate. Animositățile dintre autor și unii fruntași politici, nemulțumirea lui față de maniera în care conducea partidul național Eugen Brode, de pildă, nu sînt motive care să-i întunece obiectivitatea. O altă dovadă ce ilustrează strădania sa de a fi cît mai obiectiv în aprecieri, de a judeca corect, fără patimă, oamenii și evenimentele, este felul în care este descrisă activitatea politică a familiei Mociony; deși admirator al acesteia, Braniște nu o scutește de unele critici. Autorul însemnărilor din închisoare dezvăluie toate aceste frămîntări din partidul național animat de dorința sinceră de a găsi calea înțelegerii, a unității, de a netezi asperitățile, fără a face procese de intenție, lăsînd ca faptele însele — înscrise în amplele sale descrieri de situații — să evidențieze contribuția diferitelor personalități în cadrul mișcării naționale.

Un aspect major al vieții românești din Transilvania, reflectat cu lux de amănunte în lucrare, este cel referitor la școala și la cultura națională, care au jucat un rol deosebit de important în păstrarea ființei naționale

românești, în lupta de emancipare socială și națională a românilor din Transilvania. Este, de aceea, ușor de înțeles puternica reacție de împotrivire a românilor față de politica de deznăționalizare prin intermediul școlii, aplicată de autoritățile burgheze-moșierești maghiare cu o perseverență deosebită după crearea statului dualist. Braniște evidențiază în amintirile sale nu numai o linie generală de rezistență față de politica sistematică de distrugere a școlii și a culturii naționale românești, ci se referă și la o serie de acțiuni concrete de contracarare a acestei politici. Este, de asemenea, prezentat, în acest cadru, rolul unor personalități românești în lupta pentru conservarea instituțiilor culturale naționale, contribuția materială a diferitelor pături sociale la susținerea școlii și a tuturor instituțiilor de cultură. Rezultă cu limpezime din aceste însemnări că — în ciuda presiunii politice, a activității unor instituții oficiale sprijinite și copios finanțate de statul dualist — populația românească din Transilvania și-a înzecat eforturile în vederea păstrării și dezvoltării culturii naționale.

Un capitol dintre cele mai importante și interesante din istoria mișcării naționale și sociale a românilor din monarhia habsburgică — multilateral și profund descris de Valeriu Braniște — se referă la activitatea publicistică, în general, și la

aceea de editare și difuzare a presei, în special. În condițiile intensificării politicii de deznăționalizare, presa românească din Transilvania era menită să joace un rol major în menținerea mereu vie a conștiinței naționale în rîndul maselor populare.

El însuși gazetar remarcabil, V. Braniște prezintă în amintiri numeroasele obstacole ridicate de statul dualist în calea libertății presei și riscurile asumate de cei care se consacrau unei asemenea profesii. De un interes remarcabil ni se par acele pasaje din amintiri referitoare la procesele de presă, și mai ales la acelea intentate însuși memorialistului. Victimă a unor astfel de represii, condamnat și deținut în mai multe rînduri, Valeriu Braniște denunță cu vigoare încercările disperate și infructuoase ale autorităților de a lichida mișcarea națională din monarhie.

Însemnările lui Braniște sînt interesante, de asemenea, și sub raportul contribuției lor la întregirea imaginii asupra mișcării muncitorești și socialiste din cuprinsul monarhiei habsburgice. Autorul se dovedește a fi fost la curent cu unele dintre acțiunile muncitorilor, cu modul de abordare de către social-democrație a unor probleme politice și naționale importante, cu soluțiile preconizate de aceasta. De aceea, el nu este de loc surprins cînd întâlnește în stare de detențiune fruntași ai social-democrației din imperiu, condamnați pen-

tru credința lor social-politică deosebită de aceea a autorităților guvernamentale. Valeriu Braniște privește pe acești militanți ai muncitorimii cu interes și simpatie, cu admirație pentru trăinicia crezului și tenacitatea luptei, desfășurată în condiții dintre cele mai vitrege.

Memorialistul consemnează situația românilor din monarhia austro-ungară, raportînd-o tot timpul la aceea a fraților lor din statul național independent. Însemnările lui constituie, sub acest raport, încă o dovadă elocventă despre interesul extraordinar cu care erau urmărite stările de lucruri din România peste munți. Istoria politică și marile evenimente care au condus la făurirea și consolidarea României moderne erau integrate de românii din cuprinsul dublei monarhii în propriile lor tradiții și considerate ca fiind propriile lor biruinți.

Contactele numeroase și permanente dintre românii de pe ambii versanți ai Carpaților au contribuit la creșterea voinei neclintite a tuturor românilor aflați sub stăpânire străină de a trăi laolaltă cu frații lor din România, într-un stat unitar și independent. Totodată, Braniște evidențiază sprijinul acordat de oficialități, de personalități politice, culturale și științifice, de opinia

publică din România pentru subvenționarea școlilor și instituțiilor culturale din Transilvania. În această privință, cercetătorii istoriei anilor premergători Unirii din 1918 dispun de o nouă sursă documentară de o inestimabilă valoare.

O bună parte a însemnărilor este consacrată prezentării situației provocate de dezlănțuirea primului război mondial, dar mai ales de alăturarea României de partea puterilor Antantei, cu intenția de a elibera Transilvania. Braniște arată puternicul entuziasm provocat de pătrunderea primelor unități ale armatei române pe pământul Transilvaniei. Sînt apoi înfățișate acțiunile represive ale guvernului maghiar împotriva unui mare număr de frunțași ai luptei de eliberare a românilor; printre aceștia figurează și Braniște, care este arestat și deținut, fără a fi judecat.

Deși scrise în primele luni ale anului 1918, într-o perioadă cînd situația României era deosebit de grea, Braniște se arată încrezător în destinul națiunii sale, care într-adevăr nu peste mult timp, la 1 decembrie 1918, își va desăvîrși unitatea statală.

Nu putem încheia această prezentare fără a sublinia că marele talent literar al autorului face ca lectura cărții să fie captivantă și interesantă.

Memoriile lui Valeriu Braniște sînt precedate de un remarcabil studiu introductiv, semnat de Miron Constantinescu și Alexandru Porțeanu, în care sînt analizate principalele aspecte ale dezvoltării sociale-economice, politice și culturale a Transilvaniei în anii 1867 — 1918. Autorii studiului confruntă mereu aprecierile memorialistului cu informațiile date de alte documente istorice ale epocii abordate, subliniind meritele lui Braniște în dezvoltarea sensului de dezvoltare a unor procese sau fenomene istorice, în relevarea unor mobiluri mai puțin evidente ale mișcării sociale și naționale, dar semnalînd, totodată, unele interpretări eronate sau superficiale.

Notele care însoțesc volumul sînt de o absolută utilitate. Cartea are și un glosar în care sînt explicate cuvintele cu o circulație regională, precum și un indice de nume, deosebit de util în orientarea lectorului.

Dorim să arătăm, în încheiere, că inițiativa prof. univ. Miron Constantinescu și a lui Alexandru Porțeanu de a publica, cu concursul Editurii Minerva, unul dintre cele mai interesante volume de memorii din literatura noastră constituie un act de cultură a cărui importanță deosebită am ținut să o remarcăm în paginile de față.

APOSTOL STAN

ÎN SPRIJINUL SOLIDARITĂȚII INTERNAȚIONALE

Nu de mult, în Editura „Nauka” din Moscova, a apărut o interesantă lucrare despre ajutorul internaționalist dat poporului spaniol în anii 1936—1939, intitulată : *Solidaritatea popoarelor cu Republica Spaniolă* *. Fiecare carte despre războiul național-revoluționar din Spania — pe drept cuvânt unul dintre marile momente ale istoriei contemporane — nu numai că devine o nouă mărturie a evenimentelor petrecute în acei memorabili ani, ci aduce și o seamă de elemente noi, cu caracter diferit, în multe țări ale lumii.

Care este explicația faptului că numărul lucrărilor despre războiul din Spania atinge, în prezent, totalul absolut incredibil de 16 000, că și astăzi se menține viu interesul pentru drama spaniolă, atât de plastic și de emoționant redată de marile și regretatul pictor Pablo Picasso în celebrul său tablou *Guernica* ?

Este evident că, pentru generațiile mai tinere, evenimentele din Spania Frontului popular au reprezentat și continuă să reprezinte un episod deosebit. Pentru că acolo s-a aflat preludiul celui de-al doilea război mondial, poporul spaniol fiind primul care s-a ridicat cu arma în mână împotriva barba-

riei fasciste, pentru că au existat atunci mii și mii de oameni, de pe toate meridianele globului, care au luptat, umăr la umăr cu republicanii spanioli, între care nu puțini fii ai poporului nostru **. La toate acestea trebuie să adăugăm că în Spania au avut loc, în acei ani, nu numai un război, ci și transformări revoluționare care au reușit să schimbe structuri economice, sociale și politice, că, de fapt, experiența spaniolă în acest domeniu este, într-un fel, o prefigurare a regimurilor democrat-populare de mai târziu.

Cartea *Solidaritatea popoarelor cu Republica Spaniolă* reprezintă prima lucrare colectivă, elaborată de conducători și veterani ai brigăzilor internaționale din 21 de țări : Argentina, Austria, Bulgaria, Canada, Cehoslovacia, Cuba, Elveția, Finlanda, Franța, Germania, Irlanda, Italia, Iugoslavia, Marea Britanie, Norvegia, Polonia, România, Suedia, S.U.A., Ungaria, U.R.S.S.

** Sprijinul internaționalist dat, la chemarea P.C.R., de către clasa muncitoare din țara noastră, de poporul român cauzei Republicii Spaniole este larg înfățișat în lucrările : *Voluntari români în Spania. 1936—1939. Amintiri și documente*, Editura politică, București, 1971, 607 p. (Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.) ; Valter Roman, *Sub cerul Spaniei. Cavalerii speranței (Amintiri)*, Editura militară, București, 1972, 400 p., precum și într-o serie de studii și articole apărute în revistele de istorie ; I. Babici, *Solidaritate militantă antifascistă 1933—1939*, Editura politică, București, 1972, p. 308.

Caracterul colectiv, internațional, al cărții, faptul că ea reunește mărturiile unora dintre conducătorii brigăzilor internaționale îi dau, fără îndoială, un colorit și o semnificație deosebite.

Volumul se deschide cu o prefață redacțională în care se conturează cadrul istoric al desfășurării evenimentelor ce au avut loc atunci pe pământul Spaniei. Un câld cuvânt introductiv, semnat de Dolores Ibarruri, președintele Partidului Comunist din Spania, și un altul de Luigi Longo, președintele Partidului Comunist Italian, fost comisar general al brigăzilor internaționale în Spania, întregesc partea introductivă a cărții. Urmează un articol cu caracter sintetic despre solidaritatea mișcării comuniste internaționale cu Spania republicană, scris de Franz Dahlem, membru al C.C. al P.S.U.G., fost reprezentant al Partidului Comunist din Germania pe lângă brigăzile internaționale, după care sînt redacte mărturiile combatanților din celelalte țări.

În principal, cartea își propune să reliefeze rolul mișcării comuniste în organizarea brigăzilor internaționale de voluntari, rolul forțelor democratice care au sprijinit această luptă ; își propune să înfățișeze amploarea mișcării antifasciste a popoarelor, care au întins o mână frățască poporului spaniol în lupta sa pentru li-

* *Solidarnost narodov s Ispaniskoi Respublikoi*, Izdatelstvo „Nauka”, Moskva, 1972, 368 p. (Cartea a fost editată, în ultima vreme, și în limbile spaniolă, franceză și engleză).

bertate, împotriva agresiunii fasciste.

În cuvîntul său introductiv, Dolores Ibarruri relevă sprijinul acordat poporului spaniol de către popoarele sovietice, de către alte numeroase popoare ale lumii. „Italieni și germani, francezi și polonezi, englezi și nord-americani, români, bulgari și iugoslavi, austrieci și elvețieni, irlandezi, norvegieni și albanezi, canadieni, cubanezi, argentinieni, mexicani și reprezentanți ai altor republici latino-americane, oameni de pe toate continentele — se arată în continuare — au venit în Spania pentru a lupta împreună cu poporul spaniol, participând la prima mare bătălie împotriva agresiunii fasciste, bătălie care avea să fie prologul celui de-al doilea război mondial. Și chiar dacă nu erau prea mulți, participarea lor avea o semnificație deosebită, pentru că ei întruchipau eroismul acestor popoare, abnegația lor, spiritul jertfirii de sine. Aportul internaționaliștilor a constituit pentru noi un ajutor de o valoare incalculabilă și a înscris cea mai frumoasă pagină în istoria solidarității internaționaliste“ (p. 21—22).

Iar Luigi Longo scrie că „această lucrare reafirmă marea valoare a contribuției brigăzilor internaționale la lupta poporului spaniol. În procesul de formare a noii Armate republicane, care lua ființă din detașamentele Militei populare, formațiunile internaționaliste au fost

un exemplu de ordine și disciplină“ (p. 32).

Parcursarea lucrării oferă cititorului o multitudine de momente, fapte și date de un particular interes pentru o cunoaștere largă și relevantă a luptei brigăzilor internaționale pe fronturile Republicii Spaniole. Rețin atenția, în acest cadru, datele despre numărul voluntarilor internaționaliști care au luptat în Spania și despre numărul celor care au căzut pe cîmpurile de luptă. Cifrele îndobște cunoscute pînă acum indicau prezența a 35 000 de voluntari în brigăzile internaționale, dintre care 5 000 au căzut în încheștarea cu inamicul. Din confruntarea făcută cu ocazia elaborării acestei cărți, a rezultat că numărul total al voluntarilor veniți în Spania din peste 50 de țări s-a ridicat la peste 40 000. S-a apreciat, totodată, că pe fronturi s-au aflat permanent între 12 000 și 15 000 de voluntari. Pierderile suferite de brigăzile internaționale, așa cum reiese din lucrare, s-au ridicat la impresionanta cifră de 20 000 (uciși, decedați în urma rănilor, dispăruți, răniți). Aceste cifre capătă o semnificație aparte dacă se are în vedere că unitățile de intervenție ale Germaniei hitleriste și Italiei fasciste în Spania numărau, tot timpul, 100 000—120 000 de militari.

Deosebit de grăitoare sînt aprecierile din volum referitoare la exemplul și eroismul voluntarilor români care au participat la

războiul național-revoluționar al poporului spaniol, pagină de aur a solidarității și sprijinului internaționalist dat de comuniștii și antifasciștii români, de poporul nostru. Articolul semnat de doi dintre voluntarii români, care s-au aflat în fruntea unor unități militare în cadrul brigăzilor internaționale — Mihai Burcă, comandantul companiei de pușcași „Grivița“, și Valter Roman, comandantul Regimentului român de artilerie motorizat — evidențiază cu putere rolul Partidului Comunist Român ca inițiatorul și organizatorul trimiterii de voluntari în Spania republicană, oglindește cu o vie forță de evocare sentimentele de profund atașament față de cauza poporului spaniol, bărbăția, capacitatea de angajare în luptă, vitejia combatanților români, sacrificiul adus pe pămîntul însingurat al Spaniei, expresie a aversiunii poporului nostru față de fascism. Sînt evocate, în aceste file ale cărții, bătăliile la care au participat voluntarii români încadrați în brigăzile internaționale ale armatei regulate spaniole, la artilerie, infanterie, în serviciul sanitar. Spicuim cîteva dintre cele mai concludente pasaje ale articolului, privitoare la solidaritatea largă și la sprijinul acordat Spaniei luptătoare de clasa muncitoare, de poporul român, la chemarea P.C.R. :

„Aflat în condiții grele de adîncă ilegalitate, Partidul Comunist Român a fost sufletul și organiza-

torul mișcării de solidaritate. Din primele zile ale războiului, P.C.R. a protestat împotriva puciului militar-fascist, a intervenției armate organizate de Hitler și Mussolini și a politicii de «neintervenție» promovate de guvernele Angliei, Franței și S.U.A. Sub conducerea lui, forțele democratice din România și-au adus contribuția la mișcarea internațională de solidaritate cu lupta poporului spaniol. P.C.R. a subliniat marele pericol pe care-l reprezenta fascismul pentru poporul spaniol și pentru destinele popoarelor lumii. În documentele elaborate de Comitetul Central, în presa de partid ilegală, în presa democratică legală, în manifeste și apeluri adresate maselor populare, partidul dezvăluia importanța luptelor din Spania și caracterul național-revoluționar, drept al războiului pe care îl purta poporul spaniol apărând Republica... Într-unul din manifeste se spunea că lupta din Spania «coincide cu lupta poporului român pentru dreptul la muncă, la pînă, la pămînt, pentru pace și libertate... Muncitori, țărani, cetățeni! — scriau comuniștii români — organizați adunări, mitinguri și demonstrații de protest împotriva ajutorului pe care îl acordă fascismul german, italian și portughez contrarevoluției spaniole! Adoptați rezoluții de simpatie, trimiteți telegrame de solidaritate eroicului popor spaniol, care, luptînd pentru viața

și libertatea sa, apără pacea în lumea întreagă».

„În primele rînduri ale mișcării de solidarizare cu Republica Spaniolă s-a aflat clasa muncitoare din România. Delegații la congresul Uniunii generale a sindicatelor muncitorilor de la căile ferate, care a avut loc în vara anului 1936, au trimis, în numele muncitorilor feroviari, un salut înflăcărat tuturor luptătorilor din Spania. La scurt timp după începerea războiului din Spania, în Capitala României comuniștii au organizat numeroase acțiuni în sprijinul Republicii Spaniole, în special o mare demonstrație în fața ambasadei Spaniei. La 1 mai 1937, la București, Cluj, Iași, Brăila, Tîrgu-Mureș, Timișoara, Tulcea, Brașov și în alte orașe au avut loc adunări și mitinguri antifasciste de solidaritate cu poporul spaniol. La această mișcare au participat nu numai muncitorii, dar și intelectualitatea progresistă, meseriași, țărani, studenți, tineri, reprezentanți ai burgheziei cu o poziție democratică”.

„În fața pericolului crescînd al hitlerismului, care amenința însăși existența României ca stat, o serie de oameni politici burghezi de seamă, ca dr. N. Lupu, Grigore Iunian, Dem. Dobrescu, Gr. Filipescu și alții, s-au situat de partea Republicii Spaniole.

Ministrul de externe al României, Nicolae Titulescu, înălăturat din guvern în 1936, a fost un om politic clarvăzător și un adept al securității colec-

tive în Europa. El s-a pronunțat pentru acordarea de ajutor guvernului spaniol legal și a participat activ la activitatea Comitetului român pentru pace ca președinte de onoare. Delegații acestui comitet, condus de doctorul Nicolae Lupu, și ai altor comitete antifasciste și organizații de masă, luînd cuvîntul la congresele antifasciste internaționale, și-au alăturat glasul reprezentanților celorlalte popoare în sprijinul luptei antifasciste a poporului spaniol”.

„Din inițiativa P.C.R., în întreaga țară au fost create comitete de ajutorare a Spaniei republicane. Chiar în primele zile ale războiului, la București a fost creat un comitet unit menit să coordoneze activitatea pentru acordarea de ajutor Spaniei, din care făceau parte reprezentanți ai partidelor comunist, socialist, socialist-independent, ai Frontului studentesc democratic, ai comitetelor pentru apărarea antifasciștilor, ai Uniunii tinerețului socialist independent, ai Asociației generale a funcționarilor, ai diferitelor organizații sindicale și obștești.

Comitetele de ajutorare a Spaniei activau ilegal, fiind supuse la persecuții și represii de către autorități și atacate de elemente fasciste. În pofida acestor condiții grele, comitetele au răspîndit broșuri, ziare, manifeste, în care se spunea adevărul despre lupta poporului spaniol, se strîngeau bani, alimente, îmbrăcăminte și medicamente. La această

activitate au participat intens sindicatele și alte organizații. În octombrie 1936, în Spania a fost trimisă prima mașină sanitară achiziționată din fonduri strânse de comitetele de ajutorare a Spaniei.

Opinia publică și autoritățile Republicii Spaniole și-au exprimat, în repetate rânduri, recunoștința față de poporul român pentru ajutorul acordat țării lor. Astfel, într-o scrisoare din 30 noiembrie 1937, trimisă din Catalonia pe adresa redacției ziarului «Zorile» din București, se exprima recunoștința fierbinte pentru sprijinul acordat luptei poporului spaniol⁴.

Privind în retrospectiva istorică evenimentele acelor ani, care au zguduit lumea și care au constituit una din marile epoei ale veacului nostru, cercetătorului de astăzi, care n-a trăit acele timpuri, îi apar unele lucruri nu suficient de clare, i se ridică unele semne de întrebare. Răsoim, desigur, filele îngâlbenuite ale trecutului cu dorința de a desluși cât mai mult cu putință anumite fenomene și procese istorice, cauze și corelații, pentru a înțelege cât mai bine ceea ce s-a petrecut, ceea ce ar fi putut să se rezolve, ceea ce ar fi trebuit și n-ar fi trebuit să fie. Cei care am studiat și continuăm să studiem cauzele declanșării și desfășurarea războiului național-revoluționar din Spania ne dăm seama de împrejurările înfringerii Spaniei republicane. Fără a nega rolul reacțiunii interne, precum și al altor factori (greutăți, lipsuri și greșeli) în evoluția dramatică a evenimentelor, din ana-

liza atentă a documentelor, a ceea ce s-a publicat până în prezent, apare, totuși, cât se poate de evident că înfringerea Spaniei Frontului popular a fost determinată de intervenția masivă și brutală a Germaniei hitleriste și a Italiei fasciste, de atitudinea mai mult decât pasivă a acelor state care au promovat așa-zisa politică de neintervenție, care a contribuit atât de mult la gîuirea republicii.

În acest context, se pune întrebarea ce rol a avut Comitetul de neintervenție de la Londra și dacă crearea și acceptarea lui de către statele participante pot fi socotite ca ceva just chiar și la începuturile existenței sale? Rămîn încă neclare o serie de probleme: dacă neacceptarea și neparticiparea la Comitetul de neintervenție n-ar fi avut, cît de cît, o influență pozitivă asupra evoluției evenimentelor din acea vară fierbinte a anului 1936, dacă retragerea brigăzilor internaționale de pe front, în septembrie 1938, a fost sau nu justificată, dacă acest act — care s-a dovedit, pînă la urmă, a fi avut un caracter unilateral — nu cumva a contribuit la accelerarea înfringerii? Guvernul republican a căzut de acord, la 23—25 septembrie 1938, cu hotărîrea Comitetului de neintervenție pentru retragerea imediată a voluntarilor — după cum se arată și în acest volum —, „Franco însă a refuzat categoric să accepte planul retragerii armatelor italo-germane“ (p. 16). Este evident că ceea ce s-a intenționat a fost una și ceea ce s-a realizat a fost altceva. Cîteva luni mai

tîrziu, în condiții extrem de dramatice, voluntarii brigăzilor internaționale, atîți cîți mai rămăseseră pe teritoriul Spaniei — după cum arată documentele vremii și unele mărturii ulterioare —, au revenit pe front. Dar a fost, oricum, prea tîrziu. Fără a ne putea pronunța cu certitudinea necesară, este clar, totuși, că această problemă mai necesită analize serioase pentru a se putea spune ultimul cuvînt.

Scriind aceste rînduri despre o carte care, așa cum am spus, are marele merit de a fi adunat într-un volum mărturiile unui număr mare de foști combatanți din 21 de țări și care ne vorbesc despre amploarea luptei de solidaritate în țările lor, nu putem încheia fără a ne gîndi la soarta tristă a poporului spaniol, care geme și astăzi sub tirania aceluiași anacronic regim franchist, fără a ne gîndi dacă este oare just că tocmai acest popor — care a început confruntarea armată cu fascismul — a rămas în situația de atunci, în timp ce toate celelalte popoare au scăpat de sub jugul fascismului, în focul și ca urmare a celui de-al doilea război mondial.

Ca și în anii războiului național-revoluționar din Spania, de care s-a simțit profund atașat și pe care l-a sprijinit nemijlocit, astăzi întregul nostru popor, în frunte cu Partidul Comunist Român, susține lupta eroică și neînfrîcătă a poporului spaniol și a partidului său comunist pentru democrație, progres social, pentru o Spanie independentă și liberă.

MIHAELA DAN

CONSTANTIN DAICOVICIU

Născut la 1 martie 1898, la Căvâran, județul Caraș-Severin, a făcut studii de filologie clasică la Universitatea din Cluj, devenind un eminent latinist. Încă din anul 1921 își începe activitatea în domeniul arheologic, participând la săpăturile de la Sarmizegetusa. Bursier al Școlii Române din Roma, între anii 1925 și 1927 realizează două studii valoroase privind antichitatea romană în Dalmatia.

În anul 1928, după întoarcerea în țară, și-a trecut doctoratul în istorie și arheologie și a început activitatea didactică în domeniul istoriei României la Universitatea din Cluj.

Cercetător pasionat al trecutului poporului nostru, Constantin Daicoviciu desfășoară îndelungate și asidue cercetări arheologice în Munții Orăștiei, prezentate într-o operă care a avut un larg ecou internațional, „Transilvania în antichitate”, publicată în limbile germană, italiană și franceză.

După instaurarea puterii populare, Constantin Daicoviciu conduce programul amplu de săpături arheolo-

gice, menite să scoată la iveală vestigiile sistemului de apărare al dacilor din Munții Orăștiei. Importantele descoperiri din această zonă și îndeosebi Cetatea cea mare de la Piatra Roșie au ilustrat înaltul grad de civilizație al dacilor, au permis identificarea pe toată întinderea patriei noastre a existenței dacilor liberi, aducând contribuții fundamentale la studiile privind formarea poporului român. În această perioadă, publică numeroase lucrări, între care „Sarmizegetusa sau Ulpia Traiană?”, „Cetatea dacică de la Piatra Roșie”, „Dacica”.

Prin bogata sa activitate științifică, prin lucrările publicate cit și prin participarea la un mare număr de reuniuni internaționale de înalt prestigiu, Constantin Daicoviciu a argumentat prin incontestabile probe materiale continuitatea romanilor pe teritoriul Daciei, a revelat puterea și civilizația dacilor, care constituie elementul de bază al formării poporului român.

Opera științifică a savantului român, tradusă în numeroase limbi, s-a bucurat de o înaltă apreciere a forurilor științifice, C. Daicoviciu fiind ales membru corespundent al Academiei Austriece de Științe, membru a numeroase societăți științifice. În 1968, la Universitatea din Viena i-a fost conferit premiul „Gottfried von Herder”.

De-a lungul a peste patru decenii, ca dascăl, academicianul Daicoviciu a contribuit la pregătirea și educarea multor generații de tineri, la formarea a numeroase contingente de istorici. Rodnica și îndelungata sa activitate în învățământ i-au adus stima și prețuirea studenților, cadrelor didactice, a tuturor acelor care au beneficiat de cunoștințele și calitățile sale de pedagog.

Paralel cu activitatea științifică și didactică, Constantin Daicoviciu a îndeplinit diferite funcții care au ilustrat

însușirile sale de bun organizator și conducător printre care secretar și apoi președinte al Comisiei Monumentelor Istorice, director al Institutului de Studii Clasice și al Institutului de Istorie și Arheologie din Cluj, președinte al Secției de istorie a Academiei Republicii Socialiste România, adjunct al ministrului învățământului, rector al Universității din Cluj.

Savant patriot, membru al Partidului Comunist Român, profund pătruns de perspectivele luminoase pe care societatea socialistă le deschide poporului nostru, C. Daicoviciu a adus o contribuție de preț pe tărîm politic și social și ca deputat în Marea Adunare Națională și membru al Consiliului de Stat.

Rodnica și îndelungata sa activitate pentru cunoașterea cit mai reală a istoriei patriei, pentru educarea tinerelor generații în spiritul celor mai bune tradiții ale poporului român, poziția sa de intelectual înaintat, profund legat de popor, devotat cauzei construcției socialiste, și-au găsit o înaltă recunoaștere în titlurile de Erou al Muncii Socialiste, Om de știință emerit, Laureat al Premiului de Stat, în ordinele și medaliile cu care a fost distins de conducerea de partid și de stat.

Eminent om de știință și pedagog, academicianul Constantin Daicoviciu, prin multilaterală sa activitate, desfășurată de-a lungul a peste cinci decenii, a servit cu devotament și pasiune știința și cultura românească, dezvoltarea învățământului, și-a pus întreaga sa capacitate de muncă, energia și cunoștințele în slujba cauzei propășirii patriei, a triumfului socialismului în România.

Prin încetarea din viață, la 27 mai a.c., a academicianului profesor dr. docent Constantin Daicoviciu, vicepreședinte al Academiei de științe sociale și politice, știința și învățământul din țara noastră pierd pe unul din cei mai de seamă reprezentanți.

СОДЕРЖАНИЕ

Документы исторического значения. Речь товарища Николае Чаушеску по случаю 125-ой годовщины Румынской революции 1848 г. и 25-летию национализации основных средств производства 3

СТАТЬИ

КОНСТАНТИН КЭЭНИШТЯНУ; ИОН МАМИНА: Программа революции 48 г. в революционных традициях и действиях рабочего движения в Румынии.....	39
ЕУДЖЕН СТЭНЕСКУ: Димитрие Кантемир и идея единства в современном ему румынском обществе.	57
ПЕТРЕ КОНСТАНТИНЕСКУ-ЯШЕ: Румынская коммунистическая партия — центр и динамическая сила антифашистской борьбы. 40 лет от основания Антифашистского Национального Комитета	70
ГЕОРГЕ МАТЕЙ: Некоторые размышления относительно вопросов европейской безопасности и разоружения в период между двумя мировыми войнами	83
ВАСИЛЕ Г. ИОНЕСКУ: Социал-демократическая партия и вопрос об единстве действий рабочего класса в 1944—1948 гг.....	102
ТРАЯН КАРАЧУК: Некоторые вопросы изучения и исследования истории международного коммунистического и рабочего движения.	118
«Признательны товарищу Николае Чаушеску» — книга, которая нас представляет и обязывает: ИОН ПОПЕСКУ-ПУЦУРИ	133

ВОЗНИКНОВЕНИЕ И РАЗВИТИЕ РАБОЧЕГО ДВИЖЕНИЯ В РУМЫНИИ СООБЩЕНИЯ

МАРИН НЕДЕЛЯ: Непрерывность и восходящая линия истории политической партии рабочего класса в Румынии	140
НАТАЛИЯ ВЫЛКУ: Смысл понятия «Партида а мунциаторилор» (Партия рабочих) в рабочем и социалистическом движении Румынии до создания РСДРП (1893 г.)...	147
НИКОЛАЕ КОНОЮ: Разные взгляды по поводу оценки отношения румынских социалистов к первой мировой войне.....	158

ОБСУЖДЕНИЕ

Гражданско-воспитательная функция истории (П). Участвуют: Ион Агригороей, Ион Битоляну, Николае Кпоою Иоана Косма, Михаил Кручану, Ион Кушпа, Лудовик Демени, Константин К. Дижуреску, Карол Гёллнер, Георге И. Ионичэ, Аурел Логия, Василе Мачу, Лелиус Мындрою, Н. Г. Мунтяну, Параскива Никита, Штефан Паску, Георге Цуцуй, Георге Захария	162
---	-----

БИОГРАФИЧЕСКИЕ СПРАВКИ

Леонтия Сэлэжан	Штефан Медгери	192
-----------------------	----------------------	-----

НАУЧНАЯ ЖИЗНЬ

25-летие Музея истории коммунистической партии, революционного и демократического движения в Румынии: ИОН АРДЕЛЯНУ	199
Научная сессия, посвященная 125-летию революции 1848 г. в Румынии	204
Торжественное собрание в Бухаресте, посвященное 40-летию основания Антифашистского Национального Комитета	205
Выставка «Антифашистское движение в Румынии»	207
Научная сессия, посвященная 40-летию создания Антифашистского Национального Комитета ..	208

КРИТИКА И БИБЛИОГРАФИЯ

Константин Олтяну. 1947 г. — год революционных преобразований в Румынии, Политиздат, Бухарест, 1972, — 226 стр.: ИОН АЛЕКСАНДРЕСКУ; Валериу Браниште, Воспоминания из тюрьмы, Издательство «Минерва», Бухарест, 1972, 609 стр.: АПОСТОЛ СТАН; Содействие международной солидарности. МИХАЕЛА ЛАН	209
--	-----

Константин Дайковичу	220
----------------------------	-----

SOMMAIRE

Documents d'une importance historique. Les discours du camarade Nicolae Ceaușescu consacrée au 125-ème anniversaire de la Révolution Roumaine de 1848 et à un quart de siècle de la nationalisation des principaux moyens de production 3

ARTICLES

CONSTANTIN CAZANISTEANU, ION MAMINA: Le programme de 1848, une présence vive dans les traditions créatrices et l'action révolutionnaire du mouvement ouvrier de Roumanie	39
EUGEN STĂNESCU: Dimitrie Cantemir et l'idée d'unité dans le société roumaine du temps	57
PETRE CONSTANTINESCU-IAȘI: Le Parti Communiste Roumain — polarisateur et dynamisateur de la lutte antifasciste. 40 ans de la constitution du Comité National Antifasciste	70
GHEORGHE MATEI: Reflections sur les problèmes de sécurité et désarmement européenne dans la période interbelique	83
VASILE G. IONESCU: Le Parti Social-Démocrate et le problème de l'unité d'action de classe ouvrière dans les années 1944-48	102
TRAIAN CARACIUC: Quelques aspects de la recherche et étude de l'histoire du mouvement communiste et ouvrier internationale	118
„Hommage au camarade Nicolae Ceaușescu” — un livre que nous représent, que nous engage: Ion Popescu-Pufuri	133

CONTRIBUTION CONCERNANT L'APPARITION ET LE DEVELOPPEMENT DU MOUVEMENT OUVRIER EN ROUMANIE

MARIN NEDELEA: Continuité et ascendance dans l'histoire du parti politique de la classe ouvrière de Roumanie	140
NATALIA VÎLCU: L'acceptation de l'idée de „parti des ouvriers” dans le mouvement ouvrier et socialiste de Roumanie jusqu'à la création du P.S.D.O.R.	147
NICOLAE COPOIU: Des opinions concernant l'appréciation du position des socialistes roumains au sujet de participation de Roumanie à la première guerre mondiale	158

DEBATE

<i>La fonction éducatif-civique de l'histoire (II).</i> Participants: Ion Agrișoroiu, Ion Bitoleanu, Nicolae Copoiu, Ioana Cosma, Mihail Cruceanu, Ion Cuspa, Ludovic Demeny, Constantin C. Giurescu, Carol Gölner, Gheorghe I. Ioniță, Aurel Loghin, Vasile Maciu, Lelius I. Andriu, N.G. Munteanu, Paraschiva Nichita, Ștefan Pascu, Gheorghe Tuțu, Gheorghe Zaharia	162
--	-----

ÉVOCATIONS

Leontin Sălăjan Ștefan Megyeri	192
--------------------------------------	-----

LE VIE SCIENTIFIQUE

La musée d'histoire du parti communiste, du mouvement révolutionnaire et démocratique de Roumanie à la 25-ème anniversaire: <i>Ion Ardeleanu</i>	199
La session des communications à l'occasion du 125-ème anniversaire de la révolution de 1848	204
L'assemblée d'hommage de Capitale à l'occasion du 40-ème anniversaire de la création du Comité National Antifasciste	205
La exposition „Le mouvement antifasciste dans la Roumanie”	207
Session scientifique à l'occasion du 40-ème anniversaire de la création du Comité National Antifasciste de Roumanie	208

CRITIQUE ET BIBLIOGRAPHIE

CONSTANTIN OLTEANU, 1947. Un anée des transformations révolutionnaires en Roumanie, Editions politique, Bucarest, 1972, 226 p.: <i>Ion Alexandrescu</i> ; VALERIU BRANIȘTE, Memoires du prison, Editions Minerva, Bucarest, 1972, 609 p.: <i>Apostol Stan</i> ; A l'aide du solidarité internationale. <i>Mihaela Dan</i>	209
<u>Constantin Dălcoviciu</u>	220

CONTENTS

Documents of Historical Significance. The Speeches Delivered by Comrade Nicolae Ceaușescu on the Occasion of the 125-th Anniversary of the Romanian Revolution of 1848 and a Quarter of a Century Since the Nationalisation of the Main Means of Production....	3
---	---

ARTICLES

CONSTANTIN CAZANISTEANU, ION MAMINA: The Program of 1848, a Vivid Presence in the Creative traditions and Revolutionary Action of Working-Class Movement in Romania	39
EUGEN STĂNESCU: Dimitrie Cantemir and the Idea of Unity in the Romanian Society of the Time	57
PETRE CONSTANTINESCU-IAȘI: The Romanian Communist Party — Polarizing and Stimulating Force in the Antifascist Struggle. 40 Years Since the Creation of the National Antifascist Committee	70
GHEORGHE MATEI: Reflections on the European Security and Desarmament in the Inter-War Period	83
VASILE G. IONESCU: The Social-Democratic Party and the Problems of Unity of Actions of the Working Class in 1944—1948	102
TRAIAN CARACIU: Some Aspects Concerning the Research and Study of the History of the Communist and Workers' Movement International	118
„Homage to Comrade Nicolae Ceaușescu” — a Book Which Represents Us, Which Engages Us: Ion Popescu-Pufuri	133

CONTRIBUTIONS REGARDING THE APPARITION AND DEVELOPMENT OF THE WORKING CLASS IN ROMANIA

MARIN NEDELEA: Continuity and Ascending Line in the History of the Political Party of the Working Class in Romania	140
NATALIA VILCU: The Meaning of the Idea „The Workers' Party” in the Romanian Working-Class and Socialist Movement up to the Creation of the Social-Democratic Party of the Workers in Romania	147
NICOLAE COPOIU: Opinions Concerning the Assessment of the Position of the Romanian Socialists Toward Romania's Participation in the First World War	158

DEBATE

<i>The Educative-Civic Function of History (II).</i> Participants: Ion Agrigoroaiei, Ion Bitoleanu, Nicolae Copoiu, Ioana Cosma, Mihail Cruceanu, Ion Cupsa, Ludovic Demeny, Constantin C. Giurescu, Carol Gollner, Gheorghe I. Ioniță, Aurel Loghin, Vasile Maciu, Lelius Mândroiu, N.G. Munteanu, Paraschiva Nichita, Ștefan Pascu, Gheorghe Tuțui, Gheorghe Zaharia	162
--	-----

RECOLLECTIONS

Leontin Sălăjan Ștefan Megyeri	192
--------------------------------	-----

SCIENTIFIC LIFE

The Museum of History of the Communist Party, of the Revolutionary and Democratic Movement in Romania at its 25-th Anniversary: Ion Ardeleanu	199
Scientific Session on the Occasion of the 125-th Anniversary of the 1848 Revolution	204
Homage Meeting in the Capital on the Occasion of the 40-th Anniversary of the Creation of the National Antifascist Committee	205
The Exhibition. „The Antifascist Movement in Romania”	207
Scientific Session on the Occasion of the 40-th Anniversary Since the Creation of the National Antifascist Committee in Romania	208

CRITICS AND BIBLIOGRAPHY

CONSTANTIN OLTEANU, „1947. A Year of Revolutionary Transformations in Romania”, The Political Publishing House, Bucharest, 1972 226 p.: Ion Alexandrescu; VALERIU BRANIȘTE, „Memories from Prison” Minerva Publishing House, Bucharest, 1972, 609 p.: Apostol Stan: „In Support of Internationalist Solidarity”: Mihaela Dan	209
Constantin Dalcoviciu	220

INHALT

Dokumente von historischer Bedeutung. Reden des Genossen Nicolae Ceaușescu anlässlich des 125. Jahrestags der rumänischen Revolution von 1848 und eines Vierteljahrhunderts seit der Enteignung der wichtigsten Produktionsmittel

ARTIKEL

CONSTANTIN CAZANISTEANU, ION MAMINA: Das achtundvierziger Programm — lebendige Präsenz in den schöpferischen Traditionen und in der revolutionären Tätigkeit der Arbeiterbewegung Rumäniens	39
EUGEN STĂNESCU: Dimitrie Cantemir und die Einheitsidee in der ehemaligen rumänischen Gesellschaft	57

PETRE CONSTANTINESCU-IASI: Die Rumänische Kommunistische Partei, der Polarisierungs- und Dynamisierungsfaktor des antifaschistischen Kampfes, 40 Jahre seit der Bildung des Nationalen Antifaschistischen Komitees.....	70
GHEORGHE MATEI: Überlegungen über die Probleme der europäischen Sicherheit und Abrüstung zwischen den beiden Weltkriegen.....	83
VASILE G. IONESCU: Die sozial-demokratische Partei und das Problem der einheitlichen Aktion der Arbeiterklasse in den Jahren 1944—1948.....	102
TRAIAN CARACIUC: Einige Aspekte der Forschung und des Studiums der Geschichte der internationalen Kommunistischen- und Arbeiterbewegung.....	118
„Huldigung an Genosse Nicolae Ceausescu“ ein Buch das uns vertritt, das uns verpflichtet“: Ion Popescu-Pufuri	133

BEITRÄGE ZUR ERSCHEINUNG UND ENTWICKLUNG DER ARBEITERBEWEGUNG RUMÄNIENS

MARIN NEDELEA: Kontinuität und aufsteigende Stammreihe in der Geschichte der politischen Partei der Arbeiterklasse Rumäniens.....	140
NATALIA VILCU: Die Annahme der Idee der „Partei der Arbeiter“ in der Arbeiter- und sozialistischen Bewegung bis zur Gründung der Sozialdemokratischen Partei der Arbeiter Rumäniens	147
NICOLAE COPOIU: Ansichten zur Einschätzung der Haltung der rumänischen Sozialisten gegenüber der Beteiligung Rumäniens am ersten Weltkrieg	158

DEBATTE

<i>Die Erziehungs- und Staatsbürgerliche Funktion der Geschichte (II).</i> Teilnehmer: Ion Agrigoroaiei, Ion Bitoleanu, Nicolae Copoiu, Ioana Cosma, Mihail Cruceanu, Ion Cupşa, Ludovic Démeny, Constantin C. Giurescu, Carol Göllner, Gheorghe I. Ionită, Aurel Loghin, Vasile Maciu, Lelius Mândroiu, N.G. Munteanu, Paraschiva Nichita, Ştefan Pascu, Gheorghe Tuţul, Gheorghe Zaharia	162
--	-----

WACHRUFEN

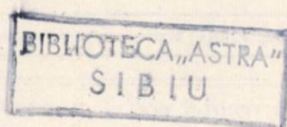
Lecntin Sălăjan Ştefan Megyeri	192
---	-----

DAS WISSENSCHAFTLICHE LEBEN

Das Museum für Geschichte der Kommunistischen Partei, der revolutionären- und demokratischen Bewegung Rumäniens bei der 25. Jahresfeier: <i>Ion Ardeleanu</i>	199
Symposium anlässlich der 125. Jahresfeier seit der Revolution von 1848.....	204
Die Huldigungsversammlung in der Hauptstadt zum Anlass des 40. Gründungstages des Nationalen Antifaschistischen Komitees	205
Die Ausstellung : „Die Antifaschistische Bewegung in Rumänien“	207
Wissenschaftliche Konferenz anlässlich des 40. Jahrestags der Gründung des Nationalen Antifaschistischen Komitees	208

KRITIK UND BIBLIOGRAPHIE

CONSTANTIN OLTEANU, 1947. Ein Jahr revolutionärer Umwandlungen in Rumänien, Politischer Verlag, Bukarest, 1972, 226 S.: <i>Ion Alexandrescu</i> ; VALERIU BRANISTE, Erinnerungen aus dem Gefängnis, Minerva Verlag, Bukarest, 1972, 609 S.: <i>Apostol Stan</i> : Zur Unterstützung der internationalistischen Solidarität: <i>Mihaela Dan</i>	209
<u>Constantin Dalcoviciu</u>	220

Redactori : Ion Calafeteanu, Elena Mureșan, Constantin Petculescu, Nicolae Rauș

Colaboratorii și cititorii revistei pot să se adreseze redacției în fiecare zi între orele 10—12.

Adresa redacției este : București, strada Ministerului nr. 4, telefon : 17.01.60, interior 442 ; 722 ; 369 ; 948 ; 831.

Revista „Anale de istorie” a Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. apare o dată la două luni. Abonamentele se fac la oficiile poștale, prin factorii poștali și difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate.

Revista se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei.

Prețul unui număr — 6 lei ; abonamentul pe 6 luni — 18 lei, pe un an — 36 lei.

Cititorii din străinătate pot face abonamente adresându-se întreprinderii „ROM-PRESFILATELIA” — Serviciul Import-Export presă — București — Calea Griviței nr. 64—66, P.O.B. — 2001.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scintei”

78955
PROLETARI DIN TOATE ȚĂRILE, UNIȚI-VĂ!

anale de istorie

anul XIX

4

1973

1850

0 JUL. 2005

97

**INSTITUTUL DE STUDII ISTORICE ȘI SOCIAL-POLITICE
DE PE LÎNGĂ C.C. AL P.C.R.****anale
de istorie****Anul XIX****4****1973****SUMAR****ARTICOLE**

- ȘTEFAN PASCU: Dimitrie Cantemir în gândirea și conștiința poporului român 3
- AURICĂ SIMION: Clasa muncitoare, în frunte cu comuniștii, principala forță social-politică a mișcării de rezistență din România (1940—1944) 17
- GHEORGHE ȚUȚUI: Partidul Comunist Român în primul an după victoria insurecției naționale antifasciste armate din august 1944 33
- GAVRIL SONEA: Adeziunea și sprijinul maselor populare în înfăptuirea actului revoluționar al naționalizării principalelor mijloace de producție 48
- NICU BUJOR: România și problema securității europene după cel de-al doilea război mondial 58

**CONTRIBUȚII PRIVIND APARIȚIA ȘI DEZVOLTAREA
MIȘCĂRII MUNCITOREȘTI DIN ROMÂNIA**

- N. N. CONSTANTINESCU: Începuturile formării și dezvoltării clasei muncitoare în România 73
- ION FELEA: Din activitatea ideologică-culturală de masă a mișcării noastre muncitorești în preajma și după crearea partidului politic al clasei muncitoare din România 88

MIȘCAREA MUNCITOREASCĂ INTERNAȚIONALĂ

- ALEXANDRU VIANU: 70 de ani de la Congresul al II-lea al Partidului Muncitoresc Social-Democrat din Rusia 98

ISTORIE LOCALĂ

- VIRGIL SMÂRCEA: Evoluția mișcării muncitorești revoluționare din București în anii 1924—1928 108
- MARIN C. STĂNESCU: Activitatea desfășurată de comuniștii din Iași între anii 1924 și 1928 124
- FLORIAN TANĂȘESCU: Din lupta revoluționară a comuniștilor din Oltenia între anii 1924 și 1928 136
- N. G. MUNTEANU: Organizația P.C.R. Galați în perioada 1924—1928 143

VIAȚA ȘTIINȚIFICĂ

„Bibliotheca Historica Romaniae” — 10 ani de activitate — : <i>Nicolae Copoiu</i>	160
Sesiune pe tema : „Cercetarea științifică muzeistică și contribuția sa la cunoașterea istoriei patriei, a mișcării muncitorești, a partidului comunist” : <i>Maria Arimia, Gheorghe Pirvulescu</i>	163
Expoziția „125 de ani de la revoluția din 1848 în România” : <i>Elena Pălănceanu</i>	166
Simpozion al istoricilor de la Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. și Institutul de istorie a mișcării muncitorești poloneze : <i>Ion Alexandrescu, Milică Moldoveanu</i>	169

CRITICA ȘI BIBLIOGRAFIE

PETRE CONSTANTINESCU-IAȘI, Pagini de luptă din trecut. 1914—1936, Editura politică, București, 1972, 360 p. : <i>Ion Babici</i> ; GHEORGHE GHIMES, Ideea de republică la români, Editura științifică, București, 1972, 264 p. : <i>Ion Ardeleanu</i> ; HARALAMB ZINCA, Și a fost ora „H”, Editura militară, București, 420 p. : <i>Gheorghe I. Ioniță</i> ; VICTOR ATANASIU, Mihai Viteazul. Campanii, Editura militară, București, 1972, 342 p. : <i>Gheorghe Matei</i> ; EDGAR SNOW, Steaua roșie deasupra Chinei, Grave Press Inc., New York, 529 p. : <i>Ana Budura</i> ; PERO MORACA, Iugoslavia. 1941, Editura „Budučnost”, Belgrad, 1971, 784 p. : <i>Nicolae Ciachir</i> ; O amplă dezbatere privind problematica teoretică-politică a mișcării muncitorești italiene contemporane (Pe marginea volumului: „Il marxismo italiano degli anni sesante e la formazione teorico-politica delle nuove generazioni”, Editori Riuniti, Istituto Gramsci, Roma, 1972, 777 p.) : <i>Ion Șerbănescu</i>	174
Susținerea unor teze de doctorat	199

COLEGIUL DE REDACȚIE

GHEORGHE MATEI — redactor-șef, ION ARDELEANU, AUGUSTIN DEAC, GHEORGHE I. IONIȚĂ, N. G. MUNTEANU, MIRCEA T. MUȘAT, PARASCHIVA NICHITA, NICOLAE PETREANU, ARON PETRIC, VASILE PETRIȘOR — redactor-șef adjunet, VALTER ROMAN, VIRGIL SMÂRCEA—secretar general de redacție, ȘTEFAN VOICU, VLADIMIR ZAHARESCU

DIMITRIE CANTEMIR

În gândirea și conștiința poporului român

ȘTEFAN PASCU

S-a statornicit, în lumea culturii, o tradiție cu implicații și semnificații multiple, bune și binefăcătoare, și unele și altele, pentru cunoașterea valorilor culturale din trecut și, astfel, pentru cunoașterea culturii și a civilizației contemporane: cinstirea, în felurite moduri, a bărbaților iluștri, care, prin gândirea și înfăptuirile lor, au depășit, încă în timpul vieții sau după moarte, fruntariile țărilor lor, care, prin opera lor, au contribuit, încă în timpul vieții și după moarte, la progresul cultural și științific, la progresul general al omenirii. Între aceste personalități, învățatul român Dimitrie Cantemir, istoric, filozof, literat, geograf, etnograf, muzicolog, om politic, s-a numărat la loc de cinste pe când trăia, sporindu-și prestigiul mereu. Este explicația înscriderii numelui său, alături de nume ilustre de învățați ai lumii, pe frontispiciul Bibliotecii „Sainte Genéviève” din Paris. Este explicația alegerii sale ca membru al Academiei de științe din Berlin, alături de puținii străini care s-au bucurat de o asemenea cinste. Este explicația traducerii unora din operele sale în numeroase limbi de circulație universală. Este, în sfârșit, explicația cinstirii de care a fost înconjurat de oamenii culți și cultivați ai vremii sale și ai vremurilor următoare. A cinstirii sale de întreaga națiune română și de celelalte națiuni ale lumii, prin intermediul U.N.E.S.C.O., astăzi, la împlinirea a trei secole de la naștere și a două secole și jumătate de la moarte.

Cobora, cel ce va deveni savantul multilateral, dintr-o familie de răzeși moldoveni, care au urcat, prin vrednicie, treptele ierarhiei sociale și politice pînă la scaunul domniei. A putut fi, deci, instruit acasă, de dascăli învățați în științele vremii, mai ales că tinărul învățăcel dovedea o aplecare deosebită și un talent remarcabil spre învățătură. Deprinde cu ușurință limbile greacă, latină și slavonă, istoria și filozofia etc. O mărturisește un sol muntean care a vizitat curtea din Iași și care l-a văzut pe copilul Dimitrie „înconjurat de cărți și arme”. O mărturisește singur în prefața la *Metafizică*, afirmînd despre sine că „adesea” încerca „cu osîrdie” să reconstituie „diferitele întîmplări”, „secole scurse”, de asemenea „faptele însemnate ale războaielor, ale păcii, imaginile artelor, științelor, invențiunilor mecanice”, „munți, cîmpii, oceane, strîmtori, golfuri, insule”. Se preocupă, deci, tinărul învățat de istorie, geografie, știință,

artă și tehnică. Preocupări în care și-a încercat, încă de pe atunci, viruțiile.

De abia împlinise Dimitrie Cantemir 25 de ani și era autorul unei lucrări pretențioase, de filozofie și etică : *Divanul sau Gilceava înțeleptului cu lumea*¹. Lucrarea nu excelează prin originalitate, dar se impune prin încercarea, reușită în mare măsură a îndrăznețului tânăr, de a realiza o operă unitară din fragmente neomogene, prin limba care îmbină stilul popular cu cel savant.

O asemenea ființă talentată, minte ageră și cuprinzătoare, va ști a folosi în cel mai înalt grad șederea sa la Constantinopol, ca ostatec, mai întâi, pentru domnia tatălui său, apoi ca reprezentant al fratelui său în scurta domnie a acestuia, și apoi așteptînd prilejul potrivit pentru a urca înseși treptele tronului.

La Constantinopol a învățat la Academia Patriarhiei sau la „Marea Școală“. Era cea mai înaltă instituție de învățămînt din această parte a Europei, în care se cultivau limbile greacă și latină, filozofia neoaristotelică, istoria, geografia, științele naturale, medicina etc. Învăătura însușită la Academie a fost cu folos întregită prin lecturile sale numeroase și variate, prin contactele cu alți învățați și cu diplomații de vază din capitala Imperiului otoman. Învăță, astfel, tinărul însetat de cunoaștere limbile orientale : turcă, persană, arabă, istoria, obiceiurile și datinile turcești etc. Reușește în acest chip să asimileze cele trei mari culturi, necesare activității sale și care au făcut posibilă asemenea activitate : clasicismul greco-latin, umanismul european și cultura musulmană.

Cuprinzătoarea sa învățătură, adunată cu interes și pasiune, cu perseverență și mîgală, se concretizează în alte scrieri, tot mai originale și tot mai filozofice. Așa cum se cuprinde în lucrarea *Imaginea științei sacre sau Metafizica*², alcătuită la vîrsta de 27 de ani doar, sau în *Logica*, mai mult manual pentru elevii săi³. Și tot din această perioadă datează culegerea de extrase din *Fizica* învățatului olandez Ioan Baptista van Helmont, cu scopul folosirii lor în lucrările sale de filozofie⁴.

Este însemnată lucrarea lui D. Cantemir *Tratatul de muzică turcească*⁵, atît pentru faptul că este primul tratat de acest fel — tinărul moldovean fiind socotit, de aceea, cel dintîi muzicolog turc —, cît și pentru faptul că ea a fost scrisă în limba turcă, Cantemir înscriindu-și, astfel, numele în istoria literaturii otomane.

Aceste lucrări de debut, realizate pînă la vîrsta de 30 de ani, sînt remarcabile cel puțin din două puncte de vedere : mai întâi, prin dezvăluirea preocupărilor multilaterale ale tinărului învățat, a gîndirii sale umaniste și a concepției sale renascentiste despre omul de cultură ; în al doilea rînd, prin pregătirea drumului spre adevărata sa vocație și originala sa creație, istoriografia.

★

¹ *Divanul sau Gilceava înțeleptului cu lumea*, Iași, 1698 ; *Opere*, ediția Academiei Române, vol. V ; *Divanul*, ediție îngrijită de V. Cîndea, București, 1969.

² *Sacroanthae scientiae indepîngibilis imago*, traducere în românește de N. Locusteanu ; *Metafizica*, București, 1928.

³ *Compendium universae logices institutiones*, în *Opere*, vol. VI.

⁴ Ioannis Baptistae van Helmont, *Phisices universalis doctrina*, în *Opere*, vol. VI.

⁵ *Tarifu ilmi musiki ala vegni moksus*, publicată de T. Burada, în „Analele Academiei Române“, *Memoriile Secției literare*, seria a II-a, tom. 32, 1910.

Istoriografia, în mintea acestui savant tânăr, avea o îndoită însemnătate : una științifică — reconstituirea tabloului societății omenești —, și alta practică — pîrghie de susținere a veleităților sale politice. O știință militantă în slujba unei cariere politice, o știință care, prin concluziile analizei proceselor istorice, putea constitui o busolă printre meandrele politice de la începutul secolului al XVIII-lea în această parte a Europei și în Europa întreagă.

Cea dintîi, mai „actuală“, mai „practică“ dintre lucrările cu caracter istoric ale lui Dimitrie Cantemir datează din 1705, pe cînd autorul trecuse cu puțin de 30 de ani. Este vorba de *Istoria ieroglifică* — istorie contemporană, filozofie, literatură alegorică, pamflet politic. Sub înfățișarea unor animale patrupede, se ascund marii boieri moldoveni, și sub aceea a unor păsări răpitoare boierii munteni, și unii și alții hrăpăreți și dornici de mărire și putere, abuzivi și opresivi. Este o frescă, adevărat foarte întunecată, a societății „înalte“ din țările române și din Imperiul otoman ⁶.

Această frescă este influențată și de concepțiile autorului cu privire la raporturile dintre puterea centrală, dintre domnie și marea boierime. Cantemir, asemenea monarhilor vremii, înțelegea subordonarea clasei feudale puterii centrale autoritare, absolutiste și ereditare. Spre realizarea acestei idei, autorul admite chiar și răscoala țărănească, dar nu merge pînă la reforme sociale de structură, care să elibereze țărănimea din șerbie și la scutirea ei de strivitoarele obligații feudale și fiscale. S-a gîndit, însă, cu vreo patruzeci de ani înainte de reformele lui Constantin Mavrocordat, la eliberarea țăranilor din servitutea personală, la abolirea servituții veșnice și a legării de glie. Nemulțumirile țăranimii constituiau, în concepția teoreticianului monarhiei absolute, doar mijlocul și instrumentul de supunere a boierimii atotputernice și anarhice, cu tendințe centrifuge.

Mai cuprindea *Istoria ieroglifică* și o altă idee, rezultat al observației directe și pătrunzătoare a tînărului învățat și om politic în același timp. Anume că Imperiul otoman cobora mereu pe panta declinului politic-militar.

În scurta sa domnie (14 noiembrie 1710 — 12 iulie 1711), Dimitrie Cantemir încearcă să pună în aplicare concepțiile sale atît pe plan social-politic intern, cît și în domeniul politicii externe, în măsura în care i-au îngăduit timpul și împrejurările. Pozițiile marii oligarhii boierești au fost știrbite prin numirea în divan a unor oameni noi, credincioși domnului ; unii dintre ei, foarte tineri, s-au învrednicit de dregătoriile cheie : Nicolae Costin — mare logofăt, Ștefan Luca — mare vistier, Ioan Neculce — mare hatman etc. Putea, astfel, domnul, prin și cu ajutorul oame-nilor săi de încredere, să cîrmuiască țara mai autoritar, să îngenuncheze oligarhia boierească lipsită de dregătoriile cele mai însemnate. Cu atît mai mult cu cît și comandantii unităților ostășești, ai cetelor erau de aceeași credință, aleși din rîndurile boierilor tineri, ale voinicilor, dori-tori de colaborare cu domnia împotriva marii boierimi și dori-tori, în ace-lași timp, ca și domnia, de eliberarea țării de sub stăpînirea turcească.

În politica socială, începutul aplicării concepțiilor teoretizate în scrierile sale a fost scăderea „birului steagului“, obligația țăranimii la schimbarea domniei pentru plata cheltuielilor cu prilejul obținerii tronu-

⁶ Dimitrie Cantemir, *Istoria ieroglifică*, în *Opere*, vol. VI.

lui. De sollicitudinea domnului s-au bucurat mazilii, boierii mici, fără slujbe, ale căror dări au fost scăzute la mai mult de jumătate. Nici mica boierime n-a fost uitată. Desființarea deseatinei, a dării din mierea de albine, era în favoarea acesteia. Biserica, în general, inclusiv mănăstirile, este și ea în favoarea domnului. După cum sînt dăruite cu privilegiile unele bresle orășenești sau orășeni⁷. Nu este greu de reconstituit baza socială a domniei (țărănimea, în general, dependentă și liberă, mica boierime, orășenii și biserica): toți cei interesați în slăbirea oligarhiei boierești prin întărirea domniei, toți cei ce, prin instaurarea unei domnii autoritare, a unei monarhii „absolutiste“, nădăjduiau alte foloase, pentru ei, și cîștiguri pentru țară.

Asemenea idei vor fi cuprinse și în tratatul de alianță cu țarul Rusiei, Petru cel Mare. Socotea Dimitrie Cantemir că a sosit momentul mult așteptat pentru împlinirea deodată a principiilor sale absolutiste și realizarea independenței Moldovei. Războiul ruso-turc era pregătit cu sîrguință de țarul Petru, care, asemenea lui Cantemir, socotea Imperiul otoman în faza sa de declin. Războiul trebuie să o dovedească pe cîmpul de luptă, iar ca urmare aliații să-și poată realiza proiectele.

Tratatul de alianță de la Luțk, încheiat la 13/24 aprilie 1711 de solii domnului moldovean, boieri de credință, și reprezentanții țarului, concretizează, într-un document diplomatic, mai concis și mai precis, proiectele domnului pentru o cîrmuire ereditară și autoritară, pentru o politică socială îndreptată împotriva oligarhiei, pentru întregirea hotarelor și independenței țării. „După vechiul obicei moldovenesc, toată puterea să fie la domn“ — se stipula într-unul din articolele tratatului. Boierii și toată țara Moldovei — adică toți locuitorii acesteia — erau datori „a fi supuși poruncilor domnești, fără nici o împotrivire sau zăbavă, precum a fost întotdeauna obiceiul“. Este limpede la ce se raporta domnul și în articolul care cuprindea ideea că „toate judecățile și dreptul“ stau în puterea domnului. Imunitatea fiscală, administrativă și juridică a boierimii era anulată, iar locul ei luat de autoritatea domnească în toate pricinile și în toate domeniile. Și nu numai în timpul domniei lui Dimitrie Cantemir, ci și pe viitor, deoarece se cuprindea în tratat și clauza privitoare la domnia ereditară în familia Cantemir și chiar a rudelor colaterale, în lipsa moștenitorilor de sex bărbătesc. O dinastie nouă era pe cale să se formeze în Moldova, și nu numai în Moldova, deoarece gîndurile domnului moldovean de mai multă vreme erau îndreptate și spre Muntenia.

Alianța cu țarul Petru era un act diplomatic, izvorît din interesele comune ale celor două părți: eliberarea unor teritorii rusești stăpînite de turci și expansiunea Rusiei țariste în Asia și Balcani, redobîndirea vechii independențe a Moldovei față de turci, fără subordonarea ei față de Rusia și întregirea țării moldovene cu teritoriile aflate sub ocupația turcească. Țarul nu avea dreptul să se amestece în problemele interne ale Moldovei, iar Buceagul, cu cetățile Chilia și Cetatea Albă, trebuiau restituite Moldovei⁸.

⁷ I. Minea, *Despre Dimitrie Cantemir. Omul, scriitorul, domnitorul*, Iași, 1926; P. P. Panaitescu, *Dimitrie Cantemir. Viața și opera*, București, 1958; C. Măciucă, *Dimitrie Cantemir*, București, 1962.

⁸ P. P. Panaitescu, *Op. cit.*, p. 102—110.

Concepțiile și acțiunile domnului moldovean au fost împărtășite de majoritatea populației țării. Dovada imediată și concludentă este răspunsul la chemarea domnului pentru ridicarea la oaste. S-au adunat mulțimi de boieri, mazili, slujitori, orașeni, slugi boierești. Boierimea mare lipsea, se depărtase chiar de domn. Sfârșitul luptei de la Stănilești, pe Prut, din 12/23 iulie 1711, a fost, însă, defavorabil aliaților. Consecințele pentru domnul Moldovei de asemenea. Dimitrie Cantemir este silit să-și părăsească țara pentru fericirea căreia s-a străduit din toate puterile sale și să-și trăiască viața, pînă la sfârșitul zilelor, peste 12 ani, în Rusia, cîstit după cuviință de aliatul de care-și legase soarta.

Gîndul la țară, însă, nu-l părăsi nici un moment. Și nici un moment nu renunțase la concepțiile sale politice și sociale, cu privire la cîrmuirea țării. Dimpotrivă, în lucrările sale istorice dintre anii 1711—1722 concepțiile social-politice și instituționale sînt mai dezvoltate, sînt mai fundamentate în comparație cu cele cuprinse în *Istoria ieroglică*. Sînt mai fundamentate, deoarece lucrările însăși sînt mai științifice, mai adînci și îmbrățișează o problematică mai cuprinzătoare. Pe de altă parte, a fost folosită în acest scop și șederea lui Cantemir în Rusia, unde a avut posibilitatea să studieze și, mai ales, să observe tendințe și reforme în același sens, izvorîte din aceeași concepție. N-a fost străină nici influența și rolul lui Cantemir în cristalizarea acestei concepții în mintea lui Petru și în aplicarea ei în Rusia, după cum n-a fost străină nici în orientarea politicii externe a Rusiei. Toate acestea cu gîndul la Moldova, care a rămas adînc înrădăcinat în mintea și inima savantului și omului politic Dimitrie Cantemir. De la situația Moldovei porneau proiectele și poporul român de pretutindeni a rămas obiectul principal al investigațiilor, al cercetărilor, al operelor sale, fie că se refereau în întregime la țara sa și la poporul român, cum a fost *Descrierea Moldovei și Hronicul vechimii româno-moldo-vlahilor*, fie că se refereau la Imperiul otoman, cum au fost *Istoria creșterii și descreșterii Porții otomane* și *Sistema religiei mahomedane*.

Gîndul la Moldova și la români îl stăpînește, de asemenea, în întreaga sa activitate științifică. Prin alegerea sa, în iulie 1714, ca membru al Academiei de științe din Berlin — cel dintîi român membru al unei academii străine —, Cantemir a cîstit nu numai instituția care l-a ales, ci, mai ales, neamul din care se trăgea și pe care-l reprezenta, deoarece, așa cum se sublinia în diploma conferită, „domnul ereditar al Moldovei, printr-o pildă pe cît de vrednică de laudă pe atît de rară și-a închinat numele ilustru cercetării științifice“. Se simțea, de aceea, onorată Academia din Berlin de alegerea lui Cantemir, instituția dobîndind astfel „o strălucire și o podoabă unică“.

Moldova și interesele poporului român îl obsedau și de cîte ori un prilej favorabil se iveau, proiectele sale i se păreau realizabile. Îndemnuri la război împotriva turcilor adresa țarului și sfetnicilor acestuia, trimiși tainici în Moldova, Muntenia și Transilvania lucrau la sugestiile sale în același scop. Dorințele nu i s-au împlinit, însă, din cauza vicisitudinilor vremii, murind cu dorul său purtat în gînd și în inimă.

Asemenea proiecte și dorinți — subînțelese uneori, exprimate fățiș altele — au fost cuprinse în scrierile învățatului istoric, transmise în acest chip posterității spre cunoașterea mai completă și mai veridică

a unei personalități marcante a vremii sale, a vremurilor ce au urmat și a celor ce vor urma.

Prin *Istoria Imperiului otoman*, cu titlul ei original în limba latină, în care a fost scrisă și lucrarea : *Incrementa atque decrementa aulae othomanicae* (*Creșterea și descreșterea Porții otomane*)⁹, Dimitrie Cantemir s-a făcut cunoscut și s-a impus ca un istoric european de primă mărime pentru vremea sa. Mai întâi, prin cartea ce dezbată un subiect de mare interes pentru lumea europeană de la începutul secolului al XVIII-lea și, în al doilea rând, prin ideile cuprinse în ea cu privire la drumul ascendent al Imperiului otoman, care se încheiase, în ultima treime a secolului al XVII-lea (1672), făcând loc declinului. Înțelesese istoricul român realitatea, datorită observațiilor și intuiției sale pătrunzătoare, mai veridic decât mulți contemporani ai săi. Observație și intuiție care vor constitui temeiul înțelegerii declinului Porții otomane și din partea lui Karl Marx, care sublinia, într-o scrisoare adresată lui Friedrich Engels, că organizarea Imperiului turc suferea atunci un proces de destrămare și că epoca decăderii rapide a puterii și măririi otomane începuse într-o epocă anterioară (asediului Vienei, 1683)¹⁰.

Istoria Imperiului otoman era nu numai o lucrare cu caracter istoric, ci, în același timp, cu caracter politic. Un gen cultivat de cei mai învățați gânditori ai vremii, începătorii gândirii luminate (Voltaire, Montesquieu). Este explicația interesului stîrnit de *Istoria Imperiului otoman* în lumea europeană, concretizat în traducerea ei în toate limbile de mare circulație, cu toate că originalul, în latină, limbă înțeleasă și citită de lumea cultă a timpului, a circulat în mai multe copii : mai întâi în engleză, la 1734, în franceză, la 1743, și în germană, peste doi ani. Dacă prima parte a cărții, creșterea Imperiului otoman, este o prelucrare a lucrării cronicarului turc din secolul al XVII-lea Saadi Effendi (*Synopsis historiarum*), completată cu alte cronici, turcești, orientale, europene și românești, a doua parte, descreșterea Imperiului, care are aceeași întindere ca și cea dintîi, deși nu îmbrățișează decât patru decenii și jumătate (1672—1716), față de peste trei secole și jumătate cît are partea I, este cu totul originală, izvorită din observația directă și atentă a instituțiilor culturale și religioase, a armatei, a moravurilor etc. După cum personale și originale sînt și ideile din a doua parte, notele și numeroase idei chiar și din partea I. De aceea, cartea a fost socotită un „oracol“, cum recunoaște chiar și cel ce, după un secol de la scrierea ei, a încercat să o discrediteze (J. Hammer), iar autorul ei, Dimitrie Cantemir, a fost caracterizat „un savant judicios și obiectiv“, care a organizat faptele cu „metodă“ și le-a înfățișat cu claritate, potrivit opiniei lui Voltaire însuși și a unui recenzent francez la apariția ediției pariziene a *Istoriei Imperiului otoman*. Marii poeți englezi Shelley și Byron, la rîndul lor, îi folosesc și-i citează cartea.

⁹ *Incrementa atque decrementa aulae othomanicae*, traducere în engleză : *The History of the Growth and Decay of the Othman Empire*, Londra, 1734 ; traducere în franceză : *Histoire de l'Empire Ottoman, ou se voyent les causes de son aggrandissement et de sa décadence*, Paris, 1743 ; traducere în germană : *Geschichte des osmanischen Reiches nach seinem Anwachsen und Abnehmen*, Hamburg, 1745 ; traducere românească : *Istoria Imperiului otoman*, București, 1876.

¹⁰ Karl Marx, Friedrich Engels, *Opere*, vol. 10, Editura politică, București, 1961.

Creșterea și descreșterea Imperiului otoman, sau cu titlul în românește, formulat de autorul însuși, *Istoria pentru creșterea și descreșterea Curții aliosmănești*, dezvăluie un om cu o concepție evolutivă cu privire la desfășurarea istoriei — nașterea, apoi ascensiunea, după care urmează declinul. Evoluție determinată de anumite cauze, ceea ce înseamnă că era prezentă, în mintea autorului — asemenea luminiștilor vremii —, concepția de cauzalitate, chiar dacă nu este formulată în acești termeni.

Concepția cu privire la evoluția societății se reîntâlnește și într-o altă lucrare a lui Cantemir, de mai mică valoare științifică, scrisă în același timp și intitulată pretențios : *Cercetarea (cunoașterea) naturală (fizică) a monarhiilor*¹¹. Este vorba de cunoașterea lucrurilor prin prisma rațiunii, concepție potrivnică reprezentării mistice a acestora. Evoluția istoriei universale, raportată la cele patru „monarhii“, se întemeiază pe logica aristotelică, în sensul transformării continue a societății, procesele istorice vechi generând altele noi, iar acestea, la rândul lor, altele.

Asemenea altor scrieri ale lui Cantemir, tot astfel și *Istoria Imperiului otoman* și *Cercetarea (cunoașterea) monarhiilor* sînt lucrări cu caracter militant. Timpul scrierii lor, 1714—1716, constituie o dovadă. Este vremea pregătirii și începerii unui nou război austro-turc, de care fostul domn moldovean lega mari nădejdi cu privire la independența Moldovei, cu ajutorul rușilor. O altă dovadă în același sens este și intenția, evidentă, de a informa lumea europeană, prin cele două scrieri, cu privire la cuceririle nedrepte ale turcilor, la asupririle de țări și popoare, dar și cu privire la racilele ce măcinau Imperiul otoman, îndemn la unirea forțelor pentru grăbirea declinului și, astfel, pentru eliberarea popoarelor subjugate.

Concluzia este asemănătoare și în cea de-a treia scriere cantemiriană, cu privire la *Sistema religiei mahomedane*¹². Excursul autorului în învățăturile Coranului, în credințele populare, în datinile și tradițiile mahomedane este o pregătire a încheierilor politice urmărite de Cantemir : lupta împotriva turcilor pentru eliberarea țărilor și popoarelor oprimate.

★

Caracterul științific se îmbină tot atît de strîns cu cel politic în scrierile lui Dimitrie Cantemir referitoare la români. Au fost cele mai valoroase și au rămas cele mai valoroase din întreaga operă cantemiriană. Explicația se cuvine căutată în identificarea plenară a autorului cu problemele acestor lucrări, înțelegerea mai adîncă a lucrurilor, nu numai datorită temeiului documentar mai vast și mai variat, ci, într-o măsură cu mult mai mare în comparație cu celelalte lucrări, datorită înțelegerii unor aspecte ale vieții și mentalității oamenilor, necuprinse în izvoarele scrise.

Descrierea Moldovei, Hronicul vechimii româno-moldo-vlahilor, în primul rînd, sînt opere fundamentale, capitale, care nu și-au pierdut

¹¹ M. Guboglu, *Dimitrie Cantemir orientaliste*, în „Studia et acta orientalis“, III, p. 129—175.

¹² *Knigs sistma ili sostoianie mahommedanskoi religii*, St. Petersburg, 1722 ; *Despre Coran*, traducere de I. Georgescu, în „Analele Dobrogei“, VII, 1927, p. 67—121.

importanța nici după mai bine de două secole și jumătate. La acestea se cuvin adăugate altele, de mai mică însemnătate : *Viața lui Constantin Cantemir și Evenimentele Cantacuzinilor și ale Brîncovenilor*.

Cea dintîi este istorie, geografie, economie, etnografie, instituții. Este înfățișarea Moldovei de la sfîrșitul secolului al XVII-lea și începutul celui următor sub toate aspectele, cu toate implicațiile, în evoluția și în starea prezentă a lucrurilor. Este, în același timp, *Descrierea Moldovei*¹³ și o fundamentare a unor concepții social-politice ale autorului, cuprinse și în alte lucrări ale sale de mai înainte, aici dezvoltate și demonstrate mai pe larg și mai convingător. Pentru sine, pentru cei din jurul său și pentru cei rămași acasă, în Moldova, pentru oamenii de cultură din Europa. De aceea opera e scrisă în latinește, la invitația Academiei din Berlin, în anul 1716. Este o lucrare completă, în care părțile se întregesc, alcătuiind o „monografie“ cu privire la starea Moldovei în vremea lui Dimitrie Cantemir.

În cele trei părți cuprinse în carte : geografică, politică și bisericăscă-culturală sînt înfățișate toate aspectele esențiale, astfel că cititorul, chiar și străin, la sfîrșitul lecturii, avea imaginea multilaterală a țării Moldovei din acea vreme și, uneori, și din vremurile dinainte, datorită incursiunilor autorului în trecut. În partea geografică sînt înfățișate numele vechi și noi ale țării Moldovei, așezarea, hotarele, iarăși vechi și noi, ținuturile și ținuturile, apele, munții, cîmpiile și bogățiile animale și minerale. Mult mai complexă și mai plină de sensuri politice și sociale este partea politică, în care autorului i se oferă un bun prilej de a-și înfățișa propriile idei cu privire la domnia ereditară și autoritară, la monarhia „absolutistă“, drepturile și prerogativele cuprinzătoare ale acesteia în toate domeniile vieții social-politice, subordonarea boierimii și a întregii „țări“, adică a tuturor categoriilor, claselor și păturilor sociale monarhului „absolutist“ ; cu privire la lărgirea bazei sociale a domniei, prin atragerea spre colaborare a micii boierimi și a țărănimii libere, prin ocrotirea țărănimii aservite față de abuzurile și silniciile marii boierimi ; cu privire la dorința și la dreptul de independență a Moldovei și a poporului român în general. Asemenea concepții sînt prezentate atît în capitolele cu privire la cîrmuirea Moldovei, la domnie (alegerea, înscăunarea, întărirea, mazilirea și înmormîntarea domnilor), la boierime și dregătorii, la nobilime și la celelalte categorii sociale, la oaste, la legile și instituțiile judiciare, la venituri (vechi și noi), la obligațiile față de Poarta otomană, la diferitele datini și obiceiuri. Sînt prezente concepțiile social-politice chiar și în capitolele privitoare la biserică, la graiul și la literele moldovenilor. O scriere cu caracter științific, dar, în același timp și în aceeași măsură, și o scriere cu caracter politic. O scriere de informare a străinătății, dar, în același timp și în aceeași măsură, o scriere în apărarea intereselor domniei, a independenței țării de sub oprimarea otomană.

Scop asemănător, folosind alte mijloace, urmărește Cantemir și prin

¹³ *Descriptio Moldaviae*, în *Opere*, vol. I ; traducere germană : *Beschreibung der Moldau*, Hamburg, 1769—1770 ; traducere rusească : *Istorieskoe, gheograficeskoe i politiceskoe opisanie Moldavii*, Moscova, 1784 ; traducere românească în numeroase ediții din 1825 pînă astăzi.

Harta Moldovei, anexată *Descrierii*¹⁴. Cea dintîi lucrare cartografică privitoare la Moldova, realizată de un moldovean, harta cuprinde Moldova întreagă, așa cum era prezentată în tratatul din 1711, încheiat cu țarul Rusiei.

Ideile cuprinse în lucrările lui Dimitrie Cantemir cu privire la drepturile poporului român, la aspirațiile acestuia spre libertate și independență, la domnia ereditară și autoritară pretindeau un temei istoric serios, puternic, convingător. Asemenea temei se cuvenea căutat încă de la origini, dezvoltat apoi, pas cu pas, pînă în timpurile contemporane autorului. *Hronicul vechimei româno-moldo-vlahilor*¹⁵ trebuie să servească acestui scop. Și deoarece originile și începuturile erau aceleași pentru toate ramurile poporului român, silit, din cauza vicisitudinilor vremii, să trăiască în trei state deosebite, *Hronicul* lui Cantemir cuprinde, deopotrivă, pe ardeleni, moldoveni și munteni. Titlul însuși, în forma sa completă, exprimă gândul și concepția autorului cu privire la conținutul operei: *Hronica a toată Țara Românească (care apoi s-au împărțit în Moldova, Muntenia și Ardealul)*. Originile poporului român de la colonizarea romanilor în Dacia, romanitatea românilor, continuitatea poporului român în Dacia, viețuirea românilor pe întreg cuprinsul țării și în toate zonele, la munte, în regiunea de coline și la șes, și nu numai ca o entitate etnică deosebită, ci, în același timp, ca o prezență politică — sînt problemele fundamentale ce au preocupat pe acest mare învățat, atunci, la 1717—1722, cînd și-a scris opera cea mai de seamă, în plină maturitate de gîndire și de creație (avea 44—50 de ani). Scrisă mai întîi în latinește, sub forma unei sinteze sumare, cu titlul *Historia Moldo-Valahica*, pentru informarea străinătății, lucrarea a fost reluată, pe o structură similară, dar la o scară de vreo patru ori amplificată, atît ca fapte, cît și ca idei. Conștient de însemnătatea operei sale, Cantemir simte datoria patriotică de a-și scrie opera fundamentală în limba rostită și înțeleasă de poporul român, spre cultivarea și întărirea conștiinței acestuia, „ca-ntr-o oglindă curată chipul și statul, bătrînețele (trecutul) și cinstea neamului său privindu-și“.

Ultima și cea mai de seamă dintre lucrările savantului român se cuvenea solid fundamentată, atît pentru importanța temei, cît și pentru convingerea celor ce se mai îndoiau de adevărurile cu privire la problemele dezbătute. Adăugîndu-se acestor considerente și conștiința cu privire la prestigiul său științific european, se explică pe deplin strădaniile autorului de a realiza o lucrare erudită. Clasicii latini și greci, istoricii italieni, bizantini, germani, francezi, poloni, maghiari, umaniști și medievuli, cronicarii turci, persani și arabi, sîrbi și ruși, moldoveni și munteni sînt studiați și valorificați. Mulți dintre ei pentru întîia oară și unii pentru ultima oară, pînă acum. Pentru întîia oară, dintre istoricii români, Cantemir folosește, alături de izvoarele narrative, izvoarele diplomatice, cele epigrafice și numismatice.

Lucru pe deplin explicabil, deoarece învățatul istoric este cel dintîi care cultivă o gîndire și o concepție modernă, metode și tehnici moderne de cercetare, distanțîndu-se sensibil de înaintașii săi, cronicarii. Gîndirea

¹⁴ C. Vilsan, *Harta Moldovei de D. Cantemir*, în „Analele Academiei Române“, *Memorii*, Secția istorie, vol. VI, 1924.

¹⁵ *Hronicul vechimei româno-moldo-vlahilor*, ediție G. Săulescu, Iași, 1835—1836; ediție Gr. Tocilescu, în *Opere*, VIII, 1901.

și metoda sa îl situează, cronologic, în fruntea istoricilor propriu-ziși și explică și înțelegerea și valorificarea izvoarelor etnografice și folclorice, a tradițiilor și datinilor populare în această operă de inestimabilă valoare pentru vremea alcătuirii ei și pentru timpurile de după aceea, până în vremurile de astăzi. Modern în gândire și metodă este Cantemir, iarăși cel dintîi, în atitudinea critică față de izvoare, confruntîndu-le și analizîndu-le. Pe asemenea temei se reconstituie procesele istorice, cauzele și desfășurarea acestora, se reconstituie tabloul unei societăți, cu umbre și lumini.

Operă științifică erudită, *Hronicul*, care începe cu originile și ajunge cu relatarea evenimentelor istorice pînă în secolul al XIII-lea, n-a fost scris numai pentru a lămuri anumite probleme de însemnătate capitală. Cantemir n-a făcut doar știință pentru știință. Și *Hronicul* — mai mult decît alte lucrări — este o operă militantă, urmărind scopuri politice concrete, spre binele țării și al poporului român. Judecată și din acest unghi lucrarea, se explică mai ușor unele interpretări subiective, ca, de exemplu, originea „nobilă” a românilor din romani curați, neamestecați. Sînt pe deplin veridice alte idei, cum este continuitatea neîntreruptă, însemnătatea politică și culturală a înaintașilor, unitatea neamului românesc etc., evocate și reconstituite de savantul patriot spre mîndria neamului. Dar nu o mîndrie deșartă, ci o mîndrie vrednică de cinste prin faptele urmașilor, care erau datori „lipsurile să-și împlinească”, pentru ca, așa precum odinioară strămoșii, tot astfel și ei să fie vrednici de cinste și bărbăție.

Cele trei idei fundamentale : originea, continuitatea și unitatea poporului român constituie pîrghia principală de susținere a întregii opere. Moldovenii, muntenii și ardelenii, care „cu un nume de obște se cheamă români”, sînt urmașii romanilor.

În lupta poporului român pentru libertate, nu numai originea sa era folosită ca argument hotărîtor, ci și continuitatea neîntreruptă pe locul de așezare al coloniștilor romani. „Neamul care de demult s-a colonizat cu romani, de atunci pînă acum necurmat locuiește în Dachia”, proclamă Cantemir. Și nu doar o ramură a poporului român, ci totalitatea lui, toți românii din Dacia de odinioară „așa neclătiți și în veci nemuțați i-a lăsat, din care coboară acel neam românesc din Moldova și Țara Românească și Ardeal”. Substratul politic e urmărit și prin afirmarea unității poporului român peste granițele politice ale vremii. Vechea Dacie corespunde celor trei țări românești : Moldova, Muntenia și Transilvania.

★

Pentru a contura cît mai plener personalitatea științifică și politică a lui Dimitrie Cantemir se mai cuvin cîteva cuvinte cu privire la gîndirea lui. În gîndirea lui Cantemir nu-și găsesc loc întîmplarea și hazardul ; locul acestora e luat de rațiunea întîmplărilor, fenomenelor care-și au cauzalitatea lor obiectivă și necesară. Asemenea principii au fost aplicate sau au fost încercate în lucrările istorice ale lui Cantemir. Pe temeiul principiilor evoluției de la vechi la nou, de la inferior la superior, Cantemir ajunge la concluzii politice concrete : boierii, ridicați la o situație atît de înaltă, erau condamnați pieirii. Conține această concepție unele principii dialectice, în germene, este adevărat, prin unghiul căroră judecă relațiile sociale, antagonismele dintre clase și categorii sociale, dintre

popoarele cuceritoare și cele subjugate. După cum lupta pentru libertatea claselor și categoriilor sociale oprimăte este îndreptătită, după cum acestea nu sînt datorate să se supună legilor nedrepte, tot astfel sînt îndreptățite a lupta pentru libertatea lor și popoarele subjugate¹⁶. Monarhul absolutist își validează, astfel, pretențiile de autoritate necontestată, patriotul îndemnul la lupta pentru independența țării, savantul dreptul la conducerea societății.

Prin gândurile și ideile sale, prin faptele și înfăptuirile sale, Dimitrie Cantemir se ridică cu mult deasupra contemporanilor săi, prefigurînd epoca luminilor, a Școlii Ardelene pe care a influențat-o nemijlocit. *Hronicul vechimii româno-moldo-vlahilor*, o copie a acestuia, revizuită de însăși pana autorului, cumpărat la Viena de luminatul Vlădică Inochentie Micu și dus la Blaj, a constituit cartea de căpătîi pentru istoricii Școlii Ardelene: Samuil Micu, Gheorghe Șincai și Petru Maior. Cantemir este socotit, astfel, pe bună dreptate, un precursor al Școlii Ardelene, al luminismului românesc. Și este considerat, cu aceeași îndreptățire, inspiratorul — prin argumentele istorice și politice cuprinse în operele sale — luptei pentru independență a poporului român și al celorlalte popoare din sud-estul Europei.

★

Este pe deplin explicabil și tot atît de firesc ca o asemenea personalitate, un asemenea om de cultură, prețuit în lumea cultă europeană, să se fi învrednicit de asemenea prețuire și din partea alor săi. Din partea contemporanilor, care l-au cunoscut și cu mulți dintre care a colaborat, și din partea generațiilor de după aceea, pînă astăzi. Din partea acelor care i-au cunoscut și i-au apreciat opera, gîndirea, faptele și proiectele. Cu atît mai mult cu cît gîndirea, faptele și proiectele lui Dimitrie Cantemir au fost ale celor mai mulți dintre contemporanii iubitori de țară.

Dintre aceștia, talentatul povestitor și bunul patriot Vel-Spătarul Ioan Neculce, colaboratorul apropiat, de certă influență, poate mai mică, totuși, decît îi place să spună, cînd afirmă că „mai de credință și mai ales toate trebile domniei era după mine“ este printre cei dintii și printre cei mai sinceri prețuitori ai lui Cantemir. Neculce ne-a transmis caracterizarea cu privire la bunătatea și blîndețea lui Dimitrie Cantemir, cu privire la sociabilitatea acestuia, la atașamentul boierimii care „începuseră toți a să lipi și a-l lăuda“ cu privire la învățătura sa, deoarece „era om învățat“.

Aprecieri mai puțin măgulitoare formulează contemporanul muntean al lui Neculce, Radu Popescu. Subiectivismul cronicarului muntean este explicabil, gîndindu-ne la rivalitățile lui Cantemir cu mai marii din Muntenia pe care-i slujea Popescu.

Acestei vremi îi aparține și cea dintii biografie despre Dimitrie Cantemir. Este rodul colaborării dintre Antioh Cantemir, fiul lui Dimitrie, și probabil a istoricului rus, de origine germană, T. S. Bayer. Se înțelege

¹⁶ D. Bădărău, *Filozofia lui Dimitrie Cantemir*, București, 1964; V. Radu, *Considerații asupra ideilor politice și sociale ale lui D. Cantemir*, în „*Apulum*“, 1967, p. 379—392.

că această cea dintîi biografie a învățatului român este admirativă și laudativă. Admirația profesorului rus față de savantul român, iubirea fiului față de părintele respectat de lumea cultă a vremii.

Aceeași iubire filială și cinstire îndreptățită străbate și biografiile ce însoțesc traducerea în limbile engleză, franceză și germană a *Istoriei Imperiului otoman*.¹⁷ Nu i-a fost fiu, ci coborîtorul unui om de credință, care l-a însoțit în pribegie, autorul unei versiuni amplificate a vieții și activității lui Dimitrie Cantemir. Istoricul rus N. Bantiș-Kamenski, autorul probabil al acestei scrieri, era boier moldovean, din familia mamei învățatului român.

Drepte sînt judecățile celor ce l-au continuat în preocupări și știință, a celor care s-au inspirat și au fost inspirați în chip fericit de învățatul domn moldovean, a celor ce pot fi socotiți vrednici urmași în strădaniile lor de a reconstitui trecutul neamului, cu pasiune și prețuire, cu căldură și dragoste: Gheorghe Șincai și Petru Maior. Referirile, numeroase și prețioase, la lucrările și activitatea lui Cantemir, în opera vieții lui Șincai, care și în titlu îi simte prezența, *Hronica românilor și a mai multor neamuri*, constituie dovada grăitoare cu privire la influența celui mai dinainte asupra celui de mai târziu, a lui Cantemir asupra lui Șincai. Iar Petru Maior îl caracterizează ca pe un om „carele foarte mare învățătură a avut, precum din cărțile cele de dînsul scrise lămurit se vede”.

Veacul al XIX-lea cinstește știința și memoria învățatului român, fie prin referirea la competența științifică a lui Cantemir (N. Bălcescu, M. Kogălniceanu, A. Florian, A. T. Laurian etc.), fie prin analiza operelor sale (B. P. Hașdeu) sau înfățișarea activității științifice, în ansamblu, și a celei politice, așa cum se cunoștea atunci, cu toată prețuirea pentru om și operă (G. Barițiu, G. Pitișteanu, G. Bogdan, O. Densusianu). Evocarea personalității științifice și politice de la sfîrșitul secolului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea — Dimitrie Cantemir —, într-o vreme de strădanii și lupte pentru dreptul poporului român la libertate, unitate și independență națională, nu este nici o simplă întîmplare, și nu este nici lipsită de însemnătate. Învățatul moldovean, prin concepțiile sale, prin opera științifică și prin activitatea sa practică era un simbol.

Și tot această semnificație investeste preocuparea, în primul deceniu al secolului nostru, pentru Dimitrie Cantemir, omul și opera (T. Burada, V. Gervescu, Gh. Ghibonescu).

Este vremea realizării marilor sinteze de istoria românilor și de istoria literaturii române, în care activitatea științifică multilaterală și cea politică a lui Dimitrie Cantemir va fi integrată în dezvoltarea culturală și politică a poporului nostru, subliniindu-se, astfel, valoarea, mult superioară, tuturor creatorilor de știință și cultură români de pînă la el, pe de o parte, iar pe de alta asigurîndu-i o cunoaștere în cercuri mai largi de cititori, o mai pregnantă pătrundere în conștiința poporului român.

Întîietatea din acest punct de vedere o deține A. D. Xenopol, cu cuprinzătoarea sa sinteză de *Istoria românilor din Dacia Traiană*. Explicația politicii sale de colaborare cu Petru cel Mare este cea justă, în sensul că domnul Moldovei și omul de știință european văzuse declinul Imperiului otoman, povîrnișul de pe care nu se mai putea opri. Marele

¹⁷ P. P. Panaitescu, *Op. cit.*, p. 14—15.

istoric care a fost A. D. Xenopol subliniază și el caracterul militant al operelor cantemiriene, afirmînd că cea capitală, *Hronicul*, a fost scrisă și pentru „a întări în români nervul lor“, adică a le întări conștiința națională.

Ca și în alte domenii, ale istoriei și culturii, ca și în cazul altor oameni iluștri, Nicolae Iorga ocupă locul întîi și în cercetarea întregii activități a lui Dimitrie Cantemir și, astfel, în o mai bună cunoaștere și mai marea penetrare a operei și omului în conștiința poporului. Lucrările cantemiriene, de la *Istoria ieroglifică* la *Descrierea Moldovei* și la *Hronic*, de la *Divan* la *Logică*, de la *Sistema muzicii turcești* la *Istoria Imperiului otoman* etc. sînt supuse analizei, se învrednicesc de observații judicioase și judecăți originale, uneori mai puțin apreciate, sînt înfățișate în cele două planuri, științific și politic, subliniindu-se patriotismul ce le străbate.

Perioada dintre cele două războaie mondiale poate fi socotită vremea restituirii științifice, sub feluritele sale aspecte, a operei învățatului român. Izvoarele lucrărilor lui Cantemir, mai ales cele turcești, sînt analizate (Fr. Babinger), *Istoria Imperiului otoman* (I. Minea, P. Haneș), *Descrierea Moldovei* (L. Predescu), *Divanul* (St. Pașca) și altele sînt comentate, concepția filozofică în general și a filozofiei istoriei sînt discutate (M. Bagdasar, R. Dragnea, E. Grigoraș, I. Minea, M. Romanescu), opera geografică și cartografică este înfățișată (G. Vilsan, P. P. Panaitescu), șederea și activitatea sa în Rusia prezentată (St. Ciobanu, C. Karadja). S-a învrednicit vrednicul învățat, omul de știință și bunul patriot Cantemir în perioada interbelică de evocări competente, întemeiate pe cercetări și observații pertinente (N. Iorga, I. Nistor, I. Simionescu, I. Minea, G. Pascu, P. P. Panaitescu, I. Sandu), de cele dintîi studii cu caracter monografic (a lui G. Pascu și mai ales a lui I. Minea). „Primul savant român de valoare europeană“, „singurul orientalist român“, cel ce a dovedit mai temeinic romanitatea și continuitatea, cel dintîi care folosește „canoanele“ criticii în judecarea izvoarelor — sînt aprecieri juste cu privire la om și operă, subliniate în aceste monografii, precum și în sintezele de *Istoria literaturii române* din acest timp (S. Pușcariu, N. Cartoian).

Reconstituirea completă, științifică, a operei cantemiriene, pe baza concepției materialismului dialectic și istoric, cu sublinierile legăturilor de interdependență dintre opera științifică și activitatea politică, cu integrarea acestora în cultura și frământările politice europene și orientale ale vremii — se datorește istoriografiei românești marxiste de după cel de-al doilea război mondial. S-a scris în ultimii douăzeci și cinci de ani, cantitativ și calitativ, mai mult decît în cei 250 de ani de la moartea lui Cantemir. Ediții noi, științifice, prefațate de studii competente, au văzut lumina tiparului: *Descrierea Moldovei* (C. I. Gulian și C. Măciucă), *Viața lui Constantin Cantemir* (R. Albala), *Istoria ieroglifică* (P. P. Panaitescu și I. Verdeș), *Divanul* (V. Cîndea) etc. Cercetări, analize și interpretări ale operei în general, aspecte ale acesteia sau părți ale ei au fost publicate. Monografiile generale și parțiale au fost realizate. Un Cantemir mai complet și mai complex, mai mare și mai veridic apare din aceste studii, cercetări și articole. Un Cantemir așa cum a pătruns și cum a fost păstrat în conștiința poporului.

Noi informații, interesante și lămuritoare, cu privire la formația culturală, la legăturile cu Academia din Berlin au fost descoperite și publicate. Unele lucrări ale sale s-au învrednicit de exegeze competente, dezvăluindu-se noi semnificații, noi înțelesuri: *Descrierea Moldovei*, *Divanul*, *Istoria ieroglifică*, *Istoria Imperiului otoman* (M. Tănăsescu, M. Moraru, Șt. Giosu, Al. Duțu). Aspecte noi, puțin cunoscute sau ignorate cu totul de vechea istoriografie, au fost relevate în activitatea lui Dimitrie Cantemir: sociologie (O. Bădina), geocartografie, poezie (M. Bucur).

Cea mai dezbătută dintre laturile activității lui Cantemir a fost cea filozofică. Explicația se cuvine căutată în insuficienta preocupare a cercetătorilor vechi ai istoriei filozofiei românești, pe de o parte, iar pe de alta interpretarea idealistă a gândirii cantemiriene. Gândirea filozofică în general, analiza *Logicei*, influența lui van Helmont și a lui Wicovicius, reconsiderarea *Cercetării monarhiilor* s-au învrednicit de lăudabile cercetări (D. Bădăraș, I. Verdeș, C. I. Gulian, Sulea-Firu). Sinteza cuprinzătoare și pătrunzătoare a gândirii și operei filozofice a lui Cantemir se datorește lui Dan Bădăraș. Concepțiile umaniste ale învățatului român au fost supuse unei analize multilaterale și competente de Petre Vaida, după sinteza de popularizare a lui P. Simionescu.

Un alt aspect al creației cantemiriene, pus în valoare de specialiștii vremurilor noastre, neglijat aproape cu desăvîrșire de cercetătorii dinainte, este al limbii scrierilor lui Cantemir (Al. Rosetti, D. Cazacu, E. Petrovici). Cu deosebire, studiile lui Șt. Giosu au abordat și lămurit asemenea probleme, sintetizate într-o recentă lucrare monografică cu caracter lingvistic.

Au fost supuse unor noi analize problemele antichității din opera lui Cantemir (P. Vaida), problemele orientale (M. Guboglu), ideile politice (V. Chereșteșiu, V. Radu), concepțiile artistice și estetice (I. Iliescu, N. Manolescu).

Cercetările mai vechi, reanalizarea operei științifice și a activității politice, examenul critic și competent al gândirii lui Cantemir au permis noi sinteze monografice. Unele de popularizare (Scarlat Callimachi, C. Măciucă), altele mai pretențioase, erudite (P.P. Panaitescu, I. D. Lăpădat).

Aceste cercetări, mai vechi și mai noi, dar mai ales opera științifică, vastă și multilaterală, erudită și originală în cea mai mare parte, dragostea de patrie, de independență și bunăstarea sa, i-au asigurat lui Dimitrie Cantemir un loc de cinste în istoria culturii românești, în conștiința poporului român, în cultura mondială și în conștiința omenirii progresiste. Personalitate remarcabilă și strălucită a culturii românești, om de știință de dimensiune europeană, Dimitrie Cantemir și-a sporit și-și sporește mereu prestigiul științific pe măsura deslușirii cât mai veridice a gândirii sale moderne, a concepțiilor înaintate pentru timpul său, a iubirii sale sincere pentru țara și poporul român, pentru toate popoarele dornice de libertate și progres. Prin întreaga sa gândire și activitate, prin opera sa științifică, Dimitrie Cantemir, umanist și luminist în același timp și în aceeași măsură, este cel mai prestigios reprezentant al integrării culturii românești în cultura europeană modernă.

Clasa muncitoare, în frunte cu comuniștii, principala forță social-politică a mișcării de rezistență din România (1940-1944)

AURICA SIMION

Purtătoare consecventă a ideologiei marxist-leniniste, clasa muncitoare s-a dovedit, în decursul anilor, a fi steagul luptei poporului român împotriva subordonării țării puterilor imperialiste, pentru libertăți democratice, pace și progres social. În vreme ce clasele exploatatoare și principalele lor partide se afundau tot mai mult în marasmul unei politici reacționare, falimentare, clasa muncitoare și partidul său marxist-leninist și-au demonstrat patriotismul fierbinte, marile resurse mobilizatoare și capacitatea revoluționară.

În puternicele mișcări sociale din anii crizei economice, care au culminat cu eroicele lupte ale ceferiștilor și petroliștilor din ianuarie-februarie 1933, clasa muncitoare, în frunte cu partidul comunist, s-a afirmat cu putere pe arena istorică drept cea mai înaintată forță a societății românești, avangarda luptei întregului popor pentru drepturi economice și politice, pentru democrație, independență și suveranitate națională. Ea era clasa socială cea mai concentrată, o importantă parte a sa fiind grupată în câteva mari centre și zone industriale ca București, Valea Prahovei, Timișoara, Cluj, Brașov, Valea Jiului, cu o înaltă capacitate de organizare și animată de un puternic spirit de combativitate, abnegație și disciplină revoluționară.

În anii 1934—1939, în timpul amplelor manifestări organizate în cadrul acțiunilor de front popular conduse, inspirate sau influențate de P.C.R., al marilor demonstrații antifasciste, pentru drepturi și libertăți democratice, clasa muncitoare s-a situat în fruntea luptei împotriva pericolului fascist, hitlerist, pentru apărarea independenței și integrității teritoriale a patriei, făcând dovada elocventă a faptului că proletariatul reprezenta interesele și năzuințele întregului popor și era capabil să-și îndeplinească rolul de conducător al destinului României.

În perioada nespus de grea a anilor 1940—1944, când mașina de război hitleristă, întinzându-și tentaculele asupra continentului european, cuprinsese și țara noastră, impunând la cârma statului un regim terorist, de dictatură fascistă, când trupele germane, intrate în România, țineau sub control principalele ei puncte strategice, storcând vloga economiei românești, când ostașii români fuseseră trimiși să-și verse sângele într-un război pe care poporul român nu-l dorise, lupta împotriva primejdiei fasciste, desfășurată sub conducerea Partidului Comunist Român, s-a transformat în *mișcare de rezistență*, care a cuprins masele

cele mai largi și cercuri politice dintre cele mai diverse. *În fruntea acestei mișcări s-a situat clasa muncitoare, partea cea mai combativă a poporului român, forța social-politică cea mai înaintată.*

Instaurarea dictaturii militare-fasciste și antrenarea României în războiul dezlănțuit de Germania hitleristă au pus noi și grave probleme în fața partidului comunist, organizatorul mișcării de rezistență din România. Programul de acțiune al P.C.R. în noua etapă, care îmbina lupta pentru scuturarea dictaturii militare-fasciste și a dominației Germaniei hitleriste cu lupta pentru restabilirea independenței, integrității și suveranității naționale a fost clar exprimat în *Circulara Comitetului Central din 8 iulie 1941* și în *Platforma-program din 6 septembrie 1941*, precum și în alte documente orientativ-programatice (Rezoluția C.C. al P.C.R. din ianuarie 1942, Curs asupra muncii de partid în timp de război — august 1943 etc.). Documentele mai sus amintite stabileau căile și metodele care să ducă la eliberarea țării: răsturnarea dictaturii militare-fasciste, încetarea războiului contra Uniunii Sovietice și participarea, alături de U.R.S.S. și celelalte popoare iubitoare de pace, la luptă împotriva Germaniei naziste; alungarea hitleriștilor din țară; recucerirea independenței și libertății naționale; formarea unui guvern al independenței naționale, cu participarea reprezentanților tuturor forțelor patriotice; eliberarea părții de nord a Transilvaniei; arestarea și pedepsirea trădătorilor de țară. Prevederile programului de acțiune stabilit de P.C.R. corespundeau cerințelor momentului istoric, oglindeau interesele naționale ale țării, revendicările cele mai stringente ale maselor. Ele constituiau baza politică pentru activizarea tuturor forțelor patriotice anti-hitleriste.

Chezașia înfăptuirii acestor obiective, partidul comunist o vedea în făurirea Frontului Unic Național Antifascist al întregului popor, care să înreșimeze toate partidele, grupările și cercurile politice nehitleriste. „Partidul Comunist Român — se arată în Platforma-program din 6 septembrie 1941 — propune lupta comună a tuturor partidelor, grupărilor, persoanelor politice și tuturor patrioților români pentru realizarea FRONTULUI UNIC NAȚIONAL al poporului român contra ocupanților hitleriști și a slugilor lor trădătoare de țară, pentru cucerirea cerințelor din Platformă, care sînt cerințele cele mai arzătoare și comune ale poporului român”, stabilind ca singur criteriu al colaborării „atitudinea față de ocupanții hitleriști, de dictatura militară-fascistă și de războiul antisovietic”¹.

În concepția P.C.R., baza FRONTULUI UNIC NAȚIONAL împotriva fascismului cotropitor și pentru eliberarea națională a poporului român trebuia să fie unitatea de acțiune a celor două partide ale clasei muncitoare — Partidul Comunist Român și Partidul social-democrat. În acest scop, P.C.R. a militat cu consecvență pentru făurirea frontului unic muncitoresc atât jos, în întreprinderi, în focul luptelor, cît și la nivelul conducerilor celor două partide muncitorești. „Comuniștii trebuie să lucreze la crearea Frontului Unic al clasei muncitoare în întreprinderi... Însă în același timp trebuie realizat Frontul Unic și cu Partidul social-democrat, cu conducătorii săi centrali și locali, împotriva fascismului, dușmanul comun” — se arăta în Platforma-program din 6 septembrie 1941². Subliniind rolul hotărîtor pe care-l avea Frontul Unic Muncitoresc în coalizarea tuturor forțelor antifasciste ale poporului

¹ Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. (în continuare A.I.S.I.S.P.), cota Ab. XXV-2.

² A.I.S.I.S.P., cota Ab. XXV-2.

român, *Circulara C.C. al P.C.R. din iulie 1941* precizase : „Fără unitatea clasei muncitoare nu se poate organiza cu succes nici unitatea de luptă pentru dezrobirea națională a poporului român”³.

Înfruntând măsurile de represiune ale autorităților, care mergeau de la internarea în lagăr și pînă la trimiterea în fața plutoanelor de execuție, punîndu-și adesea viața în primejdie, comuniștii, cei mai dîrzi și devotați luptători pentru interesele vitale ale poporului român, au desfășurat o intensă muncă politică de lămurire a muncitorilor asupra consecințelor nefaste ale dictaturii militare-fasciste și ale războiului purtat alături de Germania lui Hitler, s-au preocupat de organizarea mișcării de rezistență antifascistă, antihitleristă, în cadrul căreia clasei muncitoare îi revenea rolul principal. „Muncitorimea română rămasă în uzine și fabrici nu trebuie să rabde munca forțată, istovitoare, foamea și teroarea sîngeroasă în interesul bandiților imperialiști și al clicii domnitoare trădătoare — se arăta în *Circulara C.C. al P.C.R. din 8 iulie 1941*. Trebuie să pornească în lupta pentru revendicările sale arzătoare, pentru pîine, pace și libertate, pentru înfrîngerea năvălitorilor fasciști. Ea trebuie să se pună în fruntea întregului popor în lupta pentru alungarea ocupanților fasciști din țară și pentru doborîrea bandei fasciste a generalului Antonescu”⁴. Arătînd sarcinile ce reveneau patrioților din fabrici și uzine în cadrul mișcării de rezistență, Comitetul Central al P.C.R. sublinia în Rezoluția din ianuarie 1942 : „E datoria fiecărui muncitor, față de poporul român, să lupte prin metodele sabotajului pasiv și activ, pentru dezorganizarea și oprirea producției de război a fascismului german.

E de datoria lui să ajute astfel UNIUNEA SOVIETICĂ, singurul stat socialist din lume, al muncitorilor și țăranilor liberi, care duc războiul crîncen pentru eliberarea întregului popor român de sub jugul ocupanților hitleriști”⁵.

Propaganda antifascistă, antihitleristă desfășurată de P.C.R. în anii războiului în rîndurile muncitorilor din fabrici și uzine a îmbrăcat forme diferite, între care un rol important au ocupat munca de la om la om, editarea și difuzarea de ziare ilegale, manifeste, broșuri, fluturași etc., care chemau la luptă împotriva ocupanților hitleriști, pentru scoaterea României din războiul împotriva Națiunilor Unite, popularizau obiectivele mișcării de rezistență a poporului român.

În ciuda prigoanei desfășurate de regim împotriva comuniștilor și a celorlalte elemente muncitorești combative, a arestărilor și internărilor în lagăre, acțiunile de rezistență antifascistă ale muncitorilor au continuat în întreaga perioadă a dictaturii militare-fasciste.

Formele acestor acțiuni au fost variate, dominante fiind, ca și în anii anteriori, *conflictele latente de muncă, individuale ori colective și grevele*. În condițiile specifice ale anilor 1940—1944, cînd orice încetare a lucrului în spatele frontului lovea în capacitatea de luptă a mașinii de război hitleriste, acțiunile cu caracter economic ale clasei muncitoare dobîndeau un profund caracter politic, constituind una dintre formele prin care ea își exprima opoziția față de politica regimului antonescian și jugul străin.

Deși majoritatea întreprinderilor fuseseră militarizate, deși guvernul militar-fascist a adoptat un întreg cortegiu de măsuri pentru oprirea forțelor democratice antifasciste, și în primul rînd a clasei muncitoare și a partidului

³ *Ibidem*, cota A. XXX-10.

⁴ *Ibid.*

⁵ *Ibidem*, cota Ab. XXVI.

ei comunist, numărul conflictelor de muncă și al grevelor a fost totuși numeros. Astfel, numai în anul 1943, în plin război, la inspectoratele județene ale muncii au fost înregistrate un număr de 3 658 conflicte de muncă individuale și 206 conflicte colective⁶. Având ca punct de plecare situația materială precară a muncitorilor sau împotrivirea față de măsuri abuzive ale conducătorilor întreprinderilor *, majoritatea acțiunilor începeau sub forma unei mișcări revendicative, organizate, lucrătorii alegându-și delegați pe ateliere, secții sau pe întreprinderi, pe care-i împuterniceau să le apere interesele.

Dând dovadă de o deosebită combativitate, muncitorii au reușit să impună patronilor, de cele mai multe ori, punctul lor de vedere, obținând câștig de cauză în majoritatea conflictelor de muncă declanșate. Datele furnizate de Ministerul Muncii pentru același an 1943 indică faptul că la cele 260 de conflicte colective de muncă cererile au fost admise în 175 de cazuri în întregime și în 12 cazuri parțial, numai în 16 cazuri fiind respinse ; din cele 3 658 de conflicte individuale muncitorii au avut câștig de cauză în 2 996 de cazuri și numai în 12 revendicările lor au fost respinse⁷. Celelalte conflicte au fost transmise spre soluționare altor organe de stat : Parchet, Curte marțială, Camere de muncă, Comisia de arbitraj etc.

Când patronii și autoritățile au tergiversat soluționarea revendicărilor muncitorilor ori au refuzat să le satisfacă, conflictele de muncă s-au transformat în greve. După date estimative, în anii dictaturii antonesciene au avut loc un număr de 57 de greve în mari întreprinderi din București, Brașov, Galați, Constanța, Timișoara, Valea Jiului, Ploiești etc. Dintre acestea, cea care s-a impus în mod deosebit atenției opiniei publice prin numărul mare al greviștilor — 7 643 — și combativitatea de care au dat dovadă, prin durata mare a grevei și consecințele dezastruoase pe care le-a avut asupra producției de cărbune într-un moment când transporturile și industria de război aveau stringentă nevoie de combustibil, a fost greva generală a muncitorilor minieri din Valea Jiului din 15 aprilie — 5 mai 1941⁸. Pentru a ilustra îngrijorarea produsă autorităților de greva muncitorilor din Valea Jiului, este semnificativ că Antonescu, deși dăduse indicații să fie luate măsuri aspre de reprimare a greviștilor **, ceruse să i se raporteze zilnic evoluția situației în regiunea respectivă.

Dând curs indicațiilor primite din partea partidului comunist, muncitorii, în special cei din întreprinderile ce lucrau pentru front, au organizat numeroase acțiuni de sabotaj, pasiv și activ, prin care loveau în producția de război.

⁶ *Buletinul informativ al muncii* nr. 6—12 (iunie-decembrie), București, 1945, p. 133—137. În numărul conflictelor colective nu sînt cuprinse cele de pe teritoriul municipiului București.

* Este semnificativ în acest sens că 1 328 de conflicte individuale și 184 de conflicte colective dintre cele înregistrate în anul 1943 au fost determinate de cereri de majorare a salariilor, iar un număr de 1 217 de conflicte individuale au avut drept cauză concedierea abuzivă a unor salariați.

⁷ *Buletinul informativ al muncii* nr. 6—12 (iunie-decembrie), p. 133—137.

⁸ În legătură cu organizarea și desfășurarea acestei acțiuni greviste v. zi : M. Valea, *Greva muncitorilor minieri din Valea Jiului din aprilie 1941*, în *Din istoria luptelor greviste ale proletariatului din România*, Editura C.C.S., 1957, p. 274—287 ; V. Trandaf, *Noi documente privitoare la greva muncitorilor din Valea Jiului (1941)*, în „Revista arhivelor” nr. 2/1959, p. 84—116.

** „Să fie arestați și pedepsiți toți instigatorii din Valea Jiului — ceruse Ion Antonescu. Dacă nu sînt motive de judecată, să fie internați în lagăr de muncă și puși la regim sever” (Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 77, dosarul nr. 7 354, fila 92).

Una dintre formele de sabotaj pasiv larg utilizate de muncitori în anii dictaturii militare-fasciste a fost *neprezentarea sau prezentarea cu întârziere la lucru*, ceea ce avea ca urmare folosirea incompletă a capacităților de producție, scăderea simțitoare a producției destinate pregătirilor de război sau războiului hitlerist. În martie 1941, muncitorii minieri detașați de la Societatea „Mica”-Brad în Valea Jiului, pentru a asigura extracția de cărbune necesar C.F.R.-ului, nemulțumiți din cauza condițiilor deosebit de grele de trai, a lipsurilor de tot felul, și în special a alimentelor, au refuzat să mai intre în mină și au părăsit noile locuri de muncă, întorcându-se acasă. „Cu toate că am pus în vedere... muncitorilor că ordinele Marelui Stat-Major ordonă că nici un muncitor nu poate să părăsească lucrul, Societatea «Petroșani» fiind militarizată, totuși în ziua de 1 aprilie aproape toți muncitorii nu s-au prezentat la lucru și cea mai mare parte dintre muncitori au părăsit localitățile Petrila și Aninoasa încă în zilele de 29, 30 și 31 martie” — se arată într-un raport al autorităților locale⁹. În vara anului 1943, numărul celor ce absentau devenise atât de mare la exploatarea carbonifere din Valea Jiului încât conducerea Societății „Petroșani” cerea autorităților luarea unor măsuri drastice pentru readucerea la lucru a „dezertorilor”, avertizând că în caz contrar „va trebui să reducem producția și să oprim exploatarea la unele sectoare”¹⁰.

Absentarea de la lucru a atins procente ridicate și în întreprinderile metalurgice și de armament. La Uzinele „Malaxa”-București, lipsurile nemotivate de la lucru s-au ridicat, în mai multe luni ale anului 1943, pînă la circa 23% față de totalul muncitorilor, același procentaj menținându-se și în primele luni ale anului 1944¹¹. În același an (1943), conducerea Uzinelor „Reșița”, într-o notă informativă adresată Consiliului de Miniștri la 1 iunie, arăta că „muncitorii nu vin la lucru săptămîni întregi, fapt ce aduce prejudicii producției de război”¹², iar direcția Uzinei „Ferdinand” raporta Inspectoratului industrial militar Timișoara că lucrătorii acestei întreprinderi, mai ales cei domiciliați în comunele învecinate, lipseau în proporții îngrijorătoare de la lucru¹³. De asemenea, la Uzinele de armament „Concordia”-Ploiești, numai în luna decembrie 1943 au fost dați în judecata Curții marțiale pentru absențe nemotivate 127 de muncitori, iar în luna ianuarie 1944 un număr de 98 de muncitori¹⁴.

Numeroase documente atestă faptul că, atunci cînd nu puteau să lipsească de la locul de muncă datorită condițiilor în care-și desfășurau activitatea, întreprinderile fiind militarizate — muncitorii recurgeau la o altă formă a rezistenței, *prestînd lucru încet și de slabă calitate*, ilustrată pregnant în neîndeplinirea la timp, în mod sistematic, a sarcinilor de producție. În principalul bazin carbonifer al țării — Valea Jiului —, în luna decembrie 1941 produc-

⁹ Gh. I. Ioniță, M. Valea și C. Enea, *Lupta muncitorilor minieri din Valea Jiului împotriva exploatării capitaliste și a dictaturii militare-fasciste*, în „Studii. Revistă de istorie” nr. 1/1964, p. 7—9.

¹⁰ *Ibidem*, p. 21.

¹¹ M. Grosu, Gh. Găinușe, B. Iani, *Acțiuni ale muncitorilor din industria metalurgică și de armament pentru sabotarea războiului hitlerist*, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R.” nr. 5/1964, p. 23.

¹² Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 5, dosarul nr. 851, fila 2.

¹³ Gh. Dumitrașcu, *Unele aspecte din viața și lupta muncitorilor societății Titan-Nădrag-Călan în anii 1943—1944*, în „Studia Universitatis Babeș-Bolyai”, Series Historia, fasciculus 2/1965, p. 107—108.

¹⁴ M. Grosu, Gh. Găinușe, B. Iani, *art. cit.*, p. 23.

ția de cărbune realizată se situa cu mult sub nivelul celei planificate, neacoperind nici măcar cotele destinate C.F.R.-ului *.

Deși autoritățile antonesciene au recurs, în vederea asigurării producției de cărbune necesar continuării războiului hitlerist, la intensificarea extremă a muncii minerilor — este semnificativ în acest sens faptul că în august 1943, printr-un ordin al Comandamentului militar al regiunii miniere Petroșani, la exploatarea din Valea Jiului, care furnizau marea majoritate a cărbunelui extras în România, a fost introdusă ziua de muncă de 12 ore —, ele nu au reușit decât să mențină producția, în cel mai bun caz, la nivelul celei dinainte de declanșarea războiului sau la un nivel cât mai apropiat de acesta ¹⁵.

De asemenea, în extracția de țiței, alături de alte cauze care au determinat menținerea la un nivel scăzut a producției comparativ cu etapa anterioară (epuizarea unora dintre terenurile petrolifere, restrângerea lucrărilor de foraj, blocarea strâmtorilor și sistarea exportului pe mare spre Anglia și alte țări din vestul Europei, capacitatea limitată a mijloacelor de transport spre Germania pe Dunăre și pe uscat ¹⁶), un loc principal îl ocupă și randamentul scăzut al muncitorilor petroliști în perioada războiului. Conștienți de faptul că cu fiecare tonă de petrol mai puțin extrasă era diminuată capacitatea de luptă a mașinii de război hitleriste, muncitorii petroliști au recurs la tot felul de modalități, ingenioase, pentru a înșela vigilența autorităților antonesciene, a Gestapoului, a unităților Wehrmachtului dislocate în zonă și a împiedica, pe cât posibil, jefuirea acestei importante bogății a României de către Reichul hitlerist ¹⁷.

În industria metalurgică și de armament, ca și în alte ramuri industriale, organele de conducere ale întreprinderilor, precum și autoritățile locale, arătau în mod repetat, în rapoartele adresate forurilor superioare privind starea producției de război, că muncitorii lucrau cu un ritm scăzut. Astfel, într-un

* Încercînd să explice cauzele care au determinat această stare de lucruri, directorul tehnic al Societății „Petroșani” scria într-un raport alcătuit la sfîrșitul lunii: „Toate randamentele arată o scădere față de luna precedentă, atît din cauza condițiilor grele de lucru, în special la minele Aninoasa și Lupeni, cît și, în general, la toate exploatarea, din cauza nemulțumirilor muncitorilor cauzate de lipsurile de aprovizionare și salarizării... care se manifestă deocamdată numai prin scăderea de randament și refuzul muncitorilor de a mai face posturi sau chiar ore suplimentare. Muncitorii refuză, în special la Aninoasa, să rămînă la lucru o oră suplimentară (cu toate că este plătită ca suplimentar) pe motivul că sînt atît de flămînzi încît nici în timpul normal de lucru nu pot lucra în mod obișnuit. Dacă am ști că motivul invocat nu este real, am putea lua măsuri, însă în situația actuală ar fi riscant să aplicăm sancțiuni, cu atît mai mult cu cît vedem că foarte mulți muncitori vin la lucru fără mîncarea obișnuită sau în cantități cu totul reduse... Este, desigur, foarte greu de apreciat cît anume din scăderea de producție și randament se datorește nemulțumirii muncitorilor și cît stării abatajelor, dar credem că starea de spirit este responsabilă pentru o scădere cu cel puțin 10% a producției și a randamentelor, cu atît mai mult cu cît în mod normal un defect al instalațiilor mecanice era acoperit de un efort suplimentar pe care muncitorii *nu-l precupețeau înainte, dar îl refuză acum*” (Gh. I. Ioniță, M. Valea și C. Enea, *art. cit.*, p. 13—14).

¹⁵ *Comunicări statistice* nr. 3, din 15 februarie 1945, Imprimeria Institutului statistic, 1945, p. 7.

¹⁶ A.I.S.I.S.P., fondul nr. 10, dosarul nr. 12 G. Raport al Legației germane din București din 24 ianuarie 1941 privind economia petrolieră românească, semnat Neubacher.

¹⁷ M. Covaci, *Contribuția muncitorilor din Valea Prahovei, sub conducerea P.C.R., la lupta pentru răsturnarea dictaturii fasciste și zdrobirea trupelor hitleriste*, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R.” nr 4/1959, p. 73—91

raport al Siguranței se menționa că la Fabrica de împletituri de sîrmă „Bozsak” din Timișoara „se observă un curent printre muncitori care indică practicarea unui sistem de lucru bazat pe «acțiunea de rezistență pasivă»... S-a constatat că muncitorii lucrează intenționat încet”¹⁸. La Galați, comandantul militar de la Șantierele navale, referindu-se la sabotarea producției de război prin încetinirea ritmului de lucru, arăta, într-o notă informativă: „O întreagă mișcare de lucrători, cu cîte o mică sculă în mînă, umblă de colo pînă colo și cînd ajunge la locul unde trebuie să lucreze găsește cu cale că îi mai lipsește încă ceva, și iarăși pleacă la drum, pierzînd timpul fără folos”¹⁹. În iulie 1942, o anchetă efectuată de generalul inginer V. Năsturaș la Șantierele navale Galați a ajuns la concluzia că „termenele de predare a lucrărilor nu se respectă, ele efectuîndu-se de două-trei ori, ceea ce antrenează mari prețuri, mare regie și întîrzieri de livrări... disciplina ce trebuie să domnească într-o astfel de întreprindere lasă mult de dorit”²⁰. La rîndul lor, patronii întreprinderii metalurgice „Titan” din Galați se plîngeau autorităților că muncătorii nu dădeau „nici un randament”, producînd „mari prejudicii întreprinderii”²¹.

La un alt șantier naval — Constanța —, muncitorii care lucrau la repararea navelor de război, acționînd sub îndemnul comunistilor, au întîrziat, în mai multe rînduri, încheierea lucrărilor de reparații cu cîte 3—4 săptămîni sau chiar mai mult. În vara anului 1942, reparînd distrugătoarele „Mărăști” și „Mărășești”, ei au montat defectuos supapele de siguranță de la cîldările cazanelor, fiind necesară o nouă reparație care a durat alte 2 săptămîni²². La Iași, după cum reiese dintr-un raport al Prefecturii adresat Ministerului de Interne în toamna anului 1943, la Atelierele C.F.R. Nicolina „un număr de vagoane de marfă destinate frontului n-au fost terminate la timp”. Ancheta întreprinsă pentru a cerceta cauzele acestei tărăgănări, calificată ca o „acțiune de sabotare directă a frontului”, a dus la constatarea că aceasta se datora, pe de o parte, nemulțumirii muncitorilor din cauza situației materiale grele, iar pe de altă parte „activității politice intense a elementelor comuniste, care făceau greutăți normalei desfășurări a producției”²³.

O formă a mișcării de rezistență mai avansată caracteristică perioadei dictaturii militare-fasciste și războiului hitlerist a fost *sabotarea activă a producției de război*. „Una din cele mai puternice arme de luptă împotriva cîmpirii fasciste este sabotajul” — arăta „Presa liberă”, organ al Comitetului regional Banat al Partidului Comunist Român. Precizînd „ce înseamnă sabotajul”, ziarul continua: „A nimici aprovizionarea dușmanului, a-i face imposi-

¹⁸ V. Marin, V. Petrișor, *Lupta organizației P.C.R. din Banat, în fruntea maselor populare, împotriva dictaturii militare-fasciste, pentru zdrobirea invadatorilor hitleriști*, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R.” nr. 4/1962, p. 64.

¹⁹ M. Grosu, Gh. Găinușe, B. Iani, *art. cit.*, p. 25.

²⁰ N. G. Munteanu, *Acțiuni muncitorești desfășurate în Galați și Brăila împotriva exploatării capitaliste și a dictaturii militare-fasciste (1941—1944)*, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R.” nr. 4/1963, p. 80.

²¹ *Ibidem*, p. 83.

²² I. Iacoș, *Lupta oamenilor muncii din Dobrogea împotriva dictaturii militare-fasciste (1941—1944)*, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R.” nr. 6/1964, p. 30.

²³ S. Davicu, *Din lupta maselor populare din Iași împotriva dictaturii militare-fasciste și a războiului hitlerist*, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R.” nr. 2/1964, p. 55—56.

bilă continuarea normală a războiului, a-i storce din mână roadele jafului său, smulgându-i din mână valorile furate de la noi: alimente de tot felul, combustibile, materiale de război, zădărniciindu-i planurile prin distrugerea căilor de comunicație și a mijloacelor de transport. Înseamnă să nu-l lăsăm să se bucure de roadele muncii la care ne silește prin teroare mortală.

Scoaterea șinelor, incendierea vagoanelor, aruncarea în aer a depozitelor de muniții, distrugerea mașinilor și a motoarelor, a podurilor ș.a.m.d. sînt mijloacele²⁴.

În numeroase întreprinderi metalurgice, petroliere, miniere, maritime, la C.F.R., muncitorii au produs un mare număr de piese cu defecte, au deteriorat mașini și instalații, au rebutat șarje de oțeluri speciale necesare fabricării materialelor de război. Totodată au fost incendiate chiar secții și ateliere ale unor fabrici ce lucrau produse strategice, s-a trecut la organizarea unor acțiuni de sabotaj pe căile ferate, au fost incendiate și aruncate în aer depozite de muniții etc. Astfel, la Uzinele de fier și domeniile Reșița (U.D.R.), cea mai mare întreprindere producătoare de armament din țară, muncitorii și-au concentrat atenția asupra avarierii mașinilor care erau folosite pentru fabricarea tunurilor, proiectilelor și minelor (strunguri, freze etc.). De asemenea, în august 1942 s-a pus la cale arderea lagărelor de la laminarele de linie mijlocie care laminau blindajele pentru tancurile germane, fiind întreruptă producția pe timp de 3 zile. Unele tunuri abia fabricate erau scoase din funcțiune prin turnarea de acid clorhidric peste glicerina de la mecanismul de recul sau prin tăierea cauciucurilor roților²⁵. La Brașov, la Fabrica de armament „Astra”, a fost stricată, la 5 martie 1943, presa pentru proiectilele de 75 și 105 mm, fapt ce a determinat reducerea capacității de producție a întreprinderii și întârzierea livrărilor comenzilor de proiectile de artilerie pentru front. La „Malaxa”, în august 1942, au fost fabricate cu defecțiuni 2 vagoane de focoaie, iar în decembrie 1943 a fost spart cazanul cutiei de viteze de la laminorul de 14 țoli. La „Vulcan”, osiile unor chesoane erau produse la dimensiuni mai mari decât cele necesare, fiind inutilizabile. Sabotarea sistematică a producției de război a fost organizată și la Uzinele de armament „Concordia”-Ploiești, sub forma executării munițiilor sau a unor piese ori subansamble la dimensiuni mărite față de cele din caietele de sarcini, fapt ce le făcea inutilizabile sau determina distrugerea armamentului ce le folosea. Numărul obuzelor cu defecte de fabricație reprezenta în august 1941 peste 20% din producția uzinei²⁶.

Ca urmare a acțiunilor de sabotaj, au fost distruse parțial sau în întregime unele depozite de armament și muniție sau alte obiective cu caracter militar. Astfel, în martie 1941 a fost incendiată o magazie a Fabricii de mine antitanc de la Mogoșoaia, în care se aflau depozitate 1 000 de mine²⁷; în ziua de 11 iunie 1942, la marginea orașului Buzău au fost incendiate 66 depozite de muniții, făcându-se să explodeze peste 200 de vagoane de muniție; cu același prilej a fost distrus complet și depozitul de carburanți al armatei

²⁴ „Presa liberă” din 24 septembrie 1941.

²⁵ M. Grosu, Gh. Găinușe, B. Iani, *art. cit.*, p. 26—29.

²⁶ *Ibidem*, p. 26, 30, 31.

²⁷ Arhivele statului. Arhiva istorică centrală, fondul Președinția Consiliului de Miniștri, pachetul nr. 214, dosarul nr. 46, fila 13. Nota din 2 martie 1941. Pe nota respectivă Antonescu a pus următoarea rezoluție: „...Incendiile depozitelor alimentare și militare se înmulțesc. Nu mai trebuie să așteptăm ca să ne convingem că lucrul este organizat sau dirijat...”

germane, aflat în apropiere, care conținea câteva sute de vagoane de benzină de aviație²⁸. La începutul lunii decembrie 1942 a fost organizată o acțiune de sabotaj la Uzinele de muniții Mîrșa de lângă Sibiu, în urma căreia au fost distruse 16 vagoane de trotil și circa 70 000 proiectile de artilerie²⁹. Semnalînd înmulțirea actelor de sabotaj împotriva unor obiective importante, organele militare consemnau: „În ultimul timp incendiile de la depozitele militare și stabilimentele militarizate au luat proporții care nu mai pot fi puse în seama întîmplării. Aceste incendii au fără îndoială altă cauză, care în majoritatea cazurilor trebuie căutată în actele de sabotaj organizate...”³⁰.

Deseori a fost perturbată rețeaua de transmisiuni a aviației și unităților germane de artilerie antiaeriană prin tăierea firelor telefonice și a cablurilor electrice de la bateriile de reflectoare în zonele București, Constanța, Ploiești, Cîmpina, Brașov și în alte părți. „În ultimele zile numărul întreruperilor cablurilor și liniilor telefonice s-a mărit foarte mult, în special în orașul București — se arată într-o notă a Misiunii aeronautice germane adresată Marelui Stat-Major Român, la 16 octombrie 1942. Presupunerea că ne aflăm în fața unui furt al materialului era justă atît timp cît asemenea furturi s-au întîmplat sporadic; în urma faptului că din Constanța și București s-a raportat că începînd de la data de 1 octombrie s-au întîmplat 9 întreruperi de linie, cu o lipsă de circa 2 000 m de cablu, trebuie să considerăm acest fapt ca *un sabotaj plănuit și organizat*”³¹. Întrucît acțiunile de sabotaj asupra rețelei germane de transmisiuni au continuat și în perioada următoare, la 26 august 1943 însuși generalul Gerstenberg, comandantul Misiunii aeronautice germane din România, s-a adresat lui Ion Antonescu, cerîndu-i „să se ia măsurile necesare pentru asigurarea circuitului telefonic german din teritoriul românesc... și a pedepsi pe făptuitorii identificați”³².

Punînd în practică indicațiile date de comuniști, ceferiștii au reușit să întîrzie unele transporturi feroviare prin provocarea, în mod deliberat, a unor accidente, îndrumarea trenurilor pe linii greșite, blocarea unor importante noduri de cale ferată. „Din rapoartele primite de la subunitățile polițienești ale acestui inspectorat și din informațiunile culese de pe teren — se arată

²⁸ M. Grosu, Gh. Găinușe, B. Iani, *art. cit.*, p. 33.

²⁹ Arhiva M.F.A. — M. St. M., dosarul nr. 1/24, fila 389. Raportul contrainformativ nr. 248, din 5 decembrie 1942, al Biroului statistic militar Sibiu.

³⁰ *Ibidem*, dosarul nr. 300/50, fila 136. Ordinul circular nr. 74 631, din 10 noiembrie 1943, al Corpului 4 armată.

³¹ *Ibidem*, dosarul nr. 457/565, fila 34.

³² *Ibidem*, fila 62. În scrisoarea mai sus amintită, generalul Gerstenberg sublinia: „.....S-au săvîrșit acte de sabotaj asupra legăturilor telefonice care sînt extrem de importante pentru apărarea regiunii petrolifere. Mi s-au raportat următoarele cazuri: 1. În ziua de 18.8.1943, pe linia București—Giurgiu, în Jilava și între Călugăreni — Vasile Epurescu s-au îndepărtat de pe stîlpii de telegraf mufe de izolare și circa 200 căști de izolare; 2. În ziua de 19.8.1943 s-au spart, între comunele Dărmanești — Săcuieni — Adîncata, circa 750—1 000 căști de izolare; 3. În ziua de 19.8.1943 s-a constatat că pe șoseaua București, între trecerea de cale ferată și lagărul (cazarma — *n.n.*) de pompieri, s-a tăiat în 12 locuri, pe o lungime de circa 500 m, legătura la circuitul de alarmă aeriană și cablurile tăiate erau înfășurate în jurul stîlpilor. Izolatoarele erau rupte. Stricăciunile provocate legăturilor telefonice sînt atît de mari, încît pregătirea de alarmă a vîntoarei de zi și de noapte, precum și alarmarea antiaeriană sînt periclitate pe teritoriul României... *Suspiciunea sabotajului vast este foarte verosimilă, deoarece, în nenumărate cazuri, legăturile paralele românești din imediata apropiere nu au fost deteriorate...*”

într-o dare de seamă a Inspectoratului regional de poliție Moldova din 26 noiembrie 1942 — rezultă că, începînd din luna august a.c., accidentele la căile ferate și mai ales întîrzierile trenurilor au luat proporții care dau de bănuît...“³³.

În anul 1943 și mai ales în 1944, acțiunile de sabotaj la căile ferate au cunoscut o frecvență ce provoca o îngrijorare și mai mare autorităților antonesciene și naziste. La 25 iunie 1944 a avut loc o explozie la unul din vagoanele trenului petrolier nr. 2 801 în stația Racoșul, pe linia Brașov-Sighișoara ; la 13 iulie au fost incendiate, ca urmare a exploziilor provocate, 7 vagoane-cisternă încărcate cu benzină la trenul petrolier nr. 2 551 între stațiile Posada și Valea Largă, cu aceeași ocazie arzînd și 6 vagoane de marfă încărcate cu butoaie de benzină și ulei și circa 180 vagoane lemne de foc ; la 24 iulie 1944 în gara Cilibia, pe linia ferată Buzău-Făurei, s-a produs o puternică explozie la un vagon cisternă al trenului nr. 8 610 ; o explozie asemănătoare a avut loc în aceeași zi la trenul nr. 8 592 în gara Tăbărești, iar în noaptea de 24/25 iulie au fost incendiate în timpul mersului 3 vagoane cu benzină ale trenului nr. 2 523³⁴. Cercetările organelor de anchetă au stabilit că exploziile fuseseră provocate cu ajutorul unor mine magnetice, cu sprijinul sau participarea directă a muncitorimii ceferiste, care era, după cum se arată într-o notă a organelor de Siguranță, ostilă regimului antonescian. „Nu se poate contesta — se releva într-o notă a Inspectoratului regional de poliție Constanța la 4 august 1944 — că reușita acestor acte de sabotaj se datorește în bună parte organelor C.F.R., cît și faptului că în rîndurile personalului inferior ceferist sînt elemente care slujesc direct sau indirect opera de sabotaj“³⁵.

În condițiile cînd clasa muncitoare se pronunța cu hotărîre, în ansamblul ei, împotriva regimului militar-fascist, cînd în acțiunile desfășurate pentru sabotarea mașinii de război hitleriste și pentru doborîrea dictaturii antonesciene muncitorii acționau uniți, realizînd în mod practic pe plan local, în focul luptelor, în întreprinderi, frontul unic de jos, Partidul Comunist Român și-a intensificat eforturile în vederea făuririi Frontului unic la nivelul conducerilor celor două partide ale clasei muncitoare.

În urma tratativelor purtate de reprezentanții P.C.R. și P.S.D., pe baza obiectivelor cuprinse în Platforma program din 6 septembrie 1941, s-a reușit ca, în septembrie 1943, să se ajungă la un acord de colaborare în cadrul Frontului Patriotic Antihitlerist. Spre sfîrșitul aceleiași luni, conducerea P.S.D. a comunicat însă că revine asupra hotărîrii de a participa la constituirea Comitetului Național al Frontului Patriotic Antihitlerist, pe motivul că fără P.N.Ț. și P.N.L. acțiunea ar fi fost unilaterală și în consecință inefficientă. „Revenirea voastră prin surprindere asupra adevărului la Comitetul Național și la Frontul Patriotic Antihitlerist am primit-o cu adînc regret“ — arăta C.C. al P.C.R. într-o scrisoare din 15 noiembrie 1943 adresată C.C. al P.S.D.

Apreciînd poziția adoptată de conducerea P.S.D. ca fiind nejustificată, Partidul Comunist Român atrăgea atenția în scrisoarea mai sus amintită asupra pericolelor grave la care era expus poporul român în cazul continuării

³³ M. Tălăngescu, T. Pintean, *Acțiuni ale muncitorilor ceferiști împotriva dictaturii militare-fasciste și a războiului hitlerist (1941—1944)*, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R.“ nr. 3/1964, p. 89.

³⁴ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 92, dosarul nr. 7 685, fila 14 ; vezi și M. Tălăngescu, T. Pintean, *art. cit.*, p. 91—92.

³⁵ M. Tălăngescu, T. Pintean, *art. cit.*, p. 91.

războiului alături de Germania hitleristă. În încheierea scrisorii, P.C.R. reînnoia propunerea ca „pe baza acordului de front unic” P.S.D. să intre în „Frontul Patriotic Antihitlerist, format din forțele antihitleriste din România și în Comitetul patriotic pe țară al acestui front”.

Tratatul între cele două partide ale clasei muncitoare în vederea făuririi Frontului unic și a aderării P.S.D. la Frontul Patriotic Antihitlerist au continuat și în perioada următoare. Tergiversarea înfăptuirii propunerilor făcute de P.C.R. se datora lui Titel Petrescu și altor elemente din conducerea P.S.D., care erau în strânsă legătură cu conducătorii P.N.Ț. și P.N.L. Iuliu Maniu și Constantin I. Brătianu, cu care se consultau asupra atitudinii ce urmau să o adopte cu prilejul diferitelor evenimente politice. Ca atare, comuniștii s-au orientat spre stringerea contactelor cu liderii de stînga ai P.S.D., Ștefan Voitec, Teodor Iordăchescu și alții, adepți ai unității de acțiune a celor două partide muncitorești. Necesitatea tot mai stringentă a găsirii în comun a soluțiilor pentru salvarea țării a făcut posibilă, în urma unor discuții îndelungate asupra situației din mișcarea muncitorească internă și a evoluției evenimentelor internaționale, apropierea pozițiilor celor două partide. În consecință, în primele luni ale anului 1944, militanții comuniști și social-democrați au făcut pași hotărâtori spre făurirea unității de acțiune a clasei muncitoare, ajungîndu-se la conturarea platformei pe baza căreia urma să se realizeze înțelegerea de colaborare între P.C.R. și P.S.D., la stabilirea strategiei și a tacticii de urmat, la încheierea, în prima jumătate a lunii aprilie 1944, a Frontului Unic Muncitoresc³⁶. De comun acord, conducerile celor două partide au decis ca vestea încheierii Frontului unic să fie adusă la cunoștința maselor muncitoare cu prilejul zilei de 1 Mai, printr-un manifest difuzat în întreaga țară. „Muncitorimea își strînge astăzi rîndurile în *front unic*, la noi ca pretutindeni — se arată în manifestul mai sus menționat. În ziua de 1 Mai, ziua ei de *luptă*, și *speranță*, muncitorimea organizată, unită, de la comuniști pînă la social-democrați, *cheamă întreaga clasă muncitoare*, pe toți muncitorii organizați și neorganizați, *întreg poporul român*, toate clasele și *păturile* sociale, toate *partidele și organizațiile*, indiferent de culoare politică, credință religioasă și apartenență socială, *la luptă hotărîtă* pentru :

Pace imediată !

Răsturnarea guvernului Antonescu ! Formarea unui guvern național din reprezentanții tuturor forțelor antihitleriste !

Izgonirea armatelor hitleriste din țară, sabotarea și distrugerea mașinilor de război germane, sprijinirea Armatei roșii eliberatoare.

*Alianță cu Uniunea Sovietelor, Anglia și Statele Unite. Pentru o Românie liberă, democratică și independentă”*³⁷.

Manifestul Frontului Unic Muncitoresc vestea țării întregi că proletariatul, clasa cea mai înaintată a societății românești, se găsea în fruntea luptei poporului pentru promovarea intereselor fundamentale ale unei Românie noi, libere, democratice și independente. „Acest manifest — remarca tovarășul Ștefan Voitec cu prilejul împlinirii unui an de la făurirea F.U.M. — n-a fost numai o chemare la luptă, dar și semnalul pentru intensificarea acțiunii, în sfîrșit unite, a forțelor muncitorești, pentru doborîrea dictaturii și curmarea

³⁶ Gh. Țuțui, A. Petric, *Frontul Unic Muncitoresc în România*, Editura politică, București, 1971, p. 59.

³⁷ „România liberă” din 26 mai 1944.

anul război criminal. A fost o dovadă vie de maturitate, de răspundere și de conștiință muncitorească³⁸.

În concepția P.C.R., făurirea unității de acțiune a celor două partide muncitorești nu reprezenta un scop în sine, ci trebuia „să ducă la ridicarea la luptă activă a întregii muncitorimi din România, la legarea acestei lupte cu lupta de eliberare a întregului popor român și la cucerirea revendicărilor vitale ale clasei muncitoare. Pe baza activității și ridicării la luptă a păturii celei mai înaintate a clasei muncitoare, noi urmărim să refacem cu de la sine putere întreaga mișcare muncitorească, pe baza politicii principiale de clasă pentru ca aceasta să fie fundamentul și forța motrice a Frontului Unic Național Patriotic și să se așeze în fruntea luptei de eliberare a poporului român“³⁹.

La scurt timp după difuzarea manifestului Frontului Unic Muncitoresc în principalele întreprinderi din Capitală — Atelierele C.F.R. „Grivița“, uzinele „Malaxa“, „Lemaître“, S.T.B., S.E.T., A.S.A.M., „Vulcan“, „Gagel“ etc. —, precum și în numeroase alte întreprinderi din centre industriale ca Ploiești, Brașov, Timișoara, Galați, Cîmpina, Brăila, Constanța, au fost constituite comitete de acțiune pe bază de front unic, ca organe de luptă ale clasei muncitoare, avînd la bază obiectivele cuprinse în manifestul de la 1 Mai 1944. Aceste comitete, care activau nemijlocit în direcția unirii clasei muncitoare și, pe această bază, a tuturor forțelor patriotice ale poporului român, și-au adus contribuția la pregătirea asaltului împotriva dictaturii mareșalului Antonescu, pentru scoaterea României din războiul hitlerist. *Manifestul Comitetului patriotic de la Lemaître*, adresat muncitorilor din respectiva uzină, sublinia: „Salvarea noastră și a poporului nostru din această nenorocire stă în ridicarea noastră în masă la luptă patriotică împotriva războiului criminal al lui Hitler și Antonescu :

Pentru ieșirea imediată din război și încheierea păcii cu aliații !

Răsturnarea guvernului Antonescu și formarea unui guvern din reprezentanții tuturor forțelor antihitleriste !

Nici un obuz pentru războiul lui Hitler“⁴⁰.

În același sens, *manifestul comitetului patriotic C.F.R.-ist* chema muncitorii să saboteze transporturile hitleriste spre front arătînd : „Nici un tren spre front cu muniții, armată și alimente ! Trăiască unitatea patriotică ! Trăiască Frontul unic al întregii clase muncitoare ! Jos războiul hitlerist !“⁴¹.

Odată cu făurirea Frontului Unic Muncitoresc, acțiunile revoluționare ale clasei muncitoare au crescut în intensitate. În numeroase întreprinderi din București și din alte orașe din țară muncitorii uniți au reușit să impună patronilor o serie de revendicări importante, cum ar fi reducerea duratei zilei de muncă, restituirea sumelor reținute cu forța pentru împrumutul de război etc.⁴² S-au intensificat acțiunile de sabotaj, în special în industria de armament, în transporturi, în industria petrolieră etc.

³⁸ Gh. Țuțui, A. Petric, *op. cit.*, p. 60—61.

³⁹ A.I.S.I.S.P., cota A. XXVIII-11. Scrisoarea conducerii provizorii, cu funcții operative, a P.C.R. din 1 iulie 1944 către activul de partid din lagărul de la Tg. Jiu.

⁴⁰ *Ibidem*, cota A. XXVIII-10.

⁴¹ *Ibid.*

⁴² Gh. Țuțui, A. Petric, *op. cit.*, p. 38.

Totodată, din inițiativa și sub conducerea P.C.R., cu sprijinul comitetelor de front unic, clasa muncitoare a trecut la făurirea unor detașamente înarmate proprii, *formațiunile patriotice* de luptă, care aveau să joace un rol important, atât în zilele insurecției cât și în evoluția ulterioară a evenimentelor politice din țara noastră.

Realizarea unității de acțiune a clasei muncitoare a avut o influență pozitivă și asupra altor categorii de oameni ai muncii. Au crescut împotrivirile țărănimii față de rechiziții și încorporări, s-a accentuat starea de spirit antihitleristă din rândurile soldaților și ofițerilor, a unor largi pături de intelectuali, precum și cercuri ale burgheziei.

Făurirea Frontului Unic Muncitoresc a întărit rolul conducător al clasei muncitoare în mișcarea de rezistență din România, a exercitat o puternică influență asupra celorlalte clase sociale, partide și grupări politice în sensul grăbirii procesului de unire a tuturor forțelor antihitleriste în vederea doborârii regimului fascist. Frontul unic al clasei muncitoare a devenit pilonul fundamental pe care s-a clădit largă coaliție de forțe ce a creat cadrul politic necesar înfăptuirii insurecției naționale antifasciste armate din august 1944, eveniment ce a schimbat cursul istoriei României. Faptul că Frontul Unic Muncitoresc a devenit coloana vertebrală a alianțelor politice realizate pe o platformă antihitleristă, general-democratică demonstrează capacitatea de acțiune a clasei muncitoare, rolul ei hotărâtor în lupta desfășurată de masele populare din țara noastră, sub conducerea Partidului Comunist Român, pentru eliberarea patriei de sub jugul dominației fascismului.

După crearea Blocului Național Democrat, la 20 iunie 1944, colaborarea celor două partide ale clasei muncitoare a crescut în amploare și profunzime, căpătând noi valențe. Fruntașii Partidului Comunist Român și ai Partidului social-democrat colaborau fructuos în cadrul comitetului de conducere și al biroului de coordonare al Blocului, sincronizându-și acțiunile și stabilind puncte de vedere comune. Acest fapt a avut o mare importanță pentru activitatea generală a B.N.D., orientându-i activitatea în sensul cerut de partidele clasei muncitoare. „Muncitorimea — se arăta în manifestul F.U.M. din iulie 1944 —, unită în FRONTUL UNIC MUNCITORESC, cheamă în ceasul acesta de grea cumpănă întregul popor român, toate partidele și organizațiile — acestea strânse în BLOCUL DEMOCRAT-NAȚIONAL și acelea care se găsesc încă în afara acestui bloc — să formeze un singur și puternic FRONT PATRIOTIC NAȚIONAL, care să pornească imediat la luptă hotărâtă pentru: încheierea imediată a armistițiului pe baza condițiilor comunicate de guvernul Uniunii Sovietice, de acord cu Marea Britanie și Statele Unite, ruperea alianței criminale cu Hitler — alianța cu moartea, prietenie și alipirea României cu arma în mână la lupta blocului țărilor democratice — Uniunea Sovietică, Marea Britanie, Statele Unite și celelalte țări iubitoare de libertate.

Numai astfel vom putea alunga hoardele hitleriste de pe pământul țării și elibera frații din Ardealul vîndut de nemți și Antonescu hitleriștilor unguri”⁴³.

Organizată și condusă de partidul comunist, în colaborare cu celelalte forțe revoluționare și democratice naționale, *insurecția din august 1944 a constituit forma superioară a mișcării de rezistență antifascistă, antihitleristă din România*. Impresionanta ridicare la luptă a poporului român, în zilele lui august 1944, demonstra patriotismul fierbinte al maselor populare, al oa-

⁴³ „România liberă” din 28 iulie 1944.

menilor muncii, hotărîrea lor de nestrămutat de a face totul pentru alungarea din țară a cotropitorilor și recucerirea independenței și suveranității depline a patriei.

Din primul moment al insurecției, Partidul Comunist Român a însușit și mobilizat masele și armata la lupta împotriva cotropitorilor, publicînd în acest sens vibrante apeluri în presă sau tipărindu-le pe foi volante.

În dimineața zilei de 24 august, în numeroase întreprinderi din Capitală, între care S.T.B., „Lemaître“, S.E.T. și altele, comuniștii au inițiat mitinguri, explicînd participanților situația creată și mobilizîndu-i la luptă împotriva fasciștilor, la apărarea întreprinderilor. Totodată, organizațiile de partid, ieșite din ilegalitate, au chemat muncitorii să se prezinte la *Comandamentul formațiunilor de luptă patriotice* pentru a fi încadrați în detașamente înarmate, care să ia parte la acțiuni împotriva inamicului.

Dovedind, în acele zile înălțătoare, că era a țării, a poporului, Armata română s-a pus întreagă, neșovăitoare, la dispoziția noului guvern, emanație a insurecției. Este meritul partidului comunist — partidul de avangardă al clasei muncitoare — că pe lângă justetea obiectivelor insurecției, care corespundeau intereselor întregului popor, a adoptat o tactică adecvată, încheind alianțe cu toate forțele antihitleriste, a știut să atragă, pentru pregătirea militară a insurecției, o serie de generali și ofițeri superiori cu prestigiu și autoritate în rîndurile oștirii.

Un aport prețios în acțiunile împotriva hitleriștilor au adus detașamentele înarmate ale clasei muncitoare — formațiunile de luptă patriotice — aflate sub nemijlocita conducere a partidului comunist. Urmare a consensului unanim al regelui și al membrilor noului guvern prezenți la palat că partidul comunist era cel mai în măsură să asigure cu maximum de garanție și în deplin secret paza membrilor guvernului antonescian, o formațiune de luptă patriotică i-a preluat, în noaptea de 23/24 august 1944, pe cei arestați, transportîndu-i într-o casă conspirativă a partidului. Totodată, formațiunile de luptă patriotice au asigurat securitatea unor instituții centrale de stat, au făcut paza diferitelor întreprinderi, depozite, a unor bunuri și trofee capturate, s-au ocupat de salvarea victimelor bombardamentelor aeriene, de mobilizarea maselor la luptă împotriva cotropitorilor, au asigurat paza sediilor partidului comunist și altor organizații democratice, creînd, prin aceasta, disponibilități sporite pentru unitățile militare angajate în lupta cu dușmanul.

Acționînd în sprijinul unităților militare sau de sine stătător, formațiunile de luptă patriotice au luat parte efectivă la dezarmarea hitleriștilor. Astfel, în București, grupe ale formațiunilor de luptă patriotice au dezarmat ofițeri și soldați germani, cantonați în diferite clădiri de pe strada Romană (azi Mihai Eminescu), Oișelor și altele. La întreprinderea de confecții militare APACA, muncitorii au capturat un număr de militari germani⁴⁴. De asemenea, formațiunile de luptă patriotice au fost prezente la dezarmarea hitleriștilor de la Hotelul „Ambasador“, Palatul Cotroceni, Fabrica „Gagel“ etc.

În Valea Prahovei și în județul Prahova, muncitorii înarmați, acționînd în sprijinul ostașilor cu care conlucrau, au asigurat apărarea sondelor, rezervoarelor și instalațiilor petroliere împotriva hitleriștilor care încercau să pună stăpînire pe ele pentru a le incendia. Totodată ei au luat parte, împreună cu unitățile militare, la asaltarea pozițiilor inamicului de pe dealurile Pleașa,

⁴⁴ Gheorghe Zaharia, Constantin Nicolae, Eugen Bantea, *Desfășurarea insurecției*, în volumul *August '44*, București, 1971.

Țuicani și Sîngerîș (zona Moreni), au hărțuit, la „Mărgineanca”, coloana inamică ce începea să se retragă spre Transilvania, după înfrîngerea suferită la Ploiești etc.⁴⁵

Dînd dovadă de un înalt patriotism și răspunzînd chemărilor partidului comunist, un grup de 57 de muncitori și funcționari de la Uzinele „Rogi-fer” din Tohani au format, în mod voluntar, „Bateria albastră” — numită astfel după culoarea salopetelor de lucru adoptate drept uniformă —, folosind drept armament tunurile aflate în uzină pentru experimentări. Ei și-au adus contribuția la înfrîngerea trupelor hitleriste care încercau să ocupe Brașovul. Pentru faptele sale de arme, „Bateria albastră” a fost citată prin ordin de zi pe întreaga armată și toți componenții ei au fost decorați⁴⁶.

Un „sector de luptă” la fel de important ca acțiunile detașamentelor înarmate l-a constituit activitatea productivă depusă de muncitorime în zilele insurecției. Este semnificativ, în acest sens, faptul că, în ciuda bombardamentelor ucigătoare ordonate de comandamentul hitlerist asupra Bucureștiului, a primejdiilor de tot felul pe care orice deplasare prin oraș le presupunea în primele zile, pînă la lichidarea cuiburilor de rezistență hitleriste, muncitorii s-au prezentat cu regularitate la lucru, asigurînd continuarea procesului de producție, și aceasta mai cu seamă în întreprinderile vitale pentru succesul acțiunii insurecționale și existența orașului. Astfel, numeroși muncitori de la S.T.B. și din transporturi în general au asigurat deplasarea unor subunități militare în diferite părți ale Capitalei, acolo unde cerințele acțiunilor o impuneau, au efectuat unele aprovizionări de utilitate publică. Lucrătorii de la întreprinderile de interes militar (de armament, avioane, muniții etc.) și comunal au lucrat, chiar sub bombardamentul aviației naziste, pentru a asigura aprovizionarea armatei și a populației cu cele necesare ducerii luptelor și traiului. De asemenea, muncitorii de la întreprinderile de apă, gaz și electricitate, pe lîngă asigurarea funcționării permanente a agregatelor întreprinderilor lor, au reparat conductele de apă sparte în urma bombardamentelor inamicului⁴⁷.

Calmul și dîrzenia manifestate în zilele insurecției de unitățile militare și formațiunile de luptă patriotice, de clasa muncitoare au inspirat încredere și celorlalte categorii de cetățeni, care, însufleșiți de același sentiment civic și patriotic, au dat un sprijin real operațiilor de dezarmare a trupelor hitleriste și totodată au participat cu abnegație la acțiunile întreprinse de autorități, menite să asigure un curs normal vieții economice. Riscîndu-și viața, ei i-au ajutat pe ostași în timpul luptelor, au procurat și furnizat informații, au servit drept călăuze, au intervenit la stingerea incendiilor, la evacuarea victimelor bombardamentelor, la înlăturarea dărîmăturilor etc. „Era mișcător — relevă generalul-colonel în rezervă Victor Dombrowski, care în zilele insurecției deținea funcția de primar general al Capitalei — să trăiești acele momente de totală dăruire patriotică a unor oameni simpli, eroi anonimi, care ne cereau să le încredințăm misiuni din cele mai grele împotriva hitleriștilor”⁴⁸.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 172.

⁴⁶ Marin Năstase, „Bateria albastră” în acțiune, în „Scînteia” din 22 august 1969.

⁴⁷ General-colonel în rezervă Victor Dombrowski, *Bucureștiul în zilele insurecției din august 1944*, în *Pentru eliberarea patriei*, Editura militară, București, 1972, p. 157—159.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 156—157.

Analiza evenimentelor politice din anii 1940—1944, cercetarea documentelor vremii demonstrează că în avangarda mișcării de rezistență antifascistă, antihitleristă din România s-a situat în permanență forța socială cea mai înaintată a poporului român, clasa muncitoare, în frunte cu partidul său marxist-leninist — Partidul Comunist Român. Ea a polarizat în jurul său toate forțele antihitleriste ale poporului, a atras la lupta din ce în ce mai activă țărănimea, intelectualitatea progresistă, elementele patriotice din armată. Unitatea proletară, făurită prin acordul de front unic încheiat între cele două partide ale clasei muncitoare, Partidul Comunist Român și Partidul social-democrat, a constituit pilonul în jurul căruia s-a clădit largă coaliție de forțe antifasciste care a creat cadrul politic intern necesar înlăptuirii insurecției naționale antifasciste din august 1944, eveniment de importanță istorică în viața poporului român.

Abnegația și tăria în fața greutăților, fermitatea cu care s-a ridicat la lupta pentru doborârea regimului militar-fascist, pentru zdrobirea trupelor inamice și eliberarea întregului teritoriu al patriei de sub jugul hitleriștilor și horthiștilor au dovedit înaltul patriotism al clasei muncitoare, luptătoare hotărâtă pentru apărarea independenței și suveranității naționale.

Partidul Comunist Român în primul an după victoria insurecției naționale antifasciste armate din august 1944

GHEORGHE TUTUI

Partidul Comunist Român, sub conducerea căruia poporul nostru a adus o prețioasă contribuție la zdrobirea fascismului, se afla, la sfârșitul celei de-a doua conflagrații mondiale, angajat într-o amplă bătălie în vederea transformării revoluționare a țării, a reconstrucției și ridicării ei în rîndurile statelor libere și democratice. Devenit principal partid de guvernămînt, ca urmare a instaurării, la 6 martie 1945, a puterii revoluționar-democratice a proletariatului și țărănimii, în fața P.C.R. stătea sarcina de mare răspundere istorică de a călăuzi destinele țării pe calea democrației și progresului social.

Prin aceasta, în istoria Partidului Comunist Român începea una dintre cele mai importante perioade, dar și dintre cele mai grele, aceea a muncii creatoare, constructive, a organizării operei de guvernare a țării de către forțele democratice, în interesul maselor. Situația nouă a Partidului Comunist Român presupunea nu numai reorientarea activității sale politice, necesară atît pentru a putea clarifica masele de oameni ai muncii asupra conținutului și caracterului schimbărilor survenite, în vederea mobilizării lor la acțiune, pentru normalizarea vieții economice și consolidarea puterii democrat-populare, pentru dezvoltarea pe mai departe a revoluției, cît mai ales abordarea și soluționarea viabilă, temeinic fundamentată științific, a unei multitudini de probleme economice, politice și sociale, de mare dificultate și deosebit de acute.

Complexitatea sarcinilor care stăteau în fața P.C.R., ca principal partid guvernamental și forță de avangardă a coaliției democratice, se datora faptului că activitatea sa urma să se desfășoare în condiții economice și sociale grele, că partidului îi lipsea experiența corespunzătoare în conducerea treburilor statului.

După cum apreciază tovarășul Nicolae Ceaușescu, pe lângă meritele istorice incontestabile în activitatea sa, „în anii ilegalității partidul nostru nu a acordat întotdeauna atenția corespunzătoare studierii atente a problemelor dezvoltării economice și sociale a României, particularităților concrete și raportului de forțe din cadrul societății românești. Unele hotărîri și acțiuni tactice și chiar unele obiective strategice stabilite în cursul desfășurării luptei de clasă împotriva burgheziei nu au corespuns în întregime imperativelor etapei date, cerințelor și sarcinilor activității revoluționare. Consecințele s-au evidențiat mai pregnant după preluarea puterii,

cînd partidul a fost pus în fața unor probleme pentru care nu era încă îndeajuns pregătit¹.

Asigurarea conducerii de către partidul comunist a operei de guvernare a țării, situație cu totul nouă în istoria mișcării muncitorești din România, dificilă prin însuși ineditul și răspunderile ei, era complicată pînă la extrem de urmările grele ale războiului, mai ales pe plan economic, de politica ostilă noii puteri și sabotajul organizat de către forțele reacționare din țară, sprijinite de reacțiunea externă, de existența unui aparat de stat cu o serie de elemente legate de vechiul regim².

Dar, cu toate greutățile obiective și subiective ivite în mersul înainte al țării, forțele revoluționare, conduse de Partidul Comunist Român, s-au situat de la început pe poziția unei înalte responsabilități față de interesele poporului și de destinele patriei. În această ordine de idei este important a sublinia că, încă la consfătuirea organizată la 12 martie 1945 la C.C. al P.C.R. cu cadrele centrale și secretarii regionali, conducerea partidului a ridicat cu toată puterea problema răspunderii politice. „Noi — se arăta cu acest prilej — *trebuie să avem simțul de răspundere față de partid, față de popor în îndeplinirea sarcinilor guvernului... Noi trebuie să știm că sarcinile sînt foarte grele, răspunderile sînt foarte mari și depinde de noi, depinde de partidul nostru ca ele să fie îndeplinite*”³ (subl. ns.). Ulterior, în cadrul ședinței organizate de către C.C. al P.C.R. cu miniștrii comuniști la 23 aprilie 1945, Gheorghe Gheorghiu-Dej avea să remarce: „*De felul cum lucrează partidul nostru depinde atingerea obiectivelor care stau în fața partidului, crearea condițiilor favorabile grăbirii procesului spre... societatea socialistă, societatea comunistă*”⁴ (subl. ns.).

Tot acum s-a formulat cerința ca organele și organizațiile de partid să-și intensifice munca de educare a maselor, pentru ca acestea să poată înțelege mai repede schimbările intervenite în caracterul puterii în urma actului de la 6 martie și să sprijine cu mai multă hotărîre activitatea organelor de stat centrale și locale. Au fost criticate manifestările unor organizații de partid și sindicale care, continuînd să-și afirme o oarecare ostilitate față de puterea de stat — atitudine specifică perioadei anterioare —, încălcau prin aceasta măsurile puterii centrale, impusă de mase, și atribuțiile organelor sale, îngreunînd, astfel, opera de consolidare a noii puteri. Față de atare manifestări, P.C.R. a subliniat obligativitatea ca organizațiile politice și profesionale ale clasei muncitoare și aliaților săi să contribuie cu toate forțele la întărirea autorității noii puteri, să selecționeze și să crească, din rîndurile oamenilor muncii, cadre capabile să îndeplinească

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 2, Editura politică, București, 1968, p. 254.

² Comentînd o declarație a dr. Petru Groza referitoare la „moștenirea noastră grea”, Mihnea Gheorghiu, în articolul *Avem o moștenire grea*, scria: „Într-adevăr, avem o moștenire grea, o boală veche, rămășițele nevindecate ale unor răni adînci și dureroase, petele vînzării de țară cu care ne-au murdărit guvernele fasciste, datorile rușinoase rezultate din dubla contabilitate a dușmanilor poporului uitați la cîrma țării după 23 August...” („Știința tineretului” nr. 19, din 11 martie 1945).

³ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 3, fila 3 (Stenograma ședinței C.C. al P.C.R. cu instructorii centrali și secretarii comitetelor regionale ale P.C.R. din 12 martie 1945. Expunere făcută de Iosif Rangheț).

⁴ *Loc. cit.*, fila 68 (Stenograma ședinței C.C. al P.C.R. cu miniștrii comuniști din guvern din 23 aprilie 1945).

sarcini de răspundere pe linie de stat, să desfășoare o politică revoluționară.

Noile cerințe formulate de către conducerea P.C.R., prin care toți membrii de partid erau chemați să răspundă practic încrederii cu care au fost investiți de către popor, impuneau, ca o condiție obligatorie, ridicarea rolului partidului în toate domeniile de activitate.

În perioada care trecuse de la eliberare, în procesul de organizare și conducere a luptei revoluționare partidul comunist a cunoscut o continuă întărire din punct de vedere organizatoric, politic și ideologic. Ieșirea Partidului Comunist Român din ilegalitate și trecerea sa la organizarea activității în noile condiții istorice și social-politice reprezintă, în viața țării noastre, un eveniment de importanță istorică. Faptul rezultă, în primul rând, din aceea că legalizarea partidului comunist nu a fost rezultatul unei schimbări de atitudine din partea claselor dominante sau al unor calcule politicianiste, ci a unei răsturnări de regim care a fost înfăptuită de forțele antifasciste tocmai sub conducerea Partidului Comunist Român. Pe această bază, *ieșirea partidului comunist din ilegalitate a însemnat, prin ea însăși, un act revoluționar* și a reprezentat o puternică lovitură dată politicii anticomuniste dusă decenii de-a rândul de clasele dominante.

Dar evenimentul nu se limitează la aceasta. Partidul Comunist Român a ieșit din ilegalitate pe înălțimea valului revoluționar al maselor populare, a luptei națiunii române pentru apărarea ființei ei, pentru eliberarea țării de sub dominația hitleristă, recăștigarea independenței și suveranității naționale. Aflându-se în fruntea celor mai largi mișcări de masă care a existat în România contemporană, P.C.R., organizatorul și conducătorul acestei forțe, a erupt pe arena vieții politice postbelice din adâncurile poporului, aducând și ducând mai departe tradițiile lui glorioase de luptă pentru eliberare și progres social. Acest fapt, care-l învestea cu o forță de nebiruit, aceea de a fi reprezentantul autentic al celor mai înalte interese ale națiunii, ca și poziția sa consecventă, de luptător de avangardă pentru eliberarea de sub asuprire și exploatare a maselor, pentru făurirea unei orînduiri superioare, îi dădeau, de la început, posibilitatea să mobilizeze și să conducă cele mai diferite forțe sociale progresiste, să acționeze ca exponent al întregului popor.

În sfârșit, un ultim element, dar de mare importanță, care se impune a fi luat în considerare cînd analizăm această problemă, este acela al atmosferei politice din țară și a stării de spirit a maselor în raport cu partidul, a felului în care erau priviți comuniștii în cele mai diverse straturi ale societății românești. Activitatea îndelungată dusă de partid în condițiile grele ale ilegalității, jertfele date de comuniști și uteciști în lupta cu dușmanul de clasă, împotriva primejdiei fascismului și a dictaturii militare-fasciste, pentru independența și suveranitatea patriei, eroismul și spiritul lor de sacrificiu creaseră deja, în jurul comuniștilor, o adevărată aureolă. Acest fond bogat de calitate moral-politice excepționale nu putuse fi alterat de către propaganda burgheză, ci, dimpotrivă, ea sporise în conștiința maselor interesul și atracția pentru partidul comuniștilor.

Dacă la acestea adăugăm faptul că în lupta antifascistă și antihitleristă, desfășurată timp de peste un deceniu, comuniștii se dovediseră a fi cei mai înflăcărați patrioți, și aceasta nu numai la noi, ci în toate țările

care cunoscuseră fascismul sau ocupația nazistă, ca și faptul că, drept urmare a acestei atitudini, în întreaga lume avea loc o adevărată efuziune de interes și simpatie pentru partidele comuniste și o adeziune de masă la politica acestora, putem cuprinde mai ușor complexul de factori care au acționat în acest timp, condițiile în care și-a început activitatea legală P.C.R., ca și rădăcinile istorice ale marii sale influențe politice.

După victoria insurecției naționale antifasciste armate din august 1944, Partidul Comunist Român a continuat, cu toate forțele, lupta pentru eliberarea întregului teritoriu național de sub dominația străină, ducerea războiului antihitlerist până la victoria finală, asigurarea de drepturi și libertăți democratice pentru mase, înfăptuirea revoluției democrat-populare. Creier și inimă a revoluției, Partidul Comunist Român s-a dovedit a fi, în același timp, și nucleul ei cel mai activ, forța mobilizatoare a întregului popor, osatura pe baza căreia, în scurt timp, s-a realizat unitatea de voință și de acțiune a tuturor forțelor democratice. Drept urmare, P.C.R. a devenit, imediat după eliberare, cel mai reprezentativ partid al României, iar după instaurarea regimului democrat-popular, principala forță politică în stat.

Prin intrarea în rândurile sale a mii de muncitori dintre cei mai înaintați și mai activi, țărani muncitori, intelectuali legați de popor și a altor oameni ai muncii fără deosebire de naționalitate, dintre care mulți simpatizaseră sau sprijiniseră partidul în anii ilegalității, P.C.R. a crescut din punct de vedere numeric. Organizațiile sale au acumulat o bogată experiență în conducerea luptei revoluționare, s-au consolidat și au stabilit legături trainice cu masele. Autoritatea și influența comuniștilor în rândurile poporului, cîștigate încă în anii activității antifasciste, au crescut mult, partidul devenind efectiv forța mobilizatoare a întregii națiuni.

Ca o expresie a hotărîrii de a da viață politicii P.C.R., în numai trei luni după instaurarea puterii democrat-populare, în rândurile partidului au intrat aproape 70 000 de noi membri, majoritatea muncitori și țărani⁵. În principalele întreprinderi industriale din București și din alte orașe ale țării — la C.F.R., în întreprinderile miniere și petroliere, la șantierele navale, S.T.B., telefoane, în majoritatea instituțiilor de stat — activau puternice organizații de partid. O însemnătate covârșitoare pentru desfășurarea luptei revoluționare a avut-o faptul că pentru prima oară de la crearea sa partidul comunist a pătruns adînc în lumea satelor, aici avînd, pînă în vara anului 1945, numeroase organizații de bază și aproape 40 000 de membri.

Evenimentul, important pentru dezvoltarea alianței muncitorești-țărănești, temelia puterii democrat-populare, avea și o altă semnificație de profunzime. El releva caracterul fals al unor concepții social-politice despre așa-zisul caracter conservator al maselor țărănești, lipsind prin aceasta de suport acele practici care, bazîndu-se pe acest punct de vedere, încercau să mențină țărănimea sub influența partidelor politice burgheze.

Creșterea numărului de membri ai P.C.R. care lucrau nemijlocit în sectoarele productive era de o mare importanță și prin urmările econo-

⁵ Această latură fundamentală a evoluției P.C.R. a fost sesizată chiar și de istorici occidentali. Astfel, Richard F. Star, în lucrarea *Regimurile comuniste din estul Europei*, apărută în 1967 în S.U.A., scrie: „Probabil cel mai uimitor aspect al partidului a fost creșterea sa tumultuoasă în anii postbelici“ (p. 196).

mice ce le determina, în condițiile în care principalele mijloace de producție se aflau în mîna burgheziei, iar puterea politică aparținea forțelor democratice. Astfel, măsurile și acțiunile pe tărîm economic și cele pe tărîm politic și cultural, luate de guvernul democrat, se influențau reciproc, înfăptuirea reformelor prevăzute în programul de guvernare avînd ca rezultat principal consolidarea pozițiilor forțelor democratice în dauna reacțiunii. De aceea, realizarea fiecăruia dintre obiectivele și sarcinile acestei etape revoluționare reprezenta rezultatul unei lupte acerbe cu reacțiunea, grupată în jurul monarhiei și al partidelor așa-zis istorice, pregătind treptat premisele pentru trecerea la revoluția socialistă.

Pornind de la condițiile concrete existente în țară, C.C. al P.C.R. s-a preocupat în mod constant de îmbunătățirea activității partidului în toate domeniile, de găsirea unor forme și metode noi de muncă, capabile să ofere soluții multiplelor aspecte pe care le ridica practica revoluționară. În această ordine de idei se impune precizarea că, imediat după încheierea războiului, Partidul Comunist Român și-a expus cu claritate punctul său de vedere în problemele fundamentale ale politicii interne și externe a țării. Astfel, în articolul redacțional intitulat *Victoria*, ziarul „Scînteia” enunța drept obiective prioritare ale forțelor democratice aducerea țării alături de celelalte state democratice și reconstrucția României prin încordarea tuturor forțelor creatoare ale poporului și folosirea tuturor posibilităților interne⁶. În cuvîntările rostite la mitingul organizat de guvern în cinstea zilei victoriei, reprezentanții tuturor partidelor din coaliția guvernamentală și-au expus punctele de vedere asupra orientării politicii interne și externe a României, insistînd, cu precădere, asupra problemelor reconstrucției postbelice, ale păcii și independenței naționale, asupra raportului dintre factorii interni și cei externi. Exprimînd poziția C.C. al P.C.R. în probleme de însemnătate majoră, principială și practică, Lucrețiu Pătrășcanu avea să arate : „*Libertatea unui popor se cucerește prin luptă și se menține prin luptă. Independența unei țări și a țării noastre în special a fost cîștigată prin luptă*” (subl. ns.). Bazat pe aceste adevăruri istorice de necontestat, vorbitorul atrăgea atenția asupra pericolului pe care îl putea reprezenta lipsa de vigilență în problemele organizării păcii și sublinia răspunderea ce revenea poporului pentru viitorul său. „*Poporul român — arăta L. Pătrășcanu — înțelege că viitorul lui, independența țării, dorința lui de mai bine sînt strîns legate de felul în care își va pregăti singur și prin propria-i forță politica lui externă și internă*”⁷ (subl. ns.).

În condițiile activizării politice a maselor și ca o cerință a acestui proces, P.C.R. și celelalte forțe democratice au desfășurat o susținută muncă de culturalizare, de combatere a stării de ignoranță, a concepțiilor retrograde, a propagandei insistente duse de partidele politice reacționare, de clasele exploatare. Acestui scop i-a fost subordonată o largă activitate editorială și publicistică, de răspîndire a concepției marxist-leniniste despre lume și viață, o amplă acțiune de clarificare teoretică și politică a problemelor practice ce se ridicau la ordinea zilei.

⁶ „Scînteia” nr. 220, din 11 mai 1945.

⁷ „Scînteia” nr. 221, din 13 mai 1945.

În activitatea politică și ideologică desfășurată de Partidul Comunist Român, un rol important a revenit învățămîntului politic. Prima școală de partid a fost deschisă la 23 decembrie 1944, fiind frecventată de 20 de cursanți. Ulterior, numărul școlilor de cadre și al cursanților a crescut rapid, ajungînd ca în noiembrie 1945 numai regiunea București să aibă 63 de școli cu 1 650 de cursanți. Corespunzător cerințelor muncii de partid, tematica școlilor de cadre și a cursurilor politice a cunoscut o apreciazabilă evoluție, atît sub aspectul diversificării problematicei cu caracter teoretic, cît mai ales prin introducerea de cursuri legate nemijlocit de practica revoluționară⁸.

Urmărindu-se o mai bună cunoaștere a situației de ansamblu, un schimb de experiență și mai ales dezbaterea în colectiv a problemelor noi și elaborarea în comun a hotărîrilor, C.C. al P.C.R. a procedat la organizarea unui șir de consfătuiri cu cadrele centrale și regionale, urmate de dezbateri la nivelul organizațiilor regionale și județene.

În dezvoltarea partidului ca organizație revoluționară legată de masele largi de oameni ai muncii, un rol important l-a avut politica de primire a noilor membri, de educare a acestora și antrenarea lor în activitatea revoluționară, felul în care organizațiile partidului își îndeplineau atribuțiile. Pe baza analizelor efectuate și a constatărilor făcute în perioada ce a urmat instaurării puterii democrat-populare, C.C. al P.C.R. a adoptat un șir de măsuri prin care se reglementau primirea de noi membri, politica de creștere și promovare a cadrelor, a elaborat instrucțiuni detaliate asupra atribuțiilor și stilului de muncă al organizațiilor de bază. Astfel, în instrucțiunile privind activitatea organizatorică a partidului, elaborate de C.C. al P.C.R. imediat după 6 martie, se preciza că organizațiile de partid trebuie să cunoască temeinic „linia politică și sarcinile elaborate de Comitetul Central”⁹. În continuare, instrucțiunile se ocupau pe larg de celula de partid, organizația primară a P.C.R., de alegerea și sarcinile birourilor acestora, de activitatea pe care trebuiau să o desfășoare în întreprinderi, la sate, în organizațiile de masă etc. Definind celula de partid drept *un colectiv comunist, viu legat prin toate fibrele sale de masa de oameni ai muncii*, instrucțiunile precizau că *aceasta trebuie să se preocupe de tot ce frămîntă masa, în mijlocul căreia trăia și lucra. Ea trebuia să rezolve și să lămurească toate problemele care se puneau în fața acestei mase*¹⁰.

Un loc important în cadrul acestor instrucțiuni revenea problemelor de morală și etică cetățenească, de devotament față de cauza partidului. Perseverența cu care s-a urmărit formarea și dezvoltarea la cei primiți în rîndul partidului a unor trăsături morale înaintate, cultivarea exemplului pozitiv și critica ascutită a aspectelor negative din comportarea unor cadre și membri de partid au contribuit în mod substanțial la creșterea influenței și prestigiului partidului în mase.

Continuîndu-și activitatea de constituire a aparatului de partid, în primele luni ale anului 1945 au fost create la C.C. al P.C.R. și la comitetele regionale, iar mai tîrziu și la celelalte eșaloane noi secții și colective de muncă. Cu acest prilej au fost înființate și secțiile de cadre, care aveau

⁸ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 946, fila 34.

⁹ Arhiva Comitetului județean al P.C.R. Argeș, fondul nr. 3, dosarul nr. 425, fila 225.

¹⁰ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 2, dosarul nr. 7, f.e.

o sferă largă de împuterniciri și atribuții în probleme de însemnătate vitală pentru partid, ca primirea de noi membri, creșterea și promovarea lor, preîntâmpinarea infiltrării în partid a elementelor străine, dușmănoase etc. Cu acest prilej au fost aduse precizări în problema primirii de noi membri, elaborându-se indicații precise și obligatorii. Astfel, instrucțiunile din 14 mai 1945 ale resortului de cadre al C.C. al P.C.R. specificau : „Orice muncitor cîstit, țaran, intelectual poate fi încadrat în partid dacă din cercetările făcute nu reiese nici o activitate din trecut care ar arăta că respectivul nu corespunde partidului. Nu pot fi încadrați în partid legionari, fasciști, agenți de siguranță, agenți provocatori, pungași, ex-croci, speculanți. Nu pot fi încadrați foștii membri de partid care au fost excluși pe baza purtării proaste la siguranță, calificați drept trădători ai clasei muncitoare“ (subl. ns.)¹¹.

Angajarea partidului într-o nouă etapă de dezvoltare, măsurile politice și organizatorice adoptate în acest timp au demonstrat preocuparea sa de a asigura concordanța necesară dintre linia sa politică și nevoile dezvoltării sociale, de a aplica principiile generale ale revoluției la condițiile specifice ale țării noastre. Această străduință continuă, manifestată în ciuda unor experiențe nereușite, a contribuit în mod substanțial la ancorarea partidului în realitățile românești, a ușurat găsirea unor rezolvări și soluții proprii și mai puțin dureroase a problemelor complexe ale desăvîrșirii revoluției burghezo-democratice și trecerii la socialism. În același timp, unele acțiuni și hotărîri adoptate în această perioadă nu au corespuns cerințelor luptei revoluționare ale etapei date, au îngreunat, au cauzat prejudicii activității partidului în perioada următoare¹².

În cadrul preocupărilor partidului de a găsi cele mai bune forme de activitate pentru cuprinderea întregului tineret, la sfîrșitul lunii martie 1945 a avut loc ședința C.C. al U.T.C., care a analizat situația mișcării de tineret din țara noastră și a ajuns la concluzia că sînt necesare lichidarea fărîmițării organizatorice existente în mișcarea de tineret și crearea unei singure organizații antifasciste a tineretului din România. Plenara lărgită a C.C. al U.T.C. din 9—10 aprilie 1945 a adoptat o hotărîre în vederea creării organizației Tineretului progresist, care urma să înmănușeze toate organizațiile democratice de tineret. Puțin timp după plenară, în cursul lunii mai, Uniunea Tineretului Comunist a fost dizolvată în organizația Tineretului progresist¹³. Așa după cum s-a apreciat ulterior, această măsură nu a avut darul să contribuie la atragerea în jurul P.C.R. a tinerei generații, a frînat procesul de clarificare politică și ideologică a acesteia.

¹¹ Arhiva Comitetului județean al P.C.R. Argeș, fondul nr. 1, dosarul nr. 4, fila 7.

¹² Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 19, dosarul nr. 1, fila 154.

¹³ În zilele de 23—24 iulie 1945, la „Casa Teiului“ din București s-a desfășurat cea dintîi conferință pe țară a Tineretului progresist. Cu acest prilej, președintele organizației, Călin Popovici, a prezentat o expunere despre Congresul Tineretului Antifascist din Balcani, care avusese loc la Belgrad, iar Pompiliu Macovei, secretarul general al organizației, a analizat stadiul în care se afla Tineretul progresist și sarcinile sale. Raportul releva că la această dată organizația avea 130 000 de membri și cerea să se acorde o mai mare atenție tinerilor muncitori și țărani („Tineretea“ nr. 5, din 29 iulie 1945).

În primăvara și vara anului 1945, procesul de consolidare a forțelor democratice s-a desfășurat rapid. Organizațiile muncitorești și democratice de masă au convocat congrese, conferințe, adunări pe ramuri de producție, în care și-au definit poziția față de regimul democrat, hotărîrea de a-l sprijini. Concomitent au avut loc adunări de constituire a noi organizații politice, profesionale ale unor categorii și pături sociale dornice să se încadreze în efortul general pentru progres și democrație.

Faptul că cele mai diferite categorii de oameni ai muncii, fără deosebire de naționalitate, au găsit exprimate în politica P.C.R. propriile interese explică participarea lor largă la transpunerea în fapte a acestora. Participarea maselor la realizarea politicii promovate de guvernul democratic, care a cerut numeroase sacrificii, i-a dat acestuia forța necesară să înfrunte sabotajul și uneltirile reacțiunii interne și internaționale. Comuniștii n-au ascuns poporului dificultățile acestei lupte, ci, dimpotrivă, au atras atenția asupra lor, au arătat limpede că în împrejurările anului 1945 nu vor putea fi soluționate toate problemele. Acest fel nou de a discuta deschis cu poporul greutățile, curajul cu care comuniștii veneau în fața maselor și le consultau, soluțiile constructive, din care respirau grija, înalta răspundere a partidului față de soarta țării și a poporului, cimentau legătura dintre popor și partid, insuflau maselor încredere în perspectivele de dezvoltare a țării, în viitorul lor.

Stegar al luptei pentru democratizarea și refacerea țării, pentru ștergerea urmelor trecutului și ridicarea bunei stări a tuturor celor ce muncesc a fost clasa muncitoare, condusă de partidul comunist. Năzuind fierbinte spre ridicarea României pe culmile tot mai înalte ale civilizației umane, spre consolidarea independenței și suveranității naționale, clasa muncitoare a făcut principalul efort în această luptă, înscriind în istoria patriei noastre pagini eroice de neuitat. În ciuda unor greutăți materiale extrem de mari, a sabotajului și manevrelor reacțiunii, ea a polarizat în jurul său, ca un magnet, toate forțele democratice ale țării. Coloană vertebrală a coaliției patriotice de luptă contra fascismului pînă la victoria insurecției naționale antifasciste armate din august 1944, apoi a Frontului Național Democrat, unitatea de acțiune a clasei muncitoare a constituit — împreună cu alianța muncitorească-țăărănească — piatra de temelie a democrației, cheazășia succeselor obținute de poporul nostru în opera constructivă de refacere a țării.

Din ianuarie pînă la sfîrșitul lui mai 1945, numărul muncitorilor din întreaga țară organizați în sindicate a crescut de la 600 000 la 1 000 000 ¹⁴. Sindicatele muncitorești erau forța combativă în care guvernul democratic găsea un puternic sprijin. Alături de muncitori, după 6 martie 1945, s-a intensificat organizarea în sindicate și a funcționarilor publici, acestea situîndu-se după sindicatele muncitorești în ceea ce privește numărul membrilor ¹⁵. Așa cum rezultă și din lucrările primei Conferințe pe țară a comisiilor locale, din 28—31 mai 1945, mișcarea sindicală a adus o contribuție de mare însemnătate la opera de consolidare a regimului democratic, la asigurarea drepturilor și libertăților masei de salariați. Adoptarea regulamentului de funcționare a comisiilor locale

¹⁴ „Scînteia“ nr. 260, din 28 iunie 1945.

¹⁵ „Scînteia“ nr. 314, din 1 septembrie 1945.

și ale comitetelor de fabrică, prin care acestea, investite cu atribuțiile necesare, erau chemate să apere „interesele economice, profesionale și culturale ale muncitorilor și funcționarilor“, au reprezentat un nou pas pe calea consolidării cuceririlor democratice, a atragerii clasei muncitoare la conducerea treburilor publice ¹⁶.

Partidul comunist a văzut în țărănime un uriaș izvor de energie și de forțe, care, după cum se aprecia în organul de presă al P.C.R., „organizate și unite cu forța muncitorilor și intelectualilor, pot schimba radical atît conținutul cît și fizionomia politică a țării noastre“ ¹⁷. În vara anului 1945, Frontul plugarilor avea în întreaga țară un număr de 1 033 592 de membri ¹⁸. Țărănimea devenea o forță tot mai conștientă de faptul că viitorul ei stă numai în alianța și în conducerea sa de către proletariat. Acest lucru a fost exprimat de însuși președintele guvernului revoluționar-democratic și al Frontului plugarilor, dr. Petru Groza : „Trebuie — spunea el — să punem pivoți puternici, solizi la temelie acestei țări, să punem forța politică a proletariatului, a muncitorimii de la orașe și sate, organizată, să punem pivotul plugărimii luptătoare și organizate“ (subl. ns.) ¹⁹.

În sfortșarea uriașă a întregului popor pentru așezarea țării pe baze noi, partidul comunist a acordat un rol aparte inginerilor și tehnicienilor, oamenilor de cultură și știință în general. Ei erau chemați să-și pună toată capacitatea creatoare, toată priceperea și sîrguința în slujba acestei opere patriotice. Normalizarea vieții economice, dezorganizată ca urmare a războiului și a dictaturii fasciste, folosirea bogățiilor naturale ale țării în scopul dezvoltării ei social-economice, mărirea producției și productivității muncii în industrie și agricultură, ridicarea nivelului de cultură al poporului nu puteau fi concepute fără aportul acestei păтури sociale. La 8 aprilie 1945 a avut loc la A.G.I.R. o mare adunare a inginerilor și tehnicienilor din toate ramurile de producție, care s-au angajat să sprijine politica dusă de guvernul democratic. Pe aceeași linie se angajau și participanții la Congresul de constituire a Uniunii artiștilor, scriitorilor și ziariștilor : „La această operă uriașă pornită cu vigoare de guvernul de largă concentrare democratică dr. Groza, sprijinită de masele populare cele mai largi, de toate forțele productive ale țării noastre, hotărîm a participa cu toată puterea de muncă și cu întreaga noastră însuflețire“ ²⁰. În rezoluția adoptată, oamenii de artă și de cultură promiteau în mod solemn să ducă flacăra culturii și progresului în toate colțurile țării, să construiască cît mai multe teatre de stat, să edifice monumente de cultură și artă, să organizeze expoziții etc., acte menite să sprijine politica promovată de guvern.

Alături de clasa muncitoare, de țărănime, de intelectualitatea legată de popor, la opera de normalizare a vieții economice erau antrenate și alte pături sociale — meseriașii, comercianții, industriașii —, cărora guvernul le oferea posibilitatea să realizeze beneficii echitabile pentru contribuția adusă. Aceștia puteau să pună în slujba redresării economice

¹⁶ „Viața sindicală“ din 3 iunie 1945.

¹⁷ „Scînteia“ nr. 260, din 28 iunie 1945.

¹⁸ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 13, fila 12.

¹⁹ „Scînteia“ nr. 260, din 28 iunie 1945.

²⁰ „Scînteia“ nr. 315, din 3 septembrie 1945.

a țării sume importante de bani, care urmau să fie investite în producție, experiența și priceperea lor. În ceea ce privește meșteșugarii *, pătură ce ocupa un loc important în viața economică a țării, interesele acestora își puteau găsi realizarea numai în programul guvernului, ei fiind interesați în lupta împotriva speculanților, ceea ce i-a determinat să-și exprime, în diferite forme, atașamentul pentru politica promovată de guvernul democratic.

O vie manifestare a atașamentului față de puterea democrat-populară, de politica constructivă promovată de P.C.R. a constituit-o Congresul Uniunii populare maghiare care s-a desfășurat la Cluj în zilele de 6—12 mai 1945, în prezența primului ministru și a altor fruntași ai vieții politice. Aici, în Clujul care numai cu două luni în urmă fremătase de bucuria alipirii la patria mamă, cei peste 500 de delegați ai U.P.M.²¹, au dezbătut multilateral și responsabil activitatea anterioară, au stabilit sarcinile curente și orientarea de perspectivă a acestei organizații democratice a oamenilor muncii de naționalitate maghiară. Raportul expus la congres de către președintele organizației, Gürkő Gyárfas, cuvântările celorlalți fruntași ai U.P.M., ai membrilor guvernului și ai Consiliului Național al F.N.D., participanți la lucrări, au contribuit la clarificarea problemelor de ansamblu care se ridicau în fața forțelor democratice, la crearea unui climat de colaborare între poporul român și naționalitatea maghiară. În această ordine de idei menționăm ecoul puternic pe care l-a stîrnit cuvîntarea rostită de dr. Petru Groza la mitingul de închidere a congresului, organizat în ziua de 13 mai²². Ca o încheiere a acestei impresionante manifestații politice și ca răspuns direct la apelul de colaborare adresat de reprezentanții guvernului și ai F.N.D., rezoluția conferinței avea să precizeze că Uniunea populară maghiară „dorește să-și realizeze obiectivele în cea mai strînsă colaborare cu guvernul Petru Groza, față de care exprimăm cea mai deplină încredere, și cu celelalte forțe democratice, prin apropierea prietenoasă față de masele de români și maghiari...” (subl. ns.)²³.

Între 1 și 4 august 1945, în aula Facultății de drept din București s-au desfășurat lucrările primului Congres liber al Apărării patriotice²⁴, care la acea dată cuprindea 250 000 de membri, organizați în 567 de filiale. Rapoartele prezentate la congres, discuțiile purtate, ca și hotărârile adoptate demonstrează rolul important pe care această organizație de masă l-a avut în lupta pentru biruirea marilor greutăți economice și alinarea suferințelor provocate de război și secetă, pentru sprijinirea efortului de război și a operei de refacere a țării, pentru dezvoltarea democrației.

Din cele relatate rezultă că în vara anului 1945, sub conducerea nemijlocită a P.C.R. sau sub influența și cu sprijinul său, acționau principa-

* După unele date, numărul meseriașilor și al lucrătorilor calificați ar fi fost, în iunie 1945, de circa 400 000 („Scînteia” din 9 iunie 1945). La Congresul ținut între 8 și 11 iunie 1945, aceștia se angajau să sprijine legile economice ale guvernului, să țină seama în activitatea lor economică de interesele generale ale țării.

²¹ „Scînteia” nr. 225, din 17 mai 1945.

²² Dr. Petru Groza, *Reconstrucția României*, Tipografia „Viața literară”, București, 1946, p. 55.

²³ „Világosság” nr. 114, din 15 mai 1945.

²⁴ *Primul congres liber, august 1945*, Editura Apărării patriotice, București, 1945.

lele forțe sociale din țara noastră, care aveau propriile lor organizații și care, în congrese ori conferințe, s-au angajat să sprijine puterea democrat-populară.

În noile condiții istorice, o evoluție interesantă a urmat și Frontul Național Democrat, care pînă la finele lunii mai își ținea ședințele săptămînal, căutînd să coordoneze atît activitatea guvernamentală cît și acțiunile politice din afara guvernului. Această orientare a fost stabilită încă din ședința ce a avut loc la 11 martie 1945, al cărei punct principal l-a constituit analiza situației politice și sarcinile F.N.D.-ului²⁵. În săptămînile următoare, pe baza rapoartelor prezentate de miniștrii titulari, s-a analizat activitatea a o serie de ministere²⁶.

Un aspect deosebit de important al activității F.N.D. l-a reprezentat străduința sa de a concentra toate forțele asupra problemelor economice și, în strînsă legătură cu aceasta, de a-și lărgi rîndurile cu noi organizații, de a activa comitetele județene și locale*.

În întărirea P.C.R., a legăturilor sale cu masele, în afirmarea rolului său conducător, în abordarea și rezolvarea de către partid a numeroaselor probleme ce aveau să concure la refacerea vieții economice, un moment deosebit de important l-au constituit conferințele regionale din august 1945. Fiind prima mare acțiune de acest fel desfășurată în partid după ieșirea sa din ilegalitate, C.C. al P.C.R. a îndrumat îndeaproape și a sprijinit direct comitetele regionale pentru pregătirea lor în bune condiții²⁷.

Pornind de la faptul că refacerea economiei naționale era sarcina principală care stătea în fața țării, partidul comunist a acordat — în cadrul acțiunii de pregătire a conferințelor regionale — o mare atenție creării și activității comisiilor economice regionale, județene, pe întreprinderi. Din aceste comisii făceau parte activiști de partid și de stat, ingineri, tehnicieni, muncitori cu un nivel de calificare mai ridicat, țărani. Ele aveau sarcina ca, pe baza studierii și cunoașterii posibilităților economice ale regiunii respective, să elaboreze planuri de refacere. Cît de amănunțite erau aceste planuri o demonstrează faptul că în ele figurau ca obiective principale : cunoașterea numărului de muncitori și funcționari din fiecare fabrică, dacă întreprinderea respectivă aparținea statului sau particularilor, ce materii prime utiliza și de unde le procura, ce necesități avea pentru realizarea unei producții maxime etc. În ceea ce privește agricultura,

²⁵ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 49, dosarul nr. 9 269, fila 250. Stenograma ședinței Consiliului F.N.D. din 11 martie 1945.

²⁶ Propagandei, Minelor și Petrolului, Artelor, Sănătății, Agriculturii și Domeniilor, Muncii, Comunicații și Lucrări Publice, Asigurări Sociale și Justiție (*Loc. cit.*, filele 267—277. Stenograma ședinței F.N.D. din 21—22 martie 1945; vezi și : *România în anii revoluției democrat-populare*, Editura politică, București, 1971, p. 148).

* Ca urmare a cererilor formulate de către Uniunea populară maghiară, Tineretul progresist, U.F.D.R. și Asociația meseriașilor patroni de a fi primite în F.N.D., în consiliul acestuia au loc ample dezbateri care prezintă un interes deosebit pentru înțelegerea unor acțiuni care au avut loc în această perioadă. Drept urmare a hotărîrilor adoptate, începînd din 21 martie 1945, la F.N.D. au participat reprezentanții Tineretului progresist și ai Madoszului. În privința U.F.D.R.-ului s-a stabilit ca aceasta să continue acțiunea de grupare cu U.F.M. (Uniunea femeilor muncitoare), organizație ce aparținea de partidul socialist, spre a fi încadrate împreună.

²⁷ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarele nr. 2, fila 29 și nr. 43, fila 306.

aceste planuri făceau, în primul rînd, o apreciere asupra configurației solului și a zonelor de cultură din regiunea, județul, plasa sau comuna respectivă, prezentau date referitoare la producția agricolă anterioară și la posibilitățile de dezvoltare a ei în perioada următoare, la numărul de animale etc. Pe baza cunoașterii acestor elemente, planurile de refacere elaborate de comisiile economice și dezbătute cu specialiști din afara acestor comisii și cu masa de oameni ai muncii conțineau numeroase propuneri privind, în principal, creșterea producției și a productivității muncii.

În același timp, P.C.R. a organizat ample acțiuni de clarificare a maselor. Astfel, în cursul lunii iulie 1945, numai în Capitală au fost ținute 13 întruniri publice, unde a fost expusă linia partidului comunist, politica internă și externă a guvernului democratic, subliniindu-se contribuția pe care o putea aduce fiecare categorie socială în această vastă acțiune. În cuprinsul regionalei P.C.R. Moldova, din aprilie pînă în august 1945 au fost organizate 64 de întruniri publice²⁸. Zeci și zeci de asemenea acțiuni au avut loc, de asemenea, și în celelalte regionale.

O altă acțiune care a contribuit la pregătirea conferințelor regionale a fost dezbaterile în presa centrală și regională a problemelor principale ale vieții și muncii de partid. S-a intensificat activitatea de tipărire și difuzare în masă a lucrărilor clasicilor marxism-leninismului, au fost tipărite documente de partid, lucrări despre tradițiile de luptă revoluționară ale poporului, lucrări și articole de propagandă și agitație, materiale referitoare la lupta de rezistență antifascistă a poporului nostru și a celorlalte popoare din Europa etc.

Avînd în centrul atenției problemele refacerii țării, conferințele regionale ale P.C.R. au demonstrat, în primul rînd, preocuparea partidului de investigare atentă a realităților, de fundamentare a politicii sale pe baza acestor realități. Acest fapt s-a oglindit în orientarea rapoartelor prezentate de comitetele regionale, a intervențiilor delegaților și invitaților, în rezoluțiile adoptate. Activitatea organelor de partid a fost analizată în cadrul conferințelor prin prisma efortului, a rezultatelor lor în munca de refacere din uzina, fabrica, plasa, județul sau regiunea respectivă.

Rapoartele comitetelor regionale, intervențiile delegaților au scos în evidență atenția cu care au fost studiate situațiile concrete din unitățile de producție și relevarea, pe această bază, a posibilităților de dezvoltare a acestora, ținînd seama atît de locul și importanța unităților respective în cadrul regiunii, cît și de locul și importanța pe care o avea regiunea în ansamblul economiei țării. Din aceste analize au rezultat planuri de refacere, unele din ele expuse în cadrul conferințelor. Pînă la 10 august, numai într-un singur sector al Capitalei fuseseră alcătuite de muncitori și tehnicieni 55 de planuri de refacere. Acest lucru a fost efectuat și în alte părți ale țării. Referindu-se la calitatea acestor planuri, Mihail Roșianu, secretarul Regionalei P.C.R. Oltenia remarcă, în încheierea lucrărilor conferinței, că „aproape toți tovarășii s-au prezentat cu adevărate studii de tehnicieni“²⁹.

²⁸ Conferința regională a P.C.R. Moldova, Editura „Lupta Moldovei“, Iași, 1945, p. 26.

²⁹ „Înainte“ din 28 august 1945.

Pregătirea și desfășurarea conferințelor regionale ale P.C.R. au reprezentat primul pas mai important prin care s-a efectuat începutul procesului de aplicare în viața de partid, în noile condiții istorice, a întregului ansamblu de norme, înmănunchate în principiul centralismului democratic. Dezbaterea în adunările de partid a problemelor economice și politice, alegerea de delegați pentru conferințele regionale și larga reprezentare la acestea, ca și activă participare la discuțiile din cadrul conferințelor reprezentau tot atâtea aspecte ale manifestării democrației interne de partid.

O altă problemă care a stat în atenția conferințelor regionale a fost aceea a felului în care s-a desfășurat primirea de noi membri. Cu acest prilej s-a evidențiat grija majorității organizațiilor de partid pentru calitățile moral-politice ale celor ce erau primiți în rândurile partidului, pentru ca în partid să fie atrase numai acele elemente care meritau înaltul titlu de membru de partid, preocuparea cu care aceștia au urmărit asigurarea în cadrul P.C.R. a unei compoziții sociale și naționale corespunzătoare.

Astfel, după cum s-a relevat în rapoartele prezentate la conferințele regionale, în perioada anterioară spre partid s-au îndreptat mii de muncitori fruntași în producție, țărani care s-au situat în fruntea luptei pentru înfăptuirea reformei agrare, a campaniilor agricole, intelectuali înaintați, legați de popor. La data ținerii conferințelor regionale, pe întregul partid compoziția socială era bună, predominând elementul proletar. Astfel, în Regionala P.C.R. București, procentul de muncitori era de 75%³⁰, în Banat de 57%, în Dunărea de Jos de 66% etc. Deși în regionalele cu caracter predominant agricol numărul de muncitori încadrați în partid era inferior celorlalte categorii sociale — în Oltenia procentul de muncitori era de numai 28%³¹, iar în Moldova de 42%³² —, această situație se atenua, pe ansamblu, atât prin ponderea masivă de muncitori comuniști din centrele industriale, cât și prin realizarea rolului de conducător al proletariatului în cadrul coaliției democratice în general și al alianței muncitorești-țăărănești în particular.

Totodată s-au analizat multilateral activitatea desfășurată de organele și organizațiile de partid, stilul și metodele lor de muncă, rezultatele obținute pe linia creșterii numerice a P.C.R., a ridicării nivelului politic și ideologic al cadrelor și membrilor de partid, munca desfășurată în rândurile organizațiilor de masă, activitatea presei de partid etc.

Rapoartele prezentate în conferințe de către comitetele regionale de partid, cu privire la activitatea depusă în perioada de după eliberare a țării de sub jugul fascist până în august 1945, au făcut ample referiri la lupta eroică dusă de partid în anii ilegalității. Evocarea tradițiilor luptei revoluționare, a faptelor eroice săvârșite de comuniști a adâncit încrederea maselor în partid, în capacitatea sa de conducător încercat, devotat intereselor fundamentale ale patriei. Sentimentul de mândrie pentru apartenența la partidul comunist, care a organizat și a condus mari bătălii revoluționare, s-a situat în fruntea clasei muncitoare, a întregului popor împotriva fascismului și reacțiunii, pentru apărarea independenței și su-

³⁰ „Scinteia”, nr. 299, din 12 august 1945.

³¹ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 40, filele 17, 376.

³² Conferința organizației P.C.R. Moldova, p. 23.

veranității naționale, a fost exprimat de mulți delegați la conferințele regionale. „Sînt adînc mișcat de bucuria de a fi însărcinat să dau raportul la conferință în numele Comitetului regional Satu-Mare al P.C.R. — arăta Leontin Sălăjan — și mă gîndesc cu adîncă emoție la jertfele aduse de partidul comunist pentru ca țara noastră să poată ajunge la o asemenea situație și noi să putem ține în deplină libertate asemenea conferințe“ (subl. ns.)³³.

Principala realizare obținută de partid în perioada la care ne referim, apreciată ca atare de către conferințele regionale, a fost aceea că P.C.R. s-a afirmat drept exponentul principal al intereselor fundamentale ale națiunii, fapt care a făcut ca în rîndurile sale să se înregistreze un număr însemnat de membri provenind din clasa muncitoare, țărănime, din intelectualitatea legată de popor *. Noii membri de partid s-au călit în focul luptei revoluționare și al muncii constructive, iar organizațiile de partid au cîștigat o experiență mereu mai mare, devenind tot mai mult adevărate centre de conducere a activității politice, economice și culturale a maselor.

Analizarea situației din România în perioada de după eliberare evidențiază creșterea numerică a P.C.R. ca un fenomen firesc și necesar în condițiile avîntului revoluționar dezlănțuit de victoria insurecției naționale antifasciste armate. Ea scoate în relief atracția pe care o reprezenta partidul comunist pentru oamenii muncii cei mai înaintați, fără deosebire de naționalitate, dar și hotărîrea acestora de a se încadra în detașamentul de avangardă marxist-leninist.

Acordînd atenție nu numai creșterii cantitative, dar și calitative a membrilor de partid, Comitetul Central al P.C.R. a îndrumat organizațiile de bază să se preocupe și pe mai departe de calitățile moral-politice ale noilor membri, de respectarea normelor marxist-leniniste în construcția de partid. În această acțiune, o mare însemnătate o avea faptul că trăsăturile moral politice ale comunistului erau privite în strînsă legătură cu participarea sa activă la lupta pentru consolidarea puterii democrat-populare, la întrecerile patriotice — în fabrici, pe ogoare, în birouri —, la munca plină de rîvnă și abnegație pentru ridicarea producției. Tot acum, pe baza directivelor Comitetului Central al P.C.R., organizațiile de partid au acționat cu mai multă hotărîre în vederea înarmării noilor membri și a cadrelor de partid cu cunoașterea principiilor de organizare ale partidului, a programului și liniei sale politice, a antrenării lor la acțiunea de întărire a partidului și a legăturilor sale cu masele.

Conferințele regionale de partid s-au bucurat de o atenție deosebită din partea organizațiilor democratice, a maselor largi populare. La

³³ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 1, fila 4.

* Creșterea numerică a P.C.R. în această perioadă este ilustrată de următoarele date: în iulie 1945, P.C.R. avea aproape 2 500 de organizații de bază, dintre care 1 284 la orașe și 1 210 la sate, cuprinzînd în rîndurile sale aproape 100 000 de membri; la începutul lunii octombrie, numărul membrilor de partid se ridică la cifra de 246 163. Forța de masă pe care se baza P.C.R. reiese și mai mult în evidență din faptul că, spre finele anului, syndicatele cuprindeau 1 079 070 de membri, Frontul plugarilor — 1 206 345, U.P.M. — 411 494, Tineretul progresist — circa 170 000 de membri și U.F.A.R. — aproape 40 000 (datele au fost culese din Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarele nr. 18, fila 4, nr. 44, fila 3 și fondul nr. 9, dosarul nr. 3, fila 103).

conferințe au participat ca invitați și și-au adus salutul lor reprezentanți ai Partidului social-democrat, ai sindicatelor, ai organizațiilor de tineret și de femei, ai Frontului plugarilor, Madoszului. Totodată au luat parte reprezentanți ai P.N.Ț. — Anton Alexandrescu și P.N.L. — Tătărescu. În cuvîntul lor, invitații au subliniat rolul însemnat pe care-l aveau organizațiile P.C.R. în viața politică a țării, realismul sarcinilor stabilite la conferințele regionale. Ei s-au pronunțat în numele organizațiilor pe care le reprezentau, să acționeze alături de comuniști, pentru aplicarea în viață a hotărîrilor conferințelor regionale de partid privind redresarea economică și consolidarea puterii democrat-populare.

După terminarea lucrărilor conferințelor regionale, în toate orașele de reședință au avut loc adunări publice și mitinguri la care au luat cuvîntul reprezentanți ai C.C. al P.C.R. — Gheorghe Gheorghiu-Dej, Lucrețiu Pătrășcanu, Ana Pauker, Vasile Luca, Emil Bodnaraș, Teohari Georgescu, Constantin Pîrvulescu, Iosif Rangheț ș.a. —, frunțași ai organizațiilor regionale de partid și ai organizațiilor democratice, oameni de știință și cultură, conducători ai instituțiilor de stat, muncitori și țărani.

Lucrările conferințelor regionale de partid s-au încheiat prin alegerea comitetelor regionale * și a delegaților pentru Conferința națională, prin adoptarea rezoluțiilor și a unor telegrame de salut către Comitetul Central al Partidului Comunist Român.

Analiza măsurilor politice-organizatorice adoptate de Partidul Comunist Român în primul an de la eliberare, evoluția vieții de organizație, a raporturilor dintre partid și celelalte organizații democratice, și îndeosebi dintre partid și mase, duc la concluzia că partidul comunist era pregătit să abordeze frontal marile probleme ce se ridicau în fața țării odată cu încheierea celui de-al doilea război mondial. Se evidenția, de asemenea, în mod clar, reorientarea P.C.R. spre studierea atentă a realităților românești, ca bază pentru adoptarea liniei sale politice, ca și preocuparea constantă de dezvoltare a legăturilor cu masele, de antrenare a acestora la elaborarea și definitivarea marilor hotărîri. Deși într-o perioadă scurtă de timp, P.C.R. se afirmase tot mai pregnant drept principală forță politică a națiunii și parcursese cu succes o etapă însemnată pe drumul cîștigării maselor pentru transformarea revoluționară a societății românești.

* În august 1945, secretari ai celor 12 comitete regionale erau: Miron Constantinescu (București), Ilie Drăgan (Banat), Pavel Lala (Brașov), Vasile Vaida (Cluj), Nicolae Cioroiu (Dobrogea), Constantin Cimpeanu (Dunărea de Jos), Vasile Mîrza (Moldova), Mihai Roșianu (Oltenia), Leontin Sălăjan (Satu-Mare — Oradea), Dumitru Focșăneanu (Prahova), Anton Tatu-Jianu (Dîmbovița), Mihai Mujic (Valea Jiului).

Adeziunea și sprijinul maselor populare în înlăptuirea actului revoluționar al naționalizării principalelor mijloace de producție

GAVRIL SONEA

Cucerirea întregii puteri politice de către clasa muncitoare, în alianță cu țărănimea muncitoare și celelalte pături de oameni ai muncii, a permis trecerea la înlăptuirea obiectivelor și construcției socialiste, la făurirea bazei economice a socialismului în România. Un moment hotărîtor în această direcție l-a constituit actul revoluționar al naționalizării principalelor întreprinderi industriale, miniere, bancare, de asigurări, de transporturi și telecomunicații, din 11 iunie 1948. „Prin naționalizare — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — a luat naștere în economia națională sectorul socialist, lichidîndu-se, în industrie, contradicția dintre caracterul social al producției și însușirea privat-capitalistă. Naționalizarea, crearea proprietății socialiste au deschis calea trecerii la conducerea planificată a economiei naționale, la folosirea conștientă a legităților economice în interesul sporirii avuției naționale, al dezvoltării armonioase a forțelor de producție. S-au creat premisele aplicării politicii de industrializare socialistă, condiție a lichidării într-un termen scurt a înapoierii moștenite din trecut, a întăririi independenței naționale, a ridicării nivelului de bunăstare și civilizație al întregului nostru popor”.¹

Naționalizarea a fost pregătită de întreaga desfășurare anterioară a revoluției populare. Partidul Comunist Român, avînd în vedere complexitatea și importanța naționalizării principalelor mijloace de producție, ca și a celorlalte transformări necesare construcției socialismului în țara noastră, a continuat susținut munca începută încă în prima etapă a revoluției populare, de întărire și creștere a rolului conducător al clasei muncitoare și de pregătire a acesteia, inclusiv a întregului nostru popor muncitor, pentru smulgerea pozițiilor economice din mîinile claselor exploatatoare.

Urmărind efectuarea naționalizării într-o perioadă de timp foarte scurtă, cu scopul surprinderii burgheziei și prevenirii anumitor acte de sabotaj, C.C. al P.C.R. a stabilit un plan larg cuprinzînd principalele măsuri necesare înlăptuirii marelui act revoluționar. Pe baza planului

¹ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la adunarea populară din București cu prilejul aniversării a 125 de ani de la revoluția română din 1848 și a unui sfert de veac de la naționalizarea principalelor mijloace de producție*. 16 iunie 1973, Editura politică, București, 1973, p. 15.

general al naționalizării principalelor mijloace de producție, a fost elaborat, de către Comisia superioară de partid pentru naționalizare, un plan detaliat cu problemele și acțiunile tuturor factorilor chemați a da viață, sub aspect politic, juridic și tehnic, actului naționalizării.

Conform planului elaborat de Comisia superioară de partid, pentru 10 iunie 1948 a fost convocată plenara C.C. al P.C.R. Aceasta urma să ia în discuție și să aprobe lucrările pregătitoare ale naționalizării întreprinderilor industriale, miniere, de transport, bancare și de asigurări, precum și proiectul de naționalizare a principalelor mijloace de producție. Pentru 11 iunie 1948 era convocată Marea Adunare Națională, cu ocazia aniversării a 100 de ani de la revoluția română de la 1848. Sesiunea urma să dezbată și să aprobe legea naționalizării principalelor mijloace de producție.

În ziua de 11 iunie 1948, conducerea de partid a convocat la sediul C.C. al P.C.R. secretarii comitetelor județene de partid și instructorii C.C. ai P.C.R., cărora li s-au expus prevederile planului naționalizării, iar președinților comisiilor județene de naționalizare li s-au transmis îndrumările privind modul în care urma să fie aplicată legea naționalizării în fiecare județ.

În timp ce secretarii comitetelor județene de partid erau întruniți la București, locuitorii acestora au convocat la sediul județenelor pe cei patru membri ai Comisiei de naționalizare, membrii birourilor județene, consiliile județene sindicale și activul de partid — secretarii organizațiilor de partid, ai organizațiilor de bază, delegații comitetelor sindicale și noii directori ai întreprinderilor ce urmau a fi naționalizate².

Întregul partid era angajat în înfăptuirea cu succes a acestui important obiectiv al revoluției socialiste. Se acționa cu calm și precizie. Fiecare obiectiv al planului de înfăptuire a naționalizării — paza și conservarea întreprinderilor prevăzute a fi naționalizate de către echipele de muncitori, planul de ocupare a întreprinderilor, menținerea în stare de alarmă a serviciului de pompieri ș.a. — trebuia îndeplinit la timp și în mod exemplar.

În ziua de 11 iunie 1948, plenara C.C. al P.C.R., analizând situația economică și politică a țării, raportul de forțe favorabil clasei muncitoare, influența puternică a partidului în mase, a trasat sarcina trecerii imediate a principalelor mijloace de producție în mâinile statului și transformarea lor în bun comun al întregului popor. În aceeași zi, Consiliul de Miniștri a adoptat propunerea C.C. al P.M.R. de a se trece la naționalizare, iar la ora 13 a început ședința Marii Adunări Naționale pentru discutarea proiectului de lege a naționalizării. Expunerea de motive și proiectul de lege a naționalizării au fost prezentate de Gheorghe Gheorghiu-Dej — prim-secretar al C.C. al partidului și vicepreședinte al Consiliului de Miniștri în acea perioadă. După ce a reamintit încercările burheziei de a sabota mersul înainte al revoluției populare și a trecut în revistă succesele înregistrate de regimul democrat-popular din țara noastră pe tărâm economic și politic, Gheorghe Gheorghiu-Dej a arătat că, în noile condiții, trecerea principalelor mijloace de producție în proprietatea statului era absolut necesară. „Situația creată în urma transformărilor petrecute — se arăta în expunerea de motive — impune o schimbare structurală în domeniul economiei naționale, pentru a putea pune toate forțele

² Arhiva C.C. al P.M.R., fondul nr. 2, dosarul nr. 24, filele 15—16.

productive ale țării în slujba ridicării nivelului politic, economic și cultural al poporului nostru.

Această schimbare structurală este trecerea în mâinile statului, ca bun comun al poporului, a celei mai importante părți din mijloacele de producție³.

Pornind de la faptul că analiza în comisii a proiectului de lege a naționalizării, întocmirea referatelor și prezentarea acestora pentru votare Marii Adunări Naționale s-ar fi putut prelungi, iar integritatea întreprinderilor ar fi putut fi pusă în pericol de acțiunile de sabotaj ale foștilor patroni și ale uneltelor acestora, la propunerea președintelui Consiliului de Miniștri — dr. Petru Groza —, Marea Adunare Națională a aprobat ca, pînă la votarea legii, întreprinderile să fie ocupate de reprezentanții clasei muncitoare, urmînd ca după votarea legii să se facă formele de preluare. Această hotărîre a fost comunicată de guvern, prin radio, în toată țara.

În Marea Adunare Națională, pe marginea proiectului de lege privind naționalizarea întreprinderilor industriale, bancare, de asigurări și de transporturi, au luat cuvîntul deputați din partea Partidului Comunist Român, Frontului plugarilor, Partidului național popular și Uniunii populare maghiare. Toți vorbitorii s-au declarat de acord cu proiectul de lege a naționalizării și au subliniat marea semnificație a acestui act. „Naționalizarea principalelor ramuri de producție — arăta Nicolae Radovanovici, membru al C.C. al P.C.R. — va aduce republicii noastre resurse serioase pentru dezvoltarea economică, politică, socială și culturală. Aceasta va pune în mâinile poporului mijloacele de producție care, administrate de reprezentanții poporului, vor face ca toate aceste bunuri să se întoarcă spre popor, pentru îndestularea lui. Țărănimea va simți din această naționalizare binefacerile, pentru că aceste produse vor porni mai intens la sate, pentru îndestularea țărănimii sărace în special. În ce privește pe micul meseriaș, nu va fi posibil ca el să fie înghițit de marele capital exploatator, el găsind în dirijarea materiilor prime ajutorul necesar din partea statului”⁴.

Cu multă hotărîre a fost susținut proiectul de lege de către reprezentanții țărănimii muncitoare. „Această trecere în mâinile poporului — spunea Nicolae Mureșanu, deputat din partea Frontului plugarilor — a fabricilor, a tuturor industriilor va însemna de astăzi mai multe unelte, mai multe mărfuri, mai bune mărfuri și mai ieftine mărfuri pentru țărănimea noastră muncitoare, care muncește din zi și pînă în noapte pe ogoare. Prin această lege se va înlătura, se va da la o parte pentru totdeauna jaful, hoția și furtul acelor care au exploatat muncitorimea, munca ei de toate zilele, și s-au îmbogățit, făcîndu-și palate și averi în străinătate”⁵.

„Partidul național popular, exponent al categoriilor sociale mijlocii — prin cuvîntul lui Barbu Rădulescu —, saluta cu bucurie legea pentru naționalizarea întreprinderilor industriale, bancare, miniere, de asigurări și de transporturi, prin care mijloacele esențiale de producție sînt smulse din mina exploatatorilor și trecute în folosul maselor largi populare. Categoriile mijlocii, formate din intelectuali, funcționari, meseriași și mici

³ Gheorghe Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări*, Editura pentru literatură politică, București, 1952, p. 203—204.

⁴ „Scînteia” din 13 iunie 1948.

⁵ *Ibid.*

comercianți, își iau angajamentul să lupte pentru aplicarea integrală a acestei legi, care reprezintă un pas înainte către o formă superioară a societății“⁶. Iar deputatul Bella Csakany din partea Uniunii populare maghiare sublinia că „naționalizarea principalelor mijloace de producție a dat posibilitatea să contribuim la realizarea unui act într-adevăr revoluționar. Noi credem că prin naționalizarea acestor întreprinderi și ramuri de producție avîntul de muncă pe care l-am văzut în primăvara acestui an la poporul nostru, prin întrecerile din uzine și șantierele naționale, va găsi un teren vast de afirmare în folosul nostru al tuturor“⁷.

După dezbateri, proiectul de lege privind naționalizarea întreprinderilor industriale, miniere, bancare, de asigurări și de transporturi, propus de guvern la indicațiile Partidului Comunist Român, a fost votat de Marea Adunare Națională cu unanimitate de voturi. Prin actul revoluționar al naționalizării principalelor mijloace de producție, după zeci de ani de luptă contra jafului, asupririi și umilinței, clasa muncitoare, condusă și îndrumată de P.C.R., a expropriat pe expropriatori.

Legea naționalizării, inițiată și efectuată sub conducerea P.C.R., pe baza căreia cea mai importantă parte a mijloacelor de producție a trecut în proprietatea statului, ca bun comun al poporului, a fost primită de oamenii muncii din întreaga țară cu o mare satisfacție. După zeci și zeci de ani de crîncenă și nemiloasă exploatare capitalistă, ei deveneau stăpîinii minelor, băncilor, fabricilor și uzinelor. „Zi mare și neuitată va rămîne în viața fiecărui muncitor... — se arată în articolul de fond al ziarului „Scînteia“ — ziua de 11 iunie 1948, cînd am putut vedea pe capitaliști ieșind pe poarta fabricilor, pentru ca să nu se mai întoarcă niciodată. În clipa aceea, în inima fiecărui muncitor, o mîină nevăzută a răscolot paharul amărăciunii, obidei și miniei, umplut, picătură cu picătură, de exploatare în ani și ani de jaf, de batjocuri, de umilințe, de greve reprimite cu poliția, de prigoane sălbatice. Dar iată că în acest mare ceas al dreptății, rodul a zeci și zeci de ani de luptă, poporul muncitor izgonea pe trîntorii capitaliști și devenea stăpîn pe întreprinderile durate din truda lor“⁸.

În multe întreprinderi, la aflarea veștii naționalizării, muncitorii au organizat mitinguri spontane de masă, au cîntat Internaționala⁹. Noii directori ai întreprinderilor, aleși din rîndul muncitorilor, au fost primiți cu flori și duși pe umeri pînă la cabinetele foștilor directori¹⁰.

Comunicînd Comitetului Central al Partidului Comunist Român modul cum s-au desfășurat operațiile de naționalizare, comisiile județene evidențiau, în rapoartele lor, că muncitorii „comentează, se vede mulțumirea sufletească pe ei“¹¹, că legea naționalizării a fost primită cu mult entuziasm, arătîndu-se „că era tocmai timpul să se termine, luîndu-se măsuri împotriva exploatarelor“¹², că muncitorii au „manifestat sentimente de ură față de patroni“¹³, fiind bucuroși de eveniment și că

⁶ *Ibid.*

⁷ *Ibid.*

⁸ „Scînteia“ din 14 iunie 1948.

⁹ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 2, dosarul nr. 24, filele 149—157, 168, 171.

¹⁰ *Loc. cit.*, fila 150.

¹¹ *Loc. cit.*, fila 152.

¹² *Loc. cit.*, fila 150.

¹³ *Loc. cit.*, fila 155.

„au fost impresionați de această acțiune, discutînd între ei și spunînd că Partidul Comunist Român este o forță capabilă să-i conducă spre noi și mărețe victorii“¹⁴.

Muncitorii tineri și vîrstnici din întreprinderile naționalizate, în cadrul mitingurilor organizate cu prilejul prelucrării legii naționalizării, se angajau să depășească normele de producție, să întărească disciplina în muncă, să elimine absențele de la lucru, să îngrijească cu răspundere mașinile și bunurile statului, să sprijine noua conducere, pe muncitorii-directori, pentru ca întreprinderile să-și îndeplinească sarcinile de plan, să se dezvolte tot mai mult. Ei își exprimau bucuria de a-și putea pune de acum înainte tot elanul și puterea de muncă în slujba ridicării producției la un nivel tot mai înalt, știind că eforturile lor nu vor mai duce la îmbogățirea unui pumn de capitaliști, ci la făurirea unui puternic stat socialist, la ridicarea și înflorirea țării, la îmbunătățirea condițiilor de viață ale tuturor celor ce muncesc. „Zeci de ani ne-au supt capitaliștii — arăta președintele sindicatului din Valea Prahovei —, iar atunci cînd ceream pîine ne dădeau gloanțe. Nu am uitat și nu vom uita niciodată“¹⁵. „De aici înainte — se sublinia într-o scrisoare publicată în „Scînteia“ — munca noastră va fi spre înflorirea Republicii, spre înflorirea industriei noastre, nu ca pînă acum, cînd truda noastră o înghițeau buzunarele brătieniştilor“¹⁶. Acum, „cînd fabricile nu mai sînt ale capitaliştilor — scria muncitoarea Firoiu Constanța de la întreprinderea M.E.T.A. —, vom munci din toate puterile noastre pentru a îmbunătăți viața întregii muncitorimi“¹⁷. „De acum știm — preciza o altă muncitoare din aceeași întreprindere — că tot ceea ce facem noi în fabrici, uzine și pe ogoare e al nostru, al întregului popor ; noi beneficiem și de aceea trebuie să muncim cu rîvnă pentru mărirea producției și pentru că clica de profitori a dispărut“¹⁸.

Concretizînd în fapte angajamentele luate, muncitorii întreprinderilor naționalizate și-au intensificat eforturile pentru ridicarea producției, au luptat cu hotărîre pentru lichidarea tuturor lipsurilor și slăbiciunilor lor. La mina *Mangan Iacoveni*, muncitorii au scos în decada a doua a lunii iunie 1 142 de tone față de 1 052 de tone în prima decadă, iar la mina *Mangasar* 288 de tone față de 250 de tone¹⁹. În Valea Jiului norma medie, în luna iunie, pe exploatare a fost depășită la *Aninoasa* cu 3,64%, la *Petrila* cu 10,19%, la *Lonea* cu 12,35%, la *Lupeni* cu 22,69%²⁰. Procentul de rebuturi a scăzut la *Malaxa* la secția locomotive de la 1,5% la 1,1%, la secția țevi de la 3,2% la 2,9%, la *I.O.R.* de la 12% la 10%, la *Eugen Lăzărescu* de la 11% la 4%, la *I.M.S. Cotroceni* la secția turnătorie de buce de la 50% la 7%²¹, la fabrica de geamuri *Scăeni* de la 30—40% la 7%²².

A crescut simțitor interesul pentru mai buna întreținere a mașinilor, folosirea cît mai completă a timpului de muncă, introducerea de inovații și

¹⁴ *Loc. cit.*, fila 176.

¹⁵ „Scînteia“ din 14 iunie 1948.

¹⁶ *Ibid.*

¹⁷ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 2, dosarul nr. 591, fila 141.

¹⁸ *Ibid.*

¹⁹ *Loc. cit.*, dosarul nr. 592, fila 96.

²⁰ *Loc. cit.*, dosarul nr. 532, fila 202.

²¹ Arhiva Comitetului orășenesc București al P.C.R., dosar conținînd rapoarte de activitate pe anul 1948, filele 174—175.

²² Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 2, dosarul nr. 592, fila 181.

raționalizări. Astfel, numai în București, numărul întrecerilor organizate între întreprinderi a crescut în luna iunie, față de luna mai, de la 35 la 108, iar între secții de la 110 la 202²³. În luna iulie, numărul întrecerilor s-a extins, cuprinzând 112 întreprinderi, 232 de secții, 709 echipe, 66 de schimburi, 59 de ateliere și un număr mare de întreceri individuale, totalizând, în ansamblu, 63 256 de muncitori²⁴. Concomitent, s-a întărit disciplina în muncă, numărul absențelor nemotivate reducându-se la I.O.R. de la 4,5% la 2,8%, la *Malaxa* de la 5,5 % la 3%, la I.C.A.R. de la 3% la 1%, la *Stela* de la 3% la 0,25%, la *Astra-vagoane* de la 2,8% la 1%²⁵. Într-o serie de întreprinderi s-a reușit să se reducă la minimum orele suplimentare, folosirea riguroasă a celor 8 ore de muncă constituind o preocupare a tuturor conducătorilor întreprinderilor, organizațiilor P.C.R. și organizațiilor sindicale.

Actul revoluționar al naționalizării principalelor mijloace de producție, înfăptuit la 11 iunie 1948, a înflăcărat poporul muncitor, i-a răscolit adînc dragostea de patrie. În mitinguri și adunări entuziaste — numai în Capitală au avut loc 554 de mitinguri, la care au participat cca 152 000 de salariați²⁶ —, oamenii muncii din fabrici, uzine, birouri, laboratoare se angajau să apere și să păstreze bunurile naționalizate, să-și sporească vigilența față de uneltirile dușmanilor interni și de peste hotare și să continue, cu și mai multă hotărîre, lupta pentru a cuceri noi victorii în drumul spre socialism.

Dar mai presus de toate, oamenii muncii de la orașe și sate își exprimau încrederea și dragostea nețărmurită pentru partidul clasei muncitoare. „Salutăm cu bucurie marele act istoric — scriau muncitorii de la *Buțtea* în moțiunea lor — înfăptuit de clasa muncitoare, sub conducerea Partidului Comunist Român, prin naționalizarea industriilor, care devin astăzi un bun comun al întregului popor. Conștienți că acest act istoric va aduce o îmbunătățire a vieții tuturor celor ce muncesc de la orașe și sate, ne luăm angajamentul față de Comitetul Central al Partidului Comunist Român de a munci și mai hotărît pentru înfăptuirea cît mai grabnică a societății socialiste“²⁷. Salariații Uzinelor *Malaxa*, exprimîndu-și recunoștința față de Partidul Comunist Român pentru mărețul act revoluționar înfăptuit, în telegrama trimisă C.C. al P.C.R. își luau angajamentul de a lupta din toate puterile pentru a realiza, cu un ceas mai devreme, bazele orînduirii socialiste în țara noastră²⁸, iar Federația națională a foștilor deținuți și internați politici antifasciști, în scrisoarea trimisă Comitetului Central al Partidului Comunist Român, își exprima nemărginita bucurie față de „actul revoluționar al naționalizării întreprinderilor industriale, miniere, bancare, de transporturi și asigurări, inițiat de Comitetul Central al Partidului Comunist Român, care înfăptuiește astfel una din înaltele năzuințe ale clasei muncitoare în lupta ei pentru lichidarea regimului exploatării omului de către om. Acest act de covîrșitoare importanță pentru dezvoltarea țării noastre ne îndeamnă să luptăm cu și mai mare putere

²³ Arhiva Comitetului orășenesc București al P.C.R., dosar conținînd rapoarte de activitate pe anul 1948, fila 173.

²⁴ *Loc. cit.*, fila 217.

²⁵ *Loc. cit.*, fila 174.

²⁶ *Loc. cit.*, filele 170—171.

²⁷ „Scinteia“ din 14 iunie 1948

²⁸ *Ibid.*

pentru întărirea vigilenței de clasă față de toți cei care ar încerca să frîneze mersul înainte al Republicii Populare”²⁹.

Naționalizarea principalelor mijloace de producție a fost întâmpinată cu ură și minie de clasele exploatoare, burghezia expropriată încercînd, pe toate căile, să împiedice aplicarea în practică a legii naționalizării. Derutată la început, deoarece fusese luată prin surprindere³⁰, burghezia și reacțiunea, în general, au urmărit abaterea maselor populare de la sarcina istorică a preluării mijloacelor de producție din mîinile exploatoarelor, recurgînd la acte de diversiune, tentative de inducere în eroare a muncitorilor, de creare a unei stări de spirit ce viza periclitarea ordinii și buneii desfășurări a muncii în întreprinderile naționalizate. Astfel, au fost încercări din partea foștilor patroni de a corupe pe unii dintre noii directori ai întreprinderilor, de a împinge muncitorii pe linia unor acțiuni anarhice-revendicative, de a semăna neîncredere în rîndul țărănimii muncitoare. Prin diferite zvonuri dușmănoase, precum că „noii directori nu vor fi capabili să conducă”³¹, că „nu se poate conduce întreprinderea de muncitori”³², burghezia și reacțiunea au încercat să compromită conducerea întreprinderilor provenite din rîndul celor ce muncesc³³, să slăbească autoritatea și prestigiul lor în masa de salariați, capacitatea lor de a mobiliza masele³⁴. În diferite întreprinderi au fost lansate zvonuri că „muncitorii nemembri de partid vor fi dați afară”³⁵, „că în curînd o parte din tehnicieni vor fi concediați sau că nu vor rămîne decît cei încadrați în organizații democratice”³⁶, ceea ce, desigur, viza dezbinarea clasei muncitoare, slăbirea forței chemate a învinge împotrivirea burgheziei, micșorarea elanului și hotărîrea revoluționară de care erau cuprinse masele.

Țintind la slăbirea alianței dintre clasa muncitoare și masele de bază ale țărănimii, condiție esențială pentru înfăptuirea transformărilor revoluționare necesare construcției socialismului, inclusiv pentru naționalizarea principalelor mijloace de producție, reacțiunea a trecut la o serie de acte de sabotaj. Ea a încercat să împiedice pe țărani să predea cotele către stat, a dat foc recoltei (în comuna Chevereșul Mare³⁷, județul Timiș-Torontal, și în comunele Panaitul-Nou și Sofronea, județul Arad³⁸, în comuna Saravale, județul Arad, în comunele Belatinț, Igrîș, Jebel³⁹ și altele).

La o serie de întreprinderi, foștii patroni, sprijiniți de uneltele lor, au încercat să sustragă bani și acte din birourile fabricilor naționalizate, unelte și alte lucruri de valoare ale acestor întreprinderi, să sustragă și să fugă cu acțiunile societăților. La fabrica *Cimentul-Titan* — Turda, patronul a fost prins cu un număr de 72 de registre pe care încerca să le

²⁹ *Ibid.*

³⁰ Vezi rapoartele comisiilor de naționalizare ale județelor: Arad, Brașov, Caraș, Mureș, Odohei, Prahova, Suceava, Timiș-Torontal, în Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 2, dosarul nr. 24, filele 150, 153, 154, 162, 165, 171, 173.

³¹ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 2, dosarul nr. 531, fila 24.

³² *Loc. cit.*, dosarul nr. 592, fila 182.

³³ *Loc. cit.*, dosarul nr. 531, fila 24.

³⁴ *Loc. cit.*, fila 31.

³⁵ *Loc. cit.*, dosarul nr. 592, fila 127.

³⁶ *Loc. cit.*, fila 182.

³⁷ *Loc. cit.*, dosarul nr. 531, fila 108.

³⁸ *Loc. cit.*, fila 28.

³⁹ *Loc. cit.*, fila 108.

distrugă⁴⁰; patronul întreprinderii *Matex-Țesătorie* a fost prins când încerca să fugă cu acțiunile societății⁴¹. Din soldul casei întreprinderii *Olimpia* lipsea la preluare suma de 2 700 000 de lei, la *Dacia-Filatură* 9 000 000 de lei, la *Presa* 12 000 000 de lei, la *Frații Goldenberg* 8 010 146 de lei, sume ce nu au putut fi justificate⁴². Proprietarul unor întreprinderi din Turnu-Severin, în timpul naționalizării, a început să disperseze bunurile industriale, plasându-le pe la diferiți prieteni, în scopul de a le exclude de la naționalizare⁴³. La patronul Fabricii *Tăbăcăria românească* din Rîmniciu-Vâlcea au fost găsite cantități importante de materii prime, materiale auxiliare, piese, unelte și alte bunuri sustrase de la naționalizare⁴⁴.

Capitaliștii expropriați, pentru a împiedica poporul muncitor să intre în posesia bunurilor create de muncitori și însușite decenii de-a rîndul de clasele exploatoare, au provocat unele distrugerii de materiale, incendii, sabotaj tehnic. Astfel, la *Bumbăcăria Jilava* și *Industria textilă arădiană* au încercat să deterioreze mașinile⁴⁵, fabricilor *Impex*⁴⁶ din județul Sibiu și *Bohin*⁴⁷ din Timișoara li s-a dat foc, la *Textila industria bumbacului* din Lugoj a fost incendiat acoperișul de la casa cazanului cu aburi⁴⁸, la *Țesătoria* din Schevița, județul Severin, în numai cinci zile a fost rupt de două ori barajul canalului și s-a dat drumul la apă pentru a seca bazinul turbinelor care acționau fabrica⁴⁹ etc.

Încercările burgheziei și reacțiunii de a împiedica aplicarea legii naționalizării principalelor mijloace de producție, de a sustrage sau distruge bunurile durate din truda muncitorilor, de a submina rolul și influența Partidului Comunist Român în rîndul maselor largi populare au fost însă sortite eșecului. Reacțiunea s-a lovit, în acțiunile ostile poporului și țării, de voința neclintită a clasei muncitoare, hotărîtă să înfăptuiască, cu orice preț, naționalizarea, de măsurile ferme ale statului celor ce muncesc, de intransigența și atenția cu care Partidul Comunist Român și organizațiile sale au pregătit și organizat preluarea tuturor întreprinderilor prevăzute a fi naționalizate. Poporul român, în frunte cu clasa muncitoare, îndrumat permanent de Partidul Comunist Român, a stat fără șovăire pe poziții revoluționare, preîntîmpinînd consecințele negative ale încercărilor și manevrelor reacționare, inițiate de clasele exploatoare.

Comisiile de naționalizare — în scopul barării acțiunilor de sabotare ale burgheziei —, sprijinite de organizațiile de partid, au asigurat paza, zi și noapte, cu ajutorul cadrelor de bază, la fiecare întreprindere și la toate punctele-cheie ale acestora — uzinele electrice, depozitele de carburanți, depozitele și magazinele de materii prime, centralele telefonice, ga-

⁴⁰ „Scînteia” din 19 iunie 1948.

⁴¹ *Ibid.*

⁴² Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 2, dosarul nr. 592, fila 125 A.

⁴³ Arhiva Ministerului Industriei și Comerțului, fondul Direcția generală a controlului economic, dosarul nr. 153/XIII din 1948.

⁴⁴ *Loc. cit.*, dosarul nr. 195/XII din 1948.

⁴⁵ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 2, dosarul nr. 24, fila 109.

⁴⁶ *Loc. cit.*, dosarul nr. 591, fila 108.

⁴⁷ *Loc. cit.*, dosarul nr. 24, fila 109.

⁴⁸ *Loc. cit.*, dosarul nr. 591, fila 79.

⁴⁹ *Loc. cit.*, fila 79.

rajele. La întreprinderile mai mari au fost instalate gărzi, formate din muncitori, atât în interior cât și în exterior. S-au constituit comandamente unice de pază care au supravegheat și controlat întreaga situație din întreprinderile supuse naționalizării.

Potrivit rapoartelor comisiilor județene de naționalizare, în întreaga țară, la întreprinderile naționalizate, au fost luate toate măsurile de siguranță. În județele Cluj și Iași, măsurile de pază au fost luate prin echipe formate din muncitori⁵⁰, poliția și armata asigurând, îndeosebi, securitatea exterioară a întreprinderilor. În județul Roman, la toate întreprinderile au fost luate măsuri pentru mobilizarea muncitorilor celor mai hotărâți și organizarea lor în echipe de schimb, care au stat tot timpul în incinta acestora. În întreprinderile din județul Vilcea s-au format echipe de muncitori care erau schimbate din 3 în 3 ore. În general, în fiecare întreprindere au existat în permanență 30—50 de muncitori care făceau de pază⁵¹. În județul Dolj, de îndată ce controlorii economici au pus sigiliul, a fost desemnat câte un membru de partid de răspundere din întreprinderile respective pentru a veghea asupra mișcărilor foștilor patroni sau directori⁵². În județul Argeș, paza la întreprinderile mari și posturile-cheie a fost dublată. În același timp, în fiecare întreprindere, în afara persoanelor desemnate pe linie administrativă pentru a răspunde de securitatea acestora, au existat câte un responsabil pe linie de partid și unul pe linie de sindicat⁵³. Cadrele de partid și sindicale din județele Buzău, Dîmbovița, Trei-Scaune și altele au răspuns de paza punctelor-cheie din întreprinderile naționalizate⁵⁴. Peste tot, membrii birourilor județene de partid și instructorii C.C. al P.C.R. au răspuns de anumite sectoare importante de producție. Comisiile județene de naționalizare, ajutate de birourile comitetelor județene P.C.R., secretarii și președinții organizațiilor de partid și sindicat din întreprinderi au controlat în permanență, atât în timpul zilei cât și în timpul nopții, paza și bunul mers al operațiunilor de naționalizare.

În întreaga țară, în ciuda opoziției claselor exploatatoare, comisiile județene de naționalizare și comisiile de fabrici și uzine, pe baza îndrumărilor C.C. al P.C.R. și avînd sprijinul organizațiilor locale de partid și sindicale, au îndeplinit, în cele mai bune condiții, preluarea completă a tuturor întreprinderilor naționalizate.

Îndeplinirea cu succes a naționalizării principalelor mijloace de producție, mărșă act revoluționar al Partidului Comunist Român și al statului nostru, a constituit o victorie de importanță hotărîtoare pentru clasa muncitoare și întregul popor muncitor din România. Ea a însemnat o confirmare a politicii creatoare a partidului clasei muncitoare din țara noastră și a guvernului democrat-popular, care și-au bazat întreaga lor activitate pe cunoașterea legilor obiective de dezvoltare a societății, pe cerințele legilor generale ale revoluției și construcției socialiste, pe particularitățile evoluției poporului și țării noastre spre socialism.

⁵⁰ *Loc. cit.*, dosarul nr. 24, filele 156 și 161.

⁵¹ *Loc. cit.*, fila 176.

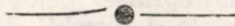
⁵² *Loc. cit.*, fila 190.

⁵³ *Loc. cit.*, fila 150.

⁵⁴ *Loc. cit.*, filele 152, 157, 174.

Înțelegînd just cadrul social-istoric în care și-a desfășurat activitatea, stadiul evoluției sociale și apreciînd corect forțele de clasă din interiorul țării, Partidul Comunist Român a elaborat o strategie și o tactică adecvate specificului țării noastre, fapt care i-a dat posibilitatea să stabilească realist obiective de luptă, să ridice clasa muncitoare și întregul popor muncitor la nivelul conștiinței misiunii lor istorice, să înfăptuiască, practic, marele act al naționalizării principalelor mijloace de producție în interesul întregului popor.

În cei 25 de ani care s-au scurs de la 11 iunie 1948, România a progresat cu o întreagă epocă. Prin victoria și consolidarea relațiilor socialiste în toată economia națională, aceasta s-a transformat într-un organism unitar ale cărui pulsații își au sursa în proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producție și în conducerea planificată a proceselor economice. Este numai un aspect, de o însemnătate însă capitală, al drumului glorios și măreț înfăptuit sub conducerea P.C.R., care a asigurat trecerea la edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate în România.

România și problema securității europene după cel de-al doilea război mondial

NICU BUJOR

În perioada postbelică, România s-a afirmat permanent ca un factor deosebit de activ, dinamic și constructiv al eforturilor întreprinse pentru edificarea pe continentul european a unui sistem trainic și durabil de securitate. Pentru poporul român, care a avut de suferit uriașe pierderi umane și materiale în cele două războaie mondiale, problema securității europene nu este o problemă abstractă; ea reprezintă o chestiune vitală, strâns legată de asigurarea condițiilor muncii pașnice, de posibilitatea de a asigura mersul înainte al construirii societății socialiste multilateral dezvoltate, de crearea premiselor pentru trecerea la construirea comunismului. „De aceea — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu —, înfăptuirea securității europene reprezintă o preocupare majoră, constantă a Partidului Comunist Român și a guvernului Republicii Socialiste România, ferm hotărâte de a milita, împreună cu celelalte țări socialiste, cu toate forțele înaintate, pentru realizarea acestui important obiectiv al păcii și progresului”¹.

Relevînd interesul major pe care România îl manifestă față de securitatea europeană, sintetizînd poziția ei în această problemă cardinală, Comitetul Executiv al C.C. al P.C.R., Consiliul de Stat și Consiliul de Miniștri ale Republicii Socialiste România au subliniat, într-un document comun, că „una din sarcinile de bază ale politicii externe a Partidului Comunist și a Republicii Socialiste România este de a acționa în modul cel mai consecvent pentru instaurarea în viața continentului nostru a unor noi relații bazate pe respectul independenței și suveranității naționale, care să excludă folosirea forței sau amenințarea cu forța și să ofere tuturor statelor garanția deplină că vor fi ferite de orice act de agresiune, că se vor putea dezvolta în mod liber, potrivit propriei voințe, și vor putea colabora neîngrădit, într-un climat de înțelegere și deplină egalitate”².

¹ Nicolae Ceaușescu, *România și securitatea europeană*, în *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 4, Editura politică, București, 1970, p. 53.

² Hotărîrea Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R., Consiliului de Stat și Consiliului de Miniștri ale Republicii Socialiste România privind aprobarea documentelor adoptate de Consfătuirea de la Praga a Comitetului Politic Consultativ al statelor participante la Tratatul de la Varșovia și a activității desfășurate la consfătuire de delegația de partid și guvernamentală a Republicii Socialiste România condusă de tovarășul Nicolae Ceaușescu, în „Scînteia” din 2 februarie 1972.

România a considerat și consideră că este de datoria sa, ca țară socialistă europeană, să-și aducă contribuția la crearea unui climat de pace și securitate în Europa și în lume, la promovarea înțelegerii între toate popoarele continentului, în interesul progresului fiecăruia dintre ele, a întregii umanități, manifestând permanent inițiativă și desfășurând o activitate de dezvoltare și diversificare a relațiilor sale cu țările europene, cu toate țările lumii, în interesul păcii, colaborării și cooperării între popoare.

Principiile și liniile fundamentale ale politicii externe a Republicii Socialiste România își găsesc fundamentarea științifică, marxist-leninistă în documentele congreselor, ale conferințelor naționale și în rezoluțiile plenarelor C.C. al P.C.R. consacrate problemelor internaționale. O contribuție de excepțională însemnată la elaborarea creatoare, în spirit marxist-leninist, și la aplicarea în practică a politicii externe a partidului și statului, de dezvoltare a relațiilor de prietenie cu toate țările socialiste, cu toate statele, cu forțele progresiste și antiimperialiste de pretutindeni revine activității neobosite și pline de dinamism desfășurată de tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România, militant de seamă al mișcării comuniste și muncitorești internaționale, personalitate proeminentă a vieții politice internaționale.

Un moment de însemnată fundamentală în dezvoltarea procesului pozitiv, real de destindere în Europa, de avansare pe calea făuririi unei securități trainice pe continent l-a constituit *Declarația de la București*, din iulie 1966, a statelor socialiste din Europa³. România a participat activ la lucrările reuniunii organizată la nivelul conducătorilor de partide și guverne, a adus o contribuție consistentă și constructivă la elaborarea *Declarației*.

Conferința de la București a făcut o amplă și aprofundată analiză a noilor condiții create în Europa, caracterizate de dezvoltarea curentului în favoarea lichidării rămășițelor „războiului rece“, a înlăturării obstacolelor care stăteau în calea colaborării general-europene, în direcția normalizării vieții internaționale, apropierii și conlucrării pașnice între popoare. Pentru prima dată după cel de-al doilea război mondial, la o reuniune de o asemenea importanță s-a subliniat posibilitatea reală a abordării problemei securității într-un mod nou, s-a relevat afirmarea pe arena internațională a unor puternice forțe sociale și politice în stare să promoveze cu sorți de izbândă acest deziderat. Pentru discutarea acestei probleme, statele participante la reuniunea de la București au propus convocarea unei conferințe general-europene.

Ideile și sugestiile conținute în *Declarație* au găsit un puternic ecou în opinia publică europeană, au exercitat un efect mobilizator asupra forțelor progresiste, asupra cercurilor politice realiste de pe continent, au provocat un interes deosebit nu numai în țările europene, ci și în state de pe alte continente. Evoluția ulterioară a evenimentelor a confirmat întru totul justetea aprecierilor și concluziilor conținute în *Declarația de la București*.

³ *Declarația cu privire la întărirea păcii și securității în Europa* (5 iulie 1966), în volumul *Sub steagul internaționalismului socialist*, vol. II, Editura politică, București, 1972, p. 352—364.

Menținînd, în continuare, inițiativa și militînd consecvent pentru transpunerea în viață a ideii de securitate și cooperare, Republica Socialistă România, celelalte țări socialiste europene au prezentat, în anii următori, noi idei de natură să detalieze și să concretizeze propunerile inițiale. În *Apelul de la Budapesta* (17 martie 1969), reluîndu-se ideea avansată la București privind convocarea Conferinței general-europene, s-a subliniat că o măsură concretă de consolidare a securității europene ar constitui-o reunirea reprezentanților tuturor statelor interesate, în vederea stabilirii, de comun acord, a ordinii de zi și a procedurii de convocare a conferinței. De asemenea, la consfăturile de la Praga (31 octombrie 1969) și Budapesta (20—21 iunie 1970), miniștrii de externe ai statelor participante la Tratatul de la Varșovia au propus ca pe ordinea de zi a conferinței să fie incluse trei puncte : 1) cu privire la înfăptuirea securității europene și renunțarea la folosirea forței sau amenințarea cu folosirea forței în relațiile mutuale dintre statele din Europa ; 2) cu privire la lărgirea legăturilor comerciale, economice, tehnico-științifice și culturale, pe baza egalității în drepturi, în scopul dezvoltării colaborării politice între statele europene ; 3) cu privire la crearea unui organism pentru problemele securității și cooperării în Europa. Aceste propuneri au fost reiterate ulterior în *Declarația* privind problemele întăririi securității și dezvoltării colaborării pașnice în Europa (Berlin, decembrie 1970), în *Comunicatul* Consfătuirii miniștrilor afacerilor externe (București, februarie 1971) și în *Declarația* privind pacea, securitatea și colaborarea în Europa (Praga, ianuarie 1972).

Inițiativele și propunerile țărilor socialiste au polarizat atenția și interesul opiniei publice, ale factorilor de răspundere din țările interesate, devenind tema majoră a schimburilor de vederi între aceste state, a unui intens, amplu și multiform dialog intereuropean.

Documentele enunțate mai sus au primit aprobarea organelor de conducere ale Partidului Comunist Român și guvernului Republicii Socialiste România ⁴. În același timp, conducerea de partid și de stat a indicat diplomației române sarcini concrete și precise în vederea continuării eforturilor, a intensificării și lărgirii contactelor, discuțiilor, schimburilor de păreri în vederea pregătirii Conferinței general-europene consacrată problemei securității și cooperării pe continent. „Consiliul de Miniștri, Ministerul Afacerilor Externe — se arăta în Hotărîrea Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R., a Consiliului de Stat și a Consiliului de Miniștri din februarie 1972 — vor întreprinde acțiuni politico-diplomatice necesare pentru a contribui, împreună cu guvernele tuturor statelor interesate, la realizarea de contacte multilaterale în vederea definitivării ordinii de zi a conferinței, stabilirii nivelului de reprezentare a statelor participante, a datei ținerii acesteia, a modalităților de convocare și a modului de

⁴ Hotărîrea comună a Consiliului de Stat și a Consiliului de Miniștri ale Republicii Socialiste România, din 10 aprilie 1969, în „Scînteia” din 11 aprilie 1969 ; Hotărîrea Consiliului de Miniștri din 13 noiembrie 1969, în „Scînteia” din 14 noiembrie 1969 ; Hotărîrea Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R., Consiliului de Stat și Consiliului de Miniștri ale Republicii Socialiste România din 1 februarie 1972, în „Scînteia” din 2 februarie 1972.

desfășurare a lucrărilor, astfel ca această importantă reuniune general-europeană să poată avea loc într-un timp cât mai apropiat”⁵.

Contribuția României socialiste la evoluția pozitivă a vieții politice pe continent, la avansarea procesului novator al securității și cooperării s-a realizat și se realizează pe multiple căi, printr-o mare diversitate și varietate de mijloace, printr-o multitudine de inițiative, propuneri și sugestii constructive.

Problematica securității și cooperării europene a constituit unul dintre subiectele nelipsite din cadrul discuțiilor, convorbirilor pe care tovarășul Nicolae Ceaușescu le-a avut, în ultimii ani, cu conducătorii de partid și de stat din țările socialiste europene.

Acestea au contribuit la dezvoltarea legăturilor de prietenie și colaborare dintre țările respective în toate domeniile, la promovarea cauzei socialismului și păcii, a securității și cooperării în Europa și în lume, a înțelegerii între popoare.

Hotărîrea de a depune eforturi în vederea realizării securității și păcii trainice în Europa este subliniată și în tratatele de prietenie, colaborare și asistență mutuală reînnoite în ultimii ani de Republica Socialistă România cu Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste (București, 7 iulie 1970), Republica Populară Bulgaria (Sofia, 20 noiembrie 1970), Republica Populară Ungară (București, 24 februarie 1972), Republica Populară Polonă (București, 12 noiembrie 1970), Republica Socialistă Cehoslovacă (Praga, 16 august 1968), precum și în primul tratat de prietenie, colaborare și asistență mutuală încheiat între Republica Socialistă România și Republica Democrată Germană (București, 12 mai 1972).

„Înaltele Părți Contractante — se arată în art. 6 al Tratatului de prietenie, colaborare și asistență mutuală între Republica Socialistă România și Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste — vor milita împreună pentru îmbunătățirea atmosferei și asigurarea păcii în Europa, pentru dezvoltarea colaborării și relațiilor de bună vecinătate între statele europene, pe baza principiilor suveranității și independenței naționale, egalității în drepturi, avantajului reciproc și neamestecului în treburile interne și pentru crearea unui sistem eficace de securitate europeană.

Cele două părți vor lua măsuri în vederea stabilirii unor relații de bună vecinătate și dezvoltării înțelegerii reciproce și colaborării în Peninsula Balcanică, în regiunea Mării Negre”⁶.

O mare atenție a fost acordată problemelor europene în cadrul convorbirilor româno-iugoslave la nivel înalt și, în mod special, problemei făuririi unui sistem eficient și durabil de securitate pe continent, prezentă în documentele comune adoptate de cele două țări⁷. Problema

⁵ *Sub steagul internaționalismului socialist*, vol. II, p. 595—597.

⁶ *Tratat de prietenie, colaborare și asistență mutuală între Republica Socialistă România și Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste*, în „Scînteia” din 8 iulie 1970.

⁷ Vezi, de exemplu, *Comunicatul comun româno-iugoslav din noiembrie 1970*, în „Scînteia” din 5 noiembrie 1970; *Comunicatul comun româno-iugoslav din noiembrie 1971*, în „Scînteia” din 26 noiembrie 1971; *Comunicatul comun cu privire la întîlnirea de la Porțile de Fier între tovarășul Nicolae Ceaușescu și tovarășul Iosip Broz Tito din mai 1972*, în „Scînteia” din 18 mai 1972 și altele.

securității europene a fost evocată și în documentele comune semnate de țara noastră cu țări socialiste de pe alte continente ⁸.

În spiritul coexistenței pașnice au fost întreprinse acțiuni în vederea normalizării și amplificării relațiilor politico-diplomatice, economice, tehnico-științifice, culturale cu celelalte țări europene, indiferent de sistemul lor social și politic. În acest sens este de menționat stabilirea relațiilor diplomatice dintre România și Republica Federală Germania în 1967, act care a exercitat o influență favorabilă atât asupra raporturilor dintre cele două state cât și asupra vieții politice pe întregul continent, în direcția destinderii, a dezvoltării unei colaborări active.

Evocând momentul stabilirii relațiilor diplomatice româno-vest-germane și vizita în România, în vara anului 1967, a lui Willy Brandt (atunci vicecancelar și ministru al afacerilor externe), tovarășul Nicolae Ceaușescu remarca recent cu ocazia vizitei în R.F.G. : „Am putea spune că, de fapt, unii abia începeau să se gândească că este posibil să se treacă de la perioada de îngheț la o perioadă de colaborare și de căldură. Am putea spune deci că colaborarea dintre statele noastre a grăbit creșterea temperaturii, a grăbit topirea gheții și a apropiat perioada de colaborare care se dezvoltă astăzi în Europa” ⁹. La rîndul său, cu același prilej, Willy Brandt constată : „...Permiteți-mi să evoc încă o dată discuția noastră din vara anului 1967. Atunci, cred eu, nu numai că ne-am îndreptat privirile spre ceea ce alții nu realizaseră încă, ci am găsit temele pentru o înțelegere reciprocă între noi... Evoluția favorabilă a relațiilor dintre țările noastre a prezentat avantaje nu numai pentru noi, ci și pentru întreaga Europă” ¹⁰.

Scopului păcii, securității și cooperării în Europa i-au servit și îi servesc, de asemenea, numeroase schimburi de vizite, contacte politice și diplomatice, tratativele purtate între reprezentanții țării noastre și reprezentanții altor state din Europa și din alte continente. Tovarășul Nicolae Ceaușescu, alți conducători ai țării noastre au avut numeroase întâlniri și convorbiri cu șefi de state, de guverne, cu lideri ai partidelor politice, cu diferiți reprezentanți ai opiniei publice din aproape toate țările europene.

Un moment remarcabil l-au constituit vizitele președintelui Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România în Turcia (martie 1969), Franța (iunie 1970), Austria (septembrie 1970), S.U.A. (octombrie 1970), Finlanda (iunie-iulie 1971), Belgia (octombrie 1972), Luxemburg (octombrie 1972), Olanda (aprilie 1973), Italia (mai 1973), San Marino (mai 1973), la Vatican (mai 1973) și în Republica Federală Germania (iunie 1973), precum și convorbirile ocazionate de vizitele în Republica Socialistă România ale unor șefi de state — generalul Charles de Gaulle, președintele Republicii Franceze (mai 1968), Richard Nixon, președintele Statelor Unite ale Americii (august 1969), Urho Kekkonen, președintele Republicii Finlanda (septembrie 1969), Franz Jonas, președintele federal al Republicii Austria (septembrie 1969), Cevdet Sunay, președintele

⁸ Amintim, în acest sens, *Comunicatul comun româno-chinez din iunie 1971*, în „Scînteia” din 10 iunie 1971; *Comunicatul comun româno-cubanez din mai 1972*, în „Scînteia” din 31 mai 1972 și altele.

⁹ *Toastul președintelui Nicolae Ceaușescu la dejunul oferit de cancelarul Willy Brandt în cinstea oaspeților români*, în „Scînteia” nr. 9 553, din 28 iunie 1973.

¹⁰ *Toastul cancelarului Willy Brandt la dejunul oferit în cinstea oaspeților români*, în „Scînteia” nr. 9 553, din 28 iunie 1973.

Republicii Turcia (aprilie 1970), Gustav Heinemann, preşedintele Republicii Federale Germania (mai 1971).

În acelaşi timp, au avut loc numeroase contacte la nivelul preşedintelui Consiliului de Miniştri, s-a extins practica vizitelor reciproce de lucru efectuate de vicepreşedinţi ai Consiliului de Miniştri, de ministrul de externe şi de alţi membri ai guvernului, de specialişti în diferite domenii.

Aceste contacte au prilejuit abordarea unei game deosebit de ample de probleme de interes comun, ca şi a unor probleme internaţionale actuale de interes general, facilitind schimburi utile de păreri, o mai bună cunoaştere a poziţiilor reciproce, exploatarea unor noi posibilităţi şi domenii de cooperare, perfectarea unor noi forme şi instrumente de colaborare în spiritul stimei şi încrederii reciproce. Ele s-au soldat cu rezultate fructuoase pe planul relaţiilor bilaterale, ca şi pe acela al cercetării şi găsirii modalităţilor practice de conlucrare pe tărîmul asigurării securităţii. O importanţă deosebită are, în acest sens, semnarea declaraţiilor solemne comune de către România cu Belgia, Luxemburg, Olanda, Italia şi Republica Federală Germania, documente de importanţă majoră atât pentru ţările semnatare cît şi pentru promovarea principiilor de bază pe care se cer clădite în viitor raporturile dintre ţările europene. Documentele semnate stipulează voinţa comună a părţilor de a dezvolta relaţiile de prietenie şi cooperare cu toate statele, de a acţiona în scopul adoptării de măsuri eficiente în domeniul securităţii şi al dezarmării, de natură să consolideze destinderea, pacea, încrederea şi cooperarea în Europa şi în întreaga lume ¹¹.

Totodată, România a salutat şi a sprijinit acţiunile întreprinse de alte ţări, înţelegerile şi tratatele care, pornind de la recunoaşterea realităţilor postbelice, contribuiau la normalizarea şi dezvoltarea relaţiilor intereuropene, la promovarea colaborării şi cooperării între toate statele continentului, indiferent de orînduirea social-politică, la consacrarea principiului nerecurgerii la forţă. Republica Socialistă România s-a pronunţat cu toată fermitatea pentru recunoaşterea Republicii Democratice Germane de către toate statele, pentru admiterea celor două state germane în Organizaţia Naţiunilor Unite şi în celelalte organisme internaţionale.

Ţara noastră a manifestat receptivitate faţă de propunerile şi sugestiile altor state europene în legătură cu edificarea securităţii pe continent, cu organizarea şi convocarea Conferinţei general-europene — fapt consemnat în numeroase documente şi luări de poziţii oficiale ¹².

¹¹ *Declaraţia solemnă comună româno-olandeză din 12 aprilie 1973, în „Scînteia” din 13 aprilie 1973; Declaraţia solemnă comună a Republicii Socialiste România şi Regatului Belgiei din 26 octombrie 1972, în „Scînteia” din 27 octombrie 1972; Declaraţia solemnă comună cu privire la principiile relaţiilor dintre Republica Socialistă România şi Marele Ducat de Luxemburg din 28 octombrie 1972, în „Scînteia” din 29 octombrie 1972; Declaraţia solemnă comună româno-italiană din 22 mai 1973, în „Scînteia” din 23 mai 1973; Declaraţia solemnă comună a Republicii Socialiste România şi Republicii Federale Germania din 29 iunie 1973, în „Scînteia” din 30 iunie 1973.*

¹² *Vezi Răspunsul guvernului român la Aide-mémoire-ul guvernului Finlandei în legătură cu organizarea Conferinţei pentru securitate şi colaborare în Europa, în „Scînteia” din 26 ianuarie 1971.*

La baza tuturor relațiilor sale internaționale, România situează, în mod consecvent și neabătut, respectarea principiilor independenței și suveranității naționale, deplinei egalități în drepturi a statelor, neamestecului în treburile interne, avantajului reciproc, dreptului fiecărui popor de a decide autonom asupra destinului său, asupra căilor sale de dezvoltare, care dobîndesc o importanță sporită și o adeziune tot mai largă din partea popoarelor.

În cadrul organizațiilor internaționale, România a dezvoltat o vastă și intensă activitate vizînd atingerea acelorasi obiective. La inițiativa țării noastre, cea de-a XX-a sesiune a Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite a adoptat rezoluția *Acțiuni pe plan regional, în vederea îmbunătățirii relațiilor de bună vecinătate dintre state europene cu sisteme social-politice diferite*¹³ — prima rezoluție a Adunării Generale a O.N.U. care consacră importanța fenomenului de destindere în Europa și relevă influența acestui proces asupra ansamblului relațiilor internaționale și a soluționării marilor probleme aflate în suspensie. Rezoluția are la bază concepția potrivit căreia înfăptuirea păcii și securității în Europa poate și trebuie realizată printr-un proces de destindere și cooperare, la care să participe toate statele, indiferent de sistemul lor social-economic, care să creeze premise favorabile abordării și rezolvării problemelor europene nesoluționate încă. Ecoul larg și aprecierea generală de care această rezoluție s-a bucurat circumscriu valoarea și permanența acestei propuneri românești.

Pentru alte domenii particulare de activitate, România socialistă a prezentat la Organizația Națiunilor Unite sau în cadrul instituțiilor specializate din sistemul O.N.U. propuneri deosebit de valoroase, subsumate aceluiasi obiectiv : dezvoltarea colaborării, întărirea păcii și securității pe continent. La inițiativa României, Conferința Generală a Organizației Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură (U.N.E.S.C.O.) a adoptat, în anii 1966 și 1968, importante rezoluții privind cooperarea europeană în domeniile de competență ale organizației, materializate astăzi într-un adevărat program de cooperare cultural-științifică europeană¹⁴.

¹³ Rezoluția 2 129/XX din 21 decembrie 1965. Coautorii proiectului : România, Bulgaria, Ungaria, Iugoslavia, Austria, Suedia, Finlanda, Danemarca și Belgia. A se vedea și *Scrisoarea din 18 august 1960 adresată secretarului general al O.N.U. de către reprezentantul permanent al Republicii Populare Române la O.N.U. și Memoriul explicativ de înscriere pe ordinea de zi a celei de-a XV-a sesiuni a Adunării Generale a O.N.U. a propunerii R. P. Române* : „Acțiuni pe plan regional în vederea îmbunătățirii relațiilor de bună vecinătate între state europene aparținînd unor sisteme social-politice diferite” (Documentul A/4 440) ; *Scrisoarea din 25 septembrie 1963 a ministrului afacerilor externe al Republicii Populare Române către secretarul general al O.N.U. prin care se cere reinscrierea pe ordinea de zi a sesiunii a punctului* : „Acțiuni pe plan regional în vederea îmbunătățirii relațiilor de bună vecinătate dintre state europene aparținînd unor sisteme social-politice diferite” și *Memoriul explicativ anexat la scrisoarea* (Documentul A/5 557).

¹⁴ Rezoluția privind cooperarea europeană în domeniul educației, științei și culturii, prezentată la cea de-a XIV-a sesiune a Conferinței generale a U.N.E.S.C.O. de România, Austria, Belgia, Bulgaria, Danemarca, Finlanda, Suedia și Iugoslavia, Paris, octombrie 1966 ; *Declarația principiilor cooperării culturale internaționale*, Paris, noiembrie 1966.

Prin acțiuni politice de înaltă ținută principială, România a adus o contribuție substanțială la cristalizarea concepției generale și a bazelor pe care trebuie clădită securitatea europeană. Definind conținutul ideii de securitate europeană, tovarășul Nicolae Ceaușescu arăta : „Esențial în realizarea securității europene este, după părerea noastră, înfăptuirea în viață a principiilor egalității în drepturi, respectului deplin al independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne, avantajului reciproc, stabilirea unui sistem de angajamente clare și precise din partea tuturor statelor, care să ducă la eliminarea totală din raporturile interstatale a folosirii sau a amenințării cu forța, astfel ca toate popoarele să aibă garanții depline că vor fi ferite de orice act de agresiune, că se vor putea dezvolta în mod liber și vor putea colabora neîntrerupt”¹⁵.

Pornind de la convingerea profundă că securitatea europeană nu poate fi decât opera comună a tuturor țărilor continentului, România a subliniat, în nenumărate rânduri, necesitatea participării tuturor statelor continentului la procesul edificării securității în Europa, indiferent dacă este vorba de state mari, mijlocii sau mici. „Constituie o realitate — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu — că în lumea contemporană există țări mari — și unele dintre ele foarte mari —, țări mijlocii și mici, unele foarte mici. Noi considerăm că în abordarea relațiilor internaționale trebuie să se pornească de la această realitate, de la necesitatea de a asigura participarea activă, în condițiile deplinei egalități în drepturi a tuturor statelor, la soluționarea problemelor vieții contemporane, la rezolvarea lor în spiritul păcii și în conformitate cu interesele popoarelor de a se dezvolta libere și independente”¹⁶.

După părerea partidului și guvernului țării noastre, este de natura adevărilor evidente relația de strânsă interdependență și intercondiționare între securitatea europeană și securitatea internațională. Crearea unui sistem trainic de securitate pe continentul nostru ar avea o importanță deosebită pentru întreaga lume, ar constitui un aport la pacea mondială, deoarece efectul securității europene n-ar fi doar lărgirea unei zone de pace și colaborare internațională, ci și apariția unui catalizator de destindere pentru alte regiuni cu valoare de forță de atracție. Pașii realizați sau care vor fi realizați pe calea securității europene întăresc, totodată, lupta forțelor păcii și progresului, deschid tot mai larg perspectiva dezvoltării pașnice și a colaborării rodnice între țări și popoare în interesul propășirii lor, al progresului și civilizației întregii omeniri.

România, alături de alte state socialiste europene, s-a aflat printre inițiatoarele propunerii privind convocarea Conferinței general-europene pentru securitate și cooperare. Desigur, Conferința general-europeană nu reprezintă decât o etapă importantă pe drumul edificării securității europene — proces amplu și complex. Deoarece o singură conferință nu va putea rezolva toate problemele acumulate pe continent de-a lungul istoriei, este necesar o suită de conferințe.

În definirea poziției sale față de obiectivul conferinței, România pornește de la convingerea fermă că este în interesul și dreptul tuturor

¹⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilaterale dezvoltate*, vol. 7, Editura politică, București, 1973, p. 8—9.

¹⁶ Nicolae Ceaușescu, *Cuvântare la festivitatea de la Palatul guvernamental în timpul vizitei în Republica San Marino*, în „Scînteia” din 26 mai 1973.

popoarelor ca în documentele acesteia să fie statuate principiile fundamentale care trebuie să stea la baza relațiilor dintre toate statele : independența și suveranitatea națională, egalitatea deplină în drepturi, neamestecul în treburile interne și avantajul reciproc, renunțarea la forță și la amenințarea cu forță în raporturile interstatuale. Este ferma convingere a țării noastre — întemeiată pe luarea în considerare a învățămintelor istoriei, a conținutului și sensului evoluției umanității în etapa actuală — că respectarea riguroasă a acestor principii de către toți și față de toți reprezintă condiția indispensabilă a dezvoltării unor relații normale între state, a unei colaborări fructuoase între națiuni, garantează un curs politic pozitiv în viața internațională. Principiile enunțate reprezintă fundamentul relațiilor interstatuale în lumea contemporană, formează un tot unitar, indisolubil ; nici unul dintre ele nu poate fi exclus sau ignorat ; încălcarea lor constituie o violare a dreptului internațional, un atentat la cauza păcii și securității în lume. Aceste principii, consacrate de Carta Organizației Națiunilor Unite, întruchiează imperativele legalității, justiției și eticii internaționale. Ele își găsesc astăzi o largă recunoaștere — practica relațiilor internaționale verificându-le pe deplin rostul și importanța.

Instaurarea unor relații calitativ noi între statele europene este de natură să dea fiecărei națiuni europene garanția că se poate dezvolta în mod liber și independent. Înfăptuirea securității europene este legată de perspectiva lichidării blocurilor militare — premisă a creării condițiilor care să excludă presiunile politice, recurgerea la forță sau la amenințarea cu forță în relațiile interstatuale. Este convingerea profundă a țării noastre că problemele internaționale pot fi rezolvate în mod real numai prin mijloace pașnice, pe calea tratativelor.

În concepția României, securitatea europeană trebuie să fie în același timp o premisă și o consecință a eforturilor stăruitoare și convergente în vederea extinderii multiforme pe plan politic, economic, tehnico-științific, cultural și social a relațiilor de colaborare între toate statele continentului. Mutațiile economice și sociale, ritmul fără precedent de dezvoltare a științei și tehnologiei imprimă noi dimensiuni ideii de colaborare și de cooperare, cer ca toate țările să participe fără nici un fel de obstacole și discriminări la schimbul de valori materiale și spirituale, impun depășirea tuturor piedicilor artificiale de genul grupărilor economice închise, care se ridică încă în calea dezvoltării raporturilor normale între state. O asemenea conlucrare se impune ca mijloc de intensificare a colaborării în soluționarea unor probleme importante de interes general, cum sînt : protejarea mediului ambiant, valorificarea resurselor energetice, lărgirea transporturilor, telecomunicațiilor și altele.

O mare importanță o are dezvoltarea largă a schimburilor culturale, artistice, turistice, a schimburilor de persoane, ca mijloc de adîncire a cunoașterii reciproce, de lichidare a neîncrederii și de apropiere între popoarele continentului. În afirmarea acestor obiective, România pornește de la realitatea obiectivă a existenței unor state cu orînduiri sociale și politice diferite, ceea ce relevă coexistența pașnică a acestor state, ca imperativ major al organizării și evoluției relațiilor internaționale în epoca actuală.

Ideea formulată de tovarășul Nicolae Ceaușescu cu prilejul vizitei în Franța privind crearea unui organism european permanent de securitate și colaborare s-a bucurat de adeziunea țărilor socialiste și a altor țări europene. Conferința europeană ar urma să examineze crearea unui asemenea organism permanent, chemat să asigure continuarea contactelor și negocierilor, pregătirea următoarelor reuniuni consacrate problemelor securității europene.

Apreciind că un rol important în edificarea securității continentale îl poate avea normalizarea relațiilor interstatale în Balcani, România a susținut constant necesitatea depunerii de eforturi din partea tuturor țărilor din această zonă pentru realizarea unei atmosfere de destindere, înțelegere și cooperare. Guvernul român și-a exprimat, în numeroase rânduri, opinia sa, potrivit căreia interesele popoarelor din Balcani, regiune greu încercată de-a lungul istoriei, reclamă imperios normalizarea relațiilor și îmbunătățirea atmosferei politice în această parte a continentului. Țara noastră s-a pronunțat și se pronunță pentru transformarea Balcanilor într-o zonă a păcii, a colaborării și bunei vecinătăți, convinsă fiind că aceasta este în interesul tuturor popoarelor din această regiune, al cauzei păcii și progresului general. Asigurarea unei atmosfere pașnice în Balcani constituie o parte inseparabilă a luptei pentru securitate în Europa și în lume.

Acționînd constant pentru întărirea și lărgirea relațiilor de bună vecinătate între statele balcanice, pentru întreținerea și consolidarea unui cadru de cooperare și înțelegere în această regiune, guvernul român a formulat, în 1957 și 1959, propuneri referitoare la transformarea Balcanilor într-o zonă a păcii și colaborării, lipsită de arme nucleare¹⁷. Conferința Națională a P.C.R. din iulie 1972 a subliniat necesitatea „continuării eforturilor partidului și statului nostru pentru transformarea Balcanilor într-o zonă a păcii, colaborării și bunei vecinătăți, fără arme atomice și baze militare străine, pentru realizarea unei înțelegeri cu privire la principiile colaborării economice, politice și cultural-științifice între țările balcanice”¹⁸. Conferința Națională a avansat propunerea privind trecerea la pregătirea unei întâlniri a reprezentanților țărilor balcanice, precum și la înființarea unui organism care să contribuie la intensificarea schimburilor și organizarea cooperării economice între aceste țări.

Pornind de la cerințele vitale ale tuturor popoarelor, România acordă o importanță deosebită problemei dezarmării generale, și în primul rînd a dezarmării nucleare. În condițiile în care în Europa s-au aglomerat trupe, arme și instalații militare fără egal în lume, cînd chiar prezența fizică a acestor trupe constituie un pericol pentru popoarele continentului, apare în mod pregnant în evidență legătura directă și nemijlocită dintre securitate și dezarmare. Reprezentanții cei mai autorizați ai

¹⁷ Mesajul președintelui Consiliului de Miniștri al României din 10 septembrie 1967 adresat șefilor de guverne ai Albaniei, Bulgariei, Greciei, Iugoslaviei și Turciei, în „Scînteia” din 17 septembrie 1957 și Declarația guvernului român din iunie 1959, în „Scînteia” din 7 iunie 1959.

¹⁸ Rezoluția Conferinței Naționale a P.C.R. cu privire la politica și activitatea internațională a Partidului Comunist Român și a Republicii Socialiste România, în volumul Conferința Națională a Partidului Comunist Român. 19—21 iulie 1972, Editura politică, București, 1972, p. 533.

României socialiste au susținut și promovat în permanență punctul de vedere că interdependența acestor două probleme majore — securitatea și dezangajarea militară și dezarmarea în Europa — implică din partea tuturor statelor eforturi neobosite pentru realizarea de progrese în ambele domenii.

În concepția guvernului român, dezangajarea militară și dezarmarea în Europa presupun adoptarea unor măsuri ca : reducerea și în final retragerea trupelor străine de pe teritoriile altor state în limitele frontierelor lor naționale, lichidarea bazelor militare străine, trecerea treptată la reducerea trupelor și armamentelor aflate în dotarea armatelor naționale, renunțarea la manevre militare, la demonstrații de forță, la concentrarea de trupe la frontierele altor state, diminuarea treptată a bugetelor militare, începându-se cu bugetele țărilor mari, puternic înarmate, și încetarea cursei înarmărilor, desființarea blocurilor militare, crearea de zone denuclearizate în diferite țări ale Europei și asumarea de către puterile posesoare de arme nucleare a obligației de a nu folosi aceste arme împotriva statelor care nu posedă arme nucleare.

Fără îndoială, înfăptuirea dezarmării constituie un proces complex, ceea ce învederează necesitatea adoptării, pentru început, a unor măsuri parțiale, urmînd ca în raport cu crearea condițiilor adecvate să se treacă treptat la înfăptuirea diferitelor sale componente.

Animată de dorința de a-și aduce contribuția la soluționarea oricăror aspecte ale securității europene, țara noastră a hotărît, după cum se știe, să participe la consultările preliminare de la Viena, privind reducerea trupelor și armamentelor în Europa centrală¹⁹. Fără a avea pretenția de a semna documentele și înțelegerile rezultate — ceea ce ține de competența statelor nemijlocit interesate —, România apreciază că toate statele sînt îndreptățite să participe cu drepturi egale la discuții, să-și manifeste deschis opinia, să-și aducă contribuția la găsirea colectivă a celor mai bune soluții. Desigur, reducerea trupelor și a armamentelor în Europa centrală cuprinde doar o parte a Europei, constituind doar un pas spre retragerea totală a trupelor străine de pe teritoriile altor țări. În același timp, pentru ca măsurile de reducere și retragere a trupelor din anumite țări sau dintr-o zonă a Europei să fie efective și reale, se impune drept o consecință logică și firească a lucrurilor ca trupele respective să nu fie deplasate în alte zone sau în alte state, ci demobilizate.

Am relevat mai sus atenția neslăbită pe care România a acordat-o și o acordă instaurării unui climat de pace, bună vecinătate și colaborare în Balcani. În această ordine de idei, este de menționat convingerea țării noastre că pînă la desființarea blocurilor militare este posibil să se ajungă în zonă la forme de colaborare și conlucrare, inclusiv la măsuri de întărire a securității la care să participe, în primul rînd, țările din Balcani. Firește, la discutarea problemelor respective ar putea participa și alte țări nesituate în zonă, dar care își vor manifesta interesul.

Poziția constantă a României este că odată cu eforturile destinate dezangajării militare și dezarmării în Europa se impune necesitatea de a se acționa cu fermitate și fără întârziere pentru întreprinderea de mă-

¹⁹ *Intervenția șefului delegației române la consultările preliminare de la Viena privind reducerea trupelor și armamentelor în Europa centrală*, în „Lumea”, nr. 50, din 24 mai 1973.

suri eficiente privind interzicerea armelor nucleare și a tuturor celorlalte mijloace de distrugere în masă, încetarea producției acestora, reducerea stocurilor existente și eliminarea întregului arsenal de arme de nimicire în masă.

Membră a Comitetului de dezarmare de la Geneva, România a subliniat necesitatea democratizării activității acestui organism internațional, supunerii lui unui control public efectiv pentru ca, în felul acesta, pozițiile fiecărei țări să fie aduse la cunoștința opiniei publice internaționale. Țara noastră este pentru organizarea unei conferințe generale a dezarmării, cu participarea tuturor popoarelor lumii.

În cadrul Comitetului de la Geneva, în aprilie 1969, România a venit cu propunerea de a se proclama un „Deceniu al dezarmării” (1970—1980), paralel cu cel de-al doilea deceniu al Națiunilor Unite pentru dezvoltare²⁰. Ulterior, această idee a fost concretizată într-o rezoluție specială adoptată de Adunarea Generală a O.N.U. în decembrie 1969. Tot la propunerea țării noastre, cea de-a XXV-a sesiune a Adunării Generale a O.N.U. a adoptat rezoluția: *Cu privire la consecințele economice și sociale ale cursei înarmărilor și efectele sale profund dăunătoare asupra păcii și securității în lume.*

România se pronunță pentru creșterea rolului Organizației Națiunilor Unite și al altor organisme internaționale — factor de impulsioneare a cooperării internaționale, de elaborare a normelor de relații interstatuale, de asigurare a respectării în practică a acestor norme. Pornind de la caracterul indivizibil al păcii și securității în lumea contemporană, guvernul român se pronunță și depune eforturi stăruitoare, consecvente pentru lichidarea conflictelor și focarelor de tensiune, pentru eradicarea definitivă a folosirii forței și a amenințării cu folosirea forței în relațiile interstatuale. Poporul român a salutat cu satisfacție încetarea războiului și restabilirea păcii în Vietnam și Laos, apreciind că prin aceasta se creează premisele restabilirii păcii în întreaga peninsulă și reglementării de către popoarele din această regiune a problemelor care le interesează, potrivit voinței și aspirațiilor lor, fără nici un amestec din afară.

Unul din factorii care constituie în continuare o sursă de pericole serioase pentru pacea și securitatea lumii este menținerea stării de încordare în Orientul Mijlociu. Preocupată în mod esențial de destinul păcii în lume, țara noastră se pronunță pentru soluționarea conflictului din Orientul Apropiat pe baza rezoluției Consiliului de Securitate din 22 noiembrie 1967.

După cum se știe, în cadrul dialogului din ultimii ani, la care au participat toate statele interesate, s-a ajuns, în principiu, la acordul general că întrunirea Conferinței generale pentru securitate și cooperare în Europa este nu numai posibilă, ci și necesară. Drept urmare, la 22 noiembrie 1972 au început la Helsinki pregătirile multilaterale în problema conferinței europene, care s-au desfășurat în patru faze consecutive. La lucrări au luat parte reprezentanți a 34 de state (32 de state europene, S.U.A. și Canada).

²⁰ *Intervenția reprezentantului român în Comitetul de la Geneva pentru dezarmare*, în „Scînteia” din 4 aprilie 1969.

La toate cele patru runde ale consultărilor multilaterale de la Helsinki, reprezentanții României au participat, în spiritul politicii principiale și constructive a partidului și statului nostru, aducând o contribuție valoroasă la adoptarea regulilor de procedură, la elaborarea directivelor pentru cele patru capitole ale ordinii de zi, la desfășurarea lucrărilor. După cum se știe, un principiu de bază înscris în regulile de procedură aprobate este acela că statele reprezentate la conferință participă ca state suverane și independente, în condiții de deplină egalitate, iar Conferința general-europeană se va desfășura în afara alianțelor militare. Organele conferinței sînt deschise tuturor. Participarea statelor la conferință, pe picior de egalitate, își găsește reflectarea în adoptarea principiului rotației reprezentanților tuturor statelor la conducerea lucrărilor reuniunii. De asemenea, în regulile de procedură a fost reținut principiul adoptării hotărîrilor prin consensul participanților. Pronunțîndu-se cu consecvență pentru adoptarea acestor reguli de procedură, țara noastră a pornit de la ideea că ele nu sînt probleme pur tehnice, ci au o semnificație politică bine conturată, putînd să influențeze într-o măsură considerabilă desfășurarea, pe baze sănătoase, democratice, a lucrărilor conferinței propriu-zise.

Progresele înregistrate la Helsinki au favorizat deschiderea la 3 iulie a Conferinței europene consacrate securității și cooperării pe continent, cu participarea miniștrilor afacerilor externe din 35 de țări (33 de țări europene, S.U.A. și Canada).

Comitetul Executiv al C.C. al P.C.R. a salutat „începerea conferinței general-europene — cu participarea reprezentanților tuturor statelor în condiții care permit abordarea unui cerc larg de probleme pe baza deplinei egalități în drepturi și suveranității tuturor națiunilor — ca pe un eveniment de importanță istorică în viața politică a continentului nostru”²¹. Aprobînd mandatul delegației române la conferință, conducerea P.C.R. a trasat „sarcina de a se acționa cu consecvență pentru creșterea aportului țării noastre la desfășurarea cu succes a lucrărilor conferinței, la obținerea unor rezultate maxime în soluționarea problemelor vitale ale continentului, în întărirea cursului spre destindere, colaborare și pace în Europa și în lumea întreagă”²².

Intervenind în cadrul dezbaterilor generale, ministrul de externe român a expus punctul de vedere — demonstrat științific în documentele de politică externă ale partidului și statului nostru — conform căruia „securitatea europeană trebuie concepută ca un sistem de angajamente liber consimțite, clare și precise din partea tuturor statelor, însoțite de măsuri concrete, de natură să ofere tuturor țărilor garanții depline că se află la adăpost de orice act de agresiune, că se pot dezvolta liber, în concordanță cu interesele și voința lor, colaborînd între ele pe temeiul principiilor fundamentale ale dreptului internațional”²³.

²¹ Hotărîrea Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R. cu privire la activitatea internațională a partidului și statului, în „Scînteia” nr. 9558, din 3 iulie 1973.

²² Ibid.

²³ Cuvîntarea ministrului afacerilor externe al României în cadrul dezbaterilor generale ale Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa, în „Scînteia” nr. 9560, din 5 iulie 1973.

De la tribuna înaltului for internațional, reprezentantul român a subliniat că promovarea destinderii și securității pe continent presupun clădirea relațiilor interstatuale europene pe principii noi: „egalitatea în drepturi a tuturor statelor indiferent de orînduire socială, mărime, situație geografică, apartenență sau neapartenență la alianțele militare; respectarea dreptului fiecărui stat la existență liberă, la independență și suveranitate; neamestecul sub nici o formă și sub nici un pretext în nici o circumstanță în treburile interne ale statelor; inviolabilitatea frontierelor și integritatea teritorială; excluderea definitivă din raporturile interstatuale a forței sau amenințării cu forța, a presiunilor și metodelor de intimidare; reglementarea diferendelor exclusiv pe calea tratatelor pentru găsirea de soluții politice, pașnice în toate împrejurările; avantajul reciproc al statelor în colaborarea lor pe diverse planuri, ținîndu-se totodată seama de necesitatea sprijinirii eforturilor țărilor în curs de dezvoltare”²⁴.

Totodată s-a reafirmat poziția României că aceste principii trebuie să facă obiectul unor declarații solemne, acorduri, tratate prin care toate statele să-și ia angajamente ferme în vederea respectării lor neabătute în practică. În strînsă conexiune cu cele de mai sus, se impune necesitatea adoptării unui document privind măsuri menite să facă efectivă nerecurgerea la forță sau la amenințarea cu forța. România apreciază ca oportună instituirea unui organism de consultări menit să urmărească modul de îndeplinire al hotărîrilor și recomandărilor primei conferințe, să continue consultările și schimburile de vederi, să organizeze noi întâlniri și conferințe.

După aprecierea generală, lucrările primei faze a Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa au constituit un succes politic, al cauzei păcii, un pas înainte pe calea consolidării destinderii, înțelegerii și colaborării între popoarele continentului.

Ca rezultat esențial al acestei faze trebuie considerat în primul rînd aprobarea prin consens a *Recomandărilor finale ale consultărilor de la Helsinki* (care după cum se știe conțineau ordinea de zi și instrucțiuni pentru organele de lucru, normele de procedură).

Comunicatul publicat la sfîrșitul reuniunii precizează că a doua fază a conferinței — faza negocierilor propriu-zise în comisii și subcomisii — se va desfășura la Geneva, la 18 septembrie, fiind precedată de reuniunea Comitetului de coordonare, la 28 august, tot la Geneva. Toate acestea dau temeiul să se creadă că există premisa ca cea de-a treia etapă a conferinței — o serie de delegații au sugerat ca ea să se țină la nivel înalt — să poată avea loc chiar în cursul acestui an.

Succesele obținute pînă acum sînt fructul luptei consecvente, neabătute a popoarelor continentului, a tuturor forțelor sociale înaintate, a maselor largi vital interesate în transformarea Europei într-o zonă a păcii, înțelegerii, cooperării și conviețuirii pașnice.

Evoluția vieții politice internaționale învederează că, fără să diminueze cu nimic responsabilitatea guvernelor, cuvîntul și acțiunea opiniei publice au, în zilele noastre, o pondere tot mai accentuată pentru avansarea pe calea securității — expresie a rolului hotărîtor crescînd al po-

²⁴ Ibid.

poarelor în viața internațională. „Realizarea năzuințelor de securitate — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu — stă în puterea popoarelor ; pentru a realiza în Europa o lume a păcii și colaborării este necesar ca toate popoarele, toate forțele democratice și progresiste să-și unească eforturile. Depinde de ele, stă în puterea lor să realizeze o lume nouă !“ ²⁵

Inițiativele, sugestiile, propunerile numeroase și constructive, activitatea internațională vastă desfășurată de Republica Socialistă România, împreună cu țările socialiste, cu celelalte țări iubitoare de pace, cu forțele social-politice înaintate, muncitorești, progresiste, democratice, populare, acțiuni canalizate spre statornicirea păcii și securității pe continent, răspund plenar năzuințelor și dezideratelor poporului român, sînt conforme cu interesele generale ale tuturor popoarelor europene, favorizează cauza generală a păcii și socialismului. Aprecierea largă de care se bucură pe toate meridianele această activitate neobosită probează valoarea ei autentică, contribuția efectivă a țării noastre la realizarea idealurilor nobile ale păcii, securității și cooperării în Europa și în lume.

²⁵ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Adunarea populară de pe Cîmpia Libertății de la Blaj*, în „Scînteia” din 18 mai 1973.

Începuturile formării și dezvoltării clasei muncitoare în România

N. N. CONSTANTINESCU

După cum se știe, începuturile apariției proletariatului, clasa cea mai înaintată și mai revoluționară a societății, coincid cu primele forme ale producției capitaliste. Așa cum arată Karl Marx, modul de producție capitalist „se întemeiază pe faptul că condițiile materiale ale producției se află, sub formă de proprietate asupra capitalului și de proprietate asupra pământului, în mîna unor oameni care nu muncesc, în timp ce masa este numai deținătoarea condiției personale a producției-forța de muncă”¹. Neposedînd mijloace de producție proprii, muncitorii sînt nevoiți să-și vîndă forța de muncă spre a putea trăi. Angajîndu-se la capitalist, ei primesc de la acesta un salariu, care nu este altceva decît prețul forței de muncă pe care i-au vîndut-o. În procesul de producție, proletarul creează însă valori mai mari decît valoarea forței de muncă, valoare care depășește salariul său, plusvaloarea fiind însoțită gratuit de către capitalist. Plusvaloarea constituie esența exploatarei muncitorilor de către burghezie și sursa bogăției capitaliștilor.

Intrucît, în condițiile capitalismului, clasa muncitoare este clasa muncitorilor salariați — proletari, urmărirea procesului de formare a acesteia înseamnă, înainte de toate, examinarea gradului de răspîndire a muncii salariate.

Pe scara evoluției economice-sociale, proletariatul a luat naștere în procesul destrămării feudalismului și al afirmării formațiunii social-economice capitaliste. La început „clasă în sine“, lipsită de conștiința intereselor sale comune și a rolului său istoric, el a devenit, cu timpul, în condițiile dezvoltării largi a capitalismului, o „clasă pentru sine“, adică o clasă conștientă de misiunea sa istorică, manifestîndu-se tot mai mult ca forță politică de sine stătătoare și revoluționară.

La nivelul progreselor actuale ale cercetării istorice și pe baza interpretării unitare și de adîncime a ansamblului documentației existente, analiza concretă a procesului nașterii și dezvoltării proletariatului din

¹ K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 19, Editura politică, București, 1964, p. 22.

România este în măsură să ofere concluzii științifice riguroase privitoare la acest proces, la problematica și evoluția sa.

**PROCESUL FORMĂRII
MUNCITORILOR SALARIAȚI
PÎNĂ LA ABOLIREA IOBĂGIEI**

Comparativ cu diverse alte țări din centrul și din apusul continentului nostru, dezvoltarea economică a țărilor române a fost frînată mult timp

de o suită de factori istorici obiectivi. Feudalismul s-a menținut aici o vreme mai îndelungată, frînând dezvoltarea forțelor de producție, lărgirea pieței interne, nașterea relațiilor de producție capitaliste. Efecte extrem de negative asupra evoluției economice-sociale a avut asuprirea străină de secole, care a secătuit economia, a cauzat mari suferințe maselor muncitoare, s-a interpus în calea dezvoltării forțelor de producție, a mersului înainte pe făgașul progresului economic-social. „Abia către sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea — așa cum arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — încep să apară, odată cu dezvoltarea activității manufacturiere și a industriei, relații de producție de tip capitalist”².

Premisele nașterii muncitorilor salariați în România încep să se formeze aproximativ de la mijlocul veacului al XVIII-lea, în condițiile în care în toate țările române — Moldova, Transilvania și Muntenia — orînduirea feudală începea să cunoască un proces de destrămare. Dezvoltarea relațiilor capitaliste în cadrul feudalismului se producea însă încet. Un rol important în determinarea acestui ritm lent au avut condițiile și felul în care s-a desfășurat procesul acumulării primitive a capitalului în țara noastră. De aceea, caracterizarea particularităților acestui proces este absolut necesară, fără ea neputîndu-se înțelege nici procesul formării muncitorilor salariați.

Este cunoscut că, datorită condițiilor generale ale dezvoltării țărilor române, procesul acumulării primitive a început aproximativ din prima jumătate a veacului al XVIII-lea în Transilvania și de pe la mijlocul aceluiași veac în Moldova și Muntenia. Drept urmare, acumularea primitivă a capitalului a început în țara noastră cu peste un secol mai înainte de abolirea iobăgiei. Trăsături distinctve au cunoscut și laturile procesului acumulării primitive — depozitarea țăranilor de pămînt și acumularea primitivă a sumelor de bani susceptibile a fi transformate în capital.

În țara noastră, procesul depozitării țăranilor de pămînt a constituit o premisă pentru capitalism abia de pe la mijlocul veacului al XVIII-lea, deoarece numai de atunci dezvoltarea forțelor de producție și a producției de mărfuri a început să ducă la destrămarea feudalismului și să determine apariția primelor elemente ale relațiilor capitaliste. Acest proces se manifesta, pe de o parte, prin acapararea pămînturilor țăranilor liberi, iar pe de alta prin restrîngerea pămînturilor pe care, potrivit dreptului feudal, iobagii le foloseau în scopul satisfacerii nevoilor lor.

În condițiile sporirii cererii de produse agricole atît pe piața in-

² Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la adunarea festivă consacrată aniversării a 80 de ani de la crearea partidului politic al clasei muncitoare din România*, 30 martie 1973, Editura politică, București, 1973, p. 7.

ternă cît, mai ales, pe cea externă, se observă o ofensivă continuă din partea nobililor, a boierilor în direcția acaparării prin înșelăciuni sau cu forța a pămînturilor deținute de țărani liberi. Așa se explică faptul că, în deceniul al cincilea al secolului trecut, în Muntenia și Moldova moșnenii și răzeșii ajunseseră să mai dețină doar 1/5 din pămînt, iar în Transilvania mai existau doar 94 de sate libere. De cele mai multe ori, țărani liberi expropriați erau transformați în țărani dependenți. Uneori, după ce erau „eliberați” de pămînt, rămîneau însă pe mai departe liberi și din punctul de vedere personal. De obicei, ei peregrinau de colo pînă colo, sfîrșind prin a deveni iobagi. Atunci cînd a început utilizarea muncii salariate, unii dintre ei s-au angajat muncitori.

Creșterea cererii de produse agricole, și îndeosebi a posibilităților de export, a dat un puternic imbold și procesului de depozitare a țăranilor dependenți. Printre căile care au dus la aceasta pot fi amintite : fixarea unor dări insuportabile, care, în numeroase cazuri, îi determinau pe iobagi să fugă de pe moșii, reducerea abuzivă de către boieri, nobili a suprafețelor aflate în folosința țăranilor dependenți spre a mări astfel rezerva nobiliară, boierească, înșelarea în același scop a țăranilor iobagi cu prilejul unor conscripții (de exemplu, în 1819—1820, iobagii din Transilvania au fost îndemnați să declare o parte din pămînturile aflate în folosința lor ca fiind alodiale, spre a scăpa astfel de sporirea impozitelor, iar după conscripție nobili au inclus respectivele pămînturi în alodii). De asemenea, suprafețele aflate în folosința iobagilor au fost reduse prin hrisoave domnești, prin legiuri etc. În Muntenia și Moldova, ca urmare a deschiderii unor largi posibilități de export după pacea de la Adrianopol, Regulamentul organic nu numai că a redus mult suprafețele aflate în folosința clăcașilor, dar a și permis boierilor să îndepărteze de pe moșii pe acei țărani care ar fi fost „prea mulți” sau „nesupuși”. Trebuie spus însă că, de obicei, îngustarea pămînturilor țăranilor dependenți nu ducea, nemijlocit, la formarea acelei categorii în stare să-și vîndă forța de muncă. Împreună cu dările extrem de grele, cu abuzurile nesfîrșite ale nobililor, boierilor și arendașilor, cu cămătăria etc., ca și cu pustirile provocate de dese războaie, acest fenomen ducea la pauperizarea acestor țărani. În atare condiții, mulți țărani dependenți fugeau peste granițe (pentru aducerea lor înapoi, în Moldova și Muntenia au fost făcute numeroase slobozii etc.) ; alții însă fugeau la oraș și își căutau acolo de lucru. Deosebit de importantă, în această privință, este observația făcută de Nicolae Bălcescu în lucrarea sa *Reforma socială la români* : „Lipsiți de munca lor, lipsiți de libertate, țăranii în mizerie și disperare sînt siliți unii a profita de legiuirea care îi iartă a se muta cînd cumpără un petec de pămînt la oraș, și astfel, părăsind agricultura, se aglomerează prin orașe în stare de *ouvrier* [*muncitor*], aglomerație care... ne amenință de a vedea în țara noastră producîndu-se le paupérisme, ce fléau des sociétés européennes [*pauperismul, acest flagel al societăților europene*]”³. În sfîrșit, o parte căuta o ieșire angajîndu-se să lucreze, în afara obligațiilor de natură feudală, de obicei în perioade de vîrf, contra plată, la unii nobili și boieri antrenați în comerț, în arendă etc. Cu toate acestea,

³ Nicolae Bălcescu, *Opere*, vol. I, *Studii și articole*, Editura Academiei R.P.R., București, 1953, p. 273.

datorită persistenței relațiilor feudale, majoritatea covârșitoare a țărănimii sărăcite rămânea pe mai departe legată de moșia nobiliară, boierească. Dominația relațiilor feudale frâna deci puternic procesul formării muncitorilor salariați.

La rîndul ei, acumularea primitivă a sumelor bănești necesare creșterii întreprinderilor capitaliste s-a produs tot prin înșelăciune, constrîngere, abuz, violență, jaf și prin alte mijloace asemănătoare. Una dintre căile cele mai mănoase și totodată mai vechi de îmbogățire a fost luarea în arendă de la stat a vămilor și a impozitelor. Astfel, în Muntenia, în deceniul al doilea al secolului trecut, arendarea vămilor permitea ca, în numai 8 ani, averea arendașilor să crească cu cel puțin 50%. O cale importantă de acumulare a averilor bănești a fost comerțul, atît interior cît și exterior. O parte a sumelor cîștigate prin comerțul cu vite, cu cereale etc. era investită în întreprinderi cu caracter industrial, producătoare de bunuri de consum, mai ales alimentare. În regiunile transilvănene, exploatarea zăcămintelor de aur și argint a jucat și ea un rol însemnat în acumularea primitivă a sumelor de capital. De asemenea, în toate părțile țării un important factor al acumulării primitive l-au reprezentat favoritismul și abuzurile de tot felul, jaful în bugetul statului. Cu bani acumulați prin înșelăciuni și abuzuri se cumpărau moșii, mine, se făcea comerț ș.a.m.d.

Totuși, întrucît țările române se aflau sub jugul străin, procesul acumulării interne a averilor bănești susceptibile a fi transformate în capital industrial a fost cu totul insuficient, cea mai mare parte a bogățiilor bănești acumulate în țară luînd drumul străinătății. La aceasta se adăugau războaiele duse pe teritoriul țării noastre de către marile imperii înconjurătoare, jafurile și distrugerile provocate, nesiguranța averilor și, uneori, chiar a persoanei. În fine, prelungirea dominației relațiilor feudale pînă la mijlocul veacului al XIX-lea a făcut ca foarte multe averi bănești, acaparate pe căi feudale de către boieri și nobili, să capete destinații neproductive (lux etc.), îndeosebi în afara țării.

Ca urmare a tuturor acestor împrejurări, dezvoltarea formelor capitaliste se producea încet și greoi, dar ea avea totuși loc. Pe măsura creșterii concurenței, atît din afara cît și din interiorul breslelor (corporațiilor), din a doua jumătate a veacului al XVIII-lea se remarcă un proces de apariție a unor ateliere întemeiate pe cooperația simplă, în cadrul căroră se foloseau, ca lucrători salariați, acele calfe care nu mai puteau deveni meșteri și chiar unii meșteri care sărăciseră. Cel mai adesea, aceia care întemeiau astfel de ateliere de esență capitalistă nu erau meseriași îmbogățiți, ci negustori care, nu o dată, utilizaseră în acest scop variate mijloace de aducere a unora dintre meseriași în stare de dependență economică față de ei. Datorită opoziției breslelor, asemenea ateliere se înființau, în multe cazuri, nu în târguri și orașe, ci la marginea lor. Începea astfel să ia naștere și pe teritoriul țării noastre primul stadiu al dezvoltării capitalismului în industrie — cooperația capitalistă simplă. Acesta însă nu era un stadiu care să corespundă exclusiv unei anumite perioade și de aceea forme de producție corespunzătoare lui vor putea fi înțîlnite, coexistînd cu altele, în tot decursul veacului trecut.

În cadrul acestui proces de naștere a relațiilor capitaliste, se constată o pătrundere a capitalului comercial în micul meșteșug. La sfârșitul veacului al XVIII-lea și în prima jumătate a veacului al XIX-lea, de pildă, a existat în Muntenia, mai ales în jurul Bucureștilor, un mare număr de mici ateliere de postav. La București, acestea formau o mahala întreagă, sub Dealul Spirei. Ele aveau un război de țesut sau două, cu 4 sau 6 ițe, cu care se țesea postav gros. „Acești postăvari își vindeau tot produsul atelierelor lor pe la brașoveni, mai cu seamă pe la cei din provincie, care îi arvuneau de cu primăvara ca să lucreze numai pe seama lor, și toamna le cerea postav de diferite calități în număr de bucăți anume hotărâte. Acești brașoveni, în mare majoritate, erau români ardeleni, sudeți austriacești și un număr mult mai mic de armeni”⁴. Constatăm aici cum pătrunderea capitalului comercial în micul meșteșug separa pe meșteșugar de piața de desfacere, acest capital împletindu-se cu cel cămătăresc — în cazurile „arvunii de cu primăvară” —, ceea ce avea o însemnătate deosebită pentru transformarea ulterioară a meseriilor în simpli lucrători la domiciliu pentru negustori.

Întrucît, în țara noastră, producția capitalistă a început să se dezvolte relativ tîrziu, manufacturile au apărut, în numeroase locuri, aproape în aceeași vreme cu cooperația capitalistă simplă, continuînd apoi să coexiste mult timp cu aceasta. Au fost și zone în care manufacturile au apărut fără ca, în prealabil, să fi existat cooperație capitalistă simplă în respectivul domeniu. Este însă de observat că, în multe cazuri, manufacturile în țara noastră nu au apărut din primul moment ca întreprinderi bazate pe munca salariată, ci ca întreprinderi organizate pe moșii de către domni, principii, boieri, nobili pe baza muncii iobage. Cu vremea, se constată apariția unui șir de manufacturi — de tipul aceleia de la Pociovaliște — în care exploatarea muncii iobage se îndeplinea cu munca salariată. Treptat, în toate țările române se vor întemeia, mai ales în producția alimentară, textilă (lînă, bumbac, mătase), ceramică, a lemnului, metalurgică etc. manufacturi tipic capitaliste, care se vor impune tot mai mult în defavoarea primelor. Printre ele se vor găsi atît manufacturi de tip organic și eterogen, cît și manufacturi care foloseau munca la domiciliu, în unele domenii fiind cele mai răspîndite. Pentru utilizarea muncii la domiciliu este elocvent faptul că la 1839, de pildă, locuitorii comunei Hăghig din secuime, pe atunci iobagi ai conților Miko și Nemeși, se îndeletniceau, după munca agricolă, cu torsul bumbacului în asemenea măsură încît negustori din Brașov au înființat acolo o boiangerie pentru vopsirea firelor de bumbac⁵.

În domeniul industriei extractive — minerit, sare, petrol —, exploatarea feudală începea să se îndeplinească tot mai mult cu forme de muncă salariată. În Munții Apuseni, unde, începînd de la sfârșitul veacului al XVIII-lea, mineritul înregistra o intensificare, paralel cu agravarea obligațiilor lucrătorilor iobagi, se lărgește numărul lucrătorilor salariați folosiți cu deosebire la muncile de specialitate. Situația era asemănătoare,

⁴ D. Z. Furnică, *Industria și dezvoltarea ei în țările române*, București. 1926, p. 96—97.

⁵ A se vedea: St. Imreh, *Despre începuturile industriei capitaliste din Transilvania*, Editura Academiei R.P.R., București, 1955, p. 17.

în ultimul pătrar al veacului al XVIII-lea, și la Reșița. La cuptoarele înalte de aici, transportul lemnului și al mangalului se făcea cu ajutorul muncii iobagilor, iar personalul de specialitate era salariat. Numărul lucrătorilor salariați avea să crească simțitor în prima jumătate a secolului al XIX-lea. La începutul deceniului al cincilea, în două mari întreprinderi miniere, Săcărimb și Băița, lucrau peste o mie de lucrători salariați. În 1842, numai pe domeniul Hunedoarei, la minele de fier, lucrau 654 de muncitori ⁶.

Cît privește salinele, ele erau, din punctul de vedere al tehnicii și al organizării producției, întreprinderi cu caracter manufacturier, folosind o diviziune a muncii relativ dezvoltată. Și aici forța de muncă a fost, la început, iobagă, pentru ca apoi să-și facă loc, treptat, variate forme de muncă salariată. La Ocnele Slănic, Telega și Ocnele Mari, de pildă, numărul „slujbașilor“ era în 1831—1832 de 1 783. Pînă în ajunul instituirii Regulamentului organic, principala sursă de brațe de muncă la ocnele din Muntenia o constituiau clăcașii satelor din împrejurimi; o a doua sursă o formau robii mănăstirești; o a treia — criminalii condamnați (care însă nu erau utilizați peste tot) și, în fine, o a patra sursă — moșnenii sărăciți, care, adesea, ajungeau în situația de clăcași.

În schimbul muncii la ocnă, lucrătorii obțineau, în primul rînd, avantaje în legătură cu dajdia și, în al doilea rînd, o anumită plată. Într-un raport din 1829 către Metternich, consulul austriac, referindu-se la minele de la Telega, scria: „Numeroase ocne ce se găsesc aici nu sînt lucrate de către delincvenți condamnați, cum se întîmplă la Rîmnice, ci de locuitorii aceluia sat contra unei lefi reduse și contra faptului că nici un încasator de impozite valah (adevărat flagel pentru țară) nu are voie să intre în sat, deoarece impozitul se achită visteriei de către arendașul ocnei, el (impozitul — *n.n.*) fiind așezat asupra lui și plătit de contribuabili în mod treptat“ ⁷. În afara avantajelor privind dajdiile, lucrătorii primeau o anumită plată în bani și în natură, variabilă, dar mizeră. Dintr-un calcul efectuat în 1832 ⁸, rezultă că:

a) plata în bani se făcea „cu bucata“, iar plățile în natură, după timp (cu ziua, la anumite intervale, o dată pe an);

b) în totalul plății anuale a unui ciocănaș de „mîna întîi“, plata efectivă în bani reprezenta, pe la 1826, ceva mai puțin de 1/7, pe cînd în 1832 atîngea 9/10;

c) în 1832, plata totală a ciocănașilor scăzuse, față de perioada anterioară, cu aproximativ 3/5.

Creșterea puternică a ponderii plății în bani, în totalul plății ciocănașilor, constituia tocmai un fenomen corespunzător stadiului dezvoltării capitaliste.

Un sector al industriei extractive în care munca salariată a început să apară tîrziu, dar încă înainte de pacea de la Adrianopol, a fost

⁶ A se vedea: Al. Neamțu, *Situația și lupta minerilor din Transilvania în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, în „Anuarul Institutului de istorie“, Cluj, 1961, p. 114.

⁷ Hurmuzaki, *Documente*, vol. XXI, 1828—1836, p. 196.

⁸ Arhivele statului București, fondul *Vistieria Țării Românești*, nr. arh. 4242, nr. 4, anul 1832, fila 3 și verso (Delă pentru alcătuirea comisiei spre îmbunătățirea soartei lucrătorilor).

extracția petrolului. Păcura era scoasă atît de pe domeniile statului și ale boierilor, cît și de pe pămînturile moșnenești. O catagrafie făcută în ianuarie-februarie 1830 în județele Prahova și Saac distingea două categorii de păcurari :

a) cei despre care se preciza că „se află așezați în lucrul puțurilor cu păcură cu toți, și vameșii Cimpinii le plătește banii dajdiilor la vătășie, pă lude 22 și apărăți dă podvezi și angarale... Lucrează făr 'dă rînd“. Aceștia nu primeau plată ;

b) „ceilalți oameni, din satul Liliești, unde și acolo se află puțuri cu păcură, aceia nu să ocrotesc dă nici o podvadă, nu au nici un așeză-mînt cu ei, fiindcă acele puțuri le vinde și vameșii, la unul Diaconu Gheorghe din numitul sat, și acolo cu plată de bani cine voiește dăn locuitori merge și lucrează“⁹ (subl. ns.).

Pe teritoriul României, manufactura nu numai că a început să se dezvolte mai tîrziu în comparație cu țările occidentale dezvoltate, dar stadiul manufacturier al capitalismului nici nu a apucat să se maturizeze cînd progresele industriei europene ridicau pe un plan tot mai înalt problema introducerii mașinilor în industrie. În aceste condiții, primele mașini au început să fie folosite pe teritoriul țării noastre înainte de maturizarea stadiului manufacturier și de abolirea iobăgiei, fără însă să fi căpătat extindere în producție. În zona Brașovului și Sibiului, unde industria textilă era dezvoltată atît sub forma de ateliere meșteșugărești, cît și sub forma de manufacturi și a muncii la domiciliu, se semnalează, încă din anii 1842—1845, utilizarea unor mașini de tors bumbac la Zărnești și de țesut la Chiriu, construite chiar de către proprietarii întreprinderilor respective. Aproximativ în același timp, o mașină de tors adusă din Cehia a fost instalată la Brașov. În partea de sud a țării, prima țesătorie mecanică de care vorbesc documentele este aceea de la Tunari (lîngă București), care funcționa încă în 1843¹⁰.

Din deceniul al cincilea, în industria alimentară încep, de asemenea, să apară, ici-colo, mori cu aburi și cu valțuri. Odată cu cel de-al patrulea deceniu, vor fi utilizate, în Transilvania, primele mașini și în industria zahărului. În 1841, Gheorghe Asachi întemeiază prima fabrică de hîrtie în Moldova, cu mașini aduse de la Viena și Praga, iar în 1845 își procură o mașină și întreprinderea producătoare de hîrtie din Orlat. Tot în acest deceniu își fac apariția primele mașini în industria cărămizilor. În legătură cu dezvoltarea siderurgiei și a metalurgiei prelucrătoare din Banat, este de menționat că, încă înainte de 1848, a fost introdus pudlajul la Reșița, pe baza unei acțiuni de modernizare începută în 1840. Tot în această perioadă a început, timid, utilizarea cărbunelui de piatră.

Examinînd, în ansamblu, situația răspîndirii muncii salariale în industrie la mijlocul secolului al XIX-lea, se pot constata următoarele :

a) Pe întreg teritoriul țării, numărul muncitorilor salariați ocupați în mici ateliere bazate pe cooperarea simplă, în manufacturi și în puținele fabrici existente se ridica, în ajunul revoluției de la 1848, la 20 000—

⁹ Arhivele statului București, fondul *Administrative vechi*, nr. arh. 244, din 1830, fila 4.

¹⁰ „Vestitorul românesc“ din 15 iunie 1843 ; „Albina românească“ din 5 octombrie 1847.

25 000, iar al minerilor la circa 16 000¹¹. Majoritatea muncitorilor, și îndeosebi cei din mine, proveneau din rîndurile țăranilor săraciți; ceilalți erau recrutați, într-o măsură mai mare, din meseriași săraciți, ruinați în procesul concurenței, din calfe și ucenici care nu aveau posibilitatea să devină patroni. Partea covârșitoare a lucrătorilor din producția cu caracter industrial și, cu atât mai mult, minerii aveau și îndeletniciri cu profil agricol, continuînd să păstreze strînse legături cu masele țărănești, din rîndul cărora proveneau.

O caracteristică a muncii salariate în acea perioadă o constituia faptul că într-un șir de cazuri, ca, de exemplu, în unele mine și manufacturi etc., relațiile de tip capitalist se împleteau, în proporții diferite, cu diverse forme de exploatare feudală. De asemenea, aproape toți muncitorii constituiau, în cadrul familiilor lor, prima generație care se angaja să lucreze în schimbul unui salariu. Adesea, autoritățile luau măsuri de coercițiune pentru a-i obliga să lucreze pe cei care, deposezați de pămînturile lor și dezdăcinați din mediul în care trăiseră, nu se puteau acomoda cu munca salariată.

b) O altă sursă de muncitori salariați o formau țările mai dezvoltate din punctul de vedere economic, de unde erau aduși muncitori specialiști, uneori în număr destul de mare. De obicei, aceștia lucrau temporar, după expirarea contractului întorcîndu-se în patria lor.

Muncitorii care înregistrau o concentrare mai mare erau cei din industria extractivă — mineritul în Transilvania și Banat, salinile în Moldova și Muntenia. Restul erau dispersați în întreprinderi mici, cu cîțiva lucrători, rareori cu zeci și, în foarte puține cazuri, cu peste 100 de lucrători.

Munca salariată putea fi observată și în domeniul agriculturii. Forme primitive ale acesteia se întîlnesc încă în a doua jumătate a veacului al XVIII-lea, sub forma de angajări de „năimiți“, de „oameni cu simbrie“, ca argați sau pentru munci agricole sezoniere. Acest proces avea să crească în prima jumătate a secolului al XIX-lea.

În condițiile în care dezvoltarea forțelor de producție și creșterea producției de mărfuri făceau necesară munca salariată, posibilitatea angajării de salariați era oferită de faptul că, în urma sărăcirii clăcașilor, ca și a țăranilor liberi și a împuținării pămînturilor aflate la dispoziția lor, aceștia, de multe ori, pentru a-și asigura existența, dar mai ales pentru a-și plăti dările, erau nevoiți să lucreze un anumit timp contra plată, completîndu-și astfel veniturile insuficiente din propriile gospodării. Adesea, locuitorii din regiuni mai sărăcicioase plecau de cu primăvară la lucru pe bani în alte județe, întorcîndu-se acasă abia toamna.

Migrațiunea sezonală a unei anumite părți din populație în căutare de lucru contra plată, cu toate că, la acea dată, era încă într-un stadiu incipient, constituia un fenomen foarte important în răspîndirea muncii salariate în țară și în procesul de formare a pieței forței de muncă.

Odată cu creșterea mai însemnată a producției de mărfuri, deși munca iobagă va continua să constituie baza exploatării agricole a mo-

¹¹ *Situația clasei muncitoare din România 1914—1944*, sub redacția lui N. N. Constantinescu, Editura politică, București, 1966, p. 461.

șiiilor, totuși, pe unele din moșii, munca salariată va începe să cunoască o utilizare destul de variată. În numeroase cazuri, mai ales în Transilvania, alături de plata cu anul sau cu luna, începe să se răspîndească *salariul* cu ziua.

Condițiile de muncă și de existență ale muncitorimii aflate în stadiul incipient erau dintre cele mai grele. Bărbați, femei și copii trebuiau să lucreze cît le impunea stăpînul. Lipsa de preocupare pentru protecția lucrătorului era totală. Salariile — deși ofereau venituri mai mari decît se putea obține în general în cadrul muncii iobage — erau mici și împovărate cu multe scăzăminte, la care se mai adăugau abuzurile stăpînurilor. Patronii și vătăfii supuneau pe muncitori unui tratament silnic și brutal, iar vitregia autorităților feudale le agrava și mai mult situația. Unii dintre muncitori — îndeosebi cei semisalariați — erau angrenați și în rețeaua relațiilor feudale care dominau la sate.

Pe acest fond, lupta muncitorilor împotriva exploatatorilor a apărut spontan, odată cu formarea lor, manifestîndu-se prin proteste, refuzuri de a mai munci, fugă, revolte și greve spontane, deseori destul de îndelungate și, nu o dată (în cazul minelor), de anvergură pentru vremea aceea. În acest stadiu, ei luptau pentru un salariu mai mare, împotriva abuzurilor, a tratamentului inuman etc., dar și împotriva împilării feudale, care îi apăsa în cele mai variate chipuri. Fiind abia în stare embrionară, muncitorimea acelei perioade nu putea încă să joace un rol politic independent.

EVOLUȚIA CLASEI MUNCITOARE DUPĂ REVOLUȚIA DE LA 1848 PÎNĂ LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XX-LEA

Revoluția română de la 1848 a zguduit din temelii orînduirea feudală, făcînd imposibilă o întoarcere la vechea stare de lucruri. Prin patenta imperială din 1853 pentru Banat și Bucovina și prin cea din 1854 pentru Transilvania a trebuit să se recunoască foștilor iobagi, ca proprietate, pămîntul aflat în posesia lor la 1 ianuarie 1848. Este adevărat că, în felul acesta, se consacrau și toate depozitățile abuzive efectuate de nobili pînă la acea dată. Procesul expropriării țărănimii transilvănene avea să continue însă și după aceea. În perioada 1880—1890, pe baza unei legi pentru comasare și segregare, care prevedea ieșirea din indiviziune a moșierilor și țăranilor în cazul cînd aceștia nu-și separaseră încă pămîntul și nu-l grupaseră într-un singur lot, moșierii, folosindu-se de administrația venală, au înșelat pe țărani la măsurători și le-au dat terenurile cele mai slabe și mai dezavantajate plasate.

În Moldova și Muntenia, unde revoluția de la 1848 nu reușise să înfăptuiască practic eliberarea și improprietărirea țăranilor și unde, în 1851, fuseseră adoptate legiuri prin care țăranii clăcași erau declarați chiriași pe pămînturile lor, iar boierii — proprietari, lupta țărănimii continua cu putere. Sub presiunea acestei lupte și avînd nevoie de brațe de muncă salariate pentru industrie, burghezia a efectuat, în 1864, reforma agrară. Abolind iobăgia, reforma a constituit un pas important pentru progresul economic și social al țării. Cu toate acestea, trebuie reținut că foștii clăcași au primit în proprietate doar un sfert pînă la o

treime din pământurile de care dispuseseră la începutul veacului al XIX-lea pe baza dreptului feudal. Un număr însemnat de țărani nu a primit pământ și chiar cei care au primit au fost, de cele mai multe ori, înșelați de moșieri la măsurătoare sau li s-au dat pământurile cele mai puțin fertile sau mai dezavantajose așezate.

Reforme agrare de la mijlocul secolului trecut au constituit pe întreg cuprinsul țării noastre momentul cel mai însemnat al procesului de transformare a producătorului direct în om liber din punctul de vedere juridic, dar lipsit, în mare măsură sau complet, de mijloace de producție. Drept urmare, abia după acest moment relațiile capitaliste vor deveni mai evidente în economie. Dar calea prusacă a dezvoltării capitalismului în agricultură — îndeosebi prin legile învoielilor agricole — reducea mult posibilitățile de migrare a țăranilor la orașe și chiar dintr-un județ în altul, asigurând, în schimb, pe moșieri cu brațe de muncă, în condițiile unei forme de exploatare în care relațiile capitaliste se împleteau strâns cu rămășițele feudale. Și tot calea prusacă a fost aceea care, supunând pe țăran la o dublă și grea exploatare, făcea ca procesul de dezvoltare a pieței interne să fie lent. La această exploatare, capitalistă și feudală, în Transilvania se adăuga și asuprirea națională.

Perioada examinată se caracterizează și printr-o desfășurare mai largă a procesului de acumulare a averilor bănești susceptibile a fi transformate în capital. Un loc însemnat au ocupat, în acest sens, despăgubirile plătite moșierilor, pe spinarea țăranilor, drept răscumpărare a obligațiilor iobăgești cu prilejul reformelor agrare. Adeseori, aceste despăgubiri erau de 2—5 ori mai mari decât sumele care s-ar fi putut obține prin simpla vânzare a pământului. O parte din sumele primite de moșieri a fost cheltuită de ei neproductiv și în afara teritoriului țării noastre; o altă parte a fost depusă la bănci sau investită în întreprinderi industriale, îndeosebi alimentare, contribuind, în felul acesta, la formarea de capitaluri interne. Același proces de constituire a unor astfel de capitaluri avea să fie și rezultatul abuzurilor favoritismului, fiscalității, datoriei publice etc.

În atare condiții generale, în perioada care a urmat reformelor agrare se constată o anumită creștere a interesului pentru dezvoltarea industriei și, pe măsura traducerii ei în practică, sporește numărul lucrătorilor salariați ocupați în industrie. Un factor important care a favorizat, la rîndul său, acest proces a fost formarea statului național român, care, în 1877, avea să se proclame independent.

A doua jumătate a secolului trecut se caracterizează printr-o dezvoltare crescîndă a capitalismului și, în legătură cu aceasta, a industriei și a căilor ferate. Procesul de introducere a mașinilor, care, în unele ramuri, începuse încă mai înainte, avea să se desfășoare mai pronunțat tocmai după abolirea iobăgiei și, îndeosebi, din deceniul al nouălea al secolului trecut, cînd au început să fie luate măsuri protecționiste mai largi. Este de remarcat însă faptul că, acordînd avantaje tuturor capitaliștilor care creau întreprinderi industriale în țară, inclusiv celor străini, sporul industriei nu a fost pe măsura efortului la care populația a fost supusă ca urmare a sistemului protecționist. Totuși, în numeroase ramuri (morăritul, industria zahărului, a hîrtiei, lemnului, cimentului, petrolu-

lui, siderurgiei), producția mașinistă ia un oarecare avânt încă la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului nostru. În același timp, în alte ramuri (textilă, mecano-metalurgică, carboniferă), procesul era în curs de desfășurare. Cu excepția industriei petrolului, a lemnului, ca și a siderurgiei din sud-vestul Transilvaniei, industria era limitată la piața internă. Căile ferate, care la sfârșitul secolului al XIX-lea însumau circa 7 200 km, erau deja legate între ele, peste munți, în patru locuri, reflectând unitatea economică firească a teritoriului românesc.

Faptul că în România revoluția burghezo-democratică a fost înfrântă, că reformele agrare care i-au urmat au menținut clasa moșierilor și, în același timp, numeroase rămășițe feudale, că acumularea primitivă internă de capital era insuficientă, iar capitalul străin nu era interesat în dezvoltarea industrială independentă a României, că, prin trimiterea peste graniță a unei mari părți din profituri, capitalul străin reducea volumul acumulării interne capitaliste — toate acestea au făcut nu numai ca revoluția industrială să înceapă mai târziu decât în Occident și să se desfășoare mai greu, pe bază de tehnică importată, cu întreruperi și, uneori, fără o legătură suficientă între diversele ramuri industriale, dar au și limitat mult progresul economic al țării în general.

Cea de-a doua jumătate a veacului al XIX-lea a fost, totodată, o perioadă de creștere însemnată a populației pe întreg teritoriul țării. Astfel, în regiunile de dincoace de Carpați, populația a sporit de la circa 4 milioane în 1859—1860 la 4,5 milioane în 1880 și la aproape 6 milioane în 1899. Sporurile demografice mai accentuate între 1880 și 1900 coincid tocmai cu perioada în care și dezvoltarea capitalismului în industrie a fost mai însemnată. Crește relativ rapid ponderea populației urbane; dacă în 1859—1860 aceasta reprezenta 10,1%, în 1899 avea să ajungă la 18,8%. Numărul locuitorilor Bucureștiului s-a ridicat de la 122 000 în 1859—1860 la 180 000 în 1878 și la 276 178 în 1899, sporul fiind între 1859—1860 și 1899 de 127%; populația Galaților a crescut, în aceeași perioadă, cu 140%, ajungând la 62 545 de locuitori, cea a Brăilei a crescut cu 257%, ridicându-se la 56 330 de locuitori etc.¹² În Transilvania, populația a sporit de la circa 4,4 milioane în 1870 la 5,2 milioane în 1900. Ca și în celelalte părți ale țării, se constată și aici o creștere simțitoare a ponderii populației orășenești. Încă în 1870, populația Aradului se ridica la 32 725 de locuitori, cea a Timișoarei — la 32 223, a Oradei — la 28 698, a Brașovului — la 27 766, a Clujului — la 26 382. Până la 1900, numărul locuitorilor acestor orașe a continuat să crească cu zeci de procente¹³.

Revoluția industrială din țara noastră, cu toate dificultățile și limitele ei, a determinat schimbări însemnate în fizionomia societății românești. Dacă, în general, dezvoltarea capitalismului a scos în evidență necesitatea înlăturării vechilor forme feudale de organizare a meseriilor — breslele, corporațiile —, dezvoltarea industriei mecanizate avea să le dea lovitura de grație. În Transilvania, breslele au fost complet

¹² L. Colescu, *Recensământul general al populației României*, București, 1905, p. 5—20.

¹³ *Din istoricul formării și dezvoltării clasei muncitoare din România*, sub redacția lui N. N. Constantinescu, Editura politică, București, 1959, p. 468, 508.

desființate în 1872, iar în regiunile de dincoace de Carpați desființarea lor a fost consacrată printr-o dispoziție în 1873.

Concurența făcută de marea producție mașinistă din străinătate ca și apariția și dezvoltarea industriei mașiniste în România au antrenat ruinarea în masă a micilor meșteșugari și meseriași din toate ramurile în care marea producție se întâlnea pe piață cu cea meșteșugărească. Încă în 1873, când efectul cel mai puternic îl avea concurența mării industrii străine, P.S. Aurelian scria : „Lucru nemaipomenit până acum la români, meseriașii își părăsesc meseria lor și caută a trăi cu alte mijloace ; cizmari, croitori, tabaci, postăvari, boiangii etc. se duc să sape, să lucreze la drumul de fier, se fac servitori pe la curți...”¹⁴. Spre sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, când industria mașinistă internă atinsese un anumit nivel de dezvoltare, iar concurența făcută micii producții din diferite ramuri se simțea la tot pasul, o anchetă industrială constata : „De multe ori, diversitatea intereselor provoacă un antagonism militant între fabricanți și meseriași și, naturalmente, această luptă se sfârșește prin aceea că cel mai mare înghite pe cel mic”¹⁵. Cu toate acestea, datorită nivelului inegal atins de revoluția industrială în diferite ramuri și faptului că producția mașinistă din unele domenii nu acoperea nevoile interne, la sfârșitul secolului trecut și începutul secolului nostru exista încă, în toate regiunile țării, o masă însemnată de meseriași (cizmari, croitori, tâmplari, fierari etc.), atât la orașe cât și la sate, dar, mai ales, în acestea din urmă. Expresie a acelorasi cauze, continuau să ființeze, iar în destule cazuri și să prospere numeroase ateliere bazate pe cooperarea capitalistă simplă și manufacturi, iar munca la domiciliu cunoștea o răspândire însemnată.

Dezvoltarea capitalismului după abolirea iobăgiei, și mai ales în ultimele două decenii ale secolului, a însemnat și creșterea numărului de muncitori salariați în industrie și în transporturi. În acest cadru ia naștere și se dezvoltă proletariatul industrial modern, de fabrică. Privind lucrurile comparativ cu situația din Occident, începutul întârziat al revoluției industriale în țara noastră a determinat apariția relativ tardivă a proletariatului de fabrică. În același timp, dezvoltarea înceată a industriei mecanizate și-a pus pecetea asupra procesului de formare a proletariatului industrial modern.

În regiunile de dincoace de Carpați, numărul muncitorilor salariați în ansamblul industriei prelucrătoare a sporit de la 23 192 în 1859—1860 la 98 881 în 1901—1902, respectiv cu peste 326%. Dacă la cei 98 881 de muncitori din industria prelucrătoare adăugăm pe cei circa 6 000 de muncitori din industria extractivă (cărbune, petrol, sare) și pe cei aproximativ 14 000 de muncitori de la căile ferate, reiese că în 1901—1902 existau în aceste părți ale țării circa 120 000 de muncitori în industrie și la căile ferate¹⁶. Ei proveneau, în majoritate, din rîndurile țărănimii

¹⁴ P. S. Aurelian, *Cum se poate fonda industria în România și industria română față cu libertatea comerțului de importățiune*, București, 1881, p. 75—76.

¹⁵ *Ancheta industrială din 1901—1902*, vol. I, *Industria mare*, București, 1904, p. 120.

¹⁶ A se vedea : *Din istoricul formării și dezvoltării clasei muncitoare din România*, p. 218, 219, 230.

ruinate, dar și din rîndurile meseriașilor ruinați. În 1900, o anumită parte a proletariatului descindea din muncitori salariați. Există, totodată, un număr de lucrători specialiști aduși de peste frontieră.

În această parte a țării, c n totalul muncitorilor ocupați în industria prelucrătoare, potrivit datelor anchetei industriale din 1901—1902, pot fi considerați ca făcînd parte din proletariatul industrial de fabrică muncitorii ocupați în industria mare, în număr de 37 325. În aceeași categorie intrau și muncitorii din industria carboniferă, din extracția țițeiului și cei de la căile ferate. În total, în 1901—1902, în uzinele de dincoace de Carpați, proletariatul industrial modern, de fabrică, număra circa 57 000 de muncitori.

În regiunile de peste munți, numărul muncitorilor din industrie era mai mare și creștea și el rapid. Dacă, în 1870, în ansamblul industriei transilvănene, existau circa 96 000 de muncitori, în 1900 numărul lor a ajuns la 158 000. În transporturi lucrau, în 1900, circa 17 500 de muncitori. În același an erau ocupați în industria mare (și formau deci proletariatul de fabrică) 59 940 de muncitori¹⁷. În rîndurile proletariatului de fabrică intrau și cei 14 000—15 000 de muncitori de la căile ferate. Muncitorii din Transilvania aveau aceeași proveniență ca și cei din Moldova și Muntenia, cu deosebire că numărul celor proveniți din rîndurile meseriașilor ruinați și din părinți lucrători salariați era mai mare.

Pe ansamblul teritoriului țării, proletariatul industrial modern, de fabrică, număra în 1901—1902 peste 130 000 de muncitori, iar totalul muncitorilor salariați din industrie și din transporturi se ridica la aproximativ 300 000. Reiese deci că la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea proletariatul industrial modern, de fabrică, deținea un loc important în ansamblul muncitorimii industriale.

Formarea proletariatului industrial de fabrică a avut o mare însemnătate. Spre deosebire de cooperația capitalistă simplă și de manufactură, producția mecanizată, cerînd lucrătorului să muncească permanent, întreg anul, îl face să rupă, treptat, cu orice altă activitate, și în primul rînd cu cea din gospodăria agricolă, transformîndu-l într-un proletar deplin. Acest proces se desfășura însă inegal în timp și se relua cu fiecare muncitor nou provenit din agricultură. Nu-i mai puțin adevărat că la căile ferate procesul de muncă, în care erau angrenate multe categorii de muncitori la întreținere, cale etc., făcea posibilă existența așa-numiților muncitori „cu lot“, care, pe lîngă activitatea la căile ferate, desfășurau în împrejurimi și munci agricole, ajutați fiind la aceasta de soție și copii. Lucrurile erau asemănătoare la întreprinderile în care producția avea un caracter sezonier.

Concentrînd un mare număr de muncitori, fabrica elimina învelișul patriarhal al relațiilor dintre patron și lucrători, făcînd pe muncitori să înțeleagă din ce în ce mai mult că toți aveau aceeași situație, de exploatați, și aceleași interese. În același timp, deplasîndu-se de la o fabrică la alta, muncitorii vedeau că situația era peste tot asemănătoare, ceea ce îi conducea la ideea necesității unirii forțelor, la marea experiență de luptă

¹⁷ Ibidem, p. 502, 503.

în conflictul de clasă cu capitaliștii. Muncitorii din industria extractivă — de cărbune, de petrol, de minereuri metalifere etc. — au îmbogățit cu noi categorii rîndurile acestui proletariat modern, de fabrică. În felul acesta, apariția și creșterea numărului fabricilor determinau unirea muncitorilor în lupta împotriva capitaliștilor. Iată de ce Friedrich Engels a numit proletariatul de fabrică „sîmburele mișcării muncitorești”¹⁸.

Dezvoltarea mașinismului în industrie a influențat și dezvoltarea capitalismului în agricultură, atît prin creșterea cererii de materii prime agricole pentru industria alimentară, textilă, a pielăriei etc., cît și a cererii de mărfuri agroalimentare, determinată de dezvoltarea orașelor. Aceasta a constituit un imbold pentru dezvoltarea agriculturii cu caracter lucrativ, comercial, care și-a găsit expresia într-o anumită extindere a suprafețelor cu culturi tehnice, într-un început de specializare a agriculturii, în introducerea unor unelte perfecționate și, în cazuri izolate, a unor mașini pe moșii, în intensificarea diferențierii de clasă a țărănimii etc. În aceste condiții, au crescut rîndurile muncitorilor agricoli. În satele de dincoace de Carpați existau în 1900 circa 156 000 de locuitori capi de familie care nu aveau gospodării agricole proprii și trăiau numai din vînzarea forței lor de muncă¹⁹. Dacă se ține seama că în astfel de cazuri, pe lîngă capul familiei, mai lucra cel puțin soția, este limpede că numărul muncitorilor agricoli salariați era mult mai mare. În regiunile transilvănene, numărul muncitorilor agricoli era la sfîrșitul secolului al XIX-lea de peste 450 000, iar cel al argaților de peste 150 000²⁰.

Se poate spune deci că spre sfîrșitul veacului trecut, în strînsă dependență de revoluția industrială, pe teritoriul României principalele detașamente ale clasei muncitoare erau formate.

Caracterizînd nașterea proletariatului ca clasă, Friedrich Engels scria că numai dezvoltarea pe scară largă a producției capitaliste, a industriei moderne și a agriculturii a făcut ca existența proletariatului să aibă un caracter permanent, i-a sporit rîndurile și l-a format ca o clasă deosebită, cu interese deosebite și o misiune istorică deosebită.

Dezvoltarea industriei mecanizate a întărit procesul de concentrare a producției în întreprinderi mari, a dus la formarea de centre industriale, a determinat concentrarea proletariatului industrial, ceea ce a avut o deosebită însemnătate pentru lupta sa, deoarece a favorizat dezvoltarea conștiinței de clasă și organizarea muncitorilor. „Unul din procesele sociale cele mai importante care marchează evoluția societății românești în această perioadă — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — este dezvoltarea și intrarea fermă în arena vieții politice a tinerei clase a proletariatului industrial — forța cea mai înaintată a țării”²¹.

¹⁸ K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 2, E.S.P.L.P., București, 1958, p. 268.

¹⁹ L. Colescu, *Statistica agricolă a României*, București, 1907, p. 66.

²⁰ Damian Hurezeanu, *Problema agrară și lupta țărănimii din România. 1904—1906*, Editura științifică, București, 1961, p. 100.

²¹ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la adunarea festivă consacrată aniversării a 80 de ani de la crearea partidului politic al clasei muncitoare din România. 30 martie 1973*, p. 9.

Regimul exploatării crâncene a muncitorilor de către capitaliștii autohtoni, care era agravată de jaful trusturilor străine, a accentuat contradicțiile de clasă din interiorul societății românești, a impulsionat mișcarea muncitorească. În contextul dezvoltării generale economice-sociale a României, al schimbărilor în cadrul raportului de forțe politice, lupta clasei muncitoare avea ca țel principal eliberarea sa și a maselor muncitoare de exploatare și asuprire și căpăta, în același timp, un caracter național, patriotic, prin faptul că ținea la apărarea independenței și suveranității țării. Proletariatul devenea astfel tot mai mult purtătorul idealurilor celor mai revoluționare ale maselor largi, exponentul năzuințelor vitale ale întregului popor muncitor spre dezvoltarea țării pe calea progresului, spre o viață liberă și demnă.

Din activitatea ideologică-culturală de masă a mișcării noastre muncitorești în preajma și după crearea partidului politic al clasei muncitoare din România*

ION FELEA

De la începuturile sale, socialismul român a pus în circulație idei social-politice noi, cu un profund caracter patriotic și umanitar; de la începuturile sale, mișcarea socialistă din România a considerat că era necesar ca, paralel cu propagarea ideii revoluției sociale, de unire și solidaritate muncitorească în lupta pentru o viață nouă, să inițieze, folosind variate forme, acțiuni pentru ridicarea nivelului cultural-ideologic al maselor. „Socialiștii români — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu în cuvîntarea rostită la adunarea festivă consacrată aniversării a 80 de ani de la crearea partidului politic al clasei muncitoare din România — acordau o atenție deosebită asigurării condițiilor pentru dezvoltarea instrucției publice, pentru ridicarea nivelului de cultură și civilizație al maselor populare, pentru formarea unei intelectualități provenite din popor și legată de acesta — parte componentă a luptei generale pentru emanciparea socială și națională a României“. Ei și-au dat seama că nu era de ajuns să vrei binele poporului, fericirea oamenilor, ci trebuia să acționezi în această direcție. De aceea, ei considerau că datoria militanților, a intelectualilor socialiști îndeosebi, era să răspîndească, în mod sistematic, organizat, ideile înaintate în rîndul maselor¹. Poetul Nicolae Dumitrescu era de părere că numai făcînd agitație și propagandă prin viu grai și prin scris socialiștii pot arăta că sînt „cu adevărat socialiști“².

Ideile și atitudinea aceasta erau o entuziastă continuare, calitativ superioară, a activității pentru culturalizarea maselor populare, desfășurată de intelectualii revoluționari din generația de la 1848, în frunte cu Nicolae Bălcescu, C.A. Rosetti și alții. Aceste nobile tradiții ale mișcării progresiste din țara noastră au fost preluate de socialiștii din veacul

* Fragment dintr-o lucrare în curs de pregătire.

¹ Într-o scrisoare adresată lui Zamfir Arbore, la 2 iunie 1880, poetul Nicolae Dumitrescu, sub pseudonimul său literar Saphir, scria: „Nu este destul numai a ne aduna din cînd [în cînd] seara și a ne mărgini în discuțiuni și conversații. Să ieșim la luptă!... să scoatem jurnale, să tipărim cărți, cu scrieri noi, bine cugetate, bine îngrijite“. (*Documente privind istoria României. Războiul pentru independență*, vol. I, partea I, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1954, p. 828.

² *Ibid.*

trecut și duse mai departe, dindu-le, totodată, o fundamentare și finalitate mai clară, mai înaltă.

Socialiștii nu concepeau o mișcare revoluționară fără ridicarea nivelului general cultural-ideologic al poporului. Sofia Nădejde³ amintea cu multă admirație de o asemenea activitate desfășurată de tinerii intelectuali în mijlocul poporului *. Vorbind despre broșurile și cărțile citite de tinerii intelectuali animați de noile idealuri, care arătau că alcătuirea oamenilor în societate are drept scop propășirea tuturor, ea releva : „Concluzia era că tinerii din păturile culte, însuflețiți de sentimente nobile, trebuiesc să lumineze pe muncitori asupra drepturilor lor și să-i îndemne să lupte pentru a-și îmbunătăți soarta... A cunoaște răul și a nu încerca o îndreptare a lui era considerat ca o lașitate și o complicitate. După broșuri veni «Capitalul» lui Marx, care a format baza discuțiilor și a propagandei... Socialismul a fost ideea care a dat consistență și putere de rezistență elanului umanitarist care zvicnea în sufletul generației de atunci“.

Mulți intelectuali care au ocupat locuri de frunte în literatură, știință, în învățământ și în presă au sorbit din izvoarele mișcării socialiste. Ei își aminteau cu multă plăcere că acolo în acea organizație de entuziaști luptători împotriva orînduirii burgheze au învățat să gîndească cu îndrăzneală, să-și potolească setea de lumină și de adevăr științific.

Publicistul de prestigiu B. Brănișteanu scria în acest sens : „Istoricul României moderne, dacă va voi să fie nepărtinitor, va trebui să se ocupe de anii de la 1880 și pînă la 1900, cu multă amănunțime și de vechea mișcare socialistă. Și cînd mă gîndesc așa, îmi apare înaintea ochilor timpul cel mai frumos al mișcării : acela al acțiunii culturale ! N-am luat parte la această mișcare decît folosindu-mă de dînsa ; ei îi datoresc cele mai frumoase sentimente din sufletul meu ; ei, setea nesfirșită de lumină și știință ; ei, dragostea de adevăr și dreptate ; ei, convingerea în progresul neclintit al omenirii.

Nu va putea istoricul României moderne să treacă peste această mișcare, care la timpul ei a exercitat o influență decisivă, care a aruncat pentru întîiași dată în țărîna opiniei publice românești sămînța marilor probleme științifice care turbură pe gînditorii tuturor popoarelor“⁴.

O intensă activitate de răspîndire a culturii, de propagare în mijlocul muncitorilor a ideilor socialiste a avut loc în anii 1891—1892, în preajma creării partidului muncitorilor din România, mai ales după ce sediul mișcării s-a mutat din nou în localul din strada Piața Amzei nr. 26. Acolo s-a înființat o bibliotecă, realizată prin subscripție și donații. În apelul făcut de ziarul „Munca“ pentru crearea bibliotecii, tovarăși de idei și de luptă, prietenii din întreaga țară și din străinătate erau rugați să

³ Sofia Nădejde, *Cîteva amintiri*, în „Adevărul“ din 14 februarie 1935, p. 3.

* V. G. Morțun, într-o cuvîntare ținută la Clubul muncitorilor, arăta : „Cînd în 1880 au început să apară în Iași publicațiile socialiste — cine a fost în grupare ? Frații Nădejde, dr. Russel, Nicolae Codreanu, Lupu etc. La Paris, Mille, Bădărău, Radovici, Vintilă Rosetti, ca și alții. În București, cînd a apărut „Emanciparea“, a fost Costache Bacalbașa, Frunzescu, Gheorghe din Moldova — erau o mîină de tineri culti, înflăcărați de dorul dreptății, care căutau să deștepte pe muncitori și să-i îndemne la luptă împotriva despoitorilor“ („Lumea nouă“ din 2 mai 1897).

⁴ B. Brănișteanu, *Cîteva gînduri asupra vechii mișcări socialiste*, în „Facla“ din 10 aprilie 1910, p. 67—69

trimită fie cărți, fie bani pentru cumpărarea lor⁵. La scurt timp s-a anunțat prin ziar că la club se află deja un număr oarecare de cărți și „gazete române, germane, franceze pe care prietenii le pot citi“⁶.

În activitatea de propagare a ideilor socialiste un loc deosebit l-a ocupat Cercul de studii sociale, înființat la București în decembrie 1884. În articolul 2 din statutul cercului se arăta că una dintre sarcinile acestuia era „să se studieze profund și amănunțit ideile și doctrinele socialiste de către membrii ce-l compun și răspîndirea lor în afară“. Mai departe, în același articol, se prevedea că, în acest scop, se vor ține conferințe populare de către membrii delegați la diferite societăți și cercuri de muncitori, se vor organiza „școli de adulți“, se vor publica lucrări pe care cercul le va crede de cuviință, se vor acorda ajutoare bănești pentru presă și propagandă socialistă etc. În ultimul articol se arăta semnificativ pentru dorința muncitorilor de a se organiza într-un partid propriu: „În caz de desființare a cercului, toată averea se va trece Partidului Muncitor din România“⁷.

Socialiștii din veacul trecut nu s-au mulțumit numai să organizeze biblioteci, să țină conferințe în vederea propagării teoriei marxiste. Ei au și inițiat, în iulie 1891, editarea de broșuri care tratau diferite probleme sociale „și care se pot cu înlesnire răspîndi și trece din mină în mină“. Deocamdată — anunța ziarul „Munca“ — se vor tipări lucrările: *Problema lucrătoarelor și a femeilor*, de Clara Zetkin, tradusă de Sofia Nădejde, importanta lucrare a lui Paul Lafargue: *Evoluția proprietății* și conferința lui Panait Mușoiu despre *Propaganda în mișcarea socialistă*⁸.

Un rol important în acțiunea de ridicare cultural-ideologică a proletariatului, a maselor muncitoare a revenit cluburilor muncitorești. În aceste cluburi, frunțașii socialiști — intelectuali, dar și muncitori — țineau prelegeri pe diverse teme, aveau discuții cu muncitorii asupra unor subiecte de stringentă actualitate, le îndreptau pașii spre literatura marxistă, în care puteau să găsească răspuns problemelor care îi preocupau.

La Iași, Clubul muncitorilor, aflat pe strada Veche, la nr. 63, a adresat în vara anului 1891 un apel tuturor muncitorilor să participe la cursurile de sociologie și economie, care urmau să se țină din două în două săptămîni⁹.

La București, în martie 1892, Cercul de studii sociale publica în ziarul „Munca“ o știre în care anunța că la Clubul muncitorilor se vor ține duminica după-amiază conferințe publice „asupra socialismului și a tuturor chestiilor ce stau în strînsă legătură cu dînsul“¹⁰. Ulterior, ziarul a făcut un călduros apel la toți cei ce doreau să țină asemenea conferințe pentru a comunica subiectul despre care doreau să vorbească și la ce dată anume¹¹.

⁵ „Munca“ din 19 mai 1891.

⁶ „Munca“ din 2 iunie 1891.

⁷ „Munca“ din 9 februarie 1892.

⁸ „Munca“ din 19 iulie 1891.

⁹ „Munca“ din 18 august 1891.

¹⁰ *Ibid.*

¹¹ „Munca“ din 17 mai 1892. Vorbind de conferințele care aveau loc în sala „Sotir“, I. C. Atanasiu amintea, printre cei care vorbeau muncitorilor de la tribuna roșie, pe I. Teodorescu („marele ziarist“), Simion Sanielevici, Miron Mortun, doctorii Vranialici, Robin (I. C. Atanasiu, *Pagini din istoria contemporană a României. 1881—1916*, vol. I, *Mișcarea socialistă. 1881—1900*, București, 1932, p. 50).

Printre primii care, în martie 1892, au răspuns acestui apel și au conferențiat în sala Clubului muncitorilor din București a fost și „dascălul socialismului român” Constantin Dobrogeanu-Gherea. Tema avea caracter teoretic : *Concepția materialistă a istoriei*. În fața unei asistențe numeroase, Gherea — care pentru prima oară lua cuvîntul în public — a vorbit despre principiile călăuzitoare ale mișcării socialiste. Cuvintele sale alese, logica expunerii au entuziasmat auditoriul, captivat de superioara calitate a expunerii.

Mai întîi, conferențiarul a trecut în revistă o serie de concepții care încercau să explice istoria omenirii, arătînd limitele fiecăreia din ele. El a evidențiat că numai concepția materialistă a istoriei, datorată lui Marx și Engels, este capabilă să dea răspunsuri clare, științifice asupra istoriei. Gherea a arătat că ceea ce mișcă și transformă societățile este modul de producție¹². Pentru a demonstra aceasta, el s-a referit la două epoci : feudalismul și capitalismul, arătînd că din cauze economice societatea feudală a trebuit să dispară și să facă loc societății capitaliste, care, la rîndul ei, va trebui să dispară datorită contradicțiilor ce există între producția socială și însușirea individuală a bunurilor de către capitaliști. Societatea socialistă nu este o himeră — spunea Gherea —, ci o necesitate a evoluției economice.

Stăpînind metodologia de cercetare marxistă, Gherea a avut o viziune clară asupra dezvoltării istorice a societății omenești. În orînduirea socialistă — arăta conferențiarul —, în care instrumentele de muncă aparțin societății, aceasta are aspectul unui fel de gospodărire unitară, o mare familie. Și cînd vorbea de societatea socialistă, el nu avea în vedere „o societate grozav de depărtată”, ci „o societate foarte apropiată de noi, care bate la porțile societăților moderne și nu așteaptă decît ca poporul muncitor, conștient și luminat, să-i strige : «Intră !»”¹³.

Alături de intelectuali, la tribuna Cercului de studii sociale au conferențiat și muncitori, care printr-o pregătire asiduă, după orele grele de muncă, prin conferințele lor, electrizau masele de auditori. Între cei care conferențiază în această perioadă din preajma creării partidului se număra și lucrătorul tipograf Alexandru Ionescu. El a făcut expuneri în fața muncitorilor pe o largă gamă de probleme cu caracter social-politic.

În toamna anului 1892, activitatea cultural-ideologică a Cercului de studii sociale a fost reluată. Într-o primă ședință s-au discutat regulamentul de funcționare a bibliotecii și temele care urmau să fie dezvoltate în conferințele de la Clubul muncitorilor din Piața Amzei.

Aici au avut loc numeroase manifestări, printre care și o discuție despre teoriile lui Malthus¹⁴. Dar cea mai importantă acțiune din această perioadă a fost hotărîrea de a se înființa o școală „în care muncitorii fără știință de carte să primească, fără plată, lecții de citit, scris, socoteală, iar cei cu știință de carte, împreună cu cei dintîi, să primească deosebite cunoștințe trebuitoare lor ca socialiști și ca oameni”¹⁵. Această activitate a fost una din cele mai importante și mai folositoare și s-a întins pe o perioadă mai lungă de timp. Muncitorii au venit să învețe, mai întîi, să scrie

¹² „Munca” din 29 martie 1892 ; „Democrația socială” din 5 aprilie 1892.

¹³ *Ibid.*

¹⁴ „Munca” din 13 septembrie 1892.

¹⁵ „Munca” din 11 octombrie 1892.

și să citească, devenind curînd — prin folosirea și a altor forme de culturalizare — oameni cu nivel cultural ridicat, putînd să abordeze teoriile de bază ale marxismului, prinzînd gust și pasiune pentru literatură și problemele social-politice.

Pe măsură ce se apropia momentul creării partidului clasei muncitoare, conferințele de la Clubul muncitorilor din București căpătau un caracter tot mai teoretic, încadrîndu-se în lărga dezbateră care a premers acestui eveniment deosebit de important din istoria mișcării muncitorești din țara noastră. „Munca“ a publicat un rezumat al conferinței *Ce este și ce vrea socialismul?*, ținută de socialistul Dulceanu. După o introducere în care demonstrează cauzele inegalității sociale în orînduirea burgheză, conferențiarul a făcut o succintă expunere asupra ideilor fundamentale ale socialismului. El a definit socialismul ca fiind știința care, pe baza analizei liniilor de dezvoltare ale societății, a schimbărilor care au loc în diferite perioade istorice, arată mijloacele concrete ce trebuie folosite pentru înlăturarea nedreptăților sociale. Socialismul — a arătat el — înseamnă înlăturarea exploatării omului de către om, unire și frăție în locul urii și discordiei, cînd nu mai există nici asupriți, nici asupritori; socialismul înseamnă trecerea instrumentelor de muncă, a mașinilor, pămîntului în mîinile poporului muncitor. Avem dreptate și luptăm contra nedreptății. Vrem cultură pentru toți și luptăm contra neștiinței — a sintetizat Dulceanu în încheiere țelurile socialiștilor români¹⁶.

În noiembrie 1892, profesorul universitar D. Dumitrescu-Iași a ținut conferința intitulată *Ținta democrației în educațiune*, în care vorbitorul, după cum nota redactorul ziarului „Munca“, a dezvoltat „idei pur sociale“. Profesorul D. Dumitrescu-Iași a adus o serie de critici organizării sistemului educațional din România, a relevat numărul mult prea mic față de necesități al școlilor secundare, cvasiinexistența școlilor la sate. În timp ce educarea copiilor de bogăți se făcea de către guvernante („și ce educație? Adevărat burghezească“), muncitorii, care-și petreceau timpul în fabrici și ateliere, nu aveau timp să dea educație copiilor. „În materie de educație — conclusea D. Dumitrescu-Iași — domină antagonismul de clasă“¹⁷.

La începutul lunii decembrie, Anton Bacalbașa a ținut o conferință intitulată *Lupta de clasă*. Sala Clubului muncitorilor era plină de muncitori din diferite bresle, „printre care s-a observat și o mulțime de studenți“¹⁸. În aceeași perioadă, Anton Bacalbașa a conferențiat la Ateneul din Ploiești despre *Opinia publică*. Printre cei care au mai făcut expuneri aici s-au aflat Al. G. Radovici (*Puterea legilor*) și D. A. Teodoru (*Cîteva concluzii din teoria evoluției*).

Anul 1893 !

A început cu o manifestare de bun augur. La 1 ianuarie a avut loc o serbare dată de Clubul muncitorilor din București. La ora 8 seara — potrivit relatărilor ziarului „Munca“ — localul „Orfeu“ era plin de lume. În

¹⁶ „Munca“ din 25 octombrie 1892.

¹⁷ „Munca“ din 15 noiembrie 1892.

¹⁸ „Munca“ din 6 decembrie 1892.

sunetul muzicii a început dansul. Muncitori și muncitoare, studenți și studente au venit să ia parte la această serbare, care, în anul acesta, a în trecut în frumusețe toate serbările de pînă atunci. Valuri, valuri de dansatori se amestecau în acea mare de oameni. Vedeai un student dansînd împreună cu o muncitoare, un muncitor dansînd un vals cu o studentă. Apoi se încingea o horă mare și veselă de muncitori și de studenți. „O impresionantă frățietate între munca manuală și cea intelectuală”¹⁹.

Ceea ce a contribuit însă mai mult la farmecul acestei serbări la început de an au fost, fără îndoială, corul și teatrul.

La miezul nopții dansul a încetat și întreaga asistență și-a îndreptat privirile spre scenă. Cortina s-a ridicat, și corul, compus numai din muncitori, a executat mai întîi imnul *Steagul Roșu*. A urmat apoi improvizația *Moș Ion Zurbă*, în care era satirizat modul cum decurgeau alegerile, cînd autoritățile obligau pe țărani să dea votul asupritorilor lor. Ion Zurbă își spunea toate păsurile, toate neajunsurile pe care le îndura de la stăpînire. Monologul a fost așa de bine interpretat de „lucrătorul sitar Gh. Ionescu”, încît acesta „a fost felicitat de d. Caragiale, cunoscutul autor dramatic, care se afla în sală”. Lucrători în bluze albastre și țărani în costume naționale au jucat *Hora muncitoare*, după care s-a reprezentat o piesă în versuri, cu subiect social, de Constantin Mille. În continuare, s-au recitat versuri (o poezie socialistă și *La oglindă*, de George Coșbuc), s-a jucat *Piatra din casă*, s-a dansat, apoi cortina s-a ridicat din nou și, în timp ce corul cînta *Marsilieza*, pe scenă a apărut un tablou măreț: *Alegoria muncii*.

După aceasta, Anton Bacalbașa, Gh. Morțun și Constantin Mille, solicitați de cei prezenți, au arătat ce vrea *Partidul muncitorilor* și au îndemnat pe muncitori la unire și luptă²⁰.

Cu cîteva zile înainte de deschiderea Congresului de constituire a P.S.D.M.R., în cadrul Cercului de studii sociale s-a ținut conferința *Din geneza concepției materialiste a istoriei*, în care a fost prezentată, pe scurt, concepția dialectică despre lume, în opoziție cu cea metafizică²¹. Conferențiarul a arătat caracterul revoluționar al dialecticii, opus sistemelor filozofice absolute, a evidențiat rolul lui Karl Marx, care a preluat de la Hegel metoda sa dialectică, dar, spre deosebire de acesta, care considera lumea materialistă „ca un reflux al ideii ce evoluează”, Karl Marx, din contra, a răsturnat concepția hegeliană și a arătat că evoluția Ideii este „icoana evoluției lumii materiale”.

La sfîrșitul lui aprilie 1893, Anton Bacalbașa a vorbit din nou la Cercul muncitorilor, de data aceasta despre *Judecata istoriei*, dînd o serie de exemple din care reieșea că fiecare istorie corespunde interesului clasei din care face parte istoricul respectiv²².

La Clubul muncitorilor a vorbit, după crearea partidului, și Ion Luca Caragiale. Într-o conferință intitulată sugestiv *Prostie și inteligență*, ma-

¹⁹ „Munca” din 3 ianuarie 1893.

²⁰ *Ibid.*

²¹ „Munca” din 28 martie 1893.

²² „Munca” din 2 mai 1893.

rele dramaturg găsea cuvinte aspre de critică la adresa sistemului de organizare a învățămîntului din România. El arăta că învățămîntul trebuia să fie pus la îndemîna tuturor²³.

În vara anului 1893, în cadrul conferințelor de la Clubul muncitorilor din București a vorbit și celebrul, pe vremuri, propagandist Niță I. Pițurcă, lucrător „șalvaragiu” (croitor). El a arătat că viața lucrătorilor ajunsese așa de grea în România acelor ani, încît mulți dintre ei erau siliți să colinde din oraș în oraș pentru a găsi de muncă, părăsindu-și cu lunile familiile. Vorbitorul a dat mai multe exemple care au uimit auditoriul. Singurul „leac” pentru rezolvarea acestei situații el îl vedea numai în unirea muncitorilor din România pentru toate chestiunile, atît economice cît și politice, deoarece numai prin unire și acțiune „muncitorii vor putea să cucerească și puterea politică, fără de care nu va putea să se îmbunătățească fundamental starea muncitorilor”²⁴.

Apologetii ideologiei burgheze din România au căutat multă vreme să acrediteze ideea că muncitorii nu puteau înțelege și admira pe marii noștri creatori de literatură și artă. Socialiștii români, la vremea lor, au dat o ripostă puternică acestor aserțiuni. Nu ne vom ocupa aici de clasi-cele studii ale lui Constantin Dobrogeanu-Gherea despre Mihai Eminescu, despre Ion Luca Caragiale, despre George Coșbuc („poetul țărănimii”) și alții. Ceea ce ținem să subliniem în rîndurile de față este caracterul de masă al răspîndirii literaturii, artei, al culturii, în general, în mijlocul muncitorilor în anii creării partidului revoluționar al proletariatului din România, datorită, aproape în exclusivitate, socialiștilor români. Ce elogiul mai mare se poate aduce unei culturi decît activitatea de difuzare a ei pînă în straturile cele mai de jos ale societății?

În cadrul acestei acțiuni literatura a ocupat un loc foarte important. Sala „Sotir” din Piața Amzei era plină de muncitori ori de cîte ori aveau loc manifestări cu caracter literar. Dovezile de dragoste fierbinte pentru literatură ale muncitorimii, ale cinstirii pe care ea a dat-o întotdeauna creatorilor de literatură sînt numeroase. Evocăm aici, în acest sens, cîteva mărturii.

În iulie 1890, la numai un an de la stingerea din viață a lui Mihai Eminescu, muncitorii socialiști au strîns bani, cu prilejul unei manifestări în grădina „Oppler”, pentru ridicarea unei statui genialului poet. „Munca” scria: „Este dat tot tinerimii și mulțimii muncitoare să-și aducă aminte și să cinstească memoria celui mai mare dintre poeții noștri. Tinerimea și mulțimea muncitoare se vor arăta și astădată vrednice, precum au fost întotdeauna. Eminescu, care a fost uitat în viață de clasa bogătașă, uitat este și acum”²⁵.

În toamna aceluiași an s-a dezvelit bustul poetului. Un scurt articol în „Munca”, iscălit „Grachu”, conținea cîteva impresii de la solemnita-

²³ „Munca” din 16 mai 1893.

²⁴ „Munca” din 13 iunie 1893.

²⁵ „Munca” din 8 iulie 1890.

tea dezvelirii bustului și câteva gânduri pline de dragoste pentru marele poet dispărut²⁶.

În același număr, ziarul a publicat câteva fragmente dintr-o scrisoare a lui Eminescu, în care marele poet, arătând munca lui istovitoare de la „Timpul“, ziarul boierilor, scria : „Să pot zbura pe trei zile la Iași, tare-aș veni. Dar mai mult de trei zile n-aș avea, pentru că nu am vacanță, ci trebuie să trag... greu la vale și greu la deal“.

După crearea P.S.D.M.R., militanții de frunte ai partidului au dat o deosebită importanță explicării fenomenelor artistice și literare prin prisma concepțiilor socialiste. Astfel, Constantin Mille a ținut, în mai 1893, o conferință despre *Arta și socialismul*²⁷. Răspunzînd mai întîi la întrebarea : Ce-i arta ?, conferențiarul a arătat că ea reprezintă o reflec-tare a naturii printr-o individualitate, care fiind, de asemenea, și membru al unui mediu social, arta lui va fi, în același timp, și oglindirea acelui mediu social. Constantin Mille a luat atitudine împotriva unor ideologi ai burgheziei care considerau că în societatea socialistă, atunci cînd fiecare va primi după trebuință, nemaifiind „impulsul material“, arta va pieri. El a arătat că în socialism acționează „impulsul moral“, care nu poate lipsi niciodată ; chiar dacă dispare „impulsul material“, rămîne imboldul moral și mulțumirea sufletească a artistului, a creatorului de artă. Imboldul material, interesul bănesc pentru adevăratul artist este „în a doua linie“. Homer nu a avut în vedere cîștigul cînd a scris „Iliada“ ; poezia noastră populară nu s-a născut sub imboldul bănesc ; Eminescu, cînd și-a scris poeziile, niciodată nu s-a gîndit la numărul edițiilor ce s-ar putea trage și nu în vederea lor a scris.

Cînd, în societatea socialistă — spunea Constantin Mille — cultura se va răspîndi asupra unui cerc cu mult mai larg, desigur că în această epocă va fi o înflorire a artei, și abia atunci „arta nouă va ieși la lumină în toată strălucirea înfloririi ei“.

În noiembrie 1893, la Clubul muncitorilor din Capitală a conferențiat Traian Demetrescu ; titlul conferinței : *Nuvelele doamnei Sofia Nădejde*²⁸. Cînd citești pentru prima oară nuvelele Sofiei Nădejde, arăta Traian Demetrescu, impresia este ciudată : o lipsă totală de artificial, de rafinament, de ceva meșteșugit, căutat. El s-a pronunțat împotriva scriitorilor „rafi-nați“, care vor să facă din artă un joc subtil, menit să înșele și de care se lasă a fi înșelat artistul însuși. Vorbitorul și-a manifestat emoția adîncă de care era cuprins citind nuvelele Sofiei Nădejde, care mai toate descriu viața țăranilor, toate vorbesc despre nevoile și năzuințele poporului.

²⁶ „Munca“ din 7 octombrie 1890. Autorul articolului satiriza pe filfizonii care au venit în frac să asiste „la apoteoza aceluia care niciodată n-a purtat fracul“. Ei își puneau monoclul la ochi să privească cine este acela care i-a întrebat cu atîta curaj : „Ce a scos din voi Apusul, cînd nimic nu e de scos ?“. Adresîndu-se acestora, „Grachu“ exclamă plin de indignare : „Nu-l revendicați pentru voi, nepăsătorilor și sătuilor ; dînsul a scris, adresîndu-se mulțimii flămînde și desculțe : «Ei tot și voi nimic ; ei cerul, voi dureri»“. În același timp, „tineri cu idei umanitare și cu inima simțitoare“ admirau pe maestrul care a biciuit pe *Epigonii*. Incheindu-și impresiile, ziaristul de la „Munca“ făcea următoarele reflecții : mulți prefecți a avut țara, despre care însă nici nu se mai știe că au existat. „Iar de Eminescu mereu se tot vorbește, se va vorbi mereu...“.

²⁷ „Munca“ din 23 mai 1893.

²⁸ „Munca“ din 7 noiembrie 1893

Au fost analizate unele nuvele ale Sofiei Nădejde cu tematică socială, printre care *Două mame*, *Din viața de la țară* („cea mai admirabilă“ — cum o caracterizează *Tradem*). Conferențiarul și-a manifestat admirația față de modul în care Sofia Nădejde a descris viața grea a țăranilor. El, care trăise în copilărie la țară, cunoștea îndeaproape viața acestora, grea, tristă, așa cum era descrisă în nuvelele Sofiei Nădejde.

Referindu-se la stilul autoarei, Traian Demetrescu evidenția faptul că ea nu recurgea la nimic complicat și surprinzător. Numai simple fapte, arătate în brutalitatea lor firească; dacă această literatură era tristă, cauza se află în „întocmirea economică-politică a societății burgheze de azi“. Autoarea — sublinia Traian Demetrescu — simpatizează cu eroii săi, ia parte la durerile lor; limba folosită de ea „e bogată și românească“, stilul e simplu, novator, adeseori fermecător, ca al basmelor. De aceea, concluse el, Sofia Nădejde aparține familiei de povestitori în fruntea căreia se aflau Ispirescu și Creangă.

Conferința lui Traian Demetrescu a produs o profundă impresie asupra auditoriului. Luînd cuvîntul în cadrul unei ședințe la Clubul muncitorilor, Constantin Mille arăta că atenția cu care a fost urmărită conferința lui Traian Demetrescu „dovedește că muncitorii s-au cultivat, așa că pot pricepe foarte bine o conferință literară“. Mille s-a referit, printre altele, și la activitatea culturală pe care o duceau socialiștii din alte țări: în Germania existau un teatru popular socialist și școli socialiste; în Belgia, la Casa poporului din Bruxelles, „cei mai de seamă scriitori și artiști din Belgia vin să țină conferințe literare, artistice și științifice“. A luat apoi cuvîntul Anton Bacalbașa, care a propus să se treacă la organizarea, la Clubul muncitorilor, a unei serii de conferințe „prin care să se popularizeze literatura, arta și știința“. El a cerut ca reprezentanții socialiștilor „să se prezinte la diferite societăți literare și științifice din Capitală pentru a le cere să-i înscrie și pe ei între conferențieri“. El însuși, în seara zilei de 17 februarie, a ținut la Ateneul român din Capitală o conferință în care a făcut o critică severă adeptilor teoriei maioresciene „artă pentru artă“ (de altfel, însuși titlul conferinței era *Artă pentru artă*). Conferința a avut un succes deosebit. Nu se poate contesta — arăta ziarul „Munca“ — că acest succes se datorește în parte și simpatiilor pe care prietenul Bacalbașa și le-a asigurat, dar nu se poate contesta că acest succes se datorește și „ideilor pe care le exprima conferențiarul“²⁹.

În seara zilei de 11 decembrie 1893 mulți muncitori au venit la sala „Sotir“ să-l asculte pe Constantin Mille vorbind despre romanul lui Vlahuță, *Dan*³⁰. La început, Constantin Mille s-a referit la rolul social al romanului (care trebuie să fie „oglindea fidelă a societății“), la situația existentă în acel moment în romanul românesc (mai puțin cultivat pînă atunci decît celelalte genuri literare) și, în sfîrșit, a trecut la analiza romanului lui Alexandru Vlahuță. El a expus, pe scurt, subiectul lucrării, a insistat asupra analizei adînci psihologice făcută de autor eroilor, s-a oprit asupra personajelor secundare (care „sînt luate din viața reală“). Apoi a adus și unele critici. Cînd a vorbit despre însemnătatea romanului *Dan* din punctul de vedere socialist, conferențiarul a relevat că autorul, fără să vrea, „lucrează pentru socialism“.

²⁹ „Munca“ din 27 februarie 1894.

³⁰ „Munca“ din 19 decembrie 1893.

Ziaristul care a redat în „Munca“ un rezumat al conferinței remarcă faptul că Mille vorbise timp de două ore, fiind „ascultat cu mare atenție de muncitori, care erau fermecați de acest subiect nou pentru dinșii și de modul cum a fost tratat de conferențiar : fără cuvinte radicale și într-un limbaj cât se poate de simplu și lămurit, astfel ca să poată fi bine înțeles de muncitori“.

Puțin mai tirziu, referindu-se la această conferință, Constantin Mille publica în „Munca“ din 2 ianuarie 1894 articolul intitulat *O literatură nouă*, în care, ridicându-se împotriva adepților unei arte pure, făcea constatarea că în țara noastră începea să se nască un nou curent, pozitiv, cu privire la interpretarea fenomenului literar. El dădea ca exemplu publicațiile „Adevărul literar“ din București și „Evenimentul literar“ din Iași. „Ambele pornesc de la același principiu că arta trebuie să înceteze a fi o operă de copii, o jucărie sau amuzare propriu-zisă, ci trebuie să fie oglindirea lumii în care se produce și a lumii în general, a ideilor ce frământă veacul și care zguduie puternic lumea. Azi, când socialismul este peste tot locul, când el este un factor al vieții sociale moderne, când muncitorul este omul de mâine, e firesc lucru ca de nevoile, de aspirațiile, de viața lui să se ocupe nu numai politica, dar și literatura serioasă“. Mille arăta că succesul celor două publicații sînt o dovadă că în România era necesară o astfel de literatură. „O nouă lume se naște și în țara românească“ — scria el —, iar acestei lumi îi trebuie o nouă literatură, deoarece era sătulă de cea furnizată „de fabrica «Universului»“ sau de nimicurile fără de talent publicate de „deochiatele noastre reviste literare“.

Literatura, în concepția socialiștilor, era menită să joace un rol activ în opera de transformare a societății burgheze, constituind o adevărată armă de luptă în mîna celor exploatați, muncitori sau țărani. Cînd, la începutul anului 1894, în unele județe, țăranii s-au răscolat împotriva mizeriei și exploatării, ziarul „Munca“ a reprodus după ziarul „Vatra“ poezia lui George Coșbuc *Noi vrem pămînt*, ca o îmbărbătare adresată celor răscolți de către muncitori³¹. La 13 februarie „Munca“ publica o știre despre răscoalele izbucnite „în mai multe comune din Tecuci, Vaslui și Suceava“, declarînd deschis că „simpatiile noastre sînt cu țăranii“³².

Am căutat să prezentăm, în aceste pagini, cîteva din aspectele, mai puțin cunoscute, care ilustrează activitatea socialiștilor români și, mai cu seamă, a Clubului muncitorilor din București, pentru promovarea în rîndul muncitorilor, al maselor populare a ideilor socialiste, a culturii progresiste. Socotim că această activitate, care constituie o latură importantă a preocupărilor și acțiunii socialiștilor, oferă un teren larg de analiză, de conturare a unor profunde semnificații, pînă acum insuficient explorat, pentru cercetătorii istoriei mișcării muncitorești din țara noastră.

³¹ „Munca“ din 6 februarie 1894.

³² „Munca“ din 13 februarie 1894.

70 de ani de la Congresul al II-lea al Partidului Muncitoresc Social-Democrat din Rusia

ALEXANDRU VIANU

La 30 iulie 1973 s-au împlinit șapte decenii de la deschiderea Congresului al II-lea al P.M.S.D.R., care a marcat încheierea procesului de unificare a organizațiilor revoluționare din Rusia pe bazele politice-ideologice și organizatorice elaborate de V. I. Lenin, apariția partidului proletar de tip nou, a partidului leninist.

Importanța deosebită a acestui memorabil moment constă în aceea că el a însemnat un triumf al principiilor leniniste cu privire la partidul revoluționar al clasei muncitoare, principii reprezentînd o dezvoltare creatoare a ideilor lui Marx și Engels în noile condiții istorice. Expresie a condițiilor și cerințelor interne ale Rusiei, a evoluției și sarcinilor mișcării revoluționare a proletariatului de aici, crearea partidului leninist a inaugurat o etapă nouă în mișcarea muncitorească rusă. Proletariatul rus dispunea, de acum înainte, de o organizație capabilă să-l mobilizeze și să-l conducă la victorie.

Împreună cu partidul și sub conducerea sa, clasa muncitoare, masele largi de oameni ai muncii din Rusia au străbătut un drum uriaș de bătălii eroice, de grele încercări și de victorii istorice, cu răsunet mondial. Partidul a condus lupta clasei muncitoare și a țărănimii muncitoare în trei revoluții : revoluțiile burghezo-democratice din 1905—1907 și din februarie 1917 și Marea Revoluție Socialistă din Octombrie 1917, care a deschis o nouă epocă în dezvoltarea societății omenești, epoca revoluțiilor proletare, a trecerii popoarelor de la capitalism la socialism. Avînd în frunte partidul comunist, proletariatul din Rusia a răsturnat puterea moșierilor și capitaliștilor în una dintre cele mai mari țări capitaliste ale globului, a sfărîmat lanțurile asupririi sociale și naționale, a rupt frontul imperialismului, a instaurat, pentru prima oară în istorie, puterea trairnică a celor ce muncesc — dictatura proletariatului — și a înfăptuit mărițe transformări revoluționare, care au înrîurit întregul mers al societății contemporane. P.C.U.S., partidul clasei muncitoare, a devenit avangarda de luptă a întregului popor sovietic, constructor al comunismului, prin a cărui muncă creatoare Uniunea Sovietică s-a transformat într-o puternică țară socialistă.

Apariția partidului proletar marxist în Rusia este indisolubil legată de formarea proletariatului modern și de dezvoltarea mișcării muncitorești din această țară, de afirmarea marxismului în mișcarea socialistă internațională. Ea își are rădăcinile în îndelungate și eroice tradiții de luptă socială. Apăsătorul jug al iobăgiei, care condamna popoarele din Rusia țaristă la muncă istovitoare, la mizerie și încătușare, a stîrnit o largă împotrivire. Gîndirea revoluționară își trage astfel seva din lupta maselor populare, cu deosebire țărănești, împotriva iobăgiei.

O dată cu dezvoltarea capitalismului, cu creșterea numerică a proletariatului, la ordinea de zi, pe arena socială, a apărut problema muncitorească. Exploatarea sălbatecă și lipsa totală de drepturi politice provocau proteste, revolte și greve ale muncitorilor, care au izbucnit încă în deceniul al 7-lea. Era faza luptei spontane a muncitorilor, ajunși la capătul răbdării, formă incipientă de manifestare a conștiinței lor. În aceeași perioadă, muncitorii înaintați începuseră să se pună în curent cu activitatea Internaționalei I și a partidelor muncitorești din țările europene, să cunoască concepțiile lui Marx și Engels. Însușindu-și marxismul, muncitorii înaintați căutau, în același timp, căi proprii de luptă, încercau să creze organizații muncitorești de sine stătătoare.

Primele organizații de acest fel — *Uniunea muncitorilor din sudul Rusiei*, condusă de intelectualul revoluționar E.O. Zaslavski, și *Uniunea de nord a muncitorilor ruși*, ai cărei organizatori au fost muncitorii revoluționari Victor Obnorski și Stepan Halturin — au luat ființă la Odesa, în 1875, și, respectiv, la Petersburg, în 1878. Ele au subliniat că eliberarea muncitorilor trebuie să fie opera lor proprie, și-au proclamat solidaritatea cu mișcarea muncitorească europeană. În același timp, programele celor două organizații vedeau și influențe narodnice.

După un an de existență, *Uniunea muncitorilor din sudul Rusiei* a fost lichidată de poliția țaristă; o soartă asemănătoare a avut și *Uniunea de nord a muncitorilor ruși*. Dar crunta reacțiune politică din Rusia nu a putut împiedica dezvoltarea mișcării muncitorești.

În procesul trecerii mișcării muncitorești din Rusia pe pozițiile învățaturii marxiste, al clarificării ideologice în lumina socialismului științific, un rol de seamă a avut G.V. Plehanov. Rupînd cu narodnicismul, el a întemeiat, în 1883, la Geneva, grupul *Eliberarea muncii*, primul grup marxist rus.

Programul grupului *Eliberarea muncii* a jucat un rol însemnat în mișcarea muncitorească marxistă din Rusia. Totuși, rolul acestei prime organizații marxiste din istoria partidului proletar din Rusia s-a mărginit doar la a pune „bazele teoretice ale social-democrației” și a face „primul pas în întîmpinarea mișcării muncitorești”¹.

Paralel, au luat ființă organizații marxiste și în interiorul Rusiei: *Partidul social-democraților ruși*, întemeiat la Petersburg de către D. Blagoev, în 1883, și *Asociația muncitorilor din Petersburg*, constituită în 1885 de către P. B. Tocisski. Au apărut, de asemenea, cercuri marxiste la Moscova, Kazan, Samara, Nijni-Novgorod, Kiev, Harkov și în alte centre. O influență deosebită în trecerea revoluționarilor pe poziții marxiste a exercitat în regiunea Volgăi revoluționarul N.E. Fedoseev. Dar

¹ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 25, Editura politică, București, 1964, p. 139.

grupurile și cercurile marxiste nu erau încă legate de mișcarea muncitorească de masă. Social-democrația rusă trecea, pe atunci, așa cum arăta V. I. Lenin, printr-un proces de dezvoltare internă.

Cel care a formulat cu claritate obiectivele noi ce se puneau în fața proletariatului în lupta sa revoluționară și care a fundamentat necesitatea, modul de organizare, precum și principiile ideologice și politice ale partidului de tip nou, capabil să mobilizeze și să conducă la victorie clasa muncitoare, a fost Vladimir Ilici Lenin.

Activitatea sa teoretică și practică a marcat, în acea vreme, începuturile unei noi etape în istoria clasei muncitoare din Rusia, în dezvoltarea marxismului. Pornind de la condițiile noii epoci revoluționare, de la experiența istoriei socialismului din Rusia și din celelalte țări ale Europei, V.I. Lenin a dat un răspuns limpede la problemele nodale ale mișcării muncitorești revoluționare, a indicat proletariatului rus calea spre victorie. Marele merit istoric al lui V.I. Lenin constă în faptul că, în lupta sa ideologică intransigentă împotriva narodnicismului liberal, a „marxismului legal“, a „economismului“ și a altor teorii care barau calea întemeierii partidului, a apărut în mod strălucit esența revoluționară a marxismului, a dezvoltat în mod creator cele mai însemnate laturi ale acestei mărețe învățăături, ținând seama de sarcinile istorice și de cerințele mișcării muncitorești din Rusia.

Pe baza analizei profunde a dezvoltării economice și a relațiilor de clasă din Rusia, V.I. Lenin, primul dintre marxistii ruși, a precizat că sarcina primordială era organizarea partidului proletar marxist unic, un partid care „să transforme într-o luptă de clasă conștientă actualul război economic al muncitorilor dus cu forțe răzlețe“². Atunci — arăta mai departe Lenin — „MUNCITORUL rus, ridicându-se în fruntea tuturor elementelor democratice, va răsturna absolutismul și va călăuzi PROLETARIATUL RUS (alături de proletariatul TUTUROR ȚĂRILOR) *pe drumul drept al luptei politice fățișe, spre o REVOLUȚIE COMUNISTĂ VICTORIOASĂ*“³.

Marxistii ruși au dat viață ideilor leniniste în practica mișcării muncitorești. La inițiativa lui V.I. Lenin, cercurile marxiste din Petersburg s-au unit într-o singură organizație ilegală, care, la sfârșitul anului 1895, a luat denumirea de *Uniunea de luptă pentru eliberarea clasei muncitoare*. Din această organizație, care a constituit germele partidului revoluționar al proletariatului din Rusia, făceau parte: V. I. Lenin, G. M. Krjijanovski, N. K. Krupskaja, V. V. Starkov, I. V. Babușkin, I. S. Gribakin, M. I. Kalinin, N. G. Poletaev, V. A. Șelgunov și alții.

După modelul *Uniunii de luptă din Petersburg* au fost organizate „uniuni“ la Moscova, Tula, Ivanovo-Voznesensk, Iaroslavl, Kostroma, Vladimir, Rostov pe Don și în alte orașe.

Primul congres al organizațiilor social-democrate s-a ținut ilegal, la Minsk, la 1—3 martie 1898. Congresul a hotărât înființarea Partidului Muncitoresc Social-Democrat din Rusia (P.M.S.D.R.). Din acel moment organizațiile social-democrate locale au început să se denumească comitete ale P.M.S.D.R. Dar acest congres, care s-a ținut în lipsa lui Lenin și a colaboratorilor săi cei mai apropiați, aflați în deportare, nu a putut să

² V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 1, Editura politică, București, 1960, p. 301.

³ *Ibid.*

elaboreze un program și un statut al partidului, să pună capăt divizării mișcării social-democrate. Partidul, ca organizație centralizată, nu fusese, în realitate, creat. În comitetele locale social-democrate, din cauza lipsei unui centru conducător, nu exista o linie politică unitară și o tactică revoluționară științific fundamentate. Se făcea simțită lipsa puternicului nucleu de revoluționari marxiști, în frunte cu V. I. Lenin, aflați în deportare.

Intorcându-se din deportare în 1900, V. I. Lenin a pornit imediat la pregătirea terenului pentru crearea unui partid marxist, care să aibă ca obiectiv înfăptuirea revoluției socialiste, instaurarea dictaturii proletariatului, organizarea socialistă a societății ruse. Pentru aceasta era necesară stabilirea unei înțelegeri unice a scopurilor programatice revoluționar-marxiste și a sarcinilor tactice, unirea organizatorică a comitetelor și a grupurilor locale într-un singur partid, cu o conducere centralizată.

Încă din timpul deportării, V.I. Lenin a ajuns la concluzia că rolul hotărîtor în crearea unui partid marxist trebuia să-l joace un ziar politic pe întreaga Rusie. Acest rol l-a avut ziarul „Iskra“, creat de Lenin în străinătate. În primul număr al „Iskrei“, apărut în decembrie 1900, V.I. Lenin a definit ca principală sarcină a ziarului și a mișcării socialiste crearea partidului marxist în Rusia. Curînd, în jurul „Iskrei“ s-a format, în Rusia, un grup de revoluționari devotați cauzei proletariatului și strîns legați de mase.

O deosebită însemnătate în lupta pentru făurirea partidului marxist a avut lucrarea lui V.I. Lenin *Ce-i de făcut?* apărută în martie 1902. În această lucrare, străbate ca un fir roșu ideea că partidul *este forța revoluționarizatoare, conducătoare și organizatoare a mișcării muncitorești*. „Dați-ne o organizație de revoluționari și vom răsturna Rusia“⁴ — scria el.

Datorită activității desfășurate de „Iskra“ timp de aproape trei ani, „economismul“ a fost nimicit din punctul de vedere ideologic, iar comiteele locale social-democrate s-au unit pe o platformă comună marxistă, pregătindu-se astfel convocarea celui de-al doilea congres al P.M.S.D.R. Sub conducerea lui V.I. Lenin, redacția „Iskrei“ a elaborat proiectele Programului și Statutului partidului.

Congresul al II-lea al P.M.S.D.R., care a întemeiat partidul proletar de tip nou, s-a întrunit, inițial, la Bruxelles, iar apoi la Londra. Congresul a devenit arena unei confruntări îndirjite a două orientări — revoluționară și oportunistă. Se punea ca problemă cardinală alegerea drumului pe care să meargă tînăra mișcare muncitorească rusă. Datorită principialității și fermității lui V.I. Lenin și a leniniștilor, congresul a pășit pe drumul revoluționar, consolidînd victoria principiilor leniniste, a planului „Iskrei“ de creare a unui partid de tip nou, cum pînă atunci nu existase încă în mișcarea socialistă internațională.

Congresul a aprobat Programul partidului, alcătuit din programul minimal, în care se preconiza desăvîrșirea revoluției burghezo-democratice — răsturnarea țarismului și instaurarea republicii democratice — și programul maximal, în care se punea ca sarcină răsturnarea capitalismului, instaurarea dictaturii proletariatului și construirea societății socialiste. P.M.S.D.R. declara, în Programul său, că se consideră unul din-

⁴ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 6, Editura politică, București, 1961, p. 124.

tre detașamentele armatei mondiale a proletariatului și recunoștea dreptul tuturor națiunilor la autodeterminare.

De asemenea, congresul a aprobat Statutul P.M.S.D.R., care, cu excepția primului paragraf privitor la apartenența la partid, adoptat în formularea lui Martov, era statutul leninist. Acest statut a asigurat partidului contururi organizatorice precise și, prin aceasta, fermitatea liniei partidului, puritatea principiilor sale.

Deși, cu prilejul alegerii organelor centrale, partidul s-a scindat în majoritatea revoluționară (bolșevicii) și minoritatea oportunistă (menșevicii), ideile și principiile marxist-leniniste au biruit, iar lucrările congresului au fost încununute de crearea partidului revoluționar al clasei muncitoare din Rusia. A apărut astfel un partid proletar de tip nou, partidul bolșevicilor, partidul leninist. „Bolșevismul, ca curent de gândire politică și ca partid politic — arată V. I. Lenin —, există din 1903”⁵.

Cu toate represiunile necruțătoare la care a fost supus de către autocrația țaristă, partidul a condus cu succes proletariatul, masele largi muncitoare în mari și victorioase bătălii de clasă; practica vie a luptei a confirmat pe deplin justetea liniei revoluționare elaborate de V. I. Lenin, principiile organizatorice, programatice și tactice leniniste.

Partidul marxist-leninist al clasei muncitoare din Rusia a acționat ca hegemon al revoluției burghezo-democratice din anii 1905—1907. În acea perioadă tumultuoasă și bogată în evenimente, partidul, înarmat cu teoria leninistă a transformării revoluției burghezo-democratice în revoluție socialistă, a dobândit o uriașă experiență de luptă, devenind un partid de mase. „În primăvara anului 1905 — releva V. I. Lenin —, partidul nostru era o uniune de cercuri ilegale; în toamnă el a devenit partidul *milioanelor* de proletari”⁶.

V.I. Lenin a ilustrat în chip magistral ideea că interpretarea științifică, obiectivă, a contextului economic și social din diferite țări prezintă o importanță deosebită în stabilirea obiectivelor de luptă, schimbarea lor ducând, implicit, la modificarea sarcinilor, la abordarea într-un mod nou a strategiei de acțiune a mișcării muncitorești. Din analiza raportului internațional de forțe, care indică dezvoltarea inegală și în salturi a țărilor capitaliste, el a înlocuit teza lui Marx și Engels despre posibilitatea victoriei simultane a revoluției proletare — teză derivată dintr-un anumit cadru — cu teza privind posibilitatea victoriei revoluției socialiste într-un grup de țări sau chiar într-o singură țară, tocmai datorită marilor schimbări de condiții în care se desfășura lupta clasei muncitoare la începutul secolului al XX-lea. Lenin a arătat că socialismul va îmbrăca forme diferite de la țară la țară, în funcție de nivelul dezvoltării economice, de raportul dintre clase, de tradițiile istorice, de particularitățile țării respective. În mod inevitabil, toate națiunile vor ajunge la socialism, sublinia V.I. Lenin, „dar nu vor ajunge toate chiar în același fel; fiecare va aduce un specific, exprimat într-o anumită formă a democrației, într-o anumită varietate a dictaturii proletariatului, într-un anumit ritm al transformărilor socialiste ale diferitelor laturi ale vieții sociale”⁷.

⁵ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 41, Editura politică, București, 1966, p. 6.

⁶ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 17, Editura politică, București, 1963, p. 150.

⁷ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 30, Editura politică, București, 1964, p. 125.

Victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie a reprezentat o vie confirmare a tezei leniniste despre posibilitatea triumfului cauzei muncitorimii într-o singură țară, inaugurînd o nouă eră în istoria omenirii — era făuririi socialismului și comunismului. Crearea primului stat al muncitorilor și țăranilor și edificarea socialismului în Uniunea Sovietică au demonstrat în practică superioritatea marxism-leninismului, marea lui forță transformatoare. Ca partid de guvernămînt, care a luat asupra sa răspunderea pentru soarta țării, pentru reînnoirea ei revoluționară, P.C.U.S. a devenit forța conducătoare a noii societăți, a statului muncitorilor și țăranilor, în fața căruia stătea sarcina uriașă de a începe — primul — construirea socialismului.

Indicațiile lui V. I. Lenin cu privire la căile și la metodele de construire a socialismului au stat la baza activității P.C.U.S. și a Puterii sovietice.

Sub conducerea partidului comunist, poporul sovietic, învingînd imense și felurite greutăți temporare, a realizat industrializarea socialistă a țării, a rezolvat una dintre cele mai complicate sarcini ale revoluției proletare — socializarea agriculturii —, a înfăptuit revoluția culturală, a lichidat exploatarea omului de către om, a edificat prima societate socialistă în lume, transformînd o țară înapoiată din punctul de vedere economic într-un stat puternic și înfloritor, cu un potențial economic și tehnic-științific de prim rang, o țară avînd un rol de mare însemnătate pe arena mondială, factor activ al luptei pentru progresul general al omenirii.

Coeziunea de monolit a poporului sovietic în jurul partidului leninist, devotamentul lui nețărmurit față de cauza lui Octombrie, față de patria socialistă s-au manifestat din plin în strălucita victorie dobîndită în cursul Marelui Război Pentru Apărarea Patriei — verificare impresionantă a trăinicieii și viabilității orînduirii sovietice. În crîncena luptă cu puternica mașină de război fascistă, Uniunea Sovietică, forța principală a coaliției anti-hitleriste, a adus contribuția hotărîtoare la înfrîngerea agresorilor. „Purtînd pe umerii săi greul războiului antihitlerist — a arătat tovarășul Nicolae Ceaușescu — Uniunea Sovietică a dat cele mai mari jertfe în zdrobirea mașinii de război naziste, s-a acoperit de glorie nepieritoare în lupta pentru salvarea omenirii de pericolul robiei fasciste; victoriile sale, ale celorlalte forțe din coaliția Națiunilor Unite au dat noi puteri și au încurajat mișcarea de rezistență antifascistă din întreaga lume“.

Factorul care a însuflețit și a organizat toate victoriile poporului sovietic și ale forțelor sale armate a fost partidul comunist — forța conducătoare a societății sovietice. Orînduirea socială și de stat sovietică, economia socialistă și-au dovedit deplina lor vitalitate.

După cel de-al doilea război mondial, în configurația social-politică a lumii au intervenit profunde transformări și mutații. Statul sovietic socialist a trecut examenul marii conflagrații, ieșind victorios și dobîndind un înalt prestigiu în lume. Totodată, într-un număr de țări din Europa (Albania, Bulgaria, Cehoslovacia, R.D. Germană, Iugoslavia, Polonia, România, Ungaria) și Asia (China, Coreea de Nord și Vietnamul de Nord), clasa muncitoare, masele largi ale oamenilor muncii au răsturnat pe cale revoluționară, sub conducerea partidelor comuniste, puterea burgheziei și moșierimii și au trecut la făurirea orînduirii socialiste. Aceasta a dus la modificarea raportului de forțe pe arena mondială în favoarea socialis-

mului, păcii și democrației. Spre sfârșitul deceniului al șaselea, revoluția democratică, antiimperialistă din Cuba a învins și s-a transformat în revoluție socialistă victorioasă, prima pe continentul latino-american. Formarea și întărirea sistemului mondial socialist au exercitat și exercită o influență profundă asupra mersului întregii istorii contemporane, asupra mișcării de eliberare a popoarelor de sub jugul colonialismului, a luptei acestora împotriva neocolonialismului, pentru lichidarea subdezvoltării, pentru asigurarea unui progres economic-social cât mai rapid al noilor state care au pășit pe drumul afirmării independenței, a luptei pentru menținerea și consolidarea păcii în lumea întreagă.

În perioada postbelică, P.C.U.S. a înfăptuit o serie de măsuri de ordin politic, economic și ideologic menite să întărească societatea sovietică și orînduirea de stat, să dezvolte economia, să sporească nivelul de viață și de cultură al oamenilor.

Principalul rezultat al profundelor transformări social-economice înfăptuite de popoarele sovietice, sub conducerea P.C.U.S., l-a constituit construirea societății socialiste dezvoltate. Pe baza transformărilor radicale din viața economică-socială și spirituală a societății, s-a cimentat frăția de nezdruccinat a oamenilor muncii, animați de aceleași interese și țeluri, de ideologia marxist-leninistă.

Ținînd seama de succesele raportate în construcția socialistă a țării, de faptul că socialismul a învins pe deplin și definitiv, iar Uniunea Sovietică pășise într-o nouă etapă, superioară, Congresul al XXII-lea al P.C.U.S. (17—31 octombrie 1961) a adoptat cel de-al treilea Program al P.C.U.S. — programul construirii societății comuniste.

În noua etapă, a construirii comunismului, se manifestă cu o forță tot mai mare rolul conducător al partidului, legitate obiectivă de cea mai mare importanță a evoluției societății socialiste.

Un eveniment remarcabil din viața partidului, a întregului popor sovietic l-a constituit Congresul al XXIV-lea al P.C.U.S. (30 martie — 9 aprilie 1971), la care L.I. Brejnev, secretar general al C.C. al P.C.U.S., a făcut o analiză multilaterală a înfăptuirilor poporului sovietic — sub conducerea fermă a partidului comunist — în domeniul industriei, agriculturii, al dezvoltării științei, artei, culturii, învățămîntului, al asistenței sociale și al creșterii bunăstării materiale a populației. Congresul a elaborat linia politică a construcției comuniste în etapa actuală, trasînd sarcina istorică de a se conjuga organic realizările revoluției tehnice-științifice contemporane cu avantajele sistemului economic socialist, de a se asigura o creștere considerabilă a nivelului de trai material și cultural al poporului pe baza dezvoltării accelerate și multilaterale a forțelor de producție.

Sub conducerea P.C.U.S., clasa muncitoare, țărănimea colhoznică, intelectualitatea muncesc cu abnegație pentru înfăptuirea hotărîrilor Congresului. În centrul atenției stă, actualmente, lupta dîră pentru îndeplinirea obiectivelor celui de-al treilea an, anul hotărîtor, al cincinalului 1971—1975.

Partidul Comunist al Uniunii Sovietice — parte componentă a mișcării comuniste internaționale — a adus în tezaurul marxist-leninist comun al acestei mișcări experiența dobîndită în procesul unei îndelungate și glorioase lupte revoluționare, al edificării socialismului și comu-

nismului, tezaur care se îmbogățește neconținut prin activitatea practică a tuturor partidelor comuniste și muncitorești.

Comuniștii din România participă la sărbătorirea acestui eveniment de excepțională importanță în istoria Partidului Comunist al Uniunii Sovietice în condițiile continuei dezvoltări și diversificări a relațiilor de solidaritate și colaborare frățască, internaționalistă, statornicite între poporul român și poporul sovietic, între partidele comuniste din cele două țări. Exprimând sentimentele și voința întregului nostru popor, C.C. al P.C.R., în telegrama adresată C.C. al P.C.U.S. la aniversarea a 70 de ani de la Congresul al II-lea al P.M.S.D. din Rusia, sublinia că „relațiile de prietenie și solidaritate frățască româno-sovietice, cu vechi și îndelungate tradiții de luptă comună, cărora Partidul Comunist Român le dă o înaltă apreciere, vor cunoaște și în viitor o dezvoltare continuă pe baza principiilor marxism-leninismului și internaționalismului socialist, în folosul ambelor noastre popoare, al cauzei întăririi unității țărilor socialiste, a mișcării comuniste și muncitorești internaționale“.

Însuflețit de adânci sentimente de prețuire și stimă față de poporul sovietic, poporul român urmărește cu interes și caldă prietenie remarcabilele succese obținute de acesta sub conducerea P.C.U.S. în construcția comunismului, văzind în ele un aport important la întărirea forțelor socialismului și păcii în lume, a frontului mondial antiimperialist.

Cu câteva luni în urmă, poporul român a sărbătorit împlinirea a 80 de ani de la crearea partidului politic al clasei muncitoare din România, pe baza principiilor socialismului științific, a teoriei de clasă a lui Marx și Engels, moment de cea mai mare însemnătate pentru dezvoltarea mișcării revoluționare din țara noastră, pentru evoluția națiunii, pentru afirmarea independentă a României. Această sărbătorire, ca și jubileul comuniștilor din U.R.S.S., reprezintă un prilej fericit de a evoca bogatele tradiții ale raporturilor strânse de prietenie și întrajutorare tovarășească încheiate încă cu un veac în urmă — de la începuturile organizării clasei muncitoare și ale răspîndirii marxismului în România — între mișcarea noastră muncitorească și cea din Rusia. În conștiința maselor populare au rămas adînc încrustate manifestările de puternică solidaritate internaționalistă dintre forțele revoluționare ale celor două țări în lupta de eliberare socială și națională. Sint cunoscute marile demonstrații de protest ale maselor muncitoare din România împotriva represiunilor dezlănțuite de țarism în cursul revoluției ruse din 1905, ajutorul pe care revoluționarii români l-au acordat răsculaților de pe crucișătorul „Potemkin“ care, ca urmare a presiunii exercitate de mișcarea muncitorească asupra guvernului român, au primit azil politic în țara noastră. Caldele sentimente internaționaliste ale proletariatului român și-au găsit expresie elocventă în entuziasmul cu care acesta a salutat victoria Revoluției din Octombrie, în larga sa mișcare de solidaritate cu tînărul stat socialist concretizată în puternice manifestații, întruniri, greve și culminînd cu participarea cu arma în mînă a mii de revoluționari români la lupta pentru victoria Marelui Octombrie pe fronturile din Ucraina, Caucaz, de pe Volga, din Asia Centrală și Extremul Orient. „În România — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu —, vestea victoriei Revoluției din Octombrie a fost salutăată cu profundă simpatie și entuziasm de oamenii muncii, care și-au manifestat activ solidaritatea cu tînăra putere sovietică prin ample acțiuni desfășurate pe întreg cuprinsul țării, prin

participarea nemijlocită, cu arma în mână, a unui număr însemnat de fii ai poporului nostru la apărarea statului socialist împotriva intervențiștilor. Aceste acțiuni au înscris file memorabile în cronica legăturilor internaționaliste dintre mișcările revoluționare ale clasei muncitoare din cele două țări, au reprezentat o manifestare vie a prieteniei dintre poporul român și popoarele U.R.S.S.⁸

Continuând aceste nobile tradiții, Partidul Comunist Român a făcut, încă de la întemeierea sa, din prietenia cu U.R.S.S. o coordonată fundamentală a politicii sale. La Congresul său de constituire, din mai 1921, au fost adoptate moțiunea specială *Pentru proletariatul rus*, în care se exprima solidaritatea cu lupta revoluționară a acestuia, precum și o moțiune prin care se cerea promovarea unor relații de bună vecinătate și prietenie cu U.R.S.S. În pofida condițiilor aspre ale ilegalității, P.C.R. a organizat și a condus numeroase acțiuni ale clasei muncitoare, ale forțelor progresiste pentru cultivarea în rîndurile maselor celor mai largi a adevărului despre transformările innoitoare ce se petreceau în U.R.S.S., despre succesele obținute de poporul sovietic în construirea socialismului, pentru o politică de pace și prietenie cu țara vecină de la răsărit, a demascăat cu tărie politica antisovietică a cercurilor reacționare, a inițiat constituirea unor asociații care au militat pentru dezvoltarea de relații prietenești între țările noastre.

Relațiile strînse, frățești, între P.C.R. și P.C.U.S. și-au găsit în anii grei ai ascensiunii fascismului o nouă expresie în lupta comună împotriva agresorilor fasciști, pentru pace. Partidul Comunist Român a militat neabătut pentru stabilirea unor relații diplomatice de bună vecinătate cu Statul sovietic, s-a ridicat cu hotărîre împotriva politicii statelor fasciste de pregătire a războiului antisovietic. Coloanele presei comuniste și muncitorești au salutat restabilirea relațiilor diplomatice româno-sovietice la 9 iunie 1934.

În timpul celui de-al doilea război mondial, în care România a fost tirită împotriva voinței poporului român, P.C.R., care se afla în avangarda luptei antifasciste, antirăzboinice, a organizat eroica rezistență antifascistă, lupta pentru încetarea războiului antisovietic, pentru răsturnarea regimului militar-fascist al lui Antonescu, alungarea hitleriștilor din țară, readucerea părții de nord a Transilvaniei în hotarele patriei, recucerirea independenței de stat a României.

Unind toate forțele patriotice ale națiunii și folosind împrejurările favorabile create de victoriile strălucite ale coaliției antihitleriste, a cărei forță de bază a fost Uniunea Sovietică, Partidul Comunist Român a organizat și a condus insurecția națională antifascistă armată de la 23 August 1944, asigurînd doborîrea dictaturii antonesciene, scoaterea României din războiul hitlerist și angajarea țării, cu întregul ei potențial material, uman și militar, în lupta împotriva Germaniei naziste. Victoria insurecției, sîngele vărsat în comun de ostașii români și sovietici în lupta pentru eliberarea întregului teritoriu național, pentru înfrîngerea definitivă a fascismului au cimentat pe vecie prietenia româno-sovietică, colaborarea dintre poporul nostru și poporul sovietic.

În bogatul tezaur al tradițiilor sale internaționaliste, P.C.R. a înscris, după 23 August 1944, noi file, pe cele mai largi și mai diferite planuri.

⁸ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 2, Editura politică, București, 1968, p. 481—482.

Relațiile româno-sovietice au fost ridicate pe o treaptă calitativ superioară, au cunoscut o continuă dezvoltare, practic neexistând domeniu de activitate în care țara noastră să nu colaboreze strâns cu Uniunea Sovietică. Aceste relații se întemeiază pe asemenea factori fundamentali cum sînt comunitatea orînduirii și ideologiei, identitatea țărilor și năzuințelor. Pe aceste temeiuri, primul Tratat de prietenie, colaborare și asistență mutuală dintre România și U.R.S.S., încheiat cu 25 de ani în urmă, a stimulat dezvoltarea amplă și continuă a relațiilor reciproce pe toate planurile. Noul Tratat româno-sovietic de prietenie, colaborare și asistență mutuală, semnat în iulie 1970, a creat un cadru prielnic intensificării și amplificării continue a colaborării multilaterale dintre România și U.R.S.S. În toate sferele vieții politice, economice, tehnico-științifice, culturale ale celor două țări se manifestă pregnant cursul ascendent al colaborării bazate pe principiile conlucrării frățești, avantajului reciproc, respectării suveranității și independenței naționale, egalității în drepturi și neamestecului în treburile interne. Rodnicia colaborării româno-sovietice își găsește concretizare în dezvoltarea continuă a schimburilor comerciale, în realizarea unui șir de acțiuni de cooperare în ramuri de bază ale producției, în investigarea unor forme noi de conlucrare în sectoare variate ale economiei, științei, tehnicii, culturii, învățămîntului, literaturii și artei, în intensificarea contactelor și vizitelor de delegații din diferite domenii.

Se cuvine remarcat că un rol deosebit de important în evoluția continuu ascendentă a relațiilor multilaterale româno-sovietice au întărirea raporturilor de prietenie și solidaritate frățească dintre P.C.R. și P.C.U.S., întîlnirile și convorbirile dintre conducătorii de partid și de stat ai celor două țări prietene, în primul rînd dintre tovarășii Nicolae Ceaușescu și Leonid Brejnev, schimburile de experiență și de păreri în diferite sectoare ale edificării socialismului și comunismului. Acordînd o înaltă prețuire prieteniei româno-sovietice, dezvoltării colaborării multilaterale dintre țările noastre, Partidul Comunist Român acționează cu perseverență pentru întărirea lor pe baza principiilor marxism-leninismului și internaționalismului socialist, cu convingerea că aceasta corespunde deopotrivă intereselor vitale ale ambelor popoare, cauzei întăririi unității țărilor socialiste, a mișcării revoluționare mondiale. Pe această linie se înscrie și recenta întîlnire prietenească din Crimeea care reprezintă o nouă contribuție la dezvoltarea relațiilor de prietenie și colaborare frățească dintre Partidul Comunist Român și Partidul Comunist al Uniunii Sovietice, dintre Republica Socialistă România și Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste.

Conștiința răspunderii față de propriile popoare, față de cauza generală a păcii și socialismului determină P.C.R. și P.C.U.S., România și Uniunea Sovietică să desfășoare o intensă activitate internațională pusă în slujba aspirațiilor fundamentale ale întregii umanități. România și U.R.S.S. militează neobosit pentru întărirea forțelor socialismului, pentru zădărnicierea politicii imperialiste, apărarea libertății și independenței popoarelor, intensificarea colaborării internaționale în spiritul coexistenței pașnice.

Aniversarea a 70 de ani de la crearea P.C.U.S. constituie un nou prilej pentru întregul nostru popor, pentru Partidul Comunist Român, de a-și manifesta sentimentele de prietenie frățească, de admirație și de profundă stimă pentru poporul sovietic și pentru conducătorul lui — Partidul Comunist al Uniunii Sovietice.

Evoluția mișcării muncitorești revoluționare din București în anii 1924-1928

VIRGIL SMARCEA

În răstimp de trei ani de la crearea sa, Partidul Comunist Român, traversînd un proces intern de creștere politică și ideologică, de întărire organizatorică — trăsătură manifestă a activității sale în etapa de început —, a reușit să-și restructureze pe baze comuniste secțiunile, fiind singura forță politică muncitorească organizată la nivelul întregii țări.

Creșterea tot mai accentuată a prestigiului P.C.R., a influenței sale în rîndurile proletariatului, ale maselor populare, politica sa revoluționară — expresie a năzuințelor și idealurilor celor mai înaintate ale clasei muncitoare, ale poporului român — prin care amenința înseși fundamentele edificiului burghezo-moșieresc, au stîrnit neliniștea și îngrijorarea claselor exploatatoare. În fața neputinței lor de a stăvili activitatea partidului comunist, afirmarea sa impunătoare pe arena vieții social-politice a țării, cercurile conducătoare s-au decis să treacă la scoaterea lui în afara legilor. În lunile aprilie și iulie 1924, guvernul liberal a interzis, prin ordonanțe militare, apariția presei centrale de partid, a declarat dizolvate P.C.R., U.T.C. și alte organizații revoluționare ale clasei muncitoare, a trecut la arestarea unor militanți comuniști.

Aceste măsuri, în pofida gravității lor și a marilor piedici pe care le interpuneau în fața activității revoluționare, nu au reușit să lovească însă în ființa partidului comunist, a mișcării muncitorești. Dînd viață hotărîrii partidului de a-și continua neabătut lupta, Directoriul P.C.R., constituit la sfîrșitul lunii aprilie 1924, a adresat oamenilor muncii un manifest în care se subliniau puternicele rădăcini ale partidului, forța și vitalitatea sa, hotărîrea lui de a-și organiza și extinde activitatea în condiții de ilegalitate: „*Partidul comunist a fost zvîrlit afară din lege. Orice manifestare, orice activitate îi este gîtuită în chip samavolnic... Oligarhia își închipuie că își va mai putea prelunghi astfel existența și că va putea desființa partidul comunist. Dar ea se înșeală amarnic. Partidul comunist trăiește și va trăi! Din pămîntul în care vrolește să-l îngroape oligarhia, partidul comunist renaște cu noi puteri. Alungat de la suprafața legali-*

tății, el va continua și în ilegalitate lupta, lărgindu-și activitatea și organizația și aducându-și rădăcinile în masele poporului muncitor¹.

În rindurile membrilor de partid din Capitală, centru comunist al țării, chemarea conducerii P.C.R. a găsit un profund ecou. Secțiunea București, ilegalizată prin ordonanța nr. 1, din 5 aprilie 1924 a Comandamentului Corpului II Armată, a trecut, încă de atunci, la organizarea activității pe baze ilegale, avînd de înfruntat mari dificultăți. În Capitală, erau concentrate principalele forțe polițienești, Siguranța și celelalte organe de represiune, astfel încît majoritatea comuniștilor de aici și a conducătorilor lor care activaseră legal în anii 1921—1924 erau cunoscuți acestora. Pentru a paraliza total activitatea secțiunii, a doua zi după publicarea ordonanței susamintite, organele de represiune au arestat un grup de militanți comuniști din București, printre care : Gheorghe Cristescu, Al. Dobrogeanu-Gherea, Lucrețiu Pătrășcanu, Gh. M. Vasilescu, Elena Filipovici, Aladar Imre, Jak Mendelovici, Pascal Constantinescu, I. Zaharescu ș.a.

Arestarea a numeroase cadre de conducere ale secțiunii, introducea stării de asediu au determinat o puternică reacție din partea muncitorilor. Înseși unele ziare burgheze cu orientarea mai democratică și-au manifestat dezacordul față de acțiunile represive ordonate de guvernul liberal. „Măsurile judiciare în contra partidului comunist au luat o extindere mare — scria ziarul „Dimineața“. Marele număr de arestări ne face să credem că vom avea, în curînd, un nou proces politic de mare amploare. Pentru un asemenea proces, care va impune, potrivit că atîtea precedente, o lungă prevenție inculpaților, trebuie să existe motive grave și dovezi temeinice. Aceste motive și dovezi au rămas însă pînă acum necunoscute publicului și celor arestați².

Deținuți, săptămîni la rînd, în închisoarea Jilava, iar apoi la Văcărești, militanții comuniști din București au cerut, în repetate rînduri, accelerarea instrucției judiciare, pentru a se constata lipsa de temei a arestării lor și a fi puși în libertate. Atitudinea dîrză a celor arestați, protestele opiniei publice, ale Ligii drepturilor omului, la care s-au alăturat cele ale unor personalități ale vieții politice și cultural-științifice, ca Virgil Madgearu și Nicolae Iorga, au dus la punerea în libertate a celor arestați.

Eliberarea militanților comuniști a făcut ca, în lunile mai-iulie 1924, în ciuda condițiilor aspre ale ilegalității, acțiunile comuniștilor din București să cunoască o învioreare atît pe plan ideologic-politic cît și organizatoric. Astfel, la o ședință a șefilor grupelor de partid ținută în ziua de 25 mai 1924, la care au participat Ion Vasile, Nicolae Georgescu, Nicolae Valcu, Constantin Trandafirescu, Dumitru Averescu, Ion Paraschivescu, Tudor Luchievici și Dumitru Șerban, după ce a fost ales șeful resortului grupelor P.C.R., s-a făcut o amplă analiză a activității acestora în condițiile ilegalității. Vorbitoarii au subliniat că membrii grupelor P.C.R. acționează cu hotărîre pentru îndeplinirea sarcinilor. Referin-

¹ *Documente din istoria partidului comunist și a mișcării muncitorești revoluționare din România (mai 1921—august 1924)*, Editura politică, București, 1970, p. 734—735.

² „Dimineața“ din 14 aprilie 1924.

du-se la acesta, Dumitru Șerban arăta că „oamenii au rămas constanți în luptă”³.

Pentru a răspunde cât mai bine cerințelor desfășurării muncii în condițiile date, secțiunea a pus accentul, ca și în perioada anterioară, pe întărirea organizatorică, prin consolidarea grupelor de partid, prin deplasarea tot mai accentuată a centrului de greutate al activității în fabrici și uzine. „În ceea ce privește grupele pe fabrici și ateliere — se sublinia la consfătuirea șefilor grupelor de partid din 8 iunie —, ele progresează și, în curînd, urmează să fie organizate în acest fel toate întreprinderile de primă clasă”⁴. Pentru organizarea a noi grupe comuniste în principalele fabrici din București, comitetul secțiunii delegase pe Tudor Luchievici la C.F.R.; Ion Vasile la „Industria lemnului”; Petre Crăciun la „Lemaître”; Petre Sicsai la Uzina de gaz⁵.

Activitatea tot mai susținută desfășurată de Secțiunea P.C.R. București, cuprinderea în rîndurile sale a unui număr tot mai mare de membri au impus unele măsuri de ordin organizatoric. Astfel, la ședința șefilor grupelor de partid din 1 iulie 1924 a fost ales un nou comitet al Secțiunii, format din: Ion Alexandrescu, Ion Vasile, Petre Crăciun, Nicolae Constantinescu, Șerban Dumitru, Gh. M. Vasilescu, Dumitru Avramescu”⁶.

Aceasta învederează că, în pofida condițiilor de ilegalitate, Secțiunea P.C.R. București și-a dezvoltat activitatea, și-a lărgit rîndurile. Este interesant a se observa că în iulie 1924 ea a ajuns să numere 74 de grupe. Într-o notă a organelor de siguranță se precizează că în ziua de 20 iulie 1924 au luat ființă grupa 72, compusă din: Ion Vasile (șef), Petre Crăciun, Tudor Luchievici, Ion Dascălu, Marin Ștefănescu, Dumitru Niculescu și Marin Dumitrescu; grupa 73, compusă din: Mihai Bontoc (șef), Ion Carai, Gh. M. Vasilescu și Ion Bistrițeanu și grupa 74, compusă din: Nicolae Popescu-Doreanu (șef), Jeni Doreanu, Tetu Cristian, Hapaida, Ion Paraschiv, Nicolae Constantinescu și Gheorghe Ghițe⁷. În același timp, au fost organizate grupe de propagandă ilegală. Astfel, grupa condusă de Constantin Trandafirescu era formată din: Nicolae Simulescu, Elena Ivănuș, Ion Constantinescu și Ștefan Done; grupa condusă de Șerban Dumitru era formată din Constantin Meianu, Victor Bicinski, Simion Eduard, Florea Mihăilescu; grupa condusă de Petre Crăciun era formată din Monica Marsoaga, Mișu Apostolescu, Emil Binulescu, Dumitru Aguveanu, iar grupa condusă de Boris Diter era formată din Gheorghe Tavai, Ianoș Bercheși, Petre Sicsai, Gheorghe Popa. Aceste grupe aveau menirea ca în cadrul activității de propagandă să îndrume pe muncitori să intre în rîndurile partidului comunist și ale sindicatelor.

Asemenea date sînt extrem de prețioase pentru ilustrarea faptului că, în condițiile ilegalității, Partidul Comunist Român nu numai că a continuat să existe, ci a desfășurat, în forme adecvate, o activitate sistematică și mereu mai amplă, a pătruns în fabrici și uzine, cu deosebire în

³ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 50, dosarul nr. 57, fila 486.

⁴ Loc. cit., fila 558.

⁵ Loc. cit., fondul nr. 50, dosarul nr. 1 291, fila 104.

⁶ Loc. cit., fila 97.

⁷ Loc. cit., fila 117.

cele de primă importanță, și-a extins aria de cuprindere a noi și noi categorii de muncitori.

Activitatea secțiunilor P.C.R., în fruntea cărora se situau comuniștii din București, precum și intenția guvernului liberal de a trece la interzicerea pe întreaga țară a partidului comunist și a organizațiilor îndrumate de el au dus la emiterea de către Comandamentul Corpului II armată a ordonanțelor 2 și 3 din 23 iulie 1924, prin a căror punere în aplicare în Capitală s-a pecetluit un act formal, deoarece activitatea secțiunii fusese interzisă prin ordonanța nr. 1 din 5 aprilie 1924. La 7 august 1924 a fost emis un ordin către toate inspectoratele generale de siguranță, în care se arăta că, „Întrucît asociațiunile cu caracter comunist semnalate își continuă activitatea în provincie, prin filialele lor, și avînd în vedere că centralele au fost dizolvate, vă rugăm a lua măsuri ca și filialele organizațiilor partidului comunist, Consiliului general unitar [al Sindicatelor unitare], Cercului tineretului socialist «Prietenii naturii» și Cercul feminin comunist din circumscripția dumneavoastră să fie dizolvate și să înceteze orice activitate”⁸. În acest fel, pînă la sfîrșitul lunii septembrie 1924, activitatea secțiunilor Partidului Comunist Român avea să fie interzisă în întreaga țară.

Scoaterea P.C.R. în afara legilor a ridicat în fața sa probleme și sarcini noi, deosebit de complexe și de grele. „Deci Partidul Comunist din România — se sublinia în circulara Directoriului P.C.R. către secțiuni, cu ocazia Congresului al III-lea al partidului din august 1924 —, silit în ilegalitate, cu și mai mare vehemență, mai mare perspicacitate, trebuie să se pună în fruntea maselor populare nemulțumite și, în calitatea sa de singurul și adevăratul partid al revoluției, să conducă lupta”⁹.

Prin această circulară, Directoriul P.C.R. trasa secțiunilor și grupele de partid sarcina de a se organiza pe baza celulelor de fabrică. „Dacă celulele de fabrică vor fi, în linii mari, organizate, dacă nu va exista nici o fabrică sau atelier unde celulele de uzină nu ar fi organizate, numai atunci va putea spune partidul comunist că este un partid de masă și că are puterea de acțiune corespunzătoare, partid care se sprijină, într-adevăr, pe mase și duce o politică bazată pe cunoașterea situației reale a maselor”¹⁰.

Circulara a fost difuzată și dezbătută în toate secțiunile P.C.R. din țară. Punerea sa în practică avea să se îmbine cu transpunerea în viață a hotărîrilor Congresului al III-lea al P.C.R., care a stabilit asemenea obiective cum sînt: deplasarea centrului de greutate al muncii politice-organizatorice în fabrici și uzine, intensificarea eforturilor pentru întărirea unității de acțiune a clasei muncitoare, organizarea luptei pentru apărarea intereselor economice și politice ale țărănimii, pentru obținerea unui tratament egal tuturor muncitorilor, fără deosebire de naționalitate.

Trecînd la reorganizarea activității sale pe baza celulelor de fabrică, Secțiunea P.C.R. București continua, de fapt, un proces care în Bucu-

⁸ Loc. cit., fondul nr. 5, dosarul nr. 880, fila 4.

⁹ Loc. cit., fondul nr. 1, dosarul nr. 29, fila 4.

¹⁰ Loc. cit., fila 10.

rești începuse încă din a doua jumătate a anului 1923, sub forma grupelor de partid¹¹. Urmind indicațiile secretariatului regional, în fruntea căruia s-a aflat, pînă în momentul arestării, la 26 decembrie 1924, Marcel Pauker, Secțiunea P.C.R. București a reușit să înregistreze importante succese pe plan organizatoric. Într-o notă din 15 septembrie 1924, Siguranța recunoștea că, „în prezent, se lucrează intens pentru reorganizarea grupelor, care urmează să fie temelia partidului comunist”¹².

În același timp, în pofida condițiilor vitrege ale ilegalității, comuniștii din București și-au adaptat tactica cerințelor impuse de etapa istorică dată, folosind forme noi, variate de îmbinare a muncii ilegale cu activitatea legală, menite să asigure partidului menținerea și dezvoltarea legăturilor sale cu masele, posibilitatea afirmării lui în viața politică. Evidențiind acest aspect al activității Secțiunii București, raportul despre structura, organizațiile și situația membrilor partidului la sfîrșitul anului 1924 sublinia că, „în afară de membrii de partid organizați în celule de fabrică, în București mai există aproximativ 60 de membri care activează în parte ca fracțiuni comuniste în sindicate, în parte ca fracțiuni în Partidul țărănesc sau lucrează pentru presa de partid legală. După ultimul raport, ei plătesc deja și cotizații de membri nu numai partidului, ci și Ajuutorului roșu”¹³.

Valul de represiuni declanșat de autorități în a doua jumătate a lunii decembrie 1924 a dus la îngreunarea activității Secțiunii P.C.R. București, ca, de altfel, și a celorlalte secțiuni ale partidului. Au fost arestați militanți de frunte ai partidului, care desfășurau o intensă activitate în cadrul secțiunii: Gheorghe Cristescu, Marcel Pauker, David Fabian, Al. Dobrogeanu-Gherea, Vasile Dodan. Prin aceste masive arestări, guvernării urmăreau distrugerea partidului comunist. Dar, datorită acțiunilor energice ale clasei muncitoare, susținute de opinia publică progresistă, din cei peste 600 de militanți revoluționari arestați vor fi menținuți în detențiune, pînă la judecarea procesului, doar 57. Între aceștia, se aflau: Al. Dobrogeanu-Gherea, Ion Cloțan, Marcel Pauker, David Fabian.

Sub presiunea maselor, în timpul procesului au mai fost puși în libertate David Fabian, Marcel Pauker ș.a. Imediat după eliberarea provizorie, ei au organizat în Capitală acțiuni pentru stingerea procesului. Activitatea în București — se arată în raportul C.C. al P.C.R. pe lunile ianuarie-martie 1925 — era viu sprijinită de tovarășii eliberați, care, imediat după punerea lor în libertate, au scos manifeste în interesul celor arestați și care „de atunci, în presă și în mișcarea sindicală, desfășoară o intensă activitate”¹⁴.

Procesul a început în ziua de 29 aprilie 1925, la Consiliul de război al Corpului II armată. Împotriva acestei înscenări judiciare s-a ridicat întreaga clasă muncitoare, care și-a manifestat deschis solidaritatea cu cei aflați pe banca acuzării: „Muncitorimea din Capitală, întrunită spre a sărbători ziua de 1 Mai, vă trimite vouă, martiri ai luptei de clasă, un

¹¹ Virgil Smârcea, *Lupta revoluționară a organizației P.C.R. București în anii 1921—1924*, în „Anale de istorie”, anul XVIII, nr. 4/1972, p. 99—110.

¹² Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 7, dosarul nr. 1 293, fila 23.

¹³ *Loc. cit.*, fondul nr. 1, dosarul nr. 28, fila 55.

¹⁴ *Loc. cit.*, fondul nr. 1/1925, mapa nr. 33.

cald salut. Deși despărțiți de noi prin gratiile închisorii și baionetele militarilor, vă trimitem asigurarea solidarității și dragostei noastre”¹⁵.

În timpul procesului, militanții comuniști au înfruntat cu demnitate pe reprezentanții ordinii burgheze. Ei și-au apărat cu tărie convingerile comuniste, folosind fiecare intervenție în cadrul dezbaterilor pentru a sublinia locul distinct, de o semnificație majoră al P.C.R. în istoria contemporană a țării. Cu fiecare zi ce trecea, procesul se transforma tot mai evident într-o tribună de la care reprezentanții clasei muncitoare demascau politica exploataților, condamnând acțiunile acestora îndreptate împotriva partidului comunist, a maselor muncitoare. Spulberind incriminările din raportul acuzării la adresa P.C.R., D. Fabian declara: „Denaturarea ipocrită a istoricului faptelor partidului comunist este intenționată. Raportul a făcut însă o mare faptă memorabilă: a înscris în istoria veacurilor adevărata bază a celui monstruos proces din Dealul Spirei”¹⁶. Iar Mihail Cruceanu, demonstrând falsitatea acuzațiilor, declara: „Baza acestui proces sînt declarațiile scrise cu sînge ale celor acuzați, care arată lipsa oricăror probe și a oricărei vine. Este pornit din răzbunare politică, ură de clasă și teamă că organizarea muncitorimii se va face mai repede decît ar permite-o lăcomia nesățioasă a exploataților și politicienilor”¹⁷.

Evoluția procesului, fiecare sentință rostită denunțau tendința preconcepută a autorităților de a întemnița activiștii de seamă ai mișcării revoluționare din țara noastră.

În apărarea celor arestați au depus mărturii militanți ai Secțiunii P.C.R. București ca: Gh. M. Vasilescu, Ștefan Foriș, Jak Mendelovici, Elena Filipovici, Ana Pauker, Petre Crăciun, Ion Tiri, care au expus cu curaj țelurile nobile, cele mai înaintate ale partidului comunist, cerînd eliberarea celor arestați¹⁸.

Ca martori ai apărării, C. I. Parhon, N. D. Cocea, Nicolae Iorga, C. Mille, Ion Minulescu s-au pronunțat pentru stingerea procesului și pentru achitarea celor inculpați. „Dacă acuzații de față — spunea la proces C. I. Parhon — sînt trimiși în judecată pentru ideile lor, procesul este o monstruoasă judecată”¹⁹.

Procesul a avut un viu răsunet internațional. Cunoscutele personalități ale vieții politice de peste hotare, conducători ai partidelor comuniste și muncitorești dintr-o serie de țări, cum erau: Clara Zetkin, Marcel Cachin, Georges Sadoul, G. M. Serratti, Henri Barbusse, și-au exprimat dorința de a depune ca martori ai apărării. Ziarul „L'Humanité”, organ al Partidului Comunist Francez, evidenția demnitatea cu care înfruntau completul de judecată cei implicați în proces, faptul că ei se transformaseră în acuzatori neînfricați ai celor care-i judecau: „Interogatoriul care a urmat a permis principalilor militanți ai Partidului Comunist Român, care se transformaseră în acuzatori, să facă declarații demascatoare la adresa guvernanților. Cristescu a arătat imprecizia actului de acuzare; Pauker, cu admirabilă logică, a dezvăluit întreaga perfidie și

¹⁵ „Facla” din 3 mai 1925.

¹⁶ „Facla” din 8 iunie 1925.

¹⁷ „Facla” din 3 iunie 1925.

¹⁸ *Ibid.*

¹⁹ „Facla” din 1 iunie 1925.

machiavilismul guvernanților ; Fabian a ripostat cu putere comisarului regal pentru lipsa oricărui fapt concret în acuzație”²⁰.

Sentința pronunțată în procesul celor 57 de militanți ai partidului a fost grea. Unii dintre acuzați au fost condamnați la câte 10 ani închisoare. Între cei condamnați se aflau și reprezentanți de seamă ai comuniștilor din București : David Fabian — în contumacie la 10 ani de închisoare, Vasile Dodan — la 3 ani de închisoare, iar Constantin Ivănuș la 2 ani de închisoare.

Sutele de ani de detențiune prin care guvernanții încercau să înfrângă voința de luptă a clasei muncitoare, să dezorganizeze Partidul Comunist Român s-au lovit însă de frontul de luptă tot mai hotărât al maselor exploatate, în frunte cu comuniștii. Chiar în cursul dezbaterilor judiciare, planurile guvernanților de a dezorganiza partidul au primit riposte puternice în primul rînd din partea comuniștilor din București, unde se desfășura procesul. Prin acțiunile pe care le organizau, ei demonstau că P.C.R. există și reprezintă cea mai înaintată și consecvent revoluționară forță politică a societății românești. Lucrul acesta s-a evidențiat și cu ocazia întrunirii opoziției unite din sala „Dacia”, ținută în ziua de 20 mai 1925, la care au luat parte și comuniști din cadrul Secțiunii București. „Faptul că muncitorii — se sublinia în articolul *Comuniștii la Dacia* — au stat duminică și vor sta și în viitor în primele rînduri ale armatei de luptă împotriva guvernului liberal, faptul că la întrunirea opoziției muncitorii au venit să strige că guvernul liberal le-a ucis frații, le-a dizolvat partidul ce le reprezenta interesele, le-a luat dreptul de a avea un ziar, dreptul de coaliție, de adunare, le-a întemnițat conducătorii etc., faptul acesta, zic, e dovada că măsurile guvernului au avut darul de a desăvîrși educația politică a maselor”²¹.

Tot în perioada în care se judeca procesul, la București a fost publicat legal, începînd din 26 aprilie 1925, ziarul „Facla”, al cărui director era militantul progresist N. D. Cocea. În redacția acestui organ de presă au lucrat comuniștii Timotei Marin (o perioadă fiind secretar de redacție), Dumitru Filipescu, Alexandru Mihăileanu, Sandu Liebligh și alții. Ziarul a avut în rîndul colaboratorilor o serie de milianți comuniști din București, printre care Nicolae Popescu-Doreanu, Elena Filipovici, Alexandru Mihăileanu, Mihai Ciobanu. Prin intermediul acestei publicații, partidul comunist a făcut cunoscut maselor de muncitori, în condițiile ilegalității, obiectivele luptei sale revoluționare. „Facla” a reprezentat, în acea perioadă, o puternică tribună prin care P.C.R., deși ilegalizat, și-a spus cuvîntul asupra principalelor probleme care se ridicau în fața țării în acea perioadă.

Imbinînd în mod eficace munca ilegală cu cea legală și semilegală, Secțiunea P.C.R. București a reușit să anihileze manevrele organelor de represiune, să se afirme, să-și facă simțită din plin prezența sa în fruntea bătăliilor revoluționare ale clasei muncitoare.

Inceputul celei de-a doua jumătăți a anului 1925 a fost marcat de un moment cu importante rezultate pe planul vieții Partidul Comunist Român — plenara Comitetului Central și a Comisiei Centrale de Control

²⁰ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 50, dosarul nr. 9 600, fila 21

²¹ „Facla” din 26 mai 1925.

din 21—24 iulie 1925. Dezbaterile plenarei și pozițiile adoptate de către participanți au dovedit o apropiere tot mai mare de realitățile social-politice ale țării, apreciindu-se că pentru partidul comunist aveau o importanță deosebită „studierea și cunoașterea pe degete a realității de la noi, în procesul dezvoltării ei”²².

La plenară, militanți ai partidului care își desfășurau activitatea în Capitală și care îndrumau îndeaproape Secțiunea P.C.R. București au avut o prezență activă. În cuvîntul său, D. Fabian a relevat, între altele, importanța studierii operelor lui C. Dobrogeanu-Gherea pentru cunoașterea realităților românești, cunoaștere care — arăta el — trebuie să stea la baza stabilirii tacticii și strategiei partidului. D. Fabian a făcut, în același timp, unele aprecieri critice asupra acestor scrieri, propunînd, totodată, editarea „unui buletin al literaturii educative”²³.

O altă problemă care s-a impus plenarei a fost aceea a raporturilor partidului cu alte forțe politice. În acest cadru s-a discutat pe larg despre necesitatea intensificării luptei împotriva partidului liberal, exponentul mării burghezii și, îndeosebi, a inițierii unor măsuri practice, nuanțate, de colaborare cu unele partide din opoziție în vederea înlăturării liberalilor de la guvern²⁴. Pe de altă parte, Boris Ștefanov, militant al P.C.R., neobosit organizator al muncitorilor din București, aprecia că, deși nu se întrevedea posibilitatea instaurării imediate a unui regim democratic, în vederea atingerii acestui țel, P.C.R. trebuia să ia măsuri pentru colaborarea cu partidele politice din opoziție. „Scopul principal — arăta Boris Ștefanov — e răsturnarea liberalilor, pentru realizarea căreia partidul ar trebui să intre chiar într-un bloc electoral”²⁵. Marcel Pauker, membru al conducerii Secțiunii P.C.R. București, unul dintre promotorii curentului stîngist din partid, s-a pronunțat însă împotriva oricărei colaborări cu opoziția în alegeri sau în alte acțiuni politice, afirmînd că, prin aceasta, „Partidul comunist s-ar compromite în fața maselor”²⁶.

Vii dezbateri au avut loc la plenară în legătură cu atitudinea unor comuniști în procesul din aprilie-iunie 1925, cu comportarea lui M. Pauker, Al. Dobrogeanu-Gherea și D. Fabian. Aceștia au fost criticați pentru încălcarea disciplinei de partid, pentru provocarea, nejustificată și neorganizată, a grevei foamei²⁷.

La plenară s-a arătat că una dintre căile principale ale extinderii influenței și afirmării rolului conducător al partidului în condițiile ilegalității era intensificarea muncii în sindicate, pentru realizarea „frontului unic de sus și de jos, frontul unic al Sindicatelor unitare cu cele reformiste, pentru ducerea cu succes a luptelor zilnice și pentru realizarea unității sindicale, frontul unic al muncitorilor, țăranilor și naționalită-

²² Ibid.

²³ Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. (în continuare A.I.S.I.S.P.), cota Ab. IX-14, fila 6.

²⁴ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 27, fila 26.

²⁵ Loc. cit., fila 8.

²⁶ M. C. Stănescu, *Probleme ale teoriei și practicii revoluționare dezbătute de Plenara C.C. al P.C.R. din iulie 1925*, în „Anale de istorie”, anul XVIII, nr. 5/1972, p. 43.

²⁷ Ibidem, p. 47.

ților asuprite ce urmează partidele opoziției unite, partidele maghiar și Federația partidelor social-democrate²⁸.

În București, ca și în alte localități din țară, ființa comisia locală a Sindicatelor unitare, care coordona activitatea muncitorilor grupați în sindicatele metalurgiștilor, feroviarilor, tipografilor, croitorilor, brutarilor și frânzelarilor, cizmarilor, funcționarilor de birouri și de magazine, chelnerilor, salariaților de la atelierele comunale, sobarilor ș.a.

După ilegalizarea Secțiunii P.C.R. București, sindicatele au reprezentat, un timp, o principală filieră prin care comuniștii propagau cuvântul partidului în mase. Caracteristica acestei perioade o constituie faptul că, în Capitală, militanții comuniști, desfășurându-și activitatea în cadrul Sindicatelor unitare, au acționat, pe de o parte, pentru reorganizarea secțiunii partidului în condițiile ilegalității, iar pe de altă parte pentru dezvoltarea mișcării sindicale din București. Sălile Sindicatelor unitare au fost folosite, cu suplețe și pricepere, pentru întâlniri în cadrul cărora activul de partid al Capitalei și-a reorganizat activitatea pe baze ilegale. În același timp, prin intermediul întâlnirilor organizate în cadrul Sindicatelor unitare, la care militanții Secțiunii București au fost întotdeauna prezenți, obiectivele de luptă ale partidului au fost înfățișate într-un cadru larg maselor de muncitori.

Sarcina principală pe care P.C.R. o punea în fața mișcării sindicale în acea perioadă era refacerea unității acesteia, cuprinderea în cadrul organizațiilor de sindicat a tuturor muncitorilor. Organizarea muncitorilor din fabrici, releva Ion Vasile, secretarul Comisiei locale, în cadrul unei ședințe cu secretarii sindicatelor din Capitală, „se impune ca o sarcină de prim ordin”²⁹. În acest scop, la ședința din 23 octombrie 1924, s-au format comisii de organizare în sindicate a muncitorilor din Capitală. Pentru cartierele: Grivița, Grand, Șoseaua Filantropia și Cotroceni, din comisia de organizare făceau parte: Ion Marinescu, S. Tănase, Șerban Dumitru, Petre Izbășoiu, Ion Vasile, Constantin Stoicescu, Marcel Mihail, Albert Apostolache, Constantin Marinescu, Tudor Luchievici, Nicolae Popescu-Doreanu, Florea Mihăilescu, Ion Mărgineanu, Răducan Stoicescu, Stan Bădoiu și Ion Alexandrescu; pentru cartierul din jurul Uzinei „Lemaître”: Ștefan Dori, Nicolae Bogdan, Alexandru Gălățeanu, Nicolae Silvestru, Eduard Marcovici, Nicolae Simulescu și Gheorghe Teodorescu; pentru cartierul Dealul Spirei: G. Petrescu, Iulius Alexandru, Ilie Niculescu, Dumitru Pandanski, Haralambie Balog, Nichita Tudor, T. Marinschi; pentru cartierele din centrul orașului: Vintilă Ionescu, Lambru Sotir, Petre Dumitrescu, Ion Alexiu, Ion Paraschiv și Radu Popescu³⁰.

Acțiunea pentru organizarea muncitorilor în sindicate s-a desfășurat cu multă hotărâre. Acest fapt a alarmat organele de siguranță, care, într-un raport din 3 aprilie 1925, notau: „Acțiunea pe care o desfășoară comuniștii în rîndurile muncitorilor organizați în Sindicatele unitare este în plin progres. Astfel, de unde, în [urmă cu] 8 luni, la ședințele de breaslă ale Sindicatelor unitare participau aproximativ 50—60 de muncitori, iar discuțiile erau cît mai aproape de cadrul legii asupra aso-

²⁸ A.I.S.I.S.P., cota Ab. IX-14, filele 7—8.

²⁹ Arhiva C.C. al P.C.R., colecția 50, dosarul nr. 878, fila 119.

³⁰ A.I.S.I.S.P., cota Ab. IX-14, filele 7—8.

ciațiilor profesionale, acum participă între 180—200 persoane, între care în permanență comuniștii... care fac parte din organizațiile sindicale în disprețul art. 1 din legea mai sus-amintită³¹.

Paralel cu acțiunea pentru cuprinderea în organizații a muncitorilor din București, comisia locală a Sindicatelor unitare a militat pentru realizarea unității de acțiune cu muncitorii din cadrul sindicatelor social-democrate.

Referitor la lupta pentru unitatea mișcării sindicale trebuie menționate discuțiile purtate în anii 1926—1927 între reprezentanții Consiliului general al Sindicatelor unitare și cei ai Confederației Generale a Muncii, în cadrul cărora comuniștii, manifestând toată grija pentru unitate și fiind dispuși să accepte chiar afilierea la Federația Sindicală Internațională cu sediul la Amsterdam, au dus ideea realizării unității sindicale la un pas de înfăptuire. Menținerea unor lideri ai sindicatelor social-democrate pe pozițiile scizioniste, precum și unele concepții și practici sectare, stângiste din rindurile Sindicatelor unitare, au împiedicat însă ca unitatea mișcării sindicale să devină un fapt³².

Unitatea sindicală a reprezentat pentru muncitorimea din București un deziderat de prim ordin. La întruniri, în cadrul acțiunilor de luptă, reprezentanții muncitorimii din Capitală au militat pentru realizarea sa. „Constatăm cu durere — spunea muncitorul tipograf Dobrescu, la una din întrunirile de breaslă — că existența a trei organizații muncitorești este o piedică pentru organizarea muncitorilor din arta grafică. Pentru a avea o puternică organizație sindicală a lucrătorilor din corpul grafic este absolut necesară unificarea tuturor organizațiilor existente“³³.

Activitatea intensă pentru unitatea sindicală, pentru unirea tuturor muncitorilor în lupta împotriva ofensivei claselor exploatatoare au determinat pe guvernanți să treacă, la 31 august 1925, la arestarea membrilor Consiliului general al Sindicatelor unitare în timpul desfășurării ședinței plenare. Acest act samavolnic a declanșat un puternic val de proteste în întreaga țară. Încrezătoare în izbînda cauzei clasei muncitoare, Comisia Sindicatelor unitare din Capitală a lansat un vibrant apel muncitorilor din București. „Arestarea Consiliului general nu trebuie să slăbească deloc lupta muncitorimii, ci, din contră, să o întărească. Guvernul vrea să terorizeze clasa muncitoare în vederea apropiatelor alegeri pentru Camerele de muncă și Consiliile comunale... Lupta pentru eliberarea tovarășilor noștri arestați trebuie să meargă paralel cu pregătirea pentru apropiata luptă în care muncitorii trebuie să-și dobîndească libertățile desființate“³⁴.

Protestînd împotriva arestării membrilor Consiliului general sindical unitar, muncitorii din București au dezavuat totodată știrile apărute în ziarele burgheze care, denaturînd faptele, căutau pretinse justificări acestui act. „Trimitem tot disprețul nostru ziarului guvernamental

³¹ Arhiva C.C. al P.C.R., colecția 50, dosarul nr. 878, fila 119.

³² „Facla“ din 29 august 1925.

³³ „Facla“ din 3 septembrie 1925.

³⁴ *Ibid*

«Viitorul», care publică cele mai uimitoare și nerușinate minciuni în legătură cu arestarea tovarășilor din Consiliul general³⁵ — se arăta în motiunea adoptată de adunarea lucrătorilor cizmari din Capitală³⁵. În cadrul întrunirilor și al adunărilor de protest, răspunsul muncitorimii din București la atacurile îndreptate împotriva organizațiilor sindicale a fost *organizarea*, singura cale prin care aceștia puteau să înfrunte ofensiva patronală tot mai amenințătoare³⁶. Relevantă în acest sens este și ședința sindicatului metalurgist din Capitală, din 1 octombrie 1925, în cadrul căreia Constantin Trandafirescu, secretarul acestui sindicat, după ce s-a referit la teroarea dezlănțuită în țară și la numeroasele arestări făcute cu scopul de a intimida pe muncitori, a propus ca toată luna octombrie să fie o „lună a organizării”³⁷.

Organizarea muncitorilor din București în cadrul sindicatelor s-a desfășurat într-un ritm viu. Era însă o perioadă grea pentru mișcarea sindicală. În București sediul Sindicatelor unitare a fost nu odată închis, iar în mai 1927 Sindicatelor unitare din București li s-a intentat un proces prin care se cerea dizolvarea lor³⁸. Procesul de dizolvare a Sindicatelor unitare, urmat de închiderea sediului acestora, a determinat în București, ca și în întreaga țară, un val de proteste. „Muncitori organizați și neorganizați — se arăta într-un apel apărut în ziarul „Viața muncitoare”, prin dizolvarea Sindicatelor unitare —, oligarhia încearcă răpirea drepturilor noastre elementare. Împiedicați această monstruoasă prin înjghebarea Frontului unic al tuturor păturilor muncitoare din România, singurul în stare să cucerească libertățile sindicale, astăzi încălcate cu cinism de clasa stăpânitoare”³⁹.

După un an și jumătate, la 1 decembrie 1928, odată cu stingerea procesului, s-a deschis și sediul Sindicatelor unitare din București. În cadrul adunării care a avut loc, au luat cuvântul Constantin Trandafirescu, secretarul comisiei locale a Sindicatelor unitare, Dumitru Grofu, Vasile Ion, Nicolae Popescu-Doreanu, J. Mendelovici și D. Petrescu-Ghempet care au subliniat și cu această ocazie necesitatea unității sindicale. „Eu vreau ca, începînd de astăzi — spunea D. Grofu —, să activăm cu puteri îndoite pentru ca să ne clădim un cămin propriu al tuturor sindicatelor...”⁴⁰

În realizarea unității de acțiune a sindicatelor, un rol important au avut comitetele sindicale de întreprindere, care au început să se organizeze în București încă din prima jumătate a anului 1928. Aceste comitete au avut o importanță deosebită în mobilizarea muncitorilor la lupta pentru apărarea drepturilor lor. Referindu-se la aceasta, în cuvîntul său la cel de-al IV-lea Congres al P.C.R., Aladar Imre, care participa ca reprezentant al activului din București, arăta: „În acest timp am început să ducem o luptă intensă pentru organizarea comitetelor sindicale de întreprinderi. Considerăm că aceasta este singura formă de organizare

³⁵ „Facla” din 13 septembrie 1925.

³⁶ „Facla” din 4 octombrie 1925.

³⁷ „Viața muncitoare” din 29 mai 1927.

³⁸ „Viața muncitoare” din 21 ianuarie 1928.

³⁹ „Viața muncitoare” din 15 iunie 1927.

⁴⁰ „Viața muncitoare” din 2 decembrie 1928.

prin care putem să ne apropiem de muncitorii din fabrici. Toate aceste comitete desfășoară o activitate intensă”⁴¹.

Activitatea desfășurată de comuniștii din cadrul Secțiunii P.C.R. București pentru înfăptuirea unității sindicale, străbătind o cale care nu totdeauna a fost netedă, s-a manifestat în acțiunile comune de luptă ale muncitorilor, indiferent de sindicatul în care erau cuprinși, s-au ridicat la luptă pentru apărarea drepturilor lor. Una dintre concluziile lui Aladar Imre, expusă la Congresul al IV-lea, prin care arăta că „cea mai mare parte a acestui proletariat [din Capitală] se află sub influența sindicatelor”, reprezenta o realitate ce a avut ca urmare o creștere tot mai pronunțată a acțiunilor revoluționare ale muncitorimii din București.

Anii 1924 — 1928 reprezintă și pentru tineretul comunist din București o perioadă grea, dar bogată, care a călît organizația și pe membrii săi. Sint ani în care, datorită îndrumării date de către P.C.R., tineretul din București a fost alături de cei vîrstnici în primele rînduri ale luptei împotriva asupririi și exploatării.

După cum se știe, Congresul al III-lea al P.C.R. a stabilit sarcinile ce reveneau partidului în direcția întăririi muncii în rîndurile tineretului, a îndrumării și coordonării îndeaproape a activității politice și organizatorice a U.T.C.-ului, în primul rînd prin membrii de partid ce activau în rîndul organizațiilor comuniste de tineret. O importanță deosebită pentru activitatea U.T.C. a avut-o Congresul al II-lea al U.T.C., din octombrie 1924, care în lumina indicațiilor Congresului al III-lea al partidului, a trasat sarcina reorganizării întregii activități a mișcării comuniste de tineret, pe baza celulelor de fabrică.

Dînd viață liniei politice a partidului, tinerii comuniști din principalele centre ale țării și cu deosebire din București, au trecut la formarea în întreprinderi a celulelor U.T.C. Astfel de celule au fost organizate la „Vulcan“, „Lemaître“, la Atelierele C.F.R., Universitate și în unele licee⁴². Activitatea lor era îndrumată de Comitetul local al U.T.C., care fusese creat la începutul anului 1925. Din comitet făceau parte : I. Steinberg, secretar, L. Katz și N. Popescu-Doreanu.

Sub îndrumarea directă a Secțiunii P.C.R. București, organizația comunistă de tineret din Capitală și-a îndreptat atenția spre fabrici, militînd pentru organizarea tinerilor muncitori. Evidențiînd acest aspect al activității U.T.C., Gheorghe Cristescu releva într-un raport din anul 1925, că, „cu toată teroarea, organizația tineretului își îndreaptă toată munca către tineretul din fabrici și propaganda nu este făcută în pustiu, se simte că dă rezultate care fac să trăiască mișcarea tineretului”⁴³.

Adaptîndu-și activitatea la condițiile grele ale ilegalității, organizația U.T.C. din Capitală a înființat, la 28 martie 1926, „Școala de ucenici“, prin mijlocirea căreia avea să acționeze un timp. În cadrul școlii, s-a organizat și un ciclu de prelegeri cu tema : *Istoricul mișcării muncitorești*⁴⁴. Ulterior, școala a luat denumirea de *Tineretul sindical*. Aici au

⁴¹ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, mapa nr. 68/1928, fila 104.

⁴² *File din istoria U.T.C.*, Editura politică, București, 1971, p. 114.

⁴³ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 19, filele 10—16.

⁴⁴ „Dezrobirea” din 4 aprilie 1926

conferențiat : Lucrețiu Pătrășcanu, Alexandru Mihăileanu, H. Sternberg, S. Margulius ⁴⁵.

Prin intermediul secțiunii de tineret de pe lângă Sindicatele unificate din Capitală, tinerii din București au organizat șezători literare, conferințe pentru ridicarea nivelului ideologic și cultural al tineretului, au sprijinit acțiunile pentru înființarea pe lângă fabrici a școlilor profesionale destinate ucenicilor. În cadrul acestor acțiuni la care o contribuție importantă aduceau militanții Secțiunii P.C.R. București și ai organizației U.T.C., ca Lucrețiu Pătrășcanu, Nicolae Popescu-Doreanu, Elena Filipovici, Timotei Marin, Alexandru Mihăileanu și mulți alții, cuvântul partidului, sarcinile U.T.C. erau propagate în masa tinerilor muncitori. Efectul lor s-a resimțit din plin în rîndul tinerilor participanți care le transformau în veritabile manifestații de condamnare a politicii anti-populare dusă de guvernanți. Astfel, la șezătoarea literară organizată în Capitală în ziua de 9 mai 1928, a fost adoptată o moțiune prin care tineretul protesta cu vehemență împotriva regimului de exterminare din închisori, împotriva procesului înscenat la Cluj unui grup de 80 de tineri muncitori pentru activitatea lor revoluționară ⁴⁶.

După scoaterea P.C.R. în afara legii, comuniștii au acordat o importanță sporită întăririi organizațiilor de masă legale și ilegale existente și creării de noi organizații. În anii 1924—1928, în București au fost constituite o serie de organizații de masă legale ca : Blocul Muncitoresc-Țărănesc, Ajutorul roșu, Comitetele de ajutorare de pe lângă Sindicatele unitare, Comitetul pentru amnistie, prin intermediul cărora P.C.R. a exercitat asupra maselor muncitoare o puternică înrîurire politică, antrenîndu-le la viața politică a țării⁴⁷. În cadrul lor au activat comuniști de frunte ai Secțiunii P.C.R. București : Gheorghe Cristescu, Lucrețiu Pătrășcanu, Aladar Imre, Dumitru Grofu, Nicolae Popescu-Doreanu, Elena Filipovici, Alexandru Mihăileanu, Petre Crăciun, Dumitru Gănescu, Constantin Trandafirescu ⁴⁸.

Dintre organizațiile legale de masă create de P.C.R. între anii 1924 și 1928, o mare importanță în educarea revoluționară a maselor muncitoare a avut Blocul Muncitoresc-Țărănesc, care a mobilizat muncitorii și țăranii muncitori, pături ale micii burghezii orășenești și intelectuale, fără deosebire de naționalitate, la luptă împotriva claselor exploatare.

Blocul Muncitoresc-Țărănesc a facilitat conexiunea politică a P.C.R. cu o arie largă de forțe progresiste și democratice ale timpului, ceea ce i-a permis să ia parte la viața politică, să sfarme cercul de izolare în care burghezia și moșierimea încercau să-l mențină. Prin intermediul său, Secțiunea P.C.R. București a putut fi prezentă, chiar în condițiile ilegalității în confruntările politice ale timpului, pentru a apăra cauza democrației, interesele celor exploatați.

⁴⁵ Arhiva C.C. al P.C.R., colecția nr. 50, dosarul nr. 6 129, fila 2.

⁴⁶ „Dezrobirea” din 13 mai 1928.

⁴⁷ *Organizații de masă legale și ilegale conduse sau influențate de P.C.R. 1921—1944*, vol. I, Editura politică, București, 1970

⁴⁸ *Ibidem*, p. XIV.

În București Comitetul Blocului Democrației Muncitorești și Țărănești s-a constituit în ziua de 8 octombrie 1925. La ședința de constituire a fost ales un comitet de acțiune compus din Gheorghe Cristescu, Solomon Schein, Vișan, Vasile Kant, Petre Crăciun și Marcel Leonin⁴⁹. S-a hotărât cu acest prilej să se treacă la formarea de subcomitete pe cartiere și pe fabrici.

În scopul realizării frontului unic de luptă în vederea alegerilor pentru parlament, comune și județe, comitetul B.D.M.Ț. din București a lansat chemări de acțiune unită Partidului socialist și celorlalte partide din opoziție.

În cadrul întrunirilor organizate în Capitală, muncitorimea, prin tribunii săi, s-a pronunțat pentru abrogarea legislației reacționare, pentru amnistie generală, pentru libertatea de organizare, pentru pace cu toate popoarele.

Pe listele de candidați ai oamenilor muncii din Capitală în alegerile comunale din 1926 au figurat Gheorghe Cristescu, Ion Tîri și Dumitru Gănescu⁵⁰.

Participarea reprezentanților clasei muncitoare, ai partidului ei comunist pe liste comune cu reprezentanții opoziției unite, în condițiile ilegalității, evidenția gradul crescînd de maturizare a P.C.R., care, pornind de la analiza atentă a raporturilor politice, a reușit să fie prezent în centrul vieții politice din țara noastră. În același timp, participarea lor pe liste comune nu a însemnat o renunțare la pozițiile de clasă, la convingerile lor comuniste. Referindu-se la aceasta, Gh. Cristescu, I. Tîri și M. Gănescu, într-o scrisoare adresată ziarului „Facla”, scriau: „Am candidat pe lista opoziției unite numai ca prin prezența noastră pe lista opoziției unite să asigurăm voturile muncitorești acestei liste, cu singurul scop de a împiedica izbînda oligarhiei liberale în alegerile comunale. Prin aceasta, n-am renunțat și nu vom renunța nici o clipă să luptăm pentru realizarea tuturor cerințelor imediate ale muncitorimii de la orașe și sate și a tuturor scopurilor istorice ale clasei proletare, deși astăzi măsurile ilegale ale guvernului oligarhic ne face imposibilă, prin ilegalitate și teroare, o activitate publică de partid”⁵¹.

Participînd la alegerile comunale din 1926 în cadrul opoziției unite, Blocul Muncitoresc-Țărănesc a reușit să-și trimită reprezentanți în consiliile comunale din : București, Iași, Oradea, Timișoara, Galați, Turnu-Severin, Arad și din alte centre ale țării.

După alegeri, Secțiunea P.C.R. București, deși a avut de înlăturat, pe lîngă piedicile pe care forțele politice burgheze i le ridica în cale, și o serie de dificultăți cauzate de poziția stîngistă a unor cadre ale sale, a militat pentru realizarea în continuare a unei politici largi de masă a partidului prin comitetele B.D.M.Ț. Astfel, în campaniile electorale din 1926 și 1927, în Capitală și în comunele apropiate acesteia au avut loc numeroase întruniri, în cadrul cărora comuniștii din București s-au pronunțat pentru unirea tuturor forțelor celor exploatați în cadrul unui

⁴⁹ „Facla” din 14 octombrie 1925.

⁵⁰ *Ibid.*

⁵¹ „Facla” din 12 februarie 1926.

front unic de luptă, pentru participarea pe liste comune în alegeri a comuniștilor și socialiștilor.

O activitate susținută au desfășurat comuniștii din București prin intermediul B.M.Ț., în vederea alegerilor parlamentare, care urmau să aibă loc în decembrie 1928. Un succes al acestei activități îl constituie faptul că în Capitală s-a reușit o apropiere vizibilă între Secțiunea din București a B.M.Ț. și Secțiunea Partidului Socialist al Muncitorilor ⁵². Referindu-se la aceasta, ziarul „Înainte” scria: „Sîmbătă 10 noiembrie a avut loc o adunare convocată de către Partidul Socialist al Muncitorilor, unde vorbitorii aceluia partid s-au declarat pentru încheierea frontului unic cu Blocul Muncitoresc-Țărănesc” ⁵³. Cu acest prilej unii reprezentanți ai Secțiunii Partidului Socialist al Muncitorilor au declarat că „partidul din care fac parte înțelege să încheie frontul unic nu numai pentru alegeri, ci pentru realizarea completă a programului B.M.Ț. pe care l-au aprobat în întregime” ⁵⁴. Cu toate că, în alegeri, B.M.Ț. a participat, pînă la urmă, pe liste proprii, faptul mai sus amintit are o semnificație deosebită, el ilustrînd presiunea de jos pe care masele o exercitau pentru realizarea unității de acțiune, în lupta împotriva claselor exploatoare.

Același suflu s-a manifestat și în cadrul întrunirii organizate în Capitală, în ziua de 17 noiembrie 1928, de către Blocul Muncitoresc-Țărănesc, în cadrul căreia participanții au manifestat împotriva stării de asediu, pentru amnistia generală, pentru libertăți cetățenești, pentru front unic, pentru legalizarea Partidului Comunist Român. „Blocul Muncitoresc și Țărănesc, realizatorul frontului unic, pe lîngă lupta de revendicări imediate și generale, luptă fără șovăire pentru legalizarea partidului comunist, avangarda proletariatului” ⁵⁵ — spunea Alexandru Mihăileanu.

Activitatea Secțiunii P.C.R. București, a organizațiilor de masă îndrumate de aceasta în anii 1924—1928 ilustrează cu pregnanță faptul că comuniștii au reușit să găsească adecvate forme de manifestare deschisă a activității lor politice prin folosirea tuturor posibilităților legale, fiind forța politică cea mai înaintată a vremii.

În această perioadă, Secțiunea P.C.R. București a organizat și condus importante acțiuni revoluționare ale muncitorimii Capitalei — greve, demonstrații, întruniri îndreptate împotriva ofensivei patronale, pentru încheierea unor contracte colective, pentru mărirea salariilor, respectarea celor 8 ore de muncă, pentru concedii plătite. Între grevele declanșate în București în acei ani, în prim plan se situează acțiunile muncitorilor tipografi, ale muncitorilor de la Fabrica textilă „Colentina”, precum și numeroasele conflicte de muncă de la uzinele „Lemaître”, „Vulcan”, C.F.R. și multe altele.

În timpul desfășurării grevelor și conflictelor de muncă ale proletariatului din Capitală, Secțiunea P.C.R. București a mobilizat, prin intermediul Sindicatelor unitare, masa muncitorilor greviști la o serie de întruniri, în cadrul cărora militanții secțiunii au fost animatorii

⁵² „Înainte” din 11 noiembrie 1928.

⁵³ *Ibid.*

⁵⁴ *Ibid.*

⁵⁵ „Înainte” din 21 noiembrie 1928.

muncitorimii în susținerea revendicărilor ei, subliniind necesitatea unității în luptă, importanța organizării. Sub îndrumarea Secțiunii P.C.R. București, în timpul unor greve s-au creat comitete de front unic — expresie a unității muncitorimii din Capitală în lupta pentru înfăptuirea revendicărilor sale.

Deși în București, ca și în întreaga țară, mișcarea grevistă nu a cunoscut intensitatea din perioada anterioară, fapt ce conduce la concluzia unui reflux revoluționar, activitatea politică a P.C.R. în anii 1924—1928 a fost cu mult mai complexă și mai de profunzime decât în anii de început a activității sale. Era un rezultat firesc al creșterii și maturizării lui, al călirii sale ideologice.

Acest lucru este pregnant ilustrat și de dezbaterile din cadrul Adunării Deputaților din 29 iunie 1926, când o serie de deputați au cerut transformarea Bucureștiului într-un centru agrar, fără muncitori. „O măsură, pe lângă alte măsuri — arăta deputatul Lazăr Popescu —, pe care o cred foarte bună, stă în descongestionarea capitalei țării de atâtea fabrici, care nu numai că n-au nici o legătură cu capitala țării, dar chiar produc un imens rău prin înmulțirea stocului de proletari ai maselor muncitorești...⁵⁶. La rindul său, A. C. Cuza, susținând propunerea făcută de L. Popescu și arătând că muncitorii, „fiind concentrați în aceste mase mari, periclitează existența statului“, aducea, în susținerea atitudinii sale, exemplul acțiunilor revoluționare ale proletariatului rus din Moscova și Leningrad din timpul Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, când „aceste mase de muncitori răzvrățiți au fost cauza determinantă“ a victoriei acestei revoluții⁵⁷.

Erau temeri care ilustrau că, în pofida măsurilor de ilegalizare, Bucureștiul, centru comunist al țării, continua să acționeze cu vigoare, situându-se în fruntea luptelor organizate de P.C.R. în acei ani. Experiența acumulată în anii 1924—1928 va reprezenta o premisă importantă a marilor acțiuni revoluționare declanșate de muncitorimea Capitalei în timpul crizei economice din 1929—1933, acțiuni care prin combativitatea și gradul înalt de organizare au înscris pagini înălțătoare în istoria P.C.R., a mișcării muncitorești din patria noastră.

⁵⁶ Dezbaterile Adunării Deputaților din 29 iunie 1926, în „Monitorul oficial“ nr. 19.

⁵⁷ Ibid.

Activitatea desfășurată de comuniștii din Iași între anii 1924 și 1928

MARIN C. STĂNESCU

Scoaterea Partidului Comunist Român în afara legilor, în vara anului 1924, a pus în fața sa sarcini deosebit de complexe. Intrînd în ilegalitate, P.C.R. trebuia să-și reorganizeze din mers propriile rînduri, potrivit noilor condiții istorice, să găsească mijloace, metode și căi de îmbinare cu succes a muncii ilegale cu activitatea legală, pentru a-și putea spune răsplatit cuvîntul și a-și fixa poziția în cele mai diferite probleme ce frămîntau societatea românească, pentru a organiza și conduce lupta proletariatului împotriva exploatării capitaliste, pentru drepturi și libertăți democratice.

Aceste preocupări majore au stat și în fața Secțiunii din Iași a Partidului Comunist Român, secțiune cu un larg cîmp de activitate în rîndul muncitorimii, intelectualității, studenților și al altor categorii sociale din oraș.

În această perioadă, la Iași a existat o puternică organizație de partid, care avea celule și grupe într-o serie de fabrici și uzine, precum și în cadrul Universității¹, ai căror membri au înscris, prin lupta lor, minunate pagini de eroism revoluționar.

Activitatea Secțiunii P.C.R. din Iași, rolul pe care aceasta îl avea în cadrul Regionalei Moldova a P.C.R. au făcut ca, la Congresul al IV-lea al partidului (28 iunie — 7 iulie 1928), să fie reprezentată de doi delegați: Dori Goldstein (cu numele conspirativ Climenco) — din partea secțiunii P.C.R. și Mălai (nume conspirativ neidentificat) — din partea secțiunii U.T.C.², primul fiind ales, cu acest prilej membru în noul Comitet Central.

Sub îndrumarea secțiunii P.C.R., și-a desfășurat activitatea și Secțiunea U.T.C. din Iași, care dispunea de puternice celule la C.F.R., la fabricile textile și la Universitate. Măsura forței organizației U.T.C. din Iași ne este dată și de faptul că în anul 1927 aceasta a reușit să editeze ziarul ilegal „Luptătorul”³. Numărul 2 al ziarului, din decembrie 1927, care s-a păstrat în copie, relevă preocuparea constantă a Secțiunii U.T.C.

¹ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, mapele nr. 194/1925, 160/1926, 119/1927 și 68/1928.

² Loc. cit., mapa nr. 68/1928 (*Stenograma lucrărilor Congresului al IV-lea al P.C.R.*).

³ Loc. cit., fondul nr. 113, mapa nr. 9/1927.

din Iași de a crea celule în toate fabricile, de a propaga ideologia comunistă, de a adapta metodele și mijloacele de muncă potrivit condițiilor concrete în care activa.

Relevind activitatea desfășurată de organizația U.T.C. din Iași în această perioadă, un raport al C.C. al U.T.C. din România, din 1928, sublinia că „în Iași organizația Uniunii Tineretului Comunist a dus o activitate fără întrerupere din 1924. În luarea legăturilor am găsit următoarea situație: orientare clară și susținută spre fabrică. Erau două nuclee de fabrică, cu legături individuale în diferite fabrici. Toată atenția comitetului era concentrată asupra celulelor existente și asupra noilor legături. Organizația în întregime avea o muncă în masa din fabrică, se creau organizații de masă ale tineretului pe lângă sindicate și ducea o muncă activă în sindicate”⁴. Nu trebuie scăpat din vedere nici faptul că la Iași funcționa și Comitetul regional al U.T.C. Moldova⁵.

O intensă activitate revoluționară au desfășurat comuniștii ieșeni începând din decembrie 1925 și prin intermediul Secțiunii Blocului Muncitoresc-Țărănesc din oraș⁶, al cărei secretar a fost, de la început, comunistul Ion Niculi.

La sfârșitul anului 1925, comitetul Blocului Muncitoresc-Țărănesc din Iași a realizat cu organizațiile socialiste și social-democrate, cu Partidul Țărănesc, Partidul național, Partidul poporului și cu alte organizații locale, ce reuneau diferite categorii sociale, o înțelegere de participare, în cadrul opoziției unite, la alegerile comunale. Astfel, la 4 februarie 1926, în cadrul ședinței reprezentanților acestor organizații, s-a stabilit lista comună de candidați, alcătuită din prof. I. Petrovici, avocatul V. Petrovanu, Ion Niculi și M. Bartin — muncitori, Alfons Herovanu, N. Costăchescu, T. Dragomirescu, N. Cănanău ș.a., în total 29 de membri și 10 membri supleanți⁷.

În vederea desfășurării unei intense propagande electorale, organele locale de presă aверescan și național „Ordinea” și, respectiv, „Straja”, și-au încetat apariția pînă după alegeri și, sub conducerea unui comitet de direcție, a fost editat, începînd cu data de 14 februarie 1926, ziarul „Frontul unic”, ca organ al opoziției unite. De asemenea, la sediul Partidului național din str. Cuza Vodă nr. 13, zilnic, între orele 10—12 și 19—23, funcționa un comitet electoral central⁸.

Deși ulterior această colaborare a făcut obiectul unei aspre critici din partea unor activiști ai P.C.R. aflați în străinătate, pe baza indicațiilor Cominternului, trebuie spus că, în cadrul acestei campanii electorale, Blocul Muncitoresc-Țărănesc și-a păstrat programul și fizionomia proprie. Această precizare a fost făcută, încă de la început, de reprezentanți ai Blocului Muncitoresc-Țărănesc din București — Gh. Cristescu, D. Gănescu și Ion Tiri, din Oradea — dr. Eugen Rozvan, precum și de Ion Niculi, care, la 10 februarie 1926, dădea publicității un comunicat în care se arăta: „Blocul muncitoresc, înființat în Iași de un grup de cetățeni și

* Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. (în continuare A.I.S.I.S.P.), fondul nr. 2, dosarul nr. 955, vol. 7, fila 16.

⁵ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 3, mapa nr. 289/1928.

⁶ „Bolșevismul”, anul I, nr. 2, din decembrie 1925.

⁷ „Adevărul de provincie”, anul XXXIX, nr. 12928, din 6 februarie 1926.

⁸ „Frontul unic” (Iași), anul I, nr. 1, din 14 februarie 1926.

muncitori, a hotărît să lupte, alături de Opoziția unită, în alegerile comunale cu unicul scop de a răsturna un regim de dictatură și pentru întoarcerea unui regim de legalitate.

După îndeplinirea acestui scop, pentru care vom lupta cu toată energia, căile noastre vor fi despărțite, potrivit cu principiile fiecărui partid sau grupări⁹.

În perioada campaniei electorale, viața politică din Iași a cunoscut o maximă intensitate. Activitatea Opoziției unite, zecile de întruniri organizate de aceasta au trezit la viață politică cele mai diferite categorii sociale. Mii și mii de cetățeni ieșeni umpleau zilnic, pînă la refuz, sălile „Sidoli“, „Geister“ ș.a. pentru a asculta cuvîntările și programele preconizate de reprezentanții formațiilor politice componente ale Opoziției unite. Alături de reputați profesori universitari, de avocați și ziariști, zilnic se perindau la tribună tipograful Ion Niculi, ceferistul D. Vasiliu și alți reprezentanți ai Blocului Muncitoresc-Tărănesc care, făcîndu-se purtătorii de cuvînt ai maselor muncitoare exploatate din Iași, cereau o serie de revendicări de ordin economic și edilitar pentru orașul lor, acțiuni hotărîte pentru alungarea oligarhiei liberale. Semnificativ pentru amploarea luptei electorale duse de Opoziția unită la Iași este faptul că, în decursul unei singure zile, aceea de 7 februarie 1926, opoziția a ținut, în diferite puncte ale orașului, nu mai puțin de 20 de adunări publice¹⁰.

Această amplă bătălie electorală se ducea și la Iași în condițiile unei aspre terori : împiedicarea maselor de a lua parte la întruniri, falsificarea listelor electorale etc. Pentru a sparge Opoziția unită și a deruta pe alegători, îndeosebi pe muncitori, organele locale de presă liberale au lansat, în plină campanie electorală, versiunea falsă că Blocul Muncitoresc-Tărănesc din Iași și-ar fi retras candidații de pe lista comună. Manevra a fost însă deșăgătată prompt printr-un comunicat semnat de Ion Niculi, în care se spunea : „Contrar tuturor zvonurilor tendențioase lansate de agenții liberali pentru a induce în eroare pe muncitorii alegători, DECLARAM :

Noi nu ne-am retras și nu ne vom retrage de pe lista Opoziției unite, ci, din contră, vom lupta cu toată tăria pentru reușita acestei liste, adică pentru doborîrea regimului de tiranie.

Orice vot dat de muncitori listei pe care figurează reprezentanții Blocului Muncitoresc-Tărănesc înseamnă un vot pentru eliberarea miilor de muncitori întemnițați, martirii cauzei noastre“¹¹.

În pofida măsurilor de teroare exercitate asupra masei alegătorilor, a falsificării multor buletine de vot, cetățenii Iașului au făcut ca, la 18 februarie 1926, în toate cele 11 secțiuni de votare lista Opoziției unite să înregistreze o semnificativă victorie electorală. Din cele 9 541 de voturi exprimate, Opoziția unită a obținut 6 167, liberalii — 2 326, iar gruparea dizidentă din Opoziția unită a profesorului I. Borcea — 598. Pe baza acestui rezultat, din cei 30 de consilieri comunali, opoziția avea 24. Printre aceștia s-au numărat și patru reprezentanți ai Blocului : Ion Niculi —

⁹ „Opinia“, anul XXII, nr. 5 610, din 10 februarie 1926.

¹⁰ „Adevărul de provincie“, anul XXXIX, nr. 12 930, din 8 februarie 1926.

¹¹ „Frontul unic“, anul I, nr. 3, din 19 februarie 1926.

care a fost ales și în funcția de viceprimar —, D. Vasiliu, M. Bartin și Maria Constantinescu ¹².

Experiența acestor alegeri demonstra elocvent că, utilizând cu pricepere posibilitățile de activitate legală, colaborând cu alte forțe politice interesate, în etapa respectivă, în rezolvarea în sens democratic a unor probleme majore ale maselor muncitoare, comuniștii, sprijiniți de clasa muncitoare, de păturile nevoiașе, reprezentau o însemnată forță politică.

Comentînd strălucita victorie obținută de Opoziția unită atît la Iași cît și în alte centre din țară, ziarul local „Opinia” scria, cu prilejul anunțării rezultatelor : „Deși pretextul erau alegerile generale comunale, de fapt era un plebiscit asupra chestiei — țara vrea sau nu o continuare a guvernării liberale ?...

Cu începere de astăzi deci n-avem decît un guvern provizoriu. Regele își va face formele pentru un guvern nou” ¹³.

În același timp, ziarul „Frontul unic”, referindu-se la semnificația alegerilor comunale, nota, în ultimul său număr : „Politicește, alegerile comunale însemnează — credem — ultimul examen al guvernului liberal. Căzuți lamentabil în alegerile pentru camerele agricole, liberalii au solicitat coroanei îngăduința de a mai da un examen. Coroana le-a acordat favoarea. Partidul liberal însă, cu toate șmecheriile întrebuintate, s-a dovedit tot atît de rău pregătit și tot atît de odios. *Țara a osîndit astfel, definitiv, regimul liberal.* Liberalii trebuie să plece” ¹⁴.

Consilierii comunali comuniști din Iași și-au început activitatea pe baza indicațiilor cuprinse în circulara C.C. al P.C.R. din 1 martie 1926. De asemenea, ei au avut la dispoziție și o declarație pe care Ion Niculi, în numele reprezentanților B.M.Ț., a citit-o în ședința inaugurală a consiliului comunal respectiv. Declarația demasca regimul de teroare sub care se desfășuraseră alegerile comunale, cerea abrogarea dispozițiilor reacționare ale legii administrative din 1925, asigurarea unei autonomii comunale depline etc. Totodată, declarația cuprindea programul de acțiune al consilierilor comunali ai B.M.Ț. ¹⁵.

Din momentul constituirii consiliului comunal, reprezentanții muncitorimii au dus o luptă aprigă pentru îndeplinirea programului economico-edilatar, îmbunătățirea condițiilor de trai ale maselor populare și a aprovizionării în Iași. În mai multe rînduri, au dat publicității unele declarații în care și-au expus punctele de vedere în problemele ce urmau a fi rezolvate. Pe plan politic general, ei chemau masele la luptă pentru înlăturarea legilor antipopulare, ținerea de noi alegeri pe baza votului universal, direct și secret, autonomia consiliilor comunale, completa libertate de organizare pentru toți cetățenii țării, amnistie generală ș.a. De asemenea, pe plan local, ei cereau adoptarea unor măsuri imediate pentru sporirea salariilor muncitorilor și funcționarilor în raport cu scumpețea, ieftinirea pîinii, aprovizionarea cu lemne, repararea străzilor, lărgirea rețelei electrice, realizarea veniturilor comunei prin impozite puse asupra celor bogați, mărirea subvențiilor pentru spitale, școli și cantine

¹² Loc. cit., fondul nr. 157, mapele nr. 6 și 7 ; „Frontul unic”, Buletinul Blocului Muncitoresc Țărănesc, anul I, nr. 2, din 25 august 1928.

¹³ „Opinia”, anul XXII, nr. 5 620, din 21 februarie 1926.

¹⁴ „Frontul unic”, anul I, nr. 5, din 25 februarie 1926.

¹⁵ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 21, mapa nr. 11/1926.

etc.¹⁶ Pentru această poziție curajoasă, consilierii comunali din Iași ai Blocului Muncitoresc-Țărănesc au fost puși în situația de a fi invalidați (Ion Niculi) sau au fost concediați de la locul lor de muncă (D. Vasiliu).

După un an de activitate, la 4 februarie 1927, consilierii din partea B.M.Ț. au prezentat, într-o ședință a consiliului comunal, o nouă declarație, publicată imediat, care ilustrează, încă odată, rolul reprezentanților Blocului de apărători ai intereselor maselor nevoiașе din Iași. Cu acest prilej, ei au formulat unele critici la adresa activității consiliului comunal, îndeosebi a reprezentanților opoziției și, totodată, au expus o serie de revendicări politice, economice și sociale de cea mai mare stringență pentru mase. În afara problemelor ridicate anterior, ei mai cereau eliberarea tuturor militanților muncitorimii închiși, inițierea unor grabnice măsuri pentru ameliorarea situației sanitare din cartierele mărginașе ș.a. Pentru activitatea desfășurată, viceprimarul Ion Niculi a fost, în repetate rânduri, amenințat de reprezentanții claselor exploatatoare cu suspendarea din funcție¹⁷.

Munca susținută a consilierilor comunali ai B.M.Ț. din Iași, ca de altfel și a celor din alte centre ale țării, a constituit pentru Partidul Comunist Român, aflat în ilegalitate, o tribună de afirmare publică a punctului său de vedere în probleme de interes imediat ce frământau societatea românească, reprezentînd cadrul propice în care comuniștii au acționat deschis pentru apărarea intereselor maselor. „Fiind aleși în înseși organele de conducere ale comunei, comuniștii aveau posibilitatea să cunoască mai bine adevăratele stări de lucruri, să se înarmeze cu aspecte concrete privind politica partidelor burgheze, în vederea demascării acestora, și să se manifeste ca apărători consecvenți ai intereselor maselor populare, ca adevărați reprezentanți ai acestora”¹⁸.

Un moment de intensificare a muncii politice desfășurate de Secțiunea B.M.Ț. din Iași l-au constiuit alegerile generale din 8 iulie 1927. În acest sens, încă de la 25 iunie 1927, Secțiunea B.M.Ț. din Iași a depus la tribunal o listă proprie, în fruntea căreia se afla comunistul Ion Niculi. În perioada următoare, Blocul a început, prin întruniri, manifeste, presă și alte mijloace, o intensă campanie propagandistică. În cadrul acestor întruniri, comuniștii și simpatizanți ai P.C.R., ca Ion Niculi, B. Braunstein-Dumbrăveanu, Dori Goldstein, Gh. Parfenie, Gh. Romășcanu ș.a., explicau programul B.M.Ț., demascau politica antipopulară a guvernelor burgheze¹⁹.

Campania electorală s-a desfășurat în aceleași condiții de teroare, deși programul electoral al Blocului Muncitoresc-Țărănesc, identic cu cel din 1926, fusese aprobat de Ministerul de Interne. Ilustrativă în acest sens este corespondența dintre autoritățile locale din Iași și Ministerul de Interne în legătură cu moțiunile și telegramele de protest înaintate de

¹⁶ Loc. cit., fondul nr. 6, mapa nr. 184/1926; fondul nr. 157, mapa nr. 6/1927.

¹⁷ A.I.S.I.S.P., cota C. XI-5.

¹⁸ Andrei Cardaș, *Activitatea comuniștilor în consiliile comunale (1926—1928)*, în „Forum”, Seria științe sociale, anul I, vol. VI, București, 1970, p. 64.

¹⁹ Arhiva C.C. al P.C.R., colecția nr. 50, dosarul nr. 1 602, fila 8; „Înainte”, anul II, nr. 4, din 26 iunie; nr. 6, din 3 iulie 1927.

muncitorimea ieșeană²⁰. Aceste drastice măsuri, pe lângă faptul că au împiedicat Secțiunea B.M.Ț. din Iași să-și desfășoare, în condiții normale, campania electorală, s-au repercutat negativ și asupra realizării frontului unic cu organizația social-democrată locală.

Datorită terorii exercitate de autorități, ca și tacticii de a merge în alegeri cu listă proprie, organizația B.M.Ț. din Iași a obținut numai 1 580 de voturi. Pe plan național, ca și în anul precedent, Blocul, neîntru-nind minimul de 20/0, n-a putut trimite nici un deputat în parlament.

În aceeași atmosferă de încălcare a celor mai elementare drepturi și libertăți, Blocul Muncitoresc-Țărănesc și-a desfășurat campania electorală și cu prilejul alegerilor generale din decembrie 1928. Deși B.M.Ț. era recunoscut persoană juridică, la 7 decembrie 1928, prefectul județului Iași, preluând dispozițiile Ministerului de Interne, adresa organelor din subordine o circulară în care se spunea categoric : „Vi se pune în vedere să confiscați imediat manifestele Blocului Muncitoresc-Țărănesc“²¹. În aceeași zi, autoritățile locale s-au și grăbit să treacă la aplicarea acestui ordin.

Fată de aceste măsuri samavolnice, la 8 decembrie, Ion Niculi, candidatul Blocului, trimitea Ministerului de Interne o telegramă de protest, în care se arăta : „Manifestele Blocului Muncitoresc-Țărănesc sînt confiscate. Locuințele candidaților sînt percheziționate de siguranță. Localul devastat de aceeași siguranță. Cerem reintrarea în legalitate și libertate“²².

Ca urmare a terorii și a faptului că din nou a mers cu liste proprii, precum și datorită existenței în programul popularizat a unor lozinci neadeccvate realităților din țara noastră, Blocul Muncitoresc-Țărănesc n-a obținut nici de astă dată locuri de deputat în parlament.

În toiul campaniei electorale, în zilele de 17—18 noiembrie 1928, în Capitală a avut loc conferința anuală a Blocului Muncitoresc-Țărănesc. În cea de-a doua zi a lucrărilor sale, în sala „Transilvania“ din București a avut loc o mare întrunire muncitorească, la care au luat cuvîntul reprezentanți ai secțiunilor din întreaga țară. Printre aceștia s-a aflat și Ion Niculi, care a demascăat cu vigoare demagogia național-țărăniștilor din perioada cît s-au aflat în opoziție, îndeosebi în legătură cu necesitatea revederii și lărgirii reformei agrare. De aceea, arăta delegatul Iașului, „noi, prin Blocul Muncitoresc-Țărănesc, să luptăm și să cerem a doua expropriere totală și fără plată pentru țăranii săraci“. La această conferință, Ion Niculi a fost reales membru al Comitetului Executiv al Blocului Muncitoresc-Țărănesc, ca reprezentant al organizației din Iași²³.

Alături de B.M.Ț., un alt cadru organizat prin care Partidul Comunist Român și-a desfășurat în această perioadă activitatea de organizare și conducere a luptei pentru apărarea intereselor generale și îndeosebi cele social-economice ale maselor muncitoare, l-au constituit Sindicatele unitare. Depășind situația grea creată în vara anului 1924, în urma măsuri-

²⁰ Arhiva istorică centrală, fondul M.A.I., dosarul nr. 605/1927, filele 1—5 ; dosarul nr. 657/1927, filele 1—6 ; Arhiva C.C. al P.C.R., colecția nr. 50, dosarul nr. 6 326, fila 2 ; „Înainte“, anul II, nr. 6, din 3 iulie 1927.

²¹ Arhiva C.C. al P.C.R., colecția nr. 50, dosarul nr. 1 590, fila 56.

²² „Înainte“, anul III, nr. 11, din 21 decembrie 1928.

²³ Arhiva istorică centrală, fondul M.A.I., dosarul nr. 738/1928, fila 7 ; „Înainte“, anul III, nr. 11, din 21 noiembrie 1928.

rilor anticomuniste luate de guvernul liberal, sindicatele din Iași au acționat cu succes, mai cu seamă pentru apărarea intereselor economice ale oamenilor muncii. Ele au organizat întruniri, au inițiat și condus o serie de acțiuni greviste, au înaintat patronilor proteste hotărâte în care au cerut salarii la nivel cu scumpetea, impunerea și respectarea zilei de lucru de 8 ore, respectarea demnității omenești, au desfășurat o intensă activitate cultural-educativă etc. În 1927, la Iași ființau 19 organizații sindicale, aflate sub conducerea Comisiei locale sindicale unitare, compusă din D. Vasiliu — președinte, Ion Niculi, Gh. Costinescu, Gh. Parfenie, I. Bolohan ș.a.²⁴

Sindicatele unitare din Iași au acționat energic pentru refacerea unității sindicale, pentru înfăptuirea Frontului Unic Muncitoresc. Ele au desfășurat o vie activitate pentru pregătirea congresului Sindicatelor unitare de la Sibiu, din februarie 1927, dizolvat de autorități chiar în ziua deschiderii lucrărilor. La acest congres, întrunit în vederea adoptării hotărârii privind unificarea mișcării sindicale, organizațiile din Iași au fost reprezentate de Ion Niculi, Gh. Costinescu și S. Moscovici²⁵. De asemenea, prin propaganda desfășurată în timpul campaniilor electorale, sindicatele din Iași au adus o însemnată contribuție la mobilizarea muncitorilor în alegerile din anii 1926—1928. O pagină luminoasă a istoriei sindicatelor din Iași a constituit-o și activitatea de ajutoare a militanților revoluționari căzuți victime terorii și familiilor acestora, de mobilizare a muncitorimii la lupta energică împotriva manifestărilor reacționare, antisemite, profasciste ale adeptilor lui A. C. Cuza și Corneliu Zelea Codreanu.

Măsurile represive luate de autorități, cu precădere începând din 1924, urmăreau, pe de o parte, distrugerea tînărului partid comunist, iar pe de altă parte dezorganizarea muncitorimii, abaterea ei de pe drumul luptei de clasă hotărâte împotriva exploatării și nedreptății sociale. Cu toate acestea, clasa muncitoare a acționat energic împotriva sporirii numărului orelor de lucru, a reducerii salariilor, a concedierilor etc., pentru încheierea unor noi contracte colective corespunzătoare ridicării indicelui de scumpete.

În această perioadă de vremelnice reflux revoluționar, mișcarea grevistă a avut, în genere, un caracter defensiv, de apărare a revendicărilor cucerite în anii avîntului revoluționar. Grevele nu mai cuprind întreaga muncitorime din țară sau dintr-o ramură de producție ca în anii anteriori, ci izbucnesc, deseori, pe bază de front unic, în diferite localități, determinate de cauze imediate, specifice întreprinderii sau orașului respectiv. De aceea, rareori ele iau amploare și provoacă largi acțiuni de solidarizare. Imensa majoritate a grevelor a fost însă condusă de comuniști, ele avînd un caracter dirz.

Aceste trăsături ale mișcării greviste din anii 1924—1928 sînt deosebit de vizibile la Iași, oraș care, în perioada amintită, avea un număr redus de întreprinderi mari și deci un proletariat nu prea numeros. Îngrădiți de legea asociațiilor profesionale din mai 1921, feroviarilor de la Atelierele C.F.R. „Nicolina“ — cea mai mare întreprindere din Iași — nu vor mai desfășura acțiuni greviste de amploare. În primele rînduri ale luptei

²⁴ Arhiva C.C. al P.C.R., colecția nr. 50, dosarul nr. 882, filele 5—8.

²⁵ *Loc. cit.*, dosarul nr. 1 181, fila 1.

greviste din Iaşul acelor ani s-au aflat, mai ales, muncitorii textilişti şi tipografi, ale căror condiţii de muncă şi de viaţă erau deosebit de grele. În aprilie 1926, muncitorii de la „Țesătura“-Copou au înaintat direcţiei un memoriu prin care cereau introducerea zilei de muncă de 8 ore, sporirea salariilor şi desfiinţarea lucrului în acord. La legitimele lor revendicări, reprezentantul direcţiei a răspuns cu cinism că ziua de lucru de opt ore nu este legiferată, căci altfel ar fi acordată ; salariile nu li se pot mări pînă ce nu vor face acelaşi lucru şi patronii celorlalte fabrici. În faţa acestui răspuns jignitor, cei 300 de muncitori au decis să intre în grevă. Dirzenia şi hotărîrea de luptă a textiliştilor, în frunte cu comuniştii, au făcut ca, la 12 mai 1926, direcţia fabricii să cedeze, acceptînd satisfacerea doleanţelor²⁶. În octombrie acelaşi an au intrat în grevă şi cei 600 de textilişti de la Fabrica „Postavul“-Păcurari²⁷.

Un an mai tîrziu, în luna mai, au intrat în conflict cu patronii muncitorii de la „Textila“-Copou. Ca urmare a protestelor lor hotărîte, a tratativelor duse cu patronul, conflictul latent de muncă izbucnit în fabrică s-a încheiat cu sporirea salariilor, limitarea numărului orelor suplimentare la 4 pe săptămînă, acestea urmînd să fie plătite cu un spor la 100%²⁸. Nu peste mult timp, între 15 şi 30 iunie 1927, au intrat în grevă muncitorii de la Fabrica „Țesătura“-Păcurari, revendicînd şi ei sporirea salariilor, respectarea zilei de muncă de 8 ore, desfiinţarea lucrului în acord, recunoaşterea delegaţilor pe ateliere etc. Greva a fost însă înfrîntă²⁹. Tot în cursul anului 1927 s-au aflat în conflict deschis cu patronii textiliştii de la „Țesătura“-Copou, „Zelţer“, „Caufmann“, „Handan“ etc.³⁰.

Acţiuni greviste au izbucnit, în anul 1928, la „Textiliana“ şi „Țesătura“-Păcurari (mai-iunie), ca şi la un număr de 40 de ateliere de croitorie din Iaşi (iulie)³¹. La jumătatea lunii iulie au intrat în luptă cei 150 de lucrători tîmplari de la „Industria Moldovei“, cerînd mărirea salariilor şi reducerea orelor de muncă³².

Unul dintre detaşamentele cele mai active ale muncitorimii ieşene a fost acela al tipografilor, în ale căror organizaţii profesionale partidul comunist a avut întotdeauna o influenţă hotărîtoare. Între anii 1925 şi 1928, tipografiile din Iaşi, conduşi de comunişti, au desfăşurat o serie de bătălii de clasă împotriva exploatării, pentru un trai mai bun. Un şir de conflicte colective de muncă s-au declanşat în cursul anului 1925 la tipografiile „Viaţa românească“, „Goldner“, „Albina“, „Trecerea Carpaţilor“,

²⁶ Loc. cit., dosarul nr. 793, fila 256 ; „Opinia“, anul XXII, nr. 5 671, din 23 aprilie ; nr. 5 672, din 25 aprilie, şi nr. 5 677, din 1 mai 1926 ; *Conflicte colective de muncă din 1926*, Bucureşti, 1927, p. 52—53.

²⁷ Arhiva C.C. al P.C.R., colecţia nr. 50, dosarul nr. 6 366, fila 1.

²⁸ *Conflicte colective de muncă din 1927*, Bucureşti, 1928, p. 26—37.

²⁹ Arhiva C.C. al P.C.R., colecţia nr. 50, dosarul nr. 6 366, fila 2 ; *Conflicte colective de muncă din 1927*, p. 6—7.

³⁰ Arhiva C.C. al P.C.R., colecţia nr. 50, dosarul nr. 793, fila 371 ; dosarul nr. 1 093, filele 35—36 ; „Viaţa muncitoare“, anul IV, nr. 12, din 19 iunie 1927.

³¹ Arhiva C.C. al P.C.R., colecţia nr. 50, dosarul nr. 1 092, fila 154 ; dosarul nr. 1 093, fila 39 ; *Conflicte colective de muncă din 1928*, Bucureşti, 1929, p. 12.

³² Arhiva C.C. al P.C.R., colecţia nr. 50, dosarul nr. 1 092, fila 156 ; A.I.S.I.S.P., cota D. XII-5.

„Grünberg“, „Steuermann“, „N. N. Ștefaniu“, încheiate cu cîștigarea revendicărilor muncitorești ³³.

Conflicte latente de muncă au avut loc în acești ani și în rîndul muncitorilor din alimentație — brutari, morari, chelneri etc. —, încheiate, de regulă, cu satisfacerea unor revendicări și înscrierea lor în contractele colective ³⁴.

La toate aceste acțiuni revendicative s-au adăugat și alte manifestări de nemulțumire față de intensificarea exploatarei capitaliste, de creșterea numărului orelor de muncă și a scumpetei. În acest sens, au avut loc o serie de acțiuni în rîndurile muncitorilor de la Regia monopolurilor statului, care, la 10 octombrie 1928, au declarat o grevă demonstrativă de o oră, în rîndurile feroviarilor, metalurgiștilor, funcționarilor, birjarilor etc. ³⁵.

Pe lângă aceste acțiuni, an de an, comuniștii ieșeni care activau în sindicate au organizat sărbătorirea publică a zilei de 1 Mai. Cu acest prilej, muncitorimea ieșeană, în frunte cu comuniștii, și-a ridicat glasul de protest împotriva terorii și a exploatarei capitaliste, cerînd eliberarea militanților revoluționari arestați și legiferarea zilei de lucru de 8 ore. Ei și-au exprimat, de asemenea, solidaritatea cu muncitorii din diferite centre ale țării aflați în grevă, precum și cu lupta proletariatului internațional ³⁶.

În această perioadă, la Iași a funcționat și Comitetul local de ajutoare de pe lângă Comisia locală a Sindicatelor unitare, creat în aprilie 1926. Prin materiale publicate în diferite organe de presă muncitorești și democratice, prin trimiterea de delegații la Ministerul Muncii și la Ministerul de Interne, acesta a luat poziție hotărîtă împotriva terorii și a regimului la care erau supuși deținuții politici. Au fost organizate ședințe de propagandă, șezători, acțiuni de colectare de fonduri bănești, de îmbrăcăminte și alimente, care au fost apoi trimise militanților revoluționari din închisori. Din cauza activității sale, comitetul local a fost permanent persecutat de autoritățile represive ³⁷.

Pe măsură ce teroarea antimuncitorească se întărea, creștea și numărul victimelor acesteia. Ca atare se resimțea nevoia extinderii muncii de strîngere de ajutoare. Era necesară atragerea în acest front a noi și noi categorii de oameni, cu cele mai diferite concepții politice. Astfel că, în toamna anului 1927, un grup de comuniști, de membri ai altor organizații muncitorești sau simpatizanți, precum și personalități cu vederi progresiste s-au constituit, sub conducerea P.C.R., în organizația Ajutorul muncitoresc român, recunoscută persoană juridică la 31 mai 1928. Printre membrii săi fondatori s-au aflat și reprezentanți ai Iașului, ca dr. C. I. Parhon, ales președinte, Zaharia Tănase — vicepreședinte și scriitorul Mihail Sevastos ³⁸. Ampla activitate politică și organizatorică desfășurată

³³ *Conflicte colective de muncă din 1925*, București, 1926, p. 68—69 ; 124—125.

³⁴ „Viața muncitoare“, anul III, nr. 28, din 18 iunie, și nr. 47, din 4 septembrie 1926 ; *Conflicte colective de muncă din 1928*, p. 79.

³⁵ Arhiva C.C. al P.C.R., colecția nr. 50, dosarul nr. 793, filele 287—290 ; dosarul nr. 1 041, fila 123 ; dosarul nr. 1 124, filele 1, 159 ; dosarul nr. 6 363, filele 8—9.

³⁶ *Loc. cit.*, dosarul nr. 1 600, filele 13, 108—111, 244, 270, 295, 320—324.

³⁷ *Loc. cit.*, fondul nr. 197, mapele nr. 7/1926, 14, 18 și 113/1927.

³⁸ *Loc. cit.*, fondul nr. 23, mapa nr. 2/1927 ; colecția nr. 50, dosarul nr. 4 143, filele 2, 11, 16—17.

de P.C.R. pe linia apărării și ajutorării victimelor regimului burghez s-a oglindit și în crearea, în iulie 1926, a Ligii contra terorii.

Una dintre primele organizații locale ale Ligii contra terorii a luat ființă la Iași în vara anului 1926. În conducerea acesteia s-au aflat personalități ca dr. C. I. Parhon, Mihail Sadoveanu, Traian Bratu, Eugen Herovanu, Mihail Sevastos, care era și secretarul ligii. Organizația și-a continuat activitatea pînă prin octombrie-noiembrie 1926, cînd, în urma prigoanei, și-a încetat existența³⁹.

În același context se înscrie și crearea de către P.C.R., în a doua jumătate a anului 1928, a unei noi organizații de masă — Comitetul de amnistie —, care avea menirea de a acționa pentru obținerea amnistiei generale.

Prima mare manifestare publică a Comitetului de amnistie a constituit-o întrunirea de la 25 noiembrie 1928 din sala „Dacia” din Capitală. Peste 10 000 de muncitori, membri și nemembri de partid, de cele mai diverse convingeri politice, intelectuali progresiști au umplut pînă la refuz sala și curtea, manifestîndu-și protestul lor hotărît împotriva terorii și voința de a lupta pentru obținerea amnistiei generale⁴⁰. Printre cei care au luat cuvîntul la această grandioasă întrunire s-a aflat și înflăcăratul patriot, savantul C. I. Parhon, venit special de la Iași. „Crezul meu social este identic cu al dv. — arăta dr. C. I. Parhon. Eu urmăresc mișcarea clasei muncitoare de 40 de ani și cu tot valul de teroare ce s-a dezlănțuit asupra ei, mișcarea n-a dat înapoi”. Pornind de la această convingere, el chema muncitorimea „să se unească, fiindcă toată lumea care simte cu cei care au dreptatea de partea lor nu poate să se îndoiască că omenirea merge într-acolo încotro merg masele muncitoare”⁴¹.

Printre primele comitete regionale și locale de luptă pentru amnistie a fost și cel din Iași, înființat la 7 ianuarie 1929⁴².

Continuînd tradiția luptei revoluționare și democratice a tineretului studios din Iași, la 1 noiembrie 1925 s-a creat aici secția Uniunii studenților independenți — organizație aflată sub îndrumarea P.C.R., din conducerea căreia făceau parte comuniștii: Vasile Mîrza, Pavel Chirtoacă ș.a. Aceasta a desfășurat o susținută activitate în direcția apărării intereselor materiale și morale ale studenților, pentru democratizarea învățămîntului universitar, împotriva elementelor reacționare, antisemite cuzisto-codreniste⁴³.

O latură importantă a activității organizațiilor proletare din România, insuficient cercetată pînă în prezent, o constituie munca cultural-educativă desfășurată în rîndul muncitorilor, al familiilor acestora, precum și al altor categorii de oameni ai muncii. În această perioadă, mai mult decît în multe alte centre ale țării, la Iași, prestigioși oameni de știință, ziariști și avocați au fost aproape de cei mulți și obidiți, și-au

³⁹ Loc. cit., colecția nr. 50, dosarul nr. 1 181, filele 1—13; dosarul nr. 1 182, filele 27, 30, 35; dosarul nr. 41, filele 1—9; fondul nr. 197, mapa nr. 7/1926; „Viața muncitoare”, anul III, nr. 152, din 16 octombrie 1926.

⁴⁰ „Apărătorul proletar”, anul I, nr. 1, din decembrie 1928.

⁴¹ Ibid.

⁴² Arhiva C.C. al P.C.R., colecția nr. 50, dosarul nr. 1 186, fila 62; dosarul nr. 7 766, fila 37; dosarul nr. 7 767, fila 75.

⁴³ Loc. cit., dosarul nr. 4 584, fila 2.

sacrificat timpul lor prețios sau au riscat să-și piardă chiar libertatea pentru apărarea drepturilor acestora.

Universitatea din Iași a constituit și în acești ani terenul pe care marea majoritate a cadrelor didactice ale acestui important for românesc de cultură, împreună cu studențimea cinstită — în frunte cu comuniștii —, s-au înfruntat cu adepții profesorului ultrareacționar A. C. Cuza și ai discipolului său C. Z. Codreanu. În a doua jumătate a anului 1924, manifestările huliganice ale studenților cuziști au continuat să se desfășoare la Iași, unde cursurile universitare erau deseori suspendate. Rectorul și corpul profesoral, sprijiniți de marea masă a studențimii, în frunte cu comuniștii, s-au străduit să ia unele măsuri, cerind zadarnic sprijinul Ministerului Instrucțiunii Publice. Însuși prefectul poliției din Iași, C. Manciu, s-a văzut nevoit să ia atitudine mai hotărâtă, devenind și el ținta atacurilor studenților cuziști, în frunte cu C. Z. Codreanu. El avea să fie asasinat la 26 octombrie. Arestat imediat, Corneliu Zelea-Codreanu și-a recunoscut crima, fapt pentru care a fost trimis în judecată. Deși crima a fost săvârșită la Iași, împotriva unui reprezentant al autorităților statului, în mod paradoxal, procesul s-a judecat mai întâi la Focșani și apoi la Turnu-Severin. Cu toată evidența crimei, odiosul ucigaș a fost pus în libertate. Neputință, incompetență, complicitate? — iată întrebări ce se pot pune pentru a explica deznodământul care, de fapt, a însemnat încurajarea criminalului.

Adînc zguduit de tragicul eveniment, corpul profesoral ieșean a ținut să condamne cu vehemență pe autorii direcți, ca și pe cei morali ai crimei, așa cum o va face de atîtea ori în anii următori.

Memorabila ședință a Colegiului Universității din Iași, ținută la 31 octombrie 1924, a rămas în istoria acestui mare lăcaș al învățămîntului superior românesc, în istoria culturii înaintate a poporului român, ca un moment de înaltă ținută civică pentru majoritatea ilustrelor cadre universitare. Cu mîhnire și indignare, savanți și profesori de mare renume, ca Matei Cantacuzino, A. Myller, dr. C. I. Parhon, V. Răscanu, Petru Andrei, I. Bărbulescu, I. Borcea, Traian Bratu, N. Hortolomei, P. Bujor, P. Bogdan, H. Sanielevici, N. Costăchescu, I. Simionescu ș.a., au luat cuvîntul sau au semnat moțiunea de condamnare a lui A. C. Cuza și a asasinului C. Z. Codreanu⁴⁴.

În perioada următoare, studenții comuniști au desfășurat la Iași o amplă activitate politică, revoluționară. Prin intermediul studenților comuniști din Universitate, unde au existat permanent celule de partid, organizația locală a P.C.R. a avut continuu legături cu profesori universitari, cu alți oameni de cultură, pe care i-a atras în diferite organizații revoluționare, la luptă împotriva reacțiunii, pentru democratizarea vieții politice, pentru apărarea și ajutorarea luptătorilor revoluționari. Grație acestei legături strînse, a tradițiilor înaintate nestinse, Iașul a rămas locul unde cultura și știința românească, puse în slujba celor mai înaintate idealuri ale poporului nostru, s-au afirmat pregnant.

În fața recrudescenței mișcării studenților cuziști, senatul și rectoratul Universității ieșene au trecut la energice măsuri, mergînd pînă la

⁴⁴ Arhiva Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, dosarul nr. 1193/1924—1925, nepaginat.

închiderea, la 13 martie 1926, a cursurilor universitare, a bibliotecilor, cantinelor și căminelor studențești⁴⁵. În anii 1927—1928, acești factori de răspundere au cerut ministerului de resort să aprobe adoptarea unor măsuri și mai drastice contra actelor huliganice ale studențimii „creștine”⁴⁶.

Activitatea Secțiunii P.C.R. din Iași, desfășurată în fruntea luptei maselor de oameni ai muncii din localitate pentru apărarea drepturilor politice, pentru o viață mai bună, reprezintă una din paginile luminoase ale luptei eroice duse de Partidul Comunist Român în arena vieții economice și social-politice românești din anii 1924—1928.

Remarcabile rămân la Iași permanența ideii și faptei comuniste și muncitorești, prezența ei activă pe toate planurile, continua împletire a luptei proletare în fabrică cu acțiunea mării majorități a intelectualității înaintate din capitala Moldovei, pentru apărarea dreptății sociale și demnității omenești.

Faptele înscrise pe răbojul istoriei de proletariatul din România, de muncitorimea ieșeană, ca și de cea din alte centre ale țării, apar cu atât mai mărețe dacă ținem seama, pe de o parte, că ele au fost realizate într-o luptă grea, cu un dușman de clasă abil și sprijinit pe puternice forțe represive, iar pe de altă parte, că partidul comunist, organizațiile proletare au fost obligate de împrejurări să acționeze în acei ani în condiții cu totul noi. Experiența câștigată acum, învățămintele trase vor constitui premise ale luptelor mărețe și ale succeselor dobândite de clasa noastră muncitoare în deceniile următoare.

⁴⁵ Arhiva istorică centrală, fondul Ministerul Instrucțiunii, dosarul nr. 442/1926, fila 2.

⁴⁶ Loc. cit., dosarul nr. 514/1927, fila 25; dosarul nr. 519/1928, fila 9.

Din lupta revoluționară a comuniștilor din Oltenia între anii 1924 și 1928

FLORIAN TANASESCU

După scoaterea P.C.R. și a organizațiilor sale de masă în afara legii, mișcarea revoluționară din Oltenia a trecut la reorganizarea sa pe baze ilegale. Începutul acestei activități l-a marcat crearea, în august 1924, din inițiativa conducerii partidului comunist, a Secretariatului regional al P.C.R. Drobeta Turnu-Severin *. În raza lui de activitate până în 1926 au intrat județele Mehedinți, Gorj, Dolj, Romanați, Olt, Vâlcea și Pitești. Secretariatul era condus de un comitet regional **, format din cinci membri, care avea sarcină să creeze secțiuni ale P.C.R. în localitățile din raza sa de activitate, să organizeze și să conducă acțiuni politice de masă, să dea instrucțiuni și să orienteze membrii de partid asupra situației economice și social-politice interne și internaționale, să organizeze comitete de ajutorare a deținuților comuniști și a familiilor lor, să coordoneze activitatea tuturor secțiunilor comuniste ¹. Comitetul regional a creat patru comisii (agrară, de femei, agitație și propagandă, ajutor muncitoresc), de fiecare răspunzând câte un membru al său ². Un accent deosebit s-a acordat organizării celulelor comuniste de fabrică și de cartier. În aceste celule erau cuprinși muncitori din aceeași întreprindere; ele erau conduse de către un birou format din trei până la cinci membri. Celulele de cartier erau formate din lucrători care munceau în micile ateliere meșteșugărești sau prestau diverse servicii la particulari sau instituții; acestea erau conduse de un birou format din 3—5 membri ³. Până la

* Organizarea sa efectivă a avut loc după Congresul al III-lea al P.C.R. Nu cunoaștem, până în prezent, cine a fost reprezentantul Secretariatului Drobeta Turnu-Severin la lucrările congresului, dar despre prezența lui ne informează unele documente de partid din acea perioadă. Spre exemplu, Elek Köblös, în raportul prezentat la Congresul al IV-lea al P.C.R., afirmă că la Congresul al III-lea „au fost reprezentate toate secretariatele regionale (8) create” (Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, inventarul nr. 8, dosarul nr. 62, filele 66—79).

** În fruntea comitetului regional s-a aflat, la început, Ioan Elena, apoi State Ciuhurezu, care, la Congresul al III-lea, a fost ales membru al Comitului Central al P.C.R.

¹ Arhiva C.C. a P.C.R., fondul nr. 95, dosarul nr. 30, vol. III, filele 108—111

² Loc. cit., fondul nr. 1, dosarul nr. 27, filele 63—71.

³ Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. (în continuare, A.I.S.I.S.P.), cota A VIII-3, inventarul nr. 126.

sfârșitul anului 1924 au fost reorganizate, pe baze ilegale, secțiunile P.C.R. din Drobeta Turnu-Severin, Craiova, Caracal, Corabia și Pitești. La Drobeta Turnu-Severin au fost constituite și trei celule de fabrică ⁴.

Legăturile dintre secțiuni se făceau fie prin corespondență, fie prin curieri speciali. În primele luni, aceste legături erau destul de firave, dar pe măsura acumulării experienței în munca ilegală și a creării unui aparat tehnic corespunzător, acestea au căpătat un caracter permanent.

Într-o situație asemănătoare s-au aflat și raporturile dintre secretariatul regional și conducerea partidului. Un timp, legăturile au fost asigurate prin Mihail Macavei, care activa legal, apoi prin curieri sau direct de către membri sau reprezentanți ai Comitetului Central care se deplasau în regiune pentru a controla și coordona activitatea revoluționară (Ion Cloțan, Pavel Tcacenco, Elena Filipovici, Alexandru Mihăileanu, Nicolae Popescu-Doreanu, Constantin Agiu și alții).

Noile măsuri represive adoptate de autorități în decembrie 1924 au afectat serios și activul revoluționar din Oltenia (numai la Drobeta Turnu-Severin au fost arestați peste 40 de comuniști) ⁵. În aceste condiții, unele organizații locale, datorită pierderilor înregistrate, și-au restrâns activitatea, iar legăturile lor cu comitetul regional, aflat la Drobeta Turnu-Severin, s-au întrerupt temporar. Această situație a dăinuit pînă la începutul lunii martie 1925, cînd, în urma măsurilor organizatorice luate de conducerea partidului, au fost restabilite legăturile cu Comitetul regional al P.C.R. Oltenia și s-a trecut la reactivarea secțiunilor locale. Totodată, Secretariatului regional al P.C.R. Drobeta Turnu-Severin i s-a acordat o mai largă autonomie în organizarea, conducerea și desfășurarea acțiunilor politice pe plan regional. În același timp, în vederea sprijinirii mai eficiente și operative a comitetului P.C.R. regional s-a acordat o atenție mai mare consolidării și sporirii numerice a secțiunii P.C.R. din orașul de reședință al comitetului ⁶.

Din raportul asupra situației mișcării revoluționare din Oltenia, prezentat la plenara C.C. al P.C.R. din iulie 1925 de secretarul Comitetului P.C.R. Oltenia, State Ciuhurezu, rezultă că activitatea militanților comuniști din regiune, în ciuda măsurilor represive luate de autorități, a continuat să se desfășoare cu succes. În special au fost depuse eforturi în vederea înființării unor celule sau organizații comuniste la Drăgășani, Piatra-Olt și Tîrgu-Jiu ⁷. La scurt timp după plenară, și-a reînceput activitatea secțiunea P.C.R. din Pitești, iar la Rîmnici-Vâlcea s-au pus bazele unei grupe comuniste ⁸.

Arestările masive din toamna anului 1925 au produs din nou unele perturbări în viața organizațiilor P.C.R. din Oltenia. Măsurilor represive le-au căzut victimă State Ciuhurezu, Petre Palescu (din Drobeta Turnu-

⁴ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 27, filele 61—71 ; fondul nr. 1, mapa nr. 279/1924, fila 5.

⁵ A.I.S.I.S.P., fondul nr. 16, dosarul nr. 1082, fila 13.

⁶ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 19, filele 17—19.

⁷ *Loc. cit.*, fondul nr. 1 I.C., dosarul nr. 37, filele 24—69.

⁸ *Loc. cit.*, fondul nr. 1, dosarul nr. 44, filele 27—31.

Severin), Vasile Ionescu (din Segarcea)⁹, după ce, în august, fusese arestat Ion Socol, membru în Consiliul general al Sindicatelor unitare.

În aceste împrejurări se impunea cu acuitate reorganizarea aparatului ilegal de partid. Din februarie 1926 și pînă în toamna aceluiași an au avut loc adunări ale secțiunilor P.C.R. care au ales noi organe de conducere, cărora le-au fost fixate sarcinile și direcțiile de activitate pentru etapa următoare. Adunarea activului revoluționar al Secțiunii P.C.R. Drobeta Turnu-Severin care s-a desfășurat în februarie a ales un nou comitet, format din cinci membri : trei muncitori metalurgiști și doi lucrători tîmplari *. Adunările secțiunilor P.C.R. din Craiova, Corabia și Tîrgu-Jiu (creată cu puțin timp înainte) au avut loc în cursul lunii iulie același an. Secțiunea P.C.R. din Craiova, cu sprijinul direct al unui reprezentant al Comitetului Central al partidului și al secretariatului regional, a ales în noul comitet, format din trei membri, un muncitor metalurgist și doi lucrători tîmplari ; la rîndul lor, comitetele secțiunilor P.C.R. Corabia și Tîrgu-Jiu erau compuse, fiecare, din cîte doi membri¹⁰.

După reorganizare, Comitetul regional al P.C.R. Oltenia, împreună cu comitetele secțiunilor locale, au inițiat unele măsuri privind întărirea activității în rîndurile muncitorilor, au revitalizat vechile celule comuniste și au pus bazele altora noi. Astfel, la Drobeta Turnu-Severin, celulele comuniste de la Șantierul naval și Atelierele C.F.R. au devenit mai active, contribuind direct la mobilizarea muncitorilor în diverse acțiuni. În oraș au fost formate două celule de cartier care cuprindeau lucrători de la micile ateliere (în special muncitori de la atelierele de tîmplărie¹¹).

Cîte o celulă comunistă de fabrică a fost constituită la Craiova și la Corabia.

Sub raportul evoluției organizatorice a mișcării revoluționare din Oltenia, reorganizarea din 1926 a fost ultima în intervalul de timp de care ne ocupăm. Modificări au avut loc, evident, și după acest an, dar ele nu au schimbat fundamental structura organizațiilor P.C.R. din Oltenia.

După 1924, modificări substanțiale au avut loc și în ceea ce privește activul U.T.C. din Oltenia. În condițiile ilegalizării, cu sprijinul direct al militanților comuniști, U.T.C. a trecut la reasezarea întregii munci conform noilor împrejurări. În unele comitete U.T.C. au intrat activiști cu experiență ai partidului comunist. Astfel, la Drobeta Turnu-Severin din comitet au făcut parte Ion Socol, Petre Paleacu și State Ciuhurezu¹². În altele, unii militanți comuniști au fost însărcinați să răspundă direct de organizarea și conducerea comitetelor sau celulelor U.T.C. La Craiova, de exemplu, Gheorghe Țipa, Ilie Diaconescu, Constantin Tandin, I. Geică și alții au avut sarcina să asigure bunul mers al mișcării tineretului revoluționar din localitate. Pînă în vara

⁹ „Facla” nr. 146, din 16 octombrie 1925 ; „Dezrobirea”, anul I, nr. 6, din 15 mai 1926.

* Documentele nu indică și numele celor aleși.

¹⁰ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 12, mapa nr. 10/1926, filele 1, 5, 7.

¹¹ Loc. cit., fila 1.

¹² Loc. cit., fondul nr. 9, dosarul nr. 2 226, filele 45—51.

anului 1925 au fost reorganizate pe baze ilegale comitetele U.T.C. din Drobeta Turnu-Severin, Craiova și Corabia. La Drobeta Turnu-Severin existau și două celule ale tineretului comunist.

În cursul anului 1926, concomitent cu reorganizările survenite în secțiunile P.C.R., a avut loc și schimbarea conducerii organizațiilor U.T.C. la Drobeta Turnu-Severin * și Craiova¹³; la Calafat, unde cu puțin timp înainte se constituise o celulă comunistă de tineret, precum și la Corabia, vechile conduceri nu s-au schimbat însă.

O latură însemnată a activității tineretului comunist a constituit-o cea cultural-educativă și sportivă. După ilegalizarea P.C.R., singurele organizații care și-au desfășurat activitatea legal au fost secțiunile „Prietenii naturii” din Caracal și Corabia. Ele au ființat pînă la mijlocul lunii noiembrie 1924, cînd au fost dizolvate de autorități, sub motivul că erau „cluburi de propagandă socialistă și comunistă, care, sub masca practicării sporturilor, fac o continuă propagandă subversivă, căpătînd zilnic noi aderenți”¹⁴.

La Craiova, în afara comitetului U.T.C., care activa ilegal, a existat în această perioadă și un cerc cultural al tineretului muncitor pe lângă Sindicatele unitare, care organiza discuții pe teme social-politice și cultural-artistice¹⁵. Printre cei care se ocupau cu îndrumarea acestui cerc se numărau comuniștii Ion Popescu-Puțuri, Mihail Cruceanu, Ilie Diaconescu, Petre Crăciun și alții.

Către sfîrșitul anului 1928, în principalele centre urbane din Oltenia s-au desfășurat pregătiri în vederea constituirii secțiunilor de tineret pe lângă Sindicatele unitare, secțiuni care au fost create la începutul anului următor.

Munca politică-ideologică a reprezentat unul dintre aspectele importante ale activității organizațiilor P.C.R. din Oltenia. Ea a avut ca obiective cunoașterea și înțelegerea de către masele muncitoare a poziției promovate de Partidul Comunist Român, mobilizarea acestora la acțiuni pentru ameliorarea condițiilor de muncă și de trai, pentru menținerea și stimularea spiritului lor revoluționar. Propagarea ideologiei marxiste, a programului P.C.R. s-a făcut prin diverse metode și mijloace, în medii sociale diferite: muncitorime, țărănime, intelectualitate etc.

Celulele comuniste din întreprinderi au desfășurat printre muncitori o susținută muncă de explicare a sensului, scopurilor și mijloacelor activității revoluționare, de atragere a lor în organizațiile politice și profesionale conduse sau influențate de P.C.R., de mobilizare la acțiuni deschise împotriva claselor dominante, de exprimare a solidarității internaționaliste cu lupta proletariatului din alte țări. Ca materiale propagandistice au fost difuzate manifeste și apeluri privind

* Noul comitet al U.T.C. din Drobeta Turnu-Severin era compus din cinci membri (patru muncitori metalurgiști și un lucrător). Acesta ținea ședințe săptămînale în care se ocupa „cu modul de organizare al tineretului, cu discutarea și rezolvarea instrucțiunilor primite de la C.C.” (Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 12, mapa nr. 10/1926, fila 5).

¹³ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 3, dosarul nr. 599, filele 106—108.

¹⁴ Loc. cit., fondul nr. 6, dosarul nr. 1217, fila 252.

¹⁵ „Viața muncitoare”, anul IV, nr. 8, din 24 februarie 1929.

înfăptuirea frontului unic proletar și refacerea unității sindicale, solidaritatea cu lupta revoluționară a proletariatului bulgar (în prima jumătate a anului 1925)¹⁶, instrucțiuni și chemări privind organizarea muncitorilor în sindicate, apeluri pentru sprijinirea materială și morală a grevei minerilor din Anglia (în cursul anului 1926) ș.a.¹⁷

Urmărind activitatea politică desfășurată în rîndul țărănimii, activitate cu tradiții în această regiune, constatăm că au fost obținute, în acești ani, unele rezultate pozitive. În acest sens amintim crearea unor celule comuniste la sate, în județele Mehedinți (în comunele Gruia, Corcova și Vîrciorova) și Dolj (Cetate), ca și a unor grupe de simpatizanți ai P.C.R. la Bresnița și Schela Cladovei (Mehedinți). De asemenea, difuzarea materialului propagandistic a fost urmată de unele manifestări care reflectau — într-o anumită măsură — influența ideilor revoluționare în mediul rural. Astfel, cu prilejul alegerilor județene din România (1925) în urma propagandei militanților comuniști, numeroși țărani au anulat buletinele de vot¹⁸.

Un raport din 1926 privind activitatea organizațiilor P.C.R. din Oltenia releva că Secțiunea Corabia avea influență printre sătenii din comunele învecinate¹⁹.

Momente însemnate în acțiunea de popularizare a programului politic al P.C.R. și al organizațiilor sale politice de masă, în antrenarea țărănimii la luptă s-au înregistrat în timpul campaniilor electorale și al alegerilor parlamentare generale, comunale sau județene. Cu aceste prilejuri, au fost organizate zeci de întruniri și s-au difuzat mii de manifeste, broșuri și ziare. Numai comitetul Blocului Muncitoresc-Țărănesc din Craiova, avînd sprijinul activiștilor P.C.R. din localitate, a organizat, cu prilejul alegerilor parlamentare generale din decembrie 1928, întîlniri cu țărani din comunele Radovanu, Plopșor, Perișor, Vîrtop, Hunia, Fîntîna Banului, Cetate, Calafat, Maglavit, Golenți și Poiana Mare²⁰.

În cadrul muncii de propagandă, un loc important l-a jucat editarea, pe plan local, a unor ziare legale sau ilegale. În decembrie 1925 a apărut la Craiova ziarul „Lupta socială”. Interzis de autorități, ziarul, după cum se afirma într-un document al organelor de siguranță locale, a continuat să apară „în mod ascuns”²¹.

Ideea editării unei publicații comuniste nu a fost însă abandonată. La 15 februarie 1927, ca urmare a eforturilor deosebite ale unui grup entuziast de tineri comuniști, la Craiova a văzut lumina tiparului revista „Gînduri noi” al cărui redactor șef era militantul comunist Ion Popescu-

¹⁶ *Loc. cit.*, fondul nr. 1, dosarul nr. 44, filele 27—31.

¹⁷ *Loc. cit.*, fondul nr. 12, mapa nr. 10/1926, fila 1.

¹⁸ *Loc. cit.*, fondul nr. 1 I.C., dosarul nr. 37, filele 24—69.

¹⁹ *Loc. cit.*, fondul nr. 12, mapa nr. 10/1926, fila 7.

²⁰ *Organizații de masă legale și ilegale create, conduse sau influențate de P.C.R. 1921—1924*, vol. I, Editura politică, București, 1970, p. 282.

²¹ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 12, dosarul nr. 3166, fila 6. Ultima informație despre tipărirea ziarului, din care nu am depistat nici un număr pînă în prezent, datează din 10 noiembrie 1926 (*Loc. cit.*, fondul nr. 12, dosarul nr. 3158, fila 279).

* Redacția revistei se afla în locuința lui Ion Popescu-Puțuri. Revista a avut o largă circulație în numeroase centre și județe din țară: Craiova, Drobeta Turnu-Severin, Caracal, Rîmnicu-Vîlcea, Pitești, București, Galați, Constanța etc.

Puțuri *. Revista, cu unele întreruperi, a apărut pînă în iulie 1928²². Printre colaboratorii ei se numărau tineri scriitori, poeți și publiciști ca : Mihail Cruceanu, Ion Popescu-Puțuri, Ion Pas, Eugen Relgis, Ilie Păsculescu, Dem. Bassarabeanu, Traian Mateescu, Costin Dănoiu, Mihai Ciobanu, Mircea Șt. Iliescu, C. Pajură-Papacostea, N. Giron, I. T. Cerna, Cezar Marcovici, Sandu Oglice, Ovid Receanu.

Trecerea în ilegalitate a Partidului Comunist Român nu a însemnat desfășurarea, în continuare, a unei munci de partid exclusiv ilegale. Urmînd indicațiile conducerii P.C.R., comuniștii, printre care și cei din Oltenia, au împletit munca legală cu cea ilegală sau semilegală. Aspectul cel mai important al activității politice legale l-au constituit acțiunile desfășurate de organizațiile politice de masă create, conduse sau influențate de P.C.R. Printre acestea, un rol deosebit a revenit în această perioadă Blocului Muncitoresc-Țărănesc.

Militanții revoluționari din Oltenia au trecut, încă de la sfîrșitul anului 1925, la constituirea comitetelor locale ale B.M.Ț.

În lunile septembrie-octombrie 1925, ca urmare directă a activității secțiunilor și celulelor P.C.R., au fost înființate comitete ale Blocului Muncitoresc-Țărănesc * la Drobeta Turnu-Severin, Craiova și Corabia²³, în conducerea cărora au intrat numeroși membri ai P.C.R.²⁴.

Activitatea comitetelor B.M.Ț. a fost axată în această perioadă pe popularizarea programului organizației, pe pregătirea în vederea participării la campania electorală și la alegerile comunale și parlamentare din 1926. Obiectivul politic urmărit în alegeri l-a constituit doborîrea Partidului național-liberal de la guvern. În acest scop organizațiile B.M.Ț. din Oltenia au intrat în tratative cu organizațiile locale ale Partidului țărănesc și Partidului național, aflate în opoziție. Tratativele au dus la încheierea unor acorduri de participare pe liste comune la alegeri în localitățile Drobeta Turnu-Severin, Craiova și Corabia. Pe lista depusă de blocul opoziției la Drobeta Turnu-Severin au figurat și trei reprezentanți ai B.M.Ț. : Vasile Armeanu (croitor), Ion Crăciunescu (muncitor la Șantierul naval) și Marin Smadu (lucrător la Atelierele C.F.R.)²⁵, care au ieșit victorioși în alegeri, primind mandatul de consilieri comunali. La Craiova organizația locală a B.M.Ț. nu și-a desemnat

²² Pentru prezentarea revistei, în ansamblu, a se vedea Titu Georgescu, Mircea Ioanid, *Presa P.C.R. și a organizațiilor sale de masă. 1921—1924*, Editura științifică, București, 1963, p. 110 ; *Reviste progresiste românești interbelice*, Editura „Minerva”, București, 1972, p. 192—212.

* Ele au fost cunoscute și sub numele de comitete de front unic sau comitete ale Blocului democrației muncitorești și țărănești.

²³ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, mapa nr. 102/1926, fila 2.

²⁴ Comitetul B.M.Ț. din Drobeta Turnu-Severin, constituit la începutul anului 1926, era format din următorii militanți revoluționari : Petre Mandu, Nicolae Manolescu, Constantin Cipere, Vasile Armeanu și Ion Cristescu (*Loc. cit.*, mapa nr. 102/1926, fila 1).

În componența comitetului B.M.Ț. din Craiova, constituit la 31 ianuarie 1926, intrau printre alții : Mihail Cruceanu, Ion Diaconescu, Gheorghe Țipa, Nicolae Hristea, Mișu Cetățeanu, Ioniță Bringer, C. Bringer, C. Tandim, Ilie Mac, Radu Constantinescu („Facla”, anul VIII, nr. 235, din 3 februarie 1926).

²⁵ „Deșteptarea”, anul II, nr. 3, din 15 ianuarie 1928.

candidați pentru alegeri (fapt pentru care a fost criticată, ulterior, de către Comitetul regional al P.C.R. Oltenia), iar cea din Corabia a votat lista Partidului țărănesc *.

Pentru coordonarea acțiunilor comitetelor Blocului Muncitoresc-Țărănesc, la 18 aprilie 1926 a fost convocată, la Drobeta Turnu-Severin, o conferință pe țară a tuturor organizațiilor locale. Din partea organizațiilor B.M.Ț. din Oltenia au participat I. Pîrvan și M. Pănescu, ambii din Drobeta Turnu-Severin, și C. Gavrilă din Craiova. Conferința a stabilit tactica de acțiune a comitetelor B.M.Ț. în alegeri, a adoptat denumirea de Blocul Muncitoresc-Țărănesc pentru organizația centralizată și a ales Comitetul Central al B.M.Ț., din care făceau parte, ca membri supleanți, Mihail Cruceanu și Mihail Macavei, reprezentanți de seamă ai mișcării muncitorești revoluționare din Oltenia ²⁶.

După conferință, pregătirile pentru participarea la alegerile parlamentare generale s-au intensificat. Militanții revoluționari din Drobeta Turnu-Severin au tipărit manifeste, afișe și etichete cu emblema Blocului Muncitoresc-Țărănesc, au răspândit 4 000 de manifeste care cuprindeau programul B.M.Ț. Acțiuni asemănătoare au desfășurat și organizațiile din Craiova, Corabia și Calafat (constituită la începutul anului 1926). Au fost distribuite numeroase materiale de propagandă și în județele Gorj și Olt ²⁷.

La întrunirile organizate în lunile aprilie și mai la Drobeta Turnu-Severin, Craiova, Caracal și Corabia, la care au luat cuvîntul numeroși membri ai organizațiilor P.C.R. (Mihail Cruceanu, State Ciuhurezu, Ion Pîrvan, M. Pănescu, Ilie Diaconescu, Constantin Cipare și alții), s-a cerut legalizarea partidului comunist, abrogarea noii legi electorale care amenda serios principiul votului universal, amnistia generală, drepturi și libertăți pentru organizațiile muncitorești, încheierea frontului unic muncitoresc ș.a. ²⁸.

În timpul campaniei electorale, candidații B.M.Ț. au făcut numeroase încercări de a desfășura direct propagandă la sate, dar încercările lor s-au izbit de intervenția brutală a organelor represive care i-au arestat s-au le-au interzis să pătrundă în sate și comune ²⁹.

Eșecul tratativelor cu organizațiile Partidului țărănesc și ale Partidului național au determinat organizațiile B.M.Ț. din Oltenia să candideze pe liste separate. Pe lista depusă la Drobeta Turnu-Severin figurau: Mihail Macavei (avocat), Izidor Popescu (țăran), Manolescu Nicolae (muncitor ceferist), State Ciuhurezu (funcționar comercial),

* Lista Opoziției unite a întrunit la Drobeta Turnu-Severin 1834 de voturi, față de 594 primite de liberali, iar la Craiova 2 421 de voturi, față de 1 945 ale liberalilor („Facla”, anul VIII, nr. 249, din 22 februarie 1926).

²⁶ Arhiva C.C. al P.C.R., colecția nr. 50, dosarul nr. 4 078, filele 231—232; fondul nr. 1, dosarul nr. 17, filele 1—2; „Dezrobirea”, anul I, nr. 3, din 22 aprilie 1926.

²⁷ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 161, mapa nr. 3/1926, fila 1.

²⁸ „Dezrobirea”, anul I, nr. 6, din 15 mai 1926.

²⁹ Sînt sugestive cele relatate de Ion Oțoiu, organizatorul comitetului B.M.Ț. din Slatina, într-o scrisoare trimisă lui Marcel Leonin, secretar al C.C. al B.M.Ț.: „Am fost arestat 7 zile, purtat din post în post, batjocorit și maltratat; nimeni în afară de guvern nu poate pătrunde în județ; teroare peste tot” (Arhiva C.C. al P.C.R., colecția nr. 50, dosarul nr. 4 078, fila 146).

Balaci Constantin (lucrător la Șantierul naval), Ion Pirvan (chelner) și Ion Mijaică (muncitor)³⁰. Lista de candidați ai B.M.Ț. depusă la Craiova cuprindea, între alții, pe Mihail Cruceanu, N. D. Cocea, Gheorghe Țipa, Ion Geică, Ilie Diaconescu³¹. La Slatina a fost susținută candidatura lui Lucrețiu Pătrășcanu.

Singura organizație B.M.Ț. din Oltenia care nu a depus listă proprie și a votat lista Opoziției unite a fost cea din Corabia³².

Abuzurile și ingerințele autorităților locale au diminuat considerabil numărul cetățenilor care au votat pentru candidații B.M.Ț. Cu toate acestea, în județele Olteniei listele B.M.Ț. au întrunit peste 1 700 de voturi, dintre care mai mult de o treime au fost acordate de populația rurală.

În perioada care a urmat alegerilor parlamentare generale din mai 1926, represiunile autorităților împotriva organizațiilor B.M.Ț. din Oltenia și a activiștilor lor au continuat cu aceeași intensitate. La 8 decembrie 1926 a fost arestat întregul comitet al B.M.Ț. din Drobeta Turnu-Severin³³; în decembrie 1927 au fost arestați C. Popescu, Izidor Popescu, I. Pirvan și I. Hălădău³⁴; în decembrie 1928, Mihail Macavei, Ioan Elena, Ion Pirvan, Nicolae Peștenariu, Constantin Presură, Ion Cristescu și M. Pănescu au fost interogați sub acuzația de răspîndire de manifeste comuniste³⁵.

Împotriva abuzurilor organelor de stat, muncitorimea din principalele centre ale Olteniei, mobilizată de activul revoluționar, a protestat cu vehemență, cerînd încetarea lor. Moțiuni, prin care se reclama legalizarea P.C.R. și a organizațiilor sale de masă, desființarea stării de asediu, anularea legilor antimuncitorești, acordarea amnistiei generale, respectarea și garantarea drepturilor și a libertăților cetățenești au fost adoptate de către organizațiile B.M.Ț. din Craiova și Drobeta Turnu-Severin cu prilejul unor întruniri ce au avut loc în timpul campaniilor electorale din 1927 și 1928³⁶. În telegrama trimisă președintelui Consiliului de Miniștri de către adunarea muncitorească din Drobeta Turnu-Severin, convocată de către organizația locală a B.M.Ț. la 14 noiembrie 1928, se arăta: „Muncitorimea organizată din T. Severin vă cere prin aceasta să binevoiiți a ridica măsurile excepționale, ca starea de asediu, cenzura, consiliile de război etc., precum și încetarea prigoanei și teroarei la care este supusă muncitorimea, dîndu-i putința de a se organiza în sindicatele lor de breaslă; deschiderea tuturor căminelor muncitorești închise atît în Capitală cît și în provincie și stingerea procesului Sindicatelor unitare din București”³⁷.

Activitatea desfășurată de militanții comuniști din Oltenia în această perioadă nu s-a limitat numai la coordonarea și conducerea

³⁰ *Loc. cit.*, fondul nr. 1, mapa nr. 102/1926, fila 1.

³¹ Luchian Deaconu, Florian Tănăsescu, *Dolj. Pagini de istorie revoluționară*, Craiova, 1971, p. 85.

³² Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 12, mapa nr. 10/1926, fila 7.

³³ „Viața muncitoare”, anul III, nr. 60, din 18 decembrie 1926.

³⁴ „Deșteptarea”, anul III, nr. 3, din 15 ianuarie 1928.

³⁵ „Înainte”, anul III, nr. 17, din 13 decembrie 1928.

³⁶ „Înainte”, anul III, nr. 14, din 19 decembrie 1928.

³⁷ „Înainte”, anul III, nr. 10, din 18 noiembrie 1928.

mișcării muncitorești din această regiune. Ei au fost prezenți și și-au spus răspicat cuvîntul și cu prilejul unor manifestări cu caracter general, care priveau mișcarea revoluționară în ansamblul ei. Astfel, în cadrul conferinței B.M.Ț. din iunie 1927, M. Pănescu, unul dintre reprezentanții organizațiilor B.M.Ț. din Oltenia (Drobeta Turnu-Severin) prezent la lucrări, a subliniat, în cuvîntul său, că mișcarea social-democrată trebuie privită nuanțat, deoarece în cadrul ei există o aripă de stînga, cu care comuniștii puteau colabora în împrejurări și acțiuni diferite. El susținea, de asemenea, necesitatea înfăptuirii frontului unic muncitoresc, arătînd că existau premise favorabile pentru încheierea lui³⁸. La conferința anuală a Blocului Muncitoresc-Țărănesc din 17 noiembrie 1928 de la București, Mihail Cruceanu s-a pronunțat împotriva introducerii în programul B.M.Ț. a lozincii „autodeterminarea națiunilor asupra pînă la despărțire“, considerînd că ea era în contradicție cu realitățile țării — stat național unitar, constituit prin mari jertfe și lupte — și, prin urmare, crea pericolul îndepărtării maselor de organizațiile B.M.Ț.³⁹.

O altă latură deosebit de importantă a activității desfășurate de comuniștii din Oltenia în anii 1924—1928 privește mișcarea sindicală. În acest sens, trebuie precizat că acțiunea de organizare în sindicate a muncitorimii și a altor categorii sociale, stimularea și conducerea acțiunilor lor revendicative au reprezentat un compartiment bine definit al mișcării revoluționare din Oltenia.

O perioadă de timp după ilegalizarea partidului comunist, sindicatele afiliate la C.G.S.U. și-au restrîns considerabil activitatea. În primăvara anului 1925 însă, după o oarecare atenuare a măsurilor repressive ale autorităților burgheze, comisiile Sindicatelor unitare din Drobeta Turnu-Severin și Craiova au trecut, treptat, la reorganizarea mișcării.

În această perioadă, în Oltenia și-au desfășurat activitatea următoarele organizații sindicale unitare: sindicatul feroviar, care cuprindea lucrători de la Atelierul C.F.R., depoul și serviciul de întreținere al căilor ferate⁴⁰; sindicatul lucrătorilor de la Șantierul naval⁴¹; sindicatul lucrătorilor frizeri; sindicatul lucrătorilor croitori; sindicatul lucrătorilor cizmari⁴² (la Drobeta Turnu-Severin); sindicatul lucrătorilor tipografi; sindicatul lucrătorilor brutari; sindicatul lucrătorilor tîmplari și grupa sindicală unitară a funcționarilor din comerț (la Craiova) și sindicatul C.F.R. (la Rîmniciu-Vîlcea)⁴³.

³⁸ „Înainte“, anul II, nr. 2, din 19 iunie 1927. La Conferință a participat și Ilie Diaconescu din partea organizației B.M.Ț. din Craiova.

³⁹ „Înainte“, anul III, nr. 11, din 21 noiembrie 1928. Conferința a desemnat ca membru supleant al C.C. al B.M.Ț. pe Ion Cristescu (Drobeta Turnu-Severin) și a acordat un loc, în același organism, unui reprezentant al B.M.Ț. din Craiova, care urma să fie desemnat ulterior.

⁴⁰ „Facla“, anul VII, nr. 175, din 20 noiembrie 1925.

⁴¹ „Facla“, anul VII, nr. 85, din 5 august 1925.

⁴² „Facla“, anul VIII, nr. 216 și 260, din 13 ianuarie și 7 martie 1926; „Tribuna funcționarului“, anul VIII, nr. 5—6, din ianuarie-februarie 1927.

⁴³ „Facla“, anul VII, nr. 23, din 24 mai 1925.

În afara acestora mai existau unele organizații profesionale care întrețineau legături cu C.G.S.U. sau se aflau sub influența acestuia. Astfel, sindicatul „Unirea” al lucrătorilor căruțași și hamali din portul Corabia, reorganizat cu concursul unui reprezentant al C.G.S.U., în iulie 1925, se afla sub influența Sindicatelor unitare. El cuprindea și un număr apreciabil de țărani din comunele și satele învecinate. Din cauza fluctuației brațelor de muncă din port, numărul membrilor săi nu era însă constant; el varia între 120⁴⁴ și 600 de membri⁴⁵. Alte organizații sindicale care întrețineau legături cu Sindicatele unitare erau: sindicatul muncitorilor de la tăbăcăria „Damianof” din Drobeta Turnu-Severin⁴⁶, filiala din Craiova a Asociației funcționarilor din comerț, industrie și birouri⁴⁷, sindicatul chelnerilor din Craiova⁴⁸.

Din comisiile sindicale unitare, ca și din comitetele sindicale au făcut parte și membri ai P.C.R., care au îndrumat activitatea acestora, imprimându-le un spirit combativ, revoluționar. Secretarii Comisiei sindicale unitare din Drobeta Turnu-Severin, de pildă, au fost recrutați din rîndul cadrelor de bază ale activului revoluționar: Constantin Cipere, Ion Cristescu și Ion Pîrvan. Președintele sindicatului muncitorilor de la Șantierul naval din Drobeta Turnu-Severin a fost militantul comunist Nicolae Cuțui⁴⁹, iar cel al tîmplarilor din Craiova, Gheorghe Țipa. Din conducerea sindicatului „Unirea” al lucrătorilor căruțași din Corabia făceau parte Popa Marin, Florea Geară, N. Neacșu ș.a., iar din comitetul organizației sindicale a brutarilor din Craiova, Ilie Mac, Dumitru Marin, Micu Gheorghe, Ionescu Biscă și alții. Activitatea Sindicatelor unitare din Oltenia s-a desfășurat în condiții grele: multora dintre ele fie că nu li s-a recunoscut personalitatea juridică (ceea ce făcea posibilă oricînd dizolvarea lor), fie că au fost supuse unor măsuri permanente de intimidare și represiune. Cu toate acestea, Sindicatele unitare din Oltenia s-au afirmat ca apărătoare ale intereselor maselor de muncitori.

În vederea unei mai bune coordonări a acțiunilor muncitorilor la nivelul întreprinderilor sau al localităților au fost constituite, din inițiativa Sindicatelor unitare, comitete de acțiune; un astfel de comitet a fost creat, în iulie 1925, la Drobeta Turnu-Severin, din inițiativa Comisiei sindicale unitare și cu sprijinul delegatului C.G.S.U. — Gh. M. Petrescu — Ghempet⁵⁰.

Constituite pe temeiul frontului unic muncitoresc, Sindicatele unitare din Oltenia au militat pentru realizarea unității de acțiune și organizatorice a proletariatului. Ele s-au pronunțat deschis pentru unitatea sindicală și de acțiune a muncitorimii, făcînd demersurile în acest

⁴⁴ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, mapa 279/1924, fila 5.

⁴⁵ „Facla”, anul VII, nr. 64, din 10 iulie 1926.

⁴⁶ „Viața muncitoare”, anul III, nr. 37, din 20 iunie 1926.

⁴⁷ „Tribuna funcționarului”, anul VII, nr. 7, din mai 1926.

⁴⁸ „Facla”, anul VIII, nr. 260, din 7 martie 1926.

⁴⁹ Arhiva C.C. al P.C.R., colecția nr. 50, dosarul nr. 770, fila 315.

⁵⁰ „Viața muncitoare”, anul IV, nr. 7, din 14 martie 1927; „Viața muncitoare”, anul V, nr. 42, din 11 noiembrie 1928.

sens pe lângă organizațiile politice și profesionale social-democrate. Astfel, la întrunirea din 6 iulie 1929 de la Casa poporului din Drobeta Turnu-Severin, Constantin Cipere a argumentat necesitatea înfăptuirii frontului unic muncitoresc⁵¹. În alegerile comunale din februarie 1926 s-a reușit crearea unui comitet de front unic la Craiova, iar în alegerile parlamentare din mai același an pe lista B.M.Ț. din Mehedinți a figurat și un reprezentant al Secțiunii P.S.D. din Drobeta Turnu-Severin.

Un aspect al activității Sindicatelor unitare l-a constituit și organizarea unor cicluri de conferințe cu caracter politic și cultural pentru educarea membrilor lor. În acest sens s-a evidențiat comisia locală a Sindicatelor unitare din Craiova, care a programat în fiecare duminică expuneri cu caracter educativ.

În sarcina Sindicatelor unitare din Oltenia, ca de altfel din întreaga țară, a stat și organizarea sărbătoririi zilei de 1 Mai. Împiedicată de autorități, sărbătorirea zilei de 1 Mai în 1925 s-a făcut numai sub forma de serbări cîmpenești : în anii următori, Sindicatele unitare au reușit să organizeze diverse manifestări : la 1 Mai 1926 au avut loc adunări muncitorești la Drobeta Turnu-Severin, Craiova și Corabia, în anul următor la Drobeta Turnu-Severin, Craiova, Corabia, Rîmnicu-Vilcea și Slatina⁵². 1 Mai 1928 a fost sărbătorit la Craiova printr-o întrunire muncitorească în sala „Victoria” și printr-o serbare cîmpenească, iar la Drobeta Turnu-Severin a fost lansat un manifest și s-a organizat o întrunire⁵³.

Pe lângă Sindicatele unitare au fost create și au activat în acești ani comitetele de ajutorare a celor închiși. Astfel de comitete au ființat la Craiova, Corabia și Drobeta Turnu-Severin⁵⁴.

Comitetul Central de ajutorare al celor închiși a primit ajutoare, sub formă de bani, alimente sau îmbrăcăminte și de la Tirgu-Jiu, Caracal, Calafat, Rîmnicu-Vilcea și Slatina.

Pentru sprijinirea presei sindicale au fost, de asemenea, organizate cercuri de susținători în principalele localități din regiune. Numai în intervalul 20 mai — 28 octombrie 1928 din vânzarea ziarului sindical „Viața muncitoare”, colecte sau donații a fost strînsă suma de 4 559 de lei de către organizații, cercuri de simpatizanți și diverse persoane din Drobeta Turnu-Severin, Craiova și Călimănești⁵⁵.

Activitatea pe plan sindical, ca latură a ansamblului muncii militanților revoluționari, s-a împletit strîns cu mișcarea revendicativă a muncitorilor din principalele întreprinderi și șantiere ale regiunii. Acțiunile revendicative au îmbrăcat forme diverse : memorii înaintate patronilor, direcțiilor întreprinderilor sau altor foruri ; denunțarea contractelor colective de muncă și lupta pentru încheierea altora, în condiții avanta-

⁵¹ „Facla”, anul VII, nr. 64, din 10 iulie 1925.

⁵² Arhiva C.C. al P.C.R., colecția nr. 50, dosarul nr. 1 149, fila 404 ; dosarul nr. 1 147, fila 217 ; „Viața muncitoare”, anul III, nr. 31, din 11 mai 1926.

⁵³ „Socialismul”, anul XXII, nr. 19, din 6 mai 1928 ; „Viața muncitoare”, anul V, nr. 18, din 20 mai 1928.

⁵⁴ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 6, dosarul nr. 7 766, fila 54 ; „Viața muncitoare”, anul IV, nr. 22, din 23 octombrie 1927 ; „Dezrobirea”, anul I, nr. 2, din 15 aprilie 1926.

⁵⁵ „Viața muncitoare”, anul V, nr. 18, 23, 33, 39 și 40, din 20 mai, 1 iulie, 9 septembrie, 21 și 28 octombrie 1928.

joase ; proteste, manifestații și demonstrații în fața întreprinderilor sau diverselor organe administrative.

Între anii 1924 și 1928, în Oltenia au avut loc și o serie de acțiuni cu caracter grevist, care au antrenat un număr apreciabil de muncitori. Amintim, în acest sens, greva lucrătorilor de la cariera de piatră din Valea Copcii (aparținând Fabricii de ciment din Gura Văii) din 9 august 1924 ⁵⁶ ; greva lucrătorilor frizeri din Drobeta Turnu-Severin din octombrie același an ⁵⁷ ; greva muncitorilor portuari din Cetate (august 1925) ; greva lucrătorilor forestieri de la Societatea „Munții Parîngului“ din Rîmnicu-Vilcea (din 1926 ⁵⁸) ; acțiunea grevistă a lucrătorilor tăbăcari din Drobeta Turnu-Severin, declanșată la 12 aprilie 1926⁵⁹ ; grevele unor lucrători tâmplari și ale zețarilor de la Institutul de arte grafice „Scrișul românesc“ din Craiova din 1927 ⁶⁰ ; acțiunea grevistă a tipografilor de la „Scrișul românesc“ din anul 1928 ⁶¹. Conflicte colective de muncă, neurmate însă de greve, au avut loc, în acești ani, între lucrătorii tâmplari din Rîmnicu-Vilcea și patroni ⁶², între lucrătorii chelneri din Olănești, Călimănești, Govora și directorii restaurantelor ⁶³ ș.a.

La baza acțiunilor greviste, ca și a celorlalte forme de mișcări revendicative, au stat, în general, cauze de ordin economic. În majoritatea cazurilor, dezideratele lucrătorilor se refereau la : măriti de salarii, reduceri ale programului de muncă, îmbunătățirea condițiilor de lucru, respectarea odihnei duminicale etc. Rezultatele acestor acțiuni au fost, în cele mai multe cazuri, favorabile muncitorilor, care au obținut satisfacerea integrală sau parțială a programelor de revendicări.

Evoluția mișcării muncitorești revoluționare din Oltenia din perioada 1924—1928 se integrează organic în fluxul mișcării revoluționare din întreaga țară, condusă de Partidul Comunist Român. Ea releva momente semnificative din lupta plină de abnegație a comuniștilor din Oltenia pentru triumful cauzei clasei muncitoare.

⁵⁶ *Loc. cit.*, inventarul nr. 3/1924, fila 165.

⁵⁷ *Loc. cit.*, filele 294, 318 și 327.

⁵⁸ *Loc. cit.*, inventarul nr. 2/1926, fila 33.

⁵⁹ *Loc. cit.*, filele 84, 90.

⁶⁰ *Loc. cit.*, inventarul nr. 10/1927, vol. III, fila 4.

⁶¹ „Deșteptarea“, anul II, nr. 5, din 5 februarie 1928.

⁶² „Facla“, anul VII, nr. 23, din 24 mai 1925.

⁶³ „Facla“, anul VII, nr. 78, din 27 iulie 1925.

Organizația P.C.R. Galați

în perioada 1924-1928

N. G. MUNTEANU

Orașul Galați, cu vestitul său „Port roșu“, se înscrie în istoria României ca vechi și important centru economic, în care s-a dezvoltat unul dintre primele și cele mai combative detașamente proletare, consecvent revoluționar și devotat cauzei partidului politic al clasei muncitoare *.

În acest important centru economic, mizeria cartierelor proletare, mulțimea șomerilor, a țăranilor săraci care-și ofereau brațele de muncă de la o zi la alta doar pentru o bucătică de piine, contrastau izbitor cu bogățiile ce se scurgeau prin port și cu luxul și opulența exploatatorilor. Toate acestea creau, în mod firesc, o atmosferă protestatară și predispoziții de luptă.

În condițiile politicii anticomuniste și antimuncitorești dusă de guvernul liberal, masele muncitorești din Galați, în continuă fierbere, ca de altfel în întreaga țară, erau împiedicate în fel și chip de a se organiza. La Galați funcționa un inspectorat regional al siguranței generale, având ca principale și exprese sarcini reprimarea mișcării comuniste, a acțiunilor de clasă ale maselor muncitoare. Organizațiile muncitorești — politice, profesionale, cultural-sportive etc. — erau continuu șicanate și interzise, sediile lor erau sistematic percheziționate și închise, arhivele erau confiscate în scopul alcătuirii „listelor negre“ a elementelor „periculoase ordinii burgheze“, al urmăririi activității militanților și membrilor acestor organizații. În asemenea împrejurări, numărul salariaților organizați era redus în raport cu totalul lor. Important era însă ca, prin intermediul organizațiilor revoluționare, restrinse ca număr de membri, să poată fi influențată și atrasă la luptă întreaga masă a salariaților, ale căror interese de clasă erau, de fapt, apărute de activul revoluționar organizat. La Galați, problema influențării și atragerii la luptă a maselor

* În deceniul al treilea al secolului nostru, puterea economică a Galațiului se exprima în cele 3300 de întreprinderi industriale (de transport și de comerț), în care erau angajați 27000 de salariați. Acestora li se adăugau întreprinderile care aparțineau diverselor ministere sau comunei : Atelierele C.F.R. (1200 de salariați), Arsenalul marinei (400 de salariați) etc., plus câteva mii de funcționari publici (Vezi *Recensământul general al populației din 1939*, vol. X, p. 323 și urm.).

a stat tot timpul în centrul activității Secțiunii P.C.R., ca și a celorlalte organizații de masă aflate sub conducerea sa.

În perioada aprilie—iulie 1924, când în Capitală au fost luate măsurile de scoatere în afara legilor a P.C.R., U.T.C. și a celorlalte organizații revoluționare ale clasei muncitoare, la Galați, unde nu fusese încă decretată starea de asediu, Secțiunea locală a P.C.R., în conducerea căreia se aflau Dumitru Chicuş, I. E. Vasiliu, Constantin Neniță ș.a., a condus lupta muncitorimii gălățene împotriva măsurilor represive ale guvernului liberal, pentru apărarea ființei legale a acestor organizații. Astfel, în aprilie 1924, când ziarul „Socialismul” a fost confiscat de organele poliției, Secțiunea P.C.R. Galați și consiliul local al Sindicatelor unitare au organizat adunări muncitorești de protest împotriva acestui act samavolnic și au trimis Ministerului de Interne o telegramă în care se arăta: „Muncitorii organizați din Galați, constatînd șicanarea și confiscarea de către organele administrative timp de 2 săptămîni a ziarului «Socialismul», vă rugăm să luați măsuri ca aceste ilegalități să înceteze. Noi, muncitorii din Galați, nu înțelegem să fim lipsiți de singurul ziar care apără interesele noastre, prin astfel de metode samavolnice și în contradicere cu legile țării”¹.

Acțiunile revoluționare desfășurate în lunile aprilie—iulie 1924, sub conducerea directă a Secțiunii P.C.R. Galați, au dus la întărirea legăturilor organizațiilor de partid cu masele, la creșterea prestigiului acestora și al organizațiilor profesionale muncitorești. În aceste condiții, autoritățile locale nu au îndrăznit să treacă, la sfîrșitul lunii iulie și în lunile următoare, la atacul deschis împotriva secțiunii partidului comunist și a organizațiilor de masă aflate sub conducerea sa. Perspectiva unei noi ridicări la luptă, asemenea celei din 1920, a determinat autoritățile să ezite în adoptarea unor măsuri abuzive și să caute „căile legale”. Această stare de fapt reiese pregnant în evidență din întreaga corespondență oficială purtată între Ministerul de Interne și organele sale din subordine din Galați. Astfel, prin ordinul nr. 49 578, din 1 august 1924, Ministerul de Interne atrăgea atenția siguranței din Galați asupra aplicării în practică a ordonanțelor 1, 2 și 3 ale Comandamentului Corpului II armată privind dizolvarea organizațiilor comuniste și cerea adoptarea măsurilor de rigoare pentru că „asemenea organizațiuni să [nu]-și strămute de aici înainte acțiunea lor în zona circumscripției dv.”².

La 11 august 1924, Ministerul de Interne repeta, printr-un nou ordin, dispoziția ca organizațiile comuniste din Galați să fie imediat dizolvate. Ca răspuns la aceste dispoziții repetate, în ziua de 24 august 1924, siguranța din Galați a trimis o adresă Comandamentului Corpului 3 armată, prin care îi cerea să dispună el dizolvarea secțiunilor P.C.R. și U.T.C. din Galați, ca și a comisiei locale a sindicatelor și a Societății sportive „Prietenii naturii”³. Neprimind nici un răspuns, la 27 august 1924, siguranța din Galați s-a adresat Parchetului Covurlui, cerînd acestuia să dizolve organizațiile comuniste și comisia locală a Sindicatelor unitare, considerînd că această măsură este de competența Parchetului.

¹ „Lupta comunistă”, anul I, nr. 1, din 10 aprilie 1924.

² Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 9, dosar nr. 2 230, fila 139.

³ *Ibidem*, fila 143.

În acest scop, i-au fost predate dosarele organizațiilor revoluționare din Galați, cuprinzând anchetele efectuate în cursul anilor 1923—1924. „Spre accelerarea lucrărilor — se arăta în adresa respectivă —, sîntem de părere să se dispună de dv. transmiterea actelor în chestiune de către Prefectura Poliției acestui Parchet, în vederea unei autorizări generale a desființării tuturor organizațiilor menționate mai sus”⁴. Dar nici Parchetul Covurlui nu s-a încumetat să răspundă favorabil cererii siguranței locale. În această situație, primul procuror al Parchetului Galați s-a adresat Parchetului Tribunalului Tutova. În răspunsul trimis serviciului de siguranță din Galați, Parchetul Tribunalului Tutova preciza, la rîndul său, că dizolvarea organizațiilor comuniste din Galați nu se putea face decît pe calea justiției, deoarece orașul Galați nu era cuprins în zona stării de asediu. „Cu toate acestea însă — se arăta în continuare în adresă —, dacă socotiți că aveți dovezi suficiente cum că aceste organizații își desfășoară activitatea împotriva ordinii publice și siguranței statului, vă rog să binevoiți a interveni la Ministerul de Justiție pentru obținerea dizolvării pe cale executivă etc.”⁵. Siguranța din Galați nu dispunea însă de suficiente dovezi și, ca urmare, la 11 septembrie 1924 a făcut o nouă intervenție pe lângă Inspectoratul general al siguranței. „Întrucît dizolvarea pe cale juridică pare aproape exclusă din cauza faptului că numeroasele noastre intervențiuni cu acte pentru dizolvarea organizației comisiei locale și a Tineretului socialist au fost respinse de Tribunalul Covurlui, deși erau susținute și însușite de Parchet — preciza raportul înaintat cu acest prilej —, vă rugăm să binevoiți a se dispune să se intervie de către acel inspectorat la Ministerul Justiției în vederea acordării autorizațiunii de dizolvare”⁶.

În cele din urmă, după lungi tergiversări, Inspectoratul general al siguranței a comunicat, la 22 octombrie 1924, instrucțiunile sale precise asupra formelor ce trebuiau îndeplinite pentru dizolvarea organizațiilor revoluționare din Galați. Dînd curs acestui ordin, autoritățile gălățene au înaintat „Comisiunii superioare a persoanelor juridice”, care funcționa pe lângă Ministerul Justiției, actele de constatare a „activității comuniste” desfășurate de Sindicatele unitare, de Cooperativa populară și de „Casa poporului” — organizații recunoscute persoană juridică —, în vederea dizolvării lor; secțiunile P.C.R. și U.T.C., Asociația sportivă „Natura”, învinuite că „fac politică comunistă” contra ordinii de stat, au fost dizolvate pe baza ordinelor nr. 881 și 891 din 1922 ale Ministerului de Interne.

Scoaterea în afara legilor a organizațiilor comuniste, revoluționare din Galați a fost însoțită, ca și în celelalte orașe ale țării, de un întreg șir de măsuri represive. Conducători ai secțiunilor P.C.R. și U.T.C., ai Sindicatelor unitare au fost arestați; în același timp, pentru activitatea lor revoluționară, circa 500 de comuniști și simpatizanți ai P.C.R., 300 de uteciști și membri ai Asociației cultural-sportive „Natura” și circa 1 500 de

⁴ *Ibid.*

⁵ *Ibidem*, fila 146.

⁶ *Ibidem*, fila 148.

membri ai Sindicatelor unitare ⁷ au fost puși sub urmărirea organelor de poliție și siguranță.

Ziarul „Facla”, aflat sub conducerea lui N. D. Cocea, a publicat ample reportaje și informații privind abuzurile săvârșite în închisoarea gălățeană contra lui Constantin Neniță, președintele comisiei locale a Sindicatelor unitare, Dumitru Petrov, bibliotecarul organizațiilor revoluționare ⁸, Vasile Voinea, Giuseppe Zbracci, I. Tirim, Margareta Zbracci, N. Vasiliu, Fred Heinrich și Manole Nadler ⁹. În aceeași închisoare se afla deținut și Moise Kahane, activist al C.C. al P.C.R., transferat mai târziu la Doftana ¹⁰.

Data fiind această situație, activul local de partid a trecut, de urgență, la adaptarea construcției organizatorice și a activității sale potrivit noilor condiții de ilegalitate. În procesul reorganizării P.C.R. pe baze ilegale, conducerea partidului a fixat la Galați sediul Regionalei P.C.R. Moldova, care cuprindea și organizațiile din această localitate. În 1925, după ce Regionala P.C.R. Moldova și-a mutat sediul la Iași, a fost creat Comitetul regional P.C.R. Dunărea de Jos, cu reședința la Galați.

Primăvara anului 1925 a fost marcată de o nouă campanie de prigonire a comunistilor, dezlănțuită de autoritățile locale represive. Au fost efectuate descinderi și percheziții la domiciliul a numeroși membri ai secțiunii P.C.R., al unor conducători ai Sindicatelor unitare ¹¹. Sediul Secțiunii P.C.R. Galați, din strada Maramureș nr. 11, a fost devastat, sigilat și pus sub pază severă ¹². Au fost din nou percheziționate sediile Sindicatelor unitare, iar conducătorii sindicali au fost urmăriți îndeaproape de poliție. Într-un raport al C.C. al P.C.R. din martie 1925 se menționa că organizațiile comuniste din Galați au fost lovite în mod criminal de către fostul secretar al Regionalei P.C.R. Galați *, Teodor Munteanu, care, devenit agent informator al siguranței și al Marelui Stat-Major, a desconspirat o serie de cadre și organizații de partid. În aceste condiții deosebit de grele, sarcina principală era reorganizarea Comitetului regional al P.C.R. Dunărea de Jos ¹³ și reconstituirea organizațiilor de partid pe baze noi, ilegale. Pentru a sprijini activul local în această importantă acțiune, a fost trimis la Galați Ion Cloțan, vechi activist al C.C. al P.C.R. ¹⁴. În scurt timp au fost refăcute șapte organizații de partid ¹⁵. Treptat, Comitetul Secțiunii P.C.R. Galați a organizat și casele sale conspirative din str. Ro-

⁷ *Ibidem*, colecția nr. 50, dosarul nr. 52, filele 65—67.

⁸ „Facla”, anul VII, nr. 49, din 24 iunie 1925.

⁹ „Facla”, anul VII, nr. 125, din 21 septembrie 1925.

¹⁰ Arhiva istorică centrală, fondul Ministerul de Justiție, Direcția județeană, dosarul nr. 81/1928, fila 7.

¹¹ Arhivele statului Galați, fondul Tribunalul Covurlui, dosarul nr. 62, fila 68.

¹² *Ibid.*

* În martie 1923, C.C. al P.C.R. a hotărât crearea la Galați a unui secretariat regional, care cuprindea organizațiile de partid din localitate, cât și pe cele din Dobrogea și din porturile dunărene până la Turnu-Severin (Arhiva C.C. al P.C.R., colecția nr. 50, mapa nr. 28/1925. *Rezoluția Plenarei C.C. al P.C.R. din 16—17 martie 1923*).

¹³ Arhiva C.C. al P.C.R., colecția nr. 50, mapa nr. 33/1925.

¹⁴ *Ibidem*, mapa nr. 69/1925.

¹⁵ *Ibidem*, mapa nr. 194/1925.

marcani nr. 7¹⁶, Columb nr. 75¹⁷, Balaban nr. 60 și Columb nr. 66¹⁸. În urma reorganizării din 1925, secretar al Comitetului Secțiunii P.C.R. Galați a fost numit Ion Palade, iar după arestarea și implicarea sa în procesul de la Chișinău, această funcție a fost deținută de Piga Marghenstern¹⁹. Ca secretar al secțiunii U.T.C. a fost desemnat Iuliu Kesler²⁰.

În pofida marilor greutăți de ordin intern, a terorii permanente exercitate de organele represive, a unor neajunsuri și erori cuprinse fie în directivele organelor conducătoare centrale, fie în propriile hotărâri, comuniștii, fondul muncitoresc al cadrelor P.C.R. din Galați și-au continuat activitatea politică și organizatorică, s-au aflat, în permanență, în fruntea luptei împotriva ofensivei burgheziei, pentru apărarea intereselor vitale ale maselor muncitoare.

O primă privire retrospectivă asupra activității desfășurate de comuniștii gălățeni în perioada de după ilegalizare a fost făcută de Dumitru Chicuş cu prilejul Congresului al IV-lea al P.C.R. din iunie 1928, la care a participat ca delegat din partea Secțiunii P.C.R. Galați. Delegatul gălățean a prezentat în fața congresului principalele direcții spre care a fost orientată lupta revoluționară a organizațiilor P.C.R. din localitate în anii 1924—1928, succesele și minusurile manifestate în activitatea lor. În ciuda terorii anticomuniste și antimuncitorești dezlănțuită de guvernul liberal, când sute de activiști din Galați au fost arestați și aruncați în închisoare²¹, secțiunea P.C.R. a inițiat și condus, prin intermediul celulelor comuniste de fabrică, lupta muncitorilor pentru cucerirea revendicărilor lor legitime, a creat și îndrumat, îndeaproape, secțiunile locale ale unor organizații de masă ca U.T.C., Sindicatele unitare, B.M.Ț., Ajutorul roșu, Liga contra terorii ș.a. În continuarea intervenției sale, Dumitru Chicuş a criticat negativismul și linia oportunistă a unor delegați, cadre din conducerea centrală a P.C.R. care nu cunoșteau îndeajuns realitatea din partid și activitatea organizațiilor sale locale. Aceasta se datora faptului, a arătat vorbitorul, că ei „nu au ascultat de părerea maselor, iar conducerea centrală nu a controlat pe tovarășii care s-au manifestat (ca oportuniști — *n. n.*) pe teren. Noi avem nevoie — conchidea Dumitru Chicuş — nu de astfel de activiști, ci de activiști din mediul muncitoresc, care să poată mobiliza încrederea maselor și să poată desfășura activitatea în mijlocul lor”²². Prin delegatul Dumitru Chicuş, muncitor metalurgist, vechi activist de partid, vorbea experiența secțiunilor P.C.R. și U.T.C. Galați, a Sindicatelor unitare, vorbea „Portul roșu” al României.

După Congresul al IV-lea al partidului, în fruntea organizațiilor comuniste din Galați s-au aflat Gheorghe Codreanu, Tănase Ghiță, Dumitru Chicuş, Constantin Neniță, Dumitru Socotitu, Penciu Vasile, Nicolae Vasiliu, Voinea Vasile, Margareta Vasiliu, Dora Schwartz, Jean

¹⁶ *Ibidem*, fondul nr. 9, mapa nr. 14/1928.

¹⁷ *Ibidem*, mapa nr. 15/1928.

¹⁸ *Ibidem*, mapa nr. 17/1928.

¹⁹ *Ibidem*, colecția nr. 50, dosarul nr. 770, filele 273—280.

²⁰ *Ibid.*, fondul nr. 5, dosarul nr. 946, filele 1—29.

²¹ *Ibidem*, fondul nr. 5, dosarul nr. 946, filele 1—29.

²² *Ibidem*, colecția nr. 50, dosarul nr. 62.

Arhip, ș.a. În conducerea secțiunii U.T.C. se aflau, între alții, Iuliu Kesler, Păpălău Constantin și Ciobanu Dumitru ²³.

O intensă activitate pentru mobilizarea și antrenarea maselor muncitoare la lupta împotriva exploatării capitaliste, pentru cucerirea și apărarea drepturilor și libertăților democratice au desfășurat comuniștii gălățeni în această perioadă și prin intermediul Sindicatelor unitare. „Comuniștii care au activat în partidul legal — arăta Dumitru Chicuş la Congresul al IV-lea al P.C.R. — sînt acum împrăştiaţi prin diferite sindicate în care ei activează” ²⁴.

La Galaţi au fost organizate și și-au desfășurat activitatea între 1924 și 1928, sindicatele muncitorilor metalurgiști și chimiști, lucrătorilor metalurgiști, electricieni și tramvaiști de la Uzinele comunale Galaţi ²⁵, lucrătorilor chelneri, birjarilor ²⁶, al lucrătorilor lemnari ²⁷, sindicatul „Alex. I. Cuza” al manufacturiștilor ²⁸, sindicatul muncitorilor de la Atelierele C.F.R. și asimilații lor din transporturi ²⁹, sindicatul funcționarilor particulari ³⁰, sindicatul lucrătorilor cizmari și al lucrătorilor croitori, sindicatul salariaților pescăriilor statului și altele ³¹. Muncitorii de la Șantierul naval din Galaţi și-au constituit un sindicat ai lor, aparținînd direct de comisia locală ³². În port funcționau sindicatele cărbunarilor ³³, sortitorilor ³⁴, stivuitorilor, încărcătorilor și sortitorilor de lăzi ³⁵, sindicatul căruțașilor și hamalilor ³⁶, al manipulanților de che-restea ³⁷. În august 1926, conferința delegaților lucrătorilor din toate tipografiile gălățene a hotărît constituirea Sindicatului tipografilor din Galaţi ³⁸. Cu excepția sindicatelor din port, toate organizațiile profesionale muncitorești din Galaţi s-au declarat afiliate la Consiliul general al Sindicatelor unitare.

Prin activitatea organizatorică sindicală de zi cu zi, prin adunări, prin acțiunile juridice, muncitorimea gălățeană a făcut zid în jurul Sindicatelor unitare, le-a apărut existența legală. Într-un manifest din septembrie 1925, editat de comisia locală a Sindicatelor unitare și intitulat *Tovarăși muncitori!*, muncitorimea din Galaţi era chemată să întărească Sindicatele unitare, pentru ca, prin lupta organizată, să fie cucerite revendicările muncitorești ³⁹. După repetate termene de judecată, Ministerul Muncii și Tribunalul Covurlui au fost nevoite să acorde personali-

²³ *Ibidem*, dosarul nr. 770, fila 280.

²⁴ *Ibidem*, dosarul nr. 62, filele 101—102.

²⁵ „Buletinul muncii”, anul III, nr. 4—5 din iulie-august 1922.

²⁶ „Buletinul muncii”, anul I, nr. 8—9, din noiembrie-decembrie 1921.

²⁷ „Buletinul muncii”, anul III, nr. 6, 7 și 8, din septembrie-noiembrie 1922.

²⁸ „Buletinul muncii”, anul VIII, nr. 9—12, din septembrie-decembrie 1927.

²⁹ *Ibid.*

³⁰ „Socialismul” din 10 iunie 1923.

³¹ „Buletinul muncii”, anul I, nr. 8—9, din noiembrie-decembrie 1921.

³² Arhivele statului Brăila, fondul Camera de muncă, dosarul nr. 7/1922—1923 (documentul nr. 353).

³³ „Buletinul muncii”, anul II, nr. 3—4, din iunie-iulie 1921.

³⁴ „Buletinul muncii”, anul I, nr. 8—9, din noiembrie-decembrie 1921.

³⁵ *Ibid.*

³⁶ „Buletinul muncii”, anul III, nr. 4—5, din iulie-august 1922.

³⁷ *Ibid.*

³⁸ „Munca grafică”, anul VII, nr. 9, din 1 septembrie 1926.

³⁹ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 7, dosarul nr. 1 989, fila 925.

tate juridică sindicatului încărcătorilor de lemn și cherestea în vagoane ⁴⁰, al lucrătorilor în produse chimice ⁴¹, sindicatului lucrătorilor în lemn ⁴², sindicatului lucrătorilor manuali din portul și orașul Galați ⁴³, sindicatului lucrătorilor C.F.R., docuri și asimilații lor din transport ⁴⁴, sindicatului muncitorilor metalurgiști ⁴⁵, sindicatului muncitorilor constructori ⁴⁶, sindicatului muncitorilor manuali și căruțași din orașul și portul Galați ⁴⁷, sindicatului salariaților din întreprinderile statului, de la R.M.S. și asimilații lor din județul Covurlui ⁴⁸.

În cursul anului 1927, acțiunile pentru organizarea muncitorilor din Atelierele C.F.R. în sindicate și pentru crearea Uniunii sindicale C.F.R. s-au intensificat. Sindicatul C.F.R. din Galați, care se bucura de un prestigiu recunoscut în rîndurile muncitorimii ceferiste, a luat inițiativa creării Uniunii sindicale C.F.R. Această acțiune a întrunit adeziunea ceferiștilor din întreaga țară. Astfel, în cadrul unei adunări extraordinare din martie 1927, Sindicatul muncitorilor C.F.R. din București a adoptat, în unanimitate, propunerea Sindicatului C.F.R. din Galați, urmînd ca acesta să organizeze un congres general în vederea constituirii Uniunii sindicale C.F.R. ⁴⁹. În acest scop, adunarea a împuternicit pe președintele sindicatului să stabilească legătura cu Sindicatul C.F.R. din Galați. Adunări similare au avut loc, în cursul anilor 1927—1928, și în alte centre feroviare, care au dat Sindicatului C.F.R. Galați mandatul lor de a acționa pentru constituirea uniunii. Lupta pentru crearea Uniunii sindicale C.F.R. a cuprins, treptat, toate centrele feroviare ⁵⁰.

Activitatea politică și organizatorică intensă desfășurată de comuniștii gălățeni în cadrul Sindicatelor unitare din localitate a început în scurt timp să dea roade. Către sfîrșitul anului 1928, Sindicatul unitar din Galați s-au întărit din punctul de vedere organizatoric, și-au consolidat legăturile cu masele, și-au lărgit și diversificat activitatea. Pe lîngă Sindicatul unitar C.F.R., Fier-metal, Lemn și mobilă, al funcționarilor particulari și sindicatul lucrătorilor de la Tramvaie (U.C.G.), au fost create secțiuni de femei și de tineret. Totodată, organele de conducere ale sindicatelor locale au fost asigurate cu cadre de comuniști care puteau activa în legalitate. Conducerea comisiei locale a Sindicatelor unitare a fost încredințată lui Gh. Codreanu, Apostol Dănăilă, E. Silișteanu, V. Auneanu și Tache Păun. În fruntea sindicatului C.F.R. se aflau Nicolae Minzăraru și Dumitru Chicuș; a sindicatului unitar al funcționarilor comerciali Mihai Covaci și R. Waisman; sindicatul „Electrică” al salariaților de la Uzinele comunale Galați era condus de comunistul Tănase Ghiță ⁵¹.

⁴⁰ Arhiva Ministerului Sănătății, fondul Ministerul Muncii, dosarul nr. 127/1924 (nepaginat).

⁴¹ *Ibidem*, dosarul nr. 133/1924.

⁴² *Ibidem*, dosarul nr. 134/1924.

⁴³ *Ibidem*, dosarul nr. 244/1924.

⁴⁴ *Ibidem*, dosarul nr. 167/1925.

⁴⁵ *Ibidem*, dosarul nr. 207/1925.

⁴⁶ *Ibidem*, dosarul nr. 149/1928.

⁴⁷ *Ibidem*, dosarul nr. 137/1928.

⁴⁸ *Ibidem*, dosarul nr. 242/1924.

⁴⁹ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 5, dosarul nr. 947, fila 26.

⁵⁰ *Ibidem*, dosarul nr. 946, filele 1—29.

⁵¹ Arhivele statului Galați, fondul Tribunalul Covurlui, dosarul nr. 1298/1929, filele 66—71, 114.

Paralel cu activitatea organizatorică, de consolidare a mișcării sindicale din Galați, Sindicatele unitare au inițiat, au organizat și au condus în această perioadă o serie de greve și alte acțiuni revendicative ale muncitorimii gălățene, îndreptate împotriva exploatării capitaliste, pentru îmbunătățirea condițiilor de muncă și de viață. În ziua de 18 iunie 1924, comitetul Sindicatului metalurgist din Galați a convocat o adunare extraordinară. Manifestându-și indignarea față de măsurile anti-comuniste și antimuncitorești ale guvernului și autorităților locale, muncitorii metalurgiști au hotărât să ceară administrației Șantierelor navale să înceteze imediat samavolniciile împotriva lucrătorilor, să sporească salariile cu 10% și să încheie un nou contract colectiv. A fost aleasă o delegație formată din Dumitru Chicuş și D. Vasilescu, care să prezinte autorităților revendicările formulate de muncitori. Adunarea a dat delegației mandatul ca, în cazul când revendicările nu vor fi imediat satisfăcute, să fie declarată greva și să se intervină direct la Ministerul Muncii ⁵². În aceeași zi, delegația a dus tratative cu directorul șantierelor, care, sub presiunea lucrătorilor ce amenințau cu greva, a fost nevoit să satisfacă revendicările muncitorești. În raportul său din 19 iunie 1924, referitor la adunarea extraordinară a sindicatului metalurgiștilor din ziua precedentă, inspectorul siguranței semnala că a constatat „mari agitații în rândurile muncitorilor metalurgiști”, că „agitația continuă intens” și că în delegație au fost aleși conducătorii comuniști.

La 25 iunie 1924 a fost declarat un conflict colectiv de muncă și la Întreprinderea „Goetz”, muncitorii cerind mărirea salariilor și încheierea contractului colectiv. Acțiunea a fost inițiată de sindicatul lucrătorilor în lemn și mobilă. Memoriul semnat de Constantin Neniță, președintele sindicatului, cuprindea o serie de revendicări vitale ale muncitorilor, ca respectarea zilei de muncă de 8 ore, încetarea concedierilor, neprimirea la lucru a copiilor sub 14 ani, plata orelor suplimentare, repausul săptămânal, recunoașterea drepturilor legate de vechimea în muncă și altele ⁵³. Termenul de judecată pentru soluționarea conflictului fusese fixat pentru 19 iulie. Încercarea patronilor de a amâna sine die rezolvarea acestui conflict de muncă s-a soldat cu eșec. În cadrul adunării convocate de comitetul sindicatului, muncitorii au cerut judecarea imediată a conflictului și satisfacerea revendicărilor. Pentru tratative a fost aleasă o delegație, din care au făcut parte comuniștii Apostol Dănilă și Constantin Neniță. Din partea Uniunii unitare a sindicatelor lemn-mobilă a participat secretarul acesteia, Aladar Imre ⁵⁴. Tratativele s-au desfășurat sub amenințarea cu greva. După 3 ore de tratative, „în care timp fruntașii comuniști menționați — după cum se specifica în raportul inspectorului de siguranță Galați — au căutat să stabilească [susțină] necesitatea imperioasă a măririi salariilor lucrătorilor fabricii «Goetz» în raport cu scumpetea traiului, s-a ajuns la o înțelegere deplină ⁵⁵. Lucrătorilor li s-au mărit salariile cu 8% și a fost încheiat un nou contract colectiv pe o perioadă de 6 luni. În seara aceleiași zile a avut loc adunarea extraordinară a sindi-

⁵² *Ibidem*, dosarul nr. 54, fila 412.

⁵³ Arhivele statului Brăila, fondul Camera de muncă, dosarul nr. 24/1924.

⁵⁴ *Ibid.*

⁵⁵ Arhiva C.C. al P.C.R., colecția nr. 50, dosarul nr. 54, fila 411.

catului lemn-mobilă în care Apostol Dănilă și Constantin Neniță au prezentat darea de seamă asupra tratativelor și au vorbit despre „roadele organizării [muncitorilor] în sindicate”⁵⁶.

Tot în vara anului 1924 s-au desfășurat puternice acțiuni muncitorești și greve în portul Galați, conduse de Sindicatele unitare și desfășurate sub lozinca de front unic muncitoresc. În pofida intervenției autorităților represive, muncitorii n-au cedat; lupta lor s-a încheiat cu succes, cucerind mărirea salariilor și încheierea unor noi contracte colective⁵⁷.

În iunie 1927 au declarat din nou grevă muncitori de la întreprinderile forestiere „Goetz“, toți membri ai sindicatului unitar în lemn și mobilă. Ei revendicau: mărirea salariilor, respectarea celor 8 ore de muncă, modificarea orarului de lucru. Greva a fost însă înfrântă, patronul concediind pe toți cei 250 de greviști⁵⁸. În urma acțiunilor de solidaritate ale muncitorimii gălățene, greviștii concediați au fost reprimiți la lucru.

Alături de secțiunile P.C.R. și U.T.C. din Galați, de Sindicatele unitare, în anii 1924—1928 au fost create și și-au desfășurat activitatea secțiuni locale ale unor organizații de masă legale conduse sau influențate de partidul comunist, ca: Blocul Muncitoresc-Țărănesc, Liga drepturilor omului, Liga contra terorii, Comitetul pentru amnistie ș.a.

Prin intermediul Secțiunii B.M.Ț. din Galați, care avea o largă arie de activitate, comuniștii gălățeni au desfășurat, îndeosebi în timpul campaniilor electorale, o vie acțiune politică legală, și-au spus cuvântul în toate problemele majore cu care se confrunta societatea românească în acea perioadă.

Cu prilejul alegerilor parlamentare din mai 1926, organizația locală a B.M.Ț. a depus o listă proprie de candidați, cuprinzând pe Constantin Neniță, Gheorghe M. Petrescu, Dumitru Ionescu, Nicolae Mindru, Bogdan Frunzache, Marin Ghiță și Marin Constantin. În cadrul campaniei electorale, prin întruniri, mitinguri, manifeste și articole scrise în presa locală, organizația B.M.Ț. a desfășurat o intensă activitate propagandistică, de popularizare în masa alegătorilor a programului B.M.Ț., a liniei politice generale a partidului comunist. Dar, din cauza terorii antimuncitorești dezlănțuite de autoritățile represive, a furturilor de buletine de vot și de urne, ca și a altor ilegalități și măsuri de intimidare a alegătorilor, lista B.M.Ț. din Galați nu a putut întruni numărul de voturi necesar alegerii vreunui deputat în parlament.

Campania electorală din vara anului următor pentru alegerile parlamentare a oglindit o creștere a influenței P.C.R. în mase. „La Galați — se arăta în darea de seamă a delegației secțiunii P.C.R. din această localitate la Congresul al IV-lea — patridul se bucura de încrederea ma-

⁵⁶ *Ibid.*

⁵⁷ Nicolae Deleanu, Lazăr Măglașu, *Istoricul mișcării muncitorești din porturile României*, Editura Uniunii muncitorilor din porturile României, București, 1932, p. 126.

⁵⁸ *Conflictele colective de muncă din 1927*, Editura „Curierul judiciar“, București, 1928, p. 52—53.

selor. Era cazul ca B.M.Ț. să depună (la Galați — *n. n.*) listă proprie în alegerile din 1927⁵⁹. Conferința B.M.Ț. din vara anului 1927, la care au participat și reprezentanți ai organizației B.M.Ț. din Galați, a ales pe Constantin Neniță, membru în Comitetul Central al Blocului Muncitoresc-Țărănesc⁶⁰.

O susținută activitate propagandistică a desfășurat și organizația locală a Ligii drepturilor omului, în conducerea căreia se aflau : I. E. Vasiliu (secretar), Stelian Tașcă, Alfred Paila, C. Gh. Miteșcu, Ion Măgură, H. Feingold ș.a.⁶¹, ca și cea a Ligii contra terorii, creată în vara anului 1926 și condusă de aceiași neobosiți activiști ai partidului — I. E. Vasiliu, Constantin Neniță și Jora Bătrînul.

În noiembrie 1928, în aceeași zi cînd la București se alegea Comitetul Central de inițiativă în vederea constituirii Comitetului pentru amnistie, la Galați, adunarea convocată de organizația locală a B.M.Ț. marca începutul campaniei pentru organizarea unei secțiuni a acestui comitet⁶². Din conducerea sa au făcut parte D. Chicuș, I. E. Vasiliu, D. Petrov, Ion Palade, Gh. Codreanu, V. Georgescu, Tache Păun, E. Silișteanu și V. Pruneanu⁶³. Comitetul local pentru amnistie a editat manifeste, a organizat o serie de adunări populare și demonstrații de protest contra terorii și îngrădirii libertăților cetățenești, pronunțîndu-se pentru eliberarea deținuților politici. Astfel, cu prilejul adunărilor populare din 25 noiembrie și 13 decembrie 1928, organizată de comuniști, prin intermediul organizației locale a B.M.Ț., la sediul din str. Griviței nr. 59 participanții au revendicat dreptul la activitate legală a P.C.R., U.T.C. și a Ajutorului roșu, libertatea de acțiune a tuturor organizațiilor revoluționare ale clasei muncitoare⁶⁴.

Autoritățile represive locale, aflate ani în șir în stare de alarmă datorită intensei activități desfășurate de organizațiile revoluționare, înfrunte cu secțiunea P.C.R., au urmărit, în tot acest timp, să dea o lovitură zdrobitoare mișcării muncitorești din Galați. După căderea din prima jumătate a anului 1925, la sfîrșitul lunii august a aceluiași an, la Galați au fost arestați numeroși conducători ai Sindicatelor unitare, între care și Gh. Codreanu, reprezentantul muncitorimii gălățene în C.G.S.U.⁶⁵; în septembrie a aceluiași an au fost arestați o serie de activiști ai secțiunii locale a U.T.C. (C. Palade, Iuliu Kesler, C. Tirne, T. Camburopol, Giuseppe Zbracci, G. Tudor, Ion Tofan, C. Popalău ș.a.⁶⁶

⁵⁹ Arhiva C.C. al P.C.R., colecția nr. 50, dosarul nr. 62, fila 102.

⁶⁰ „Înainte”, anul II, nr. 1, din 12 iunie 1927.

⁶¹ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 6, dosarul nr. 1 179, fila 18.

⁶² *Ibidem*, fila 55.

⁶³ Arhivele statului Galați, fondul Tribunalul Covurlui, dosarul nr. 1 298/1929, fila 71.

⁶⁴ Arhivele statului Brăila, fondul Camera de muncă, pachetul nr. 25/1928, dosarul nr. 1, filele 141—142.

⁶⁵ „Facla” nr. 108 și 122, din 2 și 18 septembrie 1925.

⁶⁶ „Facla” nr. 146, din 16 noiembrie 1925.

În tot timpul perchezițiilor domiciliare, în momentul arestărilor, cit și pe toată durata desfășurării procesului, activul organizațiilor revoluționare gălățene a fost urmărit, șicanat și supus, însă fără nici un rezultat, la fel de fel de încercări din partea organelor represive. Avînd, după București, cel mai mare număr de militanți în procesul de la Chișinău, mișcarea muncitorească din Galați și-a manifestat plenar solidaritatea sa de clasă cu cei aflați în închisoare sau pe banca acuzării.

Condamnările la ani grei de închisoare pronunțate de Curtea marțială din Chișinău în procesul „complotul comuniștilor de la Galați” s-au dovedit ineficace, activitatea organizațiilor revoluționare din localitate continuînd cu aceeași intensitate. În fața acestei situații, autoritățile represive locale au început pregătirea unui „proces hotărîtor”.

Termenul pentru „procesul comuniștilor din Galați”, al „complotului de la Galați” — cum era intitulat de presa burgheză — fusese fixat pentru luna decembrie 1928. O parte din cei implicați în acest proces se aflau deținuți în închisori încă din anii 1926—1927, alții au fost arestați în cursul anului 1928, mai ales în iulie. Manifestul *Către opinia publică din România*, lansat de conducerea centrală a Comitetului pentru amnistie, semnală faptul că la Galați 20 de muncitori și studenți stau în prevenție de șase luni, așteptînd judecarea procesului⁶⁷.

Cunoscînd intențiile autorităților, Secțiunea P.C.R. Galați a hotărît să îndrepte întreaga sa activitate pentru apărarea cadrelor de activiști arestați, pentru stingerea procesului și amnistierea politică a celor deținuți sau implicați în acest proces.

„Procesul comuniștilor de la Galați” a început în ziua de 29 noiembrie 1928, în fața Consiliului de război al Diviziei 21, acuzația „întemeindu-se” pe faptul că inculpații „au încălcat legea Mirzescu din decembrie 1924, organizînd nuclee de comuniști în orașul nostru”⁶⁸. Rolul de „acuzator” principal și l-a asumat însuși Vintilă Brătianu, care, în timpul procesului, acordînd ziarului „Viitorul” un interviu, a avertizat guvernul Maniu că trebuie să fie vigilent împotriva „pericolului comunist”⁶⁹.

Partidul Comunist Român, împreună cu Comitetul pentru amnistie, a organizat apărarea acuzaților în procesul de la Galați. Pe banca apărării s-au aflat reputați avocați comuniști sau cu vederi progresiste ca : Lucrețiu Pătrășcanu, N. Docan, Victor Iamandi, G. Văga, Z. Zisu, Paraschivescu Bălăceanu și L. Saraga. Dezbaterile procesului s-au desfășurat pînă în ziua de 8 decembrie 1928, cînd Consiliul de război a pronunțat o sentință prin care principalii inculpați au fost condamnați la pedepse între 5 și 8 ani închisoare și 10 000—15 000 de lei amendă ; iar ceilalți au primit pedepse mergînd pînă la doi ani de închisoare⁷⁰.

⁶⁷ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 6, dosarul nr. 1 179, fila 42.

⁶⁸ „Dimineața”, anul XXIV, nr. 7 895, din 1 decembrie 1928.

⁶⁹ „Dimineața”, anul XXIV, nr. 7 899, din 5 decembrie 1928.

⁷⁰ „Dimineața”, anul XXIV, nr. 7 904, din 10 decembrie 1928.

Autoritățile locale erau însă conștiente că, în realitate, n-au reușit să implice în proces toate cadrele de bază ale organizației partidului comunist din Galați, să pună capăt activității secțiunii P.C.R. din acest important port dunărean. Într-adevăr, acțiunile desfășurate de comuniști vor crește în intensitate în perioada următoare.

Deși s-a aflat în adâncă ilegalitate, iar conducătorii săi au fost în permanență urmăriți și hărțuiți de către autoritățile represive, Secțiunea P.C.R. Galați a desfășurat în acești ani o intensă muncă politică, s-a situat în fruntea luptei maselor muncitoare împotriva exploatării și nedreptății sociale, pentru cucerirea dreptului la muncă și la o viață omenească, a libertăților democratice, a dreptului la organizare. Încercările grele prin care au trecut comuniștii gălățeni le-au îmbogățit experiența de luptă și de organizare, creînd premise pentru ridicarea, în anii următori, a muncii de partid, a activității organizațiilor muncitorești și democratice din Galați pe trepte noi, superioare.

„Bibliotheca Historica Romaniae“ — 10 ani de activitate —

Au trecut zece ani de când, în sala bibliotecii Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., un colectiv de renumiți istorici români, din toate specialitățile, au pus bazele colecției „*Bibliotheca Historica Romaniae*.” În peisajul istoriografiei românești, noua colecție își avea un rost bine definit, acela de a promova știința istorică românească pe plan internațional. Nu era vorba, firește, numai de un proces mecanic de difuziune și de expansiune cantitativă a producției istoriografice românești — cu toate că și această acțiune se cerea îndeplinită cu vigoare —, ci, *mai ales*, de o încorporare concretă a procesului istoric desfășurat pe pământul românesc în istoriografia mondială.

Această necesitate din urmă decurgea — și încă decurge — din două direcții: una, să-i spunem de metodologie a cercetării istoriei universale, care reclamă abordarea și includerea în procesul istoric general european a principalelor date și a problemelor fundamentale din istoria României. Beneficiar al acestei întreprinderi nu este numai istoriografia românească, și știința istorică mondială, care dispune, în felul acesta, de mijloacele necesare pentru întregirea sa, pe toate planurile: politic, social-economic, geografic, cultural, demografic etc. Această completare se dovedește deosebit de necesară, în special pentru anumite momente de influență sau interferență petrecute în dinamica proceselor istorice, cum ar fi, de pildă, revoluțiile, marile războaie, progresele științei și culturii.

Cea de-a doua direcție din care provine necesitatea difuzării pe scară internațională a unor lucrări de istorie a României

o reprezintă *calitatea* cărții de istorie. Istoricii din țara noastră au datoria, ei în primul rând, să introducă în circuitul științific internațional valorile de care dispun, atât materiale — adică, în speță, documentare — cât și spirituale. Este incontestabil că izvoarele documentare privind trecutul poporului român se află în primul rând la *îndemîna* istoricilor români, chiar atunci când, întâmplător, unele dintre ele se găsesc depozitate în arhive și biblioteci din alte țări. Istoricul român este cel care are datoria și pasiunea necesară pentru cercetarea obiectivă și scrupuloasă a surselor documentare referitoare la istoria poporului său, indiferent unde s-ar afla aceste surse. În ceea ce privește capacitatea de înțelegere și interpretare, desigur, după ce materialul documentar este accesibil pe o scară mai largă istoricilor, din indiferent ce țară, aceștia pot contribui și ei la determinarea locului și însemnătății faptelor istorice. În definitiv, judecări asupra fenomenelor istorice se pot emite în România la fel de bine ca și în alte țări ale lumii.

Iar cât privește aprecierea proceselor istorice petrecute pe teritoriul țării noastre, este incontestabil că istoriografia românească este cea mai competentă. Aceasta are ca fundament principal tezaurul documentar autohton. Bineînțeles că de aici și până la realizarea studiului istoric științific este un drum lung, al cărui reper de bază îl constituie concepția materialismului dialectic și istoric. Din acest motiv, un obiectiv important al lucrărilor apărute în colecția „*Bibliotheca Historica Romaniae*” a fost de a amenda puncte de vedere eronate cu privire la istoria poporului român, care

circulă în unele lucrări de istorie a țării noastre apărute în străinătate. Evident că istoricii români nu se limitează la simpla contestare a unor teze necorespunzătoare adevărului istoric prezente în lucrările străine, ci aduc o argumentare bogată, bazată, în primul rând, pe documente.

Încă de la începutul existenței sale, colecția „Bibliotheca Historica Romaniae” s-a adresat unora dintre cei mai buni specialiști din țara noastră pentru realizarea de lucrări care să răspundă scopurilor urmărite. Tematica celor peste 45 de volume tipărite în decursul unui deceniu (în limbile franceză, rusă, engleză și germană) are o deschidere cronologică largă, din antichitate până în zilele noastre. Ea a abordat probleme fundamentale din istoria poporului român, evenimente majore din istoria universală în care a fost implicat și poporul român, precum și unele probleme în care istoriografia modernă românească a emis sau a confirmat teze fundamentale privind originea, dezvoltarea și lupta poporului român pentru cucerirea drepturilor sale sociale și naționale.

În ultimul timp, tot mai mulți istorici, sociologi și filozofi acceptă ideea diversității în cadrul procesului general istoric, astfel încât se recunoaște că fiecare popor, fiecare țară, parcurgând drumul dezvoltării social-economice și politice în coordonatele proprii timpului nostru istoric, urmează, totuși, o serie de particularități determinate de condițiile proprii de viață, de ambianța geografică, de tradiții și trăsături psihice. În acest sens, istoria universală, care, în trecut fie spus, mai are încă de parcurs un drum lung pentru a fi realizată în mod corespunzător din punctul de vedere enunțat mai sus, își va putea desăvîrși conținutul, aducînd în paginile sale contribuția istorică a fiecărui popor.

Ne este deosebit de plăcut să constatăm că, în rîndul volumelor apărute pînă acum în colecția „Bibliotheca Historica Romaniae”, o serie de lucrări sînt consacrate istoriei sociale, dezvoltării mișcării muncitorești și revoluționare din România. Obiectivul general al acestei serii de lucrări — care trebuie să stea în atenția colecției și în viitor — este acela de a demonstra cu ajutorul cărții de istorie legitățile procesului istoric desfășurat în societatea românească modernă și contemporană care a dus la afirmarea clasei muncitoare ca principală forță social-politică — ceea ce a avut drept consecință cucerirea puterii de către aceasta după august 1944 — și

trecerea la construirea societății socialiste, în cadrul căreia trăiește și muncește astăzi poporul nostru.

Cele câteva lucrări apărute pînă acum în colecția „Bibliotheca Historica Romaniae” pe teme privind dezvoltarea mișcării muncitorești din țara noastră au fost de un real folos atît istoriografiei românești, cît și istoriografiei universale. O lucrare, de pildă, ca *Internaționala întii și România*, de Ion Popescu-Puțuri și Augustin Deac (1966, în versiune franceză), a oferit o serie de date revelatoare privind difuzarea ideilor socialismului științific în România, ecoul pe care l-a avut apariția și existența primei Internaționale în conștiința proletariatului român. În genere, istoricii români care au semnat lucrări de istorie a mișcării muncitorești tipărite în colecția „Bibliotheca Historica Romaniae” au urmărit să prezinte, pe de o parte, momentele de interferență dintre mișcarea muncitorească din România și mișcarea muncitorească internațională, fapt de natură să îmbogățească și să completeze marea carte de istorie universală în capitolele ei privind luptele proletariatului modern. Lucrarea lui Gheorghe Unc, *Solidaritatea mișcării muncitorești și democratice din România cu Marea Revoluție Socialistă din Octombrie (1917—1922)* (1968, în versiune rusă), sintetizează o mulțime de date și fapte în legătură cu poziția de sprijinire pe care a adoptat-o proletariatul român și partidul său față de victoria revoluției socialiste în Rusia. Problema, căreia în țară i s-au consacrat mai multe volume, prezintă interes pentru cititorul străin, în special din țările unde existau partide social-democrate, ai căror conducători din perioada primului război mondial nu au crezut în trîncinia și viabilitatea revoluției socialiste într-un singur stat, și acesta încă înapoiat din punctul de vedere economic. Spre deosebire de aceștia, conducătorii socialiștilor români, înțelegînd într-un mod dialectic principiile socialismului științific, au sâlutat din primul moment revoluția socialistă din Rusia și au sprijinit-o prin numeroase acțiuni de solidarizare în țară și prin participarea cu arma în mînă a mii de revoluționari români la lupta contra dușmanilor interni și externi ai primului stat socialist victorios din lume. Același autor a tipărit o lucrare despre *Solidaritatea clasei muncitoare din România cu revoluția proletară din Ungaria* (1969, versiune germană).

Mai multe lucrări tipărite în colecția „Bibliotheca Historica Romaniae” privesc activitatea Partidului Comunist Român,

reliefind elementele caracteristice luptei acestuia în condițiile de ilegalitate. Lucrarea acad. P. Constantinescu-Iași, *Lupta pentru crearea Frontului popular în România* (1972, versiune franceză) beneficiază de un conținut de natură să intereseze pe toți istoricii străini care cercetează problema creării fronturilor populare în diferite țări. Un volum de *Studii de istorie contemporană a României* (1971, versiune franceză) prezintă diferite aspecte din istoria Partidului Comunist Român, cu deosebire pe cele privind rolul său în organizarea luptei împotriva fascismului.

Tot atât de interesante pentru cititorul străin se pot dovedi acele lucrări care surprind elementele caracteristice din România ale unor procese istorice ce s-au petrecut pe plan european sau chiar mondial. De pildă, problema unității clasei muncitoare, care preocupă mișcarea muncitorească din zeci de țări, a cunoscut în România o experiență proprie, bogată. Lucrările: *Unificarea mișcării muncitorești din România*, de Aron Petric și Gheorghe Tuțui (1967, versiune franceză) și *De la Frontul Unic Muncitoresc la partidul unic al clasei muncitoare din România*, de Carol Niri (1972, versiune rusă) pun în circuitul științific internațional o pagină de istorie a clasei muncitoare care poate constitui o experiență interesantă pentru proletariatul din alte țări.

De o deosebită eficiență sînt acele lucrări care prezintă momente din istoria României în contextul unor mari evenimente petrecute pe plan internațional. O astfel de lucrare este *România în timpul celui de-al doilea război mondial* (1964, versiune rusă și franceză), în paginile căreia se găsesc nu numai datele generale privind locul României în marea conflagrație, ci și mișcarea de rezistență antifascistă, în fruntea căreia s-au aflat comuniștii. Socotim, de asemenea, că un rol important în informarea corectă a

istoricilor din alte țări l-au avut lucrările consacrate istoriei Transilvaniei și unirii acesteia cu România în anul 1918. *Studii de istorie transilvană*, de Miron Constantinescu (1970, versiune franceză); *Destrămarea imperiului austro-ungar*, sub redacția lui Constantin Daicoviciu și Miron Constantinescu (1965, versiune franceză) ș. a. au lămurit, pe baza documentelor și a concepției materialismului istoric, legitatea prăbușirii Austro-Ungariei și a eliberării popoarelor asuprite, fiecare în condițiile specifice tradițiilor sale istorice. În același context, al prezentării veridice a situației naționalităților conlocuitoare din statul român, a fost tipărită și lucrarea lui Ladislau Bányai: *Destin comun, tradiții frățești* (1972, versiune franceză), care evocă tradițiile de luptă împotriva exploatarei și asupririi ale populației maghiare, alături de poporul român.

La capătul sumarei noastre incursiuni privind unele volume tipărite de colecția „Bibliotheca Historica Romaniae”, în decurs de zece ani, se cuvine să adăogăm la felicitările călduroase pe care le adresăm harnicului colectiv al Editurii Academiei Republicii Socialiste România și cîteva sugestii, deoarece, pe lângă realizările deja bogate ale colecției, rămîne un cîmp încă larg de activitate pentru viitor. Restrîngînd numărul acelor lucrări cu un caracter prea special și limitat la viața internă a țării noastre, considerăm că, în viitor, colecția „Bibliotheca Historica Romaniae” va trebui să se completeze cu volume privind toate acele momente din istoria României cu implicații internaționale. Într-o fază ulterioară, s-ar cuveni ca istoricii români să pășească direct și cu mai multă îndrăzneală pe terenul istoriei universale, pentru a extinde introducerea în circuitul științific mondial a punctelor de vedere românești.

NICOLAE COPOIU

Sesiune pe tema:

„Cercetarea științifică muzeistică și contribuția sa la cunoașterea istoriei patriei, a mișcării muncitorești, a partidului comunist“

Sesiunea, desfășurată în zilele de 11 și 12 iunie a.c. a avut loc în cadrul festivităților prilejuite de împlinirea unui sfert de veac de la crearea Muzeului de istorie a partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România.

Lucrările sale, la care au participat cadre didactice, activiști de partid și de stat, cercetători științifici și din domeniul muzeistic, au fost deschise prin referatul ce a purtat titlul dezbaterii, susținut de conf. univ. Ion Ardeleanu, director adjunct al Muzeului de istorie a partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România, și dr. Elena Georgescu, cercetător științific, care au relevat munca neobosită a unor cititori de muzee, contribuția cercetării științifice muzeistice la crearea unor secții de istorie veche și medie, precumpănitoare în rețeaua de muzee din țară, precum și investigațiile mai recente care au dus la crearea secțiilor de istorie modernă și contemporană.

Subliniind că în muzeele de istorie centrale, ca și în cele județene, mai sînt încă numeroase probleme și perioade insuficient acoperite prin mărturii grăitoare, referenții au arătat că este necesară intensificarea studierii problemelor fundamentale ale istoriei patriei, ale istoriei mișcării muncitorești și a Partidului Comunist Român, care se cer lărgite și îmbogățite în vederea unei mai organice integrări a istoriei mișcării muncitorești, a partidului comunist în istoria patriei. De asemenea, se simte nevoia unei cercetări mai profunde pentru îmbogățirea colecțiilor fondurilor muzeistice.

Referatul *Integrarea istoriei mișcării muncitorești, a partidului comunist în istoria patriei și modul de reflectare în muzee*, susținut de Nora Zizi Munteanu, cercetător științific al muzeului, a scos în evidență necesitatea integrării, prin exponate științifice, a istoriei mișcării muncitorești, a partidului comunist în contextul dezvoltării economice-sociale a României. Referatul a insistat asupra realizării unei juste proporții în ilustrarea evenimentelor din istoria patriei pe plan general și local și istoria mișcării muncitorești, a partidului comunist.

Prezentînd comunicarea *Implicarea secțiilor de istorie veche și medie în demonstrația științifică a muzeelor în care accentul cade pe epoca modernă și contemporană*, Iulian Antonescu, director adjunct al Direcției așezăminte culturale din Consiliul Culturii și Educației Socialiste, a menționat că muzeele din provincie, în actuala structură, nu pot totdeauna să prezinte întregul proces istoric petrecut pe un anumit teritoriu. Pentru a înfățișa uriașele realizări dobîndite de poporul nostru, trebuie create, în cadrul acestora, secții de istorie modernă și contemporană. În încheiere, referentul a concluzionat că muzeele, slujindu-se de exponate aparținînd unor epoci istorice diferite, confruntate în același registru tematic, pot obține rezultate deosebite în vasta operă de instrucție și educație pe care o desfășoară.

Comunicarea *Cercetarea științifică muzeistică și contribuția sa la cunoașterea istoriei locale*, susținută de Margareta Guziec, muzeograf la Muzeul de istorie Galați, a înfățișat aspecte ale cercetării științifice desfășurate în secția de istorie modernă și contemporană, în

urma căreia patrimoniul muzeistic s-a îmbogățit cu valoroase mărturii ale luptei maselor populare de pe meleagurile gălățene.

Conf. univ. dr. Gheorghe I. Ioniță, de la Universitatea București, a subliniat, în comunicarea *Organizarea secțiilor de istorie contemporană în muzeele de profil, sarcină actuală de stringentă însemnătate pentru colectivele tuturor unităților muzeistice din România*, necesitatea prezentării în muzee a istoriei zilelor noastre, deoarece din cele 62 de muzee de profil doar 12 reflectă acest fapt. Autorul a sugerat intensificarea activității tuturor factorilor de răspundere, dezvoltarea inițiativei locale în vederea creării a noi secții de istorie contemporană, menite să influențeze mai pregnant dragostea și atașamentul oamenilor muncii față de trecutul apropiat și de prezentul nostru socialist.

Ocupându-se de *Oglindirea în muzee a istoriei contemporane*, Ion Lupescu, director adjunct al Muzeului de istorie a partidului, a făcut unele considerații privind modul în care se poate prezenta istoria contemporană în muzee. În acest sens, vorbitorul a grupat eșalonarea acesteia în trei secțiuni, avînd la bază criteriul periodizării: 1944—1947; 1948—1965; după 1965 pînă în zilele noastre. Referindu-se la mult discutata problemă a expozatului specific al istoriei zilelor noastre, referentul și-a exprimat părerea că alegerea acestuia trebuie să se facă după riguroase criterii științifice. Orice expонат trebuie să aibă, în primul rînd, o valoare documentară, să fie o piesă rară, un unicat.

Comunicarea *Cercetarea științifică și îndrumarea în muzeu, proces unitar*, făcută de Elisabeta Simion, muzeograf la Muzeul de istorie a partidului, a demonstrat, pe bază de argumente științifice, inseparabilitatea acestor două laturi ale activității muzeistice.

În continuare, a luat cuvîntul dr. Ilie Rădulescu, director al Direcției așezămînte culturale din Consiliul Culturii și Educației Socialiste, care a insistat asupra necesității ca muzeele de istorie din județe să treacă neîntîrziat la organizarea secțiilor de istorie modernă și contemporană, folosind experiența celor două muzee de importanță națională

existente — Muzeul de istorie al Republicii Socialiste România și Muzeul de istorie a partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România. În acest sens, vorbitorul a subliniat că se impune efectuarea de către personalul științific a unei cercetări de bază fundamentale, care să contribuie la acoperirea din punct de vedere documentar și al interpretării științifice a unor perioade istorice ce au fost mai puțin abordate, apoi să se treacă la o cercetare de dezvoltare vizînd completarea patrimoniului muzeistic și, în sfîrșit, efectuarea unei cercetări social-culturale care să descifreze direcțiile de activitate educativă ale muzeului respectiv.

Prezentînd comunicarea *Integrarea istoriei mișcării muncitorești, a partidului comunist în istoria patriei și modul de reflectare în muzee — problemă esențială pentru organizarea expoziției permanente de istorie, perioada modernă și contemporană*, Luchian Deaconu, directorul Muzeului Olteniei din Craiova, și Cezar Avram, muzeograf, au menționat activitatea desfășurată de muzeul respectiv pentru depistarea materialelor necesare organizării secției de istorie modernă și contemporană.

În comunicarea *Prezentarea momentelor generale din istoria mișcării muncitorești, a partidului comunist în muzeele județene*, Ioan Don, muzeograf principal, și Gheorghe Pirvulescu, cercetător la Muzeul de istorie a partidului, au subliniat faptul că în secțiile muzeelor este necesar ca istoria zonei sau județului respectiv să fie organic integrată în contextul istoriei generale a țării, să fie ilustrate momentele principale ale istoriei poporului nostru, lupta forțelor revoluționare și democratice, în frunte cu Partidul Comunist Român.

Comunicarea *Reflectarea activității ilegale a P.C.R. în Muzeul de istorie al Republicii Socialiste România*, prezentată de Elena Istrățescu și Mihail Pănaite, muzeografi ai acestui înalt for de cultură, a înfățișat modul în care, la muzeul amintit, sînt integrate în istoria patriei momentele importante ale luptei revoluționare desfășurate de clasa muncitoare, în frunte cu partidul său de avangardă, în anii 1918—1944.

Prezentarea în muzeele de istorie a tradițiilor internaționaliste ale mișcării

muncitorești din România a fost tema expusă de Herbert Rabinovici și Constantin Drăgușin. Cei doi cercetători științifici au arătat că în Muzeul de istorie a partidului, ca și în expoziția permanentă „Momente din istoria mișcării muncitorești internaționale, a luptei de eliberare națională a popoarelor”, se găsesc numeroase exponate care înfățișează aspectele esențiale ale internaționalismului mișcării muncitorești din România. Autorii au exprimat punctul de vedere potrivit căruia problematica relațiilor internaționale trebuie să-și găsească prezența și în muzeele locale.

Maria Arimia și Lidia Caraciuc, cercetători științifici la Muzeul de istorie a partidului, au expus, în comunicarea *Documentul tipărit — exponat indispensabil al reflectării luptei P.C.R. în ilegalitate*, unele considerații legate de rolul și locul documentului în muzeu. Referențele au subliniat că documentele, prin conținutul și forma lor, reflectă nu numai istoria luptei revoluționare, ci și spiritul vremii, oferind vizitatorilor o bogată informație care slujește atât scopului instructiv, cât și celui educativ.

În comunicarea *Considerații tematice privind organizarea secției de istorie contemporană a Muzeului de istorie al R. S. România*, Gavrilă Sarafolean, șef de secție, a expus criteriile care au stat la baza elaborării și transunerii muzeistice a tematicii secției respective, avându-se în vedere următoarele principii: respectarea strictă a criteriului cronologic, prezentarea pe perioade istorice, reflectarea unor probleme majore ale istoriei patriei, a mișcării muncitorești și a partidului comunist.

Exponatul muzeistic și criteriile de colecționare și valorificare, referat prezentat de Lya Benjamin, cercetător științific, și Stelian Popescu, șef de secție la Muzeul de istorie a partidului, a evidențiat legătura intrinsecă care trebuie să existe între expонат și tematica muzeului, întrucât dacă acesta nu prezintă virtuți muzeale conținutul tematic poate fi ratat. Exponatul, au menționat autorii, trebuie să corespundă nu numai din punct de vedere al conținutului, ci să aibă calități vizuale, menite să redea atmosfera timpului, să fie purtătorul unor valori estetice sau emoționale.

Jurcă Chira, cercetător științific la Muzeul de istorie a partidului, a evidențiat, în comunicarea *Exponatul muzeis-*

tic al istoriei zilelor noastre, categoriile de exponate care trebuie strinse de muzeografi în scopul ilustrării istoriei revoluționare contemporane.

Aurel Împăratu, șef al serviciului fonduri muzeistice, și Valeria Stan, conservator principal la Muzeul de istorie a partidului, în intervenția *Rolul serviciului de fonduri în constituirea patrimoniului secției de istorie contemporană* au arătat, cu exemple concrete, modul în care se formează patrimoniul muzeistic, ca și activitatea serviciului de fonduri, adevărat tezaur, sistematic organizat, mijloc eficient în realizarea expozițiilor de bază sau temporare ale muzeului.

Dezvoltând tema *Rolul muzeului de istorie în educarea maselor în spiritul patriotismului și internaționalismului*, cercetătorii Mihai Bondrea, Elisabeta Ioniță și Constantin Safta de la Muzeul de istorie a partidului au demonstrat, pe baza experienței acumulate, formele diverse și variate de educare patriotică și internaționalistă pe care le folosește, în activitatea sa, înalta instituție de cultură.

În comunicarea *Muzeul, factor activ de promovare a conștiinței sociale*, Ion T. Dragomir, director al Muzeului de istorie Galați, s-a referit la varietatea mijloacelor ce pot fi folosite de lucrătorii muzeelor pentru formarea omului nou, cu o înaltă conștiință.

Constantin Dinu și Ioana Lungu, cercetători științifici la Institutul de științe pedagogice din București, au prezentat comunicarea *Rolul muzeului în educarea elevilor în spiritul patriotismului și internaționalismului socialist*, în cadrul căreia au evidențiat largile posibilități ce le pot oferi lecțiile de istorie ținute în muzeu, întărirea colaborării între muzeu și școală în procesul instructiv-educativ.

Rolul muzeului de istorie în educarea maselor în spiritul patriotismului socialist a constituit tema expusă de Pascu Ion, căpitan de rangul întâi, directorul Muzeului marinei române din Constanța. Enumerând formele diverse ale activității desfășurate de unitatea de cultură amintită, autorul a dezvoltat câteva dintre acestea, subliniind că, prin intermediul lor, Muzeul marinei române a contribuit și contribuie la educarea patriotică a vizitatorilor.

În intervenția *Almanahul muzeistic, o nouă formă a muncii politice-educative de masă desfășurată de Muzeul județean Maramureș*, Aurel Socolan, directorul muzeului, și Biro Ernest, muzeo-

graf principal, au înfățișat programul acțiunilor cultural-educative susținut de personalul științific al muzeului în centrele miniere și așezările rurale ale județului.

Contribuția muzeului la educarea patriotică a militarilor și la cunoașterea concepției mișcării muncitorești cu privire la armată s-a intitulat comunicarea susținută de colonelul Marin George de la Academia militară. Autorul a evidențiat rolul activ al Muzeului de istorie a partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România în opera de educație a militarilor, pe baza documentelor existente în muzeu, care reflectă concepția mișcării muncitorești din România despre armată.

Virgiliu Z. Teodorescu, custodele Muzeului Arhivelor statului, a evidențiat în intervenția intitulată *Contribuția Muzeului Arhivelor statului la educarea tinerei generații în spiritul patriotismului și internaționalismului*, manifestările diverse realizate în școli, unități militare, la case de cultură în scopul participării, prin mijloace specifice, la educarea celei mai tinere generații a României socialiste.

Principalele forme de educare folosite de către muzeele de istorie a constituit tema comunicării dr. George Protopopescu, director adjunct al Muzeului de istorie a Transilvaniei din Cluj, și dr. Petru Bunta. Autorii au ilustrat acțiunile prin care muzeul clujean își face simțită prezența în mijlocul publicului, activitățile cultural-educative desfășurate împreună cu alte instituții, propunând predarea muzeografiei în facultățile de istorie și înființarea la unele muzee de istorie a unor secții educativ-pedagogice, care să se ocupe de folosirea și perfecționarea celor mai eficiente metode de educație socialistă a maselor.

În comunicarea *Contribuția Muzeului de istorie al Republicii Socialiste Româ-*

nia la educarea tineretului în spiritul patriotismului și internaționalismului, Liviu Ștefănescu, șef de secție la această instituție, a trecut în revistă manifestările organizate, în acest scop, de muzeu, printre care cursul „Istoria României în mărturia originală”, un ciclu de expuneri pentru membrii organizației U.T.C. de la Fabrica de confecții și tricotaje București ș.a.

Arhitectul D. Stănescu de la Muzeul de istorie al R. S. România, făcând *Retrospectiva asupra metodelor și sistemelor arhitectural-artistice de expunere folosite la amenajarea Muzeului de istorie a partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România*, a enumerat fazele colaborării dintre arhitecți și cercetători în realizarea muzeului amintit, dovedind că această experiență poate fi generalizată și în alte cazuri.

Demonstrând *Necesitatea folosirii mijloacelor tehnice audiovizuale în muzeele de istorie*, Silvia Furo, cercetător, și Aurelian Teodorescu, muzeograf principal, de la Muzeul de istorie a partidului, au enumerat câteva dintre aceste mijloace care, în simbioză cu exponatul muzeistic, pot contribui la înțelegerea mai profundă a istoriei.

În încheierea dezbaterilor a luat cuvântul Ion Popescu-Puțuri, membru al C.C. al P.C.R., directorul Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., care a remarcat însemnătatea referatelor și comunicărilor prezentate în orientarea de viitor a mișcării muzeografice și a indicat căile în vederea creării noilor secții de istorie modernă și contemporană în muzee, pentru ca acestea să-și sporească aportul la formarea omului nou, făuritor al societății socialiste multilateral dezvoltate.

MARIA ARIMIA,
GHEORGHE PÎRVULESCU

Expoziția „125 de ani de la revoluția din 1848 în România“

În cadrul manifestărilor consacrate aniversării a 125 de ani de la revoluția de la 1848 din țara noastră, Muzeul de istorie a Republicii Socialiste România a organizat o amplă expoziție dedicată acestui memorabil eveniment din istoria patriei. Expoziția este axată pe prezen-

tarea a trei probleme esențiale: lupta pentru libertate, unitate și independență națională în perioada premergătoare revoluției din 1848, desfășurarea evenimentelor de la 1848 în România și continuarea luptei revoluționare pentru înfăptuirea idealurilor pașoptiste.

Primele expozate evocă momente importante din tradițiile luptei de eliberare socială și națională. Printre acestea se numără portretele conducătorilor răscoalei din 1784, executate în închisoarea de la Alba Iulia de Anton Steinwald, un pocal din lemn lucrat de Horea în temniță, sabia lui Cloșca, pictura lui Theodor Aman înfățișându-l pe conducătorul mișcării revoluționare din 1821, Proclamația de la Padeș cu textul original scris de Tudor Vladimirescu, precum și numeroase documente din care se degajă impresia profundă pe care revoluția din 1821 a avut-o asupra românilor din Transilvania.

După prezentarea Tratatului de la Adrianopol și a consecințelor sale pentru țările române, rețin atenția manuscrisul Regulamentului Organic al Moldovei și cel al proiectului de Regulament Organic din Muntenia, precum și documente care ilustrează aplicarea în agricultură a măsurilor prevăzute de Regulamentul Organic, starea grea a țăranimii și nemulțumirile acesteia, au dus, deseori, la revoltă, așa cum este cazul răzvrătirii țăranilor din județul Vlașca sau a mișcărilor din Munții Apuseni, din anii 1846—1847, conduse de Ecaterina Varga.

Spre sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, odată cu dezvoltarea activității manufacturiere și a începuturilor industriei, în țările române au apărut și s-au dezvoltat relații de producție de tip capitalist. Expozatele oferă aspecte privind uzinele Reșița și furnalele de la Bocșa Mică, înființarea fabricii de hirtie de la Cetățuia (1841), a fabricilor de zahăr de la Giurgiu (1841) și Cluj (1845) ș.a., întocmirea primelor catalagii privind situația întreprinderilor existente în București, Valea Prahovei etc., folosirea muncii salariate în industrie, condițiile de lucru ale muncitorilor în saline sau la fabrica de pavele din Iași, nemulțumirile acestora și protestul împotriva exploatarei, care ajung uneori la manifestări fâțișe, ca răzvrătirea ciocănarilor de la ocnele Telega.

Dezvoltarea comerțului, care ia o amploare tot mai mare în această perioadă, este reflectată prin documente, stampe și obiecte, printre care unități de măsură și sigilii vamale. Cel mai însemnat expонат din acest grupaj îl constituie textul *Convenției pentru desființarea vămilor între Moldova și Muntenia*, încheiată în 1846 și aplicată din ianuarie 1848. Constatând formarea unei piețe interne unitare, acest moment semnifică un prim pas spre pregătirea înfăptuirii Unirii. Alte materiale se referă la modernizarea

instituțiilor de stat și organizarea armatei naționale.

Ideea luptei pentru unitate și independență națională ocupă un loc central în cadrul expoziției în prezentarea acțiunii de pregătire a revoluției de la 1848. Numeroase documente exprimă strinsele legături existente între românii de pe ambele versante ale Carpaților și dorința lor de a organiza o acțiune comună. Sînt edificatoare în acest sens scrisoarea lui August Treboniu Laurian din aprilie 1848, în care îi îndeamnă pe transilvănenii să acționeze cu hotărîre pentru organizarea luptei comune în vederea realizării unității naționale, adresa Comitetului revoluționar din Cernăuți către cel din Iași, privitoare la organizarea luptei comune pentru unitate națională, ca și raportul lui Metternich către împăratul Austriei, în care se dădeau informații despre legăturile dintre transilvăneni și munteni.

Ideea de unitate și independență națională a stat și la baza programelor societăților și mișcărilor premergătoare revoluției de la 1848, începînd cu *Programul partidei naționale*, din Muntenia din 1838, al cărui original se află expus. Celelalte materiale referitoare la mișcarea revoluționară din 1840, la societatea secretă „Frăția”, la Asociația patriotică din Moldova ș.a. conturează intensă activitate revoluționară desfășurată în această etapă.

Este, de asemenea, prezentată tradiția democratică din gîndirea românească, care a creat un climat favorabil răspîndirii ideilor socialismului utopic, al cărui reprezentant de seamă era Theodor Diamant, inițiatorul falansterului de la Scăieni-Prahova, din 1835. Printre expozate figurează o scrisoare a acestuia referitoare la intenția sa de a organiza falansterul amintit, ca și lista celor înscrîși.

În pregătirea revoluției de la 1848 un rol însemnat a avut dezvoltarea culturii naționale, caracterizată prin afirmarea clară a voinței de independență și unire națională, a dorinței poporului de pe toată întinderea pămîntului românesc de a scutura, odată cu jugul feudal intern, și pe cel străin. Portretele unor mari cărturari români, în același timp fruntași ai revoluției, documentele privind înființarea învățămîntului superior în limba română, edițiile princeps ale lucrărilor care marchează începuturile literaturii și istoriografiei române moderne susțin în expoziție ideea contribuției pe care cultura a adus-o în acest sens.

Unul dintre factorii care au exercitat o influență deosebită în pregătirea ideologică a revoluției îl constituie presa românească. Sînt expuse primele periodice apărute în 1829 în principate: „Curierul românesc” — la București, condus de Ion Heliade Rădulescu, „Albina Românească” — la Iași, sub redacția lui Gh. Asachi, precum și publicațiile transilvănene „Gazeta de Transilvania” și „Foaie pentru minte, inimă și literatură”, editate la Brașov de Gh. Barițiu, și „Organul luminării”, apărut la Blaj, sub conducerea lui Timotei Cipariu; în cadrul expoziției găsim și alte titluri semnificative ca: „Muzeul Național”, „Gazeta Teatrului Național” și exemplarul necenzurat al primului număr din „Propășirea”, editată la Iași, în 1840, sub redacția lui Mihail Kogălniceanu.

Desfășurării revoluției de la 1848 în țările române îi este consacrată o sală specială. Punctul de pornire al evenimentelor revoluționare l-a constituit mișcarea revoluționară din Moldova. Printre exponatele care ilustrează acțiunile revoluționarilor moldoveni se află *Petițiunea-Proclamațiune*, adresată de revoluționarii domnitorului Mihail Sturdza în martie 1848 și care constituie primul program al revoluției române de la 1848; este expusă apoi platforma de revendicări a revoluționarilor moldoveni refugiați în Transilvania, redactată la Brașov la 12 mai 1848 și intitulată *Prințiunile noastre pentru reformarea patriei*; un interes aparte trezește și broșura publicată la Cernăuți de Mihail Kogălniceanu, în august 1848, și care cuprinde cel mai amplu program al revoluționarilor moldoveni, în care unirea Moldovei cu Muntenia este considerată „cheia boltei, fără care s-ar prăbuși tot edificiul național”.

Despre izbucnirea revoluției în Transilvania, în expoziție stau mărturie manifestul lui Simion Bărnuțiu din martie 1848, punctele petițiunii națiunii române de la Blaj, publicate în „Organul național” (denumire pe care o capătă după izbucnirea revoluției „Organul luminării”), jurământul națiunii române, depus la Marea Adunare din 3/15 mai 1848, un steag tricolor al revoluționarilor transilvăneni pe care este înscrisă data adunării de la Blaj, portretele conducătorilor mișcării, sabia lui Avram Iancu, o pană de scris a lui Gheorghe Barițiu, manuscrisul lui Andrei Mureșanu, cu marșul revoluției și altele.

Declanșarea și desfășurarea revoluției în Muntenia este oglindită în expo-

ziție prin piese muzeistice de certă valoare istorică-documentară. Un loc central îl ocupă istorica *Proclamație de la Islaz*. În afara interesului pe care îl prezintă ca program al revoluției muntene și chemare mobilizatoare la luptă, exemplarul expus emoționează odată mai mult, fiind chiar cel citit la adunarea de la Islaz și pe care membrii guvernului provizoriu și-au depus semnăturile. Strîns legată de începuturile mișcării în București este și una din puținele medalii păstrate, pe care este înscrisă data de „11 iunie 1848” și deviza revoluției „Frăție, libertate, dreptate”, prinsă simbolic cu o panglică tricoloră. Atmosfera revoluționară a anului 1848 este surprinsă în cadrul expoziției și în suita de portrete ale revoluționarilor, în obiectele care au aparținut acestora, printre care sigiliile lui Nicolae Bălcescu, A. G. Golescu, Christian Tell, generalului Gh. Magheru, în documente, stampe, fotografii. De asemenea, în expoziție pot fi văzute cromolitografia reprezentînd intrarea trupelor turcești în Giurgiu, circulara guvernului țarist către agenții săi diplomatici din străinătate (în care se justifică necesitatea intervenției ruse pentru înăbușirea revoluției), protestul poporului român împotriva pătrunderii trupelor otomane în țară, ca și manifestul adresat împăratului Rusiei, în care se subliniază dreptul de autonomie al țării.

Din grupajul de documente privitoare la înăbușirea revoluției în Muntenia remarcăm stampa reprezentînd luptele din Dealul Spirii din 13 septembrie 1848, duse de pompierii și infanteriștii români contra oștirii turcești ce pătrunseseră în București, precum și protestul generalului Gheorghe Magheru împotriva intrării în țară a trupelor țariste, publicat în gazeta transilvăneană „Foaie pentru minte, inimă și literatură”.

După înfringerea revoluției muntene, singura provincie românească unde continua lupta era Transilvania. În expoziție este prezentată declarația celei de a treia adunări de la Blaj din septembrie 1848, la care s-a hotărît înarmarea românilor transilvăneni în vederea luptei pentru drepturi sociale și naționale, ca și numeroase alte materiale ce vorbesc despre acțiunile de rezistență organizate de Avram Iancu în Munții Apuseni. Sînt expuse, de asemenea, documente care relevă încercarea unor revoluționari de a realiza o apropiere între revoluția română și cea maghiară.

Revoluția română de la 1848 a făcut cunoscut opiniei publice europene marea sete de libertate și de neatințare a poporului nostru, voința sa de a scutura jugul asupririi sociale și naționale. Venind în întâmpinarea acestei realități, un grup de materiale ilustrează ecoul internațional al revoluției române, activitatea desfășurată de emigrația română, contactul revoluționarilor români cu Comitetul Central Democratic European, cu mari personalități ale vieții culturale și politice din Europa, poziția favorabilă pe care au avut-o față de dorința de Unire a românilor personalități din Franța (Edgar Quinet, Paul Bataillard, A. Ubicini ș.a.) sau revoluționarii democrați ruși (N. G. Cernișevski și N. A. Dobroliubov).

Exponatele din partea finală a sălii înfățișează modul în care s-au reflectat în conștiința poporului român evenimentele revoluționare de la 1848, cu toate implicațiile lor.

În ultima sală a expoziției este prezentată continuarea luptei pentru înfăptuirea idealurilor pașoptiste, în cadrul căreia acțiunile pentru unitate și independență națională ocupă un loc principal. În acest sens, un prim moment, ilustrat prin mărturii evocatoare, îl constituie Unirea Moldovei cu Muntenia în 1859, apoi cucerirea independenței de stat în 1877

și Unirea Transilvaniei cu România la 1 Decembrie 1918.

Alte materiale marchează începuturile mișcării muncitorești și socialiste din România, crearea partidului politic al clasei muncitoare în 1893 și transformarea Partidului Socialist în Partidul Comunist Român, lupta comuniștilor români împotriva exploatării și asupririi, a fascismului și a războiului hitlerist, pentru construirea noii orînduirii pe teritoriul patriei noastre. Toată această desfășurare a unor momente decisive ale procesului ascendent revoluționar din România își găsește încununarea în sublinierea importanței deosebite a Congresului al IX-lea al Partidului Comunist Român și adoptarea Constituției Republicii Socialiste România, precum și a Congresului al X-lea și a Conferinței Naționale din iulie 1972, care au elaborat programul făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate.

Omagiu adus înaintașilor noștri pașoptiști, ca și generațiilor de revoluționari ce le-au urmat, care au luptat cu abnegație pentru înfăptuirea idealurilor fundamentale ale poporului român, expoziția trezește în mintea și în inimile vizitatorilor admirația și recunoștința pentru cei ce s-au dăruit acestei acțiuni nobile.

ELENA PĂLÂNCEANU

Simpozion al istoricilor de la Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. și Institutul de istorie a mișcării muncitorești poloneze

În zilele de 12—14 aprilie 1973, la București s-au desfășurat lucrările primului simpozion al istoricilor din cele două institute, consacrat *rolului conducător al P.C.R. și P.M.U.P. în instaurarea puterii populare, în România și, respectiv, în Polonia în perioada 1944—1948.*

După cuvîntul de deschidere, rostit de dr. Gheorghe Zaharia, director adjunct al Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., simpozionul, ale cărui ședințe au fost prezidate alternativ de membri ai celor două delegații, și-a continuat lucrările, sub formă de discuții, pe baza tezelor cuprinse în cele șase referate puse la dispoziția participanților înainte de începerea dezbaterilor.

În referatul intitulat *Geneza Poloniei populare și trăsăturile caracteristice ale revoluției socialiste în Polonia*, dr. Marian Malinowski a arătat că în perioada

interbelică, și mai ales după 1935, lupta Partidului Comunist Polonez pentru front popular democratic antifascist, pentru concentrarea tuturor forțelor progresiste ale națiunii care acționau pentru o Polonie populară, a avut o influență esențială asupra evoluției mișcării socialiste și populiste (țărănești), în cadrul cărora s-a manifestat tot mai puternic curentul alianței muncitorești-țărănești și al unității de acțiune a clasei muncitoare.

Treptat, ideea înlăturării guvernelor reacționare și a creării guvernului popular, preconizată de Partidul Comunist Polonez, a căpătat popularitate în masele muncitorești și țărănești, obținînd sprijinul și al unor cercuri tot mai largi ale intelectualității.

Cînd pericolul care plana asupra Poloniei din partea Germaniei hitleriste a devenit tot mai vizibil, a spus autorul, problema pregătirilor pentru apărarea

țării a determinat activizarea tuturor forțelor politice și împingerea pe planul al doilea a conflictelor și contradicțiilor interne. După înfrângerea din septembrie 1939, în condițiile războiului de eliberare națională dus de poporul polonez, problema atitudinii față de lupta activă împotriva ocupantului a constituit, în întreaga perioadă ce a urmat, problema fundamentală. În cadrul acestei lupte, „mișcarea antifascistă condusă de comuniști a ocupat o poziție aparte în problema eliberării naționale și sociale a Poloniei, orientându-se spre Uniunea Sovietică, ca principala forță antifascistă din lume“.

Crearea în ianuarie 1942 a Partidului Muncitoresc Polonez, a arătat în continuare Marian Malinowski, a grăbit procesul evoluției ideologice a comunistilor. Mișcarea comunistă din Polonia a ajuns, „pentru prima oară după decenii, la aplicarea createorie a marxism-leninismului pe solul polonez, în condițiile ocupației hitleriste și războiului de eliberare națională“. Datorită acestui fapt, P.M.P. a fost capabil să elaboreze un program în jurul căruia urmărea să reunească toate forțele ce tindeau spre o Polonie independentă și democratică, a căror sarcină era să lupte activ împotriva ocupantului.

Pentru scoaterea tuturor forțelor democratice de sub influența cercurilor burgheze, Partidul Muncitoresc Polonez a elaborat programul de înfăptuire a Poloniei populare, enunțând ideea creării în țară a unei reprezentanțe democratice a națiunii — opuse guvernului din emigrație și reprezentanțelor sale din țară — care să-și asume răspunderea față de soarta viitoare a poporului polonez. În acest sens, P.M.P., împreună cu socialiștii de stînga, populiștii radicali și democrații au constituit, la sfîrșitul anului 1943 și începutul anului 1944, germenul statului popular — Consiliul Național al Țării. Forțele concentrate în jurul C.N.Ț. au desemnat organul executiv provizoriu al statului polonez — Comitetul Polonez de Eliberare Națională —, creat în iulie 1944, moment care a deschis o nouă filă în istoria poporului polonez, etapa eliberării tuturor teritoriilor poloneze, a transformărilor revoluționare, urmate de trecerea majorității societății pe poziția sprijinirii puterii populare, creîndu-se astfel condiții pentru trecerea treptată la socialism.

În timpul bătăliilor înverșunate din anii 1944—1947, a concluzionat autorul, s-a conturat o nouă constelație a alian-

țelor politice ale societății poloneze, a cărei bază a fost unitatea de acțiune, iar apoi unificarea mișcării muncitorești poloneze. Prin unificarea ideologică și organizatorică a clasei muncitoare, rolul de forță conducătoare a fost preluat de Partidul Muncitoresc Unit Polonez.

Referatul dr. Ryszard Halaba, intitulat *Rolul P.M.P. în construirea puterii populare în Polonia în anii 1944—1948*, a abordat problemele nodale ale construirii și consolidării regimului democrat-popular în Polonia și rolul P.M.P. ca forță motrice conducătoare a revoluției.

Drumul P.M.P. spre dobîndirea rolului de forță conducătoare a clasei muncitoare — a arătat autorul — a fost extrem de greu. Partidul Muncitoresc Polonez a pășit pe arena istorică în momentul existenței și a unei mișcări de rezistență organizate de burghezia poloneză, al cărei reprezentant era guvernul polonez de la Londra și organele sale din țară.

R. Halaba a prezentat apoi, pe scurt, procesul de pierdere continuă de către forțele „taberei londoneze“ a pozițiilor deținute atît în cadrul mișcării de rezistență cit și în viața politică conspirativă a țării, proces adîncit și finalizat după constituirea, în iulie 1944, a Comitetului Polonez de Eliberare Națională.

Trecînd, în iulie 1944, la construirea puterii populare, P.M.P. a mobilizat toate forțele sale pentru traducerea în viață a programului Manifestului din iulie și atragerea la realizarea acestuia a tuturor cetățenilor, a consolidat frontul național democratic, care unea toate forțele patriotice și democratice pe platforma sarcinilor general-naționale: refacerea țării de pe urma distrugerilor de război, lichidarea rămășițelor fascismului și a aparatului hitlerist de opresiune, democratizarea largă a vieții politice, sociale și culturale, mobilizarea tuturor forțelor poporului la lupta pentru victoria definitivă asupra Germaniei hitleriste și eliberarea tuturor teritoriilor poloneze aflate încă sub ocupație germană.

Pentru realizarea acestor sarcini, P.M.P., împreună cu partidele democratice aliate, a înființat și dezvoltat rețeaua consiliilor naționale, creînd, conform hotărîrilor decretului C.P.E.N. din 21 august 1944, aparatul administrativ centralizat al puterii democrat-populare. Partidul a acționat pentru o largă reprezentare în consilii a cetățenilor fără de partid, a muncitorilor, țăranilor și intelectualității muncitoare. Componenta lor a fost un exemplu evident de realizare a frontului democrat, majoritatea

membrilor lor fiind recrutată din toate clasele și păturile sociale. În același timp, s-a trecut la înfăptuirea reformei agrare, în virtutea decretului C.P.E.N. din 6 septembrie 1944, și la preluarea în administrarea Oficiului de stat (naționalizarea de jos) a celor mai importante ramuri ale industriei și transportului.

Realizările C.P.E.N. în toate domeniile vieții economice, sociale și culturale, precum și al înzestrării unităților Armatei poloneze, au fost posibile — subliniază autorul — datorită ajutorului dat de Uniunea Sovietică.

Considerind lupta pentru eliberarea națională ca obiectiv central și de bază în această perioadă, P.M.P. a acordat o atenție deosebită dezvoltării Armatei poloneze, care, la sfârșitul lunii decembrie 1944, număra circa 280 000 de ostași, dintre aceștia unitățile de front însumând cca 150 000 de soldați și ofițeri.

Piatra fundamentală a politicii P.M.P. în această perioadă a constat în lupta pentru unitatea de acțiune a clasei muncitoare și întărirea alianței muncitorești-tărănești. Ținând cont de condițiile concrete existente în țară, plenara lărgită a C.C. al P.M.P. din februarie 1945 a stabilit linia partidului de dezvoltare pașnică a revoluției, la baza căreia trebuia să stea întărirea unității clasei muncitoare, țărănimii și intelectualității progresiste și realizarea unui larg front național.

În același timp, Partidul Muncitoresc Polonez a acordat o atenție deosebită consolidării interne a rîndurilor sale, analizei lipsurilor care se manifestau în activitatea practică a organelor locale de partid și administrative. Plenara convocată în acest scop în luna mai 1945 și Conferința pe țară a activului de partid a supus unei critici aspre cazurile de încălcări sectare a liniei generale a partidului.

O deosebită importanță în viața partidului a avut-o Congresul I al P.M.P., care a avut loc la Varșovia în zilele de 6—13 decembrie 1945. În cadrul lucrărilor sale — a subliniat autorul — s-a făcut o apreciere generală a raportului forțelor politice și „au fost elaborate prevederile strategice ale forțelor revoluționare în lupta pentru cucerirea majorității națiunii, pentru construirea Poloniei populare”. Congresul a precizat sarcinile principale ale partidului în domeniul vieții economice, politice și culturale și s-a pronunțat asupra proiectului planului de trei ani de reconstruire și dezvoltare a potențialului economic al Poloniei.

În cursul puternicelor lupte de clasă din anii 1944—1946, forțele reacționare au fost demascate, pierzîndu-și, în scurt timp, influența.

Victoria Blocului democrat în alegerile pentru primul Seim legislativ, care au avut loc la 19 ianuarie 1947, a încheiat prima etapă a construirii și consolidării regimului democrat-popular în Polonia și „a inițiat perioada construirii pașnice a socialismului”.

În comunicarea intitulată *Din problema unificării mișcării muncitorești poloneze (1944—1948)*, Tadeusz Szerocki, după ce a făcut un scurt istoric al evoluției relațiilor dintre comuniști și socialiști de-a lungul anilor, a subliniat că în ceea ce privește colaborarea postbelică a celor două mișcări, care a condus la unificarea organizatorică a ambelor partide muncitorești, se pot distinge patru perioade fundamentale. Prima, cuprinsă între a doua jumătate a anului 1944 și vara anului 1945, prezintă o importanță deosebită în direcția stringerii colaborării, în noile condiții istorice în care ambele partide și-au luat asupra-le răspunderea pentru soarta de viitor a regimului politic. Acțiunile inițiate de conducerile celor două partide muncitorești au fost însoțite, în această primă perioadă, de conlucrarea armonioasă a membrilor lor în direcția creării consiliilor naționale, refacerii uniunilor sindicale și lichidării scîndării sindicale. Conlucrarea între cele două partide, în această primă etapă, a scos însă în evidență și unele fenomene negative care puteau duce la încălcarea principiilor generale ale colaborării. „Elementele negative manifestate în colaborarea dintre cele două partide muncitorești în prima jumătate a anului 1945 — a arătat autorul — nu au avut însă o influență fundamentală asupra acțiunii unite a clasei muncitoare”.

A doua etapă în acțiunea de unificare a partidelor muncitorești din Polonia, a subliniat referentul, a cuprins perioada august 1945 — noiembrie 1946. În a doua jumătate a anului 1945, problemele formelor de colaborare și principiile frontului unic au devenit obiectul unor largi discuții între conducerea P.M.P. și P.S.P. Acestea au fost abordate, pentru prima dată, la ședința comună a C.C. al P.M.P. și a C.C.E. al P.S.P. din iulie 1945. Cu acest prilej s-a recunoscut ca necesară învingerea, în propriile rînduri, a unei anumite dezorientări provocate de crearea Guvernului provizoriu de unitate națională, în componența căruia a intrat o parte a politicienilor conservatori, în

frunte cu fostul premier al guvernului polonez din emigrație, Stanislaw Mikolajczyk.

Atitudinea față de partidele și grupările țărănești, găsirea în cadrul acestora a adevăratului aliat al partidelor muncitorești — scrie autorul — „a devenit, la sfârșitul anului 1945, problema centrală în cadrul activității unice a P.M.P. și P.S.P.”

Problema colaborării dintre cele două partide muncitorești a fost pusă în mod clar la Congresul I al P.M.P., din decembrie 1945. „Frontul unic — se afirma în raportul C.C. — și unitatea clasei muncitoare, a ambelor partide în luptă împotriva rămășițelor reacțiunii și a ideologiei ei generează în munca pentru refacerea și reconstruirea patriei renăscute o ideologie unică pentru întreaga clasă muncitoare, care va conduce ambele noastre partide la unitatea organică, la crearea unui singur partid al muncitorilor din Polonia”.

A treia etapă a colaborării postbelice între cele două partide muncitorești a fost deschisă de actul semnării, în noiembrie 1946, a înțelegerii referitoare la unitatea de acțiune. Victoria taberei democratice în alegerile pentru Seimul legislativ din ianuarie 1947 a dus la aprofundarea discuțiilor dintre cele două partide, deseori controversate, dar care au jucat un rol pozitiv în sensul cunoașterii de către membrii de partid, în deosebi de către cei ai P.S.P. a deosebirilor ideologice și politice, precum și a pozițiilor convergente ale celor două partide.

Nedorind totuși să se ajungă la o situație de criză în cadrul frontului unic al clasei muncitoare, conducerile P.M.P. și P.S.P. au luat măsuri preventive. C.C.E. al P.S.P. a reafirmat, în martie 1947, valabilitatea înțelegerii de colaborare cu P.M.P., semnată în noiembrie 1946. La rîndul ei, plenara C.C. al P.M.P. care a avut loc în același timp a subliniat că partidul trebuie să înțreprindă totul pentru ca conlucrarea celor două organizații să se dezvolte în continuare; totodată s-a făcut propunerea de a se începe discuții cu conducerea P.S.P. pe tema unității organizatorice a ambelor partide. La sfârșitul lunii iunie 1947, C.C.E. și Consiliul de conducere al P.S.P. au luat o nouă hotărîre, în care se afirma că frontul unic al partidelor muncitorești și colaborarea întregii stîngi „sînt indispensabile...” pentru realizarea reformelor sociale, economice și politice pe drumul spre socia-

lism, apărarea acestor reforme, adîncirea și dezvoltarea lor”.

Anul 1947 — a relevat Tadeusz Szerocki —, ultimul an înainte de unificării, a marcat în cadrul conlucrării celor două partide muncitorești o perioadă extrem de importantă. Discuțiile dintre P.M.P. și P.S.P. au dus, în ultimă instanță, la clarificarea și apropierea punctelor de vedere în multe probleme politice și ideologice esențiale.

A patra și ultima etapă a colaborării celor două partide muncitorești a început în primele luni ale anului 1948 cu pregătirile pentru realizarea unității organizatorice. În ajunul unificării, P.M.P. număra aproximativ 1 milion de membri, iar P.S.P. peste 550 000. Congresul de unificare, ținut în decembrie 1948, a arătat în final autorul, a încheiat perioada de peste o jumătate de veac de scindare a mișcării, a deschis o nouă etapă a construirii socialismului în Polonia, în care forța conducătoare a devenit Partidul Muncitoresc Unit Polonez.

În cele trei referate susținute de istoricii români, aceștia au reliefat activitatea desfășurată de P.C.R. în direcția atragerii maselor populare la lupta pentru cucerirea puterii și trecerea la revoluția socialistă. Ei au evidențiat capacitatea Partidului Comunist Român de a elabora o linie strategică și tactică adecvată, izvorită din realitățile românești, în strînsă concordanță cu cerințele legilor obiective ale dezvoltării societății, de a aplica creator adevărurile general-valabile ale teoriei marxist-leniniste la condițiile concret-istorice, economice, sociale și naționale din România. Au fost relevate, totodată, etapele acestui proces complex, în cadrul căruia Partidul Comunist Român, înfrîngînd multiple piedici și greutăți inerente procesului istoric în curs de desfășurare, și-a cîștigat rolul de forță conducătoare a maselor și apoi a întregii societăți în lupta împotriva claselor exploatare și a partidelor lor politice, pentru edificarea noii orînduirii.

Dr. Gheorghe Tuțui a apreciat, în referatul intitulat *Partidul Comunist Român — conducătorul luptei revoluționare a maselor populare în anii 1944—1948*, că realizarea rolului de conducător al partidului comunist, în condițiile existenței și activității mai multor grupări politice, reprezintă una dintre trăsăturile caracteristice ale revoluției democrat-populare din România. Soluțiile folosite în menținerea și dezvoltarea unității proletare, pentru trecerea de la unitatea

de acțiune la partidul unic, în stabilirea alianțelor, în îmbinarea formelor de luptă, reprezentând contribuții aduse de mișcarea muncitorească din România la dezvoltarea teoriei și practicii revoluționare. În continuare, Gheorghe Tăuți a făcut o succintă analiză a principalelor momente ale desfășurării revoluției democrat-populare în România. În strinsă legătură cu aceasta, **referentul a** înfățișat evoluția luptei pentru unitatea de acțiune, pentru realizarea unificării întregii mișcări muncitorești, pe baza învățăturii marxist-leniniste, în cadrul unui singur partid revoluționar; în același timp au fost trecute în revistă principiile programatice care au stat la baza înțelegerilor politice și alianțelor realizate în acești ani. Autorul a evidențiat atât creșterea influenței politice a proletariatului în viața României post-belice, cât și momentele principale în care ideologia revoluționară a clasei muncitoare, promovată consecvent de P.C.R., a cuprins, sub influența sa, și celelalte categorii de oameni ai muncii, ducând, ulterior, la realizarea unității de acțiune a întregului popor.

În referatul intitulat *Cucerirea puterii de stat de către clasa muncitoare, aliată cu ceilalți oameni ai muncii, în România (1944—1948)*, Paraschiva Nichita a prezentat condițiile concret-istorice în care s-a desfășurat lupta pentru instaurarea regimului democrat-popular, procesul de cucerire de către clasa muncitoare, aliată cu țărănimea muncitoare, a rolului preponderent în stat (instaurarea puterii populare) și preluarea întregii puteri. Proclamarea republicii, a arătat autoarea, a însemnat nu numai o schimbare a formei de stat, ci și un salt calitativ, încheierea procesului revoluționar de cucerire a puterii politice de către clasa muncitoare, aliată cu țărănimea muncitoare și cu ceilalți oameni ai muncii, înfăptuindu-se, în acest mod, obiectivul primordial al revoluției socialiste, premisa politică esențială pentru construirea socialismului. „Prin conținutul său de clasă și prin sarcinile sale — a apreciat Paraschiva Nichita —, prin formele de organizare și metodele de activitate, statul democrat-popular a devenit, în momentul proclamării republicii, un stat de tip socialist“.

Paralel cu uriașa muncă politică și organizatorică desfășurată pentru antrenarea tuturor forțelor democratice la îndeplinirea sarcinilor politice care stăteau în fața poporului român, a subliniat Ion Alexandrescu în referatul privind *Politica Partidului Comunist Român de*

refacere a economiei naționale. 1944—1948, comuniștii au acordat o atenție deosebită problemelor refacerii economiei naționale, cerință de a cărei rezolvare depindea, într-un mod sau altul, soluționarea unui întreg complex de sarcini care afectau dezvoltarea viitoare a României.

Situându-se în fruntea tuturor forțelor înaintate, pornind de la realitățile social-economice și politice ale României, P.C.R. a apreciat că de câștigarea bătăliei în sectorul economic depindea, în ultimă instanță, însuși succesul revoluției. El a elaborat și înfăptuit, în lumina învățăturii marxist-leniniste, o politică economică viabilă, corespunzătoare condițiilor concrete din țara noastră, cerințelor acelei epoci istorice, asigurând redresarea economiei țării, adâncirea procesului transformărilor revoluționar-democratice cerute de mersul obiectiv al societății. Prin efectele sale, a conchis autorul, politica P.C.R. de refacere a economiei naționale din acești ani a contribuit direct la consolidarea pozițiilor forțelor revoluționare, a prefigurat transformările cu caracter socialist care vor fi înfăptuite după cucerirea deplină a puterii de stat de către clasa muncitoare, aliată cu țărănimea muncitoare și celelalte categorii de oameni ai muncii.

În cadrul discuțiilor care au avut loc au fost aprofundate problemele esențiale ale temei simpozionului, referitoare la etapele principale ale revoluției democrat-populare în cele două țări, la componența și caracterizarea coalițiilor forțelor democratice inițiate și realizate de Partidul Comunist Român și Partidul Muncitoresc Polonez, la făurirea partidelor unice ale clasei muncitoare în cele două țări, la pozițiile și acțiunile partidelor burgheze de opoziție în perioada amintită, la interacțiunea condițiilor interne și internaționale în activitatea dusă pentru instaurarea și consolidarea puterii democrat-populare în România și, respectiv, Polonia.

În încheierea dezbaterilor, tovarășii Gheorghe Unc și Marian Malinowski au apreciat ca deosebit de pozitive rezultatele primului simpozion al istoricilor din cele două institute, ale cărui lucrări au constituit un dialog deschis, fructuos, care a contribuit la lărgirea orizontului informațional, la mai buna cunoaștere a problemelor ridicate de procesele revoluționare din cele două țări.

**ION ALEXANDRESCU,
MILICĂ MOLDOVEANU**

**Petre Constantinescu-Iași, PAGINI DE LUPĂ
DIN TRECUR. 1914—1936,**

Editura politică, București, 1972, 360 p.

Figură proeminentă a intelectualității românești, Petre Constantinescu-Iași a împletit, din tinerețe, activitatea pe tărîm științific cu participarea la mișcarea revoluționară a clasei muncitoare, la lupta partidului pentru izbînda năzuințelor de eliberare socială și națională ale poporului nostru, pentru făurirea societății socialiste. Vreme de peste șase decenii, scrisul său de om de știință patriot și revoluționar înflăcărat a slujit, în procesul angajării sale nemijlocite în tumultul bătăliei de clasă, spiritul militant, combativ al proletariatului, obiectivele de luptă ale maseilor exploatate și împilate.

Istoric de prestigiu, Petre Constantinescu-Iași a pus la baza cercetărilor sale concepția revoluționară despre lume și societate a clasei muncitoare, dînd la iveală lucrări de analiză și consistență, care rămîn adevărați piloni ai istoriografiei noastre marxiste. Încă în 1926, el publică studiul *Caracterizarea și împărțirea istoriei româ-*

nilor. O nouă concepție, prima încercare de tratare a istoriei României de pe pozițiile materialismului istoric, iar un an mai tîrziu *Istoria artei bizantine*, lucrare de amploă investigare științifică. Activitatea sa pe tărîmul istoriei cunoaște noi dimensiuni după 23 August 1944, cînd elaborează numeroase studii, articole și lucrări de istorie modernă și contemporană, de istorie a P.C.R., a mișcării muncitorești. Cititorului i-au devenit deja cunoscute asemenea cărți ale acad. Petre Constantinescu-Iași cum sînt: *Organizații de masă legale conduse de Partidul Comunist din România în anii 1932—1938*; *Relațiile culturale româno-ruse din trecut*; *Studii istorice româno-bulgare*; *Lupta pentru formarea Frontului popular în România* ș.a.

Dînd o înaltă apreciere activității desfășurate de Petre Constantinescu-Iași în rîndurile mișcării muncitorești revoluționare timp de 62 de ani, secretarul general al Partidului Comunist Român, tovarășul Nicolae Ceaușescu, arăta, la 24

noiembrie 1972, cu prilejul decernării Ordinului „Victoria Socialismului” savantului la împlinirea a 80 de ani de viață: „Consider că este un lucru bun să strîngi lucrările din toată această perioadă de 62 de ani, pentru a le edita, punînd în felul acesta la îndemîna tineretului, a partidului, a mișcării revoluționare această experiență și activitate care este un bun al mișcării noastre, al partidului”.

Întrul volum din scrișul publicistic al lui Petre Constantinescu-Iași, semnificativ intitulat: *Pagini de luptă din trecut*, înmănușează cele mai relevante articole publicate între anii 1914 și 1936, ilustrînd viu angajarea sa consecventă în presa militantă a vremii. Regăsim aici o operă publicistică profund definitorie pentru poziția partinică și pasiunea revoluționară a autorului ei, pentru respectul și înalta responsabilitate față de cuvîntul scris.

Lectura volumului ne prilejuiește satisfacția de a observa, încă o dată, că scrisul autentic nu numai că nu-și pierde valențele prin scurgerea anilor, ci, dimpotrivă, capătă noi străluciri. În cu-

prinsul lui facem cunoștință cu importante momente din trecutul eroic al mișcării muncitorești din România, surprinse în efervescența desfășurării lor, cu probleme fundamentale care stăteau în diferite perioade în fața poporului român, simțim îndeaproape ecoul profund ce l-au produs ele în presa revoluționară. Așa cum scrie autorul în prefață, articolele reunite în volum „reflectă vremurile de luptă ale clasei muncitoare, sub conducerea partidului său, prin mijlocirea armii publicistice” (p. 5). Organele de presă în care Petre Constantinescu-Iași avea să-și spună cuvântul, în numele pozițiilor politice-ideologice ale partidului clasei muncitoare, sînt impresionant de numeroase: „Lupta zilnică”, „Socialismul”, „Tineretul socialist”, „Lupta de clasă”, „Social-democrația”, „Iașul socialist”, „Lupta socialistă”, „Viața muncitoare”, „Buletinul mișcării antirăzboinice”, „Buletinul mișcării antifasciste”, „Viitorul social”, „Viața universitară”, „Nu”, „Pax”, „Ecoul”, „Clopotul”, „Soarele”, „Torța”, „Slova”, „Spre stînga”, „Cuvîntul nou”, „Îndrumarea”, „Omul liber”, „Blocul”, „Înainte”, „Frontul muncii”, „Cuvîntul liber” etc. Articolele sale, care îmbrățișează o tematică largă, aveau ca scop să susțină „tot ce apropia, tot ce înmănușea eforturile proletariatului și ale tuturor categoriilor sociale într-o luptă comună spre binele poporului întreg” (p. 17). Recitite azi, ele readuc în

imagine împrejurările deosebit de grele în care au trăit și au militat cei mai buni fii ai clasei muncitoare, ai poporului nostru.

Tematica desprinsă din complexitatea preocupărilor lui Petre Constantinescu-Iași pe tărîmul publicisticii este variată, grupîndu-se, în linii mari, pe cîteva coordonate principale. Articolele teoretice, concepute la un înalt nivel științific, reprezintă unul dintre domeniile cărora militantul revoluționar le-a consacrat o atenție deosebită. Titluri ca: *Democrația burgheză și social-democrația* („Social-democrația” din 30 decembrie 1918); *Unde duce colaborarea* („Socialismul” din 13 august 1920); *Lenin: „Democrația burgheză și dictatura proletariatului”*. *Recenzie* („Socialismul” din 15 august 1920); *Întemeietorii socialismului științific și comunismului* („Socialismul” din 15, 16, 18 și 22 aprilie 1921) învederează grăitor fondul valoroaselor idei revoluționare pe care le-a afirmat și le-a argumentat Petre Constantinescu-Iași în lumina materialismului dialectic și istoric. Asemenea articole, în care autorul demonstrează cu putere necesitatea transformării Partidului socialist într-un puternic partid comunist, capabil să organizeze și să conducă la izbîndă lupta clasei muncitoare, a oamenilor muncii de la orașe și sate, fără deosebire de naționalitate, au contribuit, în anii avîntului revoluționar, la clarificarea politică și ideologică a membrilor de partid, înscriindu-se la loc de seamă în cartea de aur a luptei pentru făurirea Partidului Comunist Român.

Frământările maselor muncitoare, eroismul, spiritul de sacrificiu, patriotismul înflăcărât și internaționalismul consecvent al proletariatului român sînt viu înfățișate într-o suită de articole sugestiv intitulate: *Incidentele de la „Grivița” și strălîngătatea* („Apărarea ceferiștilor” din 29 iunie 1934); *Procesul ceferiștilor* („Clopotul” din 21 iunie 1934); *În ținutul Hunedoarei* („Cuvîntul liber” din 28 decembrie 1935) ș.a. Referindu-se la ecoul internațional al eroicelor lupte ale muncitorilor ceferiști și petroliști din ianuarie-februarie 1933, organizate și conduse de P.C.R., autorul scria, în gazeta „Apărarea ceferiștilor” din 29 iunie 1934: „În timpul marelui congres antifascist de la Pleyel-Paris, ținut la începutul lui iunie anul trecut [1933], fiind delegat al Comitetului Național Antifascist din România, numai cît am amintit de «incidentele» de la «Grivița» și masa întreagă a celor 3500 de delegați din toate țările Europei și alte continente a protestat cu o energie fără seamăn. Un suflu de admirație pentru eroicii conducători ai muncitorimii române și o solidaritate deplină cu ei a cuprins întreg congresul, la care erau reprezentați milioane de muncitori manuali și intelectuali” (p. 242).

Angajarea tărînimii muncitoare în acțiune, participarea sa la lupta generală a clasei muncitoare, atitudinea înaintată a intelectualității românești față de problemele fundamentale ale vieții economice, sociale și politice din țara noastră sînt oglindite în articole ca: *Socialismul și țărani* („Iașul socialist” din

25 aprilie 1920); *Congresul corpului didactic* („Socialismul“ din 12 august 1919); *Poezii și socialismul* („Socialismul“ din 26 decembrie 1919); *Nevoia de cultură* („Socialismul“ din 14 februarie 1920); *Nevoia de școală* („Socialismul“ din 7 octombrie 1920); *Studentimea generoasă* („Iașul socialist“ din 16 aprilie 1922).

Un loc important în opera publicistică a lui Petre Constantinescu-Iași l-au ocupat demascarea și combaterea pericolului fascismului intern și internațional, caracterizat ca „dictatura capitalismului monopolist“ (p. 312). Militant înflăcărat pentru făurirea Frontului Popular Antifascist, în scopul apărării drepturilor și libertăților democratice, a independenței și suveranității naționale, Petre Constantinescu-Iași a acționat cu hotărîre și curaj pentru a da viață chemărilor P.C.R. de a se bara calea aducerii la cîrma țării a organizațiilor de extremă dreaptă, în frunte cu Garda de fier, agentura Germaniei hitleriste în România. „Rostul de căpetenie al marelui front popular, ce neapărat trebuie și se va realiza și la noi — spunea el în acele momente —, este lupta împotriva primejdiei fasciste, sub toate formele economico-politice, cît și împotriva flagelului războiului“ (p. 312). Autorul relevă că proletariatul reprezintă forța socială cea mai combativă în lupta antifascistă și, de aceea, se impune ralierea în jurul său a tuturor forțelor ostile fascismului: „Unitatea proletariatului poate servi drept sîra spinării frontului popular, spre înfăptuirea căruia se poate imediat păși“ (p. 312). Aceste probleme majore care stă-

teau în fața clasei muncitoare, a poporului român în cea de-a patra decadă a secolului nostru fac obiectul a numeroase articole, între care remarcăm: *Fascismul și războiul* („Buletinul mișcării antifasciste“ din 12 noiembrie 1933); *Istoria Frontului popular* („Cuvîntul liber“ din 7 septembrie 1935); *Frontul popular* („Raza“ din 11 august 1935); *Problema Frontului popular* („Dimineața“ din 4 septembrie 1935); *Cum trebuie înțeles Frontul popular* („Soarele“ din 8 septembrie 1935).

Petre Constantinescu-Iași a inclus în volum interesante materiale care demascau acțiunile represive ale autorităților burgheze împotriva militanților comuniști și antifasciști din România. Emoționant este protestul comun al delegaților Comitetului Național Antifascist, Partidului socialist unitar și Ligii muncii, semnat de Petre Constantinescu-Iași, Scarlat Callimachi, Mihail Roller, Constantin Popovici, Ștefan Voitec, Ilie Dumitru, A. Lepădatu și Nae Alexe, adresat la 13 noiembrie 1934 Ministerului de Interne, „împotriva numeroaselor acte abuzive și ilegale comise de organele în subordinea d-voastră, pe cuprinsul întregii țări“. În protest se exprima puternica indignare față de arestarea și maltratarea la poliția Capitalei a tovarășului Nicolae Ceaușescu, membru al Comitetului Național Antifascist (p. 281).

În vasta sa activitate pe tărîm publicistic, militantul revoluționar a impletit în mod organic patriotismul fierbinte cu internaționalismul proletar, expresie a gîndirii și acțiunii partidului comunist, a clasei muncitoare din

țara noastră. Petre Constantinescu-Iași a popularizat în presa muncitorească și democratică succesele forțelor revoluționare din alte țări, exprimîndu-și adeviunea și simpatia cu lupta maselor muncitoare din lumea întreagă pentru democrație, pace și progres social. El a salutat cu entuziasm prefacerile revoluționare din țara vecină de la răsărit, și-a manifestat solidaritatea cu lupta popoarelor sovietice pentru construirea socialismului (*Vîntorul Rusiei sovietice* — „Socialismul“ din 10 decembrie 1919; *Știința în Rusia* — „Viața muncitoare“ din 6 decembrie 1925; 7 *Noiembrie* — „Ecoul“ din 4 noiembrie 1934). Petre Constantinescu-Iași a condamnat cu tărie crimele regimului fascist din Italia (*În ceta-tea eternă* — „Clopotul“ din 30 august 1934), a înfierat teroarea hitleristă din cel de-al III-lea Reich (*Împotriva atrocităților din Germania. Protestul unui profesor universitar* — „Adevărul“ din 14 aprilie 1933; *Evenimentele din Germania* — „Clopotul“ din 13 iulie 1934), a manifestat o profundă simpatie față de insurecția antifascistă a proletariatului austriac din 1934 (*În Viena lui Doll-fuss* — „Clopotul“ din 20 iulie 1934; *În vulcanul austriac* — „Clopotul“ din 7 septembrie 1934), a fost alături de poporul etiopian atacat cu perfidie de armatele fasciste italiene, în 1935. „Să ne alăturăm protestului mondial; să se organizeze simpatiile de care pretutindeni la noi se bucură poporul abisinian — scria el în gaza „Torța“ din 1 noiembrie 1935. Aceste simpatii coincid cu interesele păcii, cu salvarea civilizației. Ele corespund cu interesele

țării noastre, care, prin politica alianțelor susținută de d-l Titulescu, merge alături de țările democratice ce se opun aventurilor fasciste din afară sau din interiorul țării" (p. 294).

La capătul lecturii volumului, rămânem cu imaginea unei antologii de evidentă originalitate, în care se evocă cu autenticitate și patos momente de neuitat din istoria revoluționară a clasei muncitoare, a poporului nostru prin pana militantului comunist, a intelectualului angajat, devotat concepției științifice despre lume și societate — materialismul dialectic și istoric. Întreaga operă publicistică a lui

Petre Constantinescu-Iași este străbătută ca un fir roșu de dragoste și atașamentul față de masele muncitoare, în numele căroră glăsuiesc scrisul său, fapta sa. „Datoria intelectualului am înțeles-o numai așa — sublinia savantul în „Facla” din 22 septembrie 1935. Pentru integrarea lui cu interesele maselor; pentru lupta fără teamă și-ndolală alături de asupriți și nedreptățiți; ...pentru unirea tuturor forțelor într-un larg front de izbăvire; pentru cei mulți trebuie să existe adevărul intelectual. Eu scriu pentru cei mulți” (p. 284—285).

Asemenea lucrări, care au trecut cu succes examenul în fața timpului, reprezintă contribuții de neînlocuit la cunoașterea și la aprofundarea investigații științifice a istoriei moderne și contemporane, a luptei clasei muncitoare, în frunte cu partidul său de avangardă, pentru înlăturarea societății exploatare și așezarea României pe temelia de granit a socialismului. De aceea masa cititorilor așteaptă cu firesc interes apariția celui de-al doilea volum din opera publicistică a lui Petre Constantinescu-Iași, aflat deja în curs de pregătire.

ION BABICI

Gheorghe Ghimeș, IDEEA DE REPUBLICĂ LA ROMÂNI,

Editura științifică, București, 1972, 264 p.

Valorificând, prin prisma unor cercetări recente, preocupări care inițial au fost obiectul tezei de doctorat, Gh. Ghimeș a realizat prin lucrarea *Ideea de republică la români*, prefată de prof. univ. dr. docent Ioan Ceterchi, o lucrare monografică de larg interes. Legată de tradițiile de luptă ale poporului român, ideea de republică a apărut în epoca modernă pe fundalul unor condiții istorice și social-politice specifice; ea s-a amplificat treptat, a cunoscut un conținut și trăsături corespunzătoare epocilor istorice străbătute și orientărilor social-politice ale diferitelor curente ideologice și mișcări social-politice progresiste, culminând, în epoca noastră, cu Republica Socialistă România, cea mai

democratică formă de guvernământ cunoscută în istoria multimilenară a poporului nostru.

Ideea de republică, ce derivă din imperativul istoric al misiunii clasei muncitoare, al asigurării rolului său de hegemon al luptei maselor populare pentru dezrobire socială, s-a dezvoltat, subliniază autorul, ca un element principal de referință la care au putut fi raportate aproape întotdeauna anumite atitudini și orientări ale acțiunilor și bătăliilor date de clasele sociale. Lucrarea lui Gh. Ghimeș tratează problema genezei și evoluției conceptului de republică în gândirea social-politică și acțiunile practice ale diferitelor clase și grupuri sociale, partide politice de-a lungul istoriei poporului român.

Prin tematica abordată, așa cum se menționează în prefață, lucrarea „constituie prima sinteză în literatura de specialitate din țara noastră care abordează permanența ideii de republică în conștiința poporului român...” (p. 6).

Documentat și sensibil la realizările spiritualității românești pe planul dezvoltării gândirii social-politice, autorul prezintă evoluția ideii de republică în strânsă legătură cu istoria gândirii economice, sociale și politice, cu istoria glorioasă de luptă a poporului pentru păstrarea ființei naționale, pentru libertate și independență. Cu unele inegalități, de multe ori cu insensibile sinuozități, explicabile în contextul unei ample abordări a temei, Gh. Ghimeș analizează conceptul de republică ca parte componentă a ideologiei revoluționare și democratice în înfăptuirea

practică a formei de conducere republicane. Lucrarea tratează de-a lungul celor cinci capitole, pe multiple planuri, premisele social-istorice care au determinat apariția ideii de republică în epoca modernă a istoriei României, modalitățile de exprimare a acesteia în contextul dezvoltării societății capitaliste, a afirmării mișcării muncitorești, socialiste, continuul nou imprimat conceptului de republică prin orientarea politică și activitatea practică a maselor populare conduse de către Partidul Comunist Român, precum și modalitatea înfăptuirii acestui deziderat major al poporului în condițiile asaltului general al luptei maselor asupra claselor exploatare, a edificării socialismului în țara noastră. Într-o exprimare sintetică, autorul a reușit să deslușească din pluralitatea formelor de conducere preconizate de diferite clase, grupuri sociale, partide politice și lideri, consecvența cu care poporul muncitor a apărut ideea de republică, idee care odată materializată a însemnat trecerea de la monarhia constituțională la republica oamenilor muncii de la orașe și sate.

În primul capitol, Gh. Ghimeș precizează că în perioada de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, când au luat ființă și o serie de societăți cu caracter cultural-politic, care au determinat o efervescență a gândirii social-politice înaintate, și au avut loc puternice mișcări sociale s-au creat premisele pentru formarea și dezvoltarea

ideii republicane în accepția sa modernă" (p. 25). Autorul avansează cu acest prilej teza că în țara noastră ideea de republică a fost cuprinsă în diferite programe ale mișcărilor sociale și politice cu caracter progresist, cum au fost mișcarea revoluționară de la 1821, conjurația confederativă din 1839, fiind „preluată și dusă mai departe de mișcarea revoluționar-democratică" (p. 38).

În al doilea capitol, se încearcă precizarea locului republicanismului și antimonarhismului în gândirea social-politică din țara noastră în perioada formării și dezvoltării — în a doua jumătate a secolului al XIX-lea — a societății capitaliste. Se subliniază locul ideii de republică în contextul revoluției române de la 1848, evoluția modurilor de exprimare a acesteia în programul de luptă, în activitatea revoluționară a democraților. „Conducătorii revoluției, cu unele excepții, din prudență, n-au inclus, în mod explicit în programele elaborate — arată autorul — problemele fundamentale care dădeau conținut revoluției din cele trei principate, implicit lozinci cu caracter republican democratic, pentru a nu furniza astfel un pretext pentru o ocupație străină imediată din partea marilor imperii vecine... În felul acesta, generația pașoptistă a lăsat posterității în problemele fundamentale ale revoluției o minunată pildă de adaptare a programului revoluționar la cerințele și la posibilitățile tactice de moment" (p. 41-42).

În continuare sînt evidențiate cauzele și condi-

țiile înscăunării la conducerea țării a unui reprezentant al dinastiei de Hohenzollern, poziția și rolul monarhiei în cadrul regimului politic din secolul al XIX-lea. Totodată, sînt analizate curente, orientările social-politice și mișcările antimonarhice în care continuau să „ardă" idealurile și nădejdiile sădite în timpul luptelor din 1856-1859 pentru punerea temelii statului român modern.

Capitolul al treilea tratează perioada ce cuprinde mijlocul secolului al XIX-lea pînă în 1918. Beneficiind de o largă documentare, bazată pe o atentă cercetare a presei, istoriografiei și a unor surse de arhivă, autorul analizează reflectarea conceptului de republică în activitatea mișcării muncitorești, socialiste, în strînsă corelare cu ideea continuității idealului republican din gândirea social-politică înaintată și cu noile cerințe impuse de dezvoltarea în țara noastră a proletariatului. Argumentat, sînt delimitate concepția republicană a mișcării socialiste de cea formulată în programele purtătorilor idealurilor burghezo-liberale, poziția fermă, marxistă a militanților socialiști în problema statului și a instituțiilor de conducere, limitele manifestate în documentele programatice ale mișcării socialiste, principalele momente ale luptei antimonarhice în centrul căreia s-au aflat masele populare. Pagini întregi sînt consacrate redării poziției consecvent antimonarhice, republicane a lui C. Dobrogeanu-Gherea, A. Bacalbașa, M. Gh. Bujor și

a altor militanți de seamă ai mișcării noastre socialiste, precum și a marilor creatori literari, în frunte cu I. L. Caragiale, Al. Vlahuță, N. D. Cocea ș.a.

În prezentarea influenței și atracției exercitate de idealurile republicane, autorul evidențiază faptul că în pofida măsurilor represive la care au recurs clasele exploatare și regele pentru prelungirea regimului monarhic în țara noastră, nu au reușit să înfrângă mișcarea revoluționară a clasei muncitoare.

Capitolul al patrulea face o amplă retrospectivă a evoluției conceptului de republică în perioada anilor 1921-1947. În lucrare se subliniază că întemeierea Partidului Comunist Român a ridicat ideea de republică pe o treaptă superioară, a îmbogățit-o și i-a dat un conținut nou, revoluționar. Pornind de la analiza documentelor elaborate de P.C.R. în acea perioadă, de la confruntarea lor cu faptele, autorul subliniază că partidul comunist, consecvent țărilor sale fundamentale de înfăptuire a unei noi orânduiri sociale, a dezvăluit poporului adevărul despre legătura nemijlocită dintre monarhie și regimul politic, a demască caracterul retrograd, antipolar al instituției monarhice. Gh. Ghimeș relevă aici momente din activitatea revoluționară a partidului comunist, îndeosebi din deceniul al patrulea împotriva dictaturii regale și apoi a celei fasciste, modalitatea în care comuniștii — coroborând idealul republican cu lupta revoluționară împotriva regimului burgheziei, împotriva exploatare sociale — au urmărit consecvent dobândirea suveranității și inde-

pendenței naționale, cistigarea de către popor a dreptului sacru de a asigura patriei un viitor luminos.

O etapă deosebită a fost marcată de victoria insurecției antifasciste, naționale, din august 1944, care a deschis drum larg luptei maselor populare pentru afirmarea idealurilor de libertate și egalitate, pentru instaurarea în mod definitiv a republicii ca formă de stat. Apreciind evenimentul abolirii monarhiei, la 30 decembrie 1947, și a proclamării republicii, Gh. Ghimeș subliniază: „După mai bine de opt decenii, poporul român se elibera de monarhie — instituție medievală, care servise ca instrument al dominației claselor exploatare și capitalului străin, în pofida celor mai profunde năzuințe ale poporului, ale celor mai importante cerințe ale dezvoltării sociale, ale progresului economic și politic al României” (p. 205).

Al cincilea capitol este consacrat Republicii Socialiste România, încununare a idealului republican revoluționar. Așa cum se precizează și în volum, între republica populară și cea socialistă, perioadă de timp în care în România s-au construit bazele economice ale socialismului, nu există o netă deosebire care să echivaleze cu trecerea de la o formă de stat la alta: ele se întrepătrund, cea dintâi fiind și ea, prin natura sa, o republică socialistă. Republica socialistă, proclamată în august 1965, reprezintă continuarea logică, firească a republicii populare, ea constituie împlinirea deplină a concepțiilor și năzuințelor înaintate ale generațiilor trecute privind făurirea unui stat al oamenilor

muncii, de formă republicană. „Conceptul de republică — subliniază autorul — a căpătat un conținut mai bogat, mai adânc în anii socialismului, cunoscând pe lângă vechile attribute politico-juridice, noi și profunde semnificații etice, afective. În conștiința omului societății noastre, noțiunea de republică se confundă cu aceea de patrie, este sinonimă cu libertatea, egalitatea, dreptatea și fericirea celor mulți” (p. 231).

În cadrul problematicei abordate, Gh. Ghimeș a făcut, pe parcursul dezvoltării temei, numeroase referiri la documente programatice, a analizat constituții, legi pentru a descifra fie tendințele democratice, fie pe cele ce constituiau stăvile în calea progresului. Referindu-se la gândirea social-politică progresistă, dezvoltată îndeosebi în condițiile României moderne, autorul o ilustrează, în majoritatea cazurilor, numai prin unii dintre reprezentanții diferitelor curente sau ai anumitor epoci. Aceasta a condus, după părerea noastră, la o anumită limitare și simplificare în tratarea fenomenului. Considerăm că în lucrare trebuia să-și găsească locul în măsură hotărât mai mare analiza concepției programatice, doctrinare și a unora dintre partidele politice cu privire la monarhie, întrucât știut este faptul că au existat — îndeosebi în perioada interbelică — poziții diferite în rândul acestora față de instituția monarhică.

Subliniem că era necesar să se accentueze în mod deosebit (în lucrare există un singur paragraf — p. 177) orientarea generală justă dată încă în 1931, la Congresul al V-lea, de Partidul Comunist Român cu privire

la perspectiva revoluției în țara noastră, faptul că s-a precizat încă de atunci că prin răsturnarea de la putere a claselor exploatare va fi instaurată republica ca formă a conducerii muncitorești-tărănești. Această orientare, componentă a strategiei P.C.R., se impunea să fie tratată strâns legat de activitatea nemijlocită a unor militanți de frunte ai Partidului comunist, ai mișcării muncitorești din țara noastră și nu numai în contextul acțiunilor antimonarhice ale maselor populare desfășurate cu anumite ocazii.

Evenimentele și datele referitoare la partidele claselor exploatare pot fi interpretate, așa cum rezultă din volum, ca fiind rodul voințelor individuale, de culise ale anumitor lideri politici sau urmarea acțiunilor, mai mult sau mai puțin abile, ale monarhului și camarilei. Dezvăluirea cauzelor contradicțiilor care în anumite momente au existat între rege și parti-

dele politice (vezi în momentul dezlănțuirii primului război mondial, al instaurării în februarie 1938 a dictaturii regale) ar fi permis o profundă înțelegere a diferitelor momente istorice, a caracterului anacronic al instituției monarhice, a obiectivelor reale urmărite de partidele politice.

Autorul nu amintește existența, în condițiile dictaturii militare-fasciste a fricțiunilor, suspiciunilor, am putea zice chiar a contradicțiilor dintre aceasta și palat. Analiza, de pe pozițiile materialismului dialectic și istoric, a strategiei și tacticii partidului nostru, a concepției sale cu privire la alianții politice ar fi evidențiat înțelepciunea comunistilor români de a folosi toate posibilitățile pentru asigurarea victoriei revoluției. Socotim că unele dintre aceste scăderi ale lucrării își au originea și în faptul că Gh. Ghimeș nu a reușit în suficientă măsură să delimiteze sfera noțiuni-

lor: republică, antimonarhism, formă de stat, caracterul conducerii (vezi prima parte a capitolului I și referirile în celelalte capitole la poziția față de monarhie).

Fără a diminua meritele reale ale acestei incursiuni în evoluția ideii de republică la români, socotim că lucrarea, clădită pe o bogată documentare, excelent tipărită, frumos ilustrată și cu un prețios indice general (cu excepția unor formulări confuze) constituie un sprijin în activitatea celor care predau sau studiază istoria, în rindurile unui larg public.

Apărută în contextul aniversării unui sfert de veac de la proclamarea republicii, cartea lui Gh. Ghimeș a răspuns unor cerințe. Considerăm că explorând noi izvoare, generalizând datele și cercerile dobândite, autorul va reuși la o eventuală nouă ediție să dea istoriografiei noastre o reală lucrare de referință.

ION ARDELEANU

Haralamb Zincă, ȘI A FOST ORA „H”,
Editura militară, București, 420 p.

Sînt momente în istoria poporului nostru care stăruie vibrant în conștiință și îndeamnă la aprofundări neconținute, la descifrarea valențelor pe care curgerea istoriei le degajă cu tot mai multă semnificație. Un asemenea moment de însemnătate excepțională pentru istoria noastră națională îl reprezintă insurecția națională antifascistă armată din August 1944, inițiată, organizată și condusă de Partidul Comunist Român. Înfățișării detaliate a pregătirii, declanșării și în-

semnătății insurecției i-a consacrat Haralamb Zincă volumul său, apărut în Editura militară, sub titlul *Și a fost ora „H”*.

Autorul a considerat mai potrivită metoda de a-și expune roadele investigației, îndelungi și pe variate planuri, sub forma unui reportaj istoric străbătut de autenticitate. Comentariul său se îmbină armonios, se intercon condiționează în chip fericit cu reproducerea unor documente istorice de primă importanță. Din această simbioză se naște un film,

o desfășurare logică a aceluia eveniment din August '44, care, prin proporțiile și rezonanțele sale, avea să se înscrie încă atunci — și mai apoi prin multiple noi valențe —, nu numai în istoria națională, ci și în istoria universală.

Evenimentelor din August 1944 istoriografia noastră i-a consacrat pînă acum numeroase pagini. Specialiștii și publicul larg s-au aflat deja în fața unor lucrări, studii, romane, a unor filme — documentare sau artistice —, imaginea de ansamblu asupra a ceea ce s-a înîmplat în acea vară fierbinte și eroică fiind deja

conturată. A rămas însă mult loc pentru surprinderea evenimentului în resorturile lui mai adânci, în intimitatea lui, intimitate la care — prin forța lucrurilor — scriitorii sau scenariștii ajung mai greu. Avem în vedere mijloacele net superioare de investigație (superioare în primul rând prin caracterul lor științific) ce stau, de regulă, la îndemâna istoricului.

Cum evenimentele din August '44, prin complexitatea și însemnătatea lor, depășesc cadrul unor fapte istorice oarecare, ne-ar apărea justificată „încetineala” cu care cercetătorii trecutului istoric și-au făcut publice pînă acum rezultatele investigațiilor. S-a făcut lumină asupra multor momente înscrise în cadrul general al pregătirii și desfășurării insurecției. Nu de mult a fost publicată de către Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. o valoroasă culegere de studii¹ privitoare la organizarea, desfășurarea și semnificația insurecției din August 1944. Este foarte probabil că, în scurtă vreme, ne vom afla chiar în fața unei prime sinteze a evenimentului, realizată de unii dintre cei mai reputați istorici ai noștri. Pînă atunci — trebuie s-o spunem — cartea lui Haralamb Zincă rămîne un util instrument de lucru și, în măsura în care cercetări ulterioare nu o vor infirma, o vom înregistra în rîndul acelor realizări durabile, capabile să se im-

pună conștiinței publice, să reziste confruntării cu eventuale alte teze care au circulat și mai circulă în legătură cu diferite aspecte ale problematicii vaste abordate de autor.

Am considerat necesare aceste precizări deoarece autorul, în prefața cărții, a simțit nevoia să atragă atenția că, datorită unor dificultăți de documentare, în parte depășite pe parcursul cercetării, „...e foarte probabil ca unele episoade ale Marelui Eveniment să fie insatisfăcător împlinite” sau „unilateral interpretate”. De aici și sinceritatea lucidă a lui Haralamb Zincă atunci cînd afirmă că își consideră lucrarea „...drept o CARTE DESCHISĂ în care orice completare — evident susținută de documentele de rigoare — va fi binevenită”.

Atunci, în August '44, ca urmare a înaltului nivel de organizare de care s-a dovedit capabil Partidul Comunist Român, a conspirativității desăvîrșite în care s-a desfășurat întreaga acțiune de pregătire a insurecției naționale antifasciste armate, forțele patriotice, antihitleriste din țara noastră au răsturnat regimul de dictatură militară-fascistă, ducînd încercările lui Hitler și Antonescu de a organiza pe teritoriul României o nouă linie de rezistență militară. Surprinderea realizată atunci asupra inamicului de către forțele insurecționale a fost, după cum se știe, din primul moment, atît de puternică, încît nici celor mai înfierbîntate capete nu le-a mai rămas decît să recunoască dezastrul iminent al mașinii de război hitleriste. În acest sens,

lucrarea *Și a fost ora „H”* redă, într-o înlănțuire cronologică și logic-istorică, momente tulburătoare de eroism individual și colectiv, al căror sumum avea să-l constituie răsunătoarea victoriei a insurecției.

Alegîndu-și drept *motto* cuvintele pilduitoare, pline de sevă și de adevăr, rostite de secretarul general al Partidului Comunist Român, tovarășul Nicolae Ceaușescu, la cea de-a 45-a aniversare a partidului — „Istoria trebuie să prezinte întregul proces al luptei revoluționare în complexitatea sa, să pornească de la analiza științifică a realității sociale, să înfățișeze faptele nu după dorințele subiective ale oamenilor, nu după nevoi politice de moment, după criterii de conjunctură, ci așa cum s-au petrecut ele, corespunzător adevărului vieții” —, autorul și-a subordonat întreaga muncă de elaborare a lucrării acestor coordonate majore.

Cele 11 capitole ale cărții sînt tot atîtea secvențe ale unor memorabile fapte de eroism. Parcurgîndu-le, cititorul va afla măsura elocventă a rolului deosebit pe care l-a avut Partidul Comunist Român în pregătirea și desfășurarea victorioasă a insurecției din August 1944. Cartea oferă, în același timp, posibilitatea înțelegerii mobilurilor care au determinat adeziunea de masă la linia politică a comuniștilor, surprinderii, în toată amploarea ei, a activității neobosite desfășurate de comuniști pentru făurirea unor alianțe politice corespunzătoare momentului grav în fața căruia se

¹ Ne referim la lucrarea August '44, București, 1971.

aflau țara și întregul popor.

Începînd chiar cu primul capitol al lucrării, *Preludiu*, autorul ne introduce în atmosfera social-politică a României acelei perioade, din momentele în care declanșarea insurecției devenise iminentă. În ambianța creată încă în primele pagini ale cărții, fiecărui cititor îi apare firească întrebarea: Cum s-a ajuns aici, ce anume factori au contribuit la pregătirea forțelor sociale și politice ale țării în vederea mării răsturnări revoluționare de la finele lui August 1944? Și, printr-o schimbare bruscă de planuri, Haralamb Zîncă prezintă pe larg întreaga acțiune inițiată, organizată și condusă consecvent de P.C.R. în vederea răsturnării dictaturii militare-fasciste, scoaterii României din războiul hitlerist și întoarcerii armelor împotriva Germaniei naziste, instaurării puterii populare în țara noastră. Edificatoare ni se pare în acest sens înfățișarea, în capitolul *Enigma orei „H”*, a evenimentelor premergătoare declanșării insurecției naționale antifasciste armate. Logica expunerii conduce, în chip firesc, la momentul arestării căpeteniei dictaturii militare-fasciste, înfățișată în capitolul al treilea intitulat *Arestarea din „Salonul Galben”*. Informațiile noi furnizate autorului de participanții direcți la această acțiune — între care amintim pe Emilian Ionescu și Bilă Dumitru —, datele reproduse textual în lucrare sporesc interesul cititorului printr-o seamă de elemente inedite.

Cel de-al patrulea capitol — *Cinci ore fără guvern* — îl pune pe cititor în centrul acțiunilor pe-

trecute, cu o repeziciune de nedescris, în seara zilei de 23 August, pînă la ora 22,00, cînd țara întreagă, poporul, opinia publică internațională aveau să recepționeze de la posturile de radio marea veste. Capitolul următor — *Atențiune! Lăsați aparatele deschise!* — descrie atmosfera produsă de știrea declanșării insurecției.

Urmează apoi pagini de un deosebit dinamism, în care autorul înfățișează, pe de o parte, acțiunea forțelor patriotice pentru dezvoltarea și consolidarea rezultatelor insurecției începute, iar pe de altă parte încercările forțelor tenebroase interne și internaționale de a anula ceea ce istoria însăși hotărîse deja cu mijloace sigure.

Ultimul capitol al lucrării — *Și a fost Ziua întâi* — reprezintă o derulare a evenimentelor care au avut loc în prima zi a cîtiturii istorice, la acel memorabil început de drum. „ȘI A FOST ZIUA ÎNȚĂL... Poate și cea mai hotărîtoare...” — repetă de cîteva ori în finalul cărții sale Haralamb Zîncă, încercînd să surprindă, pe multiple planuri, elementele care au impus acea zi drept *cea mai hotărîtoare*.

Argumentelor de rezistență ale autorului li se adaugă aprecierile contemporane ale evenimentelor, reieșite din felul în care această oră „H” a fost văzută pe plan internațional. Și ce poate fi mai edificator decît declarațiile unor posturi de radio, ale unor gazete străine — reproduse în ultimele pagini ale cărții — care au apreciat astfel evenimentele din România: „Importanța ieșirii României din Axă depășește cadrul României. Ea are o importanță covârșitoare nu numai

pentru această țară, ci pentru întreg Balcanul, deoarece prin aceasta se prăbușește întregul sistem de dominație german din sud-estul Europei” („*Pravda*” din 28 august 1944); „În mod logic..., pot fi așteptate două principale consecințe strategice. Acestea sînt: se eliberează aproximativ 30 de divizii ale Armatei Roșii, în timp ce calea spre Bulgaria, Iugoslavia de est și Ungaria este deschisă; spatele frontului grupului de forțe german ce se afla în Carpați și Marea Neagră este amenințat” (notele zi-aristului american Daniel T. Brigham de la „*New York Times*”); „Este prematur să evaluăm toate consecințele pe care le poate avea răsturnarea de situație produsă în România. În orice caz, este un eveniment de mare importanță, care a dat una din cele mai sensibile lovituri celui de-al III-lea Reich” („*Figaro*” din 25 august 1944); „Drumul spre Bulgaria, Iugoslavia de est și Ungaria de est este deschis. De asemenea, Dunărea este nu mai puțin deschisă Armatei sovietice, iar cîmpia Bulgariei și Budapesta sînt direct amenințate” (comentariul agenției „*Reuter*” din 24 august 1944).

„Și a fost Ziua întâi... Poate și cea mai importantă... *începutul revoluției populare în România...*” sînt cuvintele, pline de semnificații, cu care autorul își încheie lucrarea. Într-adevăr, această oră „H” a fost cea mai importantă, deoarece, mai presus de toate, ea semnifică, în istoria noastră națională, începutul revoluției populare.

Privită într-un context mai larg, cartea lui Haralamb Zîncă face un bun serviciu înfățișării reale a efortului și eroismului

unei întregi națiuni care atunci, în August '44, la chemarea Partidului Comunist Român, nu a ezitat să cheltuiască oricite energie în marea bătălie pentru atingerea idealului în care a crezut cu sinceritate și dăruire — eliberarea patriei de sub jugul fascist.

Istoria, după cum bine se știe, a judecat dintotdeauna fiecare generație,

fiecare personalitate după contribuția adusă la progresul societății. Timpul se derulează neîncetat și generația despre care se vorbește în cartea lui Haralamb Zincă se așază, în chip firesc, în fața judecății istoriei. Toți cei care s-au angajat și s-au jefrit în acele lupte înverșunate sînt onorați de verdictul judecății drepte pe care o realizează

istoria, iar generațiile prezente și viitoare, înțelegîndu-și menirile și răspunzînd chemării de a dezvolta, de a duce mai departe ceea ce a fost eroic și nobil în trecut, vor acționa hotărît la rîndu-le, ridicînd pe noi culmi ale culturii și civilizației României socialiste.

GHEORGHE I. IONIȚĂ

Victor Atanasiu, MIHAI VITEAZUL. CAMPANII,
Editura militară, București, 1972, 342 p.

Partidul și statul nostru cultivă și pun în întregul lor lumină tradițiile de luptă eroică și glorioasă purtate de-a lungul secolelor de poporul român, sub conducerea unor străluciți comandanți de oști, pentru independența și unitatea patriei.

„În împrejurări istorice neîncăpătoare de grele, în lupta împotriva dominației străine — a relevat tovarășul Nicolae Ceaușescu — în fruntea poporului din cele trei principate românești au stat domnitori eroi ca Mircea cel Bătrîn — în Muntenia, Ștefan cel Mare — în Moldova, Ioan de Hunedoara — în Transilvania. Mai tîrziu, Mihai Viteazul a realizat unirea celor trei principate românești — pentru puțin timp din nefericire — într-un singur stat”¹. Acestui din urmă „mare voievod”² îi este consacrat volumul la care ne referim.

¹ Cuvîntarea tovarășului Nicolae Ceaușescu cu prilejul decernării titlului de Doctor Honoris Causa al Universității din București, în „Scînteia” din 27 ianuarie 1973.

² Ibidem.

Abordînd o latură fundamentală, cea mai caracteristică a furtunoasei activități a domnitorului muntean de la intersecția veacurilor al XVI-lea și al XVII-lea, lucrarea monografică a colonelului Victor Atanasiu vine să completeze și să îmbogățească o întreagă literatură de cercetare istorică și de glorificare a eroului unei serii lungi de campanii victorioase, purtate pentru neafirmarea și unitatea întregului nostru popor.

În prefața semnată de prof. univ. dr. docent Ion Ionașcu se reliefează că această lucrare „este cea mai dezvoltată din cîte au apărut cu privire la arta militară în Țara Românească pe timpul lui Mihai Viteazul” (p. 13).

N-am putea trece la expunerea unor considerații și reflecții pe marginea acestui volum, fără a mărturisi mai întîi sentimentul de emoție, imbinat cu cel de satisfacție, pe care le-am resimțit din momentul apariției și al primului contact cu o carte tratînd un asemenea subiect. Firul gîndurilor născute dintr-o dată

către acele neasemuit de vibrante cuvinte cu care Nicolae Bălcescu — înflăcărât patriot și fruntaș între fruntașii revoluției române de la 1848 a cărei a 125-a aniversare am celebrat-o recent — își începea lucrarea intitulată „Istoria Românilor sub Mihai Viteazul”: „Deschid sfînta carte unde se află înscrisă gloria României, ca să pun în fața fiilor ei cîteva pagini din viața eroică a părinților lor. Voi arăta acele lupte uriașe pentru libertatea și unitatea națională, cu care Români, sub povața celui mai vestit și mai mare din voievozii lor, încheiară veacul al XVI-lea. Povestirea mea va cuprinde numai opt ani, 1593 — 1601, dar anii istoriei Românilor cei mai avuți în fapte vitejești, în pilde minunate de jertfire către patrie. Timpuri de aducere aminte glorioasă!”³.

Elaborată de pe pozițiile și la treapta generală atinsă de istoriografia românească în epoca noastră, solid documentată și scrisă într-o formă a-

³ Nicolae Bălcescu, Opere, vol. II, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1953, p. 25.

leasă, plăcută, lucrarea lui Victor Atanasiu redă, în succesiunea și conexiunea lor, campaniile militare ale lui Mihai Viteazul, campanii care, laolaltă, constituie o epopee cu adânci implicații și rezonanțe în istoria națională și, în același timp, cu semnificații mai largi, pe planul istoriei europene.

Expunerea cuprinde două părți: prima intitulată „*Situația internațională și internă a Țării Românești în a doua jumătate a secolului al XVI-lea. Armata*”, iar a doua intitulată expresiv „*Campaniile*”. Autorul prezintă, pe baza unei bogate literaturi istorice românești și străine, cadrul internațional și intern în care se situează acțiunile militare duse de Mihai Viteazul, un accent deosebit fiind pus, în mod firesc, pe analiza aprofundată a structurii oastei române în perioada respectivă. Înainte de a se trece la înfățișarea principalelor bătălii purtate de marele domnitor, se arată condițiile în care Mihai a dezlănțuit în 1594 „răscoala antiotomană”, relevându-se că aceasta a dus la paralizarea acțiunilor ofensive ale Imperiului otoman în Ungaria, prin necesitatea retragerii a o parte din forțele sale din acea țară pentru a înăbuși răzvrătirea voievodului muntean. Se descriu apoi operațiile militare ale lui Mihai împotriva forțelor invadatoare turco-tătare, care aduceau un nou domnitor în Țara Românească, operații în cadrul cărora rolul decisiv l-a jucat cea de la Șerpătești din fostul județ Vlașca, sat dispărut între timp. Victor Atanasiu, după o cercetare atentă, pe teren, ajunge în acest prim capitol al

părții a II-a a lucrării la concluzia că satul respectiv s-a aflat la valea denumită azi Padina Șerpătească, aflată la 2 km spre vest de șoseaua ce duce la Giurgiu.

Capitolul al II-lea intitulat „*Călugăreni. Campaniile din vara și toamna anului 1595*”, se concentrează în jurul redării, cu noi date și concluzii, a glorioasei bătălii din 13 (23) august 1595, cea „Termopile a Românilor” cum a denumit-o Nicolae Bălcescu. Este scoasă în evidență măiestria strategică a lui Mihai la Călugăreni; se relevă consecințele și ecourile puternice și ample ale acestei strălucite victorii.

Capitolul al III-lea poartă titlul: „*Unirea. Campania din Transilvania (1599) și campania din Moldova (primăvara anului 1600)*”.

Atenția principală este acordată aici bătăliei victorioase de la Șelimbăr, noii forme de ofensivă strategică folosită cu acest prilej, acțiunilor care au urmat cuceririi Transilvaniei, la răsărit de Carpați, de la Neamț pînă la Hotin. După toate acestea din Alba Iulia, în iulie 1600, Mihai era în măsură să dea acte prin care se intitula „domn al Țării Românești, al Ardealului și a toată țara Moldovei” — consacrarea primei unificări politice a celor trei Țări Române.

Capitolele următoare: „*Mirăslău și Bucovel. Campaniile din toamna anului 1600*” și „*Ultima încercare — Gorăslău. Campania din vara anului 1601 în Transilvania*” înfățișează șirul de acțiuni din această ultimă etapă a vieții vestitului domnitor, în care alternează succese și insuccese,

determinate de o serie de factori interni și externi.

În încheiere, autorul concludă că strategia militară românească din această perioadă a fost permanent subordonată țelurilor politice, că ea a părăsit atitudinea obișnuit defensivă a trecutelor veacuri și a căpătat un caracter pronunțat ofensiv. „Însumînd totalitatea învățămintelor ce au rezultat din atîtea acțiuni duse împotriva turcilor în primul rînd și a altor dușmani — scrie Victor Atanasiu — putem fi de acord cu expresia lui Nicolae Bălcescu, care a afirmat că în țările Dunării de jos s-a născut în acele condiții «o școală a războiului».

În împrejurările acestui sfîrșit de veac rolul politic și militar al lui Mihai Viteazul apare în chip deosebit. Dacă ar fi să ținem seama numai de contribuția sa la crearea primului stat unificat român și la dezvoltarea artei militare românești pe o treaptă nouă, și tot ar fi de ajuns pentru a-l situa cu respect și cu admirație în rîndul marilor noștri comandanți de oști” (p. 296—297).

Planurile topografico-istorice care însoțesc descrierea principalelor campanii ale lui Mihai Viteazul, cu elementele de nouitate și preciziunea lor, prezintă atît o importanță de ordin științific, cît și o chemare și un îndemn pentru toți cei animați de dorința de a desluși zbulciatul și eroicul trecut al patriei, de a vizita și cunoaște locurile și urmele care evocă acest trecut.

Acestea fiind spuse, ne-am permis să ridicăm următoarea chestiune: „răscoala antiotomană”

dezlănțuită de Mihai Viteazul nu era mai degrabă o insurecție? Autorul, prin datele și unele aprecieri făcute, ne îndrituiește să reflectăm asupra acestei probleme. Dînsul relevă că actul din 1594 „nu a fost negîndit și nepregătît” (p. 89), că alegerea momentului ridicării steagului luptei armate antiotomane a fost urmarrea unei chibzuințe adînci și pregătiri temeinice, iar în desfășurarea evenimentului respectiv elementele

de organizare și surpriză și-au spus cuvîntul. Asemenea trăsături apar ca specifice unui act cu caracter insurecțional, continuat cu marele război a cărui încununare a reprezentat-o prima unire a celor trei principate românești într-un singur stat.

N-am putea încheia aceste rînduri înainte de a reafirma opinia noastră de ansamblu asupra lucrării de față, pe care o considerăm ca o contribuție remarcabilă, atît pe plan

strict științific-istoriografic, cît și pe un plan mai larg, educativ-civic. Prin calitățile-i pe care le-am amintit, lucrarea monografică a colonelului Victor Atanasiu se recomandă de la sine publicului nostru cititor, doritor să cunoască și să re trăiască strădaniile pline de ardore patriotică ale înaintașilor, în vederea împlinirii unor legitime și nobile aspirații ale poporului român.

GHEORGHE MATEI

Edgar Snow, STEAUA ROȘIE DEASUPRA CHINEI,
Grove Press Inc., New York, 529 p.

Deși apărută pentru prima oară în 1937, lucrarea lui Edgar Snow a rămas și în zilele noastre actuală. Aproape an de an reeditată, tradusă în diferite limbi, inclusiv în limba chineză, ea a devenit o lucrare clasică în bibliografiile despre revoluția chineză.

Edgar Snow, corespondentul ziarului „Saturday Evening Post” în China, a urmărit cu ochii unui cunoscător, cu sentimente umanitariste evenimentele din Orientul Îndepărtat, și în special din China, și s-a solidarizat cu marile frămîntări sociale și naționale ce au avut loc în această țară în anii treizeci, în urma dezlănțuirii agresiunii japoneze. Cunoscută fiind atitudinea lui prietenească față de poporul chinez și onestitatea lui, la recomandarea văduvei lui Sun Yat-sen, conducerea Partidului Comunist Chinez i-a oferit posibilitatea să viziteze zonele de activitate ale Armatei Roșii și i-a acor-

dat tot sprijinul în a vedea tot ceea ce dorea. În acest spirit plin de solicitudine, în vara anului 1936 s-a desfășurat vizita sa de patru luni la bazele revoluționare din China de nord-vest.

Cartea ce s-a născut în urma acestei vizite este o lucrare captivantă. Descrierea sugestivă a locurilor vizitate se intercalează cu portretizarea oamenilor simpli, a conducătorilor revoluției, cu redările interviurilor și cu reflecții responsabile asupra situației politice, economice și a viitorului Chinei.

Vizita lui Edgar Snow a avut loc într-un moment crucial pentru existența Chinei. Agresiunea japoneză amenința însăși ființa națională. În atare situație se punea problema organizării unei rezistențe active a tuturor forțelor sociale. Partidul Comunist Chinez, singurul reprezentant fidel al intereselor poporului chinez, organizatorul bazelor revoluționare din sudul și

mai tirziu din nord-vestul Chinei și forța conducătoare a Armatei Roșii, își ridicase glasul pentru formarea unui front unit anti-japonez și își exprimase hotărîrea de a lupta cu toată capacitatea sa pentru salvarea patriei.

Pornind spre „marele necunoscut”, Edgar Snow și-a pus o serie de întrebări la care intenționa să caute răspuns în cursul vizitei sale: Cum sînt comuniștii chinezi? Cine sînt conducătorii lor? De unde își trag forța? Ce explică puterea lor de rezistență în fața unui dușman atît de puternic? Cum sînt organizații? Care sînt perspectivele politice și militare ale mișcării comuniste din China? Care este conținutul propunerilor comuniștilor chinezi pentru crearea unui front unit anti-japonez? și altele.

În lucrarea sa, Edgar Snow nu caută să dea el un răspuns la aceste întrebări, ci lasă pe interlocutorii săi — țărani, muncitorii, soldații — să vorbească; el notează interviurile cu conducătorii

Partidului Comunist Chinez, sintetizând cele aflate. Poate tocmai această metodă conferă cărții autenticitatea de document, ceea ce a făcut ca ea să-și mențină valoarea istorică de-a lungul anilor.

Edgar Snow intuiește din momentul primului contact cu comuniștii chi-nezi că această mișcare, care s-a născut în epoca nouă de după victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, își are rădăcinile adinec înfipte în solul străvechi al Chinei, de unde își trage seva. El vede totmai în acest fapt iminența victoriei acestei mișcări „ce a trecut și va mai trece prin multe încercări, se va maturiza treptat și printr-o mutație sau alta va învinge, chiar pur și simplu pentru că condițiile fundamentale care i-au dat naștere poartă în sinea lor necesitatea dinamică a triumfului său“. Meleagurile care cu milenii în urmă, constituiseră leagănul națiunii chineze, subliniază autorul, tot așa acum, în momentul vizitei sale, aceste locuri constituiau bazele unei mișcări revoluționare atotcuprinzătoare, care ducea la renașterea întregii Chine. El înțelege că acel grup de tineri comuniști, care în 1928 „ridicaseră steagul roșu pe un munte singuratic în Chingkangshan, au început o demonstrație, care s-a transformat într-o ofensivă și care în final a devenit o mișcare națională de o asemenea amploare încât nici un arbitru al soartei Chinei nu mai poate să nege revendicările ei de a vorbi în numele unei mase uriașe de oameni“.

Nucleul conducător al acestei mișcări — Partidul Comunist Chinez — se re-

găsește în paginile cărții într-o descriere ce degajă forță și convingerea că el întrunește gândirea nobilă, inteligența și capacitatea de luptă a întregii națiuni, partid a cărui coloană vertebrală — citează autorul un interviu cu tovarășul Ciu En-lai (1943) — nu este altceva decât însuși „poporul chinez, partid cu 800 000 de membri și 500 000 de ostași, care prin luptă adevărată a realizat unitatea a peste 100 milioane de oameni“. Edgar Snow se apropie cu stimă de acești comuniști, stimă inspirată de devotamentul lor pentru cauză, de dragostea lor pentru popor, de modestia lor, de atitudinea lor deschisă și cinstită. „Când am început să adun biografia — scrie el — mi-am dat seama că comuniștii sînt în stare să vorbească despre orice s-a întîmplat în tinerețea lor, dar în clipa în care s-au identificat cu Armata Roșie, ei înșiși se pierd undeva și fără întrebări repetate nu se mai aude nimic despre ei, ci numai despre armată, sfat și partid — cu litere mari“. El vede în această suprimare a individualismului explicația supraviețuirii comuniștilor chinezi în condițiile grele ale luptei cu un dușman puternic și cauza victoriei lor.

Valoarea documentară a cărții constă, între altele, și în faptul că pentru prima oară se publică o biografie a lui Mao Tzedun, povestită de el însuși; de asemenea, o serie de biografii ale altor conducători ai Partidului Comunist Chinez — Ciu En-lai, Chu Te, He Lung, Liu Chih-tan, Hsü Hai-tung etc. Toate acestea adaugă noi elemente care înlesnesc înțelegerea răspîndirii ideilor comuniste

și dovedesc că toți acești comuniști s-au ridicat din rîndurile maselor, cu o forță morală și o abnegație fără margini pentru un ideal, dovedindu-se strategii capabili și ostași viteji. Ei au cîștigat dragostea maselor și adeziunea lor prin aceste calități, prin faptul că au fost mereu în mijlocul acestora în clipele cele mai grele.

De-a lungul vizitei sale, Edgar Snow a căutat o explicație pentru suportul larg de mase al acțiunilor comuniștilor chinezi. El și-a pus întrebarea de ce masele de țărani, muncitori, intelectuali s-au înrolat în armata revoluției și au venit să lucreze în zonele revoluționare, în condiții materiale precare. Repetarea acestei întrebări în fața interlocutorilor proveniți din diferite straturi sociale și răspunsurile lor l-au făcut să înțeleagă că aceștia veniseră alături de comuniști ca să lupte împotriva nedreptății sociale, împotriva încălcării demnității persoanei umane, împotriva asupritorilor japonezi, pentru înflorirea Chinei. În ciuda condițiilor materiale grele, el observă la toți oamenii, indiferent de în-deletnicire, o satisfacție sufletească, izvorită din încrederea că lucrează pentru un țel ce-i înnobilează, îi înalță. Acest fapt face ca ei să nu-și condiționeze activitatea de nici o recompensă materială. Iată ce spune Snow după ce a cunoscut îndeaproape viața și activitatea din bazele revoluționare: „Se simțeau liberi, demni și încrezători în viitor. Ei știau că nimeni nu-i folosește spre a face averi din munca lor, ei simțeau că lucrează pentru China și pentru ei și că sînt revo-

luționari. Din această cauză ei luau foarte în serios cele două ore de învățătură, lecțiile politice, activitatea artistică și întrecerile în igienă, sport... Toate aceste lucruri erau reale pentru ei, lucruri pe care ei nu le cunoscuseră niciodată și nu le-ar fi cunoscut vreodată într-o altă fabrică din China; de aceea erau recunoscători pentru porțile ce li se deschiseseră“.

Autorul lucrării a căutat să surprindă și să redea nu numai felul de a fi și a gândi al oamenilor, ci și organizarea politică, economică și financiară a bazelor revoluționare, fapt care îl face să constate spiritul creator și practic al comuniștilor chinezi, care adaptaseră ideile și instituțiile provenite din experiența primului stat al muncitorilor și țăranilor la condițiile concrete ale Chinei. Astfel el consemnează că, în cadrul bazelor revoluționare, se instaurase un guvern al muncitorilor și țăranilor, ales la Congresul Național al reprezentanților muncitorilor, țăranilor și ostașilor în 1931, și că a luat ființă un sistem „ce părea să lucreze foarte bine acolo unde regimul fusese stabilizat. Un sistem de guvernare reprezentativă era organizat începând cu sfaturile satești, unitatea cea mai mică, continuând cu sfaturile districtuale, județene, provinciale și apoi centrale. Fiecare sat își alegea delegații pentru nivelul imediat superior, pînă la Congresul Național. Sufragiul era universal, cu începere de la vîrsta de 16 ani, acordîndu-se drept reprezentativ prioritar muncitorilor, țăranilor săraci și meșteșugarilor“.

Pe tot cuprinsul teritoriilor eliberate, constată autorul, ființau numeroase organizații politice și ob-

ștești care întruneau toate categoriile de profesioniști și vîrste. Activitatea acestor organizații și a diferitelor comitete era coordonată de Partidul Comunist Chinez și de guvernul central. Deciziile cu privire la organizare, participare și muncă erau luate în mod democratic de oamenii muncii înșiși. Scopul organizației era în mod evident acela de a face din fiecare bărbat, femeie sau copil un membru într-o organizație, încredințîndu-i-se o muncă precisă. Autorul constată, în urma discuțiilor cu țăranii, că ei susțineau organizarea multilaterală, deoarece „simțeau că lucrează pentru ei și nu pentru mintuan (gărzile moșierilor — *n.n.*), pentru moșieri și percepții de impozite. Trebuie să admit — continua Edgar Snow — că cei mai mulți dintre țăranii cu care am vorbit sprijineau sfaturile și Armata Roșie. Mulți dintre ei își exprimau liber criticile și nemulțumirile, însă cînd îi întrebam dacă le preferă (sfaturile și armata revoluției — *n.n.*) vechii ordini, răspunsurile erau un «da» hotărît“. Ca exemplu al acestui sprijin, autorul citează faptul că în toate bazele revoluționare mai vechi ordinea și paza erau asigurate în întregime de organizațiile de țărani. Ordinea locală fusese împărțită între corpurile de apărare revoluționară a satelor și partizani.

O atenție deosebită a acordat Edgar Snow politiciii agrare a Partidului Comunist Chinez, politică ce i-a asigurat acestuia sprijinul fără rezerve al maselor țăărănești. După o prezentare documentată a situației dezastruoase a agriculturii în aceste regiuni înainte de a deveni baze revoluționare, el consemnează modul

aplicării reformei agrare și rezultatele acesteia asupra producției agricole. Partidul Comunist Chinez, subliniază autorul, a urmărit cu consecvență aplicarea reformei agrare ca parte integrantă a programului antifeudal și antiimperialist al revoluției chineze, a sprijinit cu toate forțele dezvoltarea producției agricole. Rezultatul acestei politici era vizibil în toate locurile vizitate de autor. În ciuda faptului că bazele revoluționare erau mereu în luptă cu dușmanii (japonezii și ciankaiștii), activitatea agricolă se desfășura în mod normal, reușindu-se să se asigure satisfacerea necesităților frontului și ale populației. Continuînd analiza orientării Partidului Comunist Chinez în domeniul agrar, reporterul ajunge la concluzia că „comuniștii chinezi nu au considerat niciodată împărțirea pămîntului mai mult decît o fază în formarea unei baze de masă, un stadiu care să le dea posibilitatea de a desfășura lupta revoluționară spre cucerirea puterii și realizarea finală a unor schimbări radicale socialiste“. Ideea, sublinia el, era cuprinsă în programul maximal al Partidului Comunist Chinez, care arăta că „scopul final al comuniștilor chinezi este un stat socialist, adevărat și complex, în concepția marxist-leninistă“. În acest scop s-a inițiat organizarea cooperativelor, grupurilor de întrajutorare, s-au făcut mobilizări generale ale tuturor pentru îndeplinirea unor lucrări urgente agricole. Prin aceasta, după părerea autorului, comuniștii chinezi „introduceau germenii ideii revoluționare ferme a efortului colectiv și făceau munca de educație

primară pentru o perioadă cînd colectivizarea va putea deveni posibilă”.

Edgar Snow urmărește cu interes și eforturile deosebite depuse de comuniștii chinezi pentru a pune bazele unei industrii ce trebuie să satisfacă numeroasele cereri ale populației și ale armatei. Instalațiile, fabricile, arată autorul, erau repuse în funcțiune cu mari sacrificii. Multe dintre ele fuseseră transportate, piesă cu piesă, de-a lungul Marelui Marș, altele strecurate cu mari greutate prin blocada ciankaistă. În locuri unde nu se auzise niciodată de existența industriei, comuniștii au organizat întreprinderi textile și de hirtie, au săpat sonde, au deschis mine de cărbuni și de sare. În privința organizării economiei în cadrul bazelor revoluționare, autorul constată un specific „amestec de capitalism privat, capitalism de stat și socialism”. Statul avea în proprietate sonde, mine de sare și de cărbune, comerțul cu animale, piei, sare, lemne, bumbac și alte materii prime, fără însă să monopolizeze producerea acestora. Se permitea și se încuraja funcționarea întreprinderilor industriale particulare și chiar intrarea lor în concurență cu sectorul de stat. Se urmărea, prin diferite metode, administrarea eficientă a întreprinderilor. După părerea autorului, cooperativele organizate aveau „o tendință evident socialistă”, iar comuniștii chinezi le defineau „ca instrumente de rezistență față de capitalismul privat și instrumente de dezvoltare a unui nou sistem economic”. Cooperativele îndeplineau cinci funcții, și anume: „de a combate exploatarea maselor de către comercianți, de a

combate blocada impusă de dușman, de a dezvolta economia națională a bazelor, de a ridica nivelul politic și economic al maselor, de a pregăti condițiile construcției socialiste”.

În ansamblul preocupărilor comuniștilor în cadrul bazelor revoluționare pentru crearea unui climat favorabil realizării marilor idealuri socialiste, autorul notează atenția ce se acorda culturii și educației, și în special lichidării analfabetismului. Pentru prima oară în istoria Chinei — notează Edgar Snow — oamenii cu carte nu urmăreau să se ridice deasupra poporului, nu se străduiau să se folosească de cunoștințele lor pentru a controla și asupra masele, ci, dimpotrivă, „însuflețiți de vise mari, de un univers al cunoștințelor științifice la care avuseseră deodată acces, «s-au întors la popor», s-au întors la temelii profunde, la glia țării lor, spre a dezvălui unele din cunoștințele recent dobândite satului lipsit de cunoștințe intelectuale, țăranilor care trăiesc în întuneric, căutînd să obțină alianță cu aceștia spre a construi «o viață mai abundentă»; ei au adus milioanele (de oameni — *n.n.*), prin propagandă și prin acțiune, o nouă concepție despre stat, societate și individ”.

Pagini de o deosebită frumusețe și un profund interes găsim în lucrarea lui Snow și referitor la viața și activitatea Armatei Roșii chineze. În cursul vizitei sale în unitățile combatante de pe linia frontului, Edgar Snow a notat datele statistice cu privire la vîrsta, compoziția socială, nivelul cultural al ostașilor, ca și interviurile cu aceștia privitoare la tactica

războiului mobil și de durată. El și-a dat seama că, deși aceste lucruri sînt deosebit de importante, ceea ce era determinant în obținerea victoriilor era faptul că Armata Roșie „nu este altceva decît pumnul poporului, care lovește în agresorii săi”, și că ea se bucură de sprijinul nelimitat al maselor. Disciplina riguroasă autoimpusă făcea ca aceasta să-și mențină continuu relațiile cele mai apropiate cu masele. Conducerea de către Partidul Comunist Chinez — notează autorul — a făcut din ostași „luptători conștienți pentru socialism, combatanți care știau ce voiau”. Urmărind asidua pregătire militară și politică a armatei revoluționare, Edgar Snow găsea în acestea expresia dorinței Partidului Comunist Chinez de a organiza o luptă eficientă împotriva agresorilor japonezi, sarcina majoră care sta în fața întregului popor chinez.

Capitolele referitoare la „incidentul din Sian”, al cărui martor ocular a fost, și la activitatea și rolul Partidului Comunist Chinez în evitarea unor urmări extrem de nefavorabile pentru crearea frontului unit anti-japonez și implicit pentru desfășurarea războiului anti-japonez, sînt de o importanță documentară deosebită. Edgar Snow apreciază că „incidentul din Sian a fost un eveniment de o importanță decisivă în istoria contemporană a Chinei”, determinînd participarea ei la coaliția antifascistă în cel de-al doilea război mondial. El dă o înaltă apreciere previziunii științifice a Partidului Comunist Chinez, care a împiedicat, prin intervenția sa plină de tact, izbucnirea unor lupte interne ce ar fi pu-

tut deveni dezastruoase pentru soarta Chinei, reușind să determine crearea frontului unit anti-japonez.

În epilogul cărții scris în 1944, autorul arată: „Trecerea timpului a confirmat din plin judecata lui Mao Tze-dun și a altor conducători comuniști că succesele unității naționale în lupta împotriva Japoniei au fost mult mai importante decât oricare alt obiectiv imediat al mișcării revoluționare. Dacă războiul civil s-ar fi continuat după invazia japoneză, China niciodată nu ar fi putut să ducă pînă la capăt istoria și lupta sa împotriva înrobirii“. În urma creării frontului unit anti-japonez, influența și, implicit, forța politică și militară

a Partidului Comunist Chinez și a armatei conduse de el au crescut. În acest context, Partidul Comunist Chinez nu a renunțat la scopurile sale și la metodele de lucru care i-au asigurat lărgirea influenței în rîndul maselor largi populare. Astfel se explică de ce în 1944, după părerea autorului, organizația de guerrilă condusă de comuniștii chinezi în nordul țării era cea mai largă din lume, ea cuprinzînd 7 milioane de combatanți și un corp auxiliar de 5 milioane. Viața economică și politică bine organizată în regiunile eliberate a prefigurat autorului victoria binemeritată a acelor eroi care au trecut prin războiul civil sîngeros, prin peripețiile

și triumful Marelui Marș, prin lupta împotriva agresiunii străine.

Edgar Snow își încheie lucrarea cu aceste cuvinte ce s-au dovedit profetice: „Victoria forțelor psihice, spirituale și intelectuale care au ridicat pentru prima oară steaua roșie deasupra Chinei nu este departe“.

Într-adevăr, rezultatul direct și nemijlocit al luptei eroice desfășurate de poporul chinez, sub conducerea partidului comunist, este întruchipat azi în marea operă de construire a socialismului în țara celor peste șapte sute de milioane de locuitori — China socialistă.

ANA BUDURA

Pero Morača, IUGOSLAVIA. 1941,

Editura „Budućnost“, Belgrad, 1971, 784 p.

La sfîrșitul anului 1971, a apărut în editura Institutului de istorie contemporană din Belgrad, sub semnătura istoricului Pero Morača *, o amplă monografie dedicată eroicului an 1941, cînd popoarele Iugoslaviei, sub conducerea partidului comunist, s-au ridicat și au repurtat serioase victorii împotriva ocupantului fascist.

Elaborată pe baza unei bogate bibliografii — materiale de arhivă, colecții de documente, presă, memorii ale participanților la război, numeroase lucrări cu caracter general și special —, lucrarea cuprinde, în afara unei introduceri privind si-

tuația internă și internațională a regatului iugoslav în perioada 1939—1941 și a unei ample încheieri, trei capitole: „Pregătirile privind răscoala armată“ (p. 33—152); „Începutul și desfășurarea răscoalei“ (p. 153—478); „Lupta pentru stabilizarea mișcării naționale de eliberare“ (p. 479—737).

porană, și în special în perioada celui de-al doilea război mondial, a publicat o serie de studii pe această temă în periodicele „Jugoslavenki istorijski casopis“, „Vojnoistorijski glasnik“, a colaborat la elaborarea istoriei Partidului Comunist Iugoslav, la monografia dedicată anului „1942“, anul de cîntîr al războiului de eliberare ș.a. La cel de-al doilea congres al istoricilor iugoslavi din 1961 a prezentat comunicarea *Rolul Partidului Comunist Iugoslav în pregătirea și declanșarea insurecției din anul 1941.*

După declanșarea celui de-al doilea război mondial, în septembrie 1939, guvernul iugoslav și-a proclamat față de evenimentele externe dorința de neutralitate și neamsetec. Dar, în urma înfrîngerii trupelor anglo-franceze pe frontul de vest în vara anului 1940, a ocupării mai multor state din Europa de către Germania fascistă, Iugoslavia a fost complet izolată. Nedorind să facă apel la masele populare, guvernul iugoslav aderă la Pactul tripartit, la 25 martie 1941, la Viena. Poporul iugoslav, sub conducerea partidului său comunist răstoarnă guvernul Čvetković-Macek la 27 martie 1941 și anulează aderarea la Pactul tripartit.

În aceeași zi guvernul hitlerist a elaborat un plan, așa-numita „Direc-

* Autorul, specialist în probleme de istorie contem-

tiva 25", privind distrugerea militară, ocuparea și împărțirea statului iugoslav. Peste trei zile, la 30 martie 1941, planul a fost pus în discuția înaltului comandament german, prevăzându-se și participarea trupelor italiene și maghiare la această acțiune (p. 12).

Atacul fulgerător s-a abătut mișelește, fără declarație de război, în dimineața zilei de 6 aprilie 1941. În țară a început dezordinea, mobilizarea nu era terminată, bombardamentele paralizaseră transporturile. La 10 aprilie 1941, marele stat major iugoslav, pierzând legătura cu diferitele unități din subordine și fiind în imposibilitate de a mai coordona acțiunile, a dispus ca fiecare unitate să lupte independent și să se descurce după posibilități. Fostul președinte al guvernului, Macek, a plecat în Croația și, în 8 aprilie, considerând războiul pierdut, a cerut supunere și loialitate față de germani; în Slovenia, banul Marko Natlacen, încă din prima zi a chemat armata să nu opună rezistență și a intrat în tratative cu inamicul pentru a proclama un „stat independent sloven”. În această conjunctură, regele și guvernul părăsesc țara la 15 aprilie, iar la 17 aprilie 1941 are loc capitularea necondiționată a Iugoslaviei. Partidul comunist, arată autorul, a fost singura forță care, în timpul acestui război atât de scurt și de inegal, a încercat să reziste și a inițiat o serie de acțiuni deosebit de curajoase.

În spiritul directivelor lui Hitler, teritoriul Iugo-

slaviei a fost împărțit între forțele agresoare. Slovenia a fost împărțită între Germania și Italia; s-a creat și un stat marionetă croat. Pe teritoriul Serbiei, aproximativ în granițele din 1912, adică din ajunul primului război balcanic, a fost instaurat un regim de ocupație germană, sub comanda directă a trupelor germane, secundate de o administrație locală sub comanda generalului trădător Nedici. În prima parte a capitoului întâi autorul arată foarte detaliat situația din Slovenia, Croația, Bosnia și Herțegovina, Serbia, Voievodina, Kosovo, Muntenegru și Macedonia în timpul ocupației: trupele ce staționau, efectivul lor, măsurile luate împotriva populației, elementele care au colaborat cu ocupației, acțiunile guvernului din emigrație pe plan internațional și în țară etc. Este analizată situația internațională după ocuparea Iugoslaviei și în special poziția predominantă a Axei în sud-estul Europei. Guvernul regal iugoslav de sub conducerea generalului Dušan Simovic, aflat în emigrație, care se bucura de o simpatie mai ales în cercurile engleze și ale S.U.A., a dat o declarație că continuă războiul împotriva Axei, a început să organizeze câteva grupe militare cu puținii soldați care au reușit să se salveze prin Grecia, precum și cu voluntari iugoslavi care trăiau în S.U.A. Dar toate aceste acțiuni, arată Pero Morača, aveau un caracter mai mult simbolic. Astfel, despre rezistența grupului co-

mandat de colonelul Draža Mihailovic, care a fost proclamat de către guvern ca urmașul și continuatorul fostei armate și a statului, guvernul a aflat mult mai târziu, grupul acționând inițial dintr-o inițiativă proprie (p. 83).

În partea a doua a primului capitol, bazată în mare parte pe documente de arhivă, se analizează situația Partidului Comunist din Iugoslavia în timpul primelor zile ale războiului din aprilie, în perioada primelor săptămâni ale ocupației, sint arătate măsurile luate de P.C.I. în vederea declanșării insurecției armate.

Cînd a început războiul, comuniștii iugoslavi, care au desfășurat propagandă politică în rândurile armatei încă înainte de război, se încadrau conștient în armată, chiar în cazurile cînd nu erau mobilizați; ei au opus o dirză rezistență, atrăgînd de partea lor în vederea apărării țării mulți soldați, subofițeri și ofițeri patrioți. Încă înainte de dezagregarea armatei iugoslave, la reuniunea de la Zagreb din 10 aprilie 1941, ziua în care trupele dușmane intrau în oraș, C.C. al P.C.I., chemînd poporul la rezistență, a hotărît ca indiferent de mersul războiului comuniștii să continue lupta împotriva agresorului. Însă, după cum relevă autorul, în fața conducerii P.C.I. stăteau greutăți imense. Ocupanții au pus sub controlul lor toate instalațiile industriale, toate întreprinderile, au închis universitățile. Ca urmare, un număr considerabil de muncitori, între care mulți membri de partid,

au părăsit întreprinderile. Acest fenomen a fost deosebit de acut la Kraguevac, Leskovač, Zagreb, Belgrad și în alte centre industriale. De asemenea, masa studenților a părăsit centrele universitare și s-a întors la locuințele părinților. În această conjunctură era greu de trasat sarcini și așa se explică acțiunile, din proprie inițiativă, a unor muncitori sau studenți în unele sate sau localități izolate din Muntenegru, Bosnia, Herțegovina sau Lika. Dintr-o comunicare adresată de Tito Cominternului aflăm că P.C.I. număra până în ajunul războiului din aprilie 1941 8000 de membri și că s-au luat măsuri să fie primiți în partid noi membri dintre cei care au fost verificați de evenimentele din aprilie-mai 1941. Autorul relevă cum, în pofida situației deosebit de grele pe care o avea P.C.I. în diferite provincii ale țării, datorită ocupației străine, a specificului ei, acesta nu a recunoscut divizarea patriei, și-a păstrat unitatea organizatorică și a continuat să acționeze pe întreg teritoriul Iugoslaviei. Pregătirile pentru răscoală au început aproape imediat după capitularea din 19 aprilie 1941. S-a creat un comitet militar central, sub conducerea secretarului general al P.C.I., Iosip Broz Tito, având ca țel organizarea rezistenței împotriva ocupanților fasciști. În Muntenegru a avut loc o conferință de partid, prilej cu care a fost înființată comisia pentru strângerea de arme, muniții și material de război. În noul stat croat, în regiunile locuite de sârbi, populația, care avea de suferit din cauza teroarei ustașilor, a început să se adăpostească

în munți, procurându-și arme.

Concomitent cu pregătirile militare, P.C.I. desfășura o bogată activitate politică, strângând în jurul comuniștilor toate elementele progresiste, pe toți patrioții dornici să lupte pentru eliberarea țării. Astfel, la sfârșitul lunii aprilie 1941, a fost organizată la Liubliana o întrunire, unde pe lângă comuniști au participat și reprezentanții altor organizații și grupuri progresiste, punându-se bazele frontului unic de eliberare.

În decurs de trei luni de la atacarea Iugoslaviei, adică la sfârșitul lunii iunie, numărul membrilor de partid a crescut cu o treime (de la 8000 la 12000). În carte sînt date statistice cu numărul membrilor de partid pe provincii: în Serbia, cca 2500, în Croația — 2900, în Muntenegru — 1800, în Slovenia — 1200, în Macedonia — aproximativ 300 etc. (p. 145—146).

Cel de-al doilea capitol al lucrării tratează evenimentele de la începutul insurecției până în septembrie 1941. Este analizat, pe baza materialelor de arhivă, felul cum s-au declanșat și cum s-au desfășurat evenimentele în Serbia, Muntenegru, Bosnia și Herțegovina, Croația, Slovenia, Macedonia, Voievodina și Kosovo.

După atacul fascist împotriva Uniunii Sovietice, chiar în aceeași zi, la 22 iunie 1941, Tito a convocat biroul politic al C.C. al P.C.I. care a apreciat ca prielnică situația pentru declanșarea răscoalei armate. S-au luat măsurile organizatorice necesare, iar la 4 iulie 1941 biroul politic a hotărît intrarea în acțiune a detașamentelor de partizani. Începutul l-a făcut Ser-

bia, la 7 iulie 1941, cînd a fost tras primul foc de armă la Bella Crkva; la 13 iulie răscoala a început în Muntenegru, la 22 iulie în Slovenia, la 27 iulie în Bosnia, Herțegovina și Croația, la 11 octombrie în Macedonia.

Declanșînd răscoala armată, C.C. al P.C.I. a considerat că unicul mod de luptă care poate permite succesul este lupta de partizani. S-a ținut seama de faptul că țara fiind ocupată în întregime nu exista un front clasic împotriva inamicului, nu existau rezerve de arme, muniții, alimente, inamicul fiind net superior din punct de vedere numeric și tehnic. Inițial au fost constituite și au acționat mici detașamente de partizani, extrem de mobile și care s-au menținut în pofida presiunii puternice a inamicului. Detașamentele de partizani evitau lupta deschisă, pîndeau inamicul, îl atacau prin surprindere, apoi dispăreau. În timpul răscoalei exista întotdeauna un teritoriu eliberat, dar acest nucleu al pămîntului liber suferea modificări în sensul că nu era apărat cu orice preț. În modul de luptă al partizanilor important era omul. În locul teritoriului pierdut, prin contraatacuri erau eliberate alte teritorii.

Trebuia pentru aceasta mult curaj, spirit de abnegație și multă inventivitate, căci la începutul declanșării insurecției inamicul avea pe teritoriul Iugoslaviei 22 divizii complete echipate și înarmate, la care se adăugau diferite unități speciale, auxiliare, polițienești, ca și formațiunile de luptă ale colaboraționiștilor. De aceea, amploarea și intensitatea luptelor au fost determinate de condițiile speci-

fice locale. În Muntene-gru, în anumite regiuni din Bosnia, Herțegovina și Croația, de exemplu, acțiunile detașamentelor de partizani au luat amploare chiar de la început. Un număr de garnizoane din localitățile ocupate au fost nimicite încă înainte de sfârșitul lunii iulie. Paralel cu dezvoltarea puternică a răscoalei, care a cuprins toate satele Iugoslaviei, aveau loc lupte și în orașe, evident în condiții mult mai grele. Cu toate acestea, comuniștii, precum și ceilalți patrioți, au organizat numeroase acțiuni armate, ambuscade, acțiuni politice la Belgrad, Zagreb, Liubliana, Split, Saraievo, Mostar, Niș, Skoplje etc. În numeroase orașe au început să funcționeze tipografii ilegale, unde se tipăreau ziare, cărți, broșuri, foli volante, care chemau poporul la luptă. În plină zi sau noapte, gloanțele partizanilor lichidau pe militarii dușmani și pe diferiții colaboratori ai acestora.

Tot în acest capitol, autorul analizează situația internațională în urma intrării în război a Uniunii Sovietice, procesul încheierii coaliției antihitleriste, speranța popoarelor din Europa în înfrângerea hitlerismului, situația internă a Iugoslaviei, acțiunile naționaliste și antiopulare ale cetnicilor.

După cum se relevă în lucrare, din cauza forțelor antagoniste care acționau în interior, la sfârșitul anului 1941 pe primul plan stătea dilema: ori război de eliberare, ori război civil (p. 742).

Partidul Comunist Iugoslav, strângând în jurul său toate forțele progresiste a reușit să imprime un dublu caracter luptei: de eliberare na-

țională și eliberare socială, calea războiului civil fiind evitată.

Datorită dezvoltării cu succes a insurecției armate și a creării unui teritoriu liber, C.C. al P.C.I. și statul-major al detașamentelor de partizani au putut în septembrie 1941 să treacă din Belgrad în regiunile eliberate și să conducă întreaga activitate direct și nemijlocit. Cu această problemă începe autorul ultimul capitol al lucrării.

La 26 septembrie 1941, la Stolice, a avut loc prima consfătuire cu caracter militar a delegaților tuturor regiunilor Iugoslaviei. S-a hotărât ca statul-major general al detașamentelor să ia denumirea de stat-major suprem al detașamentelor de partizani și să se constituie organe de conducere militară în toate regiunile etnice ale Iugoslaviei. În detașamente s-a introdus o organizare și disciplină specific militare. Ceata urma să reprezinte unitatea, nucleul de bază, fiind compusă din circa 80—120 de luptători. Trei pînă la patru cete formau un batalion, iar două-patru batalioane un detașament de partizani (p. 481). Ceata, batalionul sau detașamentul aveau un stat-major, în fruntea căruia se afla un comandant; locțiitorul său era un comisar politic. Toate aceste măsuri erau deosebit de necesare, deoarece fără disciplină și ordine inamicul nu putea fi biruit. De asemenea, s-a hotărât că un teritoriu liber trebuie să existe în permanență și el trebuie mereu să se extindă, aceasta atît din considerente militare, cît și politice. În continuarea capitolului, autorul descrie cum a evoluat lupta în perioada septembrie —

sfârșitul lui decembrie 1941 în Serbia, Muntene-gru, Bosnia și Herțegovina, Croația, Slovenia, Macedonia, Voievodina și Kosovo. Paralel cu extinderea răscoalei și a succeselor repurtate de partizani se constituiau cele dintîi organe ale puterii populare.

Aspirațiile revoluționare și democratice ale maselor populare s-au manifestat puternic încă din primele zile ale insurecției. Aceste aspirații au dus la crearea primelor organe ale puterii populare care s-au constituit pe teritoriile eliberate, fapt care arată clar că masele populare înțelegeau eliberarea de sub ocupația fascistă drept o premisă a instaurării unei ordini sociale noi.

Astfel, la 21 iulie 1941, a fost creat deja în localitatea Berane primul comitet popular, la fel după eliberarea orașului Drvar etc. La mijlocul lunii noiembrie 1941 s-a creat la Uzice Comitetul popular de eliberare națională pentru Serbia. Aceste comitete populare sau naționale, cum erau denumite în unele părți, desfășurau o largă activitate, avînd ca principală menire, datorită situației existente, sprijinirea partizanilor și normalizarea vieții în spatele frontului. În această situație, arată autorul, forțele de bază ale burgheziei, care fie că pactizaseră fățiș cu ocupanții, fie că susțineau guvernul burghez din emigrație, au considerat insurecția armată și constituirea organelor populare drept principalul pericol pentru pozițiile lor de clasă.

După ce relevă evoluția evenimentelor pe republică, pînă la sfârșitul anului 1941, și importanța creării, la 22 decembrie 1941, a primei brigăzi

populare, autorul analizează în continuare situația internațională, eșecul războiului fulger, prima contraofensivă sovietică de la sfârșitul anului 1941, de lângă Moscova, trăgând concluzia că, în

perioada de care s-a ocupat, P.C.I., deși în condiții deosebit de grele, era optimist și sigur în victoria sa.

Lucrarea istoricului Piero Morača reprezintă o contribuție prețioasă la

cunoașterea în adâncime a evenimentelor din Iugoslavia anului 1941, a celui de-al doilea război mondial în zona sud-estică a Europei.

NICOLAE CIACHIR

O AMPLĂ DEZBATERE PRIVIND PROBLEMATICA TEORETICĂ-POLITICĂ A MIȘCĂRII MUNCITOREȘTI ITALIENE CONTEMPORANE (Pe marginea volumului: „*Il marxismo italiano degli anni sesante e la formazione teorico-politica delle nuove generazioni*“,

Editori Riuniti, Istituto Gramsci, Roma, 1972, 777 p.)

Pentru observatorul proceselor sociale care au loc în zilele noastre în țările capitaliste dezvoltate, apare clar că o profundă nemulțumire și o tot mai amplă contestare a sistemului social-economic capitalist se manifestă în rîndul unor largi păături populare, în cadrul cărora tineretul muncitoresc și studențesc ocupă un loc important. Marile mișcări din anii 1968—1969 din Europa occidentală, care au scos în stradă milioane de oameni, grevele de amploare din Anglia, Spania, Japonia și din alte țări capitaliste au demonstrat falsitatea tezei apologetice a „stingerii” luptei de clasă, a „mortii ideologiei”. Ele au pus în fața partidelor comuniste din țările respective sarcini complexe și, în primul rînd, au arătat necesitatea de a atrage și conduce noile forțe sociale care se ridică împotriva capitalului monopolist, contra dominației trusturilor internaționale, pentru democrație și schimbări structurale în societate.

Răspunzînd acestor exigențe, Partidul Comunist Italian, cel mai puternic partid politic al stîngii din Italia, desfășoară o vastă activitate teoretică-politică, menită a contribui la elaborarea unei strategii și tactici revoluționare care să țină seama de mutațiile ce s-au petrecut și se petrec sub impulsul revoluției tehnice-științifice, al creșterii influenței socialismului pe plan mondial, al accentuării instabilității sistemului capitalist în ansamblu și al celui italian, în special.

În această optică a fost organizată, în toamna anului 1971, de către Institutul „Antonio Gramsci” o dezbatere cu tema: *Marxismul italian din anii '60 și formarea teoretică-politică a noilor generații*, ale cărei lucrări au fost publicate în volumul pe care îl prezentăm în rîndurile de față. Participanții la această manifestare științifică — filozofi, sociologi, economiști, istorici, activiști politici — au adus o contribuție prețioasă la elucidarea

unor probleme centrale ale preocupărilor actuale ale P.C.I., atrăgînd, în același timp, atenția asupra unor aspecte insuficient clarificate și care necesită o ulterioară abordare.

Punctul de pornire al schimbului de opinii l-au constituit trei rapoarte ample: unul, susținut de Nicola Badaloni, prezintă elementele esențiale ale problemei; altul, autor Claudio Petruccioli, se referă la unele aspecte privind raportul dintre stratificarea socială și orientările ideologice ale diferitelor mișcări sociale; al treilea, prezentat de Giuseppe Vacca, înfățișează dezbaterea politică și teoretică din rîndul gînditorilor marxiști italieni în deceniul al șaptelea al secolului nostru.

Pe lângă aceste referate, volumul mai cuprinde intervențiile a 37 de participanți și alte 15 comunicări științifice, iar în apendice este publicat un studiu amplu al lui N. Badaloni despre dezvoltarea cercetărilor marxiste în Italia în anii șazeci.

Din bogăția și variația de idei a volumului ne vom strădui să prezentăm cîteva, conștienți că nu vom putea fi decît cu totul parțial.

Deceniul al șaptelea al prezentat în Italia multe aspecte contradictorii. Pe

de o parte, s-au dezvoltat luptele muncitorești și studențești, s-a desfășurat un proces de refacere a unității sindicale, a crescut influența partidului comunist și a forțelor de stînga în viața socială și politică (exprimată în rezultatele alegerilor din 1963, 1968 și apoi din 1972), a sporit interesul pentru marxism și chiar adeziunea la marxism a unor pătri în trecut apolitice. Pe de altă parte, s-au ascuțit contradicțiile dezvoltării economice-sociale a țării în cadrul unei expansiuni economice excepționale. Totodată, așa cum se subliniază în referatele principale, s-a manifestat o rămînere în urmă a analizei marxiste a acestor fenomene, au apărut aprecieri contradictorii asupra lor chiar în cadrul mișcării comuniste.

Una dintre problemele esențiale ale strategiei și tacticii revoluționare — în Italia, ca și în celelalte țări capitaliste occidentale — o constituie *aprecierea științifică a rolului clasei muncitoare ca hegemon al marilor bătălii sociale și, în final, al trecerii societății spre socialism*. Sub impulsul revoluției tehnice-științifice se produc o serie de mutații în structura socială a țărilor capitaliste dezvoltate, are loc o creștere a numărului salariaților care lucrează în domenii indirect corelate cu producția materială, o sporire a ponderii intelectualității tehnice. În același timp, unele sectoare ale clasei muncitoare, sub influența politicii paternaliste a marii burghezii și a unei insuficiente conștiințe de

clasă, manifestă un interes mai scăzut pentru luptele sociale; în schimb, devin activi studenții, cadrele de specialiști etc. De aici concluzia unor sociologi că ar dispărea potențialul revoluționar al clasei muncitoare, locul său de forță conducătoare a proceselor de transformare radicală a societății fiind luat de alte pătri sau forțe sociale. Comunicările cuprinse în volum subliniază cu putere falsitatea unor asemenea teorii, arătînd că funcția politică revoluționară a clasei muncitoare nu numai că nu slăbește, ci capătă noi valențe. De aici, datorită partidelor comuniste de a sesiza elementele noi ale luptei de clasă și de a da proletariatului o perspectivă revoluționară justă.

În studiul său, Giuseppe Vacca se ocupă de obiectivele luptei clasei muncitoare, de modul de realizare a *funcției sale hegemonice*, ținînd seama de creșterea rolului statului capitalist în economie. Referitor la funcția politică a clasei muncitoare și, în general, la incidența politicii cu economia, G. Vacca arată că în societatea capitalismului matur această funcție nu este sărăcită, ci, dimpotrivă, capătă noi dimensiuni. Abordarea problemei statului, în asemenea condiții, impune raportarea lui la nivelul actual al dezvoltării mișcării revoluționare și al luptelor de clasă, aprecierea tipului de stat ce trebuie înfruntat de către clasa muncitoare, pe baza unei evaluări realiste a raporturilor de putere complexe între clasele care susțin acest stat. Dialectica acestui fenomen cere să se vadă în mod lucid că statul capitalist contemporan, avînd mai mult

ca oricînd o esență capitalistă prin integrarea sa crescîndă cu structurile monopoliste, duce la extrem consecințele unei asemenea integrări, accentuează legătura dialectică între economie și politică și, în același timp, dă posibilitate mișcării politice a clasei muncitoare să intervină direct în acțiunile economice, să influențeze într-o măsură mai mare orientările puterii de stat.

Pentru strategia revoluționară a clasei muncitoare decurge de aici o concluzie bine definită: în inițiativa mișcării muncitorești trebuie să se realizeze o îmbinare strînsă între lupta politică și cea economică. „Dacă pentru clasa muncitoare lupta pentru anumite transformări structurale este singurul mod de a dezvolta și realiza «tendința sa istorică de unificare a întregii societăți», această misiune poate să se înfăptuiască numai din momentul în care crește influența sa asupra puterii politice a statului, și, deci, crește capacitatea sa de a neutraliza, reunind în jurul ei un vast front de alianțe sociale și politice, «efectul de izolare» pe care instituțiile politice ale statului burghez sînt desemnate să-l declanșeze față de clasa muncitoare. Efectivă capacitate de unificare socială a clasei muncitoare trece printr-o expansiune a ponderii sale politice asupra statului și a unei inversiuni de tendință în modul lor de funcționare” (p. 122).

Tocmai sporirea rolului clasei muncitoare în viața politică a societății italiene impune o atenție deosebită pentru luptele din uzine. A porni în studierea perspectivelor revoluționare de la nive-

lul fabricii — consideră unul dintre participanții la dezbatere — înseamnă a face o analiză mai sistematică a dezvoltării forțelor productive, ceea ce permite să apără mai concret caracterul revoluționar al reformelor de structură, definindu-se în acest cadru în mod corect funcția conducătoare a clasei muncitoare și legătura dintre obiectivele reformelor structurale și lupta pentru cucerirea puterii politice. Așa cum se subliniază în volum, mișcarea muncitorească din Italia își asumă în mod concret sarcina de a aduce analiza de clasă la nivelul actual al dezvoltării capitalismului italian, îmbinând analiza socială cu cea politică, deschizând calea unei analize structurale a contradicțiilor materiale ale acestei faze de dezvoltare capitalistă, așa cum se exprimă aceste contrarii în întregul corp al unei formațiuni sociale, astfel încât să se extragă indicații concrete pentru lupta politică, ipoteze precise de acțiune și de alianțe sociale și politice.

Rolul pe care clasa muncitoare trebuie să-l aibă în societatea capitalismului monopolist de stat dezvoltat a devenit punctul central de dezbatere în acești ani în cadrul mișcării muncitorești italiene, cu deosebire în perioada care a precedat Congresul al XI-lea al P.C.I. din ianuarie 1966. Dezbaterea s-a făcut în confruntare cu unele mișcări de stînga minoritare ce avansau alte ipoteze strategice și tactice, care, ulterior, nu și-au validat consistența, fapt demonstrat de strălucitul succes electoral obținut de Partidul Comunist Italian în alegerile din 7

mai 1972, cînd numărul voturilor primite a crescut cu aproape un milion, atingînd cifra de 9 milioane.

Totuși Vacca atrage atenția că aceste mișcări nu trebuie subapreciate; ele au jucat un anumit rol în deschiderea dezbaterii asupra unei problematice noi, îndeosebi în ceea ce privește rolul școlii, în general, și al universităților, în special.

Țelul fundamental al luptei clasei muncitoare din Italia îl reprezintă schimbarea radicală a societății. Analiza perspectivei socialiste în această țară este întreprinsă de Nicola Badaloni pe baza aprecierilor făcute de Congresul al VIII-lea al P.C.I. din 1957, cînd Palmiro Togliatti a subliniat cu deosebită vigoare ideea majoră a diversității căilor de înfăptuire a cerinței obiective de înlocuire a capitalismului cu socialismul. Această diversitate, subliniază Badaloni, îmbracă aspecte care par comune întregii structuri capitaliste. Dar chiar transformările comune ansamblului lumii capitaliste nu se înfăptuiesc pretutindeni în mod egal, nu duc la aceleași consecințe practice, nu pun pretutindeni aceleași probleme.

În cadrul strategiei generale a Partidului Comunist Italian, conceptul „reformă de structură” este definit în opoziție cu reformismul. Astfel, acest concept are trei conotații esențiale: 1) trebuie să răspundă la exigențele naționale, care să asigure o dezvoltare democratică a economiei italiene și să dea o soluție la cele mai grave și urgente probleme; 2) trebuie să fie o garanție a unei dezvoltări a

democrației care să ducă la eliminarea bazelor sociale ale fascismului; 3) trebuie să ofere perspectiva de a ajunge, printr-o înaintare democratică, spre socialism, să fie o treaptă spre socialism. „Reformele de structură — se arată în lucrare — tind să umple deci cu un nou conținut (și deci cu o nouă solicitare) momentul deja constituit al voinței istorice. Reformele de structură nu vor să fie numai o operațiune de inginerie socială, ci un mod de a solicita trecerea la un tip diferit de societate, prin medierea luptelor de masă și chiar prin exercitarea puterii” (p. 700).

Problema diversității căilor spre socialism a căpătat o dezvoltare ulterioară în lucrările Congreselor al XII-lea și al XIII-lea ale P.C.I., în rapoartele prezentate de Luigi Longo și Enrico Berlinguer, în intervențiile altor delegați la aceste congrese. Comuniștii italieni subliniază că diversitatea acestor căi de trecere impune respectarea autonomiei fiecărui partid comunist, relații de deplină egalitate în drepturi a tuturor partidelor, neamestecul în treburile interne.

În cuvîntul multor participanți la discuția organizată de Institutul Gramsci s-a arătat că autonomia este strîns corelată cu concepția profund internaționalistă a Partidului Comunist Italian, care își manifestă solidaritatea cu toate țările socialiste, cu partidele comuniste din întreaga lume, cu țările recent eliberate, cu toate mișcările democratice, antiimperialiste.

Deceniul 1960—1970 a fost marcat în Italia, ca și în alte țări capitaliste

dezvoltate, de marile mișcări studentești, care au irupt cu o deosebită forță în viața politică, sfărîmînd miturile propagandistice ale apolitismului tineretului, ale integrării acestuia în societatea de consum.

Pentru a înțelege aceste mișcări, Claudio Petruccioli consideră necesară abordarea relației dintre stratificarea socială și orientările ideologice, relevînd modul în care se reflectă mutațiile ce se produc în structura de clasă a societății, în conștiința și mișcările sociale ale tinerei generații. În rîndurile tineretului, apreciază referențul, se concentrează o bună parte a ceea ce Marx denumea „suprapopulația relativă”. În centrele urbane, muncitorii flotanți, atrași sau respinși de industrie după necesitățile producției în creștere sau în recesiune, suprapopulația latentă din zonele rurale, cei cu ocupații neregulate, sărăcimea cartierelor periferice își găsesc cea mai largă răspîndire între tineri, lipsiți în mare măsură de posibilitatea de a-și forma o profesiune modernă, care să le permită inserarea rapidă în procesul de producție, ce cere alte meserii în prezent decît în urmă cu 10—15 ani.

Proletarizarea, sau „efectul de proletarizare” a forței de muncă intelectuale, fenomen tot mai proliferat în ultimele decenii, se datorează actualului nivel de dezvoltare a forțelor de producție, în cadrul căruia „însuși raportul de producție cere, pentru a fi activizat și reprodus, o calificare tot mai ridicată a forței de muncă. O asemenea calificare nu se poate realiza decît în

forme socializate și programate, asupra cărora capitalul trebuie să-și extindă dominația sa pentru a putea garanta în mod preventiv și viitoarea reducere la dimensiunea economică a valorii unei asemenea munci în procesul productiv și atomizarea producătorilor pe care acesta o instituie...”, deci a garanta cu anticipație separarea între muncitorul calificat sau pe cale de a fi calificat, în carne și oase, și valoarea socială și economică a calificării pe care o posedă acesta sau o va căpăta; altfel, comportă riscul de a fi în imposibilitate de a domina atît procesul de producție cît și organizarea societății pe care îl susține” (p. 133).

Eterogenitatea mișcărilor studentești, atît ca orientare ideologică cît și ca forme de luptă, lipsa unor structuri organizatorice cristalizate pentru multe dintre ele, tendința de a le respinge în bloc de către unele sectoare ale mișcării muncitorești au impus o vie dezbateră între marxistii italieni. Cartea la care ne referim se ocupă pe larg de problematica școlii și a mișcărilor studentești, punînd în evidență două aspecte centrale: pe de o parte, analiza de clasă a instituțiilor menite să califice forța de muncă într-o societate a capitalismului matur și, deci, sublinierea unui teren de intervenție nemijlocită a mișcării muncitorești în dinamica acestora, pe de altă parte, faptul că eșecul mișcărilor studentești în acea etapă trebuie căutat în formele de conștiință care au prevalat în cadrul acestora. Studenții au relevat, prin ideologia unora din organizațiile lor și prin re-

vendicările formulate, dimensiunea politică precisă a unui sistem de instituții care ocupă un loc tot mai central în viața socială italiană, dar această viziune era limitată de tendința de a desființa orice autoritate și orice instituționalizare a învățămîntului.

Privind dincolo de formele de conștiință, se arată în lucrare, mișcarea muncitorească italiană, și mai ales comunistă, a văzut corect caracterul de fond al mișcărilor studentești. Conducerea P.C.I. a sesizat întreaga semnificație a acestor mișcări, declarînd, prin cuvîntul lui Luigi Longo, că ele nu au un caracter „sectorial”, ci un caracter anticapitalist de masă, și cerînd ca mișcarea muncitorească să-și însușească problemele ridicate de mișcarea studentească.

Comuniștii italieni, în spiritul marxismului deschis, al necesității unei confruntări îndrăznețe cu ideile majore ale epocii actuale, al necesității de a găsi puncte de contact politic cu toate forțele care se pronunță pentru democrație și progres, au inițiat un amplu dialog între marxisti și catolici. Despre această problemă, de mare semnificație pentru Italia, unde biserica catolică deține o poziție de influență și putere considerabilă, a vorbit în intervenția sa Lucio Lombardo Radice.

Dialogul a fost un fenomen nou, deoarece nu a fost numai o confruntare de clasă sau politică, ci și — poate chiar în principal — o confruntare teoretică între marxisti și creștini. Scopul esențial al dialogului a fost clarificarea unui punct teoretic: acel al

compatibilității sau incompatibilității între socialismul științific și credința creștină.

După cum afirmă Radice, pentru marxiști s-au pus trei probleme teoretice: „*Primo*: Este posibilă o credință religioasă care să nu fie alienată, care să nu fie în mod direct, mai puternic sau mai slab, o ideologie în serviciul claselor dominante? „*Secundo*: Poate să fie îmbogățit marxismul prin confruntarea cu alte concepții generale despre lume; poate să se dezvolte sub stimulul acestora, receptiv în indicații și chiar idei de conținut printr-o reelaborare pozitivă și nu numai antagonică? „*Terzio*: Este posibil să se ia în considerare marxismul ca știință a istoriei formațiunilor social-economice, ca socialism științific, în mod independent de filozofia materialistă care a fost cadrul de gândire și metoda fondatorilor a însuși socialismului științific?” (p. 161).

Răspunsul pe care-l dă marxistul italian este, în liniile sale esențiale, în spiritul originar al materialismului dialectic și istoric. Deschiderea marxismului spre alte doctrine și filozofii a fost clară în ce-i privește pe Marx, Engels și Lenin; confuziile au apărut ulterior, când s-a format o modalitate de analiză care vedea în orice altă concepție despre lume o ideologie degradată, un instrument de dominare al claselor exploatoare. Unii au afirmat, de pe poziții ceva mai nuanțate, că dacă filozofiile nemarxiste nu pot revela fenomene, indica direcții de cercetare reale, știința poate face acest lucru.

Radice consideră că această distincție este

iluzorie. Dacă marxismul trebuie să-și schimbe forma, trebuie să se dezvolte ca orice mare progres al științei, atunci care este acel progres al cunoașterii care se naște prin partogeneză, numai din știință, fără o fecundare filozofică? Nu pare posibil să privești pozitiv teoria relativității și să faci o apreciere numai negativă asupra operaționalismului (operativismo — în textul italian), care este baza filozofică a acestei teorii, sau să consideri drept progrese decisive ale cunoașterii cibernetica, logica matematică, informatica sau chiar lingvistica modernă și să definești ca fiind ideologie în sensul peiorativ al cuvântului formalismul și structuralismul care au fundamentat aceste noi științe.

Ca și pe vremea lui Marx, și astăzi, consideră teoreticianul italian, este obligatoriu pentru marxism depășirea (Aufhebung), prin asimilarea critică, a unor abordări și metodologii care fie că sînt unilaterale, fie, datorită acestei unilateralității, pot fi transformate în ideologii și considerate ca universale, dar care sînt, totuși, instrumente de cunoaștere fecunde dacă sînt folosite cu conștiința unilateralității lor. Deschiderea filozofică, deci, nu numai că este permisă, dar este obligatorie, altfel se ajunge la scleroza marxismului.

Revoluția tehnică-științifică a adus în discuție multe probleme teoretice și practice privind rolul științei în societatea contemporană. Elucidarea lor prezintă importanță pentru strategia mișcării muncitorești, atît în ceea ce privește punerea în evidență a noilor

forme de exploatare de către capitalul monopolist și intrarea în sfera de producere a plusvalorii a unor noi categorii sociale, cît și în ceea ce privește funcția socială a oamenilor de știință, responsabilitatea lor față de societate, potențialul de acțiuni revoluționare pe care aceștia îl reprezintă. De asemenea, marile descoperiri și invenții științifice, lărgind imens aria cunoașterii umane, au ridicat probleme esențiale privind justa apreciere a raportului dintre filozofie și știință, dintre materialismul dialectic și științele naturii. Discuția de la Institutul Gramsci a abordat multe dintre aceste aspecte.

Statutul științei, adus în dezbatere de Giuseppe Prestipino, pornește de la confruntarea a două teze: 1) știința a fost totdeauna, sau cel puțin în zilele noastre, exclusiv o funcție a raporturilor sociale, ca instrument al dominației de clasă; «neutralitatea» științei este falsă nu numai în ceea ce privește sarcinile ce-i sînt asumate, mijloacele și subsidiile financiare ce-i sînt acordate pentru a realiza aceste sarcini, ci chiar prin statutul ei epistemologic, prin conceptele și instrumentele sale menite strict a cunoaște, dată fiind inseparabila conexiune între aceste instrumente și aplicațiile tehnologice, între aceste concepte și ideologiile claselor dominante; 2) știința este, înainte de toate, astăzi în mod deosebit și mai ales în perspectiva viitorului, o formă nemijlocit productivă; ca atare, deși pornind de la stimuli condiționați din punct de vedere social și primind atribuții cu totul altele decît „neutre” de la cla-

sele dominante, ea rămîne, prin corpul său de propoziții teoretice și prin realizările practice, un arsenal disponibil pentru orice clasă dominantă, ca și forțele și resursele energetice ale naturii.

Marxistul italian consideră ca neștiințifice aceste două modalități de abordare, mai ales cea dintîi; dar și pe cea de a doua o apreciază drept echivocă. Dacă știința este „o forță nemijlocită de producție” și nu are caracter de element suprastructural, atunci apare o dilemă stringentă pentru știința marxistă despre societate: sau această știință despre societate nu are caracter suprastructural (și, în fapt, a apărut tendința de a nega, sub aspect metodologic, polaritatea categorială marxistă între structură și suprastructură) sau marxismul ca „știință” despre societate nu posedă un statut riguros științific (ceea ce echivalează

cu considerarea filozofiei marxiste doar ca o ideologie printre altele).

Prestipino afirmă că Marx învedera nu știința ca atare, ci aplicarea tehnologică a științei ca forță direct productivă și că știința este mai degrabă o funcție suprastructurală, acționînd în mod direct asupra forțelor productive. Aplicația tehnologică nu trebuie să fie considerată doar ca o mediatoare între cele două nivele (cunoștințele științifice și producția), ci ea însăși este o parte a forțelor productive (p. 175).

Ideea formulată în *Introducere la Critica economiei politice*, după care transformările economico-sociale pot fi constatate cu precizia care se observă în științele naturale, nu înseamnă nici că aceste constatări se realizează cu ajutorul științelor naturale sau prin reducerea societății la un fenomen de domeniul științelor naturii, ci trebuie înțeleasă ca o in-

tervenție suprastructurală, teoretică-experimentală, care regăsește în toate conținuturile sale epistemologice, inclusiv obiectul societate, caracterile obiectivității naturale și care descoperă în istoria societății continuarea și dezvoltarea istoriei naturii. Cînd spunem „materialism istoric” nu înțelegem altceva decît proiectul metodologic menit a regăsi acea obiectivitate și a descoperi această dezvoltare. Știința marxistă acționează asupra acelei forțe productive prin excelență care este clasa muncitoare, făcînd-o conștientă de rolul său, și, deci, capabilă să revoluționeze actualele raporturi de producție.

Desigur, evantaiul problematic al acestui amplu volum este foarte vast, dar am găsit util să atragem atenția asupra citorva din problemele pe care le-am considerat ca fiind de un viu interes și pentru cititorul român.

ION ȘERBANESCU

SUSTINEREA UNOR TEZE DE DOCTORAT

În ziua de 7 ianuarie 1972, la Facultatea de istorie a Universității din București, a avut loc susținerea publică a tezei de doctorat: *Relațiile româno-egiptene în perioada interbelică (1919—1939)*, elaborată de Constantin Botoran de la Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. Comisia de doctorat a fost formată din: prof. univ. dr. Aron Petric, decanul Facultății de istorie din București — președinte; prof. univ. dr. docent Constantin C. Giurescu, membru al Academiei de științe sociale și politice — conducător științific; conf. univ. dr. Augustin Deac, conf. univ. dr. Vasile Hurmuz, dr. Ion Oprea — membri.

În urma discutării publice a lucrării, comisia de doctorat a hotărât, cu unanimitate de voturi, acordarea titlului de doctor în istorie tovarășului Constantin Botoran.

În ziua de 29 ianuarie 1972, la Facultatea de istorie-filozofie a Universității „Al. I. Cuza” din Iași, a avut loc susținerea publică a tezei de doctorat: *Mișcarea sindicală din România în primul deceniu al secolului al XX-lea*, elaborată de Morărașu Maricel. Comisia de doctorat a fost formată din: prof. univ. dr. C. Cihodaru, decanul Facultății de istorie-filozofie din Iași — președinte; prof. univ. dr. D. Berlescu — conducător științific; prof. univ. dr. Janeta Benditer, prof. univ. dr. Vasile Ionescu, prof. univ. dr. Nicolae Petreanu — membri.

În urma discutării publice a lucrării, comisia de doctorat a hotărât, cu unanimitate de voturi, acordarea titlului de doctor în istorie tovarășului Morărașu Maricel.

În ziua de 25 februarie 1972, la Facultatea de istorie a Universității din

București, a avut loc susținerea publică a tezei de doctorat: *Învălmășitul public la sate în Țara Românească în anii 1838—1848 și importanța lui social-politică*, elaborată de Gheorghe D. Iseru. Comisia de doctorat a fost formată din: prof. univ. dr. Aron Petric, decanul Facultății de istorie din București — președinte; prof. univ. Vasile Maciu — conducător științific; conf. univ. dr. Constantin Nuțu, conf. univ. dr. Constantin Corbu, cercetător principal dr. Apostol Stan — membri.

În urma discutării publice a lucrării, comisia de doctorat a hotărât, cu unanimitate de voturi, acordarea titlului de doctor în istorie tovarășului Gheorghe D. Iseru.

În ziua de 17 aprilie 1972, la Academia „Ștefan Gheorghiu” pentru pregătirea cadrelor de conducere a activității de partid, social-politice, economice și de stat, a avut loc susținerea publică a tezei de doctorat: *România la Organizația Națiunilor Unite (1955—1970)*, elaborată de Tănase Negulescu. Comisia de doctorat a fost formată din: prof. univ. dr. Nicolae Petreanu — președinte; prof. univ. dr. Edwin Glaser — conducător științific; prof. univ. dr. Aron Petric, conf. univ. dr. Traian Caraciuc, conf. univ. dr. Constantin Florea — membri.

În urma discutării publice a lucrării, comisia de doctorat a hotărât, cu unanimitate de voturi, acordarea titlului de doctor în istorie tovarășului Tănase Negulescu.

În ziua de 6 mai 1972, la Facultatea de istorie-filozofie a Universității „Al. I. Cuza” din Iași, a avut loc susținerea publică a tezei de doctorat: *Rolul istoriografiei în pregătirea și desfășurarea revoluției de la 1848 în țările române*,

elaborată de Vasile Cristian. Comisia de doctorat a fost formată din : prof. univ. dr. C. Cihodaru, decanul Facultății de istorie-filozofie din Iași — președinte ; prof. univ. dr. D. Berlescu — conducător științific ; dr. Dan Berindei, conf. univ. dr. Constantin Corbu, conf. univ. dr. Gheorghe Platon — membri.

În urma discutării publice a lucrării, comisia de doctorat a hotărât, cu unanimitate de voturi, acordarea titlului de doctor în istorie tovarășului Vasile Cristian.

În ziua de 3 iunie 1972, la Facultatea de istorie-filozofie a Universității „Al. I. Cuza” din Iași, a avut loc susținerea publică a tezei de doctorat : *Politica externă a României (noiembrie 1918—1922)*, elaborată de Gheorghe I. Oancea de la Universitatea din Timișoara. Comisia de doctorat a fost formată din : prof. univ. dr. C. Cihodaru, decanul Facultății de istorie-filozofie din Iași — președinte ; prof. univ. dr. Aurel Loghin — conducător științific ; prof. univ. dr. Janeta Benditer, conf. univ. dr. Emilian Bold, conf. univ. dr. Ion Băbici — membri.

În urma discutării publice a lucrării, comisia de doctorat a hotărât, cu unanimitate de voturi, acordarea titlului de doctor în istorie tovarășului Gheorghe I. Oancea.

În ziua de 28 iunie 1972, la Facultatea de istorie a Universității din București, a avut loc susținerea publică a tezei de doctorat : *Pătrunderea produselor grecești în Dacia extracarpatică*, elaborată de Florentina Preda. Comisia de doctorat a fost formată din : prof. univ. dr. Aron Petric, decanul Facultății de istorie din București — președinte ; prof. univ. dr. docent Gheorghe Ștefan — conducător științific ; acad. prof. dr. docent Emil Condurachi, prof. univ. dr. docent Dumitru Berciu, prof. univ. dr. docent Radu Vulpe — membri.

În urma discutării publice a lucrării, comisia de doctorat a hotărât, cu unanimitate de voturi, acordarea titlului de doctor în istorie tovarășei Florentina Preda.

În ziua de 3 iulie 1972, la Academia „Ștefan Gheorghiu” pentru pregătirea cadrelor de conducere a activității de partid, social-politice, economice și de stat, a avut loc susținerea publică a tezei de doctorat : *Mișcarea muncitorească din România în anii 1944—1948*, elaborată de Gheorghe Țuțui de la Institutul de

studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. Comisia de doctorat a fost formată din : prov. univ. dr. Nicolae Petreanu — președinte ; prof. univ. dr. Aron Petric — conducător științific ; prof. univ. dr. Aurel Loghin, conf. univ. dr. Gheorghe Zaharia, conf. univ. dr. Gheorghe I. Ioniță — membri.

În urma discutării publice a lucrării, comisia de doctorat a hotărât, cu unanimitate de voturi, acordarea titlului de doctor în istorie tovarășului Gheorghe Țuțui.

În ziua de 3 iulie 1972, la Facultatea de istorie a Universității din București, a avut loc susținerea publică a tezei de doctorat : *Alfabetul chirilic în documentele de cancelarie în secolele XVII—XVIII* (Studiu paleografic), elaborată de Aneta Boiangiu. Comisia de doctorat a fost formată din : conf. univ. dr. Radu Manolescu — președinte ; prof. univ. dr. docent Ion Ionașcu — conducător științific ; prof. univ. dr. Ștefan Ștefănescu, dr. Ștefan Olteanu, prof. univ. dr. Constantin Velichi — membri.

În urma discutării publice a lucrării, comisia de doctorat a hotărât, cu unanimitate de voturi, acordarea titlului de doctor în istorie tovarășei Aneta Boiangiu.

În ziua de 8 iulie 1972, la Facultatea de istorie-filozofie a Universității „Al. I. Cuza” din Iași, a avut loc susținerea publică a tezei de doctorat : *Reforma agrară din 1945. Aplicarea ei în Moldova*, elaborată de Jofa Constantin. Comisia de doctorat a fost formată din : prof. univ. dr. C. Cihodaru, decanul Facultății de istorie-filozofie din Iași — președinte ; prof. univ. dr. Aurel Loghin — conducător științific ; prof. univ. dr. Janeta Benditer, prof. univ. dr. Vasile Ionescu, conf. univ. dr. M. Merfea — membri.

În urma discutării publice a lucrării, comisia de doctorat a hotărât, cu unanimitate de voturi, acordarea titlului de doctor în istorie tovarășului Jofa Constantin.

În ziua de 10 iulie 1972, la Academia „Ștefan Gheorghiu” pentru pregătirea cadrelor de conducere a activității de partid, social-politice, economice și de stat, a avut loc susținerea publică a tezei de doctorat : *Poziția mișcării muncitorești și socialiste din România față de primul război mondial în anii 1914—1916*, elaborată de Nicolae Huscariu. Comisia de doctorat a fost formată din : prof. univ. dr. Nicolae Petreanu — pre-

ședinte; prof. univ. dr. Damian Hurezeanu — conducător științific; prof. univ. dr. Vasile Ionașcu, conf. univ. dr. Ion Gheorghiu, dr. Nicolae Copoiu — membri.

În urma discutării publice a lucrării, **comisia de doctorat a hotărât, cu unanimitate de voturi, acordarea titlului de doctor în istorie tovarășului Nicolae Huscariu.**

În ziua de 14 iulie 1972, la Facultatea de istorie a Universității din București, a avut loc susținerea publică a tezei de doctorat: *Viața politică în România. 1878—1888*, elaborată de Paraschiva Cîncea. Comisia de doctorat a fost formată din: dr. Dan Berindei — președinte; prof. univ. Vasile Maciu — conducător științific; dr. Nichita Adăniloae, prof. univ. dr. Damian Hurezeanu, conf. univ. dr. V. Diclescu — membri.

În urma discutării publice a lucrării, **comisia de doctorat a hotărât, în unanimitate de voturi, acordarea titlului de doctor în istorie tovarășei Paraschiva Cîncea.**

În ziua de 4 noiembrie 1972, la Facultatea de istorie a Universității din București, a avut loc susținerea tezei de doctorat: *Guvernarea liberală. 1922—1926*, elaborată de Ion Bitoleanu. Comisia de doctorat a fost formată din: prof. univ. dr. Aron Petric, decanul Facultății de istorie din București — președinte; prof. univ. Vasile Maciu — conducător științific; prof. univ. dr. Nicolae Petreanu, conf. univ. dr. Gheorghe I. Ioniță, conf. univ. dr. Vasile Hurmuz — membri.

În urma discutării publice a lucrării, **comisia de doctorat a hotărât, în unanimitate de voturi, acordarea titlului de doctor în istorie tovarășului Ion Bitoleanu.**

În ziua de 14 noiembrie 1972, la Academia „Ștefan Gheorghiu” pentru pregătirea cadrelor de conducere a activității de partid, social-politice, economice și de stat, a avut loc susținerea publică a tezei de doctorat: *Situația țăranimii muncitoare și legislația agrară din România în anii crizei economice.*

1929—1933, elaborată de Gheorghe Ionescu. Comisia de doctorat a fost formată din: prov. univ. dr. Nicolae Petreanu — președinte; prof. univ. dr. Vasile Ionescu — conducător științific; conf. univ. dr. Nicolae Popescu, conf. univ. dr. Gheorghe I. Ioniță, dr. Ilie Ceaușescu — membri.

În urma discutării publice a lucrării, **comisia de doctorat a hotărât, cu unanimitate de voturi, acordarea titlului de doctor în istorie tovarășului Gheorghe Ionescu.**

În ziua de 16 decembrie 1972, la Facultatea de istorie a Universității din București, a avut loc susținerea publică a tezei de doctorat: *Presa antifascistă legală din Transilvania îndrumată de P.C.R. în anii 1933—1940*, elaborată de Maria Turzai. Comisia de doctorat a fost formată din: prof. univ. dr. Aron Petric, decanul Facultății de istorie din București — președinte; prof. univ. dr. docent Ladislau Bányai — conducător științific; prof. univ. dr. docent Titu Georgescu, prof. univ. dr. Surdu Bujor, conf. univ. dr. Ion Babici — membri.

În urma discutării publice a lucrării, **comisia de doctorat a hotărât, cu unanimitate de voturi, acordarea titlului de doctor în istorie tovarășei Maria Turzai.**

În ziua de 16 decembrie 1972, la Facultatea de istorie-filozofie a Universității „Al. I. Cuza” din Iași, a avut loc susținerea publică a tezei de doctorat: *Partidul socialist în viața politică a României (1918—1921)*, elaborată de Georgeta Tudoran de la Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. Comisia de doctorat a fost formată din: prof. univ. dr. Ilie Grămadă, decanul Facultății de istorie-filozofie — președinte; prof. univ. dr. Aurel Loghin — conducător științific; prof. univ. dr. Nicolae Petreanu, conf. univ. dr. Augustin Deac, conf. univ. dr. Constantin Marinescu — membri.

În urma discutării publice a lucrării, **comisia de doctorat a hotărât, cu unanimitate de voturi, acordarea titlului de doctor în istorie tovarășei Georgeta Tudoran.**

СОДЕРЖАНИЕ

СТАТЬИ

ШТЕФАН ПАСКУ: Димитрие Кантемир в мышлении и сознании румынского народа	3
АУРИКЭ СИМИОН: Рабочий класс, во главе с коммунистами, — основная общественно — политическая сила движения сопротивления в Румынии (1940—1944 гг.)	17
ГЕОРГЕ ЦУЦУЙ: Румынская Коммунистическая Партия в первом году после победы национального антифашистского вооружённого восстания, августа 1944 г.	33
ГАВРИЛЭ СОНЯ: Присоединение и поддержка народных масс в осуществление революционного акта национализации основных средств производства	48
НИКУ БУЖОР: Румыния и вопрос европейской безопасности после второй мировой войны	58

ВКЛАДЫ ПО ВОПРОСУ ВОЗНИКНОВЕНИЯ И РАЗВИТИЯ РАБОЧЕГО ДВИЖЕНИЯ В РУМЫНИИ

Н.Н. КОНСТАНТИНЕСКУ: Начала формирования и развития рабочего класса в Румынии.	73
ИОН ФЕЛЯ: Из культурно-идеологической массовой деятельности нашего рабочего движения в период до и после создания политической партии рабочего класса Румынии.	88

МЕЖДУНАРОДНОЕ РАБОЧЕЕ ДВИЖЕНИЕ

АЛЕКСАНДРУ ВИАНУ: 70-я годовщина II-го конгресса Социал-Демократической Рабочей Партии России	98
---	----

МЕСТНАЯ ИСТОРИЯ

ВИРДЖИЛ СМЫРЧА: Эволюция революционного рабочего движения в Бухаресте, в период от 1924 г. по 1928 г.	108
МАРИН СТЭНЕСКУ: Деятельность ясных коммунистов в период 1924—1928 гг.	124
ФЛОРИАН ТЭНЭСЕСКУ: Из революционной борьбы коммунистов Олтении между 1924 и 1928 годами	136
Н.Г. МУНТЯНУ: Организация РКП города Галаць в период 1924—1928 гг.	148

НАУЧНАЯ ЖИЗНЬ

— „Bibliotheca Historica Romaniae“ — 10 лет деятельности: Николае Копю	160
— Сессия на тему: «Музеографическое научное исследование и его вклад в изучение истории родины, рабочего движения, коммунистической партии»: Георге Пырвулеску, Мария Аримия	163
— Выставка «125-ая годовщина революции 1848 г. в Румынии»: Елена Пэлэчану	166
— Симпозиум историков Института исторических и общественно-политических исследований при Ц.К. Р.К.П. и Института истории польского рабочего движения: Ион Александреску и Милике Молдовану	169

КРИТИКА И БИБЛИОГРАФИЯ

Петре Константинеску-Яшь, Страницы прошлой борьбы. 1914—1936 гг. Политическое издательство, Бухарест, 1972, 360 стр.: Ион Бабич ; Георге Гимеш, Воззвание о республике у румын. Научное издательство, Бухарест, 1972, 264 стр.: Ион Арделяну ; Хараламб Зинке, И приступил час «X». Военное издательство, Бухарест, 420 стр.: Георге И. Ионица ; Виктор Атанасиу, Михаил Храбрый. Его кампании. Военное издательство, Бухарест, 1972, 342 стр.: Георге Матей ; Эдгар Сноу, Красная звезда над Китаем. Грев Пресс Инк., Нью-Йорк, 529 стр.: Ана Будура ; Перо Морача, Югославия. 1941 г. Издательство «Будучности», Белград, 1971, 784 стр.: Николае Чакир ; Обширная дискуссия по поводу теоретическо-политических вопросов современного итальянского рабочего движения (О книге «Il marxismo italiano degli anni sesante e la formazione teorico-politica delle nuove generazioni» (Итальянский марксизм шестидесятых годов и теоретическо-политическое воспитание нового поколения). Едитори Риунити, Иституту Грамши, Рома, 1972, 777 стр.): Ион Шербанеску	174
Защита докторских диссертаций.	199

SOMMAIRE

ARTICLES

ȘTEFAN PASCU: Dimitrie Cantemir dans la pensée et la conscience du peuple roumain	3
AURICĂ SIMION: La classe ouvrière, communistes en tête, principal force sociale et politique du mouvement de résistance en Roumanie (1940—1944) ..	17
GHEORGHE ȚUȚUI: Le Parti Communiste Roumain durant la première année après la victoire de l'insurrection nationale antifasciste armée d'août 1944 ..	33
GAVRIL SONEA: L'adhésion et l'appui des masses populaires à l'accomplissement de l'act révolutionnaire de la nationalisation des principaux moyen de production	48
NICU BUJOR: La Roumanie et le problème de la sécurité européenne après la deuxième guerre mondiale	58

ETUDES CONCERNANT L'APARITION ET LA DÉVELOPPEMENT DU MOUVEMENT OUVRIÈRE EN ROUMANIE

N.N. CONSTANTINESCU: Les débuts de la formation et du développement de la classe ouvrière en Roumanie	73
ION FELEA: De l'activité idéologique et culturelle de masse, de notre mouvement ouvrier au seuil de la création du parti politique de la classe ouvrière de Roumanie et durant les années qui ont suivi.....	88

MOUVEMENT OUVRIER INTERNATIONAL

ALEXANDRU VIANU: Le 70 ^e anniversaire du deuxieme Congrès du Parti Ouvrier Social-Démocrate de Russie	98
--	----

HISTOIRE LOCALE

VIRGIL SMÂRCEA: L'évolution du mouvement ouvrier révolutionnaire de Bucarest durant la période 1924—1928	108
MARIN C. STĂNESCU: L'activité déployée par les communistes de Yassy durant les années 1924—1928.	124
FLORIAN TĂNĂSESCU: De l'activité révolutionnaire des communistes d'Olténie durant de la période 1924—1928.	136
N.G. MUNTEANU: L'organisation de Galați du P.C.R. durant les années 1924—1928	148

LA VIE SCIENTIFIQUE

„Bibliotheca Historica Romaniae“ — 10 ans d'activité: Nicolae Copoiu	160
La session scientifique sur la thème: „La recherche scientifique muséistique et sa contribution a l'élargissement des connaissances concernant l'histoire de notre patrie, du mouvement ouvrier, du parti communiste“: Maria Arimia, Gheorghe Pîrvulescu	163
L'exposition „Le 125 ^e anniversaire de la révolution de 1848 en Roumanie“: Elena Pălăceanu	166
Symposium des historiens de l'Institut d'études historiques, sociales et politique près le C.C. du P.C.R. et de l'Institut d'histoire du mouvement ouvrier polonais: Ion Alexandrescu, Milică Moldoveanu	169

COMPTE — RENDUS

PETRE CONSTANTINESCU IAȘI, Pages de luttes du passé (1914—1936), Editions Politiques, Bucarest, 1972, 360 p.: Ion Babici; GHEORGHE GHIMES, L'idée de la république chez les roumains, Editions Scientifiques, Bucarest, 1972, 264 p.: Ion Ardeleanu; HARALAMB ZINCĂ, C'était l'heure „H“, Editions Militaires, Bucarest, 420 p.: Gheorghe I. Ioniță; VICTOR ATANASIU, Michel le Brave. Campagnes, de lutte Editions Militaires, Bucarest, 1972, 342 p.: Gheorghe Matei; EDGAR SNOW, L'étoile rouge au dessus de la Chine, Grave Press Inc., New-York, 529 p.: Ana Budura; PERO MORAÇA, Iugoslavia, 1941. Editions Buducnost, Belgrad, 1971, 784 p.: Nicolae Ciachir; Un ample débat concernant la problematique théorique et politique du mouvement ouvrier italien contemporain (Au sujet de l'ouvrage <i>Il marxismo italiano degli anni Sessante e la formazione teorico politica delle nuove generazioni</i> , Editori Riuniti, Istituto Gramsci, Roma, 1972, 777 p.): Ion Șerbănescu	174
Thèses de doctorat	199

ARTICLES

ȘTEFAN PASCU: Dimitrie Cantemir in the Thought and Conscience of the Romanian People	3
AURICĂ SIMION: The Working Class, Under the Leadership of the Communists, the Main Social and Political Force of the Resistance Movement in Romania (1940—1944)	17
GHEORGHE ȚUȚUI: The Romanian Communist Party in the First Year After the Victory of the National Antifascist Armed Insurrection of August 1944 ..	33
GAVRIL SONEA: Popular Adhesion and Support to the Fulfilment of the Revolutionary Act of the Nationalization of the Main Means of Production....	48
NICU BUJÖR: Romania and the Problem of European Security After World War II.	58

CONTRIBUTIONS CONCERNING THE APPEARANCE AND DEVELOPMENT OF THE WORKING-CLASS MOVEMENT IN ROMANIA

N.N. CONSTANTINESCU: Beginning of the Working-Class Formation and Development in Romania	73
ION FELEA: About the Ideological-Cultural Mass Movement of our Working-Class, Around and After the Foundation of the Working-Class Political Party in Romania	88

INTERNATIONAL WORKING-CLASS MOVEMENT

ALEXANDRU VIANU: 70 Years Since the 2 nd Congress of the Workers' Social-Democratic Party in Russia.....	8
---	---

LOCAL HISTORY

VIRGIL SMÂRCEA: The Evolution of the Revolutionary Working-Class Movement in Bucharest in the Period 1924—1929	108
MARIN C. STĂNESCU: The Activity Carried Out by the Communists in Jassy Between 1924 and 1928	124
FLORIAN TĂNĂSESCU: About the Revolutionary Battles of the Communists in Oltenia between 1924 and 1928.	136
N.G. MUNTEANU: The R.C.P. Organization in Galați During the Period 1924—1928	148

SCIENTIFIC LIFE

„Bibliotheca Historica Romaniae“ — Ten Years of Activity: Nicolae Copoiu Session on the Themes: „Museum Scientific Research and Its Contribution to the Knowledge of the Native Country's History, of the Labour Class Movement, of the Communist Party“: Maria Arimia, Gheorghe Pîrvulescu	160
Exhibition: „125 Years Since the 1848 Revolution in Romania“: Elena Pălănceanu . Symposium of the Historians of the Institute for Historical and Socio-Political Studies By the C.C. of the R.C.P. and of the Institute for History of the Polish Working-Class Movement: Ion Alexandrescu, Milică Moldoveanu	166
	169

CRITICISM AND BIBLIOGRAPHY

PETRE CONSTANTINESCU-IAȘI, Pages of Struggle in the Past, 1914—1936, Political Publishing House, Bucharest, 1972, 360 pages: Ion Babici ; GHEORGHE GHIMEȘ, The Idea of Republic at the Romanians, Scientific Publishing House, Bucharest, 1972, 264 pages: Ion Ardeleanu ; HARALAMB ZINCĂ, There Was Zero Hour, Military Publishing House, Bucharest, 420 pages: Gheorgh I. Ioniță ; VICTOR ATANASIU, Michael the Brave. Campaigns of Struggle, Military Publishing House, Bucharest, 1972, 342 pages: Gheorghe Matei ; EDGAR SNOW, Red Star Above China, Grave Press Inc, New York, 529 pages.: Ana Budura ; PEROMORACA, Yugoslavia, 1941. „Budučnost“ publishing House, Belgrade, 1971, 784 pages: Nicolae Ciachir ; An ample debate regarding the theoretic — political problems of the contemporary Italian working class movement (in connection with the volume „The Italian Communism of the Sixties and the Theoretic-Political Moulding of the New Generation“, Editore Riuniti, Istituto Gramsci, Roma, 1972, 777 page): Ion Serbănescu	174
— Defense of Doctorate Degrees	199

INHALT

ARTIKEL

ȘTEFAN PASCU: Dimitrie Cantemir im Denken und Bewusstsein des rumänischen Volkes	3
AURICĂ SIMION: Die Arbeiterklasse, mit den Kommunisten an der Spitze, die wichtigste sozial-politische Kraft der Widerstandsbewegung aus Rumänien (1940—1944)	17
GHEORGHE TUȚUI: Die Rumänische Kommunistische Partei im ersten Jahr nach dem Sieg des nationalen antifaschistischen bewaffneten Aufstandes vom August 1944	33
GAVRIL SONEA: Die Beistimmung und die Unterstützung der Volksmassen bei der Durchführung des revolutionären Akts der Enteignung der wichtigsten Produktionsmittel	48
NICU BUJOR: Rumänien und das Problem der europäischen Sicherheit nach dem zweiten Weltkrieg	58

BEITRÄGE ZUR ERSCHEINUNG UND ENTWICKLUNG DER ARBEITERBEWEGUNG RUMANIENS

N.N. CONSTANTINESCU: Die Anfänge der Gründung und Entwicklung der Arbeiterklasse Rumäniens	73
ION FELEA: Aus der ideologisch-kulturellen Massentätigkeit unserer Arbeiterbewegung im Umkreis und nach der Gründung der politischen Partei der Arbeiterklasse Rumäniens	88

INTERNATIONALE ARBEITERBEWEGUNG

ALEXANDRU VIANU: 70 Jahre seit dem zweiten Parteitag der sozialdemokratischen Arbeiterpartei Russlands	98
--	----

ORTLICHE GESCHICHTE

VIRGIL SMÂRCEA: Die Entwicklung der revolutionären Arbeiterbewegung aus Bukarest in den Jahren 1924—1928	108
MARIN STĂNESCU: Die Tätigkeit der Kommunisten aus Iași in den Jahren 1924—1928	124
FLORIAN TĂNĂSESCU: Aus dem revolutionären Kampf der Kommunisten aus Oltenia in den Jahren 1924—1928	136
N.G. MUNTEANU: Die Rumänische Kommunistische Parteiorganisation Galați in der Zeitspanne 1924—1928	148

DAS WISSENSCHAFTLICHE LEBEN

„Bibliotheca Historica Romaniae“ — 10 Jahre Tätigkeit: Nicolae Copoiu	160
Konferenz Thema: „Die wissenschaftliche Muzeumforschung und ihr Beitrag zur Erkenntnis der Geschichte des Vaterlandes, der Arbeiterbewegung, der kommunistischen Partei: Maria Arimia, Gheorghe Pîrvulescu	163
Die Ausstellung „125 Jahre seit der Revolution von 1848 in Rumänien“ Elena Pălănceanu	166

Symposion der Historiker des Instituts für historische und sozial-politische Studien beim Z K der RKP und des Instituts für Geschichte der polnischen Arbeiterbewegung: **Ion Alexandrescu, Mitică Moldoveanu** 169

KRITIK UND BIBLIOGRAPHIE

PETRE CONSTANTINESCU-IAȘI, Kampfauszüge aus der Vergangenheit. 1914 —1936, Politischer Verlag, Bukarest, 1972, 360 S.: **Ion Babici**; GHEORGHE GHIMES, Die Idee der Republik bei den Rumänen, wissenschaftlicher Verlag, Bukarest, 1972. 264. 264 S.: **Ion Aedeleanu**; HARALAMB ZINCA, Und es was die Stunde „H“, Militärverlag, Bukarest 420 S.: Ghgeorghe I. Ioniță; VICTOR ATANASIU, Mihai Viteazul. Feldzüge Militärverlag, Bukarest, 1972, 342 S.: **Georghe Matei**; EDGAR SNOW, Der rote Stern über China, Grave Press Inc, New York, 529 S.: **Ana Budura**; PERO MORACA, Jugoslavien. 1941, Verlag Bucuc-nost, Belgrad, 1971, 784 S.: **Nicolae Ciachir**; Eine umfassende Debatte betref-fend die theoretisch-politiesche Problematik der zeitgenössischen italienischen Arbeiterbewegung (am Rande des Bandes *Il marxismo italiano degli anni sesante e la formazione teorico-politica delle nouve generazioni*, — Der italienische Mar-xismus der Jahre 1960 und die theoretisch-politische Entstehung der neuen Genera-tionen, Editori Riuniti, Instituto Gramsci, Rom, 1972, 777 S.): **Ion Serbănescu**.. 174
Doktorthesen 199

BIBLIOTECA „ASTRA“
SIBIU

Redactori : Ion Calafeteanu, Elena Mureșan, Constantin Petculescu, Nicolae Rauș.

Colaboratorii și cititorii revistei pot să se adreseze redacției în fiecare zi între orele 10—12.

Adresa redacției este : București, strada Ministerului nr. 4, telefon : 17.01.60, interior 442 ; 722 ; 369 ; 948 ; 831.

Revista „Anale de istorie” a Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. apare o dată la două luni. Abonamentele se fac la oficiile poștale, prin factorii poștali și difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate.

Revista se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei.

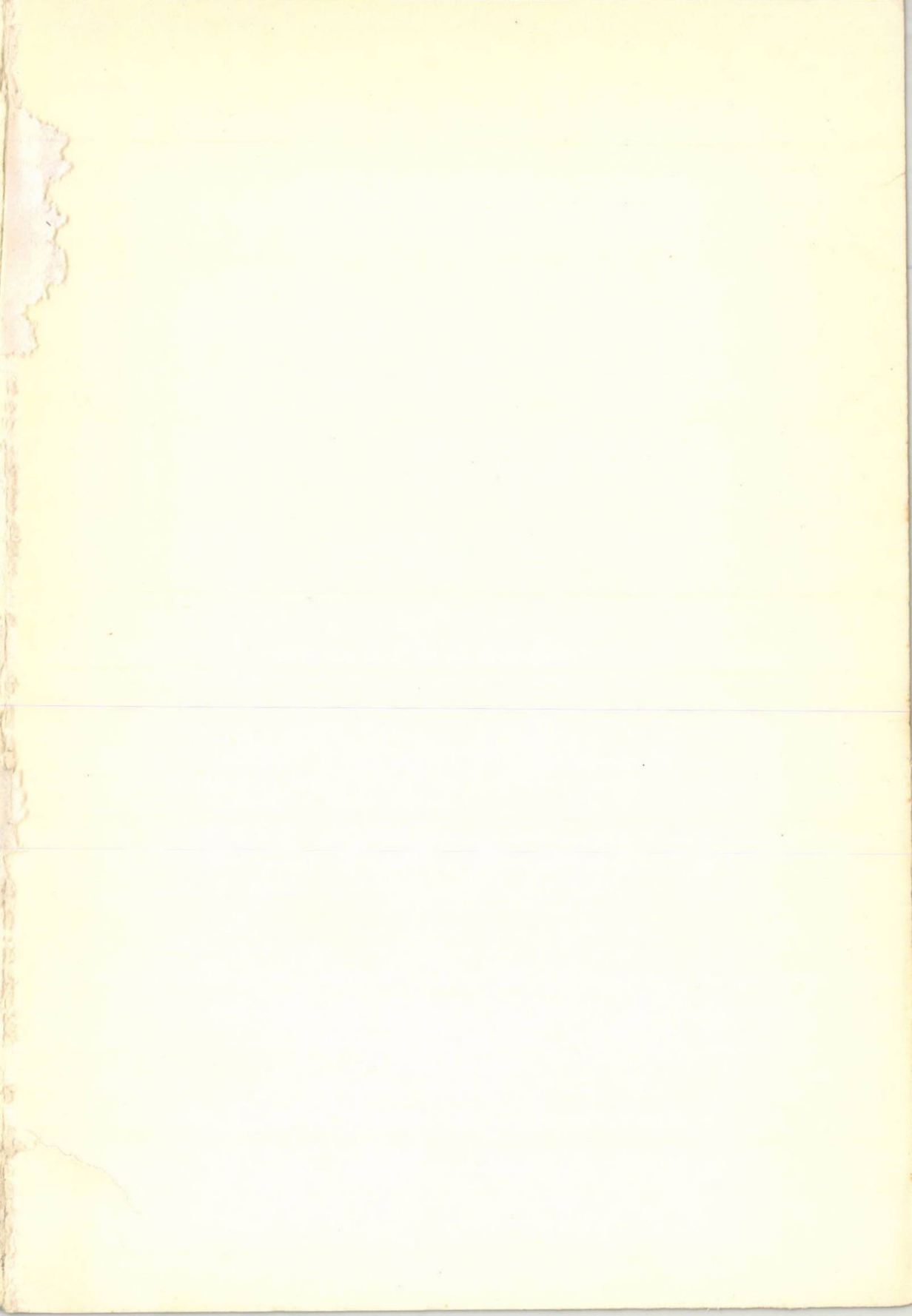
Prețul unui număr — 6 lei ; abonamentul pe 6 luni — 18 lei, pe un an — 36 lei.

Cititorii din străinătate pot face abonamente adresându-se întreprinderii „ROM-PRESFILATELIA” — Serviciul Import-Export presă — București — Calea Griviței nr. 64—66, P.O.B. — Box 2001.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scintei”

43 108

78956

PROLETARI DIN TOATE ȚĂRILE, UNIȚI-VĂ!

anale de istorie

anul XIX

5

1973

1990

0 JUL. 2005

97

58956

-- ULU 2014

INSTITUTUL DE STUDII ISTORICE ȘI SOCIAL-POLITICE DE PE LÎNGĂ C.C. AL P.C.R.

anale de istorie

Anul XIX

5

1973

SUMAR

ARTICOLE ȘI COMUNICĂRI

MIHAI FATU: Politica de alianțe a Partidului Comunist Român în lupta pentru instaurarea și consolidarea puterii democrat-populare (1944—1947)	3
FLOREA NEDELCU: P.C.R. în viața politică a României (1934—1940)	17-
ION SPĂLĂTELU: Solidaritatea forțelor democratice din România cu răscoala antifascistă din septembrie 1923 a poporului bulgar	34-
CONSTANTIN BOTORAN, AUREL HARȘA: Din cronica tradițiilor de solidaritate a poporului român cu lupta de emancipare națională și socială a popoarelor latino-americane	44
GHEORGHE UNC: Mișcarea de eliberare națională a popoarelor coloniale și dependente în perioada dintre cele două războaie mondiale	62

DEZBATERE

Funcția educativ-civică a istoriei (III)	80
--	----

ÎN AJUTORUL CELOR CE STUDIAZĂ ISTORIA P.C.R. ȘI A MIȘCĂRII MUNCITOREȘTI DIN ROMÂNIA

Plan tematic de lecții și consultații al revistei „Anale de istorie” pentru anul de învățămînt de partid 1973—1974	99
★	
Lupta pentru apărarea independenței și a ființei naționale a poporului român. Tradiții de luptă comună a poporului român și a naționalităților conlocuitoare pentru libertate și progres social-politic pînă la 1848: <i>Dumitru Almaș</i>	101

ISTORIE LOCALĂ

Contribuții valoroase în lucrări de istorie locală: N. G. Munteanu	108
Aspecte privind mișcarea muncitorească și socialistă din Oltenia la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea: <i>Remus Dima</i>	11

18736.

DOCUMENTE

Correspondență inedită a lui Mihail Gheorghiu-Bujor: <i>Nora Z. Munteanu</i>	124
Fotografii inedite privind viața și activitatea muncitorimii ceferiste din Iași și Pașcani în perioada interbelică: <i>Elisabeta Ioniță</i>	130
Mărturii cu privire la solidaritatea opiniei publice progresiste din România cu Gheorghi Dimitrov și tovarășii săi în timpul procesului de la Leipzig (septembrie-decembrie 1933)	135

EVOCĂRI

Boris Ștefanov • Francisc și Lili Paneth • Nicolae Deleanu	143
*	
SALVADOR ALLENDE, „Chile pe un nou făgaș”, Editura politică, București, 1973: <i>Valter Roman</i>	155

CRITICĂ ȘI BIBLIOGRAFIE

GH. ADORIAN, ION BABICI, NATALIA VÎLCU, Gheorghi Dimitrov și tradițiile revoluționare româno-bulgare, București, 1972, 180 p.: <i>Silvia Istrate</i> ; PIETRO SECCHIA, Partidul Comunist Italian și războiul de eliberare. 1943—1945, Editura Feltrinelli, Milano, 1973, 1190 p.: <i>Maria Covaci</i> ; JUAN VELASCO ALVARADO, Republica Peru pe drumul progresului, Editura politică, București, 1973, 240 p.: <i>Petre Bărbulescu</i>	160
Fișier bibliografic	170

COLEGIUL DE REDACȚIE

GHEORGHE MATEI — redactor-șef, ION ARDELEANU, AUGUSTIN DEAC, GHEORGHE I. IONIȚĂ, N. G. MUNTEANU, MIRCEA T. MUȘAT, PARASCHIVA NICHITA, NICOLAE PETREANU, ARON PETRIC, VASILE PETRIȘOR — redactor-șef adjunct, VALTER ROMAN, VIRGIL SMÂRCEA — secretar general de redacție, ȘTEFAN VOICU, VLADIMIR ZAHARESCU

Politica de alianțe a Partidului Comunist Român în lupta pentru instaurarea și consolidarea puterii democrat-populare (1944 – 1947)

MIHAI FĂTU

Definirea tacticii P.C.R. în problema alianțelor politice în perioada istorică cuprinsă între victoria insurecției naționale antifasciste armate din august 1944 și abolirea monarhiei și proclamarea Republicii Populare Române, la sfârșitul anului 1947 — perioadă care corespunde luptei pentru instaurarea și consolidarea puterii democrat-populare și pregătirea premiselor trecerii la socialism — necesită luarea în considerare a ceea ce partidul nostru a acumulat ca experiență în domeniul alianțelor politice cu mult timp înainte de începutul acestei epoci revoluționare, în special în perioada luptei împotriva pericolului fascist, pentru apărarea independenței, suveranității și integrității teritoriale a țării, și îndeosebi în perioada ocupației naziste și a regimului de dictatură militaro-fascistă a generalului Ion Antonescu.

Depășind și învingând unele tendințe și concepții nerealiste, stângiste față de diferite formațiuni politice burgheze-democratice, precum și poziția sectaristă de condamnare în bloc a mișcării social-democrate, P.C.R. a desfășurat în anii 1934—1944 largi acțiuni politice pentru unirea tuturor partidelor și organizațiilor, claselor și grupărilor sociale, tuturor forțelor patriotice într-un larg front național. Victoria de la 23 August 1944 a fost, într-o măsură hotărâtoare, produsul acestei politici a partidului comunist.

Insurecția din august 1944 a deschis o nouă eră în istoria poporului român, era unor profunde transformări economice și social-politice. Prin conținutul său, prin urmările ce le-a avut asupra dezvoltării ulterioare a României, ea nu a însemnat doar un act politic de schimbare a unui guvern prin altul, ci, așa cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, ea „a avut caracterul unei revoluții democratice și antifasciste”¹. În elaborarea tacticii sale față de diferitele formațiuni politice ale epocii, P.C.R. a pornit de la faptul că în România se îndeplineau o seamă de sarcini reclamate

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 4, Editura politică, București, 1970, p. 624.

legic de procesul general al evoluției țării pe calea burghezo-democratică cu sarcini izvorite din condițiile concret-istorice de la mijlocul deceniului al V-lea. Din punctul de vedere al etapei revoluționare generale pe care o parcurgea, România se găsea în fața desăvârșirii revoluției burghezo-democratice, care trebuia să rezolve, pînă la capăt, problema agrară, în sensul lichidării resturilor feudale din raporturile sociale de la sate, să exproprieze și să lichideze ca clasă moșierimea, să împroprietărească țărănimea fără pămînt și cu pămînt puțin printr-o reformă agrară democratică și să deschidă, astfel, cîmp liber progresului forțelor de producție în agricultură, precum și în ansamblul economiei naționale. Din punctul de vedere al regimului politic, revoluția trebuia să înlăture puterea de stat burghezo-moșierească și să instaleze dictatura revoluționar-democratică a proletariatului și țărănimii.

Trebuie remarcat, totodată, că procesul revoluționar din România în această etapă istorică se dezvoltă fiind o continuare directă a luptei anterioare a maselor muncitoare, mai cu seamă a luptei antifasciste și de eliberare națională a întregului popor din perioada 1940—1944. Faptul că în România procesul revoluționar a început cu insurecția națională antifascistă armată, că după înlăturarea regimului antonescian țara noastră s-a angajat efectiv, cu întregul său potențial militar și economic, alături de Națiunile Unite, în războiul antihitlerist, pentru eliberarea patriei și zdrobirea definitivă a Germaniei naziste, că poporul român a fost pus în situația de a rezolva o seamă de alte sarcini izvorite din aceste noi condiții (defascizarea pînă la capăt și democratizarea vieții publice, refacerea economică a țării ș.a.), a condus, în mod obiectiv, la îmbinarea sarcinilor generale ale desăvârșirii revoluției burghezo-democratice cu cele izvorite din noile împrejurări istorice.

Politica de alianțe a P.C.R. în aceste condiții a fost determinată și de modul în care a evoluat problema puterii politice în stat, începînd chiar cu actul de la 23 August 1944. După arestarea guvernului Antonescu, chiar în după-amiaza zilei de 23 august 1944, se instituie un nou guvern, în frunte cu generalul Constantin Sănătescu, personalitate din anturajul regelui ; celelalte locuri din guvern erau ocupate, în majoritate, de militari care participaseră, într-un mod sau altul, la evenimentele legate de înlăturarea lui Antonescu, de cîțiva așa-numiți tehnicieni, precum și de reprezentanți ai celor patru partide care alcătuiau Blocul Național-Democrat.

Imediat după preluarea puterii, guvernul a întreprins o seamă de măsuri pe linia finalizării sarcinilor prevăzute în acordul B.N.D. din iunie 1944 : scoaterea țării din coaliția Axei și participarea la războiul antihitlerist, crearea în țară a unui regim de libertăți publice ș.a. Dar, în covîrșitoarea lui majoritate, el exprima pe plan intern tendințele burgheziei, moșierimii și monarhiei, ale căror interese de clasă, privite în perspectiva dezvoltării ulterioare a țării, nu coincideau cu cele ale clasei muncitoare, ale maselor largi populare. Așadar, problema puterii politice în stat nu se rezolvase la 23 august 1944 în favoarea maselor, a acelor forțe care, concomitent și în strînsă legătură cu continuarea fermă a luptei antihitleriste, erau interesate într-o largă acțiune revoluționară pentru înfăptuirea unor profunde transformări de structură în natura orînduirii social-politice existente.

Analizând aceste coordonate pe care, în chip obiectiv, trebuia să evolueze România după eliberare, rezultă că în îndeplinirea sarcinilor concrete care se impuneau era interesată covârșitoarea majoritate a poporului român : clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea legată de popor, păturile sociale mijlocii — micii meseriași, negustorii —, unele cercuri ale burgheziei.

Structura social-politică a României din faza de început a revoluției democrat-populare purta pecetea unei țări capitaliste în dezvoltare, în care însă agricultura juca un rol precumpănitor. În tabloul social al României figurau : clasa muncitoare, țărănimea — clasă socială neomogenă, în care o pondere importantă aveau categoriile muncitoare (țărănimea mijlocie, săracă, proletariatul agricol) —, burghezia, moșierimea, o masă importantă de categorii sociale mijlocii, mic-burgheze, intelectualitatea ș.a. Din punctul de vedere al configurației politice existau : a) *partide și organizații politice și profesionale muncitorești* — Partidul Comunist Român, Partidul Social-Democrat, syndicatele (refăcute pe baze unice, revoluționare), Uniunea Tineretului Comunist, Uniunea Tineretului Socialist ; b) *partide și organizații ale țărânimii* — Frontul plugarilor, Partidul socialist-țărănesc, condus de prof. M. Ralea ; c) *formațiuni politice ale intelectualilor și altor categorii sociale mijlocii* — Uniunea patrioților, Apărarea patriotică, Societatea scriitorilor români ; d) *formațiuni politice ale naționalităților conlocuitoare* — Madoszul ; e) *partide ale burgheziei și moșierimii* — P.N.Ț., P.N.L. ș.a. De remarcat că în jurul acestor formațiuni politice, și mai cu seamă al celor de bază — P.C.R., P.S.D., P.N.Ț., P.N.L. — gravitau o seamă de alte grupări politice ale căror tendințe, în linii generale, coincideau. De asemenea, trebuie subliniat că în România acelor ani sistemul politic a cunoscut o continuă frământare : deplasări de forțe, apariția și dispariția unor formațiuni politice, desprinderi și raliuri de forțe.

În evoluția ei, politica de alianțe a P.C.R. în procesul luptei pentru instaurarea și consolidarea puterii populare din anii 1944—1947 a parcurs anumite etape, strâns legate de procesul revoluționar. Periodizând această evoluție, se impune sublinierea a două mari faze : prima, cuprinsă între august 1944 și sfârșitul anului 1945 ; cea de-a doua începând în ianuarie 1946 și încheindu-se la sfârșitul anului 1947 *.

Una din marile probleme în fața căreia a fost pus P.C.R. imediat după 23 august 1944 în legătură cu aliații politici a fost aceea a colaborării sale și a P.S.D. cu P.N.L. și P.N.Ț. în cadrul B.N.D. și al guvernului Sănătescu, precum și problema puterii politice de stat, a guvernului ca atare. Angajându-se să militeze pentru îndeplinirea prevederilor generale ale acordului B.N.D., guvernul Sănătescu apărea drept mandatar al acestui organism politic. Participarea P.C.R. și a P.S.D. în guvern a fost condiționată de îndeplinirea obligațiilor asumate pe linia continuării luptei antifasciste, a aplicării în practică a acordului B.N.D. Imediat după 23 august, partidul comunist a declarat public și a chemat în mai multe rânduri organizațiile sale, toate forțele naționale, antifasciste să sprijine

* În concluziile formulate în acest studiu, autorul a avut în vedere și concluziile formulate în literatura de specialitate pe această temă. (Nota aut.)

activitatea guvernului în vederea rezolvării sarcinilor asumate. În concepția P.C.R., care avea tot timpul în vedere perspectiva revoluției, îndeplinirea pînă la capăt a sarcinilor antifasciste era de natură să contribuie la crearea condițiilor necesare dezvoltării ulterioare a luptei de clasă, pentru transformări revoluționare profunde. Dar cele două partide burgheze au început curînd după aceea să folosească pozițiile lor din guvern pentru a împiedica înlăptuirea transformărilor revoluționare cerute de mase. Se impunea deci crearea unui nou guvern, în care să-și găsească locul cuvenit reprezentanții maselor populare și ai altor forțe sociale și politice interesate în progresul social al țării. Pentru aceasta, P.C.R. considera necesară realizarea unei largi coaliții de forțe care să cuprindă toate grupările politice interesate în renașterea democratică a României și care să alcătuiască un guvern corespunzător. În această perspectivă, o anumită perioadă de timp — pînă spre mijlocul lunii septembrie 1944 — partidul comunist s-a orientat spre a găsi căile și formele necesare lărgirii B.N.D., prin atragerea tuturor forțelor social-politice în stare să contribuie la îndeplinirea sarcinilor mari care se puneau în fața României. Dar aceste eforturi s-au lovit de împotrivirea liderilor P.N.L. și P.N.Ț. Mai mult, aceștia au încercat să transforme B.N.D. într-o frînă în calea lărgirii coaliției forțelor democratice, să mențină B.N.D. în limitele structurale și programatice adoptate la 20 iunie 1944, limite care erau deja depășite, negate istoricește. În aceste împrejurări, partidul comunist a lansat lozinca creării unui nou organism politic, în afara B.N.D., care să permită realizarea unei largi coaliții de forțe naționale, democratice și revoluționare, capabilă, mobilizînd masele populare și preluînd puterea de stat, să faciliteze înlăptuirea transformărilor social-economice și politice în direcția desăvîrșirii revoluției burghezo-democratice. În acest scop, P.C.R. a elaborat proiectul de platformă al Frontului Național-Democrat din România, publicat la 25 septembrie 1944, în care erau preconizate o serie de sarcini pentru care erau chemate să militeze toate forțele revoluționare, democratice și antifasciste: continuarea războiului împotriva Germaniei naziste, lichidarea politicii duse de regimul lui Antonescu față de Uniunea Sovietică și Națiunile Unite și înlocuirea ei cu o politică de sinceră prietenie cu acestea, arestarea criminalilor de război și a tuturor celor vinovați de dezastrul țării, refacerea economiei naționale, crearea în țară a unui regim de largi libertăți democratice, înlăptuirea unei largi reforme agrare, asigurarea unor condiții materiale și spirituale mai bune pentru masele muncitoare, stimularea comerțului, a meșteșugurilor, dezvoltarea culturii, artei, științei ș.a.

Supus dezbaterii opiniei publice, tuturor păturilor sociale, partidelor și grupărilor politice care puteau să-și aducă contribuția la realizarea măsurilor preconizate, documentul a avut un larg răsunset în rîndurile clasei muncitoare, ale covîrșitoarei majorități a populației, ale grupărilor politice interesate în progresul țării.

P.C.R. s-a adresat P.N.Ț. — Maniu și P.N.L. — Brătianu, chemîndu-le să analizeze proiectul de platformă și să-și stabilească poziția față de el, să adere la F.N.D. În această acțiune P.C.R. a ținut cont de două mari realități: că în fața României continuau să stea unele sarcini majore (desăvîrșirea eliberării întregului teritoriu al țării de sub jugul fascist și participarea la războiul antihitlerist, lichidarea rămășițelor dic-

taturii militaro-fasciste și reglementarea raporturilor cu marile puteri din coaliția Națiunilor Unite) în care erau interesate toate forțele politice naționale, antifasciste, de la partidul comunist la monarhie și la partidele burgheze²; că P.N.Ț. și P.N.L. nu puteau fi privite în bloc, unitar, nu puteau fi confundați liderii cu covârșitoarea majoritate a membrilor și cadrelor interesate să adere și să-și însușească punctele de vedere cuprinse în platformă. Conducerea acestor partide a refuzat însă categoric să adere la această coaliție, să-și aducă contribuția la realizarea reformelor preconizate.

Încă de la începutul lunii octombrie 1944, procesul regroupărilor de forțe politice interne a adus la suprafață două mari grupări: cea din jurul P.C.R., care cuprindea forțele ce militau pentru adâncirea transformărilor democratice revoluționare, și cea din jurul monarhiei și a P.N.Ț. și P.N.L., care cuprindea elementele obstrucționiste, reacționare, ce se opuneau transformărilor cerute de mase. În aceste condiții P.C.R. a îndreptat lovitura principală împotriva P.N.Ț. — Maniu și P.N.L. — Brătianu, pentru demascarea și izolarea lor, pentru atragerea maselor, îndeosebi a țărănimii, în alianță și sub conducerea clasei muncitoare, la lupta revoluționară. Raportul de forțe s-a schimbat sensibil în favoarea democrației, creîndu-se climatul necesar unirii tuturor grupărilor revoluționare, democratice într-un larg Front Național-Democrat.

Pentru crearea condițiilor adecvate realizării acestui obiectiv al politicii de alianțe a P.C.R., determinantă era poziția P.S.D. Primind cu interes proiectul de platformă propus de P.C.R., la 29 septembrie 1944 C.C. al P.S.D. a comunicat C.C. al P.C.R. că proiectul de platformă coincide cu punctul de vedere principal al P.S.D.³. Realizarea unității de vederi a celor două partide asupra documentului, precum și a concepției generale de ordin tactic în problema alianțelor politice a forțelor democratice a influențat determinant crearea premiselor realizării atât a F.N.D. cât și a prevederilor platformei propuse de P.C.R.

În aceste condiții, la 12 octombrie 1944 s-a creat Frontul Național-Democrat, din care făceau parte: P.C.R., P.S.D., Sindicatele unite, U.T.C., Frontul plugarilor, P.S.Ț. — Ralea, Madoszul, Uniunea patrioților, Societatea scriitorilor din România. F.N.D. a jucat un rol hotărâtor în dezvoltarea ascendentă a revoluției, el constituind nucleul politic în jurul căruia s-au unit masele muncitoare, forțele democratice.

Pe măsura amplificării procesului revoluționar și a necesității strângente a preluării imediate a puterii de către forțele populare, P.C.R. s-a preocupat de perfecționarea acestui organism, de sporirea rolului său în ansamblul vieții politice, de lărgirea bazei sale sociale și politice, pentru a cuprinde în rîndurile lui toate categoriile sociale și politice interesate în înfăptuirea totală sau chiar parțială a transformărilor ce se impuneau.

Începutul anului 1945 a înregistrat noi pași pe linia perfecționării politicii de alianțe a P.C.R. În acest timp, procesul revoluționar din România ajunsese la acel stadiu de maturizare, încît răsturnarea de la putere a cercurilor reacționare și preluarea puterii de către F.N.D. se aflau la

² Gh. Zaharia, I. Alexandrescu, M. Fătu, P. Nichita, C. Olteanu, Gh. Țuțui, Vl. Zaharescu, *România în anii revoluției democrat-populare. 1944—1947*, Editura politică, București, 1971, p. 51.

³ „Scînteia” nr. 12, din 2 octombrie 1944.

ordinea zilei, se impuneau imediat. Această perspectivă a impus — pe lângă o seamă de măsuri politico-organizatorice pentru antrenarea maselor la asaltul general, hotărîtor, asupra reacţiunii — şi revederea unor lozinci, reanalizarea unor laturi ale politicii de alianţe a P.C.R. În acest sens trebuia revăzut programul general care stătea la baza unităţii forţelor politice ce alcătuiau F.N.D., ca şi modul în care F.N.D. se bucura de sprijinul unor forţe sociale şi politice care, deşi nu erau dispuse să accepte în totalitate lozincile programatice ale F.N.D., erau interesate în realizarea unor prefaceri social-economice parţiale ce figurau în programul general al F.N.D. În esenţă, viaţa reclama elaborarea unui document-program al F.N.D., care să jaloneze mai complet coordonatele pe care acesta urma să-şi înscrie actul de guvernare după preluarea puterii.

În această situaţie, P.C.R. a luat iniţiativa elaborării unui nou document programatic, al cărui proiect discutat în Consiliul F.N.D. (începînd cu data de 15 ianuarie 1945) a fost dat publicităţii la 29 ianuarie, sub denumirea de *Programul de guvernare al F.N.D.*

Constatînd faptul că ţara şi poporul român aveau nevoie de un guvern cu adevărat democratic, rezultat al concentrării într-un singur front — F.N.D. — a tuturor forţelor democratice, legate temeinic printr-un punct de vedere unitar de guvernare a ţării, ale cărei probleme vitale să fie imediat soluţionate, programul prelua în mod firesc şi o serie de sarcini preconizate în platforma din septembrie 1944. Referindu-se, de pildă, la necesitatea stringentă a înfăptuirii reformei agrare, programul prevedea că pămînturile bisericeşti şi mănăstireşti erau exceptate de la expropriere, iar în legătură cu proprietăţile agricole ale monarhiei nu se formula nici o apreciere, ceea ce însemna, de fapt, aşa cum s-a dovedit ulterior, exceptarea acestora de la expropriere. Această poziţie a F.N.D. a privat reacţiunea de posibilitatea de a antrena biserica sau monarhia împotriva forţelor democratice în problema reformei agrare. În acelaşi timp, în platformă nu se prevedea naţionalizarea unor categorii de industrii şi bănci, care ar fi afectat, în bloc, interesele burgheziei, inclusiv ale cercurilor ce erau gata să colaboreze cu F.N.D. pe terenul rezolvării unor sarcini preconizate şi cerute de mase. În ceea ce priveşte rolul şi locul României pe plan internaţional, programul preconiza ca, printr-o politică consecvent antifascistă şi de prietenie sinceră cu Naţiunile Unite, şi îndeosebi cu U.R.S.S., ţara noastră să devină un membru egal în marea familie a ţărilor democratice, asigurînd, astfel, independenţa, suveranitatea, securitatea şi propăşirea statului român. Programul exprima, astfel, năzuinţe şi idealuri ale covîrşitoarei majorităţi a poporului, cerinţe fireşti, legice ale progresului.

Dat publicităţii, acest document s-a bucurat de adeziunea mării majorităţi a opiniei publice, a tuturor forţelor sociale care îşi găseau reflecţie în el interesele lor specifice. Spre F.N.D. s-au orientat noi categorii sociale şi politice, ceea ce a contribuit nemijlocit la schimbarea radicală a raportului de forţe în favoarea revoluţiei şi la instaurarea, la 6 martie 1945, a guvernului condus de dr. Petru Groza. Referindu-se la caracterul puterii de stat instaurate la 6 martie 1945, tovarăşul Nicolae Ceauşescu subliniază : „constituirea guvernului Groza nu a reprezentat o simplă schimbare de guvern, ci o schimbare a însuşi regimului politic din ţara

noastră : instaurarea puterii revoluționar-democratice a muncitorilor și țăranilor”⁴.

Din analiza structurii politice a guvernului de la 6 martie se impune o altă coordonată a politicii de alianțe a P.C.R. din această perioadă istorică, ce se referă la raporturile dintre Frontul Național-Democrat — principala formațiune politică de guvernământ, care, în fond, preluase și avea rolul determinant în exercitarea puterii — și alte forțe politice sau profesionale care participau la guvern, dar care nu făceau parte din F.N.D., ca, de pildă, gruparea liberală — Tătărescu, reprezentanți ai armatei, ai preoților democrați. Rezultă, așadar, că nici de data aceasta, în condițiile existenței unei puteri de stat revoluționar-democratice a muncitorilor și țăranilor, P.C.R. nu a adoptat o politică de alianțe rigidă. Dimpotrivă, avind în vedere că România continua să parcurgă etapa strategică a desăvârșirii revoluției burghezo-democratice, el a considerat necesară și posibilă alcătuirea unei formule guvernamentale care, în fond, mergea pe linia conlucrării reprezentanților clasei muncitoare și țăranimii — care aveau rolul hotărîtor în exercitarea puterii de stat — cu cei ai altor categorii sociale, inclusiv burgheze. Evident, această soluție tactică, strict delimitată și principial condiționată, istoricește impusă, nu a fost de natură să altereze caracterul de clasă revoluționar-democratic al puterii și nici să frîneze procesul revoluționar în dezvoltare.

Sarcina fundamentală care a stat în centrul atenției P.C.R. în perioada cuprinsă între 6 martie 1945 și începutul anului 1946, pe linia politicii sale de alianțe, a fost de a găsi soluțiile necesare întăririi colaborării, în exercitarea actului de guvernământ, dintre F.N.D. și gruparea liberală — Tătărescu, în lupta pentru aplicarea în viață a prevederilor programului de guvernare, ca și a altor sarcini care s-au ridicat, pe parcurs, în fața puterii populare. În această privință, P.C.R. a fost nevoit să combată și să anihileze acele aspecte de nestatornicie, inconsecvență și șovăială ale grupării tătăresciene care afectau nemijlocit înfăptuirea unor transformări fundamentale, ca, de exemplu, reforma agrară, controlul statului asupra vieții economice, smulgerea țării din sistemul imperialist și asigurarea dezvoltării ei pe o cale independentă și suverană ș.a. În al doilea rînd, P.C.R. și elementele revoluționare preponderente din conducerea P.S.D. au fost nevoite să desfășoare o migăloasă și atentă activitate politică pentru a combate și anihila tendințele centrifuge promovate de unele elemente social-democrate de dreapta, inclusiv de președintele partidului, C. Titel-Petrescu.

Pe aceste coordonate mari, fără a avea însă loc modificări de structură sau programatice, a evoluat politica de alianțe a P.C.R. pînă la finele anului 1945.

O etapă relativ distinctă a politicii de alianțe a P.C.R. în această perioadă revoluționară a fost inaugurată chiar la începutul anului 1946, cînd lupta politică dintre forțele revoluționare, democratice și cele reacționare, procesul revoluționar în ansamblu, au intrat într-o fază nouă. Viața politică a țării a cunoscut, în acest an, una din cele mai aspre și

⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 4, p. 623—624.

ample competiții politice electorale. Bătălia pentru cîștigarea corpului electoral nu se rezuma doar la o luptă pentru voturi; ea constituia o componentă organică a confruntărilor de clasă începute după insurecție și se înscrisa în cursul general al vieții politice, al revoluției populare în continuă dezvoltare. Pentru partidul comunist nu atît numărul de voturi din Adunarea deputaților ce urma să fie aleasă avea importanță — deși acest lucru nu era lipsit de însemnătate —, cît, mai ales, continua demascare și izolare de mase a reacțiunii, crearea unor noi condiții înlăturării acesteia din viața politică, consolidarea pozițiilor forțelor de stînga, muncitorești-tărănești în toate compartimentele statului, crearea premiselor dezvoltării, mai alerte, a evoluției spre socialism.

O reexaminare a politicii de alianțe a P.C.R. era cerută de noua perspectivă a confruntării electorale cu reacțiunea. De asemenea, ea era cerută de faptul că F.N.D. era deja depășit istoricește, atît programatic cît și structural. Principalele transformări democratice preconizate erau, în linii mari, înfăptuite sau se găseau în procesul desăvîșirii lor (reforma agrară, participarea la războiul antihitlerist, democratizarea vieții publice, a armatei, promovarea unei noi politici externe ș.a.). Din punct de vedere al structurii sale, F.N.D. nu cuprindea toate partidele politice care puseseră bazele guvernului de la 6 martie 1945. Gruparea Tătărescu, care colabora cu F.N.D. în cadrul guvernului, nu făcea parte din același organism politic cu celelalte partide de guvernămînt, nu era legată de acestea printr-un program unic de acțiune.

Această situație era de natură să sporească șansele forțelor reacționare de a slăbi și, în final, de a sparge unitatea forțelor politice care participau la guvern, de a obține în bătălia alegerilor un rezultat peste influența lor reală în viața politică a țării, de a frîna procesul revoluționar general.

Sarcinile partidului pentru această nouă etapă a luptei împotriva reacțiunii au fost dezbatute, în linii mari, încă de Conferința Națională a P.C.R. din octombrie 1945, care a evidențiat: „Victoria democrației în țara noastră a fost o urmare a unirii forțelor democratice“, iar „consolidarea ei nu poate fi asigurată decît prin întărirea unității acestor forțe“⁵. Arătînd că partidul comunist, toate forțele politice din țară se aflau nemijlocit în fața alegerilor parlamentare, Conferința Națională sublinia că pentru a asigura victoria democrației asupra reacțiunii în aceste alegeri partidul comunist trebuia să meargă „în cooperare cu forțele democratice“⁶. În această viziune largă, plenara C.C. al P.C.R. din 25—28 ianuarie 1946 a stabilit, în detaliu, tactica P.C.R. în vederea alegerilor parlamentare. Plenara a pornit, principial, de la punctul de vedere că victoria forțelor democratice în aceste alegeri putea fi asigurată numai cu condiția ca principalele partide care au pus bazele guvernului la 6 martie 1945 să se prezinte la alegeri în bloc, pe o singură listă și pe baza unui singur program de acțiune. În această perspectivă, plenara a reafirmat necesitatea păstrării și întăririi rolului partidului comunist ca detașament de frunte al clasei muncitoare și al tuturor forțelor sociale și politice interesate în dezvoltarea democratică a României, a fundamentat

⁵ Rezoluția Conferinței Naționale a Partidului Comunist Român, în „Scînteia“ nr. 367, din 1 noiembrie 1945.

⁶ *Ibid.*

linia tactică a întregului front democratic în bătălia pentru alegerile parlamentare. Deoarece dușmanul principal al democrației în alegerile parlamentare îl constituiau partidele național-țărănesc, condus de Iuliu Maniu, și național-liberal, condus de Dinu Brătianu, focul principal urma să fie îndreptat asupra acestora.

În fruntea tuturor forțelor democrate unite trebuia să se situeze, în continuare, clasa muncitoare, singura care putea asigura și imprima luptei întregului popor intransigența și fermitatea necesare înfringerii reacțiunii. Ea putea însă să-și îndeplinească acest rol numai în condițiile întăririi unității de acțiune a celor două partide muncitorești în cadrul F.U.M., ale participării lor unite în alegeri. Pentru aceasta trebuia să se lupte cu energie împotriva tezei promovate de unii lideri de dreapta, inclusiv de președintele P.S.D., ca acest partid să participe la alegeri pe listă separată, teză coroborată cu încercările reacțiunii de a dezbină forțele clasei muncitoare. Aceasta însemna că bătălia pentru realizarea unității muncitorești în alegeri era o parte componentă a bătăliei împotriva reacțiunii, în general, și a tendințelor separatiste din P.S.D., în special.

Alianța muncitorească-țărănească continua, de asemenea, să se impună ca o forță socială uriașă capabilă să antreneze covârșitoarea majoritate a poporului român la lupta pentru victoria în alegeri. De o importanță hotărâtoare era realizarea unității de acțiune dintre partidele muncitorești unite și Frontul plugarilor și Partidul național-țărănesc — Anton Alexandrescu, în vederea prezentării lor în alegeri pe liste comune.

Mai trebuia apoi asigurată participarea la alegeri, de partea regimului democratic, a tuturor celorlalte pături sociale intermediare: mica burghezie orășenească, intelectualitatea, burghezia mijlocie și o parte a burgheziei liberale, precum și a partidelor și organizațiilor care le reprezentau.

În fundamentarea politicii de alianțe în această nouă fază a revoluției, P.C.R. pornea, principial, de la faptul că ea avea deja o bază temeinică, făurită în acțiunea de guvernare de la 6 martie și pînă la începutul anului 1946, că principiile generale în baza cărora avea loc colaborarea în guvern și în afara guvernului între forțele democratice fuseseră, în mare măsură, verificate de practică și însușite de aceste forțe. Sarcina nouă care se ridica în această privință era, așadar, de a perfecta acest sistem al alianțelor în vederea alegerilor, ca și în perspectiva dezvoltării ulterioare a revoluției.

Materializarea acestor coordonate ale politicii de alianțe a P.C.R. s-a realizat în perioada ianuarie-mai 1946, cunoscînd mai multe momente succesive de dezvoltare. Printre acestea, un rol de cea mai mare importanță l-au avut plenara C.C. din februarie și congresul extraordinar din martie ale P.S.D., care, exprimînd voința majorității membrilor Partidului Social-Democrat, au hotărît participarea P.S.D. în viitoarele alegeri parlamentare împreună cu P.C.R. și celelalte partide și organizații care constituiseră guvernul în 6 martie 1945. Această hotărîre a însemnat o victorie strălucită a întregii mișcări muncitorești din țara noastră asupra liderilor social-democrați de dreapta și a partidelor burgheze reacționare, în lupta pentru apărarea unității acesteia și a unității tuturor forțelor democratice în vederea cîștigării bătăliei alegerilor, consolidării regimului democratic și pregătirii condițiilor trecerii nemijlocite la socialism.

Acest succes a influențat deosebit de favorabil celelalte formațiuni politice interesate în dezvoltarea mai departe a țării pe calea democrației și a produs o vie satisfacție în sinul întregului popor. Rînd pe rînd, în lunile următoare, au aderat la propunerea P.C.R. privind prezentarea în alegeri pe listă unică și crearea unui bloc electoral care să întruchipeze unitatea de voință și acțiune, principalele partide politice democratice : Frontul plugarilor, Partidul național-popular (creat în ianuarie 1946 prin transformarea Uniunii patriotice), P.N.Ț. — Anton Alexandrescu, P.N.L. — Tătărescu.

La 17 mai 1946 reprezentanții P.C.R., P.S.D., Partidului național-liberal — Gh. Tătărescu, P.N.Ț. — Anton Alexandrescu, Frontului plugarilor și Partidului național-popular au hotărît constituirea *Blocului Partidelor Democratice*. În comunicatul comun, publicat cu acest prilej, se arăta că aceste partide, păstrîndu-și ideologia și programul lor propriu, au ajuns la un acord deplin asupra unei platforme-program și își vor uni forțele pentru cîștigarea victoriei în alegeri, pentru realizarea programului de guvernare cuprins în platformă.

Noul organism politic, alcătuit din principalele partide democratice care aveau dreptul să depună liste de candidați, era produsul și corespundea acelei faze de dezvoltare a revoluției, raportului de forțe existent. El se deosebea de Frontul Național-Democrat atît prin compoziția social-politică cît și prin programul său. În el se găseau reprezentanții proletariatului, luptător consecvent pentru desăvîrșirea revoluției burghezo-democratice și trecerea la revoluția socialistă, aliat cu țărănimea (inclusiv pătura ei avută), categoriile mijlocii ale populației (cu interesele lor specifice, care le apropiau mai mult de proletariat și de țărănime decît de burghezie, dar care, prin forma de proprietate nu erau departe de burghezie). Alături de aceste forțe se găseau reprezentanții unei părți a burgheziei industriale, bancare și comerciale, interesate în exploatarea și asuprirea maselor muncitoare și care, din acest motiv fundamental, se aflau în contradicție cu proletariatul și cu țărănimea. Participînd la guvern și în noul organism politic, reprezentanții acestei categorii vizau păstrarea și consolidarea situației economice, a pozițiilor politice pe care burghezia le mai avea. În același timp, această parte a burgheziei se găsea în contradicție, pe multiple planuri, cu principalele partide ale burgheziei și moșierimii ; ea era conștientă de faptul că dacă ar fi participat în alegeri alături de acestea ar fi fost înlăturată din viața politică, împărtaşind soarta lor.

Este un mare merit al partidului comunist că, în ciuda acestor particularități și tocmai ținînd seamă de ele, a reușit să înmănuncheze reprezentanții politici ai unor clase și păaturi sociale cu aspirații și tendințe contradictorii, luînd în seamă însă, la acea dată, ceea ce le era comun, le unea în jurul unor prefaceri economico-sociale și politico-naționale care priveau interesele supreme ale țării. Aceasta a însemnat o importantă victorie politică a partidului comunist în efortul său de a crea premisele politice necesare înfrîngerii reacțiunii în bătălia electorală.

Problema alianțelor forțelor revoluționare în această nouă etapă nu s-a rezumat însă doar la crearea Blocului Partidelor Democratice. Frontul democratic era mult mai larg, el depășea aria politică și organi-

zatorică a celor șase partide grupate în B. P. D. Partidul comunist, pornind de la particularitățile generale ale acestui organism — care, din motive de circumstanță electorală, nu cuprindea, organizatoric, unele formațiuni politice sau profesionale care reprezentau mase populare —, a desfășurat o politică menită să determine aceste formațiuni să se situeze ferm de partea B.P.D. și, împreună cu el, să constituie un puternic zid politic și social împotriva reacțiunii. Dacă în Frontul Național-Democrat intraseră și Sindicatele unite, Madoszul, organizațiile democratice de tineret, de femei ș.a., în noile condiții acestea nu mai făceau parte organică din B.P.D. Aceasta însă nu a însemnat că frontul democratic a fost lipsit de suportul și prezența acestor organizații. Dimpotrivă, toate acestea, plus altele, care nu făcuseră parte din F.N.D., și-au afirmat public adeziunea la platforma-program a B.P.D., hotărîrea lor de a milita pentru victoria democrației în alegeri și pentru dezvoltarea revoluției. Aceasta atestă că politica de alianțe a P.C.R. s-a materializat atît prin Blocul Partidelor Democratice cît și prin atragerea de partea acestuia a tuturor forțelor politice, sociale și profesionale care se pronunțau pentru înfrîngerea reacțiunii și obținerea victoriei democrației, pentru înfăptuirea politicii generale a guvernului, că ea viza în această perioadă atît problemele proprii B.P.D.-ului, întărirea acestuia ca un organism politic unitar, cît și cele ale colaborării dintre B.P.D. și toate celelalte organizații politice și profesionale democratice, pe temeiul politicii generale a guvernului democratic. Această concepție a fost de natură să integreze în sistemul de alianțe al democrației toate rezervele politice care posedau un potențial de luptă politică împotriva reacțiunii. Viabilitatea acestui mecanism al alianțelor politice — pe cît de complex, pe atît de mobil și dinamic — a fost verificată atît de campania electorală și, în special, de victoria de la 19 noiembrie 1946, cît și de procesul dezvoltării ulterioare a revoluției populare în țara noastră.

Unitatea de acțiune a forțelor politice care au alcătuit B.P.D. a fost sintetizată în platforma-program cu care Blocul Partidelor Democratice s-a prezentat în fața țării în campania electorală. La baza acesteia se aflau revendicările maselor de oameni ai muncii, cărora li se recunoștea „rolul de frunte în marea operă de refacere economică, de reconstrucție a țării și de consolidare a democrației“. Această apreciere era întărită printr-o seamă de măsuri ce se preconizau în favoarea clasei muncitoare, țăranimii, intelectualității, micilor meseriași, industriași și comercianți. În politica economică, documentul pune ca obiectiv central concentrarea tuturor forțelor în vederea refacerii țării și a ridicării bunăstării materiale a populației, în primul rînd prin mărirea producției industriale și agricole.

Platforma B.P.D., ca și legea electorală elaborată în iulie 1946, prin care se realiza o adîncă transformare, în spirit democratic-revoluționar, a sistemului electoral, au constituit principalele documente emise de B.P.D., dezbătute în cursul campaniei pentru alegeri.

La 19 noiembrie 1946, corpul electoral s-a pronunțat masiv în favoarea forțelor democratice, care au obținut un strălucit succes. Blocul Partidelor Democratice, împreună cu Uniunea populară maghiară și alte forțe democratice, a obținut 376 de mandate din totalul de 414, în timp ce P.N.Ț. — Maniu a obținut 33, iar P.N.L. — Brătianu doar 3 mandate.

Victoria de la 19 noiembrie 1946 a depășit valoarea unui succes electoral obișnuit. Opțiunea poporului se referea nu numai la un for suprem al puterii de stat — Adunarea Deputaților —, ci la o evoluție anume — spre socialism — a societății românești, deși în timpul campaniei nu au fost formulate lozinci net socialiste. Cursul implacabil al evenimentelor ducea însă spre această orînduire. Caracterizînd semnificația acestui moment din istoria noastră națională, tovarășul Nicolae Ceaușescu subliniază că alegerile au atestat „baza social-politică largă pe care se sprijinea guvernul democratic”⁷, că ele au demonstrat elocvent înfrîngerea politicii reacționare, marea majoritate a poporului exprimîndu-și în mod democratic încrederea în partidul comunist și în forțele care colaborau cu acesta. Trecerea pe calea socialismului a fost deci expresia voinței, democratic exprimate, prin vot, a poporului român, care s-a convins pe deplin că numai urmîndu-i pe comuniști își asigură un viitor fericit, perspectiva unei dezvoltări independente⁸.

Intr-adevăr, procesul revoluționar din România a cunoscut după alegeri un ritm rapid de evoluție spre socialism. În viața politică și de stat, inclusiv în guvern s-au produs o seamă de modificări calitative. După alegeri, cele două partide muncitorești și-au consolidat sensibil pozițiile în guvern în defavoarea burgheziei. Din 17 portofolii ministeriale, 4 au fost preluate de P.C.R. și 4 de către P.S.D. Partidul comunist a preluat din mîna reprezentanților burgheziei tătăresciene unul din cele mai importante departamente — cel al Economiei Naționale. Parlamentul, cu majoritatea lui democratică, va juca un rol important în politica P.C.R. de a imprima un astfel de curs revoluției. Partidul Comunist Român își consolida astfel rolul de principal partid de guvernămînt și de inițiator al politicii generale a guvernului, inclusiv în domeniul politicii economice, chiar dacă principalele mijloace de producție aparțineau încă burgheziei.

Din inițiativa P.C.R., la sfîrșitul anului 1946 și în prima jumătate a anului 1947, parlamentul a adoptat o seamă de măsuri economico-sociale și politice cu un vădit caracter de clasă, anticapitalist. Astfel, a avut loc etatizarea Băncii Naționale a României, care a fost smulsă din mîna capitalului brătienist și trecută sub conducerea nemijlocită a guvernului; prin reorganizarea Ministerului Economiei Naționale, în fruntea căruia se găsea secretarul general al C.C. al P.C.R., Gheorghe Gheorghiu-Dej, și prin crearea oficiilor industriale a crescut sensibil rolul statului muncitoresc-tărănesc în controlul și supravegherea întregii vieți economice a țării.

Partidul comunist a inițiat, în iunie 1947, un vast program privind intensificarea refacerii economice, domeniu principal al luptei de clasă dintre forțele revoluționare muncitorești-tărănești și cele reacționare, burgheze, în general. Aplicarea acestui program, în urma unei vaste munci politice desfășurate de P.C.R., P.S.D. și celelalte partide și organizații democratice, a dus la obținerea unor importante succese în domeniul economic, în folosul maselor populare. A fost realizată stabilizarea monetară — parte componentă a programului formulat de P.C.R. —, care a

⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 1, Editura politică, București, 1968, p. 385.

⁸ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construcției societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 5, Editura politică, București, 1971, p. 871.

dat o puternică lovitură capitalului speculativ, burgheziei în genere. Pentru a spori eficiența participării tuturor forțelor democratice la exercitarea puterii de stat în aplicarea în viață a platformei-program a B.P.D., a politicii generale a guvernului, Blocul Partidelor Democratice a fost transformat, treptat, dintr-un organism politic preponderent electoral într-un participant nemijlocit la actul de guvernământ.

Concomitent, în viața politică a României au avut loc evenimente importante. În urma unor acte cu caracter antistatal, săvârșite în strînsă cîrdășie cu cercuri reacționare de peste hotare, P.N.Ț. — Maniu a fost scos în afara legii, iar conducătorii lui judecați și condamnați; a dispărut din viața politică, fără vreun act juridic, P.N.L.—Brătianu. În același timp, s-a consolidat frontul forțelor muncitorești-țărănești, partidul comunist și-a îmbunătățit structura organizatorică, formele și metodele de conducere a maselor, s-a consolidat unitatea de acțiune a celor două partide muncitorești în cadrul F.U.M. și s-au inițiat măsurile necesare unificării lor politice și organizatorice, creării partidului unic al clasei muncitoare. Alianța dintre clasa muncitoare și țărănime a intrat într-o nouă etapă. În urma unor măsuri economico-sociale ale puterii populare din vara anului 1947 împotriva burgheziei sătești, lupta de clasă din mediul rural, dintre masele muncitoare ale țărănimii și burghezia sătească, s-a amplificat și diversificat; s-a consolidat alianța proletariatului cu masele de bază ale țărănimii împotriva chiaburimii. Ca urmare, Frontul plugarilor s-a transformat, treptat, dintr-o organizație a întregii țărănimi într-un exponent al intereselor țărănimii muncitoare; colaborarea dintre Frontul plugarilor și partidele muncitorești primea, astfel, o nouă perspectivă, o nouă bază — cea legată și reclamată de trecerea treptată spre socialism.

Pe toate planurile se contura deci acea particularitate specifică revoluției din țara noastră, cînd proletariatul, exercitînd principala influență asupra mersului vieții politice, a determinat evoluția ei, precum și în favoarea sa și a evoluției vieții economice și sociale, a întregii societăți, în detrimentul burgheziei. Prin aceasta, raportul de forțe dintre burghezie și proletariat s-a schimbat net în favoarea proletariatului, în toate sferile vieții de stat, inclusiv în domeniul politicii economice, situație care s-a răsfrînt hotărîtor și asupra raporturilor generale dintre cele două clase antagoniste. Folosindu-se de această superioritate, clasa muncitoare a militat tot mai hotărît pentru grăbirea trecerii nemijlocite la revoluția socialistă, în pofida opoziției burgheziei și a reprezentanților ei, inclusiv a celor din guvern.

La rîndul ei, burghezia, deși deținătoare a principalelor mijloace de producție, era tot mai mult pusă în situația de a nu-și putea valorifica potențialul economic de care, juridic, dispunea, în profitul propriu de clasă. Împinsă pe un plan secundar nu numai în domeniul vieții politice, ci și al celei economice a statului, burghezia s-a văzut tot mai mult în imposibilitate de a-și apăra existența ca clasă și de a asigura perpetuarea rînduielilor sociale bazate pe exploatare.

Toate aceste metamorfoze au determinat, firesc, o reacție promptă din partea burgheziei în agonie, inclusiv (sau poate în primul rînd la momentul dat) a grupării care participa la guvern — cea din jurul lui Gh. Tătărescu. Exponent al acelei părți a burgheziei care lupta pentru supraieuirea și conservarea ei ca clasă în acele condiții istorice, Gh. Tătărescu

a redactat, în mai 1947, un memoriu pe care l-a înaintat tuturor partidelor ce alcătuiau guvernul, în care „argumenta” necesitatea schimbării orientării generale a politicii guvernului, în sensul intereselor generale ale burgheziei. Memoriul a declanșat, cum era normal, o puternică criză în domeniul raporturilor de colaborare dintre această grupare și partidele muncitorești-tărănești, atât în cadrul guvernului cât și în celelalte sfere ale vieții de stat. Odată cu dispariția principalilor exponenți politici ai burgheziei (P.N.T. — Maniu și P.N.L. — Brătianu), gruparea liberală a lui Tătărescu devenise, în afară de monarhie, aproape singurul suport politic legal al burgheziei, în eforturile ei de a împiedica evoluția procesului istoric din România spre socialism.

În această situație, în politica de alianțe a P.C.R., precum și a celorlalte forțe sociale ce militau pentru socialism se impunea, legic, o nouă modificare — încetarea colaborării din guvern și, în general, în exercitarea puterii de stat cu gruparea burghezo-liberală condusă de Gh. Tătărescu. Actul juridic care trebuia să consemneze această cerință a procesului istoric din România s-a produs la 3 și, respectiv, 6 noiembrie 1947, când Comisia de politică externă a Adunării Deputaților a adoptat o moțiune de neîncredere în titularul Ministerului de Externe (Gh. Tătărescu), iar guvernul a hotărât îndepărtarea întregii grupări tătăresciene din componența lui. În noua lui alcătuire, guvernul exprima fidel interesele maselor muncitoare, ale forțelor animate de aspirația spre o orînduire nouă, socialistă. Avea loc, astfel, o importantă modificare în conținutul puterii de stat. Faptul însă că monarhia continua să se afle în fruntea țării a făcut ca puterea de stat să nu exprime încă puterea deplină, absolută a proletariatului și aliaților săi. Înlăturarea monarhiei, la 30 Decembrie 1947, și proclamarea republicii se înscria în aceeași legitate a mersului implacabil al revoluției spre socialism. Actul de la 30 Decembrie 1947 semnifica totodată încheierea etapei strategice a desăvîrșirii revoluției burghezo-democratice și trecerea nemijlocită la revoluția socialistă.

Coordonatele mari pe care trebuia să evolueze România în această nouă perspectivă istorică au fost dezbătute de Congresul al VI-lea al P.C.R., din 21—23 februarie 1948. Congresul a constatat că prefacerile revoluționare, democratice care avuseseră loc în România după 23 August 1944 creaseră condiții favorabile înlăturării oricăror forme de exploatare și făuririi bazelor orînduirii socialiste⁹. Congresul a trasat o seamă de sarcini atât pe linia edificării economiei noi, socialiste, a bazelor generale ale acestei orînduiri, a ridicării nivelului material și spiritual al maselor, cât și pe linia unei noi politici de alianțe dintre partidul unic revoluționar al clasei muncitoare și celelalte formațiuni politice și profesionale ale maselor muncitoare, a luptei pentru întărirea alianței clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare, cu intelectualitatea legată de popor, cu celelalte categorii de oameni ai muncii, în vederea edificării și victoriei socialismului. O nouă etapă a politicii de alianțe a partidului era astfel inaugurată în primăvara anului 1948, în condițiile începutului luptei pentru aplicarea în viață a indicațiilor strategice și tactice ale Congresului din februarie 1948.

⁹ Rezoluția Congresului Partidului Muncitoresc Român. 21—23 februarie 1948, în *Rezoluții și hotărîri ale Partidului Muncitoresc Român — 1948—1950*, Editura P.M.R., București, 1951, p. 6.

P.C.R. în viața politică a României (1934 – 1940)

FLOREA NEDELCU

În conjunctura politică internă și internațională deosebit de complexă din anii 1934—1940 se desprinde cu pregnanță activitatea desfășurată de Partidul Comunist Român, militant activ și consecvent pentru apărarea libertăților democratice, a independenței și suveranității naționale, contra pericolului grav și tot mai crescând al fascismului, al hitlerismului. Înțelegerea locului și rolului pe care l-a avut P.C.R. în viața politică a acestei perioade necesită luarea în considerare a unor multiple aspecte. *

Deși activa în grele condiții de ilegalitate, cu cadrele supuse unor permanente represii, care au mers pînă la lichidarea fizică, Partidul Comunist Român a desfășurat importante acțiuni pe plan politic. Realizarea unității de acțiune și politice a clasei muncitoare, stringerea în jurul proletariatului a tuturor forțelor politice ale națiunii care se situau pe poziții antifasciste, antihitleriste, au constituit preocupările de bază ale partidului în această perioadă. În acest sens, plenaryle C.C. al P.C.R. din iulie 1933, februarie 1935 și cea din iulie 1936 au elaborat și definitivat un vast program de activitate, care a impus partidul pe arena vieții politice ca cel mai înaintat detașament antifascist, capabil să unească în jurul său întregul popor pentru bararea ascensiunii Gărzii de fier, devenită după 1933 agentură a Reich-ului nazist, pentru salvarea suveranității și independenței naționale. Orientîndu-se realist — pe baza studierii condițiilor social-politice interne, în strînsă corelare cu evoluția situației politice internaționale —, Partidul Comunist Român a adoptat și pus în practică forme elastice de activitate, care i-au prilejuit stringerea și mai puternică a legăturilor cu masele largi populare¹.

* Referitor la tema cercetată, a se vedea date bogate, precum și interpretări și concluzii semnificative în lucrările: Lucrețiu Pătrășcanu, *Sub trei dictaturi*, Editura politică, București, 1970; P. Constantinescu-Iași, *Lupta pentru formarea Frontului popular în România*, Editura Academiei R.S.R., București, 1968; Al. Gh. Savu, *Dictatura regală*, Editura politică, București, 1970; Gh. I. Ioniță, *P.C.R. și masele populare*, Editura științifică, București, 1971; *Partidul Comunist Român în fruntea mișcării antifasciste. 1934—1944*, în „Anale de istorie” nr. 1/1972, p. 99—121.

¹ Vezi: Gh. I. Ioniță, Virgil Smărcea, *Acțiuni de masă desfășurate în România în anii 1933—1940 pentru apărarea independenței și suveranității patriei, împotriva fascismului*, în *Din lupta antifascistă pentru independența și suveranitatea României*, Editura militară, București, 1969.

Față de perioada anterioară, o atenție sporită s-a acordat înființării de noi organizații de masă create, îndrumate sau aflate sub influența P.C.R.² Cele peste 20 de organizații de masă au concentrat, într-un front unic de luptă, activiști ai partidului comunist și din celelalte partide muncitorești (Partidul social-democrat, Partidul socialist unitar, Partidul socialist-C. Popovici), precum și o serie de grupări și personalități burgheze cu vederi democratice, oameni de cultură și artă care se pronunțau cu hotărîre împotriva fascismului, pentru apărarea ființei naționale a poporului român.

Una din condițiile fundamentale ale creșterii capacității de luptă a clasei muncitoare, avînd în vedere marile probleme care se puneau atît pe plan intern cît și internațional, o constituia înfăptuirea unității sale de acțiune³. Orientările noi care au avut loc în această perioadă în sinul partidelor muncitorești sînt deosebit de semnificative în acest sens. Concomitent cu intensificarea activității partidului comunist pentru realizarea frontului unic muncitoresc corelată cu lupta împotriva concepțiilor și orientărilor stîngiste și dogmatice pe acest plan, s-a resimțit din ce în ce mai puternic în Partidul social-democrat influența aripii sale de stînga, care milita pentru realizarea unității de acțiune muncitorești, ca temelie a Frontului popular antifascist. Ca urmare, în octombrie 1934 a fost încheiat un protocol de front unic între delegațiile C.C. al P.C.R. și C.E. al P.S.D., urmat, la scurt timp, de constituirea unei înțelegeri de front unic între organizațiile îndrumate de P.C.R. — Liga muncii, Comitetul Național Antifascist — și Partidul socialist unitar. Baza acestuia o constituia lupta pentru apărarea libertăților democratice, împotriva pericolului fascist, pentru apărarea independenței și suveranității naționale.

Procesul de făurire a Frontului Unic Muncitoresc a cunoscut o nouă treaptă în evoluția sa prin intrarea treptată, în cursul anilor 1935—1936, a membrilor sindicatelor unitare și independente în sindicatele C.G.M. „Congresul general al Sindicatelor unitare — se sublinia în septembrie 1936 — își face un punct de cinste din aceea că — înțelegînd necesitatea imperioasă a unității sindicale pentru interesele vitale ale clasei muncitoare și ale întregului popor muncitor din România — a dat cuvîntul de ordine tuturor Sindicatelor unitare și membrilor săi să intre în sindicatele C.G.M. și să se afilieze ei, pregătind astfel condiții prielnice pentru realizarea și desăvîrșirea unității sindicale în România”⁴. Unificarea în fapt a mișcării sindicale a adus o contribuție apreciabilă la întărirea spiritului revoluționar al organizațiilor profesionale ale clasei muncitoare și, totodată, la consolidarea forțelor ce militau pentru unitatea politică a proletariatului.

Bazată pe experiența cîștigată cu prilejul eroicelor lupte ale muncitorilor ceferiști și petroliști din ianuarie-februarie 1933, clasa muncitoare avea să concretizeze, în practică, realizările de unitate înfăptuite prin declanșarea, în perioada ce a urmat, a unor puternice acțiuni gre-

² Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 169, fila 205.

³ Vezi: Constantin Pirvulescu, Gh. Țuțui, I. Iacoș, *Activitatea Partidului Comunist Român pentru unitatea clasei muncitoare*, în „Analele Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.” nr. 2—3/1966.

⁴ A.I.S.I.S.P., cota A XIX-23 (*Scrisoare adresată de C.C. al P.C.R. către C.E. al P.S.D.*, București, 1 noiembrie 1935).

viste, cu un accentuat conținut politic. Grevele muncitorilor ceferiști din București, Iași, Galați, Timișoara, ale minerilor de la Comănești, Bacău, ale muncitorilor forestieri de la Tg. Mureș (1934), grevele muncitorilor de la „Haug“-București, ale minerilor de la Anina, ale textiliștilor de la Buhuși, ale muncitorilor de la fabrica de încălțăminte „Dermata“-Cluj (1935), grevele de la Uzinele de vagoane Astra (Arad), de la „Industria linii“-Timișoara, I.T. Arad, de la fabricile „Talpa“, „Astra“, „Venus“ din București sînt numai cîteva din valul de acțiuni de luptă muncitorești din acești ani. Cu prilejul manifestației organizate în comun la 21 mai 1936, în Capitală, tineretul comunist și social-democrat și-a afirmat angajarea în front unic de luptă împotriva fascismului și a pericolului hitlerist. Acestea, precum și numeroase alte manifestări publice ale proletariatului evidențiau din plin energia crescîndă a clasei muncitoare ce se afirma plenar pe arena vieții politice, dinamizînd toate forțele progresiste în lupta pentru apărarea drepturilor muncitorești și a libertăților democratice, pentru apărarea intereselor vitale ale patriei.

Obiectivul major al politicii partidului în această perioadă l-a constituit strîngerea în jurul clasei muncitoare, unită în front unic, a tuturor forțelor politice, grupărilor și partidelor, indiferent de reprezentarea socială, care se situau pe poziții antifasciste, pentru apărarea suveranității naționale, împotriva hitlerismului. Plecînd de la aprecierea realistă că „nu numai soarta proletariatului și a țărănimii, dar existența și neatîrnarea întregului popor român sînt amenințate“, partidul comunist și-a propus ca sarcină de bază constituirea Frontului popular antifascist. F.P.A. era conceput ca un instrument de activizare politică a forțelor progresiste și patriotice în lupta de apărare a libertăților democratice, a drepturilor clasei muncitoare, pentru instaurarea unui guvern de front popular, capabil să apere și să dea o exprimare adecvată regimului parlamentar, constituțional, să organizeze întregul popor în fața pericolului fascist. „Frontul popular — releva militantul comunist Petre Constantinescu-Iași — trebuie să mobilizeze toate păturile sociale, a căror mizerie materială și morală crește pe măsură ce crește criza, pe toți luptătorii antifasciști, indiferent de deosebirile ideologice“ *

Orientîndu-se spre realizarea unei coaliții democratice cît mai largi, care să cuprindă toate forțele națiunii ce se declarau pentru apărarea regimului constituțional ⁵, Partidul Comunist Român a reușit să stabilească direct sau prin intermediul organizațiilor sale de masă contacte cu o serie de oameni politici, reprezentativi, exponenți ai unor grupări democrat-antifasciste (dr. N. Lupu, Gr. Iunian, Dem. Dobrescu ș.a.). În același sens, P.C.R. a sprijinit tot mai activ curentul de stînga din cadrul P.N.Ț., care se pronunța atît împotriva dictaturii fasciste, cît și a guvernului liberal procarlist, Gh. Tătărescu, în spatele căruia monarhia și grupările reacționare acționau pentru înlăturarea regimului constituțional burghez și instaurarea dictaturii personale a regelui Carol al II-lea. Unele aprecieri conținute în documente ale P.C.R. din această perioadă, provenind de la organe ale Cominternului, potrivit cărora gruparea libe-

* Petre Constantinescu-Iași, *Pagini de luptă din trecut*, Editura politică, București, 1972, p. 315.

⁵ *Ibidem*, cota Ab. XX-5, inventarul nr. 958.

rală tăăresciană și cercurile palatului acționau spre instaurarea unei dictaturi fasciste erau neconforme realității și exprimau reminiscențe sectariste. Acestea erau de natură să impiezeze asupra concentrării forțelor împotriva pericolului principal real pe care-l reprezentau Garda de fier și celelalte organizații de extremă dreaptă.

Un loc deosebit de important în cristalizarea concepției P.C.R. privind constituirea, conținutul și sarcinile Frontului popular din România l-a avut plenara C.C. al P.C.R. din februarie 1935. Pe baza analizei conjuncturii vieții politice interne și a evoluției situației internaționale, plenara a lansat — cu aproape patru luni înaintea datei de convocare a Congresului al VII-lea al Internaționalei Comuniste — sarcina constituirii Frontului popular antifascist în România, care să cuprindă toate forțele și curentele politice antifasciste, de la organizațiile muncitorești pînă la grupări ale burgheziei, pe baza unei platforme unice, avînd drept ax Frontul Unic Muncitoresc ⁶.

Tot pe această linie, în cursul anului 1935, conducerea P.C.R. a adoptat o serie de hotărîri organizatorice, menite să contribuie la dinamizarea și întărirea caracterului revoluționar, combativ al organizațiilor de masă. Menționăm dintre acestea : obligativitatea pentru toți membrii de partid de a activa în organizațiile de masă și a le conduce în lupta împotriva fascismului și a pericolului de război ; crearea de celule de partid în cadrul organizațiilor de masă în care lucrau mai mulți comuniști ; activizarea pătrunderii comuniștilor în sinul organizațiilor țărăni-mii și constituirea de celule de partid, ca nuclee ale mișcării îndreptate spre atragerea maselor țărănești pe făgașul luptei hotărîte pentru apărarea democrației, împotriva tendințelor Gărzii de a-și spori influența la sate, împotriva pericolului pe care-l reprezentau pregătirile agresive ale Germaniei hitleriste și Ungariei horthiste ⁷.

Un moment important, cu consecințe pozitive pentru dezvoltarea mișcării antifasciste organizată și condusă de partidele comuniste l-a reprezentat Congresul al VII-lea al Internaționalei Comuniste din august 1935 care, pe baza experienței bogate acumulată de mișcarea comunistă din numeroase țări, inclusiv România, în lupta împotriva imperialismului fascist, a nazismului și a diverselor variante hitleriste, a stabilit ca linie tactică fundamentală intensificarea activității îndreptată spre închegarea Frontului popular antifascist avînd ca nucleu frontul unic al clasei muncitoare.

Ca urmare a activității susținute desfășurate de Partidul Comunist Român, pe fondul unei evoluții pozitive înregistrată în etapa dată de mișcarea comunistă internațională, procesul de constituire a frontului popular a cunoscut importante realizări practice. Astfel, la începutul lunii noiembrie 1935, Frontul plugarilor a încheiat la Băcia un acord de front popular cu Madoszul, pe baza unui program comun de acțiune, ce viza apărarea drepturilor și libertăților democratice, lupta împotriva fascismului, împotriva exploatării la care erau supuse clasa muncitoare și masele țărănești

⁶ Ibid. (Rezoluția adoptată de C.C. al P.C.R. la sfîrșitul lunii februarie 1935, Editura C.C. al P.C.R., p. 5—13.)

⁷ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, I.C., dosarul nr. 150, inventarul nr. 8, filele 56—62.

de către regimul burghez⁸. Pe linia evoluției procesului de încheiere a frontului popular, la 25 noiembrie 1935 a fost încheiat, ca o consecință a discuțiilor purtate la București între conducerile Blocului pentru apărarea libertăților democratice și Partidul socialist un acord de front popular democratic⁹.

Înregistrînd o nouă și semnificativă etapă, pe calea realizării frontului popular, organizațiile semnatare ale acordurilor de la Băcia și București (Frontul plugarilor, Madoszul, Blocul pentru apărarea libertăților democratice și Partidul socialist) au stabilit, în urma unei ședințe de lucru desfășurate la 6 decembrie 1935 la Țebea, în Munții Apuseni, încheierea unui acord de Front popular democratic, avînd ca program: lupta împotriva pericolului dictaturii fasciste, pentru dreptul de organizare politică, sindicală și culturală a maselor muncitoare și a intelectualității, pentru amnistierea deținuților politici antifasciști, împotriva pericolului de război, pentru pace, pentru menținerea și întărirea pactelor și alianțelor care-și propuneau apărarea securității internaționale¹⁰.

Partidul Comunist Român a trecut, în această perioadă, și la realizarea unor puternice manifestații și demonstrații de front popular împotriva fascismului, antrenînd categorii sociale dintre cele mai diverse, care reprezentau curente și grupări politice cu orientare progresistă. Intensificarea luptei deschise a organizațiilor democratice împotriva grupărilor fasciste și a reacțiunii carliste, precum și activizarea Partidului național-tărănesc, cel mai puternic partid burghez din opoziție, în scopul înlăturării guvernului procarlist al lui Gh. Tătărescu și al instalării unui cabinet avînd în componență reprezentanți ai curentelor antidictatoriale din cadrul P.N.T., au constituit principalele coordonate politice ale Partidului Comunist Român. Victoria obținută de blocul forțelor democratice, unite în front popular, asupra grupărilor fasciste și reacționare, cu prilejul alegerilor parlamentare parțiale din februarie 1936 din județele Hunedoara și Mehedinți¹¹ a evidențiat pregnant realismul tacticii partidului comunist, a demonstrat că în țara noastră existau în acea perioadă mari posibilități de încheiere a unei puternice coaliții democratice antifasciste, antidictatoriale, a relevat superioritatea netă pe care o dețineau forțele democrației și păcii. În cadrul numeroaselor întruniri electorale prilejuite de campania electorală, numeroși activiști de frunte ai partidului, personalități democratice ca Ilie Pintilie, P. Constantinescu-Iași, Mihai Macavei, dr. Petru Groza, C. Popovici, Athanase Joja, Petre Andrei, dr. N. Lupu, M. Ghelmegeanu ș.a., au chemat masele largi la vigență împotriva uneltirilor hitlerismului, contra pericolului dictaturii, pentru apărarea libertăților democratice și a drepturilor cetățenești. P.C.R. a folosit posibilitățile legale create de campania electorală pentru demascarea și combaterea organizațiilor fasciste, agenturi ale Reichului nazist în România.

Mobilizînd masele largi populare prin intermediul Blocului pentru apărarea libertăților democratice, P.C.R. a organizat, în ziua de 13 martie

⁸ „Valul” din 21 noiembrie 1935.

⁹ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 6, dosarul nr. 2 084, fila 32.

¹⁰ „Vremuri noi”, nr. 3/1936, p. 20—21.

¹¹ Vezi, pe larg: Gh. I. Ioniță, *Succesul forțelor democratice, sub conducerea P.C.R., în alegerile parțiale din februarie 1936*, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.C.R.” nr. 5/1961, p. 51—64.

1936, o puternică manifestație antifascistă în Capitală. Demonstrații au condamnat actele agresive ale Germaniei naziste și Italiei fasciste, și-au manifestat simpatia față de țările pacifice și Liga Națiunilor, ca organism chemat să garanteze securitatea colectivă. Pe aceeași linie, marea întrunire populară convocată în sala „Tomis” de Comitetele cetățenești, având în frunte pe cunoscutul militant democrat Dem. Dobrescu, a fost transformată de comuniști, care au antrenat pe cei 25 000 de participanți, într-o puternică mișcare de protest. De la exprimarea unor revendicări zilnice, gospodărești-edilitare, întrunirea a devenit o manifestație politică antifascistă. Demonstrând sub lozincile „Jos fascismul!”, „Trăiască Frontul democratic!”, „Vrem pace!”, „Jos starea de asediu și cenzura!”, „Vrem trai ieftin!”, demonstrații au cerut adoptarea unor măsuri urgente pentru lărgirea și consolidarea frontului democratic, pentru unirea tuturor forțelor antifasciste¹². O altă manifestație antifascistă de amploare a avut loc în Capitală în ziua de 31 mai 1936. Cei peste 100 000 de participanți, în frunte cu comuniștii, și-au încheiat marșul, după ce au străbătut principalele artere ale orașului, printr-o mare întrunire antifascistă desfășurată la Arenele Romane. În aceeași perioadă, Partidul Comunist Român a organizat numeroase întruniri antifasciste, cu caracter patriotic, antihitlerist, și în alte centre ale țării: Brașov, Bacău, Cluj, Iași, Galați, Ploiești etc.

Un moment de o semnificație profundă prin analiza și consecințele pe care le-a avut asupra activității desfășurate în perioada care a urmat l-a constituit plenara a V-a lărgită a C.C. al P.C.R. din 7—9 iulie 1936. Semnalind creșterea pericolului de război pregătit de statele revizioniste fasciste: Germania hitleristă, Italia fascistă, Japonia militaristă și Ungaria horthistă, plenara a pus în centrul sarcinilor de viitor ale partidului mobilizarea maselor largi la luptă împotriva fascismului internațional și a agenturilor sale din România, în primul rând Garda de fier. Apreciind că „România poate deveni numai obiect de reîmpărțire nouă imperialistă a Europei, iar nu un subiect”, faptul că „România poate servi imperialismului german drept obiect de recompense teritoriale ale aliaților acestuia”, plenara a subliniat că comuniștii „vor considera necesară apărarea fiecărei palme de pământ a țării”, vor „intra în primele rânduri ale luptătorilor pentru respingerea agresiunii fasciste”. Combaterea cu hotărîre a hitleriștilor și a celorlalți agresori revizionisti — revanșarzi, susținerea orientării politicii externe a României spre alianța cu statele antirevizioniste, întărirea Ligii Națiunilor ca instrument al securității colective, apărarea regimului constituțional și a libertăților democratice, lupta împotriva stării de asediu și a cenzurii, sprijinirea deținuților antifasciști, apărarea și lărgirea drepturilor clasei muncitoare și a celorlalte categorii sociale exploatate au reprezentat sarcini principale, imperioase înscrise în documentele programatice adoptate de plenară.

Perioada care a urmat a cunoscut o puternică mișcare națională antifascistă. Partidul Comunist Român, organizațiile de masă aflate sub conducerea sau influența sa, partide și grupări politice de diferite orientări, asociații profesionale etc. au organizat în întreaga țară uriașe mani-

¹² „Dimineața” din 26 mai 1936.

feștiții de protest împotriva provocărilor statelor agresive¹³. Într-o chemare adresată maselor populare de Comitetul român al Reuniunii universale pentru pace (R.U.P.), în cadrul căruia activau fruntași ai P.C.R., se arată : „Forțele întunecate ale Europei stau la pîndă, și din țările în care războiul este preamărit și transformat într-o virtute se așteaptă sîngerosul atac de mîine... dușmanii păcii sînt dușmanii României, iar apărarea păcii și apărarea hotarelor țării împotriva revizionismului războinic este porunca ceasului de față. Apărînd pacea, apărăm însăși ființa neamului și hotarele țării”¹⁴. Pretutindeni, la Cluj, Oradea, Satu-Mare, Arad, Carei, Brașov, Reșița, Turnu-Severin, Iași, Constanța, masele largi, în frunte cu comuniștii, oameni de apartenență socială și națională diferită, români, maghiari, germani și de alte naționalități, au transformat întrunirile și demonstrațiile din toamna anului 1936 în uriașe acțiuni patriotice pentru apărarea integrității, suveranității și independenței țării¹⁵. În manifestul elaborat de C.C. al P.C.R., intitulat *Partidul Comunist din România și discursul lui Mussolini, ținut la Milano pe ziua de 1 noiembrie*¹⁶ — discurs în care dictatorul fascist făcuse declarații dușmănoase la adresa României, pe seama căreia cerea compensații teritoriale pentru Ungaria horthistă —, se condamna cu hotărîre actul provocator al căpeteniei fasciste de la Roma, apreciat de partid ca un îndemn direct la agresiune a statelor revizioniste împotriva țărilor din bazinul dunărean, ca o amenințare directă la adresa păcii.

Un eveniment cu semnificație aparte în evoluția vieții politice din România l-au reprezentat alegerile parlamentare generale din decembrie 1937 ; ele au constituit momentul în care cercurile monarhiste de dreapta și cele fasciste, de extremă dreaptă, au urmărit să declanșeze lovitura de lichidare a regimului parlamentar-constituțional. „Alegerile care vin — sublinia „Scînteia” din 15 decembrie 1937 — nu vor hotărî o simplă schimbare de guvern. Ele au de hotărît asupra soartei țării noastre. Împotriva acestei țări se plănuește un complot criminal”. Manifestul electoral al Partidului Comunist Român chema masele largi, toate forțele democratice la realizarea unui program general politic care să cuprindă : lupta pentru apărarea și lărgirea libertăților democratice, pentru apărarea regimului constituțional ; înlăturarea tuturor agenturilor hitleriste ; desființarea stării de asediu și a cenzurii, garantarea libertăților de organizare, a presei și a cuvîntului ; solidaritate cu lupta popoarelor împotriva agresorilor fasciști ; apărarea păcii prin susținerea politicii de securitate colectivă alături de Uniunea Sovietică, Franța, Anglia, Liga Națiunilor, Mica Înțelegere și Înțelegera Balcanică etc.¹⁷.

În scopul unei pătrunderi mai largi în viața politică, P.C.R. a inițiat, la începutul lunii noiembrie 1937, crearea organizației legale de masă Uniunea democratică. Avînd în conducerea sa o serie de militanți revoluționari și democrați, ca Ilie Pintilie, Lucrețiu Pătrășcanu, Athanase

¹³ „Cuvîntul liber” nr. 37, din 18 iulie 1936.

¹⁴ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 25, dosarul nr. 4201, fila 112.

¹⁵ F. Nedelcu, Gh. I. Bodea, *Din lupta antifascistă și antirevizionistă dusă de forțele patriotice progresiste din România în anii 1936—1937*, în „Acta Musei Napocensis”, VIII/1971, p. 386.

¹⁶ A.I.S.I.S.P., fondul nr. II, vol. 7, dosarul nr. 122, fila 458.

¹⁷ A.I.S.I.S.P., cota A. XXI—7, inventarul nr. 982.

Joja, Barbu Rădulescu, M. Avramescu, N. Zimniceanu ș.a., și colaborând activ cu unii oameni politici burghezi cu orientare democratică, cum erau dr. N. Lupu, Dem. Dobrescu ș.a., Uniunea democratică a desfășurat o susținută activitate politică și electorală, axată pe realizarea programului anunțat : apărarea Constituției și a libertăților democratice, lupta împotriva fascismului, menținerea politicii externe a României alături de statele antirevizioniste etc.¹⁸.

Sprijinind Partidul național-țărănesc în activitatea dusă în vederea înlăturării guvernului liberal procarlist, în frunte cu Gh. Tătărescu, care încuraja tendințele regelui de instaurare a dictaturii regale, unii dintre membrii cabinetului întreținând, într-o formă sau alta, legături cu Garda de fier, Partidul Comunist Român a reușit, în urma unor acțiuni susținute, dirijate pe diverse planuri, să înfăptuiască un acord electoral în alegeri între Uniunea democratică, Frontul plugarilor, Partidul socialist (C. Popovici) și Madosz. Din inițiativa comuniștilor, în unele județe (Cluj, Bihor, Arad, Brașov etc.) au fost realizate alianțe între Frontul plugarilor, Madosz, organizații locale ale P.S.D. și P.N.Ț. Manifestațiile comune organizate au condamnat fascismul, au exprimat voința maselor de a lupta împotriva exploatării, pentru apărarea libertăților cetățenești, pentru frăția între poporul român și naționalitățile conlocuitoare, împotriva șovinismului și a revizionismului hitleristo-horthist¹⁹. Sub impulsul comuniștilor, numeroase întruniri electorale ale P.N.Ț., P.Ț.R. și P.S.D. au fost transformate în puternice manifestații antifasciste, împotriva pericolului dictaturii. Astfel, la întrunirea electorală organizată de P.N.Ț. în sala „Marna” din Capitală, la 12 decembrie 1937, grupuri compacte de muncitori, conduse de fruntași ai P.C.R. — Ilie Pintilie, Constantin David, Vasile Bigu ș.a. — au manifestat sub lozincile : „Jos fascismul !”, „Trăiască democrația !”, „Muncitori și țărani, uniți-vă !”. Înfruntând atacurile forțelor represive, întrunirea s-a transformat într-o mare manifestație antifascistă, încheiată cu un uriaș miting, la care au participat cca 20 000 de oameni. Impresionanta coloană a demonstranților a manifestat în fața legațiilor Germaniei hitleriste și Italiei fasciste, cerind adoptarea unor măsuri urgente împotriva imperialismului revizionist, pentru apărarea suveranității, independenței și integrității naționale a României²⁰.

Aceste acțiuni, menite să faciliteze forțelor democratice, aflate într-un proces continuu de apropiere, obținerea succesului în alegeri, ceea ce ar fi însemnat răsturnarea planurilor cercurilor carliste de instaurare a dictaturii regale, au fost brusc și brutal torpilate prin încheierea, la 25 noiembrie 1937, de către Iuliu Maniu a „Pactului de neagresiune electorală” cu C. Z. Codreanu, care însemna, în fapt, constituirea unei coaliții politice manisto-gardiste îndreptată împotriva regelui Carol al II-lea și a cercurilor care-l sprijineau.

În fața unei asemenea tactici politice, Partidul Comunist Român nu a reușit să găsească soluțiile și căile cele mai bune de orientare. La aceasta a contribuit și indicația Cominternului, după care „Delegații

¹⁸ „Reporter” din 28 noiembrie 1937.

¹⁹ L. Bányai, *Pe făgașul tradițiilor frățești*, București, 1971, p. 203—204.

²⁰ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 206, fila 313.

«Uniunii democratice» vor mai avea misiunea de a populariza însemnăta-
tea și adevărata semnificație a pactului Codreanu-Maniu, despre care
trebuie spus că este făcut numai pentru garantarea libertății alegerilor
și numai pentru împiedicarea actualului guvern să-și desăvârșească ac-
țiunea sa de fascizare a țării²¹. Potrivit aceluiași instrucțiuni, „P.C.R.-ul
nu trebuie să activeze contra acestui pact, care este singura soluție ce se
poate găsi în actuala situație politică de la noi din țară”²¹. În aceste con-
diții, atât în perioada premergătoare campaniei electorale cât și în timpul
acesteia, s-a acționat pe o linie nerealistă, care considera că principalul
pericol în viața politică a României în acel moment îl reprezentau nu
grupările prohitleriste, și în primul rând Garda de fier, ci guvernul Gh.
Tătărescu și monarhia carlistă, apreciate ca avînd o orientare fascistă și
ca atare împotriva lor fiind necesară îndreptarea principalelor forțe ale
democrației.

Cu toate că de la tribuna numeroaselor întruniri, ca și în presa
partidului, a fost semnalat pericolul pe care-l constituia alianța Maniu
— Codreanu, cerîndu-se liderului național-țărănist ruperea pactului cu
Garda, iar în preajma alegerilor s-a dat indicația de a se proceda dife-
rențiat, votîndu-se în diversele circumscripții candidații sau listele elec-
torale care se orientau pe poziții antifasciste, indiferent de gruparea po-
litică căreia îi aparțineau, nerealizarea frontului popular în alegeri și,
ca urmare, neconcentrarea focului împotriva fascismului, în special îm-
potriva grupării legionare, a avut consecințe deosebit de negative asupra
cursului politicii interne.

În condițiile în care nici un partid politic nu a reușit să-și adjudece
în alegerile parlamentare desfășurate la 20 decembrie 1937 numărul ne-
cesar de voturi care să-i confere dreptul constituțional de a forma guver-
nul și în fața pericolului reprezentat de relativa creștere a influenței Găr-
zii, care urmărea iminenta proclamare a dictaturii fasciste, Carol al II-lea
a instaurat, la 29 decembrie 1937, guvernul personal Goga-Cuza.

P.C.R. a apreciat venirea la cirna statului a acestui cabinet ca fiind
o brutală sfidare a voinței poporului; el sublinia necesitatea intensifică-
rii luptei unite a întregii clase muncitoare contra pericolului instaurării
unei dictaturi fasciste, împotriva atragerii României în coaliția statelor
fasciste, pentru menținerea politicii externe tradiționale. Totodată P.C.R.
a atras atenția asupra greșelii ce s-ar fi putut comite în cazul identificării
guvernului cu o formațiune totalitaristă fascistă.

Descifrînd, din păienjenishul situației politice interne, pregătirea fe-
brilă care se făcea în scopul instaurării dictaturii carliste, organul
de presă al P.C.R. sublinia că guvernul zis național-creștin-țărănesc
de sub președinția lui Goga reprezintă „un pas spre instaurarea
dictaturii regale”²². Partidul comunist a relevat faptul că în spa-
tele lui Goga se aflau cercurile reacționare monarhiste, împotriva că-
ror trebuia dusă o puternică acțiune, dat fiind pericolul instaurării dic-
taturii personale a regelui Carol. Totodată el chema toate forțele antihit-
leriste din România, indiferent de orientarea politică, la luptă hotărîtă, în
primul rînd împotriva Gărzii de fier. „«Totul pentru țară» — releva mi-

²¹ *Ibidem*, fondul nr. 6, dosarul nr. 1 199, filele 44—46.

²² „Scînteia” nr. 3 (93), din 31 ianuarie 1938.

litantul și publicistul comunist Ion Popescu-Puțuri, secretar al C.C. al P.C.R. — e pericolul principal pentru țara noastră... Alături de lupta pentru răsturnarea cabinetului trebuie făcut front contra Gărzii de fier. Luptă comună de la partidele și organizațiile muncitorești pînă la d-l Dinu Brătianu, care stă pe platforma constituțională și care a reușit să învingă linia politică a d-lui Gheorghe Tătărescu, reîntregind partidul liberal. Contra partidului «Totul pentru țară», pentru scoaterea lui din viața politică, e drumul dorit de mase, d-le Maniu ! Numai pe el se poate merge pentru apărarea cu succes a regimului democratic, a libertăților publice și a independenței noastre politice și naționale»²³. Alegerile parlamentare din decembrie 1937 au fost, așadar, pentru P.C.R. un prilej de concluzii spre a-și îndrepta cu mai mare tenacitate principala atenție în direcția demascării și combaterii legionarilor, împotriva pericolului de moarte pe care-l reprezenta instaurarea dictaturii singeroase a Gărzii de fier și încadrarea României în Axă.

Constituirea grabnică a unui larg front popular, cuprinzînd totalitatea forțelor și grupărilor politice care se declarau împotriva pericolului fascist, contra Germaniei hitleriste, pentru păstrarea liniei politice externe tradiționale, de la organizațiile revoluționare și democratice pînă la marile partide burgheze P.N.Ț. și P.N.L. (inclusiv gruparea Gh. Tătărescu și dizidența liberală a lui Gh. Brătianu) era apreciată de Partidul Comunist Român ca un obiectiv de prim ordin. În același timp, el a subliniat necesitatea răsturnării imediate a guvernului Goga-Cuza și instalarea unui guvern de „uniune națională”, reprezentînd forțele coalizate în frontul popular, ca singurul mijloc viabil, corespunzător sarcinilor momentului politic, pentru salvarea regimului parlamentar, constituțional și a integrității și neatrîrnării patriei. Un însemnat număr de grupări și partide au răspuns favorabil apelului lansat de P.C.R., creîndu-se condiții în direcția formării frontului popular²⁴. Pe această linie, în ziua de 25 ianuarie 1938, a avut loc, din inițiativa Partidului Comunist Român, o ședință comună a reprezentanților unor partide și organizații democratice pentru constituirea unui front comun antiguvernamental, la care au luat parte : Lucrețiu Pătrășcanu din partea P.C.R., Barbu Rădulescu, președintele Uniunii democratice, Lotar Rădăceanu, secretar general al P.S.D., Petru Groza, președintele Frontului plugarilor, M. Gh. Bujor din partea Partidului socialist (C. Popovici), reprezentanți ai Madoszului, P.Ț.R. etc. În urma discuțiilor purtate s-a ajuns la concluzia urgentării acțiunii organizațiilor democratice pentru realizarea unui front larg cu participarea tuturor forțelor politice ce se situau împotriva guvernului Goga-Cuza și a grupărilor fasciste și se opuneau instaurării dictaturii regale.

„Inițiativa luată pe teren politic de către Comitetul Central al Partidului Comunist Român în lupta contra primejdiei pe care o reprezenta extrema dreaptă — arăta Lucrețiu Pătrășcanu — a deschis o campanie dusă zi cu zi și ani întregi”. Prin această campanie, sublinia militantul comunist, „muncitorimea a trecut — în anii premergători dictaturii --

²³ „Reporter” nr. 4, din 23 ianuarie 1938.

²⁴ Vezi, pe larg : Al. Gh. Savu, *Unele aspecte privind poziția partidelor politice în preajma instaurării dictaturii regale*, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R.”, nr. 3/1965.

pe primul plan ca forță dinamică, organizată, conștientă de sarcinile care-i stăteau înaintea, în lupta contra gardismului și cuzismului“.

Lipsit de sprijin intern și extern, izolat în viața politică și compromis în urma programului și măsurilor reacționare (anunțate sau pe care le-a impus sau încerca să le impună), supus presiunii unei puternice efervescențe revoluționare a maselor, în primul rînd a clasei muncitoare, care, sub conducerea comuniștilor, a declanșat numeroase acțiuni greviste, cabinetul Goga-Cuza a fost înlăturat după numai 44 de zile de guvernare.

Profitînd de eșecul acțiunii de încheiere a frontului popular, ca urmare a atitudinii reacționare, anticomuniste a liderilor P.N.Ț. și P.N.L., și a persistenței unor lideri ai P.S.D. pe pozițiile ostile realizării frontului unic muncitoresc, beneficiind totodată, pe plan intern, de sprijinul unor cercuri ale burgheziei strîns legate de Carol al II-lea, pe plan extern al unor cercuri politice influente din Franța și Anglia, regele a proclamat, la 10 februarie 1938, dictatura monarhistă, instaurînd un guvern personal, în frunte cu patriarhul Miron Cristea. Noul regim, cu un conținut social-politic, antipopular, antidemocratic grupa totuși o serie de oameni politici și militari burghezi cu orientare nefascistă, între care unele personalități politice cu vederi vădit antilegionare (Armand Călinescu, Mihail Ralea, N. Iorga, Victor Iamandi, Petre Andrei ș.a.). Odată cu instalarea noului guvern regal, starea de asediu a fost extinsă în întreaga țară, comandantii garnizoanelor militare din județe fiind investiți și cu conducerea respectivelor unități administrative, în calitate de prefecți. Au fost întărite cenzura, organele de siguranță și jandarmeria. La 27 februarie 1938 a fost promulgată constituția carlistă, care a abrogat regimul parlamentar-constituțional, creat prin constituția burgheză din anul 1923. Noua constituție desființa regimul politic al votului universal, înlocuindu-l cu supremația puterii regale, care deținea controlul total al puterii executive, exercitate prin guvernul personal, miniștrii fiind numiți în mod direct. În raport cu puterea executivă (aflată sub imperativul palatului), puterea legislativă era în mod considerabil diminuată; instituția parlamentului a devenit un simplu decor, fără calitatea de a controla sau emite hotărîri în stat. La sfîrșitul lunii martie 1938, regimul dictaturii regale a decretat dizolvarea tuturor partidelor politice.

Expresie a reacționarismului, a politicii antimuncitorești promovate de monarh, în octombrie 1938 au fost dizolvate syndicatele muncitorești, fiind înlocuite cu bresle, organizații profesionale ale „armoniei de clasă“ menite a sluji interesele regimului. Urmărind să confere o bază de masă dictaturii, în locul partidelor politice scoase în afara legii a fost decretată, în decembrie 1938, crearea Frontului Renașterii Naționale, ca partid legal unic, transformat, în iunie 1940, în Partidul națiunii. În intenția autorilor săi, această organizație trebuia să întrunească curente și orientări care se situau în sprijinul consolidării puterii lui Carol al II-lea, iar pe plan extern acționau pentru promovarea unei politici proanglo-franceze.

Partidul Comunist Român, vădind o viziune largă asupra misiunii ce-i revenea la momentul dat și în perspectiva istoriei, a fost forța politică cea mai activă care a dezvăluit caracterul reacționar al noului regim,

consecințele sale nefaste pentru țară²⁵. „Masele populare din România — sublinia unul dintre manifestele elaborate de P.C.R. — nu vor dictatura regelui, masele populare din România vor un regim democratic parlamentar și constituțional, să întărească alianța cu Franța democratică, Uniunea Sovietică, Mica Antantă, Înțelegerea Balcanică, să susțină cu toată tăria politica de pace și de securitate colectivă, să îmbunătățească cât mai neîntârziat situația lor materială, culturală și morală”²⁶.

Concomitent cu evidențierea caracterului antidemocratic al regimului carlist, P.C.R. a apreciat în mod realist, pe baza analizei profunde a compoziției guvernului, a programului și orientării sale pe plan intern și extern, că „ar fi o mare greșeală să confundăm regimul actual, reacționar și antipopular, cu fascismul, și Frontul Renașterii Naționale cu o unealtă directă a acestuia”. În același timp, se preciza că „dușmanul principal este și rămîne Garda de fier. Împotriva Gărzii de fier — acestei agenturi teroriste de spionaj hitlerist — trebuie, în primul rînd, îndreptat focul principal”²⁷.

Pornind de la realitatea că breslele și Frontul Renașterii Naționale ofereau posibilități pentru activitatea sa, conducerea P.C.R. a indicat comuniștilor să pătrundă în aceste organisme și să le folosească în scopul menținerii legăturilor cu masele. Documentele P.C.R. relevau faptul că „acest partid (e vorba de F.R.N. — *n.n.*) încă n-a declarat, cum a declarat Garda de fier, că în 24 de ore va încheia alianța cu Germania ș.a.m.d., în el intră mulți, fiind sincer convinși că el va apăra țara, așa că noi avem sarcina să demascăm dictatura regală și conducerea partidului, întrucît prin politica lor externă și internă ele nu asigură apărarea țării, ci înlesnesc capitularea și de aceasta profită F.R.N., și să arătăm patrioților cinstiți din cadrul acestui partid necesitatea ca ei să intre în frontul larg patriotic popular. Declararea întregului partid ca un partid de trădare națională va rămîne neînțeleasă de mase”²⁸.

În acest sens, P.C.R. a cerut aplicarea de măsuri energice împotriva întregii organizații de trădători în frunte cu Corneliu Zelea-Codreanu.

De o deosebită însemnătate în conturarea și definitivarea orientării tactice a P.C.R. în noile condiții au fost documentele programatice ale conferințelor organizațiilor P.C.R. București, ale organizațiilor regionale din Moldova, Transilvania, Banat și Dobrogea, ținute la începutul anului 1939, ale conferinței pe țară a P.C.R. din februarie 1939, precum și o serie de studii și articole apărute în organele de presă ale partidului.

Comuniștii, deși își desfășurau munca în condiții de adîncă ilegalitate, au activizat organizațiile de masă aflate sub conducerea sau influența P.C.R. — Uniunea democratică, Frontul plugarilor, Madoszul. În același timp, P.C.R. a continuat să acționeze pe linia constituirii Frontului popular antifascist, grupînd toate curentele politice antihitleriste, concentrate în jurul frontului unic al clasei muncitoare²⁹.

²⁵ „Lupta de clasă” nr. 1, din martie 1938.

²⁶ A.I.S.I.S.P., cota Ab XXII-9, inventarul nr. 1 011.

²⁷ „Scînteia” din 24 ianuarie 1939.

²⁸ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, inventarul nr. 8, dosarul nr. 164, f. 116
25—43

²⁹ „Lupta de clasă” nr. 2, din mai 1938.

Acționind în front unic și folosind cu pricepere, după dizolvarea sindicatelor, posibilitățile de acțiune oferite de bresle, clasa muncitoare, în frunte cu comuniștii, a declanșat multiple acțiuni greviste cu ecou în viața social-politică a țării, care au contribuit, prin conținutul lor politic, la demascarea și subminarea regimului carlist, izolându-l și împiedicându-l în tendințele sale de a-și crea o bază de masă.

Activitatea revoluționară a proletariatului a avut o deosebită influență și asupra ridicării la luptă a celorlalte categorii sociale exploatare: țărănimea muncitoare, funcționarii, meseriașii ș.a. Astfel, într-o serie de județe ale țării, ca Botoșani, Dorohoi, Alba, Dîmbovița etc., s-au înregistrat conflicte și frământări ale maselor țărănești împotriva exploataării, a abuzurilor moșierilor și organelor administrative.

Partidul Comunist Român a desfășurat, în fruntea forțelor democratice antifasciste, o susținută activitate pentru organizarea unor acțiuni de masă cu caracter antihitlerist, care, în anii 1938—1939, au cunoscut o deosebită amploare. Acestea au avut loc sub lozinci patriotice, antirevizioniste, bucurându-se de o largă aderență pe plan intern și avind ecou pe plan internațional. În cadrul acestor manifestări antifasciste, P.C.R. a reușit, în mod direct sau prin intermediul organizațiilor sale de masă, să stabilească contacte cu tot mai numeroase grupări și partide politice burgheze, precum și cu personalități ce se opuneau revizionismului hitlerist.

Avîntul luptei duse de masele largi populare, sub conducerea partidului comunist, împotriva fascismului internațional, pentru apărarea independenței și suveranității naționale, s-a concretizat în protestele de masă împotriva cotozirii de către Germania nazistă a Austriei și Cehoslovaciei. În martie 1939, după intrarea trupelor hitleriste în Praga, cînd prezența acestora la granița României devenise o amenințare iminentă, P.C.R. a adresat poporului chemarea la luptă pentru apărarea patriei. „P.C.R. — sublinia un manifest al partidului din 17 martie 1939 — declară : comuniștii vor lupta cu arma în mînă în primele rînduri : uniți-vă cu toții într-un singur front puternic contra lui Hitler și aliaților săi revizionști. Impuneți guvernului să se unească cu acele forțe externe care sînt hotărîte să lupte contra agresorilor fasciști și să se folosească de avantajul vecinătății marii Uniuni Sovietice care s-a declarat întotdeauna gata să apere țările amenințate de cotozirea fascistă”³⁰.

Dovedind fierbinte patriotism și un ascuțit spirit de orientare tactică, P.C.R. a indicat comuniștilor să susțină, în noile condiții, acea latură a activității guvernului Armand Călinescu care viza organizarea apărării naționale, de concentrare a forțelor armate pentru apărarea frontierelor periclitate de imperialismul hitleristo-horthist ; comuniștii au participat în primele rînduri ale mobilizațiilor chemați să apere independența și granițele țării. Partidul Comunist Român chema întregul popor să lupte cu arma în mînă, într-un singur front, puternic, contra lui Hitler și a aliaților săi revizionști. Cu ocazia manifestațiilor prilejuite de sărbătorirea zilei de 1 Mai în anii 1938 și 1939, la București, Cluj, Iași, Chișinău, Timișoara, Alba Iulia, Cernăuți, Oradea, și în alte numeroase localități ale țării, comuniștii, socialiștii și alți militanți revoluționari au mers,

³⁰ A.I.S.I.S.P., cota XXIII-9, inventarul nr. 1 030.

umăr la umăr, sub semnul unității de acțiune, demonstrând sub lozincile : „Vrem România liberă și independentă !“, „Jos fascismul !“, „Jos agresorul hitlerist !“. Tocmai aceasta conferă marilor demonstrații antifasciste din 1 Mai 1939 meritul de a reprezenta un moment culminant al valului luptei populare conduse de partid în această perioadă împotriva pericolului grav fascist, pentru apărarea independenței naționale.

În iulie 1939 a avut loc plenara a VI-a a C.C. al P.C.R., în cadrul căreia un loc important a fost acordat analizei situației internaționale. Plecând de la constatarea că în urma ocupării Cehoslovaciei situația României s-a agravat considerabil, plenara a adoptat o serie de măsuri referitoare la apărarea țării, între care menționăm : atragerea atenției asupra pericolului unei imediate agresiuni fasciste ; participarea activă a comuniștilor la mobilizarea și concentrările de trupe la frontiere ; alianța cu statele democratice nefasciste, în mod deosebit cu Uniunea Sovietică.

Exprimând poziția patriotică a Partidului Comunist Român, „Lupta de clasă“, organul teoretic al C.C. al P.C.R., făcea cunoscută concepția comuniștilor în problema apărării țării, arătând că partidul comunist se situează pe o poziție intransigentă față de orice pretenții exprimate de revizionism asupra României în granițele sale legitime și istorice *.

După cum relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu, referindu-se la orientarea și activitatea desfășurată de P.C.R. în perioada anilor 1933—1939 împotriva fascismului, pentru apărarea suveranității și independenței naționale a României, „Eroica luptă dusă în acei ani de partidul comunist în fruntea clasei muncitoare și a unor largi forțe progresiste sub steagul democrației și independenței țării, atitudinea lucidă a unor grupări politice ale claselor conducătoare au stăvilit pentru un timp ascensiunea spre putere a organizațiilor fasciste și înrobirea țării Germaniei naziste“³¹.

Declanșarea, în septembrie 1939, a celui de-al doilea război mondial, ca urmare a agresiunii dezlănțuite de Germania hitleristă împotriva Poloniei, a găsit Partidul Comunist Român pe poziții ferme antifasciste, de luptă hotărâtă pentru bararea ascensiunii imperialismului revizionist, de apărare a păcii, independenței, suveranității și integrității naționale. Condamnând agresiunea naziștilor împotriva statului polonez, P.C.R. a semnalat marea primejdie ce amenința România. El a adresat o fierbinte chemare la luptă maselor largi populare împotriva fascismului, hotărât

* „Fascismul internațional — arăta „Lupta de clasă“ în numărul său din august 1939 — își oferă acum serviciile și ungarilor, germanilor, bulgarilor, ucrainenilor din România. Scopul urmărit de el nu este deloc liberarea acestor naționalități ci dezagregarea României, slăbirea ei, pentru ca s-o poată înghiți mai ușor, pentru ca s-o poată transforma mai ușor într-un nou bastion al fascismului, într-o sursă de materii necesare pentru războiul plănuț de agresor, în bază de atac împotriva U.R.S.S. [...]”

Comuniștii demască cu necruțare grupul hitlerismului care încearcă să folosească lozincă de autodeterminare pentru înrobirea țărilor mici și pentru pregătirea de noi agresiuni. În situația concretă de astăzi, comuniștii se pronunță împotriva oricărei știrbiri a integrității României, conștienți fiind că aceasta nu ar servi decât la întărirea fascismului internațional“ (Articolul *Proletariatul revoluționar din România și problema popoarelor conlocuitoare*, p. 40—47).

³¹ Nicolae Ceaușescu, *Partidul Comunist Român — continuator al luptei revoluționare și democratice a poporului român, al tradițiilor mișcării muncitorești și socialiste din România*, Editura politică, București, 1966, p. 43—44.

să se situeze în primele rinduri ale luptătorilor împotriva „reprezentantului cel mai barbar și sîngeros“ al fascismului, Germania hitleristă, vinovată de dezlănțuirea măcelului mondial.

Protestînd împotriva asasinării, la 21 septembrie 1939, de către o echipă de legionari a primului ministru Armand Călinescu, Partidul Comunist Român a dezvăluit sensul adevărat al acțiunii criminale a Gărzii de fier, unealtă a hitleriștilor — asasinii din umbră. „După I.G. Duca — arăta un manifest al partidului —, mîna hitleristă l-a ucis pe Armand Călinescu. Ca și I.G. Duca, Armand Călinescu a fost ucis de legionarii lui Hitler. Ordinul de asasinare a primului-ministru a fost dat de la Berlin“.

Comuniștii români au participat cu însuflețire, alături de întregul popor român, la sprijinirea refugiaților polonezi din calea invaziei străine, ca urmare a prăbușirii Poloniei, au înscris noi pagini de internaționalism îndeplinind sarcinile trasate de documentele partidului, care, în zilele fierbinți premergătoare declanșării conflagrației mondiale, subliniau: „Pericolul care amenință Polonia (problema Danzigului este problema independenței Poloniei), care amenință... și Iugoslavia e pericolul care constituie o amenințare directă și pentru România“³².

În această perioadă grea, cînd comuniștii români probau în fața întregii națiuni patriotismul lor fierbinte, devotamentul total față de destinele patriei, fiind angajați cu hotărîre în lupta împotriva pericolului fascist și a agresorilor hitleriști, s-a purces din afară la impunerea unor indicații străine de realități din țară, prin care se cerea conducerii P.C.R. revizuirea activității desfășurate pînă atunci și schimbarea tacticii de orientare în viața politică internă și internațională.

Directivele Cominternului din mai 1940 apreciau Franța și Anglia ca fiind vinovate de declanșarea conflagrației mondiale și le încredințau ca intenționînd „să deschidă în Balcani un front împotriva Italiei, pentru ca după aceea să poată să atace Germania din flanc“. Punîndu-se în mod arbitrar Germania fascistă alături de Uniunea Sovietică au fost emise teze neconforme realității potrivit cărora P.C.R. și clasa muncitoare aveau sarcina de a nu permite „transformarea României într-un cap de pod al Angliei și Franței pentru un război împotriva Germaniei și împotriva U.R.S.S.“^{*}.

Documentul menționat impunea conducerii P.C.R. renunțarea la linia de apărare a integrității granițelor, reluarea unor mai vechi lozinci eronate privind așa-zisul caracter „multinațional“ al României și „autodeterminarea națiunilor pînă la despărțirea de stat“, ceea ce semnifica destrămarea României — stat național unitar. Cerînd conducerii P.C.R. să-și concentreze atacul principal împotriva Angliei și Franței, iar pe plan intern contra regelui Carol și a guvernului Gh. Tătărescu, considerată prin orientarea lor proanglo-franceză ca „principalul dușman“, „reprezentanții cei mai reacționari și agresivi ai capitalului monopolist român“, directivele Cominternului apreciau ca o sarcină de bază ce revenea

³² Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, inventarul nr. 8, dosarul nr. 164, filele 25—43.

^{*} Nicolae Ceaușescu, *Partidul Comunist Român — continuator al luptei revoluționare și democratice a poporului român, al tradițiilor mișcării muncitorești și socialiste din România*, Editura politică, București, 1966, p. 4.

comuniștilor români renunțarea la lozinca „apărării granițelor“, considerată ca o „continuare a politicii de apropiere de Anglia și Franța și a războiului împotriva Germaniei și U.R.S.S.“³³.

Asemenea indicații nerealiste, discordante cu situația concretă din țară, au creat confuzie în concepția despre orientarea internă și internățională a P.C.R., în tactica pe care trebuia s-o adopte în noile condiții, când, în urma succeselelor repurtate de Germania în primăvara anului 1940, se realizase o adevărată încercuire și izolare a României din partea puterilor revizioniste, fapt ce reclama unirea întregului popor la luptă în front național popular pentru salvagardarea granițelor. Se crease pericolul îndepărtării de partid a unor categorii sociale, al diminuării influenței sale în viața politică. Aceasta devenea cu atât mai grav cu cât pe fondul situației existente au început să reînvie sau să ia amploare reminiscențe de sectarism și dogmatism, manifestări ale spiritului aventurist, resimțit la nivelul unor cadre din conducerea de atunci a P.C.R. Unele documente, purtând semnăturile secretarului general al partidului, Boris Ștefanov, ale Comitetului Central sau ale unor membri ai secretariatului C.C. al P.C.R., au început să pună în circulație directivele impuse din exterior, încercînd să condamne și să nege linia tactică justă pe care evoluase partidul pînă atunci, să imprime o linie greșită în viața internă a partidului, în orientarea sa tactică. Tot acum a început să fie semănată neîncrederea în posibilitatea realizării Frontului Unic Muncitoresc, cerîndu-se comuniștilor să desfășoare „o luptă hotărîtă împotriva lide-rilor social-democrați care au devenit agenți atît ai capitaliștilor și moșierilor din România, cît și ai burgheziei reacționare engleze și franceze“³⁴. În același timp, au fost negate posibilitățile de alcătuire a Frontului popular antihitlerist, cu motivarea că „conducătorii partidelor burgheze-democratice, național-țărăniști, dar mai cu seamă liberalii, sînt strîns legați cu democrațiile din Apus, adică cu imperialiștii anglo-francezi“³⁵.

Este un merit deosebit al Partidului Comunist Român că în ciuda unor asemenea dificultăți, care nu au putut să nu înrîurească concepția și orientarea sa politică, dînd dovada profundului atașament față de popor, de continuator al celor mai înaintate tradiții patriotice și revoluționare, el a înțeles să desfășoare și în perioada ulterioară o intensă activitate politică de masă împotriva fascismului, a Germaniei hitleriste, pentru apărarea suveranității și independenței naționale. P.C.R. a condamnat orientarea dictaturii regale spre conlucrare cu Garda de fier și reorientarea politicii externe a României în vara anului 1940 spre Germania, ca tentativă de salvare a regimului carlist și de contracarare a alianței hitleristo-horthiste, constituite pe seama intereselor naționale ale României.

Cerînd răsturnarea regimului corupt și nepopular al lui Carol al II-lea, P.C.R. se angaja la o activitate susținută pentru formarea unui guvern de largă concentrare națională, care să preîntîmpine instaurarea dictaturii sîngeroase a Gărzii de fier, agentură a Reichului hitlerist în România.

O pagină de înălțător patriotism au înscris comuniștii prin participarea, în primele rînduri ale manifestanților și demonstranților, împo-

³³ *Ibidem*, dosarul nr. 167, filele 15—22.

³⁴ „Kommunisticeskii internațional“ nr. 10, din 1939, p. 36—42.

³⁵ „Lupta de clasă“ nr. 7, din decembrie 1939.

triva odiosului dictat de la Viena, impus României la 30 august 1940 de Germania hitleristă și Italia fascistă, prin care partea de nord a Transilvaniei era ruptă din trupul țării, fiind cotoplită de Ungaria horthistă³⁶. Mari manifestații populare, desfășurate sub lozincile „Jos dictatul de la Viena“, „Vrem dreptate“, „Vrem guvern popular“, s-au desfășurat în toate marile centre ale țării. Valul de indignare împotriva odiosului dictat a cuprins întregul popor. Comuniștii, exprimând dorința întregului popor, au cerut respingerea dictatului imperialist impus României, răsturnarea dictaturii regale și organizarea rezistenței antihitleriste. „Nu aş putea să nu reamintesc, de asemenea — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu cu prilejul aniversării a 80 de ani de la crearea P.S.D.M.R. —, marile demonstrații împotriva dictatului de la Viena, organizate sub conducerea partidului, cu participarea socialiștilor, a MADOSZ-ului și a altor organizații — și care au constituit o afirmare puternică a hotărîrii revoluționarilor români, maghiari, germani și de alte naționalități de a apăra independența României, de a lupta pentru unitatea statului național român“³⁷.

În condițiile succeselor militare vremelnice ale Germaniei pe continentul Europei, compromis și lipsit de o bază de masă, sub presiunea coaliției hitleristo-legionare, Carol al II-lea a cedat puterea, la 6 septembrie 1940, generalului Ion Antonescu, părăsind România. La 14 septembrie 1940, la conducerea țării a fost impus guvernul militar-fascist Antonescu-Horia Sima, România fiind declarată „stat național-legionar“.

Pentru Partidul Comunist Român începea o nouă etapă de luptă și sacrificii. O luptă nespuse de grea, încununată de actul crucial în istoria patriei, a poporului român — insurecția națională antifascistă armată din august 1944.

³⁶ Vezi, pe larg : A. Simion, *Dictatul de la Viena*, Editura Dacia, Cluj, 1972 ; Traian Bunesco, *Lupta poporului român împotriva dictatului fascist de la Viena*, Editura politică, București, 1971 ; Gh. Zaharia, A. Petri, *Partidul Comunist Român în fruntea luptei poporului pentru apărarea independenței naționale a țării, împotriva fascismului*, în „Analele Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.“ nr. 2—3/1966.

³⁷ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la adunarea festivă consacrată aniversării a 80 de ani de la crearea partidului politic al clasei muncitoare din România*, Editura politică, București, 1973, p. 30.

Solidaritatea forțelor democratice din România cu răscoala antifascistă din septembrie 1923 a poporului bulgar

ION SPĂLĂȚELU

Istoria a consemnat, în filele ei, în urmă cu o jumătate de veac, un eveniment de o gravitate deosebită pentru soarta poporului bulgar : în noaptea de 8 spre 9 iunie 1923, forțele reacționare au răsturnat, printr-o lovitură de stat, guvernul agrarian democrat, condus de Aleksandăr Stamboliiski, și au pus mâna pe putere. Sub conducerea lui Aleksandăr Tankov, a fost alcătuit un guvern de factură fascistă, în spatele căruia acționau, de fapt, vîrfurile cele mai reacționare ale marelui capital. În urma loviturii de stat, bandele fasciste au dezlănțuit o sîngeroasă teroare împotriva maselor largi populare de la orașe și sate, a organizațiilor politice ale clasei muncitoare și țărănimii — Partidul Comunist Bulgar și Uniunea Populară Agrariană.

Condus de comuniști, în fruntea cărora se aflau Vasil Kolarov, Gheorgghi Dimitrov, Gavril Ghenov și alții, poporul bulgar s-a ridicat la luptă împotriva reacțiunii și a fascismului. La 23 septembrie 1923 a fost declanșată, în întreaga țară, o puternică răscoală populară antifascistă. Au urmat zile de un eroism dramatic, în care numeroși muncitori, țărani, intelectuali și alte categorii de cetățeni cinstiți s-au jertfit pentru dreptate și libertate, lupta lor plină de sacrificii producînd o vie simpatie și solidaritate în opinia publică progresistă internațională.

Mișcarea muncitorească din țara noastră, în frunte cu Partidul Comunist Român, animată de un profund spirit internaționalist, s-a solidarizat cu lupta revoluționară antifascistă a poporului bulgar, a mobilizat toate forțele progresiste și democratice, chemîndu-le să-și exprime protestul hotărît față de practicile criminale ale reacțiunii tankoviste, să sprijine, pe toate căile, pe revoluționarii bulgari. Activitatea intensă desfășurată în această direcție de clasa muncitoare din România, în frunte cu comuniștii, de alte organizații democratice a fost amplu reflectată în lucrări și articole¹ ale unor istorici români și bulgari, apărute în țara noastră.

¹ Gheorghe Adorian, Ion Babici, Natalia Vilcu, *Gheorgghi Dimitrov și tradițiile revoluționare româno-bulgare*, București, 1972, p. 56—71 ; Emil Bildescu, *Solidaritatea mișcării muncitorești din România cu insurecția populară antifascistă din septembrie 1923 din Bulgaria*, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R.”, anul IX, nr. 5/1963, p. 107—114 ; O. Matichescu, *Ridicați glasul vostru de protest...*, în „Magazin istoric”, anul III (1969), nr. 2, p. 44—46 ; Stela Dimitrova (R. P. Bulgaria), *Insurecția din septembrie 1923 în Bulgaria*, în „Anale de is-

În cele ce urmează, ne propunem să aducem unele mărturii noi privind solidaritatea forțelor revoluționare și democratice din România cu lupta antifascistă a clasei muncitoare, a forțelor progresiste din Bulgaria.

Încă înainte de înfăptuirea puciului fascist din iunie 1923, Partidul Comunist Român a informat, prin intermediul presei revoluționare, muncitorimea din România despre situația din Bulgaria. Astfel, în articolul intitulat *Chestiunea guvernului muncitoresc în Bulgaria*, publicat la 21 mai 1923 în „Socialismul“, organul central de presă al P.C.R., se sublinia : „În acest moment, blocul partidelor burgheze visează să reia puterea printr-o lovitură de stat ; Uniunea Agrară vrea să se mențină la putere prin excluderea șefilor dreptei și prin noi alegeri parlamentare. Partidul comunist se adresează muncitorilor de la orașe și celor de la țară și le spune : burghezia urbană căzută nu trebuia să ia puterea...“².

În timpul valului luptelor greviste, declanșate în România în prima jumătate a anului 1923 de muncitorii metalurgiști, forestieri, tipografi și textiliști, de alte categorii de oameni ai muncii, de țărani muncitori a fost exprimată cu tărie solidaritatea deplină cu lupta muncitorilor și țăranilor bulgari pentru consolidarea guvernului lor democratic.

Imediat după lovitură de stat din Bulgaria, presa muncitorească și progresistă din țara noastră a informat, pe larg, opinia publică despre esența fascistă, profund antipopulară, a guvernului Tankov³, ca și despre teroarea dezlănțuită de către acesta. „Bulgaria trăiește astăzi timpuri care nu le-a trăit încă de la emanciparea ei de sub Turcia și pînă acum“ — scria ziarul „Socialismul“ într-un articol intitulat : *Teroarea albă din Bulgaria*⁴. În același timp, a fost evidențiat faptul că poporul bulgar a primit cu ostilitate și împotrivire crescîndă pe uzurpatorii puterii. „Masele comuniste — sublinia ziarul „Socialismul“ — n-au rămas pasive în timpul loviturii de stat, continuînd astfel politica consecventă pe care acest partid (Partidul Comunist Bulgar — *n.n.*) o urmărea înainte. În diferite locuri ele s-au pus în fruntea rezistenței armate a maselor muncitorești și țărănești“⁵. Punîndu-și întrebarea firească : „Cine stă în calea reacțiunii noului guvern Tankov ? Cine reprezintă adevărata forță de care toate măsurile arbitrare, întreaga reacțiune, cu toată seria de crime și nelegiuiri, se pot lovi ?“, ziarul „Tineretul socialist“ răspundea : „Forța proletariatului bulgar și a partidului comunist vor fi digul de care toate valurile reacțiunii se vor lovi și se vor zdrobi. Căci întreaga prigoană și toate loviturile pe care partidul comunist le primește, și cu el totodată întreaga clasă muncitoare din Bulgaria, arată că burghezia bulgară ca să se mențină la putere are nevoie de teroare, de represii sîngeroase, de crime și asasinate, semne de slăbiciune și nu de putere“⁶. Concomitent,

torie“ anul XV, nr. 5/1969, p. 58—75 ; D. Kosev (R. P. Bulgaria), *Răscoala populară antifascistă din septembrie 1923 din Bulgaria*, în „Studii. Revistă de istorie“, anul 8 (1955), nr. 2, p. 91—101 ; A. Pațica, G.S. Ardeleanu, A. Egyed, *Despre răscoala antifascistă din Bulgaria (1923) și ecoul ei în presa contemporană din România*, în *Studii și referate privind istoria României*, partea a II-a, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1954, p. 1 587—1 606.

² „Socialismul“, anul XVIII, nr. 40, din 21 mai 1923.

³ „Lumea nouă“, anul II, nr. 19, din 8 iulie 1923.

⁴ „Socialismul“, anul XVIII, nr. 62, din 5 august 1923.

⁵ „Socialismul“, anul XVIII, nr. 69, din 29 august 1923.

⁶ „Tineretul socialist“, anul XII, nr. 1, din 12 august 1923.

publicațiile muncitorești din țara noastră au înfățișat cititorilor forța pe care o reprezenta, în acele momente, Partidul Comunist din Bulgaria : „Numărul membrilor acestei organizații este de zeci de mii, iar numărul sprijinitorilor acestei organizații este egal cu numărul întregii muncitorimi din Bulgaria, care vede în această organizație pe singurul apărător al intereselor ei de clasă“⁷.

O deosebită atenție a fost acordată de către Partidul Comunist Român demascării ofensivei dezlănțuite de cercurile fasciste-reacționare bulgare împotriva cuceririlor politice și economice ale oamenilor muncii, interzicerii adunărilor muncitorești, acaparării de către moșieri a pământurilor țăranilor improprietăriți de guvernul democrat al lui Aleksandăr Stamboliiski, intensificării exploatarei, creșterii duratei zilei de muncă în fabrici etc.⁸. „Nădăjduim — scria ziarul „Socialismul“ — că tovarășii bulgari vor reuși, cu toate acestea, să elibereze poporul muncitor bulgar de sub călciiul opresorilor săi“⁹. Dînd glas sentimentelor de puternică solidaritate a forțelor revoluționare din țara noastră cu comuniștii bulgari, organul central de presă al Partidului Comunist Român arăta că „muncitorimea din România este direct interesată ca lupta pe care Partidul Comunist din Bulgaria o dă acum cu reacțiunea internațională să fie încununată de succes“¹⁰.

La 12 iulie 1923, în presa P.C.R. a fost integral publicat Apelul Comitetului Executiv al Internaționalei Comuniste în legătură cu evenimentele din Bulgaria. Un deosebit ecou a avut chemarea directă adresată țăranilor și muncitorilor din România, care glăsuia : „Porniți cu toată energia lupta împotriva tuturor acelor din Balcani care sprijină guvernul Tankov, tratați pe ambasadorii și delegații acestor guverne cu ura voastră, înconju-rați Bulgaria albă cu zidul rezistenței voastre, săriți la orice ocazie în ajutorul țăranilor și muncitorilor din Bulgaria, viteazului și sîrguitorului popor bulgar, care începe lupta împotriva guvernului teroarei albe“¹¹.

Partidul Comunist Român a înfierat cu indignare măsurile repressive singeroase întreprinse de clica fascistă tankovistă împotriva comuniștilor bulgari. „La Plevna a avut loc procesul contra tovarășilor noștri bulgari, acuzați de a se fi împotrivit loviturii de stat fasciste din Bulgaria. Trei tovarăși au fost condamnați la moarte, alții la muncă silnică pe viață și pe timp mărginit“¹² — scria organul de presă al P.C.R. Acesta aprecia că „burghezia bulgară, ca și cea de pretutindeni, caută să-și întărească puterea zdruncinată pe hecatombe și valuri de sînge“¹³.

În fața opiniei publice românești a fost denunțat cu vehemență atacul deschis întreprins la 12 septembrie 1923 de guvernul Tankov, care a operat arestări în masă în rîndurile activiștilor partidului comunist și ai sindicatelor, călcînd astfel în picioare drepturile și libertățile democratice

⁷ „Socialismul“, anul XVIII, nr. 67, din 23 august 1923.

⁸ „Socialismul“, anul XVIII, nr. 62, 63 și 66 din 5, 9 și, respectiv, 19 august 1923.

⁹ „Socialismul“, anul XVIII, nr. 74, din 16 septembrie 1923.

¹⁰ „Socialismul“, anul XVIII, nr. 62, din 5 august 1923.

¹¹ „Socialismul“, anul XVIII, nr. 55, din 12 iulie 1923.

¹² „Socialismul“, anul XVIII, nr. 65, din 16 august 1923.

¹³ „Socialismul“, anul XVIII, nr. 66, din 19 august 1923

ale maselor largi populare. În aceste condiții, în Bulgaria devenea iminentă confruntarea armată dintre forțele populare și cele fasciste. În ședința din 20 septembrie 1923, Comitetul Central al Partidului Comunist din Bulgaria a stabilit declanșarea luptei antifasciste pentru doborârea guvernului Ţankov și instaurarea puterii muncitorilor și țăranilor. În ziua de 23 septembrie 1923 flăcările răscoalei s-au aprins pe întregul teritoriu al Bulgariei.

Răscoala antifascistă din Bulgaria, din septembrie 1923, strălucită pagină de luptă pentru libertate, dreptate și demnitate a poporului bulgar, a avut un răsunător ecou în România. Partidul Comunist Român, clasa muncitoare și țărănimea muncitoare, intelectualitatea progresistă și alte categorii de cetățeni au întâmpinat cu admirație și deplină solidaritate ridicarea la luptă a poporului bulgar. Zeci de articole și reportaje, știri și comentarii inserate în coloanele ziarelor și revistelor progresiste au evidențiat eroismul și spiritul de sacrificiu al patrioților bulgari. „Poporul muncitor de la orașe și sate — scria „Socialismul“ — nu s-a lăsat să fie maltratată, schingiuit; ajuns la capătul răbdării, a luat armele, cite a găsit, și s-a ridicat pentru a-și apăra drepturile și viața”¹⁴. Comuniștii bulgari, relata presa revoluționară, dovedeau, în înverșunata luptă cu dușmanul de clasă, cel mai înalt spirit de sacrificiu. Cei mai mulți dintre ei erau fii ai clasei muncitoare, clasă care se afla în primele rînduri ale insurgenților¹⁵. În același timp, presa muncitorească a subliniat și contribuția țărânimii bulgare la lupta antifascistă: „Cu un eroism de nedescris — consemna în paginile sale „Tineretul socialist“ —, țăranii au luptat contra mercenarilor reacțiunii din Bulgaria, ținându-le piept“; în această luptă eroică, alături de muncitori și țărani, dădeau tributul lor de sînge nenumărați „învățători, intelectuali, femei, copii”¹⁶.

Un deosebit entuziasm au produs în rîndul maselor muncitoare din România succesele obținute de insurgenți și, mai cu seamă, proclamarea Republicii în diferite zone ale Bulgariei. „La Sofia — scria „Socialismul“ — se dau lupte crîncene. BULGARIA DE SUD ESTE PROCLAMATĂ REPUBLICĂ SOVIETICĂ. Autoritățile, precum și refugiații vrangheliști, au fost arestați de comuniști. La Kazanlık, de asemenea, au fost lupte crîncene cu armata guvernamentală. În regiunea Plevnei, de asemenea. La Stara Zagora, armatele comuniste au fost conduse de fostul general Velcev. ÎN TOATĂ BULGARIA, REVOLUȚIA COMUNISTĂ IA PROPORTII PUTERNICE“. În același ziar se anunța că „în orașele Șipka, Enina, Ceinova și în alte orașe, comuniștii au proclamat republica sovietică”¹⁷.

Oamenii muncii din România, la îndemnul partidului comunist, au adresat luptătorilor patrioți bulgari mesaje și telegrame de îmbărbătare, publicate la loc de frunte în presa revoluționară bulgară. „Am primit cu entuziasm — scriau femeile comuniste din România într-o scrisoare adresată muncitoarelor și țăranilor membre ale Partidului Comunist din Bulgaria — vestea cu privire la lupta eroică pe care o duceți împreună cu tovarășii voștri. Vă trimitem un salut înflăcărat, în semn de dragoste și

¹⁴ „Socialismul“, anul XVIII, nr. 87, din 1 noiembrie 1923.

¹⁵ „Socialismul“, anul XVIII, din 4 octombrie 1923.

¹⁶ „Tineretul socialist“, anul XII, nr. 11, din 4 noiembrie 1923.

¹⁷ „Socialismul“, anul XVIII, nr. 77, din 27 septembrie 1923.

admirație față de eroismul și abnegația de care dați dovadă în lupta pentru eliberarea muncitorilor și țăranilor. În lupta pe care noi o ducem și pe care urmează s-o ducem în viitor împotriva burgheziei noastre, la fel de reacționară și dăunătoare pentru popor, eroismul vostru va constitui întotdeauna o pildă pentru noi¹⁸.

Răscoala antifascistă din Bulgaria a fost, în cele din urmă, înăbușită de bandele fasciste țankoviste prin acte nemaifăcute de cruzime și teroare. „În fața puhoiului de mercenari ai reacțiunii — menționa „Tineretul socialist“ —, înarmați cu puști, mitraliere și tunuri, muncitorii și țăranii bulgari, cu tot eroismul lor, au fost, pentru moment, înfrinți“¹⁹.

La chemarea Partidului Comunist Român, muncitorii, țăranii, intelectualii și alte categorii de oameni ai muncii din România și-au ridicat, cu minie, protestul împotriva represiunilor antipopulare din Bulgaria. „Sub pretextul dezarmării populației — arăta „Socialismul“ —, armatele regulate cutureau satele și orașele și se dedau la felurite acte de sălbăticie“²⁰. În presa partidului comunist și, în general, în ziarele și revistele progresiste și democratice din țara noastră au fost prezentate fapte dintre cele mai semnificative privind cruzimile săvârșite împotriva populației din Vidin, Ferdinand, Berkovița, Varna, Samokov, Kazanlik, Burgas, Stara Zagora ș.a.²¹. Prin articole ca : *Alte atrocități ale regimului de război din Bulgaria. Primarii comuniști împușcați. Membri ai C.C. al P.C.B. uciși... Moartea eroică a unui preot revoluționar* („Socialismul“ din 1 noiembrie 1923), *Grozăviile terorii albe din Bulgaria* („Tineretul socialist“ din 4 noiembrie 1923), *Tragedia din Bulgaria* („Lumea nouă“ din 7 octombrie 1923), *După revoluția din Bulgaria. Măsurile dictatoriale ale guvernului Ţankov* („Dimineața“ din 13 octombrie 1923) ș.a. erau supuse oprobriului opiniei publice din România răfuielile barbare ale fascismului cu poporul bulgar. „Bestiile de profesie — scria „Socialismul“ din 1 noiembrie 1923 — au săvârșit omoruri, schingiuri și josnicii cum poporul bulgar n-a văzut nici în timpul turcilor, nici în timpul războaielor“.

Lovitura nimicitoare a reacțiunii fasciste, arătau ziarele revoluționare românești, era îndreptată împotriva organizațiilor politice ale clasei muncitoare și țăranimii. „Pentru zdrobirea Uniunii Agrare și a Partidului Comunist Bulgar, cele două organizații ale maselor muncitoare de la orașe și sate din Bulgaria — conchidea ziarul „Socialismul“ — s-a recurs la ajutorul bestiiilor sîngeroase, care și-au făcut din bestialitate o profesie“²².

Demascînd actele criminale ale fasciștilor bulgari, ziarul relatea, în același timp, unele dintre aceste atrocități. Spicuiam citeva rînduri grăitoare :

„...Membru al comisiei de control a P.C.B. și fost deputat, Boris H. Sotirov, care a fost arestat în Samkov, încă la 12 septembrie, este scos din arest și ucis în modul cel mai feroce“.

„...În Burgas, vreo 800 de țărani și lucrători au fost uciși cu mitraliera în bărci pe lacul din Vaia — Chioi“.

¹⁸ „Socialismul“, anul XVIII, nr. 96, din 2 decembrie 1923.

¹⁹ „Tineretul socialist“, anul XII, nr. 11, din 4 noiembrie 1923.

²⁰ „Socialismul“, anul XVIII, nr. 82, din 14 octombrie 1923.

²¹ Vezi „Lumea nouă“, anul II, nr. 32, din 7 octombrie 1923 și nr. 36, din 4 noiembrie 1923 ; „Adevărul“ din 4 octombrie 1923 ; „Dimineața“, anul XX, nr. 6 079, din 8 octombrie 1923 ; „Socialismul“, anul XVIII, nr. 82, din 14 octombrie 1923.

²² „Socialismul“, anul XVIII, nr. 87, din 1 noiembrie 1923.

„...Într-un mod demn de un mucenic este omorît deputatul agrarian Iv. Parvanov din Gorno-Toroven (Ferdinand). El era un moșneag de 60 de ani. În ziua revoluției trimite pe fiul său pe cîmpul de luptă, iar el, îndeplinind voința poporului, rămîne ca membru în Comitetul revoluționar al țăranilor. Pentru această «crimă» a lui, după prăbușirea insurecției, ucigașii înfuriați îl prind, împreună cu alți 5 țărani, îl scot în piața satului, unde era adunat dinainte satul întreg, și se începe execuția : i se taie nasul, urechile, miinile, picioarele. Membrele tăiate sînt azvîrlite cîinilor. Trupul mutilat, scăldat întreg în sînge, în agonie, se sfîrșește în convulsii teribile. Satul întreg plînge“.

„...Preotul Andrei Ignatov din Medkaveț (Lom), conducătorul insurecției în plasă... A fost prins în satul lui. Satul întreg este adunat la gară, se ridică o spînzurătoare și preotul este adus. Dînsul, îndrăzneț, se adresează cu o cuvîntare arzătoare poporului care plînge. Ofițerul călău se grăbește să-i puie ștreangul de gît, dar miinile lui tremură și scapă funia. Iar preotul i se adresează lui și îi strigă : «Călău al poporului, de ce tremuri ? Sau a mai rămas încă în tine o picătură de conștiință ? Iar voi, lipitori ale poporului, se adresează el către micul grup de chiaburi ai satului, nu vă bucurați : în curînd va sosi sorocul teribil pentru voi și stăpînirea voastră !» Funia oprește cuvîntarea... Și patru zile corpul lui a rămas spînzurat de funie“.

Dînd glas indignării profunde care cuprinsese masele muncitoare din România, ziarul „Socialismul“ arăta, la 14 octombrie 1923 : „Aproape 5 000 de proletari au fost uciși pînă acum... Țăranii și muncitorii care sînt bănuți a fi luat parte la revolte sînt arestați în masă. Mase întregi de arestați sînt transportați la malul Dunării și împușcați... Sub îndemnul guvernului, țăranimea și muncitorimea sînt predate în brațele ororilor“²³.

Partidul Comunist Român, forțele politice și sociale progresiste din România au desfășurat ample și intense acțiuni pentru salvarea din ghearele morții a revoluționarilor bulgari. La 20 octombrie 1923, „Socialismul“ a publicat Apelul sindicatelor bulgare către cele două internaționale sindicale, semnat de Gheorghe Dimitrov, secretar al Uniunii generale a sindicatelor muncitorești din Bulgaria, intitulat : *Muncitori ! Salvați viața fraților voștri din Bulgaria !* În același ziar a fost tipărit apelul P.C.R. : *În ajutorul muncitorilor, țăranilor și intelectualilor bulgari !*²⁴.

La chemarea C.C. al P.C.R. de a se acorda grabnic ajutor victimelor terorii fasciste din Bulgaria au răspuns cu însuflețire masele largi muncitoare din întreaga țară. În vederea imprimării unui caracter de masă acestei acțiuni de ajutorare, C.C. al P.C.R. s-a adresat, la 25 octombrie 1923, Partidului țăranesc și Partidului socialist, ca și forurilor conducătoare ale mișcării sindicale din România, cu propunerea de a se constitui „în orașe și sate organizații de ajutorare a victimelor reacțiunii bulgare“²⁵. Propunerilor Partidului Comunist Român li s-au alăturat Comitetul Central de ajutorare de pe lîngă P.C.R., Uniunea Tineretului Socialist, Cercul feminin comunist, Sindicatele unitare, organizația cultural-sportivă mun-

²³ „Socialismul“, anul XVIII, nr. 82, din 14 octombrie 1923.

²⁴ „Socialismul“, anul XVIII, nr. 86, din 28 octombrie 1923.

²⁵ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 64, fila 4. Din partea Comitetului Central al P.C.R. au fost delegați să se ocupe de realizarea acestei sarcini N. Marian și M. Cruceanu.

citorească „Prietenii naturii“. La 11 noiembrie 1923 a răspuns propunerilor P.C.R. și Federația partidelor socialiste din România, care preciza că va participa la acțiunile de sprijinire a victimelor terorii din Bulgaria „în acord cu Internaționala Socialistă și cu Federația Sindicală Internațională de la Amsterdam, căreia i s-a adresat, de altfel, și Dimitrov, secretarul sindicatelor comuniste din Bulgaria“²⁶.

Atenția opiniei publice progresiste din România a fost în mod deosebit concentrată asupra desfășurării în bune condiții a acțiunilor de ajutorare a victimelor terorii fasciste din Bulgaria. Făcându-se ecoul spiritului de solidaritate internaționalistă manifestat de P.C.R., ziarul „Socialismul“ scria, la 28 octombrie 1923 : „Muncitorii, țăranii și intelectualii cinstiți din România, care sînt legați prin interese comune și prin sentimente omenești cu cei de peste Dunăre, trebuie să vină în ajutorul lor. O vastă acțiune de ajutorare trebuie organizată. Tot ce-i muncitor industrial, manual sau agricol în România, tot ce trăiește din munca sa și tot ce cîstește munca și pe muncitor, tot ce simte omenește și nu poate rămîne nesimțitor la suferințele unui popor întreg... trebuie să participe la această acțiune de ajutorare“. La rîndul său, „Tineretul socialist“ a publicat, pe prima pagină, Apelul Comitetului Central al Uniunii Tineretului Socialist din România în care, printre altele, se spunea : „Noi, tineretul muncitor din România, avem datoria de a contribui prin slabele noastre mijloace la ajutorarea muncitorilor, țăranilor și intelectualilor bulgari căzuți pradă reacțiunii din Bulgaria. Dat fiind că partidul comunist a însărcinat Comitetul său de ajutorare cu strîngerea fondurilor, noi invităm cercurile din țară și pe toți tinerii muncitori și ucenici de a sprijini acțiunea Comitetului de ajutorare a partidului comunist, subscriind pe listele lansate de către acest comitet. Cu cît vom contribui mai mult la această acțiune de ajutorare, cu atît vom arăta că știm să prețuim JERTFELE ATÎTOR TOVARĂȘI TINERI MUNCITORI ȘI ȚĂRANI CĂZUȚI VICTIMĂ TEROREI ȚANKOVISTE. Solidaritatea de clasă ne poruncește nouă, tineretului muncitor din România, de a sprijini cît mai mult acțiunea de ajutorare întreprinsă de partidul comunist. Depunînd maximum cu putință întru ajutorarea victimelor teroarei albe din Bulgaria, nu ne vom face decît datoria“²⁷.

La 10 ianuarie 1924, Secretariatul C.C. al P.C.R. a adresat Ministerului de Interne o cerere prin care solicita aprobare pentru organizarea unei campanii publice de ajutorare a victimelor terorii din Bulgaria. În această cerere, semnată de Gh. Cristescu, secretar general al P.C.R., se consemna : „Comitetul Central al partidului comunist a hotărît strîngerea de ajutoare în bani și obiecte pentru muncitorii, intelectualii și țăranii victime ale terorii din Bulgaria. În vederea aceasta s-a și pornit acțiunea de strîngere a acestor ajutoare în rîndurile organizațiilor politice și sindicale muncitorești. În scopul unei acțiuni mai eficace de ajutorare, Comitetul Central a hotărît să apeleze și la marele public...“²⁸.

Peste alte cîteva zile, opiniei publice din România îi era adresat de către C.C. al P.C.R. următorul *Apel către muncitori, intelectuali, țărani și oameni de inimă !*, pătruns de puternice sentimente de internaționalism

²⁶ „Socialismul“, anul XVIII, nr. 94, din 25 noiembrie 1923.

²⁷ „Tineretul socialist“, anul XII, nr. 14, din 16 decembrie 1923.

²⁸ „Socialismul“, anul XIX, nr. 6, din 18 ianuarie 1924.

proletar, în care se spunea : „Ridicați glasul vostru de protest împotriva odiosului guvern fascist din Bulgaria care a început din nou să prigo-nească pe cei mai buni fii ai poporului muncitor bulgar — arestînd și schingiind și alte sute de oameni afară de cei 15 000 arestați înainte și după evenimentele din septembrie. Acest guvern odios a îndrăznit să ceară extrădarea tuturor fugarilor care și-au salvat viața venind în România... Datoria voastră este să opriți, prin protestul cel mai energic, săvîrșirea odioasei crime pe care guvernul fascist vrea s-o facă cu ajutorul guvernului român !

Datoria voastră este să veniți cu toții, cu ce puteți, în ajutorul pri-goniților și al familiilor lor, predînd obiecte și bani comitetelor noastre de ajutorare...”²⁹.

La chemarea P.C.R., masele de oameni ai muncii din România au acordat un important sprijin poporului frate bulgar. Înainte de toate, atenția a fost îndreptată asupra refugiaților revoluționari, primiți în țara noastră cu deosebită ospitalitate și căldură. Documente aflate în arhivele de partid și de stat din România atestă trecerea peste Dunăre, în țara noastră, a unui însemnat număr de refugiați bulgari.

Ziarele democratice și progresiste din București și din alte orașe ale țării, și în special presa muncitorească, în frunte cu ziarul „Socialismul“, au publicat, în paginile lor, numeroase articole despre solitudinea cu care au fost inconjurați luptătorii antifasciști de peste Dunăre ajunși în România și stabiliți la București, Tîrgu-Jiu, Giurgiu, Corabia, Turnu-Mă-gurele, Calafat și în multe alte localități. Refugiații revoluționari au fost ajutați să-și găsească adăpost, li s-au asigurat bani pentru procurarea de alimente, au fost sprijiniți în găsirea de locuri de muncă etc. De altfel, Ministerul de Interne a adresat, la 23 octombrie 1923, Ministerului Afa-cerilor Străine o notă în care informa despre conținutul unei telegramme interceptată „expediată din Niș de către Dimitrov și Kolarov, telegramă prin care aceștia cereau ziarelor «Socialismul» și «Aurora» să protejeze pe refugiații agrarieni bulgari în România”³⁰.

În coloanele presei românești au fost publicate informații și articole privitoare la rezultatele listelor de subscripție pentru ajutorarea victi-melor dictaturii țankoviste, liste deschise, prin grija organizațiilor locale ale partidului comunist, într-o serie de localități din țară. Au fost popu-larizate, îndeosebi, donațiile bănești făcute de către muncitorii din fabrici, uzine și porturi, din Oltenița, Turnu-Severin, Corabia și din alte locali-tăți³¹.

Cu sprijinul Comitetului Central și al organizațiilor locale ale Partidului Comunist Român, refugiații bulgari și-au constituit în țara noastră „organizații de agrarieni și comuniști bulgari — cum se consemna în rapoartele siguranței românești — ...care desfășurau o intensă activi-tate, păstrînd în permanență legătura cu confrății rămași în patrie”³². De altfel, această activitate susținută îngrijora serios autoritățile țanko-viste. Dintr-o notă a Brigăzii a IV-a de siguranță din România reiese că Legația bulgară din București a primit ordin de la guvernul fascist din

²⁹ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, anul 1924, dosarul nr. 16.

³⁰ Gheorghe Adorian, Ion Babici, Natalia Vilcu, *Op. cit.*, p. 158.

³¹ „Socialismul“, anul XVIII, nr. 95 și 96, din 29 noiembrie și 2 septembrie 1923.

³² Arhiva C.C. al P.C.R., colecția nr. 50, dosarul nr. 451, fila 351.

Sofia să facă cercetări la Giurgiu, Zimnicea și Turnu-Măgurele, „întrucât aici există organizații de agrarieni și comuniști bulgari care trimit în țara lor manifeste clandestine. Cu ocazia arestărilor operate în ultimul timp în Bulgaria s-a stabilit că manifestele au fost trimise din România”³³. Concomitent, Ministerul Afacerilor Străine de la București era atenționat de către Legația română din Sofia că „broșuri și ziare de propagandă bolșevică din Moscova, Berlin și Viena continuă a sosi în Bulgaria prin România”³⁴.

Printre refugiații bulgari în România s-a aflat și un însemnat număr de tineri. Dintre aceștia, mulți erau studenți care și-au continuat studiile la diferite facultăți din București. Dintr-o notă a siguranței reiese că cea mai mare parte dintre studenții bulgari veniți în țară și înscriși la facultatea de drept din București erau membri ai Partidului Comunist din Bulgaria³⁵.

Refugiații antifasciști bulgari aflați în România, bucurându-se de sprijinul muncitorilor și țăranilor, al intelectualilor progresiști, au avut posibilitatea de a fi în permanență la curent cu cele ce se petreceau acasă, în Bulgaria. Astfel, într-un referat al Ministerului de Interne, întocmit la 28 septembrie 1923, se arată că o serie de „ziare comuniste ce apar la Sofia : «Trud» (Munca), «Zia» (Lumina), «Mladej» (Tineretul), «Ravenstvo» (Egalitate), «Rabotnicesko Prosvieta» (Educația muncitorească) se trimit prin poștă la diferite adrese la noi în țară, în special la bulgarii stabiliți aici”³⁶.

Trebuie să remarcăm faptul că activitatea bogată pe care o desfășurau refugiații bulgari găzduiți în România, posibilitățile pe care ei le aveau în acest sens erau determinate, în bună măsură, de campania de ajutorare desfășurată în permanență de partidul comunist și forțele progresiste din țara noastră. Guvernării vremii nu și-au permis să ignore avertismentul Partidului Comunist Român că „asupra refugiaților bulgari veghează nu numai proletariatul și țăranimea română, ci și muncitorimea internațională”³⁷. Acest avertisment a fost insistent amintit de ziarele și revistele revoluționare și democratice cu prilejul demersurilor repetate ale guvernului Tankov pentru extrădarea revoluționarilor bulgari. Atunci când guvernul turc a procedat la extrădarea în Bulgaria a refugiaților antifasciști, presa românească progresistă și-a unit glasul cu cel al opiniei publice din țară și din întreaga lume, înfierând acest act inuman³⁸.

Cu toate că în cursul anului 1924, Partidul Comunist Român a fost scos în afara legii, activitatea sa fiind interzisă, totuși mișcarea de solidaritate cu victimele terorii fasciste din Bulgaria nu a încetat să se afirme. În anii următori, în ciuda condițiilor grele ale ilegalității, preocupările partidului comunist, ale clasei muncitoare din România, pentru sprijinirea morală și materială a luptătorilor revoluționari bulgari s-au diversificat, fiind folosite noi forme și mijloace de activitate.

³³ *Ibidem*, fila 351.

³⁴ *Ibidem*, fila 266.

³⁵ *Ibidem*, fila 165.

³⁶ *Ibidem*, fila 160.

³⁷ „Socialismul”, anul XVIII, nr. 82, din 14 octombrie 1923

³⁸ „Socialismul”, anul XVIII, nr. 102, din 23 decembrie 1923

În anul 1925, P.C.R. a tipărit și răspândit în întreaga țară un manifest intitulat : *Muncitori, țărani, meseriași și intelectuali din România !*, în care chema masele largi să protesteze împotriva continuării prigoanei autorităților țankoviste contra luptătorilor revoluționari, ca și a sprijinului pe care guvernul român îl dădea reacțiunii bulgare.

Presa progresistă românească a reflectat cu promptitudine evenimentele politice mai importante petrecute în viața clasei muncitoare din Bulgaria și a partidului său comunist. Astfel, ziarul „Lupta socialistă” relatează în numărul din 1 iunie 1924, sub titlul : *Strălucite succese comuniste*, că „în Bulgaria țankovistă, unde partidul comunist este ilegal, în consiliile județene o treime au fost aleși comuniști”³⁹. Același ziar publica, la 8 iunie 1924, pe spații mari, articole despre impunătoarea manifestare prilejuită de înmormintarea lui Dimităr Blagoev, fiu devotat al poporului bulgar, militant de frunte al partidului comunist, la care au participat peste 50 000 de cetățeni.

Activitatea intensă desfășurată de Partidul Comunist Român în fruntea forțelor politice și sociale progresiste din România pentru solidaritate activă cu insurecția antifascistă din Bulgaria, pentru ajutorarea revoluționarilor bulgari, pentru popularizarea eroismului manifestat de masele muncitoare din Bulgaria, în frunte cu comuniștii, pentru cultivarea sentimentelor de puternică solidaritate internaționalistă între popoarele română și bulgar, reprezintă o contribuție de seamă la lupta împotriva barbariei fasciste, pentru scuturarea jugului exploatării capitaliste și instaurarea noii orînduiri în cele două țări, la strîngerea și cimentarea prieteniei dintre cele două popoare vecine.

³⁹ „Lupta socialistă”, anul IV, nr. 100, din 1 iunie 1924.

Din cronica tradițiilor de solidaritate a poporului român cu lupta de emancipare națională și socială a popoarelor latino-americane

CONSTANTIN BOTORAN, AUREL HARȘA

Întreaga dezvoltare a omenirii atestă ca un adevăr axiomatic înaintarea neabătută a popoarelor în direcția împlinirii integrale a aspirațiilor de libertate națională și socială, a dreptului de a-și hotări în mod independent și suveran destinele proprii.

În cadrul acestui amplu proces, un loc important îl ocupă eforturile îndelungate ale națiunilor de pe continentul latino-american de a-și asigura o deplină libertate politică și economică, de a-și croi, potrivit tradițiilor și condițiilor specifice fiecăreia dintre ele, un viitor de bunăstare și prosperitate.

Poporul român, alături de forțele progresiste mondiale, a manifestat o profundă simpatie și înțelegere pentru cauza popoarelor din America Latină, s-a solidarizat cu lupta lor pentru cucerirea, apărarea și consolidarea independenței naționale, pentru a-și hotări în mod liber soarta. Această orientare principială, consecventă își trage seva din tradițiile poporului român, din filonul său nesecat de umanism, de respect față de înaltele idealuri democratice și de pace. Ca și popoarele latino-americane, poporul român a trebuit să reziste secole de-a rândul „în calea răutăților“, cum spune atât de sugestiv cronicarul Grigore Ureche, să înfrunte atacurile marilor imperii vecine care rîvneau la bogățiile sale și urmăreau să-l îngenuncheze.

Fenomenele de pe continentul latino-american au devenit de timpuriu cunoscute spiritualității românești, sensibilă la eforturile eroice ale popoarelor, care, aici, ca și pe alte meridiane ale globului, desfășurau o luptă acerbă pentru salvagardarea libertății lor, eforturi ce coincideau cu lupta și năzuințele manifeste ale poporului român în realizarea aceluiași deziderat. În crunta asuprire la care era supus poporul român, în samavolniciile regimului turco-fanariot și apoi ale celui regulamentar, cărturarii epocii luminilor de la noi vor descoperi analogii pe meleaguri mai îndepărtate, cele din Lumea Nouă a celor două Americi, bucurându-se de o deasă citare. Ei vor critica vehement regimul la care erau supuse popoarele amerindiene de către colonialiștii portughezi și spanioli, cu tendința vădită de a denunța astfel indirect carențele sistemului retrograd din țările românești. Această critică, prin excelență umanitară, era fondată pe ideea de egalitate, idee atât de răspândită în tot cursul secolului

al XVIII-lea. Cultura românească a receptat astfel, cu deosebit interes, ideile anticolonialiste și abolicioniste cu largă circulație în țările continentului nostru, în forme originale, specifice, legate de realitățile autohtone¹.

Încă la sfârșitul secolului al XVIII-lea, când revoluția franceză a luat unele măsuri de eliberare a negrilor din coloniile franceze, inițiind astfel mișcarea antisclavagistă ce va căpăta o amploare deosebită în veacul următor, „Courrier de Moldavie“, primul ziar tipărit din țara noastră, relatează numeroase „vești“ despre ecoul revoluției în posesiunile coloniale franceze, un loc preponderent ocupându-l cele din zona Americii Centrale. Se arăta, de pildă, că în Martinica populația indigenă s-a răsculat, deoarece „negrii vreau să fie cu totul liberi și albi au făcut, în diferite regiuni, cauză comună cu ei“². Alte știri comentau favorabil revolta negrilor din San Domingo (Haiti)³, precum și din alte colonii franceze din zona respectivă.

Cărturarii români de la începutul veacului al XIX-lea vor face un adevărat rechizitoriu la adresa colonialismului, a rapacității de care au dat dovadă colonizatorii pe meleagurile Lumii Noi. Budai-Deleanu, în *Țiganiada*, condamnă cu virulență pe cuceritorii spanioli care „pentru niște petrii de aur uciseră pe toți Mexicanii“⁴. C. Conachi, în notele personale pe care le face la lucrarea lui Pope, *Essay on Man*, pe care a tradus-o sub titlul *Prețipiile moralului sau cercarea de voroavă asupra omului* vestește la rîndul său lăcomia de bogăție și tirania colonialiștilor jefuitori: „Crunte, nespuse și cumplite sînt poznele făcute de spanioli în aflarea Americii și toate făcute cu crucea în mîină, dar cu spurcăciune în suflet“⁵. M. Kogălniceanu dezvoltă o adevărată filipică anticolonială în *Ochire istorică asupra sclaviei* (Prefață la *Coliba lui Moș Toma*). El dezvăluie motivele reale care au determinat pe colonizatori să recurgă la comerțul cu sclavi pentru a-și asigura brațe de muncă în teritoriile proaspăt cucerite: „Nevoia de a reîmpopora țările de curînd descoperite ale Americii și a căror seminții băstinașe fuseseră decimate prin fierul biruitorilor și focul predicatorilor și, apoi, greutățile agriculturii coloniale sub o climă ucigătoare pentru europeni, a dat naștere la Trata negrilor (traficul cu negri — *n.n.*), sclavie nouă care luă de pretext inferioritatea soiului african comparat cu soiul alb, dar care se întinse în curînd și asupra oamenilor de color și învâli, în sfîrșit, în osîndă și chiar pe acei în cari cea mai mică picătură de sînge negru se amestecase sau rămăsese amestecată cu un sînge curat și nobil, căci așa europenii și-au calificat sîngele lor“⁶.

Proclamarea în fața întregii lumi a principiilor libertății, egalității și fraternității de către marea revoluție franceză a avut un efect exploziv asupra bătrînului imperiu spaniol. O nouă generație de tineri intelectuali, purtători ai aspirațiilor de libertate, influențați în mare măsură de crezul revoluției franceze, preia, începînd cu 1810, conducerea luptelor de eli-

¹ Vezi: M. Adrian, *Iluminiștii români și problema colonială*, în „Lumea“, anul II, nr. 29 (38), din 16 iulie 1964, p. 18—19.

² „Courrier de Moldavie“, I, nr. 2/1790, p. 4.

³ *Ibidem*, p. 16.

⁴ I. Budai-Deleanu, *Țiganiada*, Editura pentru literatură, București, 1967, p. 297.

⁵ C. Conachi, *Prețipiile moralului sau cercarea de voroavă asupra omului*, în *Scrieri alese*, Editura pentru literatură, București, 1966, p. 292.

⁶ M. Kogălniceanu, *Scrieri alese*, vol. II, E.S.P.L.A., București, 1955, p. 67.

berare de sub dominația guvernului de la Madrid. În fruntea răsculaților se situează Francesco Miranda, Simon Bolivar, Jose de San Martin, Mariano Moreno. După 14 ani de lupte înverșunate, dominația spaniolă este înlăturată din toată America de Sud, cu excepția unor localități unde autoritățile regelui spaniol se mențin pînă în 1826. Din vastul imperiu colonial spaniol mai făceau parte la mijlocul secolului al XIX-lea doar Cuba, Filipinele și cîteva posesiuni din Africa ⁷.

Presa românească a prezentat opiniei publice din țară numeroase informații despre desfășurarea bătăliilor duse de insurgenți, avînd cu-vînte de laudă la adresa conducătorilor care luptau pentru dezrobirea patriei lor. Astfel, „Albina românească” publică numeroase articole consacrate acestor lupte ⁸. Este prezentată amănunțit biografia lui Simon Bolivar, „prezidentul Republicii Columbia” : născut „la Caracas (în America) la 1785, a învățat la Madrid și în Franța, de unde întorcîndu-se în America, ridicată asupra Spaniei, au intrat în oaste, sporind nărocul americanilor, au luptat cu succes împotriva crăiei Grănada” ⁹. Într-unul din numerele următoare, aceeași gazetă informează despre desfășurarea luptelor duse de Bolivar, în primăvara și vara anului 1829, împotriva generalilor răsculați, care urmăreau dezmembrarea Columbiei ¹⁰.

Urmărind în continuare evoluția evenimentelor de pe continentul latino-american, revista publică un amplu necrolog închinat omagiatului erou Simon Bolivar, luptător pentru libertate și dreptate, „acest urzitoriu al Republicii Columbiene”, în cadrul căruia se fac referiri la testamentul lăsat de Bolivar columbienilor, din care reiese adîncă lui dragoste pentru patrie și popor, „cea de pe urmă dorință a sa fiind pentru fericirea patriei sale” ¹¹.

În același context, se impune a fi amintit faptul că documentele vremii consemnează participarea medicului român Ilarie Mitrea alături de forțele patriotice mexicane, conduse de Benito Juarez, în lupta împotriva intervenției militare a Franței din anii 1863—1867 ¹².

În secolul al XIX-lea, lupta de emancipare a poporului cubanez s-a desfășurat în condițiile în care în cadrul sistemului colonial spaniol s-a produs o breșă adîncă, ca urmare a marelui război de independență a popoarelor asuprite din America Latină, din anii 1810—1826. Din momentul în care colonialismul iberic a fost silit să se retragă din spațiul latino-american, „vidul” a fost înlocuit treptat de cercurile monopoliste din S.U.A., care ulterior au ajuns să privească această zonă ca un hinterland al lor.

Această nouă etapă din evoluția țărilor latino-americane a coincis în timp cu afirmarea mișcării muncitorești din țara noastră, care încă de la începuturile sale, ca detașament activ al proletariatului internațional, a înscris pe steagul ei de luptă principiile revoluționare ale solidarității de clasă cu muncitorimea, cu forțele progresiste și democratice de

⁷ Vezi : V. Sârbu, *Revoluția hispano-americană*, Editura științifică, București, 1970.

⁸ „Albina românească” din 7 iulie 1829.

⁹ *Ibid.*

¹⁰ „Albina românească” din 28 iulie 1829.

¹¹ „Albina românească” din 5 martie 1831.

¹² Vezi : V. Cîndea, C. Turcu, *România și America Latină*, Editura politică, București, 1970, p. 23—26.

pretutindeni. Un loc important în cronica tradițiilor internaționaliste ale mișcării muncitorești și democratice din țara noastră îl ocupă solidaritatea activă cu mișcarea de eliberare națională și socială a popoarelor latino-americeane, ridicate la luptă, de această dată împotriva monopolurilor străine, pentru cucerirea adevăratei suveranități și independențe naționale.

Cu o deosebită vigoare s-a manifestat solidaritatea forțelor progresiste din țara noastră cu lupta eroică pe care a dus-o poporul cubanez împotriva ultimului avanpost al colonialismului spaniol în această zonă a lumii, care, căutînd să compenseze imensele pierderi teritoriale, cu nesfîrșitele lor bogății, a supus „rezervele” de care mai dispunea, inclusiv Cuba, unei crîncene exploatare. Guvernul de la Madrid a sporit aparatul de represiune în această țară, a adoptat o serie de măsuri severe împotriva patrioților cubanezi. Cu toate acestea, mișcarea de eliberare din Cuba nu mai putea fi oprită, ea culminînd cu războiul de independență, declanșat la 24 februarie 1895.

În toată perioada luptelor dîrze pentru libertate și neatîrnare, poporul cubanez s-a bucurat de simpatia și solidaritatea mișcării muncitorești și a opiniei publice progresiste din întreaga lume, inclusiv din România. Presa muncitorească și democratică din țara noastră a urmărit îndeaproape lupta poporului cubanez, a explicat maselor sensul și semnificația acestei lupte¹³. „Din depeși vedem că neconținut se trimite armată în Cuba și se votează zeci de mii de lei pentru susținerea armatei și cu toate acestea armata spaniolă este bătută pe toată linia. Rar, foarte rar se întîmplă ca insurgenții să fie bătuti”. În acest mod comenta evenimentele din Cuba organul social-democrației române, „Lumea nouă”, la 25 iulie 1895. Relevînd dreptatea cauzei pentru care luptau cubanezii, gazeta făcea apel la o largă solidaritate internațională: „În adevăr, cubanii, nedorind altceva decît o mai mare libertate politică și economică, toți oamenii de bine trebuie să fie de partea lor”¹⁴. Gazeta exprima, în încheiere, în cuvinte calde, solidaritatea mișcării muncitorești din țara noastră cu lupta dreaptă a poporului cubanez: „Noi socialiștii, fiind în contra oricărei asupririi politice sau economice, nu putem decît să dorim independența Cubei”¹⁵.

Presă socialistă din România și-a exprimat permanent încrederea deplină în victoria cauzei drepte pentru care își jertfeau viața patrioții de pe meleagurile însoțite ale „Perlei Antilelor”, în viitorul prosper al poporului cubanez în urma scuturării jugului secular colonial: „Scape Cuba din ghiarele Spaniei și vom vedea în țara apăsată o republică în care mișcarea socialistă ar lua un avînt negîndit”¹⁶.

Succesele patrioților cubanezi împotriva armatelor coloniale spaniole au provocat deruta guvernului de la Madrid, care a fost nevoit să acorde Cubei o anumită autonomie. Guvernul și președintele Cubei din acea perioadă, generalul Bartolomeo Maso, „unul din oamenii sub a cărui energică impulsie s-a pregătit revoluția care a adus libertatea Cubei”,

¹³ Vezi: Gh. Unc, *Cuba insurgentă. Din tradițiile internaționaliste ale socialiștilor români*, în „Magazin istoric”, anul V, nr. 12 (57), din decembrie 1971, p. 55—60.

¹⁴ „Lumea nouă” din 25 iulie 1895.

¹⁵ *Ibid.*

¹⁶ „Lumea nouă” din 1 august 1895.

după cum îl caracteriza „Lumea nouă” din 18 august 1898, au respins manevra metropolei, cerînd completa independență a țării lor. Făcînd cunoscută maselor din România poziția fermă a conducătorilor cubanezi, care „nu mai vor să audă de autonomie, ci vor neatîrnarea desăvîrșită”, socialiștii români considerau în mod just că numai îndepărtarea totală a dominației spaniole din Cuba făcea posibile transformări în structura țării, în modul de viață al populației, numai astfel Cuba „va putea repede să-și restabilească vechea reputație care a făcut ca europenii și americanii s-o numească «Perla Antilelor»”¹⁷.

Aprapiata victorie a poporului cubanez împotriva asupritorilor a trezit îngrijorarea cercurilor imperialiste nord-americane. Urmărind să ocupe locul Spaniei în această țară, cercurile guvernante de la Washington, sub pretextul ajutorării insurgenților cubanezi, au declarat, în aprilie 1898, război Spaniei. Intențiile lor colonialiste au fost demascate de socialiștii români de la primele manifestări. Presa socialistă aducea o serie de date care demonstrau opiniei publice din țara noastră că încă de la mijlocul secolului trecut S.U.A. făcuseră încercări de a cumpăra această insulă de la spanioli. Inevitabila victorie a poporului cubanez împotriva armatelor colonialiste spaniole a „forțat” Statele Unite să declare război Spaniei la 24—25 aprilie 1898. „Lumea nouă” din 18 iulie 1899 arăta, în legătură cu aceasta, că „înfrîngerea armatelor spaniole de către patrioții cubanezi și filipinezi a atîțat grozav pofta de întindere colonială a Statelor Unite. Sub masca umanitarismului, acum de-abia se vede bine, nu se ascundeau decît niște meschine interese coloniale”.

Paralel cu activa solidarizare cu lupta pentru independență a poporului cubanez, poporul român a manifestat o vie atenție și față de evenimentele din celelalte state latino-americane. Astfel, în numărul din 3 ianuarie 1895, „Lumea nouă” prezintă o largă retrospectivă istorică a luptei seculare duse împotriva înrobirii coloniale de către cei mai de seamă fii ai poporului argentinian, care „își dădură numele de patriotas și căutară drepturi politice”. În același timp sînt relevate numeroase aspecte privind substituirea capitalului spaniol de către cel englez și nord-american, sînt date informații despre locuitorii Argentinei, despre obiceiurile și datinele lor. Peste puțin timp, în numărul din 17 ianuarie, gazeta insera în paginile sale o prezentare similară despre Republica Uruguay.

În acest context reține atenția interesul cu care socialiștii români au urmărit progresele realizate de mișcarea socialistă în țările latino-americane. Gazeta „Adevărul”, de exemplu, în articolul *Socialiștii din Guadelupa*, scotea în evidență succesele socialiștilor din această colonie franceză, care izbutiseră să aleagă șase reprezentanți în Consiliul general al insulei, precum și un deputat pentru Camera franceză. Aflăm, de asemenea, că organizațiile socialiste de acolo făceau parte din partidul marxist francez¹⁸.

Demnă de relevat este contribuția pe care au adus-o în contextul relațiilor dintre popoarele latino-americane și poporul român, un număr de oameni de știință români, de notorietate internațională, care la sfîrșitul secolului trecut au avut prilejul să cunoască America Latină, să ia con-

¹⁷ „Lumea nouă” din 18 august 1898.

¹⁸ „Adevărul” din 3 noiembrie 1898.

tact direct cu populația autohtonă. Elocvente în acest sens sînt sentimentele de caldă simpatie pe care le-a manifestat savantul român Iuliu Popper față de Țăcuitorii băștinași din Țara de Foc. El a fost acela care a atras atenția opiniei publice asupra exterminării acestora de către „albii civilizați”¹⁹. Atitudinea umanitară a omului de știință român s-a bucurat de sprijinul opiniei publice argentinene, care a dat o înaltă apreciere activității desfășurate de el pentru cunoașterea modului lor de viață, a datinilor și obiceiurilor. „Țara noastră, pe care o iubea ca pe a doua sa patrie — scria unul din marile cotidiane din Buenos Aires cu prilejul morții lui Iuliu Popper — pierde în el un bun luptător”²⁰.

La puțin timp după moartea lui Iuliu Popper, un alt savant român de mare prestigiu — Emil Racoviță — a restabilit contactul direct cu locuitorii meleagurilor de la poalele Anzilor. Prețuirea și simpatia manifestată de cei doi soli ai științei românești în pragul secolului nostru față de populațiile autohtone din America Latină au accentuat procesul de apropiere, de cunoaștere reciprocă, proces care va evolua mereu ascendent.

Începutul secolului al XX-lea marchează o intensificare a penetrației S.U.A. pe plan economic, politic și militar în țările Americii Latine. Transformarea doctrinei Monroe — prima declarație cu privire la politica Statelor Unite față de țările din America Latină — într-o „politică a marii bite”, inaugura o serie de intervenții deschise ale S.U.A. pe continentul latino-american, în scopul acaparării de teritorii sau al înăbușirii mișcărilor revoluționare ale acestor popoare.

Fidelă principiului marxist al solidarității internaționaliste cu toate mișcărilor care vizau eliberarea socială și națională în orice parte a globului s-ar manifesta ele, clasa muncitoare din România a continuat și în anii premergători primei conflagrații mondiale să-și afirme deschiș atașamentul față de detașamentele proletariatului din diverse țări, inclusiv din țările îndepărtatului continent latino-american. Prin organele ei de presă, va înfieră și în acești ani exploatarea capitalistă din țările respective, va semna cu interes și cu vădite accente de solidaritate ridicarea proletariatului latino-american la luptă pentru apărarea intereselor sale vitale, va saluta cu adîncă satisfacție succesele obținute de clasa muncitoare în procesul de organizare și de răspîndire a ideilor socialiste în rîndurile sale.

Într-un articol referitor la situația clasei muncitoare din Argentina, de exemplu, gazeta „România muncitoare” arăta că exploatarea la care erau supuși muncitorii din „îndepărtata republică din America de Sud” evidenția o dată în plus rolul statului de apărător exclusiv al intereselor clasei dominante. În acest context este descrisă puternica mișcare grevistă declanșată în Argentina la sfîrșitul anului 1905 de către muncitorii portuari din orașul Rosario de Santa Fe, cărora li s-au alăturat și alte contingente ale clasei muncitoare. Mișcarea a fost înfrîntă ca urmare a unor crunte represiuni din partea autorităților, care au culminat cu introducerea stării de asediu. Răspunzînd apelului lansat de muncitorimea argentiniană către organizațiile muncitorești din Europa de a-și manifesta

¹⁹ Val Tebeica, *Străbătînd lumea. Călători și exploratori români de la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul celui de-al XX-lea*, Editura științifică, București, 1962, p. 74.

²⁰ „La Prensa” din 7 iunie 1893.

deschis și vehement solidaritatea cu greviștii argentinieni, „România muncitoare“, în numele opiniei publice muncitorești și democratice din țara noastră, se declară alături de vajnicii luptători din Argentina. „Încă o pildă, arăta gazeta respectivă, cum muncitorii, în războiul lor contra burgheziei, au nevoie de ajutorul fraților lor din alte țări, trebuie să fie adică internaționaliști“²¹.

Socialiștii români vor continua și în anii următori să-și manifeste din plin solidaritatea cu clasa muncitoare din Argentina, cu reprezentanții mișcării socialiste din această țară, veștejind în scris, prin cuvinte pline de minie, măsurile brutale ale autorităților puse în slujba cercurilor reacționare ale marilor latifundiași și ale burgheziei. Printre aceste măsuri presa socialistă românească amintea : dizolvarea organizațiilor social-democrate, confiscarea presei muncitorești, arestarea conducătorilor Partidului Social-Democrat, interzicerea întrunirilor și demonstrațiilor etc.

Situându-se alături de proletariatul argentinian, care cu ocazia comemorării unui veac de la emanciparea Argentinei de sub jugul spaniol a hotărât proclamarea unei greve generale în semn de protest față de samavolnicile autorităților împotriva clasei muncitoare, a maselor largi populare care luptau pentru deplina independență a țării, pentru dreptate socială, socialiștii români scoteau în evidență faptul că „prin acest act de demnitate și de protest, proletariatul luminat socialist n-a vrut deloc să manifeste nesimpatie către jubileul emancipării Argentinei de sub dominația spaniolă — libertate care i-a fost și-i va fi scumpă —, dar el a vrut să atragă atențiunea omenirii asupra halului în care se găsește republica, hal care dovedește că dacă ea a scăpat de dominația politică a Spaniei, ea nu s-a scuturat încă de spiritul spaniol, de clericalismul și intoleranța cea mai revoltătoare“²².

P.S.D.R. a răspuns scrisorii Partidului Socialist din Republica Argentina, din 29 iulie 1910, adresată tuturor „partidelor socialiste ale Internaționalei muncitorești“, în care se făcea apel la solidaritatea clasei muncitoare internaționale în lupta de clasă pe care o desfășura „pentru emancipare, pentru socialism“, transmițând un călduros mesaj de sprijin și îmbărbătare socialiștilor argentinieni. „Noi, care suferim același regim din partea oligarhiei noastre, urăm tovarășilor din Argentina entuziasm, putere de sacrificiu și unire în lupta pe care o duc în contra clasei stăpînitoare și-i asigurăm că izbînda va fi a lor“²³ — se arăta în acest mesaj.

La scurt timp după acest mesaj, „România muncitoare“ publica în paginile sale moțiunea Congresului de la Copenhaga al Internaționalei Socialiste (1910), care înfiera cu energie „scandaloasa politică“ a cercurilor guvernante din Argentina și își exprima speranța că „sforțările poporului muncitor, bazate pe o limpede conștiință de clasă, îl vor duce la progresul politic în această țară“²⁴.

Publicațiile socialiste din România au acordat o deosebită importanță informațiilor despre viața și lupta clasei muncitoare, despre succesele înregistrate de mișcarea socialistă și în alte țări latino-americane.

²¹ „România muncitoare“ din 4 decembrie 1905.

²² „România muncitoare“ din 6 iunie 1910.

²³ „România muncitoare“ din 8 august 1910.

²⁴ „România muncitoare“ din 26 septembrie 1910.

Informațiile erau însoțite de comentarii, în spiritul solidarității de clasă, al prieteniei și al încrederii în cauza pentru care luptau. Astfel, „România muncitoare” releva evenimentul întemeierii Partidului Socialist Muncitoresc din Chile, în 1912, partid care, „împreună cu cel din Argentina, Brazilia, Uruguay, Bolivia și Cuba formează avangarda socialistă în America de Sud”²⁵. Relatînd despre succesele obținute de mișcarea socialistă în aceste țări, se arăta, printre altele, că în Cuba, de pildă, „în ultimele alegeri generale Partidul socialist din această insulă a pus candidaturi la 9 orașe și a adunat 6 000 de voturi”²⁶; în Argentina, „alegerile complimentare pentru Parlament au dat majoritate Partidului socialist” și că „noii aleși sînt personalitățile cele mai de seamă ale țării”²⁷.

Clasa muncitoare și masele largi ale poporului român și-au exprimat deschis simpatia față de lupta de eliberare a poporului mexican. Gazeta „România muncitoare” explica în mod semnificativ cauzele reale care au determinat această revoluție, adeziunea deplină la cauza pentru care s-au ridicat la luptă masele largi mexicane: „Telegraful a anunțat pretutindeni izbucnirea revoluției mexicane, după unii fără nici un scop politic, după alții — ceea ce pare mai just — contra tiranului președinte, sinistrul Diaz *. Noi, care cunoaștem trecutul acestui popor neolatin, înclinăm pentru această ultimă versiune. Într-adevăr, în Mexico, unde forma de guvernămînt — Republica — a ajuns o ficțiune, unde de atîta timp domnește acest tiran, credem noi că meridionalul norod n-a mai putut răbda. Elita lui intelectuală, adăpostită în cetățile de lumină ale veacului nostru, care a văzut excelentele rezultate ale încercărilor revoluționare din ultimii ani și inspirată de la ele a îndemnat poporul la revoltă, a deschis lupta sfîntă contra ignoranței și asupririi țarului mexican, din al cărui simplu gust au pierit atîția oameni însemnați ce puteau fi atît de folositori poporului... Și dacă lucrurile au început cam pripit, oricare ar fi rezultatul acestei lupte — care n-a fost preparată, ci e mai mult spontană —, pe noi ne bucură gestul”. În același timp, articolul înfierează intervenția fătîșă a cercurilor monopoliste din S.U.A. și exprimă încrederea că „socialismul intrat triumfător și în Parlamentul din Washington va cere socoteală de acest fapt”²⁸.

Solidaritatea mișcării muncitorești din România cu mișcarea muncitorească din țările Americii Latine, cu lupta maselor populare pentru cucerirea și apărarea libertății naționale va cunoaște o nouă etapă, calitativ superioară, în condițiile în care, atît în țara noastră cît și în țările Americii Latine au luat ființă partidele comuniste **.

²⁵ „România muncitoare” din 16 august 1912.

²⁶ „România muncitoare” din 14 februarie 1913.

²⁷ „România muncitoare” din 4 aprilie 1913.

* Porfirio Diaz devine președinte al Mexicului în noiembrie 1897. Cu excepția anilor 1880—1884, el deține puterea supremă pînă în anul 1911. Guvernarea sa dictatorială a produs vii nemulțumiri în rîndul maselor populare.

²⁸ „România muncitoare” din 14 noiembrie 1914.

** După primul război mondial, datorită creșterii numerice și organizatorice a clasei muncitoare, maturizării sale politice și sub înrîurirea Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, în țările Americii Latine procesul de creare a numeroase partide comuniste, unele apărute prin delimitarea aripilor de stînga din cadrul unor partide socialiste sau democratice s-a accentuat. Așa iau ființă partide comuniste în Argentina (1918), Mexic (1919), Uruguay (1920), Bolivia (1920), Brazilia (1921), Chile (1922), Cuba (1925) etc. Pînă în 1934 aveau să fie create partide comuniste în Peru (1929), Venezuela (1931), Porto Rico (1934).

În perioada de puternic aflux al mișcării muncitorești ce a urmat primului război mondial, comuniștii români au urmărit cu deosebit interes și și-au exprimat profundul atașament față de acțiunile clasei muncitoare internaționale, față de lupta popoarelor pentru independență, suveranitate și progres social, printre care se înscrisa cu pregnanță și lupta popoarelor de pe continentul latino-american. Astfel, referindu-se la perspectivele care se deschideau mișcării muncitorești de pe acest continent, presa comunistă din țara noastră scotea în evidență faptul că în urma creării partidelor comuniste, printre care se aminteau cele din Mexic, Chile și Argentina, „putem privi viitorul acestor popoare cu încredere”²⁹. În același timp se relatea, cu justificata mândrie a solidarității în lupta comună, despre dezvoltarea pe care a luat-o mișcarea tineretului comunist din țările latino-americane. Referindu-se în acest context la avântul mișcării comuniste de tineret din Mexic, gazeta „Tineretul socialist” consemna faptul că „organizațiile tineretului comunist, ducând campaniile în chestiunile economice, a început să strângă în organizație elementele cele mai revoluționare și mai conștiente din masa tineretului exploatat... De o importanță mare e și activitatea pe care tineretul comunist din Mexic o duce la țară, printre țărani. Această agitație la țară a început să dea rezultate destul de frumoase”³⁰. În același spirit de simpatie și solidaritate sînt comentate și succesele tineretului comunist din Argentina³¹.

Paralel cu intensificarea mișcărilor de eliberare națională și socială a popoarelor latino-americane, istoria acestor țări din anii de după primul război mondial consemnează și un alt proces cu adînci implicații în evoluția lor ulterioară. S.U.A. au început, în această perioadă, o acțiune sistematică de consolidare a dominației lor economice și politice în această zonă. Complexitatea tabloului generat de penetrația americană, mijloacele și metodele de intervenție folosite de cercurile monopolistilor nord-americani pe continentul latino-american au fost surprinse cu o deosebită veridicitate de economistul Virgil Madgearu. „Statele Unite ale Americii — arăta el într-o conferință ținută la 10 februarie 1924 — n-au pierdut nici un prilej de expansiune imperialistă în America Centrală și de Sud... Statele care urmează să fie anexate sînt silite a se împrumuta de la Statele Unite, iar pentru asigurarea cuponului li se cere amanet toată averea publică, se stabilesc condiții, care nu pot fi niciodată împlinite și apoi la scadență flota și armata fac gestul cel din urmă, în caz de opoziție”³².

Clasa muncitoare din România, opinia publică progresistă și democratică și-au exprimat deschis solidaritatea cu lupta popoarelor de pe continentul latino-american. Pentru atingerea țelurilor expansioniste, observa ziarul „Deșteptarea”, „imperialismul hrăpăreț al capitaliștilor din S.U.A. a renunțat și la ultimele manevre cu care-și masca agresivitatea și a luat toate măsurile pentru a-și asigura exclusivitatea exploatării acestor zone”³³.

²⁹ „Tineretul socialist” din 7 ianuarie 1923.

³⁰ „Tineretul socialist” din 22 aprilie 1923.

³¹ „Tineretul socialist” din 21 octombrie 1923.

³² V. N. Madgearu, *Imperialismul economic și Liga Națiunilor*, Editura Cultura Națională, București, 1924, p. 24.

³³ „Deșteptarea” din 5 februarie 1928.

Intensificarea penetrației nord-americane și instalarea la conducerea unui mare număr de țări latino-americane a unor regimuri dictatoriale s-au soldat cu noi măsuri împotriva forțelor revoluționare și democratice care luptau pentru deplina independență a țărilor și popoarelor lor. Eroica rezistență a patrioților latino-americani împotriva forțelor reacționare interne și externe a fost urmărită cu profunde sentimente de simpatie și solidaritate de către masele populare din țara noastră. Presa comunistă și democratică din România a demască măsurile de represiune ale cercurilor conducătoare din aceste țări împotriva forțelor revoluționare și progresiste. În articolul *Teroarea împotriva P.C. Mexican*, gazeta „Apărătorul proletar” protesta împotriva suspendării organului P.C. din Mexic, „El Machesta”, și a gazetelor „Defensa Proletario”, organul Federației sindicale de stînga, „Bandera Rosa”, organul Blocului Muncitoresc-Țărănesc, precum și „Spartacus”, organul organizației comuniste de tineret³⁴. În articolul intitulat *Arestări în masă în Mexic*, aceeași gazetă releva faptul că „congresul Ajutorului Roșu ținut la începutul lui ianuarie a hotărît mobilizarea largă a muncitorilor pentru a duce o acțiune de protest împotriva terorii albe din Mexic”³⁵.

Opinia publică progresistă și democratică din România s-a solidarizat, de asemenea, cu puternicele mișcări revoluționare care s-au desfășurat în Chile în perioada anilor 1931—1932. Sub titlul *Revolta marinarilor din Chile*, gazeta „Cazarma”, aflată sub conducerea directă a P.C.R., informa pe larg despre răscoala marinarilor din flota militară chiliană din 1—6 septembrie 1931 la care au participat peste 15 000 de oameni. Se arăta în acest context că „marinarii au cerut guvernului să nu le reducă salariile. Ei au arestat pe ofițerii lor și au ales comitete de luptă. Muncitorimea din Chile s-a ridicat și ea spre a ajuta pe frații lor militari. Muncitorii conduși de partidul comunist au făcut grevă generală. Ei au trimis delegații lor pe vase pentru a lega un front unic revoluționar cu marinarii”³⁶.

Revendicările formulate de răsculați au avut un puternic caracter politic. Ele vizau naționalizarea camerelor de comerț străine, expulzarea reprezentanților monopolurilor străine, împărțirea la țărani a pămînturilor moșierești etc.³⁷.

Pentru masele muncitoare din țara noastră, evenimentele revoluționare din țările Americii Latine au constituit nu numai prilej de manifestare a sentimentelor internaționaliste, ci și un izvor de învățăminte pentru activitatea practică, revoluționară pe care o desfășurau. Astfel, gazeta „Cazarma”, analizînd cauzele înfrîngerii răscoalei marinarilor chilieni, ajungea la următoarele concluzii: „Marinarii din Chile s-au bătut ca eroii, însă ei au făcut greșeli, care au ajutat mult la înăbușirea revoluției. În loc să-i ție pe ofițeri sub arest, ei le-au dat drumul. Ei n-au susținut relațiile regulate cu muncitorii în grevă. Așa că frontul unic a fost rupt. Noi trebuie să învățăm din greșelile tovarășilor noștri din Chile.

³⁴ „Apărătorul proletar”, anul 2, nr. 4, din iunie 1929.

³⁵ „Apărătorul proletar” nr. 8, din noiembrie 1929.

³⁶ „Cazarma”, anul II, nr. 3, din noiembrie 1931.

³⁷ „Dimineața” din 6 septembrie 1931.

Să știm că muncitorii și țăranii sint frații noștri (ai soldaților — *n.n.*) și să ținem front unic cu ei“³⁸.

O puternică rezonanță în opinia publică din țara noastră a avut și răscoala militarilor, muncitorilor și studenților din Santiago de Chile din 4 iunie 1932. Despre cauzele mișcărilor de masă din Chile din acești ani a relatat pe larg revista „Facla“ într-o suită de articole apărute sub titlul *America de Sud fierbe*, din care desprindem: „Milioane de oameni zac în mizerie și lipsă, în timp ce o mână de plutocrați, apărați de o puternică organizație militară, huzuresc în bine“³⁹.

Răscoalele muncitorilor petroliști din Peru, din 1931, crunt reprimare de autoritățile puse în slujba monopolurilor străine, au fost de asemenea urmărite cu atenție de masele muncitoare din România. După ce demasca masacrele săvârșite de poliția peruană în rîndurile miilor de muncitori participanți la greve, gazeta „Descătușarea“, organ al C.C. al Ajutorului Roșu din România, adresa un călduros apel clasei muncitoare din România să se solidarizeze cu lupta muncitorilor petroliști din această țară⁴⁰.

În perioada crizei economice din anii 1929—1933, Cuba este teatrul unor puternice mișcări revoluționare. Ele au culminat cu marea mișcare populară din martie 1930, la care au participat peste 200 000 de cubanezi, și apoi cu greva generală din 12 august 1933, care a dus la căderea dictatorului G. Machado y Morales. Lupta pentru libertate națională și socială a poporului cubanez din acești ani a avut și ea un puternic ecou în rîndurile proletariatului român, ale forțelor progresiste și democratice din țara noastră. „Mulțimea caută raza de lumină salvatoare în haosul de întuneric în care se zbate de mai multe decenii. Teroarea domnește în toată splendoarea ei medievală. Într-un cuvînt, pămîntul bogat al Cubei este un focar de mișcări revoluționare“⁴¹, arăta Scarlat Callimachi. Într-un alt articol semnat de același autor și intitulat *Rechinii lui Machado*, sint înfierate din nou cu vehemență metodele brutale ale guvernului dictatorial condus de G. Machado⁴². Gazeta „Facla“ releva cu multă claritate caracterul național al luptelor eroice desfășurate de patrioții cubanezi în anii 1933—1934, obiectivul principal urmărit de revoluționarii cubanezi fiind „...desăvîrșirea independenței lor naționale“⁴³.

În manifestul intitulat *Jos cu teroarea albă și cu intervenția militară în Cuba*, lansat de Comitetul Central al Ajutorului Roșu din România, masele muncitoare din țara noastră erau chemate să se solidarizeze activ cu lupta poporului cubanez împotriva imperialismului american și a uneltelor lui aflate la cîrma țării⁴⁴.

Metodele represive folosite de colonialiștii americani pentru înăbușirea mișcărilor de eliberare națională și pentru exploatarea resurselor materiale și umane ale posesiunilor lor au fost înfierate și în paginile revistei „Stînga“. În articolul *Mișcarea împotriva războiului*, revista făcea

³⁸ „Cazarma“, anul II, nr. 3, din noiembrie 1931.

³⁹ „Facla“ din 13 iunie 1932.

⁴⁰ „Descătușarea“ din 15 noiembrie 1931.

⁴¹ „Clopotul“ din 30 aprilie 1934.

⁴² „Clopotul“ din 21 septembrie 1934.

⁴³ „Facla“ din 18 august 1933.

⁴⁴ Buletinul C.C. al Ajutorului Roșu din România, anul II, nr. 10, septembrie-decembrie 1933, p. 11.

apel la tineretul din țară, indiferent de convingerile lui politice, să se solidarizeze cu proletariatul latino-american „în momentele cînd pămîntul Americii Latine tremură înecat în singele muncitorilor din Bolivia, Paraguay și Chile, numai pentru poftele de cîștig ale imperialismului englez și american”⁴⁵.

Perioada dintre cele două războaie mondiale a consemnat un evident pas înainte pe calea strîngerii legăturilor multilaterale dintre poporul român și popoarele latino-americane. În condițiile creșterii agresivității puterilor fasciste, cînd pacea lumii era grav amenințată, acțiunile de solidaritate ale poporului român cu popoarele latino-americane, colaborarea lor fructuoasă pe multiple planuri, în vederea salvagărdării păcii, căpătau o semnificație profund politică. Inițiativa și rolul lui Nicolae Titulescu în stabilirea de relații diplomatice cu o serie de țări latino-americane, facilitînd astfel colaborarea reciprocă la Societatea Națiunilor într-o serie de probleme internaționale, erau întru totul conforme cu interesele independenței și suveranității naționale ale României, foloseau cauzei comune a poporului român și a popoarelor latino-americane, securității mondiale. La dejunul oferit de N. Titulescu la Geneva la 17 martie 1932, la care au fost invitate delegațiile la conferința dezarmării din America Latină — Argentina, Bolivia, Brazilia, Chile, Columbia, Costa Rica, Cuba, Ecuador, Guatemala, Haiti, Honduras, Mexic, Nicaragua, Panama, Paraguay, Peru, Salvador, Uruguay și Venezuela —, diplomatul român arăta că „la Societatea Națiunilor România și-a găsit familia în sinul statelor Americii Latine”⁴⁶. Afinitățile de origine și limbă latină, identitatea de idealuri a poporului român și a popoarelor latino-americane făceau ca în toate chestiunile ridicate la Societatea Națiunilor delegații Americii Latine și delegații României „fără nici o consultare prealabilă” să susțină același punct de vedere. Dezvoltînd rațiunile care explicau relațiile deosebit de cordiale dintre România și țările Americii Latine, Nicolae Titulescu releva dorința comună a popoarelor lor de a trăi în pace și securitate în granițele unor state independente și suverane.

Multiple acțiuni întreprinse în cadrul Societății Națiunilor pentru soluționarea pe cale pașnică a unor stări conflictuale au găsit România și statele latino-americane acționînd solidar. O mărturie convingătoare în acest sens o constituie acțiunea diplomatică inițiată de România și țările Americii Latine în direcția creării unor acorduri regionale de securitate pe continentele european și sud-american.

În acest context, aderarea României la Pactul Saavedra Lamas a reprezentat una din cele mai semnificative manifestări ale comunității de orientare și acțiune în politica externă dintre România și statele latino-americane în perioada interbelică. Pactul de neagresiune și conciliațiune semnat la Rio de Janeiro la 10 octombrie 1933, cunoscut și sub numele de Saavedra Lamas (ministrul de externe argentinian care a avut inițiativa lui), prevedea organizarea unui sistem permanent de conciliere în conflictele internaționale prin condamnarea războaielor de agresiune și a anexiunilor teritoriale obținute prin forța armelor. Pornind de la principiul indivizibilității păcii în lume și înțelegînd „imensul rol ce-i revine

⁴⁵ „Stînga”, anul II, nr. 12, din 29 ianuarie 1933.

⁴⁶ „Dimineața” din 18 martie 1932.

Americii de Sud în viața internațională⁴⁷, N. Titulescu a susținut aderarea României la acest pact, declarînd că „România a hotărît să nu rămînă străină de acest mare instrument pacific”⁴⁸. Aderarea României la amintitul pact sud-american, în condițiile respectării depline a suveranității și independenței naționale, ale rămîinerii în vigoare a tuturor angajamentelor sale internaționale anterioare, însemna, în afara unui omagiu adus unei importante acțiuni de pace, o nouă concretizare a dorinței de a dezvolta legăturile de prietenie și colaborare pașnică dintre țara noastră și statele latino-americane.

În perioada dintre cele două războaie mondiale se fac tot mai pregnant simțite în marea majoritate a țărilor latino-americane năzuințele și manifestările de independență față de Statele Unite din partea burgheziei naționale, simultan cu tendința din ce în ce mai accentuată de democratizare a vieții interne, tendință inspirată și din experiența guvernelor de front popular instaurate în Franța și Spania. Astfel, în 1936, în Mexic s-a constituit Frontul popular din inițiativa partidului comunist. Un an mai târziu, președintele Lazaro Cardenas, sprijinit de o largă mișcare populară, a trecut la naționalizarea căilor ferate, iar în 1938 a resurselor de petrol, aflate pînă atunci în cea mai mare parte în stăpînirea unor companii nord-americane și engleze. Tot în 1938, în Chile s-a instaurat primul guvern al Frontului popular din emisfera occidentală, ca urmare a victoriei electorale obținute de coaliția dintre comuniști, socialiști și radicali. Evenimentele sus-amintite au jucat un anumit rol în determinarea evoluției politice în Argentina, Brazilia, Columbia, Cuba și alte țări ale continentului.

Aceste transformări care aveau loc pe continentul latino-american în direcția progresului, a instituirii unor condiții mai bune de trai maseilor populare din țările respective, au fost salutate în cuvinte pline de căldură de forțele revoluționare și democratice din țara noastră, de poporul român, care și-a exprimat deplina adeziune față de ele. „Guvernul Frontului popular din Mexic — releva în acest sens revista „Lupta de clasă” — duce o politică de apărare a intereselor muncitorilor și țăranilor, de apărare a păcii și progresului și de ajutorare a luptei popoarelor abisinian, spaniol, chinez în contra agresorilor fasciști. Exproprierea companiilor străine care exploatau pămînturile petrolifere și minele din Mexic, în urma refuzului acestora de a satisface cerințele juste ale muncitorilor și acordarea de azil emigranților din Austria și din țările de dictatură fascistă, sînt cele două măsuri recente ale acestui guvern”⁴⁹.

Gazeta „Lumea nouă” avea și ea aprecieri călduroase față de măsurile luate de președintele Cardenas împotriva forțelor de opoziție interne și internaționale, a monopolurilor străine „care încercau să distrugă economia țării”, situîndu-se alături de forțele progresiste și democratice „care au avut curajul să-și ceară avutul și să-și apere onoarea”⁵⁰. „Curaajoasele reforme pe care, în vremea din urmă, le-a realizat guvernul me-

⁴⁷ N. Titulescu, *Documente diplomatice*, p. 814.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 792.

⁴⁹ „Lupta de clasă”, anul XIX, nr. 2, din mai 1938, p. 28.

⁵⁰ „Lumea nouă” din 12 iunie 1938.

xican au atras luarea-aminte a muncitorilor de pe întreg globul asupra Mexicului“, consemna aceeași gazetă. În același timp se dădeau ample relații despre progresele înregistrate pe calea organizării de clasa muncitoare din Mexic, fapt care a impulsionat și a făcut posibilă înfăptuirea unor astfel de reforme. „Confederația muncii * din acest stat se află într-o dezvoltare puternică, înglobînd aproape unanimitatea proletariatului industrial și agricol“ ⁵¹.

Referindu-se la importante măsuri democratice luate de guvernul Frontului popular în Chile, se releva faptul că „alegerea ca președinte al republicii a candidatului democrat Aguirre Cerda, care a înlăturat guvernul reacționar, alegîndu-și reprezentanți printre partizanii democrației, e sprijinită de toate organizațiile muncitorești“. Erau subliniate, de asemenea, măsurile guvernului pentru îmbunătățirea condițiilor de viață ale maselor muncitoare, acordarea libertăților cetățenești și ale drepturilor democratice ⁵².

Întrerupte vremelnice în timpul celui de-al doilea război mondial, relațiile dintre poporul român și popoarele latino-americane, dintre forțele revoluționare, progresiste și democratice din aceste țări aveau să fie reluate, pe baze noi, în perioada postbelică.

Victoria revoluției socialiste într-o seamă de țări, schimbarea raportului de forțe pe arena internațională în favoarea forțelor progresiste, avîntul fără precedent al mișcărilor de eliberare națională, transformarea mișcării comuniste și muncitorești internaționale în cea mai influentă forță politică a contemporaneității, marile bătălii de clasă din țările capitaliste, toate aceste mutații intervenite în configurația politică a lumii în anii postbelici au avut puternice reverberații pe continentul latino-american. Țările din această zonă s-au încadrat cu elan în fluxul eliberator al epocii, în marea mișcare a popoarelor spre libertate și progres social. Evoluția din ultimele trei decenii a țărilor din America Latină este marcată, pe de o parte, de eforturile neîntrerupte ale monopolurilor nord-americane în direcția consolidării și lărgirii pozițiilor economice și politice cîștigate în această zonă, iar pe de altă parte de intensificarea luptei popoarelor latino-americane pentru apărarea și consolidarea independenței și suveranității naționale. Sprijinite de forțele reacționare din interior, monopolurile nord-americane au căutat să-și atingă țelurile pe calea amestecului neîntrerupt în treburile interne ale acestor țări, a înăbușirii oricăror mișcări progresiste **. Aceste practici s-au lovit însă, în decursul timpului, de rezistența crescîndă a maselor populare, a forțelor progresiste, hotărîte să scuture dominația imperialismului străin, să preia în stăpînire proprie bogățiile materiale și să-și asigure în acest fel condițiile necesare dezvoltării independente și suverane. Triumful revoluției cubaneze și proclamarea primului stat socialist pe continentul american au dat un puternic avînt mișcării de eliberare națională și socială a popoarelor din America Latină.

* Confederația oamenilor muncii din Mexic a fost constituită în februarie 1936.

⁵¹ „Lumea nouă“ din 18 septembrie 1938.

⁵² „Lumea nouă“ din 12 martie 1939.

** Mărturii ale acestei politici sînt seria de lovituri militare și dictaturile instaurate în unele țări latino-americane în perioada războiului rece, caz tipic fiind organizarea intervenției militare directe în Guatemala, în iunie-iulie 1954.

Evoluția din ultimii ani a evenimentelor de pe acest continent atestă afirmarea tot mai impetuoasă a luptei popoarelor latino-americane pentru deplina independență și suveranitate națională, pentru progres social. Mutațiile și tendințele noi care au apărut în politica internă și externă a multor state din această zonă, concretizate într-o serie de măsuri menite să înlăture tutela monopolurilor nord-americane și să le asigure dezvoltarea economică și socială de sine stătătoare, au făcut din America Latină un continent în plină efervescență, comparat adesea în studiile și analizele ce-i sînt afectate cu un vulcan în continuă erupție. Literatura politică și economică de pe continent întrebunțează tot mai frecvent noțiunile de „a doua revoluție” sau „noua luptă pentru independență națională” pentru a reda cît mai exact conținutul proceselor revoluționare care se desfășoară în această parte a lumii. Prefacerile înnoitoare din America Latină sînt rezultatul acțiunii unite a celor mai avansate forțe politice și sociale — clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea, tineretul, păturile mijlocii de la orașe, cercuri ale burgheziei naționale, iar în unele cazuri sectoare ale bisericii și forțelor armate.

Etapă actuală a mișcărilor de pe acest continent se caracterizează printr-o mare diversitate a formelor de luptă, corespunzătoare condițiilor concrete din fiecare țară, gradului de dependență economică și politică față de monopolurile străine. În acest context s-a circumscris victoria Frontului Unității Populare din Chile, țară a cărei politică internă și externă, în ciuda unor serioase obstacole și obstrucții din partea reacțiunii dinăuntru și dinafară, a înfăptuit transformări radicale în folosul maselor populare.

Alături de întreaga opinie publică progresistă din întreaga lume, poporul român a condamnat energic recenta lovitură militară de stat din Chile, care a dus la răsturnarea guvernului Unității Populare și asasinarea președintelui Salvador Allende Gossens, conducător al poporului chilian prieten, militant activ pentru pace și colaborare între toate popoarele lumii. Exprimîndu-și solidaritatea cu oamenii muncii din Chile în lupta pentru apărarea cuceririlor sociale și economice, pentru libertate și democrație, Partidul Comunist Român consideră că „nici o forță nu va putea abate poporul chilian de pe calea luptei pentru o viață mai bună, pentru progres, pentru dezvoltarea sa economico-socială independentă”⁵³.

Sub impulsul maselor populare, cercuri guvernamentale dintr-o serie de țări din această regiune, cum sînt Peru, Argentina, Columbia, Ecuador, Venezuela ș.a., au inițiat o serie de reforme cu caracter antiimperialist și antioligarhic, vizînd suprimarea dominației monopolurilor străine și trecerea avuțiilor naționale în patrimoniul propriilor popoare, consolidarea suveranității naționale, ridicarea nivelului de viață al populației, democratizarea vieții sociale, promovarea unei politici externe independente.

Sintetizînd profundele mutații actuale și de perspectivă care au loc în țările latino-americane, tovarășul Nicolae Ceaușescu subliniază că „în America Latină asistăm la o creștere impetuoasă a luptei pentru independență, pentru preluarea în propriile mîini a bogățiilor naționale. Este un proces istoric obiectiv care se accentuează. Aș putea spune că el va cunoaște o intensificare în următorii ani”⁵⁴.

⁵³ *Declarația Comitetului Central al Partidului Comunist Român*, în „Scînteia” din 13 septembrie 1973.

⁵⁴ „Scînteia” din 18 mai 1973.

Fidel tradițiilor sale internaționaliste, poporul român urmărește cu profundă simpatie și stimă evoluția spre deplină independență și suveranitate națională a popoarelor din America Latină. În noile condiții istorice, solidaritatea poporului român cu forțele revoluționare, progresiste și democratice din toate țările lumii, inclusiv cu cele din America Latină, pentru obținerea, apărarea și consolidarea independenței naționale, pentru dezvoltarea de sine stătătoare, conform voinței și aspirațiilor proprii, a devenit una din coordonatele esențiale ale politicii externe promovate de partidul comunist și guvernul român.

Țara noastră a susținut de la început cu căldură lupta dreaptă și curajoasă a poporului cubanez pentru obținerea și apărarea independenței și suveranității naționale. Poporul român a salutat cu entuziasm victoria revoluției din Cuba, în ianuarie 1959, apreciind-o ca fiind „rezultatul unei dirze și îndelungate mișcări populare împotriva clicii lui Batista, a politicii sale profund antinaționale și antipopulare, expresia voinței maselor de a dobîndi drepturi și libertăți democratice, de a obține independența economică și politică a țării”⁵⁵.

O contribuție valoroasă la întărirea și dezvoltarea continuă a relațiilor frățești dintre Partidul Comunist Român și Partidul Comunist din Cuba, a colaborării multilaterale dintre Republica Socialistă România și Republica Cuba, în interesul celor două popoare, a constituit-o vizita în România a delegației de partid și guvernamentale din Cuba condusă de tovarășul Fidel Castro, în cursul lunii iunie 1972, și vizita de prietenie în Republica Cuba efectuată — între 29 august și 3 septembrie 1973 — de delegația de partid și guvernamentală română, condusă de tovarășul Nicolae Ceaușescu, primele de acest fel în istoria relațiilor româno-cubaneze. Comunicatele comune semnate în urma acestor vizite apreciază că cele două delegații au convenit să întărească și să adâncească și mai mult, în toate domeniile, relațiile dintre Republica Socialistă România și Republica Cuba, dintre Partidul Comunist Român și Partidul Comunist din Cuba, întemeiate pe principiile marxism-leninismului și internaționalismului socialist, pe încrederea și respectul reciproc.

Angajat în îndeplinirea unui amplu program de dezvoltare economică și socială a țării, poporul român este totodată animat de dorința de a-și aduce contribuția activă la realizarea aspirațiilor de pace, independență, prosperitate și progres ale lumii contemporane. În consens cu aceste aspirații, România socialistă dezvoltă multiple relații de prietenie și colaborare cu țările socialiste, promovează cooperarea și colaborarea cu toate țările lumii, indiferent de mărimea și puterea lor economică, de orînduirea social-politică. În acest context, reluarea și ridicarea pe plan superior a tradiționalelor relații de prietenie și colaborare cu celelalte țări din America Latină care pășesc pe calea dezvoltării economice și sociale de sine stătătoare, se înscrie ca o coordonată esențială a politicii externe a partidului și statului nostru.

Originea latină comună, existența unor afinități de limbă, cultură și mentalitate constituie un puternic liant, care stimulează colaborarea și înțelegerea dintre națiunea română și națiunile latino-americane, dar mai

⁵⁵ „Scînteia” din 3 ianuarie 1959.

presus de toate apropierea dintre ele are ca suport năzuința comună de a se dezvolta liber, de sine stătător, pe calea progresului, de a acționa pentru afirmarea principiilor noi, de egalitate și avantaj reciproc între state, de respectare a independenței și suveranității naționale, pentru o lume a păcii și înțelegerii între toate popoarele.

Un moment de referință istorică în evoluția relațiilor dintre România și țările din America Latină pe multiple planuri a constituit-o vizita președintelui Nicolae Ceaușescu într-o serie de țări din această regiune: Cuba, Costa Rica, Venezuela, Columbia, Ecuador și Peru. Este prima vizită a conducătorului unui stat socialist din Europa, în America Latină. Având în vedere faptul că această vizită a constituit, în cazul mai multor state, o primă luare de contact directă cu șeful unui stat socialist, conducător al partidului comunist aflat la cîrma țării, ea a stîrnit, în mod firesc, un interes deosebit din partea forțelor politice, a oamenilor muncii, a maselor largi populare, nu numai în țările vizitate, ci în ansamblul continentului latino-american.

Popoarele din țările latino-americane vizitate și-au putut îmbogăți cu acest prilej cunoștințele despre valorile materiale și spirituale ale poporului român, realizările sale mărețe pe calea edificării socialismului, au putut să cunoască modul cum muncește și gîndește poporul nostru, viziunea sa coerentă și clară asupra lumii contemporane. Au fost afirmate încă odată cu prilejul acestei vizite, principiile politicii externe a României, respectarea independenței și suveranității naționale, neamestecul în treburile interne, egalitatea în drepturi și avantajul reciproc, împotriva politicii imperialiste de forță și dictat. S-a exprimat dorința poporului român de a stabili relații de stimă, egalitate, de respectare a valorilor și atributelor suverane ale altor popoare, a dreptului imprescriptibil al fiecărui popor de a-și organiza destinele potrivit propriilor sale aspirații.

În același timp, vizita a prilejuit poporului român cunoașterea mai aprofundată a realităților de pe continentul latino-american, a proceselor revoluționare, a transformărilor social-politice care se petrec în țările de pe acest continent. A fost evidențiată în mod pregnant dorința popoarelor din țările vizitate și a tuturor popoarelor latino-americane de a-și asigura o dezvoltare de sine stătătoare, de a-și consolida independența și suveranitatea națională, de a pune capăt relațiilor de inegalitate și de a stabili cu toate statele relații întemeiate pe principiile noi de egalitate, echitate și avantaj reciproc, care să le asigure un loc demn în rîndul națiunilor întregii lumi.

Amplificînd și consolidînd prietenia și solidaritatea poporului român cu popoarele din America Latină, vizita a constituit totodată, o puternică afirmare a ideilor socialismului, a forței sale de atracție, demonstrînd elocvent ce poate realiza un popor stăpîn pe destinele sale, care depune eforturi pentru făurirea unei vieți demne, libere și independente.

Convorbirile cu conducătorii statelor vizitate, documentele semnate în timpul vizitei, acordurile și înțelegerile convenite exprimă în mod elocvent politica partidului și statului nostru de solidaritate activă cu toate țările angajate pe calea dezvoltării de sine stătătoare, a progresului economic și social. În același timp, ele reprezintă o expresie a dorinței reciproce de a fructifica și mai mult vechile tradiții de prietenie dintre poporul român și popoarele latino-americane și de a le adăuga spiritul viu al realităților pe care le trăim astăzi.

De o mare însemnătate au fost întâlnirile și discuțiile cu conducători ai partidelor comuniste și muncitorești, ai altor partide și forțe politice care se pronunță pentru dezvoltarea independentă a țărilor lor, cu delegații ale organizațiilor sindicale, cu muncitori din întreprinderile industriale și agricole. Ele au pus încă odată în lumină politica principală a Partidului Comunist Român de a dezvolta relațiile cu celelalte detașamente ale mișcării comuniste și muncitorești, de a întări solidaritatea forțelor antiimperialiste ale păcii și progresului social. Rezultatele acestor convorbiri au confirmat încă odată punctul de vedere susținut de comuniștii români, potrivit căruia, numai pornind de la recunoașterea uriașei diversități de condiții în care acționează partidele comuniste și muncitorești, și punînd la baza relațiilor dintre ele principiile marxism-leninismului și internaționalismului proletar, se asigură întărirea colaborării și solidarității, realizarea unei unități noi, superioare.

Pornind de la convingerea că marile sarcini ale epocii contemporane reclamă, ca un imperativ categoric, unirea eforturilor tuturor partidelor marxist-leniniste și, alături de ele, a tuturor forțelor progresiste, antiimperialiste ale contemporaneității, partidul nostru și-a intensificat relațiile cu exponenții partidelor și organizațiilor politice care, deși împărtășesc concepții filozofice și ideologice diferite, sînt animate de năzuințe democratice, acționează în direcția îndeplinirii dezideratelor de progres social ale popoarelor, pentru întărirea suveranității naționale, pentru destindere și cooperare internațională. În acest spirit, au avut loc în cursul acestei vizite întâlniri cu reprezentanții unor partide socialiste, progresiste și democratice, care au contribuit la o mai bună înțelegere reciprocă, în vederea acțiunilor unitare pentru asigurarea progresului social și înțelegerii între popoare. Vizita a deschis, de asemenea, ample perspective intensificării raporturilor de colaborare tuturor organizațiilor de masă și obștești din țara noastră cu organizațiile corespunzătoare din țările Americii Latine.

Aprobind în unanimitate rezultatele vizitei tovarășului Nicolae Ceaușescu în cele șase țări din America Latină, ca sol al prieteniei și solidarității poporului român cu popoarele vizitate, Comitetul Executiv al C.C. al P.C.R., în ședința sa din 26 septembrie 1973, a apreciat în cel mai înalt grad contribuția de excepțională însemnătate adusă de secretarul general al P.C.R., președintele Consiliului de Stat, la promovarea politicii externe a partidului și statului nostru, considerînd că „documentele semnate, acordurile și înțelegerile încheiate, corespund întru totul intereselor poporului român, ale popoarelor latino-americane, ale cauzei colaborării și păcii în lume“.

Poporul român a făcut o manifestare impresionantă de înaltă prețuire a rezultatelor cu care s-a încheiat vizita tovarășului Nicolae Ceaușescu pe continentul latino-american. Mesajele, scrisorile, telegramele sosite din toate colțurile țării sînt o mărturie grăitoare a sentimentelor de profundă satisfacție și mîndrie ale întregii noastre națiuni pentru această nouă afirmare a politicii țării noastre îndreptată spre ridicarea pe trepte superioare a tradiționalelor relații de prietenie și colaborare dintre poporul român și popoarele latino-americane, spre edificarea păcii și colaborării în lume, spre statornicirea unor relații interstatale menite să asigure fiecărui popor dezvoltarea potrivit propriei dorințe, fără nici un amestec din afară.

Mișcarea de eliberare națională a popoarelor coloniale și dependente în perioada dintre cele două războaie mondiale

GHEORGHE UNC

După primul război mondial, imensa majoritate a populației de pe glob — circa 70% — continua să se afle fie nemijlocit sub dominație colonială, fie sub dependență străină. Singura schimbare față de perioada anterioară era că fostele colonii germane și teritoriile din Orientul Mijlociu aparținând Imperiului otoman intraseră în posesia puterilor Antantei sub forma mandatului internațional, instituit de Liga Națiunilor. Deosebirea între colonie și mandat consta în aceea că puterile mandatare erau obligate, formal, să prezinte rapoarte Ligii Națiunilor, iar popoarele aflate sub mandat aveau posibilitatea de a adresa petiții acestei organizații¹.

Triumful Marii Revoluții Socialiste din Octombrie a deschis o breșă adâncă în frontul mondial al imperialismului, inaugurând începutul crizei sistemului colonialist. Principiile înscrise în *Declarația drepturilor popoarelor din Rusia*, prin care se proclamau egalitatea și suveranitatea popoarelor, dreptul națiunilor la autodeterminare pînă la crearea de state de sine stătătoare, au căpătat o largă adeziune în rîndul popoarelor coloniale și dependente, impulsînd dezvoltarea luptei lor antiimperialiste.

TRĂSĂTURILE MIȘCĂRII DE ELIBERARE NAȚIONALĂ A POPOARELOR COLONIALE ȘI DEPENDENTE ÎN ANII POSTBELICI

În anii postbelici, mai mult ca în trecut, mișcările de eliberare națională au început să se afirme ca o parte integrantă a procesului revoluționar mondial. Deși aveau, în general, un conținut burghezo-democratic, prin loviturile îndreptate împotriva metropolei mișcările de eliberare națională au contribuit, alături de mișcarea muncitorească internațională, la slăbirea și subminarea pozițiilor imperialismului în lume. Relevînd marea însemnătate a luptelor de eliberare națională a popoarelor coloniale și dependente, care refuzau să mai constituie „doar un obiect de îmbogățire” al metropolei, V. I. Lenin constata, în 1919, că „pentru prima oară majoritatea populației globului începe să desfășoare acțiuni de sine stătă-

¹ Louis C. D. Joose, *Scurtă istorie a Africii negre*, Editura politică, București, 1966, p. 383.

toare și devine un factor activ în lupta pentru doborîrea imperialismului internațional².

Diversitatea și varietatea mare a structurilor economice și sociale ale țărilor aparținînd lumii coloniale și semicoloniale a determinat ca fiecare din aceste țări să parcurgă o cale proprie de luptă revoluționară. Sesizînd complexitatea mișcării de eliberare națională, V. I. Lenin, în expunerea la cel de-al doilea Congres al organizațiilor comuniste din Orient (1919), atrăgea atenția comuniștilor că în lupta antiimperialistă popoarele coloniale și dependente trebuie să se bazeze pe propria lor experiență, adaptîndu-se „la condiții specifice care nu există în țările europene”³.

Între cele două războaie mondiale, în țările coloniale și dependente, industria modernă, cu unele excepții (în America Latină și în unele regiuni din Asia), era aproape inexistentă. Ca atare și burghezia națională era slab dezvoltată, formată cu precădere din comercianți, cămătari, antreprenori, moșieri liberali etc. Mult mai dezvoltată era mica burghezie — meseriași, mici proprietari și negustori, intelectuali, ofițeri patrioți, mici funcționari ș.a. — din rîndul căreia s-au recrutat liderii politici ai mișcărilor de eliberare națională.

Baza de masă a mișcărilor de eliberare națională a constituit-o țărănimea, care reprezenta, în majoritatea țărilor coloniale și dependente, pînă la 90% din totalul populației. Prin dubla exploatare la care era supusă din partea feudaților locali și a colonialiștilor, țărănimea era profund interesată în lupta de eliberare națională, antiimperialistă și antifeudală. Prin însăși situația sa în societatea colonială — pătură foarte numeroasă dar eterogenă, fără ideologie și organizații proprii —, țărănimea a fost antrenată în mișcarea de eliberare națională fie de burghezia națională, fie de proletariat (în China după 1927), fie de aristocrația feudală (Maroc).

În lupta antiimperialistă, în mod obiectiv, interesele burgheziei naționale și, implicit, a organizațiilor ei politice corespundeau, în esență, cu interesele majorității poporului. Așa se explică influența în rîndul maseilor a partidelor politice ale burgheziei, ca Congresul Național Indian, Partidul delegației (Egipt), Partidul tinerilor tunisieni, partidele radicale și liberale din America Latină etc.

Concomitent cu dezvoltarea burgheziei, în țările coloniale și dependente au început să sporească și rîndurile proletariatului. Această creștere trebuie avută în vedere doar în comparație cu perioada antebelică, deoarece și în anii dintre cele două războaie mondiale clasa muncitoare continua să constituie o parte infimă în raport cu numărul populației active.

² V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 39, Editura politică, București, 1966, p. 333.

³ *Ibidem*, p. 334.

Dimensiunile valorice ale participării și contribuției clasei muncitoare la mișcarea de eliberare națională erau diferite de la continent la continent, de la țară la țară. Proletariatul, acolo unde exista, a reușit să imprime mișcării de eliberare unele accente mai radicale, o mai mare combativitate atât în formele de luptă, cât și în programul de acțiune, contribuind la consolidarea fronturilor de luptă antiimperialiste.

În funcție de existența și nivelul de dezvoltare a proletariatului, în unele țări coloniale și dependente a început procesul de organizare a clasei muncitoare. În țările din America Latină, din Asia și Africa de nord, un număr de muncitori s-au încadrat în mișcarea sindicală. Au început să apară grupări și partide comuniste, cu precădere în America Latină și în unele țări asiatice, unde proletariatul era mai dezvoltat. Până în 1923 s-au constituit partide comuniste în următoarele țări din America Latină, Asia și Africa: Argentina (1918), Mexic (1919), Indonezia, Iran, Turcia, Uruguay (1920), China (1921), Chile, Brazilia (1922)⁴. Comuniștii, deși încă puțini la număr, s-au situat în țările lor în primele rînduri ale mișcării de eliberare națională.

În rîndul lor s-au manifestat însă și unele greșeli sectare, criticate, la vremea lor, de V. I. Lenin în lucrarea „*Stîngismul*” — *boala copilăriei comunismului*.

Experiența istorică milenară demonstrează cu pregnanță că războaiele și mișcările revoluționare de eliberare națională sînt opera popoarelor din țările subjugate și asuprite de imperialism. „Desigur, arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu într-o cuvîntare rostită în timpul vizitei în Republica Populară Congo —, în primul rînd popoarele care sînt subjugate de colonialiști trebuie să se ridice la luptă”⁵.

Analizînd situația din țările coloniale și dependente, V. I. Lenin a demonstrat că, în etapa dată, mișcările de eliberare națională nu puteau avea un caracter socialist, deoarece în această parte a lumii „domină încă relații precapitaliste și de aceea nici nu poate fi vorba despre o mișcare pur proletară. În aceste țări aproape nici nu există proletariat industrial”⁶. V.I. Lenin a recomandat partidelor comuniste să sprijine mișcarea burghezo-democratică de eliberare națională din țările coloniale și semicoloniale, să intre în alianță cu ea. El arăta: „Va trebui să vă bazați pe naționalismul burghez care se trezește — și nu poate să nu se trezească — în rîndurile acestor popoare și care este îndreptățit din punct de vedere istoric”⁷.

Mergînd în alianță, împotriva colonialismului, cu burghezia națională și cu celelalte clase și păături sociale, proletariatul și partidul său nu s-au contopit cu mișcarea burghezo-democratică, nu au renunțat la organizarea și ideologia lor. Lenin recomanda partidelor comuniste să se

⁴ *Osnovnie etapi razvitiia mirovogo revoliuionnogo proțessa posle Okteabria*, sub redacția acad. E. M. Jukov, Editura „Misl”, Moskva, 1968, p. 27.

⁵ *Prietenie, colaborare, solidaritate*, Editura politică, București, 1972, p. 219.

⁶ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 41, p. 244.

⁷ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 39, p. 335.

alieze „cu democrația burgheză din colonii și din țările înapoiate, fără să se contopească însă cu ea și păstrînd neapărat independența mișcării proletare chiar dacă aceasta se află într-o formă absolut embrionară”⁸.

MIȘCĂRI DE ELIBERARE NAȚIONALĂ DIN ASIA, AFRICA ȘI AMERICA LATINĂ (1918—1933)

Printre mișcările de eliberare națională din perioada interbelică, la loc de frunte s-a situat lupta de eliberare socială și națională a po-

porului chinez. Refuzul marilor puteri ale Antantei și S.U.A. de a satisface cererile legitime ale delegației chineze la Conferința de pace de la Paris a fost semnalul care a dezlănțuit o viguroasă mișcare de masă. Apogeul l-a constituit ziua de 4 mai 1919, cînd masele muncitoare și studențimea din Pekin au demonstrat pe străzile orașului sub lozinca „China aparține chinezilor”. În condițiile avîntului revoluționar, la 1 iulie 1921, la Șanghai, s-a făurit Partidul Comunist Chinez⁹.

Sub influența intensificării mișcării revoluționare de eliberare națională s-au produs schimbări importante și în rîndul burgheziei naționale chineze, reprezentată la acea dată de partidul Gomindan. Aflat sub puternica influență a personalității lui Sun Yat-sen, Gomindanul s-a pronunțat pentru lupta împotriva imperialismului străin și a agenturii acestuia în China — clica compradoră feudalo-militaristă —, pentru unificarea și independența țării. Pe baza acestui program, în anii 1923—1924, s-a făurit alianța dintre Partidul Comunist Chinez și Gomindan, realizîndu-se, astfel, unitatea de luptă antiimperialistă și antifeudală a tuturor forțelor progresiste ale națiunii chineze (proletariat, țărănime, mica burghezie și burghezia națională).

Crearea și consolidarea frontului unic antiimperialist a dat un impuls nemaicunoscut pînă atunci luptelor revoluționare ale oamenilor muncii de la orașe și sate. Sperînd că prin represiunea armată vor potoli avîntul maselor, la 30 mai 1925 poliția britanică a tras în populația din Șanghai care demonstra împotriva dominației străine. „Masacrul din 30 mai 1925”, cum a intrat în istorie, a constituit semnalul *primului război civil din China* (1925—1927).

Baza mișcării antiimperialiste și antifeudale se afla în sudul Chinei. Pentru a preîntîmpina atacul forțelor militariste din nord și pentru a consolida regimul revoluționar din sud, guvernul de la Canton, care s-a proclamat guvern național al întregii Chine, a întreprins, începînd din toamna anului 1925, o serie de acțiuni militare, reușind să elibereze o mare parte din provinciile sudice ale țării. În cursul anului 1926 a început marșul victorios împotriva clicilor feudale-militariste din nord, care erau sprijinite de imperialiștii străini. În primăvara anului 1927 armata națională, întîmpinată și sprijinită peste tot cu entuziasm de muncitori și țărani, a reușit să elibereze întreaga Chină centrală, ajungînd pînă la Nankin.

⁸ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 41, p. 169.

⁹ *Tradiții ale poporului român de solidaritate și prietenie cu poporul chinez*. Editura politică, București, 1973, p. 17.

Succesele obținute de mișcarea revoluționară a neliniștit profund atît țările imperialiste interesate în dominarea Chinei, cît și cercurile reacționare din conducerea Gomindanului, în frunte cu Cian Kai-și, care, după moartea lui Sun Yat-sen (12 martie 1925), a preluat conducerea Gomindanului. În calitate de comandant al Armatei Naționale, Cian Kai-și s-a folosit de această funcție pentru renegarea revoluției chineze. În vara anului 1927 el a rupt legătura cu partidul comunist și a format un guvern propriu, contrarevoluionar, cu sediul la Nankin.

În aceste condiții, a început *cel de-al doilea război civil revoluționar* (1927—1937) între forțele revoluționare conduse de partidul comunist și forțele reacționare, reprezentate de regimul gomindanist în frunte cu Cian Kai-și. La chemarea partidului comunist, la 1 august 1927, în orașul Nanciu s-a declanșat o puternică răscoală armată, la care au participat peste 30 000 de muncitori, țărani și soldați. Aceste evenimente au marcat data nașterii armatei populare chineze (Armata roșie) și au reprezentat începutul celei de-a doua etape a revoluției chineze condusă de partidul comunist. În decembrie 1927 orașul Canton a fost teatrul unor puternice răscoale armate ale muncitorilor și soldaților, reprimare sîngeroase de către forțele imperialismului străin și cele ale ciankaiștilor.

La începutul anului 1928, în provinciile din sudul Chinei — de unde a pornit și revoluția din anii 1925—1927 —, s-au constituit o serie de baze revoluționare. Aceste baze, în care s-a instaurat, sub conducerea Partidului Comunist Chinez, puterea revoluționară a muncitorilor și țăranilor, s-au extins treptat, datorită politicii populare promovate de guvern. În noiembrie 1931, la primul Congres al deputaților muncitorilor și țăranilor din teritoriile aflate sub controlul forțelor revoluționare, care a avut loc la Juitzin, s-a făcut primul bilanț al victoriilor obținute de masele populare aflate sub conducerea Partidului Comunist Chinez¹⁰

Lupta antiimperialistă și antifeudală a poporului chinez a avut un ecou deosebit pe plan internațional, în special în țările coloniale și dependente. Remarcînd acest fapt, revista comunistilor români „Lupta de clasă” a apreciat că „după Revoluția rusă, cel mai important eveniment ce s-a petrecut de la război încoace este, fără îndoială, formidabila revoluție din China”, arătînd că lupta poporului chinez „va contribui, fără nici o îndoială, în enormă măsură, la revoluționarea celorlalte popoare din colonii”¹¹.

O cale originală a parcurs și revoluția antiimperialistă și antifeudală din Mongolia, începută în anul 1921. Baza socială a revoluției au constituit-o masele țărănești, avînd în frunte revoluționari ridicați din sînul lor. Revoluția a fost condusă de Partidul Popular Revoluționar Mongol, ale cărui baze au fost puse la congresul din martie 1921. Victoria revoluției antiimperialiste și antifeudale în Mongolia a dus la lichidarea asupririi străine, la răsturnarea dominației feudalilor și la instaurarea puterii țărănimii muncitoare. În 1924 Mongolia s-a proclamat republică populară. Prima constituție, adoptată în același an, a stipulat că Mongolia este un stat independent de tip nou, a consfințit drepturi și libertăți largi celor ce

¹⁰ C. Botoran, Gh. Unc, *Partidul Comunist Român în fruntea acțiunilor de solidaritate cu lupta revoluționară a poporului chinez*, în „Anale de istorie”, nr. 4/1971, p. 56.

¹¹ „Lupta de clasă”, anul I, nr. 2—3/1926, p. 3.

muncesc, a desființat privilegiile feudalilor și ale altor elemente exploatare. Mongolia a adoptat calea de dezvoltare necapitalistă. Pentru înaintarea cu succes a țării pe drumul ales o mare importanță a avut faptul că revoluția a ridicat țărănimea la nivelul de clasă dominantă ; „astfel s-a manifestat una dintre particularitățile revoluției mongole, ca revoluție proletară și de eliberare națională“¹²

Prin lupta armată și-a cîștigat și independența poporul turc. Armistițiul încheiat de Turcia cu Puterile Antantei a pus această țară sub controlul acestora din urmă. Prin tratatul de la Sèvres, Smirna (Izmir) cu teritoriile înconjurătoare și malul european al Dardanelor erau atribuite Greciei. În aceste condiții, în Turcia s-a conturat, începînd cu anul 1919, o largă mișcare de eliberare națională. Baza de masă a mișcării o constituia țărănimea, iar conducerea ei se afla în minile burgheziei naționale, în special ale cercurilor intelectuale și ofițerești, în frunte cu generalul Kemal Atatürk. Partidul Comunist din Turcia a participat activ la mișcarea antiimperialistă, mobilizîndu-și toate forțele pe front. Războiul de eliberare a poporului turc, cunoscut sub numele de „revoluția kemalistă“, s-a încheiat cu victoria asupra trupelor grecești, sprijinite de Anglia. Revoluția burgheză a dus, totodată, la zdruncinarea relațiilor feudale și la afirmarea celor capitaliste. În noiembrie 1922 a fost înlăturat sultanul, în octombrie 1923 Turcia s-a proclamat republică, iar în martie 1924 a fost abolită ultima instituție a vechiului regim — califatul. Pe ruinele imperiului otoman s-a constituit statul național independent — Turcia.

O puternică mișcare antiimperialistă s-a declanșat în Iran, curînd după încheierea primului război mondial. Această mișcare era îndreptată cu precădere împotriva tratatului impus Iranului în august 1919 de către imperialismul britanic, prin care finanțele, vămile și armata acestei țări erau puse sub controlul Angliei. În trei provincii din Iran au izbucnit lupte armate pentru lichidarea dominației străine. În toiul luptei au apărut syndicate muncitorești. În iunie 1920 s-a făurit partidul comunist, care a participat activ și consecvent la mișcarea antiimperialistă. Aceste lupte au dus la anularea tratatului anglo-iranian și la izgonirea trupelor străine.

În primii ani postbelici, în India a avut loc un puternic val de lupte anticolonialiste. Represiunea sîngeroasă a trupelor britanice împotriva demonstranților de la Amritsar (provincia Pundjab), din aprilie 1919, soldată cu sute de morți și răniți, a stîrnit minia și revolta maselor populare din întreaga țară. Mișcarea antiimperialistă era condusă de burghezia națională, încadrată în Congresul Național Indian. Concomitent, își face simțită prezența și proletariatul : „...cîteva greve mari și bine organizate — scria J. Nehru — au făcut, de asemenea, ca muncitorii să fie luați în seamă“¹³. S-a intensificat procesul de creare a sindicatelor ; în centrele muncitorești au apărut grupe comuniste. Mișcările greviste, revoltele țărănești, acțiunile studenților, intelectualilor și celorlalte forțe patriotice au putut fi înăbușite abia în anul 1924. În anii următori în India s-au acumulat elementele unui nou val al luptelor anticolonialiste.

¹² B. Baldo, *Partidul Popular Revoluționar Mongol — forța conducătoare a dezvoltării sociale în Republica Populară Mongolă*, în „Anale de istorie“, nr. 4/1971, p. 129.

¹³ J. Nehru, *Descoperirea Indiei*, E.S.P.L.P., București, 1956, p. 393.

Mișcări antiimperialiste de amploare au avut loc în Coreea, anexată în 1910 de către imperialiștii japonezi. Aceste lupte au culminat cu răscoala populară din martie 1919, desfășurată sub lozincile : „Trăiască independența !“, „Jos imperialiștii japonezi !“ Ciocnirile sîngeroase între populație și forțele represive japoneze au durat peste două luni.

La începutul lunii mai 1919, poporul afgan s-a ridicat la luptă împotriva colonialiștilor englezi. În fruntea războiului de eliberare s-au situat elemente feudale patriotice și conducătorii de triburi. Deși forțele înclătate în luptă erau sensibil inegale, trupele afgane au raportat succese importante împotriva celor britanice. În august s-a încheiat armistițiul, potrivit căruia Anglia a recunoscut independența Afganistanului.

Numeroase revolte anticolonialiste au avut loc în Indonezia. În anii 1926—1927 s-au desfășurat aici două răscoale de proporții — una în insula Iava, cealaltă în Sumatra. O lună de zile le-a trebuit colonialiștilor olandezi ca să înăbușe răscoala maselor din Iava. Ei au reprimat cu o deosebită cruzime pe membrii partidului comunist care au participat la aceste revolte ¹⁴.

Lupte antiimperialiste au zguduit întreaga lume arabă. În Egipt, burghezia națională și intelectualitatea s-au situat în fruntea luptelor pentru independență. La cîteva zile după sfîrșitul războiului, un grup de militanți politici egipteni au constituit o delegație, în frunte cu Zaghlul pașa, care a început tratative cu guvernul englez, solicitînd acordarea independenței și dreptul Egiptului de a fi reprezentat la Conferința de pace (1919). Pentru susținerea acestei acțiuni politice s-a creat Partidul delegației („Wafd-ul“). Autoritățile coloniale britanice au trecut la arestări în rîndul liderilor politici egipteni. Ca urmare a acestei măsuri au fost declanșate acțiuni de masă ce au culminat cu răscoala poporului egiptean din martie 1919, la care au participat : felahi, negustori, meșteșugari, studenți, intelectuali, burghezia națională și cercuri ale moșierimii liberale. Clasa muncitoare a luat parte plenar la răscoală ¹⁵. Sub conducerea sindicatelor, muncitorii din Cairo, Alexandria și din alte centre au declarat un șir de greve, în timpul cărora au ocupat fabricile și uzinele ¹⁶. În pofida măsurilor represive adoptate de autoritățile britanice de ocupație, mișcarea antiimperialistă a poporului egiptean n-a putut fi zăgăzuită. În decembrie 1921 acțiunile de luptă ale maselor au luat o nouă amploare. Sub presiunea acestor mișcări, Anglia a dat, în februarie 1922, o declarație cu privire la abolirea protectoratului britanic asupra Egiptului, recunoscîndu-i independența. Suveranitatea Egiptului continua să fie însă știrbită prin menținerea trupelor britanice în țară, precum și printr-o serie de tratate dezavantajoase.

În 1925 în Siria s-a declanșat războiul de eliberare națională de sub mandatul colonialiștilor francezi. Începută la Djèbel, mișcarea a cuprins repede celelalte orașe și regiuni ale țării, extinzîndu-se pînă în Liban. Războiul a durat doi ani, timp în care Franța a antrenat importante forțe

¹⁴ Henri Grimal, *La decolonisation. 1919—1963*, Paris, 1965, p. 89.

¹⁵ S. A. aș Sefii, *Razvitie naționalo-osvoboditelnogo dvijenja v Egipte (1882—1925)* (traducere din limba arabă în limba rusă), Editura pentru literatură străină, Moscova, 1961, p. 65.

¹⁶ *Ibid.*

armate franceze, senegaleze și marocane, puse sub comanda generalului Gamelin. Deși mișcarea a fost înfrântă, Franța a fost nevoită să țină seama de unele revendicări ale populației și, în primul rînd, să acorde o constituție ¹⁷.

Un caracter de masă a căpătat mișcarea de eliberare națională din Maroc, declanșată la început în zona de ocupație spaniolă, în regiunea muntoasă a Rifului. Triburile răsculate din această regiune s-au unit, sub conducerea lui Abd el Krim, raportînd succese însemnate asupra trupelor spaniole. În septembrie 1921, Congresul șefilor de triburi, care s-a declarat Adunare națională, a proclamat Riful republică independentă; președinte a devenit Abd el Krim. Această republică exercita o mare influență și asupra populației marocane din zona franceză de ocupație, care a început să se agite. Pentru a preîntîmpina extinderea răscoalei, guvernul francez a trimis în Maroc trupe suplimentare (40 de batalioane), în frunte cu mareșalul Pétain ¹⁸. Guvernul spaniol a debarcat și el contingente numeroase de trupe. În cursul anului 1925, patrioții din Rif au opus o eroică rezistență trupelor franco-spaniole. În fața forțelor inegale, răscoala a fost însă înfrîntă.

În Africa neagră, unde lipsea aproape cu desăvîrșire burghezia națională și proletariatul, intelectualitatea a reprezentat pătura socială cea mai avansată, aducîndu-și contribuția la trezirea conștiinței naționale a maseilor. Ea a atras atenția cercurilor progresiste din întreaga lume asupra mizeriei din țările respective, cauzată de dominația colonială. Începînd din anul 1919, din inițiativa negrului american dr. W. Dubois, s-au organizat, periodic, congrese panafricane (Paris-1919, Londra-1921, Londra-1923, New York-1927 etc.) ¹⁹. La aceste congrese, la care participau intelectuali africani, se revendica egalitatea în drepturi pentru oamenii de orice rasă ²⁰.

Mișcarea de eliberare națională din America Latină prezintă numeroase trăsături specifice, izvorîte din particularitățile dezvoltării istorice. Aici, mișcările antiimperialiste erau îndreptate împotriva dominației economice și politice a capitalului monopolist nord-american care, după război, și-a intensificat penetrația în țările respective. În Argentina, la începutul anului 1919, acțiunile antiimperialiste și antifeydiale ale maseilor au culminat cu luptele de baricadă pe străzile capitalei acestei țări. În 1924—1925 în Brazilia s-a declanșat o răscoală populară pentru reforme democratice și pentru eliberare de sub dependența economică și politică a S.U.A. În fruntea răscoalei s-a situat democratul Carlos Prestes, devenit ulterior membru și conducător al Partidului Comunist din Brazilia. El a condus marșul maseilor spre capitală. Democrații burghezi mexicanii, aflați la cîrma țării, au inițiat și ei unele reforme care au limitat privilegiile bisericii catolice și ale monopolurilor petroliere din S.U.A. Mișcarea democratică și antiimperialistă din Nicaragua (1926—1932) a fost înăbușită cu brutalitate de către forțele armate nord-americane. Numeroase acțiuni antiimperialiste au avut loc în Cuba, Chile etc.

¹⁷ Henri Grimal, *Op. cit.*, p. 25.

¹⁸ *L'Afrique en XX siècle*, sub redacția lui Maurice Baumont, Éditions Sirey, Paris, 1966, p. 125.

¹⁹ Louis C. D. Joze, *Op. cit.*, p. 416—417.

²⁰ *Ibidem*, p. 417.

Rezultatele concrete ale marilor acțiuni anticolonialiste de pînă în anul 1928, în preajma crizei economice mondiale, au fost dintre cele mai diferite. Pentru prima oară lanțul imperialismului s-a dovedit a fi vulnerabil în cîteva dintre verigile sale colonialiste. Astfel, în anii 1919—1924 și-au cîștigat independența de stat Afganistanul, Turcia, Iranul și Mongolia. Cinci ani și-a menținut independența Republica Rif (1921—1926). Egiptul, Siria ș.a. au cucerit unele reforme care limitau dependența lor față de imperialismul străin. În partea sudică a Chinei, puterea muncitorească-tărănească se consolida tot mai mult, inițiind măsurile cele mai radicale antifeudale și antiimperialiste.

Criza economică din anii 1929—1933, prin consecințele sale multiple, a constituit cadrul în care mișcarea anticolonialistă a intrat într-o nouă fază. Metropola a căutat să iasă din criză printr-o și mai crîncenă exploatare a popoarelor coloniale și dependente. S-au ascuțit contradicțiile dintre metropolă și țările coloniale și dependente. Zone largi din lumea colonială au fost cuprinse de greve și demonstrații muncitorești, revolte țărănești, de ample mișcări de eliberare națională, ceea ce a determinat adîncirea crizei sistemului colonial.

În China, în anii crizei economice, Armata roșie a făcut să eșueze, una după alta, prin lupte eroice, campaniile ciankaișiste îndreptate împotriva ei, lărgind și consolidînd bazele revoluționare. În 1934 a început „Marșul lung”, în cursul căruia armata populară chineză a străbătut, în condiții extrem de grele, un drum de peste 10 000 de km, de la Kiangsi, din sudul țării, pînă la Sensi, în nord-vestul Chinei, unde a fost creată o nouă bază revoluționară²¹.

Accentuarea exploatării din partea imperialismului japonez a dat impuls mișcării de eliberare socială și națională a poporului coreean. În anii 1929—1933, în Coreea au avut loc numeroase greve muncitorești, mișcări țărănești, studențești etc. În partea de nord a Coreei a început să ia amploare mișcarea de partizani împotriva colonialiștilor japonezi.

Anul 1930 a marcat o cotitură în istoria mișcării de eliberare națională din Indochina²². Abuzurile fiscale ale colonialiștilor francezi, intensificarea exploatării muncitorilor industriali și ai celor de pe plantații au generat mari răscoale populare. La Yen Bay s-au revoltat soldații indigeni, într-o serie de regiuni din Cochinchina s-au răsculat argații de pe plantațiile marilor proprietari. În Tonkin și în alte zone au avut loc „marșuri ale foamei”²³.

În anii 1929—1933, mișcarea grevistă a luat în India proporții fără precedent. Aproape în toate ramurile industriei și transporturilor feroviare au avut loc greve puternice și de lungă durată. În diferite regiuni au început răscoale în rîndul maselor țărănești, revolte ale soldaților, boicotarea mărfurilor engleze. Mișcarea de eliberare națională s-a desfășurat pe scară largă, cuprinzînd întreaga țară. Congresul Național Indian, în conferința sa anuală, ținută în decembrie 1929 la Lahore, a reafirmat re-

²¹ Tradiții ale poporului român de solidaritate și prietenie cu poporul chinez, p. 29.

²² Henri Grimal, *Op. cit.*, p. 71.

²³ *Ibid.*

vendicarea independenței depline și a inițiat o nouă campanie de nesupunere ²⁴.

Acțiuni de masă s-au înregistrat în Indonezia și Birmania. Mișcarea de eliberare națională din Irak a determinat guvernul englez să înlocuiască sistemul mandatului cu un tratat anglo-irakian (1930). Independența era însă mai mult nominală, deoarece în Irak s-au menținut trupele engleze și bazele lor militare ²⁵. În Filipine „Congresul independenței”, convocat în 1930, la care au participat 2 000 de delegați, a cerut independența deplină și imediată. Răscoalele țărănești de aici, începînd din 1931, s-au contopit cu lupta largă antiimperialistă ²⁶.

În vara anului 1930, flacăra revoltelor antiimperialiste s-a reaprins în Egipt. Masele s-au ridicat împotriva guvernului care, în octombrie 1930, a publicat o nouă constituție cu prevederi de dreapta. În semn de protest, muncitorii au declarat greve însoțite de mari demonstrații de stradă. Puternice ciocniri între țărani și poliție au fost înregistrate în 1931 ²⁷.

La rîndul lor, intelectuali patrioți din Africa tropicală au început să se încadreze în organizații politice, în vederea emancipării naționale a popoarelor lor. Leopold Sedar Senghor a formulat pentru prima dată pe plan cultural voința de emancipare, limitată pînă atunci la domeniul politic ²⁸.

Dependența țărilor latino-americane față de monopolurile nord-americane a făcut ca în aceste țări efectele crizei să se manifeste cu o deosebită putere. În Brazilia, Argentina, Cuba, Chile, acțiunile greviste ale proletariatului, revoltele spontane țărănești s-au contopit într-o largă mișcare antiimperialistă.

Radicalizarea proletariatului s-a reflectat și în apariția unor partide comuniste. După anul 1929 s-au creat partide comuniste în Indochina, Filipine, Siria, Liban, Malaezia, Irak, Birmania, Peru, Columbia, Ecuador, Panama, Venezuela, Costa-Rica, Salvador, Paraguay, Porto-Rico. Secțiunile Partidului Comunist Francez din Tunis și Algeria au devenit independente ²⁹. Deși multe din ele au fost, curînd, scoase în afara legii, partidele comuniste s-au dovedit a fi militante active în lupta pentru emancipare națională și pentru drepturi democratice. Marile greve și demonstrații din acești ani, declanșate în țările coloniale și dependente mai dezvoltate, erau inițiate și conduse de partidele comuniste.

În anii crizei economice, cînd, în scopul luptei, se impunea mai mult ca oricînd cimentarea frontului unic antiimperialist, Congresul al IV-lea al Internaționalei Comuniste (1928) a emis unele teze sectare, combătute la vremea sa de către V.I. Lenin, cu privire la strategia și tactica mișcării comuniste în problema național-colonială. Congresul a apreciat că țările coloniale și dependente s-ar afla în etapa pregătirii revoluției socialiste și a dictaturii proletare și, ca atare, lovitura principală ar trebui îndreptată împotriva burgheziei naționale. Aceasta a îngreunat apropierea de mase a tinerelor partide comuniste.

²⁴ Henri Grimal, *Op. cit.*, p. 57.

²⁵ *Ibidem*, p. 23.

²⁶ *Probujdenie ugnjetennih*, p. 263.

²⁷ S. A. aș Sefii, *Op. cit.*, p. 105.

²⁸ Louis C. D. Joose, *Op. cit.*, p. 417.

²⁹ *Osnovniie etapi razvitiia mirovogo revoliucionnogo proțessa posle Okteabريا*, p. 205—206.

Teza de mai sus nesocotea etapa istorică în care popoarele își desfășurau lupta precum și căile de reușită ale acesteia. „Partidul revoluționar — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — trebuie să țină seama de situația concretă în care își desfășoară activitatea, de a nu depăși etapele...”³⁰ Etapa istorică concretă în care se aflau popoarele coloniale și dependente era aceea a luptei antiimperialiste, iar succesul ei depindea de unitatea forțelor naționale, a muncitorilor, țăranilor, intelectualității, a păturilor mijlocii, inclusiv a cercurilor burgheze, care se pronunțau pentru dezvoltare independentă a țării.

Pe baza experienței acumulate de partidele comuniste în focul practicii marilor mișcări de eliberare națională, s-a renunțat la hotărârile de mai sus, revenindu-se, treptat, la lozincă justă a frontului unic antiimperialist.

MIȘCĂRILE DE ELIBERARE NAȚIONALĂ ÎN CONDIȚIILE AGRESIVITĂȚII ȚĂRILOR FASCISTE (1931—1939)

În timp ce vechile metropole se răfuiau tot mai greu cu mișcările de eliberare națională, dominația lor colonială a început să fie amenințată

de puterile fasciste, care puneau problema reîmpărțirii teritoriale a lumii în folosul lor. Aceste rivalități s-au ascuțit în mod deosebit în anii crizei economice. „Se poate spune — constata gazeta „Frontul evenimentelor culturale și sociale“ din 15 ianuarie 1933, aflată sub îndrumarea Partidului Comunist Român — că niciodată pofa marilor puteri imperialiste după noi cuceriri coloniale n-a fost atât de arzătoare și atât de plină de nesaț ca în momentul de față“. În septembrie 1931, imperialiștii japonezi, după ce au invadat partea de nord-est a Chinei, s-au pregătit pentru noi atacuri împotriva acestei țări. Proclamându-se, în mod demagogic, drept eliberatori ai Asiei față de colonialiștii europeni și nord-americani, imperialiștii japonezi urmăreau, de fapt, să impună țărilor acestui continent propria lor ocupație.

Partidul nazist, curînd după preluarea puterii în Germania, a revendicat cu tărie, „în numele spațiului vital“, retrocedarea vechilor sale colonii, acaparate de Anglia și Franța, în urma primului război mondial. Rasismul feroce practicat de fasciștii germani a stîrnit ura și revolta popoarelor coloniale și dependente față de hitleriști.

În octombrie 1935, Italia fascistă a atacat Abisinia, ceea ce a provocat o mare neliniște în rîndul popoarelor de pe acest continent. Puterile fasciste, prin intermediul unei demagogii deșănțate și a unei politici de corupere prin masive fonduri bănești, au acționat în țările coloniale și dependente pentru a-și crea acolo agenturi.

Politica de înrobire a țărilor coloniale și dependente, promovată de către puterile fasciste, a pus aceste popoare în fața unei noi și grave situații. Angajate de decenii în lupta pentru eliberare națională, ele nu puteau accepta schimbarea vechiului jug cu unul nou, al puterilor fasciste. Popoarele urau fascismul și condamnau agresiunea țărilor fasciste. În același timp, militau pentru eliberarea țărilor lor de sub dominația vechilor me-

³⁰ „Scinteia“ din 10 septembrie 1973.

tropole. Relevînd poziția Congresului Național Indian față de agresiunea țărilor fasciste, Jawaharlal Nehru scria că această organizație și-a manifestat „opозиția față de fascism, nazism și față de militarismul japonez..., o caldă simpatie față de victimele acestei agresiuni“. Pe de altă parte, Congresul Național Indian acționa cu hotărîre pentru eliberarea țării de sub stăpînirea engleză, căci „numai o Indie liberă este în stare să participe din toate puterile sale la acest război, că numai dobîndind libertatea... am putea aprinde entuziasmul în mase și mobiliza vastele noastre resurse“³¹.

În noile condiții istorice, cînd în fața mișcării comuniste și muncitorești internaționale se punea cu acuitate problema unirii tuturor forțelor în vederea luptei împotriva fascismului și războiului, viața a reclamat o cotitură și în politica frontului unic antiimperialist în țările coloniale și dependente. Generalizînd experiența mișcării de eliberare națională, Congresul al VII-lea al Internaționalei Comuniste (iulie-august 1935) a dat o interpretare nouă, mai realistă, etapei revoluționare în care se aflau țările coloniale și dependente, a înlăturat unele erori sectare anterioare în această problemă, inclusiv în aprecierea burgheziei naționale, în bloc, ca trădătoare. Congresul a chemat partidele comuniste din țările coloniale și dependente să acționeze cu hotărîre și energie pentru crearea frontului unic antiimperialist, care să cuprindă toate forțele sociale și politice interesate în obținerea independenței, inclusiv burghezia națională, ale cărei contradicții cu metropola nu numai că s-au menținut, dar, într-o serie de țări, s-au ascuțit.

La rîndul lor, diferite organizații politice dintr-o serie de țări coloniale și dependente au început să înțeleagă că succesul mișcării antiimperialiste nu putea fi asigurat excluzînd pe comuniști, care constituiau o forță politică deosebit de activă în lupta pentru independență națională și progres social în fiecare țară.

Recurgînd la tactica creării de fronturi largi antiimperialiste, mișcarea de eliberare națională a luat o amploare deosebită în deceniul al patrulea.

În fața pericolului în care se afla poporul chinez, ca urmare a extinderii agresiunii japoneze, și ținînd seama de repetatele propuneri ale partidului comunist cu privire la crearea frontului național anti-japonez, Gomingdanul a fost nevoit să-și schimbe politica dusă timp de 10 ani — politica războiului civil și de guvernare dictatorială —, să accepte, în anul 1937, crearea Frontului național unic anti-japonez. Acest acord, sabotat de nenumărate ori de Cian Kai-și, a marcat începutul războiului național de rezistență împotriva Japoniei imperialiste, în care comuniștii chinezi au constituit principala forță mobilizatoare și conducătoare.

Exemplul creării frontului unic antiimperialist în China a exercitat o mare influență asupra mișcării de eliberare națională din întreaga Asie. Pornind de la faptul că Congresul Național Indian se bucura de cea mai mare influență în rîndul maselor, mai ales în rîndurile țărănimii, comuniștii indieni au început să lucreze activ în sînul acestei organizații. Congresul Național Indian, scria Nehru, devenise „un fel de coaliție sau de front unic format din diferite grupuri, unite între ele prin năzuința comună de a obține independența Indiei“³².

³¹ J. Nehru, *Op. cit.*, p. 476.

³² J. Nehru, *Op. cit.*, p. 412.

Victoria frontului popular din Franța a avut un mare ecou în Indochina. În iulie 1936 comuniștii s-au pronunțat pentru convocarea unui congres al forțelor democratice și antiimperialiste. În anul următor, s-a creat Frontul democratic, care a militat pentru drepturi democratice, pentru organizarea luptei împotriva agresiunii japoneze. În cadrul acestui front au acționat comuniști, socialiști, organizații politice ale burgheziei mici și mijlocii.

În Indonezia, comuniștii au participat la activitatea organizațiilor legale ale burgheziei naționale. În același spirit au acționat și partidele comuniste din Siria și Liban. În timpul mării răscoale din Irak, din 1935, s-a creat Comitetul central al frontului antiimperialist, în care au intrat elementele patriotice irakiene, inclusiv comuniștii.

În Egipt, comuniștii au luat parte la mișcările de masă din 1935—1936 pentru restabilirea constituției din 1923, pentru deplină independență națională³³. Comuniștii algerieni au colaborat cu Congresul musulman, care se pronunța pentru egalitatea în drepturi a algerienilor cu francezii, pentru revendicări economice, sociale și culturale³⁴.

Fronturi populare s-au constituit și într-o serie de țări latino-americane. În Mexic, frontul popular a sprijinit guvernarea președintelui Lazaro Cardenas (1934-1940), care a inițiat unele măsuri antifeudale și antiimperialiste. În anul 1938, președintele mexican a naționalizat resursele de petrol, lovind în monopolurile nord-americane. În Chile, în 1936, s-a creat, cu sprijinul activ al comuniștilor, frontul popular, care cuprindea toate forțele progresiste ale populației; el se pronunța pentru democratizarea vieții social-politice, împotriva capitalului străin, pentru independența națională, pentru satisfacerea necesităților economice ale oamenilor muncii. În 1938, ca urmare a victoriei în alegerile parlamentare, în această țară s-a instaurat primul guvern al frontului popular pe continentul sud-american. Oamenii muncii au obținut unele cuceriri social-economice. În 1936, la inițiativa comuniștilor, s-a creat un front popular în Brazilia, care revendica: democrație, independență națională deplină și îmbunătățirea condițiilor de trai ale maselor. Partidul Comunist din Cuba a reușit să formeze, în 1937, un bloc popular revoluționar, constituit din proletariat, țărani și alte păături sociale.

Fronturile populare, antiimperialiste și antifasciste, care s-au constituit în țările coloniale și dependente, au dat noi impulsuri mișcării de eliberare națională. Sub presiunea acestora, metropolele au fost nevoite să recurgă la tactica concesiilor, la unele reforme constituționale, la înnoirea instituțiilor politico-administrative, la revizuirea și, într-o oarecare măsură, la ușurarea unor clauze ale tratatelor înrobitoare.

Astfel, în 1933, guvernul nord-american a promis acordarea independenței Filipinelor. Guvernul frontului popular din Franța, în urma tratativelor avute în 1936 cu reprezentanții sirieni și libanezi, a recunoscut independența Siriei și Libanului, stabilindu-se un termen de trei ani pentru anularea mandatului francez asupra acestor țări. Guvernul francez a acordat, de asemenea, unele drepturi constituționale Algeriei, Indochinei etc.

În 1935, parlamentul englez a adoptat „Legea cu privire la adminis-

³³ S. A. aş Sefii, *Op. cit.*, p. 106.

³⁴ *L'Afrique en XX siècle*, p. 135.

trarea Indiei", care prevedea o mai largă autonomie pentru provinciile țării și crearea unui sistem federal. În august 1936, prin tratatul de alianță anglo-egiptean, se înlăturau o serie de îngrădiri ale independenței Egiptului; în schimb, trupele engleze continuau să rămână în zona Canalului de Suez.

Eforturile colonialiștilor de a se adapta noilor condiții istorice, recurgerea la unele reforme în sistemul lor colonial au constituit o ultimă încercare de a asigura stabilitatea și liniștea dominației asupra popoarelor subjugate. Aceste reforme urmăreau să cointerezeze țările coloniale și dependente în lupta împotriva țărilor fasciste agresoare, care pregăteau cel de-al doilea război mondial.

Concesiile făcute de metropole popoarelor coloniale și dependente n-au găsit însă un ecou adânc în rindurile acestora, deoarece prin ele nu se satisfăcea principalul lor deziderat: eliberarea națională deplină. Popoarele asuprite și-au dat seama că reformele inițiate de metropole erau semne de slăbiciune și și-au intensificat lupta. Astfel că, în ajunul celui de-al doilea război mondial, mișcarea de eliberare națională în țările coloniale și dependente se afla în plin avânt.

SOLIDARITATEA MIȘCĂRII MUNCITOREȘTI INTERNAȚIONALE CU LUPTA POPOARELOR COLONIALE ȘI DEPENDENTE

În perioada interbelică, luptele antiimperialiste ale popoarelor coloniale și dependente au găsit un sprijin puternic în Uniunea Sovietică — singura țară socialistă

din acel timp — și în mișcarea muncitorească internațională. Referindu-se la aceasta, Lenin scria: „...proletariatul internațional este singurul aliat al tuturor sutelor de milioane de oameni ai muncii și de exploatați ai popoarelor din Orient”³⁵.

Mișcarea muncitorească internațională, care în anii postbelici s-a dezvoltat atât sub raport numeric cât și al conștiinței, a ridicat pe o treaptă superioară vechile sale tradiții de solidaritate cu lupta de eliberare națională a popoarelor coloniale și dependente. În pofida sciziunii proletariatului internațional, la marile campanii de solidaritate cu lupta popoarelor coloniale și dependente au participat, în front comun, muncitorii comuniști, social-democrați și fără de partid.

În fruntea acțiunilor de solidarizare a proletariatului internațional cu mișcarea național-colonială a popoarelor s-au situat comuniștii, partizanii eliberări depline a tuturor popoarelor.

Printre campaniile de solidarizare cu mișcările de eliberare național-colonială, organizate și conduse de partidele comuniste, la loc de frunte s-a situat largă acțiune de sprijinire a luptei poporului chinez, sub lozincile: „Jos mâinile de pe China revoluționară!”, „Vom apăra Revoluția chineză!”. După ce China a fost atacată de Japonia militaristă, în majoritatea țărilor s-au creat comitete de acțiune pentru sprijinirea Chinei, care au organizat demonstrații sub lozincă „Să înceteze agresiunea fasciștilor japonezi”, au adunat ajutoare în medicamente și bani pentru luptătorii chinezi. Sindicatele muncitorilor portuari din Franța, Anglia, Germania,

³⁵ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 39, p. 335—336.

S.U.A., Canada, Australia ș.a. au lansat lozinca boicotării mărfurilor japoneze, docherii refuzînd să încarce armament și muniții destinate mașinii de război japoneze. Voluntari și personal sanitar dintr-o serie de țări au plecat în China să sprijine rezistența anti-japoneză.

Mișcarea muncitorească și democratică internațională a desfășurat ample acțiuni de solidarizare și cu lupta popoarelor coloniale și dependente din Asia, Africa și America Latină. Relatînd despre solidaritatea mișcării democratice cu lupta poporului etiopian împotriva agresiunii Italiei fasciste, „Scinteia“, organul central de presă al P.C.R. scria : „Agresiunea Italiei fasciste contra independenței poporului abisinian a stîrnit indignare și revoltă în rîndurile tuturor păturilor din toată lumea, pentru care cuvîntul civilizație înseamnă libertate și egalitate pentru toate popoarele și națiunile...”³⁶

În cadrul acestor mișcări de solidarizare cu lupta popoarelor coloniale și dependente o contribuție însemnată a avut proletariatul din metropole. Proletariatul francez a combătut vehement politica colonialistă a claselor sale dominante. El s-a ridicat unanim împotriva războaielor „de pacificare“ a Siriei și Marocului. Deputații comuniști francezi au refuzat să voteze credite de război, cerînd recunoașterea independenței celor două țări. Demonstrațiile de masă ale proletariatului francez au culminat cu greva generală politică de protest împotriva intervenției armate în Maroc și Siria. O parte din trupele franceze au refuzat să lupte împotriva Republicii Rif. Muncitorii francezi au condamnat, de asemenea, crunta exploatare colonială a popoarelor din Indochina, Algeria, Tunis etc.

Clasa muncitoare din Anglia, în frunte cu comuniștii, a demascat fărădelegile săvîrșite în India, Egipt, Irak, Birmania și în celelalte colonii britanice. În anul 1925, Congresul Trade-Unionurilor, care a avut loc la Scarborough, a adoptat, cu majoritate de 3 082 000 de voturi față de 79 000, următoarea rezoluție : „Congresul își exprimă totala sa opoziție față de imperialism și decide : 1) să sprijine pe muncitorii din toate regiunile Imperiului Britanic în organizarea lor în sindicate și în partide politice, în scopul apărării intereselor lor ; 2) să sprijine dreptul tuturor popoarelor din Imperiul Britanic la autodeterminare, inclusiv dreptul separării lor complete de imperiu”³⁷.

Proletariatul conștient din Spania, Belgia și Olanda a militat pentru acordarea de reforme în coloniile deținute de țările respective. Opinia publică progresistă din S.U.A. a urmărit cu simpatie lupta de eliberare națională a poporului filipinez și mișcările antiimperialiste din Cuba și din celelalte țări de pe continentul sud-american. În pofida condițiilor de cruntă teroare fascistă, cei mai buni fii ai poporului japonez și-au ridicat glasul de protest împotriva propriului guvern, care a dezlănțuit agresiunea armată împotriva Chinei. „Buletinul C.C. al Partidului Comunist Român“ din septembrie-octombrie 1933 făcea cunoscut maselor muncitoare din România că partidul comunistilor japonezi duce „o luptă adevărată leninistă și energică contra războiului“. Proletariatul italian a luat parte activă la campania mișcării muncitorești internaționale de solidaritate cu lupta poporului etiopian, supus agresiunii din partea Italiei fasciste. În februarie 1935, partidele comunist și socialist au lansat un apel comun

³⁶ „Scinteia“, nr. 1—2 din ianuarie 1936.

³⁷ R. Palme Dutt, *Criza imperiului britanic*, Editura de stat pentru literatură științifică, București, 1951, p. 159.

către muncitorii italieni, pentru a-i preveni împotriva încercărilor fascismului de a țiri țara într-un război de agresiune în Etiopia. Lozinca larg difuzată prin mijlocirea presei ilegale a fost : „Jos minile de pe Abisinia !”³⁸

În februarie 1927, s-a constituit, la Bruxelles, „Liga împotriva imperialismului, împotriva opresiunii coloniale și pentru independență națională”, cunoscută sub numele de Liga antiimperialistă. Programul de acțiune al ligii prevedea lupta comună a mișcării de eliberare națională a popoarelor coloniale și dependente cu mișcarea muncitorească internațională. Ea a sprijinit lupta de emancipare națională a popoarelor, inițiind campaniile de solidaritate a mișcării muncitorești internaționale cu acțiunile împotriva opresiunii coloniale. Treptat, însă, asupra Ligii antiimperialiste și-au pus pecetea unele hotărâri sectare în ceea ce privește raporturile de colaborare cu organizațiile burgheziei naționale din țările coloniale și dependente. În anul 1935, Liga antiimperialistă s-a dizolvat.

Mișcarea muncitorească internațională și opinia publică progresistă au condamnat colonialismul, rasismul și imperialismul în cadrul congreselor și conferințelor de pace, antifasciste și antirăzboinice de la Berlin (1929), Amsterdam (1932), Paris (1933), Bruxelles (1936), Paris (1939).

Prin toate acțiunile sale, mișcarea muncitorească internațională s-a afirmat ca un aliat de nădejde cu lupta antiimperialistă a popoarelor coloniale și dependente.

**SOLIDARITATEA
PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN,
A MIȘCĂRII MUNCITOREȘTI
ȘI DEMOCRATICE DIN ROMÂNIA
CU LUPTA DE ELIBERARE NAȚIONALĂ
A POPOARELOR COLONIALE ȘI DEPENDENTE**

Ca detașament activ al proletariatului mondial, mișcarea muncitorească din România, însuflețită de chemările Partidului Comunist Român, a militat consecvent pentru apărarea cauzei popoarelor coloniale și dependente din Asia, Africa și

America Latină. Comuniștii români au văzut în ridicarea popoarelor coloniale un proces revoluționar în continuă dezvoltare, care, în condițiile existenței și creșterii puterii, a influenței și prestigiului primului stat socialist din lume, a luptei revoluționare a clasei muncitoare din țările capitaliste constituia „o altă lovitură principală îndreptată contra imperialismului”³⁹.

O deosebită amploare a cunoscut campania de solidarizare a proletariatului român cu revoluția chineză⁴⁰. Partidul comunist, clasa muncitoare au susținut cu fermitate „mișcarea aceasta a unui popor de 400 milioane de oameni pentru eliberarea sa de sub jugul imperialismului”⁴¹, văzînd în Partidul Comunist Chinez forța cea mai înaintată a revoluției

³⁸ P. Secchia, *Partidul Comunist Italian de la înființare la Congresul al V-lea*, în „Anale de istorie”, nr. 1/1971, p. 109.

³⁹ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, mapa nr. 227, fila 1.

⁴⁰ Vezi pe larg : C. Botoran, Gh. Unc, *Partidul Comunist Român în fruntea acțiunilor de solidaritate cu lupta revoluționară a poporului chinez în „Anale de istorie”, nr. 4/1971.*

⁴¹ „Lupta de clasă”, nr. 2—3 din 1926, p. 3.

din China, organizatorul și conducătorul poporului chinez în lupta pentru independență națională și prefaceri sociale.

În deceniul al patrulea, când poporul chinez înfrunta cu eroism agresiunea japoneză, Partidul Comunist Român a mobilizat masele largi muncitoare și democratice la o amplă acțiune de sprijinire politică și morală a Chinei. La apelul P.C.R., în mai multe orașe de pe cuprinsul țării s-au format comitete de acțiune, care s-au ocupat cu stringerea de bani și medicamente destinate revoluționarilor chinezi. Din rindul muncitorilor și al intelectualilor democrați s-a constituit la București „Cercul amical chino-român”. Unii voluntari români, după retragerea brigăzilor de voluntari din Spania, au plecat în China, unde au luptat pentru triumful cauzei eliberării naționale a poporului chinez ⁴².

Clasa muncitoare din România și-a manifestat, de asemenea, solidaritatea cu lupta antiimperialistă a popoarelor din alte țări. Gazetele muncitorești și democratice din România consemnau cu satisfacție evoluția mișcărilor revoluționare din Coreea, grevele și demonstrațiile muncitorilor coreeni din Seul, Makpo, Nedchion ș.a.⁴³. Revista „Facla” arăta, în articolul intitulat *Cauzele revoltei anamite*, că această mișcare, din Indochina, pentru independență „este determinată de capitalismul francez, care naște prin însăși esența lui aceste răscoale” ⁴⁴.

Presa muncitorească și democratică din România a demascăat cu vehemență metodele de exploatare a Indiei de către colonialiștii britanici, a popularizat pe larg luptele antiimperialiste ale poporului indian. Relatînd despre mișcările anticolonialiste și sociale din India în anii crizei economice, revista „Stînga” scria, în articolul *Calvarul Indiei*, că „masele muncitoare și țărănești din India s-au angajat în una din luptele cele mai eroice. Ele au pornit să-și cucerească drepturile în fabrici, drepturile în contra latifundiilor, în contra străinilor care îi exploatează” ⁴⁵.

Opinia publică democratică din România a desfășurat numeroase acțiuni de solidarizare cu mișcarea de eliberare națională a țărilor arabe. La campania de solidarizare cu lupta poporului egiptean, în perioada interbelică, alături de reprezentanții clasei muncitoare, s-au raliat și unele personalități cu vederi înaintate din rindul intelectualității române. În anii 1925—1926 presa muncitorească și democratică din România a condamnat cu vehemență războaiele colonialiștilor francezi împotriva mișcării de eliberare din Siria și Maroc. În acest context se înscrie și participarea unui număr de voluntari români, muncitori și țărani, la bătălia cu arma în mînă, alături de poporul marocan din ținutul Rif, împotriva armatelor colonialiste franceze și spaniole ⁴⁶.

În timpul vizitei tovarășului Nicolae Ceaușescu în Maroc, în decembrie 1970, ziarul marocan „La Dépêche” sublinia: „Raporturile dintre

⁴² Vezi pe larg: *Tradiții ale poporului român de solidaritate și prietenie cu poporul chinez*.

⁴³ C. Botoran, A. Harșa, *Partidul Comunist Român în fruntea acțiunilor de solidaritate ale mișcării muncitorești și democratice din România cu lupta de eliberare națională în perioada interbelică*, în „Anale de istorie”, nr. 6/1970, p. 23.

⁴⁴ „Facla” din 23 iunie 1930, p. 4.

⁴⁵ „Stînga” din 20 noiembrie 1932.

⁴⁶ C. Botoran, A. Harșa, *Op. cit.*, p. 27.

România și lumea popoarelor africane au o veche tradiție. Poporul român a fost totdeauna alături de popoarele arabe și africane în lupta lor contra jugului străin⁴⁷.

În același timp, clasa muncitoare din România, opinia publică progresistă și-au exprimat solidaritatea cu lupta antiimperialistă a popoarelor de pe continentul latino-american. În manifestul intitulat *Jos cu teroarea albă și cu intervenția militară în Cuba*, lansat în septembrie 1933, Ajutorul Roșu din România chema masele muncitoare din țara noastră să se solidarizeze cu lupta poporului cuban împotriva imperialismului nord-american. Apelul se încheia cu lozinca : „Trăiască lupta muncitorilor din Cuba contra teroarei albe și contra imperialismului iancheilor“⁴⁸.

După ce Italia fascistă a atacat Abisinia, clasa muncitoare și forțele democratice din țară s-au ridicat cu hotărîre în apărarea poporului etiopian. De la protestele exprimate prin presa vremii sau adresate direct Consulatului italian din București, conferințe, întruniri și adunări de simpatie pentru Etiopia, inițierea creării unor comitete de ajutorare a etopienilor și pînă la plecarea unor medici români pe front, care s-au încadrat în unele detașamente sanitare pentru salvarea răniților etiopieni, toate acestea au reprezentat forme ale solidarității maselor populare din România cu lupta poporului etiopian⁴⁹.

Împăratul Etiopiei, Haile Selassie I — referindu-se la ajutorul acordat de poporul nostru poporului etiopian în perioada invaziei mussoliniene, arăta : „Ne vom aminti mult timp sprijinul moral pe care l-am primit de la poporul României“⁵⁰.

Prin acțiunile de solidaritate cu mișcările de eliberare națională, clasa muncitoare din România a adus o contribuție însemnată la dezvoltarea tradițiilor internaționaliste ale proletariatului român, la promovarea relațiilor de prietenie și stimă cu toate popoarele din lume.

⁴⁷ *Prietenie, colaborare, solidaritate*, Editura politică, București, 1972, p. 39.

⁴⁸ „Buletinul Ajutorului Roșu din România“, nr. 10, din septembrie—decembrie 1933, p. 11.

⁴⁹ I. Babici, *Solidaritate militantă antifascistă. 1933—1939*, Editura politică, București, 1972, p. 145—167.

⁵⁰ „Scînteia“ din 7 decembrie 1966.

Funcția educativ-civică a istoriei (III)

În numărul de față, publicăm unele scrisori trimise pe adresa redacției de profesori și specialiști din țară privind tema dezbaterei, precum și intervențiile unor participanți la consfăturile cadrelor didactice care predau științele sociale din București, Brașov, Buzău, Cluj, Craiova și Timișoara. desfășurate în zilele de 10—11 septembrie 1973.

CORNELIA ALBU, profesoară la Liceul „Unirea” din Brașov. Este bine că Ministerul Educației și Învățământului a pus în discuție, cu ocazia acestor consfătuiri, programele-cadru ce vor fi aplicate în învățământ, începând cu anul școlar 1974/75.

Salutăm inițiativa de a se predă în liceu istoria României și istoria universală într-o manieră modernă, pe probleme, punându-se accent pe istoria civilizațiilor. Discuțiile ar fi fost mai la obiect dacă s-ar fi precizat și subtemele, numărul de ore afectate și anul în care se predă materia respectivă.

Așa cum au fost concepute temele, bănuiesc că se preconizează predarea acestora în anii terminali de liceu. De asemenea, cred că autorii programelor au pornit de la ideea că elementul factual a fost însușit de elevi în clasele V—VIII, cind în predarea istoriei s-a pus accent pe cronologie urmînd ca în liceu să se facă generalizări, sinteze.

Consider că însușirea cunoștințelor prevăzute în actualul proiect de programă corespunde virfurilor și nu majorității absolvenților școlii generale. În ideea generalizării învățămîntului liceal consider necesar să se întocmească programe care să aibă în vedere nivelul mediu de pregătire al tinerilor.

Practica demonstrează că bagajul de cunoștințe și puterea de interpretare a evenimentelor și fenomenelor istorice din partea majorității absolvenților de opt clase sînt necorespunzătoare. Acest lucru a fost confirmat recent și de rezultatele slabe obținute la examenul de istorie la concursul de admitere pentru anul I de liceu, curs seral. Majoritatea candidaților au cunoscut mai bine temele privitoare la luptele pentru apărarea independenței țării noastre, și luptele sociale, probabil fiindcă acestea li s-au imprimat mai bine în minte din clasa a IV-a iar în manualul de clasa a VIII-a sînt prezentate narativ, într-un mod plastic. Nu s-a cunoscut aproape de loc tema privitoare la continuitatea daco-romană (manualul are mari lipsuri în prezentarea acesteia); n-au reușit să prezinte caracterul unitar ale revoluției de la 1848 exprimat prin programe (aceasta demonstrează că fără o pregătire specială tinerii de această vîrstă nu pot realiza sinteze). S-a cunoscut prea puțin istoria Transilvaniei și istoria contemporană a României, lecții care sînt, de altfel, și prea arid prezentate în manual.

O altă cauză a acestor rezultate slabe rezidă și în faptul că în școala profesională, istoria nu este cuprinsă în programele de învățămînt, iar activitățile educative organizate cu elevii pe durata școlarizării nu au reușit să elimine această lacună. Ceea ce consider mai serios este faptul că școala generală și cea profesio-

nală nu i-a obișnuit să urmărească evenimentele zilei prin presă, radio, televiziune etc. și, de asemenea, nu i-a format pentru instrucție și educația permanentă.

Concluzia care se desprinde este aceea a necesității studierii acestui obiect în toate clasele și la toate tipurile de școli dacă dorim să avem un tineret instruit și educat, înarmat cu o concepție înaintată despre viață și societate.

VICTOR BĂDOI, profesor de istorie, Liceul industrial construcției de mașini din Craiova. Despre importanța cunoașterii istoriei poporului nostru au subliniat, în repetate rânduri, documentele partidului, personal tovarășul Nicolae Ceaușescu. Îmi vin și acum în minte emoționantele cuvinte rostite la Pitești, în anul 1966, de către Secretarul general al partidului, cu care prilej compara pe cei care nu-și cunosc istoria propriului popor cu niște copii care nu-și cunosc părinții.

Cadrele didactice din domeniul științelor sociale, masa elevilor, opinia publică, în general, sînt de acord cu rolul pe care trebuie să-l joace istoria, și în mod deosebit istoria poporului nostru, în educarea tinerelor generații, cu rolul său educativ-civic nu numai asupra tineretului dar și asupra unor categorii însemnate de oameni ai muncii din țara noastră. În această direcție, dezbateră inițiată de revista „Anale de istorie”, vine să confirme, odată în plus, prin cuvîntul unor prestigioase personalități din domeniul istoriei, necesitatea revederii locului istoriei în cadrul programului de învățămînt.

Lucrez la un liceu industrial unde în trecut existau în planul de învățămînt două ore săptămînal de istorie modernă și contemporană universală la anul III și două ore săptămînal la anul IV de istoria Romîniei. Îmi amintesc perfect că elevii nu s-au plîns niciodată că sînt suprasolicitați prin aceste obiecte de cultură generală; după cîteva ore de matematică sau alt obiect de specialitate ei așteptau cu plăcere orele de istorie. Erau atenți, receptivi. Vedeai pe fețele lor și din răspunsurile lor dragostea și interesul pentru trecutul de luptă al poporului nostru. S-au considerat chiar nedreptățiți față de cei de la liceele teoretice atunci cînd n-au mai avut în planul de învățămînt acest obiect.

Personal, și nu sînt singurul, consider că trebuie să avem în vedere că acești tineri vor fi, miine, muncitori cu înaltă calificare — un detașament superior al clasei noastre muncitoare, vor fi tehnicieni, mulți poate ingineri și sînt conștienți că le va fi mai greu să înțeleagă multe evenimente sociale și politice interne și internaționale avînd la bază numai cultura generală istorică primită în clasele V—VIII.

S-a vorbit, în nenumărate rânduri, de înlăturarea repetării unor noțiuni și, ca atare, soluția în această direcție s-a considerat a fi scoaterea orelor de istorie la unii ani. Practica vieții și necesitățile epocii noastre, cred eu, infirmă acest procedeu. Aceasta pentru că repetarea, desigur la un nivel superior de înțelegere, este absolut necesară. Acest lucru se observă nu numai la istorie, dar și la fizică, chimie, științele naturale și alte obiecte. Trebuie avut în vedere faptul că sprijinirea noțiunilor de economie politică, socialism științific, filozofie numai pe noțiunile istorice primite în școala elementară creează greutăți mari înțelegerii acestor discipline. Nu încapă îndoială că se impun eforturi și în perfecționarea predării istoriei, în modernizarea metodelor de predare, în înlăturarea unor elemente de natură descriptivă, în axarea activității noastre pe înțelegerea fenomenelor istorice, pe înțelegerea materialist-dialectică a evoluției umane pînă în zilele noastre. Acest lucru nu este însă totuna cu scoaterea totală a istoriei universale și cu o oră pe săptămîină de istoria patriei la liceele de specialitate.

Eficiența sporită a funcției educativ-civice a istoriei va fi determinată și de apariția unor materiale care să stea la dispoziția profesorului și, mai ales, a elevului și care să completeze tematica prezentată în clasă. Mă gîndesc la crestomații de documente și, în mod deosebit pentru istoria Romîniei, la albume cu reproduceri ale vestigiilor materiale și spirituale ale poporului nostru.

În încheiere, mi-aș permite să fac unele propuneri privitoare la felul cum aș vedea eu predarea istoriei în școli. După opinia mea, studiul istoriei în învățămîntul nostru elementar și liceal s-ar putea organiza astfel: clasa a V-a — Istoria antică universală — 2 ore săptămînal; clasa a VI-a — Istoria evului mediu — 2 ore săptămînal; clasa a VII-a — Istoria modernă universală — 2 ore săptămînal; clasa a VIII-a — Istoria contemporană universală — 2 ore săptămînal; clasa a IX-a — Istoria veche și medie a Romîniei — 2 ore săptămînal; clasa a X-a — Istoria modernă și contemporană a Romîniei — 2 ore săptămînal.

Consider necesară introducerea istoriei României în clasele a IX-a și a X-a deoarece, începînd din anul școlar 1974—1975, vor fi cuprinși în învățămîntul de 10 ani toți tinerii patriei noastre. Or, făcîndu-se istoria României în ultimul an de liceu ar însemna să frustrăm de acest drept pe toți cei care, terminînd 10 ani de școală, vor intra în producție.

În anii superiori ai liceului, consider că se poate preda un curs de istorie a culturii universale (pentru anul III — 2 ore săptămînal) și un curs de Istorie a mișcării muncitorești și a P.C.R. (pentru anul IV — 2 ore săptămînal).

Desigur că toate acestea sînt numai opinii ale unui cadru didactic, care are însă mulți ani de activitate și experiență la catedră. Dar nu este oare normal ca, pe baza opiniei miilor de cadre care predau istoria în învățămînt, să se formeze opinia cea mai adecvată pentru așezarea istoriei la nivelul cerințelor și necesităților actuale?

VALERIU BOTA — profesor emerit, directorul Liceului nr. 6, Cluj. Viziunea integratoare, ca și abordarea individuală, diferențiată a fiecăruia dintre domeniile care alcătuiesc științele social-umanistice nu se poate realiza în învățămînt dacă unul dintre ele, în cazul de față istoria, ocupă un loc care, așa cum au arătat mai mulți colegi în cadrul consfățuirii noastre, nu e prea departe de postura „cenușăresei“. A-i rezerva un asemenea „statut“, înseamnă, pe de o parte, a îngădui graba și aproximația în însușirea cunoștințelor, superficialitatea în ultimă instanță iar, pe de altă parte, a minimaliza în cadrul circuitului instructiv-educativ acel fond de fapte, evenimente, procese, învățăminte, concluzii și convingeri pe care numai istoria le poate oferi, ceea ce împietăză asupra nivelului, calității și ritmului pregătirii în ansamblul științelor sociale. Pot fi, oare, predate în bune condiții la școala generală sau la liceu asemenea discipline cum sînt economia politică, filozofia, istoria filozofiei, istoria literaturii ș.a. fără ca elevul să posede cunoștințe fundamentale de istorie?

Proiectul de programă pentru predarea istoriei în anul școlar 1974—1975 formulează, în nota de preambul, principii și cerințe întemeiate în legătură cu promovarea istoriei în școală, dar modul cum se concepe concretizarea acestora nu este în măsură să mă satisfacă, așa cum au spus aici și alți profesori de istorie. M-aș referi la un singur aspect: se prevăd pentru predarea istoriei universale, la clasa a XI-a, 32 de teme. Ce înseamnă aceasta se poate vedea din modul cum sînt ele „condensate“ în sus-citatul proiect: 3 teme pentru comuna primitivă și pentru orînduirea sclavagistă; 3 teme pentru evul mediu; 4 teme pentru perioada de trecere la capitalism; 12 teme pentru istoria societății capitaliste, pînă la primul război mondial; 10 teme pentru lumea contemporană.

Admițînd că vor fi prevăzute nu una, ci două ore pe săptămînă pentru tratarea acestor teme de largă cuprindere, mă întreb ce metode moderne vom putea folosi noi, profesorii, ca să realizăm lecții eficace? Vom recurge, probabil, la acea mult combătută formulă a evocării din viteză a faptelor, căreia îi spunem, pretențios, „metoda prelegerii“, iar elevii la notarea „cu sufletul la gură“. În următoarea lecție, vom repeta aceeași manieră de „predare“, fără a putea realiza momentul verificării cunoștințelor, iar apoi vom recurge la extemporale și la verificări orale pentru ca elevii să aibă note, așa cum o cere regulamentul. Mai este loc, în atare condiții, pentru modernizare, pentru problematizare, pentru asigurarea participării conștiente a elevului la lecție, pentru realizarea cu adevărat a relației profesor-elev în comunicarea cunoștințelor? Cînd să utilizezi materialul didactic ajutător — texte, proiecții, benzi de magnetofon etc.?

Este limpede că o reală promovare a istoriei în școală nu poate ocoli, în nici un chip, eșalonarea predării ei în toate clasele, ceea ce, așa cum s-a arătat aici, nu se realizează încă, și că trebuie să fie rezervat un număr corespunzător de ore pentru tratarea temelor prevăzute în proiectul de programă. Pregătirea științifică, ideologică și politică a generațiilor de tineri, formarea calităților intelectuale ale omului modern, la care istoria contribuie din plin, sînt de trebuință în egală măsură și indiferent de domeniul în care viitorii adulți își vor desfășura activitatea.

ION DUMITRU BUICĂ, profesor la școala generală Piscul Sadovei, comuna Sadova. Din practica de zi cu zi la catedră am putut constata că disciplinele social-politice, și în primul rînd istoria, au rolul de a contribui din plin la lărgirea orizontului cunoașterii umane a elevilor. De aceea afirm că nu poate exista un

bun inginer, un medic înțelegător la suferință, un muncitor harnic cu largi orizonturi dacă nu cunosc îndeaproape legile sociale, dacă individul respectiv nu posedă înalte deprinderi morale. Un aporț însemnat, aș zice chiar primordial, în formarea omului de tip nou, înzestrat cu o conștiință socială, îl aduce istoria.

Or, dacă acesta este un adevăr de necontestat, de ce oare să nu dăm în școli, indiferent de profil, atenția cuvenită istoriei? De ce oare la clasa a XI-a și a XII-a nu se introduc câte două ore de istoria României pentru ca elevii să știe cât mai multe despre străbunii lor? De ce oare la examenul de bacalaureat istoria nu este obligatorie? Sînt întrebări legitime pe care mi le pun eu, și, ca mine, mii de profesori, sute de mii de părinți, dacă vreți, într-un sens mai larg, opinia publică. Este bine știut că istoria este cartea de căpătii pentru un popor, și, în același timp, un îndreptar. Tot ce a realizat acel popor, viața și lupta lui, dar mai ales speranțele spre viitor sînt cuprinse în această disciplină a cunoașterii. Istoria e un îndrumător căci ea reflectă drumul spinos al cunoașterii, acea spirală evolutivă a mișcării sociale. Iată de ce trebuie să facem pe elevi să înțeleagă aceste două ipostaze ale istoriei; iată de ce, raportată la nevoile omului, sîntem nevoiți să recunoaștem că istoria are o dublă calitate — de știință și de obiect de învățămînt.

Date fiind toate acestea mă întreb, pe drept cuvînt: de ce această disciplină să rămînă în sfera restrînsă a unui cerc de inițiați și să nu fie, cum ar fi și logic, un tezaur și al elevilor? Personal, consider că numai așa istoria își atinge laturile ei fundamentale: instructiv-informativă și educativ-formativă.

Se mai ridică însă și un alt aspect. Dacă se simte nevoia să dăm istoriei ce este al istoriei, apoi, noi, profesorii de specialitate, trebuie să depunem eforturi susținute pentru a avea o bună pregătire profesională, la nivelul cuceririlor istoriografiei noastre. Despre acest aspect s-au pronunțat, cu o înaltă competență, zeci de participanți la discuția inițiată de revista „Anale de istorie”. Personal, mi-aș permite, în cadrul consfățuirii noastre, să-mi exprim și eu cîteva gânduri reieșite din practica la catedră.

Pentru a-și atinge scopul în predarea istoriei la clasă, profesorul trebuie să facă totul pentru a nu transforma istoria în ceva pentru sine, ci într-un mijloc organizat, de educare patriotică a elevilor, pus, în primul rînd, la îndemîna acestora.

Lecția de istorie este forma instituționalizată în cadrul căreia noi, profesorii, trebuie să facem pe elevi să pătrundă în cultura civilizației umane, să cunoască viața de mult apusă a unor popoare și, mai ales, să înțeleagă drumul ascendent străbătut de poporul român pentru ridicarea țării noastre pe culmile înalte ale civilizației și progresului, ale societății socialiste.

Atunci însă, cînd noi, profesorii, ne prezentăm în fața elevilor, trebuie să fim nu numai oameni-profesori, ci, mai ales, oameni cetățeni. Înarmați temeinic cu cunoștințe de specialitate, buni pedagogi, cu concepții și atitudini morale înaintate, optimiști și cu tact pedagogic, noi, dascăli de istorie, sîntem datori să facem din elevi oameni bine pregătiți pentru muncă și viață, buni cetățeni, adevărați patrioți. Pentru a rezolva aceste deziderate cerute cu stringență de societatea socialistă contemporană trebuie să fim receptivi la nou, să facem tot posibilul ca să legăm istoria de practica socială, să introducem în lecțiile ținute de noi modernismul cu toate atributele lui. Avem la dispoziție, în acest sens, numeroase și foarte utile forme de modernizare: cabinete de istorie cu funcționalitate multiplă; studierea individuală a documentelor de partid și a literaturii de specialitate sau beletristică; munca cu fișe sau conspecte; problematizarea (de ansamblu a unei teme sau de esență); folosirea mijloacelor audio-vizuale ca materiale didactice; învățarea prin descoperire; mijloacele educaționale de mass-media. Toate mijloacele moderne de învățare enumerate mai sus sînt bogate în conținut, pot da rezultate rodnice, dar cu condiția să fie aplicate creator, la nivelul clasei, al colectivului de elevi după vîrstă, necesitate și profil.

ȘTEFAN T. ESEANU, profesor de istorie, Buzău. Am urmărit cu mare atenție și interes dezbaterile despre funcția educativ-civică a istoriei, organizată de revista „Anale de istorie”. În cele ce urmează, îmi permit să expun și eu unele opinii și considerații cu privire la această problemă de mare importanță și acuitate. Voi pune accent pe rolul istoriei în formarea culturii generale liceale, apreciind din capul locului că n-ar trebui nicidecum să se uite că această disciplină reprezintă un prim obiect de învățămînt care concură la realizarea țelului susamintit. Departe de noi a nega valoarea matematicii, fizicii, chimiei etc. la formarea culturii gene-

rale. Toate acestea sînt deosebit de utile în viață. Dar să nu exagerăm. Să nu omitem faptul că scopul liceului este, înainte de toate, să dea o cultură generală. Și, legat de aceasta, ar trebui spus că, dacă la alte obiecte s-ar putea oarecum reduce numărul de ore de predare, la istorie eu cred că nu!

Știm ce spunea Miron Costin despre istorie: „Că letpisețele nu sînt numai să le citească omul, să știe ce au fost în vremi trecute, ci mai mult să fie de învățătură ce iaste bine și rău și de ce să se ferească și ce nu va urma hieicine“.

Iar Mihail Kogălniceanu ținea să sublinieze și el, în al său „Cuvînt pentru deschiderea cursului de istorie națională“: „Istoria, domnilor mei, după zicerea autorilor celor mai vestiți, este adevărata povestire și înfățișare a întîmplărilor neamului omenesc; ea este rezultatul vîrstelor și al experienței“.

Cu șase ani în urmă citeam cu emoție într-un articol publicat de tovarășul Dumitru Popescu în ziarul „Scînteia“ următoarele cuvinte: „Istoria este conștiința de sine a poporului, memoria existenței sale milenare. Ea cuprinde o uriașă experiență umană condensată, înțelepciunea tuturor faptelor, înfrîngerilor și victoriilor prin care au trecut generațiile...“

Printr-un nefericit concurs de împrejurări patologice un om poate să-și piardă memoria. Un popor însă nu. Ea nu se poate pierde pentru că e păstrată în milioane de sipeturi, pe care nimeni nu le poate distruge decît odată cu milioanele de ființe care le țin în păstrare. Se poate nimici amintirea istorică a unui popor numai suprimînd poporul însuși. Dar și atunci istoria lui rămîne în memoria celorlalte popoare, în marea carte de istorie a umanității, unde fiecare națiune a intrat pentru totdeauna prin luptele și victoriile sale, prin ideile și operele ei“.

În pofida acestor adevăruri clare, evidente, nu mică mi-a fost surprinderea să aud unele izolate voci, potrivit cărora istoria ar trebui să se predea în liceu numai la secția umanistică. Aduug faptul știut că, începînd cu anul școlar 1972/1973, istoria s-a scos din anii I și II (fostele clase a IX-a și a X-a) de la liceele teoretice. Așa că ne putem închipui ce impedimente vor exista în formarea culturii generale a acestor absolvenți. Cît privește liceele cu caracter tehnic, situația este cu totul defavorabilă.

Dezvoltarea unui popor, după a mea fermă convingere, cere o cultură multilaterală și adîncă. Iar o asemenea cultură eu consider că este de neconceput fără acordarea atenției cuvenite istoriei, neîmpăcîndu-se cu un rol secundar acordat acestui obiect de învățămînt. Istoria patriei, precum și istoria universală, ar trebui să se predea, în măsura și modalitatea cuvenită, în toate școlile, indiferent de profilul lor.

„...Studiul istoriei — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu în cuvîntarea la Consfătuirea cadrelor didactice care predau științele sociale în învățămîntul superior — va trebui să devină în școala noastră un factor esențial de educare patriotică a tinerelor generații, de dezvoltare a sentimentelor de răspundere față de soarta națiunii noastre socialiste, a hotărîrii ferme a tuturor tinerilor de a-și închina toată energia, elanul, puterea de muncă și chiar viața, dacă va fi necesar, înfloririi și apărării patriei, salvărdării libertății, suveranității și integrității teritoriale, cuceririlor revoluționare, socialiste ale poporului“.

Cuvinte de foc, cît se poate de explicite și convingătoare pentru toți cei chemați să concure la continua dezvoltare și înflorire a învățămîntului și culturii românești.

PAULA FĂTULESCU, profesoară la liceul „Mihail Eminescu“ din Buzău. Urmăresc cu un legitim interes dezbaterile care au loc în paginile revistei „Anale de istorie“ pe tema: „Funcția educativ-civică a istoriei“. Și aceasta nu numai pentru că sînt profesoară de istorie ci pentru că, istoria, ca obiect de predare în școală, are — după opinia mea — un rol deosebit de însemnat în formarea unei largi culturi generale, în educația patriotică și internaționalistă a tinerei generații, în conturarea convingerilor sale moral-politice.

Fiind biografia unui popor, cu tot ce acesta are specific și valoros, istoria îndeplinește și funcția de o mare avuție spirituală a națiunii iar tineretul trebuie să învețe să prețuiască, să fie mîndru de moștenirea lăsată de înaintași, să fie hotărît să o transmită, prin vorbă și faptă, generațiilor viitoare. Pe baza fenomenelor însușite la istorie elevii cunosc trecutul, îl evaluează la justa lui valoare, au posibilitatea unei mai bune înțelegeri a prezentului, devin militanți activi ai păcii și prieteniei între popoare. Astfel, istoria se încadrează în spiritul contemporaneității și devine un

instrument deosebit de util în înfăptuirea politicii interne și externe a partidului și statului, în dezvoltarea vieții spirituale a națiunii noastre socialiste.

Chiar dacă ar fi să reducem întreaga valoare instructiv-educativă a istoriei la cele câteva idei expuse, am putea totuși deduce legitimitatea studiului istoriei în licee, funcția ei activă în cadrul disciplinelor social-umanistice.

Sînt studii și specialiști care pledează tot mai insistent pentru necesitatea predării istoriei pe probleme, sub forma unor sinteze cuprinzînd evenimente istorice asemănătoare. Ținînd seama de faptul că predarea concentrică a istoriei este considerată insuficientă, ideea predării problematizate mi se pare interesantă, cu condiția ca istoria să rămînă totuși istorie, să nu fie confundată cu celelalte științe sociale. Este necesar ca sintetizarea materialului istoric să nu se facă în detrimentul faptului concret, să nu evidențieze trăsăturile generale în absența fenomenelor care le generează.

Actuala programă de predare a istoriei universale în anul al II-lea umanist al liceului de cultură generală a fost concepută în această nouă viziune. Consider absolut necesară aplicarea acestei programe și elevilor anului al II-lea secția reală, pentru a ușura astfel înțelegerea de către aceștia a istoriei moderne și contemporane care în momentul de față se predă în anul al III-lea. Este greu de presupus că își vor mai aminti noțiunile și elementele de bază ale istoriei antice și medii, învățate în clasele V—VI.

În scopul însușirii temeinice a noțiunilor istorice și al formării multilaterale a elevilor consider necesară o restructurare a planului de învățămînt pe ani de studii, în sensul introducerii, în primele două clase de liceu, a istoriei universale iar în clasele următoare (anii III—IV) a istoriei României. De asemenea, se impune, date fiind multiplele sale valențe educative predarea, fie și numai a istoriei patriei, în liceele de specialitate.

EVA FRIEDMAN, directoarea Școlii generale nr. 15 din Timișoara. Dintre toate obiectele de învățămînt, științelor sociale în general și istoriei în special îi revine misiunea nobilă de a contribui într-o măsură deosebită la formarea unor sentimente, unor convingeri, unei mentalități, a unei concepții temeinice înrădăcinate în conștiința individului.

O condiție esențială, sine qua non, a realizării acestui deziderat o constituie posedarea de către însuși profesorul de istorie a unor ferme convingeri, precum și capacitatea de a le exterioriza în modul cel mai adecvat în procesul predării. De asemenea, doar cu condiția concordanței depline între vorbe și fapte, între ceea ce rostești de la catedră și însăși existența de cadru didactic pot fi convinși și elevii. Sînt deosebit de semnificative cuvintele rostite de tovarășul Nicolae Ceaușescu în iulie 1971: „...să începem cu educația comunistă a tuturor celor pe care îi punem să facă educația comunistă altora; să nu punem pe nimeni în această activitate pînă nu ne convîngem că el însuși are educația necesară și este în stare să o predea, să asigure răspîndirea concepției noastre în întreaga sa activitate”.

Obiect al educației, elevul, care conform viziunii noastre pedagogice moderne tinde să devină din obiect — subiect al educației, prin anumite particularități de vîrstă — ca preadolescent sau adolescent — posedă un spirit critic foarte dezvoltat, spirit critic prin intermediul căruia el apreciază conținutul și forma celor predate. Caracterul declarativ al expunerii, frazeologia bombastică, lipsa de căldură afectivă sînt prompt recepționate de către elevi.

Este unanim recunoscut adevărul că opțiunea pentru cariera de cadru didactic trebuie să fie condiționată de existența unor reale vocații în acest sens și nicidecum de considerente de natură conjuncturală. Dar, totodată, predarea istoriei necesită — poate mai mult decît predarea altor discipline — pe lîngă o temeinică pregătire de specialitate, pe lîngă tact pedagogic, calitatea de bun propagandist, cerință dealtfel generală, pe care partidul o pune în fața tuturor membrilor societății noastre.

Prin lecții de înaltă ținută științifică și metodică — de exemplu la istoria contemporană a României — profesorul de istorie trebuie să sădească la elevi atașamentul față de partid, dragostea fierbinte față de patrie, de popor, convingerea în superioritatea relațiilor de producție socialiste, a orînduirii socialiste și comuniste. De asemenea, cadrul didactic este dator să selecteze din tezaurul metodelor tradiționale și moderne pe cele mai adecvate formării la elevi a unor convingeri, apelînd simultan atît la intelectul cît și la emotivitatea lor.

Dintre direcțiile de modernizare a tehnologiei didactice cea mai adecvată și eficientă predării istoriei, problematizarea are marele avantaj de a contribui și la formarea unor convingeri. Dacă o povestire-expunere este mai mult sau mai puțin convingătoare, în funcție de stilul și tonul profesorului, punerea unor întrebări-probleme în fața elevilor, dar mai ales ridicarea unor întrebări-probleme de către înșiși elevii și soluționarea lor de către aceștia, îndrumați de profesor, asigură caracterul conștient al învățării și, totodată, formarea unor convingeri reale. Dezvăluirea cauzalității fenomenelor istorice, interdependenței, legității obiective în evoluția progresivă a omenirii pe o solidă bază metodologică: materialismul istoric — îi conving pe elevi, le sedimentează o concepție justă despre societatea umană, cognoscibilă în esență de către ei.

Contribuind eficient la formarea unor convingeri, a unei concepții de ansamblu, pe lângă alte aspecte ale funcției educativ-civice, istoria își aduce contribuția deosebită în contextul pregătirii tineretului spre a deveni participant activ al opere de edificare a societății socialiste și comuniste — obiectiv major subliniat la Plenara C.C. al P.C.R. din 18—19 iunie 1973.

Relevând doar unele aspecte ale formării convingerilor la elevi prin orele de istorie, am urmărit să contribui la cerința atât de stringentă, pusă cu acuitate și sensibilitate în paginile revistei „Anale de istorie” de personalități marcante ale istoriografiei noastre, de cadre didactice cu prestigiu — respectiv de reconsiderarea rolului și locului istoriei în învățământ.

PAUL GRIGORIU, profesor la Liceul nr. 24, București. Predau de mai mulți ani în liceul de cultură generală, ceea ce mă îndreptățește să pot să împărtășesc câteva opinii privind tema aflată în discuție. Observațiile mele se referă la: planurile de învățământ, programele școlare, manualele didactice (care reprezintă documente de bază ale învățământului) cit și la metodele de predare și activitatea editorială.

a) De cîțiva ani, planurile de învățământ la istorie se modifică, am putea spune, de la „o zi la alta”, ducînd — cum este cazul în momentul de față — la o ruptură în sistemul de cunoștințe ale elevilor din anul III (în anul I au învățat istoria universală antică, în anul II nu li s-a predat istoria universală medie iar anul acesta vor face istoria universală modernă și contemporană).

b) Pînă la ora actuală programele școlare se rezumă la însușirea lecțiilor din tabla de materii a manualelor, indicînd numai numărul de ore rezervat pentru fiecare lecție. Sistemul acesta consider că este perimat. Ne trebuie programe în care să se indice cele mai recente studii și comunicări, lucrări monografice și de sinteză pe care să le folosim în pregătirea și predarea lecțiilor.

Programele se adresează profesorilor cu o experiență foarte diversă; de aceea cred că trebuie să conțină și unele indicații metodice. Sugestiile de ordin metodic și pedagogic sînt necesare și datorită faptului că nu s-a elaborat încă o lucrare metodică de sinteză adecvată liceului (așa cum avem pentru clasele V—VIII).

c) Lecțiile de istorie universală din liceu s-ar putea sistematiza pe teme majore, grupate astfel: formarea și evoluția principalelor state; luptele de eliberare socială și națională; apariția și dezvoltarea mișcării muncitorești; formarea și progresul civilizației etc.

În acest fel ar putea fi excluse amănuntele neesențiale, parcurgerea monotonă a lecțiilor în aceeași ordine ca în clasele anterioare (V—VIII), s-ar putea realiza cu ușurință corelația logică între cauză și efect, între particular și general, între național și internațional. Găsindu-se într-o interdependență, evenimentele istorice se pot încadra în mod firesc în circuitul civilizației, aspect neglijat pînă în prezent. În acest fel se face o legătură organică între conținutul informativ al lecțiilor cu cel formativ (echilibru ce nu s-a realizat încă). Pînă acum, factologia înăbușă asimilarea conștientă și activă a cunoștințelor, estompează gîndirea independentă.

Lipsindu-ne crestomații de texte istorice, solicităm ca pentru toate clasele lecțiile să fie însoțite de fragmente din cele mai reprezentative documente, lecturi ce se pot adresa diferențiat elevilor, potrivit dezvoltării psihice (pe primul loc al cerințelor se situează o culegere de texte pentru istoria patriei).

Ar trebui ca autorii manualelor școlare să fie cei mai buni profesori iar referenți de specialitate să fie cercetătorii și cadrele universitare. De ani însă se procedează exact invers, ceea ce are ca urmare redactarea unor lecții abstracte, îmbicsite de amănunte și fără atractivitate.

d) Legat de faptul că nu avem o metodică a predării istoriei în liceu: Institutul de științe pedagogice recomandă procedee noi în predarea lecțiilor, cum sint învățarea prin descoperire și problematizare; învățarea pe grupe și organizarea unor lecții în sistemul prelegerilor și seminariilor preuniversitare. Curios este însă că toate experimentele se opresc în stadiul incipient, adică nu sint suficiente de popularizate iar utilizarea lor este benevolă. Prin indicații precise și autorizate ele ar trebui generalizate și aplicate în toate liceele.

Și în acest domeniu sint căutări, incertitudini și nu s-a realizat încă un raport judicios între clasic și modern.

Avem nevoie de dicționare și crestomații istorice și de artă, de atlase și albume care să fie accesibile elevilor.

IOAN HORGA — profesor la Școala generală din comuna Apahida. Conșă-tuirile de început de an școlar ale cadrelor didactice care predau științele sociale înregistrează, în județul nostru, o frumoasă tradiție și în dezbaterile celor mai noi și mai acute aspecte ale cultivării istoriei, ca una dintre permanențele pregătirii „omului cetății”, ca una dintre filierele cu verificată înriurire în formarea concepției sale materialist-dialectice, în educarea partinică, patriotică și internaționalistă. Aria largă de cuprindere și multitudinea valențelor sale formative, care-i legitimează, pe drept cuvînt, denumirea de „filozofie concretă”, fac din istorie o componentă de bază a științelor social-umanistice, un mijloc de militantă ancorare în contemporaneitate, de viziune lucidă și optimistă în prefigurarea perspective-lor. Poporul nostru, ca și celelalte popoare, a trăit și trăiește în istorie și todeauna cunoștința istoriei ia fost la inimă și a transmis-o prin viu grai și prin slovă scrisă, fiindu-i mijloc de luare aminte și de bărbătească însuflețire în opreliștile de tot felul cu care a trebuit să se înfrunte. Și nici nu putea fi altfel. Spiritualitatea unui popor nu poate fi întreagă și nu se poate afirma și dezvolta în afara conștiinței istorice și, deci, și a cunoștinței istoriei.

Documentele de partid și, în primul rînd, cuvîntările tovarășului Nicolae Ceaușescu consacră un loc de primă însemnătate istoriei și problemelor acesteia, unele dintre ele fiind axate în întregime pe istoria trecută și prezentă. În aceasta vibrează un puternic imbold de a anima promovarea studiului istoric, de a reaseza în cuvenitele sale făgașuri o disciplină care servește atît de prodigios gîndirea și practica socială și care, conlucrînd organic cu celelalte discipline social-umanistice, își afirmă în mod manifest individualitatea și rolul modelator.

Va spune, oare, cineva că istoria poate lipsi din cultura generală a omului societății noastre, multilateral pregătît, sau că se poate recurge în acest domeniu la jumătăți de măsură, la paleative? În teorie, desigur că nu. În practică, rămîn încă destule puncte de suspensie. Noi, profesorii de istorie, ne străduim la clasă și încercăm totul pentru a infuza elevilor cunoștințe istorice la nivelul măreției evenimentelor revoluționare, să ne adresăm, deopotrivă, inimii și minții generațiilor în formare. Pe linia perfecționării învățămîntului — sarcină puternic evidențiată de Plenara C.C. al P.C.R. din 18—19 iunie 1973 — am înțeles, alături de toți colegii mei din specialitate, că sint imperios necesare modernizarea neconținută a procesului predării istoriei, folosirea acelor metode, procedee și materiale didactice care contribuie în chipul cel mai eficace la activizarea elevului, la dezvoltarea capacității sale de gîndire creatoare, de însușire a cunoștințelor prin efortul propriu. Am pus, astfel, un mai mare accent pe problematizare, pe învățarea prin descoperire, pe activitatea în grup etc. Mi-au stat la îndemînă, în acest scop, cabinetul de științe sociale, înzestrat cu hărți, planșe, scheme, grafice, fotomontaže, în mare parte realizate de elevii înșiși, filmul istoric, diapozitivele, literatura istorică și beletristică, colecțiile de documente.

Lupta clasei muncitoare, a maselor largi, sub conducerea Partidului Comunist Român, împotriva exploatării și asupririi, pentru socialism pe pămîntul patriei mi-a oferit prilejul de a evoca elevilor fapte și evenimente de o strălucită măreție, care au trezit în conștiința lor un puternic ecou, sădindu-se cu pilde vii și însuflețitoare de pasiune revoluționară și eroism în slujba poporului, a viitorului țării. Multe din lecții le-am expus în cadrul unor vizite la case memoriale, care reprezintă vii mărturii ale unor episoade din lupta glorioasă a partidului comunist. Excursiile în țară, vizitele la întreprinderi, pe șantiere sint foarte adecvate pentru concretizarea lecțiilor de istorie despre perioada construcției socialiste, oferind posibilități multiple de educare a elevilor în spiritul mindriei și respectului pentru realizările României noi, socialiste, pentru eroismul clasei muncitoare, al între-

gului popor, condus cu înțelepciune de partidul comunist, și trezind în sufletul tinerelor vârstare dorința de a participa cu toată ființa lor la opera de ridicare a patriei pe noi culmi.

Se vede, chiar din aceste puține cuvinte, că istoria are un cîmp larg de instruire și educație, care nu poate fi suplinat în nici un fel de alte discipline. Cu toate acestea, noi, profesorii de istorie, ne mai lovim de anumite piedici în cultivarea acestei discipline în școală. Bunăoară, afectarea a numai două ore pe săptămână pentru predarea istoriei patriei la clasa a VIII-a a școlii generale ne provoacă dificultăți, fie și numai din considerentul că în cuprinsul lecțiilor avem a ilustra și a explica, la nivelul istoriei țării noastre, evoluția dezvoltării societății omenești, cu o imensă încărcătură de fapte, momente, procese și semnificații. Ritmul în care este predată la ora actuală Istoria României, ținând seama și de vîrsta elevilor, nu le dă acestora suficiente posibilități să pătrundă și să înțeleagă materialul, duce la memorarea mecanică, iar în unele cazuri cantitatea de informații pe care trebuie să o invocăm în cuprinsul unei lecții copleșește și descurajează.

Pe mine unul mă surprinde și altceva: proiectul de programă pentru anul școlar 1974/1975 prevede, în cazul istoriei universale, care se predă la clasa a XI-a, concentrarea unui imens material privitor la orinduirile sociale în cadrul a 32 de teme ce urmează a fi acoperite, probabil, în cîte o oră pe săptămînă! Tot astfel, același document preconizează ca Istoria României, căreia îi erau rezervate pînă acum cîte trei ore pe săptămînă, să fie predată la clasa a XII-a în cadrul a 51 de teme, dar întreb, pe această cale, cîte ore ne trebuie, în realitate, pentru a realiza cum se cuvine un atare obiectiv de mare responsabilitate?

Pentru clasele a IX-a și a X-a ale școlii generale obligatorii, nici nu se prevede predarea istoriei, elevii trebuind să se limiteze la cunoștințele însușite în școala elementară. Fie că urmează sau nu liceul de cultură generală, ei vor avea de suferit de pe urma cunoștințelor istorice modeste dobîndite cu ani și ani în urmă, la un nivel desigur corespunzător posibilităților de înțelegere ale vîrstei.

Numărul redus de ore afectate istoriei în școala generală (8 ore pe săptămînă) conduce, cel puțin la o serie de unități din mediu rural, la o situație cu totul inadmisibilă pentru ceea ce înseamnă ideea de învățămînt modern. Nefiind necesară norma întreagă a profesorului de istorie într-o singură școală, el se vede nevoit să predea, în completare..., alte discipline sau, ceea ce este foarte frecvent, se ajunge ca istoria să fie predată de către profesori de la diverse alte discipline. Și, firește, rezultatele, în asemenea condiții, nu pot fi dintre cele mai laudabile.

Nu socot că am epuizat, prin aceasta, problema. Cele spuse de mine tind doar să atenționeze factorii de decizie asupra unei situații deloc multumitoare pentru elevi, pentru părinții lor și pentru toți profesorii în ceea ce privește locul rezervat istoriei în școala generală.

Nu este de competența mea să indic soluții pentru remedierea acestei stări de fapt, dar am datoria morală și profesională să solicit să se intervină. La urma urmelor, evitarea supraaglomerării elevilor nu trebuie înfăptuită prin ciuntirea unui domeniu, ci prin eliminarea din predarea fiecărei discipline a elementelor învechite, inutile, a repetărilor fără discernămint, a suprapunerilor, a ceea ce este, într-adevăr, perimat în transmiterea cunoștințelor. Este numai una dintre căile care pot fi folosite cu succes pentru ca locul istoriei să fie în mod practic apreciat și considerat în școală, iar această disciplină să-și exercite plener rolul instructiv-educativ.

ILIE ISTODORESCU, profesor la Liceul pedagogic din Timișoara. „Esențialul în predarea istoriei în școală trebuie să-l constituie educația patriotică a tinerei generații” — așa sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu în cuvîntarea rostită la încheierea consfăturii cadrelor didactice care predau științele sociale în învățămîntul superior.

Pornind de la aceste comandamente puse în fața științei istorice voi încerca, în cadrul consfăturii noastre, să mă refer la cîteva probleme privind sarcinile mari care se ridică în fața profesorului de istorie în educarea patriotică a tinerei generații.

După opinia mea, selecționarea cu grijă a documentelor prezentate elevilor ne este de un real folos în realizarea educației patriotice. Așa, de pildă, la lecția introductivă de istorie a patriei, folosirea cuvîntului introductiv la cursul de istorie națională a lui Mihail Kogălniceanu — de la Iași, din 24 noiembrie 1843 — este deosebit de educativă:

„Ce interes mare trebuie să aibă istoria națională pentru noi, îmi place a crede că și d-voastră o înțelegeți ca și mine. Ea ne arată întâmplările, faptele strămoșilor noștri, care prin moștenire sînt și a noastre.

Inima mi se bate cînd aud rostind numele lui Alexandru cel Bun, lui Ștefan cel Mare, lui Mihai Viteazul; da, domnilor mei! Și nu mă rușinez a vă zice că acești bărbați pentru mine sînt mai mult decît Alexandru cel Mare, decît Anibal, decît Cezar; aceștia sînt eroii lumii, în loc că cei dinții sînt eroii patriei mele. Pentru mine bătălia de la Războieni are mai mare interes decît lupta de la Termopile, și izbînzile de la Racova și de la Călugăreni îmi par mai strălucite decît acele de la Maraton și Salamina, pentru că sînt cîștigate de către români! Chiar locurile patriei mele îmi par mai plăcute, mai frumoase decît locurile cele mai clasice...”

Profesorul de istorie trebuie să simtă aceste evenimente ca să poată să infușle elevilor sentimente profunde de admirație față de eroi, de acei luptători pentru libertate și progres; numai prețuind trecutul tineretul poate să aprecieze marile victorii de azi, din România socialistă. Folosirea metodelor moderne, prin imbinarea armonioasă cu cele clasice, ajută pe profesorii de istorie în realizarea aspectului educativ, în dezvoltarea gîndirii la elevi, a capacității lor de investigare.

Programele și manualele care în general sînt supraincărcate împiedică realizarea în bune condiții a activității educative. Programa trebuie să aibă la bază cerințele învățămîntului modern. Tematicile noilor programe au pozitiv organizarea pe baza problematizării, o grupare mai judicioasă a titlurilor etc.

Dar pentru ca modernizarea predării istoriei să poată fi reală este nevoie de o revedere atentă a locului pe care aceasta se află în prezent. Nu se poate preda folosind metoda problematizării unor elevi care au cunoștințe foarte firave. Problematizarea presupune mai întîi înțelegerea verigilor generale, a cadrului general. Or, în situația de astăzi, cînd istoria în școală, prin programele de învățămînt, nu beneficiază de ore suficiente datorită unor amputări la care a fost supusă este greu, după opinia mea, de realizat în condiții bune modernizarea istoriei. Trebuie să se înțeleagă că istoria este o știință, poate mai grea decît matematica. În istorie nu se aplică formule și problema se rezolvă. În istorie procesele trebuiesc înțelese, pătrunse, raportate la cadrul universal. Or aceasta, după programele de care le discutăm, nu este posibil.

O altă problemă la care doresc să mă refer este și aceea legată de faptul că profesorii de istorie trebuie să depună o activitate mai intensă pentru organizarea, desfășurarea în bune condiții a aniversării principalelor evenimente istorice prin evidențierea elementelor cu caracter local. Așa, de pildă, se apropie aniversarea a trei decenii de la insurecția națională antifascistă armată, moment crucial în istoria poporului nostru. Este necesară cercetarea pe plan local a arhivelor etc., pentru întocmirea de comunicări științifice, prin antrenarea elevilor la întocmirea de referate.

Desigur, sînt foarte multe de făcut pentru a da viață îndemnurilor tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretarul general al P.C.R. pentru ca studiul istoriei să devină un factor esențial de educare patriotică a tinerei generații, de dezvoltare a sentimentului de răspundere față de destinele națiunii noastre socialiste, a hotărîrii ferme a tuturor tinerilor de a-și închina toată energia, elanul, puterea de muncă și chiar viața, dacă va fi necesar, înfloririi și apărării patriei, a cuceririlor revoluționare, socialiste ale poporului.

NICOLAE JURCA, director al Liceului pentru prelucrarea automată a datelor din Brașov. Am urmărit cu interes dezbaterile ce au avut loc în ultima vreme, în presă și publicațiile de specialitate, cu privire la rolul și funcția educativ-civică a istoriei, inclusiv și îndeosebi intervențiile apărute în revista „Anale de istorie”.

Ceea ce se degajă, în primul rînd, din opiniile exprimate este conștientul în a se recunoaște rolul, de primă importanță, ce trebuie să i se rezerve istoriei în contextul celorlalte discipline de învățămînt, precum și implicațiile, ce depășesc domeniile didacticii, pe care le are modalitatea de difuzare a cunoștințelor istorice. Declanșarea acestor dezbateri a fost determinată — după opinia noastră — pe de o parte de nevoia izvorită din reale necesități de a perfecționa și moderniza procesul de predare al istoriei, iar pe de altă parte, de unele nedumeriri față de tendința de diminuare a ponderii acestei discipline, chiar în condițiile recunoașterii, cel puțin teoretice, a marilor ei potențe educativ-formative.

Am fost, de asemenea, atent, pe parcursul ultimilor ani, la modul în care s-a cristalizat „istoria” argumentelor care au stat la baza scoaterii, la anumite clase și tipuri de școli, a istoriei ca obiect de învățămînt, la reducerea numărului de ore și altele. S-a afirmat, la un moment dat, și ideea a căpătat oarecare aderență, că istoria, ca și alte discipline umaniste, ar putea fi receptată și învățată și pe alte canale decît școala — televiziunea, radio, lectură etc.

Un alt argument — invocat adesea astăzi — se referă la necesitatea descongestionării planurilor de învățămînt, la evitarea supraincercării elevilor. Inconsistența unor asemenea argumente nu e greu de demonstrat. Ne-am obișnuit, lucru de înțeles, să ne raportăm la țările economicește avansate atunci cînd, într-un domeniu sau altul, ne evaluăm stadiul atins, drumul ce-l avem încă de parcurs. O asemenea procedură este valabilă, într-o oarecare măsură, și pentru învățămînt. Nu cred, însă, că destinul științelor sociale și în mod deosebit al istoriei, în unele din aceste țări, poate fi invocat ca model de urmat. Carențele predării istoriei, în asemenea sisteme de învățămînt, sînt bine cunoscute și au cauze complexe. Așa cum a subliniat acad. Emil Condurachi, distins istoric, participant la dezbaterile organizată de revista „Anale de istorie”.

La noi lucrurile se pun cu totul altfel. În acord cu principiile politicii științifice a partidului nostru, istoria trebuie să răspundă altor comandamente. Sîntem vital interesați ca principiile suveranității și independenței naționale, ale egalității în drepturi, respectarea dreptului fiecărui popor de a-și hotărî singur soarta, corespunzător intereselor și aspirațiilor sale vitale, să se afirme tot mai larg în viața internațională, să triumfe. Istoria slujește în gradul cel mai înalt asemenea idealuri. Avem nevoie de învățămîntele și argumentele istoriei!

La Conferința Națională a Partidului Comunist Român din iulie 1972, tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului, evaluînd drumul glorios parcurs de poporul nostru și prefigurînd luminoasele perspective ce i se deschid, afirma: „În fața unei națiuni apar momente unice, hotărîtoare pentru destinul și viitorul său. Istoria adevărește că nu odată în fața poporului nostru s-au ivit asemenea momente, dar el a știut să fie întotdeauna la înălțimea vremurilor, să acționeze cu fermitate și hotărîre pentru a-și clădi viitorul. Se poate spune că astăzi trăim asemenea momente de care depinde locul pe care-l va avea România socialistă în marea familie a țărilor socialiste, a tuturor națiunilor lumii”. În asemenea momente unice, ca acel pe care-l traversează poporul nostru astăzi, este nevoie de declanșarea tuturor energiilor, resorturilor spirituale ale națiunii la opera grandioasă pe care o edificăm. Istoria, cu marile ei valențe educativ-civice, este aptă să stimuleze conștiința națiunii, să-i canalizeze eforturile constructive, să forțeze idealurile la faptă, la temperatura înaltă a patriotismului. Nu întîmplător — în toate momentele de răscruce ale existenței noastre — istoria a fost invocată și chemată la viață. În asemenea împrejurări de excepție, Mihail Kogălniceanu, patriot și cititor al României moderne, afirma patetic: „După priverile lumii, după minunile naturii, nimic nu este mai interesant, mai măreț, mai vrednic de luarea noastră aminte decît Istoria”.

Învățămîntul românesc — depozitar al unor minunate tradiții umaniste — a rezervat istoriei întotdeauna locul ce i se cuvenea. Pentru că ea, istoria, așa cum afirma Tudor Vianu, profesorul și omul de o aleasă cultură, „este spațiul în care trăim și ne mișcăm. Istoria este de aceea obiectul cel mai interesant al cunoașterii și elementul fundamental al culturii. Este cult cu adevărat numai omul care știe de unde vine și încotro se îndreaptă”. Să redăm istoriei, deci, locul ce i se cuvine în planurile de învățămînt ale școlilor de toate gradele și specialitățile, fără teama că prin aceasta supraincercăm elevii.

Paralel cu reconsiderarea locului istoriei, în contextul celorlalte discipline de învățămînt, firește că se impun măsuri care să conducă la perfecționarea și modernizarea predării acestei discipline, acțiuni care ar trebui începute cu îmbunătățirea programelor și manualelor școlare. O parte din manualele de istorie sînt încă aride, factologice, au o tentă sociologizantă, fapt ce nu este de natură să trezească interesul elevilor, să provoace emoții, sentimente și convingeri puternice.

IONEL MARIN, profesor, secretar al Comitetului municipal al P.C.R. Piatra-Neamț. Apreciez inițiativa revistei „Anale de istorie” de a organiza o dezbatere privind rolul și locul istoriei în viața social-politică, dezbatere ce a stîrnit interesul a numeroși cititori ai revistei, a altor cetățeni.

În ultimii ani, istoria a făcut progrese remarcabile în amplificarea și diversificarea funcțiilor sale instructiv-educative și nu numai în școală ci și în afara ei. Numeroasele manifestări consacrate sărbătoririi unor evenimente de seamă din istoria patriei și a partidului nostru, cuvântările de excepțională însemnătate rostite de secretarul general al P.C.R., tovarășul Nicolae Ceaușescu, cu aceste prilejuri, dar și cu ocazia unor evenimente de maximă importanță pentru destinele României, Congresul al X-lea și Conferința Națională a P.C.R. din iulie 1972 constituie înălțătoare pagini ale istoriei patriei noastre, care clădesc monumentala istorie a României de azi și de mâine.

Istoriei ca știință îi revine un mare rol pentru educarea în spiritul dragostei față de patrie, a patriotismului socialist a cetățenilor țării și mai ales a tinerei generații și în mod deosebit a celor aflați în prezent pe băncile școlii. Sînt în totalitate de acord cu părerea că istoria ca disciplină școlară nu este prezentă în toate instituțiile de învățămînt sau este programată cu un număr prea mic de ore, lipsind în acest fel învățămîntul de unul dintre instrumentele principale prin care se poate realiza educația patriotică a elevilor.

În spiritul acestora, consider că profesorii de istorie trebuie să acorde o mare atenție istoriei locale a județului respectiv, din care o parte corespunzătoare să fie rezervată mișcării muncitorești locale, cunoscut fiind că fiecare așezare, fiecare colț al patriei este o vatră de istorie a poporului nostru, cerîndu-se ca în acest context, un loc aparte să-l ocupe istoria partidului nostru, de numele căruia sînt legate evenimentele cruciale ale istoriei contemporane ale României, regăsite în toate colțurile țării.

În prezent, aceste aspecte sînt slab prezentate elevilor. Realizînd acest lucru vom reuși să ancorăm mai mult lecțiile de locurile în care trăim și muncim, să evocăm la fața locului evenimentele la care ne vom referi și, mai mult decît atît, am putea să folosim prezența unor membri de partid cu stagiu în ilegalitate, a altor cadre care pot să-și aducă o valoroasă contribuție. Toate acestea fiind tratate în context cu evenimentele istorice pe plan național, cele cîteva lecții ar putea fi grupate în cîteva ore de curs, aproximativ zece.

Nu am în vedere supraîncărcarea elevilor, deși ar fi necesar să se ia în discuție absența istoriei din școlile profesionale, ci valorificarea încă a unei posibilități pentru educarea în spiritul dragostei de partid, de patrie, a generației ce va prelua mîine destinele societății noastre.

Și încă o propunere: nu ar fi lipsit de importanță dacă într-un viitor apropiat sau cînd se vor considera că sînt condiții să se organizeze o consfătuire cuprinzînd istorici din diferite domenii de activitate, din învățămîntul general, universitar, din cercetare, reprezentanții societăților de științe istorice din județe, creîndu-se o nouă posibilitate de a se defini mai bine rolul și locul fiecărui slujitor al istoriei patriei noastre. O astfel de reuniune nu ar putea avea decît un efect pozitiv pentru activitatea de viitor a fiecărui istoric, pentru promovarea în continuare a științei istorice, a lărgirii sferei sale de influență în rîndul tuturor categoriilor de populație.

LUCA MANCIU — Profesor la Liceul pedagogic „Gheorghe Lazăr” din Cluj. Aș dori să ridic, în cadrul acestei consfătuiri, problema predării istoriei la liceele pedagogice, socotite licee de specialitate. După felul în care este organizată predarea ei într-o asemenea școală se poate lesne observa că această disciplină ocupă un loc destul de minor, în raport cu ceea ce așteaptă societatea noastră de la profesiunea de învățător. Care este situația de fapt? În anii I și al II-lea nu se predă istorie de loc, în anul al III-lea se predă istoria modernă și contemporană, în anul al IV-lea iar nu se mai predă istoria, pentru ca în anul al V-lea să se predea istoria patriei în trei ore pe săptămînă. Oare învățătorul, factor activ de culturalizare a maselor, unul dintre pionierii ridicării satului, n-are nevoie de unele cunoștințe de istorie antică sau medievală?

În predarea istoriei patriei noastre la anul al V-lea ne izbim de mari greutăți din cauză că partea antică și medievală a istoriei României se însușește cu greu de către elevi, pentru că ei au făcut istoria antică atunci cînd au fost în clasa a V-a, deci cu aproape șapte ani în urmă! Cred că la liceele pedagogice s-ar putea preda istoria în felul următor: în anul I — istoria antică; în anul al II-lea — istoria evului mediu din cadrul istoriei universale; în anul al III-lea — istoria modernă și contemporană, așa cum se prevede și acum; în anul al IV-lea să se predea o parte din istoria României, iar în anul al V-lea pînă la zi. În sensul acesta s-ar putea ajunge la rezultate mai bune din multe puncte de vedere.

Aș mai sublinia încă o cerință, în calitate de profesor de istorie la un liceu pedagogic: la examenul de diplomă să figureze ca obiect de examen și istoria patriei, ceea ce ar ridica valoarea instructiv-educativă a acestui act așa de important în viața viitorului învățător!

GHEORGHE MĂRCUȘ — profesor la Liceul nr. 2 din Turda. Raliindu-mă celor spuse aici despre locul pe care trebuie să-l ocupe istoria în școală, aș propune includerea Istoriei României în rîndul disciplinelor obligatorii de la bacalaureat. S-ar veni astfel în împlinirea celor care au vocație pentru studiul istoriei — iar aceștia nu sînt puțini —, precum și a celor care doresc să se specializeze, la nivelul învățămîntului superior, în știința istorică, pentru a o duce mai departe.

VIRGIL OSIAC, profesor la Liceul de cultură generală din Filiași. Istoria prin însăși conținutul său are un rol deosebit în educarea tinerei generații în spiritul dragostei față de patrie, de masele populare făuritoare de bunuri materiale.

Cunoștințele de istorie pe care noi, profesorii, le dăm elevilor îi ajută pe aceștia la înțelegerea mai temeinică a lecțiilor de literatură, de filozofie, de socialism. Fără bogate cunoștințe de istorie elevii din anul I de liceu, de exemplu, nu pot aprofunda lecțiile de literatură română, nu pot înțelege operele cronicarilor dacă nu cunosc îndeajuns condițiile economice, viața socială și politică cuprinsă în conținutul acestor lucrări.

De asemenea, fără cunoașterea evenimentelor mai importante din istoria altor state, profesorii nu pot pretinde elevilor să înțeleagă în profunzime operele unor mari scriitori ca Tolstoi, Balzac, Hugo, Schiller, Shakespeare, Dante și alții care constituie obiect de studiu în liceu.

O legătură interdisciplinară foarte strînsă se realizează, de asemenea, între cunoștințele de istorie și cele de filozofie și socialism. Or, este știut, și practica la catedră o confirmă, că în foarte multe cazuri elevii nu pot înțelege multe aspecte ale economiei politice și filozofiei deoarece, nemaifăcînd istorie în anii I și II nu sînt familiarizați cu o serie de termeni specifici. Personal, socotesc că nu pot fi înțelese de către elevi condițiile social-istorice ale apariției marxismului fără ca ei să cunoască dezvoltarea capitalismului în Europa, dezvoltare care a dus la apariția propriului său gropar — proletariatul. Am dat numai un singur exemplu, dar mai pot fi date încă zeci și zeci. Și atunci nu este logic să pledăm pentru o necesitate simțită în procesul nostru de învățămînt, și anume acordarea atenției cuvenite istoriei?

Desigur că în predarea istoriei profesorul trebuie, în mod obligatoriu, să țină cont de vîrsta elevilor, de clasa căreia îi aparțin. El trebuie să găsească modalitățile cele mai adecvate, să folosească mijloacele și căile cele mai potrivite pentru ca elevii nu numai să înțeleagă și să rețină o serie de fenomene de ordin economic, social și politic, dar, în același timp, să și prețuiască tot ceea ce are mai glorios trecutul de luptă al patriei. Pentru aceasta, noi, profesorii de istorie, nu trebuie să ne interpunem între știință și elev, ci să fim niște pricepuți stimulatori. Să ne ferim a deveni niște roboți, niște plafonați, căci atunci elevii se vor depărta de noi și vor căpăta repulsie față de această disciplină.

Prin predarea în mod științific a istoriei, eu, personal, caut, la catedră, nu numai să dau elevilor noțiunile cele mai utile, dar urmăresc și aspectul instructiv-educativ. Urmăresc, cu perseverență, ca lecțiile de istorie să dezvolte la elevi dragostea față de patrie, față de masele populare făuritoare ale bunurilor materiale, admirația pentru faptele eroice ale neamului nostru, din sinul căruia s-au născut eroi ai căror fapte au depășit granițele acestui pămînt românesc.

Un rol deosebit în formarea viitorilor cetățeni, constructori ai socialismului și comunismului pe meleagurile patriei noastre, așa cum s-a subliniat în nenumărate rînduri — și aici trebuie amintită, în primul rînd, dezbaterea privind funcția educativ-civică a istoriei inițiată încă de la începutul acestui an de revista „Anale de istorie” —, consider că trebuie acordat istoriei moderne și contemporane a României. Cunoașterea faptelor și spiritului de sacrificiu de care au dat dovadă comuniștii în organizarea și conducerea maselor populare în lupta împotriva exploatații determină la elevi profunde sentimente de dragoste pentru clasa muncitoare, pentru eroii care s-au ridicat din rîndul ei. Este o datorie primordială pentru noi, profesorii de istorie, ca prin intermediul lecțiilor de istorie să educăm pe elevi în spiritul muncii colective, să le dezvoltăm dragostea față de muncă, să îi deter-

minăm ca după terminarea școlii să se integreze cu convingere și patos în activitatea de continuă propășire și înflorire a patriei.

COSTACHE I. PAIU, profesor gradul I la Liceul Nr. 2 „Ștefan cel Mare” Rîmnîcu Sărat. Am ascultat în cadrul consfățuirii noastre o serie de puncte de vedere interesante expuse de colegii mei privind rolul științelor sociale în formarea și dezvoltarea gândirii critice a elevului, modalitățile de realizare a acestora în procesul instructiv-educativ. În ceea ce mă privește aș dori să mă refer la contribuția studiului istoriei în procesul de formare a gândirii, la aportul acestui obiect în educația patriotică, internaționalistă a tinerei generații.

Prin însăși faptul că istoria dirijează pe elev spre studierea și înțelegerea fenomenelor social-politice și culturale din trecut, deci prin conținutul ei, istoria contribuie mai mult decât oricare obiect la formarea gândirii critice. Istoria prezintă frământările maselor populare în lupta pentru o viață materială și spirituală, mereu mai ridicată. În acest sens fiecare componentă a culturii materiale și spirituale își are istoria ei. A forma la elev simțul istoriei nu se referă numai la aprecierea în timp a unor fenomene social-politice sau economice, ci la tot ceea ce omul a realizat de-a lungul mileniilor sub toate raporturile. Firește, nu poate fi predată în școală istoria tuturor înfăptuirilor omenirii, dar în procesul de însușire a istoriei elevul capătă deprinderea înțelegerii oricărui fenomen în înălțuirea lui cauzală. A reduce studiul istoriei numai la sinteze înseamnă a-l îndepărta pe elev de analiza unor fenomene concrete care și-au avut cauzele și efectele lor, care s-au repercutat dintr-o epocă în alta în funcție de raporturile dintre bază și suprastructură, de concordanța dintre forțele de producție și caracterul relațiilor de producție.

Istoria se înscrie în rîndul obiectelor de studiu care formează la elevi un larg orizont cultural și care, selectînd ceea ce trecutul a lăsat mai bun, oferă tînărului posibilitatea unei conexiuni, a unei orientări pentru propria sa viață și pentru ansamblul vieții sociale.

În condițiile societății noastre socialiste multilateral dezvoltate consider că tînărul nu trebuie lipsit de cunoașterea istoriei pentru lărgirea orizontului său cultural, pentru formarea unei gândiri critice proprii.

Cred că sînt suficiente numai aceste considerente (deși mai sînt și altele) pentru a justifica studiul istoriei și la secția reală din liceele de cultură generală, ca și din liceele de specialitate. Prin contribuția sa la formarea gândirii creatoare, prin funcția ei educativ-civică istoria este deopotrivă necesară și tînărului de la umanistică și celui de la secția reală, ca și celui de la liceul de specialitate.

Proiectul de tematică pentru programa analitică propus pentru anul școlar 1974—1975 este — socot eu — susceptibil de îmbunătățiri. Conceperea predării istoriei pe culturi (înțelegînd prin cultură tot ce omenirea a realizat într-o anumită epocă) este un lucru nou la noi în țară și va găsi pregătite cadrele didactice pentru aplicarea sa în procesul instructiv-educativ. Problema care se pune este dacă într-un an de studiu — cu două ore pe săptămînă — este cu putință să se predea, chiar în forme de sinteze, lumea antică, medievală și contemporană.

Personal cred că nu. Sînt de părere că este necesară predarea istoriei și în prima treaptă a liceului.

Problema supraîncărcării elevilor se poate rezolva — așa cum indică de altfel și hotărîrile Plenarei C.C. al P.C.R. din 18—19 iunie a.c. — printr-o judicioasă întocmire a manualelor, prin eliminarea din predare a datelor și faptelor neesențiale etc.

Dacă istoria universală se încadrează în sistemul sintezelor pe culturi, nu același lucru cred că se poate spune despre istoria României. Și aceasta din două considerente: în primul rînd pentru că fenomenele de istorie a patriei trebuie analizate concret, în epoca dată, în ambianța internațională a epocii, în cadrul luptei maselor și cu contribuția unor personalități ale istoriei noastre, modele de patriotism, de sacrificiu pentru apărarea independenței, pentru progresul social al României; în al doilea rînd, pentru că este o îndatorire patriotică a tinerei generații să cunoască temeinic și în profunzime bogatele tradiții de luptă revoluționară ale poporului român pentru eliberarea socială și națională, pentru o viață mai bună, în care va găsi unul dintre suporturile grandioaselor înfăptuiri socialiste ce au loc astăzi sub ochii noștri la fiecare pas.

DAN POPESCU, profesor emerit, la liceul „Coriolan Brediceanu” din Lugoj. Hotărîrea Plenarei C.C. al P.C.R. din 18—19 iunie 1973 cu privire la dezvoltarea

și perfecționarea învățămîntului în Republica Socialistă România reprezintă un act de mare însemnătate în programul de dezvoltare a școlii românești.

Făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate cere un om nou. De aceea slujitorilor școlii le revin sarcini multiple pentru formarea cetățeanului de mâine, înarmat cu cunoștințe generale, cu un larg orizont științific, cu o temeinică pregătire profesională și, bineînțeles, el trebuie să devină un militant activ pentru dezvoltarea continuă a țării pe calea progresului. În acest sens profesorii care predau științele sociale, și în special istoria, trebuie să-și îmbunătățească metodele de predare.

Istoria nu trebuie prezentată ca o înșirare seacă de date și evenimente, ci predată în scopul stimulării gândirii și capacității de judecată a elevilor, reliefindu-se contribuția uriașă a maselor la realizarea bunurilor materiale și spirituale ale societății.

Elevilor trebuie să li se explice că societatea este într-o continuă dezvoltare și transformare, că între fenomene există o strînsă interdependență cauzală. Întotdeauna să pornim de la o analiză științifică a cauzelor care au generat anumite stări, evenimente.

Prin predarea Istoriei României trebuie să urmărim continuitatea de viață a poporului pe teritoriul de astăzi al patriei noastre, reliefind lupta neîncetată pentru o viață mai bună, împotriva exploataților și asupritorilor.

Lecțiile de Istoria României să se facă în contextul istoriei universale, reliefindu-se contribuția poporului nostru, așa cum bine preciza Dimitrie Cantemir, că „românii prin poziția lor geografică în răsărit au constituit o pavăză împotriva popoarelor barbare, împotriva turcilor, apărînd civilizația europeană”, și în decursul existenței sale milenare a adus o contribuție de seamă la tezaurul de valori materiale și spirituale ale umanității. Pentru ca lecțiile de istorie să nu devină seci, searbăde, este necesar să folosim mijloacele cele mai moderne audio-vizuale, adaptîndu-le, bineînțeles, la posibilitățile copiilor.

Foustei de Coulange spunea încă în secolul trecut. „Istoria se face pe baza textelor”, iar Lucien Febre sublinia: „Istoria se face pe baza documentelor”.

De aceea este necesar a prezenta la orele de istorie documente; ele înviorază lecția, îi dau autenticitate și, în același timp, îl învață pe elev să cerceteze sursa de informare, dezvoltîndu-le astfel spiritul de investigație științifică.

Documentul are prin natura sa un caracter istoric. El oferă dovezi asupra trecutului, îi ajută pe elevi să înțeleagă, îi face să vadă, să intuiască, reprezentînd concretul, realul în studierea istoriei, stimulînd imaginația și activizînd gîndirea și analiza. Documentul contribuie la dezvoltarea gîndirii istorice a elevului, ferindu-l de superficialitate.

LUIS ROMAN, profesor la Liceul „Ion Neculce” din București. Luînd cuvîntul la această consfătuire, aș vrea să pornesc de la dezbaterile organizată de revista „Anale de istorie”, continuată în ultimile sale numere, care, după opinia mea, a adus în atenție aspectele esențiale ale muncii și chemării noastre. Consider că atragerea profesorilor din învățămîntul gimnazial, liceal și de specialitate la dezbateri este menită să contribuie la înțelegerea mai clară a multor probleme ce ne interesează. În intervențiile anterioare s-a subliniat că, sub conducerea partidului, în anii revoluției socialiste s-a făcut mult la noi pentru difuzarea în mase a cunoștințelor istorice, a tradițiilor înaintate de luptă ale mișcării muncitorești, ale poporului, pentru educarea oamenilor muncii în spiritul patriotismului socialist și internaționalismului proletar. S-au făcut, totodată, propuneri valoroase în sensul continuării experienței cîștigate. În același spirit doresc să prezint cîteva sugestii ce-și propun să contribuie la întărirea funcției educativ-civice a studiului istoriei în țara noastră.

Mulți istorici prestigioși și-au exprimat opinia că studiul istoriei trebuie să-și recapete locul ce i se cuvine în planurile de învățămînt ale liceelor de toate tipurile, ale școlilor profesionale și școlilor tehnice; în același sens s-a pronunțat și autorul rîndurilor de față, atît la Consfătuirea din noiembrie 1972 cu cadrele de științe sociale, cît și în primăvara acestui an, în Comisia de istorie a Ministerului Educației și Învățămîntului, precum și în presă. Unii tovarăși nu sînt de acord cu un asemenea punct de vedere; important ar fi nu să avem mai multe ore la dispoziție, ci să le folosim eficient pe cele existente. Se contopesc astfel două probleme diferite, fiecare cerînd de fapt o rezolvare specifică. Prima problemă constă în a acorda din nou istoriei ponderea meritată în toate formele de învățămînt, în care sens s-au adus numeroase argumente irefutabile. Cercetarea lor atentă nu

poate să nu ducă la concluzia că intră sub acuza de caducitate nu numărul de ore afectate disciplinei noastre, ci unele modalități ale studiului ei școlar.

Astfel apare și cea de-a doua problemă, ce-i potrivit a fi disjunctă de cea dintâi, pentru că ocupă locuri diferite în preocupările noastre. Prima se referă la perspectivele muncii, iar secunda este de domeniul practicii curente (dar cu implicații indiscutabile asupra perspectivelor), avînd o importanță ce nu poate fi niciodată suficient de mult subliniată. Și dacă ar fi să căutăm elementele cele mai importante în acest domeniu, vom înțelege că ele constau în optimizarea funcționalității cabinetului — a realiza o înaltă eficiență în educarea ideologică-politică a elevilor, a-i forma ca militanți pentru aplicarea liniei politice a P.C.R., pentru dezvoltarea României socialiste —, în estetica lecției — menirea ei este a educa și învăța, dar tocmai de aceea trebuie să atragă, să farmece —, în obținerea unui nou tip de activitate a elevilor — nu simpli audienți, ci prieteni și colaboratori ai noștri etc. Construirea lecțiilor într-o modalitate modernă se combină firesc cu realizarea în chip nou a activității cu elevii în afară de clasă și de școală — ședințele cercului de istorie, simpoziioanele și sesiunile de referate, excursiile, vizitele la muzee etc.

Subscriem la opinia, formulată deja în cadrul dezbaterii de față, referitoare la necesitatea introducerii cursului „Istoria P.C.R.” în toate instituțiile de învățămînt superior din țară. Aaug și propunerea de a se introduce un curs de istoria civilizației și culturii României. Virtuțile sale educativ-formative nu pot intra sub incidența dubiului; dacă el va fi constituit pe urmărirea liniilor mari ale dezvoltării procesului istoric, dacă va pătrunde spre esență prin utilizarea iscusită a materialismului istoric, dacă va introduce larg mijloacele audio-vizuale moderne și procedeele contemporane de lucru, atunci — fără îndoială — va fi plin de satisfacții pentru participanți. El va fi util și plăcut viitorilor ingineri și filozofi, statisticieni și matematicieni, juriști și lingviști etc.

Cît privește activitatea extrascolară a profesorilor de istorie și de cunoștințe social-politice, consider că dascălul reprezintă un valoros potențial propagandistic. În acest sens, îmi pun întrebarea: este el folosit oare suficient pentru difuzarea în mase a cunoștințelor istorice? N-ar fi potrivit ca activitățile organizate de Consiliile educației socialiste să cuprindă și conferințe ale profesorilor însoțite, de exemplu, de un program artistic adecvat, susținut de elevi?

De asemenea, după opinia mea, dascălul reprezintă și un valoros potențial științific insuficient utilizat. De aceea este necesar ca el să se preocupe de stringerea de materiale privind istoria locală, pe care să le utilizeze în cadrul lecțiilor. Acțiunea este realmente importantă, dar uneori se neglijează faptul că se poate face mai mult, că sînt profesori cu susținute preocupări științifice și pot fi propuse, deci, măsuri pentru a le găsi cîmp corespunzător de aplicație. Consider că ar fi potrivit ca în planurile institutelor de cercetări și ale catedrelor de istorie din învățămîntul superior să se includă și temele studiate de unii profesori din gimnazii și licee. Finalizarea lucrărilor date se va putea face fie sub forma comunicărilor la sesiunile științifice ale instituției respective, fie sub forma studiilor editate în reviste, a monografiilor publicate sub egida Institutului (facultății). Folosul pentru dascălii amintiți este indiscutabil. Includerea lor în colective specializate va îmbogăți orizontul problemelor științei istorice pe care le vor putea expune în fața clasei, iar, pe de altă parte, va crește însăși calitatea lucrărilor lor științifice. Dar, există un folos chiar și pentru cercetătorii științifici: în modul arătat, ei vor realiza o legătură cu școala, unii dorind chiar să țină și cursuri între zidurile ei, ceea ce, de asemenea, este de luat în considerare. Se va aplica deci, în forme specifice, orientarea, subliniată în mai multe rînduri de secretarul general al P.C.R., de strînsă legătură între cercetare, învățămînt și producție.

AURORA ȘERBAN — profesoară la Liceul „Mihail Eminescu” din Cluj. Numărul mic de ore rezervate istoriei în școala generală și în liceu nu înseamnă numai o comprimare a predării, ci mai mult. Este vorba aici, după opinia mea, de o distonanță netă între cerința modernizării metodelor de predare, subliniată în mod deosebit la Plenara C.C. al P.C.R. din 18—19 iunie 1973, și posibilitatea de a recurge la valențele altor metode eficace în condițiile în care ai la îndemînă un număr infim de ore pe săptămînă pentru predarea istoriei. Pauza care se creează prin absența istoriei din programă la clasele a IX-a și a X-a face și ea deserviciu elevului, care pierde deprinderea și continuitatea studiului istoric, iar pe noi, pro-

fesorii, ne obligă la lecții recapitulative pentru reintroducerea elevilor în noul material de predare. Mă întreb cum o să izbutim de vreme ce, și așa, orele ne sînt mai mult decît insuficiente pentru abordarea propriu-zisă a temelor prevăzute în programă.

PETRE TEODORU, profesor la Liceul nr. 37 din București. Nimeni nu poate contesta adevărul că experiența bogată acumulată în procesul devenirii umane este „depozitată” în memoria pămîntului, a hrisoavelor, în istoria omului, a fiecărui neam și a umanității, în ansamblu.

În toate locurile și în toate timpurile — azi mai mult decît oricînd — „trecutul” reamintit „cu rost”, a devenit definitiv pentru viitor. „Istoria este învățătoarea vieții”, spunea Cicero, și toate generațiile — chiar și în epoca de cea mai intensă dominație a misticismului — au subscris fără rezerve la acest mare adevăr.

Cum ar fi fost posibilă acea uriașă mutație, care a deschis drumuri multilaterale în fața omenirii — Renașterea — fără întinderea unor imense „punți” înapoi, în istoria antichității romane și elene? Și ce-ar fi realizat Ștefan al Moldovei din programul său politic de neatîrnare, dacă nu s-ar fi hrănit — el și întregul popor — cu faptele strămoșilor? Istoria l-a învățat pe acest mare domnitor al poporului român să cultive memoria străbunilor (dovadă strămutarea mormintului lui Dragoș la Putna și redactarea celui epitafor prin care-l declară pentru el și viitorime drept strămoșul său), să declare public hotărîrea sa de a apăra întreaga „creștinătate” de pe continent, așezînd astfel poporul român în cadrul istoriei universale.

Și exemplele se pot înmulți la nesfîrșit.

Învățămîntul modern a pornit de la început ca o instituție suprastructurală de prim ordin, din necesitatea de conservare și rememorare continuă a trecutului, de reîmprospătare a conștiințelor — și, prin acestea, a conștiinței naționale —, ca o reverberație a viitorului. Cu atît mai mult azi, învățămîntul din România — cu adevărat public, rațional, bine echilibrat și patriotic — trebuie să răspundă — și răspunde — din ce în ce mai precis la comenziile viitorului. Trăind într-o epocă deosebit de dinamică, în care se modifică și economic și spirit și condițiuni de viață, învățămîntul trebuie să cunoască și el modificări conjugate la întregul edificiu. Din această rațiune Plenara C.C. al P.C.R. din iunie a.c. a elaborat hotărîrea sa, prin care trece, ca un fir roșu, ideea deosebit de valoroasă a contopirii școlii cu practica productivă și a formării, pe această cale, a unor oameni noi, multilateral pregătiți, cu un larg orizont cultural.

Din păcate însă, cei chemați să dea viață acestor hotărîri înțelepte au omis în instrucțiunile de aplicare, în planurile de învățămînt și în programe, pe alocuri și în manuale, acest adevăr subliniat, de altfel, în toate hotărîrile de partid.

Așa se face că noile planuri de învățămînt privind clasele din prima treaptă liceală (IX și X), anii I, II și III din cadrul liceelor de specialitate și întregul învățămînt profesional nu prevăd nici o oră de istorie, ca și cînd „memoria pămîntului” ar fi suferit o amnezie totală. Abia în clasa a XI-a a liceelor teoretice este prevăzută o disciplină sub numele de „Istoria Civilizațiilor”, din care lipsesc nenumărate episoade, fapt care duce la formarea falsei convingeri la elevi că istoria universală este o continuitate de discontinuități, iar elevii din ultimul an parcurg Istoria României, din programa căreia lipsesc nenumărate fapte.

În ceea ce privește categoria elevilor școlilor profesionale, aceasta nu are acces la nici o disciplină istorică.

Se pune întrebarea: sentimentul patriotic, internaționalist, partinic, al echității, sentimentul frumosului, al abnegației, sacrificiului — sentimente care-și au locul bine definit în trecutul omenesc — pot fi ele oare numai produsul unor acțiuni autodidactice?

Pot afirma cu toată certitudinea — din experiența mea la catedră de peste două decenii — că aceste însușiri esențialmente umane sînt în primul rînd rodul unui învățămînt rațional, echilibrat.

În definitivarea planurilor de învățămînt trebuie avut în vedere faptul că societatea socialistă se construiește de oameni multilateral pregătiți. De aceea fiii patriei trebuie să fie nu numai instruiți, iscusiți, înzestrați cu aptitudini profesionale, ci, în același timp, să fie buni, generoși, devotați, capabili de aspirații

superioare și de acțiuni entuziaste, de inițiative care să înscrie fapte noi pe coordonatele istoriei, capabili de sacrificiu pentru binele obștesc, ceea ce nu vom putea obține — sint sigur — numai printr-o instrucțiune tehnică.

ALEXANDRINA VLAHOPOL, profesoară la Liceul „Mihail Eminescu”, din Buzău. Istoria, prin rolul său informativ și formativ, a rămas, așa cum spunea N. Bălcescu, prima carte a fiecărei națiuni. Acest adevăr este indeobște recunoscut. Sint convinsă că fiecare cetățean al țării noastre, fiecare absolvent al școlilor în care predăm, indiferent de viitorul său loc de muncă, trebuie să cunoască istoria milenară a poporului său, lupta sa eroică pentru libertate socială și națională, pentru o viață mai bună. Numai astfel poate să-și formeze unele convingeri, să-și creeze și să-și dezvolte anumite aptitudini și sentimente, care îi determină anumite acte de voință și-l fac, în ultima instanță, să se angajeze conștient, cu pasiune și cu simț de răspundere, în vasta activitate constructivă a zilelor noastre.

Despre rolul istoriei în educarea moral-cetățenească a tinerei generații, a tuturor membrilor societății noastre, în general, și-au spus cuvântul competent numeroși oameni ai culturii românești, istorici de seamă, cadre didactice și mă asociez și eu tuturor acelor care cer, cu deplină justificare, repunerea istoriei în drepturile ei în planul de învățămînt și în programele școlare.

În cele ce urmează aș dori să mă refer pe scurt la utilitatea istoriei în cadrul procesului instructiv din învățămîntul de cultură generală, la modalitățile prin care lecția de istorie poate contribui la educația civică, patriotică a elevilor.

Așa cum arată documentele Plenarei C.C. al P.C.R. din 18 — 19 iunie 1973, viitorii absolvenți ai liceelor (de cultură generală sau de specialitate) trebuie să fie oameni cu un larg orizont cultural, înarmați cu instrumente de muncă intelectuală care să-i ajute a se orienta în viață, indiferent ce specialitate vor îmbrățișa; trebuie înlăturată ideea unei specializări înguste.

Omul viitorului trebuie să fie un om cu un înalt nivel de cultură generală și istoria contribuie efectiv la lărgirea orizontului cultural al elevilor. În acest scop, profesorul de istorie trebuie să fie el însuși un om cu un larg orizont cultural, o personalitate complexă și armonioasă, un umanist cu largi posibilități de educare comunistă.

De cînd predau istoria la catedră am înțeles din experiența de zi cu zi că această disciplină trebuie predată în corelație permanentă cu alte discipline de învățămînt și cu celelalte mijloace de informare pe care elevii le au la îndemînă: presa, radioul, televiziunea etc.

De pildă, în dialogul permanent cu clasa, în toate momentele unei lecții, profesorul de istorie poate apela la cunoștințele de limbă și literatură română (sau universală) ale elevilor și, invers, cunoștințele căpătate la istorie pot sluji foarte bine la predarea și însușirea lecțiilor de literatură. Luptele pentru libertate socială și independență națională duse de poporul nostru de-a lungul secolelor au constituit izvoare de inspirație pentru mulți scriitori și legîndu-le de predarea lecției, acestea contribuie la o mai solidă însușire a cunoștințelor, la asigurarea elementului afectiv, la educația patriotică a tinerei generații.

Un alt obiect de învățămînt cu care trebuie corelată istoria este geografia. Aceasta nu numai pentru fixarea pe hartă a locurilor istorice, ci și pentru fixarea în spațiu și timp a condițiilor de formare și dezvoltare a unei societăți, a unui popor, pentru înțelegerea cauzelor și urmărilor unor fenomene. La geografia României, de exemplu, se pot folosi cunoștințele de istorie ale elevilor privind spațiul carpatodunărean în care s-a format și dezvoltat poporul român, continuitatea și unitatea sa pe aceste meleaguri, eforturile sale de-a lungul secolelor de a păstra, înfrumuseța și spori avuția națională. Istoria contribuie, de asemenea, la înțelegerea mai clară de către elevi a politicii științifice a Partidului Comunist Român de dezvoltare economică armonioasă a tuturor regiunilor țării. Exemplele se pot înmulți.

În ceea ce privește interdependența dintre istorie-socialism științific, economie politică aceasta este indiscutabilă.

Folosind materialul faptic concret însușit la lecțiile de istorie, gîndirea elevilor poate fi condusă mai ușor de către profesorul de socialism științific sau economie politică prin toate etapele procesului de cunoaștere științifică; elevii pot analiza și își pot însuși lesne o serie de noțiuni ale acestei discipline de învățămînt, cum sint: lupta de clasă, revoluția socială, partide politice, diferitele forme de stat, progres și civilizație, ce înseamnă aplicarea unei politici științifice etc. La rîndul

său, profesorul de istorie trebuie să apeleze, cînd este cazul, la noțiunile dobîndite la socialism științific și economie politică.

Predarea istoriei în școlile generale și în licee, indiferent de profilul lor, aduce un real folos în însușirea cunoștințelor de artă (arhitectură, pictură, sculptură, muzică, cinematografie etc.). Aceasta depinde foarte mult de pregătirea multilaterală a profesorului de istorie care poate realiza educarea estetică a elevilor și, în același timp, poate dezvolta sentimentul mîndriei naționale, al conștiinței că aparține unui popor harnic și priceput care își aduce contribuția la tezaurul culturii materiale și spirituale al omenirii. Afirmația mea are în vedere atît programele actuale ce se aplică în predarea istoriei (lecțiile de cultură în special), cît și proiectul de programe pentru anii viitori.

În încheiere doresc să-mi exprim părerea și în legătură cu proiectul de programă la istorie pentru anii viitori ai învățămîntului de cultură generală.

Consider că procesul instructiv-educativ prin intermediul lecțiilor de istorie al elevilor trebuie să înceapă de la cea mai mică clasă (I—IV) și să continue în toți anii școlarității. În acest scop, manualele claselor I—VIII chiar ar putea cuprinde unele lecturi istorice fie în cadrul lecțiilor de citire, fie însoțind lecțiile de istorie, acolo unde aceasta se predă ca obiect separat, lecturi care să ușureze înțelegerea noțiunilor fundamentale sau fenomenelor principale ale istoriei noastre naționale.

Completarea și lărgirea cunoștințelor de istorie ar trebui continuată și în prima treaptă a liceului (clasele IX—X). Noile proiecte de programe nu prevăd predarea istoriei și la aceste clase. Întreprind studiul istoriei în primii ani de liceu ne putem aștepta ca elevii să uite noțiunile și cunoștințele istorice de bază, pe care s-ar putea așeza mai bine cunoștințele care se predau abia în anii III și IV de liceu.

De asemenea, consider ca foarte utilă și de o stringentă actualitate includerea Istoriei României și în planul de învățămînt al liceelor de specialitate.

Plan tematic de lecții și consultații al revistei „Anale de istorie” pentru anul de învățămînt de partid 1973 – 1974

În anul de învățămînt de partid 1973—1974, pregătirea politico-ideologică a membrilor de partid și a celorlalți oameni ai muncii este orientată spre studierea și aprofundarea problemelor de bază ale actualei etape pe care o străbate societatea noastră, a sarcinilor ce decurg din documentele Congresului al X-lea și ale Conferinței Naționale a partidului, din hotărârile plenarelor C.C. al P.C.R., din cuvîntările și articolele tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretarul general al P.C.R.

Planul tematic de lecții și consultații al revistei „Anale de istorie” pentru anul de învățămînt de partid 1973—1974 cuprinde — conform recomandării făcute redacției noastre de către Secția de propagandă a C.C. al P.C.R. — temele pentru Cursurile de studiere a istoriei Partidului Comunist Român și a mișcării muncitorești din România, apărute în revista „Munca de partid”, nr. 16/1973. Aceste teme vor fi publicate în numerele viitoare ale revistei noastre după cum urmează :

Temele :

- „Revoluția de la 1848 din Țările Române — moment de seamă în lupta pentru libertatea socială și națională a poporului român. Caracterul unitar al revoluției“ ;
- „Situația economico-socială a României în secolul al XIX-lea. Începuturile dezvoltării și organizării clasei muncitoare și mișcării socialiste. Pătrunderea și răspîndirea ideilor socialiste. Crearea partidului politic al clasei muncitoare din România (1893) și însemnătatea sa în dezvoltarea mișcării muncitorești și în viața politică a țării. Legăturile internaționale ale mișcării muncitorești din România“ ;
- „Stadiul dezvoltării României la începutul secolului al XX-lea. Obiectivele și activitatea mișcării muncitorești în această perioadă“, vor fi publicate în nr. 6/1973.
- „Procesul social-istoric al realizării statului român unitar. Apresiasiile partidului nostru cu privire la desăvîrșirea unității statului național român prin unirea Transilvaniei cu România în decembrie 1918“ ;

- „Transformarea Partidului socialist în Partidul Comunist Român — triumf al marxism-leninismului în mișcarea muncitorească din țara noastră“;
- „Rolul P.C.R. în organizarea și conducerea luptelor revoluționare ale maselor muncitoare în perioada crizei economice din anii 1929—1933. Congresul al V-lea al P.C.R. Eroicele lupte ale muncitorilor ceferiști și petroliști din ianuarie-februarie 1933“, *vor fi publicate în nr. 1/1974.*
- „Politica P.C.R. de unire a tuturor forțelor democratice și patriotice ale poporului român împotriva fascismului, pentru apărarea independenței și suveranității (1934—1940)“;
- „România în anii celui de-al doilea război mondial. Lupta forțelor democratice, conduse și organizate de P.C.R., pentru răsturnarea dictaturii militaro-fasciste și înfăptuirea insurecției naționale antifasciste armate din august 1944“;
- „Lupta maselor populare, sub conducerea P.C.R., pentru desăvîrșirea revoluției burghezo-democratice și trecerea la revoluția socialistă (1944—1947)“; *
- „Începutul revoluției socialiste în România. Făurirea unității politice și organizatorice a clasei muncitoare din România. Congresul din februarie 1948. Primele planuri de stat — 1949 și 1950“, *vor fi publicate în nr. 2/1974*;
- „Activitatea partidului comunist pentru asigurarea industrializării României. Cooperativizarea agriculturii. Victoria definitivă a socialismului în țara noastră“;
- „Congresele al IX-lea și al X-lea ale P.C.R. — momente istorice de o deosebită importanță în dezvoltarea României socialiste contemporane. Obiectivele și sarcinile edificării societății socialiste multilateral dezvoltate în patria noastră. Însemnătatea Conferinței Naționale a partidului din iulie 1972“;
- „Tradiții internaționaliste ale activității P.C.R. Principiile relațiilor dintre partidele comuniste. Partidul Comunist Român — detașament activ al mișcării comuniste și muncitorești internaționale, al frontului mondial antiimperialist“, *vor fi publicate în nr. 3/1974.*

Temele, realizate de specialiști, vor fi relativ succinte, urmînd ca propagandiștii și cursanții, pentru întregirea cunoștințelor lor, să folosească bibliografiile și indicațiile metodologice de la finele fiecărei lecții.

În afară de aceste lecții și consultații, vom publica, eventual, Răspuns la întrebările cititorilor. Aceasta ne va permite să menținem un dialog viu cu cititorii, venind și pe această cale în sprijinul cerințelor învățămîntului de partid.

Redacția

* A fost publicată în nr. 2/1972, al revistei „Anale de istorie“, p. 97—123.

Lupta pentru apărarea independenței și a ființei naționale a poporului român. Tradiții de luptă comună a poporului român și a naționalităților conlocuitoare pentru libertate și progres social-politic pînă la 1848

Prof. univ. dr. DUMITRU ALMAȘ

Așa cum dovedește istoria unei jumătăți de veac de activitate, de lupte și de jertfă, Partidul Comunist Român a fost, este și va fi conducătorul consecvent, înțelept și eroic al luptei pentru apărarea intereselor oamenilor muncii, pentru prosperitatea societății socialiste, pentru apărarea ființei naționale a poporului român, a independenței și suveranității țării. Și aceasta cu atât mai mult cu cît lupta pentru libertate, independență și progres social vine ca un ecou vital, izvorit din adîncurile cele mai îndepărtate și mai intime ale istoriei românești.

Poporul român, am putea spune fără putință de tăgadă, n-a încetat nici cînd această luptă. Ci a dus-o cînd cu arma, cînd cu uneltele producției materiale, cînd cu dalta sau pana creației spirituale. Avem de-a face cu o zbuciumată istorie de aproape două milenii, în care apărarea ființei naționale, apărarea libertății, independenței și suveranității patriei, eforturile pentru înaintarea pe calea progresului s-au împletit cu momente de un dramatism rar întîlnit la alte popoare, așezate în spații geografice mai puțin vînturate de furtuni potrivnice.

Vorbind de această așezare geografică a României, cronicarul Grigore Ureche spunea, pe drept cuvînt că a fost „în calea răutăților”. O așezare la răscruce de ambiții și forțe puternice: la început, în calea migrației popoarelor, apoi strajă la Dunăre în calea îndelungii invazii și stăpîniri otomane. Așezarea geografică a făcut din teritoriul românesc o arenă unde s-au întretăiat tendințele de expansiune ale hanilor tătari și ale angevinilor, ale sultanilor și iagelonilor, ale habsburgilor și romanovilor.

Lupta eroică pentru forjarea, afirmarea și păstrarea ființei naționale românești a reprezentat, într-un anume fel, caracteristica poporului nostru, personalitatea lui în istoria Europei. De mai multe ori s-a părut c-a fost înfrînt, copleșit de potrivnicii mult superioare, pentru ca, în curînd, să renască din nou, să se afirme, strălucit, în areopagul popoarelor.

Istoria stă mărturie cu niște exemple întîlnite din începutul începuturilor. Este emoționantă, de pildă, privirea Columnei traiane, în sute de scene, aproape două mii de simbolice făpturi umane. Aceste scene mărturisesc despre o înfruntare, despre o bătălie pe viață și pe moarte. De fapt, cum s-a înfruntat libertatea dacilor cu puterea romană pornită pe cuceriri. Dar în 106 a biruit armata romană. Adică a învins puterea și gradul mai înalt de pregătire tehnică și militară. Iar rezultatul etnic al acestei victorii a fost o admirabilă simbioză daco-romană: poporul român, în care vitejia dacă ce rîvnea spre libertate s-a altoit cu mindria și noblețea romană.

Dacă pentru mileniul I documentele scrise sînt sărace, cercetările arheologice întreprinse în anii noștri au scos la iveală impresionante dovezi despre dezvoltarea continuă, fără nici un hiatus, a civilizației pe pămîntul românesc: o civilizație specifică, bază a civilizației medievale creată de strămoșii noștri. Chiar dacă n-am cita decît materialul arheologic descoperit la Sărata Monteoru, la Dridu, la Morești

sau la Bratei, semne și resturi ale unei culturi autohtone, specifice populației autohtone; chiar dacă n-am aminti decît despre cetatea „feudalo-regească” descoperită recent la Dăbîca pe Someș, așezare care a aparținut voievodului Gelu, pe care Anonymus îl numește „românul”; chiar dacă n-am cita decît faptul că 80% din toponimia și hidronimia țării noastre este dacică sau romană, că riurile cele mai mari și mai caracteristice ale României își păstrează numele străvechi dacice, folosite și în epoca stăpînirii romane, și încă am oferi argumente temeinice despre continuitatea de viață, de muncă și luptă pe acest teritoriu, pe care, în veacurile XIV—XVI, izbucnește, în ciuda tuturor vicisitudinilor, o înfloritoare și originală civilizație românească. Și această civilizație se dezvoltă apoi, înfruntînd cîmpirurile străine și trecînd peste divizarea teritoriului și a poporului român, în trei stătuțe: Transilvania, Muntenia, Moldova; fiecare supus altei stăpîniri.

Este ușor de înțeles că această împărțire, fărimitare administrativ-politică, a agravat destrămarea impusă de specificul vieții feudale și a îngreuiat foarte mult lupta pentru apărarea ființei naționale și pentru păstrarea sau redobîndirea libertății statale, pentru înfăptuirea unității naționale. Voievozii transilvăneni: Menumorut, Glad, Gelu au înfruntat pe cuceritorii arpadieni și le-au rezistat vreme îndelungată. Menumorut scria lui Arpad: „Nu, nici din dragoste, nici de frică nu-ți dăm din pămîntul nostru nici o palmă”. Iar Gelu s-a jertfit în luptă, ca un erou al libertății, bun al oamenilor care a avut, prea adesea, nevoie de a fi cucerit cu belșug de sînge.

Peste două veacuri, angevinul Carol Robert a vrut să-l scoată pe Basarab I din adăpostul său de la Argeș; dar și-a văzut cavalerii striviți între munți la Posada, în 1330. Și el însuși n-a scăpat decît, cum povestește cronica, schimbînd străiele cu un slujitor. Cam aceeași soartă au avut-o, în a doua parte a veacului al XIV-lea, și feudalii maghiari ori poloni care au căutat să ocupe Moldova, întemeiată de Bogdan Vodă, în 1359.

Și trebuie menționat, de la bun început, că țările române n-au fost nici cînd supuse complet. Ele au beneficiat totdeauna doar de un statut de vasalitate. Astfel, chiar dacă Transilvania era înglobată în regatul feudal-maghiar, ea și-a păstrat numele și organizarea proprie: voievodatul Transilvaniei. Iar importanța acestui voievodat o descoperim și din faptul că Iancu Corvin de Hunedoara se mîndrea cu titlul de voievod al Transilvaniei, teritoriu care se bucura de o seamă de privilegii în cadrul statului maghiar. Iar atunci cînd, în 1541, Ungaria a fost prefăcută în pașalic, Transilvania a devenit voievodat aparte, autonom, cu numele ei tradițional și românesc: Transilvania.

Fiecare pagină de istorie medievală românească este o pagină de eroică luptă pentru independență și pentru păstrarea ființei etnice. Istoria a făcut ca în veacul al XIV-lea să apară la Dunăre năvalnica putere otomană. Adesea imbinată cu invazia dinspre răsărit a hanului tătar, năbuirea armiei sultanului la mieznoaptea Dunării a însingurat prea adesea pămîntul României. Și faptele au înregistrat atunci, un Rovine și un Nicopole în care s-a impus figura lui Mircea cel Bătrîn. Au fost vremuri în care potrivnicii „cum veniră se făcură toți o apă și un pămînt”.

Dar focul luptei pentru independență a fost, în mai multe rînduri, întîrit de vîlvătaia luptei pentru dreptate socială, în care s-au angajat laolaltă poporul român și naționalitățile conlocuitoare. Odată cu întărirea feudalismului s-a adîncit și antagonismul dintre masele producătoare și clasele dominante. Mai ales condiția țărănimii devenea tot mai greu de suportat. Dijmele au sporit, libertățile au fost mereu îngrădite, robota a sporit. Nemulțumirile sociale s-au întîrit și, ca atare, țărani s-au angajat într-o luptă socială, culminînd cu mari izbucniri de răscoală. Cea dintîi mare răscoală țărănească a fost cea din 1437, numită răscoala de la Bobilna, în ținutul Someșului. Aici, pe un deal înalt de vreo 700 m, răsculații, țărani români și maghiari, la care s-au adăugat și săraci din orașe și chiar unii mici nobili, au construit o tabără, după pilda husiților cehi, apărîndu-se aproape doi ani. Respingînd atacul armatei principelui Transilvaniei, țărani au obligat pe nobili să încheie la mănăstirea din Cluj-Mănăstur, o înțelegere în care dările și robota erau mult reduse, iar strămutarea era îngăduită. Căci țărani urmăreau să înlăture poverile de neîndurat și „să scoată capetele lor din jugul nesuferit al robiei”. Dar nobilimea nu și-a respectat cuvîntul. Lupta a continuat și în anul următor. În cele din urmă, țărănimea răsculată este înfrîntă. „Unio trium nationum”

a devenit alianță a privilegiaților, un instrument de opresiune socială și națională, o masă „cu trei picioare”, cum s-a zis, pentru prințul cel mare al aristocraților maghiari, secui și sași care vor asupra veacuri de aici încolo pe țărani în general și pe cei români îndeosebi. Dar, în același timp, prin victoriile obținute, țărănimia a devenit mai conștientă de puterea ei și de slăbiciunea nobilimii.

Era spre jumătatea de veac, al XV-lea, vreme în care se ducea o aprigă luptă împotriva invaziei otomane. În frunte era, de astă dată, Transilvania. Conducea Iancu Corvin de Hunedoara: el se apără la Sintimbru, întreprinde campania cea lungă și primește nefericita bătălie de la Varna, din 1444, ca să cîștige apoi, în 1456, marea victorie de la Belgrad, victorie de răsunet european, pentru că a stăvilit la Dunăre expansiunea otomană, întreprinsă de cel care se mîndrea a fi El Fatih-Cuceritorul Constantinopolului și de care toată Europa se temea.

Apărind granița danubiană, zăgăzuind năvala musulmană aici, și Iancu de Hunedoara și Vlad Dracul și Vlad Țepeș și Ștefan cel Mare au contribuit la păstrarea ființei naționale a poporului pe care-l ocirmuiau. Cronicarul bizantin Chalcondil povestește, cu multe amănunte, expediția din 1462 a lui Mahomed al II-lea și modul cum i-a opus Vlad Țepeș un aprig război de guerillas, silindu-l să se retragă înfrînt. Nu-i nici cînd prea mult să amintim că bătălia de la Vaslui, din 10 ianuarie 1475, a fost una din marile confruntări între puterea otomană și o țară europeană. Vorbind despre lupta de la Vaslui, Karl Marx spunea că armata moldovenească, formată din „țărani care fuseseră luați aproape direct de la plug... deși mult mai slabă decît cea turcească, a zdrobit-o complet; numai puțini turci au scăpat cu viață”. Grigore Ureche relevind valoarea europeană a acestei victorii spunea: „Atuncea mare bucurie au fostu tuturor domnilor și crailor de prin prejur de biruința ce au făcut Ștefan vodă”. Cronicarul are dreptate: unsprezece scrieri contemporane slăvesc numele lui Ștefan cel Mare după victoria de la Vaslui.

Iar faptul că în anul următor, 1476, însuși sultanul Mahomed al II-lea Cuceritorul a condus expediția împotriva românilor, vorbește nu numai ce grea fusese înfrîngerea de la Vaslui ci și cît de puternică și hotărîtă era conducerea otomană să zdrobească rezistența românilor. La Războieni, în vara anului 1476, ostenii lui Ștefan au luptat însuflețiți de acea totală dăruire pentru neam și țară pe care clipele mari o impun și-o valorifică în toată măreția ei.

Astfel, epoca lui Ștefan cel Mare se înscrie în cronica neamului nostru drept una dintre cele mai strălucite și mai eroice pagini în marea epopee a luptei poporului român pentru neamul țării, pentru păstrarea și întărirea ființei naționale.

O anume solidaritate etnică, populară, izvorită din originea comună și din graiul comun, un instinct firesc, un sentiment obștesc, mereu întreținute de legăturile economice de-o parte și de alta a Carpaților, de legăturile de familie specifice epocii feudale, apoi nevoia alianțelor politice și militare în lupta împotriva primejdiei comune, și, în sfîrșit, începutul unei culturi proprii, toate acestea au contribuit la sădirea simbului din care va răsări lumina conștiinței naționale.

La începutul veacului al XVI-lea, tot în Transilvania, se desfășoară războiul țărănesc din 1514, condus de Gheorghe Doja, țaran secu, înnobilit pentru faptele lui de vitejie. El a antrenat în lupta socială zeci de mii de țărani, adunați la Buda pentru a porni o cruciadă antiotomană. Această „armată revoluționară”, cum o numește Engels, alcătuită din români, maghiari, secui, sași, sîrbi, s-a îndreptat împotriva nobilimii care nu voia să desființeze șerbia, deși o făgăduise pentru cei care plecau în cruciadă. Se desfășoară un adevărat „război general al țărănimii” împotriva nobilimii.

Răscoala fiind înfrîntă, nobilimea a dezlănțuit cea mai sălbatică represiune împotriva țărănimii. A introdus, apoi, o serie de legi foarte aspre, prin care țărănimia era legată pe veci de glie. Această mare răscoală, acest război țărănesc se așează în istorie ca un remarcabil eveniment de luptă pentru dreptate și libertate socială, în care românii au colaborat cu toate naționalitățile conlocuitoare.

În tot decursul acestor secole, deși românii au avut de înfruntat silnicia unei temporare despărțiri prin granițe artificiale, originea latină a poporului și a limbii române, continuitatea și ideea unității au rămas permanent sădite în minți, în gînduri și simțăminte. Făcînd aluzie la cetățile stăpînite de domnii Moldovei și ai Țării Românești în Transilvania (Ciceu, Cetatea de Baltă, Unguraș, Rodna, Vinț, Vurpăr, etc.), Petru Perembsky, secretarul reginei Elisabeta a Ungariei, scria în 1542: „Unii valahi stăpînesc o bună parte a țării. Aceste părți au trecut cu

uşurinţă de partea lor din cauza comunităţii de limbă". Aşa că nu-i a mirare să aflăm că diaconul Cores şi cutare tipograf din Orăştie tipăreau carte în slovă românească pentru toţi românii, în scop deliberat de a ajuta păstrarea şi confirmarea fiinţei naţionale a poporului de pe toate versantele carpatine.

Iar dacă ginerele învăţatului domn Neagoe Basarab, cel numit Radu de la Afumaţi, se angaja în douăzeci de ciocniri şi bătălii cu otomanii, o făcea tocmai între 1522 şi 1529 când sultanul Soliman Magnificul pregătea şi executa marea campanie împotriva Ungariei, cucerea Belgradul şi strivea armata maghiară la Mohács (1526). Dar nu trebuie uitat nici faptul că viteazul Radu vodă, de câte ori îi era greu, trăgea peste munţi la Braşov, într-un colţ românesc mai adăpostit, aşa după cum nu trebuie trecut nici peste aportul românilor, în acei ani furtunoşi, la lupta generală împotriva invaziei otomane, exprimată, după asasinarea lui Radu de la Afumaţi, prin întreprinderea şi pregătirea expediţiilor şi luptelor conduse de Petru Rareş, cel care oferea în lupta comună antiotomană o oaste de cel puţin 60 000 de oameni.

Expediţia lui Soliman Magnificul în Moldova a contribuit la slăbirea presiunii otomane spre centrul Europei şi la aminarea asediului Vienei. Prin jertfa românilor în 1538, împăratul Austriei a dobândit un răgaz suficient ca să-şi pregătească apărarea capitalei. Şi cuvine-se să subliniem că, în acei ani, Viena a fost salvată cu sacrificiul Sucevei. Străduindu-se să-şi redobândească independenţa, românii au contribuit direct la salvarea independenţei popoarelor din Centrul Europei. Mai ales că atunci când Apusul s-a angajat în alianţa care a dus la biruinţa de la Lepanto, Ion Vodă al Moldovei a ridicat şi el spada, angajînd o serie de eroice bătălii care ar fi stat foarte bine ca nişte victorii în flancul drept al armiei otomane, dacă ofensiva coaliţiei europene nu s-ar fi împotmolit, nu s-ar fi destrămat şi n-ar fi ratat o victorie ciştigată cu mare greutate. Sfîrşitul veacului al XVI-lea se înfăţişează ca un nou şi mare moment în lupta pentru independenţa a poporului român.

Filele cronicii vibrează când consemnează scurta dar furtunoasă perioadă a domniei lui Mihai Viteazul, ca pe un mare şi hotărîtor episod în lupta pentru recucerirea independenţei şi pentru afirmarea fiinţei naţionale. Acest voievod care, în fapt, întruchipa voinţa şi idealul neexprimat încă al întregului popor român, izbuteşte să reia lupta pentru libertate cu o epică vigoare, să recucerească neafîrnarea, măcar pentru cîţiva ani, şi chiar să unească toate cele trei ţări române sub a lui conducere, ca să creeze o forţă ce s-a vrut de neînfrînt în lupta antiotomană. Dintr-o teribilă necesitate, Mihai Vodă încearcă să refacă blocul antiotoman, aşa cum încercase şi Mircea cel Bătrîn şi Iancu de Hunedoara şi Ştefan cel Mare şi Petru Rareş şi Ion Vodă.

Mihai Viteazul a ridicat, cum spunea el însuşi, „această ţară săracă a noastră ca să fac un scut întregii lumi creştine“, adică întregii Europe centrale şi apusene.

Succesele românilor conduşi de Mihai Vodă au răsunat aşa de puternic în Europa încît s-au auzit glasuri foarte asemenea celor din vremea lui Ştefan cel Mare. „Mihai Vodă merită să fie slăvit ca unul din cei mai viteji, puternici, valoroşi şi înţelepţi principii ce trăiesc azi, scria un Diarist din Roma. Putem nădăjdui că va aduce la culme gloria sa cu noi lupte împotriva tiraniei turcilor şi că va contribui el cel dintîi la alungarea lor din Europa“.

Tocmai datorită luptei eroice a poporului român, a abnegaţiei şi dirzeniei în faţa cîmpitorilor, otomanii n-au putut construi pe acest pămînt nici cetăţi, nici moschei, n-au ţinut armate, n-au pus paşale ca în alte ţări vecine. Autonomia ţărilor române s-a plătit cu grele jertfe, cu biruri împovărătoare, dar poporul poate fi mîndru că şi-a menţinut — în limitele date — conducerea sa românească.

Din marea nevoie de a alcătui un bloc puternic de rezistenţă antiotomană la Dunăre şi pe Carpaţi, din acel embrion de conştiinţă a unei comunităţi româneşti, din legăturile economice şi culturale, din alianţele politice şi militare, din complicatele legături de prietenie ori conflicte ale vieţii şi ale istoriei au rezultat victoriile de la Şelimbăr şi de la Verbia, victorii care au dus, fie şi numai pentru scurtă vreme, la unirea celor trei ţări române.

Documentele vremii îl numeau pe Mihai Vodă „Alexandru modern” sau, pentru că trecuse Carpații, cu oaste, la miez-noapte și la răsărit, îl socoteau un „Hanibal modern” și-l slăveau ca pe „neînfrișcatul leu al răsăritului”. Despre nici unul dintre voievozi, cronică nu consemnează, la moarte, un cuvânt de regret așa de simplu, dar și de zguduitor: „și rămaseră creștinii, și mai virtos țara românească, săraci de dinsul”.

În ciuda duratei meteorice, fapta lui Mihai Viteazul a jucat un rol hotărâtor în istoria viitoare a poporului român. A arătat contemporanilor și generațiilor următoare că independența poate fi redobândită și că, în această luptă pentru neafinare și suveranitate, este necesară, ca lumina zilei, o unitate românească. Nici că poate fi un eveniment cu un mai mare răsunet în veac decât unirea din 1600.

Pentru fapta aceasta, Mihai Vodă s-a întruchipat în simbol — simbolul unității și libertății naționale, chiar dacă în acei ani nu se chema așa și nici așa de limpede nu era. „De la 1600 — nota Nicolae Iorga — nici un român n-a mai putut gândi Unirea fără uriașa lui personalitate, fără paloșul sau securea lui ridicată spre cerul dreptății, fără chipul lui, de curată și desăvârșită poezie tragică”. Unirea realizată de Mihai Viteazul și de cei din jurul lui a prilejuit explozia unor sentimente populare de solidaritate românească, a dat la iveală o realitate istorică permanentă, neexprimată faptic până atunci. Dar odată exprimată, ea a rodit și s-a afirmat în cele mai complexe împrejurări.

Și-i vorba, mai ales, de unirea țărilor române, faptă săvârșită de această personalitate, ca un mare ideal al unui popor întreg. Iar faptul că s-a jertfit pentru acest vis i-a sporit și mai nemăsurat puterea de simbol. Am putea spune chiar că s-a înșelat cronicarul cînd a scris în izvod că am rămas „săraci de dinsul”. Cu trecerea anilor și a veacurilor, fapta și personalitatea lui Mihai și-au amplificat semnificațiile, iar urmașii au devenit cu atît mai bogați spiritualmente, cu cît știau că au avut și au cunoscut un exemplu măreț ca acesta: un prim întregitor de țară, în ciuda celor mai vitrege împrejurări. „În împrejurări istorice neînchipuit de grele, în lupta împotriva dominației străine — releva tovarășul Nicolae Ceaușescu — în fruntea poporului din cele trei principate românești au stat domnitoresci eroi ca Mircea cel Bătrîn — în Muntenia, Ștefan cel Mare — în Moldova, Ioan de Hunedoara — în Transilvania. Mai tîrziu, Mihai Viteazul a realizat unirea celor trei principate românești — pentru puțin timp din nefericire — într-un singur stat. Trădarea boierilor și lipsa de unitate i-au ajutat pe cîmpitorii străini să-l înfrîngă pe marele voievod, să înfrîngă de multe ori aceste principate. Poporul n-a încetat însă niciodată să năzuiască spre țelul unirii”.

Tot veacul al XVII-lea a durat sub semnul amintirilor despre cele săvîrșite de Mihai Vodă. Radu Șerban și Buzești i-au continuat marele ideal. Chiar Rakoczeștii, principii ai Transilvaniei, au început să vorbească de o reînviere a anticei Dacii. Vasile Lupu se ambiționa să conducă și Țara Românească și, de ce nu?, și Transilvania.

Și cum aceste visări nu puteau fi încă tălmăcite în realități concrete, efortul pentru păstrarea ființei naționale s-a concentrat în domeniul culturii. Cronicarii au intrat în arenă. Ei au argumentat științific, o dată în plus, originea română și latinitatea poporului român din cele trei țări române. Cunoștința despre originea comună și despre graiul identic ajută la zămislirea și la nașterea conștiinței naționale și la întărirea idealului de unitate, libertate și independență.

Cînd Miron Costin scria, cu fragila-i pană, că „moldoveni, munteni și ardeleni toți de un neam sint, românesc”, împlinea, în arsenalul forjării conștiinței naționale, o operă asemănătoare cu cea săvîrșită de paloșul Viteazului, fulgerat peste crestele Carpaților în 1600.

Un Neculai Milescu Spătarul, un Dimitrie Cantemir, un Constantin Stolnicul Cantacuzino, ca și întreaga operă culturală și artistică a vremii lui Brîncoveanu, de pildă, ajutau ca românii să prindă tot mai deplină conștiință de sine și să ajungă la cunoștințele necesare despre viața și istoria altor popoare. Poporul românesc se afirma tot mai mult pentru sine și pentru alții. Și considerăm că și călătoria în China a Milescului și Descriptio Moldaviae a lui Cantemir ca și construcțiile brîncovenesti au constituit un mijloc de clarificare, de afirmare a ființei naționale a poporului român

și deci de autoapărare în văpaia evenimentelor vrăjmașe, de afirmare a dreptului la existență și libertate. În acele veacuri, simțindu-se ramuri ale aceluiași trunchi, țările române realizau o unificare prin legături economice, prin alianțe politice, prin sentimente, prin idei, prin literatură și artă. „Cazania“ lui Varlaam circula pe întregul pământ românesc, deși era tipărită la Iași. La fel, Biblia lui Șerban Cantacuzino, ieșită de sub teascurile din Țara Românească. Cultura în limba națională era un splendid mijloc de apărare și de afirmare a națiunii în concertul celorlalte națiuni și o cale de dobândire a independenței, a libertății. Mai ales că acum Transilvania și Bucovina erau încorporate la Imperiul habsburgic, iar teritoriul dintre Prut și Nistru la Imperiul țarist.

Dar iarăși lupta de apărare națională face loc unui dramatic episod de luptă pentru dreptate și libertate socială. E vorba de răscoala țăranilor transilvăneni din 1784, conduși de Horea, Cloșca și Crișan. Și-a avut centrul în Munții Apuseni, în Abrud și Zarand, dar s-a extins în cea mai mare parte a Transilvaniei. Într-un ultimatum adresat nobilimii refugiate în cetatea Deva, răsculații cereau desființarea nobilimii, împărțirea pământurilor la țărani, iar dările să fie plătite de toți locuitorii țării. Aplicarea unui atare program ar fi dus la distrugerea temelilor pe care se așezau relațiile feudale în Transilvania.

După o serie de succese în luptă, după bătălii grele la Deva sau în munți, trupele armatei împăratului Iosif al II-lea zdrobesc pe țărani. Răscoala condusă de Horea a jucat un mare rol în lupta poporului român pentru dreptate și libertate. Jertfa țăranilor transilvăneni a răsunat în întreaga Europă ca o trîmbiță care prevestea revoluția burgheză din Franța, din 1789. Chiar împăratul Austriei a fost nevoit, în 1785, să desființeze iobăgia.

Iluminismul a contribuit, de asemenea, foarte mult la dezvoltarea conștiinței naționale și la menținerea trează a sentimentului de luptă pentru recucerirea independenței. Oamenii de cultură români, pornind de la afirmațiile cronicarilor și dezvoltându-le prin cultură, au ajuns la o prodigioasă viziune daco-romană, susținută de un arsenal de argumente imposibil de dărimat. Sub impulsul unor atari sentimente au germinat și au rodit principiile politice naționale în activitatea Școlii ardelenene care s-au concretizat în acel remarcabil document programatic numit *Supplex Libellus Valahorum*. După pojarul revoluționar aprins de țăranii lui Horea, Cloșca și Crișan în 1784—1785, oamenii cărții au venit cu argumente istorice, filologice, juridice și politice ca să ceară scoaterea românilor de sub oprobiul de națiune „tolerată“, la care îi osîndise acea absurdă *Unio trium nationum*, uitînd sau prefăcîndu-se că nu vede dreptatea unui popor obîrșelnic și majoritar pe acest pământ românesc transilvan. Principiile acestei dreptăți românești, expuse cu claritate într-o frumoasă limbă latină, contrafortate de argumentele științifice cele mai solide, au trecut curînd Carpații și au devenit o veritabilă ideologie militantă a tuturor românilor propagată, îndeosebi, de profesorii transilvăneni de la sfîrșitul veacului al XVIII-lea și începutul celui următor. Gheorghe Lazăr și succesorii săi întru dascălie și cultură în limba română — Aaron Florian, Eftimie Murgu, August Treboniu Laurian, Damaschin Bojincă, Ioan Maiorescu și mulți alții — au nutrit cu ardoarea științei și cu nectarul gîndirii și simțirii artistice conștiința poporului, rîvnitoare de libertate socială și politică, de independență și suveranitate națională.

Lupta socială a mai înregistrat încă un mare și eroic eveniment: mișcarea revoluționară din 1821, condusă de Tudor Vladimirescu. A izbucnit ca o consecință a puternicelor contradicții antagonice dintre țăranimea și boierimea munteană. Pornită, în ianuarie 1821, de la Padeș unde Tudor a dat a sa Proclamație-program, unde s-a constituit o „adunare a norodului“ și o adevărată oaste revoluționară, în jurul nucleului de panduri, această mișcare revoluționară cuprinde repede Oltenia și apoi întreaga Țară Românească. Tudor Vladimirescu intră în București de unde conduce țara aproape două luni, încercînd să pună în practică un însemnat plan de reforme economice, sociale și politice. Intrînd însă în conflict cu eteriștii, care treceau prin țară să ajute răscoalele din Grecia, Tudor este prins, prin înșelătorie,

și ucis în chip mișelesc. Fără conducător, oastea de panduri și de revoluționari se risipește în fața armatei turcești. Cîteva mii luptă, totuși, la Drăgășani sau la minăstirea Tismana. Prin caracterul și ampla ei desfășurare, prin jertfa eroică a conducătorului ei, mișcarea revoluționară din 1821 se înșiruie în istorie ca un prolog al revoluției din 1848.

Astfel, înfruntînd toate vicisitudinile, ideile de dreptate, libertate socială și națională au răzbătut pretutindeni pe pămîntul României, s-au aureolat cu gloria unor aprige bătălii, s-au cristalizat în opere științifice, literare, artistice și au devenit o forță. Ea a fost îmbrățișată de intelectualitate, de burghezie, clasă revoluționară atunci, la jumătatea veacului al XIX-lea și susținută, conștient și energic, de întregul popor român. Numai așa, în 1848, la Blaj, Simion Bărnuțiu putea striga să audă întreaga lume că națiunea română „pretinde independența sa națională”. Iar Bălcescu putea îmbina, într-o singură formulă, dreptul la unitate și independență: „Vrem să fim o nație, una puternică și liberă prin dreptul și prin datoria noastră, pentru binele nostru și al celorlalte nații, căci voim fericirea noastră”. Sau și mai lapidar: „Mintuirea de orice dominare străină prin Unitatea națională”.

BIBLIOGRAFIE

- Documente ale Partidului Comunist Român. Culegere sintetică. **Partidul Comunist Român** — continuator al luptei revoluționare și democratice a poporului român, al tradițiilor înaintate ale mișcării muncitorești și socialiste, p. 181—226, Editura politică, București, 1972.
- GHEORGHE ȘTEFAN, **Lupta poporului român împotriva exploatării și asupririi sociale și naționale, pentru independență** (secolul al XIV-lea—începutul secolului al XIX-lea—1821), în **Momente din istoria poporului român**, Editura politică, București, 1965, p. 28—64.
- MIRCEA MUȘAT, GH. I. IONIȚĂ, **1848—1973 — Înăpîta tărie a revoluționarilor pașoptiști**, în „Magazin istoric”, anul VII, nr. 3 (72) din martie 1973, p. 3—12.

Contribuții valoroase în lucrări de istorie locală

În ultimii ani, istoriografia marxistă din țara noastră înregistrează un fenomen semnificativ, pe cât de așteptat pe atât de îmbucurător — apariția a numeroase lucrări în domeniul istoriei locale: istoria unor județe, a unor orașe, monografiile sau culegeri de studii și comunicări tratând istoria mișcării muncitorești și a organizațiilor locale ale P.C.R., volume de documente pe aceeași temă, toate rod al cercetării diferitelor colective locale, unele având colaborarea specialiștilor din alte orașe. Numărul mare al lucrărilor de acest gen nu ne permite cuprinderea lor exhaustivă, chiar într-o simplă prezentare și, cu atât mai mult, într-o încercare de a le recenza. De aceea, în cele ce urmează, ne vom ocupa numai de unele dintre aceste lucrări. Avem în vedere: *Documente din istoria mișcării muncitorești arădene. 1918—1944*¹; *Contribuții la studiul tradițiilor mișcării muncitorești și democratice din zona Argeșului*²; *Județul Bacău. Pagini memorabile din lupta maselor*³; *Mișcarea antifascistă și revoluția populară în Banat*⁴; *Pagini din trecutul de luptă al muncitorimii hunedorene (1914—1944)*⁵; *Documente hunedorene din istoria mișcării revoluționare. 1920—1944*⁶; *Cluj. Pagini de istorie revoluționară. 1848—1971 (Oameni, fapte, locuri)*⁷; *Momente din mișcarea comunistă și muncitorească în județul Constanța*⁸; *Dolj. Pagini de istorie revoluționară*⁹; *Județul Galați pe scara timpului*¹⁰; *Rezistența antifascistă în Moldova (Pagini eroice din lupta Partidului Comunist Român)*¹¹; *Lupta maselor populare maramureșene împotriva exploatării, pentru edificarea, sub conducerea P.C.R., a societății socialiste*¹²; *Pagini din istoria mișcării muncitorești și socialiste din Oltenia pînă la*

¹ Volum apărut în 1972 la Arad, realizat de Eugen Glück, Alexandru Roz. Au colaborat: Andrei Caciora, Mircea Timbus. Referent științific: dr. Gheorghe Unc. „Cuvîntul înainte” este semnat de Andrei Cervencovici.

² Volumul a apărut la Pitești, în 1971, avînd ca autor pe Dumitru N. Tudor.

³ Apărut în 1971 la Bacău, în colaborare cu Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași, volumul are ca autori pe C. Botez, L. Eșanu, I. Saizu, cu o prefață semnată de Miron Constantinescu.

⁴ Volumul a apărut în 1971 la Timișoara, avînd ca autori pe William Marin și Gheorghe I. Oancea.

⁵ Apărută la Deva în 1966, lucrarea a fost întocmită de Ion Lungu, Vasile Radu, Mircea Valea, Gheorghe I. Ionită, Constantin Enea.

⁶ Volumul a apărut în 1971 la Deva, sub îngrijirea lui Ion Frățilă și Nicolae Wardegger. „Cuvîntul înainte” este semnat de Ioachim Moga.

⁷ Scris în colaborare cu sectorul din Cluj al Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. și apărut la Cluj în 1971, volumul a fost realizat de Gh. I. Bodea, L. Fodor, L. Vajda. „Cuvîntul înainte” este semnat de Aurel Duca, iar „Introducerea” de Ștefan Pascu.

⁸ Apărut la Constanța în 1971, avînd ca autori pe I. Bitoleanu, Gh. Dumitrașcu, Gh. Lotca, I. Lungu și M. Stanciu.

⁹ Volumul semnat de Luchian Deaconu și Florian Tănăsescu, a apărut în 1971 la Craiova.

¹⁰ Lucrarea a fost editată în 1972 la Galați, avînd în colectivul de redacție pe Ion Brezeanu, Ion T. Dragomir, N. G. Munteanu, Petru Pîntiru și Ion Sirbu. „Cuvîntul înainte” este semnat de Constantin Dăscălescu.

¹¹ Apărut la Iași în 1971, volumul are ca autor pe Ionel Hagiu, cu o „Prefață” scrisă de Aurel Loghin.

¹² Editat la Baia Mare în 1972, volumul reunește comunicările prezentate la sesiunea științifică consacrată aniversării semicentenarului creării P.C.R. „Cuvîntul înainte” este semnat de Gheorghe Blaj.

crearea Partidului Comunist Român¹³; Prahova. Trepte în istorie¹⁴; Masele populare — făuritoare ale istoriei. Aspecte din lupta maselor populare împotriva exploatarei și asupririi, pentru înfăptuirea socialismului¹⁵; Satu-Mare. Studii și comunicări¹⁶; Studia Valachica¹⁷.

O retrospectivă succintă asupra lucrărilor menționate indică preocuparea istoricilor din localitățile respective de a depista noi date și fapte care largesc sfera de investigație a unor pagini memorabile din istoria mișcării muncitorești din țara noastră, a Partidului Comunist Român.

Să ne oprim, mai întâi, asupra izvoarelor publicate. Este binevenită inițiativa secțiilor de propagandă ale comitetelor județene Hunedoara și Arad ale P.C.R. de a edita volume de documente din istoria mișcării muncitorești locale. Asemenea lucrări interesează în mod deosebit pe propagandiștii și cursanții de la învățământul politic și deopotrivă pe profesorii de istorie, pe cercetătorii istoriei locale. Volumele de documente furnizează valoroase informații pentru istorici, în general, avînd rolul de materiale documentare locale de studiu pentru aprofundarea istoriei patriei, a mișcării muncitorești din România.

Realizatorii acestor culegeri de documente s-au angajat la o muncă grea și totodată și-au asumat răspunderi față de știința istorică. După cum se cunoaște, publicațiile vremii, mărturiile documentare, odată depistate, se cer selecționate, verificate, adnotate, prezentate cronologic, în așa fel încît documentele în sine să oglindească evoluția mișcării muncitorești de pe teritoriul respectiv, precum și legăturile mișcării locale cu mișcarea pe plan național, cu centrul conducător al întregii mișcări muncitorești din România. Trebuie să relevăm că cele două cărți mai sus amintite răspund, în general, exigențelor pe care le reclamă ținuta unor volume de documente privind mișcarea muncitorească locală.

În scopul acoperirii unor goluri în fondurile informative privind mișcarea muncitorească, al întregirii imaginii unor evenimente istorice mai importante, realizatorii volumelor apărute la Deva și Arad au introdus în sumare atît mărturii documentare elaborate de către organele, organizațiile și publicațiile mișcării muncitorești înseși, cît și documente provenind de la autoritățile de stat burgheze. Acest lucru desigur că a obligat pe editori să selecționeze din noianul de materiale existente pe acelea care prezentau garanția că reflectă veridic situația reală a muncitorimii, poziția organizațiilor muncitorești locale față de diferite evenimente etc. În această privință îngrijitorii volumelor de documente examinate au ținut seama, într-o măsură, de aceste cerințe.

Este cunoscut îndeobște că valoarea informațiilor cuprinse în culegerile de documente care oglesc mișcarea muncitorească este mai mare atunci cînd ele sînt alcătuite, cu precădere, dacă nu chiar în exclusivitate, din documente elaborate de mișcarea muncitorească însăși. Oricum, socotim că este bine ca în asemenea lucrări, documentele mișcării muncitorești să domine numericeste asupra actelor oficiale burgheze, acestea din urmă fiind necesare numai acolo unde trebuie acoperite unele goluri sau întărite informațiile provenite nemijlocit din surse muncitorești. În acest fel au procedat realizatorii volumului *Documente din istoria mișcării muncitorești arădene*, în care trei pătrimi din documente sînt emise de organele muncitorești. În volumul apărut la Deva însă, numai o treime (74) sînt de proveniență muncitorească, iar două treimi (157) sînt acte emise de organele burgheze, cu precădere de poliție, siguranță și justiție. Această proporție inegală atrage după sine o oarecare diminuare a valorii informative a volumului respectiv, cu atît mai mult cu cît documentele de proveniență burgheză sînt lipsite de adnotări prin intermediul cărora realizatorii puteau să corecteze datele și aprecierile eronate puse în circulație prin actele amintite.

În general considerăm că culegerile de documente sus-amintite ar fi avut mai mult de cîștigat dacă ar fi fost însoțite de un aparat științific mai bogat, care să cuprindă adnotarea multilaterală a documentelor.

Un aspect care se referă la conținutul documentelor publicate este acela al ilustrării în insuficientă măsură a unor momente și date deosebite din mișcarea

¹³ Apărut la Craiova în 1971, volumul are ca autori pe I. Pătroiu și Vl. Osiac.

¹⁴ În cadrul volumului, tipărit în 1971 la Ploiești, sînt inserate comunicările prezentate la sesiunea științifică dedicată aniversării a 50 de ani de la crearea P.C.R.

¹⁵ Apărut la Sibiu în 1971, volumul are ca autori pe Carol Gölner, Aurelia Prică, Gh. Popescu, N. Drăgan, Doina Nagler, Paul Abrudan, Marin Panait, Ioan Holhoș. „Cuvîntul înainte” este semnat de Ion Prică.

¹⁶ Volumul a apărut în 1972, sub îngrijirea Muzeului județean Satu-Mare.

¹⁷ Volumul a fost editat în 1971 la Tirgoviște, sub îngrijirea Muzeului județean Dîmbovița.

muncitorească, anume acelea care concentrează în ele semnificații ce dau caracterul mișcării, sensurile ei esențiale. Dacă dorim să oglindim corect realitatea socială, în cazul de față mișcarea muncitorească din două județe, nu putem să nu ținem seama de momentele cruciale ale mișcării revoluționare, să lăsăm pete albe între momentele de creație revoluționară. Această cerință este, după părerea noastră, mult mai bine realizată în volumul editat la Arad, în care îngrijitorii ediției pornesc cu datarea din octombrie 1918.

Exigența realizatorilor din Arad se poate observa în strădania de a ilustra cât mai bine toate momentele semnificative ale mișcării noastre muncitorești cu documente provenind de la organizațiile acesteia și unde a fost necesar și cu cele emise de autoritățile vremii.

Unele dintre acestea oglindesc preocuparea organizațiilor muncitorești locale de a împleti organic patriotismul fierbinte cu internaționalismul proletar. Sugestive sînt în acest sens materialele documentare arădene care atestă prezența unor patrioți români la luptele pentru triumful Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, pentru apărarea Republicii Ungare a Sfaturilor, privind sărbătorirea lui 1 Mai, ziua solidarității internaționale a celor ce muncesc, relatarea în legătură cu încetarea lucrului de muncitorii din Arad în semn de doliu la moartea lui V. I. Lenin, protestul adresat de muncitorimea arădeană către Consulatul S.U.A. în România împotriva condamnării la moarte a lui Sacco și Vanzetti, mărturiile despre acțiunile de solidaritate antifascistă cu cauza dreaptă a Spaniei republicane în perioada agresiunii fasciste etc.

În schimb, volumul editat la Deva este deficitar în ilustrarea multor momente ale mișcării muncitorești desfășurate în județul Hunedoara, strîns legate de evenimentele petrecute pe plan național. Așa, de pildă, în volum nu sînt incluse documente din perioada 1918 — martie 1920, ani de intensă activitate a organizațiilor muncitorești din Valea Jiului, Deva, Hunedoara, Călan etc. Între octombrie și decembrie 1918, după cum se știe, mișcarea muncitorească din acest județ a acționat cu un înalt spirit revoluționar pentru unirea Transilvaniei cu România; în 1919 a avut loc un proces de reorganizare al muncitorimii din aceste părți în organizații socialiste și sindicale; s-au ținut congrese sindicale cu participarea minerilor; în martie 1920 s-a desfășurat în Valea Jiului una dintre cele mai curajoase acțiuni greviste a minerilor. Despre toate acestea volumul nu ne spune nimic; el începe, fără vreo motivare, cu un document din 9 aprilie 1920. Nici un document nu amintește de participarea celor peste 8 000 de mineri la adunarea populară de la Alba Iulia (5—6 mai 1928), nici despre participarea tărânimii din județ la aceeași adunare etc. În paginile volumului nu sînt incluse documentele referitoare la momentul 1933, dintre care unele aflate în arhiva dr. Petru Groza.

Dintre lucrările care fac obiectul recenziei noastre, dorim să ne oprim, în continuare, asupra aceluia care, pe lângă textul propriu-zis, cuprind în anexă și un număr destul de mare de documente. Cele 43 de documente publicate la sfîrșitul lucrării *Pagini din istoria mișcării muncitorești și socialiste din Oltenia pînă la crearea P.C.R.*, care sîstîn în mod fericit afirmațiile autorilor privind perioada 1894—1920, ca și cele 138 de documente, minuțios selectate în anexa volumului *Județul Bacău. Pagini memorabile din lupta maselor*, ni se par a fi exemple concludente de felul în care trebuie întocmită o autentică monografie de istorie locală.

Contribuții deosebit de prețioase la dezvoltarea istoriografiei mișcării noastre muncitorești, prin valoarea lor informațională, considerăm că aduc monografiile de istorie locală, dintre care, o bună parte, au fost amintite la începutul acestei recenzii. Avînd la bază metodologia și indicațiile prețioase date cu diferite prilejuri de secretarul general al partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, privitor la studierea și întocmirea lucrărilor de istorie, monografiile locale recenzate se prezintă, în ansamblul lor, ca realizări meritorii, ca un îndemn pentru continuarea de asemenea activități și la nivelul altor județe sau orașe. Lucrările care fac obiectul atenției noastre, prin ineditul lor, prin multitudinea de date și fapte scoase la iveală cu multă migală și răbdare, vin să demonstreze și să susțină cu un plus de cunoaștere că în tot decursul existenței sale proletariatul din patria noastră, din orice colț al țării, s-a afirmat drept clasa socială fundamentală, forța principală, promotorul celor mai avansate idei de progres. Din lucrările recenzate aflăm amănunte despre grevele și demonstrațiile muncitorilor din Satu-Mare (1929), ale minerilor de la Băiut (1929), Herja (1930), Baia Sprie (1933), ale muncitorilor textiliști din Sighetul Marmăției (1932), ale muncitorilor din Găești (1933), ale petroliștilor (1933), care urmăreau mărirea salariilor, înlăturarea „curbelor de sacrificiu”, înce-

tarea prigonirii comuniștilor, o largă solidaritate cu luptele muncitorilor ceferiști (vezi volumele: *Satu-Mare. Studii și comunicări*; *Lupta maselor populare maramureșene împotriva exploatării, pentru edificarea, sub conducerea P.C.R., a societății socialiste*; *Contribuții la studiul tradițiilor mișcării muncitorești și democratice din zona Argeșului*; *Prahova. Trepte în istorie*). Aflăm, de asemenea, că în focul acestor lupte s-au format și călit numeroși activiști și militanți revoluționari, cadre legate de clasa muncitoare, de năzuințele poporului nostru.

Astfel, în volumul *Studia Valachica* este relevat faptul că în anii ilegalității partidului comunist, organizația județeană P.C.R. Dimbovița s-a bucurat de îndrumarea directă a unor activiști de frunte ai partidului, care „s-au stabilit un timp sau au venit să organizeze acțiunile revoluționare în Tirgoviște, Moreni, Gura Ocnitei, Ochiuri, Găești, Bilciurești, Titu etc. : Nicolae Ceaușescu, Constantin Agiu, Constantin Mănescu, Gheorghe Vasilichi, Nicolae Popescu-Doreanu, Lazăr Grünberg, Constantin David, Rebeca Borțoi, Ștefan Voicu, Miron Constantinescu ș.a. Tova-rășul Nicolae Ceaușescu s-a deplasat la mijlocul deceniului patru de mai multe ori la Tirgoviște, precum și în localitățile Ulmi, Valea Voievozilor, Râzvad etc. din județul Dimbovița.

Date interesante privind activitatea unor militanți revoluționari aduce și lucrarea *Contribuții la studiul tradițiilor mișcării muncitorești și democratice din zona Argeșului*. Pe lângă o succintă prezentare a tradițiilor mișcării muncitorești și democratice din această parte a țării, în care sînt redată o serie de aspecte interesante, autorul izbuteste să evidențieze unele laturi ale luptei duse de Constantin Ivănuș, Radu Ionescu, Vochin Radu, să facă mențiuni asupra unei întregi pleiade de activiști ai organizațiilor locale de partid și sindicale.

O încercare monografică izbutită este volumul *Județul Bacău. Pagini memorabile din lupta maselor*, apreciată de prof. univ. Miron Constantinescu în „Prefață” ca „o lucrare meritorie care aduce o contribuție reală la cunoașterea luptei revoluționare din această parte a țării”. Structura și conținutul acestei monografii, medalioanele *Lucrețiu Pătrășcanu* și *Dr. H. Aroneanu*, anexele *Locuri istorice pe teritoriul județului Bacău legate de lupta P.C.R. și a mișcării democratice și revoluționare din România*, precum și documentarul care o însoțește, confirmă această apreciere.

Interesante prin conținutul lor privind mișcarea muncitorească din Oltenia, începînd din ultimul deceniu al secolului trecut, sînt volumele: *Dolj. Pagini de istorie revoluționară* și *Pagini din istoria mișcării muncitorești și socialiste din Oltenia pînă la crearea Partidului Comunist Român*, în care autorii aduc o serie de date și fapte deosebit de valoroase, rod al unei cercetări minuțioase privitoare la activitatea desfășurată de muncitorimea din această parte a țării, în special pe linia organizării sindicale.

Volumul *Momente din mișcarea comunistă și muncitorească în județul Constanța* este o lucrare în care, spre deosebire de lucrările precedente, se acordă o mai mare atenție perioadei revoluției populare. Același lucru se poate spune și despre volumul editat la Sibiu, sub titlul: *Masele populare — făuritoare ale istoriei*, în cadrul căruia două treimi din conținut au fost rezervate perioadei postbelice, ceea ce a dat posibilitate autorilor să configureze dezvoltarea județului în cincinalul 1971—1975.

Valoroasă este, de asemenea, și monografia *Județul Galați pe scara timpului*, în paginile căreia este înfățișată istoria milenară a acestor meleaguri, cu tot ceea ce a avut el mai înaintat, ca și prezentul, cu faptele lui mărețe și perspectivele de viitor. „Oamenii Galațiului — se arată în „Cuvînt înainte” — au avut o participare activă la întreaga luptă dusă de popor pentru progres și libertate, fiind prezenți în miezul incandescent al marilor evenimente de pe traiectoria istoriei noastre moderne și contemporane”.

O mențiune specială i se cuvine lucrării care tratează istoria unui oraș: *Cluj. Pagini de istorie revoluționară. 1848—1971 (Oameni, fapte, locuri)*. „Prezentînd cititorilor un bogat material documentar, de arhivă — se arată în „Cuvînt înainte” —, trecînd în revistă evenimentele care au avut loc în acest colț de țară și interpretînd-le prin prisma interdependenței cu evenimentele epocii, autorii volumului ne aduc numeroase date, fapte, argumente și mărturii din care rezultă că istoria Clujului se înscrie în istoria patriei, ocupînd un loc din cele mai importante”.

Sînt cunoscute evenimentele dramatice din anul 1940 prin care a trecut poporul român. La Arad, Cluj, Timișoara, Sibiu, Reșița, Baia-Mare, precum și în alte localități s-au desfășurat puternice manifestații de protest împotriva odiosului dictat de

la Viena, prin care partea de nord a Transilvaniei era răpită și cedată Ungariei horthiste. Autorii clujeni menționează că la 31 august 1940 au început în orașul de la poalele Feleacului mari demonstrații împotriva nedreptei decizii adoptate de Germania hitleristă și Italia fascistă. Se relevă că masele populare, fără deosebire de naționalitate, refuzau să părăsească strada, cerind apărarea integrității teritoriale a patriei.

Între volumele meritorii care cuprind culegeri de articole sau comunicări prezentate în sesiuni științifice se disting, după părerea noastră, cele editate la Baia-Mare și Ploiești, care au o arie tematică și cronologică largă (de la începuturile mișcării muncitorești și pînă în zilele noastre). Ele se impun prin ținuta și orientarea lor științifică.

Meritorie este și sinteza *Rezistența antifascistă în Moldova (1940—1944)*, despre care prof. univ. Aurel Loghin spune că „aduce o contribuție valoroasă la cunoașterea unuia dintre cele mai dramatice momente din lupta maselor muncitoare conduse de Partidul Comunist Român împotriva dictaturii fasciste și a războiului hitlerist“.

Mărturii interesante privind aportul elementelor celor mai înaintate, în frunte cu muncitorii, din rîndurile populației de naționalitate germană, la lupta antifascistă a poporului român, ne oferă lucrarea *Mișcarea antifascistă și revoluția populară în Banat*. Pe bună dreptate se reproșează istoriografiei din țara noastră faptul că pe alocuri a fost neglijată contribuția valoroasă a elementelor progresiste din rîndurile populației germane din Banat în lupta împotriva fascismului.

În anii celui de-al doilea război mondial, comuniștii au unit în jurul lor cele mai largi grupări democratice și patriotice, organizînd rezistența antifascistă și lupta maselor împotriva mașinii de război hitleriste. Privite, în totalitatea lor, acțiunile locale prezentate dovedesc existența unei puternice rezistențe antifasciste care adaugă noi elemente și trăsături distincte la tabloul național general al luptei clasei muncitoare, a poporului român, împotriva fascismului și războiului hitlerist.

Autorii maramureșeni arată, în volumul *Lupta maselor populare maramureșene împotriva exploatării, pentru edificarea, sub conducerea P.C.R., a societății socialiste*, că în aprilie 1941 lucrătorii de la salina Ocna Șugatag au declarat o grevă de două zile; în vara anului 1942, la Sighetul Marmăției a fost incendiat un depozit militar; în 1943, la mina Herja a fost scos vremelnic din funcțiune funicularul; în iarna aceluiași an, pe linia ferată Sarasău-Cîmpulung pe Tisa a fost incendiat un tren cisternă militar; un cuptor a fost scos din funcțiune la Uzinele „Phönix“ din Baia Mare. Oamenii muncii din Maramureș au acordat un sprijin larg grupurilor patriotice care acționau în numeroase întreprinderi, precum și grupurilor de partizani din zonele Sighet-Săpînța-Remeți; Giulești-Sat, Șugatag-Desești; Vișeu-Moisei-Borșa; Firiza-Munții Blîdarului, Țara Lăpușului ș.a.

Pagini bine realizate privitoare la acțiunea patriotică desfășurată de feroviarilor din Valea Prahovei în zilele ce au urmat după insurecția națională antifascistă armată de la 23 August 1944, cu scopul de a împiedica retragerea trupelor hitleriste și a captura trenurile militare dușmane din această zonă, sînt cuprinse și în volumul *Prahova. Trepte în istorie*.

Deși lucrările la care ne-am referit reprezintă, incontestabil, cîștiguri prețioase în direcția aprofundării, pe plan local, a multor aspecte mai puțin cunoscute din istoria mișcării noastre muncitorești, a Partidului Comunist Român, lecturarea lor fiind, în genere, plăcută și atrăgătoare, nu putem însă trece cu vederea, aceasta în intenția îmbunătățirii lor la o eventuală reeditare, unele minusuri sesizate pe parcursul studierii lor.

Astfel, unele dintre ele nu valorifică din plin cuceririle științei istorice dobîndite în ultimii ani, nu iau întotdeauna poziția critică, combativă față de aprecierile depășite privind diferite evenimente istorice, lasă loc strecurării unor imprecizuni, care, la o cercetare mai atentă, puteau fi ușor evitate, folosesc, pe alocuri, citate interminabile, care foarte bine puteau fi prelucrate sau trecute în subsol sau nu dau, în multe cazuri, sursa datelor folosite.

În volumul *Cluj. Pagini de istorie revoluționară (Oameni, locuri, fapte)* se menționează că în 1932 în acest oraș s-a constituit Comitetul antirăzboinic. Nu se arată însă faptul, deosebit de important, că de la Cluj a participat un delegat la Congresul internațional antirăzboinic de la Amsterdam din 1932. După reîntoarcerea în patrie, delegatul Kohn Hillel a editat ziarul „Az új háború ellen“ („Contra noului război“), unde a publicat și documentele adoptate la Congresul antirăzboinic

de la Amsterdam. Nu este amintită, de asemenea, nici prezența Zoei Bugnariu la Congresul mondial antifascist al femeilor de la Paris (1934), nici a lui Camil Suciu la Congresul internațional al tineretului pentru pace de la Geneva (1936).

La rîndul ei, lucrarea *Contribuții la studiul tradițiilor mișcării muncitorești și democratice din zona Argeșului* ar fi fost mai consistentă dacă primele capitole s-ar fi bazat și pe unele izvoare de arhivă.

În unele cazuri nu lipsesc nici studiile cu caracter general, festivist, care nu aduc ceva substanțial nou pe frontul istoriografic, așa cum sînt unele materiale publicate în volumele: *Momente din mișcarea comunistă și muncitorească în județul Constanța și Masele populare — făuritoare ale istoriei. Aspecte din lupta maselor populare împotriva exploatării și asupririi, pentru înfăptuirea socialismului*, apărut la Sibiu.

Nu lipsesc, în unele monografii, mici scăpări în ceea ce privește interpretarea fenomenelor. Astfel, în volumul *Dolj. Pagini de istorie revoluționară* nu se precizează că cercurile muncitorești create în 1887 au fost o treaptă superioară în organizarea politică proletară, nuclee ale stegarilor ideilor socialiste, dar nu primele organizații cu caracter politic, căci ele continuau, deși acum ca grupări distincte, activitatea Asociațiilor generale ale lucrătorilor create între 1868 și 1872. Deși se remarcă activitatea sindicatelor profesionale în județul Dolj în deceniul zece al secolului trecut, autorii afirmă că înființarea primului sindicat la Craiova a avut loc abia în 1906.

Unele volume rămîn tributare chiar unor teze inconsistente, care amintesc confuzii prezente în istoriografia noastră cu ani în urmă. Astfel, în lucrarea *Mișcarea antifascistă și revoluția populară din Banat*, deși tematica lucrării se axează pe anii 1933—1970, se citează o serie de date și aprecieri din anii 1922—1923 asupra „fascismului în România...”, punîndu-se în acest fel în circulație teze de mult infirmate. În aceeași lucrare, care abundă în date, luptele din 1933 și rolul conducător al P.C.R. nu sînt relevate la adevărata lor importanță.

În unele volume sînt inserate studii meritorii consacrate marilor prefaceri revoluționare din țara noastră după eliberarea României de sub jugul fascist. Considerăm că, în cadrul unor asemenea lucrări, temele consacrate perioadei — de însemnătate istorică deosebită pentru destinele României — a revoluției și construcției socialiste ar fi trebuit să aibă o pondere mai mare, corespunzătoare interesului cu care cititorii de rînd și specialiștii urmăresc înfățișarea trecutului apropiat.

Referindu-ne la aspectele metodologice, nu putem să nu remarcăm faptul că în unele studii se pune un accent prea mare pe date și fapte mai mult sau mai puțin importante, în dauna analizei și interpretării materialului documentar. Se simte nevoia, în unele din volumele recenzate, a unui efort mai accentuat de descifrare a tendințelor dezvoltării vieții sociale și politice a României, a rolului maselor populare în făurirea istoriei, a raporturilor dintre factorii obiectivi și subiectivi în desfășurarea evenimentelor istorice. Fără a subaprecia preocuparea pentru a aduna cît mai multe date despre trecutul revoluționar local, considerăm, după opinia noastră, că va trebui să se dea o importanță sporită interpretării faptelor și datelor rezultate din cercetare.

În încheiere, dorim încă o dată să relevăm faptul că cercetarea contribuției pe care mișcarea muncitorească din diverse regiuni, județe și orașe ale țării a adus-o, de-a lungul anilor, la desfășurarea luptei revoluționare pe plan național se integrează în prezent în preocupările frontului istoric din țara noastră de a realiza o reflectare veridică a trecutului patriei, de a pune la îndemîna specialiștilor și a unui larg public cărți de valoare care să evoce diferite momente din istoria poporului și a Partidului Comunist Român, într-o formă cît mai atrăgătoare și mai bine documentată sub raport științific. Meritul lucrărilor de față constă tocmai în faptul că scot în relief și ele o serie de date și fapte pe plan local, unele inedite, care permit formularea unor aprecieri și concluzii cu privire la proporțiile, particularitățile și semnificația luptelor muncitorești în diferite perioade istorice. Prin tratarea unui larg cerc de probleme, prin ampla documentare și prin selectarea judicioasă a materialului studiat, lucrările aflate în atenția noastră confirmă progresele înregistrate de către istoriografia marxistă românească.

N. G. MUNTEANU

Aspecte privind mișcarea muncitorească și socialistă din Oltenia la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea

Prin ideologia, programul și activitatea desfășurată, mișcarea muncitorească și socialistă a reprezentat cea mai înaintată mișcare politică din România de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea. Mișcarea muncitorească și socialistă din Oltenia, parte componentă a acesteia, a cunoscut aceleași etape parcurse de mișcarea muncitorească și socialistă pe plan național. Economia Olteniei la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea se caracteriza prin preponderența agriculturii, mult mai accentuată decât la scara întregii țări. Cu toate acestea, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, și mai ales spre sfârșitul veacului, se fac progrese vizibile în direcția dezvoltării industriei, în special sub forma atelierelor și a industriei casnice¹.

Aceasta a fost însoțită de creșterea numărului de muncitori ocupați în sfera producției materiale. Dezvoltarea industriei mari fiind însă lentă în mod similar s-a desfășurat și procesul de concentrare a proletariatului în unități puternice. O parte însemnată a întreprinderilor industriale existente în Oltenia folosea puțini lucrători.

Slaba dezvoltare economică a acestei regiuni este atestată și de numărul mai redus al proletariatului de fabrică, comparativ cu celelalte centre industriale din țară. După recensământul din anul 1890, numărul de muncitori în județele Olteniei, din totalul populației acestora, era următorul *:

Nr. crt.	Județul	Total populație	Numărul de muncitori
1	Dolj	302 385	13 645
2	Gorj	153 574	801
3	Mehedinți	208 260	24 658
4	Romanați	173 393	14 474
5	Vâlcea	166 683	42 178
Total		1 004 195	95 756

¹ I. Pătroiu și Vl. Osiac, *Pagini din istoria mișcării muncitorești și socialiste din Oltenia până la crearea P.C.R.*, Craiova, 1971, p. 9.

* N. N. Constantinescu, Tudor Paul și Olga Constantinescu, *Din istoricul formării și dezvoltării clasei muncitoare din România*, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.C.R.”, nr. 4/1957, p. 100.

După aceleași surse, în anul 1890 repartizarea muncitorilor pe principalele orașe ale Olteniei se prezenta astfel²:

Nr. crt.	Orașul	Total	Numărul de muncitori
1	Craiova	30 081	2 909
2	Tr. Severin	14 669	1 430
3	Calafat	5 372	120
4	Rimnicu-Vilcea	4 488	283
5	Tg. Jiu	4 076	—
Total		58 686	4 742

Este evidentă ponderea scăzută a numărului de muncitori în totalul populației. La sfârșitul secolului al XIX-lea, în industria mare lucrau numai 2 499 de persoane, ceea ce reprezenta 6,3% din total, din care 1 078 în județul Dolj, mai ales la Craiova, iar 536 în Vilcea³.

Concomitent cu relativa dezvoltare industrială și sporirea numărului de muncitori, se accentuează tot mai mult exploatarea capitalistă. Dotarea tehnică modestă (în unele locuri rudimentară) a întreprinderilor și atelierelor, condițiile grele de muncă și viață, ziua de lucru prelungită, uneori chiar la 14—16 ore pe zi, salariile mici, politica amenzilor promovată de patroni și autorități, lipsa unor drepturi politice elementare ș.a. vin să confirme înrăutățirea continuă a situației maselor muncitoare din Oltenia. În aceste condiții, muncitorimea s-a ridicat la luptă împotriva nedreptăților sociale, împotriva claselor exploatoare, așa cum a făcut-o întregul proletariat român. La început, lupta a fost spontană, dar, treptat, ea a făcut progrese însemnate, pe măsura creșterii gradului de conștiință și organizare al proletariatului. Insuccesele acțiunilor spontane, activitatea politico-ideologică desfășurată de elementele înaintate pentru răspândirea marxismului prin presă⁴, conferințe publice și legătura nemijlocită cu oamenii, exemplul proletariatului din centre mai dezvoltate ale țării au dus la clarificări în rândul muncitorimii din Oltenia, mai ales în direcția necesității constituirii unor organizații profesionale și politice proprii care să contribuie la organizarea și conducerea luptei revoluționare.

Primele rezultate în direcția unirii și organizării muncitorilor din Oltenia au fost obținute prin constituirea asociațiilor profesionale. Ca în întreaga țară, acestea aveau, la început, mai ales caracter de ajutor reciproc, în conducerea lor aflându-se și patroni. Treptat, aria de acțiune a asociațiilor profesionale s-a extins; prezența patronilor în aceste organizații frâna lupta pentru obținerea de revendicări. Dobândind experiență revoluționară și însușindu-și elemente ale învățturii marxiste, lucrătorii din Oltenia își dau tot mai mult seama că fără patroni pot avea mai multă izbândă în apărarea intereselor lor. Ca urmare, au trecut la constituirea organizațiilor muncitorești profesionale. La Craiova, paralel cu crearea de asemenea asociații muncitorești, se depun eforturi pentru coordonarea activității lor pe plan local. În anul 1891, adunarea generală a organizațiilor profesionale din Craiova a hotărât crearea Camerei sindicale generale a muncitorilor din Dolj⁵. Prin activitatea desfășurată pentru organizarea lucrătorilor și orientarea acestora

² Ibidem, p. 102—103.

³ Ibidem, p. 113.

⁴ Deși s-a desfășurat o activitate publicistică mai modestă în comparație cu unele centre din țară în care s-a creat o puternică tradiție a presei muncitorești, totuși la sfârșitul secolului al XIX-lea au existat încercări meritorii și în Oltenia, prin publicațiile socialiste sau cu orientare socialistă: „Viitorul” (1887) și „Socialistul” (1888) la Drobeta-Tr. Severin și „Revista Olteniei” (1889), „Almanah socialist” (1897) și „Revoluția socială” (1898—1899) la Craiova.

⁵ N. G. Munteanu, *Organizații profesionale de clasă ale muncitorilor din România în a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.C.R.” nr. 6/1965, p. 25.

în direcția unor acțiuni deschise împotriva patronilor, Camera sindicală s-a dovedit a fi o organizație cu adevărat muncitorească⁶.

Cum este cunoscut, o anumită perioadă mișcarea socialistă s-a dezvoltat paralel cu mișcarea muncitorească. Această particularitate a mișcării muncitorești și socialiste din țara noastră s-a manifestat și în Oltenia. Intensificarea răspîndirii ideilor marxiste, crearea și activitatea Internaționalei I, înfrurirea victoriei vremelnice a Comunei din Paris au dus la constituirea primelor cercuri socialiste în România, în deceniul opt al secolului trecut, la București și Iași, apoi la Galați, Brăila, Craiova și alte localități⁷. Dîndu-și reciproc seama că dezvoltarea paralelă, separată nu poate avea sorti de izbîndă, în anul 1887 muncitorii și intelectualii socialiști formează împreună cercurile muncitorești, pas important în direcția organizării politice a proletariatului. Primele create au fost Cercurile muncitorilor din București și Iași, iar pe baza acestora s-au organizat și muncitorii din Galați, Brăila, Drobeta-Tr. Severin și alte centre din țară⁸.

Procesul organizării politice a muncitorilor și socialiștilor din Oltenia s-a amplificat în ultimul deceniu al secolului al XIX-lea. Transformarea cercurilor muncitorești în cluburi ale muncitorilor a reprezentat o treaptă superioară în procesul de creare a partidului politic al clasei muncitoare din România. Vestea înființării Clubului muncitorilor din București, la 3 februarie 1890, publicarea în organul său de presă, „Munca”, a statutului clubului și a unor materiale referitoare la importanța organizării temeinice a proletariatului au produs un puternic ecou și în rîndul muncitorilor din Oltenia. Inițiativa conducerii clubului din București de a organiza adunări și de a prezenta expuneri în principalele centre muncitorești din țară, între care și Craiova, cu privire la necesitatea înființării cluburilor, a partidului muncitoresc, a dat rezultate imediate. În perioada februarie 1890—iunie 1892 au luat ființă cluburile muncitorești din Roman, Iași, Botoșani, Ploiești, Galați, Craiova⁹ și Bacău.

Clubul muncitorilor din Craiova, creat în 1891, asemenea celorlalte cluburi din țară, a contribuit la înființarea de noi asociații profesionale ale lucrătorilor, la întărirea numerică și organizatorică a celor existente, la educația de clasă a muncitorilor și țăranilor prin desfășurarea unei însemnate activități propagandistice și cultural-educative; el s-a situat în rîndul organizațiilor care au militat pentru convocarea congresului general al mișcării muncitorești din România, în vederea fîuririi partidului politic al clasei muncitoare. La acest congres au participat 54 de delegați, între ei aflîndu-se și „3 delegați ai Clubului muncitorilor din Craiova”¹⁰.

Crearea partidului politic al clasei muncitoare din țara noastră în 1893 a determinat intensificarea activității în mișcarea muncitorească din Oltenia, acțiunile organizate fiind mai bogate în conținut. Se fac progrese însemnate în direcția răspîndirii în mase a ideilor marxiste, în domeniul organizării politice și profesionale de clasă a lucrătorilor, în inițierea și desfășurarea grevelor și demonstrațiilor. „Cu ziua de 1 martie 1896 — remarca „Lumea nouă” —, Partidul social-democrat din România mai crește prin afilierea noului club al muncitorilor întemeiat în Drobeta-Tr. Severin. În mai puțin de o lună de cînd s-a înființat, clubul numără 50 de membri, care și-au luat cărțile de membru al clubului și care, totodată, au și plătit cotizația pe o lună”¹¹.

Socialiștii din acest oraș al Olteniei manifestau optimism și erau „hotărîți a depune eforturi pentru întărirea organizației lor politice, care avea ecou în masele de oameni ai muncii. Semnificative în această direcție sînt cuvintele unui muncitor din localitate adresate Consiliului general al P.S.D.M.R. „Societatea asta (este vorba de clubul muncitorilor — n.n.), înființată numai de vreo două luni, se pare că era de multă vreme așteptată de mulțimea muncitoare din Severin. Mereu, mereu numărul muncitorilor crește — și cu numărul cresc și curajul și dorul de muncă pentru izbînda ideilor scumpe celor asupriți... Privindu-i cum muncesc fiecare pentru împu-

⁶ Luchian Deaconu și Florian Tănăsescu, *loc. cit.*, p. 14.

⁷ Titu Georgescu, *De la revoluționarii democrați la întiiul partid politic al clasei muncitoare — P.S.D.M.R.*, în „Anale de istorie” nr. 5/1970, p. 10.

⁸ N. N. Constantinescu, Tudor Paul și Olga Constantinescu, *Din istoricul formării și dezvoltării clasei muncitoare din România*, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.C.R.” nr. 5/1957, p. 128.

⁹ Arhivele statului, filială Craiova, fondul Prefectura județului Dolj, Serviciul administrativ, dosarul nr. 239/1894, filele 400, 437.

¹⁰ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1893—1900*, Editura politică, București, 1969, p. 49.

¹¹ „Lumea nouă” din 14 martie 1896.

ternicirea clubului lor, n-ai putea să nu crezi că sînt ziditorii unui templu nou, în care să răsune cu putere în înțelepciunea lor ideile socialiste”¹².

Dîndu-și seama de necesitatea și importanța deosebită a popularizării ideilor marxiste în rîndul maselor muncitoare, socialiștii din Oltenia au susținut o intensă activitate de propagandă și agitație, atît cu forțe locale cit și cu sprijinul propagandiștilor de la centru.

Clubul muncitorilor din Craiova a desfășurat o activitate cultural-educativă rodnică, un rol de seamă din acest punct de vedere avînd Traian Demetrescu, D. D. Radoviceanu, G. D. Pencioiu¹³ și alți socialiști. În anul 1898, D. D. Radoviceanu a ținut la Clubul muncitorilor din Craiova un ciclu de conferințe intitulat „Despre mișcarea și organizația muncitorilor”, în care a comentat și popularizat programul partidului politic al clasei muncitoare din România.

În același timp gazeta „Revoluția socială” (1898—1899) din Craiova a contribuit la dezbaterile și popularizarea unor însemnate probleme ale mișcării muncitorești, mai ales prin conferințele publicate de socialistul D. D. Radoviceanu, redactorul său¹⁴.

Activitatea de răspîndire a ideilor marxiste a fost concepută de socialiștii din Oltenia, ca dealtfel din întreaga țară, și prin intermediul tipăriturilor sub formă de broșuri, menite să contribuie la ridicarea nivelului politic și cultural al maselor muncitoare. O parte din aceste broșuri erau tipărite pe plan local, altele erau trimise de la centru, cluburile social-democrate luînd măsuri pentru răspîndirea și popularizarea lor. Propaganda prin conferințe, ținute în ședințele săptămînale ale cluburilor muncitorești, ca și cu alte prilejuri, a cunoscut o dezvoltare continuă și s-a îmbunătățit în conținut prin atragerea la această activitate a unor intelectuali socialiști locali și prin deplasarea în organizațiile social-democrate din Oltenia a unor socialiști de prestigiu din București.

La Craiova, activitatea propagandistică laborioasă a lui Traian Demetrescu a fost remarcată și în Raportul Consiliului General al P.S.D.M.R. la al IV-lea Congres al partidului (aprilie 1897), în care se menționează: „După vreo doi ani de la întemeiere, clubul cîștigă în rîndurile membrilor săi pe regretatul Traian Demetrescu. De la venirea lui s-a început o serie de conferințe populare care au stabilit bazele mișcării”¹⁵.

După Congresul de constituire a P.S.D.M.R., în Oltenia, datorită activității desfășurate de socialiști, numărul muncitorilor organizați crește considerabil. În perioada 1893—1899 au fost înființate și activau 16 organizații profesionale muncitorești la Craiova și 2 la Drobeta-Tr. Severin¹⁶. Între acestea amintim: Societatea lucrătorilor în metal, fier, lemn și brânze înrudite, Societatea lucrătorilor tîmplari „Frăția”, Asociația croitorilor, Societatea tinichigiilor și caretașilor la Craiova; Societatea „Viitorul” pentru fochiștii și lucrătorii Depoului C.F.R. — Drobeta-Tr. Severin.

Se produc mutații calitative în structura și modul de acțiune al organizațiilor profesionale. Unele prevederi din statutele acestora, activitatea concretă desfășurată pentru apărarea intereselor lucrătorilor față de patroni și autorități, organizarea unor greve, proteste și demonstrații atestă saltul realizat în precizarea clară a caracterului lor de clasă, în apariția și dezvoltarea, în interiorul organizațiilor profesionale, a trăsăturilor definitorii ale sindicatelor muncitorești. Este perioada depășirii stadiului de simple asociații de ajutor reciproc. Fiind afiliate secțiilor locale ale P.S.D.M.R., organizațiile profesionale din Craiova și Drobeta-Tr. Severin își propun și se ocupă și de probleme mai arzătoare ale proletariatului, între care creșterea nivelului politic-ideologic, organizarea unor greve și demonstrații, ridicarea calificării, apărarea intereselor lucrătorilor etc.

În statutele unor organizații profesionale muncitorești se consemnau scopul acestora, caracterul lor de clasă, dreptul la grevă al lucrătorilor, principiul internaționalismului proletar. Statutul societății lucrătorilor tîmplari „Frăția” din Craiova sublinia că „scopul societății este să statornicească frăția și unirea între lucrătorii tîmplari fără deosebire de naționalitate și religie și să ducă lupta pentru luminarea și dezvoltarea stării lor morale și intelectuale”¹⁷. Societatea își mai

¹² „Lumea nouă” din 10 aprilie 1896.

¹³ Luchian Deaconu și Florian Tănăsescu, loc. cit., p. 26.

¹⁴ „Revoluția socială” din 14 martie 1898.

¹⁵ Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1893—1900, p. 495.

¹⁶ Mișcarea muncitorească din România. 1893—1900, Editura politică, București, 1965, p. 102.

¹⁷ Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1893—1900, p. 614.

propunea să activeze pentru „îmbunătățirea soartei“ lucrătorilor țimplari, pentru „reglementarea muncii, micșorarea orelor de muncă, ridicarea prețului de muncă“¹⁸ (este vorba de prețul forței de muncă — *n.n.*). Din statut rezultă caracterul de clasă al organizației. „Sub nici un pretext — prevedea art. 9 — un patron meșter nu poate face parte din societate. Un societar devenind patron se consideră retras voluntar. Redevenind apoi lucrător, va fi reprimat de drept, bucurându-se de drepturile câștigate ca lucrător înainte de a fi devenit patron“¹⁹. Aceeași organizație, ca și altele din Craiova, prevedea în statut principiul internaționalismului proletar. Fiecare membru al societății trebuia „să declare în scris că cunoaște statutul, admite principiul frăției internaționale și se va supune dispozițiilor acestui statut“²⁰.

Statutul Asociației croitorilor din Craiova insera, într-unul din articole, dreptul la grevă al lucrătorilor: „Cînd un patron se poartă rău sau nu se ține de regulament, lucrătorul poate lăsa lucrul fără a mai înștiința cu opt zile mai înainte“²¹.

Prevederile din statutele organizațiilor profesionale, ca și acțiunile întreprinse pentru transpunerea lor în viață evidențiază pregnant creșterea conștiinței de clasă a muncitorilor, convingerea lor că numai lupta organizată și unită a proletariatului împotriva exploatării și asupririi poate fi victorioasă.

Intensificarea exploatării, condițiile grele de muncă și viață, creșterea gradului de conștiință și organizare proletară au determinat și muncitorimea din Oltenia să inițieze acțiuni concrete împotriva capitalismului. Cu toate că la sfîrșitul secolului al XIX-lea nu s-a desfășurat o mișcare grevistă de proporții ca în alte centre muncitorești din țară, totuși la Craiova și Drobeta-Tr. Severin lucrătorii s-au ridicat la luptă pentru cîștigarea unor revendicări proprii și în semn de solidaritate cu lucrătorii din alte centre. În martie 1888, lucrătorii tipografi de la atelierul „Asociații români“ din Craiova au declarat grevă pentru că patronul a refuzat să le mai plătească orele suplimentare prestate în timpul nopții; sub presiunea hotărîită a lucrătorilor, patronul a trebuit să le satisfacă cererile lor legitime²². În august 1888, feroviarii din Drobeta-Tr. Severin au declarat o grevă de solidaritate cu ceferiștii din București²³. Între anii 1890 și 1899 au avut loc la Craiova două acțiuni greviste mai importante²⁴. În octombrie 1897, aproape 400 de lucrători de pe șantierul liniei ferate Craiova-Calafat au declarat grevă datorită neachitării salariilor de către antreprenorul lucrărilor. O delegație a muncitorilor se deplasează la prefectul județului, care obligă pe antreprenor să le plătească salariile²⁵.

La 11 iulie 1893, adunarea Clubului muncitorilor din localitate a adoptat o rezoluție de protest împotriva samavolniciilor săvîrșite de autoritățile din Galați cu ocazia grevei muncitorilor brutari din acest oraș. În rezoluție se afirma că adunarea „vestește purtarea guvernului față de mișcarea legală a muncitorilor și declară că se vor asocia la agitația ce se va întreprinde pentru stîrpirea tuturor abuzurilor de putere și călcărilor de lege ce se săvîrșesc de către agenții administrației sub patronajul guvernului conservator“²⁶.

Socialiștii din Oltenia au acordat atenție deosebită organizării și desfășurării demonstrațiilor cu ocazia zilelor de 1 Mai.

La Craiova muncitorii au organizat acțiuni pentru sărbătorirea zilei de 1 Mai începînd cu anul 1891. Pregătirile au început încă din luna martie a acestui an. Datorită opoziției patronilor și autorităților locale, care au interzis părăsirea lucrului în ziua de 1 Mai, muncitorii din Craiova au manifestat pe străzile orașului, la 19 aprilie 1891, pentru ziua de lucru de 8 ore, vot universal și repaus duminical²⁷.

Clubul muncitorilor din Craiova, care în 1897 număra 365 de membri, a fost reprezentat la toate congresele P.S.D.M.R., delegații muncitorilor craioveni avînd

¹⁸ *Ibid.*

¹⁹ *Ibidem*, p. 615.

²⁰ *Ibid.*

²¹ Luchian Deaconu și Florian Tănăsescu, *loc. cit.*, p. 23.

²² „Gutenberg“ din 19 martie 1888.

²³ *Pagini din lupta maselor populare mehedintene, sub conducerea P.C.R., Drobeta-Tr. Severin*, 1971, p. 12.

²⁴ Vasile Petrișor, *Evoluția și trăsăturile mișcării greviste din România pînă la sfîrșitul secolului al XIX-lea*, în „*Anale de istorie*“ nr. 1/1973, p. 120.

²⁵ Luchian Deaconu și Florian Tănăsescu, *loc. cit.*, p. 30.

²⁶ „Munca“ din 18 iulie 1893.

²⁷ Luchian Deaconu și Florian Tănăsescu, *loc. cit.*, p. 14.

astfel posibilitatea să-și spună părerea în problemele dezbătute, să facă propuneri pentru îmbunătățirea activității politice și organizatorice a partidului.

Problema agrară și poziția față de țărănime sînt unul dintre domeniile în care s-a manifestat pregnant personalitatea mișcării muncitorești din Oltenia. Desele mișcări țărănești de la sfîrșitul secolului al XIX-lea, generate de contradicțiile sistemului agrar din România, au determinat socialiștii din Oltenia, mai ales pe cei din Craiova, să-și îndrepte în măsură sporită atenția spre țărănime, intensificînd propaganda socialistă și atragerea acesteia în jurul organizațiilor locale ale clasei muncitoare.

La Congresul al II-lea al P.S.D.M.R. (aprilie 1894) a fost amplu dezbătută problema agrară. Delegația Clubului muncitorilor din Craiova, prin G. D. Pencioiu, a propus în cadrul Congresului să se intensifice acțiunile de propagandă și organizare a țărănimii, înființîndu-se syndicate ale muncitorilor agricoli conduse de P.S.D.M.R. Clubul muncitorilor din Craiova a tipărit înainte de congres statute model ale acestor syndicate pe care le-a răspîndit la sate, stîrnind interes în rîndul țăranilor. Acest lucru este confirmat și în darea de seamă prezentată la congres, unde se arată că propaganda inițiată de socialiștii din Craiova „prin satele din județele învecinate a atras simpatii numeroase din partea țărănimii”²⁸.

Propunerea delegației Clubului muncitorilor din Craiova trezește un viu interes, „se votează în unanimitate” și este concretizată într-o rezoluție a congresului, în care se menționează: „Congresul îndeamnă pe toate grupurile socialiste să înceapă agitarea pentru înființarea la sate de bresle țărănești care să fie alipite pe lîngă cluburile bine organizate din țară și al căror scop să fie, pe lîngă propagarea ideilor socialiste, și ajutorarea reciprocă a membrilor țărani la vreme de nevoie”²⁹.

După Congresul al II-lea, socialiștii din Oltenia și-au intensificat activitatea propagandistică și de organizare a țărănimii. Alături de prezentarea unor conferințe și difuzarea de broșuri și alte materiale de propagandă, o contribuție de seamă la răspîndirea ideilor înaintate în rîndul țăranilor a avut-o gazeta „Revoluția socială”, care a publicat mai multe articole despre problema țărănească, într-o perioadă cînd acțiunea de organizare a cluburilor socialiste la sate continua să se extindă³⁰.

Munca desfășurată în rîndul țărănimii de către socialiștii craioveni a dat unele rezultate imediate, concretizate în apariția de cluburi socialiste la sate, mai ales în județele Dolj și Romanați. Deși nu erau bine închegate din punct de vedere organizatoric și nu aveau caracter permanent, totuși aceste cluburi au contribuit la intensificarea mișcărilor țărănești, cu profund caracter democratic, îndreptate împotriva moșierilor, pentru satisfacerea nevoii de pămînt a țăranilor, precum și pentru dobîndirea drepturilor politice.

Congresul al III-lea al P.S.D.M.R. (aprilie 1895), la care au participat și 6 membri ai Clubului muncitorilor din Craiova³¹, a constituit un nou prilej pentru manifestarea activității și inițiativelor mișcării muncitorești din această localitate. G. D. Pencioiu, delegat la congres, a fost ales în comisiunea de verificare a socotelilor partidului și ale ziarului „Lumea nouă”³². În timpul lucrărilor congresului, acesta a luat cuvîntul la dezbaterile problemelor privind tactica electorală a partidului și organizarea sa internă, contribuind la elucidarea unor probleme, la întregirea hotărîrilor adoptate³³. Drept recunoaștere a maturității mișcării muncitorești din Craiova, a meritelor sale în lupta revoluționară a proletariatului împotriva exploatării, G. D. Pencioiu a fost ales la Congresul al III-lea în Consiliul General al P.S.D.M.R.³⁴. La Congresul al IV-lea al P.S.D.M.R. (aprilie 1897), Clubul muncitorilor din Craiova a fost reprezentat de 3 delegați³⁵.

²⁸ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1893—1900*, p. 224.

²⁹ *Ibidem*, p. 234—235.

³⁰ „Revoluția socială” din 12 decembrie 1898.

³¹ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1893—1900*, p. 316—317.

³² *Ibidem*, p. 317.

³³ *Ibidem*, p. 319—321.

³⁴ *Ibidem*, p. 324.

³⁵ *Ibidem*, p. 479.

Cum este cunoscut, P.S.D.M.R. a trebuit, încă de la început, să înfrunte multe greutăți, să treacă prin grele încercări, datorită prigoanei dezlănțuite de regimul burghezo-moșieresc. La acestea trebuie adăugat faptul că pe parcursul evoluției partidului clasei muncitoare au apărut și unele limite și confuzii, determinate de elemente din conducere care se distanțau de starea de spirit și interesele proletariatului³⁶. Acest lucru s-a resimțit puternic și în Oltenia, prin încetarea temporară la finele secolului al XIX-lea a activității organizațiilor politice muncitorești³⁷ și, în parte, a celor profesionale.

După 1899 a urmat o perioadă de noi eforturi din partea muncitorilor înaintați și a elementelor socialiste devotate pentru a reorganiza clubul.

Reînființarea Clubului muncitorilor din Craiova a fost salutăată cu bucurie de către gazeta „Revoluția socială”. „După atîta tărăgăneală — sublinia ziarul — în fine, vechii membri ai Clubului muncitorilor din Craiova au decis a reînființa clubul. Pe noi nu poate decît să ne bucure deciziunea luată de socialiști, care împărtășim reformele cerute de social-democrația română”³⁸. În același timp, ziarul atrăgea atenția asupra modului cum să lucreze conducătorii muncitorilor, pentru a nu mai intra sub influența elementelor străine de interesele proletariatului: „Să ia seama conducătorii clubului, să nu se mai lase a fi atrași în cursă de politicienii care-și dau aerul de democrați...”³⁹.

La începutul secolului al XX-lea, România făcea progrese însemnate în direcția dezvoltării relațiilor de producție capitaliste. În contextul general al țării, economia Olteniei cunoaște o anumită dezvoltare a industriei, dar se menține în continuare caracterul predominant al agriculturii. Alături de atelierele meșteșugărești, de industria alimentară, se înregistrează sensibile realizări în industria mare. Conform anchetei industriale din 1901—1902, Oltenia dispunea, în această perioadă, de 46 de întreprinderi industriale mari, avînd o forță motrice de 2 860 1/2 CP, o bună parte fiind concentrate în județul Dolj (24), mai ales la Craiova⁴⁰. În anul 1911, în industria mare, încurajată de stat, și la căile ferate din Oltenia lucrau 4 940 de muncitori⁴¹.

Dezvoltarea marii industrii, intensificarea exploatații capitaliste, creșterea numerică a proletariatului și maturizarea continuă a conștiinței sale de clasă au dat un nou impuls mișcării muncitorești din România, la începutul veacului al XX-lea.

Mișcarea muncitorească din Oltenia s-a integrat organic în activitatea de reorganizare și dezvoltare, în noile condiții, a organizațiilor politice și profesionale ale proletariatului.

După exemplul cercului „România muncitoare” din București s-au înființat cercuri socialiste în principalele centre muncitorești din țară, între care și Drobeta-Tr. Severin. Din darea de seamă morală pe anul 1908 a cercului „România muncitoare” din Drobeta-Tr. Severin aflăm că acest cerc „s-a înființat în august 1906, sub numele de „Cercul de studii și propagandă socialistă «Înainte», cu scopul de a dezvoltă muncitorilor ideile adevărului, mijloacele de luptă pentru îmbunătățirea traiului lor și să-i îndemne și ajute la organizarea în sindicate, răspîndind ziarul „România muncitoare” și broșurile socialiste apărute. La 4 martie 1907 își schimbă titlul în cercul „România muncitoare”⁴².

Organizarea muncitorilor în sindicate a constituit una din preocupările de seamă ale socialiștilor și muncitorilor înaintați din Oltenia. Prin întruniri și adunări muncitorești, prin presa socialistă s-a dus o intensă activitate propagandistică pentru a lămurii masele de necesitatea organizării în sindicate, pentru promovarea luptei de clasă și a internaționalismului proletar. „România muncitoare” publica corespondențe și articole din Drobeta-Tr. Severin privind necesitatea și importanța sindicatelor la Șantierul naval. „Dar formarea unui sindicat se impune. Sindicatul, întrunind pe muncitorii din șantier, prin însuși scopul lui, va învăța pe muncitori arta de a se organiza sistematic împotriva capitalului. Formarea unui sindicat are

³⁶ „Revoluția socială” din 29 martie 1898.

³⁷ *Ibid.*

³⁸ „Revoluția socială” din 26 aprilie 1898.

³⁹ *Ibid.*

⁴⁰ N. N. Constantinescu, Tudor Paul și Olga Constantinescu, *loc. cit.*, p. 93.

⁴¹ *Din istoricul formării și dezvoltării clasei muncitoare din România pînă la primul război mondial*, Editura politică, București, 1959, p. 347.

⁴² „România muncitoare” din 4 decembrie 1908.

scopul de a lumina pe muncitori prin conferințe..., pentru a-i ridica la un mai mare grad de înțelegere a intereselor lor de clasă“⁴³. La Craiova, ziarul „Muncitorul Olteniei“, subintitulat „Organ sindicalist-marxist“, apărut în 1909 grație activității socialiștilor doljeni, avea preocupări asemănătoare în legătură cu organizarea muncitorilor în sindicate, afirmind că „problema sindicală este cea mai importantă pentru dezvoltarea conștiinței clasei muncitoare...“⁴⁴. Relevind importanța sindicatelor pentru activitatea și lupta proletariatului, ziarul menționa: „Formarea primului sindicat înseamnă ieșirea muncitorimii pe scena istorică ca o clasă deosebită...“⁴⁵.

Tradițiile muncitorimii din Oltenia privind organizarea asociațiilor profesionale de clasă la sfârșitul secolului al XIX-lea, munca desfășurată pentru clarificarea necesității unor astfel de organizații, calitativ superioare, în noile condiții de la începutul veacului nostru au dus la apariția sindicatelor în această parte a țării. În anul 1905 a fost înființat sindicatul de la Șantierul naval din Drobeta-Tr. Severin, iar în anul 1906 s-a constituit primul sindicat din Craiova; ritmul organizării a fost mai intens la Drobeta-Tr. Severin, unde în anul 1906 s-au mai creat încă trei sindicate. Pentru organizarea muncitorilor din Craiova în sindicate au desfășurat o activitate propagandistică însemnată socialiștii din acest oraș, Iancu Iliescu, și Dumitru Ivășcanu, conducători ai muncitorilor din Drobeta-Tr. Severin, precum și N. D. Cocea din București. „La 20 iulie 1908 — subliniază un document de arhivă din Craiova —, se pun bazele unui sindicat al lucrătorilor vopsitori, zugravii și pictori, la 31 iulie 1908, țimplarii, strungarii aderară și ei la înființarea unui sindicat, iar de la 1 august fac același lucru lucrătoarele în pinză și stofe“⁴⁶.

Creșterea gradului de organizare a muncitorilor, a conștiinței lor de clasă, înăsprirea exploatării capitaliste au avut ca rezultat imediat declanșarea unor acțiuni revoluționare la începutul secolului al XX-lea, mult mai bine organizate decât în perioada anterioară. Din acest punct de vedere, grevele au ocupat un loc important. În martie 1905 s-a desfășurat la Șantierul naval din Drobeta-Tr. Severin o importantă grevă. „Simbătă dimineața, 19 martie curent — remarca gazeta „România muncitoare“ —, toți lucrătorii din șantierul de construcții navale, în număr de vreo 500, s-au pus în grevă“⁴⁷. Greva au început-o fierarii, cărora li s-au alăturat turnătorii, țimplarii, vopsitorii, care au hotărât să nu se mai prezinte la lucru în șantier. Un element organizatoric important al acestei greve îl reprezintă stabilirea unei comisii „de 20 lucrători, care s-a dus la prefect, căruia i-a comunicat că s-au pus în grevă, pentru că nu mai pot îndura mizeriile ce li se fac“⁴⁸.

Fiind bine organizată, greva de la Șantierul naval Drobeta-Tr. Severin a fost victorioasă. Referindu-se la aceasta, Lucrețiu Pătrășcanu nota: „Unele dintre aceste greve nu sînt doar simple conflicte economice. De pildă, la Drobeta-Tr. Severin, cinci sute de muncitori încetează lucrul în ziua de 19 martie 1905, în semn de solidaritate cu douăzeci și cinci de lucrători cărora li se scăzuse salariul“⁴⁹.

La începutul veacului nostru au loc greve și la Craiova. Astfel, în anul 1902 are loc greva generală a tipografilor din oraș „pentru micșorarea orelor de lucru zilnic și majorarea salariilor“⁵⁰. În anul 1905 se desfășoară trei greve, iar în 1906 sînt declanșate încă cinci greve⁵¹ de către muncitorii din fosta cetate a Băniei.

În anul 1906 are loc greva muncitorilor cizmari din Craiova, încheiată cu satisfacerea cererilor greviștilor de mărire a salariilor. Gazeta „România muncitoare“ sublinia că „ceea ce e important, ca urmare a acestei greve, e nu numai mărirea salariilor lucrătorilor, dar și faptul că în această grevă li s-au deschis ochii muncitorilor și au priceput că trebuie să se organizeze în sindicat... Greva aceasta a fost deci creatoarea unei noi organizații muncitorești“⁵². La Calafat s-a desfășurat, în

⁴³ „România muncitoare“ din 25 septembrie 1905.

⁴⁴ „Muncitorul Olteniei“ din 20 august 1909.

⁴⁵ *Ibid.*

⁴⁶ Arhivele statului, filiala Craiova, fondul Prefectura județului Dolj, Serviciul administrativ, dosarul nr. 43/1910, fila 16.

⁴⁷ „România muncitoare“ din 27 martie 1905.

⁴⁸ *Ibid.*

⁴⁹ Lucrețiu Pătrășcanu, *Un veac de frământări sociale. 1821—1907*, Editura politică, București, 1969, p. 319.

⁵⁰ Luchian Deaconu și Florian Tănăsescu, loc. cit., p. 39.

⁵¹ I. Iacoș și V. Petrișor, *Crearea și activitatea sindicatelor din România în anii 1905—1906*, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.C.R.“ nr. 1/1962, p. 100.

⁵² „România muncitoare“ din 14—21 mai 1906.

anul 1906, o grevă a cizmarilor din localitate, al cărei obiectiv principal a fost mărirea salariilor, patronii fiind nevoiți să satisfacă cererile lucrătorilor. Remarcind faptul că valul grevist a cuprins toate orașele țării, „România muncitoare” scria: „Hotărât, curentul grevist pornit din Capitală cuprinde rind pe rind toate orașele. și în Calafat s-a declarat greva cizmarilor...”⁵³.

Stimulați de rezultatele grevei din martie 1905, muncitorii de la Șantierul naval din Drobeta-Tr. Severin organizează noi acțiuni împotriva exploatatorilor. La 19 mai 1906 ei declară o nouă grevă, care durează pînă la 5 iunie același an⁵⁴.

În timpul desfășurării grevei, Ministerul Lucrărilor Publice, pentru a înfrînge rezistența greviștilor, a intervenit pe lîngă toate întreprinderile de stat și particulare din țară (care aveau comenzi de la stat), ca greviștii de la Șantierul naval „să nu fie primiți la lucru”. Dar muncitorii n-au încetat lupta nici după ce autoritățile au arestat pe unii conducători ai sindicatului și au folosit spărgători de grevă pentru a le zădărnici acțiunea.

Sub conducerea sindicatului, lucrătorii au organizat numeroase întruniri în timpul grevei, la care participau și muncitori de la alte întreprinderi, fapt ce scoate în evidență sprijinul de care s-au bucurat din partea celorlalți muncitori din Drobeta-Tr. Severin. De asemenea, foști muncitori ai șantierului, care lucrau la Arsenalul din București, au trimis corespondențe prin care „încurajau pe lucrătorii șantierului la prelungirea grevei”. Din materialele de arhivă rezultă că greva muncitorilor de la Șantierul naval a avut un ecou nu numai în țară, ci și în străinătate, muncitorii din Viena trimițînd ajutor material greviștilor⁵⁵.

Cu toate că nu s-a încheiat cu rezultatele scontate, greva lucrătorilor de la Șantierul de construcții navale din Drobeta-Tr. Severin, desfășurată în anul „jubilului” regal, care încerca să demonstreze „bunăstarea poporului”, a reprezentat, prin amploarea și durata ei, una dintre grevele importante ale timpului, a scos în evidență creșterea conștiinței de clasă a muncitorilor severineni, potențialul lor de luptă și spiritul de solidaritate.

Între anii 1906 și 1913 au avut loc mai multe greve ale muncitorilor din Oltenia, între care cele ale croitorilor și cizmarilor din Drobeta-Tr. Severin⁵⁶, ale tipografilor, muncitorilor pietrari, zidari și teracotiști din Craiova⁵⁷ și altele, care, deși nu au cunoscut o amploare deosebită, au întărit convingerea muncitorilor că numai printr-o organizare de clasă corespunzătoare și o luptă continuă și unitară își pot ameliora situația lor economică și socială.

La începutul secolului al XX-lea, oamenii muncii din Oltenia au continuat să folosească demonstrațiile cu ocazia zilelor de 1 Mai pentru cîștigarea unor revendicări economice și politice. Mișcarea muncitorească din Oltenia s-a bucurat de prezența la aceste demonstrații a unor conducători de frunte ai social-democrației române. Astfel, în anul 1908, la mitingul și serbarea de la 1 Mai din Drobeta-Tr. Severin a participat și Gheorghe Cristescu. Peste 1000 de muncitori s-au adunat în sala cercului „România muncitoare” din localitate și au ascultat cuvîntările conducătorilor locali și a lui Gh. Cristescu. După întrunire s-a organizat manifestația spre pădurea Crihala din apropierea orașului, unde s-a ținut și serbarea. La revenirea în oraș, manifestații au fost brutalizate de poliție, unii dintre ei fiind răniți, sub pretextul că nu au voie să intre cu steagul roșu în oraș. A doua zi, la chemarea socialiștilor, s-a organizat un miting de protest împotriva acțiunilor arbitrare ale poliției, la care au participat peste 4000 de oameni. Ziua de 1 Mai 1909 a fost sărbătorită, la Drobeta-Tr. Severin, în prezența lui Ștefan Gheorghiu; la sărbătorirea zilei de 1 Mai 1911, tot în acest oraș, a luat parte și I. C. Frimu. Primit cu aplauze de participanți, I. C. Frimu a rostit o cuvîntare înflăcărată, prin care chema la luptă împotriva celui mai „mizerabil arbitrar”⁵⁸ al autorităților și patronilor.

Afirmarea tot mai puternică a clasei muncitoare în viața social-politică a țării, intensificarea luptelor muncitorești și a activității politico-educative desfășurate de Uniunea socialistă și de Comisia generală a sindicatelor, mișcările revoluționare ale țărănimii, care au culminat cu marea răscoală din 1907, au determinat ca problema

⁵³ „România muncitoare” din 21–23 mai 1906.

⁵⁴ Arhivele statului, filiala Drobeta-Tr. Severin, fondul Șantierul naval, dosarul nr. 10/1906, fila 3.

⁵⁵ *Ibidem*, fila 31.

⁵⁶ *Ibidem*, fondul Tribunalul Mehedinți, dosarul nr. 3867/1929, fila 14.

⁵⁷ Arhivele statului, filiala Craiova, fondul Prefectura județului Dolj, Serviciul administrativ, dosarul nr. 69/1910 (nenumărat); dosarul nr. 46/1912, fila 65.

⁵⁸ „România muncitoare” din 5 mai 1911.

reorganizării partidului social-democrat să se pună cu toată acuitatea în mișcarea muncitorească din țara noastră.

La Congresul din 1910 au participat și reprezentanți ai cercului „România muncitoare” (Iancu Iliescu), sindicatului croitorilor (St. Sîrbulescu) și sindicatului cizmarilor (Al. Pătruțescu) din Drobeta-Tr. Severin⁵⁹.

În timpul lucrărilor congresului s-au primit numeroase telegrame și scrisori din țară, între care din Drobeta-Tr. Severin și Craiova, care exprimau solidaritatea și aprobarea cercurilor socialiste și a sindicatelor față de acțiunea de reorganizare a partidului clasei muncitoare. „Urez succes și izbîndă noului partid social-democrat din România — se arăta în telegrama trimisă de cercul „România muncitoare” din Drobeta-Tr. Severin — în lupta ce o va întreprinde pentru evoluția societății de astăzi. Trăiască Partidul social-democrat!”⁶⁰. Telegrama trimisă congresului de maestrul cizmar Manolache Dumitrescu, în numele unor socialiști din Craiova, are conținut vibrant și reprezintă un angajament pentru activitatea viitoare ce se va desfășura și în această parte a României: „Noi cei din Craiova, vîlțare din marele stejar socialist și care se va împuternici în curînd și în această parte ca și în restul țării, strigăm alături de voi sus și tare: jos partidele reacționare de tot soiul... Trăiască de mii de ori Partidul social-democrat...”⁶¹

Sub îndrumarea P.S.D.R. au luat ființă cluburi în toate centrele muncitorești importante din Oltenia. În atenția acestor organizații stăteau probleme ca lupta pentru cucerirea dreptului de vot universal, conducerea cu mai multă vigoare și competență a acțiunilor muncitorești, respectarea legii repausului duminical, cucerirea zilei de muncă de 8 ore, sprijinirea luptei țărănimii, organizarea socialistă a tinerețului etc., pentru care au organizat nenumărate întruniri cu caracter politic, adunări și demonstrații de protest, au desfășurat activități specifice campaniilor electorale, cînd socialiștii au participat la alegeri parlamentare, au continuat munca de răspîndire a ideilor socialiste, de atragere a noi muncitori sub steagul socialismului.

Mișcarea sindicală a cunoscut și în Oltenia, ca de altfel în întreaga țară, o dezvoltare continuă. Sprijinul acordat de P.S.D.R., constituirea comisiilor locale la Drobeta-Tr. Severin și Craiova au făcut ca syndicatele să-și lărgască sfera de activitate, să desfășoare o muncă de masă pentru interesele vitale ale oamenilor muncii, pentru cucerirea și apărarea drepturilor și libertăților democratice, să organizeze și conducă greve și alte acțiuni muncitorești.

Reprezentanții secției P.S.D.R. și ai sindicatelor din Drobeta-Tr. Severin au participat la congresele partidului și ale mișcării sindicale, contribuind, de multe ori, la dezbaterile și clarificarea problemelor mișcării noastre muncitorești.

Aspectele și evenimentele subliniate scot în evidență faptul că dezvoltarea mișcării muncitorești și socialiste din Oltenia a reflectat etapele evoluției acestei mișcări din întreaga țară. Deși puțin numeros, ca urmare a slabei dezvoltări industriale a regiunii, proletariatul din Oltenia a fost receptiv la principalele probleme care au preocupat mișcarea muncitorească și socialistă din România la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, aducîndu-și contribuția la lupta generală împotriva exploatarei și împilării, pentru afirmarea clasei muncitoare ca cea mai înaintată forță politică a societății românești.

REMUS DIMA

⁵⁹ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1910—1915*, Editura politică, București, 1968, p. 59.

⁶⁰ *Ibidem*, p. 111.

⁶¹ *Ibidem*, p. 112.

Correspondență inedită a lui Mihail Gheorghiu-Bujor

Publicarea scrisorilor de mai jos, datînd din anii 1917 și 1918, adresate de Mihail Gheorghiu-Bujor unor tovarăși de luptă (Alexandru Dobrogeanu-Gherea, Alexandru Nicolau și alții), are menirea de a aduce în circuitul științific elemente noi care înlesnesc conturarea și mai evidentă a locului și rolului jucat de Mihail Gheorghiu-Bujor în mișcarea muncitorească din România din această perioadă. Nevoit să trăiască ascuns, deoarece era urmărit de către autorități pentru activitatea sa revoluționară, M. Gh. Bujor a făurit, în acești ani, un plan concret de acțiune imediată a mișcării socialiste, pe care l-a comunicat, în scris, unor tovarăși de luptă și de idei. Una dintre direcțiile principale ale planului elaborat de el o constituia reorganizarea partidului, reînființarea, într-o serie de localități, a secțiunilor vremelnice dezorganizate, ca urmare a interzicerii activității revoluționare, a mobilizării pe front a unor fruntași socialiști. O asemenea acțiune, date fiind condițiile grele în care se afla mișcarea muncitorească și țara, trebuia întreprinsă, deocamdată, conspirativ. Se preconiza, totodată, atragerea de partea mișcării revoluționare a unui număr cît mai mare de muncitori, țărani, soldați, a refugiaților din regiunile ocupate, intensificarea muncii de propagandă în rîndul unor mase tot mai largi. Pe aceeași linie, se recomanda adoptarea unei tactici revoluționare, fără a se renunța, atunci cînd era posibil, la acțiunea legală, în măsură să asigure, în condițiile date, afirmarea partidului muncitorilor în viața politică a țării. Refacerea secțiunilor partidului și întărirea acestuia, ca și organizarea de acțiuni revoluționare erau concepute ca o parte integrantă a luptei de rezistență a întregului nostru popor împotriva armatelor germane, cu care Armata română ducea, în vara anului 1917, lupte grele.

Oprindu-se, în scrisorile sale, asupra divergențelor ce existau în rîndurile conducătorilor mișcării noastre muncitorești, privind tactica de luptă, M. Gh. Bujor se pronunța hotărît pentru obligativitatea unei severe discipline din partea tuturor membrilor partidului revoluționar, inclusiv pentru conducători.

Ca conducător al Comitetului de acțiune social-democrat din Odesa și organizator al batalioanelor revoluționare românești care au luptat pentru apărarea tinărului stat sovietic, activitatea revoluționarului român a fost deosebit de bogată în acești ani. Întorcându-se ilegal în țară, în anul 1919, unde a rămas pînă în martie 1920, el a fost unul dintre militanții revoluționari care au depus toate eforturile pentru transformarea Partidului socialist în Partidul Comunist Român, rămînînd credincios pînă la moarte cauzei clasei muncitoare și poporului român.

NORA Z. MUNTEANU

Socola (Iași), 11/7-917 *

TOVARĂȘE GEORGESCU **,

Te rog să-mi comunici de urgență ce s-a făcut în chestiunea **tipografiei**, dacă s-au găsit litere, dacă s-au adus etc. Chestiunea aceasta este foarte importantă. Avem de tipărit manifeste, câteva broșuri de actualitate, scripte pentru organizațiile noastre, eventual un jurnal bi sau trisăptămînal. Fără tipografie sîntem legați de mîini și de picioare. Și acum sînt momente politice foarte importante care trebuie folosite. Cuvîntul nostru, critica noastră, acușările noastre trebuie să răsune mereu în urechea celor de sus și să trezească în mase conștiința de luptă. Altfel fiecare zi care trece este o zi pierdută [...]. Nu trebuie decît să strîngem legăturile tovarășilor risipiți în organizațiile de mai înainte și a adopta pentru împrejurările **de acum un țel și o tactică revoluționară**.

Constituiți deci Secțiunea social-democratică din Piatra. Redactați un proces-verbal de constituire, în care vorbiți de împrejurările actuale, de necesitatea de luptă, de felul de luptă pe care înțelegem să-l ducem cu toți muncitorii din Piatra și împrejurimi, cu soldații, cu țărani, de a stabili legături permanente cu organizațiile din alte localități — ale Partidului — și de a pune totul, viața la nevoie, în cumpănă, pentru a crea țărănimii și muncitorimii țării condițiuni noi de viață liberă și îndestulată.

Iscăliți procesul-verbal cu cît mai multe nume ale tovarășilor de încredere, constituiți un comitet de oameni de absolută încredere și încercați, care sînt în stare să înfrunte orice furtună și care pot păstra secretele.

Lucrați fără odihnă pentru recrutarea de partizani, pentru buna răspîndire a manifestelor, în mod prudent prin ruși.

Scrie-mi dacă ai ajuns cu bine, dacă s-au împrăștiat manifestele, ce impresie au făcut.

Acum o chestiune foarte importantă de partid. Cîțiva tovarăși de aici — vreo doi din București, între care și Sion, după cererea și sub amenințările lui Morțun au publicat*** în ziarele guvernamentale că manifestele noastre nu sînt din partea Secțiunii din Iași și nici nu cadrează cu tactica din trecut și din prezent a social-democrației române. Ceea ce face și mai odios acest act de servilism este că acești tovarăși, 4 la număr sau 5, vorbesc în numele Secțiunii ieșene și a Partidului. Este un abuz și o provocare care va avea de rezultat să aducă apă la moară oligarhiei și care

* Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 96, dosarul nr. 2229, partea a II-a, fila 353.

** Conducător socialist din Piatra Neamț.

*** Contemporanii evenimentelor susțin că declarația a fost dată de autoritățile române.

nu pot rămâne fără răspuns și fără sancțiuni. Acum mai ales, când e vorba de unitate de vederi și de acțiune, de disciplină, nu se pot permite **diversiunile** nedemne ca acelea ale celor patru-cinci tovarăși ieșeni. Trebuie să distrugem, mai cu seamă acum, credința că fiecare poate face în partid ce voiește, poate da arme în mâinile adversarului, fără urmări pentru dinșii, fără pedeapsă. Aceasta ar însemna și încurajarea dezertărilor și trădarea. Vă voi comunica textul scrisorii lor apărută în ziar. Până atunci, constituiți-vă și discutați. Cred că sinteți de acord asupra concluziilor manifestelor noastre. În numele secțiunii de acolo, acum trebuie discutată purtarea tovarășilor de aci și luat față de ei o atitudine. Noi așa vom face și tot așa trebuie făcut și în celelalte orașe. Vă voi comunica în această privință și ce trebuie să facem față de purtarea necalificabilă a celor patru-cinci tovarăși. Eu aș fi dispus pentru această chestiune, cit și pentru celelalte ale noastre, precum și pentru o eventuală manifestație, la care aș putea lua cuvântul, aș fi dispus să viu acolo.

Dar independent de acestea, te rog pe dumneata, tovarășe Georgescu, care mi-ai spus că ai întâlnit pe aci prin Iași mulți tovarăși de pe la fabrici din București, te rog să-ți fixezi o zi când să vii aci, pentru ca să mă pui în contact cu ei și să-i punem în legătură cu mișcarea noastră. Orice sacrificiu de timp sau odihnă pentru întărirea mișcării noastre trebuie făcut cu dragă inimă. Vei face prin aceasta un mare serviciu cauzei.

Treburile noastre se așează aci pe un drum tot mai bun.

În curînd voi avea nevoie de cîțiva **oameni disponibili**, care să umble prin țară ca trimiși ai Revoluției ce va să vie.

Salutări cu îndemn de muncă și de luptă tovarășilor de acolo.

Al Revoluției,
M. G. BUJOR

P.S. Trebuie să vestești când vii, cu cîteva zile înainte, spre a fi și eu în localitate, unde nu stau în permanență.

Socola, 11/7—917

TOVARĂȘE *,

Voi lipsi vreo trei-patru zile de aci, de unde plec chiar azi. Aș fi dorit mult să știu ce a făcut Pol [Pologescu — **n.n.**], dacă n-a avut dificultăți pe drum, dacă s-a întâlnit cu cineva, ce răspuns, ce știri aducea.

Dacă ai vorbit cu el și știe ceva, fii bun și comunică-mi. În caz contrar, voi fi nevoit să rabd pînă la întoarcere. În acest interval vă rog să discutați în mod serios chestiunea **reînființării** Secțiunii din Iași. Ea trebuie să aibă mai mult o existență formală, să se manifeste — dacă și când va fi nevoie — în mod foarte pașnic și legal, prin vreun manifest oarecare, ca să înlăture orice bănuieli. Dar scopul principal al reconstituirii trebuie să fie să împiedice acte nedemne ca acela al lui Sion; în caz că se produc, să ia urgente măsuri de stîrpire a cangrenei. Trebuie să facem să se știe că nimeni nu poate pune Partidul sau organizațiile lui în slujba intereselor lui personale sau la picioarele lui Morțun ori ale altui renegat.

* Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 96, dosarul nr. 2229, partea I, fila 330.

Această reconstituire o urmărim și în celelalte orașe. În secțiunile de acum pot intra, **trebuie** să intre și tovarăși refugiați, care se găsesc în localitatea respectivă.

În chestiunea Sion sînt de părere că trebuie cît de urgent să luăm o hotărîre. Este o chestiune morală social-democrată și de demnitate de oameni și de partid. Trebuie să se termine cu credința că oricine își poate bate joc de partid, îl poate întrebuița cum vrea fără teamă și răspundere, mai ales de **pedeapsă**. Rămîne să stabilim în comun măsura pe care trebuie s-o luăm. Comunică te rog toate acestea și celorlalți tovarăși.

Vă rog foarte mult să discutați și să cădeți de acord în linii generale asupra chestiunilor noastre, asupra reconstituirii secțiunii etc., pentru ca la revederea noastră să procedăm, să punem ceva la lucrare.

Vă voi aduce la cunoștință cînd mă voi întoarce și unde ne vom putea întîlni.

Salutări

B.

Socola, 21/7—917

TOVARĂȘI *,

Nu din cauza mea nu am putut fi la Iași cum doream sîmbătă și duminică. Eri am venit, dar iată, astăzi trebuie să mă întorc peste Prut. Dacă am fi avut legături mai serioase și mai stabile și aș fi putut încunoștința la timp, ne-am fi putut revedea chiar în urma acestei scurte șederi aci. De altfel peste foarte puține zile mă voi reîntoarce.

Rog pe tovarășul care a fost la Galați și care mi-a adus scrisoarea să n-o scrie în oraș. Știți pentru ce. Eu am aranjat aci lucrul acesta. Oricînd puteți veni, faceți corespondență, o închideți și o predați ofițerului, în lipsa lui ordonanței. Ei vor avea grijă să-mi trimită prin mîini sigure, la destinație.

Vă mai rog să puneți treaba la cale, în sensul scrisorii mele din urmă. Evenimentele nu trebuie în nici un caz să oprească opera noastră de organizare. Ele pot, cel mult, să facă să aminăm lovitura. Dar tocmai pentru că trebuie să fim pregătiți toți pentru orice eventualitate — tocmai de aceea, cu atît mai mult, să nu ne lăsăm pe tînjeală [...]

Eu cred că ar trebui să vă gîndiți serios la un lucru. Să facem o adunare la Ungheni — Ruși. Trecerea pe care sîntem noi stăpîni se poate aranja fără greutate. La Ungheni am local unde să ne consfătuim în toată voia și siguranța. Trecerea s-ar putea face spre seară, pe întuneric, cu trenul, am ține sfatul în cursul nopții, iar spre dimineață, cînd și cei mai credincioși paznici ai oligarhiei dorm duși, v-ați reîntoarce. Meditați asupra acestui plan.

Din cauza plecării trebuie să închei aci scrisoarea mea.

Multe salutări,

Ungheni, 24/7—917

TOVARĂȘE DOBROGEANU **,

Evenimentele nenorocite amină și cine știe pot strica planurile noastre. Avem desigur și noi o parte de vină. O, desigur că avem, pentru că am fost așa de înceți, așa de neîncrezători în noi, în puterile noastre și în steaua noastră și n-am făcut

* Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 96, dosarul nr. 2229, partea I, fila 325.

** Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 96, dosarul nr. 2229, partea a II-a, fila 352.

ce trebuia pentru ca evenimentele să ne surprindă în altă situație. **Altfel, le-am fi putut face și noi și țara față.**

Dar aci viitorul rămîne să ne lămurească mai bine. Îmi fac datoria acum de a-ți atrage duminică atențiunea și prin dumneata celorlalți tovarăși care au mai rămas în picioare în mijlocul furtunii, asupra celor ce ne rămîne de făcut de acum înainte. Dacă nu va interveni un element nou, se poate ca țara, pînă acum liberă, să cadă sub nemți. Părerea mea este că în acest caz tovarășii să continue, în forma și măsura determinată de niște împrejurări, **aceeași luptă cu același obiectiv.** O nouă ocupație străină nu înlătură cauzele de mai înainte și motivele adînci, de prefacere, ci, dimpotrivă, **le agravează.** Poate într-o oarecare măsură împrejurările vor ușura lupta.

Lupta de reorganizare a Partidului începută de noi, cu chiu cu vai, va trebui continuată.

Zeci de mii de broșuri, de manifeste contra oligarhiei, de explicat pentru popor, guvernarea ei ticăloasă și dezastruoasă, vor trebui tipărite și răspîndite **printre soldații români prizonieri, printre populație.** Va trebui apelat la concursul social-democrației germane. Noi, din afară, vom face același lucru. Vom căuta și vom strînge în organizațiuni pe **dezertorii români, pe muncitorii români de la diferite întreprinderi** sau de la boieri. Vom tipări broșuri și manifeste și un ziar pentru aceștia, cît și pentru publicul rus. O atenție deosebită vom da **prizonierilor români din Ardeal,** cărora ne vom trudi să le dăm o pregătire revoluționară, să constituim din ei batalioane revoluționare, care, la întoarcere, vor fi cu noi. Va trebui încercat să stabilim legături între noi oricît de grabă și [ne] întîrziate prin mijlocirea social-democrației germane.

Iată un plan sigur și clar. Dacă în marginile posibilităților vom lucra paralel, la același obiectiv, izbînda noastră va fi sigură. Eu am toată încrederea în ea. Nu sînt deloc dispus să cred că împrejurările noi de acum sînt potrivnice cauzei noastre. Ele pot impune unele schimbări de amănunt, de formă, de timp.

În noua situație — în cazul ocupațiunii —, poate și noi putem scoate și un ziar acolo.

Dacă dumneata părăsești țara, comunică, te rog, toate acestea celor cari rămîn și împărtășesc vederile noastre.

Stringeri de mîini,

P.S. Astă-seară plec la Odesa. La 30 iulie este acolo un miting la care voi lua parte. Dacă situația nu se va agrava, sper că voi veni foarte curînd la Iași.

Serie-mi despre situația din țară, despre ce gînduri și păreri ai față de ea, dacă rămîi sau nu etc.

Polizei — Militär Gefängnis
19/8/918 Sevastopol

IUBITE TOVARĂȘE NICOLAU *,

Cred că și răspunsul la această scrisoare mă va găsi tot în temniță**, și cred că și iarna și vînturile iernii tot aci au să-mi fluiera prin hornul celulei. Privesc, cum vezi, cu totul altfel chestiunea eliberării mele. Cunosc acum mai de

* Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 95, dosarul nr. 9, vol. IX, fila 155.

** M. Gh. Bujor a fost arestat de către autoritățile austro-ungare și închis în închisoarea din Sevastopol.

aproape pe acei care mă țin în închisoare și pot să-mi dau seama, mai ales în cazul meu, la ce se reduc asigurările și angajamentele „morale“.

Veștile ce-mi dai despre partid sînt îmbucurătoare. În privința acțiunilor am însă rezerve. Este regretabil că paralel cu acțiunea de propagandă revoluționară — care acum nu poate fi decît foarte redusă — nu se caută să se obțină posibilitatea unei acțiuni mai moderate, dar oficiale și pe față. Un ziar social-democrat e absolut necesar în împrejurările de acum din țară și el ar trebui scos la București sau la Iași, chiar cu prețul renunțării, de formă, la unele din postulatele noastre. Simpla apariție a unui asemenea ziar, cu telegramele lui, cu știrile asupra luptei socialiste din Rusia — pe care le au de altfel și cenzuratele ziare nemțești —, participarea la viața politică a țării ar avea un răsunet și un efect chiar revoluționar dorit și ar sluji la îndrumare și de raliere pentru tovarășii noștri risipiți și în mare parte desigur dezorientați. Nu revoluționarism cu orice preț și sub forma cea mai sigură [expus] represiunii, ci acțiune socialistă cu orice preț — aceasta trebuie să fie lozincă noastră.

Trebuie să luați măsuri spre a nu pierde legăturile și, în caz de agravare a evenimentelor, să ne știm mereu de urmă și mijloacele de a comunica.

Îmi dau seama de caracterul evenimentelor ce se apropie, dar oricum s-ar desfășura și oricît vor dura, oricît operațiunile militare își pot schimba cursul și rezultatul — și eu cred că va începe să și-l schimbe —, tot prin Revoluție au să se încoroneze ele în bătrîna Europă, care trebuie întinerită.

Regret că nu-ți pot trimite acum un articol. Șt. oricum va pleca mîine dimineață. Dacă îl voi scrie ulterior, rămîne să-l trimit cînd va veni din nou.

Am primit știri bune și directe despre familia mea, ceea ce îmi face mai suportabilă detențiunea mea.

În speranța revederii — cînd și unde?, îți trimit o călduroasă strîngere de mînă.

Nu uita nici o ocazie de a-mi trimite ziare.

Fotografii inedite

privind viața și activitatea muncitorimii

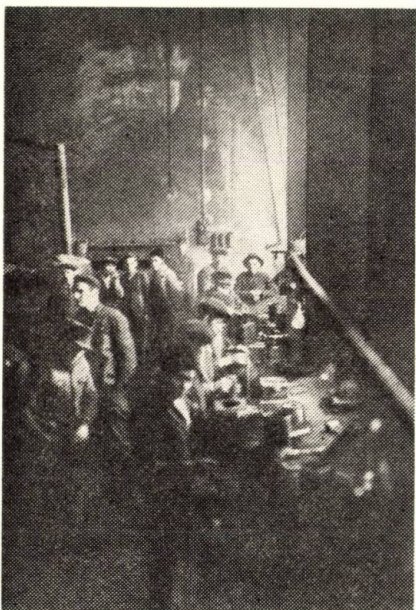
ceferiste din Iași și Pașcani

în perioada interbelică

ELISABETA IONIȚA

În ultima perioadă în fondul expozițional al Muzeului de istorie a partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România au intrat, prin acte de donații, noi mărfuri ale luptei revoluționare din țara noastră — obiecte, fotografii și documente —, rezultat al stabilirii unor legături în București, precum și în diferite alte orașe ale țării, cu tovarăși care au participat la mișcarea muncitorească.

Materialul de față își propune să întregască, prin ineditul său, documentația existentă referitoare la condițiile de lucru și de viață ale muncitorimii de la Atelierele C.F.R. „Nicolina“ din Iași și Pașcani în anii crizei economice, să prezinte o serie de episoade ale luptelor purtate în aceste centre cu o bogată tradiție revoluționară.

Prima fotografie reprezintă un grup de muncitori de la secția turnătorie, aflați într-o pauză de masă. În cadrul ei putem distinge, de la stînga la dreapta, pe Gh. Pricop, V. Chiriac, Gh. Obeja, C. Bulinam, A. Mardare (care a tras sirena în timpul grevei din 14 februarie 1933) și Gh. Haicu, donatorul fotografiei.

Cea de-a doua fotografie, donată de Gh. Haicu, surprinde cîțiva muncitori încărcînd cuptoarele de la turnătorie.

În cea de-a treia fotografie, donată de Gh. Pricop, este înfățișat un grup de muncitori de la turnătorie lucrînd la matrițe.

Toate aceste imagini vorbesc elocvent despre condițiile grele în care lucrau ceferiștii de la Atelierele „Nicolina“ în acei ani, una dintre cauzele

care au determinat izbucnirea valului de lupte greviste în perioada anilor 1929—1933, lupte la care au luat parte activă și muncitorii din fotografiile de mai sus.

Atelierele C.F.R. „Nicolina“, secția turnătorie, unde a lucrat și Ilie Pintilie, au reprezentat un adevărat focar revoluționar. Cea de-a patra fotografie, una dintre puținele existente în care este surprins și Ilie Pintilie a fost făcută în 1926, în fața cuptoarelor. În grup se disting lucrători vîrstnici și ucenici cu chipurile obosite. Ea a fost donată de Nicolae Ganciu (în stînga lui Ilie Pintilie), unul dintre cei care au luat cuvîntul în timpul grevei din 3 februarie 1933.

A cincea fotografie a imortalizat momentul cînd o nouă locomotivă a ieșit din mîinile muncitorilor de la Atelierele C.F.R. Pașcani. A fost făcută spre vara anului 1934, după cum relatează donatorul ei, Teodor

Onofrei. Acești muncitori ceferiști, în zilele grele de iarnă ale lunilor ianuarie-februarie 1933, au luat parte activă la numeroase întruniri și greve.

Fotografia de mai jos, făcută în 1934, înfățișează o parte din Comitetul sindicatului C.F.R. Pașcani, care a jucat un rol important în timpul luptelor de la începutul anului 1933. În cadrul ei distingem, de la stînga

la dreapta : rîndul 1 — D. Diaconescu, Alex. Sassu, Nica Pintilie, C. Lepădatul ; rîndul 2 — C. Dumitriu, Fr. Pikalski, I. Hărățu, T. Irimie. După grevă, o parte dintre cei din fotografie (Nica Pintilie — președintele sindicatului, D. Diaconescu, Alex. Sassu — donatorul fotografiei, C. Lepădatul și Fr. Pikalski) au fost arestați de autoritățile burgheze.

Cea de-a șaptea fotografie a surprins pe participanții la adunarea Sindicatului C.F.R. „Nicolina“, care a avut loc în 1935, la Casa poporului din Iași. La această adunare au luat parte și delegați ai Uniunii C.F.R. (în rîndul din față, cu mîinile împreunate, distingem pe Petru Buliga ; în mijloc, cu șapcă, pe Vasile Bigu, venit special de la București ; la stînga acestuia, în spate, pe Gh. Pricop, donatorul fotografiei).

În 1938 a avut loc, la Iași, procesul unui grup de muncitori ceferiști din Iași și Pașcani pentru activitate revoluționară. În fotografia de mai jos, redînd momentul cînd au fost scoși din instanță, păziți de jandarmi,

distingem pe : C. Rădulescu (nr. 3), Aurel Scutaru (nr.1), T. Dărăbădeanu (nr. 2), T. Irimia (nr. 8). Fotografia a fost donată de C. Rădulescu.

Mărturii cu privire la solidaritatea opinieii publice progresiste din România cu Gheorghi Dimitrov și tovarășii săi în timpul procesului de la Leipzig

(septembrie-decembrie 1933) *

1

SALVAȚI DE LA MOARTE PE DIMITROV, POPOV, TANEV ȘI TORGLER ȘI PE CEI 19 COMUNIȘTI CONDAMNAȚI LA MOARTE ÎN BULGARIA **

Cei trei comuniști bulgari : DIMITROV, POPOV și TANEV și comunistul german TORGLER, acuzați de a fi complicitii lui VAN DER LUBBE — una din uneltele adevăratului incendiator al Reichstagului, ministrul fascist Göring —, sînt în primejdie de moarte. Procesul lor se judecă sub cea mai cruntă teroare și cu nesocotirea oricărei putințe de apărare. În sala de judecată nu pot intra decît ziariștii fasciști germani sau străini ; avocații propuși de acuzați n-au fost primiți să-i apere ; martorii care ar putea spune ceva întru descărcarea acuzațiilor sau sînt opriți de a depune, sau sînt amenințați cu lagăre de concentrare. Acuzatul DIMITROV, figura cea mai luminoasă a procesului, a fost exclus de la mai multe ședințe ale procesului, pentru că el demasca, pas cu pas, toată înscenarea și pe adevărații incendiatori. Și totuși această demascare nu a putut fi oprită. Curajul bolșevic neînfricoșat al lui DIMITROV în fața justiției fasciste, voința lui de luptă neînfrîntă și limpedea lui minte marxistă duc procesul pe adevăratul lui teren : procesul e un episod al luptei clasei muncitoare din Germania și din toată lumea împotriva fascismului și crimelor sale. DIMITROV a strigat în fața judecătorilor fasciști că în acest proces el reprezintă nu un învinuit, ci clasa muncitoare ca acuzatoare a bestialiei dictaturi hitleriste. Atît în procesul judecat la Lipsa [Leipzig] și apoi la Berlin, cît și în procesul organizat de Comitetul mondial pentru apărarea victimelor terorii fasciste din Germania la Londra, din răspunsurile în-curcate ale martorilor acuzării la procesul din Lipsa [Leipzig] și din arătările precise ale martorilor la cel din Londra a reieșit clar că Van der Lubbe, împreună cu cîțiva membri ai batalioanelor de asalt, au fost introduși în clădirea parlamentului printr-un gang subteran care leagă locuința președintelui parlamentului (pe atunci chiar Göring) cu sala de ședințe, avînd la ei materiale inflamante. Au declarat-o și foștii colaboratori ai lui Göring. S-a dovedit că Van der Lubbe era membru al organizației fasciste și unul din „amanții“ pederastului Göring. La proces, Van der Lubbe, otrăvit cu stupefiant, stă într-o continuă stare de idioție și nici nu mai răspunde la întrebări.

Și totuși, în ciuda acestor dovezi strigătoare, condamnarea la spînzurătoare atîrnă deasupra capetelor tovarășilor DIMITROV, POPOV, TANEV și TORGLER. NUMAI LUPTA PROLETARIATULUI DIN TOATA LUMEA ÎI MAI POATE SALVA.

NUMAI LUPTA PROLETARIATULUI POATE SALVA ȘI PE CEI 19 COMUNIȘTI CONDAMNAȚI LA MOARTE DE FASCISMUL BULGAR.

Frontului fascist internațional trebuie opus frontul antifascist internațional al clasei muncitoare și al tuturor păturilor muncitoare din toată lumea. Muncitorimea din România, asupra căreia bîntuie furia ofensivei fasciste și care stă în fața introducerii dictaturii fasciste, care are de acuma în urma ei eroicele lupte de pe

* Documentele au fost selectate de Ion Băbici.

** „Scinteia“, anul III, nr. 12—13, din septembrie-octombrie 1933.

baricade ale ceferiștilor contra terorii fasciste, nu poate lipsi din acest front internațional. Prin ÎNTRUNIRI DE PROTESTARE, prin MOȚIUNI DE PROTEST telegrafiate tribunalului din Lipsca [Leipzig], guvernului GERMAN și guvernului BULGAR, prin DEMONSTRAȚII în fața legațiilor și consulatelor GERMANE și BULGARE și în fața AUTORITĂȚILOR trebuie cerută imediat eliberarea tovarășilor DIMITROV, POPOV, TANEV și TORGLER, precum și a celor 19 COMUNIȘTI BULGARI CONDMANNAȚI LA MOARTE.

Masele muncitoare nu trebuie să uite că lupta internațională împotriva fascismului este cea mai eficace apărare împotriva fascismului din propria țară. Masele au putut vedea cum chiar în jurul procesului de la Lipsca [Leipzig] s-a manifestat solidaritatea burgheziei române cu fascismul german [...]. Procesul organizat de către Comitetul [Național] Antifascist din România, la fel cu procesul din Londra, a fost interzis de poliție, iar muncitorii și intelectuali veniți la proces au fost bruscați. Comitetul antifascist din Basarabia a fost dizolvat etc. etc.

Lupta împotriva fascismului din propria țară este apărarea cea mai bună a vieții tovarășilor judecați de justiția fascistă din Germania și a celor condamnați la moarte de justiția fascistă din Bulgaria. De aceea trebuie dusă, totodată, lupta împotriva terorii fasciste de la noi, pentru eliberarea lui DONCEA și PETRESCU și a celorlalți muncitori condamnați în procesul ceferiștilor, pentru ELIBERAREA TUTUROR DEȚINUȚILOR POLITICI și pentru regim politic în închisori.

2

PROCESUL DE LA LIPSCA [LEIPZIG] *

Joi a început în fața Curții supreme din Lipsca [Leipzig] dezbaterile procesului incendiarii Reichstagului, care a fost un eveniment unic în istoria modernă a popoarelor.

La 28 martie [27 februarie — n.n.] a.c., seara, marea clădire a Parlamentului din Berlin era o mare de flăcări.

Cine a fost incendiatorul? Era în ajunul alegerilor ultime și decisive, care au adus la putere regimul sălbatic al lui Hitler. Imediat după înscăunarea brutei s-a anunțat că incendiarii sînt comuniștii în complicitate cu social-democrații. S-a găsit și un om care să mărturisească, olandezul Van der Lubbe, iar în lipsă de alți cîțiva, hitleriștii au implicat în proces pe fostul deputat comunist german Torgler, împreună cu trei refugiați politici bulgari. Țapii ispășitori!

Adevărul s-a știut însă din primul moment — și a fost dovedit prin mărturii care nu pot fi depuse niciodată în țara cămășilor cafenii decît cu prețul capului; mina criminală care a pus foc Reichstagului la 28 martie [27 februarie — n.n.] este a lui Göring, aghiotantul lui Hitler, prototipul bestialității naziste, dementul scăpat dintr-o Mărcuță suedeză pentru a ajunge general și călău în Germania.

A făcut această nouă nebulie pentru a avea motive să acuze și să asasineze pe comuniști și social-democrați.

Nici o îndoială nu mai există. Nici un om civilizat nu ia deci în serios procesul ce se încenează la Lipsca [Leipzig] și care nu este decît o ticăloșie fascistă de ultima speță.

3

ROMÂNIA. INSPECTORATUL REGIONAL DE POLIȚIE IV CLUJ, SERVICIUL POLIȚIEI DE SIGURANȚĂ NR. 23042/1933

MINISTERUL DE INTERNE —
DIRECȚIUNEA POLIȚIEI ȘI SIGURANȚEI G-LE
Nr. 099 374—4 oct. 1933

Domnule director general **,

Avem onoarea a raporta că în ziua de 24 curent, orele 11, un grup de circa 85 [500 după presa vremii — n.n.] persoane simpatizante ale Ligii antifasciste s-au

* „Lumea nouă“, anul XXVII, nr. 39, din 24 septembrie 1933.

** Arhiva C.C. al P.C.R., colecția 50, dosarul nr. 4 161, fila 391.

adunat în fața Teatrului maghiar din Cluj, încercînd să țină adunarea care a fost interzisă de organele Chesturii de poliție.

Deputatul Adonis Popov, inițiatorul adunării, a mulțumit publicului pentru prezentare la chemarea L.N.A.F. [Comitetul Național Antifascist], rugîndu-l să-l urmeze în localul Sindicatului funcționarilor particulari din Piața Unirii nr. 19, unde își va dezvolta subiectul pentru care convocase adunarea.

Aci poliția a oprit accesul comuniștilor, admitînd numai intrarea membrilor sindicatului.

Deputatul Adonis Popov a protestat, atribuind poliției Cluj că stă în slujba fasciștilor, apoi a ținut o cuvîntare în care înfierează hitlerismul și fascismul, considerîndu-l periculos și că periclitează viața și existența muncitorimii atît a țării noastre, cît și a întregului continent [...].

Invită pe cei prezenți să organizeze un cerc de studii antifascist și antihitlerist, sub numirea de „Amicii ordinii publice“, în cadrul căruia, săptămînal, să se țină conferințe pentru popularizarea ideii antirăzboinice și antifasciste.

După terminarea conferinței, publicul a încercat să meargă în fața Consulatului german, însă acest plan nu s-a realizat datorită măsurilor preventive luate la timp.

Comitetul Ligii antifasciste, condus de deputatul Adonis Popov din Cluj, este compus din dr. Aurel Oniga, Teodor Bindea — funcționar la Camera muncii, Novac — asistent la Institutul de fizico-chimie, Ioan Th. Ilea — gazetar, Teodor Bugnariu — gazetar, dr. Rozenhal, Eduard Mezincescu, Shapira Margareta, Văradi Carol, Rozenfeld Ana, dr. Pampu — studenți la Universitatea din Cluj, Nicolae Biji — student și Teodor Corpodeanu — picher C.F.R. la gara Cluj.

Liga nu are personalitate juridică, nu este înscrisă la Grefa Tribunalului Cluj și caută a funcționa în mod arbitrar.

Sînt de aproape supravegheați și orice activitate a lor o vom raporta la timp.

Cluj, la 29 sept. 1933

Inspector regional :
ss/indescifrabil

Șeful serviciului :
ss/indescifrabil

L.S.

Domniei — Sale
Domnul Director general al Poliției — București.

4

[MOȚIUNEA CONGRESULUI TINERETULUI MUNCITOR SOCIALIST DIN ROMÂNIA (24—25 septembrie 1933) IMPOTRIVA PROCESULUI DE LA LEIPZIG] *

Congresul tineretului socialist muncitor din România protestează cu toată energia contra criminalei justiții de clasă care domnește azi în Germania și care aruncă asupra unor nevinovați odioasa și stupida crimă a incendierii Reichstagului german.

Condamnarea acuzaților Torgler, Popov, Dimitrov și Tanev are ca scop ascunderea adevărului față de lumea întreagă, spălarea vinovaților care se află chiar în fruntea guvernului german și care au comis crime pentru a exalta nebunia maselor fasciste și a distruge mișcarea muncitorească, democrația și socialismul.

Congresul se asociază întregii mișcări muncitorești internaționale și întregii lumi civilizate, protestînd contra parodiei de justiție care se desfășoară la Lipsa [Leipzig].

* „Lumea nouă“, anul XXVII, nr. 40, din 1 octombrie 1933.

MANIFESTAȚIE LA CLUJ ÎMPOTRIVA CONSULATULUI GERMAN Au spart geamurile și au huiduit hitlerismul *

București, 30 septembrie

Pe baza unui raport sosit de la oficialitățile clujene, tineri muncitori au atacat clădirea Consulatului german din localitate. Poliția a avut cunoștință cu mult timp înainte că în rândurile muncitorimii radicale există un puternic spirit împotriva Legației germane, dar pînă acum au putut să prevină lucrurile. Ieri, totuși, un grup de tineri muncitori a reușit să-și exprime indignarea împotriva Germaniei fasciste prin aruncarea cu pietre în clădirea consulatului, prin spargerea geamurilor, producînd stricăciuni tăbliței cu emblema consulatului. Polițiștii din post au cerut ajutor și, ca urmare, au sosit un număr mai mare de polițiști pentru împrăștierea manifestanților.

Pe baza unui raport sosit direct de la Cluj, manifestația a avut loc la orele 8 seara. Tinerii muncitori, scandînd lozincile „Jos Hitler, jos fascismul !”, au cerut eliberarea acuzaților de la Leipzig, după aceea au aclamat pe Torgler, pe fruntașul comunist german Thälmann, pe Dimitrov și Popov, acuzații bulgari în proces. Polițiștii încă n-au reușit să descopere pe organizatorii manifestației.

MASCARADA CU INCENDIEREA REICHSTAGULUI

Un protest al avocaților din Baroul Ilfov **

În legătură cu unele măsuri luate de Curtea de justiție din Lipsca [Leipzig], care continuă la Berlin dezbaterile în procesul preținșilor incendiatori ai Reichstagului, cînd, între altele, a fost înlăturat din ședință acuzatul Dimitrov, iar cei patru avocați (francez, olandez, doi bulgari) care fuseseră admiși la dezbateri au fost expulzați din Germania, s-a expediat următoarea telegramă, semnată de avocații din Baroul Ilfov :

Curții de justiție din Lipsca [Leipzig] acum la Berlin.

Subscriși avocați din București (România), protestăm contra măsurilor opresive și nedrepte ordonate de Curtea de justiție din Lipsca [Leipzig] în procesul acuzaților preținși incendiatori ai Reichstagului și prin care măsuri a fost violat și în totul ridicat dreptul de apărare, care întotdeauna a fost ținut în cinste de poporul german.

(ss) Iorgu Petrovici, Gr. Conduratu, Lascăr Antoniu, C. Stoianovici, V. Viespescu, Toma Dragu, M. Graur, C. Vicol, Marcu Barasch, V. Gherasim, Victor Anca, L. Șaraga, M. Bacalu, S. Nițulescu, M. Marian, Gh. V. Rădulescu, V. Vorobkievici, M. Cruceanu, Paul Moscovici, M. Menicovici, A. Păunescu, I. Schreier, C. Spiegler-Fronda, P. Grozdea, Dan Vlădescu, I. Tedescul, A. Androniu, Teodor Udrea-Popescu, M. Vitzman, B. Magder, A. Joja, Vlad Manoliu, I. Reichman, I. Cernăzeanu, I. Heșcovici, I. Beer, G. Costăchescu, C. Nicolau, C. Gheorghiu etc.

BESTIA ***

De cîteva săptămîni se desfășoară în fața lumii cel mai sinistru proces din cîte a cunoscut vreodată istoria : procesul așa-zișilor incendiatori ai Reichstagului. Pentru oricine a urmărit dezbaterile, lucrul e clar : Reichstagul a fost incendiat de Göring, din ordinul lui Goebbels — cei doi „colaboratori” ai lui Adolf Hitler. „Cartea brună” este cel mai strivitor dosar, cel mai implacabil rechizitoriu împotriva lui Göring. Atunci, în preajma alegerilor, „frumosul” Adolf avea nevoie de o diversivune,

* „Népujság” (Brașov), anul II, nr. 272, din 2 octombrie 1933.

** „Facla”, anul XII, nr. 832, din 3 noiembrie 1933.

*** „Cuvîntul liber”, anul I, nr. 1, din 11 noiembrie 1933.

de un pretext ca să-și suprimе adversarii. Göring a incendiat Reichstagul și, apoi, a pus sub acuzație partidul comunist.

Alaltăieri a fost audiat „martorul” Göring. Scena, chiar așa cum o relatează agențiile telegrafice, este deosebit de interesantă. Această scenă este dovada cea din urmă și cea mai puternică, cea mai convingătoare că bestia Göring este incendiatorul Reichstagului.

Göring a intrat foarte liniștit în sala tribunalului. El știa prea bine că procesul e o parodie, că magistrații sînt la discreția batalioanelor de asalt, că procurorul este slugoiul hitlerismului și că bietul avocat n-are voie să pledeze cu adevărat. Dar — notează corespondenții agențiilor telegrafice — în sală erau „numeroși reprezentanți ai corpului diplomatic”. Aceștia abservă, văd, notează și raportează. Aceștia judecă, de fapt, procesul. Și, în sală, mai erau — firește — acuzații, pe care bestia Göring îi știe nevinovați, fiindcă el a incendiat Reichstagul, iar nu oamenii adunați de la răsărit și de la apus, oameni care nici măcar nu se cunosc între ei, deși sînt învinuiți de complicitate!

Bestia Göring, turburat de privirile acuzaților, a căror inocență o cunoaște, și enervat de atenția încordată a diplomaților din sală, începe să se apere. Da, toată depoziția lui este o apărare băiguită, stupidă, incoherentă. Göring polemizează cu „Cartea brună”, deși nu-l întrebase nimeni de „Cartea brună”.

„N-am incendiat...”, Goebbels nu mi-a spus să incendiez... Nu aveam nevoie să incendiez...”.

Ascultați : nu avea nevoie să incendieze. Deci, dacă ar fi avut nevoie, ar fi incendiat !

Dar bestia Göring, disculpîndu-se lamentabil și dovedind prin chiar aceasta că este incendiatorul Reichstagului, ajunge la un penibil incident cu acuzatul Dimitrov.

Citez textual :

„Göring a ridicat pumnii la el, adresîndu-i o avalanșă de vorbe amenințătoare. Dimitrov s-a mulțumit să suridă ironic”.

Este fără precedent ca un om al guvernului să amenințe cu pumnii pe un acuzat. Bestia Göring își ieșise din fire. Acuzatul Dimitrov, care se știe cu conștiința împăcată, suride.

Dar Dimitrov vrea să pună întrebări martorului Göring, fiindcă bietul om vrea să-și dovedească nevinovăția. Ascultați relatarea scenei :

„Dimitrov încercînd să pună altă întrebare, d. Göring a strigat : «ridicați de aici pe acest criminal comunist» și, pe baza acestui ordin, poliția a scos din sală pe Dimitrov, care vocifera și protesta împotriva acestei măsuri”.

Iată dovada vinovăției bestiei Göring ; bestia nu poate să răspundă la întrebările lui Dimitrov și atunci poruncește ca Dimitrov să fie scos din sală ca să nu mai pună întrebări. Dacă comunistul ar mai fi pus o singură întrebare, bestia — încolțită, prinsă în laț — ar fi trebuit să-și mărturisească vina.

Magistrații slugoi acceptă ca acuzatul să fie scos din sală, iar „avocatul” nu schițează — nici măcar de formă — un protest.

„Președintele s-a grăbit (ba bine că nu) să ordone expulzarea lui Dimitrov din sala de ședințe (după ce o ordonase bestia și o executase poliția !), în timp ce d. Göring striga lui Dimitrov : «Așteaptă să te avem în afară de puterea tribunalului»”.

Niciodată, în pretoriul unui tribunal, un reprezentant al autorității n-a avut inconștiența să rostească o atare frază.

Bestia Göring s-a demascată.

T[EODORESCU] B[RANIȘTE]

8

SALUTUL PARTIDULUI COMUNIST DIN ROMÂNIA TOVARĂȘULUI GHEORGHI DIMITROV *

Comitetul Central al Partidului Comunist din România, în numele partidului comunist, care duce munca sa revoluționară în condițiile unei terori sîngeroase, în numele maselor muncitoare din România și al eroicilor muncitori ceferiști care,

* „Scînteia”, anul III, nr. 14, din noiembrie 1933.

cu sacrificiul vieții lor, luptă contra exploatării și terorii dictaturii burghezo-moșierești din România, îți trimite, tovarășe Dimitrov, ție și celorlalți tovarăși arestați, un călduros salut revoluționar și asigurarea solidarității în lupta pe care tu, în special, o duci la bara celei mai odioase justiții de clasă, contra fascismului. Pentru masele muncitoare din România care duc lupta pentru eliberarea voastră prin comitete antifasciste, demonstrații, întruniri, refuzul descărcării vapoarelor hitleriste, precum și pentru masele muncitoare din întregul Balcan, pe care zece ani de teroare sîngeroasă fascistă nu le-au îngenuchiat, ca și pentru proletariatul german, ținuta ta curajoasă în fața călăilor incendiatori din Germania înseamnă un mare exemplu de tărie revoluționară și un stimulent la luptă împotriva fascismului, pentru smulgerea voastră din ghearele călăilor, ca și pentru eliberarea tuturor deținuților politici și a eroicilor ceferiști din România care au fost trimiși la muncă silnică pentru tăria lor revoluționară, pe care n-au putut-o înfrînge călăii din București. Urlă de furie călăii din Lipsca [Leipzig], Berlin, București, Sofia, Varșovia, Roma în fața caracterelor de oțel ale comuniștilor ca tine. Însă pentru masele largi muncitorești, tu și ceilalți ca tine — ca Doncea și Petrescu în procesul din București — întruchipați tăria bolșevică; voi, prin purtarea voastră, măriți încrederea maselor în ele însele și în conducătorul lor — partidul comunist [...].

COMITETUL CENTRAL
AL PARTIDULUI COMUNIST DIN ROMÂNIA

București, 1 octombrie.

9

**VICTIMELE INCENDIERII REICHSTAGULUI
TREBUIESC SALVATE ***

Procesul incendierii Reichstagului se apropie de sfîrșit. Sentința se va da, probabil, în preajma Crăciunului.

Nu trebuie uitat că Hitler și Göring și-au dat cuvîntul „de onoare” în fața bandelor hitleriste că vor aplica pedepse exemplare, adică pedeapsa capitală: *condamnarea la moarte.*

Viața celor 4 nevinovați: Dimitrov, Torgler, Popov și Taney este în primejdie.

Muncitorimea din România, care urmărește cu înfrigurare dezbaterile monstruosului proces de la Lipsca [Leipzig], trebuie să stea de veghe, solidară cu acțiunea antifascistă a proletariatului de pretutindeni, hotărît să salveze viața celor patru victime.

Căci numai hotărîrea și acțiunea proletariatului din toată lumea, uriașul lui protest mai poate opri călăii cari stăpînesc Germania să săvîrșescă crimele pe care le pregătesc.

10

**SOLIDARITATEA INTERNAȚIONALĂ A PROLETARIATULUI
A SALVAT PE DIMITROV, TORGLER, POPOV ȘI TANEV ****

Procesul de la Leipzig, așa-numitul proces al incendiatorilor Reichstagului, s-a terminat cu achitarea tovarășilor DIMITROV, TORGLER, POPOV și TANEV și prin condamnarea la moarte a agentului provocator VAN DER LUBBE.

În fața valului puternic de luptă al proletariatului german și, alături de el, a proletariatului și a unor pături largi de mase muncitoare din toată lumea; în fața demonstrațiilor, întrunirilor, acțiunilor de protest organizate de partidele comuniste, de toate organizațiile revoluționare, de comitetele antifasciste în toate țările — justiția fascistă a trebuit să-și desceșteze ghiarele de pe cei patru tovarăși ai voștri.

SOLIDARITATEA ȘI LUPTA REVOLUȚIONARĂ au fost acelea care, sprijinind lupta îndrăjită și neasemuitul curaj revoluționar al lui Dimitrov înaintea jude-

* „Proletarul”, anul VI, nr. 67, din 17 decembrie 1933.

** „Scînteia”, anul IV, nr. 1, din ianuarie 1934.

cătorilor hitleriști, au sfârșit planurile de asasinat ale lui HITLER, GÖRING, GOEBBELS și ale COMPLICILOR LOR.

Această minunată solidaritate internațională pe care hitleriștii o neagă [...] și-a impus voința în chiar inima Germaniei fasciste, împotriva călăilor muncitorimii germane. Sentința de achitare smulsă e o înfrângere pentru dictatura hitleristă și pentru fascismul din lumea întreagă.

Nu numai pentru viața tovarășilor noștri s-au ridicat masele muncitoare din toată lumea, nu numai contra procesului de la Lipsa [Leipzig] au dus ele lupta. Ci lupta lor a însemnat CONDAMNAREA ACELUI REGIM SĂLBATIC ÎNSCAUNAT DE DICTATURA FASCISTĂ ÎN GERMANIA, care incendiază, asasinează în masă, schingiuește și devastează pentru a încerca să asigure mai departe domnia de foame și sînge a capitalismului primejduit de luptele revoluționare. Lupta maselor a însemnat LUPȚA CONTRA FASCISMULUI DIN TOATĂ LUMEA ȘI DIN ȚARA LOR PROPRIE, care au aceleași metode, urmărește același scop ca dictatura hitleristă.

Acum e limpede pentru oricine că incendiatorii Reichstagului, complicii adevărați ai lui Van der Lubbe sînt : Hitler, Göring, Goebbels și celelalte bestii fasciste. Acum e limpede pentru oricare dintre exploatații burgheziei și moșierimii ce deosebire e între făgăduielile demagogice ale fasciștilor și între faptele lor, ce prăpastie de crime și suferințe înseamnă dictatura fascistă [...].

Ca și lui DIMITROV, TORGLER, POPOV și TANEV, ne stau și nouă într-ajutor, în lupta pentru salvarea lui DONCEA, PETRESCU și a celorlalți condamnați din procesul ceferiștilor, în lupta pentru eliberarea tuturor deținuților politici revoluționari — batalioanele de milioane ale proletariatului și ale luptătorilor antifasciști din întreaga lume.

TRĂIASCĂ SOLIDARITATEA DE LUPTĂ A PROLETARIATULUI DIN TOATĂ LUMEA !

TRĂIASCĂ FRONTUL UNIC ANTIFASCIST DE LUPTĂ REVOLUȚIONARĂ !

TRĂIASCĂ TOVARĂȘUL DIMITROV — EROUL PROLETARIATULUI INTERNAȚIONAL !

11

VERDICTUL DE LA LIPSCA [LEIPZIG] *

Torgler, Dimitrov, Popov și Tanev, inculpații nevinovați din monstruosul proces de la Lipsa [Leipzig], au fost achitați.

Nu însă datorită „spiritului de dreptate” al judecătorilor din Hitleria, ci *pre-siunei formidabile, irezistibile pe care au făcut-o asupra guvernului hitlerist masele muncitorești, opinia publică civilizată din toată lumea.*

Capetele celor patru nu se vor rostogoli pe eșafod, pentru că proletariatul mondial a stat de veghe, mai îndrjit și mai hotărît ca oricînd.

Înscenarea pusă la cale de Göring a fost demascată. *Bestia hitleristă, încolțită, suferă prima înfrîngere.*

Ea ar fi fost definitiv răpusă dacă înainte de cucerirea puterii de către hitlerism cele 8 milioane de social-democrați și cele 6 milioane de comuniști și-ar fi dat mîna, dacă ar fi pornit în comun la asalt.

Dar procesul de la Lipsa [Leipzig] marchează trei momente care trebuie subliniate : 1. *Solidaritatea și hotărîrea mondială a proletariatului*, frontul unic realizat pretutindeni între toate fracțiunile muncitorești, în lupta pentru zădărnicierea crimelor proiectate ; 2. *Propaganda activă a tuturor partidelor muncitorești germane*, care, deși dizolvate și sălbatic urmărite, au întreținut tot timpul în Germania acțiunea de mobilizare a maselor, în jurul procesului ; 3. *Atitudinea eroică a lui Dimitrov*, care pînă în ultima clipă a înfruntat pe călăii proletariatului german, a demascat toată mîrșava înscenare și, cu riscul vieții lui și al tuturor torturilor cu care era amenințat, a făcut să răsune cu demnitate și curaj, prin cuvîntul lui, disprețul și îndrjirea proletariatului mondial contra fascismului.

Dimitrov, *indiferent tabăra căreia aparține, rămîne un erou și o pildă pentru clasa muncitoare de pe tot globul.*

Ștefan V[oitec]

* „Proletarul”, anul VII, nr. 68, din 1 ianuarie 1934.

SENTINȚA DE LA LIPSCA [LEIPZIG] *

Cînd apărea ziarul nostru, săptămîna trecută, justiția germană dădea sentința în procesul incendierii Reichstagului : Van der Lubbe a fost condamnat la moarte prin spînzurătoare ; toți ceilalți inculpați au fost achitați. Torgler, șeful partidului comunist german, a fost reținut, totuși, în închisoare, spre a fi judecat din nou pentru o nouă și imaginară crimă de trădare.

Achitarea comuniștilor bulgari și a lui Torgler este un triumf al opiniei publice universale, care n-a permis, prin protestul ei unanim, să fie condamnați „țapii ispășitori“ ai hitlerismului, inculpați în atentatul odios al incendierii parlamentului german.

Incendierea Reichstagului a fost opera hitleriștilor, care s-au servit în comiterea actului lor odios de un agent provocator : degeneratul olandez Van der Lubbe. Căci, de necontestat, incendierea Reichstagului — după declarațiile tuturor martorilor și experților — n-a putut să fie comisă de un singur individ. Amestecul comuniștilor a fost înlăturat prin sentința de la Leipzig, care, în lipsă de orice probe și în fața revoltei conștiinței universale, a trebuit să achite.

Azi, ca și la 28 februarie [27 februarie — *n.n.*] 1933, cînd ardea Reichstagul, se pune întrebarea : cine sînt autorii morali și materiali ai acestui act odios ? Cine ?

Și ca să avem răspunsul la această întrebare simplă și de bun simț nu avem decît să ne întrebăm : cui folosea acest act de terorism, de natură a impresiona toate spiritele, dacă nu hitleriștilor ?

Se știe că la 5 martie erau fixate alegerile pentru Reichstag. Social-democrații se țineau bine pe pozițiile lor electorale, iar comuniștii erau în progres, în timp ce hitleriștii erau în regres.

Trebuiam deci scoase din luptă, atunci, în preajma alegerilor, prin măsuri de represiune și prin revolta spiritelor țărănilor, toate partidele de stînga. Mijlocul a fost ales : un act de teroare care să permită hitleriștilor, parveniți de două luni la putere, să ia toate măsurile de rigoare contra comuniștilor și social-democraților : arestări în masă, suspendarea ziarelor, instaurarea prin decrete a unei stări de excepție.

Și astfel atentatul a fost pus la cale de imaginația neroniană a acelor care au la activul lor arderea cărților, maltratarea sadică a adversarilor și asasinarea celor ce au rezistat dictaturii teroriste.

Nu va trece mult și istoria va arăta, cu fapte precise, vinovăția hitleriștilor în incendierea Reichstagului.

Deocamdată trebuie să subliniem forța pe care o reprezintă opinia publică atunci cînd ea este pusă în mișcare de un fapt care-i revoltă conștiința și sentimentele ei de justiție și de umanitate.

Dr. Stockmann [C. Titel-Petrescu]

SĂ FIE ELIBERAȚI ! **

Dimitrov și ceilalți achitați în procesul incendierii Reichstagului sînt încă menținuți arbitrar în stare de arest în închisoarea din Leipzig, viața lor fiind în primejdie.

Muncitorimea din România, alături de proletariatul mondial, cere imediată lor eliberare.

* „Lumea nouă“, anul XXVIII, nr. 2, din 7 ianuarie 1934.

** „Proletarul“, anul VII, nr. 69, din 28 ianuarie 1934.

BORIS ȘTEFANOV

(1883—1969)

În istoria mișcării muncitorești, a Partidului Comunist Român, Boris Ștefanov ocupă, prin activitatea sa revoluționară, desfășurată timp de aproape trei decenii, un loc de frunte. El a militat pentru triumful luptei proletariatului din țara noastră împotriva exploatatorilor și asupritorilor, pentru drepturi și libertăți democratice, pentru o orînduire nouă, socialistă.

Luptător neobosit, cu spirit de inițiativă, manifestînd devotament și grijă pentru întărirea Partidului Comunist Român, pentru soluționarea problemelor fundamentale cu care era confruntată societatea românească, Boris Ștefanov s-a impus ca unul dintre conducătorii Partidului Comunist Român din perioada ilegalității.

S-a născut la 8 octombrie 1883, într-o familie cu vechi tradiții revoluționare. De foarte tînr, este atras de mișcarea socialistă. Un rol deosebit în formarea sa a avut unchiul său, dr. Cristian Racovski, alături de care îl găsim militînd cu hotărîre încă din 1914. După terminarea războiului, s-a legat strîns de mișcarea revoluționară din România, devenind unul din militanții de seamă ai acesteia. Alături de Nicolae Ghețu, Boris Ștefanov a reprezentat pe socialiștii dobrogeni în Consiliul general al Partidului Socialist din România. În alegerile din mai 1920, candidînd pe listele partidului socialist, este ales deputat în parlament.

Prin activitatea sa organizatorică și de propagandă de zi cu zi, dar, mai ales, prin scrisul său, Boris Ștefanov și-a adus contribuția la statuarea mișcării muncitorești pe principiile revoluționare marxist-leniniste de luptă și organizare, la făurirea Partidului Comunist Român.

Paralel cu procesul de clarificare ideologică din anii 1918—1921, în mișcarea noastră muncitorească a avut loc o puternică radicalizare a luptei proletariatului român. Vara anului 1920 a fost străbătută de șiruri de greve, întruniri muncitorești, demonstrații de stradă, care vor culmina cu

declanșarea grevei generale din octombrie 1920. Boris Ștefanov se numără printre semnarii memoriului Consiliului general al Partidului socialist și sindicatelor înaintat guvernului. Este prezent, împreună cu alți militanți, la marile adunări și mitinguri ale muncitorimii din Capitală, însuflindu-le încredere în dreptatea cauzei pentru care luptau, pentru a demasca măsurile reacționare ale guvernului. Participând la o astfel de întrunire care se desfășura în sala „Șerban Vodă“, Boris Ștefanov a relevat justetea revendicărilor muncitorimii, a protestat contra teroarei, cerînd desființarea stării de asediu, a curților marțiale și a cenzurii.

După înfrîngerea grevei generale, teroarea se intensifică în întreaga țară. Autoritățile au închis sediile și au suprimat ziarele muncitorești. Numeroși muncitori, militanți ai Partidului socialist și ai sindicatelor au fost arestați. Boris Ștefanov este și el arestat la 23 octombrie 1920. Urmează o grea detențiune pînă în iunie 1922 cînd este amnistiat.

După eliberarea din închisoare, Boris Ștefanov a dus o susținută activitate, contribuind la organizarea mișcării muncitorești revoluționare, la consolidarea organizatorică a secțiunilor Partidului Comunist Român. Participă la cel de-al doilea Congres al P.C.R., din octombrie 1922, unde a prezentat rezoluția asupra situației din țară, important document adoptat de congres în care se analiza situația politică, economică și socială din România postbelică, situația organizatorică a clasei muncitoare și se trasau o seamă de indicații, în general juste, pentru felul cum trebuia să se acționeze în viitor.

La Congresul al II-lea al P.C.R. s-a ales și primul Comitet Central al Partidului Comunist Român, din care făcea parte și Boris Ștefanov.

A urmat o amplă campanie de înarmare a organizațiilor partidului cu hotărîrile și documentele Congresului. Împreună cu Al. Dobrogeanu-Gherea, Eugen Rozvan, Mihail Macavei, Boris Ștefanov desfășoară o susținută activitate în cadrul comisiei agrare, al cărei președinte era, numită la cel de-al doilea Congres al P.C.R. Comisia avea sarcina să întocmească un program de acțiune al partidului comunist în chestiunea agrară. În același timp, publică numeroase articole în presă, face parte din grupul de conferențieri ai Școlii de partid „Dimitrie Marinescu“ din București.

Scoaterea Partidului Comunist Român în afara legilor în vara anului 1924 a ridicat în fața sa necesitatea soluționării urgente a unor probleme și sarcini deosebit de grele, vizînd căile și formele de activitate a partidului în noile condiții. Boris Ștefanov, ca și alți membri ai conducerii P.C.R., preconiza o activitate precumpănitor ilegală. Problema aceasta a fost dezbătută la cel de al III-lea Congres al P.C.R., desfășurat în luna august 1924, congres la care Boris Ștefanov a fost reales în Comitetul Central al Partidului Comunist Român, iar la scurt timp cooptat în Biroul Politic.

Boris Ștefanov a adus o contribuție importantă la promovarea cursului nou, realist, al politicii P.C.R. din anii 1925—1926 — preconizat de Plenara Comitetului Central și Comisiei Centrale de Control ale P.C.R. din 21—24 iulie 1925 — de alianțe cu alte forțe politice interesate în democratizarea vieții politice, de înlăturare de la guvern a liberalilor, pentru înfăptuirea frontului unic muncitoresc și refacerea unității sindicale.

Activitatea sa revoluționară i-a atras continua urmărire din partea organelor represive. În iunie 1925, prin sentința Corpului II Armată, a fost

condamnat, în contumacie, la 10 ani închisoare. Nu poate sta însă mult timp departe de activitatea revoluționară din țară. „Deși știam încă de la Paris că sînt condamnat de Consiliul de război la 10 ani reclusiune — declara el în august 1926 după ce a fost arestat — totuși am hotărît să vin în țară spre a ajuta în mod clandestin Biroul Politic al Partidului Comunist Român“.

Împotriva arestării sale și a procesului intentat s-a declanșat un val de proteste în țară și străinătate. „Procesul contra lui Boris Ștefanov — scria David Fabian — ca și procesul Partidului Comunist din România din iunie 1925 va fi un proces în contra întregului partid comunist și a întregului proletariat din România. În procesul acesta inculpații ca reprezentanți ai muncitorimii maltratate vor păși ca acuzatori fără milă. În procesul acesta se va dezbate cauza nerecunoașterii partidului comunist, care s-a făcut cu violarea legilor“. Pe de altă parte Marcel Cachin în depunerea sa înaintată Consiliului de război al Corpului II Armată arăta : „Am cunoscut pe Boris Ștefanov la Paris. Am rămas în contact neîntrerupt cu el din luna aprilie 1925 pînă în mai 1926... Am avut cunoștința de modul îngrozitor, cum a fost torturat în închisoare Boris Ștefanov și coacuzaii săi și țin să strig cu tărie indignarea mea în contra faptului că un om de această valoare, precum și muncitorii care merită cea mai mare stimă, au fost maltratați astfel pentru simpla crimă, de a fi pus pe hîrtie sau exprimat public ideile lor politice“.

Campania de solidaritate, protestele din țară și străinătate nu au putut însă să împiedice o sentință care era hotărîtă cu mult înainte de terminarea judecării procesului. La 10 februarie 1928, Boris Ștefanov este condamnat la 8 ani închisoare.

Semnificativ pentru modul în care opinia publică largă din țară a reprobato sentința pronunțată este și articolul *O rușine de înlăturat* apărut în ziarul „Dimineața“ din 16 februarie 1928 în care N. Iorga scrie : „Sancțiunile n-au valoare decît atunci cînd n-au fost întovărășite de nici un abuz“. Detențiunea a fost lungă. Mai întîi la Jilava, apoi la închisoarea din Brașov, după aceea la Aiud. Toate acestea însă nu au putut să înfrîngă voința și hotărîrea de luptă a lui Boris Ștefanov. Cu sprijinul celor din afară el continua să studieze, să fie la curent cu tot ce se întîmplă în jurul său : „Dacă vei reîntîlni pe Lucrețiu [Pătrășcanu — *n.n.*] — scria el din închisoare avocatului L. Șaraga — roagă-l să-mi trimită partea a II-a a volumului al treilea din «Capitalul» lui Marx“ ; el cerea totodată cărți și reviste românești și străine.

În august 1933, Boris Ștefanov a fost eliberat din închisoare, iar la scurt timp după aceea pleacă în străinătate, unde îndeplinește diferite sarcini în cadrul mișcării comuniste internaționale. În decembrie 1934, i s-a încredințat înalta responsabilitate de secretar general al Partidului Comunist Român, funcție pe care a îndeplinit-o pînă în decembrie 1940. Atent la evoluția evenimentelor internaționale, la creșterea treptată a pericolului fascist și de război el a demascato marile primejdii ce planau asupra poporului român. „Independența poporului român — se arată într-un document al P.C.R. de la începutul anului 1936 și semnat de Boris Ștefanov și Elena Filipovici — este amenințată de statele din blocul fascist central european, zis bloc revizionist, format sub hegemonia imperialismului german care se înarmează în grabă nemaivăzută pentru cotopirea în primul

rind a orientului european. În caz de victorie, blocul fascist va șterge țara noastră de pe harta Europei, va distruge bazele înseși ale existenței naționale a unui popor care a luptat 700 de ani pentru ființa, unitatea și libertatea sa“. În încheierea documentului, se dădea expresie încrederii în capacitatea de luptă și justețea cauzei poporului nostru.

Boris Ștefanov a depus eforturi pentru a organiza astfel activitatea P.C.R. încît să corespundă cît mai mult realităților țării noastre. Așa de pildă, într-un raport prezentat în ședința C.C. al P.C.R. din decembrie 1936 a criticat sectarismul unor elemente din conducerea P.C.R., tendința lor de a menține munca partidului într-un cadru restrîns, fapt ce impieta asupra legăturilor P.C.R. cu cele mai largi mase populare. În articolele pe care le scrie în această perioadă Boris Ștefanov militează pentru unirea tuturor forțelor democratice în cadrul unui front comun de luptă împotriva fascismului și războiului. „Numai prin concentrarea tuturor forțelor democratice ale țării — scria el într-un articol publicat în septembrie 1937 — împotriva fascismului și a războiului, masele poporului vor putea lupta cu succes pentru pîine, pace, libertate și pămînt“.

De-a lungul anilor, Boris Ștefanov a publicat, în presa cotidiană și periodică a partidului („Socialismul“, „Lupta de clasă“, „Scînteia“, „Cultura proletară“ ș.a.) sau în reviste ale Cominternului, un număr apreciabil de articole în care, fie sub semnătură proprie, fie sub pseudonime ca Gheorghe Mincu, V. Popescu, a abordat cele mai de seamă probleme care preocupau partidul, mișcarea noastră muncitorească revoluționară, poporul român.

Atît în activitatea practică, cît și în articolele publicate, Boris Ștefanov a manifestat și o serie de limite, enunțînd unele idei neconforme cu realitățile României, cum a fost, de pildă, ideea cu privire la necesitatea „naționalizării“ pămîntului, sau la starea de „neoiobăgie“ a țăranimii române, precum și unele aprecieri eronate referitoare la viața politică internă și internațională, care au provocat controverse și și-au pus o amprentă negativă asupra strategiei și tacticii partidului dintr-o anumită perioadă.

Ca militant al partidului, Boris Ștefanov a participat la congresele al V-lea și al VII-lea ale Internaționalei Comuniste; la Congresul al VII-lea al Internaționalei Comuniste a fost ales membru al Comitetului Executiv al acestei organizații.

În 1939 a plecat în U.R.S.S., iar după terminarea războiului s-a stabilit în Republica Populară Bulgaria, unde a muncit cu entuziasm pentru edificarea societății socialiste. A încetat din viață la 11 octombrie 1969.

VIRGIL SMÂRCEA

FRANCISC și LILI PANETH

(1907–1941)–(1911–1941)

Rezistența antifascistă din România are înscris în charta celor care și-au jertfit viața luptând cu abnegație fără margini, numele a numeroși fii ai poporului nostru. Înfruntând cele mai cumplite greutăți, datorită regimului de oprimare antonesciană, luptătorii antifasciști nu au precupețit nimic din ceea ce putea sluji salvagărdării patriei, doborîrii dictaturii militare-fasciste și eliberării de sub jugul hitlerist. În această luptă epopeică de ieșire de sub marasmul alianței nefaste cu Germania hitleristă au căzut mulți comuniști și antifasciști. Unii au fost uciși în temnițe, alții au căzut luptînd sau sub gloanțele plutonelor de execuție și destui în marea înclăstare din zilele insurecției.

Între acei care au fost mișelește asinați pentru activitatea potrivnică regimului militar-fascist se află și soții Paneth. Ambii erau comuniști. Francisc avea 34 de ani, iar Liliana 30. Tineri amîndoi, în floarea vîrstei, cu muncă stăruitoare pentru împlinirea visurilor.

Francisc Paneth s-a născut în 1907 la Oradea, în familia unor modești intelectuali. A cunoscut de mic copil ce rezervau orînduieile vremii unor intelectuali săraci. Nedreptățile, oprimarea de către autoritățile imperiale austro-ungare au făcut din părinții săi protestatarii care vor sădi tinărului Francisc simțămîntul luptei pentru dreptate și libertate. Sirguincios, plecat asupra cărții cu pasiune, el va reuși să

termine liceul la Oradea și să continue studiile la Universitatea din Cluj. I-au plăcut științele „exacte“. Din liceu s-a remarcat ca un bun matematician și cu pasiune pentru chimie. Va termina facultatea cu rezultate care de la început îl vor recomanda ca pe un bun specialist. Tânărul inginer chimist va rămâne cîțiva ani la Cluj. Aici o va cunoaște pe Lili, studentă la Facultatea de litere și filozofie. Comunitatea de gîndire, de concepții va contribui mult la apropierea lor. Amîndoi erau animați de sentimente revoluționare. Se va căsători cu ea și Francisc va găsi astfel un permanent sprijin și îndemn în viață.

Soția sa, Liliana sau Lili, cum era cunoscută în cercurile studenților și apoi ale Uniunii Tineretului Comunist și ale P.C.R., s-a născut la Gherla, în anul 1911. O fată silitoare, modestă, care a terminat liceul cu brio, fiind sprijinită apoi de rude să urmeze facultatea. Înclinațiile sale spre poezie, precum și gîndurile părinților de a o face profesoară, „meserie“ mai potrivită cu firea sa, au adus-o pe băncile Facultății de litere și filozofie a Universității din Cluj. Prietenia cu Francisc, pătrunderea tainelor filozofiei, care au apropiat-o pe căi mai puțin universitare de marxism, ca și cercul tinerilor comuniști din Cluj i-au conturat drumul în viață.

După criza economică ce bîntuise țara în anii 1929—1933 soții Paneth s-au mutat la București. Odată cu stabilirea în Capitală, în atmosfera de efervescentă democratică și antifascistă, contactul soților Paneth cu ideile comuniștilor, de care luaseră cunoștință încă din anii studenției, devine mai strîns, mai direct.

În anul 1934 pe Francisc Paneth îl găsim încadrat în rîndurile membrilor Partidului Comunist Român. Activ propagator al ideilor antifasciste, el va fi, împreună cu soția sa, prezentă și ea în mișcare, un sprijin de nădejde al multiplelor activități ale P.C.R. pentru atragerea tuturor elementelor democrate din România împotriva pericolului fascist ce plana amenințător asupra țării. Soții Paneth vor fi folosiți, îndeosebi, în activitatea diverselor organizații democratice antifasciste conduse sau influențate de comuniști. Anii de început ai celui de-al doilea război mondial i-au găsit angajați cu toată plenitudinea capacităților lor în activitatea partidului comunist.

După ce în România a fost instaurată dictatura militară-fascistă, iar țara a fost tirată în războiul hitlerist, Francisc și Lili Paneth s-au aflat în rîndurile acelor membri de partid cărora li s-au încredințat misiuni speciale, de o deosebită importanță. În vara anului 1941, partidul comunist a încredințat unui grup de comuniști sarcini privitoare la pregătirea materialelor necesare acțiunilor de sabotare a mașinii de război hitleriste. Misiunea de a produce materiale incendiare și explozive pentru uzul echipelor de sabotaj din București revenea grupului în care un rol important aveau soții Paneth. Conducător era doctorul Adalbert Kornhauser, vechi luptător antifascist, unul dintre intelectualii devotați ideii și cauzei comuniste. Pentru activitatea sa revoluționară, el fusese în două rînduri judecat de autoritățile burgheze, iar în august-noiembrie 1940 suferise rigorile unui lagăr de concentrare. În cadrul grupului, Francisc și Lili Paneth aveau sarcina expresă de a produce materiale explozive. Specialitatea de chimist a lui Francisc îl recomanda. Locuința lor se transformase într-un adevărat laborator. Cu mijloace și posibilități reduse, dar

printr-o muncă plină de dăruire, ei produceau mai ales creioane incendiare, de 10—12 cm lungime, care introduse în medii inflamabile provocau, după un timp, incendii. Într-o cantitate mai mică, în casa soților Paneth se fabrica și nitroglicerina. Materialele erau predate echipelor de sabotaj de către Ada Marinescu și Elisabeta Nagiu, alți doi membri ai grupului.

Sabotajele provocate de exploziile din toamna anului 1941 constatate mai ales în locurile legate de întreprinderile de război și unde erau concentrate forțe represive și unități hitleriste, au determinat o furibundă urmărire în Capitală, din partea organelor Siguranței și a Gestapoului.

La sfârșitul lunii octombrie 1941, agenții fasciști le-au descoperit activitatea și, în noaptea de 31 octombrie spre 1 noiembrie, au fost arestați. Închisoarea Malmaison nu i-a adăpostit mult timp. Supuși unor interogatorii de infern, cum numai agenții siguranței antonesciene, dublați de cei ai Gestapoului știau s-o facă, ei au fost găsiți vinovați de atentat împotriva regimului. La 5 noiembrie au fost aduși în fața Curții Marțiale, iar după o judecată sumară li s-a comunicat pedeapsa stabilită încă înainte. Acuzaților nu li s-a dat posibilitatea să-și organizeze apărarea, să studieze actele aflate la dosar. În fața judecătorilor ei s-au prezentat demni de faptele lor, prin care se ridicaseră împotriva unui război urit de popor, străin de interesele României. „Ne-am ridicat cu toată hotărârea și energia noastră — arăta Lili Paneth — ca să izbim în mașina de război germană, care face să singereze omenirea întreagă“. Iar soțul ei, cu un desăvârșit calm și cu o convingere izvorită din înaltele sale principii revoluționare, a declarat în fața magistraților militari: „Pe noi ne veți acuza, dar lupta noastră va fi dusă cu dârzenie și mai departe de alți fii ai poporului, pînă cînd victoria va fi de partea noastră“.

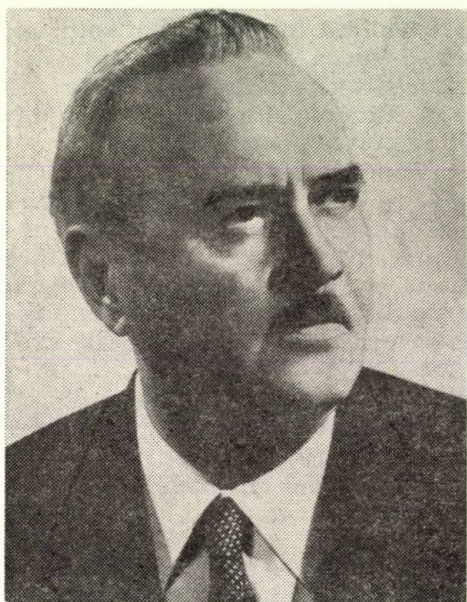
După proces, soții Francisc și Lili Paneth, împreună cu dr. Kornhauser și ceilalți membri ai grupului, au fost duși din nou la închisoarea Malmaison. Pînă în zorii zilei, au așteptat împreună moartea. Au înfruntat-o cu demnitate, cu conștiința faptului că au luptat pentru o cauză care era a poporului întreg. Singurul lor regret, așa cum ne lasă să înțelegem o scrisoare adresată de conducătorul grupului, doctorul Kornhauser, fiicei sale, a fost acela de a nu mai putea să vadă ziua victoriei finale asupra fascismului.

Au fost împușcați în dimineața zilei de 7 noiembrie în curtea închisorii Jilava, unde fuseseră anume transportați. În fața plutonului de execuție au refuzat să fie legați la ochi. Au rămas prinși de mîini și, înainte ca salvele să pornească, din piepturile lor au izbucnit cuvintele: „Trăiască România liberă și democratică“, „Trăiască partidul comunist“.

TITU GEORGESCU

NICOLAE DELEANU

(1903 — 1970)

La 16 septembrie 1973 se împlinesc 70 de ani de cînd în casa țăranului sărac Ștefan Deleanu a văzut lumina zilei al șaptelea copil — Nicolae. Născut la București, deoarece părinții săi veniseră în Capitală alungați de sărăcia în care trăiau în satul Valea Nandrei, de pe meleagurile Argeșului, Nicolae a cunoscut din copilărie viața aspră din acele vremuri. Învîingînd mari greutăți, el a reușit să urmeze liceul, însă cu întreruperi, fiind nevoit să muncească din greu. În vara anului 1916, în preajma intrării României în război, el lucra ca ucenic la un atelier de armurărie din strada Sf. Ionică, iar cînd trupele imperialismului german au ocupat Bucureștiul îl

găsim trudind ca „băiat de calorifer“ în cadrul aceleiași instituții unde muncea și tatăl său.

A venit însă o zi : 13 decembrie 1918. Nicolae Deleanu avea vîrsta de numai 15 ani și purta șapcă de licean. El se afla printre muncitorii care veneau în rînduri compacte pe strada Cîmpineanu. L-a impresionat profund ura cu care exploatații au dezlănțuit odioasa represiune împotriva muncitorilor pașnici. A fost și el arestat, după trei zile l-au elibe-

rat ; în același timp însă, elevul Nicolae Deleanu s-a văzut eliminat din toate școlile din țară. La 13 decembrie 1918 el pășise în rindurile mișcării muncitorești primind botezul revoluționar.

Cîteva ani mai tîrziu s-a întîlnit, de nenumărate ori, cu profesorul Nicolae Iorga la vestitul anticar de pe vremuri — Pach. Remarcînd pasiunea lui Deleanu pentru studiile de istorie, savantul Nicolae Iorga a cerut și a obținut anularea ordinului de exmatriculare. Astfel, Nicolae Deleanu a putut să-și continue liceul. Pentru a putea studia, în continuare, el nu s-a dat în lături să facă orice muncă : să transporte pachetele cu cărți de la editură la librării, să lucreze ca ucenic la Uzinele „Lemaître“, să fie practicant la Societatea de asigurări generale sau corector la „Anuarul economic al României“. În 1924 el conducea Librăria socialistă „Casa poporului“, denumită mai tîrziu „C. Dobrogeanu-Gherea“, și, treptat, Nicolae Deleanu deveni militant socialist.

Din multe convorbiri pe care le-am avut cu Nicolae Deleanu mi-am dat seama că era preocupat să cerceteze materialismul dialectic și istoric prin prisma specificului țării noastre. Pornind de la socialismul științific, de la caracterul său universal, el căuta să afle modul cum au pătruns ideile marxiste la noi, cum s-au putut îmbina ideile lui Marx și Engels cu năzuințele poporului român spre o viață nouă. Tînărul Nicolae Deleanu a cercetat cu minuțiozitate hrisoave vechi, a învățat slovele chirilice, a scos la lumină din pivnițele arhivelor și bibliotecilor documente greu de descifrat. Și astfel și-a dat seama Nicolae Deleanu că începuturile mișcării sociale celei mai înaintate din țara noastră se leagă de răzvrătiri îndepărtate, de conjurația lui Leonte Radu, de mișcarea cărvunarilor, de activitatea lui Lupu Balș, de mișcarea revoluționară de la 1821, de răscoala țăranilor din mai 1831, de conjurația din octombrie 1840, de epopeea revoluționarilor din 1848. Deleanu imputa — pe drept cuvînt — istoricilor burghezi că au ignorat aceste evenimente revoluționare din istoria dezvoltării Principatelor Române. Concomitent, el a ținut să releve că ideile socialiste, cu caracter utopic, desigur, începuseră să circule în România încă din prima jumătate a secolului trecut.

Nicolae Deleanu a arătat că ideile socialiste ale utopiștilor apuseni, cunoscute și aplicate la noi în țară, au contribuit la realizarea și a unei legături cultural-științifice între România și Franța. El scria, în articolul *Primii socialiști români*, despre efectul produs în principate de ideile revoluționare *proletare* din apus, despre legăturile lui Nicolae Bălcescu cu cele mai proeminente personalități revoluționare ale epocii sale. El a scris și a publicat studii despre *Falansterul de la Scăieni*, urmărind cu multă simpatie viața și lupta lui Teodor Diamant și Manolache Bălăceanu.

Apoi, nimeni ca Nicolae Deleanu n-a descris viața revoluționară a doctorului Russel și contribuția sa la dezvoltarea primelor organizații socialiste din țara noastră. Deleanu a folosit variatele și bogatele sale cunoștințe istorice, sociologice, literare și politice pentru a convinge pe muncitori și țărani, pe toți cei ce muncesc că drumul fericirii lor este

socialismul. El vedea dezvoltarea poporului său numai în socialism și comunism. Mîndru că printre primii semănători ai ideilor socialiste pe plan internațional se aflau și români, le scotea în evidență experiențele cooperatiste-socialiste de pe pămîntul țării noastre. Nu pierdea nici odată din vedere să arate faptul că poporul român se bucurase de atenție și prietenie din partea lui Marx și Engels.

La ziarele democratice „Adevărul” și „Dimineața” a redactat, ani în șir, împreună cu Alexandru Sahia, rubrica *Tribuna muncitorească*, unde apăreau știrile de zi cu zi ale luptelor clasei muncitoare și ale prigoanei dezlănțuite împotriva ei. A scris la ziarele tineretului progresist: „Scinteia” (1923), „Viața universitară” (1925), „Cultura nouă”; a scris la „Tineretul muncitor”, la „Socialismul”, la „Lumea nouă”; a publicat substanțiale studii despre istoria mișcării noastre revoluționare muncitorești, în revista „Mișcarea socială”, redactată de Ilie Moscovici; a publicat reportaje literare din viața muncitorilor mineri, metalurgiști și portuari în revista „Șantier”, condusă de Ion Pas. Nicolae Deleanu s-a aflat în conducerea Partidului social-democrat, a fost redactor la ziare socialiste, a lucrat la întocmirea calendarelor muncii, la numeroase publicații progresiste ale vremii. Ani în șir, aproape sub formă de anonim, el a redactat publicațiile „Minerul” și „Tribuna transporturilor”, demascînd, cu vibrantul și vigurosul său talent, pe temeiul unor crude realități, exploatarea și teroarea la care erau supuși de către regimul burghez oamenii muncii.

În anul 1924 Nicolae Deleanu a fost ales președinte al Uniunii Tineretului Muncitor Socialist. El a predat cursul de istorie a mișcării muncitorești din România la Școala proletariană, iar între anii 1929 și 1936 a funcționat ca secretar al Institutului muncitoresc de sport și educație din România — I.M.S.E.R. A activat, cu mult elan, la școli de cadre ca cea din București, înființată în noiembrie 1930, și cea din Cîmpina, creată în 1931, unde a predat cursul privind „Istoria mișcării muncitorești din România”. Nicolae Deleanu a continuat să facă parte din conducerea P.S.D. și după interzicerea acestuia de către dictatura regală în 1938.

În timpul dictaturii antonesciene, împreună cu alți militanți de stînga din Partidul social-democrat, răspunzînd chemării P.C.R., și-a adus contribuția la realizarea Frontului Unic Muncitoresc, continuînd să acționeze în cadrul P.S.D.-ului pentru dezvoltarea și consolidarea unității de acțiune, pentru înfăptuirea partidului unic al clasei muncitoare. La locuința lui din Intrarea Italiană au avut loc, în vara anului 1944, numeroase înîlniri între reprezentanții Partidului Comunist Român și Partidului social-democrat. Nicolae Deleanu era pătruns de necesitatea realizării unității clasei muncitoare, a comuniștilor și social-democraților, sarcină vitală și factor primordial în mobilizarea tuturor forțelor democratice și politice împotriva fascismului.

După eliberarea țării de sub jugul fascist, Nicolae Deleanu a activat atît ca secretar general al P.S.D. în perioada noiembrie 1944—februa-

rie 1945, cit și ca membru în Biroul Politic al acestuia. El a militat cu consecvență pentru crearea condițiilor necesare unității depline politice, organizatorice și ideologice a mișcării muncitorești din țara noastră. Datorită cunoștințelor sale, a făcut parte, încă din anii 1945—1946, din rândul profesorilor care au predat la Universitatea muncitorească din Brașov, condusă de profesorul și scriitorul Ion Clopoșel. Tot în același an, Nicolae Deleanu a primit sarcina de a conduce ziarul „Ultima oră”, în calitate de director. Îl reîntilnim, în 1947, la o școală de cadre socialiste care funcționa la Breaza. Între anii 1948 și 1956 Nicolae Deleanu a fost conferențiar la Facultatea de istorie a Universității din București, iar între 1956 și 1958, la Institutul de arte plastice. Deleanu avea un fel personal de a vorbi. Nu-și citea lecțiile. Vorbea liber, simplu, direct. Documentat temeinic, el transmitea auditoriului, într-o frumoasă și armonioasă limbă literară, emoționante momente din lupta eroică a poporului român pentru libertate și independență, din acțiunile clasei muncitoare împotriva exploatatorilor, subliniind superioritatea orînduirii socialiste, măreția ideologiei marxist-leniniste.

Ca militant de seamă al mișcării muncitorești, al Partidului Comunist Român, Nicolae Deleanu a fost ales deputat în trei legislaturi : 1946—1948, 1957—1961, 1965—1969.

Toate articolele, studiile, reportajele, cuvîntările, expunerile lui Nicolae Deleanu purtau pecetea stilului său literar. Nu numai că învățase — cum ne spunea el însuși — de la maestrul limbii românești — Mihail Sadoveanu — forma literară de a scrie despre viața clasei muncitorești din România și năzuințele ei revoluționare, dar înainte de a scrie, el ținea să cunoască în mod direct viața oamenilor muncii. De aci a izvorît și năzuința sa de a prezenta viața, lupta și idealurile clasei muncitoare și în lucrări literare. În 1930, Nicolae Deleanu a publicat o antologie, intitulată *Poezia muncii*, prima antologie din țara noastră care cuprinde versuri ale poeților proveniți din rîndurile proletariatului, iar în 1934, volumul *Robii*. În această lucrare, Nicolae Deleanu a dezvăluit grelele condiții de muncă și de viață ale proletariatului, îndeosebi ale muncitorilor mineri. Lumea acestora, a minerilor, l-a atras în mod deosebit. Cunoștea munca lor, truda lor grea. În anii cînd redacta „Minerul”, el cobora cu oamenii în mină, intra în casele lor, stătea la masa lor. A lăsat moștenire istoricilor de azi ai mișcării muncitorești lucrări ca : *Istoricul mișcării muncitorilor mineri din România*, *Istoricul mișcărilor muncitorești din porturi* (scrisă împreună cu Lazăr Măglașu și prefăcută de Jean Bart), *Cluburile socialiste la sate (1898—1899)*, *Scurt istoric al mișcării socialiste din România*, în care a demonstrat necesitatea deplinei unități muncitorești. În schițele *Minerița*, *Surghiuniții de la Ostrov*, *Cîntecul minerilor*, Nicolae Deleanu parcă făcea repetiții pentru marele drum : oglindirea pentru prima oară la dimensiunile unui roman a figurii muncitorului din țara noastră. Se bucura Nicolae Deleanu că în condițiile optime ale regimului nostru socialist va putea să înceapă descrierea epopeii clasei muncitoare. Și-a început-o cu *Nedeia din Poiana Miresei*. Aducînd în fața cititorului întîmplări de acum o sută și

mai bine de ani, scriitorul Nicolae Deleanu reconstituia istoria nescrisă a începuturilor muncitorimii din Valea Jiului. Personajele romanului au culoare și relief. Stilul e sobru. Romanul *Nedeia din Poiana Miresei* se încheie în vârtejul revoluționar de la 1848 pe meleagurile Transilvaniei. Această remarcabilă operă literară pe care el dorea s-o continue pînă în anii luminoși ai triumfului socialismului va rămîne o mărturie vie a puterii sale de creație, o frescă a vieții și luptei clasei noastre muncitoare.

Întregul său talent, bogata sa cultură, cunoștințele sale multilaterale, pasiunea lui revoluționară, Nicolae Deleanu le-a dăruit din plin luptei, cauzei Partidului Comunist Român, cauzei poporului, construcției socialismului și comunismului în țara noastră. Firul strădaniilor și năzuințelor sale s-a rupt însă; gîndurile și sentimentele sale s-au frînt brusc. Prea devreme. A încetat din viață în zorii zilei de 10 aprilie 1970.

ION FELEA

Salvador Allende „CHILE PE UN NOU FĂGAȘ“

Editura politică, București, 1973

VALTER ROMAN

O menirea progresistă, guverne, partide și organizații politice, organizații sindicale, largi mase populare, oameni de artă și cultură, personalități politice de orientări diferite și-au exprimat indignarea și continuă a-și manifesta protestul împotriva loviturii de stat care, la 11 septembrie, a înlăturat în Chile guvernul legal, condus de președintele Salvador Allende, instaurat la conducerea țării prin voința exprimată de poporul chilian în alegerile care au avut loc cu trei ani în urmă. Un val de cruntă și singeroasă teroare antidemocratică, antimuncitorească și anticomunistă, arestări în masă, deportări, execuții sumare, scoaterea în afara legii a partidelor politice progresiste, lichidarea fizică a adversarilor politici, iată ce a adus poporului chilian junta generalilor pe care reacțiunea internă și externă a instalat-o la putere în locul președintelui și guvernului constituțional. Toate acestea amintesc și nu pot să nu amintească de un trecut pe care popoarele îl privesc cu înfiorare și revoltă, de acel trecut față de care umanitatea este hotărâtă a face totul pentru a-l împiedica să mai reînvie.

„Întregul popor român — se spune în Declarația dată publicității la 13 septembrie a.c. de Comitetul Central al P.C.R. — a luat cunoștință cu adâncă indignare de lovitura de stat provocată în Chile de forțele reacțiunii, în cîrdăsie cu imperialismul, care a dus la înlăturarea guvernului constituțional, democratic și progresit, expresie a voinței poporului chilian.

Am aflat, de asemenea, cu profundă durere și consternare de asasinarea mișelească a președintelui Salvador Allende Gossens, eminent om de stat, patriot și progresist, conducător al poporului chilian prieten, militant pentru pace și colaborare între popoare“. În continuare, Declarația arată că lovitura de stat a forțelor reacționare constituie un grav atac împotriva clasei muncitoare, țăranimii, intelectualității, a tuturor forțelor progresiste patriotice din Chile și din întreaga lume, împotriva luptei poporului chilian pentru progres economico-social și aduce mari

prejudicii independenței și suveranității naționale a Republicii Chile. „Comitetul Central al Partidului Comunist Român și întregul nostru popor — se spune în Declarația citată — își exprimă profunda indignare împotriva acestui complot reacționar, a terorii reacționare dezlănțuite contra forțelor democratice, patriotice, progresiste din Chile.

Cerem încetarea imediată a acestor acte de teroare și ne exprimăm profunda solidaritate cu forțele patriotice, progresiste și democratice din Chile, încrederea că poporul chilian va restabili toate drepturile și libertățile democratice, ordinea constituțională, va face să fie respectată voința sa.

Considerăm că nici o forță nu va putea învinge forțele progresiste, democratice din Chile, nu va putea abate poporul chilian de pe calea luptei pentru o viață mai bună, pentru progres, pentru dezvoltarea sa economico-socială independentă“.

Arestarea tovarășului Luis Corvalan, secretar general al Partidului Comunist din Chile, a provocat un nou și puternic val de proteste în întreaga lume. Luis Corvalan este o personalitate de seamă a vieții politice din Chile, a mișcării comuniste, muncitorești și antiimperialiste, un luptător consecvent pentru pace, înțelegere și colaborare internațională, prieten al poporului român, militant pentru dezvoltarea colaborării dintre România socialistă și Chile, dintre poporul român și poporul chilian. Dînd glas indignării comuniștilor români, a întregului nostru popor, în Declarația din 2 octombrie a.c. a Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R. se spune : „Exprimînd sentimentele de solidaritate ale întregului nostru partid, ale poporului român, cu toate forțele democratice, progresiste chiliene, Comitetul Executiv al C.C. al P.C.R. protestează în mod ferm împotriva arestării tovarășului Luis Corvalan, a celorlalți reprezentanți ai «Unității Populare», cere eliberarea lor imediată, curmarea campaniei sălbătice de prigoană, persecuție și urmărire a forțelor progresiste și democratice, restabilirea drepturilor și libertăților constituționale, respectarea drepturilor fundamentale ale omului“.

Președintele Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a adresat un mesaj președintelui celei de a 28-a sesiuni a Adunării Generale a O.N.U. și secretarului general al O.N.U. prin care face un apel pentru a se acționa cît mai repede posibil și pe toate căile în vederea salvării vieții lui Luis Corvalan și a celorlalți militanți pentru progres și democrație din Chile. În mesajul adresat autorităților chiliene, prin ambasada Republicii Socialiste România la Santiago de Chile și prin intermediul însărcinatului cu afaceri al Republicii Chile la București, tovarășul Nicolae Ceaușescu face un apel pentru încetarea procesului intentat împotriva secretarului general al Partidului Comunist din Chile, pentru evitarea oricăror alte acte care i-ar pune în pericol viața, pentru a i se asigura lui Luis Corvalan posibilitatea de a emigra, guvernul român fiind gata să-i acorde azil politic în România socialistă.

★

În aceste împrejurări, pentru cititorul român, cartea apărută în Editura politică — cu puțin timp înainte de 11 septembrie — sub titlul, devenit între timp evocator și, totodată, simbolic : *Chile pe un nou făgaș* și care reunește cîteva dintre cele mai semnificative cuvîntări din perioada

noiembrie 1970 — mai 1973 ale președintelui Salvador Allende, căpătă, pe lângă marele și actualul ei interes, și o deosebită valoare istorică, documentară.

Din cele nouă discursuri pe care le include volumul, patru au fost rostite în fața poporului chilian, două în fața Congresului (Parlamentului), unul la Congresul Partidului Socialist Chilian, iar celelalte două — unul la cea de-a III-a Conferință UNCTAD care a avut loc la Santiago și unul în cadrul Adunării Generale a O.N.U. Este astfel surprinsă o gamă foarte largă de probleme ale politicii interne și externe promovate de guvernul Unității Populare, ale programului înfățișat alegătorilor în campania electorală din 1970 și care a primit atunci adeziunea populară. Volumul oferă astfel o privire de ansamblu asupra orientărilor și realizărilor poporului chilian din ultimii trei ani, perioadă de adinci prefaceri în viața politică și socială a Republicii Chile.

Fără a încerca aci o analiză a liniilor directoare ale acestui program și fără a desprinde concluzii — cititorul poate face singur, fără îndoială, acest lucru —, în paginile volumului se vădese ca preocupări centrale și permanente înlăturarea exploatării imperialiste și a stăpînirii marilor monopoluri străine asupra bogățiilor naturale ale țării, realizarea unei reforme agrare consecvente, controlul asupra comerțului exterior și naționalizarea creditului, ridicarea nivelului de trai material și spiritual al poporului. Sint tocmai acele pîrghii menite să asigure înfăptuirea dezideratului suprem, invocat în mod repetat — sub diferite forme — în cuvîntările președintelui Salvador Allende, de „a face din Chile o țară a chilenilor, pentru chileni, cu conștiință latino-americană, cu voință revoluționară“.

În mod repetat revine în cuvîntările sale ideea necesității participării active a maselor populare la dezbaterile problemelor de interes național și la determinarea unor soluții care să corespundă intereselor și aspirațiilor lor. În acest sens, el subliniază faptul că baza regimului o constituie și trebuie să o constituie păstrarea și respectarea valorilor democratice, recunoașterea voinței majorității. Cu o deosebită forță de convingere este exprimată în aceste cuvîntări necesitatea unirii forțelor naționale, progresiste și patriotice : „*numai uniți — scrie Salvador Allende — numai luptînd umăr la umăr toți cei ce iubim această patrie, toți cei ce credem în ea, vom putea lichida subdezvoltarea și edifica noua societate*“.

Sint cu adevărat impresionante numeroasele pagini în care președintele Salvador Allende, folosind cifre și date deosebit de concludente și semnificative, pune în lumină moștenirea economică și financiară deosebit de grea preluată, imensele profituri care, an de an, treceau granițele țării pentru a consolida marile companii străine supranaționale, sabotajul și greutățile — economice, politice etc. — provocate de aceste companii, cu sprijinul activ și fără scrupule al forțelor reacționare interne, după venirea la putere a guvernului Unității Populare. Măsurile preconizate și înfăptuite de acest guvern, prefacerile structurale în curs de realizare, năzuința spre asigurarea suveranității și independenței naționale pe baza stăpînirii de către popor și în propriul său folos a bogățiilor țării, își au justificarea obiectivă în răspunderea față de Chile și față de istorie.

Sint desigur schițate doar sumar cîteva idei pe marginea acestor

cuvîntări, dar, se poate spune, credem, fără a greși că aproape fără excepție, fiecare pagină oferă, într-un fel sau altul, prilej de reflecție, invită la meditație.

În fața ochilor celui care parcurge acest volum se întruchipează, în același timp, figura dr. Salvador Allende, om politic de vastă cultură, gînditor profund, însuflețit de un larg umanism, de patriotism fierbinte. Într-un interviu difuzat de radioteleviziunea italiană, cu puține zile înainte loviturii de stat, președintele Salvador Allende, vorbind despre viața sa de militant, despre revoluție, despre sărăcirea Americii Latine, s-a referit și la viziunea sa asupra omului viitorului, a omului secolului al XXI-lea, în care vedea : *„Un om cu o concepție diferită, un om cu un nivel de valori demn de acest nume, un om ale cărui acțiuni să nu aibă drept mobil esențial și fundamental banul ; un om care gîndește că există în chip fericit o dimensiune diferită, în care inteligența devine marea forță creatoare a omului... Vreau să spun că am încredere în omul uman, omul-frate, și nu în omul care trăiește din exploatarea celorlalți“*.

Pînă în clipa supremă, Salvador Allende a rămas un exemplu de consecvență cu sine însuși, de credință față de idealurile cărora le-a consacrat întreaga viață. Sînt încărcate de o profundă și emoționantă semnificație, au rezonanță unui mesaj al umanismului, a unui lapidar și impresionant testament, ultimele sale cuvinte, cînd palatul prezidențial La Moneda era încercuit de militarii rebeli care își călcau în picioare jurămîntul : *„Orice se va întîmpla, sînt pregătît să rezist, chiar cu prețul vieții mele, pentru ca aceasta să arate în fața istoriei josnicia celor care au recurs nemotivat la forță“*.

Poporul chilian îl va așeza, fără îndoială, pe Salvador Allende alături de eroii săi naționali, luptători pentru libertate : O'Higgins, Carrera și Manuel Rodriguez, de președintele martir Balmaceda.

★

De Chile mă leagă amintirea unei călătorii, cu prilejul căreia l-am cunoscut personal pe președintele Salvador Allende. Împreună cu tovarășul Ștefan Andrei, alcătuiind delegația partidului nostru, am participat, în ianuarie 1971, la Congresul Partidului Socialist Chilian, ale cărui lucrări s-au desfășurat în pitoreasca localitate La Serena, situată la nord de Santiago, pe coasta Pacificului.

L-am văzut și l-am ascultat pe Salvador Allende la mitingul popular din La Serena, care a precedat congresul ; l-am văzut de mai multe ori în timpul congresului. Am asistat, împreună cu el, la un meci de fotbal pe marele stadion din Santiago, unde astăzi sînt deținuți, maltratați și executați fiii curajoși ai poporului chilian. Delegația noastră a fost primită oficial de dr. Salvador Allende la palatul prezidențial La Moneda. Am fost, de asemenea, oaspeții săi la reședința sa particulară, unde și-a depănat gîndurile despre prezentul și viitorul Republicii Chile, despre soarta socialismului în America Latină și în lume, vorbindu-ne, totodată, despre sentimentele sale prietenești față de poporul român și față de partidul nostru.

Erau zile de încredere și optimism, de entuziasm și speranță, zilele însoțite ale verii chiliene, cînd forțele de stînga ale țării discutau cu convingere și ardoare despre drumul lor spre societatea socialistă.

Președintele Salvador Allende se arăta foarte interesat de experiența revoluției noastre populare, de izvoarele succeselor noastre. Era doritor să cunoască impresiile noastre despre Chile.

Firește, o scurtă vizită într-o țară nu îți oferă posibilitatea de a-ți forma o imagine completă și nici o părere definitivă despre istoria și viitorul unui popor. Dar am rămas profund impresionați de hotărîrea forțelor revoluționare chiliene de a-și făuri un viitor luminos, ținînd seama de condițiile concrete din țara lor, de experiența unor țări socialiste, de principiile socialismului științific.

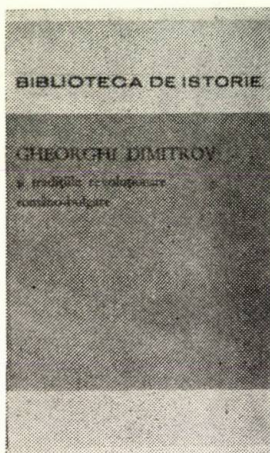
Salvador Allende nu mai este printre noi. Chile se află sub dictatura forțelor reacționare și fasciste. Nu este cazul de a analiza aci și acum cauzele care au concurat și au determinat înfrîngerea forțelor democratice din Chile. Figura lui Salvador Allende stăruie însă luminoasă pe orizontul vremelnic întunecat al Chile-lui țara care, în ciuda tuturor vicisitudinilor, a năzuit să pășească pe calea progresului în condiții de independență și libertate. Deși cu prețul a noi sacrificii, poporul chilian își va deschide, în continuare, drumul pe care a fost condus pînă nu de mult de Salvador Allende, al cărui exemplu va îmbărbăta și de acum înainte poporul său în lupta pentru un viitor luminos, viitor pentru care dr. Salvador Allende a adus sacrificiul suprem.

Cartea dr. Salvador Allende, apărută în țara noastră, reprezintă și ea o mărturie a atașamentului poporului nostru față de cauza sfîntă a libertății și progresului, a socialismului și păcii, cauză în a cărei istorie s-a scris o pagină, sub conducerea lui Salvador Allende, în Chile, țară atît de îndepărtată geografic și totuși atît de apropiată inimii poporului nostru.

**Gh. Adorian, Ion Babici, Natalia Vilcu :
GHEORGHI DIMITRŌV ȘI TRADIȚIILE
REVOLUȚIONARE ROMÂNNO-BULGARE**

București, 1972, 180 p.

Cu prilejul împlinirii a 90 de ani de la nașterea lui Gheorghe Dimitrov, eminent fiu al poporului bulgar, conducător al Partidului Comunist Bulgar, personalitate marcantă a mișcării comuniste și muncitorești internaționale, sub egida Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., a apărut lucrarea *Gheorghe Dimitrov și tradițiile re-*

voluționare româno-bulgare, de Gh. Adorian, Ion Babici, Natalia Vilcu.

Volumul de față reprezintă o contribuție de seamă la cunoașterea unor importante momente din viața și activitatea revoluționară a lui Gheorghe Dimitrov, punând, totodată, în lumină aspecte semnificative ale tradiționalelor legături revoluționare româno-bulgare, legături dintre două popoare, care, secole de-a rândul, au suferit jugul asupririi străine, fiind mereu animate de țelul comun al luptei pentru eliberare națională și socială.

În elaborarea lucrării, autorii au avut la dispoziție un bogat și variat material documentar, edit și inedit, selectat din arhivele centrale și locale, din publicațiile muncitorești și democratice ale vremii, căruia i s-au adăugat mărturiile unor militanți revoluționari români care l-au cunoscut pe Gheorghe Dimitrov. Pe baza acestui

material informativ, autorii au reușit să contureze multilateral personalitatea și complexa activitate a lui Gheorghe Dimitrov — la care consecvența și principialitatea revoluționară, abnegația și spiritul de sacrificiu s-au împletit cu patriotismul fierbinte și cu internaționalismul proletar, cu devotamentul nețărmurat față de ideologia marxist-leninistă, față de cauza socialismului —, să reliefeze rolul său în dezvoltarea relațiilor tradiționale de prietenie româno-bulgare, îndeosebi între mișcările revoluționare din cele două țări vecine.

O primă parte a volumului stăruie asupra aportului lui Gheorghe Dimitrov la dezvoltarea conlucrării frățesti dintre revoluționarii români și bulgari, cititorul fiind pus în fața unor concludente dovezi: corespondența sa cu reprezentanți de frunte ai mișcării muncitorești și socialiste din România, întâlniri cu militanți revoluționari români, vizite făcute la București. În anul 1910, Gheorghe Dimitrov, gândind și acționând pentru o mai bună cunoaștere și apropiere de mișcarea muncitorească

din România, era prezent la București în calitate de delegat al Comitetului sindical din Sofia. Peste doi ani, ca reprezentant al „tesneacilor” bulgari, el a participat la Congresul al II-lea al P.S.D.R., iar în 1915 se află în fruntea delegației revoluționarilor bulgari la Conferința socialistă interbalcanică de la București. Întors de la Sofia, Gheorghe Dimitrov a ținut să evidențieze, cu prilejul unui miting, meritul socialistilor români în organizarea și buna desfășurare a lucrărilor acestei reuniuni internaționale. „Și astăzi — arăta el cu acest prilej —, pentru convocarea celei de-a doua conferințe balcanice social-democrate din București, noi trebuie să mulțumim în primul rând partidului român frățesc, care nu numai că a avut inițiativa de a convoca această conferință, dar a depus eforturi deosebite pentru asigurarea succesului ei deplin”.

Numeroase documente, în parte inedite, evidențiază manifestările de solidaritate ale proletariatului român cu revoluționarii bulgari — printre care Gheorghe Dimitrov —, arestați în timp ce se îndreptau spre Rusia sovietică pentru a participa la lucrările Congresului al II-lea al Internaționalei Comuniste. Astfel, la 12 iulie 1920, a avut loc la Constanța o întrunire de protest în cadrul căreia Gheorghe Cristescu a adresat muncitorimii chemarea de a-și ridica răspicat glasul în apărarea revoluționari-

lor bulgari, pentru eliberarea lor. Peste o săptămână, deputații socialiști români au interpellat în Parlament guvernul în legătură cu împrejurările arestării revoluționarilor bulgari, cu actul de ilegalitate comis de autoritățile din Constanța, cerând insistent punerea lor în libertate (p. 44—45).

Sub presiunea viguroasei mișcări de protest a proletariatului român, revoluționarii bulgari au fost eliberați, ei ținând să precizie ulterior „sprijinul ce le-a dat Partidul Socialist Român pentru a scăpa din ghearele oligarhiei..., aducind vii mulțumiri muncitorimii române” (p. 46).

Capitolul II al lucrării, intitulat *Ridicarea pe o treaptă superioară a tradițiilor revoluționare româno-bulgare, odată cu făurirea partidelor comuniste*, realizează o trecere în revistă a formelor multiple prin care s-a manifestat solidaritatea revoluționară româno-bulgară după 1921, participările reciproce la congresele de partid și sindicale, schimburile de scrisori și telegrame de salut cu diverse ocazii, sprijinirea morală și materială a luptătorilor revoluționari etc.

Un moment semnificativ în istoria tradițiilor internaționaliste româno-bulgare îl reprezintă răscoala antifascistă din Bulgaria, din septembrie 1923. Susținător consecvent al luptei popoarelor pentru libertate, democrație și progres social, Partidul Comunist Român s-a situat în fruntea maselor largi de muncitori, țărani și intelectuali, a opiniei publice progresiste din țara noastră, care își exprimau simpatia față de lupta antifasciștilor bulgari, pro-

testul lor hotărât față de acțiunile represive ale reacțiunii împotriva mișcării muncitorești din Bulgaria. Comuniștii români au salutat cu în-suflețire răscoala antifascistă din septembrie 1923; presa revoluționară din țara noastră a publicat numeroase articole, știri și reportaje în care erau evidențiate eroismul și spiritul de sacrificiu al patrioților bulgari, în frunte cu comuniștii. Sprijinul moral și material acordat antifasciștilor bulgari, ca și găzduirea pe pământul românesc a muncitorilor refugiați din țara vecină, sint expresia elocventă a aceleiași solidarități militante a clasei muncitoare din România cu frații lor de clasă de peste Dunăre.

Lucrarea consemnează contactele și întâlnirile care au avut loc de-a lungul anilor cu diferite prilejuri între C. Dobrogeanu-Gherea, Cristian Racovski, Gheorghe Cristescu, Al. I. Ionescu, Gheorghe Stoica, Lucrețiu Pătrășcanu, Imre Aladar, Nicolae Goldberger, Elena Filipovici, Constantin Pîrvolescu, Petre Borilă, Dumitru Grofu și alți militanți români și Gheorghe Dimitrov, întâlniri care au reprezentat de fiecare dată o fructuoasă contribuție la strângerea legăturilor mișcării muncitorești din cele două țări.

Un capitol aparte al lucrării este consacrat solidarității internaționaliste a clasei muncitoare, a forțelor democratice din România cu Gheorghe Dimitrov, cu prilejul procesului de la Leipzig, pe care cunoscutul militant comunist l-a transformat într-o tribună de demascare a fărâdelegilor „Ciumei brune”. Capitolul evidențiază faptul că

* Gh. Adorian, Ion Babici, Natalia Vilcu, Gheorghe Dimitrov și tradițiile revoluționare româno-bulgare, București, 1972, p. 41. În continuare, trimiterile la această lucrare vor fi date în text.

proletariatul român, opinia publică progresistă din țara noastră au înfierat monstruoasa înscenare judiciară legată de incendiarea Reichstagului, demascând pe adevărații incendiatori — naziștii, s-au ridicat cu hotărâre în apărarea vieții lui Gheorghe Dimitrov. La 1 octombrie 1933, C.C. al P.C.R. trimitea un emoționant mesaj lui Gheorghe Dimitrov, prin care îl asigura de solidaritate în lupta pe care o ducea „la bara celei mai odioase justiții de clasă, contra fascismului” (p. 94). Spiritul de solidaritate internaționalistă al mișcării noastre muncitorești a îmbrăcat felurite forme și mijloace de manifestare; au fost organizate mitinguri și demonstrații, unele în fața legației sau consulatelor germane, în semn de protest față de pregătirea și apoi desfășurarea înscenării judiciare de la Leipzig, pentru eliberarea lui Gheorghe Dimitrov; în porturile Galați, Brăila, Constanța, docherii au refuzat să lucreze pe vapoarele aflate sub pavilion hitlest; un grup de 40 de avocați democrați din Baroul de Ilfov, între care Mihai Cruceanu, Athanase Joja, Toma Dragu, M. Graur, D. Grozdea ș.a., a adresat Curții de justiție din Leipzig o telegramă de protest împotriva „măsurilor ofensive și nedrepte” prin care „a fost violat și în totul ridicat dreptul de apărare” (p. 101); pana a numeroși scriitori și zia-riști de prestigiu a sesizat substratul real al evenimentelor din Germania, demascând și blamând necruțător fața hidoasă a fascismului, manifestările sale monstruoase, care lezau demnitatea umană și ignorau cele mai ele-

mentare drepturi cetățenești.

Oameni de știință, artă și cultură, personalități prestigioase ale spiritualității românești, între care Gheorghe Marinescu, Radu Cernătescu, Ilie Cristea, M. Gh. Bujor, Ștefan Voitec, Ion Popescu-Puțuri, P. Constantinescu-Iași, Scarlat Callimachi, Ladislau Bănyai, Tudor Bugnariu, Tudor Teodorescu-Braniște, Al. Sahia ș.a., au luat parte activă, prin viu grai sau prin scris, la ampla campanie antifascistă prilejuită de procesul de la Leipzig, adăugând pagini memorabile la cronică tradițiilor internaționaliste româno-bulgare.

Capitolul IV al lucrării surprinde coordonatele principale ale activității desfășurate de Gheorghe Dimitrov ca membru al C.E. al Internaționalei Comuniste, orientată spre demascarea fascismului și a războiului, pentru unirea maselor largi în lupta pentru apărarea drepturilor și libertăților democratice. Totodată, el participă activ la analiza teoretică a fenomenelor noi ale dezvoltării mondiale pe plan economic și social-politic, la elaborarea unei noi linii strategice și tactice a mișcării comuniste.

Prin intermediul presei sale ilegale, P.C.R. a propagat în rândurile membrilor de partid, ale muncitorimii, ale tuturor păturilor sociale exploatate și asuprite raportul expus de Gheorghe Dimitrov la Congresul al VII-lea al Internaționalei Comuniste, din august 1935, precum și o serie de alte expuneri și articole ale sale care conțineau idei de natură să ajute la adoptarea unor soluții cât mai adecvate realită-

ților concrete din România acelor ani.

Un loc important este rezervat în volum evoluției legăturilor revoluționare româno-bulgare după 1944, după eliberarea celor două țări și trecerea la edificarea noii orânduiri sociale, când legăturile dintre Partidul Comunist Român și Partidul Comunist Bulgar s-au întărit și mai mult, când prietenia româno-bulgară a cunoscut noi dimensiuni, determinate de țelurile comune ale luptei pentru triumful cauzei socialismului și păcii.

În acest context reiese în mod pregnant în relief aportul lui Gheorghe Dimitrov la dezvoltarea și consolidarea relațiilor dintre România și Bulgaria. În ianuarie 1948 a fost încheiat, la București, primul tratat de prietenie, colaborare și asistență mutuală dintre cele două țări, cu care prilej Gheorghe Dimitrov evidențiază că „această prietenie tradițională constituie un uriaș capitol național atît pentru poporul bulgar, cît și pentru poporul român”. În cursul vizitei sale în țara noastră, Gheorghe Dimitrov înfățișa astfel perspectivele colaborării româno-bulgare: „Ne-am hotărît să clădim un pod de fier peste Dunăre pentru a ne lega și mai strîns ca țări și popoare... Dar pînă la construirea lui să clădim prin muncă, colaborare prietenească, cultură, știință, artă, prin dezvoltarea sentimentelor frățesti dintre popoarele noastre un pod viu — în conștiința noastră, în inimile și sufletele noastre —, un pod viu care nu va putea fi distrus de nimeni și niciodată” (p. 133—134).

În anii construcției socialiste acest „pod de

fier" s-a întărit prin extinderea, pe multiple planuri, a legăturilor între Republica Socialistă România și Republica Populară Bulgaria. O mărturie grăitoare în acest sens o constituie semnarea, în 1970, a noului tratat de prietenie, colaborare și asistență mutuală între R.S. România și R.P. Bulgaria, care deschide largi perspective pentru

întărirea prieteniei și colaborării între cele două popoare. În același timp, între Partidul Comunist Român și Partidul Comunist Bulgar se dezvoltă relațiile tovărășești, în spiritul stimei și respectului reciproc, al tradiționalelor sentimente internaționaliste frățești.

Lucrarea celor trei autori, prefăcută de Ion Popescu-Puțuri, bogată în

fapte, aprecieri și concluzii, reprezintă o contribuție marcantă la cunoașterea unor aspecte importante din lupta claselor muncitoare și a celorlalte forțe democratice din România și Bulgaria împotriva asupririi și exploatații, pentru crearea unui viitor fericit națiunilor respective.

SILVIA ISTRATE

Pietro Secchia : PARTIDUL COMUNIST ITALIAN ȘI RĂZBOIUL DE ELIBERARE. 1943—1945.

Amintiri, documente inedite și mărturii

Editura Feltrinelli, Milano, 1973, 1 190 p.

Pietro Secchia s-a născut la 19 decembrie 1903 în localitatea Occhieppo Superiore în zona Vercelli, într-o familie de țărani săraci. La 13 ani părăsește satul natal, în căutare de lucru. Odată cu învățarea meseriei de textelist, la Biella, ia contact cu ideile socialiste. În 1919 a creat în localitatea natală un cerc de studii socialiste. În 1920, la Torino, participă activ la lupta politică și ideologică ce se desfășura în jurul ziarului „Ordine nuovo”, al cărei animator era Antonio Gramsci. Este unul dintre fondatorii P.C.I. și ocupă, din 1921, funcția de răspundere în organele de conducere ale acestuia, până la funcția de vicesecretar general al P.C.I. (pe care a deținut-o până în februarie 1955). În 1946 a devenit deputat al Adunării Constituante și senator de drept. A deținut de două ori — în 1963 și 1968 — funcția de vicepreședinte al senatului.

Pentru activitatea sa politică, a fost de mai multe ori arestat și condamnat. În anul 1931, în preajma Congresului al IV-lea al P.C.I., a fost arestat și condamnat la 18 ani într-un mare partid de masă, de luptă, linie indicată de Palmiro Togliatti. Pietro Secchia s-a aflat în primele rânduri ale luptătorilor pentru o Italie nouă, pașnică, democratică, socialistă. Paralel cu munca politică de mare răspundere, a desfășurat o activitate continuă și prodigioasă în domeniul istoriei. A scris multiple lucrări de istorie a rezistenței, Enciclopedia antifascismului; ultima sa carte este cea pe care o prezentăm.

Viața deosebit de zbuciumată și activă a militantului și istoricului comunist italian a fost întreruptă la 7 iulie 1973, prin moartea survenită fulgerător.

Problematica rezistenței antifasciste din Italia, prezentă tot mai frecvent în istoriografia italiană din ultimii ani, ripostă la tendințele neofasciste actuale, este amplu tratată în lucrarea de față, apărută sub semnătura lui Pietro Secchia. Ea cuprinde importante documente inedite, amintiri și mărturii privind acțiunile eroice desfășurate de comuniștii italieni pentru

alungarea hitleriștilor și doborârea regimului fascist mussolinian.

Numeroasele documente incluse de reputatul istoric italian în volumul de față pun în lumină inițiativele cele mai importante ale comuniștilor, evidențiază rezultatele pozitive, pe eroi și sacrificiile făcute. În același timp, din ele se desprind și dificultățile, unele slăbiciuni și limite manifes-

tate în mișcarea de rezistență în unele momente atît de Partidul Comunist Italian cît și de partenerii săi politici.

Autorul precizează că P.C.I. a pornit întotdeauna, în stabilirea liniei tactice și a strategiei sale, de la situația concretă internă și internațională a țării, după cum rezultă din documentele elaborate atunci, din faptele și acțiunile

ce s-au desfășurat. Pentru că în acei ani frământați, de grea cumpană pentru Italia, aveau loc adesea acțiuni din care rezultau experiențe imediate și apoi acestea erau generalizate.

Structurată pe șapte capitole, lucrarea lui Pietro Secchia tratează o problemă foarte largă, de mare interes pentru lectorul istoric.

Capitolul I, spre deosebire de celelalte, are un caracter memorialistic. El se referă la activitatea pe care comuniștii și antifasciștii au desfășurat-o în anii 1930—1943 în închisori și în exil, în special în închisorile Civitavecchia, Ponză și Ventotene. Este prezentată cu fidelitate viața grea pe care o duceau comuniștii și antifasciștii în aceste închisori, tenacitatea cu care au folosit toate posibilitățile pentru a se instrui, pentru a rezista terorii fasciste. Pietro Secchia descrie, cu memoria proaspătă a celui care s-a aflat în mijlocul situațiilor reînvierte pentru cititori, cum au funcționat școlile de partid în închisori, care erau temele și problemele dezbătute la cursuri. Toată această activitate se desfășura cu sprijinul comuniștilor din afara închisorilor, atât al celor din țară cât și al celor aflați în exterior (p. XXII).

Cel de-al doilea capitol include documente, orînduite cronologic, pentru perioada cuprinsă între 25 iulie 1943 și începuturile lunii noiembrie 1943. Primele dintre acestea — „25 iulie în țară”, „Raport de la Torino și Milano” etc. — prezintă situația din Italia, atât din partea eliberată cât și din cea aflată sub ocupația hitleristă.

Sînt documente și materiale emenate de la principalii conducători ai mișcării de rezistență, care începea să se manifeste cu tot mai mare forță.

Documentelor de constituire a Comitetului Eliberării Naționale (C.L.N.*), în 9 septembrie 1943, li se acordă o largă extindere. În momentul în care nazismul a încercat să reinstaureze la Roma și în Italia aliatul său fascist, partidele antifasciste s-au organizat în Comitetul de Eliberare Națională, chemînd poporul la luptă și rezistență. În apelul lansat de C.L.N. către poporul italian, la 9 septembrie 1943, se spunea: „Astăzi pentru fiii Italiei există un singur front: acela al apărării păcii împotriva nemților și a coloanei a cincea fasciste. La arme!” (p. 103).

Materialele cuprinse în acest capitol demonstrează dificultățile prin care a trecut P.C.I. în organizarea rezistenței, acțiunile perseverente și tenace duse pentru cîștigarea de partea rezistenței, a luptei de partizani a celor mai diferite categorii sociale. În același timp, prin documente ca: „Scrisoarea conducerii P.C.I. (scrisă de Pietro Secchia) către Regionala P.C.I. din Milano din octombrie 1943”, „Scrisoarea Secretariatului P.C.I. (scrisă de Luigi Longo) către Organizația Regională din Milano din 1943”, ni se relevă problemele majore de ordin ideologic cu care era confruntat P.C.I. privind aprecierea conținutului

luptei de rezistență. Dacă era o luptă de clasă sau o luptă națională. Aceste probleme au fost larg dezbătute în rîndurile partidului, cu toate dificultățile situației de război.

Capitolul III ilustrează amplu, prin documente emenate de la conducerea P.C.I., precum și de la C.L.N., lupta maselor muncitoare în rezistență. O mare atenție este acordată grevelor, care se țineau lanț și aveau un pronunțat caracter politic. Pe primul plan s-au situat grevele de la Genova, Milano și Torino. Marea grevă generală care a avut loc în Italia ocupată de naști, în perioada 1—8 martie 1944, a fost de o însemnătate deosebită. Pentru succesul ei, spune Pietro Secchia, s-au făcut pregătiri minuțioase. Ea a marcat, de fapt, „începerea mării bătălii ofensive a partizanilor, care s-a desfășurat în primăvară și vară” (p. XXIII). În focul acestor acțiuni au fost clarificate raporturile dintre P.C.I. și celelalte partide politice din rezistență, reunite în C.L.N. Tot în acest capitol sînt inserate documente referitoare la schimbul de păreri între conducerea P.C.I. din nordul Italiei și cea de la Roma, care, după cum afirmă autorul, „de multe ori erau însoțite de discuții deschise și aprinse” (p. XXIV). Mai multe documente se ocupă de situația internațională din acea perioadă, îndeosebi de raporturile comuniștilor italieni cu Partidul Comunist din Iugoslavia.

Un moment de cotitură în desfășurarea impetuoasă a rezistenței — prezentat amplu în cadrul capitolului IV — a avut loc în martie 1944,

* Din C.L.N. făceau parte: Partidul Comunist Italian, Partidul Socialist Italian, Partidul de Acțiune, Partidul Democrat-Creștin, Partidul Liberal, Partidul Socialist al Unității Proletare.

cînd partidele din C.L.N., îndeosebi P.C.I., și-au clarificat raporturile cu guvernul lui Badoglio și cu aliații, cînd partidele participante la C.L.N. au adoptat o atitudine fermă privind necesitatea organizării rezistenței în întreaga Italie. Ca documente directoare ce marchează această cotitură — care de fapt nu era altceva, afirmă P. Secchia, decît, „punctul de sosire, după îndelungate tentative, făcute pînă în acel moment, la o concluzie pozitivă“ (p. 389) — pot fi relevate: „Rezoluția Consiliului Național al P.C.I.“; „Rezumat la diferite intervenții pe marginea rezoluției“; „Semnificația și valoarea intervenției tovarășului Ercoli“ (p. 422); „Front unic al întregii națiuni“ (p. 424). În rezoluția adoptată la ședința Consiliului Național al P.C.I. din 30—31 martie 1944 se sublinia că P.C.I., conștient de răspunderea ce o are în fața clasei muncitoare și a poporului italian, cere ca disensiunile care s-au ivit — în primăvara anului 1944 — să fie lichidate de urgență“ (p. 398). În același timp, se indica necesitatea „întăririi tuturor comitetelor naționale de eliberare, de a se crea un Front unic național al tuturor forțelor democratice și patriotice pentru salvarea Italiei, pentru eliberarea întregii țări“. Marile acțiuni ale grupelor de sabotaj din Roma, documentele referitoare la acțiunea de la Comandamentul militar german din str. Rassella (Roma), eliberarea a numeroase localități și zone din sudul și centrul Italiei, drumul deschis de marșurile mișcări de partizani spre zona Florenței sînt fapte ce demon-

strează cu elocvență avîntul pe care l-a căpătat în această perioadă mișcarea de rezistență din Italia.

În aceste condiții se impunea o coordonare atentă a acțiunilor militare ale rezistenței, sincronizarea lor cu operațiunile militare ale aliaților și, în general, cu desfășurarea războiului și criza care se manifesta tot mai acut în tabăra hitlerist-fascistă. Sînt edificatoare în acest sens documentele, directivele, ordinele emenate de la P.C.I. în probleme militare, care fac obiectul capitolului V. În documentul intitulat „Scrisoarea lui Palmiro Togliatti către tovarășii, către toți partizanii și toți patrioții din Italia ocupată de nemți și de trădătorii fasciști“, din 6 iunie 1944, redactată la Napoli, se sublinia: „A sosit ziua în care trebuie, toți uniți, să depunem maximum de efort pentru a da nemților și trădătorilor fasciști lovitură decisivă, lovitură mortală. Aceasta înseamnă că sarcina care se pune astăzi în fața tuturor comuniștilor, a tuturor antifasciștilor și a tuturor patrioților italieni este de a organiza fără ezitare... *insurecția generală a întregului popor italian de la orașe și state*, pentru a alunga pe invadatorii germani, pentru distrugerea trupelor de ocupație hitleristă și de a sfărîma fără milă pe trădătorii fasciști care sînt în serviciul lor“ (p. 508).

Insurecția națională — se arăta în acest docu-

ment — este sarcina poporului italian „față de patrie, față de aliații care luptă pentru a distruge pe Hitler și pe Mussolini, față de frații noștri din Uniunea Sovietică, care de trei ani suportă greul războiului pentru eliberarea lumii de tirania și barbaria fascistă“ (p. 508). Chemările înflăcărâte, loviturile decisive date hitleriștilor pe fronturile de luptă în vara anului 1944, denumită și „vara caldă“, s-au finalizat în eliberarea unor zone însemnate ale Italiei. După cum rezultă din documentele cuprinse în acest capitol, problemele ce se puneau în teritoriile eliberate — Valsesia, Republica Montefiorino, Olitrepo Pavese, Republica de la Alto Monferrato sau de la Langhe, Republica din Ossola, regiuni din Carnia și Friuli — erau numeroase, mergînd de la forma de organizare pînă la conținutul puterii. Luptele eroice desfășurate de partizani, de populația civilă contra fasciștilor autohtoni, care se constituiseră în republica la Salò, contra trupelor de ocupație naziste, pentru eliberarea fiecărei palme de pămînt italian, luptele desfășurate în vara și toamna anului 1944 în partea de nord a Italiei sînt descrise în numeroase documente. În același timp sînt prezentate și deficiențele ce au creat dificultăți și pierderi serioase luptei de rezistență, partizanilor din nordul Italiei; în pofida acestora, masele au fost mobilizate la acțiunea decisivă în primăvara anu-

lui 1945, obținându-se victoria Italiei, alături de aliați, asupra Germaniei hitleriste și a fascismului autohton.

Capitolul VI este dedicat politicii și programului rezistenței italiene, care nu s-a rezumat la obiectivul victoriei războiului de partizani, ci a formulat și o politică de reînnoire a țării după eliberare. În acest capitol sînt reproduse documente și materiale asupra dezbaterilor care au avut loc în C.L.N. privind problemele democrației progresive, raportul dintre dictatura proletariatului și democrația progresivă în condițiile Italiei eliberate. Sînt pe larg tratate problemele referitoare la rolul P.C.I. și al clasei muncitoare, care au făcut obiectul Conferinței din noiembrie 1944 a Triumviratelor insurecționale (raportul principal a fost susținut de Luigi Longo). După Conferința din noiembrie 1944 au continuat dezbaterile asupra acestor probleme și în alte centre — Milano, Torino, Genova, Bologna, Veneția ș.a. —, cea mai mare parte a comuniștilor declarîndu-se de acord cu linia politică a Conferinței, cu perspectivele trasate de ea.

Documentele din acest capitol relevă cu claritate ideea că P.C.I. a pus în permanență în fața poporului, în anii luptei de eliberare, și sarcinile de viitor. Edificator în acest sens este un document elaborat de P.C.I. în noiembrie 1944, prin care se preconizau transformări de ordin democratic,

pe linia unei democrații progresive.

În ultimul capitol Pietro Secchia grupează mai multe documente elaborate în ajunul insurecției naționale, din care rezultă dificultățile mari pe care le-a avut de înfruntat rezistența italiană, îndeosebi după arestarea lui Ferruccio Parri și a altor membri ai C.L.N.. O problemă controversată a fost cea referitoare la unificarea mișcării de partizani și a încadrării acestor unități în rîndurile armatei regulate italiene. Discuțiile purtate pe această temă la nivelul conducerii mișcării de rezistență nu au rămas fără ecou în toate eșaloanele P.C.I., ale unităților de partizani, care au înțeles cerința integrării detașamentelor în cadrul armatei, fapt ce ar fi dus la reînnoirea completă a acesteia. În același timp însă, la nivelul conducerilor partidelor din cadrul C.L.N.A.I.* se purtau discuții interminabile pentru repartizarea funcțiilor. După cum rezultă din documente, o atitudine mai realistă în această direcție ar fi făcut posibil ca în momentul oportun al insurecției generale să se poată trece, imediat, la preluarea puterii administrative, politice și civile. Aceste dificultăți au fost accentuate și de faptul că legătura nordului Italiei cu guvernul de la Roma și cu Palmiro Togliatti era foarte nesatisfăcătoare în acea perioadă.

Tot în capitolul final sînt incluse documente

* Comitetul Eliberării Naționale din Italia de Nord.

referitoare la situația grea prin care au trecut forțele patriotice în iarna lui 1945, confruntările cu teroriștii naziști, frigul și foamea îndurate. Regruparea forțelor în cadrul C.L.N.A.I., tendința unor grupări politice, îndeosebi din partidele democrat-creștin și liberal, la compromis cu hitleriștii pentru torpilarea planului insurecțional, tendința remarcată la vreme de forțe de stînga din C.L.N.A.I. se bucură de o largă tratare în economia capitolului.

Pentru împiedicarea planurilor monstruoase de trădare au fost mobilizate și întărite unitățile de partizani, au avut loc acțiuni hotărîte, încununate de desfășurarea insurecției generale naționale, singura formă de salvare a Italiei. La 25 aprilie 1945, poporul italian a purces la actul final al mării epopei, soldate cu o victorie. Primul discurs al lui Palmiro Togliatti după eliberare, ținut la 9 mai 1945 la Milano, în care sînt jalionate perspectivele situației și sarcinile comuniștilor și ale forțelor democratice italiene încheie acest capitol.

Documentele publicate în volumul recenzat demonstrează, după cum remarcă însuși istoricul italian, că linia politică a P.C.I. în mișcarea de rezistență a fost linia unității naționale antifasciste. Această orientare politică a Partidului Comunist Italian a stîrnit, chiar de la început, în rîndul partenerilor politici vremelnici și a adver-

sarilor, nedumeriri și polemici, persistente pînă astăzi. P.C.I. a fost acuzat, arată Pietro Secchia, de a fi sacrificat interesele clasei muncitoare pe altarul uniunii sacre împotriva fascismului. Dar, răspunde autorul, „comuniștii concepeau unitatea națională antifascistă tocmai în funcție de interesele imediate ale clasei muncitoare, ale muncitorilor, eliberarea țării de sub hitleriști și fasciști fiind o condiție necesară pen-

tru succesul luptelor viitoare“ (p. XLIII).

Publicarea acestui volum de documente privind activitatea P.C.I. în anii rezistenței, de către un militant marcant al P.C.I. și al mișcării comuniste internaționale, este menită să contribuie la formarea și educarea noilor generații, a tineretului în spiritul luptei pentru libertate și progres, împotriva tendințelor neofascismului. Tineretul italian — care s-a format după

cel de-al doilea război mondial — are prilejul, pe baza acestor documente, să cunoască eroismul, patriotismul fierbinte de care au dat dovadă comuniștii italieni în mișcarea de rezistență, în unitățile de partizani, în organizarea și desfășurarea marilor acțiuni greviste, în operațiunile militare directe, mărturie a faptului că rezistența italiană a avut un profund caracter de masă, popular.

MARIA COVACI

Juan Velasco Alvarado, REPUBLICA PERU PE DRUMUL PROGRESULUI

Editura politică, București, 1973, 240 p.

În zilele noastre statele latino-americane sînt într-o măsură sau alta martore ale unor fenomene economice, sociale și politice ce se desfășoară pe continentul de la sud de Rio Grande și ale căror rezultate, adevărate mutații pe aceste planuri, au repercusiuni pozitive evidente asupra evoluției acestor țări pe calea dezvoltării și progresului. Se vorbește tot mai mult în literatura de specialitate despre „a doua revoluție“ care are loc în aceste țări, de o „nouă luptă pentru independență națională“, al cărei obiect îl constituie, în primul rînd „eliberarea economică“ — prin trecerea tuturor bogățiilor solului și subsolului în patrimoniul național și folosirea acestora în interesul dezvoltării proprii al fiecărei

națiuni —, ceea ce înseamnă, în ultimă instanță, consolidarea independenței și suveranității de stat. Evident, formele, căile prin care se preconizează atingerea acestor obiective sînt de o mare diversitate. Cartea pe care o recenzăm, cuprinzînd un număr de cincisprezece cuvîntări ale președintelui Republicii Peru, Juan Velasco Alvarado, rostite în perioada anilor 1968—1972, este de natură să ne releve tocmai concepția despre una din aceste căi, și anume, cea care se concretizează în prefacerile cu caracter progresist din Peru. Vastul proces istoric pe care îl parcurge Republica Peru se integrează în mod specific în procesul general de dezvoltare a continentului latino-american. „Astăzi înțelegem

— arăta președintele Alvarado — că nici una dintre țările noastre nu poate fi cu adevărat liberă și suverană fără ca libertatea și suveranitatea ei să nu fie strîns legate de suveranitatea și libertatea altor popoare latino-americane... De aceea lupta noastră împotriva subdezvoltării și dependenței în Peru este, de asemenea, o luptă împotriva subdezvoltării și dependenței Americii Latine... Dar nu sîntem convinși numai de fundamentală similitudine a problemelor țării noastre și ale celorlalte țări latino-americane. Sîntem convinși, de asemenea, de profunda noastră singularitate istorică, ce ne obligă să găsim soluții proprii și specifice pentru problemele noastre cele mai nevralgice, adică soluții deosebite de cele apărute în cadrul altor realități...“ (p. 101—102).

Odată cu luarea puterii de către forța armată, în frunte cu generalul de

divizie Juan Velasco Alvarado, la 3 octombrie 1968, în Peru au fost inițiate o serie de măsuri progresiste cu ample implicații sociale. Pornind de la imperativul dezvoltării țării pe calea progresului și a bunăstării poporului, aceste măsuri au vizat recuperarea bogățiilor și resurselor naturale ale țării, accelerarea ritmului de lichidarea subdezvoltării, modernizarea structurilor economice, afirmarea de sine stătătoare a Perului pe plan internațional. „Asumându-și conducerea țării, forța armată și-a luat, totodată, angajamentul solemn de a iniția o vastă operă de reconstrucție națională”, sublinia președintele Alvarado în Mesajul adresat națiunii cu ocazia promulgării Legii reformei agrare, la 24 iunie 1969 (p. 12). Într-adevăr, la numai șase zile de la preluarea puterii de către forța armată, la 9 octombrie 1968, s-a decretat recuperarea petrolului peruan din mâinile capitalului străin, punându-se astfel capăt unui „capitol de oprobriu și rușine”. Lupta pentru petrol a avut pentru această națiune semnificația luptei pentru suveranitate și demnitate. De altfel, ziua de 9 octombrie a devenit cunoscută în istoria Republicii Peru ca „Ziua demnității naționale”.

Intrarea petrolului în patrimoniul poporului nu a însemnat însă lichidarea activității monopolurilor străine în viața economică a țării. Promovînd o politică de îngrădire și lichidare a acestei activități, guvernul peruan a decis și a realizat naționalizarea și a altor bogății ale solului și subsolului. Astfel, concesiunile miniere neexploata-

te, în număr de 3 147, au fost preluate integral; la fel, a fost instaurat controlul asupra industriilor metalurgică, chimică, a hîrtiei, a construcțiilor de nave, de mașini și utilaje. S-a limitat, totodată, pătrunderea capitalului străin în industria grea. Astăzi statul peruan deține monopolul rafinării petrolului și minereurilor, al comercializării acestor produse, ca și al aproape tuturor produselor ce se exportă. Telecomunicațiile, căile ferate și toate sistemele de electricare se află acum sub controlul statului, iar capitalul Băncii Naționale, în trecut dependentă de interesele străine, este, în proporție de 94%, peruan. Paralel cu aceste măsuri, guvernul peruan a inițiat și alte schimbări, nu mai puțin importante, vizînd înnoirea structurilor economice, antrenarea muncitorilor la conducerea întreprinderilor. Prin „Legea generală a industriei”, statul a preluat toate marile întreprinderi industriale. În același timp, a fost promulgată constituirea „comunităților industriale”, formă ce permite participarea muncitorilor la conducerea întreprinderilor și la repartizarea veniturilor. Guvernul a hotărît, de asemenea, crearea unui sector economic bazat pe proprietatea obștească, adică „un ansamblu de întreprinderi de stat care să fie proprietatea muncitorilor lor”.

Una dintre marile realizări ale guvernului peruan o constituie reforma agrară. Problema pămîntului a frământat timp îndelungat masele țărănești din Peru. „Pămînt și apă, acesta a fost întotdeauna strigătul de

dreptate și de luptă al țăranilor noștri”, arată președintele Alvarado (p. 229). La 24 iunie 1969 guvernul peruan a promulgat „Legea reformei agrare”, proces amplu, preconizat a se încheia în anul 1975. Inițierea și realizarea acestei reforme, privită de poporul peruan „nu ca un dar, ci ca un drept”, a dat o puternică lovitură sistemului proprietății funciare din Peru, în care pămîntul aparținea, în cea mai mare parte, marilor proprietari autohtoni și societăților străine. Odată cu desființarea minifundiilor și latifundiilor, legea reformei agrare a inițiat crearea de întreprinderi agro-industriale pe baze cooperatiste, precum și de cooperative agricole în spiritul tradițiilor comunităților agrare incase. Aceasta înseamnă că sute de mii de peruani care înainte nu aveau nimic, acum, odată cu revoluția, încep să aibă condiții de viață mai bune și să-și exercite puterea de decizie, lucru care în trecut le era total necunoscut.

O preocupare majoră a guvernului peruan, după cum reiese din aproape toate discursurile inserate în volum, o constituie industrializarea țării, componentă principală a procesului de dezvoltare economică a Perului. În ce privește tipul de industrializare cel mai adecvat condițiilor Americii Latine, este edificatoare concepția președintelui Alvarado, expusă într-un discurs

rostit la 6 aprilie 1970, cu ocazia deschiderii celui de-al VI-lea Congres latino-american al industriștilor: „Nu dorim o industrializare care să tindă a perpetua tarele și nedreptățile unui sistem care a condamnat majoritatea popoarelor noastre la ignoranță, mizerie și înapoiere. Și nici nu dorim o industrializare care să tindă spre adîncirea condiției de dependență a țărilor noastre. ...Dorim deci o industrializare cu adevărat nouă și justă, o industrializare pătrunsă de semnificație socială și umanistă... o industrializare diversificată și fără monopoluri, multilaterală și cu adevărat competitivă, în cadrul căreia să înflorească, alături de întreprinderea particulară, cooperativele, întreprinderile cu autogestiune și întreprinderile de stat, a căror misiune să fie dezvoltarea industriilor de bază pe care dezvoltarea economică a țărilor noastre o reclamă” (p. 104—105).

În altă ordine de idei, trebuie amintite, de asemenea, eforturile guvernului peruan pentru a pune bazele unei reforme a educației în Peru, pe cale de a fi deja înfăptuită, al cărui scop este de a servi „un nou tip de societate, bazată pe dreptate și pe participarea tuturor peruanielor”, ca și reforma justiției.

Măsurile adoptate de guvernul peruan pe multiple planuri ale vieții sociale și politice s-au

reflectat în mod pozitiv, după cum subliniază președintele Alvarado, asupra însăși revoluției din Peru, care „și-a cucerit definitiv pozițiile. Viitorul său este asigurat. Perioada inițială de consolidare s-a încheiat... De acum înainte, lupta se va purta în principal pentru construirea noii orînduiri sociale pe care am făgăduit-o poporului nostru”.

Politica externă a Republicii Peru, axată pe stabilirea unor relații cordiale cu toate statele lumii, pe baza respectului reciproc, a deplinei egalități, pe recunoașterea imperativului respectării suveranității și independenței fiecărei țări, are un rol fundamental pentru procesul de dezvoltare pe calea progresului în care este angajat poporul peruan. „Astăzi — subliniază președintele Alvarado —, pentru prima dată în istoria Perului, avem o politică externă independentă. Acum nu ni se mai dau indicații din afară cum trebuie să fie politica noastră externă. Pentru noi, această politică se bazează exclusiv pe interesele națiunii. Astăzi avem relații diplomatice și comerciale cu aproape toate țările lumii, relații cerute de interesele țării, și nu ne interesează dacă aceasta este sau nu pe placul anumitor țări” (p. 231). În cadrul acestei politici de largă deschidere, relațiile Republicii Peru cu țările socialiste au cunoscut un drum mereu ascendent.

România socialistă, în spiritul politicii sale consecvent principiale, de solidaritate și sprijin față de țările care au pășit pe calea transformărilor economice, sociale și politice, a apărării și consolidării independenței naționale, dezvoltă relații de prietenie și colaborare cu Republica Peru, pe baza cunoscuteleor principii pe care le promovează neobosită pe plan internațional: egalitatea în drepturi, respectul independenței și al suveranității de stat, neamestecul în afacerile interne și avantajul reciproc.

Vizita întreprinsă în Republica Peru de președintele Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România, tovarășul Nicolae Ceaușescu, în perioada 15—20 septembrie 1973, confirmă și întărește sentimentele de adîncă prietenie și solidaritate ale țării și poporului nostru față de Republica Peru și de poporul peruan. În același timp, contactele pe care președintele Nicolae Ceaușescu le-a avut cu președintele Juan Velasco Alvarado și cu personalități de cel mai înalt rang ale vieții politice, economice și sociale din Republica Peru au însemnat, prin rezultatele practice fructuoase obținute, deschiderea unor ample perspective pe calea dezvoltării colaborării și prieteniei dintre cele două țări și popoare.

PETRE BĂRBULESCU

FIȘIER BIBLIOGRAFIC*

- LENIN, V. I. *Materialism și empiriocriticism. Note critice despre o filozofie reacționară*. Cu un larg studiu introductiv: *Destinul unei cărți*, de Petru Berar. Ediția a 3-a. București, Editura politică, 1972. XLIX + 398 p. (Biblioteca marxist-leninistă).
 - MARX, KARL și ENGELS, FRIEDRICH. *Opere*. vol. 32. *Correspondența din perioada ianuarie 1868 — mijlocul lunii iulie 1870*. București, Editura politică, 1972. XXIV + 832 p.
 - CEAUȘESCU, NICOLAE. *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*. Vol. 7. *Rapoarte, cuvântări, articole*. Martie 1972 — decembrie 1972. București, Editura politică, 1973. 1 024 p. + 1 f. portr.
 - *Omagiu tovarășului Nicolae Ceaușescu, Secretar general al Partidului Comunist Român, Președintele Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România. Cu ocazia împlinirii a cincizeci și cinci de ani de viață și patruzeci de ani de activitate revoluționară*. București, Editura politică, 1973. 544 p. cu portr., ilustr. și facs.
 - *Partidul Comunist Român — detașament activ al mării armate revoluționare internaționale*. Vol. 1—3. București, Editura politică, 1973. Vol. 1: 664 p. + 18 f. ilustr. + 2 h.; vol. 2: 728 p. + 14 f. ilustr. + 2 h.; vol. 3: 814 p. + 16 f. ilustr. + 2 h.
 - *Prietenie, colaborare, solidaritate. Vizita tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România, în unele țări africane. 7—11 decembrie 1970 și 11 martie—6 aprilie 1972*. București, Editura politică, 1972. 557 p. + 176 p. ilustr. și h.
 - *Sub semnul internaționalismului socialist. Vizite și întâlniri reciproce ale conducătorilor de partid și de stat ai Republicii Socialiste România cu conducători de partid și de stat ai țărilor socialiste din Europa și Republica Cuba. Iunie 1965 — iunie 1972*. Vol. 1—2. București, Editura politică, 1972. Vol. 1: 687 p. + 43 f. ilustr.; vol. 2: 600 p. + 32 f. ilustr.
- ★
- ADĂNILOAI, N. *Cucerirea independenței de stat a României. 1877—1878*. București, Editura politică, 1973. 102 p. (File de istorie).
 - *Ani de luptă și împliniri*. Coordonator: Constantin Secăreanu. Bacău, [f.e.], 1972. 39 p. cu portr. + 30 f. ilustr. (Comitetul județean Bacău al Uniunii Tineretului Comunist).

* Din lucrările românești și străine de istorie a mișcării muncitorești și de istorie modernă și contemporană intrate în ultimul timp în Biblioteca Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.

- ARMBRUSTER, ADOLF. *Romanitatea românilor. Istoria unei idei*. București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1972. 283 p. (Academia de Științe Sociale și Politice a Republicii Socialiste România. Institutul de istorie „Nicolae Iorga”. Biblioteca istorică, XXXV).
- BABICI, ION și IONIȚĂ, GH. I. *Tradiții de solidaritate internaționalistă ale Partidului Comunist Român*. București, Editura politică, 1973. 108 p. (File de istorie).
- [BARIȚIU, GEORGE]. *George Barițiu și contemporanii săi*. Vol. I. *Corespondență primită de la Aaron Florian, August Treboniu Laurian și Ioan Maiorescu*. Ediție de Ștefan Pascu, Iosif Pervain, Ioan Chindriș și Titus Moraru. Coordonatori: Ștefan Pascu și Iosif Pervain. București, Editura „Minerva”, 1973. XVI + 484 p. cu tab. + 21 f. ilustr., portr. și facs. (Studii și materiale).
- BĂLCESCU, NICOLAE. *Scrieri alese*. Ediție de Andrei Rusu. Prefață de Paul Cornea. Cronologie de Horia Nestorescu-Bălcești. București, Editura „Minerva”, 1973. LXIV + 383 p.
- BERINDEI, DAN și MUTĂȘCU, TRAIAN. *Aspecte militare ale mișcării revoluționare din 1821*. Ediția a 2-a revăzută. București, Editura militară, 1973. 219 p. cu h. + 1 h.
- BIANU, GEORGE. *Din dosarele marilor procese politice*. Vol. 2. Cluj, Editura „Dacia”, 1973. 296 p.
- *Bibliografia analitică a periodicelor românești*, Vol. 2. 1851—1858. Partea a III-a. Întocmită de Ioan Lupu, Dan Berindei, Nistor Camariano și Ovidiu Papadima. București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1972. 1 346 p. (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România și Institutul de istorie „Nicolae Iorga” al Academiei de Științe Sociale și Politice).
- *Bibliografia istorică a României. II. Secolul XIX*. Tom. I. *Cadrul general. Țara și locuitorii*. Volum îngrijit de Cornelia Bodea. București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1972. 513 p. (Academia de Științe Sociale și Politice a Republicii Socialiste România. Institutul de istorie „Nicolae Iorga”).
- BOICU, L. *Austria și Principatele Române în vremea războiului Crimeii (1853—1856)*. București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1972. 479 p. (Academia de Științe Sociale și Politice a Republicii Socialiste România. Institutul de istorie și arheologie „A. D. Xenopol”, Iași. Biblioteca istorică, XXXIII).
- BOTEA, ION. *Spre piscul victoriei*. București, Editura militară, 1973. 247 p. (Memorii de război).
- BOTEZ, CONST.; URMĂ, DEM. și EȘANU, L. *Istoria unei citadele muncitorești. Nicolina — Iași, 1892—1972*. Iași, [f. e.], 1972. IV + 472 p. cu foto, portr., facs., tab. și graf. (Universitatea „Al. I. Cuza”. Uzina mecanică „Nicolina”).
- BRAD, ION. *Emil Isac, un tribun al ideilor noi*. Cluj, Editura „Dacia”, 1972. 420 p. + 8 f. foto, portr. și facs.
- BRESTOIU, HORIA. *Acțiuni secrete în România. În preajma și la începutul celui de-al doilea război mondial*. București, Editura științifică, 1973. 277 p.
- BUJOR, NICU și FLOREA, CONSTANTIN. *Partidul Comunist Român — detașament activ al mișcării comuniste și muncitorești internaționale*. București, Editura politică, 1973. 86 p. (File de istorie).
- CĂRȚĂNĂ, IULIAN și SEFTIUC, ILIE. *Dunărea în istoria poporului român*. București, Editura științifică, 1972. 404 p.
- *50 de ani de muncă și de luptă sub steagul Partidului Comunist Român*. Sesiune de comunicări. Botoșani, [f. e.], 1972. 74 p. cu portr. și ilustr. (Comitetul județean Botoșani al U.T.C.).
- *50 de ani de muncă și luptă activă a tineretului hunedorean*. Autori: I. Sîrbu, V. Faur, I. Frățilă, V. Jianu, N. Wardegger. Lucrare editată de Comitetul județean Hunedoara al U.T.C. Deva, [f. e.], 1972, 383 p. cu portr. și ilustr. (Sub steagul glorios al partidului).

- COLȚ, GHEORGHE. *România și colaborarea balcanică*. București, Editura politică, 1973. 60 p. (Probleme internaționale).
- CONSTANTINESCU, OLGA. *Critica teoriei „România — țară eminentemente agricolă”*. București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1973. 324 p. (Academia de Științe Sociale și Politice a Republicii Socialiste România. Institutul de cercetări economice, Bibliotheca Oeconomica, 26).
- CONSTANTINESCU-IAȘI, PETRE. *Pagini de luptă din trecut. 1914—1936*. București, Editura politică, 1972. 360 p.
- *Contribuția revistei „Contemporanul” la propagarea concepției marxiste în România (1881—1891)*. Studiu și antologie întocmite de Gavril N. Horja. Iași, Editura „Junimea”, 1972. 272 p.
- CORDONEANU, MARIA și NEDEL, VICTORIA. *100 de monumente și locuri istorice ale patriei*. București, Editura „Ion Creangă”, 1972. 140 p. cu foto.
- *Cunoașterea faptului social*. Coordonare și studiu introductiv de Sergiu Tamaș și H. Culea. București, Editura politică, 1972. 399 p. cu graf. (Teorie și metodă în științele sociale, 8).
- CUPȘA, ION. *Armata română pe frontul antihitlerist*. Studiu operativ-tactic. București, Editura militară, 1973. 424 p.
- CURTICĂPEANU, V. *Epoca lui Cuza Vodă*. București, Editura enciclopedică română, 1973. 208 p. (Orizonturi, 51).
- [CUZA, ALEXANDRU IOAN]. *Alexandru Ioan Cuza. Acte și scrisori*. Ediție alcătuită de D. Ivănescu și Virginia Isac. Iași, Editura „Junimea”, 1973. XLVIII + 460 p. cu foto.
- DELIMAN, ECATERINA. *Prietenia frățească între oamenii muncii români și cei ai naționalităților conlocuitoare*. București, Editura politică, 1973. 47 p. (Făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate. Seria Filozofie).
- DEMETER, JÁNOS ; EISENBÜRGER, EDUARD și LIPATTI, VALENTIN. *Sur la question nationale en Roumanie. Faits et chiffres. [Despre problema națională în România. Fapte și cifre]*. Bucarest, Éditions Meridiene, 1972. 88 p.
- *Dezvoltarea conștiinței socialiste în etapa actuală*. Coordonatorul lucrării : dr. Ilie Rădulescu. București, Editura științifică, 1972. 278 p.
- DIACONU, LUCHIAN ; MARINESCU, ATANASIE și OSIAC, VLADIMIR. *Pagini din istoria mișcării revoluționare și democratice de tineret din Oltenia*. Craiova, [f.e.], 1972. 204 p. cu portr., ilustr. și facs. (Comitetul județean Dolj al Uniunii Tineretului Comunist).
- *Din gândirea materialist-istorică românească (1921—1944)*. Culegere de texte, introducere și note bibliografice de conf. dr. Pompiliu Teodor. București, Editura științifică, 1972. 260 p.
- *Din tradițiile mișcării revoluționare a tineretului arădean*. Comunicări și referate prezentate la sesiunea festivă din 12 martie 1972 dedicată aniversării semicentenarului U.T.C. Volumul a fost pregătit pentru tipar de E. Glück și Al. Roz. Arad, [f.e.], 1972. 172 p.
- *Documente din istoria mișcării muncitorești arădene. 1918—1944*. Volum realizat de Eugen Glück și Alexandru Roz. Arad, [f.e.], 1972. VII + 401 p. + 23 f. foto și facs. (Comitetul județean Arad al P.C.R.).
- FĂTU, MIHAI. *Sfârșit fără glorie. Partidul național-țărănesc (Maniu) și Partidul național-liberal (Brătianu) în anii 1944—1947*. București, Editura științifică, 1972. 431 p.
- *File de cronici*. Crestomație privind istoria militară românească (secolele X—XIX). Selectarea textelor și note : Dan Căpățînă și Sergiu Iosipescu. București, Editura militară, 1973. 167 p. + 4 f. ilustr. și facs. (Centrul de studii și cercetări de istorie și teorie militară).
- GEORGESCU, VLAD. *Ideile politice și iluminismul în Principatele Române. 1750—1831*. București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1972.

- 227 p. (Academia de Științe Sociale și Politice a Republicii Socialiste România. Institutul de studii sud-est europene. Biblioteca istorică, XXXII).
- GHIMES, GHEORGHE. *Ideea de republică la români*. București, Editura științifică, 1972. 268 p. + 14 f. ilustr. și facs.
 - GIURESCU, CONSTANTIN C. *Alexandru Ioan Cuza*. București, Editura militară, 1973. 159 p. + 8 f. ilustr., portr. și facs. (Domnitori și voievozi ai Țărilor Române).
 - GOGONEAȚĂ, NICOLAE ș.a. *Istoria filozofiei românești*. Vol. 1. București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1972. 652 p. (Academia de Științe Sociale și Politice a Republicii Socialiste România. Institutul de filozofie).
 - HĂLAȘAN, GEORGETA. *Făurirea societății socialiste — proces istoric conștient*. București, Editura politică, 1973. 84 p. (Făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate. Seria Filozofie).
 - HUREZEANU, DAMIAN. *Constantin Dobrogeanu-Gherea*. Studiu social-istoric. București, Editura politică, 1973. 468 p.
 - IONESCU, CONSTANTIN. *Omul, societatea, socialismul. Dinamica structurii sociale în România*. București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1973. 356 p. cu tab.
 - IONESCU-RION, RAICU. *Arta revoluționară*. Scrieri de critică literară și social-politice. Studiu introductiv, text ales și stabilit, tabel cronologic, note și bibliografie de Victor Vișinescu. București, Editura „Minerva”, 1972. LXIX + 340 p. (Restitutie).
 - [IONESCU-RION, RAICU] *Raicu Ionescu-Rion. (1872—1895)*. Iași, [f.e.], 1973. 124 p. cu ilustr. (Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. Sectorul Iași și Comitetul județean de cultură și educație socialistă Iași).
 - IONIȚĂ, ELISABETA. *Ecaterina Arbore*. București, Editura politică, 1973. 83 p. cu foto și facs. (Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. Colecția „Evocări”).
 - IORDACHE, ANASTASIE. *Viața politică în România. 1910—1914*. București, Editura științifică, 1972. 368 p.
 - IVAȘCU, GEORGE. *Dobrogeanu-Gherea*. București, Editura „Albatros”, 1972. 136 p. + 16 p. ilustr. și facs. (Monografii).
 - KOGĂLNICEANU, MIHAIL. *Documente diplomatice*. Colectivul de redacție: George Macovescu, Dinu C. Giurescu și Constantin I. Turcu. București, Editura politică, 1972. 555 p. + 8 p. ilustr. și facs.
 - KOVÁCS, IOSIF. *Desființarea relațiilor feudale în Transilvania*. Cluj, Editura „Dacia”, 1973. 191 p.
 - LUPESCU, I.; RABINOVICI, H. și DON, I. *Pe urmele istoriei contemporane*. București, Editura pentru turism, 1973. 319 p. + 24 f. foto + 1 h.
 - MALIȚA, MIRCEA. *Teoria și practica negocierilor*. București. Editura politică, 1972. 300 p. cu tab.
 - MATICHESCU, OLIMPIU. *O tribună de luptă. Presa tinertului revoluționar din România*. București, [f.e.], 1972. 232 p. cu facs. (Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.).
 - *Mic dicționar enciclopedic*. București, Editura enciclopedică, 1972. XII + ilustr., portr., fig. și h. + 25 f. ilustr. și h.
 - *Mișcarea muncitorească din anii 1934—1937 în presa arădeană*. Cercetare bibliografică. Arad, [f. e.], 1973. 55 p. (Biblioteca municipală Arad).
 - MITRAN, ION și SÎRZEA, ILIE. *Creșterea rolului conducător al partidului în procesul făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate*. București, Editura politică, 1972. 83 p. (Prelegeri de marxism-leninism. În ajutorul celor care studiază politica internă și externă a P.C.R.).

- MOCA, GHEORGHE. *Socialismul și suveranitatea de stat*. București, Editura politică, 1972. 84 p. (Prelegeri de marxism-leninism. În ajutorul celor care studiază politica internă și externă a P.C.R.).
- *Momente din istoria mișcării revoluționare și democratice a tineretului dimbovițean*. Tirgoviște, [f.e.], 1972. 144 p. cu ilustr. (Comitetul județean Dimbovița al U.T.C.).
- MURGESCU, COSTIN. *David Ricardo în Anglia revoluției industriale*. București, Editura științifică, 1972. 221 p.
- MUȘAT, MIRCEA. *Rădăcinile istorice ale Partidului Comunist Român*. București, Editura politică, 1973. 102 p. (File de istorie).
- NEAGOE, MANOLE. *Mari bătălii din istoria lumii*. Craiova, Editura „Scrisul românesc”, 1973. 300 p.
- NEDELCU, FLOREA. *Viața politică din România în preajma instaurării dictaturii regale*. Cluj, Editura „Dacia”, 1973. 315 p. + 14 f. foto și facs. (Seria : Istorie contemporană).
- NICHITA, V. și TOTU, I. *Conceptul, conținutul și direcțiile principale ale făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate*. București, Editura politică, 1972. 81 p. (Seria : Făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate).
- NUȚU, CONSTANTIN. *România în anii neutralității (1914—1916)*. București, Editura științifică, 1972. 349 p. + 18 p. ilustr.
- *Oastea cea mare. Tradiții înaintate ale luptei maselor populare din România pentru libertate și independență națională*. [Culegere de studii]. București, Editura militară, 1972. 360 p. (Centrul de studii și cercetări de istorie și teorie militară).
- OLARU, TUDOR. *Comunistul. Însemnări despre responsabilitatea socială a membrului de partid*. București, Editura politică, 1972. 175 p.
- ORNEA, Z. *Poporanismul*. București, Editura „Minerva”, 1972. 532 p. (Momente și sinteze).
- PÂRVAN, VASILE. *Correspondență și acte*. Ediție îngrijită, cu introducere, note și indice de Alexandru Zub. București, Editura „Minerva”, 1973. XXXII + 503 p. + 5 f. portr. (Studii și documente).
- *Pentru eliberarea patriei. Documente, extrase din presă, memorii cu privire la lupta poporului român pentru eliberarea patriei de sub jugul fascist (23 August—25 octombrie 1944)*. Coordonatori de ediție : Gheorghe Zaharia și Eugen Bantea. București, Editura militară, 1972. 838 p. + 56 p. ilustr. și facs. (Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. ; Centrul de studii și cercetări de istorie și teorie militară).
- *Pentru Republică în România*. Autori : Aron Petric, Traian Caraciuc, Ștefan Lache și Nicolae Petreanu. București, Editura politică, 1972. 336 p. + 16 f. foto, facs. și portr.
- PETREANU, N. *Republica în conștiința poporului român*. București, Editura enciclopedică română, 1972. 256 p. cu ilustr. (Orizonturi, 43).
- *Politică, știință, conducere*. Coordonatori : Ștefan Pascu, Szabo Alexandru, Roman Morar și Laurențiu Pop. Cluj, Editura „Dacia”, 1972. 200 p.
- POP, TRAIAN. *Marx-Engels, filozofia operei de tinerețe*. Vol. 1. *Formarea concepției filozofice a lui Marx și Engels*. Cluj, Editura „Dacia”, 1973. 384 p. (Istoria filozofiei universale).
- POTRA, GEORGE G. *România socialistă — factor activ al vieții internaționale contemporane*. București, Editura politică, 1973. 119 p. (Probleme internaționale).
- *Probleme fundamentale ale făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate*. Coordonatori : C. Moisuc și S. Tamaș. București, Editura politică, 1972. 543 p. (Culegere de lecții. Învățământul de partid).
- RĂDULESCU, EDGAR. *Din jurnalul meu de front*. București, Editura militară. 1972. 176 p. + 1 p. portr. (Memorii de război).

- RADUȚIU, AUREL. *Incursiuni în istoriografia vieții sociale*. București, Editura „Dacia”, 1973. 202 p.
- *Reviste progresiste românești interbelice*. București, Editura „Minerva”, 1972. IX + 461 p.
- ROMAN, VALTER. *Știința și marxismul*. Eseuri. Postfață de acad. Grigore Moisil. București, Editura enciclopedică română, 1973. 427 p.
- *Romania 1918. L'unione della Transilvania con la Romania*. A cura di Ion Popescu-Puțuri e Augustin Deac. [România 1918. Unirea Transilvaniei cu România]. Roma, Editori Riuniti in collaborazione con l'Istituto di studi storico-sociali e politici di Bucarest, 1973. 680 p. + 73 f. ilustr., portr. și facs.
- *România și tradițiile luptei armate a întregului popor*. Comunicări și dezbateri ținute la sesiunea științifică cu tema : „Tradițiile luptei armate a întregului popor în istoria României”. București, 5—7 iunie 1972. Coordonator de ediție : Al. Gh. Savu. București, Editura militară, 1972. 319 p + 8 f. ilustr., portr. și facs. (Centrul de studii și cercetări de istorie și teorie militară).
- *Scrisori către Nicolae Iorga*. Vol. I. 1890—1901. Ediție îngrijită de Barbu Theodorescu. București, Editura „Minerva”, 1972. X + 360 p. (Studii și documente).
- SIMION, AURICĂ. *Dictatul de la Viena*. Cluj, Editura „Dacia”, 1972. 308 p. + 20 p. ilustr.
- STRAJE, MIHAIL. *Dicționar de pseudonime, alonime, anagrame, asteronime, criptonime ale scriitorilor și publiciștilor români*. București, Editura „Minerva”, 1973.
- *Studii de știință politică*. Coordonatori : Ovidiu Trăsnea și Marin Voiculescu. București, Editura politică, 1973. 384 p. (Teorie și metodă în științele sociale).
- ȘERBĂNESCU, ION. *General și particular, național și internațional în politica P.C.R.* București, Editura politică, 1973. 94 p. (Făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate. Seria Filozofie).
- ȘOVERTH, ȘTEFAN. *Parașutiști în luptă*. București, Editura militară, 1973. 147 p. cu foto, portr. și facs. (Memorii de război).
- ȘTEFĂNESCU, TUDOR. *Fii ai marelui curaj*. București, Editura politică, 1972. 184 p. cu ilustr.
- *Tineretul prahovean în lupta revoluționară*. Contribuții la monografia organizației județene Prahova a Uniunii Tineretului Comunist. Coordonator : Gheorghe Marinică. Ploiești, [f. e.], 1972. 230 p. cu ilustr. (Comitetul județean Prahova al U.T.C. ; Grupul județean de cercetări pentru problemele tineretului).
- *Tradiții ale poporului român de solidaritate și prietenie cu poporul chinez*. Volumul a fost pregătit pentru tipar de : Ion Popescu-Puțuri (coordonator), Ion Alexandrescu, Constantin Botoran, Ana Budura, Aurel Harșa, Gheorghe Neacșu, Gheorghe Unc. Au mai colaborat : Anton Tatu-Jianu, Ion Neacșu. București, Editura politică, 1973. 477 p. + 7 f. foto, ilustr. și facs. (Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.).
- *Tradiții de solidaritate internaționalistă româno-sovietică*. București, Editura politică, 1972. 431 p. (Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.).
- TUCĂ, FLORIAN. *Cîmpul istoric de la Mărăști. Istoricul mausoleului de la Mărăști*. București, Editura militară, 1973. 78 p.
- TUDOR, DUMITRU N. *Contribuții la studiul tradițiilor mișcării muncitorești și democratice din zona Argeșului*. Pitești, [f.e.], 1972. 100 p. cu ilustr.
- ȚUȚUI, GHEORGHE. *Un artilerist în liniile infanteriei*. București, Editura militară, 1973. 160 p. + 1 f. portr. (Memorii de război).

- URECHEANU, ION ANCU și DEACONU, GHEORGHE I. *Momente din istoria luptei revoluționare a maselor populare pe teritoriul județului Argeș*. Pitești, [f.e.], 1973. 432 p. cu foto, portr. și facs. (Comitetul județean Argeș al P.C.R.).
- VASILIU, RADU. *Decolonizarea și relațiile internaționale*. București, Editura politică, 1972. 350 p.
- VIANU, ALEXANDRU. *Istoria S.U.A.* București, Editura științifică, 1973. 472 p. cu h. + 10 f. foto și portr.
- VIȘINESCU, VICTOR. *Sofia Nădejde*. București, Editura politică, 1972. 247 p. cu foto și portr. (Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.).
- ZUB, AL. A. D. *Xenopol. Bibliografie*. București, Editura enciclopedică română, Editura militară, 1973. 695 p. + 8 f. foto, portr. și facs. (Academia de Științe Sociale și Politice a Republicii Socialiste România. Institutul de istorie și arheologie „A. D. Xenopol”, Iași).

★

- *Actes du II-e Congrès international des études du sud-est européen (Athènes, 7—13 mai 1970)*. Tomul II. *Histoire*. [Materiale ale celui de-al doilea Congres internațional de studii sud-est europene]. Athènes, [f.e.], 1972. 677 p. + 66 f. ilustr., h. și facs. (Comité Hellénique d'Organisation du II-e Congrès International des Études du Sud-Est Européen).
- ALLENDE, SALVADOR. *Chile pe un nou făgaș*. Traducere din limba spaniolă. Cuvînt înainte de Ștefan Andrei. București, Editura politică, 1973. 360 p. cu 1 portr.
- ALVARADO, JUAN VELASCO. *Republica Peru pe drumul progresului*. Traducere din limba spaniolă. București, Editura politică, 1973. 240 p. cu 1 portr.
- ASTAFIEV, I. I. *Russko — ghermanskije diplomatičeskie otnošenija 1905—1911 gg. (Ot Portsmutskogo mira do Potsdamskogo soglašenija)*. [Relațiile diplomatice ruso-germane în anii 1905—1911. (De la Pacea de la Portsmouth la Convenția de la Potsdam)]. Moskva, Izdatelstvo Moskovskogo Universiteta, 1972. 306 p.
- *Atti del Comando generale del Corpopolontari della Liberta (Giugno 1944—Aprile 1945)*. [Actele Comandamentu ui general al Corpului de voluntari pentru libertate (iunie 1944—aprilie 1945)]. Milano, Franco Angeli Editore, 1972. XII + 705 p.
- BELLAMY, JOYCE M. și SAVILLE, JOHN. *Dictionary of Labour Biography*. Vol. 1. [Dicționar biografic muncitoreasc]. London, Macmillan, 1972. XXIV + 388 p.
- BOROVICKA, V. P. *Din culisele războiului secret*. Traducere din limba slovacă de Monica Dobres și Alice Toader. Cuvînt înainte de Constantin Popa. București, Editura politică, 1973. 471 p.
- BOUČEK, MIROSLAV și KLIMEŠ, MILOSLAV. *Dramatické dni února 1948*. [Zilele dramatice din februarie 1948]. Praha, Nakladatelství Svoboda, 1973. 370 p. (Knížnice moderních dějin).
- BUCHWITZ, OTTO. *50 Jahre funktionär der deutschen Arbeiterbewegung*. [50 de ani în mișcarea muncitorească germană]. Berlin, Dietz Verlag, 1973. 180 p. cu ilustr.
- *Die bürgerlich — demokratische Revolution von 1848/49 in Deutschland*. Studien zu ihrer Geschichte und Wirkung. Vol. 1—2. [Revoluția burghezo-democrată din 1848—1849 în Germania]. Berlin, Akademie Verlag, 1972—1973. (Deutsche Akademie der Wissenschaften zu Berlin. Zentralinstitut für Geschichte. Jahrbuch für Geschichte, 7, 8).
- *IV Konferencja Komunistycznej Partii Polski (24 XI—23 XII 1925)*. *Protokoly obrad i uchwały*. Tom. 1—2. [Conferința a IV-a a Partidului Comunist Polonez. (24 noiembrie—23 decembrie 1925). Protocolul dezbaterilor și rezoluții]. Warszawa, Książka i Wiedza, 1972. (Zakład Historii Partii przy KC PZPR).
- CORNEVIN, MARIANNE. *Histoire de l'Afrique contemporaine. De la deuxième guerre mondiale à nos jours*. Préface de Robert Cornevin. [Istoria Africii contem-

- porane. *De la al doilea război mondial pînă în zilele noastre*. Paris, Payot, 1972. 431 p. (Petite Bibliothèque Payot, 193).
- CSÉPÁNYI DEZSŐ. *Az ellenforradalmi rendszer munkásellenes politikája. 1935—39. A rendszer ipari szociálpolitikája és kísérlete a legális munkásmozgalom felszámolására. [Politica antimuncitorească a regimului contrarevoluționar din Ungaria. 1935—1939. Politica socială a regimului în industrie și încercarea de lichidare a mișcării muncitorești legale]*, Budapeșt, Akademiai Kiadó, 1972. 208 p.
 - CURIEL, EUGENIO. *Scritti. 1935—1945*. A cura di Filippo Frassati. Prefazione di Giorgio Amendola. Vol. 1—2. [*Scrieri. 1935—1945*]. Roma, Editori Riuniti — Istituto Gramsci, 1973. (Biblioteca del movimento operaio italiano. Studi, memorie, documenti).
 - *De la guerre à la libération. La France de 1939 à 1945. [De la război la eliberare. Franța din 1939 pînă în 1945]*. Autori : G. Willard, V. Joannès, F. Hincker, J. Ellenstein. Paris, Éditions Sociales, 1972. 128 p. (Notre temps. Histoire).
 - *The Fifty Years of the Communist Party of Japan*. Published by the Publication Bureau of the Central Committee of the Communist Party of Japan. [*Semicentenarul Partidului Comunist din Japonia*. Publicat de Biroul de publicații al Comitetului Central al Partidului Comunist din Japonia]. Tokio, [f.e], 1973. 228 p.
 - *Le Front Populaire. La France de 1934 à 1939*. Introduction et méthodologie par Jean Elleinstein. [*Frontul popular. Franța din 1934 pînă în 1939*]. Paris, Éditions Sociales, 1972. 176 p. (Institut Maurice Thorez et C.E.R.M. Notre temps. Histoire).
 - *Geschichte der deutschen Arbeiterjugendbewegung 1904—1945. [Istoria mișcării tineretului muncitoresc german. 1904—1945]*. Berlin, Verlag Neues Leben, 1973. 632 p. cu portr. și ilustr. (Neues Leben).
 - GINALSKI, EDMUND. *Od Zytomierza do Litoměřic. Zarys dziejów 15 pulku piechoty 1944—1947. [De la Zytomierz la Litomeřic. Schiță de istorie a Regimentului 15 infanterie. 1944—1947]*. Warszawa, Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, 1972. 416 p. cu ilustr., portr., h. și graf. + 24 p. portr., facs. + 1 f. h. (Wojskowy Instytut Historyczny).
 - GITTIG, HEINZ. *Illegale antifaschistische Tarnschriften 1933 bis 1945. [Publicații ilegale antifasciste camufate. 1933—1945]*. Leipzig, VEB Bibliographisches Institut, 1972. 263 p. + 4 f. foto și facs.
 - GRAMSCI, ANTONIO. *Scrieri alese*. Texte alese și traduse de Titus Pirvulescu. București, Editura „Univers”, 1973. 287 p. (Studii).
 - HADJINIKOLOV, VESELIN ș.a. *Gheorghi Dimitrov. Biografia. [Gheorghi Dimitrov. Biografie]*. Sofia, Partizdat, 1972. 644 p. + 16 p. portr. (Institut po istoriia na BKP pri ŹK na BKP).
 - HOERNLE, EDWIN. *Zum Bündnis zwischen Arbeitern und Bauern. Eine Auswahl seiner agrarpolitischen Reden und Schriften. 1928—1951. [Cu privire la alianța dintre muncitori și țărani. Culegere de articole și cuvîntări referitoare la politica agrară din perioada anilor 1928—1951]*. Berlin, Dietz Verlag, 1972. 548 p. + 1 f. portr. (Institut für Agrargeschichte der Akademie der Landwirtschaftswissenschaften der DDR).
 - IAKIMOVA, T. A. *Osobennosti formirovaniia soŭalisticeskoi ekonomiki v MNR. [Particularitățile formării economiei socialiste în Republica Populară Mongolă]*. Moskva, Izdatelstvo „Nauka”, Glavnaia redakțiia vostochnoi literatury, 1971. 88 p. (Akademiia nauk SSSR. Institut ekonomiki mirovoj soŭialisticeskoi sistem).
 - IAKUȘINA, A. P. *Lenin i zagranicnaia organizaciia PSDRP, 1905—1907 [Lenin și organizația din străinătate a P.M.S.D.R. 1905—1907]*. Moskva, Izdatelstvo „Misl”, 1972. 400 p.
 - *Internaționalisti. Trudeașcierea zarubejnih stran-uceastniki borbi za vlast Sovetov na iughe i vostoce Respubliki. [Internaționaliștii. Oamenii muncii din străinătate participanți la lupta pentru Puterea Sovietelor în sudul și estul Republicii]*. Moskva, Izdatelstvo „Nauka”, 1971. 288 p. cu ilustr., portr. și facs. (Akademiia nauk SSSR. Institut slavianovedeniia i balkanistiki).

- *Istoriia Kommunisticeskoi Partii Sovetskogo Soiuzu*. (Izdanie 4-e, dopolnennoe). [*Istoria Partidului Comunist al Uniunii Sovietice*]. Moskva, Izdatelstvo politiceskoi literaturî, 1971. 736 p.
- *Istoriia Rumîniî. 1848—1917*. [*Istoria României. 1848—1917*]. Redakţionnaia kolleghia: V. N. Vinogradov (otvetstvennii redaktor), cilen-korr. AN SSSR, Ia S. Grosul, Iu. A. Pisarev, I. V. Sovetov. Moskva, Izdatelstvo „Nauka“, 1971. 668 p. cu ilustr. şi portr.
- *Istoriia Rumîniî. 1918—1970*. [*Istoria României. 1918—1970*]. Redakţionnaia kolleghia: N. I. Lebedev (otvetstvennii redaktor), A. A. Iazkova (zam. otvetsvennogo redaktora), E. D. Karpeşcenko, I. E. Levit, Iu. A. Pisarev. Moskva, Izdatelstvo „Nauka“, 1971. 742 p. cu portr. şi ilustr.
- KOLPINSKI, N. Iu. *Deiatelnost F. Enghelsa v godi I Internatsionala*. [*Activitatea lui F. Engels în anii Internaţionalei I*]. Moskva, Izdatelstvo „Mîsi“, 1971. 311 p. + 1 f. portr.
- KOMJÁT IRÉN şi PÉCSI ANNA. *A szabadság vándorai. Magyar antifasiszták Franciaországban. 1934—1944*. [*Exilaţi ai libertăţii. Antifascişti unguri în Franţa. 1934—1944*]. Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1973. 114 p.
- KRAVCIUK, N. A. *Massovoe krestianskoe dvijenie v Rossii nakanune Okteabrea (Mart-okteabr 1917 g.)*. *Po materialam velikorusskikh gubernii evropeiskoi Rossii*. [*Mişcarea ţărănească de masă din Rusia în ajunul Revoluţiei din Octombrie (Martie-octombrie 1917)*]. După materialele guberniilor ruse din Rusia europeană. Moskva, Izdatelstvo „Mîsl“, 1971. 280 p.
- LAN DUYT, ARIANE. *Le sinistre e L'Aventino*. [*Stinga şi mişcarea Aventino*]. Milano, Franco Angeli Editore, 1973. VII + 495 p. (Istituto nazionale per la storia del movimento di liberazione in Italia).
- [LENIN, VLADIMIR ILICI]. *Vladimir Ilici Lenin. Biografiia*. Izdanie peatoe. Moskva, Izdatelstvo politiceskoi literaturî, 1972. XIV + 770 p. + 22 f. foto, portr. şi facs. (Institut marksizma-leninizma pri ŢK KPSS).
- LOGHINOV, V. T. *Leninskaia „Pravda“ (1912—1914 gg.)* [„*Pravda*“ leninistă (1912—1914)]. Moskva, Izdatelstvo politiceskoi literaturî, 1972. 408 p. (Institut marksizma-leninizma pri ŢK KPSS).
- LUXEMBURG, ROSA. *Gesammelte Werke. Band 2. 1906 bis Juni 1911*. [*Opere complete. vol. 2. 1906—iunie 1911*]. Berlin, Dietz Verlag, 1972. 34 + 590 p. (Institut für Marxismus-Leninismus beim ZK der SED).
- LVIN, TAKIN. *Istoriia rabocego dvijeniiia Birmî*. *Perevod s birmanskogo Ayng Vina i Cen Ira*. [*Istoria mişcării muncitoreşti birmane*]. Moskva, Izdatelstvo „Progress“, 1972. 224 p. cu tab.
- MADAULE, JACQUES. *Istoria Franţei*. Vol. 1—3. Traducere din limba franceză de Eugen Rusu. Prefată şi control ştiinţific de Gh. N. Cazan. Bucureşti, Editura politică, 1973.
- MALINOWSKI, MARIAN. *Geneza P.P.R. [Originile Partidului Muncitoresc Polonez]*. Warszawa, Ksiazka i Wiedza, 1972. 563 p.
- MANCHESTER, WILLIAM. *Armele lui Krupp. 1587—1968*. Traducere din limba engleză de Mihai Atanasescu, Doina Tulpan şi Rudolf Efraim. Cuvînt înainte de Constantin Antip. Bucureşti, Editura politică, 1973. 1 053 p.
- MEAD, W. R. şi HALL, WENDY. *Scandinavia*. With 31 illustrations and a map. London, Thames and Hudson, 1972. 208 p. + 8 p. ilustr. (Nev Nations and Peoples).
- *A népi Magyarorszag negyed százada. Nemzetközi tudományos ülészak Magyarorszag felszabadulásának 25 évfordulóján*. (Budapest, 1970, március 16—17). [*Un sfert de secol al Ungariei populare. Sesiune ştiinţifică internaţională cu prilejul celei de-a 25-a aniversări a eliberării Ungariei (Budapesta, 16—17 martie 1970)*]. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1972. 431 p. (Az MSZMP Központi Bizottságának Párttörténeti Intézete és Politikai Főiskolája).
- *Obrazovanie Soiuzu Sovetskikh Soşialisticeskikh Respublik*, Sbornik dokumentov. K 50 letiiu SSSR. [*Crearea Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste*]. Moskva, Izdatelstvo „Nauka“, 1972. 532 p. (Akademiia nauk SSSR. Institut istorii SSSR).

- OZEROV, L. S. *Stroitelstvo soŭializma v SSSR i mejdunarodnaia proletarskaia solidarnost (1921—1937 gg.)*. [Construirea socialismului în U.R.S.S. și solidaritatea proletară internațională (1921—1937)]. Moskva, Izdatelstvo „Misl“, 1972. 238 p.
- PELLETI, ANTOINE și GOBLOT, JEAN-JACQUES. *Materialismul istoric și istoria civilizațiilor*. Traducere din limba franceză de Demetru Oroveanu și Sanda Oroveanu. București, Editura politică, 1973. 189 p. (Idei contemporane).
- PETRANOVIĆ, BRANKO ; ŠTRBAC, ČEDOMIR și STOJANOVIĆ, STANISLAV. *Jugoslaviја u mejdunarodnom radničkom pokretu*. [Jugoslavia în mișcarea muncitorească internațională]. Beograd, Institut za mejdunarodni radnički pokret, 1973. 348 p.
- POLTORAK, ARKADII. *Epilogul de la Nürnberg*. În românește de Alfred Neagu. Iași, Editura „Junimea“, 1972. 384 p. + 16 foto.
- RECHOWICZ, HENRIK. *Konsekwentna lewica komunistyczna Partia Polski. 1919—1938*. [Stinga consecventă a Partidului Comunist din Polonia, 1919—1938]. Warszawa, Wietza Powszechna, 1972, 184 p. (Biblioteka Wiedzy Współczesnej Omega, 227).
- *Revolutionsbriefe 1848/49*. [Scrisori din revoluție. 1848—1849]. Leipzig, Verlag Philipp Reclam jun., 1973. 446 p. (Geschichte und Kultur).
- *Rewolucja i władza ludowa w krajach europejskich. 1944—1948*. [Revoluția și puterea populară în țările europene. 1944—1948]. Warszawa, Książka i Wiedza, 1972. 387 p. (Zakład historii polskiego ruchu robotniczego Wyższej Szkoły Nauk Społecznych przy KC PZPR).
- ROHR, JEAN. *La Suisse contemporaine. Société et vie politique*. [Elveția contemporană. Societate și viață politică]. Paris, Librairie Armand Colin, 1972. 350 p. cu graf. și tab. (Collection U 2).
- *Rozhodující střetnutí. Dokumenty o činnosti KSČ od slovenské politické krize do února 1948*. [Înfruntări hotărâtoare. Documente privind situația Partidului Comunist din Cehoslovacia de la criza politică slovacă pînă în februarie 1948]. Praha, Svoboda, 1973. 336 p.
- RUSINOV, S. *Bolgariia na sovremionnom etape ekonomiceskogo razvitiia*. [Bulgaria în etapa actuală a dezvoltării economice]. Moskva, Izdatelstvo „Misl“, 1971. 284 p.
- *Russkie internacionalisti v borbe za Vengherskuju Sovetskuiu Respubliku. 1919 g. Sbornik dokumentov*. [Internaționaliștii ruși în luptă pentru Republica Ungară a Sfaturilor. 1919]. Moskva, Izdatelstvo politiceskoi literatury, 1972. 256 p. + 9 p. ilustr. și portr. (Institut marksizma-leninizma pri ŢK KPSS. Glavnoe arhivnoe upravlenie pri Sovete Ministrov SSSR. Institut istorii partii pri ŢK VSRP. Voenno-istoriceskii institut i Muzei VNA).
- SECCHIA, PIETRO. *Il Partito Comunista Italiano e la guerra di liberazione 1943—1945*. Ricordi, documenti inediti e testimonianze. Direzione e redazione: Giuseppe Del Bo. [Partidul Comunist Italian și războiul de eliberare. 1943—1945]. Milano, Feltrinelli Editore, 1973. 1 142 p. ca tab. (Istituto Giangiacomo Feltrinelli).
- STREY, JOACHIM și WINKLER, GERHARD. *Marx und Engels 1848/49. Die Politik und Taktik der „Neuen Rheinischen Zeitung“ Während der bürgerlich-demokratischen Revolution in Deutschland*. [Marx și Engels în anii 1848—1849. Politica și tactica gazetei „Neue Rheinische Zeitung“ în timpul revoluției burghezo-democrate din Germania]. Berlin, Dietz Verlag, 1972. 423 p.
- ŞTEMENKO, S. M. *La Marele stat-major*. Traducere din limba rusă. București, Editura militară, 1973. 384 p. + h. + 9 f. foto și portr.
- *1848. Augenzeugen der Revolution*. Briefe Tagebücher Reden Berichte. [1848. Martori oculari ai revoluției]. Berlin, Rütten et Loening, 1973. 386 p. cu ilustr. și facs.
- VINCZE EDIT ; ERÉNYI TIBOR și MILEI GYÖRGY. *Munkásmozgalom — történeti tanulmányok. Második, átdolgozott kiadás*. [Studii de istorie a mișcării muncitorești]. Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1972—1973. 192 p.
- WIŚLICZ — IWAŃCZYK, EUGENIUSZ. *Vuiește codrul. Pagini din Rezistența poloneză împotriva ocupației hitleriste*. Traducere din poloneză : Milică Moldoveanu. București, Editura militară, 1972, 286 p.

СОДЕРЖАНИЕ

ИССЛЕДОВАНИЯ И СООБЩЕНИЯ

МИХАЙ ФЭТУ: Политика союзов Румынской Коммунистической Партии в борьбе за учреждение и упрочение народно-демократической власти (1944—1947 гг.)	3
ФЛОРИЯ НЕДЕЛКУ: Р.К.П. в политической жизни Румынии (1934—1940 гг.) ..	17
ИОН СПЭЛЭЦЕЛУ: Солидарность демократических сил Румынии с антифашистским восстанием болгарского народа сентября 1923 г.	34
КОНСТАНТИН БОТОРАН, АУРЕЛ ХАРША: Из летописи традиций солидарности румынского народа с борьбой народов Латинской Америки для обороны и упрочения национальной независимости и суверенитета.	44
ГЕОРГЕ УНК: Национально-освободительное движение колониальных и зависимых народов в период между двумя мировыми войнами.	62

ОБСУЖДЕНИЕ

Воспитательно-гражданская функция истории. (III).	80
--	----

НА ПОМОЩЬ ИЗУЧАЮЩИМ ИСТОРИЮ Р.К.П. И РАБОЧЕГО ДВИЖЕНИЯ В РУМЫНИИ

Тематический план лекций и консультаций журнала «Анале де историе» на 1974 г.	99
--	----

★

Борьба за отстаивание независимости и национального существа румынского народа. Традиции совместной борьбы румынского народа и соживающих национальностей, за свободу и общественно-политический прогресс, до 1848 года: <i>Думитру Алмаш</i>	101
--	-----

МЕСТНАЯ ИСТОРИЯ

Ценные вклады в работах по местной истории: <i>Н.Г. Мунтяну</i>	108
Точки зрения по поводу рабочего и социалистического движения Олтении, в конце XIX-и начале XX вв.: <i>Ремус Дима</i>	144

ДОКУМЕНТЫ

Неопубликованная переписка Михаила Георгиу-Бужор: <i>Нора З. Мунтяну</i>	124
Неопубликованные фотографии из жизни и деятельности железнодорожников Ясс и Пашкань в период между двумя мировыми войнами: <i>Елисабета Ионица</i>	130
Свидетельства солидарности прогрессивной общественности Румынии со Георгием Димитровым и его товарищами во время Лейпцигского процесса.	135

ВОССТАНОВЛЕНИЯ

Борис Стефанов — Франчиск и Лили Панет — Николае Деляну	143
---	-----

★

Салвадор Альенде, Чили по новому пути. Бухарест, Политическое издательство, 1973: <i>Валтер Роман</i>	155
--	-----

КРИТИКА И БИБЛИОГРАФИЯ

Г. Адориан, Ион Бабич, Наталия Вылку. Георги Димитров. Румыно-болгарские революционные традиции. Бухарест, 1972, 180 стр.: <i>Силвия Истрате</i> ; Пиетро Секкия, Итальянская коммунистическая партия и Освободительная война 1943—1945 гг. Милано, Издательство Фельтринелли, 1973, 1190 стр.: <i>Мариа Ковач</i> ; Хуан Веласко Альварадо: Республика Перу по пути прогресса. Бухарест, Политическое издательство, 1973, 240 стр.: <i>Петре Барбулеску</i>	160
Библиографический справочник.....	170

SOMMAIRE

ETUDES ET COMMUNICATIONS

MIHAI FĂTU: La politique des alliances du Parti Communiste Roumain dans la lutte pour l'instauration et consolidation du pouvoir démocr-populaire (1944—1947).	3
FLOREA NEDELCU: P.C.R. dans la vie politique de la Roumanie (1934—1940).	17
ION SPALATELU: La solidarité des forces démocratiques de la Roumanie avec l'insurrection antifasciste de septembre 1923, du peuple bulgar.....	34
C. BOTORAN, A. HARŞA: De la chronique sur les traditions de solidarité du peuple roumain avec la lutte des peuples de l'Amérique Latine pour la défense et la consolidation de l'indépendance et souveraineté nationale.....	44
GHEORGHE UNC: Le mouvement de liberation nationale des peuples coloniaux et dépendants pendant la periode d'entre deux guerres mondiales.	62

DEBAT

La fonction éducatif-civique de l'histoire (III).	80
--	----

À L'AIDE DES CEUX QUI ETUDIENT L'HISTOIRE DU P.C.R. ET DU MOUVEMENT OUVRIER EN ROUMANIE

Le plan thematique des leçons et consultations de la revue „Anale de istorie“ pour l'année 1974.	99
---	----

★

La lutte pour la défense de l'indépendance et de l'existence national du peuple roumain. Les traditions communes dans la lutte du peuple roumain et des nationalités cohabitantes pour la liberté et le progrès social-politique jusqu'à 1848: <i>Dumitru Almaş</i>	101
---	-----

L'HISTOIRE LOCALE

Apports valeureux dans les ouvrages de l'histoire locale: <i>N.G. Munteanu</i>	108
Aspects concernant le mouvement ouvrière et socialiste de l' Oltenie à la fin du XIX-ème siècle et le début du XX-ème siècle: <i>Remus Dima</i>	114

DOCUMENTS

Correspondance inédite de Mihail Gheorghiu-Bujor: <i>Nora Z. Munteanu</i>	124
Photografies inédites concernant la vie et l'activité des ouvriers ferroviaire du Iassy et Paşcani pendant la période interbellique: <i>Elisabeta Ionişă</i>	130
Documents concernant la solidarité de l'opinion publique progressiste de la Roumanie avec Gheorghii Dimitrov et ses camarades pendant le procès de Leipzig.	135

EVOCATIONS

Boris Stefanov — Francisc et Lili Paneth — Nicolae Deleanu.....	143
---	-----

★

Salvador Allende, Chili sur une nouveau route, Edition Politique, Bucarest, 1973: <i>Valter Roman</i>	155
--	-----

CRITIQUE ET BIBLIOGRAPHIE

- Gh. Adorian, Ion Babici, Natalia Vileu, Gheorghe Dimitrov et les traditions révolutionnaires roumaino-bulgar**, Bucarest, 1972, 180 p.: *Silvia Istrate; Pietro Secchia*, Parti Communiste Italien et la guerre d'élaboration, 1943-1945, Editions Feltrinelli, Milano, 1973, 190 p.: *Maria Covaci; Juan Velasco Alvarado*, La République Peru sur la route du progrès, Edition politique, Bucarest, 1973, 240 p.: *Petre Bărbulescu*. Fichier bibliographique. 160
170

CONTENTS

STUDIES AND ESSAYS

- MIHAI FATU**: The Alliance Policy of the Romanian Communist Party in the Struggle for Establishing and Consolidating the People's Democratic Power (1944—1947) 3
FLOREA NEDELCU: The Romanian Communist Party in the Political Life of Romania (1934—1940) 17
ION SPALATELU: The Solidarity of the Democratic Forces of Romania with the Antifascist Uprising of the Bulgarian People in September 1923. 34
CONSTANTIN BOTORAN, AUREL HARSA: Chronicle of the Traditions of Solidarity of the Romanian People with the Struggle of the Peoples of Latin America for Defending and Consolidating National Independence and Sovereignty. 44
GHEORGHE UNC: National Liberation Movement of the Colonial and Dependent Peoples in the Years between the Two World Wars. 62

DISCUSSION

- THE Educational and Civic Function of History (III)** 80

*

IN THE HELP OF THOSE WHO STUDY THE HISTORY OF THE ROMANIAN COMMUNIST PARTY AND OF THE ROMANIAN WORKERS' MOVEMENT

- The theme plans of lessons and consultations of the magazine „Anale de istorie“ for 1974. 99
The Struggle of the Romanian People for Defending its Independence and National Existence. Traditions of Joint Struggle of the Romanian People and the Coinhabiting Nationalities for Liberty, Social and Political Progress till 1848. *Dumitru Almaş* 101

LOCAL HISTORY

- Valuable Contributions in Works about Local History: *N. G. Munteanu* 108
Aspects of the Workers and Socialist Movement in Oltenia at the End of the 19 th and the Beginning of the 20 th Centuries *Remus Dima* 114

DOCUMENTS

- Mihail Gheorghe-Bujor** — Unpublished Correspondence: *Nora Z. Munteanu* 124
Unpublished Photographs Concerning the Life and the Activity of the Railway Workers in Jassy and Pascani in the Period Between the Two World Wars: *Elisabeta Ioniţă*. 130
Evidence Concerning the Solidarity of the Progressive Public Opinion of Romania with Gheorghe Dimitrov and his Comrades during the Leipzig Trial 135

EVOCATIONS

- Boris Ştefanov** — **Francisc and Lili Paneth** — **Nicolae Deleanu** 143

*

- Salvador Allende**—Chili on a New Road, Political Publishing House Bucharest, 1973 *Valter Roman* 155

CRITICISM AND BIBLIOGRAPHY

- Gh. Adorian, Ion Babici, Natalia Vileu Gheorghe Dimitrov and the Romanian — Bulgarian Revolutionary Traditions**, Bucharest, 1972. 180 p.: *Silvia Istrate; Pietro Secchia* The Italian Communist Party and the War for Liberation 1943—1945, Feltrinelli Publishing House, 1973, 190p.: *Maria Covaci; Juan Velasco Alvarado*, Republic of Peru on the Road of Progress, Political Publishing House, Bucharest, 1973, 240 p.: *Petre Bărbulescu* 160
Bibliographic index. 170

INHALT

ARTIKEL — MITTEILUNGEN

MIHAI FĂTU: Die Bündnispolitik der Rumänischen Kommunistischen Partei im Kampf für die Einführung und Festigung der volksdemokratischen Macht (1944—1947).	3
FLOREA NEDELCU: RKP im politischen Leben Rumäniens (1934—1940).	17
ION SPĂLĂȚELU: Die Solidarität der demokratischen Kräfte Rumäniens mit dem antifaschistischen Aufstand des bulgarischen Volkes, im September 1923.	39
CONSTANTIN BOTORAN, AUREL HARȘA: Aus der Chronik der Solidaritäts-traditionen des rumänischen Volkes mit dem Kampf der Völker aus Latein-amerika für die Verteidigung und Festigung der Unabhängigkeit und der nationalen Souveranität.	44
GHEORGHE UNC: Die nationale Befreiungsbewegung der kolonialen und ab-hängigen Völker in dem Zeitabschnitt zwischen den beiden Weltkriegen.	62

DEBATTE

Die erzieherische-staatsbürgerliche Funktion der Geschichte (III).....	80
--	----

ZUR HILFE DERER DIE DIE GESCHICHTE DER RKP UND DER ARBEITERBEWEGUNG AUS RUMÄNIEN STUDIEREN

Der Themenplan der Lektionen und Konsultationen der Zeitschrift „Anale de istorie“ für das Jahr 1974.	99
---	----

★

Für die Verteidigung der Unabhängigkeit und des nationalen Wesens des rum-änischen Volkes. Gemeinsame Kampftraditionen des rumänischen Volkes und der mitwohnenden Nationalitäten für Freiheit und sozial-politischen Fortschritt bis 1848: <i>Dumitru Almas</i>	101
--	-----

ÖRTLICHE GESCHICHTE

Wertvolle Beiträge in Studien der örtlichen Geschichte: <i>N.G. Munteanu</i>	108
Aspekte über die Arbeiterbewegung und sozialistischen Bewegung zu Ende des XIX-ten Jahrhunderts und am Anfang unseres Jahrhunderts.	114

DOKUMENTE

Unveröffentlichte Korrespondenz Mihails Gheorghiu Bujor: <i>Nora Z. Munteanu</i>	124
Neue Photographien über das Leben und die Tätigkeit der Eisenbahnarbeiter aus Iași und Pașcani in der Zeitspanne zwischen den beiden Weltkriegen: <i>Elisabeta Ioniță</i>	130
Beweise über die Solidarität der fortschrittlichen offenen Meinung Rumäniens mit Gheorghiu Dimitrov und seine Kameraden, in der Zeit der Leipziger Prozesse.	135

WACHRUFEN

Boris Ștefanov — Francisc und Lili Paneth — Nicolae Deleanu	143
---	-----

★

Salvador Allende, Chile auf einem neuen Weg, Politischer Verlag, Bukarest 1973: <i>Valter Roman</i>	200
---	-----

CHRITIK UND BIBLIOGRAPHIE

Gh. Adorian, Ion Babici, Natalia Vilcu, Gheorghiu Dimitrov und die revolutionäre rumänisch-bulgarische Traditionen, Bukarest, 1972, 180 S.: <i>Silvia Istrate</i>	
Pietro Secchia, Die Italienische Kommunistische Partei und der Befreiungs-krieg 1943—1945, Feltrinelli Verlag, Milano, 1973, 480 S.: <i>Maria Covaci</i>	
Juan Velasco Alvarado, Die Republik Peru auf dem Weg des Fortschritts, Poiltischer Verlag, Bukarest, 1973, 240 S.: <i>Petre Bărbulescu</i>	160
Bibliographische Kartei.	170

Redactori : Ion Calafeteanu, Elena Mureșan, Constantin Petculescu, Nicolae Rauș

Colaboratorii și cititorii revistei pot să se adreseze redacției în fiecare zi între orele 10—12.

Adresa redacției este : București, strada Ministerului nr. 4, telefon : 17.01.60, interior 442 ; 722 ; 369 ; 948.

Revista „Anale de istorie” a Institutului de studii istorice și social--politice de pe lângă C.C. al P.C.R. apare o dată la două luni. Abonamentele se fac la oficiile poștale, prin factorii poștali și difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate.

Revista se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei.

Prețul unui număr — 6 lei ; abonamentul pe 6 luni — 18 lei, pe un an — 36 lei.

Cititorii din străinătate pot face abonamente adresându-se întreprinderii „ROM-PRESFILATELIA” — Serviciul Import-Export presă — București — Calea Griviței nr. 64—66, P.O.B. Box 2001.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Științei”

58957

PROLETARI DIN TOATE ȚĂRILE, UNIȚI-VĂ!

anale de istorie

anul XIX

6

1973

4959

0 III 2005

97

CITITORILOR ȘI COLABORATORILOR REVISTEI

ANALE DE ISTORIE

Călduroase felicitări și cele mai bune urări de sănătate
și spor în activitate cu prilejul aniversării Republicii
și al ANULUI NOU

Colectivul de redacție

INSTITUTUL DE STUDII ISTORICE ȘI SOCIAL-POLITICE
DE PE LÎNGĂ C.C. AL P.C.R.anale de
istorie

Anul XIX

6

1973

SUMAR

ARTICOLE ȘI COMUNICĂRI

- ȘTEFAN PASCU, ARON PETRIC: Ideea de unitate național-statală în conștiința poporului român. 3
- GHEORGHE SURPAT: Legitatea creșterii rolului conducător al P.C.R. în procesul edificării și dezvoltării socialismului în țara noastră 24
- PARASCHIVA NICHITA: Evoluția și unele aspecte inedite ale activității Frontului Național Democrat. 38
- VASILE PETRIȘOR: Noi contribuții la crearea și semnificația primelor organizații profesionale muncitorești din România (1846—1872). 48
- CONSTANTIN DROPU: O lucrare inedită a lui Lucrețiu Pătrășcanu privind reforma agrară în România din 1921 și urmările ei 64

★

- Un moment de seamă din istoria popoarelor iugoslave (La a 30-a aniversare a Republicii Socialiste Federative iugoslave): *Vladimir Zaharescu* 71

ÎN AJUTORUL CELOR CE STUDIAZĂ ISTORIA P.C.R.
ȘI A MIȘCĂRII MUNCITOREȘTI DIN ROMÂNIA

- De la originile și începuturile mișcării muncitorești la făurirea partidului politic al proletariatului român. 86
- Drumul ascendent al mișcării muncitorești din România la începutul secolului al XX-lea. 94

EVOCĂRI

- Zamfir Arbore • Constantin Mănescu 100

DOCUMENTE

- Noi date privind publicistica lui Teodor Diamant: *Ion V. Cojocaru* 109
- Contracte de muncă la Galați în prima jumătate a secolului al XIX-lea: *Margareta Guziec* 111

MIȘCAREA MUNCITOREASCĂ INTERNAȚIONALĂ

HEINZ KARL : (R. D. Germană) Lupta Partidului Comunist din Germania pentru realizarea unității de acțiune a clasei muncitoare (1918—1945) .	115
NICOLAE COPOIU : Considerații privind dezvoltarea mișcării muncitorești internaționale la începutul secolului al XX-lea (1900—1914)	125

VIATA ȘTIINȚIFICĂ

Aniversarea a 300 de ani de la nașterea lui Dimitrie Cantemir în țară și peste hotare	144
Simpozion româno-maghiar. București, august 1973	154
Simpozion româno-sovietic. București, 3—6 octombrie 1973	158
Sesiune științifică internațională pe tema : „Probleme ale făuririi și dezvoltării bazei economice a socialismului”	160
Sesiune științifică cu tema : „Apărarea patriei — cauză și operă a întregului popor”	164
Cea de-a 9-a Conferință anuală de istorie a mișcării muncitorești. Linz — 11—15 septembrie 1973.	164
Sesiune științifică jubiliară consacrată celei de-a 50-a aniversări a insurecției din septembrie 1923 din Bulgaria	165
Budapesta — Colocviu științific internațional pe tema : „Istoriografia celui de al doilea război mondial privind Europa centrală și de sud-est”	166
Moscova. Conferință științifică internațională	167

CRITICĂ ȘI BIBLIOGRAFIE

CONSTANTIN PETCULESCU, Crearea Uniunii Tineretului Comunist. Editura politică, București, 1972, 320 p. : M. C. Stănescu. CONSTANTIN NUȚU, România în anii neutralității (1914—1916). Editura științifică, București, 1972, 345 p. : Augustin Deac. VIORICA MOISUC, Diplomația României și problema apărării suveranității și independenței naționale în perioada martie 1938 — mai 1940. Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1971, 324 p. : Victor Axenciuc, Ion Calafeteanu. Tradiții ale poporului român de solidaritate și prietenie cu poporul chinez. Editura politică, București, 1973, 478 p. : Romulus Budura. Spania. 1936—1939. Editura „Vojno-izdavački zavod”, Belgrad, 1973 : Petre Iosif	168
GHEORGHE CRISTESCU 	186

COLEGIUL DE REDACȚIE

GHEORGHE MATEI — redactor-șef, **ION ARDELEANU**, **AUGUSTIN DEAC**, **GHEORGHE I. IONIȚĂ**, **N. G. MUNTEANU**, **MIRCEA T. MUȘAT**, **PARASCHIVA NICHITA**, **NICOLAE PETREANU**, **ARON PETRIC**, **VASILE PETRIȘOR** — redactor-șef adjunt, **VALTER ROMAN**, **VIRGIL SMÂRCEA** — secretar general de redacție, **ȘTEFAN VOICU**, **VLADIMIR ZAHARESCU**

LA ANIVERSAREA A 55 DE ANI DE LA FORMAREA
STATULUI NAȚIONAL UNITAR ROMÂN

Ideea de unitate național-statală în conștiința poporului român

ȘTEFAN PASCU, ARON PETRIC

Cel ce cunoaște cu adevărat istoria poporului român, aspirațiile sale, psihologia sa, cel ce nu ignorează realitatea etnică a teritoriului carpatino-danubian, locuit de populație românească compactă, va înțelege și va recunoaște anumite permanențe ce străbat veacurile evului mediu, ca un fir roșu, condiționându-se și întrepătrunzându-se neîncetat, împlinindu-se fără conținere pînă la maturizarea lor deplină : unitatea limbii și comunitatea culturii, interdependența economică a celor trei provincii istorice românești — Muntenia, Moldova și Transilvania — premisă a comunității lor economice, profilul spiritual asemănător pînă la identitate a tuturor ramurilor poporului român. Cunosînd și recunoscînd asemenea realități, nimeni nu va fi surprins de anumite manifestări, permanente și acestea, caracteristice și ele istoriei poporului român. Între acestea a fost și aceea a unității politice, de stat a provinciilor locuite de acest popor.

Mai întîi a fost ideea ce sălășluia în mințile și inimile oamenilor, mai deslușită în gîndirea celor învățați, mai difuză în mințile oamenilor de rînd. Izvoarele medievale, bizantine și apusene, în repetate rînduri subliniază asemenea realitate. Ea este amplificată de învățații umaniști români, italieni, maghiari, sași, polonezi etc.

De aici, de la afirmarea acestei conștiințe în scrierile vremii, nu era decît un pas pînă la transformarea ei în idee politică, folosită în scopuri politice. A folosit-o Despot Vodă în proiectele sale ambițioase, știind că este prezentă în mintea celor cărora li se adresa, boieri și țărani ostași. O folosesc unii boieri munteni pe la mijlocul secolului al XVI-lea, care afirmă, adresîndu-se locuitorilor de peste munți, că ei fără cei din Muntenia nu pot fi și cele două țări de asemenea nu pot fi una fără cealaltă.

Ideea odată conturată și răspîdită, odată pătrunsă în conștiința oamenilor, se transformă în tendințe de unitate politică, tendințe urmărite de cei mai înaltați dintre voievozii și domnii români, realizate parțial, temporar sau deplin, de aceștia. Iancu de Hunedoara, voievod al Transilvaniei era socotit și a fost în realitate și „căitan“ sau chiar voievod și al Munteniei ; Vlad Țepeș socotea Muntenia și Transilvania „o singură țară“ ; Ștefan cel Mare, la rîndul său, socotea, de asemenea, Munte-

nia „o altă Valachie“, alături de Moldova sa, străduindu-se din răspuțeri să le unească sub domnia sa pe amândouă, după cum unise un teritoriu întins din Transilvania, unde întemeiază și episcopii supuse jurisdicției celor din Moldova, iar brașovenii îl chemau cu „mare dor și dragoste“, socotindu-l ales „pentru cîrmuirea și apărarea părților Transilvaniei“¹.

Gîndurile se conturează tot mai limpede nu numai în mintea celor mai învățați și mai buni intuatori ai realităților, ci deopotrivă și în a mulțimilor. Limpezirea gîndurilor explică și transformarea tendințelor în faptă. Prefacerea se petrece în a doua jumătate a veacului al XVI-lea, cînd tipăriturile coresiene de la Brașov erau destinate tuturor românilor, din provinciile românești, învățați și mai puțin cultivați, cu deosebire cele în limba română; cînd spre Brașov se îndreptau negustorii și negoatele celor trei provincii, orașul de sub Tîmpa, devenind un adevărat „emporiu“ pentru toate acestea; cînd unii boieri declarau că „muntenii vor să fie la un loc și în unire cu Țara Moldovei, fiind toți de o limbă și de o lege“²; cînd, după victoria lui Mihai Viteazul la Călugăreni, îndrăznețul domn muntean își trimitea oamenii de încredere să pregătească țărînimea română din Transilvania pentru temerarul act înfăptuit în toamna anului 1599, socotind Transilvania, așa cum o socotea după aproape trei veacuri alt mare gînditor și patriot, Nicolae Bălcescu, „cetate naturală, scăparea neamurilor în epocile grele ale istoriei“³. Și ceea ce e mai important și mai semnificativ, este pătrunderea în conștiința poporului nu doar a ideii și nu doar a tendințelor, ci a dorinței și a strădaniei pentru realizarea unității. Și la pragul de trecere de la veacul al XVI-lea la cel următor era o realitate această conștiință populară. O afirmă cronicarii vremii, buni cunoscători ai realităților, așa cum făcea, de pildă, Ștefan Szamosközi și Georg Kraus cînd spuneau „că la vestea luptei“ de la Șelimbăr, „românii din satele și cătunele Transilvaniei s-au răscolat peste tot, încrezători că au un domn din neamul lor“⁴.

Stăpîn și al Transilvaniei, prin fapta sa temerară și sabia sa vitează, Mihai își manifestă fără ocoliș și fără întîrziere voința de a nu ceda nimănui Transilvania. Unul din cele dintîi semne ale acestei voințe a fost medalia comemorativă cu chipul lui Mihai Viteazul, domn al celor „două Valachii“, Transalpină (Muntenia) și Cisalpină (Transilvania). Semnificație asemănătoare avea și numirea în dregătoriile cheie a unor oameni de încredere dintre boierii munteni, daniile făcute acestora precum și unor români ardeleni, introducerea limbii române în cancelarie, titlul său de „domn a toată Țara Ardealului și a Țării Românești“, înființarea episcopiei ortodoxe la Alba Iulia, sub jurisdicția metropoliei de la Țirgoviște, scutirea preoților români de robotă, unele drepturi pe seama țărănilor români, anumite privilegii pentru secui și sași, etc., etc.

Domn peste Muntenia și Transilvania, Mihai se voia domn și al Moldovei. Mai întîi are grijă să se înțeleagă „cu mai toți locuitorii Moldovei“, astfel că îndată ce-și va face apariția la hotarele ei, „cu toții să i

¹ Ștefan Pascu, *Marea adunare națională de la Alba Iulia*, Cluj, 1968, p. 19—20.

² I. Bogdan, *Documente privitoare la relațiile Țării Românești cu Brașovul, și cu Țara Ungurească în secolele al XV-lea și al XVI-lea*, București, 1905.

³ N. Bălcescu, *Istoria românilor sub Mihai Vodă Viteazul*, în *Opere*, vol. II, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1953.

⁴ Ștefan Pascu, *Mișcări țărănești prilejuite de intrarea lui Mihai Viteazul în Transilvania*, în *Studii și materiale de istorie medie*, I, 1956, p. 123—154.

se supună". Înțelegerea a fost ușurată de voința celor ce doreau asemenea cîrmuire. Și o dovediră atunci cînd temerarul domn, învingînd greutăți trecu Carpații, în primăvara anului 1601. Oști și cetăți moldovene i se supun una după alta; Mihai fu primit de moldoveni cu „mare însuflețire”. Iar jurămîntul de credință al acestora cuprindea legămîntul de a fi drepți și cu credință „stăpînitorului Ardealului, Țării Românești și Moldovei, Măriei sale lui Mihai Vodă și Măriei sale lui Pătrașcu Vodă”. Pentru a-și consolida stăpînirea, pentru a-și întări baza socială, Mihai nu întîrzie să repete măsurile din Transilvania: scutirea de anumite dări a țărănimii și orășenimii, titlul său care cuprindea acum toate provinciile românești, pecetea solemnă ce însuma stemele acestora: vulturul muntean cu crucea-n cioc, bourul moldovean, leii ardeleni, iar de o parte și de alta Mihai și fiul său Pătrașcu. „Pohta” ce „pohtise” se împlinise. „Hotaru Ardealului, Moldova și Țara Românească” erau unite sub aceeași domnie. Se înfăptuise o veche dorință a milioaneilor de oameni, gîndul celui mai îndrăzneț dintre gînditorii politici ai vremii. Se înfăptuise o mare visare ce sălășluia în mintea mulțimilor, în conștiința poporului român. „Acum românul s-a înfrățit cu românul și toți au una și aceeași patrie, una și aceeași cîrmuire națională, astfel cum ei n-au fost din vremile uitate ale vechimii”, scria, cu entuziasm patriotic, Nicolae Bălcescu.⁵

Dar vicisitudinile vremurilor, marea boierime trădătoare și dușmanii din afara țării s-au coalizat împotriva acestei istorice înfăptuiri și împotriva înfăptuitorului. Și erau multe vicisitudinile, numeroși și puternici potrivnicii. În fruntea lor generalul imperial Basta, ocrotit și îndemnat de însuși împăratul Rudolf. Învins la Mirăslău de vrăjmașii uniți, Mihai aleargă după sprijin la împăratul habsburg. După tergiversări și subterfugii, cu gîndul la Transilvania pe care o pierduse, Rudolf acceptă înțelegerea cu Mihai. Încă odată marele domn își călcă pe inimă, încă odată înghiți paharul amar cu gîndul la înfăptuirea dorită de poporul român. Izbînda de la Gurăslău, din „Țara Silvaniei”, de la început de august 1601, îi spori nădejdi. Porunci adresă locuitorilor Transilvaniei de a i se supune, răspunsuri temerare a îndreptat lui Basta și lui Rudolf la scrisorile acestora de a renunța la Ardeal.⁶

Dar călăii lui Basta au pus capăt vieții unui om mare în gînd și viteaz în faptă, iar dușmanii poporului au zădărnicit marea înfăptuire. Nu i-au putut zădărnici, însă, însemnătatea pentru vremea săvîrșirii ei și pentru vremurile ce au urmat. Conștiința unității a sporit mereu în intensitate și de aceea a constituit un îndemn și o pildă pentru toate marile înfăptuiri de după aceea. „Aducerea aminte a acelor timpuri eroice” a deșteptat în poporul român simțul datoriei de a păstra și a mări pentru viitorime această prețioasă moștenire.

Legăturile dintre provinciile românești continuă fără întrerupere în întreg veacul al XVII-lea. Cele economice sînt întregite de cele politice și amîndouă de cele culturale. Cele dintîi sînt consemnate uneori în tratate scrise. 12 asemenea tratate se cunosc din secolul al XVII-lea. Uneori, cînd vremurile se mai așează, iar liniștea relativă își găsește loc și în țările române, conștiința unității sporește și ea în intensitate. Dacă cei

⁵ N. Bălcescu, *Op. cit.*, p. 289.

⁶ Ștefan Pascu, *Mihai Viteazul, Unirea și centralizarea țărilor române*, Editura politică, București, 1973, p. 84—85.

ajunși în fruntea treburilor obștești sesizează și canalizează aceste tendințe reînvie vremurile lui Mihai. Gabriel Bethlen, principele Transilvaniei, Radu Mihnea, domnul Munteniei și Ștefan Tomșa al Moldovei răspund acestor dorinți prin tratatul de alianță și întrajutorare, legându-se „să fie ca frații și să nu se lase unul de altul pînă la moarte”⁷. Alte asemenea înțelegeri urmează acesteia, tot mai cuprinzătoare. Atît de cuprinzătoare, încît între Muntenia, Moldova și Transilvania exista o adevărată „confederație”, premisa făuririi unei noi uniri, sub forma unui „regat al Daciei”, plănuir de principele Transilvaniei.

Ideea unei asemenea „confederații” apare pe la mijlocul secolului al XVII-lea, cînd într-o parte, cînd în cealaltă parte a Carpaților. Matei Basarab era socotit de oamenii vremii, învățații cărturari români, „voievod al acestor țări dacice”⁸. Aceștia-și închinau roadele ostanelilor lor cărturărești „întregii seminții românești”, „întregului neam românesc” oriunde s-ar afla, iar cei spre care-și îndreptau gîndurile, oameni simpli de multe ori, le prețuiau învățătura cuprinsă în cărți, cumpărîndu-le, sau copiindu-le cu multă osteneală.

Cuprindeau toate aceste năzuinți spre unire și unitate, exprimau conștiința poporului cu privire la obîrșia comună și, deci, îndreptățirea acestuia la o viață comună, scrierile învățaților cronicari moldoveni, munteni și ardeleni din același veac, al XVII-lea. Cînd aceștia proclamau asemenea lui Grigore Ureche că locuitorii de pe ambele versante ale Carpaților se trag „de la un izvod”, că „românii, cîți se află lăcuiitori... la Ardeal și la Maramureș de la un loc sînt cu moldovenii și toți de la Râm se trag”⁹, sau lui Miron Costin care demonstra felul neamului, din ce izvor și din ce seminții sînt locuitorii din toate provinciile țării noastre și „că toți un neam și odată descălecați sînt”¹⁰. Cu cît învățătura acestor oameni sporește, cu atît conștiința originii comune și a unității, nutrită de tot mai mulți și tot mai conștient, se oglindește mai limpede și mai pregnant în mintea și scrisul lor. Stolnicul Constantin Cantacuzino și Dimitrie Cantemir, de pildă, la începutul secolului al XVIII-lea proclamă sus și tare că toți românii, oriunde trăiau, „dintr-o fîntînă au izvorit și cură”, că aceștia au trăit, fără întrerupere, de la așezarea lor de „Ulpie Traian”¹¹... în urma lui Dechebal”. Din acești urmași ai romanilor, care „pînă acum necurmat lăcuiesc în Dachia”, adică pe ambele versante ale Carpaților.¹²

Conștiința vie a originii, continuității și unității, răspîndită în cercuri din ce în ce mai largi, a înregistrat o tot mai mare intensitate pe măsura maturizării trăsăturilor comune amintite, care influențează într-un grad superior transformarea conștiinței de neam în conștiință națională, categoria de neam în națiune. În această perioadă tendințele se conturează mai limpede și, uneori, acestea vădesc semne vizibile de a se transforma în luptă politico-socială conștientă spre realizarea marelui deziderat.

⁷ *Monumenta Comitialia Regni Transylvaniae*, VI, p. 358.

⁸ I. Bianu, N. Hodoș, *Bibliografia românească veche*, I, 1508—1716, p. 133—134.

⁹ Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*, ed. P. P. Panaitescu, București, 1958, p. 124.

¹⁰ Miron Costin, *Opere*, ed. P. P. Panaitescu, București, 1958, p. 241.

¹¹ Constantin Cantacuzino, *Istoria Țării Românești*, în *Opere*, ed. N. Iorga, București, 1901, p. 136—137.

¹² Dimitrie Cantemir, *Hronicul vechimei a româno-moldo-vlahilor*, ed. Gr. Tocilescu, București, 1901, p. 25, 50—51, 57, 86, 104, 109, 135, 195.

Semnificația luptei pentru egala îndreptățire a poporului român cu celelalte naționalități din Transilvania, plîngerile și memoriile episcopului Inochentie Micu, încoronate de acel *Supplex Libellus* din 1744, înaintat împărătesei Maria Tereza, nu au scăpat contemporanilor și nu au rămas fără urmări în deceniile și chiar veacul următor¹³. Semnificația mutațiilor înregistrate în conștiința poporului care își cerea dreptul la viață, la existență națională, a fost sesizată chiar și de contemporanii străini, surprinși de o asemenea „trezire”. Rettegi Görgy subliniază în *Memoriile* sale, ca un lucru de semnificații deosebite, teza cuprinsă într-un memoriu din 1761 înaintat de țărani din Hunedoara congregației nobiliare din Deva, că ei sînt locuitorii băștinași ai Transilvaniei, „rămășițe ale vechilor daci”¹⁴.

Este prezentă această conștiință în toate împrejurările, în toate marile momente, la toate categoriile și păturile sociale. Migrația masivă de țărani români din Transilvania spre Moldova și Muntenia își găsește explicația și în conștiința comunității etnice cu locuitorii acestor țări. Semnificații asemănătoare are și faptul că sute de tineri români ardeleni învățau în ultima treime a secolului al XVIII-lea în provinciile românești de la sud și est de Carpați¹⁵, după cum semnificații multiple și deosebite din toate aceste puncte de vedere a investit marea răscoală populară din 1784 de sub conducerea lui Horea. Mărturii tot mai numeroase, pe măsura cunoașterii veridice a răscoalei, adevăresc prezența ideilor de libertate națională, la orașe și la sate, conștiința originii romane, a continuității, ideea că românii sînt „băștinași” în această țară, legăturile răsculaților ardeleni cu frații din Muntenia și Moldova, dorința unora ca Transilvania să devină o țară românească, a altora de a uni chiar Transilvania cu Muntenia. Era manifestarea conștiinței naționale, vie în straturile de jos ale poporului, intuită de unii, înțeleasă de alții, propagată de cei mai luminați și mai îndrăzneți.

Și mai vădit apare această conștiință în cele două mișcări de mare amploare și semnificație : una cu caracter cultural-ideologic, luminismul, alta cu caracter politic-național, mișcarea *Supplex*-ului. Mișcări interdependente una de alta, ca filiație ideologică pe de o parte, și pe de alta prin promotorii lor, corifeii Școlii Ardelene : Samuil Micu, Gheorghe Șincai, Petru Maior, Ioan Budai-Deleanu, Ioan Molnar-Piuariu etc. Emanciparea socială și națională a poporului român pe temeuri istorice : originea, continuitatea, unitatea, pe temeiul dreptului firii, ca cei mai vechi și cei mai mulți, cei ce susțin, prin urmare, prin contribuția și munca lor, edificiul social, să se bucure de drepturi egale cu ceilalți¹⁶. Asemenea temeuri îndreptăteau „națiunea” română să ceară dietei, cancelariei aulice, curții imperiale să înlăture nedreptăți vechi, să așeze în locul acestora dreptatea. Așa cum vor cere alți răsculați, alți oameni cu mintea luminată, peste trei decenii numai, în Muntenia. Legătura dintre manifestările conștiinței naționale într-o parte și alta a Carpaților nu mai poate surprinde.

¹³ A. Decei, *Memoriul (Supplex Libellus) lui Inochentie Micu-Clain către Maria Tereza din anul 1744*, în anuarul Institutului de istorie și arheologie din Cluj, X, 1967, p. 23—40.

¹⁴ Rettegi Görgy, *Emelekezetre méltó dolgok 1718—1784*, ed. de S. Jako, București, 1970, p. 117.

¹⁵ L. Protopopescu, *Contribuții la istoria învățămîntului din Transilvania, 1774—1805*, București, 1966, p. 333—337.

¹⁶ D. Prodan, *Supplex Libellus Valachorum*, București, 1968.

Gheorghe Lazăr trecuse munții cu vreo patru ani în urmă, iar „Academia“ sa deveni „focarul din care scînteia entuziasmul patriotic“. Entuziasm patriotic însoțit de conștiința unității dintre ramurile poporului român, de o parte și de alta a Carpaților, care, ajutîndu-se unii pe alții, împreună să poată cîștiga „dreptățile“ țării ¹⁷.

Conștiința națională și ideea de unitate sporesc mereu. Mereu și tot mai pronunțate și mai limpede exprimate erau acestea în programele numeroaselor societăți literare din cele trei provincii românești, în *Gramatici*, *Geografii* și alte lucrări tipărite în acea vreme, în memorii și proiecte de constituție. În fiecare dintre ele se cuprinde, exprimată în chipuri diferite, ideea și dorința de unire, de dreptate, astfel ca toți să fie frați și toți să se bucure de drepturi. Nu mai era decît un pas spre concretizarea programului și acțiunilor în scopul realizării unității politice, urmare a dezvoltării comunității economice și cultural-ideologice. Într-o republică democratică, egali în drepturi și îndatoriri toți cetățenii, prin desființarea titlurilor de noblete și introducerea votului universal, libertatea muncii, emanciparea țăranilor, reforma agrară etc. — trebuiau să fie organizați românii de pe ambele versante ale Carpaților, potrivit programului societății conspirative româno-poloneze. „Patrie slobodă“ și „independentă“ pentru toți fiii națiunii române cuprindea proiectul de constituție a partidei naționale muntene. Rezolvarea problemei țărănești, forma de organizare republicană a statului pretindea societatea secretă *Frăția*, înființată de Bălcescu în 1843 ¹⁸.

Fusese pregătită, pas cu pas și ceas cu ceas, revoluția din 1848, continuare și dezvoltare a mișcărilor populare din 1784 și 1821. Nu se mai manifestaseră de vreo două veacuri și jumătate cu atîta intensitate dorințele și tendințele de unire a provinciilor românești, rezultat al potențării conștiinței naționale, aceasta la rîndul său al formării națiunii române. Se dovedește și cu acest prilej adevărul subliniat de tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al Partidului Comunist Român, că „națiunea a exercitat de la început o puternică înrîurire asupra progresului economic și social, asupra mersului înainte al popoarelor“, că „ideile comunității naționale au însuflețit poporul, i-au înzecit forțele în lupta pentru apărarea și propășirea patriei“ ¹⁹.

Intr-adevăr, ideile comunității naționale au străbătut întreaga revoluție de la 1848 din țările române. Aceste idei au fost prezente, active și puternice pe Cîmpia Libertății de la Blaj, cuprinse în programe, proclamate de mulțimi, exprimate în pagini antologice de cei mai sensibili dintre participanții moldoveni — Vasile Alecsandri, Alecu Russo, George Sion, de ardelenii cuprinși de fiorul măreției actului și acțiunii — George Barițiu, Al. Papiu-Ilarian, Andrei Mureșanu ș.a. Hai să dăm mină cu mină / Cei cu inima română / Să-nvîrtim hora frăției / Pe pămîntul României, cîntau oamenii, tineri și vîrstnici, bărbați și femei, prinși în hora cea mare.

¹⁷ E. Virtosu, *Tudor Vladimirescu, Glose, fapte și documente noi*, București, 1927, p. 103; Hurmuzachi, *Documente*, III, (Seria nouă), sub red. lui A. Oțetea, București, 1967, p. 141—145.

¹⁸ Șt. Pascu, *Marea adunare națională de la Alba Iulia*, p. 63—76.

¹⁹ Nicolae Ceaușescu, *Partidul Comunist Român — continuator al luptei revoluționare și democratice a poporului român, al tradițiilor mișcării muncitorești și socialiste din România*, Editura politică, București, 1966, p. 69—71.

Ideea și tendințele sînt cuprinse și exprimate fără echivoc în programele revoluționarilor moldoveni, în cel alcătuit la Brașov, sub impresia celor trăite pe Cîmpia de la împreunarea Tîrnavelor, *Prințipiile noastre pentru reformarea patriei*, și în cel formulat în Bucovina, *Dorințele partidei naționale în Moldova*, în care unirea Principatelor era socotită drept „cheia de boltă a întregului edificiu național”. Sînt cuprinse asemenea idei și tendințe în foile vremii, muntene — *Pruncul Român și Poporul Suvoran* — și în cele ardelene — *Gazeta de Transilvania, Foaie pentru minte, inimă și literatură, Organul național*.

În acea vară și toamnă a anului 1848, frămîntată, înviorată, măreață în gînduri și proiecte generoase, în acțiuni și activități memorabile, se înregistrează un pas însemnat înainte pe traiectoria conștiinței naționale și de unitate : tendințele se transformă în luptă deschisă, declarată pentru unirea țărilor române într-un stat democrat, de formă republicană, o Dacie cuprinzătoare ca teritoriu și populație. Congresul general al românilor proiectat de August Treboniu Laurian și Nicolae Bălcescu la București, în vara anului 1848, avea drept obiectiv principal de dezbateră și hotărîre „cauza generală a românilor”; voluntarii din Transilvania și Banat, în frunte cu vajnicii tribuni Simion Bărnuțiu, Aron Pumnul, Ioan Buteanu, Al Papiu-Ilarian, Ioan Axente-Sever, Constantin Romanu-Vivu ș.a., chemați în ajutorul revoluției muntene, niciunde nu s-ar fi „oștit cu foc mai mare, decît spre scăparea Principatelor”; adunarea națională propusă de Bălcescu ardelenilor în toamna anului 1848 trebuia să găsească mijloacele practice de unire a tuturor forțelor, spre salvarea revoluției și „spre fericirea națiunii române”; conferința de la Zlatna din iarna anului 1849, cu participarea prefecților și tribunilor ardeleni, în frunte cu Avram Iancu, a revoluționarilor munteni și moldoveni, în frunte cu Al. Gh. Goleșcu și Ion Ionescu de la Brad, a dezbătut mijloacele potrivite momentului pentru a se lucra pentru românism, pentru înfăptuirea „republicii române”; zbciumul lui Bălcescu pînă în ultimele zile ale revoluției ardelenene de a găsi calea unirii forțelor revoluționare române și maghiare era spre „mîntuirea Principatelor” unde e „temeiul naționalității române”²⁰.

Pentru tot ce a înfăptuit și pentru tot ce s-a străduit să înfăptuiască, revoluția din 1848 reprezintă o piatră de temelie pentru vremea desfășurării ei și pentru vremurile de după aceea, pentru toate înfăptuirile ce i-au urmat, care-și revendicau începuturile la 1848.

➤ Cea dintîi înfăptuire de deosebită însemnătate, la un deceniu doar de la revoluție, a fost Unirea Principatelor Române. Pe bună dreptate și cu deplină îndreptățire Unirea de la 1859 își caută și-și găsește temeiurile în proiectele și evenimentele de la 1848, deoarece conjunctura internațională după războiul Crimeii (Congresul de pace de la Paris, 1856 și Conferința de la Paris, 1858) fu doar „ocazia”, pe cînd „cauza” sălășluia în mintea și inima poporului român, în voința și străduința acestuia de unitate și prosperitate. De aceea nici forțele conservatoare din lăuntru și nici împotrivirile din afară n-au putut zădărnici aceste strădanii și tendințe cvasiunanime de unire, „dorința cea mai mare, cea mai generală, firească, legiuită și neapărată”, cum spunea Mihail Kogălniceanu. Alegerea, în unanimitatea glasurilor din cele două adunări electivă (5 ianuarie și 24 ianuarie 1859)

²⁰ Șt. Pascu, *Legături și trăsături de unitate ale revoluției de la 1848 în țările române*, în *Anale de istorie*, nr. 2/1973, p. 61—73.

a colonelului Alexandru Ioan Cuza ca domnitor al celor două Principate, manifestațiile populare entuziaste în toate orașele și satele moldovene și muntene zile de-a rîndul, manifestațiile asemănătoare în orașele și satele transilvane, constituie dovezi evidente și netăgăduite cu privire la conștiința vie, profundă a poporului român, țărani, muncitori, intelectuali, burghezie în formare, boierime liberală etc.²¹

Lucru asemănător se întîmplă la 1877, cînd fiii poporului român își jertfeau viața în tranșeele de la Plevna și Grivița, Rahova și Smîrdan, pentru consolidarea independenței României, de curînd proclamată. Cînd o solidaritate impresionantă se manifestă de-a lungul și de-a latul țării independente și a provinciilor românești încă subjugate. Cînd manifestațiile patriotice, îmbrăcate în veșminte felurite, toate însă sărbătorești, împlineau ofrandele materiale oferite de oameni cu stare și de oameni modesti deopotrivă. Cînd societățile culturale și cele științifice, din România, ca și din provinciile aflate încă sub dominație străină își motivau nașterea și ființarea prin nevoia lucrării pentru unirea și prosperitatea poporului român (Astra, Societatea pentru cultura și literatura română din Bucovina, Arboroasa, Junimea, Societatea pentru cultura română din Maramureș și cea din Arad, Liga culturală etc.).

Dezvoltarea conștiinței naționale a căpătat un nou și puternic impuls după apariția pe scena socială a țării noastre a proletariatului, odată cu încheierea și afirmarea în viața politică a mișcării muncitorești, socialiste. Încă din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea, clasa muncitoare din România se manifestă tot mai pregnant drept forța socială capabilă să preia în mîinile sale steagul marilor idealuri ale celor ce muncesc, ale luptei pentru eliberarea socială și națională, pentru formarea și consolidarea națiunii române. Astfel, într-un articol apărut în 1883 în revista socialistă intitulată simbolic „Dacia viitoare“, exprimîndu-se dorința socialiştilor de a participa la lupta pentru dezrobirea românilor aflați sub stăpînire străină, se arăta: „Nu vom avea o zi, un ceas de odihnă pe cît timp un frate al nostru va geme în lanțurile sclaviei și vom lupta necurmat așteptînd cu nerăbdare și credință în viitor fericita zi cînd, mină în mină, vom putea striga liberi și împreună: «Trăiască România»“ *.

Eforturile mișcării muncitorești și ale partidului său politic creat în 1893 sînt caracterizate printr-o mare complexitate și diversificare a metodelor și mijloacelor folosite în sprijinul luptei pentru desăvîrșirea statului național. În primul rînd, cu constanță remarcabilă, muncitorimea română și partidul său au luat atitudine ori de cîte ori s-au săvîrșit atentate asupra situației politice, culturale și economice a românilor din provinciile subjugate. În același timp, problema luptei de eliberare națională și-a găsit în documente ale mișcării socialiste, în scrierile unora dintre socialiștii români o temeinică fundamentare principială, în spiritul ideilor marxiste.

Acțiunile de realizare a aspirațiilor de unitate ce sălășluiau active în conștiința poporului român puteau fi îngreunate de forțele potrivnice, dumănănoase ce-și temeau dominația și stăpînirea. Nu puteau fi, însă, nici împiedicate și nici oprite în mersul lor tot mai impetuos, mai nestăvilit.

²¹ M. Kogălniceanu, *Discursuri parlamentare din epoca Unirii*, ed. I. Diclescu, București, 1959, p. 82—86; *Cuza Vodă, în memoriam*, Iași, 1973.

* „Dacia viitoare“, anul I, nr. 1/1883, p. 6.

Societățile culturale își intensifică activitatea patriotică; foile progresiste ale vremii devin mesagere ale acestor tendințe (*Carpații, Dacia viitoare, Unitatea națională, Tribuna, Gazeta Transilvaniei, România iredentistă, Națiunea, La Roumanie* etc. etc.); „Memorii” temeinice sînt scrise și difuzate în mai multe limbi, înștiințînd lumea cu privire la nedreptățile suferite de românii din monarhia austro-ungară și cu privire la dorința de unire a tuturor românilor (*Memoriul din 1882, Replica studenților din 1891, Memorandul din 1892* etc.). Fiecare din aceste acțiuni și toate la un loc constituie manifestații grăitoare ale solidarității și unității naționale a poporului român. A fost o amplă și complexă mișcare, sincronizată în timp și unitară în programe și acțiuni, care-și poate socoti începuturile la 1848, cea dintîi coloană de susținere, la care s-au adăugat altele, puternice și numeroase: 1859, 1877, 1891, întregite de altele apoi, tot atît de puternice, 1892—1895.

O mișcare amplă, memorandistă, desfășurată pe o perioadă de un deceniu și jumătate (1881—1895), o mișcare mereu ascendentă, culminînd cu istoricul *Memorand*, înaintat împăratului habsburg, dar, în același timp, lumii întregi, prin tipărirea și difuzarea lui (și cu ajutorul prețios al Ligii culturale) în mai multe limbi de circulație. Document izvorit din numeroase discuții și căutări ale celor mai reprezentativi dintre conducătorii politici ai românilor din Transilvania, în frunte cu George Barițiu, Ioan Rațiu, Gheorghe Pop de Băsești, Vasile Lucaciu, Eugen Broți, Iuliu Coroianu, Aurel Mureșan, Septimiu Albin etc. Document-sinteză care înfățișa situația nedreaptă la care erau condamnate masele de români transilvăneni, urmată de revendicările fundamentale ale vremii și ale împrejurărilor: politice, naționale, culturale, economice. *Ecoul Memorandului* a fost neașteptat de favorabil, în țară și străinătate. Scrieri, mai pretențioase și articole de presă, manifestații și demonstrații cu participarea unui mare număr de oameni au loc în România, în Transilvania și Bucovina, în Italia, Franța, Belgia și Anglia, în Cehia și Slovacia, Serbia, Croația și Slovenia etc. Cu prilejul procesului (mai 1894), asemenea manifestații se amplifică și se intensifică. Zeci de mii de persoane, țărani, meseriași, muncitori, intelectuali se adună la Cluj în semn de solidarizare cu fruntașii politici români, judecați pentru îndrăzneala de a fi pretins egală îndreptățire a poporului român din monarhia austro-ungară. „Ziua de azi, 7 mai 1894 — scria *Gazeta Transilvaniei* — va fi pentru pururea înscrisă cu litere de aur în paginile istoriei poporului român, ca o zi epocală, ca o zi de triumf a conștiinței naționale, ca o zi de izbîndă a civilizației europene. De ieri Clujul și-a schimbat fața — continua corespondentul *Gazetei* —. Cu toate trenurile și pe toate intrările Clujului veneau românii din toate părțile țării, cete, cete”. Alte manifestații în diferite părți ale Transilvaniei, la care participă sute și mii de persoane se adaugă celor din Cluj. Telegramme de solidaritate cu acuzații, întărite de zeci și sute de semnături le întregesc; se vorbea de o nouă revoluție, asemenea celei din 1848.

Cu atît mai mult cu cît manifestațiile de solidaritate în România au înregistrat o amploare, o varietate și o intensitate necunoscută pînă atunci. Mîtinguri în săli și în aer liber au loc, cu participarea a zeci de mii de persoane, la București, Iași și în alte multe orașe și țîrguri. Foi volante, poezii ocazionale, gazete cu caracter festiv se tipăresc și se răs-

pindesc peste tot, incitind la revoltă împotriva agresorilor. În fruntea acțiunilor erau personalități marcante ale vieții cultural-politice ca: Hasdeu, Vlahuță, Coșbuc, Delavrancea, Dulfu, Cincinat Pavelescu, Urechia, Radu Rosetti etc. Solidaritatea se prelungește pînă departe. Ziare de mare tiraj și de mare influență, personalități politice și culturale de mare prestigiu își spun cuvîntul în apărarea cauzei românilor în Franța, Italia, Spania, Belgia, Elveția, Anglia, Statele Unite etc. (Flourens, Clemenceau, Lavis, Zola, Proudhomme, Picot, Fava, Carducci, Canti, Morphyll, Carlyle, Bridges, Ball, Spooner etc. etc.)²².

Condamnarea și întemnițarea fruntașilor români a avut efecte cu totul potrivnice celor scontate de guvernul maghiar reacționar. Lupta românilor pentru desăvîrșirea unității, de o parte și de alta a Carpaților, sporește mereu. Lumea simte apropierea sorocului. Congrese studentești dezbate problema; în adunări populare se proclamă „voința națională a poporului român“ de a-și hotărî singur soarta; congresul naționalităților (români, slovaci și sirbi) pretinde autonomie politică pentru teritoriile locuite de ele, primul pas spre unificare; mitinguri de protest ale naționalităților împotriva serbărilor mileniului (1896) au loc la Viena și Paris. Fiecare manifestație era dominată de aceeași idee, de aceeași tendință, de aceeași dorință: „Unitatea națională, întruchipată în pinza cu culorile neamului român întruchiparea visurilor noastre a tuturor“²³.

Hotărîrea burgheziei române de a reintra în viața parlamentară (1904), de a-și face auzit glasul și pe această cale, marchează o perioadă nouă, mai activă și mai combativă. Serbările comemorative de la Putna din 1904 (400 de ani de la moartea lui Ștefan cel Mare), cele aniversare de la Sibiu din 1905 (1800 de ani de la cucerirea Daciei de către romani), cele aniversare din 1909 (50 de ani de la Unirea Principatelor etc.) au constituit momente hotărîtoare în mișcarea pentru unire și în cristalizarea și mai limpede a conștiinței poporului român cu privire la necesitatea unirii. O simțeau toți cei interesați, o cunoșteau mulți dintre răuvoitori, dar nu o mai putea împiedica nici o forță potrivnică. Tot mai fățiș se organiza și se desfășura lupta pentru unire în parlament, unde deputații ardeleni, bănățeni și bucovineni, sprijiniți de masele populare, orientați de cercurile politice progresiste din România își demonstrează tot mai convingător revendicările.

Rîndurile se strîng, forțele se unesc, deoarece nu era deloc greu de intuit apropierea deznodămîntului. Începutul sfîrșitului monarhiei dualiste era vizibil. De aceea nu se cuvenea pierdută nici o ocazie, nu trebuia ocolit nici un prilej. Dimpotrivă. Serbările „Astrei“ de la Sibiu din 1911 (50 de ani de la înființare) o demonstrează. Participă activ cele mai prestigioase figuri culturale și politice din Transilvania, din Bucovina și din România: Vasile Goldiș, St. Cicio-Pop, Octavian Goga, Sextil Pușcariu, I.L. Caragiale, Simion Mehedinți, Petre Liciu, Aristița Romanescu și mulți alții. Erau alături socialiștii din România, care, prin gîndul și

²² I. Papp, *Procesul Memorandului românilor din Transilvania*, vol. I—II, Cluj, 1932; V. Netea, *Istoria Memorandului românilor din Transilvania și Banat*, București, 1946; Z. Păclișanu, *Guvernele ungurești și mișcarea memorandistă a românilor din Ardeal*, în *Revista Fundațiilor* I. 1934, nr. 5, p. 323—358, nr. 6, p. 85—96, nr. 7, p. 100—128; Șt. Pascu, *Din răsunsetul procesului memorandist în masele populare*, Sibiu, 1944; D. Braharu, *Chestiunea română în Italia în timpul Memorandului*, Sibiu, 1942.

²³ „Luceafărul“, III, 1904, nr. 12—13.

condeiul lui C. Dobrogeanu-Gherea, declarau că „o țară cu un organism social trebuie să se dezvolte ca un organism întreg între marginile sale etnice... Când popoarele muncitoare conștiente vor dispune de soarta lor și a țării lor, atunci va suna și ceasul liberării națiunilor mici de sub jugul celor puternice, atunci va deveni cu adevărat posibilă întregirea țării noastre într-o Românie Mare, cuprinzând pe toți românii“²⁴.

Asemenea tendințe n-au mai putut fi stăvilit și abătute din drumul lor nici prin măsurile opresive (economice, politice și culturale) ale guvernelor maghiare, nici prin tratativele unor reprezentanți ai Partidului Național Român cu primul-ministru maghiar Istvan Tisza și nici prin cele cu curtea de la Belvedere a principelui moștenitor Franz Ferdinand. Dimpotrivă, activitatea tinerilor radicali, sprijiniți activ de social-democrați și de opinia publică, impulsionează tot mai mult mișcarea pentru drepturi democrat-burgheze și pentru autodeterminare.

Problema desăvîrșirii statului național unitar român — a cărui temelie fusese așezată odată cu unirea Principatelor, la 1859 — devenise o necesitate stringentă, impusă atât de condițiile obiective ale dezvoltării societății noastre, cât și de năzuințele fierbinți ale întregului popor.

Referindu-se la procesul de formare a statelor naționale, V.I. Lenin arătase în 1913 că : „...În toată Europa răsăriteană (Austria și Balcani) și în Asia, adică în țările vecine cu Rusia, transformarea burghezo-democratică a statelor — care pretutindeni în lume a dus, într-o măsură mai mare sau mai mică, la crearea de state naționale independente sau de state formate din naționalități cât mai apropiate și înrudite între ele — nu a luat încă sfîrșit sau se află abia la început“²⁵. Și, la un an după aceea, Lenin scria : „...Numai un orb nu poate să vadă în acest lanț de evenimente trezirea unei *serii întregi* de mișcări naționale burghezo-democratice, a unor tendințe de a forma state naționale independente și unitare“²⁶. Referirile priveau întru totul și pe români, menționați, de altfel, în mod direct, în lucrarea *Statistică și sociologie*, scrisă la începutul anului 1917, unde se arată că „foarte mulți români și sîrbi (în raport cu numărul total al românilor și sîrbilor) locuiesc în afara granițelor statului «lor», că în general «construcția de stat» în direcția burghezo-națională nu s-a terminat în Balcani nici chiar prin războaiele, s-ar putea spune, «de ieri» din 1911—1912“²⁷.

Izbucnirea și desfășurarea primului război mondial, ca expresie a ascuțirii contradicțiilor dintre marile puteri imperialiste angajate în lupta pentru reîmpărțirea lumii, acapararea de noi teritorii și bogății și înăbușirea luptei revoluționare a maselor, au făcut ca problema eliberării popoarelor asuprite în cadrul marilor imperii multinaționale să devină și mai acută.

²⁴ C. Dobrogeanu-Gherea, *Asupra socialismului în țările înapoiate*, București, 1911, p. 253.

²⁵ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 23, București, Editura politică, 1964, ediția a doua, p. 333.

²⁶ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 25, București, Editura politică, 1964, ediția a doua, p. 291.

²⁷ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 30, București, Editura politică, 1964, ediția a doua, p. 355.

Mișcarea muncitorească și socialistă din România, care se situa în avangarda forțelor progresiste din țara noastră, a condamnat războiul imperialist aducător al atîtor distrugerii și suferințe, militînd pentru o politică de neutralitate hotărîtă. În acest sens au fost organizate puternice acțiuni în favoarea păcii, pentru cucerirea de drepturi și libertăți democratice, pentru improprietărirea țăranilor, pentru un trai mai bun, care au culminat cu eroica luptă a muncitorimii din Galați din 13 iunie 1916, cu care s-au solidarizat masele muncitoare din restul țării.

Situîndu-se în rîndul partidelor și grupărilor de stînga din Internaționala a II-a, mișcarea socialistă din România s-a numărat printre inițiatorii Conferinței de la Zimmerwald (septembrie 1915). Pronunțîndu-se împotriva războiului imperialist, socialiștii români nu au încetat însă să militeze pentru rezolvarea uneia dintre problemele fundamentale care stăteau în fața poporului nostru în acea etapă : făurirea statului național unitar român, a cărui realizare ei nu o legau de jocul politic, diplomatic și militar al marilor puteri, ci o considerau ca o necesitate legică, bazată pe factori multisecolari de unitate, cerută de întregul curs al istoriei poporului nostru și de năzuințele lui de progres. Totodată, ei legau problema făuririi statului național de necesitatea asigurării unui regim de largi libertăți democratice pentru masele muncitoare, ceea ce nu se putea realiza decît în cadrul unei „republici sociale“, a unui stat în care conducerea să aparțină proletariatului.

Socialiștii români au subliniat rolul pozitiv al patriilor în dezvoltarea societății. Astfel, Mihail Gh. Bujor arăta că : „Patriile sînt cadre naționale și istorice de dezvoltare a popoarelor. În aceste cadre s-a întemeiat pentru fiecare națiune o existență proprie, cu tradițiile ei, cu viața ei sufletească, cu idealurile ei, cu civilizația ei, element prețios și indispensabil în concertul civilizației generale. În acest înțeles, patriile sînt necesare, căci numai înăuntrul acestor cadre popoarele și-ar putea dezvolta în voie și pe deplin toată originalitatea și toată puterea lor de creațiune. Acesta e unul — evident nu singurul — din motivele pentru care social-democrația se ridică împotriva ciuntirii țărilor constituite, împotriva frîngerii popoarelor în bucăți, împotriva suprimării vieții naționale a popoarelor“²⁸. Conchizînd, el arăta că socialiștii au proclamat „întotdeauna dreptul imprescriptibil și inviolabil al tuturor națiunilor la viață liberă și integrală“²⁹.

La izbucnirea primului război mondial, România a adoptat o poziție de neutralitate ; guvernul român s-a dezlegat de obligațiile ce și le asumase față de Austro-Ungaria.³⁰

În anii 1914—1916 în România s-a desfășurat o vie propagandă în favoarea eliberării teritoriilor aflate sub dominație străină, a unirii tuturor românilor într-un singur stat. O activitate susținută a depus, în această direcție, „Liga culturală“, care s-a reorganizat în decembrie 1914 și și-a schimbat denumirea, în mod semnificativ, în „Liga pentru unitatea politică a tuturor românilor“. Comitetul de conducere era alcătuit din personalități de frunte ale vieții politice și culturale de pe ambele versante ale

²⁸ „Calendarul muncii“ pe anul 1916, București, p. 55.

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ Vezi și *Unirea Transilvaniei cu România. 1 decembrie 1918*, București, Editura politică, 1970, p. 437.

Carpaților, ca : dr. Vasile Lucaciu — președinte, Barbu Ștefănescu-Delavrancea — vicepreședinte, Nicolae Iorga — secretar, Simion Mîndrescu — casier central, Nicolae Filipescu, Take Ionescu, dr. C. Istrati, Octavian Goga și I. Grădișteanu — membri. Mărturisindu-și crezul de luptă, noul comitet arăta într-un manifest că „unitatea culturală fără unitatea politică nu are nici o cheazășie. Pentru păstrarea unității culturale ni se impune unitatea politică. Nu din fericită coincidență a evenimentelor, nici din bunătatea altora va ieși România cea mare...”³¹.

În martie 1915 a avut loc în sala Ateneului din Capitală un „Congres al Românilor de peste hotare aflați în țară”, urmat de o întrunire publică în sala „Dacia”, în cadrul căreia s-a manifestat cu hotărîre pentru „unirea tuturor românilor”, preconizînd, în acest scop, o acțiune neîntîrziată a guvernului român. Astfel de întruniri au avut loc în aproape toate orașele României, la ele participînd mulți români de peste munți.

Lupta pentru desăvîrșirea Unirii se desfășura cu putere și în Transilvania, în ciuda măsurilor represive luate de autoritățile austro-ungare, care au întronat starea de asediu și au interzis activitatea politică. Nici mobilizarea și trimiterea pe fronturile de luptă a sutelor de mii de tineri și nici întemnițarea celor mai temerari intelectuali, muncitori și țărani n-au mai putut opri mersul impetuos al evenimentelor.

În vara anului 1916 România a intrat în război de partea Antantei, care promitea satisfacerea dezideratului unirii Transilvaniei cu țara, dorită de întregul nostru popor. Întreaga desfășurare a evenimentelor care au avut loc pînă în 1916 demonstrează că participarea României la primul război mondial nu a fost determinată de tendințe de cîmpire și anexiune teritorială, ci ea coincidea cu dorința arzătoare a maselor largi populare de a realiza unirea Transilvaniei cu România, făurirea statului național român unitar. În acest sens făcea mențiune și declarația de război a guvernului înaintată ministrului de externe al Austro-Ungariei, în care se arăta că „România... se vede nevoită de a intra în luptă alături de aceia care pot să-i asigure împlinirea unității sale”³².

Intrarea trupelor române pe teritoriul Transilvaniei și izgonirea armatelor austro-ungare din Brașov, Făgăraș, Sf. Gheorghe și din alte localități — pînă în apropierea Sibiului și Sighișoarei — au fost întîmpinate cu entuziasm de locuitorii acestor meleaguri românești.

Exprimînd gândurile locuitorilor din Brașov, „Gazeta Transilvaniei” scria la 24 august 1916 : „Bine ați venit ! strigăm noi cei de un singe și de-o lege.”³³ Sentimentele de bucurie ale locuitorilor erau însoțite de acțiuni concrete de sprijinire a armatei române ; de altfel, așa cum menționează documentele, mii de cetățeni din Ardeal și Bucovina s-au înrolat ca voluntari în armata română. Au fost și numeroase cazuri cînd tineri transilvăneni, mobilizați în cadrul armatei austro-ungare, au „dezertat” de pe front și s-au prezentat la unități românești, cerînd să fie încorporați alături de frații lor. Cînd a început contraofensiva germană și austro-ungară, armata română, după o rezistență dîră, a fost nevoită

³¹ „Adevărul” din 26 decembrie 1914.

³² *Cartea roșie austro-ungară*, doc. nr. 110.

³³ „Gazeta Transilvaniei”, nr. 185 din 7 septembrie 1916.

să se retragă și să cedeze inamicului nu numai teritoriul de peste munți, ci și Oltenia, Muntenia și Dobrogea. În teritoriul cotopt, ocupanții au instaurat un regim de jaf și aspră teroare, prădind bogățiile țării, supunând populația la impozite și contribuții excesive și urmărind cu cruzime pe toți cei ce se împotriveau măsurilor lor samavolnice, îndeosebi pe conducătorii mișcării revoluționare.

O situație grea exista și în Moldova — singurul teritoriu ce rămăsese neocupat —, aici îngrămădindu-se autoritățile și întreprinderile evacuate, precum și numeroși refugiați din provinciile cotopte. Numai în Iași, la o populație de aproximativ 70 000 locuitori, se adăugaseră peste 300 000 de oameni, ceea ce a creat grave probleme de aprovizionare, de cazare și luptă împotriva epidemiilor. În astfel de împrejurări, armatele germane și austro-ungare pregăteau o nouă ofensivă, menită a ocupa și ultimul colț de teritoriu românesc. Erau în joc, atunci, destinele statului român, ființa națională a poporului nostru. Armata română sprijinită de masele populare a găsit resursele de energie necesare și, animată de o fierbinte dragoste de țară, a reușit, în eroicele bătălii de la Oituz, Mărăști și Mărășești, să zdrobească ofensiva inamică și, trecând la contraatac, să obțină strălucitele victorii din vara anului 1917. „Victoria de la Mărășești — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — a reprezentat o contribuție importantă la înfrângerea militarismului german, un moment hotărâtor în lupta pentru eliberarea patriei noastre, pentru împlinirea idealului de unitate națională”³⁴.

Anii războiului, cu tot cortegiul de distrugeri și suferințe pe care acesta le aduce, îndeosebi în condițiile ocupării unei mari părți a teritoriului de către trupele inamice, a înăsprit și mai mult contradicțiile economice și social-politice existente în societatea noastră, determinând o intensificare a luptei revoluționare, de eliberare socială și națională; ea se desfășura în ritm crescând, pe măsura prelungirii războiului, atât în Transilvania, cât și în Oltenia, Muntenia și Dobrogea — ocupate de armatele germane și austro-ungare. De asemenea, pe teritoriul Moldovei, unde se găsea acum un număr sporit de muncitori, veniți odată cu întreprinderile evacuate, Partidul Social Democrat din România și sindicatele au organizat, în condiții de ilegalitate, numeroase acțiuni de apărare a intereselor maselor muncitoare. Pe acest fond, vestea izbucnirii revoluției burghezo-democrate în Rusia, din februarie 1917, care a doborât țarismul și, mai ales, victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie au găsit un teren deosebit de propice și în țara noastră, determinând o puternică însuflețire și trezind speranțe în rindurile proletariatului, țărănimii și ale altor pături muncitoare.

Nobilele idei proclamate de Revoluția din Octombrie privind „egalitatea și suveranitatea popoarelor”, dreptul acestora „la autodeterminarea liberă pînă la separare și formarea de state independente”, „desființarea tuturor privilegiilor și a îngrădirilor naționale” au fost îmbrățișate cu entuziasm nu numai de popoarele Rusiei, ci au devenit stindardul de luptă și al popoarelor care gemeau sub jugul asupririi habsburgice.

Acționînd în virtutea vechilor sale tradiții internaționaliste, proletariatul din România s-a solidarizat cu clasa muncitoare din Rusia, adu-

³⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîșirii construcției socialiste*, vol. 2, București, Editura politică, 1968, p. 469.

cîndu-și contribuția la lupta pentru apărarea cuceririlor revoluționare ale lui Octombrie³⁵.

Salutînd scopurile nobile ale revoluționarilor ruși, social-democrația română din Transilvania se exprima astfel prin paginile ziarului „Adevărul” : „Voi cereți ca nici o națiune să nu țină în asuprire pe alta, nici un neam să nu fie subjugat și fiecare popor singur să aibă dreptul de a se conduce. Nici o țară să nu răpească pămînt străin și nici o țară să nu ceară haraci — despăgubire de război — de la alta [...] Scopurile astea toate ale voastre, care sînt și ale tuturor socialiștilor din lume, sînt atît de mărețe și atît de sfinte, încît *vor trebui să ducă la izbîndă*”³⁶. În același spirit — de îmbinare a țelurilor sociale cu cele de eliberare națională — s-au exprimat și socialiștii din România. Vădind o înțelegere clară a sensului evenimentelor, ziarul „Mișcarea” din Iași scria, la 6 decembrie 1917, că „...revoluția rusă nu trebuie privită numai prin efectele ei imediate asupra noastră, ci și prin influența ce poate ea să aibă asupra intereselor mari și permanente ale neamului și statului nostru, interese pentru care am pornit la luptă...”

Avîntul luptei revoluționare a constituit principala trăsătură a vieții social-politice din această perioadă în întreaga lume. În acest climat a izbucnit revoluția burghezo-democratică din noiembrie 1918 în Germania, soldată, în unele provincii și orașe, cu instaurarea — pentru scurtă vreme — a puterii muncitorești, iar în octombrie-noiembrie 1918 s-a declanșat revoluția burghezo-democratică în Austro-Ungaria, în cursul căreia, sub loviturile luptei de eliberare națională a popoarelor asuprite, putredul colos dualist s-a prăbușit.

S-a adevărit, astfel, previziunea lui V.I. Lenin din 1916, că „lichidarea Austro-Ungariei nu reprezintă istoricește decît o continuare a destrămării Turciei, fiind, ca și aceasta, o necesitate a procesului istoric de dezvoltare”³⁷. Pe ruinele acestui imperiu s-a creat Republica Cehoslovacă, s-au unit într-un singur stat Serbia, Croația, Slovacia, Bosnia și Herțegovina, s-a refăcut Polonia, Austria a devenit republică, a luat naștere Republica Ungară independentă.

În cadrul acestui proces general european, cu caracter burghezo-democratic, s-a înscris și lupta maselor populare din țara noastră pentru eliberarea Transilvaniei de sub jugul habsburgic și unirea ei cu România. Ea a avut un caracter larg, antrenînd clasa muncitoare — forța cea mai activă în lupta revoluționară pentru unire —, țărănimea, intelectualitatea, alte categorii de oameni ai muncii. În condițiile date, burghezia — cu toate limitele determinate de poziția sa de clasă exploatatoare — a jucat un rol pozitiv în organizarea și desfășurarea luptei pentru unire. Mișcarea muncitorească și socialistă, în rîndurile căreia acționau oameni ai muncii români, maghiari, germani și de alte naționalități din Transilvania, a avut, în multe situații și momente, inițiativa în întreprinderea acțiunilor

³⁵ A se vedea și C. Cușnir-Mihailovici, Fl. Dragne, Gh. Unc, *Mișcarea muncitorească din România. 1916—1921. Crearea Partidului Comunist Român*, Editura politică, București, 1971, p. 59.

³⁶ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921*, Editura politică, București, 1966, p. 70.

³⁷ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 30, Editura politică, București, 1964, ediția a doua, p. 8.

necesare în vederea realizării unirii³⁸. Astfel, încă la 25 septembrie 1918, socialiștii români au inițiat contactul direct cu Partidul Național Român, în vederea constituirii Consiliului Național Român — organism alcătuit pe baze paritare între reprezentanții P.N.R. și ai mișcării socialiste. De asemenea, socialiștii români au organizat numeroase acțiuni de masă la care au participat atât oameni ai muncii români cât și maghiari, germani și de altă naționalitate, în care au demonstrat voința de eliberare de sub jugul dominației austro-ungare și de unire cu țara. Astfel, în cadrul marii întruniri a muncitorilor români de la Csepel, din ziua de 13 octombrie 1918, la care au participat și numeroși intelectuali și studenți, Tiron Albani, precizând poziția socialiștilor români, a arătat că ei cer ca „împreună cu toate națiunile din Ungaria, și românii să aibă drept de liberă dispunere asupra sorții lor, adică ei singuri să hotărască forma de stat în care vor să trăiască în viitor”³⁹. În același sens s-au pronunțat și numeroși muncitori participanți la întrunire. Puternice manifestări ale maselor populare s-au desfășurat în acea perioadă în multe localități din Transilvania, cererile de pace, drepturi politice, libertate și desăvârșirea unității de stat fiind prezente pretutindeni. Constituirea Consiliului Național Român, alcătuit din cîte 6 reprezentanți ai socialiștilor și 6 ai Partidului Național Român, în ziua de 31 octombrie 1918, deci imediat după dezlănțuirea revoluției burghezo-democrate, a dat un nou impuls luptei pentru doborîrea regimului împilator dualist, pentru eliberarea Transilvaniei și unirea ei cu țara.

Cuprinzînd întreaga monarhie, revoluția a cunoscut o intensitate deosebită și unele trăsături proprii în Transilvania, în funcție de situația acestei provincii. Întrucît, în Ungaria, conducătorii proaspetei republici instaurate urmăreau să tempereze procesul transformărilor democratice și să mențină, sub diferite formule, dominația asupra unor teritorii în care majoritatea populației era nemaghiară — printre care și Transilvania —, masele populare din această provincie și-au întetit lupta lor pentru atingerea unor obiective cu caracter economic și politic, printre care lichidarea marii proprietăți moșierești și improprietărirea țăranilor; libertăți democratice; votul universal; îndepărtarea aparatului de stat burghezo-moșieresc maghiar; aplicarea dreptului de autodeterminare națională în Transilvania și unirea ei cu România.

Pentru masele muncitoare devenise pe deplin clară împletirea strînsă ce exista între rezolvarea problemelor sociale și a celei naționale. Într-un articol de fond, intitulat *Ce vrem?*, organul de presă al socialiștilor români arăta la 10 noiembrie 1918: „Revoluția și capitulația a creat pentru toate națiunile din țară puțința ca singure să-și hotărască soarta, singure să decidă asupra viitorului lor și singure să-și croiască cadrele de stat în care vor dori să trăiască în viitor [...] Consiliul Național Român este chemat acum a merge cu un pas mai departe și a declara în mod clar și lămurit că voim ca întreg poporul român din Ungaria, Transilvania

³⁸ A se vedea și prof. univ. Miron Constantinescu, prof. univ. Ștefan Pascu (sub redacția...), *Desăvîrșirea unificării statului național român. Unirea Transilvaniei cu vechea Românie*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1968, p. 293.

³⁹ „Adevărul”, anul XIV, 1918, nr. 40.

și Banat să fie întrebat prin referendum, printr-o votare obștească, în ce cadre de stat voiește să trăiască în viitor“.

Consultarea poporului asupra cadrului de stat în care dorea să trăiască — pusă în mod expres de către mișcarea socialistă din Transilvania și însușită de Consiliul Național Român — reprezenta modalitatea cea mai democratică de rezolvare a problemei majore ce frământa în această etapă conștiința națiunii noastre. Ea se situa, de altfel, pe linia unei tradiții căreia marea adunare de la Blaj, din mai 1848, îi dăduse o deosebită forță, într-un alt moment de răscruce al istoriei noastre.

Așa s-a ajuns, ca rezultat al unui întreg proces de evoluție social-politică, la Marea adunare națională de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918, în care poporul nostru a văzut calea de exprimare a năzuinței și conștiinței sale de unitate, de alcătuire a unui singur stat, care să cuprindă în granițele sale pe toți românii.

Reprezentarea populației la această consultare populară a fost deosebit de largă, cei 1 228 de delegați provenind din toate cercurile electorale românești din Transilvania și Banat, fiind aleșii orașelor și satelor, ai celor mai importante instituții și organizații obștești, ai cercurilor culturale, de învățământ, sportive, studențești, ai reuniunilor de meseriași etc. Ceea ce a dat o și mai mare amploare adunării și i-a imprimat un caracter plebiscitar a fost faptul că, pe lângă delegați, au fost prezenți peste 100 000 de români din toate centrele transilvane și bănățene: țărani, intelectuali și aproximativ 10 000 de muncitori, veniți să întărească, prin prezența și aclamațiile lor, voința unanimă de unire — pe care, de altfel, delegații aveau mandat imperativ să o exprime. La Marea adunare de la Alba Iulia au participat și reprezentanți din România. La toate acestea trebuiesc adăugate miile de adrese de adeziune, purtând sute de mii de semnături, trimise din toate părțile Transilvaniei.

În acest cadru, larg reprezentativ și de mare însuflețire, a fost adoptată hotărîrea de unire pentru totdeauna a Transilvaniei cu România, năzuință seculară a poporului nostru de pe ambele versante ale Carpaților. În același timp a fost adoptată o rezoluție care cuprindea principiile fundamentale ce trebuiau să stea la baza noului stat român, din care nu lipseau: egalitatea deplină în drepturi pentru toate naționalitățile conlocuitoare; înfăptuirea „desăvîrșită a unui regim curat-democratic“ libertatea presei și a manifestărilor politice; „reforma agrară radicală“ etc. Totodată, adunarea trimitea salutul său românilor din Bucovina „scăpați din jugul monarhiei austro-ungare și uniți cu țara-mamă, România“. Vădind spirit de solidaritate cu celelalte popoare care luptau pentru libertate și independență, Adunarea națională de la Alba Iulia saluta „cu iubire și entuziasm“ națiunile care reușiseră să se descătușeze de jugul monarhiei austro-ungare⁴⁰.

Rezoluția adoptată de adunare, cuprinzînd un întreg program politic cu caracter general-democratic, reflecta rolul important pe care l-a jucat în pregătirea și înfăptuirea unirii clasa muncitoare, forța cea mai avansată a societății. Felul în care s-a înfăptuit actul desăvîrșirii statului național unitar român este demonstrat și de faptul că el a fost opera maselor largi populare, a întregului nostru popor.

⁴⁰ A se vedea: *Din istoria Transilvaniei*, vol. II, ediția a II-a, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1963, p. 452.

O greutate în plus o dă hotărîrilor adoptate la Alba Iulia faptul că ele au întrunit adeziunea și a numeroși reprezentanți ai naționalităților conlocuitoare. La marea manifestare populară, printre muncitorii participanți s-au aflat și numeroși muncitori maghiari și germani și de altă naționalitate veniți mai ales din bazinul carbonifer al Văii Jiului. La Tirgu Mureș, președintele Consiliului național maghiar, profesorul Antalffy Endre — om de largă cultură — susținea „dreptul de autodeterminare a popoarelor nemaghiare din Ungaria” și „recunoașterea statelor naționale formate sau în formare”; poziția sa era sprijinită și de alți exponenți ai cercurilor radicale și progresiste, care se opuneau acțiunilor întreprinse de cei ce visau menținerea vechiului stat ungar. Semnificativă a fost poziția adoptată de Republica Ungară a Sfaturilor față de hotărîrile adoptate la Alba Iulia. Deși guvernul regal român și-a manifestat ostilitatea față de revoluția proletară din Ungaria, trimițînd trupe intervenționiste, Béla Kun, comisar al poporului pentru afacerile externe, a declarat, la un moment dat, într-un mesaj adresat guvernului român că recunoaște „toate pretențiile teritoriale naționale ridicate de dv.”, cerînd, în schimb, încetarea ostilităților, neamestecul în treburile interne ale Republicii Ungare, „apărarea minorităților naționale care rămîn pe teritoriul dv.” etc. Mesajul continua arătînd că „Acele clase care oprimbau pe conaționali dv. în domeniile național și cultural erau, în același timp, și asupritorii maselor muncitoare ale poporului nostru. În aceeași clipă, cînd noi am acordat dreptul de eliberare națională concetățenilor voștri, ne-am eliberat și noi de sub dominația acestor clase”⁴¹.

În ceea ce privește populația săsească, aceasta și-a exprimat adeziunea la hotărîrile adoptate la Alba Iulia. Astfel, sașii din București, întruniți la 9 decembrie 1918 în sala „Transilvania”, au salutat „cu mare bucurie și satisfacție” unirea Transilvaniei cu România, adresînd un îndemn sașilor de peste munți să facă la fel. În ceea ce-i privește pe aceștia din urmă, în ciuda unor poziții „autonomiste” manifestate în unele cercuri aflate sub influența reacțiunii maghiare, și-au exprimat voința lor de a trăi în cadrul statului român întregit. Astfel, Consiliul național săsesc, într-o adunare ce a avut loc la Mediaș în 8 ianuarie 1919, a adoptat o rezoluție în care arăta că „...așezîndu-se pe tărîmul dreptului de autodeterminare a popoarelor, decide alipirea sa la Regatul României și trimite poporului român salutările sale frățești, împreună cu urări cordiale la îndeplinirea idealurilor sale naționale”⁴². O declarație similară de adeziune a făcut populația șvabă din Banat, în cadrul unei adunări ținută la Timișoara. Într-un memoriu trimis, în august 1919, Conferinței de pace de la Paris, din partea adunării naționale a șvabilor, se arăta, între altele, că „Secolele de viață comună ne-au învățat să apreciem pe vecinii și conlocuitorii noștri la justa lor valoare și experiența din timpurile din urmă n-a făcut decît să întărească convingerea că numai unirea cu România va putea să ne ofere garanțiile suficiente pentru existența și progresul nostru”⁴³. Astfel, hotărîrile adoptate în cadrul adunării națio-

⁴¹ Apud L. Bányai, *Pe făgașul tradițiilor frățești*, București, 1971, p. 127—128.

⁴² I. Lupăș, *Lecturi din izvoarele istoriei române*, Editura Cartea românească, 1928, p. 290.

⁴³ Vezi *Desăvîrșirea unificării statului național român*, p. 450.

nale cu caracter plebiscitar de la Alba Iulia, exprimînd voința unanimă a poporului român, dobîndeau o valabilitate generală pentru întreaga populație a Transilvaniei, interesată să-și asigure, pe baza relațiilor frățești și a conlucrării pașnice, un cadru statal propice și posibilități noi de dezvoltare.

Principiile înscrise în Declarația de la Alba Iulia erau de natură să ofere, sub acest raport, bune perspective — desigur cu condiția aplicării lor.

Desăvîrșirea unității statului național român, în anul 1918, prin Unirea Transilvaniei cu România ne apare, astfel, în lumina faptelor consemnate de istorie, ca încheierea unui larg proces, în care masele largi populare și-au impus voința lor de a trăi în granițele aceluiași stat, de a-și așeza viața pe temelii de libertate și independență. Conștiința de unitate național-statală și-a găsit, astfel, materializarea sa pe plan politic și juridic. Tratatul de pace care au urmat primului război mondial, semnate mult mai tîrziu după ce se realizase de fapt unirea — în cazul tratatului de la Trianon, după un an și jumătate —, n-au făcut decît să consemneze o situație de fapt, rezultată din voința și acțiunea maselor. Realitatea ne obligă, de aceea, la unele delimitări ce se impun în legătură cu caracterul tratatelor de pace.

În adevăr, așa cum este cunoscut, primul război mondial a avut, în ceea ce privește țelurile urmărite de marile puteri, un caracter imperialist, dar participarea unor țări ca Serbia și România nu poate fi considerată ca atare, tot așa și tratatele de pace care au urmat războiului fiind imperialiste, ele conțin și unele prevederi ce se abat de la acest caracter, cum este și cazul celor care au consfințit făurirea statului național unitar român, act istoric progresist în viața poporului nostru.

Desigur, în condițiile istorice ale acelei perioade, cînd clasa muncitoare — deși forța socială principală în lupta pentru unire — nu a putut deveni și hegemonul ei, acest rol preluîndu-l burghezia, noul stat român nu a devenit ceea ce doriseră militanții revoluționari și masele populare — o republică socialistă sau cel puțin democratică —, ci a rămas un regat burghez, bazat pe exploatarea și asuprirea maselor. Astfel, autodeterminarea națională nu a adus după sine și „autodeterminarea socială”, ceea ce a impus continuarea luptei pentru un regim democratic⁴⁴. Cu toate acestea, desăvîrșirea procesului de formare a statului național unitar român a fost un act istoric obiectiv progresist, care a ridicat pe o treaptă mai înaltă comunitatea etnică, de limbă, viață economică și culturală a poporului român, a realizat cadrul național și social-economic pentru dezvoltarea mai rapidă a forțelor de producție ale țării, pentru intensificarea activității forțelor sociale progresiste, pentru dezvoltarea mișcării revoluționare. Acest fapt este demonstrat pe de o parte prin succesele obținute în dezvoltarea economică a României, iar pe de altă parte în dezvoltarea mișcării muncitorești în condițiile în care în fruntea sa se afla Partidul Comunist Român, creat în perioada avîntului revoluționar din anii 1918—1921, și care a condus lupta maselor la victoria deplină.

⁴⁴ A se vedea Miron Constantinescu, *Postfață la Desăvîrșirea unificării statului național român*, p. 457.

Ulterior, în condițiile în care regimul burghezo-moșieresc a instaurat în țară o aspră teroare împotriva mișcării muncitorești, aruncând în ilegalitate Partidul Comunist Român și alte organizații revoluționare, ceea ce a îngreunat dezbaterea și clarificarea unor probleme ideologice și politice, în documentele de partid și-au făcut loc într-o anumită perioadă și o serie de aprecieri greșite privind unele laturi importante ale vieții social-politice din țara noastră — printre care și modul de apreciere a statului român — considerat, în mod greșit, ca „un stat tipic cu multe națiuni“, rezultat din „ocuparea unor teritorii străine“. La aceasta a condus și preluarea, tale-quala, a unor aprecieri generale adoptate în cadrul Internaționalei a III-a, fără a se ține seama de realitățile concrete din țara noastră. Una din consecințele aprecierii greșite privind caracterul statului român a fost indicația dată de a lupta pentru „eliberarea de sub imperialismul român“ a „popoarelor asuprite“ — ceea ce era menit să ducă la ruperea, din cadrul statului român unitar, a unor vechi teritorii românești. Pornindu-se de aici, se făceau aprecieri critice globale la adresa politicii externe a României în perioada interbelică, condamnându-se poziția de apărare a „statu-quo-ului“ teritorial, implicit de respingere a acțiunilor revizioniste. Fără îndoială că erau pe deplin valabile aprecierile cuprinse în documentele respective, — îndeosebi ale Congreselor III, IV și V ale P.C.R. — referitoare la caracterul reacționar al politicii interne — dusă de pe pozițiile de clase exploatare — ale burgheziei și moșierimii, ca și cele referitoare la o serie de acțiuni de politică externă. Aceasta nu echivala, însă, cu îndreptățirea de taxare a statului român ca un stat multinațional, rezultat din „ocuparea de teritorii străine“. Pe măsura maturizării P.C.R., a unui lung proces de clarificări ideologice în rândurile sale, a revenit asupra acestor probleme situându-se ferm pe poziția de apărare a independenței țării, fapt manifestat pregnant în condițiile creșterii pericolului agresiunii fasciste care amenința granițele României. Astfel, într-un apel adresat Comitetului Executiv al P.S.D. în noiembrie 1935, Partidul Comunist Român arăta că : „Noi comuniștii sîntem gata să apărăm cu arma în mînă independența României dacă țara noastră va fi silită să ducă un război național, de apărare contra imperialismului fascist“⁴⁵. De asemenea, în cadrul Plenarei a V-a lărgite a C.C. al P.C.R. din iulie 1936 a fost făcută o analiză aprofundată a locului României în cadrul sistemului mondial capitalist, cu o slabă dezvoltare economică și ale cărei interese o situează alături de statele care militau pentru pace — în primul rînd alături de U.R.S.S. — și împotriva statelor agresoare și revizioniste, în frunte cu Germania hitleristă⁴⁶. Pe linia renunțării la teza anterioară de „autodeterminare pînă la despărțirea de statul român“ a unor teritorii românești Plenara a VI-a a C.C. al P.C.R. din iunie 1939 făcea precizarea, deosebit de prețioasă, că „În situația concretă de azi, comuniștii se pronunță împotriva oricărei știrbiri a integrității României, conștienți fiind că aceasta nu ar servi decît la întărirea fascismului internațional“⁴⁷.

⁴⁵ Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., Cota A XIX-23.

⁴⁶ A se vedea Viorica Moisuc, Florea Nedelcu : *Problemele politicii externe a României reflectate în documentele plenarelor a V-a și a VI-a ale C.C. al P.C.R. (1936, 1939)*, în „Anale de istorie“, nr. 6/1971, p. 86.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 98.

Desigur, România de atunci, pe care comuniștii se arătau cei mai hotărâți și consecvenți în a o apăra în fața agresiunii fasciste, nu reprezenta statul pe care ei, împreună cu masele largi populare, îl doreau și care să exprime și să realizeze interesele lor majore. Dar el reprezenta cadrul în care trebuia organizată lupta maselor pentru cîștigarea drepturilor lor și care trebuia apărat de barbaria fascistă, cu prețul oricărui jertfe.

O astfel de orînduire de stat care să ofere cadrul necesar dezvoltării și valorificării depline a capacităților creatoare ale poporului o oferă socialismul. Republica Socialistă România, în care masele populare, în frunte cu clasa muncitoare, sînt stăpîne pe destinele lor și le călăuzesc spre atingerea idealurilor de bunăstare materială și spirituală, reprezintă ridicarea pe o treaptă superioară a ideii de unitate național-statală, care a animat de-a lungul veacurilor poporul nostru.

Realitățile sociale de astăzi ale țării noastre întruchipează încununarea și depășirea celor mai înalte năzuințe ale înaintașilor, a celor mai profunde idealuri ale maselor populare din România.

Victoria socialismului, desființarea exploatării omului de către om, schimbările petrecute în structura de clasă, în poziția și natura clasei muncitoare, tărânimii și intelectualității, procesul de treptată omogenizare a societății noastre constituie temelia unității social-politice a poporului. Întărirea coeziunii tuturor claselor și păturilor sociale în activitatea creatoare pentru realizarea țelului comun — făurirea socialismului și comunismului — cimentează trainic unitatea întregului popor în jurul Partidului Comunist Român. Noua orînduire socială a descătușat toate energiile creatoare ale poporului, marcînd în viața României o epocă de autentică renaștere națională, de puternică afirmare a forței creatoare a națiunii socialiste.

Una din marile realizări ale politicii partidului nostru comunist o constituie rezolvarea problemei naționale, asigurarea egalității în drepturi a tuturor cetățenilor, fără deosebire de naționalitate. Strîns uniți în jurul partidului comunist, oamenii muncii români, maghiari, germani, de alte naționalități iau parte nemijlocit la elaborarea și înfăptuirea politicii partidului și statului, muncesc cu abnegație pentru dezvoltarea economiei, științei, culturii, pentru înflorirea multilaterală a patriei lor comune — România socialistă.

După scurgerea a 55 de ani de la proclamarea sa ca stat unitar, România se înfățișează ca o țară înfloritoare, liberă și independentă, ca o națiune în plină afirmare a potențelor sale creatoare. În frunte cu călăuza sa încercată, Partidul Comunist Român, poporul își înzecește forțele pentru realizarea programului măreț al edificării socialismului multilateral dezvoltat, pentru făurirea viitorului luminos la care au visat și pentru care au luptat și s-au jertfit atîtea generații, cei mai înaintați fii ai poporului nostru.

Legitatea creșterii rolului conducător al P.C.R. în procesul edificării și dezvoltării socialismului în țara noastră

GHEORGHE SURPAT

Creșterea neîncetată a rolului Partidului Comunist Român de forță conducătoare a societății în țara noastră și, legat de aceasta, perfecționarea continuă a formelor și metodelor prin care se realizează au constituit și constituie o coordonată fundamentală a făuririi noii orînduiri sociale.

Calitatea partidului marxist-leninist de forță conducătoare în construcția noii societăți are un caracter legic, generat de faptul că socialismul și comunismul, deși reprezintă un stadiu necesar în evoluția istoriei omenirii, determinat de acțiunea legilor obiective ale dezvoltării sociale, nu reprezintă un rezultat spontan, automat al acțiunii acestor legi, ci rezultatul activității conștiente a maselor muncitoare, ridicate la înțelegerea cerințelor dezvoltării sociale. O astfel de determinare a direcției evoluției societății cere însă cunoașterea temeinică atât a legităților generale ale dezvoltării sociale, cât și a realităților concrete, a cauzelor diferitelor fenomene și a perspectivelor evoluției lor.

Această funcție de importanță istorică este îndeplinită de partidul comunist, detașamentul de avangardă al clasei muncitoare, clasa cea mai avansată a lumii contemporane. Partidul comunist unește în rîndurile sale elementele cele mai înaintate, mai combative, mai devotate cauzei socialismului; el este călăuzit în întreaga sa activitate de concepția materialist-dialectică, care îi permite elaborarea unei politici științifice, folosind conștient legile dezvoltării sociale. De aici nu decurge că rolul conducător al partidului ar putea deveni de la sine o realitate politică, în virtutea cerinței obiective a legilor revoluției și construcției socialiste. Rolul de forță conducătoare se cucerește de partidul comunist prin lupta sa consecventă, plină de abnegație desfășurată în fruntea clasei muncitoare, a tuturor forțelor sociale înaintate, prin autoritatea dobîndită în fața întregului popor muncitor.

Afirmarea Partidului Comunist Român ca forță politică conducătoare, rolul său de centru vital al întregului nostru sistem social și recunoașterea unanimă a acestui rol sînt rezultatul unui proces legic al dezvoltării societății românești, concluzia firească a experienței istorice acumulată de clasa muncitoare, de poporul român în lupta pentru eliberarea socială și națională, pentru răsturnarea regimului exploatator și cucerirea puterii politice, pentru făurirea societății socialiste. De-a

lungul existenței sale, Partidul Comunist Român s-a afirmat ca forță conducătoare a proletariatului, a maselor largi populare, a dat o expresie clară în politica sa năzuințelor și aspirațiilor legitime ale acestora. P.C.R. a continuat și împlinit marile idealuri de dreptate socială și independență națională ale revoluționarilor din secolul trecut, ideile progresiste de care au fost animați militanții de seamă din istoria poporului român, a fundamentat în mod științific, realist drumul de dezvoltare a României.

În condițiile aspre ale ilegalității, Partidul Comunist Român s-a situat în fruntea clasei muncitoare, și-a extins rolul de conducător politic asupra a noi și noi pături și grupări sociale; el a reușit să atragă în luptele sociale împotriva exploatării capitaliste, pentru apărarea independenței țării masele largi ale celor ce muncesc, indiferent de naționalitate. În anii dictaturii militare-fasciste și ai războiului hitlerist, partidul comunist a mobilizat și a raliat în jurul său, în lupta pentru eliberarea țării, covârșitoarea majoritate a națiunii, a organizat și condus insurjecția națională antifascistă din august 1944. P.C.R. a condus cu succes revoluția populară, lupta pentru democratizarea țării și cucerirea întregii puteri politice de către clasa muncitoare în alianță cu țărănimea, cu celelalte categorii de oameni ai muncii, manifestându-se efectiv ca forță politică conducătoare a poporului pe calea progresului. Luptând pentru instaurarea puterii politice a clasei muncitoare, în alianță cu țărănimea și intelectualitatea și trecerea la edificarea socialismului, partidul a acordat o atenție deosebită transformării revoluționare a aparatului de stat, creării organelor proprii ale puterii clasei muncitoare.

În anii edificării socialismului, Partidul Comunist Român, pornind de la premisa că socialismul se poate dezvolta și consolida numai dacă are rădăcinile adânc împlintate în realitățile țării și se identifică cu aspirațiile fundamentale ale poporului, a aplicat și aplică în mod creator principiile generale ale socialismului, teoria marxist-leninistă la condițiile concrete din România, elaborând, pe această bază, linia sa politică și acționând în mod corespunzător pentru transpunerea ei în practică. Partidul a trasat, prin directivele sale politice, obiectivele și sarcinile de bază ale edificării socialismului în România, a analizat sistematic modul lor de realizare, experiența dobândită etc. El a definit nivelul de dezvoltare a societății în fiecare etapă, a caracterizat conținutul și sarcinile acesteia, a indicat linia politică adecvată. Astfel, de exemplu, în prima etapă a revoluției populare Partidul Comunist Român a acționat pentru soluționarea sarcinilor vizând desăvârșirea revoluției burghezo-democratice, dar, în același timp, și pentru pregătirea premiselor necesare trecerii la revoluția și construcția socialistă. Așa a fost de fiecare dată când s-au adoptat decizii cu valoare programatică în perioada de făurire a bazelor socialiste în România, așa procedează partidul în actuala etapă în care a pășit poporul nostru — etapa edificării societății socialiste multilateral dezvoltate.

Partidul Comunist Român s-a călăuzit în elaborarea hotărârilor sale privind dezvoltarea țării pe calea socialismului după concepția materialist-dialectică potrivit căreia rolul decisiv în dezvoltarea socială îl are producția materială, dezvoltarea forțelor de producție. Partidul a urmărit și urmărește cu consecvență ca economia națională să se dezvolte într-un complex echilibrat, unitar, caracterizat prin diversificarea, creșterea pro-

porțională și îmbinarea armonioasă a tuturor ramurilor economice, asigurându-se valorificarea superioară a resurselor materiale și umane în toate zonele țării, sporirea continuă a avuției naționale. Această concepție și-a găsit și își găsește materializarea în politica de industrializare socialistă a țării, factorul hotărâtor al progresului general al societății.

În domeniul științei și învățămîntului, politica partidului a urmărit și urmărește creșterea contribuției acestora la dezvoltarea societății noastre, îmbinarea armonioasă a cercetărilor fundamentale și aplicative, legarea cât mai strînsă a cercetării științifice, a învățămîntului de necesitățile economiei naționale, de practica socială. De asemenea, în domeniul culturii, partidul comunist urmărește legarea tot mai strînsă a creației cultural-artistice, a activității ideologice de realitățile concrete, de tradițiile progresiste ale societății noastre, în vederea creșterii forței de pătrundere și de influențare a maselor largi ale poporului.

Conducînd opera de transformare socialistă a societății românești, Partidul Comunist Român a urmărit în permanență cunoașterea temeinică a proceselor economice și sociale, a cerințelor legilor obiective, a realităților concrete din țară în fiecare etapă, folosirea acelor modalități și căi de înlăptuire a rolului său conducător care să corespundă noilor condiții create, schimbărilor din viața socială, cerințelor vieții. Prin politica sa, partidul a asigurat aplicarea principiului centralismului democratic în conducerea vieții economice, sociale și de stat, atragerea maselor la conducerea treburilor de stat și obștești, dezvoltarea democrației pe măsura prefacerilor economice și sociale ale societății noastre. Studiind pe baza principiilor dialecticii marxiste realitățile din țara noastră în toată complexitatea, cu laturile lor pozitive și negative, P.C.R. a promovat o politică menită să ducă la perfecționarea tuturor compartimentelor vieții economice, sociale și de stat, în raport cu nivelul cerințelor impuse de marile mutații din sfera forțelor și relațiilor de producție, la asigurarea concordanței dintre forțele de producție în continuă dezvoltare și relațiile de producție care și ele evoluează neconținut. Concomitent cu preocuparea pentru creșterea rolului planului național unic și al organelor centrale, partidul a luat măsuri pentru înlăturarea fenomenelor de centralism excesiv, pentru lărgirea drepturilor și atribuțiilor organelor locale, urmărind valorificarea deplină a resurselor materiale și umane existente în fiecare localitate și unitate.

Marile probleme social-economice care s-au aflat, în diferite etape, în fața poporului român ca imperative majore ale progresului și propășirii — industrializarea socialistă a țării, cooperativizarea și modernizarea agriculturii, introducerea largă în toate ramurile a celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, înflorirea culturii și învățămîntului — și-au găsit o soluționare corespunzătoare intereselor vitale ale națiunii noastre. Dezvoltarea multilaterală a economiei naționale a avut și are drept corolar sporirea continuă a avuției naționale. La sfîrșitul anului 1972 producția industrială a României depășea de 25 de ori nivelul anului 1938 ; producția agricolă a ajuns să fie de peste două ori mai mare față de 1938 ; comparativ cu același an de referință, venitul național era în 1972 de 7,6 ori mai mare. În 1972 industria participa la crearea venitului național cu 57,1% față de 30,8% în 1938. Numărul total al salariaților din

economia națională a crescut de la 2,1 milioane în 1950 la 5,5 milioane în 1972. România a lichidat starea de țară slab dezvoltată, devenind o țară socialistă în curs de dezvoltare, cu o industrie dinamică, ramificată, cu o agricultură cooperativizată în plin proces de modernizare. Ca urmare a dezvoltării economico-sociale a țării, a victoriei socialismului s-au produs transformări radicale în structura socială a țării, alcătuită în exclusivitate din clase sociale și pătri de oameni ai muncii, s-a accentuat tot mai mult rolul clasei muncitoare, forța socială conducătoare în societatea noastră ; a avut loc, de asemenea, ridicarea continuă a nivelului de trai, material și spiritual, al poporului.

Aceste rezultate au putut fi obținute datorită faptului că întreaga industrie aparține poporului, că agricultura este complet cooperativizată, că partidul în aplicarea principiilor socialismului, a teoriei marxist-leniniste a ținut și ține seama de condițiile concrete ale României, a învățat din experiența altora, a extins larg colaborarea internațională atât cu țările socialiste, cât și cu țările care au pășit pe calea dezvoltării independente, precum și cu țările capitaliste dezvoltate. Rolul conducător al Partidului Comunist Român s-a afirmat cu tot mai multă putere pe măsura dezvoltării în amploare și adâncime a operei de construire a noii orînduirii. El a fost factorul hotărîtor al victoriei socialismului în țara noastră.

Construcția socialistă reprezentînd un ansamblu unitar, ale cărui laturi sînt strîns legate între ele și se condiționează reciproc, și rolul conducător al partidului are, în condițiile țării noastre, un caracter atotcuprînzător, se manifestă activ în absolut toate sferele vieții sociale. Toate organismele economice și sociale ale statului se află sub conducerea politică, directă și nemijlocită, a P.C.R. și acționează în mod unitar în direcția făuririi noii orînduirii. De aici rezultă principiul potrivit căruia conducerea societății de către partid nu se poate reduce la simpla influențare ideologică a maselor ; orice diminuare a angajării active a partidului pe plan politic, organizatoric ar putea să creeze teren prielnic pentru o dezvoltare socială spontană, cu consecințe negative pentru progresul socialist al societății.

O mare însemnătate în construirea socialismului o are cunoașterea și folosirea experienței acumulate în timp de societatea umană și, cu atât mai mult, a experienței popoarelor care construiesc noua orînduire. Pornind de la aceste adevăruri, Partidul Comunist Român a studiat și a învățat din bogata experiență a popoarelor din țările socialiste. Utilizarea experienței internaționale solicită, însă, o raportare concret-istorică. Orice copiere și transpunere mecanică, orice ignorare a condițiilor și particularităților proprii și a etapei date nu pot aduce decît prejudicii activității partidului. Comune în esența lor pentru toate țările care pășesc pe drumul socialismului, problemele construcției socialiste reclamă o soluționare concretă în fiecare țară, corespunzător condițiilor și particularităților ei. Prin urmare, o politică științifică presupune rezolvarea justă a raportului dintre general și particular. Elaborarea liniei politice în lupta pentru victoria revoluției socialiste și în construirea socialismului constituie în fiecare țară prerogative inalienabile ale partidului comunist respectiv, care poartă răspunderea față de clasa muncitoare și poporul din propria țară. Efortul Partidului Comunist de a-și elabora linia politică

pe baza luării în considerare a unității dialectice dintre general și particular i-a permis să elaboreze soluții originale pentru multiplele probleme ridicate de desfășurarea revoluției și construcției socialiste în țara noastră.

Identificându-se cu cele mai avansate năzuințe ale maselor, Partidul Comunist Român s-a afirmat ca o uriașă forță politică și organizatorică în mobilizarea eforturilor clasei muncitoare pentru îndeplinirea misiunii sale istorice de clasă conducătoare a societății, ale țărănimii, aliat de nădejde al clasei muncitoare, ale intelectualității, care își aduce contribuția prețioasă la sporirea patrimoniului de valori materiale și spirituale ale țării.

Manifestându-se cu putere în toate sferele vieții sociale, rolul conducător al Partidului Comunist Român s-a exprimat și se exprimă, în primul rând, în stabilirea liniilor directoare ale politicii interne și externe a țării, în elaborarea programelor politice și economice pe baza cărora se organizează și se dezvoltă continuu societatea socialistă, în stabilirea direcțiilor de dezvoltare și perfecționare a întregii activități social-economice, în înlăuntruirea principiilor democrației socialiste. Directivele politice ale partidului au trasat cadrul activității curente și de perspectivă pentru toate compartimentele de edificare socialistă. În același timp, rolul conducător al Partidului Comunist Român are un caracter militant activ. El implică activitatea practică, politică și organizatorică intensă a întregului partid pentru transpunerea în viață a liniei politice. Această activitate organizatorică nu înseamnă însă o muncă administrativă și nici preluarea rezolvării sarcinilor concrete care revin organelor de specialitate. Partidul Comunist Român își realizează rolul de forță politică conducătoare în societate prin linia sa ideologică și politică în spiritul marxism-leninismului creator, prin activitatea sa organizatorică și ideologică, prin legătura strinsă cu clasa muncitoare, cu țărănimea, cu intelectualitatea, cu toți oamenii muncii, prin activitatea militantă, de avangardă a organizațiilor sale de partid, a comunistilor. „Rolul conducător al partidului — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu în cuvântarea la Consfătuirea de la C.C. al P.C.R. din 14 noiembrie 1973 cu primii secretari și secretarii pentru problemele organizatorice ai comitetelor județene de partid și ai municipiului București — nu este o lozincă abstractă, generală; acest rol trebuie să se materializeze în felul în care fiecare organizație, fiecare membru de partid își îndeplinește atribuțiile“¹.

Stadiul actual al dezvoltării socialismului în România, caracterul tot mai complex al vieții sociale determină necesitatea ridicării pe un plan superior a rolului partidului de forță politică conducătoare. Congresul al X-lea al P.C.R. și Conferința Națională a partidului din iulie 1972, elaborând programul edificării societății socialiste multilateral dezvoltate, au deschis o etapă superioară în dezvoltarea României pe calea socialismului. Făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate pune sarcini noi, de mare amploare în domeniul dezvoltării în ritm accelerat a forțelor de producție pe baza celor mai noi cuceriri ale științei, al creșterii eficienței economice și perfecționării relațiilor de producție, al rela-

¹ Nicolae Ceaușescu, *Cuvântare la Consfătuirea de la C.C. al P.C.R. cu primii secretari și secretarii pentru problemele organizatorice ai comitetelor județene de partid și ai municipiului București, 14 noiembrie 1973, în „Scînteia“ din 17 noiembrie 1973.*

țiilor sociale în ansamblu, al organizării societății și adîncirii democrației, al dezvoltării conștiinței socialiste, formării omului nou. În etapa actuală, datorită complexității sarcinilor, realizarea unei conduceri științifice la un nivel superior a devenit o problemă esențială în toate domeniile de activitate.

Potrivit concepției Partidului Comunist Român, conducerea științifică a societății presupune creșterea rolului conducător al partidului; creșterea rolului statului ca principal instrument de mobilizare a tuturor resurselor materiale și umane în vederea îndeplinirii politicii partidului, a misiunii istorice a clasei muncitoare; aplicarea consecventă a principiului centralismului democratic; conducerea planificată a economiei; dezvoltarea democrației socialiste; conducerea colectivă; realizarea corelației armonioase între politica internă și externă a partidului și statului.

Partidul Comunist Român, pornind de la legătura indisolubilă a celor două laturi fundamentale ale exercitării rolului său conducător — stabilirea științifică a obiectivelor dezvoltării economico-sociale a țării și desfășurarea unei activități multilaterale politico-organizatorice — manifestă o preocupare sporită pentru elaborarea teoretică a problemelor și stabilirea sarcinilor strategice ale etapei edificării societății socialiste multilateral dezvoltate, pentru asigurarea unei eficiențe superioare activității de conducere unitară a societății și perfecționarea continuă a relațiilor de producție socialiste, pentru îmbunătățirea stilului și metodelor de muncă ale organelor și organizațiilor de partid, pentru aplicarea tot mai largă de către organizațiile de partid a principiilor științei conducerii societății, pentru perfecționarea cadrului organizatoric în vederea participării tot mai largi a maselor la rezolvarea treburilor obștești, la conducerea statului, pentru dezvoltarea conștiinței socialiste a oamenilor muncii. Problemele de care depinde dezvoltarea economică și socială a țării în etapa actuală și în perspectivă sînt dezbătute în mod regulat în congresele și conferințele P.C.R., în plenarele Comitetului Central, în ședințele Comitetului Executiv, ale Prezidiului Permanent și ale Secretariatului C.C. al P.C.R. Efortul de studiere atentă a unor probleme de majoră însemnătate, a fenomenelor noi care apar în actuala etapă istorică, de cunoaștere a legilor obiective, a specificului și forțelor motrice ale acestei etape, a cerințelor imperioase ale dezvoltării sociale, acțiunea perseverentă pentru înlăturarea vechiului și promovarea largă a noului socialist constituie trăsături definitorii ale conducerii de către partidul nostru a societății în actuala etapă. În ultimii ani au fost adoptate măsuri și legi de cea mai mare importanță pentru organizarea pe baze științifice a vieții sociale, pentru apropierea conducerii politice de unitățile de bază, de locurile unde se realizează valorile materiale și spirituale ale societății. Partidul acordă atenție cercetării contradicțiilor ce apar, inerente unei epoci de profunde transformări revoluționare în viața materială și spirituală a poporului, și soluționării lor, în scopul afirmării noului în toate domeniile de activitate.

Un loc de seamă în conducerea societății de către partid îl ocupă și îmbinarea armonioasă a intereselor și nevoilor individuale cu cele ale societății, deoarece ivirea unor decalaje între aceste interese poate crea perturbații care se pot repercuta chiar asupra întregii societăți. Numai prin îmbinarea armonioasă a intereselor personale cu interesele generale ale întregii colectivități se asigură progresul continuu al țării.

Stimulînd puternic procesul de perfecționare pe toate planurile vieții sociale, Partidul Comunist Român își perfecționează, totodată, propria sa activitate. În anii de după Congresul al IX-lea al P.C.R., partidul a acordat o atenție deosebită întăririi democrației interne de partid, a conducerii colective în toate verigile de partid, în aparatul de stat și în activitatea organizațiilor obștești, a înlăturat unele metode și practici negative, folosite în trecut, care au împiedicat munca colectivă și au alimentat arbitrariul și subiectivismul în adoptarea unor hotărâri. Partidul Comunist Român a luat măsuri eficiente pentru aplicarea consecventă a centralismului democratic, respectarea strictă a democrației interne în viața partidului, statornicirea în activitatea organelor sale centrale și locale a principiului muncii colective în strînsă îmbinare cu întărirea răspunderii personale. A fost îmbunătățită structura organizatorică și lărgite atribuțiile organelor locale de partid; a fost deplasat centrul de greutate al activității de partid în organizațiile de bază din întreprinderi și unități economice, din instituții și din organizațiile obștești. Au fost constituite comitetele județene, municipale, orășenești și comunale, înființate comisii pe probleme ale muncii de partid, îmbunătățită structura organizațiilor de partid din întreprinderi, instituții și comune. Comitetele județene, municipale, orășenești și comunale au fost întărite prin trimiterea unor cadre de la centru și prin atragerea în componența lor a unui număr sporit de comuniști care lucrează nemijlocit în producție. Pe aceeași linie se înscrie și participarea la diferite activități de partid a vechilor activiști, îmbinînd armonios experiența cadrelor vechi cu elanul și cutezanța activiștilor tineri.

În etapa actuală, a edificării societății socialiste multilateral dezvoltate, creșterea și afirmarea rolului conducător al P.C.R. se exprimă în integrarea tot mai deplină a partidului, a organizațiilor sale în activitatea și viața întregii societăți, în împletirea tot mai strînsă a activității partidului, statului, organizațiilor de masă. Membrii partidului participă la dezvoltarea economico-socială nemijlocit dinlăuntrul tuturor organismelor economice, sociale și de stat ale țării. Partidul Comunist Român conduce astfel societatea, colectivele de muncă în mod direct, dinlăuntrul organismelor economice, sociale și de stat, evitînd paralelisme și suprapunerile. Capacitatea Partidului Comunist Român de a se integra organic în viața societății noastre socialiste este determinată de politica sa care exprimă interesele și năzuințele vitale ale întregii națiuni, de cadrul instituțional democratic care asigură participarea activă a maselor largi la elaborarea politicii interne și externe, la conducerea vieții social-economice și de stat, de faptul că partidul concentrează în rîndurile sale pe cei mai înaintați muncitori, țărani și intelectuali — peste 20% din populația țării — și dispune de organizații puternice în toate compartimentele societății, prin intermediul cărora asigură unirea eforturilor tuturor oamenilor muncii în îndeplinirea programului de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate. La sfîrșitul anului 1973, P.C.R. cuprindea 2 366 000 membri, în care predominau elementele muncitorești, reprezentînd peste 47 la sută din totalul membrilor de partid. Alături de muncitori în rîndurile partidului activează sute de mii de țărani, precum și numeroși oameni de știință, cultură și artă.

Cadrele de partid și de stat, începînd cu cadrele de conducere de la cel mai înalt nivel, țin o strînsă legătură cu masele, fiind prezente continuu în mijlocul acestora. De asemenea, statutul adoptat la Congresul al X-lea al partidului prevede sporirea răspunderilor și atribuțiilor ce revin comitetelor județene, municipale, orășenești și comunale, obligativitatea ca organele de partid să supună în prealabil unei largi dezbateri în organizațiile de partid și cu oamenii muncii principalele măsuri privind activitatea economică și social-culturală ce urmează a fi adoptate, dreptul organizațiilor de partid de a discuta și propune candidaturi pentru organele de partid imediat superioare etc. Caracteristic activității Partidului Comunist Român în actuala etapă este preocuparea pentru adîncirea continuă a democrației în viața de partid, a spiritului critic și autocritic în munca de partid, pentru ridicarea spiritului de răspundere și a conștiinței socialiste a membrilor săi, pentru îmbunătățirea pregătirii lor politico-ideologice și profesionale. Partidul cere organizațiilor sale de partid de a întări permanent legătura cu viața, cu oamenii, de a imprima în tot mai mare măsură un caracter științific muncii politice-organizatorice, combătînd cu hotărîre orice manifestări de empirism, de a manifesta intransigență față de lipsuri. „Trebuie să tindem totdeauna — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — spre o analiză exigentă a muncii noastre. Trebuie să privim totdeauna în spirit critic ceea ce am înfăptuit — firește nu în sensul de a nega realizările, ci de a desprinde învățăminte pentru activitatea viitoare. Cu atît mai mult trebuie să facem aceasta cînd în muncă se manifestă lipsuri și greșeli. Analiza critică este o obligație pentru fiecare organizație, pentru fiecare activist de partid”².

Pe linia preocupării P.C.R. de a ridica rolul conducător al partidului în viața economico-socială și de stat se înscrie și instituționalizarea unor forme care au dus la o împletire mai strînsă a activității de partid și de stat. Astfel, funcțiile de președinte al comitetului executiv al consiliilor populare județean, municipal, orășenesc sau comunal au fost cumulate de prim-secretarii comitetelor respective de partid. Această măsură a sporit operativitatea și spiritul de răspundere în munca de conducere, a asigurat îmbinarea mai bună a activității de partid și de stat, a întărit legăturile organelor partidului și statului cu masele largi de oameni ai muncii. Experiența pozitivă acumulată a permis extinderea acestei forme și la funcțiile de vicepreședinți ai comitetelor executive ale consiliilor populare care au fost preluate de secretarii cu problemele economice și de propagandă ai comitetelor de partid județene, municipale și orășenești. Cît privește secretarii cu problemele muncii organizatorice ai comitetelor de partid județene, municipale și orășenești, ei sînt și secretari ai consiliilor Frontului Unității Socialiste.

De asemenea, au fost create organisme de conducere și decizie care îndeplinesc funcții de partid și de stat : Consiliul Suprem al Dezvoltării Economice și Sociale, Consiliul Central de Control Muncitoresc al Activității Economice și Sociale și altele. Consiliul Suprem al Dezvoltării Economice și Sociale a României este un organism permanent, format din cadre de conducere, de partid și de stat, economice, tehnice și științifice, precum și din reprezentanți ai oamenilor muncii care lucrează direct în

² Nicolae Ceaușescu, *Op. cit.*

producție. Consiliul elaborează studii și dezbate principalele orientări ale dezvoltării țării, prezentînd conducerii partidului și statului concluziile sale și soluțiile preconizate. Consiliul Central de Control Muncitoresc al Activității Economice și Sociale are sarcina de a controla îndeplinirea politicilor economice și sociale a partidului și statului, îndeplinirea hotărîrilor de partid și a legilor. El este format din activiști de partid și de stat, reprezentanți ai Uniunii Generale a Sindicatelor, ai Uniunii Tineretului Comunist etc. La nivelul unităților administrativ-teritoriale există consiliile județene, municipale și orașenești, iar la întreprinderile industriale, de transport și construcții, la întreprinderile agricole de stat și la alte unități economice există consilii de control muncitoresc al activității economice și sociale și comisiile pe domenii, care funcționează ca organe obștești ale Comitetelor oamenilor muncii, sub îndrumarea organizațiilor de partid din unitățile respective. Consiliile de control muncitoresc ale activității economice și sociale sînt constituite din muncitori cu înaltă calificare și experiență îndelungată în producție, din cei mai buni ingineri, tehnicieni, economiști și alte cadre de specialitate. Acționînd împreună cu sindicatele, consiliile de control muncitoresc controlează activitatea economică și socială a întreprinderilor, institutelor de proiectări și cercetări, realizarea indicatorilor economici, folosirea capacității de producție, calitatea produselor, respectarea normelor privind protecția și igiena muncii, întărirea disciplinei în producție etc. Experiența arată că aceste măsuri sînt de natură să sporească operativitatea și spiritul de răspundere în munca de conducere atît a organelor de partid cît și a celor de stat, să creeze condiții organizatorice mai eficiente pentru a dirija în mod unitar eforturile acestor organe spre soluționarea problemelor concrete ale vieții social-economice cu care se confruntă.

Adoptarea măsurilor amintite se bazează pe cunoașterea acțiunii legilor obiective, a tendinței de creștere continuă a rolului partidului în condițiile creșterii simultane a rolului statului.

Se cuvine să arătăm, totodată, că prin cumularea de funcții politice și administrative la nivelul unor organe de conducere centrală și locală nu se modifică raporturile dintre partid și stat. Cumularea funcțiilor nu înseamnă nicidecum o identificare, o „contopire“ a organelor partidului și statului. De asemenea, ea nu presupune folosirea unor metode și forme de activitate identice. Partidul este, prin misiunea sa, conducătorul politic, ideologic al societății; el nu îndeplinește funcții de conducere administrativă. În cumularea funcțiilor se reflectă tocmai dialectica întrepătrunderii și delimitării funcțiilor organelor de partid și de stat. Organele care funcționează ca organisme de partid și de stat reflectă și ele o îmbinare dialectică, o întrepătrundere a elementelor de partid, de stat și obștești. P.C.R. exercită rolul său politic conducător, controlul asupra organelor și aparatului de stat. Hotărîrile organelor conducătoare de partid sînt obligatorii pentru toate organismele de stat, de partid, obștești etc.

Partidul Comunist Român a acordat și acordă o mare atenție pregătirii și promovării cadrelor pentru toate domeniile de activitate — membri de partid și fără de partid —, capabili să traducă în viață politica partidului. În anii socialismului au fost ridicate numeroase cadre bine pregătite din toate punctele de vedere din rîndurile clasei muncitoare, țărănimii, intelectualității. Ca urmare a aplicării principiului ro-

tației cadrelor, determinat de interferența ce se produce între munca de partid și cea de stat, activiștii cu funcții de conducere alternează periodic activitatea în organele de partid cu cea din aparatul de stat. Rotația periodică a activiștilor în diferite munci de partid și de stat permite folosirea mai rațională a cadrelor, înlesnindu-le, în același timp, să dobândească o experiență multilaterală.

Pornind de la faptul că în socialism oamenii muncii au o dublă calitate — de proprietari colectivi ai mijloacelor de producție și de producători ai bunurilor materiale —, Partidul Comunist Român urmărește consecvent ca această caracteristică fundamentală a noii orînduiri să se manifeste concret în întregul mod de organizare și desfășurare a vieții sociale, asigurîndu-se condiții tot mai bune ca cetățenii să-și exprime liber părerea asupra modului cum sînt gospodărite treburile țării, să critice neajunsurile, să tragă la răspundere pe cei ce dovedesc neglijență sau nepăsare în administrarea bunurilor poporului. Partidul nostru consideră că o dată cu dezvoltarea forțelor de producție, cu îmbunătățirea condițiilor de trai ale poporului și ridicarea nivelului său cultural, socialismul trebuie să asigure o tot mai largă punere în valoare a energiilor și capacităților creatoare ale membrilor societății în interesul lor și al progresului social, exercitarea celor mai largi drepturi și libertăți la care au aspirat masele de-a lungul timpurilor.

Principiul cardinal al democrației socialiste — participarea clasei muncitoare, a maselor largi populare la elaborarea și înfăptuirea deciziilor de politică internă și externă și instituționalizarea acestei participări — își găsește în țara noastră, în urma aplicării măsurilor adoptate de congresele IX și X ale P.C.R., de conferințele naționale ale partidului, din decembrie 1967 și din iulie 1972, o largă arie de acțiune. El îmbrățișează toate laturile vieții social-politice, economice, social-culturale și obștești. Participarea este efectivă, reală, datorită deținerii de către clasa muncitoare, împreună cu toți cei ce muncesc, a puterii politice în stat, datorită faptului că oamenii muncii sînt nu numai producători, ci și proprietari ai mijloacelor de producție. Astfel, au fost create o serie de organe de conducere colectivă, începînd cu comitetele, consiliile oamenilor muncii sau a reprezentanților acestora, adunările generale ale oamenilor muncii, forme superioare ale conducerii colective în întreprinderi, și pînă la Consiliul Suprem al Dezvoltării Economice și Sociale.

Partidul Comunist Român acordă o atenție permanentă perfecționării activității comitetelor și consiliilor oamenilor muncii, adunărilor generale ale oamenilor muncii pentru ca ele să constituie organe viabile de conducere, de dezbateră a problemelor de bază ale întreprinderii — planul, perspectivele dezvoltării, problemele sociale etc., de înfăptuire a sarcinilor ce le revin din programul de dezvoltare a țării. În acest scop, partidul cere organizațiilor de partid de a acționa continuu pentru creșterea rolului acestor organisme de conducere colectivă, asigurînd astfel participarea nemijlocită a celor ce muncesc la conducerea vieții economice.

Participarea clasei muncitoare, a maselor largi la conducerea vieții sociale se realizează și prin organizațiile obștești (sindicale, cooperatiste,

de tineret, de femei etc.), care antrenează milioane de oameni la conducerea nemijlocită a vieții politice și obștești. Președintele Consiliului Central al Uniunii Generale a Sindicatelor, președintele Uniunii Naționale a Cooperativelor Agricole de Producție și primul secretar al Comitetului Central al U.T.C. sînt membri de drept ai Consiliului de Miniștri și, în această calitate, purtătorii voinței și intereselor maselor muncitoare.

Cea mai importantă latură a conducerii societății românești în etapa actuală a făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate o constituie diversificarea modalităților prin care clasa muncitoare, masele largi populare participă la rezolvarea problemelor obștești. Dezbateră în adunări publice, analiza în presă, la radio și televiziune a celor mai importante proiecte de dezvoltare social-economică, a unor proiecte de legi și a altor documente de importanță națională pentru prezentul și perspectivele dezvoltării societății, încetățenirea practicii consultării largi a maselor asupra principalelor probleme politice-sociale, consfăturile, în care cetățenii își exprimă opinia asupra modului de gospodărire a treburilor țării și de îndeplinire a hotărîrilor partidului, propunerile făcute cu acest prilej pentru înlăturarea lipsurilor și alte numeroase forme constituie cadrul în care clasa muncitoare și ceilalți oameni ai muncii din țara noastră participă la conducerea societății. Instituirea congreselor deputaților consiliilor populare județene, ce se convoacă odată la 5 ani, și conferințele președinților consiliilor populare comunale și orașenești, ce se convoacă din doi în doi ani, dezvoltă, de asemenea, cadrul organizatoric al participării directe a oamenilor muncii la conducerea vieții obștești.

Atragerea din ce în ce mai intensă a maselor la discutarea și elaborarea hotărîrilor și a măsurilor importante privind politica internă și externă a țării contribuie la întărirea continuă a unității dintre partid și popor. Exemplul cel mai elocvent în această privință este Frontul Unității Socialiste, organism politic permanent, larg reprezentativ, exprimînd pe plan organizatoric alianța clasei muncitoare cu țărănimea, unitatea tuturor claselor și categoriilor sociale din România, în frunte cu clasa muncitoare. Frontul Unității Socialiste constituie cadrul instituțional care asigură în permanență conlucrarea sistematică, pe plan național, sub conducerea Partidului Comunist Român, a tuturor organizațiilor obștești care îl constituie, determină și stimulează schimbul multilateral de păreri între reprezentanții acestor organizații, participarea clasei muncitoare, a maselor largi la dezbateră problemelor de interes general, la adoptarea și realizarea deciziilor etc. „Cînd vorbim de consultare, de lărgirea democrației — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu —, trebuie să ne gîndim ca realmente aceasta să devină conduita zilnică a activității noastre. Consultarea, atunci cînd sînt probleme importante, înseamnă a le supune votului organizației de partid, votului adunărilor generale ale oamenilor muncii. Atunci vom putea ști precis dacă ceea ce am hotărît corespunde sau nu corespunde părerii majorității. Desigur, întotdeauna se vor găsi și oameni — e normal aceasta — care să aibă păreri deosebite. Dar trebuie să pornim de la principiile democratice generale, de la principiile democrației noastre socialiste, care prevăd că hotărîrile se adoptă cu majoritate de voturi, devenind astfel obligatorii pentru toată lumea. Este necesar să ne ocupăm mai îndeaproape de buna funcționare a tuturor

organismelor de conducere colectivă, de îmbunătățirea consultării cu poporul, de participarea maselor populare la adoptarea hotărârilor, la înfăptuirea politicii partidului și statului nostru”³.

Legătura strinsă a Partidului Comunist Român cu clasa muncitoare, cu cele mai largi mase de oameni ai muncii, dialogul permanent cu masele permite partidului să folosească în elaborarea politicii generale a țării cunoștințele și experiența practică a clasei muncitoare, a maselor. Un asemenea stil de conducere permite să se cunoască realitățile, cerințele vieții și să se elaboreze o politică științifică, realistă, care să corespundă năzuințelor și intereselor poporului. În același timp, participarea celor ce muncesc la elaborarea și la aplicarea deciziilor reprezintă nu numai o dezvoltare continuă a democrației socialiste, ci și o școală politică de educare socialistă. Ea este, în aceeași măsură, o cerință etică și politică, o cerință a umanismului, legată de crearea condițiilor sociale pentru afirmarea pleneră a personalității.

Ridicarea rolului conducător al partidului și dezvoltarea continuă a democrației socialiste presupun creșterea nivelului politic-ideologic al cadrelor de partid și de stat, al tuturor comuniștilor, formarea unei înalte conștiințe socialiste a întregului popor, pentru a putea acționa în mod conștient la făurirea propriului lor destin. În concepția P.C.R. educația socialistă, conștiința socialistă implică atât cunoașterea temeinică a ceea ce este valoros în domeniul culturii, științei și tehnicii contemporane, stăpânirea deplină a profesiei, cât și însușirea concepției filozofice despre lume și societate a partidului nostru — materialismul dialectic și istoric —, formarea unei atitudini cetățenești înaintate. Pornind de la această cerință, Partidul Comunist Român desfășoară o amplă și perseverentă activitate pentru ridicarea nivelului întregii activități politico-ideologice și cultural-educative, pentru formarea și dezvoltarea conștiinței socialiste a maselor și educarea oamenilor muncii în spiritul înaltelor idealuri ale socialismului și comunismului, ale patriotismului și internaționalismului socialist, pentru dezvoltarea trăsăturilor înaintate ale omului nou. Documentele P.C.R., îndeosebi lucrările Plenarei C.C. al P.C.R. din 3—5 noiembrie 1971, subliniind rolul și locul muncii ideologice au stabilit un vast ansamblu de măsuri în vederea dezvoltării conștiinței socialiste a maselor. Programul P.C.R. pentru îmbunătățirea activității ideologice, ridicarea nivelului general al cunoșterii și educația socialistă a maselor, pentru așezarea relațiilor din societatea noastră pe baza principiilor eticii și echității socialiste și comuniste, adoptat de Plenara C.C. al P.C.R. din 3—5 noiembrie 1971 și însușit ca propriul ei program de Conferința Națională a P.C.R. din iulie 1972, reflectă afirmarea pe plan superior a rolului conducător al partidului în societate. Programul are la bază concepția marxist-leninistă potrivit căreia socialismul și comunismul sînt rezultatul creației conștiente a maselor, că în socialism masele se ridică la un nivel superior de înțelegere a legilor obiective și acționează în spiritul cerințelor acestora. Programul de educație socialistă canalizează eforturile organizațiilor de partid, ale organizațiilor obștești, școlii, instituțiilor de artă și cultură în direcția formării și dezvoltării conștiinței socialiste a maselor.

³ Nicolae Ceaușescu, *Op. cit.*

În domeniul formării și dezvoltării conștiinței socialiste, Partidul Comunist Român pune ca sarcină fundamentală necesitatea însușirii creatoare a marxism-leninismului, adică însușirea metodei marxiste de gândire, formarea capacității de a înțelege noile tendințe de dezvoltare a societății, a însușirii politicii partidului, ca expresie a aplicării creatoare a teoriei marxist-leniniste la condițiile țării noastre.

P.C.R. își desfășoară activitatea ideologică și politico-educativă în strinsă legătură cu practica. Organizațiile de partid își perfecționează continuu activitatea educativă pentru înrădăcinarea „Codului de viață și de muncă al comuniștilor“, cultivă la membrii de partid, la toți oamenii muncii înalte însușiri, proprii constructorilor socialismului — devotamentul față de noua orînduire, față de patrie și partid, abnegația în muncă, înalta responsabilitate socială, capacitatea de a situa întotdeauna și în orice împrejurare, pe primul plan, interesele generale ale poporului, combativitatea față de tot ceea ce stînjenește mersul înainte, pentru afirmarea noului, atitudinea critică, combativă, față de orice mentalități retrograde și deprinderi înapoiate, pentru deplina afirmare și triumful principiilor și normelor eticii și echității socialiste. O contribuție activă la formarea și educarea conștiinței socialiste aduc organizațiile de masă și obștești, instituțiile de învățămînt și cultură etc.

Întreaga activitate teoretică-ideologică și politică-educativă este îndreptată spre mobilizarea eforturilor întregului popor la înfăptuirea programului de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate.

În conducerea societății, Partidul Comunist Român acordă o importanță deosebită raportului obiectiv care există între dezvoltarea internă a țării și politica sa externă. Întreaga activitate internațională a Partidului Comunist Român, a Republicii Socialiste România este determinată de caracteristicile fundamentale ale noii orînduiri. Trăgîndu-și izvoarele din însăși structura socială a țării, această activitate reflectă preocupările poporului român, ale statului său socialist, dorința de a contribui la realizarea unui climat internațional de pace și colaborare care să permită poporului român, tuturor națiunilor lumii să-și dedice forțele și capacitățile lor creatoare cauzei progresului și păcii.

Potrivit concepției P.C.R., factorul hotărîtor al edificării noii societăți îl constituie activitatea proprie a poporului pentru dezvoltarea puternică a forțelor de producție. Aceasta asigură premisele extinderii relațiilor externe care, la rîndul lor, facilitează eforturile poporului pentru realizarea programului de dezvoltare economică și socială. Corelația strînsă dintre politica internă și externă constituie o caracteristică fundamentală a întregii activități a Partidului Comunist Român. La temelia acestei legături se află unitatea dialectică a patriotismului și internaționalismului socialist, imbinarea armonioasă a sarcinilor naționale și internaționale — laturi fundamentale care se condiționează și se completează în activitatea P.C.R. într-o unitate organică. Acționînd pentru îndeplinirea îndatoririlor supreme față de propriul popor, Partidul Comunist Român desfășoară o largă activitate pentru a se achita de îndatoririle sale internaționaliste, aducîndu-și contribuția la creșterea forțelor socialismului, la sporirea influenței și prestigiului lui în lume, la victoria frontului antiimperialist. P.C.R. acționează consecvent pentru dezvoltarea colaborării și solidarității cu toate partidele comuniste și muncitorești, pentru extinderea rela-

țiilor cu mișcările de eliberare națională, cu partidele socialiste și social-democrate, cu mișcările sindicale, organizațiile progresiste și democratice de pretutindeni. Partidul Comunist Român întreține relații cu peste 90 de partide comuniste și muncitorești, realizând un amplu schimb de vederi și de experiență în problemele construcției socialiste, ale luptei pentru pace, democrație și progres. Partidul are contacte intense cu partide socialiste și social-democrate, cu partide democratice din numeroase țări din Europa, Asia, Africa și America Latină.

P.C.R. situează statornic în centrul politicii sale externe dezvoltarea prieteniei, alianței și colaborării multilaterale cu toate țările socialiste, pe baza respectării principiilor marxism-leninismului și internaționalismului socialist. România socialistă urmărește, totodată, extinderea colaborării cu toate statele lumii, indiferent de deosebirile de sistem social, corespunzător necesităților obiective determinate de diviziunea mondială a muncii, de ritmul impetuos al revoluției tehnico-științifice, de necesitatea colaborării pașnice între popoare. Lupta pentru apărarea păcii în lume și zădărnicierea acțiunilor agresive ale imperialismului, pentru înfăptuirea unor măsuri concrete în domeniul dezarmării, în primul rând al dezarmării nucleare, pentru reducerea încordării internaționale, pentru transformarea Balcanilor într-o zonă a păcii și înțelegerii, pentru înfăptuirea securității în Europa și în întreaga lume caracterizează acțiunile pe plan extern ale Republicii Socialiste România.

Corespunzător intereselor poporului român, ca și normelor de bază ale raporturilor interstatale, P.C.R. asigură dezvoltarea tuturor relațiilor internaționale ale României în strictă conformitate cu principiile respectării suveranității și independenței naționale, egalității în drepturi, neamestecului în treburile interne și avantajului reciproc, nerecurgerii la forță sau la amenințarea cu forță în relațiile internaționale. Consecvența cu care partidul și statul nostru au susținut și susțin respectarea acestor principii s-a impus ca o reală și importantă contribuție internațională la dezvoltarea unor relații externe sănătoase, fără discriminări, în avantajul tuturor popoarelor, în interesul cauzei păcii.

Preponderența clasei muncitoare în rândurile partidului, preocuparea pentru întărirea lui continuă, pentru perfecționarea legăturilor sale indestructibile cu poporul, cu masele largi de oameni ai muncii, fără deosebire de naționalitate, justetea liniei sale politice generale, existența unor organizații de partid puternice în toate compartimentele societății noastre, abordarea curajoasă a problemelor, pornind de la studierea atentă a realităților, și continua îmbogățire a teoriei marxist-leniniste cu aceste realități contemporane, naționale și internaționale, toate acestea asigură îndeplinirea de către P.C.R. a funcțiilor sale ca forță politică conducătoare, realizarea în practică a unei conduceri științifice.

Perfecționarea continuă a conducerii societății românești contemporane, întărirea rolului conducător al partidului urmăresc realizarea cât mai largă și mai deplină a guvernării poporului de către popor, lărgirea democrației socialiste, înflorirea personalității umane, înălțarea patriei pe tot mai înalte trepte de progres și civilizație.

Evoluția și unele aspecte inedite ale activității Frontului Național Democrat

PARASCHIVA NICHITA

Perioada primilor ani ai revoluției democrat-populare, în care a fost creat și a activat Frontul Național Democrat, a format obiectul unor largi preocupări de cercetare în istoriografia noastră. Lucrările și studiile care tratează aspecte generale sau particulare ale istoriei acestei perioade¹ se ocupă, în mod firesc, și de probleme privitoare la crearea și la activitatea F.N.D. Au fost publicate și câteva materiale care analizează în mod special momente din evoluția F.N.D. sau pun în evidență locul său în politica de acorduri a Partidului Comunist Român și în desfășurarea victorioasă a revoluției. Articolul de față își propune să prezinte o seamă de date și de aspecte noi referitoare la evoluția F.N.D. și la rolul pe care l-a îndeplinit în lupta forțelor democratice și revoluționare pentru instaurarea și consolidarea regimului democrat-popular în țara noastră. Ele au fost desprinse din cercetarea stenogramelor Consiliului Național al F.N.D. și a unor documente elaborate de acest organ și din corespondența sa cu diverse organizații politice și profesionale.

Creat din inițiativa P.C.R. în octombrie 1944, Frontul Național Democrat a fost, după cum se știe, o coaliție a forțelor antifasciste, democratice și revoluționare, care, în urma doborârii dictaturii militare-fasciste, au acționat pentru instaurarea unui regim democrat-popular și pentru înfăptuirea unor profunde transformări în societatea românească. Coloana vertebrală a acestei coaliții a constituit-o Frontul Unic Muncitoresc, iar forța politică cea mai activă și care a influențat în măsură determinantă evolu-

¹ Menționăm între acestea: Gh. Zaharia (coordonator), Ion Alexandrescu, M. Fătu, P. Nichita, C. Olteanu, Gh. Țuțui, Vl. Zaharescu, *România în anii revoluției democrat-populare. 1944—1947*, Editura politică, București, 1971; A. Petric, Gh. Țuțui, *Unificarea mișcării muncitorești din România*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1968, 224 p.; V. Liveanu, *Particularități ale strategiei politice a Partidului Comunist Român în revoluția populară. Revendicări imediate și obiectivul final*, în „Studii. Revistă de istorie”, nr. 3/1971, p. 581—608; I. Ceterchi, Șt. Lache, P. Nichita, Gh. Surpat, Gh. Țuțui, *30 Decembrie 1947. Premise și semnificații*, București, 1972, în colecția „Biblioteca de istorie”, 249 p.

ția și activitatea F.N.D. a fost partidul comunist. La baza activității F.N.D. au stat platforma-program din 25 septembrie 1944 și programul său de guvernare din 29 ianuarie 1945, ambele propuse de P.C.R. și acceptate de celelalte partide și organizații obștești democratice.

Prevederile cuprinse în platforma F.N.D., cu unele modificări ulterioare, au constituit programul de acțiune al forțelor revoluționare și democratice în lupta pentru instaurarea puterii populare, pentru înfăptuirea și legiferarea reformei agrare și a primelor măsuri vizînd lichidarea consecințelor economice ale războiului și ale jafului hitlerist.

Prin platforma F.N.D., partidul comunist a dirijat procesul de dezvoltare a mișcării antifasciste în lupta de eliberare socială a maselor de oameni ai muncii, de evoluție a României prin democrație populară spre socialism.

După cum se știe, imediat după 23 August 1944, partidul comunist a acordat o deosebită atenție mobilizării tuturor forțelor la lupta pentru alungarea de pe teritoriul țării a trupelor hitleriste și horthiste, pentru susținerea pînă la capăt a războiului antihitlerist, pentru asigurarea independenței naționale, lichidarea rămășițelor fasciste interne și democratizarea țării. Concomitent cu acțiunile duse în vederea realizării acestor obiective, partidul comunist, prin platforma Frontului Național Democrat din septembrie 1944, a repus în fața forțelor revoluționare necesitatea exproprierii marii proprietăți moșierești și a împrăștiării țăranilor și a preconizat, totodată, numeroase măsuri pentru limitarea atotputerniciei marelui capital bancar și industrial și refacerea economiei naționale, pentru îmbunătățirea situației materiale a oamenilor muncii ș.a. Acest document expunea, în detaliu, obiectivele care urmau să fie înfăptuite în vederea democratizării vieții publice, a statornicirii unui regim de reală democrație parlamentară bazat pe largi libertăți și drepturi cetățenești și pe atragerea oamenilor muncii la conducerea țării.

Organizațiile fondatoare ale F.N.D. au fost partidele comunist, social-democrat, sindicatele muncitorești, Frontul plugarilor și Uniunea patrioților. Reprezentanții celor cinci partide și organizații au creat, la 12 octombrie 1944, Consiliul Național al F.N.D., ca organ central de coordonare și de conducere a acțiunilor comune ale forțelor coalizate. Prin constituirea F.N.D., aceste forțe și-au reînnoit vechiul lor acord de colaborare datînd din perioada anterioară doborîrii dictaturii militare-fasciste și s-au angajat să acționeze unitar pentru desăvîrșirea unor transformări cu caracter general democratic, pentru înfăptuirea unor noi obiective care să accelereze **progresul țării**.

Partidele și organizațiile cuprinse în F.N.D. exprimau, prin programul și prin compoziția lor socială, interesele clasei muncitoare, ale țăranimii, ale intelectualității progresiste și ale celorlalte păături mijlocii de la orașe și sate.

Clasa muncitoare era puternic reprezentată în cadrul F.N.D. atît prin partidele ei politice, cît și prin sindicate, ceea ce a asigurat soliditatea internă a acestei coaliții și a sporit puterea ei de atracție și de mobilizare a maselor populare la înfăptuirea sarcinilor revoluției. Faptul că obiectivele clasei muncitoare se identificau organic cu năzuințele vitale ale celor mai largi mase populare, situarea ei în fruntea luptei pentru realizarea dezideratelor naționale majore ale etapei, ca și pentru satis-

facerea unor revendicări specifice țărânimii și păturilor mijlocii de la orașe — toate acestea au facilitat și au grăbit procesul de polarizare a majorității poporului în jurul și sub conducerea clasei muncitoare și a partidului său de avangardă.

Partidele și organizațiile din F.N.D. au fost susținute în lupta pentru realizarea programului lor comun de toate celelalte organizații antifasciste, democratice care acționau în colaborare cu cele două partide muncitorești sau se aflau sub influența unuia dintre ele. Astfel, au aderat la platforma F.N.D., imediat după publicarea ei, Uniunea Tineretului Comunist, Apărarea patriotică, Madoszul, Partidul socialist-țăranesc (Ralea), Societatea Scriitorilor Români. În aprilie 1945 au intrat în Consiliul Național al F.N.D. și reprezentanți ai U.T.C.-ului și Madoszului. Aderarea într-un interval relativ scurt la proiectul de platformă a principalelor partide și organizații democratice se explică prin conținutul realist al acestuia, prin prestigiul crescând de care se bucura partidul comunist în rândul maselor populare care l-au dezbătut și aprobat în adunări pe întreprinderi și instituții, în orașe și sate.

După formarea F.N.D., partidele și organizațiile coalizate, deși continuau să-și păstreze programul și organizarea lor specifice, au pus în centrul activității mobilizarea categoriilor sociale cărora se adresau la realizarea obiectivelor urmărite de această coaliție². Prin aceasta, F.N.D. a fost instrumentul de dirijare a acțiunilor tuturor forțelor democratice și a energiei maselor populare spre o direcție unică — înfăptuirea programului comun. Datorită acțiunilor unitare ale forțelor democratice și revoluționare, s-a asigurat o bază socială largă revoluției democrat-populare, de la clasa muncitoare până la unele grupări burgheze interesate în transformări cu caracter democratic.

F.N.D. a fost și un instrument deosebit de important în dezvoltarea și în consolidarea unității de acțiune a clasei muncitoare, în încheierea alianței muncitorești țărănești. Activitatea comună a forțelor coalizate a îngustat posibilitățile de acțiune ale unor elemente de dreapta din rândurile P.S.D. și a ușurat trecerea masivă a țărânimii de partea clasei muncitoare. Toate acestea au accelerat procesul de schimbare a raportului de forțe între clase în favoarea forțelor revoluționare, democratice, contribuind la asigurarea succesului luptei acestora.

O însemnătate excepțională în antrenarea maselor populare la revoluție a avut-o faptul că platforma F.N.D. cuprindea obiective clare și precise, corespunzătoare intereselor majorității poporului și posibil de realizat în etapa respectivă de dezvoltare a țării. Platforma F.N.D. indica limpede maselor populare ce au de făcut pentru a nu mai permite revenirea la situația din trecut.

Constituirea F.N.D. a oglindit procesul de regrupare după interese de clasă a forțelor politice care conlucraseră în acțiunea de scoatere a României din războiul hitlerist, de delimitare a forțelor hotărâte să meargă înainte, pe calea unei reale democrații, a progresului social, de cele care se cramponau de trecut și căutau să stăvilească creșterea luptei revoluționare.

² Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 80, dosarul nr. 163, fila 3 (Procesul-verbal de constituire a Consiliului F.N.D., din 12 octombrie 1944).

După constituirea F.N.D., partidul comunist și celelalte partide și organizații componente au continuat să militeze pentru atragerea de partea luptei lor a unor noi grupări politice și profesionale. În primele luni ale anului 1945, în condițiile intensificării luptei forțelor democratice pentru îndepărtarea reprezentanților reacțiunii din guvern și pentru instaurarea puterii populare, când se generalizau acțiunile de înfăptuire a reformei agrare pe cale revoluționară, țărănimea a trecut în masă de partea F.N.D. O expresie elocventă a acestui fenomen a constituit-o sporirea substanțială a efectivului Frontului plugarilor și a influenței sale politice. Mulți țărani au părăsit Partidul Național-Țărănesc și s-au încadrat în rindurile Frontului plugarilor. O serie întreagă de organizații locale ale P.N.Ț. (Maniu) și unele organizații județene ale P.N.L. (Brătianu) au aderat la F.N.D. Un fapt mai puțin remarcat pînă acum este acela că la 23 februarie 1945, în plină luptă a forțelor democrate împotriva majorității reacționare din guvernul prezidat de generalul Rădescu, un grup de intelectuali și liber profesioniști, cadre de conducere ale organizațiilor național-țărăniste din București și din județul Ilfov, s-a desprins din P.N.Ț. și a intrat în F.N.D. Această grupare a acționat loial alături de partidele muncitorești, de celelalte organizații democratice pentru îndeplinirea pînă la capăt a sarcinilor revoluției democrat-populare. După 6 martie 1945, P.N.Ț. (Anton Alexandrescu) a avut reprezentanți permanenți în consiliul F.N.D. Trebuie arătat faptul că, în aceeași perioadă, Frontului Național Democrat i s-au alăturat noi grupări profesionale, reprezentînd meseriași, ingineri, agronomi, medici, cadre didactice, oameni de știință și cultură, funcționari, comercianți și mici industriași. Generali și ofițeri, numeroși ostași s-au solidarizat cu oamenii muncii, care luptau pentru înfăptuirea programului F.N.D.

Partidul comunist a urmărit să atragă de partea forțelor democratice și unele cercuri burgheze interesate, de pe pozițiile lor, în refacerea economiei naționale și în democratizarea țării. În acest sens, programul de guvernare al F.N.D., publicat la 29 ianuarie 1945, prevedea sprijinirea industriașilor în aprovizionarea cu utilaj și cu materii prime pentru creșterea producției. Totodată, F.N.D. a renunțat la lozinca naționalizării marilor bănci și a industriilor de bază, prematură în acele condiții. Tactica principală și suplă a P.C.R. a înlesnit apropierea de F.N.D. a unei grupări desidente liberale, în frunte cu Gh. Tătărescu. Această grupare a acceptat să colaboreze la realizarea programului F.N.D., dar n-a intrat în F.N.D. În acest fel, partidul comunist a reușit să unească în lupta pentru înnoirea democratică a țării principalele forțe ale națiunii, covârșitoarea majoritate a poporului.

Condițiile esențiale care au asigurat dezvoltarea F.N.D. și întărirea bazei sale de masă au fost sporirea continuă a prestigiului și a influenței P.C.R. în rindurile maselor populare, caracterul realist și profund patriotic al programului propus spre realizare, precum și poziția sa principală și suplă față de celelalte partide politice, reprezentînd diferite clase și păături sociale interesate, într-o măsură sau alta, în rezolvarea problemelor fundamentale care stăteau în fața țării. Receptivitatea P.C.R. față de părerile și de propunerile constructive ale partidelor și grupărilor politice cu care colabora, stimularea creșterii contribuției lor la rezolvarea problemelor aflate la ordinea zilei și combaterea la timp a unor tendințe centrifuge

din cadrul F.N.D. au mărit autoritatea partidului comunist în fața forțelor politice cu care colabora și au făcut mai eficiente acțiunile întreprinse.

Frontul Național Democrat și-a exercitat atribuțiile sale de coaliție politică prin intermediul Consiliului său național — pe scară centrală, și prin consiliile locale. Reprezentanții partidelor și organizațiilor coalizate au atribuit Consiliului național al F.N.D. rolul de a asigura coordonarea acțiunilor comune ale partidelor coalizate, de a constitui un nou guvern și de a mobiliza populația țării la îndeplinirea programului F.N.D. Scopul principal al F.N.D. era de a asigura — prin intermediul guvernului și prin mobilizarea tuturor forțelor democratice ale țării — îndeplinirea în interesul maselor largi populare a obiectivelor cuprinse în programul său de acțiune. De la început, Consiliul Național al F.N.D. a preconizat instaurarea în locul guvernului de generali și tehnicieni format la 23 august 1944 a unui guvern care să adopte ca program platforma F.N.D. și să acționeze pentru realizarea ei. În vederea formării unui asemenea guvern, reprezentanții F.N.D. au dus tratative cu P.N.Ț. (Maniu) și P.N.L. (Brătianu) și au făcut demersuri la rege, care, conform Constituției, avea prerogativa de a numi guvernul. Militând pentru formarea unui guvern al forțelor democratice pe cale constituțională, partidele și organizațiile din F.N.D. au desfășurat, totodată, o vastă și viguroasă activitate organizatorică și de propagandă în rândurile maselor populare, pentru a le mobiliza la acțiuni în această direcție.

Un loc important au ocupat în preocupările Consiliului F.N.D. stabilirea liniei sale tactice în perioadele de criză de guvern și a poziției sale față de partidele și grupările politice și profesionale rămase în afara acestei coaliții.

F.N.D. a îndeplinit un rol deosebit în mobilizarea maselor populare la acțiuni politice de amploare. Faptul că principalele partide și organizații ale oamenilor muncii colaborau strins urmărind aceleași obiective imediate le-a mărit forța lor de influențare a maselor și a ușurat transformarea rapidă a acestora într-un factor activ al revoluției.

Partidele și organizațiile coalizate în F.N.D. au cucerit, relativ repede, importante poziții în guvern și în organele locale ale administrației de stat. În guvernele din perioada 4 noiembrie 1944 — 28 februarie 1945, ele au deținut postul de vicepreședinte, prin dr. Petru Groza, șase ministere și trei subsecretariate de stat. Făcând parte din aceste guverne, în care majoritatea pozițiilor o dețineau partidele național-țărănesc și național-liberal, reprezentanții F.N.D. au acționat cu consecvență pentru realizarea în favoarea oamenilor muncii a obiectivelor înscrise în programele guvernelor respective care erau părți din platforma F.N.D. și, totodată, pentru îndeplinirea celorlalte obiective din această platformă.

Unitatea de acțiune a forțelor democratice, în frunte cu P.C.R., a constituit factorul esențial, decisiv, care a asigurat răsturnarea, în decurs de câteva luni, a guvernelor cu majoritate reacționară și instaurarea, la 6 martie 1945, a guvernului revoluționar-democratic, cu pronunțat caracter muncitoresc-țărănesc, avînd în frunte pe dr. Petru Groza, personalitate proeminentă a mișcării democratice și progresiste, înflăcărat patriot. Guvernul cuprindea reprezentanți ai F.N.D., care dețineau majoritatea pozițiilor, și ai grupării liberale, în frunte cu Gh. Tătărescu, deci era tocmai expresia coaliției largi a forțelor democratice.

Din momentul participării sale la guvern, adică de la 4 noiembrie 1944, Consiliul național al F.N.D. a adus o contribuție valoroasă la opera de guvernare. Reprezentanții F.N.D. acționau în guvernul cu majoritate reacționară potrivit tacticii stabilite de Consiliul F.N.D. și depuneau eforturi pentru a determina trecerea la înfăptuirea reformelor preconizate de acesta. Unele fapte inedite sînt concludente în acest sens. Astfel, la 10 noiembrie 1944, deci la numai cîteva zile de la formarea guvernului de coaliție a F.N.D. cu P.N.Ț. (Maniu) și P.N.L. (Brătianu), a avut loc prima ședință a Consiliului F.N.D. cu participarea tuturor miniștrilor și subsecretarilor de stat ai Frontului Național Democrat. În această ședință au fost adoptate măsuri de mare însemnătate pentru exercitarea de către F.N.D. a rolului nou ce-i revenea. S-a hotărît formarea unui birou al Consiliului F.N.D., compus din toți miniștrii și subsecretarii de stat ai F.N.D. și din cîte un reprezentant al celor cinci partide și organizații care făceau parte din această coaliție și din guvern, menit să stabilească linia tactică unitară. Biroul urma să fie un organ operativ, care să lucreze permanent. Întrucît majoritatea membrilor Consiliului F.N.D. deveniseră membri ai guvernului și erau foarte ocupați, partidele și organizațiile cuprinse în F.N.D. și-au stabilit noi delegați în Consiliu, cu activitate permanentă în acest organ, și care aveau obligația de a rezolva toate problemele curente ale F.N.D.³

Pentru a se putea acorda sprijin efectiv miniștrilor F.N.D. în îndeplinirea sarcinilor lor, în aceeași ședință s-a decis organizarea pe lîngă Consiliul F.N.D. a unor comisii de studii în problemele economice, financiare și sociale⁴. Ulterior, a fost întocmit și un proiect de regulament pentru cercul de studii al F.N.D., format din numeroase secțiuni (finanțe publice, bănci, industrie, comerț, agricultură, păduri, transporturi, cooperatie)⁵. Cercul de studii urma să analizeze situația economiei naționale în diversele ei compartimente, să facă referate critice asupra unor proiecte de legi cu caracter economic, să elaboreze proiecte și planuri economice ș.a.

De regulă, în ședințele Consiliului F.N.D. se discutau principalele probleme care figurau pe ordinea de zi a ședințelor Consiliului de Miniștri, pentru a se stabili o poziție unitară și tactica de urmat. Astfel, la 15 noiembrie 1944, Consiliul F.N.D. a luat în discuție propunerile pe care urmau să le facă reprezentanții săi în guvern cu privire la modificarea legii de purificare a administrației de stat și la modul de schimbare a vechilor prefecți și primari comunali. În ședințele Comisiei interministeriale din aceeași zi și din zilele de 16 și 18 noiembrie 1944, reprezentanții F.N.D., potrivit celor stabilite, au respins propunerea P.N.Ț. de a se organiza alegeri comunale, deoarece nu erau încă create condițiile pentru desfășurarea lor în deplină libertate și au insistat pentru numirea de către Ministerul de Interne, pe baza consultării partidelor și organizațiilor participante la guvern și a maselor, a unor noi prefecți și primari în locul celor necorespunzători⁶. După discuții furtunoase și sub presiunea acțiunilor revoluționare ale maselor în vederea schimbării autorităților comunale și județene, repre-

³ Vezi : Comunicatul Consiliului F.N.D. din 10 noiembrie 1944, în : „Scînteia“, anul I, nr. 55, din 15 noiembrie 1944.

⁴ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 49, dosarul nr. 9 296, filele 59—61 (Stenograma ședinței Consiliului F.N.D. din 24 decembrie 1944).

⁵ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 49, dosarul nr. 8 859, fila 136.

⁶ „Scînteia“, anul I, nr. 58 și nr. 59, din 17 și 18 noiembrie 1944.

zentanții din guvern ai P.N.Ț. (Maniu) și P.N.L. (Brătianu) au acceptat propunerea F.N.D. Într-un comunicat dat după ședința sa din 20 noiembrie, Consiliul de Miniștri preciza că, în urma analizei situației administrative a țării, a hotărît „să fie numiți prefecți în locul acelor care au funcționat pînă la formarea actualului guvern”⁷. De asemenea, Consiliul F.N.D. a hotărît, la 21 februarie 1945, ca în ședința Consiliului de Miniștri din după-amiaza aceleiași zile să se ceară demisia primului ministru, generalul Rădescu, și a miniștrilor național-țărăniști și liberali⁸. Ca urmare, în ședința Consiliului de Miniștri, toți reprezentanții F.N.D. au avut o poziție comună, susținînd soluția propusă de dr. Petru Groza, vicepreședinte al guvernului, care a luat primul cuvîntul și a cerut demisia guvernului⁹.

Reprezentanții F.N.D. au avut un rol activ în îndeplinirea programului guvernelor de coaliție națională antifascistă, fiind inițiatorii unora dintre cele mai importante acte legislative adoptate în toamna și iarna anului 1944 și în primele luni ale anului 1945. Este cunoscut că legile de purificare a administrațiilor publice, a corpului avocaților și a personalului din presă au fost elaborate de reprezentantul P.C.R., Lucrețiu Pătrășcanu, care deținea funcția de ministru al justiției. Legea de organizare a sindicatelor, elaborată după numeroase și furtunoase discuții duse între reprezentanții P.C.R. și P.S.D., pe de o parte, și cei ai partidelor „istorice”, pe de altă parte, și promulgată la 21 ianuarie 1945 a fost prezentată guvernului de Lotar Rădăceanu (P.S.D.), aflat în fruntea Ministerului Muncii. Organizarea Ministerului Naționalităților, avînd în frunte pe Gheorghe Vlădescu-Răcoasa, reprezentantul Uniunii patrioților, și adoptarea de către guvern, la 7 februarie 1945, a Statutului naționalităților au fost, de asemenea, urmarea propunerii F.N.D.¹⁰.

Toate acestea evidențiază că partidul comunist, concomitent cu exercitarea rolului conducător în organizarea și în conducerea luptei maselor populare, a reușit, împreună cu celelalte partide și organizații democratice, să asigure o orientare democratică principalelor decrete-legi adoptate de guvern, în pofida unor pledici și, uneori, chiar a opoziției înverșunate a reprezentanților P.N.Ț. (Maniu) și P.N.L. (Brătianu).

Pe lîngă preocuparea de a stabili punctul de vedere al F.N.D. în special în problemele care urmau să fie discutate în Consiliul de Miniștri, în unele ședințe ale Consiliului național al F.N.D. reprezentanții acestuia în guvern informau asupra acțiunilor întreprinse în departamentele ai căror titulari erau și asupra noilor probleme care le stăteau în față. Astfel, la 20 decembrie 1944, într-o asemenea ședință, miniștrii F.N.D. au prezentat rapoarte în legătură cu stadiul aplicării legii de purificare a administrațiilor publice în ministerele respective¹¹.

În perioada premergătoare înstaurării regimului democrat-popular, F.N.D. a acționat, astfel, ca un factor al noii puteri democrat-populare și a jucat un rol de prim ordin în răsturnarea celor trei guverne cu majori-

⁷ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 103, dosarul nr. 8 482, fila 84.

⁸ *Loc cit.*, fondul nr. 49, dosarul nr. 9 269, filele 222—227.

⁹ *Loc. cit.*, fondul nr. 103, dosarul nr. 8 496, filele 6—9. Vezi și: *România în anii revoluției democrat-populare. 1944—1947*, p. 121—122.

¹⁰ Aceste probleme sînt tratate pe larg în lucrarea: *30 Decembrie '47*, p. 25—41.

¹¹ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 49, dosarul nr. 9 296, filele 22—39.

tate reacționară, în înfăptuirea parțială, pe cale revoluționară, încă înainte de 6 martie 1945, a unor importante prevederi ale programului F.N.D. (reforma agrară, democratizarea de jos în sus a aparatului de stat ș.a.).

Datorită unității și activității practice desfășurate de miniștrii F.N.D., influența lor în activitatea guvernului depășea cu mult ponderea pe care o aveau în componența acestuia. Până la 6 martie 1945, F.N.D. a fost unul dintre factorii de seamă care au determinat întărirea treptată a pozițiilor și rolului reprezentanților oamenilor muncii în guvern.

După cum se știe, guvernul revoluționar-democratic, cu preponderent caracter muncitoresc-tărănesc, instaurat la 6 martie 1945, era format din reprezentanți ai F.N.D. — care dețineau președinția și 14 ministere — și ai Partidului național-liberal (Tătărescu), căruia îi reveniseră postul de vicepreședinte și 3 ministere. Ministerul de Război fusese încredințat unui reprezentant al armatei. La baza activității acestui guvern a stat programul F.N.D., ceea ce asigura ducerea pînă la capăt a sarcinilor de interes național (sprijinirea în continuare a războiului antihitlerist, asigurarea independenței naționale), înfăptuirea transformărilor revoluționare (reforma agrară, democratizarea vieții publice) începute în perioada anterioară și rezolvarea unor noi probleme majore care se aflau atunci în fața poporului român.

Cotitura săvîrșită în viața politică a țării la 6 martie 1945 a determinat amplificarea rolului F.N.D. și a extins sfera sa de acțiune. El a continuat să fie instrumentul principal prin care partidul comunist și partidele și organizațiile cu care acesta colabora mențineau legătura cu masele largi populare și le mobilizau la acțiuni comune în vederea înfăptuirii obiectivelor urmărite. Elementul nou intervenit în activitatea desfășurată de forțele democratice și revoluționare în rîndurile maselor consta în faptul că aceasta era orientată în direcția sprijinirii guvernului, a sporirii autorității acestuia și a respingerii încercărilor reacțiunii de a-i submina pozițiile.

Se cuvine remarcat faptul că, deși în etapa anterioară preocuparea principală a tuturor forțelor democratice a fost de a întări F.N.D. și de a atrage de partea sa masele largi populare, în scopul instaurării, cu ajutorul lor, a unui regim de democrație populară, după realizarea acestui obiectiv accentul a fost pus pe activitatea din interiorul guvernului. Consiliul Național al F.N.D. a devenit astfel forul în care se discutau toate problemele ce urmau să fie rezolvate prin intermediul guvernului și în care erau elaborate liniile directoare pentru activitatea acestuia. În cadrul lui s-au stabilit ordinea de urgență a unor acțiuni, soluțiile preconizate pentru diversele probleme, căile de întărire a colaborării cu P.N.L. (Tătărescu) și, în general, de consolidare a pozițiilor guvernului în interiorul țării și pe plan internațional.

Continuînd practica dovedită eficientă încă în timpul guvernelor de coaliție din perioada de dinainte de 6 martie 1945, Consiliul F.N.D. dezbătea proiectele de legi înainte de a fi supuse spre aprobare Consiliului de Miniștri. Acest fapt permitea stabilirea unei poziții unitare din partea tuturor miniștrilor F.N.D. față de legile respective și asigura, în mare măsură, succesul lor în unele dispute cu reprezentanții grupării tătărăsciene. Alături de miniștri, la activitatea Consiliului Național al F.N.D. participau, de regulă, și cîte 1—4 delegați ai partidelor și organizațiilor

componente. Ca urmare a aderării P.N.Ț. (Anton Alexandrescu) la F.N.D., după 6 martie 1945 reprezentanții ai acestui partid au intrat și în Consiliul național al F.N.D., unii în calitate de miniștri, iar alții ca membri de drept.

Hotărârile adoptate de Consiliul F.N.D. erau puse în aplicare de reprezentanții săi în guvern. Bunăoară, în ședința sa din 11 martie, Consiliul F.N.D. a indicat ca fiind sarcinile cele mai urgente ale guvernului: legiferarea reformei agrare, numirea de către Ministerul Afacerilor Interne a prefecților în județele în care se impunea această măsură, modificarea și accelerarea acțiunii de curățire a aparatului de stat de elementele reacționare și organizarea aplicării în toate departamentele a legii de purificare a administrației publice. Încă în cursul lunii martie, la propunerea reprezentanților F.N.D. din fruntea ministerelor agriculturii, justiției și afacerilor interne, Consiliul de Miniștri a adoptat legi corespunzătoare în domeniile respective*.

F.N.D. nu numai că dădea orientarea generală pentru activitatea guvernului, ci dezbătea — la început aproape săptămânal — munca desfășurată de fiecare ministru al F.N.D. și se pronunța asupra planurilor lor de viitor. În ședințe ale Consiliului F.N.D. erau expuse rapoarte ale miniștrilor sau erau discutate problemele principale ce stăteau în fața departamentelor conduse de aceștia.

O problemă care a preocupat mult conducerea F.N.D., nerelevantă pînă acum, a fost influențarea activității ministerelor aflate în minile reprezentanților grupării tătărăsciene în spiritul programului F.N.D. și în concordanță cu interesele majore ale maselor populare. În această direcție, au fost folosite cu succes diferite căi și mijloace. La propunerea dr. Petru Groza, la ședințele în care Consiliul F.N.D. discuta probleme ce intrau în sfera de acțiune a miniștrilor liberali erau invitați să participe și aceștia. Aceluiași scop i-au slujit și înființarea Consiliului Economic Superior — organ consultativ al guvernului —, la care participau și reprezentanți ai F.N.D., precum și organizarea Cercului de studii economice al F.N.D., care pregătea propuneri pentru soluționarea problemelor economice aflate la ordinea zilei.

Evoluția pozitivă a F.N.D. și eficiența acțiunilor sale au fost în directă legătură cu preocuparea P.C.R. de a pune la baza tuturor acțiunilor F.N.D. acordul său cu P.S.D. și, totodată, de a dezvolta buna înțelegere dintre toți partenerii coaliției. P.C.R. a acționat perseverent pentru consolidarea F.U.M. și, concomitent, a unității F.N.D. și pentru atragerea unor noi grupări politice și sociale în cadrul acesteia.

În primele trei luni după instaurarea guvernului revoluționar-democratic, activitatea Consiliului F.N.D. a fost intensă și multilaterală, iar rezultatele au fost vizibile. Începînd însă din iunie 1945, partidele și organizațiile componente ale F.N.D. au fost preocupate mai mult de probleme specifice fiecăruia. Au fost organizate fie congrese, fie conferințe generale sau extraordinare ale principalelor partide democratice. Legăturile dintre Consiliul F.N.D. și comitetele sale locale au devenit oarecum sporadice. Această situație a coincis și s-a interconționat cu încercările reacțiunii

* La 13 martie, Ministerul Afacerilor Interne a dat decizii de numire în posturi a unui însemnat număr de prefecți, la 23 martie a fost promulgată legea de reformă agrară, iar la 29 martie a fost publicată legea de purificare a administrațiilor publice în formă modificată.

de a trece la ofensivă împotriva guvernului în a doua jumătate a anului 1945.

În mai 1946, din inițiativa P.C.R., s-a creat o nouă coaliție — Blocul Partidelor Democratice —, corespunzătoare noii etape de dezvoltare a țării, care reunea toate partidele politice participante la guvern. O dată cu aceasta, Frontul Național Democrat și-a încheiat activitatea.

Frontul Național Democrat a avut un rol hotărîtor în dezvoltarea ascendentă a revoluției, a constituit nucleul politic în jurul căruia s-au unit masele muncitoare, forțele democratice. Prin intermediul său, P.C.R. și celelalte partide coalizate și-au sporit influența în rîndurile categoriilor sociale cărora se adresau. Acțiunile comune ale partidelor în F.N.D. au accelerat întărirea lor organizatorică, atragerea unui număr mare de aderenți.

Crearea F.N.D. pe scară națională, unitatea de acțiune a partidelor și conducerilor lor au înlesnit și au grăbit lupta comună a maselor populare, orientată spre țelul comun. Deși existau numeroase partide și organizații democratice care se adresau aceluiași categorii sociale, datorită coalizării lor în F.N.D., pe baza unui program unic de acțiune, energia celei mai mari părți din populația țării n-a fost dispersată, ci orientată într-o singură direcție.

Strîngerea, într-un timp relativ scurt, de numai cîteva luni, a maselor largi populare în jurul forțelor politice coalizate în F.N.D. a îngreunat procesul de reorganizare a partidelor „istorice” și a limitat influența lor politică. Acțiunile comune și discuțiile purtate pentru clarificarea unor probleme sau pentru stabilirea tacticii într-o chestiune sau alta au apropiat concepțiile partidelor coalizate privind evoluția postbelică a României.

Constituirea și activitatea F.N.D. au pus în chip strălucit în lumină justetea și realismul liniei de acorduri politice ale P.C.R., în etapa respectivă, capacitatea sa organizatorică, tactica sa principială și supla față de celelalte partide și organizații democratice. Orientarea de către P.C.R. a eforturilor tuturor forțelor democratice într-o direcție unică, stimularea creșterii contribuției fiecărui partid, a fiecărei organizații la rezolvarea problemelor aflate la ordinea zilei au mărit eficiența activității F.N.D. și au asigurat antrenarea cu succes a maselor largi populare la îndeplinirea obiectivelor revoluției. Acțiunile comune întreprinse, confruntările de concepții și păreri în diversele probleme ce-și așteptau rezolvarea au permis partidelor și organizațiilor grupate în F.N.D. să-și verifice propriile programe și să se apropie între ele și, totodată, au pus și mai mult în evidență ascendența politicii partidului comunist.

Realizarea F.N.D. și încheierea unor acorduri de colaborare cu alte grupări politice rămase în afara acestei coaliții, cum a fost P.N.L. (Tătărescu), au constituit un factor esențial care a asigurat instaurarea și consolidarea regimului democrat-popular în țara noastră

Tactica partidului comunist de a făuri ample coaliții de forțe politice, pe baza unității de acțiune a clasei muncitoare și a alianței muncitorești-țăărănești, îndreptate împotriva celor mai periculoase grupări adverse în perioada respectivă, a înlesnit izolarea succesivă a partidelor burgheze și înlăturarea lor din viața politică, îndeplinirea unor profunde transformări democratice și trecerea la revoluția socialistă.

Noi contribuții la crearea și semnificația primelor organizații profesionale muncitorești din România (1846-1872)

VASILE PETRIȘOR

Analiza aprofundată și elucidarea, în toate componentele sale, a vechimii și rădăcinilor istorice ale apariției proletariatului, a începuturilor și etapelor de dezvoltare a mișcării muncitorești și socialiste din România au constituit, în ultimul timp, obiect de studiu pentru o serie de articole care au văzut lumina tiparului în paginile unor reviste de specialitate, între acestea numărându-se și revista „Anale de istorie“.

La nivelul progreselor actuale ale cercetării și pe baza interpretării unitare și de adâncime a ansamblului problemelor nodale ale epocii, analiza concretă a procesului nașterii și dezvoltării proletariatului din țara noastră este de natură să ofere concluzii riguroase științifice privitoare la acest proces, la problematica și evoluția sa.

Yndi O caracteristică esențială a mișcării noastre muncitorești o constituie faptul că, încă din stadiul de început al existenței sale, proletariatul și-a pus problema organizării ca clasă, înțelegând că aceasta este o condiție hotărâtoare pentru desfășurarea cu succes a luptei împotriva exploataților, pentru realizarea țelurilor sale de libertate și progres, pentru eliberarea de asuprire și împilare.

Juan De aceea, studierea și analizarea în profunzime a începuturilor organizării politice și profesionale a clasei muncitoare este o necesitate imperioasă, deoarece fără abordarea acestei laturi nu poate fi înțeles, sub toate aspectele sale, ansamblul apariției și dezvoltării mișcării muncitorești din România.

Mobilul abordării problemei și din acest unghi de vedere rezidă în aceea că primele forme de acțiune, de ripostă ale muncitorimii din țara noastră pot fi surprinse încă din perioada apariției sale. La rîndul lor, acțiunile protestatare, grevele vor contribui într-o mare măsură la dezvoltarea treptată a spiritului de solidaritate proletară, de unitate. Acest lucru a avut o semnificație deosebită pentru dezvoltarea mișcării muncitorești din România, deoarece a reprezentat o fază importantă în cadrul procesului de creștere a mișcării muncitorești, prima treaptă pe drumul acțiunii de strîngere a rîndurilor proletariatului la niveluri tot mai înalte din punct de vedere calitativ, în vederea unor scopuri comune.

Referindu-se la semnificația apariției primelor organizații profesionale ale proletariatului din țara noastră, tovarășul Nicolae Ceaușescu arăta în cuvîntarea la adunarea festivă consacrată aniversării a 80 de ani de la crearea partidului politic al clasei muncitoare din România : „Chiar în prima jumătate a veacului trecut au apărut și s-au dezvoltat forme de organizare muncitorească, cum sînt asociațiile profesionale de întrajutorare — organizații ce-și propuneau la început revendicări cu caracter economic și care, ulterior, se dezvoltă pe baza principiilor politice de clasă. Aceste organizații se consolidează și se înmulțesc, jucînd un rol tot mai important în lupta maselor muncitoare. Un moment deosebit de important în dezvoltarea procesului de organizare a proletariatului este înființarea, în 1872, deci cu mai bine de 100 de ani în urmă, a Asociației generale a tuturor lucrătorilor din România, care-și propunea, pentru prima dată în istoria noastră, unirea muncitorilor din întreaga țară. Acest eveniment marchează începutul organizării de clasă pe scară națională a proletariatului român”¹.

Apariția și dezvoltarea organizațiilor profesionale ale clasei muncitoare din România constituie o parte integrantă a procesului de formare și de maturizare a proletariatului, de creștere a conștiinței sale de clasă. După cum se știe, primele forme de organizare profesională* a clasei muncitoare din țara noastră iau naștere aproape în același timp cu apariția sa, ceea ce a avut o mare însemnătate pentru dezvoltarea ulterioară a mișcării noastre muncitorești. Organizarea profesională a proletariatului a reprezentat o etapă importantă în procesul de creștere a mișcării muncitorești, prima etapă pe drumul acțiunii de stringere a rîndurilor proletariatului în vederea atingerii țelurilor comune, fără a mai trece prin îndelungate stadii specifice breslelor sau trade-union-urilor, proprii unor țări europene.

¹ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la adunarea festivă consacrată aniversării a 80 de ani de la crearea partidului politic al clasei muncitoare din România*, 30 martie 1973, Editura politică, București, 1973, p. 11.

* Abordarea, pe larg, a problemei începuturilor organizării profesionale a clasei muncitoare din România, la nivelul întregii țări, nu a făcut pînă în prezent obiect de studiu. Au văzut însă lumina tiparului o serie de lucrări și articole care au tratat acest aspect pe plan regional, la nivelul unei organizații, sau în mod tangențial. Pentru o serie de detalii privind această problemă, ca și pentru unele aprecieri și concluzii competente, altele ce trebuie revăzute, de care am ținut seama în întocmirea acestui articol, a se vedea : L. Fodor, L. Vaida, *Contribuții la istoria mișcării sindicale din Transilvania (1848—1917)*, Editura C.C.S., București, 1957, p. 3—25 ; Ion Iacoș, Vasile Petrișor, *Aspecte din lupta pentru transformarea asociațiilor de ajutor reciproc din vechea Romînie în organizații bazate pe lupta de clasă*, în „Anale de istorie”, nr. 6/1957, p. 113—117 ; N. G. Munteanu, *Organizații profesionale de clasă ale muncitorilor din România în a doua jumătate a veacului al XIX-lea*, în „Anale de istorie”, anul XI, nr. 6/1965, p. 14—18 ; Constantin C. Angelescu, *Contribuții la istoricul Asociației lucrătorilor tipografi din România (1858—1865)*, în „Analele Institutului de istorie și arheologie”, tomul II, Editura Academiei R.P.R., 1965, p. 63—91 ; C. Căzănișteanu, *Casa de ajutor a opștii călșilor de șepcari*, în „Magazin istoric”, anul IV, nr. 5/1970, p. 60—62 ; Vasile Petrișor, *Coordonate și caracteristici ale evoluției procesului de organizare profesională a clasei muncitoare din România (1846—1906)*, în „Anale de istorie”, anul XVII, nr. 6/1971, p. 99—102 ; A. Egyed, *Istoricul asociațiilor muncitorești din Transilvania între anii 1868—1872. Influența Internaționalei I asupra mișcării muncitorești din Transilvania*, în „Studii. Revistă de istorie”, anul IX, nr. 6/1956, p. 27—50 și altele.

Condițiile grele de muncă și de viață ale muncitorilor, accidentele și bolile, nesiguranța zilei de mâine și o mulțime de alte dificultăți de natură materială, precum și cerințele de ordin spiritual au dus, încă de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, la o serie de manifestări, mai întâi izolate și restrinse, contra exploatării, care i-au apropiat tot mai mult de ideea unirii în luptă. Acțiunile proletariatului, fie individuale, fie colective, au fost, la început, spontane, deoarece el nu se ridicase încă la cunoașterea cauzelor de fond ale situației sale, nu ajunsese la gradul de conștiință și de organizare care să îi permită să acționeze ca o clasă pentru sine. Pe măsura agravării exploatării și în practica acțiunilor de zi cu zi, el a început să înțeleagă că nu din afară, ci prin propriile forțe unite putea să-și amelioreze situația. Cu cât muncitorii s-au găsit mai în nevoie, mai robiți, mai asupriți și nedreptățiți, cu atât ei simțeau necesitatea apropierei de semenii lor, necesitatea asocierii. Condiția mizeră și nesiguranța viitorului au dezvoltat în ei simțul prevederii și de aici nu a mai rămas de făcut decât un pas pînă la crearea primelor asociații de întraajutorare.

Una din caracteristicile definitorii ale proletariatului român constă tocmai în faptul că, la un stadiu relativ timpuriu de dezvoltare, a reușit să-și creeze organizații proprii. Primele organizații profesionale muncitorești au apărut în România în prima jumătate a secolului trecut, sub formă de asociații mutuale. Ele aveau un caracter de ajutor reciproc, circumscris la cîteva cerințe materiale de ordin strict personal, ca ajutor în caz de boală, de invaliditate, de înmormîntare, fiind formate, la început, din lucrători și patroni și avînd, în general, o existență relativ efemeră. Acești primi pași, în care muncitorii s-au aflat în asociații alături de patroni, au făcut loc, curînd, unor forme superioare de organizare. Pe măsura creșterii numerice a rîndurilor muncitorilor, a dezvoltării spiritului lor de clasă, ei vor face noi pași, debarasîndu-se repede de asocieri improprii intereselor lor distincte și înțelegînd ce și pe cine reprezintă aceștia într-o fabrică, apoi în fabricile din localitate, din regiunea sau din ramura economică respectivă și din țara întreagă. Aceste elemente au fost comune tuturor provinciilor românești.

Pînă în jurul anului 1870, convențional, formele de organizare, de asociere a muncitorilor s-au menținut în limitele unor asociații de întraajutorare, în care, laolaltă, lucrători și patroni, mai ales în etapa micilor întreprinderi, cuprinzînd pînă la cîteva zeci de salariați, realizau forme de sprijin reciproc, cu cotizări periodice și cu contribuții comune pentru ajutorarea muncitorilor bolnavi, accidentați sau în alte situații deosebite.

Înaintarea proletariatului spre forme proprii de asociere și de acțiune pentru satisfacerea intereselor imediate, economice, a fost însoțită și de apariția primelor organe de presă muncitorești². Gazetele muncitorești erau, pe de o parte, reflexul acestei mișcări, dar, în același timp, ele constituiau un element activ, catalizator al procesului de vitalizare a organizațiilor muncitorești. Apariția primelor organe de presă munci-

² *Presa muncitorească și socialistă din România*, vol. I (1865—1900), partea I (1865—1889), Editura politică, București, 1964, p. 1—33; Augustin Deac, *Primele gazete muncitorești și începutul organizării clasei muncitoare*, în „*Anale de istorie*”, anul XI, nr. 6/1965, p. 85—89; N. Munteanu, *Gazeta „Analele tipografice” (1869—1872)*, în „*Anale de istorie*”, anul I, nr. 3/1955, p. 143—146.

torești, cum a fost „Tipograful român“ (1868), „Analele tipografice“ (1869), „Uvrieturul“ (1872) și „Lucrătorul român“ (1872), era o mărturie a rapidei evoluții nu numai la nivelul organizării și al acțiunilor revendicative, ci și al promovării, prin mijloace publicistice proprii, a intereselor muncitorilor, a vederilor lor deosebite, a unei anumite ideologii de clasă, în faza sa primară, dar oricum detașată de viziunea ideologică a claselor dominante.

Primii pași ai proletariatului pe calea organizării sale profesionale au fost, deci, strâns legați de cele dintâi publicații periodice muncitorești, în paginile cărora găsim inserate relatări despre condițiile apăsătoare de lucru și de trai ale muncitorilor, articole pe teme ale activității profesionale și, ceea ce este deosebit de important, sînt abordate probleme ale organizării clasei muncitoare. Nu întîmplător „Lucrătorul român“ își propunea să se ocupe de organizarea și de apărarea tuturor muncitorilor din România, indiferent de ramura de producție³.

Analiza stadiului de început al mișcării muncitorești din țara noastră evidențiază faptul că, datorită condițiilor specifice de muncă și gradului de dezvoltare în care se aflau, lucrătorii tipografi au fost printre primii care s-au organizat în vederea luptei împotriva exploatarei patronale. Prin natura muncii lor, care necesita o calificare mai mare și, ca atare, un grad de cunoștințe mai ridicat, lucrătorii tipografi au reușit să cunoască, înaintea celorlalți muncitori, ideile înaintate de la mijlocul secolului trecut, situația clasei muncitoare din alte țări, cît și formele de organizare profesională caracteristice aceluia stadiu. Toate acestea erau grefate, desigur, pe condițiile extrem de vitrege în care lucrau și care, inevitabil, îi duceau spre unire în lupta pentru o viață mai bună.

Prima asociație de ajutor reciproc, cunoscută pînă acum la noi, a fost creată la Brașov, în anul 1846, de către lucrătorii tipografi, sub denumirea de „Asociația de ajutor de boală, înmormîntare și de ajutor de călătorie“. Asociația și-a desfășurat activitatea fără a avea la bază un statut aprobat de autorități. Acesta va fi înaintat forurilor competente în 1860 și aprobat în 1861⁴.

La numai cîțiva ani, nevoia de a crea o asemenea asociație au resimțit-o și muncitorii tipografi din Timișoara. Descriind atmosfera de însuflețire care îi cuprinsese pe aceștia, dezbaterile și consfăturile organizate în vederea găsirii celor mai adecvate modalități de unire, unul dintre lucrătorii tipografi, participant la acest eveniment, arăta că : „Am avut de acum multe consfătuiri, unde, pătrunși de importanța și necesitatea unei astfel de asociații, am hotărît, în unanimitate, ca să înființăm aici în localitate o casă de boală și de ajutor de călătorie“⁵. Ca urmare a acestor repetate dezbateri, la 30 septembrie 1851, un număr de 30 de muncitori timișoreni, reuniți în adunare generală, au dezbătut proiectul de statut, pe care, după aprobare, l-au înaintat Consiliului orașenesc. După aproape o lună de zile, la 22 octombrie, acesta a fost aprobat*.

³ „Lucrătorul român“, anul I, nr. 1, din 5 noiembrie 1872.

⁴ L. Fodor, L. Vaida, *Op. cit.*, p. 53.

⁵ Ludovic Magran, *75 de ani din viața tipografilor timișoreni (1851—1926)*, Timișoara, 1926, p. 7.

* Asociația și-a inaugurat activitatea sub denumirea de „Casa comună de ajutor de boală și călătorie a tipografilor din Timișoara“. Sub această titulatură va fiînța

Depistarea relativ recentă a unor documente de arhivă vine să confirme că, la sfârșitul anului 1855, la București, calfele de șepcari și-au creat, la rîndul lor, o asociație proprie. În speranța că vor „preacurma odată pentru totdeauna această tristă soartă” în care ajunseseră, convinși fiind că numai lupta comună, unită, a lor, a tuturor, era singura cheazășie în măsură să le asigure șansele de reușită în fața exploatării patronale, lucrătorii șepcari au hotărît să alcătuiască „Casa de ajutor a opștii călfilor de șepcari”, în care puteau intra numai calfele, atît timp cît „fiecare va viețui în această calitate”. Din fondurile ce urmau a se strînge, fiecare din cei 46 de membri putea fi „ajutat cu bani... la vreme de boală și moarte”⁶. Pentru păstrarea fondurilor asociației și evitarea înstrăinării lor, se preconiza a fi ales casier un om „sigur și cinstit”. Totodată, pentru supravegherea și controlul felului cum se ținea evidența veniturilor și cheltuielilor asociației, a modului cum se dirijau fondurile, statutul prevedea instituirea unei „deputății socotitoare și împlinitoare”, formată din patru persoane, alese exclusiv din rîndurile lucrătorilor asociați⁷.

Din cele de mai sus reiese în mod evident că în decembrie 1855⁸ luase ființă la București cea dintîi organizație profesională de acest fel de care avem cunoștință în teritoriul de dincoace de Carpați. Considerăm că este la fel de important de subliniat că, de fapt, avem de-a face cu cea mai veche organizație de sprijin reciproc cu caracter pur muncitoresc din această parte a țării noastre, făurită de muncitorimea însăși.

Doi ani mai tîrziu, la Moldova Nouă s-au pus bazele „Asociației de ajutor reciproc a muncitorilor minieri”⁹.

Pentru a preîntîmpina primejdiile ce-i amenințau, „Pentru a rezista contra lipsurilor și greutăților pe care le implica situația lor de proletari”¹⁰, la 13 octombrie 1858 au luat hotărîrea să-și creeze o asociație proprie și muncitorii din artele grafice din București, sub denumirea de „Casa de ajutorare și prevedere a lucrătorilor tipografi”¹¹.

În 1863, în activitatea „Casei de ajutorare și prevedere a lucrătorilor tipografi” a survenit un eveniment elocvent pentru orientarea muncitorimii spre închegarea de asociații cuprinzătoare, care să depășească nivelul unei localități și să-și întindă aria la cadrul întregii țări, și anume schimbarea denumirii, în cazul de față în „Asociația lucrătorilor tipografi din România”. Prin această schimbare, prevăzută în primul articol al noului statut, se urmărea a se da posibilitate asociației să-și extindă

pină la 8 februarie 1857, cînd, cu prilejul modificării statutului, își va schimba denumirea în „Asociația de ajutor de boală, înmormîntare și de ajutor de călătorie a tipografilor din Timișoara”.

⁶ Arhivele Statului București, fondul Vistieria Țării Românești, dosarul nr. 1211/1855, fila 3.

⁷ Loc. cit., fila 6.

⁸ La 16 decembrie 1855, prin hotărîrea cu nr. 7334, Departamentul Vistieriei a aprobat constituirea asociației (Loc. cit., fila 4).

⁹ *Documente privind începuturile mișcării muncitorești și socialiste din România (1821—1878)*, Editura politică, București, 1971, p. 285.

¹⁰ Vasile Maciu, *Începutul mișcării muncitorești și al celei socialiste. Mișcări țărănești în anii 1864—1878*, în *Istoria României*, vol. IV, Editura Academiei R.P.R., București, 1964, p. 488.

¹¹ *Cu puteri unite. Istoria de 75 de ani a sindicatului „Gutenberg”. 1858—1933*, Editura „Gutenberg”, București, 1933, p. 32.

activitatea pe întreg teritoriul țării, pentru ca, așa cum preciza Ion Ionescu de la Brad, „uvrierii tipografi de dincolo de Milcov să se unească cu cei de dincoace”¹².

Apariția primei gazete muncitorești, „Tipograful român”, trebuie văzută în strînsă legătură cu preocuparea pentru menținerea și consolidarea „Asociației lucrătorilor tipografi din România”, greu încercată în unele momente ale activității sale. Gazeta era chemată să mobilizeze pe muncitorii tipografi la unire și la o dinamizare a activității asociației lor. În coloanele „Tipografului român” și-au făcut loc articole și informații în care era afirmată necesitatea organizării temeinice a muncitorilor.

Desele încercări de reactivizare a „Asociației lucrătorilor tipografi din România” nu au dat însă roadele scontate. În atare condiții, în 1869, un grup de muncitori tipografi, „animați de dorința de a-și asigura viitorul prin reedificarea vechei lor societăți și, totodată, crearea unui nou fond din propriile mijloace”¹³, au ales, ca urmare a deciziei adunării generale din 29 iunie 1869¹⁴, un comitet de acțiune format din 13 tipografi, în frunte cu Scarlat Valter, care a trecut de îndată la modificarea vechiului statut¹⁵. În numele acestui comitet, la 18 august 1869, Petre Ispirescu și Jan Weiss au înmînat ministrului de interne, Mihail Kogălniceanu, o cerere pentru aprobarea funcționării societății ce urma a fi reorganizată¹⁶ și al cărei statut, anexat cererii, fusese deja adoptat într-o adunare generală extraordinară, convocată la 13 iulie 1869¹⁷. Speranța de a obține aprobarea era legată nemijlocit de simpatia pe care Mihail Kogălniceanu o nutrise permanent față de corpul tipografilor.

Demersurile comitetului și ale lui Kogălniceanu s-au dovedit, pînă la urmă, zadarnice. Demisia guvernului avea să amîne sine die rezolvarea acestei cereri, care își va găsi concretizarea abia după trei ani, în 1872.

Deși în 1869 nu s-au putut obține recunoașterea noului statut și, implicit, reorganizarea societății, totuși, acel an marchează o nouă etapă pe planul reactivizării mișcării de organizare a lucrătorilor din București. În rîndul muncitorilor începea să se manifeste din ce în ce mai pronunțat tendința de a organiza astfel asociația lor profesională încît aceasta să nu se mărginească la funcția de casă de prevederi, ci să devină, în același timp, un organ de apărare a intereselor membrilor ei împotriva exploatarei patronale.

Campania pentru așezarea pe baze noi a societății lucrătorilor tipografi din București, desfășurată în tot cursul anilor 1870—1872, a început, treptat, să dea roade. În februarie 1872, un număr de 27 de aderenți au făcut un angajament-apel subscris, prin care se obligau „ca, în viitor, să

¹² „Țeranul român” din 2 decembrie 1862, p. 290.

¹³ Arhivele Statului București, fondul Ministerul de Interne, Direcția „Monitorul oficial”, dosarul nr. 9/1869, fila 9.

¹⁴ Cu puteri unite. Istoria de 75 de ani a sindicatului „Gutenberg”, 1858—1933, p. 39.

¹⁵ Arhivele Statului București, fondul Ministerul de Interne, Direcția „Monitorul oficial”, dosarul nr. 9/1869, fila 9.

¹⁶ Loc. cit., fila 2.

¹⁷ Loc. cit., filele 3—5, 16—17.

sprijine în mod demn societatea“¹⁸. De la această dată, care marchează, într-un fel, începutul revitalizării crescînde a asociației, acțiunile pentru consolidarea și așezarea ei pe noi temelii se vor accentua. În mai 1872, vechea asociație a fost reorganizată, primind numele de „Societatea generală de ajutor reciproc a lucrătorilor tipografi «Gutenberg»“, care a avut o existență îndelungată.

Crearea unei noi asociații profesionale cu mult mai largi și mai bine organizate decît casa de ajutor existentă a rămas, însă, în continuare, dezi-deratul multor tipografi. Elementele înaintate din rîndul acestora au trecut la o activitate și mai decisă pentru constituirea unei asociații care să cu-prindă pe toți lucrătorii din România, indiferent de profesiune. În acest spirit și-a început activitatea noul organ de presă muncitoresc, „Uvri-erul“, al cărui prim număr a apărut la 10 iulie 1872¹⁹.

Preocupările noii publicații, țelurile pentru înfăptuirea cărora milita, se degajă limpede din însuși articolul-program, apărut în primul său număr. „Uniți într-un adevărat scop de înaintare și îmbunătățire a soartei — sublinia articolul-program — cea mai mare parte a lucrătorilor tipografi am găsit de cuviință de a ne grupa sub un stindard care să repre-zinte, de acum și în viitor, unirea și înfrățirea tuturor lucrătorilor, pentru ca astfel să putem dărîma răul și injustiția ce de mult timp bîntuie clasa lucrătorilor. Pentru a ajunge la acest rezultat, am găsit că a ne putea mai cu înlesnire înțelege unii cu alții sau, mai bine zis, de a ne putea comunica ideile unii altora, era de necesitate a avea un organ al nostru, adică al tuturor lucrătorilor, independent de orice influențe străine intereselor noastre. De aceea ne-am decis ca în locul ziarului «Analele» să apară o nouă foaie, care, sub un alt titlu și o altă formă, să lupte neîncetat numai și numai în a apăra interesele lucrătorilor“²⁰.

Din acest document programatic, operă a elementelor muncitorești cu vederi înaintate, reiese concludent că în acea perioadă muncitorii din România, dacă nu în totalitate, cel puțin în parte, ajunseseră la un nivel de dezvoltare a conștiinței de clasă, care le permitea să vadă necesitatea unirii tuturor forțelor muncitorești sub un stindard propriu, proletar, pen-tru realizarea independenței organizatorice, condiție a unei lupte eficiente.

În vederea strîngerii rîndurilor lucrătorilor din întreaga țară și a realizării unei organizații muncitorești proprii și puternice, redacția „Uvrie-rului“ se adresa nu numai lucrătorilor tipografi, ci tuturor muncitorilor, indiferent de profesiune : „am fi fericiți să ne vedem grupați cu toți sub drapelul unirii și înfrățirii, pentru a cărui existență mai îndelungată să luptăm a-l vedea întotdeauna ridicat sus și noi destul de tari pentru a-l putea apăra în contra atacurilor ce s-ar încerca a îndrepta în contra sa răuvoitorii prosperării și luminării clasei lucrătorilor ; să fim astfel uniți și întăriți în credință, în principiul de îmbunătățire a soartei și a ridi-

¹⁸ Cu puteri unite. Istoria de 75 de ani a sindicatului „Gutenberg“. 1858—1933, p. 40.

¹⁹ Presa muncitorească și socialistă din România, vol. I (1865—1900), partea I (1865—1889), p. 20.

²⁰ Documente privind începuturile mișcării muncitorești și socialiste din Româ-nia (1821—1878), p. 625—626.

cării lucrătorilor la pozițiunea ce o merită, încît să preferim ca mai bine să nu mai existăm decît să privim la ruinele stindardului nostru”²¹.

În anii cînd se crea și se consolida Asociația lucrătorilor tipografi din București, procesul constituirii de noi asociații muncitorești de auto-educare și de întraajutorare continua și în teritoriul de dincolo de Carpați. În 1861, la Reșița, ia ființă „Asociația muncitorească de ajutor reciproc”²². În același an, după mai multe încercări, s-a constituit „Asociația de ajutor de boală, înmormîntare și de ajutor de călătorie a tipografilor clujeni”, care va primi dreptul de a funcționa legal la 20 aprilie 1863²³.

Propagarea, la sfîrșitul deceniului al șaptelea al secolului trecut, a ideilor Internaționalei I pe teritoriul țării noastre, întreținerea de legături și apoi aderarea la această organizație a unor militanți ai mișcării noastre muncitorești, a făcut ca în România să se întemeieze o serie de organizații care să nu se preocupe numai de probleme de ajutor reciproc și de culturalizare a lucrătorilor, ci să aibă și un profil politic. La 11 octombrie 1868 a luat ființă Asociația generală a muncitorilor din Timișoara, care, în 1869, a devenit secție a Asociației Internaționale a Muncitorilor. Între 1868 și 1870, ca urmare a activității prodigioase a unor muncitori înaintați, între care Carol Farcaș și Gheorghe Ungureanu, s-au creat asociații generale ale muncitorilor la Reșița, Anina, Arad, Oradea, Cluj, Sibiu, Brașov, Oravița²⁴.

Asociațiile generale ale muncitorilor au împletit lupta politică și răs-pîndirea ideilor marxiste* cu lupta economică și organizarea muncitorilor în asociații profesionale. Începînd din 1870, din inițiativa lui Carol Farcaș, în cadrul asociațiilor generale ale muncitorilor s-au înființat secții profesionale, care aveau rolul de a îndruma activitatea asociațiilor profesionale**.

Deși documentele depistate pînă în prezent nu oglindesc în suficientă măsură activitatea concretă a acestora, totuși o idee ne putem face pe baza

²¹ „Telegraful”, anul II, nr. 132, din 13 aprilie 1872.

²² Documente privind începuturile mișcării muncitorești și socialiste din România (1821—1878), p. 28.

²³ Gombos Ferenc, *Înființarea și dezvoltarea Asociației de ajutorare a tipografilor clujeni. 1861—1886*, Cluj, 1886, p. 8.

²⁴ Istoricul acestei asociații este tratat pe larg în articolul lui A. Egyed, *Istoricul asociațiilor muncitorești din Transilvania între anii 1868—1872. Influența Internaționalei I asupra mișcării muncitorești din Transilvania*, publicat în „Studii. Revistă de istorie”, anul IX, nr. 6/1956, p. 27—50. Vezi și: L. Fodor, L. Vaida, *Op. cit.*, p. 15—20; 38—40.

* Asociația generală a muncitorilor din Timișoara, ca și cele din Reșița, Anina, Arad, Oradea, Cluj, Sibiu, Brașov, Oravița, și-a început activitatea pe baza unui program care cuprindea, între altele, următoarele deziderate: dreptul de vot universal și direct la alegerile parlamentare și la cele pentru consiliile județene și comunale; libertatea nelimitată a asocierii, întrunirilor și cuvîntului; libertatea presei; desființarea armatei permanente și înlocuirea ei prin înarmarea generală a poporului; egalitatea în drepturi a tuturor naționalităților din Transilvania; desființarea impozitelor indirecte și introducerea impozitului progresiv pe venit ș.a.

** În cadrul luptei muncitorilor pentru asigurarea unor mijloace materiale de întraajutorare în caz de boală, din inițiativa lui Carol Farcaș, a luat ființă în 1870 Casa generală muncitorească de invaliditate și de boală, care avea filiale și în Transilvania, la Arad, Aradul Nou, Deta, Sibiu, Cluj, Lugoj, Oradea, Reșița, Orăștie, Bocșa-Germană, Timișoara, Brașov.

datelor ce s-au păstrat privitor la secția filialei din Arad*. Confirmări în acest sens avem și în legătură cu existența unei asemenea secții profesionale în cadrul Asociației generale a muncitorilor din Timișoara, unde, chiar de la constituire, se declara în mod expres că se va înființa și o secție de ajutor și de educare²⁵.

Analiza procesului organizării profesionale a muncitorilor din Transilvania în perioada anilor 1868—1872 atestă, așadar, că începuturile transformării treptate a asociațiilor de intrajutorare în asociații profesionale a început încă în cadrul filialelor Asociațiilor generale ale muncitorilor, deși acestea nu aveau încă statutul lor separat.

Paralel cu acest proces ce se producea la nivelul asociațiilor generale ale muncitorilor, în teritoriul de dincolo de Carpați încep să ia ființă, în acei ani, o serie de asociații și cercuri de ajutorare reciprocă și de auto-educare, care s-au aflat sub influența ideilor socialiste propagate tot mai intens de către muncitorii înaintați ai vremii, dintre care unii membri ai Internaționalei I. În 1868, la Pîncota se întemeiază „Asociația de ajutorare a muncitorilor”²⁶. În același an, la Cluj, se creează „Asociația de ajutorare a lucrătorilor chelneri”²⁷, la Arad „Asociația profesională a tinerilor din comerț”, iar la Sibiu „Asociația profesională de ajutor reciproc a calfelor de zidari”²⁸. Un an mai târziu găsim înființând și „Asociația profesională a muncitorilor din Cluj”²⁹.

Deosebit de fecundă în ceea ce privește procesul de organizare profesională a muncitorilor din Transilvania a fost perioada anilor 1870—1872, interval în care se creează un număr apreciabil de noi asemenea asociații: „Asociația de ajutorare a muncitorilor din Oradea” (1870), „Asociația de ajutorare și autoeducare a muncitorilor din Sibiu” (1870), „Asociația de ajutorare a calfelor din Tirgu Mureș” (1870), asociațiile de ajutoare și auto-educare ale muncitorilor tipografi din Timișoara, Arad, Oradea, Sibiu, Brașov și Cluj (1871), „Uniunea profesională a calfelor de croitori din Cluj” (1871)³⁰.

* Începînd din 1870, Asociația generală a muncitorilor din Arad a înființat o casă de ajutor pentru membrii bolnavi și accidentați. În subsecția de ajutorare erau reprezentate toate branșele de muncă, din ea putînd face parte „...indiferent de rang, religie, naționalitate sau sex, oricine și-a îndeplinit obligațiunile față de asociație”. Subsecția de intrajutorare dispunea de medici și medicamente puse la îndemîna muncitorilor. Existența secției profesionale este atestată și de reprezentarea și organizarea muncitorilor după criteriul ramurii de producție. Muncitorii membri ai asociațiilor profesionale, și în același timp membri ai Asociației generale, erau încadrați în următoarele categorii mari: 1. dulgheri, zidari, tîmplari, rotari; 2. pantofari, tăbăcari, pielari; 3. muncitori din industria fierului și oțelului; 4. muncitori din industria textilă și de confecții; 5. brutarii, măcelarii, morarii (L. Fodor, L. Vaida, *Op. cit.*, p. 40).

²⁵ A. Egyed, *Op. cit.*, p. 31—32.

²⁶ V. A. Varga, *Contribuții la istoria mișcării muncitorești din Transilvania la sfîrșitul secolului al XIX-lea*, în „Studii. Revistă de istorie”, anul XII, nr. 3/1959, p. 27.

²⁷ *Documente privind începuturile mișcării muncitorești și socialiste din România (1821—1878)*, p. 433—434.

²⁸ *Ibidem*, p. 420, 414.

²⁹ Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., microfilme, cutia nr. 211, filmul nr. 5.

³⁰ Vezi: *Documente privind începuturile mișcării muncitorești și socialiste din România (1821—1878)*, p. 460 și 504; L. Fodor, L. Vaida, *Op. cit.*, p. 27; Arhivele Statului Sibiu, doc. nr. I—4461.

Acest avînt al organizării profesionale a muncitorimii a fost însă frînat de valul contrarevoluționar declanșat de reacțiune după înfrîngerea Comunei din Paris. Autoritățile au întreprins o serie de acțiuni îndreptate în primul rînd împotriva organizațiilor muncitorești. Ca urmare, asociațiile generale ale muncitorilor au fost dizolvate, o parte a membrilor lor fiind arestați, iar alții expulzați. Au rămas să-și continue activitatea doar secțiile profesionale din cadrul acestora, care, mai mult ca înainte, au fost supuse unei severe supravegheri polițienești, deoarece „a dat de gîndit guvernului faptul că, în timpul Asociației generale, alături de acordarea de ajutor, asociațiile profesionale se ocupau de propagandă și agitație socialistă, de inițierea și conducerea unor acțiuni economice”³¹.

În perioada următoare, autoritățile vor respinge sistematic aprobarea statutelor asociațiilor nou înființate. Cu toate acestea, ele și-au continuat activitatea, deoarece dispozițiile în vigoare în acel timp permiteau ca orice asociație să-și poată începe activitatea în mod provizoriu dacă statutul ei nu era aprobat în decurs de 40 de zile.

În ciuda acestor restricții, anul 1872 a adus în circuitul activității profesionale noi asociații muncitorești, care, deși nu depășeau, sub raportul obiectivelor din programele lor, pe cele înființate pînă atunci, semnificau totuși continuitatea ideii ce nu putea fi înăbușită, cu toate eforturile întreprinse de autorități. Au fost create astfel „Uniunea de ajutorare și autoeducare a calfelor de croitori din Oradea”, „Uniunea calfelor de lăcătuși, zidari, croitori și dogari din Brașov”, „Uniunea calfelor de pantofari din Sibiu”, „Uniunea calfelor de pantofari din Odorhei”, ca și cercurile calfelor de dulgheri din Timișoara și Lugoj, „Cercul tinerilor cismari din Orăștie” și „Cercul tinerilor lucrători meseriași din Alba Iulia”³².

Una din concluziile principale care se degajă din analiza acestui proces de organizare profesională a muncitorimii din România anilor 1846—1872 este aceea că dezvoltarea mișcării de asociere profesională a fost determinată, în mod evident, de însuși mersul rapid al mișcării noastre muncitorești, care, în evoluția sa, a cunoscut o continuă ascensiune, marcată, pe parcurs, de momente distincte pe planul desfășurării luptei de clasă și, implicit, al polarizării rîndurilor proletariatului. Surprindem momente în care ritmul constituirii organizațiilor se amplifică sensibil, ceea ce indică o legătură directă între creșterea treptată a luptelor cu caracter economic și dezvoltarea spiritului de organizare și unire în lupta împotriva patronatului.

Faptul că la începutul perioadei de care ne ocupăm numărul organizațiilor profesionale a fost mic, că între apariția uneia sau alteia dintre acestea au trecut, uneori, ani s-a datorat, în primul rînd, nivelului incipient al conștiinței de clasă, stadiului încă embrionar al ideii privind necesitatea luptei împotriva patronilor. O dată cu dezvoltarea ideii de organizare profesională a proletariatului pe principii de clasă se înregistrează și creșteri, în genere mai mari, ale numărului asociațiilor muncitorești, pe fondul afirmării tendinței de acțiune organizată a lucrătorilor.

Îmbrăcînd prima formă concretă la Brașov, în 1846, asociațiile profesionale muncitorești vor cunoaște, în decursul perioadei 1846—1872, o

³¹ Erényi Tibor, *Istoria mișcării sindicale din Ungaria între 1848—1917*, Editura „Szikra”, Budapesta, 1956, p. 13.

³² L. Fodor, L. Vaida, *Op. cit.*, p. 27.

continuă extindere, cuprinzînd, în aria lor, nu mai puțin de 19 localități, atît centre industrial-culturale, cît și centre mai mici.

O caracteristică a organizațiilor profesionale create în aceste centre a fost determinată de însăși componența, de structura muncitorilor angajați în întreprinderi în acei ani, de caracterul acestora. De aceea, nota dominantă va fi dată de asociațiile muncitorești care cuprindeau, în special, lucrători din micile ateliere, reprezentînd ocupații cu largă și îndelungată tradiție, cu o concentrare relativ mică, dispersate și diversificate, cu o strictă și bine delimitată specializare, cu unele concepții specifice lucrărilor micii industriei.

Existența a numeroase și variate stabilimente industriale, care, în general, aveau un număr limitat de lucrători, slaba concentrare, specifică celei mai mari părți a acestora, lipsa unor întreprinderi mari în majoritatea orașelor au făcut ca o bună parte din organizațiile profesionale înființate în acești ani să aibă un caracter mixt, cuprinzînd, de regulă, o parte sau, în unele cazuri, cea mai mare parte a lucrătorilor din perimetrul centrului respectiv.

În studierea perioadei de început a procesului creării și evoluției primelor asociații muncitorești, un loc însemnat ocupă analiza conținutului statutelor acestora. Cercetarea atentă a acestor importante documente de primă mînă ne permite să stabilim caracterul, preocupările, limitele lor, etapele prin care a trecut muncitorimea din momentul în care a apărut, s-a cristalizat și s-a dezvoltat ideea de unire în lupta împotriva capitalului, pentru condiții mai bune de muncă și de viață.

Concluziile care se desprind din analiza statutelor organizațiilor profesionale care ființau în anii 1846—1872 dovedesc că acestea au avut, în esență, un caracter de ajutor mutual, mai accentuat în prima lor fază. Din această cauză, ele nu și-au propus ca obiectiv manifest lupta împotriva patronilor, pentru satisfacerea unor revendicări, ca mărirea salariilor, reducerea zilei de muncă etc. Totuși, sensul acțiunilor desfășurate în practica luptei de zi cu zi demonstra că muncitorimea începea să depășească spiritul statutelor, scopul declarat al asociațiilor. Prezența în cadrul acestor asociații, cu precădere în comitetele de conducere, a elementului patronal, este explicabilă, între altele, și prin aceea că relațiile între muncitori și patroni erau încă cvasipatriarhale. De altfel, ori de cîte ori muncitorii organizați au vrut să depășească cadrul îngust al întrajutorării și limitele impuse de patroni, aceștia s-au opus cu înverșunare. Deținînd în parte conducerea acestor asociații, patronii au urmărit să frîneze și să canalizeze forțele muncitorimii în interesul lor. Aceasta dovedea că muncitorii nu ajunseseră să-și dea limpede seama că interesele lor de clasă oprimată și exploatată erau opuse și de neîmpăcat cu cele ale patronilor și capitaliștilor. La lipsa de suficientă delimitare organizatorică a muncitorilor de patroni a contribuit și faptul că o mare parte a muncitorimii lucra încă în industria mică și în ateliere meșteșugărești, ceea ce a determinat predominarea unor concepții rudimentar-proletare în rîndurile sale. Dar în ciuda faptului că patronii erau prezenți în asociațiile de ajutor reciproc, mai ales în conducere, acestea au fost totuși, și în primul rînd, organizații muncitorești, care au urmărit îmbunătățirea situației materiale a membrilor lor.

De la crearea, în 1846, a primei asociații de ajutor reciproc și pînă la sfîrșitul anului 1872 trecuseră 26 de ani. În acest răstimp, în România luaseră ființă, potrivit informațiilor din documentele depistate pînă în prezent, 51 de organizații profesionale.

Proletariatul din țara noastră a corelat, în toată această perioadă, acțiunea pentru crearea unor organizații care să-i apere anumite interese cu caracter mai limitat și restrîns cu lupta deschisă împotriva exploatării. El își afirma tot mai mult demnitatea de clasă înaintată, curajul proletar, energia cutezantă a deschizătorilor de drumuri, energie care, în deceniile următoare, se va face tot mai mult simțită, pe multiple planuri.

În focul acestor lupte, din rîndurile proletariatului se vor ridica și primele elemente muncitorești înaintate, al căror rol în procesul de organizare profesională și apoi politică a rămas înscris în istoria clasei noastre muncitoare: Gheorghe Ungureanu, Carol Farcaș, C. Petrescu-Conduratu, Scarlat Valter, Alexandru Lisecke, N. D. Rădulescu, C. I. Borșian, N. S. Rădulescu, Al. Tănăsescu, Carol Firtinger, M. Glodeanu și mulți alții.

Spre sfîrșitul acestei perioade, datorită experienței și luptei crescînde a muncitorilor, începe să se afirme tot mai mult tendința lor de a-și crea organizații proprii, independente, libere de amestecul și supravegherea patronilor. Tot mai des se făcea simțită ideea depășirii limitelor vechilor statute, a înscrierii unor prevederi favorabile muncitorilor, care tindeau, în ultimă instanță, la eliminarea treptată a patronilor din asociații și la statornicirea tot mai pronunțată a unor norme menite a imprima muncitorilor spiritul de conduită propriu unei activități organizate.

În cadrul acestui proces de organizare profesională de sine stătătoare a clasei muncitoare din țara noastră, un moment important l-a constituit înființarea, la 1 octombrie 1872, la București, a „Asociației generale a tuturor lucrătorilor din România”³³, prima încercare de unire a forțelor muncitorești la nivelul întregii țări. La ideea creării acestei Asociații, muncitorii au ajuns nu în mod spontan. Au trebuit să treacă, așa cum am arătat mai înainte, ani de zile, în răstimpul cărora experiența lor de luptă și de organizare să-și adîncească conținutul și să se îmbogățească cu noi elemente în pas cu stadiile de dezvoltare a mișcării noastre muncitorești.

Semnificațiile acestui eveniment sînt multiple. El marchează un moment de evidentă însemnătate în cadrul procesului general de organizare profesională pe scară națională a clasei noastre muncitoare, proces care avea să cunoască o evoluție și o extindere rapide, cu rezonanțe adînci în dezvoltarea ulterioară a mișcării muncitorești organizate. Fiind primul act din istoria mișcării noastre muncitorești de organizare a forțelor proletariatului pe scara întregii țări, potrivit stadiului de dezvoltare în care aceasta se afla — expresie a înseși condițiilor sociale a noii clase în devenire, „Asociația generală a tuturor lucrătorilor din România” a reprezentat un important pas înainte pe calea manifestării proletariatului ca o clasă de sine stătătoare.

Prin crearea Asociației, procesul de unire a proletariatului a intrat pe un drum nou. Era drumul afirmării pe arena istoriei a clasei munci-

³³ Vasile Petrișor, *Un moment semnificativ din istoria mișcării noastre muncitorești: crearea Asociației generale a tuturor lucrătorilor din România. 1872*, în „Anale de istorie”, anul XVIII, nr. 5/1972, p. 67—79.

toare, forța cea mai înaintată a societății, purtătoarea consecvență a idealurilor de progres, de eliberare socială și națională a poporului român. Crearea „Asociației generale a tuturor lucrătorilor din România“ evidențiază, în același timp, una dintre caracteristicile definitorii ale proletariatului român, și anume că, la un stadiu relativ timpuriu de dezvoltare, a reușit să-și făurească organizații proprii.

Deși nu s-a afirmat direct ca organizație cu caracter politic, preconizînd doar întrajutorarea lucrătorilor, prin sensul activității desfășurate Asociația urmărea să devină o organizație muncitorească puternică și cu o sferă largă de preocupări, de ordin profesional și politic. Se vedește în aceasta o accentuare a preocupării de bază a lucrătorilor pentru găsirea căilor și mijloacelor celor mai adecvate în vederea emancipării lor, a eliminării mizeriei și exploatării. Mai mult, crearea Asociației a dezvăluit nu numai faptul că muncitorii din țara noastră, conștienți de importanța istorică a clasei lor, treceau într-o fază superioară de materializare a ideii de organizare de sine stătătoare, ci a semnalat, în același timp, și fixarea rostului Asociației în raport cu problemele de interes general ale țării.

Din documentele eminate de Asociație, ca și din cuvîntarea muncitorului N. D. Rădulescu, ținută cu prilejul creării acesteia, se desprindea pregnant ideea majoră care evidențiază că muncitorii își legau destinele de propășirea generală a țării, de dezvoltarea industriei în pas cu cerințele veacului. „Industria națională — sublinia N. D. Rădulescu — este esența puternică și producătoare în averea unei țări; este, mai presus de toate, garanția existenței sociale a individului...; ea face încă și respectul țării în afară de producțiunea a tot felul de lucrări de diferite specialități... Încurajarea industriei noastre naționale trebuie propagată și susținută prin toate forțele, pentru ca dînsa să fie la înălțimea și în direcțiunea progresului secolului în care trăim, de unde vom ajunge la un rezultat dorit“³⁴.

Faptul că această organizație profesională avea o sferă mult mai mare de extindere și atribuții mai complexe, reiese atît din titulatura sa, cît și din textul statutului. Fiind o organizație a tuturor lucrătorilor din România, de orice profesiune, Asociația se compunea dintr-un „număr nelimitat de membri atît români, cît și străini naturalizați“³⁵. Deosebit de importantă era prevederea, înscrisă în statut, potrivit căreia Asociația urma să aibă în fiecare oraș „comitete speciale“, ce trebuiau să fie alese de către societățile locale și care erau obligate să țină o strînsă și permanentă legătură cu Comitetul Central* ales de adunarea generală a muncitorilor din Capitală³⁶.

Prevederi bine stabilite existau în textul statutului și referitor la modalitatea de conducere a Asociației. Aceasta era administrată de un comitet, care purta titlul de *Comitetul Asociației lucrătorilor din Ro-*

³⁴ Documente privind începuturile mișcării muncitorești și socialiste din România (1821—1878), p. 644.

³⁵ Vezi pe larg: Statutele Asociației generale a tuturor lucrătorilor din România, în Documente privind începuturile mișcării muncitorești și socialiste din România (1821—1878), p. 647—652.

* Comitetul Central se compunea din N. D. Rădulescu — secretar, Daniel Rădulescu — casier, G. Tănăsescu, C. I. Borșian și N. S. Rădulescu — membri.

³⁶ „Lucrătorul român“, anul I, nr. 2, din 12 noiembrie 1872.

mânia, ales pe termen de un an prin vot secret. Toți membrii comitetului Asociației trebuiau să fie muncitori, singur președintele putînd fi ales și din afara acestora. Un președinte al asociației nu a fost însă ales niciodată. Menirea comitetului era de a reprezenta Asociația în toate împrejurările, de a veghea și a lucra pentru realizarea scopurilor acesteia, de a dezbate și a vota orice măsuri relative la interesele organizației. O prevedere, de o importanță particulară, se referea la editarea de către organizație a unei gazete*, ca organ de presă al Asociației, prin intermediul căruia „fiecare să fie în cunoștință de curentul lucrătorilor”³⁷.

Activitatea desfășurată, pe diverse planuri, de către „Asociația generală a tuturor lucrătorilor din România” și de organul său de presă, „Lucrătorul român”, pentru atragerea, sub stindardul ei, a unui număr cît mai mare de membri și pentru mobilizarea acestora la acțiuni concrete în vederea obținerii unor condiții mai bune de muncă și de viață, a fost înfățișată, la timpul său, chiar de ziarul „Telegraful”, care scria: „Căci, adevărul, cui putem atribui în mare parte nașterea noii societăți române **, intitulată Asociațiunea «Unirea lucrătorilor constructori români», dacă nu îndemnul și propagandei ce face necurmat Asociațiunea lucrătorilor români și organul lor de publicitate către toți lucrătorii din țară ca să se întrunească și să se asocieze pentru a lupta să-și amelioreze soarta...? Cui putem atribui această molipseală de bine ***, întinderea spiritului de asociațiune între lucrători dacă nu ziarului «Lucrătorul român»...”³⁸.

Prin filialele înființate, Asociația tindea să devină o organizație cuprinzătoare și puternică, în stare să abordeze și unele obiective cu con-

* Apariția unei gazete săptămînale a Asociației, intitulată „Lucrătorul român”, a fost aprobată în ședința Comitetului Central al Asociației din 29 octombrie 1872. Ca redactori ai gazetei au fost numiți: N. S. Rădulescu, C. I. Borșian și N. D. Rădulescu (*Documente privind începuturile mișcării muncitorești și socialiste din România, 1821—1878*, p. 653—654). În aceste condiții, la 5 noiembrie 1872, a apărut gazeta „Lucrătorul român”, care continua, pe o treaptă superioară, acțiunea începută de gazeta „Uvriierul”. Noul organ de presă își propunea să se ocupe de organizarea și de apărarea intereselor tuturor lucrătorilor din România, indiferent de ramura de producție, și, în același timp, să ia poziție față de stările de lucruri, economice, politice și culturale, existente în acea vreme în România.

³⁷ „Telegraful”, anul II, nr. 201, din 12 octombrie 1872.

** Articolul se referă la „Societatea «Unirea» a lucrătorilor constructori din România”, cu sediul la București.

*** Același ziar, referindu-se la activitatea desfășurată de „Asociația generală a tuturor lucrătorilor din România” și la semnificația sa, scria: „Este mai mult timp de cînd s-a fundat în București o asociațiune mai întîi între lucrătorii tipografi, apoi între toți lucrătorii români, aparținînd oricărei ramure de industrie. Ca orice întreprindere la începutul ei, și mai cu seamă la noi, unde oamenii nu sînt deprinși cu asemenea instituții binefăcătoare, unde spiritul de asociațiune n-a putut încă pătrunde în toate capetele ca să producă rezultatele gigantice ce forțele intelectuale, materiale și morale unite pot produce, negreșit că Asociațiunea lucrătorilor români nu este ajunsă în acel grad de înflorire și prosperitate ce trebuie să aspire și să atingă. Totuși însă sîntem fericiți a constata că, pe lîngă progresele treptate ce face această societate în sînul ei, cum, de exemplu, hotărîrea luată de a închiria un local în care societarii să se poată întruni și dezbate diferite chestiuni relative la interesele lor, ea seamănă prin organul ei de publicitate «Lucrătorul român», scris într-un stil concis și energic, limpede și atrăgător, fertila sămîntă a ideilor de asociațiune și are încă norocirea de a începe să culeagă din roadele ei...” („Telegraful”, anul III, nr. 426, din 27 iulie 1873).

³⁸ *Documente privind începuturile mișcării muncitorești și socialiste din România (1821—1878)*, p. 688.

ținut politic. O dovadă concludentă este faptul că, la câteva luni de la crearea sa, în unele centre au început să ia ființă alte asociații muncitorești, în crearea cărora rolul „Asociației generale a tuturor lucrătorilor din România” este evident. În ianuarie 1873 a luat ființă la București „Societatea lucrătorilor tipografi de la Imprimeriile statului”, intitulată „Matei Basarab”³⁹. În aceeași lună, la Iași, s-au pus bazele unei asociații de lucrători din diferite ramuri de producție⁴⁰. Cîteva luni mai tîrziu, în mai, s-a constituit „Societatea «Unirea» a lucrătorilor constructori din România”, cu sediul la București⁴¹. Prin extinderea procesului de cuprindere a proletariatului în organizații profesionale, în condițiile creșterii curentului de împotrivire față de patroni, de eliminare completă a acestora din rîndurile asociațiilor, căpăta un larg teren de manifestare ideea abordării unor obiective general-muncitorești specifice, pe ansamblul țării.

Activitatea tot mai fructuoasă desfășurată de „Asociația generală a tuturor lucrătorilor din România”, influența tot mai largă pe care gazeta „Lucrătorul român” o avea în rîndul muncitorilor au început să stîrnească îngrijorare în rîndul autorităților. Guvernul conservator al lui Lascăr Catargiu, care vedea în Asociație un pericol, a înscenat, la sfîrșitul lunii noiembrie 1872, un „complot contra statului”, în care a implicat o serie de muncitori, membri ai acestei organizații sau ai Asociației „Matei Basarab”, între care C. I. Borșian și M. Glodeanu. Neputînd să-i trimită în judecată*, deoarece nu existau probe concludente împotriva lor, după cinci luni de detențiune ilegală, în aprilie 1874, aceștia au fost eliberați⁴².

În atare împrejurări, „Asociația generală a tuturor lucrătorilor din România” și-a încetat activitatea și, curînd după aceasta, și organul său de presă, „Lucrătorul român”.

Prima încercare de unire a tuturor muncitorilor din România lua astfel sfîrșit. Activitatea ei a fost, însă, un îndemn pentru constituirea altor asociații profesionale, cu mobiluri tot mai înalte și, unele dintre ele, cu caracter net muncitoresc, contribuind în mod practic la dezvoltarea conștiinței de clasă a proletariatului. „Asociația generală a tuturor lucrătorilor din România” a marcat un pas înainte în procesul de transformare a proletariatului dintr-o clasă în sine într-o clasă pentru sine. Muncitorimea dovedea că este capabilă să se unească într-o organizație proprie, de sine stătătoare pe scară națională, să apere și să anime ideea organizării ei în scopuri de luptă, chiar dacă aceste scopuri erau, în acele momente, mai întîi de ordin strict material imediat, dar cu perspectiva, încă insuficient conturată atunci, a abordării unor obiective de natură politică.

³⁹ Augustin Deac, *Internaționala I și România*, Editura politică, București, 1964, p. 131.

⁴⁰ Arhivele Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, fondul Rectorat, pachetul nr. 10, dosarul nr. 11/1872—1873, fila 20.

⁴¹ *Documente privind începuturile mișcării muncitorești și socialiste din România (1821—1878)*, p. 687—690.

* Despre înscenarea acestui proces, ziarul „Telegraful” din 30 martie 1874 scria: „Într-adevăr, procesul este ridicol prin el însuși... acești oameni stau de cinci luni închiși fără să fie trimiși înaintea judecătorilor lor firești. Mulți din ei au femei și copii care mor de foame”.

⁴² „Poporul”, anul IV, nr. 210, din 9 aprilie 1874.

Asociațiile muncitorești din acei ani, cu aspectele pozitive și limitele lor, au marcat începutul procesului de organizare a proletariatului, au reprezentat un bun prilej ca muncitorii să se convingă prin propria experiență de necesitatea organizării lor independente. Ca și grevele care au avut loc, organizațiile profesionale muncitorești din anii 1846—1872 reprezintă o latură organică a începuturilor mișcării noastre muncitorești.

Anii 1846—1872 reprezintă, în fond, din punctul de vedere al organizării profesionale, etapa pregătitoare, care va deschide drumul ce avea să-l parcurgă în deceniile următoare ale secolului trecut. În perioada care a urmat, organizațiile profesionale vor înregistra o evoluție calitativ ascendentă, în direcția transformării în organizații pur muncitorești, de clasă, fără patroni și îndreptate, în principal, împotriva acestora.

Răspîndirea marxismului în România, crearea cercurilor socialiste, procesul trecerii mișcării socialiste pe pozițiile socialismului științific și apropierea ei de mișcarea muncitorească, iar apoi constituirea cercurilor muncitorești au exercitat o înrîurire directă asupra întăririi continue a asociațiilor profesionale muncitorești. Faptul că procesul de înființare și de întărire a organizațiilor profesionale muncitorești este legat de aportul socialiștilor apare ca deosebit de semnificativ, constituind o trăsătură caracteristică a dezvoltării mișcării muncitorești din România.

În planul general al evoluției mișcării noastre muncitorești, rapida trecere de la cercurile socialiste la cluburile muncitorești, iar apoi la crearea partidului politic al proletariatului din România, în 1893, se întrepătrunde cu rapida dezvoltare a mișcării profesionale de la simple organizații de întrajutorare la sindicate. Această evoluție generală își are temei în faptul că în România a existat o largă mișcare de organizare profesională, care, la nivelul dat, a însemnat un teren de pregătire a muncitorilor la școala luptelor de clasă, ceea ce s-a repercutat în impulsivitatea organizării lor politice și a înaintării pe făgașul luptei revoluționare.

O lucrare inedită a lui Lucrețiu Pătrășcanu privind reforma agrară în România din 1921 și urmările ei

CONSTANTIN DROPU

În opera științifică a lui Lucrețiu Pătrășcanu se integrează organic și lucrarea care, probându-i maturitatea științifică, l-a consacrat doctor în știință. Este vorba de dizertația susținută de el în 1926 la Facultatea de filozofie a Universității din Leipzig, avînd ca temă: *Reforma agrară din România Mare și urmările sale* *.

Elaborată într-o perioadă în care reforma agrară din 1921 domina încă viața economică, socială și politică a țării, teza de doctorat a lui L. Pătrășcanu reprezintă una din primele lucrări care-și propunea să facă, fără pretenția de infailibilitate, o analiză de ansamblu asupra liniamentelor reformei cu relevarea obiectivelor vizate, a rezultatelor la care s-a ajuns, precum și a consecințelor pe care le-a avut asupra evoluției întregii economii naționale în perioada ce a urmat desăvîrșirii unității statului național român.

Prin problematica abordată, demersul lui Lucrețiu Pătrășcanu se înscrie în continuarea ariei investigate de el mai tîrziu în lucrarea *Un veac de frământări sociale. 1821—1907* și prefigurează, desigur cu limitele și unele inadvertențe pe care gradul de informare și alte împrejurări i le-a impus, unele din tezele și aprecierile ce aveau să capete contur și profunzime în *Problemele de bază ale României*.

Examinarea critică a reformei agrare de după primul război mondial se cerea cu atît mai mult cu cît nu puține curente de idei încercau să dea, în epocă, răspuns la întrebările : ce a însemnat 1921 pentru alcătuirea noastră agrară și în genere pentru evoluția economică-socială a țării, încotro se va îndrepta agricultura românească, care vor fi coordonatele ei definitorii ? Neoliberalii, țărăniștii, conservatorii „progresiști“ ș.a. se grăbeau în a schița viitorul, în a oferi soluții. La toate aceste întrebări,

* Lucrarea cuprindea următoarele capitole : cap. I : *Relațiile agrare anterioare reformei agrare în vechea Românie și în celelalte provincii românești* ; cap. II : *Reforma agrară* ; cap. III : *Realizarea reformei agrare* ; cap. IV : *Reforma agrară din România și criticii ei* ; cap. V : *Consecințele economice și sociale ale reformei agrare* ; cap. VI : *Condiții pentru dezvoltarea agriculturii românești în viitor*. Originalul lucrării, în limba germană, se află la biblioteca Universității din Leipzig. Un exemplar al acesteia, în fotocopie, este depus, de autorul materialului de față, la biblioteca Universității „Alexandru Ioan Cuza“ din Iași.

Lucrețiu Pătrășcanu avea să dea un răspuns categoric, întemeindu-și observațiile și aprecierile pe multiple surse documentare.

În munca pe care o întreprinde, Lucrețiu Pătrășcanu pornește de la o sumară și totuși foarte prevăzătoare evaluare a raporturilor agrare înainte de reforma agrară din toate provinciile românești, pentru ca din această perspectivă să procedeze la analiza metodic-științifică a necesității stringente a reformei agrare, precum și a celor mai reprezentative tendințe din agricultura românească interbelică.

„Trei momente — subliniază el — au caracterizat relațiile agrare ale României vechi până la război :

- A) O repartitie defectuoasă a proprietății funciare ;
- B) Existența unei probleme țărănești nerezolvate ;
- C) Gospodărirea economică și tehnică rămasă în urmă (extensivitatea agriculturii)¹.

Ceea ce conferă o valoare aparte acestor aprecieri este că autorul lor critică structura existentă a proprietății funciare în strînsă legătură cu problema cardinală a punerii de acord a formei de proprietate cu noile condiții ale producției. O agricultură prosperă nu putea să se sprijine pe o stare de lucruri caracterizată printr-o ruptură atît de flagrantă ce exista în România între întinderea mare a latifundiilor și pulverizarea micii proprietăți țărănești.

Pornind de la datele furnizate de G. D. Creangă și folosindu-se de ele, Lucrețiu Pătrășcanu constată o structură anormală și antieconomică a proprietății funciare a țării cu urmări nocive asupra întregii agriculturi. Într-adevăr, la începutul secolului al XX-lea, din numărul total al proprietăților rurale, 95,40% avînd întinderi sub 10 ha ocupau numai 40,29% din întreaga suprafață agricolă. În același timp, 5 385 de proprietăți cu peste 100 ha, reprezentînd numai 0,64% din numărul proprietăților, dețineau 48,69% din totalul suprafeței folosite în agricultură. Dar în timp ce majoritatea pămîntului cultivabil aparținea unui număr redus de moșieri, inventarul agricol, viu și mort, aparținea, într-o covârșitoare măsură, micilor producători care lucrau o bună parte din pămîntul moșieresc cu acest inventar rudimentar. În asemenea împrejurări, realizarea procesului de producție în agricultură presupunea inevitabil unirea celor două forme din care era alcătuit sistemul agrar de după reforma din 1864 : gospodăria mare moșierească, deținătoare a pămîntului, și mica gospodărie a producătorului agricol direct, deținătoare a celei mai mari părți a uneltelor de producție și a forței de muncă. Iar modul în care se efectua această unire genera dependența economică de tip semifeudal, a cărei expresie concretă era sistemul bazat pe dijmă.

Persistența vestigiilor unui trecut căruia măsurile reformatoare de la 1864 nu reușiseră să-i pună pe deplin capăt, este just apreciată de L. Pătrășcanu ca un mare obstacol în calea dezvoltării forțelor de producție, a progresului agriculturii. Sistemul gospodăriei bazate pe munca în dijmă și gospodăria țărănească patriarhală legată indisolubil de acest sistem foloseau o tehnică rutinară, metode mult învechite de producție. Nivelul scăzut de dezvoltare a forțelor de producție se repercuta direct asupra producției și productivității muncii în agricultură. Este conclu-

¹ *Vezi lucrarea, p. 7.*

dentă în acest sens nu numai micimea producției medii la hectar (de două și chiar trei ori mai redusă decît, de pildă, în Anglia, Belgia, Danemarca), ci și marea instabilitate a recoltelor.

Aceeași nerațională exploatare agricolă, observă Lucrețiu Pătrășcanu, caracteriza și sistemul arendașiei. Substituindu-se moșierului în relațiile cu țăranii, arendașii din agricultura românească nu au făcut nimic pentru introducerea noilor mijloace de muncă în producția agricolă, pentru intensificarea acesteia, agravînd starea agriculturii și condițiile de trai ale țăranimii.

Contradicțiile profunde care măcinau sistemul agrar din România duceau, în planul luptei de clasă, la adîncirea antagonismului dintre masa de țărani și moșierime, la activizarea păturilor celor mai largi ale țăranimii. În jurul problemei agrare se ciocneau, concentrate ca într-un focar, interesele coaliției burghezo-moșierești, pe de o parte, și ale forțelor purtătoare ale progresului social, proletariatul și țăranimea, pe de altă parte. Această confruntare devine cu atît mai aprinsă cu cît fiecare grupare socială sau politică, prin forța împrejurărilor, este obligată să-și expună concepția știind că aceasta devine imediat și nemijlocit programul unor acțiuni practice concrete. Posibilitatea unui „1907“ plana ca o amenințare permanentă, care nu putea să rămînă fără urmări în ceea ce privește orientarea generală a claselor, partidelor și diferitelor fracțiuni politice.

Spiritul de obiectivitate și deopotrivă de intransigență critică i-au dat lui Pătrășcanu putința ca, în două capitole ale lucrării, să urmărească cu meticulozitate meandrele procesului de legiferare și înlăptuire a reformei agrare.

În perspectiva largă a timpului care a trecut, cine vrea astăzi să cunoască, la dimensiunile ei autentice, lupta de idei în jurul reformei agrare preconizate nu poate ocoli dezbaterile parlamentare din anii 1914 și 1917—1921. Intervențiile deputaților și senatorilor, mulți dintre ei oameni de știință, economiști, istorici, juriști, filozofi, se făceau ecoul diverselor școli și curente de gîndire economică și social-politică, împletindu-se organic, prin conținutul lor de idei, cu vasta literatură a vremii — numeroase cărți, studii, broșuri, articole —, consacrate într-un fel sau altul, de pe o poziție sau alta, problemei aflate în centrul aprigei dispute. Adversarii reformei agrare nu depuneau ușor armele. Dacă în planul teoriei exponenții lor au putut fi mai lesne învinși, în cel al activității politice, unde trebuiau să se elaboreze soluții practice ale problemei, confruntarea avea să dureze mai mult. De la tribuna parlamentară, discuții interminabile s-au purtat în jurul întrebărilor : cui trebuie să se dea ? cît trebuie să se dea ? cum trebuie să se dea ? cum are să se plătească ? etc., în speranța de a se putea amîna luarea vreunei decizii, trecerea la luarea de măsuri efective.

Tergiversarea pînă în iunie-iulie 1921 a unei legislații definitive de reformă agrară se explică desigur prin mai multe cauze, dintre care se impune relevării faptul că întreaga politică agrară a guvernelor perindate la cîrma țării în perioada 1917—1921 poartă amprenta grijii tuturor partidelor claselor exploatatoare de a rezolva criza regimului agrar în împrejurările avîntului revoluționar al maselor, astfel încît interesele regimului burghezo-moșieresc să fie cît mai puțin afectate. Este deosebit de semnificativ faptul că dezbaterile legii reformei agrare destinate, chi-

purile, țăranilor s-a făcut în toți acești ani fără consultarea lor. Singurul țăran (David Ion Serpeanu din comuna Tudora, jud. Botoșani) care avea să fie chemat să facă parte dintr-un comitet agrar pentru a rezolva problemele complexe și grele ale exproprierii și improprietăririi își va da demisia imediat ce se va lămuri asupra a ceea ce urmărea, prin lucrările sale, organismul creat².

Literatura economică burgheză cu caracter oficios a consacrat cu timpul imaginea unei reforme agrare înfăptuită în spiritul „uniunii naționale“, al „armoniei sociale“ dintre clase, al „solidarității naționale“. Câtă „armonie socială“ între clase a stat la baza reformei agrare ne-o dovedește cartea pe care moșierul R.V. Sturdza a scris-o în chiar anul legiferării ei și în care tună și fulgeră acuzînd că „noua lege agrară e anticonstituțională“³.

Dezvăluind substratul de clasă al măsurilor adoptate în domeniul relațiilor agrare, raportul asupra problemei agrare prezentat la Congresul de înființare a P.C.R. din mai 1921 menționa că legiferarea reformei agrare după primul război mondial a fost determinată, „în afară de presiunea însăși a țăranului muncitor, de puternice interese de conservare socială“, care împingeau clasele dominante să facă oarecare sacrificii⁴. În raport se atrăgea atenția că și după înfăptuirea reformei agrare va rămîne în mîinile moșierilor o însemnată parte a pămîntului, că țăranii erau siliți să plătească mari despăgubiri pentru improprietărire, că ei nu primeau unelte și că în aplicarea reformei agrare își făceau loc arbitrariul și abuzurile. În lucrarea sa, Lucrețiu Pătrășcanu evocă unele fapte autentice care confirmă aprecierile de mai sus și care, după opinia sa, au generat asemenea vii nemulțumiri în rîndurile țăranimii, încît a fost necesară, în unele cazuri, chiar și intervenția armatei.

Rezultatele reformei agrare din 1921 sînt ilustrate de L. Pătrășcanu cu datele statistice de care a putut dispune și asupra cărora el însuși își exprimă rezerva, întrucît definitivarea lor fusese mult tărăgănată. Cu toate limitele ei — apreciază Pătrășcanu —, reforma agrară din 1921 a avut o influență pozitivă asupra dezvoltării ulterioare a țării. Ea a fost, de altfel, cea mai largă dintre reformele agrare legiferate după război în toate țările din răsăritul și centrul Europei. Asigurînd exproprieria a peste 6 000 000 ha, adică circa 66% din întreaga suprafață de pămînt deținută de moșierime, „reforma agrară din 1921, așa cum arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu, a dat impuls dezvoltării capitalismului și agriculturii, a slăbit puterea economică a moșierimii, a redus rolul jucat de această clasă în viața politică și socială a României“⁵.

În lumina realității istorice, apar cel puțin bizare încercările pe care diverși cercetători ai reformei agrare, cu deosebire de peste hotare, le-au făcut în scopul de a o denigra.

Tocmai necunoașterea de către aceștia a situației concrete din România, a condițiilor noastre specifice în care s-a înfăptuit reforma

² Dezbaterile Adunării Deputaților, în „Monitorul oficial“ din 16 martie 1921, p. 777.

³ R. V. Sturdza, *Neconstituționalitatea legii agrare*, București, 1921, p. 12.

⁴ „Socialismul“ din 9 mai 1921.

⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 1, Editura politică, București, 1968, p. 336.

agrară în 1921, l-a făcut pe Lucrețiu Pătrășcanu să spună că „reforma agrară din România a avut în interior mai puțini dușmani ca în străinătate”⁶. În chip magistral el a aruncat peste bord argumentele a doi cercețatori occidentali, L.B. Namier și M. Sering, care susțineau, primul că reforma agrară ar fi distrus, odată cu moșiile, centrele de înaltă cultură din castelele moșierești, al doilea că ea ar fi dus la prăbușirea producției agricole și implicit a exportului românesc de cereale. Lucrețiu Pătrășcanu demonstrează mai întâi, că palatele moșierilor unde arendașii analfabeți și angajați temporar strungeau bogății imense fără a purta de grijă progresului agriculturii au fost departe de a fi centre de înaltă cultură și apoi într-o țară cu un înalt procent de analfabeți, scăderea nivelului cultural nu putea merge mai jos. În privința scăderii producției agricole, Lucrețiu Pătrășcanu arată, în primul rînd, că ea nu poate fi pusă exclusiv pe seama fărîmîțării marii proprietăți determinate de reforma agrară, întrucît caracterul înapoiat al exploatării agricole era tot atît de mare pe moșii ca și pe pămînturile țăranilor. În al doilea rînd, el arată, pe baza unei ample analize, că scăderea producției agricole trebuie pusă în legătură cu pagubele imense provocate de război, în oameni, inventar agricol viu și mort, cu criza economică generală de după război, cu creșterea consumului intern, ca și cu politica comercială și financiară promovată de cercurile guvernante românești și care a împiedicat ridicarea producției agricole la nivelul antebelic.

Studiul lui Lucrețiu Pătrășcanu reprezintă o prețioasă contribuție la analiza rezultatelor contradictorii ale reformei agrare din 1921 în planul vieții economice și sociale a țării. Aceasta a stimulat dezvoltarea relațiilor capitaliste în agricultură, a diminuat forța economică a moșierimii. Diferențierea țăranimii s-a accenuat, a crescut rolul burgheziei satelor. Proprietatea moșierească a fost totuși menținută și pe această bază au continuat să persiste însemnate vestigii semifeudale, a căror expresie era sistemul muncii în dijmă. Iar pe toată această osatură, contradicțiile sociale și economice la sate aveau să cunoască o continuă intensificare.

Așadar, ca orice reformă în societatea capitalistă, reforma agrară din 1921 avea un dublu caracter. Prin toate urmările ei, această reformă venea să confirme o apreciere leninistă potrivit căreia: „Orice reformă este reformă (și nu o măsură reacționară și nici conservatoare) numai în măsura în care înseamnă un anumit pas, o anumită «etapă» spre mai bine”⁷. Iar reforma agrară din 1921 constituia o astfel de etapă.

Fapt este că reforma agrară din 1921 a avut, cu toate aspectele sale mult discutate și încă discutabile, o sensibilă înfriurire asupra evoluției agriculturii românești între cele două războaie mondiale. Împroprietărirea țăranilor făcea să intrăm într-o nouă fază. Concedînd asupra conceptului rigid de proprietate, ea realiza mai multă libertate reală pentru mai mulți țărani. Un fapt capital, relevat de astfel de Lucrețiu Pătrășcanu, este că țăranimea mic-proprietară a ajuns prin împroprietărire într-un plan superior al vieții economice, că puterea ei de cumpărare crescîndă va lărgi piața internă. Țăranul împroprietărit este în același timp și un cumpărător

⁶ Vezi lucrarea, p. 67.

⁷ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 15, Editura politică, București, 1963, ediția a II-a, p. 108.

(de unelte) și un vânzător (de produse). Într-adevăr, țăranul de mai înainte consuma în parte producția sa, iar partea disponibilă o valorifica prin boieri. În noua situație, țăranul vinde surplusul producției lui și numai prin faptul că vinde el devine o unitate economică, un factor economic de sine stătător.

În același timp, Lucrețiu Pătrășcanu avertizează asupra iluziilor ce s-ar putea ivi în considerarea urmărilor reformei agrare, accentuând că „ar fi fals și neștiințific să privim reforma agrară ca o rezolvare ideală și definitivă a tuturor problemelor economice și sociale care au pus în mișcare țăranimea timp de 60 de ani”⁸.

El își dă seama că soluționarea definitivă a problemei agrare ținea de o seamă de factori din afara domeniului strict al agriculturii. Fără a afirma expres ideea industrializării care să fi dus la deplasarea unei cît mai mari părți a populației active din agricultură în industrie, Lucrețiu Pătrășcanu înțelege perfect necesitatea creșterii consumului de muncă în producția agricolă prin crearea unei largi industrii legate de aceasta și care să angajeze forța de muncă de la sate într-o măsură mult mai mare și pe parcursul tuturor anotimpurilor. În acest sens el afirmă : „Atîta timp cît dezvoltarea unei puternice industrii agricole nu poate să ocupe o parte din populația rurală, va face ca micii proprietari de pămînt și proprietarii de parcele să treacă prin situații grele”⁹.

Formulînd măsurile ce se impun pentru progresul agriculturii românești în viitor, Lucrețiu Pătrășcanu se oprește asupra comasării micilor parcele ca o condiție a unei culturi intensive ce presupune folosirea de mașini agricole, asupra extinderii învățămîntului fără de care vedea imposibilă folosirea mijloacelor tehnice și raționalizarea cultivării pămîntului, precum și asupra efectuării de diverse lucrări tehnice (irigații, drenări, măsuri antierozionale etc.).

În noile condiții create ca urmare a reformei agrare, Lucrețiu Pătrășcanu acorda o mare atenție cooperației sub diversele sale forme (de consum, de aprovizionare, de desfacere și de producție) și în care vedea „cea mai bună formă de sprijin pentru țăranii proprietari mici și mijlocii”.

O anumită supradictare a asociaționismului cooperatist își poate găsi explicația în faptul că în perioada ce a urmat împrumutării, cooperația românească a cunoscut o considerabilă dezvoltare, dezlănțuind un mare entuziasm și pîrînd a deschide noi orizonturi. Se produce o adevărată inflație de cooperative pînă în 1926. La aceasta au contribuit împrejurările specifice perioadei imediat următoare primului război mondial. Dar extinderea în largime a cooperației în perioada postbelică a fost însoțită de fenomenul apariției unui număr mare de cooperative artificiale care își vor înceta de fapt activitatea și vor figura numai cu numele din moment ce vor dispărea nevoile și ajutoarele trecătoare care le-au dat naștere. Deflația cooperativelor artificiale a făcut pe mulți autori să vorbească de o adevărată criză a cooperației românești¹⁰.

De altfel, însuși Lucrețiu Pătrășcanu va evidenția mai tîrziu că instituția cooperatistă, chiar aceea pe care visa s-o înfăptuiască țăranis-

⁸ Vezi lucrarea, p. 78.

⁹ Ibidem, p. 79.

¹⁰ Vezi I. Răducanu, *Criza cooperației*, București, Imprimeria statului, 1927.

mul, este departe de a putea rezolva gravele probleme din lumea satului, că prin posibilitățile minore de care dispune nu-și poate îndeplini țelurile scontate. Dezvăluind caracterul capitalist al cooperației, el va spune : „Căci aceasta este realitatea : cooperația pe care o recomandă doctrina țărănistă, nefiind subordonată unei totale și fundamentale schimbări sociale și economice, nu este decât un instrument înăuntrul satului, la îndemina elementului capitalist, adică a chiaburimii. Interesele chiaburimii sînt de fapt promovate atunci cînd se apără doctrinar cooperația în formele și conținutul ei actual”¹¹.

Abordarea problemei agrare într-o perioadă de considerabilă prefacere atît în ceea ce privește relațiile de producție, organizarea producției, cît și în ceea ce privește tehnica agricolă, nu putea ocoli relația stat — politică agrară. Pentru că este în afara oricărei îndoieli că această prefacere, venită din multe puncte de vedere prea tîrziu, n-a fost îndrumată de stat așa cum ar fi fost necesar, fiind lăsată să se facă la voia întîmplării. De aceea Lucrețiu Pătrășcanu se oprește asupra acestui aspect, lăsînd să se înțeleagă dezamăgirea celui ce constată cu amărăciune că statul român nu avusese și nu avea o politică agrară propriu-zisă care să cuprindă educația tehnică a masei plugarilor, realizarea unor lucrări mari în interesul agriculturii, o încurajare metodică a acesteia.

Din întreaga lucrare a lui Lucrețiu Pătrășcanu se poate desprinde limpede concluzia că reforma legiferată în 1921, finalizare a îndelungatei confruntări din jurul problemei agrare, a lăsat nesoluționată această problemă. Ea a continuat să reprezinte problema fundamentală a etapei date de dezvoltare a României. În jurul acestei chestiuni s-au confruntat și disputat cu ascuțime pozițiile tuturor forțelor social-politice din țară. În întreaga perioadă interbelică, o vastă literatură economică a pus în evidență fie organizarea defectuoasă a micii exploatați agricole, fie greșita politică agrară a statului român, fie alte aspecte particulare. N-au lipsit nici autori care declarau că la noi nu mai există o problemă agrară, așa cum o făcea C. Garoflid într-un memoriu înaintat guvernului, în 1941, privitor la situația agricolă a României.

În cele din urmă, viața a dovedit că misiunea de a rezolva problema agrară avea să revină clasei muncitoare, în alianță cu țărănimea, în contextul transformărilor de ansamblu pe care le-a implicat edificarea noii societăți în România.

Evocînd unul din momentele remarcabile pe care le-a traversat problema agrară din țara noastră în îndelungata ei evoluție istorică, lucrarea de debut științific a lui Lucrețiu Pătrășcanu aduce peste ani, prin accentele de realism cu care autorul ei s-a aplecat încă de la primii săi pași ca om de știință asupra problemelor celor mai imediate ale țării, prin profunzimea observațiilor critice, prin logica construcției interioare și rigoroarea concluziilor, o dovadă a spiritului aceluia care avea să se numere mai tîrziu printre cei mai de seamă militanți comuniști pentru progresul economic și social al patriei noastre.

¹¹ Lucrețiu Pătrășcanu, *Problemele de bază ale României*, Editura de stat, 1946, ediția a III-a, p. 243.

Un moment de seamă din istoria popoarelor iugoslave

(La a 30-a aniversare a Republicii Socialiste Federative Iugoslavia)

VLADIMIR ZAHARESCU

S-au implinit 30 de ani de la o dată istorică memorabilă încrustată în stema Iugoslaviei socialiste prietene — 29 noiembrie 1943, zi în care, în plin război, reprezentanții autentici ai eroicelor popoare iugoslave au consfințit la Jaițe nașterea noii Iugoslavii, stat democratic federativ, care avea să urmeze cu consecvență calea construcției socialiste.

Iugoslavia, crunt lovită de agresorii fasciști, dezmembrată și împărțită între aceștia, cuprinsă de incendiile represaliilor, dar și mai puternic de vîlvătaiele luptei de eliberare, n-a renăscut din propria-i cenușă, ca pasărea din legendă, căci în forja războiului popular, condus de comuniști, ea și-a făurit un destin istoric radical nou. Forțele sociale progresiste, în frunte cu clasa muncitoare, au înlăturat cu hotărîre vechea clasă dominantă, punînd bazele unei orînduiri sociale noi.

În primăvara anului 1941, după agresiunea hitleristă din aprilie și capitularea rapidă a cercurilor conducătoare, ar fi fost greu de prevăzut că, la mai puțin de 3 ani, se va afirma cu atîta vigoare și mîndrie noua Iugoslavia care, cu arma în mînă, își făurea viitorul.

Cine însă urmărește acum derularea evenimentelor premergătoare războiului și din primii ani ai acestuia își poate da seama cum se contura acest viitor din pozițiile diferitelor forțe sociale și politice. Măsura în care unele sau altele dintre acestea au fost sau nu capabile să conducă eficient poporul în lupta pentru libertate și independență națională s-a reflectat — așa cum avea să ateste istoria — în modul profund deosebit în care ele au abordat problemele de interes național primordial în anii antebelici.

Contradicțiile, tendințele diverse, ciocnirile existente în rîndurile burgheziei în problemele politicii externe au avut drept rezultat dominantă — în contextul cunoscut al situației internaționale de atunci — alunecarea tot mai pronunțată în brațele puterilor fasciste, incapacitatea principalelor grupări ale burgheziei, indiferent spre ce puteri se orientau, de a asigura apărarea fermă a intereselor naționale. Această incapacitate a cercurilor conducătoare ale burgheziei era, incontestabil, strîns legată de politica lor pe plan intern. Forța și trăinicia statului în fața pericolului de agresiune externă presupuneau în primul rînd mobilizarea tuturor straturilor sociale, asigurarea unității popoarelor

Iugoslaviei printr-o politică real-democratică. Dar acest lucru nu putea fi realizat de clasa care, în condițiile acutului conflict social din perioada interbelică, își apăra printr-o politică reacționară și de intensificare a exploatării interesele înguste de clasă, nefiind în stare să le depășească în numele intereselor naționale vitale ale poporului.

Adevăratele interese și sentimente ale maselor populare își găseau expresia politică concentrată în poziția și activitatea Partidului Comunist Iugoslav. În raportul Comitetului Central al P.C.I. la cea de a V-a Conferință a partidului (Zagreb, 19—23 octombrie 1940), prezentat de Iosip Broz Tito, se sublinia : „Popoarele Iugoslaviei nu vor fascismul, nu vor un sistem totalitar, nu vor să devină sclave ale oligarhiei financiare germane și italiene, așa cum niciodată nu au vrut să se împace cu dependența semicolonială ce le-a fost impusă de către așa-numitele democrații occidentale după primul război mondial”¹. Rezoluția conferinței chema la mobilizarea maselor celor mai largi și la contacte cu diferite organizații și personalități politice în vederea luptei pentru revendicări democratice, antifasciste, antiimperialiste. Totodată, ea aprecia că „Conflictul de clasă care se ascute în Iugoslavia prevestește în viitorul apropiat lupte hotărâtoare”². Se contura încă de pe acum acea concepție a P.C.I. care, elaborată și îmbogățită în continuare, pe măsura analizei evenimentelor ulterioare, s-a tradus mai târziu prin linia politică a organizării unei largi lupte de eliberare, în cadrul și prin mijlocirea căreia să fie rezolvată și sarcina cuceririi puterii de către clasa muncitoare și aliații săi.

Adevărata voință a forțelor progresiste iugoslave și-a găsit expresia în demonstrațiile fără precedent de la sfârșitul lunii martie 1941 împotriva aderării la Pactul tripartit, când masele populare au ieșit în stradă sub lozincile : „Mai bine război decât pactul !”, „Mai bine moartea decât sclavia !”, „Un pact de ajutor reciproc cu Uniunea Sovietică !”, „Libertăți democratice pentru masele muncitoare, guvern popular !”.

Convingându-se, după căderea guvernului ce semnase Pactul tripartit, că nu poate transforma Iugoslavia într-un satelit, guvernul hitlerist a hotărât atacarea acestei țări. Agresiunea a început la 6 aprilie 1941. La 15 aprilie guvernul Simović a dat dispoziție să se încheie un armistițiu și, împreună cu regele, a părăsit țara ; la 17 aprilie la Belgrad a fost semnată capitularea.

Așa cum aveau să demonstreze foarte curînd evenimentele, crahul regatului iugoslav nu a însemnat însă și renunțarea popoarelor iugoslave la lupta pentru libertate și independență națională. Partidul Comunist Iugoslav, care în zilele războiului din aprilie s-a situat pe poziția organizării unei riposte hotărîte, a trecut imediat la pregătirea unei largi lupte de eliberare.

Condițiile în care urma să se desfășoare această luptă erau deosebit de dificile și complexe. Iugoslavia, supusă jafului economic și terorii ocupanților, care foloseau din plin și arma otrăvită a dezbinării na-

¹ Citat după „Pregled istorije Saveza Komunista Jugoslavije” (*Schiță a istoriei Uniunii Comunistilor din Iugoslavia*), Belgrad, 1963, p. 272—273.

² *Tito i Revolucija. 1937—1967* (culegere de documente și texte), Kultura, Belgrad, 1967, p. 70.

ționale, a șovinismului, a fost dezmembrată. Serbia a fost supusă administrației militare de ocupație hitleristă, iar ulterior s-a creat și un „guvern” colaboraționist al generalului Nedić. Gruparea fascistă a ustașilor lui Pavelić a proclamat așa-numitul „Stat Croat Independent”, la care au fost anexate Bosnia și Herțegovina, și a trecut la „curățirea” lui de populația sîrbă. Dalmția și alte teritorii au fost anexate de Italia, care a ocupat, de asemenea, Muntenegrul și sudul Sloveniei, nordul acesteia fiind anexat de Reichul hitlerist. O parte din teritorii au fost ocupate de Ungaria horthistă și Bulgaria. Burghezia colaboraționistă a pus la dispoziția ocupanților vechiul aparat de stat, numai parțial destrămat în urma războiului, care a devenit astfel o parte integrantă a mecanismului de putere al agresorilor. Au fost constituite forțe armate ale colaboraționiștilor : detașamentele de ustași și armata regulată — „domobranții” — în Croația, „garda albă” în Slovenia, jandarmeria și alte formațiuni înarmate ale lui Nedić în Serbia. Grupările prooccidentale ale burgheziei, în special filobritanice, erau în derută, nedecise pentru acțiune și neunite. Ele au urmat însă, în cele din urmă, linia guvernului iugoslav din emigrație, care căuta să-și consolideze pozițiile pe lângă guvernele aliaților occidentali, sperînd ca după victoria acestora să asigure refacerea regatului iugoslav și a vechiului regim. În așteptarea „momentului hotărîtor”, ele promovau pasivitatea, renunțarea la lupta directă împotriva ocupanților. Aceeași linie a fost imprimată și detașamentelor de cetnici ale lui Draža Mihailović, numit după un timp ministru de război în guvernul din emigrație.

Incapacitatea de a organiza o rezistență eficientă împotriva agresiunii și pozițiile adoptate după războiul din aprilie au dus forțele politice burgheze în impas, au determinat o rapidă creștere a izolării acestora, chiar dacă în acest proces au existat și unele gradații în timp și intensitate.

Unit și puternic pe plan organizatoric, înarmat cu un program revoluționar și antifascist, partidul comunist a fost singura forță politică care a reprezentat interesele de clasă ale proletariatului și, totodată, interesele generale unitare ale tuturor popoarelor Iugoslaviei, singurul partid a cărui arie de activitate și influență cuprindea întreg teritoriul iugoslav. S-au creat condiții obiective și subiective pentru ca rolul de hegemon al națiunii, raportat la noile sarcini istorice — lupta de eliberare națională și viitorul statului iugoslav —, să fie smuls din mîna burgheziei, în favoarea proletariatului condus de comuniști. Problemele mari ale organizării luptei pentru recucerirea independenței naționale și ale destinului Iugoslaviei determină astfel, nu numai înfruntarea înverșunată cu ocupanții fasciști și forțele trădătoare colaboraționiste, ci devin și terenul unui acut conflict de clasă, inclusiv între masele populare angajate în lupta de eliberare și acea parte a burgheziei care în problema războiului și-a menținut orientarea și speranțele în înfrîngerea puterilor agresoare fasciste.

Imediat după războiul din aprilie P.C.I. a trecut la analiza atentă a noii situații și la elaborarea unei linii politice corespunzătoare. La 4 mai 1941 a avut loc la Zagreb o consfătuire a conducerii P.C.I. cu reprezentanții organelor de partid din aproape toate ținuturile Iugoslaviei, desfășurată sub conducerea lui I. B. Tito. După ce a analizat situația

din diferite părți ale Iugoslaviei consfătuirea a stabilit sarcinile politice ale comuniștilor și o serie de măsuri în vederea pregătirii luptei armate³.

Documentele P.C.I. din luna mai 1941⁴ sînt caracteristice pentru concluziile pe care partidul le trăgea din catastrofa din aprilie, precum și pentru orientarea sa viitoare, care, chiar dacă pe parcurs au intervenit modificări în formularea unor lozinci tactice, s-a remarcat printr-o continuitate esențială.

P.C.I. a subliniat legătura dintre înfrîngerea rapidă din aprilie și politica internă și externă promovate de vechiul regim. Comuniștii au combătut cu hotărîre tezele prin care fostele cercuri dominante căutau să justifice și să scuze înfrîngerea, considerîndu-le, pe bună dreptate, o armă prin care burghezia încerca să se reabiliteze, să recîștige influență. Motivării evenimentelor din aprilie prin superioritatea inamicului, P.C.I. i-a răspuns aducînd drept exemplu capacitatea de rezistență îndelungată a Republicii Spaniole, datorată faptului că poporul însuși „și-a condus lupta”⁵. Totodată, era respinsă atît încercarea virfurilor burgheziei sîrbe de a arunca vina asupra poporului croat, identificîndu-l cu clica trădătoare, cît și teza comună cercurilor reacționare din diferite părți componente ale Iugoslaviei, care învinuiau guvernul generalului Simović de a fi „cedat presiunii maselor populare” atunci cînd trebuia de fapt acceptată „intrarea sub aripa puterilor fasciste” și, în felul acesta, de a fi împins țara spre război și catastrofă. Asemenea teze erau caracterizate în documentul Consfătuirii din mai drept o tentativă a burgheziei de a arunca răspunderea unei clase întregi pe umerii „citorva persoane din rîndurile ei”⁶. În ce privește guvernul Simović, documentul menționa că el se află în emigrație, „în afara controlului poporului”, iar popoarele Iugoslaviei vor lupta și împotriva lui, deoarece acest guvern nutrește „speranța ca, cu ajutorul imperialismului englez, să restabilească acea situație veche care a împins spre prăpastie popoarele Iugoslaviei”⁷. Referindu-se la sarcinile comuniștilor în funcție de situația din diferite părți ale Iugoslaviei, materialele Consfătuirii din mai 1941 puneau pe prim plan lupta împotriva ocupanților, dar se refereau și la lupta „popoarelor Iugoslaviei pentru eliberarea lor națională și socială”⁸. În același sens s-au pronunțat și comitetele de partid din diferitele componente naționale ale Iugoslaviei. Comitetul de ținut al P.C.I. pentru Serbia sublinia că întregul popor trebuie să se unească în lupta împotriva ocupanților și a tuturor grupărilor burgheziei proprii, „pentru adevărata eliberare, pentru pace și socialism”. Comitetul Central al P.C. din Croația arăta că lupta pentru izgonirea ocupanților trebuie să fie, totodată, și lupta „pentru eliberarea definitivă de sub jugul capitalist”⁹. Luptînd pentru făurirea unui front de eliberare unic, P.C.I. considera că după războiul

³ I. Marjanović, D. Knezević, B. Petranović, A. Jovanović, *25 godina socijalističke Jugoslavije*, Belgrad, 1968, p. 107.

⁴ O analiză detaliată a documentelor P.C.I. din mai 1941 este făcută de cunoscutul istoric iugoslav Pero Morača în lucrarea *Jugoslavija 1941* (Institutul de istorie contemporană, Belgrad, 1971).

⁵ Pero Morača, *Op. cit.*, p. 101.

⁶ *Ibid.*

⁷ *Ibid.*

⁸ *Vezi Tito i Revolucija*, p. 80.

⁹ Pero Morača, *Op. cit.*, p. 112.

din aprilie s-au creat condiții pentru ca clasa muncitoare, cu avangarda ei, să ia soarta popoarelor Iugoslaviei în mâinile sale¹⁰. Aceasta întrucât se aprecia că situația din Iugoslavia, regimul agresiv de ocupație, trădarea virfurilor dominante, „slugăria și lășitatea burgheziei autohtone“, pe de o parte, iar, pe de altă parte, existența și progresele primului stat socialist constituiau acei factori de bază ce creează „forțele motrice pentru maturizarea energiei revoluționare a maselor“ în Iugoslavia. În felul acesta, în rândurile P.C.I. se dezvoltă concepția potrivit căreia lupta împotriva ocupanților, pentru eliberare națională, trebuie să fie, totodată, și o luptă pentru eliberare socială, pentru socialism. Deși, ulterior, în special după intrarea U.R.S.S. în război și constituirea coaliției antihitleriste, s-au adus unele corectări în special în ce privește lozincile tactice — eliminarea atacurilor la adresa Angliei, promovarea pe prim plan a ideilor luptei de eliberare națională, aplicarea consecventă a principiului după care singurul criteriu al atitudinii față de diferite forțe și persoane, indiferent de apartenența lor socială și credința politică, este modul cum acestea se raportează la mișcarea populară de eliberare —, se poate afirma că concepția amintită a constituit un element esențial al elaborării politicii creatoare a Partidului Comunist Iugoslav. Apreciind just condițiile concrete, P.C.I. a înțeles că nu se pune problema revoluției printr-o simplă ridicare „clasă contra clasă“ și nu a acceptat în același timp teza după care toată perioada războiului constituie o „etapă“ în care nu trebuie rezolvate nici un fel de alte sarcini, care ar depăși limitele luptei antihitleriste. În acest fel, Partidul Comunist Iugoslav a găsit calea specifică a cuceririi puterii, a înfăptuirii revoluției socialiste în cadrul și sub forma războiului popular de eliberare națională, în fruntea căruia s-a situat.

Pregătirile pe plan politic, organizatoric și militar în vederea organizării luptei de eliberare au început, practic, imediat după războiul din aprilie 1941. Este deosebit de semnificativă pentru prestigiul și influența pe care le-a căpătat P.C.I. în rândul maselor creșterea capacității sale de cuprindere organizatorică. Astfel, încă în primele trei luni de ocupație, numărul membrilor de partid crește de la 8 000 la peste 12 000. La fel, Uniunea Tineretului Comunist, caracterizată prin entuziasmul revoluționar, abnegația și spiritul de sacrificiu al membrilor săi, își sporește rândurile la peste 50 000 de membri¹¹.

Componenta militară în activitatea de ansamblu a partidului comunist a căpătat o pondere însemnată. Încă la 10 aprilie 1941, în cursul unei ședințe ținute în Zagrebul deja ocupat, C.C. al P.C.I. a hotărât transformarea comisiei sale militare într-un Comitet militar condus de secretarul general al partidului, Iosip Broz Tito¹². La Consfătuirea P.C.I. din mai 1941 s-a adoptat hotărârea ca, după modelul acestui organ, să se constituie comitete militare pe lângă toate conducerea de partid naționale și provinciale¹³. Până la jumătatea lunii iunie 1941 P.C.I. dispunea, pe

¹⁰ *Ibidem*, p. 105, 111.

¹¹ *Ibidem*, p. 141, 147.

¹² *Ibidem*, p. 92.

¹³ *Pregled istorije Saveza Komunisti Jugoslavije*, p. 302.

aproape întregul teritoriu al țării, de o rețea de comitete militare care se ocupau de stringerea armamentului și munițiilor, crearea unor grupe de luptă, atragerea ofițerilor patrioți din fosta armată iugoslavă, organizarea serviciului de informații¹⁴.

Conducerea P.C.I. a considerat drept coapte condițiile pentru lupta armată de masă în situația creată după dezlănțuirea agresiunii anti-sovietice, ținând cont de influența pe care urma s-o aibă participarea U.R.S.S. la război, asupra mersului general și rezultatelor acestuia. La 22 iunie 1941, C.C. al P.C.I. a lansat un manifest în care, adresându-se tuturor popoarelor Iugoslaviei, le chema la luptă hotărâtă sub conducerea partidului comunist, împotriva ocupanților fasciști, pentru libertate și independență. Totodată, adresându-se „Muncitorilor și muncitoarelor Iugoslaviei!”, manifestul, fără a folosi direct lozincă revoluției proletare, amintea de fapt clasei muncitoare sarcinile și misiunea ei istorică de clasă. Arătând că sîngele poporului sovietic nu se varsă numai pentru apărarea statului socialist, ci și pentru „eliberarea definitivă socială și națională a întregii omeniri muncitoare”, manifestul sublinia că „De aceea, aceasta este și lupta noastră, pe care trebuie s-o sprijinim din toate forțele noastre, chiar și cu prețul vieților noastre” și adresa următoarea chemare înflăcărată: „Proletari din întreaga Iugoslavie, la posturi, în primele rînduri de luptă. Strîngeți-vă puternic rîndurile în jurul avangardei voastre, Partidul Comunist din Iugoslavia. Fiecare la postul său! Îndepliniți-vă fără șovăială și disciplinat datoria voastră proletară. Pregătiți-vă repede pentru ultima și hotărîtoarea luptă...”¹⁵.

La 27 iunie 1941 Biroul Politic al C.C. al P.C.I. a înființat Statul major general al Detașamentelor de partizani de eliberare națională. Comandant a fost numit I. B. Tito, iar membrii Biroului Politic au intrat în componența Statului major¹⁶. La 4 iulie 1941 a avut loc la Belgrad o ședință a Biroului Politic al C.C. al P.C.I., care a hotărît declanșarea luptei armate sub forma acțiunilor de partizani ale unor detașamente relativ mici. După cum arată istoricul Pero Morača, „Biroul Politic al C.C. nu a prevăzut atunci că deja primele acțiuni armate ar putea să genereze — așa cum s-a întîmplat în practică — mișcări insurrecționale de masă în unele părți ale țării, și de aceea nici nu a purces la elaborarea unor îndrumări mai concrete cu privire la organizarea forțelor armate insurrecționale și la metodele acțiunilor lor de luptă”¹⁷. Dar C.C. al P.C.I. a tras repede concluziile corespunzătoare din primele succese ale detașamentelor de partizani și din primele ridicări în masă ale patrioților la luptă și a elaborat o concepție nouă, orientată spre o răscoală populară generală. Această concepție și-a găsit oglindirea și în documentul care formula sarcinile detașamentelor de partizani, publicat la 10 august 1941 în Buletinul Statului Major General¹⁸. Aceste sarcini depășeau cu mult tipul oarecum clasic al acțiunilor de partizani sau de guerilă — distrugerea unor obiective, atacarea unor garnizoane, în-

¹⁴ Pero Morača, *Op. cit.*, p. 118.

¹⁵ *Tito i Revolucija*, p. 83.

¹⁶ Pero Morača, *Op. cit.*, p. 163.

¹⁷ *Ibidem*, p. 164.

¹⁸ *Tito i Revolucija*, p. 88—91.

greunarea aprovizionărilor inamicului etc. —, care rămăneau valabile, dar integrate într-o viziune mult mai largă. Astfel, punctul 5 din document prevedea că „detașamentele de partizani trebuie să apere, cu arma în mână, localitățile, orașele și satele, de fasciști. Ei trebuie să apere avutul poporului de jaful ocupanților“, iar punctul 7 sublinia : „Detașamentele de partizani trebuie să dezvolte neobosit rezistența poporului, ridicînd răscoale populare și punîndu-se în fruntea acestor răscoale ca nuclee de luptă. Experiența de pînă acum a luptelor de partizani a arătat că s-a subapreciat problema răscoalei populare generale, de aceea este necesar să fie grabnic lichidată această lipsă, deoarece, în caz contrar, partizanii ar putea fi izolați de mase, care sînt gata să lupte pentru cauza lor dreaptă“.

În lunile iulie-august 1941 lupta s-a dezvoltat — deși cu intensități diferite și cu anumite trăsături specifice — în Serbia, Muntenegru, Bosnia și Herțegovina, Croația și Slovenia, iar ceva mai tîrziu și în Macedonia, căpătînd rapid, în multe locuri, caracterul unei răscoale populare de masă. În scurt timp s-au constituit primele teritorii eliberate. Nici un fel de eforturi ale ocupanților nu au mai putut opri dezvoltarea luptei armate, care s-a transformat într-un autentic război popular, de eliberare națională, condus de Partidul Comunist Iugoslav. Popoarele Iugoslaviei se ridicaseră la luptă hotărîtă împotriva cîmpitorilor. În pofida terorii sîngeroase, a execuțiilor în masă, a internărilor în lagăre, a incendierii satelor etc., zeci de mii de noi luptători veneau în rîndurile forțelor populare de eliberare.

Un factor deosebit de important pentru dezvoltarea luptei eroice împotriva ocupanților străini și larga adeziune la ea a maselor populare a fost împletirea strînsă cu lupta pentru revendicările de bază, naționale și sociale ale popoarelor Iugoslaviei, cu procesul de naștere a noului stat popular iugoslav.

Încă în plină desfășurare a războiului, într-un articol din decembrie 1942 publicat în „Proletarul“, Iosip Broz Tito, arătînd că în Iugoslavia nu mai poate fi admisă existența asupririi naționale și robiei sociale, sublinia : „Lupta noastră populară de eliberare nu ar fi atît de tenace și nu ar avea un asemenea succes, dacă popoarele Iugoslaviei nu ar vedea în ea, pe lîngă victoria asupra fascismului, și o victorie asupra a ceea ce a fost sub regimurile trecute, o victorie asupra acelor care au asuprit și tind să asuprească în continuare popoarele Iugoslaviei“¹⁹.

Acest conținut al mișcării de eliberare națională a determinat, chiar de la începutul luptei armate, accelerarea procesului complex și diversificat de diferențieri și coalizări în rîndul forțelor sociale și politice din Iugoslavia. În această situație, P.C.I. și mișcarea de eliberare națională condusă de el nu au trebuit să lupte numai cu arma în mână împotriva ocupanților și forțelor colaboraționiste, ci să înfrunte și acele forțe burgheze, care, pronunțîndu-se și ele împotriva ocupanților și menținîndu-și o anumită influență în special în rîndurile unor părți ale micii burghezii orășenești și ale țărănimii, propovăduiau așteptarea, pregătirea pentru momentul hotărîtor al victoriei aliaților asupra Axei fasciste.

¹⁹ *Ibidem*, p. 121—122.

Partidul comunist, promovind consecvent linia spre unirea largă a maselor populare, a tuturor patrioților, a trecut pe prim plan în tactica sa în locul alternativei pentru sau împotriva întoarcerii la vechiul regim, alternativa și criteriul pentru sau împotriva luptei de eliberare. Dar contradicțiile de clasă acute acumulate, faptul că pentru toate forțele politice implicate rămânea de o importanță primordială problema organizării postbelice a societății, au făcut ca, în special în Serbia, lupta principală pentru influență să se dea chiar între forțele ce se situau pe poziții potrivnice ocupanților fasciști. Dintre acestea, cele burgheze s-au orientat împotriva mișcării de eliberare populare, conduse de P.C.I., nu din cauza țelului său de recucerire a independenței naționale, ci pentru că această mișcare deschidea, în mod obiectiv, și perspectiva unei noi orînduirii sociale și politico-statale.

În această situație, logica luptei de clasă, aprecierea că mișcarea condusă de comuniști prezintă pe moment un pericol mai mare pentru scopurile lor decît chiar ocupanții fasciști și quislingii de tipul generalului Nedić — care oricum, după victoria aliaților, nu ar mai fi constituit o piedică pentru înfăptuirea platformei lor monarhiste și național-șoviniste — au împins forțele grupate în mișcarea cetnicilor lui Draža Mihailović la o colaborare directă cu cercurile trădătoare, colaboraționiste, în ultimă instanță deci și cu ocupanții, împotriva mișcării de partizani. Posibilitatea unei asemenea uniuni contrarevoluționare a fost determinată, după cum relevă istoriografia iugoslavă, de faptul că „...din punctul de vedere al bazei politice, între guvernul lui Nedić și mișcarea cetnicilor nu există un hotar clar delimitat. Hotărîrea cu care Nedić era gata să se răfuiească, de pe poziții anticomuniste, cu răscoala și cu P.C.I. a fost primită cu ușurare de către marea burghezie sîrbă și toate grupările ei politice, indiferent de faptul dacă aveau o orientare progermană sau probritanică. În această privință, de la Mihailović, exponent al forțelor cu orientare probritanică, pînă la Nedić — cunoscut om al coloanei a cincea din perioada antebelică și quisling — continuitatea nu a fost nicăieri întreruptă”²⁰.

Încercările repetate ale partidului comunist de a ajunge la o înțelegere cu cetnicii și cu vîrfurile politice burgheze care se orientau spre guvernul din emigrație, în scopul creării unui front larg de eliberare națională cu participarea lor, s-au soldat cu o nereușită, dar au contribuit la izolarea acestor forțe și la succesul politicii P.C.I. de formare a unui larg front de eliberare al maselor populare. În acest front au venit, ca aderenți individuali, dornici să participe la lupta activă împotriva cotropitorilor, și un număr de foști membri ai partidelor burgheze.

În felul acesta, în condițiile cînd mișcarea condusă de partidul comunist s-a dovedit atît de puternică încît a putut lua asupra sa întreaga răspundere pentru conducerea luptei de eliberare și pentru soarta țării în general, lupta de eliberare națională, avînd în frunte clasa muncitoare și partidul ei de avangardă, a căpătat un anumit caracter de clasă și un conținut social care consta în izgonirea ocupanților și înlăturarea vechilor relații sociale, pe care se sprijineau și cotropitorii. Nu vechile cercuri dominante, ci o mișcare nouă, cu alte forțe sociale în frunte, au organizat

²⁰ Pero Morača, *Op. cit.*, p. 211.

mișcarea de eliberare națională. „Dar în acest fapt — subliniază istoricii iugoslavi — constă și schimbarea care s-a produs în ce privește purtătorii puterii, înlocuirea unei clase sociale prin alta la putere. În aceasta se și află esența revoluției socialiste în Iugoslavia și tocmai de aceea spunem că revoluția desfășurată sub forma luptei de eliberare împotriva ocupanților a avut un caracter socialist“²¹.

Un asemenea caracter al revoluției și forma sub care se desfășura, condițiile de război și necesitățile mobilizării largi a maselor la luptă, necesitățile de aprovizionare și de organizare a spatelui frontului forțelor armate de eliberare, existența permanentă a teritoriilor eliberate (chiar dacă, în funcție de desfășurarea operațiilor militare se schimba situația lor geografică) și nevoia administrării lor, reglementării vieții populației, organizării activității economice, culturale etc., au determinat și trăsăturile specifice procesului de făurire ale noului stat, popular. Esența acestui proces, comună pentru întreaga Iugoslavie, a fost distrugerea sau înlăturarea vechilor organe ale puterii, a vechiului aparat de stat, pus în mare parte în slujba ocupanților, atât în conținut, cât și în formă, crearea noilor organe ale puterii și a unei armate noi.

Embrioanele noilor forțe armate populare le-au reprezentat primele detașamente de partizani, acelea care au declanșat insurecția populară în iulie 1941. Acestea s-au aflat de la început sub conducerea Partidului Comunist Iugoslav.

Documentele atestă că încă din primele luni ale luptei armate conduse de P.C.I. elaborase concepția după care mișcarea de partizani nu va rămâne pe plan organizatoric la treapta detașamentelor izolate, dispersate teritorial și legate de un loc permanent de acțiune, ci se va dezvolta spre crearea unei adevărate armate populare de eliberare. Astfel, „Sarcinile detașamentelor de partizani de eliberare națională“²², publicate la 10 august 1941, prevedeau la punctul 9 că „Detașamentele de partizani deja create trebuie să facă legătura imediat cu comandamentele locale și județene și să se pună sub conducerea lor“. La punctul 13 se stipula că toate detașamentele și comandamentele lor „intră sub conducerea supremă a Statului major general al detașamentelor de eliberare națională ale Iugoslaviei“ și, totodată, pentru „coordonarea luptei și desfășurarea cu succes a operațiilor comandamentele trebuie să fie bine legate între ele“²³. Ultimul punct era semnificativ pentru planurile de viitor, el menționând că în cazul unor împrejurări strategice și de altă natură favorabile, pentru înfăptuirea unor operații mari, se vor crea, după necesități, mari unități militare din mai multe detașamente²⁴ de partizani²⁵.

În ce privește caracterul noilor forțe armate ce se organizau, ele erau în concepția P.C.I., forțe ale poporului : „Detașamentele de partizani se numesc de eliberare națională și pentru că nu sînt formațiuni de luptă ale vreunui partid sau grup — în cazul concret, nu sînt nici ale

²¹ 25 godina socijalističke Jugoslavije, p. 128.

²² Tito i Revolucija, p. 88—91.

²³ Ibidem, p. 90.

²⁴ În toamna anului 1941 s-a conturat structura detașamentului de partizani ca o unitate de tipul regimentului, compusă din 2—4 batalioane fiecare a cîte 3—4 companii, împărțite la rîndul lor în plutoane și grupe (vezi Pero Morača, Op. cit., p. 481).

²⁵ Tito i Revolucija, p. 91.

Partidului Comunist, indiferent de faptul că comuniștii luptă în primele rînduri —, ci reprezintă rîndurile de luptă ale popoarelor Iugoslaviei, în cadrul cărora trebuie să lupte toți patrioții, capabili de luptă armată împotriva ocupanților, indiferent de convingerile politice“²⁶. Totodată, corespunzător caracterului nou al puterii populare care apărea și brațul său înarmat căpăta un caracter profund popular și un conținut nou, revoluționar. Acest conținut revoluționar s-a evidențiat pregnant în procesul de făurire a primelor unități regulate ale noilor forțe armate. Astfel, un ordin semnat de I. B. Tito la 21 decembrie 1941 prevedea: „Comitetul Central al Partidului Comunist din Iugoslavia, în înțelegere cu Statul Major Suprem al detașamentelor de partizani de eliberare națională, a hotărît să fie formată prima brigadă de șoc proletară de eliberare națională în lupta pentru eliberarea popoarelor Iugoslaviei de ocupanți și de toți trădătorii poporului“. Ordinul stabilea, de asemenea, că „Brigada primește un drapel. Drapelul este roșu, iar în centru are steaua în cinci colțuri cu secera și ciocanul...“. La scurt timp după acest ordin a fost publicat Statutul Brigăzilor Proletare, în care se preciza că acestea sînt „...formațiuni militare de șoc ale popoarelor Iugoslaviei, aflate sub conducerea partidului comunist...“, precum și scopul lor, care depășea sarcinile luptei împotriva dușmanului extern și sublinia caracterul lor de instrument înarmat al revoluției: „Brigăzile proletare sînt o garanție a luptei cu succes împotriva ocupantului și slugilor sale autohtone, pentru lupta victorioasă împotriva înrobirii naționale și asupririi economice“. Statutul arăta, de asemenea, că brigăzile proletare „constituie nucleul viitoarei armate populare“²⁷.

În numai un an și ceva de zile, în cadrul unui proces amplu, desfășurat în plină bătălie cu un inamic feroce, înarmat după ultimul cuvînt al tehnicii, din micile detașamente de partizani, din patrioții aproape neînarmați — muncitori, țărani, intelectuali, studenți și elevi de liceu care s-au ridicat la răscoală și-și dobîndeau în luptă armele — s-au născut diviziile și corpurile armatei populare, înzestrate cu aproape toate tipurile de armament. În numărul din septembrie-noiembrie 1942 al Buletinului Statului Major Suprem se arăta: „Prin hotărîrea Statului Major Suprem este creată, din numeroasele brigăzi de șoc și de partizani și din unele detașamente de partizani mai mari, Armata regulată populară de eliberare a Iugoslaviei“²⁸.

În cursul dezvoltării luptei armate de eliberare s-a desfășurat și un proces specific de înlăturare a aparatului de stat existent și de făurire a unor noi organe ale puterii, a unui nou aparat. P.C.I. a pornit de la ideea că vechile organe, chiar dacă li s-ar schimba componența, nu reprezentau cadrul potrivit pentru mobilizarea largă a maselor la luptă, nu puteau fi apte să îndeplinească funcțiile specifice noilor condiții, să devină o expresie a voinței și acțiunii maselor populare. Folosit de ocupanți, vechiul aparat a reprezentat ținta loviturilor chiar de la începutul luptei armate. Eliberînd sate, comune, plăși, apoi centre județene, detașamentele de partizani distrugau posturile jandarmeriei, desființau primăriile

²⁶ *Ibidem*, p. 88.

²⁷ *Ibidem*, p. 95, 103—104

²⁸ *Ibidem*, p. 106.

și prefecturile, lichidau activitatea organelor vechi financiare etc. Astfel, în cursul lunii iulie 1941, în numai două zone din Serbia (Šumadija și Mačua) au fost nimicite 17 posturi de jandarmi și desființate 48 de primării comunale²⁹.

Procesul de naștere, pe căi și în forme diferite, a noilor organe locale, inițiate ca organe de luptă și ca organisme politice, având în sarcină funcțiile de aprovizionare a detașamentelor și de menținere a ordinii, a fost deosebit de complex. Noile organe încep chiar din faza inițială să îndeplinească unele prerogative de organe ale puterii poporului înarmat, transformându-se treptat în autentice organe de stat de tip nou, care concentrează puterea de decizie și cea executivă.

În unele locuri embrionul acestor organe l-au constituit forme deja existente în ilegalitate (comitetele Fondului de eliberare), în altele au fost alese în adunări ale sătenilor, ale delegaților satelor pentru comună etc. În multe cazuri, ele erau numite de organizațiile de partid sau de comandamentele de partizani și recunoscute și sprijinite de populația care se mobiliza în jurul lor.

În Serbia, în lunile iulie-august, se formează o rețea de organe, comune ca esență, dar acționând în forme diferite și sub denumiri diferite (comitete de eliberare, comitete ale Frontului de eliberare națională, comitete ale Fondului de eliberare națională, comitete populare de eliberare, primării comunale)³⁰, conturate unele în măsură mai mare ca organe de putere, altele doar ca organe ajutătoare ale detașamentelor de partizani, care într-o serie de locuri îndeplineau chiar ele unele funcții de competența organelor puterii. Treptat, pe baza analizării și generalizării experienței dobândite, organele de partid acționează în direcția precizării formelor și funcțiilor noilor organe. Comitetul P.C.I. pentru Serbia sublinia, de pildă, într-o scrisoare de la începutul lunii septembrie 1941: „Detașamentul de partizani nu poate fi puterea politică pe teritoriul pe care îl eliberează. Puterea politică în aceste ținuturi trebuie să o constituie comitetele de eliberare națională...”³¹. Deja, în septembrie 1941, pe întinsul teritoriu eliberat din Serbia se formează organe locale de un tip și cu funcții mai omogene, sub denumirea de comitete populare de eliberare. Tot atunci, în strînsă dependență cu succesele luptei armate, apar și organele de treaptă superioară — plasă, județ. Printre primele a fost Comitetul popular de eliberare de plasă din orașul Krupnia, creat la 5 septembrie 1941. Documentul emis cu acest prilej este considerat în istoriografia iugoslavă ca primul decret al puterii populare în Serbia³².

Documentul respectiv hotărâ încetarea funcționării prefecturii de plasă, primăriei comunale, posturilor de jandarmi și poliției, judecătoriei de plasă, administrației financiare, secției de cadastru. Se prevedea un inventar al proprietății tuturor instituțiilor publice, băncilor etc., care trecea toată în administrarea comitetului popular de eliberare, iar mijloacele financiare erau confiscate în favoarea luptei de eliberare națională³³.

²⁹ Pero Morača, *Op. cit.*, p. 171.

³⁰ Dušan Živković, *Postanak i razvitak narodne vlasti u Jugoslaviji 1941—1942*, Institutul de istorie contemporană, Belgrad, 1969, p. 66.

³¹ *Ibid.*

³² 25 godina socijalističke Jugoslavije, p. 125.

³³ Dušan Živković, *Op. cit.*, p. 70.

În Muntenegru, unde succesele răscoalei populare au dus rapid la eliberarea, pentru un timp, aproape a întregului teritoriu, organizațiile de partid, comitetele lor militar-revoluționare au trecut la rezolvarea problemei organelor locale imediat după eliberarea orașelor și localităților mai importante. În orașul Kolašin, Comitetul militar-revoluționar a numit, la 19 iulie 1941, un Comitet popular de eliberare³⁴. La Berana, adunarea a 217 delegați din comune și cca. 150 de cetățeni din localitate au ales Comitetul popular de eliberare³⁵ printr-o hotărâre adoptată după o discuție aprinsă cu reprezentanții elementelor conservatoare. Hotărârea formula fără echivoc atît înlăturarea vechiului aparat de stat, cît și caracterul de organ al puterii care se conferea comitetului ales³⁶. O puternică ridicare a maselor la luptă a avut loc în Bosnia și Herțegovina, generînd și nașterea unei rețele de organe noi : împuterniciți ai satelor, comitete de eliberare națională, vece militar-revoluționare, comitete economico-agrar, comitete politice revoluționare, comitete populare de eliberare etc.³⁷.

Embrioane ale noii puteri în forme specifice, influențate de condițiile locale, au apărut și în Croația, Slovenia, ca și în alte părți ale Iugoslaviei.

Cu toată această varietate de forme, determinată de prezența unor elemente ale acțiunii spontane a maselor, crearea noilor organe ale puterii au fost, în esență, rezultatul activității intense a P.C.I.. Astfel, caracterizînd „teoria spontaneității“ acestui proces drept o construcție speculativă, istoricul iugoslav Branko Petranović scria : „Odată cu forțele înarmate în cadrul răscoalei popoarelor Iugoslaviei se făuresc și primele organe ale puterii revoluționare. Prin comitetele de partid, instructori, comanda-mente de partizani și detașamente de guerilă, diferiți comandanți, P.C.I. a trecut în mod organizat la crearea comitetelor populare de eliberare. Factorul organizării în apariția lor este pentru istorici neîndoielnic“³⁸. Faptul că pînă la sfîrșitul lunii septembrie 1941, subliniază autorul, conducerea superioară de partid nu adopta instrucțiuni și directive formulate în documente se explică prin aceea că „...C.C. al P.C.I. urmărește instaurarea și dezvoltarea primelor comitete populare de eliberare, activitatea și practicile lor, generalizează primele experiențe“³⁹.

Într-adevăr, analizînd procesul de naștere a organelor noii puteri, P.C.I. își elaborează și completa concepția cu privire la construcția puterii

³⁴ *Ibidem*, p. 76.

³⁵ *Ibidem*, p. 77.

³⁶ *Ibidem*, p. 78. Documentul stipula : „I. Pe teritoriul eliberat al acestui ținut din ziua aceasta își încetează existența toate organele puterii civile, judecătorești și militare, atît cele foste iugoslave, cît și cele de ocupație, iar întreaga putere civilă, judecătorească și militară este preluată de popor.

II. Se formează Comitetul popular de eliberare, care va avea întreaga putere în acest ținut, compus dintr-un președinte, un secretar și 19 membri. În comune să fie alese comitete comunale, în sate — comitete satești.

III. Comitetul popular de eliberare va prelua întreaga proprietate a statului și mijloacele financiare ale tuturor instituțiilor și băncilor și le va folosi pentru necesitățile eliberării naționale...”

³⁷ *Ibidem*, p. 110.

³⁸ Dr. Branko Petranović, *Comitetele populare de eliberare ca organe ale autoconducerii revoluționare democratice*, în „Međunarodni radnički pokret“, nr. 2, 1971, p. 65.

³⁹ *Ibidem*, p. 67—68.

populare, iar după consfătuirea de la Stolițe, din 26 septembrie 1941, a conducerii partidului cu cadrele de pe teren, orientează întregul proces spre clarificarea unitară a denumirii, caracterului, sarcinilor comitetelor populare de eliberare. Acestea se dezvoltă tot mai mult ca organe ale puterii de stat, cu atributele și prerogativele caracteristice — specifice totodată, în mod firesc, stării de război și revoluției —, avînd „toate elementele necesare pentru existență : teritoriu, populație și organe de suveranitate”⁴⁰. Apar și se dezvoltă trepte superioare în ierarhia organelor puterii. Astfel, în Serbia, la 7 noiembrie 1941, conferința delegaților comitetelor de plasă și orășenești constituie Comitetul popular de eliberare județean Ujițe, care avea sub conducerea sa șase comitete populare de eliberare de plasă, unul orășenesc și 57 comunale⁴¹. La jumătatea lunii noiembrie s-a format Comitetul popular de eliberare al Serbiei, ai cărui membri erau, cu excepția unuia, membri ai P.C.I.⁴². La 8 februarie 1942 o conferință a delegaților din toate plășile a ales Comitetul popular de eliberare al Muntenegrului și ținutului Boka⁴³. La 17 aprilie 1942 a fost ales Comitetul popular de eliberare din Hertegovina⁴⁴.

Documentele din această perioadă evidențiază atenția pe care o acordă P.C.I. definirii caracterului, sarcinilor și funcțiilor organelor noi ale puterii. Exprimiînd concepția conducerii P.C.I., un articol de linie, publicat în „Borba” din 19 octombrie 1941, preciza : „În ținuturile care au fost, ca urmare a dezvoltării victorioase a insurecției populare, curățate de ocupanți, se făuresc acum noi organe ale puterii, alese de popor în mod nemijlocit și liber — comitetele populare de eliberare”. În sarcina comitetelor, se arăta în același articol, sînt cuprinse „toate funcțiile puterii pe teritoriul respectiv, cu excepția acelor care în timp de război se află în competența conducerii militare”. Unul din cele patru puncte care formulau atribuțiile comitetelor preciza și că în sarcina lor cade aprovizionarea populației, în special a celei sărace, precum și „de a organiza dezvoltarea cît mai corespunzătoare a vieții economice, comerțului, transporturilor...”⁴⁵. Un document oficial emis la Focea, în februarie 1942, reia în esență și detaliază sarcinile organelor puterii populare, fiind, într-un fel, un document de instituționalizare a lor ca sistem unitar⁴⁶. Subliniind rolul acestor comitete, faptul că ele s-au afirmat rapid ca adevărate organe ale puterii populare, Iosip Broz Tito arată : „Prin aceasta a fost conturată, în esență, întreaga desfășurare a revoluției noastre socialiste, iar întrepătrunderea cu elemente revoluționare democratice și ale luptei de eliberare națională i-a imprimat forme politice specifice”⁴⁷.

Dezvoltarea noii puteri populare în anii 1941—1942 impunea cu necesitate constituirea ei pe plan central. În aceste condiții, la 26—27 noiembrie 1942 s-au întrunit la Bihaci reprezentanți ai tuturor popoarelor

⁴⁰ Dušan Živković, *Op. cit.*, p. 184.

⁴¹ *Ibidem*, p. 195.

⁴² *Ibidem*, p. 196, 197.

⁴³ *Ibidem*, p. 245.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 257.

⁴⁵ *Vezi : Tito i Revolucija*, p. 92—94.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 98—101.

⁴⁷ Iosip Broz Tito, *Iugoslavia socialistă și politica ei*, Editura politică, București, 1972, p. 23.

iugoslave, ai forțelor antifasciste din țară. În cuvîntul de deschidere al ședinței, Iosip Broz Tito arăta : „Nu avem posibilitatea să creăm un guvern legal, deoarece acest lucru nu ni-l permit încă relațiile și împrejurările internaționale. Dar la un lucru avem dreptul, și anume : ca în aceste împrejurări grele să creăm un corp politic, un organ politic...” Totodată, Iosip Broz Tito a reafirmat că pe teritoriul iugoslav „nu există nici o altă putere în afara comitetelor populare de eliberare, pe care le-a creat însăși poporul”⁴⁸. La adunarea de la Bihaci a fost constituită Vecea Antifascistă de Eliberare Națională a Iugoslaviei (V.A.E.N.I.), care, prin funcțiile în-deplinite, a reprezentat „primul parlament al noii Iugoslavii”⁴⁹. V.A.E.N.I. a ales un comitet executiv în frunte cu dr. Ivan Ribar, din care, alături de comuniști, au făcut parte reprezentanți de seamă ai unor grupări antifasciste. Deși nu s-a declarat drept guvern al Iugoslaviei, acest organ a fost investit cu o serie de attribute ale puterii executive, iar membrii săi s-au împărțit în resoarte corespunzătoare unor ministere⁵⁰.

Perioada care a urmat s-a caracterizat prin succese însemnate ale Armatei Populare de Eliberare, prin consolidarea activității comitetelor populare de eliberare și făurirea unor organisme reprezentative ale popoarelor iugoslave, cît și printr-o serioasă întărire a pozițiilor internaționale ale mișcării de eliberare națională din Iugoslavia. În aceste condiții a avut loc, la 29 noiembrie 1943, istorica ședință a V.A.E.N.I.

Declarația celei de-a II-a ședințe a V.A.E.N.I. constata că „...în cursul luptei de eliberare națională s-a creat un raport cu totul nou de forțe politice în țara noastră, astfel încît și în administrarea ei și în conducerea de stat acest nou raport de forțe trebuie să se exprime în mod corespunzător”⁵¹. Punctul 1 al hotărîrii adoptate prevedea „ca Vecea Antifascistă de Eliberare Națională a Iugoslaviei să se constituie în corpul suprem legislativ și executiv al Iugoslaviei, ca reprezentant suprem al suveranității poporului și statului iugoslav, ca un întreg și să se creeze Comitetul național de eliberare a Iugoslaviei ca un organ cu toate trăsăturile unui guvern popular, prin care Vecea Antifascistă de Eliberare Națională a Iugoslaviei își va exercita funcția executivă”⁵².

Cu același prilej s-a consfințit și o altă cucerire istorică a popoarelor iugoslave — crearea statului pe principiul democratic federativ, ca o comunitate de popoare libere și egale, înfrățite în luptă. O altă hotărîre prevedea că guvernului din emigrație i se iau toate drepturile de guvern legal, iar regelui Petru al II-lea i se interzice întoarcerea în Iugoslavia, urmînd ca în problema monarhiei să hotărască definitiv poporul, după ce va fi eliberată întreaga țară⁵³. V.A.E.N.I. a hotărît să-i acorde lui Iosip Broz Tito, comandantul suprem al Armatei populare de eliberare și al detașamentelor de partizani, gradul de mareșal al Iugoslaviei și l-a numit președinte al Comitetului Național de Eliberare.

⁴⁸ *Tito i Revolucija*, p. 110.

⁴⁹ *25 godina socijalističke, Jugoslavije*, p. 147.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 148.

⁵¹ *Tito i Revolucija*, p. 139.

⁵² *Ibidem*.

⁵³ *25 godina socijalističke Jugoslavije*, p. 168.

Aceste hotăriri istorice consfințeau falimentul politic deplin al vecilor cercuri dominante și al monarhiei, victoria istorică obținută de popoarele iugoslave. S-a constituit un sistem unitar al noii puteri, care, avînd drept forță conducătoare Partidul Comunist Iugoslav și bucurîndu-se de sprijinul majorității covîrșitoare a poporului, s-a dezvoltat în organe legislative și executive ale puterii democrat-populare, avînd trăsăturile principale ale dictaturii proletariatului.

★

Succesele obținute în lupta pentru făurirea noii Iugoslavii erau organic legate de creșterea, în intensitate și amploare, a războiului popular de eliberare împotriva ocupanților fasciști. După lupte grele, la 15 mai 1945 a fost eliberat întreg teritoriul țării.

Sub conducerea Partidului Comunist popoarele Iugoslaviei și-au îndreptat eforturile spre refacerea țării și construirea societății socialiste. La 29 noiembrie 1945, Adunarea Constituantă a proclamat Republica Populară Federativă Iugoslavia (din 1963 denumirea s-a schimbat în Republică Socialistă Federativă).

La a 30-a aniversare a istoricei sesiuni a V.A.E.N.I. de la Jaițe popoarele iugoslave, călăuzite de Uniunea Comuniștilor din Iugoslavia, se prezintă cu un bilanț rodnic al prefacerilor social-politice și economice pe calea făuririi societății socialiste. Sporirea continuă a forțelor de producție, dezvoltarea industriei (producția globală a fost în 1972 de 12 ori superioară celei din 1939) și a întregii economii naționale, succesele de seamă repurtate în dezvoltarea științei, tehnicii și culturii, în ridicarea standardului de viață al populației, sînt tot atîtea realizări cu care se mîndresc pe drept cuvînt oamenii muncii din Iugoslavia socialistă. În prezent, ei sînt angrenați din plin în efortul pentru traducerea în fapt a programului trasat de U.C.I. în vederea ridicării pe o treaptă superioară a întregii activități economice și sociale, a perfecționării sistemului politic și adîncirii democrației socialiste, consolidarea unității și coeziunii popoarelor Iugoslaviei, progresul tuturor republicilor și regiunilor sale.

Relațiile dintre Republica Socialistă România și Republica Socialistă Federativă Iugoslavia se dezvoltă continuu, pe baza cooperării și bunei vecinătăți, a înțelegerii și colaborării rodnice. Continuare a îngemănării, de-a lungul veacurilor, a năzuințelor și idealurilor acestor popoare, înfrățite adesea în luptă pentru eliberarea națională de sub jugul asupririi străine și pentru eliberarea socială a celor ce muncesc, relațiile de solidaritate și colaborare prietenească dintre poporul român și popoarele iugoslave au cunoscut noi dimensiuni, s-au ridicat pe un plan superior în anii socialismului. În acest cadru o importanță deosebită o au multiplele contacte, schimburi de vizite și de păreri, la diferite niveluri, între reprezentanții partidelor și statelor noastre, practica statornicită a întîlnirilor dintre tovarășii Nicolae Ceaușescu și Iosip Broz Tito — momente de seamă în evoluția raporturilor frățești româno-iugoslave, în impulsionarea cursului pozitiv, mereu ascendent al relațiilor bilaterale în cele mai variate domenii, politic, economic, tehnico-științific, cultural etc., care servesc intereselor ambelor țări, aducînd totodată o contribuție de preț la întărirea forțelor și influenței socialismului în lume.

De la originile și începuturile mișcării muncitorești la făurirea partidului politic al proletariatului român

Această lecție-consultație, precum și cea următoare, au fost întocmite pe baza tezelor, aprecierilor și concluziilor cuprinse în documentul de partid de o mare semnificație pe care-l reprezintă *Cuvîntarea tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU la adunarea festivă consacrată aniversării a 80 de ani de la crearea partidului politic al clasei muncitoare din România*. Pornind de la acestea, pentru sprijinirea cursanților de la învățămîntul de partid autorii acestor materiale au sintetizat principalele date și fapte istorice referitoare la tematica acestora.

ÎNCEPUTURILE ORGANIZĂRII CLASEI MUNCITOARE ȘI ALE RĂSPINDIRII MARXISMULUI ÎN ROMÂNIA

Istoria mișcării muncitorești din România este strîns legată de dezvoltarea generală economică-socială a societății noastre, de progresul forțelor de producție și de schimbările petrecute în relațiile de producție ale țării. Comparativ cu alte țări din centrul și din apusul Europei, dezvoltarea economică a României a fost frînată de o serie de factori istorici obiectivi. Feudalismul s-a menținut aici o vreme mai îndelungată, împiedicînd lărgirea pieței interne, nașterea relațiilor de producție capitaliste. Efecte extrem de negative asupra evoluției economice-sociale a avut asuprirea străină de secole, care a secătuit avuția țării, a cauzat mari suferințe maselor muncitoare, s-a interpus în calea dezvoltării forțelor de producție, a mersului înainte pe făgașul progresului. Ca urmare, relațiile de producție capitaliste încep să apară și să se dezvolte în România abia la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și în primele decenii ale secolului al XIX-lea, odată cu dezvoltarea activității manufacturiere și a industriei. Acest proces devine mai evident către mijlocul și în a doua jumătate a secolului trecut, determinînd și, totodată, dezvoltîndu-se sub impulsul unor mari mișcări sociale, cum au fost revoluția din 1821, condusă de Tudor Vladimirescu, revoluția burghezo-democratică de la 1848—1849, Unirea Principatelor, în 1859, proclamarea independenței de stat a României, în 1877.

În celelalte provincii românești, aflate încă sub directa dominație străină, dezvoltarea social-economică, în ciuda unor particularități generate de unele condiții specifice de dezvoltare, a păstrat trăsături comune societății de pe întreg teritoriul țării. Un moment însemnat în evoluția economică și socială a României l-a constituit reforma agrară de la 1864, care a împins spre orașe un însemnat număr de țărani neîmproprietăriți sau împrumietăriți cu loturi prea mici de pămînt, atrași apoi în sfera producției industriale. Ea nu a înlăturat bazele puterii economice a moșierimii, marea proprietate deținînd, în continuare, aproape 70% din suprafața de pămînt. Limitele reformei au determinat o cale specifică a evoluției capitalismului în țara noastră, caracterizată, în agricultură, prin împletirea formelor de producție capitalistă cu puternice rămășițe feudale. În acei ani, începe să facă primii pași industria petrolieră, se dezvoltă industria morăritului și a panificației, se înființează o serie de tăbăcării, întreprinderi forestiere, fabrici de zahăr, crește importanța bazinului carbonifer din Valea Jiului, apar primele ateliere metalurgice.

O trăsătură caracteristică a dezvoltării economiei în cea de a doua jumătate a veacului trecut o reprezintă penetrația rapidă a capitalului străin — îndeosebi german, francez, belgian și englez —, care acaparează ramuri principale ale industriei naționale. În Transilvania, capitalul străin era precumpănitor în industria construcțiilor de mașini, chimică, textilă, de celuloză și hirtie, ponderea capitalului autohton investit în societățile industriale pe acțiuni fiind mai mică de 10%. Pătrunderea masivă a capitalului străin a constituit o frână în dezvoltarea economiei naționale, a împiedicat dezvoltarea unor ramuri economice de bază.

După cucerirea independenței de stat, ca urmare a adoptării unor măsuri cu caracter stimulator — cum au fost legea pentru încurajarea industriei naționale (1887) și tarifele vamale protecționiste —, ritmul de înființare a întreprinderilor industriale a crescut. Dacă între 1866 și 1887 au luat ființă, anual, cîte 8,2 fabrici, între 1893 și 1906 ritmul mediu anual a fost de 18 fabrici nou create. Este perioada în care se intensifică și procesul formării marii industrii capitaliste, dotată cu aparat tehnic productiv mașinist și deservită de proletariatul modern de fabrică, perioada în care dezvoltarea economică generală a țării a dus la profilarea unor importante centre industriale și muncitorești. Cu toate progresele înregistrate pe plan economic și social, evoluția specifică a societății românești s-a caracterizat însă, în acea vreme, printr-un ritm lent, anevoios. La sfîrșitul secolului al XIX-lea, România se afla în prima fază a dezvoltării capitaliste, economia sa păstrînd încă un caracter predominant agrar.

Datorită schimbărilor petrecute în dezvoltarea forțelor de producție, în relațiile de producție, au avut loc mutații importante în structura de clasă, în raportul de forțe sociale și politice ale societății românești. Rezultatul esențial, pe plan social, al evoluției economice a României pe făgașul capitalismului l-a constituit apariția și afirmarea celor două clase noi, cu interese fundamentale opuse — burghezia și proletariatul. Paralel cu dezvoltarea industriei, creștea tot mai mult rolul social și politic al burgheziei, care acționa pentru desfășurarea largă a activităților economice, comerciale și, implicit, pentru unele reforme democratice ce corespundeau cerințelor obiective ale societății românești. Specificul desfășurării revoluției burghezo-democratice făcea, totodată, ca burghezia, ale cărei interese de clasă o determinau să intensifice exploatarea maselor, să pactizeze, în bună măsură, pe plan politic, cu moșierimea, care continua să aibă o poziție economică și politică puternică, fiind clasa cea mai reacționară, potrivnică oricăror reforme cu caracter progresist, democratic. Cea mai numeroasă clasă a societății, țărănimea, crîncen exploatată de moșieri și arendași, profund interesată în lichidarea marii proprietăți funciare, în realizarea reformei agrare și a altor schimbări cu caracter democratic, reprezenta o puternică forță progresistă a țării. Societatea românească mai cuprindea categorii de mijloc — mici meseriași și negustori —, precum și pătura intelectuală, interesată în dezvoltarea democratică a țării.

Factorul de cea mai mare importanță pentru destinele României l-a constituit formarea și dezvoltarea proletariatului — forța cea mai înaintată a țării. În perioada 1861—1900, numărul muncitorilor a crescut de peste trei ori, ajungînd la începutul secolului al XX-lea la circa 300 000 de persoane ocupate în industria prelucrătoare, extractivă și în transporturi. Tînăra clasă a proletariatului industrial intră ferm în arena vieții politice, afirmîndu-se drept purtătoare a idealurilor celor mai revoluționare ale maselor populare, exponentă a aspirațiilor vitale ale întregului popor muncitor spre dezvoltarea patriei pe calea progresului, spre făurirea unității naționale, cucerirea independenței de stat, spre o viață liberă și demnă.

Exploatarea nemiloasă a muncitorilor de către capitaliștii autohtoni, agravată de jaful trusturilor străine, a accentuat contradicțiile de clasă din societatea românească, a impulsionat mișcarea muncitorească. În contextul dezvoltării generale a României, al schimbărilor în cadrul raportului de forțe politice, lupta proletariatului avea drept țel principal eliberarea sa și a maselor muncitoare de exploatare și asuprire, căpătînd, totodată, și un caracter național, patriotic, prin faptul că ținea la apărarea independenței și suveranității țării, la salvagardarea dreptului sacru al poporului român de a se dezvolta de sine stătător.

În perioada de început a mișcării muncitorești, plasată în timp la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și în prima jumătate a secolului al XIX-lea, formele de acțiune ale muncitorilor împotriva exploatării s-au caracterizat prin ridicări spon-

tane la luptă, prin răzvrătiți și greve izolate, trecându-se apoi, într-un timp scurt, la forme de luptă mai organizate, cu un caracter mai larg. În toți acești lupte și ca urmare a desfășurării lor, a început un proces treptat de organizare a clasei muncitoare. Este o caracteristică esențială a mișcării noastre muncitorești faptul că, încă din stadiul ei de început, proletariatul și-a pus problema organizării ca clasă.

Primele forme de organizare muncitorească au fost asociațiile profesionale de întraajutorare, care își propuneau, la început, revendicări cu caracter economic și care, ulterior, se dezvoltă pe baza principiilor politice de clasă. Dintre acestea, menționăm: asociațiile lucrătorilor tipografi din Brașov (1846) și Timișoara (1851), ale calfeilor de șepcari (1855) și tipografilor din București (1858), denumită mai târziu „Gutenberg”, cele ale muncitorilor din Arad, Tr. Severin, Cluj, Iași.

Experiența și concluziile dobândite în cursul confruntărilor dintre muncitori și patroni, dintre muncă și capital au convins tot mai mult proletariatul de necesitatea unirii sale în organizații profesionale menite să apere interesele lucrătorilor. Un moment deosebit de important în dezvoltarea procesului de organizare a proletariatului l-a constituit întemeierea, în 1872, a Asociației generale a tuturor lucrătorilor din România, care își propunea, pentru prima dată în istoria noastră, unirea muncitorilor din întreaga țară. Acest eveniment marchează începutul organizării de clasă pe scară națională a proletariatului român.

În anii următori, se înregistrează o creștere a combativității revoluționare a proletariatului, care inițiază acțiuni greviste cu un larg ecou, reușind să impună o serie de revendicări proprii. Printre primele și cele mai însemnate acțiuni din această perioadă se înscriu grevele muncitorilor de la șantierele de construcții ale căilor ferate București-Giurgiu și Simeria-Petroșani, de la Regie din București și greva lucrătorilor din portul Galați (1872), grevele lucrătorilor tipografi și croitori din București (1873), greva minerilor din Valea Jiului (1875), a lucrătorilor din portul Brăila (1875), a muncitorilor de la șantierul de construcție a șoselei Ploiești-Predeal (1877), a lucrătorilor mineri din Petroșani (1879) ș.a.

În focul luptelor de clasă din acea perioadă se constituie noi și multiple organizații muncitorești bazate pe principiul luptei de clasă, cum au fost: Asociația lucrătorilor tipografi din București „Matei Basarab” (1873), Societatea generală a lucrătorilor tipografi din România „Deșteptarea” (1879), societățile curelarilor, cizmarilor, caretașilor și lemnarilor din Iași (1880), Societatea lucrătorilor din portul Brăila (1884), Societatea curelarilor din București (1886), organizații care prefigurează trăsături ale viitoarelor sindicate create în ultimul deceniu al veacului trecut.

Paralel cu mișcarea muncitorească, a apărut și s-a dezvoltat mișcarea socialistă, în care s-au încadrat intelectuali de frunte ai țării, animați de idei progresiste și democratice, de dorința realizării unor reforme și schimbări structurale în societatea românească. Dezvoltarea mișcării socialiste, afirmarea ei pe scena vieții social-politice a României sînt indisolubil legate de propagarea tot mai largă în țara noastră a ideilor socialismului științific. Pe fondul de o deosebită receptivitate al gândirii progresiste românești, al socialismului utopic, cunoscut în România încă din deceniul al IV-lea al veacului trecut și întruchipat prin falansterul de la Scăeni (Prahova), ideile marxiste au început a fi răspândite în țara noastră din perioada plămădirii lor.

Activitatea Internaționalei I și proclamarea Comunei din Paris au stîrnit un interes deosebit din partea muncitorilor și intelectualilor înaintați din țara noastră pentru cunoașterea și însușirea ideilor marxiste.

În acest climat, iau ființă, în anii 1868—1871, primele organizații socialiste din țara noastră. În 1868, din inițiativa militanților socialiști Gheorghe Ungureanu și Carol Farcaș, se creează, la Timișoara, Asociația generală a muncitorilor, care, în 1869, devine secție a Internaționalei I. Organizații similare s-au constituit și și-au desfășurat activitatea în orașele Arad, Reșița, Cluj, Oravița etc.

Începînd din 1871, se întemeiază cercuri socialiste la București, Iași, Galați, Ploiești, Brăila și în alte centre, iar odată cu aceasta răspîndirea marxismului în țara noastră capătă un caracter și mai organizat. Căutînd răspuns la soluționarea

problemelor economice și social-politice cu care era confruntată societatea românească în acel timp, membrii acestor cercuri, intelectuali militanți, ca Eugen Lupu, V. Gh. Manicea, C. Stăuceanu, Al. S. Trușcă, Nicolae Codreanu, Zamfir Arbore, dr. N. Russel, C. Dobrogeanu-Gherea, Ioan Nădejde, Constantin Mille și mulți alții, au desfășurat o activitate rodnică de traducere și de răspundere a scrierilor marxiste, ajungându-se treptat la înțelegerea faptului că singura și adevărata cale pentru rezolvarea problemelor care stăteau în fața poporului român era numai aplicarea creatoare a ideilor socialismului științific la condițiile țării noastre, prin organizarea și înarmarea proletariatului român cu învățătura revoluționară despre lume și societate. Circulația ideilor socialiste în România a avut o puternică influență asupra dezvoltării mișcării muncitorești din țara noastră, legind-o, totodată, de timpuriu de mișcarea muncitorească internațională, de înșiși marii ei conducători.

Anii 1877—1879 au reprezentat pentru mișcarea socialistă o perioadă de intense eforturi atît pe linia pregătirii teoretice, cît, mai ales, a stabilirii strategiei și tacticii luptei revoluționare, a orientării incipiente spre înțelegerea necesității făuririi organizației politice proprii, a creării „partidei socialiste”. Dezvoltarea numerică a clasei muncitoare, continua ridicare a nivelului conștiinței sale revoluționare, creșterea potențialului de luptă și de solidaritate revoluționară ale muncitorilor, evidențiate cu prilejul unor puternice acțiuni greviste, au permis socialistilor români să caute și să găsească în proletariat forța socială capabilă să dea viață ideilor făuritorilor socialismului științific. Nu este deloc întimplător că ziarul socialist „Înainte” (1880) se subintitula Organ democratic-socialist și al proletariatului român, iar publicațiile socialiste „Contemporanul” (1881—1891), „Revista socială” (1884—1887), „Drepturile omului” (1885 ; 1888—1889) și altele se vor adresa tot mai mult muncitorilor și vor aborda în paginile lor o serie de probleme specifice proletariatului.

În lupta cu exponenții ideologici ai claselor exploataatoare, gînditorii socialiști au fundamentat teoretic, în spirit marxist, legitimitatea și necesitatea obiectivă a socialismului în țara noastră, au argumentat cu fermitate inconsistența teoriilor care susțineau că socialismul era „o plantă exotică” în România, au subliniat factorii care determinau afirmarea sa ca mișcare de idei și ca mișcare socială viabilă.

Ca urmare a creșterii maturizării proletariatului, a dezvoltării acțiunilor sale de clasă, mișcarea socialistă din România se afirmă tot mai mult, începînd din 1885—1886, ca o forță politică revoluționară de sine stătătoare pe plan național.

Un moment deosebit de important în evoluția politică spre realizarea acestui țel al clasei muncitoare l-a reprezentat publicarea de către C. Dobrogeanu-Gherea, în 1886, a lucrării Ce vor socialiștii români ?, primul program al mișcării revoluționare marxiste din țara noastră, în care era susținută și argumentată temeinic necesitatea organizării partidului politic al clasei muncitoare, alături de obiectivul fundamental al acestui partid — lupta revoluționară pentru cucerirea puterii în stat și instaurarea dictaturii proletariatului.

Accentuarea procesului de organizare a mișcării muncitorești și a celei socialiste a intensificat întrepătrunderea elementului muncitoresc cu cel socialist intelectual, în cadrul unor organizații cu caracter proletar socialist tot mai pronunțat. În 1887, au luat naștere la București, Iași, Brăila, Galați, Bacău, Turnu-Severin și în alte orașe cercuri muncitorești, care marchează primii pași importanți în direcția organizării politice a proletariatului. Începînd din 1890, aceste cercuri se transformă în cluburi ale muncitorilor, organizații politice cu un număr mai mare de membri, care și-au propus ca obiectiv principal pregătirea congresului socialist, ce avea să statueze constituirea partidului politic al clasei muncitoare din țara noastră.

În aceeași perioadă, mișcarea muncitorească din Transilvania a luat, de asemenea, amploare. Ca o expresie grăitoare a spiritului politic revoluționar al proletariatului din această provincie este făurirea, în 1890, a organizațiilor social-democrate. Legăturile socialiștilor români de pe ambele versante ale Carpaților se intensifică, mișcarea muncitorească se dezvoltă concomitent în toate provinciile românești.

CREAREA PARTIDULUI POLITIC AL PROLETARIATULUI ROMÂN ȘI ROLUL SĂU ÎN DEZVOLTAREA MIȘCĂRII MUNCITOREȘTI, ÎN VIAȚA POLITICĂ A ȚĂRII

Lucrările congresului de constituire a Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România s-au desfășurat la București, în zilele de 31 martie—3 aprilie 1893. Au participat 54 de delegați din partea organizațiilor socialiste din țară, un reprezentant al Grupului studenților socialiști români de la Paris și 8 delegați ai organizațiilor profesionale. Congresul a dezbătut și a aprobat programul și statutul partidului și a votat o serie de moțiuni și rezoluții privitoare la activitatea de viitor a statului major marxist al proletariatului român. Pe baza unei aprofundate analize, în spiritul socialismului științific, a dezvoltării economice și social-politice a României, programul P.S.D.M.R. sublinia rolul istoric al proletariatului în eliberarea întregului popor muncitor de exploatare și în „întemeierea societății socialiste”. El afirma convingerea neștrămutată a socialiștilor în izbînda idealului revoluționar, în realizarea dezideratului final al proletariatului organizat — „prefacerea tuturor instrumentelor de muncă în proprietatea colectivă a societății întregi”.

În a doua parte, programul partidului înscrisa ca revendicări principale imediate: votul universal egal și direct pentru toți cetățenii trecuți de 20 de ani, garantarea dreptului la întrunire, asociere, greve, ziua de muncă de opt ore, repaus duminical, reglementarea muncii femeilor și a copiilor, egalitatea juridică a femeilor cu bărbații, învățămînt obligatoriu și gratuit, impozit progresiv pe venituri, dezvoltarea industriei naționale ș.a.

Constituirea, în 1893, a partidului politic al clasei muncitoare din România, pe baza principiilor socialismului științific, a teoriei de clasă a lui Marx și Engels, a intrat în istorie ca un moment de excepțională însemnătate pentru destinele luptei revoluționare a proletariatului român. „Anul 1893 — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — este anul nașterii detașamentului revoluționar, de avangardă, al clasei muncitoare din România. Iată de ce putem spune, cu deplin temei, că adevăratele începuturi ale Partidului Comunist Român — care continuă cele mai înalte tradiții de luptă ale poporului și își are rădăcinile împlîntate adînc în mișcarea muncitorească, socialistă din a doua jumătate a veacului trecut — coincid cu începuturile activității partidului muncitoresc călăuzit de teoria revoluționară marxistă, creat cu 8 decenii în urmă”.

Partidul proletariatului român și-a asumat, din prima clipă, misiunea istorică de a conduce lupta revoluționară pentru cucerirea puterii politice de către clasa muncitoare și celelalte mase muncitoare de la orașe și sate, pentru transformarea socialistă a societății românești. El și-a creat o puternică bază de susținere în rîndurile proletariatului și ale altor pături muncitoare, înregistrînd însemnate succese pe planul întăririi și consolidării organizațiilor socialiste existente în principalele centre muncitorești, al înființării de noi organizații într-un mare număr de orașe ale țării.

Un puternic avînt a înregistrat mișcarea sindicală, continuatoarea, pe un plan superior, în deceniul al X-lea al veacului trecut, a asociațiilor profesionale. În decembrie 1896, din inițiativa partidului, s-a creat un organism de conducere centralizată a mișcării sindicale, prin înființarea Uniunii sindicatului breslelor, avînd ca președinte pe Al. Ionescu, iar începînd din 1898 pe I.C. Frimu.

Partidul a desfășurat o intensă activitate și în domeniul ideologic și al propagandei socialiste, la care au participat figuri de seamă ale mișcării noastre muncitorești, cum au fost: C. Dobrogeanu-Gherea, Raicu Ionescu-Rion, Ștefan Stîncă, Ioan Nădejde și mulți alții. Au fost editate numeroase organe de presă centrale sau locale — „Lumea nouă” (1894—1900), „Lumea nouă științifică și literară” (1895—1896), „Literatură și știință” (1893—1894), „Evenimentul literar” (1893—1894), „Revoluția socială” (1898—1899) și altele, au fost tipărite broșuri de popularizare a ideilor socialismului științific, unele dintre ele traducerii, altele elaborate de militanții socialiști români. Ideile socialiste au înriurit, de asemenea, conștiința multor personali-

tăți marcante ale vieții culturale și științifice, un mare număr dintre aceștia — între care Emil Racoviță, D. Voinov, I. Cantacuzino, C.I. Parhon — făcând parte din rândurile mișcării socialiste.

Sub îndrumarea elementelor muncitorești înaintate, un deosebit avânt a luat mișcarea revendicativă a proletariatului, desfășurată, îndeosebi, pe calea luptei greviste, a conflictelor deschise dintre muncitori și exploatatori capitaliști. Partidul a îndrumat, prin intermediul cluburilor și al asociațiilor profesionale locale, cele aproape 100 de mișcări greviste declanșate în anii 1893—1899 și le-a asigurat sprijinul și susținerea solidară din partea întregului proletariat organizat.

Puternic ancorat în realitățile țării, P.S.D.M.R. și-a spus cuvântul față de marile probleme care frământau societatea românească și a preconizat soluții concrete, în conformitate cu interesele de clasă, cu aspirațiile revoluționare ale proletariatului.

Partidul clasei muncitoare s-a pronunțat pentru dezvoltarea intensă a industriei naționale, ca o condiție atât pentru progresul general al societății, cit și pentru creșterea rindurilor proletariatului, pentru amplificarea luptei revoluționare a acesteia, pentru crearea premiselor în vederea trecerii, în perspectivă, la edificarea societății socialiste.

În ceea ce privește problema agrar-țărănească, de o deosebită acuitate pentru societatea acelei vremi, socialiștii români au militat pentru lichidarea formelor de exploatare de la sate, pentru împrăștierea țăranilor și organizarea pe baze noi a muncii acestora, pentru introducerea unor mijloace de lucru avansate în agricultură. De asemenea, ei s-au preocupat de organizarea țăranimii în cluburi socialiste, concepute ca organizații ale partidului în mediul țăranesc, desfășurînd, în acest scop, o intensă muncă de propagandă. Campania de organizare a țăranimii a cunoscut o efervescență deosebită în toamna anului 1898 și în primăvara anului 1899, cînd numărul cluburilor socialiste la sate a ajuns la circa 300, cuprinzînd majoritatea locuitorilor din comunele unde ele ființau.

Militînd pentru democratizarea regimului politic, partidul s-a ridicat împotriva sistemului electoral cenzitar, pentru legiferarea dreptului de vot universal, ca și pentru garantarea în fapt a drepturilor și libertăților înscrise în constituție. În vederea impunerii unei reformări radicale a sistemului electoral, socialiștii au militat pentru concentrarea eforturilor tuturor forțelor democratice favorabile realizării acestui obiectiv. Acțiunea lor a fost încununată de succes în iunie 1895, cînd s-au pus bazele „Ligii votului universal“.

Socialiștii români au acordat, de asemenea, o deosebită atenție asigurării condițiilor necesare dezvoltării instrucției publice, ridicării nivelului de cultură și de civilizație al maselor populare, formării unei intelectualități provenite din popor și legate de acesta, parte componentă a luptei pentru emanciparea socială și națională a României. Ocupîndu-se îndeaproape de problemele largirii libertăților publice, cetățenești, democratice, partidul politic al clasei muncitoare și-a definit clar poziția față de problema națională, pronunțîndu-se cu fermitate pentru lichidarea oricăror discriminări și asupriri naționale, pentru deplina egalitate în drepturi între toți cetățenii țării, fără deosebire de naționalitate.

Reprezentanți de frunte ai partidului s-au ridicat cu tărie împotriva dominației străine și au proclamat solemn dreptul imprescriptibil și inviolabil al națiunii noastre, ca, de altfel, al tuturor națiunilor la o viață liberă și independentă.

„Toate acestea demonstrează — așa cum relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu — că socialiștii români s-au situat de la început pe poziții marxiste clare, și-au propus ca obiective fundamentale soluționarea problemelor arzătoare izvorite din realitățile concrete ale țării, din necesitățile dezvoltării României pe calea progresului material și social“.

Încă de la început, partidul revoluționar al clasei noastre muncitoare a avut de înfruntat nenumărate greutăți, a fost nevoit să facă față unor grele încercări, pricinuite de împotrivirea claselor dominante, de prigoana și teroarea regimului bur-

ghezo-moșieresc. Totodată, în activitatea partidului s-au manifestat și o serie de confuzii și limite determinate de stadiul dezvoltării sociale, de lipsa de experiență și de insuficienta maturizare ideologică a proletariatului și a conducătorilor săi din acea perioadă. Prezența în cadrul conducerii partidului a unor elemente nelegate de proletariat, inconsecvente din punctul de vedere politic și ideologic, a determinat, în ultimii ani ai veacului trecut, frământări și convulsii tot mai adânci, care au dus la declanșarea unui conflict deschis între aceste elemente și masa partidului, ce se pronunța pentru desfășurarea acțiunilor muncitorești pe baze revoluționare, de clasă. Creșterea în amploare a luptelor greviste, împotrivirea proletariatului, a maselor muncitoare față de acțiunile represive ale autorităților au grăbit debarasarea mișcării muncitorești de acele elemente care nu corespundeau năzuințelor revoluționare ale proletariatului. În aceste împrejurări, activitatea partidului politic al proletariatului din România a fost vremelnic întreruptă.

Lupta revoluționară a proletariatului a continuat, însă, să se desfășoare, organizațiile muncitorești au continuat să acționeze în direcția întăririi mișcării pe baze marxiste. Militanții socialiști înaintați — I. C. Frimu, Al. Ionescu, Al. Constantinescu, Iosif Nădejde-Armașu, C. Z. Buzdugan, Ștefan Gheorghiu și alții — au ținut sus steagul de luptă și au militat cu hotărâre pentru stringerea rîndurilor clasei muncitoare în bătălia împotriva exploatării, pentru reorganizarea partidului politic proletar.

POZIȚIA ȘI ACTIVITATEA INTERNAȚIONALISTĂ A MIȘCĂRII MUNCITOREȘTI ȘI SOCIALISTE DIN ROMÂNIA

Încă de la începuturile sale, mișcarea muncitorească și socialistă din țara noastră s-a dezvoltat în strînsă legătură cu mișcarea muncitorească internațională, cu conducătorii ei revoluționari. Începute în perioada de după 1848, cînd unii revoluționari români au venit în contact nemijlocit cu cîrcurile revoluționare din Apusul Europei, mai ales de la Londra și Paris, unde activau Marx și Engels, legăturile internaționaliste cunosc noi trepte de dezvoltare în timpul activității Internaționalei I și al proclamării Comunei din Paris. Tineri revoluționari români, ca Mircea Rosetti, Gheorghe Panu, Vasile Conta, Zamfir Arbore, Titus Dunca și alții, au fost membri activi ai unor secții europene ale Internaționalei I, iar muncitorii socialiști Gheorghe Ungureanu și Carol Farcaș au întreținut legături strînse cu conducători ai Asociației Internaționale a Muncitorilor sau cu fruntași ai secțiilor acesteia din diferite țări. Președintele Asociației generale a muncitorilor din Timișoara, Carol Farcaș, a participat la Congresul de la Haga al Internaționalei (septembrie 1872). El a adus o contribuție constructivă la lucrările acestui congres, susținînd propunerile militanților revoluționari, în frunte cu Marx și Engels, și declarîndu-se, alături de întemeietorii socialismului științific, pentru întărirea Internaționalei. De asemenea, pe baricadele primei revoluții proletare din istorie s-au aflat numeroși fii ai poporului român, care s-au înrolat voluntar în batalioanele de luptă ale Comunei din Paris.

O expresie elocventă a internaționalismului mișcării muncitorești a constituit-o prezența activă a socialiștilor români în forurile socialiste internaționale, sprijinul moral și material acordat luptelor purtate de proletariatul din alte țări și continente, întîlnirile directe și corespondența purtată cu Friedrich Engels și cu alți conducători ai unor partide și organizații socialiste, aniversarea cu consecvență a zilei de 1 Mai, ziua solidarității internaționale a celor ce muncesc etc. În perioada de la sfîrșitul veacului trecut, socialiștii români au participat la Congresele Internaționalei a II-a de la Paris (1889), Bruxelles (1891), Zürich (1893), Londra (1896), în cadrul cărora s-au înscris ca promotori ai dezbaterii problemei agrare și ca susținători ai luptei împotriva anarhismului.

Partidul muncitorilor a dezvoltat largi relații cu partidele socialiste din alte țări. Multiple și strînse legături s-au statornicit între mișcarea muncitorească din țara noastră și cea din Rusia. Ele și-au găsit expresia, pe de o parte, în activitatea de sprijinire de către socialiștii români a grupărilor revoluționare ruse în transportarea spre Rusia a literaturii ilegale tipărită în Apus, iar pe de altă parte în ajutorul moral și material acordat socialiștilor ruși emigrați în România, cît și în

schimbul de corespondență și în legăturile directe cu Plehanov, iar mai tirziu cu Vladimir Ilici Lenin. „Lumea nouă“, organul de presă al partidului politic al proletariatului din România, publica frecvent știri despre mișcarea revoluționară din Rusia, iar în 1897, prin gazeta „Mișcarea socială“, socialiștii români și-au exprimat simpatia și solidaritatea cu grupul revoluționarilor ruși, printre care se afla și tânărul Ulianov — Vladimir Ilici Lenin —, pe care guvernul țarist îl deportase în Siberia. O amploare deosebită au cunoscut legăturile mișcării noastre muncitorești cu cele din Bulgaria, Serbia, Polonia, pământul ospitalier al României oferind loc de azil multor refugiați politici revoluționari din aceste țări. Relații internaționaliste au fost stabilite, de asemenea, cu partidele socialiste din Germania, Franța, Italia, Belgia și din alte țări. Paginile presei muncitorești și socialiste din acele vremuri constituie o mărturie a solidarității proletariatului român cu luptele muncitorilor din Norvegia, Danemarca, Olanda, Elveția, Spania, China, Australia, Statele Unite ale Americii, Cuba și din alte țări ale lumii, ca și a sprijinului internaționalist primit de mișcarea muncitorească de la noi din partea muncitorimii din alte țări.

Așa cum relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu, „Activitatea internă a partidului, legăturile strinse cu organizațiile clasei muncitoare din celelalte țări, cu conducători eminenți ai proletariatului, participarea și contribuția sa activă la dezbaterea problemelor importante ce se puneau în fața mișcării muncitorești internaționale în acea vreme i-au adus prestigiu și autoritate pe plan internațional“. Aceste adinci și puternice tradiții internaționaliste au fost preluate, îmbogățite și dezvoltate pe un plan superior de către Partidul Comunist Român, continuatorul direct al mișcării revoluționare, socialiste, al partidului clasei muncitoare făurit în 1893.

Drumul ascendent al mișcării muncitorești din România la începutul secolului al XX-lea

STADIUL DEZVOLTĂRII ROMÂNIEI LA ÎNCEPUTUL VEACULUI AL XX-LEA

La sfârșitul secolului al XIX-lea și, mai ales, în primii ani ai secolului al XX-lea, economia României a înregistrat pași înainte pe linia dezvoltării capitaliste a industriei, a comerțului și a altor ramuri. Burghezia și partidele de guvernământ au adoptat noi măsuri cu caracter protecționist (1904—1906 și 1912), ceea ce s-a repercutat într-o dezvoltare mai accentuată ca în trecut a industriei mașiniste, ritm sporit, pus în evidență de creșterea numărului întreprinderilor încurajate de stat ce aveau o pondere însemnată în ansamblul industriei prelucrătoare; a sporit gradul înzestrării energetice. În decursul unui deceniu și jumătate, forța motrice din industria prelucrătoare a crescut cu 164%, iar valoarea producției cu 138%; s-au dezvoltat o serie de întreprinderi relativ mari. Cu toate că s-a întărit baza tehnică mașinistă și înzestrarea energetică a industriei, nivelul atins era însă cu mult în urma țărilor capitaliste dezvoltate.

Dezvoltarea industriei avea loc cu precădere în ramurile industriei ușoare (pe primul loc, ca valoare a producției, aflându-se industria alimentară) și extractive. O rapidă ascensiune a cunoscut industria petrolieră, a cărei producție a crescut de peste șapte ori, de la 247 000 de tone în 1900 la 1 810 000 de tone în 1914. Puterea aburului a început să fie folosită din ce în ce mai mult. Unele ramuri ale industriei au fost înzestrate cu mașini moderne. În industria textilă s-au introdus războaiele mecanice, iar în cea a petrolului s-au construit primele conducte și au început să fie utilizate metode noi de forare și rafinare. În ceea ce privește industria metalurgică, în special industria producătoare de mașini, ea era slab dezvoltată. Cu toate succesele obținute, în economia românească continuau să ființeze numeroase manufacturi, ateliere bazate pe cooperarea capitalistă simplă și, de asemenea, o masă însemnată de meseriași, răspinși mai ales la sate.

Concomitent cu relativa dezvoltare a industriei a crescut populația muncitorească a diferitelor centre industriale, numărul total al muncitorilor din marea industrie și transporturi apropiindu-se, în anii 1913—1914, de 500 000.

Legăturile economice firești între teritoriile românești de pe ambele versante ale Carpaților, alături de unitatea de neam și limbă, au exercitat o puternică acțiune unificatoare în direcția desăvârșirii unității politice, de stat a poporului român.

Economia României a devenit tot mai dependentă de capitalul străin, pătrunderea și creșterea ponderii acestuia făcându-se pe calea împrumuturilor contractate de stat la grupările germane, franceze, engleze etc., prin investiții în domeniul bancar și comercial, prin achiziționarea ramurilor producției industriale. Majoritatea capitalurilor străine investite au fost orientate cu precădere spre industria ușoară și extractivă, unde profiturile mari se obțineau mai rapid, repercutându-se negativ în evoluția neuniformă a economiei țării. Deținând poziții-cheie în cadrul economiei românești, capitalul străin avea să-i imprime o dezvoltare unilaterală și să scoată din țară profituri enorme, stoarse prin exploatarea prădalnică a bogățiilor țării și a muncitorilor. Trustrile imperialiste străine exercitau asupra României nu numai

presiuni de ordin economic, ci se amestecau direct în treburile interne ale țării, știrbindu-i independența și suveranitatea.

Existența îndelungată a asuprairii străine, jugul opresor care apăsa străvechi provincii românești, persistența unor rămășițe de natură feudală în agricultură, tendințele cercurilor monopoliste internaționale de acaparare a bogățiilor materiale ale țării au determinat, în mare măsură, ritmul anevoios, neuniform (din punct de vedere al regiunilor țării) și inegal (din punct de vedere al ramurilor industriale) al dezvoltării capitalismului în România.

La începutul secolului al XX-lea, agricultura continua să fie ramura economică preponderentă, care furniza circa trei pătrimi din producția materială a țării, două treimi din venitul național, cuprindea în activitatea sa aproape patru cincimi din populație și asigura patru cincimi din totalul exportului românesc.

Caracterul relațiilor agrare era definit de primatul marii proprietăți în structura economiei agrare, clasa moșierilor, numericește infimă, deținând majoritatea suprafețelor de pământ arabile și silvice ale țării. Aceasta a imprimat o pecete specifică evoluției relațiilor capitaliste în agricultura românească, ce coexistau cu relații de natură feudală, imprimându-le un ritm lent, deosebit de chinuitor pentru masele țărănimii.

Din examinarea principalelor coordonate ale dezvoltării capitalismului în România în această epocă, a nivelului bazei tehnice-materiale, a structurii economice și sociale, a gradului de maturizare a relațiilor de producție rezultă că tabloul dezvoltării economice a țării roastre în primele două decenii ale veacului al XX-lea — cind pe plan mondial, în țările puternic dezvoltate, capitalismul trecuse la imperialism — era acela al unei țări aflate în primul stadiu al evoluției capitalismului, premonopolist; caracteristica principală a economiei în ansamblu era dată de relațiile capitaliste, care în agricultură se împleteau cu puternice rămășițe feudale.

MIȘCAREA MUNCITOREASCĂ LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XX-LEA

În ciuda unor greutăți vremelnice, pe fondul dezvoltării generale a societății românești, după regresivitatea temporară din anii 1899—1900, mișcarea muncitorească a luat un nou și tot mai puternic avînt. Era efectul nu numai al manifestării tot mai pregnante a contradicțiilor sociale, ci, mai ales, al maturizării spiritului revoluționar, al conștiinței de clasă înaintemergătoare a proletariatului.

Răspunsul viguros al muncitorimii, al militanților săi revoluționari dat claselor guvernante, care nutreau speranța că prin trecerea la Partidul liberal a unor elemente din conducerea partidului clasei muncitoare nelegate de proletariat au nimicit mișcarea socialistă, a fost menținerea și continuarea neabătută a mișcării organizate proletare, înființarea cercurilor socialiste „România muncitoare” (1901) — în Capitală și apoi în alte centre importante, ca Iași, Galați, Ploiești —, organizații politice muncitorești, care au desfășurat o vie activitate avînd ca țel refacerea partidului. În prim plan s-a situat Cercul socialist din București, care, în decurs de cîteva ani, a polarizat în jurul său masele muncitorești, devenind nucleul de bază al procesului de reconstituire a organizației politice unitare, la scară națională, a clasei muncitoare din România.

Promulgarea legii meseriilor (așa-numita lege Missir) și înființarea corporațiilor în 1902, concepute de Partidul liberal ca organizații pe profesii, formate din patroni și lucrători, aveau să fie încă o stavilă în calea desfășurării luptei organizate a proletariatului. Muncitorimea a respins însă aceste încercări ale burgheziei, pornind o energetică campanie în vederea creării de noi sindicate, situate ferm pe pozițiile luptei de clasă, care se alăturau celor existente. Astfel, pînă la sfîrșitul anului 1906, numărul muncitorilor organizați a fost de peste 7 000, reușiți în peste 90 de sindicate. Drept urmare, în luna august 1906, Conferința generală pe țară a mișcării muncitorești, la care au participat și reprezentanți din Transilvania, a înfăptuit centralizarea organizatorică a sindicatelor la scară națională prin înființarea Comisiei generale a sindicatelor din România (C.G.S.R.), fapt ce a contribuit la accelerarea procesului de refacere a partidului socialist.

Cercurile socialiste au desfășurat o activitate fructuoasă în vederea călîrîi ideologice în spirit marxist a muncitorimii. Presa socialistă a publicat lucrări ale lui K. Marx și F. Engels, studii de popularizare a concepției revoluționare despre lume și societate, în care erau analizate ideile fundamentale ale marxismului, se înfățișa activitatea teoretică și practică a întemeietorilor socialismului științific.

În acest climat ideologic, militanții socialiști au dezbătut problemele esențiale ce se ridicau în fața proletariatului conștient atît în direcția organizării temeinice a rîndurilor sale, cît și în ceea ce privește înarmarea sa teoretică, stabilirea obiectivelor strategice și mijloacelor tactice pornind de la realitățile specifice, social-economice și politice care defineau România acelor vremuri. Astfel, în repetate rînduri s-a reliefat rolul de importanță istorică ce-i revine proletariatului în dezvoltare și transformarea structurală a societății românești: „Opera clasei muncitoare — arătau socialiștii români — este o operă revoluționară, pentru că are de rezultat înlocuirea unei forme de societate — societatea prezentă, cu modul de producțiune capitalist — printr-o altă formă, printr-o societate cu modul de producțiune socialist. Aceasta este o revoluțiune socială și cea mai mare pe care a cunoscut-o vreodată omenirea”.

Proletariatul român continuă să se manifeste activ în viața social-politică a țării. Deosebit de viguroase sînt acțiunile greviste din acești ani, conduse de sindicate și sprijinite de cercurile socialiste, acțiuni însoțite de puternice manifestații de stradă anticorporatiste, pentru libertăți democratice. Își fac apariția în arena luptei de clasă detașamente de bază ale proletariatului, ca muncitorii metalurgiști și cei din transporturi.

Concomitent, între mișcarea muncitorească din provinciile românești subjugate și din România s-au menținut permanente și strînse legături. Numeroși muncitori au trecut Carpații dintr-o parte în alta, participînd reciproc la conferințele și congresele muncitorești și lărgind astfel contactul politic-cultural între locuitorii teritoriului românesc.

Este caracteristic, de asemenea, pentru dezvoltarea de ansamblu a mișcării noastre muncitorești, intensificarea legăturilor internaționaliste, manifestările de solidaritate cu lupta proletariatului din alte țări. Astfel, muncitorimea română continuă să ajute la transportarea în Rusia a literaturii tipărite de emigrația revoluționară, iar în 1905 se solidarizează cu proletariatul rus, organizînd mari demonstrații de protest împotriva represiunilor dezlănțuite de ohrana țaristă. Atitudinea favorabilă luptei împotriva țarismului, afirmată cu putere de către mișcarea muncitorească, a făcut posibilă salvarea echipajului revoluționar de pe crucișătorul „Potemkin”. Datorită presiunii puternice a mișcării de solidaritate proletară și a opiniei publice progresiste, care simpatiza cu luptătorii împotriva țarismului, guvernul român le-a acordat azil politic, în conformitate cu legile țării. Dînd o semnificație deosebită acestui act, V. I. Lenin a apreciat că guvernul român „nu vrea să se înjosească într-afit încît să facă slujba de polițist la cererea țarului întregii Rusii” și că a procedat „așa cum poate proceda numai guvernul unei națiuni care se respectă”.

Continuînd tradiția de luptă antimonarhică a mișcării muncitorești, cercurile socialiste au întîmpinat jubileul lui Carol I din 1906 cu o campanie de critică vehementă la adresa casei regale și a claselor dominante, vinovate de situația grea a maselor populare. Manifestul: Patruzeci de ani de sărăcie, de robie și rușine, tipărit în două ediții, a reprezentat un adevărat rechizitoriu la adresa monarhiei și a susținătorilor ei. După trecerea în revistă a succeselor dobîndite de organizațiile politice și profesionale proletare, în manifest se afirma din nou imperativul momentului, aflat în fața clasei muncitoare: „Idealul nostru apropiat trebuie să fie un partid socialist al muncitorilor”.

O puternică ilustrare a forței și a combativității mișcării revoluționare din țara noastră a reprezentat-o participarea clasei muncitoare, a socialiștilor români la evenimentele din 1907 — anul celei mai puternice răscoale țărănești din istoria României.

Ampla ridicare revoluționară din primăvara anului 1907 a prilejuit afirmarea clasei muncitoare ca forța socială cea mai activă în sprijinul țărănimii. Stau mărturie momentele de luptă comună a țărănimii și a populației muncitoare din orașe, grevele izbucnite în diferite localități, întrunirile de solidarizare cu cauza celor răsculați, organizate în diverse centre muncitorești, din inițiativa și sub conducerea cercurilor socialiste sau a organizațiilor muncitorești locale. Toate acestea au reflectat interesul viu pe care clasa muncitoare îl nutrea față de situația țărănimii, caldă simpatie cu care îmbrățișa mișcarea țărănească.

Momentul 1907 se înscrie cu semnificații majore în afirmarea pe arena politică națională atît a muncitorimii revoluționare, cît și a țărănimii — profund interesată în transformarea democratică a țării —, evidențiază cu putere de simbol

manifestarea unității și alianței celor două clase care militau pentru lichidarea exploatarei și asupririi de către burghezie și moșierime.

În pofida acțiunilor represive ale guvernanților, procesul de dezvoltare continuă a mișcării muncitorești nu a putut fi stăvilit. Succesele obținute pe planul propagandei socialiste, al educației și mobilizării la luptă a maselor proletariatului s-au materializat în atragerea la activitatea militantă a tot mai numeroși muncitori. Alături de gazeta „România muncitoare”, remarcabilă tribună proletară, numeroase publicații muncitorești cu caracter profesional au îmbogățit propaganda și agitația socialistă cu o serie de fapte din viața clasei muncitoare, de natură să contribuie la lămurirea proletariatului asupra sensului luptei sale. O latură de seamă în această acțiune generală a reprezentat-o analiza amplă a realităților social-economice și politice românești întreprinsă de socialiștii români, care au infirmat concepțiile retrograde ce negau viabilitatea și legitimitatea socialismului în țara noastră și și-au spus cuvântul în problemele fundamentale ale dezvoltării țării. Astfel, în confruntarea acerbă cu poporaniiștii, care vedeau viitorul țării într-o societate agrariană — complex social-politic ipotetic, unde programul socialist ar fi fost inoperant, lipsindu-i baza socială, proletariatul —, militanții socialiști s-au pronunțat ferm în favoarea industrializării țării, în care vedeau temelia viitoarei dezvoltări socialiste.

Tot mai evidentă închegare organizatorică a forțelor revoluționare ale clasei muncitoare își găsește expresia în unificarea cercurilor „România muncitoare” din întreaga țară și în crearea Uniunii Socialiste din România (1907). În scurt timp, Congresul socialist din 31 ianuarie — 2 februarie 1910 a statuat constituirea Partidului Social-Democrat din România, care se proclama în mod solemn „vlăstar al vechii rădăcini socialiste, pe care nimic nu a putut-o distruge”.

Documentele programatice adoptate cu acest prilej, care au relevat cu tărie faptul că țelul final al partidului revoluționar al clasei muncitoare din România îl constituie „completa prefacere a societății”, adică „desființarea exploatarei muncii sub orice formă și înlocuirea ei prin socializarea mijloacelor de producție”, dar mai ales activitatea practică ulterioară, au evidențiat nivelul înalt de dezvoltare al mișcării noastre muncitorești, situarea consecventă a partidului clasei noastre muncitoare pe principiile socialismului științific.

În această atitudine principală își află suportul succesele înregistrate în anii imediat următori în direcția întăririi organizatorice a partidului și a mișcării sindicale, intensificarea mișcărilor de tineret și a femeilor, cât și pe planul propagandei ideologice și politice. Ele s-au răsfrînt în desfășurarea acțiunilor revendicative economice și politice ale proletariatului. În această direcție elementul nou, caracteristic îl constituie combativitatea sporită a luptelor de clasă, durată și amploarea lor, faptul că acțiunile revendicative au cuprins principalele ramuri ale economiei țării și au antrenat un număr crescând de muncitori. Este un merit al partidului socialist că, împreună cu Comisia generală a sindicatelor, a condus, sprijinit și de multe ori a inițiat zeci de greve, care s-au răsfrînt nu numai pe scara relațiilor dintre patroni și muncitori, ci și pe ansamblul regimului social-politic existent. Desfășurarea marilor acțiuni greviste din acești ani, cum au fost cele din porturile Brăila și Galați din anii 1910, 1912, 1913, ale metalurgiștilor din București din 1912, ale petroliștilor din 1913, ca și grevele din perioada anilor neutralității (1914—1916), ilustrează forța mobilizatoare a partidului revoluționar al clasei muncitoare, ca și consecințele pozitive pe care le-au determinat pe planul conștiinței solidarității de clasă a proletariatului, precum și implicațiile și rezonanța lor în viața politică a țării.

Partidul socialist din România, profund internaționalist, a popularizat, prin intermediul presei muncitorești, momentele semnificative din lupta proletariatului mondial, a ilustrat, prin exemple edificatoare, forța de neînfrînt a solidarității proletare reliefînd, în același timp, participarea și contribuția clasei noastre muncitoare la patrimoniul mișcării muncitorești internaționale.

Participarea activă a socialiștilor români la congresele Internaționalei a II-a de la Stuttgart (1907), Copenhaga (1910) și Basel (1912), cât și la cele ale partidelor sîrb și bulgar, poziția înaintată manifestată cu prilejul Conferinței de la Zimmerwald (1915) evidențiază rolul crescînd al mișcării noastre muncitorești pe plan internațional, pune în lumină lupta socialiștilor români pentru pace, împotriva războaielor nedrepte și a tendințelor cotropitoare ale marilor puteri. Partidul proletariatului român s-a aflat în rîndurile partidelor și grupărilor de stînga din cadrul Internaționalei a II-a, pronunțîndu-se cu hotărîre și luptînd activ împotriva războiului mondial declanșat de puterile imperialiste în 1914.

POZIȚIA PARTIDULUI CLASEI MUNCITOARE FAȚĂ DE PROBLEMELE VITALE ALE DEZVOLTĂRII ȚĂRII

Dezvoltînd în noile condiții istorice linia politică a mișcării muncitorești, „partidul clasei muncitoare — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — își propune ca obiectiv fundamental intensificarea luptei pentru eliberarea proletariatului și a maselor populare de exploatare și asuprire, pentru înlăturarea vechilor orînduiri și făurirea noii orînduiri sociale”.

Militanții partidului proletar au supus unei riguroase analize științifice marxiste structura și contradicțiile regimului politic, stadiul dezvoltării capitaliste a țării, cauzele care frînau progresul ascendent al industriei României. Teza dezvoltării economice a țării pe baza industrializării a fost susținută și argumentată cu tărie de socialiștii români, industrializarea fiind apreciată ca o pirghie principală a progresului, ca o condiție de existență în viitor, o „condiție de a fi ori a nu fi”. Profund patriotic, partidul revoluționar al clasei muncitoare s-a ridicat împotriva vinzării bogățiilor țării capitalului străin, declarîndu-se pentru promovarea industriei naționale. Socialiștii români vedeau în dezvoltarea marii industrii baza materială a viitoarei societăți socialiste, iar în proletariatul industrial elasa socială chemată de istorie a înlăturării răsturnarea revoluționară a societății burgheze. C. Dobrogeanu-Gherea remarca faptul că, dezvoltarea industriei constituie calea principală pentru înlăturarea rămîinerii în urmă a țării, pentru deschiderea unor noi orizonturi societății românești. „Acolo unde strigătul strident al sirenei — scria el — cheamă mulțimea muncitoare la muncă, acolo unde masele muncitoare în mine răscolesc măruntaiele pămîntului, unde ciocane uriașe spulberă blocuri de oțel, unde pădurea de coșuri înălțată spre cer anunță izbînda și victoria muncii omenеști asupra naturii... acolo unde fierbe și spumegă lupta uriașă dintre muncă și capital, din care trebuie să nască o lume nouă... acolo naște viitorul”.

O coordonată majoră a gândirii teoretice a partidului revoluționar al clasei noastre muncitoare, a numeroaselor sale dezbateri în congrese, întruniri publice și articole de presă, materializată în alcătuirea de programe politice și adoptarea de rezoluții a constituit-o problema agrar-țărănească. În acest sens, aprecierea unanimă a socialiștilor era aceea că, una din piedicile cele mai mari în calea dezvoltării României o constituia caracterul retrograd al relațiilor agrare existente în lumea satelor, relații incompatibile cu propășirea generală a țării. Pornind tocmai de la aceste realități, militanții socialiști au căutat și soluțiile de rezolvare. Caracteristic este efortul de permanentă căutare și cunoaștere a acestei chestiuni fundamentale pentru destinele țării, curba ascendentă de înțelegere teoretică și de acțiune practică. Reprezentanții autorizați ai partidului socialist s-au ridicat împotriva măsurilor liberale, parțiale și insuficiente, ca: legea învoielilor agricole, înființarea Casei rurale, limitarea dreptului la arendă, preconizînd rezolvarea radicală a problemei agrare prin exproprierea totală a marii proprietăți funciare. Strîns legat de aceasta, o latură importantă a activității propagandistice a partidului proletariatului a reprezentat-o demascarea cruntei exploatare și asupririi ce domneau în lumea satelor, infierarea actelor samavolnice săvîrșite de proprietari și arendași față de ridicarea la luptă a țărănimii în 1907. De evidențiat este faptul că, mișcarea muncitorească a înțeles necesitatea intensificării propagandei în rîndul țărănimii, pentru mobilizarea acesteia, alături de proletariatul organizat, la luptă conștientă împotriva exploatareii.

Ca forță politică fundamental deosebită de toate celelalte partide și grupări politice, partidul revoluționar al proletariatului din România a supus unei analize profunde structurile regimului social-politic, punînd în lumină trăsăturile vieții politice a epocii. Prin presă, la întruniri și demonstrații, a fost dezvoltată demagogia guvernăntilor, atitudinea reacționară a partidelor claselor dominante față de problemele politice și social-economice la ordinea zilei, au fost demascate contradicțiile regimului politic existent, persecuțiile și represisiunile continue ale acestuia îndreptate contra mișcării muncitorești, s-a înfățișat adevărul asupra condițiilor mizere de muncă și de viață ale maselor de la orașe și sate. Credincios tradițiilor republicane ale mișcării muncitorești, partidul proletariatului a continuat lupta împotriva monarhiei, demascînd cu virulență această instituție retrogradă și parazitară, jefuitoare a poporului, pronunțîndu-se pentru republica democratică. Totodată, în forurile conducătoare ale partidului, la congrese, consfătuiri, adunări publice,

s-au dezbătut probleme privind tactica mișcării față de lupta parlamentară, necesitatea și semnificația cuceririi dreptului de vot universal, egal, direct și secret, cit și a unor largi libertăți democratice pentru oamenii muncii.

Socialiștii priveau obținerea sufragiului universal ca o sarcină nemijlocită a momentului, ca o posibilitate concretă și reală de acțiune împotriva unor structuri politice retrograde (bazate în principal pe sistemul de vot censitar), care generau și permiteau existența dominației burgheziei și moșierimii. Trebuie spus în același timp, că ei nu uitau și nici nu-și făceau iluzii că votul universal, odată obținut, s-ar fi aplicat totuși corect în condițiile unui sistem electoral burghez, caracterizat prin falsuri, abuzuri și corupție. Această revendicare politică, dominantă în epocă, era privită nu numai prin prisma rezultatelor sale nemijlocite, ci în legătură cu sarcinile permanente ale luptei proletariatului.

Unul din obiectivele istorice ale poporului român, care s-a înscris în continuare în preocupările partidului clasei muncitoare, a fost desăvârșirea unirii național-statale. Proletariatul român, conștient de necesitatea imperioasă și importanța deosebită a creării statului național unitar pentru dezvoltarea pe toate planurile a societății românești, a subscris cu hotărîre la îndeplinirea acestui măreț ideal, împlinind lupta pentru cauza națională cu lupta pentru eliberarea socială a maselor muncitoare.

Problema luptei de eliberare națională a fost abordată de socialiști în spirit marxist, la un nivel superior de înțelegere principială. Reprezentanții de frunte ai partidului proletariatului au relevat importanța deosebită a dobîndirii independenței și constituirii statelor naționale pentru evoluția firească, ascendentă a fiecărui popor; au remarcat că existența liberă a națiunilor, respectarea suveranității și integrității statelor sînt în măsură să creeze un climat propice afirmării capacităților creatoare ale popoarelor, capabile numai în aceste condiții să contribuie real și integral la dezvoltarea generală a umanității. Sesizînd consecințele negative ale asupririi naționale pentru dezvoltarea popoarelor, C. Dobrogeanu-Gherea arăta: „O țară ca un organism social trebuie să se dezvolte ca un organism întreg în marginile sale etnice...”; iar M. Gh. Bujor scria: „Socialismul nu este și nu a fost niciodată pentru desființarea patriilor... Patriile sînt cadrele naturale și istorice de dezvoltare a popoarelor”.

În împrejurările prăbușirii monarhiei austro-ungare și ale triumfului Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, care au dat o lovitură puternică sistemului imperialist, s-au creat, arată tovarășul Nicolae Ceaușescu, „condiții pentru realizarea unor profunde transformări social-politice în această parte a Europei, pentru încheierea statelor naționale — și în acest cadru pentru crearea statului național unitar român, ce încununa lupta de secole a maselor populare din toate cele trei provincii românești”.

La sfîrșitul anului 1918, mișcarea muncitorească și-a afirmat dezideratele sale sociale și naționale în mod energic, prin puternice acțiuni greviste și demonstrații politice, prin crearea consiliilor muncitorești care au preluat conducerea unor centre transilvănene din miinile autorităților habsburgice. Rolul clasei muncitoare s-a manifestat pregnant și prin influența pe care a exercitat-o asupra programului politic al unirii, în exprimarea revendicărilor cu caracter democratic, muncitoresc. Faptul că în Declarația de la Alba Iulia au fost introduse o serie de revendicări cu caracter larg democratic ca: votul universal, reforma agrară, libertatea și egalitatea în drepturi pentru toți cetățenii țării, legislația muncitorească etc., a fost tocmai rezultatul luptei hotărîte a maselor largi, în frunte cu clasa muncitoare.

Salutînd cu înflăcărare acest act istoric, ziarul „Socialismul” declara: „Ca socialiști români, internaționaliști, salutăm cu bucurie dezrobirea națională a poporului român... și respectăm legăturile de unire hotărîte... România nouă de astăzi trebuie să devie România socialistă de mîine”.

Încununare a aspirațiilor de veacuri ale poporului nostru pentru eliberare națională, victorie epocală a maselor populare din întreaga țară, în realizarea căreia clasa muncitoare, mișcarea socialistă au adus o prețioasă contribuție, îndeplinirea unității statului național român a deschis calea dezvoltării mai rapide a forțelor de producție ale țării, a creat cadrul propice pentru intensificarea mișcării revoluționare a clasei muncitoare, a activității tuturor forțelor progresiste ale societății românești.

ZAMFIR ARBORE

(1848—1933)

Zamfir Arbore aparține generației de militanți din perioada de început a mișcării noastre socialiste care cu convingere și pasiune s-a dăruit activității îndreptate spre promovarea ideilor socialismului în țara noastră, așezarea pe baze solide a mișcării revoluționare a proletariatului român.

Născut cu 125 de ani în urmă, la 14 noiembrie 1848, în orașul Cernăuți, Zamfir Arbore descinde, după mamă, dintr-o veche familie de boieri români, urmași ai legendarului hatman Luca Arbore, iar după tată din familia Ralli. Urmează studiile liceale în orașul natal, iar apoi se înscrie la Academia de medicină din Petersburg. Literatura progresistă pe care o studiază și din care perso-

nalitatea sa în formare a sintetizat concluzii prețioase, cercul de oameni cu vederi înaintate pe care-l frecventează îi deschid un alt orizont, dominat de problematica în justițiilor sociale proprii orînduirii exploatare, de găsirea căilor pentru schimbarea condiției celor care trăiau sub apăsarea mizeriei. În atmosfera de efervescență creată de tineretul studios din acest oraș, este curînd atras de activitatea cercurilor revoluționare secrete, care se împotriveau autocrației țariste și militau pentru ameliorarea stării maselor împilate. Urmărit, alături de ceilalți membri ai cercurilor, de cîhrana țaristă, el cunoaște, la vîrsta de 20 de ani, cortegiul de suferințe din fortăreața Petropavlovsk.

După trei ani de detențiune, emigrează în Elveția, unde face cunoștință cu o seamă de personalități ale mișcării muncitorești și democrat-revoluționare internaționale. În scurt timp devine membru al Internaționalei I, întemeiată de Karl Marx și Friedrich Engels, în 1864.

La Geneva înființează o tipografie și editează manifeste și broșuri de propagandă socialistă, care erau apoi trimise, în cea mai deplină conspirativitate, spre Rusia, cel mai adesea prin România. În 1873 vine în țară pentru a stabili legături cu socialiștii români și a asigura, prin intermediul lor, tranzitul literaturii revoluționare spre Rusia. Aici găsește o mișcare socialistă în plin proces de afirmare, organizată, încă din 1871, în cercuri socialiste. La Iași îl cunoaște pe Eugen Lupu, unul dintre cei dinții socialiști români, și obține sprijinul acestuia în organizarea transportului materialelor revoluționare spre Rusia.

Revenit în Elveția, menține legătura cu socialiștii din România, cărorora le procură literatură marxistă. El trimite prietenilor săi socialiști Nicolae Codreanu, Constantin Dobrogeanu-Gherea și dr. N. Russel opera fundamentală a marxismului, *Capitalul*, primul exemplar al acestei lucrări ce a circulat în România, precum și alte scrieri, între care *Das Kapital und die Arbeit* (*Capitalul și munca*), de Johann Most, *Quintesenzen des Sozialismus* (*Chintesența socialismului*), de Albert E. Schaeffle, și *Compendio Capitale*, de Carlo Caffiero, apreciată de însuși Karl Marx. Cu același prilej, propune traducerea în limba română a unora dintre lucrările respective și se oferă să procure sumele necesare tipăririi lor.

Zamfir Arbore revine în țară în vara anului 1878 și se stabilește, sub numele conspirativ *Aivaza*, în București, domiciliind în locuința lui Nicolae Codreanu. De aici, prin intermediul unor ofițeri și medici militari ruși, pe care îi cunoscuse în anii studenției, și cu sprijinul socialistului român C. Stăuceanu, au plecat spre Rusia numeroase manifeste și broșuri revoluționare.

În perioada imediat următoare războiului pentru independența de stat a României, perioadă de ascensiune a mișcării noastre socialiste, Zamfir Arbore militează în cadrul acestei mișcări, vădind însușiri alese de organizator și de propagandist. Alături de ceilalți socialiști, el acționează pentru întărirea cercurilor socialiste din România, se pronunță pentru constituirea unui partid socialist al proletariatului român. Zamfir Arbore, scria la 1 septembrie 1878 Nicolae Codreanu într-o corespondență către dr. N. Russel, „năzuiește și se gândește foarte serios la același lucru la care ne gândim și noi : formarea în România a unui partid socialist“.

În octombrie 1879 se reunește la Iași Conferința cercurilor socialiste, care își propunea centralizarea mișcării socialiste. Printre delegații Cercului socialist din București s-a aflat și Zamfir Arbore. Participanții la dezbateri au adoptat o serie de hotărâri referitoare la dezvoltarea activității de propagandă în rândurile muncitorilor și ale intelectualității, precum și la unirea, în viitor, a cercurilor socialiste într-o singură organizație, la nivelul întregii țări.

Desfășurându-și activitatea în spiritul hotărârilor conferinței, mișcarea socialistă din România înregistrează succese însemnate, atît pe plan organizatoric cît și propagandistic. Spre sfîrșitul anului 1879, socialiștii ieșeni editează gazeta „Besarabia“, a cărei apariție este salutată cu entuziasm de Zamfir Arbore. Un an mai tîrziu, socialiștii din București întemeiază revista „România viitoare“. Zamfir Arbore, alături de C. Dobro-

geanu-Gherea, V. Gh. Manicea, C. Bacalbașa, se ocupă de editarea acestei publicații și de atragerea unor colaboratori, mai ales din străinătate. Împreună cu C. Dobrogeanu-Gherea și C. I. Istrati elaborează broșura *O pagină din istoria socialismului român* (1879), scrisă în memoria lui Nicolae Codreanu, figură reprezentativă a mișcării noastre socialiste din faza ei de început, care încetase din viață la sfârșitul anului 1878.

Din 1880, Zamfir Arbore lucrează la redacția ziarului „Românul”, condus de C.A. Rosetti, după care trece în redacția „Telegraful”. El continuă să rămână atașat de mișcarea socialistă, să întrețină legături cu conducătorii acesteia. În scrierile sale memorialistice: *Temniță și exil* (Rîmnicu-Sărat, 1894) și *În exil. Din amintirile mele* (Craiova, 1896), Zamfir Arbore evocă cu emoție anii participării sale la activitatea mișcării muncitorești.

După 1883 nu va mai activa însă în rîndurile organizate ale mișcării socialiste. În pofida acestei limite, el va rămîne pînă la finele vieții un intelectual democrat, un prieten al multor fruntași socialiști de la sfîrșitul secolului trecut și începutul secolului nostru, un colaborator al publicațiilor socialiste. Niciodată Zamfir Arbore nu a renegat ideile pentru care a militat în tinerețe. Numeroase episoade din viața sa ilustrează acest lucru. Semnificativ este, de pildă, faptul că, în 1905, cînd proletariatul din țara noastră, dînd expresie sentimentelor sale profund internaționaliste, s-a solidarizat larg cu masele muncitoare din Rusia, angajate pe baricadele luptei împotriva despotismului țarist, Zamfir Arbore s-a aflat printre cei care au acționat prompt pentru sprijinirea lor nemijlocită. O mărturie publicată de „Cuvîntul liber” în anul 1936 evocă episoade revelatoare despre modul ingenios în care a reușit Zamfir Arbore să asigure transportul peste graniță al unei cantități de arme destinate luptătorilor revoluționari din Rusia.

În anul 1910, într-o perioadă cînd partidul clasei muncitoare din România își intensificase acțiunile de propagandă în favoarea votului universal, cerință fundamentală înscrisă în programul mișcării încă din 1886, revista socialistă „Viața socială”, editată de N. D. Cocea, a inițiat o anchetă în rîndul unor personalități ale vieții politice, culturale și științifice, solicitîndu-le să se pronunțe în legătură cu necesitatea și posibilitatea înfăptuirii acestei reforme în momentul istoric dat. Alături de militanții socialiști C. Dobrogeanu-Gherea, I. C. Frimu, dr. Cr. Racovski sau de V.M. Kogălniceanu, C. Rădulescu-Motru, dr. N. Lupu, printre cei care și-au spus punctul de vedere s-a aflat și Zamfir Arbore. „La întrebarea dv., dacă sînt pentru votul universal — spunea Zamfir Arbore — răspund: da; sînt pentru votul universal egal, direct și secret... Dacă regimul electoral de azi va mai dura, sîntem amenințați în existența noastră ca stat și ca națiune”.

Septembrie 1914. Ziarul „Lupta” („România muncitoare”), organ cotidian al Partidului Social-Democrat din România, anunța sărbătorirea semicentenarului Internaționalei I printr-o întrunire publică organizată la sediul secțiunii din București a partidului. În seara zilei de 20 septembrie 1914, de la tribuna împodobită sărbătorește și dominată de steagul roșu, a luat cuvîntul Zamfir Arbore, vechi membru al Internaționalei, proclamat președinte al acestei impunătoare manifestări a atașamentului

proletariatului român la ideile marxiste. El a rostit înflăcărate cuvinte de salut, a adresat un mesaj fierbinte al vechii generații de luptători revoluționari către tînăra generație, către clasa muncitoare din țara noastră, care, în zilele grele ale începutului primului război mondial, dădea înalte pilde de luptă împotriva orînduirii împilatoare, a racilelor pe care ea le genera, împotriva conflagrației mondiale puse la cale de puterile imperialiste, situîndu-se pe poziții înaintate în probleme care frămîntau atunci lumea. În cuvîntul său, el își reafirma încrederea fermă în victoria finală a luptei clasei muncitoare: „Să trăiți și să duceți acest drapel înainte, spre izbînda pe care noi am întrezărit-o și pe care voi trebuie s-o înfăptuiți“.

În perioada de după crearea P.C.R., cînd, din inițiativa și sub îndrumarea comuniștilor au fost constituite numeroase organizații de masă legale sau ilegale, Zamfir Arbore s-a situat în rîndurile acelei pleiade de intelectuali care și-au dat adeziunea la realizarea unor importante acțiuni conduse sau inspirate de partidul comunist. Credincios țelurilor nobile ale luptei sale din tinerețe, el s-a numărat printre semnatarii manifestului de constituire a „Ligii drepturilor omului“, din 23 iunie 1923. Iar la 14 iulie 1923, în cadrul adunării pentru alegerea Comitetului de conducere al Ligii, ținute în sala Sindicatului ziariștilor, el a fost ales membru al acestuia.

Ideile pentru care Zamfir Arbore a militat în cadrul mișcării socialiste au fost îmbrățișate și de copiii săi — Ecaterina, Dumitru și Nina —, toți trei participanți la mișcarea noastră muncitorească. Ei au fost crescuți și educați în spiritul devotamentului pentru masele oprimate, al luptei pentru emanciparea acestora din lanțurile exploatarei. Fiica sa cea mare, dr. Ecaterina Arbore, a fost, pînă la sfîrșitul vieții, militant de frunte al mișcării muncitorești, al Partidului Comunist Român.

Pe planul activității științifice și culturale, Zamfir Arbore s-a remarcat ca o personalitate multilaterală. Gazetar de mare talent, el colaborează la numeroase publicații, cum erau: „Românul“, „Telegraful“, „Revista nouă“, „Gazeta săteanului“. Începînd din 1891 și pînă în 1898 editează, împreună cu Ștefan Bassarabescu (cunoscut, mai ales, sub pseudonimul Victor Crășescu), revista „Amicul copiilor“, răspîdită și în Transilvania și Bucovina. În coloanele acestei publicații de educație patriotică au colaborat C. Dobrogeanu-Gherea, I. L. Caragiale, B. P. Hasdeu, Al. Vlahuță, Elisée Réclus și alții. Ca om de știință, Zamfir Arbore a abordat domenii dintre cele mai diverse: filologia, istoria, statistica, demografia, igiena socială, agronomia, realizînd atît lucrări de specialitate cît și de popularizare. Manualul de agricultură practică pentru elevii școlilor rurale, intitulat *Despre grădinile de zarzavat* (1901), voluminoasele studii demografice referitoare la populația Capitalei, *Grammatica limbii ruse* (1902), *Dicționarul bulgaro-român* (1909), sînt doar cîteva dintre lucrările alcătuite de Zamfir Arbore.

În semn de prețuire a vastei sale activități, Academia Română l-a înscris pe Zamfir Arbore printre premiații săi pe anul 1898. A îndeplinit

timp de aproape trei decenii funcția de conducător al Biroului și al Buletinului statistic, ca și pe aceea de profesor de limbi slave la Școala superioară de război din București (1903—1930).

Se stinge din viață la 3 aprilie 1933, în pragul vârstei de 85 de ani, fiind condus pe ultimul drum de un numeros cortegiu, în care se aflau tovarăși de luptă, oameni de știință și cultură care l-au cunoscut și i-au apreciat neobosita activitate în slujba idealurilor socialiste, a propășirii poporului și a patriei.

În îndelungata istorie a mișcării revoluționare a proletariatului român, numele lui Zamfir Arbore se înscrie în rîndul celor dintîi propagatori ai ideilor marxiste, al întemeietorilor primelor organizații socialiste din țara noastră, al personalităților marcante pe tărîmul culturii umaniste.

I. FELEA, N. VASILE

CONSTANTIN MĂNESCU

(1882—1971)

Între figurile luminoase ale mișcării muncitorești revoluționare din țara noastră, ale acelor care au militat pentru triumful ideilor socialismului pe pământul României, un loc de seamă a ocupat Constantin Mănescu.

S-a născut la București, în casa unui mic slujbaş la C.F.R. La împlinirea vârstei școlare a urmat cursul primar și apoi patru clase la gimnaziul „Cantemir Vodă” din Capitală. După absolvirea gimnaziului, el s-a hotărât să se îndrepte spre o meserie. S-a angajat, în 1898, la Uzinele „Lemaître”, pe atunci una dintre cele mai mari întreprinderi metalurgice din țară. Acolo, concomitent cu primele taine ale profesiei pe care și-o va însuși cu râvnă, ajun-

gind după un timp muncitor cazangiu de înaltă calificare, a început și ucenicia de militant socialist.

Debutul l-a făcut în cadrul Cercului cultural socialist, unde îl dusese într-o simăbătă seara muncitorul Vasile Pop, mecanic și autor de proză. Apoi a început să frecventeze cu interes adunările ce se țineau la Clubul muncitorilor din București. Ideile socialismului științific, propagate de militanții socialiști, au găsit într-însul un puternic ecou. Amintindu-și peste multe decenii de acel început, avea să noteze: „Cuvîntările lui I.C. Frimu, pline de înțelepciune, ale lui Al. Constantinescu (tapîter), pline de farmec și poezie, au cimentat și sudat pentru totdeauna legătura mea cu idealul socialist”.

La început de secol, Constantin Mănescu, alături de alți militanți, și-a adus contribuția la crearea Cercului „România muncitoare” din Bucu-

rești. Plecînd să muncească la Ploiești, la Româno-Americană, și apoi la Cîmpina, la Atelierele centrale „Steaua română”, el va fi și unul dintre principalii organizatori ai mișcării muncitorești și socialiste din Valea Prahovei. Alături de Ștefan Gheorghiu, pictorul Alexandru Vodă și alți militanți, el a luat parte la fondarea cercurilor socialiste „România muncitoare” la Ploiești și la Cîmpina. Stabilind contacte cu M. Gh. Bujor, care conducea redacția gazetei „România muncitoare”, C. Mănescu a inițiat o serie de măsuri pentru pătrunderea presei socialiste în rîndurile muncitorilor din schele și ateliere.

Împreună cu Ștefan Gheorghiu, de care l-a legat o mare prietenie, a pus bazele unor organizații sindicale muncitorești în Valea Prahovei, care au cuprins muncitori metalurgiști, cizmari, tîmplari, tăbăcari.

În primăvara furtunoasă a anului 1907, cînd răscoala țăranilor a cuprins și satele prahovene, mișcarea socialistă de pe aceste meleaguri a înscris una dintre cele mai frumoase pagini de solidaritate a clasei muncitoare cu țărănimea răsculată. La Cîmpina, muncitorii s-au ridicat în apărarea țăranilor din Telega și împrejurimi, care-și revendicau pămînturile acaparate de Societatea petrolieră „Oils Fields”. Concomitent cu reprimarea cruntă a răsculaților au fost arestați și zeci de muncitori. Printre ei, „puși în fiare la mîini, doi cite doi”, mergeau alături Ștefan Gheorghiu și Constantin Mănescu.

Avea doar 25 de ani cînd participa, în 1907, la Galați, la Conferința cercurilor socialiste, care a hotărît unificarea lor și crearea Uniunii Socialiste din România. Peste trei ani, în 1910, se va număra printre delegații participanți la reconstituirea partidului politic al clasei noastre muncitoare — Partidul Social-Democrat din România —, eveniment cu profunde semnificații în mișcarea muncitorească din țara noastră.

Spirit dinamic, bun organizator de mase, C. Mănescu a fost numit de Consiliul General al Sindicatelor ca secretar al Uniunii sindicatelor muncitorești din transporturi pe apă cu sediul la Brăila. În acești ani — 1914-1916 — s-a aflat tot timpul în primele rînduri ale luptei aprige pe care au desfășurat-o muncitorii din porturi împotriva patronatului, precum și ale marilor demonstrații antirăzboinice organizate de mișcarea socialistă.

Un rol important a îndeplinit Constantin Mănescu și în anii primului război mondial. Evadînd din lagărul german de la Rîmnicu-Sărat, unde fusese prizonier, el s-a reîntors în Valea Prahovei, stabilind, curînd, legături cu fruntașii socialiști din București, în frunte cu Alecu Constantinescu. Ulterior Constantin Mănescu a participat la organizarea mișcării ilegale de rezistență împotriva ocupanților germani. Socialiștilor prahoveni le-a revenit misiunea de a organiza tipografia ilegală pe care la început au instalat-o în casa lui Emil Nicolau din Ploiești, iar apoi la locuința prințului Mavrocordat de la Mănești-Prahova.

Organizator și participant la greva muncitorilor de la Atelierele centrale ale Societății „Steaua română” din Cîmpina, din august 1918, C. Mănescu a fost arestat, împreună cu alți 18 muncitori, și întemnițat la Doftana, unde a stat închis pînă la încheierea armistițiului.

Abia eliberat, el a reluat lupta cu și mai mare vigoare, situându-se, alături de alți militanți, în fruntea luptei maselor muncitoare, în plină efervescență revoluționară. Pentru activitatea sa este din nou întemnițat, pe timp de cinci luni, în urma evenimentelor de la 13 decembrie 1918. Solidaritatea deschisă cu revoluția proletară ungară și rolul activ avut în greva de șapte săptămâni a petroliștilor, din vara anului 1919, i-au adus, la doar două luni de la ieșirea din închisoarea Văcărești, o altă arestare. Reușește însă să evadeze și trăiește, mai bine de un an, la Paris. Acolo a lucrat la Uzinele „Renault” și a făcut parte din „Groupe des socialistes roumaines à Paris”. Participă, în decembrie 1920, la Tours, la Congresul de constituire a Partidului Comunist Francez.

Revenind în țară, Constantin Mănescu a continuat lupta revoluționară, a fost unul dintre cei care au militat pentru transformarea Partidului socialist în Partidul Comunist Român. Activist cu o temeinică pregătire teoretică și practică, el a adus o importantă contribuție la munca de clarificare politico-ideologică ce a precedat Congresul din mai 1921. Elocvente în acest sens sînt articolele scrise de el în „Socialismul”, „Lupta socialistă” și în alte organe de presă ale mișcării muncitorești. Luînd parte la Congresul din mai 1921 ca delegat al Secțiunii Prahova, el a făcut parte din comisia de rezoluții a congresului și a participat la dezbateri. Arestat însă o dată cu ceilalți congresiști, el a fost implicat în procesul din Dealul Spirei.

După eliberarea din închisoare, C. Mănescu a figurat primul pe lista candidaților comuniști din județul Prahova în alegerile parlamentare din 1922. În același an a contribuit activ la pregătirea celui de-al II-lea Congres al partidului. Îl găsim, în același timp, ca secretar al Sindicatelor unitare din Ploiești. Mutîndu-se cu familia la Moreni, unde a găsit de lucru (1924—1932), Constantin Mănescu n-a încetat să fie un curajos organizator al muncitorilor, în lupta împotriva exploatării capitaliste. În împrejurările politice complexe ale epocii, Constantin Mănescu a aderat după 1928 la Partidul Socialist al Muncitorilor din România, din a cărui conducere a făcut parte pînă în 1933.

Un prețios aport a dat Constantin Mănescu în organizarea luptelor muncitorilor petroliști din anii 1932—1933. Îndeplinind un rol de frunte în mișcarea șomerilor — fiind el însuși șomer —, a luat parte la organizarea marilor demonstrații de stradă din fața prefecturii și a primăriei din Ploiești. Pentru activitatea sa a fost din nou arestat și închis la Doftana.

În vara anului 1936, cînd, sub îndrumarea P.C.R., a luat ființă Blocul pentru apărarea libertăților democratice, Constantin Mănescu a fost ales președintele acestei organizații de masă pentru județul Prahova. Împreună cu N.D. Cocea, a pus bazele cercului din Ploiești al organizației „Amicii U.R.S.S.”.

După desființarea sindicatelor muncitorești de către dictatura carlistă, Constantin Mănescu a organizat în cadrul breslelor, împreună cu alți militanți revoluționari, o curajoasă activitate pentru apărarea intereselor muncitorilor, pentru demascarea politicii reacționare a regimului de dictatură. Muncitorii, de a căror prețuire se bucura, l-au ales președinte al breslei metalurgiștilor.

În anii dictaturii militaro-fasciste și ai războiului hitlerist, C. Mănescu a continuat lupta, fiind din nou arestat și înțemnițat.

După victoria insurecției naționale antifasciste armate din august 1944, Constantin Mănescu a continuat — în noile condiții istorice — lupta pentru idealul revoluționar început în urmă cu decenii. Deși înaintat în vîrstă, a desfășurat o susținută activitate pentru reclădirea și unificarea mișcării sindicale pe principii revoluționare, pentru unificarea politico-ideologică a clasei muncitoare și educarea noilor generații în spiritul ideilor socialismului. Caracterizîndu-l succint, M. Gh. Bujor, unul dintre militanții eu care a parcurs multe decenii de luptă revoluționară, spunea despre Constantin Mănescu : „A pus întotdeauna inimă, entuziasm, energie, convingere în lupta închinată de el clasei muncitoare. Un element dinamic de primă forță“.

Inima lui Constantin Mănescu a încetat să bată la 21 aprilie 1971. Din cei aproape nouăzeci de ani pe care i-a trăit, șapte decenii a închinat cauzei proletariatului român.

Evocarea succintă a biografiei militantului revoluționar Constantin Mănescu înfățișează, desigur, doar o mică parte din bogata și îndelungată activitate pe care el a închinat-o mărețului ideal al edificării societății socialiste.

SIMION CUTIȘTEANU

Noi date privind publicistica lui Teodor Diamant

În 1966 a apărut în Editura politică lucrarea *Falansterul de la Scăieni*, de I. Cojocaru și Z. Ornea, care evidențiază multilateral semnificațiile acestui experiment original din analele socialismului românesc și ale mișcării fourieriste europene. Prin materialele documentare folosite — multe dintre ele inedite —, lucrarea demonstrează în chip peremptoriu dăinuirea — de jure și de facto — a unicului falanster din sud-estul Europei, inițiat de Teodor Diamant încă în timpul vieții lui Charles Fourier (acesta, de altfel, și-a și manifestat interesul față de acest experiment). În lucrare a fost reeditată, totodată, opera publicistică a inginerului Teodor Diamant, care a jucat un rol de seamă în popularizarea fourierismului la Paris, București, Iași și în alte părți. Prima dintre lucrările lui, broșura *Aux amis de la liberté, de la justice et de l'ordre...*, fusese redactată tocmai spre a face cunoscut regimul societății. De această broșură s-a ocupat, încă din 1933, prof. Gr. Mladenatz, care, de altfel, în anul 1958, a și publicat-o pentru prima oară în traducere românească*. În Introducere, prof. Mladenatz preciza: „Exemplarul de care ne-am servit pentru expunerea noastră este singurul din această interesantă broșură pe care l-am putut afla. El se păstrează la Biblioteca Națională din Paris și poartă un «ex libris Hennequin»“ (p. 25).

Am avut recent prilejul să văd broșura lui Diamant, păstrată sub cota R. p. 6471 și purtând acest „ex libris Hennequin“. În același timp, am adâncit investigațiile. Rezultatul a fost surprinzător, căci tot în Biblioteca Națională din Paris am mai identificat și o altă broșură a lui Teodor Diamant. Față de cea semnalată de prof. Mladenatz, aceasta se află înscrisă sub cota R. p. 1116.

Acest exemplar prezintă o serie de particularități ce-l individualizează, justificându-i cota deosebită ce poartă. Astfel, deși la cele două broșuri textul propriu-zis este identic, copertele însă prezintă evidente deosebiri ca aspect și conținut.

În ceea ce privește culoarea, remarcăm că copertele exemplarului Hennequin au culoarea tutunului, în timp ce ale exemplarului nou descoperit sînt de culoare galbenă. În al doilea rînd, pe coperte se pot constata și clare deosebiri de text. Astfel, în exemplarul Hennequin, cuvîntul al 7-lea din ultimul alineat al textului, de pe pagina a 2-a a copertei finale, este tipărit în forma „conférences“, pe cînd același cuvînt la exemplarul nou identificat este tipărit corect, adică „conférences“.

Dar deosebirea surprinzătoare privește însuși titlul broșurii. Exemplarul Hennequin poartă titlul sub care este cunoscută broșura în publicistica românească de pînă acum: *Aux amis de la liberté, de la justice et de l'ordre*, sur un moyen de faire cesser le débat entre ceux qui ont et ceux qui n'ont pas, sans prendre à ceux qui ont, pe cînd la exemplarul nou descoperit titlul este în mod semnificativ mai scurt, și anume: *Aux amis de la liberté, de la justice et de l'ordre*, sur un moyen de faire cesser le débat entre ceux qui ont et ceux qui n'ont pas.

* T. Diamant, *Scrieri economice*, Editura științifică, București, 1958, 128 p.

Ce va fi determinat pe autor să nuanțeze astfel titlul prescris de doctrina fourieristă?

Este puțin probabil să fi fost la mijloc numai o inițiativă — sau o eroare — de ordin tehnic-tipografic, acceptată ulterior, în mod tacit, de către autor. În contextul acțiunilor revoluționare din acea epocă nu este exclus însă ca participanții la conferințele lui Diamant să-i fi sugerat un asemenea titlu, cu nuanță radicală. Cunoscând el însuși unele obiective proclamate în România la 1821, Teodor Diamant, la rîndul său, a putut consimți cu ușurință să renunțe temporar la cuvintele finale „sans prendre à ceux qui ont”. Oricum, procedeul conferea o particularitate inherentă fourierismului în concepția lui Diamant, trainic ancorat în realitățile propriului său popor. Numai prin prisma unui atare dinamism, inițiatorul coloniei de la Scăieni putea fi mai bine înțeles „la el acasă”, în Muntenia, unde Ion Ghica, de pildă, afirma fără echivoc că Diamant a influențat într-o măsură apreciabilă spiritul în care s-au format revoluționarii români de la 1848. Gh. Bogdan-Duică merge și mai departe în acest sens, descoperind urme fourieriste chiar în proclamația de la Iz`az.

Prezintă, astfel, interes sublinierea acestor nuanțe din concepția celui mai de seamă fourierist român, Teodor Diamant, reflectată în titlul modificat al celui de-al doilea exemplar din broșură, necunoscut pînă acum în literatura noastră.

ION V. COJOCARU

Contracte de muncă la Galați în prima jumătate a secolului al XIX-lea

Primele decenii ale secolului al XIX-lea inscriau pe plan economic și social-politic, atât în Moldova cât și în Muntenia, o ascendență a relațiilor de producție capitaliste și, implicit, o accelerare a procesului de descompunere a relațiilor de producție feudale. Noile condiții economice aduc modificări în structura socială, care încep să se resimtă încă din prima jumătate a secolului al XIX-lea. În acest sens sînt semnificative informațiile generale cu privire la structura socială a unui oraș inserate în legislația vremii. Între altele, aceasta preciza următoarele: „Meșterii de orice fel vor fi socotiți ca o corporație și se vor împărți pe breslele meșteșugurilor lor“, iar „calfele de prin dughene sau fabricile acestora, cîți vor fi de legiuită vîrstă vor plăti capitația¹. Instrucțiunile povățuitoare Comisiilor întrunite pentru facerea catagrafiei lăcuitorilor țării includeau în categoria „meșterilor“ pe cei care „șin fabrici mari“, pe „acei ce șin fabrici mici“, precum și o a treia categorie, „acei ce șin dughene și lucrează meșteșuguri“; calfele de la amîndouă aceste clasuri erau înscrise tot în lista neguțătorilor și meșterilor².

Aceleași instrucțiuni, precizînd că „pentru fiștecare tîrg să se facă deosebită tablă întru care se vor înscrie la restul lor toate treptele: 1) neguțătorii, după aceștia plugarii și apoi ceilalți muncitori“, ne dau posibilitatea să înregistrăm această nouă categorie socială, generată de noile relații de producție în dezvoltare: muncitorimea³. Analizînd componența muncitorimii în formare în funcție de prevederile legislației existente, ajungem la concluzia că ea întrunea anumite particularități.

După cum reiese din instrucțiunile citate, în secolul al XIX-lea tîrgul mai păstra încă în limitele sale teritoriale o populație cu preocupări agricole. Această populație va fi asimilată în procesul de producție capitalist și va forma, alături de alte categorii sociale, proletariatul. Caracteristica aceasta rămîne valabilă și pentru orașul Galați, care devenise, prin poziția sa geografică primul centru comercial al Moldovei, asupra căruia se concentrău atenția atât a domnitorului cît și a aceloră căroră le revenea conducerea Principatului Moldovei.

Interesul manifestat pentru dezvoltarea orașului se concretizează într-o serie de măsuri excepționale, prevăzute în legislația contemporană⁴.

Concomitent, Comisia înfrumusețării orașului (1834) a desfășurat o largă campanie de construcții edilitare, ca: amenajarea cheiului Dunării, pavarea străzilor, construirea unor clădiri pentru instituții etc., toate acestea deservind interesele economice și personale ale populației înstărite⁵.

¹ Regulamentul organic al Moldovei, Iași, 1837, p. 143—145.

² Manualul Administrativ al Principatului Moldovei, p. 65—66.

³ Ibid.

⁴ Ofisul domnesc din 3 aprilie 1837 către Pîrcălăbia din Galați, în Manualul Administrativ al Principatului Moldovei, Iași, 1856, p. 592.

⁵ Ibidem, p. 582.

Lucrările de modernizare a oraşului au antrenat un număr mare de muncitori, care veneau să se adauge celor existenţi deja în port, la construcţiile navale, la fabrica de conserve de carne, la cea de stearină şi altele. Forţa de muncă necesară era oferită, în primul rând, de populaţia din mahalalele oraşului, care, chiar angajată fiind, continua să se mai ocupe şi cu agricultura.

Este semnificativ faptul că muncitorimea gălăţeană, deşi se afla în faza de formare, a reuşit, totuşi, să se impună în viaţa socială a oraşului ca o forţă organizată. Faptul este atestat de un număr de contracte de muncă, încheiate cu regularitate după anul 1872 între Eforia oraşului Galaţi şi muncitorii angajaţi pentru prestarea diferitelor lucrări cu caracter edilitar.

Din analiza „contractelor” sau a „zapiselor” reiese că acestea aveau caracterul unui contract colectiv. Încheierea lor în condiţiile inexistenţei unei legislaţii care să reglementeze munca salariată reprezenta un drept important cîştigat de muncitorimea gălăţeană.

Totodată, conţinutul contractelor probează că procesul de formare a proletariatului gălăţean ajunsese într-o fază relativ înaintată în preajma anului 1848 şi că aceasta acumulasă o anumită experienţă de luptă. Prin contractul colectiv, muncitorii primeau, într-o oarecare măsură, asigurarea dreptului la muncă pentru o anumită perioadă şi, totodată, garanţia remunerării muncii prestate.

Contractele colective, în mod frecvent, erau încheiate de Eforie cu muncitorii folosiţi ca: fanaragii, hornari, slujitori la ghiociuri (curăţatul gunoiului), în general la munci care nu necesitau o calificare. Desigur, sînt şi excepţii. Astfel, pentru transportarea pietrei de la Calieni, întrebuintată la pavarea străzilor, şi care se făcea cu ceamurile Eforiei, au fost angajaţi marinari. Spre deosebire de celelalte contracte, acestea prevedeau salariile în raport cu funcţia ce o avea fiecare marinar pe ceamurile respective.

Contractul colectiv de muncă atestă o treaptă în procesul organizatoric al muncitorimii gălăţene, proces ce se desfăşura paralel cu formarea ei ca o nouă clasă socială.

ZAPIS

Noi jos iscăliţii doisprezece slujitori încredinţăm cu acest zapis al nostru ce-l dăm cinstitei Eforiei oraşenească a Galaţiului că de la jos însemnata adică de la 1 ghenarie, anul următorul 1842 ne-am alcătuit ca să fim slujitorii oraşeneşti. Slujba ne va întrebuinta pînă un an de zile cu leafa cîte patruzeci şi nici că ne vom abate la vreo faptă... În sfîrşit, pentru ca să ne urmăm întocmai îndatoririle ce i-am pus, sîntem chezeşi unul pentru altul urmînd ale noastre iscălituri a cei ce ştiu carte, iar aceia ce nu ştiu am pus degetul.

1 ian. 1842

Nicolae Popa⁶

ZAPIS

Noi mai jos iscăliţii 13 inşi locuitori birnici din acest oraş Galaţi facem ştiut Eforiei a Galaţiului că ne-am alcătuit cu dînsa ca să slujim şi pe următorul an la fanarele poliţiei fanaragii, avînd a fi în toate nopţile fanarele ce ni se vor încredinţa cu priveghere şi pază fără cituşi de puţină abatere din această îndatorire avînd cinstita Eforie a ne plăti cîte patruzeci şi patru lei fieştecaruia pe lună. Şi pentru că vom fi întocmai următori îndatoririlor de sus, încăzăşluindu-i unul pentru altul. Urmează a noastre iscălituri.

1 ian. 1842.

Ioan Savin, vîtaf⁷.

ZAPIS

Noi mai jos iscăliţii, lăcuitorii birnici din acest oraş Galaţi, facem ştiut prin acest zapis al nostru ce-l dăm cinstitei Comisii că pe anul următoriu 1843 marinarii ceamurilor ei... transportuitoare pietrei de la punctul Calienilor aici la Galaţi

⁶ Arhivele statului din Galaţi, fondul Primăria oraşului Galaţi, dosarul nr. 11/1842, fila 20.

⁷ Ibid.

în număr de 19 inși din care patru și anume Gheorghe Moldoveanu cu leafa cîte o sută treizeci lei pe lună, iar celorlalți trei Vasile Doncan, Gheorghe Popa și Prîcopi Rusu cîte o sută douăzeci lei pe lună, socotindu-li-sa plata lefii cele trei dintîi de la 15 martie înainte, iar celui din urmă de la 1 aprilie, iar la cincisprezece marinari și anume Gheorghe Rotariu, Neculai Sîrbu, Vasile Chirilă, Panaite Cîrlan, Gheorghe Pădurariu, Dinu Butuc, Eftimie Rusu, Costache Duca, Ioan Nicolae, Năstase Sîrbu și Ioan Botezatu cîte o sută lei pe lună scoțind plata celor întîii inși la 15 martie înainte, iar celorlalți opt de la 1 aprilie. Așa precum ei au fost întrebuințați la aducerea și la (alte) meremetisirii pentru care noi ne îndatorăm a sluji cu toată credința la cărarea pietrei cu ceamurile fără cituși de puțină abatere sau pricinuire de sminteală cu clintirea vreunui din numărul arătat care spre siguranța cinstitei Comisii încazășluirea unul pentru altul urmînd ale noastre iscălituri prin punerea degetului pe semnul crucii neștiind carte. Urmează numele marinarilor cu semne.

1843 martie ⁸

CONTRACT

Noi jos iscăliții patru inși facem știut prin acest... ce-l dăm la cînst. orășeneștii Eforii din acest oraș că de buna noastră voie ne-am alcătuit cu ea a fi hornarii acestui oraș Galați pe un an de zile începînd de la 1 ghenarie anul curgător cu plata de șaizeci lei de muncă pe lună cu prețul politicești potrivit prețului în buget și de asemeni avem a ne folosi și cîte 12 (doisprezece) parale mărîte de la toate hogacurile ce vom curăța fără alegere de persoane sau neguțatori asemenea ne îndatorăm peste instanțiile publice, adică; cazarma, carantina, școala publică și toate tribunalurile giudecătorești să fim cu neapărată purtare de grijă ale curății la... însă tot cu plată de 12 parale sus numitul și noi ne îndatorăm să avem de aproape și ne adăugăm îngrijirii ca în toată săptămîna să cercăm hornile fără abatere, grijindu-le bine după tot meșteșugul nostru, spre a nu se prilejui Dumnezeu ferească de vreo neprevăzută împrejurare din a noastră lenevire am... bagiacurilor, căci dovedindu-se o asemenea asuprane atunci vom fi pe cîți în toată răs-punderea, iar spre îndeplinirea formelor am rugat pe cînst. poliție de au întărit acest contract.

Galați, 1 ian. 1848

Iancu Turculeț

Conform jurisdicției muncii, muncitorii gălățeni ce se angajau la Eforie se constituiau, temporar, în breaslă, își alegeau un vîtaf și, în felul acesta, puteau să impună încheierea unui contract colectiv de muncă. Contractul constituia pentru ei temeiul juridic prin care suplineau lipsa unei reglementări legislative a muncii salariate. Prin conținutul lor, contractele prezentate se pot înscrie într-un formular aproape tipizat, în care totdeauna apar părțile contractante, se precizează munca ce trebuie efectuată și plata ce se cuvine fiecărui membru al colectivului angajat.

La sfîrșitul redactării actul era datat, semnat de părțile contractante, ștam-pilat și legalizat de Eforia orășenească. În felul acesta, el primea caracterul unui act juridic.

Dintre celelalte clauze ale contractului se desprind cîteva cu o deosebită semnificație: cei care se angajau să slujească la Eforie trebuiau să întrunească neapărat calitatea de „birnic” al orașului, deci trebuiau în mod obligatoriu să fie proprietarii unui lot agricol; ei se obligau să muncească „cu pravilnicească pază fără cituși de puțină abatere din această îndatorire”.

Proprietatea garanta într-o mare măsură stabilitatea celui angajat, posibili-tatea de a fi constrîns să-și îndeplinească angajamentele și, în același timp, oferea posibilitatea unor remunerări derizorii.

În mod obișnuit contractele se încheiau pe termen de un an, dar la expirarea termenului se puteau reînnoi („ne-am alcătuit cu dînsa [Eforia] ca să slujim și pe următorul an”). Mulți dintre cei angajați ajungeau să acumuleze o vechime de cîțiva ani în serviciul Eforiei (cum, dealtfel, menționează într-o cerere fanaragiul Damian: „Sînt opt ani de zile de cînd mă găsesc slujind cînstita Eforie”⁹).

⁸ Ibidem, dosarul nr. 10/1843 (nepaginat).

⁹ Ibidem, dosarul nr. 11/1842, fila 29.

Constituind o formă materializată a tendinței manifestate de la început de muncitorime de a se opune exploatării, contractele colective, limitate de cadrul strîmt al legislației feudale, nu au putut trece peste măsurile coercitive privind persoanele fizice angajate. Rezervîndu-și dreptul de a sancționa pe cei ce se fac vinovați de nerespectarea condițiilor contractuale, se întîlnesc cazuri cînd angajații sînt bătuți, uneori fără vină. Tendințele abuzive manifestate de vătafi, fie de delegații Eforiei, însărcinați cu controlul celor angajați, declanșează în unele cazuri adevărate conflicte de muncă, a căror soluționare trebuia să se facă în raport cu condițiile prevăzute în contractele de muncă.

Un astfel de conflict este consemnat în mai 1842, cînd fanaragiul Damian îl reclama Eforiei pe vătaful fanaragiilor, care îi făcea numeroase șicane, îi lua din fanare (aceasta însemna o diminuare a venitului care era condiționat de numărul fanarelor), sub diferite pretexte îi pretindea bani sau păsări, îl bătea etc.

„Astă noapte — arăta Damian în reclamația către Eforia orașului —, găsindu-mă vătafu nostru Ioan Savin bînd tutun și fără cruțare sau milă bătîndu-mă dușmănește de care bătaie nu sînt vrednic să-mi hrănesc copiii... plecat mă rog cinstitei Eforii ca să milostivească asupra mea să fiu pus la cale pentru uciderea trupului meu de acest făptuitoriu și dare îndărăpt banilor luați din buzunare”¹⁰. Ca urmare a reclamației, vătaful fanaragiilor a continuat să-l șicaneze pe fanaragiul, încercînd să-l mute în alt loc de muncă. Dar Damian fanaragiul și-a apărut cu dirzenie cauza, aducînd mărturie scrisă de la locuitorii de pe ulițele unde se găseau fanarele de care îngrijea că este un element corect și conștiincios. Față de probele aduse, Eforia se vede obligată să-i dea în parte cîștig de cauză, punîndu-i în vedere vătafului să nu-l mai supere, fără să ia împotriva acestuia alte măsuri”¹¹.

Puterea juridică a contractelor colective este ilustrată de următorul fapt. În 1848, Eforia a cerut poliției să-i biciuiască pe hornarii care nu-și îndeplineau sarcinile. Poliția a întreprins o anchetă, care a stabilit că, de fapt, nu erau vinovați hornarii, ci autoritățile, care nu le plătiseră munca prestată. În consecință, poliția a refuzat să execute ordinul, comunicînd Eforiei că ar face „sminteala contractului”¹².

Aceleași motive au determinat, probabil, și nesoluționarea raportului delegatului Eforiei, din 10 noiembrie 1848, eare, verificînd pe fanaragii, cererea ca poliția să-i controleze în fiecare noapte, iar a doua zi să fie chemați toți cei care nu-și făcuseră datoria și să fie bătuți cu biciul în fața tuturor”¹³.

Din documentele pe care le-am publicat rezultă că, în procesul de formare și de organizare a muncitorimii din orașul Galați, contractele colective de muncă au constituit o primă treaptă de organizare. Unind în mod temporar mai mulți muncitori cu interese comune, după principiile de organizare a breslelor, contractele colective reflectau conținutul perioadei de trecere de la relațiile de producție feudale la relațiile de producție capitaliste. Prin normele juridice prevăzute, anticipau o legislație a muncii. Expresie concretă a tendinței manifestată de muncitori de a se uni și organiza, contractele colective de muncă își aduc o contribuție deosebită la formarea și dezvoltarea conștiinței de clasă, tendință exprimată în fiecare contract prin principiul „încăzășuindu-i unul pentru altul”.

MARGARETA GUZIEC

¹⁰ Ibidem, fila 28.

¹¹ Ibidem, fila 29.

¹² Ibidem, dosarul nr. 12/1848, fila 163.

¹³ Ibidem, filele 160—161.

Lupta Partidului Comunist din Germania pentru realizarea unității de acțiune a clasei muncitoare (1918-1945)

Dr. HEINZ KARL

șef de sector la Institutul de marxism-leninism de pe lângă Comitetul Central al Partidului Socialist Unit din Germania

Întreaga istorie a mișcării muncitorești internaționale ne arată că unitatea clasei muncitoare reprezintă o premisă esențială a victoriei și a îndeplinirii misiunii sale istorice. De aceea, în legătură directă cu elaborarea liniei concrete în vederea cuceririi puterii politice, Partidul Comunist German a dus de la înființarea sa, în anul 1918, și până la realizarea unității de acțiune cu Partidul Social-Democrat din Germania, în anul 1945, o politică de unitate a clasei muncitoare germane. Această politică era îndreptată spre gruparea forțelor clasei muncitoare în lupta împotriva burgheziei imperialiste și pentru înlăturarea influenței oportunismului.

Acestei probleme fundamentale a strategiei și tacticii P.C.G. i-au fost dedicate o seamă de studii și cercetări. Nu este posibil ca în cadrul unui succint articol să se prezinte o sinteză a rezultatelor cercetărilor și ideilor ce le conțin aceste lucrări. Și mai puțin posibilă este ilustrarea aspectelor principale ale luptei P.C.G. pentru unitatea clasei muncitoare în toată complexitatea și problematica ei. În cele ce urmează vom încerca să ne oprim asupra unor aspecte esențiale ale acestui proces, să relevăm anumite linii principale ale politicii de front unic a P.C.G. și să precizăm câteva probleme.

Lupta P.C.G. pentru unitatea clasei muncitoare germane s-a desfășurat în condițiile noii ere deschise de Marea Revoluție Socialistă din Octombrie. Câteva din aceste condiții au fost deosebit de importante în lupta pentru unitatea clasei muncitoare.

În primul rînd, acțiunea revoluționară a clasei muncitoare a dus la victoria ei și la îndeplinirea socialismului. Marxismul revoluționar, leninismul a devenit realitate socială, în timp ce reformismul și-a dovedit neputința de a determina schimbări sociale calitative.

În al doilea rînd, Revoluția din Octombrie și practica sovietică au arătat că numai sub conducerea unui partid marxist consecvent revoluționar clasa muncitoare poate să realizeze unitatea de acțiune, să cucerească și să mențină puterea.

În al treilea rînd, Revoluția din Octombrie a prefăcut procesul revoluției proletare internaționale.

În al patrulea rînd, aceasta a dus la un avînt al mișcărilor democratice și la creșterea rolului clasei muncitoare în cadrul acestor mișcări. Astfel, acțiunea unită a clasei muncitoare a căpătat o și mai mare importanță.

Aceste procese internaționale de importanță istorică au influențat și dezvoltarea luptei de clasă în Germania. Rezultatul ei principal l-a constituit apariția și dezvoltarea P.C.G., ceea ce a creat o nouă situație în cadrul mișcării muncitorești germane. Care au fost momentele ei cele mai importante ?

Clasa muncitoare germană avea din nou o conducere revoluționară, un partid care se situa consecvent pe terenul marxismului, care dădea un răspuns corect problemelor legate de țelul și drumul clasei muncitoare și care a propagat în mase concepția științifică despre lume. Acest rol al P.C.G. a devenit mai puternic prin dezvoltarea lui, în continuare, într-un partid leninist, de tip nou.

P.C.G. a orientat lupta clasei muncitoare și a tuturor forțelor progresiste ale poporului spre înlăturarea imperialismului german, inițiatorul sciziei clasei muncitoare. De la bun început, el a luptat pentru realizarea unității de acțiune a diferitelor detașamente ale mișcării muncitorești ; pentru că unitatea de acțiune era condiția determinantă atît pentru apărarea intereselor imediate ale maselor muncitoare, cît și a luptei pentru socialism.

Deoarece unitatea clasei muncitoare necesita înfrîngerea și depășirea influenței burgheze, P.C.G. a combătut consecvent toate formele și manifestările oportunismului. Conducînd lupta oamenilor muncii, el a dezvoltat conștiința de clasă a muncitorilor pe baza propriei lor experiențe.

P.C.G. s-a situat consecvent de partea P.C.U.S. și a Uniunii Sovietice. El a înfăptuit, în lupta împotriva imperialismului mondial, unitatea de acțiune a clasei muncitoare revoluționare germane cu clasa muncitoare internațională și cu mișcările național-revoluționare.

Astfel, întemeierea P.C.G. a pus piatra de temelie a refacerii unității clasei muncitoare germane pe baze revoluționare, marxist-leniniste.

Un pas hotărîtor spre unitatea revoluționară a clasei muncitoare germane a fost făcut în decembrie 1920, cînd aripa de stînga a Partidului centrist independent social-democrat din Germania s-a unit cu P.C.G. Aceasta s-a realizat sub semnul dezvoltării Rusiei sovietice, a mișcării comuniste internaționale, pe baza experiențelor luptelor de clasă de după revoluția din noiembrie și a înlăturării liniei anticomuniste și reformiste a conducătorilor centriști. Acest eveniment a demonstrat importanța ajutorului dat de Lenin în procesul de clarificare și maturizare a mișcării muncitorești germane și a arătat puternica influență a realizărilor statului sovietic asupra muncitorilor cu conștiință de clasă din Germania. Aceasta a marcat victoria leninismului asupra centrismului și înfrîngerea hotărîtoare a acestuia în mișcarea muncitorească germană. Ea a demonstrat legitatea victoriei leninismului în cadrul clasei muncitoare germane. De atunci, în mișcarea muncitorească germană nu a mai existat loc pentru partide care oscilau între comunism și social-democratism.

Prin unire, P.C.G. a devenit un partid de masă, cu sute de mii de membri și milioane de alegători, cu poziții puternice în syndicate, în alte organizații de masă și în foruri parlamentare. Transformarea lui într-o reală forță de masă a făcut posibilă realizarea de pași, într-o măsură mai mare, spre pregătirea unității de acțiune cu muncitorii aflați sub influența oportunismului.

Aceasta a fost cu atât mai necesar cu cât perioada avântului revoluționar se apropia de sfârșit, iar marea burghezie trecea la atac împotriva cuceririlor economice și politice ale clasei muncitoare. În fața comuniștilor se punea problema elaborării unei orientări tactice noi. Trebuiau găsite obiective și metode de luptă care, în condițiile create, să permită acționarea cu succes împotriva capitalului monopolist. P.C.G. a inițiat această schimbare tactică în ianuarie 1921, printr-o *Scrisoare deschisă* către partidele și syndicatele social-democrate și radicale de stînga. Conform indicațiilor lui V. I. Lenin, acest document a pus pe primul plan sarcinile care corespundeau nivelului de conștiință al celor mai largi mase muncitoare, acele revendicări care erau ridicate de majoritatea clasei muncitoare. P.C.G. a propus unitatea de acțiune în lupta împotriva sărăciei, scumpetei și șomajului în creștere, împotriva reacțiunii tot mai puternice, pentru asigurarea și lărgirea drepturilor și libertăților democratice. În felul acesta, P.C.G. a acționat împotriva politicii de sciziune a liderilor social-democrați care s-au orientat nu spre unitatea de acțiune a muncitorilor, ci spre coaliția, sub semnul anticomunismului, cu partidele burgheze.

Scrisoarea deschisă a P.C.G. din ianuarie 1921 a însemnat începutul politicii de front unit. La luarea acestei inițiative, partidul a avut în vedere faptul că atât sciziunea clasei muncitoare cât și existența a două orientări fundamentale în mișcarea muncitorească — una revoluționară, comunistă și una oportunistă, social-democrată — vor dura încă o perioadă lungă de timp. Pe de altă parte, P.C.G. a considerat că, în ciuda acestor deosebiri politico-ideologice adînci, existau interese comune puternice ale muncitorilor aflați sub influența oportunismului și ale mișcării muncitorești revoluționare împotriva dușmanului de clasă principal, marea burghezie. În sfârșit, P.C.G. a luat în seamă faptul că liderii social-democrați erau constrinși să aibă în vedere, în politica lor, componența preponderent proletară a bazei de masă a social-democrației. Lenin, care a înțeles importanța deosebită a acestei noi orientări pentru dezvoltarea ulterioară a strategiei și tacticii mișcării comuniste, a încurajat P.C.G. în înfăptuirea acestei politici și l-a ajutat în înlăturarea unor puternice tendințe sectariste, îndreptate împotriva politicii inaugurate de *Scrisoarea deschisă*. Lenin a definit această politică a P.C.G. ca un prim pas în direcția atragerii majorității clasei muncitoare.

O mare însemnătate pentru continuarea politicii de front unic și, de asemenea, o importanță principală pentru dezvoltarea strategiei și tacticii a avut-o lozincă guvernului proletar. În această direcție s-a evidențiat foarte clar strînsa legătură dintre problema unității de acțiune și cea a luptei pentru putere. Imediat după înfrîngerea, în 1920, a puciului lui Kapp de către lupta unită a clasei muncitoare, Wilhelm Pieck și alți membri ai conducerii P.C.G. s-au pronunțat pentru crearea unui guvern democratic, format din reprezentanți ai P.S.D.G., P.S.D.G. Independent și ai syndicatelor, asigurînd unui astfel de guvern o „opozitie loială“. În anii

1921—1922, într-o perioadă de avânt a mișcărilor de masă ale oamenilor muncii și de creștere a influenței în masă a P.C.G., exista din nou posibilitatea creării de guverne muncitorești în Germania, mai ales ca urmare a deținerii de către social-democrați și comuniști a majorității în unele parlamente ale landurilor. Se aveau în vedere guverne de coaliție între comuniști și social-democrați, care, bazându-se pe mișcarea de masă extraparlamentară, să înfrângă reacțiunea, să lărgească drepturile clasei muncitoare și ale organizațiilor acesteia, să slăbească pozițiile marii burghezii.

În timpul crizei revoluționare din toamna anului 1923 au fost create guverne muncitorești în Saxonia și Turingia, ca rezultat al coaliției dintre comuniști și social-democrații de stînga, pe baza majorității parlamentare. Formarea lor a demonstrat în practică realismul politicii de front unic a lui Lenin. Aceste guverne au fost însă răsturnate prin forța armată de către președintele social-democrat al imperiului. Aceasta a fost posibilă deoarece influența social-democraților de dreapta, pactizanți cu marea burghezie, nu a fost lichidată, iar social-democrații de stînga oscilau, în timp ce conducerea P.C.G. a dat înapoi în fața presiunii acestora. Gruparea Brandler-Thalheimer, care predomina în conducerea P.C.G., a subestimat necesitatea dezvoltării, în primul rînd a unității de acțiune cu muncitorii și activiștii social-democrați și a conducerii maselor, prin lupte progresive, în lupta pentru putere. Mai mult, ea și-a legat acțiunea de poziția liderilor social-democrați de stînga, care, la rîndul lor, căutau să se eschiveze de răspundere. Această tactică oportunistă a grupării Brandler-Thalheimer a periclitat independența politică și ideologică a P.C.G. și a dus la înfrîngeri.

Din această experiență — pozitivă și negativă — s-au desprins anumite concluzii pentru dezvoltarea, în continuare, a politicii de front unic a P.C.G. : înțelegerile privind unele acțiuni comune cu alte forțe politice nu trebuiau realizate cu prețul renunțării la principiile marxist-leniniste ; ele nu trebuiau să restrîngă libertatea de acțiune politică a partidului comunist și să limiteze posibilitățile sale de a critica ideologia și politica oportunistă îndreptată împotriva intereselor clasei muncitoare ; de regulă, era bine să se meargă pe linia înțelegerii cu conducerea social-democrate, dar accentul trebuia pus neconținut pe dezvoltarea mișcării de front unic în rîndul maselor ; influența forțelor proimperialiste, potrivnice frontului unic, putea fi paralizată, creîndu-se, astfel, posibilitatea unității de acțiune numai dacă în întreprinderi, localități, în organizațiile de jos ale social-democrației și în organizațiile de masă influențate de aceasta se realiza unitatea de acțiune, influențîndu-se, de pe această bază, conducerea acestora și reușind a se pune în mișcare forțele favorabile unității de acțiune.

Ca obstacole hotărîtoare în calea realizării unității de acțiune a clasei muncitoare s-au relevat, pe de o parte, politica imperialistă — mai ales prigoana anticomunistă și provocările, ca și legarea unor lideri social-democrați de dreapta de sistemul imperialist —, iar pe de altă parte concepțiile oportuniste din rîndurile social-democrației. Aceasta din urmă s-a putut baza pe un sistem organizatoric deosebit de eficient și ramificat al Partidului social-democrat, al „sindicatelor libere“, al cooperativelor și al altor organizații de masă, ceea ce i-a permis să influențeze și să

tuteleze milioane de oameni ai muncii. Aceste posibilități au fost mult amplificate prin noua poziție a social-democrației în statul burghez. Orice minimalizare a influenței și a posibilităților oportunismului s-a dovedit a fi o gravă greșeală.

În condițiile relativei stabilizări a capitalismului, care a început în Germania la sfârșitul anului 1923, a avut loc o rapidă refacere a imperialismului german, a crescut influența concepțiilor oportuniste în partidul social-democrat, toți factorii care adânceau sciziunea clasei muncitoare s-au amplificat considerabil, raportul de forțe între clase s-a deplasat mult în defavoarea proletariatului, iar pentru mișcarea muncitorească revoluționară s-au creat condiții mai grele de luptă împotriva unui dușman care devenea tot mai puternic. Aceasta însemna că și condițiile luptei pentru unitatea de acțiune a clasei muncitoare se schimbaseră și deveniseră mai complicate.

Pentru realizarea frontului unic, masele largi trebuiau lămurite în lupta lor de zi cu zi asupra necesității unității de acțiune, trebuia continuată lupta principală cu anticomunismul și demagogia reformistă a social-democrațiilor de dreapta, trebuiau atrași tot mai mulți membri și activiști social-democrați de partea frontului unic, trebuia să se exercite o puternică presiune de jos asupra vîrfurilor social-democrate de dreapta. Pentru aceasta era necesară o conducere de partid consecvent marxist-leninistă, care să fie apropiată de mase și care să fie atentă la noile probleme ale luptei de clasă. Era nevoie — mai ales în întreprinderi — de organizații de partid strîns legate de mase, capabile de acțiune, active. Tuturor acestor sarcini politice, organizatorice și ideologice le corespundea un unic partid de tip nou, în stare să-și însușească principiile leninismului și experiența bogată a partidului lui Lenin și care era în măsură să le aplice creator în condițiile concrete de luptă din Germania.

Formarea unei conduceri de partid consecvent marxist-leninistă, în frunte cu Ernst Thälmann, a determinat punerea în centrul activității sale a politicii juste de front unic, orientîndu-se spre formarea unui „bloc de stînga“, compus din comuniști, social-democrați și sindicaliști. Ea a inițiat desfășurarea unei mari mișcări populare pentru exproprierea fără despăgubire a principilor detronați de revoluția din noiembrie. Îndreptîndu-și lovitura principală împotriva reacțiunii externe, punînd pe primul plan problema luptei pentru democrație, împotriva reacțiunii monarhice și a celor vinovați de război, P.C.G. a reușit să creeze în rîndul social-democrației un puternic curent în favoarea frontului unic. Sub presiunea acestui curent, conducerile P.S.D.G. și sindicatelor, după ce mult timp se opuseseră cu hotărîre propunerilor repetate ale C.C. al P.C.G. cu privire la unitatea de acțiune, au trebuit, în sfîrșit, să le accepte. În cadrul acestei acțiuni, P.C.G. a revizuit și concluzia unilaterală privind realizarea frontului unic numai „de jos în sus“ rezultată din experiențele negative din anul 1923. Acțiunea a cuprins 14,5 milioane de cetățeni, dintre care 4 milioane alegători ai partidelor burgheze, în ciuda opoziției hotărîte a acestor partide. Această stare de lucruri a relevat puternica forță de atracție a clasei muncitoare asupra păturilor de mijloc, în condițiile unității de acțiune. Printr-un Congres al oamenilor muncii din decembrie 1926, P.C.G. și-a putut întări contactele cu anumite cercuri social-democrate de stînga, creștin-sociale și burghezo-democrate de stînga.

În cursul anilor 1925—1927, P.C.G. s-a adresat deseori P.S.D.G. și conducerii sindicatelor cu propuneri de acțiuni comune în interesul muncitorilor și împotriva uneltrilor forțelor reacționare. P.C.G. s-a declarat, în repetate rânduri, gata să sprijine guvernele și administrațiile de stat social-democrate sau să faciliteze constituirea lor, ca, de exemplu, la Berlin, Mecklenburg, Saxonia și Hamburg. Lătmotivul acestei inițiative comuniste pentru unitatea de acțiune era coalizarea tuturor forțelor proletare și democratice împotriva creșterii pericolului de dreapta. Unii lideri social-democrați au respins însă chiar de la început aceste propuneri, alții tratau doar de formă cu P.C.G., în timp ce ei, de fapt, erau de mult coalițați cu partidele burgheze. Și experiența din această perioadă a confirmat că unitatea de acțiune putea fi înfăptuită numai în măsura în care se stăvilea influența oportunistă în mase și se exercita o presiune de jos în sus asupra virfurilor social-democrate, pentru a le determina la unitate de acțiune.

Condiții foarte neprielnice pentru înfăptuirea unității de acțiune au apărut spre sfârșitul deceniului trei, cînd virfurile capitalului financiar s-au orientat spre restrîngerea democrației parlamentare și trecerea la forme de guvernămînt dictatoriale. Ele au adoptat măsuri represive teroriste împotriva mișcării muncitorești revoluționare, folosindu-se în acest scop de un guvern social-democrat. P.S.D.G. a încercat să se adapteze acestei alunecări spre dreapta. Astfel, la congresele din Magdeburg (1929) și Leipzig (1931)¹, președintele partidului, Otto Wels, a formulat teza că „fascismul și bolșevismul sînt frați!”, exprimîndu-și hotărîrea de a folosi dictatura împotriva „dreptei” și „stîngii”. Această teorie și practică anticomunistă a liderilor social-democrați de dreapta și poziția lor profund anticomunistă, în condițiile ignorării totale a pericolului fascist tot mai evident, a favorizat aprecierea în mod unilateral și superficial (răspîndită mai ales în anii 1929—1930) a acestei politici ca „social-fascistă”.

În pofida acestei situații, începînd din toamna anului 1929, P.C.G. a pus pe primul plan al preocupărilor sale lupta împotriva forțelor fasciste, în primul rînd a hitleriștilor. Rezoluția Biroului Politic al C.C. al P.C.G. asupra luptei împotriva fascismului (4 iunie 1930) și Declarația-program pentru eliberarea națională și socială a poporului german (august 1930) au stat la baza acțiunii hotărîte inițiate de P.C.G. împotriva forțelor fasciste, în special împotriva partidului nazist. Această poziție a favorizat inițierea frontului unic antifascist.

În condițiile creșterii pericolului fascist s-a trecut la o etapă nouă, superioară a luptei P.C.G. pentru unitatea de acțiune a clasei muncitoare. Punctul culminant al politicii de front unic a P.C.G. din timpul Republicii de la Weimar l-a constituit acțiunea antifascistă din 1932. Această acțiune a frontului unic a avut ca obiectiv imediat împiedicarea pătrunderii hitleriștilor în guvern. În acest scop, C.C. al P.C.G. a propus, în repetate rânduri, conducerii P.S.D.G. organizarea unor acțiuni comune sau paralele, printre care și aceea privind apărarea guvernului social-democrat din Prusia împotriva loviturii de stat inițiată de gruparea conservatoare con-

¹ Vezi *Protokoll. Sozial-demokratischer Parteitag, Magdeburg, 20—31 mai 1929*, Berlin, 1929, p. 14—16; *Sozialdemokratischer Parteitag in Leipzig (31 mai—5 iunie)*, Berlin, 1931, p. 19.

dușă de baronul von Papen și de generalul von Schleicher, în înțelegere cu hitleriștii. Pe baza acestei noi orientări tactice și a analizei diferențiate a diverselor forțe politice și a rolului lor în procesul de fascizare, de la care a pornit această nouă orientare, a fost pusă sub semnul întrebării teza eronată a „social-fascismului“, înlăturându-se, în mare măsură, efectul ei practic.

Prezentându-se scopurile acțiunii pe înțelesul maselor antifasciste, în concordanță și cu interesele mișcării social-democrate, s-a reușit, datorită îndeosebi activității organizațiilor de partid comuniste, inițierea multor acțiuni comune ale comuniștilor, social-democraților și ale altor antifasciști. Au putut fi create sute de comitete comune și comandamente de luptă, ca și formațiuni antifasciste de autoapărare, deși conducerea P.S.D.G. amănința cu excluderea pe toți membrii săi care colaborau cu comuniștii.

Succesele mișcării de front unic în cadrul acțiunilor antifasciste pot fi explicate, în primul rând, prin schimbarea raportului de forțe dintre P.C.G. și P.S.D.G. în cadrul mișcării muncitorești. În timp ce P.C.G. a obținut la alegerile pentru Reichstag din decembrie 1924 doar 34% din numărul voturilor acordate P.S.D.G., la alegerile din noiembrie 1932 a obținut aproape 83%. La Berlin și în alte regiuni industriale dezvoltate P.C.G. a obținut mai multe voturi decât P.S.D.G. Începând cu anul 1928, numărul de voturi obținut de P.C.G. a crescut considerabil, în timp ce P.S.D.G. a înregistrat un vizibil regres. Totuși, în condițiile în care social-democrații dominau „sindicatele libere“, P.C.G., deși avea o mare influență asupra maselor, nu era în măsură să organizeze acțiuni de masă extraparlamentare de amploare, ca, de exemplu, o grevă generală politică, fără sau împotriva voinței conducerii P.S.D.G. Această experiență demonstrează că, în cazul unei sciziuni politico-ideologice adânci a clasei muncitoare, forța chiar și a unui partid comunist puternic poate deveni pe deplin efecace numai prin realizarea unității de acțiune.

Experiența acțiunii antifasciste a demonstrat, de asemenea, că interesele comune ale comuniștilor și social-democraților, creștinilor și democraților burghezi în vederea apărării drepturilor și libertăților democratice reprezintă baza cea mai solidă a unității de acțiune. Necesitatea apărării împotriva terorii fasciste, în special, a creat cele mai puternice legături între forțele antifasciste, grăbind trecerea la forme organizate ale luptei comune. Orientarea spre obiective și revendicări cu caracter clar antifascist și democratic a contribuit în mod hotărâtor la realizarea unității de acțiune.

Experiența acțiunii antifasciste a confirmat, în cele din urmă, că un front unic cuprinzător, ancorat în mase, poate fi realizat numai dacă lupta pentru libertate și democrație se împletește în mod just cu lupta pentru interesele materiale de fiecare zi ale maselor.

Mișcarea de front unic, desfășurată sub semnul acțiunii antifasciste, inspirată și transpusă în viață de P.C.G., a putut stăvili în mare măsură teroarea fascistă din vara anului 1932. Ea a contribuit în mod hotărâtor la regresul politic sensibil al hitleriștilor din toamna anului 1932 și la prăbușirea guvernului profascist al lui Papen, a influențat modificarea raportului dintre forțele politice și a frânat, într-o oarecare măsură, procesul de fascizare a Germaniei. Ea a demonstrat posibilitatea de a rezista cu succes reacțiunii fasciste chiar în condițiile unui raport de forțe defavorabil, res-

pingînd-o și apărînd cele mai importante drepturi și libertăți democratice. Totodată, a demonstrat că aceste succese pot fi de durată și pot duce la victoria asupra forțelor fasciste numai în condițiile realizării unității de acțiune a tuturor organizațiilor și partidelor clasei muncitoare. În perioada acțiunii antifasciste, influența P.C.G. în rîndul maselor a atins cel mai înalt punct din întreaga perioadă 1918—1945.

O deosebită importanță pentru politica de front unic a P.C.G. a constituit-o faptul că în cadrul social-democrației acționau două orientări de clasă. Deși linia proletară a considerat posibilă, în tot acest timp, realizarea frontului unic, ea nu s-a putut impune înainte de anul 1945. Determinantă pentru politica social-democrației a fost întotdeauna linia de clasă burgheză, reprezentată de liderii de dreapta, caracterizată prin anticomunism, printr-o ideologie și politică de colaborare între clase. Poziția de clasă burgheză a principalilor lideri social-democrați a determinat nerealizarea unor acțiuni de luptă ale maselor și a unității de acțiune cu comuniștii. Referindu-se la consecințele acestei politici, Maurice Thorez a putut spune, pe drept cuvînt, că „social-democrația germană a preferat să fie îngropată sub ruinele Republicii de la Weimar decît să-și dea consimțămîntul la frontul unic al clasei muncitoare”². Forțele social-democrate de stînga nu au putut determina o schimbare a cursului, deoarece erau, la rîndul lor, sub influența unor concepții anticomuniste, acționau inconsecvent împotriva liderilor de dreapta și indecis pentru frontul unic.

Odată cu instaurarea dictaturii fasciste a lui Hitler au apărut condiții și sarcini cu totul noi, dar și posibilități de luptă noi pentru realizarea unității de acțiune a clasei muncitoare. Chiar și social-democrația a fost constrînsă acum să adopte o poziție de luptă împotriva regimului existent, în condițiile în care syndicatele fuseseră interzise. Pentru comuniști, pentru reformiști, precum și pentru toți democrații și chiar pentru anumiți conservatori adversari ai nazismului exista acum un obiectiv comun : doborîrea dictaturii fasciste și revenirea la rînduilele democratice. Sub impresia consecințelor catastrofale ale anticomunismului și a eșecului teoriei și practicii reformiste, mulți social-democrați au început să se pronunțe cu hotărîre pentru ideea frontului unic.

Pentru a duce mai departe, în noile condiții, politica de front unic, P.C.G. a tras concluziile necesare cu privire la aprecierea social-democrației, la politica frontului unic și la formele și metodele muncii în mase, precum și la înlăturarea unor puternice tendințe dogmatice și sectare. Deosebit de important a fost faptul că în lupta împotriva fascismului P.C.G. s-a putut baza pe experiența partidelor comuniste din Franța, Austria și Spania. Pentru elaborarea, în continuare, a politicii P.C.G. de o mare însemnătate au fost dezbaterile și hotărîrile Congresului al VII-lea al Cominternului. Aplicarea concluziilor de ordin general ale Congresului la condițiile concrete din Germania și elaborarea, pe baza acestora, a politicii și tacticii P.C.G. au constituit sarcina așa-numitei Conferințe de la Bruxelles a P.C.G., din octombrie 1935.

² M. Thorez, *Die Volksfront für Brot, Freiheit und Frieden. Die Erfolge der antifaschistischen Einheitsfront in Frankreich* (VII. Weltkongress der Kommunistischen internationale). Rede, gehalten in der 17. Sitzung des Kongresses (3 august 1935), Strassburg, p. 9.

La conferința de la Bruxelles, P.C.G. a aplicat pentru prima dată în totalitate teoria despre revoluție a lui Lenin la condițiile luptei de clasă din Germania, definind calea prin care clasa muncitoare poate să-și realizeze unitatea, să-și câștige aliații, să înfrângă imperialismul german și să cucerească, în cele din urmă, puterea politică. În centrul discuțiilor politico-teoretice ale conferinței s-a aflat problema creării frontului unic al clasei muncitoare, cheia rezolvării tuturor celorlalte probleme. Frontul unic constituia, în special, premisa esențială pentru o unire largă a tuturor adversarilor nazismului în vederea doborârii dictaturii fasciste și instaurării unei orînduiri democratice. În centrul politicii de front unic, conferința a pus interesele comune pentru menținerea păcii, pentru apărarea și lărgirea intereselor sociale și economice elementare, precum și a drepturilor și libertăților democratice. Conferința a elaborat și propus social-democraților, sindicatelor, muncitorilor creștini și fără de partid lozinci și revendicări corespunzătoare. Ea a considerat lupta pentru realizarea unității sindicale și refacerea sindicatelor libere unitare ca o componentă principală a luptei pentru frontul unic.

Conferința de la Bruxelles a arătat că scopul strategic cel mai apropiat îl constituiau răsturnarea guvernului fascist-hitlerist, crearea unei Germanii noi, libere și democratice și formarea unui guvern al frontului unic proletar, al frontului popular antifascist sau al unei forțe populare democratice în altă formă. Orientîndu-se în acest fel, Conferința de la Bruxelles arăta deja că ea considera politica frontului unic ca parte componentă a liniei generale a P.C.G. nu numai în timpul dictaturii fasciste, ci și într-o Germanie nouă, democratică. În hotărârile conferinței privind politica frontului unic se îmbinau deci țelurile democratice generale ale unității de acțiune cu interesele de perspectivă ale clasei muncitoare.

Conferința de la Bruxelles a indicat calea spre realizarea unui partid unic al clasei muncitoare, în condițiile concrete din Germania. În legătură cu aceasta, în rezoluția conferinței se specifica: „Plecînd de la convingerea că lupta proletariatului necesită crearea unui partid politic de masă unic al clasei muncitoare, partidul comunist militează pentru cucerirea tuturor muncitorilor cu conștiință de clasă în favoarea acestei idei. Experiența amară pe care clasa muncitoare germană a trăit-o prin înfrîngerea ei și victoria fascismului a trezit în ea năzuința reunificării într-un partid politic de masă unic”³. După cum se sublinia în rezoluție, un astfel de partid putea fi creat numai prin restabilirea unității de acțiune și ca rezultat al luptei comune a comuniștilor și social-democraților. Această experiență de luptă a dat posibilitate social-democraților să câștige poziții pe linia marxismului revoluționar și a unei politici de clasă consecvente.

După Conferința de la Bruxelles, P.C.G. a început să pună în practică hotărârile sale atît în Germania cît și în emigrație. În timp ce comuniștii și social-democrații au trecut la acțiuni comune, atît pe plan local cît și regional, liderii social-democrați de dreapta au continuat să saboteze crearea frontului unic. În cadrul Biroului de la Paris, ce se formase din inițiativa P.C.G., în vederea pregătirii frontului popular în Germania, au lucrat împreună comuniști ca Wilhelm Pieck (care la Conferința de la Bruxelles

³ *Revolutionäre deutsche Parteiprogramme. Vom Kommunistischen Manifest zum Programm des Sozialismus*, editat de L. Berthold și E. Diehl, Berlin, 1964, p. 141.

a fost ales în fruntea P.C.G. în locul lui Ernst Thälmann, întemnițat) și social-democrați ca Rudolf Breitscheid. Comuniști și social-democrați, oameni ai muncii fără de partid, creștini luptau în mari organizații de rezistență cuprinzând reprezentanți ai diferitelor clase și păături sociale; unele dintre ele au activat până la zdrobirea fascismului hitlerist, iar nucleele lor erau formate din organizațiile ilegale ale P.C.G.

Prin hotărârile Conferinței de la Berna, din ianuarie 1939, platforma unității de acțiune a devenit mai largă și mai puternică. Conferința a prezentat un program pentru o republică nouă, democratică, care ținea seama și de propunerile social-democraților și burgheziei, adversari ai lui Hitler, cu privire la organizarea Germaniei după prăbușirea dictaturii fasciste. În felul acesta, Conferința de la Berna a dat un răspuns principial și complet asupra problemei privind înfățișarea Germaniei în viitor. S-au fixat bazele unei democrații care urma să asigure maselor, conform rolului lor istoric, o influență hotărâtoare, facilitând realizarea unității de acțiune dintre comuniști și social-democrați.

Conferința de la Berna a relevat și dezvoltat problema ridicată de Conferința de la Bruxelles cu privire la crearea unui partid unic al clasei muncitoare germane. În rezoluția conferinței se specifica: „C.C. al P.C.G. pune în discuție în fața întregii clase muncitoare germane problema creării partidului unic și cere, în special comuniștilor și social-democraților, să-și expună punctul de vedere în această problemă, să se înțeleagă, iar în cazul în care colaborarea dintre o organizație social-democrată și o organizație comunistă (întreprindere, localitate etc.) are la bază o concepție unică, să se creeze organizații unitare ale viitorului partid unic al clasei muncitoare germane.

Conferința de la Berna a P.C.G. se adresează cu propunerile sale privind crearea frontului unic și partidului unic atât conducerii de partid cât și celorlalți conducători ai emigrației social-democrate”⁴.

Această orientare a impulsionat lupta comună a comuniștilor și social-democraților în cadrul organizațiilor de rezistență antifascistă ilegale. În ciuda poziției anticomuniste rigide a conducătorilor social-democrați de dreapta, această conlucrare a continuat să se dezvolte între anii 1943 și 1945 în cadrul mișcării Germania liberă, ca și în diferite asociații din emigrație.

Hotărârile Conferinței de la Berna și înfăptuirea lor au constituit baza politico-teoretică și premisa practică a hotărârilor și acțiunilor P.C.G. din anii '40, care au contribuit la realizarea efectivă a unității de acțiune dintre P.C.G. și P.S.D.G. în 1945—1946, la pregătirea unirii acestora, precum și la pregătirea revoluției democrat-populare. În felul acesta, elaborarea și înfăptuirea politicii P.C.G. de unire a clasei muncitoare au cunoscut realizarea sa deplină, devenind o componentă inalienabilă a liniei sale generale.

⁴ *Ibidem*, p. 186.

Considerații privind dezvoltarea mișcării muncitorești internaționale la începutul secolului al XX-lea. (1900-1914)

NICOLAE COPOIU

Scrierea istoriei mișcării muncitorești internaționale este de neconceput fără contribuția istoriografică din fiecare țară unde s-a dezvoltat o asemenea mișcare. Pe această linie, istoriografia românească a înregistrat în ultimii ani, prin apariția mai multor lucrări, un pas important înainte pe calea îmbinării studierii istoriei patriei cu studierea istoriei universale. Studii și lucrări consacrate istoriei Internaționalei I, Comunei din Paris, Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, Revoluției proletare din Ungaria (1919), mișcării de rezistență în timpul celui de-al doilea război mondial etc., oferă cititorului posibilitatea de a cunoaște momente importante din istoria mișcării muncitorești internaționale din diferite etape istorice.

Evident, fiecare etapă de dezvoltare din istoria mișcării muncitorești internaționale a avut anumite trăsături caracteristice. În chip dialectic, totdeauna acestea au reflectat pe de o parte experiența acumulată în perioada anterioară, iar pe de altă parte au creat premise pentru cristalizarea principalelor trăsături ale etapei următoare. Este neîndoelnic că perioada de la începutul secolului nostru, pînă la declanșarea primului război mondial, reprezintă o etapă distinctă în mișcarea muncitorească internațională, atît în raport cu perioada de la sfîrșitul secolului trecut, cît, mult mai evident, în raport cu etapa inaugurată de victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie în Rusia. Și tot atît de adevărat este că noua etapă de dezvoltare a mișcării muncitorești internaționale după primul război mondial poate fi înțeleasă, în caracteristicile ei fundamentale, numai luîndu-se în considerare, odată cu noile elemente aduse de victoria primei revoluții socialiste, și *moștenirea* politico-ideologică și organizatorică cîștigată în perioada premergătoare primului război mondial. Originile, cauzele și trăsăturile avîntului revoluționar din diferite țări, în anii 1918—1920, de exemplu, trebuie căutate nu numai în greutățile războiului și în ecoul victoriei revoluției socialiste din Rusia, ci în primul rînd în evoluția social-economică a fiecărei țări precum și în anii de îndelungată pregătire ideologică și politică desfășurată în cadrul partidelor și al mișcării muncitorești din fiecare țară, înainte de 1914.

Din acest punct de vedere trebuie subliniat faptul că trăsăturile caracteristice ale mișcării muncitorești internaționale erau în fond expresia

însușită a trăsăturilor caracteristice ale dezvoltării social-economice și ale activității partidelor socialiste din fiecare țară, luată în parte. Mișcarea muncitorească a cunoscut în fiecare țară un drum propriu de dezvoltare, determinat de condițiile concrete în care a luat naștere, a crescut și s-a afirmat proletariatul respectiv. Au existat, desigur, în cadrul relațiilor internaționaliste dintre organizațiile proletariatului din țări diferite influențe ale unora asupra altora și-au împărtășit reciproc experiența s-au sprijinit dar acestea constituie numai o caracteristică a dezvoltării mișcării muncitorești internaționale și nicidecum un factor esențial pentru existența și dezvoltarea luptei clasei muncitoare pe plan național.

Locul unui partid al clasei muncitoare în mișcarea muncitorească internațională trebuie determinat în primul rând prin raportarea la rolul lui în viața social-politică a țării sale și numai după aceea prin luarea în considerare a influențelor pe care, eventual, le-a răspândit în afară sau le-a receptat din afară. Din acest punct de vedere în mișcarea muncitorească au existat, încă de la începuturile existenței sale, mai multe experiențe, nu numai una singură, generalizată.

De aceea, vom încerca în studiul de față să desprindem principalele trăsături ale mișcării muncitorești internaționale de la începutul veacului nostru, atât prin ceea ce s-a exprimat în manifestările comune (cum au fost, de pildă, congresele Internaționalei a II-a), cât și prin ceea ce s-a manifestat în cadrul fiecărui partid. Este un lucru cunoscut că, pentru istoriografia noastră, unghiul de vedere deschis spre mișcarea muncitorească internațională se află în România, în mișcarea muncitorească din țara noastră. Beneficiem în această situație, din fericire, de o bogată literatură documentară existentă la începutul veacului nostru în presa socialistă și muncitorească din România, ale cărei calități privind atât latura informativă cât și cea interpretativă s-au dovedit, în mare parte, rezistente în fața timpului. Beneficiem, totodată, de perspectiva istorică a timpului lung care s-a scurs, în care mișcarea muncitorească internațională și-a continuat drumul său ascendent, marcat îndeosebi de victoria revoluțiilor socialiste în 14 țări ale lumii. La temelia statelor socialiste se află, indiscutabil, o bogată armătură creată de clasa muncitoare din țările respective prin luptele și activitatea ei dintr-o îndelungată perioadă anterioară, inclusiv în anii dinaintea primului război mondial. Căci mișcarea muncitorească a avut o influență importantă, iar în unele cazuri chiar determinantă, în realizarea progresului social-politic general, încă înainte de cucerirea puterii politice de către clasa muncitoare. În ce privește perioada istorică de care ne ocupăm, în timpul acesteia, mișcarea muncitorească, prin partidele ei socialiste, prin organizațiile ei sindicale, a ridicat problemele cele mai importante, proprii fiecărei țări și a militat pentru rezolvarea lor, reușind să obțină, prin eforturile și prin jertfele sale, cuceriri importante pentru dezvoltarea generală a societății.

★

După mai bine de o jumătate de veac de dezvoltare, mișcarea muncitorească și socialistă internațională a pășit în secolul al XX-lea având trăsăturile unei redutabile forțe social-politice în cadrul societății moderne. În aproape toate țările Europei și în mai multe țări din celelalte continente, proletariatul își avea organizații politice, de clasă — partide

socialiste — și organizații profesionale — sindicate —, care jucau un rol important în viața social-politică a țărilor respective.

Teoria marxistă s-a răspândit în numeroase țări ale lumii, dar modul de percepere a ideilor socialismului științific, de aplicare a lor a fost determinat în toate cazurile de condițiile social-politice, economice și culturale din țara respectivă. Așa cum de mai multe ori atrăseseră atenția Marx și Engels, așa cum V. I. Lenin avea să illustreze în modul cel mai strălucit după dispariția lui Marx și Engels, teoria marxistă trebuia înțeleasă în esență și spiritul ei, socialiștii din diferite țări acționând prin adaptarea principiilor socialismului științific la situația concretă. Din această cauză formele de luptă ale proletariatului și obiectivele sale imediate aveau un caracter diferit de la țară la țară.

O trăsătură caracteristică mișcării muncitorești și socialiste internaționale în pragul veacului nostru a fost afirmarea reformismului în majoritatea partidelor și organizațiilor clasei muncitoare. Reformismul s-a exprimat în tendința unor lideri ai partidelor socialiste de a *colabora* cu partidele burgheze, radicale sau liberale, în scopul câștigării unor reforme favorabile proletariatului. Se știe că partidele socialiste încă de la apariția lor erau partide eminamente de *opозиție*, lupta lor viza obiective privind transformări social-economice care nu se conciliau cu politica guvernelor burgheze.

Succesele parlamentare ale partidelor socialiste într-o serie de țări au determinat o anumită *apropiere* a acestor partide ale clasei muncitoare de puterea politică, guvernamentală. Deputații socialiști, prin însăși rațiunea prezenței lor în parlament, erau puși în situația de a participa la elaborarea legilor, la aprobarea sau respingerea lor. Unele legi, în special cele de ocrotire a muncitorilor, erau propuse chiar de socialiști. Pentru a obține votarea lor, deputații socialiști au intrat și ei în complicatul joc parlamentar, al concesiilor, al compromisurilor, al manevrelor. Astfel, la începutul veacului nostru, într-o serie de țări s-au realizat reglementări privind asigurarea muncitorilor, durata zilei de lucru, lărgirea dreptului de vot etc. care toate la un loc au reprezentat în primul rînd rezultatul presiunii generale pe care o exercita lupta proletariatului. În unele țări, împrejurări social-politice specifice țărilor respective au determinat partidele burgheze să invite pe socialiști să facă parte din guvern. Așa a fost cazul intrării socialistului Millerand în guvernul francez, în iulie 1899, mai târziu, în 1911, o situație asemănătoare a fost pe punctul de a se produce în Italia, iar în 1913, în Olanda. În țara noastră cîțiva lideri ai Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România, nelegați de clasa muncitoare, inconsecvenți din punct de vedere politic și ideologic, invocînd condițiile unei țări mai înapoiate, în care, după teoria lor, socialismul nu se putea manifesta, au preferat să intre direct în partidul liberal.

Cum era de așteptat, această *trădare* a principiilor socialismului — principii care preconizau lupta proletariatului pentru transformare revoluționară a societății — a dat naștere la o ripostă energică în rindurile clasei muncitoare.

În fiecare partid al clasei muncitoare au avut loc, într-o măsură mai mare sau mai mică, delimitări și precizări de poziție în funcție de raportul de forțe dintre reformiști, adepți ai colaborării de clasă, și revoluționari. Acest proces, deși este caracteristic întregii mișcări muncitorești inter-

naționale, a cunoscut trăsături proprii în fiecare țară. Lupta împotriva reformismului, deși a marcat succese importante în unele țări (de pildă, în Rusia — prin crearea în 1903 a partidului bolșevic condus de V. I. Lenin, în România — prin reorganizarea în 1910 a partidului clasei muncitoare, în Bulgaria — prin întărirea partidului revoluționar al țesnicilor, în Italia — prin excluderea unor reformiști din partid în 1912 etc.), iar pe plan internațional reformismul a fost blamat la Congresul Internaționalei a doua de la Amsterdam (1904), totuși nu s-a ajuns la înlăturarea reformismului din mișcarea muncitorească internațională. Ideea colaborării de clasă, promovată în practică mai mult sau mai puțin voalat în mai multe țări (Germania, Italia, Belgia, Olanda ș.a.) înainte de 1914, avea să capete o dimensiune tragică o dată cu declanșarea războiului imperialist, când o serie întreagă de conducători ai partidelor socialiste au trecut *deschis* în tabăra burgheziei. Războiul a constituit examenul principal pe care l-a dat fiecare partid sau organizație muncitorească în lupta sa cu reformismul.

După cum se știe, lupta împotriva reformismului nu s-a desfășurat în nici un alt partid înainte de 1914, cu atita energie, clarviziune și principialitate ca în mișcarea revoluționară din Rusia. Această situație a fost determinată de realitățile concrete ale Rusiei țariste, unde lupta pentru doborârea autocrației a avut loc în valuri succesive; după ce a trecut prin revoluția din 1905—1907, ea avea să fie încununată nu numai de definitivă prăbușire a vechiului regim, ci și de victoria revoluției socialiste în această țară, marcându-se astfel, în 1917, începutul unei ere noi în istoria omenirii, era triumfului socialismului. Activitatea partidului bolșevic, partid de tip nou, plămădit de V.I. Lenin, s-a desfășurat pe fundalul luptelor revoluționare ale proletariatului din Rusia, lupte care ofereau o experiență foarte bogată în acel moment istoric pentru înțelegerea și aplicarea principiilor socialismului științific, a marxismului. Având în frunte un cîrmaci genial, partidul revoluționar de tip nou din Rusia s-a călit în lupta împotriva reformismului, reprezentat de menșevici. Leninismul a devenit încă de la începutul secolului exponentul principal al curentului marxist în mișcarea muncitorească internațională. Unele idei leniniste au pătruns în mișcarea muncitorească din diferite țări, între care și în România, înainte de anul 1914. Totuși, lupta împotriva reformismului nu a dus și la înfrîngerea acestuia pe plan internațional. Datorită unor factori — obiectivi și subiectivi — reformismul a rămas un curent încă destul de puternic în mișcarea muncitorească din unele țări.

Lupta împotriva reformismului a fost împiedicată în unele țări de dorința de a păstra cu orice chip unitatea de luptă a clasei muncitoare. Existența mai multor organizații ale clasei muncitoare într-o țară era socotită ca o lezare a intereselor generale ale proletariatului din țara respectivă. Fără îndoială că principiul unității organizatorice a clasei muncitoare este fundamental pentru asigurarea succesului în luptă, dar când unitatea organizatorică este numai aparentă — cum a fost cazul în mai multe țări înainte de 1914 —, evident că apărarea ei cu prețul concesiilor principiale a devenit și mai păgubitoare. *Delimitarea*, pentru care a luptat Lenin încă de la începutul veacului, a fost un proces care s-a accentuat în unele țări la începutul războiului și s-a realizat prin crearea partidelor comuniste după încheierea acestuia.

Aprecierea făcută de V. I. Lenin existenței Internaționalei a doua — o epocă de dezvoltare în *lărgime* a mișcării socialiste — reprezintă caracterizarea ei cea mai fidelă. Într-adevăr, această dezvoltare extensivă a avut ca urmare în unele partide o slăbire a fermității ideologice, de clasă și creșterea inevitabilă a *reformismului*, concepție străină ideologiei revoluționare a clasei muncitoare.

Referindu-se la răspîndirea socialismului și dincolo de Europa, Vandervelde remarcă la Congresul de la Stuttgart: „În Argentina socialismul crește. Însăși Japonia a început să introducă în țară nu numai mașinismul și trenuri, ci, pe lângă «Capitalul» lui K. Marx, și statutele Internaționalei. Însăși Africa e reprezentată la acest congres prin exploatații barurilor, aurului și diamantelor”¹.

Cîteva cifre sînt edificatoare în această privință. Partidul social-democrat din Germania număra în martie 1913, 982 850 membri²; la alegerile parlamentare din ianuarie 1912 — ultimele pînă la declanșarea primului război mondial — social-democrația germană a înregistrat un succes răsunător, trimițînd 110 deputați în Reichstag. Exprimîndu-și admirația pentru triumful electoral al partidului clasei muncitoare din Germania, socialiștii români considerau însă mai semnificativ decît „numărul scaunelor cucerite”, numărul de voturi „al aderenților strînși în jurul steagului roșu”³. În Germania sindicatele reuneau 3 661 000 membri⁴. Socialiștii francezi aveau 76 deputați în parlament (în 1910), iar în sindicate erau înscrși peste un milion de membri. Cifre mari de membri cunoșteau și partidele socialiste și sindicatele din Italia, Austria, S.U.A., Belgia, Anglia, Suedia, Danemarca etc.

O trăsătură importantă a partidelor socialiste înainte de primul război mondial a reprezentat-o lupta parlamentară. De regulă, forța unui partid era măsurată după numărul deputaților trimiși în parlament, deși de cele mai multe ori, după cum s-a dovedit ulterior, acest număr nu exprima numai forța clasei muncitoare din țara respectivă, ci și mecanismul sistemului electoral — măsura mai mare sau mai mică în care masele aveau posibilitatea să participe la alegerile parlamentare. În 1910, în parlamentele a 14 țări din Europa erau 498 deputați socialiști (Austria — 88, Germania — 84, Italia — 44, Anglia — 40, Suedia — 36, Belgia — 34, Danemarca — 24, Norvegia — 11 etc.)⁵.

Deși partidele clasei muncitoare au înregistrat aceste succese în țările Europei, problema răspîndirii socialismului a fost subestimată de conducerea Internaționalei a doua care avea o atitudine rigidă, de neînțelegere a mișcărilor revoluționare care nu se „încadrau” în formele „clasice” din occidentul Europei. O serie de lideri, cunoscuți pentru ideile lor reformiste, ca Legien, Bernstein ș.a., considerînd revoluția rusă din 1905—1907 drept o copie a revoluțiilor antifeudale din secolele XVII—XIX, fără nici o legătură cu lupta proletariatului, socoteau că conducătorul ei firesc trebuia să fie burghezia⁶. În lupta pentru combaterea

¹ „România muncitoare” nr. 25, din 19—26 august 1907.

² „România muncitoare” nr. 71, din 22 septembrie 1913.

³ „România muncitoare” nr. 2, din 5 ianuarie 1912.

⁴ „România muncitoare” nr. 61, din 18 august 1913.

⁵ „România muncitoare” nr. 40, din 25 iulie 1910.

⁶ *Istoria vtorogo Internaționala*, vol. II, p. 162.

acestui punct de vedere se cădea însă uneori în cealaltă extremă, socotindu-se că mijloacele revoluției ruse puteau fi transpuse mecanic și în țările din occidentul Europei. O mișcare revoluționară de amploarea aceleia din China nu a fost înțeleasă, de asemenea, de o serie de lideri ai Internaționalei a doua. În unele partide socialiste revoluționare s-a înțeles însă însemnătatea istorică a revoluției chineze. Astfel în organul central al Partidului Social-Democrat din România s-a evidențiat, în aprecieri semnificative, însemnătatea istorică a revoluției chineze : „Revoluția chineză — scria „România muncitoare“ la 9 februarie 1912 — este unul din cele mai mari evenimente istorice la care asistăm. China dezvoltată... își va forma și o puternică armată națională care va impune respect europenilor, care nu vor mai îndrăzni să sperie 400 de milioane cu opt mii de soldați europeni... Reușita revoluției chineze e un eveniment extraordinar de mare și ne arată mai clar ca niciodată, că totul, dar absolut totul, ne îndreaptă azi spre societatea socialistă”⁷.

Fără îndoială, fiecare partid avea problemele sale specifice, obiective concrete de luptă. Totuși unele dintre aceste probleme au interesat toate sau aproape toate partidele socialiste, astfel încât aceste probleme au putut constitui obiectul unor dezbateri în comun în cadrul congreselor Internaționalei a doua sau în cadrul unor reuniuni regionale, cum au fost, de pildă, conferințele socialiste interbalcanice. Dintre problemele care au solicitat atenția generală a socialismului internațional, lupta împotriva militarismului, a pericolului declanșării unui război general a ocupat primul loc în cadrul dezbaterilor internaționale. Această problemă a figurat pe ordinea de zi a congreselor Internaționalei a doua de la Stuttgart (1907), de la Copenhaga (1910) și a constituit obiectul congresului extraordinar de la Basel (noiembrie 1912).

Printr-o ironie a istoriei, tocmai atitudinea față de război a determinat falimentul Internaționalei a doua în anul 1914.

În mai multe țări ale Europei lupta pentru introducerea votului universal (Belgia, Ungaria, România etc.) a fost un obiectiv important pe care l-au urmărit partidele socialiste din țările respective. Ideea că socialismul se va impune pe cale parlamentară era întreținută de marile succese electorale ale socialiștilor germani, francezi, italieni, austrieci, belgieni etc. În ultimă instanță, însă, aceste succese s-au dovedit a fi *iluzorii*, ele fiind plătite cu concesii neprincipiale făcute burgheziei, fapt care avea să iasă la suprafață în 1914, când sute de deputați socialiști, insuficient înarmați cu ideologia revoluționară a clasei muncitoare, au trecut de partea burgheziei, susținând guvernele capitaliste în acțiunea lor criminală de dezlănțuire a războiului european.

Pentru a putea vorbi despre rolul Internaționalei a doua în dezvoltarea mișcării muncitorești este nevoie să răspundem la cel puțin două întrebări : *prima*, se referă la însemnătatea sau lipsa de însemnătate a existenței în sine a Internaționalei, cu alte cuvinte valoarea istorică a actelor și acțiunilor acestei organizații ; a doua întrebare privește legătura directă și concretă dintre Internaționala a doua cu mișcarea muncitorească din fiecare țară.

⁷ „România muncitoare“ nr. 11, din 9 februarie 1912.

Internaționala a doua a apărut și a ocupat scena istoriei mișcării muncitorești timp de un sfert de veac (de la 1889 până în 1914), într-o perioadă relativ pașnică, lipsită, dar nu întru totul, de conflicte armate majore. Asemenea conflicte au existat dar ele nu s-au produs în Europa (până în 1912), din care cauză majoritatea partidelor socialiste nu au fost afectate. De ce s-a născut Internaționala a doua? Ce cauze profunde care țineau de dezvoltarea mișcării muncitorești au stat la temelia noii organizații?

Internaționala a doua a luat ființă ca rezultat al unei festivități (aniversarea Revoluției franceze din 1789). Când spunem că a luat ființă exprimăm deja prea mult, căci ea *n-a ființat* ca organizație constituită până în 1900. Până la această dată au avut loc mai multe reuniuni sau întâlniri numite congrese, la care au participat delegați, invitați ai partidelor socialiste din toată lumea. În afara acestora, Internaționala a doua nu a existat ca organ, ca for constituit. Ea a existat ca o idee, ca o formulă care exprima spiritul solidarității proletariatului de pretutindeni în lupta sa împotriva exploatării, pentru o viață mai bună, pentru eliberare.

Dacă crearea Internaționalei a doua a fost mai mult sau mai puțin întimplătoare, formele în care ea și-a început activitatea au corespuns stadiului de dezvoltare a mișcării muncitorești în majoritatea țărilor unde se înființaseră sau erau în curs de organizare partide muncitorești și socialiste, motiv pentru care aceste forme au fost acceptate, utilizate și chiar perfecționate. Căci momentul apariției Internaționalei a coincis, în general, cu perioada de creare a partidelor clasei muncitoare în numeroase țări⁸. Reflectând procesele interne de dezvoltare a vieții social-economice specifice fiecărei țări, partidele socialiste s-au născut, de regulă, în cele mai avansate țări ale lumii.

Dar tabloul general al apariției partidelor socialiste are nevoie de unele explicații. Nu toate partidele socialiste erau de aceeași forță, nu toate s-au născut la fel de viguroase în țările lor. Fiecare partid socialist era produsul condițiilor proprii social-economice și politice din țara respectivă. În unele țări, de pildă în Franța, Anglia, S.U.A., erau mai multe grupări socialiste. Acolo unde dreptul de vot era mai larg, partidele socialiste, prin marea forță de atracție pe care o exercitau, au reușit să trimită în parlamentele respective un număr relativ mare de deputați. În unele partide marxismul nu era recunoscut însă ca singura ideologie a clasei muncitoare. În sfârșit, însuși modul de constituire a partidelor socialiste a fost diferit de la țară la țară. Subliniem aceste aspecte ale creării partidelor socialiste pentru a atrage atenția asupra faptului că Internaționala a doua nici nu *putea* să fie mai mult sau altceva decât ceea ce a fost: o modalitate de informare, de colaborare și intrajutorare a organizațiilor de clasă ale proletariatului din diferite țări.

De obicei, activitatea Internaționalei se identifică cu congresele ei, ceea ce nu este greșit, deși nu este complet, căci dacă Internaționala a înregistrat o activitate, ca organism de sine stătător, aceasta s-a materializat cu deosebire în acele manifestări grandioase care au fost cele nouă congrese ale sale.

⁸ Vezi: Traian Caraciuc, *Formarea partidelor clasei muncitoare — eveniment important în dezvoltarea mișcării muncitorești în a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, în „Anale de istorie”, nr. 4/1971, p. 111—126.

Faptul că ideea organizării periodice a unor congrese a fost primită cu entuziasm de conducătorii clasei muncitoare se datora principiului internaționalist, solidarității de clasă a proletariatului. Tinerile partide socialiste simțeau efectiv nevoia cunoașterii reciproce a activității lor, a dezbaterii unor probleme de interes general, a sprijinirii și întrajutorării în timpul acțiunilor revendicative. Antrenate direct în luptele politice din țările lor, partidele socialiste, care se aflau permanent în opoziție, s-au întâlnit cu o serie de probleme cărora trebuiau să le dea răspuns, în spiritul principiilor socialismului științific.

În acest sens congresele Internaționalei a doua au avut însemnătatea lor istorică. La congrese, încă de la început, s-a statornicit obiceiul ca fiecare delegație să prezinte o dare de seamă despre activitatea și problemele partidului sau organizației pe care o reprezenta. Participanții la congrese aveau în felul acesta posibilitatea de a cunoaște lupta clasei muncitoare din alte țări, realizându-se, implicit, un veritabil schimb de experiență.

În 1900, la Congresul de la Paris, s-a hotărât constituirea Biroului Socialist Internațional ca organ executiv al Internaționalei, cu sediul la Bruxelles, în care intra de drept cite un reprezentant din partea fiecărui partid sau organizație afiliată. Deși cu timpul activitatea Biroului a început să fie ironizată pentru caracterul ei poștal-birocratic, nu se poate contesta că o asemenea activitate a fost utilă la timpul respectiv. Mii și milioane de muncitori au purces pe calea organizării profesionale și politice după principii de clasă, încrezători nu numai în forțele lor proprii, dar și în ale proletariatului internațional organizat. În perioada existenței Internaționalei a doua s-au creat și s-au dezvoltat formele de manifestare a internaționalismului proletar, devenite adevărate tradiții în mișcarea muncitorească. Participări de invitați străini la congresele socialiste naționale, mesaje de salut, colaborări reciproce la publicațiile editate de partidele socialiste, întâlniri și corespondența directă între conducătorii partidelor, întrajutorarea materială în cazul unor lupte mai grele sau în cazul emigranților revoluționari, vizite reciproce și, în sfârșit, dar nu cea mai puțin importantă manifestare a spiritului solidarității muncitorești internaționale, acțiunea de informare însoțită de un cald sentiment de prietenie au reflectat și ilustrat principiul internaționalismului proletar în epoca existenței Internaționalei a doua.

Problema relațiilor dintre Internaționala a doua și partidele afiliate are o însemnătate deosebită. Deseori caracteristicile Internaționalei s-au aplicat mecanic și partidelor afiliate, deși acestea în activitatea lor concretă promovau o linie tactică și principii de luptă care decurgeau din realitățile social-politice și economice ale țării respective.

În răstimpul de care ne ocupăm, Internaționala a doua a ținut congrese în anii 1904 (la Amsterdam), în 1907 (la Stuttgart), în 1910 (la Copenhaga), în 1912 (extraordinar, la Basel). În aprecierile socialiștilor români, congresele Internaționalei din ultimul deceniu al veacului trecut (de la Bruxelles, Zürich și Londra) fuseseră „departe de a satisface dorințele manifestate la congresul din 1889“, în schimb, „cu congresul de la Paris, ele începură iarăși a lua un avânt și cel de la Amsterdam din

1904 avu un succes aproape neașteptat⁹. La Congresul de la Amsterdam, care s-a deschis la 14 august 1904, au luat parte 483 delegați din partea a 40 de organizații muncitorești și socialiste din 25 de țări. În comparație cu congresele anterioare, congresul din 1904 a fost mai bine pregătit, ca urmare a activității Biroului Socialist Internațional. Având loc în timpul războiului ruso-japonez, congresul a ales, simbolic, ca vicepreședinti pe delegatul japonez Katayama și pe delegatul rus Plehanov, care, exprimând năzuințele proletariatului de pace între popoare, s-au îmbrățișat în ovațiile furtunoase ale delegaților¹⁰. De altfel, congresul a și adoptat o rezoluție prin care condamna războiul imperialist dintre Rusia și Japonia.

Pe ordinea de zi a Congresului socialist internațional de la Amsterdam au figurat următoarele probleme: 1. Tactica socialistă; 2. Politica colonială; 3. Greva generală; 4. Legislația muncitorească; 5. Trusturile și șomajul. Problema cea mai importantă care s-a dezbătut la Congresul de la Amsterdam și a primit o rezolvare pozitivă a fost cea referitoare la tactica socialistă. Această problemă a fost propusă Congresului de socialiștii francezi Guesde și Vaillant, care susțineau că experiența „ministerialismului” francez trebuie exclusă din practica mișcării socialiste internaționale¹¹. Congresul a respins tactica reformistă, democrat-liberală cu care a fost confruntată mișcarea socialistă internațională în ultimii ani prin teoriile revizioniste ale lui Bernstein și prin ministerialismul socialiștilor francezi (cazul Millerand). Comentînd însemnătatea istorică a Congresului de la Amsterdam, revista „Viitorul social” scria în 1907: „Scopul revizionistilor era de a înlocui lupta de clasă printr-o conlucrare de clasă și idealul socialist de transformare a societății printr-un ideal democrat de reforme parțiale. Aceste tendințe fură învinse (la Amsterdam) și cu desăvîrșire paralizate. Caracterul socialist al mișcării muncitorești triumfă și acei care voră să ne împingă spre dreapta nu reușiră decît a lumina proletariatul, ce mare pericol ar fi pentru dînsul, dacă s-ar lăsa împins pe povîrnișul compromisurilor cu partidele burgheze”¹².

Comentariul optimist al revistei socialiste românești, justificat de documentele adoptate la Amsterdam, avea să fie însă infirmat de evoluția mișcării socialiste internaționale, în cadrul căreia reformismul nu numai că nu a fost zdrobit în 1904, dar s-a și dezvoltat cu timpul. Faptul că congresul internațional socialist a adoptat un document împotriva revizionistilor, a avut, fără îndoială, o mare însemnătate. Rezoluția adoptată în 1904 condamna „în modul cel mai hotărît năzuințele revizionistilor de a schimba tactica noastră bazată pe lupta de clasă, tactică care pînă acum ne-a adus glorie și izbîndă prin lupta și înfrîngerea directă a adversarului în locul unei politici de compromisuri cu starea existentă a lucrurilor. Rezultatul unei asemenea tactici revizioniste ar fi fost, ca în loc de a ajunge la o grabnică prefacere a societății actuale într-o societate socialistă, cu alte cuvinte în loc de a fi un partid revoluționar în sensul

⁹ „România muncitoare” nr. 24, din 12—17 august 1907.

¹⁰ *Istoriia vtorogo Internaționala*, vol. II, p. 101.

¹¹ Alexandre Zévaès, *Jules Guesde. 1845—1922*, Librairie Marcel Rivière, Paris, 1929, p. 152—155.

¹² „Viitorul social” nr. 2, septembrie 1907, p. 125.

cel mai adevărat al cuvîntului, să ne transformăm într-un partid care s-ar mulțumi numai cu introducerea de reforme în societatea burgheză”¹³. Adoptarea rezoluției din care am reprodus pasajul de mai sus s-a realizat cu majoritate de voturi¹⁴.

O orientare justă, cu consecințe pozitive pentru luptele revendicative ale proletariatului din diferite țări a dovedit Congresul socialist internațional de la Amsterdam în problema grevei generale, acceptată ca formă principală de luptă a maselor muncitorești. Dar și la această problemă, ca și în cazul tacticii, nu toți delegații au susținut-o, ceea ce arăta încă o dată prezența în rîndul delegaților a numeroși adepți ai reformismului, ai ideii că lupta parlamentară era principala formă de afirmare a proletariatului în viața social-politică a țării respective.

Congresul de la Amsterdam a adoptat o rezoluție cu caracter anti-colonialist, fără însă să ajungă pînă la cererea dreptului popoarelor coloniale la independența națională, a lichidării sistemului colonial. Reprezentanții proletariatului englez au propus un amendament la rezoluția generală în care se cerea autonomia Indiei (numai a Indiei!), dar sub suveranitate engleză¹⁵.

O caracteristică importantă pe care a avut-o congresul de la Amsterdam, ca de altfel și alte congrese ale Internaționalei a doua, era minimalizarea divergențelor, a deosebirilor de păreri dintre partide sau reprezentanții acestora, chipurile, pentru a se păstra „unitatea”. În același scop, la Amsterdam s-a adoptat o rezoluție care neținînd seama de realitatea concretă din fiecare țară, cerea să se unifice grupările socialiste naționale, astfel ca în fiecare țară să nu existe decît un singur partid al clasei muncitoare. Din acest motiv Biroul Socialist Internațional a și recurs la unele mijloace de constrîngere în anii următori, neadmițînd afilierea decît a unei singure organizații din fiecare țară, sau mai exact, pentru fiecare „națiune”. Dacă acceptarea afilierii organizațiilor socialiste din Cehia, Polonia și Finlanda, ale căror popoare nu erau încă independente la acea vreme, a fost o problemă ușor de rezolvat, Biroul Socialist Internațional a fost pus în grea dilemă după ce în Bulgaria, Rusia și mai tîrziu în Olanda s-au produs delimitări ideologice și organizatorice foarte clare în rîndul organizațiilor muncitorești¹⁶. Se știe că în Rusia și Bulgaria procesul de dezvoltare a mișcării muncitorești, de ridicare a nivelului ideologic și organizatoric al clasei muncitoare a dus la o delimitare — în Rusia între bolșevici și menșevici, în Bulgaria, între tesniaci („strîmți”) și široki („largo”). În aceste țări aripa reformistă din mișcarea muncitorească a reușit, ca rezultat al condițiilor social-economice și politice concrete, să-și păstreze o entitate organiza-

¹³ „România muncitoare” nr. 40, din 2 octombrie 1908.

¹⁴ Rezoluția adoptată la Amsterdam era aceeași pe care o adoptase Partidul social-democrat german la Congresul de la Dresda din anul 1903. „Rezoluția de la Dresda” a fost adoptată la Congresul de la Amsterdam cu 25 voturi pentru, 5 voturi contra și 12 abțineri. Printre cei care au votat pentru se afla și Cr. Racovski (Alexandre Zévaès, *Op. cit.*, p. 155).

¹⁵ *Istoriia vtorogo Internaționala*, vol. II, p. 115—116.

¹⁶ *Ibidem*, p. 201—202.

torică în cadrul mișcării muncitorești alături de adevăratele partide revoluționare ale clasei muncitoare — bolșevicii în Rusia și tesniacii în Bulgaria.

În cadrul aceluiași proces general de întărire a partidelor socialiste ca partide ale proletariatului s-a înscris și debarasarea mișcării muncitorești din România de elementele denumite „generoșii”. Deosebirea dintre generoși — reformiștii români — și reformiștii din alte țări a constatat în faptul că cei din România, nereușind să se constituie organizatoric într-o formație politică de sine stătătoare, au fost nevoiți să intre în partidul liberal, să întărească aripa de stînga a acestuia¹⁷. Deși loviți temporar pe plan organizatoric, socialiștii din România s-au reorganizat în cîteva ani pe baze proletare, făcînd din Partidul Social-Democrat *unicul* partid politic al clasei muncitoare din România. Desigur că reorganizarea Partidului Social-Democrat din România, ca un adevărat partid revoluționar al clasei muncitoare s-a datorat condițiilor concret istorice din țara noastră, condiții care făceau imposibilă existența unui partid reformist muncitoresc. Aceste particularități ale dezvoltării mișcării muncitorești din România înainte de primul război mondial s-au reflectat în întreaga activitate a P.S.D.R., chiar dacă acesta, ca și bolșevicii și tesniacii, a făcut parte din rîndul partidelor Internaționalei a doua și a militat în spiritul hotărîrilor acesteia pînă în 1914.

Între congrese, Internaționala se manifesta prin intermediul Biroului Socialist Internațional care se întrunea cam de două-trei ori pe an*.

După Congresul de la Amsterdam, Biroul Socialist Internațional și-a reglementat mai mult activitatea ca for conducător, precizînd condițiile de primire pentru viitorul congres, convocat pentru luna august 1907 la Stuttgart. Condițiile de primire discutate și aprobate în ședința Biroului Socialist Internațional din 28 octombrie 1906 prevedeau primirea acelor organizații „care aderă la principiile esențiale ale socialismului; socializarea mijloacelor de producție și de schimb; unirea și acțiunea internațională a lucrătorilor; cucerirea socialistă a puterii publice prin proletariatul organizat în partid de clasă”. Erau primite, de asemenea, „organizațiile cooperative care punîndu-se pe terenul luptei de clasă și recunoscînd necesitatea acțiunii politice, deci legislative și parlamentare, nu participau direct la mișcarea politică”¹⁸. Această prevedere fusese votată

¹⁷ Vezi N. Copoiu, *Refacerea Partidului Social Democrat din România. 1900—1910*, Editura științifică, București, 1966, p. 86 și urm.

* Iată lista membrilor Biroului Socialist Internațional din 1906, în care, după cum se vede, fiecare organizație este reprezentată prin unul sau doi delegați: H. Hyndman, J. Keir-Hardie (Anglia), A. Cambier, M. Ugarte (Argentina), P. J. O'Meara (Australia), dr. V. Adler, F. Scaret (Austria), A. Nemeč, F. Soucoup (Boemia), V. Sakizof, G. Kirkof (Bulgaria), P. Knudsen, C. M. Olsen (Danemarca), O. Karpin, J. Sigg (Elveția), Yrjö Syrola (Finlanda), Jaurès, Vaillant (Franța), A. Bebel, P. Singer (Germania), E. Ferri, F. Turatti (Italia), Katayama (Japonia), dr. Welter (Luxemburg), S. Garder, F. Wolf (Norvegia), P. Troelstra, H. van Kol (Olanda), dr. H. Diamand, R. Luxemburg (Polonia), Plehanov, E. Rubanovici (Rusia), M. Stoianovici (Serbia), P. Iglesias, F. Mora (Spania), De Leon, M. Hillquit (S.U.A.), H. Mranting, Wickman (Suedia), J. Weltner, dr. A. Goldner (Ungaria). În cadrul Biroului Socialist Internațional activa un Comitet executiv format din: Eduard Anseele, E. Vandervelde și C. Huysmans (Belgia). (Lista aceasta a apărut în *România muncitoare* nr. 40, din 3—10 decembrie 1906.)

¹⁸ „România muncitoare” nr. 37, din 12—19 noiembrie 1906.

la Congresul Internațional de la Paris, din anul 1900, pentru a se permite sindicatelor și trade-union-urilor engleze să participe la reuniunile Internaționalei.

După Congresul de la Amsterdam, la care fiecare delegație avusese un vot, pentru Congresul de la Stuttgart s-a stabilit ca modul de votare să fie în funcție de numărul cotizanților, de „importanța naționalității”, precum și de puterea de organizare politică, sindicală și cooperatistă a proletariatului din țara respectivă. În concordanță cu aceste criterii numărul cel mai mare de voturi (20) îl aveau partidele din Germania, Rusia, Anglia, Franța și Austria. Urmau cu voturi mai puține: Italia (15), S.U.A. (14), Belgia și Suedia (12), Danemarca, Polonia și Elveția (10), Finlanda, Olanda, Ungaria, Croația (8), Spania (6), Argentina, Bulgaria, România, Serbia (4), Turcia (3), Luxemburg (2)¹⁹. Am citat cifrele de mai sus pentru a sugera mărimea numerică a partidelor, dar trebuie totodată să remarcăm, prin intermediul lor, *inegalitatea* dintre partide pe care o oficializa Internaționala a doua la congresele sale.

Preocuparea pentru *cantitate* în organizațiile Internaționalei a doua a fost, cu deosebire în țările capitaliste cele mai avansate, o caracteristică generală. În 1907, la Congresul de la Stuttgart, care avea loc pe fundalul a două mari evenimente revoluționare în Europa — revoluția rusă și răscoala țăranilor din România, Bebel, conducătorul cvasirecunoscut al Internaționaliei, a enumerat ca principali indicatori ai creșterii mișcării muncitorești internaționale sporirea numărului de deputați socialiști în Franța (de la 37 la 52), crearea partidului laburist în Anglia, cucerirea dreptului de vot pentru femei în Finlanda, introducerea votului universal în Austria. În ce privește ascensiunea mișcării muncitorești în țara sa, în Germania, Bebel a afirmat că planurile reacțiunii germane de a zdrobi socialismul au fost dejucate de faptul că „acest partid (social-democrat) a putut vedea cu atîta bucurie cotizațiile sale urcîndu-se de la 350 000 la 550 000 mărci”²⁰.

Ordinea de zi a Congresului de la Stuttgart cuprindea probleme importante care preocupau, într-o măsură mai mare sau mai mică, pe toți participanții, cum erau, de pildă, lupta împotriva militarismului sau relațiile dintre syndicate și partidul politic al clasei muncitoare.

La Congres au luat parte 884 de delegați din 25 de țări; numărul delegaților cunoștea diferențe însemnate, în funcție de țară (Germania a trimis 289 delegați). La Congresul de la Stuttgart a participat și o delegație a Uniunii Socialiste din România, desemnată la Conferința de la Galați din iulie 1907, formată din Al. Constantinescu, secretar al Comisiei Generale a Sindicatelor, Cr. Racovski, N.D. Cocea și Andrei Ionescu, reprezentantul sindicatelor din Galați. Racovski a participat la secția I (problema militarismului și a conflictelor internaționale), Al. Constantinescu la secția a II-a (raporturile dintre partidele socialiste și organizațiile sindicale), Andrei Ionescu la secția a III-a (problema colonială) și N.D. Cocea la secția a IV-a (problema emigrației și imigrației muncitorilor).

În aprecierea generală a congresului pe care o făcea delegatul român N. D. Cocea se releva existența a două curențe principale: „unul pur de-

¹⁹ „România muncitoare” nr. 15, din 10—17 iunie 1907 și nr. 23, din 27 mai 1910.

²⁰ „România muncitoare” nr. 25, din 19—26 august 1907.

mocrat, în sensul vechi al cuvîntului, oportunist concesionist“ și „celălalt, înaintat, sindicalist sau socialist, fără compromisuri, de cele mai multe ori revoluționar cu hotărîre și pe față“. Referindu-se la modul cum s-au înfruntat cele două curente la Stuttgart — delegatul român aprecia că „...intelectuali și muncitori își apără vederile în cuvîntări pline de entuziasm“, că „nicăieri nu se aud invectivele personale“, că punctele de vedere deosebite „nu presupun nici calomnii, nici injurii“. Din însăși această caracterizare, la care se mai adăuga precizarea că „dreapta“ era „mai numeroasă“, iar „stînga“ „mai vioaie și mai îndrăzneată“, se întrevede că socialiștii români, animați de idealurile luptei proletariatului înarmat cu teoria revoluționară a socialismului științific, se plasau în aripa stîngă a congresului. De altfel, ei au votat rezoluția anticolonialistă, iar în problema luptei împotriva războiului au susținut amendamentele propuse la rezoluția lui Bebel de către delegații social-democrați ruși, în frunte cu Lenin. Evocînd în fața congresului internațional spiritul de luptă al țărănimii române dovedit în timpul răscoalei din primăvara anului 1907 — care venea să confirme propunerile mai vechi ale socialiștilor români făcute la congresele de la Bruxelles (1891) și Zürich (1893) ale Internaționalei a doua asupra necesității pentru mișcarea socialistă de a nu ignora potențialul revoluționar al țărănimii —, delegații români la Stuttgart au determinat Congresul să adopte o rezoluție de simpatie față de lupta maselor oprite din România²¹. Este necesar să remarcăm că și cu prilejul pregătirii rezoluției privitoare la răscoala țăranilor din România, s-au evidențiat cele două curente în rîndul congresiștilor. Rezoluția exprima protestul Congresului împotriva reprimării singeroase a țărănimii din România, dar nu menționa solidarizarea lui cu răscoala, socotind că țăranii au fost împinși de exploatare pe „calea nenorocită a răscoalei“²² și că „...răzmerița țărănească dezorganizată, haotică, deși avînd cauze profund sociale, nu intră totuși în competența Congresului Internațional...“²³. Acest punct de vedere a fost combătut de V.I. Lenin care, lucrînd la îmbunătățirea rezoluției, a sugerat înlocuirea cuvintelor „pe calea nenorocită a răscoalei“, cu cuvintele „pe calea care, din nefericire a suferit înfrîngere“, ceea ce exprima atitudinea favorabilă și plină de simpatie a lui V.I. Lenin față de marea răscoală din România²⁴, pe care cu alt prilej o comparase cu revoluția din 1905—1907 din Rusia²⁵.

Cele două curente s-au făcut simțite la Stuttgart aproape în toate problemele dezbătute. Dacă în problema militarismului, rezoluția lui Bebel cu amendamentele bolșevicilor a fost aprobată de plenara Congresului, rezoluția în problema colonială, care înfiera colonialismul, a întrunit nu mai puțin de 108 voturi contra, față de 127 pentru²⁶. Comentînd

²¹ Nicolae Copoiu, Ion Babici, *Manifestări internaționaliste ale proletariatului din România*, în „Analele Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.“, nr. 5/1968, p. 38.

²² *VIIe Congrès Socialiste International tenu à Stuttgart du 18 au 24 août 1907*, Bruxelles, 1908, p. 432—433.

²³ Gh. Matei, *Ecoul răscoalei țărănești din 1907 în mișcarea muncitorească internațională*, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.C.R.“, nr. 2/1956, p. 144.

²⁴ Nicolae Copoiu, *Socialismul european și mișcarea muncitorească și socialistă din România*, „Biblioteca de istorie“, București, 1971, p. 100.

²⁵ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 28, Editura politică, București, 1965, p. 72.

²⁶ *Istoriei utorogo Internaționala*, vol. II, Moscova, 1966, p. 215.

modul cum s-a discutat această problemă, delegatul român N.D. Cocea ironiza pe adepții colonialismului ca factor civilizator: „Ei cred că în Congo, unde regele Leopold al Belgiei a ruinat toată țara ca să stoarcă el personal averi; că în India, unde imperialismul englez a semănat numai foamete, nedreptate și moarte, că pretutindeni unde capitalismul alb a robit munca și viața indigenilor, după această epocă de tranziție crudă, va urma, odată cu civilizația, și lupta pentru dezrobire și pentru sfărîmarea inechităților sociale“²⁷.

Dezbaterile în contradictoriu la Congresul de la Stuttgart, „cel mai reprezentativ congres al partidelor proletare“²⁸, „a scos în relief opoziția dintre aripa reformistă și cea revoluționară a social-democrației internaționale și a rezolvat aceste probleme în spiritul marxismului revoluționar“²⁹.

Delegatul socialiștilor români, Cristian Racovski, în amplul său discurs rostit în secțiunea antimilitaristă, a formulat câteva idei de natură a ne reține atenția, dacă avem în vedere trăsăturile mișcării muncitorești internaționale, în cadrul căreia reformismul cîștiga teren. Racovski, exprimînd poziția antirăzboinică, de clasă, a proletariatului din România, a considerat acceptabil proiectul de rezoluție propus de Bebel, corespunzător „cu starea actuală a mișcării socialiste în diferite țări“. „Noi trebuie să dăm clasei muncitoare organizată mai multă încredere în propriile forțe“. În această privință, declara Racovski, „amendamentele propuse de delegația rusească la rezoluția germană ne vor satisface pe deplin“³⁰.

O critică, e adevărat palidă, a îndreptat delegatul român spre social-democrația germană, sugerînd că obiectivele pe care și le puneau aceasta erau prea mici pentru puterea sa numerică. „Puterea și influența proletariatului a crescut colosal în ultimii cincisprezece ani. Astăzi — și aci eu mă adresez tovarășilor nemți — *voi puteți îndrăzni mai mult*“ (subl. ns.)³¹.

După Congresul de la Stuttgart, Biroul Socialist Internațional și-a lărgit componența, reunind reprezentanți ai organizațiilor muncitorești din 25 de țări.

Variatatea condițiilor concrete social-politice și economice în care acționa fiecare organizație s-a reflectat și în dezbaterile sesiunilor Biroului Socialist Internațional, care nu putea, efectiv, să cuprindă în hotărîrile sale particularitățile fiecărei țări, la aceasta adăugîndu-se diversitatea pozițiilor membrilor săi. Printre noii membri ai Biroului Socialist Internațional după 1907 s-au aflat V.I. Lenin, din partea P.M.S.D.R., și Cr. Racovski, din partea Uniunii Socialiste din România. Înaintea Congresului următor Biroul Internațional a ținut două sesiuni la care a avut de rezolvat, în special, problema admiterii unor partide noi muncitorești. O dezbatere aprinsă a suscitad admiterea partidului laburist din

²⁷ „România muncitoare“ nr. 26, din 26 august 1907.

²⁸ *Istoria vtorogo Internaționala*, vol. II, p. 203.

²⁹ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 26, Editura politică, București, 1963, p. 85.

³⁰ Nicolae Copoiu, *Refacerea Partidului social-democrat din România*, Editura științifică, București, 1966, p. 186—187.

³¹ „România muncitoare“ nr. 28, din 9—16 septembrie 1907.

Anglia (în octombrie 1908)³² și a noului partid social-democrat din Olanda — partidul „Tribuniștilor“ (noiembrie 1909).

Pe ordinea de zi a Congresului de la Copenhaga, care s-a deschis la 28 august 1910, au fost înscrise în general probleme care preocupau într-o măsură mai mare sau mai mică toate organizațiile muncitorești, ca de pildă: raportul dintre partidele socialiste și mișcarea cooperatistă (problemă mai puțin presantă pentru socialiștii români, unde cooperația nu cunoștea o dezvoltare deosebită); șomajul; arbitrajul și dezarmarea (problemă legată tot de atitudinea clasei muncitoare față de război); rezultatele internaționale ale legislației muncitorești, lupta organizațiilor muncitorești împotriva pedepsei cu moartea ș.a.

Prezența a aproape 900 delegați, în rîndul cărora se găseau personalitățile cele mai reprezentative ale clasei muncitoare din diferite țări, printre care V.I. Lenin, Cr. Racovski, K. Zetkin, D. Blagoev, Jules Guesde ș.a., a ridicat congresul la înălțimea unei mari manifestații muncitorești. Pe străzile orașului Copenhaga au defilat aproape 150 000 de muncitori, pe ale căror steaguri erau înscrise lozincile: „Proletari din toate țările, uniți-vă!“, „Fraternitatea muncitorească pregătește pacea universală“ și „Internaționala muncitorească vrea dărîmarea capitalismului“. La miting au vorbit Jaurès, Molkenbuhr, Anseele, Plehanov ș.a. După dezbateri aprinse în comisii, Congresul de la Copenhaga a adoptat rezoluții în legătură cu problemele înscrise pe ordinea de zi.

Ca și la congresele anterioare ale Internaționalei a doua, rezoluțiile exprimau de cele mai multe ori compromisuri între puncte de vedere destul de deosebite. În ce privește, de pildă, problema raportului dintre mișcarea cooperatistă și partidele politice ale clasei muncitoare, în comisie, din care a făcut parte și V.I. Lenin, s-au definit două tendințe: una reformistă și alta revoluționară, care vedea în cooperative un instrument al luptei de clasă³³.

În perspectiva evoluției ulterioare a relațiilor internaționale se cuvine a fi amintită rezoluția Congresului socialist de la Copenhaga în problema arbitrajului și dezarmării. Rezoluția din 1910, reluînd ideile celei din 1907, amintea reprezentanților socialiști din parlamente obligația „...de a combate cu toată puterea armatele și de a refuza resursele financiare“. Printre sarcinile care reveneau deputaților socialiști, în lumina acestei rezoluții, era aceea de a cere „...insistență autonomia tuturor popoarelor și să le apere contra oricărui atac războinic și contra oricărei represiuni“³⁴.

Socialiștii români au fost reprezentați la Congresul de la Copenhaga prin Cr. Racovski, în momentul acela expulzat din țară. Se pare că P.S.D. din România avea rezerve față de eficiența congreselor socialiste internaționale, unde cuvîntul său se făcea cu greu auzit. În cercurile delegaților progresele socialismului în România erau privite cu simpatie,

³² Partidul laburist a fost primit în Internațională cu observația că deși „nu recunoaște formal lupta de clasă, el se bazează de fapt pe principiile socialismului internațional“. Sub motivul că admiterea „Tribuniștilor“ trebuie să fie propusă de socialiștii olandezi, „Tribuniștii“ nu au fost admiși. (Vezi: *Istoria vtorogo Internaționala*, vol. II, p. 316—318).

³³ V. I. Lenin, *Biografia*, ediția a 3-a, Moscova, 1967, p. 194—195.

³⁴ „România muncitoare“ nr. 50, din 29 august 1910.

dovadă scrisoarea de salut a unui grup de delegați, printre care și V.I. Lenin, trimisă lui C. Dobrogeanu-Gherea³⁵.

Apreciind însemnătatea Congresului de la Copenhaga, Racovski scria că el a păstrat „spiritul revoluționar care trebuie să caracterizeze orice revoluție socialistă“. Sintetizînd problematica congresului de la Copenhaga, reprezentantul socialiștilor români atrăgea atenția încă o dată că „numai prin o transformare economică radicală, adică numai prin socializarea mijloacelor de producție, de schimb și de transport (subl. ns.) se poate rezolva chestiunea socială, adică exploatarea muncii și toate chestiunile ce decurg din ea... Programul nostru de cereri imediate, adică acelea care se pot înlăptui chiar în marginile societății de astăzi, n-are de scop să rezolve chestiunea socială, ci numai să înlesnească lupta clasei muncitoare către emancipare... Această rezervă nu trebuie s-o uităm niciodată“³⁶.

Congresul de la Copenhaga a fost ultimul congres „ordinar“ al Internaționalei a doua, înainte de izbucnirea primului război mondial. Următorul congres, „extraordinar“, din noiembrie 1912, a fost determinat de izbucnirea războiului în Balcani care se anunța a fi preludiul unei conflagrații europene. În asemenea circumstanțe, Biroul Socialist Internațional s-a întrunit într-o ședință în care a dezbătut proiectul unui manifest al Internaționalei în legătură cu pericolul de război. Dezbaterile din această ședință au reliefat nuanțe destul de pronunțate în atitudinea membrilor B.S.I. În timp ce Adler susținea că „tendința la expansiunea națională (citește lupta pentru eliberare națională — n.n.) este conformă cu dezvoltarea istorică a Europei și necesită toată simpatia noastră“, că „noi trebuie să dorim autonomia popoarelor slave din Balcani“, Rosa Luxemburg opina că „manifestul trebuie să dea mai ales impresiunea că nu ne bazăm decît pe mișcarea proletariatului pentru împiedicarea războiului“³⁷. Manifestul, publicat de B.S.I., trimitea „salutul său cel mai cordial socialiștilor din Balcani care au rămas credincioși principiilor partidului“ (între aceștia se aflau și socialiștii români); era chemat „proletariatul să se ridice contra politicii războinice din toate puterile organizației sale, prin toată acțiunea sa de masă, să strige cu toată vocea sa, să arate prin toate actele sale că nu se va lăsa să fie aruncat în conflicte stupide și singeroase“³⁸.

Congresul socialist de la Basel din 1912, desfășurat în ambianța războiului din Balcani, a fost una dintre manifestările cele mai energice și promițătoare ale proletariatului internațional în apărarea păcii între popoare. El a influențat politica guvernelor, alarmate de puterea pe care a arătat-o clasa muncitoare în acele săptămîni. Pe străzile marilor orașe ale Europei, sute de mii de muncitori au ridicat brațul amenințător împotriva războiului. Pentru a sublinia caracterul internaționalist al acestei acțiuni, la marile mitinguri antirăzboinice din capitalele Europei au luat cuvîntul delegați străini: la Londra — Frank (Germania), Anseele (Belgia), Longuet (Franța); la Berlin — Renner (Austria), Jaurès (Franța); la Roma — Ple-

³⁵ A. Deac, *Date cu privire la legăturile lui V. I. Lenin cu mișcarea muncitoarească din România*, în „Analele Institutului de istorie a partidului“, nr. 2/1965, p. 147.

³⁶ „România muncitoare“ nr. 59, din 30 septembrie 1910.

³⁷ „România muncitoare“ nr. 83, din 25 octombrie 1912.

³⁸ *Ibid.*

hanov (Rusia); la Budapesta — Liebknecht (Germania); la Praga — Troelstra (Olanda); la Amsterdam — Molkenbuhr (Germania), Adler (Austria); la Paris — Vandervelde (Belgia), Scheidemann (Germania), Rubanovici (Rusia)³⁹ etc.

La Congresul de la Basel, din noiembrie 1912, au participat circa 500 de delegați, printre aceștia aflându-se, ca reprezentanți ai socialiștilor români, C. Dobrogeanu-Gherea și George Grigorovici, acesta din urmă deputat bucovinean în parlamentul austriac. Ei au prezentat Congresului un *Memoriu al socialiștilor români*, în care se făceau diferite sugestii privind atitudinea socialismului internațional față de unele probleme naționale din Balcani. Printre acestea este de menționat hotărîrea cu care socialiștii români pledau cauza independenței poporului albanez: „Un caz special prezintă Albania care luată în limitele sale geografice este țara cea mai omogenă ca populație. Cererea de independență a Albaniei apare astfel justificată sub toate raporturile”⁴⁰.

Rezoluția adoptată la Basel în problema războiului, justă în conținutul ei, a intrat în istorie, din păcate, ca unul dintre documentele cel mai repede încălcate de unii dintre semnatarii săi. Lenin arăta că „această rezoluție reprezintă cea mai precisă și mai completă, cea mai solemnă și formală expunere a concepțiilor socialiste asupra războiului și a tacticii care trebuie să fie folosită față de acesta”⁴¹. Rezoluția prevenea guvernele „să ia bine seama că, în starea actuală a Europei, în dispoziția de spirit a clasei muncitoare, ele nu vor putea, fără pericol pentru ele însele, să dezlănțuie războiul”⁴². Profetică afirmație, dacă ne gândim cîte guverne burgheze aveau să se pulverizeze în timpul și mai ales la sfîrșitul primului război mondial!

Congresul de la Basel a fost o mare tribună antirăzboinică. Reprezentanții socialiștilor au rostit discursuri în fața muncitorilor, făcînd fiecare considerații antirăzboinice de pe pozițiile țării de unde veneau. Delegatul olandez Troelstra, de pildă, a relevat însemnătatea poziției socialiștilor pentru țările mici. „Sîntem națiuni mici, a spus el, dar de partea noastră este întreaga putere a socialismului internațional, căci socialismul nu este numai libertatea popoarelor, pacea între popoare, ci el este și menținătorul popoarelor”⁴³. Luînd cuvîntul la „tribuna 4”, alături de Kolontay și de alți delegați străini, Grigorovici a arătat „situațiunea României care este în pericol să cadă jertfă lăcomiei imperialismului austriac sau rus...”⁴⁴.

Socialiștii români au acționat în timpul războaielor balcanice în spiritul Congresului de la Basel, desfășurînd o vastă campanie antirăzboinică, pentru înțelegere și prietenie între popoarele din Balcani⁴⁵.

După Basel, congresul următor al Internaționalei ar fi trebuit să aibă loc în august 1914, la Viena. În decembrie 1913, cînd s-a fixat această dată, Biroul Socialist Internațional număra 41 de partide afiliate din

³⁹ „România muncitoare” nr. 89, din 15 noiembrie 1912.

⁴⁰ „România muncitoare” nr. 90, din 18 noiembrie 1912.

⁴¹ V. I. Lenin, *Opere*, vol. 21, Editura politică, București, 1957, p. 127.

⁴² „România muncitoare” nr. 91, din 22 noiembrie 1912.

⁴³ „România muncitoare” nr. 92, din 25 noiembrie 1912.

⁴⁴ „România muncitoare” nr. 91, din 22 noiembrie 1912.

⁴⁵ Vezi: N. Copoiu, *Socialismul european și mișcarea muncitorească și socialistă din România*, București, 1971, p. 104—111.

21 de state. Pe ordinea de zi a viitorului congres trebuiau să figureze problemele : lipsa de lucru, alcoolismul, imperialismul, scumpetea traiului și „regimul de groază“ din închisorile rusești.

Ziarul socialist „România muncitoare“ a și publicat unele dintre aceste rapoarte din primăvara anului 1914 ⁴⁶. La 16 iulie 1914, întrunit la Bruxelles, B.S.I. a hotărât să transfere locul de desfășurare a congresului de la Viena, la Paris, și să schimbe ordinea de zi, pe care urma să figureze, date fiind împrejurările dramatice ale crizei intervenite în relațiile internaționale după atentatul de la Sarajevo, o singură problemă : războiul și proletariatul. Anunțind aceste modificări în pregătirea Congresului socialist internațional, „România muncitoare“ aprecia la 20 iulie (st. v.) că în urma mobilizării Franței, congresul nu se mai poate ține nici la Paris.

Intr-adevăr, Internaționala a doua socialistă, primind brutal loviturile pe care i le-a dat votarea creditelor de război de către o serie de partide socialiste, în momentul cînd războiul cuprindea Europa în flăcările lui, și-a recunoscut falimentul.

După război în toate partidele clasei muncitoare s-a declanșat un amplu proces de clarificare ideologică și de delimitare organizatorică, la capătul căruia aveau să apară partidele comuniste. Dar calea spre făurirea partidului comunist al clasei muncitoare nu a fost identică în toate țările. Ea a fost marcată puternic de întreaga tradiție anterioară a mișcării muncitorești din țara respectivă, astfel încît numai prin cunoașterea elementelor caracteristice ale dezvoltării antebelice a partidelor socialiste din fiecare țară se poate înțelege modalitatea diferențiată a nașterii partidelor comuniste.

La capătul sumarei noastre incursiuni se desprind cîteva concluzii cu privire la trăsăturile mișcării muncitorești internaționale dinaintea primului război mondial.

O primă trăsătură o reprezintă locul important pe care îl ocupă mișcarea muncitorească, lupta proletariatului, pe scară internațională, în viața social-politică a societății, contribuția de seamă pe care a adus-o la *progresul general* prin ridicarea pe o treaptă mai înaltă a participării maselor la viața obștească, prin cucerirea unor drepturi (drept de vot, legislație muncitorească ș.a.). Toate acestea au contribuit la *dezvoltarea* clasei muncitoare și a organizațiilor sale din punctul de vedere al conștiinței politice, al îmbunătățirii nivelului de trai și al condițiilor de muncă.

O a doua trăsătură distinctivă a mișcării muncitorești dinaintea anului 1914 o exprimă existența unor mari deosebiri între organizațiile clasei muncitoare din diferite țări, deosebiri determinate de condițiile concrete social-economice, politice și culturale din țările respective. Aceste deosebiri priveau gradul de organizare al proletariatului, ideologia organizațiilor create, legăturile dintre partid și sindicate, obiectivele imediate care se urmăreau etc. Existența Internaționalei a doua și congresele ei, cu toate încercările de a găsi elementele comune mișcării muncitorești mondiale, au relevat de fiecare dată marile deosebiri dintre partidele și organizațiile afiliate.

⁴⁶ „România muncitoare“ nr. 75, din 3 iulie, nr. 78, din 10 iulie, nr. 84, din 24 iulie 1914.

În lumina acestei constatări se cuvine să subliniem ca o a treia caracteristică apariția mai multor partide muncitorești, proletare, cu însușiri proprii partidului de tip nou, ca urmare a unor procese de delimitare politică, ideologică și organizatorică care au avut loc în rîndul organizațiilor muncitorești din unele țări (bolșevicii s-au delimitat de menșevici, „tesniacii” bulgari de socialiștii „largi”, socialiștii români de elementele burghezo-liberale, ceea ce le-a permis să reconstituie partidul, în 1910, pe baze proletare, „tribuniștii” în Olanda, care însă n-au reușit să se impună în viața social-politică a țării ș.a.).

O concluzie importantă care se desprinde din cunoașterea evoluției partidelor social-democrate dinaintea războiului din 1914—1918 este că aprecierea rolului și însemnătății acestor partide urmînd alte criterii decît cele care erau „la modă” în epocă (numărul membrilor, numărul deputaților) duce la o altă ierarhie *valorică* a acestor organizații. Partide *mari* nu au fost partidele care, numărînd mii și sute de mii de membri cu o conștiință de clasă slabă sau chiar inexistentă, s-au prăbușit în 1914 ca partide de clasă. Partide mari s-au dovedit acelea care au rămas ferm pe poziția de clasă a proletariatului, în toate împrejurările, inclusiv la începutul primului război mondial. Acestea au fost puține și între ele s-a aflat și Partidul social-democrat din România.

Un rol deosebit de important pentru dezvoltarea ulterioară a mișcării revoluționare l-au avut legăturile dintre partidul clasei muncitoare și syndicatele muncitorești. Apare ca o trăsătură caracteristică faptul că acolo unde syndicatele au promovat principiile socialiste ale luptei de clasă, ca urmare a legăturii lor cu partidul, perspectivele afirmării acestuia în lupta pentru cucerirea puterii au devenit mult mai reale. Dimpotrivă, în țările unde mișcarea sindicală a fost ruptă de idealurile politice ale partidului, limitîndu-se numai la acțiuni revendicative cu caracter economic, progresele generale ale afirmării proletariatului pe plan social-politic au întîrziat foarte mult.

În sfîrșit, o caracteristică importantă a dezvoltării organizațiilor clasei muncitoare în perioada 1900—1914 a fost determinată de *iluzia* unității care în practică a dăunat progresului real al luptei proletariatului. Dacă procesul de delimitare s-a produs încă din primii ani ai secolului, în unele partide, printre care și cel din România, în alte țări *părăsirea* partidului clasei muncitoare de către elementele reformiste a întîrziat pînă la primul război mondial. Deținînd posturi de conducere în partide și în Internaționala a doua, reformiștii și-au impus în organizații în 1914 pozițiile care le erau proprii și mai înainte. Partidele socialiste care nu au înregistrat crize interne în 1914 rămînînd credincioase principiilor revoluționare de clasă au fost tocmai acele partide în care se realizase procesul de delimitare.

Toate aceste caracteristici ale mișcării muncitorești internaționale dinaintea războiului și-au pus pecetea pe dezvoltarea acesteia în timpul războiului, determinînd, în ultimă instanță, drumul pe care avea să pășească în urma victoriei Marii Revoluții Socialiste din Octombrie și a avîntului revoluționar din anii 1918—1920 mișcarea muncitorească și organizațiile ei în fiecare țară.

Aniversarea a 300 de ani de la nașterea lui Dimitrie Cantemir în țară și peste hotare

În cadrul amplelor manifestări care au avut loc în întreaga țară cu prilejul împlinirii a trei secole de la nașterea lui Dimitrie Cantemir, în prim plan s-a situat adunarea festivă organizată în după-amiaza zilei de 26 octombrie a.c. la Ate-neul Român din Capitală.

În prezidiul adunării au luat loc tovarășii Miron Constantinescu, membru supleant al Comitetului Executiv, secretar al C.C. al P.C.R., vicepreședinte al Consiliului de Stat, Chivu Stoica, Mihnea Gheorghiu, George Macovescu, Ion Traian Ștefănescu, Constantin Pirvulescu, acad. Petre Constantinescu-Iași, general-colonel Ion Gheorghe, Dumitru Ghișe, academicieni, scriitori, conducători ai unor mari unități economice din Capitală, primarul comunei Hurdugi (județul Vaslui), în apropierea căreia se află satul Silișteni, locul de baștină al Cantemireștilor, muncitori fruntași, studenți și elevi.

La adunare au participat conducători ai unor instituții centrale și organizații obștești, activiști de partid și de stat, reprezentanți ai vieții științifice și culturale, oameni ai muncii din instituțiile și întreprinderile bucureștene, ofițeri, studenți și elevi.

Adunarea a fost deschisă de tovarășul Petre Constantin, secretar al Comitetului municipal București al P.C.R.

La adunare a luat cuvîntul acad. Miron Nicolescu, președintele Academiei R. S. România și președintele Comitetului național pentru organizarea manifestărilor prilejuite de împlinirea a 300 de ani de la nașterea lui Dimitrie Cantemir.

Cuvîntarea tovarășului acad. MIRON NICOLESCU, președintele Comitetului național pentru organizarea manifestărilor prilejuite de împlinirea a 300 de ani de la nașterea lui Dimitrie Cantemir, la adunarea festivă din București

Omagem astăzi, cu sentimente de înaltă prețuire și cinstire, personalitatea și opera marelui fiu al poporului român Dimitrie Cantemir, de la a cărui naștere se împlinesc trei secole. Cu numele lui, gîndirea și simțirea românească au înscris o pagină memorabilă în efortul continuu de afirmare spirituală și ridicare a acestui popor, de apărare a dreptului său la existență de sine stătătoare, au adus o contribuție de seamă la cultura europeană și mondială. Luminosă figură de patriot, în ale cărui fapte și operă vibrează o caldă și statornică dragoste pentru pămîntul natal și poporul din sinul căruia s-a născut, savant de prestigiu mondial, Dimitrie Can-

temir se situează pe un loc de cinste în glorioasa constelație a bărbaților iluștri din trecutul nostru istoric, a celor care au exprimat și promovat cerințele obiective de progres ale poporului, ale societății românești de-a lungul timpurilor.

Dimitrie Cantemir ocupă — și va păstra întotdeauna în conștiința poporului nostru — un loc de frunte între cei mai mari cîntori ai culturii românești, între cei mai viteji luptători cu pana și spada pentru libertatea, drepturile și propășirea acestui popor. Dimitrie Cantemir — cugetătorul și omul politic — a proclamat în fața întregii lumi cultivate a timpului său originea latină a românilor, unitatea lor de neam și limbă, drepturile

lor la o viață și o creație liberă. Dimitrie Cantemir-cărturarul a îndrumat cultura românească pe făgașuri noi, pătrunzând cu îndrăzneală și c'arviziune pe cărările științei. Dimitrie Cantemir-scriitorul a îmbogățit limba românească și a turnat-o în tiparele exigente ale științei. Prin toate acestea, Dimitrie Cantemir a dat contemporanilor săi înalte dovezi despre capacitățile creatoare ale geniului românesc, contribuind la recunoașterea pe plan mondial a locului ce ni se cuvine între națiunile lumii. Iar românii le-a lăsat pilda exemplară a patriotului care, oriunde pe acest pământ, poartă cu sine imaginea sacră a țării și poporului său, hotărît să slujească din toate puterile, cu tot ce este mai bun în el, împlinirea idealurilor nobile ale acestui popor.

Cinstirea memoriei acestui „mare cărturar și om politic român“, cum l-a caracterizat într-o adânc evocatoare sinteză secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, constituie pentru noi un moment de profundă semnificație, o relevantă ilustrare a grijii și prețuirii cu care partidul și poporul, făurindu-și destinele contemporane și viitoare, cultivă tradițiile înaintate ale trecutului, învață din pilda înaintașilor, ducând mai departe cu înmiată energie mesajul iubirii de țară pe care ni l-au transmis peste secole. Cunoașterea veridică a trecutului poporului, cinstirea istoriei în care s-a plămădit, prin luptele, prin faptele și gândurile generațiilor patrimoniul de cultură și civilizație pe care l-am moștenit, reprezintă îndemnul și orientarea statornică a partidului, a secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Este, pentru noi, un prilej de legitimă mândrie să relevăm, laolaltă cu prețuirea ce i se acordă în patrie, aprecierea și cinstirea de care se bucură opera lui Dimitrie Cantemir departe peste fruntările țării, în cele mai îndepărtate colțuri ale lumii, înscrierea tricentenarului nașterii sale ca unul dintre marile evenimente în calendarul internațional al U.N.E.S.C.O.

Fiu al lui Constantin Cantemir, răzeș din Sălișteni (astăzi Hurdugi, județul Vaslui) — care a urcat prin vrednicie treptele ierarhiei sociale și politice pînă

la scaunul domniei —, și al Anei Bantăș, femeie cu învățătură aleasă, Dimitrie Cantemir s-a născut la 26 octombrie 1673. Anii formației sale de bază, determinantă pentru întreaga sa cugetare și operă, au coincis cu o perioadă de însemnătate deosebită pentru evoluția politică și spirituală a națiunii române.

Moldova, ca și celelalte provincii românești, se aflau în vremea lui într-o situație deosebit de grea, caracterizată printr-o crescîndă instabilitate internă (determinată de creșterea exploatarei sociale, abuzurile administrative și distrugerile cauzate de numeroasele războaie dintre marile puteri) și înăsprirea dominației străine.

A doua jumătate a secolului al XVII-lea, dominată de personalități ca Grigore Ureche, Varlaam, Udriște Năsturel, Miron Costin, Simion Ștefan, Dosoftei, Nicolae Milescu sau stolnicul Constantin Cantacuzino, a fost marcată de prefaceri fundamentale în cultura românească: introducerea limbii vorbite a poporului în creația literară, în administrație și cult; afirmarea hotărîtă a originii latine și a unității de neam și limbă a românilor prin opere originale, orientarea cugetării spre orizonturi raționaliste, laicizante, favorabile înnoirilor în literatură, științe și arte. Pe plan politic se dezvoltă conștiința națională a poporului român, se afirmă idealurile sale de libertate multilaterală. Semnele evidente ale decăderii politice și militare ale Imperiului otoman, conjunctura politică europeană dădeau românilor noi speranțe de eliberare de sub stăpînirea străină.

Om al epocii sale, Cantemir a fost profund preocupat încă din adolescența sa de aceste prefaceri.

Învățătura primită acasă l-a deprins cu frumusețile graiului românesc, care pe timpul lui se afirmase ca limbă literară. Cantemir a studiat scrierile cărturarilor români, înaintașii și contemporanii săi, pe care le va cita apoi adesea în propriile sale opere. El a cunoscut viața poporului român, obiceiurile și idealurile sale. La 15 ani, cînd a fost silit să călătorească pentru prima oară la Constantî-nopol, Cantemir ducea cu sine cea mai aleasă zestre spirituală a unui tînr român, cunoașterea profundă a limbii ma-

terne, conștiința însușirilor înalte ale poporului și pământului românesc, atașamentul pentru idealurile neamului său. Pe acest fond de formație intelectuală românească și-a clădit apoi cărturarul extraordinara lui erudiție enciclopedică, universală și pe această educație primită în patrie se greșea întreaga sa creație științifică și literară de mai târziu.

Însușindu-și, la Constantinopol, învățătura aleasă pe care i-o ofereau deopotrivă umanismul apusean și cultura orientală, latina și greaca anticilor, limbile europene moderne sau araba, persana și turca învățaților islamului, Dimitrie Cantemir a întrunit repede calitatea rară pentru intelectualii vremii lui, de a cunoaște deopotrivă cultura țării sale, pe aceea a Europei apusene și a Orientului Apropiat. Fructificată apoi în opera sa, această formație privilegiată i-a rezervat un loc de seamă în istoria relațiilor dintre Orient și Occident și în conștiința culturală mondială.

Preocupările sale de a investiga tezaururile culturii naționale și universale nu l-au împiedicat pe Dimitrie Cantemir nici un moment să urmărească cu atenție evoluția vieții politice a țărilor românești, a sud-estului Europei, să militeze activ pentru găsirea momentului prielnic al dobândirii independenței și libertății patriei sale. Cu aceste gânduri, în conjunctura favorabilă de la începutul veacului al XVIII-lea, el pornește, în noiembrie 1710, spre Moldova, al cărei tron l-a obținut fără să-l cumpere cu bani grei, ci numai datorită prestigiului său politic și intelectual.

Ajuns domn, el încearcă să pună în aplicare concepțiile sale atât pe plan social-politic intern cât și în domeniul politicii externe, în măsura în care timpul și împrejurările i-au permis. Astfel, încă din primele zile ale domniei apare clară — în chip constant — la Dimitrie Cantemir intuiția necesității unor reforme fiscale și politice, care să protejeze interesele boierimii mici și mijlocii, sărăcite de abuzurile marii boierimi, să refacă domeniile de stat prin reluarea unor importante terenuri mănăstirești, cedate de către predecesori Patriarhiilor orientale, să întărească breslele orășenești, să alcătuiască mai întemeiat armata domnească.

Dimitrie Cantemir a voit să ajungă domn al Moldovei nu numai pentru că se considera îndreptățit la aceasta ca fiu și frate de domn, și chiar ca fost domn, ci în primul rând pentru a elibera țara de dominația străină. Conjunctura internațională favorabilă, evidentă încă înainte de plecarea lui de la Constantinopol la Iași, îi dădea speranțe în apropierea eliberării a popoarelor subjugate de Imperiul otoman. Dimitrie Cantemir era convins că Imperiul otoman trecuse de zenitul său și că, pornit fiind pe panta coborîșului, era cu putință eliberarea popoarelor subjugate. Din această cauză, încă înainte de a ajunge domn, el încheiase anumite înțelegeri cu ambasadorul Rusiei la Poarta otomană. Cu atât mai mult trebuie să persevereze pe această cale o dată instalat în scaunul domnesc al Moldovei. Misiunea diplomatică care a negociat alianța cu Rusia a semnat la 13 aprilie 1711 (stil vechi), în localitatea Luț, un tratat al cărui text pune în lumină programul politic al lui Dimitrie Cantemir, însușit de năzuința înălțării patriei. Prin acest tratat se asigurau Moldovei independența și integritatea teritorială, suveranitatea și neamestecul în treburile interne. Articolul 3 formula angajamentul țarului de a nu avea nici un drept să pună de la sine un alt domn în scaunul Moldovei decât Dimitrie Cantemir și urmașii săi pe linie bărbătească, iar articolul 6 adăuga precizînd: „După dreptul obicei moldovenesc toată puterea cîrmuirii va fi în mîna domnului Moldovei“. În articolul 10 se afirma în chip clar că independența și suveranitatea ar fi fost iluzorii dacă s-ar fi îngăduit amestecul din afară. De aceea articolul 10 spune că se poate de limpede: „Toată legea și judecata să fie a domnului și fără hrisovul domnului nimic nu va fi întărit sau desfăcut“. Și pentru ca să nu facă loc nici unui arbitrar, articolul 12 preciza că numai garnizoanele domnești aveau drept să păzească țara la nevoie, intrarea garnizoanelor străine fiind îngăduită numai „după nevoie“ și cu învoirea domnului. Articolul 11 delimita teritoriul statului moldovenesc în a cărui componență erau reîntegrate teritoriile anexate în veacurile XVI—XVII de către Imperiul otoman și Hanatul tă-

tăresc. Un asemenea tratat, la începuturile veacului al XVIII-lea, marchează în ochiul posterității orizontul unui suveran luminat, patriotismul și capacitatea politică a lui Dimitrie Cantemir.

Voința de independență, de îndepărtare a dominației străine, pentru a se asigura cursul firesc al dezvoltării istorice, nu era numai a domnului, ci a întregului popor. Și Dimitrie Cantemir o știa prea bine. De aceea, asemenea atitor altor domnitori români, Dimitrie Cantemir a voit să comunice direct cu masele printr-o inflăcărată chemare la luptă, în care cauza independenței era înfățișată ca fiind nu numai a domniei, ci a tuturor. „Toți moldovenii să se ridice, să vină la oaste“, se spune în această chemare adresată nu numai boierilor și oștenilor, ci tuturor locuitorilor Moldovei.

În acest sens, așteptările lui Dimitrie Cantemir au fost îndreptățite, deoarece complexul de împrejurări interne și externe a dezlănțuit un nestăvilit curent popular care a îngroșat considerabil efectivele armatei domnești.

Din nefericire, evoluția evenimentelor militare n-a fost favorabilă aliaților și ca urmare independenței moldovenești. Slaba pregătire a planului de campanie — ceea ce nu avea cum să fie cunoscut de către Dimitrie Cantemir —, nemobilizarea de către țar a unor suficiente forțe, aprovizionarea defectuoasă a armatei, necunoașterea temeinică a terenului au făcut ca la Stănilești unitățile moldovenești și rusești să fie încercuite de armata turco-tătară, bine echipată și mult superioară numeric. Tratatul de la Prut, încheiat la 12 iulie 1711 (stil vechi), consfințește o înfrângere care însemna pentru Dimitrie Cantemir, odată cu eșecul de a redobândi independența țării, pierderea tronului.

Dimitrie Cantemir a trăit în exil timp de 12 ani, avînd durerea de a nu mai călca niciodată pe pămînt românesc. Șederea sa în Rusia este caracterizată de contradicțiile firești ale situației de exilat a unei asemenea personalități politice și științifice. Pe de o parte, a căutat să nu fie străin de societatea în mijlocul căreia trăia și ca atare să-i înțeleagă problemele, să răspundă cu puternicele sale mijloace intelectuale nevoilor ei;

pe de altă parte, tot timpul, chiar atunci cînd a pierdut orice speranță de a mai reveni în scaunul Moldovei, inima lui a bătut alături de poporul român pe care a fost silit să-l părăsească. Era firesc ca regimul politic instaurat de Petru cel Mare să-i folosească cît mai mult calitățile de om politic și mare învățat, cunoscut de altfel direct în timpul trecerii de scurtă durată, în 1711, a țarului prin Moldova. Iată ce spunea în această privință trimisul regelui saxon în Rusia: „Țarul are multă prețuire față de domnul Moldovei și este convins că dacă în acea expediție ar fi urmat sfatul acestui principe, crescut la Curtea otomană și deci perfect cunoscător al politicii turcești, n-ar fi dat greș“.

Dimitrie Cantemir a fost numit, printr-o diplomă imperială, principe sere-nisim al Rusiei, căruia i se adăuga peste 12 ani prestigiosul titlu de principe al sfîntului imperiu roman de națiune germană. După o ședere de cîteva luni la Harkov și Moscova, Dimitrie Cantemir, devenit în 1719 unul dintre primii consilieri ai țarului — într-o conjunctură internațională care nu-i mai îngăduia speranța revenirii în Moldova —, a început să participe intens la viața publică rusească. Contemporanii au considerat ca deosebit de prețioasă pentru Petru cel Mare conlucrarea cu Dimitrie Cantemir în ce privește cunoașterea mai temeinică a problemelor turcești, mai ales în legătură cu țările sud-estului Europei și regiunilor caucaziene.

Dimitrie Cantemir și-a încheiat viața în exil pe una din cele mai de sus trepte ale ierarhiei social-politice a Imperiului rus.

Alegerea lui Dimitrie Cantemir în iulie 1714 ca membru al Academiei de științe din Berlin consfințește recunoașterea pe plan european a importanțelor sale contribuții științifice. Dimitrie Cantemir cinstea prin aceasta nu numai instituția care l-a ales, ci mai ales neamul din care se trăgea și pe care-l reprezenta. Pe drept cuvînt președintele de atunci al Academiei declara cu acest prilej: „...Prea seninul și înălțatul Dimitrie Cantemir, principe al Imperiului rusesc, domn ereditar al Moldovei, printr-o pildă pre cît de demnă de laudă, pre atît de rară, și-a închinat numele

ilustru cercetărilor științifice și prin adeziunea sa societatea noastră a dobândit o strălucire și o podoabă unică. Recunoaștem cu venerație bunăvoința principelui față de noi și față de studiile noastre". În aceste condiții, cu atât mai mult impresionează faptul că prestigiul său european nu l-a făcut să-și uite poporul, că activitatea științifică desfășurată în Rusia a fost, aproape în întregime, consacrată problemelor românești. Aceasta este, într-adevăr, concluzia dacă luăm în considerare operele care au fost scrise în această perioadă.

În anul 1935, apreciind pe Dimitrie Cantemir, cărturar și domn, ca pe unul dintre cei mai buni fii ai poporului român, guvernul sovietic și-a dat acordul ca osemintele marelui patriot să fie aduse de la Moscova, unde fusese îngropat, în țara sa — România —, în mijlocul poporului ale cărui aspirații i-au călăuzit viața și opera. Acest act se înscrisa ca o expresie a evoluției pozitive a relațiilor dintre România și U.R.S.S. după reluarea legăturilor diplomatice în 1934.

Opinia publică din țara noastră a întâmpinat cu mult entuziasm acest eveniment. „Poporul românesc — scria cotidianul „Dimineța“ în acele zile — va avea prilejul să așeze în pământul nostru osemintele lui Dimitrie Cantemir, celebrul voievod al Moldovei și pe vremea sa omul de știință cel mai renumit“.

Cripta de la biserica „Trei Ierarhi“ din Iași — unde au fost depuse osemintele lui D. Cantemir — poartă inscripția: „1673—1723. Aici, întors acasă din lunga și greaua pribegie, înfruntată pentru libertatea țării sale, odihnește Dimitrie Cantemir, domn al Moldovei, învățat cercetător al trecutului românesc, 17 iulie 1935“.

S-a împlinit astfel dorința vie a marelui cărturar de a odihni în pământul patriei sale; faptul că rămășițele sale pămîntești au fost așezate alături de acelea ale făuritorului Unirii Principatelor, Alexandru Ioan Cuza, are o valoare simbolică: el reprezintă întâlnirea peste secole a doi oameni de stat care au făcut din idealul unității românești scopul suprem al existenței și strădaniilor lor.

★

Opera lui Dimitrie Cantemir s-a caracterizat de la începuturile ei printr-un registru tematic larg, prin dorința autorului de a deschide în cultura patriei sale domenii de creație noi, prin mesajul universal al acestor scrieri. Cantemir dădea înaltul exemplu al unui cugețator îndrăzneț, inovator, de larg orizont și neobișnuită rodnicie. Aceste însușiri i-au fost îndată recunoscute de contemporani. Citit și admirat în țară, unde opera sa circula nu numai în formă tipărită, ci și prin copii și prelucrări manuscrise, el a fost deopotrivă prețuit la Constantinopol, în cercurile învățaților greci și turci, ale diplomaților marilor puteri europene, ale filozofilor și muzicienilor.

Dimitrie Cantemir a început încă foarte tânăr elaborarea unei opere care uimește prin amploare și varietate. La numai 25 de ani, Dimitrie Cantemir publica la Iași prima sa carte, *Divanul*, operă etică în care gândirea românească tradițională se împletea cu noua cugutare apuseană și cu înțelepciunea orientală. În anii următori, Cantemir alcătuiește în latină o lucrare de filozofie — *Imaginea de nedescris a științei sacre și Micul compendiu al bazelor logicii*. Prima perioadă a creației sale se încheie cu *Istoria ieroglică*, pamflet politic și roman alegoric, una din cele mai mari izbînzi literare ale scrisului românesc.

Majoritatea lucrărilor sale — mai ales cele din a doua perioadă a creației sale — au un caracter enciclopedic, menit să răspîndească o pluralitate de cunoștințe (istorice, geografice, economice, etnografice, culturale) despre poporul român, cu scopul de a face ca patria sa să fie mai bine cunoscută de către cercurile politice și intelectuale europene. Lucrarea *Descrierea Moldovei* constituie un strălucit exemplu pe această linie.

Cele trei idei fundamentale: *originea latină, continuitatea și unitatea poporului român* constituie pîrghia principală de susținere a întregii opere a lui Dimitrie Cantemir.

Ideile cuprinse în lucrările lui Dimitrie Cantemir cu privire la drepturile poporului român, la aspirațiile acestuia spre libertate și independență, la domnia ereditară și autoritară pretindeau un temel istoric serios, puternic, convingă-

tor. Asemenea temei se cuvenea căutat încă de la origini, dezvoltat apoi, pas cu pas, pînă în timpurile contemporane autorului. *Hronicul vechimii a romano-moldo-vlahilor* trebuia să servească acestui scop. Și deoarece originile și începuturile erau aceleași pentru toate ramurile poporului român, silit de vicisitudinile vremii să trăiască în mai multe provincii, *Hronicul* lui Cantemir cuprindea, deopotrivă, pe ardeleni, moldoveni și munteni. Titlul însuși, în forma sa completă, exprimă gîndul și concepția autorului cu privire la conținutul operei: „Hronica a toată Țara Românească (care apoi s-au împărțit în Moldova, Muntenia și Ardealul)“. Originile poporului român de la colonizarea romanilor în Dacia, romanitatea românilor, continuitatea poporului român în Dacia, vițuirea românilor pe întreg cuprinsul țării și în toate zonele, la munte, în regiunea de coline și la șes, ci nu numai ca o entitate etnică deosebită, ci, în același timp, ca o prezență politică, sînt problemele fundamentale ce au preocupat pe acest mare învățat, atunci, la 1717—1722, cînd și-a scris opera cea mai de seamă, în plină maturitate de gîndire și de creație. Conștient de însemnătatea operei sale, Cantemir simte datoria patriotică de a-și scrie opera fundamentală în limba rostită și înțeleasă de poporul român, spre cultivarea și întărirea conștiinței acestuia, „ca-ntr-o oglindă curată chipul și statul, bătrînețele (trecutul) și cîntea neamului său privindu-și“.

Susținînd cu o convingere fierbinte ideea originii romane, a continuității neîntrerupte, a unității de neam și de limbă, el n-a făcut decît să fundamenteze din punct de vedere istoric dreptul unui popor, aflat sub dominația unor stăpîniri străine, la unitate, independență, libertate, suveranitate. Nici o slovă din marea sa operă nu e întîmplătoare, cu atît mai puțin o concepție, atît de limpede conturată, privind unitatea obiectivă și necesară a teritoriului locuit de români. De aceea Dimitrie Cantemir poate fi considerat ca primul ideolog al unității național-statale, în chiar pragul istoriei moderne a poporului român.

Concepția politică a lui Dimitrie Cantemir se distinge prin unitate și coe-

rență. În concepția lui, unitatea nu era posibilă fără independență, iar redobîndirea independenței nu se putea realiza fără întărirea funcțiilor interne și externe ale statului prin instaurarea domniei autoritare, centralizate, ereditare. Analizînd ansamblul ideilor sale politice, se poate constata credința nestrămutată a lui Dimitrie Cantemir că transformarea lor în realitate era cu puțință în chiar epoca sa, prin luptă hotărîtă împotriva dominației străine și a politicii trădătoare a marii boierimi. Marea boierime era caracterizată în scrierile sale în primul rînd ca grupare politică dominată de interese înguste, cu totul indiferentă față de nevoile reale ale țării. Descriindu-i pe marii boieri ca „...oameni tru-fași, disprețuitori, lipsiți nu numai de priceperea cîrmuirii țării, dar și de stăpînirea de sine în purtări“, Dimitrie Cantemir le contesta, în fapt, capacitatea de a conduce țara.

În lucrările lui Dimitrie Cantemir este frecvent abordată problema responsabilității față de politica externă, față de situația critică contemporană. Savantul domn, constatînd cu tristețe că „...numărul nenorocirilor și năpăstuirilor crescînd pe zi ce trece, primejdia ruinii definitive este aproape“, denunță cu vigoare dominația străină, caracterizată drept „templul lăcomiei“, ca fiind cauza principală a acestei stări de lucruri. Totul se trăgea din „sărăcirea locuitorilor țării, nestabilitatea și neorînduiala externă, apatia și lipsa de încredere în viitor“. Analizînd cu un spirit foarte ascuțit sistemul economic și politic al dominației străine, Dimitrie Cantemir a ajuns la concluzia că stagnarea nu poate fi curmată și progresul asigurat dacă nu se redobîndesc independența și suveranitatea țării.

Dimitrie Cantemir, prin tematica variată a operei sale, prin domeniile pe care le-a inaugurat, rămîne un adevărat deschizător de drumuri în cultura românească. Pe bună dreptate el a fost numit un Leonardo da Vinci al nostru. În cele mai multe ramuri ale științelor sociale și umanistice — istorie, filozofie, logică, etică, sociologie, etnografie, folclor, filologie, studii orientale — numele său figurează la locul de cînte al unui precursor. La fel în științele naturii sau

aplicate, ca geografia, geodezia, cartografia. Cantemir este, de asemenea, precursor în literatură prin crearea primului roman în limba română, *Istoria ieroglică*, și în arta muzicii, ca teoretician și compozitor. Asociind vasta sa erudiție cu extraordinara capacitate de a da operelor sale construcție solidă și expresie elegantă, Dimitrie Cantemir a fost un cărturar polivalent, îndrăzneț înaintaș al enciclopediștilor secolului al XVIII-lea.

Faima numelui și operei lui Cantemir s-a răspândit în cercurile învățaților din Occident și Orient încă din timpul vieții sale. Un dascăl al său din tinerețe prevăzuse aceasta, mărturisindu-i: „Nu după mult timp, înțelepciunea te va încununa, trecându-te în cartea marilor săi eroi“. Toți contemporanii care au avut privilegiul să-l cunoască i-au lăudat finețea cugetării, erudiția vastă, conversația aleasă. Cărturari din întreaga Europă au dorit să studieze scrierile cantemiriene privind istoria și civilizația islamică sau istoria românilor și astfel scrierile învățatului principe au fost traduse în engleză, franceză, germană, italiană și rusă. Operele lui au fost larg cunoscute și apreciate în Europa de sud-est și Orientul Apropiat, unele dintre ele fiind traduse în arabă, bulgară și greacă.

Contemporanii au dat o înaltă prețuire operei lui Cantemir. La apariția *Istoriei Imperiului otoman* s-a afirmat că ea înlocuiește orice lucrare cu acest subiect scrisă mai înainte, recunoscându-se autorului calitățile de „savant judicios și imparțial“. De-a lungul întregului secol al XVIII-lea această operă a fost principalul izvor de informație despre istoria politică a Mediteranei orientale. Voltaire îi recunoștea lui Cantemir meritul de a fi unit „știința literelor cu știința armelor“. Dar și în secolul al XIX-lea opera lui este citită și amintită de scriitori celebri ca Byron sau Victor Hugo.

Autoritate europeană pentru ramuri foarte variate ale cunoașterii, Cantemir a intrat în informația oricărui om cultivat, iar biografia sa a fost definitiv inclusă în documentația oferită de orice enciclopedie sau dicționar de informare generală. Înalta prețuire acordată cărturarului român de cultura europeană a fost confirmată de prezența numelui său pe frontispiciul bibliotecii Sainte Gené-

viève din Paris. Acolo, lângă Panteonul din care Revoluția franceză a vrut să facă un „templu al renumelui“, numele cărturarului român a fost săpat în piatră, alături de acelea ale lui Leibniz, Newton și ale altor glorii ale creației universale în științe, literatură și arte.

Avind rădăcinile adânc împlântate în solul românesc, în cultura românească de pînă la el, opera lui Dimitrie Cantemir a constituit o importantă verigă în dezvoltarea ulterioară a gândirii naționale avansate, memoria lui a fost cultivată cu dragoste, an după an și secol după secol, de generațiile care i-au urmat.

Argumentele istorice și politice cuprinse în operele sale au inspirat lupta pentru unitate și independență a poporului din toate cele trei țări românești. Preluate și dezvoltate de istoricii școlii ardelenne — Samuil Micu, Gheorghe Șincai, Petru Maior —, de ceilalți luminiști români, al căror precursor a fost, ele au germinat și au dat roade pe pămîntul fertil al luptei poporului nostru pentru libertate.

Veacul al XIX-lea cinstește memoria și valorifică idei din opera lui Dimitrie Cantemir prin reprezentanții de frunte ai revoluției române de la 1848: Nicolae Bălcescu, Mihail Kogălniceanu, George Barițiu ș.a.; personalități de seamă ale culturii românești, ca B.P. Hasdeu, A.D. Xenopol și alții, pun în valoare, pe o scară tot mai largă, moștenirea sa culturală. În secolul nostru, interesul pentru scrierile și personalitatea lui Dimitrie Cantemir a cunoscut o constantă creștere în lărgime și adîncime, asupra editării, reeditării și analizei operelor lui aplecându-se prestigioși oameni de știință și cultură, printre care marele istoric Nicolae Iorga.

Dar cea mai înaltă și generoasă prețuire a marelui savant și patriot în conștiința poporului nostru s-a manifestat, cum era și firesc, în anii de după eliberare. S-a publicat și s-a scris, în ultimii 25 de ani, din opera lui Cantemir și despre opera lui, calitativ și cantitativ, mai mult decît în cei 225 de ani de la moartea acestuia.

Opera științifică vastă și multilaterală, dragostea sa de patrie, mereu vii în conștiința poporului, a umanității, i-au asigurat lui Dimitrie Cantemir un loc de cînte în istoria culturii românești, în cultura mondială, în conștiința omenirii progresiste.

Desfășurate de-a lungul întregului an al sărbătoririi tricentenarului nașterii sale, manifestările închinete în țara

noastră memoriei marelui cărturar și patriot român au cunoscut o amploare, diversitate și profunzime fără precedent, au prilejuit o înaltă pildă a patriotismului ce animă poporul român, o adevărată școală de educație civică înaintată. Miile de expuneri, simpozioane, evocări, emisiuni de radio și televiziune, sutele de articole publicate de întreaga presă centrală și locală, lucrările științifice, literare și filmele consacrate vieții și operei lui Cantemir, expozițiile de cărți și documente, sesiunile științifice etc., reeditarea operelor sale complete, care au concentrat atenția întregii națiuni, reprezintă un călduros și binemeritat omagiu din partea întregului popor, cea mai bună cinstire a memoriei acestui mare fiu al neamului.

Ne bucură caldul omagiu care este adus, sub auspiciile programului U.N.E.S.C.O., memoriei marelui nostru înaintaș în numeroase țări ale lumii, pe toate meridianele globului. În ele vedem o prețuire a contribuției românești la tezaurul culturii universale, al umanității, o dovadă de stimă și prietenie pentru poporul și țara noastră.

Așa cum partidul nostru a subliniat de atâtea ori, a prețui marile noastre personalități din trecut, tradițiile glorioase ale luptei patriotice, revoluționare a poporului înseamnă, odată cu omagiul adus, a face totul pentru a le purta cu cinste mai departe, a dezvolta în noile condiții opera înaintașilor, a desprinde învățăminte din spiritul de sacrificiu al acestora pentru a înrădăcina și mai puternic conștiința înaltelor îndatoriri și răspunderi ce revin fiecăruia în marea citorie a socialismului și comunismului.

Sub conducerea clarvăzătoare a partidului nostru comunist, în frunte cu secretarul său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, poporul român — călăuzit de hotărârile istorice ale celui de-al X-lea Congres și ale Conferinței Naționale din iulie 1972 — acționează cu fermitate pentru făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate în patria noastră. România socialistă se prezintă azi cu un bogat bilanț de realizări obținute în toate domeniile activității materiale și spirituale. Prestigiul său internațional este unanim recunoscut pe toate meridianele globului ca un rezultat al politicii înțelepte, marxist-leniniste, promovată de partidul și statul nostru în vederea colaborării cu toate țările socialiste, cu țările care luptă pentru dezvoltarea lor economico-socială independentă, cu toate statele lumii, fără deosebire de orînduire socială. Pentru fie-

care dintre noi reprezintă motiv de „mare satisfacție să constatăm — așa cum aprecia recent tovarășul Nicolae Ceaușescu — că munca poporului român, a tuturor oamenilor muncii din patria noastră este cunoscută, este apreciată ca o contribuție de mare importanță la cauza colaborării și păcii în lume“.

În condițiile actuale, a duce mai departe glorioasele tradiții ale trecutului înseamnă pentru fiecare a-și consacra întreaga putere de muncă și inițiativă creatoare realizării acestui program, a concentra toate energiile națiunii pentru îndeplinirea și depășirea planului pe acest an și realizarea înainte de termen a cincinalului — premisa accelerării ritmului de dezvoltare economico-socială a patriei, a înaintării mai repede pe calea prosperității.

Galeria de portrete luminoase din toate timpurile — printre care și al lui Dimitrie Cantemir — oferă neasemuite pilde de trăsături morale superioare, de abnegație și devotament neclintit față de interesele poporului și ale patriei. A fi demn în noile condiții de aceste tradiții înseamnă a milita pentru creșterea continuă a conștiinței socialiste a oamenilor muncii, pentru însușirea și generalizarea în viața întregii societăți a înaltelor trăsături ale eticii și echității socialiste. Înseamnă a fi exemplu de atitudine înaintată și de înțelegere a necesităților mersului înainte, a cerințelor și imperativelor progresului economic și social, a asigura întotdeauna și în orice împrejurare primatul intereselor majore ale societății, a face totul pentru triumful cauzei socialismului.

Pentru întregul nostru popor este un temel de nemărginită încredere în viitor faptul că în fruntea sa pășește, mai puternic și mai unit ca oricînd, Partidul Comunist Român, exponent credincios al intereselor sale supreme, înarmat cu concepția științifică despre lume și viață, cu un program amplu și o linie politică clară, cu o verificată capacitate de a conduce neabătut țara pe calea progresului și civilizației, spre edificarea comunismului pe pămîntul României.

Însuflețit de glorioasele pagini de istorie din trecut, ca și de marile cuceriri ale prezentului, de perspectivele luminoase ce i se deschid spre viitor, poporul român pășește ferm spre acest țel, hotărît să nu precupească nimic, să facă totul pentru a transpune în viață politica partidului, spre binele său și spre gloria și strălucirea patriei socialiste.

Împlinirea a 300 de ani de la nașterea lui Dimitrie Cantemir a prilejuit organizarea, atât în Capitală cât și în celelalte orașe ale țării, a unor sesiuni științifice, simpozioane omagiale sau colocvii care au reliefat multiplele valențe ale personalității voievodului cărturar fiu al poporului român, savant și umanist de reputație mondială.

Universitatea București a organizat, în ziua de 12 octombrie a.c., în aula Facultății de drept, o sesiune comemorativă în cadrul căreia au fost prezentate comunicările : „Dimitrie Cantemir, mare patriot, personalitate de seamă a culturii europene“, de prof. dr. George Ciucu, rectorul Universității bucureștene ; „Dimitrie Cantemir, primul mare filozof român“, de prof. dr. Gh. Cazan ; „Dimitrie Cantemir, remarcabil om politic și strălucit istoric român“, de prof. dr. docent Mihai Berza ; „Opera literară a lui Dimitrie Cantemir“, de prof. dr. docent Alexandru Piru ; „Opera geografică a lui Dimitrie Cantemir“, de prof. dr. Ion Popovici.

Sesiuni științifice similare au avut loc și la o serie de facultăți din cadrul Universității bucureștene, precum și la Academia militară.

Simpozioane, expuneri, medalioane și seri literare consacrate vieții și activității eruditului domnitor au avut loc în această perioadă la Muzeul de istorie al Republicii Socialiste România, Muzeul Arhivelor statului din București, Facultatea de economia agriculturii a Institutului agronomic „N. Bălcescu“, Centrul din Craiova al Academiei de științe sociale și politice, la Iași, Timișoara, Pitești, Galați, Bacău, Sfântu-Gheorghe, Piatra Neamț ș.a., în numeroase întreprinderi, case de cultură, licee, cămine culturale din toate județele țării.

O notă caracteristică a amplelor manifestări prilejuite de aniversarea tricentenarului nașterii lui Dimitrie Cantemir au reprezentat-o și numeroasele expoziții documentare care, prin numeroase materiale originale și reproduceri, au oferit publicului vizitator o imagine cuprinzătoare asupra vieții și gândirii social-politice a acestei strălucite personalități a spiritualetății românești și universale. În cadrul acestora, un loc central l-a ocupat Expoziția jubiliară „Dimitrie Cantemir“ inaugurată în ziua de 25 octombrie a.c. la Muzeul de istorie al Republicii Socialiste România.

La vernisaj au participat tovarășii Miron Constantinescu, membru supleant al Comitetului Executiv, secretar al C.C. al P.C.R., vicepreședinte al Consiliului de Stat, Chivu Stoica, acad. Miron Nicolescu, general-col. Ion Gheorghe, Dumitru Ghișe, Ion Traian Ștefănescu, Constantin Pirvulescu, conducători ai unor instituții centrale și organizații obștești, activiști de partid și de stat, reprezentanți ai vieții noastre științifice și culturale, oameni ai muncii din întreprinderile și instituțiile bucureștene, ofițeri, studenți, elevi.

Prof. univ. dr. docent Mihnea Gheorghiu, președintele Academiei de științe sociale și politice, a rostit cuvântul de deschidere.

Expoziții documentare comemorative au fost organizate, de asemenea, la Biblioteca Academiei R.S.R., Biblioteca centrală a Ministerului Apărării Naționale, Biblioteca municipală „Gheorghe Asachi“ din Iași, Muzeul județean Arad, Muzeul județean de istorie Piatra Neamț, Biblioteca municipală din Cluj, Casa de cultură din Hunedoara, Muzeul județean Suceava, Palatul culturii din Pitești, Biblioteca „V. A. Urechia“ din Galați, Muzeul de istorie din Bacău, Biblioteca municipală din Constanța, precum și în alte numeroase localități din țară.

Sub semnul aceleiași înalte prețuiri prin care generația noastră a cinstit memoria ilustrului savant și om politic s-a înscris și publicarea noii ediții a lucrării *Descriptio Moldaviae*, apărută în Editura Academiei sub îngrijirea prof. univ. D. Pipidi. Această ediție, tălmăcită după originalul latin, este însoțită de comentarii și studii semnate de cunoscuți oameni de știință, care sporesc valoarea operei. Totodată au fost elaborate un mare număr de studii și articole care definesc locul de frunte deținut de Dimitrie Cantemir în contextul culturii române și universale.

Pentru eternizarea memoriei voievodului moldovean, a activității sale neobosite pentru independența țării și propășirea neamului, printr-un decret al Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România, Magistralei Nord-Sud din municipiul București cuprinsă între podul Șerban Vodă și strada Gheorghe Șincai i s-a atribuit numele Bulevardul Dimitrie Cantemir. Tot în Capitală, în ziua de 26 octombrie a.c., a avut loc solemnitatea dezvelirii bustului lui Dimitrie Cantemir, amplasat la intersecția Bulevardului Dimi-

trie Cantemir cu Bulevardul Mărășești. Un bust al marelui cărturar patriot a fost dezvelit și în fața sediului Casei presei din Iași.

Înscris ca unul dintre marile evenimente în calendarul internațional al U.N.E.S.C.O. pe anul 1973, aniversarea tricentenarului nașterii lui Dimitrie Cantemir a prilejuit numeroase manifestări cultural-științifice peste hotare.

Una dintre cele mai importante manifestări științifice a fost și Colocviul organizat în comun de Academia de științe și de Comisia U.N.E.S.C.O. a R.D.G., cu scopul dezbaterii caracterului complex al operei cantemiriene. La acest colocviu au participat cîțiva dintre cei mai de seamă reprezentanți ai științelor istorice și filologice din R.D.G., șefi de școală care dirijează cercetările în domeniile romanisticii, turcologiei, bizantinisticii, epocii luminilor. În acest cadru, acad. Werner Bahner a prezentat comunicarea: „Dimitrie Cantemir, un însemnat învățat român de reputație europeană”; J. Irmischer, membru corespondent al Academiei de științe: „Imaginea cantemiriană a istoriei bizantine”; acad. E. Werner: „Observații asupra Istoriei imperiului otoman a lui Dimitrie Cantemir” ș.a.

La invitația Academiei de științe a Republicii Democrate Germane au participat cu comunicări Șerban Cioculescu, membru corespondent al Academiei, care a vorbit despre „Cantemir, poetul”, și Eugen Stănescu, membru corespondent al Academiei de științe sociale și politice, care s-a ocupat de „Ideologia politică în opera de istoric a lui Dimitrie Cantemir”.

Comisia națională cehoslovacă pentru colaborarea cu U.N.E.S.C.O. și Ministerul Culturii ale R. S. Ceha au organizat la Praga, în ziua de 29 octombrie a.c., un simpozion consacrat lui Dimitrie Cantemir. Cu acest prilej, conf. univ. Radu Manolescu și dr. M. Tejchman au înfățișat complexa activitate desfășurată de domnitorul moldovean, contribuția sa de preț la îmbogățirea tezaurului culturii românești și mondiale.

La Wroclaw, unde și-a desfășurat activitatea un comitet de coordonare a manifestărilor prilejuite de cea de-a 300-a aniversare a nașterii lui Dimitrie Cantemir, au avut loc manifestări consacrate marelui cărturar român. De un deosebit interes s-a bucurat expoziția foto docu-

mentară „Cantemir și opera sa”. La vernisajul expoziției, în fața unui numeros public, au luat cuvîntul prof. dr. Marian Orzechewski, rectorul Universității din Wroclaw, și Aurel Duca, ambasadorul țării noastre în Polonia.

Aniversarea tricentenarului nașterii lui Dimitrie Cantemir a fost marcată în R.P. Bulgaria prin deschiderea, la Biblioteca națională „Kiril și Metodi” din Sofia, a unei expoziții de fotografii intitulate „Dimitrie Cantemir — ilustru reprezentant al istoriei și culturii românești”. Ambasadorul României, Trofin Simedrea, a vorbit despre viața și opera lui Dimitrie Cantemir.

Comitetul pentru relații culturale cu străinătatea (C.R.C.S.) și Institutul de științe istorice din R.D. Vietnam au organizat la Hanoi o seară culturală dedicată aniversării lui Dimitrie Cantemir. Au participat Vu Quoc Uy, vicepreședinte al C.R.C.S., oameni de știință și cultură, reprezentanți ai unor instituții centrale din Hanoi. Despre personalitatea, activitatea și opera marelui cărturar român a vorbit Plan Gia Bon, secretar general adjunct al Institutului de științe istorice din Vietnam. În încheierea serii culturale a fost prezentat un film artistic românesc.

Sub auspiciile Academiei de științe a Republicii Cuba și ale Ambasadei României la Havana a avut loc o întrunire comemorativă. Directorul Institutului de literatură și lingvistică al Academiei, prof. dr. Jose Antonio Portuondo, a evocat, în comunicarea prezentată, personalitatea cărturarului român, subliniind importanța operelor sale pentru cultura românească și europeană. Cu același prilej au fost inaugurate expoziția foto documentară „Dimitrie Cantemir” și un stand de cărți.

Personalitatea lui Dimitrie Cantemir a fost evocată în cadrul primului Congres internațional de turcologie desfășurat la Istanbul, între 15 și 20 octombrie a.c., prin două comunicări: „Dimitrie Cantemir în izvoarele istorice turcești” (prof. M. Guboglu) și „Dimitrie Cantemir și savanții turci din Istanbul” (Ion Matei). Acestea s-au bucurat de o deosebită apreciere în rîndurile participanților. De asemenea, în cadrul Seminarului internațional de folclor, desfășurat la Ankara, conf. univ. Mihail Guboglu a prezentat o comunicare care a evidențiat personalitatea

lui Dimitrie Cantemir și importanța operelor sale pentru studiul istoriei Imperiului otoman și a obiceiurilor vechi ale poporului turc.

Prof. univ. George Ivașcu, directorul revistei „România literară”, a conferențiat, în aula Institutului de cultură hispanică din *Madrid*, despre viața și opera marelui umanist român Dimitrie Cantemir. Cu același prilej a fost prezentată expoziția documentară de fotografii „Dimitrie Cantemir”.

În cadrul simpozionului științific organizat la 28 octombrie a.c. de Biblioteca română din New York, au fost prezentate comunicări științifice asupra operei istorice, literare și muzicale a lui Dimitrie Cantemir. Profesorii americani Frederick Kellona de la Universitatea din Arizona și Demetrius Dvoichenko-Markov de la Monmouth College au vorbit despre importanța lucrărilor istorice ale lui Di-

mitrie Cantemir. Eugenia Popescu-Județ, profesor—oaspete de la Universitatea din Pittsburg —, a prezentat creația muzicală cantemiriană în istoria muzicii turcești, iar Ion Monafu, secretarul Bibliotecii române, a analizat valorile creației literare a lui Cantemir.

La simpozion au participat, de asemenea, prof. univ. Ștefan Pascu, rectorul Universității din Cluj, care a susținut comunicarea „Dimitrie Cantemir în conștiința poporului român”. La discuții au participat profesori universitari americani care studiază probleme ale istoriei și culturii românești.

Postul de radio național din *Venezuela* a transmis o emisiune specială dedicată marelui cărturar și om de stat român Dimitrie Cantemir.

CONSTANTIN PETCULESCU

Simpozion româno-maghiar. București, august 1973

În zilele de 26—29 august 1973, a avut loc la București simpozionul științific al Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. și Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.S.U. din Republica Populară Ungară, cu tema: „Rolul mobilizator și conducător al P.C.R. și P.C.U. în perioada crizei economice din 1929—1933 în România și Ungaria”.

Cercetătorii de la Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. au prezentat referatele: „Situația economică, politică și socială a României în anii 1929—1933”, de dr. Maria Covaci; „Rolul Partidului Comunist Român în mișcarea revoluționară din România în anii crizei economice din 1929—1933”, de dr. Florea Dragne, șef de secție; „Semnificația internă și internațională a luptelor muncitorilor ceferiști și petroliști din ianuarie-februarie 1933”, de dr. Nicolae Popescu.

Referatele cercetătorilor maghiari au abordat temele: „Lupta Partidului Comunist Ungar pentru mobilizarea maselor în anii crizei economice (1929—1933)”, de Borsany György, candidat în științe; „Câteva caracteristici ale politicii Partidului Social-Democrat în anii 1929—

1933”, de Szabo Agnes, candidat în științe, șef de secție.

În referatele delegației noastre au fost relevate stadiul dezvoltării economice atins de România în 1929, profunzimea crizei economice, formele de manifestare ale crizei politice. Un loc însemnat s-a acordat, atât în referate cât și în dezbateri, rolului P.C.R. în luptele revoluționare din anii 1929—1933, situației interne din partid. Au fost analizate raporturile Partidului Comunist Român cu P.S.D., cu sindicatele și alte organizații de masă revoluționare. Documentele elaborate de P.C.R. la Congresul al V-lea din decembrie 1931, schimbările care au survenit după Congresul al V-lea în tactica și strategia partidului, eliminarea unor teze eronate care au persistat până la Congresul al V-lea în ce privește caracterizarea P.S.D. și a diferitelor partide burgheze s-au bucurat de o atenție deosebită. În dezbateri membrii ambelor delegații s-au oprit asupra unor aspecte privind raporturile partidelor comuniste cu Internaționala Comunistă.

Au fost relevate multiple aspecte ale fenomenului grevist din România în anii crizei economice. Referatele și discuțiile au evidențiat: noile forme preconizate de

P.C.R., comparativ cu perioada anterioară, în realizarea unității de acțiune a muncitorilor, forme apărute în cursul luptelor revoluționare, trăsăturile caracteristice ale luptelor eroice din Valea Prahovei și de la Atelierele C.F.R. din România și semnificația lor internă și internațională. S-a subliniat faptul că în ansamblul lor luptele revoluționare din anii crizei, și în special cele din ianuarie-februarie 1933, au pus pregnant în lumină capacitatea Partidului Comunist Român de a organiza și conduce acțiuni de asemenea amploare.

Referindu-se la rolul și locul Partidului Comunist din Ungaria în anii crizei economice, precum și la tactica și activitatea acestuia, Borsany György a subliniat că de la zdrobirea Republicii Sfaturilor partidul comunist s-a aflat neîncetat în cea mai adâncă ilegalitate. Singura posibilitate de depășire a acestei situații s-a vădit a fi înființarea a diferite organizații de masă, precum și utilizarea posibilităților oferite de organizațiile muncitorești existente, aflate sub conducere reformistă.

Perioada examinată a fost una din cele mai grele din istoria P.C.U. sub aspect organizatoric, sublinia Borsany György. Acum a avut loc o criză cronică de conspirație, care a durat de la mijlocul anului 1929 pînă în vara lui 1932. În acești trei ani, cu ajutorul unor agenți strecurați în conducere, poliția a reușit să opereze de 9 ori arestări în rîndul principalilor conducători ai partidului, să descopere tipografia și aparatul ilegal. Fiecare nouă cădere anihila rezultatele obținute pînă atunci, ducea la întreruperea legăturilor, la paralizarea temporară a vieții de partid.

Referatul delegatului ungar mai subliniază faptul că după Congresul al VI-lea al Internaționalei Comuniste linia politică a P.C.U. s-a caracterizat prin întărirea tendințelor sectariste. Astfel, în discuțiile purtate în partid în cursul anului 1929, în centrul cărora s-a aflat caracterul viitoare revoluții ungare, în consecință tactică și strategia partidului, problema aliaților posibili, a ajuns să predomine concepția potrivit căreia în Ungaria, unde a existat deja o dictatură a proletariatului, nu este posibilă decît o revoluție proletară. În această revoluție, clasa muncitoare trebuie să aibă ca aliat numai țărănimia săracă. În ceea ce privește sar-

cările de natură burghezo-democratică, s-a formulat ideea rezolvării lor „ca produse auxiliare ale revoluției socialiste”. Principala piedică a revoluției socialiste în Ungaria ar fi reprezentat-o faptul că majoritatea clasei muncitoare se afla sub influența P.S.D. și a sindicatelor reformiste. De aceea, pentru ca ea să fie în stare să ducă la bun sfîrșit lupta sa revoluționară, trebuia eliberată de această influență. În consecință, lovitură principală trebuia îndreptată contra social-democrației, apreciată de Internaționala Comunistă ca „social-fascism”.

Această linie a fost aprobată la Congresul al II-lea al P.C.U., din martie 1930, și a rămas, în esență, neschimbată pînă la Congresul al VII-lea al Internaționalei Comuniste. În viața de fiecare zi, în activitatea celulelor de întreprindere sau a fracțiunilor comuniste din sindicate această linie suferea, însă, modificări; faptul că muncitorii aveau nevoie unii de alții, că lupta lor se ducea în comun a atenuat sectarismul acestei politici.

Subliniindu-se efectele crizei economice asupra Ungariei, în referat s-a arătat că „influența crizei a început să se simtă în industria ungară de la începutul anului 1930. Din cei circa 650 000 de muncitori industriali au devenit șomeri, în 1930, 130 000, iar în 1932, 230 000. Situația evoluă similar și în agricultură, și în ramurile de deservire. În ansamblu, șomajul a lovit circa 1/3 din proletariatul ungar, ceea ce — luînd în considerare fluctuația șomajului — însemna, de fapt, o masă și mai mare. Existența masei mari de șomeri le-a permis capitaliștilor să reducă salariul celor rămași în muncă, să introducă diferite sisteme de stoarcere”.

În vederea organizării și conducerii luptei împotriva șomajului, Partidul Comunist din Ungaria a înființat o organizație legală, Comitetul pe țară al șomerilor (C.T.S.). C.T.S. își adapta în mod elastic structura organizatorică în funcție de locurile de adunare ale șomerilor (sindicate, localurile birourilor de plasare ale statului, parcuri, piețe etc.). Fiecare comitet de șomeri se compunea din 5—6 membri, care conduceau uneori cîteva sute de șomeri. Membrii comitetelor erau aleși de șomeri.

Activitatea comitetelor de șomeri era determinată atît de lupta pentru apărarea unor revendicări generale, cît și a celor locale. C.T.S. și-a formulat revendicările generale la conferința sa din ianuarie 1930.

Comitetele de șomeri au formulat și revendicări cu caracter local, privind, de pildă, măsurile concrete ce trebuiau luate într-o localitate pentru ajutorarea șomerilor etc.

Comuniștii au considerat că forma principală a luptei ce trebuie dusă pentru impunerea acestor revendicări era demonstrația de stradă. Ziua de 26 ianuarie 1930 a reprezentat preludiul demonstrațiilor de șomeri, care, începând din acea zi, s-au repetat neîncetat, cu intensități diferite.

În primăvara anului 1930, demonstrațiile au cuprins ca un val întreaga țară, mai violente fiind cele din centrele cu proletariat agricol (Kiskungélegyháza, Hódmezővásárhely). Creșterea energiei revoluționare a maselor a determinat Comitetul Central al P.C.U. să hotărască organizarea la Budapesta — după exemplul „Hungermarsch”-urilor din Germania — a unui marș național al foamei. Drept dată a demonstrației a fost fixată ziua de 1 noiembrie 1930. Organizațiile de partid au desfășurat o muncă imensă pentru realizarea acestei acțiuni. Planul comuniștilor a neglijat, însă, luarea în considerare a situației reale din partid, a slăbiciunii sindicatelor și a crizei din domeniul conspirativ. În timp ce comuniștii lucrau la pregătirea marșului foamei, poliția a arestat aproape întreg secretariatul și comitetul de partid al Capitalei. În felul acesta, demonstrația n-a mai putut avea loc.

În anii crizei economice mondiale — s-a arătat în referatul lui Szabo Agnes —, creșterea bruscă, în proporții catastrofale, a șomajului a determinat sindicatele și P.S.D. din Ungaria să supună unui serios examen tactica de urmat în această problemă, să repună energic guvernului problema asigurării contra șomajului. În primăvara anului 1930 au început tratative nemijlocite între sindicate și reprezentanții guvernului, care s-au împotmolit curînd.

În acest timp, în țară se desfășurau mari demonstrații ale șomerilor, în parte inițiate de comuniști, în parte spontane. Membrii P.S.D.U. cereau tot mai insistent conducerii partidului să se situeze în fruntea mișcării. Sub influența acestor presiuni, P.S.D.U. a organizat, la 1 septembrie 1930, o mare demonstrație de masă la Budapesta, desfășurată sub lozincă luptei împotriva șomajului.

În ziua fixată au demonstrat aproape 150 000 de muncitori. Cu toate că conducerea P.S.D.U. programase „o manifestație pașnică, mută”, au avut loc ciocniri violente cu poliția. Ca răspuns la atacurile poliției călare, masele au ridicat baricade, primindu-i pe atacanți cu șarje de pietroaie. În urma ciocnirilor, un muncitor a murit, alți 400 fiind răniți.

Acțiuni similare demonstrației de la Budapesta au avut loc și în centrele industriale mai importante ale țării, cu participarea a peste 100 000 de oameni.

Succesul acțiunii din capitala Ungariei a depășit așteptările inițiatorilor. S-a dovedit că — în pofida propagandei fasciste desfășurate timp de 10 ani — influența P.S.D.U. în mase era mare. De asemenea, starea de spirit a maselor era mult mai combativă decît cea dorită prin linia politică dictată de conducere, care nu reușea întotdeauna să o stăpînească. Acest fapt a îngrijorat profund conducerea P.S.D.U. Inițierea unei acțiuni similare ar fi putut provoca complicații, ciocniri ascuțite cu autoritățile. Din această cauză, conducerea social-democrației s-a străduit să împiedice organizarea de noi demonstrații de masă.

În anii 1931—1933, lupta împotriva șomajului a cunoscut însă o tendință de scădere în ceea ce privește amploarea. Cauza acestui fenomen trebuie căutată îndeosebi în atitudinea negativă a P.S.D.U.

Dintre acțiunile desfășurate sub conducerea P.C.U. se impune a fi menționată campania de strîngere de semnături organizată la sfîrșitul anului 1931. În cursul acestei campanii, circa 30 000 de oameni au semnat memoriul adresat ministerului asistenței sociale, în care erau cuprinse revendicările șomerilor.

Partidul comunist, care deținea în cîteva localități și ramuri de producție poziții însemnate, a organizat viguroase lupte greviste. Comuniștii au fost aceia care au condus în toamna anului 1929 greva minerilor de la Salgótarján, la care au participat 5 000 de oameni, greva din industria de încălțăminte din anul 1931 și din primăvara anului 1933, greva muncitorilor portuari din Csepel, desfășurată în primăvara lui 1932; luptele din vara anului 1933 ale muncitorilor din construcții. Un deosebit rol au avut comuniștii în conducerea luptelor pentru salarii începute în industria textilă în

toamna anului 1930 și continuate, aproape fără întrerupere, până în 1933. Această ramură industrială reprezenta sectorul cel mai tânăr al industriei ungare; dezvoltarea sa a început practic la mijlocul deceniului al treilea. Majoritatea muncitorilor o reprezentau femeile, care, nelucrând în industrie, nu aveau tradiții sindicale, iar organizațiile fiind dintre cele mai mici. Toate acestea au făcut ca sindicatul — care număra în rândurile sale numai 1 300 de membri din cei aproape 30 000 de muncitori textiliști — să manifeste rezerve față de lupta lor. Conducerea ei a revenit comuniștilor.

După cum s-a subliniat în referatul lui Szabo Agnes și în discuțiile purtate pe marginea acestuia, în anii crizei economice mondiale, P.S.D.U. s-a găsit într-o perioadă de căutare de drum pe tărîm ideologic și politic. Evenimentele ce s-au produs în acest timp au accelerat și au ascuțit acest proces.

Situația partidului a fost determinată în măsură hotărîtoare de împrejurarea că se bucura de legalitate în condițiile unui regim cu caracter fascist, ceea ce însemna, implicit, compromisuri din partea P.S.D.U. Astfel, activitatea acestuia s-a limitat numai la marile orașe și centre industriale; el n-a putut desfășura activitate organizatorică în rândurile unor importante păături muncitorești — feroviari, salariați ai poștei, salariați ai uzinelor statului —, nici în rândurile proletariatului agricol. Cadrele sale de conducere proveneau din aripa dreaptă a mișcării muncitorești, din oameni pe care guvernul era dispus să-i considere parteneri politici. Asupra cadrelor de jos și medii ale partidului și ale activiștilor săi se exercita o puternică presiune din partea autorităților, care degenera din cînd în cînd într-o adevărată persecuție.

Din punctul de vedere organizatoric, acest partid se baza, ca și în perioadele anterioare, pe sindicate. În perioada examinată, numărul membrilor de sindicat a fost de aproximativ 100 000, ceea ce reprezenta 12—13% din efectivul total de muncitori din țară. Această cifră nu reflectă, însă, influența reală a P.S.D.U.; această influență se oglindește mai bine în proporția voturilor obținute în circumscriptiile muncitorești. Atît în alegerile parlamentare din 1926 cît și în cele din 1931, partidul a obținut, în circumscriptiile electorale locuite în majoritate de muncitori, un număr de voturi care oscila între 50 și 80%. Deosebit de mare era influența partidului în circumscriptiile muncitorești din jurul Budapestei (Cse-

pel, Kispest, Újpest, Pesterzsébet, Buda-fok), unde deținea majoritatea în funcțiile alese ale administrației orașenești. Poziții importante avea și în primăria Budapestei, în organisme conducătoare ale întreprinderilor și instituțiilor Capitalei, precum și în Parlament (14 mandate de deputați).

Sub aspectul platformei politice, P.S.D.U. proclama drept țel al său înfăptuirea democrației burgheze. În ceea ce privește modalitatea de atingere a acestui obiectiv strategic, nu-și propunea să răstoarne regimul fascist pe cale violentă. Credea, sau cel puțin declara că crede, în posibilitatea transformării din interior a sistemului. P.S.D.U. acorda, în continuare, o foarte mare însemnătate luptei pentru dreptul de vot general și secret, care ar fi asigurat posibilitatea „democratizării” regimului cu caracter fascist. Partidul lupta pentru revendicările economice și sociale ale muncitorilor, avînd grijă însă ca lupta să nu depășească limitele legalității. Ca aliați potențiali erau considerați mica burghezie, partidele democrației mic-burgheze și acea parte a burgheziei pe care considerente, în parte de natură internă, în parte de natură externă, o opuneau fascismului.

Abordînd problema relațiilor dintre P.S.D.U. și P.C.U., Szabo Agnes a subliniat că P.S.D.U. se opunea cu toată forța partidului comunist, din motive ideologice și tactice. În primul rînd, sub aspect ideologic, respingea perspectiva dictaturii proletariatului. Dar colaborarea cu comuniștii era refuzată și pentru faptul că aceștia se aflau în ilegalitate, iar contactul cu ei ar fi oferit autorităților pretextul unor acțiuni împotriva partidului legal. De altfel, atitudinea defensivă a P.S.D.U. față de guvern s-a concretizat și prin încheierea de acorduri cu acesta, al căror secret a fost păstrat chiar față de conducerea Internaționalei socialiste.

O altă problemă de care s-a ocupat delegația maghiară a fost aceea a schimbărilor importante survenite în tactica și în politica agrară a P.S.D.U. în anii de criză. La începutul anului 1930, guvernul a permis înființarea de către partid a unor organizații sătęști. Folosindu-se de această posibilitate, partidul a desfășurat o largă muncă organizatorică, ce a dat rezultate imediate. În sute de sate s-au constituit organizații ale P.S.D.U. (în special în părțile de est și de nord-est ale țării, în regiunile tradiționale ale „socia-

lismului agrar“), care au devenit adevărate focare ale revoluționarismului sătesc

Organizarea satelor a fost stimulată și de programul agrar adoptat la congresul din 1930 al partidului, care revendica confiscarea moșiilor composesoratorilor și a celor bisericicești, exproprierea celorlalte moșii de peste 200 ha și împărțirea terenurilor țăranilor fără pământ. Partidul a abandonat cu acest prilej poziția kautskiană, care califica împărțirea marilor moșii drept un program reacționar, și a înscris în program înfăptuirea reformei agrare democratice.

În cursul anului 1931, numărul organizațiilor social-democrate sătești a crescut, ele devenind tot mai active. Dar, odată cu aceasta, a reieșit limpede că activitatea lor nu poate fi armonizată cu politica „opozității loiale“ urmată pînă atunci. Deși activitatea acestor organizații nu putea fi împiedicată pe cale juridică, organele locale ale puterii le-au făcut curînd să înțeleagă — printr-o adevărată campanie de represiuni — că nu vor fi tolerate agitații antiguvernamentale la sate.

Conducerea partidului a acționat pentru apărarea organizațiilor sale. Deputații săi din Parlament au făcut cunoscute în fața opiniei publice brutalitățile comise la sate și a chemat masele la rezistență. Ca răspuns la ofensiva în creștere, guvernul a interzis, printre altele,

provizoriu, ziarul „Népszava“. Conducerea P.S.D.U. și-a chemat organizațiile să protesteze printr-o acțiune pe țară împotriva terorii, la 7 aprilie 1932. Acest apel a primit un serios sprijin prin greva tipografilor de la Budapesta, datorită căreia în ziua acțiunii în Capitală n-a apărut nici un ziar.

După această acțiune, presiunea exercitată asupra partidului de către aparatul de stat s-a intensificat. În conducerea P.S.D.U. au apărut pe primul plan adepții capitulării. Ca urmare, au început tratative între conducerea partidului și guvern. Reapariția ziarului „Népszava“ a fost permisă, iar partidul s-a obligat să oprească activitatea de agitație în rîndurile populației sătești. Drept rezultat organizațiile de la sate au început să vegeteze prin anii 1933—1934, covîrșitoarea lor majoritate fiind deja dizolvată.

În încheierea simpozionului s-a apreciat că rezultatul întîlnirii, al schimbului de opinii dintre istoricii de la cele două institute similare — pe baza referatelor, a dezbaterilor ce au avut loc — s-a concretizat în aprofundarea reciprocă a cunoștințelor privind istoria mișcării muncitorești din cele două țări socialiste vecine și prietene.

MARIA COVACI

Simpozion româno-sovietic. București, 3-6 octombrie 1973

Comisia mixtă de istorie a Academiei de Științe Sociale și Politice a R.S.R. și Academiei de Științe a U.R.S.S. a organizat la București, în zilele de 3—6 octombrie, un simpozion cu tema: „România în preajma și în timpul celui de-al doilea război mondial. Împrejurările istorice în care a avut loc insurecția națională antifascistă din august 1944“.

Din delegația română, condusă de prof. univ. dr. Ștefan Ștefănescu, au făcut parte: general-maior Constantin Antip, general-maior Eugen Bantea, Ion Chiper, cercetător științific principal, conf. univ. dr. Gheorghe Ioniță, dr. Viorica Moisuc, cercetător științific principal, colonel Constantin Nicolae, prof., univ. dr. Aron Petric, Traian Udrea, cercetător științific principal, conf. univ. dr. Gheorghe Zaha-

ria. Din delegația sovietică, condusă de acad. I. I. Mintș, au făcut parte: colonel A. V. Antoseak, candidat în științe istorice, A. A. Iazkova, candidat în științe istorice, D. V. Kuznețov, candidat în științe istorice, T. A. Pochivailova, candidat în științe istorice, S. V. Vasiliev, V. V. Vinogradov, candidat în științe istorice.

Comunicările prezentate de istoricii români și sovietici au abordat probleme deosebite privind istoria politică, economică, socială, diplomatică a României în anii celui de-al doilea război mondial, precum și în perioada imediat postbelică, privite în ansamblul evoluției situației internaționale.

Gheorghe Ioniță, folosind literatura istorică din ultimii ani, s-a referit pe larg,

în comunicarea sa, la rolul P.C.R. în organizarea actului istoric din august 1944. Subliniind trăsăturile caracteristice ale activității desfășurate de P.C.R. în perioada anterioară, pentru scoaterea României din războiul antisovietic, pentru răsturnarea dictaturii antonesciene, autorul a evidențiat mijloacele și metodele folosite de comuniști pentru coalizarea forțelor democratice din întreaga țară, pentru antrenarea diferitelor grupări politice, partide, organizații într-o vastă acțiune de pregătire și înfăptuire a insurecției.

Despre ecoul internațional al insurecției din România, despre modul în care opinia publică din diferite țări ale lumii a apreciat rolul insurecției în desfășurarea ultimei faze a războiului împotriva Germaniei naziste a vorbit pe larg, în comunicarea sa, C. Antip.

O seamă de probleme de un deosebit interes pentru cunoașterea contextului politic și militar internațional în care s-a desfășurat insurecția națională antifascistă armată din august 1944 au fost abordate în comunicările prezentate de Gh. Zaharia, Eugen Bantea și A. V. Antoseak. Pe baza unui mare număr de documente de arhivă, publicate și nepublicate, s-a analizat importanța strategică a teritoriului României în planurile militare ale Comandamentului german, raportul de forțe în vara anului 1944 între trupele germane și forțele insurecționale, între trupele germane și cele sovietice, în sectorul nordic al frontului sovieto-german, însemnătatea operației ofensivei sovietice pe frontul Iași-Chișinău, relația între aceasta și insurecția națională în România. Autorii au subliniat ideea că *insurecția din august 1944 a început în condițiile favorabile create de operația sovietică mai sus amintită declanșată într-un moment cînd soarta războiului era departe de a fi clară, insurecția a adus România alături de Națiunile Unite, cu întregul ei potențial economic și militar*; forțele insurecționale, cu sprijinul întregului popor, au eliberat o mare parte a regiunilor țării, Armata Roșie înaintînd într-un spațiu deja curățat de forțele militare. Autorii au subliniat faptul că forțele armate ale Uniunii Sovietice au avut un rol hotărîtor în eliberarea întregului teritoriu al României, reliefind cooperarea și întrajutorarea în luptă a armatelor aliate române și sovietice.

În comunicarea sa, Constantin Nicolae a expus principalele aspecte militare ale participării României la războiul anti-hitlerist. El a analizat caracteristicile ofensivei sovietice în zona Carpaților răsăriteni, autorul a arătat aportul armatei române la reușita acestei ofensive, prin păstrarea capului de pod de la nord-vest de Carpații meridionali. S-a relevat colaborarea militară româno-sovietică în luptele pentru eliberarea părții de nord a Transilvaniei, pentru eliberarea Ungariei și a Cehoslovaciei, relațiile de prietenie care s-au stabilit între armata română și populația din teritoriile eliberate. *Autorul a pus în lumină, pe parcursul întregii sale expuneri, efortul economic al întregului popor român pentru susținerea materială a războiului împotriva Germaniei hitleriste, efortul militar și jertfele aduse în acest război, care, prin valoarea și întinderea lor, plasează România pe unul din primele locuri, în rîndul Națiunilor Unite, în lupta pentru înfrîngerea celui de-al treilea Reich.*

O seamă de aspecte diplomatice ale situației internaționale a României în anii 1943—1947 au fost aduse în dezbatere de A. A. Iazkova și Viorica Moisuc. Pe baza unor documente, în parte inedite, s-a analizat poziția diferită a marilor puteri în ceea ce privește situația României de după război. S-a arătat că, încă din anul 1943, Uniunea Sovietică s-a pronunțat pentru retrocedarea părții de nord a Transilvaniei către România, demonstrîndu-se elocvent că, în toate etapele pregătitoare ale Conferinței de pace, reprezentanții Uniunii Sovietice s-au opus încercărilor unor cercuri imperialiste de a submina evoluția economică-politică a României pe drumul revoluției populare, apărînd pe plan internațional poziția primului guvern de largă concentrare democratică, condus de dr. Petru Groza.

În comunicările prezentate de Aron Petric și T. A. Pochivailova s-au abordat probleme de importanță majoră ale revoluției populare în România. A fost subliniată importanța istorică a insurecției naționale antifasciste din august 1944, ca moment de început al revoluției populare.

Autorii au scos în evidență meritele Partidului Comunist Român de a fi știut să aplice învățătura marxist-leninistă cu privire la revoluția în condițiile concret istorice ale României.

S. V. Vasiliev, Traian Udrea și Ion Chișper au înfățișat, în comunicările lor, un

tablou general al problematicei colocviului, oglindită în istoriografia din cele două țări.

Comunicările, precum și amplele discuții au permis continuarea unor idei

majore, relevarea unor aspecte mai puțin analizate, cunoașterea reciprocă a stadiului cercetării istorice în problematica colocviului.

VIORICA MOISUC

Sesiune științifică internațională pe tema: **„Probleme ale făuririi și dezvoltării bazei economice a socialismului“**

În zilele de 23—26 octombrie a.c. a avut loc în Capitală sesiunea științifică cu participare internațională pe tema „Probleme ale făuririi și dezvoltării bazei economice a socialismului“, organizată de Academia de științe sociale și politice, Academia „Ștefan Gheorghiu“ și Academia de studii economice, cu prilejul împlinirii unui sfert de veac de la naționalizarea principalelor mijloace de producție în țara noastră.

La lucrările sesiunii, care s-au desfășurat în sala Muzeului de istorie a partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România, au luat parte academicieni, cadre didactice universitare, cercetători, activiști de partid și de stat, reprezentanți ai unor instituții centrale și organizații obștești.

Au fost prezenți, de asemenea, delegați din 24 de țări din Europa, Asia și Africa — reprezentanți ai unor partide comuniste, ai unor partide socialiste, precum și ai altor partide și organizații politice progresiste, ai școlilor de partid și institutelor de marxism-leninism, ai academiei de știință și învățămîntului economic superior.

La ședința de deschidere au luat parte tovarășii Paul Niculescu-Mizil, membru al Comitetului Executiv, al Prezidiului Permanent al C.C. al P.C.R., vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, ministrul educației și învățămîntului, Leonte Răutu, membru al Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R., președintele consiliului de conducere și rectorul Academiei „Ștefan Gheorghiu“.

Rostind cuvîntul inaugural, prof. dr. docent Mihnea Gheorghiu, membru al C.C. al P.C.R., președintele Academiei de științe sociale și politice, a adresat, în numele Comitetului Central al Partidului Comunist Român, al instituțiilor organizatoare, un călduros salut oaspeți-

lor de peste hotare și a urat succes deplin acestei importante reuniuni științifice.

În continuare, rectorul Academiei de studii economice, prof. dr. Gheorghe Dolgu, a evocat pe larg semnificația istorică a naționalizării principalelor mijloace de producție în România. Prof. dr. docent Roman Moldovan, membru al C.C. al P.C.R., vicepreședinte al Academiei de științe sociale și politice, a înfățișat apoi transformările petrecute în structura social-economică a țării în pătratul de veac care a trecut de la naționalizare.

În încheierea primei zile a lucrărilor a luat cuvîntul tovarășul Leonte Răutu, care a făcut o amplă expunere cu privire la procesul de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate în România.

În cadrul dezbaterilor din ziua a doua a sesiunii științifice au luat cuvîntul în ședință plenară: prof. dr. Constantin Borgeanu, de la Academia „Ștefan Gheorghiu“, care a vorbit despre multilateralitatea progresului istoric în etapa actuală de dezvoltare a României; I. F. Suslov, de la Academia de științe sociale de pe lingă C.C. al P.C.U.S., despre naționalizarea mijloacelor de producție și lărgirea sferei intereselor economice ale celor ce muncesc; prof. dr. docent Alexandru Tănase, directorul Institutului de filozofie; Pek-Ning-Ghi, prorector la Școala superioară de partid „Kim Ir Sen“, din R. P. D. Coreeană, despre experiența și semnificația naționalizării principalelor mijloace de producție în etapa revoluției antiimperialiste și anti-feudale în țara sa; conf. Stana Buzatu, de la Academia „Ștefan Gheorghiu“, avocat Emile Torbey, reprezentant al Partidului Socialist Progresist din Liban, despre semnificația

sociopolitică și economică a naționalizării principalelor mijloace de producție ; prof. Vladimir Trebici, de la Academia de studii economice ; Pierre Joye, membru al C.C. al P.C. din Belgia, despre unele caracteristici de bază ale economiei actuale belgiene ; prof. N. N. Constantinescu, de la Academia de studii economice, despre democrația economică ; conf. dr. Ion Velea, de la Academia „Ștefan Gheorghiu” ; prof. Nicolae Marcu, de la Academia de studii economice, despre proprietatea de stat în România ; prof. dr. RoVo Jenő, de la Școala superioară politică a C.C. al P.M.S.U. — R. P. Ungară, despre relațiile de proprietate capitalistă în prima fază a democrației populare ungare ; prof. Vasile Nichita, de la Academia „Ștefan Gheorghiu” ; Henry Claude, de la Centrul de studii și cercetări marxiste al Partidului Comunist Francez, despre rolul naționalizării în cadrul luptei împotriva capitalismului monopolist de stat francez ; prof. Alexandru Gheorghiu, de la Academia de studii economice ; prof. M. N. Lozanov, de la Institutul superior economic din Sofia, despre socializarea mijloacelor de producție și dezvoltarea colaborării dintre țările socialiste ; conf. Aneta Spornic, de la Academia de studii economice, despre dubla calitate de producător și coproprietar al mijloacelor de producție a oamenilor muncii din țara noastră ; Gerhard Schultz, de la Institutul de științe sociale de pe lângă C.C. al P.S.U.G. din R. D. Germană, cu privire la experiența țării sale în construirea societății socialiste dezvoltate ; Ion Rachmuth, de la Academia „Ștefan Gheorghiu”, despre sistemul de prețuri și locul lui în conducerea economiei ; prof. K. Mikulski, de la Academia de științe a U.R.S.S., despre direcțiile principale de realizare a superiorității modului de producție socialist în procesul edificării și consolidării societății socialiste dezvoltate ; Ladislav Tomašek, de la Institutul economic din Praga, despre etapa construirii societății socialiste dezvoltate și experiența cehoslovacă în acest domeniu ; dr. Mohamed Hashim Ahmed Awad, reprezentantul Uniunii Socialiste Sudaneze, despre trăsăturile naționalizării în context precapitalist.

În cadrul dezbaterilor în ședință plenară, care au avut loc în cursul zilei de 25 octombrie a.c., au luat cuvântul prof. Constantin Moisuc, de la Academia „Ștefan Gheorghiu”, care a vorbit despre colaborarea economică internațională în procesul edificării economiei socialiste dezvoltate ; Madrandele Tanzi, director

al Biroului Politic al Mișcării Populare a Revoluției din Zair, despre lupta pentru controlul asupra mijloacelor de producție și rezultatele obținute în transformarea structurilor economice și sociale în țara sa ; Dominique Taddei, secretar național al Partidului Socialist Francez, despre diversitatea modalităților și formelor de însușire a mijloacelor de producție în actuala etapă de dezvoltare economică a Franței ; prof. Ștefan Arsen, de la Academia de studii economice, despre planificarea economico-socială în țara noastră ; Erwin Zucker Schilling, membru al C.C. al P.C. din Austria, despre unele aspecte ale naționalizării principalelor mijloace de producție în țara sa ; Carlo Freduzzi, de la Institutul „A. Gramsci” al Partidului Comunist Italian, despre preocupările comuniștilor italieni pentru studierea experienței construcției economico-sociale în țările socialiste ; prof. Usnikaghin Cima, de la Școala superioară de partid din R. P. Mongolă, despre problemele fundamentale ale construcției socialiste în țara sa ; Gheorghe Berescu, cercetător principal la Institutul de științe politice și pentru studierea problemei naționale al Academiei de științe sociale și politice, despre valorile eticii muncitorești ; Alfred Jensen, membru al C.C. al P.C. din Danemarca, despre unele probleme actuale ale dezvoltării economiei daneze ; prof. A. Koriaghin, de la Școala superioară de partid de pe lângă C.C. al P.C.U.S., despre particularitățile acțiunii legilor economice în etapa socialismului dezvoltat ; Giuseppe Tamburrano, membru al C.C. al Partidului Socialist Italian, despre socializarea mijloacelor de producție și sistemul de valori.

★

În după-amiaza zilei de 25 octombrie a.c. au continuat dezbaterile în cadrul a două mese rotunde.

La tema „Socializarea mijloacelor de producție și locul ei în transformarea revoluționară a societății”, care a făcut obiectul dezbaterilor unei mese rotunde, după cuvântul introductiv rostit de prof. Costin Murgescu, președintele secției de științe economice a Academiei de științe sociale și politice, au participat la discuții : conf. Ștefan Lache, de la Academia „Ștefan Gheorghiu” ; Jerzy Cieplewski, cercetător științific la Școala superioară de științe politice de pe lângă C.C. al P.M.U. Polonez ; Mpinga Kasenda, comisar politic, membru al Biroului Politic al Mișcării Populare a Revoluției din Zair ; Maria Popescu, cerce-

tător științific la Institutul de filozofie al Academiei de științe sociale și politice; Nicola Valcov Velicov, șef de secție la Institutul de științe economice al Academiei bulgare de științe; prof. Victor Axenciuc, de la Academia „Ștefan Gheorghiu”; prof. Otto Kratsch, de la Academia de științe a R. D. Germane; prof. Dan Grindea, de la Academia „Ștefan Gheorghiu”, prof. Kurt Rozsypal, de la Institutul economic din Praga; Giuseppe Tamburrano, membru al C.C. al Partidului Socialist Italian; Marcu Horovitz, șef de sector la Institutul de cercetări economice; conf. Constantin Mecu, de la Academia „Ștefan Gheorghiu”; Carlo Freduzzi, de la Institutul „A. Gramsci” al Partidului Comunist Italian; Aneta Spiridon, cercetător științific la Institutul de cercetări economice; prof. Erwin Hutira, de la Academia „Ștefan Gheorghiu”.

La tema celeilalte mese rotunde: „Dubla calitate a oamenilor muncii de producători și proprietari ai mijloacelor de producție: democrația economică”, după cuvântul introductiv al prof. Tudorel Postolache, de la Academia „Ștefan Gheorghiu”, au luat cuvântul conf. Ion Florea, de la Academia „Ștefan Gheorghiu”; Pierre Joye, membru al C.C. al P.C. Belgian; prof. Miladin Korac, de la Facultatea de științe economice din Belgrad; prof. Barbu Zaharescu, membru corespondent al Academiei Republicii Socialiste România; Dominique Taddei, secretar național al Partidului Socialist Francez; prof. Gheorghe Dolgu, rector al Academiei de studii economice; Emile Torbey, membru al C.C. al Partidului Socialist Progresist din Liban; prof. Ion Vintu, de la Academia de științe sociale și politice; prof. Ivan Fedorovici Suslov, de la Academia de științe sociale de pe lângă C.C. al P.C.U.S.; Henry Claude, de la Centrul de studii și cercetări marxiste al P.C. Francez; conf. Stana Buzatu, de la Academia „Ștefan Gheorghiu”; Mihai Cernea, cercetător științific la Institutul de filozofie al Academiei de științe sociale și politice; prof. Ioan Ceterchi, vicepreședinte al Academiei de științe sociale și politice.

În ziua de 26 octombrie a.c. a avut loc ședința de încheiere a lucrărilor sesiunii. Au luat parte tovarășii Paul Niculescu-Mizil, membru al Comitetului Executiv, al Prezidiului Permanent al C.C. al P.C.R., vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, ministrul educației și învățămîntului, Leonte Răutu, membru al Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R.,

președintele consiliului de conducere și rectorul Academiei „Ștefan Gheorghiu”.

În cadrul ultimei ședințe plenare au luat cuvîntul: Romulus Căplescu, de la Asociația de drept internațional și relații internaționale (A.D.I.R.I.), care a vorbit despre coordonate principale ale politicii externe a României socialiste; prof. dr. Rita Heuer, de la Școala superioară de partid „Karl Marx” de pe lângă C.C. al P.S.U.G., despre importanța social-politică și economică a naționalizării principalelor mijloace de producție în R.D.G.; conf. Stoian Vasiliev Tzvetev, de la Academia de științe sociale și conducere socială de pe lângă C.C. al P.C. Bulgar, despre locul istoric al societății socialiste dezvoltate; prof. dr. Johannes Heidrich von Heiseler, reprezentant al P.C. German, despre revendicările și lupta mișcării muncitorești din R. F. Germania pentru socializare și pentru participare la decizie; prof. Kurt Rozsypal, de la Institutul economic din Praga, despre schimbările structurale social-economice din R.S. Cehoslovacă după cel de-al doilea război mondial; prof. Radu Constantinescu, de la Academia de studii economice, despre principiile și formele relațiilor economice internaționale; Pavlos Diglis, membru al C.C. al Partidului AKEL din Cipru, despre caracteristicile de bază ale dezvoltării economiei cipriote și acțiunile întreprinse de partidul AKEL în vederea înfăptuirii independenței reale a Ciprului; prof. Ion Matei, de la Centrul de sociologie al Academiei de științe sociale și politice, despre activitățile de sistematizare ca modalități de realizare a dezvoltării multilaterale; Pat Devine, membru al Comitetului economic al P.C. din Marea Britanie, conferențiar la Universitatea Manchester, despre revendicările forțelor populare din Anglia, pentru naționalizare în condițiile capitalismului monopolist; Andr s Vieira, reprezentant al P.C. din Brazilia, despre semnificația și specificul naționalizării în condițiile țării sale, despre lupta P.C. din Brazilia și a celorlalte forțe progresiste împotriva imperialismului; Zaharia Chaker, activist la Secția de propagandă a P. C. din Liban, despre particularitățile actuale de dezvoltare economico-socială a țării sale; prof. Knud Erik Svendsen, membru al Partidului Socialist Popular din Danemarca, vicecancelar al Universității din Roskilde, despre rolul naționalizării ca o componentă a amplului program socialist de dezvoltare; Emilio Quiros,

membru al Comitetului Executiv al P.C. din Spania, despre obiectivele cu caracter economic, social și politic ale strategiei partidului comunist în lupta pentru instaurarea ordinii socialiste; Radu Pantazi, de la Institutul de filozofie, despre dezvoltarea conștiinței politice în etapa actuală de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate; prof. Constantin Florea, redactor-șef adjunct al revistei „Era socialistă”, despre politica internațională a Partidului Comunist Român.

Cuvîntul de încheiere a lucrărilor sesiunii științifice a fost rostit de tovarășul Leonte Răutu, membru al Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R., președinte al Consiliului de conducere, rectorul Academiei „Ștefan Gheorghiu”, care a relevat caracterul fructuos al sesiunii, a subliniat prezența activă la dezbateri a numeroșilor participanți români și oaspeți de peste hotare, ceea ce a contribuit la îmbogățirea problematicii reuniunii, creîndu-se un cadru optim pentru un schimb rodnic de experiență și opinii.

Tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România, a primit, în ziua de 26 octombrie a.c., pe participanții la lucrările sesiunii științifice.

La primire au participat tovarășii Paul Niculescu-Mizil, Leonte Răutu, Cornel Burtică, Ștefan Andrei, Mihnea Gheorghiu, președintele Academiei de științe sociale și politice, Gheorghe Dolgu, rectorul Academiei de studii economice.

Salutînd pe oaspeți, tovarășul Nicolae Ceaușescu și-a exprimat satisfacția că reprezentanți dintr-un număr mare de țări participă la această reuniune consacrată unor probleme care preocupă azi toate forțele progresiste privind căile dezvoltării țărilor pe baze economico-sociale noi.

În cadrul întîlnirii au luat cuvîntul Madrandele Tanzi, director al Biroului Politic al Mișcării Populare a Revoluției din Zair, Dominique Taddei, secretar național al Partidului Socialist Francez, Pierre Joye, membru al C.C. al P.C. din Belgia, Ivan Fedorovici Suslov, profesor la Academia de științe sociale de pe lângă C.C. al P.C.U.S., Giuseppe Tamburrano, membru al C.C. al Partidului Socialist Italian, care au exprimat mulțumiri tovarășului Nicolae Ceaușescu pentru primirea făcută, pentru condițiile create în cadrul reuniunii la care au participat. Ei au evidențiat dialogul fructuos, schimbul de păreri pe care l-au realizat în timpul sesiunii, folositor

pentru toți participanții. A fost exprimată dorința ca asemenea confruntări de idei să se intensifice în viitor, sub diferite forme, contribuind la elucidarea unor probleme care preocupă deopotrivă partidele muncitorești, mișcările progresiste și de eliberare din întreaga lume.

Luînd cuvîntul, tovarășul Nicolae Ceaușescu a subliniat că asemenea reuniuni cu caracter științific oferă o foarte bună posibilitate pentru a dezbate în mod liber experiențele dobîndite pînă acum, problemele noi care se ridică și se vor ridica în continuare, ținînd seama de diversitatea nivelurilor de dezvoltare economică a țărilor lumii, de o serie de considerente istorice, naționale și altele ce trebuie avute în vedere în edificarea unei orînduiri sociale noi.

Arătînd că făurirea unei asemenea orînduiri trebuie să fie opera maselor largi populare, a participării nemijlocite a poporului, secretarul general al P.C.R. a subliniat că aceasta este o cerință esențială, o caracteristică fundamentală a societății socialiste.

Amintind existența condițiilor specifice în fiecare țară, de care trebuie să se țină seama, că nu există un șablon, un model unic pentru socialism, tovarășul Nicolae Ceaușescu a relevat totodată existența unor cerințe obligatorii pentru înfăptuirea societății socialiste, cum sînt preluarea puterii de către clasa muncitoare, în alianță cu țărănimia, cu celelalte forțe progresiste, trecerea proprietății asupra mijloacelor de producție în mîinile poporului, lichidarea vechii repartii capitaliste bazate pe inegalitate și introducerea principiilor socialiste de repartitie.

Referindu-se, apoi, la varietatea căilor și formelor de edificare a socialismului, la experiențele în acest domeniu, secretarul general al P.C.R. a subliniat necesitatea ca peste deosebirile de păreri existente asupra unor aspecte să fie întărită colaborarea pe problemele principale ale apărării intereselor clasei muncitoare, ale maselor largi populare, ale dezvoltării pe baze noi a societății omenești, în care știința și cultura ocupă un loc esențial, dar în care clasei muncitoare trebuie să i se recunoască rolul de forță hotărîtoare în transformarea societății.

În acest spirit, a subliniat tovarășul Nicolae Ceaușescu, trebuie să se înțeleagă preocupările și experiența României, dorința ei de a lărgi colaborarea cu toate partidele, cu mișcările revoluționare de pretutindeni, pentru un larg dialog liber, cu convingerea că aceasta corespunde năzuințelor forțelor progre-

siste din fiecare țară, cauzei socialismului și progresului, păcii și colaborării internaționale.

În încheiere, tovarășul Nicolae Ceaușescu a rugat pe oaspeți să trans-

mită partidelor și organizațiilor pe care le reprezintă un călduros salut și cele mai bune urări de succes în lupta lor pentru dezvoltarea societății pe o bază nouă, pentru colaborare și pace în lume.

Sesiune științifică cu tema:

„Apărarea patriei — cauză și operă a întregului popor“

În zilele de 18 și 19 octombrie a.c. s-au desfășurat, în Capitală, lucrările sesiunii științifice pe tema: *Apărarea patriei — cauză și operă a întregului popor*, organizată de Academia de științe sociale și politice și Ministerul Apărării Naționale — prin Centrul de studii și cercetări de istorie și teorie militară.

La sesiune au participat cadre de partid și de stat, generali și ofițeri superiori din forțele armate și gărzile patriotice, personalități ale vieții științifice din țara noastră.

În deschiderea lucrărilor, generalul de armată Ion Ioniță, ministrul apărării naționale, a subliniat că sesiunea se înscrie în preocupările permanente ale conducerii de partid și de stat de a extinde și a adânci activitatea de investigare a problematicii apărării naționale a României socialiste.

În cadrul sesiunii au prezentat comunicări general-colonel Ion Coman, general-colonel Ion Gheorghe, Ion Traian Ștefănescu, Maria Groza, general-maior Constantin Oprîță, general-colonel Marin Nicolescu, prof. Mircea Malița, general-locotenent Vasile Milea, Nicolae Ecobescu și dr. docent Edwin Glaser,

prof. dr. ing. Valter Roman, general-maior Vasile Anescu, general-maior Ion Șuța, colonelul Iulian Cernat, colonelul Traian Grozea și colonelul Gheorghe Stănculescu, care au abordat laturi esențiale ale organizării apărării naționale în lumina concepției generale stabilite de conducerea noastră de partid și de stat.

Pe marginea comunicărilor au luat cuvîntul numeroși participanți, care au dezbătut și au aprofundat o serie de aspecte în legătură cu rolul maselor populare în cadrul sistemului național de apărare, căile și modalitățile de amplificare a factorilor economici, morali, demografici și militari care determină victoria în lupta pentru apărarea cuceririlor revoluționare, a libertății, independenței și suveranității patriei.

În încheiere, tovarășul Mihnea Gheorghiu, președintele Academiei de științe sociale și politice, a arătat că sesiunea a contribuit la extinderea cooperării între specialiștii din armată și cei ai științelor sociale în investigarea multidisciplinară a problematicii întăririi capacității de apărare a patriei socialiste.

Cea de-a 9-a Conferință anuală de istorie a mișcării muncitorești. Linz — 11-15 septembrie 1973

Între 11 și 15 septembrie 1973 a avut loc la Linz (Austria) cea de-a 9-a Conferință internațională anuală de istorie a mișcării muncitorești. Ca și în anii trecuți, la conferință au participat istorici de diverse orientări, din peste 20 de țări (Austria, Bulgaria, Anglia, Cehoslovacia, Canada, Danemarca, Finlanda, Franța, Japonia, Iugoslavia, Israel, Norvegia, Olanda, Polonia, R. D. Germană, R. F. Germania, România, S.U.A., Suedia, Ungaria, U.R.S.S.). Din cei 111 partici-

panți, peste 25 erau reprezentanți ai unor instituții științifice din țări socialiste europene. Delegația Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. a fost formată din dr. Nicolae Copoiu și Emilia Bălănică.

În cuvîntul de deschidere a conferinței, ministrul federal pentru știință și cercetare din Austria, dr. Hertha Firnberg, a remarcat cu satisfacție că, în acest an, participanții din țările neeuropene au fost mai numeroși decît la conferințele anterioare.

În preziua începerii lucrărilor conferinței a avut loc o întrunire mai restrînsă (cca 30 de istorici), în cadrul căreia gazdele au solicitat pe unii delegați străini, printre care și pe cei din România, să facă scurte informări despre felul în care sînt reflectate problemele istoriei mișcării muncitorești din fostul imperiu austro-ungar și din Austria de mai tirziu în istoriografia altor țări. În cuvîntul său, Nicolae Copoiu a arătat că în România au fost publicate o serie de lucrări în care autorii se ocupă direct sau tratează tangențial asemenea probleme, în special în legătură cu lupta de eliberare națională a popoarelor asuprite din Austro-Ungaria.

La ordinea de zi a lucrărilor Conferinței de la Linz, s-au aflat anul acesta următoarele teme:

1. Răspîndirea marxismului la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea;

2. Posibilitățile oferite de prelucrarea electronică a datelor în cercetarea istoriei mișcării muncitorești.

Dezbaterile s-au concentrat cu deosebire asupra primei teme și în jurul referatului principal prezentat de prof. Hobbsawm Eric J. E. de la Birkbeck College din Londra.

La secretariatul reuniunii au fost depuse comunicări scrise din partea mai multor delegații participante (din Anglia, Canada, Israel, S.U.A., U.R.S.S., Bulgaria, Olanda — 2, Ungaria — 3, Japonia, Suedia, Danemarca și România). Delegația noastră a depus comunicarea *Pătrunderea ideilor socialismului științific în România la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului nostru*, elaborată de Nicolae Copoiu.

La discuții au participat peste 30 de istorici. În intervenții, cei mai mulți istorici și-au expus poziția privind pro-

bleme ca: esența marxismului, preluarea de către marxism a unor idei de la curentele de gîndire anterioare, răspîndirea cantitativă a lucrărilor lui Marx, receptarea marxismului de către muncitori.

La cel de-al doilea punct al ordinei de zi, dr. Lang (Austria) a ținut o expunere despre principiile de funcționare ale calculatorului electronic, iar Robert Jean-Louis din Paris a dat exemple privind folosirea calculatorului electronic în cercetarea istoriei mișcării muncitorești.

Cea de-a doua temă de pe ordinea de zi a reuniunii s-a rezumat la prezentarea expunerilor menționate, precum și a referatului întocmit de Robert Wheeler din California, intitulat „Metodele cantitative și istoria mișcării muncitorești. Posibilități și limite”. Specialistul american s-a ocupat de folosirea calculatorului electronic în cercetarea istoriei ca deschizătoare de noi cîmpuri de cercetare, imposibile de înregistrat prin mijloacele tradiționale. El a dat ca exemplu, printre altele, posibilitatea valorificării cu ajutorul calculatorului electronic a presei locale în sensul analizei conținutului acesteia și a lămuririi unor probleme importante ale politicii de partid, sindicale etc. Din inițiativa organizatorilor, participanții la reuniune au vizitat centrul de prelucrare electronică a datelor de la Școala superioară Linz-Aufhof.

Conferința a hotărît ca temele ce urmează a fi dezbătute în anul viitor să fie următoarele:

1. Mișcarea muncitorească și fascismul (în perioada dintre sfîrșitul deceniului al 3-lea pînă în 1935).

2. Ecoul evenimentelor din februarie 1934 din Austria în istoriografia din diferite țări.

Sesiune științifică jubiliară consacrată celei de-a 50-a aniversări a insurecției din septembrie 1923 din Bulgaria

În zilele de 13 și 14 septembrie a.c., în orașul Mihailovgrad (R. P. Bulgaria), centrul insurecției din septembrie 1923, a avut loc o sesiune științifică jubiliară cu caracter internațional cu tema: „Rolul insurecției din septembrie 1923 în bolșevizarea Partidului Comunist Bulgar”.

Sesiunea, ale cărei lucrări s-au desfășurat în clădirea Casei de cultură „Vasil Kolarov”, a fost organizată de Institutul de istorie al Partidului Comunist Bulgar de pe lîngă C.C. al P.C.B., Academia de științe sociale și conducere socială de pe lîngă C.C. al P.C.B., Institutul de istorie al Academiei de științe din

Bulgaria, Institutul de balcanistică al Academiei de științe din Bulgaria, Universitatea „Kliment Ohridski” din Sofia, Comitetul județean Mihailovgrad al P.C.B. și Muzeul insurecției din septembrie din același oraș.

La lucrările sesiunii au participat membri ai conducerii de partid și de stat din R. P. Bulgaria, ai Uniunii Populare Agrare Bulgare, Frontului Patriei, ai Comitetului județean al P.C.B., participanți la insurecție, oameni de știință. Din partea Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. au participat Ion Babici și Crișan Iliescu. Au luat parte, de asemenea, reprezentanți ai institutelor de marxism-leninism din U.R.S.S., R.D.G., Cehoslovacia, ai Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.S.U.

Luând cuvântul în deschiderea lucrărilor sesiunii, generalul de armată Ivan Mihailov, membru al Biroului Politic al C.C. al P.C.B., membru al Consiliului de Stat al R. P. Bulgaria, participant la insurecția din septembrie 1923, a arătat că aceasta a reprezentat un eveniment care a zdruncinat sistemul monarho-fascist instaurat, a avut un puternic ecou internațional și a jucat un rol hotărâtor în luptele ulterioare, duse sub conducerea Partidului Comunist Bulgar, împotriva capitalismului și fascismului din Bulgaria. Salutând oaspeții din celelalte țări care au luat parte la lucrările sesiunii,

el a transmis tuturor participanților salutul Comitetului Central al Partidului Comunist Bulgar.

Principalul referat al sesiunii, intitulat: „Locul și rolul insurecției din septembrie în istoria Bulgariei”, a fost prezentat de academicianul Dimităr Kosev, vicepreședinte al Academiei de științe din Bulgaria.

În comunicarea prezentată de Ion Babici și Crișan Iliescu, intitulată: „Solidaritatea mișcării muncitorești și democratice din România cu insurecția antifascistă bulgară din septembrie 1923”, relevându-se vechile tradiții de colaborare, întrajutorare frățească și prietenie româno-bulgară, s-a evidențiat faptul că acestea au fost ridicate pe un plan superior după crearea partidelor revoluționare ale clasei muncitoare din România și Bulgaria. Pe baza unui bogat material faptic, comunicarea a prezentat „generalizări și concluzii prețioase”¹ referitoare la sprijinul acordat de mișcarea muncitorească și democratică din România poporului bulgar, atât în timpul cât și după înăbușirea insurecției din septembrie 1923.

În decursul celor două zile cât au durat lucrările sesiunii, referatele și comunicările prezentate de ceilalți autori, bulgari și străini, au abordat atât probleme privind cauzele, desfășurarea și importanța istorică a insurecției, cât și ecoul ei în străinătate.

CRIȘAN ILIESCU

Budapesta — Colocviu științific internațional pe tema: „Istoriografia celui de-al doilea război mondial privind Europa centrală și de sud-est”

Între 27 și 29 septembrie 1973 a avut loc la Budapesta un colocviu internațional cu tema mai sus enunțată, organizat de Comitetul național ungar al celui de-al doilea război mondial, în colaborare cu Institutul de istorie al Academiei de științe ungare, Institutul de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.S.U., Institutul de istorie militară din Ungaria, sub egida Comitetului internațional de istorie a celui de-al doilea război mondial, al cărui președinte — Henri Michel — a fost prezent. Au participat isto-

rici din 19 țări (Anglia, Austria, Belgia, Brazilia, Bulgaria, Cehoslovacia, Finlanda, Franța, Italia, Iugoslavia, Japonia, Olanda, Polonia, R.D.G., R.F.G., România, S.U.A., Ungaria, U.R.S.S.).

Lucrările conferinței s-au desfășurat în ședințe plenare și în cadrul a trei secții: Istoria militară, Istoria politică și diplomatică și Istoria mișcării de rezistență.

¹ „Septemvriisko slovo” din 15 septembrie 1973.

În ansamblu, conținutul referatelor, comunicărilor și expunerilor a gravitat asupra lucrărilor istoriografice, apărute într-o țară sau alta, despre Europa centrală și de sud-est în timpul celui de-al doilea război mondial. Semnalăm dintre materialele prezentate: „Probleme noi în istoriografia celui de-al doilea război mondial“ (prof. G. Ránki — Ungaria), „Lucrări și studii publicate în Franța despre Europa centrală și de sud-est în anii celui de-al doilea război mondial“ (H. Michel — Franța), „Istoriografia sovietică despre Europa centrală și de sud-est“ (gen.-lt. P. Jilin — U.R.S.S.), „Istoriografia străină despre mișcarea de rezistență din Iugoslavia“ (prof. I. Marianovici — Iugoslavia), „Istoriografia bulgară privind politica externă bulgară și relațiile internaționale din sud-estul Europei în timpul celui de-al doilea război mondial“ (K. Mihova — Bulgaria) etc.

La colocviu a participat și o delegație română. În ședința plenară, dr. Gheorghe Zaharia a expus principalele probleme rezultând din istoriografia română asupra Europei centrale și de sud-est în preajma și în timpul celui de-al doilea război mondial. În secția de Istoria mișcării de rezistență, dr. Gheorghe Unc a luat cuvântul pe tema „Istoriografia românească privind mișcarea de rezistență

din România“. În secția de Istorie militară, lt.col. P. Ilie și col. B. Iani au susținut comunicarea: „Istoriografia românească despre insurecția națională antifascistă din august 1944 și despre participarea României la războiul antihitlerist“.

Colocviul de la Budapesta a constituit un cadru prielnic de contacte științifice, un prilej de largă informare asupra istoriografiei celui de-al doilea război mondial privind țările din Europa centrală și de sud-est.

La sfârșitul colocviului, sub conducerea lui Henri Michel, președintele Comitetului internațional de istorie a celui de-al doilea război mondial, a avut loc o reuniune de lucru a acestui organism. S-au discutat probleme legate de pregătirea, în 1974, a unui colocviu la Paris consacrat eliberării Franței și a unui colocviu la Londra privind filmul de război și cercetarea istorică, probleme de clasificare și păstrare a filmelor de război. S-au discutat, de asemenea, probleme referitoare la colocviul asupra strategiei în timpul celui de-al doilea război mondial care se va ține în cadrul Congresului mondial al istoricilor de la San Francisco din anul 1975.

GHEORGHE UNC

Moscova. Conferință științifică internațională

În zilele de 23—24 octombrie 1973 s-au desfășurat la Moscova lucrările Conferinței științifice organizată de Academia de Științe a U.R.S.S., Institutul de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S., Academia de științe sociale de pe lângă C.C. al P.C.U.S. și Școala superioară de partid de pe lângă C.C. al P.C.U.S., cu tema „Dezvoltarea și colaborarea internațională a națiunilor socialiste“.

La Conferință au participat delegați din: U.R.S.S., Bulgaria, Cehoslovacia, R. D. Germană, Mongolia, Polonia, România, Ungaria, R. D. Vietnam.

K. F. Katusev, secretar al C.C. al P.C.U.S., a prezentat în ședință plenară,

referatul „Consolidarea unității țărilor socialiste — legitate a dezvoltării socialismului mondial“.

Delegația română, formată din Gheorghe Zaharia și Gheorghe Surpat de la Institutul de studii istorice și social-politice, Ladislau Lörincz de la Institutul de științe politice și studierea problemei naționale, Carol Niri și Ion Oros de la Academia „Ștefan Gheorghiu“, au prezentat referatele: „Afirmarea și înflorirea națiunii în procesul edificării și dezvoltării socialismului“; „Național-internațional în construirea socialismului“; „Activitatea P.C.R. pentru educarea internaționalistă a celor ce muncesc“.

Constantin Petculescu, **CREAREA UNIUNII TINERETULUI COMUNIST.**

Editura politică, București, 1972, 320 p.

Aniversarea semicentenarului Uniunii Tineretului Comunist din România a prilejuit reliefarea într-un cadru larg a contribuției tinerei generații la lupta generală a clasei muncitoare, a maselor largi, în frunte cu comuniștii, împotriva exploatării capitaliste, iar apoi la opera de edificare a socialismului. Pe plan central și local, au fost publicate mai multe lucrări și un apreciable nu-

măr de studii și articole, care înfățișează, atât trecutul cât și, mai ales, prezentul acestei organizații revoluționare.

Printre lucrările de evidentă reușită științifică apărute în 1972 și care au reținut interesul specialiștilor, al publicului de cititori, dovedindu-se de un real folos în opera de educare revoluționară a tinerei generații, se înscrie și cea întocmită de Constantin Petculescu, editată sub egida Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. Pe baza unei minuțioase investigații întreprinse în arhivele și în bibliotecile din țară, a numeroase discuții purtate cu foști militanți ai U.T.C. și, atâta cât posibilitățile i-au permis, prin utilizarea unor izvoare editate sau inedite provenite de la organizațiile revoluționare internaționale, autorul a realizat o cercetare de temei a bogatului material istoric și a problematicii pe care o implică o temă atât de semnificativă. Con-

topind într-o viziune unitară evocarea evenimentelor, a proceselor istorice cu interpretarea lor științifică, lucrarea reprezintă, în fapt, o micromonografie a originilor și evoluției mișcării revoluționare de tineret din România până la istoricul moment al creării Uniunii Tineretului Comunist, a rolului și locului organizației comuniste de tineret în cadrul frontului de luptă al proletariatului român.

Correspunzător principalelor etape ale drumului de luptă parcurs de mișcarea revoluționară și democratică de tineret din țara noastră, cartea a fost compartimentată în patru capitole. Primul capitol, intitulat: *Deschizători de drum*, ilustrează afirmarea tineretului, în epoca modernă, ca important ferment social, concentrarea eforturilor sale, alături de întregul popor, asupra problemelor fundamentale ale luptei pentru dreptate socială și libertate națională, prezența lui în eferescența marilor momente ale fâuririi României moderne.

Într-un larg cadru analitic se configurează, în acest capitol, procesul incipient de integrare trep-

tată a acțiunilor progresiste, revoluționare ale tinerei generații — ca urmare a influenței directe exercitate de mișcarea muncitorească și socialistă — într-o mișcare încheată, cu organizații proprii, care au cuprins atât tineretul intelectual înaintat, cât și, mai ales, tineretul muncitor din fabrici și ateliere. Se relevă aici pentru întâia oară că prima organizație de clasă a tineretului muncitor din țara noastră a fost Cercul elevilor tipografi, constituit în iunie 1894.

Întreaga dezvoltare a mișcării revoluționare și democratice a tineretului — scrie autorul — va fi indisolubil legată, chiar din momentul conturării sale, de procesul organizării, dezvoltării și afirmării clasei muncitoare, cea mai avansată și mai consecventă forță politică a societății românești. Contactul nemijlocit și permanent cu mișcarea muncitorească și socialistă, sprijinul și îndrumările primite au avut o puternică înrădăcinare asupra activității organizatorice și propagandistice a mișcării de tineret, au stimulat și au grăbit considerabil procesul de maturizare politico-ideologică a tineretului revoluționar, de creștere a conștiinței sale de clasă.

Tot în acest capitol sînt prezentate acțiunile de luptă ale tineretului muncitor din întreprinderile precapitaliste și, ulterior, din fabricile capitaliste, expresie a exploatarei și nedreptăților sociale la care era supus.

Frământările și convulsiile din ce în ce mai adînci prin care au trecut organizațiile politice și profesionale ale proletariatului român în ultimii ani ai secolului tre-

cut, ca urmare a faptului că în conducerea partidului se aflau o serie de elemente nelegate de clasa muncitoare, inconsecvente din punctul de vedere politic și ideologic, s-au resimțit, deopotrivă, și în cadrul mișcării de tineret. Dar procesul obiectiv de afirmare a rîndurilor mișcării muncitorești, a mișcării de tineret, de ridicare a luptei lor pe un plan superior avea să continue, să-și adîncească conținutul. Elementele înaintate din mișcarea muncitorească, grupate în cercurile socialiste „România muncitoare”, au continuat să se ocupe de situația tineretului, eforturile lor fiind concentrate, în anii de început ai secolului al XX-lea, atât spre refacerea organizațiilor muncitorești, de partid și sindicale, cât și spre încheierea unei puternice organizații de clasă a tineretului muncitor pe plan național. Înființarea Cercului ucenicilor din București și apoi transformarea sa, în septembrie 1909, în Cercul „Tineretul muncitor”, editarea gazetei „Foaia tînărului” (1910), extinderea organizatorică a mișcării de tineret în multe centre ale țării, ampla sa activitate politică și cultural-educativă, participarea la evantaiul bătăliilor de clasă din ajunul primului război mondial — toate acestea reprezintă dovezi elocvente ale luptei ascendente a tineretului din România, înfățișate cuprinzător și competent de autor.

În cel de-al doilea capitol: *Un spirit nou, revoluționar*, se analizează o multitudine de aspecte legate de radicalizarea treptată a tineretului muncitor ca urmare a înrăutățirii situației sale

economico-sociale în perioada de la sfîrșitul primului război mondial, orientarea sa tot mai pronunțată spre cercurile „Tineretul muncitor”, care în vara anului 1919 se transformă în cercurile „Tineretul socialist”, participarea activă a maseilor de tineri la marile bătălii de clasă din anii avîntului revoluționar, între care la loc de frunte se situează greva generală din octombrie 1920 a proletariatului de pe întreg cuprinsul țării. Folosind un bogat material documentar, autorul pune în evidență creșterea spiritului revoluționar în rîndul maselor de tineri, participarea și contribuția lor la procesul de clarificare politico-ideologică, ce a culminat cu transformarea Partidului socialist în Partidul Comunist Român, la istoricul Congres din mai 1921.

Făurirea partidului comunist a marcat o cotitură radicală și în mișcarea revoluționară și democratică de tineret. Din lucrare se degajă cu putere accentuarea caracterului comunist al mișcării de tineret, hotărîrea fermă a maselor de tineri, a organizațiilor de pe întreg cuprinsul țării de a-și crea o organizație marxist-leninistă proprie. Înfăptuirea acestui deziderat major, potrivit cu cerințele obiective ale etapei istorice, formează tema celui de-al III-lea capitol, intitulat sugestiv: *Spre o organizație unică, comunistă de tineret în România*, capitol care, de fapt, constituie miezul lucrării.

Autorul relevă că evenimentele petrecute în timpul congresului de făurire a P.C.R. — arestarea mării majorități a delegaților și teroarea dez-

lăntuită de autorități — au îngreunat procesul de creare, încă de atunci, a organizației comuniste de tineret din România. Dar activitatea desfășurată de tinerii militanți revoluționari, în condiții deosebit de grele, începând din vara anului 1921, a dus, pe fondul stării de spirit revoluționare care anima tineretul, la convocarea conferinței generale din 19—20 martie 1922, care a reprezentat o cotitură radicală în istoria mișcării revoluționare de tineret din România. Prin hotărârile adoptate privind asigurarea continuutii revoluționare al activității organizațiilor de tineret din întreaga țară, prin lărgirea sa reprezentare, ca și prin începutul de unificare și centralizare, conferința a marcat crearea organizației unice marxist-leniniste de tineret la scara întregii țări.

C. Petculescu cercetează evoluția organizatorică a mișcării de tineret din România, supletea tacticii sale și activitatea politico-ideologică desfășurată până în anul 1924, când ea adoptă denumirea de Uniunea Tineretului Comunist, care corespunde pe deplin caracterului și conținutului activității sale, iar afilierea la Internaționala Comunistă a Tineretului devine un act oficial, public. În același capitol este înfățișată activitatea organizației comuniste de tineret din țara noastră în primii săi ani de existență în direcția organizării luptei tineretului contra ofensivei patronale, a terorii burgheze, pentru educarea, prin variate și eficiente forme, a maselor de tineri în spiritul ideilor marxist-leniniste, al

internaționalismului proletar. Aici, cîmpul de investigare este extins într-o mai mare măsură la organizațiile de tineret existente în diferitele provincii ale țării. Cititorul găsește, în acest capitol, și prima încercare din istoriografia noastră de prezentare a legăturilor și activității internaționaliste a organizației comuniste de tineret din țara noastră în respectiva perioadă.

Capitolul final înfățișează, succint, drumul glorios de muncă și de luptă revoluționară străbătut de Uniunea Tineretului Comunist, sub conducerea Partidului Comunist Român.

Prin întregul ei conținut, lucrarea lui Constantin Petculescu reprezintă o contribuție de valoare la studierea acestei prime etape a istoriei de aproape un secol a mișcării revoluționare și democratice de tineret din țara noastră. Ea se cere continuată cu aceeași competență și pentru etapele următoare, pînă în epoca nouă, de după eliberarea țării de sub jugul fascist, cînd minunatul nostru tineret, liber și descătușat, animat de patosul înnoirii din temelii a societății românești, a înscris pagini de neperitor eroism în opera de făurire a socialismului.

Fiind înțlia încercare de cuprindere globală a unei deosebit de importante perioade din istoria mișcării revoluționare și democratice de tineret din România, autorul a avut în față, în mod firesc, și o seamă de greutăți. Avem în vedere, înainte de toate, dificultatea obiectivă provenită din lipsa unor documente de bază ale mișcării, care îngreunează mult

munca cercetătorului. Acestui fapt i se datorează, după opinia noastră, tratarea insuficient proporționată a forței și combativității organizațiilor de tineret pe întreaga cuprindere a țării. S-ar fi impus, credem noi, și o mai pronunțată evidențiere a contribuției militanților și a presei de tineret la procesul de clarificare politico-ideologică desfășurat în anii avîntului revoluționar, la opera de transformare a Partidului socialist în Partidul Comunist Român. În acest sens, se poate observa că evoluția procesului de clarificare ideologică din organizațiile de tineret transilvănene nu este surprinsă în măsură relevantă. Prea puțină atenție se acordă rolului jucat de tineretul studios din București și Iași, de tinerii intelectuali la răspîndirea ideilor comuniste, la făurirea organizației unice, marxist-leniniste de tineret, la răspîndirea științei și culturii în rîndul tineretului muncitor.

Considerăm că, la o nouă ediție, ar trebui extinsă cercetarea privind aria de cuprindere pe plan național a mișcării de tineret, precum și relațiile internaționaliste ale organizațiilor socialiste și apoi comuniste din România, ceea ce ar pune și mai mult în evidență rolul și activitatea acestora.

Deasupra acestor lipuri, unele dintre ele datorate, cum am spus, unor împrejurări de ordin obiectiv, lucrarea lui Constantin Petculescu se impune ca o contribuție importantă a istoriografiei noastre marxiste.

M. C. STĂNESCU

Constantin Nuțu, ROMÂNIA ÎN ANII
NEUTRALITĂȚII (1914—1916).

Editura științifică, București, 1972, 345 p.

Lucrarea lui Constantin Nuțu se înscrie printre puținele apariții care abordează una dintre cele mai importante și frământate perioade din istoria modernă a României. Titlul cărții, dar mai ales mențiunea specială a autorului din *Cuvînt înainte*, ne mărturisește intenția sa de a înfățișa îndeosebi viața politică și relațiile internaționale ale României în perioada 1914—1916; în realitate însă cartea tratează în primul rînd politica marilor puteri imperialiste, care au pregătit și dezlănțuit războiul mondial din 1914, iar problemele României, mai ales poziția ei în această perioadă, sînt analizate în acest context internațional. Din această perspectivă, lucrarea a avut încontestabil de cîștigat, întrucît ne înfățișează convingător politica de dictat a marilor puteri imperialiste față de țările mici și mijlocii, modul de „rezolvare”, de pe poziții de forță, a contradicțiilor care măcinau societatea

capitalistă, ajunsă în aceste mari țări în ultimul ei stadiu de dezvoltare — în imperialism.

Bazîndu-se pe o bogată documentare, autorul aduce în circuitul științific o serie de date, fapte și concluzii noi, privind procesul cristalizării și consolidării celor două grupări de state imperialiste (Puterile Centrale și Antanta), politica internațională a marilor puteri, mai ales în preajma izbucnirii conflagrației mondiale. La începutul secolului al XX-lea formarea celor două blocuri imperialiste era terminată. Contradicțiile cele mai ascutite aveau loc între Anglia și Germania, provocate în special de tendința Germaniei de a-și face drum spre Golful Persic, Egipt, India și aceea a Angliei de a o împiedica. Destul de adînci erau și contradicțiile dintre Germania pe de o parte, Franța, Rusia, S.U.A., pe de altă parte.

Cît privește Balcanii și Orientul Apropiat, acestea au devenit, la începutul secolului al XX-lea, principalul obiectiv al imperialismului german, fapt ce a contribuit la adîncirea atît a conflictului germano-englez cît și a celui germano-țarist și la o apropiere mai accentuată a politicii Germaniei de aceea a Austro-Ungariei, care servea drept „punte balcanică” în asigurarea legăturilor cu Balcanii și Orientul Apropiat și care, la rîndul ei, considera țările din bazinul de jos al Dunării drept o piață de desfacere aparținînd Austro-Ungariei. În această

situație, Antanta urmărea să împiedice pătrunderea Puterilor Centrale în sud-estul Europei; Rusia țaristă mai ales era interesată în Balcani, prin cucerirea cărora ținea mai departe — Dardanelele și Bosforul.

Măcinată de puternice contradicții sociale și naționale interne și simțind o slăbire a influenței sale în Balcani, mai ales în urma războaielor balcanice, Austro-Ungaria va urmări o politică deosebit de agresivă, în primul rînd împotriva Serbiei, cu scopul vădit de a restabili vechile sale poziții în această parte a Europei, și de a intimida națiunile asuprite, care priveau cu simpatie afirmarea statelor libere — Serbia și România. Prin această politică, clasele dominante austriece și ungare credeau că vor soluționa și criza lor internă. Cu toate acestea, procesul logic de distrămăre a pestrîi monarhiei dualiste austro-ungare nu a putut fi oprit. Pe baza bogatei literaturi de specialitate, autorul evocă diferitele planuri de împărțire a acestela existente încă înainte de izbucnirea măcelului din 1914, cît și cele elaborate în chiar primii ani ai războiului mondial. Deși cam nebulos prezentate, aceste planuri reliefează totuși neviabilitatea pe mai departe a putredei monarhiei dualiste. Subliniem nebulos prezentate, întrucît autorul din toate aceste planuri de împărțire a monarhiei dualiste trage următoarea concluzie: „Din datele pe care le furnizează planurile de împărțire a teritoriilor monarhiei în anul 1914, rezultă în mod relevant *intenția popoarelor asuprite de a-și vedea realizate dorințele legitime de*

unitate națională și politică (subl. ns.), deși aici autorul vorbește atât de „planurile imperialiste cu privire la împărțirea Europei centrale și de sud-est”, de planuri „concepute de imperialiști — îndeosebi de imperialismul țarist”, de planuri „concepute de popoarele asuprite ale monarhiei”, de planuri ale „unor virfuri ale burgheziei naționale ce aparțineau popoarelor balcanice sau celor asuprite din monarhia austro-ungară”.

Desigur, esențialul ce se detașează din toate aceste planuri constă în modul unanim de recunoaștere: „Finis Austriae”. Dar aici se impunea o compartimentare mai realistă și științifică în acele timpuri, din care să rezulte cu claritate acelea în care popoarele asuprite își vedeau înfăptuite dorințele naționale și să demaște totodată planurile marilor puteri de repărțire între ele a teritoriilor cuprinse în monarhia habsburgică și, de fapt, de continuare a asupririi naționale a unor popoare.

Combătând acele teze, de largă circulație în anumite cercuri de istorici de peste hotare, care „explică” destrămarea Austro-Ungariei doar prin înfrângerea ei militară, autorul lucrării recenzate, preluând concluzii deosebit de importante formulate de prof. Miron Constantinescu în studiul „Legitimitatea statelor succesorale”, schițează factorii determinanți ai dezagregării monarhiei dualiste, și anume: „Din cauza inegalității în dezvoltarea piețelor naționale (popoare care nu ajunseseră la autodeterminarea națională sau state care nu-și desăvîr-

șiseră unificarea politică și națională), ca o reacție față de încercările de dominare sau acaparare a piețelor naționale de către suprapiața monopolistă, tendințele de autonomizare, de separare a piețelor naționale au prevalat în imperiul habsburgic, ceea ce a dus implicit la dezagregarea economică și politică a monarhiei. A explica destrămarea Austro-Ungariei doar prin înfrângerea militară din primul război mondial — remarcă în continuare C. Nuțu — ar însemna a îngusta, în mod unilateral, imaginea obiectivă a acestui proces; în realitate, contradicțiile lăuntrice, care au ieșit cu mai multă pregnanță în evidență în primii ani de război, au determinat în primul rând prăbușirea [monarhiei dualiste]”. În continuare, autorul lucrării recenzate deslușește și procesul obiectiv al formării statelor naționale și al desăvîririi altora în contextul conflagrației mondiale.

Pornind de la aprecierile cuprinse în documentele Partidului Comunist Român, în cuvântările secretarului general al partidului — tovarășul Nicolae Ceaușescu — și utilizând cuceririle istoriografiei noastre după anul 1966, autorul definește cu claritate etapa de dezvoltare a României la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, și anume că România se afla în prima fază a dezvoltării capitaliste. La sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, se relevă în lucrare, România nu numai că nu exporta capital și nu participa la lupta pentru împărțirea pieței mondiale, dar ea însăși se afla în

sfera de influență a marilor puteri imperialiste și constituia obiectul împărțirii. În același timp, România, care nu întru-nise trăsăturile fundamentale proprii capitalismului monopolist, care nu era o țară imperialistă, avea încă o importantă problemă de rezolvat — aceea a desăvîrșirii statului național — ce constituia „o problemă a întregii națiuni”, o cerință legitimă și o condiție primordială a mersului înainte al României pe plan economic, social și politic.

Ținând seama de politica reacționară a cercurilor imperialiste ale monarhiei dualiste austro-ungare față de aspirațiile legitime ale popoarelor din Balcani, România, deși legată încă din 1883 prin Tratatul secret de Austro-Ungaria și Germania, a căutat, la începutul secolului al XX-lea și, mai evident, în timpul războaielor balcanice, să promoveze o politică externă care să o desprindă treptat de sub tutela Puterilor Centrale și prin care încerca „să realizeze o concordanță între interesele, aspirațiile țării și soluțiile diplomatice posibile oferite de realitățile situației internaționale” (p. 85). Această politică, întărită și de atitudinea și acțiunile românilor din Transilvania și Bucovina, aflate sub dominația habsburgică, a impulsionat și mai mult tendințele de unitate a românilor din toate provinciile cotoprite. „Nu se poate vorbi de România — scria în acel timp ziarul «Românul» din Arad —, fără să fim pomeniți și noi, milioanele de români din monarhia habsburgică. Felul acesta de a pune chestiunea a intrat

în felul de judecată a lumii civilizate. De cînd cu războiul balcanic, de cîte ori se vorbeşte acum de puterea unui popor, se ia în cumpănă, fără nici un gînd rău, întreg poporul, ori sub cîte stăpîniri ar fi" (p. 83—84).

Venirea la putere a guvernului liberal condus de I.I.C. Brătianu, cunoscut pentru orientarea antantistă — după expresia diplomatului Czernin — a contribuit şi mai mult la distanţarea politicii României faţă de aceea a Austro-Ungariei şi Germaniei.

Opoziţia faţă de Austro-Ungaria provenea, după aprecierile autorului, în primul rînd din cauza asprei asupririi la care era supusă populaţia românească, majoritară, din Transilvania. Acelaşi Czernin considera, în preajma izbucnirii războiului mondial, că România nu mai crede în viabilitatea, sau cel puţin în forţa de rezistenţă a monarhiei dualiste austro-ungare. Din această raţiune, afirma Czernin, România se îndreaptă spre alte alianţe. Iar Constantin Mille, în ziarul „Adevărul” din aceeaşi perioadă, nu ascundea scepticismul său privind viitorul Austro-Ungariei: „...alte împrejurări vor desface imperiul habsburgic şi toate naţionalităţile din care se alcătuieşte se vor alătura de patriile lor mume”.

Concomitent, diplomaţia puterilor antantiste, urmărind scopurile acestor mari ţări, în dorinţa de desprindere a României de Puterile Centrale, şi-a intensificat activitatea în preajma izbucnirii primului război mondial, încurajînd în acest sens o serie de acţiuni ale României.

Această reorientare în politica externă a României a fost afirmată deschis cu ocazia izbucnirii primului război mondial, cînd, cu toate presiunile Puterilor Centrale, guvernul român se declară neutru, promovînd o politică de aşteptare. Prin adoptarea unei astfel de poziţii, România a făcut un pas hotărîtor spre desprinderea sa de politica Austro-Ungariei. De acum, guvernul român se considera dezlegat de vechile obligaţii asumate în 1883, căutînd să profite de conjunctura internaţională favorabilă pentru recunoaşterea de către puterile Antantei a dezideratelor sale naţionale.

Sînt deosebit de convingătoare paginile din lucrare care argumentează ideea fundamentală după care, în anii războiului mondial, problema desăvîrşirii procesului istoric al unităţii de stat a poporului român devenise extrem de acută, că tendinţa dominantă în curentele de opinie din ţară faţă de politica externă a României din anii conflagraţiei mondiale era obţinerea recunoaşterii dreptului inalienabil al poporului român de a-şi desăvîrşi unitatea sa statală. „De remarcat, apreciază C. Nuţu, este faptul că, în aceşti ani, nu putem vorbi despre o activitate politică ce se desfăşoară în limitele programelor unor partide. Procesul de unificare a absorbit în cel mai înalt grad viaţa politică şi opinia publică din România, politica externă constituind, după aprecierile unor istorici români şi străini, principala preocupare a conducerii statului, dar şi a maselor largi româneşti” (p. 166).

Urmărind această idee, autorul concluzionează cu deplină temei, că de fapt rolul diriguitor cel mai important în viaţa politică a ţării nu l-au avut partidele politice existente, ci grupările care s-au alcătuit în primele luni ale războiului mondial din reprezentanţi ai cercurilor politice, culturale şi ştiinţifice ale societăţii româneşti, în funcţie de orientarea lor faţă de modul în care ar putea să se realizeze unificarea teritoriilor româneşti de peste Carpaţi şi ale Bucovinei cu România. Aceste grupări, se remarcă în lucrare, nu erau emanaţia unor partide ci ale unor convinşeri care s-au statornicit în decurs de secole. Astfel, este prezentată „Opoziţia”, grupare care se pronunţa pentru o politică de cooperare activă cu Antanta împotriva Austro-Ungariei, grupare condusă de Nicolae Filipesco, fruntaş al Partidului conservator, Take Ionescu, şeful Partidului conservator-democrat, Barbu Ştefănescu-Delavrancea, scriitor. Această grupare era, după opinia autorului, „fascinată de idealul unei Români mari” şi avea, uneori, „un aspect romantic”.

Gruparea condusă de I.I.C. Brătianu, care „se apropia prudent de Antantă”, gruparea radicală a Partidului Naţional Român din Transilvania în frunte cu Octavian Goga şi Vasile Lucaciu — refugiaţi în România pentru a milita mai hotărît în vederea unei acţiuni deschise împotriva Austro-Ungariei —, Asociaţiile cu caracter politic, Liga culturală, Acţiunea naţională ş.a., care reuniau personalităţi de frunte ale vieţii politice

și culturale ale țării, ca : Nicolae Iorga, Nicolae Titulescu, Ion Grădișteanu, Simion Mindrescu ș.a., se pronunțau deschis pentru o acțiune hotărâtă a guvernului împotriva Austro-Ungariei, pentru eliberarea fraților subjugăți.

În opoziție cu aceste grupări în lucrare sînt prezentate și acele forțe politice din țară potrivnice acestei orientări apreciate, pe bună dreptate, de autor că „nu aveau audiență în opinia publică românească“ (p. 171).

În același timp, este relevată ideea, de o semnificație deosebită, potrivit căreia mișcarea pentru unificarea tuturor provinciilor românești într-un stat național nu s-a desfășurat unilateral și nici univoc dinspre România spre Transilvania, ci întregul proces a avut un caracter bilateral, de conjugare a aspirațiilor „unui singur popor, despărțit politic doar convențional de lanțul Carpaților“ (p. 182), că între conducătorii mișcării naționale din Transilvania și conducătorii mișcării pentru unire de dincoace de munți, legătura s-a menținut permanent, că deosebirile de vederi erau mai mult de ordin tactic, țelul final al mișcării fiind același.

Din lectura cărții se desprind cu ușurință presiunile făcute de ambele tabere ale marilor puteri imperialiste de a forța România să li se alăture, fie la Puterile Centrale, fie la Antantă, fiecare din aceste grupări urmărind, în primul rînd, propriile interese. Astfel, de nenumărate ori, începînd din august 1914, reprezen-

tanți ai Puterilor Centrale au făcut presiuni asupra regelui Carol și, mai apoi, asupra lui Ferdinand, ca și asupra celor care-i sprijineau — Al. Marghiloman, P. Carp, T. Maiorescu ș.a. —, pentru a-i convinge să se opună planurilor primului ministru I. I. C. Brătianu de alăturare la Antantă, mergînd pînă la încercări de schimbări de guvern.

Edificatoare pentru reliefaarea acestei politici imperialiste față de statele mici și mijlocii sînt și acordurile finale dintre marile puteri ale Antantei cu privire la intrarea României în război. Se constată — scrie C. Nuțu — că semnarea de către România a celor două convenții militare și politice cu marile puteri antantiste s-a făcut sub imperiul insistențelor guvernului și comandamentului militar francez, susținute de Londra și Roma. După documentele rusești, francezii ar fi pus capăt divergențelor dintre România și Rusia. Ei ar fi propus guvernului rus să garanteze — pe hirtie — orice, chiar și egalitatea în drepturi a României cu celelalte puteri ale Antantei la viitoarea conferință de pace. Partea franceză ar fi motivat această „generozitate“ prin cuvintele primului ministru Briand: „Ori la sfîrșitul războiului, aliații vor fi atît de puternici încît le va fi ușor să satisfacă României toate pretențiile teritoriale și în acest caz obligația de a încheia pacea, cu condiția satisfacerii acestui punct, nu va prezenta nici o dificultate, ori ali-

ații vor fi nevoiți ei înșiși să renunțe la unele din pretențiile lor și în acest caz — de voie de nevoie — România va trebui să se supună acestei forțe majore, nemălinșînd asupra respectării acestor promisiuni de către marile puteri“.

Lucrarea ar fi avut de cîștigat dacă autorul ei ar fi trecut prin filtrul analizei științifice o serie de opinii ale unor personalități politice străine ale epocii sau ale unor istorici care nu cunosc și nu au studiat pe deplin realitățile românești. Din formularea „Gruparea antantofilă a reușit să obțină (sic!) concursul românilor transilvăneni refugiați în România“ (p. 174) ar rezulta că gruparea antantofilă a întîmpinat greutăți pînă ce a obținut această adeziune. De asemenea, aprecierea după care „În perioada primilor ani ai războiului, mișcarea unionistă din Transilvania și România veche a luat proporțiile unui factor politic de prim ordin, de care conducătorii României *nu puteau face sub nici o formă abstracție*“ (p. 166) lasă să se înțeleagă că mișcarea unionistă deranja pe conducătorii de atunci ai României, cînd în realitate aceasta a sprijinit politica externă a guvernului român.

Autorul redă unele aprecieri ale lui Tisza despre mișcarea națională românească din Transilvania și despre activitatea unor conducători ai acesteia (p. 182), fără să facă cuvenitele rectificări. Tisza putea să scrie despre Vasile Goldiș că era un agitator *naționalist*

(sic!) despre „cercurile naționaliste” (sic!) românești, dar se impunea o explicație a noțiunilor folosite de primul ministru ungar.

Dacă convingerile despre necesitatea unirii teritoriilor românești aflate sub cîmpire austro-ungară cu România au apărut și s-au dezvoltat cu decenii în urmă, după cum pe bună dreptate remarcă autorul la p. 169, la p. 181, citind din aprecierile unui istoric străin, aflăm că abia în a doua jumătate a anului 1914 „în Transilvania, ca și în România înseși a apărut tendința de unificare a teritoriilor românești”. Corect ar fi fost, după opinia noastră, să se releve că în această perioadă au apărut condițiile realizării în practică a acestei tendințe. La aceeași pagină, făcîndu-se referințe tot la un autor străin, aflăm — chipurile — că România, țara mamă, s-a unit cu Transilvania.

Unele influențe ale istoriografiei vechi se resimt într-o serie de alte aprecieri eronate cum sînt: „În anul 1914 Europa era divizată (sic!) în 23 de state” (p. 21); „Diversele popoare și clase sociale [din Austro-Ungaria] erau ierarhizate, în ciuda unei stări generale bune, a unei anumite bucurii de a trăi și a unei legislații a muncii destul de înaintate din punct de vedere social” (p. 28).

Insuficient explicate și argumentate sînt și mobilurile care au determinat politica de extremă prudență față de intrarea României în război, promovată de gruparea condusă de primul ministru

I. I. C. Brătianu, ca și de gruparea din care făceau parte Vasile Goldiș, St. Ciceo-Pop, Iuliu Maniu etc. care, după opinia lui C. Nuțu, era tot așa de prudentă în acțiuni ca și gruparea condusă de Brătianu în România (p. 171).

Fără răspuns pentru cititor au rămas cele două probleme ridicate de autorul lucrării la pagina 17: „rămîne să se aprecieze — remarcă C. Nuțu — dacă atitudinea, poziția, intențiile unor vîrfuri ale burgheziilor naționale bulgară, cehă, slovacă, poloneză, română, sîrbă etc. [care formulaseră revendicări ce depășeau drepturile naționale legitime] trebuie confundate sau supraordonate dorinței legitime a popoarelor respective de a-și făuri state naționale independente sau unitare. În același timp — se arată în continuare — se impune o precizare care rezultă din aprecierea de mai sus, anume dacă tendințele acelor vîrfuri ale burgheziei popoarelor asuprite sau dependente (în accepția fazei de început a imperialismului monopolist) trebuie considerate identice cu cele ale puterilor imperialiste beligerante. În funcție de acest bilanț poate fi definit — concluzionează autorul — și caracterul acțiunilor politice și militare ce au fost inițiate de conducerile acelor popoare în preajma și în timpul primului război mondial”.

Într-adevăr, C. Nuțu amintește de planuri cuprinzînd revendicări teritoriale „care depășeau drepturile naționale legitime” formulate de „unele vîrfuri ale burghe-

ziilor din țările vizate”, care s-au manifestat „deopotrivă la toate popoarele mici din Europa centrală și de sud-est ce nu-și desăvîrșiseră revoluția burghezo-democratică și construcția de stat burgheză”. Bazîndu-se pe o lucrare a unui istoric străin, referitor la politica guvernului român se menționează eronat că „Brătianu — în anul 1915 — a manifestat tendințe care depășeau cadrul unor revendicări teritoriale legitime”, în contradicție cu discuțiile dintre diplomații români și țariști din 3 octombrie 1914 cînd, consideră autorul lucrării, aceste intenții „nu depășeau cadrul legitim al revendicărilor”.

Autorul se limitează la afirmații generale, fără să exemplifice în ce a constatat, de fapt, aceste „revendicări”. Cît privește România, fapt este că caracterul acțiunii politicii externe și militare întreprinse de guvernul ei de atunci a fost determinat de rezolvarea problemei celei mai stricte a momentului — desăvîrșirea statului național unitar.

Cu toate acestea, lucrarea lui Constantin Nuțu — „România în anii neutralității (1914—1916)” — scrisă într-un stil atrăgător, bazată pe numeroase documente primare din țară și mai ales de peste hotare, se impune ca o contribuție la elucidarea, de pe pozițiile marxism-leninismului, a vieții politice din România, dar mai ales a relațiilor sale internaționale în perioada 1914—1916.

AUGUSTIN DEAC

**Viorica Moisuc, DIPLOMAȚIA ROMÂNIEI
ȘI PROBLEMA APĂRĂRII SUVERANITĂȚII ȘI
INDEPENDENȚEI NAȚIONALE ÎN PERIOADA
MARTIE 1938 — MAI 1940.**

*Editura Academiei Republicii Socialiste România,
București, 1971, 324 p.*

Studierea istoriei diplomatice a pregătirii și desfășurării celui de-al doilea război mondial se situează la loc de frunte în preocupările cercetătorilor din domeniul istoriei contemporane, în eforturile lor de a dezvălui, pas cu pas, adevărul asupra cauzelor cataclismului mondial din anii 1939—1945. În acest cadru, politica externă a României, văzută în ansamblul țesăturii relațiilor internaționale, a constituit tema a tot mai multe articole, studii și lucrări de istorie. Printre acestea se numără și cartea semnată de dr. Viorica Moisuc, la care ne referim în rîndurile de față.

Încă din primele pagini, autoarea își auto-definește astfel scopul cercetării: „Pornind de la stadiul actual de cunoaștere și de interpretare a politicii externe românești din perioada 1938—1940, ținînd seama

de controversese existente, dar și de punctele de vedere formulate independent de realitatea istorică și în contradicție cu ea, ne propunem să înfățișăm... activitatea diplomatică a României în conjunctura creșterii primejdiei de agresiune în Europa centrală și de sud-est din partea Germaniei hitleriste în ajunul celui de-al doilea război mondial și în timpul primului an de război, pînă în mai 1940”.

Pentru a pune pe cititor în curent cu stadiul actual de dezvoltare al istoriografiei asupra temei abordate, autoarea face în introducere o trecere în revistă a principalelor tendințe și orientări existente în istoriografia contemporană cu privire la caracterizarea politicii externe a României la sfîrșitul deceniului al IV-lea. În felul acesta, Viorica Moisuc evidențiază locul problematicii relațiilor externe ale României în cercetarea istorică pe plan național și internațional și, în același timp, înfățișează cititorului propria-i muncă de investigație și cunoaștere pentru elaborarea concluziilor sale.

Utilizînd o informație documentară de primă valoare din arhivele românești și străine, autoarea examinează politica externă a României într-o perioadă fierbinte, de maximă încordare a situației internaționale.

Etapele și sarcinile principale ale politicii externe a României în anii 1938—1940 sînt ilus-

trate de însăși structura lucrării, formată din două părți: prima parte se ocupă de *Problema rezistenței împotriva revizionismului și agresivității Germaniei hitleriste în tactica diplomației românești din ajunul celui de-al doilea război mondial*; cea de-a II-a se intitulază: *Neutralitatea. Procesul izolării politice a României și problema menținerii statu-quo-ului teritorial în etapa septembrie 1939—mai 1940*.

Primul capitol al lucrării este consacrat acțiunilor diplomatice ale României în fața expansiunii Germaniei în centrul și sud-estul Europei în contextul situației create de Anschluss, Autoarea arată că în planurile Germaniei hitleriste România și sud-estul european aveau o importanță hotărîtoare atît din punct de vedere economic cît și din punct de vedere politic și strategic-militar. Piața mondială de mărfuri și deșeuri a favorizat creșterea influenței Germaniei în sud-estul Europei, în special în România. Lipsa de piețe pentru desfacerea produselor agrare, ale industriei extractive, nevoia mare de deșeuri forte pentru plata datoriilor externe, nevoia de armament pentru asigurarea capacității de apărare etc., ca și interesul unor grupuri economice și politice ale marilor burghezii, ale cercurilor fasciste și profasciste din țară au condus, treptat, spre acceptarea planurilor hitleriste. Procesul de subordonare economică și politică a țării noastre de către Germania — arată autoarea — s-a făcut în condițiile existenței unor contradicții în rîndurile oligarhiei fi-

nanciare, a grupurilor politice ale burgheziei, care în majoritate aveau strinse legături cu capitalul anglo-francez. Expansiunea economică și extraeconomică a Germaniei — mai ales după Anschluss — devenea un pericol pentru o mare parte a burgheziei române, care făcea eforturi pentru a dezvolta relațiile economice cu Anglia și Franța, a le crea perspectivă și, ca urmare, a preîntîmpina extinderea hegemoniei economice și politice a Germaniei naziste asupra României.

În același sens se produceau și insistențele diplomației românești pe lângă guvernele Angliei și Franței, care însă au manifestat permanent o atitudine „elastică”, de expectativă, în esență conciliatoare, față de înaintarea Germaniei spre sud-estul Europei.

Demonstrația convinsgătoare, argumentele și faptele utilizate de autoare înfirmă o idee mai veche, după care marea burghezie română ar fi fost interesată economic într-o colaborare economică mai strînsă cu Germania. Dimpotrivă, documentele arată clar că poziția guvernului român față de ofensiva economică germană a fost de limitare în cît mai mare măsură, prin diferite mijloace — scăderea cotei de petrol, neaplicarea prevederilor tratatului economic din decembrie 1937 — a tendinței Germaniei de acaparare a comerțului exterior al României.

Un capitol important din istoria prefigurării dezlănțuirii celui de-al doilea război mondial, în care sînt antrenate numeroase forțe, este cel al crizei cehoslovace.

Lucrarea aduce în circuit noi documente și argumente, noi dovezi în elucidarea complexelor probleme legate de poziția României în Mica Înțelegere, de acțiunea diplomatică întreprinsă împotriva revizuirii granițelor Cehoslovaciei, pentru menținerea și întărirea frontului sud-estic în fața înaintării imperialismului german. Pagini întregi relevă, foarte documentat, că poporul român, în frunte cu P.C.R., a luat poziție hotărîtă de solidaritate și sprijinire a Cehoslovaciei în fața pericolului nazist. Partidul Comunist Român, pornind de la faptul că în acel moment istoric independența și suveranitatea popoarelor din bazinul dunărean și din Balcani erau grav amenințate, a înscris în programul său obiectivul luptei pentru distrugerea fascismului în interiorul țării, pentru garantarea libertăților democratice, iar pe plan extern „lupta pentru politica de securitate colectivă alături de U.R.S.S., Franța, Cehoslovacia și toate țările democratice, pentru sprijinirea Cehoslovaciei și refacerea reală a Micii Înțelegeri și salvarea României și a țărilor din bazinul dunărean și Balcani de cîmpirea hitleristă” (p. 49).

O problemă larg discutată în lucrare este aceea a poziției guvernului român față de eventualitatea trecerii trupelor sovietice prin teritoriul țării noastre în sprijinul Cehoslovaciei, în cazul unui atac din partea Germaniei hitleriste. Autoarea menționează numeroase surse diplomatice care confirmă atitudinea pozitivă a guvernului român în această chestiune. Poziția cercurilor guvernamenta-

le românești, în ultimă instanță, era subordonată angajamentelor și hotărîrilor din Mica Înțelegere și modulul în care Franța și Marea Britanie acționau față de evoluția crizei cehoslovace.

În acest capitol sînt prezentate și comentate pe larg consecințele acordului de la Munchen. Cititorul găsește numeroase informații — unele inedite — privind eforturile guvernului român de a găsi soluții pentru apărarea independenței naționale și integrității teritoriale a țării puse tot mai mult în pericol de înaintarea imperialismului fascist german.

În încheierea cercetării sale asupra Anschlussului și a crizei cehoslovace, autoarea formulează următoarea concluzie: „Ceea ce rămîne pozitiv în istoria diplomației românești în etapa de după Anschluss este contribuția sa pe plan internațional la preîntîmpinarea unui atac horthist și polonez asupra Cehoslovaciei, ca și acordul pentru tranzitarea ajutorului sovietic prin spațiul aerian al României. Acest sprijin diplomatic a fost o latură a solidarității manifestate de aproape întregul popor cu Cehoslovacia în aceste timpuri” (p. 78).

După Munchen, ca urmare a intensificării acțiunilor guvernului german de a subordona economic și politic România intereselor sale, raporturile dintre cele două țări au fost într-o criză aproape permanentă, definindu-se pericolul real al cîmpirii țării noastre de către armatele hitleriste și horthiste.

Cercurile conducătoare românești, în aceste momente grele, de amenin-

țare directă cu agresiunea din partea Germaniei naziste și Ungariei horthiste, mai sperau să apere independența națională cu ajutorul Franței și Angliei și al colaborării aliaților din sud-estul Europei. În lucrare se demonstrează pe larg că aceste obiective erau tot mai greu realizabile. De aceea diplomația românească încearcă și angajarea Germaniei, alături de celelalte mari puteri occidentale, în garantarea granițelor în această parte a Europei. Cercurile guvernante încep prin a face concesiile economice intereselor germane; pe plan politic însă, România n-a fost „receptivă” nici la politica müncheneză a Angliei și Franței, nici la planurile Germaniei naziste, manifestându-se opoziția și împotriva intențiilor ultimei de a acapara comerțul exterior și de a dispune de principalele domenii ale economiei României (p. 108).

Pe bună dreptate autoarea relevă că lărgirea relațiilor economice ale României cu Germania a fost favorizată, pe de o parte, de înrăutățirea comerțului cu cereale al României pe piața mondială și de refuzul guvernelor Angliei și Franței de a achiziționa cerealele românești, iar pe de altă parte de interesul manifestat de Germania de a cumpăra cât mai multe cereale pentru rezerve. Tendința Germaniei de penetrație în economia românească a fost sprijinită de cercurile și grupurile profasciste sau simpatizante din țară, de cercuri capitaliste comerciale care obțineau o serie de avantaje din relațiile cu Germania.

Un loc important în economia lucrării îl ocupă

acțiunile diplomatice legate de încheierea tratatelor economice cu Germania, Franța și Anglia în perioada martie-mai 1939. Expunerea relevă atât scopurile fiecăreia dintre aceste țări, căile folosite pentru atingerea lor, cât și scopurile urmărite de guvernul român, precum și consecințele rezultate din executarea prevederilor acordurilor încheiate.

Considerăm justă punerea în prim planul analizei a relațiilor cu Germania, a scopului esențial al politicii acesteia: de a transforma zona sud-estului european, și în special România, într-o sferă de dominație economică absolută a Reichului. Numeroase documente de arhivă relevă rolul pe care îl rezerva imperialismul german acestei părți a Europei în planurile sale. Ideologia nazistă a emis și vehiculat teorii privind complementaritatea economiei industriale germane cu economiile agrare ale țărilor din această zonă, hărâzindu-le acestora poziția de țări agrare, surse de materii prime pentru Germania, respingând, totodată, orice idee de industrializare a lor.

Cu cât însă devenea mai acută problema agresiunii germane asupra României, cu atât opinia publică progresistă, forțele democratice, antifasciste și patriotice, în frunte cu Partidul Comunist Român, își intensificau acțiunile de demascare a imperialismului german, a rolului trădător al cercurilor fasciste și progermane din țară. Este o trăsătură pozitivă faptul că în lucrare este reliefată bogata activitate desfășurată de Partidul Comunist Român, de forțele progresiste, de ma-

sele largi populare pentru apărarea independenței și integrității teritoriale a țării.

Acceptarea compromisurilor economice față de Germania s-a făcut concomitent cu numeroase încercări, la diferite niveluri, de a atrage interesul Angliei și Franței, de a contracara acțiunea de penetrație germană prin extinderea și adâncirea relațiilor comerciale cu puterile occidentale. În perioada postmüncheneză, acestea au continuat însă să-și declină interesul față de zona sud-estică a Europei; mai mult, guvernele țărilor de aici erau „sfătuite” să nu se opună „legitimei” expansiuni economice a Germaniei.

Politica conciliatoare a marilor puteri imperialiste față de Germania a dus la capitularea în fața expansiunii naziste și abandonarea statelor mici, lăsate la discreția economică, politică și militară a imperialismului german. Această idee trece ca un fir roșu printre numeroase argumentări și incursiuni ale analizei acțiunilor diplomatice în tot restul lucrării.

În această situație critică, regimul de dictatură regală, lipsit de o bază de masă și profund anti-comunist, îngustând tot mai mult democrația burgheză, nu a creat condiții pentru coalizarea forțelor întregului popor și organizarea luptei susținute pe toate planurile, în interior și exterior, pentru apărarea intereselor vitale ale României. Conduc de ideea falsă că concesiile economice vor aduce garantarea de către Germania a granițelor și securității țării, guvernul român a acceptat tratatul economic de la 23 martie 1939.

Important de relevant pentru cititor sînt condițiile în care a fost pregătit și semnat acest tratat, contradicțiile ascuțite dintre România și Germania, discuțiile aprinse care au avut loc între cele două delegații, caracterul de dictat al poziției delegației germane, ultimatumul adresat României. Autoarea înfățișează situația deosebit de critică în care se afla România în primăvara anului 1939: pericolul ocupării armate a României de către Germania era mai aproape decît oricînd; revizionismul horthist se afișa deschis pentru ocuparea unor teritorii românești, iar cererile guvernului român pentru sprijin la Londra și Paris devin deosebit de insistente. Criza relațiilor româno-germane atinge în săptămîna 15—22 martie 1939 punctul maxim. Tensiunea politică în jurul tratatului reiese și din relatările trimisului german, Wohlthat, care, în baza ordinului primit de la Berlin, cerea semnarea urgentă a tratatului în noaptea de 22 spre 23 martie. El arată că „românii se temeau pentru suveranitatea lor”, dar că „am intervenit atît de violent, încît a fost chemat și primul ministru Călinescu”.

În prezența lui Armand Călinescu, Mitiță Constantinescu și George Gafencu au fost discutate problemele neconciliate, iar după o anumită amînire semnarea tratatului a avut loc în după-amiază zilei de 23 martie 1939.

Caracterul, trăsăturile, conținutul acestui tratat „deosebit” sînt examinate de autoare cu forță de pătrundere. Ea evidențiază caracterul oneros, antisuveranitate al acestui tra-

tat, care afecta suveranitatea României, submina independența sa.

Analiza condițiilor și prevederilor tratatului româno-german din 23 martie 1939 ar fi cîștigat însă dacă autoarea ar fi explicat mai pe larg conținutul „colaborării pe teren industrial” dintre România și Reich. De asemenea, poziția deosebit de intransigentă a comisiei române la tratativele economice cu Germania, în care figurau și mari industriași, credem că nu trebuie explicată numai și în primul rînd prin poziția lor patriotică. (Chiar în tratatele ulterioare încheiate cu Anglia și Franța, grupurile marii burghezii solicitau investițiile de capital străin, asigurînd condiții favorabile pentru orice colaborări.) Or, o analiză mai nuanțată ar fi trebuit să țină seama de interesele directe, economice și financiare, ale marii burghezii române, de perspectivele pe care le deschidea orientarea către unele sau altele dintre puterile industriale, de pericolul care izvora pentru ea din subordonarea economiei românești capitalului monopolist german, din consecințele acesteia, confirmate, ulterior, de dominația germană în România. Aceasta ar fi completat concluzia asupra cauzelor multiple care au determinat opoziția majorității marelui capital autohton față de Germania hitleristă, opoziție continuată, sub diferite forme, și în perioada următoare.

Încheierea tratatului economic cu Germania nu a dus la realizarea scopului politic urmărit de guvernanții români, întrucît nu s-au obținut nici un fel de angajamente politice din partea Germa-

niei. De aceea diplomația română a căutat în continuare să atragă Anglia și Franța în întărirea pozițiilor lor economice în România.

Consecințele trecerii treptate a României sub influența Germaniei sînt relevate în lucrare concomitent cu atitudinea și acțiunea hotărîtă a P.C.R. împotriva penetrației hitleriste. Partidul Comunist Român a fost forța politică ce a dat cele mai reale aprecieri situației României, perspectivelor sale și care a indicat soluțiile adecvate pentru salvarea intereselor naționale ale poporului român. Plenara a VI-a a C.C. al P.C.R. din iunie 1939 arăta că țara noastră datorită situației ei strategice și geografice, poate să joace pentru Germania hitleristă rolul „de punct de sprijin pentru atacul contra țărilor neagresive. Politica Ungariei și Bulgariei fiind determinată de Berlin, iar Iugoslavia căzînd tot mai mult sub influența țărilor fasciste, apare tot mai clar că într-un tempo rapid Germania realizează o veritabilă încercuire și izolare a țării noastre” (p. 152—153).

Cu deosebită putere și forță de convingere sînt redată în lucrare marile manifestații de protest ale maselor largi populare împotriva pericolului grav de acaparare a țării de către Germania hitleristă, în fruntea cărora s-a situat consecvent, clarvăzător Partidul Comunist Român.

Guvernul, în majoritatea sa de orientare profranceză și proengleză, a acționat în continuare, după încheierea tratatului economic româno-german, pentru limitarea și contracararea influenței germane în România,

semnind la sfârșitul lunii martie un tratat economic cu Franța, iar în mai unul cu Anglia. Încheierea acestor tratate arăta dorința guvernului român de a menține și dezvolta vechile alianțe și relații economice și politice.

Anglia și Franța, la rândul lor, dădeau acestor tratate, care au înviat raporturile economice cu România, o importanță mai mare decât aceea a unui schimb de mărfuri în care mai mult sau mai puțin erau interesate. Sub presiunea cercurilor care aveau investiții și interese în România, amenințate în cazul ocupării țării de către Germania, și a opiniei publice progresiste, cercurile conducătoare din Anglia și Fran-

ța urmăreau prin aceste tratate să demonstreze că nu renunță la pozițiile lor și își păstrează posibilitatea de a exercita o anumită influență politică în această zonă a Europei.

După declanșarea războiului, situația internațională a României a devenit tot mai grea, izolarea ei s-a accentuat, ceea ce făcea tot mai dificilă realizarea obiectivelor politicii sale externe. Agravarea situației României — arată Viorica Moisuc — s-a reflectat imediat și în sporirea deosebită a forței de acțiune a Germaniei pe tărâm politic și economic. Cu toate acestea, cercurile conducătoare românești căutau în continuare să

păstreze astfel de relații cu Germania care să le permită o anumită libertate de mișcare pe plan internațional și să poată temporiza primejdia pierderii integrității teritoriale.

Succesiunea rapidă a evenimentelor pe frontul occidental, soldate cu capitularea Franței, s-au repercutat negativ asupra situației din sud-estul Europei, în general, și asupra României, în special. Concomitent cu aceste evenimente, în mod deosebit cu capitularea Franței, politica guvernului român cunoaște o orientare rapidă spre Germania.

**VICTOR AXENCIUC
ION CALAFETEANU**

TRADIȚII ALE POPORULUI ROMÂN DE SOLIDARITATE ȘI PRIETENIE CU POPORUL CHINEZ.

Editura politică, București, 1973, 478 p.

TRADIȚII ALE POPORULUI ROMÂN DE SOLIDARITATE ȘI PRIETENIE CU POPORUL CHINEZ

ep

Volumul *Tradiții ale poporului român de solidaritate și prietenie cu poporul chinez*, publicat de Editura politică sub egida Institutului de studii istorice și social-poli-

tice de pe lângă C.C. al P.C.R., se înscrie într-o suită de acte editoriale de o remarcabilă semnificație științifică și politică: ele mărturisesc consecvența cu care mișcarea muncitorească din țara noastră, în frunte cu Partidul Comunist Român, s-a călăuzit permanent după principiul revoluționar al solidarității militante cu clasa muncitoare, cu forțele progresiste și democratice din întreaga lume, cu popoarele care luptă împotriva imperialismului, reacțiunii și a colonialismului, pentru eliberare națională și socială. Începând din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, printre aceste forțe s-au afirmat cu tot mai multă vigoare cele ale poporului chinez. În mod firesc,

prietenia militantă și solidaritatea internaționalistă au așternut, peste întinderile geografice, punți de legătură între mișcarea muncitorească din România și oamenii muncii, forțele revoluționare, antiimperialiste și anticolonialiste din China.

Volumul pe care îl prezentăm * reproduce documente de natură diversă: circulare, instrucțiuni, apeluri, chemări, mesaje, broșuri, manifeste ale Partidului Comunist Român și Uniunii Tineretului Comunist, articole și știri ale presei comuniste, socialiste și democratice, precum și interviuri, amintiri și evocări referitoare la anii 1900—1949. De autentică valoare istorică,

* Volumul a fost pregătit pentru tipar de Ion Popescu-Puțuri (coordonator), Ion Alexandrescu, Constantia Botoran, Ana Budura, Aurel Harșa, Gheorghe Neacșu, Gheorghe Unc. Au mai colaborat Anton Tatu-Jianu și Ion Neacșu.

documentele sugerează, în succesiune cronologică, impresionanta epopee a procesului revoluționar din China din prima jumătate a secolului al XX-lea și stau măturie constanței, promptitudinii și fermității cu care masele muncitoare, forțele progresiste din România s-au solidarizat cu acțiunile revoluționare care aveau loc în această țară.

„Poporul român — se afirma în gazeta socialistă „Lumea nouă“ din aprilie 1897 —, care în cursul vremii a avut de suferit atita de pe urma asupririi din afară și dinăuntru, nu poate să nu resimtă profundă simpatie pentru un popor care, împins de disperare și provocat, ia armele în mîini și preferă o moarte vie decît o viață moartă“. În alte împrejurări, într-o broșură din decembrie 1934, Partidul Comunist Român aprecia: „Victoria sau căderea revoluției chineze înseamnă victorie sau înfrîngere pentru proletariatul mondial, pentru toți oamenii muncii din lume. Masele muncitoare ale României burghezo-moșierești au putut simți și pînă acum cît de nemijlocit se repercutează asupra situației lor orice eveniment important pe scară mondială al luptei de clasă, în oricare din țări s-ar fi desfășurat el. Tocmai din acest motiv n-avem voie să trecem cu indiferență pe lîngă evenimentele revoluționare din China atît de îndepărtată. Luptele eroice ale muncitorimii și țărănimii chineze, victoriile și bătăliile tinerei puteri muncitorești-țărănești din China trebuie să găsească un puternic răsunset în conștiința revoluționară a maselor muncitoare“.

Din materialele publicate răzbate puternic chemarea clasei muncitoare din țara noastră la solidarizare activă cu lupta pentru eliberare națională și emancipare socială a milioanele de țărani și muncitori chinezi. „Solidaritatea revoluționară a oamenilor muncii din România trebuie să vină în ajutorul oamenilor muncii chinezi în lupta lor curajoasă de eliberare. Masele muncitoare românești de la orașe și din sate trebuie să apere activ și combativ revoluția chineză, bazele revoluționare din China și Armata Roșie chineză“ — se arată într-un document al Partidului Comunist Român.

Numeroase materiale învederează preocuparea forțelor progresiste din țara noastră de a explica maselor largi populare motivele și semnificațiile evenimentelor din China, sensurile eforturilor Partidului Comunist Chinez de a sintetiza din experiența luptei practice, în lumina învățăturii marxist-leniniste, modalitățile și mijloacele corespunzătoare condițiilor social-istorice concrete (vezi, în acest sens, editorialul *Revoluția chineză*, apărut în revista „Cultura proletară“ din 1 martie 1927).

Publicațiile socialiste și democratice din România au acordat o deosebită atenție revoluției chineze din anul 1911, care a răsturnat monarhia manciuriană și a instaurat republica. Acestui eveniment, cu profunde semnificații internaționale, i-au fost consacrate numeroase articole al căror conținut îl sintetizează foarte bine salutul adresat de socialiștii români poporului chinez: „Partizani ai for-

mei de guvernămînt republicane, noi trimitem curajoșilor revoluționari chinezi salutul cel mai călduros, urîndu-le ca eforturile lor să le aducă împlinirea idealului concretizat de Sun Yat-Sen într-o broșură ce a publicat-o în 1904. Adevărata soluție a chestiei chineze este republica, ca o formă socialistă-comunistă“.

Desfășurarea primului război revoluționar civil din China (1924—1927) a prilejuit Partidului Comunist Român, Uniunii Tineretului Comunist și organizațiilor de masă îndrumate și influențate de comuniști ample și diverse manifestări de solidaritate cu lupta forțelor revoluționare chineze împotriva dominației imperialiste și stăpînirii feudale. Numeroase articole apărute în presa vremii — multe dintre ele reproduse în volum — redău ecoul însuflețirii și încrederii cu care forțele progresiste și democratice din țara noastră, în frunte cu comuniștii, urmăreau „campania victorioasă spre nord“ a armatelor revoluționare; alte documente atestă poziția fermă a opiniei publice progresiste din România împotriva intervențiilor puterilor imperialiste în China, care încercau să mențină vechile rînduiri social-economice din această țară, să o scindeze, pentru a-și perpetua, în felul acesta, dominația.

Contribuind la formarea unei stări de spirit de simpatie și solidaritate cu revoluționarii chinezi, presa comunistă și democratică a evidențiat că „revoluția chineză are nu numai o însemnătate de dezrobire națională de sub jugul imperialismului străin“, ci reprezintă „semnalul pentru o sumă de alte mișcări de dezro-

bire a popoarelor coloniale", „o lovitură de grație pentru imperialism".

Trădarea revoluției de către gruparea reacționară din Gomindan, în frunte cu Ciang Kai-și, și dezlănțuirea de către guvernul contrarevoluționar a unei terori sângeroase în țară au fost stigmatizate în termeni aspri de presa comunistă și democratică, care s-a făcut ecoul indignării și revoltei maselor de oameni ai muncii și opiniei publice din țara noastră. Mobilizați de Partidul Comunist Român, oamenii muncii au organizat mitinguri și demonstrații de solidaritate cu revoluționarii chinezi. În presă au apărut numeroase articole — mărturii elocvente ale atitudinii față de evenimentele din China — care, în temeiul unei analize economico-sociale aprofundate, demonstau că revoluția chineză în fapt „s-a ridicat pe o treaptă superioară".

Infirmand ideea pe care încerca să o acrediteze presa burgheză cu privire la înfrângerea revoluției chineze, presa comunistă și cea influențată de Partidul Comunist Român au popularizat intens continuarea procesului revoluționar din China în perioada celui de-al doilea război revoluționar civil (1927—1937).

„...Avîntului revoluționar nu i s-a pus capăt — se preciza într-un articol —, lupta continuă". Documentele selectate în volum, începînd cu articolul *Răscoalele comuniste din China*, apărut în „Munca zilnică" din 7 martie 1929, în care este anunțată înțepirea acțiunilor detașamentelor de răsculați înarmați, conduse de Mao Tzedun și Ciu De, și continuînd cu numeroase ar-

ticole apărute în „Scînteia", „Înainte", „Muncitorul roșu", „Steagul roșu", „Facla", „Tînărul leninist", „Socialismul", „Descătușarea" și altele, ilustrează convingător preocuparea Partidului Comunist Român de a menține în atenția oamenilor muncii, a opiniei publice progresiste cuceririle revoluției chineze, de a explica trăsăturile specifice ale acesteia.

Condamnînd cu asprime campaniile de nimicire declanșate de guvernul gomindanist, comuniștii români au cultivat simpatia maselor populare pentru transformările revoluționare din China, au popularizat victoriile armatei roșii revoluționare, s-au solidarizat cu guvernul muncitoresc-tărănesc central, în frunte cu tovarășul Mao Tzedun. „Pe teritorii uriașe se desfășoară lupta între trupele roșii și trupele gomindaniste sprijinite de imperialiști — se afirma într-un material de partid din 1931. Teritorii chineze și mai uriașe se află de facto de ani de zile sub administrația bazelor revoluționare. Pe aceste teritorii ale bazelor revoluționare, pe primul plan se află astăzi rezolvarea sarcinilor cu caracter burghezo-democratic, antiimperialist, de revoluție agrară. Situația din bazele revoluționare și structura socială și economică a întregii Chine reclamă rezolvarea acestor sarcini și această structură economică determină politica economică a sfaturilor".

În volum este reprodus articolul *Luptele dintre Japonia și China*, publicat în ziarul „Steagul roșu" din 20 septembrie 1931, care deschide o suită de materiale ce arată poziția forțelor re-

voluționare, democratice și antifasciste din România față de dezlănțuirea agresiunii japoneze în China; în anii următori, în perspectiva izbucnirii unei conflagrații mondiale, aceste luări de poziții au crescut ca amploare și au devenit mai puternice, integrîndu-se într-o largă și viguroasă campanie împotriva fascismului și războiului.

Documentele reproduse în volum — indiferent că este vorba de editoriale, circulare, instrucțiuni, manifeste, chemări ale P.C.R., de demersuri în parlament sau intervenții la conferințe internaționale sau simple știri apărute în presă — condamnă cu asprime invazia japoneză, atrocitățile săvîșite de armatele imperiale, demască obiectivele imperialiste ale militaristilor japonezi, dar, în același timp, ele conțin vibrante apeluri adresate comuniștilor, muncitorilor, forțelor progresiste și democratice, maselor populare din România și din alte țări de a-și manifesta solidaritatea cu cauza dreaptă a poporului chinez, de a boicota mașina de război japoneză, de a stringe fonduri și medicamente pentru cei ce luptau eroic împotriva ocupanților. „Tovarăși! Cetățeni! — se spunea într-un apel al Comitetului Central al Partidului Comunist din România. Continuarea războiului în Extremul Orient înseamnă apropierea războiului mondial imperialist! Datoria noastră este de a vă ridica la luptă contra imperialismului japonez și contra aliaților și susținătorilor săi, cerînd retragerea armatelor imperialiste din China... Organizați demonstrații de masă în fața legației imperialismului japonez,

care a transformat Extremul Orient în focarul războiului imperialist! Jos războiul imperialist de împărțire a Chinei! Trăiască China Roșie!.

În 1947, când guvernul ciankaiist pornise un atac deznădăjduit împotriva zonelor eliberate, opinia publică din țara noastră își manifesta încrederea în victoria finală a forțelor revoluționare. „Mai devreme sau mai târziu — se arăta într-un articol din revista „Contemporanul” — revoluții ca aceea pe care o urmărim azi în China au fost totdeauna victorioase”. Optimismul, încrederea în victoria revoluției chineze au fost trăsăturile dominante ale acțiunilor opiniei publice din țara noastră față de desfășurarea celui de-al treilea război revoluționar civil (1946—1949). O explozie de bucurie a prilejuit în țara noastră anunțarea de către tovarășul Mao Tzedun, președintele Comitetului Central al Partidului Comunist Chinez, a hotărîrii

de a proclama Republica Populară Chineză. „Proclamarea Republicii Populare Chineze — sublinia ziarul „Scînteia” din 23 septembrie 1949 — constituie o cotitură epocală în istoria poporului chinez și este un eveniment de cea mai mare însemnătate internațională”.

Volumul inserează și documentul din 3 octombrie 1949 prin care, salutînd proclamarea Republicii Populare Chineze și alegerea guvernului popular central, în frunte cu tovarășul Mao Tzedun, guvernul Republicii Populare Române își anunța hotărîrea de a stabili relații diplomatice cu Republica Populară Chineză.

Tradițiile de prietenie și solidaritate, cărora le stau mărturie materialele cuprinse în volum, se dovedesc trainice temelii ale prieteniei frățești și colaborării tovarășești dintre Partidul Comunist Român și Partidul Comunist Chinez, dintre guvernele Republicii So-

cialiste România și Republicii Populare Chineze, dintre poporul român și poporul chinez. „Prietenia româno-chineză — releva tovarășul Nicolae Ceaușescu — are rădăcini adînci în trecutul îndepărtat al popoarelor noastre. Aceste legături s-au dezvoltat și mai mult în anii luptelor revoluționare împotriva exploatarei și asupririi. Sîntem bucuroși să constatăm că, în condițiile victoriei revoluției socialiste în cele două țări, ale construirii noii orînduiri, aceste relații cunosc o evoluție pozitivă pe toate planurile — politic, economic, tehnico-științific”. Forța și trăinicia acestor relații izvorăsc din faptul că ele sînt așezate pe temelia de neclintit a principiilor marxism-leninismului și internaționalismului socialist, a respectului independenței și suveranității naționale, neamsecului în treburile interne, egalității în drepturi și întrajutorării tovarășești.

ROMULUS BUDURA

SPANIA 1936 — 1939.

Editura „Vojno-izdavački zavod”, Belgrad, 1973.

În anul 1965, Asociația iugoslavă a foștilor combatanți din Spania republicană a luat inițiativa redactării unei vaste lucrări despre participarea voluntarilor din Iugoslavia la războiul civil, devenit război pentru independență națională, din anii 1936—1939.

Munca de pregătire și finalizare — încredințată unui colectiv de foști voluntari, printre care generalul dr. Gojko Nikolić — s-a dovedit a fi chiar de la început deosebit de anevoioasă. Numai docu-

mentarea, strîngerea materialelor au solicitat eforturi și timp îndelungat, necesitînd depistarea și întîlnirea a sute de oameni din țară și din emigrație, pînă la investigații în Arhivele Brigăzilor Internaționale, păstrate la Institutul de marxism-leninism de la Moscova, precum și în colecțiile presei democratice a vremii.

Materializarea acestui remarcabil efort colectiv înseamnă cinci impunătoare tomuri.

Lucrarea se deschide cu Decretul președintelui Republicii Socialiste Federative Iugoslavia prin care se conferă tuturor luptătorilor iugoslavi în Spania ordinul „Erou al poporului”.

Primul volum din *Cartea întâia* este prefațat de două introduceri, semnate de Iosip Broz Tito și, respectiv, de Santiago Carrillo. Acest prim volum are două capitole. Cel dintîi, intitulat „Istoria războiului din Spania”, înglobează patru studii. Cel mai cuprinzător, „Războiul din Spania, 1936—1939”, aparține lui Radi-voj Nikolić. Autorul se ocupă de istoria contem-

porană a Spaniei străduindu-se să desprindă cauzele care au dus la războiul civil: frământările sociale, confruntările și contradicțiile statului spaniol. Din celelalte trei studii, două sînt semnate de Vlajko Begović, membru al conducerii U.C.I., și tratează despre „Partidul Comunist Iugoslav și războiul din Spania, 1936—1939” și „Brigăzile Internaționale”. Ultimul studiu, „Iugoslavii și războiul civil spaniol”, este datorat lui Stepan Belić Dudek.

Capitolul al II-lea conține 40 de relatări, dintre care cea mai mare parte constau în povestirea multiplelor căi de a ajunge în Spania. Dealtfel, chiar titlurile lor evocă o adevărată suită de secvențe a mișcării proprii, nu numai voluntarilor iugoslavi, ci tuturor acelor care, parcă atrași de un magnet nevăzut, se îndreptau spre Pirinei. Iată cîteva dintre secvențele iugoslave: de la Niș la gărzile de onoare spaniole; de la Paris la Albacete; de la Moscova spre Spania; de la Buenos Aires la Bilbao; de la Marsilia la Barcelona; de la Belgrad la Pirinei; din Canada la Barcelona; de la Zagreb la Paris; grupuri prin Praga; cu bicicleta la Lyon... și încă multe altele care amintesc plecările aidoma ale voluntarilor români în aceleași direcții. Punctele de pornire erau București, Iași, Cluj, Tîrgu-Mureș, Timișoara, Baia Mare...

Eră o demonstrație măreață, poate prima din istoria omenirii, a solida-

rității a peste 50 de popoare cu lupta eroică a poporului spaniol.

Cartea a doua conține un singur capitol, III, care însumează alte cîteva zeci de comentarii, dar mai ales amintiri personale despre „Viața și lupta în Spania”. Acesta este dealtfel și titlul capitolului, care răspunde intenției redactorilor de a releva în imagini vii esența, spiritul, căldura solidarității internaționale. Printre semăturile iugoslave o găsim pe a marelui poet Rafael Alberti, sub celebrul său poem închinat „Brigăzilor Internaționale”, pe a lui Steve Nelson la „Fragmente din Spania”.

Acest capitol este ilustrat cu numeroase fotografii ce reprezintă grupuri de voluntari sau personalități cunoscute, ca José Diaz, Dolores Ibarruri — La Passonaria, Antonio Mije, apoi Vittorio Vidali, renumitul reporter Egon Erwin Kisch ș.a. Sînt reproduse de asemenea, interesante clișee de pe fronturile de la Madrid — Cetatea universitară, Podul Francezilor, de la Estremadura, Jarama, Belchite, Brunete. Ilustrația este îmbogățită de cîteva grafice foarte frumoase ale lui George Andreević Kun, reproduse din albumul său „Petru libertate. 1939” și se încheie cu cîteva dintre cele mai cunoscute cîntece de luptă din vremea războiului, pe note și texte: Imnul lui Riego — adoptat ca Imn al Republicii, Tînăra gardă, Companiile de oțel, Asturiana, Trecerea Ebrului ș.a.

Cartea a treia este o continuare a capitolului precedent, conținînd și ea comentarii, amintiri de pe fronturi, din unitățile în care s-au aflat iugoslavi, un alt mare număr de fotografii și afișe sugestive. Aici, pe lîngă graficele lui Kun, întîlnim două splendide reproduceri ale lui Geza Vida, semnate „Grigore”.

Volumul se încheie cu emoționantul discurs de despărțire rostit de Dolores Ibarruri într-o locație de lîngă Barcelona, intitulat „Pe curînd, fraților...”.

Practic, volumele doi și trei constituie un imens jurnal de front, care reunește peste o sută de jurnale individuale, cu evenimente și detalii pe care numai fiecare om în parte le poate reține. Ele evocă, impresionant, cît de lungi și istovitoare erau luptele. Din cele aproape 1 000 de zile ale războiului, voluntarii Brigăzilor Internaționale și-au petrecut mai mult de 600 pe poziții sau în atacuri. Exemplele sînt elocvente: în șase luni ale anului 1937, Brigada a 15-a nu a avut decît 8 zile de odihnă; pe frontul de la Jarama, de la 6 la 23 februarie al aceluiași an, Brigăzile Internaționale au înregistrat 700 de morți, 200 de răniți și cîteva sute de dispăruți. În cursul ofensivei fasciste din Aragon, în 1938, la comanda batalionului american „Lincoln” s-au perindat 14 comandanți: șase au fost uciși, șapte răniți și doar

ultimul, Milton Wolf, a scăpat cu viață.

A *patra carte* include capitolele IV și V. Primul, intitulat „În lagăre și închisori”, reunește texte și fotografii ce ilustrează un alt capitol, pe cât de dramatic și palpitant în împrejurările detenției, pe atât de pitoresc și specific comuniștilor. Sînt trecute în revistă toate lagărele din Franța destinate acelor care în Peninsula Iberică luptau și pentru libertatea ei: Argelès, St. Ciprien, Gurs, Vernet... Printre sirmele ghimpate și barăcile sordide apar sculpturi din nisip sau pămînt lutos, nu puține de reală inspirație și valoare artistică. Alte clișee redau scene de toate zilele: medici în fața barăcii infirmeriei, în care, la nevoie, cu tot rudimentarul disponibilităților, se fac intervenții chirurgicale; viața „universitară” — o schemă de cursuri cu o impresiune de diversitate de discipline, un montaj de publicații de lagăr... Și iar vignete și o nouă reproducere a lui „Grigore”.

Celălalt capitol, „Întoarcerea în țară”, este la fel de dens în evenimente. O parte a supraviețuitorilor povestesc cum s-au reîntors în Iugoslavia. Unii s-au înscris în formații de lucru. Sub pretextul scăpării din lagărele de concentrare franceze, ei au trecut prin Germania, Belgia și apoi au ajuns în patrie. Aici îi aștepta noua epopee — lupta partizanilor, formarea armatei de eliberare națională,

munca de organizare și posturile de comandă. Școala și călirea în războiul din Spania și-au spus pe deplin cuvîntul.

Cartea a cincea este, fără îndoială, cea mai încărcată în semnificații și în materiale documentare. Ea cuprinde capitolele: „Din Spania înapoi”, „Ce erau spaniolii”, „Răsunsetul evenimentelor din Spania în Iugoslavia” (VI, VII, VIII).

Dar greutatea acestui volum este datorată îndeosebi materialelor care încheie lucrarea. În primul rînd, documente ale P.C.I. începînd din 1936 și continuînd în tot timpul războiului, multe semnate de Iosip Broz Tito, numeroase articole publicate în revista „Proletar”.

Cu adevărat impresionantă ca realizare este lista luptătorilor „spanioli”. Numele fiecăruia dintre voluntari este urmat de data și locul nașterii, profesiunea, țara din care a plecat în Spania, data morții sau starea actuală. Lista este precedată de o cronică instructivă a războiului, intitulată tot atât de modest „Cronică”. Urmează numeroase pagini cu indici alfabetici conținînd toate numele de persoane sau geografice, datele privind structura armatei republicane, de la cele mai mari pînă la cele mai mici unități.

În acest vast material documentar, ca și pe parcursul celor aproape 2 800 de pagini, avem bucuria să întîlnim numele unor tovarăși ro-

mâni aflați alături de voluntarii iugoslavi în tranșeele libertății din Spania, în maquis-ul din Franța, în lagărele fasciste. Numele românilor Nicolae Cristea, Iosif Boezor (Francisc Wolf), dr. Andrei Tilea, Andrei Sas Dragoș, Mihail Burcă, Valter Roman, Mihail Florescu, Geza Vida ș.a. sînt evocate cu stîmă și simpatia care s-au întărit în lupta și munca pentru construirea socialismului în țările noastre vecine.

Referirile la România, la P.C.R., la voluntarii români, la unități românești, ca Regimentul de artilerie „Ana Pauker”, bateria „Tudor Vladimirescu”, batalionul „Divizionar” de pe lîngă Divizia a 45-a. în componența căreia se aflau mulți români, sînt numeroase.

Ampla lucrare consacrată foștilor voluntari iugoslavi din Brigăzile Internaționale se situează, încontestabil, printre cele mai reușite dintre cele circa 16 000 de lucrări dedicate glorioasei lupte a poporului spaniol pentru apărarea libertății și demnității.

În această lumină, socotim că o nouă ediție, completată și îmbunătățită, a volumului „Voluntari români în Spania”, publicat în 1971, ar corespunde unor stringente necesități și sincere dorințe de cunoaștere a trecutului de luptă al partidului nostru, în cadrul căruia organizarea voluntariatului pentru Spania a înscris o pagină glorioasă.

PETRE IOSIF

GHEORGHE CRISTESCU

La 29 noiembrie 1973 s-a stins din viață, după o lungă și grea suferință, tovarășul Gheorghe Cristescu, militant de seamă al mișcării muncitorești și socialiste din țara noastră, fost secretar general al Partidului Comunist din România, ales la primul Congres al P.C.R., în 1921.

Gheorghe Cristescu s-a născut la 8 octombrie 1882, în comuna Copaci din fostul județ Vlașca, într-o familie numeroasă de țărani săraci.

Cunoscând încă din tinerețe, ca lucrător plăpumar, greutățile vieții și exploatarea capitalistomoșierească, Gheorghe Cristescu s-a încadrat cu hotărîre, încă din anul 1897, în mișcarea socialistă și muncitorească, forța politică și socială cea mai înaintată din societatea românească din acele vremuri.

Orator talentat care înflăcăra masele la întrunirile muncitorești, Gheorghe Cristescu a luat parte activă la acțiunile de întărire a mișcării socialiste din primul deceniu al veacului nostru, la crearea cercurilor socialiste, la editarea ziarelor „România muncitoare” și „Lupta zilnică”, la organizarea sindicatelor muncitorești.

În 1907, la Conferința de la Galați a fost ales în comitetul de conducere a Uniunii Socialiste din România, iar în anul 1908 în conducerea Comisiei Generale a Sindicatelor.

La Congresul din 1910, Gheorghe Cristescu a fost ales secretar al Comisiei

Generale a Sindicatelor din România.

În muncile de conducere pe care le-a îndeplinit în mișcarea sindicală — care acționa în legătură nemijlocită cu partidul politic al proletariatului, înainte de primul război mondial — Gheorghe Cristescu și-a adus o con-

tribuție importantă la afirmarea clasei muncitoare și a organizațiilor sale în viața social-politică a țării.

În timpul primului război mondial, Gheorghe Cristescu, aflat în teritoriul vremelnic ocupat de trupele Puterilor Centrale, a participat la organizarea mișcării socialiste în condiții de ilegalitate, la ridicarea maselor populare la lupta împotriva cotropitorilor. Pentru activitatea sa revoluționară a fost arestat de autoritățile de ocupație.

La sfîrșitul războiului, Gheorghe Cristescu s-a aflat în primele rînduri în activitatea de organizare a luptei maselor populare, a largii mișcări de solidarizare a proletariatului

din România cu Marea Revoluție Socialistă din octombrie, cu revoluția proletară din Ungaria, cu lupta proletariatului din alte țări.

După sîngeroasa reperiune a demonstrației muncitorești de la 13 decembrie 1918 din piața Teatrului Național, Gheorghe Cristescu, împreună cu alți militanți revoluționari, a fost arestat și schingiuit. Eliberat din închisoare la puțin timp, își continuă neabătut activitatea revoluționară, în conducerea partidului socialist.

Împreună cu alți militanți ai mișcării muncitorești și socialiste, Gheorghe Cristescu a fost ales, în două rînduri, în anii 1919 și 1920, deputat în parlament, unde a desfășurat o susținută activitate, infierînd teroarea dezlănțuită împotriva mișcării muncitorești și cerînd guvernului să ia măsuri pentru îmbunătățirea condițiilor de viață și muncă ale muncitorilor și țăranilor.

În această perioadă de mare însemnătate în istoria mișcării muncitorești din România, Gheorghe Cristescu militează neobosit pentru întărirea politico-ideologică a partidului socialist și transformarea acestuia în partid comunist, pentru dezvoltarea solidarității internaționale a celor ce muncesc.

În toamna anului 1920, conduce delegația partidului socialist din România care a purtat discuții la Moscova cu V. I. Lenin și cu alți conducători ai Internaționalei a III-a Co-

muniste privind afilierea la aceasta a mișcării muncitorești din țara noastră.

După întoarcerea în țară, Gheorghe Cristescu și ceilalți delegați ai partidului au intensificat activitatea de pregătire a congresului, participând la numeroase întruniri, la care s-a pronunțat cu fermitate pentru transformarea partidului socialist în partid comunist. A luat parte la lucrările Consiliului General al Partidului Socialist și Sindicatelor din 30 ianuarie—3 februarie 1921, în timpul cărora, împreună cu alți militanți ai aripii de stînga din partid, s-a plasat pe poziția majorității membrilor partidului, care cerea convocarea imediată a congresului general. În cadrul lucrărilor congresului din mai 1921, a prezentat raportul de activitate al Comitetului Executiv, precum și raportul delegației care în toamna anului 1920 a fost în Rusia sovietică. Fiind arestat în ziua de 12 mai 1921, împreună cu ceilalți congresiști care au votat pentru transformarea partidului

socialist în partid comunist, a fost deținut la închisoarea Văcărești și apoi implicat în procesul din Dealul Spirii, unde a avut o poziție demnă și curajoasă.

Clasa noastră muncitoare, partidul comunistilor au apreciat în mod deosebit contribuția adusă de Gheorghe Cristescu la dezvoltarea mișcării revoluționare și democratice din România, aportul său la făurirea partidului comunist în mai 1921, pasiunea și abnegația cu care a îndeplinit funcția de secretar general al Partidului Comunist din România pînă la Congresul al III-lea din anul 1924, sarcină de înaltă răspundere, în care s-a afirmat ca un militant înflăcărat și luptător neîfricat pentru cauza celor ce muncesc, pentru viitorul socialist al patriei.

În perioada următoare, în condițiile deosebit de grele în care proletariatul român și-a desfășurat activitatea revoluționară, Gheorghe Cristescu a făcut parte din conducerea Partidului Socialist Unitar, iar după unificarea cu

Partidul Social-Democrat — din conducerea acestuia. În ciuda prigoanei la care a fost supus de regimurile reacționare, el a militat cu înflăcărare și consecvență împotriva fascismului, pentru unirea forțelor muncitorești, pentru drepturi democratice, pentru independența și suveranitatea națională a patriei.

În ultimii ani ai vieții sale, la o vîrstă înaintată, Gheorghe Cristescu a militat cu aceeași pasiune, prin scris și viu grai, pentru triumful ideilor socialismului, a salutat cu bucurie marile înfrățiri ale poporului nostru muncitor, prestigiul în continuă creștere al României socialiste.

Gheorghe Cristescu va rămîne în amintirea poporului nostru ca un exemplu de dăruire revoluționară, de slujire devotată a intereselor vitale ale poporului român în lupta împotriva asupririi capitalisto-moșierești, pentru înaltele idealuri ale eliberării naționale și sociale, pentru triumful ideilor socialismului și comunismului.

COMITETUL CENTRAL
AL PARTIDULUI COMUNIST
ROMÂN

CONSILIUL CENTRAL AL UNIUNII
GENERALE A SINDICATELOR
DIN REPUBLICA SOCIALISTA
ROMÂNIA

СОДЕРЖАНИЕ

СТАТЬИ-СООБЩЕНИЯ

ШТЕФАН ПАСКУ, АРОН ПЕТРИК: Идея национально-государственного единства в сознании румынского народа.	3
ГЕОРГЕ СУРПАТ: Закономерность повышения руководящей роли РКП в процессе созидания и развития социализма.	24
НИКИТА ПАРАСКИВА: Эволюция и некоторые новые аспекты деятельности Национального Демократического Фронта.	38
ВАСИЛЕ ПЕТРИШОР: Новые данные о создании и значении первых рабочих профессиональных организациях в Румынии (1846—1872).	48
КОНСТАНТИН ДРОПУ: Неизвестная работа Лукрециу Пэтрашкану об аграрной реформе 1921 г в Румынии.	64

Важный момент в истории югославских народов (30-ая годовщина Федеративной Социалистической Республики Югославии): <i>Владимир Захареску</i>	71
--	----

НА ПОМОЩЬ ИЗУЧАЮЩИМ ИСТОРИЮ РКП И РАБОЧЕГО ДВИЖЕНИЯ В РУМЫНИИ

От происхождения и начала рабочего движения до созидания политической партии румынского пролетариата.	86
Восходящая линия развития рабочего движения в Румынии в начале XX-ого века.	94

ВОСПОМИНАНИЯ

Замфир Арборе ● Константин Мэнеску.	100
--	-----

ДОКУМЕНТЫ

Новые данные по публицистике Теодора Диаманта: <i>Ион Кожокару</i>	109
Рабочие договоры в Галац в первой половине XIX века: <i>Мария Гуизек</i> . ..	111

МЕЖДУНАРОДНОЕ РАБОЧЕЕ ДВИЖЕНИЕ

НАЙНЦ КАРЛ: Борьба Коммунистической Партии Германии за единство действий рабочего класса (1918—1945).	115
НИКОЛАЕ КОПОЮ: О развитии международного рабочего движения в начале XX века (1900—1914).	125

НАУЧНАЯ ЖИЗНЬ

Празднование 300 — летия от дня рождения Дмитрия Кантемира.	144
Румынско-венгерский симпозиум: Бухарест, август 1973 г.	154
Румынско-советский симпозиум: Бухарест, октябрь 1973 г.	158
Научная международная сессия на тему: «Вопросы созидания и развития экономической основы социализма». Бухарест, 23—26 октября 1973 г.	160
Научная сессия на тему: «Защита родины — дело всего народа».	164
9-ая ежегодная конференция по истории рабочего движения — Линц, 11—15 сентября 1973 г.	164
Юбилейная научная сессия посвященная 50-летию сентябрьского восстания 1923 г. в Болгарии.	165
Будапешт: Научный международный colloquium на тему: «Историография второй мировой войны в Центральной и Юго-восточной Европе».	166
Москва: Международная научная конференция.	167

КРИТИКА И БИБЛИОГРАФИЯ

КОНСТАНТИН ПЕТКУЛЕСКУ: Создание Союза Коммунистической Молодежи, Политическое Издательство, Бухарест, 1972, 324 стр.: <i>Марин К. Стэнеску</i> ; КОНСТАНТИН НУЦУ: Румыния в период нейтралитета (1914—1916), Научное издательство, Бухарест, 1972, 346 стр.: <i>Аугустин Деак</i> ; ВИОРИКА МОИСУК: Румынская дипломатия по проблеме защиты суверенитета и национальной независимости в период от марта 1938 г. до мая 1940 г., Издательство Академии СРР, Бухарест,	
---	--

1917, 323 стр.: *Виктор Аксентчук, Ион Калафатеану*; Традиции солидарности и дружбы румынского народа с китайским народом, Политическое издательство, Бухарест, 1973 г., 480 стр.: *Ромулус Будура*; Испания. 1936—1939, Издательство «Войно-издавацки завод», Белград, 1973: *Петре Иосиф*. 168

ГЕОРГЕ КРИСТЕСКУ 186

CONTENS

ARTICLES AND ESSAYS

ȘTEFAN PASCU, ARON PETRIC: The Idea of National and State Unity in the Conscience of the Romanian People.....	3
GHEORGHE SURPAT: The Laws of Increasing Leading Rôle of the Romanian Communist Party in the Process of Building and Developing Socialism ..	24
NICHITA PARASCHIVA: The Development and Some Original Aspects of the Activity of the National Democratic Front	38
VASILE PETRIȘOR: New Contributions to the Creation of the First Labour Organizations in Romania (1846—1872)	43
CONSTANTIN DROPU: Lucrețiu Pătrășcanu's Onknow Work About the Land Reform in Romania in 1921	64

★

A remarkable Moment in the History of the Peoples of Yugoslavia: (The 30th Anniversary of the Socialist Federative Republic of Yugoslavia): <i>Vladimir Zaharescu</i>	71
---	----

TO BE OF HELP OF THOSE STUDYING THE HISTORY OF THE ROMANIAN COMMUNIST PARTY AND THE WORKERS MOVEMENT IN ROMANIA

From the Origins and the Beginings of the Workers' Movement to the Formation of the Political Party of the Romanian Proletariate	86
The Ascending Road of the Workers' Movement in Romania at the Beginning of the XXth Century	94

EVOCATIONS

Zamfir Arbore ● Constantin Mănescu.....	100
---	-----

DOCUMENTS

New Facts in Teodor Diamant's Publicistic Activity: <i>Ion Cojocaru</i>	109
Labour Contracts in Galați in the First Half of the XIXth Century: <i>Maria Guizec</i>	111

INTERNATIONAL WORKERS MOVEMENT

HEINZ KARL (G.D.R.): The Fight of the Communist Party of Germany for the Working Class' Action Unity. (1918—1945)	115
NICOLAE COPOIU: Considerations Concerning the Development of the International Workers movement at the Begining of the XXth Century (1900—1914)	125

SCIENTIFIC LIFE

THE 300th Anniversary of Dimitrie Cantemir.....	144
Romanian — Hungarian Symposium: Bucharest, August 1973	154
Romanian-Soviet Symposium, Bucharest, October 1973	158
International Scientific Session: „The Building and Development of the Economic Bases of Socialism“. Bucharest, October 23—26 th, 1973	160
Scientific Session: „Defending Motherland — the Cause and Deed of the Whole People“	164
The 9th Annual Conference of Workers Movement History. Linz, September 11—15th 1973.	164
Jubilee Scientific Session on the Occasion of the 50 th Anniversary of the September Uprising in Bulgaria	165
Budapest — International Scientific Colloquy: „The Historiography of the World War II Concerning Central and South-East Europe	166
Moscow. Scientific Conference Internationale	167

CRITICISM AND BIBLIOGRAPHY

CONSTANTIN PETCULESCU, The Creation of the Young Communist League, Political Publishing House, Bucharest, 1972, 324 pages: <i>Marin C. Stănescu</i> ; CONSTANTIN NUȚU, Romania During the Years of Neutrality (1914—1916), Scientific Publishing House, Bucharest, 1972, 346 pages: <i>Augustin Deac</i> ; VIORICA MOISUC, Romanian Diplomacy and the Problem of Defending Sovereignty and National Independence Between March 1938-May 1940. Publishing House of the Academy of the Romanian Socialist Republic, Bucharest, 1971, 323 pages: <i>Victor Axenciuc, Ion Calafeteanu</i> ; Traditions of Solidarity and Friendship of the Romanian People with the Chinese People, Political Publishing House, Bucharest, 1973, 480 pages: <i>Romulus Budura</i> ; SPAIN. 1936—1939 „Vojno-izdavacki zavod“, Publishing House, Belgrad, 1973: <i>Petre Iosif</i>	168
Gheorghe Cristescu	186

SOMMAIRE

ÉTUDES ET COMMUNICATIONS

ȘTEFAN PASCU, ARON PETRIC: L'idée de l'unité nationale-étatique dans la conscience du peuple roumain	3
GHEORGHE SURPAT: La loi de la croissance du rôle dirigeant du P.C.R. dans le procès de l'édification et de développement du socialisme	24
NICHITA PARASCHIVA: L'évolution et certains aspects de l'activité du Front National Démocrat	38
VASILE PETRIȘOR: Nouveaux contributions concernant la création des premières organisations professionnelles ouvrières de Roumanie et leurs semnification (1846—1872)	48
CONSTANTIN DROPU: Une oeuvre inédite du Lucrețiu Pătrășcanu concernant la reforme agraire de 1921 en Roumanie	64

Un moment important de l'histoire des peuples de l'Yougoslavie (à la 30-ème anniversaire de République Socialiste Fédérative de l'Yougoslavie): <i>Vladimir Zaharescu</i>	71
---	----

À L'AIDE DES CEUX QUI ÉTUDIENT L'HISTOIRE DU P.C.R. ET DU MOUVEMENT OUVRIER EN ROUMANIE

De l'origines et commencements du mouvement ouvrier à la création du parti politique du prolétariat roumain	86
La voie ascendente du mouvement ouvrier de Roumanie au commencement du XX-ème siècle	94

EVOCATIONS

Zamfir Arbore ● Constantin Mănescu	100
--	-----

DOCUMENTS

Nouveaux informations dans les publications du Teodor Diamant: <i>Ion Cojocaru</i>	109
Contracts de travail à Galați dans les premières 50 années du XIX-ème siècle: <i>Maria Guizec</i>	111

MOUVEMENT OUVRIER INTERNATIONALE

HEINZ KARL (R.D. ALLEMANDE): La lutte du Parti Communiste de l'Allemagne pour la réalisation de l'unité d'action de la classe ouvrière (1918—1945).	115
NICOLAE COPOIU: Considérations concernant le développement du mouvement ouvrier internationale au commencement du XX-ème siècle (1900—1914)	125

LA VIE SCIENTIFIQUE

300-ème anniversaire de la naissance du Dimitrie Cantemir	114
Symposium roumaino-hongrois: Bucarest, Août 1973	154

Symposion roumaino-soviétique: Bucarest, Octobre 1973.....	158
La session scientifique internationale sur la thème: Des problèmes de la création et de la développement de la base économique du socialisme. Bucarest, 23—26 Octobre 1973.	160
La session scientifique sur la thème: „La défense de la patrie—la cause et l'oeuvre du peuple entier”	164
La 9-ème Conférence annuelle de l'histoire du mouvement ouvrier. Linz, 11—15 septembre 1973.	164
La session scientifique jubilaire consacrée au 50-ème anniversaire de l'insurrection antifasciste de septembre 1923 de Bulgarie	165
Budapest — Colloque scientifique international sur la thème: L'Historiographie de la deuxième guerre mondial concernant l'Europe centrale et de sud-est	166
Moscou. Conférence scientifique internationale	167

[CRITIQUE ET BIBLIOGRAPHIE

CONSTANTIN PETCULESCU, La création de l'Union de la Jeunesse Communiste, Editions politique, Bucarest, 1972, 324 p.: <i>Marin C. Stănescu</i> ; CONSTANTIN NUTU, La Roumanie dans les années de la neutralité (1914—1916), Editions scientifique, Bucarest, 1972, 346 p.: <i>Augustin Deac</i> ; VIORICA MOISUC, La diplomatie de la Roumanie et la problème de la défense de la souveraineté et l'indépendance nationale dans la période mars 1938 — mai 1940, Editions de l'Académie de la République Socialiste Roumanie, Bucarest, 1971, 323 p.: <i>Victor Axenciuc Ion Calafeteanu</i> ; Traditions de solidarité et d'amitié du peuple roumain avec le peuple chinois, Éditions politique, Bucarest, 1973, 480 p.: <i>Romulus Budura</i> ; SPANIA. 1936—1939, „Vojno-izdavački Zavod“, Belgrad, 1973: <i>Petre Iosif</i>	168
Gheorghe Cristescu	186

INHALT

ARTIKEL — MITTEILUNGEN

ȘTEFAN PASCU, ARON PETRIC: Die Idee der nationalstaatlichen Einheit im Bewusstsein des rumänischen Volkes	3
GHEORGHE SURPAT: Die Gesetzmässigkeit der wachsenden Führungsrolle der RKP beim Aufbau und der Entwicklung des Sozialismus	24
NICHITA PARASCHIVA: Die Entwicklung und einige unbekannte Aspekte der Tätigkeit der National Demokratischen Front	38
VASILE PETRIȘOR: Neue Beiträge betreffend die Schaffung und Bedeutung der ersten Berufsorganisationen der Arbeiter Rumäniens (1846—1872).....	48
CONSTANTIN DROPU: Ein unbekanntes Werk von Lucrețiu Pătrășcanu betreffend die Bodenreform in Rumänien im Jahre 1921	64
❧	
EINentscheidender Moment in der Geschichte der jugoslawischen Völker. (Zum 30. Gründungstag der Sozialistischen Föderativen Republik Jugoslawien): <i>Vladimir Zaharescu</i>	71

ZUR HILFE DERER, DIE DIE GESCHICHTE DER RKP UND DER ARBEITERBEWEGUNG AUS RUMANIEN STUDIEREN

Vom Ursprung und den Anfängen der Arbeiterbewegung bis zur Gründung der politischen Partei des rumänischen Proletariats	86
Die Entfaltung der Arbeiterbewegung Rumäniens zu Beginn des 20. Jahrhunderts	94

[WACHRUFE

Zamfir Arbore ● Constantin Mănescu	100
--	-----

DOKUMENTE

Neue Daten in der publizistischen Tätigkeit Theodors Diamant: <i>Ion Cojocaru</i>	109
Arbeitsverträge in Galatz in der ersten Hälfte des XIX. Jahrhunderts: <i>Maria Guizec</i>	111

DIE INTERNATIONALE ARBEITERBEWEGUNG

- HEINZ KARL: (DDR): Der Kampf der Kommunistischen Partei Deutschlands für die Verwirklichung der Aktionseinheit der Arbeiterklasse (1918—1945) 115
 NICOLAE COPOIU: Betrachtungen über die Entwicklung der internationalen Arbeiterbewegung am Anfang des 20. Jahrhunderts (1900—1914) 125

WISSENSCHAFTLICHES LEBEN

- Der 300. Jahrestag seit der Geburt Dimitries Cantemir 144
 Rumänisches-ungarisches Symposium, Bukarest, August, 1973..... 154
 Rumänisches-sowjetisches Symposium, Bukarest, Oktober, 1973..... 158
 Internationale wissenschaftliche Session mit dem Thema: Probleme über die Gestaltung und Entwicklung der ökonomischen Grundlage des Sozialismus. Bukarest, 23—26 Oktober 1973 160
 Wissenschaftliche Tagung mit dem Thema: „Verteidigung des Vaterlandes — Sache und Werk des ganzen Volkes 164
 Die 9. Internationale Tagung der Historiker der Arbeiterbewegung, Linz —11—15 September 1973 164
 Wissenschaftliche feierliche Session anlässlich des 50. Jahrestags des bewaffneten Aufstandes vom September 1923 in Bulgarien: 165
 Budapest — Internationales wissenschaftliches Kolloquium zu Fragen der „Historiographie des zweiten Weltkrieges betreffend die Mittel und Süd-Ost Europa“ 166
 Moscan Internationale wissenschaftliche Konferenz 167

KRITIK UND BIBLIOGRAPHIE

- CONSTANTIN PETCULESCU: Die Schaffung der Vereinigung der Kommunistischen Jugend; Politischer Verlag, Bucarest, 1972, 324 S.: *Marin C. Stănescu*. CONSTANTIN NUȚU: Rumänien in den Neutralitätsjahren (1914—1916), Wissenschaftlicher Verlag, Bukarest, 1972, 346 S.: *Augustin Deac*. VIORICA MOISUC: Die Diplomatie Rumäniens und das Problem der Verteidigung der Selbstständigkeit und der nationalen Unabhängigkeit in der Zeitspanne März 1938—Mai 1940. Akademie Verlag der SRR, Bukarest, 1971, 323 S.: *Victor Axenciuc, Ion Calafeteanu*; Traditionen der Solidarität und Freundschaft des rumänischen Volkes mit dem Volk Chinas, Politischer Verlag, Bukarest, 1973, 480 S.: *Romulus Budura*. SPANIEN. 1936—1939, Verlag „Vojno-izdavacki zavod“, Belgrad, 1173 S.: *Petre Iosif*..... 168
 Gheorghe Cristescu 186

Redactori : Ion Calafeteanu, Elena Mureșan, Constantin Petculescu, Nicolae Raus.

Colaboratorii și cititorii revistei pot să se adreseze redacției în fiecare zi între orele 10—12.

Adresa redacției este : București, strada Ministerului nr. 4, telefon : 17.01.60, interior 442 ; 722 ; 369 ; 948 :

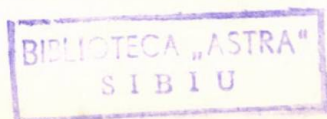
Revista „Anale de istorie“ a Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. apare o dată la două luni. Abonamentele se fac la oficiile poștale, prin factorii poștali și difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate. Revista se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei.

Prețul unui număr — 6 lei; abonamentul pe 6 luni — 18 lei, pe un an — 36 lei.

Cititorii din străinătate pot face abonamente adresându-se întreprinderii „ROM-PRESFILATELIA“ — Serviciul Import-Export presă — București — Calea Griviței nr. 64—66, P.O.B. — Box 2001.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scintei”

LEI 6